Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 B
11

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

16. L. 2.
16
C
34

Digitized by Google

Digitized by Google

D. AVRELII

AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI ENARRATIONES IN PSALMOS MYSTICOS.

TOMI OCTAVI

PARS SECVNDA.

Cum Indice rerum & ſententiarum locupletiſſimo.

LVGDVNI.

Apud Sebaſtianum Honoratum.

M.D.LXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

In Pſalmum LXXX. Enarratio.

LOQVI ad vos de præſenti Pſalmo ſuſcepimus, adiuuet vocẽ noſtrã qui & veſtrã. Etenim aliquãto eſt obtuſior: dabit ei vires intẽtio audientiũ, & adiutoriũ iubẽtis vt loquar. Titulũ habet Pſalmus iſte: *In finẽ pro torcularibus quinta ſabbati, pſalmus ipſi Aſaph.* In vnũ titulũ multa ſunt cõgeſta myſteria, ita tamẽ vt limẽ pſalmi indicet interiora. Cũ de torcularibus locuturi ſumus, nemo veſtrũ aliquid expectet nos dicturos eſſe de lacu, de prelo, de fiſcinis, qa nec ipſe Pſalmus hoc habet, & ideo magis indicat myſteriũ. Nã & ſi aliquid tale Pſalmi textus cõtineret, nõ deeſſet qui putaret ad literam eſſe accipiẽda torcularia, nec aliquid illic tale amplius requirendũ, nec myſtice aliquid poſitũ & ſacrate ſignificatum, ſed dicere ſimpliciter, Pſalmus de torcularibus loquitur. Et tu mihi neſcio quid aliud ſuſpicaris? nihil hic tale audiſtis cum legeretur. Ergo accipite torcularia myſteriũ eccleſiæ quod nunc agitur. In torcularibus animaduertimus, quędã tria preſſurã, & de preſſura quædã duo, vnũ recondendũ, alterum proiiciendũ. Fit ergo in torculari cõculcatio, tribulatio, põdus & in his oleũ eliquatur occulte in gemellariũ, amurca publicè per plateas currit. Intendite ad magnũ hoc ſpectaculum. Non enim deſerit Deus: date nobis quod cum magno gaudio expectemus: Aut circi inſania huic ſpectaculo cõparanda eſt? Illa ad amurcam pertinet, hoc ad oleum. Quãdo ergo auditis cõtumaciter garrire blaſphemos & dicere, abũdare preſſuras temporibus Chriſtianis, ſcitis enim quia hoc amant dicere: & vetus quidem, ſed à tẽporibus Chriſtiani cœpit prouerbium, Non pluit Deus, dic ad Chriſtianos, quãquam priores, iſta dixerunt. Iſti autem modo dicũt & quia pluit Deus, dicãt Chriſtiani, nõ pluit Deus, non ſeminamus pluit Deus, non trituramus, & inde volunt ſuperbire vnde deberent amplius ſupplicare, eligẽtes blaſphemare quàm orare. Cũ ergo iſta cõmemorant, cũ iſta iactant, cũ iſta dicũt, & cõtumaciter dicũt, non cũ timore, ſed cũ elatione, nõ vos perturbẽt. Puta enim quia preſſuræ abundãt, tu oleũ eſto. Nigra tenebris ignorãtiæ amurca inſultet, & illa tanquam per plateas proiecta publicè inſultet, tu apud te in corde tuo, vbi qui videt in occulto reddet tibi, liquare in gemellariũ. *Matth. 6.* Oliua in arbore quibuſdã quidẽ tempeſtatibus agitatur, nõ tamen preſſuris torcularis atteritur: ideo

Digitized by Google

vtrunque ſimul pendet ex arbore, & quod proiiciendum eſt, & quod recondendũ eſt. At vbi ad torcular & preſſuras vẽtum fuerit vtrunq; diſcernitur, dirimitur, & aliud appetitur, aliud reſpuitur. Vultis noſſe vim torculariũ iſtorum? Vt vnũ aliquid dicam vnde & ipſi murmurãt qui ea faciunt: Quãtæ, inquiunt, rapinæ temporibus noſtris, quãtæ preſſuræ innocẽtium, quantæ expoliationes rerũ alienarum? Ita ſanè in amurcam attenditis, quia rapiuntur res alienæ: in oleum non attenditis, quia pauperibus donantur & propriæ? Non habebat antiquitas tales raptores rerũ alienarum, ſed habebat antiquitas tales donatores rerũ ſuarũ? Aliquanto eſto curioſior in torculari, noli hoc ſolũ videre quod publicè fluit, eſt aliquid quod quærendo inuenias: diſcutè, audi, cognoſce quàm multi faciunt quod ex ore domini cũ audiſſet vnus diues triſtis abſceſſit? Ex euange
Mat.19. lio multi audiũt, Vade, vende omnia quæ poſſides, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cælis, & veni ſequere me. Non attendis quàm multi id faciunt? Pauci, inquiunt, ſunt. Ipſi tamen pauci oleũ ſunt: & qui bene vtuntur his rebus quas poſſident, ad oleũ pertinent, Adiunge omnia, & videbis patrisfamiliâs tui plenas apothecas. Vide raptorẽ qualem nunquam vidiſti. Vide contemptorem rerum ſuarum qualem nunquam
Apoc.22. vidiſti. Lauda torcularia, impletur prophetia de Apocalypſi, Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc. Ecce torcularia in hac ſentẽtia: Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc. Quare & quinta ſabbati? Quid eſt hoc? Recurramus ad prima opera Dei, ne fortè ibi aliquid inueniamus, quo & ſacra-
Geneſ.1. mentum intelligamus. Sabbatum enim ſeptimus dies eſt, quo requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis, magnum intimans myſteriũ quietis noſtræ futuræ ab omnibus operibus noſtris. Prima ſabbati dicitur primus dies, quẽ dominicũ etiam nominamus: ſecũda ſabbati, ſecũdus dies: tertia ſabbati, tertius dies: quarta ſabbati, quartus dies: quinta ergo ſabbati, quintus dies à dominico die: poſt quem ſexta ſabbati, ſextus dies: & ipſum ſabbatũ, ſeptimus dies. Videte itaq; quibus loquatur hic pſalmus. Videtur enim mihi quoniã baptizatis loquitur. Quinto enim die Deus ex aquis creauit animalia. Quinto die, id eſt, quinta ſabbati dixit Deus, Producãt aquæ reptilia animarũ viuarum. Videte ergo vos in quibus iam produxerunt aquæ reptilia animarũ viuarũ. Vos enim ad torcularia pertinetis, & in vobis quod produxerunt aquæ, aliud eliquatur, aliud proiicitur

tur

tur. Sunt enim multi nō digne viuētes baptiſmo quod perceperūt. Quàm multi enim baptizati hodie circū implere, quam iſtā baſilicā maluerunt? Quàm multi baptizati, aut caſas in vicis faciunt, aut nō fieri conqueruntur? Pſalmus autem iſte pro torcularibus & quinta ſabbati cātatur, & in preſſura diſcretionis, & in ſacramēto baptiſmi cātatur ipſi Aſaph. Aſaph homo ſiquidā fuit hoc nomine appellatus, ſicut Idithū, ſicut Chore, ſicut alia nomina quæ inuenimus in titulis pſalmorū: interpretatio tamē nominis myſteriū intimat occultæ veritatis. Aſaph quippe Latinè dicitur cōgregatio. Ergo pro torcularibus quinta ſabbati cātatur ipſi Aſaph, id eſt, pro preſſura diſcernēte baptizatis ex aqua renatis cātatur Pſalmus dñicæ cōgregationi. Titulū in limine legimus, & in his prelis† quid ſibi velint intelleximus. Iam ſi placet etiā ipſam domū operis, id eſt, ipſius torcularis interiora videamus: Intremus, inſpiciamus & gaudeamus, timeamus, appetamus, fugiamus. Omnia enim hæc inuēturi eſtis in hac interiore domo, id eſt, in textu ipſius pſalmi, cū legere & adiuuante dño quod donauerit loqui cœperimus. Ecce vos ô Aſaph cōgregatio domini, *Exultate Deo adiutori noſtro.* Vos qui cōgregati eſtis hodie, vos hodie Aſaph domini, ſi quidē vobi canitur Pſalmus ipſi Aſaph. Exultate Deo adiutori noſtro. Exultant alij circa vos Deo: exultāt alij deceptori ſuo, exultate vos adiutori veſtro. Exultāt alij Deo ſuo vētri ſuo. Exultate vos Deo veſtro adiutori noſtro. *Iubilate Deo Iacob.* Quia & vos pertinetis ad Iacob, imò vos eſtis Iacob minor populus cui ſeruit maior, Iubilate Deo Iacob. Quicquid verbis explicare nō potueritis, nō ideo tamen ab exultatione ceſſetis: qđ potueritis explicare, clamate qđ nō poteſtis, iubilate. Etenim ex abundātia gaudiorū, cui verba ſufficere nō poſſunt in iubilationē ſolet erūpere, Iubilate Deo Iacob. *Accipite Pſalmum & date tympanum.* Et accipite & date. Quid accipite? Quid date? Accipite Pſalmū, & date tympanū. Dicit quodā loco Apoſtolus Paulus, reprehendēs & dolēs, ꝙ nemo illi communicauerit in ratione dati & accepti. Quid eſt in ratione dati & accepti, niſi quod alio loco apertè expoſuit, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnū eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Et verū eſt ꝙ tympanum quod de corio fit, ad carnem pertinet. Pſalmus ergo ſpiritalis eſt, tympanum carnale. Ergo plebs Dei, cōgregatio Dei accipite Pſalmū, & date tympanū, accipite ſpiritalia & date carnalia, hoc eſt, quod & vos ad

† Aliàs, prædiis.

Geneſ.25.

Philip.4.

1.Cor.9.

Fabricarum conſtructio. illam menſam beati martyris exhortati ſumus, vt acipientes ſpiritalia, daretis carnalia. Hæc enim quæ extrahũtur ad tempus, ad recipienda corpora, vel viuorum vel mortuorũ neceſſaria ſunt, ſed tẽpore prætereunti. Nunquid poſt iudicium Dei iſtas fabricas in cælum leuabimus? Sine his tamen hoc tempore agere quæ ad poſſidendum cęlum pertinent nõ poterimus. Si ergo auidi eſtis in ſpiritalibus accipiendis, deuoti eſtote in carnalibus erogandis. Accipite pſalmum & date tympanũ: accipite vocem noſtram, reddite manus veſtras. *Pſalterium iocundum cum cithara.* Memini nos aliquãdo differentiam pſalterij & citharæ intimaſſe charitati veſtræ. Studioſi qui meminerũt recognoſcant, qui vel non audierunt, vel non meminerunt diſcant. Iſtorum duorum organorum muſicorum, & pſalterij & citharæ hæc differẽtia eſt, quod pſalterium lignum illud concauum vnde canoræ chordæ redduntur, in ſuperiore parte habet: deorſum feriuntur chordæ, vt deſuper ſonent. In cithara vero hæc eadem concauitas ligni partem inferiorẽ tenet, tanquam illud ſit de cælo, hoc de terra. Cæleſtis enim eſt prædicatio verbi Dei. Sed ſi expectamus cæleſtia, non ſimus pigri ad operanda terrena, quia pſalteriũ iocundum, ſed cum cithara. Hoc alio modo dictum eſt quod ſuprà, Accipite pſalmũ & date typanum. Hic pro Pſalmo pſalteriũ, pro tympano cithara poſita eſt. Hoc tamen admoniti ſumus, vt prædicationi verbi Dei corporalibus reſpõdeamus operibus. *Tuba canite.* Hoc eſt clarius & fidẽtius prædicate: ne terreamini, ſicut ait Propheta quodam loco, Exclama, & exalta ſicut tuba vocẽ tuam. Tuba canite. *In initio menſis tubæ.* Præceptum erat vt in initio menſis tuba canerent, & hoc vſq; nunc Iudæi corporaliter faciunt, ſpiritaliter non intelligunt. Initium enim menſis, noua luna eſt, Noua luna, noua vita eſt. Quid eſt noua luna? Si qua igitur in Chriſto noua creatura. Quid eſt tuba canite in initio menſis tubæ? Cum tota fiducia nouam vitam prędicate, Strepitum vitæ veteris nolite metuere. *Quia præceptum ipſi Iſrael eſt, & iudicium Deo Iacob.* Vbi præceptum, ibi iudicium. Qui enim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Et ipſe præcepti dator dominus Chriſtus, verbum caro factum, In iudiciũ, inquit, veni in hunc mundum, vt qui nõ vident, videant, & qui vident cæci fiant. Quid eſt, vt qui non vident, videãt, & qui vident cæci fiant: niſi, humiles exaltentur, ſuperbi deiiciãtur? Non enim qui vident, cæci fiant, ſed qui ſibi videre videntur, de cæcitate conuin-

Supra Pſal. 56. & 70. Tract. 2.

Eſaiæ 58.

Leuit. 3.

2. Cor. 5.

Rom. 2.

Ioan. 1.

Ioan. 9.

Digitized by Google

conuincantur. Hoc agit myſterium torcularis, vt qui non videant, & qui vidẽt cæci fiant. *Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud.* Eia fratres quid eſt? Ioſeph interpretatur augmẽtatio. Meminiſtis, noſtis Ioſeph in Aegyptum venditum. Chriſtus ad gẽtes trãſiens. Ibi Ioſeph poſt tribulationes exaltatus, & hic Chriſtus poſt paſſionem martyrum glorificatus. Ergo ad Ioſeph magis gentes pertinent: Et ideo augmentatio, quia multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud. *Dum exiret de terra Aegypti.* Videte & hic ſignificari quintam ſabbati, quãdo exiit de terra Aegypti Ioſeph, id eſt, populus multiplicatus per Ioſeph per mare rubrũ traiectus eſt. Et tunc ergo produxerunt aquæ reptilia animarum viuarum. Nihil aliud tunc in figura portendebat trãſitus populi per mare, niſi tranſitum fidelium per baptiſmum: teſtis eſt Apoſtolus, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare trãſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Nihil ergo aliud ſignificabat tranſitus per mare, niſi ſacramentum baptizatorum: nihil aliud inſequẽtes Aegyptij, niſi abundantiam præteritorum delictorum. Videtis euidentiſſima ſacramenta? Premunt Aegyptij, vrgent, inſtant ergo peccata, ſed vſq; ad aquam. Quid ergo times qui nõdum veniſti, venire ad baptiſmũ Chriſti, tranſire per mare rubrũ? Quid eſt rubrum? Sanguine domini conſecratum. Quid times venire? Conſcientia forte aliquorũ immanium delictorum ſtimulat & excruciat in te animum, & dicit tibi tam magnum eſſe illud quod cõmiſiſti, vt deſperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliquid peccatorum, ſi vixit aliquis Aegyptiorum. Cùm autem trãſieris rubrum mare, cùm eductus fueris à delictis tuis in manu potenti & brachio forti, percepturus es myſteria quæ nõ noueras, quia & ipſe Ioſeph cùm exiret de terra Aegypti: *Linguã quam non nouerat audiuit.* Audies linguam quam non noueras: quam modo audiunt & recognoſcunt teſtãtes & ſcientes qui norunt. Audies vbi debeas cor habere. Quod modo cùm dicerẽ, multi intellexerunt & acclamauerũt: reliqui multi ſteterunt, quia nondum linguam quam non nouerant audierunt. Accelerent ergo, tranſeant, diſcant, Linguam quam non nouerat audiuit. *Auertit ab oneribus dorſum eius.* Quis auertit ab oneribus dorſum eius, niſi ille qui clamauit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis? Alio modo hoc idem

Gen. 37. & 41.

Eſaiæ 54.

Exod. 14.

Geneſ. 1.

1. *Cor.* 10.

Mat. 11.

ſignificatur. Quod faciebat inſecutio Aegyptiorũ, hoc faciũt ſarcinæ peccatorũ. Auertit ab oneribus dorſum eius. Et quaſi diceres, à quibus oneribus? *Manus eius in cophino ſeruierunt*. Per cophinũ ſignificantur opera ſeruilia: mũdare ſtercora, terram portare, cophino fit, ſeruilia ſunt opera: quia omnis qui facit
Ioan.8. peccatũ, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Merito & abiecta mũdi, quaſi cophini deputãtur. Sed & cophinos Deus bucellis impleuit. Duodecim cophinos
Mat.14. bucellarum impleuit, quia abiecta huius mũdi elegit, vt con-
1.*Cor*.1. funderet fortia. Sed & quãdo in cophino ſeruiebat Ioſeph, ter
Exod.14. ram ibi portabat, quia lateres faciebat. Manus eius in cophino ſeruierunt. *In tribulatione inuocaſti me & erui te*. Recognoſcat ſe vnaquæq; conſcientia Chriſtiana, ſi deuote trãſierit mare rubrum, ſi cum fide credendi & obſeruãdi linguã quam non nouerat audiuit, recognoſcat ſe in tribulatione exauditam. Ipſa enim magna tribulatio erat premi ſarcinis peccatorũ. Quantum gaudet reuelata cõſcientia? Ecce baptizatus es, cõſcientia quæ heri premebatur, hodie gratulatur. Exauditus es in tribulatione, memento tribulationis tuæ. Antequam accederes ad aquam, quid ſollicitudinis gerebas? quid ieiuniorũ exhibebas? quid tribulationũ in corde geſtabas, orationũ internarũ, piarũ, deuotarũ? Occiſi ſunt hoſtes tui, omnia peccata tua deleta ſunt. In tribulatione inuocaſti me & erui te. *Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis*. Non in tẽpeſtate maris, ſed in tẽpeſtate cordis. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis. *Probaui te in aqua contradictionis*. Reuera fratres reuera, qui exauditus eſt in abſcondito tempeſtatis, debet probari in aqua contradictionis. Cùm enim crediderit, cùm baptizatus fuerit, cùm viã Dei capere cœperit, cùm in gemellarium eliquari intenderit, & ab amurca publice currẽte ſe extraxerit, habebit multos exagitatores, multos inſultatores, multos detractores, dehortatores minãtes etiam vbi poſſunt, deterrẽtes, deprimentes. Hæc to-
Num.20. ta aqua cõtradictionis eſt. Puto eſſe hodie hic ſic. arbitror eſſe hic nonnullos quos amici ſui volebant rapere ad circum, & ad neſcio quas hodiernæ feſtiuitatis nugas: Forte ipſi illos adduxerũt ad Eccleſiã: ſed ſiue ipſi illos adduxerũt, ſiue ab eis ad circum abduci nõ potuerũt, in aqua cõtradictionis probati ſunt. Non ergo erubeſcas prædicare quod noſti defendere, & inter blaſphemos quod credidiſti. Si enim exaudiris in abſcondito
Rom.10. tempeſtatis, corde creditur ad iuſtitiã ſi probaris in aqua contradictionis

tradictionis, ore cõfeſſio fit ad ſalutem. Quanta eſt enim ipſa aqua contradictionis? Iam penè ſiccata eſt: ſed ſenſerunt illam maiores noſtri, quãdo verbo Dei, quãdo myſterio Chriſti acriter reſiſtebant gentes, turbabatur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelligendas euidẽter Apocalypſis ſcriptura demonſtrat, vbi aquæ multæ cùm viderentur, & cùm quæreretur quid eſſent, reſponſum eſt, Populi ſunt. Pertulerunt ergo illi aquam contradictionis, quando fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, quando aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Quando fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samſon venienti ad ducendam de alienigenis vxorem, Chriſto ſcilicet deſcendẽti ad habendã eccleſiam de gentibus fremens ibat in obuiam. Sed quid egit? Accepit, tenuit, fregit, diſſipauit leonẽ, factus eſt in manibus eius velut hœdus caprarũ. Quid enim fieret populus fremens, niſi languidus peccator? Occiſa autẽ illa feritate, iam non ſic fremit regia poteſtas, non ſic fremit populus gẽtium, non it obuiam Chriſto, imò verò in ipſo regno gentium inuenimus leges pro eccleſia, tanquam fauum in ore leonis. Quid ergo iam metuã aquã cõtradictionis, quæ propè iam tota ſiccata eſt? Illa pene iam ſilet, ſi amurca nõ contradicat: Quantumlibet mali ſæuiant alieni, ô ſi eos non adiuuent mali noſtri. Exaudiui te in abſcõdito tempeſtatis, probaui te in aqua cõtradictionis. Recolitis quid de Chriſto dictum ſit, ſic natum eum eſſe in multorũ ruinam, & multorum reſurrectionem, & in ſignum cui contradicetur? Nouimus, videmus ſignum crucis erectum eſſe, & contradictũ eſt ei. Cõtradictum eſt gloriæ crucis, ſed titulus erat ſuper crucẽ qui non corrumpebatur. Eſt enim titulus in Pſalmo, In tituli inſcriptionem ne corrumpas. Signum erat cui contradiceretur: dixerunt enim Iudæi, Noli facere rex iudæorum, ſed fac quòd ipſe dixerit regem ſe eſſe Iudæorum: Victa eſt contradictio, reſponſum eſt, quod ſcripſi ſcripſi. Exaudiui te in abſcondito tẽpeſtatis, probaui te in aqua cõtradictionis. Hoc totũ ab initio Pſalmi vſq; ad hunc verſum, de oleo torcularis audiuimus. Quod reſtat magis dolendum eſt & cauendum: ad amurcam enim torcularis pertinet vſq; in finem, fortaſſe nõ fruſtra, & interpoſito diapſalmate: ſed hoc etiã audire vtile eſt, vt qui ſe iam in oleo videt gaudeat: qui periclitatur, ne amurcam incurrat, caueat: vtrunq; audi, vnum dilige, alterum time. *Audi populus meus &*

Apoc.17. *Pſal.2.* *Iudic.14.* *Luc.2.* *Pſal.59.* *Ioan.19.*

loquar,& teſtificabor tibi. Non enim populo alieno, non enim populo nō pertinenti ad torcular. Iudicate, inquit, inter me & *Eſaiæ 5.* vineā meam. Audi populus meus & loquar, & teſtificabor tibi. *Iſrael ſi me audieris, non erit in te Deus recens.* Deus recens eſt ad *3. ſen. diſt. 11. poſt præ dicta.* tempus factus, Deus autem noſter non recens ſed ab æternitate in æternitatē. Et Chriſtus noſter recēs forte homo, ſed ſempiternus Deus. Quid enim? Ante principium, & vtiq; in prin- *Ioan. 1.* cipio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbum: & ipſe Deus noſter verbum caro factum, vt habitaret in nobis. Abſit ergo vt ſit in aliquo Deus recens, Deus recens, aut lapis, aut phantaſma eſt. Non eſt, inquit, lapis: ergo argenteum habeo & aureum. Merito ipſa pretioſa voluit numerari qui di *Pſal. 95.* xit, Idola gentium argētum & aurum. Magna ſunt quia aurea & argētea ſunt, pretioſa ſunt, lucida ſunt, ſed tamē oculos habent & non vident. Recentes hi dij. Quid recētius Deo ex officina, licet illos iam vetuſtos aranearum caſſes contexerint? Qui ſempiterni nō ſunt, recentes ſunt. Hoc de Paganis neſcio quis alius in vanitatem accipiens nomen domini Dei ſui, fecit ſibi Chriſtum creaturam, Chriſtū imparem & inæqualem generanti, filium Dei dicens, & filium Dei negans. Si enim filius vnicus eſt, hoc quod pater eſt, & hoc eſt ex æternitate. Tu aūt neſcio quid aliud cogitaſti in corde tuo, Deum recētem poſuiſti. Fecit ſibi alius Deū pugnantē contra gentem tenebrarum, timentem ne inuadatur, ſatagentem ne corrumpatur, ex parte tamen corruptū, vt poſſet eſſe totus ſaluus, ſed non totus, quia ex parte corruptus. Manichæi iſta dicunt, faciunt ſibi & iſti in corde recentem Deum. Non eſt talis Deus noſter, non eſt talis portio tua Iacob: ſed qui fecit cælū & terrā, ipſe eſt Deus tuus, qui non eget bonis, qui non timet à malis. Multi ergo hæretici cum paganis alios & alios deos ipſi ſibi finxerūt, alios & alios deos ſibi ipſi fecerunt, & eos etiā ſi nō in templis, tamen quod eſt peius in ſuo corde poſuerūt, & falſorū ridendorúmq; ſimulacrorū templa ipſi facti ſunt. Magnū opus eſt intus hæc idola frangere, & locum Deo viuenti, non recenti mundare. Omnes enim iſti aliud atq; aliud ſentiētes, alios atq; alios deos ſibi facientes, ipſámq; fidem falſitate variātes videtur diſſentire, ſed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus cōſentiūt ſibi. Opinio diuerſa eſt, vanitas vna eſt. De illis in alio Pſalmo dicitur, Ipſi de vanitate in vnum colligantur. Quamuis opinionum varietate diſcordent, ſimili tamen

men vanitate colligantur. Et noſtis quia vanitas retro eſt,poſterior eſt:ideo ille quæ retro oblitus eſt, id eſt,vanitatẽ oblitus,in ea quæ antè ſunt,id eſt,in veritatem extẽſus,ſequitur ad palmã ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. Ergo in peius ſibi iſti cõſentiunt,quamuis diſſentire à ſe inuicem videantur. Ideo Samſon caudas vulpiũ colligauit. Vulpes inſidioſos maximéque hæreticos ſignificant doloſos,fraudulentos,cauernoſis anfractibus latentes & decipientes,odore etiã tetro putentes. Cõtra quem odorẽ dicit Apoſtolus,Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Iſtæ vulpes ſignificantur in Canticis Canticorũ,vbi dicitur, Capite nobis vulpes puſillas exterminãtes vineas,latentes in cauernis tortuoſis. Capite nobis,conuincite nobis:capis enim eum quẽ de falſitate cõuincis. Cõtra dicentibus deniq; vulpeculis domino,& dicentibus. In qua poteſtate iſta facis? reſpondete mihi, & vos,inquit,vnũ ſermonẽ, Baptiſmum Ioãnis vnde eſt, de cælo an ex hominibus? Vulpes autem ſolẽt habere tales foueas,vt ex vna parte intrent,& ex alia parte exeant. Ad vtrũque foramen captor vulpiũ retia poſuit, Dicite mihi,de cælo eſt,an ex hominibus? Sentiũt illi eum ex vtraque parte tetẽdiſſe vnde caperet,& aiunt apud ſe. Si dixerimus,inquiunt,de cælo,dicturus eſt nobis, quare ergo non credidiſtis? Ille enim teſtimonium Chriſto perhibuit:Si dixerimus de terra,lapidabit nos populus , quia vt Prophetam eum habent. Sentientes ergò hàc atque hàc eſſe vnde caperẽtur,reſponderunt,neſcimus. Et dominus, Nec ego vobis dico in qua poteſtate iſta facio. Vos dicitis vos neſcire quod ſcitis,ego vobis nõ dico quod quæritis: quia ex nulla parte exire auſi eſtis, in veſtris tenebris remanſiſtis. Obtemperemus ergo & nos ſi poſſumus dicenti verbo Dei , Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas : Videamus ſi & nos quaſdam vulpeculas capere poſſumus. Proponamus ad foramen vtrunque,& vnde vulpes exire voluerit,capiatur:verbi gratia, Manichæo facienti ſibi Deum recentem,& in corde ſuo ponenti quod non eſt, dicamus & interrogemus eum, ſubſtãtia Dei corruptibilis eſt, an incorruptibilis? Eligẽ quod vis : Exi quà vis,ſed non effugies. Si dixeris corruptibilis, non à populo , ſed à teipſo lapidaberis. Si autem dixeris incorruptibilem Deum,incorruptibilis quomodo timuit gentem tenebrarũ? Quid factura erat incorruptibili gẽs corruptionis? Quid reſtat niſi vt dicatur neſcimus? Sed tamen ſi hoc nõ dolo ſed ignorantia dicitur,non re-

Philip. 3. *Iudic.* 15. 2.*Cor.*2. *Cant.*2. *Matt.* 21. *Ibidem.* *Cant.*2. *Matt.* 21.

maneat in tenebris, ex vulpe fiat ouis, credat inuiſibili, incorruptibili ſoli Deo, non recenti: ſoli ab eo quod eſt ſolus, nō ab eo quod eſt ſol, ne vos ipſi vulpi fugiēti aliam cauernam aperuiſſe videamur, quanquam nec nomen ſolis formidabimus.
Mala.4. Eſt enim in ſcripturis noſtris ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Ab æſtu ſolis huius vmbra appetitur: ſub alas autem ſolis huius ab æſtu fugitur: ſanitas enim in pennis eius. Iſte eſt ſol
Sapien.5. de quo dicturi ſunt impij, Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen nō luxit nobis, & ſol non eſt ortus nobis. Dicturi ſunt adoratores ſolis, ſed non ortus eſt nobis, quia cùm adorent ſolem quē facit oriri ſuper bonos & malos, non eſt eis ortus ſol, qui ſolus illuminat bonos. Faciūt ſibi ergo deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinā decepti cordis fabricare phantaſma quale voluerit? Sed omnes hi in poſterioribus cōſentiunt, id eſt, ſimili vanitate detinentur. Vnde Sāſom noſter qui etiā interpretatur ſol ipſorum, eorū ſcilicet quibus lucet, non omnium, ſicuti eſt oriens ſuper bonos
Matth.5. & malos, ſed ſol quorūdam ſol iuſtitiæ: figurā enim habebat Chriſti, colligauit, vt dicere cœperam, caudas vulpium, & ibi
Iudic.15. ignem alligauit: ignem ad incendendum, ſed meſſes alienigenarum. Proinde tales conſentiētes in poſterioribus tanquam caudis colligati, trahunt ignem corrūpentem, ſed nō incēdunt
2.Tim.2. noſtrorum ſegetes. Nouit enim dominus qui ſunt eius, & recedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In ma-
Ibidem. gna autem domo, nō ſolùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia: & alia quidem ſunt in honorem, alia verò in contumeliam. Si quis autem mundauerit ſe ab huiuſmodi, erit vas in honorem, vtile Deo ad omne opus bonū paratū, & ideo ne caudas vulpium, nec faces vulpium pertimeſcet. Sed videamus de populo iſto. Si me audieris, inquit, non erit in te Deus recens. Mouet me, quod dixit in te. Non enim dixit à te, quaſi ſimulacrum forinſecus adhibitū: ſed in te, in corde tuo, in imagine phantaſmatis tui, in deceptionē erroris tui tecum portabis Deum tuum recentem, remanens vetuſtus. Si ergo me audieris, me, inquit, quia ego ſum qui ſum, non erit in te Deus recens. *Nec adorabis Deum alienum.* Si enim in te non ſit, non adorabis Deum alienum. Si tu non cogites Deum falſum, non adorabis Deum fabricatum. Non enim erit in te Deus recens. *Ego enim ſum.* Quid vis adorare quod non eſt? Ego enim
Exod.20. *Dominus Deus ſum*: Quia ego ſum qui ſum. Et ego quidē ſum, inquit,

inquit,qui ſum ſuper omnem creaturam.Tibi tamen temporaliter quid præſtiti? *Qui eduxi te de terra Aegypti*:Non tantum illi populo dicitur, Omnes enim educti ſumus de terra Aegypti,omnes per mare rubrum tranſiuimus, inimici noſtri perſequentes nos in aqua perierunt. Non ſimus ingrati Deo noſtro,nõ obliuiſcamur Deum manentem,& fabricemus in nobis Deum recentem.Qui eduxi te de terra Aegypti.Loquitur Deus, *Dilata os tuum & adimplebo illud*. Anguſtias pateris in te propter Deum recẽtem conſtitutum in corde tuo : frange vanum ſimulacrum,deiice de cõſcientia tua fictum idolum,dilata os tuum confitendo, amando,& adimplebo illud, quoniam apud me eſt fons vitæ.Hoc quidem dicit dominus,ſed quid ſequitur? *Et non obaudiuit populus meus vocem meam*. Non enim loqueretur iſta,niſi populo ſuo.Scimus enim quia quæcũque lex dicit,his qui in lege ſunt dicit.Et non obaudiuit populus meus vocẽ meam : *Et Iſrael non attendit mihi*. Quis? cui? Iſrael mihi. O ingrata anima, per me anima, à me vocata anima, à me in ſpem reducta,à me à peccatis abluta, & Iſrael nõ attẽdit mihi. Baptizantur enim & tranſeunt per mare rubrum : ſed in via murmurant,contradicunt,cõqueruntur, ſeditionibus perturbantur ingrati ei qui liberauit à perſequentibus hoſtibus,qui ducit per ſiccum,per eremũ,cum cibo tamen & potu,cum lumine nocturno & vmbraculo diurno.Et Iſrael nõ attẽdit mihi. *Et dimiſi eos ſecundum affectiones cordis eorum*. Ecce torcular. Aperta ſunt foramina,currit amurca. Et dimiſi eos, nõ ſecundum ſalutem præceptorum meorum,ſed ſecũdum affectiones cordis eorum donaui eos ſibi.Dicit & Apoſtolus, Tradidit illos Deus in cõcupiſcentias cordis eorum: Dimiſi eos ſecũdum affectiones cordis eorũ, *Ibunt in affectionibus ſuis*.Inde eſt quod horretis: ſi tamen eliquamini in gemellaria abſcondita domini,ſi tamen apothecas eius adamaſtis, inde eſt quod horretis: alij defendunt circum,alij amphitheatrum, alij caſas in vicis, alij theatra, alij illud, alij illud, alij poſtremo deos recentes ſuos.Ibunt in affectionibus ſuis. *Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet*. Dicit fortaſſe enim iſte Iſrael, Ecce pecco,manifeſtum eſt,eo poſt affectiones cordis mei.Sed quid facio?Diabolus hoc facit dæmones hoc faciunt. Quis eſt diabolus? Qui ſunt dæmones? Certè inimici tui.Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet : *In nihilum omnes inimicos eorum humiliaſſem*.Ergo ſi plebs mea audiſſet me. Quare enim mea, ſi non audit me? Si plebs mea audiſſet me,

Exod.3.

Pſal.35.

Rom.3.

Rom.1.

Quis eſt plebs mea? Iſrael. Quid eſt, audiſſet me? Si in viis meis ambulaſſet. Quæritur & gemit ſub inimicis. In nihilum inimicos eorum humiliaſſem: *Et ſuper tribulãtes eos miſiſſem manum meam.* Nunc verò quid quæritur de inimicis? Ipſi facti ſunt peiores inimici. Quomodo enim? quid ſequitur? de inimicis queriminì? Vos quid eſtis? *Inimici domini mentiti ſunt ei.* Renuntias? Renũtio. Et redit ad quod renũtiatur. Vtiq; quibus rebus renuntias, niſi factis malis, niſi factis diabolicis, factis à Deo dãnatis, furtis, rapinis, periuriis, homicidiis, adulteriis, ſacrilegiis, ſacris abominãdis, curioſitatibus? His omnibus renũtias, & rurſus his inflexus ſuperaris. Facta ſunt tibi poſteriora deteriora prioribus: Canis reuerſus ad vomitũ ſuũ, & ſus lota in volutabris cœni. Inimici domini mẽtiti ſunt ei, Et quanta patientia domini? Quare nõ proſternuntur? Quare nõ trucidantur? Quare nõ terra dehiſcente ſorbantur? Quare nõ cælo flagrante incẽduntur? Quia magna patiẽtia domini. Et erunt impuniti? Abſit. Nõ ſibi tãtum de Dei miſericordia blandiantur. vt ſibi eius iniuſtitiam polliceãtur. Ignoras quia Dei patientia ad pœnitentiã te adducit? Tu autem ſecundum duritiam cordis tui & cor impœnitẽs, theſaurizas tibi iram in die ire & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua. Et ſi modo nõ reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus reddit. Non cõuerſo autem nec correcto in æternum reddet. Vide ergo quia nõ erunt impuniti, attende quod ſequitur. Inimici domini mentiti ſunt ei. Dicturus es, & quid eis fecit? Non viuunt, non auras carpunt, nõ lucem hauriũt, nõ fontes potant, nõ fructus terræ edunt? *Et erit tempus eorum in æternum.* Nemo ſibi ergo blandiatur, quia quaſi ad torcular pertinet: bonum eſt illi ſi ad oleum in torculari pertineat. Non ſibi polliceatur vnuſquiſque habens facta nefaria, quæ regnũ Dei non poſſidebunt: & dicat ſibi. Quoniam habeo ſignum Chriſti & ſacramenta Chriſti, non delebor in æternum: & ſi purgor per ignem, ſaluus ero, Nã quid eſt quod ait Apoſtolus de his qui habent fundamentum? Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quid eſt, inquiunt, quod ſequitur, Vnuſquiſque autem ſuper fundamentum videat quod ſuperædificet? Alius enim ſuperædificat aurum, argentum, lapides pretioſos: alius ligna, fœnum, ſtipulã: vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius opus

[Margin notes: *2. Pet. 2.* — *Rom. 2.* — *Galat. 5.* — *Lib. 21. de Ciui. Dei, c. 21.* — *1. Cor. 3.* — *Ibidem.*]

opus permanſerit quod ſuperædificauit, mercedē accipiet, hoc eſt, quia ſuper fundamentum iuſta opera ædificauit, aurũ, argentum, lapides pretioſos: ſi autem peccata, lignum, fœnum, ſtipulam: tamen propter fundamentum ipſe ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Fratres nimis timendum eſſe volo: melius eſt enim non vobis dare ſecuritatem malam. Non dabo quod nõ accipio, timẽs terreo. Securos vos facerem, ſi ſecurus fierem ego. Ignem æternum timeo. Et erit tempus eorum in æternum, nõ accipio niſi ignem æternũ: de quo alio loco ſcriptura dicit, Ignis eorum nõ extinguetur, & vermis eorum non moritur. Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me, qui quamuis peccator ſim, quamuis adulter, quamuis fraudator, quamuis raptor, quãuis periurus: habeo tamen in fundamento Chriſtum: Chriſtianus ſum, baptizatus ſum, ego per ignem purgor, & propter fundamentum nõ pereo. Dic mihi iterum quis es? Chriſtianus ſum, inquit, interim trãſi. Quid aliud? Raptor, adulter, & cætera, de quibus Apoſtolus dicit, Quoniã qui talia agunt, regnum Dei nõ poſſidebunt. Certè ergo à talibus non correptus, de talibus commiſſis pœnitentiam non agens, regnum cælorum ſperas? Non opinor, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Et ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu neſcio quid tibi pollicens ſecundum duritiam tuã & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Attende ergo ipſum iudicem venientem Bene, Deo gratias. Non tacuit ſententiam diffinitiuam, nõ miſit foras reos, & duxit velum. Ante voluit prænuntiare, quod diſpoſuit facere: nempe congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad dexteram, alios ad ſiniſtram. Nunquid medius locus ſeruatus eſt? Quid dextris dicturus eſt? Venite benedicti patris mei percipite regnum. Quid ſiniſtris? Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Si nõ times mitti quò, vide cum quo. Si ergo opera illa omnia regnum Dei non poſſidebunt, imò nõ opera ſed qui talia agunt: nam opera talia in igne non erũt. Nõ enim illo igne ardentes furaturi ſunt & adulteraturi: ſed quia qui talia agunt, regnum Dei nõ poſſidebũt. Nõ ergo erũt à dextris cũ illis quibus dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnũ: quia qui talia agunt, regnũ Dei non poſſidebunt. Si ergo à dextris non erũnt, non reſtat niſi vt ſint à

Eſa.66. *Gal.5.* *Rom.2.* *Mat.25.* *Gal.5.* *Matt.25.*

ſiniſtris. Siniſtris quid dicet? Ite in ignẽ æternũ, quia erit tempus eorũ æternum. Expone ergo, inquit, nobis ligna, fœnum,
1.Cor.3. ſtipulam, quæ qui ædificant ſuper fundamentũ, quomodo non pereant, ſed ſalui fiant, ſic tamẽ quaſi per ignem. Obſcura quidem illa quæſtio, ſed vt poſſum breuiter dico: Fratres, ſunt ho
4.Senten. mines omnino cõtemptores ſeculi huius, quibus non eſt gra-
diſtin.21. tum quicquid temporaliter fluit, nõ hærent dilectione aliqua
In illo. terrenis operibus, ſancti, caſti, cõtinentes, iuſti, fortaſſis & omnia ſua vendentes & pauperibus diſtribuentes, aut poſſidentes
1.Cor.7. tanquã non poſſidentes, & vtentes hoc mundo tanquam non vtentes. Sunt autẽ alij qui rebus infirmitati cõceſſis inhærent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienã, ſed ſic amat ſuã, vt ſi perdiderit, cõturbetur: nõ appetit vxorem alienã ſed ſic inhæret ſuæ, ſic miſcetur ſuæ, vt modum non ibi teneat præſcriptum tabulis liberorum procreandorum cauſa. Non tollit aliena, ſed repetit ſua & habet cũ fratre ſuo iudicium. Talibus
1.Cor.6 enim dicitur, Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicium habetis vobiſcum: verum ipſa iudicia in Eccleſia iubet agi, nõ ad forum trahi, tamen delicta eſſe dicit. Contendit enim Chriſtianus pro rebus terrenis amplius, quàm decet eum cui promiſſum eſt regnum cælorum. Non totum cor ſurſum leuat, ſed aliquã partem eius trahit in terram. Denique ſi veniat tentatio vincẽdi martyrij, illi qui habent in fundamen-
1.Cor.3. to Chriſtum, & ædificant aurum, argentum, lapides precioſos
Philip.1 quid dicunt ex hac opportunitate? Bonum eſt mihi diſſolui & eſſe cum Chriſto: alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate cõtriſtantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, grauiter conturbantur, fœnum & ſtipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnũ, ſtipulam, ſuper fundamentum, ſed rerum conceſſarũ, nõ illicitarum. Dico enim fratres, poſſides fundamentum, hære cælo, calca terrã. Si talis es, non ædificas niſi aurum, argentum, & lapides precioſos. Cum autẽ dixeris, amo poſſeſſionem iſtam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contriſtaris, non quidem præponis eam Chriſto: nam ſi ſic amas poſſeſſionem iſtam, vt ſi dicatur tibi, Ipſam vis, an Chriſtum? Et ſi triſtis eam perdis, plus tamen amplecteris Chriſtum, quem poſuiſti in fundamentum, ſaluus eris tanquam per ignem. Audi aliud, Non potes tenere poſſeſſionem iſtam niſi dixeris falſum teſtimonium. Et hoc non
Sap.1. facere, Chriſtum in fundamento ponere eſt: veritas enim dixit

dixit,Os quod mẽtitur,occidit animam. Ergo ſi poſſeſſionem tuam diligis,non tamen propter illam facis rapinam,nõ propter illam dicis falſum teſtimonium, non propter illam facis homicidium. non propter illam falſum iuras, non propter illam Chriſtum negas, eò quòd non propter illam facis hæc, Chriſtum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, & contriſtaris ſi perdas illam, ſuper fundamentum poſuiſti, non aurum,non argẽtum,non lapides precioſos, ſed lignum, fœnum ſtipulam. Saluus ergo eris, cùm ardere cœperit quod ædificaſti, ſic tamen quaſi per ignem. Nemo enim ſuper fundamentum hoc ædificans adulteria, blaſphemias, ſacrilegia, idololatrias, periuria, putet ſe ſaluum futurum per ignem, quaſi iſta ſint ligna, fœnum, ſtipula: ſed qui ædificat amorem terrenorum ſuper fundamentum regni cælorum, id eſt,ſuper Chriſtum, ardebit amor rerum temporalium, & ipſe ſaluus erit per idoneum fundamentum. Inimici domini mẽtiti ſunt ei dicendo, Eo ad vineam & nõ eundo,& erit tempus eorum, non ad tempus, ſed in æternum, Et qui ſunt iſti? *Et cibauit illos ex adipe frumenti*. Noſtis adipem frumenti,vnde cibantur multi inimici,qui mẽtiti ſunt ei. Et cibauit illos ex adipe frumenti,miſcuit eos ſacramentis ſuis. Et Iudæ quando dedit bucellam,ex adipe frumenti cibauit. Et inimicus domini mentitus eſt ei,& erit tempus eius in æternum. Et cibauit illos ex adipe frumenti. *Et de petra melle ſaturauit eos*. O ingratos,cibauit ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturauit eos. In eremo de petra aquam produxit non mel. Mel ſapientia eſt, primatum dulcoris tenens in eſcis cordis. Quàm multi ergo inimici domini mentientes domino cibantur, non ſolùm ex adipe frumenti, ſed etiam de petra melle, de ſapientia Chriſti, quàm multi delectantur verbo eius ex cognitione ſacramentorum eius, ſolutione parabolarum eius, quàm multi delectantur, quàm multi clamant? Et non eſt hoc mel de quolibet homine, ſed de petra. Petra autem erat Chriſtus. Quàm multi ergo ſatiantur de melle iſto, clamant, dicunt, Suaue eſt,dicunt,nihil melius eſt,nihil dulcius vel intelligi vel dici potuit. Et tamen inimici domini mentiti ſunt ei. Nolo amplius immorari in rebus dolendis: quanquam autem terribiliter Pſalmus ad hoc finitus ſit, tamẽ à fine eius,obſecro vos,recurramus ad caput, Exultate Deo adiutori noſtro.

Sap. 1. *Ioan.* 11. *Pſal.* 80. C *Exod.* 17. 1.*Cor.* 10.

Commendatio populi, & exhortatio, & inuitatio ad ſequentem tractatum audiendum, & ludos ſeculares contemnendum.

NOn parum veſtras mentes in nomine Chriſti diuina ſpectacula tenuerunt & ſuſpēderunt vos, non ſolùm ad petenda quædam, ſed ad quædam etiam fugienda. Iſta ſunt ſpectacula vtilia, ſalubria, ædificantia non deſtruentia, imò & deſtruentia & ædificantia. Deſtruentia recentes deos, ædificantia fidem in verum & æternum Deum. Etiam in craſtinum diem inuitamus charitatem veſtram. Cras illi habēt, vt audiuimus, mare in theatro, nos habeamus portum in Chriſto. Sed quoniam perēdino die, id eſt, quarta ſabbati, non poſſumus ad menſam Cypriani conuenire, quia feſtiuitas eſt ſanctorum martyrum, craſtino ad ipſam menſam conueniamus.

In Pſalmum octogeſimumprimum Enarratio.

P*Salmus ipſi Aſaph.* Pſalmo huic titulum ſicut aliis, qui ſimiliter prænotantur vel nomen eius hominis indidit, à quo ſcriptus eſt, vel eiuſdem nominis interpretatio, vt ad ſynagogam quod eſt Aſaph, eius intelligentia referatur, præſertim quia hoc & primus eius verſus aſſignat. Sic enim incipit: *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum.* Quos Deos? Abſit, vt intelligamus deos gentium: ſiue idola, ſiue aliquam præter homines cæleſtem terreſtrémque creaturam, cùm paulò poſt hunc verſum idem iſte Pſalmus aſſerat, & quos Deos intelligi velit, in quorum ſynagoga ſtetit Deus, apertius exprimat, vbi ait, Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes: Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis. In horū ergo ſynagoga filiorum altiſſimi, de quibus idem altiſſimus per
Eſaia 1. Eſaiam dicit, Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt, ſtetit Deus. In ſynagoga populum Iſrael accipimus, quia & ipſorum propriè ſynagoga dici ſolet, quamuis & Eccleſia dicta ſit. Noſtram verò Apoſtoli nunquam ſynagogam dixerunt, ſed ſemper Eccleſiam, ſiue diſcernendi cauſa, ſiue quod inter congregationem vnde ſynagoga, & conuocationē vnde Eccleſia nomē accepit, diſtet aliquid, quòd ſcilicet congregari & pecora ſolent, atque ipſa propriè, quorum & greges propriè dicimur. Conuocari autem magis eſt vtentium ratione, ſicut ſunt homines: vnde ex perſona ipſius Aſaph in alio
Pſal. 72. Pſalmo canitur, Quaſi pecus factus ſum apud te, & ego ſemper tecum: Cùm vtique quamuis vni vero Deo mācipatus videretur,

deretur, pro magnis tamen ac ſummis bonis ab illo carnalia, terrena, tẽporalia requirebant. Inuenimus etiã ſæpe eos filios appellatos, non ea gratia quę ad nouum teſtamentũ pertinet, ſed illa quæ ad vetus: quia & ipſa gratia eſt, qua elegit Abraham, & ex eius carne tam magnum populum propagauit: qua nondũ natos Iacob dilexit, Eſau autẽ odio habuit: qua liberauit ex Aegypto, qua in terrã promiſſionis eiectis gentibus introduxit. Niſi enim & ipſa eſſet gratia, non vtiq; de nobis quibus non ad terrenum, ſed ad regnum cælorũ capeſſendum data eſt poteſtas filios Dei fieri, in eodẽ mox Euangelio diceretur, quòd accepimus gratiam pro gratia, id eſt, pro teſtaméti veteris promiſſionibus teſtamenti noui promiſſiones. Liquet igitur, quãtum exiſtimo, in qua deorum ſynagoga ſteterit Deus. Deinceps requirẽdum eſt, vtrũ patrem, an filium, an ſpiritum ſanctum, an ipſam Trinitatem accipere debeamus ſtetiſſe in ſynagoga Deorum: *In medio autem deos diſcernere.* Quia & ſingulus quiſque Deus, & ipſa Trinitas vnus Deus, nõ quidẽ hoc facile eſt eliquare, & quia non corporalem, ſed ſpiritalem Dei præſentiam, quæ congruit eius ſubſtantiæ, negari non poteſt ab eo eſſe conditis rebus mirabili videlicet & vix paucis intelligibili modo, cui dicitur, Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades. Vnde meritò perhibetur ſtare Deus in cõgregatione hominum inuiſibiliter, ſicut cælum & terram ipſe implet, quod per Prophetam ipſe de ſe prædicat: nec tantum perhibetur, ſed pro captu mẽtis humanæ vtcunq; noſcitur ſtare in eis quę creauit, & ſi homo ſtet & audiat eum, & gaudio gaudeat propter eius intimam vocem. Verũtamen, quantum arbitror, Pſalmus iſte inſinuare aliquid molitur, quod ex quodam tempore factum eſt, vt ſtaret Deus in ſynagoga Deorum. Nam illa ſtatio, quæ cælum & terram implet, nec ad ſynagogam propriè pertinet, nec tempore variatur. Deus itaq; ſtetit in ſynagoga deorum: nimirum ille qui de ſe dixit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael. Dicitur & cauſa, In medio autẽ deos diſcernere. Agnoſco igitur Deũ ſtetiſſe in ſynagoga deorũ, quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem: vt enim ſtaret Deus in ſynagoga deorum, ad hoc ex ipſis ſecundum carnẽ. Sed quis Deus? Neque enim quales illi, in quorum deorũ ſynagoga ſtetit, ſed ſicut illic Apoſtolus ſequitur, Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Agnoſco, inquã, ſtetiſſe, agnoſco & in medio

Malac. 1. *Rom.* 9. *Ioan.* 1. *Pſal.* 138. *Hiere.* 23. *Ioan.* 3. *Mat.* 15. *Rom.* 9.

Ioan.1. Deum ſponſum: de quo amicus eius quidam dicit, In medio
autem veſtrûm ſtat, quẽ vos neſcitis: Quippe de quibus paulò
pòſt in hoc Pſalmo dicitur, Neſcierunt neque intellexerũt, in
Rom.11. tenebris ambulant. Teſtificatur & Apoſtolus, Quoniam cæci-
tas ex parte in Iſrael facta eſt, vt plenitudo gentium intraret.
Stantem quippe in medio ſui videbãt eũ, ſed nõ eum videbãt
Ioan.14. Deum, qualem ſe volebat videri dicẽs, Qui me videt, videt &
patrem. Diſcernit autẽ deos, non eorũ meritis, ſed gratia ſua:
Rom.9. ex eadem cõſperſione faciens alia vaſa in honorẽ, alia in con-
1 Cor.4. tumeliam. Quis enim te diſcernit? Quid enim habes, quod
nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acce-
peris? Audi & vocem Dei diſcernentis, audi & vocem dñi diui-
Pſal.28. dentis flammam. *Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccan-*
Pſal.4. *tium ſumitis?* Sicut alibi, Vſquequo graues corde? Nunquid &
vſq; ad aduentũ eius, qui lumen eſt cordis? Dedi legem, diu i-
ter reſtitiſtis: miſi prophetas, iniuriis affeciſtis, aut interfeci-
† fortè ſtis, aut hæc agentibus cõhibuiſtis†. Sed vt illis nec loqui di-
conniui- gnũ ſit, qui occiderũt ſeruos Dei præmiſſos ad ſe, vos qui cum
ſtis. hæc fierent, tacuiſtis: id eſt, vos qui eos qui tũc tacuerũt velut
innocentes imitari voluiſtis, vſquequo iudicatis iniquitatem,
Mat.21. & facies peccãtium ſumitis? Nunquid etiã nunc & ipſe hæres
veniẽs occidẽdus eſt? Nónne ipſe propter vos ſine patre eſſe vo
luit tanquam pupillus? Nónne propter vos eſuriuit & ſitiuit vt
Matt.11. egenus? Nónne ad vos clamauit, Diſcite à me quia mitis ſum,
2.Cor.8. & humilis corde? Nónne pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt
ipſius paupertate ditaremini? *Iudicate, ergo, pupillo & egeno, hu-*
milẽ & pauperẽ iuſtificate. Non illos propter ſe ſuperbos & diui-
tes, ſed iſtum propter vos humilẽ & pauperem, iuſtũ credite,
iuſtũ prædicate. Sed inuidebũt ei, nec omnino parcẽt, dicẽtes,
Mat.21. Hic eſt hæres, venite occidamus eũ, & noſtra erit hæreditas.
Auferte, ergo, inopem, & pauperẽ de manu peccatoris eruite. Hæc di-
cta ſunt, vt ſciretur in eo populo, in quo natus & occiſus eſt
Chriſtus, nec illos fuiſſe immunes à tãto ſcelere, qui cũ eſſent
Ibidem. tantæ multitudinis, vt eos ſicut Euangeliũ loquitur, timerent
Iudæi: & propterea in Chriſtũ manus mittere nõ auderent, &
† fortè poſteà cõhibuerunt†, eúmq; interimi à malignis & inuidis Iu
conniue- dæorum principibus permiſerunt, qui ſi voluiſſent, timerẽtur
runt. ſemper, & nunquã in eum ſceleratorum præualerent manus.
Eſaiæ 56. & 57. De his quippe & alibi dicitur, Canes muti neſcierunt latrare:
de his etiã illud, Ecce quomodo iuſtus periit, & nemo cõſide-
rat.

rat.Periit quãtum in ipſis eſt,qui eum perdere voluerũt.Nam quomodo ille poſſet perire moriendo,qui eo modo potius qđ erat perditum requirebat? Porrò ſi iſti iuſtè increpãtur,meritóq; arguũtur,qui tantũ ſcelus fieri diſſimulãdo ſiluerunt,quõ increpãdi,aut ne increpãdi quidem.ſed qua ſeueritate dãnandi ſunt, qui hoc cõſilio malitiáq; fecerunt? Veruntamẽ omnibus quod ſequitur rectiſſimè cõgruit, *Neſcierũt & nõ intellexerunt,in tenebris ambulant.* Quia & illi ſi cognouiſſent,nunquam dominũ gloriç crucifixiſſent,Et illi ſi cognouiſſent,nunquam Barrabam liberandum,& Chriſtũ crucifigendum petere conſenſiſſent.Sed quoniã ſuprà memorata cæcitas ex parte Iſrael facta eſt,donec plenitudo gentiũ intraret,per hãc vtique illius populi cæcitatem crucifixo Chriſto. *Mouebuntur omnia fundamẽta terræ.* Sic mota ſunt & mouebũtur,donec intret quæ prædeſtinata eſt gẽtium plenitudo. Nam & in ipſa morte domini terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt. Et ſi intelligamus fundamenta terræ terrenorum bonorũ copia felices,rectè prædictũ eſt quod mouerẽtur,vel admirando ſic amari, ſic coli humilitatem,paupertatẽ,mortem, velut magnã ſecundum ipſos miſeriã Chriſti,vel ipſi quoque huius mundi,vana felicitate contempta,illam diligẽdo atque ſectando. Ita mouentur omnia fundamẽta terræ, cum partim mirantur, partim etiã commutantur.Sicut enim nõ abſurdè dicimus fundamenta cæli,quibus regnũ cælorũ ſuperædificatur in ſanctis & fidelibus, quos dicit ſcriptura lapides viuos, quorum fundamẽtum eſt primitus ipſe Chriſtus ex virgine: de quo dicit Apoſtolus, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere,præter id quod poſitũ eſt, qđ eſt Chriſtus Ieſus. Deinde ipſi Apoſtoli & Prophetæ, quorum autoritate locus cæleſtis eligitur,vt eos ſectando coædificemur:vnde dicit ad Epheſios, Iam non eſtis peregini & inquilini,ſed eſtis ciues ſanctorum,& domeſtici Dei,ſuperædificati ſuper fundamẽtum Apoſtolorum & Prophetarũ,ipſo ſummo angulari lapide exiſtẽte Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio compacta creſcit in templum ſanctũ in domino. Ita non incõuenienter fundamenta terræ intelligũtur,quorum terrenam felicitatem præpollentẽ atque potentem homines inuidendo eorum autoritati,ad huius mundi bona concupiſcenda pertrahuntur,& adipiſcendo coædificantur tanquam terra ſuper terram,ſicut in illo ſuperno ædificio cælum ſuper cælum, quia & peccatori dictũ eſt,Terra es,& in terram ibis.Et,Cæli

1.Cor.2. *Roma.11.* *Matt.27.* *1.Pet.2.* *1.Cor.3.* *Epheſ.2.* *Geneſ.3.* *Pſal.18.*

enarrant gloriam Dei, cum in omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Terrenæ autẽ felici-
Ioan. 10. tatis regnũ ſuperbia eſt, contra quam venit humilitas Chriſti exprobrãs eis, quos vult ex humilitate filios altiſſimi facere, atq; increpãs, *Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes.* Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus ex principibus cadetis. Siue ad illos dixerit: Ego dixi dij eſtis & filij altiſſimi omnes: ad eos vtique qui prædeſtinati ſunt in vitã æternã: ad alios vero, *Vos autẽ ſicut homines moriemini, & ſicut vnus ex principibus cadetis.* Hoc modo etiam Deus diſcernẽs, ſiue omnes ſimul increpat, vt obedientes correctóſque diſcernat: Ego, inquit, dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes: id eſt, omnibus vobis promiſi felicitatem cæleſtem: Vos autẽ per infirmitatem carnis, ſicut homines moriemini: & per elationẽ animi, ſicut vnus ex principibus, id eſt, diabolus, nõ extollemini, ſed cadetis: velut ſi diceret, Cùm tam pauci ſint dies vitæ veſtræ, vt cito ſicut homines moriamini, non vobis prodeſt ad correctionẽ, ſed tanquã diabolus, cuius dies in hoc ſeculo multi ſunt, qui carne non moritur, extollimini vt cadatis. Per diabolicã quippe ſuperbiam factũ eſt, vt Chriſti gloriæ peruerſi & cæci principes Iudæorũ inuidiſſent. Per hoc vitium factum eſt & fit, vt Chriſti vſq; ad mortẽ crucifixi humilitas vileſcat eis, qui huius ſeculi diligũt excellẽtiam. Proinde vt hoc vitium ſanetur, ex ipſius Prophetæ perſona dicitur, *Surge Deus iudica terrã.* Timuit enim terra cum te crucifigeret, ſurge à mortuis & iudica terrã. *Quoniam tu diſperdes in omnibus gentibus.* Quid niſi terrã, hoc eſt, eos qui terrena ſapiunt? ſiue ipſum affectum in credentibus terrenæ cupiditatis & electionem aſſumẽs, ſiue non credentes terram conterẽdam diſperdendámq; diſcernens. Sic per membra ſua, quorum conuerſatio in cælis eſt, iudicat terrã, & diſperdet in omnibus gentibus. Non prætereundum eſt quod nonnulli codices habent, Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus, quia & hoc non inconuenienter accipitur, neq; vt ſimul vtrunque ſit quicquam repugnat. Fit ergo hæreditas eius per charitatem, quam ſuis præceptis & gratia miſericorditer extollendo, terrenam diſperdit cupiditatem.

In Pſalmum LXXXII. enarratio.

PSalmi titulus huius eſt, *Canticum Pſalmi Aſaph.* Iam ſæpe diximus quid interpretetur Aſaph, id eſt, cõgregationem. Homo ergo ille qui vocabatur Aſaph, in figura

ſigura congregationis populi Dei in multorum Pſalmorum titulis ponitur. Græcè autem congregatio ſynagoga dicitur, quod velut proprium nomen Iudæorum populus detinuit, vt ſynagoga appellaretur, ſicut populus Chriſtianus vſitatius vocatur Eccleſia, cum & ipſe vtiq; cōgregetur. Populus itaque Dei in iſto Pſalmo dicit, *Deus quis ſimilis erit tibi?* Quod ego arbitror accommodatius accipi in Chriſto, quia in ſimilitudine hominum factus, putatus eſt ab eis à quibus contemptus eſt, cæteris hominibus comparandus: nam & inter iniquos deputatus eſt, ſed ad hoc vt iudicaretur: Cùm autem veniet iudicaturus, tunc fiet quod hic dicitur, Deus quis ſimilis erit tibi? Si enim Pſalmi non ſolerent loqui ad dominū Chriſtum, non diceretur etiā illud quod ipſi dictum eſſe nullus poteſt dubitare fidelium, Thronus tuus Deus in ſeculū ſeculi, virga directionis, virga regni tui, Dilexiſti iuſtitiā & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Hic ergo & nunc dicitur, Deus quis ſimilis erit tibi? Multis enim ſimilis in humilitate eſſe voluiſti, vſqueadeo vt & latronibus, qui tecum ſunt crucifixi. Sed in claritate cum venies quis ſimilis erit tibi? Quid enim magnum dicitur, cum Deo dicitur, quis ſimilis erit tibi, niſi illi dicatur, qui ſimilis eſſe in hominibus voluit, formā ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominū factus, & habitu inuentus vt homo? Et ideo non ait, Quis ſimilis eſt tibi: quod vtique recte diceretur, ſi hoc ad diuinitatē referretur. Quia vero ad formā ſerui relatum eſt, tunc eius à cæteris hominibus diſſimilitudo apparebit, quādo apparebit in gloria: ideo ſequitur, *Ne taceas neq; cōpeſcaris Deus.* Quia primo tacuit vt iudicaretur, quando ſicut agnus coram tondente ſe fuit ſine voce, ſic nō aperuit os ſuum, & ſuā compeſcuit poteſtatem. Quam vt ſe cōpeſcere oſtēderet, ad illam eius vocem qua dixit, Ego ſum, hi qui eum apprehendendum quærebant, redierunt retro & ceciderunt. Quando ergo teneretur atque pateretur, niſi ſe ipſe cohiberet atque cōpeſceret & quodāmodo mitigaret? Nam & ſic quidā interpretati ſunt quod hîc poſitū eſt, Neque cōpeſcaris Deus: vt dicerent, neque miteſcas Deus? Ipſe alibi dicit, Tacui, nūquid ſemper tacebo? Cui dicitur hîc, ne taceas, de illo alibi dicitur, Deus manifeſtus veniet, Deus noſter & non ſilebit. Cui dicitur hîc, Ne taceas: tacuit enim vt iudicaretur, quando venit occultus: non autem tacebit vt iudicet, quando veniet manifeſtus. *Quoniam*

Philip. 2. *Lucæ 22.* *Pſal. 44.* *Lucæ 22.* *Philip. 2.* *Eſaiæ 53.* *Ioan. 18.* *Pſal. 49.*

ecce inimici tui ſonuerũt, & qui oderunt te extulerunt caput. Nouiſ-
ſimos dies ſignificare mihi videtur, quãdo hæc quæ nunc metu
comprimũtur in liberã vocẽ eruptura ſunt: ſed planè irratio-
nabilẽ, vt ſonitus magis quàm locutio vel ſermo dicendus ſit.
Non itaque tunc odiſſe incipient, ſed qui oderũt te, tunc leua-
bunt caput. Nec capita, ſed caput, quãdo eò peruenturi ſunt, vt
etiã illud caput habeãt quod extollitur ſuper omne quod di-
2.Theſ.2. citur Deus, & quod colitur, vt in illo maximè impleatur, Qui
Lucæ 14. ſe exaltat humiliabitur, & cum eo ille cui dicitur, Ne taceas
neque miteſcas Deus, interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit
illuminatione præſentiæ ſuæ. *Super populum tuum malignauerũt*
conſilium. Vel ſicut alij codices habent, *Aſtute cogitauerunt cõſi-*
lium, & cogitauerũt aduerſus ſanctos tuos. Irridenter iſta dicuntur.
Quãdo enim valerẽt nocere populo vel plebi Dei, vel ſanctis
Rom.8. eius qui nouerũt dicere, Si Deus pro nobis quis cõtra nos? *Di-*
xerunt, venite, & diſperdamus eos de gente. Singularẽ numerũ po-
ſuit pro plurali, ſicut dicitur, Cuius eſt hoc pecus, etiam ſi de
grege interrogetur, & intelligũtur pecora. Deniq; alij codices
de gentibus habent, vt magis interpretes intellectum quàm
verbũ ſecuti ſunt. Venite & diſperdamus eos de gente. Ipſe eſt
ille ſonus quẽ ſonuerunt magis quàm locuti ſunt, quoniã ina-
niter inania ſtrepuerunt. *Et non memoretur nominis Iſrael vltra.*
Hoc alij planius dixerunt, Et non ſit memoria nominis Iſrael
adhuc. Quia memoretur nominis, in Latina lingua inuſitata
locutio eſt. Potius enim dici ſolet, memoretur nomẽ, ſed eadẽ
ipſa ſentẽtia eſt. Nam qui dixit, memoretur nominis, Græcam
trãſtulit locutionẽ. Iſrael autẽ hic debet intelligi vtiq; ſemen
Abrahæ, cui dicit Apoſtolus. Ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecun-
dum promiſſionẽ hæredes, nõ Iſrael ſecundum carnẽ: de quo
dicit, Videte Iſrael ſecundũ carnem. *Quoniã cogitauerũt vnani-*
Rom.8. *miter, aduerſus te teſtamentum diſpoſuerunt.* Quaſi poſſent eſſe for
tiores. Teſtamẽtum ſanè in ſcripturis nõ illud ſolum dicitur,
quod non valet niſi teſtatoribus mortuis, ſed omne pactum &
*Geneſ.*31. placitũ teſtamentũ vocabant. Nam Laban & Iacob teſtamen-
tum fecerũt quod vtiq; etiam inter viuos valeret, & innume-
rabilia talia in diuinis legũtur eloquiis. Deinde incipit inimi-
cos Chriſti cõmemorare ſub quibuſdam vocabulis gentium:
quorum vocabulorũ interpretatio ſatis indicat quid velit in-
telligi. Talibus enim nominibus cõuenientiſſimè figurantur
*Geneſ.*19. veritatis inimici, Idumæi quippe interpretãtur, vel ſanguinei,
vel

vel terreni Hiſmaelitæ, obedientes ſibi, vtiq; nō Deo, ſed ſibi. Moab, ex patre. Qui in malo non intelligitur melius, niſi cum ipſa hiſtoria cogitatur, † quòd pater Loth filiæ ſuæ illicite ſe vtenti permixtus eū genuit, quia ex ipſa re tale nomē accepit. Bonus autē pater, ſed ſicut lex ait, ſi quis ea legitime vtatur, nō inceſte & illicite. Agareni, proſelyti, id eſt, aduenæ. Quo nomine ſignificātur inter inimicos populi Dei, non illi qui ciues fiūt, ſed qui in animo alieno atq; aduentitio perſeuerāt, & nocendi occaſione inuenta ſe oſtendūt. Gebal vallis vana, id eſt, fallaciter humilis. Amon, populus turbidus, vel populus mœroris. Amalech, populus lingens: vnde alibi dictū eſt, Et inimici eius terrā lingent. Alienigenæ quāuis & ipſo nomine Latino ſe indicent alienos, & ob hoc cōſequenter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Philiſtiim, quod interpretatur cadentes potione, velut quos fecit ebrios luxuria ſecularis. Tyrus lingua Hebræa dicitur ſors: quod ſiue anguſtia ſiue tribulatio interpretetur, ſecundū illud accipiendum eſt, in his inimicis populi Dei, quod ait Apoſtolus, Tribulatio & anguſtia in omnē animā hominis operantis malum. Omnes ergo hi ſic enumerantur in hoc Pſalmo, *Tabernaculum Idumæorum & Iſmaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Amon & Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrū.* Et tanquā indicās cauſam quare ſint inimici populo Dei, adiungit & dicit, *Etenim Aſſur venit cum illis.* Aſſur autē pro ipſo diabolo figurate intelligi ſolet, qui operatur in filiis diffidentiæ tanquam in vaſis ſuis, vt oppugnent populum Dei, *Facti ſunt*, inquit, *in adiutorium filijs Loth.* Quia oēs inimici operante in ſe principe ſuo diabolo, facti ſunt in adiutorium filiis Loth, qui interpretatur declinans. Angeli autē apoſtatici bene intelligūtur tanquā filij declinationis: à veritate quippe declinando, in ſatellitiū diaboli diſceſſerunt. Hi ſunt de quibus dicit Apoſtolus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinē, ſed aduerſus principes & poteſtates & rectores mūdi tenebrarū harū, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Quapropter iſti inuiſibiles & ſpiritales inimici adiuuant homines infideles, in quibus operātur ad oppugnandū populum Dei. Iā nunc videamus quid imprecetur propheticus ſpiritus, magis prædicēs quàm maledicens, *Fac illis ſicut Madian & Siſare, ſicut Iabin in torrente Ciſon. Diſperierūt in Endor. facti ſunt vt ſtercus terræ.* Hos omnes ſecundum hiſtoriā populus Iſrael, qui tunc erat populus Dei, debellauit & vicit, ſicut etiā illos quos

† Aliàs, narratur

1. *Tim.* 1.

Pſal. 71.

Rom. 2.

Ephe. 2.

Ephe. 6.

Iudicū 4.

deinceps cõmemorat dicens, *Pone principes eorum ſicut Oreb & Zeb, & Zebee & Salmana.* Interpretationes autẽ eorum nominum iſtæ ſunt. Madian interpretatur declinãs iudicium: Siſara, gaudij excluſio. Iabin, ſapiens. Sed in his inimicis à populo Dei ſuperatis, ille intelligendus eſt ſapiens, de quo Apoſtolus
1. Cor. 1. dicit: Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi cõquiſitor huius ſeculi? Oreb ſiccitas, Zeb lupus, Zebee victima, ſed lupi: habet enim & ipſe victimas ſuas. Salmana vmbra commotionis. Hæc omnia congruũt malis, quos in bono vincit populus Dei. Porro autẽ Ciſon, in quo torrente victi ſunt, interpretatur duritia eorũ. Endor vbi perierũt, interpretatur fons generationis, ſed vtiq; carnalis, cui dediti perierũt, non curãtes regenerationẽ, quæ perducit ad vitã, vbi nõ nubent, neq; vxores ducent, nó enim incipiẽt mori: merito ergo de his dictum eſt, Facti ſunt vt ſtercus terræ, de quibus nihil propagatum eſt, niſi terrena fœcũditas.
Matt. 22. Sicut ergo illi omnes in figurã ſuperati ſunt à populo Dei, ſic iſtos inimicos precatur in veritate ſuperari. *Omnes, inquit, principes eorũ, qui dixerunt, hæreditate poßideamus ſanctuariũ Dei.* Ipſe eſt ſonitus inanis, quo, vt ſupra dictũ eſt, inimici tui ſonuerũt. Sanctuarium autem Dei quid intelligendũ eſt, niſi templum
1. Cor. 3. Dei, de quo Apoſtolus ait, Templũ enim Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Nam quid aliud inimici niſi populum Dei poſſidere, id eſt, ſubiugare moliuntur, vt cadat in eorũ impias voluntates? Sed quid ſequitur? *Deus meus, pone illos vt rotã.* Conuenienter quidem accipitur, vt non ſint in eo quod cogitant ſtabiles. Veruntamen etiam ſic recte poſſe intelligi exiſtimo, Pone illos vt rotam, quòd rota ex his quæ retro ſunt extollitur, ex his quæ antè ſunt deiicitur, ſic fiũt omnes inimici populi Dei: non enim hæc optatio, ſed prophetatio eſt. Adiungit etiã. *Sicut ſtipulam ante faciẽ venti.* Faciem dicit præſentiam: nam quæ facies eſt venti cui nulla lineamenta ſunt corporis, cum ſit motus, id eſt, quaſi fluctus aëris? Ponitur autem pro tentatione qua leuia & inania corde rapiũtur. Leuitatẽ porrò qua facilè cõſentitur ad mala, grauis ſequitur cruciatus. Vnde deinceps dicit, *Sicut ignis qui comburit ſyluã, ſicut flamma cõburẽs montes. Ita perſequeris illos in tempeſtate tua, & in ira tua turbabis eos.* Syluã dixit propter ſterilitatem, mõtes propter elationẽ, tales enim ſunt inimici, populi Dei, inanes iuſtitiæ, pleni ſuperbia. Ignem vero & flammã dicens, hoc idem alio nomine repetiuit, quod intelligi voluit iudicantem atq; punientem Deum, quod autem ait.

In

In tempeſtate tua:hoc idẽ cõſequenter expoſuit dicens, In ira tua: & quod ſupra dixit, Perſequeris eos:hoc poſtea conturbabit eos. Meminerimus ſanè, iram Dei ſine vlla affectione turbulẽta nos debere intelligere. Ira quippe eius dicitur, ratio iuſtæ vindictæ, tanquã ſi lex dicatur iraſci, cum miniſtri eius ſecũdũ eã commoti vindicãt. *Imple*, inquit, *facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domine.* Hoc ſanè illis bonũ & optabile prophetatur: nec prophetaretur, niſi eſſent in ea ſocietate inimicorũ populi Dei etiam tales homines, quibus hoc ante vltimum iudiciũ præſtaretur: quia & nũc idem ipſi ſunt, & ipſum corpus eſt inimicorũ ſecundũ ineuidẽtiã qua ęmulatur populũ Dei. Et nũc vbi poſſunt, & ſonãt & leuãt caput, ſed particulatim, non vniuerſaliter, ſicut in fine ſeculi, nouiſſimo imminente iudicio, tamen ipſum corpus eſt, & in his qui inde credituri ſunt, atq; in corpus aliud tranſituri. Horum enim facies ſalubriter impletur ignominia, vt quærant nomen domini, & in illis qui vſque in finẽ in eadem malitia perſeuerant, qui ponuntur vt ſtipula ante faciẽ venti, & ſyluæ montibuſq; infructuoſis ſimiles cõburuntur. Ad quos denuo reuertitur dicẽs, *Erubeſcant & cõturbentur in ſeculum ſeculi.* Non enim in ſeculũ ſeculi conturbantur, qui quærunt nomen Domini: ſed reſpicientes ignominiam peccatorum ſuorum, ad hoc cõturbantur, vt quærant nomen domini, per quod non conturbentur. Rurſuſq; ad hos redit, qui in eadem ſocietate inimicorum ad hoc confundendi ſunt, ne confundantur in æternum: & ad hoc perdendi ſunt, inquãtum mali ſunt, vt boni facti inueniantur in æternũ: de his enim cum dixiſſet, *Et cõfundantur & pereant.* Statim ſubiecit. *Et cognoſcãt quia nomen tibi dominus, tu ſolus altiſſimus in omni terra.* Ad hanc cognitionem venientes ſic confundantur vt placeant, ſic pereant vt permaneant. Cognoſcant, inquit, quia nomen tibi dominus, tanquam nec vero, nec ſuo nomine nuncupentur quicunque alij domini nominãtur: quoniã ſeruiliter dominantur, & vero domino comparati, nec domini ſunt: ſicut dictum eſt, Ego ſum qui ſum, tanquam non ſint ea quæ facta ſunt, ſi comparentur ei à quo facta ſunt: quod verò adiunxit, Tu ſolus altiſſimus in omni terra: vel ſicut alij codices habẽt, Super omnem terram, vtique & in omni cælo, vel ſuper omne cœlũ: ſed hoc dicere maluit, quò terrena ſuperbia premeretur. Deſinat enim ſuperbire terra, id eſt homo, cui dictum eſt, Terra es. Et quid ſuperbit terra & cinis, cum cognoſcit dominum

Exod.3.
Gen.3.
Eccle.10.

eſſe altiſſimum ſuper omnem terram, id eſt. nullius hominis cogitationes valere aduerſus eos, qui ſecũdũ propoſitũ vocati
Rom.8. ſunt ſancti, & de qbus dicitur, Si Deus pro nob.s qs cõtra nos?

In Pſalmum LXXXIII. Enarratio.

PSalmus iſte pro torcularibus inſcribitur. Et quantum aduertit nobiſcũ charitas veſtra, quia vos intentiſſime audire aduertebamus, nihil in eius textu dictum eſt, vel de prelo, vel de fiſcinis, vel de lacu, vel de inſtrumentis, aut ædificio torcularis: omnino nihil in ea tale audiuimus. Vnde quid ſibi velit titulus eius, quod inſcribitur pro torcularibus, non parua quæſtio eſt. Profecto enim ſi poſt iſtũ titulum aliquid de talibus rebus diceret, quales cõmemoraui, crederetur à carnalibus vere iſta viſibilia torcularia voluiſſe cãtare. Quia vero titulum impoſuit pro torcularibus, & nihil poſtea in omni verſu Pſalmi dixit de his torcularibus, notiſſimis oculis noſtris, non dubitatur eſſe alia torcularia, quæ nos hic quærere & intelligere voluit ſpiritus Dei, Quapropter qd agatur in his viſibilibus torcularibus recordemur: & hoc videamus, quẽadmodũ ſpiritaliter agatur in Eccleſia. Vua certe pendet in vitibus, & oliua in arboribus: his enim duobus pro fructibus ſolent torcularia præparari. Et quãdiu pendẽt in frutetis ſuis, tanquam libero aëre perfruũtur, & nec vua vinũ eſt,
Ibidem. nec oliua oleũ ante preſſurã. Sic ſunt & homines quos prædeſtinauit Deus ante ſecula conformes fieri imaginis vnigeniti filij ſui, qui præcipue in paſſione magnus botrus expreſſus eſt. Huiuſmodi ergo homines antequã accedãt ad ſeruitutẽ Dei, fruuntur in hoc ſeculo tãquam delitioſa libertate, velut vuæ
Eccle.2. aut oliuæ pendentes: ſed quoniã dictũ eſt, Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia & timore, & præpara animã tuam ad tentationẽ: accedẽs quiſq; ad ſeruitutem Dei, ad torcularia ſe veniſſe cognoſcat, contribulabitur, cõteretur, cõprimetur, non vt in hoc ſeculo pareat, ſed vt in apothecas Dei defluat. Exuitur carnalium deſideriorũ integumentis quaſi vinaciis: hoc enim ei contigit in deſideriis carnalibus. Propter quæ &
Ephe.4. Apoſtolus dicit, Exuite vos veterẽ hominẽ & induite nouum: hoc totum non fit niſi de preſſura. Propterea torcularia nominantur Eccleſiæ Dei huius temporis, ſed in torcularibus poſiti qui ſumus filij Chore. Sic enim additum eſt, pro torcularibus. *Filijs Chore.* Filios Chore interpretatos habemus filios calui, quantum nobis qui illam linguam nouerunt, per miniſterium quod

quod Deo debuerũt interpretari potuerunt: & in hoc nõ diffugio magnũ myſterium intueri, & adiuuãte domino inuenire vobiſcũ. Non enim tanquã à filiis peſtilentiæ omnis eſt irridẽda caluicies, ne cum quiſq; ſacratã caluiciẽ irriſerit, à dæmoniis diſſipetur. Nam & Heliſæus ibat, & inſenſati pueri clamauerunt poſt eum, Calue calue: & propter ſacramentũ implendum cõuerſus ad dominũ petiuit, vt illos vrſi de ſylua exeũtes comederent. Arrepta eſt quidem illorum infantia in exitium vitæ de hoc ſeculo. Mortui ſunt pueri, ſenes quãdoque morituri: verũtamen ſacramẽti terror datus eſt hominibus. Heliſæus enim perſonã cuiuſdã tũc gerebat, cuius filij ſumus, filij Chore, domini, ſcilicet noſtri Ieſu Chriſti. Iam occurrit charitati veſtræ ex Euangelio quare caluus gerebat perſonã Chriſti: recordamini quod in Caluariæ loco crucifixus eſt. Siue ergo hoc interpretetur filius Chore, ſicut ſecuti priores diximus, ſiue aliud aliquid quod nos forſitan latet: interim quod occurrit, videtis quia plenũ eſt ſacramẽto: filij Chore, filij Chriſti. Nam & filios ſuos dicit ſponſus, cum ait, Nõ poſſunt filij ſponſi ieiunare, quãdiu cum illis eſt ſponſus: Chriſtianorũ ſunt ergo iſta torcularia. In preſſuris autem cõſtituti ad hoc conterimur, vt amorem noſtrum quo ferebamur in iſta mundana, ſecularia, temporalia, fluxa, atque peritura, paſſi in eis in hac vita tormenta & tribulationes preſſurarum, & abundãtiam tentationum, incipiamus quærere illam quietem, quæ non eſt de hac vita, nec de hac terra, & ſit dominus, vt ſcriptũ eſt, Refugium pauperi. Quid eſt pauperi? Tanquã deſtituto, ſine ope, ſine auxilio, ſine aliqua re, de qua in terra præſumat. Talibus enim pauperibus adeſt Deus, quia homines etſi abundẽt pecunia in hac terra, reſpiciũt quod ait Apoſtolus. Præcipe diuitibus huius mundi nõ ſuperbe ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum. Et cõſiderantes quàm ſit incertum vnde gaudebant, antequam accederent ad ſeruitutẽ Dei, id eſt, antequã intrarent in torcularia, vident ex ipſis diuitiis, vel habere ſe preſſuras cogitationũ, quomodo ea gubernẽtur, quomodo cuſtodiãtur: vel ſi paululũ inclinauerint cupiditatẽ vt ea diligãt, plus eos impleri timoribus quàm fructibus. Quid enim tam incertum quàm res volubilis? Nec immerito ipſa pecunia rotunda ſignatur, quia non ſtat. Tales ergo etſi habeant aliquid, pauperes ſunt. Qui ergo nihil horũ habent & habere deſiderãt, inter reprobandos diuites computantur: non enim attendit Deus facul-

4. Reg. 2.

Matt. 27.

Matt. 9.

Pſal. 9.

1. Tim. 2.

tatem,ſed voluntatem.Pauperes igitur deſtituti omni ope ſeculari,quia etſi ea circunfluant,intelligunt quàm incerta ſint, & ingemiſcentes ad Deũ,nihil habẽtes in hoc ſeculo quo delectentur,quo teneãtur in abundantia tentationũ & preſſurarum tanquam in torcularibus cõſtituti, defluũt vinũ,defluunt oleum.Quæ ſunt iſta niſi bona deſideria? Reſtat enim illis deſiderãdus Deus,iam nõ amãt terram: amãt enim qui fecit cælum & terrã,amant & nondum cum eo ſunt. Deſideriũ eorum differtur vt creſcat, creſcit vt capiat:non enim parum aliquid daturus eſt Deus deſiderãti, aut parũ exercẽdus eſt ad capacitatem tanti boni. Nõ aliquid Deus quod fecit daturus eſt, ſed ſeipſum qui fecit omnia.Ad capiendũ Deũ exercere,quod ſemper habiturus es diu deſidera.Reprobati ſunt in populo Iſraël, qui feſtinauerũt aſſiduè:affectus iſte reprehẽditur in ſcriptura feſtinãtium.Qui ſunt enim qui feſtinãt?Qui cõuerſi ad Deum cum hic non inuenerint requiem quam quærebant, & gaudia quæ promittebantur,tanquam in itinere deficientes,& lõgum ſibi quiddã donec hoc ſeculũ, vel hæc vita finiatur,reſtare arbitrãtes,& quærentes hic aliquã requiem,quæ ſic habetur,falſa eſt:reſpiciũt retro & decidunt à propoſito,nec attendũt cum
Lucæ 17. quãto terrore dictum eſt,Memẽtote vxoris Loth.Vt quid enim in ſtatuã ſalis verſa eſt, ſi non homines condit vt ſapiant?Ergo
Gen.19. exemplum illius malũ, tibi ſit bonum ſi caueris. Mementote, inquit, vxoris Loth. Reſpexit enim retro vnde liberata erat à Sodomis,& ibi remanſit vnde reſpexit,ipſa in loco mãſura, & tranſeuntes alios conditura.Liberati ergo à Sodomis preteritæ vitæ,non reſpiciamus retro. Nam hoc feſtinare eſt,non attendere quod promiſit Deus, quia longe eſt, & reſpicere ad id quod proximum eſt,vnde iam liberatus es. De talibus quid di-
2. Pet.2. cit Apoſtolus Petrus?Contigit illis res veri prouerbij,canis reuerſus ad ſuum vomitum. Premebat enim pectus conſcientia peccatorũ,accepta indulgentia quaſi vomuiſſet, & reuelatum eſt peccatum tuũ.Facta eſt bona conſcientia ex mala cõſcientia. Quid rurſus conuerteris ad vomitũ tuum?Si canis hoc faciens horret oculis tuis, tu quid eris oculis Dei? Vnuſquiſque autem fratres chariſſimi, de loco itineris ſui ad quẽ proficiendo peruenit,& quem vouit Deo,inde reſpicit retro cum ipſum dimiſerit:verbi gratia,ſtatuit caſtitatem coniugalem ſeruare: inde enim incipit iuſtitia, receſſit à fornicationibus, & ab illa illicita immunditia,quãdo ſe ad fornicationes conuerterit, retro

tro reſpexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, ſtatuit nec nuptias pati, qui non damnaretur ſi duxiſſet vxorem, poſt votum quod Deo promiſit ſi duxerit damnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non promiſerat, tamen ille non damnatur, iſte damnatur. Quare, niſi quia iſte reſpexit retro? Iam enim ille ante erat, iſte autē illuc nondū peruenerat. Sic virgo quæ ſi nuberet, nō peccaret: ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Reſpexit enim retro de loco quò acceſſerat. *1.Cor.7.* Sic quibus placet relicta omni ſpe ſeculari, & omni actione terrena cōferre ſe in ſocietatē ſanctorum, in cōmunem illam vitam vbi non dicit aliquis aliquid propriū, ſed ſunt illis omnia cōmunia, & eſt illis anima vna, & cor vnum in Deum: quiſquis inde recedere voluerit, non talis habetur qualis ille qui non intrauit: ille enim nōdū acceſſit, iſte retro reſpexit. *Act.2. & 4.* Quapropter chariſſimi, quomodo quiſque poteſt, vouete & reddite domino Deo veſtro quod quiſq; potuerit, nemo retro reſpiciat, nemo priſtinis ſuis delectetur, nemo auertatur ab eo qđ antè eſt ad id quod retro eſt, currat donec perueniat, nō enim pedibus, ſed deſiderio currimus. *Pſal.76.* Nullus autem in hac vita perueniſſe ſe dicat. Quis enim poteſt tā perfectus eſſe quàm Paulus? Et tamen ait, Fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus, ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. *Philip.3.* Vides Paulum adhuc currere, & te iam exiſtimas perueniſſe? Si ergo ſentis preſſuras huius mundi, etiam cum felix es, intellexiſti te eſſe in torculari. Putatis enim fratres chariſſimi infelicitatem ſeculi metuēdam eſſe, & felicitatem non eſſe metuendam? Imò vero nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit. Quomodo ergo cauenda vel timēda eſt ipſa corruptrix, ne te blandiendo ſeducat, ne incumbas in baculū arundinis? Nam & hoc ſcriptum eſt, quoſdam incūbere in baculum arundinis. *4.Reg.18* Noli te credere, fragile eſt in quo niteris, frangitur & interimit te. Si ergo felicitate tibi iſte mūdus arrideat, in preſſura te computa vt dicas, Tribulationem & dolorem inueni, & nomē domini inuocaui. *Pſal.11* Nō dixit, inueni tribulationē, niſi quandā quæ latet. Quædam enim tribulatio, & dolor quoſdam in hoc ſeculo latent, qui putant ſibi bene eſſe cum peregrinantur à domino. Quandiu enim ſumus in hoc corpore, inquit, peregrinamur à domino. *2.Cor.5.* Si à patre tuo homine peregrinareris, miſer eſſes: à domino peregri-

naris,& felix es?Ergo ſunt qui putāt ſibi bene eſſe.Qui autem intelligunt in qualibet circunfluentia copiarum & voluptatū. quamuis ad nutum cuncta deſeruiant,quāuis nihil moleſtū irrepat,nihil aduerſum terreat, tamen in malo ſe eſſe quandiu peregrināntur à dño, acutiſſimo oculo tribulationem & dolorem inuenerunt,& nomen dñi inuocauerunt.Talis eſt qui cātat in hoc Pſalmo,Quis eſt?Corpus Chriſti. Quis eſt iſte?Vos, ſi vultis:nos oēs,ſi volumus:omnes filij Chore,& omnes vnus homo,quia vnū Chriſti corpus. Quomodo nō eſt vnus homo, qui vnum caput habet? Caput omniū ſanctorum Chriſtus eſt, corpus illius capitis omnes nos ſumus. Et omnes in hac vita in torcularibus ſumus, ſi bene ſapimus, ſi iam ad torcularia venimus.Ergo in preſſuris tentationum cōſtituti, edamus hāc vocē,& præmittamus deſiderium noſtrum. *Quàm amabilia ſunt,* inquit,*tabernacula tua domine virtutū.* Erat in tabernaculis quibuſdā,id eſt,in torcularibus, ſed deſiderabat alia tabernacula, vbi nulla preſſura eſt. In his illuc ſuſpirabat, ab his in illa per deſideriū carnale quodammodo deſluebat. Et quid ſequitur? *Concupiſcit & deficit anima mea in atria domini.*Parū eſt,concupiſcit & deficit.Sed quò deficit?In atria domini,deficit vua preſſa.Sed quò deficit?In vinū & in lacū,& in apothecæ requie ſeruanda,in quiete magna.Hic deſideratur,ibi capitur:hic ſuſpiratur, ibi gaudetur:hic oratur, ibi laudatur: hic gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi quaſi dura, hic nemo auerietur, nemo quaſi nolit pati.Metuendum eſt,ne vua dum torcular timet ab auibus, vel à feris comedatur. In magna videtur triſtitia eſſe, cum dicit, Concupiſcit & deficit anima mea in atria domini: non enim habet quod deſiderat. Sed nunquid ſine gaudio eſt?

Rom.11. Quo gaudio? Quod ait Apoſtolus,Spe gaudentes.Ibi iam regaudebit,modo adhuc ſpe. Ideóq; qui ſpe gaudent,quia certi ſunt ſe accepturos,tolerāt in torculari oēs preſſuras:propterea & ipſe Apoſtolus cū dixiſſet,Spe gaudētes:quaſi his loqueretur qui iam in torculari ſunt, addidit ſtatim. In tribulatione

Ibidem. patientes:in tribulatione,inquit,patientes. Quid inde?In oratione tolerātes.Quid eſt,tolerātes?Quia differimini,oratis & differimini,tolerate quod differimini.Toleretur quod differtur,quia cum venerit nō aufertur. Audiſti gemitū in torculari:deſiderat & deficit anima mea in atria domini:audi vnde duret,Spe gaudentes. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio niſi de ſpe?

quò

quò exultauerunt? In Deum viuum. Quid ibi exultauerunt? Cor meum & caro mea: vnde exultauerunt. *Nam & paſſer*, inquit, *inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vbi ponat pullos ſuos.* Quid eſt hoc? Duo dixerat, & duo reddidit in ſimilitudinem auium. Dixerat exultaſſe cor ſuũ, & carnẽ ſuam, & his duobus reddidit paſſerẽ & turturẽ: cor tanquam paſſer, caro tanquam turtur: Inuenit ſibi domũ paſſer, inuenit ſibi domũ cor meum. Exercet pennas in virtutibus huius tẽporis, in ipſa fide, ſpe & charitate, quibus volet in domũ ſuam, & cũ venerit permanebit, etiam querela vox paſſeris, quæ hîc eſt, non erit ibi. Nam ipſe eſt querulus paſſer, de quo in alio Pſalmo dicit, Sicut paſſer ſingularis in tecto, de tecto volat ad domũ. Iam ſic fit in tecto, calcet domũ carnalem, habebit quendam cæleſtẽ locum, perpetuã domum. Paſſer iſte finiet querelas ſuas, Turturi autem dedit & pullos, id eſt, carni, inuenit nidũ turtur vbi ponat pullos ſuos. Paſſer domũ, turtur nidũ: & nidum vtique vbi ponat pullos ſuos. Domus tanquã ad ſempiternum eligitur, nidus ad tempus congeritur, Corde cogitamus Deum tanquam volantem paſſerem ad ſuam domum, carne autẽ agimus opera bona: videtis enim per carnẽ ſanctorum quanta bona fiant, Per hanc enim operamur quæ iuſſi ſumus operari, quibus adiuuamur in hac vita. Frange eſurienti panẽ tuum, & egenum ſine tecto induc in domum tuam: ſi videris nudũ veſti, & cætera talia quæ nobis præcepta ſunt, non operamur niſi per carnem. Paſſer ergo ille qui cogitando domum ſuã, non recedit à turture quærente ſibi nidum, vt ponat pullos ſuos: non enim abiicit illos vbicunque, ſed inuenit ſibi nidum, vbi eos ponat. Dicimus autẽ fratres quod noſtis, quanti videntur præter Eccleſiam bona operari? Quàm multi etiam pagani paſcunt eſurientem, veſtiunt nudum, ſuſcipiunt hoſpitẽ, viſitant ægrotum, conſolantur incluſum? Quàm multi hæc faciũt? quaſi videtur parere turtur, ſed non ſibi inuenit nidum. Quàm multa multi hæretici non ea in Eccleſia operantur, non in nido pullos ponunt, conculcabuntur & conuertẽtur, & non ſeruabũtur, non cuſtodientur: in huius enim carnis operatricis perſona poſita eſt quædam mulier ab Apoſtolo Paulo cũ ait, Adam nõ eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt, poſteà enim Adam cõſenſit mulieri: nam à ſerpente mulier ſeducta eſt. Nec modò poteſt aliqua mala ſuaſio, niſi carnis tuæ primò deſiderium commouerit, cui ſi poſteà ſine mẽte cõſenſeris, cecidit & paſſer. Si au-

Pſal. 101.
Eſaiæ 58.
2. *ſentent. diſtin.* 41. *His autẽ.*
1. *Tim.* 2.
1. *Cor.* 7.

tem vincuntur deſideria carnis, tenentur membra ad operā bona,arma cõcupiſcentiæ,auferuntur,&incipit turtur habere pullos.Propterea quid ibi ait Apoſtolus? Salua autem erit per filiorũ generationem,Mulier vidua ſine filiis ſi perſeuerauerit,nónne beatior erit? Nunquid ſalua non erit,quia non parit filios?VirgoDei nónne melior erit?Nũquid ſalua nõ erit,quia filios non habet,aut ad Deũ non pertinet?Salua ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur per filiorũ generationem,id eſt,ſi faciat opera bona.Sed nõ vbicunque turtur inuenit nidũ ſibi,vbi ponat pullos ſuos.In fide vera,in fide catholica, in ſocietate vnitatis Eccleſiæ pariat opera ſua. Propterea & de illa cũ loqueretur Apoſtolus,ita ſubiecit.Salua autẽ erit per filiorum generationẽ,ſi permãſerit in fide & dilectione,& ſanctificatione cũ ſobrietate. Permanẽdo ergo in fide,ipſa fides nidus eſt pullorũ tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus eſt dñs præbere tibi vnde nidũ faceres: indutus eſt enim fœno carnis,vt ad te veniret.In iſta fide pone pullos tuos,in iſto nido operare opera tua.Qui enim ſunt nidi, vel quis eſt nidus? Sequitur ſtatim, *Altaria tua domine Deus virtutũ*.Cùm dixiſſet,Et turtur inuenit ſibi nidũ,vbi ponat pullos ſuos:quaſi quæſiſſes quẽ nidum?Altaria tua dñe virtutum. *Rex meus & Deus meus*.Quis eſt,Rex meus & Deus meus?Qui regis me,qui creaſti me. Sed hic nidus eſt,& hic peregrinatio, & hic ſuſpiriũ,& hic tritura,& hic preſſura,quia & hic torcular.Quid eſt autẽ quod dederat? quid concupiſcit? quò it? quò tendit deſideriũ noſtrũ?quò nos rapit?Hic poſitus illa meditatur,poſitus inter tẽtationes, poſitus inter preſſuras,poſitus in torcularibus ſuſpirãs in ſuperna promiſſa,quaſi quid ibi acturus,iam præmeditatur gaudia futura. *Beati*,inquit,*qui habitant in domo tua*. Vnde beati? Quid habituri? Quid acturi? Omnes qui beati dicũtur in terra,habent & agunt aliquid. Beatus eſt homo ille, qui tot prædiis,tanta familia,tanto auro & argẽto habendo beatus dicitur,Beatus eſt,ad illos honores peruenit, ad proconſulatũ,ad præfecturã agendam.Beatus ergo dicitur, aut habendo aut agendo.Vnde autẽ ibi beati?Quid habituri? quid acturi?Quid habituri,iam ſupra dixi.Beati qui habitant in domo tua.Domum tuã ſi habueris pauper es,domumDei ſi habueris diues es. In domo tua timebis latrones, domui Dei murus ipſe Deus eſt.Beati ergo qui habitãt in domo tua.Poſſident Hieruſalẽ cæleſtẽ ſine anguſtia,ſine preſſura,ſine diuer

ſitate

1.Tim.2. 1.Cor.7.

ſitate & diuiſione limitum: omnes habent eam, & ſinguli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non anguſtat frater fratrem, nulla ibi indigentia eſt. Quid ergo ibi acturi? Omnium enim actionum humanarum mater neceſſitas. Iam fratres breuiter dixi, Currite animo per quaſlibet actiones, videte ſi eas parit, niſi neceſſitas. Ipſæ memorabiles artes, quæ magnæ videntur in ſubueniendo, patrocinia linguæ & adiutoria medicinæ: ipſæ ſunt enim in hoc ſeculo excellentes actiones. Tolle litigatores, quibus opitulatur aduocatus? Tolle vulnera & morbos, quid curat medicus? Et omnes iſtæ actiones noſtræ ad quotidianam vitam, quæ exiguntur & fiunt, ex neceſſitate veniunt. Arare, ſeminare, nouellare, nauigare, talia omnia opera quæ parit, niſi neceſſitas & indigentia? Tolle famem, ſitim, nuditatem, cui opus ſunt iſta omnia? Hæc ſunt, quæ nobis iubentur bona opera: nã iſta quæ cõmemoraui honeſta ſunt, ſed omniũ hominum, exceptis operibus peſſimis, loquor deteſtabilibus operibus, flagitiis & facinoribus, homicidiis & effracturis, adulteriis, illa nec deputo inter actiones humanas. Hæc honeſta loquor, non parit niſi neceſſitas, neceſſitas fragilitatis carnalis. Hæc etiã quæ dixi iuberi nobis. Frange eſurienti panem tuum. Cui frangis vbi nemo eſurit? Egenũ ſine tecto induc in domũ tuam. Quem hoſpitem ſuſcipis, vbi omnes in patria ſua viuunt? Quem viſitas ægrotũ, vbi perpetua ſanitate gaudent? Quem concordas litigioſum, vbi pax ſempiterna eſt? Quem ſepelis mortuũ, vbi ſemper viuitur? Nihil ergo horũ acturus eris ex operibus honeſtis illis omniũ hominum, nihil acturus es ex iſtis bonis operibus, quia iſti pupilli turturis iam volabant de nido. Quid ergo? Iam dixiſti quid habituri ſumus, Qui habitãt in domo tua beati ſunt. Dic etiã quid acturi ſunt, quia non video ibi aliquas neceſſitates, quæ me impellant, ad agẽdum. Ecce modò quod loquor & diſputo, neceſſitas parit. Nunquid enim ibi talis diſputatio erit, quæ quaſi doceat ignaros, quæ quaſi cõmemoret obliuioſos? Aut verò in illa patria Euangelium recitabitur, vbi ipſum Dei verbũ contemplabitur? Ergo quia dixit iſte deſiderans & ſuſpirãs ex voce noſtra quid habituri ſumus in illa patria, cui ſuſpiratur, & ait, Beati qui habitant in domo tua: dicat, & quid acturi ſumus: *In ſecula ſeculorum laudabunt te.* Hoc erit totum negotium noſtrum, ſine defectu, halleluia. Non vobis fratres videatur, quaſi faſtidium ibi futurũ, quia ſi modò hoc diiudicatis, non duratis ab

Eſaiæ 58.

Mat. 25.

illo gaudio, neceſſitas vos auertit. Et quia non tantũ delectat quod non videtur, ſi tanta alacritate in ipſa preſſura & fragilitate carnis laudamus quod credimus, quomodo laudabimus
1. Cor. 15. quod videbimus? Cũ abſorpta fuerit mors in victoria, cũ mortale hoc induerit immortalitatẽ, & corruptibile hoc induerit incorruptionem: nemo dicet, diu ſteti: nemo dicet, diu ieiunaui, diu vigilaui. Stabilitas enim magna ibi, & ipſa immortalitas iam corporis noſtri ſuſpenditur in contẽplatione Dei. Et ſi modò verbum hoc, quod vobis erogamus tam diu fragilitatem carnis noſtræ ſtantem tenet, quid nobis faciet illud gau-
1. Ioan. 3. dium? Quomodo nos mutabit? Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eũ ſicuti eſt. Iam ſimiles illi, qñ deficiemus? quò auertemur? Securi ergo ſimus fratres, nõ nos ſatiabit niſi laus Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: ſi autem amor ſempiternus erit, quia illa inſatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non poſſis ſemper laudare, quẽ ſemper poteris amare. Ergo beati qui habitãt in domo tua, in ſecula ſeculorũ laudabũt te. Huic vitę ſuſpiremus. Sed quomodo illuc veniemus? *Beatus vir, cuius eſt ſuſceptio eius abs te domine.* Intellexit vbi eſſet, quia per fragilitatẽ carnis ſuæ ad illam beatitudinem volare
Sapien. 9. nõ poſſet. Circunſpexit põdera ſua, quia dicitur alio loco, Corpus enim quod corrũpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Spiritus ſurſum vocat, põdus carnis deorſum reuocat. Inter duos conatus ſuſpenſionis & ponderis colluctatio quædã eſt, & ipſa colluctatio ad preſſuram pertinet torcularis. Audi ipſam luctã de torculari ab Apoſtolo expreſſam, quia & ipſe ibi conterebatur, ibi
Rom. 7. premebatur. Cõdelector, inquit, legi Dei ſecundũ interiorem hominem. Video autẽ aliã legem in mẽbris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuũ me ducentẽ in lege peccati, quæ eſt in mẽbris meis. Magna lucta, & euadendi magna deſperatio, niſi ſubueniat de conſequẽti: Infelix ego homo, quis
Ibidem. me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Ergo & hîc in iſto Pſalmo dicit illa grauari, cogitauit animo: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorũ laudabunt te. Sed quis illuc aſcendet? Quid faciam de carnis pondere? Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorũ laudabũt te. Cõdelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem. Sed quid faciam? Quomodo volabo? Quomodo perueniam? Video enim aliã legem

in

in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Dixit ſe infelicem, & dixit, Quis me liberabit de corpore mortis huius, vt inhabitem in domo domini, & in ſecula ſeculorũ laudem eum? Quis me liberabit? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Sicut ergo in verbis Apoſtoli illi difficultati, & quaſi inextricabili luctæ ſubuenit, quod ſubiecit, Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum: ſic & hîc cũ ſuſpiraret flammante deſiderio in domũ Dei, & in illas laudes Dei, conſiderata grauedine corporis ſui, & mole carnis ſuæ, & deſperatione quadã ſuborta: rurſus in ſpe euigilauit, & ait, Beatus vir cuius eſt ſuſceptio eius abs te domine. Quid ergo præſtat Deus in hac gratia ei, quẽ ſuſcipit perducẽdum? Sequitur, & dicit, *Aſcenſus in corde eius*. Facit illi gradus, quibus aſcẽdat. Vbi illi facit gradus? In corde. Quantò ergo plus amaueris, tantò plus aſcendes. Aſcenſus, inquit, in corde eius *Diſpoſuit* Quiſquis ſuſcipit eum: Beatus enim, cuius eſt ſuſceptio eius abs te domine: quia per ſe nõ poteſt, opus eſt vt gratia tua ſuſcipiat. Et quid facit gratia tua? Diſponit aſcẽſus in corde. Vbi diſponit aſcenſus? In corde. *In conualle plorationis*. Ecce habetis torcular conuallem plorationis: ipſæ lacrymæ piæ contribulatorum, muſtum ſunt amantium. Aſcenſus in corde eius diſpoſuit. Vbi ergo diſpoſuit? In conualle plorationis. Hic enim diſpoſuit aſcenſus in conualle plorationis: hîc enim ploratur, vbi ſeminatur. Euntes, inquit, ibant & flebãt, mittentes ſemina ſua. Ergo aſcenſus in corde tuo ſunt diſpoſiti à Deo per gratiam ipſius. Amando aſcende: Inde cãtatur canticũ graduum. Et vbi tibi diſpoſuit hos aſcenſus? In corde, in conualle plorationis. Dixit, vbi diſpoſuit, quod diſpoſuit. Quid diſpoſuit? Aſcẽſus, vbi? In corde. Intus: in qua regione, & quo habitationis loco? In cõualle plorationis. Et quò aſcẽdatur? *In locũ quem diſpoſuit*. Quid eſt hoc fratres, in locũ quem diſpoſuit? Quem locum diceret, quem diſpoſuit, ſi dici poſſet, dictum tibi eſt, Aſcenſus diſpoſuit in corde, in conualle plorationis. Quæris quò. Quid tibi dicturus eſt? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. Collis eſt, mons eſt, terra eſt, paratũ eſt, propè omnia iſta dictus eſt locus ille, non ꝙ ſit per proprietatem, ſed per ſimilitudinem. Videmus enim nunc per ſpeculum in ænigmate quis ſit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem? Quis explicet? Noli ergo quærere quò diſpoſuit locum, quẽ diſpoſuit. Ipſe nouit quò, ipſe nouit qui diſpo-

Pſal. 125.

1.*Cor.* 2.

1.*Cor.* 13.

ſuit quò te ducat, cuius aſcenſus in corde diſpoſuit. Quid times aſcendere ne erret qui te ducit? Ecce in cõualle plorationis diſpoſuit aſcenſus, in locũ, quem diſpoſuit. Ploramus modo vnde? Vbi diſpoſiti ſunt noſtri aſcẽſus? Vnde ploramus, niſi
Rom.7. inde vnde ſe miſerũ exclamabat Apoſtolus, quia videbat aliã legem in membris ſuis repugnãtem legi mentis ſuæ? Et vnde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos facilè iuſtos eſſe poſſe quaſi viribus noſtris, antequã acciperemus mandatum. Adueniente autẽ mandato peccatum reuixit, ego autem
Ibidem. mortuus ſum, hoc ait Apoſtolus: data eſt enim lex hominibus, non quæ ſaluaret eos iam, ſed per quem cognoſcerent in qua
Galat.3. ægritudine iacebant. Audi verba Apoſtoli, Si enim data eſſet lex quę poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia, ſed cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credẽtibus. Veniret gratia poſt legẽ, inueniret hominem non ſolum iacentem, ſed iam etiam confitentẽ & dicentem, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt opportune veniret medicus ad cõuallẽ plorationis, & diceret, Certè cognouiſti, quia cecidiſti: audi me vt ſurgas, qui me contẽpſiſti vt caderes. Data eſt ergo lex vt ægrum de morbo cõuinceret, qui ſibi ſanus videbatur, vt peccata demonſtrarentur, non vt auferrẽtur. Demõſtrato peccato per datam
Rom.7. legẽ, auctum eſt peccatũ, quia peccatum eſt & contra legem. Occaſione, inquit, accepta peccatũ per mãdatum operatũ eſt in me, omnem concupiſcentiam. Quid eſt, occaſione accepta per mãdatum? Acceptum mandatum quaſi viribus ſuis conati ſunt facere homines, victi concupiſcentia, mandati etiã ipſius
Rom.5. tranſgreſſione rei facti ſunt. Sed quid ait Apoſtolus? Vbi autem abundauit peccatũ ſuperabundauit gratia: id eſt auctus
Ioan.5. eſt morbus. cõmendata eſt medicina. Propterea fratres, quin-
Super Io. tract.17. que illæ porticus Salomonis: nunquid curabat ægrotos, vbi erat piſcina in medio eorũ? Et iacebant, inquit, ægroti inquin
Ioan.5. que porticibus, in Euangelio lectum habemus. Quinque illæ porticus, lex eſt in quinq; libris Moyſi. Ad hoc producebãtur ægroti de domib⁹ ſuis, vt iacerẽt in porticibus. Ergo lex producebat ægrotos, non ſanabat: ſed benedictione Dei turbabatur aqua, tanquam angelo deſcẽdente. Viſa aqua turbata, qui poterat vnus deſcẽdebat & ſanabatur. Aqua illa cincta quinq; porticibus, populus Iudæorũ erat lege concluſus, hunc perturbauit dominus præſentia ſua, vt occideretur: niſi enim deſcenſu ſuo

ſu ſuo

ſu ſuo dominus perturbaret populum Iudæorum, nunquam crucifigeretur. Itaq; perturbata aqua paſſionē domini ſignificabat, quę facta eſt perturbata gente Iudæorum. In hāc paſſionem credit languidus, tāquam in aquam turbatam deſcendēs & ſanatur. Qui non ſanabatur lege, id eſt, porticibus, ſanatur gratia per paſſionis fidē domini noſtri Ieſu Chriſti. Vnus, quia vnitas. Ergo & hic quid ait? Aſcenſus in corde eius diſpoſuit in conualle plorationis, in locum quem diſpoſuit: iam in illo loco gaudebimus. Quare autē in conualle plorationis? Et ex qua conualle plorationis ad illum locū gaudij veniemus? *Nam & benedictionem*, inquit, *dabit qui legē dedit*. Afflixit nos lege, preſſit nos lege, oſtendit nobis torcular, vidimus preſſurā, carnis noſtræ tribulationem cognouimus, ingemuimus reuelante peccato, aduerſus mentem noſtram clamauimus, Miſer ego homo, ſub lege gemuimus. Quid reſtat, niſi vt benedictionem det qui legem dedit? Adueniet gratia poſt legem, ipſa eſt benedictio. Et quid nobis præſtitit iſta gratia & benedictio? *Ambulabūt à virtutibus in virtutem*. Hic enim per gratiam multæ virtutes dantur. Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundū eundem ſpiritū, alij fides, alij donatio ſanitatū, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonū, alij prophetatio. Multæ virtutes, ſed hic neceſſariæ, & ab his virtutibus imus in virtutē. Quam virtutē? Chriſtum Dei virtutē & Dei ſapientiam. Ipſe dat diuerſas virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus neceſſariis, in cōualle plorationis & vtilitatibus dabit vnā virtutem ſeipſum. Nam & virtutes agendæ vitæ noſtrę quatuor deſcribuntur à multis, & in ſcriptura inueniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoſcimus inter bonum & malum. Iuſtitia dicitur, qua ſua cuique tribuimus, nemini quicquā debentes, ſed omnes diligentes. Temperātia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia moleſta toleramus. Iſtæ virtutes nunc in cōualle plorationis per gratiā Dei donantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quæ erit illa virtus, niſi ſolius cōtemplationis Dei? Neceſſaria ibi non erit iſta prudētia, vbi nulla mala occurſura ſunt quæ vitemus. Sed quid putamus fratres? Non iſta iuſtitia, vbi nulla erit cuiuſquā indigentia, cui ſubuenire debeamus. Non iſta temperantia vbi nulla erit libido refrenanda: non iſta fortitudo, vbi nulla erunt mala tolerāda. Ergo ab his virtutibus huius actionis ibimus in virtutē illius con-

Rom.7.

1.Cor.12.

1.Cor.1.

Roma.13.

templationis,qua contemplemur Deum:ſicut ſcriptũ eſt.Ma-
Pſal.5. ne aſtabo tibi & cõtemplabor. Et audi quia ab huius actionis
virtutibus,in illã cõtẽplationem ibimus:ſequitur ibi, Ibunt
à virtutibus in virtutẽ. Quam virtutẽ? Contemplandi. Quid
eſt, contemplandi? *Apparebit Deus deorũ in Sion*.Deus deorum,
Chriſtus Chriſtianorũ. Quomodo Deus deorũ,Chriſtus Chri-
Pſal.81. ſtianorũ? Ego dixi,dij eſtis,& filij altiſſimi omnes.Dedit enim
Ioan.1. eis poteſtatẽ filios Dei fieri ille in quẽ credimus,pulcher ſpon
ſus, qui hic propter deformitatẽ noſtram deformis apparuit:
Eſaiæ 53. Quia vidimus eum,inquit,& non habebat ſpeciem neq; deco
rem.Finita omni neceſſitate mortalitatis,ſicuti eſt Deus apud
Ioan.1. Deum,verbum apud patrẽ, per quod facta ſunt omnia, appa-
Matth.5. rebit mundis corde, Beati enim mundo corde, quoniam ipſi
Deum videbunt. Apparebit Deus deorũ in Sion. Et rurſus iſte
à cogitatione illorum gaudiorum redit ad ſuſpiria ſua. Videt
quid præuenerit ſpe, & vbi adhuc ſit re. Apparebit tunc Deus
deorum in Sion,hoc eſt vnde gaudebimus,ipſum in ſecula ſe-
culorum laudabimus. Sed adhuc modo tẽpus eſt orandi,tem-
pus deprecandi,& ſi aliquantulum gaudendi,ſed adhuc in ſpe:
in peregrinatione ſumus,in conualle plorationis ſumus. Ad
huius ergo loci gemitum rediens dicit: *Domine Deus virtutum
exaudi precẽ meã,auribus percipe Deus Iacob*.Quia & ipſum Iacob
Geneſ.32. feciſti,& de Iacob Iſrael. Apparuit enim illi Deus & dictus eſt
Iſrael videns Deũ.Audi ergo me Deus Iacob,& fac me Iſrael.
Quando fiam Iſrael?Cùm apparebit Deus deorũ in Sion. *Pro-
tector noſter aſpice Deus*.Sub vmbra alarum tuarum ſperabunt:
ideo protector noſter aſpice Deus. *Et reſpice in faciẽ Chriſti tui.*
Quando enim non reſpexit in faciem Chriſti ſui Deus? Quid
eſt reſpice in faciẽ Chriſti tui? Per faciẽ innoteſcimus. Quid
eſt ergo,reſpice in faciẽ Chriſti tui? Fac innoteſcere omnibus
Chriſtũ tuum. Reſpice in faciẽ Chriſti tui: notus ſit omnibus
Chriſtus tuus,vt poſſimus ire à virtutibus in virtutẽ, & poſſit
Rom.5. ſuperabundare gratia,quoniã abundauit peccatum, *Quoniam
melior eſt dies vna in atriis tuis,ſuper millia*. Atria illa ſunt in quæ
ſuſpirabat,in quæ deficiebat.Deſiderat & deficit anima mea in
atria domini.Melior ibi eſt dies vna ſuper millia dierũ.Millia
dierũ deſiderãt homines,& multũ volunt hic viuere:contem-
nant millia dierũ, deſiderẽt vnum diem, qui nõ habet ortum
& occaſum.Vnum diem,diẽ ſempiternũ,cui non cedit heſter-
nus,quẽ non vrget craſtinus. Ipſe vnus dies deſideretur à no-
bis.

bis. Quid nobis eſt cum milibus dierum? Imus à milibus dierum ad vnũ diem. Ad vnum diem feſtinemus, ſicut imus à virtutibus in virtutẽ. *Elegi abijci in domo domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorũ.* Inuenit enim iſte conuallẽ plorationis, inuenit iſte humilitatẽ vnde aſcendat. Scit quia ſi ſe extollere voluerit cadet, ſi ſe humiliauerit erigetur, elegit abiici vt ſubleuetur. Quàm multi præter tabernaculũ hoc torcularis dñici, id eſt, præter Eccleſiam catholicã volentes ſubleuari & amãtes honores ſuos, nolunt cognoſcere veritatẽ! Si eſſet illis in corde verſus iſte, Elegi abiici in domo dñi magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorũ: nónne abiicerẽt honores, & currerent ad conuallẽ plorationis, & hinc inuenirent aſcenſus in corde, & hinc irent à virtutibus in virtutem, ponẽtes ſpem ſuam in Chriſto, nõ in neſcio quo homine? Bona vox, gaudenda vox, eligenda vox, Elegi abiici in domo dñi magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Ipſe elegit abiici in domo domini, ſed ille qui inuitauit ad conuiuium eligentẽ inferiorem locum, vocat ad ſuperiorẽ & dicit illi, Aſcẽde. Ipſe tamen non elegit niſi eſſe in domo domini, in quocunq; loco, nõ tamen extra limen. Quare elegit abiectus eſſe in domo domini magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ? *Quia miſericordiã & veritatem diligit Deus.* Dñs miſericordiam diligit, qua mihi primo ſubuenit: veritatem diligit, vt credenti det quod promiſit. Audi miſericordiã & veritatem in Apoſtolo Paulo, prius Saulo perſecutore, indigebat miſericordia, & dixit in ſe factã, Qui prius fui blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnẽ lõganimitatem, in eos qui credituri ſunt illi in vitam æternã, vt cum indulgentiam tãtorum ſcelerum acciperet Paulus, nemo deſperare poſſet ſibi donari quæcũque peccata. Ecce habes miſericordiã: noluit tũc Deus exercere veritatem, vt puniret peccantẽ. Etenim ſi puniretur peccator, nónne veritas eſſet? Aut auderet dicere, nõ debeo puniri, qui non poſſet dicere nõ peccaui? & ſi diceret, Non peccaui, cui diceret? Quem falleret? Ergo primò dominus miſericordiam in eum prærogauit, poſt miſericordiã, veritatẽ. Audi illum iam exigentem veritatẽ, Primò ergo, inquit, miſericordiam conſecutus ſum, qui prius fui blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed gratia Dei ſum id quod ſum. Poſtea dicit cum paſſioni propinquaret, Bonum agonem certaui, curſum conſum-

Lucæ 14

1. Tim. 1.

1. Cor. 15.

1. Tim. 6.

maui, fidem ſeruaui, ſupereſt mihi corona iuſtitiæ. Ille qui tribuit miſericordiam, ſeruat veritatem. Vnde ſeruat veritatem?
Ibidem. Quā reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Indulgētiā donauit, coronā reddet, donator eſt indulgētiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eū debitorē Paulus. Conſecutus eſt miſericordiā, exigens veritatē. Reddet mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi reddet, niſi qđ tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dediſti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem dominus ipſe fecit ſe, nō accipiendo ſed promittendo: nō
1. Tim. 1. ei dicitur, Redde quod accepiſti: ſed redde quod ꝓmiſiſti. Miſericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem, nam prius fui blaſphemus & iniurioſus, ſed ex illius gratiis factus ſum innocens. Ille autē qui prærogauit miſericordiā, negare poterit debitū? Diligit miſericordiam & veritatem. *Gratiam & gloriam dabit.* Quam gratiam, niſi de qua ipſa dixit, Gra
1. Cor. 15. tia Dei ſum id quod ſum? Quā gloriam, niſi de qua ipſe dixit,
2. Tim. 6. Supereſt mihi corona iuſtitiæ? Ideo *Dominus*, inquit, *non priuabit bonis ambulātes in innocentia.* Quare ergo homines non vultis tenere innocentiā, niſi vt habeatis bona? Non vultis tenere innocentiā, vt non reddat quod ille aſſignat? Aurum vult habere & perdit innocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet lucrum auri, paſſus eſt dānum innocentiæ. Eſt aliquid precioſius innocentia? Sed ſi innocentiam retinebo, inquit, pauper ero. Paruæ ne diuitiæ ipſa innocentia? Si arcam plenam auro habueris, diues eris: ſi cor habueris plenū innocentia, pauper eris? Sed hæc bona deſiderās, modo in egeſtate, in tribulatione, in conuälle plorationis; in preſſura, in tentationibus ſerua innocentiam. Erit enim poſtea etiam bonum tuum quod deſideras, requies, æternitas, immortalitas, impaſſibilitas erit poſtea: ipſa ſunt bona quæ ſeruat Deus iuſtis ſuis. Nam bona quæ modo deſideras pro magno, propter quæ vis eſſe nocens & non innocens, attende illa quæ habeant, qui talibus abundant. Vides diuitias apud latrones, apud impios, apud ſceleratos, apud turpes, apud flagitioſos & facinoroſos
Marc. 5. vides diuitias, dat illis Deus iſta propter communionem generis humani, propter abundantem affluentiam bonitatis ſuæ, qui etiā ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Tanta dat & malis, & tibi nihil ſeruat? Falſum eſt quod tibi promiſit? Seruat, ſecurus eſto. Qui

miſertus

miſertus eſt tui cùm eſſes impius, deſerit te cũ factus es pius? Qui peccatori donauit mortem filij ſui, quid ſeruat ſaluato per mortem filij ſui? Securus ergo eſto. Tene debitorem quia credidiſti in promiſſorem. Dominus non priuabit bonis ambulantes in innocentia. Ergo quid nobis hic reſtat in torculari, in afflictione, in re dura, in præſentia vitę periculoſæ? Quid nobis reſtat vt illac perueniamus? *Domine Deus virtutum, beatus homo qui ſperat in te.*

In Pſalmum LXXXIIII. Enarratio.

DEprecati ſumus dominum Deũ noſtrum, vt oſtẽdat nobis miſericordiam ſuam, & ſalutare ſuum det nobis. Dictũ eſt hoc quidẽ in prophetia, cum primum pſalmi iſti dicerentur & ſcriberentur, cæterũ quod attinet ad hoc tempus, iam oſtendit dominus gentibus miſericordiam ſuam, & dedit eis ſalutare ſuũ. Ille quidẽ oſtendit, ſed multi ſanari nolunt, vt videãt hoc quod oſtendit. Sed quia ipſe ſanat oculos cordis ad videndum ſe, propterea cum dixiſſet, Oſtende nobis miſericordiã tuam, tanquam multis cæcis dicturis, quomodo videbimus, cum cœperit oſtẽdere adiũxit, Et ſalutare tuũ da nobis. Dando enim ſalutare ſuũ ſanat in nobis vnde poſſimus videre quod oſtendit, non quomodo medicus homo ipſe curat vt lucem iſtam oſtẽdat eis quos curauerit: & aliud eſt iſta lux, quam demõſtraturus eſt: aliud autẽ ipſe medicus, qui curat oculos quibus oſtẽdat lucẽ, quæ lux nõ eſt ipſe medicus. Nõ ergo ſic dominus Deus noſter. Ipſe eſt enim medicus qui curat vnde nos videre poſſumus, & ipſe eſt lux quã videre poſſumus. Totũ tamẽ pſalmũ breuiter quantum poſſumus, quãtum donat dominus, pro anguſtia tẽporis attẽte curramus. Titulus eius eſt. *In finẽ, filijs Chore pſalmus.* Finem nõ intelligimus, niſi quẽ dicit Apoſtolus, Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credẽti. Ergo cum primo in titulo pſalmi poſuit in finẽ, direxit cor noſtrũ in Chriſtũ. In filiũ ſi intendamus non errabimus, quia ipſe eſt veritas quò feſtinamus, & ipſe eſt via per quam currimus. Quid eſt, filius Chore? Interpretatur Chore ex verbo Hebræo in Latinũ caluũ. Ergo filiis Chore, filiis calui. Quid eſt iſte calu⁹? Nõ vt irrideamus illũ, ſed vt ploremus ante illũ. Nam & irriſerunt illũ quidã, & à dæmonibus vaſtati ſunt, quõ in Regnorũ libro caluum Heliſæum irriſerunt pueri, dicebántq; poſt illum, Calue calue, proceſſerũt vrſi de ſylua, & comederunt pueros male ridentes, & plangen-

Pſal. 84.

Rom. 10.

Ioan. 14.

4. Reg. 2.

dos à parentibus ſuis. Significauit hoc factum prophetia quādam futurum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ille enim à
Matt. 27. Iudæis irridẽtibus velut caluus irriſus eſt, qui in Caluariæ loco crucifixus eſt. Nos autem ſi in illũ crediderimus, filij ipſius ſumus. Nobis ergo cantatur pſalmus iſte, vbi inſcribitur filiis Chore. Sumus enim filij ſpõſi. Ille quippe ſponſus dans arras ſpõſæ ſuæ ſanguinẽ ſuũ, & ſpiritum ſuũ, quo locupletauit nos interim in iſta peregrinatiõe, adhuc aũt ſeruat nobis occultas diuitias ſuas. Vnde enim tale pignus dedit? Quid eſt quod ſeruat? Itaq; cãtat ei propheta in futurũ, & vtitur verbis quaſi iã præteriti tẽporis, tãquã facta dicit quæ futura erãt: quia apud Deũ & quod futurũ eſt, iã factũ eſt. Ibi ergo propheta videbat futura nobis, iam vero facta in illius prouidentia & prædeſtinatione certiſſima, quomodo dicit & in illo pſalmo, vbi omnes Chriſtum agnoſcunt: ſic enim recitatus eſt pſalmus tan-
Pſal. 21. quam Euangelium legatur, Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: ipſi vero cõſiderauerunt & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimẽta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Quis non legente lectore pſalmum, agnoſcat euangelium? & tamẽ cum diceretur in pſalmo, nõ dictum eſt, Foſſuri ſunt manus meas & pedes: ſed foderunt manus meas & pedes meos: nec dictum eſt, Dinumeraturi ſunt oſſa mea: ſed dinumerauerunt oſſa mea: nec dictũ eſt, Diuiſuri ſunt veſtimenta mea: ſed diuiſerunt ſibi veſtimenta mea. Hæc omnia quæ futura videbat propheta, tanquã præterita indicabat, Sic & hic, *Benedixiſti domine terram tuam*: tanquam iam fecerit. *Auertiſti captiuitatem Iacob*. Populus eius antiquus Iacob. Iacob populus Iſrael natus de ſemine Abrahæ in repromiſſione, futurus aliquando hæres Dei erat. Quidam ergo ille populus cui datum eſt teſtamentum vetus, figurabat teſtamentum nouum. Illa figura erat, hęc expreſſio veritatis. In illa autem figura ſecundum quãdam prænunciationem futurorum, data eſt illi populo terra quædam promiſſionis in quadam regione, vbi habitauit populus Iudæorum, vbi eſt etiam Hieruſalẽ ciuitas, cuius nomen omnes audiuimus. Hanc ergo terram cum accepiſſet ille populus, ab hoſtibus ſuis vicinis circumquaque inimicantibus multas moleſtias patiebatur: & cum peccabat in Deum ſuum, dabatur in captiuitatem, non ad interitum, ſed ad diſciplinam, non damnante patre, ſed flagellante: ſed cum obſeſſa eſſet, liberabatur: & aliquotiens

capti-

captiuata eſt,& liberata eſt illa gẽs: & modo in captiuitate eſt, & hoc pro peccato magno, quod dominum ſuum crucifixit. Quid igitur ſecundum iſtos accipimus, quod ait, Auertiſti captiuitatem Iacob? An forte intelligimus hic aliam captiuitatem, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Iacob, ſi pertinemus ad ſemen Abrahæ: hoc enim dicit Apoſtolus, In Iſaac vocabitur tibi ſemen: id eſt, non hi qui filij carnis hi filij Dei, ſed filij promiſſionis in ſemen deputantur. Si filij promiſſionis in ſemen deputantur, offendendo dominum Iudæi degenerauerunt: nos promerendo Deum de genere Abrahæ facti ſumus, non pertinentes ad carnem, ſed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filij facti ſumus: illi autem degenerando à fide exhæredari meruerunt. Nam, vt hoc noueritis, quia perdiderũt illud quod nati erant de Abraham, cum ſe arroganter iactarẽt audiẽte domino noſtro Ieſu Chriſto, gloriantes de ſanguine, & nõ de vita & dicerent domino, Nos patrem habemus Abrahã: & ait illis dominus tanquam degenerãtibus, Si filij Abrahæ eſtis, facta Abrahæ facite. Si ergo illi propterea iam non filij, quia non faciebant facta Abrahæ: nos propterea filij, quia facimus facta Abrahæ. Quæ ſunt facta Abrahæ quæ facimus? Credidit autem Abraham Deo, & deputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ergo omnes ad Iacob pertinemus, imitantes Abrahæ fidem, qui credidit Deo, & deputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quæ eſt ergo illa captiuitas, vnde nos volumus liberari? Puto enim neminem noſtrũ modo eſſe apud Barbaros, nec aliquam gentem irruiſſe armatam, & captiuos duxiſſe nos, Sed modò oſtendo quandam captiuitatem in qua gemimus, & vnde nos liberari cupimus. Paulus Apoſtolus procedat, & ipſe illã dicat, ſit ipſe ſpeculum noſtrũ: ille loquatur, & nos ibi videamus. Nemo eſt qui non ſe hic agnoſcat: ait ergo ille beatus Apoſtolus, Condelector enim legi Dei ſecundũ interiorem hominẽ. Intus me delectat lex Dei. Video autẽ aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ. Iam audiſti legem, audi pugnam: captiuitatem necdum audieras, audi quæ ſequuntur. Repugnantẽ, inquit, legi mẽtis meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati quæ eſt in membris meis: agnouimus enim captiuitatẽ. Quis noſtrum eſt qui nolit ſe de ipſa captiuitate liberari? Et vnde liberabimur? Quoniam hoc cantauit iſte pſalmus futurum, Auertiſti captiuitatẽ Iacob. Cui dixit? Chriſto, propter in finẽ, propter filios Cho-

Rom.9. *Ioan.8.* *Gen.15.* *Gal.3.* *Rom.7.*

re:ille enim auertit captiuitatem Iacob. Audi & ipſum Paulum cõfitentem, cum diceret ſe trahi captiuum à lege in membris ſuis repugnante legi mentis ſuæ, exclamauit ſub illa captiuitate, & ait, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hui⁹? Quæſiuit quis eſſet, & ſtatim illi occurrit, Gratia Dei per Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ. De hac gratia Dei propheta dicit huic domino noſtro Ieſu Chriſto, Auertiſti captiuitatẽ Iacob. Attẽdite captiuitatẽ Iacob attendite, quia hoc eſt, auertiſti captiuitatẽ noſtrã, nõ liberãdo à Barbaris, in quos nõ incurrimus: ſed liberãdo nos ab operibus malis, à peccatis noſtris, per quæ nobis ſatanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit à peccatis ſuis, non habet vnde ei dominetur princeps peccatorũ. Qũo enim auertit captiuitatẽ Iacob? Videte quia iſta liberatio ſpiritalis eſt: videte quia intus agitur. *Remiſiſti*, inquit, *iniquitatẽ plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorũ*. Ecce vnde auertit captiuitatẽ, quia remiſiſti iniquitatẽ. Iniquitas tenebat captiuum, remiſſa iniquitate liberaris. Cõfitere ergo te eſſe in captiuitate, vt dignus ſis liberari. Nam qui hoſtẽ ſuum non intelligit, qũo inuocat liberatorẽ? Operuiſti omnia peccata eorũ. Quid eſt operuiſti? Vt nõ illa videres. Quid eſt, vt non illa videres? Vt non in illa vindicares. Noluiſti videre peccata noſtra; & ideo non vidiſti, quia ipſa videre noluiſti, Operuiſti omnia peccata eorũ. *Sedaſti omnẽ irã tuã, auertiſti ab ira indignationis tuæ*. Et quoniã de futuro iſta dicuntur, quãuis verba præterita ſonẽt, ſequitur & dicit, *Cõuerte nos domine ſanitatũ noſtrarum*. Qũo narrat quaſi factũ eſſet, & qũo orat vt fiat, niſi quia voluit oſtendere præterita verba ſe in prophetia dixiſſe, nondũ autem factũ eſſe quod dicebat iã factum? Hinc oſtẽdit, quia orat vt fiat. Conuerte nos domine ſanitatũ noſtrarũ. *Et auerte iracundiã tuã à nobis*. Nõne iandudũ dicebat, Auertiſti captiuitẽ Iacob, operuiſti omnia peccata eorũ, ſedaſti omnẽ irã tuã. auerſus es ab ira indignationis tuæ, qũo & hic eſt. Auerte iracundiã tuã à nobis? reſpondet tibi Propheta, Illa dico quaſi facta, quia video futura. quia vero nondum facta ſunt, oro vt veniant quæ iã vidi. Auerte iracundiam tuã à nobis. *Nõ in æternũ iraſcaris nobis*. De ira enim Dei mortales ſum⁹, & de ira Dei in iſta terra in egeſtate, & labore vultus noſtri manducamus panem. Hoc enim audiuit Adam quando peccauit, & Adã ille omnes nos eramus, quia in Adam omnes moriũtur. Quod ille audiuit, ſecutum eſt & nos. Non enim eramus iam nos, ſed

Margin notes: *Ibidem.* (beside "ptiuitate, & ait"); *Gen. 3.* (beside "panem. Hoc enim")

eramus

eramus in Adam: ideo quicquid euenit ipſi Adam, ſecutũ eſt & nos, vt moreremur: omnes quippe in illo fuimus. Ea enim peccata parentũ non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes, iam natis filiis. Iam enim nati filij ad ſe pertinent, & parentes ad ſe pertinent. Itaque illi qui nati ſunt, ſi tenuerint vias parentum ſuorũ malas, neceſſe eſt vt portẽt & merita ipſorum. Si autem mutauerint ſe, & non fuerint imitati parentes malos, incipiũt habere meritũ ſuum, nõ meritum parentum ſuorum. Vſqueadeo autẽ nõ ibi obeſt peccatũ patris tui, ſi te mutaueris, vt nec ipſi patri tuo obſit ſi ſe mutauerit, ſed iã quod accepit ad mortalitatem: iſta radix noſtra duxit de Adã. Quid duxit? Iſtã fragilitatem carnis, hoc tormentũ dolorũ, hãc domum paupertatis, hoc vinculũ mortis, & laqueos tentationũ. Portamus omnia iſta in carne hac, & ira Dei eſt iſta, quia vindicta Dei eſt. Sed quia futurũ erat, vt regeneraremur, & credẽdo noui efficeremur, atq; in reſurrectione oĩs illa mortalitas abſumeretur, & nouitas totius hominis repararetur, Sicut enim in Adã oẽs moriũtur, ſic & in Chriſto omnes viuificabũtur: hoc vidẽs Propheta ait, Nõ in æternum iraſcaris nobis. *Vel extẽdẽs irã tuã à generatione in generationẽ.* Fuit prima generatio mortalis de ira tua: erit altera generatio immortalis de miſericordia Dei. Quid ergo? Hoc tibi præſtitiſti tu ô homo, vt qa cõuerſus es ad Deũ, merearis miſericordiã ipſius? Qui autẽ cõuerſi nõ ſunt, nõ ſunt adepti miſericordiã, ſed inuenerunt irã. Quid autem? Vt cõuertereris poſſes, niſi vocareris? Nõne ille qui te vocauit auerſum, ipſe præſtitit vt cõuertereris? Noli ergo tibi arrogare nec ipſam cõuerſionem, quia niſi te ille vocaret fugientem, non poſſes conuerti. Propterea & ipſius cõuerſionis beneficium Deo tribuẽs Propheta orat, & dicit, *Deus tu conuertens viuificabis nos.* Et non quaſi noſipſi noſtra ſponte ſine miſericordia tua cõuertimur ad te, & tu viuificabis nos: ſed tu cõuertẽs viuificabis nos, vt nõ ſolum viuificatio noſtra à te ſit ſed etiã ipſa cõuerſio vt viuificemur. Deus tu cõuertens viuificabis nos. *Et plebs tua lætabitur in te.* Malo ſuo lætabitur in ſe, bono ſuo lætabitur in te. Quando enim voluit habere gaudia de ſe, inuenit plãctum in ſe. Nunc ergo quia totum gaudium noſtrũ Deus eſt, qui vult ſecurus gaudere, in illo gaudeat qui nõ poteſt perire. Quid enim fratres mei gaudere vultis in argento? Aut argentum perit, aut tu, & nemo ſcit quid prius: veruntamen illud conſtat, quia vtrunque periturum eſt, quid

Concor. 2. ſen. di. 33. Sed vt ait

1. Cor. 15.

prius, incertũ eſt. Nam nec homo hic poteſt manere ſemper, nec argentum hîc poteſt manere ſemper: ſic aurũ, ſic veſtis, ſic domus, ſic pecunia, ſic lata prædia, ſic poſtremò lux iſta. Noli ergo velle gaudere in iſtis, ſed gaude in illa luce, quæ non habet occaſum, gaude in illa luce, quam non præcedit heſternus
Ioan.18. dies, nec ſequitur craſtinus. Quid eſt iſta lux? Ego ſum, inquit, lux mũdi. Qui tibi dicit, Ego ſum lux mũdi: vocat te ad ſe. Cũ vocat te, conuertit te: cũ cõuertit te, ſanat te: cum ſanauerit te, videbis cõuerſorem tuũ, cui dicitur, Et plebs tua lætabitur in te. *Oſtẽde nobis domine miſericordiã tuã.* Hoc eſt quod cãtauimus, & iam hinc diximus, Oſtende nobis dñe miſericordiã tuam: *Et ſalutare tuũ da nobis.* Salutare tuum, Chriſtũ tuum. Felix eſt, cui oſtendit Deus miſericordiam ſuam. Ipſe eſt qui ſuperbire non poteſt, cui Deus oſtendit miſericordiam ſuam. Oſtendendo enim illi miſericordiam ſuã perſuadet illi, quia quicquid boni habet ipſe homo, nõ habet niſi ab illo, quia omne bonũ noſtrũ ipſe eſt. Et cum viderit homo quicquid boni habet, nõ ſe habere à ſe, ſed à Deo ſuo, videt quia totũ quod in illo laudatur, de miſericordia Dei eſt, nõ de meritis ipſius. Et vidẽdo iſta non ſuperbit, non ſuperbiendo non extollitur, non ſe extollendo non cadit, nõ cadendo ſtat, ſtando inhæret, inhærẽdo manet, manẽdo perfruitur & lætatur in domino Deo ſuo. Erũt illi delitiæ ipſe qui fecit illũ, & delitias ipſas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo aufert. Quis potẽs minabit auferre? Quis vicinus malus, quis latro, quis inſidiator tibi tollit Deũ? Et poteſt tibi tollere totũ quod poſſides corpore, non tibi tollit eum quem poſſides corde. Ipſa eſt miſericordia quam vtinã Deus oſtendat nobis. Oſtende nobis domine miſericordiã tuã, & ſalutare tuum da nobis. Chriſtum tuũ da nobis, in illo enim eſt miſericordia tua Dicamus illi & nos, da nobis Chriſtum tuũ. Iã quidem dedit nobis Chriſtũ ſuũ: adhuc tamen illi
Matth.6. dicamus, Da nobis Chriſtũ tuum, quia dicimus illi, Panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Et quis eſt panis noſter, niſi
Ioan.6. ipſe qui dixit, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi? Dicamus illi, Da nobis Chriſtũ tuum. Dedit enim nobis Chriſtũ, ſed hominẽ quem nouimus: dedit hominẽ, eum ipſum nobis daturus eſt Deũ. Hominibus enim hominẽ dedit, quia talem illũ hominibus dedit, qualis poſſet capi ab hominibus. Deum enim Chriſtũ nullus hominum capere poterat, factus eſt hominibus homo, ſeruauit ſe Deum diis. An forte arroganter dixit?

dixi? Reuera arroganter, niſi ipſe dixiſſet, Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes. Ad hanc ipſam adoptioné reuocamur, vt efficiamur filij Dei. Iam quidẽ ſumus, ſed per fidẽ. Sumus quidem, ſed in ſpe, nondũ ſumus in re. Spe enim ſalui facti ſumus, ſicut dicit Apoſtolus, Spes autẽ quæ videtur, non eſt ſpes: quod enim videt quis, quid ſperat? Si autẽ quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quid enim expectamus per patiẽtiam, niſi videre quod credimus? Modò enim credimus, quod nõ videmus: permanendo in eo quod credentes nõ videmus, merebimur videre quod credimus. Propterea Ioannes in Epiſtola ſua quid ait? Dilectiſſimi, filij Dei ſumus, ſed nõdum apparuit quid erimus. Quis non exultet ſi ſubitò neſcio cui peregrinãti & ignorãti genus ſuum, patienti aliquam egeſtatem & erumnam, & in labore cõſtituto diceretur, Filius Senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vera †, reuoco te ad patrẽ tuum? Quali gaudio exultaret, ſi hoc non fallax promiſſor diceret? Venit ergo non fallax Apoſtolus Chriſti, & ait, quid eſt quod de vobis ſperatis? Quid eſt quod vos affligitis, & mœrore conteritis? Quid eſt quod concupiſcentias veſtras ſequendo in egeſtate iſtarũ voluptatũ conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriã, habetis patrimonium. Quis eſt iſte pater? Dilectiſſimi, filij Dei ſumus. Quare ergo nondũ videmus patrem noſtrum? Quia nondum apparuit quid erimus. Iam ſumus, ſed in ſpe: nam quod erimus, nondũ apparuit. Et quid erimus? Scimus, inquit, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eum ſicuti eſt. Sed hoc de patre dixit, de filio autẽ domino noſtro Ieſu Chriſto non dixit: & fortè videndo patrem, nõ videndo filium erimus beati? Ipſum audi Chriſtum, Qui me videt, videt & patrẽ. Cùm enim vnus Deus videtur, trinitas videtur, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Audi expreſſius, quia ipſius filij viſio tribuet nobis beatitudinem, & nihil intereſt inter viſionem ipſius, & viſionem patris: ipſe ait in Euangelio, Qui diligit me, mãdata mea cuſtodit, & ego diligã illum, & oſtendam meipſum illi: loquebatur illis, & dicebat, Oſtendam meipſum illi. Quare? Non erat ipſe qui loquebatur? Sed carnẽ caro videbat, diuinitatem caro † non videbat. Ad hoc autem caro carnem vidit, vt per fidem cor mũdaretur vnde Deus videretur: dictũ eſt enim de dño, Fide mundãs corda eorũ: & dixit dñs, Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbũt. Ergo ſi nobis promiſit oſtẽdere ſe nobis, qualis eſt pul-

Pſal.81. *Rom.8.* *1.Ioan.3.* †Aliâs, veſtra. *Ibidem.* *Ioan.14.* *Ibidem.* †Alias, cor. *Act.15.* *Mat.5.*

chritudo eius? Fratres, cogitate omnia iſta, quæ videtis pulchra, quę amatis ipſe fecit. Si hæc pulchra ſunt, quid eſt ipſe? Si hæc magna ſunt, quantus eſt ipſe? Ergo ex iſtis quæ hîc amamus, illum magis deſideremus: & cõtemnentes iſta, illum diligamus, vt ipſa dilectione per fidem cor mũdemus, & mũdatum cor noſtrũ inueniat aſpectus illius. Lux quæ nobis oſtenditur, ſanos nos debet inuenire: hoc agit modo fides: hoc ergo modo diximus, Et ſalutare tuũ da nobis, Da nobis Chriſtum tuum, nouerimus Chriſtum tuum, videamus Chriſtum tuum: non quomodo illum viderunt Iudæi, & crucifixerunt, ſed quomodo illum vident angeli & gaudent. *Audiam quid loquatur in me dominus Deus.* Propheta dixit, Loquebatur in illo Deus intus, & mundus faciebat illi ſtrepitum foris. Cohibens ergo aliquantũ à ſtrepitu mundi; & auertens ſe ad ſe, & à ſe in illum cuius vocem audiebat interius, quaſi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, & contra animam *Sapien. 9.* corpore quod corrumpitur aggrauatam, & ſenſum terrena inhabitatione deprimentem multa cogitantem, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus Deus. & audiuit, Quid? *Quoniam loquetur pacem in plebem ſuam. Et ſuper ſanctos ſuos.* Vox ergo Chriſti, vox ergo Dei pax eſt, ad pacem vocat. Eia dicit, quicunque nondum eſtis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire poteſtis, quàm pacem? Pax quid eſt? Vbi nullũ bellum eſt. Quid eſt, vbi nullum bellum eſt? Vbi nulla cõtradictio, vbi nihil reſiſtit, nihil aduerſum eſt. Videte ſi iam ibi ſumus, videte ſi iam nõ eſt conflictus cum diabolo, videte ſi non omnes ſancti & fideles cum principe dæmoniorum luctantur. Et quomodo cum illo luctantur, quem non vident? Luctantur cum concupiſcentiis ſuis, quibus ille ſuggerit peccata, & non conſentiendo quod ſuggerit, & ſi nõ vincunt tamen pugnant. Nondũ eſt ergo pax; vbi pugna eſt. Aut date mihi hominem, qui nihil tentationis patitur in carne ſua, & poſſit mihi dicere, quia iam pax eſt. Nihil quidem tentationis fortè patitur in illicitis voluptatibus, ſaltè ſuggeſtiones ipſas patitur, vel ſuggeritur illi quod reſpuit; vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum, vel contra famem & ſitim pugnat quotidie. Quis enim iuſtus hinc alienus? Pugnat ergo quotidie fames & ſitis, pugnat contra nos laſſitudo carnis, pugnat delectatio ſomni, pugnat oppreſſio. Vigilare volumus, dormitamus: ieiunare volumus, eſurimus & ſitimus: ſtare volumus,

lumus, defatigamur: quærimus ſedere, ſi & hoc diu facimus, deficimus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionē, illic rurſus inueniemus defectionem. Eſuris dicit tibi aliquis: Reſpondes, Eſurio. Ponit ante te cibū, ad refectionem poſuerat, perſeuera in eo quod poſuit. Certè reficere te volebas, hoc age ſemper: hoc agendo, in eo quod adhibueras ad refectionem, ibi inuenies laſſitudinem. Multū ſedendo faſtigatus eras, ſurgis, deambulando reficeris. Perſeuera in eo quo reficeris, multum deambulando laſſaris, ſedere iterum quæris: inueni aliquid mihi vnde te reficias, vbi ſi perſeueraueris iterum nō deficias? Qualis eſt ergo iſta pax, quam hic habent homines tantis reſiſtentibus moleſtiis, cupiditatibus, indigentiis, laſſitudidinibus? Non eſt iſta vera, nō eſt perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatē: tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors aculeus tuus? Vbi eſt mors contentio tua? Vbi enim adhuc mortalitas, quomodo eſt plena pax? Etenim de morte venit laſſitudo iſta, quam inuenimus in omnibus refectionibus noſtris. De morte eſt, quia corpus mortale portamus, quod quidem mortuū dicit Apoſtolus & ante animæ reſolutionem. Corpus quidē, inquit, mortuum eſt propter peccatum. Nam ſi perſeueraueris in eo, quo te reficis, etiā morieris. Perſeuera in multa manducando, ipſa res te interficiet. Perſeuera in multū ieiunando, inde morieris. Sede ſemper, vt nolis ſurgere, morieris inde. Ambula ſemper, vt nolis quieſcere, morieris inde. Vigila ſemper, vt nolis dormire, morieris inde. Dormi ſemper, vt nolis vigilare, morieris inde. Quando autē abſorpta fuerit mors in victoria, nō erunt iſta, & erit pax plena & æterna. Erimus in quadā ciuitate fratres, qn̄ de illa loquor, finire nolo, & maximè qn̄ ſcandala crebreſcunt. Quis non deſideret illā pacem, vnde amicus non exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tentator eſt, nullus ſeditioſus, nullus diuidens populū Dei, nullus fatigans Eccleſiā in miniſterio diaboli, quādo ipſe princeps ipſorum mittitur in ignem æternum, & hi cum illo quicunque illi conſentiunt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis Dei omnibus amātibus, & ſe videntibus plenos Deo, cùm erit Deus omnia in omnibus. Communē panem * ſpectaculum † habebimus Deum, cōmunem poſſeſſionem habebimus Deū, cōmunem pacē habebimus Deū. Quicquid enim eſt, quod modò

I. Cor. 15. · *Rom. 8.* · *I. Cor. 15.*

* fortè, cōmune pariter.

† cōmune ſpectaculū.

nobis dat, ipſe nobis erit pro omnibus quæ dat: ipſe erit perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebẽ ſuam, hãc volebat audire ille qui ait, Audiam quid loquatur in me dñs Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuã, & ſuper ſanctos ſuos: *Et in eos qui cõuertunt cor ad ipſum*. Eia fratres, vultis vt ad vos pertineat ipſa pax, quã loquitur Deus? Conuertite cor ad ipſum, nõ ad me aut ad illum aut ad illum, aut ad quenquam hominem. Quiſquis enim homo voluerit cõuertere ad ſe corda hominũ, cadit cũ ipſis. Quid eſt melius, vt cadas cum illo, ad quem conuerteris, an vt ſtes cũ illo, cũ quo conuerteris? Gaudiũ noſtrũ, pax noſtra, requies noſtra, finis omniũ moleſtiarum, nõ eſt niſi Deus. Beati qui conuertũt cor ad ipſum. *Veruntamen prope timentes eũ ſalutare ipſius*. Erãt quidem qui iam timebant eũ in gente Iudæorũ. Per omnem terrã vbique idola colebãtur, dæmonia timebãtur, non Deus. In illa gẽte timebatur Deus. Sed propter quid timebatur? In veteri teſtamẽto timebatur Deus, ne daret illos in captiuitatẽ, ne tolleret illis terram, ne grãdine cõtunderet vites ipſorũ, ne faceret ſteriles vxores eorum, ne auferret ab eis filios ipſorũ. Hæc enim carnalia promiſſa Dei tenebant adhuc paruæ animæ, & propter hæc timebatur Deus: ſed propè illis erat, qui vel propter hæc ipſum timebant. Terram petebat Paganus à diabolo, terrã petebat Iudæus à Deo. Vnum erat quod petebant, ſed non vnus à quo petebant. Petebat iſte quod Paganus petebat: diſcernebatur tamẽ à Pagano, quia ab illo iſta petebat qui omnia fecerat, & propè illis erat Deus, qui gentibus longè erat: tamen reſpexit & eos qui longè erant, &
Epheſ. 2. eos qui propè erãt, ſicut dicit Apoſtolus. Et veniens Euangelizauit pacem his qui erant longè, & pacẽ his qui propè. Quos dixit qui erant propè? Iudæos, qui vnum Deum colebant: quos dixit qui erant longè? Gentes, qui dimiſerant Deum, à quo facti erant, & colebãt illa quæ ipſi fecerant. Non enim regionibus longè eſt quiſq; à Deo, ſed affectibus. Amas Deum, propè es: odiſti Deum, longè es: vno loco ſtas, & propè es, & lõgè es. Ergo fratres, reſpexit iſte Propheta, quanquam generalem vidit miſericordiam Dei ſuper omnes, tamen aliquid ſpeciale & proprium vidit in gente Iudæa, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus Deus, quoniã loquetur pacẽ in plebem ſuam. Et plebs ipſius non Iudæa ſola erit, ſed de omnibus gentibus colligetur, quia ſuper ſanctos ſuos loquetur pacẽ, & in eos qui conuertunt cor ad ipſum, & omnes qui conuerſuri ſunt cor ad ipſum

ipſum de omni orbe terrarũ. Veruntamen prope timẽtes eum ſalutare ipſius: *Vt inhabitet gloria in terra noſtra*: id eſt, in ea terra, in qua natus erat Propheta, vt inhabitet gloria maior, quia inde cœpit prædicare Chriſtus, inde Apoſtoli, & illuc priùs miſſi: inde Prophetæ, ibi primũ templũ, ibi ſacrificabatur Deo, ibi Patriarchæ, ibi ipſe etiã venit de ſemine Abrahæ, ibi manifeſtatus eſt Chriſtus, ibi apparuit Chriſtus, inde enim virgo Maria quæ peperit Chriſtũ. Ibi ambulauit pedibus ſuis, ibi mirabilia fecit: poſtremò tantũ honorẽ illi genti detulit, vt cũ eum interpellaret quædã mulier Chananæa ſalutem quærens filiæ ſuæ, dixerit ei, Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael: hoc ergo vidẽs Propheta ait, Verũtamen prope timẽtes eum ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra. *Miſericordia, & veritas occurrerũt ſibi*. Veritas in terra noſtra ex perſona Iudæorũ, miſericordia in terra gentium: veritas enim vbi? Vbi erant eloquia Dei. Miſericordia vbi? In illis qui dimiſerant Deum ſuum, & conuerterant ſe ad demonia. Nunquid & ipſos deſpexit? Quomodo ſi diceret, Voca & iſtos longè fugitiuos, qui multũ à me receſſerunt, voca, inuenient me quærentem ſe, quia ipſi nolebãt quærere me. Ergo miſericordia & veritas occurrerunt ſibi. *Iuſtitia & pax obſculatæ ſunt ſe*. Fac iuſtitiam, & habebis pacem, vt oſculẽtur ſe iuſtitia & pax. Si enim non amaueris iuſtitiã, pacem non habebis. Amãt enim ſe duo iſta, iuſtitia & pax, & oſculantur ſe, vt qui fecerit iuſtitiam, inueniat pacem oſculantem iuſtitiam. Duæ amicæ ſunt, tu fortè vnam vis, & alteram nõ facis. Nemo eſt enim qui nõ vult pacem, ſed nõ omnes volunt operari iuſtitiam. Interroga omnes homines, Vultis pacem? Vno ore tibi reſpondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo. Ama & iuſtitiam, quia duæ amicæ ſunt iuſtitia & pax. Iuſtitia & pax, ipſæ ſe oſculantur. Si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipſa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum eſt deſiderare pacem? Quiuis malus deſiderat pacem. Bona enim res eſt pax. Sed fac iuſtitiam, quia iuſtitia & pax ſe oſculantur, non litigant. Tu quare litigas cum iuſtitia? Ecce iuſtitia dicit tibi, Ne fureris, & non audis, Ne adulteres, & non vis audire: Non facias alteri, quod tu pati non vis: non dicas alteri quod & tibi dici nõ vis: Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica ſum iuſtitiæ, quemcunque inuenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac iuſtitiam: ideo

Matt. 15. *Exod. 20.* *Matth. 7.*

Pſal.36. alius Pſalmus dicit tibi, Declina à malo & fac bonum: hoc eſt ama iuſtitiã: & cum iam declinaueris à malo, & feceris bonũ, quære pacẽ & perſequere eam. Iam enim non diu illam quæres, quia & ipſa occurret tibi, vt oſculetur iuſtitiam. *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit* Veritas de terra orta eſt. Chriſtus de fœmina nat⁹ eſt. Veritas de terra orta eſt, filius Dei de carne proceſſit. Quid eſt veritas? Filius Dei. Quid eſt terra? Caro. Interroga vnde nat⁹ eſt Chriſtus, & vides quia veritas de terra orta eſt. Sed hęc veritas quę orta eſt de terra, erat ante terrã, & per ipſam factũ eſt cælum & terra. Sed vt iuſtitia de cælo proſpiceret, id eſt, vt iuſtificarẽtur homines diuina gratia, veritas nata eſt de Maria virgine, vt poſſit pro illis iuſtificandis offerri ſacrificiũ, ſacrificium paſſionis, ſacrificiũ crucis: Et vnde offerret ſacrificiũ pro peccatis noſtris niſi moreretur? Vnde autem moreretur, niſi à nobis acciperet vbi moreretur? Id eſt, niſi à nobis ſumeret carnẽ mortalem, Chriſtus mori nõ poſſet, quia verbum nõ moritur, diuinitas non moritur, virtus & ſapiẽtia Dei nõ moritur. Quomodo ergo offerret ſacrificiũ victimã ſalutarẽ, ſi nõ moreretur? Quomodo autẽ moreretur niſi carnem indueret? Quomodo carnem indueret, niſi veritas de terra oriretur? *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.* Poſſumus hinc dicere alterũ ſenſum, Veritas de terra orta

De pœ.di. 1. Gratia Dei. eſt, cõfeſſio ab homine. Homo enim peccator eras. O terra, qui quãdo peccaſti, audiſti, Terra es, & in terrã ibis. Oriatur de te

Geneſ.3. veritas, vt reſpiciat de cælo iuſtitia. Quomodo ergo orietur à te veritas, cũ tu peccator ſis, cũ tu iniquus ſis? Confitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si enim cum ſis iniquus dicis te iuſtũ, quomodo à te orietur veritas? Si autẽ cum ſis iniquus dicis te iniquũ, veritas de terra orta eſt. Intẽde illũ publicanum

Luca 18. longè à Phariſæo in tẽplo orãtem, qui neque oculos ad cælum audebat leuare, ſed percutiebat pectus ſuũ dicẽs, Domine propitius eſto mihi peccatori. Ecce veritas de terra orta eſt, quia confeſſio peccatorum ab homine facta eſt. Quid ergo ſequi-

Ibidem. tur? Amen dico vobis, quia deſcendit iuſtificatus publicanus ille magis quàm ille Phariſæus: quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Orta eſt veritas de terra in confeſſione peccatorũ, & iuſtitia de cælo proſpexit, vt deſcẽderet iuſtificatus publicanus ille magis quàm ille Phariſæus. Nam, vt noueritis, quia veritas pertinet ad cõfeſſionem

1.Ioan.1. peccatorum, ait Iohannes Euangeliſta, Si dixerimus, quia pec

catum

catum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quomodo ergo veritas de terra orietur & iuſtitia de cælo proſpiciet, audi illum ſequentē & dicentem, Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus vt remittat nobis peccata, & purget nos ab omni iniquitate. Veritas ergo de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. Quæ iuſtitia de cęlo proſpexit? Tanquam Dei dicētis, Parcamus huic homini, quia ipſe ſibi nō pepercit: ignoſcamus, quia ipſe agnoſcit. Conuerſus eſt ad puniendum peccatū ſuum, conuertar & ego ad eum liberandum. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. *Ibidem.*

Etenim dominus dabit ſuauitatē, & terra noſtra dabit fructū ſuum. Vnus verſus reſtat, peto vt ſine tædio ſit quod dicturus ſum. Attendite rem neceſſariā fratres mei, attēdite, percipite, ferte vobiſcum & nō ſit inane ſemen Dei in cordibus veſtris. Veritas, inquit de terra orta eſt, confeſſio peccatorū ab homine, & iuſtitia de cælo proſpexit, id eſt, à domino Deo data eſt iuſtificatio cōfitenti, vt ipſe agnoſcat impius pium ſe fieri non poſſe, niſi ille fecerit cui confitetur, credendo in eū qui iuſtificat impium. Tu ergo peccata potes habere fructum bonū non potes habere, niſi ille dederit cui cōfiteris: ideo cum dixiſſet, veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit: tanquam diceretur ei, Quid eſt quod dixiſti, Iuſtitia de cælo proſpexit? etenim dominus, inquit, dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructū ſuum. Nos ergo reſpiciamus nos, & ſi nihil in nobis inuenerimus niſi peccata, oderimus peccata, & deſideremus iuſtitiam. Cum enim cœperimus odiſſe peccata, iam ipſum odium peccatorum ſimiles nos incipit facere Deo, quia hoc odimus quod odit & Deus. Cum ergo cœperis odiſſe peccata & cōfiteri Deo cū te delectationes illicitæ rapiunt, & ducunt te ad ea quæ tibi non proſunt, ingemiſce ad Deum, & confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectationē, & ſuauitatē iuſtitiæ faciendæ dabit tibi vt incipiat te delectare iuſtitia, quē primo delectabat iniquitas: vt qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in ſobrietate: & qui primo gaudebas de furtis vt tolleres homini quod non habebas, quæras donare nō habenti quod habebas. Et quē delectabat rapere, delectet donare: quē delectabat ſpectare, delectet orare: quem delectabant cantica nugatoria & adulterina, delectet hymnū dicere Deo, currere ad Eccleſiam qui primo currebat ad theatrū. Vnde nata eſt iſta ſuauitas, niſi quia dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructū *Rom.4.*

ſuum? Ecce enim videte quod dico. Ecce locuti ſumus vobis verbum Dei, ſemen ſparſimus deuotis cordibus, tanquã ſulcata inuenientes pectora veſtra aratro cõfeſſionis, deuotione & intentione, ſuſcepiſtis ſemen: cogitate de verbo quod auditis, tanquã glebas frãgentes, ne ſemen rapiant volatilia, vt poſſit ibi germinare quod ſeminatum eſt. Et niſi Deus pluerit, quid prodeit quod ſeminatur? Hoc eſt, dominus dabit ſuauitatẽ, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Ille enim viſitationibus ſuis in ocio, in negotio, in domo, in lecto, in conuiuio, in collocutione, in deãbulatione viſitet veſtra corda, vbi nos nõ ſumus. Veniat imber Dei, & fructificet quod ibi ſeminatum eſt: & vbi nõ ſumus nos, & ſecuri quieſcimus aut aliud agimus, Deus det incrementum ſeminibus quæ ſparſimus, vt attendentes poſtea bonos mores veſtros, etiã de fructu gaudeamus. Quoniam dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. *Iuſtitia ante eum præibit, & ponet in via greſſus ſuos.* Iuſttia illa eſt quæ eſt in cõfeſſione peccatorum: veritas enim ipſa eſt. Iuſtus enim debes eſſe in te, vt punias te: ipſa prima eſt hominis iuſtitia vt punias te malum, & faciat te Deus bonũ: quia ergo ipſa eſt prima hominis iuſtitia, ipſa fit via Deo, vt veniat ad te deus: ibi illi fac viã in confeſſione peccatorũ. Ideo & Ioannes cum baptizaret in aqua pœnitentiæ & vellet ad ſe venire pœnitentes de ſuis prioribus factis, dicebat hoc, Parate viam domino, *Matth. 3.* rectas facite ſemitas eius. Placebas tibi in peccatis tuis ô homo, diſpliceat tibi quod eras, vt poſſis eſſe q̃d non eras. Parate viam domino: præcedat iſta iuſtitia vt confitearis peccata: veniet ille & viſitabit te, quia ponet in via greſſus ſuos, eſt enim iam vbi ponat greſſus ſuos, eſt vbi ad te veniat. Ante autem quàm confitereris peccata, intercluſeras à te viam Dei, non erat quà ad te veniret. Confitere vitam & aperis viam, & veniet Chriſtus, & ponet in via greſſus ſuos, vt te informet veſtigiis ſuis, [conuerſum ad dominum.]

In Pſalmum LXXXV. enarratio.

NVllum maius donum præſtare Deus poſſet hominibus, quàm vt verbum ſuum per quod condidit omnia faceret illis caput, & illos ei tanquã membra coaptaret, vt eſſet filius Dei & filius hominis, & vnus Deus cum patre, vnus homo cum hominibus, vt & quando loquimur ad Deum deprecantes, non inde filium ſeparemus, & quando precatur corpus filij, nõ à ſe ſeparet caput ſuum, ſitq; vnus ipſe ſalua

ſaluator corporis ſui Dominus noſter Ieſus Chriſtus filius Dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur à nobis. orat pro nobis, vt ſacerdos noſter: orat in nobis, vt caput noſtrum: oratur à nobis, vt Deus noſter. Agnoſcamus ergo & in illo voces noſtras, & voces eius in nobis. Neque cum aliquid dicitur de domino noſtro Ieſu Chriſto, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quandã humilitatem indignam Deo, dubitemus illi eam tribuere, qui nõ dubitauit ſe nobis adiungere. Ei quippe ſeruit vniuerſa creatura, quia per ipſum facta eſt vniuerſa creatura. Et propterea cum eius ſublimitatem diuinitatemq; intuemur, quãdo audimus, In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deũ, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: intuentes hanc excelſam & ſupereminentiſſimam & excedentem omnia creaturarũ ſublimia diuinitatem filij Dei: audimus etiã in aliqua parte ſcripturarũ velut gementẽ, orantẽ, cõfitẽtem, vt dubitemus ei tribuere verba hæc, ex eo quòd cogitatio noſtra de recenti eius cõtemplatione quæ erat in diuinitate, pigreſcit deſcendere ad eius humilitatem: & tãquam faciat illi iniuriam, ſi eius verba in homine agnoſcat ad quem verba dirigebat, cũ Deũ deprecaretur, hæret plerunq; & conatur mutare ſententiam, & nõ ei occurrit in ſcriptura, niſi quòd ad ipſum recurrat, & ab illo deuiare nõ ſinat. Expergiſcatur ergo & euigilet in fide ſua, & videat quia ille quem cõtemplabatur pauloante in forma Dei, formã ſerui accepit in ſimilitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſe factus obediẽs vſq; ad mortẽ. Et verba Pſalmi voluit eſſe ſua, in cruce pendens, & dicens, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti? Oratur ergo in forma Dei, orat in forma ſerui: ibi creator, hic creatus, creaturã mutandã nõ mutatus aſſumens. & ſecum nos faciens, vnũ hominem, caput & corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo, & dicimus cum illo, & dicit nobiſcum. Cum dicimus in illo, dicit in nobis Pſalmi huius orationem, qui intitulatur, *Oratio Dauid*. Quia dominus noſter ſecundum carnem filius Dauid, ſecundũ verò diuinitatem dominus Dauid, & creator Dauid. Et non ſolum ante Dauid, ſed ante Abraham, ex quo Dauid, ſed & ante Adã, ex quo omnes homines, ſed & ante cœlum & terram, in quo omnis creatura eſt. Nemo ergo cum audit hæc verba, dicat, nõ Chriſtus dicit: aut rurſus dicat, nõ ego dico: imò ſi ſe in Chriſti corpore agno-

Ioan. 1. *Phil. 2.* *Pſal. 3.* *Ioan. 1.* *Mat. 16.* *Ioan. 4.* *Matt. 8.* *Luca 22.*

ſcit, vtrunque dicat, & Chriſtus dicit, & ego dico, Non potes aliquid dicere ſine illo, & dicit aliquid ſine te. Nónne habemus in Euangelio, vbi certe ſcriptum eſt, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum omnia per ipſum facta ſunt? Ibi certe habemus, Et contriſtatus eſt Ieſus, & faſtigatus eſt Ieſus, & dormiuit Ieſus, & eſuriuit & ſitiuit Ieſus, & orauit, & pernoctauit in orãdo Ieſus. Pernoctabat, inquit, Ieſus, & perſtabat in orando, & globi ſanguinis decurrebant per corpus eius. Quid oſtendebat quando per corpus orantis globi ſanguinis diſtillabat, niſi quia corpus eius quod eſt Eccleſia, martyrum iam ſanguine defluebat?

Ibidem.

Expoſitio Pſalmi.

I*Nclina domine aurem tuam & exaudi me.* Ille ex forma ſerui dicit, tu ſerue in forma Domini tui, Inclina Domine aurem tuã. Inclinat aurem, ſi tu nõ erigis ceruicem. Humiliato enim appropinquat, ab exaltato longe diſcedit, niſi quem ipſe humiliatum exaltauerit. Inclinet ergo dominus aurem ſuã ad nos. Ille enim ſurſum eſt, nos deorſum. Ille enim in altitudine, nos in humilitate, ſed non relicti. Oſtendit enim dilectionem ſuã Deus in nobis: etenim cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: Vix enim, inquit, pro iuſto quis moritur, nã pro bono forſitan quis audeat mori? Dominus autem noſter pro impiis mortuus eſt. Neq; enim merita noſtra præceſſerant, pro quibus filius Dei moreretur: ſed magis quia nulla erant merita, magna erat miſericordia. Quàm certa ergo, quàm firma promiſſione ſeruat iuſtis vitam ſuã, qui donauit iniuſtis mortem ſuã? Inclina domine aurem tuã & exaudi me: *Quoniã egenus & inops ego ſum.* Ergo nõ inclinat aurem ad diuitem, ſed ad inopem & egenum inclinat aurem, id eſt, ad humilem & ad confitentem, ad indigentem miſericordia, nõ ad ſaturatum & extollentem ſe & iactantem ſe, quaſi nihil ei deſit, & dicentem, Gratias tibi, quia nõ ſum ſicut publicanus iſte. Diues enim phariſæus iactabat merita ſua, inops publicanus confitebatur peccata ſua. Nec ſic accipiatis fratres, quod dixi, ad diuitem non inclinat aurem ſuam, tanquam non exaudiat Deus eos, qui habent aurum & argentum, & familiam & fundos: ſi ſic fortè nati ſunt, aut cum locum rerũ humanarum tenent, tantum meminerint, quod ait Apoſtolus. Præcipe diuitibus huius mundi non ſuperbe ſapere. Qui enim non ſuperbe ſapiunt, in Deo pauperes ſunt. Et pauperibus atque inopibus &

Rom. 5.

Lucæ 18

1. Tim. 6.

& egenis inclinat aurem ſuam. Norunt enim ſpem ſuam non eſſe in auro & argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circunfluere videntur. Sufficit vt diuitiæ non illos perdant, vt non obſint ſatis eſt,nam prodeſſe nihil poſſunt.Planè prodeſt opus miſericordiæ & in diuite & in paupere: in diuite ex voluntate & opere,in paupere ex ſola voluntate.Cum ergo talis eſt contemnens in ſe quicquid eſt vnde ſuperbia ſolet inflare, pauper Dei eſt,inclinat ille aurem ſuam,nouit enim contribulatum cor eius. Certe fratres ille pauper ante ianuam diuitis vlceroſus qui iacebat, ab angelis ſublatus eſt in ſinum Abrahæ,ſic legimus,ſic credimus. Diues autem ille qui induebatur purpura & byſſo,& epulabatur quotidie ſplendidè,ablatus eſt ad inferos ad tormenta. Nũquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatus eſt ab angelis,diues autem ille peccato diuitiarum ſuarum ad tormenta miſſus eſt? In illo paupere humilitas intelligitur honorificata,in illo diuite ſuperbia damnata. Breuiter probo, quia non diuitiæ, ſed ſuperbia in illo diuite cruciebatur.Certe ille pauper in ſinum Abrahæ ſublatus eſt. De ipſo Abrahã dicit ſcriptura, quia habebat hic plurimũ auri & argenti,& diues fuit in terra. Si quis diues eſt,& ad tormenta rapitur,qũo Abrahã præceſſerat pauperem,vt ablatũ in ſinum ſuum ſuſciperet? Sed erat Abrahã in diuitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta & obediẽs. Vſqueadeo autẽ pro nihilo habebat illas diuitias, vt iuſſus à domino filiũ ſuũ immolaret,cui ſeruabat diuitias. Diſcite ergo eſſe inopes & pauperes, ſiue qui habetis aliquid in iſto ſeculo,ſiue qui non habetis. Nã & hominem mendicũ inuenitis ſuperbiẽtem,& hominem ſuperabundantem diuitiis inuenitis cõfitentem. Reſiſtit Deus ſuperbis,& holoſericatis & pannoſis, humilibus autem dat gratiam:& habentibus aliquã ſubſtantiam huius ſeculi, & nõ habẽtibus interior inſpector eſt Deus. Ibi appẽdit,ibi examinat: ſtaterã Dei nõ vides,cogitatio tua in illã leuatur. Videte quia meritũ exauditionis ſuæ, id eſt, quo exaudiretur in eo poſuit, vt diceret, Quoniã egenus & inops ego ſum. Obſerua ne non ſis egenus & inops:ſi non fueris,non exaudieris. Quicquid eſt circa te,vel in te vnde poſſis præſumere,abiice à te,& tota præſumptio tua Deus ſit: illius indigens eſto, vt in ipſo implearis. Quicquid enim aliud habueris ſine ipſo latius,inanis eris. *Cuſtodi animam meam quoniã ſanctus ſum.* Hoc vero,quoniam ſanctus ſum,neſcio vtrum potuerit forte alius dicere, niſi ille qui

Lucæ 16. *Ibidem.* *Gen.28.* *Iacobi 4.*

ſine peccato erat in hoc mundo, peccatorũ omnium non commiſſor, ſed dimiſſor. Agnoſcamus vocem dicentis, quoniã ſanctus ſum, cuſtodi animã meam, vtique in illa forma ſerui quã aſſumpſerat. Ibi enim caro, ibi & anima. Neq; enim vt nõnulli dixerunt, caro ſola erat & verbũ: ſed & caro & anima & verbum, & totum hoc vnus filius Dei, vnus Chriſtus, vnus ſaluator, in forma Dei, æqualis patri, in forma ſerui caput Eccleſiæ. Ergo quoniam ſanctus ſum cum audio, vocem eius agnoſco, & hic ſeparo meam. Certe inſeparabiliter a corpore ſuo loquitur cum ſic loquitur. Et audebo ego dicere, quoniam ſanctus ſum? Si ſanctus tãquam ſanctificãs, & nullo ſanctificãte indigẽs, ſuperbus & mẽdax: ſi autẽ ſanctus ſanctificatus, ſecundũ id quod
Leuit.19. dictum eſt, Sãcti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum: audeat & cor-
Pſal.60. pus Chriſti, audeat & vnus ille homo clamãs à finibus terræ, cum capite ſuo & ſub capite ſuo dicere, Sanctus ſum. Accepit enim gratiã ſanctitatis, gratiã baptiſmi & remiſſionis pecca-
1.Cor.6. torũ. Et hæc quidẽ fuiſtis, ait Apoſtolus, enumerãs multa peccata, & leuia & grauia, & vſitata & horribilia: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Si ergo ſanctificatos dicit, dicat & vnuſquiſq; fideliũ, Sanctus ſum. Non eſt iſta ſuperbia elati, ſed confeſſio nõ ingrati. Si enim dixeris te ſanctũ eſſe ex te, ſuperbus es: rurſus fidelis in Chriſto, & mẽbrum Chriſti, ſi te non dixeris eſſe ſanctũ, ingratus es. Arguẽs enim ſuperbiã Apoſtolus, non ait, non habes: ſed ait, Quid enim ha-
1.Cor.4. bes quod non accepiſti? Nõ arguebaris, quia dicebas te habere quod non habebas: ſed quia ex te tibi volebas eſſe quod habebas. Imò & habere te agnoſce, & ex te nihil habere, vt nec ſuperbus ſis, nec ingratus. Dic Deo tuo, Sãctus ſum, quia ſanctificaſti me: quia accepi, nõ quia habui: quia tu dediſti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere incipis iniuriã facere ipſi domino noſtro Ieſu Chriſto. Si enim Chriſtiani oẽs & fideles & baptizati in illo ipſum induerunt: ſicut Apoſtolus dicit, Quot-
Gal.3. quot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis: ſi mẽbra ſunt facti corporis eius, & dicũt ſe ſanctos nõ eſſe, capiti ipſi faciũt iniuriã, cuius mẽbra ſancta ſunt. Iam vide vbi ſis, & de capite tuo dignitatẽ cape. Etenim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Fuiſtis aliquando, inquit, tenebræ, ſed nũ-
Ephe.5. quid tenebræ remanſiſtis? Ad hoc illuminator venit vt & tenebræ remaneretis, an vt in illo lux fieretis? Ergo dicat & vnuſquiſque Chriſtianus, imò dicat totum corpus Chriſti, clamet

vbi-

vbique patiens tribulationes, diuerſas tentationes & ſcandala innumerabilia, dicat, Cuſtodi animã meam, quoniam ſanctus ſum. *Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem in te.* Ecce ille ſanctus non eſt ſuperbus, quia ſperat in domino. *Miſerere mihi domine, quoniam ad te clamaui tota die.* Nõ vna die, tota die, omni tẽpore intellige: ex quo corpus Chriſti gemit in preſſuris vſq; in finẽ ſeculi quò tranſeunt preſſuræ, gemit iſte homo & clamat ad Deum, & vnuſquiſque noſtrum proportione habet clamorem ſuum in toto iſto corpore. Clamaſti tu diebus tuis & trãſierunt dies tui: ſucceſſit tibi alius, & clamauit diebus ſuis, & tu hic, ille alibi: corpus Chriſti tota die clamat ſibi decedentibus & ſuccedentibus mẽbris. Vnus homo vſq; ad finem ſeculi extenditur. Eadem membra Chriſti clamant, & quædã membra iam in illo requieſcunt: quædã nõ† clamant, quædam vero cum ipſi nos requieuerimus clamabũt, & poſt illa alia clamabunt. Totius corporis Chriſti hic attendit vocẽ, dicentis, Ad te clamaui tota die, Caput autem noſtrum ad dexterã patris interpellat pro nobis. Alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia conſolatur, alia creat, alia vocat, alia reuocat, alia corrigit, alia redintegrat. *Iocunda animam ſerui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui.* Iocunda eam, quia ad te leuaui eam. In terra enim erat, & in terra amaritudinẽ ſentiebat: ne in amaritudine contabeſceret, ne omnem tuæ gratiæ ſuauitatem amitteret, leuaui eã ad te, iucunda eã apud te. Solus enim tu es iocunditas, amaritudine plenus eſt mundus. Certe recte admonet membra ſua, vt ſurſum corda habeant. Audiant ergo & faciant, leuent ad cælum quod male eſt in terra. Ibi enim nõ putreſcit cor, ſi leuetur ad Deum. Frumentum ſi haberes in inferioribus, ne putreſceret leuares ad ſuperiora: frumento tuo quæris mutare locum, & cor permittis in terra putreſcere? Frumentum leuares in ſuperiora, cor leua in cælum. Et vnde, inquis, poſſum? Qui funes, quæ machinæ, quæ ſcalæ opus ſunt? Gradus affectus ſunt, iter tuũ voluntas tua eſt. Amando aſcendis, negligendo deſcendis. Stans in terra, in cælos es ſi diligas Deum. Nõ enim ſic leuatur cor quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locum mutat, cor vt eleuetur voluntatem mutat. Quoniam ad te domine animam meam leuaui. *Quia tu domine ſuauis es ac mitis,* Ideo iocunda. Tãquam tædio affectus ex amaritudine terrenorum indulcari voluit, & quæſiuit fontem dulcedinis, & in terra non inuenit. Quacunque enim ſe verte-

† al. modo.

Rom. 8.

bat,ſcandala,tribulationes, timores, tentationes inueniebat. In quo homine ſecuritas? De quo certum gaudium? Ne de ſeipſo vtique,quanto magis de alio?Aut mali ſunt,& neceſſe eſt eos pati,ſed ſperare,quia mutari poſſunt. Aut boni ſunt,& ſic eos oportet diligere vt timeamus,quia poſſunt mutari ne mali ſint.Ibi malitia eorū facit amaritudinem animæ, hic ſolicitudo & timor ne labatur qui bene ambulat. Quocunque ergo cor ſe conuerterit in terrenis rebus,amaritudinē inuenit:vnde dulceſcat non habet,niſi leuet ſe ad Deū. Quoniam tu domine ſuauis & mitis. Quid eſt mitis?Portas me, donec perficias me.Vere enim fratres mei dicā tanquam homo in hominibus, & ex hominibus:ferat quiſq; cor ſuū, & intueatur ſe ſine adulatione , & ſine palpatione. Nihil eſt enim ſtultius, quàm ſi ſeipſum quiſque palpet atq; ſeducat. Attendat ergo & videat quāta aguntur in corde humano,quemadmodū ipſæ plerunque orationes impediātur vanis cogitationibus , ita vt vix ſtet cor adDeum ſuum,& vult ſe tenere vt ſtet,& quodāmodo fugit à ſe,nec inuenit cācellos quibus ſe includat,aut obices quoſdam quibus retineat auolationes ſuas , & vagos quoſdā motus,ſed ſtet iocundari à Deo ſuo. Vix eſt vt occurrat talis oratio inter multas orationes.Diceret vnuſquiſque ſibi cōtingere,& alteri non cōtingere,niſi inuenerimus in ſcripturis Dei Dauid oran-
2. *Reg*.7. tem quodam in loco,& dicentem,Quoniā inueni domine cor meum,vt orarem ad te.Inuenire ſe dixit cor ſuum,quaſi ſoleret ab eo fugere,& ille ſequi quaſi fugitiuum,& non poſſe cō-
Pſal.39. prehendere,& clamare ad dominum , Quoniā cor meum dereliquit me.Itaq; fratres mei attendens quod hic ait,Suauis es tu & mitis:videor mihi videre hic quod ait mitis:Iocunda animam ſerui tui,quoniam ad te domine leuaui animam meam, quoniā tu ſuauis & mitis es.videor mihi videre ad hoc dixiſſe mitem Deum,quia patitur iſta noſtra,& expectat tamen à nobis orationem,vt perficiat nos: & quando illi eam dederimus, accipit grate & exaudit, nec meminit tantas quas incondite fundimus, & accipit vnam quam vix inuenimus. Quis enim eſt fratres mei homo cum quo ſi amicus eius cœperit colloqui & noluerit ille reſpondere collocutioni eius , & viderit eum auerti à ſe,& aliud loqui ad alium, quis hoc ferat? Aut ſi forte interpellas iudicem,& cōſtituas eū loco vt te audiat, & ſubito eum ad eum loqueris, dimittas eum , & incipias fabulari cum amico tuo,quādo te tolerat?Et tolerat Deus tot corda precantium,

tiũ, & diuerſas res cogitantiũ, omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquãdo peruerſas & inimicas Deo, ipſas ſuperfluas cogitare iniuria eſt eius cum quo loqui cœperas. Oratio tua locutio eſt ad Deum. Quãdo legis, Deus tibi loquitur: quãdo oras cum Deo loqueris. Sed quid? Deſperãdum eſt de genere humano, & dicendũ iã ad dãnationem pertinere omnem hominem cui ſurrepſerit aliqua cogitatio oranti, & interruperit orationem ipſius? Si hoc dixerimus fratres, quæ ſpes remaneat nõ video. Porrò quia eſt aliqua ſpes ad Deũ, quia magna eſt eius miſericordia: dicamus ei, Iocũda animã ſerui tui, quoniã ad te domine animã meam leuaui. Et quõ eã leuaui? Quomodo potui quõ tu vires dediſti. Quomodo eã fugientẽ apprehendere valuit, & excidit tibi? Quia quotienſcunq; ante me ſtetiſti, puta Deũ dicere, tãta vana & ſuperflua cogitaſti, & vix mihi fixam, & ſtabilẽ orationẽ fudiſti. Quia tu ſuauis es domine ac mitis. Mitis es, tolerans me. Ex ægritudine defluo, cura & ſtabo, cõfirma, & firmus ero. Donec autẽ facias, toleras me, quia tu ſuauis es domine & mitis. *Et multũ miſericors.* Nõ enim ſolum miſericors ſed & multum miſericors. Abundat enim iniquitas noſtra, abundat & tua miſericordia. Et multum miſericors es *Omnibus inuocãtibus te.* Et qd eſt quod dicit multis locis ſcriptura, Quia inuocabunt, & nõ exaudiã eos? Certe miſericors omnibus inuocantibus ſe, niſi quia quidã inuocantes, non ipſum inuocant: de quibus dicitur, Deum non inuocauerunt. Inuocant, ſed non Deum. Inuocas quicquid amas, inuocas quicquid in te vocas, inuocas quicquid vis, vt veniat ad te. Porrò ſi Deum propterea inuocas vt veniat ad te pecunia, vt veniat ad te hæreditas, vt veniat ad te ſecularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniant ad te: ſed Deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, nõ exauditorem deſideriorũ. Deus bonus ſi det quod vis: quid ſi male vis? Nõne erit tibi magis nõ dando miſericors? Porrò ſi nõ dederit, iam nihil tibi Deus eſt: & dicis, Quantũ rogaui, quàm ſæpe rogaui, & nõ ſum exauditus. Quid enim petebas? Forte mortem inimici tui. Quid ſi & ille petebat tuã? Qui te creauit, ipſe & illum: homo es, homo eſt & ille, Deus autẽ iudex eſt: audit ambos, ſed nõ exaudit ambos. Triſtis es, quia nõ es exauditus contra illum, gaude quia nõ eſt exauditus cõtra te. Ego, inquis, nõ hoc petebã, nõ inimici mei petebã mortẽ, ſed vitã petebã filij mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, ſicut tu ſentiebas: nã quid ſi ille raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum

Prou. 1.

Pſal. 52.

Sap. 4.

illius?Sed peccator, inquis, erat,& ideo volebã eum viuere vt corrigeret. Tu volebas eũ viuere, vt melior eſſet,quid ſi Deus nouerat,ſi viueret,peiorem futurum? Vnde ergo noſti quid illi prodeſſet,mori an viuere?Si ergo nõ noſti, redi ad cor tuũ,dimitte Deo cõſilium ſuũ. Quid ergo,inquis,faciã? Quid orem? Quid ores?Quod te docuit dñs,quod te docuit cæleſtis magiſter.Inuoca Deum tanquã Deum,ama Deum tanquã Deũ.Illo melius nihil eſt,ipſum deſidera,ipſum concupiſce. Vide inuo-
Pſal.26. cantem Deũ in alio Pſalmo, Vnã perij à domino hanc requirã. Quid eſt quod petit? Vt inhabitẽ in domo domini per oẽs dies vitæ meę. Vt quid hoc? Vt cõtempler delectationem domini.Si ergo amator Dei eſſe vis,ſynceriſſimis medullis,caſtíſq; ſuſpiriis ipſum dilige, ipſum ama, illi flagra, illi inhia,quo iocundi⁹ nihil inuenis,quo melius,quo lætius,quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum,quàm id quod eſt ſempiternum? Non times ne aliquando à te pereat,qui facit ne tu pereas.Si ergo tu inuocas Deũ tanquã Deũ, ſecurus eſto,exaudiris,pertinens ad iſtum verſum. Et multũ miſericors omnibus inuocantibus te. Noli ergo dicere,Illud mihi nõ dedit. Redi ad cor tuũ,& conſciẽtiã tuã libera,interroga,parcere illi noli.Si vere Deũ inuocaſti,certus eſto quia id forte quod volebas temporaliter,ideo nõ dedit,quia nõ tibi proderat. Aedificetur in hoc cor veſtrum
Act.9. fratres,cor Chriſtianũ,cor fidele,ne incipiatis triſtes facti veluti fraudati deſideriis veſtris,ire ĩ indignationẽ cõtra Deũ, & nõ expediat aduerſus ſtimulũ calcitrare.Recurrite ad ſcripturas.Exauditur diabolus, & nõ exauditur Apoſtolus. Quid vobis videtur,quomodo exaudiuntur dæmones? Petierunt ſe ire
Mat.8. in porcos,& cõceſſum eſt eis.Quomodo exauditus eſt diabo-
Iob 1. lus?Petiit Iob tentandum,& accepit.Quomodo nõ eſt exaudi-
2.Cor.12. tus Apoſtolus?In magnitudine, inquit, reuelationũ ne extollar,datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ,qui me colaphizet,propter quod ter dominũ rogaui vt auferret eum à me,& dixit mihi,Sufficit tibi gratia mea, nã virtus in infirmitate perficitur.Exaudiuit eũ quem diſponebat damnare, & nõ exaudiuit eũ quem volebat ſanare.Nã æger petit multa à medico,non dat medicus,nõ exaudit ad voluntatem,vt exaudiat ad ſanitatẽ.Ergo medicum tuũ pone Deum, pete ab illo ſalutẽ,& ſalus tua ipſe erit,Non quaſi ſalutẽ extrinſecus,ſed vt ſalus ipſe ſit.Ne rurſus ames aliã ſalutem præter ipſum,ſed quo-
Pſal.34. modo habes in Pſalmo, Dic animæ meæ, Salus tua ego ſum.

Quid

Quid ad te, quid tibi dicat, vt ſe tibi det? Vis vt det ſe tibi? Quid ſi quod vis habere non vult ipſe vt habeas, vt ſe tibi det? Impediméta remouet, vt intret ad te. Bona cogitate & cõſiderate fratres quæ dat Deus peccatorib⁹, & hinc intelligite quid ſeruet ſeruis ſuis. Peccatorib⁹ blaſphemãtibus eum quotidie dat cælũ & terrã, dat fontes, fructus, ſalutẽ, filios, copias, vbertatẽ. Hæc omnia bona non dat niſi Deus: Qui talia peccatoribus dat, quid eũ putas ſeruare fidelibus ſuis? Hócne de illo ſentiendũ eſt, quia qui talia malis dat, nihil ſeruat bonis? Imò verò ſeruat, nõ terrã, ſed cælũ. Vilius fortè aliquid dico cũ dico cælũ, ſed ſeipſum qui fecit cælũ. Pulchrũ eſt cælũ, ſed pulchrior eſt fabricator cæli. Sed video cælum, & illũ non video. Oculos enim habes ad videndũ cælum, cor nõdum habes ad vidẽdum fabricatorem cæli. Ideo venit de cælo in terrã, vt mundet cor quo videatur, qui fecit cælum & terrã. Sed planè cum patiẽtia ſalutẽ expecta. Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus ſectionibus, quibus vſtionibus ille nouit. Tu tibi ægritudinem cõparaſti peccãdo, ille venit nõ ſolum fouere, ſed & ſecare & vrere. Non vides quanta homines patiãtur ſub medicorũ manibus, ſpem incertã homini promittentium? Sanaberis, dicit medicus, ſanaberis ſi ſecuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui dicit certus eſt, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui nõ fecit hominem, & nõ perfectè ſcit quid agatur in homine: & tamẽ ad verba hominis plus neſciẽtis quid agatur in homine credit homo, ſubdit membra, ligari ſe patitur, aut plerunq; etiã nõ ligatus ſecatur & vritur: & accipit fortè ſalutem paucorũ dierum, iã ſanatus quãdo moriatur ignorãs, & fortaſſe dum curatur moritur, & fortaſſe curari nõ poterit. Cui autem promiſit Deus aliquid, & fefellit? *Auribus infige domine orationẽ meã.* Magnus orãtis affectus. Auribus infige domine orationẽ meã: id eſt, nõ exeat de aurib⁹ tuis oratio mea, fige illã ibi in auribus tuis. Quomodo parturiuit vt figeret orationem ſuã in auribus Dei? Reſpõdeat Deus, & dicat nobis, Vis figã orationẽ tuã in auribus meis? Fige in corde tuo legem meã. Auribus infige domine orationem meã. *Et intẽde voci orationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te quoniã exaudiſti me.* Cauſa vt exaudires me, quia in die tribulationis meæ clamaui ad te. Paulò antè dixerat, Tota die clamaui, tota die tribulatus ſum. Nullus ergo Chriſtianus dicat eſſe diem, quo nõ ſit tribulatus. Totã diem, totũ tempus intelligimus. Tota die tribula-

tur. Quia ergo tribulatio eſt, & quando bene eſt, vtiq; tribulatio. Vnde tribulatio? Quia quãdiu in corpore ſumus, peregrinamur à domino, Quodlibet hic abundet, nondũ ſumus in illa patria quò redire feſtinamus. Cui peregrinatio dulcis eſt, nõ amat patriã. Si dulcis eſt patria, amara eſt peregrinatio: Si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando nõ eſt tribulatio? Quãdo in patria delectatio Delectationes in dextera tua vſq; in finẽ. Implebis me lętitia, ait, cũ vultu tuo, vt cõtempler delectationẽ domini. Ibi tranſiet labor & gemitus: ibi nõ oratio, ſed laudatio: ibi halleluia, amẽ, ibi vox cõſona cũ angelis, ibi viſio ſine defectu, & amor ſine faſtidio. Quãdiu ergo non ibi, videtis quia non in bono. Sed abundant omnia. Abundent omnia, vide ſi ſecurus es, quia non pereunt omnia. Sed habeo qđ nõ habebã, acceſſit pecunia, quæ nõ erãt. Fortè acceſſit & timor qui nõ erat: Fortè tãto ſecurior eras, quanto pauperior. Poſtremò ſint copiæ, redundet affluẽtia huius ſeculi, detur ſecuritas qđ non pereat, Dicat Deus deſuper, æternus in his eris, æterna tecũ erunt iſta, ſed meã faciem non videbis. Nemo carnem conſulat, ſpiritũ conſulite, Reſpõdeat vobis cor veſtrũ, reſpõdeat ſpes, fides, charitas, quæ in vobis eſſe cœperũt. Ergóne ſi acceperimus ſecuritatẽ nos in affluentia bonorũ ſecularium ſemper futuros, & diceret nobis Deus, Faciem meã non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret fortè aliquis gaudere & dicere, Abundant mihi iſta, bene mihi eſt, nihil amplius quæro. Nondũ cœpit eſſe amator Dei, nõdum cœpit ſuſpirare tanqua peregrinus. Abſit, abſit, Recedãt omnia ſeductoria, recedant blandimenta falſa, recedant ea quæ nobis quotidie dicunt, Vbi eſt Deus tuus? Effundamus ſuper nos animã noſtrã, cõfiteamur in lachrymis, gemamus in cõfeſſionibus, in miſeriis ſuſpiremus. Quicquid nobis adeſt præter Deum noſtrum, nõ eſt dulce. Nolumus omnia quæ dedit, ſi nõ dat ſeipſum qui omnia dedit. Auribus infige domine orationem meam, & intende voci orationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te, quoniam exaudiſti me. *Non eſt ſimilis tui in diis domine.* Et quid dixit? Non eſt ſimilis tibi in diis domine. Fingant ſibi deos quos volunt Pagani, adducant fabros argentarios, aurifices, expolitores, ſculptores, faciant deos. Quales deos? Oculos habentes & nõ videntes: & cætera quæ dicit Pſalmus conſequẽter. Sed iſta nõ colimus ait, non colimus, hæc ſigna ſunt. Et quid colitis? Aliud aliquid peius, quoniam dij gentium dæmonia.

2. Cor. 5. *Eſaiæ 15.* *Pſal. 41.* *Pſal. 95.*

monia, Et quid? Nec dæmonia, inquiunt, colimus. Planè nihil aliud habetis in tẽplis, nihil aliud implet vates veſtros, quàm dæmonium. Sed quid dicitis? Angelos colimus, angelos habemus deos. Nõ planè noſtis angelos, Angeli enim vnũ Deũ colunt, nec fauent hominibus qui volunt colere angelos & non Deũ. Nam inuenimus honoratos angelos prohibentes homines ne ſe adorarẽt, ſed verũ Deum. Sed angelos dicãt, homines dicant, quia dictũ eſt, Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes: Non eſt ſimilis tibi in diis domine. Quodlibet aliud cogitet homo, nõ eſt ſimile quod factũ eſt illi qui fecit. Excepto Deo quicquid aliud eſt in natura rerũ, factum eſt à Deo. Quantum intereſt inter eum, qui fecit, & illud quod factum eſt, quis digne cogitet? Iſte ergo dixit, Nõ eſt ſimilis tibi in diis domine, Quantum autẽ ſit diſſimilis Deus, nõ dixit, quia dici non poteſt. Intendat charitas veſtra, Deus ineffabilis eſt. Facilius dicimus quid nõ ſit, quàm quid ſit. Terram cogitas, non eſt hoc Deus: mare cogitas, nõ eſt hoc Deus. Omnia quæ ſunt in terra homines & animalia, nõ eſt hoc Deus. Omnia quæ ſunt in mari, quæ volant per aerem, nõ eſt hoc Deus. Quicquid lucet in cælo, ſtellę, ſol & luna, nõ eſt hoc Deus. Ipſum cęlũ, nõ eſt hoc Deus. Angelos cogita, virtutes, poteſtates, archãgelos, thronos, ſedes, dominationes, nõ eſt hoc Deus. Et quid eſt hoc? Solum potui dicere, quid nõ ſit. Quæris quid ſit? Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. Quid quæris vt aſcẽdat in linguã, quod in cor nõ aſcendit? Non eſt ſimilis tibi in diis domine. *Et non eſt ſecundũ opera tua. Omnes gentes quotquot feciſti veniẽt & adorabũt corã te domine.* Annunciant Eccleſiam omnes gentes quotquot feciſti. Si eſt gens quam nõ fecit Deus, nõ adorabit eum. Nulla eſt autem gens quã nõ fecit Deus, quia fontẽ omniũ gentium Adam & Euam fecit Deus, inde propagatæ ſunt omnes gentes. Omnes ergo gentes fecit Deus. Omnes ergo gentes quotquot feciſti venient & adorabunt coram te domine. Quando dictum eſt? Quando coram eo nõ adorabãt, niſi pauci ſancti in vno populo Hebræorum, tunc dictũ eſt hoc, & modo videtur quod dictũ eſt, Omnes gẽtes quotquot feciſti venient & adorabunt corã te dñe. Quãdo dicebantur hæc, nõ videbantur & credebantur. Quãdo videntur, quare negantur? Omnes gẽtes quotquot feciſti venient & adorabunt corã te domine. *Et glorificabũt nomẽ tuũ. Quoniã magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus ſolus magnus.* Nemo ſe

Apoc. 19.

Pſ. u. 81.

1. Cor. 2.

dicat magnum. Futuri erãt qui ſe dicerent magnos. Cõtra hos dicitur, Tu es Deus ſolus magnus. Nam quid magnum dicitur Deo, quia ipſe eſt ſolus Deus magnus? Quis hoc neſcit, quia ipſe eſt Deus magnus? Sed quia futuri erãt qui ſe dicerent magnos, & Deũ facerẽt paruũ cõtra illos dicitur, Tu es ſolus Deus magnus, Etenim quod tu dicis impletur, non quod illi dicunt, qui ſe dicũt magnos. Quid dixit Deus per ſpiritũ ſuũ? Omnes gẽtes quotquot feciſti veniẽt & adorabunt corã te dñe. Quid dicit, neſcio quis, qui ſe dicit magnũ? Abſit? Nõ adoratur Deus in omnibus gẽtibus, Perierũt omnes gentes, ſola Aphrica remanſit. Hoc tu dicis qui te dicis magnum, aliud dicit qui eſt ſolus Deus magnus. Quid dicit, qui eſt ſolus Deus magnus? Omnes gẽtes quotquot feciſti venient & adorabũt corã te domine. Video quod dixit ſolus Deus magnus, taceat homo falſo magnus. Ideo fallaciter magnus, quia dedignatur eſſe paruus.

Mat. 20. Quis paruus eſſe dedignatur? Iſte qui hoc dicit. Quicunq; vult inter vos maior eſſe, dixit dñs, erit veſter ſeruus. Ille ſi ſeruus vellet eſſe fratrũ ſuorum, nõ eos ſepararet à matre ipſorũ. Sed

Iacobi 4. cum vult eſſe magnus, & nõ vult eſſe ſalubriter paruus, Deus qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã, quia ſolus eſt magnus, implet omnia quæ prædixit, & cõtradicit maledicentibus. Chriſto enim tales maledicũt qui dicunt, quia periit Eccleſia de toto orbe terrarum, & remãſit in ſola Aphrica. Si diceres illi, perdes villam tuã, fortè nõ à te temperaret manum, & dicis Chriſtum perdidiſſe hæreditatẽ ſuã redemptã ſanguine

Prou. 14. ſuo? Quã autem faciat iniuriã videte fratres: ſcriptura dicit, In lata gẽte gloria regis, in diminutione populi cõtritio principis. Ergo hanc iniuriã facis Chriſto, vt dicas populum eius ad iſtã exiguitatẽ diminutum. Ideo natus es, ideo Chriſtianum te dicis, vt inuideas gloriæ Chriſti, cuius ſignum te in fronte portare aſſeris, & de corde perdidiſti? In lata gente gloria regis. Agnoſce regẽ tuum, Da illi gloriã, da illi latã gentem. Quam latã gentem dabo, inquis? Noli ex tuo corde dare, & rectè dabis. Vnde do, inquies? Ecce hinc da, Omnes gẽtes quotquot feciſti, venient & adorabunt corã te domine. Dic hoc, confitere hoc, & dediſti latã gentem, quia omnes gentes in vno, vna ipſa eſt vnitas. Quomodo enim Eccleſia & Eccleſiæ, Illæ Eccleſiæ quæ Eccleſia, ſic illa gens quæ gẽtes. Antea gentes, multæ gentes, modo vna gens. Quare vna gens? Quia vna fides, quia vna ſpes, quia vna charitas, quia vna expectatio. Poſtremò quare

non

non vna gens,ſi vna patria? Patria cæleſtis eſt,patria Hieruſalem eſt,quiſquis inde ciuis nõ eſt,ad iſtã gentem nõ pertinet. Quiſquis autẽ inde ciuis eſt,in vna gente Dei eſt. Et hæc gens ab Oriente in Occidentẽ,ab aquilone & mari diſtenditur per quatuor partes totius orbis Hoc Deus dicit, Ab Oriẽte & Occidente, ab aquilone & mari date gloriã Deo. Hoc prædixit, hoc impleuit qui ſolus eſt magnus. Deſinat ergo hoc dicere cõtra ſolũ magnũ,qui noluit eſſe paruus,quia nõ poſſunt eſſe duo magni, Deus & Donatus. *Deduc me domine in via tua,& ambulabo in veritate tua.* Via tua,veritas tua,vita tua,Chriſtus. *Ioan.14.* Ergo corpus ad illũ,&corpus de illo. Ego ſum via &veritas & vita, Deduc me domine in via tua. In qua via? Et ambulabo in veritate tua. Aliud eſt vt ducat ad viam,aliud vt deducat in via. Vide homines vbique pauperes,vbique adiutorio egentes. Qui præter viam ſunt, Chriſtiani non ſunt,aut catholici nondum ſunt,deducãtur ad viã. Sed cum perducti fuerint ad viam, & catholici in Chriſto facti fuerint,ab ipſo deducãtur in ipſa via ne cadãt. Certè iam ambulant in via. Deduc me domine in via tua. Certè iam in via tua ſum,deduc me ibi,& ambulabo in veritate tua, Deducente te,non errabo,ſi dimiſeris errabo. Ora ergo vt nõ te dimittat,ſed vſq; in finẽ deducat. Quomodo deducit? Semper monẽdo,ſemper dando tibi manũ ſuã. Et brachium domini cui reuelatũ eſt? Dando enim Chriſtum ſuum, *Eſaiæ 53.* dat manum ſuam: Dando manum ſuã, Chriſtum ſuum dat. Ad viam ducit perducendo ad Chriſtũ ſuum. In via deducit, deducendo in Chriſto ſuo. Chriſtus autem veritas. Deduc me ergo domine in via tua,& ambulabo in veritate tua. In illo vtique qui ait, Ego ſum via & veritas & vita. Nam qui in via & veri- *Ioan.14.* tate deducis,quò niſi ad vitã perducis? Deducis ergo in illo,& ad illũ. Deduc me domine in via tua,& ambulabo in veritate tua. *Iocundetur cor meũ vt timeat nomen tuum.* Ergo timor in iocunditate eſt. Et quomodo iocunditas,ſi timor? Nónne timor amarus ſolet eſſe? Erit ergo aliquãdo iocunditas ſine timore, modo iocunditas cũ timore. Nõdum eſt enim plena ſecuritas, nec perfecta iocunditas. Si nulla iocunditas,deficimus: Si plena ſecuritas,malè exultamus. Ergo & iocunditatẽ aſpergat,& timorẽ incutiat,vt de dulcedine iocunditatis perducat nos ad ſedem ſecuritatis. Dando timorem nõ nos faciat male exultare &recedere de via. Ideo ſic dicit Pſalmus, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Sic & Apoſtolus Paulus *Pſal.2.*

dicit, Cum timore & tremore veſtrã ipſorum ſalutem operamini. Deus enim eſt qui operatur in vobis. Quicquid ergo proſperum venit fratres, magis metuendum eſt. Quæ putatis proſpera, magis tentationes ſunt. Venit hæreditas, venit copiã rerũ, abundat circunfluentia neſcio cuius felicitatis, tentationes ſunt iſtæ: cauete ne vos iſta corrumpant. Quicquid etiam proſperum eſt ſecundum Chriſtum, & germanam charitatem Chriſti, Si forte lucratus es vxorem tuã quæ fuit in parte Donati: ſi forte crediderunt filij tui qui fuerũt Pagani: ſi forte lucratus es amicum tuum, qui te volebat ſeducere ad theatrum, & tu eum deduxiſti ad Eccleſiã: ſi forte cõtradictor neſcio quis inimicus tuus, & rabidè ſæuiens, depoſita illa rabie factus eſt mitis, & agnouit Deum, nec oblatrat aduerſum te, ſed clamat tecũ aduerſus malũ, iſta iocunda ſunt. Vnde enim gaudemus, ſi de his non gaudemus? Aut quæ ſunt alia gaudia noſtra, niſi iſta? Sed quia abundãt & tribulationes & tentationes & diſſenſiones, & ſchiſmata & cætera mala, ſine quibus non poteſt eſſe hoc ſeculũ, donec tranſeat iniquitas, exultatio illa non nos faciat ſecuros, ſed ita iocundetur cor noſtrum vt timeat nomen domini, ne aliũde iocundetur, aliunde feriatur. Securitatẽ non expectetis in peregrinatione, quãdo hic illam voluerimus, viſcum erit corporis, nõ ſecuritas hominis. Iocundetur cor meũ vt timeat nomen tuum. *Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuũ in æternũ. Quoniã miſericordia tua magna eſt ſuper me, & eruiſti animã meam ex inferno inferiori.* Quod dicimus fratres, hoc ſi non vobis tanquam certus expoſuero, ne ſuccenſeatis. Homo enim ſum, & quantũ conceditur de ſcripturis ſanctis, tantum audeo dicere, nihil ex me. Infernum nec ego expertus ſum adhuc, nec vos. Et fortaſſis alia via erit, & nõ per infernũ erit. Incerta ſunt enim hæc. Verùm quia dicit ſcriptura cui contradici nõ poteſt, Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Intelligimus tanquã duo inferna eſſe, ſuperius & inferius. Nã vnde infernum inferius niſi quia eſt infernum ſuperius? Aliud non diceretur inferius, niſi in cõparatione illius ſuperioris partis. Videtur ergo fratres eſſe quædã habitatio cæleſtis angelorũ, vbi vita ineffabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio, vbi omnia ſecũdum Dei donum ad gratiam permanentia, Illa pars rerum ſuperna eſt. Si ergo illa ſuperna eſt, hæc terrena vbi caro & ſanguis, vbi corruptibilitas, vbi natiuitas & mortalitas, vbi deceſſio atq; ſucceſſio,

ceſſio, vbi mutabilitas & inconſtãtia, vbi timores, cupiditates, errores † lætitiæ incertæ, ſpes fragilis, caduca ſubſtantia, puto quia omnis iſta pars non poteſt comparari illi cælo de quo loquebar paulòante. Si ergo illi parti hæc pars cõparatur, illa ſuperna eſt, hæc inferna. Et poſt mortem, quò hinc niſi ſit infernum inferius hoc inferno in quo ſumus in carne & in iſta mortalitate? Corpus enim mortuum eſt, ait Apoſtolus, propter peccatum. Ergo & hic ſunt mortui, vt non mireris quia infernum dicitur ſi mortuis abundat. Non enim corpus moriturum, ſed corpus mortuum eſt. Adhuc habet vitã vtiq; corpus noſtrum, & tamẽ cõparatum corpori illi quod futurum eſt, qualia ſunt angelorũ corpora, inuenitur corpus hominis mortuũ, quamuis adhuc habens animam. Sed rurſus ab hoc inferno, id eſt, ab hac parte inferni eſt aliud inferius quò eunt mortui vnde voluit Deus eruere animas noſtras, etiã illuc mittẽdo filiũ ſuum. Etenim fratres propter iſta duo inferna miſſus eſt filius Dei vndiq; liberãs. Ad hoc infernum miſſus eſt naſcendo, ad illud moriendo. Propterea vox eius eſt in illo Pſalmo, nõ quoquam homine coniiciẽte, ſed Apoſtolo exponẽte, vbi ait, Quoniam non dereliquiſti animã meam in inferno. Ergo aut ipſius vox eſt hic, Et eruiſti animam meam ab inferno inferiori: Aut noſtra vox per ipſum Chriſtum dominum noſtrum, quia ideo ille peruenit vſq; ad infernum, ne nos remaneremus in inferno. Aliam etiam opinionem dicam. Fortaſſis enim apud ipſos inferos eſt aliqua pars inferior, quò traduntur impij, qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos vtrũ in locis quibuſdam fuiſſet iam Abrahã, nõ ſatis poſſumus definire. Nondum enim dominus venerat ad infernum, vt erueret inde omnium ſanctorum præcedentium animas, & tamen Abrahã in requie ibi erat. Et quidã diues cùm torqueretur apud inferos, cùm videret Abraham, leuauit oculos. Non enim poſſet leuatis oculis videre, niſi ille eſſet ſuperius, ille inferius. Et quid ei reſpondit Abraham cùm diceret, Pater Abraham mitte Lazarum vt intingat digitum ſuum & ſtillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flamma? Fili, ait, memento quia recepiſti bona in vita tua, Lazarus autem mala: Nunc autẽ hic requieſcit, tu vero torqueris. Et ſuper hoc, ait, Inter nos & vos magnũ chaos firmatum eſt, vt nec nos poſſimus venire ad vos, nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter iſta fortaſſe duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iuſtorum, in altero torquentur

[Margin: †al. horrores. — *Rom.* 8. — *Pſal.* 15. — *Act.* 2. — 2. *Retrac.* *cap.* 24. — *Lucæ* 16.]

animæ impiorum, attendens quidam orãs hic iam in corpore Chriſti poſitus, & orãs in voce Chriſti, eruiſſe Deũ animã ſuã ab inferno inferiori dixit, quia liberauit ſe à talibus peccatis, per quæ poſſet deduci ad tormenta inferni inferioris. Quẽadmodum ſi medicus videat tibi imminentẽ ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, ſic te tracta, requieſce, his cibis vtere, nã ſi nõ feceris ægrotabis: tu autẽ ſi feceris, & ſaluus eris: rectè dicis medico, liberaſti me ab ægritudine, non in qua iam eras, ſed in qua futurus eras. Neſcio quis habens cauſam moleſtã, mittẽdus erat in carcerem: Venit alius, defendit eum, gratias agens, quid dicit? Eruiſti animã meã de carcere. Suſpendendus erat debitor, ſolutũ eſt pro eo, liberatus dicitur de ſuſpendio, In his omnibus nõ erãt, ſed quia talibus meritis agebãtur, vt niſi ſubuentũ eſſet, ibi eſſent, inde ſe rectè dicunt liberari, quò per liberatores ſuos non ſunt permiſſi perduci. Ergo fratres ſiue illud ſiue iſtud ſit, hic me ſcrutatorem verbi Dei, nõ temerariũ affirmatorem teneatis. Et eruiſti animã meã ex inferno inferiori. *Deus prætereũtes legẽ inſurrexerũt ſuper me.* Quos dicit prætereũtes legẽ? Nõ Paganos, qui nõ acceperunt
Rom.4. legem. Nemo enim præterit quod nõ accepit. Dicit Apoſtolus definite, Vbi enim lex nõ eſt, nec præuaricatio. Prætereuntes legẽ, præuaricatores legis dicit. Quos ergo intelligimus fratres? Si ab ipſo domino accipiamus hãc vocẽ prætereũtes legẽ Iudæi erãt. Inſurrexerunt ſuper me prætereuntes legem: non ſeruauerũt legẽ, & accuſauerunt Chriſtũ, quaſi ipſe præteriret legem. Prætereuntes legẽ inſurrexerũt ſuper me, & paſſus eſt dominus quæ nouimus. Putas nihil tale patitur modo corpus
Mat.10. eius? vnde fieri poteſt? Si patrẽfamiliãs Beelzebub vocauerunt, quãto magis domeſticos eius? Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominũ ſuum. Patitur & corpus prætereuntes legẽ, & inſurgunt ſuper corpus Chriſti. Prætereuntes legem qui ſunt? Nunquid forte Iudæi audent inſurgere ſuper Chriſtum? Non. Nã nec ipſi nobis valde faciunt tribulationes. Nondũ enim crediderunt, nõdum ſalutẽ cognouerunt. Inſurgunt ſuper corpus Chriſti mali Chriſtiani, de quibus quotidie tribulationẽ patitur corpus Chriſti. Omnia ſchiſmata, omnes hæreſes, omnes intus peſſimè viuentes, & mores ſuos bene viuentibus imponentes, & ad ſua trahentes, & malis colloquiis
1.Cor.15. bonos mores corrũpentes, ipſi prætereũtes legẽ inſurrexerũt ſuper me. Dicat omnis anima pia, dicat omnis anima Chriſtiana,

ſtiana.Quæ hoc nō patitur non dicat.Si autem Chriſtiana anima eſt,nouit,quia patitur.Si agnoſcit in ſe paſſionem ſuam,agnoſcat hic vocem ſuam.Si autē extra paſſionem eſt, & extra vocem ſit,neceſſe eſt.Vt autem nō ſit extra paſſionē,ambulet per viam anguſtā,& incipiat pie viuere in Chriſto, & neceſſe eſt vt hanc perſecutionē patiatur.Omnes enim,inquit Apoſtolus,qui volunt pie viuere in Chriſto Ieſu,perſecutionē patiuntur.Deus prætereuntes legē inſurrexerūt ſuper me.*Et ſynagoga potentiū inquiſierunt animā meā*.Synagoga potentium cōgregatio eſt ſuperborum. Synagoga potentium inſurrexit ſuper caput,id eſt,ſuper dominū noſtrum Ieſum Chriſtum,clamantium & dicentium vno ore,Crucifige,crucifige:de quibus dictum eſt,Filij hominū dentes eorū arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus.Nō percuſſerunt,ſed clamauerunt.Clamando ferierunt,clamando crucifixerunt. Volūtas clamantiū impleta eſt,quādo dominus crucifixus eſt.Et ſynagoga potentium inquiſierunt animam meam.*Et nō propoſuerūt te in cōſpectu ſuo*.Quomodo nō propoſuerunt?Nō intellexerunt Deum, vt homini parcerent,vt quod videbāt,ad hoc ambularēt.Puta quia Deus non erat,homo erat.Ideo occidendus erat,quia homo erat?Parce homini,& agnoſce Deū.*Et tu domine Deus miſerator & miſericors,longanimis & multū miſericors & verax*.Quare lōganimis multum miſericors & miſerator?Quia in cruce pendens ait,Pater ignoſce illis,quia neſciūt quid faciunt.Quē petit?Pro quib⁹ petit?Quis petit?Vbi petit?Patrem filius, pro impiis crucifixus. Inter ipſas iniurias,nō verborum,ſed mortis illatæ , pendens in cruce tanquam ad hoc extentas manus habuerit,vt ſic ꝑ illis oraret,vt dirigeretur oratio eius tanquā incenſum in conſpectu patris,& eleuatio manuum eius ſacrificium veſpertinum.Longanimis & multū miſericors & verax. Si ergo tu verax, *Reſpice in me & miſerere mei,da poteſtatem puero tuo*.Quia verax,da poteſtatem puero tuo.Tranſiet tempus patientiæ,veniet tempus iudicij.Quomodo?Da poteſtatem puero tuo.Pater nō iudicat quenquam , ſed omne iudicium dedit filio.Ille reſurgens,& in terram ipſe veniens iudicaturus,ipſe videbitur terribilis qui viſus eſt cōtemptibilis. Demonſtrabit potentiam,qui demōſtrauit patientiam. In cruce patientia erat,in iudicio potentia erit.Apparebit enim homo iudicās,ſed in claritate,quia ſicut eum vidiſtis ire,dixerunt angeli,ſic veniet.Forma ipſa veniet ad iudiciū , ideo videbūt illū & impij,

Matt.7. *2.Tim.3.* *Ioan.16.* *Pſal.66.* *Luc.23.* *Pſal.140* *Ioan.5.* *Acto.1.* *4.Sen.di.48.c.Sed cum.*

Matt.5. nam formam Dei nõ videbunt. Beati enim mundo corde, quo
niam ipſi Deum videbunt. Apparens in hominis forma, dicet,
Mat.25. Ite in ignem æternum, vt impleatur quod dixit Eſaias, Tolla-
tur impius, vt nõ videat claritatem domini. Formam ergo vi-
Philip.2. debũt hominis. Qui cùm in forma Dei eſſet æqualis Deo, hoc
Ioan.1. nõ videbunt impij. In principio erat verbũ, & verbũ erat apud
Deum, & Deus erat verbum, hoc non videbunt impij. Si enim
Matt.5. Deus verbum, Et beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum vide
bunt, Impij autem immundi ſunt corde, proculdubio Deũ nõ
Ioan.19. videbunt. Et vbi eſt, Videbunt in quẽ pupugerũt, niſi quia ap-
paret formam hominis eos viſuros vt iudicentur, formã Dei
nõ viſuros, niſi eos qui ad dexteram ſeparabũtur? Etenim cùm
Matt.25. ſeparati fuerint ad dexterã, hoc eis dicetur, Venite benedicti
patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ eſt ab origine
Ibidem. mũdi. Impiis vero ad ſiniſtrã quid? Ite in ignẽ æternum, quem
parauit pater meus diabolo & angelis eius. Finito autem iudi
cio quomodo cõcludit? Sic ibunt impij in ambuſtionẽ æternã,
iuſti autem in vitam æternam. Iam à viſione formæ hominis
Ioan.17. pergunt illi ad viſionem formæ Dei. Hæc eſt enim, inquit, vita
æterna, vt cognoſcãt te vnum verum Deum, & quẽ miſiſti Ie-
ſum Chriſtũ: ſubaudis & Ieſum Chriſtũ vnum verum Deum,
quia pater & filius vnus ver⁹ Deus: vt iſte ſit ſenſus: Te & quẽ
miſiſti Ieſum Chriſtum, cognoſcãt vnum verum Deum. Non
enim illi ibunt ad viſionẽ patris, & nõ ibi videbunt & filium?
Si non eſſet & filius in patris ſui viſione, nõ diceret ipſe filius
Ioan.14. diſcipulis ſuis, quia filius in patre eſt, & pater in filio. Dicũt illi
diſcipuli, Oſtende nobis patrẽ, & ſufficit nobis. Ait illis, Tanto
Ioan.14. tempore vobiſcum ſum, & non me noſtis? Philippe, qui videt
me, videt & patrem. Videtis, quia in viſione patris & filij viſio
eſt, & in viſione filij & patris viſio eſt. Ideo cõſequenter ſubie
cit, & dixit. Neſcitis, quia ego in patre, & pater in me eſt? Id
eſt, & me viſo videtur & pater, & patre viſo videtur & filius.
Patris & filij ſeparari nõ poteſt viſio. Vbi non vnius ſeparatur
natura & ſubſtantia, viſio ſeparari non poteſt. Nã vt noueritis
illuc debere præparari cor ad videndam diuinitatem patris &
filij & ſpiritusſancti, in quam non viſam credimus, & credẽdo
cor vnde videri poſſit mũdamus, ipſe dominus alio loco dicit,
Ibidem. Qui audit mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me:
qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eum
& manifeſtabo ei meipſum. Nunquid non eum videbant cum
quibus

quibus loquebatur? Et videbant & nō videbant. Aliquid videbant, aliquid credebant. Videbāt hominem, credebant Deū. In iudicio autē eundē dominū noſtrum Ieſum Chriſtū videbunt hominem cum impiis, poſt iudicium videbunt Deum præter impios. Da poteſtatem puero tuo. *Et ſaluū fac filium ancillæ tuæ.* Dominus filius ancillæ tuæ. Dominus filius ancillæ, cuius ancillæ? Cui naſciturus quando nuntiatus eſt, reſpondit, & ait, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundū verbum tuum. Saluum fecit filiū ancillæ ſuæ, & filium ſuū. Filium ſuum, in forma Dei, filium ancillæ ſuæ in forma ſerui. De ancilla Dei natus eſt ergo dominus in forma ſerui, & dixit, Saluum fac filium ancillæ tuæ. Et ſaluatus eſt à morte ſicut noſtis, reſuſcitata carne ſua quæ mortua erat. Sed vt videatis quia Deus eſt, & nō à patre ſic eſt ſuſcitatus, vt à ſe nō ſit ſuſcitatus, quia & ipſe carnē ſuā ſuſcitauit, habes in Euāgelio dictū, Deſtruite tēplū hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. Ne autem nos aliud ſuſpicaremur, Euangeliſta ſecutus ait, Hoc autem dicebat de templo corporis ſui Saluus ergo factus eſt filius ancillæ. Dicat & vnuſquiſq; Chriſtianus in corpore Chriſti poſitus, Saluū fac filiū ancillæ tuæ. Forte non potes dicere, Da poteſtatē puero tuo, quia ille filius accepit poteſtatē. Sed quare nō dicit & hoc? An nō ſeruis dictū eſt, Sedebitis ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael? Et ſerui dicunt, Neſcitis quia angelos iudicabimus? Accipit ergo & vnuſquiſque ſanctorum poteſtatē, & eſt vnuſquiſq; ſanctorū fili⁹ ancillæ eius. Quid ſi de Pagana natus eſt, & Chriſtianus factus eſt? Filius Paganæ quomodo poteſt eſſe filius ancillæ ipſius? Eſt quidē Paganæ filius carnaliter, ſed filius ancillæ †ſpiritaliter. Et ſaluū fac filiū ancillæ tuæ. *Fac mecum ſignū in bono.* Quod ſignum niſi reſurrectionis? Dominus dicit, Generatio hæc praua & amaricans ſignū quærit, & ſignū nō dabitur ei niſi ſignū Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit & filius hominis in corde terræ. Fac mecum ſignū in bono: Ergo cum capite noſtro iam factum eſt ſignum in bono. Dicat & vnuſquiſque noſtrum, Fac mecum ſignum in bono: quia in nouiſſima tuba, in aduentu domini & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur, erit hoc ſignum in bono. Fac mecum ſignum in bono. *Vt videāt qui oderūt me & cōfundātur.* In iudicio cōfundentur pernicioſe, qui modo nolunt cōfundi ſalubriter, Modo ergo confundantur, accuſent vias ſuas malas, teneant

Lucæ 1. *Philip. 2.* *Ioan. 2.* *Matt. 19.* *1. Cor. 6.* †Al. Eccleſiæ. *Mat. 12.* *1. Cor. 15.*

viam bonam, quia nemo noſtrum viuit ſine confuſione, niſi prius confuſus reuiuiſcat. Præbet illis Deus modo aditum ſalubris cõfuſionis, ſi nõ contemnant medicinam cõfeſſionis. Si autem modo nolunt cõfundi, tunc cõfundentur quando deducent eos ex aduerſo iniquitates eorum. Quãdo cõfundentur?
Sapi.5. Quando dicent. Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij, Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam. Quomodo cõputati ſunt inter filios Dei? Quid nobis profuit ſuperbia, tunc dicent, modo dicant & ſalubriter dicant. Conuertatur enim vnuſquiſque humilis ad dominum, & modo dicat, Quid mihi profuit ſuperbia, & au-
Rom.6. diat ab Apoſtolo, Quã enim gloriam habuimus in his, in qui-
†Al. confuſionẽ. bus nunc erubeſcitis? Videtis eſſe & modo cõfeſſionẽ † ſalubrẽ in loco pœnitentiæ, tũc autẽ ſerã, inutilẽ, infructuoſam, Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarum iactantia cõtulit nobis? Tranſierunt omnia tanquã vmbra. Quid enim? Quãdo hic viuebas, non videbas, quia trãſierunt iſta omnia tanquam vmbra? Túne relinqueres vmbrã vt eſſes in luce? nõ poſteà diceres, tranſierunt omnia velut vmbra, quãdo ab vmbra in tenebras iturus es? Fac mecum ſignũ in bono, vt videant qui me oderunt & cõfundantur: *Quoniã tu domine adiuuiſti me, & cõſolatus es me.* Adiuuiſti me in certamine, & conſolatus es me in triſtitia Nemo enim cõſolationem quærit, niſi qui eſt in miſeria. Non vultis cõſolari, dicite quia felices eſtis, & auditis populus meus. Iam reſpõdetis, & audio murmur bene tenẽtium ſcripturas. Deus qui hoc ſcripſit in cordibus veſtris, cõfirmet
Eſaiæ 3. & in factis veſtris. Videtis fratres, quia q vobis dicunt, Felices eſtis, ſeducũt vos. Populus meus qui vos felices dicũt, in errorem vos mittunt, & turbant ſemitas pedũ veſtrorũ. Sicut & de
Iacob.4. Epiſtola Iacobi Apoſtoli, Miſeri eſtote, inquit, & lugete, riſus veſter in luctũ cõuertatur. Videtis quæ audiſtis, quando vobis hæc dicerentur in regione ſecuritatis. Vtiq; regio iſta ſcandalorũ eſt & tentationũ & omnium malorũ, vt gemamus hic, & mereamur gaudere ibi: hic tribulari, & conſolari, ibi & dice-
Pſal.55. re, Quoniã ecce exemiſti oculos meos à lacrymis, pedes meos à ruina, quoniã placebo domine in regione viuorũ. Iſta regio mortuorũ eſt. Tranſit regio mortuorũ, venit regio viuorum. In regione mortuorum, labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus, ſuſpiriũ. Hic falſi felices, veri infelices, quia falſa felicitas vera miſeria eſt. Qui verò ſe agnoſcit in vera eſſe miſe-

miſeria, erit etiam in vera felicitate: Et tamen nunc quia miſer es, dominum audi dicentem, Beati lugentes. O beati lugentes. Nihil tam cõiunctum miſeriæ quàm luctus: Nihil tam remotum & cõtrarium miſeriæ quàm beatititudo. Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos? Intelligite, inquã, quod dico. Beatos dico lugentes. Quare beati? In ſpe. Quare lugentes? In re. Etenim lugent in morte iſta, in tribulationibus iſtis, in peregrinatione ſua. Et quia agnoſcũt ſe eſſe in iſta miſeria, & gemũt, beati ſunt. Quare lugent? Cõtriſtatus eſt beatus Cyprianus in paſſione, modo cõſolatus eſt in corona. Modo & cõſolatus adhuc triſtis eſt. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus adhuc interpellat pro nobis. Omnes martyres, qui cum illo ſunt interpellãt pro nobis. Nõ trãſeũt interpellationes ipſorũ, niſi cùm tranſierit gemitus noſter. Cùm autẽ tranſierit gemitus noſter, omnes vna voce, in vno populo, in vna patria cõſolabimur millia millium cõiuncta pſallentibus angelis, choris cæleſtiũ poteſtatũ in vna ciuitate viuẽtiũ. Quis ibi gemit? Quis ibi ſuſpirat? Quis ibi laborat? Quis ibi eget? Quis ibi moritur: Quis ibi miſericordiam præbet? Quis ibi frangit panem eſurienti, vbi omnes pane iuſtitiæ ſaginant? Nemo tibi dicet, Hoſpitẽ ſuſcipe: Peregrinus ibi nemo erit omnes in patria ſua viuũt. Nemo tibi dicit, Cõcorda animos tuos litigantes: in pace ſempiterna Dei vultu perfruũtur. Nemo tibi dicit, viſita ægrotum: ſanitas immortalitáſq; permanet. Nemo tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt. Ceſſant opera miſericordiæ, quia miſeria ibi non inuenitur. Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortaſſe. Si modo pugnamus cõtra nos, quãuis geramus domũ ſomni carnẽ iſtã, & euigilamus in his luminaribus, & ſolẽnitas iſta dat nobis animũ vigilãdi, dies illa quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus, non dormiemus. Quid agemus? Opera miſericordiæ? Iſta nõ erũt, quia nulla miſeria erit. Fortè opera neceſſitatis erunt iſta quę hic ſunt modo, ſeminandi, arãdi, coquẽdi, molẽdi, texendi? Nihil horũ, quia neceſſitas nõ erit. Sic nõ erunt opera miſericordiæ, quia trãſit miſeria. Vbi neceſſitas nõ erit nec miſeria, opera neceſſitatis & miſericordiæ nõ erunt. Quid ibi erit? Quod negotiũ noſtrũ? Quæ actio noſtra? Nulla actio, quia quies. Sedebimus ergo & torpebimus, & nihil agemus? Si refrigeſcit amor noſter, refrigeſcit & actio noſtra. Amor ergo quietus in vultu Dei, quem modo deſideramus, cui ſuſpiramus cùm ad eum venerimus, quomodo

Matt.5. *Cyprianus.* *Rom.8.* *Mat.25.*

nos accendet, in quem nondum viſum ſic ſuſpiramús? Quum ad eum venerimus, quomodo nos illuminabit? Quomodo nos mutabit? Quid de nobis faciet? Quid ergo agemus fratres?
Pſal.83. Pſalmus nobis indicat, Beati qui habitant in domo tua. Vnde? In ſecula ſeculorum laudabunt te. Hæc erit actio noſtra, laus Dei. Amas & laudas. Deſinis laudare ſi deſinis amare. Non autem deſines amare, quia talis eſt quẽ vides qui nullo te offendat faſtidio, & ſatiat te, & non te ſatiat. Mirum eſt quod dico. Si dicam quia ſatiat te, timeo ne quaſi ſatiatus velis abſcedere, quomodo de prandio, quomodo de cœna. Ergo quod dico, nõ te ſatiat, timeo rurſus ne ſi dixero nõ te ſatiat, indigens videaris, & quaſi inanior exiſtas, & minus in te ſit aliquid quod debeat impleri. Quid ergo dicã niſi quod dici poteſt, cogitari vix poteſt? Et ſatiat te, & non te ſatiat: quia vtrunque inuenio
Matt.5. in ſcriptura. Nam cùm diceret, Beati eſurientes, quia ibi ſatu-
Eccl.24. rabuntur. Et rurſum de ſapientia dictum eſt, Qui te manducant, iterum eſurient, & qui te bibunt iterum ſitient. Imò verò nõ dixit iterum, ſed dixit adhuc. Nam iterum ſitiet quaſi primo ſaginatus diſceſſerit & digeſſerit, & redierit bibere. Tale eſt, Qui te edunt adhuc eſurient. ſi cùm edunt eſurient, & qui te bibunt, ſic bibendo ſitient. Quid eſt bibendo ſitire? Nunquã faſtidire. Si ergo iſta ineffabilis & ſempiterna dulcedo erit, modo quid à nobis petit fratres niſi fidem non fictam, ſpem firmam, charitatẽ puram, vt ambulet homo in via quam dominus dedit? Ferat tentationes & ſuſcipiat conſolationes.

In Pſalmũm LXXXVI. Enarratio.

PSalmus iſte qui modo cantatus eſt, breuis eſt numero verborum: magnus eſt pondere omnium ſententiarum. Nam totus lectus eſt, & videtis quàm exiguo tempore ad terminum vſque perductus. Hic nobis quantum dominus donare dignatur cum veſtra charitate tractandus modo eſt, propoſitus à beatiſſimo præſente patre noſtro. Repentina propoſitio me grauaret, niſi me continuo proponentis oratio ſubleuaret. Intendat ergo charitas veſtra, Ciuitas quædam in iſto Pſalmo cantata & commendata eſt, cuius ciues ſumus inquantum Chriſtiani ſumus, & vnde peregrinamur, quandiu mortales ſumus, & ad quam tendimus per eius viã, quæ omnino quaſi dumetis & ſentibus intercluſa non inueniebatur. Rex ipſius ciuitatis ſe fecit viam, vt ad ciuitatem perueniremus. Ambulantes ergo in Chriſto & adhuc

pere-

peregrinãtes,donec perueniamus,& ſuſpirantes deſiderio cu iuſdam ineffabilis quietis quæ habitat in illa ciuitate, de qua quiete dictum eſt hoc nobis eſſe promiſſum,Quod oculus nõ vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcẽdit.Ambulantes ergo ſic cantemus vt deſideremus.Nam qui deſiderat,& ſi lingua taceat,corde cantat.Qui autem nõ deſiderat quolibet amore,quolibet clamore aures hominũ feriat,mutus eſt Deo. Videte quomodo erãt amatores huius ciuitatis ardentes, illi ipſi per quos hæc dicta ſunt, per quos hæc nobis commendata ſunt quanto per eos affectu iſta cãtata ſunt.Affectũ iſtum generabat in eis amor ciuitatis,amorẽ autem ciuitatis infuderat ſpiritus Dei.Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum,qui datus eſt nobis. Hoc ergo ſpiritu feruentes,audiamus quæ dicta ſunt de hac ciuitate.Sic ergo cœpit:*Fundamẽta eius in montibus ſanctis*. Nihil de illa adhuc dixerat Pſalmus,hinc incipit & ait,Fundamenta eius in mõtibus ſanctis.Cuius fundamenta? Non dubium eſt,quia fundamenta præſertim in mõtibus ciuitatis alicuius ſunt. Repletus ergo ſpiritu ſancto ciuis iſte , & multa de amore & deſiderio ciuitatis huius voluens ſecum tanquã plura intus apud ſe meditatus erupit in hoc,Fundamẽta eius in montibus ſanctis:quaſi iam de illa dixerit aliquid Quomodo de illa nihil dixerat, qui nunquam de illa corde tacuerat? Quomodo enim dicitur eius,de qua nihil dictum eſt?Sed multa,vt dixi,ſecũ in ſilentio de illa ciuitate parturiẽs,clamans ad dominum , erupit etiam in aures hominum. Fundamenta eius in montibus ſanctis. Et quaſi homines audientes quærerent,cuius? *Diligit dominus*,inquit, *portas Sion*. Ecce cuius fundamenta in montibus ſanctis cuiuſdam ciuitatis Sion,cuius dominus portas diligit,ſicut cõſequenter dicit,*Super omnia tabernacula Iacob*.Sed quid eſt,Fundamenta eius in montibus ſanctis?Qui ſunt montes ſancti,ſuper quos fundata eſt iſta ciuitas ? Alter quidam ciuis planius hoc dixit Apoſtolus Paulus. Ciuis inde Propheta , ciuis inde Apoſtolus,Et hi propterea loquebantur,vt cæteros ciues exhortarentur.Sed hi,id eſt,Prophetæ & Apoſtoli quomodo ciues?Fortaſſe ita vt etiam ipſi ſint mõtes ſuper quos fundamenta ſunt huius ciuitatis,cuius portas diligit dominus.Dicat ergo alius ciuis hoc apertè , ne nos hoc ſuſpicari videamur,loquens ad gentes,& cõmemorans vt redirent,& quaſi cõſtruerentur in fabricã ſanctam,Superædificati,inquit,ſuper funda-

1.Cor.2.

Rom.5.

Ephe.2.

mentum Apoſtolorũ & Prophetarum. Et quia nec ipſi Apoſtoli aut Prophetæ in quibus fundamentum eſt ciuitatis ſe tenerẽt
Ibidem. in ſe, ſecutus ibi ait, Ipſo ſummo exiſtẽte lapide angulari Chriſto Ieſu. Ne itaq; putarent gentes nõ ſe pertinere ad Siõ, Erat enim quædã ciuitas Siõ terrena, quæ per vmbrã geſtauit imaginem cuiuſdã Siõ, de qua modo dicitur cæleſtis illius Hieru-
Gala. 4. ſalem, de qua dicit Apoſtolus, Quæ eſt mater omniũ noſtrum. Ne ergo illi ſe nõ pertinere dicerent ad Siõ, quia non erant de populo Iudæorum, hoc eis dicit: Igitur iam non eſtis peregri-
†Aliàs, hoſpites. ni† & inquilini, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. Habes conſtitutionem tantæ ciuitatis. Sed omnis iſta cõpages vbi innititur, vbi incumbit, vt nuſquã cadat? Ipſo, inquit,
Ephe. 2. ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu. Dicet fortaſſe aliquis, Si angularis lapis eſt Chriſtus Ieſus, in illo quidẽ duo parietes compaginantur. Neq; enim angulum faciunt niſi duo parietes in vnum de diuerſo venientes. Si & populi duo ex circuncisione & ex præputio ad pacem Chriſtianã ſibimet cõnexit in vna fide, vna ſpe, vna charitate. Sed ſi angulus ſummus Chriſtus Ieſus, quaſi videtur priora fundamẽta & poſterior lapis angularis. Poteſt ergo aliquis dicere quia magis Chriſtus ſuper Prophetas & Apoſtolos incũbit, nõ illi ſuper illum, ſed illi ſunt in fundamento, ipſe in angulo. Sed cogitet q hoc dicit angulũ & in fundamẽto eſſe. Neq; enim ibi eſt angulus vbi videtur vt ſurgat in apicem, à fundo enim incipit. Nam vt noueritis quia fundamentum Chriſtus & primum & maximũ, Fun-
1. Cor. 3. damentum, inquit Apoſtolus, nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quomodo ergo fundamenta Prophetæ & Apoſtoli? Et quomodo fundamentum Chriſtus Ieſus, quo vlterius nihil eſt? Quomodo putamus niſi quemadmodum apertè dicitur, ſanctus ſanctorum, ſic figuratè fundamentum fundamentorum? Si ergo ſacramenta cogites, Chriſtus ſanctus ſanctorum: Si gregem ſubditum cogites, Chriſtus paſtor paſtorum: Si fabricam cogites, Chriſtus fundamentum fundamentorum. In ædificiis iſtis non poteſt idem lapis eſſe in imo, & in ſummo. Si fuerit in imo, in ſummo non erit, Si in ſummo fuerit, in imo non erit. Anguſtias enim omnia penè corpora patiuntur, nec vbique eſſe poſſunt, nec ſemper. Diuinitas autem quæ vbique præſto eſt, vndique ad eam poteſt duci ſimilitudo, & totum poteſt eſſe in ſimilitudini-

dinibus, quia nihil eorũ eſt in proprietatibus. Nunquid Chriſtus eſt ianua, quemadmodum videmus ianuas factas à fabro? Non vtique, Et tamẽ dixit, Ego ſum ianua. Aut nunquid ſic eſt paſtor, quomodo videmus paſtores iſtos præpoſitos pecorum? Et tamẽ dixit, Ego ſum paſtor: Et vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, quia paſtor per ianuã intrat. Et ibi dixit, Ego ſum paſtor bonus: & ibi dixit, Ego ſum ianua. Paſtor intrat per ianuam. Et quis eſt paſtor qui intrat per ianuam? Ego ſum paſtor bonus. Quę eſt ergo ianua, qua intras tu paſtor bone? Ego ſum ianua. Quomodo ergo tu omnia? Quomodo ergo per te omnia? Verbi gratia, cum Paulus intrat per ianuã, nónne Chriſtus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Chriſtus, ſed quia in Paulo Chriſtus, & per Chriſtum Paulus, Ipſe dicit, An experimentum eius vultis accipere qui in me loquitur Chriſtus? Cum ſancti eius & fideles eius intrãt per ianuam, nónne Chriſtus intrat per ianuam? Quomodo probamus? Quia ipſos ſanctos eius perſequebatur Saulus nondum Paulus, quando ei clamauit de cælo, Saule Saule quid me perſequeris? Ergo fundamentum, & lapis angularis ipſe eſt ab imo ſurgens, ſi tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius ſummitatem tenet. Et quẽadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritalis fabricæ in ſummo eſt. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendũ erat fundamẽtum. Quia cæleſtis fabrica eſt, ad cælos præceſſit fundamẽtum noſtrum. Ipſe ergo angularis lapis, mõtéſq; Apoſtoli, Prophetæ magni, portantes fabricã ciuitatis, faciut viuum quoddam ædificium. Hoc ædificiũ modo clamat de cordibus veſtris, hoc agit artificioſa manus Dei etiã per linguam noſtram, vt ad illius ædificij fabricam cõquadremini. Non enim fruſtra etiã de lignis quadratis ædificata eſt arca Noe, quæ nihilominus figurã geſtabat Eccleſiæ. Quid eſt enim quadrati? Attendite ſimilitudinem quadrati lapidis, ſimilis debet eſſe Chriſtianus. In omni tentatione ſua Chriſtianus non cadit, & ſi impellitur, & ſi qua vertitur, nõ cadit. Nam quadratum lapidem quacunque verteris ſtat. Cadere viſi ſunt martyres cũ percuterẽtur. Sed quid dixit quædã vox cantici? Cum ceciderit iuſtus, nõ conturbabitur, quoniã dominus confirmat manus eius. Sic ergo conquadramini, ad omnes tẽtationes parati, quicquid impluerit non vos euertat. Stantem te inueniat omnis caſus. Erigeris ergo in hanc fabricã affectu pio, religione ſyncera, fide ſpe, charitate,

Ioan.10. *Ibidem.* *2. Cor.13.* *Act.9.* *Epheſ.2.* *Geneſ.6.* *Pſal.36.*

& ipſum ædificare ambulare eſt. In iſtis ciuitatibus alia eſt fabrica ædificiorum, alij ſunt ciues inhabitantes in fabrica. Illa ciuitas ciuibus ſuis ædificatur, ipſi ibi ſunt lapides qui ſunt ci-
1.Pet.2. ues, lapides enim ſunt viui. Et vos, inquit, tanquam lapides viui ædificamini in domum ſpiritalem. Ad nos directa vox eſt, Ergo ſequamur de iſta ciuitate. Fundamenta eius in mōtibus ſanctis, diligit dominus portas Sion. Iā ideo prælocutus ſum, ne putetis alia eſſe fundamēta, alias portas. Quare ſunt funda-
Ioan.10. menta Apoſtoli & Prophetæ? Quia eorū authoritas portat infirmitatem noſtram. Quare ſunt portæ? Quia per ipſos intra-
Apoc.21. mus ad regnum Dei, Prædicāt enim nobis. Et cū per ipſos intramus, per Chriſtū intramus, Ipſe eſt enim ianua. Et cum dicuntur duōdecim portæ Hieruſalem, & vna porta Chriſtus, & xij. portæ Chriſtus, quia in xij. portis Chriſtus. Et ideo duodenarius numerus Apoſtolorū. Sacramētum magnū huius duo-
Mat.19. denarij ſignificatio eſt numeri. Sedebitis, inquit, ſuper xij. ſe-
4.Senten. des, iudicātes xij. tribus Iſrael. Si xij. ſellæ ibi ſunt, non eſt vbi
diſt.47. ſedeat tertius decimus Paulus Apoſtolus, & nō erit quomodo
Non autem. iudicet, & ipſe ſe iudicatūrū dixit, non homines tantum, ſed & angelos. Quos angelos niſi apoſtatas angelos? Neſcitis, in-
2.Cor.6. quit, quia angelos iudicabimus? Reſpōdere ergo turba, Quid te iactas iudicaturum? Vbi ſedebis? Duodecim ſedes dixit dominus xij. Apoſtolis, vnus cecidit Iudas, in locū ipſius ſanctus
Act.1. Matthias ordinatus eſt, impletus eſt duodenarius numerus ſedium, primo locū inueni vbi ſedeas, ſic te minare iudicaturū. Duodecim ergo ſedes quid ſibi velint videamus. Sacramētum eſt cuiuſdā vniuerſitatis, quia per totum orbē terrarum futura erat Eccleſia, vnde vocatur hoc ædificiū ad Chriſti compagem. Et ideo quia vndiq; venitur ad iudicandū xij. ſedes ſunt: ſic quia vndique intratur in illa ciuitatē duodecim portæ ſunt. Non ſolū ergo illi duodecim, & Apoſtolus Paulus, ſed quotquot iudicaturi ſunt propter ſignificationem vniuerſitatis, ad ſedes duodecim pertinēt: queādmodum quotquot intrabūt ad duodecim portas pertinent. Partes enim mundi quatuor ſunt, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Iſtæ quatuor partes aſſidue nominantur in ſcripturis. Ab omnibus iſtis quatuor ven-
Marci 1. tis, ſicut dicit dominus in Euangelio, à quatuor ventis ſe collecturum electos ſuos: ab omnibus ergo iſtis quatuor ventis vocatur Eccleſia. Quomodo vocatur? Vndique in trinitate vocatur? Non vocatur niſi per baptiſmū in nomine patris & filij & ſpiri-

ſpiritus ſancti. Quatuor ergo ter ducta duodecim inueniũtur. Pulſate ergo affectu ad has portas, & clamet in vobis Chriſtus, Aperite mihi portas iuſtitiæ. Præceſſit enim in capite, ſequitur in corpore. Videte ergo quid dixit Apoſtolus, quia in ipſo Chriſtus patiebatur, Vt adimpleã, inquit, quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Vt adimpleam. Quid? Quæ deſunt. Cui deſunt? Preſſurarum Chriſti. Et vbi deſunt? In carne mea. Nunquid aliquid preſſurarũ deerat in illo homine quod factum eſt, verbum Dei natum ex Maria virgine? Paſſus enim eſt quicquid pati deberet ex ſua volũtate, nõ ex peccati neceſſitate, & videtur quia omnia. In cruce enim poſitus accepit acetum in vltimo, & ait, Perfectũ eſt. Et inclinato capite emiſit ſpiritum. Quid eſt perfectũ eſt? Iam de menſura paſſionum nihil deeſt, quia omnia quæ de me dicta ſunt, cõpleta ſunt, tanquàm ideo expectaret, vt cõplerentur. Quis eſt qui ſic proficiſcatur, quomodo ille de corpore egreſſus eſt? Sed quis eſt qui hoc potuit? Qui primo dixerat, Poteſtatẽ habeo ponendi animam meam, & poteſtatẽ habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me, & iterum ſumo eam. Poſuit quãdo voluit, ſumpſit quãdo voluit, Nemo abſtulit, nemo extorſit. Ergo impletæ erant omnes paſſiones, ſed in capite, reſtabãt adhuc Chriſti paſſiones in corpore. Vos autẽ eſtis corpus Chriſti & membra. In his ergo membris cũ eſſet Apoſtolus dixit, Vt adimpleã, quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Ergo illuc imus quò Chriſtus præceſſit, & adhuc Chriſtus illuc pergit quò præceſſit. Præceſſit etenim Chriſtus in capite, ſequitur in corpore, Et adhuc Chriſtus hic laborat. Et Chriſtus hic patiebatur à Saulo, quãdo audiuit Saulus, Saule Saule, quid me perſequeris? Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, Calcas me. Linguã nullus tetigit, cõpaſſione clamat, non attritione. Adhuc Chriſtus hic eget, Chriſtus hic peregrinatur, Chriſtus hic ægrotat, Chriſtus hic in carcere includitur. Iniuriã ei facimus ſi nõ ipſe dixit, Eſuriui & dediſtis mihi manducare, ſitiui & potaſtis me, hoſpes & collegiſtis me, nudus & veſtiſtis, æger & viſitaſtis me. Et illi. Quando te vidimus hæc patientẽ, & miniſtrauimus tibi? Et ille, Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ergo ædificemur in Chriſto ſuper fundamentum Apoſtolorũ & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente, quia diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Quaſi verò & ipſa Sion

Pſal. 117. *Coloſſ. 1.* *Luc. 1.* *Ioan. 19.* *Ioan. 10.* *1. Cor. 12.* *Coloſſ. 1.* *Act. 9.* *Mat. 25.* *Epheſ. 2.*

non ſit inter tabernacula Iacob. Et vbi erat Sion niſi in populo Iacob? Iacob enim nepos Abrahæ, vnde populus natus Iu-
Geneſ.32. dæorum dicitur populus Iſrael, quia ipſe Iacob appellatus eſt Iſrael hic. Hec bene nouit ſanctitas veſtra. Sed quia erãt quædam taberbacula tẽporalia & imaginaria, loquitur autem iſte de ciuitate quadã quam ſpiritaliter intelligit, cuius vmbra & figura erat illa terrena, ait, Diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Diligit illã ſpiritalem ciuitatem ſuper omnia figurata, quibus intimabatur illa ciuitas ſemper manens, & ſemper cæleſtis in pace, *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei.* Quaſi intuebatur ciuitatẽ illam Hieruſalem in terra. Nam videte quã ciuitatem dicit de qua dicta ſunt quædã glorioſiſſima: Nam illa deſtructa eſt in terra, hoſtes paſſa cecidit in terrã, iam nõ eſt quod erat, expreſſit imaginẽ, tranſiuit vmbra. Vnde igitur glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei? Audi vnde, *Memor ero Raab & Babylonis ſcientium me.* In illa ciuitate, inquit, iam ex perſona Dei, memor ero Raab, & memor ero Babylonis. Raab non pertinet ad populũ Iudæorum. Babylon nõ pertinet ad populũ Iudæorum. Nam ſequitur: *Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerũt ibi.* Merito glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei, vbi non ſolum eſt ille populus Iudæorum natus ex carne Abrahæ, ſed ibi omnes gentes quarum quædam nominatæ ſunt, vt omnes intelligantur. Memor
Ioſue 2. ero, inquit, Raab, Quæ iſta eſt? Meretrix illa in Hiericho, Meretrix quæ ſuſcepit nuncios, & alia via eiecit, quæ præſumpſit in promiſſione, quæ timuit Deum, cui dictum eſt, vt per feneſtram mitteret coccum, id eſt, vt in fronte haberet ſignũ ſanguinis Chriſti, Saluata eſt ibi, & Eccleſiã gentiũ ſignificauit.
Matt.21. Vnde dominus ſuperbientibus Phariſæis dixit, Amen dico vobis publicani & meretrices præcedunt vos in regnũ cælorum. Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo & creditur fidei, nec cõſiſtere poteſt quiſquam, quia qui vim faciunt diripiunt illud. Ibi enim poſitũ eſt, Regnum cælorũ vim patitur,
Matt.11. & qui vim faciunt diripiunt illud. Hoc fecit ille latro, fortior
Lucæ 13. in cruce quàm in fauce. Memor ero Raab & Babylonis. Babylon ciuitas dicitur ſecundum ſeculum. Quomodo vna ciuitas ſancta Hieruſalẽ, vna ciuitas iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniã pertinent, quomodo omnes ſancti ad Hieruſalem. Sed delabitur de Babylone in Hieruſalem. Vnde niſi per eum qui iuſtificat impium? Piorũ ciuitas Hieruſalẽ, impiorum

rum ciuitas Babylon. Sed venit ille qui iuſtificat impiū, quia *Rom.4.*
memor ero, inquit, nō ſolum Raab, ſed etiam Babylonis. Sed *Pſal.78.*
quomodo memor ero Raab & Babylonis? ſcientium me. Ideo
quodam loco dicit ſcriptura, effunde irā tuam in gentes, quæ
te non nouerunt. Et alibi, Prætende miſericordiā tuam ſcien- *Pſal.35.*
tibus te. Et vt noueritis quia in Raab & Babylone gentes ſi-
gnificauit, quaſi diceretur, quid eſt quod dixiſti, Memor ero
Raab & Babylonis ſcientium me: quare hoc dixiſti? Etenim
alienigenæ, inquit, id eſt pertinentes ad Raab, pertinentes ad
Babylonē & Tyrum. Sed quouſque gentes? Vſque in fines ter
ræ. Elegit eum populū qui in terræ fine eſt: Et populus, inquit,
Aethiopum, hi fuerunt ibi. Si ergo ibi Raab & Babylon, quia
ibi & alienigenæ, ibi Tyrus, ibi populus Aethiopum, merito
glorioſiſſima dicta ſunt de te ciuitas Dei. Iam attēdite ſacra-
mentum magnū, per eum illic Raab, per quem illic Babylon,
iam non Babylonia: Caret enim Babylone, & incipit eſſe Hie
ruſalem. Diuiditur filia aduerſus matrem ſuā, & erit in mem- *Matt.10.*
bris reginæ illius cui dicitur, Obliuiſcere populum tuum, & do *Pſal.44.*
mum patris tui, concupiuit rex ſpeciem tuam. Nam vnde Ba-
bylon aſpiraret ad Hieruſalem, vnde & Raab ad illa funda-
menta perueniret, vnde alienigenæ, vnde Tyrus, vnde popu-
lus Aethiopum? Audi vnde, *Mater Sion dicet homo.* Eſt quidam
homo, qui dicit mater Sion, & per hunc veniunt iſti omnes.
Sed iſte homo quid eſt? Dicit, ſi audiamus, ſi capiamus. Mater
Sion dicet homo. Sequitur ibi quaſi quæreres per quem vene-
rit Raab, Babylon, alienigenæ, Tyrus, Aethiopes, Ecce per
quem venerunt, Mater Sion dicet homo. *Et homo factus eſt in
ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus.* Quid apertius fratres? Vere
quia glorioſiſſima dicta ſunt de te ciuitas Dei? Ecce mater
Sion dicit homo. Quis homo? Qui homo factus eſt in ea. In
ea ipſe factus eſt homo, & ipſe eam fundauit. Quomodo in ea
factus eſt, & ipſe eam fundauit? Vt in ea fieret homo, iam fun
data erat. Sic intellige ſi potes. Etenim mater Sion dicet, ſed
homo. Mater Sion dicet, homo autem factus eſt in ea, Ipſe au-
tem fundauit eam, nō homo ſed altiſſimus. Sic fundauit ciui-
tatem in qua naſceretur, quomodo creauit matrem de qua na-
ſceretur. Quid eſt hoc fratres? Quales promiſſiones, quātam
ſpem tenemus? Ecce propter nos altiſſimus, qui fundauit ciui-
tatem, mater dicit ipſi ciuitati, & homo in ea factus eſt, & al-
tiſſimus eā fundauit. Quaſi diceretur, vnde iſta ſcitis? Conta-

bimus hæc omnes,& cãtat homo in omnibus Chriſtus.Homo
propter nos,Deus ante nos.Sed quid magnum ante nos? Ante
terrã & cælum,ante ſecula.Hic ergo homo propter nos factus
eſt in ea,id eſt,ipſe altiſſimus fundauit eam.Vnde iſta ſcimus?
Dominus narrauit in ſcripturis populorum: Hoc enim ſequitur in
Pſalmo,Mater Siõ dicet homo,& homo factus eſt in ea,&ipſe
fundauit eam altiſſimus. Dominus narrauit in ſcripturis po-
pulorum: *Et principum*. Quorũ principum? *Horum qui facti ſunt
in ea*. Principes qui facti ſunt in ea , in ea facti ſunt principes.
Nam antequam in ea fierent principes , abiecta mundi elegit
1.Cor.1. Deus,vt confunderet fortia.Nunquid princeps piſcator?Nun-
Matth.4. quid princeps publicanus? Principes planè : ſed quia facti ſunt
Lucæ 5. in ea. Quales iſti principes venerunt de Babylone? Principes
credentes de ſeculo:principes venerũt ad vrbem Romã, quaſi
caput Babylonis, non ierunt ad templum Imperatoris, ſed ad
memoriã piſcatoris.Vnde enim iſti principes? Infirma mundi
elegit Deus vt confundat fortia.& ignobilia elegit Deus,& ea
1.Cor.1. quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt,vt ea quæ ſunt euacuẽtur.
Pſal.112. Hoc facit qui erigit de terra inopẽ , & de ſtercore exaltat pau
perem. Vt quid erigit? Vt collocet eum cum principibus,cum
principibus populi ſui. Magna res,magnum gaudium, magna
lætitia.Poſtea venerunt in hanc ciuitatem & oratores,ſed non
venirent,niſi præcederent piſcatores.Magna hæc.ſed vbi hæc
niſi in illa ciuitate Dei , de qua glorioſiſſima dicta ſunt? Ideo
collatis omnibus gaudiis atq; conflatis,quomodo clauſit? *Tan
quam iocundatorũ habitatio omnium in te*. Tanquam iocundato-
rum habitatio omnium iocũdatorum in hac ciuitate : in pere-
grinatione iſta conterimur. Habitatio noſtra, iocunditas ſola
erit. Peribit labor & gemitus, tranſeunt orationes, ſuccedunt
laudationes:Ibi ergo habitatio iocundatorũ non erit gemitus
1.Ioan.3. deſiderantiũ,ſed lætitia perfruentium. Aderit enim cui modo
ſuſpiramus, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti
eſt. Ibi totũ negotium noſtrum non erit niſi laudare Deum &
Ioan.1. frui Deo. Et quid aliũ quæremus,vbi ſolus ſufficit,per quẽ fa-
1.Cor.15. cta ſunt omnia? Habitabimur & habitabimus : ſubiicientur illi
Pſal.83. omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.Beati ergo qui habitant
in domo tua.Vnde beati?Habendo aurum,habendo argẽtum,
numeroſam familiam,multiplicem prolem,vnde beati? Beati
qui habitant in domo tua,in ſecula ſeculorũ laudabũt te. Hoc
vno beati ocioſo negotio.Hoc ergo vnũ deſideremus fratres,
cùm

cùm venerimus ad hoc, nos paremus gaudere ad dominũ, laudare Deũ. Opera bona quæ modo nos perducunt, nõ ibi erunt. Diximus & heſterno die quantũ potuimus, non ibi erunt opera miſericordiæ, vbi nulla erit miſeria. Egentem nõ inuenies, nudũ non inuenies, nemo tibi occurret ſitiens, nullus peregrinus erit, nullus ægrotus quem viſites, nullus mortuus quem ſepelias, nullus litigatorum inter quos pacẽ componas. Quid facturus es? An forte propter neceſſitates noſtri corporis nouelabimus, & arabimus, & negotiabimur, & peregrinabimur? Magna ibi requies. Nam ibi omnia opera quæ neceſſitas flagitat ſubtrahentur: mortua neceſſitate, peribunt opera neceſſitatis. Quid ergo erit? Quomodo potuit dixit lingua humana, tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Quid eſt tanquam? Quare tanquam? Quia talis ibi erit iocũditas, qualem hic non nouimus. Video hic multas iocunditates, & multi gaudẽt in ſeculo, alij hinc, alij inde, & non eſt quod illi gaudio comparent, ſed tanquã iocunditas erit. Nam ſi dicam iocunditas, incipit homini occurrere talis iocũditas, qualem ſolet habere in poculis, in prãdiis, in auaritia, in honoribus ſeculi. Extolluntur enim homines, & lætitia quadam inſaniunt: ſed non eſt gaudere impiis, dicit dominus. Eſt enim iocunditas quædã, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. Tanquam iocũdatorum omnium habitatio in te. Ad aliud gaudium nos paremus, quia & hic tãquam ſimile inuenimus, & non eſt hoc, ne quaſi paremus nos talibus ibi perfrui, qualibus hic gaudemus, alioquin continentia noſtra auaritia erit. Sunt enim homines qui inuitantur ad cœnã opimã, vbi multa & precioſa ponenda ſunt, non prandent. Iam ſi quæras ab eis quare non prandeant: reſpondent, Ieiunamus. Magnum opus, Chriſtianũ opus ieiuniũ: noli cito laudare, quære cauſam, negotiũ ventris agitur, non religionis. Quare ieiunant? Ne ventrẽ præoccupent vilia, & nõ poſſint admittere precioſa. Ergo negotiũ gutturis gerit in ieiunio. Magna res: vtique ieiunium contra ventrẽ & guttur pugnat, aliquando illis militat. Itaque fratres mei, ſi putatis aliquid tale habituros nos in illa patria ad quã nos exhortatur tuba cæleſtis, & propterea vos à præſentibus abſtinetis, vt illic talia copioſius recipiatis, ſic eſtis quomodo illi qui ieiunãt propter epulas maiores, & cõtinent ſe à maiori incontinẽtia. Nolite ergo ſic ad aliquid vos ineffabile pręparare, mũdate cor ab omnib. affectionib. veſtris terrenis &

Mat.25.

1.Cor.II.

ſecularibus. Viſuri ſumus quiddã, quo viſo beati erimus, & hoc ſolum nobis ſufficiat, Et quid? Non manducabimus? Imò mãducabimus, & ipſe erit cibus noſter, qui & reficiat, & nõ deficiat. Tanquã iocũdatorum omnium habitatio in te. Iam dictũ eſt,
Pſal. 83. vnde iocundabimur: Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorũ laudabunt te. Laudemus & modo dominum, quãtum poſſumus mixtis gemitibus, qui laudando eum, deſideramus eum, & nõdum tenemus. Cùm tenuerimus ſubtrahetur omnis gemitus, & remanebit ſola & pura & æterna laudatio.

In Pſalmum LXXXVII. Enarratio.

Pſalmi huius octogeſimi & ſeptimi titulus, habet aliquid quod nouum negotium diſputatori afferat. Nuſquam enim aliorum Pſalmorum poſitum eſt quod hic legitur: *Pro melech ad reſpondendum.* Nam de Pſalmo cantici, & cantico Pſalmi, aliâs quid nobis videretur diximus: & filiis Chore vſitatum in titulis Pſalmorum ſæpiſſiméq; tractatum eſt, & quid ſit in finem: ſed quod ſequitur, Pro melech ad reſpondendum, hoc inuſitatum habet iſte titulus. Pro melech autem, Latinè pro choro dici poteſt: melech enim verbo Hebræo chorus ſignificatur. Quid eſt ergo pro choro ad reſpondendum, niſi forte vt canenti chorus cõſonando reſpõdeat? Sicut non iſtũ ſolum, ſed alios quoque Pſalmos credendum eſt eſſe cantatos, quamuis alios titulos acceperint, quod factum exiſtimo cauſa varietatis, quia faſtidium leuaretur. Nõ enim ſolus iſte Pſalmus dignus eſt habitus vbi reſponderet chorus, cum vtique nõ ſit ſolus de domini paſſione conſcriptus. Aut ſi eſt alia cauſa cur tanta ſit varietas titulorũ, qua poſſit oſtendi ita Pſalmos omnes eſſe prænotatos, qui ſunt aliter atq; aliter prænotati, vt nullius titulus valeat alicui alteri
† Aliàs, tamen. conuenire, ego eam † fateor cum multũ conatus eſſem, penetrare nõ potui. Et ſi quid de hac re legi ab eis dictum qui ante nos iſta tractauerunt, non ſatisfecit expectationi ſiue tarditati meæ. In quo igitur myſterio dictum mihi videatur, Pro choro ad reſpondendum: id eſt, vt canenti per chorum reſpondeatur,
1. Pet. 2. exponam. Domini hic paſſio prophetatur. Dicit autem Apoſtolus Petrus, Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum vt ſequamur veſtigia eius: hoc eſt reſpondere: dicit
1. Ioan. 3. etiam Apoſtolus Ioannes, Sicut Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ita & nos debemus animã pro fratribus ponere, hoc eſt reſpondere. Chorus autem concordiam ſignificat, quæ in cha-

in charitate conſiſtit. Quiſquis ergo quaſi æmulator dominicæ paſſionis tradiderit corpus ſuum vt ardeat, ſi charitatem non habeat, non reſpondet in choro, & ideo nihil ei prodeſt, 1. Cor. 13.
Proinde quemadmodum dicuntur in arte muſica, ſicut ea docti homines Latinè dicere potuerunt præcentor & ſuccentor: præcentor ſcilicet, qui vocem præmittit in cantu: ſuccẽtor autem, qui ſubſequẽter canendo reſpõdet: ita in hoc cantico paſſionis præcedentem Chriſtum ſubſequitur chorus martyrum in finem cæleſtium coronarum. Hoc enim canitur filiis Chore id eſt, imitatoribus paſſionis Chriſti, quoniã in Caluariæ loco crucifixus eſt Chriſtus, quæ illius Hebræi nominis interpretatione perhibetur, id eſt, Chore. *Et hic eſt intellectus Eman, Iſraelitæ.* Quod in tituli huius vltimo poſitum eſt. Eman quippe interpretari dicitur fratres eius. Eos enim fratres ſuos Chriſtus facere dignatus eſt, qui ſacramentum crucis eius intelligũt, & non ſolùm de illa nõ erubeſcent, verumetiam in illa fideliter glorientur, non de ſe ſuis meritis extollentes, ſed eius gratiæ nõ ingrati, vt vnicuiq; eorum dici poſſit, Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt, ſicut ipſum Iſrael ſcriptura ſine dolo fuiſſe commendat. Iam itaq; Chriſti vocem in prophetia præcinentis audiamus, cui ſuus chorus vel imitatione vel gratiarum actione reſpondeat. *Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte coram te. Intret in conſpectu tuo oratio mea, inclina aurẽ tuam ad precem meã.* Orauit enim dominus, non ſecundum formã Dei, ſed ſecundum formam ſerui: ſecundum hãc enim & paſſus eſt. Orauit autem & cum in lætis rebus ageret, quod diei nomine: & cum in aduerſis, quod noctis nomine ſignificari arbitror. Ingreſſus orationis in conſpectu Dei, acceptatio eius eſt: inclinatio auris Dei miſericors exauditio eſt: nã membra talia qualia nos habemus in corpore, non habet Deus. Eſt autem ſolita repetitio: nam quod eſt, Intret in conſpectu tuo oratio mea: idipſum eſt, Inclina aurem tuam ad precem meã. *Quoniam repleta eſt malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit.* Audemúſne dicere animã Chriſti repletam malis cum illis paſſionis afflictio in carne valuerit quicquid valuit? Vnde & ipſe ſuos ad tolerantiam paſſionis accẽdens, & tanquam ad reſpondendum exhortãs chorum ſuum, Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. An occidi anima à perſecutoribus non poteſt, malis autem repleri poteſt? Quod ſi ita eſt, quærendũ quibus: non enim vitiis per quæ ho-

Matt. 27. *Ioan. 1.* *Matt. 10.* *2. Sen. de. 15. Sed quia.*

mini dominatur iniquitas, animam illam repletam poſſumus dicere:ſed forte doloribus,quibus anima ſuæ carni in eius paſſione compatitur:non enim vel ipſe qui dicitur corporis dolor poteſt eſſe ſine anima,quem ineuitabiliter imminentē præcedit mœſtitia, quæ ſolius animæ dolor eſt. Dolere ergo anima etiam nō dolentē corpore poteſt, dolere autē corpus ſine anima non poteſt. Cur itaq; non dicamus non hominis peccatis, ſed tamen humanis malis repletam fuiſſe animam Chriſti?De
Eſaiæ 35. quo alius Propheta dicit quòd pro nobis doluerit: & Euāgeli-
Matt.26. ſta, Aſſumpto,inquit,Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit cōtriſtari & mœſtus eſſe.Et ipſe domin^9 de ſeipſo, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem.Hæc futura præuidens Propheta Pſalmi huius conſcriptor,inducens eum loquentem: quoniam repleta eſt, inquit, malis anima mea & vita mea in inferno appropinquauit: nam ipſam ſententiam omnino verbis aliis ex-
Ibidem. plicauit,qua dictū eſt, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem.
3. Senten. Quod enim ait,triſtis eſt anima mea:hoc dictum eſt, Repleta
diſtin. 15. eſt malis anima mea.Et quod ſequitur,vſq; ad mortem:hoc di
Sed quia. ctum eſt,& vita mea in inferno appropinquauit.Hos autē humanæ infirmitatis affectus,ſicut ipſam carnem infirmitatis humanæ,ac mortem carnis humanæ dominus Ieſus, non conditionis neceſſitate,ſed miſerationis voluntate ſuſcepit,vt transfiguraret in ſe corpus ſuum quod eſt Eccleſia,cui caput eſſe dignatus eſt,hoc eſt,membra ſua in ſanctis & fidelibus ſuis,vt ſi cui eorum inter humanas tentationes cōtriſtari & dolere contingeret,nō ideo ſe ab eius gratia putaret alienum,& non eſſe iſta peccata,ſed humanæ infirmitatis indicia,tanquā voci præmiſſæ cōcinens chorus,ita corpus eius ex ipſo ſuo capite addiſceret.In hoc quippe corpore præcipuum mēbrorum Apoſtolum Paulum legimus,& audimus confitentem talibus malis repletā eſſe animam ſuā, cùm dicit triſtitiam ſibi eſſe magnam
Rom.9. & continuum dolorem cordi ſuo pro fratribus ſuis ſecundum carnem,qui ſunt Iſraelitæ.Pro quibus ſi contriſtatum dicamus & dominum cùm eius paſſio propinquaret,in qua illi ſe immaniſſimo ſcelere fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere
Lucæ 23 exiſtimo.Deniq; illud quod in cruce dixit, Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt:etiam in iſto Pſalmo deinceps dicitur, *Deputatus ſum cum deſcēdentibus in lacū.* Vtiq; à neſcientibus quid facerent,qui eum ſic mori putauerunt, vt moriuntur homines cæteri,tanquā neceſſitati ſubditum atq; illa neceſſitate

deui-

deuictum. Lacum enim dixit, vel miſeriæ, vel inferni profun-
ditatē, *Factus ſum*, inquit, *ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos li-
ber*. In his verbis maximè perſona domini apparet. Quis enim
alius inter mortuos liber, niſi in ſimilitudine carnis peccati in-
ter peccatores ſolus ſine peccato? Vnde illis qui ſe inſipiēter li- *Rom.8.*
beros putabāt, Omnis, ait, qui facit peccatū, ſeruus eſt peccati. *Ioan.8.*
Et quia per eū qui nō habebat peccatum, oportebat liberari à
peccatis, Si vos, inquit, filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. *Ioan.10.*
Hic ergo inter mortuos liber, qui in poteſtate habebat pone-
re animā ſuā, & iterū ſumere eā, a quo eā nemo tolebat: ſed eā *Ioan.2.*
ipſe volūtate ponebat, qui etiā carnem ſuā tāquā ſolutū ab eis *Ioan.8.*
tēplū reſuſcitare poterat cùm volebat: Quē paſſurū cùm om- *& 16.*
nes deſeruiſſent, ſolus non remanſit, quia pater eum non de-
ſeruit, ſicut ipſe teſtatur: ab inimicis tamen pro quibus orauit
neſcientibus, quod faciebant & dicentibus, Alios ſaluos fecit, *Matt.27.*
ſeipſum non poteſt: ſi filius Dei eſt deſcendat nunc de cruce, &
credimus ei: ſaluum faciat eū ſi vult eum: factus eſt, id eſt, exi-
ſtimatus eſt tanquā homo ſine adiutorio. *Tanquā vulnerati dor-
mientes in ſepulchro*. Sed addidit, *Quorū nō meminiſti adhuc*. Vbi eſt
domini Chriſti à cæteris mortuis animaduertenda diſcretio.
Nā & ipſe vulneratus eſt, & mortuus poſitus in ſepulchro: ſed *Ibidem.*
illi qui neſciebāt quid faciebant, quis eſſet vtiq; neſcientes, ſi-
milem illum putauerunt aliis vulnere occiſis, & dormientibus
in ſepulchro, quorum Deus adhuc nō meminit, id eſt, quorum
nōdum tempus reſurgendi aduenit. Ideo nanq; mortuos cōſue-
uit ſcriptura dicere dormientes, quia euigilaturos, id eſt, reſur-
recturos vult intelligi. Sed hic vulneratus & dormiens in ſepul-
chro, die tertio euigilauit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis *Pſal.101.*
in tecto, id eſt, ad dexterā Dei patris in cælo: nec iam moritur, *Rom.6.*
& mors ei vltra nō dominabitur. Vnde lōgè diſtat ab eis quo-
rum ad talē reſurrectionem Deus non meminit adhuc. Quod
enim præcedere oportebat in capite, corpori ſeruatur in finē.
Tunc autē dicitur Deus meminiſſe quādo facit, tunc obliuiſci
quando non facit: nam neq; obliuio cadit in Deum, quia nullo
modo mutatur: neq; recordatio, quia non obliuiſcitur. Factus
ſum ergo ab eis neſcientibus quod faciebāt, tanquā homo ſine
adiutorio, quum eſſem inter mortuos liber: factus ſum ab eis
neſcientibus qđ faciebāt, velut vulnerati dormientes in ſepul-
chro. *Et ipſi expulſi ſunt de manu tua*: Id eſt, cùm hæc ab eis fact⁹
ſum, ipſi expulſi ſunt de manu tua, ipſi adiutorio manus tuæ

maledicto legis, factus pro nobis maledictũ: ſcriptũ eſt enim, Maledictus omnis homo qui pendet in ligno. Et ideo cùm eius *Deut.21.* obedientiam vſque ad extremam humilitatem commendare vellet, humiliauit, inquit, ſemetipſum, factus obediens patri *Phil.2.* vſq; ad mortẽ. Quod cùm parum videretur, adiecit: mortẽ autẽ crucis. Propter hoc quãtũ mihi videtur, etiã in iſto Pſalmo talis verſus ſequitur: *Et omnes ſuſpenſiones tuas.* Vel ſicut quidam ſunt interpretati: *Omnes fluctus tuos.* Aut ſicut alij: *Omnes elationes tuas ſuper me induxiſti.* *Pſ.* Scriptum eſt enim & in alio Pſalmo, omnes ſuſpẽſiones tuæ, & fluct⁹ tui ſuper me ingreſſi ſunt: vel ſicut quidã melius trãſtulerũt, ſuper me tranſierũt διῆλθον enim eſt in Græco nõ εἰσῆλθον. Vbi ergo vtrũq; poſitũ eſt, & ſuſpẽſiones & fluctus, nõ ibi potuerunt pro ſuſpeſionibus fluctus poni. Quæ duo ſic expoſuimus, vt ſuſpenſiones diceremus cõminationes, fluctus autem iã ipſas paſſiones: quæ vtraq; veniunt de iudicio Dei. Sed illic dictũ eſt, Omnes ſuper me trãſierunt: hic vero, Super me omnes induxiſti. Illic ergo & ſi quædam acciderunt, omnia tamen mala quæ illis verbis intelligi voluit, ſuper me trãſierunt dixit: hic vero, ſuper me induxiſti. Tranſeunt enim ſiue quæ nõ attingũt ſicut ſuſpẽſiones, ſiue quæ attingũt ſicut fluctus. Cùm autem nõ ait, omnes ſuſpenſiones ſuper me tranſierunt, ſed ſuper me induxiſti, omnia quæ impendebant eueniſſe ſignificat. Impendebant autem quandiu in Prophetia futura imminebant omnia, quæ de illius paſſiõne prædicta ſunt. *Longe, inquit, feciſti notos meos à me.* Si eos quos nouerat acceperimus dictum eſſe notos meos, omnes erunt: nã quem ille nõ nouerat? Sed eos dicit notos, quibus & ipſe notus erat, quãtum eũ tũc noſſe potuerũt, certè vel hactenus quòd ſciebãt eũ innocentẽ, etiã ſi hominẽ tãtũmodo & nõ Deũ putabãt, quãuis & bonos quos probaret, hic notos dicere potuerit: ſicut malos quos improbaret ignotos, quibus in fine dicturus eſt, non noui *Matth.7.* vos. Quod vero adiungit. *Poſuerunt me abominationem ſibi:* Poſſunt & illi quidem intelligi quos notos ſibi dixit, quia & ipſi genus illius mortis horrebant: ſed melius intelligitur de his, de quibus ſuis perſecutoribus ſuperius loquebatur: *Traditus ſum, inquit & non egrediebar.* Vtrum quia foris erant diſcipuli *Matt.26.* eius quando ipſe intus iudicabatur, an potius, non egrediebar, altius dictũ debemus accipere, id eſt, in interioribus meis latebam, nõ oſtendebam quis eſſem, nõ propalabar, nõ manifeſtabar? Et ideo ſequitur, *Oculi mei infirmati ſunt ab inopia.* Nam

quos eius oculos intellecturi ſumus?Nam ſi exteriores in carne in qua patiebatur,poſitos,non eos in eius paſſione legimus infirmatos ab inopia,id eſt,tãquam fame, vt aſſolet,languiſſe. Poſt cœnã quippe ſuã traditus,& eodẽ die crucifixus eſt.Si interiores,quomodo infirmati ſunt ab inopia, quum in eis eſſet lux indeficiens?Sed nimirũ oculos ſuos dixit mẽbra,que in ſuo corpore cui caput eſt,ipſe clariora & eminentiora & præcipua diligebat.De quo corpore Apoſtolus loquens,& de noſtro cor
1.Cor.12. pore ſimilitudinem adbibens, ait, Si totum corpus oculus,vbi auditus?Si totũ corp⁹ auditus, vbi odoratus? Si fuiſſent omnia vnũ membrum,vbi corpus?Nunç autẽ multa membra,vnũ autem corpus.Nõ poteſt dicere oculus manibus,opus vobis non habeo.Et ſi dixerit manus,quia nõ ſum oculus,nõ ſum de corpore,num ideo nõ eſt de corpore? Quid autẽ his verbis vellet
1.Co:.12. intelligi,euidentius expreſſit dicẽs,Vos autẽ eſtis corpus Chriſti & membra. Quapropter & illi oculi,id eſt,ſancti Apoſtoli quib⁹ nõ reuelauerat caro & ſanguis , ſed pater eius qui in cæ-
Matt.16. lis eſt,vt Petrus diceret,Tu es Chriſtus filius Dei viui,vidẽtes eũ tradi ac tãta perpeti mala, quoniã nõ eum videbãt qualem volebant,quia nõ egrediebatur, id eſt, non manifeſtabatur in virtute & potentia ſua, ſed in ſuis interioribus occultis omnia quaſi ſuperatus atq; impotẽs ſufferebat, infirmati ſunt ab inopia velut ſubtracto ſibi cibo ſuo,lumine ſuo. *Et exclamaui*,inquit,*ad te domine*.Hoc quidem & apertiſſimè fecit cũ penderet in ligno.Sed quod ſequitur , *Tota die expandi manus meas ad te*. Quomodo oporteat accipi,merito quærit̃.Si enim in eo quod ait,expãdi manus meas,crucis patibulum intellexerimus,quo modo intellecturi ſumus,tota die? Nunquid tota die pependit in ligno,cùm & nox ad totũ diem pertineat?Si autem hoc loco diem voluit intelligi , qui præter noctem dies appellari ſolet, etiam talis diei quando crucifixus eſt , iam pars prima & non parua tranſierat.Si autem diem pro tempore poſitum velimus accipere , maximè quia hoc nomen genere fœminino poſuit, quod in Latino eloquio nõ niſi tempus ſignificare ſolet:quamuis in Græco non ita ſit , ſemper quippe in ea lingua dies fœminino genere dicitur,& ideo noſtro ſic interpretari puto,arctius quæſtio colligabitur. Quomodo enim toto tempore , ſi nec ſaltem vno toto die manus extendit in cruce?Porrò ſi totũ pro parte accipiendũ eſſe dicamus,quia iſto genere locutionis vti etiã ſancta ſcriptura cõſueuit,nõ mihi occurrit exemplum,

totum

totum pro parte etiā tunc poſſe accipi, quando ipſum verbum additur,& dicitur totum : nam & in eo quod dixit dominus in Euangelio,Sic erit & filius hominis in corde terræ tribus die- *Matt.12.* bus & tribus noctib⁹,ideo totum pro parte nō inſolenter accipitur,quia nō ait,totis tribus diebus, & totis tribus noctibus. Vnus quippe medius fuit totus dies,duorū autem partes,primi vltima vltimi prima.Si autem non crucē ſuā in hac Prophetia Pſalmi ſignificauit his verbis,ſed orationē quā eum ex forma ſerui fudiſſe Deo patri Euāgelio teſte didicimus,vbi eum & lōgè ante paſſionem,& ſub die paſſionis , & in ipſa cruce oraſſe meminimus,nuſquā hoc eum tota die feciſſe legimus.Proinde cōuenienter per extētas manus tota die cōtinuationē bonorū operū intelligere poſſumus, à quorū nūquā intētione ceſſauit. Sed quia ſolis prædeſtinatis ad æternā ſalutē,nō autē omnibus hominib⁹,nec ipſis inter quos facta ſunt eius bona opera profuerunt,ideo cōſequētur adiecit: *Nūquid mortuis facies mirabilia?* Hoc enim ſi de his dictū putauerimus quorum caro exanimis facta eſt,magna mirabilia facta ſunt mortuis , cùm quidā eo- *Matt.27.* rum etiā reuixerunt:Et ꝙ dominus penetrauit inferna , atque inde mortis victor aſcēdit,magnū mortuis miraculum factum eſt.Significat ergo iſto verbo quo ait,Nunquid mortuis facies mirabilia,homines corde ita mortuos,vt eos ad vitā fidei tanta Chriſti mirabilia non mouerent.Neque enim propterea di- *Ioan.6.* xit non eis fieri mirabilia,quia non ea vident,ſed quia non eis proſunt:nam ſicut hic ait , Tota die expādi manus meas ad te: *Eſaie 56.* quia omnia opera ſua nō niſi ad voluntatem patris refert, ſæpiſſimè ſe conteſtās ideo veniſſe, vt voluntatem patris impleret : ita quia eadem opera etiam infidelis populus vidit , alius Propheta dicit, Tota die expandi manus meas ad populum nō credentem & cōtradicentem:ipſi ſunt mortui quibus non ſunt facta mirabilia,nō quòd ea non viderunt,ſed quòd per ea non reuixerunt.Quod autem ſequitur: *Aut medici reſuſcitabunt , & confitebuntur tibi?* Id eſt,quia non à medicis exuſcitabuntur homines,vt confiteantur tibi.In Hebræo quidem aliter ſe habere firmatur:non enim medici , ſed gigantes eſſe perhibentur. Verum Septuaginta interpretes,quorum autoritas tāta eſt , vt non immerito propter mirabilem cōſonantiam diuino ſpiritu interpretati eſſe credantur,de vocis ſimilitudine qua in Hebræa lingua gigantes & medici penè eodē modo ſonāt,& exigua differētia diſtinguūtur,nō errore ſed poti⁹ occaſione,quo-

modo iſto loco accipiẽdi eſſent gigãtes ſignificare voluerunt.
Si enim ſuperbos gigantum nomine inſinuatos intelligamus:
1. Cor. 1. de quibus dicit Apoſtolus, Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi cõquiſitor huius ſeculi, nõ fuit incõgruum eoſdẽ medicos nuncupari, velut per artẽ ſapientiæ ſuæ promittentes animarum ſalutem.
Pſal 3. Cõtra quos dicitur, domini eſt ſalus. Si autẽ in bono acceperi-
Pſal. 18. mus gigãtes, quia & de ipſo domino dictũ eſt, Exultauit vt gigas ad currendã viam: ꝙ ita ſit gigas gigãtum, magnorum ſcilicet & fortiſſimorum, qui in eius Eccleſia ſpiritali robore ex-
Eſaiæ 2. cellunt, ſicuti eſt mons mõtium: quia de illo ſcriptũ eſt, Erit in nouiſſimis temporibus manifeſtus mõs domini paratus in ca-
Dan. 2. cumine mõtium, ſicut etiã ſanctus ſanctorũ: nõ eſt abſurdũ vt
Rom. 11. idem ipſi magni & fortes etiã medici vocẽtur: vnde dicit Apoſtolus Paulus, Si quomodo æmulari potero carnem meam, vt ſaluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam tales medici quamuis non de ſuo curent, quia nec medici corporis curant de ſuo, tamen quantumlibet per fidele miniſterium opitulentur ſaluti, viuẽtes curare poſſunt, nõ mortuos excitare. de quibus dictum eſt, Nunquid mortuis facies mirabilia? Nimis enim occulta Dei gratia eſt, quã hominum mentes quodãmodo reuiuiſcunt vt poſſint à quibuſlibet eius miniſtris præcepta ſanitatis audire. Quam gratiam cõmendat in Euangelio dominus dicens.
Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit eũ. Et paulò pòſt apertius hoc ipſum repetens ait, Verba quæ ego locutus ſum vobis ſpiritus & vita ſunt, ſed ſunt quidam ex vobis qui non credunt: deinde interponit Euangeliſta. Sciebat e-
Ibidem. nim ab initio Ieſus qui eſſent credituri, & quis traditurus eſſet eum. Et ſecutus atq; ipſius domini verba coiungens ait, Et dicebat, Propterea dixi vobis ꝙa nemo poteſt venire ad me, niſi
Vbi ſupra. fuerit ei datum à patre meo: ſuprà dixerat, Sed ſunt quidam ex vobis qui nõ credũt: & tãquam huius rei cauſam exponens. Propterea, inquit, dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo, vt oſtenderet eam ipſam fidẽ qua credit, & ex morte ſui cordis anima reuiuiſcit, dari nobis à
4. ſen. diſtinct. 18. hic quæritur, in fine. Deo. Quãtũlibet ergo ex ipſa excellẽtes verbi prędicatores & veritatis, etiã per miracula ſua fortes, tanquam magni medici agãt cũ hominibus, & mortui ſunt, & tua gratia nõ reuixerint, nuquid mortuis facies mirabilia, aut medici exuſcitabũt, & hi quos exuſcitabũt cõfitebuntur tibi? Hæc enim cõfeſſio indicat
Eccle. 17. viuos, non ſicut alibi ſcriptum eſt, A mortuo velut qui non ſit

peri-

perit confeſſio. *Nunquid enarrabit quis in ſepulchro miſericordiam tuam, & veritatẽ tuam in perditione?* Subauditur quod ſupra dictum eſt, vt etiam iſte verſus ita ſe habeat ac ſic dictũ ſit, Nunquid enarrabit quis veritatẽ tuã in perditione? Miſericordiam quippe & veritatẽ amat ſcriptura cõiungere, maximè in pſalmis. Quod verò ait in perditione, alio verbo repetiuit quod ſupra dixerat, in ſepulchro: ſic enim dictũ eſt, in ſepulchro: vt intelligãtur ij qui ſunt in ſepulchro, qui & ſuperius ſignificati ſunt nomine mortuorũ, vbi ait, Nunquid mortuis facies mirabilia? Animæ nãque mortuæ corpus ſepulchrum eſt: vnde dominus in Euãgelio talibus dicit, Similes eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorũ & omni ſpurcitia: ſic & vos à foris quidẽ apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. *Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua, & iuſtitia tua in terra oblita?* Quod eſt in tenebris, hoc eſt in terra oblita. Infideles enim ſignificãtur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apoſtolus, Fuiſtis enim aliquando tenebræ. Sic & terra oblita, homo eſt qui oblitus eſt Deum. Poteſt nanq; anima infidelis vſque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat ſtultus in corde ſuo, nõ eſt Deus. Totus ergo iſte ſenſus ita continuatur atque contexitur, Clamaui ad te domine inter paſſiones meas tota die expandi manus meas ad te: id eſt, nõ deſtiti ad te glorificandum extendere opera mea. Cur ergo impij in me ſæuiunt, niſi quia mortuis non facies mirabilia? id eſt, non eis commouentur ad fidem, nec medici eos exuſcitabunt vt confiteantur tibi, in quibus occulta gratia tua non operatur qua trahantur vt credãt, quia nemo venit ad te, † niſi quem tu attraxeris: nam quis enarrabit in ſepulchro miſericordiam tuã: id eſt, animæ mortuæ, cuius mors iacet ſub corporis pondere: & veritatem tuã in perditione, hoc eſt in tali morte nihil bonum valenti credere atque ſentire? Nunquid enim in tenebris huius mortis: hoc eſt, in homine qui te obliuiſcendo vitæ lumen amiſit, tua mirabilia & iuſtitia cognoſcentur? Occurrebat autẽ quæſtio quiſnam ſit vſus iſtorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad vtilitatẽ corporis Chriſti quod eſt Eccleſia, vt in eis demonſtretur, quæ ſit Dei gratia in prædeſtinatis, qui ſecundũ propoſitũ vocati ſunt: vnde ipſum corpus in alio pſalmo dicit, Deus meꝰ miſericordia eius præueniet me. Deus meus demonſtrauit mihi in inimicis meis. Ergo & hic ſequi-

Mat. 23.

Ephes. 5.

Pſal. 13.

† Aliàs, me.

Ioan. 6.

Pſal. 58.

tur ac dicit, *Et ego ad te domine clamaui.* In quibus verbis iam intelligẽdus eſt dominus Chriſtus ex voce corporis ſui loqui, *Epheſ.2.* id eſt, Eccleſiæ. Quid eſt enim, & ego, niſi quia fuimus, & nos aliquando natura filij iræ, ſicut & cæteri? Sed ad te clamaui vt ſaluus eſſem. Quis enim me diſcernit ab aliis filiis iræ, cum Apoſtolum audiã ingratos terribiliter increpantem, ac dicen *1.Cor.4.* tem, Quis enim te diſcernit? Quid autẽ habes quod non acce *Pſal. 3.* piſti? Si autẽ accepiſti, quid glori aris quaſi non acceperis? Do *& 32.* mini eſt ſalus, Gigas autẽ in multitu dine virtutis ſuæ nõ erit *Rom.10.* ſaluus, ſed ſicut ſcriptũ eſt, Qui inuocauerit nomẽ dñi, ſaluus erit. Quomodo autẽ inuocabũt, in quem nõ crediderunt? Aut quomodo credẽt ei quẽ nõ audierũt? Quomodo autẽ audient ſine prædicãte? Aut quomodo prædicabũt, ſi nõ mittãtur? Sicut *Ibidem.* ſcriptũ eſt, Quàm ſpecioſi pedes eorũ qui annunciãt pacẽ, qui annunciãt bona. Ipſi ſunt medici curãtes à latronibus ſaucia *Lucæ 10.* tum, ſed dominus perduxit eũ ad ſtabulũ: quia ipſi ſunt etiam operãtes in agro dominico, nec tamen qui plantat eſt aliquid, *1.Cor.4.* aut qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus. Ideo & ego ad dominũ clamaui, hoc eſt, dominũ vt ſaluus eſſem inuocaui. Quomodo autẽ inuocarem, niſi crederem? Quomodo crederem, niſi audirẽ? Sed vt audita crederẽ ipſe me attraxit, quia in occulto à morte cordis non quilibet medicus, ſed ipſe excitauit. Nanq; multi audierũt, quia in omnẽ terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. Sed nõ omnium eſt fides, & nouit dñs qui ſunt eius: ac per hoc nec credere potuiſſem, niſi me Dei miſericordia præueniſſet: & quia mortuos ſuſcitat, & vocat ea quæ nõ ſunt, tanquã ea quæ ſunt, me in occultis vocãdo & ſuſcitãdo, & trahẽdo à tenebris eduxiſſet, & ad lumẽ fidei perduxiſſet. Ideo ſequitur *Et mane oratio mea præueniet te.* Iam mane poſteaquã nox infidelitatis & tenebræ trãſierũt. Quod mane vt mihi eſſet, miſericordia quidẽ tua præuenit me. Sed quia reſtat illa clarificatio, vbi illuminabuntur occulta tenebrarũ, & manifeſtabũtur cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à te: nũc autẽ in iſta vita, in iſta peregrinatione, in hac luce fidei, quę in cõparatione tenebrarũ infideliũ iam dies eſt, ſed in cõparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, adhuc nox eſt, adhuc oratio mea præueniet te. Vt autẽ iſta ferueſcat & exerceatur oratio, quod nobis quãtũ expediat nullis, vt opinor, verbis explicari poteſt, differtur bonũ quod in æternũ dabitur, & mala trãſitoria crebreſcunt. Ideo ſequitur, *Vt quid domine*

mine repuliſti orationẽ meam? Hoc & illis verbis dictũ eſt, Deus *Pſal.21.*
Deus meus reſpice in me, vt quid me dereliquiſti? Cauſa cognoſcenda propoſita eſt, nõ tanquã ſine cauſa hoc faceret Dei occulta ſapientia: ita & hic, Vt quid domine repuliſti orationẽ meam? Huius tamen rei cauſa ſi diligẽter aduertatur, iã ſuperius indicata eſt. Ad hoc enim oratio ſanctorũ dilatione tanti beneficij, & tribulationum aduerſitate quaſi repellitur, vt tanquàm ignis flatu repercuſſus inflãmetur ardentius. Exequitur itaq; breuiter etiã tribulationes corporis Chriſti. Neq; enim in ſolo capite factæ ſunt, cũ & Saulo dictũ ſit, Quid me perſequeris? *Act.9.* Et ipſe iã Paulus tãquam electũ membrum in eodem corpore poſitus dicat, vt ſuppleã, quæ deſunt preſſurarũ Chriſti in carne mea. Vt quid ergo domine repuliſti orationẽ meã? Auertiſti faciẽ tuam à me? Inops ſum ego & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autẽ humiliatus ſum, & cõturbatus. In me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui cõturbauerunt me. Circundederunt me ſicut aqua tota die, circundederũt me ſimul. *Elongaſti à me amicum & proximũ & notos meos à miſeria.* Contigerunt & cõtingunt omnia hæc in mẽbris corporis Chriſti, & auertit Deus ab orãtibus faciẽ, nõ exaudiendo ad id quod volunt, quãdo ſibi neſciũt nõ expedire quod petunt. Et inops eſt Eccleſia cũ eſurit & ſitit, peregrina vnde ſatietur in patria, & in laboribus eſt à iuuentute ſua. Ipſum enim corpus Chriſti & in alio Pſalmo dicit, Sępe expugnauerũt me à iuuẽtute mea. Et *Pſal.118.*
ad hoc exaltãtur etiã in ſeculo iſto quædã mẽbra eius, vt in eis ſit maior humilitas, & ſuper ipſum corpus, id eſt, vnitatẽ ſanctorũ atq; fideliũ cui caput eſt Chriſtus, trãſeunt iræ Dei, non autẽ manent: quia nõ de fideli, ſed de infideli dictũ eſt, Ira Dei manet ſuper eũ. Et terrores Dei cõturbant infirmitatẽ fideliũ *Ioan.3.*
quia omne quod accidere poteſt, etiã ſi nõ accidat, prudenter timetur. Et aliquando terrores ipſi ita cõturbant animũ cogitantis circũpendentibus malis, vt ſicut aqua vndiq; circũfluere videatur, & ſimul circundare metuentem. Et quia Eccleſiæ in hoc mũdo peregrinãti iſta nõ deſunt, dũmodo in his, modo in illis membris eius vſquequaq; cõtingunt, ideo dixit, tota die, cõtinuationẽ ſignificãs tẽporis, donec finiatur hoc ſeculum. Et ſæpe amici & noti periclitãtes ſecundũ ſeculum, ſanctos fortitudine deſerunt: de quibus dicit Apoſtolus, Omnes me dere- *1.Tim.4.*
liquerunt, non illis imputetur: ſed vt quid hæc omnia, niſi vt oratio huius ſancti corporis mane, id eſt, poſt noctem infide-

litatis in luce fidei præueniat Deum, donec veniat ſalus illa in
Rom.8. cuius nondum re, ſed iam ſpe ſalui facti ſumus, eámque cũ patiẽtia fideliter expectamus, vbi nec repellet dominus orationem noſtrã, quoniã tunc nihil erit petendum, ſed quicquid rectè petitũ eſt obtinendum? Nec faciem ſuam auertet à nobis, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Nec inopes erimus, quia copia noſtra ipſe Deus erit, omnia in omnibus: nec laborabimus, quia nulla remanebit infirmitas. Nec exaltati humiliabimur & cõturbabimur, quia nulla ibi erit aduerſitas: nec irã Dei vel tranſeuntẽ ſuſtinebimus quia in eius benignitate manentes manebimus: nec terrores eius nos conturbabunt, quia promiſſa reddita nobis obuiabũt: nec territus longè fiet à nobis notus & amicus, vbi nullus erit qui timeatur inimicus.

In Pſalmum LXXXVIII. Enarratio.

PSalmum iſtum de quo loqui propoſuimus charitati veſtræ, donante domino, accipite de ſpe quam habemus in Chriſto Ieſu domino noſtro, & erigite animos, quia ille qui promiſit ita cætera completurus eſt, vt multa compleuit. Dat enim nobis ad eum fiduciam, non meritũ noſtrum, ſed illius miſericordia, Et ipſe eſt quantũ arbitror, *Intellectus Ethan Iſraelitæ*: Vnde iſte pſalmus titulum accepit. Audieras enim quis homo fuerit qui vocabatur Ethan: interpretatio tamen nominis huius robuſtum indicat. Et nemo in hoc ſeculo robuſtus eſt, niſi in ſpe promiſſionis Dei. Quantum enim attinet ad merita noſtra, infirmi ſumus: quantum ad eius miſericordiam, robuſti ſumus. Itaque iſte infirmus in ſe, robuſtus in miſericordia Dei, inde cœpit:

Concio prima de prima parte Pſalmi.

MIſericordias tuas domine in æternum cantabo. *In generatione & generationem annunciabo veritatẽ tuam in ore meo.* Obſequantur membra, inquit mea, domino meo loquor, ſed tua loquor, annunciabo veritatem tuã in ore meo. Si nõ obſequor, ſeruus non ſum: ſi à me loquor, mendax ſum. Ergo vt & abs te dicam, & ego dicam, duo quædã ſunt, Vnum tuũ, vnum meum: veritas tua, os meum. Quam ergo veritatẽ annunciet, quas miſericordias cantet, audiamus. *Quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur.* Hoc canto, hæc eſt veritas tua, huic annuntiandæ ſeruit os meum: quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur: Sic, inquis, ædifico vt non deſtruam: quoniã quoſdam ſic deſtrues, vt nõ ædifices: quoſdam

verò

verò ſic deſtrues,vt ædifices. Niſi enim quidã deſtruerẽtur,vt ædificarentur,nõ diceretur Hieremiæ,Ecce poſui te ad deſtru *Hiere.1.* ctionẽ,& ad ædificationẽ.Et vtique omnes qui idola colebant & lapidibus ſeruiebant, in Chriſto non ædificarentur, niſi in priſtino errore deſtruerẽtur.Rurſus niſi quidã ita deſtruerentur vt non ædificarentur,nõ diceretur,Deſtrues eos & nõ ædi- *Pſal.27.* ficabis illos.Propter eos ergo qui deſtruuntur & ædificantur, ne putarent ædificationẽ qua ædificãtur,eſſe tẽporalem,ſicut temporalis fuit ruina in qua deſtruũtur,tenuit ſe iſte cuius os ſeruit veritati Dei ad ipſam veritatem Dei. Ideo annuntiabo, ideo dico, Quoniã dixiſti,ſecurus homo dico,quoniã tu Deus dixiſti,quia & ſi ego in verbo meo fluctuarem,verbo tuo con firmarer, quoniã dixiſti. Quid dixiſti? In æternũ miſericordia ædificabitur. *In cœlis præparabitur veritas tua.* Quomodo ſuperius, ita in cõſequentibus, Miſericordias tuas,domine,inquit, in æternũ cantabo, in generatione & generationẽ annũtiabo veritatẽ tuã in ore meo. Dixit miſericordias,dixit veritatem, ita rurſus vtrunq; coniunxit: quoniã dixiſti,in æternũ ædificabitur miſericordia,in cęlis pręparabitur veritas tua.Et hic repetiuit miſericordiã & veritatem,Vniuerſæ enim viæ domini *Pſal.24.* miſericordia& veritas.Neque enim exhiberetur veritas impletione promiſſorũ,niſi præcederet miſericordia in remiſſione peccatorũ. Deinde quoniã populo Iſrael etiã ſecundũ carnem veniẽti de ſemine Abrahæ promiſſa erãt multa prophetice,& ita ille populus propagatus eſt in quo implerẽtur promiſſa Dei,nõ autem clauſit Deus fontem bonitatis ſuæ etiam in alienigenas gentes,quas ſub angulis cõſtituerat,potiorem ſibi faciẽs populũ Iſrael:In hæc duo & Apoſtolus diſtincte diſtribuit miſericordiã domini & veritatẽ. Ait enim Chriſtum *Rom.15.* miniſtrum fuiſſe circuncißionis propter veritatem Dei ad con firmãdas promiſſiones patrũ.Ecce quia nõ fefellit Deus,ecce quia nõ repulit Deus plebem ſuã quam præſciuit.Etenim cum de caſu Iudæorum ageretur,nequis putaret ſic illos improbatos vt nihil frumenti ex illa vẽtilatione in horreum mitteretur: ait Apoſtolus, Non repulit Deus plebẽ ſuã quã præſciuit: *Rom.11.* nam & ego Iſraelita ſum. Si totũ illud ſpinæ fuerũt, vnde hoc *Ibidem.* granũ vobis loquor?Ergo impleta eſt veritas Dei in iis,qui ex *Epheſ.2.* Iſraelitis crediderũt, & venit vnus paries ex circũciſione applicans ſe ad lapidẽ angularẽ.Sed ille lapis angulum nõ faceret, niſi aliũ parietẽ ex gẽtibus ſuſciperet. Ille itaq; paries tanquã

propriè pertinet ad veritatem, iſte autem alius ad miſericor-
Rom.15. diam. Dico enim, inquit, Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe cir
cunciſionis propter veritatem Dei ad cõfirmandas promiſſio-
nes patrũ, gẽtes autem ſuper miſericordia glorificare Deum.
Merito in cælis præparabitur veritas tua. Etenim omnes illi
Iſraelitæ vocati Apoſtoli, cæli facti ſunt qui enarrant gloriam
Pſal.18. Dei. De his cælis dicitur, Cæli enarrãt gloriã Dei, & opera ma
nuum eius annunciat firmamentum: vt noueritis de his cælis
dici, certè de his in cõſequẽti expreſſius dictum eſt, Non ſunt
loquelæ, neq; ſermones quorum nõ audiantur voces eorum.
Quære quorum, non inuenis niſi cælorum. Si ergo Apoſtoli
ſunt, quorum in omnibus loquelis vox audita eſt, ipſi ſunt de
quibus dictũ eſt, In omnẽ terrã exiuit ſonus eorum, & in fines
orbis terræ verba eorũ: quia etſi aſſumpti hinc ſunt antequam
Eccleſia impleret orbẽ terrarũ, tamen verba eorum peruene-
Rom.10. runt vſq; ad terminos orbis terrarum. Bene accipimus in his
impletum quod nunc legimus, In cælis præparabitur veritas
tua. *Diſpoſui teſtamentũ electis meis.* Dixiſti, Intellexiſti, hoc totũ
dixiſti, Diſpoſui teſtamẽtum electis meis. Quod teſtamẽtum,
niſi nouum teſtamẽtum? Quod teſtamẽtum, niſi quo renoua-
tur ad nouam hæreditatem? Quod teſtamentũ, niſi cuius hæ-
reditatis deſiderio & amore cãtamus cãticum nouum? Diſpo-
ſui, inquit, teſtamentum electis meis: *Iuraui Dauid ſeruo meo.*
Quàm ſecurus loquitur iſte qui intelligit, cuius os ſeruit veri-
tati? Quoniã dixiſti, ſecurus loquor. Si ſecurum me facis quia
dixiſti, quanto ſecuriorẽ quia iuraſti? Dei quippe iuratio, pro-
Matth.5. miſſionis eſt cõfirmatio. Bene prohibetur homo iurare, ne cõ-
ſuetudine iurandi, quia poteſt homo falli etiam in periurium
prolabatur. Deus ſolus ſecurus iurat, quia falli nõ poteſt. Vi-
deamus ergo quid iurauerit Deus. Iuraui, inquit, Dauid ſeruo
meo: *Vſq; in æternũ præparabo ſemẽ tuum.* Semen Dauid quod eſt
niſi ſemen Abrahæ? Quod autẽ ſemen Abrahæ? Et ſemini tuo,
Galat.3. inquit, quod eſt Chriſtus. Sed forte ille Chriſtus caput Eccle-
ſiæ ſaluator corporis, ſemẽ eſt Abrahæ, & ideo Dauid: nos au-
Epheſ.5. tem non ſumus ſemen Abrahæ, Imò vero ſumus, ſicut Apoſto
lus ait, Si autẽ vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis, ſecũdum
Galat.3. promiſſionem hæredes. Si ergo hic accipiamus fratres, vſq; in
æternum præparabo ſemen tuum, non tantùm illam carnem
Chriſti natã ex Maria virgine, ſed etiã nos omnes credentes in
Chriſto. Illius enim capitis mẽbra ſumus, nõ poteſt hoc cor-
pus

pus decollari. Si in æternum caput,in æternum gloriantur & membra,vt ſit ille Chriſtus integer in æternum. Vſq; in æternum præparabo ſemen tuum: *Et ædificabo in generationẽ & generationem ſedem tuam*.Putamus hoc dixit in æternum,quod in generationem & generationem,quoniam & ſuprà dixerat, in generationem & generationem annunciabo veritatẽ tuam in ore meo. Quid eſt, in generationem & generationem? In omnem generationem. Non enim totiens repetẽdum erat verbum,quotiens generatio venit & tranſit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione ſignificata & commendata eſt. An forte duæ generationes ſunt intelligẽdæ,ſicut noſtis,ſicut iam inſinuatum veſtræ charitati retinetis? Eſt enim generatio nunc carnis & ſanguinis,erit generatio futura in reſurrectione mortuorum. Prædicatur hic Chriſtus,prædicabitur ibi: ſed hic prædicatur vt credatur,ibi prædicabitur vt videatur. Aedificabo in generationem & generationem ſedem tuam. Nunc autem Chriſtus habet in nobis ſedem ſuam, ędificata eſt ſedes eius in nobis: niſi enim ſederet in nobis,non nos regeret: ſi ab illo autem non regeremur, à nobiſipſis præcipitaremur. Sedet ergo in nòbis,regnans in nobis. ſedet iam in illa generatione quæ fuerit ex reſurrectione mortuorum. In æternũ Chriſtus regnabit in ſanctis ſuis: hoc promiſit Deus,hoc dixit Deus: ſi parum eſt,hoc iurauit Deus. Quia ergo nõ ſecundum merita noſtra,ſed ſecundũ illius miſericordiã firma eſt promiſſio, nemo debet cum trepidatione pręducare, vnde nõ poteſt dubitare. Fiat ergo in cordibus noſtris robur illud,vnde Ethã nomẽ accepit robuſtus corde: prædicemus veritatem Dei,eloquium Dei, promiſſa Dei, iurationẽ Dei, & his modis omni ex parte firmati prædicemus, & portãdo Deum cæli ſimus. *Confitebũtur cæli mirabilia tua domine*. Non merita ſua cõfitebuntur cæli,ſed cõfitebuntur mirabilia tua domine. In omni enim miſericordia perditorum, in iuſtificatione impiorũ, quid laudamus niſi mirabilia Dei? Laudas quia reſurrexerunt mortui, plus lauda quia redempti ſunt perditi. Quæ gratia, quę miſericordia Dei? Vides hominẽ heri voraginem ebrioſitatis,hodie ornamentũ ſobrietatis: vides hominẽ heri cœnũ luxuriæ, hodie decus tẽperãtiæ. Vides hominem heri blaſphematorem Dei, hodie laudatorem Dei: vides hominẽ heri ſeruum creaturæ,hodie cultorẽ creatoris. Ab iſtis omnibus deſperationibus,ita homines conuertuntur: non reſpiciant ad merita ſua,fiant cæli. Confi-

teâtur cæli mirabilia eius à quo facti ſunt cæli. Quoniam videbo, inquit, cælos opera digitorũ tuorum. Confitebuntur cæli mirabilia tua domine. Et vt noueritis, quia cæli confitebuntur, videte vbi confitebuntur: ſequitur enim, *Et veritatẽ tuam in Eccleſia ſanctorũ.* De cælis ergo nulla dubitatio eſt, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi cõfitebuntur cęli mirabilia tua & veritatem tuam? In Eccleſia ſanctorum. Excipiat Eccleſia rorem cælorum, ſitienti terræ pluant cæli, & germinet excipiens pluuiã germina bona, opera bona, ne pro bona pluuia det ſpinas, & pro horreo expectet ignẽ. Confitebũtur cæli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in Eccleſia ſanctorũ. Cæli ergo confitebuntur mirabilia tua, & veritatem tuam. Totum quicquid prædicant cæli, ex te eſt, & de te eſt, & ideo ſecuri prædicant. Norunt enim quẽ prædicant, quia non poſſunt de prædicato erubeſcere. Quid prædicant cæli? Quid confitebuntur in Eccleſia ſanctorum? *Quoniam quis in nubibus æquabitur domino?* Hóccine cæli cõfitebuntur, hoc cæli pluent? Quid? Quoniã quis in nubibus æquabitur domino? Inde ſecuri prædicatores, quoniã nemo in nubibus æquabitur domino. Magna laus vobis videtur fratres, nõ æquari nubes creatori? Si intelligatur ſine myſterio ad literã, non magna laus eſt, domino nõ æquari nubes. Quid enim? Stellæ quæ ſunt ſupra nubes æquãtur domino? Quid enim? Sol & luna, angeli, cæli comparari poterunt domino? Quid eſt quod pro magno ait, Quoniã quis in nubibus æquabitur domino? Intelligimus fratres nubes iſtas, ſicut cælos, prædicatores eſſe veritatis, Prophetas, Apoſtolos annuntiatores verbi Dei. Nam iſta omnia genera prædicatorũ nubes eſſe dictas ex illa prophetia intelligimus, vbi Deus iratus vineæ ſuæ dixit, Mandabo nubibus meis ne pluãt ſuper eam imbrem. Quam vineam explicat & deſignat apertiſſimè dicens, Vinea domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Ne tu aliter intelligas vineam, & relictis omnibus ſignificatis terram ſcruteris: Vinea, inquit, domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Non intelligat aliud, ſed intelligat domus Iſrael ſe eſſe vineam meam: ſe intelligat mihi non dediſſe vuam, ſed ſpinas: ſe intelligat ingratã extitiſſe plantatori atq; cultori, ingratã extitiſſe irrigatori. Ergo ſi vinea domini Sabaoth domus Iſrael eſt, quid dixit iratus? Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam imbrem. Et reuera ita fecit: miſſi ſunt Apoſtoli tanquam nubes vt pluerent Iudæis, & illi verbum Dei repellentes, quia

Pſal. 8.

Eſaia 5.

pro

pro vuis ſpinas dederunt,dixerunt Apoſtoli,ad vos miſſi eramus,ſed quia repuliſtis verbũ Dei,imus ad gentes.Ex illo cœperunt nubes non pluere pluuiã ſuper vineam illam. Si igitur nubes prædicatores ſunt veritatis,quæramus primo quare ſint nubes:iidem quippe cæli, idem nubes:cæli propter fulgorem veritatis,nubes propter occulta carnis:nubes enim omnes nebuloſæ ſunt propter mortalitatem,& veniũt & trãſeunt propter ipſa occulta carnis,id eſt, occulta nubium:ait Apoſtolus, Nolite ante tempus quicquã iudicare, donec veniat dominus, & illuminet abſcõdita tenebrarum.Nunc ergo quid loquatur homo vides,quid geſtet in corde non vides:Quod exprimitur de nube vides,quod ſeruatur in nube non vides. Cuius enim oculi nubem penetrant?Ergo nubes in carne prædicatores veritatis.Venit & ipſe omnium creator in carne.Sed quis in nubibus æquabitur domino?*Et quis ſimilis erit domino in filijs Dei?* Ergo nemo in filiis Dei ſimilis erit filio Dei.Et ipſe dictus eſt filiusDei,& nos dicti ſumus filij Dei.Sed quis erit ſimilis domino in filiis Dei?Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum.Ille natus,nos adoptati: ille ab æterno filius vnigenitus per naturam,nos à tempore facti per gratiã:ille ſine vllo peccato, nos per illum liberati à peccato. Quis ergo in nubibus æquabitur domino , aut quis ſimilis erit domino in filiis Dei? Dicimur nubes propter carnẽ, & ſumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium.Sed caro noſtra aliter venit,caro illius aliter.Dicimur & filij Dei,ſed ille aliter filius Dei.Illius nubes ex virgine, ille filius ex æternitate æqualis patri.Quis ergo in nubibus æquabitur domino,aut quis ſimilis erit domino in filiis Dei? Dicat ipſe dominus vtrum ſimilem inueniat, Quem me dicunt homines eſſe filiũ hominis? Ecce enim quia videor,quia cõſpicior,quia inter vos ambulo,& fortaſſe præſentia vilui,dicite quem me dicunt homines eſſe filium hominis?Certè quem filium hominis vident, nubem vident:dicant vel dicite,quem me dicunt homines eſſe?Et reſpõderunt dicta hominum,Alij dicunt Hieremiam, alij Heliam,alij Ioannem Baptiſtã,aut vnum ex prophetis.Nominatæ ſunt multæ nubes & filij Dei.Etenim quia iuſti & ſancti,vtiq; & ipſi filij Dei.Hieremias,Helias, Ioannes, filij Dei & nubes,quia prædicatores Dei.Dixiſtis quas nubes me homines eſſe putent,& in quibus filiis Dei me homines numerent,dicite,& vos,quẽ me dicitis eſſe?Reſpõdens Petrus pro omnibus,pro vnitate vnus;Tu es,

Acto.13. *1.Cor.4.* *Matt.19.* *Ibidem.*

inquit, Chriſtus filius Dei viui. Quoniã quis in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino inter filios Dei? Tu es Chriſtus filius Dei viui, non quomodo filij Dei qui tibi non æquantur. Veniſti in carne, ſed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur. Quis enim tu cui reſpondetur, Tu es Chriſtus filius Dei viui, quem putauerunt alij homines non ſancti, non iuſti, vnum ex Prophetis, aut Heliã, aut Hieremiam, aut Ioannem Baptiſtam? Quis ergo es tu? Audi quod ſequitur, *Deus glorificandus in conſilio iuſtorum*. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino in filiis Dei, quando ille Deus eſt glorificandus in conſilio iuſtorum? Quoniã non poſſunt æquales illi eſſe, cõſilium ipſorũ ſit credere in illũ. Quoniam non poſſunt æquales illi eſſe nubes & filij Dei, reſtat cõſilium fragilitatis animæ humanæ, vt qui gloriatur in domino
1. Cor. 1. glorietur. Deus glorificandus in cõſilio iuſtorum. *Magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius ſunt*. Vbiq; Deus. Qui ergo in circuitu eius ſunt, qui vbiq; eſt? Si enim habet aliquos in circuitu, quaſi vndiq; finitus intelligitur. Porrò ſi verum dictũ eſt à Deo & de Deo, Magnitudinis eius non eſt finis: qui remanẽt qui ſunt in circuitu eius, niſi quia ille qui vbiq; eſt, voluit per carnem in vno loco naſci, in vna gente cõuerſari, in vno loco
Lucæ 2. crucifigi, ex vno loco reſurgere, ex vno loco in cælũ aſcẽdere?
& 23. Vbi hoc fecit, in circuitu eius gẽtes ſunt. Si ibi remaneret vbi iſta fecit, nõ eſſet magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius ſunt. Quia vero ibi ſic prædicauit, vt inde ſui nominis mitteret prædicatores per omnes gẽtes toto orbe terrarũ, faciendo miracula per ſeruos ſuos factus eſt magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius ſunt. *Domine Deus virtutũ quis ſimilis tibi? Potens es domine & veritas tua in circuitu tuo*. Magna potentia tua, Tu feciſti cælũ & terrã, & omnia quæ in eis ſunt: ſed plus eſt miſericordia tua, quæ exhibuit veritatem tuam in
Matt. 27. circuitu tuo. Si enim ibi ſolum prædicareris vbi naſci, vbi pati,
& 28. vbi reſurgere, vnde aſcẽdere voluiſti, impleta eſſet illa veritas promiſſionis Dei ad confirmandas promiſſiones patrum: ſed
Rom. 15. non impleretur, Gentes autem ſuper miſericordia glorificate Deum, niſi illa veritas expãderetur, & ab illo loco vbi apparere voluiſti in circuitu diffunderetur. Tu quidẽ in illo loco de nube propria intonuiſti, ſed ad rigandum in circuitu gentium
Matt. 24. alias nubes miſiſti. Verè potens impleſti quod dixiſti, Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli. Potens es domine,

domine, & veritas tua in circuitu tuo:Sed cùm cœperit veritas in circuitu prædicari, vtiq; fremuerũt gẽtes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterũt reges terræ, & principes cõuenerũt in vnũ aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtũ eius. Vtique cùm cœpiſſet veritas tua prædicari in circuitu tuo, tãquam venires ad ducendã coniugẽ ex alienigenis, occurrit leo fremẽs & ſuffocatus eſt à te. Hoc enim præfiguratum eſt in Sãpſon. Et illius verbis meis ſine nomine illius dictis non acclamaretis, niſi agnoſceretis: audiſtis enim vt illi qui ſoletis complui à nubibus Dei. Ergo veritas tua in circuitu tuo: ſed quando ſine perſecutionibus, quãdo ſine cõtradictionibus, cùm dictum ſit eum natũ in ſignũ cui cõtradicetur? Quia ergo illa gens vbi naſci, vbi cõuerſari voluiſti, tanquam terra erat ſeparata à fluctibus gentium, vt appareret arida cõpluenda, reliquæ autem gentes mare erant in amaritudine ſterilitatis ſuæ, quid facient prædicatores tui ſpargentes veritatem tuã in circuitu tuo, quoniam fremunt fluctus maris? quid facient? *Tu dominaris poteſtati maris*. Nã quid facit mare ſæuiendo, niſi diẽ quem hodie celebramus? Martyres occidit, ſemina ſanguinis ſparſit, ſeges Eccleſiæ pullulauit. Securè ergo pergãt nubes, diffundãt veritatem tuam in circuitu tuo, nõ timeant rabidos fluctus, Tu dominaris poteſtati maris. Mouetur quidem mare, & cõtradicit mare, perſtrepit mare, ſed fidelis Deus qui nõ vos ſinet tentari ſupra id quod poteſtis. Quia ergo fidelis eſt qui nõ vos ſinit tentari ſupra id quod poteſtis. *Motum autem fluctuum eius tu mitigas*. Deniq; vt placaretur mare, imò vt eneruaretur rabies maris, quid in ipſo mari feciſti? *Tu humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbũ*. Eſt quidem ſuperbus draco in mari, de quo alia ſcriptura dicit, Mandabo draconi ibi vt mordeat eũ: eſt draco de quo dicitur, Draco hic quem finxiſti ad illudendũ ei, cuius caput cõtundit ſuper aquã, Tu, inquit, humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbũ. Humiliaſti te, & humiliatus eſt ſuperbus. Superbus enim per ſuperbiã ſuperbos tenebat, humiliatus eſt magnus, credens autẽ in eum factus eſt paruus. Dũ nutritur paruus exẽplo magnificati parui, quod tenebat diabolus perdidit, quia ſuperbus non niſi ſuperbos tenebat. Dato tãto humilitatis exẽplo dedicerũt homines dãnare ſuperbiã ſuã, imitari humilitatem Chriſti. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipſe humiliatus eſt, nõ correctus ſed proſtratus. Tu humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbum. Humiliatus es, & humiliaſti, vulneratus es, & vulneraſti:

Pſal.2. *Iudicũ 14* *Luca 2.* *1.Cor.10.* *Amos 9.* *Pſal.103.*

Coloſſ. 2. neque enim eum non vulneraret ſanguis tuus qui effuſus eſt, vt deleret chirographum peccatorũ. Vnde enim ſuperbiebat, niſi quia cautionem cõtra nos tenebat? Hanc tu cautionẽ, hoc chirographum tuo ſanguine deleuiſti: illũ ergo vulneraſti, cui tot abſtuliſti. Vulneratum enim intelligas diabolũ non penetrata carne quam non habet, ſed percuſſo corde vbi ſuperbus eſt. *Et in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. Tui ſunt cæli & tua eſt terra.* A te pluant, ſuper terram pluant. Tui ſunt cæli, ꝑ quos prædicata eſt veritas in circuitu tuo: tua eſt terra, quæ excipit veritatem in circuitu tuo: deniq; quid de illa pluuia factũ eſt? *Orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundaſti, Aquilonem & maria tu creaſti.* Nõ enim aliquid cõtra te valet, contra creatorem ſuũ. Et malitia quidem per ſuæ volũtatis peruerſitatem ſæuire poteſt mundus, nunquá tamen excedit modum poſitum à creatore qui fecit omnia. Quid ergo timeo Aquilonem, quid timeo maria? Eſt quidem in Aquilone diabolus, qui
Eſaiæ 14. dixit, Ponã ſedem meam in Aquilonem, & ero ſimilis altiſſimo: ſed humiliaſti ſicut vulneratũ ſuperbũ. Ergo quod in illis tu feciſti, plus valet ad dominationem tuã, quàm illorum voluntas ad malitiã ſuã. Aquilonem & maria tu creaſti. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Montes iſti intelliguntur, ſed aliquid ſignificãt. Thabor & Hermõ in nomine tuo exultabunt. Thabor interpretari dicitur veniens lumen. Sed vnde
Matt. 5. venit lumen de quo dictum eſt, Vos eſtis lumen mundi, niſi ab
Ioan. 1. illo de quo dictũ eſt, Erat lumen verũ quod illuminat, omnem hominem venientem in hunc mundũ? Illud ergo lumen quod eſt lumen mundi, ab illo lumine venit quod no aliunde accenditur, vt timẽdum ſit ne extinguatur. Ergo venit lumen ab illo, lucerna illa quæ non ponitur ſub modio, ſed ſuper candelabrũ, veniens lumen Thabor. Hermon autem interpretatur anathema eius. Merito venit lumen, & factum eſt anathema eius, cuius niſi diaboli vulnerati ſuperbi? Vt ergo illuminaremur abs te, datũ eſt vt anathema nobis eſſet, qui nos in ſuo errore & ſupbia detinebat, à te nobis eſt. Ergo Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, nõ in meritis ſuis, ſed in no-
Pſal. 115. mine tuo: dicent enim iſti, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam, propter mare ſæuiens, ne fortè dicant gentes, vbi eſt Deus eorum. *Tuũ brachium cum potentia.* Nemo
Pſal. 9. ſibi aliquid arroget, Tuũ brachiũ cũ potẽtia: à te facti ſumus, à te defenſi ſumus. Tuum brachium cum potentia. *Confirmetur*

manus

manus tua & exaltetur dextera tua, iuſtitia & iudicium præparatio
ſedis tuæ. Apparebit in fine iuſtitia tua & iudicium tuum, nunc
occulta ſunt iſta. Et de iudicio tuo dicitur in alio Pſalmo, Pro *Pſal.9.*
occultis filij erit manifeſtatio iudicij tui & iuſtitiæ tuæ. Ponẽ-
tur quidã ad dexterã, & quidã ad ſiniſtrã, & expaueſcẽt infide- *Mat.25.*
les cùm viderint, quod modo irridentes nõ credũt, Gaudebunt
iuſti cùm viderint quod modo nõ videntes credunt. Iuſtitia &
iudicium præparatio ſedis tuæ: vtiq; in die iudicij. Nunc ergo
quid? *Miſericordia tua & veritas præeũt faciem tuam.* Præparatio-
nem ſedis tuæ, iuſtitiã tuã & iudicium tuũ venturum timerẽ,
niſi antecederet te miſericordia & veritas tua. Quid timeam
in fine iudicia tua, quando præcedente miſericordia tua deles
peccata mea, & exhibendo veritatẽ, imples promiſſa tua? Mi-
ſericordia & veritas tua præeunt faciem tuam. Vniuerſæ, in- *Pſal.24.*
quit, viæ domini miſericordia & veritas. In his omnibus non
exultabimus, aut qđ exultamus capiemus, aut verba ſufficient
lætitiæ noſtræ, aut lĩgua idonea erit explicare gaudiũ noſtrũ?
Si ergo nulla verba ſufficiũt, *Beatus populus ſciens iubilationẽ.* O
beate popule putas intelligis iubilationẽ? Nullo modo beatus
es, niſi intelligas iubilationẽ. Quid eſt, intelligas iubilationẽ?
Scias vnde gaudeas, quod verbis explicare nõ poſſis. Gaudiũ
enim tuũ nõ de te, vt qui gloriãtur, in domino gloriẽtur: noli *1.Cor.1.*
ergo exultare in ſuperbia tua, ſed in gratia Dei. Vides ipſam
gratiã tantã eſſe, cui lingua explicandæ nõ ſit idonea, & intel-
lexiſti iubilationẽ: deniq; ſi intellexiſti in gratia iubilationẽ,
ipſius gratiæ audi cõmendationẽ Beatus certè populus ſciens
iubilationem. Quã iubilationẽ? Vide ſi nõ de gratia, vide ſi nõ
de Deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambu-*
labunt. Thabor ille veniens lumen, niſi in lumine vultus tui
ambulet, vento ſuperbiæ lucerna extinguitur. Domine in lu-
mine vultus tui ambulabunt. *Et in nomine tuo exultabũt tota die.*
Thabor ille & Hermon in nomine tuo exultabunt. Si volunt
tota die in nomine tuo: ſiautem exultabũt in nomine ſuo, nõ
tota die exultabunt. Nõ enim in gaudio perſeuerabunt, quãdo
de ſeipſis gaudebunt, & per ſuperbiã cadent. Ergo vt tota die
exultent, in nomine tuo exultabũt. *Et in iuſtitia tua exaltabũtur.*
Non in ſua iuſtitia, ſed in tua, ne ſint zelum Dei habentes, ſed *Rom.10.*
non ſecundum ſcientiam. Quidam enim notantur ab Apoſto-
lo quòd zelum Dei habeãt, ſed nõ ſecundum ſcientiam. Igno-
rantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes cõſtituere, & non in iu- *Ibidem.*

mine tuo exultantes, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Sed vnde? Quia zelum Dei habent, ſed nõ ſecundũ ſcientiã Populus autem ſciens iubilationem, illi enim nõ ſecundũ ſcientiã: beatus autem populus nõ neſciens, ſed ſciens iubilationẽ, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, niſi in nomine tuo ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, ſed in tua iuſtitia. Auferat de medio iuſtitiã ſuam; & humilietur; veniet

Pſal.88. Dei iuſtitia, & exaltabitur. Et in iuſtitia tua exaltabũtur. *Quoniã gloria virtutis eorũ tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrũ.* Quia tibi beneplacuit, nõ quia nos digni ſumus. *Quoniã domini eſt ſuſceptio.* Nã ego vt cumulus arenæ impulſus ſum vt caderem, & cecidiſſem niſi dominus ſuſcepiſſet me: quoniam domini eſt ſuſceptio. *Et ſancti Iſrael regis noſtri.* Ipſe ſuſceptio, ipſe te illuminat, in eius lumine tutus es, in eius lumine ambulas, iuſtitia eius exaltaris. Ipſe te ſuſcipit, infirmitatem tuã ipſe cuſtodit, ipſe te facit robuſtũ de ſe, nõ de te. *Tũc locutus es in aſpectu filijs tuis, & dixiſti.* Locutus es in aſpectu tuo, reuelaſti hoc Prophetis tuis. Ideo locutus es eis in aſpectu, id eſt, in reuelatione, vnde Prophetæ videntes dicebãtur: viderũt quiddã intus qđ dicerẽt foris, & in occulto audierũt quod palam prædicauerũt. Tũc locutus es in aſpectu filiis tuis, & dixiſti, *Poſui adiutoriũ ſuper potentẽ.* Intellexiſtis quem potẽtem? *Exaltaui electũ de populo meo.* Intelligitis quem electum, quem iam gaudetis exaltatum. *Inueni Dauid ſeruũ meũ.* Iuſtum Dauid, ex ſemi-

Pſal.44. ne Dauid. *In oleo ſancto meo vnxi eũ.* De illo enim dicitur, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.

1.Reg.16 *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachiũ meum confortabit eum.*

Pſal.44. Secundum quod ſuſceptio hominis facta eſt, ſecundum quod

Luc.1. caro in vtero virginis aſſumpta eſt, ſecũdũ quod ab illo qui in

Philip.2. forma Dei, æqualis eſt patri, forma ſerui ſuſcepta eſt, & factus eſt obediens vſque ad mortẽ, mortem autẽ crucis. *Nõ proficiet inimicus in eo.* Sæuit quidẽ inimicus, ſed nõ proficiet in eo: ſolet quidem nocere, ſed nõ nocebit. Quid eſt ergo quod affliget? Exercebit, nõ nocebit. Proderit ſæuiendo, quia in quos ſæuit coronabũtur vincendo. Quid enim vincitur, ſi nihil cõtra nos ſæuit? Aut vbi adiutor noſter Deus, ſi nos nõ dimicamus? Inimicus ergo faciat quod ſuũ eſt, ſed nõ proficiet inimicus in eo. *Et filius iniquitatis nõ apponet nocere ei. Et concidã inimicos eius à facie illius.* Cõcidũtur à cõſpiratione ſua, & quòd credũt cõcidũtur. Paulatim enim credũt, tanquã cõminuto capite vituli venient

nient in potũ populi Dei. Cõminuit enim caput vituli Moy- *Exod.32.*
ſes, ſparſit in aqua, & dedit bibere filiis Iſrael. Cõminuuntur
omnes infideles credunt paulatim, & à populo Dei bibuntur,
in corpus Chriſti traiiciuntur. Et cõcidã inimicos eius à facie
illius. *Et eos qui oderunt eum fugabo*, Fugabo ne noceant. Sed fu- *Pſal. 138.*
gatorũ iſtorum forte aliqui dicunt, Quò ibo à ſpiritu tuo, & à
facie tua quò fugiam? Et videntes nõ ſe habere quò fugiant ab
omnipotente, conuerſi fugiunt ad omnipotentem. Et eos qui
oderunt eum fugabo. *Et veritas mea & miſericordia mea cũ ipſo
eſt.* Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Mementote
quantum poteſtis, quàm ſæpe nobis commendentur duo hæc,
vt reddamus illa Deo. Sicut enim ipſe exhibuit nobis miſeri-
cordiã, vt deleret peccata noſtra: & veritatẽ, vt impleret pro-
miſſa ſua: ſic & nos ambulantes in via eius debemus ei redde-
re miſericordiam & veritatem: miſericordiam, vt miſerorum
miſereamur: veritatem, vt non iniquè iudicemus: non tibi tol
lat veritas miſericordiam, nec miſericordia impediat verita-
tem. Si enim per miſericordiam iudicaueris cõtra veritatem,
aut quaſi rigida veritate oblitus fueris miſericordiã, nõ ambu
labis in via Dei, vbi miſericordia & veritas occurrerũt ſibi. *Et
in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Quid opus eſt vt immore-
mur? Chriſtiani eſtis, Chriſtum agnoſcite. *Et ponam in mari ma-
num eius.* Hoc eſt, dominabitur gentibus. *Et in fluminibus dexte-* *Pſal. 84.*
ram eius. Flumina currunt in mare, cupidi homines in amari-
tudinẽ huius ſeculi prolabũtur, omnia tamẽ genera iſta Chri-
ſto ſubdita erũt. *Ipſe inuocauit me, pater meus es tu, Deus meus &
ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitum ponã eum, excelſum apud
reges terræ.* Martyres noſtri quorum natalitia celebramus, ſan
guinẽ ſuũ propter hæc credita, & nõdũ viſa fuderũt: quãto for
tiores nos eſſe debemus vidẽdo, ꝑ quod illi crediderũt? Excel
ſum enim apud reges terræ illi nõdũ viderũt Chriſtum, adhuc
principes cõueniebant in vnum aduerſus dominũ & aduerſus
Chriſtum eius. Nondum impletum erat quod in ipſo Pſalmo
ſequitur, Et nunc reges intelligite, erudimini omnes qui iudi- *Pſal. 2.*
catis terram. Iam ergo factus eſt Chriſtus excelſus apud reges
terræ, *In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum
meũ fidele ipſi.* Propter ipſum fidele teſtamẽtum, in ipſo media
tum eſt teſtamentum, ipſe mediator teſtamenti, ipſe ſignator
teſtamenti, ipſe fideiuſſor teſtamẽti, ipſe teſtis teſtamenti, ipſe
hæreditas teſtamenti, ipſe cohæres teſtamenti. *Et ponã in ſecu-*

lum ſeculi ſemen eius. Non tantùm in hoc ſeculo, ſed in ſeculum ſeculi, quò tranſibit vtiq; ſemen eius. Quæ eſt hæreditas eius?
Gal. 3. Semen Abrahæ quod eſt Chriſtus: ſi autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemē eſtis. Et ſi in æternū accepturi hæreditatem, ponet in ſeculum ſeculi ſemen eius. *Et thronum eius ſicut dies cæli.* Throni regū terrenorū, ſicut dies terræ. Alij ſunt dies cęli, alij
Pſal. 101. ſunt dies terræ. Dies cæli anni ſunt illi, de quibus dicitur, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Dies terræ ſuccedentibus vrgentur, præcedentes excluduntur: nec qui ſuccedūt manent, ſed veniunt vt eāt, & penè antequā veniant eunt. Iſti ſunt dies terræ. Dies autem cæli quæ? Et vnus dies cæli, & illi anni nō deficientes, nec initiū habent nec terminum, nec vllus dies ibi anguſtatur inter heſternum & craſtinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum, ſed dies cæli ſemper præſentes ſunt, vbi erit thronus eius in æternū. Quod reſtat, ſi placet, ſeruemus, quoniā lōgus eſt Pſalmus, & adhuc vobiſcū aliquid in nomine Chriſti acturi ſumus. Reficite ergo vires, non dico animi veſtri: nam video ꝙ animo infatigabiles eſtis, ſed propter ſeruos animæ vt durēt in miniſterio corpora veſtra, aliquantulum reficiemini, & refecti ad cibos redite.

Concio ſecunda de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi.

AD reliqua Pſalmi de quo in matutino locuti ſumus animum intendite, & piū debitum exigite eo reddituro per nos, qui fecit nos & vos. Dominus Chriſtus in ſuperioribus Pſalmi ex promiſſo Dei annuntiabatur, & adhuc in his verbis etiam quæ tractaturi ſumus, ipſe annuntiatur: de illo enim inter cætera paulò ſuperius dictum erat. Et ego primogenitum ponam eum, excelſum apud reges terræ. In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam. & teſtamentum meum fidele ipſi. Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cæli. De his & de omnibus ſuprà ab ipſo exordio quæ potuimus diximus: ſequitur autem, *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iuſtificationes meas prophanauerint, & mandata mea non cuſtodierint. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Miſericordiam verò meam non diſpergam ab eo, neque nocebo eos in veritate mea. Neque prophanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non reprobabo.* Magnum firmamentum, firmamentum promiſſionis Dei. Filij huius Dauid, filij ſunt ſponſi: omnes ergo Chriſtiani, filij eius dicuntur. Multum eſt autem quod promittit

Deus,

Deus,quia ſi Chriſtiani,hoc eſt,filij eius dereliquerint,inquit, legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, ſi iuſtificationes meas prophanauerint,& mandata mea nõ cuſtodierint,non cõtemnam eos,neq; in perditione dimittam eos.Sed quid faciam? Viſitabo in virga iniquitates eorũ, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantùm miſericordia vocãtis eſt:ſed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna ſuper te,& ſi filius bonus es,noli repellere diſciplinã patris tui.Quis eſt enim filius,cui nõ dat diſciplinam pater eius? Det diſciplinam,dum nõ auferat miſericordiam. Cædat contumacẽ, dum tamen reddat hæreditatem. Tu ſi promiſſa patris bene agnouiſti,nõ timeas flagellari,ſed exhæredari. Quem enim diligit Deus,corripit,flagellat autem omnẽ filium,quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari,cùm ſine peccato videat vnicum flagellatum? Viſitabo ergo,ait, in virga iniquitates eorũ: ſic & Apoſtolus cõminatur, Quid vultis? In virga veniam ad vos?Abſit,vt dicerent pij filij,ſi cum virga vẽturus es,noli venire. Melius eſt enim erudiri in virga patris, quàm in blandimento perire prædonis. Viſitabo, inquit, in virga iniquitates eorum,& in flagellis delicta eorum. Miſericordiam vero meã non diſpergam ab eo. A quo? Ab illo ſcilicet Dauid, cui talia promiſi, quem vnxi in oleo ſancto meo præ participibus ſuis. Agnoſcitis eum, à quo nõ diſperget Deus miſericordiã ſuam, ne quis fortè ſolicitus dicat, quandoquidem Chriſtum dicit, à quo ſe miſericordiã ſuam non diſperſurum eſſe cõfirmat,quid ergo peccator?nunquid enim hoc dixit,Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis? Viſitabo,inquit,in virga iniquitates eorũ,& in flagellis delicta eorum.Expectabas ad ſecuritatem tuam, miſericordiã verò meam non diſpergam ab eis. Et quidem hoc nonnulli codices habẽt,ſed emendatiores non habent:tamen & qui hoc habent,nihil ab re habent.Quomodo enim à Chriſto miſericordiam ſuam non diſpergit? Nunquid ipſe ſaluator corporis, vel in terra, vel in cælo peccauit, qui ſedet ad dexteram eius,& interpellat po nobis? A Chriſto tamen, ſed à membris eius, à corpore eius, quod eſt Eccleſia. Sic enim pro magno dicit, ꝙ ab illo non diſpergat miſericordiam ſuam,quaſi non agnoſcamus vnigenitum filium, qui eſt in ſinu patris: nõ enim pro perſona ſua ibi comparatur homo, ſed vna perſona eſt Deus & homo. Ergo ab eo non diſpergit miſericordiã ſuam, cum à membris eius, cùm ab eius corpore

Heb.12.

1.Cor.4.

Rom.8.

non diſpergit miſericordiā ſuam,in quo & ipſe in terra perſe-
cutiones patiebatur cum iā ſederet in cælo,& non de cælo cla
Act. 9. mabat, Saule Saule, quid perſequeris ſeruos meos: nec, quid
perſequeris ſanctos meos: nec, quid perſequeris diſcipulos
meos,ſed,quid me perſequeris? Sicut ergo cū eum ſedētem in
cælo nemo perſequeretur clamauit,quid me perſequeris,cùm
caput membra ſua cognoſceret,& à compage corporis ſui ca-
put charitas nō ſepararet:ſic cùm miſericordiam ſuam non di-
ſpergit ab eo,à nobis vtique non diſpergit,qui ſumus membra
eius & corpus eius,nec ideo tamen debemus ſecuri peccare,&
peruersè nobis polliceri: quonia quicquid fecerimus nō peri-
mus.Sunt enim quędā peccata,& quædā iniquitates,de quibus
quidem diſſerere,atq; definire,aut impoſſibile nobis eſt,aut ſi
iam eſſet poſſibilè,certè tēpori longum eſſet.Nemo enim po-
1. Ioan. 1. teſt ſe dicere eſſe ſine peccato,quia ſi dixerit mētietur.Si enim
dixerimus,quia peccatū non habemus, noſipſos decipimus,&
veritas in nobis non eſt.Ergo vnuſquiſq; pro peccatis ſuis ne-
ceſſariò flagellatur,ſed ab eo ſi Chriſtianus eſt Dei miſericor-
dia nō diſpergitur.Planè ſi in tantas ieris iniquitates,vt repel-
las à te virgam verberàtis,ſi repellas manum flagellatis,& de
diſciplina Dei indigneris,& fugias à patre cædente,& nolis eū
verberātem patrem pati,quia nō parcit peccāti,tu te alienaſti
ab hæreditate,ipſe te non abiecit.nam ſi maneres flagellatus,
non remaneres exhæredatus.Miſericordiā verò,inquit,meam
non diſpergā ab eo,neq; nocebo inveritate mea.Ad hoc enim
nō diſpergetur miſericordia liberantis, vt non noceat veritas
vindicantis.Neq; profanabo teſtamētum meum,& quæ proce
dunt de labiis meis nō reprobabo.Non quia filij eius peccant,
ideo ego mēdax inueniar:promiſi,facio.Pone,quia volunt illi
etiā cum deſperatione péccare,& ſtare omnino in peccato, vt
offendant oculos patris,& exhæredari mereantur: nónne ipſe
Matth. 3. eſt Deus,de quo dictum eſt, De lapidibus iſtis ſuſcitabit filios
Abrahæ? Itaq; dico vobis fratres, multi Chriſtiani tolerabili-
ter peccāt,multi flagello à peccato corriguntur,& emēdantur,
& ſanantur:multi omnino auerſi,dura ceruice obnitentes ad-
uerſus diſciplinam patris, & ipſam omnino Dei hæreditatem
recuſantes, habentes tamen ſignum Chriſti, eunt in tales ini-
Galat. 5. quitates: vt non poſſint niſi recitari inter eos, quoniā qui talia
Matth. 3. agunt regnū Dei nō poſſidebunt. Non tamen propter hos re-
& 13. manebit Chriſtus ſine hæreditate, non propter paleam etiam
frumen-

frumẽta interibunt, non propter piſces malos nihil ex illa ſagena mittet̃ in vaſcula. Nouit dñs qui ſunt eius: ſecurus enim promiſit, qui nos antequã eſſemus, prædeſtinauit quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit: quos autẽ vocauit, illos & iuſtificauit: quos autẽ iuſtificauit, illos & glorificauit. Peccent quantum volunt deſperati, reſpõdeant membra Chriſti, Si Deus pro nobis quis cõtra nos? Non ergo nocebit Deus in veritate ſua, non erit fallax, nec profanabit teſtamẽtum ſuũ. Manet immobile teſtamentũ eius, quia ipſe ſibi præſciẽs prædeſtinauit hæredes. Et quæ procedunt de labiis eius non reprobabit. Audiſti iam confirmationem tuã: audi ſecuritatem tuam, ſi te in membris Chriſti eſſe cognoſcis. *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mẽtiar.* Expectas vt iterum iuret Deus: quoties iuraturus eſt, ſi ſemel iurãdo mentitur? Vnam iurationem pro vita noſtra habuit, qui pro nobis ad mortem vnicũ ſuum miſit. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar. *Semẽ eius in æternũ manebit.* In æternum manet ſemen eius, quia nouit dñs qui ſunt eius. *Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis.* Sedes eius, quibus dominat, in quibus ſedet, in quibus regnat. Si ſedes eius, & membra eius: quia etiam membra noſtra ſedes ſunt capitis noſtri. Videte quemadmodum cætera omnia membra noſtra caput portãt: caput autem ipſum ſuper ſe nõ portat aliquid, ſed ipſum portatur à cæteris membris noſtris, quaſi totum corpus hominis ſedes ſit capitis. Sedes ergo eius omnes in quibus regnat Deus. Sic erunt, inquit, omnes in conſpectu meo ſicut ſol: quia iuſti fulgebunt in regno patris mei ſicut ſol. Sed ſol ſpiritaliter, non corporaliter: ſicut lucet iſte de cælo, quem facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Deniq; iſte ſol in conſpectu eſt, non ſolum hominum, verumetiam pecorum minutiſſimarúmq; muſcarum. Quod enim quorumlibet viliſſimorum animalium nõ videt ſolem iſtum? Aut verò de iſto ſole quid ait propriè? Sicut ſol in cõſpectu meo, non in cõſpectu hominum, non in conſpectu carnis, non in conſpectu mortalium animalium, ſed in cõſpectu meo. Et ſicut luna, ſed quæ luna? Perfecta in æternum. Etenim etſi perficitur luna iſta quam nouimus, alio die incipit minui, poſteaquàm perfecta fuerit. Sicut luna, inquit, perfecta in æternũ, ſic perficietur ſedes eius tãquã luna ſed luna in æternum perfecta. Si ſol, quare & luna? Per lunã ſolent ſignificare ſcripturæ mortalitatem carnis huius, propter

2. Tim. 2. *Rom. 8.* *Mat. 13.* *Matth. 5.*

augmēta & detrimenta, propter tranſitoriā ſpeciem. Denique
Luca 10. & Hiericho luna interpretatur. Et vtique quidā qui deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, incidit in latrones: deſcendebat enim ab immortalitate ad mortalitatem. Similis eſt ergo caro iſta lunæ, quæ omni tēpore & omni mēſe patitur augmēta & detrimenta: ſed erit caro iſta noſtra in reſurrectione perfecta, & teſtis in cælo fidelis. Itaque ſi in ſolo animo perficeremur, tantummodo ſoli nos cōpararet. Rurſus ſi in ſolo corpore perficeremur, tantūmodo lunę nos cōpararet. Sed quia perficiet nos Deus & in animo & in corpore, ſecundum animum dictum eſt, ſicut ſol in cōſpectu meo: quia animum non videt niſi Deus: & ſicut luna iam caro perfectè in æternum, in reſurrectione mortuorum, & teſtis in cælo fidelis. Quia vera dicebantur omnia de reſurrectione mortuorū, obſecro vos audite hoc iterum planius, & mementote. Scio enim quoſdā intellexiſſe, alios verò fortaſſe quid dixerim adhuc inquirere. In nulla re ſic cōtradicitur fidei Chriſtianæ, quàm in reſurrectione
Luca 2. carnis. Deniq; ille qui natus eſt in ſignum, cui cōtradicitur: & ipſe carnem ſuam reſuſcitauit, vt obuiam iret cōtradictori: & qui poſſet membra ſua ſic ſanare, vt ea vulnerata fuiſſe nō appareret, cicatrices ſeruauit in corpore, vt vulnus dubitationis ſanaret in corde. In nulla ergo re tā vehementer, tam pertinaciter, tam obnixè & contentiosè cōtradicitur fidei Chriſtianæ ſicut de carnis reſurrectione. Nam de animi immortalitate multi etiā Philoſophi gentiū multa diſputauerunt, & immortalem eſſe animum humanum pluribus & multiplicibus libris conſcriptū memoriæ reliquerunt. Cùm ventū fuerit ad reſurrectionem carnis, nō titubant, ſed apertiſſimè cōtradicunt, & cōtradictio eorū talis eſt, vt dicant fieri non poſſe, vt caro iſta terrena poſſit in cælum aſcēdere. Ideo luna iſta perfecta in æternum, & aduerſus omnes cōtradictores teſtis in cælo fidelis. Hæc de Chriſto promiſſa ſunt, quàm certa, quàm firma, quàm aperta, quàm indubitata. Nam etſi quædam ſunt tecta myſteriis, quædā tamen ſic manifeſta, vt ex ipſis facillimè aperiātur obſcura. Hæc cū ita ſint, videte quid ſequitur: *Tu verò repuliſti, & ad nihilū deduxiſti, diſtuliſti Chriſtū tuum. Auertiſti teſtamētum ſerui tui, profanaſti in terra ſanctitatē eius. Deſtruxiſti omnes maceriæs eius, poſuiſti munitiones eius formidinē. Diripuerunt eū omnes tranſeuntes viā, factus eſt opprobriū vicinis ſuis. Exaltaſti dexterā inimicorum eius, iocundaſti omnes inimicos eius. Auertiſti adiutoriū gladij eius,*

eius,& nõ es opitulatus ei in bello. Diſſoluiſti eum ab emundatione, & ſedem eius in terra colliſiſti. Minuiſti dies ſedis eius,perfudiſti eum confuſione. Quid eſt hoc?Illa omnia promiſiſti,tu verò iſta contrariè feciſti. Vbi ſunt promiſſiones,ad quas paulò ante gaudebamus,de quibus tam alacriter plaudebamus,de quibus ſecuri gratulabamur, quaſi alius promiſerit, alius euerterit. Quod miradum eſt:nõ alius,ſed tu.Tu verò qui promittebas, tu qui cõfirmabas,tu qui propter dubitationem humanã etiam iurabas, illa promiſiſti, iſta feciſti. Vbi tenebo iuſiurandum tuum, vbi inueniam promiſſum tuum? hæc promiſiſti,hæc feciſti. Quid eſt hoc?ita verò falſum promitteret Deus,aut falſum iuraret? Quare ergo illa promiſit, & iſta fecit? Ego dico quia iſta fecit,vt promiſſa firmaret.Sed quis ego qui iſta dico? Videamus ſi hoc veritas dicit, tunc non erit inane quod dico. Dauid poſitus erat, cui promitterentur hæc omnia in ſemine eius, quod eſt Chriſtus,implenda. Propter promiſſa ergo quæ dicta ſunt ad Dauid, expectabant homines impleri in Dauid. Proinde ne quiſquã Chriſtianus cùm diceret de Chriſto dixit: alius diceret,non,ſed de illo Dauid dixit:& erraret cũ diceret, ſi videret impleta omnia eſſe in Dauid:deſtruxit ea in Dauid, vt cũ videas in illo nõ impleta, quæ neceſſe eſt impleri, quæras alterum,in quo oſtẽdatur impleri. Ita etiam dictum eſt de Eſau & Iacob, Maior ſeruiet minori:& inueniemus maiorem adoratũ à minore,cùm ſcriptũ ſit,Maior ſeruiet minori. Et cũ in illis duobus præcedentibus videris non impletum,expectes duos populos,in quibus impleatur quod nõ mendax Deus polliceri dignatur. Ecce ex ſemine tuo dixit Dauid, ponam ſuper ſedẽ tuã.Promiſit ex ſemine eius in æternum aliquid,& natus eſt Salomon.Factus eſt autem tãtæ ſapientiæ tantæq; prudentiæ,vt promiſſio Dei de ſemine Dauid in illo putaretur impleta,Sed cecidit Salomon,& dedit locum ſperandi Chriſtum, vt quoniã Deus nec falli poſſet nec fallere,quẽ ſciebat caſurum, non in eo poneret promiſſum ſuum,ſed poſt caſum eius reſpiceres tu Deum, & flagitares promiſſum tuum. Ergo domine mẽtitus es? Non imples quod promiſiſti? nõ exhibes quod iuraſti?Fortè hîc dicturus tibi erat Deus,Iuraui quidẽ & promiſi,ſed iſte noluit perſeuerare.Quid ergo tu dñe Deus,nõ præſciebas iſtũ non perſeueraturum?Vtiq; ſciebas.Quare ergo in nõ perſeueraturo mihi quod æternum eſſet promittebas?nónne tu dixiſti?Si dereliquerint legẽ meã,& in iudiciis meis non

Geneſ.25.

1.Reg.11.

ambulauerint, & mãdata mea nõ cuſtodierint, & teſtamentum meũ prophanauerint, manebit tamẽ promiſſio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuraui in ſancto meo, intus in ſecreto quodã in ipſo fonte, vnde Prophetæ biberũt qui nobis hęc eructauerunt. Semel iuraui, inquit, ſi Dauid mẽtiar. Exhibe ergo quod iuraſti, redde quod promiſiſti. Sublatũ eſt de iſto Dauid, ne expectaretur in iſto Dauid. Expecta ergo quod ꝓmiſi, nouit illud & ipſe Dauid: vide enim quid dicat, Tu verò repuliſti & ad nihilum deduxiſti. Ergo vbi eſt quod promiſiſti? Diſtuliſti Chriſtum tuũ: quãuis triſtia quædã enumeret, in hoc tamen verbo reficit nos. Manet omnino Deus qđ promiſiſti, nã & Chriſtum tuum nõ abſtuliſti, ſed diſtuliſti. Huic ergo Dauid in quo ſperabãt ignari promiſſa ſua Deũ cõpleturum, videte quid accidit vt promiſſa Dei firmius in alio ſperata compleantur. Diſtuliſti Chriſtũ tuũ, euertiſti teſtamẽtum ſerui tui. Vbi eſt enim teſtamẽtum vetus Iudæorum? vbi eſt terra illa promiſſionis, in qua habitãtes peccauerũt, qua deleta migrauerunt? Regnũ Iudæorum quæris, nõ eſt: altare Iudæorũ quæris, nõ eſt: ſacrificiũ Iudeorũ quæris, nõ eſt: ſacerdotiũ Iudæorũ quęris, nõ eſt. Euertiſti teſtamentum ſerui tui, prophanaſti in terra ſanctitatẽ eius. Sancta illa quæ habebãt, terrena eſſe oſtẽdiſti. Deſtruxiſti oẽs macerias ei⁹ quib⁹ eũ munieras. Quãdo enim diriperetur, niſi maceriæ dirutæ fuiſſent? Poſuiſti munitiones eius formidinẽ.

Rom. 11. Quid eſt formidinem? vt dicat peccãtibus. Si Deus naturalibus ramis nõ pepercit, neq; tibi parcet. Diripuerunt eum oẽs trãſeuntes viam, oẽs ſcilicet gentes per viã, hoc eſt, per vitã iſtam trãſeuntes diripuerũt Iſrael, diripuerunt Dauid. Primũ videte

Pſal. 62. fruſta eius in omnibus gẽtibus: de ipſis enim dictũ eſt, Partes vulpiũ erunt. Reges quippe impios vulpes appellauit ſcriptura, doloſos & timidos, quos terret virtus aliena. Ideo ipſe dñs

Lucæ 13. cum de Herode cõminãte loqueretur, Dicite, inquit, vulpi illi. Rex qui neminẽ hominũ timet, ipſe vulpes non eſt, leo ille de

Geneſ. 49 tribu Iuda, cui dicitur, A ſcẽdiſti recumbens, dormiſti ſicut leo. Poteſtate aſcendiſti, poteſtate dormiſti: quia voluiſti dormiſti,

Pſal. 3. quia voluiſti aſcẽdiſti: ideo in alio Pſalmo dicit, Ego dormiui. Nónne plana erat ſententia, Dormiui & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniã dñs ſuſcepit me? Quare additũ eſt ego? Et cũ magno pondere pronunciatum eſt, ego dormiui. Ego dormiui, illi ſæuierũt, illi perſecuti ſunt: ſed ſi noluiſſẽ nõ dormiſſem. Ego dormiui: ergo de quibus dictũ erat, Partes vulpiũ erunt: de his dictũ eſt nunc, Diripuerũt eum oẽs trãſeuntes viam, factus eſt

opprobriũ vicinis ſuis. Exaltaſti dexterã inimicorũ eius, iocundaſti oẽs inimicos eius. Aduertite Iudæos, & videte omnia impleta quæ prædicta ſunt. Auertiſti adiutoriũ gladij eius: Quõ ſolebãt pauci dimicare, multos proſternere? Auertiſti adiutorium gladij eius, & nõ es opitulatus ei in bello. Merito victus, merito captus, merito à regno ſuo alienatus, merito diſperſus. Eam enim terrã perdidit, pro qua dñm occidit. Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Diſſoluiſti eum ab emũdatione. Quid eſt hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Quantuncunq; enim cædat Deus, quãtumlibet iraſcatur, quãtumlibet verberet, flagellet ligatũ, tamen flagellet quẽ mundet, nõ diſſoluat ab emũdatione. Si enim diſſoluit ab emundatione, iam nõ habet mundãdum, ſed proiiciendum. A qua ergo emũdatione diſſoluitur Iudæus? A fide. Ex fide enim viuimus, & de fide dictũ eſt, Fide mundãs corda eorũ. Et quia ſola fides Chriſti mundat, nõ credẽtes in Chriſtum ſoluti ſunt ab emundatione. Diſſoluiſti eum ad emundatione, & ſedẽ eius in terra colliſiſti, merito & fregiſti, minuiſti dies ſedis eius. Putabãt ſe in æternum regnaturos: minuiſti dies ſedis eius, perfudiſti eum cõfuſione. Hæc omnia venerũt Iudæis, nõ tamẽ ablato Chriſto, ſed dilato. Videamus ergo vtrũ impleat Deus promiſſa ſua. Poſt hæc dura quæ cõmemorauit eueniſſe illi populo & illi regno, ne ibi putaretur Deus impleuiſſe quod promiſerat, & nõ daret alterũ regnum in Chriſto, cuius regni nõ erit finis, alloquitur eũ Propheta & dicit, *Quouſq; domine auerteris in fini?* Forte enim non in finẽ & ab ipſis, quia cæcitas ex parte Iſrael facta eſt, vt plenitudo gẽtium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Interea tamẽ *Exardeſcet ſicut ignis ira tua. Memẽto quæ eſt ſubſtãtia mea.* Dauid iſte dicit poſitus in carne in Iudæis, poſitus in ſpe in Chriſto, Memẽto quæ eſt ſubſtãtia mea? Non enim quia Iudæi defecerunt, defecit ſubſtãtia mea. Etenim de illo populo virgo Maria, de virgine Maria caro Chriſti, & caro illa nõ peccatrix, ſed peccatorũ mundatrix. Ibi eſt enim, inquit, ſubſtãtia mea. Memẽto quæ eſt ſubſtãtia mea. Non enim oĩno interiit radix, veniet ſemẽ cui ꝓmiſſum eſt, diſpoſitũ per angelos in manu mediatoris. Memẽto quæ eſt ſubſtãtia mea. *Non enim vane cõſtituiſti oẽs filios hominũ.* Ecce oẽs filij hominũ ierunt in vanitatẽ, tu tamẽ nõ vane illos cõſtituiſti. Cum ergo ierunt oẽs filij hominũ in vanitatẽ, quos tu nõ vane cõſtituiſti, vnde eos mũdares à vanitate? Nũquid nihil tibi ſeruaſti? Illud qđ tibi ſeruaſti vnde mũdares homines à vanitate, ſanctus ille

Act.15. *Rom.11.* *Galat.3.*

tuus, in eo ſubſtantia mea. Ex illo enim mundantur omnes, quos non fruſtra cōſtituiſti à propria vanitate, quibus dicitur, Filij hominum quouſq; graues corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Forte ſoliciti facti conuerterentur à vanitate, inuenirent ſe vanitate inquinatos, quærerēt vnde mundarentur. Succurre, fac ſecuros. Et ſcitote quoniā admirabilem fecit dominus ſanctū ſuum, Sanctum ſuum admirabilem fecit, inde omnes vanitates mūdauit. Ibi eſt, inquit, ſubſtātia mea, meméto eius. Non enim vanè cōſtituiſti omnes filios hominum. Ergo ſeruaſti aliquid vnde mundarentur. Quis eſt iſte quem ſeruaſti? *Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem?* Ergo ille homo qui viuet & nō videbit mortem, ipſe mundat à vanitate: non enim in vanitate conſtituit omnes filios hominum. Aut poteſt illos contemnere qui fecit illos, nō eos cōuerteret, & non mundaret? Quis eſt homo qui viuet, & nō videbit mortem? Surgens enim à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra nō dominabitur: deniq; cùm in alio Pſalmo ſcriptū legatur, Non derelinques animā meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionē: aſſumit hoc teſtimonium apoſtolica diſciplina, & ita in Actibus Apoſtolorū cōtra infideles diſputat, dicens, Viri fratres, ſcimus quia Dauid Patriarcha mortuus eſt, & caro eius vidit corruptionē: non ergo de illo dictum eſt, Nec dabis ſanctū tuum videre corruptionē. Si ergo non de illo dictū eſt, de quo dictum eſt, Quis eſt homo qui viuet & nō videbit mortem? Sed fortè nullus eſt, imò quis eſt vt quæras dictū eſt, vt nō deſperes. Sed forte eſt aliquis homo qui viuet & nō videbit mortē, nō tamen dixit de Chriſto qui mortuus eſt. Nullus omnino homo eſt qui viuet, & nō videbit mortem, niſi qui iam pro mortalibus mortuus eſt. Nā vt ſcias quia de illo dixit, vide quid ſequitur. Quis eſt homo qui viuet, & nō videbit mortem? Ergo nunquā fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo viuet, & non videbit mortem? *Eruet animam ſuam de manibus inferni.* Ecce vere ſolus omnino, ſingulariter ſolus viuit, & non videbit mortem, & eruet animā ſuam de manibus inferni: quia etſi cæteri fideles eius reſurgēt à mortuis, & viuent & ipſi in æternū, & nō videbunt morte, nō tamen animā ſuam ipſi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animā ſuā de manibus inferni, ipſe eruet animas fidelium ſuorū, ipſi ſe eruere non poſſunt, probat, quia ipſe animā ſuam eruit. Poteſtatē habeo ponendi animā meam, & poteſtatē habeo iterum ſumendi eam

Ibidem. *Rom. 6.* *Pſal. 15.* *Acto. 2. & 15.* *Ioan. 10.*

eam. Nemo tollit eam à me, quia ego dormiui: ſed ipſe eā pono à me, & iterū ſumo eam, quia ipſe eſt qui eruit animā ſuam de manibus inferni. Sed & in ipſa fide Chriſti laboratū eſt aliquantum, & diu dixerunt gentes frementes, quando morietur & peribit nomen eius? Propter hos ergo iam in Chriſtum cre- Pſal. 40.
dentes, ſed aliquandiu laboraturos, ſequitur & dicit. *Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine?* Iam agnouimus Chriſtum mundatorem, iam tenemus in quo cōples promiſſa. Exhibe in illo quod promiſiſti, ipſe eſt qui viuet & non videbit mortem. Ipſe eſt qui eruit animā ſuam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerunt iſta martyres, quorū natalitia celebramus, ipſe viuet & nō videbit mortē, ipſe eruet animā ſuam de manibus inferni, & nos propter te mortificamur tota die. Pſal. 43.
deputati ſumus velut oues occiſionis. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine? *Quas iuraſti Dauid in veritate tua? Memento opprobrij ſeruorū tuorū.* Iam in illo viuente, iam in illo cælo ad dexterā patris ſedente, opprobria obiecta ſunt Chriſtianis: crimen de Chriſto Chriſtiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, Eſaiæ 54.
& habēs filios abundantiores quàm illa quæ habebat virū, audiuit ignominias, audiuit opprobria: ſed Eccleſia multiplicata Gal. 4.
extendēs in dexterā atq; ſiniſtrā ignominiā viduitatis ſuæ, iam nō eſt memor. Memēto dñe apud quem eſt abūdantia ſuauitatis memoriæ tuæ: memēto, noli obliuiſci. Quid memēto? Memēto opprobrij ſeruorū tuorū. *Quod cōtinui in ſinu meo multarū gentiū.* Ibam, inquit, prædicare, & opprobria audiebā, & in ſinu meo continebam, quia implebā. Blaſphemamur, rogamus, quaſi purgamenta mundi facti ſumus, omniū peripſema. Diu con- 1. Cor. 4.
tinuerūt Chriſtiani opprobria in ſinu ſuo, in corde ſuo, nec audebant reſiſtere conuiciantibus, antequam crimen videretur reſpōdere pagano. Nunc iam crimen eſt remanere paganum. Gratias domino, memor fuit opprobriorū noſtrorū, exaltauit cornu Chriſti ſui, fecit admirabilem apud reges terræ. Iā modo nemo inſultat Chriſtianis, aut ſi inſultat, non publicè inſultat: ſic loquitur mala, vt plus timeat audiri, quàm velit credi. Quod cōtinui in ſinu meo multarū gentiū. *Quod exprobrauerūt inimici tui domine.* Et Iudæi & Pagāi, *Quod exprobrauerūt?* Quid exprobrauerunt? *Commutationem Chriſti tui.* Hoc exprobrauerunt, commutationem Chriſti tui. Hoc enim obiecerunt, quia mortuus eſt Chriſtus, quia crucifixus eſt Chriſtus. Quid obiicitis inſani? Quamuis iā nemo eſt qui obiiciat, tamen ſi qui reli-

qui remanſerunt,qui obiicitis, quia mortuus eſt Chriſtus? Ille non-perimebatur, ſed cõmutabatur. Mortuus dicitur propter triduũ, Ecce quid exprobrauerunt inimici tui,nõ amiſſionem, nõ perditionem,ſed planè comutationem Chriſti tui. Mutatus eſt ille à tẽporali vita ad æternã, mutatus eſt à Iudæis ad gentes, mutatus eſt etiam à terra in cælũ. Eant nunc vani inimici tui,& adhuc exprobrent commutationem Chriſti tui. Vtinã & ipſi mutentur,& cõmutationem Chriſti tui nõ exprobrabunt: ſed diſplicet Chriſti mutatio, quia ipſi mutari nolunt. Neque
Pſal.54. enim eſt illis cõmutatio,& nõ timuerunt Deum, quod exprobrauerunt inimici tui cõmutationem Chriſti tui. Et exprobrauerũt illi cõmutationẽ:tu autẽ quid? *Benedictio autẽ domini in æternũ,fiat fiat*. Gratias miſericordiæ ipſius. Quid dicam aliud, quàm gratias gratiæ ipſius? Nõ enim gratias agimus, nõ dam9, nec reddimus,nec referimus,nec repẽdimus gratia:ſed tãtum verbis agimus, retribuimus. Ipſe nos gratis ſaluos fecit, ipſe impietates noſtras attẽdit, ipſe nos nõ eum quærentes quæſiuit,inuenit,redemit,liberauit à dominatu diaboli & poteſtate dæmoniorũ. Alligauit nos fide mundãdos, vnde ſoluit illis inimicos qui nõ credunt,& ideo mundari nõ poſſunt. Dicant qui remanſerunt quicquid volunt, quotidie in dies ſingulos minus minúſq; remanebunt:obiiciãt,irrideãt, exprobrent,non interitum,ſed cõmutationẽ Chriſti tui, nõ vident quia cum iſta dicunt,deficiunt aut nõ credendo,aut moriendo? Illorũ enim maledictio tẽporalis eſt,benedictio autẽ dñi in æternũ:& ad cõfirmandã benedictionem ne quis timeat,fiat,fiat,iſta ſubſcriptio eſt cautionis dñi. Securi ergo de promiſſionibus eius,præterita credamus,præſentia cognoſcamus,futura ſperemus,nõ nos auertat inimicus à via,vt qui colligit nos tanquam pullos ſuos ſub alis ſuis,foueas nos,nec aberremus ab alis eius,ne accipiter æthereus rapiat implumes adhuc pullos. Non enim de ſe debet Chriſtianus ſperare, ſi vult eſſe firmus:vapore materno nutriat. Ille eſt enim gallina colligens pullos ſuos, de qua im-
Lucæ 13. properatur illi ciuitati infideli Hieruſalẽ, Quotiẽs volui col-
Matt.23. ligere filios tuos,tãquã gallina pullos ſuos ſub alis ſuis,& noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta:hinc dictũ eſt, Poſuiſti munitiones eius formidinẽ. Quia ergo illi noluerunt cõtegi ſub alis gallinæ huius,& tale exemplum dederunt quo timere debeamus à volaticis ſpiritibus immũdis,quærentibus quotidie quod rapiant, intremus ſub alas gallinæ huius

diuinæ

diuinæ ſapientiæ, quoniã propter pullos ſuos infirmata eſt vſque ad mortem, Amemus dominum Deum noſtrum, amemus Eccleſiã eius, illum ſicut patrem, iſtam ſicut matrem: illum ſicut dominum, hanc ſicut ancillam eius, quia filij ancillæ ipſius ſumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnum, & promeretur alterum: nemo dicat, in idola quidem vado, arreptitios quidem & ſortilegos conſulo, ſed tamen Dei Eccleſiam non relinquo, catholicus ſum: tenens matrem, offendis patrem: alius item dicit, Abſit à me, non cõſulo ſortilegum, nõ quæro arreptitium, nõ quæro diuinationes ſacrilegas, nec eo ad adorãda dæmonia, non ſeruio lapidibus, ſed tamen in parte Donati ſum. Quid tibi prodeſt non offenſus pater, qui offenſam vindicat matrem? Quid prodeſt ſi dominum cõfiteris, Deum honoras, ipſum prędicas, filium eius agnoſcis, ſedentem ad dexteram patris confiteris, & blaſphemas Eccleſiam eius? Nõ te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidie obſequereris, cuius limina ſeruiendo contereres, quem quotidie nõ dico ſalutares, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia, ſi vnũ crimen de eius cõiuge diceres, nunquid domum eius intrares? Attẽdite ergo chariſſimi, tenete oẽs vnanimiter Deũ patrẽ & matrẽ Eccleſiã. Natalitia ſanctorũ cũ ſobrietate celebrate, vt imitemur eos q̃ præceſſerũt, & gaudeãt de vobis, q̃ orãt ꝓ vobis, vt benedictio domini in æternũ maneat ſuper vos, fiat fiat.

In Pſalmum LXXXIX. Enarratio.

ORatio Moyſi hominis Dei. Prænotatur Pſalmus iſte, per quem hominem ſuum Deus legem dedit populo ſuo, quem per eundem hominem ſuum, de domo ſeruitutis liberans, quadraginta annis ꝑ eremum duxit, Fuit ergo Moyſes miniſter veteris teſtamenti, & Propheta noui teſtamenti oĩa quippe illa in figura cõtingebant in illis: ſicut ait Apoſtolus. Scripta ſunt aũt ad correptionẽ noſtrã, in quos finis ſeculorũ obuenit. Secundũ hãc ergo diſpẽſationẽ quæ facta eſt per Moyſen, inſpiciendus eſt Pſalmus iſte qui ex eius oratione titulũ accepit. *Domine*, inquit, *refugiũ tu factus es nobis in generatione & generationẽ.* Siue in omni generatione, ſiue in duabus, vetere & noua, quia ſicut dixi, miniſter fuit ille teſtamẽti pertinentis ad generationem veterem, & Propheta teſtamẽti pertinentis ad generationem nouam. Cuius teſtamenti ſponſor ſponſúſque coniugij, quod de illa generatione ſortitus eſt, ait *1.Cor.10.*

Ioan.8. ipſe Ieſus, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi:de me enim ille ſcripſit. Non enim credendum eſt ab ipſo omnino Moyſe iſtum Pſalmum fuiſſe conſcriptum, qui vllis eius literis inditus non eſt, in quibus eius cantica ſcripta ſunt, ſed alicuius ſignificationis gratia tam magni meriti ſerui Dei nomen adhibitum eſt, ex quo dirigeretur legẽtis vel audientis intẽtio. Factus es, inquit, nobis domine refugiũ in generatione & generationẽ. Quale autem refugium factus ſit, quoniã ſcilicet nobis cœpit eſſe quod nõ erat, id eſt, refugium: nõ autem ipſe nõ erat ante quã nobis eſſet refugium, ſecutus adiunxit, *Priuſquã mõtes fierent & formaretur terra & orbis terræ, & à ſeculo vſque in ſeculum tu es.* Tu ergo qui ſemper es, & antequã eſſemus, & antequam mundus eſſet, refugiũ ex quo ad te cõuerſi ſumus factus es nobis: nõ mihi autem videtur vtcunque intelligendum quod ait, Priuſquã mõtes fierent & formaretur terra: vel ſicut alij codices habent, quod de vno verbo Græco expreſſum eſt, fingeretur terra. Mõtes quippe partes terræ ſunt altiores: & vtique ſi antequam formaretur terra Deus eſt à quo terra formata eſt, quid magnum de montibus, vel quibuſlibet aliis eius partibus dicitur, cum ſit Deus nõ ſolum ante terrã, ſed & ante cælum & terrã, & ante omnem corporalem & ſpiritalem creaturam? Sed nimirum vniuerſa creatura rationabilis hac differentia fortaſſe diſtincta eſt, vt mõtium nomine ſignificarentur celſitudines angelorum, & terræ nomine humilitas hominum. Et ideo quãuis omnia quæ creata ſunt, nõ incongrue vel facta vel formata dicantur, tamẽ ſi verborũ iſtorũ eſt vlla proprietas, facti ſunt angeli, qui cũ in eiſdem cæleſtibus enumerarentur operi-
Gen.2. bus, ita enumeratio ipſa cõcluſa eſt, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe
Pſal.32. mandauit & creata ſunt. Vnde autẽ homo ſecundũ corpus fieret, terra formata eſt: nam hoc verbo ſcriptura vtitur, vbi legimus, vel finxit Deus, vel formauit Deus hominẽ de limo terræ. Ergo priuſquã fierent ea quæ in creatura tua ſumma atq; magna ſunt: q̃d enim maius rationali cæleſtiq; creatura: & priuſquã fingeretur terra, vt eſſet qui te agnoſceret, & laudaret in terra, & hoc parũ eſt, q̃a iſta cœperũt, ſiue in tẽpore ſiue cũ tempore, ſed à ſeculo & vſq; in ſeculũ tu es. Quod cõueniẽtius diceretur ab æterno in æternũ. Nõ enim à ſeculo Deus, quia eſt ante ſecula: aut vſq; in ſeculũ, cuius eſt finis, cum ſit ille ſine fine: ſed ex ambiguo verbo Græco fit plerunque in ſcripturis, vt vel ſeculũ pro æterno, vel æternũ pro ſeculo ponat Latinus inter-

terpres. Optimè autē non ait à ſeculo tu fuiſti, & vſq; in ſecu-
lum tu eris: ſed præſentis ſignificationis verbũ poſuit, inſinuãs
Dei ſubſtãtiam omnimodo incõmutabilem, vbi non eſt, fuit &
erit, ſed tãtũmodo eſt: vnde dictũ eſt, Ego ſum qui ſum: &, Qui *Exod.3.*
eſt, miſit me ad vos: Et, mutabis ea & mutabũtur, tu autē idem
ipſe es, & anni tui non deficient. Ecce quæ æternitas facta eſt
nobis refugiũ, vt in ea mãſuri, ad eam de hac tēporis mutabi-
litate fugiamus. Sed quoniã cum hic ſumus, in magnis & mul-
tis tentationibus viuimus, quib⁹ ne auertamur ab iſto refugio
metuendũ eſt, intueamur quid cõſequēter oratio poſcat homi-
nis Dei. *Ne auertas hominē in humilitatē.* Id eſt, ne à tuis æternis
atque ſublimibus homo auerſus, tēporalia cõcupiſcat, ſapiat-
que terrena. Et hoc à Deo petit quod Deus ipſe præcepit, ſimi-
li omnino ſententia qua in oratione dicimus. Ne nos inferas in *Matt.6.*
tentationem: deniq; & hic adiungit, *Et dixiſti, cõuertimini filij ho-
minũ.* Tãquam diceret, hoc à te peto quod ipſe iuſſiſti, dãs eius
gratiæ gloriam, vt qui gloriatur, in domino glorietur, ſine cu-
ius adiutorio, per arbitriũ voluntatis tētationes huius vitæ ſu-
perare nõ poſſumus. Ne auertas, inquit, hominem in humilita-
tem: & tamē tu dixiſti, Cõuertimini filij hominũ. Sed da quod
iuſſiſti, precē petentis exaudiendo, & adiuuãdo volentis fidem.
*Quoniã mille anni ante oculos tuos, tanquã dies heſterna eſt quæ præ-
teriјt.* Ideo debemus ad refugiũ tuum, vbi ſine vlla mutabilitate
tu es, ab his prætereũtibus labentibúſq; cõuerti: quoniã quan-
tumlibet huic vitæ longum tempus optetur, mille autem anni
ante oculos tuos tãquam dies heſternus eſt qui præteriit: non
ſaltem tanquam dies craſtinus qui venturus eſt, ita omnia quæ
temporis fine clauduntur, pro trãſactis habenda ſunt. Vnde & *Philip.3.*
ea ſibi Apoſtoli Pauli poſtpoſuit intentio, quæ retro ſunt obli-
uiſcentis, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, & in ea quæ
ante ſunt extenti, quæ appetitio eſt æternorũ. Ne putarent au-
tem aliqui mille annos ſic computari apud Deum pro vna die,
quaſi tam longos dies Deus habeat, cũ hoc ad cõtemnendam
temporis longitudinem dictum ſit, ideo addidit, *Et ſicut vigilia
in nocte.* Cum vigiliæ ſpatium non habeat amplius quàm tres
horas, attamen auſi ſunt homines præſumere ſcientiam tem-
porum, quod ſcire cupientibus diſcipulis dominus ait, Non eſt
veſtrum ſcire tempora quæ pater poſuit in ſua poteſtate: & de- *Act.1.*
finierunt hoc ſeculum ſex annorum milibus, tanquam ſex die-
bus poſſe finiri, nec attenderunt quod dictum eſt tanquam dies

vnus qui præteriit. Nõ enim quando dictum eſt, ſoli mille anni præterierant, & quod eos maxime debuit admonere ne temporum clauderentur † incerto, quod eſt ſicut vigilia in nocte. Neq; enim ſicut de ſex diebus aliquid veriſſimile videntur opinati, propter ſex dies primos, quibus Deus perficit opera ſua: ſic etiã ſex vigilias, id eſt, horas decem & octo poſſunt illi opinationi coaptare. Deinde iſte homo Dei, vel potius Propheticus ſpiritus, velut Dei legem in ſecreta eius ſapientia conſcriptam, vbi vitæ mortalium peccatrici cõſtituit procurrendi modum, & mortalitatis erumnam videtur quodammodo recitare cum dicit, *Quæ pro nihilo habentur, anni erũt eorũ. Mane ſicut herba trãſeat, mane floreat & pertranſeat, veſpere decidat, indureſcat & areſcat.* Felicitas ergo hæredum veteris teſtamenti quam pro magno bono expetierunt à domino Deo ſuo, hanc legem accipere meruit in occulta eius prouidentia, quam videtur recitare Moyſes: quæ pro nihilo habentur, erunt anni eorũ. Pro nihilo enim habentur, quæ antequam veniãt adhuc non ſunt. cum venerint iam non erunt: non enim vt aſſint veniunt, ſed vt non ſint, Mane, id eſt, prius ſicut herba trãſeat, mane floreat & pertrãſeat, veſpere, id eſt, poſtea decidat, dureſcat & areſcat. Decidat vtiq; in mortem, dureſcat in cadauere, areſcat in puluere. Quæ niſi caro, vbi eſt concupiſcentia dãnata carnalium? Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni: fœnum aruit flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Hanc autem pœnam de peccato veniſſe non tacens, continuo ſubiecit, *Quoniã defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati ſumus.* Defecimus in infirmitate, conturbati ſumus mortis timore, Infirmi enim facti ſumus, & infirmitatem finire trepidamus. Alter te, inquit, cinget, & feret quò tu non vis quamuis martyrio non puniendo, ſed coronando. Et ipſius domini anima nos in ſe transfigurans, triſtis erat vſq; ad mortem quoniam & domini exitus non niſi mortis. *Poſuiſti iniquitates noſtras in cõſpectu tuo.* Id eſt, non ab eis diſſimulaſti. *Seculum noſtrũ in illuminatione vultus tui.* Subauditur poſuiſti. In illuminatione autem vultus tui dixit, quod ſuperius, in cõſpectu tuo, & ſeculum noſtrum, quod ſuperius, iniquitates noſtras. *Quoniam omnes dies noſtri defe erũt, & in ira tua defecimus.* Satis in his verbis oſtenditur pœnalis eſſe iſta mortalitas. Defeciſſe dies dicit ſiue quòd in eis deficiunt homines amando quæ trãſeunt, ſiue quòd ad paucitatem redacti ſunt. Quod videtur in cõſequentibus

† al. ludcrentur.

Gen. 1.

Eſaiæ 40

Ioan. 12.

Matt. 26.

Pſal. 67.

tibus aperire cum dicit, *Anni noſtri ſicut aranea meditabũtur, dies annorũ noſtrorũ in ipſis ſeptuaginta anni. Si autẽ in potẽtatibus octo-* Gen.6.
ginta anni & amplius, eorũ labor & dolor. Hæc quidem verba vi- Eccl.18.
dentur exprimere breuitatem miſeriámquæ vitæ huius, quia lõgæui appellantur hoc tempore etiam qui ſeptuaginta annos vixerunt: vſq; ad octoginta autem videntur aliquas vires habere. His vero amplius ſi vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus viuunt. Sed multi & intra ſeptuaginta annos gerunt infirmiſſimã & erumnoſiſſimam ſenectutem: & ſæpe vltra octoginta annos ſenes mirabiliter vigere probati ſunt. Melius eſt ergo in his numeris ſpiritale aliquid perſcrutari. Neq; enim ſuper filios Adã, per quem vnum hominem peccatum intrauit in Rom.5.
mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, maior ira eſt Dei, quia multo breuius viuunt quàm vixerunt antiqui, cum & vitæ ipſorum irriſa ſit longitudo, vbi mille anni cõparati ſunt diei heſterno atq; præterito, & horis tribus. Et vtiq; tunc multũ viuebant, quando iram Dei prouocauerunt vſq; ad diluuium quo perirent. Septuaginta porrò anni & octoginta fiunt centum quinquaginta: quem ſacratũ eſſe numeru ſatis inſinuat liber iſte Pſalmorum: hanc enim habent in ſignificatione rationem centum quinquaginta, quam quindecim. Qui numerus fit ſeptẽ & octo cõiunctis, quorũ primus inſinuat propter ſabbati obſeruationẽ teſtamentu vetus, ſecundus teſtamentum nouum propter domini reſurrectionẽ: Hinc ſunt in templo quindecim gradus, hinc ſunt in Pſalmis quinde- Pſal.119.
cim cantica graduũ, hinc quindecim cubitis ſummos montes Gen.7.
aqua diluuij ſuperauit, & ſi quibus aliis locis ſacratus cõmendatur hic numerus. Ergo anni noſtri, inquit, ſicut aranea meditabuntur. In rebus corruptibilibus laboramus, corruptibilia opera texebamus, quæ nos, ſecundũ Eſaiam Prophetam, minime contegebant. Dies annorũ noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni, ſi autem in potẽtatibus octoginta anni. Aliud eſt in ipſis, aliud in potentatibus: In ipſis, hoc eſt, in annis vel diebus ipſis. quod datur intelligi in tẽporalib⁹ reb⁹. Ideo ſeptuaginta, quia tẽporalia promitti videtur in veteri teſtamento. Si autem nõ in ipſis annis, ſed in potẽtatibus, id eſt, nõ in reb⁹ tẽporalibus, ſed in æternis octoginta anni quod nouũ teſtamentũ in ſpe eſt renouationis & reſurrectionis in æternũ. Et amplius eorũ labor & dolor, id eſt, quiſquis hanc fidem tranſgreditur, & amplius aliqd quærit, labores inueniet & dolores. Poteſt & ſic intelligi,

Quia licet in nouo teſtamento cõſtituti ſumus, quod octogenarius ſignificat numerus, amplius habet hæc vita noſtra laborem & dolorem, dum in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptio-
Rom.8. nem expectantes redẽptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui ſumus: & quod nõdum videmus, per patientiam expectamus. Et hoc ad miſericordiam Dei pertinet: vnde ſequitur & dicit,
Hebr.12. *Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur.* Quem enim diligit Deus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem reci-
2.Cor.12. pit, & dat etiam magnis quibuſdam ſtimulum carnis, à quo colaphizentur, ne extollantur in magnitudine reuelationum ſuarum, vt virtus in infirmitate perficiatur. Quidam ſanè codices non habent, corripiemur, ſed erudiemur, quod ad eandẽ manſuetudinem reuocatur: non enim poteſt erudiri quiſquam ſine labore & dolore: quia virtus in infirmitate perficitur. *Quis nouit poteſtatẽ iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Valde paucorum hominum eſt, inquit, noſſe iræ ſuæ poteſtatem, quia pleriſque ita magis cum parcis iraſceris, vt non ad iram, ſed potius ad manſuetudinem tuam pertinere intelligatur labor & dolor, quo corripis erudiſque quos diligis, ne pœnis excrucientur æternis: ſic enim legitur in alio Pſalmo, Irritabit dominum peccator, pro magnitudine iræ ſuæ nõ exquiret. Quis ergo nouit? Id eſt, quotuſquiſque reperitur qui nouerit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Etiam hic ſubauditur. Quis nouit. Quàm difficile inuenitur qui nouerit ita præ timore tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, & ad eam intelligat pertinere, quòd nonnullis quibus plus iraſceris parcere videaris, vt proſperetur peccator in via ſua, & maiora recipiat in nouiſſimo. Poteſtas quippe humanæ
Matt.10. iræ cum corpus occiderit, amplius nõ habet quid faciat: Deus vero habet poteſtatem & hic punire, & poſt corporis mortem mittere in gehennam. Et à paucis eruditis maior eius ira in-
Pſal.72. telligitur, vana & ſeductoria felicitas impiorũ. Hanc ille non nouerat cuius penè commoti ſunt pedes, quia zelauit in peccatoribus, pacem peccatorũ intuens: ſed dicit eam cum intraret in ſanctuarium Dei, & intelligeret in nouiſſimis, quò pauci intrant vt diſcãt præ timore Dei dinumerare iram eius, & proſperitatem hominum malorũ numero applicare pœnarum. *Dexteram tuã ſic notã fac.* Hoc enim magis habent & codices Græci, nõ ſicut quidam Latini, *Dexterã tuã ſic notam fac mihi.* Quid eſt ergo, dexteram tuam ſic notam fac, niſi Chriſtum tuum de quo dictum

dictũ eſt, Et brachiũ domini cui reuelatũ eſt: ſic notũ fac, vt in eo diſcãt fideles tui ea magis à te poſcere, & ſperare præmia fidei, quæ nõ apparẽt in veteri teſtamento, ſed reuelãtur in nouo, ne arbitrentur pro magno habendã & cupiendam vel adamandã eſſe terrenorũ ac temporalium bonorum felicitatem, & cõmoueantur pedes eorũ, cùm eam viderint & in eis qui te nõ colunt, & greſſus eorũ effundãtur in lapſum, dum neſciunt dinumerare irã tuam? Deniq; ſecundum orationẽ hanc hominis ſui ſic notũ fecit Chriſtũ ſuum, vt ſuis paſſionibus demonſtraret, nõ ea munera quæ vidẽtur ſonare in veteri teſtamento, vbi ſunt vmbræ futurorũ, ſed æterna eſſe cõcupiſcẽda. Poteſt in iſto ſenſu etiã Dei dextera intelligi, in qua iuſtos ſuos ab impiis ſegregabit: quia & ipſe bene ſic innoteſcit, cũ flagellat omnẽ filiũ, quẽ recipit, neque in peccatis ſuis proſperari ſinit plus iraſcẽdo, ſed in mãſuetudine ſiniſtrã flagellat vt emẽdatã ad dexterã ponat: & illud quod plerique codices habent, Dexterã tuã ſic notã fac mihi, ad vtrũq; referri poteſt, ſiue ad Chriſtũ, ſiue ad æternã felicitatẽ. Nam Deus ita nõ habet corporalis formæ dexterã, ſicut nec irã cõmotionibus turbulentam. Quod verò adiungit, *Et cõpeditos corde in ſapientia*. Alij codices nõ habent cõpeditos, ſed eruditos. Verbũ enim Græcum ita in vtraq; ſignificatione ſimiliter ſonat, vt vna ſyllaba paululum differat. Sed cũ illi erudiantur in ſapiẽtia qui iniiciunt, ſicut ſcriptũ eſt, pedẽ in cõpedes eius, nõ vtique pedem corporis, ſed pedẽ cordis, & eius velut aureis vinculis alligati à via Dei nõ exorbitãt, nec fiunt ab illo fugitiui. quodlibet horũ legatur, ſalua eſt ſententia veritatis. Et ipſos enim cõpeditos vel eruditos corde in ſapientia, ſic notos Deus fecit in nouo teſtamento, vt pro fide quã Iudæorũ & gentium deteſtabatur impietas, omnia cõtẽnerẽt, & in eis ſe priuare paterẽtur quæ magna putant promiſſa in veteri teſtamẽto, qui carnaliter iudicant. Et quoniã cùm ſic noti fierẽt, vt illa cõtemnerẽt, & deſiderãdis æternis per ſuas paſſiones teſtimonium perhiberent, vnde & teſtes dicti ſunt: ſic enim Græcè martyres appellãtur, multa & multũ mala & acerba tẽporalia pertulerunt: hoc attẽdit ipſe homo Dei, & Propheticus ſpiritus per Moyſi vocabulũ figuratus, & ait, *Cõuertere domine quouſq;, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos*. Vox eſt eorũ vel pro eis, qui multa perſequẽte iſto ſeculo mala tolerãtes innoteſcunt compediti corde in ſapientia, vt nec tantis malis coacti refugiãt à domino ad huius

Eſaiæ 53.
Pſ.l.72.
Mat.25.
Hebr.12.
Eccleſ.6.

ſeculi bona: ſecundum autem illud, quod alibi ſcriptum eſt,
Pſal.12. Quouſque auertas faciẽ tuam à me: etiã hoc dictum eſt, Conuertere dñe quouſque. Et vt ſciãt qui multũ carnaliter ſapientes Deo tribuunt humani corpors formã, auerſionem vultus eius, & conuerſionẽ non fieri motu ſimili motibúſq; corporis noſtri, in hoc eodẽ Pſalmo recolãt ſuperiora, Poſuiſti iniquitates noſtras in cõſpectu tuo, ſeculum noſtrũ in illuminatione vultus tui. Quomodo ergo hîc dicit, conuertere, vt ſit propitius quaſi faciẽ auertiſſet iratus: cũ ibi ſe ſic inſinuet iratũ, vt nõ auerterit faciẽ ab iniquitatibus, & ſeculo eorũ, quibus iraſceretur, ſed ea potius in cõſpectu ſuo, & in illuminatione vultus ſui poſuerit? Quod autẽ dicitur, quouſque, verbũ orationis † iuſtitiæ, nõ indignationis, impatiẽtiæ. Sanè quod hîc poſitum eſt, deprecabilis eſto, alij verbũ ex verbo deprecare interpretati ſunt. Sed qui ait, deprecabilis eſto, vitauit ambiguũ: quia deprecari cõmune verbũ eſt: nam & ille deprecatur, qui deprecationẽ fundit, & ille cui funditur: dicimus enim, Deprecor te, & deprecor à te. Deinde illa bona quæ futura ſunt, ſpe anticipãs, & velut iã facta deputãs, *Repleti ſumus*, inquit, *mane miſericordia tua.* Ergo in his velut nocturnis doloribus & laboribus prophetia nobis accẽſa eſt, ſicut lucerna in caliginoſo & obſcuro loco, donec luceſcat dies, & lucifer oriatur in cordibus noſtris. Beati enim mũdo corde, quoniã ipſi Deũ videbũt. Tunc replebũtur eo bono iuſti, quod nũc eſuriũt & ſitiũt, cum per fidẽ ambulãtes peregrinãtur à dño: vnde & illud alio loco dicitur. Replebis me lætitia cum vultu tuo, mane aſtabunt & contẽplabuntur: & ſicut alij dixerũt interpretes, Satiati ſumus mane miſericordia tua. tunc ſatiabuntur: ſicut enim alibi ait, Satiabor dũ manifeſtabitur gloria tua, vnde dicitur, Oſtende nobis patrẽ, & ſufficit nobis: atque ipſe dñs ait, Oſtendam meipſum illi. Quod donec fiat, nihil boni nobis ſufficit, nec ſufficere debet, ne deſideriũ noſtrum in via remaneat, quod donec perueniat extendendũ eſt. Repleti ſumus mane miſericordia tua. *Et exultauimus, & iocundati ſumus in omnibus diebus noſtris.* Dies ille, dies eſt ſine fine. Simul ſunt illi omnes dies, ideo ſatiant. Non enim ſuccedẽtibus cedunt, vbi nõ eſt aliquid quod nõ veniendo nõdum ſit, & veniendo iam nõ ſit. Omnes ſimul ſunt, quia vnus eſt qui ſtat, & non tranſit, ipſa eſt æternitas: hi ſunt dies, de quibus dicitur, Quis eſt homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Hi dies & in alio loco anni appellan-

Marginal notes: *Pſal.12.* — † Aliàs, orantis, & mox indignantis. — *2. Pet.1.* — *Matth.5.* — *2.Cor.2.* — *Pſal.15.* — *Pſal.5.* — *Pſal.65.* — *Ioan.14.* — *Pſal.33.*

lantur, vbi Deo dicitur, Tu autem idemipſe es, & anni tui non deficiẽt. Non enim anni ſunt, qui pro nihilo habẽtur, aut dies ſunt qui ſicut vmbra declinauerũt, ſed dies ſunt qui ſunt: quorum numerum notũ ſibi fieri precabatur, qui dicebat, Notum fac mihi dñe finem meũ, quò perueniendo maneã vt nihil vlterius iam requirã, & numerũ dierum meorũ quis eſt? vtique qui eſt, non qui non eſt: quia dies iſti, de quibus & illic conſequẽter dicit, Ecce veteres poſuiſti dies meos, nõ ſunt: quia nõ ſtant, nõ manẽt, celerrima mutabilitate trãſcurrunt, nec vna hora in eis inuenitur, in qua ita ſimus, vt non alia pars eius tranſierit, alia ventura ſit, nulla ſtet vt ſit. Illi autẽ anni & dies non deficiunt, in quibus nec nos deficiemus, ſed ſine defectu reficiemur. Exæſtuet enim anima noſtra illorũ di⸗rũ deſiderio, ſitiat ardẽter atq; vehemẽter, vt illic repleamur, ibi ſatiemur, ibi dicamus quod hîc prædicimus, Satiati ſumus mane miſericordia tua, & exultauimus, & iocũdati ſumus in omnibus diebus noſtris. *Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti, annis quibus vidimus mala.* Nunc autem in diebus adhuc malignis dicamus quod ſequitur, *Et reſpice in ſeruos tuos & in opera tua.* Ipſi enim ſerui tui opera tua ſunt, nõ ſolũ vt homines ſint, ſed etiam vt ſint ſerui tui, id eſt, obedientes iuſſis tuis. Ipſius enim ſumus figmentum, nõ ſolùm in Adam, ſed etiã creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Deus eſt enim qui operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate. *Et dirige filios eorũ:* Vt ſint recti corde, quibus bonus eſt Deus. Bonus eſt enim Deus Iſrael, ſed rectis corde, nõ ſicut illi cui cõmoti ſunt pedes, quia pacẽ peccatorũ intuẽti diſplicere cœperat Deus, quaſi iſta neſciẽs, quaſi iſta non curãs, & ab humani generis gubernatione diſſimulans. *Et ſit ſplendor domini Dei noſtri ſuper nos:* vnde dicitur, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. *Et opera manuum noſtrarũ dirige ſuper nos*, Vt nõ ea pro rerum terrenarum mercede faciamus: tunc enim nõ directa, ſed curua ſunt. Huc uſq; Pſalmũ iſtũ multi codices habẽt, ſed in nonnullis legitur alius vltimus verſus, *Et opus manuum noſtrarũ dirige.* Cui verſui diligentes & docti prænotant ſtellã, quam aſteriſcum vocant, quo ſignificãt ea quæ in Hebrço vel in aliis interpretib⁹ Græcis reperiuntur, in Septuaginta verò interpretatione nõ ſunt. Quẽ verſum ſi velimus exponere, id mihi videtur habere ſententiæ, quòd omnia bona opera noſtra vnum opus eſt chari-

Pſal. 101. *Pſal.* 38. *Epheſ.* 2. *Phil.* 2. *Pſal.* 72. *Pſal.* 4.

Rom.13. tatis. Plenitudo enim legis, eſt charitas: nam in ſuperiore verſu, cùm dixiſſet. Et opera manuum noſtrarũ dirige ſuper nos, iſto vltimo, nõ opera, ſed opus dixit manuum noſtrarũ dirige: tãquam vltimo verſu volens oſtendere ipſa opera vnum opus eſſe: id eſt, ad vnũ opus dirigi. Tunc enim recta ſunt opera cũ
Rom.10. ad hunc vnum finem diriguntur. Finis enim præcepti charitas
Galat.5. eſt de corde puro, & cõſcientia bona, & fide nõ ficta. Opus ergo vnum eſt, in quo ſunt omnia, fides quæ per dilectionẽ ꝓperatur: vnde etiam dominus in Euãgelio dicit, hoc eſt opus Dei
Ioan.6. vt credatis in eum, quẽ ille miſit. Cùm ergo in iſto Pſalmo, & vita vetus, & vita noua, & vita mortalis, & vita vitalis, & anni qui pro nihilo habentur, & dies habentes plenitudinẽ miſericordiæ veræq; lætitiæ, id eſt, & pœna primi hominis, & regnũ ſecundi, ſatis apertéq; diſtincta ſint: ad hoc enim exiſtimo hominis Dei Moyſi nomen titulo eius inſcriptum, vt eis qui piè rectéq; ſcrutantur ſcripturas, eo modo intimaretur etiam legem Dei, quæ per Moyſen miniſtrata eſt, vbi pro bonis operibus ſola vel penè ſola præmia terrenorũ bonorum Deus polliceri videtur, ſine dubio habere ſub velamẽto tale aliquid quale
2.Cor.3. iſte Pſalmus oſtendit. Sed cùm quiſque tranſierit ad Chriſtum, auferetur velamen, & reuelabuntur oculi eius, vt conſi-
Pſal.118. deret mirabilia de lege Dei, donante illo, cui dicimus, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.

In Pſalmum nonageſimum Enarratio.

PSalmus iſte eſt, de quo dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum diabolus tentare auſus eſt. Audiamus ergo, vt poſſimus inſtructi reſiſtere tentatori, nõ præſumentes in nobis, ſed in ipſo qui prior tentatus eſt, ne nos in tentatione vinceremur: illi enim tẽtatio nõ erat neceſſaria. Tentatio Chriſti, noſtra doctrina eſt. Si autẽ attendamus, quid reſponderit diabolo, vt hoc & nos reſpondeamus, quãdo ſimiliter tẽtat, intremus per ianuam, ſicut audiſtis lectionem Euangelij. Quid eſt enim intrare per ianuam? Intrare per Chri-
Ioan.10. ſtum: ipſe enim dixit, Ego ſum ianua. Quid eſt autem intrare per Chriſtum? Imitari vias Chriſti. In quo imitaturi ſumus vias Chriſti? Nunquid in ea magnificẽtia, in qua Deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit vt talia miracula, qualia fecit ipſe, faciamus? Aut verò dominus noſter Ieſus Chriſtus nónne & modò ſemper cum patre totum mũdum gubernat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominem faciens

ciens eũ imitatorẽ ſuum, vt cũ illo gubernet cælum & terrã, & omnia quæ in eis ſunt? Aut vt ſit & ipſe creator, per quem fiant omnia, ſicut per Chriſtum facta ſunt omnia? Neq; ad iſta opera te inuitat Deus ſaluator dominus noſter Ieſus Chriſtus quæ fecit ab initio, de quibus ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt: neq; ad illa quæ fecit in terra: nõ hoc tibi dicit, Non eris diſcipulus meus niſi ambulaueris ſuper mare, aut niſi ſuſcitaueris mortuum quatriduanum, aut oculos cæci nati aperueris: nec hoc. Quid eſt ergo intrare per ianuã? Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Quod factus eſt propter te, hoc in eo debes attendere, vt imiteris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit. Quis enim vſquam fecit, niſi ipſe, de quo dictum eſt, Qui facit mirabilia magna ſolus? In ipſius enim virtute, & anteà qui fecerunt, potuerunt aliquid facere. In virtute Chriſti Helias mortuũ ſuſcitauit. Niſi forte maior eſt Petrus quàm Chriſtus, quia Chriſtus voce ſuſcitauit ægrotantem: Petrus autẽ cùm pertranſiret vmbra ipſius tangendi proferebantur ægroti. Potentior ergo Petrus, quàm Chriſtus? Quis hoc dementiſſimus dixerit? Quare ergo tanta potentia in Petro? Quia Chriſtus in Petro ideo dixit, Omnes qui venerunt, fures ſunt & latrones, id eſt, qui venerunt ſua ſpõte: non ſunt à me miſſi, qui venerunt ſine me, à me non ſunt miſſi: in quibus ego nõ fui, quos ego nõ introduxi. Quotquot ergo miracula facta ſunt, ſiue à præcedentibus, ſiue à ſubſequentibus, idem ipſe dñs fecit qui fecit & præſentia ſua. Nec ad ipſa ergo miracula hortatur, quæ ipſe fecit, & antequã eſſet homo: ſed quid te hortat᷑ vt imiteris? Quod nõ poſſet, niſi factus homo. Tolerare enim paſſiones nunquid poſſet niſi homo? Mori & crucifigi & humiliari poſſet niſi homo? Si ergo & tu cùm moleſtias huius ſeculi pateris, quas fecit diabolus, ſiue apertè per homines, ſiue occultè, ſicut Iob, ſis fortis, ſis tolerans, habitans in adiutorio altiſſimi, ſicut dicit iſte Pſalmus, quia ſi recedas ab adiutorio altiſſimi, teipſum non valens adiuuare, cades. Multi enim fortes ſunt, quando ab hominibus patiuntur perſecutionem, & vident eos aperte ſæuire in ſe, & putãt quia tunc imitãtur paſſiones Chriſti, ſi apertè eos homines perſequantur: ſi autem occulta diaboli perſecutione feriantur, putant ſe non coronari à Chriſto. Noli timere, quando imitaris Chriſtum, nam & quãdo tentauit diabolus dominum, nullus homo fuit in eremo: occultè illum tentauit, ſed ſuperatus eſt,

Ioan. 1.
Matth. 4.
Ioan. 11. & 9.
Mat. 11.
Pſal. 71.
3. Reg. 17.
Ioan. 11.
Act. 15.
Ioan. 19.
Matth. 4.

& apertè ſæuiens ſuperatus eſt. Sic & tu fac ſi vis intrare per ianuam quando occultè tentat inimicus, quando poſtulat hominem, vt aliquid ei noceat per corporales moleſtias, per febres, per ægritudines, per aliquos labores corporis, ſicut laborauit Iob. Diabolum non videbat, ſed poteſtatem Dei intelligebat: nouerat quia diabolus in eo nihil poſſet, niſi ab illo cuius ſumma poteſtas eſt, permitteretur: totã gloriam Deo dabat, potentiã diabolo non dabat. Nam & quando abſtulit diabolus omnia, hoc dixit, Dominus dedit, dominus abſtulit. Nõ dixit, dominus dedit, diabolus abſtulit: quia nihil abſtuliſſet diabolus niſi permiſiſſet dominus. Ideo autẽ permiſit dominus vt homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percuſſit, ille permiſit: quia cum à capite vſq; ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potentiã Iob: ſed cum ei ſuggeſſiſſet & vxor eius, quam ſolam reliquerat diabolus, non conſolatricem mariti, ſed adiutricem ſui, & dixiſſet ei, Dic aliquod verbum in Deum, & morere, dixit ei, Locuta es tanquam vna ex inſipientibus mulieribus: Si bona ſuſcepimus de manu domini, mala quare non ſuſtinebimus? Ergo qui ſic imitatur Chriſtũ, vt toleret omnes moleſtias huius ſeculi, ſpes eius in Deo ſit, vt nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, Ipſe eſt.

Iob 1. *Iob 2.*

Expoſitio primæ partis.

QVi habitat in adiutorio altiſſimi, & in protectione Dei cæli commorabitur.* Sicut audiſtis Pſalmum, & cantaſtis: nam inde incipit Pſalmus, quibus autẽ verbis tentauerit dominum diabolus, cum ad ipſa venerimus agnoſcetis: nota ſunt enim, *Dicet domino ſuſceptor meus es tu, & refugiũ meum Deus meus.* Quis hoc dicit domino? Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Quis eſt qui habitat in adiutorio altiſſimi? Qui non habitat in adiutorio ſuo. Quis eſt qui habitat in adiutorio altiſſimi? Qui non eſt ſuperbus, quomodo illi qui manducauerunt vt eſſent quaſi dij, & perdiderũt quod erãt facti homines immortales. In adiutorio enim ſuo habitare voluerunt, non in adiutorio altiſſimi: ideo ſuggeſtionem ſerpentis audierunt, præceptum Dei cõtempſerunt, & inuenerunt hoc eueniſſe in ſe quod minatus eſt Deus, non quod promiſit diabolus: ergo ſic & tu dic, *Sperabo in eũ, quoniã ipſe eruet me*: non ego me. Vide ſi aliud aliquid docet, niſi in vota ſpes noſtra nõ ſit in nobis, nõ ſit in homine. Vnde eruet te? *De muſcipula venantium, & à verbo aſpero.*

Geneſ. 3.

De

De muſcipula venantium,magnũ aliquid eſt:à verbo aſpero, quid magnum? Multi in muſcipulam venantium per verbum aſperum deciderunt. Quid eſt quod dico? Tendit diabolus & angeli eius,tanquã venantes tendunt muſcipulas,& longè ab ipſis muſcipulis ambulant homines qui in Chriſto ambulant. Non audet enim in Chriſto tendere muſcipulas, circa viã ponit,in viã nõ ponit. Via autem tua Chriſtus ſit,& tu non cades in muſcipulam diaboli. Aberranti à via iam ibi eſt muſcipula. Hinc atq; hinc ponit laqueos hinc atq; inde ponit muſcipulas inter laqueos ambulas. Sed ſi vis ſecurus ambulare, noli declinare in dexterã aut ſiniſtrã, & ſit tibi via ille qui tibi pro te factus eſt via vt perducat te ad ſe per ſe,& nõ timebis laqueos venantiũ.Sed quid eſt à verbo aſpero? Multos per verbũ aſperum miſit in muſcipulã diabolus, verbi gratia, qui voluerunt eſſe Chriſtiani inter paganos,inſultatores patiuntur paganos, erubeſcunt inter inſultatores, & à verbo aſpero recedẽtes de via, incidunt in laqueos venantium: & quid tibi facturum eſt verbũ aſperũ? Nihil. Nunquid nihil tibi facturus eſt laqueus, quò te cõpellit inimicus per verbum aſperum?Quomodo retia plerunq; tenduntur ad caput ſepis,tenduntur auibus,& lapides mittuntur in ſepem, lapides illi nihil ſunt facturi auibus:quãdo enim ferit auem,qui lapidem mittit in ſepem? Timens autẽ auis inanem ſonum, cadit in retia: ſic homines timentes inſultatorũ verba vana & inania,& erubeſcentes conuiciis ſuperfluis, cadunt in laqueos venantiũ,& captiuantur à diabolo.Sed cur nõ dico fratres quod nõ eſt tacendũ,quod me cogit Deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me Deus dicere:& ſi non dixero,ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo vt non dicam,ego ipſe à verbo aſpero cado in laqueos venantium,qui vos moneo vt non timeatis verba hominum. Quid eſt ergo quod dicturus ſum?Quomodo inter paganos qui fuerit Chriſtianus, à paganis audit verba aſpera, quibus ſi erubuerit, cadit in muſcipulam venãtium:ſic inter Chriſtianos qui voluerint eſſe diligentiores &meliores,ab ipſis Chriſtianis audituri ſunt inſultationes.Et quid prodeſt frater quòd aliquando inuenis ciuitatem, vbi nullus eſt paganus? Nemo ibi inſultat Chriſtiano quòd Chriſtianus eſt,quia nõ ibi inuenitur paganus.Sed ſunt multi male viuẽtes Chriſtiani, inter quos qui voluerit bene viuere, & inter ebrioſos ſobri⁹ eſſe,& inter fornicarios caſtus eſſe,&

inter cõſulatores mathematicorum Deum ſynceriter colere, nihil tale requirere, & inter ſpectatores nugacium theatrorum noluerit ire niſi ad Eccleſiam, patitur inſultatores ipſos Chriſtianos, & patitur verba aſpera, & dicunt, Tu magnus, tu iuſtus, tu es Helias, tu es Petrus, tu de cælo veniſti: inſultant, quocunq; ſe verterit, audit hinc atq; inde verbũ aſperũ. Quod ſi timet, recedit à via Chriſti Dei, cadit in laqueos venantium. Quõ autẽ cum audiuntur hæc verba, nõ receditur à via? Quid eſt nõ recedere à via? Quãdo audit verba aſpera, vnde ſibi habet facere ſolatiũ, vt nõ curet verba aſpera, nec recedat à via, & intret per ianuã? Dicat, Qualia verba audio, ſeruus peccator? Dñs meus audiuit, dæmoniũ habes. Modo audiſtis verbũ aſperũ quod dictũ eſt in dñm: non opus erat vt Ieſus hoc audiret, ſed te monuit aduerſus verba aſpera, ne incidas in laqueos venãtium. *Inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi, & ſub alis eius ſperabis.* Hoc dicit, ne tua ꝓtectio à te tibi ſit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget vt eruat, & eruet de muſcipula venantiũ & à verbo aſpero. Inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi, & à tergo potes intelligere, & à pectore. Scapulæ enim circa caput ſunt, ſed quia dicit ſub alis eius ſperabis, manifeſtum eſt, quia ꝓtectio alarũ panſarũ facit te eſſe inter ſcapulas Dei, vt hinc atque hinc alæ Dei te ponãt in medio, & nõ timebis ne quis tibi noceat, tantũ tu noli inde recedere, quò nullus inimicus audet accedere. Si gallina ꝓtegit pullos ſuos ſub alis ſuis: quãto magis tu ſub alis Dei tutus eris, & aduerſus diabolum & angelos eius, quæ aëreæ poteſtates tanquã accipitres circunuolitant, vt infirmum pullum auferãt? Neque enim ſine cauſa cõparata eſt gallina ipſi ſapiẽtiæ Dei: nã Chriſtus ipſe dominus noſter & ſaluator tanquã gallinã ſe dixit, Hieruſalem Hieruſalem quotiens volui colligere filios tuos, tanquã gallina pullos ſuos, & noluiſti. Noluit illa Hieruſalẽ, velimus nos. Illa rapta eſt ab aëriis poteſtatibus fugiens alas gallinæ, præſumens de viribus ſuis cum eſſet infirma: nos cõfitentes infirmitatem noſtrã, ſub alas Dei fugiamus, Erit nobis enim tanquã gallina protegẽs pullos ſuos. Non eſt enim iniurioſum nomen gallinæ. Attẽdite cæteras aues fratres. Multæ aues ante nos fœtãt, calefaciunt pullos ſuos, nulla ſic auis infirmatur cũ pullis ſuis quomodo gallina. Attẽdat charitas veſtra hirũdines, paſſeres, & ciconias, videmus extra nidos ſuos, nec cognoſcimus vtrũ fœtus habeant. At vero gallinam cognoſcimus in infirmitate

Ioan. 2.

Epheſ. 2.

Matt. 25.

vocis,

vocis, & in relaxatione plumarũ tota mutatur affectu pullorum, quia illi infirmi ſunt, infirmam ſe facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmã ſe fecit ſapientia Dei: quia verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis, vt ſub alis eius ſperemus. *Scuto circundabit te veritas eius.* Quæ ſunt alæ, hoc eſt ſcutũ. quia nec alæ ſunt nec ſcutũ. Si aliquid horũ proprie eſſet, nunquid alæ ſcutum eſſe poſſent, vel ſcutũ alæ? Sed quia figurate per ſimilitudines dici omnia iſta poſſunt, ideo & alæ & ſcutũ eſſe potuerunt. Si vero lapis eſſet Chriſtus, leo nõ eſſet: ſi leo eſſet, agnus non eſſet: ideo & leo & agnus & lapis & vitulus, & ſi quid huiuſmodi, quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus, ſed ſaluator omniũ Ieſus Chriſtus. Iſte enim ſimilitudines ſunt, non proprietates. Veritas eius, inquit, circundabit te. Tanquã ſcutum veritas eius eſt, vt non miſceat eos qui in ſeipſis ſperant cum eis qui in Deo ſperãt. Peccator eſt, & peccator, ſed da peccatorem de ſe præſumentem, cõtemnentem, peccata ſua non cõfitentem, & dicet, Si Deo diſplicerent peccata mea, non permitteret me viuere. Alius autẽ nõ audebat oculos leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens, Domine, propitius eſto mihi peccatori. Et ille peccator, & ille: ſed ille irridens, iſte plãgens: ille cõtemptor, hic cõfeſſor peccatorum ſuorũ. Veritas autem Dei quæ nõ perſonas accipit, diſcernit pœnitentẽ à defendente, diſcernit humilem à ſuperbo, diſcernit præſumentẽ de ſeipſo à præſumente de Deo. Ergo veritas eius tanquã ſcuto circundabit te. *Non timebis à timore nocturno. A ſagitta volante per diem, à negocio perambulãte in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano.* Duobus quæ ſupra dixit, reddũtur duo quæ infra dixit, non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante per diem: & propter timorem nocturnũ à negocio perambulante in tenebris: & propter ſagittam volantem per diem, à ruina & dæmonio meridiano, Quid eſt timendum in nocte, & quid in die? Cum quiſque ignorans peccat, tãquam in nocte peccat: cum autem ſciens peccat, tanquã in die peccat. Duo ergo illa leuiora, ipſa ſunt grauiora, quæ repetita ſunt. Intendite vt diligenter hoc ſi dominus anuerit, exponatur vobis: obſcurũ eſt enim, & erit magnus fructus ſi intellexeritis. Tentationẽ quæ fit in ignorantibus leuis, timorem nocturnũ appellauit: & tentationem quæ fit leuis in ſcientibus, ſagittam volantẽ per diem appellauit. Quæ ſunt leues tentationes? Quæ non ſic inſtant, non ſic vrgent vt cogant, ſed poſſunt cito declinata tranſire. Eadem

Apoc. 5. *Ioan. 1.* *Dan. 2.* *Lucæ 18.*

rurſus fac grauia: ſi perſecutor inſtet, & vehementer terreat ignorantes, ideſt, nodum firmos in fide, nec ſcientes quòd ad hoc ſunt Chriſtiani vt futurã vitam ſperent, cum cœperint terreri de malis temporalibus, putant quòd deſeruit illos Chriſtus, & ſine cauſa ſint Chriſtiani. Nõ norunt enim, vt dixi, quia ad hoc ſunt Chriſtiani, vt præſentia ſuperent, & futura ſperẽt, inuenit illos negotium perambulans in tenebris, & capit eos. Sunt autem quidam qui nouerunt ſe ad futurã ſpem vocatos, quia quod nobis promiſit Deus, nõ eſt de iſta terra, non de iſta vita, quia iſtæ omnes tentationes tolerandæ ſunt vt illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promiſit Deus in æternum. Norunt iſta, ſed quando cœpit perſecutor inſtare, vehementius agitare minis, pœnis, tormentis, aliquando cedunt, & ſcientes tanquã in diem cadunt. Quare autẽ in meridie? Quia multũ feruet perſecutio. Maiores æſtus dixit meridiẽ. Attendat hoc charitas veſtra de ſcripturis me probantem. Quãdo de ſeminante dicebat dominus, quia exiit ſeminans ſeminare, & aliud cecidit in via, aliud in petroſa, aliud inter ſpinas, digna-
Matt.13. tus eſt ipſe exponere ſimilitudinem. Et cum veniſſet ad petroſam, hoc ait, Hi ſunt qui audiunt verbũ & ad horã gaudent ad verbũ, & in tribulatione quæ fit propter verbũ, continuo ſcandalizantur. Quid enim dixerat de his qui exierant in petroſis? Exorto ſole, inquit, aruerunt, quia nõ habebãt altam radicem. Hi ſunt ergo qui ad horã gaudent ad verbum, & cum perſecutio facta fuerit propter verbũ areſcunt. Quare areſcunt? Quia
Ephe.3. nõ habebant firmã radicẽ. Quæ eſt radix? Charitas. Hoc enim
1.Tim.6. dicit Apoſtolus, vt in charitate radicati & fundati. Quomodo enim radix omniũ malorum eſt cupiditas, ſic & radix omnium bonorum eſt charitas. Noſtis hoc, & ſæpe dictum eſt: ſed quare hoc volui cõmemorare? Vt intelligeretis Pſalmum, quia dæmoniũ meridianum propter æſtum vehementis perſecutionis
Matt.13. poſitũ eſt: ſic enim dominus dicit, Ortus eſt ſol, & aruit herba, quia radicem nõ habebat: & exponẽs nobis quid eſt à ſole areſcere herbam dixit, quia perſecutione factã nõ maneãt illi in fide, quia altam radicem nõ habebant. Recte hic intelligimus dæmoniũ meridianum perſecutionem vehementem. Qualis fuit illa perſecutio aliquãdo fratres cõmemorem, vnde dominus liberauit Eccleſiam ſuam, dignetur attendere charitas veſtra. Primò quòd imperatores & reges ſeculi putauerũt ſe perſequendo tollere poſſe de terra nomẽ Chriſti & nomen Chri-

-ſtiano-

ſtianorum, iuſſerunt vt quiſquis ſe confiteretur Chriſtianum, feriretur. Quicunque noluit feriri, negauit ſe Chriſtianum, ſciens quod malum faceret, peruenit ad illum ſagitta volans per diem. Quicunque autem non curauit præſentem vitam, ſed certus ſperauit futuram, declinauit ſagittam volantem per diem, confeſſus eſt ſe Chriſtianum, percuſſus carne, liberatus eſt ſpiritu, expectare cœpit poſitus apud Deum, in quiete, etiã redemptionem corporis ſui in reſurrectione mortuorum. Euaſit autem tentationem illam à ſagitta volante per diem. Ergo quicunq; ſe confeſſus fuerit Chriſtianum feriatur. Quomodo ſagitta volans per diem fuit? Nondum erat dæmonium meridianum flagrans vehementi perſecutione, & faciens magnos æſtus etiam fortibus. Audite enim quid ſecutum ſit. Cum vidiſſent inimici, quòd multi feſtinarent ad martyrium, & tanto plures crederent in Chriſtum, quanto plures patiebantur, dixerunt apud ſe, Nos occiſuri ſumus genus humanum, tot milia qui credunt in hoc nomine? Si occideremus omnes, propè nullus in terra remanebit. Cœpit feruere ſol, cœpit ferueſcere æſtus. Audite enim quid iuſſerint. Quomodo autem iuſſerant? Quicunque confeſſus ſe fuerit Chriſtianũ, feriatur. Iuſſerunt poſtea, quicunq; ſe cõfeſſus fuerit Chriſtianum torqueatur, & tandiu torqueatur, donec neget ſe eſſe Chriſtianum. Cõparate ſagittã volantem per diem, & dæmoniũ meridianum. Sagitta volãs per diem, quid erat? Qui ſe cõfeſſus fuerit Chriſtianum, feriatur. Quis fidelis eam mortis celeritatẽ non declinaret? Illud autẽ qui ſe cõfitetur Chriſtianum, nõ occidatur, ſed torqueatur donec neget: ſi ſe negauerit, dimittatur: dæmonium meridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis deficiebãt: tamdiu enim torquebantur donec negarent. Perſeuerantibus autem in non negando Chriſtum, quid facturus erat gladius? Vno ictu occidendo corpus, animã ad Deũ mittendo, hoc faciebãt diuturna tormenta. Sed quis tandem inueniretur qui duraret aduerſus tantos, & tam longos cruciatus? Multi defecerunt. Et credo illi defecerunt qui de ſe præſumpſerunt, qui non habitant in adiutorio altiſſimi, & in protectione Dei cæli: qui nõ dixerunt domino, ſuſceptor meus es tu, qui nõ ſub vmbra alarũ eius ſperauerũt, ſed viribus ſuis multũ dederunt. Deiecti ſunt à Deo, vt oſtenderet illis quia ipſe protegit, ipſe temperat tẽtationes, ipſe tantum venire permittit, quantũ poteſt ferre cui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meri-

diano. Quàm multi vultis noſſe? ſequitur & dicit, *Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.* Cui dicit hoc fratres? Cui, niſi domino noſtro Ieſu Chriſto? Dominus enim Ieſus nõ ſolum in ſe, ſed & nobis: recorda-
Acto.9. mini verba illa, Saule Saule, quid me pſequeris? Quãdo ipſum nemo tangebat & dicebat, quid me perſequeris: nunquid nõ
Matt.25. in nobis ſeipſum cõputabat? quando dicebat, Qui fecit vni ex minimis meis, mihi fecit: nónne in nobis ſeipſum cõputabat? Nõ enim diuiſa ſunt adinuicem membra, caput & corp⁹. Quid eſt caput & corpus? Saluator & Eccleſia. Quomodo ergo dictũ eſt, Cadent à latere tuo mille, & dena millia à dextris tuis? Cadent enim à dæmonio meridiano. Magnus terror fratres à latere Chriſti cadere, à dextris Chriſti cadere. Quomodo cadent à latere? Quare illi à latere, illi à dextris? Quare mille à latere, & dena milia à dextris? Quid eſt à latere mille? Quia pauciores ſunt mille quàm dena milia quæ à dextris cadent. Qui ſunt iſti? Modo planum erit in nomine Chriſti, modo apertum erit. Quibuſdã promiſit Chriſtus, quia cum illo iudicabunt, Apoſtoli, ſcilicet, & qui dimiſerunt omnia, & ſecuti ſunt
Matt.19. eum. Nam Petrus ait illi, Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. & hoc illis promiſit, Sedebitis ſuper duodecim ſedes
4.ſen.diſ. iudicantes duodecim tribus Iſrael. Nolite putare, quia ipſis ſo-
47. Non lis promiſit dominus: vbi enim ſedebit Paulus Apoſtolus qui
autem. plus illis omnibus laborauit, ſi nõ ibi ſedebunt niſi duodecim?
1.Cor.15. Ille enim tertiuſdecimus eſt: nam ex duodecim cecidit Iudas: in locum autem Iudæ traditoris Matthias ordinatus eſt, vt in
Act.1. Actibus Apoſtolorum legimus. Impletæ ſunt duodecim ſedes: non ibi ſedebit qui plus omnibus illis laborauit? An duodecim ſedes perfectio eſt tribunalis? Nam milia ſedebunt in duodecim ſedibus. Sed vnde mihi probas, ait aliquis, quia & Paulus
1.Cor.6. inter iudices erit? Audi illum dicentem, Neſcitis quia angelos iudicabimus? Iudicabimus, inquit. Et ipſe non dubitauit in præſumptione, quia credidit cõputari ſe inter illos qui iudicabunt cum Chriſto. Qui ergo iudicabunt cum Chriſto principes Ec-
Matt.19. cleſiæ ſunt, perfecti ſunt: talibus dixit: Si vis eſſe perfectus, vade vende omnia tua, & da pauperibus? Quid eſt, Si vis eſſe perfectus? Vis mecum iudicare & non iudicari. Ille enim contriſtatus abſceſſit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt: ergo iſti cum illo iudicabunt. Sed multi promittunt ſibi quia iudicabunt cum Chriſto, quia dimittunt omnia ſua, & ſequuntur

tur Chriſtum: ſed habent præſumptionem de ſe, habent quendam typhum & ſuperbiam, quam Deus ſolus poteſt noſſe, & nõ poſſunt euitare dæmonium meridianum, id eſt, caſum feruentis caloris nimiæ perſecutionis. Tales multi cum eſſent illo tempore qui diſtribuerãt omnia ſua pauperibus, & ſibi iam promittebãt quia ſeſſuri erãt cũ Chriſto & iudicaturi gentes, feruente calore perſecutionis tanquam à dęmonio meridiano defecerunt in tormentis, & negauerũt Chriſtũ: ipſi ſunt qui à latere ceciderunt, tanquã ceſſuri cum Chriſto ad mundum iudicandum ceciderunt. A dextris autem dicã qui cadunt. Noſtis quia cum apparuerit ipſum tribunal, vbi cum Chriſto domino iudicabunt, qui voluerunt eſſe & vere fuerunt perfecti, radicati & fundati in charitate, vt nõ areſcerent de ſole & dæmonio meridiano: hoc enim ait dominus, Cõgregabuntur ante eũ omnes gentes, & diuidet illos abinuicem, ſicut paſtor diuidit oues ab hædis, & oues ponet à dextris, hædos autem à ſiniſtris & iudicabũtur. Multi erunt qui iudicabũt, ſed pauciores erunt quàm illi qui ante tribunal ſtabunt: quia illi tanquã mille: illi tanquã dena milia. A dextris poſitis quid dicturus eſt? Eſuriui & dediſti mihi mãducare, hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me. Manifeſtũ eſt, quia his dicet qui habent ſubſtantiã huius ſeculi, vnde iſta humana faciãt: tamen & ipſi cum illis regnabunt, quia illi tanquam milites, illi tanquã annonã præbentes prouinciales: ſub vno tamen imperatore, & miles & prouincialis in regno eſt: miles fortis, prouincialis deuotus: miles fortis orationibus pugnat aduerſus diabolum, deuotus prouincialis annonã tribuit militibus: intelligat charitas veſtra, & audiunt in fine ad dexterã poſiti, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Erant ergo illo tempore multi quando grauiter inferbuerat ſol perſecutionis, & dæmonium meridianum, erant qui ſibi promittebant quia iudicaturi erãt cum Chriſto, non potuerunt ferre æſtum perſecutionis, & ceciderunt à latere ipſius. Erant ibi aliqui qui non ſibi promittebãt ſedes iudicantium, ſed per eleemoſynas promittebant ſibi, quia ad dexteram futuri erant quibus dicturus erat Chriſtus, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Et quia multi de ſpe illa iudicandi ceciderunt, multi autem & multo plures de ſpe illa dexteræ ceciderunt: ideo dictum eſt Chriſto, Cadẽt à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis. Et quia multi erunt cum illo

Ephe.3. *Matt.25.* *Matt.13.* *Ibidem.*

qui omnia illa nõ curarunt:cum quibus tanquã membris vnus eſt Chriſtus:ad te auté,inquit,nõ appropinquabit.Nunquid ad ſolum,caput dixit,nõ appropinquabit?Nõ vtiq; ſed nec ad Petrum,nec ad Paulum,nec ad omnes Apoſtolos, nec ad omnes martyres,qui in tormentis nõ defecerunt,Quomodo ergo nõ appropinquabit?Cur ſic torti ſunt?Propinquauit carni tormentum,ſed nõ peruenit ad locum fidei. Itaq; longe erat fides ipſorum à terrore torquentium. Torquebantur,nec appropinquauit terror:torqueãt,ſed irridebunt tormentum,præſumentes in illo qui prior vicit, vt cæteri vincerent. Et qui vincunt, niſi qui de ſe non præſumpſerunt?Intendat charitas veſtra : ad hoc enim dixit omnia ſuperiora,dicet domino ſuſceptor meus es tu,& refugium meum.& ſperabo in eum : quoniam ipſe eruet me de muſcipula venantium. Ipſe eruat me,non ego me; inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi.Sed quando? Quando ſub alis eius ſperabis, ſcuto circundabit te veritas eius.Quia ergo in illo præſumpſiſti , & totam ſpem tuam in illo poſuiſti : ſequitur,Quid?Non timebis à timore nocturno,à ſagitta volante per diem,à negotio perambulãte in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano . Quis non timebit ? Qui in Chriſto præſumit:qui autem de ſe præſumunt, & ſi iam ſibi ſperabant latus Chriſti tanquam iudicaturi , & ſi futuros ſe iam ſperabant à dextris Chriſti , quaſi diceretur illis , Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod vobis paratũ eſt ab origine mundi:venit dæmonium meridianum, id eſt, feruens æſtus perſecutionis vehementer terrens , & ceciderunt multi à ſpe ſedis iudiciariæ : de quibus dictum eſt, Cadent à latere tuo mille,& multi à ſpe remunerationis obſequiorum ſuorum : de quibus dictum eſt,Et dena milia à dextris tuis:ad te autem, id eſt , ad caput & corpus non appropinquabit ruina & dæmonium meridianum , quoniam nouit dominus qui ſunt eius. *Veruntamen oculis tuis cõſiderabis,& retributionem peccatorum videbis.* Quid eſt hoc? Quare veruntamen? Quia licuit impiis ſuperbire in ſeruos tuos , licuit impiis perſequi ſeruos tuos.Impune ergo erit impiis , quia perſecuti ſunt ſeruos tuos ? Non erit impune. Quamuis enim tu permiſeris, & magis inde tui coronati ſint, veruntamen oculis tuis cõſiderabis,& retributionem peccatorum videbis.Malum ergo quod voluerunt , non bonum quod per neſcientes actũ eſt,eis retribuetur. Modo opus eſt vt oculos fidei habeamus,& videamus,quia & exaltantur ad tempus

Ibidem.

& plan-

& plangent in æternũ, & quibus datur poteſtas in ſeruos Dei temporaliter, dicetur eis, Ite in ignem æternũ qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Sed ſi habeat quiſq; oculos ſicut dixit, Oculis tuis conſiderabis: nõ eſt leue videre impium florentem in hoc ſeculo, & habere ad illum oculos vt cõſideres fide quid ille paſſurus eſt in fine, ſi ſe non correxerit: quia qui modo tonare volunt, poſtea fulminãtur. Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorũ videbis. *Quoniã tu es domine ſpes mea.* Ecce venit ad illud, quare nõ cadat à ruina & dæmonio meridiano Quoniã tu es domine ſpes mea, *Altiſsimum poſuiſti refugium tuum.* Quid eſt hoc quod in alto eſt refugium tuum? Multi enim ſic ſibi faciunt refugium Dei, quò fugiant à temporalibus æſtibus. In alto eſt enim refugiũ Dei, valde in occulto eſt quò fugias ab ira vẽtura, intus altiſſimum poſuiſti refugium tuum. *Non accedet ad te malũ, & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo Quoniam angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuũ.* Iſta ſunt verba quæ dixit diabolus domino Ieſu Chriſto, quãdo illum tentauit. Sed quia diligentius cõſideranda ſunt, ne vos fatigemus, differamus in craſtinũ, quia & craſtino ſi dominus voluerit, inde vobis erit ſermo, vt ab iſto loco Pſalmi rurſus incipiamus propter tædium veſtrum, ne cum volumus finire res obſcuras, præcipitemus, & non perueniant ad intelligentiam veſtram.

Matt. 25.

Matt. 4.

Luc. 4.

Concio ſecunda de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi.

SIcut non dubito meminiſſe charitatem veſtram, qui heſterno die ſermoni aſtuiſtis, pſalmum quem cœperamus exponere, ne ad terminum perueniret, anguſtia temporis impediuit, & dilatata eſt pars eius in hodiernũ diem: hoc qui heri affuiſtis recordamini, qui non affuiſtis agnoſcite. Propterea fecimus ipſam lectionem Euangelij recitari, vbi dominus tentatus eſt per ea verba Pſalmi quæ hic audiſtis. Ideo tentatus eſt Chriſtus, ne vincatur à tentatore Chriſtianus. Ille quippe magiſter in omnibus tentari voluit, quia tentamur: ſicut mori voluit, quia morimur: ſicut reſurgere voluit, quia reſurrecturi ſumus. Illa enim quæ oſtendit in homine qui factus eſt propter nos homo cum eſſet Deus per quem facti ſumus, propter nos oſtendit. Et ſæpe commendauimus charitati veſtræ, quod nos ſæpe iterare non piget, vt quia forte multi veſtrûm legere non poſſunt, quia non eis vacat legere, aut literas non

Mat. 4.

norunt, ſaltem aſſiduè audiendo non obliuiſcantur ſalubrem fidem ſuã. Certè eam repetendo quibuſdã moleſti videamur, dum tamen quoſdã ædificemus. Nouimus enim multos eſſe & memoria præualentes, & lectionis diuinæ ſtudioſos, q ea quæ dicturi ſumus nouerunt, & fortè nos ea volumus dicere, quæ nõ nouerunt. Sed ſi celeriores ſunt, intueantur, quia cum tardioribus ambulant viã. Quando autem duo comites vnã viam ambulant, quorum eſt vnus celerior, alter tardior, in poteſtate celerioris eſt, vt cum illo ambulet tardior, nõ in poteſtate tardioris: quia ſi velit celerior tantum facere quantum poteſt tardior, illum nõ ſequitur. Opus eſt ergo vt celerior refrænet celeritatem ſuam, & non relinquat comitem tardiorem. Hoc eſt ergo quod dixi me ſæpius dixiſſe, & nunc iterum dico, ſicut
Philip. 3. dicit Apoſtolus: Eadem ſcribere vobis mihi quidem, non pigrum, vobis autem tutum. Dominus autem noſter Ieſus Chri-
Col. ſ. 3. ſtus, tanquã totus perfectus vir & caput & corpus: caput in illo
Luca 2. homine agnoſcimus, qui natus eſt de Maria virgine, paſſus ſub
& 23. pontio Pilatus, ſepultus, reſurrexit, aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram patris, inde illum expectamus iudicem viuorum at-
Matt. 16. que mortuorum, hoc eſt, caput Eccleſiæ. Corpus huius capitis Eccleſia eſt, non quæ hoc loco eſt, ſed quæ hoc loco & per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tempore, ſed ab ipſo A-
Gen. 4. bel vſq; ad eos qui naſcituri ſunt vſq; in finem, & credituri in Chriſtum, totus populus ſanctorum, ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ ciuitas corpus eſt Chriſti, cui caput eſt Chriſtus. Ibi ſunt & angeli ciues noſtri, ſed qa nos peregrinamur, laboramus, illi autem in ciuitate expectant aduentum noſtrum. Et hæ de illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt, ipſæ ſunt ſcripturæ, quæ nos hortantur vt bene viuamus. Quid dicam veniſſe literas? Ipſe rex deſcendit & factus eſt nobis via in peregrinatione, vt in illo ambulantes, nec erremus, nec deficiamus, nec in latrocinantes incidamus, nec in laqueos irruamus qui ponuntur iuxta viam. Talẽ ergo ſcimus Chriſtum totum atque vniuerſum ſimul cum Eccleſia, ipſum autem ſolum
Luce 4. natum de virgine, caput Eccleſiæ mediatorẽ ſcilicet inter Deũ
1. Tim. 2. & homines Chriſtũ Ieſum, ad hoc mediator eſt, vt eos qui receſſerunt, per ſe recõciliet: medius enim nõ eſt, niſi inter duos. Receſſeram⁹ à maieſtate Dei, & peccato noſtro offenderamus eum, miſſus eſt filius mediator, qui ſangnine ſuo ſolueret peccata noſtra, quibus ſeparabamur à Deo, & interpoſitus redderet

ret nos ei, & reconciliaret à quo auerſi in peccatis noſtris & delictis tenebamur. Ipſe eſt caput noſtrũ, ipſe eſt Deus æqualis patri, verbum Dei, per quod facta ſunt omnia: ſed Deus vt crearet, homo vt recrearet: Deus vt faceret, homo vt reficeret: hunc intuentes, ſic audiamus Pſalmum, intendat charitas veſtra. Diſciplina eſt iſta & doctrina ſcholæ huius quæ vobis valeat non ad vnum Pſalmum intelligendum, ſed ad multos, ſi teneatis hanc regulam. Aliquando Pſalmus, non ſolùm Pſalmus, ſed & omnis prophetia aliquãdo ſic loquitur de Chriſto, vt caput ſolum cõmendet, & aliquando à capite it ad corpus, id eſt, ad Eccleſiam, & nõ videtur mutaſſe perſonam: quia non ſeparatur caput à corpore, ſed tanquã de vno loquitur: videat enim charitas veſtra quod dico, Manifeſtus eſt certè Pſalmus omnibus, vbi de paſſione dñi dicitur, Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerũt omnia oſſa mea: diuiſerunt ſibi veſtimenta, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortem. Hoc & Iudæi, quando audiunt, erubeſcunt. Euidentiſſimè enim prophetia de paſſione domini noſtri Ieſu Chriſti prolata eſt. Delicta autem non habebat dominus noſter Ieſus Chriſtus, & tamen in capite ipſius Pſalmi dicit, Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum. Videtis ergo quid dicatur ex perſona capitis, quid ex perſona corporis. Delicta ad nos pertinẽt, paſſio pro nobis ad caput pertinet: ſed propter paſſionẽ illius pro nobis, & quod ad nos pertinet delictorũ debitũ ſoluit. Sic & in iſto Pſalmo iam iſtos verſus heſterna die tractauimus, & breuiter illos cõmemoremus.

Ioan.1.

Pſal.21.

Commemoratio verſuum prius tractatorum cum expoſitione ſequentium.

QVi habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Hoc cõmendauimus charitati veſtræ in iſtis verſibus, ne quiſquam in ſe ſpem ponat, ſed totã ſpem ſuam in illo ponat, in quo ſunt vires noſtræ. Ex adiutorio enim eius vincimus, non ex noſtra præſumptione. Protegit ergo Deus cæli, ſi dicamus domino, quod ſequitur, *Dicet domino ſuſceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus ſperabo in eum. Quoniam ipſe eruet me de muſcipula venantium, & à verbo aſpero.* Diximus, quia multi timentes verbum aſperum incidunt in muſcipulam venantium. Inſultatur homini quia Chriſtianus eſt, pœnitet illum quia Chriſtianus factus eſt, & ab aſpero verbo incidit in muſcipulam diaboli. Inſultatur etiã homini qui inter

multos Chriſtianos melius viuit, & timẽs aſpera verba inſultatorum, incidit in laqueos diaboli, vt non ſit triticum in area, ſed paleam ſequatur. Qui autem in domino ſperat, eruitur à muſcipula venantium & à verbo aſpero. Quomodo autem te protegit Deus? *Inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi*: Id eſt, ante pectus ſuũ te ponet, vt alis ſuis te protegat, ſi modo agnoſcas infirmitatem tuam, vt quaſi pullus infirmus fugias ſub alas ma-

Epheſ.2. tris, ne à miluo rapiaris. Milui ſunt enim aereæ poteſtates, diabolus & angeli eius rapere volunt infirmitatem noſtram. Fugiamus ſub alas matris ſapientiæ, quia & ipſa ſapientia infir-

Ioan.1. mata eſt propter nos, quia verbum caro factum eſt. Sicut infirmatur gallina cum pullis ſuis vt protegat eos alis ſuis: ſicut

Matt.23. dñs noſter Ieſus Chriſtus, qui cũ in forma Dei eſſet, non rapi-

Philip.2. nam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, vt infirmaretur nobiſcum, & alis ſuis protegeret nos, ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. *Et ſub alis eius ſperabis. Scuto circũdabit te veritas eius, nõ timebis à timore nocturno.* Tentationes ignorantiæ timor nocturnus, peccata ſcientiæ ſagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifeſtatio. Sunt qui ignorantes peccant, ſunt qui ſcientes peccant: qui ignorantes peccant, à timore nocturno ſupplantantur, qui ſcientes peccant, à ſagitta volante per diem percuſſi ſunt. Hæc autem cùm in grauioribus perſecutionibus fiunt quouſque perueniatur tanquã ad meridiem, quicunque illo calore ceciderit, tanquam à dæmonio meridiano cadet. Et multi à calore iſto ceciderunt, ſicut iam heſterno die expoſuimus charitati veſtræ, quia feruente perſecutione dictũ eſt: Torqueantur Chriſtiani, donec negent ꝙ Chriſtiani ſunt: cùm antea ſolerent confeſſi percuti, ad hoc poſteà torquebantur vt negarent. Et cũ omnis reus tandiu torqueatur, quandiu neget, Chriſtianorum confeſſio torquebatur, negatio dimittebatur. Erat ergo tunc magnus æſtus perſequentium. Quicunque in illa tentatione ceciderunt, tanquam à dæmonio meridiano ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi, qui ſe ſperabant ſeſſuros cum domino & iudicaturos, illi à latere ceciderunt. Item multi qui ſe ſperabant ad dexteram futuros, in plebe ſancta ſtipendiaria tanquam prouinciales, qui annonam militibus præbent, quibus

Mat.25. dici habet, Eſuriui enim, & dediſtis mihi mãducare: ad dexteram enim erunt multi, & de ipſa ſpe ceciderunt, & plures inde,

quia

quia plures ibi. Pauciores enim qui cũ domino iudicabunt, & plures qui ſtabunt ante illum, ſed nõ vna conditio eorum, alij ad ſiniſtram, alij ad dexteram: alij vt regnent, alij vt puniantur: alij vt audiant, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: alij vt audiant, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ergo, *Arumna & dæmonio meridiano: Cadent mille à latere tuo, & dena millia à dextris, ad te autem non appropinquabit*. Quid? Dæmonium meridianum te nõ deiicit. Quid mirum, ſi caput non deiicit? Sed non deiicit & illos qui ſic hærent capiti, quomodo ait Apoſtolus, Nouit dominus qui ſunt eius. Sunt enim quidã ita prædeſtinati, vt nouerit dñs qui pertineant ad corpus ipſius. Cùm ergo ad hos nõ accedet illa tentatio vt deiiciat eos, iſti intelliguntur in eo, quod ſcriptum eſt, Ad te autẽ non appropinquabit. Sed ne illi peccatores, quibus tanta licuit exercere in Chriſtianos, attendantur à quibuſdam infirmis, & dicatur, Ecce quid voluit Deus, vt tantum impiis & ſceleratis liceat in ſeruos Dei: modicum conſidera oculis tuis, oculis fidei, & videbis retributionem peccatorũ in finem, quibus modò tanta permittuntur vt exercearis: hoc enim ſequitur, *Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionẽ peccatorum videbis. Quoniam tu es domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum. Non accedent ad te mala.* Domino dicit, Quoniam tu es domine ſpes mea, Altiſſimum poſuiſti refugium tuum, non accedent ad te mala. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Et deinde verba quæ audiſtis iã dicta à diabolo, *Quoniam angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Cui hoc dicit? Cui illud dixit, quoniam tu es domine ſpes mea. Iam puto non eſſe exponendum Chriſtianis quis ſit dominus. Si Deum patrem intelligunt, quomodo illum tollent angeli in manibus, ne offendat ad lapidem pedem ſuum? Videtis ergo quia & Chriſtus dominus dum loqueretur de corpore, ſubitò cœpit loqui de capite. Caput noſtrum appellatum eſt modò, cùm diceretur, quoniam tu es domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum. Ideo poſuiſti altiſſimum refugium tuum, quoniam tu es domine ſpes mea. Quid ſibi hoc vult? Attendat charitas veſtra, quoniam tu es domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum: iam non eſt mirandum, propterea enim ſequitur, Non accedent ad te mala, quia altiſſimum poſuiſti refugium tuum: Et flagellum non

2.Tim.2. *Matth.4.*

appropinquabit tabernaculo tuo, quoniã altiſſimum poſuiſti
refugium tuum. Non autem legimus in Euãgelio, quia alicubi
angeli portauerunt dominum, ne offenderet ad lapidem, & ta-
men intelligimus Hinc enim iam facta ſunt, & non ſine cauſa
prophetata ſunt, niſi quia futura erant: & nõ poſſuumus dicere,
Poſteà venturus eſt Chriſtus, vt nõ offendat ad lapidẽ pedem
ſuum: Iudicaturus enim veniet. Vbi ergo completũ eſt? Inten-
dat charitas veſtra: primò hos verſus audite: Quoniã tu es do-
mine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum. Genus hu
manum mori hominem nouerat, reſurgere non nouerat, ideo
quid timeret habebat, quod ſperaret nõ habebat, Vt ergo ille,
qui propter diſciplinã fecit timorẽ mortis, propter præmium
Mar.16. futuræ vitæ æternæ daret ſpem reſurrectionis, prior reſurre-
xit dominus noſter Ieſus Chriſtus: mortuus eſt poſt multos,
reſurrexit ante omnes. Hoc paſſus eſt moriẽdo, quod iam mul-
ti paſſi erãt: hoc iam fecit reſurgendo, quod nullus ante illum.
Quãdo enim hoc accipiet Eccleſia niſi in fine? Præceſſit in ca
pite quod membra ſperent: nouit enim charitas veſtra, quo-
modo inter ſe dicant. Dicat ergo Eccleſia dño ſuo Ieſu Chri-
ſto, dicat corpus capiti ſuo, Quoniam tu es domine ſpes mea,
altiſſimum poſuiſti refugium tuum, id eſt, ideo reſurrexiſti à
mortuis & cælum aſcendiſti, vt altũ poneres refugium tuum,
aſcendẽs vt fieres ſpes mea, qui in terra deſperabam, & me re-
ſurrecturũ eſſe non credebam: modò iam credo, quia aſcendit
in cælum caput meum, quò caput præceſſit & membra ſecu-
tura ſunt. Puto iam manifeſtum eſſe quod dictũ eſt, quoniam
tu es domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugiũ tuum. Hoc
planius dixerim, Vt ergo haberem ſpem reſurectionis quam
non habebam, ideo prior reſurrexiſti, vt quò præceſſiſti, illuc
me ſecuturum ſperarem. Vox enim eſt Eccleſiæ ad dñm ſuum,
vox eſt corporis ad caput ſuum. Noli ergo mirari, Non acce-
dent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernacu-
Ioan.1. lo tuo. Tabernaculũ Dei, caro eſt. In carne inhabitauit verbũ,
& caro factũ eſt tabernaculum Deo. In ipſo tabernaculo im-
perator militauit pro nobis, in ipſo tabarnaculo ab hoſte ten-
tatus eſt, ne miles deficeret. Et quia ipſam carnẽ oſtẽdit oculis
noſtris, quia oculi noſtri iſta luce gaudent, & viſibili lumine
iſto delectantur, quia in manifeſtatione poſuit carnem ſuam,
Pſal.18. vt oẽs viderent, ideo Pſalmus dicit, In ſole poſuit tabernaculũ
ſuum. Quid eſt in ſole? In aperto, in manifeſto, in luce terrena,
id eſt,

id eſt, in luce quæ terras de cælo perfundit, ibi poſuit tabernaculum ſuum. Sed quomodo ibi poneret tabernaculum ſuum, ſi non tanquam ſponſus procederet de thalamo ſuo? Hoc enim ſequitur, In ſole poſuit tabernaculũ ſuum. Et quaſi diceretur ei, quomodo? & ipſe inquit, Tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod eſt tabernaculum? Ipſa eſt ſponſa: verbum ſponſus, caro ſponſa, & thalamus vterus virginis: & quod dicit Apoſtolus, Et erũt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia, & quid ipſe dñs in Euangelio, Igitur iam non ſunt duo, ſed vna caro. Ex duobus vnum, ex verbo & carne vnus homo, vnus Deus. Hoc autem tabernaculum eius ſenſit flagella in terra manifeſtum eſt, quia flagellatus eſt dominus. Nunquid in cælo ſenſit flagella? Nequaquam. Quare? Quia altiſſimũ poſuit refugium ſuum, vt eſſet ſpes noſtra, & non ad eũ accedant mala, nec flagellum appropinquabit tabernaculo eius. Longè eſt ſuper omnes cælos, ſed pedes habet in terra. Caput in cælo eſt, corpus in terra. Cùm autẽ pedes ipſius flagellarentur & calcarentur à Saulo, clamauit caput: Saule Saule quid me perſequeris? Ecce nemo caput perſequitur, & ecce caput in cælo: quia Chriſtus reſurgẽs à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltrà nõ dominabitur, nõ accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed ne putemus, quia ſeparatum eſt caput à corpore, diſcretum eſt enim locis, ſed iunctum eſt affectu: ipſa affectus cõiunctio clamauit de cælo: Saule Saule, quid me perſequeris? Proſtrauit enim eum voce obiurgante, & leuauit dextera miſerãte. Qui corpus Chriſti perſequebatur, factus eſt membrum Chriſti, vt quod faciebat ipſe ibi pateretur. Quid ergo ibi fratres, de capite noſtro quid dictũ eſt? Quoniã tu es domine ſpes mea, altiſſimũ poſuiſti refugium tuum. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo: dicta ſunt hæc, quoniam angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. Audiſtis modò cùm Euangelium recitaretur: attendite, Baptizatus eſt dominus, ieiunauit. Quare baptizatus? Vt nõ aſpernaremur baptizari: ita cùm ipſe Ioannes diceret domino, Tu ad me venis baptizari, ego à te debeo baptizari & dñs, Sine modò, ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam, Voluit impleri humilitatẽ, vt ablueretur qui ſordes non habebat. Vt quid hoc? Propter ſuperbiã futurorum. Exiſti-

Epheſ.5.
Mat 10.
Mat.27.
Act.9.
Rom.5.
Mat.4.
Matth.3.

enim aliquis catechumenus, qui forte doctrina & moribus vincit multos fideles, attendit iam baptizatos multos imperitos, [& multos] non ſic viuentes quomodo ipſe viuit, [non in tanta cōtinentia,] non in tanta caſtitate: iam ille nec vxorem quærit, & videt aliquādo fidelem ſi nō fornicantē, tamen vxore intēperantius vtētem, poteſt erigere ceruicem ſuperbiæ & dicere, Quid mihi iam opus eſt baptizari, vt hoc accipiā quod iſte habet, quē iam & vita & doctrina præcedo? Huic dominus,

Matth. 4. Quid præceſſiſti? Quantum præceſſiſti? Tantum ne quantum ego te? Non eſt ſeruus ſuper dominū ſuum, neq; diſcipulus ſuper magiſtrum ſuum: ſufficit ſeruo vt ſit ſicut dominus eius, & diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius. Noli extolli, vt non quæras baptiſmū. Baptiſmū quæres domini, ego ſerui quæſiui. Baptizatus eſt ergo dominus, & poſt baptiſmū tentatus eſt, ieiunauit quadraginta diebus in myſterio, quod ſæpe vobis commemoraui. Non omnia vno tēpore dici poſſunt, ne occupent neceſſaria tēpora. Poſt quadraginta dies eſuriuit, qui poterat & nunquā eſurire. Sed quomodo tentaretur? Aut ſi ille non vinceret tentatorē, quomodo diſceres tu cum tentatore pugnare?

Ibidem. Eſuriuit, etiā tentatus audiuit, Dic lapidibus iſtis vt panes fiāt, ſi filius Dei es. Quid magnū erat domino Ieſu Chriſto de lapidibus panē facere qui de quinque panibus tot millia ſatiauit? De nihilo fecit panē. Tanta enim fuerat multitudo eſcæ, quæ ſaturaret tot millia? Vnde proceſſit? Fontes † panes erāt in manibus domini: nō eſt mirū, nam ipſe fecit de quinque panibus multos panes vnde ſaturaret tot millia, qui facit quotidie in terra de paucis granis meſſes ingentes. Ipſa enim ſunt miracula domini, ſed aſſiduitate viluerunt. Quid ergo fratres? Impoſſibile erat domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipſo Ioanne Baptiſta, Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Quare ergo non fecit? Vt te doceret reſpondere tentatori, vt ſi forte in aliqua anguſtia poſitus fueris, & ſuggeſſerit tibi tentator, Si Chriſtianus eſſes & ad Chriſtū pertineres, & desereret te modo vt non miſiſſet tibi auxilium? Et forte adhuc medicus ſecat, & ideo deſerit: ſed nō deſerit. Quomodo Paulū ipſum ideo non exaudiuit. Nam dicit Paulus nō ſe exauditum de ſtimulo carnis ſuæ angelo ſatanæ, à quo colaphizari ſe dixit: Propter quod dominum ter rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Tanquam medi-

[Margin notes: † forte, panis. — *Mat. 14.* — *Matth. 3.* — *1. Cor. 12.*]

medico diceretur poſito forte epithemate, moleſtum eſt mihi hoc emplaſtrum,rogo te tolle illud:& medicus,Non opus eſt, diu ibi ſit, non enim aliter ſanare poterit. Aegrotũ non exaudiuit medicus ad voluntatẽ,quia exaudiuit ad ſalutẽ. Ideóque fortes eſtote fratres,& quãdo aliqua inopia tentamini Deo flagellante & erudiente vos,quibus & parat.& ſeruat æternã hæreditatem,non vobis ſuggerat diabolus: Si iuſtus eſſes,nónne tibi per coruum mitteret panẽ,quomodo miſit Heliæ? Vbi eſt quod legiſti, Nunquã vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem? Tu reſponde diabolo,verum dicit ſcriptura, nunquã vidi iuſtum derelictũ, nec ſemen eius quærẽs panem: habeo enim panem meum,quem tu nõ noſti. Quem panem? Audi dominum,Nõ in ſolo pane viuit homo,ſed in omni verbo Dei.Putáſne verbũ Dei nõ ſit panis? Si non eſſet panis,non diceret verbũ Dei per quod facta ſunt omnia, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi.Didiciſti ergo quid reſpondeas tentatori in anguſtia famis. Quid ſi te ſic tentat vt dicat tibi, ſi Chriſtianus eſſes, faceres miracula quomodo fecerunt multi Chriſtiani? Tu iam ſuggeſtione mala deceptus,tẽtares dominum Deũ tuum,& diceres domino Deo noſtro, Si Chriſtianus ſum, & ſum ante oculos tuos, & in aliquo numero tuorũ me cõputas,faciã & ego aliquid qualia multa fecerunt ſancti tui, tentaſti Deũ quaſi nõ ſis Chriſtianus ſi hoc facias. Multi talia deſiderãtes ceciderũt: Nam Simon ille magus talia deſiderauit ab Apoſtolis,qui ſpiritũ ſanctum per pecuniã voluit comparare. Amauit potentiã miraculorum, & non amauit imitationem humilitatis. Ideo quidã diſcipulus, vel quidam de turba,cum vellet ſequi dominũ:attẽdens miracula quæ faciebat, vidit illum dominus ſuperbum nõ quærere viam humilitatis, ſed typhum potẽtiæ,& ait, Vulpes foueas habent,& volucres cæli nidos, filius autem hominis nõ habet vbi caput reclinet. Vulpes in te foueas habent, volucres cæli in te nidos habent, Vulpes dolus eſt, volucres cæli ſuperbia eſt. Sicut enim volucres alta petunt, ſic ſuperbi. & vt vulpes cauernas doloſas, ita omnes inſidiatores. Quid ergo reſpondit dominus? Poteſt in te habitare ſuperbia & dolus,Chriſtus nõ habet vbi in te habitet,vbi reclinet caput ſuũ, quia reclinatio capitis, humilitas Chriſti eſt:niſi reclinaret caput nõ iuſtificareris.Talia deſiderantes & diſcipuli,& volentes iam appetere ſedem regni antequam viam humilitatis caperent, quando illi ſuggeſtum eſt à

3.Reg.17. *Pſal.36.* *Matth.4.* *Ioan.6.* *Act.8.* *Matth.8.*

Mat. 20. matre diſcipulorum. Dic vt vnus ſedeat ad dexterã & alius ad ſiniſtrã tuam, potentiam quærebant, ſed per paſſionem humilitatis venitur ad potẽtiam regni: ait dominus, Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatẽ meam? Ergo quid ſi ſic te tentet, fac miracula? Ne tu tentes Deũ, quid debes reſpondere?
Matth. 4. Quod reſpondit dominus: ait illi diabolus, Mitte te deorſum, quia ſcriptum eſt, Angelis ſuis mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Si te miſeris, angeli te ſuſcipient. Et poſſet quidem fieri fratres, vt ſi ſe miſiſſet dominus, obſequia angelorũ ſuſciperent car-
Deut. 6. nem domini, ſed quid illi ait? Iterũ ſcriptum eſt, Non tentabis dominum Deũ tuum. Hominẽ me putas. Ad hoc enim acceſſit diabolus vt tentaret vtrum filius Dei eſſet: Ipſe videbat carnem, ſed maieſtas in operibus apparebat: angeli teſtimonium dixerũt, ille videbat mortalem vt tentaret, vt Chriſto tentato doceretur Chriſtianus. Quid ergo ſcriptum eſt? Non tentabis dominum Deum tuum. Itaque nõ tentemus dominum vt dicamus, ſi ad te pertinemus, miracula faciamus. Redeamus ergo propter verba Pſalmi. Angelis ſuis, inquit, mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, nẽ
Marc. 16. quando offendas ad lapidẽ pedem tuum. Sublatus eſt Chriſtus
Act. 1. in manibus angelorum, quando aſſumptus eſt in cælum, non quia ſi nõ portarent angeli ruiturus erat, ſed quia obſequebantur regi: nẽ forte dicatis, meliores ſunt qui portabant quàm ille qui portabatur. Ergo meliora ſunt iumenta quàm homines? Sed quia infirmitatem hominũ portãt iumenta. Nec hoc debemus dicere: etenim iumenta ſi ſe ſubtrahant, cadunt qui
Eſa. 66. ſedent. Sed quomodo debemus dicere? Nam de Deo dictũ eſt,
Act. 7. Cælum mihi ſedes eſt. Quia ergo cælum portat, & Deus ſedet, ideo melius eſt cælum? Si ergo & de obſequio angelorum in hoc Pſalmo intelligere potuerimus: nam nõ ad infirmitatem domini pertinet, ſed ad illius honorificentiam, ad illorũ ſeruitutem. Reſurrexit autem dominus noſter Ieſus Chriſtus. Pro-
Rom. 4. pter quid? Apoſtolum audite: Mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram. Item de ſpi-
Ioan. 7. ritu ſancto Euangelium: Spiritus quidem, inquit, nondum erat datus, quia Ieſus nõdum erat clarificatus. Quæ eſt clarificatio
Act. 2. Ieſu? Reſurrexit & aſcẽdit in cælum. A Deo clarificatus aſcenſione in cælum, miſit ſpiritum ſuum ſanctum die Pentecoſtes.

In lege

In lege autem in libro Moyſi Exodo,à die agni occiſi & manducati quinquaquaginta dies numerantur,& data eſt lex in tabulis lapideis ſcripta digito Dei. Quid ſit digitus Dei, Euangelium nobis exponit,quia digitus Dei ſpiritus ſanctus eſt. Quomodo probamus? Dominus reſpondens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub eiicere dæmonia ait, Si ergo in ſpiritu Dei eiicio dæmonia. Alius euangeliſta cum hoc narraret, Si ego, inquit,in digito Dei eiicio dæmonia. Quod ego poſitum eſt in vno aperte,poſitū eſt in altero obſcure. Neſciebas quid ſit digitus Dei, exponit alius euangeliſta,dicens eum eſſe ſpiritum Dei. Digito ergo Dei ſcripta lex data eſt die quinquageſimo ab occiſione agni, & ſpiritus ſanctus venit die quinquageſimo à paſſione domini noſtri Ieſu Chriſti. Occiſus eſt agnus,factum eſt Paſcha,impleti ſunt quinquaginta dies,data eſt lex:ſed data eſt illa lex ad timorem, nō ad amorē:vt autem timor conuerteretur in amorem,occiſus eſt iuſtus iam in veritate,cuius typus erat ille agnus quem occidebāt Iudæi. Reſurrexit,& à die Paſchæ domini ſicut à die Paſchæ agni occiſi numerantur quinquaginta dies, & venit ſpiritus ſanctus iam in plenitudine amoris,non in pœna timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo reſurrexit dominus & glorificatus eſt, vt mitteret ſpiritum ſanctum. Et dixeram iam dudum, quia caput in cælo eſt,pedes in terra. Si caput in cælo, pedes in terra,quid eſt pedes domini in terra, niſi ſancti domini in terra? Qui ſunt pedes domini? Apoſtoli miſſi per totū orbem terrarum. Qui ſunt pedes domini? Omnes euangeliſtæ in quibus peragrat dominus vniuerſas gentes. Metuendum erat ne euangeliſtæ offenderent in lapidem. Illo enim in cælo poſito capite,pedes qui in terra laborabant poſſent offendere in lapidem. In quem lapidem? In legem in tabulis lapideis datam, Ne ergo legis rei fierent,non accepta gratia,& in lege rei tenerentur:ipſa eſt enim offenſio reatus quos lex tenebat reos, abſoluit dn̄s, vt iam in legem non offenderent. Ne pedes huius capitis incurrerent in legis reatū miſſus eſt ſpiritus ſanctus,vt amorē faceret, & ſolueret à timore. Timor legem nō implebat,amor impleuit. Timuerunt homines & nō impleuerunt, amauerunt & impleuerunt. Quomodo timuerunt & nō impleuerunt, amauerunt & impleuerunt? Timebāt homines, & rapiebāt res alienas:amauerunt,& donauerunt ſuas. Ergo non eſt mirandum,quia ideo in manibus angelorum aſſumptus eſt dominus in cælum, ne

Exod. 12. & 19.
Exod. 31.
Matt. 12.
Luc. 11.
Act. 2.
Exod. 12. & 19.
Act. 2.
Exod. 3.

offenderet ad lapidem pes eius, ne illi qui in terra laborabant in corpore eius, peragrantes totum orbem terrarum fierent rei legis, ſubtraxit ab eis timorē, & impleuit eos amore. Timore
Matt.26. Petrus ter negauit, nōdum enim acceperat ſpiritum ſanctum. Accepto poſtea ſpiritu ſancto, cum fiducia cœpit prædicare.
Act.5. Qui ad vocē ancillæ ter negauit, accepto ſpiritu ſancto inter flagella principum cōfeſſus eſt quem negauerat. Non mirum, quia dominus ipſum trinū timorem trino amore diſſoluit. Re-
Ioan.21. ſurgens enim à mortuis ait Petro, Petre amas me? Non dixit times me. Nam ſi adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem ſuum. Amas me, inquit? Et ille, Amo. Sufficiebat ſemel. Forte mihi ſufficeret, qui cor non video: quanto magis ſufficeret domino, qui videbat quibus medullis viſcerū ſuorū dicebat Petrus, Amo? Non ſufficit domino reſpondere ſemel: interrogat iterum, & ille reſpōdet, Amo. Interrogauit tertio, & iam tædio affectus Petrus, quaſi dubitaret dn̄s noſter de amore ipſius, Domine tu, inquit, ſcis omnia, tu ſcis quia amo te. Sed dominus cum illo ſic egit, & tāquam diceret: Ter me negaſti timendo, ter me confitere amando. Iſto amore & iſta charitate repleuit diſcipulos ſuos. Quare? Quia altiſſimum poſuit refugiū ſuum,
Act.1. quia clarificatus miſit ſpiritum ſanctū. Soluit credentes à reatu legis, ne in lapidem offenderent pedes eius. Iam cætera manifeſta ſunt fratres, quia ſæpe tractata ſunt. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconē.* Quid ſit ſerpens noſtis, quomodo ſuper illum calcet Eccleſia quæ nō vincitur, quia cauet aſtutias ipſius. Quemadmodum autem ſit leo & draco, puto & hoc noſſe charitatem veſtrā. Leo ſæuit aperte, draco occulte inſidiatur. Vtranque vim & poteſtatem habet diabolus: quādo martyres occidebātur, leo erat ſæuiens: quando hæretici inſidiantur, draco eſt ſurrepens. Viciſti leonē, vince & draconem: non te fregit leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat quando apertè ſæuiebat. Exhortans mar-
1.Petr.5. tyres Petrus ait, Neſcitis quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circumit quærens quem deuoret? Apertè ſæuiens leo quærebat quem deuoraret. Draco quomodo inſidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus ne ab illis corrumperetur Eccleſia à virginitate fidei, quam geſtabat in corde, ait,
2.Cor.11. Deſponſaui enim vos vni viro virginem caſtā exhibere Chriſto: &, timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita & mentes veſtræ corrumpantur à caſtitate † quæ eſt in Chriſto.

†Al. charitate.

Virgini-

Virginitatem corporis paucæ fœminæ habent in Eccleſia, ſed virginitatem cordis omnes fideles habent. In ipſa fide virginitatem cordis timebat corrumpi à diabolo, quam qui perdiderint, ſine cauſa ſunt virgines corpore. Corrupta corde quid ſeruat in corpore? Ideo mulier catholica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non eſt virgo in corpore, iſta mulier facta eſt in corde, & mulier non à marito Deo, ſed à ſerpente. Quid autem Eccleſia? Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. Rex eſt ſerpentium baſiliſcus, ſicut & diabolus rex eſt dæmoniorum. Et conculcabis leonem & draconem. Iam verba Dei ad Eccleſiam. *Quoniã in me ſperauit, eruam eum.* Nõ ſolum ergo caput eſt, quod modo ſedet in cælo, quia altiſſimum poſuit refugium ſuũ, ad quod non accedunt mala, & flagellum non apppropinquabit tabernaculo eius: ſed & nos qui laboramus in terra, & adhuc in tentationibus viuimus, quorum greſſus timentur ne in laqueos incidant, audiamus vocem domini Dei noſtri conſolantis nos, & dicẽtis nobis, Quoniam in me ſperauit, eruam eum. *Protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Inuocauit me & ego exaudiã eum, cum ipſo ſum in tribulatione.* Noli timere quando tribularis, ne quaſi non ſit tecum Deus, Fides ſit tecum, & tecum eſt Deus in tribulatione. Fluctus ſunt maris, turbaris in nauigio, quia dormit Chriſtus. Dormiebat in naui Chriſtus, perie- rant homines. Si fides tua dormit in corde tuo, tanquã in naui tua dormit Chriſtus, quia Chriſtus per fidẽ in te habitat. Cum turbari cœperis, excita Chriſtum dormientem, erige fidem tuã, & noueris quia te nõ deſerit. Sed ideo putas te deſeri, quia non qñ vis eripit. Eripuit tres pueros de igne. Qui eripuit tres pueros, deſeruit Machabæos? Abſit. Et illos eripuit, & illos. Illos corporaliter, vt infideles confunderentur: iſtos ſpiritaliter, vt fideles imitarentur. Cum ipſo ſum in tribulatione: *Et eximã eum & glorificabo eũ. Longitudine dierum replebo eũ.* Quæ eſt lõgitudo dierum? Vita æterna eſt. Fratres, nolite putare longitudinem dierum dici, ſicut ſunt hyeme dies minores, æſtate dies maiores. Tales dies nobis habet dare? Lõgitudo illa eſt quę nõ habet finẽ, æterna vita, quæ nobis promittitur in diebus lõgis. Et vere quia ſufficit, non ſine cauſa dixit, replebo eum. Nõ nobis ſufficit quicquid longum eſt in tempore ſi habet finem, & ideo nec longum dicendum eſt. Et ſi auari ſumus, vitæ æternæ debemus eſſe auari, talem vitam deſiderate quæ non habet finem. Ecce vbi extendatur auaritia veſtra. Argentum vis ſine

Matt.8. *Super Io. Trac.49* *Dan.3.* *1.Mac.7.*

fine? Vitam æternã deſidera ſine fine. Nõ vis vt habeat finem poſſeſſio tua? Vitam æternam deſidera. Quæ eſt? Longitudine dierum replebo eum: *Et oſtendam illi ſalutare meum*. Nec hoc fratres breuiter prætereundum eſt, oſtendam illi ſalutare meum. Hoc dixit, Oſtendã illi ipſum Chriſtum. Quare? Non eſt viſus in terra? Quid nobis magnum habet oſtendere? Sed nõ eſt viſus tali viſu quali videbimus. Tali viſu viſus eſt, quali viderunt qui crucifixerunt. Ecce qui viderunt crucifixerunt, nos nõ videmus & credimus. Illi oculos habebãt, & nos non habemus? Imò & nos cordis oculos habemus, ſed per fidem adhuc videmus, non per ſpeciem. Quando erit ſpecies? Quando videbi-
1.Cor.13. bimus eũ facie ad faciẽ, quod dicit Apoſtolus, quod nobis promittit Deus in magno præmio omnium laborum noſtrorum. Quicquid laboras, ad hoc laboras vt videas. Neſcio quid magnum eſt quod viſuri ſumus, quando tota merces noſtra viſio eſt, & ipſum magnum viſum, hoc eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus? Ipſe qui humilis viſus eſt, ipſe videbitur magnus, &
Ioan.1. lætificabit nos, quomodo videtur modo ab angelis, In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbum. Attendite qui hoc promiſit, ipſum dominum in Euange-
Ioan.14. lio dicentem, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Et quaſi diceretur ei, & quid ei dabis qui diligit te? Oſtendam, inquit, meipſum illi. Deſideremus & amemus: flagremus ſi ſponſa ſumus. Sponſus abſens eſt, ſuſtineamus, veniet quem deſideramus. Tantum pignus dedit, nõ timeat ſponſa ne deſeratur à ſponſo, non dimittit pignus ſuum. Quod pignus dedit? Sanguinem ſuum fudit. Quod pignus dedit? Spiritum ſanctum miſit. Talia pignora dimittet ille ſponſus? Si non amaret, talia pignora non daret. Iam amat. O ſi ſic amaremus.
Ioan.15. Maiorem dilectionẽ nemo habet, quàm vt animã ſuam ponat pro amicis ſuis. Et nos quomodo ponimus animas noſtras pro illo? Quid illi prodeſt, quãdo iam altiſſimum poſuit refugium ſuum, & flagellum non appropinquat tabernaculo eius? Sed
1.Ioan.3. quid dicit Ioannes? Sicut Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Vnuſquiſque ponens pro fratre animam, pro Chriſto ponit. Qui
Matt.25. modo paſcit fratrem, Chriſtum paſcit. Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Amemus & imitemur, curramus poſt vnguenta eius, quomodo dicitur in canticiſcanticorũ, Poſt
Cant.1. odorem vnguentorum tuorũ currimus. Venit enim & oleuit, & odo-

& odor ipſius impleuit totum mundum. Vnde odor? De cælo.
Sequere ergo ad cælum, ſi non falſum reſpondes quod dicitur,
Surſum cor, ſurſum cogitationem, ſurſum amorem, ſurſum
ſpem. Ne putreſcat in terra triticum, non audes ponere in hu-
mida terra ne putreſcat, quia laboraſti & meſſuiſti, trituraſti
& ventilaſti. Quæris locum tritico tuo, & non quæris locum
cordi tuo? & non quæris locum theſauro tuo? Fac quicquid po-
teris in terra, eroga, non perdes, ſed recondes. Et quis ſeruat?
Chriſtus qui te ſaluat. Te nouit ſeruare, theſaurum tuum non
nouit ſeruare? Quare autem vt locum mutes theſauro tuo, ni-
ſi vt locum mutes cordi tuo? Nemo enim cogitat niſi de the-
ſauro ſuo. Quàm multi hic ſunt qui me modo audiunt, & non
eſt cor eorum niſi in ſacellis ſuis. In terra eſtis, quia in terra eſt
quod amatis: mittatur in cælum, & ibi erit cor veſtrum. Vbi
enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum. *Matt.6.*

In Pſalmum XCI. Enarratio.

ATtendite ad Pſalmum, det nobis dominus aperire
myſteria, quæ hic continentur, quia propter faſti-
dium animorũ eadem diuerſe variéque tractantur.
Nam nullum aliud cãticum nos docet Deus, niſi fi-
dei, ſpei & charitatis: vt fides noſtra firma ſit in ipſo, quandiu
illum von videmus, credentes in eum quem non videmus, aut
gaudeamus cum viderimus, & fidei noſtræ ſuccedat ſpecies lu-
cis eius, vbi iam non nobis dicetur crede quod non vides, ſed
gaude quia vides. Spes etiam noſtra incommutabilis ſit, & fi-
gatur in illo, & non nutet & fluctuet: non agitetur, ſicut ipſe
Deus in quo figitur non poteſt agitari: ſpes enim quæ modo
vocatur, tunc non ſpes ſed res erit. Tandiu enim vocatur ſpes,
quandiu non videtur quod ſperatur, dicente Apoſtolo, Spes *Rom.8.*
autem quæ videtur non eſt ſpes: quod enim videt quis, quid
ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam
expectamus. Modo ergo patientia neceſſaria eſt, quamdiu ve-
niat quod promiſſum eſt. Nemo autem patiens eſt in bonis.
Quando exigitur de homine patientia, in malis agit, quando
dicitur, patiens eſto, tolera, ſuſtine, moleſtia eſt, ſub qua Deus
vult eſſe fortem, tolerantem, longanimem, patientem. Sed nun
quid decipit qui promiſit? Medicus exerit ferrum ad ſecanda
vulnera, & dicit ei quem ſecturus eſt, Patiens eſto, ſuſtine, to-
lera in doloribus exigit patientiam, ſed poſt dolores promit-
tit ſalutẽ. Et ipſe qui tolerat dolores in ferro medici, niſi ſibi

proponat ſanitatem, quam nondum habet, defecit in dolore. quem patitur. Multa ergo mala ſunt in iſto ſeculo, intus, foris, prorſus non ceſſant: abundant ſcandala, nemo illa ſentit, niſi qui graditur viam Dei. Et dicitur in omnibus diuinis paginis vt tolleret præſentia, ſperet futura, amet quæ non videt, vt am-
1.Cor.13. plectatur cum viderit. Charitas enim quæ tertia nobis adiungitur ad fidem & ad ſpem, maior eſt ſupra fidem & ſpem: quia fides eſt rerum quæ non videntur, erunt autem ſpecies cum viſæ fuerint. & ſpes rei eſt quæ non tenetur, adueniente ipſa re, non erit iam ſpes, quia tenebimus, non ſperabimus. Charitas autem non nouit creſcere niſi magis magíſque. Si enim amamus quem non videmus, quomodo amaturi ſumus cum viderimus? Deſiderium ergo noſtrum creſcat, Chriſtiani non ſimus niſi propter futurum ſeculum. Nemo præſentia bona ſperet, nemo ſibi promittat felicitatem mundi quia Chriſtianus eſt, ſed vtatur felicitate præſenti vt poteſt, quomodo poteſt, quando poteſt, quantum poteſt. Cum adeſt, conſolationi Dei gratias agat: cum deeſt, iuſtitiæ Dei gratias agat. Vbique ſit gratus nuſquam ſit ingratus: & patri conſolanti & blandienti gratus ſit, & patri emendanti & flagellanti & diſciplinam danti gratus ſit: amat enim illa ſemper, ſiue blandiatur ſiue minetur, & dicat quod audiſtis in Pſalmo: Bonum eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. Titulus Pſalmi habet: *Pſalmus cantici in die ſabbati.* Ecce & hodiernus dies ſabbati eſt, hunc in
Exo.20. præſenti tempore otio quodam corporaliter languido & fluxo & luxurioſo celebrant Iudæi. Vacant enim ad nugas: & cum Deus præceperit obſeruari ſabbatum, illi in his quæ Deus prohibet exercent ſabbatum. Vacatio noſtra à malis operibus, vacatio illorum à bonis operibus eſt. Melius eſt enim arare, quàm ſaltare. Illi à bono opere vacant, ab opere nugatorio nõ vacant. Nobis ſabbatum indicit Deus. Quare? Primo vbi ſit videre. Intus eſt, in corde eſt ſabbatum noſtrum: multi enim vacant membris, & tumultuantur conſcientia. Omnis homo malus, ſabbatum habere non poteſt: nuſquam enim illius conquieſcit conſcientia, & neceſſe eſt vt in perturbationibus viuat. Cui autẽ bona eſt conſcientia, tranquillus eſt, & ipſa tranquillitas ſabbatum eſt cordis. Attendit enim promiſſorem dominum, & ſi laborat in præſenti, extenditur ſpe futuri, & ſere-
Rom.12. natur omne nubilum triſtitiæ, ſicut dicit Apoſtolus, Spe gaudentes. Ipſum autem gaudium in tranquillitate ſpei noſtræ, ſab-

ſabbatum noſtrum eſt.Hoc commendatur,hoc cantatur in iſto Pſalmo, quomodo ſit homo Chriſtianus in ſabbato cordis ſui, id eſt, in vacatione & tranquillitate & ſerenitate conſcientiæ ſuæ imperturbatus. Inde dicit hic vnde ſolent perturbari homines, & docet te agere ſabbatum in corde tuo, Primum eſt vt tuipſe ſi aliquid profeciſti, Deo confitearis ex eo quod profeciſti,quia munera ipſius ſunt,non merita tua. Hinc incipe ſabbatum,non tibi tribuendo quaſi non acceperis quod accepiſti, neq; excuſando te ab eo quod facis mali,quia ipſa ſunt tua.Per uerſi enim homines & perturbati qui non agunt ſabbatum,mala ſua Deo tribuũt,bona ſua ſibi. Si quid boni fecerit,ego feci, dicit: ſi quid mali fecerit, quærit quem accuſet,ne confiteatur Deo.Et quid eſt,quærit quem accuſet?Si non eſt valde impius, ad manum ſatanam habet quem accuſet. Satanas fecit,dicit, ipſe mihi perſuaſit, quaſi ſatanas habeat poteſtatem cogendi. Aſtutiam ſuadendi habet,ſed ſi ſatanas loqueretur, & taceret Deus,haberes vnde te excuſares: Modo aures tuæ poſitæ ſunt inter monentem Deum,& ſuggerentem ſerpentem,quare huc flectuntur, hinc auertuntur? Non ceſſat ſatanas ſuadere malum,ſed nec Deus ceſſat admonere bonum.Satanas autem non cogit inuitum:in tua poteſtate eſt cõſentire,aut nõ conſentire. Si aliquid perſuadente ſatana mali feceris, dimitte ſatanam, accuſa te, vt accuſatione tua Dei miſericordiam merearis. Expetis illum accuſare qui non habet veniam? Te accuſa, & accipis indulgentiam.Deinde multi non accuſant ſatanam,ſed accuſant fatum. Fatum meum me duxit,dicit. Cum dixeris illi,quare feciſti,quare peccaſti? Et ille, Fato meo malo, ne dicat ego feci, iam manus ad Deum tendit, lingua blaſphemat. Nondum quidem hoc aperte dicit, ſed tamen attende & vide quia hoc dicit.Quæris ab illo quid ſit fatum,& dicit ſtellæ malæ.Quæris ab illo quis fecit ſtellas,quis ordinauit ſtellas, non habet quid tibi reſpondeat niſi Deus. Reſtat ergo vt ſiue per tranſennam,ſiue per cannam longã,ſiue per proximum,Deum accuſet, & cum Deus puniat peccata, Deum faciat authorem peccatorum ſuorum. Non poteſt enim fieri vt puniat quod fecit:Punit quod facis,vt liberet quod fecit. Aliquando autem miſſis omnibus omnino directe eunt in Deum, & quando peccant dicunt,Deus hoc voluit,& ſi nollet Deus, non peccarem. Ergóne ad hoc monet Deus, vt non audiatur vt non pecces, ſed accuſetur quia peccas? Quid ergo nos docet Pſalmus iſte?

1.Cor.4.

Bonum eſt confiteri domino. Quid eſt confiteri domino? In vtraq;
re, & in peccato tuo, quia tu feciſti, & in bono facto confiteri
domino, quia ipſe fecit. *Tūc pſalles nomini domini altiſſimi.* Quæ-
rens gloriam Dei, non tuā, nomen ipſius, non tuum. Si enim tu
quæris nomen Dei, quærit & ipſe nomen tuū: ſi autē tu negle-
xeris nomē Dei, delet & ipſe nomen tuū: quomodo autem dixi
quæret & ipſe nomen tuū? Quomodo dixit diſcipulis venien-
tibus, poſteà quàm miſit eos euãgelizare. Cùm feciſſent mul-
Lucæ 10. ta miracula, & in nomine Chriſti dæmonia eieciſſent, redeun-
tes dixerūt, Domine, ecce nobis dæmonia ſubiecta ſunt. Dixe-
runt quidam in nomine tuo, ſed ille vidit in eis, quia ipſa glo-
riatione gaudebāt, & extollebant ſe, & ibāt inde in ſuperbiam
quia licuit illis expellere dæmonia, vidit illos quærere gloriam
ſuam, & ait illis quærens ipſe, imò conſeruans nomina eorum
apud ſe, Nolite gaudere in hoc, gaudete autem quòd nomina
veſtra ſcripta ſunt in cælo. Ecce vbi habes nomen, ſi tu nomen
Dei non negligas. Pſalle ergo nomini Dei, vt fixum ſit apud
Deum nomen tuū. Pſallere autem Deo quid eſt fratres? Pſalte-
rium organi genus eſt, chordas habet. Opus noſtrum, pſalte-
rium noſtrum eſt. Quicunque manibus operatur opera bona,
pſallit Deo. Quicunq; ore confitetur, cantat Deo. Canta ore,
pſalle operibus. Ad quam rem? *Ad annunciandum mane miſeri-
cordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Quid ſibi vult quia
mane annuntianda eſt miſericordia Dei, & per noctem veritas
Dei? Mane dicitur, quãdo nobis bene eſt. Nox dicitur, quando
triſtitia tribulationis eſt. Quid ergo dixit breuiter? Quando
tibi bene eſt, gaude Deo, quia miſericordia ipſius eſt. Iā tu for-
te diceres, Si ergo gaudeo Deo quãdo mihi bene eſt, quia mi-
ſericordia ipſius eſt: quãdo in triſtitia, in tribulatione ſum, quid
facio? Miſericordia ipſius eſt quando mihi bene eſt, crudelitas
ergo ipſius quando male eſt? Si laudo miſericordiam quando
bene eſt, reprehendo ergo crudelitatem quãdo male eſt? Non.
Sed quando bene eſt, lauda miſericordiam: quando male eſt,
lauda veritatem, quia peccata flagellat, nō eſt iniquus. Iam in
nocte erat Daniel quãdo orabat. Erat enim in captiuitate Hie-
ruſalem, erat in poteſtate hoſtiū. Tunc multa mala ſancti pa-
tiebantur, tunc ipſe in lacū leonum miſſus eſt, tunc tres pueri
in ignem præcipitati ſunt. Hæc patiebatur in captiuitate po-
Daniel 3. pulus Iſrael, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel verita-
& 9. tem Dei, dicebat in oratione, Peccauimus, impiè egimus, ini-
quita-

quitatem fecimus, Tibi domine gloria: nobis confuſio: veritatem Dei annunciabat per noctem. Quid eſt, veritatem Dei annunciabat per noctem? Nõ accuſare Deũ quia pateris aliquid mali, ſed tribuere illud peccatis tuis, emẽdationi ipſius, ad annunciandũ mane miſericordiã ipſius, & veritatẽ per noctem. Cum miſericordiã annuncias mane, & veritatem per noctem, ſemper laudas Deum, ſemper cõfiteris Deo, & pſallis nomini eius: *In decachordo pſalterio, cum cãtico in cithara.* Decachordum pſalterium nõ modo audiſtis. Decachordum pſalteriũ ſignificat decem præcepta legis. Sed cãtare in illo opus eſt, non portare pſalterium. Nam & Iudæi habent legem, portant & non pſallunt. Qui ſunt qui pſallunt? Qui operantur. Parum eſt: qui operãtur cum triſtitia, nondũ pſallunt. Qui ſunt qui pſallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In pſallendo enim hilaritas eſt. Et quid dicit Apoſtolus? Hilarẽ enim datorẽ diligit Deus. Quicquid facis cum hilaritate fac bonũ, tunc & bene facis. Si autem cum triſtitia facis, fit de te, non facis, & portas magis pſalterium, nõ cantas. In pſalterio decachordo cum cantico in cithara: hoc eſt, in verbo & opere. Cum cãtico in verbo, in cithara in opere. Si verba ſola dicis, quaſi canticũ ſolum habes, citharã non habes. Si operaris & non loqueris, quaſi ſolam citharam habes. Propter hoc & loquere bene, & fac bene, ſi vis habere canticum cum cithara. *Quia iocundaſti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Videtis quid dicat, Tu me feciſti bene viuentẽ, tu me formaſti. Si quid fortè boni facio, in factura manuum tuarum exultabo: quomodo dicit Apoſtolus, Ipſius enim ſumus figmentum, creati in operibus bonis. Niſi enim te formaret ad opera bona, non noſſes niſi opera tua mala, qui enim loquitur mẽdacium, de ſuo loquitur: hoc Euangelium dicit, Omne peccatum mendaciũ eſt. Contra legẽ enim & cõtra veritatem quicquid eſt mẽdacium dicitur. Ergo quid ait? Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur: id eſt, qui peccat de ſuo peccat. Attendãt ergo ſententiam contra, ſi enim qui loquitur mendaciũ de ſuo loquitur, reſtat vt qui loquitur veritatẽ de Deo loquatur. Ideo dicitur alio loco, Deus verax ſolus, omnis autẽ homo mendax. Non tibi dicitur in hac ſentẽtia, vade, ſecurus mentire, quia homo es, imò vide te hominem quia mendax es: & vt ſis verax, bibe veritatem vt de Deo ructes, vt ſis verax: quia de tuo illam nõ potes bibere, reſtat vt inde illã bibas vnde fluit. Quomodo ſi à luce

2. Cor. 9. *Ephe. 2.* *Ioan. 8.* *Pſal. 115.*

receſſeris in tenebris es, quomodo lapis nõ de ſe feruet, ſed vel à ſole, vel ab igne, ſi eum calori ſubtraxeris frigeſcit, ibi appa ret quia quod feruebat non erat ipſius, ſed feruebat vel à ſole vel ab igne: ſic & tu ſi à Deo receſſeris frigeſces, ſi ad Deũ ac-
Rom.12. ceſſeris ferueſces, ſicut dicit Apoſtolus, Spiritu feruẽtes. Item de luce quid dicit? Si ad eũ acceſſeris, in lumine eris: ideo pſal-
Pſal.33. mus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus veſtri nõ erubeſcent. Quia ergo boni nihil poteris operari niſi illuminatus & à lumine Dei, & ferueſactus à ſpiritu Dei, quando videris te bene operãtem, confitere Deo: & dic quod ait Apo
1.Cor.4. ſtolus, dic tibi ne extollaris, Quid enim habes quod nõ accepiſti? Si autẽ accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Hic ergo cõfitetur domino, & docet nos bonã confeſſionem: quia dicit? Iocundaſti me domine in factura tua, & in operibus ma nuum tuarũ exultabo. Quid agimus de illis qui malè viuunt & florent? Hi enim perturbatũ animũ habent, & perdunt ſab batum. Et perdit ſabbatũ qui videt ſe quotidie in bonis operibus verſantẽ & laborãtem in anguſtia rerũ, fortè in inopia rei familiaris, fortè in fame & ſiti & nuditate fortè ſe in carcere bona facientẽ, & illũ à quo in carcerẽ miſſus eſt mala facientẽ & exultãtem, & ſubintrat in cor peſſima cogitatio aduerſus Deũ, & dicit, Deus quare tibi ſeruio, quare obedio ver
Exod.20. bis tuis? Nõ rapui aliena, nõ furtũ feci, nõ hominẽ occidi, non cuiuſquã rem cõcupiui, nõ falſum teſtimoniũ aduerſus aliquẽ dixi, non patri vel matri iniuriã feci, non ad idola inclinatus ſum, nõ accepi nomẽ domini Dei in vanum: ſeruaui me à peccato. Enumerat decem chordas, id eſt, decẽ præcepta legis, & interrogat ſe ſecundum ſingula, & videt ſe nõ peccaſſe nec in vno, & contriſtatur quia talia mala patitur: & illi qui nõ dico aliquas chordas tãgunt, ſed nec tangunt ipſum pſalterium, & nihil boni operantur, conſulunt idola: & fortè tunc videntur Chriſtiani, quãdo nihil mali patiũtur domus eorũ: quãdo autem aliqua ibi tribulatio eſt, currunt ad pythonem, aut ſortilegum, aut mathematicum: Dicitur illi nomẽ Chriſti, ſubſannat, torquet os ſuum: dicitur illi, Fidelis, cur conſulis mathematicum? Et ille, Recede à me, † ipſe mihi perdidit res meas, vtinã non perdidiſſem, & in planctu remanſiſſem. Homo bone, nónne ſignas te ſigno ſanctæ crucis Chriſti? & lex omnia iſta prohibet? Gaudes quia res tuas inueniſti, nõ es triſtis quia tu periſti? Quanto melius tunica tua periret quàm anima tua?

† Aliâs, ipſe mihi prodidit [redacted] meas, nã perdidiſſem & in planctu, &c.

tua? Subſannat in his omnibus, contumelioſus eſt parenti-
bus odit inimicum, inſectatur vſque ad mortem, furatur vbi
occaſionem inuenerit, à falſo teſtimonio non ceſſat, inſidia-
tur matrimonio alieno, concupiſcit rem proximi ſui. Facit
hæc omnia, & floret in diuitiis, in honoribus, in excellentia
mundi huius. Videt eum ille miſer bene operans & mala pa-
tiens, perturbatur & dicit, Deus, puto mali tibi placent, & bo-
nos odiſti, amas eos q faciũt iniquitatẽ. Si cõmotus fuerit, &
illi cogitationi conſenſerit, perdet ſabbatũ de corde. Iam inci
pit ad pſalterium hoc non attendere, deuiauit inde, ſine cauſa
cantat, Bonũ eſt cõfiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſi-
mè. Iam perdito ſabbato ab interiore homine, & excluſa quie
te cordis, & bona cogitatione repulſa, incipit iã imitari illum
quẽ videt in malis florentẽ, & conuertit ſe ipſe ad faciẽda ma-
la. Deus autẽ patiens eſt, quia æternus eſt, nouit diem iudicij
ſui vbi omnia examinat. Hoc nos docens quid ait? *Quàm ma-* *Pſal.* 103.
gnificata ſunt opera tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitatio-
nes tuæ. Reuera fratres mei nullum mare tam profundum eſt,
quàm eſt iſta cogitatio Dei, vt mali floreant, & boni laborent.
Nihil tam profundum, nihil tam altum, vbi naufragat omnis
infidelis in iſto alto, in iſto profundo. Vis tranſire profundum
hoc? A ligno Chriſti noli reſilire, ne mergaris, tene te ad Chri
ſtum. Quid eſt quod dico, tene te ad Chriſtũ? Ideo voluit ipſe
in terra laborare? Audiſtis cum propheta legeretur, non auer *Eſaia* 50.
tiſſe eum ſcapulas à flagellis, non auertiſſe eum faciẽ à ſputis
hominum, non auertiſſe maxillas à palmis eorum. Quare o-
mnia iſta pati voluit, niſi vt cõſolaretur patientes? Nam pote-
rat & ipſe in fine reſuſcitare carnem ſuã, ſed tu qui non vide-
ras, non eſſet quod ſperares, non diſtulit reſurrectionẽ ſuam,
ne tu adhuc dubitares. Eo ergo fine patere, & tolera tribula-
tiones in mũdo queãdmodum attendiſti in Chriſto, & non te
moueãt qui faciunt mala, & in iſto ſeculo florent. Nimis pro-
fundæ factæ ſunt cogitationes Dei. Vbi eſt cogitatio Dei? Ad
præſens habenas laxat, ſed poſtea aſtringet. Noli gaudere ad
piſcem qui in eſca ſua exultat, nondum traxit hamum piſca-
tor: nam iam ille hamum habet in faucibus, & quod tibi vide-
tur longũ breue eſt: omnia iſta cito tranſeunt. Quid eſt longa
vita hominis ad æternitatem Dei? Vis eſſe longanimis? Vide
æternitatem Dei: nam attendis ad dies tuos paucos, & die-
bus tuis paucis vis impleri omnia: quæ omnia? Vt damnentur

omnes impij, & coronentur omnes boni. Iſtis diebus tuis vis hæc omnia impleri? Implet ea Deus in tempore ſuo. Quid tu tædium pateris & facis? Aeternus eſt, tardat, longanimis eſt, tu autem dicis, Ideo ego non ſum longanimis, quia temporalis ſum: ſed in poteſtate habes. Iunge cor tuum æternitati Dei, & cum illo æternus eris. Quid enim dictũ eſt de temporalibus?
Eſaiæ 40. Omnis caro fœnum, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœnum aruit & flos decidit. Omnia ergo areſcunt & decidunt, non verbũ illud: verbũ enim domini manet in æternũ. Trãſit fœnũ, tranſit claritas fœni: ſed habes quo te teneas, verbũ domini manet in æternum. Dic ergo illi, Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Tenuiſti lignũ, tranſis per iſtã profunditatem. Vides ibi aliquid? Intelligis ibi aliquid? Intelligo, dicis. Si iam Chriſtianus es, & bene eruditus, dicis, Deus iudicio ſuo reſeruet omnia. Boni laborãt, quia flagellantur vt filij: mali exultãt, quia damnantur vt alieni. Duos filios habet homo, alterũ caſtigat, alterũ dimittit. Facit vnus malè & nõ corripitur à patre: alter mox vt ſe mouerit, colaphis cæditur, flagellatur. Vnde illi dimittitur, & ille cæditur, niſi quia huic cæſo hæreditas ſeruatur, ille autẽ dimiſſus exhæredatus eſt? Videt eum non habere ſpem, & dimittit eũ, vt faciat quod vult. Puer autem qui flagellatur ſi cor non habuerit & imprudens fuerit & ſtultus, gratulatur fratri ſuo qui nõ vapulat, & gemit de ſe, & dicit in corde ſuo tãta mala facit frater meus: quicquid vult facit cõtra præcepta patris mei, & nemo facit illi durum verbum, ego mox vt me mouero, cędor. Stultus eſt, imprudẽs eſt, attendit quid patitur, & nõ attendit quid illi ſeruetur. Ideo cũ dixiſſet, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, ſubiecit ſtatim: *Vir imprudens nõ cognoſcet, & ſtultus nõ intelliget ea.* Quæ ſunt quæ nõ intelligit ſtultus, & quę nõ cognoſcet imprudens? *Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum.* Quid eſt ſicut fœnum? Virent cum hyems eſt, ſed æſtate areſcent. Attendis florem fœni quid citius tranſit? Quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipſius, ſed time ariditatem ipſius. Audiſti peccatores ſicut fœnũ, audi & iuſtos. Quomodo? Ecce interim, videte peccatores ſicut fœnũ, florent bene. Sed qui ſunt qui nõ cognoſcunt? Stulti & imprudentes. Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum: *Et proſpexerint omnes qui operantur iniquitatem.* Omnes qui in corde ſuo nõ recta ſentiunt de Deo proſpexerunt peccatores orientes ſicut fœnũ, id eſt, florentes ad tẽpus.

Quare

Quare illos proſpiciunt? *Vt intereant in ſeculum ſeculi.* Attendant enim florem ipſorum temporalem, & imitantur illos, & volentes cum illis florere ad tẽpus, intereunt in æternum: hoc eſt, vt intereant in ſeculum ſeculi. *Tu autem altiſſimus in æternum es domine.* Expectans deſuper ex æternitate tua quando tranſeat tempus iniquorũ, & veniat tẽpus iuſtorum, *Quoniam ecce.* Intendite fratres, iam & ipſe loquitur. Loquitur enim ex perſona noſtra, loquitur ex perſona corporis Chriſti. Chriſtus enim loquitur in corpore ſuo, id eſt, in Eccleſia ſua. Iam iunxit ſe æternitati Dei: ſicut vobis pauloantè dicebam, longanimis eſt Deus & patiens, omnia iſta mala quæ videt à malis fieri tolerat. Quare? Quia æternus eſt, & videt quid illis ſeruet. Vis & tu eſſe longanimis & patiens? Iunge te æternitati Dei, cum illo expecta, illa quæ infra te ſunt. Cum adhæſerit cor tuũ altiſſimo, infra te erunt omnia mortalia, & dic quod ſequitur, *Quoniã ecce inimici tui peribunt.* Qui florent modo, poſtea peribunt. Qui ſunt inimici Dei? Fratres, fortè illos ſolos putatis inimicos Dei à quibus blaſphematur? Sunt quidem & ipſi, & atroces iſti qui nec lingua, nec cogitationibus malis parcunt iniuriis Deo. Et quid faciũt Deo excelſo, & æterno? Si pugnum in columna ferias tu læderis, & puta quia blaſphemia Deum percutias? Non, tu dirumperis, nam nihil facis Deo. Sed inimici Dei aperte blaſphematores ſunt, & quotidie occulti inueniuntur. Caue tales inimicitias Dei, quoſdã enim occultos inimicos Dei ſcriptura aperit, vt quia non illos potes noſſe in corde tuo, noueris illos in ſcriptura Dei, & caueas inueniri cum illis. Aperte dicit Iacobus Apoſtolus in epiſtola ſua, Neſcitis quia amicus huius mundi inimicus Dei cõſtituitur? Audiſti, Non vis eſſe inimicus Dei? Noli eſſe amicus huius mundi: nam ſi amicus fueris huius mũdi, inimicus eris Deo. Quomodo enim non poteſt fieri adultera coniunx, niſi inimica ſit viro ſuo: ſic anima adultera amore rerum ſecularium, nõ poteſt niſi inimica eſſe Deo. Timet, ſed nõ amat. Pœnas timet, iuſtitia nõ delectatur. Ergo inimici Dei omnes amatores huius mundi, omnes inquiſitores nugarũ, omnes conſultatores ſortilegorum, mathematicorum, phythonum intrant Eccleſias: nõ intrent Eccleſias, inimici Dei ſunt. Ad tempus poſſunt florere ſicut fœnum, peribunt autem cum ille inſpicere cœperit, & iudiciũ ſuum in omnem carnẽ adduxerit, Iunge te ſcripturæ Dei, & dic illud cum iſto Pſalmo, Quoniã ecce inimici tui *Iacobi 4.*

peribunt.Non ibi inueniaris vbi peribunt. *Et diſpergētur omnes qui operātur iniquitatem.* Quid tu qui laboras modo, ſi inimici Dei peribūt, & diſpergētur omnes qui operātur iniquitatem? Tu q inter iſta ſcādala, inter iniquitates humanas gemis; qui tribularis in carne,ſed gaudes in corde,quid tu?Quæ tibi ſpes ô corpus Chriſti?O Chriſte qui in cęlis ſedes ad dexterā patris, ſed pedibus tuis & mēbris tuis laboras in terra,& dicis, Saule
Act.9. Saule,quid me perſequeris:tu quā ſpem habebis ſi inimici Dei peribunt, & diſpergentur omnes qui operantur iniquitatem? Quid tibi erit? *Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.* Quare dicis ſicut vnicornis?Aliquādo vnicornis ſignificat ſuperbiam aliquādo vnicornis exaltationē vnitatis ſignificat: quia vnitas exaltatur,omnes hæreſes cum inimicis Dei peribunt.Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.Et quādo erit?*Et ſenectus mea in miſericordia pingui.*Quid dixit ſenectus mea?Nouiſſima mea.Quomodo in ætatibus noſtris nouiſſima ſenectus eſt,ſic totum hoc quod modo patitur Chriſti corpus in laboribus,in erūnis,in vigiliis,in fame,in ſiti,in ſcandalis in iniquitatibus, in preſſuris,iuuētus ipſius eſt.Senectus ipſius,id eſt,nouiſſima ipſius,in lætitia erūt.Et intēdat charitas veſtra,quia dixi ſenectutem,ne putetis & mortem:homo enim in carne ideo ſeneſcit,vt moriatur.Senecta Eccleſiæ cādida erit rectè factis,morte autē nō corrumpetur.Quod eſt caput ſenis,hoc erūt opera noſtra, Videtis quemadmodum caneſcat caput & inalbeſcat, quātumcunq; ſenectus accedit.Qui bene ſeneſcit ordine ſuo, quæris illi aliquādo in capite capillum nigrū, & non inuenis: ſic cùm fuerit vita noſtra talis,vt quæratur nigritudo peccatorum &non inueniatur,ſenectus tua iuuenilis eſt,ſenectus iſta viridis eſt, ſemper virebit. Audiſtis de fœno pecatorū, audite de ſenecta iuſtorū.Senectus mea in miſericordia pingui:*Et reſpexit oculus meus inimicos meos.*Quos dicit inimicos ſuos?Omnes qui operātur iniquitatem. Noli attendere,quia iniquus eſt tibi amicus:incurrat negotiū,& ibi illū probas.Incipis venire contra iniquitatē ipſius,& ibi videbis:quia quādo tibi blādiebatur,inimicus erat:ſed nondū pulſaueras,nō vt inſtitueretur in corde quod nō erat:ſed vt erumperet,quod erat.Et reſpexit oculus meus inimicos meos. *Et in eis qui inſurgunt in me malignantibus,audiet auris mea.*Quādo?In ſenecta.Quid eſt,in ſenecta?In nouiſſimo.Et quid audiet auris noſtra?Stātes ad dexte-
Mat.25. ram, audiemus quod dicitur eis qui ſunt ad ſiniſtram, Ite in ignem

ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ab iſto auditu malo iuſtus non timebit. Scitis quia dictum eſt in quodam Pſalmo, In memoria æterna erit iuſtus, ab auditionę mala non timebit. Quo audito malo? Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Et in eis qui inſurgunt in me malignãtibus, audiet auris mea. Tranſit fœnũ, tranſit flos peccatorũ. Quid de iuſtis? *Iuſtus vt palma florebit.* Illi exoriuntur ſicut fœnũ, iuſtus vt palma florebit. In palma altitudinem ſignificauit: forte & hoc ſignificauit in palma, quia in nouiſſimis ſuis pulchra eſt, vt initium eius à terra ducas, finem ipſius in cacumine, vbi habet totã pulchritudinem: aſpera radix videtur in terra, pulchra coma ſub cælo eſt. Erit ergo & tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa ſit, ſed ſurſum verſus habeamus radicem noſtrã: radix enim noſtra Chriſtus eſt, qui aſcendit in cælum: humiliatus exaltabitur: *Velut cedrus quæ in Libano eſt multiplicabitur.* Videte quas arbores dixit: Iuſtus vt palma florebit, vt cedrus Libani multiplicabitur. Nunquid cum ſol exierit areſcit palma? Nũquid areſcit cedrus? Cùm autẽ ſol cadens aliquãdo fuerit, areſcit fœnũ. Veniet ergo iudiciũ, vt areſcant peccatores, vt vireſcant fideles. Velut cedrus in Libano multiplicabitur. *Plantati in domo domini, in atriis domus Dei noſtri florebunt. Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi, & tranquilli erunt vt annuntient.* Hoc eſt Sabbatum quod vobis pauloantè commendaui, vnde habet titulum Pſalmus. Tranquilli ſunt, vt annuntient: Quare tranquilli vt annuntient? Non illos mouet fœnum peccatorum. Cedrus & palma nec in tempeſtatibus curuantur. Ergo tranquilli ſint vt annuntient: & verè quia modo annuntiãdum eſt, & ſubſannantibus hominibus. O miſeri homines amatores mundi annuntiant vobis qui plantati ſunt in domo domini, qui confitentur domino in cantico & in cithara, in verbo & opere, annuntiant vobis, & dicunt vobis, Nolite ſeduci felicitate iniquorum, nolite attendere florem fœni, nolite attẽdere ad tempus beatos, in æternum miſeros. Nec iſta beatitudo quæ foris modo videtur vera eſt: nec in corde beati ſunt, quia torquentur mala conſcientia. Tu autem tranquillus eſto, ſperans de promiſſis domini Dei tui. Quid enim annuntiabis in tranquillitate? *Quoniam rectus dominus, & non eſt iniquitas in eo.* Attendite fratres, ſi plãtati eſtis in domo domini, ſi vultis florere ſicut palma, & multiplicari ſicut cedrus Libani, & non areſcerę ſicut fœnum ſole ca-

Pſal. 111.

dente, ſicut hi qui videntur florere ſole abſente. Si ergo non vultis eſſe fœnũ, ſed palma & cedrus, quid annũtiabitis? Quoniam rectus dominus: & non eſt iniquitas in illo. Quomodo nõ eſt iniquitas? Tanta mala facit quis, ſanus eſt, filióſque habet, plenam domum, abundat gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, & omnia mala cõmittit. Alius innocens ſui negotij, non rapiens aliena, non cõtra quenquam faciens, laborat in vinculis, in carceribus, in inopia æſtuat & ſuſpirat. Quomodo non eſt iniquitas in eo? Eſto tranquillus & intelliges: nam perturbaris, & in cubiculo tuo obſcuras tibi lucem. Radiare tibi vult æternus Deus, noli tibi facere nubilum de perturbatione. Eſto tranquillus in te, & vide quid tibi dicat. Quia Deus æternus eſt, quia modo parcit malis, adducẽs illos ad pœnitentiam: flagellat bonos, erudiens illos ad regnum cælorum, nõ eſt iniquitas in eo: noli timere. Ecce ego flagellatus ſum tantum, manifeſtum eſt, cõfiteor, peccaui: non enim dico me iuſtũ. Hoc enim dicunt plerique. Quãdo eſt forte quiſquã in aliqua miſeria, in doloribus, intras conſolari illum. Et ille, Peccaui fateor, multa ſunt peccata mea, agnoſco illa: ſed nun quid tanta peccaui quanta ille? Ego noui quanta fecit ille, ego noui quanta cõmiſit. Peccata mea ſunt, fateor illa Deo, ſed minora ſunt quàm illius, & ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus eſto, vt ſcias quoniã rectus dominus, & nõ eſt iniquitas in eo. Quid ſi te propterea flagellat modo, quia non tibi ſeruat ignẽ ſempiternum? Quid ſi illũ propterea demittit modo, quia auditurus eſt, Ite in ignẽ æternũ? Sed quando? Cùm tu poſitus fueris ad dexterã, tunc dicetur poſitis ad ſiniſtrã: Ite in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Non te ergo iſta moueant, tranquillus eſto, ſabbatiza & annunciã, quoniã rectus dominus Deus noſter, & nõ eſt iniquitas in eo.

Matt. 25.

In Pſalmum nonageſimumſecundum Enarratio.

PSalmi huius titulum cùm pronuntiaretur audiuimus, & quid ſibi velit, de ſcriptura Dei, hoc eſt, ex libro Geneſis, non eſt difficile cognoſcere. In titulo enim tanquam admonemur in limine, quid intus quæramus. Inſcriptus ergo eſt ita: *Laus cãtici ipſius Dauid in die ante ſabbatum, quando fundata eſt terra.* Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit Deus quãdo creauit & ordinauit vniuerſa à prima die vſque ad ſextũ diem: ſeptimũ enim ſanctificauit, quia in illo requieuit poſt omnia opera quæ fecit valde bona,

bona, & inuenimus eum ſexto die feciſſe, qui dies hic commemoratur, quia dicit, ante Sabbatum, omnia animalia in terra: deinde ipſo die fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Non autem ſine cauſa illi dies ſic ſunt ordinati, niſi quia & ſecula ſic curſura erãt antequã requieſcamus in Deo. Tunc autem requieſcimus ſi facimus opera omnia bona. Ad hoc exemplum dictum eſt de Deo. Requieuit Deus ſeptimo die cum feciſſet omnia opera bona valde. Nõ enim fatigatus eſt vt requieſceret, aut modo nõ operatur, cùm apertè dominus Chriſtus dicat, Pater meus vſq; nunc operatur. Dicit enim illud Iudæis qui carnaliter ſentiebant de Deo, nec intelligebant quia Deus cũ quiete operatur, & ſemper operatur, & ſemper quietus eſt. Ergo & nos quos in ſe voluit Deus tunc figurare, poſt omnia opera bona habebimus requiem. Et quidem opera noſtra bona fratres quæ hic operamur in ſeculo ante requiem, quaſi cum labore ſunt, & requies illa in ſpe eſt, nondum tenetur in re: Etenim niſi eſſet in ſpe, deficeremus in labore, ſed tranſeunt opera laborioſa & bona. Quid enim tã bonũ quàm porrigere panem eſurienti? Et quod audiebamus modo quum Euangelium legeretur: quid enim tam bonum, quàm id quod admonebat generaliter, Omnis q habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, paſcat eſurientem? Nudum veſtire bonum opus eſt: Nũquid ſemper erit hoc opus bonum? Habet aliquantum laborem, ſed habet ſolatium in ſpe futuræ quietis. Quantum autem laborem habet quòd veſtis nudum? Bonum opus non multum laborat, malum opus habet laborem, Qui enim veſtit nudum ſi habet vnde faciat, nõ laborat: ſi non habet vnde faciat: gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Qui autem vult ſpoliare veſtitũ, quantum laborat quis enumerat? Et tamen & iſta tranſitura ſunt, cùm venerimus ad illam requiem, vbi nemo eſurit qui paſcatur, nemo nudus eſt qui veſtiatur. Ideo quia & iſta tranſitura ſunt opera bona, & ſextus iſte dies quando perficiuntur opera bona valde, habet veſperum? In ſabbato autem nõ inuenimus eſſe veſperam, quia requies noſtra nõ habebit finem. Veſpera enim pro fine ponitur. Sicut ergo ſexto die fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ſic inuenimus ſexto ſeculo veniſſe dominum Ieſum Chriſtum, vt reformaretur homo ad imaginem Dei. Primum enim tempus tanquam primus dies, ab Adam vſq; ad Noe: ſecundum tempus tanquam ſecun-

Gen. 2. *Ioan. 5.* *Matt. 25.* *Luc. 3.* *Luce 2.* *Gen. 1.*

dus dies, à Noe vſq; ad Abrahã: tertium tempus tanquam tertius dies. ab Abraham vſq; ad Dauid; quartum tempus tanquã quartus dies, à Dauid vſque ad transmigrationem Babyloniæ: quintum tempus tanquam quintus dies, à tranſmigratione in Babyloniam vſq; ad prædicationem Ioãnis. Sextus dies iam à prædicatione Ioannis agitur vſq; ad finem, & poſt finem ſexti diei peruenimus ad requiem: Modo ergo ſextus dies agitur. Si ſextus dies agitur, videte quid habeat titulus. In diẽ ante ſabbatũ quãdo fundata eſt terra, Iam audiamus ipſum Pſalmum; ipſum interrogemus quomodo fundata eſt terra, ne fortè tũc facta eſt terra. Nec in Geneſi ſic legimus. Quãdo ergo fundata eſt terra? Quãdo, niſi cùm fit quod lectũm eſt modo in Apo-
1.Cor.15. ta eſt terra? Quãdo, niſi cùm fit quod lectũm eſt modo in Apoſtolo, Si tamẽ ſtatis in fide vt ſtabiles & immobiles? Cùm omnes qui credũt per vniuerſam terram immobiles ſunt in fide, fundata eſt terra: tũc fit homo ad imaginem Dei. Quod ſigni-
Gen.1. ficat ſextus ille dies in Geneſi. Sed quomodo fecit illud Deus? Quomodo fundata eſt terra? Chriſtus venit vt fundaret ter-
1.Cor.3. ram. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. De illo ergo cantat Pſalmus: *Dominus regnauit, decorem induit, induit dominus fortitudinem, & præcinctus eſt*. Videmus quia duas res induit, decorem & fortitudivem: ut quid autem? Vt fundaret terram. Sequitur enim: *Etenim confirmauit orbem terræ, qui non commouebitur*. Vnde confirmauit? Quia decorem induit. Non confirmaret ſi ſolum decorem indueret, & nõ fortitudinem. Quare ergo decorem? Quare fortitudinem? Vtrunq; enim dixit, Dominus regnauit, decorem induit, induit dominus fortitudinem & præcinctus eſt. Noſtis fratres quia dominus noſter cùm veniſſet in carne, his quibus prædicabat Euangelium aliis placebat, aliis diſpli-
Ioan.7. cebat: Nam diuiſæ ſunt aduerſus ſe linguæ Iudæorum: alij dicebant, quia bonus eſt, alij dicebant non: ſed ſeducit turbas. Alij ergo loquebantur bene, alij detrahebant, lacerabant, latrabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorem induit: ad eos quibus diſplicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominum tuum, vt poſſis eſſe veſtis ipſius. Adeſto cũ decore ad eos quibus placent bona opera tua: eſto fortis aduerſus detractores. Audi Paulum apoſtolum imitãtem dominum ſuum, quomodo & ipſe habuit decorem, ha-
2.Cor.2. buit & fortitudinem: Chriſti bonus odor ſumus, inquit, in omni loco, & in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Quibus enim

enim placet bonum, ſalui fiunt:qui detrahunt bono,pereunt. Quod ſuũ erat ille odorem habebat bonum, imò bonus odor erat:ſed væ miſeris qui & bono odore moriuntur. Non enim ait,Ill s bonus odor ſumus, illis malus odor ſumus:ſed Chriſti bonus odor ſumus,ait,in omni loco,& in his qui ſalui fiũt, & in his qui pereunt. Subiecit ſtatim: aliis quidẽ ſumus odor vitæ in vitam,aliis odor mortis in mortem:Quibus enim erat odor vitæ in vitam,decorem induerat; quibus erat odor mortis in mortem,fortitudinem induerat. Si autem tunc gaudes, quãdo te laudãt homines,& placent illis bona opera tua:cùm autem vituperauerint, deficis in bonis operibus,& quaſi fructum bonorum operum te perdidiſſe arbitraris, quia inuenis reprehenſores,non ſtetiſti immobilis, nõ pertines ad orbem terrarum qui non commouebitur. Induit dominus fortitudinẽ & præcinctus eſt.De ipſo decore & fortitudine habet alio loco Apoſtolus Paulus, Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra. *2.Cor.6.* Vide vbi decorem,vbi fortitudinem,Per gloriam & ignobilitatem.In gloria decorus,in ignobilitate fortis.Apud alios glorioſus prædicabatur,apud alios ignobilis contemnebatur.Decorem afferebat eis quibus placebat,fortitudinẽ aduerſus eos quibus diſplicebat.Et ſic enumerat omnia vſq; in finẽ, vbi dicit,quaſi nihil habentes, & omnia poſſidentes. Quum omnia poſſidet,decorus eſt:cùm nihil habet,fortis eſt.Non ergo mirum eſt ſi ſequitur,Etenim firmauit orbem terræ qui nõ commouebitur.Quomodo enim non commouebitur orbis terrarum? Cùm credunt in Chriſtum omnes fideles, & parati ſunt ad vtrunq;,gaudere cum laudãtibus,fortes eſſe aduerſus vituperãtes:nõ molleſcere linguis laudãtium:nec frãgi linguis vituperãtium.Fortè quæramus & de hoc verbo,quare dixit præcinctus eſt.Cinctio opera ſignificat.Tũc enim ſe quiſq; cingit cùm operaturus eſt.Sed quare non dixit, cinctus eſt,ſed præcinctus eſt? Dicit enim in alio Pſalmo, Accingere gladium tuum circa femur potentiſſime: populi ſub te cadent. Nec ibi dixit cingere,neq; præcingere,ſed accingere.Accingeris enim quando aliquam adiunxeris lateri tuo præcinctionem. Ideo accingere gladium tuum.Gladius domini vnde debellauit orbem terrarum,occidendo ſpiritus nequitiæ,ſpiritus Dei eſt in veritate ſermonis Dei. Quare circa femur accingere dicitur gladiũ? Aliud quidẽ ex alio de alio Pſalmo ad cinctionẽ diximus.Sed tamen quia cõmemoratum eſt, nõ eſt prætermitten-

Ibidem. *Ibidem.* *Pſal.44*

dum.Quid eſt accinctio gladij circa femur?Per femur carnem ſignificat.Nō enim aliter debellaret dominus orbem terrarū, niſi in carnem veniret gladius veritatis. Hic ergo quare præcinctus eſt?Qui ſe præcingit, ante ſe ponit aliquid quo præcingitur.Vnde dictū eſt,Præcinctus eſt linteo,& lauit pedes diſcipulorū ſuorū Quia enim tunc humilis fuit quādo linteo præcinctus eſt,lauit pedes diſcipulorū ſuorū.Omnis autē fortitudo in humilitate, quia fragilis eſt omnis ſuperbia.Ideo quum de fortitudine diceret,addidit præcinctus eſt,vt recolas Deum præcinctum humilem,quādo pedes diſcipulorum lauit.Et exhorruit Petrus dominū ſuum magiſtrum ſuum,minus dixi magiſtrum ſuum,cùm dixiſſem dominū ſuum:curuantem ſe ante pedes ſuos, & lauantem ſibi pedes expauit & dixit, Domine, non lauabis mihi pedes.Et ille, Quod ego facio tu neſcis modo,ſcies autem poſtea.Et ille. Nō lauabis mihi pedes in æternū.Et ille,Si nō lauero te,nō habebis partem mecū.Petrus qui primo expauerat dominū lauātem ſibi pedes,plus expauit, nō habebis partem mecum,& credidit non ſine cauſa hoc facere dominum,niſi quia erat aliquod illud forte ſacramentum, & ait,Domine,nō pedes tantum,ſed & caput & totū.Et ille,Qui lotus eſt ſemel,nō habet neceſſitatē iterū lauādi, ſed eſt mundus totus.Nō ergo ad ſacramentum tantū mundationis pertinebat qđ lauit pedes eis, ſed ad exēplū humilitatis. Hoc enim dixerat,Quod enim ego facio neſcis,ſcies poſtea.Videamus ſi ſcierunt poſtea, videamus ſi aperuit illis quod faciebat,vt videamus dominum præcinctum fortitudine,quia in humilitate eſt tota fortitudo. Cùm lauiſſet eis pedes rurſus diſcubuit,& ait illis,Dicitis me magiſtrum, & verū dicitis, ſum etenim.Dicitis me dominum,& verum dicitis, ſum etenim. Si ergo ego magiſter & dominus veſter laui vobis pedes, quomodo oportet vt hoc vobis inuicem nō faciatis?Si ergo in humilitate eſt fortitudo,nolite timere ſuperbos.Humiles tanquā petra ſunt. Petra deorſum videtur,ſed ſolida eſt. Superbi quid? Quaſi fumus,Et ſi alti ſunt,euaneſcunt.Ergo ad humilitatē domini referre debemus quòd præcinctus eſt,ſecūdū cōmemorationem Euāgelij quòd præcinctus eſt, vt lauaret pedes diſcipulis ſuis. Eſt & aliud qđ in hoc verbo poſſumus intelligere. Diximus, quia qui ſe præcingit,ante ſe ponit quod ſibi adiūgit vt ſe cingat.Quia ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis abſentibus faciunt, tanquam poſt dorſum ſuum ſunt: aliquando coram

Ioan.13.

Ioan.13.

coram in faciem, ſicut domino faciebant pendenti in cruce. Si filius Dei eſt deſcendat de cruce: non opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit abſenti, quia nõ audis, nec ſentis: Si autem in faciẽ tibi dicat, opus eſt vt fortis ſis. Quid eſt, fortis ſis? Vt feras, ne fortè ideo te putes fortẽ cùm audieris, quia percutis pugno victus conuitio. Non eſt iſta fortitudo ſi conuitiatus percutias, quoniam ab ira victus es. Et valde ſtultum eſt hominẽ victũ fortẽ dicere, cùm dicat ſcriptura, Melior eſt qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Meliorem dixit iræ victorem, quàm ciuitatis captiuatorem. Habes ergo aduerſarium magnũ in teipſo. Cùm audito conuitio ira cœperit ſurgere vt reddas malũ pro malo, recordare verba Apoſtoli, Nõ reddentes malũ pro malo, neque maledictum pro maledicto. His verbis recordatis frangis irã, tenes fortitudinem, & quia corã te ille tibi maledixit, non poſt dorſum tuum præcinctus es illa. Iam cætera audiamus, Breuis eſt Pſalmus. Etenim confirmauit orbem terræ. qui nõ commouebitur. Videtis fratres, multi credunt in Chriſtum, magna turba eſt, & tamen in hac magna turba audiſtis modo cum Euãgelium legeretur, quia veniet dominus ferens palam in manu ſua, & mũdabit aream ſuam, frumentum recondet in horreo, paleas cõburet igne inextinguibili. Sunt ergo per totã terram & boni & mali. Boni grana ſunt, mali palea. In aream intrat tribula, paleam concidit, triticum purgat. Quis eſt ergo orbis terrarum qui nõ cõmouebitur? Quod vtiq; nõ diceret, niſi eſſet & orbis terrarum qui cõmouebitur. Eſt orbis terrarum qui nõ cõmouebitur, eſt orbis terrarum qui commouebitur, quia & boni qui ſtabiles ſunt in fide, orbis terrarum eſt, ne quis diceret, in parte ſunt, & mali qui nõ ſtant in fide cùm ſenſerint aliquã tribulationem, per orbem terrarum ſunt. Eſt ergo orbis terrarũ mobilis, eſt orbis terrarum immobilis, de quo dicit Apoſtolus, Videte orbem terrarũ immobilem. Rogo te de quibus dicebat Apoſtolus? Ex quibus eſt Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes reſurrectionem iam factam eſſe, & fidem quorũdam ſubuerterunt. Nunquid iſti ad orbẽ terrarum pertinebant, qui non commouebitur? Non, ſed palea erant: Et fidem, inquit, quorundam ſubuerterunt, Non dixit omniũ, & ſi omnium diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum diabolo. Tamen fidem quorundã dixit, & quaſi diceretur ei, & quis eis

Matt.27. *Prou.16.* *1.Petr.3.* *Mat.3.* *2.Tim.2.* *Matt.3.*

2.Tim.2. poteſt reſiſtere? ſubiecit ſtatim, Firmum autem fundamentum Dei ſtat. Ecce habes orbem terrarum qui nõ commouebitur, habens ſignaculum hoc. Quod ſignaculũ habet firmũ funda-
Ibidem. mentum, Nouit dominus qui ſunt eius. Iſte eſt orbis terrarum qui non commouebitur, nouit dominus qui ſunt eius. Et quod
Ibidem. ſignaculũ habet? Et recedat ab iniuſtitia omnis qui nominat nomen domini. Modo ab iniquitate recedit: Ab iniquis enim non poteſt recedere, quia mixta eſt palea tritico vſque dum ventiletur. Quid dicimus fratres? Et in ipſa area, mira res eſt de tritico: Recedit à palea cùm expoliatur, & non recedit ab area
Matt.3. cùm trituratur. Quãdo autem omnino ſeparabitur. Cùm venerit ventilator. Ergo modo àrea in orbe terrarũ eſt. neceſſe eſt vt ſi proficis, inter iniquos viuas, Ab iniquis recedere nõ potes, ab iniquitate recede. Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen domini, & erit in orbem terrarũ qui non commouebitur. *Parata eſt ſedes tua Deus ex illo*: Sedes tua Deus ex illo. Ex illo, quid eſt? Ex tunc. Tanquam ſi diceret, Quæ eſt ſedes Dei? Vbi ſedet Deus? In ſanctis ſuis. Vis eſſe ſedes Dei? Para locũ in corde tuo vbi ſedeat. Quæ eſt ſedes Dei niſi vbi habitat Deus? Vbi habitat Deus, niſi in tẽplo ſuo? Quid eſt tẽplũ eius? Nunquid parietibus inſtruitur? Abſit. Mundus iſte eſt forte templum ipſius, quia valde magnus eſt. & digna res quæ capiat dominum? Nec capit eum à quo factus eſt. Et vbi capitur? In anima quieta, in anima iuſta. Ipſa illum portat. Magna res fratres. Certe magnus eſt Deus. Fortibus grauis eſt. at infirmis leuis eſt. Quos dixit fortes? Superbos: qui quaſi habẽt præſumptionem viriũ ſuarũ. Nam infirmitas illa in humilitate, maior fortitudo eſt. Audi Apoſtolum dicentem, Quãdo infirmor, tũc potens ſum. Hoc eſt quod cõmendauit Euangelium, quia do-
2.Cor.12. minus præcinctus eſt fortitudine quando humilitatem docebat. Ergo ipſa eſt ſedes Dei, quæ apertè alio loco in Propheta dicitur, Super quẽ requieſcet ſpiritus meus? Id eſt, Vbi requieſcet ſpiritus Dei, niſi in ſede Dei? Audi quomodo deſcribat
Eſaiæ 66 ipſam ſedem. Fortè auditurus eras marmoratam domum, amplam, ſpatioſam, atriorum magnitudine, & fulgore tectorum. Audi quid ſibi paret Deus Super quẽ requieſcet ſpiritus meus? Super humilem & quietũ, & trementẽ verba mea. Ecce humilis eſto & quietus, vt & in te habitet Deus. Altus eſt Deus, nõ in te habitat ſi altus eſſe volueris. Certè altus vis eſſe, vt habitet in te Deus, humilis eſto & tremens verba eius, & ibi habi-

tat,

tat.Non timet trementem domum,quia ipſe illam firmat.Parata eſt ſedes tua Deus ex illo.Ex illo,id eſt,ex tūc:id eſt,quaſi quoddam tempus ſignificat ex tunc:Ex quo?Fortè ex die ante Sabbatū: Ex illo , quia titulus Pſalmi præſcribit nobis ex quo. Sexto enim die,id eſt,tēpore huius mūdi ſexto venit dominus in carne.Ex illo ergo?Planè ex illo ſecūdū hominē , ex illo ex vtero.Quid enim dicit alius Pſalmus? In ſplēdore ſanctorum ex vtero in ſplendore ſanctorū,id eſt,vt illuminētur ſancti vt videāt Deum in carne,& purgetur cor, vnde videatur in diuinitate.In ſplendore ſanctorum ex vtero.Sed quid ibi ſequitur? Ne fortè ex vtero inde incipere putares eſſe Chriſtū,Ante luciferum,inquit,genui te.Cùm dixiſſet, In ſplēdore ſanctorum ex vtero: ſubiecit ſtatim ne putares Chriſtum à tempore eſſe cœpiſſe,ex quo natus eſt,ſicut cœpit Adā,ſicut Abraham,ſicut Dauid.Ante luciferū genui te, ante omne quod illuminatur. Per luciferum enim aut ſtellas omnes ſignificat,& per ſtellas tempora,quia fecit Deus ſtellas in ſigno temporū,vt ante tempora inuenias natū eſſe Chriſtū:& vtiq; qui natus eſt ante tempora nō poteſt videri natus ex tempore,quia & tempora creatura Dei ſunt.Et vtique ſi omnia per ipſum facta ſunt,& tempora per ipſum facta ſunt : Aut certè ante omnes ſpiritus qui illuminātur de ſapientia dixit, Ante luciferū genui te. Intendat charitas veſtra.Quomodo ergo cùm dixiſſet,Ex vtero,veluti prædicauit fidei noſtræ , ne inde putaremus cœpiſſe Chriſtum,ex quo ex vtero virginis natus eſt:ſubiecit ſtatim, Ante luciferū genui te:ſic & hic cùm dixiſſet,Ex illo,id eſt,ex quodā tēpore,ex die ante Sabbatū,ex illa ſexta ætate mūdi,quādo venit Dominus Chriſtus & in carne natus eſt : Et quia dignatus eſt homo fieri propter nos Deus,nō ſolum ante Abraham, ſed ante cælum & terram:qui dixit, Ante Abraham ego ſum: Nō ſolum autem ante Abrahā , ſed ante Adam:nō ſolum ante Adā,ſed ante omnes angelos,ante cælum & terrā , quia omnia per ipſum facta ſunt:ſubiecit ne tu intendens diem natiuitatis domini ex quo natus eſt,putares ex illo eſſe cœpiſſe.Parata eſt Sedes tua Deus,Sed quid Deus? *A ſeculo tu es*.Ab æterno dixit, ἀπὸ αἰῶνος, ſic habet Græcus, αἰὼν aliquando ſeculum ponitur, aliquando æternum ponitur. Ergo ô tu qui ex illo videris natus,ex æterno es.Nō autē natiuitas humana cogitetur,ſed cogitetur æternitas diuina,Ergo cœpit ex quo natus eſt , creuit: audiſti Euangeliū, Elegit diſcipulos,impleuit illos,cœperunt

Pſal.109 · *Ibidem.* · *Gen.1.* · *Ioan.1.* · *Ioan.8.* · *Ioan.1.*

prædicare diſcipuli. Fortè hoc eſt quod cõſequenter dicit, *Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocẽ ſuam, Eleuauerunt flumina voces ſuas*. Quæ ſunt iſta flumina quæ eleuauerunt voces ſuas? Non audiuimus: Neque quãdo natus eſt dominus audiuimus locuta flumina, neq; quando baptizatus eſt, neque quãdo paſſus eſt audiuimus flumina locuta. Legite euangeliũ & non inuenitis quia locuta ſunt flumina. Parũ eſt, quia locuta ſunt, eleuauerũt voces ſuas. Non ſolũ locuta ſunt, ſed fortiter, magnè, excelſè. Quæ ſunt iſta flumina quæ locuta ſunt? Diximus quòd in Euãgelio nõ legimus, tamen ibi quæramus. Nam ſi ibi nõ inuenimus, vbi inueniemus? Ego vobis fingere potero, & ſubito ero nõ certus diſpẽſator, ſed ineptus fabulator. In Euangelio quæramus, ſimul quæramus, quæ ſunt iſta flumina quæ eleuauerũt voces ſuas. Stabat Ieſus & clamabat, dictũ eſt in euãgelio. Quid clamabat? Ecce iam ipſum caput fluminum clamat, ipſe fons vitæ vnde ſunt flumina curſura, leuauit prior
Ioan.7. vocẽ ſuã. Et quid ſtans Ieſus clamabat? Qui credit in me, ſicut ſcriptura dicit, Fumina aquæ viuæ de vẽtre eius fluent. Euangeliſta ſequitur ſtatim, Hoc autẽ dicebat de ſpiritu quẽ accepturi erant hi qui in eum erãt credituri. Spiritus autẽ nondum
Ibidem. erat datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Cùm autẽ glorificat⁹ eſt Ieſus in reſurrectione, & aſcẽſione in cælos, ſicut noſtis fratres, impletis ibi decẽ diebus propter quoddã ſacramẽ
Acto.2. tum, miſit ſpiritũ ſuum ſanctũ, impleuit diſcipulos. Ipſe ſpiri-
Pſal.42. tus magnum flumẽ, vnde impleta ſunt multa flumina. De ipſo flumine dicit Pſalmus alio loco; Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ergo facta ſunt flumina currẽtia de ventre diſcipulorũ, cùm acceperunt ſpiritũ ſanctum? Ipſa flumina accepto ſpiritu ſancto, vnde eleuauerunt voces ſuas? Quare eleuauerunt? Quia primo timuerũt: Petrus nondũ erat flumen quãdo
Matt.26. interrogatione ancillæ ter Chriſtũ negauit dicens, Neſcio hominem. Hic timens mẽtitur, nõdum eleuat vocẽ, nõdũ eſt flumen. Vbi autẽ impleti ſunt ſpiritù ſancto, accerſierunt eos Iudæi, & præceperunt eis ne omnino loquerentur, neq; docerẽt
Act.4. in nomine Ieſu. Petrus autem & Ioannes dixerunt ad eos, Si iuſtum eſt coram Deo, vt vobis obediamus magis quàm Deo, iudicate: Non enim poſſumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. Eleuauerunt ergò flumina voces ſuas. *A vocibus aquarũ multarũ.* Ad ipſam eleuationẽ vocis pertinet qđ ibi ſcriptũ eſt,
Ibidem. Stetit autẽ Petrus cum vndecim, & eleuata voce dixit ad eos. Viri

Viri Iudæi,& cætera quibus annũciat Ieſum ſine timore cum magna fiducia. Eleuauerunt enim flumina vocem ſuam,à vocibus aquarũ multarum. Nam & cum dimiſſi eſſent Apoſtoli de concilio Iudæorũ,venerunt ad ſuos & indicauerunt. quãta eis ſacerdotes & ſeniores dixerunt. At illi audientes,leuauerunt voces vnanimes omnes ad dominum &dixerunt,Domine, tu es qui feciſti cælum & terram,& mare,& omnia quæ in eis ſunt,& cætera quæ dicere potuerunt flumina eleuantia vocem ſuam. *Mirabiles ſuſpenſuræ maris.* Cum enim eleuaſſent voces ſuas diſcipuli illi, crediderunt multi, & acceperunt multi ſpiritũ ſanctum, & cœperunt multa flumina clamare de paucis. Ideo ſequitur, A vocibus aquarũ multarum mirabiles ſuſpenſuræ maris,id eſt,huius ſeculi Cũ cœpiſſet Chriſtus tantis vocibus prædicari , cœpit iraſci mare, cœperunt crebreſcere perſecutiones.Cum eleuaſſent ergo flumina vocem ſuã à vocibus aquarum multarum , mirabiles ſuſpenſuræ maris. Suſpẽſuræ,exaltationes ſunt,quia quãdo iraſcitur mare,ſuſpenduntur fluctus.Suſpendantur fluctus quantum volunt,fremat mare quantum vult, mirabiles quidem ſuſpenſuræ maris,mirabiles minę,mirabiles perſecutiones.Sed vide quid ſequitur, *Mirabilis in excelſis dominus.* Cõpeſcat ſe ergo mare,& aliquando trãquilletur,detur pax Chriſtianis.Turbabatur mare,fluctuabat nauicula.Nauicula Eccleſia eſt,mare ſeculũ eſt.Venit dominus,ambulauit ſuper mare,& preſſit fluctus. Quomodo ambulauit dominus ſuper mare?Super capita iſtorũ fluctuum magnorum ſpumantium. Poteſtates & reges crediderunt, & ſubiugati ſunt Chriſto. Ergo non terreamur, quia mirabiles ſuſpenſurę maris,mirabilis in excelſis dominus.*Teſtimonia tua credita facta ſunt nimis.* Magis quàm mirabiles erãt ſuſpenſuræ maris,& mirabilis in excelſis dominus.Teſtimonia tua credita facta ſunt nimis. Teſtimonia tua , quia dixerat illud antè, Hæc dico vobis , vt in me pacem habeatis , in mundo autem preſſuram. Ergo quia mundus preſſuram vobis facturus eſt, dico vobis Cœperunt pati,& confirmauerunt in ſe quod illis prædixerat dominus,& magis fortes facti ſunt.Cũ enim videbant impleri in ſe paſſiones,ſperabãt compleri in ſe & coronas.Et ideo mirabiles ſuſpenſuræ maris,mirabilis in excelſis dominus. Vt in me,inquit, pacem habeatis, in mundo autem preſſuram.Ergo quid facimus? Sæuit mare & extolluntur fluctus,&rabidi fremunt,preſſuras patimur.Nónne fortè defici-

Vbi ſupra · *Matt.14.* · *Ioan.16.*

mus? Abſit. Mirabilis in excelſis dominus. Ideo & ibi cum diceret, Vt in me pacem habeatis, in mundo autem preſſuram, quaſi diceretur, Putas, nõ premet nos mũdus & extinguet nos, ſtatim ſubiecit, Sed gaudete, quia ego vici ſeculũ. Si ergo ait,
Ibidem. ego vici ſeculũ, adhærete illi qui vicit ſeculũ, qui vicit mare. Gaudete ad eum, quia mirabilis eſt in excelſis dominus, & teſtimonia tua credita facta ſunt nimis. Et quid factũ eſt de his omnibus? *Domum tuam decet ſanctificatio domine.* Domũ tuam, totam domũ tuam, Non hic, aut hic, aut ibi, ſed domũ tuam, tãtum per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non cõmouebitur. Domus domini fortis erat, per totum orbem terrarum erit. Multi cadent, ſed domus illa ſtat. Multi turbabuntur, ſed domus illa nõ mouebitur. Domum tuam decet ſanctificatio domine. Nunquid paruo tempore? Abſit. *In longitudine dierum.*

In Pſalmum nonageſimumtertium Præfatio.

SIcut intentiſſimè audiuimus cũ Pſalmus iſte legeretur, ita intente audiamus cum reuelat dominus quæ hic dignatus eſt opacare myſteria. Ad hoc enim clauduntur quædam ſacramẽta ſcripturarum, non vt denegentur, ſed vt pulſantibus aperiantur. Si ergo affectu pio &
Matth.7. ſyncera cordis charitate pulſetis, ille aperiet qui videt vnde pulſetis. Notum eſt nobis omnibus atque vtinam de numero eorũ non ſimus: multos murmurare aduerſus Dei patiẽtiam, & dolere iniquos homines & impios, vel viuere in hac terra, vel etiã plurimum poſſe: & quod eſt amplius plerunque plurimũ poſſe malos aduerſus bonos, & ſæpe malos premere bonos: malos exultare, bonos laborare, malos ſuperbire, bonos humiliari. Attendentes talia, in genere enim humano abundant, peruertentur impatientes & infirmi animi, quaſi fruſtra ſint boni, quia Deus auertit, vel auertere videtur oculos ſuos à bonis operibus piorum & fidelium, & augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi fruſtra ſe bene viuere, aut inuitantur ad imitandã malitiam eorũ quos quaſi florere conſpiciunt: aut ſi per infirmitatem, vel perſonæ ſuæ, vel animi timent malè facere, ne aliquid illis ſecundum leges ſeculi mali accidat, non quia iuſtitiam diligunt, ſed vt dicam apertius, timentes damnari inter homines vel ab hominibus, abſtinent ſe quidem à factis malis, ſed nõ ſe abſtinent à cogitationibus malis. Et inter cogitationes eorũ iniquas præcipue caput iniquita-

quitatis illa tenet impietas, quia videtur eis Deus negligere & non curare res humanas: & aut æqualiter habere bonos & malos, aut etiã quod eſt perniciofius cogitare, inſectari bonos & malis fauere. Qui talia cogitat, & ſi nihil mali alicui faciat, facit plurimũ ſibi, & in ſemetipſum impius eſt, & iniquitate ſua non lædit Deũ, ſed interficit ſe: neque nocent hominibus, quia timidi ſunt qui talia cogitant, ſed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes & rapinas eorũ videt Deus, & punit in cogitationibus eorum. Quid enim velint, ille attendit cuius oculus nõ repellitur carne, vt nõ videat voluntatem. Tales ſi occaſiones inueniãt, non mali fiunt, ſed manifeſtãtur. non vt ſentias quid natũ ſit manifeſtum, ſed vt intelligas quod latebat incluſum. Paucis his annis, & propè heſterno die viderunt hæc homines, & probauerunt etiã qui tarde intelligunt. Erat enim hic vna domus potentiſſima ad tempus, de qua flagellum fecerat Deus generi humano, & caſtigatũ eſt inde genus humanũ, ſic cognoſcat flagellum patris, & timeat ſententiam iudicis. Cum ergo eſſet hic eadem domus magna, multi ſub illa gemebant, murmurabãt, reprehendebãt, deteſtabantur, blaſphemabant, Quomodo ſe arctant homines, & dantur diuino illo iudicio multi in concupiſcentias cordis ſui. Subito euertebant ipſam domum illi qui murmurabant de ipſa domo, & ab eis talia homines patiebãtur, qualia ſe pati ipſi à talibus pauloantè quærebãtur. Bonus ergo ille eſt qui & quãdo poteſt mala facere non facit, de quo ſcriptum eſt, Qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus, & facere mala & non fecit, Quis eſt hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Loquebatur ſcriptura de potẽtibus innocẽtibus. Etenim lupus tantum vult nocere quantum leo, Diſſimiliter nocent, ſed non diſſimiliter cupiunt: Leo enim non ſolum contemnit canem latrantem, ſed etiam fugat, & venit ad ouile, & obmuteſcentibus canibus rapit quod poteſt, Lupus non audet inter latratus canũ. Nunquid propterea quia nõ potuit auferre à canibus territus, innocentior remeauit? Docet ergo Deus innocẽtiam, vt quiſquis innocẽs ſit, nõ timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ. Tunc enim liber eſt innocens, & verus eſt innocẽs. Qui autem timore innocens eſt, non eſt innocẽs, quamuis non noceat cum vult nocere. Non enim nocet alteri per effectũ malum, ſed ſibi plurimũ per cupiditatem malam. Nam quomodo ſibi noceat, audi ſcripturam, Qui autem amat iniquitatem,

Eccleſ. 31.

Pſal. 10.

odit animã ſuam. Et reuera multum errant homines, qui putant iniuſtitiam ſuam aliis nocere, & ſibi nõ nocere. Ad alios procedit iniquitas cuiuſlibet, vt corpori noceat, vt rem familiarem lædat, vt villam inuadat, vt mancipium abducat, vt aurum auferat, aut argentũ, vel ſi quid aliud poſſit. Ad hoc profertur illa iniquitas ad alterũ. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet, tuo animo nõ nocet? Contra iſtam ſimplicẽ veracémq; doctrinã qua inſinuatur hominibus bonis, vt ipſam iuſtitiam diligãt, & ex ea placere Deo velint, ab illa intelligant luce quadã intelligibili perfundi animã ſuam, vt faciant iuſta opera, & illã lucem ſapientiæ omnibus quæ in ſeculo diligun tur præponãt: Contra iſtam doctrinã talia murmura ſunt hominũ, etſi nõ procedunt in voce, rodũtur in corde. Quid ergo dicunt? Verè placiturus ſum Deo per iuſtitiã: Aut iuſti illi pla cent, ſub cuius imperio mali florent? Tanta mala cõmittunt, & nihil illis euenit mali. Aut ſi fortè euenit aliquid mali, quid tibi dicunt illi cùm eis cœperis dicere, Ecce quãta fecit mala, quomodo illi redditũ eſt, qualẽ exitũ habuit? Incipiunt illi cogitare iuſtos quibus mala euenerũt, & opponunt nobis & dicunt, Si illi propterea mali accidit aliquid quia iniquus fuit, tali quare accidit qui tam iuſte vixit? Qui eleemoſynas tantas fecit, qui tã multa bona operatus eſt in Eccleſia, quare talem ſortem inuenit? Quare talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua cõmiſit? Ad hoc autẽ iſta dicunt, vt oſten dant ſe propterea non facere mala, quia non poſſunt, aut quia nõ audent. Nã quid velit cor lingua teſtatur. Et quidẽ etiam ſi lingua obmuteſceret, & ipſa timore cõpreſſa eſſet, Deus videret intus quid cogitaret homo, ſi etiã aliũ hominẽ lateret. Tacitas ergo cogitationes hominũ tales, aut etiã erumpentes in verba vel facta curat iſte Pſalmus, ſi curari velint. Intendãt ergo & curentur, Atque vtinã in hac multitudine tota quæ nunc eſt inter iſtos parietes, & audit per nos verbum domini, nulla ſint talia vulnera quæ curentur, Vtinã nulla ſint. Non tamen rem ſuperfluam facimus dicere, ſi nulla ibi ſunt vulnera. Inſtruantur corda ad ſanandos alios, cum audire talia cœperint. Credo enim quia vnuſquiſq; Chriſtianus cũ audierit aliquem dicentem talia, ſi bonus fidelis eſt, & bene credit Deo, & ſpes eius eſt in futuro ſeculo, nõ in hac terra, non in hac vita eſt, & non fruſtra audit vt ſurſum cor habeat, irridet & dolet talia murmurantes, & dicit ſibi, Deus nouit quid agat, nos non poſſumus

ſumus noſſe conſiliũ ipſius, quare parcit malis ad tempus, vel quare laborẽt boni ad tempus. Sufficit tamen mihi hoc ſcire, quia & ad tẽpus laborat bonus & ad tẽpus floret malus. Qui ergo talis eſt, ſecurus eſt, & patiẽter fert omnes felicitates malorũ, & labores bonorũ patienter fert. Tolerat donec finiatur hoc ſeculũ, donec trãſeat iniquitas. Iam talis beatus eſt, & erudiuit eum Deus de lege ſua, & mitigauit eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Qui verò nõdum eſt talis, audiat per nos, quod domino placet. Plura autẽ ipſe dicat in corde qui melius videt vulnus quod curet. Pſalmus hũc titulũ habet, id eſt, hanc inſcriptionem, *Pſalmus ipſi Dauid quarta ſabbati*. Docturus eſt Pſalmus iſte patientiã in laboribus iuſtorũ. Contra iniquorũ felicitates patientiã docet, patientiam ædificat. Hoc habet totus à capite vſque in finem. Quare ergo talem habet titulum, in quarta ſabbati? Vna ſabbati, dies dominicus eſt, ſecũda ſabbati, ſecunda feria, quẽ ſeculares diem Lunæ vocãt. Tertia ſabbati, tertia feria, quẽ diem illi Martis vocãt. Quarta ergo ſabbatorũ, quarta feria, qui Mercurij dies dicitur à Paganis & à multis Chriſtianis, ſed nolumus vt dicant, atque vtinã corrigantur vt non dicant. Sic enim habent » linguã ſuam, qua vtantur. Non enim & in omnibus gentibus » iſta dicũtur. Multæ gẽtes aliæ atque aliæ aliter vocãt. Melius ergo de ore Chriſtiano ritus loquendi eccleſiaſticus procedit. Tamen ſi quẽ fortè cõſuetudo traxerit, vt illud exeat ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes de quorũ nominibus appellata ſunt ſydera homines fuiſſe, nec ex eo eſſe cœpiſſe iſta ſydera in cælo, ex quo illi eſſe cœperunt. Et antè ibi fuerunt, ſed per beneficia quædã mortaliũ mortalia illi homines pro tẽpore ſuo, quia plurimũ potuerunt & eminuerunt in hoc ſeculo cũ chari eſſent hominibus, nõ propter vitam æternam, ſed propter cõmodum temporale deferebãtur eis diuini honores. Veteres enim vates decepti, & decipere volentes, in eorũ adulationẽ qui ſibi aliquid ſecundum amorẽ ſeculi præſtitiſſent, ſydera oſtendebãt in cęlo, dicentes, quòd illius eſſet illud ſydus & illud illius. Homines autẽ qui antè non aſpexerant vt viderent quia ibi erãt & illa ſydera antequam naſcerentur, decepti crediderunt, & concepta eſt opinio vanitatis. Hanc opinionẽ erroris diabolus cõfirmauit, Chriſtus euertit. Nos ergo ſecundũ quod loquimur quarta ſabbatorũ, quartus dies intelligitur à die dominica. Attendat itaq; charitas veſtra

quid ſibi velit iſte titulus. Hinc grande myſterium, & reuera occultũ. Nam pleraq; ipſius Pſalmi manifeſtè ſonãt, & manifeſtè mouẽt, & cito intelliguntur. Hic autem titulus, quod fatendum eſt, habet nõ parum obſcuritatis, ſed aderit dominus & ſerenabit nubilum, & videbitis Pſalmũ, & ex fronte Pſalmi cognoſcetis eum. In fronte enim habet Pſalmus iſte, Pſalmus ipſi Dauid quarta Sabbatorũ. In limine eſt titulus, in poſtibus fixus eſt. Volunt homines titulum cognoſcere, & ſic domũ in-

Geneſ.1. trare. Recolamus ergo ſcripturã ſanctam in Geneſi, primo die quid ſit factum, inuenimus lucem: ſecũdo die quid ſit factum, inuenimus firmamentum quod appellauit Deus cælum: tertio die quid ſit factũ, inuenimus ſpeciem terræ & maris, & ſegregationem, vt omnis congregatio aquarum vocaretur mare, & arida vocaretur terra. Quarto die, luminaria fecit Deus in cælo, ſolem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. Hoc quarto die fecit. Quid ſibi ergo vult quod de quarto die accepit Pſalmus titulũ, in quo Pſalmo docetur patiẽtia aduerſus felicitates malorũ, & labores bonorũ? Habes Paulum

Philip. 2. Apoſtolum dicentem ſanctis fidelibus roboratis in Chriſto, Omnia facite ſine murmuratione & diſceptatione, vt ſitis irreprehenſibiles & ſinceri, immaculati filij Dei in medio nationis tortuoſæ & peruerſæ, in quibus apparetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes. Similitudo de luminaribus data eſt ad ſanctos, vt ſine murmuratione ſint in natione tortuoſa & peruerſa. Sed ne quiſquã propterea putet colenda eſſe & adoranda luminaria cæli, quia inde aliqua ſimilitudo ducta eſt ad ſignificationem ſanctorum, prius hoc explicemus in nomine Chriſti, quàm nõ ſit conſequẽs, vt propterea tibi videatur adorandus ſol, aut luna, aut ſtellæ, aut cælum, quia aliqua de illis ſimilitudo ducta eſt, qua ſignificarẽtur ſancti, quia multa ſunt de quibus ducta eſt ſimilitudo ad ſignificãdos ſanctos quæ non adorãtur. Si enim quicquid eſt vnde ſimilitudo ducitur ad ſanctos, adorandum tibi putas, adora montes & colles,

Pſal. 113. quia dictũ eſt, Montes exultauerunt velut arietes, colles velut agni ouium. Tu de ſanctis dicis, ego de ipſo Chriſto dico. Ado-

Apoc. 5. ra leonem: quia dictum eſt, Vicit leo de tribu Iuda. Adora pe-

1. Cor. 10. tram, quia dictum eſt, Petra autem erat Chriſtus. Si autem non adoras in Chriſto iſta terrena, quãuis de illis ſimilitudo quæ-

Sapien. 5. dam data eſt ad ſignificãdos ſanctos, de quacunq; creatura ducta fuerit ſimilitudo: tu intellige ſimilitudinem creaturæ, &

adora

alora artificem creaturæ. Dictus eſt ſol dominus noſter Ieſus Chriſtus: Nunquid iſte ſol quem & minutiſſima animalia nobiſcum vident? Sed de quo dictum eſt, Erat lumē verum quod illuminat omnem hominē venientem in hūc mundum. Nam lux iſta non hominē ſolùm illuminat. ſed & iumenta & pecora & omnia animalia. Quod autem illuminat omnem hominem in corde illuminat, vbi intellectū ſolum habet. Intelligat ergo charitas veſtra quib⁹ dixit Apoſtolus in natione tortuoſa & peruerſa: id eſt, inter iniquos in quibus apparetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes. quodammodo admonuit nos, & iſtum Pſalmum intelligere, & prænoſcere titulum ipſius. Tales enim ſancti in quibus eſt verbū vitæ, de conuerſatione quā habent in cælo deſpiciunt omnia iniqua quæ fiunt in terra. Et quomodo luminaria in cælo per diem & per noctem procedūt, peragunt itinera ſua, curſus certos habent, & committuntur tanta mala, nec deuiāt deſuper ſtellæ fixæ in cælo, agentes per tractus cæleſtes, quæ illis præſtituit & cōſtituit creator ipſorum: ſic debēt ſancti, ſed in cælo figātur corda eorum, ſi non fruſtra audiāt & reſpondeāt ſurſum ſe habere cor, ſi imitentur eum qui ait, Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Qui ergo ſunt in ſupernis, & de ſupernis cogitant: ſicut dictum eſt, Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum: de ipſis cogitationibus ſupernorum patientes fiunt, & quicquid in terra committitur, ſic non curāt donec peragāt itinera ſua, quemadmodum non curāt luminaria cæli, niſi quomodo exerceant dies & noctes, quamuis tanta mala videant fieri ſuper terrā. Sed facile eſt forte vt ferant iuſti iniquitates malorum quæ nō in ipſos fiunt. Sed ſicut ferunt quæ in alios fiunt, ſic ferant & quæ in ipſos fiunt. Non enim propterea debēt ferre & tolerare, quia in alios fiunt: Etſi in ſe fiāt, non debent perdere tolerantiam. Nam qui perdiderit tolerātiam, cecidit de cælo. qui autem fixum habet cor in cælo, terra ipſius laborat in terra. Quāta & de ipſis luminaribus fingunt homines, & patienter ferūt, quomodo iuſti patienter debent ferre omnes etiam de ſe falſas criminationes? Hoc ipſum quod iam dudum dixi, quia illa ſtella Mercurij eſt, & illa ſtella Saturni eſt, & illa ſtella Iouis eſt, conuitia fiunt ſtellis. Quid illæ, cùm audiunt tāta conuitia? Nunquid mouētur, aut non exercent curſus ſuos? Sic & homo qui in natione peruerſa & tortuoſa habet verbū Dei, ſicut luminare eſt ſurgens in ſeculo. Quanto qui ſibi viden-

Ioan. 1. *Philip. 2.* *Phil. 3.* *Matth. 6.* *Phil. 2.*

tur honorare ſolem, de illo mentiuntur, Qui dicunt Chriſtum eſt ſol. mentiuntur de ſole. Nouit ſol dominũ ſuum eſſe Chriſtum & creatorem ſuum: Et ſi indignari poteſt, acerbius indignatur contra falſò honorãtem, quàm contra cõtumelioſum. Seruo enim bono, maior cõtumelia eſt iniuria domini. Quanta falſa de ipſis luminaribus quidam dicunt, & ferunt, tolerãt & non mouentur. Quare? Quia in cælo ſunt. Cælum autem quid eſt? Nec hoc prætermittamus. Quædã de luna mentiuntur homines, quando vident obſcurari lunam. & dicunt, malefici illam deponunt, cùm certis tẽporibus defectum ſuum habeat ſecũdum Dei diſpoſitionem: Non curat tamen iſta verba hominũ illa quæ in cælo eſt. Sed quid eſt, in cælo? In firmamento cæli eſt. Cuius ergo cor in firmamẽto libri Dei eſt, illa non curat. Nam cælum, id eſt, firmamentum, intelligitur per figu-
Pſal.103. ram libri legis. Ideo quodam loco dicitur, Extendens cælum ſicut pellem: Si extenditur ſicut pellis, tãquam liber eſt extentus vt legatur. Trãſacto autem tempore quo legitur lex, propterea enim legitur lex, quia nondum venimus ad illã ſapientiam, quæ implet corda & mentes intuentium, & nõ opus erit vt aliquid ibi nobis legatur, quia in eo quod nobis legitur, ſyllabæ ſonãt & tranſeunt: illa autem lux veritatis non prætereunt, ſed fixa permanens inebriat corda videntiũ: quomodo dictum
Pſal.35. eſt, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte deliciarum tuarum potabis eos, quoniã apud te eſt domine fons vitæ. Et vide ipſum fontẽ. In lumine tuo videbimus lumen. Modo ergo lectio neceſſaria eſt, quãdiu ex parte cognoſcimus, & ex
1.Cor.13. parte prophetamus: ſicut dicit Apoſtolus. Cùm autem venerit quod perfectũ eſt, auferetur quod ex parte eſt. Nõ enim liber neceſſarius erit, neq; legemus in illa ciuitate Hieruſalem vbi angeli viuunt: vnde nos modo peregrinamur, & peregrinatio noſtra gemit, gemit autem ſi ſcimus quia peregrinamur. Nam odit valde patriam, qui putat ſibi bene eſſe cùm peregrinatur. Nunquid in illa ciuitate vbi ſunt angeli Euangelium legitur, aut Apoſtolus? Verbo Dei paſcuntur: Quod verbum Dei vt ſo-
Ioan.1. naret nobis ad tẽpus, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Sed tamẽ ipſa lex quæ ſcripta eſt, firmamentũ nobis eſt: ibi ſi ſit cor noſtrum, non cõpellitur iniquitatibus hominum.
Pſal.103. Dictum eſt ergo, Extendit cælũ ſicut pellem. Cùm autẽ tranſeunt tempora neceſſitatis librorũ, fit quod dictum eſt, Cælum
Eſaiæ 34. plicabitur vt liber. Qui ergo ſurſũ habet cor, ipſum cor ipſius lumi-

luminare eſt: In cælo fulget, nec vincitur tenebris: Infra enim ſunt tenebræ, tenebræ autem iniquitas, non incommutabiles tenebræ. Iam & heſterno die commemorauimus. Sed qui hodie tenebræ ſunt, ſi velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingreſſi ſunt, ſi velint, iam lux eſſe poſſunt. Aperte enim Apoſtolus ne quis putaret naturales eſſe iniquitates, quæ mutari non poſſunt: Fuiſtis, inquit, aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in domino, ſicut filij lucis ambulate. Lux, inquit, in domino, nõ in vobis. Cor ergo in libro: Si cor in libro, cor in firmamento cæli. Si ibi eſt cor, inde lucet, & non mouebitur iniquitatibus ſubterpoſitis: non quia in cælo ibi eſt per carnem, ſed quia ibi eſt per cõuerſationem: ſecundum quod dictum eſt, Noſtra autem cõuerſatio in cælis eſt. Non potes cogitare illam ciuitatem, quia nondum vides. Vis cogitare cælum? Librum Dei cogita. Audi Pſalmum, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ibi hic beatus dictus eſt, qui non abiit in cõſilio impiorum, & in via peccatorum nõ ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit, ſed in lege domini fuit voluntas eius. Vide luminare in cælo. Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Vult patienter ferre omnia? Non deſcendat de cælo, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Ergo in cælo cor eius. Si in cælo cor eius, omnes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes felicitates malorum hominum, omnes labores iuſtorum meditanti die ac nocte legem Dei, nulla ſunt, & patienter tolerat omnia, & erit beatus eruditus à Deo. Et quomodo in firmamento cæli? Quia lex firmamentũ eſt. Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum, vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Attendite ergo luminaria quomodo procidunt & occidunt, & redeunt. Agunt curſus ſuos, diſtinguunt diem & noctẽ, voluunt annos & tẽpora, & tãta mala fiunt in terra, illis quietem in cælo habẽtibus. Quid eſt ergo quod docet Deus? Iam attendamus Pſalmum.

Epheſ. 5. *Philip. 3.* *Pſal. 1.*

Expoſitio Pſalmi.

D*Eus vltionum dominus, Deus vltionum fidenter egit.* Tu putas quia non vindicat? Qui vindicat, Deus vltionum eſt. Quid eſt, Deus vltionum? Deus vindictarum. In eo certè murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos ſis in quos vindicatur. Facit ille furtum & viuit, Tu murmuras aduerſus Deũ, quia nõ moritur qui tibi furtum fecit. Si iã non facis furtum, vide. Si enim iam non facis, vide ne aliquãdo fe-

ciſti. Si iam dies es, recole noctem tuã. Si iam in cælo fixus es, recole terrã tuam. Inuenis te furem fortaſſe fuiſſe aliquando, & aliquem alium forte ſtomachatũ, quia & tu furtum faciens vixiſti, & non es mortuus. Quomodo autem tu quando faciebas, ideo vixiſti vt poſtea nõ faceres, noli quia tu tranſiſti, velle miſericordiæ Dei pontem ſubuertere. Neſcis illuc multos tranſituros, quò & tu tranſiſti? Eſſes modo qui murmurares, ſi aduerſus te audiretur qui prior de te murmurauit? Et tamẽ & nunc optas vindictã Dei in malos, vt fur moriatur, & murmuras aduerſus Deum, quia fur non moritur. Appende in ſtatera æquitatis furem & blaſphemum. Iam dicis quia fur nõ es, ſed murmurãdo aduerſus Deum, blaſphemus es. Ille captat ſomnum hominis vt aliquid inuolet, & tu dicis quia dormit Deus & hominem non videt. Ergo vis vt ille corrigat manũ, prior tuã linguã corrige: vis vt ille corrigat cor aduerſus hominẽ, tu corrige cor aduerſus Deum, ne fortè cùm optas vindictam Dei, ſi venerit te priorem inueniat. Nã illa veniet & vindicabit perſeuerãtes in nequitia ſua, ingratos prærogationi miſericordiæ ipſius, ingratos patientiæ ipſius, theſaurizantes ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua, quia Deus vltionũ dominus, Deus vltionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit, quãdo hic locutus eſt, ipſe dominus erat in carnis infirmitate, ſed in virtute ſermonis nõ accepit perſonas principum Iudæorum. Quãta in illos dicit, & quomodo dictũ eſt fidẽter? Egit vere in fiducia quia ſcriptum eſt in Pſalmis de illo, Propter miſeriã inopum & gemitũ pauperum, nunc exurgam dicit dominus. Qui ſunt pauperes? Qui ſunt inopes? Qui ſpẽ nõ habent niſi in illo ſolo, in quo ſolo ſpes non fallitur. Attendite fratres, qui ſunt pauperes & inopes. Nõ omnino pauperes qui nihil habent videntur dici à ſcriptura, quãdo laudãtur pauperes. Inuenis enim pauperem hominem, qui quãdo patitur aliquã iniuriam, nõ attendit niſi patronũ ſuũ, in cuius forte domo manet, cuius inquilinus eſt, cuius colonus eſt, cuius cliens eſt, & ideo ſe indigne pati aſſerit, quia ad illũ pertinet. Cor ipſius in homine, ſpes ipſius in homine, cinis in cinere. Sunt autẽ & alij qui opulẽti ſunt, & honoribus ſecundũ tempus humanis fulciuntur: & tamen nec in pecuniã ſuam, ſpem ponunt, nec in fundis ſuis ſpem ponũt, nec in familia ſua ſpem ponũt; nec in claritate trãſitoriæ dignitatis, ſed totam ſpem in illo ponunt, cui nõ ſucceditur, qui mori non

Rom. 11. *Mat. 17.* *Pſal. 11.*

nõ poteſt,qui falli & fallere nõ poteſt. Tales etſi multa videntur habere ſecundũ ſeculũ,benę tamen ea gubernant ad refe ctionem indigentiũ,inter pauperes domini numerãtur. Vidẽt enim periculoſè ſe viuere in hac vita,ſentiunt ſe eſſe peregrinos, ſic diuerſantur in opulẽtia diuitiarũ ſuarũ,quomodo viator in ſtabulo,trãſiturus,nõ poſſeſſurus. Ergo quid dominus? Propter miſeriã inopũ & gemitũ pauperum nũc exurgã,dicit dominus,ponã in ſalutari.Salutaris noſter,ſaluator noſter eſt. In illo voluit ponere ſpem & gemitũ omniũ inopum.Et quid ait?Fiducialiter agã in eo.Quid eſt fiducialiter agã? Nõ timebit,nõ parcet vitiis & cõcupiſcentiis hominum. Vere medicus fidelis,medicinali ferro ſermonis inſtructus,ſecuit omnia vulnera.Ideo quia talis prædictus & prænuntiatus erat, talis etiã inuẽtus eſt.Loquebatur in mõte vbi dixit,Beati pauperes ſpiritu,quoniã ipſorum eſt regnum cælorum.Ibi beati dicti ſunt, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã. In ipſo ſermone dixit, Quia ipſorum eſt regnum cælorum. Et vt faceret illos luminaria, id eſt, patienter tolerantes omnia iſta iniqua quæ trãſeunt, Beati eritis,inquit,cùm vos perſecuti fuerint,& dixerint omne malum aduerſum vos,gaudete & exultate,quia merces veſtra magna eſt in cælis.Deinde in progreſſu ſermonis cùm docere inciperet,quãuis eum turba circundaret, dixit talia diſcipulis ſuis, quæ ferirent faciem Phariſæorum & Iudæorum:quia quaſi primatus habebãt exponendarum ſcripturarum omnium,qui ſibi quaſi iuſti videbãtur,vel videri ſe arbitrabantur,& ad quorum primatum plebis obſequium videbatur obtemperare,nõ pepercit,ſed dixit, Quãdo oratis non eritis ſicut hypocritæ triſtes,qui amant in ſynagogis & angulis platearum ſtantes orare,vt videantur ab hominibus,& cætera talia. Tetigit homines,nõ timuit aliquem. Et quum terminaſſet ipſum ſermonem, concluſit de illo ſcriptura Euangelij ſic, Factum eſt, inquit, quum conſummaſſet Ieſus verba hæc,admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos tanquam poteſtatem habens, non quaſi Scribæ eorum & Phariſæi. Quanta ergo ille de quo dictum eſt,erat docens eos tanquam poteſtatem habens,quanta dixit, Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,quãta in illos coram in faciem, Neminẽ timuit.Quare?Quia Deus vltionũ eſt,Ideo nõ parcebat in verbo,vt eſſent poſteà quibus parceret in iudicio: qa ſi nollẽt accipere verbi medicinã, incurſuri erãt vtiq; & inuen-

Pſal.11.
Matt.5.
Ibidem.
Matt.6.
Matt.7.
Matt.23.

turi iudicis ſententiam.Quare? Quia dixit Deus vltionum do minus, Deus vltionum fidenter egit,id eſt, nulli pepercit in verbo.Qui in verbo nō pepercit paſſurus, parcet in ſententia iudicaturus?Qui neminē timuit in humilitate, timebit quenquā in claritate?Ex eo quod iam fidenter egit,cogita quomodo ſit acturus in fine ſeculi. Noli ergo murmurare aduerſus Deū,qui quaſi parcit malis,ſed eſto bonus cui fortè ad tempus in flagello nō parcat,& in fine parcat in iudicio.Deus vltionū dominus,Deus vltionū fidenter egit.Et quia fidenter egit,illi nō tulerūt fiduciā eius.Et quia humilis venerat,& carne mortali indutus erat, & mori venerat nō facere quod peccatores, ſed pati quod peccatores,quia propterea venerat vt cùm fidēter egiſſet, & illi ferre nō poſſent fiduciā eius in verbo,qd fecerunt?Tenuerunt,flagellauerūt,illuſerunt,colaphizauerunt ſputis illinierūt,ſpinis coronauerūt,in cruce leuauerūt,poſtremo occiderunt.Sed quid ſequitur quod fidēter egerit? *Exaltare qui iudicas terrā.*Quia tenuerunt humilē,tenebūt excelſum? Puta quia iudicauerunt mortalē,nónne ab immortali iudicabuntur?Quid ergo ait?Exaltare tu[qui iudicas terrā,exaltare tu]qui fidenter egiſti,& fiduciā verbi tui non ſunt paſſi iniqui, & putauerunt ſe aliquid egiſſe, quia te comprehendentes crucifixerūt,qui te deberent fide cōprehendere,cōprehenderunt perſecutione.Tu ergo qui fidenter egiſti inter iniquos,& neminem timuiſti,& quia paſſus es,exaltare,id eſt,exurge,vade in cælum patiatur & Eccleſia patienter,quod paſſum eſt caput Eccleſiæ patienter.Et exaltare qui iudicas terram. *Redde retributionē ſuperbis.*Redditurus eſt fratres.Quid eſt enim quod dictum eſt,Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem ſuperbis?Prophetia eſt prædicentis,nō audacia iubentis.Non enim quia dixit Propheta,Exaltare qui iudicas terrā,obtemperauit Prophetæ Chriſtus vt reſurgeret & iret in cælum, ſed quia hoc facturus erat Chriſtus, hoc prædixit Propheta.Non ideo fecit Chriſtus,qa Propheta prædixerat,ſed ideo Propheta prædixit, quia ille facturus erat. Videt humilem Chriſtum in ſpiritu,videt humilem,neminem timentē,nulli parcentem in verbo,& dicit,fidenter egit.Videt illū quàm fidenter egit, videt illum cōprehēſum, videt illū crucifixū, videt illū humiliatum,videt illum reſurgentē,& in cælū euntem,& venturū inde ad iudicium eorū,inter quorum manus paſſus eſt omnia mala.Exaltare,inquit,qui iudicas terrā,redde retributionem ſuper-

Matt.26. & 27.

Ibidem.

Act.1.

ſuperbis. Superbis reddet non humilibus. Qui ſunt ſuperbi? Quibus parum eſt quòd mala faciunt, ſed & defendere peccata ſua volunt. Nāque de his qui crucifixerūt Chriſtū facta ſunt poſteà miracula, quādo de ipſo numero Iudæorū crediderunt, & donatus eſt illis ſanguis Chriſti. Impias manus & cruentas de ſanguine Chriſti portabāt, lauit eos ipſe cuius ſanguinem fuderunt, Adiuncti ſunt corpori ipſius, id eſt, Eccleſiæ qui corpus eius mortale, quod viderant perſecuti ſunt, Fuderūt pretium ſuum vt biberent pretium ſuum. Nāq; poſtea plures cōuerſi ſunt, Cùm multa miracula fierent ab Apoſtolis, aliquot hominū millia vna die crediderunt, & tā in propinquo inuenti ſunt, vt omnia ſua quæ habebāt venderent, & pretium rerum ſuarum ad pedes Apoſtolorum ponerent, & vnicuiq; diſtribuebatur quomodo cuiq; opus erat, & erat illis vna anima & cor vnum in Deum, de ipſis crucifixoribus domini. Sed quare non illis redditum eſt? Quia redde retributionem ſuperbis dictum eſt, illi autē noluerunt eſſe ſuperbi. Etenim cùm viderent multa miracula fieri per nomen Chriſti, quē ſe putabant interfeciſſe, cōmoti miraculis, audierunt à Petro in cuius nomine illa fierent. Non enim ſibi arrogare ſerui voluerunt potentiam domini ſui, vt dicerent à ſe factum eſſe quod ille in ipſis faciebat. Honorē ergo ſerui dederunt domino ſuo, dixerunt, quia quæ illi mirabantur, in nomine eius fierent quē illi crucifixerunt, Et facti ſunt humiles, cōpuncti ſunt corde, conturbati ſunt cōfitentes peccatū ſuum, & cōſiliū quæſierunt dicentes, Quid ergo faciemus? Nō deſperant de ſalute, ſed quærunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, Qui egerunt pœnitentiā, humiles fuerunt. Non ergo illis redditum eſt, quia vide quid dicat Pſalmus iſte. Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem ſuperbis. Ab illo ergo numero excepti erāt illi, in illis valuit vox illa domini in cruce pendētis, & dicētis, Pater ignoſce illis, quia neſciūt quid faciunt. Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionē ſuperbis. Ergo redditurus eſt retributionem? Redditurus, ſed ſuperbis. Sed quādo? Quādo reddet? Interim mali triumphāt: & exultāt mali, & blaſphemāt mali, omnia mala faciunt. Mouet te, cum pietate quære, nō cum ſuperbia reprehende. Mouet te, cōpatitur tibi & Pſalmus, quærit tecū, nō quia neſcit: ſed ideo tecum quærit quod ſcit, vt in illo inuenias qđ neſciebas. Quomodo

Act. 2. & 4.

Act. 2.

Luca 23.

qui vult aliquem conſolari, niſi cõdoleat cum illo, nõ illum erigit, Prius cum illo condolet, & ſic eum reficit ſermone conſolatorio. Si autẽ intret ad illũ ridens luctũ eius, nõ facit quod
Rom. 12. modo lectũ eſt, dicẽte Apoſtolo, Gaudere cũ gaudentibus, flere cum flentibus. Ergo vt gaudeat tecũ, prius fles cũ illo, contriſtaris cum illo vt reficias eum: ſic & Pſalmus & ſpiritus Dei vtiq; omnia ſciens quærit tecum, quaſi verba tua dicit, *Vſquequo peccatores domine, vſquequo peccatores gloriabuntur? Reſpondent & loquentur iniquitatẽ, loquentur omnes qui operantur iniuſtitiam?* Quid loquẽtur, niſi cõtra Deũ qui dicunt, quid nobis prodeſt quia ſic viuimus? Quid dictur' es? Vere curat iſta quæ facimus Deus? Quæ enim viuũt, putãt Deum neſcire quod faciunt. Vide quid mali illis contingat, quia ſi ſtationarius ſciret teneret illos, & ideo vitãt oculos ſtationarij ne ſtatim teneãtur. Oculos enim Dei vitare nemo poteſt, quia nõ ſolũ in cubiculo videt, ſed & intima cordis tui. Cogitãt & ipſi, qa nihil poteſt latere Deũ, & quia faciũt & ſciũt, quid fecerũt, & vidẽt ſe viuere ſciẽte Deo, qui nõ viuerẽt ſciẽte ſtationario, dicũt ſibi, Iſta placẽt Deo. Et reuera ſi illi diſplicerẽt facta noſtra, quomodo diſplicent iudicibus, quomodo diſplicẽt regib. quomodo diſplicent imperatoribus, & quomodo diſplicẽt cõmentarienſibus: nũquid quomodo illorũ oculos vitamus, vitare poſſumus ocu-
Pſal. 49. los Dei? Ergo placẽt iſta Deo. Ideo in alio Pſalmo peccatori dicitur, Hæc feciſti & tacui, ſuſpicatus es iniquitatem ꝙ ero tibi ſimilis. Quid eſt ergo, ero tibi ſimilis? Vt quomodo tibi placet factum tuum malum, ſic putes, quia & mihi placet. Et minatur in poſterũ, Arguã te. Ergo nõ tacet qui dixit, tacuit, Cùm dicit, Hæc feciſti & tacui, ſuſpicatus es iniquitatẽ ꝙ ero tibi ſimilis, nõ tacet. Cùm enim nos loquimur, ille nõ tacet. Cùm enim lector legit, ille nõ tacet. Cùm Pſalmus iſta cãtat, ille nõ tacet, Et iſtæ omnes voces Dei per orbẽ terrarũ fiunt. Quomodo ergo tacet: quomodo nõ tacet? Nõ tacet in verbo, tacet in vindicta, Quid eſt ergo, hæc feciſti & tacui? Hæc feciſti & nõ vindicaui, Suſpicatus es iniquitatẽ quòd ero tui ſimilis. De ipſa vindicta & taciturnitate, id eſt, de ceſſatione vindictæ, alio loco dicit,
Pſal. 93. Tacui, nũquid ſemper tacebo? Vſquequo peccatores domine, vſquequo peccatores gloriabuntur? Reſpondent & loquentur iniquitatem, Iniquitatem loquentur omnes qui operantur iniuſtitiã? Et dicit omnia opera. Reſpõdẽt & loquentur iniquitatem. Quid eſt reſpõdent? Cõtra iuſtũ habent quod reſpõdeãt.

Venit

Venit iuſtus aliquis & dicit, Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris, Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit iuſtitiam & mortuus eſt. Quare mortuus eſt? Ego feci iniquitatem, quare me nō abſtulit Deus? Ecce, ille fecit iuſtitiā, & quare ſic in illum vindicauit? Quare ille ſic laborat? Reſpondent, hoc eſt, reſpondent quia habent quod dicant, quia parcitur illis, de patientia Dei inueniunt argumentum reſpōſionis ſuæ, Parcet ille propter aliud, reſpōdent illi propter aliud quia viuunt. Quare enim parcat ille, dicit Apoſtolus, exponit conſilium patientiæ Dei, Exiſtimas, inquit, qui talia agis, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias benignitatis & lōganimitatis eius cōtemnis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem, id eſt, ille qui reſpondet & dicit, ſi diſplicerem Deo, non mihi parceret Deus. Vide quid ſibi facit, audi Apoſtolum, Tu autem ſecundum duritiā cordis tui & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Ille ergo auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius theſaurus in ſempiternum, miſericordia in eos qui non contempſerunt miſericordiam, Tuus autem theſaurus in ira inuenietur, & quod ponis quotidie per modicum, poſtea maſſam inuenturus es. Minutatim ponis, ſed cumulum inuenies. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana. De minutiſſimis guttis flumina implentur. Quid autem illi faciunt qui reſpondent & loquentur iniquitatē, quia faciunt & parcitur eis? *Populum tuum domine humiliauerunt.* Id eſt, omnes qui iuſtè viuunt, in quos volunt ſuperbire omnes mali. Populū tuum domine humiliauerunt. *Et hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & pupillos interfecerunt, & proſelytum occiderunt.* Id eſt, peregrinum, aduenam. Aduentitium ipſum dicit proſelytum. Manifeſta ſunt iſta ſingula, nec opus eſt in his immorari. *Et dixerunt, Non videbit dominus.* Non attendit iſta, negligit iſta, alias res curat, non intelligit. Hæ enim duæ voces, ſunt voces malorū. Vna quā iam dixi, Hæc feciſti & tacui, ſuſpicatus es iniquitatem ꝙ ero tibi ſimilis. Quid eſt, ꝙ ero tibi ſimilis? Putas quia video peccata tua, & placent mihi quia nō vindico? Alia eſt vox iniquorum, quia nec attendit iſta Deus, nec aduertit vt ſciat, quemadmodū viuā, nō me curat Deus. Ergo inter aliqua me cōputat Deus, aut verè me numerat Deus? Aut ipſos homines numerat? Infelix homo, vt eſſes curauit, vt bene viuas non

Rom.2.

Ibidem.

De pœni. diſt.1. ca. Tres ſunt

Pſal.49.

curat?Iſtorum ergo iſta vox eſt, Et dixerunt, Non videbit dominus. *Neque intelliget deus Iacob. Intelligite nunc qui inſipientes eſtis in populo, & ſtulti aliquãdo ſapite.* Populum ſuum erudit cui poſſunt cõmoueri pedes. Quando felicitates iniquorum videt homo, iã bene viuens in numero ſanctorum Dei, id eſt, in numero filiorum Eccleſiæ, videt quia florẽt mali, & faciunt iniquitatẽ, & æmulatur eos, & adducitur vt imitetur facta ipſorũ, quia videt quaſi nihil ſibi prodeſſe, ꝙ bene viuat humilis, hic ſperans mercedem Nã ſi illam ſperet futurã, nõ illam perdet, quia nondum venit tempus vt accipiat eã. In vinea operaris, fac opus tuum, & accipies mercedem tuã. A patrefamiliâs non exigeres antequã operareris, & à Deo exigis antequã opereris? Et iſta tolerãtia ad opus tuũ pertinet, & hoc ad mercedem pertinet. Minus vis facere in vinea qui nõ vis tolerare, quia & ipſa tolerãtia ad ipſam operationẽ pertinet, vt inuenias mercedem. Quòd ſi doloſus es, vide ne nõ ſolùm nõ accipias mercedem, ſed & pœnã inuenias, quia voluiſti eſſe operarius doloſus. Et quidẽ operarius doloſus vt incipiat nõ bene facere, oculos patrisfamiliâs attendit, ad illum aſpicit qui cõducit ad vineam, vt cùm ille auertit oculos, ceſſet & non bene operetur: cùm autem ille auerterit oculos, bene operetur: Deus autem qui te conduxit non auertit oculos. Non tibi licet doloſè operari, Super te ſemper ſunt oculi patrisfamiliâs, quære vbi illum fallas, & ſi poteſt ceſſa. Ergo ſi qui fortè aliqd cogitabatis, quãdo videbatis malos florere, & cogitationes veſtræ faciebãt nutare pedes veſtros in via Dei, vobis loquit̃ Pſalmus iſte. Si autem nullus veſtrum talis eſt, per vos aliis loquitur dicens, Intelligite nunc, quia dixerunt illi, Non videbit dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite, inquit, nunc qui inſipientes eſtis in populo, & ſtulti aliquando ſapite. *Qui plantauit aurem non audiet,* Non habet vnde audiat, qui tibi fecit vnde audiat? Qui plãtauit aurem nõ audiet, *Aut qui finxit oculũ non conſiderat? Qui erudit gentes nõ arguet?* Attendite hoc magnopere fratres mei, Qui erudit gentes non arguet? Hoc modo facit Deus, erudit gentes, ideo miſit verbũ ſuũ per orbẽ terrarũ hominibus, miſit per Angelos, per Patriarchas, per Prophetas, per ſeruos ſuos, per tot præcones antecedẽtes iudicẽ. Miſit & ipſum verbũ ſuũ, miſit & ipſum filiũ ſuũ, miſit ſeruos filij ſui, & in ipſis ſeruis filiũ ſuum. Per totum orbem terrarum prædicatur vbiq; verbũ Dei. Vbi nõ dicitur hominibus, Relinquite

iniquitates veſtras priores,cõuertite vos ad itinera recta? Ideo parcit,vt vos corrigatis:ideo heri nõ vindicauit,vt hodie bene viuatis.Erudit gentes,nõ ergo audiet? non auditurus eſt quos erudit? non iudicaturus eſt quibus ſermonẽ præmiſit & præſeminauit? In ſchola ſi eſſes, acciperes & non redderes? Vtique quando accipis à magiſtro,erudiris. Committit tibi magiſter quod præbet,&nõ exiget quãdo reddis?aut cum cœperis reddere, ſine metu eris plagarum? Modo ergo accipimus,poſtea ſtatuimur ante magiſtrum,vt reddamus omnes prętęritas noſtras, id eſt, vt rationem reddamus de his omnibus quæ nobis *Rom*.14.
modo erogãtur: audi Apoſtolũ dicentem, Omnes aſtabimus 2.*Cor*.5.
ante tribunal Chriſti,vt illic recipiat vnuſquiſq; ſecundum ea 1.*Cor*.3.
quæ per corpus geſſit,ſiue bonũ,ſiue malum.Qui erudit gentes nõ arguet, *Qui docet hominem ſcientiam?* Ipſe non ſcit qui te fecit ſcire?Qui docet hominẽ ſcientiam. *Dominus ſcit cogitationes hominũ,quoniam vanæ ſunt.* Nam etſi tu neſcis cogitationes Dei, quoniã iuſtæ ſunt:ille tamẽ ſcit cogitationes hominum, quoniã vanæ ſunt. Et homines ſcierunt cogitationes Dei,ſed quibus iam amicus factus eſt,prodit cõſilium ſuum.Et vos fratres mei nolite vos cõtemnere.Si cum fide acceditis ad dominum,auditis cogitationesDei:eas modo diſcitis,hoc vobis dicitur,&ad hoc inſtruimini,quare parcat,modo Deus malis,ne murmuretis aduerſus Deũ,qui docet hominẽ ſcientiam. Dominus ſcit cogitationes hominũ,quoniã vanę ſunt.Relinquite ergo cogitationes hominum,quoniã vanæ ſunt,vt comprehendatis cogitationes Dei,quæ ſapientes ſunt.Sed quis eſt qui comprehendit cogitationes Dei?Qui ponitur in firmamento cæli.Iam hoc cantauimus, iam hoc diximus, & expoſuimus. *Beatus vir quem tu erudieris domine,& ex lege tua docueris eum.Vt mitiges eum à diebus malignis,donec fodiatur peccatori fouea.* Ecce habes cõſilium Dei quare parcat malis,donec fodiatur fouea peccatori. Tu iam vis illũ ſepelire? Adhuc fouea illi foditur, noli feſtinare ſepelire. Quid eſt,donec fodiatur peccatori fouea?Aut quẽ ponit peccatorẽ?vnũ hominẽ? Non. Quid ergo? Omne genus hominum peccatorũ,ſcilicet & ſuperborũ: iam enim præmiſit,Redde retributionẽ ſuperbis.Nam & ille pec- *Luca* 18.
cator fuit publicanus,qui oculos eliſerat in terram, & percutiebat pectus ſuũ dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori. Sed quia non ſuperbus erat,Deus autẽ reddet retributionẽ ſuperbis:non illi,ſed talibus fodiatur fouea donec reddat retri-

butionem ſuperbis: ergo quod ait, Donec fodiatur peccatori
Superbus fouea, ſuperbos intellige. Quis eſt ſuperbus? Qui in cõfeſſio-
quis. ne peccatorũ non agit pœnitentiã, vt ſanari per humilitatem
poſſit. Quis eſt ſuperbus? Qui illa ipſa pauca quæ videtur ha-
bere bona, ſibi vult arrogare, & derogat miſericordiæ Dei.
Quis eſt ſuperbus? Qui etiã ſi Deo tribuat bona quæ facit, in-
ſultat tamẽ his qui illa nõ faciũt, & extollit ſe ſuper illos. Nã
Ibidem. & ille Phariſęus, Gratias tibi ago, inquit, nõ dixit ego facio, de
his quæ faciebat, gratias Deo agebat. Sentiebat ergo & bene
ſe facere, & ab illo ſe facere. Vnde ergo improbatus eſt? Quia
inſultabat publicano. Vt perficiamini attẽdite. Primo præce-
dere debet, ſiue virũ, ſiue fœminã confeſſio peccatorum, ſalu
bris pœnitentia quæ valeat ad corrigendum hominẽ, non ad
irridendũ Deum. Cum autẽ poſt pœnitentiã bene viuere cœ-
perit, habet adhuc quod cogitet, ne ſibi tribuat quod bene fa
cit, ſed illi agat gratias, cuius gratia factũ eſt, vt bene viueret,
quia ille illum vocauit, ille illum illuminauit. Ergo iſte iam
perfectus eſt? Non. Adhuc deeſt illi aliquid? Quid illi deeſt? Vt
non ſuperbiat ſuper eos, qui necdum ſic viuunt, quomodo ipſe
viuit. Qui talis fuerit ſecurus ſit, non illi redditur retributio,
de qua dictũ eſt, Redde retributionẽ ſuperbis. Nõ eſt inter il-
Ibidem. los quibus fodiatur fouea: nam videte illũ qui dicebat, Gratias
tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri homines, iniuſti, raptores,
adulteri, ſicut & publicanus iſte. Quantũ ſe extulit cum dicit,
quia nõ ſum ſicut & publicanus iſte? Ille autẽ eliſa facie, per-
cutiebat pectus ſuũ dicens, Deus propitius eſto mihi peccato-
ri. Ille ſuperbus erat in bonis factis, ille humilis in malis fa-
ctis. Videte fratres, magis placuit Deo humilitas in malis fa-
ctis, quàm ſuperbia in bonis factis: ſic odit Deus ſuperbos, &
Luca 8. ideo ſic cõcluſit, Amẽ dico vobis, deſcẽdit iuſtificatus publica-
nus magis quàm Phariſæus: & dicit quare: Quia omnis qui ſe
exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Fratres
mei, vel hinc nõ ſolũ nos dicimus, quia humilitatẽ nos docuit
Chriſtus: quia Deus factus eſt homo, ipſe eſt humilitas quę diſ-
plicet Paganis, vnde nobis inſultãt, qualẽ Deũ colitis, qui na-
tus eſt? Qualẽ Deũ colitis qui crucifixus eſt? Humilitas Chriſti
ſuperbis diſplicet, tibi autẽ Chriſtiano ſi placet, imitare. Si imi
Mat. 11. tatus fueris, nõ laborabis, quia ipſe pręd ixit, Venite ad me om
nes q laboratis & onerati eſtis, & diſcite à me, quia mitis ſum
& humilis corde. Hæc eſt ergo diſciplina Chriſtiana, nemo fa-
cit

cit aliquid bene, niſi gratia ipſius. Quod facit homo malè, ipſius eſt hominis: quod facit bene, de beneficio Dei facit. Cũ cœperit facere bene, nõ ſibi tribuat: cum nõ ſibi tribuerit, gratias agat ei à quo acceperit. Cum autẽ bene facit, non inſultet illi qui illud nõ facit, aut extollat ſe ſuper eũ. Nõ enim in illo finita eſt gratia Dei, vt ad aliũ nõ perueniat. Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Mitis ergo eſto quiſquis Chriſtianus es à diebus malignis. Maligni enim ſunt dies, quibus vidẽtur florere peccatores, & laborare iuſti: ſed labor iuſtorũ, flagellum eſt patris: & felicitas peccatorum fouea ipſorũ eſt. Quia enim mitigat nos Deus à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea, nõ cogitetis quia modo in aliquo loco ſtãnt angeli cũ tridẽtibus, & fodiunt iſtã foueã magnã, quę poſſit capere omne genus iniquorũ. Et quia videtis multos eſſe iniquos, & dicatis vobis carnaliter: reuera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbam peccantium, quæ fouea poteſt capere? Quando foditur fouea talis, quæ omnes capiat? quãdo exhauritur? Ideo parcit Deus, Nónne hæc eſt foſſa peccatorũ, ipſa felicitas impiorum, foſſa ipſorum eſt: in illam enim cadent tanquã in foueam. Intẽdite fratres, quia magna res eſt vt felicitas fouea dicatur, donec fodiatur peccatori fouea. Parcit enim illi Deus, quẽ nouit peccatorẽ & impiũ occulta iuſtitia ſua, & hoc ipſum quod ei parcit Deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille ſe altum putat & cadit in eoipſo cadit, quo ſe altum putat. Hoc ſe ille putat ſublimiter ire, & Deus hoc foueã vocat. Foſſa ad ima tendit, nõ ad cælum. Peccatores autem ſuperbi quaſi in cælum eunt, & in terram merguntur. At contrà humiles quaſi in terra ſe deprimunt, & & in cælum aſcendunt. Miteſce ergo quiſquis es fidelis, ſi eruditus es ex lege Dei, vt ſit cor tuum in firmamento cæli: quia Deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta ſabbati, vnde titulum Pſalmus iſte percepit. Quomodo vides lumina- *Geneſ. 1.* ria cum tota patientia dirigere curſus ſuos, & non curare quæ in ſe dicant homines: ſic & tu non cures quicquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo caro & ſanguis eſt. Non enim vilis es in comparatione alterius carnis, à qua videris premi: quia pro te ille ſuſcepit carnem & pro te ille fudit ſanguinem, qui & te & illam ad ſuum eſt perducturus examen. Et ſi tanta prærogauit cum eſſes impius, quid ſeruat fideli? Hinc miteſce quemadmodum miteſcis cum dicis, quia Deus hoc vult,

ideo florent mali. Parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit, ſed illi non corriguntur. Nouit ille quomodo de illis iudicet. Immitis eſt autẽ homo cum vult cõtradicere? aut bonitati domini, aut patientiæ, aut poteſtati, aut iuſtitiæ iudicis. Erigitur ſuperbus in Deũ, mergit illum Deus, & in eoipſo mergitur quo erigitur in Deũ: nam in alio Pſalmo ſic ait, Deiecisti eos dum extollerẽtur. Non dixit, deiecisti eos quia elati ſunt, aut deiecisti eos poſteaquam elati ſunt, vt aliud ſit tẽpus elationis eorum, aliud tempus deiectionis: ſed in eo ipſo quo extollebantur, ibi deiiciebantur. Quantum enim ſuperbũ eſt cor hominis, tantũ recedit à Deo: & ſi recedit à Deo, in profundũ it. Nam cõtra cor humile de cælo adducit Deum, vt proximus fiat. Certè altus eſt Deus, ſuper omnes cælos eſt Deus, tranſcẽdit omnes angelos. Quantũ habes erigi, vt attingas ad illum excelſum? Nolo te rumpas extendendo te. Aliud conſilium tibi do, ne in iſta extẽſione fortè crepas per ſuperbiã. Certè altus eſt Deus, tu humilia te, & deſcẽdet ad te. Audiuimus quare parcat malis, hoc ipſum foſſa ipſorũ eſt. Dicit tibi Deus, quomodo illis foditur. & quare illis foditur fouea, non eſt tuũ cognoſcere: ſed ex lege mea diſce patiẽtem te eſſe debere, donec fodiatur peccatori fouea. Et quid de me, inquis, qui laboro, & laboro inter ipſos peccatores? Reſpondetur tibi quod ſequitur, *Quia non repellet dominus plebẽ ſuam*. Exercet, nõ repellit. quomodo dicit alio loco ſcriptura. Quoniam quẽ diligit Deus corripit, flagellat autẽ omnem filium, quẽ recipit. Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis ſuis facere illud, aliquando iam deſperatos filios ſuos dimittunt viuere quomodo volunt. Eos qui ſpem habent flagellant, illos verò quos omnino viderint ſine ſpe & indomitos eſſe, dimittunt vt faciant quod volunt. Iam quẽ dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem ſuam: eum autẽ flagellat filium, cui ipſam hæreditatem ſeruat. Cum autẽ flagellat Deus filiũ, curat ſub manu patris flagellãtis, q͂a qui flagellat ad hæreditatẽ erudit. Ab hæreditate non repellit filium ſuum quẽ caſtigat, ſed ideo flagellat vt recipiat. Non ſit tam vano ſenſu, & puerili vt dicat, Plus amat pater meus fratrem meũ cui permittit facere quicquid vult: ego ſi me mouero contra iuſſionẽ patris mei, flagella inuenio. Tu gaude ſub flagellis, quia tibi ſeruatur hæreditas, quia non repellet dominus plebem ſuam. Ad tẽpus emendat, nõ in æternum damnat.

Rom. 2. *Pſal. 72.* *Heb. 12.*

Illis

Illis autem ad tẽpus parcit, in æternum illos damnabit. Elige tibi, temporalem vis laborem, an ſempiternũ pœnam? temporalem felicitatem, an ſempiternã vitam? Quid minatur Deus? Sempiternã pœnam. Quid promittit Deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat Deus bonos, tẽporale eſt: in quo parcit malis, tẽporale eſt. Quia nõ repellet dominus plebẽ ſuam, *Et hereditatem ſuã non derelinquit.* Quoadusque iuſtitia, inquit, cõuertatur in iudicium, & qui habent eam omnes recto ſunt corde. Attende modo & habe iuſtitiã, quia iudiciũ nondũ potes habere. Prius eſt vt habeas iuſtitiã, ſed ipſa iuſtitia tua conuertetur in iudiciũ. Habuerũt hic iuſtitiã Apoſtoli, & pertulerũt iniquos. Sed quid illis dicitur? Sedebitis ſuper duodecim *Mat. 19.* ſedes iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Ergo iuſtitia Apoſtolorum conuertetur in iudiciũ. Modo enim iuſtus quiſquis hic fuerit, ad hoc eſt vt patiatur mala & toleret. Patitur tempus paſſionis, & veniet dies iudicationis. Sed quid dico de ſeruis Dei? Ipſe dominus qui iudex eſt omnium viuorũ & mortuorum, primo iudicari voluit, & ſic iudicare, *Quouſque iuſtitia tua conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto ſunt corde.* Qui habent modo iuſtitiã, nondum iudicant. Primò eſt enim habere iuſtitiam, & poſtea iudicare. Primò patitur malos, & poſtea iudicat malos. Modo iuſtitia ſit, poſtea conuertetur in iudiciũ: tamdiu patitur homines malos, quamdiu vult Deus, quãdiu illos perferet Eccleſia Dei, vt erudiatur per malitiam ipſorum. Non tamen repellet Deus plebẽ ſuam quouſq; iuſtitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto ſunt corde. Qui ſunt recto corde? Qui hoc volunt quod Deus vult. Deus parcit peccatoribus, tu vis vt iam perdat peccatores. Diſtorti ergo cordis es & prauæ voluntatis, quando aliud vis, aliud vult Deus. Vult autem Deus parcere malis, tu non vis parci. Patiens eſt Deus peccatoribus, tu non vis tolerare peccatores. Sed vt dicere cœperam, aliud vis tu, aliud vult Deus. Conuerte cor tuum & dirige ad Deum, quia & dominus infirmis compaſſus eſt. Vidit in corpore ſuo, id eſt, in Eccleſia ſua, infirmos, qui primo voluntatem ſuam ſequi tentarent: ſed cum vident voluntatem Dei aliam eſſe, dirigunt ſe & cor ſuum ad ſuſcipiendam, & ſequẽdam voluntatem Dei. Ne voluntatem Dei velis torquere ad voluntatẽ tuam, ſed tuam corrige ad volũtatem Dei. Voluntas Dei ſic eſt quomodo regula. Ecce puta torſiſti regulã, vnde habes corrigi? Illa autem

integra manet: regula eſt enim incommutabilis. Quandiu integra eſt regula, habes quò te cõuertas, & corrigas prauitatẽ tuam, habes vnde corrigas quod in te tortum eſt. Quid autem volunt homines? Parum eſt quia voluntatem ſuam tortuoſam habent, etiã volunt voluntatem Dei tortuoſam facere ſecundum cor ſuũ, vt hoc faciat Deus quod ipſi volunt, cùm ipſi hoc debeant facere quod Deus vult. Quomodo autem complexus eſt dominus ex duabus voluntatibus vnam factam in homine quẽ portabat? Præfigurãs in corpore ſuo, id eſt, in Eccleſia ſua futuros quoſdã, qui volũtatem ſuam vellẽt facere, ſed ſequerentur poſtea Dei: infirmos quoſdam oſtendit, quòd ad ipſum

Lucæ 22. pertineãt, & eos præfigurauit in ſe. Nam ideo & toto corpore ſanguinem ſudauit, quia in corpore ſuo, id eſt, in Eccleſia ſua martyrum ſanguinem oſtẽdit. Toto corpore ſanguis exibat, ita Eccleſia eius habet martyres, per totũ corpus eius fuſus eſt

Mat. 26. ſanguis. Quoſdam enim infirmos in ſe præfigurans, id eſt, in corpore ſuo, ex perſona infirmorũ compatiẽs illis, ait, Pater ſi fieri poteſt trãſeat à me calix iſte. Oſtendit hominis voluntatem, & ſi in ipſa voluntate permaneret, iam prauum cor videretur oſtendere. Sed ſi cõpaſſus eſt tibi, & te liberat in ſe, imi-

Ibidem. tare quod ſequitur dicens, Verùm nõ quod ego volo, ſed quod tu vis pater. Si cœperit tibi ſubrepere volũtas humana dicẽs, O ſi occidat Deus inimicũ iſtum meum vt non me perſequatur, ô ſi poſſet fieri, vt nõ ab illo paterer tanta: iam ſi perſeueraueris, & hoc tibi placuerit, & vides quia hoc non vult Deus, prauus corde es, non habes iuſtitiam quæ cõuertatur in iudicium: qui enim illam habent, omnes recto ſunt corde. Et qui ſunt recti corde? Qui ſic inueniuntur quomodo inuentus eſt

Iob 1. Iob, qui ait, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomẽ domini benedictum. Ecce rectum cor. Iterum in graui vulnere qui dixit vxori, quam propterea reliquerat diabolus & nõ occiderat, vt ipſe haberet adiutricẽ, non vt maritus conſolatricem? Meminerat enim quia

Geneſ. 3. per illam Euam deceptus erat Adam, & neceſſariam ſibi putabat hanc Euam. Acceſſit ad Iob illa tãquam Eua: ſed Iob melior fuit in ſtercore victor, quàm Adã victus in paradiſo. Quid enim illic reſpondit mulieri? Vide cor paratum, vide cor rectum. Nunquid nõ patiebatur perſecutiones & graues? Et omnes Chriſtiani patiũtur: & ſi non ſæuiũt homines, ſæuit diabolus. Et ſi Chriſtiani facti ſunt Imperatores, nũquid diabolus

factus

factus eſt Chriſtianus? Intendat ergo ſanctitas veſtra quid ſit rectũ cor. Acceſſit ad eum, & ait, Dic aliquid in Deum, & morere: & enumerauit omnes erumnas ipſius vel ſuas, dic aliquid in Deum & morere. Et ille illam iam cognoſcens Euam, redire volens vnde lapſus eſt fixo corde in Deo tãquam luminare in firmamento, habitans corde in libro Dei, Locuta es, inquit, tanquam vna ex inſipientibus mulieribus: ſi bona ſuſcepimus de manu domini, & mala nõ tolerabimus? Quia fixum cor in domino, ideo rectum. Quia enim rectus eſt Deus quãdo in illo figis cor, forma tibi fit vt ſit tibi cor rectum. Fige ergo cor tuum in illo, & rectũ cor erit. Sed ſi ſurrepebat voluntas humana, neſcio quid de carnis infirmitate lactabat mentẽ tuam, noli iam deſperare, Præſignauit dominus in ſua infirmitate te, nõ ſe: non enim timebat dominus pati, tertio die reſurrecturus. Si prorſus quomodo homo pateretur, & non quomodo Deus pati veniret, & ſi ſciret ſe poſt triduum reſurrecturũ, nullo modo formidaret moriturus, quod nõ formidauit Apoſtolus Paulus, in fine ſeculi reſurrecturus: ait enim, Cõpellor autem ex duobus, concupiſcentiam habens diſſolui & eſſe cum Chriſto: multo enim magis optimum, manere in carne neceſſarium propter vos: tædium enim illi erat manere in carne: ex duobus patiebatur ardorẽ, diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo magis dicebat optimum: at cùm appropinquaret ipſa paſſio, quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bonũ certamen certaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui, de cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Iſte gaudet coronãdus, & triſtis eſt ille coronatus? Gaudet ſic Apoſtolus, & dicit Chriſtus dominus noſter, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat hic calix? Sed triſtitiã ſic aſſumpſit, quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dicimus, nõ fuiſſe triſtem dominum. Si enim hoc dixerimus, quia nõ erat triſtis, cùm Euangeliũ dicat, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, ergo & quando dicit Euangeliũ, Dormiuit Ieſus, non dormiuit Ieſus: & quãdo Euangeliũ dicit, Manducauit Ieſus, non mãducauit Ieſus, ſurrepit vermiculus putredinis, & nihil ſanũ relinquet, vt dicatur, quia & corpus non erat verũ, & carnem verã non habuit. Quicquid ergo de illo ſcriptum eſt fratres, factum eſt, verũ eſt. Ergo triſtis fuit? prorſus triſtis, ſed voluntate ſuſcipiẽs triſtitiã, quomodo voluntate ſuſcipiens carnem quomodo voluntate carnem veram, ſic voluntate triſtitiam

Iob 2. *Iob 2.* *Philip. 1.* *2. Tim. 4.* *Mat. 26.* *Matth. 8.*

veram. Sic triſtitiã ergo voluntate oſtẽdit in ſe, vt ſi forte ſurrepſerit tibi humana infirmitas, & cœperit aliud velle quàm Deus vult, videas prauitatem cordis tui extra regulã, figas illud ad regulam & dirigatur in Deum cor tuum, quod in homine cœperat eſſe prauũ: ſic ergo dominus te oſtendẽs dixit,
Mat. 26. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, & dixit, Pater ſi fieri poteſt trãſeat à me calix iſte. Sed ſtatim fac, quod ideo fecit vt te doceret. Verũ nõ quod ego volo, ſed quod tu vis pater: ſi enim hoc feceritis, iuſtitiam habebitis: ſi iuſtitiã habebitis, rectum eſt cor: ſi rectũ eſt cor, iuſtitia illa quæ modo tolerat conuertetur in iudicium. & poſtea iudicante domino tuo, non ſolùm non expaueſces mala, ſed etiam gloriaberis de corona. Tunc vides quomodo profecerit patientia Dei, vel ad illorũ pœnã, vel ad tuam coronam. Modo nondum vides, crede quod nondum vides, ne erubeſcas cùm videris. Quoaduſq; iuſtitia conuertatur in iudicium, & qui habẽt eam omnes recto ſunt corde. *Quis exurget mihi aduerſus malignantes, aut quis conſiſtet mihi aduerſus operantes iniquitatem?* Perſuadẽt multi multa mala, ſuſurrare ſerpẽs non deſinit vt facias iniquitatem. Quacunq; te cõuerteris, forte ſi profeciſti, quæris cum aliquo bene viuere, & vix inuenis: multi mali te circundãt, quia pauca grana mul-
Matth. 3. tam paleã habent. Hæc area habet grana ſua pauca, ſed adhuc laborãt. Separata ergo à palea tota maſſa, grandis erit: Pauca grana ſunt, ſed in comparatione palearum, multa, autem in ſe. Ergo cùm vndique mali perſtrepãt & dicãt, quare ſic viuis? tu ſolus Chriſtianus es? quare nõ facis quod faciũt & alij? quare non ſpectas quemadmodum & alij? quare nõ remedia & ligaturas adhibes, quare non mathematicos & aruſpices conſulis ſicut & alij? Et tu ſignas te, & dicis, Chriſtianus ſum, vt repellas iſtos neſcio quos: ſed aduerſarius premit, vrget, quod peius eſt, exẽplo Chriſtianorũ ſuffocat Chriſtianos. Sudatur, æſtuatur, tribulatur anima Chriſtiana, vincere habet tamẽ: ſed nunquid de ſe? Ideo vide quid dicat, Reſpondet enim, Quid mihi prodeſt, quia modo mihi facio remedia, & lucror paucos dies? Exeo hinc de iſto ſeculo, & vado ad dominũ meum, & mittet me in ignem, quia præpoſui paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehẽnas. Quas gehennas? Aeterni iudicij Dei. Verè, niſi putas quia Deus curat quomodo viuãt homines? Et hoc forte nõ in platea tibi dicit amicus, ſed in domo vxor, aut forte maritus vxori fideli bonæ & ſanctæ deceptor ipſius. Si mulier marito

rito , Eua eſt illi:ſi vir vxori, diabolus eſt illi. Aut ipſi tibi Eua *Gen.3.*
eſt,aut in illis ſerpens es.Aliquando vult conuertere pater co-
gitationem ſuam,vel ad filium , inuenit & ipſum malum ne-
quiſſimum,æſtuat , fluctuat , quærit quomodo vincat , propè
ſorbetur,propè conſentit,ſed adſit Deus Audite ergo Pſalmū
Quis exurget mihi,inquit,aduerſus malignantes? Tam multi
ſunt,quocunq; reſpicio ipſi occurrunt. Quis occurrit principi
iniquitatis diabolo & angelis eius , & hominibus ſeductis ab
eo? *Niſi quia dominus*,inquit,*adiuuit me , paulominus inhabitauerat*
in inferno anima mea. Propè ruerā in illam foſſam quæ paratur
peccatoribus,hoc eſt, paulominus habitauerat in inferno ani
ma mea:quia iam nutabat,iam propè cōſentiebat,reſpexit ad
dominum,vtputa verbi gratia,Inſultabatur illi vt faceret ini-
quitatem.Aliquando enim congregant ſe mali,& inſultāt bo-
nis,maximè ſi fuerint illi plures,& ceperint illum vnum:quo-
modo aliquādo multa palea eſt circa vnum granum,tunc non
erunt ſimul cùm fuerit maſſa ventilata : capitur inter multos
iniquos ille,inſultatur illi,circumuenitur,ſuperponere ſe vo-
lunt illi,exagitant quaſi iuſtum,& inſultant quaſi de ipſa iuſti-
tia,magnus,inquiunt,Apoſtolus,in cælū volaſti quomodo He
lias. Faciunt homines iſta , ita vt aliquando attendens ad lin-
guā humanā,erubeſcat eſſe bonus inter malos. Reſiſtat ergo
malis,ſed non de viribus ſuis,ne efficiatur ſuperbus cùm vult
euadere ſuperbos, & augeat numerum ſuperborum.Sed quid
dicat?Quis exurget mihi aduerſus malignantes, aut quis con-
ſiſtet mihi aduerſus operātes iniquitatem? Niſi quia dominus
adiuuit me,paulominus habitauerat in inferno anima mea.*Si*
*dicebā,motus eſt pes meus,miſericordia tua domine adiuuabat me.*Vi-
de quomodo cōfeſſionē amat Deus. Mouetur pes tuus,&non
dicis,mouetur pes meus,ſed ſtare te dicis, cùm iam ruas.Imò
ſi iam cœpiſti moueri , ſi iam cœpiſti fluctuare, confitere mo-
tum ne plāgas ruinam,vt adiuuet te ille , ne in inferno ſit ani-
ma tua.Confeſſionem vult Deus,humilitatem vult. Motus es
vt homo ,adiuuat te ille vt Deus:ſed dic tamen, motus eſt pes
meus. Quare iam moueris,& dicis ſto? Si dicebam,motus eſt
pes meus,miſericordia tua domine adiuuabit me. Quomodo
præſumpſit Petrus,nō in viribus ſuis?Videbatur dominus am-
bulare ſuper mare , calcās capita omnium ſuperborum in iſto
ſeculo. Ipſum iter ſuum calcantis capita ſuperborum,ſignifi-
cauit ambulans ſuper tumidos fluctus.Calcat & eccleſia,nam

ipſa eſt Petrus.Nõ tamen auſus eſt Petrus per ſeipſum ambu-
Act.14. lare ſuper aquas:ſed quid ait?Domine,ſi tu es,iube me venire ad te ſuper aquas.Ille poteſtate ſua,Petrus in iuſſu illius:Iube, inquit,tu venire me ad te ſuper aquas.Reſpõdit ille,Veni,Calcat enim & Eccleſia capita ſuperborum.Sed quia Eccleſia eſt, & habet infirmitatem humanam, vt compleretur,ſi dicebam
Ibidem. motus eſt pes meus, titubauit Petrus in mari & exclamauit, Domine pereo.Quod ergo hic poſitum eſt,ſi dicebam,motus eſt pes meus:hoc ibi poſitũ eſt,domine pereo.Et quod hic poſitum eſt,miſericordia tua domine adiuuabat me:hoc ibi poſitũ eſt,porrexit manũ Ieſus dicens,Modicæ fidei, vt quid dubitaſti?Mirum eſt quod modo probat Deus homines,ipſa pericula noſtra dulciorem nobis faciunt liberãtem: nam videte quod ſequitur,quia dixit,Si dicebã motus eſt pes meus, miſericordia tua domine adiuuabat me: dulcis illi vtiq; factus eſt dominus,eripiens illũ à periculis,& ideo exponens ipſam dulcedinem domini,exclamat dicens, *Domine ſecundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam*. Multi dolores, ſed multæ conſolationes:amara vulnera,ſed ſuauia medicamenta. *Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis,qui fingis dolorẽ in præcepto* ? Hoc dixit,nemo ſedet tecũ iniquus,nec tu ſedem iniquitatis habebis.Et vnde hoc intelligit,reddit rationem.Qui fingis,inquit,dolorem in præcepto. Ex hoc enim intelligo quod nõ tibi adhæret ſedes iniquitatis,
1.Petr. 4. quia nec nobis pepercisti : habes hoc in Epiſtola Apoſtoli Petri,& ad hoc teſtimonium poſuit de ſcriptura.Tempus eſt,ait, inchoationis iudicij ex domo domini,ideſt,tẽpus eſt vt modo iudicentur,qui pertinent ad domũ domini.Si flagellantur filij
Ibidem. quid debẽt ſperare ſerui nequiſſimi? Ideóq; addidit, Si autem
Pro.11. initium à nobis,quis finis eorum qui nõ credunt Dei Euangelio ? Deinde adiungit illud teſtimonium, Et ſi iuſtus vix ſaluabitur,peccator & impius vbi parebũt? Quomodo ergo erunt tecum iniqui,quoniã nec tuis fidelibus parces, vt exerceas & erudias eos?Sed quia propter hoc nõ parcit vt erudiat eos,ideo dixit,Qui fingis dolorẽ in præcepto.Fingis enim eſt facis,formas,plaſmas,vnde & figuli dicuntur:& vas fictile dicitur non fictum illud quod mẽdaciũ eſt,ſed quod formatur vt ſit,& ha-
Pſal.93. beat aliquam formã, ſicut iam dudũ dixit, Qui finxit oculum non videbit?Nunquid finxit oculum mendaciũ eſt?Sed intelligitur,plaſmauit oculum,fecit oculum.Nónne figulus eſt cùm

fragi-

fragiles, infirmos & terrenos facit? Audi Apoſtolum dicẽtem, Habemus theſaurum iſtũ in vaſis fictilibus: ſed fortè alius fecit nobis hæc vaſa: ipſum audi dicẽtem, O homo tu quis es qui reſpõdeas Deo? Nunquid dicit figmentũ ei qui ſe finxit, quare me ſic finxiſti? An nõ habet poteſtatẽ figulus luti ex eadẽ maſſa facere, aliud vas in honorem, aliud in cõtumeliam? Vide & ipſum dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, quia oſtendit ſe figulum: nam quia de limo hominem fecerat, de limo inunxit cui min⁹ in vtero oculos fecerat. Ergo quod dixit, nũquid adhæret tibi ſedes iniqtatis, qui fingis dolorẽ in præcepto: ſic dicamus, Nũquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui formas dolorẽ in præcepto? Formas, inquit, dolorẽ in præcepto, id eſt, de dolore præceptũ nobis facis, vt ipſe dolor præceptũ ſit nobis. Quomodo nobis dolor eſt præceptum? Quãdo te flagellat qui pro te mortuus eſt, & non tibi permittit beatitudinem in iſta vita, & fallere nõ poteſt, & hic nõ dat quod quæris. Quis dabit? vbi dabit? quãtũ dabit, qui hic nõ dat? qui hic erudit qui fingit dolorem in præcepto? Labor eſt hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hic habere laborẽ, ſed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad cõpenſationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nũc ſcio ex parte. Quid ait Apoſtolus? Etenim quod eſt ad præſens temporale & leue tribulationis noſtræ, iuxta incredibilem modũ, & in incredibilem modũ æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt, æternũ gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quæ nõ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem nõ videntur æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Aeternã vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiẽ venalem habet, eme illã. De labore intẽdite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani. Iã modicũ eſt quod reſtat in Pſalmo, non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit eſſe in faciendo, qui deficit in audiẽdo? Aderit dominus vt vobis quod reliquũ eſt, explicem⁹: attendite, quodãmodo Deus propoſuit venale regnũ cælorum. Dicis illi, Quãtũ valet? Pretium ipſius labor eſt, quomodo ſi diceret, pretium illius aurum eſt. Non ſufficeret hoc ſolum dicere, ſed quæreres quãtum aurum. Nã

2. Cor. 4. *Rom. 9.* *Gen. 2.* *Ioan. 9.* *1. Cor. 13.* *Ibidem.*

ſi ſolidus aurum es, & ſemiuncia & libra, & tale aliquid: ideo dixit pretiũ, ne laborares quærere quãdiu huius rei pretiũ labor eſt. Quãtus labor eſt? Iã quære tu, quantũ laborandum ſit: nondum dicitur tibi quantus futurus ſit labor iſte, vel quantũ laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus. Ego oſtendo quãta ſit illa requies, tu iudica quanto labore emenda ſit. Dicat ergo
Pſal.83. Deus, quanta futura ſit ipſa requies. Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorũ laudabunt te. Hæc eſt requies ſempiterna, ſine fine erit requies iſta, ſine fine erit gaudiũ hoc, ſine fine erit incorruptio. Vitã æternã habebis requiẽ quę nõ habet finẽ. Quãto labore digna eſt requies quæ nõ habet finẽ? Si verũ vis cõparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emit. Verũ hoc eſt, ſed noli timere, miſericors eſt Deus. Si enim haberes æternũ laborẽ, nunquã peruenires ad æternã quietem. Semper laborans quando peruenturus eras ad illud, quod dignè quidẽ poteſt emi ſempiterno labore? Quia ſempiterna requies eſt, æqua pretium: æterno certe labore digna eſt æterna requies cõparari. Sed ſi ſemper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergo vt aliquando peruenias ad id quod emis, nõ in æternum laborandum eſt, nõ quia nõ valet tanti, ſed vt poſſideatur quod emitur. Digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſſe eſt, vt labore tẽporali ematur. Certè tantus debuit eſſe, id eſt, ſempiternus labor pro requie ſempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid valent? Decies centena millia annorũ habẽt finem, quod tibi dabo dicit dominus nõ habebit finẽ. Qualis miſericordia Dei? Nec dicit, decies centena millia annorũ labora, nõ dicit, vel mille annos labora, nõ dicit, quingentos annos labora, cum viuis labora, in paucis annis. Inde iam requies erit, & finem nõ habebit. Et adhuc rudi cõſonãtia. Domine ſecundũ multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerũt animam meam. Et paucos annos laboras, & in ipſis laboribus nõ deeſt conſolatio, nõ deſunt gaudia quotidiana: ſed noli gaudere in ſeculo, gaude in Chriſto, gaude in verbo eius, gaude in lege eius. Ad ipſa gaudia pertinet, quod loquimur & quod auditis. Quantæ ergo ſunt iſtæ cõſolationes in tantis laboribus?
2.Cor.4. Verũ eſt ergo quod dixit Apoſtolus: Etenim quod ad præſens eſt, temporale eſt & leue tribulationis noſtræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Ecce quantũ pretium damus, quodammodo

modo vnam ſiliquam ad accipiendos theſauros ſempiternos. Siliquam laboris ad requiem incredibilem, ſecundũ quod dictum eſt, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternæ gloriæ pondus operatur. Gaudes ad tempus, noli ibi cõfidere: triſtis es ad tẽpus, noli deſperare. Non te corrumpat felicitas, & nõ frangat aduerſitas, ne fortè dicas in animo tuo. Non poteſt fieri omnino, vt Deus admittat ad ſe iniquos, qui iuſtos ipſos emẽdat, vt ſaluet, qui ideo emẽdat, vt erudiat. Si iuſtus vix ſaluus fiet, peccator & impius vbi parebũt? Nun- *1. Petr. 4.*
quid adhæret tibi ſedes iniquitatis? Id eſt, nunquid adhæret ti- *Prou. 11.*
bi ſedes impiorũ, qui fingis dolorẽ in præcepto. Qui & iſtos filios ſic voluiſti exercere & erudire, ſic voluiſti eis præcepta dare, vt non eſſent ſine timore, ne amarent aliquid aliud, & obliuiſcerentur te verbũ verum bonum ſuum? Bonus eſt Deus. Si ceſſaret Deus, & nõ miſceret amaritudines, felicitatibus ſeculi obliuiſceremur eũ. Sed vbi angores moleſtiarũ faciunt fluctus animæ, fides illa quæ ibi dormiebat, excitatur. Tranquillũ enim erat quãdo dormiuit Chriſtus in mari: illo dormiente tempeſtas orta eſt, & cœperunt periclitari. Ergo in corde Chriſtiano & tranquillitas erit & pax, ſed quandiu vigilat fides noſtra: ſi autẽ dormit fides noſtra, periclitamur. Hoc enim ſignificat dormiens Chriſtus, quia quidam obliuiſcuntur fidem ſuam, & periclitantur. Sed quomodo illa nauis cùm fluctuaret, excitatus eſt Chriſtus à fluctuantibus, & dicẽtibus, Domi- *Matt. 8.*
ne, perimus: ſurrexit ille, imperauit tempeſtatibus, imperauit fluctibus, ceſſauit periculum, facta eſt tranquillitas: ſic & te cùm turbant concupiſcentiæ malæ, perſuaſiones malæ, fluctus ſunt, tranquillabuntur. Iam deſperas, & putas te non pertinere ad dominum, euigilat fides tua, excita Chriſtum in corde tuo, ſurgente fide, iam agnoſcis vbi ſis. Et ſi fortè tentant fluctus concupiſcentiæ, intueris quid promiſit Deus, & dulcedo promiſſorum faciet te contemptorem dulcedinum ſeculi. Et ſi fortè multæ vrgent minæ potentium malorum, & ipſæ te expellunt de iuſtitia, attendis quod minatur Deus, Ite in ignem *Matt. 25.*
æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, & non dimittis iuſtitiam. Timens ergo ignem ſempiternũ contemnis dolores tẽporales: & pro eo quod promiſit Deus, contemnis temporalem felicitatem. Promiſit requiem, patere moleſtiam: minatur ignem æternum, contemne dolores temporales, & euigilante Chriſto tranquilletur cor tuum, vt ad portum quoque

peruenias. Non enim non præparat portum, qui parauit nauim? Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto? De hominibus quidẽ malis exercet nos, & de illorũ inſecutionibus nos erudit. De malitia mali flagellatur bonus, & de ſeruo emendatur filius: ita fingitur dolor in præcepto. Quod illos Deus poſſe permittit, hoc faciunt mali homines quibus ad tempus parcit. Quid enim ſequitur? *Captabũt animam iuſti.* Quare captabunt? Quia verum crimen nõ inue-
Matt.27. niunt quod obiiciant. Quid enim captauerunt in domino? Cõcinnauerunt falſa crimina, quia vera inuenire nõ potuerũt. *Et ſanguinem innocentem condẽnabunt.* Quare hoc totum fit, in cõſequentibus declarabit, *Et factus eſt mihi,* inquit, *dominus in refugiũ.* Nõ quæreres tale refugium ſi non periclitareris, ſed ideo periclitatus es vt quæreres, quia ille fingit dolorem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tribulationem, punctus tribulatione cœpi quærere refugiũ, quod in illa felicitate ſeculari deſieram quærere. Quis enim facile recordatur Deum, qui ſemper felix eſt, & ſpe præſenti gaudet? Recedat ſpes ſeculi, & accedat ſpes Dei, vt poſſit dicere: Et factus eſt mihi dominus in refugiũ. Ad hoc doleã, vt fiat mihi dominus in refugiũ. *Et Deus meus in auxilium ſpes meæ.* Modo enim dominus ſpes. Quãdiu enim hic ſumus, in ſpe ſumus, nõdum in re. Sed ne in ſpe deficiamus, adeſt promiſſor erigẽs nos, & tẽperãs ipſa ma-
1.Cor.10. la quæ patimur. Nõ enim fruſtrà dictum eſt, Fidelis Deus, qui nõ ſinit vos tẽtari ſupra quàm poteſtis ferre, ſed faciet cũ ten-
†Al. mittat. tatione etiã exitũ, vt poſſitis ſuſtinere. Sic intrat† in fornacem tribulationis, vt coquatur vas, nõ vt frãgatur. Et factus eſt mihi domin⁹ in refugiũ, & Deus meus in auxiliũ ſpei meæ, Cùm ergo qui tibi videbatur quaſi iniuſtus eſſe quia parcit malis, vide quomodo iam corrigatur Pſalmus, & tu cũ Pſalmo corrigere. Ideo enim voces tuas habebat Pſalmus. Quæ ſunt voces? Quouſq; peccatores domine, vſquequo peccatores gloriabũtur? Pſalmus voces tuas habet, modo ergo tu habeto voces Pſalmi. Quæ ſunt voces Pſalmi? Et factus eſt mihi dominus in refugium, & Deus meus in auxiliũ ſpei meæ. *Et reddet illis dominus ſecundũ opera eorũ, & ſecundũ malitiã eorũ diſperdet eos.* Nõ vacat, quòd ait ſecundũ malitiã eorũ mihi de illis præſtàtur, & tamen malitia eorũ dicitur, nõ beneficia eorũ. Certe enim de malis exercet nos, flagellat nos. Ad quã rem flagellat? Vtiq; ad
Hebr.12. regnũ cælorum. Flagellat enim omnẽ filiũ quẽ recipit. Et quis

eſt filius cui nō det diſciplinā pater eius?Quod cùm facitDe⁹, ad hæreditatem ſempiternam nos erudit,& hoc nobis præſtat ſæpe de malis hominibus, in quib.exercet & perficit dilectionem noſtrā,quam vult extendi vſq; ad inimicos: neq; enim eſt perfecta dilectio Chriſtiani, niſi cùm implet qđ Chriſtus præcepit, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt,& orate pro eis qui vos perſequuntur. Hinc ipſe diabolus vincitur,hinc victoriæ corona percipitur. Ecce quāta nobis præſtat Deus de malis hominib⁹: nec tamē ſecundum id quod de illis nobis præſtat, ſed ſecundum malitiā eorum retribuet eis. Videte enim quanta nobis præſtitit de ipſo immaniſſimo ſcelere Iudæ traditoris:Iudas quippe tradidit ad paſſionem filium Dei,& per paſſionem filij Dei omnes gentes redemptæ ſunt ad ſalutem,nec tamen pro ſalute gentium merces reddita eſt Iudæ, ſed pro eius malitia debitum ſupplicium ei retributum eſt.Nā ſi traditio Chriſti,& nō tradentis animus conſiderandus eſt,hoc fecit Iudas quod fecit Deus pater, de quo ſcriptum eſt,quia filio proprio nō pepercit,ſed pro nobis omnib. tradidit illum.Hoc fecit Iudas quod fecit ipſe dominus Chriſtus,de quo ſcriptum eſt,Qui ſeipſum tradidit pro nobis oblationem.& hoſtiā Deo in odorē ſuauitatis: & iterum,Sic Chriſtus,inquit,dilexit Eccleſiā ſuā, & ſeipſum tradidit pro ea. Et tamen gratias agimus Deo patri,qui vnico filio ſuo nō pepercit,ſed pro nobis tradidit eum.Gratias agimus ipſi filio,qui ſeipſum tradidit pro nobis,& in eo voluntatem patris impleuit. Et deteſtamur Iudā, de cuius facto nobis tantum beneficium præſtitit Deus,& rectè dicimus, Reddidit ei dominus ſecundū iniquitatem eius,& ſecundū malitiā eius diſperdidit eum. Nō enim ille pro nobis tradidit Chriſtum,ſed pro argento quo vēdidit eum:quāuis traditio Chriſti ſit noſtra redemptio,&Chriſti venditio ſit noſtra redemptio.Sic & illi qui martyres perſecuti ſunt,perſequendo in terra, in cælum mittebant:& ſcientes quidem præſentis vitæ damnum inferebant,neſcientes autem futuræ vitæ lucrum conferebant.Quicunque tamen perſeuerauerunt in odio iniuſto iuſtorum, reddidit eis dominus ſecundum iniquitates eorum, & ſecundum malitiam eorum diſperdidit eos.Sicut enim malis obeſt bonitas iuſtorum, ſic bonis prodeſt iniquitas impiorum: nā & dominus dicit, Ego veni,vt qui non vident videant,& qui vident cæci fiāt:&Apoſtolus, Aliis quidem, inquit, ſumus odor vitæ in vitam: aliis

Prouer.3. *Matt.5.* *Matt.26.* *Concord. 3.ſen.diſ. 20.Chriſtus ergo eſt.* *Rom.8.* *Epheſ.5.* *Ioan.9.* *2.Cor.2.*

autem odor mortis in mortem. Malitia verò iniquorũ, ſiniſtra
2.Cor.6. ſunt arma iuſtorũ, ſicut idẽ dicit Apoſtolus, Per arma iuſtitiæ
à dextera & ſiniſtra, id eſt, per gloriã & ignobilitatem, atq; ita
deinceps cætera exequitur. dextra arma demonſtrans gloriam
Dei, famam veritatis qua cognoſcebantur quòd viuebant, &
quod nõ mortificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant,
quod omnia poſſidebant. In ſiniſtra verò, quod ignobiles
& malæ famæ habebantur, quod ſeductores putabantur, quod
ignorabãtur, occidebãtur, coercebantur, contriſtabantur, egere
ac nihil habere videbantur. Et quid mirum ſi milites Chriſti
Luc.8. à dextris & ſiniſtris armis diabolũ expugnant? Sicut autẽ pax
2.Cor.2. hominibus bonæ voluntatis, & quando ſunt aliis odor mortis
in mortẽ: ſic & interitus hominibus malæ voluntatis, & quando
iuſtis arma ſunt ſiniſtra ad ſalutem. Itaq; reddet illis nõ ſecundum
noſtram vtilitatem, quæ de ipſis fit, ſed ſecundũ ipſorũ
iniquitatem, quam diligendo oderunt animas ſuas, & non
ſecundũ beneficium, quod nobis de ipſis præſtat, honorat eos,
qui etiam malis bene vtitur. Secundũ malitiam eorum diſperdet
eos *Dominus Deus noſter*. Toleret ergo iuſtus iniuſtũ, toleret
temporalem impunitatem iniuſti temporalis labor iuſti,
Rom.1. ſed iuſtus ex fide viuit. Non eſt enim alia iuſtitia hominis in
Gal.5. hac vita, niſi ex fide viuere, quæ per dilectionem operatur. Si
enim ex fide viuit, credat & ſibi futuram requiem poſt præſentem
laborẽ, & illis ſempiternos cruciatus poſt præſentẽ exultationem.
Mat.5. Et ſi fides per dilectionem operatur, diligat etiã inimicos,
& quantũ in ipſo eſt, prodeſſe illis velit: ita enim faciet,
ne ſibi obſint illi cùm hoc velint, & quando forte poteſtatẽ acceperint,
quaſi nocẽdi & dominandi, ſurſum cor habeat vbi ei
nemo nocet, doctus & eruditus ex lege Dei vt mitigetur à diebus
malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Si enim in lege
Pſal.1. domini voluntas eius eſt, & in lege eius meditabitur die ac no-
Philip.3. cte, cuius conuerſatio in cælis eſt, de firmamento lucet ſuper
Gen.1. terram. Vnde iſte Pſalmus titulum de quarta Sabbati accepit,
quando facta ſunt luminaria, vt omnia faciat ſine murmura-
Phil.2. tione, verbũ vitæ habẽs in natione tortuoſa & peruerſa. Sicut
enim ſtellas in cælo nõ extinguit nox, ſic mentes fidelium inhærentes
firmamẽto ſcripturæ Dei nõ vincit iniquitas. Et hoc
ipſum quod & noſtra terrena dantur aliquando in poteſtate
malorum, non ſolum ad noſtram pertinet eruditionem, vt fiat
nobis dominus in refugium, & Deus in auxilium ſpei noſtræ
ſed

ſed etiam ad ipſius peccatoris foueam proficit, de quo in alio Pſalmo dicitur, Inclinabitur & cadet, cũ dominabitur pauperũ. *Pſal. 9.* Fortè onerosa fuit vobis lõgitudo ſermonis, quanquàm in iſta alacritate ſtudij veſtri non hoc appareat. Sed & ſi ita eſt, ignoſcite, primò, quia iuſſus feci: nam dñs Deus noſter per eos mihi fratres iuſſit, in quibus habitat, Non enim iubet Deus, niſi de ſede ſua. Deinde quia tantũ auidi fuiſtis noſtri, confitemur, & nos auidi fuimus veſtri. Conſoletur ergo Deus noſter iſtum laborem, vt ſudor iſte noſter ſit vobis in profectũ ſalutis, non in teſtimonium accuſationis. Hoc dico fratres, vt ex eo quod audiſtis, proficiatis & ruminetis vobiſcum. Non vos permittatis obliuiſci, non ſolùm iſta recogitando & colloquendo, ſed etiam ita viuendo. Bona vita enim ex præceptis Dei quæ agitur, tanquam ſtylus eſt, quod auditur ſcribens in corde: ſi in cæra ſcriberetur, facilè deleretur: ſcribite illud in cordibus veſtris, moribus veſtris, & nunquam delebitur.

In Pſalmum nonageſimumquartum Enarratio.

EGo vellem fratres, vt patrem noſtrum potius audiremus: ſed & hoc bonum eſt, vt patri obediamus. Quia ergo iuſſit nobis, qui dignatur orare pro nobis, de præſenti Pſalmo quod dominus Deus omniũ noſtrûm donare dignabitur, loquar charitati veſtræ. Eſt autẽ Pſalmi titulus: *Laus cantici ipſi Dauid.* Laus cantici & hilaritatem ſignificat, quia cantus eſt: & deuotionem, quia laus eſt. Quid enim magis homo debet laudare, quàm id quod ſic ſibi placet vt non poſſit diſplicere? Securitas ergo laudis, in laude Dei eſt. Ibi laudator ſecurus eſt, vbi non timet ne de laudato erubeſcat. Et laudemus ergo & cãtemus, hoc eſt, cum hilaritate & cũ lætitia laudemus. Quid autẽ laudaturi ſumus, ipſe pſalmus ſequentibus verſibus indicat nobis: *Venite exultemus domino.* Inuitat ad magnas epulas exultandi, nõ ſeculo, ſed domino. Niſi enim eſſet in hoc ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguẽda eſt ab exultatione bona, ſufficeret dicere, Venite exultemus. Sed breuiter diſtinxit. Quid eſt bene exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala eſt, exultare ſeculo. Exultatio bona eſt, exultare Deo. Piè debes dño exultare, ſi vis ſecurus mundo inſultare. Quid eſt autẽ, venite? Vnde vocat, vt veniant, cũ quibus vult exultare dño, niſi quia longè ſunt, vt veniẽdo propinquẽt, propinquãdo accedãt, accedendo exultent? Vnde autẽ longè ſunt? Nunquid locis longè poteſt homo eſſe

ab eo, qui vbiq; eſt? Vis eſſe ab eo longè? Quò ibis vt lõgè ſis? Nam quidã peccator quidẽ, ſed tamẽ cũ ſpe ſalutis pœnitẽs, & dolẽs de peccatis, & metuẽs irã Dei, & volens placare Deum, ſic in alio Pſalmo loquitur, Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcẽdero in cælum, tu ibi es. Quid ergo reſtat? Quia ſi aſcenderit in cælũ, ibi inueniet Deũ. Vt longè fugiat à Deo, quò iturus eſt? vide quid dicat, Si deſcẽdero ad infernũ, ades. Si ergo aſcendendo in cælũ, ibi inuenit Deum, deſcendendo in infernũ, non fugit Deũ. quò iturus eſt, quò fugiturus eſt ab illo irato, niſi ad ipſum placatũ? Et tamẽ cùm omnino nemo poſſit fugere ab illo qui vbiq; eſt, niſi quidã longè eſſent à Deo, nõ diceretur, Populus iſte labiis me honorat, cor autẽ eorũ longè eſt à me. Non ergo loco quiſque longè eſt à Deo, ſed diſſimilitudine. Quid eſt, diſſimilitudine? Mala vita, malis moribus. Si enim bonis morib⁹ propinquatur Deo, malis moribus receditur à Deo, vnus ergo idémq; homo corpore ſtans vno loco, & amãdo Deũ accedit ad Deum, & amãdo iniquitatẽ recedit à Deo, nuſquã pedes mouet, & tamẽ poteſt accedere & recedere. Pedes enim noſtri in hoc itinere, affectus noſtri ſunt. Prout quiſq; affectũ habuerit, prout quiſq; amorẽ habuerit, ita accedit vel recedit à Deo. Nónne plerunq; dicimus, quãdo inuenimus aliqua diſſimilia, hoc lõgè eſt ab illo. Quãdo aliquos duos fortè homines cõparamus, duos equos, duas veſtes, & dixerit aliquid ſimile, Hæc veſtis talis eſt qualis illa, aut iſte homo talis eſt qualis ille: quid alius dicit qui contradicit? Abſit, longè eſt ab illo. Quid eſt lõgè eſt ab illo? Diſſimilis eſt illi. Et iuxta ſtant, & tamẽ iſte longè eſt ab illo. Duo verò iniqui pares vita & moribus, ſi vnus ſit in Oriente, alter in Occidente, iuxta inuicẽ ſunt. Et duo iuſti ſimiliter, alter ſit in Oriente, alter in Occidente, ſecum ſunt, quia in Deo ſunt. Contrà vnus iuſtus, alter iniquus, etiã ſi vna catena ligentur, multum à ſe ſeparati ſunt. Ergo ſi diſſimilitudine recedimus à Deo, ſimilitudine accedimus ad Deũ. Qua ſimilitudine? Ad quã facti ſumus, quã in nobis peccando corruperamus, quam peccatorũ remiſſione recepimus: quæ in nobis renouatur intus in mente, vt tanquam reſculpatur in nummo, id eſt, in anima noſtra imago Dei noſtri, & redeamus ad theſauros eius. Nam & inde fratres de nummo voluit dominus noſter Ieſus Chriſtus oſtendere tẽtatoribus ſuis quid quærat Deus. Quando enim de tributo Cæſaris quærẽtes cauſam calumniæ cõſulere

Pſal. 138.

Eſaiæ 19.

Mat. 25.

Iere magiſtrum veritatis voluerunt, & conſulendo tentare,
vtrum liceret tributũ dari Cæſari, quid ille ait? Quid me ten-
tatis hypocritæ? Petit afferri ſibi nummũ, & allatus eſt. Cuius *Mat.22.*
habet, inquit, imaginẽ? Reſpõderunt, Cæſaris. Et ille, Reddite
ergo Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & Deo quæ Dei ſunt. Tanquã
diceret, Si Cæſar quærit in nummo imaginem ſuam, Deus nõ
quærit in homine imaginẽ ſuam? Ad hanc ſimilitudinem nos
dñs noſter Ieſus Chriſtus inuitans, imperat nobis, vt noſtros
etiã inimicos diligamus, & dat exẽplum de ipſo Deo. Sicut pa- *Matth.5.*
ter veſter, ait, qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper
bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Eſtote ergo ſi-
cut pater veſter perfecti. Cũ dicit, eſtote ſicut ille perfecti, ad
ſimilitudinẽ nos inuitat. Si ergo ad ſimilitudinẽ nos inuitat,
conſtat quia diſſimiles exiſtendo receſſeramus à Deo, & facti
eramus lõgè per diſſimilitudinẽ, & efficimur propè per ſimi-
litudinẽ, vt iam fiat in nobis quod ſcriptũ eſt, Accedite ad eũ, *Pſal.33.*
& illuminamini. Ergo quibuſdã longè poſitis, & malè viuẽti-
bus Pſalmus iſte dicit, Venite exultemus dño. Quò itis, quò
receditis? quò diſceditis? quò fugitis exultãdo mundo? Venite
exultemus dño. Quò itis exultare, vbi deficitis? Venite exulte
mus in illo, à quo facti ſumus. Venite exultemus dño, *Iubile-
mus Deo ſalutari noſtro.* Quid eſt iubilare? Gaudium verbis non
poſſe explicare, & tamẽ voce teſtari quod corde cõceptũ eſt, &
verbis explicari nõ poteſt, hoc eſt iubilare. Nam conſideret
charitas veſtra, qui iubilãt in cãtilenis quibuſque, & quaſi in
certamine quodam lætitiæ ſecularis, & videtis quaſi inter can
tica verbis expreſſa exundãtes lætitia, cui lingua dicendo non
ſufficit quemadmodũ iubilent, vt per illam vocem indicetur
animi affectus, verbis explicare nõ valentis, quod corde con-
ſpicitur. Si ergo illi de gaudio terreno iubilant, nos de gaudio
cæleſti iubilare nõ debemus, quod verè verbis explicare non
poſſumus? *Præueniamus faciem eius in confeſſione.* Confeſſio qui-
dem duobus modis accipitur in ſcripturis. Eſt confeſſio lau-
dantis, & eſt confeſſio gementis. Confeſſio laudantis, ad ho-
norem pertinet eius qui laudatur. Confeſſio gementis ad pœ-
nitentiam pertinet eius qui confitetur. Confitentur enim ho-
mines, cùm laudant Deum, confitentur cùm accuſant ſe, & ni-
hil dignius facit lingua. Verè puto quòd ipſa ſint vota, de qui-
bus dicit in alio Pſalmo, Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxe-
runt labia mea. Nihil iſta diſtinctione ſublimius, nihil tam *Pſal.65.*

neceſſarium, & ad intelligendum & ad faciendum. Quomodo ergo diſtinguis vota, quę reddis Deo? Vt illũ laudes, te accuſes quia illius eſt miſericordia, vt peccata noſtra dimittat. Nam ſi vellet pro meritis agere, nõ inueniret niſi quos dãnaret. Venit ergo docẽs, vt recedamus iam à peccatis noſtris, & nõ nobiſcum deducat rationẽ de pręteritis, ſed tanquã tabulę nouæ fiant, incẽſis omnibus chirographis debitorũ noſtrorũ. Quanta ergo illius laus, quãta miſericordia? Confiteamur itaq; laudantes. Nam ſi ſemper confeſſio pœnitẽtis eſſet, nõ diceretur

Lucæ 10. in Euangelio de ipſo dño, In illa hora exultauit Ieſus in ſpiri-

Matt. 11. tu ſancto, & ait, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Nunquid quia Chriſtus cõfitebatur, pœnitens erat? Illũ nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat, ſed cõfitebatur in laude patris: ergo quia & hic exultationis locus eſt, fortè illam debemus intelligere confeſſionem, quæ eſt in laude Dei: vnde & laus cãtici, vt nõ hîc intelligamus cõfeſſionem pœnitentiũ, ſed laudãtium. Et quid eſt quod cõtinuo nos admonet de quadã confeſſione, cum ait, Præueniamus faciem eius in cõfeſſione? Quid eſt, præueniamus faciem eius in confeſſione? Venturus eſt, præueniamus faciẽ eius in confeſſione prius antequàm veniat. Nos cõfitendo damnemus quod fecimus, vt ille quod coronet nõ quod damnet, inueniat. Nunquid autẽ & hoc non pertinet ad laudem Dei, quãdo confiteris peccata tua? Imò verò maximè pertinet ad laudẽ Dei. Quare maximè pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Quia tantò amplius laudatur medicus, quãtò plus deſperabatur ægrotus. Cõfitere itaq; peccata tua, quo magis deſperabas de te propter iniquitates tuas. Tãtò enim maior laus eſt ignoſcentis, quantò maior exaggeratio eſt peccata cõfitentis. Non ergo putemus nos receſſiſſe à laude cantici, ſi iam hic confeſſionem intelligimus, qua cõfitemur peccata noſtra. Et hoc ad laudem cantici pertinet, quia cũ peccata noſtra cognoſcimus, Dei gloriam commendamus. Præueniamus faciẽ eius in confeſſione, *Et in Pſalmis iubilemus illi.* Iam diximus quid ſit iubilare, repetitum eſt, vt confirmetur in faciendo. Ipſa repetitio exhortatio eſt. Non enim iam obliti ſumus, vt iam moueri nos velimus, quæ dicta ſunt ſuperius vt iubilemus: ſed plerunque in affectu animi repetitur verbũ quod notũ erat, non vt noteſcat, ſed vt ipſa repetitio faciat confirmationem: repe-

titur

titur enim ad intelligendum affectum dicentis. Inde eſt quod dicit dominus, Amen amen dico vobis. Sufficiebat amen vnū. *Ioan.1.*
Quare amen amen, niſi quia ipſa repetitio confirmatio eſt? In Pſalmis ergo, inquit, iubilemus ei. Et quæ dicimus in Pſalmis? Quæ dicimus vel potius ſentimus in iubilatione. Quæ ſunt quæ pertinent ad laudem cantici huius? Iam audite: *Quoniam Deus magnus eſt dominus, & rex magnus ſuper oēs deos.* Propterea ergo iubilemus illi. *Quoniā nō repellet dominus plebē ſuā.* Iubilemus illi. *Quoniā in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipſius ſunt.* In his omnibus iubilemus illi. *Quoniā ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam terram manus eius finxerunt.* Iubilemus illi. Sed hæc omnia quid ſibi velint, ſi congruēter diſcutiātur, tēpus fortè nō ſufficit: ſed rurſus ſi penitus negligātur, debitores remanebimus. Breuiter itaq; pro tēpore quantum perſtringere poterimus accipite: quia & pauca ſemina vberrimam meſſem referūt, ſi ſit terra fructifera. Primùm quare iubilemus, quare laudemus hoc poſuit, Quoniā Deus magnus eſt dn̄s, & rex magnus ſuper omnes deos. Sunt ergo dij, ſuper quos magnus eſt Deus noſter, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes cantici dicimus. Sunt, ſed nō ſunt nobis: Apoſtolus enim ait, Nam & ſi ſunt, qui dicuntur dij, ſiue in cælo, ſiue in *1.Cor.8.*
terra, quemadmodū ſunt dij multi, & dn̄i multi, nobis tamen vnus Deus, ex quo omnia, & nos per ipſum, & vnus dn̄s noſter Ieſus Chriſtus per quē omnia, & nos in ipſo, Si ergo nō nobis, quibus? Audi ex alio Pſalmo, Quoniā dij gentium dæmonia, *Pſal.95.*
dominus autē cælos fecit. Magnificētius, & breuius tibi commendare non potuit ſpiritus ſanctus per prophetam Deum, & dominū tuum. Parū enim erat, quia terribilis ſuper omnia dæmonia Deus. Quid magnū eſſet ſuper omnia dæmonia? Quia dij gētium dæmonia. Vbi eſt autem Deus tuus? Dominus autem cælos fecit. Illud fecit dominus tuus, vbi non poſſunt habitare dæmonia: de cęlis enim deiecta ſunt dæmonia. Cæli præponūtur dæmoniis, dominus tuus & cælis, quia dominus tuus & cælos fecit. Quantò ergo altior à dæmoniis diis gentium, qui altior eſt cælis, vnde ceciderunt angeli, vt fierent dæmonia? Et tamen gentes omnes ſub dæmonibus erant: dæmonibus autem templa fabricata ſunt, dæmonibus aræ conſtructæ, dæmonibus ſacerdotes inſtituti, dæmonibus oblata ſacrificia dæmonibus arreptitij tanquā vates inſtituti. Hæc omnia dæmonibus gentes exhibuerunt, hæc omnia vera nō niſi vni ma-

gno Deo debentur. Templum fecerũt gentes dæmonibus, habet Deus templum. Sacerdotes fecerunt gentes dæmonibus, habet Deus ſacerdotes. Sacrificium exhibuerũt gentes dæmonibus, habet Deus ſacrificium. Etenim illi dæmones volẽtes videri dij, non ſub iſta exegerunt vt fallerent, niſi quia ſciunt ea deberi vero Deo. Hoc enim mos eſt deberi vero Deo, quod ſibi exigit falſus Deus. Ergo verum tẽplum Dei agnoſcimus.
1. *Cor.* 3. Templum enim Dei ſanctũ eſt, inquit, quod eſtis vos. Si ergo nos ſumus templum Dei, ara Dei anima noſtra eſt, Sacrificium Dei quid eſt? Forte hoc facimus modo. Imponimus in ara ſa-
Pſal. 49. crificiũ, quando Deum laudamus: docet enim nos Pſalmus dicens. Sacrificiũ laudis honorificabit me, & ibi via eſt vbi oſten
Rom. 8. dam illi ſalutare Dei. At vero ſacerdotẽ ſi requiras, ſuper cælos eſt, interpellat pro te qui in terra mortuus eſt pro te. Ergo Deus magnus eſt dominus, & rex magnus ſuper omnes deos. Hic accipe homines deos, nõ enim rex dominus ſuper dæmo-
Pſal. 81. nia: & hic habemus ſcripturæ teſtimoniũ, Deus ſtetit in ſynagoga deorũ, in medio autẽ deos diſcernit. Deos dixit participatione, nõ natura, ſed gratia qua voluit facere deos. Quãtus Deus eſt qui facit deos? Aut quales dij ſunt, quos facit homo? Quàm ille magnus deos faciẽdo, tam iſti nihil qui ab homine
Ioan. 1. facti ſunt. Deus verus facit deos credentes in ſe, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri. Et ideo ipſe verus Deus, quia Deus non factus eſt, nos autẽ facti, non veri dij, meliores tamen illis
Pſal. 113. quos homo facit, Quoniam ſimulachra gentium argentum & aurum, opus manuum hominũ, os habent & non loquentur, oculos habent & nõ videbunt. Nobis autem Deus noſter oculos videntes fecit: neque in eo tamen nos deos fecit, qui videntes oculos nobis fecit, nã fecit & hoc pecoribus: ſed ideo nos deos fecit, quia interiores oculos noſtros illuminauit. Ergo ſit laus illi, confeſſio illi, ſit iubilatio illi, quia magnus eſt dominus, & rex magnus ſuper omnes deos: quia nõ repellet dominus plebem ſuam, laus illi, iubilatio illi. Quam plebẽ non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non licet, præſcriptum
Rom. 11. habemus ab Apoſtolo, expoſuit hoc Apoſtolus vnde ſit dictũ: Erat enim plebs Iudæa, plebs vbi fuerunt prophetæ, plebs vbi fuerunt Patriarchæ, plebs etiam ſecundum carnem propagata de ſemine Abrahæ, plebs in qua præceſſerunt omnia ſacramenta ſaluatorẽ noſtrum promittentia, plebs vbi inſtitutum eſt templum, vnctio, ſacerdos ad figuram, vt cum omnes ipſæ

vmbræ

vmbræ præterirent, ipſa lux adueniret. Erat ergo iſta plebs Dei, ad eam Prophetæ miſſi, in illa nati qui miſſi, cui & tradita & credita eloquia Dei. Quid ergo? Totum illud damnatum eſt? Abſit. Arbor oliuæ ipſa dicta eſt ab Apoſtolo. Cœpit enim iſta arbor à Patriarchis, ſed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per ſuperbiam: præciſi ergo propter ſterilitatem inſertus eſt oleaſter propter humilitatem. Veruntamen chariſſimi, ne ſuperbiret oleaſter inſertus, quid ait Apoſtolus? Si tu ex naturali inciſus oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam, quãto magis qui ſecundum naturam ſunt inſerentur ſuæ oliuæ? Vt quomodo tu non permanens in infidelitate meruiſti inſeri in oliuam cum eſſes oleaſter, ſic iſti correcti facilius ſuæ oliuæ naturaliter inſerentur: hoc de illis Apoſtolus. Ergo ipſa eſt arbor, etiam ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, non omnes. Nam ſi omnes rami frangerentur, vnde Petrus? vnde Ioannes? vnde omnes illi Apoſtoli? Vnde ipſe Paulus Apoſtolus qui loquebatur, & ſuo fructu oliuæ teſtabatur? Nonne iſti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres, quibus dominus poſt reſurrectionẽ apparuit? Vnde tot millia ad vocẽ Petri, quando ſpiritu ſancto repleti apoſtoli omniũ gentium linguis locuti ſunt? Tanta auiditate Dei laudis & ſuæ accuſationis conuerſi ſunt, vt qui primo ſanguinẽ domini fuderunt ſæuientes, bibere diſcerent iam credentes. Sic autem omnia illa conuerſa ſunt millia hominũ, vt res ſuas venderent, & precia rerum ſuarũ ante pedes Apoſtolorũ ponerẽt: quod diues vnus nõ fecit, quãdo ore domini audiuit, & à domino triſtis abſceſſit: hoc fecerunt ſubito tot millia eorum hominũ, in quorum manibus Chriſtus fuerat crucifixus. Quãto maius vulnus erat in corde ipſorũ, tanto auidius medicum quæſierunt. Cum ergo inde illi omnes fuerũt, de ipſis dicit modo Pſalmus, Quoniam non repellet dominus plebem ſuam. Nam hoc teſtimonio Pſalmi cum hinc loqueretur vſus eſt Apoſtolus, & dixit, Quid ergo dicemus fratres? Nunquid Deus repulit plebem ſuam, quam præſciuit? Abſit: nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abrahę, de tribu Beniamin: Non repulit Deus plebẽ ſuam, quam præſciuit. Vtiq; ſi repelleret dominus plebem ſuã, non eſſet vnde eſſet ipſe Apoſtolus: vnde autẽ ipſe, inde & alij. In his plebs domini, nõ in omnibus: ſed quemadmodũ ſcriptum eſt, Reliquiæ ſaluæ erunt. Non in omnibus, ſed in area ventilata maſſa intromiſſa eſt, palea iacet. Totum quicquid vides

1. Cor. 15. *Act. 2.* *Act. 4.* *Matt. 19.* *Rom. 11.* *Eſaiæ 10.* *Rom 9.* *Matth. 3.*

Iudæorum reproborũ, paleam vides. Vnde vides iſtã paleam? Iam inde exiit maſſa, iam in horreo recondita eſt. Ambas res videamus, ambas diſcernamus: quid Pſalmus adiungit? Quoniam in manu eius omnes fines terræ. Agnoſcimus lapidẽ angularẽ, lapis angularis Chriſtus. Non poteſt eſſe angulus, niſi duos in ſe copulauerit parietes: ad angulũ de diuerſo veniũt, ſed in angulo ſibi nõ aduerſantur. Venit ex vna parte circũciſio, venit ex alia parte præputiũ. In Chriſto ambo populi cõ-
Pſal.117. cordauerũt, quia ille factus eſt lapis, de quo ſcriptũ eſt, Lapi-
Mat.12. dem quẽ reprobauerunt ædificãtes, hic factus eſt in caput anguli. Si ergo Chriſtus in caput anguli, nõ attendamus diuerſitatẽ de longe venientium, ſed propinquitatem in Chriſto cohærentium. Ibi igitur, ibi videamus, quoniã non repellet dñs plebem ſuã. Ecce vnus paries, in quo iam vt diximus, non repulit dominus plebẽ ſuã. Inde Apoſtoli, inde Iſraelitæ omnes
Act.4. qui crediderunt, ac venditarũ rerum ſuarũ precia ante pedes Apoſtolorum poſuerunt, voluntate pauperes, de Deo diuites. Agnouimus vnum parietẽ, impletũ eſt ibi quod diximus, quia non repellet dñs plebem ſuam. Videamus & alium parietem, Quoniã in manu eius omnes fines terræ. Ecce alius paries, in omnibus gentibus, in manu eius fines terræ. Venerunt etiam omnes gentes ad lapidẽ angularem, ibi oſculum pacis agnouerunt in illũ vnum, qui de duobus fecit vnũ: non quemadmodum hæretici, qui de vno fecerũt duo: hoc enim idem ait Apo-
Epheſ.2. ſtolus de domino Chriſto. Ipſe eſt enim, inquit, pax noſtra, qui fecit vtraq; vnũ. Ergo iubilemus illi. Quare? Quia non repellet dominus plebẽ ſuam. Iterum quare? Quoniã in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montiũ ipſius ſunt. Altitudines montium, ſublimitates terrarũ. Aliquãdo iſtæ ſublimitates, id eſt, ipſæ terrenæ poteſtates aduerſatæ ſunt Eccleſiæ, leges cõtra Eccleſiã promulgauerunt, nomen Chriſtianũ de terra delere conati ſunt: ſed poſteaquã impletũ eſt, quod prophe-
Pſal.71. tatum eſt, Adorabunt eum omnes reges terræ, factũ eſt quod hic dictũ eſt, Altitudines montium ipſius ſunt. Sed forte tu de tentationibus ſatagis, vt cõſtitutus in tanta gratia promiſſionum Dei, propter ſcandala mundi turberis: nec ipſa ſcandala aliquid tibi faciunt, quoniã menſuram à domino acceperunt, Quoniã ipſius eſt mare. Eſt enim mare mũdus iſte, ſed & mare Deus fecit. Nec ſæuire fluctus poſſunt, niſi vſq; ad littus, vbi ipſe terminũ poſuit. Nulla ergo tentatio, niſi acceperit men-

ſuram

ſuram à domino.Sint ergo tentationes,ſint tribulationes,con ſummaris eis,nō conſumeris.Vnde vtrū ipſæ tentationes non proſint:attende Apoſtolū:Fidelis Deus qui non vos ſinet ten tari ſupra quam poteſtis ferre, ſed faciet cum tentatione etiā exitum,vt poſſitis ſuſtinere:non ait,non vos ſinet tentari om nino.Si enim recuſares tentationē,recuſares refectionē.Ergo reficeris, & ſi reficeris,in manibus artificis es.Aliquid tibi tol lit,aliquid corrigit,aliquid cōplanat,aliquid mundat,agit quibuſdā ferramentis ſuis. Ipſa ſunt ſcādala huius ſeculi, tu tantum de manu artificis noli cadere.Nihil tētationis accidet vltra vires tuas. Hoc permittit Deus ad vtilitatem tuā, vnde tu poſſis proficere: deniq; ipſum Apoſtolum audi hoc cōiungentem,Sed faciet cum tentatione etiā exitum,vt poſſitis ſuſtinere.Ergo mare forte metuendum tibi erat:noli timere,quoniā ipſius eſt mare,& ipſe fecit illud.A gentibus times ſcādala,& ipſas gentes ipſe fecit,non permittet illas vltra ſæuire, quàm noluit ille manſuram ex qua proficias:nónne dicit alius Pſalmus,Omnes gentes quotquot feciſti venient,& adorabūt coram te domine?Si omnes gētes quotquot feciſti,manifeſtū eſt quia & gētes ipſe fecit.Ideo ipſius eſt mare,& ipſe fecit illud, & aridam terrā manus eius fundauerunt. Eſto tu arida terra, ſiti gratiā Dei, vt veniat ſuper te imber dulcis, inueniat in te fructum.Nō permittit fluctus operire quod ſeruit, Et aridam terrā manus eius finxerunt:ergo & hinc iubilemus illi. Nam quoniam hæc ita ſunt, quoniā tanta explicauimus ad laudem Dei pertinentia,redite ad illud vnde cœperat: *Venite adoremus & procidamus ei,& ploremus ante dominū qui fecit nos.*Ideo enim exultemus, quia fecit illud & illud:& cōmemorauit multa,& nūc repetit exhortationē,Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dñm, qui fecit nos.Iam cōmemoratis à me laudibus Dei,nolite pigri eſſe,& longe vita & moribus ſtare: Venite adoremus & procidamus ei. Sed forte de peccatis veſtris,quæ vos lōge fecerāt à Deo,ſoliciti eſtis:faciamus ſequētia,& ploremus coram dño qui fecit nos.Ardes forte cōſcientia delicti,lacrymis extingue flāmam peccati: Plora ante dominum,ſecurus plora ante Deū qui te fecit,nō enim opus manuum ſuarum cōtemnet in te. Noli putare quia potes à te refici:à te deficere potes,tu teipſū reficere nō potes: ille reficit qui te fecit.Ploremus ante dñm qui nos fecit:lacrymare ante illum,confitere illi,præueni faciem eius in confeſſione. Quis

1.Cor.10.

Pſal.85.

enim es tu qui illi ploras, & illi cõfiteris, niſi quem fecit? Non paruæ fiduciæ eſt ad factorem res facta, & nõ quomodocunq; facta, ſed ad imaginem & ſimilitudinem ipſius. Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominũ qui fecit nos. *Quoniã ipſe eſt dominus Deus noſter.* Vt autem ſecuri ante illum procidamus & ploremus, nos quid ſumus? *Nos autẽ populus paſcuæ eius, & oues manuum eius.* Vide quàm eleganter verborum ordinem cõmutauit, & tanquã non propria reddidit, vt ipſas intelligamus oues qui ſunt & populi. Non dixit, oues paſcuæ eius, & populus manuũ eius, quod magis putabatur poſſe congruere, quia oues ad paſcua pertinent: ſed ait, populus paſcuæ. Ergo populus oues ſunt, quia dicit populus paſcuæ eius. Ipſe populus oues ſunt. Sed tui ſus, q̃ nos habemus oues quas emimus, non quas fecimus: dixerat autem ſuperius, procidamus ei qui fecit nos: recte dictũ eſt, oues manuũ eius. Nullus hominũ ſibi faciet oues, emere poteſt, donari poſſunt, inuenire poteſt, aggregare poteſt, poſtremo furari poteſt, facere oues non poteſt. At vero dñs noſter fecit nos, ideo populus paſcuæ eius, & oues manuum eius ipſi ſunt, quas ſibiipſe facere dignatus eſt gratia ſua. Has etenim oues laudat & in Canticiſcanticorum, perfectos quoſdã dicens, tanquã dentes Eccleſiæ ſanctæ ſpõſæ

Cant.4. & 6. ſuæ. Dentes tui ſicut grex detonſarũ aſcendentium de lauacro, quæ geminos pariunt, & ſterilis non eſt in illis. Quid eſt, dentes tui? Per quos loqueris. Dentes enim Eccleſiæ, per quos loquitur Eccleſia. Quales dentes tui? Tanquã grex detonſarum. Quare detõſarũ? Quia ſarcinas ſeculi depoſuerũt. Nónne detonſæ erant oues illæ, de quibus pauloantè dicebã, quos præ-

Mat.19. ceptum Dei totõderat dicentis, Vade vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cælis, & veni ſequere me? Fecerunt hoc præceptum, detonſi venerunt. Et quia baptizati

Cant.4. & 6. ſunt credẽtes in Chriſtum, quid ibi dicitur? Aſcendentiũ de lauacro, id eſt, aſcendentium de mũdatione, & omnes geminos

Matt.22. creant. Quos geminos? Duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Nos ergo populus paſcuæ eius, & oues manuum eius. *Ergo hodie ſi vocem eius audieritis.* O plebs mea, ô plebs Dei. Alloquitur plebem ſuã Deus, non ſolùm illam plebem ſuam quam non repellit, ſed etiã omnem plebem ſuam.

Ephe.2. Loquitur enim in angulo vtriq; parieti, id eſt, in Chriſto prophetia loquitur & populo Iudæorum, & populo Gentiũ. Hodie ſi vocẽ eius audieritis, *Nolite obdurare corda veſtra.* Aliquando enim

do enim audiſtis vocem illius per Moyſen, & obduraſtis corda veſtra. Per præconē locutus eſt, quādo obduraſtis corda veſtra: per ſe nunc loquitur, moleſcant corda veſtra. Qui præcones ante ſe mittebat, ipſe venire dignatus eſt. Ore ſuo hic loquitur, qui loquebatur per ora Prophetarū. Hodie ergo ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Quare dixiſti, nolite obdurare corda veſtra? Quia meminiſtis q̄d ſoleant facere patres veſtri, Nolite obdurare corda veſtra. *Quemadmodum in illa amaricatione ſecundū diem tentationis in deſerto.* Recolitis certe fratres, quòd ille populus tentauerit Deum, acceperit diſciplinam, & rectus ſit in deſerto tanquam ab optimo ſeſſore, frænis legum, frænis præceptorū, nec ſit deſertus tamen à Deo etiam indomitus, nō ſolùm beneficiis præſentibus, ſed etiam virga emendationis non deſiſtente. Nolite ergo obdurare corda veſtra, ſicut in amaricatione ſecundum diem tentationis in deſerto *Vbi tentauerunt me patres veſtri.* Iam tales non ſint patres veſtri, nolite eos imitari: patres veſtri erant, ſed ſi non imitati fueritis, patres veſtri non erunt, tamen quia de his nati eſtis, patres veſtri erāt. Etſi gentes venientes ab extremo terræ, ſicut dicit Hieremias, Ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, Verè mendacia coluerunt patres noſtri, ſimulacra in quibus non eſt vtilitas: ſi gentes dimiſerunt ſimulacra ſua, vt venirent ad Deum Iſrael, quos ipſe Deus Iſrael de Aegypto per mare rubrum duxi, in quo inimicos eorum conſequentes operuit, quos in deſertum eduxit, māna pauit, nunquam virgam ſuam ab eorum diſciplina tulit, nūquam beneficia miſericordiæ ſubtraxit, ipſi debent deſerere Deum ſuum, cum gentes venerint ad Deum ipſorum? Vbi tentauerunt me patres veſtri. *Probauerunt me, & viderunt opera mea.* Quadraginta annis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerbauerunt me. Ante illos miracula in manu Moyſi faciebam, & ipſi magis magíſq; corda obdurabant. *Quadraginta annis proximus fui generationi huic.* Quid eſt, proximus fui? Præſentaui me in ſignis & virtutibus meis. Non vno die, non duobus, ſed quadraginta annis proximus fui generationi huic. *Et dixi, ſemper iſti errant corde.* Hoc ſignificauerunt quadraginta anni, quod eſt ſemper. Quadragenarius enim iſte numerus indicat integritatem ſeculorum, tanquā perficiantur ſecula per hunc numerū: ideo dominus quadraginta diebus ieiunauit, quadraginta diebus tētatus eſt in eremo, & quadraginta diebus fuit cum

Heb. 4. Heb 3. Exod. 16. & 17. Hier. 16. Exod. 14. & 16. Mat. 4.

diſcipulis poſt reſurrectionem. Primis quadraginta diebus tentationem, poſterioribus quadraginta diebus conſolationem oſtendit:quia cum tentamur ſine dubio cõſolamur.Corpus enim eius,id eſt.Eccleſia neceſſe eſt tentationes patiatur
Matt.28. in hoc ſeculo:ſed non deeſt ille cõſolator,qui dixit,Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.Et dixi,ſemper iſti errant corde. Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, vt oſtenderem tale genus hominũ, quod me ſemper exacerbat vſque in finem ſeculi:quia per illos quadraginta annos,totum ſeculum ſignificare voluit.Quid eſt ergo?Pro illis non erunt alij,qui intrent in requiem Dei? Improbati ſunt illi quibus diſplicuit miſericordia Dei, qui reſtiterunt Deo corde indurato.Illis improbatis,nunquid perdidit Deus populũ ſuum?
Matt.3. Non erat verum. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Ergo dixi, ſemper iſti errant corde. *Et iſti non cognouerunt vias meas,quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in re-*
Heb.2.3. *quiẽ meam.*Quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem
4. meam? Magnus terror, Ab exultatione cœpimus, ſed ad magnum timorem concluſit pſalmus iſte, Quibus iuraui in ira mea,ſi introibunt in requiem meã.Loqui dominum magnum eſt,quanto magis iurare Deum?Iurantem hominem debes timere, ne propter iurationem faciat quod contra voluntatem eius eſt, quanto magis Deum, qui nihil temere iurare poteſt? Iurationem ad confirmationem voluit eſſe.Et per quem iurat
Heb.6. Deus?Per ſeipſum.Non enim habet maiorem per quem iuret per ſeipſum confirmat promiſſa ſua,per ſeipſum cõfirmat minas ſuas.Nemo dicat in corde ſuo,verum eſt quod promittit, falſum eſt quod minatur. Sicut verum eſt quod promittit, ſic certum eſt quod minatur.Tam certus debes eſſe de requie,de felicitate,de æternitate,de immortalitate, ſi feceris præcepta ipſius:quàm certus eſſe debes de interitu,de ardore ignis æterni,de damnatione cum diabolo,ſi cõtempſeris præcepta eius. Iurauit ergo illis in ira ſua,ne intrent in requiem ipſius:& tamen oportet aliquos intrare in requiem ipſius, nõ enim nulli
Rom.11. debetur requies ipſius. Illis ergo reprobatis,nos intrabimus: quia etſi aliqui ex ramis fracti ſunt propter diſſimilitudinem & infidelitatem,nos propter fidem, & humilitatẽ inſeremur. Nos ergo intremus in requiem eius.Vnde autem intrarunt illi qui intrauerũt?Illi qui electi ſunt, q nõ corde obdurato reſti
Pſal.83. terunt,quia verum eſt,quòd nõ repellet dominus plebem ſuã.

In Pſal-

In Pſalmum XCV.Enarratio.

DOminus & frater meus Seuerus adhuc differt lætitiam noſtram de ſermone quem nobis debet: nam quòd debitor teneatur agnoſcit. Omnes enim Eccleſias quacunq; tranſirũ fecit, lætificauit dominus per os ipſius: multo magis ergo iſta lætificanda eſt, de qua cæteris eum dominus propagauit. Sed quid facturi ſumus, niſi vt ſeruiamus volũtati ipſius? Differre illum tamen dixi fratres, non fraudare. Itaq; tenere debitorem, nec dimittatis niſi cum ſoluerit. Aduertat itaq; charitas veſtra, quãtũ donat dominus de ipſo pſalmo dicamus aliquid, quod quidem iã noſtis, ſed dulcis eſt cõmemoratio veritatis. Forte cum pronuntiaretur titulus eius, cum admiratione aliqui audierũt. Inſcribitur enim titulus Pſalmi, *Quando domus ædificabatur poſt captiuitatem.* Hoc titulo prædicto, iã in ipſo textu pſalmi expectabatur fortaſſe, qui lapides præciderentur de montibus, quæ moles attraherentur quæ fundamenta iacerentur, quæ trabes imponerẽtur, quæ columnæ erigerentur. Nihil horum cãtat. Et ſi aliud aliquid, non ergo cognoſcatur pſalmus titulo ſuo, & aliud portat in frõte, aliud in voce? Imò nihil aliud, ſed intellectores quærit. Loquitur enim de ædificatione domus. Omnes lapides ipſius domus intelligãt quot cantarunt. Aedificatur enim domus Deo, non illo loco vbi ædificauit Salomon. Aedificauit enim templũ, & *3.Reg.6.* de ipſo templo audiſtis modo quæ dixerĩt dominus, cum ſaxa templi & moles ingẽtes admirarentur diſcipuli, indicauerunt domino admirationẽ & ſtuporem ſuũ: & dominus illis, Amen *Mar.13.* amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Non talis ædificatur domus. Nam videte vbi ædificatur, quia nõ vno loco, aut aliqua in parte. Sic enim incipit: *Cantate domino canticũ nouũ, cãtate domino omnis terra.* Si cãticum nouũ cantat omnis terra, ſic ædificatur cum cãtat. Ipſum cantare, ædificare eſt, ſed ſi non vetus cantet. Vetus cantat cupiditas carnis: nouũ cãtat charitas Dei. Quicquid cãtauerit de cupiditate, vetus cantas: & ſi non ſonant in ore verba cantici *Eccl.15.* noui, nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Meliꝰ eſt vt nouus taceas, quàm vt vetus cãtes: quia ſi fueris nouus & tacueris, auribus hominum nõ ſonat: nã cor tuum nõ tacet cãticum nouũ & peruenit ad aures Dei, qui te facit hominẽ nouũ. Diligis & taces, dilectio ipſa vox ad Deũ, & ipſa dilectio canticũ nouum eſt. Audi qui canticũ nouũ eſt: dicit dominus, Mandatũ nouum *Ioan.11.*

do vobis, vt vos inuicem diligatis. Omnis ergo terra cantat canticum nouum. Vbi ædificatur domus? Omnis terra eſt domus Dei. Si ergo omnis terra eſt domus Dei, qui non hæret omni terræ, ruina eſt, non domus: ruina illa vetus, cuius vmbram habebat templum illud vetus. Ibi enim diruebatur vetuſtas, vt nouitas ædificaretur. Et quomodo diruitur vetuſtas? Amen dico vobis, inquit, non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Lapis Chriſtus eſt: dicit autem Apoſtolus. Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis. Si Chriſtũ induit quiſquis baptizatur in Chriſto, quis ponit lapidem ſuper lapidem, niſi qui baptiſmum ſuper baptiſmum imponit? Sed nolite terreri, non relinquetur qui nõ deſtruatur. Lapides enim ad fabricam nouam, quæ ædificatur poſt captiuitatem ſic colliguntur, & ſic illos charitas in vnitate conſtringit, vt non ſit lapis ſuper lapidem, ſed vnus lapis ſint omnes lapides. Ne miremini, hoc fecit canticum nouum, id eſt, hoc fecit innouatio charitatis. Ad ipſam ſtructuram nos compingit Apoſtolus, & in illa vnitate nos conſtrictos compaginat, dicens, Sufferentes inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus, in vinculo pacis. Vbi vnitas ſpiritus, vnus lapis, ſed vnus de multis factus. Quomodo de multis vnus factus? Sufferendo inuicem in dilectione. Aedificatur ergo domus domini Dei noſtri, ædificatur: hoc fit, hoc agitur, hoc voces iſtæ agunt, hoc lectiones, hoc prædicationes Euangelij, toto orbe terrarum adhuc ædificatur. Creuit multum domus hæc, & multas gentes impleuit: nondum tamen omnes gentes occupauit, creſcendo multas tenuit: omnes occupatura eſt, & contradicitur ab eis qui domeſticos eius ſe eſſe gloriantur, & dicitur, Iam decreuit: adhuc creſcit, adhuc crediturae ſunt omnes gentes, quæ nondum crediderunt: ne quis dicat, Et illa lingua creditura eſt: Et Barbari credituri ſunt? Et quid ſibi vult quòd ſpiritus ſanctus apparuit in linguis igneis, niſi quia nullius linguæ duritia eſt, quæ non illo igne ſoluatur? Neq; enim non habemus iam multas gentes Barbaras crediſſe Chriſto. Quò nondum porrectum eſt Romanum imperium, iam Chriſtus poſſidet. Quod adhuc clauſum eſt eis qui ferro pugnant, non eſt clauſum illi qui ligno pugnat, Dominus enim regnauit à ligno. Quis eſt qui ligno pugnat? Chriſtus: De cruce ſua vicit reges, & ſubiugatis eis ipſam crucem in fronte fixit, & gloriantur de illa, quia ibi eſt ſalus eorum: hoc agitur, ſic

Matt. 24. *Gal. 1.* *Epheſ. 4.* *Act. 2.*

ſic creſcit domus, ſic ædificatur. Et vt noueritis ſequentia Pſalmi audite, Videte operantes & fabricantes domum. Cantate domino canticũ nouum, cantate domino omnis terra. *Cantate domino, & benedicite nomẽ eius, bene nuntiate de die in diem ſalutare eius.* Quomodo creſcit ædificiũ? Bene, inquit, nuntiate de die in diem ſalutare eius. De die in diem prædicetur, de die in diem inquit, ædificetur. Creſcat, inquit, Deus domus mea: & quaſi dicereture ab operariis, vbi iubes ædificari domũ? Vbi vis creſcere domum tuã? Elige nobis aliquem locum æqualem, aliquem locũ ſpatioſum, ſi tibi amplam domum vis ædificari: vbi iubes vt bene nuntiemus de die in diem? O tendit locum. *Annuntiate in gentibus gloriã eius.* Gloriam, inquit, eius annuntiate in gentibus gloriam eius, non gloriam veſtram. O ſtructores gloriam eius bene nuntiate in gentibus. Si gloriam veſtram annuntiare volueritis, cadetis: ſi eius, ædificabimini cum ædificatis. Ideo qui gloriam ſuã annuntiare voluerunt, noluerunt eſſe in iſta domo, & propterea non cantant canticum nouum cum omni terra. Non enim cõmunicant vniuerſo orbi terrarum, & ideo nõ ſunt ædificãtes in domo, ſed parietem dealbatum erexerũt. Quãta minatur Deus parieti dealbato, ſunt teſtimonia Prophetarũ innumera. Vnde maledicit parieti dealbato? Quid eſt paries dealbatus, niſi hypocriſis, id eſt, ſimulatio? Foris lucet, intus lutum eſt. Quod dicturus ſum, iam dictum eſt, ſed quia eo ſpiritu iam dictũ eſt, quem nobis quoque domin⁹ impertiri dignatus eſt, nos illud diximus, & quicquid modo eodẽ ſpiritu dicimus, illi dixerũt q̃ fuerũt ante nos. Nõ eſt ergo prætermittendum, ſed dicendũ eſt, quia dono Dei dictum eſt. Quidã de iſto pariete dealbato cum diceret, hoc ait, Quomodo in pariete non coniuncto aliis parietibus, ſed ſingulariter erecto, ſi oſtiũ facias quiſquis intrauerit foris eſt: ſic in illa parte quæ noluit cãtare cum domo canticũ nouum, ſed partẽ voluit ſtruere, & hanc dealbatã, non ſolidatam, quid valet q̃ habet ianuam? Si intraueris, foris inueniris. Quia enim ipſi nõ per ianuam introierunt, & ianua ipſos nõ intromittit: dominus enim dicit, Ego ſum ianua, p̃ me intratur. Qui ſunt qui intrant per ianuam? Qui gloriã domini quærunt, non ſuã. Qui intrant per ianuam? Qui faciunt quod dictum eſt, bene nuntiate in gentibus gloriam eius. Qui intrat per ianuam, paſtor ouium eſt, ait dominus: qui autem per aliã partem aſcendit, ille fur eſt & latro. Qui per ianuam intrat: humilis eſt: qui

1. Par. 16.

Exech. 13

Paries dealbatus.

Ioan. 10.

per aliam partem aſcendit ſuperbus eſt: ideo illũ dixit intrare, illum aſcendere: ſed ille intrãdo recipitur, ille aſcendendo præcipitatur. Annuntiate in gentibus gloriã eius. Quid eſt in gentibus? Fortè gentes nominantur & paucæ: & adhuc habet
Ezech.12. quod dicat illa pars, quæ erexit parietem dealbatum. Quare? Non gentes ſunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzantium prouincia? Gẽtes ſunt: Auferat ſermonẽ hypocriſis parieti de-
1. Par.6. albato ſermo Dei, ædificans domũ toto orbe terrarum. Parum eſt quod dixit, annuntiate in gentibus gloriam eius: ne aliquas gentes exceptas putares, ſequitur & dicit, *In omnibus populis mi*
Pſal.47. *rabilia eius. Quoniã magnus dominus & laudabilis nimis.* Quis dñs, niſi Ieſus Chriſtus magnus & laudabilis nimis? Noſtis certe quia homo apparuit, noſtis certè quia in vtero fœminæ conce
Lucæ 1.2. ptus eſt, noſtis quia ex vtero natus eſt, noſtis quia lactatus eſt, quia in manibus portatus eſt, quia circunciſus eſt, quia hoſtia pro illo oblata eſt, quia creuit: poſtremo noſtis quia expalma-
Luc.23. tus eſt, conſputus eſt, ſpinis coronatus, crucifixus, mortuus eſt, lancea percuſſus eſt: noſtis quia hæc omnia paſſus eſt, magnus eſt & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus eſt, quia parui eratis, intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Sic enim ædificatur domus, ſic eriguntur moles in ipſa domo, creſcunt lapides qui ducuntur ad ædificium, Creſcite ergo, intelligite Chriſtum magnum, & paruus magnus eſt, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus. Et ſi tota die diceret magnus, magnus quid magnum diceret? Tota die dicens magnus, finiret aliquando, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, vltra dies. Sine die ergo quid diceret? Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis. Quid enim dictura eſt lingua parua ad laudandum magnum? Dicendo nimis, emiſit vocem, & dedit cogitationi quod ſapiat, tanquã dicens, Quod ſonare non poſſum tu cogita, & cùm cogitaueris parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? Magnus dñs, & laudabilis nimis. Ipſe laudetur, ipſe prædicetur, eius gloria nun-
1.Par.16. cietur, & ædificetur domus. *Terribilis eſt ſuper omnes Deos.* Sunt enim dij ſuper quos terribilis ille. Videbimus quos dicat, &
Eccle.43. videamus quare dicat. Interim antequam dicat, chariſſimi aduertite. Ille qui quaſi territus videtur inter homines, terribi-
Pſal.2. lis eſt ſuper omnes deos. Nunquid non fremuerunt gentes? Nunquid non populi meditati ſunt inania aduerſus dominum

& aduer-

& aduerſus Chriſtum eius? Nunquid illi tauri pingues nō circundederunt eum? Nunquid non leo ille rugiens fremuit ſuper illum, & intrans in corda ſæuiētium exclamauit, Crucifige crucifige, quaſi ille iſto fremitu terreret qui terribilis eſt, non ſolùm ſuper omnes homines, ſed ſuper omnes Deos? Vbi enim vult ædificare domū, locus ipſe ſyluoſus eſt, vnde dictū eſt heſterno die, Inuenimus eam in campis ſyluæ. Domum enim ipſam quærebat, cū diceret, In campis ſyluæ. Et vnde ſyluoſus eſt locus ille? Simulacra colebant homines, nō mirum, quia porcos paſcebāt. Filius enim ille erat, qui dimiſit patrē, & omnia ſua conſumpſit in meretricibus, viuens prodigè: paſcebat porcos, id eſt colebat dæmonia: & ipſa ſuperſtitione gētilium, ſylua facta erat omnis terra. Sed extirpat ſyluam qui ædificat domum: & propterea dictū eſt, cùm domus eius ædificaretur poſt captiuitatem. Tenebātur enim homines captiui ſub diabolo, & dæmonibus ſeruiebant, ſed redempti ſunt à captiuitate. Vendere enim ſe potuerūt, ſed redimere nō potuerunt. Venit redemptor & dedit pretiū, fudit ſanguinem ſuum, emit orbē terrarum. Quæritis quid emerit? Videte quid dederit, & inuenite quid emerit. Sanguis Chriſti pretiū eſt. Tanti quid valet? Quid niſi totus orbis? Quid niſi omnes gētes? Valde ingrati ſunt pretio ſuo, aut multū ſuperbi ſunt, qui dicunt, aut illud tam paruum eſſe, vt ſolos Aphros emerit, aut ſe tam magnos eſſe, pro quibus ſolis illud ſit datum. Non ergo exultēt, non ſuperbiant: pro toto dedit, quantū dedit. Nouit quid emerit, quia nouit quanti emerit, & quanti dederit. Inde quia redempti ſumus, poſt captiuitatem ædificatur domus. Et qui ſunt qui nos tenebant in captiuitate? Quia illi quibus dicitur, annuntiate, extirpatores ſyluæ ſunt vt extirpent ſyluam, liberent de captiuitate terram, & inſtruant, ædificēt annuntiando magnitudinem domus domini. Vnde ſylua dæmonum extirpatur, niſi prædicetur ille qui ſuper oēs eſt? Ergo omnes gentes dæmonia habebāt deos: quos dicebāt deos, dæmonia erāt, Apoſtolo dicente apertius, Quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Quia ergo ideo erant in captiuitate, quia dæmoniis immolabant, & propterea tota terra ſyluoſa remanſerat, annuntiatur iſte magnus & laudabilis nimis. Et quomodo oſtenditur magnitudo eius, vt eradicet illas ſuperſtitiones, ſub quibus captiuus populus tenebatur, quem redimere aduenit terribilis ſuper omnes deos. Et quaſi dicere

Pſal.21. *Mat.27.* *Pſal.131.* *Luce 15.* *1.Cor.10.*

tur illi, Quare dixiſti, ſuper omnes deos, ſunt enim dij? Sequitur & dicit, *Quoniam omnes dij gentium dæmonia*. Intendat charitas veſtra. Magnũ aliquid dicebat paulò antè, magnus dominus, & tanquam deficiens in laude ipſius, addidit, & laudabilis nimis. Nónne hoc dixerã, quia dimiſit tibi cogitare quod non poterat ipſe verbis explicare? Explicans autẽ ipſe verbis, quid magnum mihi dixit de domino Ieſu Chriſto? An quia ſuper omnia dæmonia eſt? cũ enim dixiſſet, Terribilis ſuper omnes deos, ſubiunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Non eſt magnum eſſe ſuper dæmonia, poteris hoc & tu ſi volueris, ſed ſi in illum credideris. Itáne ipſa eſt illa magnitudo laudis, magnus dominus, & laudabilis nimis? Volens enim explicare, vt poterat humana lingua, & quamuis magnus ſit factor & tactor organi ſpiritus ſanctus, tamen per anguſtias ſpiritus humani ſyllabas ſonat, ſed cogitationes generat: explicare ergo per hanc linguam volens, quid ait? Magnus dominus & laudabilis nimis, Dic, dic, quantum laudabilis: dic, Terribilis eſt, inquit, ſuper omnes deos. Quare dixiſti ſuper oẽs deos? Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Et ipſa eſt tota laus illius, quia laudabilis eſt nimis, quia ſuperat omnes deos gentium, qui ſunt dæmonia? Expecta & audi quod ſequitur, *Dominus autem cælos fecit*. Iam ergo non ſuper dæmonia ſolùm, ſed ſuper omnes cælos quos fecit. Si diceret ſuper omnes deos, quoniã omnes dij gentium dæmonia, & ibi tantummodo remaneret laudatio domini, minus diceret quàm nos ſolemus de Chriſto cogitare: cùm autem dixit, Dominus autem cælos fecit, videte quid interſit inter cælos & dæmonia, & videte quid interſit inter ipſos cælos & illum qui fecit cælos. Ecce quãtum excelſus eſt dominus. Non dixit, dominus autem ſuper cęlos ſedet, fortaſſe enim alius illos feciſſe putaretur, ſuper quos ſederet: ſed dixit, dominus autem cælos fecit. Si cælos fecit, etiam angelos fecit: ipſe fecit angelos, ipſe fecit Apoſtolos. Apoſtolis cedebant dæmonia: ſed ipſi Apoſtoli cæli erant, qui dominum portabant. Et quem Deum portabant? A quo facti erant: audi quia cæli ſunt, Cæli enarrant gloriam Dei: ipſis cælis dicitur, Annuntiate in gentibus gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius: Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis eſt ſuper omnes deos. Quos deos? Quoniam omnes dij gentium dæmonia: Et ipſe eſt terribilis ſuper omnes deos. Dominus autem cælos fecit. O cæli quos fecit, annuntiate in gen-

1. Par. 16. — *Ibidem.* — *Pſal. 18.*

gentibus gloriam eius. Aedificetur domus ſuper omnem terram, cantet omnis terra canticũ nouum. *Confeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius.* Pulchritudinem amas? Vis eſſe pulcher? Confitere: non dixit pulchritudo & cõfeſſio: ſed confeſſio & pulchritudo. Fœdus eras, confitere vt ſis pulcher. Peccator eras, confitere vt ſis iuſtus. Fœdare te potuiſti, formoſum te facere non potes. Qualis autem eſt ſponſus noſter, qui fœdam amauit, vt pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni, inquit, vocare iuſtos, ſed peccatores. Quos vocas peccatores? An ideo vocas, vt remaneant peccatores? Non inquit. Et quomodo non erunt peccatores? Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Confitentur enim peccata ſua vomunt mala quæ auidè vorauerunt. Non redeunt ad vomitum ſuum ſicut canis immundus, & erit confeſſio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confeſſionem, vt ſequatur pulchritudo. Iterum exiſtit qui amat potentiam, amat & magnificentiam, vult eſſe magnus quomodo angeli ſunt. Magnificentia quædam eſt in angelis, & tanta potentia, vt ſi faciant angeli quicquid poſſunt, ſuſtinere non poſſit. Et omnis homo deſiderat potentiam angelorum, ſed iuſtitiam angelorum non amat. Prius iuſtitiam dilige, & ſequitur te potentia. Quid enim ſequitur & hîc? *Sanctitas & magnificentia in ſanctificatione eius.* Tu iam quærebas magnificentiam, prius dilige ſanctitatem: Cùm ſanctificatus fueris, eris & magnificus. Nam ſi præpoſterè prius eſſe volueris magnificus, antè cadis quàm ſurgas. Non enim ſurgis, ſed extolleris. Melius ſurgis, ſi te ille erigat, qui non cadit. Deſcendit enim ad te ille qui non cadit. Tu cecideras, ille deſcendit, porrexit tibi manum: non potes viribus tuis ſurgere, amplectere manum deſcendentis, vt erigaris à forti. Quid ergo? Si confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius, ſanctitas & magnificentia in ſanctificatione eius? Hoc annuntiamus, cùm ædificamus domum. Ecce iam annuntiatum eſt gentibus, quid debeãt facere gentes. Quid annuntiauerunt illi, qui ſyluam extirpauerunt? Iam ad ipſas gentes dicit, *Afferte domino patriæ gentiũ, afferte domino gloriam & honorem.* Nolite vobis, quia & illi qui vobis annuntiauerunt, non ſuam ſed illius gloriam annuntiauerunt. Et vos afferte domino gloriã & honorẽ. & dicite, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Nolite ſpem in homine ponere: ſi baptizatur vnuſquiſque veſtrum dicat, ille me

Marginalia: 1. Par. 16. — Matth. 9. — 2. Pet. 2. — 1. Par. 16. — Ibidem. — Pſal. 28. — Pſal. 113.

Ioan. 1. baptizauit, de quo amicus ſponſi dixit, Hic eſt qui baptizat. Sì enim hęc dixeritis, affertis domino gloriã & honorem. Afferte domino gloriam & honorem. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Non nomini hominũ, non nomini veſtro, ſed nomini eius *1. Par. 16.* afferte gloriam. *Tollite hoſtias & introite in atria eius.* Tollite hoſtias. Quid allaturi eſtis, vt introeatis in atria eius? Iam enim creuit domus, & facta ſunt atria. Qui afferunt hoſtias, intrant *Pſal. 50.* in atria. Tauros allaturi ſumus, hircos vel oues? Abſit. Si voluiſſes ſacrificiũ, dediſſem vtique. Ille nobis hoſtiã cõmendabat, quã offerre debemus. Videte ne illud ſit hoſtia, de quo iã dudũ dixit, Cõfeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius. Confeſſio hoſtia eſt Deo. O ergo gẽtes, ſi vultis intrare in atria eius, nolite vacuè intrare, tollite hoſtias. Quas hoſtias nobiſcũ portaturi ſumus? Sacrificiũ Deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ ſpernit. Cum humili corde intra in domũ Dei, & cum hoſtia intraſti. Si autẽ ſuperbus es, inanis intras. Nam vnde ſuperbires, niſi inanis eſſes? Nam ſi plenus eſſes, nõ inflareris. Quomodo plenus eſſes? Si tecũ tolleres hoſtiã, quã portares ad atria domini. Iam ne diu teneamus, curramus & cætera. Videte creſcentẽ domum, videte ædificiũ ire per totũ orbem terrarum. Gaudete, quia intraſtis in atria: gaudete quia ædificamini in templum Dei. Qui enim intrant, ipſi ædificãtur, ipſi ſunt domus Dei: ille eſt inhabitator, cui ædificatur domus toto orbe terrarũ, & hoc poſt captiuitatẽ. Tollite hoſtias, & introite in atria eius. *Adorate dominum in atrio ſancto eius.* In eccleſia catholica, hoc eſt, atrium ſanctũ eius: nemo *Mat. 24.* dicat. Ecce hîc eſt Chriſtus. ecce illic. Exurgent enim pſeudoprophetæ: dic eis iſtud. Lapis ſuper lapidem non relinquetur, qui nõ deſtruatur. Ad parietẽ dealbatum vocatis, in atrio ſancto eius adoro Deũ meũ. *Commoueatur à facie eius vniuerſa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit à ligno. Etenim correxit orbẽ terræ, qui nõ cõmouebitur.* Quæ teſtimonia ædificationis domus Dei? Intonãt nubes cælorũ per totum orbem terrarũ ædificari domũ Dei, & clamãt ranæ de paludibus, nos ſoli ſumus Chriſtiani. Quæ teſtimonia profero pſalterij? Profero quod ſurdus cãtas: aperi aures, tu cãtas iſta, cantas mecũ, & nõ concordas mecũ. Lingua tua ſonat, quod ſonat mea, & cor tuũ diſſonat à corde meo. Nónne tu cãtas iſta? Vide teſtimonia orbis terrarũ: cõmoueatur à facie eius vniuerſa terra: & tu dicis non commoueri? Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno.

An fortè hoc obtinebunt, & dicent ſe regnare à ligno, quia fuſtibus Circumcellionum regnant? De cruce Chriſti regna ſi à ligno regnaturus es. Nam lignū hoc tuum ligneum te facit: lignum Chriſti per mare te traiicit: audis Pſalmum dicentem, Correxit orbem terræ, qui non cōmouebitur: & tu dicis, non ſolum motum poſt correctionē, ſed etiā diminutum? Tu uerum dicis, iſte mentitur? pſeudoprophetæ clamantes, Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic, verū dicunt, & Propheta iſte mentitur? *Mat.* 24.
Fratres, cōtra iſtas apertiſſimas voces audiſtis in angulis ſtrepitum, ille tradididit, & ille tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ ſunt, an voces Dei? Etenim correxit orbem terræ, qui non cōmouebitur. Ego tibi orbem terrarum oſtendo ædificatū, tolle hoſtiā, intra in atria domini. Hoſtias non habes, proptereà non vis intrare. Quid eſt hoc? Si hoſtiam tibi indiceret Deus taurū, hircum, arietem, inuenires quod afferres. Indixit tibi humile cor, & nō vis intrare? Hoc enim in te nō inuenis, quia ſuperbia tumuiſti. Etenim correxit orbē terræ, qui non commouebitur. *Iudicabit populos in æquitate.* Tunc ſe illi plangent, qui nolunt modò diligere æquitatem. *Iocundentur cæli, & exultet terra.* Iocundētur cæli, qui enarrant gloriā Dei. Iocundentur cæli, quos dominus fecit, exultet terra, quam cōpluunt cæli. Cæli enim prædicatores, terra auditores. *Commoueatur mare & plenitudo eius.* Quod mare? Seculum. Commotū eſt mare, & plenitudo maris. Omne ſeculū concitatū eſt aduerſus Eccleſiam, cùm dilataretur, & ædificaretur toto orbe terrarū: de ipſa commotione audiſtis in Euangelio. Tradent vos ad iudicia. Commotum eſt mare: ſed quando vinceret mare eum qui cælos fecit? *Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt.* Omnes lenes, omnes mites, omnes æqui, campi ſunt Dei. *Tunc exultabūt omnia ligna ſyluarum.* Ligna ſyluarū, Pagani ſunt. Quare iam gaudent? Quia præciſi ſunt de oleaſtro, & inſerti in oliuam. Tunc exultabūt omnia ligna ſyluarum, quia præciſæ ſunt ingentes arbores cedrinæ & cypariſſinæ, & imputribilia ligna tranſlata ſunt ad ædificationem domus. Ligna ſyluarum erāt, ſed antequàm irent in ædificiū. Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum *Ante faciem domini quoniam venit, quoniam venit iudicare terram.* Primò venit, poſteà venturus eſt. Primò venit in Eccleſia ſua in nubibus. Quæ ſunt nubes, quæ eum portauerūt? Apoſtoli prędicātes, de quib⁹ audiſtis, cū Apoſtolus legeretur, Legatione, inquit, pro Chriſto fungimur, obſecrātes pro Chri-

Pſal. 18.
Mat. 24.
Rom. 11.
3. *Reg.* 5.
2. *Cor.* 5.

ſto recõciliari Deo. Ipſæ ſunt nubes in quibus venit, excepto aduentu ſuo poſteriore, quo vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos. Venit primo in nubibus, hæc prima vox ipſius ſonuit in
Mat.24. Euangelio. Amodo videbitis filium hominis venientẽ in nubibus. Quid eſt, amodo? Nónne dn̄s poſtea venturus eſt, quando ſe plangẽt omnes tribus terræ? Prius venit in prædicatoribus ſuis, & impleuit totũ orbem terrarũ. Non reſiſtamus primo aduentui, & nõ expaueſcemus ſecundum. Et væ tunc prægnantibus & mammãtibus: audiſtis modo in Euãgelio, Cauete, quia neſcitis qua hora veniat: in figura dicta ſunt. Quæ ſunt prægnantes, & quæ ſunt lactantes? Prægnãtes animæ dicũtur, quæ habẽt ſpem in ſeculo. Quæ autem adeptæ ſunt iam quod ſperabant, pro lactãtibus ſunt poſitæ: verbi gratia. Emere vult villam, prægnans eſt: nondum enim factũ eſt, tumet vterus in ſpe. Emit, peperit, adeo lactãt quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui habẽt ſpem in ſeculo, væ qui hęrent his rebus quas de ſeculo pepererũt. Quid ergo debet facere Chriſtianus? Vti mũdo, nõ ſeruire mundo. Quid eſt hoc: Habentes, tanquã non habentes. Sic dicit his, ſic hortatur quos non vult inueniri à die illa tãquam prægnantes & mammantes, ſic eos
1.Cor.7. hortatur, De cætero fratres, tempus breue eſt: reliquũ eſt, vt qui habent vxores, tanquã non habentes ſint, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt quaſi non ementes, nec vtentes, & qui vtuntur hoc
Ibidem. mundo tanquã non vtentes: præterit enim figura huius mundi: volo vos ſine ſolicitudine eſſe, qui enim ſine ſolicitudine eſt, ſecurus expectat quando veniat dominus ipſius. Nam qualis amor eſt Chriſti, timere ne veniat? Fratres, non erubeſcimus? Amamus, & timemus ne veniat. Certe amamus, an peccata noſtra plus amamus? Ergo ipſa oderimus peccata, & amemus eum qui venturus eſt ad punienda peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo non venit, ideo venturus non eſt? Veniet, & quãdo neſcis, & ſi paratũ te inuenerit, nihil tibi obeſt, quia neſcis. Tunc exultabũt omnia ligna ſyluarum ante faciem domini, quoniã venit prius: & poſtea quid? Quoniam venit iudicare terrã. Et exultabunt omnia ligna ſyluarũ. Venit primo, & poſtea iudicare terrã: exultãtes inueniat eos, qui primo aduentui crediderunt, quoniam venit. Nam *Iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto precium dedit. Au-

diſtis

diſtis Euangelium, quia cum venerit, inquit, congregabit ele- *Mat. 24.*
ctos ſuos à quatuor ventis cæli. Cõgregabit electos omnes à quatuor ventis cæli. Ergo de toto orbe terrarum, quia & ipſe Adam, aliquando hoc dixerã, orbem terrarũ ſignificat, ſecun- *Super Io.*
dum Græcam linguã. Quatuor enim literæ ſunt, A, D, A, & M. *tracta. 9.*
Sicut autẽ Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capi- *& 10.*
te literas habent: ἀνατολὴν, dicunt Orientem: δυσμὴν, Occidentem: ἄρκτον, Aquilonem: μεσημβρίαν, Meridiẽ: habes Adam. Ipſe ergo Adam toto orbe terrarum ſparſus eſt. In vno loco fuit & *Geneſ. 3.*
cecidit, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: ſed miſericordia domini vndiq; collegit fracturas, & cõflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo deſperet: multũ quidem eſt, ſed qui ſit artifex cogitate. Ille reficit qui fecit, ille reformauit qui formauit. Iudicabit orbem terrarũ in æquitate, & populos in veritate. Quæ eſt æquitas & veritas? Congregabit ſecum electos ſuos ad iudicãdum, cæteros autẽ ſeparabit abinuicem. Poſiturus eſt enim alios ad dexterã, alios ad ſiniſtram. Quid autẽ æquius, quid verius, quàm vt non expectent miſericordiam de iudice, qui noluerunt facere miſericordiã antequam veniret iudex? Qui autẽ voluerunt facere miſericordiã cum miſericordia iudicabuntur. Dicetur enim eis ad dexterã poſitis, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vo- *Matt. 25.*
bis paratũ eſt ab origine mundi: & imputat opera miſericordiæ, Eſuriui enim, & dediſtis mihi mãducare: ſitiui, & potaſtis me, &c. Rurſus ad ſiniſtrã poſitis quid imputabitur? Quia noluerunt facere miſericordiam. Et quo ibunt? In ignem æternum. Iſte auditus malus magnum gemitum faciet: ſed quid dicit alius Pſalmus, In memoria æterna erit iuſtus, ab auditu *Pſal. 111.*
malo non timebit. Quid eſt, auditus malus? Ite in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui gaudebit ab auditu bono, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditũ bonum? Venite benedicti patris mei. Et à quo auditu non timebunt? Ite in ignem æternum, qui paratus eſt *Mat. 25.*
diabolo & angelis eius. Hæc eſt æquitas, hæc eſt veritas. Iudicabit enim orbem terrarũ in æquitate, *Et populos in veritate ſua.* An quia tu iniuſtus es, iuſtus non erit iudex? Aut quia tu mendax es, verax non erit veritas? Sed ſi vis habere miſericordem, eſto miſericors antequã veniat. Dimitte ſi qd in te cõmiſſum eſt, da ex eo quo abundas. Et de cuius das, niſi de illius? Cum

de illius das, redditio eſt: ſi de tuo dares, largitio eſſet. Quid enim habes quod non accepiſti? Hæ ſunt hoſtiæ Deo gratiſſimæ, miſericordia, humilitas, confeſſio, pax, charitas. Has apportemus, & ſecuri expectemus aduentum iudicis, qui iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate ſua.

1.Cor.4.

In Pſalmum nonageſimumſextum Enarratio.

MAgna ſpectacula Deus præbet cordi Chriſtiano, & quibus verè nihil poſſit iocũdius inueniri, ſi tamen aſſit palatũ fidei, cui ſapiat mel Dei. Credimus omnibus vobis, qui in ſaluatorẽ noſtrũ toto corde credidiſtis, ineſſe ſpiritũ eius qui vos delectet cum leguntur prophetiæ ante tot annos prolatæ ex ore ſanctorũ, & poſt tot annos impletæ in fide gentium. Magnã enim iocunditatem tunc carpebant ipſi ſancti Prophetæ, cum ea videbãt in ſpiritu, non iam impleta, ſed adhuc futura. Erat enim eis magna delectatio, ſed tamẽ & ipſi pro charitate qua in nos accenſi erãt quos nondũ videbant, ſed ſpiritu parturiebant, volebãt ſi fieri poſſet in hoc tempore nobiſcũ viuere, & videre impleta quæ in ſpiritu prophetabãt. Inde dominus diſcipulis ſuis iam iſta videre incipientibus ait, Multi iuſti & Prophetæ voluerũt videre quæ videtis, & nõ viderunt: & audire quæ auditis, & nõ audierunt. Quamuis enim viderunt iſta in ſpiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur: Apoſtolis autẽ iam præſentia credebantur. † Vnde ille Simeon iuſtus quidã ſenex, multum exultauit videns infantem Ieſum, & agnoſcens in paruo magnum, & in exigua carne cognoſcens cæli & terræ creatorem. Multum ergo exultauit, quia reſponſum acceperat non ſe exiturum eſſe de hac vita, priuſquam videret ſalutare Dei. Agnouit ergo illum, iocundatus eſt, exultauit gaudio, & hoc ait, Domine, nunc dimittis ſeruũ tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ. Magna eſt ergo iſta iocunditas, & hãc facit charitas. Delectati ſumus cum Pſalmus iſte cantaretur, & quædam ibi ab omnibus intellecta ſunt, quædã vero, quantum arbitramur, aut à paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in iſto ſermone in quo vobis ſeruimus conſideremus, & videamus quanta dignatione nos Deus lætificare voluerit, præſentando quæ promiſit, & nobis & nos exhibens veritatem promiſſis ſuis. Inſcribitur Pſalmus, *Ipſi Dauid, cum terra eius reſtituta eſt*. Totum ad Chriſtum reuocemus, ſi volumus iter rectæ intelligentiæ tenere, non recedamus à lapide angu-

Mat.13.

† Aliàs, reddebantur.

Luca 2.

Epheſ.2.

angulari, ne intellectus noſter ruinam faciat. In illo ſolidetur, quod inſtabili motu nutabat: in illo incũbat, quod per incerta pendebat. Quicquid dubitationis habet homo in animo, auditis ſcripturis Dei à Chriſto nõ recedat, cum ei fuerit in illis verbis Chriſtus reuelatus, intelligat ſe intellexiſſe. Antequam autem perueniat ad Chriſti intellectum, non ſe præſumat intellexiſſe. Finis enim legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti. Quid eſt ergo & quomodo accipitur in Chriſtum, cum terra eius reſtituta eſt? Nã quomodo Dauid intelligatur Chriſtus, facile eſt agnoſcere. Chriſtus enim ex Maria, & ex ſemine Dauid: & quia ex ſemine eius futurus erat, propterea nomen eius in figura prophetabatur. Ergo Dauid Chriſtus, quia & interpretatur Dauid manu fortis. Et quis tam manu fortis, quàm qui de cruce mundum vicit? Nã poſt reſurrectionem & aſcenſionem eius, accepto ſpirituſancto, loquentibus Apoſtolis variis linguis cõmota multitudo eorum ipſorum, qui eum crucifixerant cõſilium quæſiuit ſalutis, accepit, credidit, ignotum eſt, donatus eſt reatus ſanguinis Chriſti, impertitus eſt potus ſanguinis Chriſti, facti ſunt fideles eius cuius fuerãt perſecutores: crediderunt in eum quem crucifixerũt, & ante quem inſultantes caput agitauerunt, eum ipſum caput habere voluerunt. Ita ergo reſtituta eſt terra eius, quòd habet titulus Pſalmi. Terra enim eius Iudæa: & perierat omnis Iudæa quando crucifixerat dominũ ſuum, ignorãtes phrenetici ſæuientes in medicum, & ſaluté inſania repellentes. Tanquã ergo perierat Iudæa tota, quam totam † ipſi etiam apoſtoli trepidauerũt. Petrus qui audaci dilectione ſequebať, timida trepidatione ter negauit. Reſurgens in via quoſdam loquentes ſecũ de ſe, tales inuenit ipſe dominus Ieſus Chriſtus, vt dicerent illi quærenti vnde colloquerẽtur, Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt, De Ieſu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in opere, & ſermone corã Deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Iam ſpem Chriſti perdiderunt. Non enim dixerunt, ſperamus eũ redempturum: ſed ſperabamus quòd eſſet redempturus Iſrael. Ipſe cùm eis erat, & ſpes illius in illis nõ erat: oſtendit ſe illis, manifeſtatus eſt etiam cæteris diſcipulis, viſus, contrectatus, &

Rom. 10. *Matt. 1.* *Act. 2.* *Matt. 27.* † Aliàs, cum qua tota. *Matt. 26.* *Luc. 24.*

inuentus illis quibus iam periſſe videbatur. Reuocata eſt fides eorũ qui ceciderant, reſtituta eſt terra eius. Deinde factis cum
Act. 1. eis quadraginta diebus, aſcendit in cælum: & ſicut pauloantè
Act. 2. commemorauit, miſſo ſpirituſancto fecit diſcipulos ſuos idio
Luc. 23. tas homines loqui omnium gentium linguis. Tunc illi pro qui
Act. 2. bus non fruſtra dixerat, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid
& 4. faciunt: cõmoti, vt diximus, quæſierunt ſalutẽ, conſilium acceperunt, vt in eum crederent: crediderunt vno die tria millia, & rurſus quinq; millia. Cœpit feruere per Iudæã Eccleſia Chriſti, vbi ferbuerat opprobriũ Chriſti, & reſtituta eſt terra eius:
Ioan. 10. ſed quia dixerat ipſe, Habeo alias oues quæ non ſunt de hoc ouili, oportet me, & eas adducere, vt ſit vnus grex & vnus paſtor: etiam ad gentes ad quas prophetæ miſſi non erãt, apoſtoli miſſi ſunt. Quæſiti ſunt qui nõ quæſierant, inuenti ſunt qui nihil expectabãt, quem non tenebant Deum pollicitatorem, inuenerunt redemptorem. Iã enim Iudæi tenebãt Deum pollicitatorẽ, quia ibi prophetæ Chriſtũ prædicauerunt, vbi Chriſtum promiſerũt: ſed quem promiſſum audierant, præſentem nõ cognouerunt. Illis autem promiſſum nihil erat, ſed tamen in prophetis etiã de fide ipſorum dictum erat. Nõ dictum erat ipſis, ſed dictũ erat de ipſis. Miſsũ eſt ad illos, & audiſtis ex diſ-
Act. 10. penſatione Dei: ipſa enim lectio modo vobis lecta eſt in Actibus Apoſtolorũ, quomodo centurio Cornelius credidit. Cornelius enim centurio nõ erat de gente Iudæorũ. Orabat, ieiunabat, eleemoſynas faciebat, non illum deſeruit Deus, quãuis in gentibus conſtitutum: & miſſus eſt ei angelus qui illi nunciaret, quòd eleemoſynæ & orationes ipſius acceptæ fuerĩt apud Deũ. Credidit aduocato ad ſe Petro: nunquid nõ illum poterat docere angelus? Miſit illum ad Petrum, vt magis per hominẽ illi fides fieret, quia homines nõ dedignatus erat dominus viſitare. Nec dedignabatur docere per hominẽ, qui dignatus eſt eſſe homo. Sic, ergo, reſtituta eſt terra eius, vno pariete veniẽte de Iudæis, altero pariete veniente de gentibus, quibus duobus parietibus de diuerſo veniẽtibus eſſet ipſe lapis angularis, vbi
Epheſ. 2. ambo copularentur. Iterum quomodo accipimus, cum terra eius reſtitueretur? Cum caro eius reſuſcitaret. Alius enim intellectus, tamen à Chriſto nõ recedens, ſic poteſt nobis occurrere, terra reſtituta, caro reſuſcitata. Poſt reſurrectionẽ enim ipſius facta ſunt iſta omnia quæ cantantur in pſalmo. Audiamus iam de terræ reſtitutione pſalmũ plenum gaudio: excitet nobis

nobis ipſe dominus Deus noſter dignam tãtæ rei expectationem & iocunditatem: ipſe ſermonem noſtrum moderetur aptum cordibus veſtris, vt quicquid hic exultat cor noſtrum in talibus ſpectaculis perducat ad linguam, & inde in aures veſtras: deinde in cor veſtrum, deinde in facta veſtra.

Expoſitio Pſalmi.

D*ominus regnauit.* Ille qui ſtetit ante iudicẽ, ille qui alapas accepit, ille qui flagellatus eſt, ille qui conſputus eſt, ille qui ſpinis coronatus eſt, ille qui colaphis cæſus eſt, ille qui in ligno ſuſpenſus eſt, ille cui pendenti in ligno inſultatum eſt, ille qui in cruce mortuus eſt, ille qui lancea percuſſus eſt, ille qui ſepultus eſt, ipſe reſurrexit. Dñs regnauit. Sæuiant quantum poſſunt regna: quid ſunt factura regni regnorũ, domino omnium regum, creatori omnium ſeculorum? An ideo contẽnitur, quia tam ſubmiſſus, & tam humilis apparuit? Miſericordia eſt, non in potentia: ille enim humilis apparuit vt eum caperemus. Sed iam videamus, Dominus regnauit. *Exultet terra, iocũdentur inſulæ multæ.* Eſt quidem, quia verbum Dei non in ſola continenti terra prædicatum eſt, ſed etiam in inſulis quæ conſtitutæ ſunt in medio mari: & ipſæ plenæ Chriſtianis, plenæ ſunt ſeruis Dei. Non enim ſeparat mare eum, qui fecerat mare. Quò naues poſſunt accedere, verba Dei nõ poſſunt? Impletæ ſunt inſulæ, veruntamen poſſunt & in figura recte accipi inſulæ omnes Eccleſiæ. Quare inſulæ? Quia circumlatrantur fluctibus omnium tẽtationum. Sed quomodo inſula vndique circunſtrepantibus fluctibus tundi poteſt, frangi non poteſt, magis magíſque ipſa frangit fluctus venientes, quàm frangatur ab eis: ſic & Eccleſiæ Dei pullulantes per totum orbem terrarum, paſſæ ſunt perſecutiones vndique frementium infidelium: & ecce ſtant inſulæ, & iam placatum eſt mare: Iocundentur inſulæ multæ: *Nubes & caligo in circuitu eius, iuſtitia & iudiciũ directio ſedis eius.* Quibus nubes & caligo in circũitu ei⁹? Quibus iuſtitia & iudiciũ directio ſedis eius? Nubes & caligo impiis, qui eum nõ intellexerũt: iuſtitia & iudicium fidelibus, qui in eum crediderunt. Illi enim per ſuperbiã nõ viderũt, illi per humilitatem dirigi meruerũt. Audi nubes & nebulam, & audi iuſtitiam & iudicium. Ipſe dominus ait, In iudicium ego in hunc mundum veni: vt qui non vident, videant: & qui vident cæci fiant. Quid eſt qui vident cæci fiant? Qui ſibi videre videntur, qui ſe ſapientes putant, qui non ſibi arbitrantur ne-

Matt.27.

Ioan.9.

ceſſariam medicinam,ipſi cæci fiant,ipſi non intelligant.Qui autem nõ vident,videãt:qui cæcitatem confitentur illuminari mereantur.Sic ergo in circumitu eius nubes,& caligo his qui eum nõ cognouerunt: cõfitentibus autẽ & humiliantibus ſe, iuſtitia & iudiciũ directio ſedis eius.Sedẽ eius dicit eos ipſos,
1.Cor.1. qui in eũ crediderũt. De ipſis enim ſibi fecit ſedẽ, quia in eis ſedet ſapiẽtia.filius enim Dei,ſapiẽtia Dei eſt.Audiuimus autem ex alia ſcriptura, magnũ huius intelligẽtiæ documẽtum. Anima iuſti,ſedes ſapientiæ.Ergo quia iſti facti ſunt iuſti,qui in eum crediderũt,iuſtificati ex fide,facti ſunt ſedes ipſius, ſedet in ipſis iudicãs ex ipſis,& dirigens eos.Quare?Quia manſuetos inuenit,veluti iumẽta mitia non recalcitrãtia,non collum ſuperbũ aduerſus iugum eius excutientia, nõ flagellum eius recuſantia.Facta ſunt iumẽta eius bona,manſueta,&me-
Pſal.24. ruerũt quod dictũ eſt in alio pſalmo,Diriget mites in iudicio, docebit manſuetos vias ſuas.Propterea ergo illis nubes & caligo,quia nõ ſunt recti,mãſuetis autem iuſtitia,& iudiciũ directio ſedis eius: *Ignis ante eum præibit,& inflãmabit in circumitu inimicos eius*.De quo igne dicit fratres,Ignis ante eum præibit & inflãmabit in circumitu inimicos eius? Non arbitror de illo igne dicit in quẽ mittẽdi ſunt impij illa vltima iudicij ſententia,quibus ad ſiniſtrã ſeparatis,ſicut in Euãgelio lectũ me-
Matt.25. minimus dicturus eſt,Ite in ignẽ æternũ,qui paratus eſt diabolo & angelis eius:non puto de illo igne dici.Vnde hoc nõ puto?Quia de quodã igne dicit,qui prębit ante illum antequam veniat ad iudiciũ.Dictũ eſt enim præire ignẽ &inflammare in circumitu, id eſt,per totũ orbem terrarum inimicos eius. Ille ignis poſt eius aduentum erit,iſte autem ignis ante eum præibit.Quis eſt ergo iſte ignis?Poſſumus eum accipere in pœna malorum, poſſumus in ſalute redemptorũ.In pœna malorum quomodo? Quia cum prædicaretur Chriſtus,iratæ ſunt gẽtes, & cõmouerunt perſecutionem:quæ ira ignis fuit magis cõſumens eos qui perſequebãtur,quam eos quos perſequebantur. Cum enim videmus duos,vnũ iraſcentem,alterũ patienter ferentẽ,quis eorũ ardeat,veſtrũ eſt iudicare:Poteſtis in vno genere humano tale ſpectaculum contueri. Ponite vobis ante oculos hominẽ iniquum,cõmotum animo,trucem vultu,flammãtibus oculis,ſcintillãtibus verbis, ferri in hominis necem, in deprædationem,in iniurias,in cõtumelias,nõ ſe capere,non ſe tenere : alterum patienter excipientem verbera ac plagas,
quic-

quicquid ille inferre voluerit, & percutienti maxillam parantem alterã: cum videris hinc furias, inde lenitatem: hinc iram, *Matt.5.*
inde patientiam: hinc flammas, inde tolerãtiam, dubitas pro- *Lucæ 6.*
nuntiare quis eorum ardeat pœnámque patiatur? Illéne cuius corpus vexatur, an cuius animus vexatur? Propterea & Eſaias propheta dixit, Et nũc ignis aduerſarios comedet. Quid eſt & *Eſaiæ 26.*
nunc? Antequã veniat dies ille iudicij magnus, iam furore ſuo ardẽt qui poſtea ſupplicio ſempiterni illius ignis arſuri ſunt. Niſi forte putatis fratres mei, quia iniuſtitia quæ procedit ex homine ad lædendum alterum hominem, illi ad quem procedit nocet, & illi de quo procedit non nocet? Vnde fieri poteſt? Aliquando facula ardens apponitur ad lignum humidũ & viride, & non illud incendit, ipſa tantum ardet, ſic & inimicus tuus, ſi quis forte exiſtit iniuſtus, qui tibi moliatur inſidias, vel præparet aliquas moleſtias, iniuſtus eſt. Tu ſi viride lignũ fueris, id eſt, ſi ſucco ſpiritali vigens & virens, flãmis inimicitiarum reſtiteris, orando pro illo qui te perſequitur, ille ardet, tu manes integer, & iniuſtitia illi' illi nocet, tibi nihil nocet: niſi forte putas, quia nocet tibi ſi corpori tuo aliquid fecerit, & anima patiens & incorrupta ad Deũ coronãda peruenerit, ſequens exemplum domini ſui, qui pati maluit à Iudæis, & qui poterat nõ mori mortuus eſt, quia & qui poterat nõ naſci natus eſt. Tu enim conditione natus es, ille voluntate: tu conditione moreris, ille miſericordia. Quomodo ergo illi nihil nocuerunt Iudæi, ſic nec tibi quiſquam perſecutor inimicus, ſi tu elegeris eſſe membrũ capitis illius. Ecce intelleximus ignem ante eum præeuntẽ, id eſt, hoc tempore intelligendũ in pœnã quandã infidelium iniquorum, intelligamus ignem, ſi poſſumus, & in ſalutẽ redemptorũ. Ita enim propoſueramus: idem ipſe dominus ait, Ignem veni mittere in terrã. Sic ignem, quo- *Lucæ 12.*
modo gladium: nam & quodam loco ait, nõ ſe veniſſe pacem *Matt.19.*
mittere in terrã, ſed gladium. Gladium ad ſeparationẽ, ignem ad vſtionem, ſed vtrunque ſalubre, quia & gladius verbi ipſius ſalubriter nos ſeparauit à conſuetudine mala. Gladium enim attulit, & ſeparauit vnumquẽque fidelium, aut à patre ſuo qui in Chriſtum non crediderat, aut à matre ſimiliter infideli, aut certe ſi de parẽtibus Chriſtianis natus eſt, ſaltẽ à progenie ſua priore: nemo enim noſtrum nõ aut auum, aut proauũ, aut aliquam antiquã originẽ in gentibus habuit, & in illa execrabili Deo infidelitate ſeparati ſumus ab eo quod eramus, ſed gla-

dius interceſſit ſecernens, nõ interficiens. Hoc modo & ignis.
Lucæ 12. Ignem veni mittere in terrã: exarſerũt homines credentes in eum, acceperunt flãmam charitatis: propterea & ipſe ſpiritus
Act. 2. ſanctus cũ miſſus eſſet Apoſtolis, ſic apparuit. Viſæ ſunt illis, inquit, linguæ diuiſæ velut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquenq; illorum. Iſto igne inflãmati cœperunt ire per mũdum, & inflãmare, & incendere in circumitu inimicos eius. Quos inimicos eius? Qui deſerto Deo à quo facti erant, adorabãt ſimulacra quæ fecerant. Ipſi incendebãtur ſi mali erant ad conſumptionẽ: ſi boni erãt ad reparationem: aut ipſe incẽdebatur, qui nolebat credere illo igne, audito verbo Dei factus peior, inuidia ſua exuſtus atq; cõſumptus: aut ſi cõuerteretur & crederet, nec ſic in illo nihil arſiſſet. Arſerat enim fœnũ vt purgaretur aurũ. Aurũ fides eſt, fœnũ carnalis cõcupiſcẽtia eſt. Om-
Eſaiæ 40 nis caro fœnũ, Eſaias dicit, & omnis honor carnis vt flos fœni. Quicquid eſt ergo in homine carnali appetẽs vana & ſecularia, fœnũ eſt. Quàm multi forte & fratres noſtri ierũt ad theatrum, fœno ducti ſunt. Nõne optãdus eſt illis iſte ignis, vt fœnum ardeat & aurũ purgetur? Quod enim illis ineſt fidei, fœno præmitur. Bonũ eſt ergo eis ardere ſancto igne, vt fœno cõſumpto, ſplendeat pretioſum q̃d redemit Chriſtus. Ergo ignis ante eum præibit, & inflãmabit in circũitu inimicos eius. Sũt qui ſalubriter arſerũt, hodie fideles ei⁹ ſunt: inimici eius erãt, & nũc iam fideles eius ſunt. Quæris inimicos, nõ ſunt: cõſumpti ſunt, arſerũt: charitas cõſumpſit in eis quòd perſequebãtur Chriſtũ: & purgauit in eis, ꝙ crederent in Chriſtum. Et inflammauit in circumitu inimicos eius. *Apparuerunt fulgura eius orbi terræ.* Magna exultatio. Nõne videmus? nõne manifeſtum eſt? Apparuerunt fulgura eius vniuerſæ terræ: inflãmati ſunt inimici, incenſi ſunt inimici. arſit quicquid cõtradicebat: & apparuerunt fulgura eius orbi terræ. Quomodo apparuerunt? Vt iã crederẽt. Vnde fulgura? De nubibus. Quæ ſunt nubes Dei? Prædicatores veritatis. Vides autẽ nubem in cælo nebuloſam, obſcuram, & habet intus neſcio quid latens Si coruſcet de nube, emicat ſplendor, ex eo ipſo quod cõtemnebas, inde exiliuit quod expaueſcas. Miſit ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus Apoſtolos ſuos, prædicatores ſuos ſanctos velut nubes, videbãtur homines & cõtemnebantur, quomodo videntur nubes & cõtemnuntur, antequã de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primum homines carnẽ portantes infirmi, deinde idiotæ, indocti,

indocti,ignobiles.ſed erat in illis quod fulguraret,erat in illis
quod coruſcaret. Accedebat Petrus homo piſcator, orabat,& *Act.9.*
ſurgebat mortuus.Forma humana nubes erat,ſplēdor miracu
li coruſcatio erat.Sic in verbis, ſic in factis.cū mirāda dicunt,
& miracula faciunt:apparuerūt fulgura eius orbi terræ: *Vidit*
*& cōmota eſt terra.*Si enim nō eſt verum,ſi nō tota terra iā Chri
ſtiana clamat amē,cōmota fulgoribus de illis nubibus erum-
pentibus:Vidit & cōmota eſt terra. *Mōtes fluxerūt ſicut cæra à fa*
*cie domini.*Qui ſunt mōtes?Superbi. Omnis altitudo extollens
ſe aduerſus Deū, factis Chriſti & Chriſtianorū cōtremuit,ſuc-
cubuit.Et quādo dico qđ dictū eſt,fluxit,melius verbū inueni-
ri nō poteſt.Mōtes fluxerunt à facie domini velut cęra.Vbi eſt
altitudo poteſtatum?Vbi duritia infidelium? Mōtes fluxerunt
ſicut cæra à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus,illi an-
te faciē eius ſicut cæra fluxerunt:tandiu duri,donec ignis ille
admoueretur.Complanata eſt omnis altitudo,modo blaſphe-
mare Chriſtum non audet,& paganus non in eum credit,non
eum tamen blaſphemat:& ſi nōdum factus eſt viuus lapis, ta-
men victus eſt durus mōs. Montes fluxerunt ſicut cæra à facie
domini: *A facie domini omnis terra.* Non Iudæorum tantum,ſed
& gentium,ſicut dicit Apoſtolus. Nō enim eſt Iudæorum tan- *Rom.3.*
tum Deus,ſed & gentiū.Dominus ergo vniuerſæ terræ,domi-
nus Ieſus Chriſtus in Iudæa natus, ſed non Iudææ tantum na-
tus,qui antequā natus omnes fecit.& qui omnes fecerat,om-
nes refecit.A facie domini omnis terra. *Annunciauerūt cæli iu-*
ſtitiā eius,& viderunt omnes populi gloriam eius. Qui cæli annun-
tiauerunt?Cæli enarrant gloriā Dei. Qui ſunt cæli? Qui facti *Pſal.18.*
ſunt ſedes ipſiꝰ.Quomodo enim in cælis ſedet Deus,ſic ſedet
in apoſtolis,ſic ſedet in prædicatoribus Euangelij. Et tu ſi vis,
cælū eris.Si vis eſſe cælū,purga de corde tuo terrā.Si terrenas
concupiſcentias non habueris,& nō fruſtra reſpōderis ſurſum
te habere cor,cælū eris.Si reſurrexiſtis cum Chriſto,fidelibus
Apoſtolus loquitur, Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus *Coloſſ.3.*
eſt in dextera Dei ſedens,quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſu-
per terram.Cœpiſti ſapere quæ ſurſum ſunt,& non quæ ſuper
terram,& ſub terra ſunt,nōne factus es cælum?Carnē portas,
& corde iā tecum eſt, cælū es. Cōuerſio enim tua in cælis erit,
Talis annuntias & tu Chriſtum. Quis enim fidelium tacet *Philip.3.*
Chriſtum? Intendat charitas veſtra: Putatis quia nos ſoli ſtan-
tes hic annuntiamus Chriſtum,& vos non annuntiatis? Vnde

ad nos veniũt Chriſtiani volentes eſſe quos nunquã vidimus, quos nõ nouimus, quibus nunquam prædicauimus? An fortè
Rom.10. crediderunt nullo nũtiante? Apoſtolus dicit, Quomodo credẽt quem nõ audierunt? Quomodo audient ſine prædicãte? Ergo tota Eccleſia prædicat Chriſtum, & annuntiant cæli iuſtitiam ipſius: quia oẽs fideles, quibus cura eſt lucrari Deo eos, qui nõdum crediderunt, & faciũt hoc ex charitate, cæli ſunt. Intonat de illis Deus iudicij ſui terrorem, & tremit qui infidelis erat, & paueſcit & credit. Oſtẽdite hominibus quid potuit Chriſtus per totum orbem terrarũ, loquendo eis, & adducendo eos ad amandũ Chriſtũ. Quanti enim hodie adduxerũt amicos ſuos, aut ad pantomimũ, aut ad choraulam? Quare, niſi amãdo illũ? Et vos amate Chriſtum: tanta enim ſpectacula præbuit, in quo nemo poteſt dicere aliquid ſe reprehenſionis inuenire in illũ, qui vicit ſeculum. Nã & aliquando quem amat quiſq; in theatro, vincitur in illo. Nemo vere vincitur in Chriſto, non eſt de quo erubeſcere. Arripite, adducite, attrahite quos poteſtis, ſecuri eſtote, ad eum adducitis, qui nõ diſplicet vidẽtibus, & rogate illum vt illuminet eos, & bene expectẽt. Annũtiauerunt cæli iuſtitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. *Confundantur omnes qui adorant ſculptilia.* Nónne factum eſt? Nónne cõfuſi ſunt? Nónne quotidie confunduntur? Sculptilia enim ſunt manifeſta idola. Quare iã confundũtur omnes qui adorãt ſculptilia? Quia viderunt omnes populi gloriam eius. Iam omnes populi gloriam Chriſti confitentur. Erubeſcãt qui adorant lapides, quia lapides illi mortui erant, nos viuum lapidem inuenimus: Imò lapides illi nunquam vixerunt, vt nec mortui dicantur. Lapis autem noſter viuus eſt, & ſemper vixit apud patrem, & pro nobis mortuus reuixit, & modo viuit, &
Rom.9. mors ei vltra non dominabitur. Hanc gloriam ipſius cogitauerunt & cognouerunt populi, dimittunt templa, currunt ad Eccleſias. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Adhuc quærũt adorare ſculptilia, noluerũt deſerere idola, deſerti ſũt ab idolis. Confundantur omnes qui adorãt ſculptilia. *Qui gloriantur in ſimulacris ſuis.* Sed extitit neſcio quis diſputator, qui doctus ſibi videbatur, & ait, Non ego illum lapidem colo, nec illud ſimulacrũ quod eſt ſine ſenſu: non enim propheta veſter
Pſal.113. potuit noſſe, quia oculos habent & non vident, & ego neſcio quia illud ſimulacrum nec animã habet, nec videt oculis, nec audit auribus. Non ergo illud colo, ſed adoro quod video, &
ſeruio

ſeruio ei, quem non video. Quis eſt iſte? Numen quoddam, inquit inuiſibile, quo præſidet illi ſimulacro. Hoc modo reddendo rationē de ſimulacris ſuis, diſerti ſibi videntur, quia nō colunt idola, & colunt dæmonia. Etenim fratres ſicut dicit Apoſtolus, Quæ immolant gētes, dæmoniis immolant, & nō Deo: 1. *Cor.* 10.
Nolo vos inquit ſocios fieri dæmoniorū: nam ſcimus, quia nihil eſt idolum, ipſe hoc dicit Apoſtolus, Scimus, quia nihil eſt idolum, ſed quæ immolant gentes, dæmoniis immolāt, & non Deo: dixit, Nolo vos fieri ſocios dæmoniorū. Non ergo hinc ſe excuſent, quia quaſi idolis inſenſatis dediti nō ſunt, dæmoniis magis dediti ſunt, quod eſt periculoſius: nam ſi tantùm idola colerent, ſicut eos non adiuuarent, ita illis nihil nocerent: ſi autem adores & ſeruias dæmonibus, erūt domini tui. Et qui erūt dñi tui? Inuidi tui, libertati tuæ neceſſe eſt inuideant: ſemper te velint poſſidere, ſemper talem facere qualem poſſint ſecū trahere. Eſt enim inſita maleuolentia quædā & pernicies nocendi iſtis malis ſpiritibus: gaudent de malo hominum, & de fallacia noſtra ſi nos fefellerint paſcuntur. Et quid quærunt? Non quibus in æternū dominentur, ſed cum quibus in æternū damnentur: quomodo ſolet maleuolus latro nominare innocentem. nunquid ſi fuerit vnus †incenſus, minus ardet, ſi duo ardeant? † Aliàs, viuus.
Minus moritᷣ, ſi duo moriantur? Pœna illi nō minuitur, ſed maleuolentia paſcitur, mecū moriatᷣ, nō ſe minus moriturū dicēs, ſed ſolatium habet malū alterius. Talis eſt diabolus, ſeducere vult illos, qui cum illo puniantur. Et quia nō poteſt fallere iudicem Deum: non enim nominat apud illum innocentem, vera crimina volens habere quæ obiiciat, peccata perſuadet. Ecce quales dominos ſibi faciūt qui colunt idola, & dæmonia Quæ 1. *Cor.* 10.
enim immolant gentes dæmoniis immolant, & non Deo, nolo vos ſocios fieri dæmoniorum: Nos autem qualem Deū habemus? Audite quid ſequatur. Cùm enim dixiſſet, Confundantur omnes qui adorant ſculptilia: addidit, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis: ne exiſterent quaſi reddentes rationem de ſimulacris: & dicerent, non lapides ſed numina colimus: quæ numina colis? Dic mihi, dæmonia colis, an ſpiritus bonos, quales ſunt angeli? Sunt enim angeli ſancti, & ſunt ſpiritus maligni. Ego dico, quia in templis tuis non coluntur niſi ſpiritus maligni qui ſibi exigunt ſuperbè ſacrificium, & volunt ſe coli tanquam deos. Maligni ſunt, ſuperbi ſunt. Tales ſunt etiam homines non boni, qui ſuam gloriam quærunt, & Dei gloriam con

temnunt. Homines autē ſanctos attēdite, qui ſunt ſimiles angelis. Cùm inueneris hominē aliquem ſanctū ſeruum Dei, ſi volueris illū colere & adorare pro Deo, prohibet te, non vult ſibi arrogare honorē Dei, nō vult tibi eſſe pro Deo, ſed tecum eſſe ſub Deo Fecerūt hoc apoſtoli ſancti, Paulus & Barnabas: Prædicabant verbū Dei in Lycaonia. Miracula cùm feciſſent Lycaoniæ, ciues eiuſdem regionis adduxerūt victimas, & voluerunt illis ſacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulum Mercuriū. Illi nō ſunt delectati. An fortè ideo ſibi immolari noluerūt, quia dæmonibus ſe cōparari execrati ſunt? Non, ſed quia honorē diuinum exhiberi hominibus horruerunt, verba ipſorum indicant, non ſuſpicamur: ſequitur enim lectio libri eiuſdem, & dicit quomodo moti ſunt. Tunc Paulus & Barnabas cōſciderunt veſtimenta ſua, & dixerunt, Viri fratres, quid facitis? Et nos homines ſumus paſſibiles, ſimiles vobis. Intēdite ergo quomodo homines boni prohibēt eos qui ſe voluerūt colere tanquā deos, & volūt potius, vt Deus vnus colatur, Deus vnus adoretur, Deo vni ſacrificiū offeratur, non ſibi. Sic & oēs ſancti vel angeli illius gloriā quærūt quem diligunt. Ad eius cultum, ad eius orationem, ad eius contemplationem omnes quos diligunt, rapere & inflāmare ſtudent, ipſum illis annuntiant non ſe, quoniā angeli ſunt. Et quia milites ſunt, non norunt gloriā quęrere niſi imperatoris ſui: ſi autē gloriam ſuam quæſierint, vt tyranni damnātur. Talis extitit diabolus & dæmonia, id eſt, angeli eius: arrogauit ſibi honorem diuinum & omnibus dæmoniis, & impleuit tēpla paganorū, & perſuaſit ſimulacra, & perſuaſit illa ſacrificia offerri ſibi. Nónne melius erat vt angelos ſanctos, quàm vt dęmones colerēt? Reſpōdent, Non colimus mala dęmonia, angelos quos dicitis, ipſos & nos colimus, virtutes Dei magni, & miniſteria Dei magni. Vtinam ipſos colere velletis, facilè ab ipſis diſceretis nō illos colere. Audite angelū doctorē, docebat quēdam diſcipulum Chriſti, & oſtēdebat illi multa miracula in Apocalypſi Ioānis. Ille autem quodā ſibi demonſtrato miraculo viſionis expauit, & miſit ſe ad pedes angeli. Et ille angelus qui nō quærebat niſi gloriā domini ſui, Surge, quid facis, inquit, Illū adora: nam & ego cōſeruus tuus ſum, & fratrū tuorum. Quid ergo fratres mei? Nemo dicat, timeo ne iraſcatur mihi angelus, ſi non illū colo pro Deo meo. Tunc tibi iraſcitur, quādo ipſum colere volueris. Bonus eſt enim, & Deum amat. Quomodo enim dæmones iraſcun-

Act. 14.

Apoc. 19

iraſcuntur ſi non colantur, ſic angeli indignantur, ſi pro Deo colãtur. Sed ne fortè dicat ſibi cor infirmũ, cor trepidum, ergo ſi iraſcãtur dæm[onia] quia non coluntur, timeo offendere dæmonia. Quid tibi facturus eſt vel princeps ipſorũ diabolus? Si poſſet aliquid, nullus noſtrũ remaneret. Nónne quotidie tanta in illum dicũtur ore Chriſtianorum, & creſcit ſeges Chriſtianorum? Quãdo iraſceris nequiſſimo ſeruo tuo, hoc nomen illi imponis, ſatanas, diabole, hoc illi dicis. Fortaſſe in hoc erras, quia homini hoc dicis, & immoderata ira raperis ad conuiciandã imaginẽ Dei, & tamẽ hoc eligis, vt ei dicas, quod valdè deteſtaris. Si poſſet ille, non ſe vindicaret? Sed nõ permittitur, & tantum facit quantũ permittitur: nam & Iob tẽtare voluit, *Iob 1.* & nõ niſi poteſtatem quæſiuit, & nihil faceret, niſi poteſtatem accepiſſet. Quare ergo nõ ſecurus adoras Deum, quo nolente nemo tibi nocet: & quo permittẽte emendaris, nõ euerteris? Si enim placuerit domino Deo tuo permittere, vt aliquis homo tibi noceat, aut aliquis ſpiritus tibi noceat, emendabit te, vt clames ad eum: Emendans emẽdauit me dominus, ſed morti *Pſal. 117.* non tradidit me. Ergo confundantur omnes qui adorãt ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. *Adorate eum omnes angeli eius.* Diſcant pagani adorare Deum. Angelos volũt ado- *Hiere. 1.* rare, angelos imitentur, & illum adorent, qui ab angelis adoratur. Adorate eũ omnes angeli eius. Adoret angelus ille, qui *Act. 10.* miſſus eſt ad Cornelium: nam eũ adorans Cornelius miſit ad Petrum adorare Chriſtũ dominum Petri, & ipſe cõſeruus Petri. Adorate eum omnes angeli eius, *Audiuit, & iocundata eſt Sion.* Quid audiuit Sion? Quia adorãt eum omnes angeli eius. Quid audiuit Sion: Ecce quid audiuit, Annũtiauerunt cæli iuſtitiam eius, & viderunt omnes populi gloriã eius: cõfundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. Etenim Eccleſia necdum erat in gentibus: in Iudæa crediderant ex Iudæis, & putabant ipſi Iudæi qui crediderant ſolos ſe pertinere ad Chriſtum. Miſſi ſunt Apoſtoli ad gẽtes, *Ibidem.* prædicatum eſt Cornelio, credidit Cornelius, baptizatus eſt, baptizati ſunt & illi qui cũ Cornelio erant. Sed vt baptizarentur, quid factũ eſt ſcitis: non quidem hucuſq; peruenit lector, ſed tamen aliqui recordantur: & qui non recordantur, audiãt à me breuiter. Miſſus eſt angelus ad Cornelium, angelus Cornelium miſit ad Petrum, Petrus venit ad Cornelium. Et quia de gentibus erat Cornelius, & ipſe & qui cum eo erant, non

erant circuncifi. Ne dubitarent ergo illi tradere Euangelium non circūcifis,antequā baptizaretur ipſe Cornelius,& illi qui cum eo erant,venit ſpiritus ſanctus,& impleuit illos,& cœperunt loqui linguis. In nullum autē ceciderat ſpiritus ſanctus, niſi qui fuerat baptizatus: in iſtos autē ante baptiſmū cecidit. Poſſet enim Petrus dubitare vtrū incircūciſos baptizaret:venit ſpiritus ſanctus.cœperūt loqui linguis.Donatū eſt donum inuiſibile,& tulit dubitationē de ſacramento viſibili,& baptizati ſunt omnes. Et habes ſcriptū, Audierunt autem Apoſtoli, & qui erant in Iudæa fratres, quoniam & gentes receperunt verbum Dei,& benedicebant Deum.Hoc eſt,quod hîc cõmemorat,Audiuit,& iocundata eſt Sion: *Et exultauerūt filiæ Iudæ.* Quid audiuit,& iocundata eſt Sion? Quia receperunt gentes verbū Dei.Vnus paries venerat,ſed angulus nōdum erat.Sion ipſa Eccleſia,quæ erat in Iudæa,propriè hîc nominata eſt.Audiuit,& iocundata eſt Sion,& exultauerūt filiæ Iudæ. Sic ſcriptum eſt,Audierunt Apoſtoli,& qui erāt in Iudæa fratres.Videte Sion,exultauerunt filiæ Iudæ. Quid audierunt? Quia & gētes receperunt verbū Dei.Vbi illud dixit iſte Pſalmus: Annuntiauerunt cæli iuſtitiā eius,& viderunt omnes populi gloriam eius.Et quia gētes crediderunt,à quibus colebantur idola,ſecutus,ait,Confundantur omnes qui adorāt ſculptilia,qui gloriātur in ſimulacris ſuis.Audiuit,& iocundata eſt Sion,& exultauerunt filiæ Iudæ.Poſteà quidē de incircunciſis calumniari voluerunt Petro,& dixerunt illi,Quare intraſti ad gētiles & incircunciſos,& manducaſti cum eis? Ille autē reddidit eis rationē, quomodo cum oraret demonſtratus eſt illi diſcus pendēs quatuor lineis. Diſcus ille qui habebat omnia animalia,ſignificabat omnes gentes.Ideo autē quatuor lineis pendebat,quia quatuor partes ſunt orbis, vnde futuri populi erant: & ideo quatuor Euangelia prædicant Chriſtū, vt gratia ipſius ad omnes quatuor partes orbis pertinere intelligat. Quia ergo tale viſum demonſtratū fuerat Petro,indicauit,aperuit illis omnia quomodo credidit Cornelius, quia priuſquā baptizaretur homo gentilis,venit ſuper eū ſpiritus ſanctus.Hæc cū audiſſent,tacuerunt,& magnificauerunt Deū dicētes, Vtique & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Ecce audiuit, & iocundata eſt Sion:& exultauerūt filiæ Iudæ *Propter iudicia tua domine.* Quæ iudicia? Quia non eſt perſonarum acceptor Deus. Nanque ipſe Petrus cū vidiſſet Cornelium cēturionem & eos

Act.11. *Pſal.47.* *Act.11.* *Ibidem.* *Act.10.*

& eos qui cum illo erant adimpletos ſpiritu ſancto, exclamauit: & ait, In veritate comprehendo, quia non eſt perſonarum acceptor Deus. Ergo exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Quid eſt, propter iudicia tua? Quia in omni gẽte & in omni populo quicunq; illi ſeruierit acceptus eſt illi, quia non Iudæorum Deus tãtùm: ſed & gẽtium. Videte ſi hoc non eſt, vnde exultauerunt filiæ Iudæ. Et exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine: *Quoniã tu es dominus altiſſimus ſuper omnem terram.* Non ſuper ſolam Iudæam, non ſuper ſolam Hieruſalem, non ſuper ſolam Sion, ſed ſuper omnem terram. Huic vniuerſæ terræ iudicia Dei viguerunt, vt vndiq; populos conuocaret, quibus non comunicant qui ſe præciderunt, nec audiunt prædictum, nec vident impletum, quoniam tu es dominus altiſſimus ſuper omnem terram: *Nimis exaltatus es ſuper omnes deos.* Quid eſt nimis? Nam de Chriſto dicitur. Quid ergo nimis, niſi vt intelligatur æqualis patri? Quid eſt ſuper omnes deos? Qui ſunt? Idola, Non habent ſenſum, non habent vitam. Dæmonia habent ſenſum, habẽt vitam, ſed mala ſunt. Quid magnũ eſt, quia exaltatus eſt Chriſtus ſuper idola, exaltatus eſt ſuper dæmonia? Sed nec hoc valde magnum eſt. Dæmonia quidem dij gentium, ſed ille nimis exaltatus eſt ſuper omnes deos. Et homines dicti ſunt dij, Ego dixi, dij eſtis, & filij altiſſimi omnes, Item ſcriptũ eſt, Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernens. Super omnes homines exaltatus eſt Ieſus Chriſtus dominus noſter: nec tantùm ſuper idola, nec tantũ ſuper dęmonia, ſed ſuper omnes homines iuſtos. Et hoc parum eſt, ſuper omnes etiam angelos. Nam vnde eſt, Adorate eũ omnes angeli eius? Nimis exaltatus eſt ſuper omnes deos? Quid ergo facimus omnes, qui ad illum cõ[uen]imus, ad eum qui nimis exaltatus eſt ſuper omnes deos? Breue præceptum nobis dedit. *Qui diligitis dominum, odite malignum.* Non eſt dignus Chriſtus, cum quo diligas auaritiam. Amas illum, debes odiſſe quod odit. Homo eſt inimicus tuus; hoc eſt quod tu, creati eſtis ab vno creatore in vnã conditione, & tamen ſi filius tuus loquatur cum inimico tuo, & veniat ad domum inimici tui, & aſſiduas collocutiones habeat cum illo, exhæredare illum vis, quia loquitur cum inimico tuo. Et quomodo? Quam iuſtã vocem videris tibi habere? Amicus es inimici mei, & quæris aliquid de re mea? Ergo attende. Diligis Chriſtum, inimica Chriſti eſt auaritia: quare cum ea loqueris?

Pſal. 95.
Pſal. 81.

Non dico loqueris cum illa, quare illi ſeruis? Nam multa iubet Chriſtus, & non facis: iubet ipſa, & facis. Iubet Chriſtus vt veſtias pauperē, & non facis: iubet ipſa auaritia vt facias fraudē, & hoc potius facis. Si hæc ita ſunt, ſi talis es, noli tibi multum promittere hæreditatē Chriſti. Sed dicis, diligo Chriſtū. Qui diligitis dominū, odite malignū. Hinc apparet te diligere quod bonum eſt, ſi inuentus fueris odiſſe quod malū eſt. Qui diligitis dominū, odite malignum. Sed cum cœperimus odiſſe malignū, ſubſequentur perſecutiones. Odimus malignū, dicit nobis aliquis perſecutor, fac fraudē: dicit nobis, adora idolū: dicit nobis, thus pone dæmoniis: ſed nos audiuimus, Qui diligitis dominū, odite malignū. Audiuimus quidē, ſed ſi nō fecerimus ſæuit ille. Vſq; quo ſæuit? Quid eſt ablaturus? Reſpōde, quare Chriſtianus es? Propter æternā hæreditatē, an propter terrenā felicitatem? Interroga fidem tuā, pone in cataſta conſcientiæ animā tuam, torque teipſum timore iudicij: reſponde cui credideris, quare credideris. Dicis mihi, in Chriſtū credidi. Quid tibi promiſit Chriſtus, niſi quod oſtendit in ſe? Quid
Marc.16. oſtendit in ſe? Mortuus eſt, & reſurrexit, aſcēdit in cælum. Vis ſequi? Imitare paſſionē, expecta promiſſionē. Quid ergo tibi ablaturus eſt ſæuiens cum cœperis odiſſe malignū? Qui diligis dominū, quid ablaturus? Patrimonium. Nunquid cælum? Poſtremo quicquid tibi dedit Deus tollat, ille non tollit quidem ſi nō vult Deus. Si autē vult Deus, tollit quod dedit Deus, ne ſe tibi auferat ipſe Deus. Deū tibi nemo tollet: tu tibi illum tollis ſi illum fugis. Forte reſpondes, non curo de patrimonio
Iob 1. meo, Dominus dedit, dominus abſtulit: poſſumus dicere, ſicut domino placuit, ita factū eſt, ſed timeo ne occidat me: hoc totum eſt. Audi ergo pſalmū conſolantem: *Cuſtodit dominus animas ſeruorū ſuorum.* Quia ergo dixerat ſuperius, Qui diligitis dominū, odite malignū, ne ideo timeres odiſſe malignum ne occideret te malignus: ſubiecit ſtatim, Cuſtodit dominus animas ſeruorū ſuorum. Audi illum cuſtodiētem animas ſeruo-
Matt.10. rum ſuorū, & dicentē. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animā autem non poſſunt occidere. Occidit & corpus qui in te plurimū poteſt, quid tibi facit? Quod & domino Deo tuo. Quare amas habere quod Chriſtus, ſi times pati quod Chriſtus? Ille venit ferre vitā tuam temporalem, infirmam, morti obnoxiam. Certe timeres mori, ſi poſſes non mori, quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non ſuſcipis?

Tollat

Tollat tibi iſtam vitã, qui minatur aduerſarius, dat tibi Deus aliam vitã: quia & iſtam ipſe tibi dedit, & ſi ipſe noluerit, nec ipſa tolletur. Si autem voluerit vt tollatur tibi, tolletur, habet quod tecum mutet: noli timere ſpoliari pro illo. Non vis exui veſtem pannoſam? Stolam gloriæ tibi daturus eſt. Quã ſtolam dicis mihi? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem, ab ipſa caro tua nõ periet. Vſq; ad mortẽ poteſt ſæuire inimicus, poteſtatem vltra non habet, nec in animam, nec in ipſam carnẽ: quia & ſi diſſipet carnem, nõ impedit reſurrectionem. De anima ſua timebant homines, & quid eis dominus ait? Veſtri autẽ capilli capitis omnes nnmerati ſunt. Times ne animã perdas, qui capillum nõ perdis? Deo omnia numerata ſunt. Omnia redintegrabit, qui omnia creauit. Non erant, & creata ſunt: erant, & non reparabũtur? Credite ergo toto corde fratres mei, & qui diligitis dominũ, odite malignũ. Fortes eſtote, non ſolum in diligendo Deũ, ſed etiã in odiendo malignum. Nam non vos terreant potentiores, qui vos vocauit omnipotens eſt. Fortior eſt enim omni forti, ſuperior eſt omni excelſo: Filius Dei pro nobis mortuus eſt. Securus eſto accepturum te vitã ipſius, qui pignus habes mortẽ ipſius. Pro quibus enim mortuus eſt? Nunquid pro iuſtis? Paulũ interroga, Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt. Impius eras & mortuus eſt pro te, iuſtificatus es & deſeret te? Qui iuſtificauit impiũ, relinquet pium? Qui diligitis dominũ, odite malignũ. Nemo timeat, Cuſtodit dominus animas ſeruorũ ſuorũ: *De manu peccatoris eruet eas*. Sed forte dicturus es, Perdo lucem iſtam. *Lux orta eſt iuſto*. Quam lucem times ne perdas? Times ne in tenebris ſis? Noli timere ne perdas lucẽ, imò time ne dum caues perdere illã lucem, perdas illã lucẽ veram. Quam times enim perdere, videmus quibus donata eſt, cum quibus tibi communis eſt. Nunquid ſoli boni vident iſtum ſolem, cum faciat oriri ſolem ſuum ſuper bonos & malos, & pluat ſuper iuſtos & iniuſtos? Iſtam lucem vident tecum iniqui, vident tecum latrones, vident tecum impudici, vident tecum beſtiæ, muſcæ, vermiculi. Qualem lucem iuſto ſeruat, qui & iſtis iſtam dat? Meritò hanc lucem in fide martyres viderunt. Qui enim iſtam contempſerunt, aliquam viderunt quam deſiderauerunt, quia hãc reſpuerunt. Lux orta eſt iuſto: *Et rectis corde iocũditas*. Nolite putare quia vere in miſeria fuerunt, cum in catena ambulauerunt. Latus fuit carcer

1. Cor. 15.

Matt. 10.

Rom. 5.

Matth. 5.

fidelibus,leues fuerũt catenæ confitentibus. Habebãt gaudia in catasta, qui Chriſtũ prædicabant inter tormenta. Lux orta eſt iuſto. Quæ lux orta eſt iuſto? Quæ non oritur iniuſto.non iſta lux quam facit oriri ſuper bonos & malos.Eſt alia lux quæ
Sapien.5. oritur iuſto: de qua luce non ſibi orta,in fine dicẽt iniuſti,Ergo errauimus à via veritatis,& iuſtitiæ lumẽ non luxit nobis, & ſol non ortus eſt nobis.Ecce amãdo iuſtum ſolem,in tenebris cordis iacuerũt. Quid profuit oculis videre iuſtũ,& mẽte
Tobiæ 4. nõ videre illum? Tobias cæcus erat,& filium ſuum viam Dei docebat. Noſtis enim, quia Tobias filiũ ſuum admonebat & dicebat.Fili.fac eleemoſynas,quia eleemoſynæ nõ permittũt ire in tenebras:& loquebatur ille qui in tenebris erat.Videtis quia eſt alia lux quæ oritur iuſto, & rectis corde iocunditas? Oculos nõ habebat,& filio ſuo dicebat,Fac eleemoſynas,quia eleemoſynæ nõ ſinunt ire in tenebras.Nec timuit,ne diceret in corde ſuo filius ipſius: Tu enim eleemoſynas feciſti,quare cæcus mihi loqueris?Ecce eleemoſynæ ad tenebras te perduxerunt: & quomodo mihi dicis, eleemoſynæ nõ ſinunt ire in tenebras?Quare ille dicebat iſta cũ fiducia,niſi quia aliam lucem videbat? Filius patri manũ tenebat vt ambularet,ſed pater filiũ viam docebat vt viueret.Eſto ergo alia lux,quę oritur iuſto Lux orta eſt iuſto,& rectis corde iocũditas.Vis illã noſſe?Eſto rectus corde. Quid eſt rectus corde? Noli toto corde eſſe ad Deũ,reſiſtens voluntati ipſius,& volens illum curuare ad te,& non te dirigere ad illũ,& ſenties iocunditatem,quam norũt omnes qui recto ſunt corde.Lux orta eſt iuſto,& rectis corde iocunditas. *Iocundamini iuſti*.Iam forte fideles audiẽtes, Iocundamini,cõuiuia meditantur, calices præparãt, roſarum tempus expectant:quia dictũ eſt,Iocundamini iuſti. Vide quid ſequitur: *In domino*.Iocũdamini iuſti in domino.Expectas tempus veris vt iocunderis:ſi dominũ habes iocunditatem,dominus tecũ ſemper eſt,non habet tẽpus. Habes illum nocte,habes illũ die.Eſto rectus corde & ſemper eſt tibi de illo iocunditas. Non enim iocunditas quæ eſt ſecundum ſeculum, vera
Eſaiæ 57. iocunditas eſt:audi prophetã Eſaiam, Non eſt gaudere impiis dicit dominus. Gaudere quod vocant impij,non eſt gaudere. Quale gaudium nouerat, qui hoc gaudium improbabat? Credamus illi fratres,homo erat,ſed ambo gaudia nouerat. Homo erat,vtiq; nouerat gaudia calicis:quia homo erat,nouerat gaudia menſæ, nouerat gaudiũ lecti,nouerat gaudia iſta ſecularia

laria & luxurioſa. Ille qui nouerat illa, ait præſumens, Nō eſt gaudere impiis dicit dominus. Sed nō dicit homo, dicit dominus: ſed ex veritate domini, non eſt gaudere impiis? Nam illi ſibi videntur gaudere: nō eſt autem gaudere impiis, dicit non homo, ſed dñs. Vnde ille ipſum gaudium videns ait. Et diem hominū non concupiui, tu ſcis. Qui mihi alium diem oſtendis, *Hier. 17.*
qui me aliam lucem doces, qui me alia iocunditate perfundis, qui aliud mihi intus inſinuas, feciſti me non cōcupiſcere diem hominū. Vtique videbat Eſaias homines in potatione, in luxu- *Eſaiæ. 57.*
ria, in theatris, & in ſpectaculis, totum mundum luxuriari variis nugis: & tamen clamabat, Nō eſt gaudere impiis, dicit dominus. Si hoc nō eſt gaudere, quale gaudium videbat, in cuius cōparatione hoc non erat gaudium? Tanquam ſi tu noſſes ſolem, & alicui laudanti lucernā diceres, non eſt iſta lux. Quare lux non eſt? Ille pro magno habet, gaudet, exultat, & tu dicis, non eſt iſta lux. Aut ſi quis ſimiam miraretur, diceres, non eſt iſta pulchritudo. Et ſi forte ille occupatus eſſet circa cōpoſitionem membrorum in illa beſtia, & omnes illas cōgruentias miraretur: tu qui noueras aliā pulchritudinem, negares iſtam & diceres, non eſt. Quare? Quia aliam noſti. Sed dicis, Ego illam quam videbat Eſaias non video. Crede, & videbis. Forte enim nō habes vnde videas: eſt enim oculus vnde illa pulchritudo videatur. Nam quomodo eſt oculus carnis vnde lux iſta videatur, ſic eſt oculus cordis vnde illa iocunditas videatur. Forte ille oculus ſaucius eſt, ſordidatus eſt, turbatus eſt ab ira, ab auaritia, à cupiditate, à libidine inſenſata: turbatus eſt oculus tuus, non poteſt videre illam lucem, crede antequā videas, ſanaberis & videbis. Lux orta eſt iuſto, & rectis corde iocūditas. Iocundamini, ait, iuſti in domino: *Et cōfitemini memoriæ ſanctitatis eius.* Iam iocundati in domino, iam gaudentes in domino, illi cōfitemini, quia niſi vellet, non in illo gauderemus. Ait enim ipſe dñs, Hæc locutus ſum vobis vt in me pacem habea- *Ioan. 16.*
tis, in mundo autem preſſurā. Si Chriſtiani eſtis, preſſuras in iſto mundo ſperate. Tranquilliora & meliora tempora nolite ſperare fratres, fallitis vos. Quod vobis Euangelium nō promittit, nolite vobis promittere. Quid dicat Euāgelium ſcitis, Chriſtianis loquimur, fidei præuaricatores eſſe nō debemus. Euangelium hoc dicit, quia in nouiſſimis temporibus multa mala, multa ſcādala, multæ preſſuræ, multæ iniquitates abundabunt: ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Mat. 24. Refrigeſcet, inquit, charitas multorũ. Qui ergo perſeueranter ſpiritu ferbuerit, ſecundum Apoſtolum qui ait, Spiritu feruentes, eius charitas nõ refrigeſcit, quia ipſa charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Nemo ergo ſibi promittat quod Euãgelium nõ promittit, Ecce venient lætiora tẽpora, & facio illud, & emo illud. Bonum eſt tibi vt attendas illum qui nõ fallitur, nec fefellit aliquem, qui tibi promiſit nõ hic lætitiã, ſed in ſe: & cum trãſierint iſta, ſperes quia cum illo regnabis in æternũ, ne cum hic vis regnare, neque hic habeas iocũditatem, nec illi cinuenias.

Rom. 12.

Rom. 5.

In Pſalmum XCVII. Enarratio.

C*Antate domino canticum nouum.* Nouus homo nouit, vetus non nouit. †Vetus homo eſt vetus vita, & nouus homo eſt noua vita. Vetus vita ex Adã trahitur, noua vita in Chriſto formatur. Dicitur autem in hoc pſalmo vniuerſo orbi terrarum vt cantet canticum nouum. Nam apertius alibi ſic dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra: vt intelligãt qui ſe præcidunt à communione totius orbis terrarum, nõ poſſe cantare cãticum nouum, quia canticum nouum in toto orbe terrarum, non in parte cantatur. Et hic attendite & videte hoc dici. Et cum dicitur vniuerſo orbi terrarum vt cantet canticum nouum: hoc intelligitur, quia pax cantat canticum nouum. Cantate domino canticum nouum: *Quia mirabilia fecit.* Quæ mirabilia? Ecce modo legebatur Euangelium, & audiuimus mirabilia domini. Efferebatur mortuus vnicus matris ſuæ quę erat vidua, miſertus dominus fecit illos ſtare, depoſuerunt illum, & dixit: Iuuenis, dico tibi ſurge: & ſedit ille mortuus, & cœpit loqui, & reddidit illum matri ſuæ. Ecce mirabilia fecit dominus: ſed multo maiora mirabilia ſunt quòd totũ orbem terrarum à morte ſempiterna erexit, quàm quòd vnicum filiũ matris viduæ reſuſcitauit. Cãtate ergo domino canticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. Quæ mirabilia? Audi: *Sanauit ei dextera eius, & brachiũ ſanctum eius.* Quod eſt brachium ſanctum domini? Dominus noſter Ieſus Chriſtus: audi Eſaiam, Quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt? Brachium ergo ſanctum & dextera ipſius, idem ipſe eſt. Ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus brachium Dei, & dextera Dei, propterea ſanauit ei. Non dictum eſt tantùm, orbem terrarum ſanauit dextera eius: ſed ſanauit ei. Multi enim ſanantur

†Aliàs, Nou' ho mo nouũ vetus nõ nouum.

Pſal. 95.

Lucæ 15.

Eſaiæ 53.

nantur ſibi, non ei. Ecce quàm multi cupiunt ſanitatem iſtam corporalem, & ab illo accipiunt, & ab illo ſanantur, & non illi ſanantur? Quomodo ab illo ſanantur, & non illi ſanantur? Accepta ſanitate laſciuiunt, qui ægroti caſti erant, ſanati adulteri fiunt: qui cum ægrotarent, neminem lædebant: receptis viribus inuadunt & opprimunt innocentes: ſanati ſunt, ſed non ei. Quis eſt qui ſanatur ei? Qui intus ſanatur. Quis eſt qui intus ſanatur? Qui credit in eum, & cum interius fuerit ſanatus, in nouum hominem reformatur, poſtea & hoc quod languet ad tempus caro iſta mortalis, recipiet in finem & ipſa ſuam perfectiſſimam ſanitatem. Sanemur ergo ei. Vt autem ſanemur ei, credamus in dextera eius, qui ſanauit ei dextera eius, & brachium ſanctum eius. *Notũ fecit dominus ſalutare ſuũ.* Ipſam dexteram, ipſum brachium, ipſum ſalutare dominus noſter Ieſus Chriſtus: de quo dictum eſt, Et videbit omnis caro ſalutare Dei. *Lucæ 3. 2.* De quo etiam dixit ille Simeon, qui infantem accepit in manus, Nunc dimittis domine ſeruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum. Notum fecit dominus ſalutare ſuum. Cui notum fecit? parti aut vniuerſo? Non parti alicui. Nemo fallat, nemo decipiat, nemo dicat, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic. *Matt. 24.* Qui dicit, ecce hic eſt, ecce illic, partes oſtendit. Cui notum fecit dominus ſalutare ſuum? Audi quid ſequitur: *Ante conſpectum gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.* Dextera Dei, brachiũ Dei, ſalutare Dei, & iuſtitia Dei, dominus eſt ſaluator noſter Ieſus Chriſtus. *Memor fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſrael.* Quid eſt, Memor fuit miſericordiæ ſuæ, & veritatis? Vt promitteret miſertus eſt, quia promiſit & exhibuit miſericordiam, veritas conſecuta eſt. Miſericordia præmiſit promiſſionem, promiſſio reddidit veritatem. Memor fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſrael. Et quid? Tãtum Iacob, & tantũ domus Iſrael? Domus Iudæorum, & propago illa Abrahæ ſecundum carnem ſolet dici domus Iſrael, & Iſrael Iacob. Iacob enim filius Iſaac, Iſaac autem ipſe filius Abrahæ. Ergo Iacob nepos Abrahæ fuit, & de Iacob duodecim filij, & de duodecim filiis vniuerſa propago Iudæorum. Nunquid illis tantum promiſſus eſt Chriſtus? Si diſcutias quid ſit Iſrael, Iſraeli promiſſus eſt Chriſtus, Iſrael eſt vidẽs Deum. Videbimus per ſpeciem, ſi nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides noſtra, & exhibebitur veritas fidei. *2. Cor. 5.* Credamus in eum quem nõ videmus, & gaudentes videbimus, deſideremus

non viſum, & fruemur viſo. Ergo & modo Iſrael per fidem, tunc autem Iſrael per ſpeciem facie ad faciē. Nō iam per ſpeculum, nō iam in ænigmate, ſed quemadmodum dictum eſt à Ioāne *1. Ioan. 3.* Dilectiſſimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ad hāc viſionem parate corda veſtra, ad hoc gaudiū parate animas veſtras, quomodo ſolent ſi vellet Deꝰ oſtēdere, moneret vt oculos pararetis carnis: ſed quia ſapientiæ ſuæ ſpeciē vobis dignatus eſt oſtendere, parare oculos cordis. *Mat. 5.* Beati mundo corde, quoniā ipſi Deū videbunt. Memor fuit miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domui Iſrael. *Eſaiæ 25.* Quis eſt iſte Iſrael? Ne forte vnā gentem cogites Iudæorum, audi quod ſequitur: *Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.* Nō dictum eſt, omnis terra, ſed omnes fines terræ, quomodo dicitur à termino vſq; ad terminum. Nemo cōcidat, nemo diſſipet, fortis eſt vnitas Chriſti. Totū emit, qui tātum pretiū dedit. Viderūt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Quia ergo viderunt: *Iubilate Deo vniuerſa terra.* Iam noſtis quid ſit iubilate: gaudete & loquimini: ſi quod gaudetis loqui nō poteſtis, iubilate. Gaudium veſtrum exprimat iubilatio, ſi nō poteſt locutio: nō ſit tamē mutum gaudium, cor nō taceat Deū ſuum, nō taceat munera eius. Si tibi loqueris, tibi ſanatus es: ſi te ſanauit dextera eius, ei loquere cui ſanatus es. Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri, Iubilate Deo vniuerſa terra: *Cātate & exultate & pſallite. Pſallite domino Deo noſtro in cithara, in cithara & voce Pſalmi.* Pſallite non voce ſola, aſſumite opera, vt nō tantum cāteris, ſed & operemini. Qui cātat & operatur pſallit in cithara, & in pſalterio. Et vide qualia organa adiunguntur in ſimilitudinibus. *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.* *De tempore ſermo. 222.* Quid ſibi volunt tubæ ductiles & tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ ſunt tundēdo producūtur. Si tundendo, ergo vapulādo eritis tubæ ductiles, ad laudem Dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tūſio, profectus productio eſt. *Iob 1.* Tuba ductilis erat Iob, quādo repēte percuſſus tantis dānis & orbitate filiorū tūſione illa tātæ tribulationis factus tuba ductilis ſonuit, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit, ita factū eſt, ſit nomē domini benedictū. Quomodo ſonuit, quàm ſuauē ſonum dedit iſta ductilis tuba? Adhuc tunditur, datus eſt in poteſtate, vt & caro eius percuteretur. Percuſſa eſt, cœpit putreſcere, ſcatere vermibus. Suppoſita Eua ad ſe ductio-

ductionem, vxor eius ſeruata ad miniſterium diaboli, non ad ſolatium mariti, ſuggerit blaſphemias, non obtemperat ille. Obtemperauit Adã Euæ in paradiſo, repellit Adam Euam in ſtercore. In ſtercore enim ſedebat Iob, cũ flueret & putreſceret vermibus. Melior Iob putris in ſtercore, quàm integer ille in paradiſo. Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adã non erat. Reſpondit Euæ præparatæ ad iſtã ſupplantationẽ & tẽtationem, & ait ille, Ecce audiuimus quomodo tũditur tuba iſta. Percuſſit eum diabolus à capite vſq; ad pedes graui vulnere, & putreſcens vermibus ſedebat in ſtercore. Audiuimus quemadmodum tunſus eſt, audiamus quomodo ſonet vox tubæ huius ductilis. Dulcẽ vocẽ ſi placet, audiamus. Locuta es, inquit, tanquã vna ex inſipientibus mulieribus, Si bona ſuſcepimus de manu domini, mala nõ ſuſtinebimus? O ſonum fortem, ò ſonũ dulcẽ. Quem nõ dormientem excitet ſonus iſte? Quem non excitet præſumptio in Deo, vt aduerſus diabolum ſecutus procedat in prælium, nõ ſuis viribus obtẽturus, ſed illius qui probat? Quia ipſe etiam tundit, nõ enim faceret malleos de ſeipſo. De illius enim diaboli pœna futura Propheta cõmemorans ait, Contritus eſt malleus vniuerſæ terræ. Mallẽũ vniuerſæ terræ diabolum voluit intelligi. De ſeipſo malleo in manu Dei poſito, id eſt, in poteſtate Dei tũduntur ductiles tubæ, vt reſonẽt laudes Dei. Videte quẽadmodũ audeo dicere fratres mei: de iſto malleo etiã Apoſtolus tũdebatur, In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ qui me colaphizet. Ecce tũditur, videamus quemadmodum ſonet. Propter quod, inquit, ter dominum rogaui, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ego tubam, inquit, ille fabricator, perficere volo, nõ perficiã niſi tundã, in infirmitate virtus perficitur. Et audi iam ipſam tubam ductilem & bene ſonantẽ, Quãdo infirmor tunc potẽs ſum. Et ipſe Apoſtolus tanquam Apoſtolus hærẽs Chriſto, hærens illi dexteræ de qua tenetur malleus vt producat tubã, in illa dextera poſitus fuerit, facit & ipſe de ipſo malleo, dicit de quibuſdã quos tradidit ſatanæ, vt diſcant non blaſphemare. Tradidit malleo tundẽdos, male ſonabant antequã producerentur. forte producti & facti tubæ ductiles, amiſſa blaſphemia laudes domini ſonuerunt. Hæ ſunt tubæ ductiles. Vox tubæ corneæ quid eſt? Cornu excedit carnem, neceſſe eſt vt carnem ſupperãdo ſit firmum: fir-

Gen. 3. *Iob 2.* *Hier. 50.* *2. Cor. 12.* *Ibidem.* *Vbi ſupra* *1. Tim. 1.*

mum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? Quia carnem ſuperauit. Qui vult eſſe tuba cornea, ſuperet carnem. Quid eſt, ſuperet carnem? Träſcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas: Si autẽ reſurrexiſtis cum Chriſto, Apoſtolus dicit, quæ ſurſum ſunt quærite,
Coloſſ.3. vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſuper terrã. Quid eſt, quæ ſurſum ſunt quærite? Id eſt, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. Nõdum erãt tubæ
1.Cor.3. corneæ, quibus adhuc ita loquebatur, Fratres non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quãſi carnalibus, tanquã paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, nõ eſcã: neq; enim poteratis, ſed nec quidẽ adhuc poteſtis: eſtis enim adhuc carnales. Ergo nõ erant tubæ corneæ, qui nõ exceſſerãt carnem. Cornu & carni hæret, & carnẽ excedit, & quanquã de carne oriatur, ſuperat carnẽ. Fies ergo ex carnali ſpiritalis: adhuc carne calcas terrã,
2.Cor.10. & ſpiritu erumpes in cælum. In carne enim ambulantes, inquit, non ſecundũ carnem militamus. Nam illud quibus dixit Apoſtolus, non prætermittamus. Quid illis ait, vnde probaret
1.Cor.3. illos carnalia ſapere, & nõdum factos tubas corneas? Cũ enim dicit vnuſquiſque veſtrũm, Ego ſum Pauli, alius, Ego Apollo, alius autem, Ego Cephæ, nónne carnales eſtis, & ſecũdum hominem ambulatis? Quid eſt autem Apollo? Quid eſt autem Paulus? Miniſtri Dei, per quos crediðiſtis. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incremẽtum dedit. Vult illos ergo erigi à ſpe quã in homine poſuerant, & cõtingere ſpiritalia Chriſti vt poſſent eſſe tubæ corneæ ſi ſuperarent carnem. Fratres, nolite inſultare fratribus, quos nondum conuertit miſericordia Dei: noueritis quia quamdiu hoc facitis, carnem ſapitis. Tuba non eſt illa quæ delectat aures Dei. Inſultationis tuba, infructuoſum bellum facit. Tuba cornea te erigat aduerſus diabolum, non tuba cornea aduerſus fratrem tuum. In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ, *Iubilate in conſpectu regis domini.* Et vobis iubilantibus & exultantibus in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ, quid ſequitur? *Cõmoueatur mare & plenitudo eius.* Fratres prædicantibus veritatem apoſtolis, tanquam tubis ductilibus & tubis corneis cõmotum eſt mare, ſurrexerunt fluctus, creuerunt tempeſtates, factæ ſunt perſecutiones Eccleſiæ. Vnde commotum eſt mare? Cum iubilabatur Deo, cum pſallebatur Deo, Dei aures delectabantur maris fluctus excitabantur. Commoueatur mare, & plenitudo eius, *Orbis terrarũ & omnes*

habitantes in ea. Commoueatur mare in perſecutionibus, *Flu-
mina plaudent manibus in idipſum.* Moueatur mare, & flumina
plaudant manibus in ipſum. Fiunt perſecutiones, & gaudent
ſancti in domino. Vnde flumina plaudent manibus? Quid eſt
plaudere manibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere eſt.
Manibus, operibus. Quæ flumina? Quos Deus fecit flumina,
dãdo illis illam aquam ſpiritum ſanctum, Si quis ſitit, inquit,
veniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de *Ioan. 7.*
ventre eius. Iſta flumina manibus plaudebãt, iſta flumina ope
ribus gaudebãt, & Deum benedicebant, *Mõtes exultabunt à fa-
cie domini quoniã venit, quoniã veniet iudicare terram.* Magni mon
tes, Venit Deus iudicare terrã, & gaudent. Sunt enim montes
qui venturo domino iudicare terram cõtremiſcunt. Ergo ſunt
montes boni, ſunt montes mali: mõtes boni magnitudo ſpiri-
talis: montes mali, tumor ſuperbiæ. Montes exultabunt à fa-
cie domini quoniam venit, quoniam veniet iudicare terram.
Quare veniet, & quomodo veniet? Quoniam veniet iudicare
terram. *Iudicabit orbẽ terræ in iuſtitia, & populos in æquitate.* Gau-
deant ergo montes: ille enim non iniuſte iudicabit. Venturo
forte aliquo iudice homine cui non poteſt patêre cõſcientia,
cõtremiſcunt homines etiam innocentes, ſi ab ipſo expectant
præmium laudis, vel timent pœnam damnationis, quando il-
le veniet qui falli non poteſt, gaudeant mõtes, ſecuri gaudeãt
illuminabuntur ab eo, non damnabuntur. Gaudeant, quia ve- *Pſal. 95.*
niet dominus iudicare orbem terrarum in æquitate: ac ſi mõ-
tes iuſti, gaudent, iniqui contremiſcunt. Sed ecce nondum ve-
nit, quid opus eſt vt tremant? Corrigantur, & gaudeant. In po-
teſtate tua eſt, quomodo expectes venturum Chriſtum. Ideo
differt venire, vt cum venerit, non te damnet. Ecce nondum
venit, ille in cælo eſt, tu in terra: ille differt aduentum, tu noli
differre conſilium. Aduentus ipſius durus eſt duris, mitis eſt
piis. Vide ergo modo tu qui ſis: ſi durus, licet tibi miteſcere: ſi
mitis, iam gaude venturum. Chriſtianus enim es. Ita, inquis.
Credo quòd oras & dicis, Adueniat regnum tuum, Optas vt ve *Matt. 6.*
niat, quem times ne veniat: corrige te, vt non ores contra te.

In Pſalmum XCVIII. Enarratio.

FRatres, id etiam notum eſſe debet charitati ve-
ſtræ, tanquam filiis Eccleſiæ, & eruditis in ſchola
Chriſti, per omnes literas antiquorum patrum no-
ſtrorum, qui ſcripſerunt verba Dei, & magnalia Dei;

nobis eos cōſulere voluiſſe, qui futuri eramus hoc tēpore, iam credētes in Chriſtum: qui opportuno tempore venit ad nos, primò humilis, poſteà venturus excelſus. Primò enim venit ante iudicem ſtaturus, poſteà venturus eſt iudex ſeſſurus, vt ante illum ſtet pro merito ſuo genus humanum. Præceſſerunt autem illum multi præcones tanquam iudicem magnum, & hūc adhuc in humilitate venturum. Multi præcones præceſſerunt adhuc naſciturum de virgine Maria, futurum infantem, & ſugiturum lac, futurum paruulum, verbum Dei, per quod facta ſunt omnia. Præceſſerunt multi præcones, & dixerunt futura iſta tēpora: ſed ita dixerunt, vt quibuſdam figuris rerum tegerent ſententias ſuas, ipſúmq; velamen quo tecta eſt veritas in
Pſal.84. libris antiquorum, tunc tolleretur, quando iam ipſa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in Pſalmo, Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. Modò ergo tota intētio noſtra eſt, quando pſalmū audiuimus, quādo prophetā, quandō legem, quæ omnia antequā veniret in carne dominus noſter Ieſus Chriſtus cōſcripta ſunt, Chriſtum ibi videre, Chriſtum ibi intelligere. Intendat ergo nobiſcū charitas veſtra ad iſtū pſalmum. & quæramus hic Chriſtū. Vtique apparebit quærentibus & credentibus, qui primo apparuit nō quærētibus: & non deſeret deſiderātes ſe, qui redemit neglıgētes ſe. Ecce de illo cœpit pſalmus, de illo dicitur: *Dominus regnauit, iraſcantur populi.*
Marc.16 Cœpit enim regnare domin' noſter Ieſus Chriſtus, cœpit præ-
Acto.2. dicari poſtquā reſurrexit à mortuis & aſcendit in cælū, poſteaquam impleuit diſcipulos ſuos fiducia ſpirituſſancti, vt non timerēt mortē, quam ipſe iam occiderat in ſe. In ſe ipſe ergo cœpit prædicari dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt in illū crederent qui ſalutem habere vellent, & irati ſunt populi qui idola colebant. Iraſcebātur qui colebant quod fecerūt, quia annunciabatur ille à quo facti ſunt. Vtique ille annūciabat per diſcipulos ſuos ſeipſum, qui illos volebat cōuerti ad eum à quo facti ſunt, & auerti ab eis quæ ipſi fecerāt. Illi pro idolo ſuo iraſcebantur dn̄o ſuo: qui ſi pro idolo ſuo iraſcerentur ſeruo ſuo, damnandi erant. Melior enim ſeruus eorū, quàm idolum eorum: ſeruū enim eorū Deus fecit, idolum eorū faber fecit. Sic iraſcebātur pro idolo ſuo, vt iraſci non timerent domino ſuo: ſed iraſcantur, prædictum eſt, nō iuſſum: in prophetia enim dicitur, Dominus regnauit, iraſcantur populi. Eſt quod fiat, & de populis iraſcentibus. Illi iraſcantur, & in ira ipſorū martyres
coro-

coronentur. Quid fecerunt annuntiatoribus verbi veritatis, nubibus Chriſti circumeuntibus orbem terrarum, & cõpluentibus agrum Dei? Quid illis fecerunt qui iraſcebantur, niſi vt inter manus eorum caro affligeretur, & in manibus Chriſti ſpiritus coronaretur? Nec ipſa caro quã perſecutores occidere potuerunt ita mortua eſt, vt in æternum interitet: habebit enim tẽpus ſuum quo reſurgat & ipſa, quia reſurrectionem carnis iam oſtẽdit dominus in ſeipſo, inde illam voluit à nobis accipere, vt de noſtra poſſemus non deſperare. Ergo fratres, caro ſeruorum quam occiderunt cultores idolorum, & reſurget in tempore ſuo: idola quæ fregit Chriſtus, nunquã iterum faciet faber. Audiſtis cum Hieremias legeretur ante apoſtolicam lectionem, ſi autem appoſuiſtis, vidiſtis ibi tempora præſentia quæ nunc agimus: dixit enim, Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de ſub cælo. Non dixit, Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de cælo & de terra: quia nunquam fuerunt in cælo. Sed quid dixit: Dij qui cælum & terram nõ fecerunt, pereant de terra. Quaſi reſpondit ad terram, & defuit quod reſpõderet de cælo, quia illi non fuerunt in cælo, ipſam terrã bis dixit, quia ipſa eſt ſub cælo. Pereant de terra & de ſub cælo de templis ſuis. Videte ſi non fit, ſi nõ ex magna parte iam factum eſt. Quid enim remanſit, aut quantum remanſit? Magis remanſerunt idola in cordibus paganorum, quàm in locis templorum: ergo Dominus regnauit, iraſcantur populi: *Qui ſedet ſuper Cherubin*, Subaudis regnauit. *Commoueatur terra*. Iterum dixit, iraſcantur populi. Quod enim dixit, Dominus: hoc repetiuit, Qui ſedet ſuper Cherubin: & quod dixit, regnauit: ſubaudire fecit in alio verſu. Et quod ait, iraſcantur populi: hoc dixit, commoueatur terra. Quid ſunt enim populi niſi terra? Quantum poteſt iraſcatur terra ei qui iam ſedet in cælo. Fuit enim dominus in terra, & aſſumpſit terram in qua eſſet in terra. Induit ſe carnem, & prior voluit pati iraſcentes populos. Ne iram populorum timerent ſerui eius, prior illam pati voluit. Et quia neceſſaria erat ira populorum ſeruis eius, vt à peccatis ſuis omnibus per ipſas tribulationes curarentur & ſanarentur, amarum poculum prior medicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo dominus regnauit, iraſcantur populi: iraſcantur populi, quia de ira ipſorum multa bona fecit Deus. Illi iraſcuntur, & ſerui Dei purgantur: quia exercentur, coronantur. Iraſcantur populi, qui ſedet ſuper Cherubin re-

Hier. 10.

gnauit commoueatur terra,Cherubin ſedes Dei eſt,ſicut ſcripturæ tradunt.cæleſtis quædam ſedes ſublimis,quam nos non vidimus,ſed verbũ Dei nouit illã:nouit tanquam ſedem ſuam, & ipſum verbũ Dei & ſpiritus Dei dixit ſeruis Dei vbi ſedeat Deus:nõ quia ſic ſedet Deus quomodo homo: ſed ſi vis vt ſedeat in te Deus ſi bonus eris,ſedesDei eris:ſic enim ſcriptum eſt,Sedes ſapiẽtiæ,anima iuſti.Thronus enim Latinè ſedes dicitur. Nam & ipſum Cherubin interpretati ſunt quidam quid diceretur Latinè, qui nouerunt linguam illã Hebræam , quia Hebræa lingua dictum eſt Cherubin, & dixerunt eſſe Cherubin plenitudinem ſcientiæ. Ergo quia Deus ſuperat omnem ſcientiam ſuper plenitúdinem ſcientiæ ſedere dicitur. Sit in te ergo plenitudo ſcientiæ,&eris & tu ſedes Dei.ſed fortè dicturus es , Et quando in me erit plenitudo ſcientiæ? Et quis poteſt ad tantũ culmẽ peruenire,vt ſit in illo plenitudo ſcientiæ?Putas hoc velle Deum,vt ſit in nobis iſta plenitudo ſcientiæ,vt nouerimus.aut quot ſint ſtellæ,aut quot ſint grana,non
*Matt.*10. dico arenæ,ſed tritici,aut quot poma pendeant in arbore?Ille nouit omnia, quia capilli noſtri numerati ſunt Deo : ſed alia eſt plenitudo ſcientiæ quam voluit hominem noſſe.Ad legem Dei pertinet ſcientia, quam te voluit habere. Et quis poteſt, fortè dicas mihi,perfectè noſſe legem.vt habeat in ſe plenitudinem ſciẽtiæ legis,& poſſit eſſe ſedes Dei?Noli turbari,breuiter tibi dicitur quid habeas.ſi vis habere plenitudinẽ ſcien-
*Rom.*13. tiæ,& eſſe ſedes Dei:ait enim Apoſtolus,Plenitudo autem legis charitas.Quid ergo eſt? Perdidiſti totã excuſationem.Interroga cor tuum, vide vtrũ habeat charitatem.Si eſt ibi charitas,eſt ibi plenitudo legis: iam in te habitat Deus,ſedes Dei factus es. Iraſcantur populi.Quid facient iraſcentes populi ei qui factus eſt ſedes Dei? Qui cõtra te ſæuiant attendis,qui in te ſedeat non attendis.Cælum factus es,&terram times?Dicit enim alio loco ſcriptura dominũ Deum noſtrũ dicere,cælum
Eſaiæ 66. mihi ſedes eſt. Si ergo & tu habendo plenitudinẽ ſcientiæ,& habendo charitatẽ vtique ſedes Dei factus es , cælũ factus es. Non enim hoc cælum, quod oculis his noſtris ſuſpicimus,valde precioſum eſt Deo. Cælum Dei,animæ ſanctæ ſunt:cælum Dei, mentes angelorũ ſunt, & omnes mentes ſeruorum eius. Ergo iraſcantur populi,commoueatur terra, quid facturi,aut quid factura ſedi Dei & cælo,vbi ſedet Deus? *Dominus in Sion magnus, & excelſus eſt ſuper omnes populos.*Dominus in Sion magnus

gnus & excelſus eſt. Ergo ſi obſcurum tibi erat, quia dictum eſt, qui ſedet ſuper Cherubin, neſciebas quid eſt Cherubin, & fortè tibi figurabas animo quandam cathedram cæleſtem, ingentem, gemmatam, & ipſam dicebas Cherubin, carnali ſenſu volitans per phantaſmata. Dictum eſt tibi, quia Cherubin plenitudo ſcientiæ eſt, & dictum eſt quia plenitudo ſcientiæ, non cuiuſlibet ſcientiæ, ſed plenitudo ſcientiæ legis vtilis eſt homini. Et ne deſperares de ipſa ſciētia legis, breuiter tibi dictum eſt, plenitudo legis eſt charitas. Habeto ergo charitatem in Deum & in proximum, & eris ſedes Dei, pertinebis ad Cherubin. Sed ſi adhuc non intelligis, audi quid ſequatur. Dominus in Sion magnus: quem tibi dixit ſuper Cherubin, In Sion magnus eſt. Iam quære quid eſt Sion? Sion nouimus ciuitatem Dei eſſe. Sion dicta eſt ciuitas quæ eſt Hieruſalem, dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion ſpeculatio dicitur, id eſt, viſio & contemplatio. Speculari enim proſpicere eſt, vel conſpicere, vel intendere vt videas. Eſt autem Sion omnis anima, ſi intendit videre lucem quæ videnda eſt. Nam ſi ad ſuam attenderit, tenebratur: ſi ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifeſtum eſt Sion ciuitatem Dei eſſe, quæ eſt ciuitas Dei niſi ſancta Eccleſia? Homines enim amantes ſe inuicem, & amantes Deum ſuum qui in illis habitat, faciunt ciuitatem Deo, quia lege quadam ciuitas continetur. Lex ipſa eorum, charitas eſt, & ipſa charitas Deus eſt: apertè enim ſcriptum eſt, Deus charitas eſt. Qui ergo plenus eſt charitate, plenus Deo eſt: & multi pleni charitate, ciuitatem faciunt Deo. Iſta ciuitas Dei vocatur Sion: ergo Eccleſia eſt Sion. In illa ergo eſt magnus Deus, in illa eſto, & non erit præter te Deus. Cum autem fuerit in te Deus, quia tu factus es de Sion, membrum de Sion, ciuis de Sion, pertinens ad ſocietatem populi Dei, excelſus in te erit Deus ſuper omnes populos. Super illos qui iraſcuntur, aut ſuper illos qui iraſcebantur? Putatis enim quia tunc iraſcebantur, & modo non iraſcuntur? Iraſcebantur tunc, ſed quia plures erant, apertè iraſcebantur: modo quia pauci facti ſunt, occulte iraſcuntur. Interim fracta eſt audacia, finietur & iracundia. Putatis enim fratres, quia illi quorum heſterno die organa concrepabant, non iraſcuntur de ieiuniis noſtris? Non autem eis iraſcamur, ſed pro eis ieiunemus: dixit enim nobis dominus Deus noſter qui ſedet in nobis, ipſe nobis mandauit vt

Rom. 13.

1. *Ioan.* 4.

Matth.5. oremus pro inimicis noſtris, oremus pro perſequẽtibus nos: & cum hoc facit Eccleſia, propè finiti ſunt perſecutores. Exaudita eſt enim cum hoc faceret, & exauditur cum hoc facit: præualebunt malo ſuo, finiti ſunt bono ſuo. Quomodo finiti ſunt vultis noſſe? Manducati ſunt ab Eccleſia. Quæris illos in ſe & non inuenis, quære in ea quæ illos mãducauit, & in viſceribus eius inuenietur. Tranſeuntes enim ad Eccleſiã Chriſtiani facti ſunt, perierunt perſecutores, creuerunt prædicatores. Ideo per dies feſtos ipſorum quia videmus eos qui relicti facti ſunt inſanire adhuc in voluntatibus ſuis malis & peruerſis, rogamus pro illis Deum, vt qui delectabiliter audiunt organũ, delectabilius audiãt vocem Dei: nõ enim quod ſonat ſine ratione delectat aurem, & verbũ Dei nõ delectat cor? Sed ideo pro illis oramus, quando diebus illorum feſtis non ieiunamus, vt fiant ſibiipſi ſpectaculũ: quando enim viderint ſe, diſplicebũt ſibi: ſed ideo non ſibi diſplicent, quia non ſe attendunt. Ebrius nõ ſibi diſplicet, ſed ſobrio diſplicet. Da hominem qui iam iocundatur, in domino viuit, grauiter ſuſpirat in illam pacem æternam quam illi promiſit Deus, & vide quia quando reſpexerit hominem ſaltantem ad organum, plus illum dolet inſanientem, quàm phreneticũ febrientem. Ergo ſi nouimus mala illorum, quia de ipſis malis & nos liberati ſumus, doleamus illos: & ſi dolemus illos, oremus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis. Non enim nos noſtra ieiunia celebramus per dies feſtos illorũ. Alia ſunt ieiunia noſtra quę celebramus per dies paſchæ futuros, per alia atque alia quæ ſolennia nobis ſunt in Chriſto: per iſtos autem dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipſi lætantur, nos pro illis gemamus. Lætitia enim ſua admonet dolorẽ noſtrum, & faciunt nos recordari quàm miſeri ſint adhuc. Sed quia videmus multos inde liberatos vbi & nos fuimus, nec de illis deſperare debemus. Et ſi adhuc iraſcũtur nos oremus: & ſi adhuc commouetur particula terrę quæ remãſit, nos permaneamus in gemitu pro ipſis, vt & illis Deus tribuat intellectũ & nobiſcum audiant voces iſtas, de quibus modo gaudemus: Dominus in Sion magnus, & excelſus ſuper omnes populos *Confiteãtur nomini tuo magno*. Ipſi omnes populi ſuper quos magnus es in Sion, iam cõfiteantur nomini tuo magno. Paruum fuit nomen tuum quãdo iraſcebãtur, factum eſt magnũ, iam confiteantur. Quomodo dicimus paruũ fuiſſe nomen Chriſti antequã præclare diffamaretur Chriſtus: quia nomen

Ieiunium ante paſcha.

nomen ipſius fama ipſius dicitur. Paruũ nomen erat, iam modo nomen magnum factum eſt. Quæ gens eſt quæ nõ audiuit nomẽ Chriſti? Iam ergo magno nomini tuo confiteãtur populi, qui antè paruo nomini tuo iraſcebãtur. Confiteãtur nomini tuo magno. Quare confiteantur? *Quoniam terribile & ſanctum eſt.* Ipſum nomen tuum terribile & ſanctũ eſt. Sic prædicatur crucifixus, ſic prædicatur humilitas, ſic prædicatur iudicatus, vt veniat & excelſus, veniat viuus in virtute, veniat vt iudicaturus. Modo parcit populis blaſphemantibus, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit: non enim qui modo parcit, ſemper habet parcere: aut qui modo prædicatur, vt timeatur, non eſt venturus vt iudicet? Venturus eſt fratres mei, vẽturus eſt. Timeamus illum, & ſic viuamus vt ad dexteram illius inueniamur. Venturus eſt enim & iudicaturus, vt alios ponat ad ſiniſtrã, alios ad dexterã. Et non illud facit ipſe quomodocunque vt erret fortè in hominibus vt qui ad dexteram ponendus eſt, ad ſiniſtram ponatur: aut qui ad ſiniſtrã debet ſtare, errante Deo ad dexterã ponatur. Non enim poteſt errare, vt ibi ponat malum, vbi ponere debet bonũ: nec ibi ponat bonum, vbi debet ponere malum. Si errare non poteſt, nos erramus ſi non timemus: ſi autem timuerimus modo, tunc quod timeamus non habebimus: quoniam terribile & ſanctum eſt. *Et honor regis iudicium diligit.* Sic ergo timeant eum populi vt corrigant ſe, non quaſi multum præſumentes de miſericordia ipſius, dimittant ſe, & malè viuant: diligit enim miſericordiam, ſed diligit & iudicium. Quæ eſt miſericordia? Vt modo prædicet tibi veritatem, vt modo clamet ad te vt conuertaris. Parua miſericordia eſt, quia vixiſti in malis factis, & adhuc non te tulit cum peccares? Vt credenti ignoſceret peccata tua, parua miſericordia eſt? Putas quia ſic ſemper erit miſericordia vt neminem puniat? Noli ſic putare, terribile & ſanctum nomen eius, & honor regis iudicium diligit. Iniuſtum eſt enim iudicium, & omnino non eſt iudicium, niſi merita reddantur ſua vnicuique quemadmodum quiſque geſſit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum: & honor regis iudicium diligit. Ergo timeamus, ergo faciamus iuſtitiam, ergo faciamus æquitatem. Sed quis facit æquitatem? quis facit iuſtitiam? Homo peccator, homo iniquus, homo peruerſus, homo auerſus à luce veritatis? Quid debet facere homo? Cõuertere ſe tantũ ad Deum, vt ipſe in illo formet æquitatẽ, quam ipſe formare nõ poteſt,

Rom. 2.
Mat. 25.
2. Cor. 5.

ſed deformare. Idoneus eſt homo ad vulnerãdum ſe, nunquid idoneus eſt ad ſanandam ſe? Quando vult ægrotat, nõ quando vult ſurgit. Si vult viuat intemperãter vel in frigore vel in calore, eo die ægrotat quo voluerit. Cùm autem viuendo intemperãter cœperit ægrotare, ſurgat quãdo vult. Quieuit † quando voluit, ſurgat ſi poteſt quando vult. Vt iaceret ægrotus intemperantiam ſuam habuit neceſſariam, vt ſurgat autem neceſſariam habet artificis medicinam. Si ergo vt peccet homo, ipſe ſibi ſufficit ad peccandum: vt iuſtificetur non ſibi ſufficit, niſi ab illo iuſtificetur, qui ſolus eſt iuſtus. Vt ergo ſe illi homines dent formãdos ad iuſtitiam, cùm terruiſſet populos Pſalmus iſte & dixiſſet, Confiteãtur nomini tuo magno: quoniam terribile & ſanctũ eſt, & honor regis iudicium diligit: veluti quærẽtes iam populos territos quomodo iuſti viuere debeãt, quia in ſeipſis non poſſunt habere iuſtitiam, commendauit illis & plaſmatorem iuſtitiæ illorum, & ſecutus ait, *Tu paraſti æquitatem, iuſtitiam & iudicium in Iacob tu feciſti.* Debemus enim & nos habere iudicium, debemus habere iuſtitiam: ſed ille in nobis facit iudicium & iuſtitiam, qui nos fecit in quibus faceret. Quomodo & nos debemus habere iudicium & iuſtitiam? Iudicium habes quãdo diſcernis malum à bono: iuſtitiam autem quando ſequeris bonum, & declinas à malo. Diſcernendo iudicium habes, faciendo iuſtitiam habes. Declina à malo, ait, & fac bonũ, quære pacem & perſequere eam. Primo debes habere iudicium, & poſtea iuſtitiam. Quod iudicium? Vt primo iudices, quid ſit malum, & quid ſit bonum. Et quam iuſtitiam? Declines à malo, & facies bonum: hoc autem nõ à te habebis, quia vide quid dixit, Iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti. *Exaltate dominum Deum noſtrum.* Verè exaltate, bene exaltate. Laudemus & exaltemus illum qui fecit ipſam iuſtitiã, quam habemus ipſe in nobis fecit. Quis enim in nobis fecit ipſam iuſtitiam, niſi qui nos iuſtificauit? De Chriſto autẽ dictum eſt, qui iuſtificat impium. Nos ergo impij, ille iuſtificator, quando & ipſam iuſtitiam ipſe in nobis fecit, qua illi placeamus, vt ad dexteram nos ponat & non ad ſiniſtram, vt dicat ad dexteram poſitis, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratũ eſt ab initio mundi: non autem ponat ad ſiniſtram inter eos quibus dicturus eſt, Ite in ignem æternũ qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui in nobis coronaturus eſt non merita noſtra, ſed dona ſua, quantum debet exaltari? Exaltate domi-

[Margin notes: † Aliâs, Qui ægrotauit — *Pſal.36.* — *Rom.4.* — *Matt.25.* — *Concor.2. Sen. diſt. 27. ex muneribus.*]

dominum Deum noſtrum. *Et adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.* Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur ſcabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixerunt Latini ſcabellum: & alij dixerunt ſuppedaneum. Sed videte fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco ſcriptura dicit, Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Ergo terrā nos iubet adorare quia dixit alio loco, quòd ſit ſcabellū pedum Dei? Et quomodo adorabimus terram, cùm dicat aperte ſcriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit, Adorate ſcabellum pedū eius? Exponens autē mihi quid ſit ſcabellum pedum eius, dicit, Terra autem ſcabellum pedum meorum. Anceps factus ſum, timeo adorare terrā, ne damnet me qui fecit cælum & terram. Rurſum timeo nō adorare ſcabellum pedum domini mei, quia Pſalmus mihi dicit, Adorate ſcabellum pedum eius. Quæro quid ſit ſcabellum pedum eius, & dicit mihi ſcriptura, Terra ſcabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quęro hic & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellum pedum eius. Suſcepit enim de terra terrā, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnē nobis manducādum ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnē manducat niſi prius adorauerit, inuentū eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum domini, & non ſolum non peccemus adorādo, ſed peccemus nō adorādo. Nunquid autem caro viuificat? Ipſe dominus dixit, cùm de ipſa cōmendatione eiuſdem terræ loqueretur, Spiritus eſt qui viuificat, caro autem nihil prodeſt. Ideo & ad terrā quamlibet cùm te inclinas atq; proſternis, nō quaſi terrā intuearis, ſed illum ſanctū cuius pedū ſcabellum eſt quod adoras propter ipſum enim adoras: ideo & hic ſubiecit, Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Quis ſanctus eſt? In cuius amore adoras ſcabellum pedum eius. Et cùm adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & à ſpiritu non viuificeris: ſpiritus enim, inquit, viuificat, caro autem nihil prodeſt. Tunc autem quando hoc dominus commendauit, de carne ſua locutus erat, & dixerat, Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit in ſe vitam æternam. Scandalizati ſunt quidam diſcipuli eius, ſeptuaginta fermè, & dixerunt, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt hoc intelligere? Et receſſerunt ab eo, &

Eſaiæ 66. Matth. 5. Deut. 6. Matt. 4. 3. Sē. diſ. 9. ca. alius autem in fine. Lucæ 1. Ioan. 6. De Conſ. diſt. 2. ca. Acceſſerunt. Ioan. 6. Ibidem. Ibidem.

amplius cum eo nõ ambulauerũt. Durum illis viſum eſt quod ait, Niſi quis mãducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt illud ſtulte, carnaliter illud cogitauerũt, & putauerũt quòd præciſurus eſſet dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt, Durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo. Etenim ſi duri nõ eſſent, ſed mites eſſent, dicerẽt ſibi, Non ſine cauſa dicit hoc, niſi quia eſt ibi aliquod ſacramẽtum latens: manerent cum eo lenes, non duri, & diſcerent ab illo, quod illis diſcedentibus qui remãſerunt didicerũt. Num cùm remãſiſſent cum illo diſcipuli duodecim, illis recedentibus, ſuggeſſerunt illi tanquam dolentes illorũ mortem, quòd ſcandalizati ſunt in verbo eius, & receſ-

Ioan.6. ſerunt? Ille autem inſtruxit eos, & ait illis, Spiritus eſt qui viuificat, caro autẽ nihil prodeſt. Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus eſt & vita. Spiritaliter intelligite quod locutus ſum. Non hoc corpus quod videtis mãducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui, ſpiritaliter intellectum viuificabit vos: Et ſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, oportet tamẽ inuiſibiliter intelligi. Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniã ſanctum eſt. *Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius. Inuocabant dominum, & ipſe exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.* Iſti antiqui Moyſes, & Aaron, & Samuel ſerui Dei magni apud antiquos. Noſtis quia Moyſes eduxit in virtutę Dei populum Iſrael ex Aegypto per rubrũ mare, & duxit in eremo, & quanta mirabilia fecerit in illo tempore Deus

Exod.14. per manum Moyſi, nouerũt omnes qui iſtas ſcripturas libenter audiunt in Eccleſia, vel apud ſe legunt, vel quoquo modo didicerunt. Aaron frater ipſius fuit quem ordinauit et ã ſacerdotẽ: & ibi quidẽ non videtur ſacerdos eſſe, niſi Aaron. Aper-

Exod.28. te enim in illis literis Aarõ nominatur ſacerdos Dei: de Moyſe nõ ibi dicitur quòd ſacerdos erat: ſed ſi hoc nõ erat, quid erat? Nunquid maior ſacerdote eſſe poterat? Expropriat Pſalmus iſte, quia & ipſe ſacerdos erat, Moyſes & Aarõ in ſacerdotibus eius. Ergo erant illi domini ſacerdotes: Poſtea Samuel iam in

1.Reg.16. libro Regnorum legitur. Iſte eſt Samuel temporibus Dauid: nam & ipſe vnxit ſanctum Dauid. Samuel ab initio ætatis ſuæ in templo creuit. Mater eius ſterilis fuit, volẽs habere filium, orauit ad dominum cum gemitu magno, & petens vt daret ei

Deus

Deus filium: oſtendit quia non carnaliter habere voluit quem natum illi dedit, qui eum eſſe voluit: vouit enim eum domino Deo, & ait, Si mihi maſculus natus fuerit, tẽplo tuo ſeruiet: & ita fecit, Natus ſanctus Samuel fuit apud matrem tempore lactis, mox vt eum ablactauit, dedit in templum, vt ibi creſceret, ibi roboraretur in ſpiritu, ibi Deo ſeruiret. Factus eſt Samuel ſacerdos magnus, ſacerdos ſanctus illo tempore, Cõmemorat iſtos, & per iſtos omnes ſanctos nos vult intelligere. Quare autem hic illos nominauit? Quoniã diximus Chriſtũ hic nos debere intelligere: aduertat ſanctitas veſtra: dixit ſuperius, Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctũ eſt, cõmendans quẽdam, id eſt, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cuius ſcabellum pedum adorãdum eſt, quia carnẽ aſſumpſit, in qua appareret generi humano, & volens nobis oſtendere & antiquos patres ipſum prædicaſſe, quia ipſe eſt verus ſacerdos dominus noſter Ieſus Chriſtus, cõmemorauit iſtos: quia in columna nubis loquebatur ad eos Deus. Quid eſt in columna nubis? Loquebatur per figuras. Si enim in quadã nubecula loquebatur, obſcura illa dicta neſcio quem manifeſtum præſignabant. Ille autem neſcio quis, iam non eſt neſcio quis, quia ſcitur à nobis, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabãt dominum, & ipſe exaudiebat eos in columna nubis loquebatur ad eos. Qui primò loquebatur in colũna nubis, ipſe nobis locutus eſt in ſcabello pedum ſuorum, id eſt, in terra aſſumpta carne, vnde adoramus ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctũ eſt. Ipſe de nube loquebatur, quod tunc nõ intelligebatur: locutus eſt in ſcabello pedum ſuorum, & intellecta ſunt verba nubis eius. In columna nubis eius loquebatur ad eos. Attendamus ergo fratres videte quos & quales ſanctos nominauerit. *Cuſtodiebãt teſtimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis.* Cuſtodiebant certè, Intendite. Cuſtodiebant teſtimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis. Hoc dicit, & negari non poteſt. Nihil habebant peccati? Quomodo? Quando cuſtodiebant præcepta eius, cuſtodiebant teſtimonia eius. Videte quales nos velit formari, ne quaſi de perfecta iuſtitia præſumamus. Ecce Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocãt nomen eius, ad quos de colũna nubis loquebatur. Iam apertè illos exaudiebat, qui cuſtodiebant teſtimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis,

Domine, inquit, *Deus noſter tu exaudiſti eos, Deus tu propitius fuiſti illis*. Propitius non dicitur Deus, niſi peccatis: quãdo dat veniam tunc dicitur propitius. Et quid habebat in iſtis quod vindicaret vt eſſet propitius? Ignoſcendo propitius fuerat, propitius erat donãdo peccata, propitius fuerat & vindicãdo. Quid enim ſequitur? Tu propitius fuiſtis illis. *Et vindicàs in omnes affectiones eorum*. Etiam vindicans propitius fuiſti: non ſolùm donans peccata, ſed etiam vindicans propitius fuiſti. Videte fratres mei, quid hic commendauit aduertite: illi Deus iraſcitur, quem peccantem nõ flagellat. Nam cui vere propitius eſt, non ſolùm donat peccata ne noceant ad futurũ ſeculum, ſed etiam caſtigat, ne ſemper peccare delectet. Agite fratres, quomodo in illis vindicatum eſt ſi quæramus, aderit dominus vt dicam. Quæramus enim tres iſtas perſonas. Moyſen, Aarõ, & Samuelem, & quomodo in eis vindicatum ſit, quia dixit, Vindicans in omnes affectiones eorum. Vtiq; eas affectiones dicẽs eorum, quas dominus nouerat in cordibus eorum, quas homines non nouerant. Etenim ſine querela hominum verſabantur in medio plebis Dei. Sed quid dicimus, quia Moyſes habuit primam vitam fortaſſe peccatricem? Nam & percuſſo homine, fugit de Aegypto. Habuit & Aaron primã vitam quæ diſpliceret Deo: nam ipſe inſanienti populo & quærenti idolũ. permiſit vt fieret, & factum eſt populo Dei idolum quod adoraret. Samuel quid fecit infans ad templum datus? Omnes ætates ſuas inter ſancta ſacramẽta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei. Nihil vnquã dictum eſt de Samuele, nihil ab hominibus. Nouerat ibi fortè Deus aliquid quod purgaret: quia & quod perfectum iam videtur hominibus, illius perfectioni adhuc imperfectum eſt. Pleraq; faciunt artifices, & oſtendunt imperitis, & cùm iam iudicauerint imperiti eſſe perfecta, expoliunt illa artifices qui nouerunt adhuc quid illis deſit, vt mirẽtur homines tantam expolitionem rebus accidiſſe, quas iam perfectas pronuntiauerunt. Fit hoc & in ædificiis, & in picturis, & in veſtibus, & propè in omni genere artium. Primo iudicant illud iam quaſi perfectum eſſe, vt oculi eorum amplius nihil deſiderent. Sed aliud iudicat oculus imperitus, aliud iudicat artificis regula. Sic & illi ſancti verſabantur ante oculos Dei, tanquam ſine culpa, tanquam perfecti, tanquam angeli: nouerat autem quid illis deeſſet, qui vindicabat in omnes affectiones eorum. Vindicabat autem non iraſcens, ſed propitius ad hoc vindicabat vt

Exod. 2. *Exo. 32.* *1. Reg. 1. & 3.*

bat vt

bat vt perficeret cœptum, non vt damnaret eiectum. Vindicans ergo in omnes affectiones eorum erat Deus. Quomodo vindicauit in Samuele? vbi eſt vindicta ipſa? Hoc dico, vt nouerint Chriſtiani qui iam hinc cognouerunt Chriſtum, ad quos venit in ſcabello pedum ſuorum, quos ita dilexit, pro quibus ſanguinem fudit, nouerint quomodo vapulent, quum multum profecerint. Quærimus vindictam in Moyſe, propè nullam habet, niſi quod ad extremum ait illi Deus, Aſcende in montem & morere, ait ſeni, morere. Iam peregerat ætates ſuas, nunquid nunquam erat moriturus? Qualis iſta vindicta? Oſtendit ibi vindictam ſuam, vt diceret, Non intrabis in terram promiſſionis, quam intraturus erat populus. Quandam figuram quorundam gerebat Moyſes. Nam qui in regnum cælorum intrauit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promiſſa, vt vmbram oſtenderet & tranſiret? Nónne multi perfidi intrauerunt in illam terram? nónne in illa terra viuentes multa mala fecerunt, & Deum offenderunt? nónne & idololatriam ſecuti ſunt in illa terra? Magnum erat non dediſſe terram iſtam Moyſi? Sed Moyſes voluit geſtare figuram eorum qui ſub lege erant, quia per Moyſen data eſt lex, & oſtendit eos qui ſub lege eſſe vellent, & ſub gratia eſſe nollent, non intraturos in terram promiſſionis. Ergo illud quod dictum eſt Moyſi figura erat, non pœna. Sed mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quò intrauerunt indigni? De Aaron autem quod dictum eſt, Mortuus eſt & ipſe ſenex, filij ſui ſucceſſerunt ei in ſacerdotio: filius eius poſteà ſacerdotium adminiſtrauit. Quomodo & in iſtum vindicauit? Samuel & ipſe ſanctus ſenex mortuus eſt, relictis filiis ſucceſſoribus ſuis. Quid eſt quod in illis vindicatum eſt quæro, & ſecundum homines non inuenio: ſecundum autem quod ſcio pati ſeruos Dei, quotidiè in illos vindicabatur. Legite & videte vindictas, ſed qui proficitis: fortè vindictas quotidiè patiebantur, populos contradicentes, quotidiè patiebantur iniquè viuentes, & inter illos viuere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta: Nondum proficit cui parua eſt. Tantum te enim torquet iniuſtitia aliena, quantum receſſeris à tua. Cùm enim fueris frumentum, id eſt, herba bona de ſemine bono, ſemine filius regni, cùm cœperis fructum

Deut. 32.

Num. 20.

1. *Reg.* 8. & 25.

dare, tunc ibi apparebunt zizania: cùm enim creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Cùm cœperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quaſi ſeparari à te malos, & ſeparare ab Eccleſia omnes malos, reſpõ-
Mat.13. debit tibi domini ſententia, Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſſem, ne fortè cùm vultis eradicare zizania, eradicetis ſimul & triticum: ex ſententia domini neceſſe erit parcere zizaniis, ex conditione ſerui neceſſe erit viuere inter zizania. Separare ea nõ potes, tolerare tibi neceſſe eſt. Vide quãtas plagas in corde patiaris, qui corpore & corde integro inter malos verſaris. Probabitis quicunq; profeceritis, probabitis quicũq; iam proficitis. Toleranda ſunt ergo iſta, & fortè hoc pertinet ad illud:
Lucæ 12. Seruus qui nouit voluntatẽ domini ſui, & non facit digna, plagis vapulauit multis. In multis enim quantũ nobis innoteſcit voluntas Dei, etiam reatus noſter innoteſcit nobis: & quãto ille nobis innoteſcit, tãto plus imus in fletus & lacrymas. Videmus enim quàm ſit iuſtũ quod de nobis exigat Deus, in quãta adhuc imperfectione iaceamus, & fit in nobis quod dictũ eſt,
Eccle.1. Qui apponit ſcientiã, apponit dolorẽ. Ecce abũdet in te charitas, & plus dolebis peccãtem. Quãto in te maior charitas eſt, tãto amplius te torquebit quẽ toleras, nõ torquebit tãquã iraſcẽtem illi, ſed tãquam dolẽtem pro illo. Vide Paulũ Apoſtolũ quid patiebatur. Vidit quis quid patiebatur, præter illa, inquit,
2.Cor.11. quæ extrinſecus ſunt. Dixit enim multa quæ patiebatur, & cœpit dicere interiora, præter illa quæ extrinſecus erãt, quæ patiebatur à malis perſecutoribus Chriſti, incurſus in me quotidianus, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Et vide qualis ſolicitudo, quàm paterna, quàm materna. Videte quomodo cædebatur, vt vindicaretur in omnes affectiones eius. Dicemus affectiones eius in quas vindicabat Deus, Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego nõ vror? quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille & ſtimulum carnis angelum Satanæ, à quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat Deus, vindicans in omnes affectiones eius. Quæ ſunt affectiones in
2.Cor.12. quas ſic vindicat? Ipſe expoſuit, ipſe dixit: In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Tam perfectus erat, vt tamen timendum eſſet ne extolleretur: nam non poneret Deus medicamentum, vbi vulnus non eſſet. Et rogauit vt tol-

lere-

leretur, æger ille rogauit vt auferretur medicamen. Propter quod ter dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, id eſt, ſtimulũ carnis à quo colaphizabatur, aliquem forte dolorem corporis. Rogaui, inquit, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quem curo, non mihi det qui ægrotat conſilium: Tãquam emplaſtrum mordax vrit te, ſed ſanat te. Rogat medicum, vt tollat emplaſtrum, & non tollit niſi cùm fuerit ſanatum quò poſuerat. Virtus in infirmitate perficitur. Ergo fratres quicunque in Chriſto proficimus, non nos putemus ſine flagello profuturos: † quia quantumlibet proficiamus, nouit ipſe peccata noſtra, aliquãdo & nobis oſtendit illa, & videmus & nos peccata noſtra. Et cum inter tales homines verſari cœperimus, vt iam homines quod in nobis reprehendant non inueniant, reprehendit ille adhuc qui nouit omnia, & vindicat in omnes affectiones, quia propitius eſt nobis. Nam ſi nõ vindicet & deſerat, perimus. Deus tu propitius fuiſti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. *Exaltate dominum Deum noſtrum.* Iterum exaltemus illum, quia bonus eſt: & cùm fuerit, quomodo laudandus eſt, quomodo exaltandus eſt? Tu potes hoc exhibere filio tuo, & Deus non poteſt? Non enim bonus es quando blandiris filio tuo, & malus cùm cædis filium tuum? Et cùm blandiris, pater es: & cùm cædis, pater es. Ideo blandiris ne deficiat: ideo cædis, ne pereat. Exaltate dominum Deum noſtrum. *Et adorate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus dominus Deus noſter.* Quomodo ſuperius dixit, exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt: intelleximus quid ſit adorare ſcabellum pedum eius: ſic & modo poſt exaltationem domini noſtri Ieſu Chriſti, ne quis illum præter montem eius exaltet, commendauit & montem ipſius. Mons ipſius quis eſt? Legimus alibi de hoc monte, quia lapis fuit præciſus de monte ſine manibus, & confregit omnia regna terræ, & creuit lapis ipſe. Danielis viſio eſt ita quam narro. Creuit lapis iſte qui præciſus eſt de monte ſine manibus: & factus eſt, inquit, mons magnus, ita vt impleret vniuerſam faciem terræ. In ipſo monte magno adoremus, ſi exaudiri volumus. Hæretici nõ adorant in iſto monte, quia mons iſte impleuit vniuerſam faciem terræ: hæſerunt in parte, & totum amiſerunt. Si agnoſcant Eccleſiam catholicam, adorabunt in iſto monte nobiſcum. Etenim lapis ille

Ibidem.

†Al. futuros.

Dan. 2.

qui præciſus eſt de monte ſine manibus iã videmus quantum creuerit, & quantas regiones terræ occupauerit, & vſque ad quas gentes peruenerit. Quid eſt mons vnde præciſus eſt lapis ſine manibus? Regnũ Iudæorum. Primò quòd colebant vnum Deum, inde præciſus eſt lapis ille dominus noſter Ieſus Chri-
Pſal.117. ſtus, ipſe dictus eſt lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Lapis iſte præciſus de monte ſine manibus, confregit omnia regna terrarum. Videmus confracta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ erant omnia regna terræ? Regna idolorum, regna dæmoniorum fracta ſunt. Regnabat Saturnus in multis hominibus. Vbi eſt regnum eius? Regnabat Mercurius in multis hominibus: vbi eſt regnum eius? Fractum eſt, redacti ſunt illi in regnum Chriſti, in quibus ille regnabat. Regnum Veneris quale erat Carthagini, vbi nunc eſt regnum cæleſte? Lapis ille fregit omnia regna terrarum, lapis præciſus de monte ſine manibus. Quid eſt præciſus de monte ſine manibus? Natus de gente Iudæorum ſine opere hominum. Omnes enim qui naſcũtur, de opere maritali naſcuntur, ille de virgine natus, ſine manibus natus eſt: per manus enim opus humanum ſignificatur, quò manus humanæ non acceſſerunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fœtus tamen fuit. Natus eſt ergo de monte ſine manibus lapis ille, creuit, & creſcendo fregit omnia regna terrarum. Factus eſt autem mõs magnus, & impleuit vniuerſam faciem terræ. Hæc eſt Eccleſia catholica, cui vos communicare gaudete. Illi autem qui non communicant ei, quia præter ipſum montem adorant & laudant Deum, nõ exaudiuntur ad vitam æternam, & ſi ad quædam temporalia exaudiantur. Non ſibi ergo blandiantur, quia eos in quibuſdam exaudit Deus: nam & Paganos exaudit in quibuſdam. Nónne clamant Pagani ad Deum, & pluit? Quare? quia facit ſolem ſuum oriri ſuper bo-
Mat.5. nos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Noli ergo gloriari Paganæ, quia te clamante ad Deum, pluit Deus, qui ſuper iuſtos & iniuſtos pluit. Audiuit te ad temporalia, non te audit ad æterna, niſi in monte ſancto eius adoraueris. Adorate dominum in mõte ſancto eius, quoniã ſanctus eſt dominus Deus noſter. Hæc de Pſalmo ſufficiant charitati veſtræ, quantum dominus donauit locuti ſumus. Ecce quicquid loquimur in nomine Dei, quoniã Dei eſt loquentis per nos, imber Dei eſt, videte vos qualis terra ſitis. Nam quando pluuia venit ſuper

terram,

terram,ſi bona terra eſt, fructus bonos parit:nam ſi mala terra eſt ſpinas parit:pluuia tamen dulcis eſt, & ſuper fructus & ſuper ſpinas. Qui iſtis verbis auditis, peior factus fuerit, & ſpinas de pluuia generauerit, ignem ſperet, pluuiam non accuſet. Qui autem melior factus fuerit, & fruges de bona terra generauerit, horreum ſperet, pluuiam laudet. Aut quid ſunt nubes, aut quid eſt pluuia, niſi Dei miſericordia omnia facientis circa eos quos diligit, & quibus donauit vt ab eis diligatur?

In Pſalmum XCIX. Enarratio.

PSalmum fratres cùm cantaretur audiſtis, breuis eſt, nec obſcurus: quaſi ſecuritatem dederim ne laborem timeatis. Videamus tamen attentius, & quanto liberius, tanto diligentius quid ſibi velint eaipſa quæ apertè ſonant, vt quantum dominus donare dignatur, ſpiritaliter intelligatur. Vox Dei quolibet organo ſonãs, tamen vox Dei: neque enim delectat aures eius, niſi vox eius. Nam & nos cùm loquimur, tunc eum delectamus, cùm ipſe Deus nobis loquitur. Pſalmus in confeſſione ſic inſcribitur. Hic eſt titulus eius, *Pſalmus in cõfeßione*. Pauci verſus ſunt, magnarum rerum grauidi: pariant ſemina in cordibus veſtris, vt paretur horreum meſſis dominicæ. Pſalmus iſte in confeſſione hoc nobis iubet, ad hoc nos hortatur, vt iubilemus Deo. Nec hortatur velut aliquem vnum angulum terræ, aut vnam aliquam habitationem, congregationémve hominum, ſed quia vbique nouit ſe ſeminaſſe benedictionem, vndiq; exigit iubilationem. Iubilate ergo Deo vniuerſa terra. Nunquid modo vocẽ meam audiuit vniuerſa terra? Et tamen hanc vocem audiuit vniuerſa terra? Iam iubilat domino vniuerſa terra, & quod adhuc nõ iubilat, iubilabit. Pertendens enim benedictio incipiente Eccleſia ab Hieruſalem per omnes gentes, impietatem vbique poſternit, pietatem vbique conſtruit: & mixti ſunt boni malis, & mali per omnem terram, & boni per omnem terram. In malis murmurat omnis terra, in bonis iubilat omnis terra. Quid eſt ergo iubilare? Multũ enim nos attentos facit hoc verbum & præſentis Pſalmi titulus, quia inſcribitur in cõfeſſione. Quid eſt, in confeſſione iubilare? Et alterius cuiuſdã Pſalmi ſententia eſt dicentis, Beatus populus qui intelligit iubilationem. Profectò magnum aliquid eſt hoc, quod intellectum nos beatos facit. Domin⁹ ergo Deus noſter beatificator homi

Luc.24. *Pſal.88.*

num, det mihi intelligere quod dicam, det vobis intelligere quod auditis, Beatus populus qui intelligit iubilationē. Curramus ergo ad hanc beatitudinē, intelligamus iubilationem, non eam ſine intellectu fundamus. Quid opus eſt iubilare, & nō obtemperare huic pſalmo dicenti, Iubilate Deo omnis terra, & nō intelligere iubilationem vt vox noſtra ſola iubilet, & cor non iubilet? Sonus enim cordis, intellectus eſt. Quod noſtis, dicturus ſum. Qui iubilat nō verba dicit, ſed ſonus quidam eſt lætitiæ ſine verbis. Vox eſt enim animi diffuſi lætitia, quantum poteſt exprimentis affectū, nō ſenſum cōprehēdētis. Gaudens homo in exultatione ſua, ex verbis quibuſdā quæ nō poſſunt dici & intelligi, erūpit in vocem quandā exultationis ſine verbis, ita vt appareat cum ipſa voce gaudere quidem, ſed quaſi repletum nimio gaudio non poſſe verbis explicare quod gaudet. Animaduertite hoc in eis qui cantant etiam non honeſte. Non enim talis erit iubilatio noſtra qualis illorum eſt: nos enim in iuſtificatione iubilare debemus, illi autem iubilant in iniquitate. Itaque nos in cōfeſſione, illi in confuſione. Tamen vt hoc quod dico intelligatis, imò recordemini rem cognitam maximè iubilant qui aliquid in agris operantur. Copia fructuum iocundati, vel meſſores, vel vindemiatores, vel aliquos fructus metētes, & in ipſa fœcunditate terræ & feracitate gaudentes exultando cantant, & inter cantica quæ verbis enunciant, inſerunt voces quaſdam ſine verbis in elatione exultantis animi, & hæc vocatur iubilatio. Si quis forte proptereà non recognoſcit quia nūquam aduertit, aduertat de cætero. Atque vtinam non inueniat quod aduertat, ne Deus inueniat quos euertat. Sed tamen quia nō quieſcūt naſci ſpinæ, in male exultantibus, aduertamus iubilationem improbandam, & offeramus Deo iubilationē coronandā. Quādo ergo nos iubilamus? quando laudamus quod dici nō poteſt. Attendimus enim vniuerſam creaturā, terrā, mare, & cælū, & omnia quæ in eis ſunt. Attendimus ſingula habere origines & cauſas ſuas, ſeminum vim, naſcendi ordinē, permanēdi modū, intereundi deceſſum, currere volumina ſeculorū, ſine vlla perturbatione ſtellas volui quodammodo ab oriente in occidentē, peragere curſus annorū, videmus dimenſiones menſiū, diſtenſiones horarum, inque his omnibus neſcio quid inuiſibile quod ſpiritus vel anima dicitur, ineſſe omnibus animantibus ad appetendam voluptatem fugiendámque moleſtiam, ad conſeruandam incolumi-

lumitatem ſuã veſtigium quoddam vnitatis, ineſſe etiam homini commune quiddam cũ angelis Dei, non cum pecoribus, ſicut eſſe, viuere, audire, videre & cætera, ſed quòd intelligat Deũ quod ad mentẽ propriè pertineat, quòd ſicut oculus albũ & nigrũ, ita æquitatem inæquitatémque diſcernat. In hac tota conſideratione creaturæ quã nominare vtcunque & percurrere potuimus, interroget ſe anima, quis fecit hæc omnia? quis creauit hæc? quis teipſam? Quid ſunt iſta quæ cõſideras? quid tu qui cõſideras? Quis ille qui fecit conſideranda & cõſiderantem? quis eſt iſte? Dic illũ, vt dicas illũ cogita illum. Potes enim aliquid cogitare, & fortè nõ potes dicere: nullo modo autẽ poteris dicere, quod nõ potueris cogitare. Ergo cogita illũ prius quàm dicas illũ: vt cogites illũ, accede ad illũ. Quod enim vis bene videre vt habeas quod loquaris, accedis vt inſpicias, ne forte videndo longè fallaris. Sed vt oculis iſta corpora, ſic ille mente conſpicitur, corde attenditur & videtur. Et vbi eſt cor vnde ille videatur? Beati ait, mundicordes, quoniã ipſi Deũ videbunt. Audio, credo, vt poſſum intelligo corde videri Deum, nec poſſe niſi mundo corde conſpici: ſed audio aliam ſcripturam: Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Attendi ergo vniuerſam creaturam quantum potui, corporalem animaduerti in cælo & in terra, ſpiritalem autem in meipſo qui loquor, qui membra vegeto, qui vocem intendo, qui linguam moueo, qui verba pronuncio, ſenſúſque diſcerno. Et quando comprehendo me in me? Vnde ergo poſſum quod ſupra me promittitur? Tamen cordi humano viſio Dei, & inde dicitur quædam operatio mundandi cordis, hoc dicitur à ſcriptura. Para vnde videas quod amas, antequam videas. Audito enim Deo & nomine eius, cui non dulce eſt quod audit, niſi impio multum remoto, multo longè facto? Quoniam ecce, inquit, qui longè faciunt ſe à te, peribunt: ſequitur, Perdidiſti omnem qui fornicatur abs te. Nobis autem quid? Quia illi longè, & ideo in tenebris, & ita ſauciatis oculis in tenebris, vt lumen non ſolum non deſiderent, ſed etiã perhorreſcant, nobis in longinquo inuentis quid dicitur? Accedite ad Deum & illuminamini. Vt autem accedas & illumineris, diſpliceant tibi tenebræ tuæ: damna quod es, vt merearis eſſe quod nõ es. Es iniquus, eſſe debes iuſtus. Nunquã iuſtitiã percepturus es, ſi adhuc tibi placet iniquitas. Contere illam in corde tuo & munda, expelle illam de corde tuo,

Matt. 5. *Prou. 25.* *Pſal. 72.* *Pſal. 33.*

S.j.

vbi vult habitare quã vis videre. Accedit ergo vtcunque anima humana interior homo rècreatus ad imaginem Dei, qui creatus eſt ad imaginẽ Dei, qui tanto erat longè factus, quanto ierat in diſſimilitudinem. Non enim locorum interuallis acceditur ad Deũ, aut receditur à Deo: diſſimilis factus, longè receſſiſti: ſimilis factus, proximè accedis. Vide quomodo nos vult accedere dominus, faciens primo ſimiles vt accedamus.

Geneſ.1.

Math.5. Eſtote, ait, ſicut pater veſter qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Diſce diligere inimicum, ſi vis cauere inimicum. Inquantum autem in te charitas creſcit, efficiens te & reuocans te ad ſimilitudinem Dei, pertendit vſque ad inimicos, vt ſis ei ſimilis qui facit ſolem ſuum oriri non ſuper bonos tantùm, ſed ſuper bonos & malos, & pluit non ſuper iuſtos tantùm, ſed ſuper iuſtos & iniuſtos. Quantũ accedis ad ſimilitudinem, tantum proficis in charitate, & tanto incipis ſentire Deum. Et quem ſentis? qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquam diſceſſit à te. Recedit à te Deus, cum tu recedis à Deo. Præſentia ſunt cæcis omnia ſicut videntibus, vno loco ſtans cæcus & videns, hiſdem formis rerum vterque circunfunditur. Ille eſt præſens rebus, ille abſens. Ex duobus vno loco ſtantibus, vnus eſt præſens, alius abſens, non rebus ipſis ad alterum accedentibus, & ab altero recedentibus, ſed propter diſſimilitudinem oculorũ ſuorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctum eſt ibi quod contemplari ſolet luce cuncta veſtienti, fruſtra eſt præſens rebus quas nõ videt, imò rectius abſens quàm præſens dicitur. Vbi enim non eſt ſenſus eius, rectè dicitur abſens: hoc eſt enim abſentem eſſe, ſenſu abeſſe. Sic &

Sapien.1. Deus præſens eſt, vbique totus eſt. Sapientia eius attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Quod autem Deus pater, hoc verbũ eius, & ſapiẽtia eius: lux de luce, Deus de Deo. Quid ergo optas videre? Non eſt à te lõgè quod vis videre. Apoſtolus dicit equidẽ non longè poſitum ab vnoquoque noſtrûm: in ipſo enim viuimus & mouemur & ſumus.

Act.17. Quanta ergo miſeria eſt longè eſſe ab eo qui vbique eſt? Eſto

Rom.1. ergo ſimilis pietate: & diligens cogitatione, quoniam inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt intellecta cõſpiciũtur. Ea quæ facta ſunt intuere, mirare, quære authorem. Si diſſimilis ſis, repelleris: ſi ſimilis, exultabis: & cum accedere cœperis ſimilis, & præſentem dicere Deum, quantum in te charitas creſcit,

ſcit, quia & charitas Deus eſt, ſenties quiddam quod dicebas & nõ dicebas. Antè enim quàm ſentires, dicere te putas Deũ, incipis ſentire, & ibi ſentis dici nõ poſſe quod ſentis. Cum autem ibi didiceris dici non poſſe quod ſentis, tacebis, nõ laudabis? Ergo mutus eris in laudibus Dei, & gratiarũ actiones non reddes ei qui voluit ſe notum tibi facere? Laudabas cum quæreres, ſilebis cum inueneris? nullo pacto, nõ eris ingratus. Debetur honor, debetur reuerentia, debetur magna laudatio. Attende te qui ſis, terra & cinis, vide quis meruerit quid videre. Vide quis quid, homo Deum. Agnoſco nõ meritum hominis, ſed miſericordiam Dei: lauda ergo miſerantem. Quomodo, inquit, laudabo? Modicum ipſum quod ſentire poſſum ex parte in ænigmate per ſpeculum? iam explicare non poſſum. *1. Cor. 15.* Audi ergo Pſalmum.

Expoſitio Pſalmi.

IVbilate Deo omnis terra. Intellexiſti iubilationem omnis terræ? Si iubilas, domino iubila, noli iubilationem tuam in alias atq; alias res diuidere. Poſtremo cætera dici poſſunt vtcunque, ille ſolus eſt ineffabilis, qui dixit, & facta ſunt omnia, dixit & facti ſumus, ſed nos eum dicere non poſſumus. Verbum eius quo dicti ſumus, filius eius eſt: vt à nobis vtcunque infirmis diceretur, infirmus factus eſt. Iubilationem pro verbo poſſumus dicere, verbum pro verbo nõ poſſumus. Iubilate ergo Deo omnis terra, *Seruite domino in iocunditate.* Omnis ſeruitus amaritudine plena eſt, omnes cõditione ſeruili obligati, & ſeruiunt & murmurant. Nolite timere illius domini ſeruitutem, non erit tibi gemitus, non murmur, non indignatio. Nemo ſe putet † inde venalem, quia dulce eſt quod redempti omnes ſumus. Magna felicitas eſt fratres, eſſe in iſta domo magna ſeruum & ſi cum compedibus. Noli timere ſerue compedite, confitere domino. Meritis tuis attribue compedes tuas: confitere in compedibus tuis, ſi vis vt in ornamenta vertantur. Non fruſtra, nec ſine exauditione dictum eſt, Intret in conſpectu tuo gemitus compeditorum. Seruite domino in iocunditate. Libera ſeruitus eſt apud dominum, libera ſeruitus, vbi non neceſſitas, ſed charitas ſeruit. Vos, inquit, in libertatem vocati eſtis fratres, tantum ne libertatem in occaſionem carnis detis, ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Seruum te charitas faciat, quia liberum te

Pſal. 32. — † Aliâs, petit. — *Pſal. 78.* — *Galat. 5.*

Ioan.8. veritas fecit. Si manſeritis, inquit, in verbo meo, verè diſcipuli mei iſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Simul es & ſeruus & liber: ſeruus quia factus es, liber quia amaris à Deo à quo factus es, imò etiam inde liber, quia amas eum à quo factus es. Noli ſeruire cũ murmure: nõ enim id agunt murmura tua, vt nõ ſeruias, ſed vt malus ſeruus ſeruias. Seruus es domini, libertus es domini, non te ſic quæras manumitti: vt recedas de domo manumiſſoris tui. Seruite domino in iocunditate. Plena erit illa & perfecta iocũditas, cum
1. Cor. 15. corruptibile hoc induerit incoruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatẽ. Tunc erit perfecta iocunditas, tunc illa perfecta iubilatio, tunc laus ſine defectu, tunc amor ſine ſcandalo, tunc fructus ſine timore, tunc vita ſine morte. Quid hic? Nullúmne gaudium? Si nullum gaudiũ, nulla iubilatio. Quomodo iubilate Deo vniuerſa terra? Eſt planè & hic gaudiũ de ſpe futuræ vitæ: gúſtatur hîc vnde ibi ſatiemur: ſed neceſſe eſt, vt multa perferant frumenta inter zizania. Sunt grana inter
Matth. 3. paleam, eſt liliũ inter ſpinas. Quid enim audit Eccleſia? Sicut
& 13. lilium in medio ſpinarũ, ita proxima mea in medio filiarum.
Cantic. 2. Non dictũ eſt in medio alienarũ, ſed in medio filiarum. O domine quomodo cõſolaris, quomodo cõfortas? Quomodo terres? Quid eſt quod dicis, Sicut liliũ in medio ſpinarũ, ita proxima mea in medio filiarum? Quas dicis ſpinas? Ipſas filias, reſpondes, Spinæ ſunt propter mores ſuos, filiæ propter ſacramenta mea. Vtinã ergo inter gemitus alienarum gemeretur,
Pſal. 45. minus gemeretur. Ille eſt maior gemitus, quoniam ſi inimicus meus exprobraſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: & ſi is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſconderem me vtiq; ab eo, Pſalmi voces ſunt. Qui literas noſtras nouit ſequitur, qui non nouit diſcat vt ſequatur. Si is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcõderem me vtiq; ad eo: tu verò homo vnanimis dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. Quos dulces cibos nobiſcum capiunt, qui nobiſcũ ſemper futuri nõ ſunt? Quos dulces cibos, niſi gu
Pſal. 33. ſtate & videte quàm dulcis eſt dominus? Inter illos neceſſe eſt vt gemamus. Sed quò ſe ſeparaturus eſt Chriſtianus, vt nõ gemat inter falſos fratres? Quò iturus eſt? Quid facturus? Solitudines petat? Sequuntur ſcandala Separaturus eſt ſe qui bene proficit, vt nullũ omnino hominẽ patiatur? Quid ſi & ipſum antequã proficere nemo vellet pati? Si ergo quia proficit nul-

lum

lum hominẽ vult pati, eoipſo quo nõ vult aliquẽ hominẽ pati, cõuincitur quòd nõ profecerit. Intẽdat charitas veſtra, Suſtinentes inuicem, ait Apoſtolus, in dilectione, ſatagentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Suſtinentes inuicem, Non habes quod in te alius ſuſtineat? Miror ſi nõ eſt, Sed ecce non ſit: eo robuſtior es ad cæteros ſuſtinendos, quòd iam non habes quod in te alij ſuſtineant. Non ſuſtineris, ſuſtine cæteros. Non poſſum, inquis. Ergo habes quod in te alij ſuſtineãt, Suſtinentes inuicem in dilectione. Tu deſeris res humanas, & ſegregas te, vt nemo te videat. Cui proderis? Tu ad hoc peruenisses, ſi nullus tibi profuiſſet? An quia veloces pedes tibi videris habuiſſe ad tranſeundum, pręciſurus es pontem? Exhortor omnes, vox Dei omnes hortatur, ſuſtinẽtes inuicem in dilectione. Separabo me, inquit, aliquis, cum paucis bonis, cum illis mihi bene erit. Nam nulli prodeſſe impiũ & crudele eſt. Nónne hoc docuit dominus meus? Non enim dãnauit ſeruum qui interuertit quod accepit, ſed qui non erogauit. Intelligatur pœna interuerſoris ex pœna pigri. Serue nequam & piger ait dominus damnans, Non ait, interuertiſti pecuniam meam: non ait, Dedi tibi, & non mihi quod dedi integrum reddidiſti: quia nõ creuit, quia nõ erogaſti, inde, inquit, te puniam. Auarus eſt Deus ſalutis noſtræ. Ego ſeparabo me, inquit, cum paucis bonis. Quid mihi eſt rationem habere cum turbis? Bene, Pauci ipſi boni, de quibus turbis ſunt eliquati? Si tamen iam ipſi pauci homines boni, tamen bona cogitatio humana laudabilis eſſe cum talibus qui elegerunt vitam quietam, remoti à ſtrepitu populari, à turbis inquietis, à magnis fluctibus ſeculi tanquam in portu ſunt. Iam ergo ibi gaudium illud? Iam ibi iubilatio illa quæ promittitur? Nondum, ſed adhuc gemitus, adhuc ſolicitudo tẽtationum. Habet enim aliunde & portus aditũ. Si nulla ex parte haberet, nulla in eũ nauis intraret. Oportet ergo vt ex aliqua parte pateat. Aliquãdo autem per eam partẽ qua patet vẽtus irruit, & vbi ſcopuli nõ ſunt, naues ſe inuicem colliſæ confringunt. Vbi ergo ſecuritas, ſi nec in portu? Et tamẽ vtcunque feliciores in portu quàm in pelago, fatendum eſt, concedendum eſt, verum eſt: tamen ſi naues in portu bene ſibi applicẽtur, nõ ſibi collidũtur. Seruetur ibi parilitas æquabilitatis, cõſtantia charitatis, & quãdo fortè vẽtus ex illa parte qua patet irruerit, ſit ibi cauta gubernatio. Nam quid dicturus eſt mihi quiſquis talibus locis fortè præeſt, imò

Epheſ. 4.

Mat. 25.

ſeruit fratribus in his quæ monaſteria dicuntur? quid dicturus eſt? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malum admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantẽ admiſſurus ſum, cum paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoſcis, quem forte vis excludere? Vt cognoſcatur malus, intus probãdus eſt. Quomodo ergo excludis intraturum, qui poſtea probandus eſt, & probari niſi intrauerit non poteſt? Repelles omnes malos? Dicis enim & noſti inſpicere, Omnes nudis cordibus ad te veniũt, qui intraturi ſunt? Ipſi ſe non nouerunt, quãto minus tu? Multi enim ſibi promiſerunt quòd impleturi eſſent illam vitam ſanctam, in commune habentem omnia, vbi nemo dicit aliquid ſuum, quibus eſt vna
Act. 2. & 14. anima, & cor vnum in Deum, miſſi ſunt in fornacẽ, & crepuerunt. Quomodo ergo cognoſcis eũ qui ſibi adhuc ignotus eſt? Excludes malos fratres à cõuentu bonorũ. De corde tuo quiſquis iſta dicis, omnes malas cogitationes ſi potes à te exclude, Non intret in cor tuum vel mala ſuggeſtio. Non cõſentio, inquis, ſed intrauit tamen vt ſuggereretur. Nam omnes munita corda habere volumus, vt nihil intret quod male ſuggeratur. Vnde autem intret quis nouit? Et pugnamus quotidie in vno corde noſtro. Vnus homo in corde ſuo cũ turba luctatur. Suggerit auaritia. ſuggerit libido, ſuggerit voracitas, ſuggerit lætitia iſta popularis. omnia ſuggeruntur, ab omnibus ſe continet, omnibus reſpondet, & ab omnibus auerſatur, difficile eſt vt non ab aliqua feriatur. Vbi ergo ſecuritas? Hic nuſquam, in iſta vita nuſquam, niſi in ſola ſpe promiſſorum Dei. Ibi autem cùm illuc peruenerimus, perfecta ſecuritas, cùm clauduntur portæ, & confirmantur vectes portarum Hieruſalem, ibi vere plena iubilatio & magnũ gaudium. Modo autem ne ſecurus
Eccleſ. 1. laudes quamlibet vitam, ante mortẽ ne laudes hominẽ quenquam. Hinc autem falluntur homines, vt vel non ſuſcipiant meliorem vitã, vel temere aggrediantur, quia & cùm laudare volunt, ſic laudant vt nõ ibi dicant mala quæ mixta ſunt: vt & qui vituperare volunt tam inuido animo & peruerſo vituperant, vt claudãt oculos aduerſus bona, & ſola mala quæ ibi vel ſunt vel putãtur exaggerant. Inde fit vt vnaquæque profeſſio male laudata, id eſt, non caute laudata, cùm inuitauerit homines laude ſua, inueniant illi qui illuc veniunt aliquos quales ibi eſſe non credebant, & offenſi à malis, reſiliant à bonis. Fratres, diſciplinam iſtam ad vitam veſtram conferte, & ſic audite vt

te vt viuatis.Laudatis,vt generaliter dicam,Eccleſia Dei,magni homines Chriſtiani,ſoli Chriſtiani,magna Eccleſia catholica,diligunt ſe omnes,impendunt ſibi quiſque quod poſſunt, orationibus,ieiuniis,hymnis vacatur per totum orbem terrarum, vna confeſſione † pacis laudatur Deus: Audit forte qui neſcit tacitum eſſe de commixtis malis,venit laude inuitatus, inuenit commixtos malos,qui nõ illi prædicti ſunt,antequam veniret,offenditur à falſis Chriſtianis,refugit à veris Chriſtianis.Rurſus odioſi maledici,irruunt in vituperationem. Quales Chriſtiani?Qui Chriſtiani?Auari,fœneratores.Nónne ipſi ſunt qui theatra & amphiteatra implent per ludos & per alia ſpectacula,qui implent eccleſias per dies feſtos?Ebrioſi,voraces,inuidi,inſectatores alterutrûm:Sunt tales,ſed non ſunt ſoli tales.Et iſte vituperator cæco animo tacet bonos,& ille laudator incauto animo tacet malos. Si autem ſic laudamus in hoc tempore Eccleſiam Dei,quomodo laudant ſcripturę Dei: ecce quomodo nunc dixi, Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic proxima mea in medio filiarum: audit homo,conſiderat, placet illi lilium, intrat, adhæret lilio, tolerat ſpinas,merebitur eſſe in laude & in oculis ſponſi,qui dicit,Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic proxima mea in medio filiarum. Ita & in clericis.Laudatores clericorum intendunt ibi bonos miniſtros,fideles diſpenſatores, omnium toleratores, viſcera ſua impendentes his quos volunt proficere, non quærẽtes quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti: Laudant hæc, obliuiſcuntur, quia mixti ſunt malis. Rurſus qui reprehendunt auaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorum, appetentes res alienas,ebrioſos, voraces, iactantes, & tu inuide vituperas, & tu incaute laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos:tu qui vituperas,vide ibi & bonos.Sic & in illa vita communi fratrum quæ eſt in monaſterio,magni viri ſancti,quotidie in hymnis, in orationibus,in laudibus Dei,inde viuunt,Cum lectione illis res eſt.Laborant manibus ſuis,inde ſe tranſigunt,non auare aliquid petunt, Quicquid eis infertur à piis fratribus, cum ſufficientia & cum charitate vtuntur. Nemo ſibi vſurpat aliquid quod alter nõ habeat. Omnes ſe diligũt,omnes inuicem ſe ſuſtinent.Laudant qui neſcit quid interius agatur,qui neſcit quomodo illo vento intrante etiam naues in portu colliduntur. Intrat quaſi ſecuritatem ſperans,neminem quem toleret habiturus, inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniri non

† aliàs, conſenſione.

Cant.2.

Philip.2.

poſſent,niſi admitterentur. Et neceſſe eſt,vt primo tolerẽtur, ne forte[non]corrigãtur. Nec excludi facile poſſunt,niſi prius fuerint tolerati, & fit ipſe intolerãdæ patientiæ Quis me hic quærebat? Ego putabam quia charitas eſſet hic. Et paucorum hominum moleſtia irritatus, dum nõ perſeuerauerit implere quod vouit,fit deſertor tam ſancti propoſiti,& reus voti non redditi. Iã vero cùm inde exierit, fit & ipſe vituperator & maledicus,& dicit ea ſola quæ quaſi ſe pati nõ potuiſſe aſſeuerat & aliquando vera. Sed vera mala malorum tolerãda ſunt pro-
Epheſ.2. pter ſocietatem bonorum. Dicit illi ſcriptura,Væ his qui perdiderũt ſuſtinentiam. Et quod eſt amplius,ructat indignationes malorũ odorẽ,vnde abſterreat intraturos, quia ipſe cùm intraſſet,perdurare nõ potuit. Quales illi? Inuidi, litigatores, neminem ſuſtinentes,auari, Ille illud ibi fecit,& ille illud ibi fecit. O malè,quare taces bonos? Quos tolerare non potuiſti, iactas:qui te malum tolerauerunt,taces. Merito illud fratres chariſſimi magnificum in domini Euangelio ex ore domini.
Mat.24. Duo in agro,vnus aſſumetur,& vnus relinquetur. Duæ in molendino,vna aſſumetur,& vna relinquetur. Duo in lecto,vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Qui ſunt duo in agro? Quod
1.Cor.3. dicit Apoſtolus, Ego plantaui,Apollo rigauit:ſed Deus incre-
Mat.24. mentum dedit. Dei agricultura eſtis. In agro laboramus. Duo
In expoſitione Pſa. 36. Tra.1. in agro,clerici ſunt,Vnus aſſumetur & vnus relinquetur. Aſſumetur bonus,relinquetur malus. In molẽdino duæ, ad plebes retulit. Quare in molendino? Quia deuinctæ in ſeculo circuitu rerum temporalium,tãquam mola detinentur, Et inde vna aſſumetur,& vna relinquetur. Quæ inde aſſumetur? Faciens opera bona,attẽdens indigẽtiam ſeruorum Dei,indigentiam pauperum,in confeſſione fidelis, in lætitia ſpei certa,vigilans ad Deum,nulli imprecans mala, diligens quãtum poteſt,non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos, præter vxorem ſuam non ſciens aliquam,præter maritum ſuum nõ ſciens aliquem. Aſſumetur & de molendino, Quæ autem aliter fuerit,relinquetur. Alij autem dicunt,Quietem volumus,neminem volumus pati,remouemus nos à turbis,bene erit nobis in quadam ſecuritate. Si quietem quæris, quaſi lectum quæris, vt ſine aliqua ſolicitudine requieſcas, Et inde vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Nemo vos fallat fratres,ſi nõ vultis falli, & vultis amare fratres,ſcitote omnem profeſſionem in Eccleſia habere fictos. Non dixi omnem hominem eſſe fictum,ſed omnem pro-
feſſio-

feſſionẽ habere fictas perſonas.Sunt Chriſtiani mali, ſed ſunt & boni.Quaſi plures malos vides,quia palea ſunt,& te ad grana peruenire non permittunt.Sunt ibi & grana,accede,tenta, *Matt.3.* excute, adhibe oris iudicium.Inuenis ſanctimoniales indiſciplinatas. Nunquid ideo ſanctimonium reprehendendum eſt? Multæ non ſtant in domibus ſuis, circumeunt domos alienas, *1.Tim.5.* curioſe agentes,loquentes quæ non oportet,ſuperbæ,linguatæ,ebrioſæ. Et ſi virgines ſunt,quid prodeſt integra caro,mente corrupta?Melius eſt humile coniugium, quàm ſuperba virginitas.Si enim nuberet,non haberet nomen vnde extolleretur,& haberet frenum quo regeretur.Sed nũquid propter virgines malas damnaturi ſumus & ſanctas & corpore & ſpiritu? *Suprà. Pſal.75. 1.Cor.7.* Aut propter iſtas laudabiles,etiam illas improbandas laudare cogemur?Vndiq; vnus aſſumetur,& vnus relinquetur.Ergo *Matt.27.* fratres finiamus Pſalmum, quia planus eſt. Seruite domino in iocunditate.Vos alloquitur,quicunq; in charitate omnia toleratis,& ſpe gaudetis.Seruite domino,nõ in amaritudine murmurationis, ſed in iocunditate dilectionis. *Intrate in conſpectu eius in exultatione.*Facile eſt exultare foris,in cõſpectu Dei exulta.Non valde lingua exultet,ſed conſcientia exultet.Intrate in cõſpectu eius in exultatione. *Scitote quoniam dominus ipſe eſt Deus.*Quis neſcit quoniam dominus ipſe eſt Deus? Sed de domino dicit,quem non putabant homines Deum.Scitote quoniam dominus ipſe eſt Deus.Dominus ille non vobis vileſcat, quẽ crucifixiſtis, flagellaſtis, ſputis illiniſtis,ſpinis coronaſtis, *Matt.27.* veſte ignominioſa veſtiſtis, in ligno ſuſpendiſtis, clauis confixiſtis, lancea percuſſiſtis, cuſtodes ad ſepulchrum poſuiſtis, Ipſe eſt Deus.Scitote quoniam dominus ipſe eſt Deus. *Ipſe fecit nos,& non ipſi nos.* Ipſe fecit nos. Omnia per ipſum facta ſunt, *Ioan.1.* & ſine ipſo factum eſt nihil.Quid eſt quod exultatis?Quid eſt quod ſuperbitis? Alius vos fecit. Et qui vos fecit, ipſe à vobis patitur.Sed vos ſic vos iactatis & gloriamini & extollitis,quaſi à vobiſmetipſis facti ſitis. Bonũ eſt vobis vt qui fecit vos,perficiat vos.Ipſe fecit nos,& non ipſi nos.Nõ debemus ſuperbire.Totum bonũ quod habemus, ab artifice noſtro habemus: Quod in nobis nos fecimus inde damnamur:quod in nobis ille fecit,inde coronamur,Ipſe fecit nos & non ipſi nos.*Nos autem populus eius,& oues paſcuæ eius.* Oues & ouis, ipſæ oues vna ouis eſt.Quàm amantiſſimum noſtri paſtorem habemus? Dimiſit nonagintanouem, deſcendit quærere vnam,reportat in *Luca 15.*

humeris ſuis redemptam ſanguine ſuo. Securus mortuus eſt paſtor pro oue, qui reſurgens poſſidet ouem. Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. *Intrate portas eius in confeßione.* In portis initium eſt, A confeſſione incipite, Inde Pſalmum in confeſſione, ibi iubilate. Confitemini vos non factos à vobis, laudate eum à quo facti eſtis. Ab illo fit bonum tuum, à quo recedens feciſti malum tuum. Intrate in portas eius in cõfeſſione. Intret grex in portas, non foris remaneat ad lupos. Et quomodo intret? In confeſſione. Porta, id eſt, initium, cõfeſſio tibi

*Pſal.*146. fit. Vnde in alio Pſalmo dicitur, Incipite domino in confeſſione. Quod illic dicit, incipite, hoc appellauit hic portas. Intrate portas eius in confeſſione. Et quid? Quum iam intrauerimus, non confitebimur? Semper confitere, ſemper habes quod confitearis. Difficile eſt in hac vita, vt ſic homo mutetur, vt nihil inueniatur in eo quod reprehendatur. Opus eſt vt tu te reprehẽdas, ne ille reprehẽdat qui dãnaturus eſt. Ergo cùm intraueris in atria confitere. Quando non erit cõfeſſio peccatorum? In illa requie, in illa æqualitate angelorum. Sed videte quid dixerim. Non erit confeſſio peccatorũ. Non dixi, non erit confeſſio, erit enim confeſſio laudis. Semper confiteberis illum Deum, te creaturam: Illum protectorem, te protectum. In illo

*Pſal.*30. quodammodo abſconditus eris, ſicut dictum eſt, Abſcõdes eos in abſcondito vultus tui. *In atria eius in hymnis confeßionum confitemini ei.* In portis confitemini, & in atria quum intraueritis confitemini in hymnis. Hymni laudes ſunt. Quando intras te reprehende, cùm intraueris illum lauda. Aperite mihi portas

*Pſal.*117. iuſtitiæ, dicit in alio Pſalmo, ingrediens in eas confitear domino. Nunquid dixit, quum ingreſſus fuero iam non confitebor? Etiam ingreſſus confitebitur. Quæ enim peccata confitebatur

*Matt.*11. dominus noſter Ieſus Chriſtus quando ait, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ? Illum laudans confitebatur, non ſe accuſans. *Laudate nomen eius, quoniam ſuauis eſt dominus.* Nolite putare quia deficitis in laudando. Laudatio veſtra quaſi manducatio erit. Quantum laudatis, tantum vires acquiritis, & tãtum dulceſcit quem laudatis, Laudate nomen eius quoniam ſuauis eſt dominus. *In æternum miſericordia eius.* Nõ enim cùm te liberauerit deſinet eſſe miſericors. Et vt protegat ſemper in æternam vitam, miſericordiæ eius eſt. In æternum ergo miſericordia eius. *Et vſque in generationem & generationem veritas eius.* Aut omnem generationem accipe quod dictum eſt in generatio-

nerationem & generationem,aut in duabus generationibus, vnam terrenam,alteram cæleſtem.Hæc eſt generatio vna quæ parit mortales, altera quæ parit æternos. Veritas eius & hic eſt & ibi. Noli putare quia hic non eſt veritas eius.Si non hic eſſet veritas eius,non diceret in alio Pſalmo, Veritas de terra orta eſt:Nec ipſa veritas diceret, Ecce ego vobiſcum ſum vſque in conſummationem ſeculi. *Pſal.*84. *Matt.*28.

In Pſalmum C.Enarratio.

PSalmus iſte centeſimus quod habet in primo verſu, hoc in toto corpore eius quærere debemus. *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Nemo ſibi ad impunitatem blandiatur de miſericordia Dei, quia eſt iudicium, Et nemo in melius commutatus exhorreat iudicium Dei, quia præcedit miſericordia Dei. Homines enim quando iudicant aliquando victi miſericordia faciunt contra iuſtitiam,& videtur in eis eſſe miſericordia, & non eſſe iudicium,aliquando verò rigidum volentes tenere iudicium,perdunt miſericordiam. Deus autem nec in bonitate miſericordiæ perdit iudicij ſeueritatem, nec in iudicando cum ſeueritate amittit miſericordiæ bonitatem. Ecce ſi temporibus diſtinguamus hæc duo,miſericordiam & iudicium: fortè enim non ſine cauſa ipſo ordine poſita ſunt,vt non diceret iudicium & miſericordiam, ſed miſericordiam & iudicium.Si ergo per tempora diſtinguamus hæc duo, fortè inuenimus modo tempus eſſe miſericordiæ, futurum autem tempus iudicij.Quomodo eſt primo tempus miſericordiæ? Primo in Deo conſidera, vt & tu quantum ipſe tibi donauerit imiteris patrem. Neque enim arroganter dicimus patrem noſtrum nos debere imitari, quandoquidem dominus ipſe vnicus Dei filius ad hoc nos hortatur dicens, Eſtote ſicut pater veſter cæleſtis,Quum diceret,Diligite inimicos veſtros,orate pro eis qui vos perſequuntur,vt ſitis,inquit,filij patris veſtri qui in cælis eſt,qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Ecce miſericordia.Quando vides iuſtos & iniquos eundẽ ſolẽ intueri,eandẽ lucẽ capere,eoſdẽ fontes bibere,eadem pluuia ſaginari, iiſdem fructibus terræ repleri, ſimiliter aerem iſtum ducere,habere æqualiter bona mundi,noli putare iniuſtum eſſe Deum,qui dat iſta æqualiter iuſtis & iniuſtis. Miſericordiæ tẽpus eſt, nondũ iudicij. Niſi enim primo Deus *Matt.*5.

per miſericordiam parceret, non inueniret quos per iudicium coronaret. Eſt ergo miſericordiæ tempus, quando patientia
Rom. 2. Dei ad pœnitentiam adducit peccantes. Audi Apoſtolũ dicentem vtrunque tempus, & diſtingue & tu: Exiſtimas autem, inquit, ô homo qui iudicas eos qui faciunt ea & eadẽ agis, quoniam tu effugies iudicium Dei? Intẽdite. Videbat enim ſe. Sed cui hoc dicit? Non enim vni homini dicit, ſed generi humano: talia dicebat ſe cõmittere multa mala quotidie, & tamen viuere, nihil mali ibi cõtingere, & putabat aut dormire Deũ, aut res humanas non attendere, aut amare facta hominũ mala. Tollit iſtam cogitationem de corde, ſed bene intelligentibus. Quid ergo ait? Exiſtimas ô homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea, quoniã tu effugies iudicium Dei? Et quaſi diceret, quare facio tãta mala quotidie, & nihil mali mihi con
Rom. 2. tingit? ſecutus oſtendit illi tempus miſericordiæ: An diuitias benignitatis & patientiæ & lõganimitatis eius contemnis? Et vere quia hoc contemnebat, ſed fecit illũ ſolicitum, Ignoras, inquit, quoniã benignitas Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Ecce tempus miſericordiæ Ne autem hoc ille ſemper putaret futurũ, quomodo ſecutus eum terruit? Tu autem, iã tempus iudicij audiſti, audi tempus miſericordiæ. Propter miſericordiam
Ibidem. & iudicium cãtabo tibi domine. Tu autem, inquit, ſecundũ duritiã cordis tui & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Ecce miſericordiã & iudicium cãtabo tibi domine. Sed minatus eſt de iudicio. Nunquid ideo iudicium Dei tantummodo formidandum eſt, & nõ amandũ? Formidãdum malis propter pœnam, amandum bonis propter coronã. Quia ergo terruit malos Apoſtolus in hoc teſtimonio quod commemoraui, audi vbi ſpem dat bonis de iudicio. Seipſum ponit, & dicit & oſtendit & ipſe in ſe tempus miſericordiæ, quia niſi & ipſe inueniret tempus miſericordiæ, qualem illum inueniret in iudicio? Blaſphemum, perſecutorem, iniurioſum. Sic enim dicit, & commendat tempus miſericordiæ in quo
1. Tim. 1. modò ſumus. Qui prius fui, inquit, blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed miſericordiam cõſecutus ſum. Sed forte ipſe ſolus conſecutus eſt miſericordiã? Audi quomodo nos erigat.
Ibidem. Vt in me, inquit, oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Quid eſt, vt in me oſtenderet omnem longa-

nimi-

nimitatem? Vt vnuſquiſq; peccator & ſceleratus videret,quia Paulus accepit veniam,& nō de ſe deſperaret.Ecce oſtēdit ſe, erexit & alios.Vbi in tempore miſericordiæ.Audi in tempore iudicij quid dicat de bonis, Iterum dicēs de ſe & de aliis, primo miſericordiam conſecutus eſt. Quare?Quia fuit blaſphemus & perſecutor & iniurioſus. Venit dominus vt donaret Paulo,non vt redderet. Nam ſi reddere vellet, quid inueniret quod redderet peccatori,niſi pœnā & ſupplicium?Noluit reddere pœnam,ſed donauit gratiam.Audi quia ille cui donauit, tenet dominum etiā debitorem.Inuenit eum donatorem tempore miſericordiæ,tenet debitorem tēpore iudicij. Quomodo hoc dicit,videte.Ego enim iam immolor dicit, & tempus reſolutionis meæ proximū eſt.Bonū certamen certaui,curſum conſummaui, fidem ſeruaui.Hoc tempore miſericordiæ,audi de iudicio: De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Nō dixit donat,ſed reddet.Quādo donabat miſericors erat,quando reddet iudex erit, quia miſericordiā & iudiciū cātabo tibi domine.Sed donando delicta fecit ſe debitorē coronæ, ibi miſericordiā conſecutus ſum.Miſericors ergo dominus primo,hic autē reddet mihi coronam iuſtitiæ. Vnde reddet? Quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex?Quia bonū certamē certaui, curſum conſummaui fidē ſeruaui.Ideo iuſtus nō poteſt niſi coronare iſta, Inuenit enim iſta quæ coronaret. Anteà verò quid inuenerat, qui prius fui blaſphemus & perſecutor? Iſta donauit, illa coronauit.Donauit hæc tēpore miſericordiæ,coronauit illa tempore iudicij, quia miſericordiā & iudiciū cātabo tibi domine. Sed nunquid ſolus Paulus hoc meruit? Hoc enim dixerā quomodo in illo teſtimonio terruit,ſic in iſto erexit.Cùmdixiſſet, Reddet mihi in illo die iuſtus iudex, non ſolum mihi, inquit, ſed omnibus qui diligunt manifeſtationē & regnum eius. Ergo fratres quoniā habemus tempus miſericordiæ, non nobis blandiamur, non nos dimittamus, non dicamus, ſemper parcit Deus.Ecce feci heri,& pepercit Deus,facio & hodie,& parcit Deus:faciā & cras,quia parcit Deus.Attēdis ad miſericordiā,& nō times iudiciū.Si vis cātare miſericordiā,& iudicium intellige,quia ideo parcit vt corrigaris, non vt in malignitate permaneas. Noli tibi theſaurizare irā in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, quia tēpus miſericordiæ in alio Pſalmo dicitur.Peccatori autē dicit Deus,Vt quid tu enarras iuſtificatio

2.Tim.4. *1.Tim.3.* *2.Tim.4.* *Rom.2.* *Pſal.49.*

nes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tú verò odiſti diſciplinam meam, & abieciſti ſermones meos poſt te. Si videbas furẽ, currebas cũ eo, & cum mœchis portionem tuã ponebas. Sedens aduerſus fratrẽ tuũ detrahebas, & aduerſus filiũ matris tuæ ponebas ſcandalũ. Hæc feciſti & tacui. Vide tempus miſericordiæ. Quid eſt tacui? Nũquid nõ corripui? Sed nõ iudicaui. Quomodo enim tacet qui quotidie clamat in ſcripturis in Euãgelio, in prædicatoribus ſuis? Tacui à ſupplicio, nõ à verbo. Hæc feciſti & tacui. Et quia tacuit Deus, id eſt, non vindicauit, quid ſibi dixit in corde ſuo peccator? Audi, Suſpicat⁹ es, inquit, iniquitatẽ quòd ero tibi ſimilis: id eſt parum eſt quia tu talis eras, & me talẽ putabas. Et cùm oſtendiſſet illi tempus miſericordiæ, terruit de tempore iudicij. Arguã te & ſtatuã te ante faciẽ tuã. Tu te pónis poſt te, ego te ponãante te. Omnis enim qui non vult videre peccata ſua, poſt dorſum ſe ponit, & aliorũ peccata acutè attendit, nõ per diligentiam, ſed per inuidentiam, non volens ſanare ſed accuſare, ſe autem obliuiſcitur. Vnde talibus dominus dicit, Stipulam in oculo fratris tui vides, & trabem in oculo tuo non conſideras? Quia ergo miſericordia & iudicium cantatur nobis, & nos facientes miſericordiam ſecuri expectemus iudiciũ, & ſimus in corpore ipſius, & nos cãtemus eã. Cãtat enim hoc Chriſtus, id eſt, ſi ſolũ caput cãtat, à domino eſt canticũ hoc, ad nos nõ pertinet. Si autem totus Chriſtus, id eſt, caput & corpus eius, eſto in membris eius, adhære illi per fidẽ & per ſpem & per charitatẽ, & in illo canta, in illo exulta, quia & ipſe in te laborat, in te ſitit, in te eſurit & tribulatur. Ille in te adhuc moritur, & tu in illo iã reſurrexiſti. Nam ſi in te nõ moreretur, nollet in te ſibi parci à perſecutore, cùm diceret, Saule Saule, quid me perſequeris? Ergo fratres mei Chriſtus cãtat. Sed quomodo noſtis? Chriſtum aſſiduè commendauimus vobis, & ſcio quia rudia vobis non ſunt, Dominus Chriſtus verbum eſt Dei per quod facta ſunt omnia. Hoc verbũ vt redimeret nos, caro factum eſt, & habitauit in nobis, fact⁹ eſt homo Deus ſuper omnia filius Dei æqualis patri. Ad hoc homo fact⁹ eſt, vt Deus homo mediator eſſet inter homines & Deũ, & recõciliaret longè poſitos, & coniungeret ſeparatos, & reuocaret alienatos, & reduceret peregrinos, ad hoc factus eſt homo. Factus eſt ergo caput Eccleſiæ, habet corpus & membra. Quære membra ipſius. Modo gemunt per vniuerſum orbem terrarum, tũc lætabuntur in fine in corona

Suprà Pſal. 93. *Matt. 7.* *Act. 9.* *Ioan. 1.*

rona

ronâ iuſtitiæ, de qua dicit Paulus, Quam reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Et modo ergo cantemus in ſpe, omnes in vnum collecti. Chriſtum enim induti Chriſtus ſumus cum capite noſtro, quia vtique Abrahæ ſemen ſumus. Apoſtolus hoc dicit: Quia dixi Chriſtus ſumus, Apoſtolus ait, ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecūdū promiſſionē hæredes, Abrahæ ſemen eſtis. Videamus ſi ſemen Abrahæ eſt Chriſtus, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Nō dixit in ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Et nobis dicit, Ergo ſemen Abrahæ eſtis. Manifeſtum eſt quia ad Chriſtū pertinemus. Et quia membra eius & corpus eius ſumus, cum capite noſtro vnus homo ſumus. Cantemus ergo, miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. *Pſallam & intelligam in via immaculata quando venies ad me.* Niſi in via immaculata nō potes pſallere nec intelligere. Si vis intelligere in via immaculata pſalle, id eſt, operare in hilaritate Deo tuo. Quæ eſt via immaculata? Audi ſequentia. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Hæc via immaculata ab innocentia cœpit, in ipſa etiam peruenitur. Quid quæris multa verba? Innocens eſto, & perfeciſti iuſtitiam. Sed quid eſt eſſe innocentem? Duobus enim modis nocet homo quantum in ipſo eſt, aut faciendo miſerum, aut deſerendo miſerum: quia & tu non vis ab alio fieri miſer, & non vis deſeri ab alio ſi miſer fueris. Quis eſt ille qui facit miſeros? Qui infert violentias vel inſidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, coniugia aliena ſolicitat, contumelioſus eſt, & calumnioſus eſt, vult inferre dominis vnde doleant ſtudio maleuolentiæ. Quis eſt qui deſerit miſeros? Qui videt inopem aliquo auxilio egētem, & cùm habeat quomodo præſtet, contemnit, deſpicit, alienat cor ſuum. Quòd ſi iam omnino talis eſſet, vt non opus haberet aliqua miſericordia, ſuperbus eſſet ſi desereret miſerum. Adhuc in tribulatione carnis conſtitutus eſt, neſciens quid ſibi poſſit cras accidere, & deſpicit lacbrymas miſerorum, non eſt innocens. Sed quis eſt innocens? Qui quum alij non nocet, nec ſibi nocet. Qui enim & ſibi nocet, non eſt innocens. Ait aliquis, Ecce non tuli alicui, nec preſſi aliquem, de re mea, de iuſto labore meo bene mihi faciam, conuiuium apparatum habere volo, erogare volo quantum me delectat, bibere cum quibus volo, quantum me delectat. Cui aliquid tuli? Quem preſſi? Quis de me que-

2.Tim.4. *Gal.3.* *Gen.12.*

ſtus eſt? Innocens videtur. Sed ſi ſeipſum corrumpit, ſi tẽplum Dei in ſe euertit, quid expectas, vt in alio faciat miſericordiã, & parcat miſeris? Qui in ſeipſum crudelis eſt, eſſe in alio miſericors poteſt? Tota ergo iuſtitia ad vnũ verbum innocentiæ redigitur. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam, *Pſal.10.* Quando amabat iniquitatem, putabat quod aliis nocebat. Sed vide ſi aliis nocet: qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Sibi ergo prius nocet qui vult aliis nocere: hec deambulat, quia nõ eſt vbi anguſtias non patitur, Arcta omnis malitia, ſola innocentia lata eſt Vbi deambulabat? Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Medium domus ſuæ, aut ipſam Eccleſiam dicit, Chriſtus enim in ea deambulabat, aut cor ſuũ: domus enim noſtra interior, cor noſtrũ eſt, vt hec expoſuerit quod ſuperius dixit, In innocentia cordis mei. Quæ eſt innocentia cordis ſui? Medium domus ſuæ. Hanc domum quiſquis habet malam, pellitur ab illa foris. Quiſquis enim in corde premitur mala conſcientia, quomodo quiſquis ab ſtillicidio exit de domo ſua, aut à fumo. nõ ibi ſe patitur habitare: ſic qui non habet quietum cor, habitare in corde ſuo libẽter non poteſt. Tales foras exeunt à ſeipſis animi intentione, & de his quæ foris ſunt circa corpus delectantur, quietem in nugis, in ſpectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quęrunt. Quare foris voluerunt ſibi bene eſſe? Quia non eſt illis intus bene, vnde gaudeant in conſcientia ſua. Ideo dominus cùm ſanaſſet paralyticum, ait, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. *Matt.12.* Faciat illud anima quæ quaſi paralyſi diſſoluta eſt, in membris bonæ operationis conſtringatur, vt bene operetur. Tollat grabatum ſuum, regat cor ſuum: Iam eat in domum ſuam, intret in conſcientiam ſuam, iam latam inueniet vbi deambulet, & pſallat & intelligat. *Non proponebam ante oculos meos rem malam.* Quid eſt, Non proponebam ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet enim dici quod noſtis de homine qui ab aliquo diligitur: Ante oculos illum habet: & ille qui contemnitur ſic ſolet queri: Non me habet ante oculos. Quid ergo eſt, ante oculos habere? Diligere. Quid eſt non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, non proponebam ante oculos meos rem malam, non diligebam rem malam. Et exponit ipſam rem malam, *Facientes preuaricationes odio habui:* Intendite fratres mei, Si deambuletis cum Chriſto in medio domus eius, id eſt, ſi vel in corde veſtro bene requieſcitis, vel

in

in ipſa Eccleſia bonum iter carpitis in via immaculata, non eos tantùm qui foris ſunt debetis odiſſe præuaricatores, ſed & quoſcunque intus inueneritis. Qui ſunt præuaricatores? Qui oderunt legem Dei, qui audiunt illam & non faciunt, præuaricatores dicuntur. Facientes præuaricationem odio habe, repelle illos à te. Sed odire debes præuaricatores, non homines. *23.q.4.c.* Vnus homo præuaricator, videte quia duo nomina habet, homo & præuaricator. *Duo.* Hominem Deus fecit, præuaricatorem ipſe homo ſe fecit. Ama in illo quod Deus fecit, perſequere in illo quod ipſe ſibi fecit. Cum enim perſecutus fueris præuaricatorem eius, occidis quod homo fecit, & liberatur quod Deus fecit. Facientes præuaricationem odio habui. *Non adhæſit mihi cor prauum.* Quid eſt cor prauum? Cor tortum. Quod eſt cor tortum? Cor non rectum. Quod eſt cor non rectum? Vide quod eſt cor rectum, & ibi inuenis quod eſt cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, quia omnia quæ vult Deus ipſe vult. Intendite, Orat aliquis, vt neſcio quid non eueniat, orat, & non prohibetur. Petat quantum poteſt, ſed contra voluntatem ipſius euenit aliquid, ſubiungat ſe voluntati Dei, non reſiſtat voluntati magnæ: quia & ipſe dominus ſic illud exponit, oſtendens infirmitatem noſtram in ſe quando paſſurus erat, ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. *Matt.26* Non enim verè ille timebat mortem, qui in poteſtate habebat ponendi *Ioan.10.* animam ſuam, & in poteſtate habebat iterum ſumendi eam. Et Paulus Apoſtolus miles ipſius, ſeruus ipſius clamat, Bonũ *2.Tim.4.* certamen certaui, curſum conſummaui fidẽ ſeruaui, de cętero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Exultat quia moriturus eſt, & dominus eius & imperator eius triſtis eſt quia moriturus eſt? Ergo melior ſeruus quàm dominus? Et vbi eſt quod ait ipſe dominus, Sufficit ſeruo, vt ſit ſicut dominus eius, ſufficit diſcipulo, *Matt.10.* vt ſit ſicut magiſter eius? Ecce fortior eſt Paulus ventura morte, & dominus triſtis eſt? Optabam, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Gaudet quia diſſoluitur, vt ſit cũ Chriſto: & ipſe Chri- *Philip.1.* ſtus triſtis eſt, cum quo iſte futurum ſe eſſe lætatur? Sed quid erat illa vox, niſi ſonus infirmitatis noſtræ? Multi adhuc infirmi contriſtantur futura morte, ſed habeant rectum cor, vitent mortem quantum poſſunt: ſed ſi nõ poſſunt dicant quod ipſe dominus nõ propter ſe, ſed propter nos dixit. Quid enim dixit? Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte. Ecce habes

voluntatem humanam expreſſam: vide iam rectum cor. Verum non quod ego volo, ſed quod tu vis pater. Si ergo cor rectum ſequitur Deum, prauũ cor reſiſtit Deo. Aliquid illi contingat aduerſum, clamat, Deus quid tibi feci? Quid commiſi? Quid peccaui? Se iuſtũ vult videri, Deum iniuſtum. Quid tam prauum? Prauum eſt quia tortus eſt, & tortam regulam portat. Corrige te, & inuenies rectum, à quo te deprauaſti. Ille iuſtus, tu iniuſtus: & ideo peruerſus es, quia hominẽ iuſtum dicis & Deum iniuſtum. Quem hominem iuſtũ dicis? Teipſum. Quando enim dicis, quid tibi feci, iuſtũ te putas. Sed reſpondeat tibi Deus, Verum dicis, mihi nihil feciſti, omnia enim tibi feciſti. Si enim mihi aliquid feciſſes, bonum feciſſes. Quicquid enim bene fit, mihi fit, quia ex præcepto meo fit. Quicquid autem mali fit, tibi fit, non mihi fit: quia non facit malus aliquid niſi ſibi, quia hoc non ego iubeo. Tales quãdo videritis fratres corripite, arguite, corrigite. Et ſi non poteſtis corripere aut corrigere, nolite conſentire, vt poſſitis dicere, Non adhæſit mihi cor prauũ. *Cum declinaret à me malignus non cognoſcebam.* Quid eſt, nõ cognoſcebam? Non approbabã, non laudabam, non mihi placebat. Cognoſcere enim inuenimus in ſcripturis aliquando dici pro eo quod eſt placere nobis. Quid enim latet Deum fratres? Nunquid nouit iuſtos, & non nouit iniuſtos? Quid cogitas quod ille neſciat? Non dico quid facis, ſed quid cogitas quod ille neſciat? Non dico quid cogitas, ſed quid cogitaturus es quod ille antè non viderit? Omnia ergo Deus: & tamen in fine, id eſt, in iudicio poſt miſericordiam de quibuſdam dicit, In illa die multi venturi ſunt & dicent, Do-

Matth. 7. mine domine in nomine tuo dæmonia eiecimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus, in nomine tuo manducauimus, & bibimus, & dicam illis, Diſcedite à me operarij iniquitatis non noui vos. Ille nõ nouit aliquem? Sed quid eſt, nõ noui vos? In regula mea non vos agnoſco. Noui enim regulam iuſtitiæ meæ. Non illi congruitis, declinaſtis ab illa, diſtorti eſtis. Ideo & hic dixit, non cognoſcebã Cum declinaret à me malignus non cognoſcebam. Quid eſt, nõ cognoſcebam? Nunquid fortè quia malignus quando obuiam fit iuſto in vico anguſto dicit

Sapien. 1. ſibi quod eſt ſcriptum in Sapientia Salomonis, Grauis eſt nobis etiam ad videndũ, & mutat viam ne videat quem nõ vult? Sed quàm multi ſunt maligni quos videmus, & qui nos vidẽt, & non ſolum non à nobis declinant, ſed currunt ad nos, & aliquando

quando iniquitates ſuas per nos impleri cupiunt, plerunque ſe nobis coniungunt? Plerunque nobis contingit. Quomodo ergo declinant? Declinat à te, qui diſſimilis eſt tibi. Quid eſt declinat à te? Non te ſequitur. Quid eſt non te ſequitur? Non te imitatur. Ergo cum declinaret à me malignus, id eſt, cum mihi diſſimilis eſſet malignus, & vias meas nollet imitari, nollet ſic viuere malignus quomodo me illi propoſui ad imitationem, nō cognoſcebam. Quid eſt, non cognoſcebam? Non quia neſciebam, ſed quia nō approbabam. *Detrahentem proximo ſuo occulte, hunc perſequebar.* Ecce perſecutor bonus, non hominis, ſed peccati. *Superbo oculo & inſatiabili corde, huic non conueſcebar.* Quid eſt, non conueſcebar? Non cum illo manducabam. Attendat charitas veſtra, quia mirum aliquid audituri eſtis. Si non conueſcebatur cum illo, non manducabat: veſci enim, manducare eſt. Cur ergo primo ipſum dominum inuenimus manducaſſe cum ſuperbis, & non cum publicanis illis & peccatoribus? Nam ipſi humiles erāt omnes, cognoſcebant enim languorem ſuum, & medicū requirebant. Cum ipſis ſuperbis Phariſæis inuenimus illū manducaſſe. Nam ſuperbus quidam inuitauerat illum, Ipſe eſt cui diſplicuit, quia mulier peccatrix, quæ erat in ciuitate famoſa, acceſſit ad pedes domini, & ait in corde ſuo, Hic ſi eſſet Propheta, ſciret quæ mulier illi acceſſit ad pedes. Quia talis erat munditia Phariſæorum, vt nemo eos iniquus tangeret. Si quis eos immundus vel modice tetigiſſet exhorrebant, ne quaſi immundos eos faceret tactus immundus. At vbi peccatrix illa, quæ erat in ciuitate famoſa, acceſſit flere ad pedes domini, ille cum videret eam, dixit in corde ſuo: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret quæ mulier illi acceſſit ad pedes. Vnde ſciebat quia Chriſtus neſciuit, niſi inde ſuſpicatus eſt eum neſciſſe, quia eam non à ſe repulit? Quia ſi ipſe eſſet, repelleret à ſe. Dominus autem non ſolum mulierem illam peccatricem nouerat, ſed & illius ſuperbi vulnera medicus inſanabilia videbat. Ait enim cum audiſſet cogitantem, vt oſtenderet illum ſuperbum, Simon habeo aliquid tibi dicere, Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alius quingentos. Cum non haberent vnde redderēt dimiſit ambobus. Quis eum plus dilexit? Et ille cōtra ſe dixit ſententiam, extorquente ſibi confeſſionē veritate: Credo, domine, quia cui plus donauit. Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni, Vides iſtam

Lucæ 7.

mulierem? Intraui in domum tuam, aquam mihi ad pedes non dediſti, Iſta autem lachrymis ſuis rigauit pedes meos: & cætera quæ noſtis. Non opus eſt in aliis propter quæ ad teſtimoniũ adhibuimus diutius immorari. Iſte Phariſæus ſuperbus erat, conueſcebatur cum illo dominus. Quid eſt ergo quod ait, Superbo oculo & inſatiabili corde, huic non conueſcebar? Quid eſt, non conueſcebar? Non cum illo manducabam. Quomodo nobis proponit hæc, quando ipſe non fecit? Ad imitationem ſuam nos hortatur. Videmus eum conuiuatũ eſſe cum ſuperbis, quomodo nos prohibet ne conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter correptionẽ aliquã tenemus nos etiam à fratribus noſtris, & nõ cum eis conuiuamur vt corrigantur. Cum extraneis potius cõuiuamur & cum Paganis, quàm cum his qui nobiſcum erant & nobis adhærent, ſi viderimus eos
1.Cor.5. malè viuere vt erubeſcant, & corrigantur, ſicut dicit Apoſtolus, Si quis nõ obaudit verbo noſtro, per Epiſtolam hunc notate: & nolite commiſceri cum eo, & non vt inimicũ eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem. Facimus hoc plerunq; propter medicinam, & tamen cum extraneis multis & cum impiis ſæpe veſcimur. Quid eſt hoc quod ait, Superbo oculo & inſatiabili corde, huic nõ conueſcebar? Habet epulas ſuas cor pium, habet epulas ſuas cor ſuperbum. Nam propter cibos ipſos cordis ſuperbi, ideo dixit, Inſatiabili corde. Cor ſuperbum vnde paſcitur? Si ſuperbus eſt, inuidus eſt, aliter eſſe non poteſt. Superbia mater inuidẽtiæ eſt, non poteſt niſi generare hanc, & cum illa ſemper eſſe. Omnis ergo ſuperbus, inuidus
Galat.5. eſt: & ſi inuidus eſt, malis alienis paſcitur. Vnde dicit Apoſtolus, Si mordetis & comeditis inuicẽ, videte ne ab inuicem conſumamini. Videtis ergo comedentes, nolite his conueſci, fugite tale conuiuium. Neque enim ſe ſatiant gaudendo de malis alienis, quia inſatiabili corde ſunt. Caue ne capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus paſcebãtur Iudæi quãdo crucifixerunt dominum. Sed quia paſcebãtur tanquam de pœna domini, nam & nos de cruce domini paſcimur, quia corpus ipſius mãducamus, Dicebant enim cùm viderent eum pendentem in cruce inſultantes, quia inſatiabiles corde erãt,
Mat.27. Dicebãt ergo, Si filius Dei eſt, deſcendat de cruce, alios ſaluauit, ſe ſaluare non poteſt. Paſcebantur cibo crudelitatis ſuæ, &
Lucæ 23. ille paſcebatur cibo miſericordiæ ſuæ. Pater, inquit, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Illi ergo habebánt alias epulas,

las, ille alias. Sed quid dictum ſit de menſa ſuperborum, audite, Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipulam, & in retributionem & in ſcandalum. Paſti ſunt, capti ſunt. Quomodo enim aues ad muſcipulam, aut piſces ad hamum non paſcuntur, ſed capiuntur, ſic & ipſi. Habent ergo impij epulas ſuas, habent & pij epulas ſuas. Audi epulas piorum. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, quoniã ipſi ſaturabuntur. Si ergo pius paſcitur cibo iuſtitiæ, & impius ſuperbiæ, non mirum ſi inſatiabilis corde paſcitur cibo iniquitatis. Noli paſci cibo iniquitatis, & non tibi conueſcitur ſuperbus oculo, & inſatiabilis corde. Et vnde tu paſcebaris? Et quid te delectabar, vbi ille tibi non conueſçebatur? *Oculi mei ad fideles terræ*, inquit, *vt conſiderent hi mecum.* Dominus dicit, Oculi mei ſuper fideles terræ, vt conſiderent hi mecum: id eſt, vt mecum ſedeant. Quomodo ſederent? Sedebitis, inquit, ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Iudicãt fideles terræ, de quibus dicitur, Neſcitis quia angelos iudicabimus? Oculi mei ſuper fideles terræ, vt conſiderent hi mecum. *Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.* Mihi ait, non ſibi. Multi enim miniſtrant Euangeliũ, ſed ſibi miniſtrant, quia ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Quid eſt Chriſto miniſtrare? Ea quæ Chriſti ſunt quærere. Equidẽ quando mali annuntiant Euangelium, alij ſaluantur, illi puniuntur. Dictum eſt enim, Quæ dicunt, facite: quę autẽ faciunt, facere nolite. Non timeas ergo quando à malis audis Euangelium, Væ illi qui ſibi miniſtrat: id eſt, qui ſua ibi quærit: Tu Chriſti accipe, Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat. *Non habitauit in medio domus meæ faciens ſuperbiã.* Reuertere ad domũ illã, id eſt, ad cor. Non habitabit in corde meo faciens ſuperbiam, Nullus talis habitabat in corde meo, reſiliebat enim inde. Nemo habitabit in corde meo, niſi mitis & quietus, ſuperbus nõ illic habitabit. Non enim habitat in corde iuſti iniuſtus. Sit à te iuſtus remotus, neſcio quot milibus & mãſionibus, ſimul habitatis, ſi vnũ cor habetis. Non habitabit in medio domus meę faciẽs ſuperbiam. *Loquens iniqua nõ direxit in cõſpectu oculorũ meorum.* Hæc eſt via immaculata, vbi intelligimus quando ad nos veniat dominus, *In matutinis interficiebã omne peccatores terræ.* Hoc obſcurũ eſt, dignamini aduertere. Iam finis Pſalmi eſt, In matutinis interficiebã omnes peccatores terræ. Quare? *Vt diſperdam de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.* Sunt enim in

Pſal. 69. *Matth. 5.* *Matt. 19.* *1. Cor. 6.* *Philip. 2.* *Matt. 23.*

ciuitate domini operātes iniquitatē, & quaſi parcitur eis modo. Quare? Quia miſericordiæ domini tempus eſt, ſed veniet & iudicij, quia ſic cœpit Pſalmus, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Iam enumerauit ſuperius, quia illi non adhæſerunt niſi boni. Malis nō adhæſit, nec delectabatur epulis iniquitatis eorum qui ſibi miniſtrabant non domino, id eſt ſua quærebāt. Et quaſi diceretur illi, & vt quid tales in ciuitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus miſericordiæ eſt, ait. Quid eſt tempus miſericordiæ? Adhuc nōdum reuelatum eſt

1.Cor.4. iudicium. Nox eſt, Apparebit dies, apparebit iudicium. Audi Apoſtolum, Itaq; nolite ante tempus quicquā iudicare. Quid eſt ante tempus? Ante diem. Audi quia ante diem dixerit, Donec veniat dominus, qui & illuminet abſcondita tenebrarum & manifeſtet cogitationes cordis, & tūc laus erit vnicuique à Deo. Nam modo quandiu non vides cor meum, & non video cor tuum, nox eſt. Neſcio quid ab homine petiſti, non accepiſti, contemni te putas, & forte nō contemneris. Cor enim non vides, & cito blaſphemas, in nocte, danda eſt tibi venia errāti. Diligit te homo neſcio quis, & putas quia odit te: aut odit te, & putas quia diligit te. Sed quodlibet ſit, nox eſt. Noli timere, Præſume in Chriſto, in illo habeto diem. Non eſt quid mali de illo ſentias, quia ſecuri ſumus, & certi ſumus, quia falli non poteſt, amat nos, de nobis autem inuicem nondum tam certi ſumus. Deus enim nouit dilectionem noſtram inuicem. Nos autem & ſi diligimus nos inuicem, quis videt qua diſpēſatione à nobis fiant iſta? Quare nemo videt cor? Quia nox eſt. In iſta nocte tētationes abundant, Quaſi de ipſa nocte dixit Pſal-

Pſal.103. mus, Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox, in ea pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Catuli leonū rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi. In nocte quærunt eſcam catuli leonum.

Epheſ.2. Qui ſunt catuli leonum? Principum & poteſtatū aëris huius dæmones & angeli diaboli. Quomodo quærunt ſibi eſcam? Quando tentant. Sed quia nō accedunt, niſi eis Deus dederit poteſtatem, ideo dictum eſt, Quærentes à Deo eſcam ſibi. Pe-

Iob 1. tiit Iob tētandum. Qualem eſcam? Opulentam, pinguem, iuſtum Dei, cui ipſe Deus teſtimonium perhibuit, & ait, Homo ſine querela, verus Dei cultor fuit. Petiuit illum tentandum, quærens à Deo eſcam ſibi, & accepit tentandum, ſed non opprimendum, purgandum verò non euertendum: aut forte nec purgandum, ſed probandum. Tamen & qui tentātur aliquādo

tradun-

traduntur occulto merito ſuo in manus tentatoris, quia traditi ſunt forte in cõcupiſcentias ſuas. Nam diabolus nulli nocet, niſi acceperit poteſtatem à Deo. Sed quando? In nocte. Quid eſt in nocte? In iſto tempore. Cùm autem trãſierit nox, & venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem æternum, iuſti vero in vitam æternam. Nullus illic erit tentator, quia non ſunt illic catuli leonum, quia tranſacta eſt nox. Ideo dominus diſcipulis ſuis ait, Hac nocte poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticum, & ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Quid eſt, vexare ſicut triticum? Quomodo ab homine triticum non manducatur, niſi primo atritum vt panem faciat, ſic neminem manducat diabolus, niſi primo per tribulationem euerterit, conterit vt manducet. Tu autem quando tribularis, ſi maneas granum, non conturberis, nihil tibi contingit. Quomodo quando boues triturant, nunquid in ſolum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula in area. Sed nunquid timendum eſt tritico? Abſit, Non conciditur niſi palea à tritico ſpoliatur, ſuperfluit, & veniet ventilatio, & inueniet puram maſſam. Quem inuenit granũ, mittit in horreum ſuum, & aceruum paleæ comburet igni inextinguibili. Vnde dixit hoc? Quia diem in ſpe habemus, Dies nobis in Chriſto debet eſſe. Nam quandiu inter tẽtationes ſumus, nox eſt. In iſta nocte parcit Deus peccatoribus, vt non illos tollat. Flagellat illos tentationibus vt corrigantur, tolerat illos in ciuitate ſua. Putamus ſemper tolerabit? Si ſemper miſericors eſt, non eſt iudicium? Si autem miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine, modo parcit, tunc iudicabit. Sed quando iudicabit? Cùm tranſieritnox. Ideo dixit, In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ. Quid eſt, in matutinis? Cùm iam dies venerit, nocte tranſacta. In matutinis interficiebã omnes peccatores terrę. Quare eis parcit vſq; ad matutinũ? Quia nox erat. Quid eſt, nox erat? Quia tempus erat parcendi. Parcebat cum corda homnũ eſſent occulta. Vides aliquem male viuere toleras illum, Neſcis enim qualis erit, quia nox eſt. Vtrũ qui hodie male viuit, cras bene viuat: & vtrũ qui hodie bene viuit, cras malus ſit? Nox eſt enim, & omnes tolerat Deus, quia lõganimis eſt. Tolerat, vt cõuertantur ad illũ peccatores. Sed qui nõ ſe correxerint in iſto tẽpore miſericordiæ, interficiẽtur. Et quare interficiẽtur? Vt diſpergãtur de ciuitate domini, de ſocietate Hieruſalẽ, de ſocietate ſanctorũ, de ſocietate Eccleſiæ;

Mat.25.

Lucæ 22.

Matth.3.

Quando autem interficientur? In matutinis. Quid eſt, In matutinis? Cùm nox tranſacta fuerit. Quare modo parcit? Quia tempus miſericordiæ eſt. Quare non ſemper parcit? Quia miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Fratres, nemo ſibi blandiatur, Interficientur omnes operantes iniquitatem. Interficiet eos Chriſtus in matutinis, & diſperdet eos de ciuitate ſua. Sed modo cùm tempus miſericordię eſt, audiant eum. Vbique clamat per legem, per Prophetas, per Pſalmos, per Epiſtolas, per Euangelia. Videte quia nunc tacet, quia parcit, quia erogat miſericordiam, ſed cauete, quia venturum eſt iudicium.

* * *

Finis Secundæ Quinquagenæ.

DIVI

AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PSALMO CENTESIMO PRIMO TRACTATUS INCIPIT.

Sermo primus de prima parte Pſalmi.

ECce vnus pauper orat, & non orat in ſilentio. Licet ergo audire eum, & videre quíſnam ſit. Ne forte ille ſit, de quo dicit Apoſtolus, qui propter vos pauper factus eſt quum diues eſſet, vt illius paupertate vos ditaremini. *2.Cor.8.* Si ergo ipſe eſt, quomodo pauper? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim homines ſunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra, ſed omnia per ipſum facta ſunt. Quid ergo illo ditius, per quem factæ ſunt diuitiæ, illæ etiam quæ non ſunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ diuitiæ, ingenium, memoria, mores, vita, ipſius corporis ſanitas, ſenſus, confirmatióq; membrorum. Etenim quum hæc ſalua ſunt, & pauperes diuites ſunt. Per illum & illæ maiores diuitiæ, fides, pietas, iuſtitia, charitas, caſtitas, mores boni. Nemo enim & has habet, niſi per eum qui iuſtificat impium. *Rom.4.* Ecce quàm diues, Quis enim magis diues, qui habet quod vult alio faciẽte, an qui facit quod vult & alio habente? Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes. Quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quàm dịues. In hoc tam diuite vnde agnituri ſumus hæc verba, Cinerem ſicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miſcebam. *Pſal.101.* Vnde ille Huccine illæ tantæ diuitiæ peruenerunt? Multum illud excelſum,

multum hoc abiectum. Quid faciemus? Quemadmodum iſta ima illis ſummis contemperabimus? Nimis adinuicem longe ſunt. Nondum agnoſco iſtum pauperem. Alius eſt fortaſſe, Sed adhuc quæramus. Vnde enim nobis non videtur ipſe? Mirum ſi interrogas, & non expaueſcis diuitias. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Qui iſta dixit, quum diceret, diues erat, quanto magis ille de quo dicebat, In principio erat verbum. Et non qualecunq; verbum, ſed verbum Deus. Et non vbicunq;, ſed apud Deum. Et non vacans, ſed omnia per ipſum facta ſunt. Cinerem ſicut panem manducauit, & potum ſuum cum fletu commiſcuit. Metuendum eſt ne tantis diuitiis noſtra paupertas faciat iniuriam, Quęre adhuc tamen ne ipſe ſit pauper iſte, quoniam verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Reſpice & illam vocem, Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Attende ancillam iſtam caſtam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem noſtram, vbi ſerui formam indutus eſt, ſemetipſum exinaniens, ne diuitias eius expaueſceres, & ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. Ibi accepit, inquam, formam ſerui. Ibi noſtram indutus eſt paupertatem. Ibi ſe pauperauit. Ibi nos ditauit. Iam ergo propinquamur de illo hæc intelligere. Veruntamen adhuc temere non eſt pronunciandum. Partus virginis eſt lapis ſine manibus de monte præciſus, vbi nullus hominum operatus eſt, nulla transfuſa concupiſcentia, ſed ſola fides accenſa, & verbi caro accepta. Deinde proceſſit ex vtero. Locuti ſunt cæli. Angeli paſtoribus nuntiauerunt. Stella ad adorandum regem Magos traxit. Simeon impletus ſpiritu ſancto infantem Deum in matris manibus agnouit. Acceſſit ætas, non diuinitati ſed carni. Horrent, mirantúrque ſapientiam Dei pueri duodeni, imperiti ſenes. Aut etiam ſi periti ſenes, quid illorum peritia ad verbum Dei? Quid illorum peritia ad ſapientiam Dei? Nónne & periti, †niſi illo ſubueniente, vtique perituri? Creſcit adhuc ætate corporis, venit ad fluuium baptizandus. Baptizator Deum agnoſcit, indignum ſe ſoluendæ calciamenti corrigiæ confitetur. Iam inde, cæci illuminantur, Surdis aperitur auditus, Loquuntur muti, Mundantur leproſi. Stringuntur paralytici, Conualeſcunt languidi, Reſurgunt mortui. Iam quidem in verbi illius per quod facta ſunt omnia compa-

Ioan.1. *Pſal.115.* *Dan.2.* *Luc.2.* *Matt.2.* *Luc.2.* *Mar.1.* *Matt.11.* *Ioan.1.*

†Aliàs, Nónne & peritu ri.

comparatione, diuitiarum agnoſco paupertatem, ſed quàm longè adhuc à cinere & fletu cum potu. Adhuc timeo dicere ipſe eſt, & tamen volo. Sunt enim hic quæ me cogant velle, & rurſus quædam quæ me cogant timere. Ipſe eſt, & non eſt. Ipſe iam in forma ſerui eſt, iam mortalem fragilémque carnem portat, iam moriturus aduenit, & tamen nondum intelligitur in hac egeſtate. Cinerem ſicut panem manducaui, & po- *Pſal.* 101.
tum meum cum fletu miſcebam. Addat ergo paupertatem pau *Philip.* 3.
pertati, & transfiguret in ſe corpus humilitatis noſtræ. Si caput noſtrum, ſimus membra eius, ſint duo in carne vna. Iam enim vt primitus pauper eſſet, formam ſerui accipiens, dimiſit patrem. Qui autem de virgine natus eſt, dimittat & ma- *Phil.* 2.
trem, & adhæreat vxori ſuæ, & ſint duo in carne vna. Ita enim *Luca* 2.
erunt duo & in voce vna, & in illa vna voce iam non mirabi- *Ephe.* 5.
mur noſtram vocem. Cinerem ſicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miſcebam. Dignatus eſt enim habere nos membra. Sunt & pœnitentes in membris eius. Non enim excluſi & ſeparati ſunt ab Eccleſia eius. Nec omnino ſibi adiungeret coniugem, niſi illa voce, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cælorum. Iam ergo audiamus quid o- *Matt.* 4.
ret caput & corpus, ſponſus & ſponſa, Chriſtus & Eccleſia vtrunque vnus. Sed verbum & caro non vtrunque vnum. Pater *Ioan.* 1.
& verbum vtrunque vnum, Chriſtus & Eccleſia vtrunque v- *Ephe.* 4.
nus. Vnus quidem vir perfectus in forma plenitudinis ſuæ, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in agnitionem filij Dei in virum perfectum, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti. Sed donec occurramus, agitur hic paupertas noſtra, agitur hic adhuc labor & gemitus. Gratias miſericordiæ ipſius. Vnde illi labor, vnde illi gemitus verbo, per quod facta ſunt om- *Ioan.* 1.
nia? Si dignatus eſt habere mortem noſtram, non nobis dabit vitam ſuam? In magnam ſpem erexit, cum magna ſpe gemimus. Gemitus habet triſtitiam. Sed eſt gemitus qui habet & gaudium. Ego puto Saram ſterilem lætam genuiſſe, quum pareret, Et nos dicamus, A timore tuo concepimus & parturi- *Eſaiæ* 26.
uimus ſpiritum ſalutis. Audiamus ergo Chriſtum pauperem in nobis, & nobiſcum, & propter nos. Titulus enim ipſe indicat pauperem. Poſtremò putare me ſuſpicatũ, quiſnam ſit iſte pauper. Orationem audiamus, & perſonam agnoſcamus, necibi erres, quando audieris aliquid quod coaptari capiti illius

non poſſit. Ideo prælocutus ſum, vt ſi quid tale audieris, ex infirmitate corporis aduertas ſonare, & vocẽ membrorũ agnoſcas in capite. *Oratio inopis, hoc habet titulus, cum angeretur, & in conſpectu domini effudit precem ſuam.* Ipſe ille pauper eſt qui ali-
Pſal. 60. bi dicit, A finibus terrę ad te clamaui, cùm angeretur cor meũ. Iſte ipſe pauper eſt, quia idẽ ipſe Chriſtus eſt, qui ſe apud Pro-
Eſaiæ 61. phetam, & ſponſum dixit, & ſponſam: Sicut ſponſo alligauit mihi mitram, & ſicut ſponſam induit me ornamento. Se dixit ſponſum, ſe dixit ſponſam. Vnde hoc, niſi quia ſponſum pro-
Epheſ. 5. pter caput, ſponſam propter corpus? Vox ergo vna, quia caro vna. Audiamus, & potius in his vocibus nos quoque agnoſcamus. Et ſi nos extrà eſſe viderimus, ibi eſſe laboremus.

Pſal. 142. E*Xaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat.* Hoc eſt, exaudi domine orationem meam, quod eſt, clamor meus ad te perueniat. In geminatione affectus petentis eſt. *Ne auertas faciem tuam à me.* Quando Deus à filio faciem auertit? Quando pater à Chriſto? Sed propter membrorum paupertatem, ne auertas faciem tuam à me. *In quacunque die tribulor inclina aurem tuam ad me.* Tribulor enim deorſum, tu autem es ſurſum, Si enim me extollo, lõgè fis: ſi me humilio, inclinas aurem tuam ad me. Sed quid eſt, in quacunque die tribulor? Nunc enim non tribulatur? Aut iſta diceret, niſi tribularetur? Sufficeret ergo, Inclina aurem tuam ad me quoniam tribulor. In quacunque die tri-
1. Cor. 12. bulor inclina aurem tuam ad me. Tanquam vnitas corporis. ſi patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, Tribularis tu hodie, ego tribulor: tribulatur alius craſtino, ego tribulor. Poſt iſtam generationem alij poſteri, qui ſuccedunt poſteris tribulantur, ego tribulor vſque in finem ſeculi. Quicunque in meo corpore tribulantur, ego tribulor. In quacunque ergo die tribulor inclina aurem tuam ad me. *In*
Pſal. 13. *quacunque die inuocauero te, cito exaudi me.* Hoc idem eſt. Iam nunc inuoco, ſed in quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Orauit Petrus, orauit Paulus, orauerunt & cæteri Apoſtoli, orauerunt fideles temporibus illis, orauerunt fideles conſequentibus temporibus, orauerunt fideles martyrum temporibus, orant fideles noſtris temporibus, orabunt fideles poſterorum temporibus. In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Cito exaudi, iam enim hoc rogo quod dare vis, Non terrena quaſi terrenus, ſed ex prima captiuitate iam redem-

ptus

ptus regnum cælorum deſidero. Cito exaudi me. nō enim niſi tali deſiderio dixiſti, Adhuc te loquente dicam, ecce aſſum. In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Vnde inuocas? De qua tribulatione? De qua egeſtate? O pauper ante ianuam diuitis Dei, quo deſiderio mendicas? Qua inopia requiris? Qua egeſtate pulſas vt aperiatur tibi? Dic, audiamus iſtam ipſam egeſtatem, in illa & noſipſos inueniamus, & tecum rogemus: audi & agnoſce ſi potes. *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei.* O dies, ſi dies: vbi enim dies auditur, lux intelligitur. Sed defecerunt ſicut fumus dies mei, Dies mei, tempora mea. Vnde ſicut fumus, niſi propter elationem ſuperbiæ? Tales dies dignus fuit accipere ſuperbus Adam, vnde carnem Chriſtus accepit. Ergo in Adam Chriſtus, & Adam in Chriſto. Liberauit profectò & à diebus fumi, qui dignatus eſt habere vocem dierum fumi. Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. Videte fumum ſuperbiæ ſimilem, aſcendentem, tumeſcentem, vaneſcentem: merito ergo deficientem, non vtique permanentem. Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. *Et oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt.* Et ipſa oſſa mea, & ipſa fortitudo mea non ſine tribulatione, non ſine vſtione. Oſſa corporis Chriſti, fortitudo corporis Chriſti, vbi maior quàm in ſanctis Apoſtolis? Et tamen vide oſſa frigi. Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Fortes ſunt fideles boni, intellectores & prædicatores verbi, viuentes vt loquūtur, loquentes vt audiunt. Fortes planè ſunt, ſed omnes qui ſcādala patiuntur, frixorium ipſorum ſunt. Eſt enim ibi charitas & magis in oſſibus. Interiora ſunt oſſa omnibus carnibus, & portant omnes carnes. Verùm ſi quiſquam patiatur aliquod ſcandalum & in anima periclitetur, tantum os frigitur, quantum amat. Deſit amor, nemo frigitur: aſſit charitas & ſi membrum compatitur, patiente vno membro, quomodo friguntur qui portant vniuerſa membra? Oſſa mea ſicut in frixorio cōfrixa ſunt. *Percuſſum eſt ſicut fœnum & aruit cor meum.* Reſpice ad Adam, vnde genus humanū. Vnde enim niſi ab illo propagata miſeria eſt? Vnde enim niſi ab illo hæreditaria iſta paupertas? Dicat ergo cum ſpe iam in corpore Chriſti poſitus, ille aliquando in ſuo corpore deſperatus, Percuſſum eſt ſicut fœnum & aruit cor meum: merito, quia omnis caro fœnum. Sed tamen vnde tibi hoc contingit? *Quoniam oblitus ſum mãducare panem meum.* Dederat enim Deus panem præcepti. Nam panis animæ quid niſi verbū Dei? Suggerente

Eſaiæ. 58.

1. Cor. 11. *7. q. 1. ca. Aduerſitas. §. Hinc Auguſtinus.*

2. Cor. 13.

Eſaiæ 40

Gen. 3. ſerpente, præuaricante muliere, tetigit vetitũ, oblitus eſt præceptum. Merito percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus eſt manducare panem ſuum. Oblitus manducare panem, bibit venenum. Percuſſum eſt cor eius, & aruit
Eſaiæ 57. ſicut fœnum. Ipſe eſt ille percuſſus in Eſaia, de quo dicitur, & cui dicitur, Non in æternum tempus iraſcar vobis: ſpiritus enim à me procedit, & omnem flatum ego feci: propter peccatum modicum quid contriſtaui illum, & percuſſi illum, & auerti faciem meam ab illo: merito hic, Ne auertas faciem tuam à me, hoc eſt, à percuſſo, de quo dixiſti, Percuſſi illum: de quo dixiſti, Vias eius vidi, & ſanaui eũ. Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus ſum mãducare panem meum. Modo manduca. Oblitus erat, ſed venit & ipſe panis, in cuius corpore tibi licet recordari vocem obliuionis tuæ, & clamare ex paupertate vt ſumas diuitias. Modo manduca: in eius enim
Ioan. 6. corpore es, qui ait, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi. Oblitus eras manducare panem tuum: ſed iam illo crucifixo,
Pſal. 21. commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ. Poſt obliuionem veniat commemoratio, manducetur panis de cælo vt viuatur, non manna, ſicut illi manducaue-
Ioan. 6. runt & mortui ſunt: panis de quo dicitur, Beati qui eſuriũt &
Matt. 5. ſitiũt iuſtitiam. *A voce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ.* A voce quam intelligo, à voce quam noui probabiliter, à voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum quibus compatior. Multi enim gemũt, gemo & ego, & hoc gemo, quia male gemunt. Amiſit nummũ, gemit: amiſit fidem, non gemit. Ego appendo nummũ & fidem, & inuenio maiorem gemitũ de mala gemente, aut non gemente. Facit fraudem & gaudet. Quo lucro? Quo damno? Acquiſiuit pecuniam, perdidit iuſtitiam. Gemit hinc qui gemere nouit. Qui capiti propinquat, qui rectè hæret corpori Chriſti, gemit inde. Carnales autẽ non inde gemunt, & gemendos ſe faciunt, quia non inde gemunt: Nec eos poſſumus, vel non gemẽtes, vel male gemẽtes cõtemnere: volumus enim eos corrigere, volumus emẽdare, volumus reparare, & quãdo nõ poſſumus gemimus, & cùm gemimus nõ ab ipſis ſeparamur. A voce enim gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ. Adhæſerunt fortes inualidis, adhæſerũt firmi infirmis. Vnde adhæſerunt? A voce gemitus mei, nõ à voce ge-
Rom. 15. mitus illorũ. Qua lege adhæſerũt, niſi qua dictũ eſt, Debemus enim nos firmi infirmitatẽ infirmorũ portare? Adhæſerũt oſſa

mea

mea carni meæ. *Similis factus ſum Pellicano qui habitat in ſolitu-*
dine, factus ſum ſicut Nycticorax qui habitat in parietinis. Vigilaui
& factus ſum ſicut Paſſer ſingularis in tecto. Ecce tres aues, & tria
loca, quid ſibi velint donet dominus vt dicamus. & vt audiatis
vtiliter quod dicitur ſalubriter. Quid ſibi volunt tres aues, &
tria loca? Quæ tres aues? Pellicanus, Nycticorax, & Paſſer: &
tria loca, ſolitudo, parietina, & tectũ. Pellicanus in ſolitudine,
Nycticorax in parietinis. Paſſer in tecto. Primò quid ſit Pellica
nus dicẽdũ eſt. In ea quippe regione naſcitur, vt nobis ignota
hæc auis ſit. Naſcitur in ſolitudinibus, maximè Nili fluminis
in Aegypto. Quælibet hæc auis ſit, quod de illa Pſalmus dice-
re voluit hoc intueamur. Habitat, inquit, in ſolitudine. Quid
quæris formã eius, membra eius, mores eius, vocẽ eius? Quã-
tum tibi Pſalmus dicit, auis eſt in ſolitudine habitans. Nycti-
corax, auis eſt amãs noctem, parietinæ dicũtur, quas vulgo di-
cimus ruinas, vbi parietes ſtant ſine tecto, ſine habitãtibus, ibi
habitat Nycticorax. Iã verò Paſſer & tectum quid ſit noſtis. In
uenio ergo aliquẽ de corpore Chriſti, prædicatorẽ verbi, com
patientem infirmis, quærentẽ lucra Chriſti, reminiſcentẽ do-
mini ſui venturi, ne dicat, Serue nequã & piger dare debueras *Matt.* 25.
pecuniam meam nummulariis. Ex huius diſpenſatoris officio
videamus hæc tria. Venerit inter aliquos vbi Chriſtiani non
ſunt, Pellicanus eſt in ſolitudine. Venerit ad eos qui fuerunt &
ceciderũt, Nycticorax eſt in parietinis. Nõ enim deſerit tene-
bras eorũ qui habitãt in nocte, & ipſos lucrari vult. Veniet ad
eos qui Chriſtiani ſunt quidem habitantes in domo, nõ quaſi
qui non crediderint, aut quod crediderint dimiſerunt, ſed in
eo quod credũt tepidè ambulantes, clamat ad eos Paſſer. Non
in ſolitudine, quia Chriſtiani ſunt: nec in parietinis, quia non
ceciderunt: ſed tamen in tecto ſunt: ſub tecto potius, quia ſub
carne ſunt. Ille ſuper carnem clamat Paſſer qui præcepta Dei
non tacet, nec fit carnalis vt ſubiiciatur tecto. Qui enim in te- *Matt.* 24.
cto eſt nõ deſcẽdat tollere aliquid de domo: & quod in aure au
ditis, prædicate ſuper tecta. Iſtæ tres aues & tria loca: & vnus
homo poteſt habere perſonã trium auiũ, & tres homines poſ-
ſunt habere perſonã triũ auiũ: & tria genera locorũ, tria gene
ra ſunt hominum: tamen ſolitudo, parietinæ, & tectũ, non niſi
tria genera ſunt hominũ. Sed quid de his plurimũ? Ipſum do-
minũ videamus, ne fortè ipſe ſit: & melius ipſe agnoſcatur, &
Pellicanus in ſolitudine, & Nycticorax in parietinis, & Paſſer

ſingularis in tecto. Dicat nobis pauper iſte caput noſtrum pau per voluntate, loquatur pauperibus in neceſſitate. Quid enim dicitur, vel etiam legitur de hac aue, id eſt, pellicano, non taceamus: non aliquid affirmantes temere, ſed tamen nõ tacentes, quod qui ſcripſerunt & legi & dici voluerunt. Vos ſic audire, vt ſi verum eſt congruat, ſi falſum eſt nõ teneatur. Dicuntur hæ aues tanquã colaphis roſtrorũ occidere paruulos filios ſuos, eoſdémque in nido occiſos à ſe lugere per triduũ. Poſtremo dicunt matrem ſeipſam grauiter vulnerare, & ſanguinem ſuũ ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reuiuiſcũt. Fortaſſe hoc verũ, fortaſſe falſum ſit: tamẽ ſi verum eſt quemadmodum illi cõgruat qui nos viuificauit ſanguine ſuo, videte. Congruit illi quòd matris caro viuificat ſanguine ſuo filios ſuos, ſatis congruit. Nam & ipſe gallinã ſe dicit ſuper pullos ſuos, Hie-
*Matt.*23. ruſalem Hieruſalẽ quotiens volui congregare filios tuos, tan quam gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti. Habet enim paternam authoritatem, habet maternum affectum, ſicut & Paulus & pater eſt & mater eſt, non per ſeipſum, ſed per Euan
1.*Cor*.4. gelium: Pater vbi dicit, Etſi habeatis multos pædagogos in
Gal.4. Chriſto, ſed nõ multos patres: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui: Mater autem vbi ait, Filioli mei quos iterũ parturio, donec Chriſtus formetur in vobis. Habet ergo hæc auis, ſi vere ita eſt, magnam ſimilitudinem carnis Chriſti, cuius ſanguine viuificati ſumus. Sed quomodo cõgruat Chri-
Deut.32. ſto, quòd ipſa occidit filios ſuos? an & illi nõ congruit, Ego oc-
Act.9. cidam, & ego viuificabo: ego percutiam, & ego ſanabo? An vero Saulus perſecutor moreretur, niſi de cęlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, niſi illius ſanguine viuificaretur? Sed hoc viderint qui ſcripſerunt, nõ in incerto intellectũ noſtrum conſtituere nos debemus. Hanc autẽ potius in ſolitudine cognoſcamus: hoc enim inde Pſalmus voluit ponere, pellicanus in ſolitudine. Puto enim ego hic intelligi Chriſtum natum de
Luc.2. virgine. Solus enim ſic, ideo ſolitudo. In ſolitudine natus eſt, quia ſolus ita natus. Poſt natiuitatem ventum eſt ad paſſionẽ. A quibus crucifigebatur? Nunquid à ſtantibus? Nunquid à lugentibus? Ergo tanquã in nocte ignorãtiæ ipſorũ, & tanquam in parietinis ruinis ipſorum. Ecce nycticorax & in parietinis amat & noctem: nam niſi amaret, vnde diceret, Pater ignoſce
Luc.23. illis, quia neſciunt quid faciunt? Deinde natus in ſolitudine, quia ſolus ita natus: paſſus in tenebris Iudæorum tanquam in

nocte,

noɔte in præuaricatione tanquam in ruinis. Quid poſtea? Vi-
gilaui: ergo dormieras in parietinis,& dixeras, Ego dormiui. *Pſal.3.*
Quid eſt,ego dormiui?Quia volui dormiui , noctem amando
dormiui:ſed ibi ſequitur,Exurrexi,quia hîc vigilaui. Sed poſt-
eaquàm vigilauit quid egit? Aſcēdit in cælum, factus eſt ſicut *Marc.16*
paſſer volando , id eſt, aſcendendo ſingularis in tecto , id eſt,
in cælo.Ergo pellicanus naſcendo,nycticorax moriendo, paſ-
ſer reſurgendo. Ibi in ſolitudine velut ſolus , hîc in parietinis
velut ab eis occiſus,qui ſtare nó potuerūt in ædificio:hîc verò
iam vigilās & volās ſingularis in tecto, ibi interpellat pro no-
bis. Caput enim noſtrū paſſer eſt, corpus illius turtur. Etenim *Rom 8.*
paſſer inuenit ſibi domū. Quam domū? In cælo eſt:interpellat *Pſal.83.*
pro nobis.Et turtur nidū ſibi. Ecce Eccleſia Dei nidū de ligno
crucis ipſius,vbi ponat pullos ſuos,paruulos ſuos. Vigilaui,&
factus ſum ſicut paſſer ſingularis in tecto. *Tota die exprobrabant
mihi inimici mei, & qui laudabant me, aduerſum me iurabant.* Ore
laudabant,corde inſidias præparabant:audi laudē ipſorū, Ma- *Matt.22.*
giſter,ſcimus quia viā Dei in veritate doces, & perſonam non
accipis:licet tributū dare Cæſari?Quē laudas,ſupplantas.Qua
re,niſi quia qui laudabāt me,aduerſum me iurabāt?Vnde au-
tem hoc opprobriū, niſi quia veni facere mēbra mea peccato-
res,vt agēdo pœnitentiā ſint in corpore meo? Inde totum op-
probrium,inde perſecutio. Quare magiſter veſter cum pecca- *Matt.9.*
toribus & publicanis mānducat? Non eſt opus ſanis medicus,
ſed ægrotantibus. Vtinam vos ægrotare noſſetis, vt medicum
quæreretis,non occideretis,&per ſuperbam dementiam falſa
ſanitate periretis. Mihi autē vnde tota die exprobrabant ini-
mici mei?Vnde qui laudabāt me,aduerſum me iurabant? *Quo-
niam cinerem ſicut panem manducaui, & potum meum cum fletu mi-
ſcebam.* Quia hæc genera hominum habere in ſuis membris ſa
nāda voluit & liberāda,inde opprobrium.Hodiéque Pagano-
rum opprobrium,quale in nos eſt?Quid putatis facere fratres,
quid eos putatis dicere nobis? Vos corrumpitis diſciplinā,mo
réſque generis humani peruertitis.Quid inueheris?Dic quam
ob rem? Quid fecimus? Dando,inquit,hominibus pœnitentiæ
locum,promittēdo impunitatē omnium delictorum:ideo ho-
mines mala faciunt ſecuri, ꝙ eis cùm conuerſi fuerint, omnia
dimittuntur.Hinc ergo opprobrium, quoniā cinerē ſicut panē
māducaui,& potum meum cum fletu miſcebā. O qui inſultas,
inuito te ad iſtū panem . Non enim audes te dicere non eſſe

peccatorem, Diſcute conſcientiã tuam, aſcende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te: loquať tibi medulla cordis, vide vtrũ audeas innocẽtiam profiteri. Hic planè ſi ſe reſpexerit cõturbabitur, ſi ſe non palpauerit cõfitebitur. Et quid agis miſer, ſi non erit portus impunitatis? Si ſola fuit peccãdi licentia, & nulla peccatorũ eſt indulgẽtia, vbi eris? Quò ibis? Certè & pro te factũ eſt, vt pauper iſte cinerem ſicut panem mãducaret, & potũ ſuum cum fletu miſceret. Non te iam delectat tale cõuiuium? Sed tamen, inquit, augẽt homines peccata ſpe veniȩ, imò augerẽt peccata deſperatione veniæ. Nónne attendis quàm licentioſa crudelitate viuãt gladiatores? Vnde hoc, niſi iam tanquam ad ferrũ & victimam deſtinati, explere volunt libidinem antequã fundãt ſanguinem? Nónne hoc & tu tibi diceres, Iam peccator ſum, iam iniquus, iam dãnandus, nulla veniæ ſpes eſt. Cur iam non faciam quicquid libet, & ſi non licet? Cur non impleam quantũ poſſum quæcunque deſidero, ſi poſt hæc nõ reſtant niſi ſola tormẽta? Nónne hoc tibi diceres, & deſperatione ipſa peior fieres? Potius ergo te corri
Eſaiæ 46. git, qui indulgentiam promittit, & dicit, Redite præuaricato-
Ezec. 18. res ad cor. Nolo mortem impij, tantũ vt reuertatur & viuat.
& 33. Hoc proculdubiò portu propoſito, deponis vela iniquitatis, conuertis proram, velificas ad iuſtitiam, & ſperas vitã, non negligis medicinam. Nec in hoc tibi diſpliceat Deus, tanquam per iſtam indulgentiæ promiſſionem ſecuros fecerit peccatores. Etenim ne deſperatione homines peius viuerent, promiſit indulgẽtiæ portum. Rurſus ne de ſpe veniæ peius viuerẽt, fecit diem mortis incertũ. prouidentiſſimè vtrunq; cõſtituens, & reuertentes quò recipiãtur, & differentes vnde terreantur. Manduca cinerem velut panem, & potũ tuum cum fletu miſce: per hoc cõuiuium venies ad menſam Dei. Noli deſperare, promiſſa eſt indulgẽtia tibi. Deo gratias, inquit, quia promiſſa eſt, teneo promiſſum Dei. Ergo iam bene viue. Cras, inquis, bene viuam. Indulgẽtiam tibi Deus promiſit, craſtinum diem
Lucæ 12. tibi nemo promiſit, Si malè vixiſti, bene viue iam hodie. Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua. Nõ dico quæ pręparaſti cuius erunt, ſed ſecundũ quod vixiſti, vbi eris? Corrige ergo te vt poſſis in corpore Chriſti habere vocẽ iſtam, quã niſi fallor, libenter agnoſcis: Quoniam cinerẽ ſicut panem manducaui, & potũ meum cũ fletu miſcebam. *A facie iræ & indignationis tuæ quoniam leuaſti, eliſiſti me.* Ipſa eſt illa ira tua dñe in Adam,

ira cùm qua omnes nati ſumus, cui naſcendo cohæſimus, ira de propagine iniquitatis,ira de maſſa peccati:ſecũdum quam dicit Apoſtolus,Fuimus & nos aliquando natura filij iræ,ſicut & cæteri:& vnde dicit dominus, Ira Dei manet ſuper eũ: quia non credidit in vnigenitum filium Dei.Non enim ait,Ira Dei veniet ſuper eum: ſed, manet ſuper eum: quia non tollitur in qua natus eſt. Quare ergo? Et quid ſibi vult vox iſta,quoniam leuaſti,eliſiſti me?Non enim ait,Quoniã leuaſti & eliſiſti me: ſed,quoniã leuaſti,eliſiſti me. Ideo eliſiſti quia leuaſti. Vnde hoc?Homo in honore poſitus,factus eſt ad imaginem Dei.Leuatus in hunc honorem,erectus à puluere,erectus à terra,accepit animam rationalem,præpoſitus eſt rationis ipſius viuacitate,omnibus beſtiis,pecoribus,volatilibus, piſcibus. Quid enim horum habet intelligẽtiæ rationem? Quia nullum horum factum eſt ad imaginem Dei. Quomodo nullum horum habet hunc honorem,ſic nullum horum habet hãc miſeriam. Quid enim pecus plangit de peccato?Quæ auis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei participatio beatæ vitæ,nulli ſtimuli miſeriarũ. Homo autẽ quia factus eſt,qui ſit in beata vita ſi bene vixerit , ideo erit in miſera vita , quia malè vixit: ergo quia leuaſti,eliſiſti me:ideo ſequitur me pœna,quia dediſti mihi liberum arbitrium. Si enim nõ dediſſes liberum arbitrium,& per hanc rationem pecoribus me non faceres meliorem,non me ſequeretur damnatio iuſta peccantẽ:ergo per arbitrium liberum leuaſti me , & per iuſtitiæ iudicium eliſiſti me. *Dies mei ſicut vmbra declinauerunt.* Potuerunt enim eſſe dies tui non declinantes ſi tu à die vero non declinaſſes.Declinaſti,& accepiſti dies declinantes. Quid mirum,ſi dies tui facti ſunt ſimiles tui? Ipſi ſunt enim dies declinãtes quia deuiaſti,qui ſunt dies fumi, quia tumuiſti : ſuprà enim dixerat, Defecerunt ſicut fumus dies mei:& nũc dicit,Dies mei ſicut vmbra declinauerunt.In hac vmbra agnoſcendus eſt dies,in hac vmbra videnda eſt lux, ne poſteà ſera & infructuoſa pœnitentia dicatur,Quid nobis profuit ſuperbia,& diuitiarũ iactãtia quid contulit nobis?Tranſierunt omnia tanquam vmbra:modò dicit, Tranſibunt omnia tanquam vmbra,& tu nõ tranſeas tanquã vmbra.Dies me ſicut vmbra declinauerũt,*Et ego velut fœnum arui.* Quia & ſuprà dixerat, Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor meũ,ſed reuireſcet fœnum irrigatũ ſanguine ſaluatoris.Ergo ſicut fœnum arui ego homo poſt illam præuari-

Epheſ. 2.
*Ioan.*3.
*Geneſ.*1.
Sapien. 5.

cationem, hoc ego iuſto iudicio tuo. Tu autem quid? *Tu vero domine in æternũ permanes.* Mei dies ſicut vmbra declinauerunt, & tu in æternũ permanes. Temporalem ſaluet æternus. Non enim quia ego cecidi, & tu ſenuiſti viges ad me liberandũ, qui viguiſti ad me humiliandum. Tu vero domine in æternũ permanes. *Et memoriale tuũ in generatione & generationem.* Memoriale tuum, quia non obliuiſceris in generationem: nõ vnam,
1. Tim. 4. generationem & generationem. Promiſſioñe quippe habemus vitæ præſentis & futuræ. *Tu exurgens miſereberis Sion, quo-*
Galat. 4. *niam venit tẽpus, vt miſerearis eius.* Quod tẽpus? Cùm autem venit plenitudo tẽporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex mu-
1. Cor. 15. liere, factũ ſub lege. Et vbi Sion? Vt eos qui ſub lege erãt redi
Act. 4. meret. Primitus enim Iudæi, inde autẽ Apoſtoli, inde illi plus quàm quingenti fratres, inde illa deinceps multitudo, cui erat anima vna & cor vnũ in Deum. Ergo tu exurgẽs miſereberis Sion, quoniam venit tẽpus vt miſerearis eius, quoniam venit
1. Cor. 6. tempus. Quod tempus? Ecce nunc tẽpus acceptabile, ecce nũc dies ſalutis. Quis hoc dicit? Seruus Dei Paulus ædificator, qui
1. Cor. 3. dicebat, Dei ædificiũ eſtis: qui dicebat, Sicut ſapiens architectus fundamentum poſui, & fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Ergo & hîc quid dicit? *Quoniam beneplacitum habuerunt ſerui tui in lapides eius.* In lapides cuius? In lapides Sion. Sed ſunt ibi & nõ lapides: Cuius non lapides? Ergo quid ſequitur? *Et pulueris eius miſerebuntur.* Agnoſcamus lapides in Sion, agnoſcamus puluerem in Sion. Non enim dicit, lapidum eius miſerebuntur: ſed quid ait? Quoniã beneplacitum habuerũt ſerui tui in lapides eius, & pulueris eius miſerebuntur. Beneplacitum habuerunt in lapides eius, pulueris autem miſerebũtur. Intelligo lapides Sion omnes Prophetas, ibi præmiſſa eſt vox prædicationis, inde aſſumptũ eſt euãgelicum officiũ, per illud præconium cognitus eſt Chriſtus. Ergo ſerui tui beneplacitũ habuerunt in lapides Sion. Sed illi præuaricatores recedẽtes à domino, maliſque factis ſuis offendentes creatorem, in terrã vnde ſumpti ſunt redierunt, puluis facti ſunt, impij facti ſunt: de quibus di-
Pſal. 1. citur, Non ſic impij non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Sed expecta dominum, ſuſtine dominum, patiens eſto dominum, non irruat vẽtus, & auferat hunc puluerem à facie terræ. Veniant veniant ſerui tui, agnoſcant
Geneſ. 1. in lapidibus eloquia tua, miſereantur pulueris Sion, formetur homo

homo ad imaginem tuã, dicat puluis ne pereat, memento quia puluis ſumus. [Dum enim ſacerdotes & Prophetæ peccatores adhortãtur,] pulueris eius miſerebuntur. Hoc de Sion. Nunquid non erat puluis qui dominum crucifixit? Quod peius eſt, puluis de parietinis ruinarũ. Puluis erat prorſus: veruntamen non fruſtra de puluere dictũ erat, Pater ignoſce illis, quia ne ſciunt quid faciunt. De illo puluere venit paries tot miliũ credentium, & pretia rerum ſuarũ ad pedes Apoſtolorum ponentium. Ergo extitit de illo puluere humanitas, & formata, & formoſa. Quis enim de gentibus ſic? Quàm paucos miramur hoc feciſſe ad illorũ tot milia? Subitò primò tria milia, poſteà quinque milia: omnes in vnitate viuẽtes, omnes venditarum rerum ſuarũ pretia ad pedes Apoſtolorum ponentes, vt diſtribueretur vnicuiq; prout cuique opus erat, quibus erat anima vna & cor vnum in Deum. Quis hoc fecit etiã de iſto puluere, niſi qui & ipſum Adam fecit ex puluere? Hoc ergo de Sion, ſed non tantũ in Sion. Quid igitur ſequitur? *Et timebũt gẽtes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriã tuam.* Iam quoniam miſertus eſt Sion, iam quoniã ſerui tui beneplacitum habuerunt in lapides eius, cognoſcendo fundamẽtum Apoſtolorũ & Prophetarum, iam quoniam miſerti ſunt pulueris eius, vt formaretur vel potius reformaretur homo viuus ex puluere, hinc prædicatio creuit in gentibus. Timeant nomen tuum gentes, & omnes reges terræ gloriam tuam. Veniat & alius paries de gentibus, agnoſcatur lapis angularis: ibi hę reãt duo de diuerſo venientes, ſed iam non aduerſa ſentientes. *Quoniam ædificauit dominus Sion.* Hoc agitur nunc, Eia lapides viui in ſtructuram currite, non in ruinã: Aedificatur Sion, cauete parietinas: ædificatur turris, cauete diluuium: ædificatur arca, obſeruate diluuium. Hoc agitur nunc, quoniã ædificauit dominus Sion. Sed ædificata Sion, nunc quid fiet? *Et videbitur*, inquit, *in gloria ſua.* Vt ædificaret Sion, & vt eſſet fundamentum in Sion, viſus eſt à Sion, ſed non in gloria ſua: Vidimus eum, & nõ habebat ſpeciem neq; decorem. At verò cùm venerit iudicare cum angelis ſuis, quando congregabuntur ante eum omnes gentes, quando oues ad dexteram, hœdi ad ſiniſtram ſeparabuntur, nónne tunc videbũt in quem pupugerunt? Et cõfundentur ſerò, qui prima pœnitẽtia & ſalubri cõfundi noluerũt. Aedificabit dominus Siõ, & videbitur in gloria ſua, quia in illa primò viſus eſt in infirmitate ſua. *Et reſpexit in orationem humilium, &*

Lucæ 23. *Act. 2. & 4.* *Geneſ. 2.* *Epheſ. 2.* *Eſaie 53.* *Mat. 25.* *Zach. 12.*

non deſpexit deprecationẽ eorum. In ædificatione Sion hoc agitur modo, ædificantes Sion orãt & gemunt. Ille vnus pauper, quot pauperes multi, quia millia in tot gentibus: vnus, quia vnitas pacis Eccleſiæ. Ipſe vnus, ipſe multi. Vnus propter charitatẽ, multi propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur. Nunc ſi quis aliquid aliter erat, & aliter ſe habebat, mãducet cinerem ſicut panem, & potum ſuum cum fletu commiſceat. Nunc tempus eſt cum ædificatur Sion, nunc intrant lapides in ſtructuram. Perfecto ædificio & dedicata domo quid curris ſe-
Matt.25. rò quæſiturus, inaniter petiturus, fruſtra pulſaturus, foris remanſurus cum quinque virginibus fatuis? Nunc ergo curre, Reſpexit enim in orationem humilium, & non deſpexit precem eorum. *Scribãtur hæc in generationem alteram*. Quando hæc ſcribebantur, hæc non ita proderant eis inter quos ſcribebantur. Scribebãtur enim ad prophetandũ nouum teſtamentum, inter homines qui viuebant ex veteri teſtamento. Sed & illud vetus teſtamẽtum Deus dederat, & in illa terra promiſſionis populum ſuum collocauerat. Sed quoniã memoriale tuum in generatione & generationẽ, non iniquorum eſt, ſed iuſtorum. In vna generatione pertinet ad vetus teſtamẽtum: in alia autem generatione pertinet ad nouũ teſtamentum. Et quia hoc quod prophetatum eſt, nouum teſtamentum pronunciat hæc, Scribantur hæc, inquit, in generationem alteram, & populus qui creabitur laudabit dominũ: Non populus qui creatus eſt, ſed populus qui creabitur. Quid euidẽtius fratres mei, quàm
2.Cor.5. hic prædicta eſt illa creatura, de qua dicit Apoſtolus, Si qua igitur in Chriſto noua creatura: vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua, omnia auté ex Deo. Quid eſt, omnia autem ex Deo? Et vetera & noua, quia memoriale tuũ in generatione & generationem. *Et populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniam proſpexit de alto ſancto ſuo*. Proſpexit ex alto, vt veniret ad humiles: & ex alto factus eſt humilis, vt exaltaret humiles.

Concio ſecunda de ſecunda parte Pſalmi.

HEſterno die audiuimus cuiuſdam pauperis gemitum in oratione, eumq; eſſe cognouimus, qui propter nos pauper factus eſt cum diues eſſet, vt illius paupertate nos ditaremur, eiq; membra cohærẽtia & per ſuum caput loquentia vidimus. Vidimus enim ibi & noſipſos, ſi tamé per eius gratiam aliquid & nos. Finita autẽ iam erant verba gemituũ, & cœperant conſolationũ. Sed ea finiri heſterno die tractãdo minimè potue-

potuerunt: in iis quæ reſtāt, audiamus hodie non iam gementem pauperem, ſed gaudentem. Ideo gaudentem, quia ſperantem: ideo ſperantē, quia non de ſe præſumentē. Prænunciauit felicitatē rerum humanarū in ſcripturis Dei, & adiecit, Scribantur hæc in generationē alteram, & populus qui creabitur laudabit dominū: Quoniā proſpexit ex alto ſancto ſuo. Huc uſq; ſermo heſternus perductus eſt: videte quæ ſequātur, *Dominus de cælo in terram proſpexit, Vt audiret gemitum cōpeditorum, vt ſoluat filios mortificatorū.* Inuenimus in alio pſalmo dictum, *Pſal. 78.* Intret in cōſpectum tuum gemitus compeditorū: & in eo loco dictum, vbi vox martyrum intelligebatur. Vnde martyres compediti? Nónne catenati potius quàm compediti? Ductos enim ſanctos Dei martyres poſt iudices, per prouincias circūeuntes in catenas nouimus miſſos, in cōpedes autē non nouimus. Agnoſcuntur & cōpedes diſciplinæ Dei & timoris eius: de quo dictum eſt, Initium ſapientiæ timor domini. Per hunc *Eccleſ. 1.* enim timorem non timuerūt ſerui Dei eos qui corpus occidunt, animā autem non poſſunt occidere, quia eum timebant *Matt. 10.* qui habet poteſtatē & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Niſi enim compedibus timoris huius ligati eſſent martyres, quādo illa omnia dura & moleſta ſuſtinerēt à perſecutoribus ſuis, cum eis liberū fuerit facere quod cogebātur & euadere quod patiebātur? Sed alligauerat eos dominus iſtis compedibus duris quidem & moleſtis ad tēpus, ſed tolerandis propter promiſſa eius: cui dicitur, Propter verba labiorū tuorum, ego cuſtodiui vias duras. Gemendum quidem eſt in his *Pſal. 16.* cōpedibus ad impetrandā miſericordiam Dei: vnde vox martyrum eſt in alio pſalmo, Intret in conſpectum tuum gemitus *Pſal. 78.* compeditorū: non tamē euitandæ ſunt tales compedes vt appetatur pernicioſa libertas, & tēporalis vitæ breuiſq; dulcedo, quam ſequatur amaritudo perpetua. Proinde ſcriptura ne recuſemus eſſe cōpediti ſapientiæ, ſic nos alloquitur, Audi fili, *Eccleſ. 6.* & excipe ſententiam meā, & ne abiicias conſilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum: Subiice humerū tuum & porta illam, & ne oderis vincula eius: In omni anima tua accede ad illā, & in omni virtute tua ſerua vias eius: Inueſtiga & inquire & innoteſcet tibi, & continēs factus ne derelinquas eam: In nouiſſimis enim inuenies requiē eius, & conuertetur tibi in lætitiam, & erūt tibi compedes eius in protectionē fortitudinis, & torques illius

in ſtolam gloriæ: decus enim aureũ eſt in illa, & vincula illius fila hyacinthina: ſtolam gloriæ indues eam, & coronã exultationis ſuperpones tibi. Clament ergo cõpediti quãdiu ſunt in vinculis diſciplinæ Dei, in qua ſunt exercitati martyres: ſoluentur compedes & volabunt, & eadem ipſa in ornamentum poſtea conuertentur. Factũ eſt hoc de martyribus. Quid enim perſecutores occidendo fecerũt, niſi vt compedes ſoluerẽtur, & in coronas cõuerterentur? De cælo ergo proſpexit dominus vt audiret gemitũ compeditorũ, vt ſoluat filios mortificatorum. Mortificantur illi, filij autem mortificatorũ qui, niſi nos?
Pſal. 115. Quomodo autẽ ſoluimur nos, niſi cum dicimus ei, Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiã laudis? Soluitur autẽ vnuſquiſque à vinculis cupiditatũ malarũ, vel à nodis peccatorum ſuorum. Remiſſio peccatorũ ſolutio eſt. Quid enim prodeſſet
Ioan. 11. Lazaro, quia proceſſit de monumento, niſi diceretur, Soluite eum & ſinite abire? Ipſe quidem voce de ſepulchro ſuſcitauit, ipſe clamando animã reddidit, ipſe terrenam molem terreno ſepulchro impoſitã vicit, & proceſſit ille victus. Non ergo pedibus propriis, ſed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cum audis hominem pœnitere peccatorũ ſuorum, iam reuixit: cum audis hominẽ confitendo proferre cõſcientiam, iam de ſepulcro eductus eſt, ſed nondum ſolutus eſt. Quãdo
Matt. 16. ſoluitur? A quibus ſoluitur? Quæ ſolueritis, inquit, in terra,
Super Io. erunt ſoluta & in cælo. Meritò per Eccleſiã dari ſolutio pecca
tract. 49. torum poteſt, ſuſcitari autem ipſe mortuus non niſi intus clamante domino poteſt. Hæc enim Deus interius agit. Loquimur ad aures veſtras, vnde ſcimus quid agatur in cordibus veſtris. Quod autem intus agitur, non à nobis, ſed ab illo agitur. Proſpexit ergo vt ſoluat filios mortificatorum. Quorum mortificatorũ audiſtis, quos filios audiſtis. Quid deinde? Quare hoc agitur? Auſculta, *Vt annũtietur in Sion nomen domini*. Primò enim premebatur Eccleſia, quãdo mortificabantur compediti: poſt illas preſſuras annũciatur in Sion nomen dñi, cum magna libertate in ipſa Eccleſia. Ipſa enim Sion, non ille vnus locus primo ſuperbus, poſtea captiuatus, ſed Sion cuius vmbra erat illa Siõ quæ interpretatur ſpeculatio. propterea quia in carne poſiti videmus in priora extẽdentes nos, non ad præſens quod eſt, ſed ad id quod futurũ eſt, ideo ſpeculatio. Omnis enim ſpeculator longe proſpicit. Specula dicitur vbi ponũtur cuſtodes. Fiunt iſtæ ſpeculæ in ſaxis, in mõtibus, in arboribus,

ad hoc

ad hoc vt de loco eminentiore longè videatur.Sion ergo ſpeculatio.Eccleſia ſpeculatio.Vnde ſpeculatio?Lōge videre,hoc eſt ſpeculatio. Labor eſt enim ante me donec introeā in ſanctuarium Dei & intelligā in nouiſſima. Qualis ſpeculatio intelligere in nouiſſima?Tranſire mare videndo,non nauigando,& habitare in extremis maris,id eſt,ibi ponere ſpem in eo, quod erit finito ſeculo.Ergo ſi Eccleſia ſpeculatio,vbi iam annunciatur nomen domini? Non ſolum nomen domini in hac Sion annūciatur, ſed & laus eius,inquit,in Hieruſalē.Et quomodo annunciatur?Audi, *In conueniēdo populus in vnū & regna, vt ſeruiant domino.* Vnde hoc factum,niſi ſanguine mortificatorum?Vnde hoc factum,niſi gemitibus cōpeditorum?Exauditi ergo ſunt qui erant in preſſura & humilitate,vt eſſet noſtris temporibus Eccleſia in tanta gloria quam videmus, vt iam regna quæ perſequebantur,ipſa ſeruiant domino. *Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ.* Cui reſpondit,niſi domino?Quis reſpondit? ſupra videamus,Et laus eius, inquit,in Hieruſalem:In conueniendo populos in vnū & regna,vt ſeruiant domino.Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ. Quæ illi reſpōdit,aut quis ei reſpondit in via fortitudinis ſuæ? Quæramus ergo primo quis reſpondit, & ſic quæramus quæ ſit via fortitudinis eius.Superiora verba indicant reſpondiſſe ei, aut laudem eius,aut Hieruſalem: ſupra enim dixerat, Et laus eius in Hieruſalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt ſeruiant domino. Reſpondit ei, non poſſumus dicere regna,quia reſponderunt dixiſſet.Reſpondit ei,non poſſumus dicere populi,quia & hic reſpōderunt dixiſſet. Quia ergo reſpondit ei,ſingularem numerum quærimus ſuperius, & nō inuenimus,niſi aut laudem eius, aut Hieruſalem. Et quia hoc ambiguum eſt,vtrum laus eius an Hieruſalem, ſecūdum vtrunq; tractemus.Quomodo ei reſpondet laus eius?Quādo ei gratias agunt vocati ab illo. Ille enim vocat,nos reſpōdemus nō voce ſed fide,non lingua ſed vita.Si enim vocat te Deus,& præcipit vt bene viuas,& tu male viuis, vocationi eius non reſpōdes,nec laus eius reſpondet ei de te,quia ſic viuis vt ille non laudetur, ſed potius blaſphemetur per te.Cum autem ſic viuimus vt per nos laudetur Deus,reſpōdit ei laus eius de vocatis & ſanctis eius:reſpondit ei Hieruſalem,Vocata eſt enim & Hieruſalē.Et prima Hieruſalem noluit audire,& dictū eſt ei, Ecce dimittetur vobis domus veſtra deſerta.Hieruſalem Hieruſalem luget, clamat, &

Pſal.72.

Matt.23.

non reſpondetur, quotiens volui congregare filios tuam tanquam gallina pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti, nō reſpondetur. Pluitur deſuper, & pro fructu ſpinæ proferuntur. At vero illa Hieruſalem, de qua dictum eſt, Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis, quoniā multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. reſpōdit ei. Quid eſt reſpondit ei? Nō contempſit vocantem. Quid eſt, reſpondit ei? Ille pluit, illa fructū dedit. Reſpondit ei, ſed vbi? In via fortitudinis ſuæ. Nūquid in ſe? Nam quid eſſet in ſe, aut quam vocem haberet in ſe, de ſe, niſi ſolam vocem peccati, vocem iniquitatis? Excute vocem ipſius, quid inuenis niſi tumultū? Ego dixi domine miſerere mei, ſana animam meam. quia peccaui tibi. Porrò ſi iuſtificata eſt, reſpōdit ei, non ex meritis ſuis, ſed ex manibus ipſius. Vbi? In via fortitudinis ſuæ. Chriſtus eſt, ipſe eſt. Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. Sed ante reſurrectionem nō agnoſcebatur à populo ſuo: Et maximè crucifixus ex infirmitate latuit quis eſſet, donec fortis reſurgendo appareret. Non ei ergo reſpondit Eccleſia in via infirmitatis, ſed in via fortitudinis ſuæ, quia poſt reſurrectionem vocauit Eccleſiam de toto orbe terrarum, iam nō infirmus in cruce, ſed fortis in cælo. Non enim laus fidei Chriſtianorū eſt, quia credunt mortuum Chriſtum, ſed quia credunt reſurrexiſſe Chriſtum. Nā mortuum & Paganus credit, & hoc tibi pro crimine obiicit, quia in mortuum credidiſti. Quæ igitur laus tua? Credere reſurrexiſſe Chriſtum, & ſperare te reſurrecturū eſſe per Chriſtum? hæc eſt laus fidei. Si enim credideris in corde tuo, quia dominus eſt Chriſtus Ieſus, & confeſſus fueris ore tuo, quia Deus ſuſcitauit eum à mortuis, ſaluus eris: non ait, Si confeſſus fueris, quia Deus eum tradidit occidendum: ſed quia eum Deus ſuſcitauit à mortuis, ſi confeſſus fueris tunc ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiā, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Quare autem credimus & mortuū? Quia credere eum reſurrexiſſe non poſſumus, niſi prius mortuū fuiſſe credamus. Quis enim reſurgit, niſi mortuus fuerit? Quis expergiſcitur, niſi prius dormierit? Sed nunquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat? Hæc fides eſt Chriſtianorum. In hac ergo fide in qua cōgregata eſt Eccleſia, multi illi filij deſertè magis quàm eius quæ habet virum: reſpondet ei, Dixit ei laudem ſecūdum eius præcepta in via fortitudinis eius, non in via infirmitatis eius: quomodo ei reſponderit iam ſupra audiſtis, In conueniendo popu-

Eſaiæ 54. *Gal. 4.* *Pſal. 40.* *Ioan. 14.* *2. Cor. 13.* *3. ſen. diſt. 24. Si vero.* *Rom. 10.* *Rom. 8.* *Rom. 10.* *Pſal. 40.* *Eſaiæ. 54.* *Galat. 4.*

populos in vnum & regna, vt ſeruiant domino. In hoc ei ergo reſpondit in vnitate, qui autem non eſt in vnitate non ei reſpondet. Ille enim vnus eſt, Eccleſia vnitas. Nõ reſpondet vni, niſi vnitas: ſed exiſtunt qui dicant, Iam hoc factum eſt, reſpondit ei, in omnibus gẽtibus Eccleſia pariens filios plures, quàm illa quæ habebat virum. Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ: credidit enim Chriſtum reſurrexiſſe, crediderunt in eum omnes gentes: ſed illa Eccleſia quæ fuit omnium gentium, iam non eſt, periit. Hoc dicunr qui in illa nõ ſunt. O impudentem vocem. Illa non eſt, quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo non ſis: nam illa erit, etſi tu non ſis. Hanc vocem abominabilem & deteſtabilem, præſumptionis & falſitatis plenã, nulla veritate ſuffultam, nulla ſapientia illuminatam, nullo ſale cõditam, vanam, temerariam, præcipitem, pernitioſam, præuidit ſpiritus Dei, & tanquam cõtra illos cum annuntiaret vnitatem, In conueniendo populos in vnum & regna, vt ſeruiant domino. Cúmque ſubdidiſſet, reſpondit ei vtiq; laus eius, vtiq; Hieruſalem mater noſtra de peregrinatione reuocãda, fœtoſa cum multis filiis, magis quàm ea quæ habebat virum. Quoniam quidam dicturi erant cõtra, fuit, & non eſt. *Exiguitatem*, inquit, *dierum meorum annũtia mihi*. Quid eſt quòd neſcio qui recedentes à me murmurant contra me? Quid eſt quòd perditi me periſſe contendunt? Certe enim hoc dicunt, quia fui, & non ſum: annuntia mihi exiguitatem dierum meorum. Non à te quæro illos dies æternos: illi ſine fine ſunt, vbi ero, non ipſos quæro: temporales quæro, temporales dies mihi annuntia, Exiguitatem dierum meorum, non æternitatem dierum meorum annuntia mihi. Quamdiu ero in iſto ſeculo, annuntia mihi, propter illos qui dicunt, fuit, & iam non eſt: propter illos qui dicunt, impletæ ſunt ſcripturæ, crediderunt omnes gentes, ſed apoſtatauit & periit Eccleſia de omnibus gentibus. Quid eſt hoc, exiguitatem dierum meorum annuntia mihi? Et annuntiauit, nec vacua fuit iſta. Quis annuntiauit mihi niſi ipſa via? Quomodo annuntiauit? Ecce ego vobiſcum ſum vſque in con ſummationem ſeculi: ſed hic exiſtunt, & dicunt, Vobiſcum ſum, inquit, vſque ad cõſummationem ſeculi, quia nos præuidebat, quia pars Donati erat in terra. Nunquid ipſa eſt, quæ dixit, Exiguitatem dierum meorũ annuntia mihi, ac nõ illa potius quę ſuperius loquebatur. In conueniendo populos in vnũ & regna, vt ſeruiant Domino? Vnde nobis cor dolet? Quia *Matt. 28.*

& Imperatores contra hæreticos leges proponunt:ibi impletum eſt, Et regna vt ſeruiant Domino. Non enim vos filij eſtis illorum mortificatorum, quorum vox cõpeditorum exaudita eſt à Domino, Abſit. Nõ hoc indicant facta veſtra, non hoc indicat ſuperbia veſtra, non hoc indicat vanitas veſtra. Non ſapitis & foris eſtis. Sal infatuatum eſtis, ideò & ab hominibus conculcamini: audite quid dicat Eccleſia. Quæ Eccleſia? Quæ congregauit populos in vnum. Quæ eccleſia? Quæ congregauit regna vt ſeruiãt Domino, Mota vocib. veſtris & falſis opinionib. veſtris, quærit à Deo vt exiguitatẽ dierũ ſuorũ annuntiet ſibi, & inuenit Dominũ dixiſſe: Ecce ego vobiſcũ ſum vſq; in cõſummationem ſeculi. Hic vos dicitis, De nobis dixit, Nos ſumus, nos erimus vſq; in cõſummationẽ ſeculi: interrogetur ipſe Chriſtus, cui dictum eſt, Exiguitatẽ dierum meorum annuntia mihi. Et prædicabitur, inquit, hoc Euangelium in vniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quid eſt quod dicebas, hoc certe fuit & periit? Dominum audi annunciantem exiguitatem dierum meorum. Prædicabitur, inquit, hoc Euangeliũ. Vbi? in toto orbe terrarũ. Quibus? In teſtimonium omnibus gentibus. Quid poſtea? Et tunc veniet finis. Non vides adhuc eſſe gentes, in quibus nondum eſt prædicatum Euangelium? Cum ergo neceſſe ſit impleri quod Dominus dixit, Exiguitatem dierum meorũ annuntiabis Eccleſiæ, vt prædicetur hoc Euangelium in omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quid eſt quod dicis iam periſſe Eccleſiam de omnibus gentibus, quãdo ad hoc prædicatur Euangelium, vt poſſit eſſe in omnibus gentibus? Ergo vſq; in finẽ ſeculi. Eccleſia in omnibus gentibus, & ipſa eſt exiguitas dierum, quia exiguũ eſt omne qđ finitur, vt iã in æternitatẽ ab iſta exiguitate trãſeatur. Pereãt hæretici, pereãt qđ ſunt, & inueniãtur vt ſint qđ nõ ſunt. Exiguitas dierũ vſq; in finẽ ſeculi erit. Exiguitas dierũ ideo quia totũ hoc tempus, nõ dico ab hoc hodierno die vſq; in finem ſeculi, ſed ab Adam vſq; in finem ſeculi exigua gutta eſt comparata æternitati. Nõ ergo blandiantur ſibi contra me hæretici, quia dixi, Exiguitatem dierũ meorũ, quaſi nõ permãſuram vſq; in finẽ ſeculi: quid enim addidit? *Ne reuoces in dimidiũ dierum meorũ.* Noli quomodo hæretici loquũtur, ſic mecũ agere. Vſq; in finẽ ſeculi me perduc, nõ in dimidium dierũ meorũ: & perfice mihi dies exiguos, vt dones mihi poſtea dies æternos. Quare ergo de exiguitate dierũ requiſiſti?

Marginal notes: *Matt. 5.* (beside "pitis & foris eſtis"); *Matt. 28.* (beside "tiet ſibi"); *Matt. 24.* (beside "cleſiæ, vt prædicetur")

Quare

Quare? Vis audire? *In generatione generationum anni tui.* Ideo ergo de diebus exiguis quæſiui, quia licet vſq; in finem ſeculi durent mecum iſti dies, exigui ſunt in comparatione dierum tuorum, anni enim tui in generatione generationum. Quare non ait, anni tui in ſecula ſeculorũ? ſic enim magis ſolet æternitas ſignificari in ſanctis ſcripturis, ſed ait, In generatione generationum anni tui. Sed quid anni tui? Qui, niſi quò nõ veniunt vt tranſeant? Qui, niſi qui non ideo veniunt vt non ſint? Omnis enim dies in hoc tempore ideo venit vt non ſit, omnis hora, omnis menſis, omnis annus: nihil horum ſtat, antequam veniat erit, cum venerit nõ erit. Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui nõ mutantur, in generatione generationum erunt. Eſt quædam generatio generationum, in illa erunt anni tui. Quæ eſt iſta? Eſt quædam, & ſi bene agnoſcamus in illa erimus, & anni Dei in nobis erunt. Quomodo in nobis erunt? Quomodo ipſe Deus in nobis erit, vnde dictum eſt, Vt ſit Deus omnia in omnibus. Non enim aliud anni Dei, & aliud ipſe Deus, ſed anni Dei, æternitas Dei eſt. Aeternitas ipſa Dei ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile, ibi nihil eſt præteritum, quaſi iam non ſit, nihil eſt futurum, quaſi nondum ſit, ſed non eſt ibi niſi eſt: non eſt ibi fuit & erit, quia & quod fuit, iã non eſt, & quod erit nõdum eſt: ſed quicquid ibi eſt non niſi eſt. Merito ſic miſit Deus famulũ ſuum Moyſen, quæſiuit enim nomen mittentis ſe, requiſiuit & audiuit, nec deſertum eſt deſiderium cõcupiſcentiæ bonæ. Quæſiuit autem non quaſi curioſitate præſumendi, ſed neceſſitate miniſtrandi. Quid, inquit, dicam filiis Iſrael, ſi dixerint mihi, quis te miſit ad nos? Et ille indicans ſe creaturæ creatorem, Deum homini, immortalẽ mortali, æternum temporali: Ego, inquit, ſum qui ſum. Tu diceres ego ſum. Quis? Caius, alius Lucius, alius Marcus. Aliúdne diceres, niſi nomen tuũ diceres? Hoc expectabatur de Deo. Hoc enim erat quæſitum, Quid vocaris? A quo me miſſum eſſe reſpondebo quærentibus? †Ego ſum. Quis? Qui ſum, hoc eſt nomẽ tuum, hoc eſt totũ quod vocaris. Nõ eſſet tibi nomen ipſum eſſe, niſi quicquid aliud eſt tibi cõparatũ, inueniretur nõ eſſe verè. Hoc eſt nomẽ tuum: exprime hoc idem melius: Vade, inquit, & dic filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos, Ego ſum qui ſum: qui eſt miſit me ad vos. Magnũ ecce eſt, magnum eſt. Ad hoc homo quid eſt? Ad illud tã magnum eſt, homo quid eſt quicquid eſt? Quis apprehendat illud eſſe? Quis eius particeps fiat? Quis

1. ſen. diſt. 19. patet ergo.

1. Cor. 15.

5. de trin. cap. 2.

Exod. 3.

†al. Ego ſum qui ſum, ſum, inquis, hoc eſt, &c.

anhelet? Quis aſpiret? Quis ibi ſe eſſe poſſe præſumat? Noli deſperare humana fragilitas, Ego ſum, inquit, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Audiſtis qd ſim apud me, audi & quid ſim propter te. Hæc igitur æternitas vocauit nos, & erupit ex æternitate verbum. Iam æternitas, iam verbum, & nondum tempus, Quare nõdum tempus? Quia factum eſt & tempus. Quomodo factum eſt & tempus? Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. O verbum ante tempora, per quod facta ſunt tempora, natum eſt in tẽpore cũ ſit vita æterna, vocans temporales, faciens æternos. Hæc generatio generationum, generatio enim vadit, & generatio venit. Et videtis generationes hominum ſic eſſe in terra, tanquam in arbore folia, ſed in arbore oliuæ, vel lauri, vel cuiuſcunque alterius quæ toto tempore fronde veſtita eſt: ſic tãquam folia genus humanum terra portat, plena eſt hominibus, ſed cum aliis morientibus alij naſcendo ſuccedunt: ſemper enim arbor illa veſte viridi ornata eſt. Sed ſubter attende quàm multa calces arida folia. Ergo fuit generatio ſub Adam, tranſiit. Nati ſunt inde quidam futuri participes æternitatis Dei etiam illo tempore: inde enim Abel, inde Seth, inde Enoch. Trãſiit illa generatio, venit diluuium, remanſit vna domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipſum Noe, & tres filios eius, & tres nurus eius: in tota enim domo iſta octonaria ſolus vnus peccator inuẽtus eſt. Acceſſit numerus ſuperiori generationi. Deinde de tribus filiis Noe, tanquã de tribus mẽſuris farinæ impletus eſt orbis. Electus eſt Abraham, Iſaac & Iacob, ſancti viri Patriarchæ placuerunt Deo. Dedit & illa generatio ſequentes etiam generantes, dederunt Prophetas, dederunt præcones Dei, Venit etiã poſtea & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, miſit fermentum in tres mẽnſuras farinæ quouſque fermentaretur totum. Temporibus in terra carnis illius fuerunt Apoſtoli, fuerunt ſancti, poſt illos alij ſancti: & nunc in nomine Chriſti quicunq; ſunt ſancti, & poſt nos quicunque erunt: & vſque in finem ſeculi quicunque ſancti. De tot generationibus colliges omnes ſanctas proles omnium generationum, & facies inde vnam generationem. In iſta generatione generationum anni tui, id eſt, æternitas illa in illa generatione erit, quæ de omnibus generationibus colligitur, & in vnam redigitur, ipſa particeps erit æternitatis tuæ. Cæteræ generationes implendis temporibus generantur, ex quibus illa in æternum regeneratur, mutata viuifi-

Ioan. 1. *Eccle. 1.* *Gen. 4.* *Gen. 9.* *Matt. 13.*

viuificabitur,erit idonea portare te,vires accipiens à te.In generatione generationum anni tui. *In principio terrã tu fundaſti Domine.*Noui æternitatem tuam,quia præcedis omnia quæ feciſti.Principio tu domine terram fundaſti.*Et opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes,& omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu vero idem ipſe es.* Tu quis es? Idem ipſe es. Tu qui dixiſti, Ego ſum qui ſum, idem ipſe es. Et quamuis etiam ipſa non eſſent niſi ex te,& per te,& in te,tamen non quod ipſe es: tu vero idem ipſe es, *Et anni tui non deficient.*Illi anni non deficient, illi anni tui qui erunt in generatione generationum, non deficient.Hæc ergo ſciens,exiguitatem dierum meorum quærerem à te,niſi ſcirem omnes diesſeculi ab initio vſque in finem exiguos eſſe in comparatione æternitatis tuæ.Noui ergo vnde interrogauerim: non ſe extollant Hæretici, quaſi exigui dies fuerint Eccleſiæ toto orbe diffuſæ:nam & vſque in finem cum ſint, exigui ſunt. Quare exigui ſunt? Quoniam quandoque finiendi ſunt. Anni illi qui erunt in generatione generationum, hi amandi, hi deſiderandi, his ſuſpirandum, propter hos in vnitate permanendum, propter hos quicquid Hæreticorum mali eſt deuitandum, propter hos perditis reſpondendum, propter hos lucrandi qui errauerunt, & reuocandi qui perierant: illic debet eſſe deſiderium. Sed tamen vt verboſis, vt male garrulis, vt calumnioſis ſuſurrantibus detractoribus reſpondeam, ideo mihi annuntia exiguitatem dierum meorum, & ne me reuoces in dimidium dierum meorum, vt antè me auferas de terra quàm totus orbis Euangelio repleatur, contra reſponſionem domini mei dicentis, Oportet prædicari Euangelium hoc in toto orbe terrarum in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis,Quid ad hoc fratres? Plana ſunt,manifeſta ſunt: Deus fundauit terram, ſcimus, opera manuum eius ſunt cæli.Ne putetis enim quaſi aliud Deum facere manu, aliud verbo: quod facit verbo hoc facit manu, non enim diſtinctus eſt corporeis membris, qui dixit, Ego ſum qui ſum.Et forte verbum eius eſt manus eius, certe manus eius eſt virtus eius:quia enim dictum eſt, Fiat firmamentum,& factum eſt firmamentũ,verbo intelligitur feciſſe:quia vero dixit, Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtrã,quaſi manu videtur feciſſe:audi ergo, Opera manuum tuarum ſunt cæli.Ecce quod verbo fecit,vtiq; etiam manibus

Heb 1. *Exod.3.* *Matt.24.* *Heb.1.* *Exod.3.*

fecit, quia virtute ſua fecit, quia poteſtate ſua fecit. Attēde potius quid fecerit, & noli quærere quomodo fecerit. Multum eſt enim te cōprehēdere quomodo fecerit, cū teipſum ſic fecerit, vt prius ſis ſeruus obediēs, & poſteà fortaſſe amicus intelligēs. Ergo opera manuū tuarum ſunt cæli: ipſi peribunt, tu autē permanes: apertè dixit hoc Apoſtolus Petrus, Cæli erant olim de aqua, & per aquā conſtituti Dei verbo, per quod qui factus eſt mūdus ab aqua mundatus deperiit. Terra autē & cæli, qui nūc ſunt eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruādi. Iam ergo dixit periſſe cælos per diluuiū, periſſe autē nouimus cælos ſecūdum quantitatē & ſpatia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam iſtā capacitatē vbi aues volitant, occupauit, ac ſic vtique cæli perierunt propinqui terris, cæli ſecundum quod dicuntur aues cæli. Sunt autem & cæli cælorum ſuperiores in firmamento: ſed vtrum & ipſi perituri ſint igne, an hi ſoli cæli, qui etiā diluuio perierunt, diſceptatio eſt aliquantò ſcrupuloſior inter doctos, nec facilè, maximè in anguſtia temporis, explicari poteſt. Dimittamus ergo eam vel differamus: nouerimus tamen perire iſta, Deum manere. Etſi manent quædam cum Deo quæ facta ſunt à Deo, non manent in ſe ſed in Deo, non recedendo à Deo. Quid enim? Dicturi ſumus fratres quòd angeli perituri ſunt igne, quo incendetur mundus? Abſit. Sed quid? Dicemus ꝙ angelos Deus non fecerit? Abſit. Sed quid dicemus? Et vnde eſſent, ſi non ab illo facti eſſent? Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mādauit & creata ſunt. Dictum eſt enim hoc cum operum eius cōmemoratio fieret in quibus & angeli nominati ſunt. Erunt ergo cum illo angeli etiam mundo igne flagrante: & erit incendium mundi, non incendens ſanctos Dei. Quod fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mundus iuſtis in trinitate ſignatis. Forte hic cælos etiam non importune intelligimus ipſos iuſtos ſanctos Dei, in quibus manens Deus intonuit præceptis, coruſcauit miraculis, imbrificauit terram ſapiētia veritatis. Cæli enim enarrauerunt gloriam Dei. Sed nunquid etiam ipſi peribunt? An ſecundum quendam modum peribunt? Secundum quem modum? Secundum veſtimētum. Quid eſt, ſecundum veſtimentum? Secundum corpus. Veſtimentum enim animæ corpus: dominus enim veſtimentum nominauit, vbi ait, Nónne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum? Quomodo ergo perit veſtimentum? Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem

2. Pet. 3. *Pſal. 32.* *Dan. 5.* *Pſal. 18.* *Matt. 6.* *1. Cor. 4.*

in diem. Ergo ipſi peribunt, ſed ſecundum corpus, tu autẽ permanes. Si ergo ſecundum corpus peribũt, vbi reſurrectio mortuorum? Vbi exemplum mẽbrorum quod præceſſit in capite? Vbi? Vis audire? Mutabitur. Non tale erit, quale fuit: Audi Apoſtolum dicentem, Et mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Quomodo immutabimur? Seminatur corpus animale ſurget corpus ſpiritale. Ergo ſeminatur mortale, reſurget immortale. Ergo ſeminatur corruptibile, reſurget incorruptibile. Mutationẽ itaque expectamus, ita peribunt cæli, & immutabuntur cæli. Sed fortaſſe ſanctorum corpora nõ rectè dicuntur cæli: ſi non portant Deum non ſunt cæli. Et vnde, inquit, mihi probas quia portant Deum? Vſqueadeò ne excidit tibi, glorificate & portate Deum in corpore veſtro? Ergo tales cæli peribunt, ſed non in æternum, peribunt vt mutentur: an non hoc dicit Pſalmus? Lege ſequentia, Et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Veſtem audis, coopertorium audis, & aliud quàm corpus intelligis? Speremus ergo etiam immutationem corporum noſtrorum, ſed tamen ab illo, qui erat & ante nos, & manet poſt nos, à quo ſumus quod ſumus, ad quem veniemus, cùm fuerimus mutati, mutantem non mutatum, facientẽ non factum, mouentem ſed manentem. Et quomodo intelligi à carne & ſanguine poteſt, Ego ſum qui ſum: tu verò idem ipſe es, & anni tui non deficient? Sed nos ad illos annos, cum his pannoſis annis quid ſumus? Et illi qui ſunt? Nec tamen deſperare debemus. Iam enim magnitudine quadam & excellentia ſapientiæ dixerat, Ego ſum qui ſum: & tamen ad nos conſolandos, Ego ſum, inquit, Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Et nos Abrahæ ſemen ſumus, & nos quamuis abiecti, quamuis terra & cinis, in illo ſperamus. Serui ſumus, ſed propter nos dominus noſter formam ſerui accepit, propter nos mortales immortalis mori voluit propter nos hoc exẽplum reſurrectionis oſtendit. Ergo ſperemus nos venturos ad hos annos ſtantes, in quibus non circuitu ſolis peraguntur dies, ſed manet quod eſt ſicuti eſt, quia hoc ſolum verè eſt. Non autem vtrum aliquando ibi eſſe poſſimus dicit. Audi & vide vtrum debeas deſperare: audi quod ſequitur, *Filij ſeruorum tuorum inhabitabunt*. Vbi inhabitabunt, niſi in annis non deficientibus? Filij ſeruorum tuorum inhabitabũt. *Et ſemen eorum in ſeculũ ſeculi dirigetur*. In ſe-

1. Cor. 15.

1. Cor. 6.

Heb. 10.

Exod. 3.

Philip. 2.

culum ſeculi, in ſeculum æternũ, in ſeculum manens. Sed filij, inquit, ſeruorum tuorum. Metuẽdum ne nos ſerui Dei ſimus, & filij noſtri ibi futuri ſint, non nos? Aut ſi nos filij ſumus ſeruorum, quia filij ſumus Apoſtolorũ, quid dicturi ſumus? Quæ nam tandem audacia tam infelix filiorũ ſubnaſcentium, & recenti ſucceſſione gloriantium, quæ audeat dicere, nos ibi erimus, Apoſtoli ibi nõ erunt? Abſit hoc à pietate filiorum, abſit à fide paruulorũ, abſit ab intelligentia gaudium. Ibi erunt & Apoſtoli, arietes præcedunt, agni ſequuntur. Quare ergo filij ſeruorũ tuorum & non de cõpendio ſerui tui? Et Apoſtoli ſerui tui, & filij eorũ ſerui tui, & iſtorũ filij nepotes illorũ, quid niſi ſerui tui? Omnes cõpendio includeres, ſi diceres ſerui tui inhabitabũt. Videamus quid nos voluerit admonere: eſt enim quiddã geſtum in prioribus ſeculis. Per quadraginta annos filij Iſrael attriti ſunt in eremo, nullus eorũ intrauit in terram promiſſionis, ſed filij eorũ: intrauerunt ſanè, quia ita recordamur, niſi fallor, duo, cæteri non. Intrauerũt de tot milibus duo: laboratũ eſt cum eis tantum. Sed Deus nõ laborat, certè laborauerunt ſerui ipſius. Quãta pertulit, quanta audiuit Moyſes pro hominibus non intraturis in terram pomiſſionis? Intrarunt filij eorũ, quid ſignificat? Intrarũt noui homines, veteres nõ intrabunt. Inde tamẽ intrarunt duo, vnus & vnitas, tanquam caput & corpus, Chriſtus & Eccleſia, cũ omni illa nouitate, id eſt, filiorum. Ergo filij ſeruorũ tuorum inhabitabunt: filij ſeruorũ, opera ſeruorum ſunt: nemo ibi habitabit, niſi per opera ſua. Quid igitur eſt, & filij habitabũt? Nemo glorietur ſe habitaturum, dicit ſe ſeruum Dei, & opera nõ habet: non enim habitabunt niſi filij. Quid eſt ergo, filij ſeruorũ tuorum inhabitabũt? Serui pro opera ſua inhabitabunt, ſerui per filios ſuos inhabitabunt. Noli ergo eſſe ſterilis, ſi vis habitare: præmitte fœtus quos ſequaris, præmittẽdo nõ efferendo. Filij tui te deducãt ad terrã promiſſionis, terrã viuentium nõ morientium. Cum hic viuis in hac peregrinatione, illi antecedãt, ſuſcipiant te propter refectionẽ carnalem. Filius Ioſeph anteceſſit Iacob in Aegyptũ, & ait patri ſuo, & fratribus ſuis, Ego præueni præparare vobis eſcas. Præcedant ergo filij tui, præcedãt te opera tua: quales filios præmiſeris, talis & ſequeris.

Num. 14. *Gene. 45.*

In Pſalmum CII. Enarratio.

IN omni munere domini Dei noſtri, in omni eius conſolatione, in omni correptione, in gratia, quam donare

donare dignatus eſt, in indulgentia qua nobis non hoc reddidit quod debebat, in omnibus operibus eius benedicat anima noſtra dominum. Hoc enim cãtauimus: inde incipit Pſalmus, de quo loquemur donante ipſo quod poſſumus: quem noſtra anima benedicat. Vnuſquiſque noſtrûm excitet & exhortetur animã ſuam, & dicat ei: *Benedic anima mea dominum*. Et omnes nos, & qui vbiq; ſunt fratres in Chriſto, vnus homo, cuius caput in cælo eſt. Exhortetur ipſe vnus homo animam ſuam, & dicat ei, Benedicat anima mea dominum. Obaudit, obtemperat, facit hoc, perſuadetur ei, non ex donis noſtris, ſed ex illius quẽ benedicit anima noſtra. Suſcepit enim Pſalmus iſte oſtendere nobis, quare benedicat anima noſtra dominum, quaſi ei reſpondiſſet anima ſua, Quare mihi dicis, benedic dominum? Audiamus ergo, audiat ipſa anima noſtra, conſideret omnia quibus excitetur: ne pigra ſit in benedictione domini, & videat an iuſtum ſit quod ei dicitur, Benedic anima mea dominum: videat ſi debeat aliũ benedicere præter Deum, Benedic, inquit, anima mea dominũ, inquit. Reperit hoc, & expreſſius dicit quod dixerat, Benedic anima mea dominũ: *Et omnia interiora mea nomen ſanctum eius*. Puto, quia nõ ad interiora corporis loquitur. Puto eum non hoc dicere, vt pulmo noſter & iecur, & ſi qua ſunt inteſtina carnis erumpant in vocem benedictionis domini. Eſt quidem pulmo pectoris ꝙ iecoris ꝙ noſtri, quaſi follis quidam anhelãtis ſpiritum reciprocum, qui ſpiritus cõcepti aëris in vocem & ſonũ exprimitur, cùm verba digerimus. Nec poteſt vocis aliquid ſonare ab ore noſtro, niſi quod pulmo expreſſius emiſerit: ſed non hinc agitur, hoc totum ad aures hominum. Habet aures Deus, habet & ſonũ cor. Interiora ſua alloquitur homo, vt benedicãt dominum, & dicit eis, Omnia interiora mea nomẽ ſanctum eius benedicite. Quæris quæ ſunt interiora tua? Ipſa anima tua. Quod ergo ait, Benedic anima dominũ: hoc ait, omnia interiora mea nomen ſanctum eius: ſubauditur enim benedicite. Clamas voce ſi eſt homo qui audiat, ſiles voce quando nõ eſt qui audiat: interiora tua nunquã deeſt qui audiat. Itaq; ſonabat iandudum benedictio de ore noſtro, & hæc ipſa verba cãtabamus. Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius. Quantũ ſatis fuit tẽporis cantauimus & ſiluimus. Nunquid interiora tua ſilere debent à benedictione domini? Alternet pro tẽpore ſonos vocũ, perpetua ſit vox interiorum.

Cùm conuenis ad Eccleſiam hymnũ dicere, ſonet vox tua laudes Dei: dixi quantũ potuiſti, diſceſſiſti, ſonet anima tua laudes Dei: negotium agis, laudet dominum anima tua. Cùm ci-
1. *Cor.* 10. bum capis, vide quod ait Apoſtolus, Siue manducatis, ſiue bibitis omnia in gloriã Dei facite. Audeo dicere, cũ dormis, benedicat anima tua dominũ, Non te excitet cogitatio flagitij, non te excitet depoſitio furti, nõ te excitet cõdicta fortè corruptio. Innocentia tua etiã in dormiente vox eſt animæ tuæ. Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomen ſanctũ eius. *Benedic anima mea dominũ, & noli obliuiſci omnes retributiones eius.* Benedic, inquit, anima mea dominũ. Quid eſt, anima tua? omnia interiora tua. Benedic anima mea dominũ. Repetitio ad exhortationẽ valet. Vt autem benedicat ſemper dominũ, noli obliuiſci omnes retributiones eius: ſi obliuiſceris, tacebis. Non autem poterũt ante oculos tuos eſſe retributiones domini, niſi ante oculos tuos fuerint peccata tua. Non ſit ante oculos tuos delectatio peccati præteriti, ſed ſit ante oculos tuos damnatio peccati. Damnatio peccati à te, remiſſio
Pſal. 115. à Deo: hæc enim retribuit dominus, vt poſſis dicere, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Hoc enim conſiderãtes ſancti martyres, quorum etiam memoriam hodie celebramus, & omnes omnino ſancti, qui vitã ipſam con-
1. *Ioan.* 3. tempſerunt, & ſicut audiſtis in epiſtola Ioannis, Animas ſuas pro fratribus poſuerũt, quæ eſt perfectio charitatis, dicẽte do-
Ioan. 15. mino, Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hæc ergo conſiderantes ſancti martyres, contempſerunt animas ſuas hîc, vt ibi eas inue-
Ioan. 12. nirent, ſequentes verba domini dicentis, Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui perdiderit eam propter me, in vitam æternam inueniet eam: voluerunt enim retribuere. Qui? & quid? & cui? Homines miniſteriũ ſuum vſq; ad mortem Deo retribuerunt. Quid, quod ille non donauerat? quid dederunt quod non acceperunt? Retribuit ergo mihi ille verè ſolus qui ſolus donat, ſed nõ retribuet peccatis noſtris: nam retributiones nobis aliæ debebantur, & aliæ redditæ ſunt. Noli, inquit, obliuiſci omnes retributiones eius: non tributiones, ſed retributiones: aliud enim debebatur, & redditũ eſt quod nõ debe-
Pſal. 115. batur: vnde & ille, Quid retribuã, inquit, domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Non ait, quæ tribuit mihi: ſed quæ retribuit mihi. Retribuiſti tu mala pro bonis, & retribuit ipſe

bona pro malis. Quomodo retribuiſti tu ô homo Deo mala pro bonis? Qui prius fuiſti blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus, retribuiſti blaſphemias. Pro quibus bonis? Primò, quia es cùm non eſſes, ſed eſt & lapis: deinde quia viuis, ſed viuit & pecus. Quid retribues domino pro eo qđ ſuper omnia pecora & ſuper omnia volatilia fecit te ad imaginē & ſimilitudinem ſuam? Noli quærere quid ei retribuas: ſimilitudinem ipſius retribue illi, non plus quærit, nummū ſuum exigit. Tu autē pro gratiis agendis, pro humilitate pro obſequio, pro cultu religioſo, id eſt, pro his omnib⁹ bonis, quæ debebas Deo tuo, pro bonis quæ accepiſti quæ dixi, retribuiſti blaſphemias. Quid ergo ille? Confitere, ignoſco, retribuo & ego, ſed non quod tu retribuiſti. Tu retribuiſti mala pro bonis, & ego retribuo bona pro malis. Cogita ergo anima oēs retributiones Dei, cogita omnia mala facta tua. Quàm multa enim mala facta tua, tam multæ bonæ retributiones eius. Et quid illi offeres fortè xeniorū? quid munerū? quid ſacrificiorum? Quoniā non obliuiſceris retributiones eius, hoc ſacrificio delectat̃. Benedic anima mea dñm. Sacrificiū laudis glorificabit me, Immola Deo ſacrificiū laudis, & redde altiſſimo vota tua. Laudari ſe vult Deus, & hoc vt tu proficias, nō vt ille ſublimetur. Nō eſt omnino qđ illi retribuas: & quod exigit, nō ſibi, ſed tibi exigit, tibi proderit, tibi ſeruatur. Nō hoc à te amat quod illū augeat, ſed quod te ad illū perducat. Propterea quæ quærebāt martyres, deficiebāt quodammodo nō inueniendo, & dicebāt, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et nō inuenerunt, quid retribuerent, niſi, Calicē ſalutaris accipiam, & nomē domini inuocabo. Quid retribues domino? Cogitabas enim & nō inueniebas, calicē ſalutaris accipiam. Quid? Calicem ſalutarem nónne ipſe dñs dedit? De tuo aliquid retribue, ſi potes. Non dixerim, ne feceris, noli de tuo retribuere: non vult Deus de tuo ſibi retribui: ſi de tuo retribuis, peccatū retribuis: omnia enī quę habes, ab illo habes. Tuū peccatū ſolū habes: nō vult ſibi retribui de tuo, de ſuo vult. Qūo agricolæ de terra quā ſeminauit, ſi ſegetē attuleris, de agricolæ fructu retribuiſti: ſi ſpinas, de tuo obtuliſti. Veritatē retribue, in veritate dñm laudas: ſi de tuo volueris, mētieris. Qui loquitur mēdaciū, de ſuo loquitur: qui loquitur veritatē, de Deo loquitur. Quid eſt autē accipere calicē ſalutaris, niſi paſſionē dñi imitari? Hoc martyres fecerunt. Hoc de ſuperbientibus dixit, &

1. Tim. 1. *Geneſ. 1.* *Mat. 22.* *Pſal. 49.* *Pſal. 115.* *Ioan. 8.* *Pſal. 115.*

ſedes ſublimes iam quærẽtibus, & cõuallem plorationis deuitantibus, qui volebãt ſedere, vnus ad dexterã, alius ad ſiniſtrã.
Mat. 20. Quid ergo ait? Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Iam ergo martyr paratus ad victimã ſanctam dicit, Ca-
Pſal. 115. licem ſalutaris accipiam. Accipiã ergo calicem Chriſti, bibam paſſionẽ domini. Caue ne deficias: ſed nomen domini inuocabo. Qui ergo defecerũt, dominũ non inuocauerũt, de ſua fortitudine præſumpſerũt. Tu ſic redde, vt te accepiſſe quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua dominũ, vt non obliuiſcatur omnes retributiones eius. Audite omnes retributiones eius. *Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos, Qui redimit de corruptione vitã tuam, qui coronat te in miſeratione & miſericordia, Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum, renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.* Ecce retributiones. Quid debebatur peccatori, niſi ſupplicium? Quid debebatur blaſphemo, niſi gehenna ignis ardentis? Non ipſa retribuit, ne expaueſcas, ne exhorreſcas, ne ſine amore timeas. Noli obliuiſci omnes retributiones eius bonas, & mutare iam, ne experiaris retributiones eius. Quid dicam? malas? Si iuſtas, nõ malas: à te ergo malas, à Deo autem bonas. Nec hæc quæ pateris mala, mala ſunt: ſi enim iuſta ſunt, bona ſunt, ſed tibi patienti hæc mala ſunt. Non vis vt mala ſint tibi quæ iuſta ſunt Dei, nõ ſit mala in cõſpectu Dei iniquitas tua. Non enim ceſſauit vocare, aut vocatũ neglexit inſtruere: aut inſtructũ ceſſauit perficere, aut perfectũ neglexit coronare. Quid dicis, quia es peccator? Conuertere & accipe retributiones iſtas, propitius ſit omnibus iniquitatibus tuis. Poſt remiſſionẽ peccatorũ corpus infirmũ geris, neceſſe eſt ſint quædam deſideria carnalia quæ titillent, & quæ tibi ſuggerant delectationes illicitas, ſed de languore tuo veniunt: adhuc enim infirmam carnem geris,
1. *Cor.* 15. nondũ eſt abſorpta mors in victoriã, nondũ corruptibile hoc induit incorruptionem. Adhuc quibuſdam pertubationibus etiã ipſa anima quatitur poſt remiſſionẽ peccatorum. Adhuc in periculis tẽtationum verſatur, quibuſdam ſuggeſtionibus delectatur, quibuſdam nõ delectatur, & in eis quibus delectatur, aliquãdo quibuſdã cõſentit, capitur. Languor eſt, ſanat & omnes lãguores tuos. Sanabuntur omnes lãguores tui, noli timere. Magni ſunt, inquies: ſed maior eſt medicus. Omnipotẽti medico nullus languor inſanabilis occurrit, tantũ tu curari te ſine, manus eius ne repellas: nouit quid agat. Non tantũ delecteris

cteris cum fouet, ſed etiã toleres cũ ſecat. Tolera medicinalem dolorẽ, futurã cogitãs ſanitatẽ. Videte fratres mei in iſtis languoribus corporis quãta homines tolerent, vt paucos dies victuri moriãtur, & hos paucos dies incertos: Multi enim poſt tolerantiã magnorũ dolorum cum à medicis ſecarentur, aut inter manus medicorũ mortui ſunt, aut iam ſani irruentẽ aliqua ægritudine defuncti ſunt. Si tam ſibi propinquã mortem ſperarent, illos immẽſos dolores nõ ſuſciperẽt tolerãdos. Tu non toleras ad incertũ, qui promiſit ſanitatem, nõ poteſt falli. Fallitur medicus aliquãdo, & promittit ſanitatem de corpore humano. Quare fallitur? Quia hoc nõ curat quod fecit. Deus fecit corpus tuũ, Deus fecit animã tuam: nouit quẽadmodum recreet quod creauit, nouit quẽadmodum reformet quod ipſe formauit. Tu tantũ ſub manibus medici eſto: odit enim repellentẽ manus ſuas. Non fit hoc in medici hominis manibus. Ligari ſe volunt homines & ſecari: daturi pro incerta ſanitate, certũ dolorẽ, magnã mercedẽ. Deus te quẽ fecit, & certus curat & gratis. Ferto ergo manus eius ô anima quæ benedicis eũ, nõ obliuiſcẽs omnes retributiones eius: Sanat enim omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitã tuã. Inde ſanat omnes lãguores tuos, quia redimit de corruptione vitam tuam. Ecce corpus quod corrũpitur aggrauat animam. Vitam ergo habet anima in corpore corruptibili. Qualẽ vitã? Onera patitur, pondera ſuſtinet. Ad ipſum Deum cogitandũ, ſicut dignum eſt ab homine cogitari Deum, quãta impediunt, veluti interpellantia de neceſſitate corruptionis humanæ? Quanta reuocãt? Quanta à ſublimi intẽtione detorquent? Quanta interpellant? Quæ turba phantaſmatum? Qui populi ſuggeſtionum? Totũ hoc in corde humano tanquã de vermibus huius corruptionis ſcatet. Exaggerauimus morbum, laudemus & medicum. Non ergo te ſanabit, qui facit talẽ qualis nõ ægrotares, ſi legem ſanitatis acceptã ſeruare voluiſſes? Nónne tibi & diſpoſuit & mãdauit quid tangeres, & quid nõ tangeres ad retinendam ſalutem? Noluiſti audire ad retinendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus es, quàm vera ille iuſſiſſet. Iam tãdem aliquãdo homo quod non tenuit monitus, audiat vel expertus. Quæ duritia eſt, quam nec experientia docet? Non ergo te ſanabit, qui talem fecerat vt nunquam ægrotares, ſi eius præcepta ſeruare voluiſſes? Non te ſanabit qui fecit angelos, & te refectum æquaturus eſt angelis? Non te

ſanabit factum ad imaginem ſuam qui fecit cælum & terram? Sanabit te, opus eſt vt ſanari velis. Sanat omnino ille quẽlibet languidũ, ſed non ſanat inuitũ. Quid autem te beatius, quàm vt tanquã in manu tua vitã, ſic habeas in voluntate ſanitatem tua? Si velles eſſe in aliquo ſublimi honore in hac terra, ducatum, proconſulatũ, præfecturã ſi concupiſceres, nunquid continuò poſſes quod velles? nunquid voluntatẽ tuã poteſtas ſequeretur? Multi ad iſta volunt peruenire & non poſſunt, ſed ſi peruenerint, quid prodeſt honor ægrotis? Quis enim nõ ægrotat in hac vita? quis nõ longũ languorem trahit? Naſci hîc in corpore mortali, incipere ægrotare eſt. Quotidianis medicamentis fulciũtur indigentiæ noſtræ: quotidiana medicamenta ſunt refectiones omniũ indigẽtiarũ. Fames nónne te occideret, niſi medicamentũ eius apponeres? Sitis nònne te perimeret, niſi eam tu bibendo nõ penitus extinguerẽs, ſed differres? Reditura eſt enim ſitis paululũ tẽperata. Temperamus ergo iſtis fomẽtis ærumnã ægritudinis noſtræ. Stãdo laſſatus eras, ſedẽdo reficeris, ipſum ſedere medicina eſt laſſitudinis: in ipſa medicina rurſus laſſaris, diu ſedere non poteris. Quicquid eſt vbi fatigationi ſuccurritur, alia fatigatio inchoatur. Quid ergo iſta deſideras languidus? Prius de ſalute tua cogita. Aliquando ægrotat homo in domo ſua, in lecto ſuo ægritudine manifeſtiore. Quanquã & iſta manifeſta ſit, quã nolunt homines intueri: tamen ea ægritudine, ad quã quærũtur medici homines, ægrotat quiſq; in domo ſua, anhelat febribus in lecto ſuo, velit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in domo ſua, vel fundo, aut diſponere, ſtatim cura ſuorũ circunſtrepente & murmurante, reuocatur à talibus curis, & dicitur illi, Dimitte prius cogita de ſalute tua. Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo, ſi nõ ægrotas, alia cogita. Si te ægrotãtem languor ipſe conuincit, prius de ſalute tua cogita. Salus tua Chriſtus eſt, Chriſtũ ergo cogita, Accipe calicẽ ſalutaris eius, qui ſanat omnes languores tuos: hãc ſalutem ſi volueris obtinebis. Honores & diuitias cum quæſieris, nõ continuo ſi volueris habebis. Hoc & precioſius eſt, & ſequitur voluntatem eius: vnde & ſubditur, Qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam. Ibi ſanabitur omnis languor tuus, cũ corruptibile hoc induerit incorruptionem. Redempta eſt enim vita tua de corruptione, iam ſecurus eſto. Initus eſt bonæ fidei contractus: nemo fallit redemptorem tuum

Pſal. 115.

1. Cor. 15.

ruum, nemo circumuenit, nemo premit. Egit hic cõmercium, iam precium ſoluit, ſanguinem fudit, ſanguinem, inquam fudit vnicus filius Dei pro nobis. O anima erige te. tanti vales: redimet de corruptione vitam tuam. Oſtendit exemplo quod promiſit in præmio. Mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Sperent membra quod in capite demõſtratum eſt. Non curabit ſua, quorũ caput leuauit in cœlũ? Ergo qui redemit de corruptione vitã tuam, qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Iam enim forte quaſi arrogans eſſe cœperas, cũ audires, Coronat te in miſeratione & miſericordia. Ergo magnus ſum, ergo luctatus ſum. Cuius viribus? Tuis, ſed ab illo ſubminiſtratis. Nam luctaris manifeſtũ eſt, & ideo coronaberis, quia vinces. Sed vide quis prior vicerit, vide quis te faciat etiam ſecũdò victorẽ. Ego, inquit, vici ſeculũ, gaudete. Et vnde gaudemus, ſi ille vicit ſeculum, quaſi nos vicerimus? Ita planè gaudeamus, quia nos vicimus. Qui in nobis victi ſumus, in illo vicimus. Ergo coronat te, quia dona ſua coronat, nõ merita tua. Plus omnibus illis laboraui, ait Apoſtolus: ſed vide quid adiunxit, Nõ ego autẽ, ſed gratia Dei mecũ. Et poſt labores omnes expectat ipſam coronam, & dicit, Bonũ agonem certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui. De cętero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam mihi debet dominus in illa die iuſtus iudex. Quare? quia agonẽ certaui. Quare? Quia curſum cõſummaui. Quare? quia fidem ſeruaui. Vnde certaſti? vnde fidem ſeruaſti? Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Ergo & quòd coronaris, illius miſericordia coronaris: nuſquam ſis ſuperbus, ſemper lauda dominum, omnes retributiones eius noli obliuiſci. Retributio eſt cum peccator & impius vocatus es, vt iuſtificareris. Retributio eſt, cum erectus & gubernatus es ne caderes. Retributio eſt cum tibi vires ſubminiſtratæ ſunt, vt vſque in finem perſeuerares. Retributio eſt vt etiam caro iſta tua qua premebaris reſurgat, & ne capitis tui capillus intereat. Retributio eſt, vt poſt reſurrectionem coroneris. Retributio, vt in æternum Deum ipſum ſine defectu laudes. Omnes retributiones eius noli obliuiſci, ſi vis vt benedicat anima tua dominum, qui coronat te in miſericordia & miſeratione. Et quid agam ego coronatus? Ecce adiuuabar cum luctarer, finito certamine coronabor, iam nulla reſidua erit inimica ſuggeſtio vel corruptio cum qua lucter: ſemper enim in hac vita luctamur

Rom. 4. *Concor. 2. ſen. di. 27. ex muneribus.* *1. Cor. 15.* *2. Tim. 4.* *1. Cor. 15.* *Rom. 4.* *Matt. 10.*

cum corruptione iſta. Sed quid ſcriptum eſt? Nouiſſima inimica deſtruetur mors. Per deſtructionē mortis, nullum timebis
1. Cor. 15. inimicum: id eſt, abſorpta eſt mors in victoria. Tunc ergo erit victoria, tunc corona. Poſt certamen ergo coronabor, poſt coronam quid agā? Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum. Modo enim audis bonum & anhelas, audis bonum & ſuſpiras, & hoc ipſum quod forte peccas, eligendi boni auiditate falleris: & in eo reus detineris, quòd bonum conſilium Dei non audis, quid contemnendum, & quid eligendum ſit. Quod forte negligis diſcere, ſi negligendo bona falleris. Vbicunque peccas quaſi bonum quæris, quaſi refectione deſideras. Bona ſunt iſta quæ quæris, ſed mala tibi erunt deſerto illo à quo bona facta ſunt. Bonum tuum quære ô anima. Eſt enim bonum aliud alteri, & omnes creaturæ habent quoddam bonum ſuum integritatis ſuæ, & perfectionis naturæ ſuæ. Intereſt quid cuiq; rei imper-
Matt. 19. fectæ neceſſariū ſit vt perficiatur. Quære tuū bonum. Nemo bonus niſi vnus deus. Sumnum bonum, hoc eſt, tuum bonum. Quid ergo deeſt cui ſumnū bonum, bonum eſt? Sunt enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona ſunt. Pecori quid bonum eſt fratres, niſi implere ventrem, carere indigentia, dormire, geſtire, viuere, ſanum eſſe, generare? Bonum eſt illi, & vſq; ad quendā modū habet boni ſui menſuram tributam & cōceſſam ab omnium rerū creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc Deus, ſed noli ſolum quærere. Cohæres Chriſti quid gaudes, quia ſocius es pecorū? Erige ſpem tuam ad bonum bonorū omniū. Ipſe erit bonum tuū, à quo tu in tuo genere factus es bonꝰ, & omnia in ſuo genere facta ſunt bona: fecit enim deus
Geneſ. 1. omnia bona valde. Ergo illud bonū quod Deus eſt, ſi dicamus valde bonū, iam & de creatura dictū eſt, Fecit Deus omnia bona valde. Quid ergo illud bonum, de quo dictum eſt, Nemo
Matt. 19. bonus niſi vnus Deus, dicimus quia bonum eſt valde? Recurrit nobis recordatio de omnibus creaturis, quia dictū eſt, Fe-
Geneſ. 1. cit Deus omnia valde bona. Quid ergo dicturi ſumus? Defecimus in voce, ſed non affectu. Veniat in mentem recens illa tractatio Pſalmi, explicare non poſſumus, iubilemus, bonum eſt Deus. Quale bonum, quis dicat? Ecce nō poſſumus dicere, & non permittimur tacere. Ergo ſi non poſſumus dicere, & præ gaudio nō permittimur tacere, nec loquamur, nec taceamus. Quid ergo faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubilemus, Iubilate Deo ſalutari noſtro, iubilate Deo omnis

terra.

terra. Quid eſt iubilare? Deferte vocem ineffabilem gaudiorum veſtrorum, & ructate in eum lætitias veſtras. Et quæ erit *Pſal.94.* illa ructatio poſt ſaginam, ſi modo poſt modicas iſtas refectiones tantum afficitur anima noſtra? Quid erit quando fiet poſt redemptionem ab omni corruptione, quod dictum eſt in iſto Pſalmo, Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum? Et quaſi quæreres, quando ſatiat: modo enim non ſatior ad quodcunque me conuertero, vileſcit mihi adeptum, quamuis accenderit deſideratum: cum omnia quæ dum non habeo amo, cum habuero contemno, quod bonum me ſatiabit? Laus Dei. Et ipſa cum corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, nõ impletur anima mea, nõ perficitur, aliæ de corruptione delectationes indigentiarũ detorquent me ab illa: quando ſatiabitur deſiderium meum in bonis? Quãdo quæris? *Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.* Quæris ergo quando ſatietur in bonis anima tua? quando renouata fuerit iuuentus tua? Et addidit ſicut aquilæ. Profecto hic aliquid latet, quod tamen dici de aquila ſolet non tacemus, quia non eſt ab re hoc intelligere. Illud tantummodo inſinuatum ſit cordibus noſtris, non ſine cauſa dictum eſſe à ſpiritu ſancto, Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Reſurrectionem enim quandam ſignificauit nobis. Et quidem renouatur iuuentus aquilæ, ſed non ad immortalitatem. Data eſt enim ſimilitudo quãtum de re mortali potuit trahi ad rem vtcunque ſignificandam immortalem, non ad demonſtrandam. Dicitur aquila cum ſenectute corporis preſſa fuerit, immoderatione roſtri creſcentis cibum capere non poſſe. Pars enim roſtri eius ſuperior, quæ ſupra partem inferiorem aduocatur, cum præ ſenecta immoderatius creuerit, longitudo eius incrementi non eam ſinit os aperire, vt ſit aliquod receptaculi interuallum inter inferiorem partem, & vncum ſuperiorem. Niſi enim aliquod interuallum pateat, nõ habet morſus quaſi forcipem, vnde velut tondeat, quod tranſmittat in fauces. Creſcente itaq; ſuperiore parte & nimis aduncata, non poterit os aperire & aliquid capere. Hoc ei facit vetuſtas. Prægrauatur languore ſenectutis, & inopia comedendi langueſcit nimis, vtraq; re ætate & egeſtate accedẽte. Itaq; modo quodam naturali in menſura reparãdæ quaſi iuuentutis, aquila dicitur collidere, & percutere ad petram ipſum quaſi labium ſuum ſuperius, quo nimis creſcente edendi aditus clauditur, atque

ita conterendo illud ad petram excutit, & caret prioris roſtri onere quo cibus impediebatur, accedit ad cibũ, & omnia reparãtur, erit poſt ſenectutem tanquam iuuenis aquila. Redit vigor omnium membrorũ, nitor plumarum, gubernacula pẽnarũm, volat excelſa ſicut antea, fit in ea quædã reſurrectio. Ad hoc enim expoſita eſt iſta ſimilitudo, ſicut de luna ponitur, q̃a diminuta & quodammodo intercepta luna rurſus naſcitur & impletur, & ſignificat nobis reſurrectionem, ſed impleta illa non permanet, rurſus minuitur, vt ſemper ſignificet. Sic ergo & hoc quod de aquila dictũ eſt, non ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vitam æternam. Sed tamen propterea inde ducta eſt ſimilitudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat. Non ergo præſumas de viribus tuis, firmitas pe-
1.Cor.10. træ tibi excutit vetuſtatem: petra autem erat Chriſtus. In Chriſto renouabitur ſicut aquilæ iuuentus noſtra. Etenim inueterа-
Pſal.6. uimus inter inimicos noſtros, ſicut nota eſt vox pſalmi? Inueteraui, inquit, in omnibus inimicis meis. Vnde inueterauimus?
Pſal.101. Carne mortali, carne iſta fœnea, & ideo percuſſum eſt ſicut fœnũ, & aruit cor meũ, quia oblitus ſum mãducare panẽ meum. Oblitus ſum, inquit, manducare panẽ meũ. Creuit vetuſtas, os clauſit, atteratur in petra: ſic ergo & in hoc pſalmo vnde agimus cum præmiſiſſet, Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum, quaſi reſponderit anima, Non ſatiabor de mortalibus, non ſatiabor de temporalibus, aliquid æternum donet, aliquid æternum cõcedat, Sapientiã ſuã mihi det, verbum ſuum mihi det. Deum apud Deum, & ſe Deum patrem, & filium & ſpiritum ſanctum. Mẽdicus ante ianuã eius ſto, nõ dormit quẽ inuoco, det mihi tres panes, Euãgeliũ recordamini: ecce quia ſit noſſe Dei literas, qui legerũt moti ſunt. Non recordamini quendam
Luca 11. inopẽ veniſſe ad domũ amici ſui, & petiſſe tres panes? Et ille, inquit, dormiẽs reſpõdebat ei & dicebat, iam requieſco, pueri mei intus mecũ dormiunt. Ille perſeuerãs in petẽdo, extorſit tædio quod non potuit merito, Deus autem dare vult, ſed non dat niſi petenti, ne det non capienti. Nõ tædio tuo vult excita-
Pſal.120. ri: non enim cum oras tanquã dormienti moleſtus es: nõ dormiet neq; dormitabit, qui cuſtodit Iſrael. Semel Chriſtus dor-
Gen.2. miuit, vt illi cõiunx de latere fieret: dormiuit in cruce, manifeſtum eſt. Mortuus eſt enim vt diceret, Ego dormiui, & ſomnũ cœpi. Sed nũquid qui dormit nõ adiiciet, vt reſurgat? Propter-
Pſal.3. ea ibi ſequitur, Et exurrexi, quia dominus ſuſcepit me. Quid

vero iam Apoſtolus?Chriſtus,inquit,reſurgẽs à mortuis, iam non moritur,& mors ei vltra non dominabitur:ipſe ergo non dormit,vide ne fides tua dormiat.Dicat ergo anima iam deſiderans ſatiari quodã excelſo & inenarrabili bono,cui iubilatur potius, & de quo iubilatur, quàm aliquid explicatur:iam enim vult, iam ſentit inde aliquid. Videt ſe impediri prægrauatione corporis,nõ ſe poſſe in hac vita ſatiari,& quaſi reſpõdeat & dicat, Quid mihi dicis, ſatiabitur in bonis deſiderium tuum? Noui bonũ eius quod deſiderem,noui quid mihi ſufficiat:video hoc in Philippo,Oſtẽde,inquit,nobis patrẽ,& ſufficit nobis. Solum patrem quaſi deſiderabat:oſtendit dominus tres panes deſiderandos. Qui eſt vnus panis,oſtendit & dicit, Tãto tempore vobiſcum ſum,& patrẽ nõ noſtis? Philippe qui me videt, videt & patrem.Promiſit & ſpiritũ,quem mittet,inquit,pater in nomine meo:itémq; ait,Quem ego mittã vobis à patre,donũ ſuum æquale ſibi. Noui quid deſiderẽ,ſed quando inde ſatiabor?Ecce modo & de trinitate cogito,quomodo cunq; de trinitate,vix in ænigmate,vix per ſpeculum ex parte audeo aliquid ſentire. Quando ſatiabor? Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Non ſatiaris modo, quia non eſt idonea anima tua ad ſolidum illum & magnũ cibum, ſed roſtro clauſo,nõ eſt idonea.Vetuſtas tibi os clauſit, propterea petra data eſt.vbi vetuſtate contrita, renouetur iuuentus tua ſicut aquilæ,vt poſſis mãducare panem tuum illum,qui ait,Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi. Renouabitur iuuẽtus tua ſicut aquilæ,tu ſatiaberis in bonis. *Faciens miſericordias dominus, & iudicium eis qui iniuriam accipiunt.* Facit modo fratres antequam veniamus ad renouationem, ſicut aquilæ, antequam ſatiemur in bonis. Quid enim hic, quid in iſta peregrinatione, quid in iſta vita?nunquid deſerimur non faciens miſericordias dominus? Et videte quomodo faciat miſericordias, non nos relinquẽs in deſerto,nõ nos relinquens in eremo,donec perueniamus ad patriam. Faciens miſericordias, ſed quibus? Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur, modo audiſtis fratres cum euangelium legeretur. Non ergo putet aliquis futurã in ſe eſſe miſericordiam Dei,ſi eſt ipſe immiſericors.Sed audi quæ ſit mẽſura miſericordiæ,ne quaſi in amicum ſit, & non ſit in inimicum: dictum eſt, Diligite inimicos veſtros Satiari vis bonis Dei,ſatiata ſit in te miſericordia Dei. Plena miſericordia,ipſa eſt perfecta miſericordia,ipſa eſt quæ

Rom.6. *Ioan.14.* *Ibidem.* *Ioan.6.* *Matt.5.* *Ibidem.*

amat, quæ diligit etiam habentem ſe odio. Nam quid faciam, inquis? Si cœpero diligere inimicum meũ, iniurias accipiam, & iniurias perferã, & non me vindicabo cum aſſint leges? iuſtum eſt, vt vindices te. Conceditur, quia iuſtũ eſt. Vide vtrúmne habeas quod in te vindicetur, & vindica: ſi enim dicis, Itáne me nõ vindicabo, quaſi Deus iuſtitiam vindictæ reprimat, & nõ ſuperbiam vindicantis extinguat? Aut vero adultera illa non erat lapidanda, aut ſi lapidaretur iniquum aliquid fieret?

Ioan.8. Si inique fieret, inique iuſſum eſſet. Lex autem iuſſit, Deus iuſſit. Sed ô vos vltores videte ſi non eſtis peccatores. Adducta eſt adultera mulier lapidanda ex lege, ſed adducta eſt ad latorem legis. Sæuis qui adduxiſti, vide quid ſæuias, & in quam ſæuias. Si peccator in peccatricẽ, deſine ſæuire, prius cõfitere. Si peccator ſæuis in peccatricem, relinque illam. Nouit ille quid de illa ſentiat, quid iudicet, quomodo parcat, quomodo ſanet. Ex lege ſæuis? Melius nouit quid agat legis lator, ex qua ſæuis, Iam dominus eo tempore, quo illi oblata eſt inclinato capite ſcribebat in terra. Tunc ſcripſit in terra quãdo ſe inclinauit in terram. Antequam ſe inclinaret in terrã non in terra ſcripſit, ſed in lapide. Iam fructuoſum aliquid erat terra de domini literis paritura. In lapide legem ſcripſerat, ſignificans duritiam

Exo.37. Iudæorum: in terra ſcripſit, ſignificãs fructum Chriſtianorum. Venerunt ergo illi adducentes adulteram tanquam ſçuientes fluctus in petram, ſed eius reſponſione confracti ſunt: ait enim

Ioan.8. illis, Qui in vobis ſine peccato eſt, prior in illã lapidem iactet. Et rurſum inclinato capite ſcribebat in terra, Et vnuſquiſque iam interrogans conſcientiam ſuam, non comparuerunt. Repulit eos, non infirma mulier adultera, ſed adultera conſcientia. Qui vindicare volebant, iudicare cupiebant: venerunt ad

Pſal.140. petrã, abſorpti ſunt iuxta petram iudices eorũ. Faciens miſericordias dominus. Sed quibus? Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. In omnes fac miſericordiam. Quam miſericordiam facturus es iuſto? in neceſſitatibus tantum corporalibus. Cui ſi defuerint ſupplementa à te, nõ ei deerunt à Deo: quod ergo facis, tibi plus prodeſt, Das mendico

Matt.10. tranſeunti & petenti, quæris & iuſtum cui des, per quem reciparis in tabernacula æterna: quia qui recipit iuſtum in nomi-

Luc.6. ne iuſti, mercedem iuſti accipiet, Mendicus te quærit, iuſtũ tu

Eccle.19. quære: de alio enim dictum eſt, Omni petenti te da: & de alio dictum eſt, Deſudet eleemoſyna in manu tua, donec inuenias

iuſtum

iuſtum cui eam tradas. Et ſi diu non inuenitur, diu quære & inuenies. Sed quid præſtabis? nónne plus tibi præſtatur? Si nos vobis, inquit, ſpiritalia ſeminanimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Inde eſt & illud quod pridem expoſuimus in nutu domini, quia producit terra fœnum iumentis id eſt, carnalia eis qui trituram, quia boui trituranti os non infrenabis. Vnde vos adhortati ſumus, vt in hac re diligentes ſitis, cauti, ſobrij, opera veſtra theſauros veſtros deputetis. Nunquid autem hæc fratres ideo dicimus, vt ita fiant in nos? Puto in nomine domini poſſe eſſe iſtam quamuis infirmorum vocem, apoſtolicam tamen, ſed vobis prodeſt, ſicut ait ipſe Apoſtolus. Nõ quia quæro datum, ſed requiro fructum. Quam ergo eleemoſynam facturus es iuſto? Nõ paſcebat vidua: paſcebat coruus, quia paſcebat qui fecit coruum, Heliam dico. Non ergo deeſt vnde Deus det ſuis: tu vide quid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnum cælorum, & nõ eſt emendi tempus, niſi in hac vita. Et quàm vili emas attende. Tanti tibi valet, quantum habere poteris. Fac miſericordiam iniquo, non tanquam iniquo. Nam ipſum iniquum inquantum iniquus eſt ne ſuſcipias, id eſt, ne quaſi intentione & amore iniquitatis illius ſuſcipias eum. Nam & prohibitum eſt dari peccatori, & ſuſcipere peccatores. Et quomodo omni petẽti te da? Et quomodo ſi eſurierit inimicus tuus ciba illum? Quaſi contraria videntur, ſed aperiuntur in nomine Chriſti pulſantibus, & manifeſta erunt quærentibus. Ne tradas peccatori, & ne ſuſcipias peccatorem, & tamen omni petenti te da. Et ſi peccator eſt qui te petit, da non tanquam peccatori. Quando das tanquam peccatori? Quando in quo peccator eſt, hoc tibi placet vt des. Deũ offendis. Paulum attendat charitas veſtra, donec euoluatur res etiam exemplis multum vtilis ad intelligendum. Hoc dixi, cum eſurierit, neſcio quis, ſi habes vnde des, da: ſi vides dandum eſſe, ad ſubueniendum da. Ne pigreſcant in hoc viſcera miſericordiæ, quia tibi homo peccator occurrit, tibi enim homo peccator occurrit. Cum dico, Occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi. Hæc duo nomina non ſuperflua ſunt. Duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator. Quod homo, opus eſt Dei: quod peccator opus hominis eſt. Da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid eſt dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatũ. Et quis

1. Cor. 9. *Pſal. 103.* *1. Cor. 9.* *Philip. 4.* *3. Reg. 17.* *Eccleſ. 12.* *Luc. 6.* *Rom. 12.* *Cõcor. 23. q. 4. duo iſta.*

Diſt. 36. Qui venatoribus. hoc faciet, inquis? quis hoc faciet? Vtinam nemo, vtinam pauci, vtinam non publicè. Qui venatoribus donant, quare donant? Dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amat in quo nequiſſimus eſt hoc in illo paſcit, hoc in illo veſtit ipſam nequitiam publicam ſpectaculis omniũ. Qui donat hiſtrionibus, qui donat aurigis, qui donat meretricibus, quare donat? nunquid non & ipſi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, ſed nequitiã operis humani. Vis videre quid honores in venatore, quãdo illum veſtis? Dicatur tibi, ſis talis, amas illum, gaudes ad illũ, vis quod immodo expoliare te, & illum veſtire. Noli cũ iniuria accipere, ſi tibi de meretricibus dicatur, Tales ſint filiæ tuæ. Iniuria eſt, inquis. Quare iniuria eſt, niſi quia illa iniquitas? quare iniuria, niſi quia illa turpitudo? Non ergo donas cum non das fortitudini, ſed turpitudini. Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, ſed arti nequiſſimæ? Nam ſi homo tantum eſſet, & venator non eſſet, non donares: honoras in eo vitiũ, nõ naturam. Sic contrà, ſi des iuſto, ſi des Prophetæ, ſi des diſcipulo Chriſti aliquid cuius indiget, & non ibi cogites, quia diſcipulus Chriſti eſt, quia miniſter eſt Dei, quia diſpenſator eſt Dei: ſed cogites ibi aliud commodum temporale, vt fortaſſe cauſæ tuæ neceſſarius quando fuerit, venalis tibi ſit, quia ei aliquid porrexiſti, tam tu non dediſti iuſto ſi ſic dederis, quàm ille non dedit homini quãdo dedit venatori. Res ergo chariſſimi in promptu poſita eſt, & puto quia, & ſi obſcura fuit, iam manifeſta eſt. Ad hoc dominus te conſtrinxit cum diceret, qui receperit iuſtũ, ſufficeret: ſed quia poteſt recipi iuſtus alia intentione cum putatur prodeſſe poſſe ad aliquid temporale, forte ad ſupplendam cupiditatem, forte ad adiuuandum, vt homo circunueniatur, aut opprimatur: quia tale miniſterium de illo quæris, forte propterea ſuſcipis, negauit tibi mercedem iuſti, niſi cum additamento: Ait enim, Qui receperit iuſtum in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet: id eſt, ideo recipiens quia iuſtus eſt: & qui receperit prophetã, non tantũ receperit prophetam, ſed in nomine prophetæ hoc in illo honorans quòd propheta eſt: ad extremũ, qui dederit calicẽ aquæ frigidæ vni ex minimis iſtis, tantum in nomine diſcipuli, id eſt, propterea quia diſcipulus Chriſti eſt, propterea quia diſpenſator ſacramenti eſt, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. Quomodo ergo intelligis, qui receperit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti

86. diſt. c. Qui venatoribus.

Matth. 10.

iuſti accipiet. Sic intellige, Qui receperit peccatorē in nomine peccatoris, perdet mercedem. Ergo fratres exercete miſericordiam. Non eſt aliud vinculū charitatis, non eſt aliud vehiculū, quo perducamur in hac vita ad illam patriam. Extendite dilectionē vſq; ad inimicos. ſecuri eſtote. Ideo venit Chriſtus, cui tantò antè dictū eſt, Ex ore infantium & lactantium perfeciſti laudem, vt deſtruas inimicū & vindicatorem: quod nonnulli codices defenſorē habent: ſed verius, vltorem, vindicatorem: Deſtruere voluit dominus vindicatorem, id eſt, eum qui ſe voluit vindicare, vt nō illi dimittant peccata ſua. Quid ergo inquis? dormiet diſciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur. Quid enim de luxurioſo filio facturus es? non caſtigabis, non verberabis? Seruum & ipſum tuum ſi malè viuentem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrænabis? Fiat hoc, fiat, admittit Deus, imò reprehendit ſi nō fiat, ſed animo dilectionis fac, non animo vltionis. Vbi autem potētiores aliquos iniurioſos paſſus fueris, vbi tibi nec corrigere diſciplina licet, nec fortè etiam monere aut præcipere, tolera, ſecurus tolera, audi Euāgelium, quomodo lectum eſt, Beati eritis, cùm vos perſecuti fuerint homines, & dixerint aduerſum vos omne malū, mentientes propter nomen meum. Et ibi addidit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta, non cauſa iuſtificationum Dei. Non enim qui maledictus fuerit iuſtus eſt, ſed qui iuſtus eſt & iniuſtè maledicitur: & ſi iniuſtè maledicitur præmium illi redditur. Propterea itaque ſecurus eſto miſericors, extende dilectionē vſque ad inimicos. Qui fortè pertinent ad gubernationem tuā vindica, coerce cum dilectione, cum charitate attendens ſalutem æternā, ne cùm parcis carni, anima pereat. Fac hoc, & multos paſſurus es, in quos nō potes exercere diſciplinā, quia non pertinent ad iura gubernationis tuæ. Ferto iniurias, ſecurus eſto. Faciat enim miſericordias dominus, & iudiciū omnibus iniuriam accipientibus. Sic in te facit miſericordiā, ſi miſertus fueris: ſic eris miſericors, vt quòd pateris iniuriam non ſit impunitum. Mihi vindictam, & ego retribuā, dicit dominus. *Notas fecit vias ſuas Moyſi*. Quas vias ſuas notas fecit Moyſi? quare Moyſen elegit? Ex Moyſe intellige omnes iuſtos, oēs ſanctos. Vnum poſuit, omnes occurrant. Tamen per Moyſen data eſt lex, & habet aliquid obſcurū traditio ipſa legis. Ad hoc enim data eſt lex, vt cōuinceretur languidus, & medicū imploraret. Ipſa eſt occulta via Dei: iandu-

Matt.5. *Pſal.8.* *Matt.5.* 11 *quaeſt.3* *Qui iuſtus eſt.* *Deut.32.* *Ioan.1.*

dum audieras, Qui ſanat omnes lãguores tuos. Languores in *Ioan.5.* ægrotis latebãt, dati ſunt quinq; libri Moyſi. Cincta eſt piſcina quinque porticibus, perduxit languidos, vt ibi iacerent, vt proderentur, non vt ſanarẽtur. Quinque porticus prodebant languidos, non curabant. Piſcina curabat deſcendente vno, & hoc piſcina turbata. Turbatio piſcinæ in paſſione domini: veniens *Ioan.7.* enim & ignotus factus, cũ dicitur ab aliis, ipſe eſt Chriſtus, ab aliis, non eſt Chriſtus, iuſtus eſt, peccator eſt, magiſter eſt, ſeductor eſt: turbauit aquam, id eſt, turbauit populum, & in tota illa perturbatione aquæ vnus ſanabatur, quia in paſſione domini vnitas ſanatur. Qui præter vnitatẽ fuerit, & ſi iacebit in porticibus ſanari non poterit, & ſi legẽ tenet, ad ſalutem non peruenit. Ergo quia hoc ibi myſterium eſt, ideo docet datam legem vt conuincerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam medicũ inuocarent. Vnde ille conuictus eſt, quem in *Rom.7.* ſe transfigurat Paulus apoſtolus dicẽs, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mandatũ enim demonſtrata illi erat quædam rixa in ſeipſo: vnde dicit, Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Cognouit ſe in miſeria, in gemitu, in rixa, in contentione, ipſe ſecum ſibi non cõcordans, à ſe diſſonans, à ſe reſiliens. Et quid ait, optãs pacem, pacem veram, pacem ſupernam? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Rom.5.* Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: vbi enim abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Vnde autẽ abundauit peccatum? Lex autem ſubintrauit, vt abundaret peccatum. Quare lege ſubintrante abundauit peccatum? Quia nolebant ſe confiteri homines peccatores, addita lege facti ſunt præuaricatores: præuaricator enim non eſt quiſque, niſi cùm *Rom.4.* legem transgreſſus fuerit: ipſe Apoſtolus hoc dicit, Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Abundauit ergo peccatũ, vt ſuperabundaret gratia. Ergo vt dicere cœperam, quia hoc eſt in lege magnum myſterium, ideo eam datam, vt creſcente peccato, humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſſi ſanarentur. Iſtæ ſunt viæ occultæ, quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit, qua peccatum abundaret, & ſuperabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit Deus, ſed conſilio medicinæ. Aliquando enim videtur ſibi homo ſanus, & ægrotat: & in eo quòd ægrotat, & non ſentit, medicum non quærit. Augetur morbus,

morbus,creſcit moleſtia, quæritur medicus,& totum ſanatur corpus.Notas fecit vias ſuas Moyſi,*Filiis Iſrael voluntates ſuas.* Nũquid omnibus filiis Iſrael?Sed veris filiis Iſrael, imò omnibus filiis Iſrael. Qui enim doloſi,qui inſidioſi,qui hypocritæ, non filij Iſrael.Et qui filij Iſrael?Ecce verè Iſraelita,in quo do lus nõ eſt.Filiis Iſrael volũtates ſuas.*Miſerator & miſericors dominus,longanimis & multæ miſericordiæ.*Quid tam longanimum? quid tam multũ in miſericordia? Peccatur & viuitur, accedũt peccata,augetur vita:blaſphematur quotidie,& facit ſolẽ ſuũ oriri ſuper bonos & malos.Vocat vndiq; ad correctionem,vocat vndiq; ad pœnitentiã,vocat beneficiis creaturæ,vocat impertiendo tempus viuendi,vocat per lectorem,vocat per tractatorem,vocat per intimam cogitationem,vocat per flagellum correptionis,vocat per miſericordiã conſolationis.Longanimis & multæ miſericordiæ. Sed obſerua,ne longitudine miſericordiæ Dei malè vtendo tu tibi theſaurizes, quod ait Apoſtolus, irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei: nam hoc ait Apoſtolus,An diuitias benignitatis & longanimitatis eius contemnis?Ignoras quia patientia Dei ad pœnitẽtiam te adducit?Quòd tibi parcit,putas quia places ei?Hæc feciſti,inquit,& tacui:ſuſpicatus es iniquitatem quero tui ſimilis.Non mihi placent peccata,ſed longanimitate quæro rectè facta. Si punirem peccatores,non inuenirem cõfeſſores.Ergo te Deus longanimitate ſua parcendo ad pœnitentiã adducit,tu autem quotidie dicis,finitur hodiernus dies,& ſic ero & craſtino die, non enim cras erit vltimus: & tertio die, & ſubitò venit ira eius. Fratres,non tardetis conuerti ad dominũ: ſunt enim qui præparãt conuerſionem & differunt,& fit in illis vox coruina, cras,cras. Coruus de arca miſſus,nõ eſt reuerſus. Non quærit Deus dilationẽ in voce coruina,ſed confeſſionẽ in gemitu columbino.Miſſa columba reuerſa eſt.Quãdiu cras,cras?Obſerua vltimũ cras,quia ignoras quod ſit vltimum cras.Sufficiat ꝙ vixiſti vſq; ad hodiernum peccator.Audiſti.Sępe ſoles audire, audiſti & hodie:quàm quotidie audis,tam quotidie non corrigeris.Tu enim ſecundum duritiã cordis tui & cor impœnitẽs, theſaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua.Non ſic tibi videatur Deus miſericors, vt non videatur & iuſtus. Miſericors & miſerator dñs.Audio & gaudeo,ita dicis,audi & gaude:adhuc addidit, Longanimis & multum miſericors, & in extremo

Ioan.1. *Matth.5.* *Rom.2.* *Pſal.41.* *Eccleſ.5.* *Geneſ.8.* *Rom.2.* *Pſal.85.*

& verax. Gaudes ad verba ſuperiora, ad vltimũ treme. Sic miſericors & longanimis eſt, vt ſit & verax. Cùm tibi theſaurizaueris irã in die iræ; nónne experieris iuſtũ quem contempſiſti benignum? *Non in finem iraſcetur, neque in æternum indignabitur.* Quia & ꝙ viuimus in flagellis & corruptione mortalitatis, de indignatione ipſius eſt, de pœna hoc habemus primi peccati. Fratres mei non ſolùm cogitare debemus, vt futuras minas ipſius euadamus, ſed & præſentem iram: quia & iſta ira ipſius eſt, cuius & ſe & nos fuiſſe dicit filios Apoſtolus: ait quippe,

Epheſ.2. Fuimus enim & nos aliquando natura filij iræ, ſicut & cæteri. Ergo ex ira ipſius eſt, ꝙ hic homo peregrinatur; ꝙ laborat.

Geneſ.3. Non eſt ex ira ipſius fratres mei, In ſudore vultus tui & in labore edes panẽ tuũ, & terra ſpinas & tribulos pariet tibi? Ab autore noſtro dictum eſt. Aut ſi eſt aliud vita noſtra, ſi poteris cõuertere ad aliquã voluptatem, vbi ſpinas non ſentias? Elige qđ volueris, eſto auarus, luxurioſus, vt duo iſta ſola non dicamus, adde tertiũ, ambitioſus: In honorũ cupiditate quãtæ ſpinæ? In luxuria libidinũ quãtæ ſpinæ? In ardore auaritiæ quãtæ ſpinæ? Amores turpes quantas moleſtias habent? Quantas ſolicitudines hîc in iſta vita? omitto gehẽnam. Vide ne iam ipſe tibi gehenna ſis. Hoc enim totũ fratres mei de ira ipſius eſt, & cùm te conuerteris, vt iuſtè agas, non poteris niſi laborare in terra, & nõ finitur labor, niſi cùm finita fuerit via. Oportet in via laborare, vt in patria gaudeamus. Ergo cõſolatur promiſſione ſua laborem tuum, ſudorem tuum, moleſtias tuas, & dicit tibi, Non in finem iraſcetur, neq; in æternũ indignabitur. *Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis.* Deo gratias, quia hoc voluit. Non quod merebamur accepimus: non ſecũdum peccata noſtra fecit nobis, *Neq; ſecundũ iniquitates noſtras retribuit nobis. Quoniam ſecundum altitudinem cæli à terra, cõfirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes eum.* Confirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes eum. Secundum quid? Secundum altitudinem cæli à terra. Quid dicit? Si aliquando poteſt cælum abſcedere à protectione terræ, aliquãdo poterit Deus nõ protegere timẽtes ſe. Attẽde & cælũ, vbique atque vndique protegit terram, & nulla pars terræ eſt, quæ nõ cælo protegatur. Peccant homines ſub cælo, faciunt omnia mala ſub cælo, tamen protegũtur cælo. Inde lux ad oculos, inde aër, inde ſpiritus, inde pluuia ad terram propter fructus, inde omnis miſericordia à cælo. Tolle auxilium cæli à terra, ſtatim deficiet.

Sic

Sicut ergo protectio cæli permanet ſuper terrã, ſic protectio domini permanet ſuper timentes eum. Times Deum, ſupra te eſt protectio ipſius. Sed fortè flagellaris, & putas quia deſeruit te Deus, ſi deſeruit protectio cæli terram: quoniam ſecundum altitudinem cæli à terra cõfirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes eum. Et quid fecit? Quia non ſecundum peccata noſtra retribuit nobis. *Quantũ diſtat oriens ab occidente, longe fecit à nobis eſſe peccata noſtra.* Secundum altitudinem cæli à terra cõfirmauit dominus miſericordiam ſuã ſuper nos. Dixi quare. Propter protectionem. Vnde? Quãtum diſtat oriens ab occidente, longè fecit à nobis eſſe peccata noſtra. Nouerũt qui ſacramenta ſciunt: tamen quod omnes audire poſſunt dico. Quando peccatum remittitur, occidunt peccata tua, oritur gratia tua. Peccata tua tanquam in occaſu ſunt, gratia qua liberaris in ortu eſt. Veritas de terra orta eſt. Quid eſt, Veritas de terra orta eſt? Nata eſt gratia tua, occidunt peccata tua, innouaris quodammodo. Ad ortum attendere debes, ab occaſu auerti debes. Auertere à peccatis tuis, conuertere ad gratiam Dei. Illis occidẽtibus ſurgis & proficis. Sed pars cæli quæ ſurgit, rurſum in occaſum it. Non vndecunq; poſſunt ſimilitudines duci, ad perfectũ poſſunt colliniari ipſæ res rebus ad quas adhibentur: Sicut dixi de aquila, ſicut de luna, ſicut & hic. Occidit pars vna cæli, oritur altera: ſed pars quę oritur modò, poſt duodecim horas occaſura eſt: nõ ſic eſt gratia quæ nobis oritur. Et peccata in æternũ occidunt, & gratia in æternum manet. Quare autem? Quantum diſtat oriens ab occidente, tantum longè fecit à nobis peccata noſtra, vt illa occidant, & gratia oriatur. Quare putatis? *Sicut miſeretur pater filiis, ſic miſertus eſt dominus timentibus eum.* Iam ſæuiat quantum vult, pater eſt: ſed flagellauit nos, & afflixit nos, & cõtriuit nos, pater eſt. Fili ſi ploras, ſub patre plora, noli cum indignatione, noli cum typho ſuperbiæ. Quod pateris, vnde plangis, medicina eſt non pœna, caſtigatio eſt non dãnatio. Noli repellere flagellũ, ſi nõ vis repelli ab hæreditate. Noli attẽdere quã pœnam habeas in flagello, ſed quem locũ in teſtamẽto. Sicut miſeretur pater filiis, ſic miſertus eſt dominus timẽtibus eum. *Quoniã ipſe cognouit figmentũ noſtrum*, id eſt, infirmitatem noſtram. Nouit quid fecerit, quomodo lapſum ſit, quomodo reficiẽdũ ſit, quomodo adoptandum ſit, quomodo ditandũ ſit. Ecce facti ſumus de limo. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo

Pſal.84.

cæleſtis. Miſit & filium ſuum qui factus eſt ſecũdus homo, qui
1. Cor. 15. ante omnia Deus: ſecundus enim in aduentu, prior in reditu. Poſt multos mortuus eſt, ante omnes reſurrexit, ipſe enim cognouit figmentũ noſtrum. Quod figmentum? nos. Vnde loqueris, quia cognouit? Quia miſeratus eſt. *Memento quia puluis ſumus.* Ad ipſum Deum conuerſus, ait, memento, quaſi obliuiſcatur Deus: ſic cognouit vt nõ obliuiſcatur. Sed quid eſt memento? Perſeueret erga nos miſericordia tua. Cognouiſti figmentum noſtrũ quodammodo, ne obliuiſcaris figmentũ noſtrum, ne obliuiſcamur gratiam tuam, memento quia puluis ſumus. *Homo, tanquam fœnum dies illius.* Attẽdat quid ſit homo, nõ ſuperbiat: homo, tanquã fœnum dies illius. Quid ſuperbit fœnum ad tẽpus modo florens, poſt paululum areſcens? Quid ſuperbit fœnum ad tẽpus vigens, & hoc ad paruũ tempus, donec ſol cãdeſcat? Bonũ eſt ergo nobis, vt miſericordia ipſius ſit ſuper nos, & de fœno aurum faciat. Nam homo tanquã fœnũ Dies eius. *Sicut flos agri ita efflorebit.* Totus ſplẽdor generis humani, honores, poteſtates, diuitiæ, typhi, minæ, tumores, flos fœni eſt. Floret illa domus, & magna domus, floret illa familia, & quàm multis floret, aut quàm multis annis viuũt? Multi anni tibi, breue tempus Deo: deus non ſic numerat quomodo numeras. In cõparatione languorum & longe viuentium ſeculorũ omnis flos cuiuſcunq; domus ſic eſt quomodo flos agri. Vix eſt annua omnis pulchritudo anni. Quicquid ibi viget, quicquid ibi candet, quicquid ibi pulchrũ eſt, non perannuat, imò per totum annum duci non poteſt. Quàm exiguo tẽpore tranſeunt flores, & hoc eſt pulchrũ in herbis. Hoc quod valde pulchrũ eſt, hoc cito cadit. Omnis caro fœnũ, & claritas homi-
Eſaie 40 nis vt flos fœni: Fœnũ aruit, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternũ. Quia ergo quomodo pater cognouit figmentum noſtrum, quia fœnum ſumus, & ad tempus florere poſſumus: miſit nobis verbũ ſuum, & verbum ſuum quod manet in æternum, fœno quod nõ manet in æternum fratrem fecit. Natura vnigenitum, vnicum natum de ſubſtantia ſua fratrem adoptatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps eris æternitatis illius, factus eſt ipſe prior particeps fœni tui. Quod excelſum eſt à te, tibi non denegauit, qui quod humile erat ex te ſuſcepit. Ergo homo, quantum ad hominem attinet, ſicut fœnum dies eius, & ſicut flos agri ita florebit. *Quoniam ſpiritus pertranſibit in eo & non erit, & non cognoſcet amplius locum ſuum.*

ſuum. Quaſi quædã perditio, quaſi interitus quidam. Ecce qui ſe inflat, ecce qui tumet, ecce qui ſe extollit, ſpiritus pertrãſiet in eo, & non erit, & nõ cognoſcet amplius locũ ſuum. Videte quotidie morientes: & hoc erit totum, ipſe erit finis. Non alloquitur enim fœnũ, ſed propter quod & verbum fœnum factum eſt: tu enim homo, propter te autẽ & verbum factum eſt *Ioan.* 1.
homo: tu caro, & propter te verbum caro factum eſt. Omnis *Eſaiæ* 40.
caro fœnũ, & verbum caro eſt factum. Quãta ergo ſpes fœni, quando verbũ caro † factũ eſt? Illud quod manet in æternum, † al. fœnum.
non dedignatũ eſt ſuſcipere fœnũ, ne de ſe deſperaret fœnum. Ergo quod ad te attendis, humilitatẽ tuam cogita, puluerem tuum cogita, nolli extolli: quicquid melius eris, gratia illius eris, miſericordia illius eris: audi enim quod ſequitur: *Miſericordia vero domini in ſeculo & in ſeculum ſuper timentes eum.* Qui non timetis eum fœnũ, & in fœno, & in tormento cum fœno eritis. Reſurget enim caro ad tormentum, Gaudeant illi qui timent eum, quia ſuper eos miſericordia eius. *Et iuſtitia eius ſuper filios filiorum.* Retributionem dicit, ſuper filios filiorum. Quã multi ſunt ſerui dei nõ habentes filios, quanto minus filios filiorum? Sed filios noſtros dicit opera noſtra: filios filiorũ mercedẽ operũ noſtrorum. Iuſtitia eius ſuper filios filiorum *Cuſtodientibus teſtamentũ eius.* Videãt ne putẽt omnes ad ſe pertinere quod dictũ eſt. Eligant cum licet. Cuſtodiẽtibus, inquit, teſtamentũ eius. *Et memoria retinentibus mandata eius, vt faciant ea.* Iam te diſponebas extollere, & forte reddere mihi Pſalterium, quod ego non teneo, aut totam legem memoriter pronunciare. Planè in memoria melior me, melior quouis iuſto. Iuſtus ad verbum legem non tenet. Sed vide vt præcepta teneas. Sed quomodo teneas? Non memoria, ſed vita. Memoria retinentibus mandata eius, non vt reddant ea, ſed vt faciant ea. Iam forte modo perturbatur vniuſcuiuſque anima. Quis tenet omnia mandata Dei? Quis tenet omnes literas Dei? Ecce volo non ſolum memoria retinere, ſed & operibus meis facere. Sed quis tenet omnia memoria? Noli timere, non te onerat. In duobus præceptis tota lex pendet & prophe *Mat.* 22.
tæ. Sed totam legem volo tenere. Tene ſi potes. Quando potes, quomodo potes? Quamcunque paginam interrogaueris, hoc tibi reſpondebit, Quod tenes, tene: charitatem tene, *Rom.* 10.
finis præcepti eſt charitas. Noli cogitare de multitudine ramorum, radicem tene, & tota arbor in te eſt. Et memoria

retinentibus mandata eius, vt faciant ea. *Dominus parauit in cælo thronum ſuum.* Quis niſi Chriſtus parauit in cælo thronum ſuum? Qui deſcendit & aſcendit, qui mortuus eſt & reſurrexit: qui hominem aſſumptum iu cælum leuauit, ipſe parauit in cælo thronum ſuum. Thronus eſt ſedes iudicis. Obſeruate ergo quæ audiſtis, quia parauit in cælo thronum ſuum. Faciat quod vult quiſque in terra, nõ erit impunitum peccatum, nõ erit infructuoſa iuſtitia, quia dominus qui ante thronum iudicis hominis irriſus eſt, in cælo parauit thronũ ſuum. Dominus in cælo parauit thronũ ſuum. *Et regnum eius omnium dominabitur.* Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gẽtium. Et regnũ eius omnium dominabitur. *Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes fortitudine, facientes verbum eius.* Ergo tu verbo Dei nondum iuſtus es aut fidelis, niſi cum facis. Potentes fortitudine, facientes verbum eius. *Ad audiendam vocem ſermonum eius. Benedicite dominum omnes virtutes eius, miniſtri eius facientes voluntatem ipſius.* Omnes angeli, omnes potentes fortitudine facientes verbum eius, omnes virtutes eius, omnes miniſtri eius facientes voluntatem ipſius, vos benedicite dominum. Omnes enim male viuentes, etſi lingua taceant, vita domino maledicunt. Quid prodeſt quia hymnum cantat lingua tua, ſi ſacrilegiũ exhalat vita tua? Male viuẽdo multas linguas miſiſti in blaſphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cæteræ te intuentiũ vacant blaſphemiis. Si ergo vis benedicere dominũ, fac verbum eius, fac voluntatem eius. In petra ædifica, non in
Matth.7. arena. Audire & non facere, in arena ædificare eſt. Audire & facere, in petra ædificare eſt. Nec facere, nec audire, nihil ædificare eſt. Si in arena ædificas, ruinam ædificas: ſi nihil ædificas expoſitus pluuiæ, fluminibus, ventis antè rapieris quàm ſteteris. Ergo non eſt ceſſandũ, ſed ædificandũ: nec ſic ædificandum vt ruina ædificetur: ſed in petra ædificandũ, vt tẽtatio nõ euertat. Si ſic eſt, benedic dominum: ſi non eſt ſic, noli blandiri linguæ tuæ, vitã tuã interroga ipſa tibi reſpondeat, Inuenis quid ſis mali, geme, cõfitere: cõfeſſio tua poteſt dominũ benedicere, ſed mutatio tua in benedictione perſeueret. *Benedicite dominũ omnia opera eius in omni loco dominationis eius.* Ergo in omni loco, ibi nõ benedicatur, vbi nõ dominatur, In omni loco dominationis eius. Ne forte aliquis dicat, Nõ poſſum benedicere dominũ in oriẽte, quia ad occidentẽ profectus eſt: aut nõ poſ-
Pſal.74. ſum in occidente quia in oriente eſt. Non ab oriẽte & ab occidente,

dente, nō à deſertis montibus, quoniā Deus iudex eſt Si vbiq; eſt, vt vbiq; benedicatur: ſic vndique eſt, vt illi vndique iubiletur: ſic vndique benedicitur, vt vbiq; bene viuatur. Benedicite dominum omnia opera eius, quia cum cœperis in bona vita benedicere dominum, omnia opera eius cum benedicunt, non merita tua. Ipſe enim per te & in te bonum operatur, dicente Apoſtolo. Cum timore & tremore veſtrā ipſorum ſalutē operamini, Deus enim eſt qui operatur in vobis. Ergo ne te extolleres, quia facis verbū eius, quia facis voluntatem eius, voluit te humiliari, reſpiciendo gratiam eius vnde hoc conſecutus es. In omni loco dominationis eius. *Benedic anima mea dominum.* Ipſe vltimus verſus eſt, qui primus. Benedictio à capite, benedic in fine. A benedictione profecti ſumus, ad benedictionem redeamus, in benedictione regnemus. *Phil.2.*

In Pſalmum CIII. Præfatio.

Concio prima de prima parte Pſalmi.

DIE quidem nudiuſtertiano à nobis, quantum meminiſſe dignamini, abundanter refecti eſtis. Sed quia nos etiam poſt longum ſermonem auidiſſimè dimiſiſtis, non putauimus ſanctitatem veſtram hodierni diei debito fraudandā, vt hoc ſit de debito, illud de lucro. Pſalmus qui lectus eſt, prope totus figuris rerū myſteriiſq; contexitur, & opus habet non ſolum noſtra, ſed etiā veſtra nō parua intentione quanquam etiam cuncta quæ dicta ſunt, poſſint ad literam religioſe accipi. Enumerantur enim etſi non omnia, multa tamen opera Dei, quæ nota ſunt omnibus intuentibus, qui norunt & ex his quæ facta ſunt, & videntur illius inuiſibilia intellectu conſpicere. Videmus enim fabricam mundi amplam quandam ex cælo & terra & omniū, quæ in eis ſunt. Et ex huius fabricæ magnitudine ac pulchritudine, fabricatoris ipſius inæſtimabilem magnitudinem & pulchritudinem etſi nondum videmus, iam tamen amamus. Non enim ceſſauit, qui nondū poteſt noſtri cordis puritate conſpici, ante oculos noſtros ponere opera ſua, vt videntes quæ poſſumus amemus: quæ videre non poſſumus, vt ipſius amoris merito aliquando videre poſſimus: tamen in omnibus quæ dicta ſunt, quærendus eſt etiam intellectus ſpiritalis ad quē perſcrutandum adiuuabūt nos in Chriſti nomine deſideria veſtra, Quibus quaſi manibus inuiſibilibus ad inuiſibilem ianuam pulſatis, vt inuiſibiliter vobis aperiat, & inuiſibiliter intretis, & in-

uiſibiliter ſanemini. Ergo dicamus omnes: *Benedic anima mea dominum.* Alloquamur omnes animam noſtram, quia omnium noſtrũ anima per vnã fidem vna anima eſt. Et omnes nos quicunque in Chriſtum credimus, propter vnitaté corporis eius vnus homo ſumus. Benedic anima noſtra dominum, pro tantis beneficiis eius, pro tam multis & magnis muneribus gratiarum eius: quæ munera inuenimus in hoc Pſalmo intenti, & excuſſa nebula carnalis cogitationis, quantũ poſſumus erecta mente, & quãtum poſſumus directa acie, & quãtum poſſumus puro oculo cordis noſtri, quantum non impedit præſens vita, quãtum nõ occupãt rerum præſentium deſideria, quãtum nõ excæcat cupiditas ſeculi. Erecti ergo audituri ſumus magna, læta & pulchra, deſiderabilia, & plena lætitiæ gaudiorúmque munera eius, quæ iam ille qui conceperat iſtum Pſalmũ, videbat animo, & ipſius viſionis exultatione ructabat dicens, Benedic anima mea dominum. *Domine Deus meus magnificatus es nimis.* Vide magnifica quæ dicturus eſt. In quibus magnificis nõ vtique niſi ille laudandus eſt author omnium magnificorum. *Confeßionem & decorem induiſti.* O domine Deus meus qui magnificatus es nimis: vnde magnificatus es nimis? Nónne ſemper magnus? Nónne ſemper magnificus? Nunquid perfectus nõ es vt creſcas? Nunquid deficis, vt aliquando minuaris? Sed quia es quod es, & vere es, vtique nomen tuum dixiſti famulo
Exod. 3. tuo Moyſi, Ego ſum qui ſum: vtique magnus es, & magnitudo tua ſempiterna eſt, nec cœpit, nec deſinit, nec ab initio tẽporis incipit, nec vſque ad finẽ temporis excurrit, nec in medio aliquid patitur: incommutabilis enim magnitudo eſt. Quomodo
Pſal. 138. ergo magnificatus es nimis? Alius Pſalmus admonet nos: ait enim, Mirificata eſt ſciẽtia tua ex me. Si recte dicitur, Mirificata eſt ſciẽtia tua ex me: recte dicit᷑, Magnificatus es nimis domine Deus meus ex me. Sed & hoc adhuc eſt quærẽdũ, Ex me magnificatur Deus meus? Ex me ergo magnus fit. Docet nos
Matt. 6. aliquid & quotidiana oratio ſalutis noſtræ: Sãctificetur nomẽ tuũ: quotidie petimus, quotidie rogamus vt fiat. Si nos quiſquã interroget quid eſt quod petitis, vt ſanctificetur nomen Dei: aliquando enim ſanctũ nõ eſt, vt modo ſanctificetur? Et tamen niſi velimus fieri, nõ peteremus vt fieret. Alia eſt enim gratulatio, alia oratio. Gratulamur ex eo quod eſt, oramus vt ſit quod nondũ eſt. Quid eſt ergo, ſanctificetur nomẽ tuũ? Et intelligamus, q᷑d hic dictum eſt, Dñe Deus meus magnificatus es nimis: hoc

hoc eſt ſanctificetur nomen tuum, ſanctum ſit apud homines nomen tuum. Sanctum eſt enim ſemper nomen tuum: ſed quibuſdam immundis nondum eſt ſanctum nomen tuum. Dicit enim Apoſtolus, Omnia munda mundis, immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Si immundis & infidelibus nihil eſt mundũ, quæro cauſam, ſed quibuſdã immundis nõdum eſt cauſa, ſed polluta ſunt, inquit, eorum & mens & cõſcientia. Si nihil eſt mundũ eis, nec Deus, niſi forte putatis mundũ videri Deum illis, qui quotidie blaſphemãt eum. Si mundus eſt placeat: ſi placet, laudetur. Si autem blaſphematur, diſplicet: & ſi diſplicet, quomodo tibi poteſt mundus eſſe qui tibi diſplicet? Quid ergo rogamus, Sanctificetur nomen tuum, in illis hominibus, qui per infidelitatem nondum habent nomen Dei ſanctum, quibus nondum eſt ille ſanctus, qui per ſe, & in ſe, & in ſanctis ſuis ſanctus eſt? Rogamus pro genere humano, rogamus pro orbe terrarum, pro omnibus gẽtibus quotidie ſedentibus & diſputantibus, quia nõ eſt rectus Deus, & non recte iudicat Deus, vt aliquando ipſi ſe corrigant, & rectum cor ad illius rectitudinem ducãt, & adhærentes eidem de recto ad rectum, nõ iam vituperent, ſed placeat rectis rectus, quia quàm bonus Deus Iſrael, ſed rectis corde. Ergo cum videret iſte qui cantat, iſte ipſe noſipſi, id eſt, corpus Chriſti, membra Chriſti, cum videret, quanta præſtiterit Deus generi humano, cui antea aut nullus aut falſus, aut non tam magnus videbatur Deus in operibus ſuis, eum videns, Domine Deus meus, inquit, magnificatus es nimis: hoc eſt qui nondum te intelligebam, intelligo te magnum. Magnus ſemper etiam occultus, ſed mihi tunc magnus quando apparuiſti factus es manifeſtus. Magnificatus es ergo ex me, quoniã mirificata eſt ſcientia tua ex me, mira enim facta eſt ex me. Ergo illã miror cõuerſus ad illam. Illa autẽ & ſi nõ cõuertar, & ſi poſt cõuerſionẽ auertar, integra permanet. Sed ego iã magnus factus in ea, & ex diminuto factus integer in ea miror, ꝙ nõ noueram nõ quodãmodo magnum factũ eſt ex quo didici, ſed quia magnus factus ſum ex quo didici. Audi iam. Et vbi videtur magnificatus Deus nimis? Semper magnus magnificatus nimis in operibus ſuis ad nos. Cõfeſſionẽ & decorẽ induiſti. Ante decorẽ confeſſionem poſuit, decus in pulchritudine. Quæris pulchritudinẽ, bonã rem quæris, Sed quare quæris pulchritudinem ô anima? Vt amet te ſponſus tuus, etenim diſplices ei fœda. Ille autem qualis eſt?

Ad Tit. 1.

Pſal. 72.

Pſal. 138.

Speciosus forma præ filiis hominum. Oſculari vis fœda pul-
Pſal. 44. chrum, ſed non attendis quia tu iniquitatibus plena es. Diffu-
ſa eſt autem gratia in labiis tuis: ſic enim de illo dictũ eſt, Spe-
cioſus forma præ filiis hominũ, diffuſa eſt gratia in labiis tuis,
propterea adoleſcētulæ dilexerunt te. Eſt ergo quidem formo
ſus, eſt quidem pulcher præ filiis hominũ: & ſi filius hominis,
tamen præ filiis hominũ. Huic tu placere vis ô anima huma-
na, ô vna in multis. Audiamus eccleſiam, quia erat illis anima
vna & cor vnũ in Deum. Hanc alloquitur pſalmus. Vis ei pla-
cere? Nõ potes quãdiu deformis es. Quid facies vt pulchra ſis?
Prius tibi diſpliceat deformitas tua: & tũc ab illo ipſo cui vis
placere pulchra, mereberis pulchritudinem. Ipſe enim erit re
formator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attẽde quæ
ſis, ne audeas ire fœda in pulchri oſcula. Et quid intuẽs, inquis,
me videbo? Poſuit tibi in ſpeculũ ſcripturam ſuã, legitur tibi,
Matt. 5. Beati mundicordes quoniã ipſi Deum videbunt. Speculum in
hac lectione propoſitum eſt, vide ſi hoc es quod dixit: ſi nondũ
es, geme vt ſis. Renuntiauit tibi ſpeculum faciem tuam. Sicut
ſpeculũ nõ ſenties adulatorẽ, ſic nec te palpes. Hoc tibi oſten-
dit nitor ille quod es, vide quæ es: & ſi tibi diſplicet, quære vt
non ſis. Si enim cum fœda ſis tibimetipſi diſplices, pulchro
iam places. Quid ergo? Quoniam diſplicet tibi fœditas tua,
Pſal. 94. incipis ei in cõfeſſione, ſicut alibi dicitur, Incipitẽ domino in
confeſſione. Primo accuſa fœditatem tuam: fœditas enim ani-
mæ de peccatis, de iniquitatibus. Accuſando fœditatem tuam
incipis confiteri, à confeſſione incipis decorari. Quo decoran
Pſal. 44. te niſi ſpecioſo forma præ filiis hominum? Vt autem & deco-
ram faceret, audeo dicere, Amauit & fœdam. Quid eſt, amauit
& fœdam? Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt. Quam vi-
tam tibi ſeruat iuſtificato, qui ſuã mortem donauit & impio?
Ecce pulcher ille & ſpecioſus forma præ filiis hominum, quia
iuſtiſſimus præ filiis hominũ, quoniam veniebat ad fœdam, vt
faceret pulchram: dicam & hoc, quia in ſcripturis inuenio, fœ-
dus factus eſt. Non me in hoc audiatis, ne in hoc verbo teme-
re lapſus ſim. Sicut enim dixeram, Amauit & fœdam: non au-
tem quaſi congruenter dixeram quibuſdam illum amãtibus,
niſi mihi teſtis procederet: & dixi quod dixit Apoſtolus, Vis
noſſe quod amarit & fœdã? Chriſtus pro impiis mortuus eſt,
ſic & modo quod dixi vt veniret ad fœdam, fœdus factus eſt,
deformis factus eſt, quomodo probabo, quãdo iam mihi præ-
dixit

dixit diuinũ eloquium, Speciofus forma præ filiis hominum? Sed in ipſo diuino eloquio rurſus habeo, Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neq; decorem. Specioſus forma præ filiis hominum: vidimus eum & non habuit ſpeciem neque decorem. Non dixit non vidimus, & ideo neſciebamus vtrum haberet ſpeciem vel decorem: ecce vidimus, & non habebat ſpeciẽ neque decorem. Vbi ergo illum vidit qui dixit, Specioſus forma præ filiis hominum. Et vbi illum vidit qui dixit, Non habebat ſpeciem neque decorem? Audi vbi eum vidit qui dixit, Specioſus forma præ filiis hominum. Cum in forma Dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Merito præ filiis hominum, quia æqualis Deo. Ecce accepi & agnoui vbi eum viderit qui dixit, Specioſus forma præ filiis hominum. Reſpõderit enim nobis, Vbi eum viderim quæris? In forma Dei. Et vnde vidiſti in forma Dei? Quomodo vidiſti in forma Dei? Quia inuiſibilia eius per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Bene accepi, optime agnoui, & quem videris, & qualem videris, & vbi videris, & vnde videris. Quem vidiſti? Sponſum noſtrum. Qualem vidiſti? Specioſum forma præ filiis hominum. Vbi vidiſti? Cum in forma Dei eſſet. Vnde vidiſti? Per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Videamus & de iſto quid dicat alius propheta, ſed non alius ſpiritus, non enim diſcordant inter ſe. Exhibuit nobis ille ſpecioſum forma præ filiis hominum, exhibeat & iſte quod ait, Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neq; decorem. Vnus apoſtolus Paulus prophetam vtrunque coniungit, vnum capitulum Pauli vtrique prophetæ perhibet teſtimoniũ. Ibi habeo ſpecioſum forma præ filiis hominum: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Ibi dixit, quod dixit & alius non habẽtem ſpeciem neq; decorem quia ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: humiliauit ſe factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Merito viderunt eum, & non habebat ſpeciem neque decorem. Merito ante crucem agitabant caput, Hiccine eſt totus filius Dei? Si filius Dei eſt, deſcendat de cruce. Sed nõ habebat ſpeciem neque decorem: etiam ſic. O quibus diſplicet, quia nõ habebat ſpeciem neque decorem. O agitãtes caput ante crucẽ, & non figentes caput in capite quod pendebat in cruce. Merito nutat inſultantium caput, donec ſit eorum caput illeipſe cui inſultabatur. Ecce re

Eſaiæ 53. *Philip. 2.* *Rom. 1.* *Pſal. 44.* *Philip. 2.* *Eſaiæ 53.* *Matt. 27.*

ſumit decorem, & magnum decorem. Ecce quod dicis tu minus eſt quàm quod fecit. Dicis tu, Si filius Dei eſt, deſcendat de cruce. Ecce de cruce nõ deſcendit, ſed de ſepulchro reſurrexit. Ergo anima decora eſſe non poteſt, niſi cõfeſſa fuerit fœditatem ei qui ſemper pulcher, & propter te ad tempus non pulcher: & ſic ad tempus non pulcher in forma ſerui, vt nunquam deficeret à pulchritudine quæ eſt in forma Dei. Ergo tu Eccle-
Cant.5.6. ſia habes decorẽ: dicitur & tibi in Cãticiſcanticorum, O decora inter mulieres: dicitur de te, Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata? Quid eſt dealbata? Illuminata, non dealbata ſicut fucata, quemadmodũ ſe dealbãt fœminæ quæ volunt videri quod nõ ſunt: nõ dealbata ſicut paries dealbatus: deſtruetur enim ſicut
Act.23. dicit Apoſtolus paries dealbatus, hypocriſis & ſimulatio. Paries dealbatus, foris tectoriũ, intus lutum. Nõ ergo illa ſit de-
1.Tim.1. albata, ſed dealbata illuminata, quia nõ per ſe alba. Prius, in-
Ephe.2. quit, fui blaſphemus: & item, Fuimus enim & nos aliquãdo natura filij iræ ſicut & cæteri. Accedit gratia illuminans & deal-
Ephe.5. bãs, primo nigra fuiſti, ſed facta es alba ex gratia illius. Fuiſtis enim aliquãdo tenebræ, nũc autẽ lux in domino. Dicitur ergo
Cant.6. & de te, Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata, iã mirabilis, iam vix cõtẽplabilis? Admirantis eſt enim dicere, Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata, tã pulchra, tam luminoſa, tam ſine macula & ruga? Nõne iſta eſt quæ iacebat in cœno iniquitatũ? Nónne iſta eſt quæ iacebat in fornicatione idolorũ? Nõne iſta eſt quæ immũda erat in omni cupiditate deſiderióq; carnali? Quæ eſt
Eſaia 53. ergo iſta quæ aſcẽdit dealbata? Attende quis ſit ille qui pro ea factus eſt, nõ habens ſpeciẽ neq; decorẽ, & intelligis huius claritatis honorem. Si miraris illius humilitatem propter hanc, noli iam mirari huius celſitudinẽ propter illũ. Quãtæ fœlicitatis eſt iſta dealbata, vt & cũ eſſet nigra, pulchrũ ad ſe deponeret qui pro impiis moreretur? Ergo induit ſe domin9 Deus noſter, cõfeſſionem & decorem induit ſe Eccleſiam: ipſa enim Eccleſia cõfeſſio & decus, antè cõfeſſio, poſtea decus. Confeſſio peccatorum, decus recte viuentium, & recte factorum. Cõfeſſionem & decorẽ induiſti. *Circũamictus lumen ſicut veſtimen-*
Epheſ.5. *tum.* Ipſa eſt veſtis eius de qua iam dixi, Non habens maculam neque rugã. Lux vocatur, & ego iam hoc dixi, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Nõ ergo in vobis, nã tenebræ in vobis, lux autem in domino. Ergo circũamictus lumen velut veſtimentum. *Extendens cælum ſicut pellẽ.* Quomodo fecit

fecit hoc vt indueret ſe ſicut veſtimentum & lumen Eccleſiā? Enumerare vult figuratis quibuſdam ſacramentis, quomodo lux facta ſit Eccleſia, quomodo facta ſit ſine macula & ruga, quomodo facta ſit candida, dealbata, fulgens in veſtitu ſponſi ſui inhærens illi. Quomodo facta ſit audiamus. Extendit cælum ſicut pellem: & hoc quidem video. Quis enim extēdit hoc cælum, quod noſtris carnalibus oculis intuemur, niſi Deus? Et extendit ſicut pellem. Ad facilitatem redegit ſi ad literam accipias: etenim cum videris iſtam fabricam magnam, quia cum quiſque hominum vnam, vel paruam cameram extenderit, magno molimine, magno labore, & difficultate, ac diuturna operatione, id facit ne huiuſmodi laborem in Dei operibus infirmitas ſuſpicaretur humana, attulit quandam facilitatem pro tua capacitate, vt ſic quodammodo incipias credere facile operantem Deum, & non putare ſic eum extendiſſe cælum, ſicut tu tectum domus tuæ, ſed quàm tibi facile eſt extendere vnam pellem, tam facile illi fuiſſe extendere tā magnum cælum. Mira facilitas, & tamen adhuc ſpiritus tibi tardo loquitur, Tibi, inquam, adhuc tardo dicit ſpiritus. Nam nec ſic extendit Deus cælum, ſicut & tu pellem: ſi enim ſic extēdit, ecce ante te pellis, vel rugoſa, vel plicata ponitur: dic vt extendatur, dicto tuo extende pellem: non poſſum, inquis, ergo & in extenta pelle multum longe es à facilitate Dei. Ipſe enim dixit & facta ſunt: dixit. Fiat firmamentum inter aquā & aquā, & ſic factum eſt: tamen propter facilitatem ſignificandam, ſecundum ſenſum tuum acceperis aliquid interim ad literam. Figurate autem ſi aliquid tectum retegi volumus, & pulſare ad clauſum, inuenimus extendiſſe Deum cælum ſicut pellem, vt intelligamus cælum ſanctam ſcripturam. Hanc autoritatem primo poſuit Deus in Eccleſia ſua, inde cœpit exequi cætera: poſuit enim cælum Deus, & extendit ſicut pellem, & non fruſtra ſicut pellem. Primo iſtam famam prædicantium extendit ſicut pellem: pellis mortalitatem ſignificat. Propterea & illi duo homines primi parentes noſtri, autores peccati generis humani Adam & Eua, cum in paradiſo contempto Dei præcepto ad ſuggeſtionem ſuaſionémque ſerpentis tranſgreſſi eſſent, quod iuſſerat Deus: facti mortales dimiſſi ſunt de paradiſo. Vt autem ſignificaretur ipſa mortalitas eorū, induti ſunt tunicis pelliceis. De pellibus enim tunicas factas acceperunt: pelles autē detrahi nō ſolent, niſi de animalibus mortuis, ergo

Ibidem. *Pſal.148.* *Gen.1.* *Gen.3.*

pellium nomine mortalitas illa figurata eſt, quid ergo hîc, ſi diuina ſcriptura ſignificatur pellis nomine? Quomodo de pelle fecit Deus cælum, & extendit cælum ſicut pellem? Quia per quos nobis ſcriptura prædicata eſt, mortales fuerũt. Illud quidem verbum Dei ſemper idem, ſempérque incommutabile at-
Ioan.1. que indeficiens, ecce, In principio erat verbum. Nunquid erat apud Deum, & Deus erat verbũ. Nunquid erat, & modo nõ eſt? Et eſt, & ſemper erit: ſi ergo eſt verbũ Dei, Deus apud Deum, lege ſi potes. Sed quid dicis, quia ſurſum eſt, & ideo legere nõ
Sapien.8. potes? Vbiq; eſt verbum Dei. Pertendit à fine vſq; ad finem for-
Ioan.1. titer, & attingit omnia propter ſuam mũditiam. In hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & cùm venit hic erat: venit enim in carne, nunquam abſens diuinitate. Quare ergo
1.Cor.1. legere non poteras? Quia in ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum, ibi conſtitutus in ſapiẽtia Dei: omnia enim ibi, & ipſa nulla ſubtracta ſunt, ibi conſtitutus non poteras cognoſcere per ſapientiam Deum, ergo neceſſarium
Ibidem. erat quod ſequitur, Placuit Deo per ſtultitiã prædicationis ſaluos facere credentes. Si per ſtultitiam prædicationis ſalui futuri erant credentes, elegit Deus quædam mortalia, elegit homines mortales & morituros, adhibita lingua mortali exhibuit ſonos mortales, adhibita diſpenſatione mortalium adhibuit inſtrumenta mortalia, & in eo tibi factum eſt cælum, vt in re mortali cognoſceres verbũ immortale, & fieres tu quo-
Deut.32. que eiuſdem verbi participatione immortalis. Vixit Moyſes & mortuus eſt: ait enim illi Deus, Aſcende in montem & morere. Mortuus eſt Hieremias, & tot prophetæ mortui ſunt, & mortuorum dicta, quia non eorum ſed per eos illius erant qui extendit cœlũ ſicut pellem, manent vſque ad poſteritatem no-
Philip.1. ſtram. Ecce Apoſtolus ſolutus de hac vita qui dixit, Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo magis eſſe optimum: viuit nunc cum Chriſto, ſicut illi prophetæ omnes viuunt cũ Chriſto. Sed per quid nobis diſpenſauit id quod legimus? Per id quod moriturũ erat, per os, per linguam, dentes, manus. Omnia iſta quibus operatus eſt Apoſtolus, totum quod legimus corporis officia ſunt, ſed iubente anima cui iubebat Deus propterea extẽſum eſt cœlũ ſicut pellis. Nos ſub cœlo, tanquam ſub pelle diuinarũ ſcripturarum legimus modo cum tenditur.
Eſaia.34. Etenim poſtea cœlum plicabitur vt liber. Non fruſtra fratres
Apoc.6. hic vt pellis, ibi vt liber. Figuratum ibi quiddã nobis eſt, quod ad

ad ſcripturam diuinam attinet, & tenditur ſicut pellis, & tenditur ſermo mortuorũ:ergo ideo tenditur,ſicut pellis, & multò magis tenditur, quia illi mortui ſunt. Nam poſt mortem plus innotuerũt prophetæ & Apoſtoli,nõ erant tam noti cum viuerent. Prophetas viuos ſola Iudæa habuit, mortuos omnes gentes:cũ enim viuerẽt nondũ erat extenſa pellis,nondũ erat extenſum cælum, vt tangeret orbem terrarum. Et extendit ergo cælum ſicut pellem. *Qui protegit in aquis ſuperiora eius*. Et hoc legimus, & ad literam bene intelligitur: quãdo enim iuſſit vt fieret firmamẽtum inter aquas & aquas, factũ eſt, vt ſint aquæ inferiores quæ perfundũt terras, & ſint aquæ ſuperiores remotæ ab aſpectibus, tamen fidei cõmendatæ: Et aquæ, inquit, quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen domini. quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mãdauit & creata ſunt. Ergo explicatus eſt ſenſus ad literam: protegit enim in aquis ſuperiora eius. Quid ad figuram? Quoniã in figura accepimus pellem ſcripturam ſanctam, & authoritatem diuini verbi diſpenſatã nobis per mortales, quibus mortuis eiuſdem diſpenſationis fama extenditur. Secundum hoc quomodo protegit in aquis ſuperiora eius? Cuius ſuperiora? Cæli. Et quid cælum? Sancta ſcriptura. Quæ ſunt ſuperiora ſanctæ ſcripturæ? Quid inuenimus in ſcripturis ſanctis ſuperius? Paulum interroga, Supereminẽtiorem, inquit, viam vobis demonſtro. Quam dicit ſupereminentiorem viã? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autẽ nõ habeam, factus ſum velut æramentum ſonans aut cymbalum tinniens. Si ergo in his nihil eminentius in ſcriptura ſancta inueniri poteſt quàm charitas, ſuperiora cæli quomodo aquis proteguntur, ſi ſuperiora ſcripturæ præcepta charitatis ſunt? Audi quemadmodum. Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Iã nomine diffuſionis intellige aquas in charitate ſpiritus ſancti: hæ ſunt aquæ de quibus dicitur in quadam ſcriptura, Et in plateis tuis diſcurrant aquæ tuæ, nemo alienus cõmunicet tibi: alieni enim ſunt omnes à via veritatis, ſiue Pagani, ſiue Iudæi, ſiue hæretici, & mali quiq; Chriſtiani. Habere multi dona poſſunt, charitatem non poſſunt. Hoc ipſum quale donũ eſt, vt nõ loquamur de donis aliis foris, quæ dona Dei habent omnes homines, qui facit ſolẽ ſuum oriri ſuper bonos & malos: dona Dei ſunt, & nõ tantum bonis & malis cõmunia, ſed etiam beſtiis & pecoribus. Ipſum eſſe, viuere, videre, ſentire, audire, &

Gen.1. *Pſal.148.* *1.Cor.12.* *Rom.5.* *Prou.5.* *Matt.5.*

cæteris fungi ſenſuum muneribus dona Dei ſunt. Sed videte cum qualibus, & quàm multis cõmunia, & cum eis quos nolis imitari. Ipſum ingenium acutum habent & peſſimi homines, ſolertẽ artium induſtriam habent & turpiſſimi ſcenici, diuitias habent & latrones, cõiugia, filios. Multi mali habent pulchra, Dei omnia, nemo negat, ſed vide cum quibus cõmunia. Reſpice ad munera ipſius eccleſiæ, Munus ſacramentorum in baptiſmo, in Euchariſtia, in cæteris ſanctis ſacramentis, quale munus eſt? Hoc munus adeptus eſt & Simon magus. Prophe-

Act.8. tia quale munus eſt? Prophetauit & Saul malus rex, & tũc prophetauit cum Dauid ſanctũ perſequeretur. Intendite, nõ dixi cũ perſecutus fuiſſet: fortaſſis enim eo perſecuto pœnitẽtiam geſſit, & dignus fuit ſpiritu prophetãdi. Nõ perſecutus neque

1.Reg.10. perſecuturus, ſed perſequens prophetauit. Miſit ad cõprehendendũ Dauid miniſtros ſuos. Dauid verò eo tẽpore inter prophetas erat, vbi erat & ſanctus Samuel. Impleti ſunt ſpiritu prophetiæ qui miſſi ſunt & prophetauerũt, ſed forte bono illi animo venerant, vel ob neceſſitatem officij ſui, vel nõ facturi quod iuſſum eſt. Miſit & alios, hoc & in eis factũ eſt, & eorum

Ibidem. hoc modo animũ interpretemur. Cũ illi tardarent venit ipſe furens, anhelans cædem, ſanguinem ſitiens innocentis ſancti, cui etiã ingratus erat, & ipſe impletus eſt ſpiritu prophetandi & prophetauit Non ergo ſe iactẽt qui fortè ſine charitate habuerint hoc munus Dei ſanctũ, ſicut ſanctum Baptiſmum, ſed videãt qualem rationẽ habituri ſunt cum Deo qui ſanctis non

Matth.7. ſanctè vtũtur: ex his erũt qui dicturi ſunt, In nomine tuo prophetauimus: nõ illis dicetur, mẽtimini: ſed dicetur, Non noui vos. Recedite à me qui operamini iniquitatẽ: quia ſi habeam

1.Cor.13. omnem prophetiã, charitatẽ autem nõ habeã, nihil ſum. Pro-

1.Reg.19 phetauit autẽ & Saul, ſed operabatur iniquitatem. Quis ope-

Rom 13. rabatur iniquitatem, niſi qui nõ operabatur æquitatem? Quis autẽ operabatur iniquitatẽ, niſi qui non habuerit charitatem?

1.Cor.13. Plenitudo enim legis charitas. Ergo protegis in aquis ſupe-

Ephe(.3. riora eius. Quid dixit? In omnibus ſcripturis ſupereminentiſ-

Ex.de regularibus cap. licet in fine. ſimam viam, ſupereminentiſſimum locum charitas obtinet. Non ad eam aſpirent niſi boni. Hanc nobiſcũ non communicant mali, poſſunt cõmunicare baptiſmũ, poſſunt cõmunicare cætera ſacramenta, poſſunt communicare orationem, poſſunt communicare iſtos parietes, & iſtam coniunctionem, charitatem nobiſcum non communicant. Ipſe eſt enim fons proprius

bono-

bonorum,proprius ſanctorum: de quo dicitur, Nemo alienus
communicet tibi. Qui ſunt alieni? Omnes qui audiunt, Non *Prouer.5.*
noui vos: ſi enim non cognoſcuntur, vtique alieni ſunt quibus *Matth.7.*
dicitur, Non noui vos. Supereminẽs enim via charitatis tenet *1.Cor.13.*
eos,qui propriè pertinẽt ad regnũ cælorum:ergo præceptum
charitatis ſuper cælos,ſuper omnes libros:ei enim ſubduntur
libri,ei militant omnes linguæ ſanctorũ,& omnis motus diſ-
penſatorum Dei & animæ & corporis. Supereminẽs eſt enim
via, & merito protegit in aquis ſuperiora cæli, quia nihil in-
uenis eminẽtius charitate in diuinis libris.Sed adhuc euiden-
tius audi quid aqua ſit: Diximus enim quòd charitas Dei diffu *Rom.3.*
ſa ſit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui datus eſt no-
bis:diximus etiam,In plateis diſcurrant aquæ tuæ:Et ait mihi *Prouer.5.*
aliquis,non ibi expreſſe dictum eſt, vtrum charitatem intelli-
gere debeam: quid ſi alius aliud aliquid intelligat? Tantum
memento quod ait Apoſtolus,Charitas Dei diffuſa eſt in cor- *Rom.5.*
dibus noſtris.Vnde?Per ſpiritum ſanctum,qui datus eſt nobis.
Audiamus dominum magiſtrũ apoſtolorum, Si quis ſitit, ve- *Ioan.7.*
niat & bibat: dicat adhuc, Qui credit in me, flumina aquæ
viuæ fluent de ventre eius.Quid eſt hoc,exponit Euangeliſta,
Hoc autem dicebat, inquit, de ſpiritu quem accepturi erant
credentes in eum:ſpiritus enim nondum erat datus,quia Ieſus
nondum erat glorificatus. Ergo fratres ſi propterea ſpiritus *Ibidem.*
nondum erat datus,quia Ieſus nondum erat glorificatus:glo
rificato Ieſu & aſcendẽte in cælos, miſſus eſt ſpiritus ſanctus, *Act.2.*
& charitate impleti ſunt Apoſtoli, diffuſa eſt in cordibus eo
rum per ſpiritum ſanctũ qui datus eſt eis, quia ſuperiora cæli
aquis proteguntur. Et bene, quia dominus in cælos aſcendit
vt ſuperior eſſet cælis,& inde mitteret charitatem.Non enim
ſic Deus protegit, vt quaſi ſubleuetur ab eo quem protegit,
Subleuat quem protegit,nõ onerat:ita ergo cælos aquis pro-
tegit, vt magis illi diuino ſpiritu ſubleuentur. Qui ſubleuat,
ſurſum eſt:quod ſubleuatur,infra eſt:illud ſuſpendit,hoc pen
det. Si ergo illud ſuſpendit, hoc pendet: audi quia hoc cælum
ſcripturarum ex charitate pendet: duo ſunt nempe illa notiſ-
ſima præcepta dilectionis, In his duobus præceptis, tota lex *Mat.22.*
pendet & prophetæ. Qui protegis in aquis ſuperiora eius:
Qui ponit nubes aſcenſum eius. Accipitur & hoc bene ad literam.
Dominus viſibiliter aſcendit in cælum.Quomodo poſitæ ſunt *Act.1.*
nubes aſcenſus cæli? Hæc cum dixiſſet, nubes ſuſcepit eum.

1. Theſ. 4. Habes item de reſurrectione noſtra prędictum: Et mortui, inquit, in Chriſto reſurgēt primi: deinde nos qui viuimus ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aera, atque ita ſemper cum domino erimus. Habes nubes aſcenſum cæli, oſtendam & nubes aſcenſum cæli huius, id eſt, diuinarū ſcripturarum. Quid eſt hoc fratres? Vtinam me dominus Deus meus inter illas qualeſcunq; nubes numerare dignetur, videriit quàm nebuloſa nubes ſim. Omnes tamē prædicatores verbi veritatis nubes accipi poſſunt: Quicunque ergo infirmi non poſſunt aſcendere in hoc cælū, id eſt, ad intellectū ſcripturarū, per nubes aſcendant. Fortè enim & modo ſatis ſit vobis, ſi aliquid agimus: ſi labor ſudórq; noſter nō eſt infructuoſus, aſcēditis in cælū ſcripturarū diuinarū, hoc eſt, intellectū earū per prædicationē noſtram. Quàm altum erat cælū in pſalmo iſto? Nemo enim veſtrū videbat, quid eſſet in figura, Extendit cælū ſicut pellem, qui protegit in aquis ſuperiora eius. Hoc ipſum quod dictū eſt, Qui ponit nubes aſcenſum eius. Ecce iam intellectū eſt, quantum dominus donauīt prædicantibus nobis: nō enim nubes de ſuo munere pluunt. Vos intelligēdo aſcendite, in intellectu ipſo fructificate, ne ſitis quaſi illa vinea: de

Eſaiæ 1. qua dicitur apud prophetā, Mandabo nubibus meis ne pluāt ſuper eam: accuſabatur enim quædā vinea, quòd pro vuis ſpinas dederat, nō reddiderat dignā gratiam dulci pluuiæ. Qui enim bona audit, & mala operatur, dulci pluuia cōpluitur, & ſpinas generat. Non eſt vt ſuſpicemur fratres de aliqua terrena & iſta viſibili vinea dominum locutum. Nanque ibi ne ſub obſcuritate ſermonis lateret excuſatio iniquitatis, ipſe dominus per ipſum prophetā expoſuit cui vineæ loqueretur, & de

Ibidem. qua vinea iſta diceret, Vinea, inquit, domini ſabaoth, domus Iſrael eſt. Quid vagantur, ô iniqui corda veſtra per montes & colles vinitorum? Noui, inquam, de qua vinea loquar, noui vbi quærebam vuam & inueni ſpinas. Sine cauſa aliud atq; aliud ſuſpicamini & opinamini, nolentes intelligere vt bene agatis.

Pſal. 35. Nam & hoc ſcriptum eſt, Noluit intelligere vt bene ageret. Tollite omnes ſuſpicationes veſtras de medio: Vinea etenim domini ſabaoth, domus Iſrael eſt, & homo Iuda nouellum dilectū. Dilectum cū plantatū eſt, damnatū cum ſpinas creauit, Ergo fratres fortè vinea fuit domus Iſrael, & nos non ſumus vinea? Cum timore audiamus, quod Iudæis dictum videmus.

Rom. 11. Videte quomodo Apoſtolus terreat ramos inſertos de ramis fractis,

fractis, & in ramis fractis cõmendet timendam ſeueritatem, in ramis inſertis commendet amandam bonitatem. Noli eſſe infructuoſus in bonitate, ne ſterilis ſentias ſeueritatẽ. Sed nõ ſum vitis, dicis mihi. Vbi eſt domini vox, Ego ſum vitis, vos eſtis ſarmẽta, pater meus agricola? Vbi eſt vox Apoſtoli, Quis plantat vineã, & de fructu eius non percipit? Vinea ergo es, ô Eccleſia, & habes agricolã Deum. Nemo ergo agricola homo compluit vineã ſuam. Fratres ergo dilectiſſimi, viſcera Eccleſiæ, pignora Eccleſiæ, filij matris cæleſtis, audite cum tẽpus eſt. Minatus eſt Deus illi vineæ atrociſſima comminatione, Mandabo nubibus meis, inquit, ne pluant ſuper eam: & factum eſt. Venerunt Apoſtoli ad Iudæos, reſpuerunt eos, & dixerũt illis, Ad vos miſſi eramus, ſed quia repuliſtis verbum Dei, imus ad gentes. Videtis quomodo in eodem ſpiritu Dei illo iubẽte intrinſecus, qui habitat in cordibus ſuorum, mãdatum ſit nubibus Dei ne compluerent vineam, quæ cum expectaretur vt faceret vuas, fecit ſpinas. Ideo & nubes fecit aſcẽnſum eius, & cælum tetendit ſicut pellem. Non eſt quod queramini, autoritas ſcipturarũ extenta eſt ſuper orbem terrarũ: nubes non deſunt, prædicatur verbum veritatis, exponuntur omnia, quæ obſcura ſunt, vt corda veſtra per nubes aſcẽdant. Videte quomodo credatis, videte quid ſuſcipiatis. Poſt prædicatorem veniet iudex, & poſt diſpenſatorem veniet exactor. Qui ponit nubem aſcenſum eius. *Qui ambulat ſuper pennas ventorum.* Hoc iam periculoſum eſt accipere ad literam. Aut quæ ſunt pennæ ventorum? Aut vero quomodo in pictura facturi nobis ſumus ventos volantes, & alas habentes? Ventus non eſt fratres niſi quem ſentimus, motus quidã & quaſi † flatus aëris, impellens quod poteſt pro viribus. Quæ pennæ ventorũ ſunt? Sed & quæ alæ Dei? Et tamen dictum eſt, Sub vmbra alarũ tuarum ſperabũt. Conemur ergo & hoc accipere ad literã, veluti propriè factum in creatura iſta. Velocitatem verbi fortaſſe cõmendat ſcriptura: de qua velocitate iam pridem in alio Pſalmo locuti ſumus, vbi ſcriptum eſt, Vſque in velocitatem currit verbum eius: quia nihil ventis velocius. Noſtis omnes quãtum illa facilitas cõmendabatur in pelle: nihil enim facilius ab homine quàm pellis extenditur. Sic & hic inſinuans Deum per verbum eius vbique prę́ſentem, velocitate motus nihil deſerere, quia tu non noueras aliquid vento velocius. Ambulat, inquit, ſuper pẽnas ventorũ: id eſt, velocitas eius ſuperat velocitatem

Ioan. 15. *1. Cor. 9.* *Eſaiæ 5.* *Act. 13.* *Eſaiæ 5.* † Aliâs, fluctus. *Pſal. 53.* *Pſal. 147.*

ventorum,vt per pennas ventorũ intelligas velocitatem ventorum.Et verbũ Dei intelligas velocius omnibus ventis:& ſic in prima facie cõſiderationis pulſemus ad aliquid interius,& figurate aliquid nobis indicent iſtæ literæ,ventos quidẽ intelligimus in figura nõ abſurde animas:non quia ventus eſt anima, ſed quia inuiſibilis eſt vẽtus quãuis res corporea corpora impellens,tamen quia humani oculi aciẽ fugit. Eſt autẽ anima inuiſibilis,propterea bene intelligimus animas vẽtos.Inde eſt quòd & Deus inſufflaſſe dicitur ſpiritum vitæ formato
Geneſ.2. homini.Et factus eſt homo in animã viuentem.Ergo vẽti,animæ in allegoria non abſurde accipiuntur. Videte autẽ ne putetis nominata allegoria pantomimi aliquid me dixiſſe. Nam quædã verba quoniam verba ſunt,& ex lingua procedũt,communia nobis ſunt etiã cum rebus ludicris,& nõ honeſtis. Tamen locum ſuum habent iſta verba in Eccleſia,& locũ in ſce-
Galat.4. na.Non enim ego dixi,quod Paulus Apoſtolus non dixit,cùm de duobus filiis Abrahæ diceret, Quæ ſunt,inquit, in allegoria.Allegoria dicitur,cùm aliquid aliud videtur ſonare in verbis,& aliud intellectu ſignificare.Quomodo dicit̃ agnus Chri
Ioan.1. ſtus:nunquid pecus?Leo Chriſtus:nunquid beſtia? Petra Chri-
Apoc.5. ſtus:nunquid duritia?Mons Chriſtus:nunquid tumor terræ?Et
1.Cor.10. ſic multa aliud vidẽtur ſonare,aliud ſignificare,& vocatur allegoria.Nam qui putat me de theatro dixiſſe allegoriã,putet & dominum de amphiteatro dixiſſe parabolam.Videtis quid faciat ciuitas,vbi abundãt ſpectacula.In agro ſecurius loquerer:quid ſit enim allegoria, nõ ibi forte didiciſſent homines, niſi in ſcripturis Dei. Ergo quod dicimus allegoriam figuram eſſe,ſacramentum figuratum allegoria eſt.Et quid hic accipimus,Aſcendit ſuper pennas vẽtorum?Diximus bene accipi figurate vẽtos animas.Pennæ ventorum,[virtutes animarum:] pennæ animarum quæ ſunt, niſi à quibus ſurſum attolluntur?
Mat.22. Pennæ ergo animarũ virtutes,bona opera,recta facta:In duabus alis habent omnes pennas, omnia enim præcepta in duobus præceptis ſunt.Quiſquis dilexerit Deum & proximũ animam habet pennatam liberis alis,ſancto amore volantem ad dominũ. Quicunq; implicatur amore carnali, viſcũ habet in pennis. Nam ſi anima nõ habet alas & pẽnas,vnde ille gemẽs in tribulationibus dicit,Quis dabit mihi pennas ſicut colum-
Pſal 54. bæ?Et ſequitur,Et volabo & requieſcã.Item in alio loco,Quò
Pſal 138. ibo à ſpiritu tuo,& quò à facie tua fugiam?Si aſcendero in cælum,

lum, tu ibi es: ſi deſcédero ad infernum, ades, Si accepero pennas meas, ſicut columba, & volabo in extrema maris: tãquam diceret, Sic poſſum fugere à facie iræ tuæ, ſi accepero pẽnas vt columba, & volauero in extrema maris. In extrema maris volare, eſt ſpem iam prætẽdere in finem ſeculi: quomodo ille qui ait, Hoc labor eſt ante me, donec introeam in ſanctuariũ Dei, & intelligam in nouiſſima. Et quomodo venit in extrema maris, etiam acceptis pennis? Etenim illuc, inquit, manus tua deducet me, & perducet me dextera tua: nam & cum pẽnis meis caſura ſum niſi tu deducas. Ergo alas habent bonas & liberas, & nullo viſco obligatas animæ, bene operãtes præcepta Dei, habentes charitatem de conſcientia pura, & fide nõ ficta. Sed quantumuis ſint præditæ virtutibus charitatis; quid ad illã dilectionem Dei, qua ſunt dilectæ, etiam cùm viſco eſſent implicatæ? Maior ergo in nos dilectio Dei, quàm noſtra in illũ. Noſtra dilectio pennæ noſtræ ſunt, ſed ille ambulat ſuper pennas vẽtorum. Iam dicebat quibuſdã Apoſtolus, Flecto genua mea pro vobis ad patrẽ, vt det vobis ſecundũ interiorẽ hominem habitare Chriſtũ per fidem in cordibus veſtris, vt in charitate radicati & fundati. Iam dat illis charitatem Deus, iam dat illis alas & pennas, vt poſſitis, inquit, comprehendere quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo & profundum. Fortaſſis crucẽ domini ſignificat. Erat enim latitudo in qua porrectæ ſunt manus: longitudo à terra ſurgẽs in qua erat corpus infixum: altitudo ab illo diuexo ligno ſurſum quod eminet: profundũ vbi fixa erat crux, & ibi omnis ſpes vitæ noſtræ. Latitudo enim eſt in bonis operibus, longitudo in perſeuerãdo vſq; in finem: altitudo ꝓpter ſurſum cor, vt omnia ſint bona opera noſtra in quibus perſeueramus vſq; in finem, habentes latitudinem qua bene operamur, & longitudinem qua perſeueramus vſque in finem: nõ faciamus aliquid niſi ſpe cæleſtiũ præmiorum. Ipſa eſt enim altitudo, non hic quærere mercedem, ſed ſurſum, ne dicatur nobis, Amen dico vobis, perceperũt mercedem ſuam. Profundum autem quod dixi vbi fixa erat pars crucis & non videbatur, inde reſurgebant quæ non videbantur. Quid eſt quod occultum eſt, & non publicum in Eccleſia? Sacramẽtum baptiſmi, ſacramẽtum euchariſtiæ. Opera autem noſtra bona vident & pagani, ſacramenta vero occultantur illis: ſed ab his quæ vident ſurgunt ad illa quæ non vident, ſicut à profundo crucis quod in terra figitur, ſurgit tota crux quæ apparet &

Pſal.72. *Pſal.138.* *1.Tim.1.* *Ephеſ.3.* *Ibidem.* *Super Io. Trac.118.* *Math.6.*

Epheſ.3. cernitur. Et quid poſtea? Cùm hoc dixiſſet, Apoſtolus adiecit, ſcire etiã ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti: cùm iam dictũ fuiſſet, in charitate radicati & fundati. Amatis enim Chriſtum, & ideo in cruce operamini. Sed nunquid amatis quantũ vos ille amauit? Amando autem quantuncunque amatis, volatis ad ipſum, vt cognoſcatis quemadmodum ipſe vos amauerit: hoc eſt, vt ſciatis ſupereminentiam charitatis Chriſti. Amatis enim vos quantum poteſtis, & volatis quantum poteſtis: ſed ille ambulat ſuper pennas ventorum. Qui ambulat ſuper pennas ventorũ? *Qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos ignem flagrantem.* Et hoc quamuis nõ videamus apparitionem angelorum: abſcõdita eſt enim ab oculis noſtris, & eſt in quadam republica magna imperatoris Dei: tamẽ eſſe angelos nouimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus & tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt. Spiritus autem angeli ſunt, & cum ſpiritus ſunt non ſunt angeli, cùm verò mittuntur fiunt angeli. Angelus enim officij nomẽ eſt, nõ naturæ. Quæris nomen eius naturæ, ſpiritus eſt: quæris officiũ, angelus eſt. Ex eo quod eſt, ſpiritus eſt: ex eo quod agit, angelus eſt. Vide illud in homine. Nomẽ naturæ homo, officij miles. Nomẽ nature vir, officij præco: homo enim fit præco, id eſt, qui homo erat fit præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant iam ſpiritus conditi à creatore Deo, facit eos angelos, mittendo eos nuntiare quod iuſſerit, & ignem flagrantem facit miniſtros ſuos. Legimus apparuiſſe ignem in rubo, legimus etiam miſſum ignem deſuper; & impleſſe quod præceptum eſt. Miniſtrauit ergo cùm impleret, cùm eſſet in natura ſua, erat: cùm egit quod iuſſum eſt, miniſterium impleuit. Sic ſecundum literam videmus in creatura. Quid eſt autem in Eccleſia figuratè? Quomodo accipimus, qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignẽ flagrantem? Spiritus ſpiritales dicit. Bene facit angelos ſuos ſpiritales, id eſt, nũtios verbi ſui. Spiritalis enim omnia iudicat, ipſe autem à nemine diiudicatur. Vide ſpiritalem factum angelum Dei. Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. De ſpiritali quadam affectione miſſus eſt ad carnales, tanquam angelus de cælo ad terram. Quomodo dicit, & miniſtros ſuos ignem flagrãtem, niſi quomodo dicit, ſpiritu ferventes? Sic enim feruens ſpiritu, ignis ardens eſt omnis miniſter Dei. Nónne ardebat Stephanus? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat, quando

Hebr 1. 2. Sen. di. 10. hic oritur quæſtio. *Exod.3.* *1.Cor 2.* *1.Cor.3.* *Rom.12.* *Act.7.*

quando lapidabatur, & pro eis à quibus lapidabatur rogabat? Quum audis, ignis eſt miniſter Dei, incēſurum illum putas? Incendat licet, ſed fœnum tuum, id eſt, carnalia omnia deſideria tua: currat miniſter Dei, prædicans verbū Dei. Audi illum, Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Quomodo autē ardebas cùm diceret, Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, cor noſtrū dilatatum eſt? Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos vt incenderet. Hunc ignem ſe miſſurum dominus in terrā dicebat cùm ait, Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladiū, ſic ignem. Gladius diuidit affectum carnalē, Ignis abſumit. Totum in verbo Dei intellige, totum in ſpiritu Dei cognoſce. Incipe feruere charitate per verbū quod audis, & vide quid in te fecerit ignis miniſter Dei. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flagrantem. *Fundauit terram ſuper firmitatem eius, non inclinabitur in ſeculū ſeculi.* De terra iſta hoc accipere neſcio vtrū habeat vllum exitum, vtrum recte dicatur, non inclinabitur in ſeculum ſeculi, de qua dictum eſt, Cælum & terra tranſiēt. Laboratur hic ſi ad literam quæras accipere: nam quòd ait, Fundauit terram ſuper firmitatem eius: fortaſſe quædam eſt firmitas occulta nobis, quæ continet terrā, & hoc dixit fundauit. Super quid firmauit? Super firmitatem ipſius terræ, quam ei ſupponit vt cōtineret, quæ latet forte oculis tuis: ſint iſta occulta ī creatura, nō de obſcuritate creaturæ creator latebit. Quæ poſſumus videamus, ex his quæ videmus illum laudemus & amemus. Cōuertamus nos ad quærendum aliquid hic in figura poſitum. Firmauit teram, intelligo Eccleſiam. Domini eſt terra & plenitudo eius: intelligo Eccleſiam terrā. Ipſa eſt terra ſitiēs, ipſa eſt quæ dicit in Pſalmis, vna enim dicit ex omnibus, Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi, Sicut terra ſine aqua tibi quid eſt? Sitiēs ſitiuit anima mea ad te tanquā terra ſine aqua: niſi enim ſitiat, non recte irrigabitur. Animæ crebra† pluuia diluuium eſt, ſitiat oportet, Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: & dicat anima mea, tāquam terra ſine aqua tibi, quia dicit alibi, Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Terrā ergo intelligo Eccleſiā. Quæ eſt firmitas eius ſuper quam fundata eſt niſi fundamentum eius? An incōgrue intelligimus firmitatem ſuper quam fundata eſt terra, fundamētum vbi conſtituta eſt Eccleſia? Quod eſt illud fundamentum? Fundamētum, inquit, nemo poteſt ponere præter quàm quod poſitum eſt, quod eſt

1. Cor. 4. — *2. Cor. 6.* — *Lucæ 12.* — *Matt. 10.* — *Matt. 24.* — *Pſal. 24.* — *Pſal. 142.* — †Aliàs ebriæ. — *Matt. 5.* — *Pſal. 62.* — *1. Cor. 3.*

Chriſtus Ieſus. Ibi ergo firmati ſumus: merito ibi firmati non inclinabimur in ſeculum ſeculi. Nihil enim firmius iſto fundamento. Infirmus tu eras, ſed firmum fundamentum te portat. In te firmus eſſe non poteras: firmus eris ſemper, ſi ab illo firmo fundamento non recedas. Non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Ipſa eſt prædeſtinata columna, & firmamentum veritatis. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ipſius, ſuper montes ſtabunt aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. Aſcendunt montes & deſcendunt campi, in locum quem fundaſti eis. Terminum poſuiſti eis quem non tranſgredientur, neq; reuertentur tegere terram. Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertranſibunt aquæ. Potabunt omnes beſtiæ agri, ſuſcipient onagri in ſitim ſuam. Super illos volatilia cæli inhabitabunt, de medio petrarum dabunt vocem ſuam. Rigās montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra. Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominis. Vt educas panē de terra, & vinum letificet cor hominum. Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Satiabuntur omnia ligna campi, & cedri Libani quas plantauit, illic paſſeres nidificabunt. Fulicæ domus dux eſt eorum.* Animaduertitis extentū cælum, vultis intellectu aſcendere, & ego video quantum altum ſit. Puto, quòd mecum conſideret charitas veſtra. Nam ideo multos verſus volui pronuntiare, vt videatis quàm alta ſint poſita ſacramēta Dei, ne faſtidiemus oblata, ne prompta propterea vileſcāt, vt ſemper quæſita etſi cum difficultate cum maiori iocunditate inueniantur. Inter cætera tamen fratres, quæ poſſunt accipi ad literā: nunquid & hoc quod dictum eſt. Illic paſſeres nidificabunt, fulicę domus dux eſt eorū? Nunquid domus fulicæ dux eſt paſſerū? Aut domus fulicæ, dux eſt cedrorum? Et hoc enim ibi eſt, Et cedri Libani quas plantauit, illic paſſeres nidificabūt, fulicæ domus dux eſt eorum. Et quidem Latina locutione, eorum cedrorum nō poſſumus intelligere, cedri enim fœminini generis eſt. Fulicę itaq; domus, quomodo eſt dux paſſerum? Hoc enim in iſta creatura, quæ oculis noſtris adiacet, intelligi nullo pacto poteſt. Fulicas enim aues eſſe marinas vel ſtagnantes nouimus. Domus fulicæ, ſit nidus fulicæ. Quomodo ergò domus fulicæ dux eſt paſſerū? Quare quædam in rebus viſibilibus quaſi abſurda miſcet ſpiritus ſanctus, niſi vt ex eo quod nō poſſumus accipere ad literam, cogat nos iſta ſpiritaliter quærere? Ergo ſi ad cælum intellectu, vt dixi, ad extentam pellem vultis aſcendere, & nubes fecit aſcenſionem

ſionem eius:nubes iſta quæ vobis loquitur, inualida eſt hodie ad omnia iſta exponenda.Date veniam, & ſi non veſtræ,meæ certe infirmitati. Auiditatem quidem veſtrã tantam video, vt ſemper paratis ſitis audire.Sed duæ res ſunt quarum ratio non contemnenda eſt:nam & infirmitas corporis noſtri cõſideranda eſt, & ipſarũ rerum quæ exponũtur memoria:interim quæ audiſtis cogitate. Quid dixi? Quæ manducaſtis ruminate.Sic enim eritis munda animalia,& apta epulis Dei.Fructũ autem veſtrũ in operibus veſtris aduertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, & non bene operatur, quia dominus Deus noſter nõ deeſt paſcere.Notũ eſt omnibus,quia de pane quem accipimus & quem erogamus,reddituri ſumus rationẽ.Optima nouit charitas veſtra, nõ enim tacet nobis pagina diuina, aut adulatᵣ nobis Deus De iſto loco quàm liberi ſimus ad vos, poteſtis aduertere:& ſi fortè ego minus liber ſum,vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur ſi minus liberi ſumus, certè ipſe ſermo Dei neminem timet. Nos autẽ ſiue timeamus,ſiue liberi ſimus,eum cogimur annuntiare qui neminẽ timet: hoc vobis non homines,ſed Deus præſtitit,vt & per timidos liberum audiatis.Excuſationem in iudicio Dei non habebitis, niſi vos in bonis operibus exercueritis, & eorũ quæ audiſtis tanquam pluuiæ fructum cõgruum dederitis. Fructus congruus opera bona,fructus bonus ſyncera dilectio,nõ ſolũ fratris,ſed & inimici.Supplicem nullũ ſpernas,& cui dare nõ potes quod petierit,non eum ſpernas.Si potes ſtare,da:ſi non potes,affabilem te præſta.Coronat Deus intus bonitatem,†vbi non inuenit facultatem.Nemo dicat,Non habeo.Charitas non de ſaccello erogatur,quia quicquid dicimus & quicquid diximus,& quicquid dicere potuerimus,vel nos,vel poſt nos,vel qui ante nos,finem nõ habent niſi charitatem,quia finis præcepti charitas eſt de corde puro & conſcientia bona,&fide nõ ficta,Interrogate quando rogatis Deum corda veſtra,videte quomodo tranſmittatis verſum iſtum, Dimitte nobis debita noſtra. ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Non eris orans, niſi iſta dicas:ſi alia dicas, non te exaudit ille,quia non ipſam tibi dictauit iuriſperitus quem miſit. Neceſſe eſt ergo, vt & quãdo verba noſtra dicimus in oratione, ſecundũ ipſam dicamus:& quãdo ipſa verba dicimus,bene intelligamus quod dicimus,quia manifeſtã illã Deus eſſe voluit. Si ergo nõ oraueritis.ſpem nõ habebitis:ſi aliter quàm magiſter docuit oraueri

†Al. volũtatem.

*Rom.*10.

*Matt.*6.

tis, non exaudiemini: aut ſi in oratione mentiti fueritis, nõ impetrabitis. Ergo & orandũ & verum dicendum eſt: & ſic dimitti orandum eſt, quomodo ille docuit. Velis nolis quotidie dicturus es, Dimitte nobis debita noſtrà, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vis ſecurus dicere? fac quod dicis.

Concio ſecunda, de eadem parte Pſalmi.

SCio quia debitores nos tenetis, non neceſſitate, ſed quod eſt vehementius charitate. Debemus autem hoc primo domino Deo noſtro, qui habitãs in vobis & exigit iſta de nobis: deinde domino & patri præſenti, & iubenti & oranti pro me: deinde veſtræ violentiæ, quia extorquetis etiam infirmis viribus noſtris. Tamen quantum dominus donat, qui & ipſas vires vobis orantibus donare dignetur, quoniam Pſalmi huius primas partes die iam nuper præcedente tractauimus, etiam ſequentia ſuſcipienda ſunt, & illo adiuuante in cuius nomine cœpimus terminanda ſunt. Cõmendaueramus autem charitati veſtræ qui affuiſtis totũ iſtum Pſalmũ figuratis myſteriis eſſe contextũ. Vnde quod difficilius quæritur, ſolet dulcius inueniri Nec puteris iſta vobis obſcuritate ſubtracta, ſed difficultate condita & credita: ad hoc quod ſæpe iam diximus, vt detur petẽtibus, inueniatur à quærentibus, intretur à pulſantibus: Sed opus eſt nobis aliquanto maiore & ſilentio veſtro, & patientia veſtra, vt pauca quæ dicturi ſumus, non per ſtrepitum tempus amplius occupẽt. Pauca enim nos dicere temporis cogit anguſtia quod nouit & charitas veſtra debere nos exequiis fidelis corporis ſolenne obſequium. Et etiam quę dicta ſunt repetere, & rurſus exponere non cogamur: ſed ſi defuerint aliqui qui non audierunt: qui vtinam nõ deeſſent: prodeſt autem illis fortaſſe qui nõ audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, vt & ipſi diſcant adeſſe. Legamus ergo curſim, *Benedic anima mea dominum.* Omnium noſtrum anima dicat vna facta in Chriſto: *Domine Deus meus magnificatus es nimis.* Vnde magnificatus es nimis? *Confeſsionem & decorem induiſti.* Confitemini vt decoremini, vt induat vos. *Circumamictus lucem ſicut veſtimentum.* Circumamictus Eccleſiam ſuam, quia ipſa facta eſt lux in illo, quæ prius erat tenebræ in ſe, dicente Apoſtolo, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Extendens cælum ſicut pellem.* Vel tam facile quàm tu pellem, ſi tam facile ſit tanquam ad literam accipias, vel vt autoritatem ſcripturarũ intelligamus diſtentã per totum mundum nomi-

Matt. 7.

Epheſ. 5.

nomine pellis,quia mortalitas in pelle ſignificatur. Diſpenſata eſt autem nobis omnis autoritas ſcripturarum diuinarum per homines mortales,quorum iam mortuorum fama diſtenditur. *Qui protegit in aquis ſuperiora eius.* Cuius ſuperiora? Cœli. Quid eſt cælum? Figuratè duntaxat diximus ſcripturam diuinam. Quæ ſuperiora ſcripturæ diuinæ? Præceptũ,quo nihil eſt eminẽtius charitatis.Quare autem aquis cõparata eſt charitas?Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ,qui datus eſt nobis.Vnde aqua ipſe ſpirit⁹? Quia ſtabat Ieſus & clamabat.Si qs ſitit,veniat ad me & bibat: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Vnde probamus, quia de ſpiritu dictum eſt? Dicat ipſe Euangeliſta quid ſequitur, & ait, Hoc autem dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. *Qui ambulat ſuper pennas ventorum.* Id eſt ſuper virtutes animarum. Quæ eſt virtus animæ? Ipſa charitas. Quomodo autem ille ſuper illã ambulat? Quia maior eſt charitas Dei in nos,quàm noſtra in Deum. *Qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignem flagrantem.* Id eſt, eos qui iam ſpiritus ſunt,qui ſpiritales non carnales ſunt,facit angelos ſuos mittendo vt prædicent eius Euangelium. Et miniſtros ſuos ignem flagrãtem. Niſi enim ardeat miniſter prædicans,non accendit eum cui prædicat. *Fundauit terram ſuper firmamentum eius.* Firmauit Eccleſiam ſuper firmamentum Eccleſiæ. Quid eſt firmamentũ Eccleſiæ,niſi fundamentũ Eccleſiæ? Quid eſt fundamentum Eccleſiæ,niſi de quo dicit Apoſtolus, Fundamẽtũ aliud nemo poteſt ponere præter quàm quod poſitũ eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus: Et ideo tali fundamẽto ſuffulta,quid meruit audire? *Non inclinabitur in ſeculum ſeculi.* Firmauit terrã ſuper firmamentũ eius,id eſt,firmauit Eccleſiã ſuper firmamentũ Chriſtũ. Nutabit Eccleſia ſi nutauerit fundamentũ. Sed vnde nutabit Chriſtus, qui antequã veniret ad nos & carnẽ ſuſciperet,omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil: qui omnia cõtinet maieſtate, & nos in bonitate? Nõ nutante Chriſto,nõ inclinabitur in ſeculũ ſeculi. Vbi ſunt qui dicũt periſſe de mũdo Eccleſiã, quãdo nec inclinari poteſt? Sed vnde cœpit dominus aſſerere iſtã Eccleſiã, reuelare, incipere,oſtẽdere,diffundere? Vnde cœpit hoc? Quid erat primo? Quia firmauit terrã ſuper firmamẽtũ eius, nõ inclinabitur in ſeculum ſeculi. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ipſius.* Cuius? Nũquid forte Dei? Sed iam de amictu eius dixerat, Circũami-

1 Cor. 13.
Rom. 5.
Ioan. 7.
1. Cor. 3.
Ioan. 1.

ctus lucem ſicut veſtimentum. Audio Deum luce veſtitum, & lux ipſa ſi volumus nos ſumus. Quid eſt, ſi volumus? Si iam tenebræ nõ ſumus. Ergo ſi Deus luce veſtitus eſt, cuius rurſus veſtimentũ eſt abyſſus? Abyſſus enim dicitur immenſa aquarum copia. Omnis aqua, & omnis humida natura atq; ſubſtãtia circũquaq; diffuſa per maria & flumina & antra occulta, ſimul vno nomine abyſſus vocatur: ergo terram intelligimus, de qua dixit, Firmauit terrã ſuper firmamentũ eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi: de illo dictũ credo, Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ipſius. Terræ enim quaſi veſtimentũ eſt aqua cir-
Gen. 7. cundans eam & contegens eam. Sed aliquando in diluuio ita creuit hæc veſtis terræ, vt omnia omnino cooperuerit, & tranſcenderet altiſſimos montes, ſicut ſcriptura teſtatur cubitis ferme quindecim. Fortaſſe ipſum tempus ſignificauit iſte Pſalmus quum diceret, Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ipſius. *Super montes ſtabunt aquæ.* Id eſt, veſtimentum terræ, quod eſt abyſſus, ita creuit, vt etiam ſuper montes aquæ ſtarent. Legi-
Ibidem. mus hoc, vt dixi, factũ in diluuio. Inde loquebatur nobis Propheta, narrabat nobis præterita, an prænuntiabat futura? Sed ſi narraret præterita, non nobis diceret, Super montes ſtabunt aquæ: ſed ſuper mõtes ſteterunt aquæ. Præteritum enim tempus pro futuro ſolere poni in ſcripturis, ita præuidente ſpiritu quæ ventura ſunt, quaſi iam facta ſint ſolemus legere. Inde eſt quòd illud in alio Pſalmo nouimus omnes, vbi tãquam Euan-
Pſal. 21. gelium recitatur. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: ſuper veſtimẽtum meũ miſerunt ſortem: omnia quaſi iam facta commemorantur, quæ vtique adhuc ventura cernebantur. Sed quantum poteſt noſtra intelligentia? quantum autem poteſt tanta occupatio? aut quando ſic vacat, vt poſſimus pro certo dicere, ita eſt? Animaduertimus ſæpe Prophetas præterito tempore verbum dicere quæ vẽtura ſunt, in figura autem futuri dicere præterita, nõ facile occurrit legenti. Non audeo dicere non eſt, ſed certe ſtudioſis earũ literarũ indixerim quid quærant. Si inuenerint & ad nos attulerint, gratulabimur adoleſcẽtiũ ſtudiis otioſorũ occupati ſenes, & ex eorum miniſterio & nos aliquid diſcimus. Non enim dedignabimur quando Chriſtus de omnibus docet: hoc ergo dicit, Super montes ſtabunt aquæ. Propheta curãs futura prædicere, nõ narrare præterita, propterea dixit, quia Eccleſiã futuram in diluuio perſecutionũ volebat intelligi. Fuit enim tem-

tempus aliquando, quo terram Dei Eccleſiam Dei cooperuerunt aquæ perſequentium, & ita cooperuerunt vt non apparerent nec ipſi magni qui ſunt montes. Quando enim vbiq; fugiebant, quomodo non minus apparebant? Et fortaſſe de illis aquis eſt vox illa: Saluũ me fac Deus, quoniã intrauerũt aquæ vſq; ad animã meam. Maximæ aquæ quæ mare faciunt, procellofæ, infructuoſæ. Nõ enim quancunq; terrã cooperuerit aqua marina, fœcundabit eam potius quàm ad ſterilitatẽ perducet. Erãt enim mõtes ſub aquis, quia ſuper montes ſtabunt aquæ: populi reſiſtentes ſuperauerunt autoritatẽ omnium vbiq; fortiter euangelizantium verbum Dei, cooperuerãt eos aquæ, & ſuper illos ſtabant aquæ; & dicebant, Preme, preme, & premebant: extingue & nõ appareant. Dicebant iſta, & præualebant ſuper martyres, & fugiebãt vbiq; Chriſtiani, & fuga quadam occultabantur Apoſtoli. Vnde fuga occultabantur Apoſtoli? Quia ſuper montes ſtabãt aquæ. Erat poteſtas aquarum magna. Sed quandiu? audi quod ſequitur, *Ab increpatione tua fugient*. Et hoc factum eſt fratres, ab increpatione Dei fugerunt aquæ: hoc eſt, à preſſura montium receſſerunt. Iam mõtes ipſi extãt Petrus & Paulus, quomodo eminent? Qui antè à perſecutoribus premebantur, nunc ab imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ ab increpatione Dei, quia cor regum in manu Dei deflexit quo voluit, iuſſit per eos pacem dari Chriſtianis, emicuit & emicuit autoritas Apoſtolica. Nunquid quando ſuprà erant aquæ, montium defecerat magnitudo? Sed tamen fratres mei, vt omnes viderent eminentiam montium, per quos montes ſalus eſſet generi humano, quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniat auxilium mihi: ab increpatione Dei fugerunt aquæ. *A voce tonitrui tui formidabunt*. Iam quis non terreatur à voce Dei per Apoſtolos, voce Dei per ſcripturas, per nubes eius? Conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nudati ſunt montes, iuſſit imperator. Sed quid iuſſiſſet, niſi Deus tonuiſſet? Quia voluit Deus, illi iuſſerũt & factum eſt. Ergo nullus ſibi hominũ arroget aliquid, formidauerunt aquæ, ſed à voce tonitrui tui. Nã ecce cùm voluit Deus fugerunt aquæ, ne premerẽt mõtes antequam id fieret, & ſub aquis firmi erant montes. *Aſcendunt montes & deſcendunt campi, in locum quem fundaſti eis*. Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes accipiamus quaſi terrenos, neq; campos quaſi terrenos, ſed fluctus tam magnos, vt mõtibus comparentur. Flu-

Pſal.68. *Prou.21.* *Pſal.120.*

ſtuauit aliquando mare, & fluctus eius tanquam montes fuerunt,qui montes illos Apoſtolos operirent.Sed quādiu aſcendunt montes & deſcendunt campi? Sæuierunt & placati ſunt. Cum ſæuiebant, montes erant:cum placati ſunt, campi facti ſunt:fundauit enim eis locum. Eſt quidam meatus, quaſi profundus locus, quò recepta ſunt quodámodo omnia ſæuientia corda mortalium.Quàm multi modo,& falſi,&amari ſunt,& tamen quieti? Quàm multi ſunt qui dulceſcere nolunt? Qui ſunt qui dulceſcere nolunt? Qui in Chriſtū adhuc credere nolunt. Et quamuis multi ſunt qui nōdum crediderunt, quid faciunt Eccleſiæ?Montes erant aliquando,modo campi ſunt:tamen fratres mei & malitia mare eſt. Quare enim nō ſæuiunt modo?quare nō inſaniunt?quare nō dant operā?Siquidē ſi non poſſunt euertere terram noſtrā,certè contegere poſſunt. Quare non?audi, *Terminum poſuiſti eis quem non tranſgredientur,neque reuertentur tegere terram.* Quid ergo quia iam fluctus amariſſimi modum acceperunt, vt liceat nobis talia etiá libere prædicare? quia terminum acceperunt debitum, quia trāſgredi non poſſunt impoſitum finem,neque reuertētur tegere terrā Quid fit in ipſa terra,quæ operationes ibi ſunt,quæ iam mare nudauit? Etſi adhuc eius oram tenues fluctus perſtrepūt,& ſi adhuc murmurant pagani, ſonitum littorum audio, diluuium non perhorreſco.Quid ergo? Quid fit in terra? *Qui emittit fontes in conuallibus*. Emittit,inquit,fontes in cōuallibus.Conualles noſtis quid ſint,depreſſa loca terrarū. Nam collibus & montibus contraria figura opponuntur valles vel conualles. Colles & montes,tumores terrarum ſunt:valles autem vel cōualles,humilitates terrarum.Noli contemnere humilitates,inde fluunt fontes, emittit fontes in conuallibus.Audi mōtem,dicit Apoſtolus.Plus illis omnibus laboraui. Magnitudo quædam commendatur,ſtatim tamen vt profluāt aquæ, conuallem ſe fecit. Non ego autem, ſed gratia Dei mecum.Non repugnat vt qui ſunt montes, ſint & coualles. Sicut enim mōtes dicuntur propter ſpiritalem magnitudinem,ita &conualles propter ſui ſpiritus humilitatē. Non ego,inquit,ſed gratia Dei mecum. Ergo conuallis eſt, & gratia Dei fons eſt. Qui emittit fontes in conuallibus:de ſpiritu dicebatur quod modo commemoraui, Si quis ſitit veniat & bibat:qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius: hoc autem dicebat de ſpiritu quem accepturi erant hi qui in eū erant credituri. Videamus ſi conualles

1.Cor.15. *Ioan.7.*

ualles ſunt, vt emittantur fontes in conuallibus: audi Prophetam, Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem verba mea? Quid eſt, ſuper quem requieſcit ſpiritus meus? Super humilem & quietum? Quis habebit fontem meum? Conuallis. *Inter medium montium pertranſibunt aquæ.* Hucuſque à lectore pronuntiatus eſt Pſalmus, huc uſq; charitati veſtræ ſufficiat. Hoc dicemus, & in nomine Dei ſermonẽ terminabimus. Quid eſt, inter medium mõtium pertranſibunt aquæ? Audiuimus quid ſunt montes, magni prædicatores verbi, ſublimes angeli Dei, quãuis adhuc in carne mortali, excelſi non ſua virtute, ſed illius gratia. Quantum autem ad ipſos attinet, conualles ſunt, humiliter emittunt fontes: Et inter medium montium, inquit, pertranſibunt aquæ. Putemus hoc ita dictum, inter apoſtolorum medium pertranſibunt prædicatores verbi veritatis. Quid eſt, inter medium mõtium pertranſibunt aquæ? Quid eſt, inter medium Apoſtolorum? Quod medium dicitur, commune eſt. Res communis, vnde omnes æqualiter viuũt, media eſt, nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur & ſic de aliquibus hominibus: habent inter ſe pacem, habent inter ſe fidem, habent inter ſe charitatem, ſic certè dicimus. Quid eſt, inter ſe? In medio ſui. Quid eſt, in medio ſui? Commune eſt illis. Audi aquas inter medium montium, Quia communis illis fides erat, nec quiſque aquas quaſi proprias & ſuas habebat. Si enim non ſunt in medio, quaſi priuatæ ſunt, non publicè fluunt: & ego habeo meam, & ille habet ſuam, non eſt in medio quod & ego & ipſe habeat, ſed & talis nõ eſt pacifica prædicatio. At verò vt inter medium montium fluant aquæ: audi vocem mõtis, Deus inquit, pacis det vobis idipſum ſapere in inuicem: & iterum. Vt idipſum ſapiatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Quod ſentio ſentis, in medio fluit aqua, nõ habeo quaſi priuatũ meum, nec tu priuatum tuum, Veritas nec mea ſit propria, nec tua, vt & tua ſit & mea, inter medium montium pertranſibunt aquæ. Audi ipſum montem, vt dixi, quia inter medium montium pertranſibunt aquæ. Siue autẽ ego, ſiue illi, ſic prædicamus, & ſic credidiſtis. Securus dixit, ſiue ego ſiue illi ſic prædicamus, & ſic crediſtis: Inter medium enim montium fluebant aquæ. Nulla enim de aquis diſcordia montium, ſed pax conſenſionis, & ſocietas charitatis. Siquis autẽ vellet aliud prædicare, iam de ſuo prædicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipſo qui

Eſaiæ 66

Rom.15.

1.Cor.1.

1.Cor.15.

Ioan 8. emiſit fontes in cōuallibus, Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur: itaque ne acciperetur aliquis mons nō de medio, ſed *Galat*.1. de medio manans, ait Apoſtolus, Quiſquis vobis euangelizauerit præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Et vide quémadmodũ noluerit de monte præſumi, ne fortè mons diſcedat ab aquis per medium currentibus, & aliquid proprium velit influere. Licet ſi nos: & quantus mons dixit hoc, quàm vberrimæ aquæ fluebāt de conualle eius, tamen hoc volebat vt medius inter montes curreret, & ibi eſſet fides recta populorum, quod inter ſe medium atque commune Apoſtoli retinebant: licet ſi nos, inquit: Et tu Paule potes aliquid aliter prædicare? *Ibidem*. De Paulo quæſtio: audi quod ſequitur, Licet ſi nos aut angelus de cælo annũtiauerit vobis præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Si veniat mons aliud Euangelizans, anathematizetur: ſi veniat angelus aliud euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc fortè homo carnali nebula præpeditus, & à fonte cōmuni ad propriam ſuā falſitatem redactus poſſit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquam & angelus. Si angelus de proprio fluens in paradiſo non eſſet auditus, non præcipitaremur in *Geneſ*.3. mortē. Madia aqua poſita erat hominibus præceptũ Dei: aqua media, aqua quodammodo publica, ſine fraude volebat, quod diximus charitati veſtræ, ſine labe, ſine cœno fluebat, ſi ipſa aqua ſemper biberetur, ſemper viueretur. Venit angelus lapſus de cælo, factus ſerpens, quia inſidioſe iam venena ſpargere cupiebat: emiſit venenũ de proprio locutus eſt de ſuo: quia *Ioan*.8. qui loquitur mendaciũ, de ſuo loquitur: & miſeri audiēdo dimiſerunt quod commune erat, vnde beati erant, & ad ſuũ proprium redacti, cũ volunt peruerſè eſſe ſimiles Deo: hoc enim *Geneſ*.3. eis dixerat, Guſtate, & eritis ſicut dij, appetentes quod non erant, quod acceperant amiſerunt. Ergo fratres ad hoc valeat quod diximus charitati veſtræ propter fontes, vt fluant de vobis, conualles eſtote, & cum omnibus conferte quod de Deo habetis. Inter medium fluāt aquæ, nulli inuideatis, bibite, ſaturamini, manate, ſaturate. † Vbique communis aqua Dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia.

† Aliàs, manate ſaturati.

Concio tertia de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi.

Reliquarum partium pſalmi huius pertractandarũ debitores nos eſſe meminit charitas veſtra. Non ergo opus eſt vt intentionē veſtrā aliquo procœmio moueam. Video enim vos ad in-

ad intelligenda ſacraméta prophetica omni alacritate ſuſpenſos: nec opus eſt vt intétos faciat ſermo meus, quos iã fecit ſpiritus Dei. Hoc potius agamus quod vrget. De fontibus emiſſis in cõuallibus, & de aquis inter mediũ mõtiũ pertrãſeuntibus iã dictũ eſt. Sed adhucuſq; dictũ eſt, hinc deinceps ordiamur: ſequitur enim, *Potabũt omnes beſtiæ ſyluæ.* Quid potabũt? Aquas pertrãſeuntes inter mediũ montium. Quid potabunt? Fontes emiſſos in conuallibus. Et qui potabunt? Beſtiæ ſyluæ. Videmus quidem hoc etiam in iſta creatura beſtias ſyluæ bibere de fontibus, & de riuis inter mõtes currentibus. Sed iam quoniam Deo placuit talibus rerũ figuris abſcondere ſapientiam ſuã, non auferre ſtudioſis, ſed claudere negligentibus, aperire pulſantibus: Placuit etiã ipſi domino Deo noſtro ad hoc hortari vos per nos, vt in his omnibus, quæ velut de corporali & de viſibili creatura dicũtur, quæramus aliquid ſpiritaliter abſcõditũ, quo inuẽto gaudeamus. Beſtias ſyluæ, gẽtes intelligimus: & multis hoc locis ſcriptura teſtatur. Sed tamẽ euidẽtiſſima duo maxima occurrũt documẽta, ꝙ in arca Noe, qua nemo noſtrũ dubitat Eccleſiam eſſe præfiguratã, nõ includerentur omnia genera animaliũ, niſi in illa vnitate cõpaginis omnes gẽtes ſignificarẽtur: niſi fortè putamus, ſi omnia talia penitus diluuio delerentur, defuturã fuiſſe Deo poteſtatẽ iubendi vt terra ea produceret, ſicut primo verbo eius produxerat. Non ergo fruſtra, non temere, non aliqua indigentia Dei vel inopia poteſtatis iuſſa ſunt animalia illa in arca includi: Nam poſteaquã venit tempus: iam enim debemus & alterũ euidentiſſimum adiũgere teſtimoniũ: cum ergo venit tẽpus vt illud, quod in arca erat præfiguratũ, iam in Eccleſia cõpleretur, Petrus Apoſtolus dubitans dare ſacramentũ euangelicũ gẽtibus incircuncſis, imò nõ dubitãs, ſed omnino dandum eſſe nõ putans, quodã die eſuriens, cũ prãdere vellet aſcendit vt oraret. Hoc in actibus Apoſtolorũ omnibus bene legẽtibus, & bene audientibus notum eſt. Illo igitur orante facta eſt illi mentis alienatio, quã Græci ecſtaſin dicunt: id eſt, auerſa eſt mẽs eius à cõſuetudine corporali ad viſum quendã cõtemplandũ alienata à præſentibus. Tunc vidit vas quoddã veluti linteũ quatuor lineis ſubmitti de cælo, vbi erant animalia, omnis generis beſtiæ, & ſonuit ei vox: Petre macta & manduca. Ille autẽ qui in lege erat eruditus, & in conſuetudine Iudaica creuerat, præceptũmq; per Moyſen Dei famulũ retinebat, totãmq; vitã

Geneſ. 7.

Act. 10.

ſuam fideliter cuſtodierat: Reſpōdit. Abſit à me domine, nunquam commune aliquid intrauit in os meum. Commune autem immundum dici à Iudæis & à lege bene nouerunt, qui eccleſiaſticas literas didicerūt: & vox ad illum, Quæ Deus mundauit, tu immūda ne dixeris. Hoc autē factum eſt ter & ablatus eſt ille diſcus, qui demonſtrabatur ter de cælo ſubmiſſus. Diſcus qui quatuor lineis continebatur, orbis terrarū erat in quatuor partibus. Has quatuor partes ſæpe ſcriptura cōmemorat, Orientē & Occidentē, Aquilonem & Meridiem. Ideo quia totus orbis terrarū per Euangelium vocabatur, quatuor Euangelia conſcripta ſunt. Ter autem ſubmiſſum vas de cælo

Mat.28. hoc ſignificat quia dictū eſt apoſtolis, Ite, baptizate omnes gētes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Inde colligitur, ſicut iam noſtis, duodenarius etiam numerus diſcipulorum. Non enim fruſtra duodecim dominus habere voluit. Et ita numerus ille ſacratus eſt, vt in locum vnius qui ceciderat, non poſſet niſi alter ordinari. Quare duodecim apoſtoli? Quia enim quatuor ſunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio vocabatur, vnde quatuor Euāgelia cōſcripta ſunt, & totus orbis in nomine trinitatis vocatur, vt cōgregetur Eccleſia: quatuor ter ducta, duodecim fiunt. Ergo non miremur ſi de illis aquis inter mediū montiū pertranſeuntibus, in illa doctrina apoſtolica fluente in medio propter concordiam communio-

Geneſ.7. nis, omnes beſtiæ ſyluæ bibunt. Omnes enim erāt in arca, o-

Act.10. mnes in diſco, omnes mactat & māducat Petrus, quia Petrus petra, petra Eccleſia. Quid eſt enim mactare & manducare? Occidere in eis quod erāt, & in ſua viſcera aſſumere. Diſſuaſiſti pagano ſacrilegia, occidiſti quod erat: dato ſacramento Chriſti incorporaſti Eccleſiæ, māducaſti. Ipſe ergo beſtiæ potant iſtas aquas pertrāſeuntes, tamen nō manētes, ſed pertranſeuntes. Omnis enim doctrina quæ toto iſto tempore diſpen-

I.Cor.13. ſatur, trāſit: inde dicit Apoſtolus, Et ſcientia deſtruetur, & prophetia euacuabitur. Quare iſta euacuabuntur? Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus: Cum autē venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt euacuabitur: niſi forte putat cha

Pſal.147. ritas veſtra, quia in illa ciuitate, cui dicitur, Collauda Hieruſalem dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniā cōfortauit vectes portarū tuarum: iam confirmatis vectibus & clauſa ciuitate, inde vt iam pridē diximus nemo exit amicus, & quò nemo intrat inimicus. Quis codex ibi nobis legēdus eſt, aut tra-

ctandus

ctādus ſermo, quēadmodum vobis modo tractatur?Ideo modo tractatur, vt ibi teneatur. Ideo modo per ſyllabas diuiditur, vt ibi totus atque integer contempletur. Non tibi deerit verbū Dei, ſed tamen nō per literas, nō per ſonos, nō per codices, nō per lectorē, non per tractatorem. Quomodo ergo? Sicut in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbū. Non enim ſic ad nos venit, vt inde diſcederet, quia in hoc mūdo erat, & mundus per eū factus eſt. Tale verbum contemplaturi ſumus. Apparebit enim Deus deorum in Sion. Sed hoc quādo? Poſt peregrinationem finita via, ſi tamen poſt finitā viam non iudici trademur, vt iudex mittat in carcerē. Sed ſi finita via, ſicut ſperamus, & optamus & ſtudemus, ad patriā venerimus, ibi cōtemplabimur quod ſemper laudabimus: nec illud deficiet quod nobis præſto eſt, nec nos q fruemur: nec faſtidiet qui māducabit, nec deficiet quod māducabitur. Magna illa & mira cōtemplatio erit. Et quis de illa digne dicet iſto tempore, cū inter montes fluunt aquæ? Interim ergo fluant aquæ inter montes & pertranſeant: cum pertranſeunt aquæ, bibitur in peregrinatione, ne ſiti in via deficiamus. Potabūt omnes beſtiæ ſyluæ. Inde veniſtis, de ſylua collecti eſtis. Et qualis ſylua? Nullus hominū ibi pertranſibat, quia nullus propheta illuc miſſus erat. Sed ad arcam conſtruendā conciſa ſunt ligna de ſyluis, inde ligna, inde beſtiæ, inde veniſtis: ergo bibite. Potabunt omnes beſtiæ ſyluæ: *Suſcipient onagri in ſitim ſuam.* Onagros magnas quaſdam beſtias dicit: Quis enim neſciat onagros dici agreſtes aſinos? Magnos ergo quoſdā dicit indomitos. Nullum enim habebāt gentes iugum legis: viuebant multæ gentes moribus ſuis, ſuperba iactantia vagantes tanquā in deſerto. Et omnes quidē beſtiæ iſtæ ita, ſed onagri poſiti ſunt ad ſignificationem magnitudinis. Potabunt & ipſi in ſitim ſuam: Fluūt enim & illæ aquæ, inde bibit lepus, inde onager: Lepus paruus, & onager magnus: lepus timidus, & onager ferus: vterque inde bibit, ſed quiſque in ſitim ſuam. Non dicit aqua, lepori ſufficit, & repellit onagrum: neque hoc dicit onager, accedat lepus, ſi acceſſeris rapietur, tam fideliter & temperate fluit vt ſic onagrū ſatiet, ne leporem terreat. Sonat ſtrepitus vocis Tullianæ, Cicero legitur, aliquis liber eſt, dialogus eius eſt, ſiue ipſius, ſiue Platonis, ſeu cuiuſq; talium: audiunt imperiti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aſpirare? Strepitus ibi aquæ & fortè turbatæ, certe tamen tam

Ioan. 1.
Pſal. 83.
Matth. 5.
Geneſ. 6.

rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat accedere & *Geneſ.1.* bibere. Cui ſonuit, In principio fecit Deus cælũ & terram,& non auſus eſt bibere? Cui ſonat Pſalmus, & dicat, Multũ eſt ad me? Et ecce modo quod ſonat Pſalmus, certè occulta ſunt myſteria, tamẽ ita ſonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedãt ad bibendũ, & ſatiati ructent in pſallendo. Bibũt ergo minores beſtiæ & maiores, ſed capacius maiores, quia ſuſcipiunt onagri in ſitim ſuam. Bibant minores quod dictum eſt, *Epheſ.5.* Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã: *Matt.19.* Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint. Bibãt minores, dictum eſt autem domino, Licet dimittere vxorẽ ex omni cauſa? Prohibuit dominus, & dixit non licere: Non ſcitis, inquit, quia Deus ab initio maſculum & fœminam fecit? Quos Deus coniunxit, ho- *34. q. 1. Cùm per bellicam.* mo non ſeparet: deinde addidit, Qui dimiſerit vxorẽ ſuam excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari: & ſi aliam duxerit, mœchatur. Confirmauit cõpedem, hoc expedit colligato, *1.Cor.7.* prius ageret ne ligaretur. Alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionem: ſolutus es ab vxore, ne quæſieris vxorem. Si nondũ es onager, & ſolutus ab vxore, habes ibi quod & lepus bibas: & ſi acceperis vxorem, non peccaſti. Diſcipuli autem cùm audirẽt dictum à domino nõ licere vllo modo præter cauſam fornica- *Matt.19.* tionis diſiungi coniugia: Si talis eſt, inquiunt, cauſa cũ vxore, non expedit ducere: & dominus, Non omnes capiunt verbum hoc. Nam verum dicitis, quia ſi talis eſt cauſa cum vxore, non expedit ducere. Sed nunquid ſoli onagri bibituri ſunt? Non omnes capiunt verbum hoc, multi nõ capiunt. Et qui ſunt qui capiunt? Suſcipient onagri in ſitim ſuam. Quid eſt, ſuſcipient onagri in ſitim ſuam? Qui poteſt capere capiat: deinde ſequitur in cõtextione ſua Pſalmus, *Super illos volatilia cæli inhabitabunt*. Super quos? Super onagros, an potius ſuper mõtes? Illinc enim ſenſus iſte dirigitur, Inter medium montium pertranſibunt aquæ, potabunt omnes beſtiæ ſyluæ, ſuſcipient onagri in ſitim ſuam, ſuper illos volatilia cæli inhabitabunt. Congruentius intelligimus ſuper mõtes, quia hoc eſt etiam huic ſimile creaturæ. Super montes poſſunt habitare volatilia, non ſuper onagros. Non hoc intelligeremus ſi nõ neceſſitas cogeret. Super montes ergo volatilia cæli inhabitabunt. Videmus aues iſtas habitare ſuper mõtes, ſed multæ earum habitant in campis, multæ in conuallibus, multæ in nemoribus, multæ in hortis, non omnes ſuper montes. Sunt quędam volatilia quæ non habitant

habitant niſi ſuper montes.Spiritales quaſdam animas ſignificat hoc nomen.Volatilia ſpiritalia corda ſunt quæ aëre libero perfruũtur.Gaudent ſerenitate cæli aues iſtæ,ſed tamẽ paſtus earum in mõtibus,illic inhabitabunt Noſtis montes,iam tractati ſunt.Montes prophetæ,mõtesApoſtoli,mõtes omnes prędicatores veritatis.Quicũq; vult eſſe ſpiritalis,ibi inhabitet,non in corde ſuo aberret,habitet,perferat volãdo. Habemus aues ſignificãtes aliquid ſpiritale:non fruſtra dictum eſt, *Pſal.102.*
Renouabitur iuuẽtus tua ſicut aquilæ:non fruſtra dictũ eſt de *Geneſ.15.*
Abraham, Aues autem non diuiſit. Abraham in illo ſacrificio *De tẽpo-*
ſatis myſtico accepit tria animalia, arietem trimum,vaccã trimam.capram trimam,& turturem,& columbam. Diuiſus eſt *re ſer. 54.*
aries,& aduerſus ſe inuicem partes cõſtitutæ.Diuiſa capra,nihilominus aduerſus ſe partes cõſtitutæ.Diuiſa vacca,ſic etiam de ipſius carne factum eſt:& ſubiecit ſcriptura,Aues autẽ non diuiſit.Deinde dicitur,Trimus aries,trima vacca,trima capra de auiũ ætate tacetur.Vnde rogo vos,niſi quia ſignificantur in auibus quidam ſpiritales, quorũ ætas tẽporalis propterea tacetur,quia æterna meditãtur,& tranſgrediuntur,deſiderio & intellectu omnia temporalia? Spiritales viri qui de omnibus *1.Cor.2.*
iudicant & à nemine iudicãtur, itaq; ipſi ſoli non diuiduntur in hæreſes & ſchiſmata.In ariete intelliguntur præpoſiti,du- *Geneſ.15.*
cunt enim greges. In vacca plebs intelligitur Iudæorum , habuit enim iugũ legis ſub quo laborabat. In capra intelligitur Eccleſia de gentibus:in quibuſdã enim liberis ſaltibus inſultabat,& amaro paſcebatur oleaſtro.Trima ſunt dicta hæc animalia,quia tertio tempore gratia reuelata eſt. Nam primum fuit ante legem, ſecundum ex quo lex data eſt, tertium quod nunc eſt,ex quo regnum cælorum prædicatur. Quid ergo di- *Matth.4.*
cimus,quòd aries non diuidatur? Nónne epiſcopi fuerunt autores ſchiſmatum & hæreſum? Porrò autem ſi plebs ipſa non diuideretur,id eſt,ſi vacca non diuideretur,ſi capra nõ diuideretur,erubuiſſent fortaſſe illi in diuiſionibus ſuis, & ad cõpagem remeaſſent. Diuiduntur duces, diuiduntur & plebes, vt *Mat.15.*
cæcus cæcum ſequatur,& ſimul in foueam cadant. Ponuntur aduerſus ſe inuicem.Aues autem nõ diuiſit.Spiritales non habent diuiſiones,non cogitãt ſchiſmata.Pax eſt in eis,cuſtodiũt eam in cæteris quantum poſſunt,vbi in aliis deficiunt, in ſe tenent, Si erit ibi,inquit, filius pacis, requieſcet ſuper eum pax *Lucæ 10.*
veſtra:ſi quo minus,ad vos reuertetur.Non eſt filius pacis qui

diuidi voluit, reuertetur ad te pax tua, quia aues non dimiſit. Veniet & caminus, nam conſedit ibi Abrahã vſque ad veſperam, & venit magnus terror diei iudicij. Veſpera autem illa finis eſt ſeculi, & caminus ille veniẽs dies iudicij: diuiſit inter
Geneſ. 15. media illa quæ diuiſa erant etiam caminus. Si inter media
2. Retra tranſiit caminus, alia in dexteram, alia in ſiniſtram ſeparauit.
cta. c. 43. Sunt ergo quidam carnales, & tamen Eccleſiæ gremio continentur, viuentes ſecũdum quendam modum ſuum, quibus timemus ne ſeducantur ab hæreticis. Quandiu enim carnales ſunt diuiſibiles ſunt. Aues quippe nõ diuiſit: carnales diuidun
1. Cor. 3. tur, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et quomodo probatur, quia carnales diuidũtur? Adiungit, Cùm enim dicit vnuſquiſque veſtrũ, Ego ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Rogo vos fratres, audite & proficite, excutite vos de loco carnali, pergite in turturem & colum
Geneſ. 15. bam. Aues enim non diuiſit, ſed quicunq; talis permanſerit, & ſecundum quendã modum vitæ aptum carnalibus, & de gremio Eccleſiæ nõ receſſerit, & nõ fuerit ſeductus ab hæreticis, vt ex cõtraria parte diuidatur, veniet caminus, & ad dexteram
1. Cor. 3. ponetur, ſine camino non poterit. Sed ſi caminum pati non
Li. 21. de vult, pergat in turturem & columbam. Qui poteſt capere ca-
Ciui. Dei piat. Si autem nõ ſic erit, & ædificauerit ſuper fundamentum,
ca. 21. & ligna, fœnum, ſtipulam, id eſt, amores ſeculares fundamento
26. Cõcor. fidei ſuæ ſuperædificauerit, tamen ſi in fundamento ſit Chri-
4. ſen. diſ. ſtus, vt primum locum ipſe habeat in corde, & ei nihil omni-
21. cap. in no anteponatur, portantur tales, tolerantur & tales, veniet ca-
illo. minus, incẽdet ligna fœnum ſtipulam: Ipſe autem, inquit, ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hoc aget caminus, alios in ſiniſtram ſeparabit, alios in dexteram quodammodo eliquabit. Aues autem nõ diuiſit. Sed aues videant, ſi aues tales ſunt quæ ſuper montes illos inhabitent, non debent ſequi altitudi-
Pſal. 72. nem cordis ſui, de quibus dicitur, Poſuerũt in cælum os ſuum. Ne à ventis tollantur, in mõtibus requieſcant. Habeant enim authoritatem ſanctorum, requieſcant in montibus, in Apoſtolis, in Prophetis: illic inhabitent tales aues, quia in montibus petras inueniunt, firmamenta quædam præceptorum. Sicut enim vna illa petra Chriſtus verbum Dei, ſic multa verba Dei multæ petræ, & iſtæ petræ in montibus. Vide aues ibi habitantes: Super illos volatilia cæli inhabitabunt. Sed noli putare,

quia

quia iſta volatilia cæli authoritatem ſuã ſequantur: vide quid dicat Pſalmus, *De medio petrarum dabunt vocem ſuam.* Modo ſi dicam vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pythagoras, quis veſtrûm nõ irridebit me? Ero enim auis quæ nõ de petra emitto vocem meam. Quid mihi vnuſquiſq; veſtrûm debet dicere? Hoc debet dicere ille qui ſic inſtructus eſt, Si quis vobis euangelizauerit præter quàm quòd accepiſtis anathema ſit. Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerone, & de Virgilio? Habes ante te petras montium, de medio petrarum mihi da vocem tuã. De medio petrarum dabunt vocem ſuam. Audiantur quia petræ audiuntur, audiantur quia & in illis multis petris petra auditur, Petra enim erat Chriſtus. Audiantur ergo libenter, de medio petrarum dantes vocem ſuã. Nihil ſuauius tali voce alitum. Illæ ſonant, & petræ reſonant, ſonant illi, diſputant ſpiritales. Reſonant petræ teſtimonia, reſpondent ſcripturæ. Ecce inde volatilia de medio petrarũ dant vocem ſuam, habitant enim in montibus. Ipſi montes, & illæ petræ inde habent vocem. Vt enim regemur ſcripturis, confugimus ad Apoſtolum Paulum. Ille vnde habet? Cõfugimus ad Eſaiam. Eſaias vnde? Audi vnde, *Rigans mõtes de ſuperioribus ſuis.* Modo ſi ad nos venerit homo gentilis incircunciſus, crediturus Chriſto, damus ei baptiſmum, nec reuocamus ad illa opera legis. Et ſi nos interroget Iudæus quare ita faciamus, ſonamus de petra, dicimus, Hoc fecit Petrus, hoc fecit Paulus: de medio petrarum damus vocem noſtrã. Illa autem petra, ipſe Petrus mons magnus, quando orabat & illum viſum videbat, de ſuperioribus rigabatur. Paulus Apoſtolus dicit gentibus, Si circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Dicit hoc Paulus tanquam mons: inde nos dicimus, ſonantes de petra, Riget dominus ipſam petram de ſuperioribus ſuis. Nam cum iſta petra adhuc eſſet in infidelitate aſpera, volens eam rigare de ſuperioribus ſuis vt flueret aqua in conuallem, clamauit, Saule Saule, quid me perſequeris? Non ei legit Prophetam, non ei legit alterum Apoſtolum: Omnia enim iſta cõtemneret mons magnus, rigauit illum de ſuperioribus ſuis: ſtatim rigatus & manare iam volens, Domine, ait, quid me iubes facere? Accipe illum montem vel petram, vnde poſſis dare vocem tuam, accipe illũ & inde rigari de ſuperioribus, & effluere de inferioribus: audi hoc & in vno loco, Siue, inquit, mẽte exceſſim*, Deo, ſiue temperãtes ſumus, vobis: quod ait, Mente exceſſimus, vos

Galat. 1.

1. Cor. 10.

Gal. 5.

Act. 9.

2.Cor.5. capere non poteſtis. Exceſſimus enim omnia iſta carnalia, vos
2.Cor.12. adhuc carnales eſtis. Deo ergo mẽte exceſſimus, & quod enim videmus cùm mente excedimus, effari nõ poſſumus. Ibi enim audiuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Quid ergo, inquiunt, illi carnales, illi lepores? Nos non irrigabimur? Ad nos nihil perueniet? Et quomodo emittet fontes in cõuallibus? Et quomodo in medio mõtium pertranſibunt aquæ? Ad
2.Cor.5. hoc ergo pertinet, ſiue temperantes ſumus vobis. Vnde hoc? Quem imitemur? Charitas Chriſti, inquit, compellit nos. Tu particeps verbi, & ſi hodie ſpiritalis, heri carnalis, ad carnales dedignaris deſcẽdere, cùm ipſum verbum caro factum ſit,
Ioan.1. vt habitaret in nobis? Benedicamus ergo Deum, & laudemus eum qui rigat montes de ſuperioribus ſuis. Inde veniet irrigatio ad terram, inde & humilia ſaturabũtur: ſequitur enim, *De fructu operum tuorũ ſatiabitur terra.* Quid eſt, de fructu operum
1.Cor.4. tuorum? Nemo glorietur in operibus ſuis: ſed qui gloriatur, in domino glorietur: gratia tua ſatiatur cùm ſatiatur, non dicat meritis ſuis datam gratiam fuiſſe. Si gratia dicitur, gratis da-
Rom.4. tur: ſi operibus redditur, merces redditur. Gratis ergo accipe, quia impius iuſtificaris. De fructu operum tuorum ſatiabitur
Pſal.46. terra. *Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominũ.* Verũ eſt video, agnoſco creaturam, producit terra fœnum iumẽtis, & herbam ſeruituti hominum. Sed video & alia iumenta Dei,
1.Cor.9. quæ ſignificantur, cùm dicitur, Boui trituranti os non infrenabis: dicit enim ipſum iumentũ. Nunquid de bobus pertinet ad Deũ? Propter nos ſcriptura ergo dicit, Quomodo ergo producit terra fœnum iumentis? Quia dominus conſtituit, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuant. Miſit prædicato-
Luca 10. res, & ait illis, Omnia quæ ab ipſis apponuntur vobis, manducate: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Cùm enim dixiſſet, quæ apponuntur vobis mãducate: ne illi dicerent, Improbi erimus, ad mẽſas alienas indigebimus: vis nos eſſe ita frontoſos? Non, inquit, non eſt illa donatio eorum, ſed veſtra merces. Sed cuius rei merces? Quid dant? Quid accipiũt? Dant ſpirita-
Eſaiæ 40 lia, accipiunt carnalia: dant aurum, accipiunt fœnum, Omnis enim caro fœnum, & claritas carnis vt flos fœni, omnia tẽporalia quæ tibi ſuperfluunt & redundant, fœnũ iumentorũ ſunt. Quare? Quia carnalia ſunt. Audi quorũ iumẽtorum ſit fœnũ.
1.Cor.9. Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus? Hoc Apoſtolus dixit, talis annuntiator, tã laborioſus,

rioſus, tam impiger, tam exercitatus, vt ipſum fœnum donaret terræ, Ego, inquit, nullius horum vſus ſum. Oſtendit ſibi debe- *Ibidem.*
ri, & non accepit, nec cõdemnauit eos qui acceperunt quod debebatur. Condemnandi enim erant exigentes indebita, nõ accipientes mercedem ſuam, ille tamen & ipſam mercedẽ ſuam donauit. Nõ quia alius tibi donauit non debes alteri? alioquin non eris irrigata terra quæ producit fœnum iumentis. De fructu operum tuorum, inquit, ſatiabitur terra, producẽs fœnum iumentis. Tu noli eſſe ſterilis, produc fœnum iumentis. Si nolunt iumenta fœnum tuũ, non te tamen ſterilẽ inueniant. Accipis ſpiritalia, redde carnalia: debita ſunt militi, militi reddes, prouincialis Chriſti es. Quis militat ſuis ſtipẽdiis vnquam? *Vbi ſupra*
Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregẽ, & de lacte eius nõ percipit? Non ideo dico, vt iſta fiant in me. Fuit quidã miles qui etiã prouinciali donaret annonã, ſed tamen reddat prouincialis annonã. Vt autem hinc dicam, potius quia iumenta ſunt, Boui trituranti os non infrænabis. *Deut. 25.*
Producens, inquit, fœnũ iumentis: & quaſi hoc exponens, adiecit, Et herbam ſeruituti hominum: ne non intelligeres quod dictum eſt, Producens fœnum iumentis: repetitione expoſuit quod præmiſit. Quod enim dixit ſuprà fœnũ, poſteà herbam nominauit: quod autem dixerat iumentis, hoc ſeruituti hominum dixit, ergo ſeruituti, & non libertati: vbi ergo eſt, Vos in *Galat. 5.*
libertatem vocati eſtis? ſed audi eundem ipſum. Cùm enim liber ſim ex omnibus, omniũ ſeruum me feci, vt plures lucrifacerẽ. Et quibus dixit, in libertatẽ vocati eſtis? & quid adiunxit? *1. Cor. 9.*
Tãtum ne libertatẽ in occaſionẽ carnis detis, ſed per charitatem ſeruite inuicẽ. Quos liberos fecerat, ſeruos fecit, nõ conditione ſeruili, ſed tamen Chriſti redẽptione, non neceſſitate, ſed charitate, Per charitatẽ, inquit, ſeruite inuicẽ. Sed Chriſto ſeruimus inuicẽ, ait, non populis carnalibus, nõ infirmis. Bene Chriſto ſeruis, ſi ſeruis quibus Chriſtus ſeruiuit. Nónne de illo dictũ eſt, Bene ſeruiẽtem plurimis? In Propheta legitur, de nullo niſi de Chriſto accipi ſolet. Audiamus tamen propriè & in Euangelio vocẽ eius, Quicunq;, inquit, in vobis vult maior *Galat. 5.* *Matt. 20*
eſſe, erit veſter ſeruus. Seruum ſuũ te fecit, qui te ſuo ſanguine liberum fecit. Dicite hoc nobis, quia verum dicitis: audi illum *2. Cor. 4.*
in alio loco, Nos autẽ ſeruos veſtros per Ieſum. Bene diligite ſeruos veſtros, ſed in domino veſtro. Præſtet nobis Deus vt bene ſeruiamus: nam velimus, nolimus, ſerui ſumus, & tamen ſi

uolentes ſumus, non neceſſitate, ſed charitate ſeruimus. Quodammodo enim quaſi ſuperbia ſeruorum ſtomachata videba-
Matt.20. tur, cùm diceret dominus, Erit veſter ſeruus qui voluerit inter vos maior eſſe. Iã enim filij Zebedæi ſedes altiſſimas quærebant, vnus volebat ſedere ad dexterã, & alter ad ſiniſtrã, dicen-
Pſal.83. tes per matrem quod ibi cupiebant. Dominus non illis ſedes inuidit, ſed conuallẽ prius plorationis oſtendit, quaſi diceret, Illuc vultis venire vbi ſum ego, venite quà ego. Quid eſt venite quà ego? Per humilitatẽ. Ego de ſublimitate deſcẽdi, & humiliat⁹ aſcẽdo. Vos in terra inueni & antè vultis volare quàm paſci: prius nutrimini, educamini, ferte nidũ. Quid enim ait? Quomodo illos reuocauit ad humilitatem, iã quærentes alti-
Matt.20. tudinem? Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Et
Matt.26. illi, etiã in hoc ſuperbi, poſſumus. Quomodo Petrus tecũ vſq; ad mortem fortis vir donec fœmina diceret, Et iſte cum illis
Matt.20. erat: ſic & iſti, Poſſumus. Poteſtis? Poſſumus: & ille, Calicẽ quidem meum bibetis, etſi modo nõ poteſtis, tamen bibetis: quo-
Ioan.13. modo ait Petro, Non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſteá. Calicem quidẽ meũ bibetis, ſedere autem ad dexterã vel ad ſiniſtrã meam, non eſt meum dare vobis. Quid eſt, non eſt meum dare vobis? Nõ eſt meum dare ſuperbis. Modo quibus loquor ſuperbi eſtis, ideo dixi, Non eſt meum dare vobis. Sed fortè dicerent, Erimus humiles. Non ergo eritis vos: ego vobis dixi, Non dixi, non dabo humilibus, ſed non dabo ſuperbis. Qui autem ex ſuperbo fit humilis, non erit qui erat. Ergo prædicatores verbi, & iumenta & ſerui ſunt. Producat terra, ſi irrigata eſt, fœnũ iumentis, & herbã ſeruituti hominũ. Ipſe eſt enim fructus vt poſſit fieri quod dictũ eſt in Euan-
Luc.16. gelio, Vt & ipſi recipiant vos in tabernacula æterna. Vide de fœno quid facias, vide de re vili quid amas. Vt recipiant vos, inquit, in tabernacula æterna. Vbi erunt ipſi, illuc vos recipiant. Quare hoc? Quia qui recipit iuſtum in nomine iuſti,
Matt.10. mercedem iuſti accipiet: & qui ſuſcipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis, tantum in nomine di-
Lucæ 16. ſcipuli, amen dico vobis non perdet mercedem ſuam. Quam mercedem non perdet? Recipient vos in tabernacula æterna. Quis non feſtinet? Quis non alacrius currat? Si terra eſtis, rigamini de fructu operum Dei, ne dicatis, nõ ſunt cum quibus faciamus. Prædicatores noſtri iumenta triturantia, homines

ſerui-

ſeruientes nō indigent noſtri. Quære tamen ne quis indigeat poſtremo, & qui non indiget, inueniat in te quod velit accipere. Accipit enim bonam voluntatem, quum tu accipias pacem. Et ſi enim non quærit datum, ſed requiret fructum, quære tamē ne quis indigeat, & noli dicere. Si petierit, dabo. Expectas ergo vt petat. Si paſcis bouē Dei, quomodo tranſeuntē mendicum? Illi petenti das, quia ſcriptum eſt. Omni petenti te da. De *Luc. 6.* iſto quid ſcriptū eſt? Beatus qui intelligit ſuper egenū & pauperē. *Pſal. 40.* Quære cui des, Beatus enim qui intelligit ſuper egenum & pauperem, qui præoccupat vocē petituri. Si ſic inter vos indigent milites Chriſti, vt etiam petant, videte ne vos iudicent antequā petant. Quomodo, inquis, quæro? Eſto curioſus, eſto prouidus: proſpice, attēde vnde quiſq; viuat, vnde ſe tranſigat, vnde habeat: non reprehendetur iſta curioſitas tua, terra eris producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum. Curioſus eſto, & intellige ſuper egenum & pauperē. Alius ad te venit vt petat, alium tu preueni ne petat. Sicut enim de illo qui te quærit dictum eſt, Omni petenti te da: ſic de illo quem *Luc. 6.* iuberis quærere dictū eſt, Sudet eleemoſyna in manu tua, do *Eccle. 24.* nec inuenias iuſtū cui eam tradas. Cùm enim dandū ſit, & iſtis pauperibus petentibus patet. Non enim ab eis inhibuit Deus eleemoſynas, cùm Chriſtus de ipſis dicat, Quando facis epulum, conuoca, cæcos, claudos, debiles, non habentes vnde tibi *Luc. 14.* reddant: retribuetur autem tibi in reſurrectione iuſtorū, voca & ipſos, paſce & ipſos, epulare quum illi epulantur, delectare quum illi ſaginantur: illi enim pane tuo, tu iuſtitia Dei. Nemo vobis dicat, Præceptū eſt à Chriſto, vt ſeruo Dei detur, mendico nō detur. Abſit prorſus, impius iſta loquitur, da illi, ſed multo magis illi. Ille enim petit, & in voce petentis agnoſce cui des. Ille autē quāto minus petit, tāto magis tibi vigilādū eſt vt præoccupes petiturū, aut forte modo nō petiturū, & aliquādo donaturū vel dānaturū. Itaq; curioſi eſtote ad iſta fratres mei, & inuenietis multorū Dei ſeruorū indigētiā, tātū vt velitis inuenire. Sed quia delectat vos excuſatio qua vultis dicere, neſciebamus, propterea nō inuenitis. Ipſe dominus loculos habebat quò mittebantur neceſſaria, & poſſidebātur nūmi propter vſus eorū qui cū illo erant & eius: non enim cùm dicitur, Eſuriuit Ieſus, Euāgeliſta mentitur. Voluit eſurire propter te, ne tu eſurias in illo, quia pauper factus eſt cùm diues eſſet, vt illius paupertate nos ditaremur. Habuit enim loculos, & di- *Ioan. 13.*

ctum eſt de quibuſdam fœminis religioſis, quòd ambulabant quà ibant pedes eius euãgelizantes, & miniſtrabant ei de ſubſtantia ſua. Nominantur illæ mulieres in Euangelio, vbi erat quædam etiã vxor cuiuſdã Chuzę Procuratoris Herodis. Vide quæ fiebant. Futurus erat Paulus nihil tale aliquãdo quærens, & omnia prouincialibus donans. Sed quia multi infirmi iſta
1. *Cor.* 9. quæſituri erãt, magis infirmorũ perſonã ſuſcepit Chriſtus, ſublimius Paulus: Nũquid & Chriſto ſublimius? Sublimius Chriſtus, quia miſericordius. Cùm enim videret & Paulum iſta nõ eſſe quæſiturum, præuidit ne dãnaret quæſiturum, & præbuit exemplum infirmo: quomodo cùm videret multos pronos & gaudentes ituros ad martyrium paſſionis, exultaturos in ipſa paſſione fortè centenarios maturos ad horreum, quorũdã tamen infirmorum quos videbat poſſe conturbari ventura paſſionis preſſura, ne deficerent tamen, ſed potius voluntatẽ humanam voluntati creatoris cõiungerent, ipſorum perſonam
Matt. 26. voluit ſuſcipere in paſſione Chriſtus dicens, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem: & iterum, Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte. Docuit quid eſſet dicturus infirmus, ſed ſecutus oſtẽdit quid facere deberet infirmus. Verũtamen nõ ſicut ego volo, ſed quomodo tu vis pater. Quomodo ergo in paſſione infirmorum perſonã ſuſtinuit, in præfigurata illa in corpore
Pſal. 138. ſuo, quia & illa membra eius: neque enim fruſtrà dictum eſt,
†Al. tui. Imperfectum meum viderunt oculi mei, † & in libro tuo omnes ſcribentur: ſic & in loculis habendis, & in exigenda quodãmodo annona, nõ petendo, ſed præbendo indigentiã ſuſce-
Lucæ 19. pit. Suſcepit enim Zachæus & gaudet. Cui hoc bonum? Chriſto an Zacchæo? Vere ſi non ſuſciperet & Zacchæus, non erat vbi maneret mundi fabricator? Aut ſi non paſceret Zacchæus,
Matt. 14. indigeret is qui de quinque panibus tot millia hominum ſaturauit? Cùm ergo quiſque ſanctum ſuſcipit, non ſuſcepto, ſed ſuſceptori præſtatur. Nunquid in illa fame nõ paſcebatur He-
3. *Reg.* 17 lias? Nònne coruus afferebat panem & carnes ſeruo Dei, ſeruiẽnte creatura? Miſſus eſt tamen paſcendus ad viduã, non vt militi, ſed vt prouinciali aliquid præſtaretur. Ergo quia dicebamus fratres & de paſcendis pauperibus, quum dominus lo-
Ioan. 13. culos haberet, tamen quãdo dixit Iudæ eum tradituro, Quod facis fac velociter: non intelligentes cæteri quid dixiſſet, arbitrati ſunt eum dixiſſe, vt aliquid præpararet quod daretur pauperibus. Ille enim loculos habebat, hoc in Euangelio ſcriptum

ptum eſt. Poſſent hoc ſuſpicari, niſi hoc haberet in conſuetudine dominus. De his ergo quæ dabantur & in loculos mittebantur, dabatur tamen & illis pauperibus quos Deus docuit nō contemnendos. Sed ſi illū nō contemnis, quanto magis bouem per quē trituratur hæc area? Quanto magis ſeruū tuum? Non indiget cibo, forte veſte indiget. Non indiget veſte, forte tecto indiget: forte Eccleſiam fabricat, forte aliquid vtile in domo Dei molitur, expectat vt attēdas, expectat vt intelligas ſuper egentē & pauperem. Tu contra terra dura, lapidea, non irrigata, aut fruſtrà irrigata ſeruas tibi dicere, Non ſciebam, nō noueram, nemo mihi dixit. Nemo tibi dixit? Chriſtus non ceſſat dicere, Prophetæ nō ceſſant dicere. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Non vides arcā inanem præpoſiti tui? Vides certè vel ſurgentem fabricam, quò intraturus, & oraturus es: Nónne admouetur oculis tuis, niſi fortè putatis fratres, quia præpoſiti veſtri theſaurizant, & nouimus multos non theſaurizare, & ad quotidiana egere, de quibus omnino non creditur? Quos & vos inueniretis ſi velletis, ſi circūſpiceretis, ſi ad hoc vigilaretis vt fructum daretis. Dixi quod potui, quātum potui. Puto autem manifeſtos nos eſſe vobis, ſicut ait Apoſtolus, non ideo nos dicere, vt in nos iſta faciatis. Præſtet hoc Deus vt hæc non fruſtrà dixerim: Præſtet hoc Deus vt terra irrigata ſitis non lapidea, ſicut Iudæorum vnde tabulas lapideas accipere meruerunt: ſed terra fructifera, terráque irrigata reddatur † agricolæ. Illi ipſi corde lapideo, quod ſignificatum eſt lapideis tabulis, decimas dabant. Etiam gemite,* & nihil huc exeat.* Si gemitis parturite, ſi parturitis parite. Quare gemitus inanis? Quare gemitus ſterilis? Viſcera torquentur: an non eſt intus quod ædatur? Rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra. Beati qui faciunt, beati qui iſta fructuoſè audiunt, beati qui non inaniter clamant, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra, producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum. Vt quid vocat? Vt quid hoc? *Vt educat panem de terra.* Quem panē? Chriſtum. De qua terra? De Petro & Paulo, de cæteris diſpenſatoribus veritatis: audi quia de terra. Habemus, inquit, theſaurū iſtum in vaſis fictilibus, vt eminentia ſit virtutis Dei. Ipſe eſt panis qui de cælo deſcēdit, vt è terra educatur, cùm per ſeruorum ſuorum carnem prædicatur. Terra fœnum producit, vt panem de terra educat. Quæ terra fœnū producit? Plebes piæ,

1. Cor. 6. — *Pſal. 40.* — *1. Cor. 9.* — † Al. reddat fructum. — * Al. gemitis. — * Al. adhuc exit. — *2. Cor. 4.* — *Ioan. 6.*

plebes ſanctæ. Aut de qua terra panis educitur? Verbũ Dei de Apoſtolis, de diſpenſatoribus ſacramentorum Dei, adhuc in terra ambulantibus, adhuc corpus terrenum portantibus. *Et vinum lætificet cor hominis.* Nemo ſe ad ebrietatem paret, imò
Pſal.22. ſe omnis homo ad ebrietatẽ paret. Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt: nolumus dicere, Nemo ſe inebriet. Inebriamini, ſed videte vnde. Si vos inebriat calix domini præclarus, videbitur iſta ebrietas in operibus veſtris, videbitur in ſancto amore iuſtitiæ, videbitur poſtremo in alienatione mentis veſtræ, ſed à terrenis in cælum. *Vt exhilaretur facies eius in oleo.* Video quæ terra quantũ fructum educat, ſi producat fœnum iumentis. Nõ iſti ſerui vendunt quod dant: non enim venditores
Matt.10. Euangelij ſunt: gratis dant, quia gratis acceperunt. Gaudẽt bo-
Philip.4. nis operibus veſtris, hoc enim vobis prodeſt: Nõ enim quærũt datum, ſed requirunt fructum. Quid eſt exhilaratio faciei in oleo? Gratia Dei nitor quidam in manifeſtatione: & ſicut dicit
1.Cor.12. Apoſtolus, Vnicuique autẽ datur ſpiritus ad manifeſtationem, Gratia quædam quę eſt hominũ ad homines perſpicua, ad conciliandũ ſanctum amorem, oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellẽtiſſima in Chriſto apparuit, totus orbis eum diligit, qui cùm contemptus hic eſſet, adoratur modo ab omni
Pſal.21. gente, quoniam ipſius eſt regnũ, & ipſe dominabitur gentium. Tanta eſt enim eius gratia, vt multi qui in eum non credunt laudent eum, & propterea dicãt nolle ſe in eum credere, quia nemo poteſt implere quod iubet. Laudãdo impediuntur, qui in illum vituperando ſæuiebãt. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus, quia excellenter vnctus, ideo Chriſtus. Chriſtus enim vnctus, à chriſmate dictus eſt Chriſtus. Meſſias Hebraicè, Græcè Chriſtus, Latinè vnctus, ſed corpus ſuum totum perungit. Omnes ergo venientes accipiũt gratiã vt exhilaretur facies eius in oleo in cælo. *Et panis cor hominis confirmet.*
†Al. coegit. Quid eſt hoc fratres? Quaſi cœpit† intelligi de quo pane diceret. Panis enim iſte viſibilis ſtomachum cõfirmat, ventrẽ confirmat. Eſt alius panis qui cor confirmat, quia panis eſt cordis. Iam enim dixerat de pane ſuperius, vt educat panem de terra, ſed nõ dixerat qualis panis ſit ille. Et vinũ lætificat cor hominis. Videtur iam dicere de ſpiritali vino, nã id lætificat cor hominis. Sed adhuc putatur de vino iſto dici, quo ebrij quaſi læto corde videntur apparere. Vtinã lætẽtur & nõ rixentur. Dicis mihi. Quid lætius ebrio? Imò q̃d inſanius ebrio? Quid plerũq;

ira-

iracundius?Eſt ergo vinũ quod verè lætificat cor, & nõ nouit aliud niſi lætificare cor. Sed ne putes hoc quidem de ſpiritali vino debere accipi:de illo pane autem nõ quòd & ipſe ſpiritalis ſit,ſed expoſuit & ipſum,& panis,inquit,cor hominis confirmat.Ergo ſic accipe de pane, quomodo accipis de vino : intus eſuri, intus ſiti.Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, quia ipſi ſaturabuntur.Panis ille iuſtitia eſt : vinum illud iuſtitia eſt, veritas eſt, veritas Chriſtus eſt, Ego ſum,inquit, panis viuus qui de cælo deſcendit:&,Ego ſum vitis, vos ſarmẽta:&, Panis cor hominis cõfirmat. *Satiabũtur ligna campi*. Sed de iſta gratia educta de terra. Ligna campi,plebes populorum.*Et cedri libani quas plantauit*. Cedri libani,potentes in ſeculo, & ipſi ſaturabuntur. Peruenit panis & vinũ & oleũ Chriſti ad ſenatores,ad reges,ad nobiles. Satiati ſunt ligna cãpi. Prius humiles ſatiati ſunt,deinde etiã cedri libani, ſed quas plãtauit ipſe. Cedri religioſi fideles,tales enim plantauit:nam & impij ſunt cedri libani, quia conteret dominus cedros libani. Libanus enim mons eſt.Ibi iſtæ arbores etiam ſecundum literã annoſiſſimæ ſunt & excellentiſſimæ.Libanus autẽ interpretatur ſicut legimus in eis qui iſta ſcripſerũt, candidatio. Libanus dicitur candidatio.Videtur autẽ candidatio eſſe ſeculi huius,modo nitẽtis & fulgentis in põpis ſuis. Sunt ibi cedri libani quas plantauit dominus:ipſæ ſatiabuntur quas plantauit dominus, nam arbor, inquit, quam nõ plantauit pater meus, eradicabitur.Et cedri libani quas plantauit. *Illic paſſeres nidificabunt*. Fulicæ domus, dux eſt eorum. Vbi paſſeres nidificabũt?In cedris libani. Iam audiuimus quę ſint cedri libani,nobiles ſeculi, excelſi genere,opibus,honoribúſq;:& ipſę cedri ſatiãtur,illæ tamẽ quas plantauit ipſe.In his cedris paſſeres nidificabũt. Qui ſunt paſſeres? Aues equidem & volatilia cæli ſunt paſſeres,ſed minuta volatilia ſolent dici paſſeres. Sunt ergo quidã ſpiritales nidificantes in cedris libani, id eſt, ſunt quidam ſerui Dei audientes in Euangelio, Dimitte omnia tua,vel vende omnia tua,& da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Et nõ tantũ hoc audierunt magni,ſed audierũt & parui:& voluerũt hoc facere & parui,& eſſe ſpiritales, nõ iungi vxoribus, nõ macerari cura filiorum, nõ habere proprias ſedes quibus diligarentur, ſed ire in vitã quandã communem. Sed quid dimiſerunt iſti paſſeres?Minuti enim ſeculi huius paſſeres videntur.Quid dimiſerunt?Quid magnum dimiſerunt? Alius ſe

Matt.5. *Ioan.14.* *Ioan.6.* *Ioan.14.* *Matt.15.* *Matt.19.*

conuertit, dimiſit cellam patris ſui inopem, vix vnū lectum & vnā arcam. Conuertit ſe, tamen factus eſt paſſer, quæſiuit ſpiritalia. Bene, optime. Non illi inſultemus, non dicamus, nihil
Matt. 4. dimiſiſti. Non ſuperbiat qui multa dimiſit. Petrus vt ſequeretur dominū nouimus quòd piſcator erat, quid potuit dimittere?
Mat. 19. re? Vel frater eius Andreas, vel filij Zebedæi Ioannes & Iacobus, etiam ipſi piſcatores. & tamen quid dixerūt? Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Nō ei dixit dominus, Oblitus es paupertatem tuā, quid dimiſiſti vt totū mundū acciperes? Multū dimiſit fratres mei, multū dimiſit. Quid? Non ſolum dimiſit quicquid habebat, ſed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper non turgeſcit in ſpe ſeculi huius? Quis nō quotidie cupit augere quod habet? Iſta cupiditas præciſa eſt. Ibat in immenſum, accepit modū, & nihil dimiſſum eſt. Prorſus totum mundū dimiſit Petrus, & totū mūdum Pe-
2. Cor. 6. trus accepit. Quaſi nihil habētes & omnia poſſidentes. Faciūt hoc multi: iſta faciunt qui parū habēt. & veniunt & fiunt paſſeres vtiles. Minuti videntur, quia nō habent altitudinem dignitatis ſecularis, nidificant in cedris libani. Etenim & cedri libani nobiles & diuites & excelſi huius ſeculi, quoniā cum ti-
Pſal. 40 more audiunt. Beatus qui intelligit ſuper egenū & pauperem, attēdunt res ſuas, villas ſuas, & omnes ſuperfluas copias, quibus vidētur excelſi & præbēt illas ſeruis Dei, dant agros, dant hortos, ædificant Eccleſias, monaſteria, colligunt paſſeres vt in cedris libani nidificēt. Paſſeres ergo ſatiantur cedris libani quas plātauit dominus, & illic paſſeres nidificabunt. Attendite totam terrā ſi non ita eſt. Vt loquerer iſta nō ſolū credidi, ſed & vidi: dedit mihi intellectū ipſum experimentū. Interrogate lati ſſimas terras qui noſtis, & videte in quàm multis cedris libani paſſeres illi de quibus locutus ſum nidificāt. Sed tamen fratres mei, ipſi paſſeres ſi ſpiritales ſunt, quāuis nidificent in cedris libani, non pro magno habere debent cedros libani, & putare illos eſſe ſuperiores, à quibus eorū neceſſaria cōplentur. Paſſeres enim ſunt, illi autē cedri libani ſunt. Ergo fulicæ domus dux eſt paſſerū. Quāuis in cedris libani nidificent paſſeres, non tamen cedri libani duces ſunt paſſerum. Ecce ſatiabuntur ligna campi, omnes populi & cedri libani ſatiabūtur quas plātauit dominus, omnes nobiles & excelſi fideles. Illic, id eſt, in cedris libani paſſeres nidificabunt, præbebunt ramos facultatū ſuarum, colligēdis minutis ſpiritalibus præbēt iſta.

Faciunt

Faciunt hæc cedri libani quas plantauit dominus, faciunt, & libenter faciunt, nouerunt quid faciant, nouerunt quid accipiant. Sed paſſeres quauis in cedris libani nidificabunt, fulicæ domus dux eſt eorum. Quæ eſt fulicę domus? Fulica ſicut omnes nouimus, marina auis eſt, vel in ſtagnis eſt, vel in mari eſt, habet quandam domum, non facilè in littore terræ aut nunquam, ſed in iis quæ in media aqua ſunt, plerũque ergo in petris quas aquæ circundant, intelligimus ergo petram eſſe idoneam fulicæ domum: nuſquã fortius & firmius habitat, quàm in petra. In quali petra? In mari cõſtituta. Et ſi tonditur fluctibus, frangit tamen fluctus nõ frangitur petra. Hoc habet magnum petra in mari cõſtituta. Quanti fluctus cõtuderunt petram noſtrã Chriſtum? Eliſi ſunt in illũ Iudæi, illi fracti ſunt, ille autem integer permanſit. Et vnuſquiſque imitans Chriſtum, ita ſit in iſto ſeculo, id eſt, in iſto mari, vbi nõ poteſt niſi procellas tempeſtatéſq; ſentire, vt nulli vento cedat, nulli fluctui, ſed omnia excipiat, & integer maneat. Ergo fulicæ domus & fortis eſt & humilis. Non habet domũ fulica in excelſis, nihil illa domo firmius, & nihil humilius. In cedris quidem nidificant paſſeres propter præſentem neceſſitatem, ſed petram illam habent ducem quæ fluctibus tunditur, & non frangitur: imitantur enim Chriſti paſſiones. Et ſi fortè cedri libani iratæ fuerint, & aliquid moleſtiæ vel ſcandali ſeruis Dei in ramis ſuis commouerint, volabunt quidem inde paſſeres: ſed væ cedro remanẽti ſine nidis paſſerum: Paſſeres enim nõ naufragabunt, non peribunt, quia fulicæ domus dux eſt eorum. Quid ergo ſequitur? *Montes altiſsimi ceruis*. Cerui magni, ſpiritales tranſcendentes in curſu omnia ſpinoſa veprium atque ſyluarum. Qui perficis, inquit, pedes meos ſicut cerui, & ſuper excelſa ſtatuens me. Teneãt montes altos alta præcepta Dei, ſublimia cogitent, teneant ea quæ multũ eminent in ſcripturis, iuſtificentur in ſummis: ceruis enim ſunt illi montes altiſſimi. Quid de humilibus beſtiis? quid de lepore? quid de hericio? Lepus minutum animal & infirmum, hericius etiam ſpinoſum, minor eorum. Illud animal timidũ, illud animal ſpinis coopertum. Spinæ autem quid ſignificãt, niſi peccatores? Qui peccat quotidie, etiã ſi non magna peccata, minutiſſimis ſpinis coopertus eſt. In eo quod timet, lepus eſt: in eo quod minutiſſimis peccatis operitur, hericius eſt, & nõ poteſt tenere illa excelſa & perfecta præcepta. Illi enim mõtes altiſſimi ceruis.

Fulica.

Pſal.17.

Quid ergo iſti, lepus, & hericius, pereũt? Non ſic enim mõtes
Pſal.9. altiſſimi dati ſunt ceruis, vt & his videas quid ſequatur, *Petra refugiũ hericiis & leporibus.* Quia factus eſt dominus refugium pauperis, ponas petrã illam in terra, refugiũ eſt hericiis & leporibus: ponas illã in mari, domus eſt fulicæ. Vbiq; vtilis pe-
† Aliàs, tra, & in mõtibus ipſa vtilis, † quia mõtes ſiue petrę fundamẽ-
& in om to ruerent in profundum. Nónne iamdudũ de montibus di-
nibus lo cebatur, Illic volatilia cæli inhabitabunt, de medio petrarum
cis vtilis. dabũt voces ſuas? Vbique ergo petra refugiũ noſtrum, ſiue in mõtibus excelſa ſit, ſiue in mari tundatur, fluctibus non frangitur, ſiue in terra ſolidetur, ad illã cerui, ad illã fulica, ad illã lepus & hericius. Tundãt pectora lepores, & hericij cõfiteantur peccata ſua. Licet cooperti ſunt minutis quidem quotidianíſq; peccatis, nõ eis tamẽ deeſt petra, quę illos docu t dicere,
Matth.6. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Petra refugiũ hericiis & leporibus. *Fecit lunã in tempora.* Intelligimus ſpiritaliter Eccleſiam creſcẽtem de minimo, & iſtã mortalitatem vitæ quodãmodo ſeneſcentem. Sed vt propinquet ad ſolem: non iſtam lunã dico viſibilem oculis, ſed quæ hoc nomine ſignificatur iſta. Quando obſcura erat Eccleſia? Quãdo nõdum apparebat, nõdum eminebat, ſeducebantur homines, & dicebatur, Hæc eſt Eccleſia, hic eſt Chri-
Pſal.10. ſtus, vt ſagittarent in obſcura luna rectos corde. Modo quàm cæcus eſt qui plena luna errat? Fecit lunã in tẽpora. Hic enim temporaliter trãſit Eccléſia: nõ enim hic erit ſemper iſta mortalitas. Augeri & minui poteſt, aliquando pertranſibit, in tempora facta eſt. *Sol agnouit occaſum ſuum.* Et hic qui ſol, niſi ſol ille iuſtitiæ, quem ſibi non ortum impij plangent in die iudi-
Sapien.5. cij? Quid dicturi ſunt in illo die? Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen nõ luxit nobis, & ſol non ortus eſt nobis. Ei ſol iſte oritur qui intelligit Chriſtum. Recedit autẽ ab intellectu eius Chriſtus, qui ſic iratus fuerit fratri ſuo vt teneat
Pſal.4. odium. Itaq; iraſcimini & nolite peccare. Charitas etſi iraſcitur aliquãdo vt corrigat, nõ tenetur reá, quia non inueterauit
Epheſ.4. ira, vt verteretur in odiũ. Si autẽ ira conuerſa fuerit in odium. occidit ſol ſuper iracundiã veſtram. Non ergo occidit ſol ſuper iracundiã veſtram. Nec putetis fratres ideo nonnullis ſolem eſſe adorandũ, quia ſol in ſcripturis aliquando Chriſtum ſignificat. Talis eſt enim dementia hominũ, quaſi adorandum
1.Cor.10. aliquid dicatur, cũ dicitur, Sol Chriſtum ſignificat: adora ergo & pe-

& petram.quia Chriſtum ſignificat.Sicut ouis ad victimã du- *Eſaia 53.* ctus eſt: adora & ouem, quia Chriſtum ſignificat. Vicit leo de tribu Iuda: adora & leonem, quia Chriſtum ſignificat:videte *Apoc.5.* quàm multa Chriſtum ſignificent. Omnia iſta Chriſtus in ſimilitudine,non in proprietate.Quæris proprietatem Chriſti? In principio erat verbum,& verbum erat apud Deũ.Ecce pro- *Ioan.1.* prietas Chriſti per quam factus es.Vis audire & proprietatem per quam refectus es? Et verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis:cætera ſimilitudines ſunt.Intellige,eſto ſcripturæ capax, vt aliud videas obiici oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Sol ergo ille iam ſecuri dicimus,ſol ille iuſtitiæ,nõ ſine cauſa impiis non oritur etſi volunt:ipſa enim ſapiẽtia dicit,Quærũt *Sapien.5.* me mali & nõ inueniunt:quærent & non inueniẽt. Et quare? *Prouer.1.* Oderunt enim ſapientiam. Si ergo oderunt, quare quærunt? *Sapien.1.* Quærunt nõ vt fruantur, ſed vt inflentur. Quærunt ſermonibus,oderunt moribus.Spiritus enim ſanctus diſciplinæ fugiet fictum,& auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Non ergo ſol ille oritur impiis, non oritur malis. At verò de iſto ſole quid dictũ eſt? Qui facit ſolem ſuũ oriri ſuper bonos *Matth.5.* & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ergo de illo ſole iuſtitiæ neſcio quid ſignificat Pſalmus iſte ſecundũ myſterium: nam videmus iſta fieri in creatura, etiã ſecundũ ſpeciẽ rerum viſibilium. Sol agnouit occaſum ſuum. Quid eſt,Sol agnouit occaſum ſuum? Chriſtus agnouit paſſionẽ ſuã: occaſus Chriſti, paſſio Chriſti. Sed nunquid ſic ſol occidit vt non oriatur? Nunquid qui dormit nõ adiiciet vt reſurgat?nónne ipſe dixit, Dormiui turbatus?& de ipſo dictum eſt,Exaltare ſuper cælos Deus.Ergo ſol agnouit occaſum ſuum.Quid eſt agnouit?Approbauit,placuit ei. Et vnde oſtẽdimus,quia agnouit,hoc eſt, placuit ei?Quid enim nõ nouit Deus?quid nõ nouit Chriſtus? Et tamen dicturus eſt in fine quibuſdam,Non noui vos. Quo- *Matth.7.* modo ergo ibi,nõ noui vos,nõ eſt quaſi mihi ignoti eſtis, ſed non mihi placetis: ſic & hic agnouit occaſum ſuũ, placuit illi occaſus ſuus. Si enim ei diſpliceret quomodo pateretur? Homini enim,quia non eſt illi ſol,etiã ſi diſpliceat paſſio ſua,patitur & quod non vult.Ille autẽ non pateretur niſi ei placeret, id eſt,niſi agnoſceret occaſum ſuũ non occideret,quia ipſe dixit,Poteſtatem habeo ponendi animã meam,& poteſtatẽ ha- *Ioan.10.* beo iterũ ſumẽdi eam:Nemo tollit eã à me:ſed ego ipſe eam pono à me.Ergo agnouit occaſum ſuum,& ſol agnouit occa-

ſum ſuum. Et quando occidit ſol? Cùm paſſus eſt dominus, factæ ſunt quædam tenebræ in Apoſtolis, defecit ſpes eorum, quibus primo magnus & redemptor omnium videbatur. Quare? *Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, ibi pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant, quærentes à Deo eſcam ſibi.* Quid intelligam ſpiritaliter catulos leonum, niſi ſpiritalia nequitiæ? Quid intelligam niſi mala dæmonia, quæ dæmonia paſcuntur erroribus hominum? Sunt enim principes dæmoniorum, & ſunt dæmonia quædam contemptibilia. Iſta dæmonia ſeducere animas quærunt, ſed vbi ſol non ortus eſt: tenebræ enim ſunt, & cùm tenebræ ſint, quærunt catuli leonum quos deuorent. Ipſe leo maior princeps omnium ta-
1. Pet. 5. lium leonum, quid de illo dictum eſt, Neſcitis, quia aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiens circuit quærens quem deuoret? Ideo quærentes à Deo eſcam ſibi, quia nec tentari
Iob 1. quis poteſt à diabolo niſi permittente Deo. Iob ſanctus ante diabolum erat, & tamen longe ab illo erat: aſpectu ante illum erat, poteſtate remotus ab illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel facultates eius quas poſſidebat, niſi acciperet poteſtatem? Quare autem datur poteſtas? Aut ad damnãdos impios, aut ad probandos pios. Iuſte hoc tamen actum, totũ dominus agit, & in neminem habet diabolus poteſtatem, vel in aliquid eius, niſi ille concedat, cui eſt poteſtas ſumma & ſublimis. Sic diabolo, ſic homini nulla eſt poteſtas in hominẽ, niſi deſuper detur. Stabat iudex viuorum & mortuorum ante hominem iudicem, & inflauit ſe homo iudex vidẽs ante ſe Chri-
Ioan. 19. ſtum, & ait, Neſcis quia poteſtatem habeo occidendi & dimittendi te? At ille qui venerat & eum docere à quo iudicabatur: Non haberes, inquit, in me poteſtatem, niſi eſſet tibi deſuper data. Et homo & diabolus & quælibet dæmonia non niſi accepta poteſtate nocent: ſed proficientibus non nocent. Malis ita ſunt tanquam ignis fœno, bonis ita ſunt tanquam ignis auro. Manducatus eſt Iudas vt fœnum, probatus eſt Iob vt aurum. Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, illic pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Iam beſtiæ ſyluæ alio modo. Alio enim & alio modo ſemper iſta intelligũtur, quomodo dominus ipſe agnus
Ioan. 1. ipſe leo. Quid tam diuerſum quàm agnus & leo? Sed qualis a-
Apoc 5. gnus? Qui vicit lupum, vicit leonem. Ipſe petra, ipſe paſtor,
Ioan. 10. ipſe ianua. Paſtor intrat per ianuam, & dicit, Ego ſum paſtor
Apoc. 5. bonus: & dicit, Ego ſum ianua. Ipſum leonis nomen dominum
ſignificat,

ſignificat, quia vicit leo de tribu Iuda & diabolum, quia conculcauit leonem & draconem. Diſcite ſic intelligere cùm figuratè iſta dicuntur, ne fortè vbi legeritis quòd Chriſtum ſignificat petra, vbiq; petram Chriſtum putetis. Significat alia atq; alia, ſicut litera quo loco ponatur vide ibi intelligis eius vim. Si audieris literam primam in nomine Dei, & putaueris eam ſemper ibi ponẽdam, delebis eam in nomine diaboli. Ab eadem enim litera incipit nomen Dei, à qua incipit nomen diaboli: & nihil tam diſiunctum quàm Deus & diabolus. Vide ergo quàm abſurdus eſt à rebus & humanis & diuinis, qui dixerit, d, litera ſingularis nõ debet habere in capite nomen diaboli. Et cùm quæſieris, quare? Reſpõdeat, Ego in nomine Dei legi iſtam literam. Ridetur iſte, nam nec talis eſt cui digneris reddere rationem. Nolite ergo tam pueriliter ſapere etiam iſta diuina, vt forte aliquis veſtrum, quia dixi ſuperius beſtias ſyluæ ſignificare gẽtes, modo autẽ dico beſtias ſyluæ ſignificare dæmonia & angelos præuaricationis, putet iis me aliquid contrariũ dicere. Similitudines enim ſunt, & in quocunq; loco ſunt, circunſtantia ſui exponuntur. Illic pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Vbi? In noctem quam poſuit dominus, quia ſol agnouit occaſum ſuum. Catuli leonum rugientes vt rapiant quærẽtes à Deo eſcam ſibi. Merito dominus venturus ad occaſum ſuum, ipſe ſol iuſtitiæ agnoſcens occaſum ſuum, ait diſcipulis, tanquam tenebris futuris, circumituro leone, vt quæreret quem deuoraret, & quòd ille leo neminem deuoraret, niſi peteret. Hac nocte, inquit, poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticum, & ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Nónne Petrus cũ ter negaret, iam inter dẽtes leonis erat? Catuli leonum rugientes vt rapiãt, & vt quærant à Deo eſcã ſibi, *Ortus eſt ſol.* Qui dixit, Poteſtatẽ habeo ponendi animã meam, & põteſtatem habeo iterum ſumendi eam, agnouit occaſum ſuum & poſuit eam, ortus eſt ſol & recepit eam. Ortus eſt ſol; qui occidit ſol, ſed nõ extinctus eſt ſol. Adhuc eis qui nõ intelligunt Chriſtũ, ipſa nox eſt. Adhuc eis ſol ortus non eſt: inſtent vt intelligant, ne rapiãtur à rugiente leone. Nam ecce quibus ortus eſt, non eos audẽt inuadere catuli leonũ: ſequitur enim, Ortus eſt ſol: *Et cõgregati ſunt, & in cubilibus ſuis cubabũt.* Magis magíſq; ibi oritur ſol iſte, vt intelligatur ab orbe terrarum, & clarificetur Chriſtus in toto mũdo. Cõgregãtur catuli leonũ: illa dæmonia recedũt à perſecutione Eccleſiæ, quæ inſtigabãt

Pſal. 90.
1. Cor. 10.
Lucæ 22.
Mat. 27.
Ioan. 10.

perſequi domum Dei, operando in filiis diffidentiæ. Nam di-
Ephеſ.2. ctum eſt, ſecũdum principem poteſtatis aeris qui nunc operatur in filios infidelitatis. Modo iam quia nemo eorum perſequi audet Eccleſiã, ortus eſt ſol & cõgregati ſunt. Et vbi ſunt? Et in cubilibus ſuis cubabunt. Cubilia eorũ, corda infidelium. Quàm multi gerunt leones cubantes in cordibus ſuis: non inde erumpunt, non faciunt impetum in iſtam peregrinantem Hieruſalem. Quare nõ faciũt? Quia iam ortus eſt ſol, & ſplendet in toto orbe terrarum: ergo vide quid ſequatur. Quia ortus eſt ſol & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis cubabunt. Quid tu ô homo Dei? quid tu ô Eccleſia Dei? quid tu ô corpus Chriſti, cuius caput in cælo eſt? quid tu facis ô homo vnitas eius? *Exiet*, inquit, *homo ad opus ſuum*. Operetur ergo iſte homo opera bona in ſecuritate pacis Eccleſię, operetur vſq; in finẽ. Aliquãdo enim erit quædam contenebratio, & fiet quidã impetus, ſed in veſpera, id eſt, in fine mundi. Modo autẽ in pace & tranquilitate operatur Eccleſia: quia exiet homo ad opus ſuum, *Et ad operationẽ ſuam vſque ad veſperam. Quàm magnificata*
Pſal.91. *ſunt opera tua domine*. Merito magna, merito excelſa. Vbi facta ſunt opera iſta tam magna? quæ illa ſtatio Dei vbi ſtetit? vel quæ illa ſeſſio vbi ſedit & iſta operatus eſt, quis locus vbi iſta operatus eſt? vnde proceſſerũt primo iſta tam pulchra? Si ad literam accipias, omnis ordinata creatura, ordinate currens, ordinate pulchra, ordinate oriẽs, ordinate occidẽs, ordinate peragens omnia tẽpora, vnde proceſſit? Ipſa autem Eccleſia quomodo accepit incrementa, ſucceſſus, profectionem? Quomodo deſtinatur ad finem quẽdam immortalitatis? Quibus præconiis prædicatur? quibus myſteriis commendatur? quibus ſacramẽtis occultatur? qua prędicatione reuelatur? vbi fecit hæc Deus? Video magna opera tua domine. Quàm magnificata ſunt opera tua domine. Quæro vbi fecerit, locum nõ inuenio: ſed video quid ſequatur, *Omnia in ſapientia feciſti*. Ergo omnia in Chriſto feciſti. Ille cõtemptus, ille expalmatus, ille cõſpu-
Ioan.19. tus, ille ſpinis coronatus, ille crucifixus, omnia in illo feciſti. Audio audio quid de illo tuo milite nũties hominibus, quid de illo præcone ſancto prædices gẽtibus, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Chriſtum, quia ſcandalum eſt eis: irrideãt Pagani crucifixum Chriſtum, quia
1.Cor.1. ſtultitia eſt eis. Nos autem, inquit, prædicamus Chriſtum crucifixum Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autẽ ſtultitiam: ipſis

ipſis vero vocatis Iudæis & Græcis,Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.Omnia in ſapiẽtia feciſti. *Repleta eſt terra creatura tua*.Repleta eſt terra creatura tua Chriſte.Et hoc quomodo videbimus? quid enim non à patre per filium creatum eſt? Quicquid enim ambulat & repit in terris, quicquid natat in aquis, quicquid volat in aere, quicquid in cælo circumagitur, quanto magis terra,totus mundus creatura Dei eſt.Sed neſcio quid hic ſignificat de quadã creatura noua:de qua dicit Apoſtolus,Si qua in Chriſto noua creatura,vetera trãſierunt,ecce *2.Cor.5.* facta ſunt omnia noua, omnia autem ex Deo. Noua creatura quæ facta eſt?Omnes credentes in Chriſtum,exuentes ſe vete- *Ephe.4.* rem hominem & induentes nouum.Repleta eſt terra creatura tua.In vno loco terræ crucifixus erat, in vno exiguo loco cecidit granum illud in terrã, & mortificatum eſt, ſed magnum fructum attulit. Singularis eras domine Ieſu Chriſte, donec tranſires.Agnoſco in alio Pſalmo vocem tuam qua dixiſti,Sin *Pſal.140.* gularis ego ſum, donec tranſeam : ſingularis ergo eras donec tranſires,ſingularis eras cùm agnouiſti occaſum tuum:ſed ab occaſu in ortum tranſiſti. Ortus eſt,ſplenduiſti:clarificatus es cùm in cælum aſcendiſti,& repleta eſt terra creatura tua.Pſalmum fratres nondum finiuimus, ſed aliquid inde in nomine Chriſti etiam ad diem dominicum differamus.

Concio quarta de tertia parte eiuſdem Pſalmi.

MEminit charitas veſtra cùm ſit vnus ſermo Dei in ſcripturis omnibus dilatatus, & per multa ora ſanctorum vnum verbũ ſonet,quod cùm ſit in principio Deus apud Deũ, ibi non habeat ſyllabas,quia non habet tempora.Nec miran- *Ioan.1.* dum nobis ſit, quia propter infirmitatem noſtram deſcendit ad particulas ſonorum noſtrorum, cùm deſcenderit ad ſuſcipiendam infirmitatem corporis noſtri. Iſtum tamen Pſalmum iam multos nobis feciſſe ſermones, myſteriáque ipſa quæ hic clauſa tenẽtur vt pulſantibus aperirentur,attuliſſe nobis non paruas per aliquot dies moras, temporis cum pronuntiantur, cùm commendantur,cùm clauſa eſſe monſtrantur, cùm aperiuntur,cùm eruuntur,cùm oſtenduntur:ac per hoc meminit, vt dixi, charitas veſtra, nec præterito die ad eius terminum Pſalmi nos peruenire potuiſſe & diſtuliſſe in hunc diem, voluítque dominus & tempus redditionis nobis exhibere,& me debitorẽ debito ſatisfacere,& debitores† ſecuriores efficere. Det ergo ipſe bonum quod reddamus, qui non reddidit quic-

†Aliàs exactores.

quid mali feceramus. Exclamauerunt vt noſtis, quod cum pietate gaudióque recolitis, Exclamauerunt cum Pſalmo viſcera cordis noſtri, & dixerunt, Quàm magnificata ſunt opera tua domine, omnia in ſapientia feciſti, repleta eſt terra creatura tua. Quicquid à Deo factum eſt, in ſapientia factum eſt, & per ſapientiam factum eſt. Quicquid nouit ſapientiã, & quicquid nõ nouit ſapientiam, & tamen in creatura Dei eſt, in ſapiẽtia factum eſt, & per ſapientiã factum eſt. Qui cognoſcunt ſapientiam, lucem habent ſapientiã: qui non cognoſcunt, habent tamen artificẽ ſapientiã cùm ſint ipſi detenti in ſapientia. Et qui eã lumen habent, etiã artificem habẽt: nõ quicunq; artificem habẽt, etiã lucem habẽt. Et quidẽ in hominibus multi ſunt qui eius participes fiunt, & ſapientes vocãtur, multi enim expertes ſtulti nominãtur. Propter hoc vitioſo nomine ſtulti appellantur, quia ſi ſtudeãt ſapientiæ, ſi petant, ſi quærãt, ſi pulſent, poſſent peruenire ad eius participationem: non enim naturæ, ſed negligentiæ denegatur. Sunt autem aliæ creaturæ quæ nõ poſſunt fieri participes ſapientiæ, ſicut omnes beſtiæ, omnia pecora, omnes arbores quæ nec ſenſum habent vllum. Nunquid quia participes ſapientiæ eſſe nõ poſſunt, ideo non in ſapientia & per ſapientiã facta ſunt? Nõ ergo exigit Deus intellectum de equo & mulo, ſed hominib⁹ dicit, Nolite fieri ſicut

Pſal.31. equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Quod equo natura

Geneſ.1. eſt, homini crimen eſt: hoc ergo dicit Deus, Non exigo participationem ſapientiæ meæ ab eis quæ non feci ad imaginem meam, ſed vbi feci, inde exigo, & vſum eius rei poſtulo quam donaui. Homines ergo reddentes Deo quæ Dei ſunt, ſi Cæſari

Matt.22. reddunt quod Cæſaris eſt, id eſt, reddentes Cæſari imaginem ſuam, & reddentes Deo imaginem ſuam, erigunt ipſam mentem ſuam, non ad ſe, ſed ad artificem ſuum, & ad lumen vnde ſunt, & ad calorem quendam ſpiritalem vnde ferueſcunt, & vnde remoti frigeſcunt, & vnde recedentes contenebrãtur, &

Pſal.17. quò reuertentes illuminantur, quia pie illi dixerunt, Tu illuminabis lucernam meam domine, Deus meus illumina tenebras meas. Diſcuſſis tenebris terrenæ ſtultitiæ, aperiẽtes os & educentes ſpiritum, erigunt, vt dixi, fidentem oculum cordis: & circunſpiciunt mente vniuerſum mundum, terram, mare & cælum, & videntes omnia pulchre diſpoſita ordinata currere, digeri generibus, fulciri ſeminibus, mutari ſucceſſionibus, currere temporibus, placet eis in his artifex, vt & ipſi placeãt in arti-

in artifice artifici,& exclamant præ gaudio magno, quia vere huic letitiæ nihil comparari poteſt , Quàm magnificata ſunt opera tua domine , omnia in ſapientia feciſti. Vbi eſt ipſa ſapientia in qua omnia feciſti? quo ſenſu attingitur? quo oculo videtur?quo ſtudio quæritur?quo merito poſſidetur? Quo putatis niſi gratia ſua?Qui donauit vt ſim*, donet vt boni ſimus. Donat conuerſis qui antequã conuerterentur , & auerſi irent poſt vias ſuas,nónne quæſiuit eos,nónne deſcendit?nónne verbum caro factum eſt , & habitauit in nobis ? nónne accendit *Ioan.1.*
lucernam carnis ſuæ,dum penderet in cruce, & quæſiuit perditam drachmam? Quæſiuit & inuenit vicinis congratulantibus, id eſt , omni creatura ſpiritali quæ Deum proximè attingit. Vicinis congratulantibus inuenta eſt drachma,angelis lætantibus inuenta eſt anima humana.Inuenta eſt:ergo gaudeat & dicat,Quàm magnificata ſunt opera tua domine,omnia in ſapientia feciſti , repleta eſt terra creatura tua. Qua creatura tua repleta eſt terra?Omnibus arboribus & frutetis,omnibus animalibus & pecoribus,& vniuerſo ipſo genere humano repleta eſt terra creatura Dei. Videmus,nouimus,legimus,agnoſcimus,laudamus,& in his prædicamus, & in his nõ ſufficimus laudare tãtum , quãtum abundat ex bona inſpectione cor noſtrum. Sed ad illam magis creaturam debemus attendere:vnde dicit Apoſtolus.Si qua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt , & ecce noua facta ſunt omnia. Quæ vetera tranſierunt?In gentibus omnis idololatria,in ipſis Iudæis omnis illa ſeruitus legis,omnia illa ſacrificia prænuntiantia præſens ſacrificium. Abundabat tunc vetuſtas hominis, venit qui renouaret opus ſuum, venit qui cõflaret argentum ſuum,qui formaret monetã ſuã:Et ſi attendimus plenam terrã Chriſtianis credentibus in Deum,auertentibus ſe à prioribus immunditiis ſuis,&idololatria,à ſpe præterita ad ſpem noui ſeculi,& ecce nondum eſt in re,& iam tenetur in ſpe,& per ipſam iam cantamus & dicimus,Repleta eſt terra creatura tua. Nondum enim in patria cantamus hoc, nondum in illa requie quæ promittitur, nõdum confirmatis vectibus portarum Hieruſalem: ſed adhuc in peregrinatione intuentes mũdum iſtum totum, & vndique homines currentes ad fidem, timentes gehennas, cõtemnentes mortem , amantes vitã æternã, ſpernentes præſentẽ,&tali ſpectaculo cõpleti gaudio dicimus,Repleta eſt terra creatura tua.Hoc autẽ ſeculũ adhuc tentationum fluctibus

Matt.5. *Luc.15.* *2.Cor.5.*

quatitur, adhuc tempeſtatibus & procellis tribulationum & tumorum turbatur, hàc tamen itur. Minetur licet mare & tumeat fluctibus, procellâſque parturiat, hàc tamen itur: datum eſt nobis lignum in quo nauigemus, Repleta eſt terra creatura tua. Sed nondum ſumus in terra viuentium, adhuc iſta terra morientium eſt, clamamus autem & dicimus, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. In terra morientium ſpes mea, in terra viuentium portio mea. Ecce iſta terra quæ repleta eſt creatura Dei. Qui adhuc in iſta terra eſt moriẽtium, nondum eſt in terra viuentium quà tranſitur: audi ſequentia.

Pſal. 141.

Expoſitio eiuſdem partis.

HOc *mare magnum & ſpatioſum, ibi repentia quorum nõ eſt numerus, Animalia puſilla & magna.* Terribile mare ſignificat, ibi ſunt repentia quorum non eſt numerus. Inſidiæ repunt in hoc ſeculo, & incautos repente occupãt. Repentes autẽ tentationes quis numerat? Repunt, ſed caue ne ſurripiant. Vigiletur in ligno, etiam in aquis in cruce nauigamus, etiam in fluctibus tuti ſumus. Non dormiat Chriſtus, nõ dormiat fides, etſi dormierit, excitetur, imperabit ventis, placabit mare: finietur via, gaudebitur in patria. Ibi repentia quorum non eſt numerus, animalia puſilla & magna: video adhuc in mari iſto formidoloſo nondũ credẽtes: ipſi enim verſantur in amaris aquis & ſterilibus: illic autẽ & puſilli & magni ſunt. Nouimus hæc multi puſilli ſeculi nõdum crediderunt, multi primates ſeculi nondum crediderunt. Animalia puſilla & magna ſunt in hoc mari Oderunt eccleſiam, premuntur Chriſti nomine: non ſæuiunt, quia non permittuntur: In manus non erumpens clauſa eſt in corde ſæuitia. Nam omnes ſiue puſilli, ſiue magni, animalia puſilla, & magna quæ modo dolent templa eſſe clauſa, aras euerſas, ſimulacra cõfracta, leges latas, vt ſacrificare idolis capitale ſit crimen: omnes qui dolent hæc, in mari ſunt adhuc. Quid ergo nos? Ad patriã quà ituri ſumus? Per ipſum mare, ſed in ligno. Noli timere periculũ, lignũ te portat quod cõtinet ſeculũ: ergo attẽdite, Hoc mare magnũ & ſpatioſum, ibi repentia quorum nõ eſt numerus, animalia puſilla & magna. Noli timere, noli terreri, deſidera patriã, intellige peregrinationẽ. *Illic naues commeabunt.* Ecce in eo quod terrebant cõmeabunt: naues natant, & nõ mergũtur. Naues Eccleſias intelligimus, cõmeãt inter tẽpeſtates, inter procellas tentationũ, inter fluctus ſeculi, inter animalia puſilla & magna. Gubernator eſt Chriſtus

Matt. 8.

Chriſtus in ligno crucis ſuæ. Illic naues cõmeabunt. Non timeant naues, nõ valde attendãt vbi natẽt, ſed à quo gubernentur. Illic naues cõmeabũt. Quẽ cõmeatũ reperiũt triſtẽ, quãdo gubernatorẽ ſentiunt Chriſtũ? Cõmeabũt ſecurè, cõmeabunt perſeuerãter, venient ad finem debitum, perducentur ad terrã quietis. Eſt in iſto mari aliquid etiã quod ſuperat omnia animalia puſilla & magna. Quid eſt hoc? Pſalmum ipſum audiamus: *Draco hic quem finxiſti ad illudendum ei.* Ibi repentia quorum nõ eſt numerus, ibi animalia puſilla & magna, illic naues cõmeabunt, & nõ timebunt, nõ ſolum repentia, quorum non eſt numerus, & animalia puſilla & magna, ſed nec draconem qui ibi eſt. Quẽ finxiſti, inquit Deo, ad illudendũ ei. Magnum ſecretum, & tamẽ quod noſtis dicturus ſum. Noſtis inimicum Eccleſiæ quendã draconem, nõ vidiſtis oculis carnis, ſed videtis oculis fidei. Ipſe eſt qui & leo dicitur: de illo ſcriptura dicit, Cõculcabis leonem & draconem, Subditus eſt ille capiti tuo, ſubdetur & corpori eius: hæreant tãtum membra capiti ſuo vt membra eius ſint. Dictum eſt de prima fœmina, quam ſeduxit hic draco, Eua, ſcilicet illa cui conſiliũ mortis dedit, & perſuaſione aſtuta in cor fœmineũ more ſerpentis irrepſit. Factũ eſt quod nouimus, quod ibi & nos fecimus, quod dolemus. In illis enim duobus hominibus totũ genus humanum, inde propago mortis, inde & in paruulis debita delicta. Quis enim eſt mundus, ait ſcriptura, in conſpectu tuo? Nec infans cuius eſt vnius diei vita ſuper terrã. Tradux peccati, tradux mortis de primo peccato. Noſtis enim & quid dictum eſt mulieri, vel potius ſerpenti, cùm audiret Deus peccatũ primi hominis, ipſa tuum obſeruabit caput, & tu eius obſeruabis calcaneũ. In magno myſterio dictũ, in figura dictũ Eccleſiæ futuræ, factæ de latere viri ſui, & hoc dormiẽtis. Erat autem Adã quædam forma futuri hoc Apoſtolus dicit, Qui eſt forma futuri. Præfiguratũ eſt q̃d futurũ erat, Facta eſt Eccleſia de latere domini dormientis in cruce. Nã de latere crucifixi percuſſo ſacramẽta Eccleſiæ profluxerunt. Quid ergo dictum eſt Eccleſiæ? Iã modo audite, intelligite, cauete, ipſa tuũ obſeruabit caput, & tu eius calcaneũ. O Eccleſia caput ſerpentis obſerua. Quod eſt caput ſerpẽtis? Prima peccati ſuggeſtio. Venit tibi in mẽtẽ neſcio quid illicitũ, noli tibi tenere mẽtẽ tuã, noli cõſentire. Hoc quod venit in mẽtẽ, caput ſerpẽtis eſt, caput calca, & euades cæteros motus. Quid eſt caput calca? Ipſam ſuggeſtionẽ contẽne. Sed lucrum

Pſal. 90.
Iob 15. & 25.
Gen. 3.
Gen. 2.
Rom. 5.
Ioan. 19.
Gen. 3.

ſuggeſſit, magnum ibi lucrum eſt, magnum ibi aurum eſt. Si hanc fraudē feceris, diues eris. Caput ſerpentis eſt, calca. Quid eſt calca? Contemne quod ſuggeſſit, ſed magnū aurū ſuggeſſit. Et quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundū lucretur, animæ autē ſuæ detrimentū patiatur? Pereat mundi lucrū, ne fiat animæ damnum. Hæc dicens obſeruaſti caput ſerpētis, & calcaſti. Ille autem diabolus calcaneū tuum obſeruat. Quid eſt, obſeruat calcaneum tuum? Quando labaris à via Dei, tu obſeruas primam ſuggeſtionem ille obſeruat lapſum tuum. Si enim lapſus fueris, cades: ſi cecideris poſſidebit. Vt autem nō cadas, noli exire de via. Anguſtam tibi ſemitam ſtrauit Deus, quicquid extra illam eſt, lubricum eſt: propterea lumen eſt Chriſtus, & via eſt Chriſtus. Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: &, Ego ſum via, veritas & vita: per me is, ſi ad me is. Si ergo ipſe eſt lumen, & ipſe eſt via, ſi ab illo receſſeris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te ſequetur? Quod dicit de impiis quidam Pſalmus. Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. Hic ergo draco antiquus hoſtis noſter ira feruidus, inſidiis aſtutus, in mari magno eſt Draco hic quem finxiſti ad illudendum ei. Iā tu illude draconi: ad hoc enim hic factus eſt draco. Ipſe cadens peccato ſuo de ſublimi habitatione cælorum, & ex angelo factus eſt diabolus, accepit quēdā locū ſuū in hoc mari magno & ſpatioſo. Regnū eius quod putas, carcer eius eſt: multi enim dicunt, Quare tantā poteſtatē diabolus accepit, vt dominetur in hoc ſeculo, & tantum valeat, & tantum poſſit? Quantum valet? & quantum poteſt? Niſi permiſſus nihil poteſt. Tu ſic age ne permittatur in te, aut ſi permiſſus fuerit ad tentādū, victus abſcedat & nō poſſideat. Permiſſus eſt enim ad tentādos quoſdam ſanctos viros famulos Dei, ſuperauerunt eum, quia de via nō ſe efferunt: non lapſi ſunt quorū obſeruabat calcaneū. Iob ille ſanctus ſedebat in ſtercore, & currebat in via. Videte quomodo obſeruauerit caput eius, & quemadmodū ille calcaneū eius attendebat. Ille repellebat ſuggerentē, ille ſperabat labātem. Cepit & eius mulierculā, ſubtraxit omnia quæ habebat, ſolā diabolus dimiſit adiutricem ſuā, non mariti conſolatricē, ſed potius tentatricem: cœpit etiā ipſam nō obſeruātē caput eius. Adhuc enim illa Eua erat, ſed iam ille Adam nō erat. Ablatis omnibus, remāſit Iob cum vxore per quam tentaretur. & cum Deo à quo regeretur. Quid illo pauperius ſubito factū, ſi domum

Matt. 16. *Ioan. 1.* *Ioan. 14.* *Pſal. 34.* *2. ſen. a ſ. 3. Putauerunt.* *Iob 3.* *Iob 2.*

mum eius cõſideres? Quid illo diuitius, ſi cor eius cogites? Vide paupertatem domus: ablata ſunt omnia: vide diuitias cordis, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen domini benedictũ. Dominus dedit, dominus abſtulit, nouerat rectorem ſuum & tentatorẽ ſuum, permiſſorem tentatoris ſui nouerat. Nihil ſibi, inquit, diabolus tribuat. Voluntatem habet nocendi, poteſtatem autem niſi acciperet non haberet. Quantum accepit ille poteſtatis, tantum ego patior: non ergo ab illo patior, ſed ab eo qui poteſtatem dedit. Contemnatur ſuperbia tentatoris mei, ſuſtineantur flagella patris mei. Repulſus eſt tentator, obſeruatum eſt caput eius, penetrare non potuit in cor. Muratam ciuitatem forinſecus oppugnauit, ſed non expugnauit. Acceſſit alia tentatio, permiſſus eſt ad corpus eius, percuſſit graui vulnere à capite vſque ad pedes, contabeſcebat putredine, ſcatebat vermibus, amiſſa domo ſedebat in ſtercore. Ibi Eua captiuata à diabolo ad adiutorium marito ſuppoſita, ad lapſum ſuggerit vt blaſphemetur Deus. Primò ſuggeſſit in Paradiſo, vt contemneretur Deus, modo vt blaſphemetur Deus: valuit tunc in integrum, nunc victus eſt à putredine: in Paradiſo deiecit, in ſtercore ſuperatus eſt. Attẽdebat autem ille draco vtrum Iob lingua laberetur. Omnis enim homo in actu ſuo pedes habet in eo quòd agit, in quo mouetur, ibi tanquam ambulat. Dicebat ille multa. Quãta enim dixit Iob, qui legerunt, nouerunt. In tam multis illis verbis obſeruabat ſerpens calcaneum labentis. Ille autem qui caput obſeruabat ſerpentis, repulit omnem ſuggeſtionem. Reſpondit & mulieri ſicut dignum erat reſpõderi mulieri. Locuta es, inquit, tanquam vna de inſipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu domini, mala quare non ſuſtineamus? Et inter illa omnia quæ dixit, nuſquã lapſus eſt. Quod multi in illis verbis non intelligunt, & quædam ibi ſic accipiunt quaſi aliquid durum dixerit Iob in Deum. Nã inter multa etiam hoc dixit, velut ſtomachans aduerſus Deum, ſicut videbatur non intelligentibus Ille autem geſtabat perſonam magnam magnæ Prophetiæ. Vtinam, inquit loquens ad Deum, vtinã eſſet nobis arbiter. Quid eſt, vtinam eſſet nos arbiter? Quaſi qui inter nos iudicaret, & quo iudicãte cauſam vinceret. Sic accipitur ad primũ ſomnum, ſed diſcute te ne labaris: attendit enim ſerpens ille ſemper calcaneũ tuũ. Quid viſus eſt dixiſſe Iob? Vtinam eſſet nobis arbi-

Iob 1. *Iob 2.* *Gen. 3.* *Gen. 3.* *Iob. 2.* *Ibidem.* *Iob 6.* *Gen. 3.*

ter,vtinam eſſet medius aliquis, qui iudicaret inter me & te. Hoc Deo,hoc homo, in ſtercore homo, hoc vel in cælo angelus Deo,vtinam eſſet nobis arbiter. Sed quid præuidebat?quid optabat?Multi,inquit dñs,iuſti & Prophetæ voluerunt videre

*Matt.*13. quæ videtis,& nõ viderunt.Arbitrũ deſiderabat.Quid eſt arbiter?Medius ad componendam cauſam.Nónne inimici eramus Dei,& malam cauſam habebamus aduerſus Deũ? Quis finiret cauſam iſtã malam,niſi ille medius arbiter? Qui niſi venerat,

1.*Tim*.2. miſericordiæ perierat iter,de quo Apoſtolus dicit, vnus enim Deus,vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Si nõ homo,nõ mediator,quia equalis patri Deus:dicit in alio

Galat.3. loco,Mediator autem vnius nõ eſt,Deus autem vnus eſt.Inter duos mediator.Ergo Chriſtus mediator inter hominẽ & Deũ, non quia Deus,ſed quia homo:nõ quia Deus æqualis patri,ſed ſi æqualis patri,non mediator.Vt autem ſit mediator,deſcendat à ſuperiore ad inferiorẽ, ab æqualitate patris, faciat quod

Philip.2. ait Apoſtolus,Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Fundat ſanguinẽ ſuum, deleat chirographum noſtrũ, componat pacem inter nos & Deum,noſtrã voluntatem corrigens ad iuſtitiam illius,ſententiã flectẽs ad miſericordiam.Sicut ergo vnum hoc expoſuimus quãtum dominus dedit,quod durũ videtur dictum à Iob, ſic & cætera quæ ibi videntur quaſi aſpera & blaſphema,habent intellectus ſuos:quod putaremus aliter eſſe, niſi Deus perhiberet teſtimoniũ. Et antequã loqueretur

Iob 1. Iob,& poſteaquã totum locutus eſt, perhibuit Deus primo teſtimonium dicens,Homo ſine querela,verax Dei cultor.Dixit hoc Deus,dixit hoc ante tentationem illius.Nequis autem in illis verbis forte male intelligens ſcandalizaretur, & putaret iuſtũ quidem virum fuiſſe Iob ante tẽtationem,in tentatione autem graui defeciſſe,& lapſum eſſe in ſacrilegã blaſphemiã, finitis omnibus ſermonibus,& ipſius Iob, & amicorum eius à quibus ei conſolatio reddebatur:dicit dominus teſtimonium, illos non verum locutos, ſicut ſeruum eius Iob:non enim lo-

Iob 42. cuti eſtis, inquit,coram me verum & rectum quicquam ſicut ſeruus meus Iob. Deinde iubet, vt ille pro eis offerat hoſtias,

Gen.3. quibus eorum peccata ſoluãtur. Eia fratres mei. Qui vult obſeruare caput ſerpentis,& ſecurè tranſire hoc mare, quia neceſſe eſt habitet hic ſerpens iſte, &,vt dicere cœperam,lapſus diabolus de cælo hunc locum accepit, obſeruet caput eius à

timore

timore ſeculi, & à cupiditate ſeculi: hinc enim ſuggerit aliquid aut vnde times, aut vnde cupis, aut amorem tuum tentat, aut timorem. Tu ſi timueris gehennas, ſi amaueris regnum Dei, obſeruabis caput eius. Euitato capite, ſecurus eris, nec ille lapſum tuum tenebit, nec de tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, vt dixi, magnam habet poteſtatem. Vident enim homines quaſi quantum acceperit poteſtatis, quid perdiderit maieſtatis non vident. Ipſe autem ſanctus Iob *in verbis ſuis* myſticis & altè ſecretis, dicens de iſta poteſtate, quam dicitur diabolus habere, & deſcribens illum multis modis in figuris ſimilitudinum, exponēs quid ille ſit, vel quid valeat, hoc quoque ait, Non eſt quicquam ſimile ei factum ſuper terram, ad illudendum ei ab angelis meis. Deus ibi loquitur in libro Iob, Non eſt quicquam ſimile ei ſuper terram factum ad illudendum ei ab angelis meis. Omne altum videt, & ipſe eſt rex omniũ, quæ in aquis ſunt. Cui teſtimonio congruit hoc in Pſalmo: cũ enim diceret de mari magno & ſpatioſo, vbi animalia puſilla & magna, vbi repentia quorũ non eſt numerus, vbi naues nauigant ligno tutè, ait, Draco hic quem finxiſti ad illudendum ei. Sed ſi ad illudendum, quomodo Deus illi illudit? An tradidit eum ad illudendũ, hoc eſt, vt illudatur? Putaremus quòd Deus illi illuderet, niſi ſcriptura Iob ſoluiſſet quæſtionem: ibi enim dictum eſt, Ad illudendum ei ab angelis meis. Vis illudere draconi? Eſto angelus Dei. Sed nondum es angelus Dei: Donec ſis, ſi eum curſum tenes vt ſis, ſunt angeli qui illudant draconi ne tibi noceat. Præpoſiti enim ſunt angeli cælorum ſuper poteſtates aereas, & inde procedit verbum, quod fit hîc. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, iubentem ſine ſcriptura, ſine ſyllabis, ſine ſtrepitu, fixam ſemper & ſtantem, intuentur angeli corde mundo, & ex illa faciunt quicquid hîc fit: & poteſtates ex illa ordinantur à ſummis vſq; ad ima. Et ſi poteſtates ſummorum cælorum reguntur verbo Dei, quantò magis inferiores, atq; terrenæ? Remanet ergo in malis ſola nocendi cupiditas. Hanc habet homo in poteſtate cupiditatem nocendi voluntatem ad perniciem. Si autem cuiquam nocere potuerit, non glorietur, non ipſe nocuit: data eſt enim ei poteſtas. Semel dictũ eſt, ſententia firma eſt. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Quid ergo times? in aquis ſit draco, in mari ſit draco, illud tranſiturus es. Sic eſt fictus vt illudatur, hic ad hunc locum ordinatus eſt, in eis ſedibus deputatus eſt. Si magnum aliquid illi putas

Iob.40.

Cō.2.ſent. diſt. 3. Ideóq;.

Rom.13.

eſſe has ſedes, qui non noſti ſedes angelorum, vnde lapſus eſt, miraris ſedes mortuorum, vbi deiectus eſt. Quæ tibi videtur eius gloriatio, damnatio eſt. Similitudinem accipite breuiter, quia reuera magnũ aliquid eſt hoc noſſe & intelligere. Domũ magnã aliquam putate totam iſtã adminiſtrationem creaturæ. Domus iſta magna habet dñm, habet ſeruos, & in ipſis ſeruis habet circa ſe proximos ſibi in apparentibus melioribus veſtiũ, theſaurorum, horreorum, magnarũ poſſeſſionum. Habet etiam ſeruos in infimis miniſteriis ita ſubditis ſibi poteſtatibus, vt quoſdã habeat, & ad mũdandas cloacas. A ſummis atq; procuratoribus vſq; ad extrema iſta & infima miniſteria, quàm multi ſunt gradus? Si ergo aliquis magnus procurator offendat, & in pœna domini ſui verbi gratia, fiat oſtiarius in extremo loco aliquo, ſi exercẽs ſibi datam poteſtatẽ, vt volentes intrare vel exire perturbet ſecundũ modũ poteſtatis, quẽ accepit à domino, illi autẽ neſciant eum fuiſſe aliquãdo magnum procuratorem, magnã poteſtatem illius eſſe arbitrantur, quia quid perdiderit neſciunt. Et tamen fratres mei oſtiarius ille, de quo dixi ad ſimilitudinem domus magnæ huius terrenæ, poteſt aliquid facere neſciẽte domino ſuo, & turbare aliquem illo non iubente. Iſte autem nec ad illam ianuam po-
Ioan. 10. ſitus eſt, qua intramus ad Deũ. Chriſtus eſt enim illa ianua, & per Chriſtũ intramus ad vitam æternam. Sed eſt quædam ianua, qua intratur in hoc ſeculum, ianua quædam mortalitatis circa iſta infirmæ carnis huius detrimenta & ſupplementa. Ad iſtam ianuam quaſi quidã oſtiarius eſt. Hic habet poteſtatem in iſto mari, quo naues commeant, ſed non tantam, vt faciat aliquid neſciente aut nolẽte domino ſuo. Ne fortè aliquis dicat, perdidit quidem ille magnã poteſtatem ſuperiorum apparatuum: ſed ego in his infimis ſum, hic me poteſt habere in poteſtate, opus eſt vt ſeruiam illi. Noli falli, nouit te dominus
Matt. 10. Deus tuus: & ſic te nouit, vt capillos tuos habeat numeratos. Quid ergo times? Tentaturus eſt fortè carnẽ tuam, flagellum eſt domini tui, non poteſtas tentatoris tui. Vult nocere ſaluti quæ promittitur, ſed nõ permittitur: vt autẽ non permittatur, habet caput Chriſtũ, repelle caput draconis. Suggeſtioni eius noli conſentire, à via tua noli labi. Draco hic, quem finxiſti ad illudendum ei. Nam vis videre quàm non tibi noceat, niſi permiſſus? *Omnia, inquit, à te expectant domine, vt des illis cibũ in tempore opportuno.* Et iſte draco mãducare vult, ſed non manducat
quem

quem vult.Omnia à te expectāt domine,vt des illis cibum in tempore opportuno:omnia & repentia,quorū non eſt numerus,& animalia puſilla & magna,& ipſe draco,& omnis creatura tua, qua impleſti terram,omnia à te expectāt,vt des illis cibum in tēpore opportuno:vnicuiq; cibum ſuum. Habes cibum tuum, habet & draco cibū ſuum. Si bene vixeris, cibum Chriſtum habebis: ſi à Chriſto receſſeris,cibus draconis eris. Omnia à te expectāt , vt des illis cibum in tempore opportuno .Quid dictum eſt ipſi draconi? Terrā manducabis.Draconi dictum eſt,Terram māducabis cunctis diebus vitæ tuæ.Audiſti cibum draconis: non vis vt det te Deus māducandum draconi, noli eſſe cibus draconis, id eſt, noli relinquere verbum Dei: vbi enim dictum eſt draconi,Terrā manducabis: ibi iam dictum eſt & præuaricatori,Terra es,& in terram ibis.Cibus ſerpentis eſſe nō vis,noli eſſe terra.Quomodo,inquis,nō ero terra?Si terrena non ſapias.Audi Apoſtolum,vt non ſis terra. Nam corpus,qđ geris,terra eſt,ſed tu noli eſſe terra.Quid eſt hoc?Si reſurrexiſtis,inquit, cū Chriſto.quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedēs,quæ ſurſum ſunt ſapite,non quæ ſuper terram.Si non ſapis terrena,nō es terra:ſi non es terra nō manducaris à ſerpēte, cui cibus data eſt terra. Cibum ſuum dat Deus ſerpenti,quando vult,quem vult.Bene autē iudicat,falli nō poteſt:non ei dat aurū pro terra. Omnia à te expectāt domine,vt des illis cibū in tempore opportuno. *Cùm dederis eis,colligent.* Ante illos ſunt.ſed non colligent,niſi cùm dederis.Ante diabolum Iob erat,& quidē non deuorauit Iob,ſed vel tentare nō auſus eſt,niſi cùm ille dediſſet.A te expectant,cùm dederis eis,colligent:ſi nō dederis,non colligēt. Et quid nos fratres? quē cibum habemus? Sequitur & de cibo noſtro. *Aperiente autem manum tuam, vniuerſa implebuntur bonitate.*Quid eſt ô domine quòd aperis manū tuam? manus tua Chriſtus eſt. Et brachium domini cui reuelatū eſt ? Cui reuelatur,illi aperitur:reuelatio enim apertio eſt.Aperiēte autem te manum tuam,vniuerſa implebuntur bonitate.Reuelāte te Chriſtum tuū:vniuerſa implebuntur bonitate:non autem habent à ſe bonitatē. Nam illi quādo boni? Probatur illis.*Auertente autem te faciem tuam turbabuntur.* Multi repleti bonitate ſibi tribuerunt quod habebant,& voluerunt gloriari quaſi in iuſtificationibus ſuis, & dixerunt ſibi, Iuſtus ſum , magnus ſum:& facti ſunt ſibi placentes,& ſonuit eis Apoſtolus. Quid

Geneſ.3.
Coloſſ.3.
Iob 1.
Eſaiæ 53.
1.Cor.4.

enim habes quod non accepiſti? Volens autem probare Deus homini quod ab illo habeat quicquid habet, vt cum bonitate habeat & humilitate, aliquãdo eũ perturbat, auertit ab illo faciem ſuã, & decidit in tentationem, & oſtendit illi: quia quòd iuſtus erat, & rectè ambulabat, ipſo regente fiebat, auertente autem te faciem tuã turbabuntur. Videte quid dicat & in alio

Pſal. 29. Pſalmo, Ego dixi in abundantia mea, nõ mouebor in æternũ. Præſumpſit de ſe, impletus erat bonitate, & putabat à ſe ſibi eſſe totam bonitatem, & dixit in corde ſuo, Non mouebor in æternũ. Sed quia iam ſenſerat Dei gratiã ſe percepiſſe, pro eo

Ibidem. quod erat expertus, reddidit gratiarum actionem, Domine, in voluntate tua, præſtitiſti decori meo virtutem. Auertiſti autem faciẽ tuam à me, & factus ſum cõturbatus. Sic & hîc, aperis tu manũ. Aperies tu manũ tuam, & vniuerſa implebuntur bonitate: nõ manu ſua, ſed manu tua aperta. Auertente autem te faciem tuam, turbabũtur. Sed quare hoc facis? quare auertis faciem tuam, vt turbentur? *Auferes ſpiritũ eorum & deficient.* Spiritus eorum, ſuperbia eorũ erat. Gloriantur, ſibi tribuunt, ſeipſos iuſtificãt. Auerte faciem tuam, vt turbentur, aufer ſpi-

Pſal. 76. ritum eorum & deficiant. Clamantẽ ad te citò exaudi me domine, defecit ſpiritus meus. Ne auertas faciẽ tuam à me. Auferes ſpiritum eorũ, & deficient. *Et in puluerem ſuũ conuertentur.* Inuenit ſe homo pœnitens de peccato ſuo, quia non habebat vires ex ſe, & cõfitetur Deo, dicens ſe eſſe terram & cinerem. O ſuperbe, cõuerſus es in puluerem tuum, ablatus eſt ſpiritus tuus, iam non te iactas, non te extollis, non te iuſtificas. Vides quia de puluere factus es, & auertente faciem ſuam domino, in tuum puluerem recidiſti. Rogo ergo confitere puluerem tuum & infirmitatem tuam, & vide quid ſequatur: *Emittes ſpiritum tuũ, & creabuntur.* Auferes ſpiritũ eorum, emittes tuum: auferes ſpiritum eorũ, non habebũt ſpiritum ſuum. Ergo de-

Matth. 5. ſerti ſunt beati pauperes ſpiritu? Non ſunt autẽ deſerti, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Noluerunt habere ſpiritum ſuũ, habebũt ſpiritũ Dei: hoc enim dixit martyribus fu-

Matt. 10. turis, Cùm vos ceperint & adduxerint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri q loquitur in vobis. Nolite vobis tribuere fortitudinẽ. Si veſtra eſt, inquit, & mea non eſt, duritia eſt non fortitudo. Auferes ſpiritum eorũ, & deficient, & in puluerem

Ephes. 2. ſuum cõuertentur, Emittes ſpiritũ tuum, & creabũtur. Ipſius enim

enim ſumus figmentũ,dixit Apoſtolus,creati in operibus bonis. A ſpiritu eius accepimus gratiã, vt iuſtitiæ viuamus, quia ipſe eſt qui iuſtificat impiũ. Auferes ſpiritũ eorum,& deficiẽt. Emittes ſpiritũ tuum & creabuntur. *Et innouabis faciem terræ.* Id eſt,nouis hominibus cõfitentibus ſe iuſtificatos eſſe,nõ à ſe iuſtos, vt gratia Dei ſit in illis. Vide quales ſint, quibus innouata eſt facies terræ. Paulus dicit, Plus enim omnibus illis laboraui.Quid eſt Paule? Attende ſi tu ſis ſeu ſpiritus tuus. Non ego,inquit,ſed gratia Dei mecũ. Quid ergo? Quia cũ abſtuleris ſpiritũ noſtrum, in puluerẽ noſtrum conuertemur, vtiliter intuentes infirmitatem noſtrã,vt accepto ſpiritu eius recreemur. Videte quid ſequitur: *Sit gloria domini in æternũ.* Non tua, non mea, non illius, aut illius,gloria dñi ſit, non ad tẽpus,ſed in æternũ. *Lætabitur dominus in operibus ſuis.* Non in tuis,quaſi tuis:quia & opera tua ſi mala,per iniquitatẽ tuam:ſi bona,per gratiam Dei.Lætabitur dñs in operibus ſuis. *Qui aſpicit terram, & facit eã tremere,qui tangit montes & fumigabunt.* O terra,exultabas de bonitate tua,tibi tribuebas vires opulentiæ tuæ,ecce reſpicit dominus,& facit te tremere.Reſpiciat te,& faciat te tremere:melior eſt tremor humilitatis,quàm confidentia ſuperbiæ:Videte qũo aſpiciat Deus terrã,& faciat eam tremere. Ad terrã quaſi præuidentem ſibi,& exultantem loquitur Apoſtolus. Cum timore & tremore veſtrã ipſorum ſalutẽ operamini.Cum timore & tremore:Deus enim eſt qui operatur in vobis.Dicis ò Paule,operamini, dicis,vt operemur. Quare cũ timore & tremore? Deus enim eſt, inquit, qui operaur in vobis.Ideo ergo cũ tremore,quia Deus operatur:quia ipſe dedit, nõ ex te eſt quod habes,cũ timore & tremore operaberis:nã ſi nõ tremueris eũ,auferet quod dedit.Cũ tremore ergo operare:vide aliũ Pſalmum,Seruite dño in timore,& exultate ei cum tremore.Si cũ tremore exultandũ eſt,Deus aſpicit,fit terræmotus: aſpiciente Deo tremant corda noſtra, nam tunc ibi requieſcet Deus:audi illũ alio loco,Super quẽ requieſces ſpiritus meus? Super humilem & quietum, & trementem verba mea.Qui aſpicit terram, & facit eam tremere,qui tangit montes,& fumigabunt.Montes ſuperbi erant,iactabant ſe,nõ eos tetigerat Deus,tãgit illos & fumigabunt. Quid eſt fumigare montes?Precem domino reddere.Ecce magni montes,ſuperbi,montes ingentes non rogabant dominum: ſe rogari volebant,& ſuperiorem nõ rogabant. Quis enim potens & tumi-

Rom.4. *1.Cor.15.* *Philip.2.* *Pſal.2.* *Eſaiæ 66.*

dus & ſuperbus in terra, qui dignetur humiliter rogare Deũ? De impiis loquor, non de cedris Libani, quas plantauit dominus. Impius quilibet, & infœlix anima rogare Deum neſcit, & ſe rogari ab omnibus. Mons eſt, opus eſt vt tãgat illum Deus & fumiget: quando cœperit fumigare, dabit Deo precem, tanquam ſacrificium cordis. Fumigat ad Deum, deinde tundit pectus. Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas. Qui
Pſal.145. tãgit montes & fumigabunt. *Cantabo domino in vita mea.* Quid cantabit? Totum quicquid eſt, cantabit. Cantemus domino in vita noſtra: Vita noſtra modo ſpes eſt, vita noſtra poſtea æternitas erit. Vita vitæ mortalis, ſpes eſt vitę immortalis. Cantabo domino in vita mea. *Pſallam Deo meo quamdiu ſum.* Quoniã in illo ſine fine ſum, quãdiu ſum, pſallã Deo meo, neforte cum cœperimus pſallere Deo in illa ciuitate, putemus nos aliquid aliud acturos. Tota vita noſtra erit pſallere Deo. Si veniet in faſtidium quod laudamus, poteſt venire in faſtidium & noſtra laudatio. Si ſemper à nobis amatur ille, ſemper laudatur. Pſallam Deo meo quamdiu ſum. *Suauis ſit ei diſputatio mea, ego autẽ iocũdabor in domino.* Suauis ſit ei diſputatio mea. Quæ eſt diſputatio hominis ad Deũ, niſi cõfeſſio peccatorum? Confitere domino quod es, & diſputaſti cũ illo: diſputa cũ illo, fac bona
Eſaiæ 1. opera & diſputa. Lauamini, mũdi eſtote, Eſaias dicit, Auferte nequitias ab animis veſtris, à cõſpectu oculorũ meorũ, Ceſſate à nequitiis veſtris, diſcite benefacere, iudicate pupillo, & iuſtificate viduã, & venite diſputemus, dicit dominus. Quid eſt diſputare cũ Deo? Te illi indica ſciẽti, vt indicet ſe tibi neſcienti, ſuauis ſit ei diſputatio mea. Ecce hoc eſt domino ſuaue: Diſputatio tua, ſacrificium humilitatis tuæ, contribulatio cordis tui, holocauſtũ vitæ tuæ, hoc eſt ſuaue domino. Tibi autẽ quid eſt ſuaue? Ego autẽ iocũdabor in domino. Ipſa eſt mutua diſputatio quã dixi, Indica te ei ſciẽti, & indicat ſe tibi neſcienti. Suauis eſt ei confeſſio tua. ſuauis eſt tibi gratia ipſius. Dixit ſe tibi. Vnde ſe tibi dixit? Per verbũ. Quod verbum? Chriſtũ. Et tibi dixit ſe, & ſe dixit, Quia miſit Chriſtum, ſeipſum dixit. Ita
Ioan.14. planè audiamus ipſum verbũ. Qui me videt, videt & patrem. Ego autem iocundabor in domino. *Deficiant peccatores à terra.* Sæuire viderũr ſancta anima quæ hic cantat & gemit. Vtinam cum ipſa anima ſit anima noſtra, vtinã copuletur ei, & ſocietur & coniungatur ei, videbit etiam miſericordiam ſæuientis. Quis enim capit hoc, niſi qui impletus fuerit charitate?

Defi-

Deficiant peccatores à terra. Contremiſce, quia maledicit. Et quis maledicit? Sanctus ſine dubio exauditur: ſed dictum eſt ſanctis, Benedicite, & nolite maledicere. Quid eſt ergo quod dicit, Deficiant peccatores à terra? Planè deficiant, auferatur ſpiritus eorũ & deficiant, vt emittat ſpiritũ ſuum, & recreentur. Deficiant peccatores à terra, *Et iniqui ita vt non ſint.* Quid non ſint niſi iniqui? Ergo iuſtificentur, vt non ſint iniqui. Vidit hoc & impletus eſt gaudio, & reuocat verſum primum Pſalmi: *Benedic anima mea dominum.* Benedicat anima noſtra dominum fratres, quia donare dignatus eſt & facultatẽ & ſermonem nobis, & vobis intentionem & ſtudium. Vnuſquiſque vt poteſt recordetur quod audiuit, collocutionem inuicem ructate, ſaginam veſtram ruminate: quod accepiſtis, non erat in viſcera obliuionis veſtræ. Theſaurus deſiderabilis requieſcat in ore veſtro. Magno labore quæſita & inuenta ſunt, magno labore nunciata & diſputata ſunt. Sit labor noſter fructuoſus vobis, & benedicat anima noſtra dominum. *Rom.12.*

In Pſalmum CIIII. Enarratio.

PSalmus iſte centeſimuſquartus primus eſt in eis, quibus prænotatur hallelu-ia, Cuius verbi, vel potius duorum verborũ, interpretatio eſt, laudate Deum: & ideo inde cœpit, *Confitemini domino, & inuocate nomen eius.* In laude enim intelligẽda eſt iſta cõfeſſio, ſicut eſt, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ. Præmiſſa enim laude inuocatio ſequi ſolet, vbi deſideria peccatorẽ alligant†: vnde & ipſa oratio dominica habet à capite breuiſſimam laudẽ quod eſt, Pater noſter qui es in cælis. Tunc quæ petuntur, deinceps conſequuntur: vnde & alibi in Pſalmo dicitur, Confitebimur tibi Deus, confitebimur & inuocabimus nomen tuum: quod alibi eſt planius, Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis ſaluus ero: ita & hic, Cõfitemini, inquit, domino, & inuocate nomẽ eius: quod tale eſt, ac ſi diceret, Laudate dominũ, & inuocate nomẽ eius. Exaudit quippe inuocantẽ, quẽ laudãtem videt: laudantem autem videt, quem probat amantem. Et in quo voluit dominus boni ſerui amorẽ circa ſe oſtendi maxime, niſi in eo quo illi ait, Paſce oues meas? Vnde & hic ſequitur: *Annunciate inter gentes opera eius.* Vel potius vt de Græco ad verbum exprimatur, quod & alij Latini codices habent, Euangelizate in gentibus opera eius. Quibus hoc dicitur, niſi Euãgeliſtis in prophetia? *Cantate ei & pſallite ei,* Verbo & ope-

1.Par.6. *Eſaiæ 12.* *Mat.11.* † al. vbi deſideria peccator alligat. *Matth.6.* *Pſal.74.* *Pſal.17.* *Ioan.21.*

re laudate, ore quippe cantatur: pſalterio autem, hoc eſt ma-
nibus, pſallitur. *Narrate omnia mirabilia eius, laudamini in no-*
1. Par. 16. *mine ſancto eius.* Poſſunt hi duo verſus ex duobus verbis ſupe-
rioribus dicti non abſurde videri, vt quod ait, Narrate omnia
mirabilia eius: referatur ad id quod dictũ eſt, Cãtate ei. Quod
vero ſequitur, Laudamini in nomine ſancto eius: referatur ad
id quod dictũ eſt, Et pſallite ei. Illud ſcilicet ad verbũ bonum
quo cantatur ei, & narrantur omnia mirabilia eius. Illud au-
tem ad opus bonũ quo pſallitur ei. Ne velit quiſque de opere
homo tanquã in ſua virtute laudari, ideo cum dixiſſet, Lauda-
mini, quod vtique bene operantes meritò bene poſſunt, addi-
1. Cor. 1. dit, In nomine ſancto eius: vt qui gloriatur, in domino glorie-
Matt. 6. tur. Qui ergo non ſibi, ſed ei volunt pſallere, caueãt facere iu
ſtitiã ſuam corã hominibus, vt videantur ab eis: alioquin mer-
cedẽ non habebũt apud patrẽ qui in cælis eſt. Sed luceãt opera
eorum corã hominibus, nõ eo fine vt ipſi videantur ab eis, ſed
vt videãt bona opera eorum, & glorificent patrẽ eorum qui in
cælis eſt. Hoc eſt laudari in nomine ſancto eius: vnde & in alio
Pſal. 33. pſalmo legitur, In domino laudabitur anima mea, audiant
mites & iocundentur. Quod & hic quodammodo ſequitur,
Lætetur cor quærentium dominum. Sic enim mites iocundantur,
qui nõ amaro zelo eos iam bene operantes æmulantur. *Quæ-
rite dominum & confortamini.* Hoc enim de Græco expreſſius
interpretatum eſt, quanuis verbum minus Latinum videatur.
Vnde & alij codices habent, cõfirmamini, alij corroboramini.
Pſal. 58. Ei quippe dicitur, fortitudo mea, &, fortitudinem meam ad te
cuſtodiam: vt eum quærendo atque ad eum accedendo, & illu
minemur & confortemur, ne cæcitate quid faciendum ſit non
videamus, aut infirmitate nõ faciamus etiã quãdo videamus.
Pſal. 33. Quod ergo eſt ad videndũ, accedite ad eum & illuminamini:
hoc eſt ad faciendum, quærite dominum & corroboramini.
Quærite, inquit, *faciẽ eius ſemper.* Quæ eſt facies domini, niſi præ-
ſentia Dei? Sicut facies venti, & facies ignis: dictum eſt enim,
Pſal. 82. Sicut ſtipulam ante faciẽ venti, & ſicut fluit cæra à facie ignis.
Et multa talia ponit ſcriptura, nihil aliud quàm earum rerum
præſentiam volens intelligi quarũ nominat faciem. Sed quid
Pſal. 72. eſt, Quærite faciem eius ſemper? Scio quidem quia mihi ad-
hærere deo bonum eſt: ſed ſi ſemper quæritur, quãdo inueni-
tur? An ſemper dixit in tota vita iſta qua hic viuitur, ex quo
nos id facere debere cognouimus, quãdo & inuẽtus quæren-
dus

dus eſt?Iam quippe illum inuenit fides, ſed adhuc eum quærit ſpes.Charitas autem,& inuenit eum per fidem, & eum quærit habere per ſpeciem,Vbi tunc ſic inuenietur vt ſufficiat nobis, & vlterius non quæratur: niſi enim eum in iſta vita inueniret fides,non diceretur, Quærite dominũ, & cum inueneritis eũ, *Eſaia* 55. derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas: itẽ ſi fide inuentus nõ adhuc eſſet, perquirendus nõ diceretur: *Rom.*8. Si enim quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.Et quod Ioannes ait, Scimus, quia cum apparuerit ſi- 1.*Ioan.*3. miles ei erimus,quoniam videbimus eum ſicuti eſt. An forte etiã cum facie ad faciem viderimus eum ſicuti eſt, adhuc perquirendus erit? Eſt ſine fine quærendus, quia ſine fine amandus.Dicimus etiam præſenti alicui, non te quæro,id eſt,nõ te diligo. Ac per hoc qui diligitur etiam præſens quæritur,dum charitate perpetua ne fiat abſens optatur.Proinde quem quiſque diligit,etiã cum eum videt, ſine faſtidio ſemper vult eſſe præſentem,hoc eſt,ſemper quærit eum eſſe præſentem.Et nimirum hoc eſt,Quærite faciem eius ſemper,vt nõ huic inquiſitioni qua ſignificatur amor,finem præſtet inuentio,ſed amore creſcẽte inquiſitio creſcat inuenti. Iam deinceps temperat ſe laudator iſte ardens,&ad capacia verba deſcẽdit,infirmum amorem atq; luctantẽ temporalibus Dei mirabilibus nutriẽs: *Mementote*,inquit,*mirabiliũ eius quæ fecit prodigia eius & iudicia* *Par.*16. *oris eius*. Qui locus ſimilis videtur illi loco, vbi ad Moyſen quærentem quis eſſet cum dixiſſet, Ego ſum qui ſum, & dices *Exod.*3. filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos, quod ex aliquãtulacunq; particula rata pura mens capit: deinceps nomen ſuum cõmemorans, erga homines gratiã ſuam miſericorditer tẽperauit dicẽs,Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, hoc mihi nomẽ eſt in æternũ:vbi intelligi voluit & illos,quorum ſe Deum dixit viuere ſecum in æternũ, & hoc dixit,quod capi etiã à paruulis poſſet, vt ego ſum qui ſum,illi pro captu intelligerent,qui grandibus viribus charitatis poſſent quærere faciem eius ſemper. Si ergo quod eſt ipſe multũ eſt ad vos vel videre vel quærere,memẽtote mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius: & quibus dicitur? *Semen Abraham ſerui eius,filij Iacob electi eius.* Vos ſemen Abraham, vos filij Iacob memẽtote mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Ne quis autẽ vni genti hoc tribueret Iſraelitarũ ſecundũ carnẽ,& nõ intelligeret magis eſſe ſemen

Abrahæ filios promiſſionis quàm filios carnis, quibus Apoſto-
Galat.3. lus dicit cũ gentibus loqueretur, Vos ergo Abrahæ ſemẽ eſtis,
ſecundũ promiſſionem hæredes: ſequitur & dicit, *Ipſe dominus
Deus noſter, in omni terra iudicia eius*. Hoc dicitur per Eſaiam ad
Eſaiæ 54. Hieruſalem liberam matrẽ noſtrã, Et qui eruit te, ipſe domi-
Rom.3. nus Deus tuus, Deus vniuerſæ terræ vocabitur. An Iudæorum
Deus tantũ? Abſit. Ipſe eſt dominus Deus noſter, in omni terra
iudicia eius, quia in omni terra Eccleſia eius, vbi prædicantur
iudicia eius. Quid ergo ait in alio Pſalmo? Qui annũciat ver-
Pſal.147. bum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. Non fecit ſic
omni genti, & iudicia ſua nõ manifeſtauit eis. Ideo dictum eſt,
quia ad vnã gentẽ voluit intelligi pertinentẽ eccleſiã ad ſemẽ
Abrahæ, quæ vocata eſt quidẽ ex omnibus gẽtibus: & ſic in ea
dicuntur omnes gentes, vt vna ſit gens in adoptionem vocata.
Extra iſtam nulli genti manifeſtauit iudicia ſua: quoniam qui
ea non crediderunt, etiam ſi annuntiata ſunt manfeſtata eis
Eſaiæ 9. vtique non ſunt, quia niſi credant non intelligent. *Memor fuit
in ſeculum teſtamenti ſui*. Alij codices habent, in æternum, quod
ex ambiguo Græco factum eſt. Sed ſi in hoc ſeculo intelligen-
dum eſt, non in æternum, quod modo exponens, cuius teſta-
menti memor fuerat, adiungit & dicit, *Verbi, quod mandauit in
mille generationes*. Quod adhuc cũ aliquo fine poteſt intelligi:
1.Par.16. ſed deinde dicit, *Quod diſpoſuit ad Abraham, & iuramenti ſui ad
Iſaac. Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſrael in teſtamentum
æternum*. Vbi nullus eſt ambiguitatis locus. αἰώνιον quippe ha-
bet Græcus, quod nuſquam noſtri niſi æternum interpretati
ſunt: vix autem aliqui alicubi αἰώνιον æternale dixerunt, niſi
forte quia αἰῶνα familiarius interpretatur ſeculum, αἰώνιον non
æternum, ſed ſeculare interpretari velint, quod neminem au-
ſum fuiſſe commemini. Si autem hoc loco teſtamentum ve-
tus intelligendum eſt propter terram Chanaan: ſic enim ſer-
mo contexitur, & ſtatuit illud ipſi Iacob in præceptum, & ipſi
Iſrael in teſtamentum æternum: dicens, Tibi dabo terram
Chanaan funiculum hæreditatis veſtræ. Quomodo intelligen
dum eſt æternum, cum terrena illa hæreditas æterna eſſe non
poſſit? Et ideo vetus teſtamentum vocatur, quia per nouum
aboletur. Mille vero generationes nec æternum videntur ali-
quid ſignificare: quia vtique finem habent: & ad ipſa tempo-
ralia nimis multæ ſunt, quamlibet etiam paucis annis gene-
ratio determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt, quam mini-
mam

mam quidam quindecim annis terminauerunt, ex qua homo incipit poſſe generare. Quæ ſunt iſtæ mille generationes? Nō ſolum à tempore Abraham quando ei facta eſt iſta promiſſio, vſque ad tempus noui teſtamenti, ſed ab ipſo Adam vſque ad terminum ſeculi. Quis enim audeat dicere quindecim annorum milibus hoc ſeculum extendi? Proinde mihi videtur non hic vetus teſtamentum intelligendum, quod non eſſet tollendum. Dicitur per prophetā, Ecce dies veniunt dicit dominus, *Hier. 31.*
& confirmabo domum Iacob in teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod conſtitui patribus eorū, cum eduxiſſem eos de terra Aegypti, ſed teſtamentum fidei, quod laudat Apoſtolus cū Abraham nobis proponit imitandum, & de *Heb. 8.*
legis operibus gloriantes inde conuincit, quòd Abrahā etiam ante circuncißionem credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Denique cum dixiſſet, Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, quod in æternum intelligere debemus, teſtamenti, ſcilicet, iuſtificationis, & hæreditatis æternæ, quam fidei promiſit Deus, Verbi, inquit, quod mandauit in mille generatio- *Galat. 3.*
nes. Quid eſt mandauit? Quod enim ait, Tibi dabo terrā Chanaan: non mandatum eſt, ſed promiſſum. Mādatum eſt autem quod facere debemus, promiſſum qđ accipere. Mandatum er- *Rom. 1.*
go fides eſt, vt iuſtus ex fide viuat, & huic fidei hæreditas æterna promittitur. Mille ergo generationes propter numeri perfectionem pro omnibus intelligendæ ſunt, id eſt, quandiu generatio generationes ſequendo ſuccedit, tandiu mandatum eſt viuendum ex fide. Quod obſeruat populus Dei, filij promiſſionis naſcendo venientes, & moriendo abeuntes, donec omnis generatio finiatur, quod millenario numero ſignificatum eſt, quia per denarij numeri ſolidum quadratum decem decies, & hoc decies vſque ad mille peruenit. Quod diſpoſuit, inquit, ad Abraham & iuramenti ſui ad Iſaac, & ſtatuit illud Iacob, id eſt, ipſi Iacob in præceptū. Ipſi ſunt tres patriarchæ, quorum ſpecialiter ſe dicit Deum, quos & dominus, nominat *Matt. 8.*
in teſtamento nouo: vbi dicit, Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac & Iacob in regno cælorū. Iſta eſt hæreditas æterna: nam & hic vbi ait, Statuit illud Iacob in præceptum: manifeſtauit præceptum eſſe fidei. Non enim promiſſum appellaret præceptū. Si enim opus eſt in præcepto, merces in promiſſo, Hoc eſt opus Dei dominus ait, *Ioan. 6.*
vt credatis in eum quem ille miſit. Hoc eſt ergo verbū quod

mandauit, Memor erit in æternum teſtamenti ſui: hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, Statuit illud ipſi Iacob in præceptum, & ipſi Iſrael in teſtamentũ æternum, id eſt, quod ex ipſo verbo & præcepto impleto daturus eſſet aliquid æternũ. *Dicens, Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.* Quomodo ergo eſt hoc in æternum, niſi aliquid æternum ſignificet? Ipſa enim dicta eſt terra promiſſionis, terra fluens lac & mel. Quod totum ſignificat gratiã, in qua guſtatur quàm ſuauis eſt dominus, ad quam non omnes homines pertinent. Non enim omniũ eſt fides: ideo addidit, Funiculum hæreditatis veſtræ. Vnde in alio pſalmo, ſemẽ Abrahæ quod eſt Chriſtus intelligitur loqui, vbi dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara eſt mihi. Cur autem dicta ſit terra Chanaan, interpretatio huius nominis aperit, Chanaan quippe interpretatur humilis. Quòd ſi ad illam referatur ſententiam ſancti Noe, qua eundẽ Chanaã dixit futurum ſeruum fratrum ſuorum, hinc eſt etiam ſeruilis timor. Seruus autem nõ manet in domo in æternũ, filius autem manet in æternum. Ideo excluſo Chananæo, datur terra promiſſionis ſemini Abrahæ. Cõſummata enim charitas foras mittit timorem, vt filius maneat in domo in æternum. Vnde dictum, & ipſi Iſrael in teſtamentum æternum. Deinceps exequitur hiſtoriam in libro ſanctorũ veritate notiſſimã. *Cum eſſent numero breui, pauciſſimi, & incolæ in ea.* Id eſt. in terra Chanaan: quãdo ibi patres habitauerũt Abrahã, Iſaac & Iacob, antequã eam acciperent hæreditatem, in ſemine ſuo pauciſſimi erãt, & incolæ in ea. Nonnulli autẽ codices habent, nõ pauciſſimi & incolæ, ſed pauciſſimos & incolas. Vbi apparet eos qui iſta ita interpretati ſunt, Græcã fuiſſe locutionem ſecutos, quæ trãsferri nõ poteſt in Latinum, niſi cum ea abſurditate, quæ ferri omnino non poſſit. Si enim totã ipſam locutionẽ transferre conemur, dicturi ſumus in ea eſſe illos numero breui, pauciſſimos & incolas in ea. Quod autem ait Græcus in ea eſſe illos, hoc eſt Latinè cum eſſent, quod verbum nõ poteſt caſus accuſatiuus ſequi, ſed nominatiuus. Quis enim dicat, cum eſſent pauciſſimos? ſed, cum eſſent pauciſſimi. Cum ergo eſſent numero breues, vel numero breui, pauciſſimi & incolæ in ea. *Tranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum.* Repetitio eſt eius quod dixerat de gente in gentẽ. *Non dimiſit hominẽ nocere eis.* Id eſt, non permiſit. Græca autem locutio eſt, nocere illos, Latina vero, nocere

Marginal references: *Exo.3.* *Pſal.33.* *2.Theſ.2.* *Pſal.15.* *Gen.9.* *Ioan.8.* *1.Ioan.4.*

nocere illis. Et corripuit pro eis reges. *Nolite*, inquit, *tangere chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Verba dixit Dei corripientis vel arguẽtis reges ne læderent ſanctos patres, cũ eſſent numero breues, & pauciſſimi atq; incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in libris eius hiſtoriæ non legantur, tamen intelligenda ſunt vel latenter dicta, ſicut Deus in hominum cordibus loquitur occultis & veracibus viſis, vel etiã per angelum expreſſa. Nã & rex Gerararum, & rex Aegyptiorum diuinitus admoniti ſunt ne nocerẽt Abrahæ, & rex alius ne no *Gen.* 11.
ceret Iſaac, & alij ne nocerẽt Iacob, cum eſſent pauciſſimi & *& 26.*
incolæ, antequã ad incolendã Aegyptum cum filiis ſuis tranſ- *Gen.* 31.
iret Iacob, quod intelligitur in eo commemoratum quod ait, Trãſierunt de gente in gentem, de regno in populũ alterum. Sed quia occurrebat quærere, antequã tranſirent & in Aegypto multiplicarẽtur, quomodo numero breues, pauciſſimi, & incolæ in aliena terra perdurare potuerunt, ſecutus adiunxit: Nõ permiſit homini nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Poteſt autem merito mouere quomodo fuerint Chriſti appellati antequã eſſet vnctio ex qua hoc nomen impoſitum eſt regibus. Quod à Saule cœpit, cui Dauid ſucceſſit in regno, 1. *Reg.* 10
atque inde cæteri, & reges Iudæ, & reges Iſrael continuatione ſacratæ conſuetudinis vngebantur, in qua vnctione figurabatur vnus verus Chriſtus, cui dictũ eſt, Vnxit te Deus Deus tuus *Pſal.* 44.
oleo exultationis præ participibus tuis. Vnde ergo illi iã tunc Chriſti appellabantur? Nam prophetas eos fuiſſe legimus. De *Gen.* 20.
Abrahã vtiq; quod de illo manifeſtum dictũ eſt, hoc & de illis intelligendũ eſt. An ideo Chriſti, quia etiã ſi latenter, iam tamen Chriſtiani? Quãuis enim caro Chriſti ex illis, tamẽ Chriſtus ante illos: quod & Iudæis reſpõdit dicẽs, Antequam Abrahã fieret ego ſum. Quomodo ergo hũc illi ignorarent, aut in *Ioan.* 8.
eum nõ crederent, cum propterea prophetæ dicerentur, quia licet occultius tamẽ dominũ prænuntiabãt? Vnde aperte ipſe dicit, Abraham cõcupiuit videre diem meum, & vidit & gauiſus eſt. Non enim quiſquã præter iſtam fidẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu, ſiue ante eius incarnationẽ, ſiue poſtea reconciliatus eſt Deo, cũ ſit ab Apoſtolo veraciſſime definitũ. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus. Deinde iam narrare incipit quomodo factum ſit vt trãſirent de gente in gentẽ, & de regno in populum alterum. Et vocauit, inquit, 1. *Tim.* 2.

famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Gen.41. *Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph.* Per hoc factum eſt vt tranſirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Sed nõ ſunt negligẽter prætereundæ ſcripturarum ſanctarum locutiones. Vocauit, inquit, famem ſuper terram, quaſi fames aliqua perſona ſit, vel aliquod animatũ corpus, vel aliquis ſpiritus qui obedire poſſit vocanti, cum ſit fames ex inedia cõtracta pernicies, atq; ita ſit in eis, qui eam patiuntur, vt aliquis morbus. Sicut enim morbus vt eſſe deſinat, fit plerunq; per medicamentũ, ſic & fames ſanatur quodãmodo per alimẽtũ. Quid eſt ergo, vocauit famẽ? An forte iſta mala quæ patiuntur homines, habent quoſdã præpoſitos ſuos angelos malos? Nam & in alio pſalmo dicit immiſſione per angelos malos Deũ homines afflixiſſe, nõ vtique errãte iudicio. Et hoc eſt forte vocauit famẽ: id eſt, angelum præpoſitum famis, & eius rei nomine cuius eſt præpoſitus appellatur. Ex qua opinione Romani veteres quoſdã deos tales cõſecrarũt, ſicut deam Febrẽ, deúmq; Pallorẽ. An quod eſt credibilius, vocauit famam intelligendũ eſt, dixit vt fames eſſet, vt hoc ſit vocare qđ eſt appellare, hoc appellare, quod dicere: hoc dicere quod iubere? Nã ille vocauit famẽ qui vocat ea quæ nõ ſunt tanquã Rom.4. ſint. Nec ibi Apoſtolus dixit, Qui vocat ea quæ nõ ſunt vt ſint, ſed tanquã ſint. Apud Deũ quippe iã factũ eſt quod eius diſpo- Eſa.42. ſitione futurũ eſt, quia de illo alibi dicitur, Qui fecit quæ futura ſunt. Et hic quãdo fames facta eſt: tũc dicta eſt vocata, id eſt, vt adeſſet quæ iã fuerat in eius occulta gubernatione diſpoſita. Deniq; quo modo vocauerit famẽ, ſtatim expoſuit dicẽs, Gen.39. Omne firmamentum panis cõtriuit. Et hæc inuſitata locutio eſt: cõtriuit enim dixit, pro eo quod eſt conſumpſit. Miſit ante eos virũ. Quem virum? Ioſeph. Quomodo miſit? In ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Nẽpe quãdo factũ eſt, peccatum erat fratrũ, & tamẽ Deus miſit Ioſeph in Aegyptũ. Intuenda eſt ergo res magna & perneceſſaria, quomodo Deus bene vtatur malis operibus hominũ, ſicut illi cõtra male vtũtur bonis operibus Dei. Contexit deinde narrationẽ commemorãs quæ pertulerit Ioſeph in humilitate ſua, & quomodo fuerit ſublimatus. *Humiliauerũt in cõpedibus pedes eius, ferrũ pertrãſiit animã eius, donec veniret verbũ eius.* Cõpedes quidem accepiſſe Ioſeph non legimus, ſed factũ eſſe minime dubitandũ eſt. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa hiſtoria, quæ tamẽ ſpiritum ſanctũ non late-

laterent qui in his loquitur Pſalmis. Ferrum autem quod dicit pertranſiſſe animã eius,tribulationem duram neceſſitatis accipimus:nõ enim corpus, ſed animã dixit. Talis enim locutio eſt quædam in Euangelio, vbi Simeon dixit ad Mariã,Ecce po *Lucæ 2.* ſitus eſt hic in ruinã,& in reſurrectionem multorũ in Iſrael,& in ſignum cui cõtradicetur , & tuã ipſius animam pertranſiet gladius,vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.Paſſio quippe domini quæ multis ruina fuit,& in qua multorum cordium occulta patuerũt,quoniã expreſſum eſt quid de domino ſentiebant,& ipſam eius matrẽ grauiter carnali orbitate percuſſam ſine dubio cõtriſtauit.In illa vero tribulatione fuit Io- *Gen. 40.* ſeph,donec veniret verbũ eius, quo fuerat interpretatus veraciter ſomnia,vnde cõmendatus eſt regi, vt etiã illi de ſomnis eius futura prædiceret.Sed quoniã dixit, donec veniret verbũ eius,ne omnino eius ſic intelligeremus,vt quiſquã rem tãtam homini tribuendã putaret,continuo ſubiecit, *Eloquium domini inflammauit eum.* Vel quod magis de Græco expreſſum eſt , alij codices habent , Eloquium domini igniuit eum:vt etiam ipſe inter eos cõputaretur quibus dictũ eſt, Laudamini in nomine ſancto eius. Eloquium domini igniuit eum. Merito ſpiritus ſanctus quãdo à domino miſſus eſt, viſæ ſunt illis linguæ diui- *Acto.2.* ſæ velut ignis. Et Apoſtolus dicit,ſpiritu feruẽtes. A quo igne *Rom.11.* diſcedent,de quibus dicitur, Refrigeſcet charitas multorum. Denique ſequitur, *Miſit rex & ſoluit eum,princeps populorũ & di-* *Matt.24.* *miſit eum.* Ipſe eſt rex,qui & princeps populorũ ſoluit cõpedi- *Gen.41.* tum,dimiſit incluſum. *Conſtituit eum dominũ domus ſuæ, & principẽ omnis poſſeſſionis ſuæ. Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.*Græcus habet.*Et ſeniores eius ſapientiã doceret.*Quod omnimodo ad verbũ ita dici poſſet,erudiret principes ei⁹ ſicut ſemetipſum, & ſeniores eius ſapiẽtes faceret:πρεσβυτέρους enim habet,quos dicere ſolem⁹ ſeniores,nõ γέροντας,id eſt,ſenes:σοφίσαι autẽ quod vno verbo Latinè dici nõ põt,à ſapiẽtia dictũ eſt,quæ σοφία Græcè dicitur,nõ à prudẽtia quæ φρόνησις appellatur:Neque hoc tamen legimus in illa ſublimitate Ioſeph,ſicut nec cõpedes in eius humilitate.Sed vnde fieri poſſit,vt vir tãtus vnius veri Dei cultor,in Aegypto alendis tãtũmodo corporibus,& rebus tãtũ corporalib⁹ gubernãdis eſſet intẽtus,& quo eos meliores redderet,curã nõ gereret animorum ? Sed ea conſcripta ſunt in illa hiſtoria quæ ſecundum intentionẽ ſcribentis,in quo erat ſpiritus ſanctus, rebus

futuris in illa narratione ſignificandis ſufficere iudicata ſunt. *Et intrauit Iſrael in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Gene.26. Quod eſt Iſrael, hoc eſt Iacob: & quod eſt Aegyptus, hoc eſt terra Cham. Hinc enim apertiſſimè demonſtratũ eſt de ſemine Cham filij Noë, cuius primitiuus fuit Chanaan, exortam fuiſſe etiam gentem Aegyptiorũ. Proinde in quibus codicibus Gene.10. hoc loco legitur Chanaan, emendandũ eſt. Melius autẽ interpretatum eſt, accola fuit, quàm ſicut alij codices habent, inhabitauit, quod tantundẽ eſſet, ſi & incola diceretur. Nihil enim aliud ſignificat. Nam idipſum eſt verbum in Græco iſto loco, quod eſt & ſuperius vbi dictũ eſt, pauciſſimi & incolæ in ea. Incolatus porrò vel accolatus, non indigenã, ſed aduenam oſtendit. Ecce quomodo tranſierũt de gẽte in gẽtem, de regno in populũ alterum. Quod breuiter propoſitum fuerat, breuiter narrãdo explicatum eſt. Sed de quo regno tranſierunt in populum alterum, merito quæri poteſt. Nondũ enim regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat regnum cõſtitutum populi Iſrael. Quomodo ergo poteſt intelligi, niſi fortè ſecũdum anticipationem, quia ibi regnum futurum erat ſeminis eorum? Deinceps narrãtur quæ in Aegypto geſta ſunt: *Et auxit*, inquit, *populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.* Etiã hoc totũ breuiter propoſitum eſt, vt quẽadmodum factũ ſit, deinceps narretur. Nõ enim tũc firmat⁹ eſt populus Dei ſuper Aegyptios inimicos ſuos, quãdo eorum maſculini fœtus necabantur, vel quando in faciendis lateribus conterebantur, ſed quando in manu potenti per ſigna, & portenta domini Dei ſui metuendi, & honorandi facti ſunt, donec duri regis contentio vinceretur; & mare rubrum perſecutorem cum exercitu eius obrueret. Quòd ergo breuiter poſitum eſt, Firmauit populum ſuũ ſuper inimicos eius, velut quæreremus quomodo factum ſit, incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. *Et conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius.* Nunquid nam intelligendũ eſt vel credendum, quòd Deus cor hominis ad facienda peccata conuertat? An peccatum non eſt, vel paruum peccatũ eſt odiſſe populũ Dei, & dolum facere in ſeruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo iſtorum tam grauium peccatorum author eſt Deus, qui nullius vel leuiſſimi peccati author credendus eſt? Quis ſapiens, & intelliget hæc? Nam ipſa eſt illa mirabilis Dei bonitas, qua bene vtitur etiam malis, vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipſi

vitio

vitio ſuo mali ſint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequàm odiſſent populum eius, boni erant, ſed maligni & impij tales erant, qui facilè incolis ſuis felicibus inuiderẽt. In eo ergo quòd populũ ſuum multiplicauit, hoc beneficio ſuo malos ad inuidendum conuertit. Inuidia eſt enim odium felicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidentiam odiſſent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, ſed populo ſuo benefaciendo, cor illorum ſponte malum conuertit ad odium. Non enim rectum cor peruertit, ſed ſponte peruerſum ad odium populi, vbi eo malo bene vteretur conuertit. Non enim illos malos faciendo, ſed iſtis bona, quibus mali facillimè poſſent inuidere largiendo. Quo illorum odio & ad exercitationem populi ſui, & ad gloriam nominis ſui, quæ nobis eſt vtilis, quomodo ſit vſus, conſequentia docent, quæ in eius laude commemorantur, cùm cantatur halleluia. *Miſit Moyſen ſeruum ſuum, & Aaron quem elegit ipſum.* Sufficeret quem elegit, ſed nihil in eo quærẽdum eſt quod additum eſt ipſum. Locutio ſcripturarum eſt, ſicuti eſt, In qua habitabunt in ea, qua locutione diuinæ paginæ plenæ ſunt. *Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham.* Non ita debemus accipere verba ſignorum & prodigiorum, quaſi verba, quibus verbis fierent ſigna & prodigia, id eſt, quæ dicerent, & fierẽt ſigna & prodigia. Multa enim ſine verbis facta ſunt, vel virga manu extenta, vel fauilla in cælum miſſa. Sed quia illa ipſa, quæ facta ſunt, non erant alicuius ſignificationis inania, ſicut & verba quæ loquimur, ideo & ipſa dicta ſunt verba, non vocũ & ſonorum, ſed ſignorum & prodigiorum. Poſuit in eis, id eſt, fecit per eos. *Miſit tenebras & obſcurauit.* Scriptum eſt & hoc inter plagas, quibus & Aegyptii percuſſi ſunt: quod autem ſequitur, in diuerſis codicibus variè legitur. Alii nanque habent, *Exacerbauerũt ſermones eius.* Alii verò, *Non exacerbauerunt ſermones eius.* Sed quod prius dixi, in pluribus inuenimus. Vbi autẽ addita eſt negatiua particula, vix duo codices potuimus reperire. Sed ne fortè mẽdoſitas propter ſenſum facilior ẽ abundauerit: quid enim facilius intelligitur, quàm id quod dictũ eſt, Exacerbauerũt ſermones eius? Vtique cõtumacibus ſuis cõtradictionibus, conati ſumus ſecundũ aliquam rectam ſentẽtiam etiã illud exponere: & hoc interim occurrit, Nõ exacerbauerũt ſermones eius, id eſt, in Moyſen & Aaron, quia eos etiã duriſſimos patiẽtiſſi-

Exod.3.

Exod.8.

Exo.10.

mè pertulerũt, donec omnia quæ Deus in eis facere diſpoſue-
Exod. 6. rat, ex ordine cõplerẽtur. *Cõuertit aquas eorũ in ſanguinẽ, & occi-*
& 8. *dit piſces eorũ. Et dedit terrã eorũ ranas, in penetralibus regũ ipſorũ.*
Pſal. 77. Tanquam diceret, terrã eorum cõuertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, vt hoc per ὑπερβολὴν conuenien-
Exod. 8. ter diceretur. *Dixit & venit cynomyia & cymphes in omnibus fi-*
Pſal. 77. *nibus eorum.* Si quæritur quando dixerit, in verbo eius erat, antequàm fieret, Et ſine tempore ibi erat, & quo tempore fieret quanquàm & per angelos & per ſeruos ſuos Moyſen & Aaron etiã tunc quodãmodo dixit, vt fieret, quãdo fuerat faciẽdum.
Exod. 9. *Poſuit pluuias eorum in grandinem.* Similis locutio illi eſt, vbi
Pſal. 77. ait, Dedit terram eorum ranas, niſi quòd ibi non vtique in ranas tota terra conuerſa eſt, pluuia verò in grandinem etiam tota potuit. *Ignem comburentem in terra ipſorum.* Subauditur poſuit. *Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.* Hoc vi grandinis & fulminibus factum eſt, vnde & ignem dixit comburentem. *Dixit & venit locuſta & bruchus, cuius non erat numerus.* Vna plaga & locuſtæ & bru-
Exo. 10. chi, quoniã altera eſt parens, & alter eſt fœtus. *Et comedit omne fœnũ in terra eorũ, & comedit omnem fructũ terræ eorum.* Et fœnum fructus eſt, ſicut loqui ſcriptura conſueuit, quæ fœnum appellat etiam ſegetes frugum. Sed vt duo diceret, duobus fortaſſe quæ dixerat numero voluit conſonare, id eſt, locuſtæ & brucho. Hoc autẽ totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem faſtidio, nõ ad diuerſitatem ſententiarum. *Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.*
Exod. 12. Hæc plaga nouiſſima eſt, excepta morte in mari rubro, primitias verò laborum, propter primogenita pecorum dictum
Pſal 77. arbitror. Quæ plagæ cùm ſint decem, nec omnes commemo-
Exod. 12. ratæ ſunt, nec eodem ordine, quo ibi factæ ſunt, leguntur. Li-
3. ſentent. bera enim eſt laudatio à lege narrantis & texentis hiſtoriam.
diſt. 37. c. Cuius laudationis autor & dictor cum ſit per Prophetam ſpi-
Quartũ. ritus ſanctus, eadem vtiq; authoritate qua per eum egit homi-
Et 14. diſ. nem, qui illam ſcripſit hiſtoriam, & commemorat aliquid fa-
5. Dixit ctum quod ibi non legitur, & quod ibi legitur præterit. Ad-
dominus. iungit autem etiam hoc laudibus Dei, ꝙ argento & auro di-
Et 37. di. tatos Iſraelitas eduxit de Aegypto, quia & ipſi tales erant qui
ca. Legi- nondum poſſent cõtemnere laborem ſuorum, licet tempo-
mus. §. E- ralem, tamen debitã iuſtámq; mercedem. Nec in eo ꝙ Aegy-
contra. ptios deceperunt, à quibus ſibi vt commodaretur aurum argentum

gentúmq; petiuerunt, putandus eſt Deus huiuſmodi dolos eis qui ſurſum cor habẽt vel iubere, vel ſi fecerint approbare. Magis enim per illa Dei verba vtiq; ab illo, qui cor eorum videbat, & cupiditates examinabat, permiſſi ſunt facere iſta quàm iuſſi: non tamen ſine aliquo profectu animæ carnalis, quod & his fecerunt, qui talia iure paſſi ſunt, & quãuis per dolum ab iniquis hominibus, tamen quod ſibi reddi debuit abſtulerunt. Sicut enim Aegyptiorum iniquitate, ſic iſtorũ infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum diuinè vſus eſt Deus. *Et eduxit eos in argento & auro.* Et iſta locutio ſcripturarum eſt. Pro eo quippe dictum eſt, in argẽto & auro: ac ſi diceretur, cum argento & auro. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sed corpore, non animo. Etiã hoc magnum Dei beneficium fuit, vt illa neceſſitate migrandi nullus eſſet ægrotus. *Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum ſuper eos.* Timor quippe Hebræorum ſuper Aegyptios. Non enim timor eorũ, quo timebãt Hebræi, ſed quo timebãtur. Dicet aliquis, Quomodo ergo nolebãt eos dimittere Aegyptij? Quomodo tanquã redituros dimiſerũt? Quomodo tanquam redituris & reddituris aurũ & argentum petentibus commodauerunt ſi lætata eſt Aegyptus in profectione eorum? Sed intelligendũ eſt poſt illam vltimã Aegyptiorum mortem & tantam ſtragem in mari rubro tam magni perſequẽtis exercitus. Aegyptios timuiſſe reſiduos, ne redirẽt Hebræi, & eorũ reliquias magna felicitate ac facilitate cõtererent. Tunc impletũ eſt quod ſuperius cũ dixiſſet, Et auxit populum ſuũ vehemẽter: mox addidit, Et firmauit eũ ſuper inimicos eius. Hanc enim ſentẽtiam vno verſiculo propoſitã vt explicaret quomodo id factum ſit, adiunxit cætera quæ in hac laude cladis narrauit, vſq; ad iſtum locum, vbi ait. Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum ſuper eos, velut aſſignãs quod propoſuerat, quia firmauit populum ſuum ſuper inimicos eius. Proinde iam dicit, quæ iter agentibus in eremo beneficia diuina collata ſunt. *Expãdit nubem in protectionẽ eorũ, & ignẽ vt luceret eis per noctem.* Tam ſunt hæc manifeſta, quàm nota. *Petierunt carnes, & venit coturnix.* Non coturnices concupierũt, ſed carnes. Quia verò & coturnix caro eſt, & in ipſo Pſalmo non loquitur de amaricatione eorũ, in quibus nõ eſt beneplacitũ Deo, ſed de fide electorũ, quod eſt verum ſemen Abrahæ, ipſi intelligẽdi ſunt petiſſe, vt

Exod. 12. *Exod.* 13. *Exod.* 16. 1. *Cor.* 10.

veniret, vnde amaricantium murmura opprimerentur: etiam
Exod. 16. in verſu quid ſequitur? *Et pane cæli ſaturauit eos.* Manna quidem non nominauit, ſed nulli obſcurum eſt, qui illas literas legit.
Exod. 17. *Dirupit petram, & fluxerunt aquæ, abierũt in ſicco flumina.* Et hoc factum tam citò intelligitur quàm legitur. His autẽ omnibus beneficiis ſuis, Deus cõmendat in Abraham meritũ fidei. Sequitur enim & dicit. *Quoniã memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abrahã puerum ſuum. Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.* Quòd ait populũ ſuum, hoc repetiuit, electos ſuos: & quòd ait, in exultatione, hoc repetiuit in lætitia. *Et dedit illis regiones gentiũ, & labores populorũ poſſederũt.* Quot ſunt regiones gẽtium, hoc ſunt labores populorum: & quod dictũ eſt, dedit illis, hoc repetitum eſt. poſſederũt. Et tanquam quæremus cui bono iſta data ſunt, ne hoc ipſum putaretur ſummum bonum, quod iſta felicitas rerum tẽporalium populo Dei data eſt, continuo eam ad aliud retulit, vbi ſummum bonum oportet inquiri. *Vt cuſtodiãt,* inquit, *iuſtificationes eius, & legẽ eius requirãt.* Vbi non ſolùm intelligendum eſt Dei ſeruos & electos filios promiſſionis, verum & germanum ſemen Abrahæ, imitãtes fidem Abrahæ, propterea iſta bona terrena ſumere à Deo, vt non in eis luxu diffluant, ſiue peruerſa ſecuritate torpeſcãt. ſed ideo habeãt diuina miſericordia hæc omnia præparata, in quibus quærẽdis poſſent negotioſiſſimis laboribus occupari, vt ad hoc vacent, vnde bonum æternum poſſit acquiri, hoc eſt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant. Denique quoniã ſemen Abrahæ tales hîc intelligi voluit, qui verè eſſent ſemen Abrahæ, quales vtique
1. Cor. 10. nec in illo populo defuerũt. Quod etiam Apoſtolus Paulus ſatis oſtendit, cùm dicit, Sed nõ in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. Si enim non in omnibus, profectò fuerũt ibi quidam in quibus beneplacitum eſt Deo, θ non in omnibus illis profectò θ. Quia ergo tales Pſalmus iſte commẽdat, nihil hîc dixit de iniquitatibus & irritationibus, & amaricatione eorũ, in quibus non eſt beneplacitũ Deo. Sed quia & iniquis non ſola iuſtitia, verumetiã miſericordia Dei omnipotẽtis & clementis apparuit, de illis ſequẽs loquitur Pſalmus cũ laudibus Dei. Et tamen vtriq; in vno populo fuerunt, nec iſtos illi ſuarũ ini-
2. Theſ. 2. quitatũ contagione polluerũt. Nouit enim dominus qui ſunt eius. Etſi in hoc ſeculo non poteſt ab iniuſtis recedere, recedat ab iniuſtitia omnis qui nominat nomen domini. Vt hoc ergo

tanquam

tanquam in corpore Pſalmi huius velut latẽtem quodammodo eius animã commendemus, hoc eſt, in verbis quaſi exterioribus interiorem intellectum, videtur mihi ammoueri ſemen Abrahæ, qui ſunt omnes filij promiſſionis pertinẽtes ad æternam hæreditatem teſtamenti æterni, vt tanquam ipſam hæreditatẽ ſibi eligant Deum, & eum gratis colant, id eſt, propter ipſum, non propter aliquod emolumentum mercedis extra ipſum, & hoc faciant laudantes, inuocantes, annuntiantes, nec in ſuam, ſed in eius gloriam, per fidem bene operãtes, ſpe gaudentes, charitate feruentes. Hoc totum ſonat his verſibus:

Repetitio expoſitorum.

C*Onfitemini domino, & inuocate nomen eius, annuntiate in gentibus opera eius. Cantate ei, & pſallite ei, narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine ſancto eius: Lætetur cor quærentium dominum. Quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius ſemper.* Deinde ad paruulorum corda nutrienda vt roborẽtur in fide, de Patriarchis proponuntur exempla & illorum fidei & promiſſionis Dei, vt imitando & ſperando ſimus ſemen illorum, nõ de ſola gente Hebræorum, ſed quotquot iſtam gratiam ſuſcipiunt in omni terra. Quod totum his verſibus continetur: *Mementote mirabilia eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semen Abraham ſerui eius, filij Iacob electi eius. Ipſe eſt dominus Deus noſter, in vniuerſa terra iudicia eius. Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abraham, & iuramenti ſui ad Iſaac. Statuit illud ipſi Iacob in præceptum: & ipſi Iſrael in teſtamentũ æternum: Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.* Quæ omnia pro modulo meo, quemadmodum accipienda eſſent, expoſui. Hic occurrebat animo paruulæ fidei. Si ergo Deus gratis eſt colendus, & teſtamenti æterni hæreditas ipſe à ſeipſo requirendus, mortalem iſtam vitã cur præſtat quærentibus eum, & temporales neceſſitates? An & ipſas ſuæ miſericordiæ multiplicatione non deſerit? Nam intentè audite quid præſtiterit patribus noſtris, vel in quibus fidei exẽpla conſtituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati ſunt. *Cùm eſſent ipſi numero breui, pauciſſimi & incolæ in ea.* Id eſt, in terra Chanaan. *Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Non reliquit hominẽ nocere eis, & arguit pro eis reges. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Si autẽ quæritis, quomodo tranſierunt de gente in gentem, &

de regno in populum alterum, audite: *Vocauit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius ferrum pertranſiit animā eius, donec veniret verbũ eius. Eloquiũ domini igniuit eum, miſit rex & ſoluit eum, princeps populorũ & dimiſit eum. Conſtituit eum dominũ domus ſuæ, principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſeniores eius prudentiam doceret. Et intrauit Iſrael in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Ecce quomodo pertranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. *Et auxit populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius.* Si autem ſcire vultis quomodo eum firmauit ſuper inimicos eius: audite. *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius. Miſit Moyſen ſeruum, Aaron quem elegit ipſum. Poſuit in eis verba ſignorũ ſuorũ, & prodigiorũ in terra Cham. Miſit tenebras & obſcurauit eos, & exacerbauerũt ſermones eius. Conuertit aquas eorum in ſanguinẽ, & occidit piſces eorum. Dedit terrã eorũ ranas in penetralibus regũ ipſorum. Dixit & venit cynomyia & cyniphes in omnibus finibus eorũ. Poſuit pluuias eorũ grandinẽ, ignem comburentem in terra ipſorum. Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorũ, & contriuit omne lignũ finium eorum. Dixit & venit locuſta & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructũ terræ eorum. Et percuſſit omne primogenitũ in terra eorũ, primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata eſt Aegyptus in profectione eorũ, quia incubuit timor eorũ ſuper eos.* Ecce quomodo populum ſuum firmauit ſuper inimicos eius. Cum autem inimicis eorum iſta mala iuſtitia eius inflixerit, quæ ipſis largita ſit etiam tẽporalia miſericordia eius, accipite: *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. Petierunt carnes & venit coturnix, & pane cæli ſaturauit eos. Dirupit petrã & fluxerunt aquæ, abierũt in ſicco flumina. Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abrahã puerum ſuum. Et eduxit populum ſuũ in exultatione, & electos ſuos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorũ poſſederũt.* Non vt propter iſta eum colant, ſed vt ea quoq; ad bonum æternũ referant atq; conuertant: id eſt, vt cuſtodiãt iuſtificationes eius, & legẽ eius exquirant. Quæcunq; igitur alia bona dat Deus, referenda ſunt ad gratuitũ cultum eius: ipſe autẽ cultus eius non eſt referendus ad alia bona quæ dat Deus. Tũc enim erit gratuitus. Ad quod

certam

certamen prouocãs hoſtis,auſus eſt dicere Deo.Nunquid Iob gratis colit Deũ? Porrò ſi in ſeruũ venũdatus eſt Ioſeph,& humiliatus & exaltatus locũ fecit ad tẽporalia bona populo Dei vt firmaretur ſuper inimicos eius: quãto magis Ieſus venũdatus & humiliatus à fratribus ſuis ſecũdum carnẽ,& exaltatus in cælis,locũ facit ad æterna bona populo Dei triumphanti de diabolo & angelis eius? Audi ergo ſemẽ Abrahæ,nõ de carne gloriãs,ſed imitãs fidem. Audite ſerui Dei & electi Dei promiſſionẽ habentes vitæ præſentis & futuræ.Si tẽtationes duræ ſunt in hoc ſeculo:Ioſeph in carcere, Ieſum in cruce cogitate. Si rerum temporalium proſperitas adiacet, non propter ipſam Deo,ſed ipſa vtimini propter Deũ. Nec eum exiſtimetis propter vitæ huius neceſſaria coli à cultoribus ſuis, quæ donat & blaſphematoribus ſuis:ſed quærite primùm regnum Dei & iuſtitiam eius,& hæc omnia apponentur vobis.

Mat.26.

Matth.6.

In Pſalmum CV. Enarratio.

PSalmus centeſimuſquintus etiam ipſe prænotatur, *Hallelu-ia*. Et hoc dupliciter. Sed quidã dicunt vnum hallelu-ia pertinere ad finem Pſalmi ſuperioris,alterum ad huius principium.Et hoc aſſerunt quòd omnes hallelu-iatici Pſalmi habeant in fine hallelu-ia,nõ omnes in capite.Vnde quicunq; Pſalmus nõ habet in fine hallelu-ia, nec in capite volunt eum habere:quod autẽ in eius capite videtur eſſe,ad finẽ ſuperioris pertinere.Sed nos quouſq; nobis aliquibus certis documentis id verum eſſe perſuadeãt,multorum conſuetudinẽ ſequimur,qui vbicunq; legunt hallelu-ia, eidem Pſalmo attribuunt,in cuius hoc capite inueniunt.Pauciſſimi enim codices ſunt, quod quidẽ in nullo Græcorũ reperi,quos inſpicere potuit,qui habeãt hallelu-ia in fine,pręter centeſimi & quinquageſimi Pſalmi contextionem,poſt quem iam nullus eſt qui ad eundem canonem pertinet.Sed neq; hoc poſſet præſcribere cõſuetudini etiam ſi omnes codices id haberẽt.Fieri enim potuit,vt aliqua ratione laudationis Dei totus Pſalmorũ liber,qui libris quinq; conſtare perhibetur,nam vbi ſcriptũ eſt,Fiat fiat,ibi fines librorũ eſſe dicũt,poſt omnia quæ cãtata ſunt,vltimo hallelu-ia clauderetur:nec propter finem centeſimi & quinquageſimi Pſalmi neceſſe eſſe video vt omnes hallelu-iatici Pſalmi in fine habeant hallelu-ia. Cùm enim in capite Pſalmi geminatur hallelu-ia,cur dominus aliquãdo ſemel,aliquãdo bis dicat amen, & quomodo eo modo

non poſſit aliquando ſemel, aliquando bis hallelu-ia dici, neſcio, præſertim quia poſt numeri notam qua Pſalmus inſcribitur quotus ſit, velut iſte centeſimuſquintus, vtrunque hallelu-ia poſitũ eſt. Debuit autem vnum poni ante ipſum numerum, ſi ad finem pertinet ſuperioris: & poſt numerum Pſalmi ſcribi alterum hallelu-ia, quod ad Pſalmũ ipſius numeri pertinet. Sed fortaſſe & in hoc loco imperita præualuit cõſuetudo, & aliquid afferri poteſt quod adhuc ignoramus, vnde nos magis docere debeat iudicium veritatis, quàm præiudiciũ conſuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiſcamus, vbicunque poſt numerum Pſalmi, ſiue ſemel, ſiue bis cõſcriptum inuenimus hallelu-ia, ſecũdum celeberrimam Eccleſiæ conſuetudinem ei Pſalmo tribuimus, qui eodem numero prænotatur, confitentes nos arcana omnium titulorũ qui ſunt in Pſalmis, & ordines eorundem Pſalmorum, & magna eſſe credere, & nõdum ſicut volumus penetrare potuiſſe. Video autẽ iſtos duos centeſimumquartum & centeſimumquintum ita inter ſe coniunctos, vt in vno eorum, qui præcedit commendetur populus Dei in electis eius, de quibus nulla querela ſit, quos
1.*Cor.* 10. ego arbitror ibi fuiſſe, in quibus beneplacitum eſt Deo: in iſto autem qui ſequitur eos commemoratos, qui in eodem populo amaricauerunt, nec tamen etiam ipſis Dei miſericordiam defuiſſe. Dicuntur autem iſta ex eorum perſona qui veniam conuerſi precantur, & exempla commemorantur illorum, in quos etiã peccatores diues apparuit miſericordia Dei. Incipit
Iudit. 13. ergo etiã iſte Pſalmus ſicut ille: *Confitemini domino.* Sed ibi ſequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, *Quoniã bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Quapropter poteſt hic quidem intelligi etiam confeſſio peccatorum: nam & poſt paucos verſus ſequitur, Peccauimus cũ patribus noſtris, iniuſte egimus, iniquitatem fecimus. Sed in eo quod dicit, Quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius, laus vtique Dei eſt, atque in eius laude confeſſio: quanquam etiam cum ſua quiſque confitetur peccata, cũ Dei laude cõfiteri debet, nec aliter pia eſt confeſſio peccatorũ, niſi nõ deſperans, & poſcens miſericordiam Dei. Habet ergo eius laudem, ſiue etiam in verbis cum eum bonũ & miſericordẽ dicit, ſiue in ſolo affectu, cum
Lucæ 18. hoc credit. Nam & ille publicanus cuius ſola illa verba commemorata ſunt, Domine propitius eſto mihi pecatori: & ſi non dixit, Quoniam bonus & miſericors es, vel aliquid huiuſmodi:

iuſmodi: nõ tamẽ illud diceret, niſi hoc crederet, quoniã cum ſpe orauit, quæ ſine illa fide eſſe non poſſet. Poteſt ergo eſſe laus Dei vera & pia, vbi non ſit confeſſio peccatorũ, quæ laus multo crebrius in ſcripturis cõfeſſio vocatur. Nulla eſt autem peccatorum confeſſio pia & vtilis, vbi nõ laudatur Deus, ſiue corde, ſiue etiã ore atque ſermone. Quòd autem habent aliqui codices, quoniã bonus: alij habent, quoniã ſuauis: ita vnum verbum Græcũ quod dicitur χρηςὸς diuerſa interpretatio ſecuta eſt. Item quod dictum eſt, Quoniã in ſeculũ miſericordia eius, Græcus habet εἰς αἰῶνα, quod poteſt etiam in æternum interpretari. Proinde ſi illa miſericordia hic intelligitur, qua nemo ſine Deo beatus eſſe poteſt, melius accipimus in æternum. Si autem illa eſt miſericordia quæ miſeris exhibetur, vt vel conſolentur in miſeria, vel ab illa etiã liberentur, melius in ſeculum, hoc eſt, vſque in finem ſeculi, in quo non deerunt miſeri, quibus miſericordia præbeatur. Niſi forte qui audeat dicere etiam in his qui dãnabũtur cum diabolo & angelis eius, *4. ſen. diſ.* aliquam miſericordiam Dei minime defuturum, non quia ex *46. Sed* illa damnatione liberentur, ſed vt eis aliquatenus mitigetur, *quæritur.* atque ita æternam poſſe intelligi Dei miſericordiam ſuper illorum æternã miſeriam. Sed tolerabiliorem quoſdam excepturos damnationem in quorundam comparatione legimus: alicuius vero mitigari eã cui eſt traditus pœnam, vel quibuſdam interuallis habere aliquam pauſam, quis audacter dixerit, quandoquidem vnam ſtillam diues ille non meruit? Sed de hac tãta re diligentius ex ocio diſſerendum eſt, nunc quod ad *Lucæ 16.* iſtũ Pſalmum attinet, hactenus de illa dictum eſſe ſuffecerit. *Quis loquetur potentias domini?* Impletus conſideratione diuinorum operum, qui miſericordiã eius expoſcit, Quis, inquit, loquetur potẽtias domini? *Auditas faciat omnes laudes eius?* Subaudiẽdum eſt quod ſupra dictum eſt, vt etiã iſta ſententia ita ſit plena, Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id eſt, quiſnã ſufficiat auditas facere omnes laudes eius? Auditas faciet, dixit, id eſt, faciat vt audiãtur, oſtẽdens ita loquẽdas potẽtias domni & laudes eius, vt prædicentur audiẽtibus. Sed quis poteſt omnes? An forte quia ſequitur: *Beati qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore,* Eas dixit laudes eius, qua intelliguntur opera eius in præceptis eius? Deus eſt enim, ait Apoſtolus, qui operatur in vobis. Et dictũ eſt ſemini Abrahæ, Can- *Phil. 2.* tate ei & pſallite ei: quod intelleximus ita dictũ, ac ſi diceret, *Pſal. 104.*

bona in eius laudem & dicite & facite: Quibus duobus verbis, id eſt, cātandi & pſallendi conuenire duos ſequentes verſus, vt quod dictum eſt, Narrate omnia mirabilia eius: hoc ſit, cātate ei: quod vero dictū eſt, Laudamini in nomine ſancto eius: hoc ſit, pſallite illi. Huic quippe ſemini etiam ipſe dominus dicit, *Matt.5.* Luceant opera veſtra bona corā hominibus, vt videāt bona facta veſtra, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Hic ergo ipſa Dei præcepta cōſiderans, quorū præceptorum opera laudes ſunt eius qui operatur in ſuis, ait, Quis loquetur potentias domini, quoniā hæc ineffabilia opera eius? Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id eſt, quis cū audierit faciet omnes laudes eius, quæ ſunt opera præceptorū eius? Quia inquātum fiunt, etſi non omnia quæ audita ſunt fiunt, ille laudandus eſt *Philip.2.* qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo cum poſſet dicere, omnia mandata eius: vel, omnia opera mandatorū eius: maluit dicere, laudes eius: quia vt dictum eſt, inquantū fiunt ipſe laudādus eſt: Quas tamē laudes, quiſnam ſufficit auditas facere? Id eſt, cū auditæ fuerint, facere omnes quis eſt idoneus? Beati qui cuſtodiunt iudiciū, & faciunt iuſtitiam in omni tempore, vtiq; ex quo incipiunt & viuunt in tē- *Matt.10.* pore, Qui enim perſeuerauerit vſq; in finem hic ſaluus erit. Poteſt autē videri eiuſdē ſententiæ repetitio, vt hic ſit facere iuſtitiam quod eſt cuſtodire iudicium, vt etiā ſuperiori verſu ſubaudiatur in omni tempore, ſicut in poſteriori ſubauditur beati: Et redditis quæ ſubaudiuntur, ita dicatur, Beati qui cuſtodiunt iudicium in omni tempore, beati qui faciunt iuſtitiā in omni tēpore. Sed niſi aliquid intereſſet inter iudicium & iuſti- *Pſal.93.* tiam, nō in alio Pſalmo diceretur, Quouſque iuſtitia cōuertatur in iudicium. Amat quidem ſcriptura iſta duo ſimul ponere, *Pſal.96.* ſicuti eſt, Iuſtitia & iudicium directio ſedis eius: & illud, Et *Pſal.36.* educet ſicut lumen iuſtitiam tuā, & iudicium tuum ſicut meridiem, cum & illic eiuſdem ſententiæ repetitio videatur. Et fortaſſe propter vicinitatem ſignificationis etiā alterum pro altero poni poteſt, vel iudicium pro iuſtitia, vel iuſtitia pro iudicio, tamen ſi proprie dicantur, aliquid intereſſe non dubito, vt iudicium cuſtodire dicatur qui recte iudicat, iuſtitiam vero facere qui recte agit. Nec abſurde exiſtimo intelligi ſecūdum *Pſal.93.* illud quod dictum eſt, Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium: etiam hic eos dictos beatos qui iudicium cuſtodiunt in fide, iuſtitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus vt iudicium

cium quod modo cuſtoditur in fide, etiã exerceatur in opere, cum iuſtitia cõuerſa fuerit in iudicium: id eſt, cum acceperint iuſti poteſtatem iudicandi eos recte à quibus modo non recte iudicãtur. Vnde alibi ipſum corpus Chriſti intelligitur dicere, *Pſal.74.*
Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Quod verbum è verbo magis diceretur, æquitates iudicabo. Non autem dixit Cum accepero tempus iuſtitiam faciam, quia in omni tempore facienda eſt, ſicut etiam hic dixit, Qui faciunt iuſtitiam in omni tempore. Deinde quia Deus iuſtificat, id eſt, iuſtos facit, ſanando eos ab iniquitatibus ſuis: ſequitur oratio: *Memento noſtri domine in beneplacito populi tui.* Id eſt, vt in eis ſimus in quibus beneplacitum eſt tibi, quia non in omnibus illis beneplacitum eſt Deo. *Viſita nos in ſalutari tuo.* Ipſe eſt enim ſaluator in quo peccata dimittuntur & animæ ſanantur, vt poſſint cuſtodire iudicium, & facere iuſtitiam. Quos cum beatos eſſe intelligerent qui hæc loquuntur, hoc ſibi conſequenter orando petunt. De iſto ſalutari alibi dicitur. Vt cognoſcamus in *Pſal.66.*
terra viam tuã: & quaſi quæreremus in qua terra? ſecutus eſt, in omnibus gẽtibus Rurſum quaſi quæreremus, quam viam? ſecutus eſt ſalutare tuum. De illo quippe dixit Simeon ſenex, Quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum: qui etiam de ſe- *Luc.2.*
ipſo dixit, Ego ſum via, veritas & vita. Viſita ergo nos in ſalu- *Ioan.14.*
tari tuo, hoc eſt, in Chriſto tuo. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ.* Id eſt, ad hoc nos viſita in ſalutari tuo, vt videamus in bonitate electorum tuorum, & lætemur in lætitia gentis tuæ. Quòd autem hic poſitum eſt, in bonitate: alij codices habent in ſuauitate: ſicut illud, quoniam bonus: alij habent, quoniam ſuauis. Idipſum autem verbum in Græco eſt, quod & alibi legitur, Dominus da- *Pſal.84.*
bit ſuauitatem, quam & aliqui interpretati ſunt bonitatem, aliqui benignitatem. Sed quid eſt, Viſita nos, vt videamus in bonitate electorum tuorum, id eſt, in ea bonitate quam præſtas electis tuis, niſi vt non remaneamus cæci: ſicut illi quibus dictum eſt, Nunc autem dicitis quia videmus, peccatum ve- *Ioan.9.*
ſtrum manet? Dominus enim illuminat cæcos, nõ meritis eo- *Pſal.145.*
rum, ſed in bonitate electorum ſuorum: id eſt, quam exhibet, vel donat electis ſuis: ſicut. Salus vultus mei non à meipſo, ſed *Eſa.41.*
Deus meus, Et panem noſtrum dicimus quotidianum, ſed ta- *Matt.6.*
mẽ addimus, da nobis. Viſita ergo nos in ſalutari tuo ad viden dum, id eſt, vt videamus in bonitate electorum tuorum: ad læ-

tandum,id eſt,vt lætemur in lætitia gentis tuæ.Vnam gentem Dei intelligere debemus vniuerſum ſemen Abrahæ,ſed filios promiſſionis non carnis.Hic ergo quorũ vox eſt,optant eiuſdem gentis habere lætitiam. Et quæ huius gentis lætitia, niſi Deus eius cui dicitur Exultatio mea redime me: & cui dicitur, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine, dediſti lætitiam in cor noſtrum,ſummo,ſcilicet,vero incommutabili & beatifico bono, quod ipſe Deus eſt? *Vt lauderis cũ hæreditate tua.*Miror iſtum verſiculum ſic interpretatum,& in multis ita eſſe codicibus,cum ſit vna eadémq; in tribus his verſibus Græca locutio,vt ſi hoc recte dictum eſt quod legitur,Vt lauderis cum hæreditate tua,poſſet recte dici,vt videas in bonitate electorũ tuorum,& læteris in lætitia gentis tuæ,& lauderis cum hæreditate tua toto,ipſo ſenſu ita contexto, Viſita nos in ſalutari tuo,vt videas in bonitate electorum tuorum ,vt læteris in lætitia gentis tuæ,& lauderis cum hæreditate tua.Secũdum hoc autem quod diximus, Viſita nos, vt videamus in bonitate electorum tuorũ,& lætemur in lætitia gentis tuæ:conſequenter & hic dici debuit,vt laudemur cum hæreditate tua,cui hæreditati dictum eſt, Laudamini in nomine ſancto eius. Porrò autem quoniam hæc ambigua videtur locutio,ſi verus eſt iſte ſenſus quo maluerunt interpretes dicere, vt lauderis, etiam duo verſus ſuperiores ita intelligendi ſunt,quia vt dixi vna eſt in his tribus verſibus Græca locutio , vt hoc totum ita dictum accipiatur, Viſita nos in ſalutari tuo, vt videamus in bonitate electorũ tuorum:id eſt,ad hoc nos viſita,vt illic nos eſſe facias &illic nos videas,vt læteris in lætitia gẽtis tuæ,id eſt,vt tu dicaris lætari cum illi lætãtur ex re , vt lauderis cum hæreditate tua,id eſt,cũ in ea lauderis,quoniã nõ laudatur niſi propter te. Siue ergo illo, ſiue iſto modo intelligendũ ſit quod dictũ eſt, ad videndũ,ad lætãdum,ad laudãdum : ideo ſe optãt viſitari in ſalutari Dei,id eſt,in Chriſto eius, vt nõ alienentur à populo eius,& ab eis in quibus beneplacitũ eſt Deo.Quid autẽ deinceps cõfiteantur audiamus, *Peccauimus cum patribus noſtris,iniuſte egimus,iniquitatẽ fecimus.*Quid eſt,cum patribus noſtris? An ſicut habet Epiſtola ad Hæbreos,quia & Leui cũ Abrahã decimatus eſt,quoniam in lumbis eius fuit quando decimas dedit ſacerdoti Melchiſedech : ſic & iſti peccauerunt cum patribus ſuis,in quorum lumbis erant quando illi in Aegypto fuerunt? Nam qui fuerunt eo tempore, cum Pſalmus iſte conſcriptus eſt

Pſal.31. *Pſal.4.* *Pſal.104.* *Iudith 7.* *Geneſ.14.* *Heb.7.*

eſt, maximéq; poſteri eorum. quia vel ab eis qui tunc erãt dici, vel de pòſt futuris potuit prophetari, longe aberãt ab ætate illorum qui in Aegypto peccauerunt non intelligentes mirabilia Dei. Hoc enim ſequitur exponẽdo quomodo peccauerunt cũ patribus ſuis. *Patres noſtri nõ intellexerunt*, inquit, *in Aegypto mirabilia tua*. Et cætera quæ de peccatis eorum multa cõmemorat. An ſic potius accipiendum eſt quod ait, Peccauimus cum patribus noſtris: tãquam diceret, peccauimus ſicut & patres noſtri, eorum videlicet imitando peccata? Quod ſi ita eſt, aſtruendum eſt aliquo huiuſmodi locutionis exemplo: quod cum in præſentia quærendum, nõ occurrit, vt cum illo ſe quiſque peccaſſe, vel cum illo ſe aliquid feciſſe dicat, quem in ſimili facto etiam poſt multum temporis fuerit imitatus. Quid eſt ergo, Patres noſtri non intellexerunt in Aegypto mirabilia tua: niſi cognouerunt quid per illa mirabilia eis præſtare volueris? Quid vtique niſi vitam æternam, & non temporale, ſed incommutabile bonum, quod per patiẽtiam expectatur? Ideo impatienter murmurauerunt & amaricauerunt, & bonis præſentibus fallacibus, atq; fugacibus beatos ſe fieri quæſierunt, *Nõ fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ*. Et intellectum redarguit & memoriam, Intellectu quippe opus erat, vt cogitarent ad quorum bonorum æternitatem eos per illa temporalia vocaret Deus. Memoria vero vt ſaltem quæ temporaliter mirabilia facta ſunt non obliuiſcerentur, fideliterque præſumerent, quòd eadem poteſtate, quam fuerant iam experti, Deus illos ab inimicorum perſecutione liberaret. Obliti ſunt autem quid eis in Aegypto ad inimicos eorũ cõterendos per tanta prodigia præſtitiſſet. *Et irritauerunt eum aſcendentes in mare, mare rubrum*. Codex, quem intuebar, ſic habebat: Et his quidem duobus verbis vltimis quod dictum eſt, mare rubrum, ſtella fuerat prænotata, qua ſignificãtur quæ in Hebræo ſunt, & in interpretatione ſeptuaginta nõ ſunt. Plures autẽ codices quos inſpicere potui, & Græci & Latini ſic habent, Et irritauerunt: vel quod expreſſius de Græco eſt, & amaricauerunt aſcẽdentes in mari rubro. Qui illam legis hiſtoriam quando exierunt de Aegypto, & per mare rubrum tranſierunt, dolet eorum infidelitatem, in quanta trepidatione & deſperatione fuerint poſt recẽtia tot & tanta miracula in Aegypto, cuius multitudinis miſericordiæ Dei nõ eos fuiſſe memores dicit, Aſcenderunt autem propterea dictum eſt, quia ita eſt terræ poſitio,

vt deſcēſio dicatur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam illinc aſcenſio. Notandum eſt ſane quemadmodum ſcriptura culpare voluerit, non intelligere quod intelligendum eſt, & non meminiſſe quod memoria retinēdum eſt: quod homines ſuæ culpæ deputari nolunt, ad nihil aliud niſi vt minus ſupplicent, minúſque ſint humiles Deo, in cuius conſpectu cōfiteantur quod ſunt, atq; impetrato adiutorio poſſint eſſe quod non ſunt. Nam etiam peccata ignorantiæ, vel negligentiæ melius accuſantur vt pereant, quàm excuſantur vt maneant: meliúſque purgantur inuocato Deo, quàm firmantur irritato Deo. Adiungit tamen non ſecundum eorum infidelitatem Deum

Exod. 14. feciſſe. *Et ſaluauit eos*, inquit, *propter nomen ſuum, vt notam faceret potentiam ſuam*. Non propter vlla bona merita eorum. *Et increpauit mare rubrum, & exiccatum eſt*. Non legimus vllam qua increparetur mare emiſſam cælitus vocem, ſed potentiam diuinā, qua id factum eſt increpationem appellauit, niſi forte quis dicat latenter increpatum, ſic vt aqua poſſet audire, & homines non poſſent, Valde occulta, & obſtruſa vis eſt qua Deus agit, vt etiam illa quæ ſenſu carent, confeſtim eius obtemperent voluntati. *Et eduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto*. Abyſſos dixit multitudinem aquarum. Nam quidam volentes iſtum verſiculum totum interpretari, dixerunt, Et eduxit eos in aquis multis. Quid eſt ergo in abyſſis ſicut in deſerta, niſi quia aruerit ſiccitate velut deſertum, vbi fuerant abyſſi aquarum? *Et ſaluauit eos de manu odientium*. Hunc verſum per circuitum quidam interpretati ſunt, verba minus Latina vitantes: Et ſaluos fecit eos de manu eorum qui oderant eos, *Et redemit eos de manu inimici*. Quid pretij datum eſt in hac redemptione? An prophetia eſt quod in figura baptiſmi hoc factum eſt, vbi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod ſanguis eſt Chriſti? Vnde nō quocunq; mari, ſed mari rubro id conuenientius figuratum eſt. Sāguis enim rubrum colorem habet. *Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remanſit*. Non ex omnibus Aegyptiis, ſed ex eis qui perſequebantur profectos, apprehendere, vel interimere cupiētes. *Et crediderūt in verbu eius*. Minus Latina videtur locutio, quia non ait verbis eius, vel in verba eius ſed in verbis eius, tamen ſcripturis vſitatiſſima. *Et laudauerunt laudem eius*. Tales ſunt locutiones, cum dicimus, Hanc ſeruitutem ſeruiuit, talem vitam vixit. Laudem porrò Dei no-

Exo. 15. tiſſimam illam commemorat, vbi dicitur, Cantemus domino, glo-

glorioſè enim magnificatus eſt, equum & equitem proiecit in mare. *Cito fecerũt, obliti ſunt operum eius*. Alij codices intelligibilius habent, *feſtinauerunt*, obliti ſunt operum eius. *Non ſuſtinuerunt conſilium eius*. Debuerunt enim cogitare tanta erga ſe opera Dei non eſſe inania, ſed vocare ad aliquẽ ſine fine fœlicitatẽ, quæ per patientiã ſuſtinenda eſt: ſed feſtinauerunt beati fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini cõferunt veram felicitatem, quia non extingunt inſatiabilem cupiditatem: Qui enim biberit, inquit, ex hac aqua, ſitiet iterũ. Denique, *Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto, & tentauerunt Deum in inaquoſo*. Quod eſt in deſerto, hoc repetitum eſt in inaquoſo, id eſt, in loco ſine aqua. Quòd vero cõcupierunt concupiſcentiam, hoc tentauerũt Deum. Talis ſanè locutio eſt, concupierunt concupiſcentiam: qualis ſuperior, laudauerũt laudem. *Et dedit eis petitionem ipſorum*. Id eſt, quod petitione petierunt. *Et miſit ſaturitatem in animas eorum*. Nec ideo beatos fecit, quia non erat illa ſaturitas: de qua dicitur, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Itaque hoc loco animam non ſecundum id quod rationalis eſt, dixit: ſed ſecundũ id quod animans corpus animal facit, dixit. Ad cuius animalis ſuſtẽtationem pertinet cibus & potus, ſecundum hoc quod in Euãgelio dicitur. Nõne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum? Tanquam ad animam pertineat veſci, ad corpus veſtiri: ſecundum hoc dicitur apud Eſaiam, Quid eſt quod ieiunauimus, & non vidiſti, defraudauimus animas noſtras, & neſciſti? *Et irritauerunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum domini*. Quam dicat irritationẽ, vel ſicut expreſſius alij interpretati ſunt amaricationem, ſequentia ſatis indicant. *Aperta eſt terra & deglutiuit Datã, & operuit ſuper cõgregationem Abiron*. Quod eſt deglutiuit, hoc eſt ſuperoperuit. Amborũ autem, id eſt, Datan & Abiron, vna erat cauſa ſuperbiſſimi & ſacrilegi ſchiſmatis. *Et exarſit ignis in ſynagoga eorum, & flamma cõbuſſit peccatores*. Nõ eſt hoc nomen in ſcripturis vſitatũ eorũ, qui licet iuſte ac laudabiliter viuant, nõ ſunt ſine peccato. Magis enim ſicut intereſt inter irridẽtes & irriſores, inter murmurantes & murmuratores, inter ſcribẽtes & ſcriptores, & cætera ſimilia: ita ſcriptura peccatores appellare conſueuit valde iniquos & grãdib⁹ peccatorũ ſarcinis oneratos. *Et fecerũt vitulum in Oreb, & adorauerũt ſculptile. Et mutauerunt gloriam ſuam, in ſimilitudine vituli comedẽtis fœnum*. Non ait, in ſimilitudinem, ſed in ſimili-

Ioan. 4.
Exod. 16. & 17.
Matt. 5.
Matt. 6.
Eſa. 58.
Num. 16.
Exod. 32.

tudine. Talis eſt locutio,qualis illa, vbi ait, Et crediderunt in
Rom.1. verbis eius:eleganter ſanè non ait, Et mutauerunt gloriā Dei,
cùm hoc fecerint:ſicut etiam Apoſtolus loquitur, Et immuta-
uerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imagi-
nis corruptibilis hominis:ſed gloriam ſuam dixit, Deus enim
erat gloria eorum,ſi eius ſuſtinerent conſilium,& non feſtina
Pſal.3. rent:cui dicitur, Gloria mea & exaltans caput meum. Iſtam
gloriam ſuam,id eſt,Deum mutauerunt in ſimilitudinē vituli
comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comedun-
Iſai.40 tur qui ſapiunt ſecundum carnem, Omnis enim caro fœnum.
Obliti ſunt Deum, qui ſaluauit eos. Quomodo ſaluauit eos? *Qui
fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham,terribilia in ma
ri rubro.* Quæ ſunt illa mirabilia,ipſa ſunt terribilia:nulla quip
pe admiratio eſt ſine quadam formidine: quamuis iſta etiam
hinc terribilia dici potuerunt, quòd aduerſarios afflixerunt,&
iſtis quid deberent timere monſtrauerunt. *Et dixit vt diſperde-
ret eos.* Quia obliti ſunt eum qui ſaluauit eos, faciens mirabi-
lia & magnalia,& fecerunt & adorauerunt ſculptile: hoc vti-
que tam immani ſcelere & incredibili impietate digni fuerāt
qui perirent. Dixit ergo vt diſperderet eos. *Si non Moyſes ele-
ctus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.* Non ita dixit ſte
tiſſe in confractione,quaſi vt frangeret iram Dei,ſed in cōfra-
ctione,id eſt,in plaga qua erant illi feriendi:id eſt niſi obieciſ-
Exod.32. ſet ſeipſum pro eis,dicens, Si dimittis illis peccatum, dimitte:
ſin autem, dele me de libro tuo vitæ. Vbi demonſtratum eſt,
interceſſio ſanctorum quantum pro aliis valeat apud Deum.
Securus enim Moyſes de iuſtitia Dei, qua eum delere nō poſ-
ſet,impetrauit miſericordiā, ne illos, quos iuſte poſſet delere,
deleret & damnaret.Ita ſtetit in cōfractione in cōſpectu eius.
*Vt auerteret iram eius ne diſpederet eos, & pro nihilo habuerunt ter-
ram deſiderabilem.* Sed nunquid viderunt eam? Quomodo ergo
pro nihilo quam non viderant habuerunt, niſi quomodo ſe-
Exod.3. quitur, *Non crediderunt in verbis eius*? Profecto niſi terra illa ſi-
gnificaret aliquid magnum, quæ terra dicebatur fluens lac &
mel, per quod viſibile ſacramentum ad inuiſibilem gratiam
regnúmque cælorum duceret eos, qui mirabilia eius intelli-
gebant, nullo modo iſti culparentur: quia pro nihilo habue-
runt illam terram deſiderabilem, cuius temporale regnum
etiam nos pro nihilo habere debemus, vt Hieruſalem libe-
ram matrem noſtram, quæ in cælis eſt, vere deſiderabilem
diliga

diligamus. Sed potius hîc infidelitas eorum meritò redargui
tur, quia in eo quòd terrã deſiderabilem pro nihilo habuerũt,
verbis Dei non crediderunt, per quædam parua ducentis ad
magna, & feſtinantes beari tẽporalibus rebus, quas ſecundum
carnem ſapiebant, non ſuſtinuerunt, ſicut ſupra dictũ eſt, con-
ſilium eius. *Et murmurabant in tabernaculis ſuis, non exaudierunt
vocem domini.* Vehementer eos à murmuratione prohibentis.
*Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos in deſerto. Et vt
deijceret ſemen eorum in nationibus, & diſperderet eos in regionibus.*
Hic antequàm diceret, quòd tãtæ indignationi Dei quiſquam
interceſſerit, eúmq; aliquo modo placauerit, ſecutus adiunxit,
Et initiati ſunt Beelphegor, Id eſt, idolo gentium conſecrati. *Et* *Num.24*
*manducauerunt ſacrificia mortuorum. Et irritauerunt eum in adin-
uentionibus ſuis, & multiplicata eſt in eis ruina.* Tanquam ad hoc di
ſtulerit quòd leuauerat manũ ſuam ſuper eos proſternendos
in deſerto, & deiiciẽdum ſemen eorũ in nationibus, & diſper-
gendos eos in regionibus, vt dati in reprobum ſenſum, etiam
illud admitterent in quo immaniore crimine euidenti iuſtitia
punirentur, quemadmodum dicit Apoſtolus, Et ſicut non pro- *Rom.1.*
bauerunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus in re-
probam mentem, vt faciant quæ non conueniunt. Deniq; tan-
tum fuit ſcelus eorũ quòd conſecrati ſunt idolo, & comederũt
ſacrificia mortuorũ: id eſt, quia mortuis hominibus tanquam
diis ſacrificabant gentes, vt aliter ſe placari Deus nollet, niſi
quomodo eum placauit Phinees ſacerdos, qui maſculũ & fœ- *Num.25.*
minam in cõplexu adulterino deprehenſos pariter interemit.
Quod ſi odio eorũ non dilectione feciſſet, dum eum comede-
ret zelus domus Dei, non ei reputaretur ad iuſtitiã. Hoc enim *Ioan.2.*
facto illum populum, cuius futurus erat maior interitus, tan-
quam vnum hominem quaſi virga percuſſit, vt animam eius
ſaluaret à morte. Leniorem quidem reuelato teſtamẽto nouo
dominus Ieſus Chriſtus eſſe voluit diſciplinã, ſed atrocior eſt
comminatio gehennæ, quàm tunc in illis cõminationibus Dei
pro temporum diſpenſatione nõ legimus. Multiplicata eſt er-
go in eis ruina, cùm pro ſuis grauibus peccatis grauiter vaſta-
rentur. *Et ſtetit Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio.* Breui- *Num.25.*
ter totum dixit, quia non hic neſciẽtes docet, ſed cõmemorat
ſcientes. Quæ autẽ hic poſita eſt quaſſatio, hęc ſuperius cõfra-
ctio, nam in Græco vnũ verbum eſt. *Et reputatum eſt ei in iuſti-
tiam in generatione & generationem vſque in ſempiternũ.* Deus hoc

reputauit ſacerdotio ſuo in iuſtitiam,nō ſolùm quādiu gene-
ratio eſt,ſed vſq; in ſempiternū,qui cor ſcrutatur & nouit ap-
Num.20. pendere quanta id factum ſit populi charitate. *Et irritauerunt*
eum ad aquā contradictionis,& vexatus eſt Moyſes propter eos, quia
Ibidem. *exacerbauerunt ſpiritum eius. Et diſtinxit in labiis ſuis.* Quid eſt di-
ſtinxit?Quaſi illud nō poſſet Deus facere,qui tanta iam fece-
rat,vt aqua de petra proflueret?Dubitanter enim petram vir
ga percuſſit, & ideo hoc miraculū diſtinxit à cæteris miracu-
lis,in quibus non dubitauerat. Hinc offendit, hic audire me-
ruit vt moreretur,ne intraret in terrā promiſſionis.Perturba-
tus enim murmure populi infidelis,nō tenuit fiduciā qualem
debuit.Cui tamen Deus tanquam electo ſuo etiam poſt mor-
tem eius bonū perhibet teſtimoniū, vt intelligamus illam fi-
dei eius titubationem hac ſola pœna fuiſſe correptā, quòd in
eam terrā,ad quam populum ipſe deducebat,non eſt permiſ-
ſus intrare.Abſit autē,vt eum credamus alienatū à regno gra
Exod.3. tiæ Dei, quod ſignificabat illa terra promiſſionis, vnde lac &
mel defluere dicebatur.Hoc eſt enim potius teſtamentū æter
num,quod diſpoſuit ad Abraham,non ſecundum carnem pa-
trem noſtrum,ſed ſecūdum fidem.Illi autem,de quorum ini-
quitatibus iſte loquitur Pſalmus, cùm in illam temporalem
Num. 33. terram promiſſionis intraſſent. Non diſperdiderunt gentes,
quas dixit dominus illis. *Et cōmixti ſunt inter gentes,& didicerūt*
opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorū,& factū eſt illis in ſcan-
dalum. Illud quod eas non diſperdiderunt, ſed eis commixti
ſunt, factum eſt illis in ſcandalum, *Et immolauerunt filios ſuos*
& filias ſuas demoniis. Et effuderūt ſanguinem innocentem, ſangui-
nem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſcul-
ptilibus Chanaan. Immolaſſe filios ſuos & filias ſuas dæmoniis
& idolis, non eos illa narrat hiſtoria. Sed neque iſte Pſalmus
mētiri poteſt,neque Prophetæ,qui hoc dicunt multis increpa
tionū ſuarum locis.Habuiſſe verò iſtam conſuetudinem gen-
tes,nec earū literæ tacuerūt.Sed quid eſt quod ſequitur? *Et in-*
terfecta eſt terra in ſanguinibus. Putaremus enim hîc ſcriptoris
errorē eſſe, atq; eū diceremus pro eo quod eſt infecta feciſſe
interfecta,niſi haberemus beneficiū Dei,qui ſcripturas ſuas in
multis linguis eſſe voluit, atq; ita eſſe ſcriptum, Interfecta eſt
terra in ſanguinibus, inſpectis Græcis codicibus videremus.
Quid eſt ergo,Interfecta eſt terra,niſi hoc referatur ad homi
nes,qui habitabāt in terra,tropica locutione, qua ſignificatur
per

per id quod continet id quod cõtinetur, ſicut dicimus malam domum, in qua mali habitant, & bonã in qua boni: Ipſi nanque interficiebãt animas ſuas immolãdo filios ſuos, & effundendo ſanguinẽ paruulorum à cõſenſione illius ſceleris alienorum: vnde dictũ eſt, Effuderunt ſanguinem innocẽtem. Ergo interfecta eſt terra in ſanguinibus. *Et contaminata eſt in operibus eorum.* Cùm ipſi interfecti ſunt in anima & contaminati in operibus ſuis. *Et fornicati ſunt in adinuẽtionibus ſuis.* Has dicit adinuentiones, quas Græci ἐπιτηδεύματα appellãt. Nam hoc verbum eſt in codicibus Græcis & hoc loco & ſuperius, vbi dictum eſt, Irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis, cùm & illic & hîc eas dicat adinuẽtiones, in quibus alios imitati ſunt. Non itaq; ſic dictas arbitremur adinuentiones, quaſi ab ipſis inſtitutas, nullo in aliis præcedente quod imitarentur exemplo. Vnde alij interpretes noſtri, non adinuentiones, ſed ſtudia: alij verò affectiones vel affectationes, alij voluptates dicere maluerũt. Et idem ipſi qui dixerũt adinuentiones, alio loco ſtudia poſuerunt. Hoc eſt quod commemorare volui, ne quæſtionem faceret nomen adinuentionis in ea re, quàm non à ſeipſis excogitauerũt, ſed alios imitati ſunt. *Et iratus eſt furore dominus in populũ ſuum.* Noluerunt quidam interpretes noſtri iram ponere, in eo quod Græcus habet θυμὸς, ſed quidam iram poſuerunt, quidam verò indignationem, quidam animum interpretati ſunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in Deum, ſed de conſuetudine tranſlatum, potentiam vindicandi hoc nomen accepit. *Et abominatus eſt hæreditatem ſuam. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati ſunt ſub manibus eorum.* Quando eos hæreditatẽ Dei vocauit, manifeſtum eſt, quòd non ad perditionem, ſed ad diſciplinam eos abominatus eſt, & tradidit eos in manus inimicorum: denique ſequitur, *Sæpe liberauit eos. Ipſi autem exacerbauerũt eum in conſilio ſuo.* Hoc eſt quòd ſuperius ait, Non ſuſtinuerunt conſilium eius. Perniciosum enim eſt conſilium hominis ipſi homini, quo ea quærit quæ ſua ſunt, non quæ Dei ſunt. In cuius hæreditate quod ipſe nobis eſt, cùm ad fruendum ſe præbere dignabitur, nullas patiemur cum ſanctis ſocietatis anguſtias, dilectione rei noſtrę quaſi priuatæ. Glorioſiſſima quippe illa ciuitas adepta promiſſam hæreditatẽ, in qua nullus morietur, nullus orietur, non habebit ciues qui ſinguli gaudeant ſuis rebus, quia *Philip.2.*

Deus erit omnia in omnibus. Cuius ſocietatẽ quiſquis in hac
1. Cor. 15. peregrinatione fideliter & flagrãter deſiderauit aſſueſcit priuatis præferre cõmunia, non ſua quærendo. ſed quæ Ieſu Christi: Ne ſibi ſapiens, & ſibi conſulens exacerbet Deum conſilio ſuo: ſed ſperans quod non videt, nõ feſtinet de his quæ videntur fieri beatus, atque illud æternũ quod non videtur patienter expectans, eius in promiſſionibus ſequatur conſilium, cuius in tentationibus precatur auxilium. Ita erit & humilis in confeſſionibus ſuis, ne fiat iſtorum ſimilis, de quibus dicitur, *Et humiliati ſunt iniquitatibus ſuis*. Deus tamen plenus miſericordia non neglexit eos. *Et vidit cùm tribularentur, cùm audiret orationem eorum. Et memor fuit teſtamenti ſui, & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ* Pœnituit dictum eſt, quia mutauit quòd eos perditurus videbatur. Et apud Deũ quidem diſpoſita & fixa ſunt omnia: nec aliud facit quaſi cõſilio repentino, quod non ex æternitate ſe facturum eſſe prçſciuit, ſed in creatura temporalibus motibus, quam gubernat mirabiliter, ipſe nõ temporaliter motus, quaſi repentina voluntate facere dicitur, quod ordinatis rerum cauſis conſilij ſui ſecretiſſimi immutabilitate diſpoſuit, qua ſuis quæq; temporibus agnita agit, ita & præſentia facit, & futura iam fecit. Et ad hæc quis idoneus? Audiamus itaq; ſcripturã diuinam humiliter excelſa dicentem, cùm & paruulis nutriẽdis ſumenda porrigit, & maioribus exercendis perſcrutanda proponit. Et vidit cùm tribularentur, cùm audiſſet orationem eorum, & memor fuit teſtamenti ſui, vtique teſtamenti æterni, quod diſpoſuit ad Abraham, nõ veteris quod aboletur, ſed noui quod etiam in veteri abſconditur. Et pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ. Hoc fecit quod diſpoſuerat, ſed contribulatis & orantibus ſe id conceſſurum eſſe præſciuerat, quia & ipſa oratio eorum, cùm adhuc non eſſet, ſed futura eſſet, Deũ proculdubio nõ latebat: *Et dedit eos in miſericordias*. Vt eſſent non
Rom. 9. vaſa iræ, ſed vaſa miſericordiæ. Ideo autẽ puto pluraliter mi-
1. Cor. 7. ſericordias dictas, in quas eos dedit, quia vnuſquiſq; propriũ donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic. Dedit ergo eos in miſericordias. *In conſpectu omnium qui ceperant eos.* Age nunc quiſquis hæc legis, & gratiam Dei, qua in æternam vitam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum redimimur legendo in Apoſtolicis literis, in Propheticis autem ſcrutãdo cognoſcis, & vetus teſtamentum in nouo reuelatum, & in veteri nouum

vela-

velatum vides: recole quem dixerit apoſtolus Paulus princi pem poteſtatis aëris, qui operatur in filiis infidelitatis, & illud vbi ait de quibuſdam, vt reſipiſcant de diaboli laqueis, captiuati ab ipſo ſecundum ipſius voluntatem: & verba domini noſtri Ieſu Chriſti, vbi eum expellens de fidelium cordibus ait, Nunc princeps huius mundi miſſus eſt foras: & ipſius itidem Apoſtoli dicentis, qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij claritatis. Hæc atq; huiuſmodi ratiocinatus intende animum, & in literas veteris teſtamenti, & vide quid cantetur in eo Pſalmo, cuius eſt titulus, quando domus ædificabatur poſt captiuitatem, ibi enim dicitur, Cantate domino canticum nouum: & ne exiſtimes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere, Cantate, inquit, domino omnis terra, cantate dño & benedicite nomen eius, annuntiate, vel potius bene nuntiate, imò vt ipſum verbũ quod in Græco poſitum eſt transferam, euangelizate diem ex die ſalutare eius. Hinc enim Euangelium nuncupatum eſt, in quo annuntiatur dies ex die, dominus Chriſtus, lumen ex lumine, filius ex patre. Hoc enim eſt & ſalutare eius, quia ſalutare Dei Chriſtus eſt, ſicut & ſuperius iam demonſtrauimus. Annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis valde, terribilis eſt ſuper omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia. Iſti ergo inimici cum rege ſuo diabolo captiuum tenebant populum Dei. De qua captiuitate cùm redimimur, & princeps huius mundi mittitur foras, ædificatur domus poſt captiuitatem, cuius lapis angularis eſt Chriſtus: qui duos condidit in ſe vnum nouum hominem faciẽs pacem, quam dies ex die veniens euangelizauit eis qui erant propè, & eis qui erant longè, faciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non ſunt de hoc ouili, vt ſit vnus grex & vnus paſtor. Et ita Deus dedit in miſericordias prædeſtinatos ſuos, quia non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: In conſpectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo inimici diabolus & angeli eius captiuauerant prædeſtinatos in Dei regnũ & gloriam, à redemptore autem noſtro foras miſſi, qui dominari infidelibus ſolebant intrinſecus, fideles oppugnant intrinſecus. Sed oppugnant, non expugnant eos qui apprehendant turrim fortitudinis à facie inimici. Vt autem oppugnent, ſentiunt in nobis eſſe infirmitatis reliquias, propter quas dicimus, Dimitte no-

Ephes. 2. *2. Tim. 2.* *Ioan. 12.* *Coloſſ. 1.* *Pſal. 95.* *Ioan. 12.* *Pſal. 95.* *Ephes. 2.* *Ioan. 10.* *Rom. 6.* *Pſal. 90.*

Matth.6. bis debita noſtra: propter quas dicimus, & ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. His itaq; inimicis eiectis, perfecit dominus Chriſtus ſanitates in corpore, cui caput eſt ipſe ſaluator corporis, vt in eo ipſo corpore ſuo tertia cõſummetur: ſic enim dicit. Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia conſummor, id eſt perficior, occurrentibus omnibus nobis in virũ perfectum in mẽſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Itaq; eiectis dæmoniis à quibus captiui tenebamur, perfecit ſanitates: ideo & hic cùm dixiſſet, Et dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos, tanquam eiectis dæmoniis qui ceperant fit oratio vt perficiat ſanitates. *Saluos nos fac domine Deus noſter, & cõgrega nos de nationibus.* Vel ſicut alij codices habent, De gentibus. *Vt confiteamur nomini ſancto tuo, & gloriemur in laude tua.* Deinde breuiter ſubiecit ipſam laudem, *Benedictus dominus Deus Iſrael, à ſeculo & vſq; in ſeculum.* Quod intelligimus ab æterno vſque in æternũ: quia ſine fine laudabitur ab eis, de quib⁹ dicitur, Beati qui habitãt in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Ipſa eſt tertia cõſummatio corporis Chriſti, eiectis dęmoniis, & perfectis ſanitatibus vſq; ad ipſius corporis immortalitatẽ, regnũ ſempiternũ perfectè laudantium, quia perfectè amantium: perfectè autem amantium, quia facie ad faciem cõtemplantium. Tunc enim perficietur quod in primordio Pſalmi huius oratũ eſt, Memento noſtri domine in beneplacito populi tui, viſita nos in ſalutari tuo, ad videndũ in bonitate electorum tuorum, ad lætãdum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus ſolas congregat oues, quæ perierunt domus Iſrael. ſed etiam eas quæ non ſunt de illo ouili, vt ſit grex vnus, vt dictum eſt, & vnus paſtor. Iudæi verò cùm putant ad ſuum regnum viſibile iſtam pertinere prophetiam, quia ſpe inuiſibilium bonorũ gaudere non norunt, in laqueos illius ruituri ſunt: de quo dominus ait, Ego veni in nomine patris mei: & non ſuſcepiſtis me: alius veniet in nomine ſuo, & hunc ſuſcipietis: de quo & Apoſtolus Paulus ait, Quia reuelabitur homo peccati, filius interitus, qui aduerſatur & ſuperextollitur ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus: & paulò pòſt, Tunc reuelabitur, inquit, ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit illuminatione præſentiæ ſuæ, eum cuius eſt præſentia ſecun-

Margin notes: Luce 13. — Ephes.4. — Pſal.83. — Mat.15. — Ioan.10. — Ioan.5. — 2.Theſ.2.

ſecundum operationẽ ſatanæ in omni virtute & ſignis, & prodigiis mendacij, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo quòd dilectionẽ veritatis non receperunt vt ſalui fierent: & ideo mittet illis Deus operationẽ erroris vt credãt mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Per iſtum refugam, per iſtum qui ſe extollit ſupra omne quod dicitur Deus, & quod colitur, videtur mihi populum Iſraelitarum carnalium putaturum impleri iſtam prophetiam, qua dictũ eſt, Saluos nos fac domine Deus noſter, & cõgrega nos de gentibus, quòd illo duce velut in conſpectu inimicorũ ſuorum viſibilium, qui eos viſibiliter captiuauerant, habituri ſunt inuiſibilem gloriam. Sic credent mendacio, quia dilectionem veritatis non receperunt, vt non bona carnalia, ſed ſpiritalia concupiſcerent. Sic enim à diabolo decepti ſunt, vt occiderent Chriſtum, quando dixerunt, Si *Ioan.* 11.
dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & veniẽt Romani, & tollent noſtrum locum & gentem: quãdo Cayphas vnus ex ipſis cum eſſet pontifex anni illius, dixit eis, Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt moriatur vnus homo pro populo, & non tota gens pereat: hoc autem, ſicut Euangeliſta intellexit, non à ſeipſo dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gẽte: & non tantum pro gente, id eſt, pro ouibus quæ perierant domus Iſrael, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi cõgregaret in vnum. Habebat enim alias oues quæ non erant de illo ouili. *Ioan.* 10.
Iſtas vniuerſas oues, & de Iſraelitis, & de gentibus, diabolus & eius angeli captiuauerunt. Expulſo itaq; ab eis diaboli dominatu in conſpectu malignorum ſpirituum, qui eas captiuauerant, vt ſaluẽtur & perficiantur in æternum, vox earum eſt in prophetia, Saluos fac nos domine Deus noſter, & cõgrega nos de gẽtibus. Non ſicut per Antichriſtum compleri exiſtimant Iudæi, ſed per Chriſtum dominum noſtrum venientem nomine patris ſui, diem ex die ſalutare eius, de quo & hic dictum eſt, Viſita nos in ſalutari tuo. *Et dicet omnis populus.* Iſte populus prædeſtinatorum de circuncisione & præputio, gens *Ioan.* 5.
ſancta, populus in adoptionem, Fiat fiat.

In Pſalmum CVI. Enarratio.

PSalmus iſte miſerationes Dei cõmendat nobis probatas in nobis, & ideo expertis eſt dulcior. Et mirũ ſi potuerit ſuauis eſſe cuilibet, niſi illi qui id quod in

iſto Pſalmo audit, in ſe didicit. Non tamen vni alicui vel duobus, ſed populo Dei conſcriptus eſt, & ad ſe agnoſcendum tanquam in ſpeculo propoſitus, cuius titulus, non nunc tractãdus eſt. Eſt enim, *Hallelu-ia*. Et bis allelu ia, quod nobis cãtare certo tempore ſolenniter moris eſt, ſecũdum Eccleſiæ antiquam traditionem. Neq; enim & hoc ſine ſacramento certis diebus cantamus hallelu ia. Certis quidẽ diebus cãtamus hallelu ia, ſed omni die cogitamus. Sic enim hoc verbo ſignificatur laus

Pſal.33. Dei, & ſi nõ in ore carnis, certe in ore cordis, Semper laus eius in ore meo. Quod autẽ nõ ſemel, ſed bis habet hallelu ia titulus iſte, nõ huius Pſalmi proprium eſt, ſed & alius ſuperior ſic habet, Et quantũ apparet ex eius textu, cantatus eſt ille de populo Iſrael: cãtatur autẽ iſte de vniuerſa Eccleſia Dei diffuſa toto orbe terrarũ. Forte nõ immerito bis habet hallelu ia, propter quod clamamus, Abba pater, cũ aliud nihil ſit abba, quàm pater: nõ tamen fruſtra dixit Apoſtolus. In quo clama-

Rom.8. mus abba pater: niſi quia vnus quidẽ paries veniẽs ad lapidem angularẽ, clamat, abba: alius ex alio latere clamat: pater, in illo vtiq; lapide angulari eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum.

Ephe.ſ.2. Videamus ergo hic quid admoneamur, & vnde gratulemur, & vnde gemamus, & vnde auxiliũ poſtulemus, vnde deſeramur, vnde nobis ſubueniatur, quid ſimus per nos, quid per miſericordiã Dei, quomodo noſtra ſuperbia conteratur, vt illius gratia glorificetur: vnicuiq; hominum quod dicturus ſum ſi fieri

† Aliàs, occurrat poteſt, conferatur † in ſe. Loquor autẽ hominibus qui ambulant in via Dei, & conſtituti ſunt in aliquo profectu ſpiritali. Vnde ſi qui forte propter hoc minus me intelligũt, inueniant vbi ſint, & proficiendo ad intellectũ feſtinent. Non autẽ arbitror deſerturũ Deum conatũ noſtrũ, vt ad omnes perueniat quod loquimur, ſiue expertos, ſiue inexpertos, vt experti approbent, inexperti deſiderent, & omnibus ſuauis ſit diſputatio mea, quæ primũ domino ſuauis erit, ſi veridica erit. Veridica autẽ erit, ſi non mihi à me, ſed ab illo erit. Sic cœpit Pſalmus: *Confitemini domino quoniam ſuauis eſt, quoniã in ſeculum miſericordia eius.* Hoc confitemini, quoniam ſuauis eſt. Si guſtatis, confitemini. Non poteſt autem cõfiteri qui guſtare noluit. Vnde enim dicturus eſt ſuaue eſſe quod neſcit? Vos autẽ ſi guſtaſtis, quàm ſuauis eſt dominus, confitemini domino quoniã ſuauis eſt. Si guſtatis auiditate, cõfeſſione eructate. In ſeculum enim miſericordia eius, id eſt, in æternum. Hic enim ita poſitum eſt

in ſe-

in ſeculum,quia & in nonnullis ſcripturæ locis in ſeculum,id eſt, quod Græcè *εἰς αἰῶνα* dicitur, in æternũ intelligitur.Neque enim miſericordia eius ad tempus eſt,& nõ in æternum, cum ideo ſit ſuper homines hæc eius miſericordia,vt viuat cum angelis in æternum. *Dicant qui redempti ſunt à domino.* Redemptus quidem videtur & populus Iſrael de terra Aegypti, de manu ſeruitutis ex laboribus infructuoſis,ex operibus luteis: Videamus tamen vtrum ipſi ſint qui hæc dicunt, qui ab Aegypto liberati ſint à domino. Non ita eſt.Sed qui ſunt iſti? *Quos redemit de manu inimicorũ.* Adhuc poteſt quiſq; & illos accipere redemptos de manu inimicorum:de manu inimicorũ,hoc eſt,Aegyptiorum: Proprie exprimantur qui ſint propter quos hæc vult Pſalmus iſte cãtari. *De regionibus cõgregauit eos.* Poſſunt eſſe adhuc regiones Aegypti:multæ enim etiam vnius prouinciæ regiones ſunt. Apertè dicat, *Ab oriente & occaſu, ab aquilone & mari.* Iſtos ergo iam redemptos intelligimus in toto orbe terrarum. Populus hic Dei de magna & lata Aegypto liberatus, *Exod.14.* tanquã per mare rubrum ducitur,vt in baptiſmo finiat inimicos, Sacramento enim tanquã rubri maris baptiſmo, ſcilicet Chriſti ſanguine cõſecrato,inſequentibus Aegyptiis peccata deleantur, & te euadente nullus qui te premebat,remanet inimicus. Iſti ergo dicant hæc & audiamus iam fratres,quoniam ducitur iſte populus Dei quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Chriſtum. Non quaſi ſimul contingant hæc quæ cãtantur in omnibus gentibus;ſed in ſingulis quibuſq; credentibus,in populo autem illo aliter.Totus enim populus,tota illa gens ex ſemine Abrahæ ſecũdum carnem, tota multitudo domus Iſrael ſemel educta eſt ex Aegypto,ſemel per rubrum mare ducta, ſemel ad terrã promiſſionis perducta. Simul enim omnes erant in quibus hæc contingebant.Hæc autem omnia in figura contingebant in illis,ſcri *1.Cor.10.* pta ſunt autem ad correctionem noſtram in quos finis ſeculorum obuenit.Nos ergo non ſimul omnes,ſed paulatim ſingulatímq; credentes cõgregamur in vnam quandam ciuitatem, & in vnum populum Dei:ſed in vnoquoq; noſtrum etiã ſingula contingũt.Hæc quæ ſcripta ſunt contingunt in populo. Etenim populus de ſingulis, non ſinguli de populo. Nunquid enim vnus homo ex populis?Sed populus ex ſingulis hominibus cõſtat. Quicquid enim cum loquor agnoueris in te quiſquis expertus es,noli cogitãdo quaſi remanere in te, & putare

quòd in ſolo te contigit, ſed crede iſta contingere, aut in omnibus, aut propè in omnibus qui veniunt ad hunc populum, & de manu inimicorũ precioſo ſanguine redimuntur. Repetiturus eſt enim aſſidue quòd cantauimus modo miſerationes eius. *Cõfiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filijs hominũ.* Iſti verſus quantũ animaduertere potui, quod poteſtis & vos, quater repetiti ſunt: in quo numero quãtum domino adiuuante ſcrutari valuimus, ſignificat nobis quatuor quaſdã tentationes, ex quibus nos liberat cui confitentur ſuæ miſerationes. Fac enim hominẽ primò nihil quærentem, ſecundum vitam veterem ſeductoria ſecuritate viuentem, nihil putantem aliud eſſe poſt hanc vitam quandoq; finiendam, negligentem quendam & ſocordem, obrutũ cor habentem illecebris mundi & mortiferis delectationibus conſopitum: vt excitetur iſte ad quærendam gratiam Dei, vt fiat ſolicitus, & tanquam de ſomno euigilet, nónne manus Dei excitat eũ? Sed tamen à quo ſit excitatus, ignorat. Incipit autẽ eſſe iam Dei & eius ſuauitatem guſtare, cum cognouerit veritatis fidem. Sed antequã cognoſcat, dolet, & delet errorẽ ſuum. Inuenit enim ſe in errore. vult cognoſcere veritatẽ: pulſat vbi poteſt, tentat quod poteſt, vagatur quà poteſt, famẽ etiam patitur ipſius veritatis. Prima ergo tentatio eſt erroris & famis. Vbi in hac tẽtatione fatigatus exclamauerit ad eum, perducitur ad viam fidei, vnde incipiat pergere ad ciuitatẽ quietis. Perducitur ergo ad Chriſtũ,
Ioan. 14. qui dixit, Ego ſum via. Cum ergo ibi fuerit, iam ſciens quod obſeruare debeat nonnunquã multum ſibi tribuendo, & quaſi de ſuis viribus præſumẽdo, incipit confligere velle bella contra vitia, & propter ſuperbiam ſuperari. Inuenit ergo ſe ligatum difficultatibus cupiditatum, & non poſſe viam propter compedes ambulare. Incluſum ſe ſentit difficultate vitiorum, & tanquam muro impoſſibilitatis erecto, portíſq; clauſis, quà euadat vt recte viuat, non inuenit. Iam ſcit quomodo viuere debeat: prius enim in errore erat: & famem veritatis patiebatur. Accepit autem iam cibum veritatis, & poſitus eſt in via: audit, Viue bene, ſecundum quod noſti, antea enim non noueras quemadmodum viueres: modo accepiſti & noſti. Conatur, & non poteſt, ligatum ſe ſentit, exclamat ad dominũ. Secunda ergo tentatio eſt difficultatis in bene operando, ſicut illa prima erroris & famis. Exclamat & in hac ad dominum, liberat dominus de neceſſitatibus: Rumpit vincula difficultatis, conſtituit

ſtituit in operationẽ æquitatis: incipit ei iam facile eſſe quod difficile fuerat, abſtinere à malis, non adulterare, non furtum facere, non homicidium, non ſacrilegium, non aliena concupiſcere, facta eſt facultas quæ fuerat antea difficultas. Potuit hoc dominus ſine difficultate præſtare, ſed ſi hoc ſine difficultate haberemus, largitorem huius boni nō agnoſceremus. Si enim primitus cum vellet poſſet, & non ſentiret aduerſus ſe obnitentes cupiditates, nec vinculis ſuis grauata anima collideretur, ſuis viribus tribueret quod ſe poſſe ſentiret, & non confiterentur domino miſerationes eius. Poſt has duas tentationes, primam erroris atq; inopiæ veritatis, ſecundam difficultatis bene operandi, tertia tentatio excipit hominem: ei loquor qui iam tranſiit has duas. Nam iſtæ duæ fateor multis notæ ſunt: quis enim neſcit ſe ab ignorantia veniſſe ad veritatem, ab errore ad viam, à famè ſapientiæ ad verbũ fidei? Deinde multi luctãtur cum difficultatibus vitiorum ſuorum, & adhuc conſuetudine colligari gemunt, tanquam in clauſura & compedibus. Agnoſcunt & iſtam tentationem, quamuis iam dicant, ſi forte dicunt, Infelix egó homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nam vide arctiſſima vincula, Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis illa faciatis. Proinde qui iam eſt adiutus ſpiritu, vt quẽadmodũ noluit eſſe adulter, ſic non ſit: quomodo noluit eſſe fur ſic nõ ſit, & cætera illa quæ volũt homines vincere, & ſæpe inflexi ſuperãtur, vt exclamẽt ad Deũ, vt de neceſſitatibus eorũ eruat eos & de liberatis cõfiteãtur domino miſerationes eius. Quiſquis ergo talis eſt & vicit illas difficultates, & probabiliter iã cõuerſatur inter homines ſine vlla querela malorum morũ, excipitur tertia tentatione tædij cuiuſdam in moram huius vitæ, ita vt aliquãdo eum, nec legere, nec orare delectet. Tertia tẽtatio priori contraria. Prius enim periclitabatur fame, poſtea faſtidio. Vnde & hoc, niſi de quodam languore animæ eſt? Iam non te illicit adulteriũ, nec tamẽ delectat Dei verbũ. Iã poſt periculum imperitiæ & cõcupiſcentiæ, de quibus duobus te euaſiſſe lætaris, vide ne tædium faſtidiũq; te necet. Nõ eſt & iſta leuis tẽtatio: Agnoſce te in illa, & exclama ad dominũ, vt de neceſſitatibus tuis etiã hic liberet te: & de hac tentatione liberatus cum fueris, confiteantur illi miſerationes eius. Liberatus autẽ ab errore, liberatus à difficultate bene operãdi, liberatꝰ à tædio faſtidióq; verbi Dei, for

Exo.20. *Rom.7.* *Gal.5.* *Exod.20.* *Pſal.124.*

taſſis dignus eris cui populus committatur, conſtituaris in gubernaculis nauis recturus Eccleſiã. Ibi quarta tentatio. Tẽpeſtates maris quatiẽtes Eccleſiã, turbant gubernatorem. Denique tres illas tentationes experiri poteſt omnis pius, fidelis in populo Dei: quarta iſta noſtra eſt. Quanto enim plus honoramur, tãto plus periclitamur. Metuẽdũ eſt ne auertat aliquem veſtrum à veritate, ad periculum erroris. Metuendum eſt, ne vincat vnumquenque cupiditas ſua, & eligat eã ſequi, quàm ex eius difficultatibus exclamare ad dominum. Metuendum eſt, ne vnuſquiſque veſtrũ minus ſapiat verbũ Dei, & faſtidio moriatur. Tẽtatio ergo gubernãdi, tẽtatio periculorũ in regenda Eccleſia nos potiſſimũ tangit. Sed quomodo & vos alieni eritis ſi tota nauis periclitabitur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tẽtatione tanquã noſtra propria, vbi opus eſt vt ab orationibus nõ deſiſtatis, non vos primo naufragetis, ſi minus ſoliciti ſitis, & pro nobis min⁹ oretis. Quid enim fratres? Quia ad eadem gubernacula nõ ſedetis, nõ in eadem naui nauigatis? Poſt has quatuor tẽtationes, quatuor exclamationes, quatuor liberationes, quatuor miſerationũ dominicarũ cõfeſſiones, generaliter in hoc pſalmo cõſequẽter ipſa cõmendatur Eccleſia, vt euidẽtiſſimè noueritis de qua pſalm⁹ ab exordio loquebatur. Cõmendatur autẽ ita vt in nobis omnibus Dei gratia prædicetur, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã, quia ideo ille venit, vt qui nõ vident, videãt: & qui vidẽt, cæci fiant: quia omnis vallis implebitur, & omnis mõs, & collis humiliabitur. Quo cõmendato dicitur aliquid quod etiam de hæreticis intelligatur, quibus tanquã ciuilibus bellis quatitur Eccleſia, & cõcluditur pſalmus quem iam expoſui breuius fortaſſe, quàm putabatis. Nam vſqueadeo me iſtum totum pſalmum aliquantum prolixum expoſuiſſe arbitror, vt iam officium à me non expectetis diſputatoris, ſed pene lectoris, ſi tenetis quæ dixi. Puto enim ſunt ante oculos veſtros cõſtituta: ſed vt melius cõmendentur, breuiter replicentur. Prima tentatio erroris & famis verbi. Secũda difficultatis vincendarum cõcupiſcentiarũ. Tertia tædij atq; faſtidij. Quarta tẽpeſtatis & periculorum in gubernandis eccleſiis. Et in his omnibus exclamationes & liberationes & miſerationũ Dei confeſſiones: ad extremũ ipſius Eccleſiæ fit cõmendatio, quæ & ſalua facta eſt per gratiã Dei noſtri non per meritum ſuum. Et cõmemoratur inimicorum afflictio propter ſuperbiam, quibus extinctis, erecta eſt Eccleſia.

Iacob 4. *Ioan*.9. *Eſaia* 40.

ſia. Et propter inſidias quaſdam diminutionis ab hæreticis, & detrimentorũ quodãmodo domeſticorum, & ex his circa Eccleſiam diuina beneficia, & Pſalmi cõcluſio: legamus iam magis quàm diſſeramus. *Dicant qui redẽpti ſunt à domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus cõgregauit eos. Ab oriente & occaſu, ab aquilone & mari.* Chriſtiani ergo ipſi dicãt, de toto orbe cõuocati. *Errauerũt in ſolitudine in ſiccitate, viã ciuitatis habitationis nõ inuenerũt.* Errorẽ miſerabilẽ audiuimus: qd de inopia? *Eſuriẽtes & ſitientes erant, anima eorum in ipſis defecit.* Sed quare defecit? Cui bono? Nõ enim crudelis eſt Deus, ſed ſe cõmendat quod expedit nobis, vt nobis deficiẽtibus rogetur, & vt ſubueniẽs ametur. Et ideo poſt hunc errorẽ & famẽ & ſitim. *Exclamauerunt ad dominum cùm tribularentur, & de neceßitatibus eorum eripuit eos.* Et quid illis præſtitit, quia errabant? *Et deduxit eos in viam rectam.* Viam ciuitatis habitationis nõ inueniebant, fame & ſiti æſtuabant & deficiebãt: Et deduxit eos in viam rectam. *Vt irent in ciuitatem habitationis.* Quomodo ſubuenerit fame & ſiti nondũ dixit, ſed & hoc expectate. *Confiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.* Dicite experti inexpertis iam in via poſiti, iã ad ciuitatem inueniendam directi, iam deniq; & fame & ſiti liberati. *Quoniam ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem impleuit bonis.* Viue ergo bene, iam in via poſitus es, iam audiſti quid agere debeas, quid ſperare: Quid aliud excipit, quoniam conaris & ſuperaris. *Sedentes in tenebris & vmbra mortis, cõpeditos in mẽdicitate & ferro.* Vnde hoc, niſi qa tibi tribuebas, quia gratiã Dei non agnoſcebas, quia cõſilium Dei circa te reprobabas? Nam vide quid adiungat, *Quoniam inamaricauerunt eloquium domini.* Per ſuperbiam iuſtitiam domini neſciẽtes, & ſuam volẽtes cõſtituere. *Et conſilium altiſſimi exacerbauerunt. Et humiliatũ eſt in laboribus cor eorũ.* Et nunc pugna contra cõcupiſcentiam, Deo deſiſtente ab adiutorio laborare potes, vincere non potes: Et cum fueris preſſus conſuetudine tua praua, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde humiliato diſcas clamare, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Rom. 7.* Humiliatum eſt ergo in laboribus cor eorum. *Infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret eos.* Quid ergo reſtat, niſi quare factum eſt? Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. *Galat. 3.* Lex autẽ ſubintrauit vt abũdaret delictum.

Accepiſti verbũ, accepiſti præceptum, nec deſinis facere quod
Rom. 5. male faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per præuaricationem ſuperbiæ. Si te ignorabas, vel diſce te, humiliatus clamabis, à neceſſitate liberaberis, liberatus miſerationes domini cõfiteberis. *Et exclamauerunt ad dominũ cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum ſaluos fecit eos.* Liberati ſunt de ſecunda tentatione, reſtat tædij atq; faſtidij. Sed primo quid iſtis præſtitit liberatis videte. *Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Cõfiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filijs hominũ.* Quare? Quas difficultates vicit? *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos cõfregit. Suſcepit eos de via iniquitatis eorũ, propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.* Quia ſibi tri-
Rom. 10. buebãt nõ Deo. Quia ſuam iuſtitiã cõſtituebãt, ignorãtes Dei iuſtitiã, humiliati ſunt: Inuenerũt ſe nõ poſſe ſine eius adiutorio, qui de ſuis ſolis viribus præſumebant. Sed quod aliud gen⁹ reſtat? *Omnẽ eſcã abominata eſt anima eorũ.* Iã faſtidium patiuntur, faſtidio languẽt, faſtidio periclitãtur: niſi forte putas occidi eos fame potuiſſe, & non poſſe faſtidio. Vide quid ſequatur, cum dixiſſet, Omnẽ eſcã abominata eſt anima eorũ, ne quaſi eos putares de ſatietate ſecuros, non magis videres de faſtidio morituros. *Et appropĩquauerũt*, inquit, *vſq; ad portas mortis.* Quid ergo reſtat? Vt & quod te delectat verbũ Dei, nõ tibi tribuas, neque hinc aliqua infleris arrogãtia, & auidus cibi in eos qui faſtidio periclitãtur ſuperbè inſilias. Intellige etiã præſtitum
1. Cor. 14. tibi eſſe hoc, nõ à te tibi eſſe. Quid enim habes quod nõ accepiſti? Hoc ergo intelligẽs, & hoc vitio atq; lãguore periclitãs, fac quod ſequitur, *Et exclamauerunt ad dominũ cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorũ liberauit eos.* Et quia langor erat non delectari, *Miſit verbũ ſuum & ſanauit eos.* Vide quid mali habeat faſtidium, vide vnde liberat ille ad quem clamat faſtidiens, Miſi verbum ſuum, & ſanauit eos. *Et eripuit eos.* Vnde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, ſed *De corruptela eorum.* Quædam corruptela mentis eſt, faſtidire quod dulce eſt. Ergo & de hoc beneficio ſicut de cæteris ſuperioribus, *Confiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filijs hominũ. Et ſacrificent ſacrificium laudis.* Iam enim vt laudetur, ſuauis eſt dominus. *Et nuntient opera eius in exultatione.* Non cum tædio, nõ cum mœrore, non cum anxietate, non cum faſtidio, ſed cum exultatione. Quarta illa reſtat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in naui ſumus. Alij operantur, alij portantur,

tantur, ſimul tamen omnes & in tempeſtate periclitantur, & in portu ſaluantur. Poſt hæc enim omnia ſequitur, *Qui deſcendunt mare in nauibus, facie͂tes operation͂e in aquis multis*. Id eſt, in populis multis. Aquas enim ſæpe pro populis poni teſtis eſt Apocalypſis Ioãnis, vbi interrogans Ioãnes quid ille aquæ eſſent: reſponſum eſt ei populi ſunt. Qui ergo faciunt operationẽ in aquis multis, *Ipſi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo*. Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerunque venti erumpunt, tempeſtates ſeditionum & diſſenſionum nauẽ perturbãt. Et quid agitur in his? Volens Deus vt ad eum clamarent, & hi qui gubernant, & hi q portãtur, *Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ*. Quid eſt ſtetit? Perm ãſit, perdurauit. Adhuc turbat, diu iactat, ſæuit, & nõ tranſit: Dixit enim & ſtetit ſpiritus procellæ. Et quid egit ille ſpiritus procellæ? *Et exaltati ſunt fluctus eius. Aſcendunt vſque ad cælos*, audendo, *Deſcendunt vſque ad abyſſos*, timendo. Aſcendunt vſque in cælos, deſcendunt vſque in abyſſos: foris pugnæ, intus timores. *Anima eorum in malis tabeſcebat: Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius*. Qui ſedent ad gubernacula, & qui fideliter nauim amant, ſentiunt quod dico. Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius. Certe quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, ſapientes apparent. Heu prohdolor à tempeſtate. *Et omnis*, inquit, *ſapie͂tia eorum abſorpta eſt*. Aliquando deficiunt omnia humana conſilia: Quacunque ſe quiſque conuerterit, fluctus fremunt, tempeſtas ſæuit, brachia deficiunt: Quò prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quò nauis impulſa dimittatur, à quibus ſaxis ne pereat refrenetur, omnino à rectoribus non videtur. Et quid reſtat, niſi quod ſequitur? *Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellæ, & ſtetit in auram*. Non ſtetit in tempeſtatem, ſed in auram. *Et ſiluerunt fluctus eius*. Audite de hac re vocem cuiuſdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de preſſura noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quia ſupra vires grauati ſumus, & ſupra modum. Video omnem ſapientiam eius abſorptam, ita vt tæderet nos, inquit, etiam viuere. Et quid ille? Ita deficientes deſereret? Aut non propterea illi defecerunt, vt ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid ſequitur? Sed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus, vt non fidentes in nobis ſimus, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos. Et imperauit procellæ, & ſtetit in

Apoc. 17.

2. Cor. 10.

auram. Iam illi de ſe apud ſe reſponſum mortis habuerant, quorum omnis ſapientia abſorpta erat. *Et ſiluerunt fluctus eius.* Et iocundati ſunt quia ſiluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. *Confiteantur domino miſerationes eius.* Vbique omnino vbique confiteantur Domino, non merita noſtra, non vires noſtræ, non ſapientia noſtra, ſed miſerationes eius. Ille ametur in omni noſtra liberatione, qui eſt † inuocatus in omni noſtra tribulatione. Confiteantur domino miſerationes eius. *Et mirabilia eius filijs hominum.* Et videte vnde dicat, vnde omnia iſta prælocutus ſit, vnde omnia hæc ennumerauerit, vbi agantur hæc. *Et exaltent eum in eccleſia populi, & in cathedra ſeniorum laudent eum.* Et exaltent eum, hoc eſt laudent eum: & laudent eum, hoc eſt, exaltent eum. Exaltent, laudent populi, & ſeniores, & negotiatores, & gubernatores. Quid enim fecit in hac Eccleſia? Quid conſtituit? Vnde illam eruit? Quid ei præſtitit? Quemadmodũ ſuperbis reſtitit, humilibus gratiam dedit, ſuperbis, ſcilicet, primo populo Iudæorum arroganti & extollenti ſe de genere Abrahæ, & quod illi genti ſint credita eloquia Dei: Non enim eis hæc valebant ad ſanitatem, ſed ad exaltationem cordis, & ad tumorem potius quàm ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus ſuperbis reſiſtens, humilibus autem dans gratiam. Ramos naturales propter ſuperbiam amputans, oleaſtrũ propter humilitatem inſerens? Quid fecit Deus? Audite hæc duo, Deus primo quomodo ſuperbis reſiſtat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. *Poſuit flumina in deſertum.* Currebant ibi aquæ, currebant prophetæ. Quære modo apud Iudæos prophetam, non inuenies. Poſuit enim flumina in deſertum. *Et exitus aquarum in ſitim.* Poſuit flumina in deſertum. Dicant, iam non eſt propheta, & nos non cognoſcet amplius. Adhuc poſuit flumina in deſertũ, & exitus aquarum in ſitim. *Terram fructiferam in ſalinas.* Quæris ibi fidem Chriſti, non inuenis: quæris Prophetam non inuenis: quæris ſacerdotem, non inuenis: quæris ſacrificium, non inuenis: quæris templum, non inuenis. Quare hoc? Quia poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarũ in ſitim, terram fructiferam in ſalinas. Vnde? Quo merito? *A malitia inhabitantium in ea.* Ecce quomodo ſuperbis reſiſtit. Audi quomodo humilibus det gratiam. *Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua in exitus aquarum: Et habitare fecit illic eſurientes.* Quomodo illi dictum eſt, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech?

Margin notes: † Al. deeſt inuocatus. — *Iacobi* 4. — *Rom.* 3. — *Rom.* 11. — *Pſal.* 73.

ſedech? Quæris enim ſacerdotem & ſacrificium apud Iudæos, *Pſal.*109
non habes nec inuenis ſecundum ordinem Aaron, quia poſuit *Heb* 8.
flumina in deſertum. Quæris ſecundum ordinem Melchiſe- *Pſal.*112.
dech: apud illos non inuenis, ſed per totum orbem celebratur
in Eccleſia. A ſolis ortu vſque ad occaſum laudatur nomē do-
mini. Et dicit Deus illis quorum flumina poſuit in deſertum,
Non eſt mihi voluntas in vobis dicit dominus, nec accipiam *Malac.*1.
ſacrificiū de manibus veſtris: Quoniam ab ortu ſolis vſque ad
occaſum, ſacrificium mundum offertur nomini meo. Vbi erāt
omnia immunda ſacrificia, quando deſertum erant, quando
ſqualebant, quādo ſalinæ erant omnes gētes, ibi nunc fontes,
ibi nunc flumina, ibi nunc ſtagna aquarū, & exitus aquarum.
Ergo ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dedit gratiā, & habi- *Iacob.*24
tare fecit illic eſurientes, quia edent pauperes & ſaturabūtur. *Pſal.*21.
Et conſtituerunt ciuitatem habitationis. Interim habitationis in
ſpe, quoniā qui me audit, inquit, habitabit in ſpe. Et conſtitue-
runt ciuitatem habitationis. *Et ſeminauerunt agros & plantaue-
runt vineas, & fecerunt fructū frumenti.* Ad quem fructum gaudet
operarius ille qui dicit, Non quia quæro datum, ſed requiro *Philip.*4.
fructum. *Et benedixit eos & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eo-
rum non ſunt diminuta.* Hoc ſtat, Firmum fundamentum Dei
ſtat, quia nouit dominus qui ſunt eius. Iumenta enim & peco- 2.*Tim.*2.
ra dicuntur in Eccleſia ſimpliciter ambulantia, ſed vtilia, non
multū docta, ſed fide plena. Ergo & ſpiritales & carnales be-
nedixit eos, & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eorum non
ſunt diminuta. *Et pauci facti ſunt, & vexati ſunt.* Vnde hoc? De
tranſuerſo? Imò de interno. Vt enim pauci fierent ex nobis
exierunt, ſed non erant ex nobis. Ideo autem tanquam de his
dicit, de quibus antea loquebatur, vt cum intellectu diſcernan
tur, quia tanquam de hiſdem loquitur propter communia ſa-
cramenta. Ad populum enim Dei pertinent, etſi non per virtu
tē, certè per ſpeciē pietatis: de illis enim audiuimus per Apo-
ſtolum, In nouiſſimis temporibus inſtabunt tempora ſæua: e- 2.*Tim.*3.
runt enim homines ſeipſos amantes. Primum malum ſeipſos
amantes, vtique ſibi placentes. Vtinam ſibi diſplicerēt, & Deo
placerent, vtinam in difficultatibus exclamarent, & à neceſſi-
tatibus liberarentur. Sed multum de ſe præſumentes, pauci
facti ſunt. Manifeſtum eſt fratres, omnes qui ſe diuidunt ab
vnitate, pauci fiunt. Multi enim ſunt, ſed in vnitate dum non
ſunt, ſeparantur ab vnitate. Cum enim cœperit ad eos nō per-

tinere multitudo vnitatis, in hęreſi & in ſchiſmate pauci ſunt. Et pauci facti ſunt & vexati ſunt. *A tribulatione malorum & dolore. Effuſus eſt contemptus ſuper principes.* Reprobati enim ſunt ab Eccleſia Dei: & magis, quia principes eſſe voluerunt, ideo contempti ſunt, & facti ſunt ſal infatuatum proiectum foras, ideo conculcatur ab hominibus, effuſus eſt contemptus ſuper principes. *Et ſeduxit eos in inuio & non in via.* Illi ſuperius in via, illi ad ciuitatem directi. Denique illi deducti, non ſeducti, iſti autem in inuio ſeducti. Quid eſt, ſeduxit eos? Tradidit illos Deus in concupiſcētias cordis eorum. Hoc eſt enim ſeduxit eos, donauit illos ſibi. Nam ſi propriè quæras, ipſi ſe ſeducunt. Qui enim putat ſe eſſe aliquid cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Quid eſt ergo ſeduxit eos? Dimiſit eos in inuio & nō in via. Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, & totum relinquunt? Quomodo in via? Quæ eſt ergo via, aut vbi agnoſcitur via? Deus, inquit, miſereatur noſtri & benedicat nos, illuminet vultū ſuum ſuper nos, vt agnoſcamus in terra viā tuam. In qua terra? In omnibus gentibus ſalutare tuum. Vtique tales vt minuantur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis omnes exierunt, ſicut paulòante commemoraui dictū de illis, Ex nobis exierunt, ſed non fuerūt ex nobis: ſi enim ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum. Sed ſi fortè noſtri ſunt in occulta præſciētia Dei, neceſſe eſt vt redeant. Quàm multi nō noſtri adhuc quaſi intus, & quàm multi noſtri adhuc quaſi foris? Nouit dominus qui ſunt eius: & illi nō noſtri qui intus ſunt, quādo occaſiones inuenerint exeunt: & illi noſtri qui foris ſunt quando occaſiones inuenerint, redeunt. Illud ergo accipite quod nouit dominus, ſecundum hoc ſeduxit eos in inuio & non in via. Et quid de illis fecit? Quod dicere cœperam, quod attentè audiatis. Potuit illos pati intus ſemper, ſed nos de illis non proficeremus. Cum autem ſeparati ſunt, & per quæſtiones malignas inquietant nos, propoſitum eſt nobis ex illis. & inquiſitionis ſtudiū, & timoris exemplum. Vnuſquiſque tremit cum alterum videt exiſſe, tanquam ex illius exitu dicatur illi, Quapropter qui ſe putat ſtare, videat, ne cadat. Proſunt ergo quia exeūt: nam ſi intus eſſent, & tam mali eſſent, nihil de illis prodeſſet. Quid de illis dictū eſt in quodam Pſalmo? Congregatio taurorum, id eſt, ceruicatorum & ſuperborum, congregatio taurorum inter vaccas populorum. Vaccas dicit ſeductiles animas, quæ facilè conſentiunt

Matth. 5. *Rom. 1.* *Galat. 6.* *Pſal. 66.* *1. Ioan. 2.* *2. Tim. 2.* *1. Cor. 10.* *Pſal. 67.*

tiunt ſeductoribus tauris. Sed quare hoc? Vt excludantur hi qui probati ſunt argento. Quid eſt vt excludantur? Vt appareant, & emineant illi, qui ſunt probati in eloquio Dei. Cum enim reſpōdeatur hæreticis ex neceſſitate, ædificantur catholici ex vtilitate: hanc ſententiā planè Paulus expreſſit. Oportet enim, inquit, hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant in vobis. Oportet & tauros ſeducentes eſſe, vt qui probati ſunt argento manifeſti ſint, hoc eſt excludantur. Quid eſt argento probati? Eloquia domini eloquia caſta, argētum igne examinatum, probatum terræ, purgatū ſeptuplum. Quicunque ſunt probati in hoc argento, id eſt, in eloquio domini, non poſſunt exercere hoc argētum, niſi quæſtionibus inquietati hæreticorum. Et hic attendite, quia non prætermiſſum eſt, Ecce effuſus eſt contemptus ſuper principes, ſuper illos tauros. Quare cōtempti ſunt? Aliud annuntiantes. Qui ſunt contempti? Anathematizati. Quiſquis enim vobis annūtiauerit præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Quid tam contemptum quàm ſal infatuatum, quod foras proiectum conculcatur? Et videte ſi non principes ſunt, ipſum Paulum audite, Licet ſi nos aut angelus de cælo euangelizauerit vobis præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit. Principes ſunt, docti ſunt, magni ſunt, lapides precioſi ſunt. Quid adhuc dicturus es? Nunquid angeli ſunt? Et tamen ſi angelus de cælo vobis annuntiauerit præter quàm quod accepiſtis, anathema ſit, quia & ipſe diabolus angelus de cælo lapſus eſt. Effuſus eſt ergo contemptus ſuper principes eorum. *Et adiuuit pauperem à mendicitate.* Quid eſt ergo hoc fratres, contempti ſunt principes, & adiutus eſt pauper? Abiecti ſunt ſuperbi, & inſtructus eſt humilis: hoc fecit, & hoc faciendo adiuuit pauperem à mendicitate, Mendicus eſt ille, nihil ſibi tribuens, totum de miſericordia Dei expectans, ante ianuam dominicam quotidie clamat, pulſans vt aperiatur ei, nudus & tremens vt veſtiatur, oculos in terram deiiciens, & pectus tundens. Iſtum mendicum, hunc pauperem, hunc humilem adiuuit Deus: Plurimum etiam de ipſa ſeparatione hæreticorum, quia pauci facti ſunt, & vexati ſunt, & ſeducti ſunt in inuio, & non in via. Denique quid poſtea ex illis? Diminuti ſunt, ſeducti, pauci facti ſunt, vexati ſunt. In adiutorio pauperi quid fecit? *Et poſuit ſicut oues familias.* Quaſi vnum pauperem & vnum mendicum intelligebas, de quo dixit, & adiuuit pauperem à mendicitate. Pauper iſte multæ

1.Cor.11.
Pſal.67.
Pſal.11.
Galat.1.
Matth.5.
Galat.1.
Lucæ 18.

familiæ ſunt, pauper iſte multæ plebes ſunt, multæ eccleſiæ, vna Eccleſia, vna plebs, vna familia, vna ouis eſt. Et poſuit ſicut oues familias. Magna myſteria iſta, magna ſacramenta, quàm profunda, plena myſteriorum quàm dulciter inuenta, quia diu latentia. *Ergo videbunt recti & iocundabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Iniquitas illa garriens contra vnitatem, & cogēs manifeſtari veritatem, victa oppilabit os ſuum. *Quis ſapiens & cuſtodiet hæc? & intelliget miſerationes domini.* Videte quo fine clauſit. Quis ſapiēs & cuſtodiet hæc? Et quid cuſtoditurus eſt? Sapiēs, id eſt, ſi pauper ſit cuſtodit, ſi nō ſit diues, id eſt, non ſit ſuperbus, ſi non ſit inflatus, cuſtodit hæc. Quare enim cuſtodit hæc? Quia intelliget miſerationes domini: non merita ſua, nō vires ſuas, non potentiā ſuam, ſed miſerationes domini, Qui errantē & egenum in viam deduxit & pauit, qui pugnantem aduerſus difficultatem peccatorū, & colligatum vinculis cōſuetudinis ſoluit & liberauit: qui faſtidientem verbum Dei, & tædio quodam penè morientem miſſa medicina verbi ſui recreauit: qui periclitantem inter naufraga & procelloſa maris huius diſcrimina, mari placato ad portum perduxit. Qui eum denique cōſtituit in eo populo vbi humilibus dat gratiam, non in illo vbi ſuperbis reſiſtit, & fecit eū ſuum, vt intus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur. Hoc vident recti & iocundantur. Omnis ergo iniquitas oppilabit os ſuum, & qui eſt ſapiens cuſtodiet hæc. Vnde cuſtodiet? Per humilitatem, intelligendo miſerationes domini, quia vbique dictum eſt, Confiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Iacobi 4.

In Pſalmum CVII. Enarratio.

Excuſatio de omiſſione expoſitionis huius Pſalmi.

PSalmum centeſimumſeptimum exponendū non putaui, quoniā iam expoſui eum in Pſalmo quinquageſimoſexto, & in Pſalmo quinquageſimonono, ex quorū poſtremis partibus iſte conſtat. Nā poſtrema pars quinquageſimiſexti, prima eſt huius, vſque ad eum verſum vbi dicitur, *Et ſuper omnem terram gloria tua.* Hinc autem vſque in finem, poſtrema pars eſt quinquageſiminoni, ſicut poſtrema pars centeſimi triceſimi quarti, eadē eſt quæ centeſimi tertiidecimi, ab eo verſu vbi dicitur, Simulacra gentium argentum & aurum: ſicut tertiuſdecimus, & quinquageſimuſſecundus mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia à prin-

principiis vſque in fines. Quæcunque igitur in hoc Pſalmo centeſimoſeptimo aliquantulum aliter poſita ſunt, quàm in illis duobus, ex quorum partibus conſtat, non habent intellectum difficilem: ſicut in quinquageſimoſexto dicitur, Cantabo & pſallam, exurge gloria mea: in iſto autem, *Cantabo & pſallam in gloria mea.* Ad hoc enim dictum eſt illic, Exurge, vt in illa cantaretur & pſalleretur: item ibi, Quoniam magnificata eſt vſque ad cælos miſericordia tua: vel ſicut alij interpretati ſunt, Eleuata eſt: hic autem, *Quoniã magna eſt ſuper cælos miſericordia tua.* Ideo enim magnificata eſt vſq; ad cælos, vt magna ſit in cælis: hoc enim voluit dicere, ſuper cælos. Item in quinquageſimonono, Lætabor & diuidam ſicimam: hic autem, *Exultabo & diuidã ſicimam.* Vbi oſtenditur quod de diuidenda ſicima ſignificatum eſt poſt domini reſurrectionem & exaltationem prædictum futurum & illam lætitiam ad hanc exaltationem pertinere, vt ideo lætetur, quia exaltatur: vnde alibi dicit, Conuertiſti luctum meum in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccũ meũ, & accinxiſti me lætitia: item ibi, Et Effrem fortitudo capitis mei: hic autem, *Effrem ſuſceptio capitis mei.* Suſcipiẽdo enim fit fortitudo, id eſt, ſuſcipiendo fortes facit fructificans in nobis: interpretatur enim Efraim fructificatio. Suſceptio autem ad vtrunque referri poteſt, ſiue cum ſuſcipimus Chriſtũ, ſiue cum ipſe nos ſuſcipit qui eſt caput Eccleſiæ. Et quod ibi ait, Tribulantes nos: hic autem, *Inimicos noſtros.* Vtique iidem ipſi ſunt. Admonemur ſanè iſto Pſalmo eos titulos qui tanquam de hiſtoria poſiti ſunt rectiſſimè fieri, vt ſecundum propheriã intelligamus, ſecundum quod videmus pſalmos eſſe conſcriptos, Quid enim tam diuerſum ſecũdum hiſtoriã, quàm id quod eſt in titulo quinquageſimiſexti Pſalmi, In finem ne corrumpas ipſi Dauid, in tituli inſcriptionem cum fugeret à facie Saul in ſpeluncam: & in titulo quinquageſiminoni, in finem his qui immutabuntur in tituli inſcriptionem ipſi Dauid in doctrina, cũ ſuccendit Meſopotamiam, Syriam, & Syriã-Sobal, & conuertit Ioab, & percuſſit in valle ſalinarũ duodecim millia, nam præter id quod poſitum eſt: In tituli inſcriptionem, & ipſi Dauid, & in finem: cætera ita diuerſa ſunt, vt ille habeat humilitatem Dauid, iſte fortitudinem: ille fugam, iſte victorias. Et tamen ex iſtorum duorum poſterioribus partibus, quorum tam diuerſi ſunt tituli, pſalmus iſte cõponitur. Vbi ſignificatur ad vnum aliquid concur-

Pſal.56.

Pſal.29.

rere vtrũque, nõ ſuperficie hiſtoriæ, ſed altitudine prophetiæ, copulatíſq; vtriuſq; finibus in hoc vno: cuius eſt titulus, *Canticum Pſalmi ipſi Dauid*. Neutro illi titulo ſimilis, præter quod etiam hic poſitum eſt, Ipſi Dauid. Quoniam multis partibus
Hebr. 1. & multis modis, ſicut ad Hebræos epiſtola loquitur, olim Deus locutus eſt patribus per prophetas: In eo tamen locutus
1. *Cor* 12. eſt, quem miſit poſtea, vt complerẽtur eloquia prophetarum. Quotquot enim promiſſiones Dei, in illo ſunt.†

†aliâs, in illo etiã.

In Pſalmum CVIII. Enarratio.

Act. 1. PSalmum iſtum de Chriſto habere prophetiam quiſquis Actus apoſtolorum fideliter legit agnoſcit, vbi de Chriſti traditore Iuda prophetatum eſt quod hic ſcriptum eſt, Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter: quando Matthias in locum Iudæ ordinatus numero apoſtolorum duodecimus adiunctus eſſe euidenter apparet. Sed ſi de illo vno homine omnia quæ hic in malo dicta ſunt intelligere conemur, expoſitionis ratio non omnimodo aut vix valebit occurrere. Si autem de tali genere hominum malorum, id eſt, inimicorum Chriſti, ingratorúmque Iudæorum, omnia mihi videntur poſſe clarius aperiri. Sicut enim quædam dicuntur, quæ ad Apoſtolum Petrum propriè pertinere videantur: nec tamen habent illuſtrem intellectum niſi cùm referuntur ad Eccleſiam, cuius ille agnoſcitur in figura geſtaſſe perſonam, propter primatum quem in diſcipu-
Matt. 16. lis habuit, ſicuti eſt, Tibi dabo claues regni cælorum, & ſi qua huiuſmodi: ita Iudas perſonam quodammodo ſuſtinet inimicorum Chriſti Iudæorum, qui & tunc oderant Chriſtum, & nunc per ſucceſſionem perſeuerante genere ipſius impietatis oderunt. De quibus hominibus & de quo populo poſſunt non inconuenienter intelligi, non ſolùm ea quæ apertius de ipſis in hoc Pſalmo legimus, verumetiam illa quæ propriè de ipſo Iuda dicuntur expreſſius, ſicut eſt quod commemoraui, Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Quod apparebit adiuuante domino, cùm ad eos verſus tractandũ ordine venerimus. Incipit ergo iſte Pſalmus, *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt*. Vnde apparet & falſam eſſe vituperationem, quam nõ tacet peccator & doloſus, & veram eſſe laudem quam non tacet Deus. Deus
Rom. 3. enim verax, omnis autem homo mendax: quia non eſt homo verax, niſi in quo loquitur Deus. Laus autem maxima eſt vnigeniti

geniti filij Dei,quia hoc ipſum quod eſt,vnigenitus Dei filius prædicatur.Hoc autem non apparebat,ſed apparente infirmitate eius latebat, cùm os peccatoris & os doloſi ſuper eum apertum eſt:& ideo illud apertum eſt, quia operta virtus huius fuit. Ideo autem dicit,Apertum eſt os doloſi, quia odium quod dolo tegebatur erupit in vocem. Hoc etiam in conſequentibus verſibus planius dicitur, *Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa.* Tunc vtique quando eum tanquam magiſtrum bonum captioſa adulatione laudabant:vnde alibi dicitur, Et qui laudabant me,aduerſum me iurabant:deinde quia eruperunt clamantes,Crucifige crucifige,ſecutus adiunxit, *Et ſermonibus odij circundederunt me.* Illi qui lingua doloſa,quia non odij,ſed dilectionis verba locuti ſunt, ideo aduerſum me, quia hoc inſidiando faciebant,poſtea ſermonibus non falſæ & doloſæ dilectionis,ſed aperti odij circundederunt me, *Et expugnauerunt me gratis.* Sicut autem pij gratis amant Chriſtum, ſic impij gratis oderunt, quia ſicut veritas nullo extra eam propoſito commodo, ſed propter ſeipſam expetitur ab optimis, ita iniquitas à peſſimis. Vnde apud autores ſecularium literarum dictum eſt de quodam peſſimo, Gratuito potius malus atque crudelis erat. *Pro eo,* inquit, *vt diligerent me, detrahebant mihi.* Sex ſunt in iſto genere differentiæ,quæ commemoratæ animaduerti facillimè poſſunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis: reddere bona pro bonis, reddere mala pro malis: non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis. Horum duo prima, bonorum ſunt, & eorum duorum prius melius:poſtrema duo malorum,& eorum poſterius deterius: duo media quodammodo mediocria, ſed eorum prius propinquum bonis, poſterius propinquum malis: hæc in ſcripturis ſanctis oportet attendere. Reddidit bona pro malis ipſe dominus, qui iuſtificat impium: & pendens in cruce dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Cuius veſtigia ſecutus ſanctus Stephanus, fixo genu orauit pro lapidantibus dicens, Domine ne ſtatuas illis hoc delictum. Ad quam rem præceptum pertinet, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos perſequuntur. Mala pro malis non eſſe reddenda, Paulus Apoſtolus dicit, Nulli malum pro malo reddentes: Et Apoſtolus Petrus, Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: vnde & in Pſalmis legitur, Si

*Pſal.*101. *Ioan.*19. 23. *quæſt.* 3. *ca. Sex differentiæ.* *Rom.*4. *Luca* 23. *Act.*7. *Matth.*5. *Rom.*12. 1. *Pet.*3. *Pſal.*7.

reddidi retribuentibus mihi mala. Duorum poſtremorum illud mitius ad nouẽ leproſos pertinet, qui cùm mundati eſſent à domino, gratias domino non egerunt. Illud verò vltimum quo nihil eſt peius, ad hos pertinet, de quibus in iſto Pſalmo legitur, Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Dilectionem quippe debebant tantis domini beneficiis: quam non ſolùm minime reddebãt, verumetiam pro illo bono irrogabant malum. Duo vero media quę diximus hominum quodammodo eſſe mediorum, ita ſe habent, vt eorum prius quod eſt reddere bona pro bonis habeant & boni & mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo dominus hoc non reprehẽdit, ſed non vult in eo ſolo diſcipulos ſuos permanere quos vult ad maiora prouehere, quibus dicit, Si dilexeritis eos qui vos diligunt, id eſt, ſi reddideritis bona pro bonis, quam mercedem habebitis, id eſt quid magnum facietis? Nónne & publicani hæc faciunt? Vult autem illos & hoc facere, & longo amplius, id eſt, vt non ſolùm amicos, verumetiam inimicos diligant. Poſterius autem quod eſt reddere mala pro malis, habet & mali vel mediocriter mali, vel mediocriter boni vſqueadeo vt lex eis dederit vlciſcendi modum oculum pro oculo, dentẽ pro dente, quæ ſi dici poteſt, iniuſtorum iuſtitia eſt: non quia iniquum eſt vt recipiat vnuſquiſq; quod fecerit, alioqui lex nequaquam id conſtitueret, ſed quia vlciſcendi libido vitioſa eſt, magíſque ad iudicẽ pertinet inter malos hoc diſcernere, quàm bonum hominum ſibi expetere. Quapropter impij ex illa benignitatis ſummitate delapſi, vbi redduntur bona pro malis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt retribuendo mala pro bonis? Quanto præcipitio tot gradus interpoſitos tranſierunt? Nec parum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo vt diligerent me, interficiebant me, ſed detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes Dei filium, & dicẽtes, quòd in principe dæmoniorum eiicit dæmonia: &, Dæmonium habet & inſanit, quid eum auditis? & cætera talia. Qua detractione ab illo auertebant eos, quorum conuerſionem ille quærebat. Et ideo potius hoc dixit, vt oſtenderet magis eos nocere qui Chriſto detrahũt, & per hoc animas interficiunt, quàm qui eius mortalem carnem mox præfertim reſurrecturam ſæuiendo peremerunt: ſed cũ dixiſſet, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: Quid ait? *Ego autem orabam.* Non quidem dixit quid orabat. Sed quid melius intelligere debemus,

Matth. 5. *Ibidem.* *Exod. 21.* *Ioan. 8.*

debemus, quàm pro eis ipſis? Crucifixo enim maximè detrahebant, quando velut homini, quem quaſi vicerant, illudebant: de qua cruce ille dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipſi mala pro bonis, ille in ſummo benignitatis reddebat bona pro malis: quanquam bene intelligatur etiam pro diſcipulis ſuis oraſſe, quod etiã ante paſſionem ſuam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipſe pendens in ligno, vt commendaret patientiam, non oſtendebat potentiam inter verba detrahentiũ, quos poſſet diuina poteſtate delere. Sed nobis vtilius erat, quòd patientiæ præbebat exemplum, quàm ſi ſuos inimicos ſine dilatione perdendo ad hoc nos ædificaret, vt impatienter feſtinaremus de his quos malos patimur vindicari: cùm ſcriptum ſit, Melior eſt patiens quàm fortis vir. Docent igitur nos diuina eloquia dominico exemplo, cùm audimus, Pro eo vt diligerent me, detrahebãt mihi, ego autem orabam, vt quando aliquos ſentimus ingratos, non ſolùm nõ reddentes bona, ſed inſuper reddẽtes mala pro bonis nos oremus. Et ipſe quidem pro aliis vel ſæuientibus vel dolentibus, vel in fide periclitantibus. Nos verò etiam pro nobis primitus, vt animũ noſtrum Deo miſerante atq; opitulante vincamus quo ferimur in vlciſcendi cupiditatem, cùm detrahitur ſiue præſentibus ſiue abſentibus nobis. Deinde cùm Chriſti patientiam recordamur, tanquam ipſo excitato, ſicut factum eſt cùm dormiret in naui, qui perturbationem cordis noſtri tempeſtatémq; tranquillat animo ſedato atque placato, oremus etiã pro ipſis detractoribus noſtris, vt ſecuri dicamus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus. Sed & ipſe dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur vtiq; non habebat: ſequitur autem, *Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis.* Et quaſi quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium*, inquit, *pro dilectione mea.* Hic eſt enim omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt perſequentes, voluntate non neceſſitate morientem? Sed ipſum odium eſt crimen maximum perſequentis, quamuis ſit voluntaria pœna patientis. Satis autem expoſuit quemodmodum ſuprà dixerit, Pro eo vt me diligerent, quia dilectionem nõ vtcunque, ſed dilectioni eius debebant, quum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc dilectionem in Euangelio commemorat, vbi dicit, Hieruſalem Hieruſalem quoties volui colligere filios tuos tanquã gallina pullos ſuos ſub alas

Luca 22.

Prou. 16.

Matt. 8.

Matt. 6.

Matt. 25.

ſuas,& noluiſti. Deinde quæ pro ipſa impietate recipiant, incipit prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciſcendi cupiditate ea optet vt fiant, cùm dicantur futura certiſſima veritate, & per Dei iuſtitiam ſuper tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut ſpeciem malè optandi quidam non intelligentes putant odium odio, & malo animo malum animum reddi: quoniam reuera paucorum eſt dignoſcere, quomodo placeat pœna iniquorum accuſatori inimicitia ſe ſaturare cupienti, & quàm longè alio modo placeat iudici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iſte autem etiam quum vindicat non reddit malum pro malo, quoniam iuſtum reddit iniuſto: quod autem iuſtum eſt, vtiq; bonum eſt. Punit ergo non delectatione alienæ miſeriæ, quod eſt malum pro malo: ſed dilectione iuſtitiæ, quod eſt bonum pro malo. Itaque nec lumini ſcripturarum calumnientur cæci, opinantes quod Deus peccata non puniat, nec quaſi malum pro malo reddat, ſibi blandiantur iniuſti. Audiamus ergo deinde quid diuinus ſermo contexat, & in verbis quaſi mala optantia intelligamus prædicta prophetantis, & Deum iuſta retribuentem ſubleuata in eius æternam legem mente cernamus. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius.* Quum ſuperius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Pſalmus. Superius autem dixerat, Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis, Pro eo vt diligerent me, detrahebāt mihi: ego autem orabam, Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: omnia de pluribus, Nunc verò quid digni eſſent pro his iniquitatibus ſuis, & quid eis diuino iudicio futurum ſit pronuntians, Conſtitue, inquit, ſuper eum peccatorem, tanquam intendens in eum qui ſe tradidit talibus, de qualibus ſuis inimicis loquebatur ſuperius. Quum igitur hic Iudam traditorem ſecundum ſcripturam actuum Apoſtolorum ſupplicio debito prænuntiet puniendum, quid eſt, cōſtitue ſuper eum peccatorem, niſi eum quem ſequēti verſu indicat cùm dicit, & diabolus ſtet à dextris eius? Hoc vtique meruit vt ſuper ſe diabolum, id eſt, diabolo ſubditus ſit, qui Chriſto ſubditus eſſe noluit. Stet autem à dextris eius dictum eſt, quia opera diaboli præpoſuit operibus Dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur quod præponit, ſicut ſiniſtræ dextra præponitur. Ideo & de illis qui ſeculi

culi huius gaudia præponentes Deo, beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, rectiſſimè dictum eſt, Dextera eorũ dextera iniquitatis. Vnde quod dixerunt beatum populum cui hæc ſunt, os eorum locutum eſt vanitatem, quod de illis ſuprà dictum eſt. Cuius autem os loquitur veritatẽ contra illud quod dixerunt iſti beatum populum cui hæc ſunt, debet etiam ipſe dicere, quod in eodem Pſalmo ſequitur, Beatus populus cuius eſt dominus Deus ipſius: huic enim non diabolus eſt à dextris, ſed dominus, ſicut & alibi dicit, Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Diabolus ergo ſtetit à dextris eius, quando præpoſuit auaritiam ſapientiæ, & pecuniam ſaluti ſuæ, vt eum traderet à quo debuit poſſideri, ne ab ipſo poſſideretur, cuius opera ipſe Chriſtus ſoluit, à quo noluit poſſideri. *Cùm iudicatur exeat condemnatus.* Noluit enim talis eſſe cui diceretur, Intra in gaudium domini tui: ſed talis de quo dicitur, Proiicite eum in tenebras exteriores. *Et oratio eius fiat in peccatum.* Quoniam non eſt iuſta oratio, niſi per Chriſtum quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri poteſt. Credo antequam dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam poterat orare per Chriſtum. Nam poſteaquàm illum tradidit, eúmque pœnituit, ſi per Chriſtum oraret, indulgentiam rogaret: ſi indulgentiam rogaret, ſpem haberet: ſi ſpem haberet, miſericordiam ſperaret: ſi miſericordiam ſperaret, non ſibi deſperatione collum ligaret. Proinde quum dixiſſet, Qum iudicatur exeat condemnatus: ne ab imminenti condemnatione putaretur ſe potuiſſe oratione liberari, quam didicerat cum condiſcipulis ſuis, vbi dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et oratio eius, inquit, fiat in peccatum illi: quia non fit per Chriſtum quem noluit ſequi, ſed perſequi, *Fiant dies eius pauci.* Dies eius dixit dies apoſtolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante paſſionem domini ſcelere ipſius & morte conſumpti ſunt: & tanquam diceretur, Quid ergo fieret de ſacratiſſimo numero duodenario, in quo non fruſtrà dominus duodecim habere primos Apoſtolos voluit? Continuo ſubiecit, *Et Epiſcopatum eius accipiat alter.* Tanquam dicens, & ipſe pro

Pſal. 143. *Ibidem.* *Pſal. 15.* *Matt. 25.* *Matt. 26.* *Act. 1.* *Ibidem.*

ſuo merito puniatur, & ille numerus ſuppleatur. Quod ſi quis quemadmodum factũ ſit ſcire deſiderat, Actus Apoſtolorum legat. *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.* Vtique mortuo ipſo, & filij eius orphani, & vxor eius viduata eſt. *Nutãtes trãſferantur filij eius, & mendicent.* Nutantes dictum eſt, incerti quò eant, omni præſidio deſtituti. *Eiiciãtur de habitationibus ſuis.* Expoſuit quod ſuprà dixerat, trãsferantur. Hoc autem totũ quomodo vxori eius filiíſque eius contigerit, ſequentes indicant verſus, *Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non ſit illi adiutor.* Ad tuendam eius poſteritatem dicit. Ideo ſequitur, *Nec ſit qui miſereatur pupillis eius.* Sed quia poſſent etiam pupilli eius ſine adiutore & ſine tutore in erumnis & egeſtate tamen creſcere, & genus propagatione ſeruare, ſequitur & dicit, *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Id eſt vt quod de illo generatũ eſt, iam nõ generet, & cito tranſeat. Sed quid eſt quod deinde ſubiungit? *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini, & peccatum matris eius non deleatur.* An intelligendum eſt vt reddantur ei peccata etiam parentum ſuorum? Ei quippe non redduntur † qui fuerit mutatus in Chriſto, & cœperit eſſe non filius iniquorum, nõ imitatus mores illorum, quia & illud veriſſimè ſcriptum eſt, Reddam peccata patrum in filios: & illud quod per Prophetam dicitur, Et anima patris mea eſt, & anima filij mea eſt, † anima quæ peccauerit ipſa morietur. Hoc quippe dictum eſt de his qui conuertuntur ad Deum, & non imitantur mala parentum ſuorum, quod ipſe Propheta euidenter oſtendit: dicit enim parentũ iniquitates, eis non obeſſe, qui iuſtitiam faciendo diſſimiles fuerint. Illud autẽ quod dictum eſt, Reddã peccata parentum in filios: additum eſt, qui oderunt me: hoc eſt, ſicut me oderant & parentes eorum: vt quemadmodum bonorum imitatio facit vt etiã propria peccata deleantur, ſic malorum imitatio faciat vt non ſolum ſua, ſed etiam eorum quos imitati ſunt merita ſortiantur. Si ergo Iudas teneret illud ad quod vocatus eſt, nullo modo ad eum vel ſua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, ſed iniquitatem vetuſti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum eius in conſpectu domini, vt in eo etiam ipſe puniretur, & peccatum matris eius non deleretur. *Fiant contra dominum ſemper.* Id eſt, pater eius & mater eius fiant contra dominum ſemper, non vt domino

† Al. Ei quippe non redduntur peccata qui fuerit mutatus in Chriſto.

Exod. 20.

Ezech. 18.

† Al. anima quæ peccat, ipſa morietur.

Concor. 2. *ſent. diſt.* 33. *Sed vt ait.*

Ezech 18.

Exod. 3.

De pœni. diſt. 4. *Si Iudas, & cõ.* 4. *ſent. diſt.* 22. *cap.* 1.

domino aduerſentur, ſed vt merita eorum peſſima non obliuiſcatur in iſto dominus quum illi & ipſa retribuet: cõtra dominum enim dixit, in conſpectu domini. Nam & alij interpretes ſic tranſtulerunt, fiant in conſpectu domini ſemper: alij verò, fiant coram domino ſemper, ſicut alibi dictum eſt, Et poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo. Semper autem dicit, vt ſine remiſſione ſit tantum illud ſcelus, & hic, & in futuro ſeculo. *Diſpereat de terra memoria eorum*, patris ſcilicet & matris eius. Memoriam dicit eorum, quæ in propagine generationis cuſtoditur. Hanc prophetauit de terra perituram, quia & ipſe Iudas, & filij eius qui erãt tanquam memoria patrum, & matris eius ſine ſucceſſione prolis, ſicut ſuperius dictũ eſt, in breuitate vnius generationis extincti ſunt. Dicit aliquis, Etiámne hoc ad pœnam Iudæ pertínere credendum eſt, quod poſt eius mortem ad mendicitatem vxor eius & filij eius peruenerunt, & trãſlati ſunt, & eiecti de habitationibus ſuis, ſcrutante fœneratore omnem ſubſtantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante, nec miſerante pupillos eius, & quod cito ſunt ſine poſteris mortui? Nunquid etiam de his quæ in ſuis poſt mortem cuiuſque contingunt, vllus mortuos tangit dolor? Aut hæc ſaltem ſcire putãdi ſunt, quorũ ſenſus alibi eſt pro meritis, ſeu bene ſeu male? Cui reſpondeo magnam quidem eſſe quæſtionem, nec in præſentia differendam, quòd ſit operis prolixioris, vtrum vel quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos agũtur nouerint ſpiritus mortuorum. Veruntamen quod breuiter dici poteſt, ſi nulla illis eſſet cura de nobis, non diceret dominus dixiſſe illum diuitem qui tormenta apud inferos patiebatur, Habeo ibi quinq; fratres, ne & ipſi veniant in locum hunc tormentorum. Sed quomodolibet intelligant qui hoc aliter intelligere conantur, & quia fatendum eſt non eſſe conſequens, vt ſi ſciunt mortui ſuos viuere, quia nec in locis pœnarum eos vident, vbi diues ille erat, nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham quamuis longè agnoſcebat: ideo eos etiam illa quæ circa eorum charos aguntur, vel læta vel triſtia ſcire neceſſe ſit. Hoc dico, paucos eſſe eius animi homines, qui poſt mortem ſuam quid ſuis boni malíve contingat, ſaltem dum viuunt negligant, atque omnino contemnant: multos autem quod indicat etiã tanta cura commendandæ vltimæ voluntatis & qualiumcunque teſtamentorum, ſatis agere vt quum defuncti fuerint

Pſal.89.

4.ſen.diſ. 50.Præterea.

Luc.16.

ſuis bene ſit. Permanſionem verò poſteritatis ſuæ per ſucceſ-
Matt.19. ſiones generationum ſoli laudabiliter ſpernunt, qui ſeipſos
abſcindũt propter regnum cælorum, & filios ſuos hoc facere
cupiunt, vel exoptant, vel martyrio coronari, ita vt nullus eo-
rum in terra remaneat: cæteri autem omnes aut penè omnes,
felices volũt ſuos eſſe in hac vita poſt mortem ſuam, & ſuum
genus interire nolunt. Quapropter quod Iuda tam infeliciter
mortuo ita vxor eius vidua & filij eius orphani remanſerunt,
vt fœneratore ſcrutante omnem ſubſtantiam eius, & diripien
tibus alienis omnes labores eius, de ſuis habitationibus eiice-
rentur, nec aliquem pupilli eius miſerantem inuenirent, & in
vna generatione ſine poſteris interirent: ſi hæc ſentiunt mor-
tui, cumulus malorum eſt, ſi hæc non ſentiunt, formido viuo-
rum eſt. Si autem mouet quomodo potuerit habere ſubſtan-
tiam, quam fœnerator ſcrutaretur, alieníq; diriperent, quando
Ioan.12. iam cum aliis vndecim dominũ ſequebatur, credat eũ omnia
quæ habebat ita dimiſiſſe filiis & vxori, vt non inde ſinceriter
vel perſeueranter vinculum cupiditatis abruperit: qui etiam
ſi ea velut vendere videretur diſtribuenda pauperibus, profe-
Act.5. ctò faceret quod Ananias poſt domini aſcẽſionem. Neq; enim
metueret ne hoc dominus diuinitate cognoſceret, quem falli
putabat, quando ea quæ mittebantur, de loculis auferebat.

Alia expoſitio ſupradictorum.

SEd iam videamus ſi poſſumus quantum dominus adiuuat, quomodo iſta cõuenire poſſint etiam in populum Iudæorum, cuius inimicitiæ contra dominum pertinaci odio permanſerunt, cuius populi diximus Iudam in figura geſſiſſe perſonam, ſicut Eccleſiæ geſſit Apoſtolus Petrus. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius.* Quemadmodum in Iuda, ſic in iſto populo intelligendum eſt, qui repulſo à ſe Chriſto factus eſt ſubditus diabolo, cum perſuaſiones in omnibus prauis & terrenis cupiditatibus præpoſuit æternæ ſaluti. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Quia in nequitia & in
Rom.2. infidelitate perſiſtens theſaurizat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. *Et oratio eius fiat in peccatum*, quia non fit per mediato-
1.Tim.2. rem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, & Sacer-
Pſal.109. dotem magnum in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. *Fiant dies eius pauci.* Secundum regnum accipiendum eſt Iudæorum, quia non diu poſtea perſeuerauit regnum Iudæorum:

dæorum: *Et Epiſcopatum eius accipiat alter.* Ipſum dominum
Chriſtum non incongruenter intelligi exiſtimo epiſcopatum
populi Iudæorum,quia de tribu Iuda factus eſt ſecundum car-
nem:& Apoſtolus ait, Dico enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe *Rom.15.*
circuncisionis propter veritatem Dei ad cõfirmandas promiſ-
ſiones patrum: & ipſe ait, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ *Matt.15.*
perierunt domus Iſrael,quia & illis exhibuit in carne præſen- *& 2.*
tiam.Et Magi qui ab Oriente venerunt hoc dixerunt, Vbi eſt
qui natus eſt rex Iudæorum? Et hoc in titulo ſcriptum erat ſu
per crucifixum: vnde illud mutare volentibus non fruſtrà re-
ſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. Hunc ergo epiſcopatum *Ioan.19.*
populi Iudæorum, id eſt, dominũ Chriſtũ accepit alter,id eſt,
populus gentium. *Fiant filij eius orphani.* De quibus dicitur,Fi- *Matt.8.*
lij autem regni huius eiicientur in tenebras exteriores. Facti
ſunt autem orphani amiſſo ipſo regno, quare patre perdito,
quanquã & Deũ patrem bene intelligũtur amiſiſſe.Qui enim *1.Ioan.2.*
filium non habet,ait veritas,nec patrem habet:*Et vxor eius vi-
dua.*Vxor regni plebs intelligi poteſt,cui reges ſubditæ Eccle-
ſiæ dominantur.Vidua verò facta eſt amiſſo ipſo regno. *Nu-
tantes transferantur filij eius & mendicent.* Nutauerunt pericu-
lis, vrgentibus hoſtibus tranſlati ſunt,debellati filij regni Iu-
dæorum.Quid eſt autem mendicare,niſi ad hominum miſeri-
cordiam viuere, ſicut viuunt ſub earum gentium regibus in
quas tranſlati ſunt? *Eijciantur de habitationibus ſuis.* Ita factum
eſt.*Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius*,id eſt,populi eius.
Vbi nihil melius intelligitur, quàm debita eorum non dimit-
tantur:quia in ſolo Chriſto dimittuntur quem reſpuerunt:qui
etiam dicere docuit, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos *Matt.6.*
dimittimus debitoribus noſtris. Omnem autem ſubſtantiam
eius dictum eſt,omnem vitam eius, vt ei nulla debita, id eſt,
nulla peccata donentur.*Et diripiant alieni labores eius.*Diabolus
& angeli eius, quia non theſaurizant in cælo qui non habent,
Chriſtum.*Non ſit illi adiutor.*Quis adiutor eſt ei, cui Chriſtus
non eſt? *Nec ſit qui miſereatur pupillis eius.* Qui patre perdito,
id eſt,regno ſic remanſerunt,aut amiſſo Deo cuius filium per-
ſecuti ſunt & oderunt, non eſt qui eorum miſereatur,non ad
temporalem vitam ſumendam vel ſuſtentandam, ſed ad ve-
ram vitam, id eſt, æternam. *Fiant nati eius in interitum.* Vtique
in interitum ſempiternum. *In generatione vna deleatur nomen
eius.* Quia generati ſunt, non regenerati, ideo in vna gene-

ratione deleantur. Nam in altera, id eſt, in regeneratione ſi eam cognoſcerent & tenerent, non delerentur. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini.* Vt reddat eidem populo dominus perſeueranti in malitia etiam patrum eius iniquitatẽ: ſic enim eis dicit, Teſtimoniũ eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorũ qui prophetas occiderunt: & paulòpoſt ait, Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ. *Et peccatum matris eius non deleatur.* Peccatum Hieruſalem quæ ſeruit cum filiis ſuis, quæ interficit prophetas, & lapidat miſſos ad ſe. *Fiant contra dominum ſemper.* Iniquitas & peccatũ eorũ, id eſt, vt à conſpectu domini nõ aboleantur Deo in æternũ vindicante. *Et diſpereat de terra memoria eorum.* Terra Dei, ager Dei eſt: ager Dei, Eccleſia Dei eſt. De qua terra periit memoria eorum, quia cùm eſſent rami naturales propter infidelitatẽ fracti ſunt. *Pro eo quod non eſt recordatus*, vel ille Iudas, vel ipſe populus *Facere miſericordiam.* Sed melius de populo accipitur quod ait, non eſt recordatus. Nam ſi Chriſtum occidit, ſaltem recordaretur pœnitendo, & faceret miſericordiã ſuper membra eius quæ perſeuerantiſſimè perſecutus eſt: ideo dicit, *Quia perſecutus eſt hominem inopem & mendicum.* Poteſt quidẽ accipi de Iuda, quia nõ eſt dedignatus dominus pauper fieri cùm diues eſſet, vt illius paupertate nos ditaremur. Mẽdicũ autem quomodo intelligã, niſi forte quia dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Et in cruce ait, Sitio. Sed quod ſequitur quomodo accipiatur in ipſo capite noſtro, id eſt, ſui corporis ſaluatore quem Iudas perſecutus eſt, non inuenio; cùm enim dixiſſet, Et perſecutus eſt hominem inopem & mendicũ: adiecit atq; ait, *Et compunctum corde mortificare.* Id eſt, vt mortificatum mortificaret: nam quidam etiam ſic ſunt interpretati. Compunctus autem corde non ſolet dici, niſi ſtimulis peccatorũ in dolore pœnitendi: ſicut de illis dictum eſt. Qui cùm audiſſent Apoſtolos poſt domini aſcenſionem, compũcti ſunt corde qui occiderunt dominũ. Quos allocũtus eſt beatiſſimus Petrus dicens inter alia, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſus Chriſti, & dimittentur vobis peccata veſtra. Sed quoniam iidem ipſi membra eius facti ſunt, cuius in ligno membra fixerunt, populus Iudæorum non eſt recordatus facere miſericordiã. Perſecutus eſt hominem inopem & mendicum, ſed in membris ſuis, de quibus dicturus

Matt.23. *Galat.4.* *Matt.23.* *Rom.11.* *2.Cor.8.* *Ioan.4. & 19.* *Act.2.*

ćturus eſt quod attinet ad ipſa opera miſericordiæ. Quando vni ex minimis meis non feciſtis, nec mihi feciſtis. Et compun- *Matt.25.*
ćtum corde mortificare: planè cōpunćtum corde, ſed in membris ſuis. De his autem qui perſecuti ſunt vt compunćtũ corde
mortificarent, erat & Saulus conſentiens in necem Stephani *Act.7,&*
compunćti corde: quia & ipſe Stephanus de illis erat qui com- *22.*
punćti ſunt corde Sed Saulus recordatus eſt facere miſericor- *Gen.49.*
diã, & qui mane rapiebat, veſpere diuiſit eſcas. Et ipſe cōpunćtus corde, vt etiã in illo ipſi perſequerentur inopem, volentes
mortificare compunćtum corde. Hoc quippe oderant in Paulo *Galat.1.*
Apoſtolo quia cōpunćtus corde prædicabat quem fuerat ante perſecutus. Inopẽ quippe & mendicũ & compunćtũ corde in mẽbris ſuis & ipſe vt mortificaret perſequẽs, audiuit de cælo,
Saule Saule quid me perſequeris? & faćtus compunćtus corde *Act.9.*
cœpit talia pati qualia faciebat compunćtis corde. Deinde ſequitur Pſalmus: *Et dilexit maledictionem, & veniet ei.* Quamquam & Iudas maledićtionem dilexerit, & furando de loculis, & dominum vendendo atque tradendo, tamen apertius populus ille dilexit maledićtionem quãdo dixit, Sanguis eius ſu- *Matt.26*
per nos & ſuper filios noſtros. *Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Et Iudas quidem quia Chriſtum noluit in quo eſt æterna benedićtio, ſed apertius noluit benedićtionẽ populus Iudæorum, cui dixit ille illuminatus à domino. Nũquid & vos
vultis diſcipuli eius fieri? Et noluit benedićtionẽ, & pro male- *Ioan.9.*
dićto habuit, & reſpondit, Tu ſis diſcipulus eius. Et longè faćta eſt ab eo benedićtio, quia tranſitum fecit ad gentes. *Et induit maledictionem ſicut veſtimentum.* Siue Iudas, ſiue ille populus. *Et intrauit ſicut aqua in interiora eius.* Ergo & foris & intus: foris ſicut veſtimentum, intus ſicut aqua, quoniã in eius incidit
iudiciũ qui poteſt & corpus & animam occidere in gehẽnam, *Matt.10.*
corpus foris, animã intus. *Et ſicut oleum in oſſibus eius.* Oſtendit eum cum delećtatione malefacere, & comparare ſibi maledićtionem, hoc eſt, pœnam æternã, quia benedićtio vita æterna eſt. Modo quippe maledićta delećtant, ſicut aqua in interiora eius, & ſicut oleũ in oſſibus eius. Sed ideo maledićtio vocatur, quia talibus Deus tormenta prædixit. Tanquam in oſſibus autem oleũ eſt maledićtio, cum homines inde fortes ſe putant, quia licet eis mala tanquam impune committere. *Fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur.* Cum ſuperius iam dixerit de veſtimento, quid eſt quod repetit? An quia dixerat, Induit maledi-

ctionem ſicut veſtimẽtum, differt ab eo veſtimento quod non induitur, ſed operitur? Induitur enim quiſque tunica, operitur pallio. Et quid eſt hoc, niſi etiam in conſpectu hominum de iniquitate gloriari? *Et ſicut Zona*, inquit, *qua ſemper præcingitur.* Maximè homines ideo præcingũtur, vt ad operandum ſint aptiores, ne veſtis finibus præpediãtur. Ergo maledictione ſe præcingit, qui malũ non repentinum, ſed diſpoſitum aggreditur, & ita diſcit malũ facere vt ſemper paratus ſit: vnde & hic ait, Et ſicut zona qua ſemper præcingitur. *Hoc opus eorũ qui detrahunt mihi apud dominum.* Non dixit merces eorũ: ſed, opus eorum. Manifeſtũ eſt enim quòd indumento & opertorio & aqua & oleo & zona ipſa opera deſcribebat, quibus æterna maledictio cõparatur. Non ergo eſt vnus Iudas, ſed multi de quibus dicitur, Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum: quãquam & pluralis numerus poni potuit pro numero ſingulari, ſicut Herode mortuo dictum eſt ab angelo, Mortui ſunt qui quærebãt animã pueri. Sed qui magis detrahunt Chriſto apud dominum, niſi illi qui ipſis verbi domini detrahũt, dicẽtes nõ eſſe ipſum quem lex domini & prophetæ prænuntiauerunt? *Et qui loquuntur*, inquit, *mala aduerſus animam meam.* Negando eum cum voluiſſet potuiſſe reſurgere? cum dicat, Poteſtatem habeo ponendi animam meã, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. *Et tu domine fac mecum.* Quidam ſubaudiendã putauerũt miſericordiam, quidam verò & addiderunt: ſed emendatiores codices ſic habent, Et tu domine domine fac mecũ. *Propter nomen tuum*: Vnde ſenſus altior nõ eſt prætermittẽdus, ita dixiſſe filiũ patri, fac mecum: quia eadem ſunt opera patris & filij. Vbi etiã miſericordiã intelligamus: ſequitur enim, *Quia ſuauis eſt miſericordia tua.* Et ipſam quia non dixit, fac in me: vel, fac ſuper me: vel aliquid huiuſmodi, ſed ait, fac mecum: bene intelligimus & patrem & filiũ ſimul facere miſericordiã in vaſa miſericordiæ. Poteſt hoc etiam ſic intelligi, fac mecũ, id eſt, adiuua me. Quod in quotidiana loquendi conſuetudine habemus, cũ de aliqua re quæ pro partibus noſtris eſt, dicimus, nobiſcũ facit. Pater quippe adiuuat filium inquantũ Deus hominẽ, propter formã ſerui, cui homini Deus, & cui in forma ſerui etiam dominus eſt pater. Nam in forma Dei filius adiutorio non indiget: æqualiter enim cũ patre omnipotens eſt, ex quo & ipſe adiutor eſt hominis. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat.

Matth.2. *Ioan.10.* *Rom.9.* *Ioan.5.*

viuificat. Nec aliud pater, aliud filius, aut aliter pater, aut aliter filius, quia & eadem facit, & ſimiliter facit. Vnde inquantum homo eſt filius Dei, Deus ſuſcitauit illum à mortuis, hoc eſt pater, cui dicit in Pſalmis, Suſcita me & reddam illis: Inquantū autem Deus eſt, etiā ipſe ſe ſuſcitauit: propter quod dicit, Soluite tēplum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. Quod etiā hic ſignificauit, ſi quis diligēter intendat. Scrutari enim iuſſit ſcripturas quæ teſtimonium perhibēt de illo, nō in ſuperficie pertranſiri: non enim tantummodo ait, Tu domine domine fac mecū: ſed ait, & tu. Quid eſt, & tu, niſi quia ego & tu? Quod autem nō ſemel domine, ſed repetens ait, domine domine, habet in hoc orantis affectum, ſicuti eſt, Deus Deus meus. Quod verò cū dixiſſet, fac mecū: addidit, propter nomen tuum: gratiam commendauit. Nullis enim operum meritis præcedentibus in tantam celſitudinem ſubuecta eſt humana natura, vt totum ſimul verbū & caro, hoc eſt, Deus & homo, vnigenitus filius Dei diceretur. Hoc autem factū eſt, vt ab illo qui creauerat per id quod non perierat, id quod perierat quæreretur: vnde & hic ſequitur, quia ſuauis eſt miſericordia tua. *Libera me, quia egenus & pauper ego ſum.* Egeſtas & paupertas, infirmitas eſt, ex qua crucifixus eſt. *Et cor meum conturbatū eſt intra me.* Hoc ad illud refertur, quod ait propinquante paſſione, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. *Sicut vmbra cū declinat ablatus ſum.* Hoc ipſam mortē ſignificauit. Sicut enim ex vmbra declinante fit nox, ſic ex mortali carne fit mors. *Et excuſſus ſum ſicut locuſtæ.* Hoc iā in mēbris eius hoc eſt, fidelibus eius cōuenientius intelligi exiſtimo. Quod vt aliquāto apertius poneret, maluit dicere, ſicut locuſtæ, quàm, ſicut locuſta: quāuis & numero ſingulari poſſent accipi etiā multæ, ſicut illud eſt, Dixit & venit locuſta: ſed eſſet obſcurius. Excuſſi ſunt, ergo, id eſt, fugati à perſecutoribus fideles eius: quorū vel multitudinē ſignificari voluit nomine locuſtarū, vel quod tranſilierunt de loco in locū. *Genua mea infirmata ſunt à ieiunio.* Legimus dominum Chriſtū quadraginta dierū habuiſſe ieiunium. Sed tātum ne valuit in eo illa inedia, vt genua eius infirmarentur? An & hoc in membris eius, hoc eſt, in ſanctis eius apertius intelligitur? *Et caro mea immutata eſt propter oleum.* Propter gratiā ſpiritalem. Vnde & Chriſtus appellatur à chriſmate: chriſma autem vnctio eſt. Caro autē propter oleum nō in deterius, ſed in melius immutata eſt, hoc eſt, à mortis contumelia in gloriam

Pſal. 40. *Ioan. 2.* *Ioan. 5.* *Pſal. 21.* *Ioan. 1.* *Mat. 26.* *Pſal. 104.* *Matth. 4.*

immortalitatis exurgens: cũ itaque dixiſſet: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, vbi ſignificatum eſſe arbitror eos qui in membris eius fortes videbantur, tanquã præſentia panis, quo ſuſtentabantur abſtracta, in eius paſſione defeciſſe vſque ad
Mat.26. negationẽ, quæ apparuit in Petro, tanquã ad eos cõfirmandos, ne ſuccũbendo penitus caderent: Et caro mea, inquit, immutata eſt propter oleum, vt eos à mea morte deficiẽtes mea reſurrectione firmarẽ, & miſſo ſpiritus ſancto vngerem, qui non
Ioan.16. & 7. ad eos veniſſet niſi ego abiiſſem: hoc enim dixerat Nõ poteſt ille venire niſi ego abiero: & Euangeliſta dicit, Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondũ fuerat glorificatus: nondum erat immutata caro eius. Siue autẽ per aquam propter ablutionem vel irrigationẽ, ſiue per oleũ, propter exultationem, & inflammationẽ charitatis ſignificetur ſpiritus ſanctus, non ideo eſt à ſeipſo diuerſus, quia ſigna diuerſa ſunt. Multũ enim diuerſa ſunt etiam leo & agnus, & tamen vtroque ſignificatus
Apoc.5. eſt Chriſtus. Leo propter aliud, agnus propter aliud: non tamen alius. Quia nec fortis eſt agnus, nec innocens leo: Chriſtus autem & innocens eſt vt agnus, & fortis vt leo: dicit enim
Eſaiæ 61. apud Eſaiam ipſe Ieſus Chriſtus. Spiritus domini ſuper me,
Lucæ 4. eo quòd vnxit me. *Et ego factus ſum opprobriũ illis*, Per mortem
Galat.3. crucis. Chriſtus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. *Viderunt me & mouerunt capita ſua.* Quia viderunt pendiſſe, & non viderunt reſurrexiſſe. Viderunt quando genua eius ſunt infirmata, non viderunt quando eſt caro immutata, *Adiuua me domine Deus meus, ſaluum me fac ſecundũ miſericordiam tuam.* Hoc ad totum referri poteſt, id eſt, & ad caput, & ad corpus. Ad caput propter formam ſerui, ad corpus propter ipſos ſeruos. Potuit enim & in eis dicere Deo.
Acto.9. Adiuua me & ſaluum me fac, in quibus Saulo dixit, Quid me perſequeris? Quod autem addidit ſecundum miſericordiam tuam, gratuita gratia commemoratur, nõ ex operum debito. *Et ſciant quia manus tua hæc, & tu domine feciſti eam.* De his dixit ſciant pro quibus ſæuientibus: & orauit: quia in eis in quibus factus eſt opprobrium mouentibus in eius illuſionem capita ſua, erant etiam hi qui in eum poſtea crediderũt. Diſcant autem qui formam humani corporis Deo tribuunt, quomodo habeat Deus manum. Si enim quod facit, manu facit, nunquid & ipſam manum ſua manu fecit? Quomodo ergo hic dictum eſt, Et ſciant quia manus tua hæc, & tu domine feciſti eam?

Intel-

Intelligamus itaque manum Dei eſſe Chriſtum : vnde alibi dicitur, Et brachium domini cui reuelatum eſt? Hæc manus *Eſaia 53.*
& erat & fecit eam, quia in principio erat verbum, & verbum caro factum eſt. Et erat ſine tempore ſecundum diuinitatem, *Ioan. 1.*
& factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. *Maledicent* *Rom. 1.*
illi & tu benedices. Vana eſt ergo & falſa maledictio filiorum hominũ diligentium vanitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum benedicit, facit quod dicit, *Qui inſurgunt in me confundantur.* Vt enim inſurgant aliquid ſe aduerſus me proficere arbitrãtur. Sed cum exaltatus fuero ſuper cælos, & *Pſal. 107.*
eſſe cœperit ſuper omnem terram gloria mea, confundentur. *Seruus autem tuus lætabitur,* Siue in dextera patris, ſiue in membris ſuis lætãtibus, & inter tentationes in ſpe, & poſt tentationes in æternum. *Induantur qui detrahunt mihi pudore,* Id eſt, pudeat eos detraxiſſe mihi, Sed hoc poteſt & in bono accipi, dum corriguntur. *Et operiantur ſicut diploide confuſione ſua.* Diplois duplex pallium eſt : nam quidam etiam ſic interpretati ſunt iſtum verſum: & operiantur ſicut pallium duplex confuſione ſua. Intelligitur autem confundantur & intus & foris, id eſt, & coram Deo & coram hominibus. *Confitebor domino nimis in ore meo.* Nimis dici ſolet in conſuetudine ſermonis Latini, quod plus eſt quàm debet: cui contrarium eſt, parũ quod minus eſt quàm debet. Sed nimis, Græcè ἄγαν dicitur. Iſte autem verſus non habet ἄγαν, ſed habet σφόδρα. Quod quidem noſtri ſic interpretati ſunt, vt pro eo ponerent aliquando nimis, aliquãdo valde. Sed ſi nimis pro eo quod eſt valde intelligitur, poteſt & in laude poni. Nam & iſta cõfeſſio laudem ſignificat, ita enim ſequitur, *Et in medio multorum laudabo eum.* Dicit etiam & in alio Pſalmo, in medio eccleſiæ cantabo te. Sed cũ ipſa cantat *Pſal. 21.*
Eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti, quomodo in medio eccleſiæ cantat Eccleſia, ita & hic multi cum ſint membra Chriſti, ſicut ipſi laudant, ille laudat, quia eſt in medio eius. Quomodo in medio multorum laudat, quando ipſis multis laudantibus dicitur ipſe laudare? An ideo laudat in medio multorum, quia cum Eccleſia ſua eſt hic vſque in conſummationem ſeculi, vt quod ait in medio multorũ, hoc accipiamus quòd ab eiſdem *Mat. 28.*
multis honoratur. In medio quippe eſſe dicitur, cui honor præcipuus exhibetur. Si autem cor eſt tanquam hominis medium, nihil melius intelligitur dictũ, quàm in cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Chriſtus per fidem in cor- *Epheſ. 3.*

dibus noſtris,& ideo ait,in ore meo,id eſt,in ore corporis mei *Rom.10.* quod eſt Eccleſia. Corde enim creditur ad iuſtitiã,ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. *Qui aſtitit à dextris pauperis.* De Iuda dictum erat,& diabolus ſtet à dextris eius,quia ſuas diuitias augere voluit Chriſto vendito Hic autem dominus aſtitit à dextris pauperis, vt diuitiæ pauperis ſint ipſe dominus. Aſtitit quippe à dextris pauperis,non vt ei multiplicaret annos vitæ quandoque finiendæ,neque vt eius augeret pecuniã,aut eum faceret corporis viribus fortẽ, vel ad tempus incolumem. *Sed vt ſaluam faceret,* inquit, *à perſequentibus animam meam.* Salua fit autem à perſequentibus anima,ſi non eis cõſentiatur ad malum. Non eis autem cõſentitur cùm aſſiſtit dominus à dextris pauperis,ne ipſa paupertate,id eſt,infirmitate ſuccumbat.Hoc adiutorium præſtitum eſt corpori Chriſti in ſanctis martyribus omnibus.

In Pſalmum CIX. Enarratio.

QVantum dominus donat, qui nos miniſtros conſtituit verbi & ſacramenti ſui ſeruire vobis, in adipe miſericordiæ ſuæ, ſuſcipimus Pſalmum iſtum quem modo cantauimus, breuem numero verborum, ſed magnum pondere ſententiarum, adiuuante illo qui vos fecit intentos, vt & nos faciat idoneos ſic vt poſſimus conſiderare atq; tractare. Viuat anima veſtra, & vigilet in Deum. Tempus enim conſtituit Deus promiſſis ſuis, & tempus eis quæ promiſit implendis. Promiſſionum tempus erat tempore prophetarũ vſque ad Ioannem Baptiſtam: ab illo autem & deinceps vſque ad finem,tempus eſt implendi ea quæ promiſſa ſunt. Fidelis Deus qui ſe noſtrum debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo,ſed tanta nobis promittendo. Parum erat promiſſio,etiam ſcripto ſe teneri voluit,veluti faciens nobiſcum chirographum promiſſorum ſuorum,vt cum ea quæ promiſit ſoluere inciperet,in ſcriptura promiſſorũ conſideraremus ordinem ſoluendorum. Tempus itaq; prophetiæ prædictio erat, vt ſæpe iam diximus, promiſſionum. Promiſit ſalutem æternam & beatam vitam cum angelis ſine fine, & hæreditatem immarceſſibilem, gloriam ſempiternam, dulcedinem vultus ſui,domum ſanctificationis ſuæ in cælis, & reſurrectionem à mortuis,nullum deinceps moriendi metum. Hoc eſt promiſſum eius tanquam finale,quò decurrit noſtra omnis intentio, quò cùm peruenerimus, nihil amplius requiramus, nihil amplius

plius

plius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine quo ordine veniatur, neque hoc tacuit promittendo & prænuntiando. Promiſit enim hominibus diuinitatem, mortalibus immortalitatem, peccatoribus iuſtificationem, abiectis glorificationem. Quicquid promiſit, indignis promiſit, vt non quaſi operibus merces promitteretur, ſed gratia à nomine ſuo gratis daretur quia & hoc ipſum, quòd iuſtè viuit inquantū homo poteſt iuſtè viuere, nō meriti humani, ſed beneficij eſt diuini: Nemo enim iuſtè viuit niſi iuſtificatus, id eſt, iuſtus effectus. Ab illo autē fit homo iuſtus qui nunquā poteſt eſſe iniuſtus. Sicut lucerna nō à ſeipſa accēditur, ita nec anima humana ſibi præſtat lucē, ſed clamat ad Deum, Tu illuminabis lucernam meam domine. *Pſal.17.* Cùm ergo peccatoribus promiſſum ſit regnū cęlorum, non in peccato permanentibus, ſed à peccato liberatis & iuſtitiæ ſeruientibus, quod ipſum vt poſſint ipſius gratia, vt diximus, adiuuantur: & ab eo qui ſemper eſt iuſtus, iuſtificantur, incredibile videbatur tantam Deum curā gerere pro hominibus, hodiéq; qui de gratia diuina deſperāt, atque à peſſimis moribus nolunt ſe cōuertere ad Deū vt ab illo iuſtificentur, & per eius indulgentiam deletis omnibus peccatis ſuis incipiant in illo viuere iuſtè, qui nunquā vixit iniuſtè: hanc habent perniciem cogitationis ſuæ in ſeipſos, vt dicant Deum res humanas non curare, nec inde poſſe cogitare mūdi huius artificē atque rectorē, quemadmodū quiſque mortalis in terra viuat, & ita nec cōputari ſe homo putat à Deo qui factus eſt à Deo. Talem hominē ſi alloqui poſſimus, ſi admittat nos prius ad aures ſuas, deinde ad cor ſuum, ſi non repellat reſiſtendo quærentē ſe, & patiatur perditus inueniri ſe, poſſumus ei dicere, O homo, quomodo te Deus factum non cōputauit, qui vt fieres antè curauit? Cùm te in ordine rerum conditarum numerari non putas, noli credere ſeductori, capilli tui numerati ſunt à cōditore. Hoc denique dominus in Euangelio diſcipulis ſuis ait, ne *Matt.10.* mortē timerent, ne aliquid ſuum in morte periturū putarēt. Illi in morte de animabus ſuis pertimeſcebāt, ille ipſis ſecuritatē iam de capillis dabat. Itáne vero anima perit, cuius capillus nō perit? Verūtamē fratres, quia incredibile videbatur hominibus: qđ promittebat Deus ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmitate, puluere & cinere futuros homines æquales angelis Dei, non ſolùm ſcripturā cū hominibus fecit vt crederent: ſed etiā fidei ſuæ poſuit mediatorem, nō quem-

libet principem aut quemlibet angelum vel archãgelum, ſed vnicum filium ſuũ, vt qua via nos perducturus eſſet ad illum finem quem promiſit. per eum ipſum filium ſuum & oſtenderet & præberet. Paruin enim erat Deo vt filium ſuum faceret demonſtratorem viæ, cùm ipſum viam fecit, vt per illum ires regentem te, ambulantem per ſe. Promiſit ergo quia venturi eſſemus ad eum, id eſt, ad illam ineffabilem immortalitatem, & cum angelis eius æqualitatem. Quàm longe eramus, quàm ille ſurſum, quàm nos deorſum, quàm ille in ſummo, quàm nos in imo deſperati iacebamus. Sine expectatione ſalutis ægrotabamus, miſſus eſt medicus, quem nõ cognouit ægrotus.
1.*Cor*.2. Si enim cognouiſſent, nunquã dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed hoc quoque valuit ad ægroti medicamentum, quòd medicũ occidit ægrotus: venit vt viſitaret, occiſus eſt vt ſanaret. Inſinuauit ſe credẽtibus Deum & hominem: Deum per quem facti ſumus, hominem per quem recreati ſumus. Aliud in illo apparebat, aliud latebat, & quod latebat multo erat præſtãtius quàm id quod apparebat: ſed quod erat præſtantius videri non poterat. Curabatur æger per id quod videri poterat, vt poſtea capax fieret viſionis eius, quæ latendo differebatur, nõ negando auferebatur. Vnicus itaque filius Dei vẽturus ad homines, aſſumpturus hominem, & per id quod ſumpſit futurus homo, moriturus, reſurrecturus, aſcenſurus in cælũ, ſeſſurus ad dex-
Rom 9. teram patris, & impleturus in gentibus quæ promiſit, & poſt impletionem promiſſorũ ſuorum in gentibus etiam hoc impleturus vt veniat, & quod prærogauit exigat, diſcernat vaſa iræ à vaſis miſericordiæ, reddat impiis quod minatus eſt, iuſtis quod pollicitus eſt. Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuntiandum fuit, venturum commendandum fuit, vt nõ ſubito veniẽs, horreretur, ſed creditum expectaretur. Ex his promiſſionibus eſt Pſalmus iſte, dominum & ſaluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum certè apertéq; prophetans, vt omnino dubitare non poſſimus Chriſtum annuntiari Pſalmo hoc: quandoquidem Chriſtiani ſumus, & euangelio iam credimus, abſit vt negemus. Nam cùm ipſe dominus noſter & ſaluator Ieſus Chriſtus quæreret à Iudæis, cuius filium dicerent eſſe Chriſtum, & reſpondiſſent, Dauid: ille cõtinuo retulit reſponden-
Mat.22. tibus, & ait, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu dicit eum dominum, dicens, Dixit dominus domino meo, ſede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos ſub pedibus tuis? Si ergo in ſpi-

in ſpiritu, inquit, vocat eum dominum, quomodo filius eius eſt? Ab hoc ergo verſu Pſalmus iſte incipit:

Expoſitio Pſalmi.

D*ixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Hanc ergo quæſtionem Iudæis propoſitam à domino, in ipſo ingreſſu Pſalmi pertractare debemus. Si enim quod reſponderunt Iudæi exigatur à nobis vtrum confiteamur, & nos vel abnegemus, abſit vt negemus. Si dicatur nobis, Chriſtus filius eſt Dauid, an non eſt? Si dixerimus non, contradicimus Euangelio: nanq; Matthæo ſcribente, ſic incipit Euangelium, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid. Euangeliſta dicit librum ſe ſcribere generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid. Recte ergo Iudæi interrogati à Chriſto, cuius eſſe filium crederent Chriſtum: Reſpõderunt Dauid. Reſponſioni eorum congruit Euangelium. Habet hoc non ſolùm ſuſpicio Iudæorum, ſed & fides Chriſtianorum. adhuc alia firmamenta conſpicio. dicit Apoſtolus, Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem: dicit etiam ad Timotheum, Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum. Et de ipſo Euangelio quid dicit? In quo laboro vſque ad vincula tanquam malè faciens, ſed ſermo Dei non eſt alligatus [in me.] Laborabat ergo vſq; ad vincula Apoſtolus pro Euangelio ſuo, id eſt, pro diſpenſatione Euãgelica quam populis prædicabat, quam populis impendebat, ille qui mane rapuerat, ſed tunc iam eſcas ad veſperum diuidebat. Laborabat ergo vſq; ad vincula Apoſtolus pro Euangelio, quo Euangelio prædicabat Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid. Pro hoc Euangelio Apoſtolus laborabat: & tamen de hoc Chriſtus interrogabat, & reſpondentibus Iudæis quod Prædicabat Apoſtolus, retulit vocem tanquam cõtradictionis & ait, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum dominum? Et interpoſuit teſtimonium de hoc Pſalmo, Dixit dominus domino meo. Si ergo in ſpiritu vocat eum dominũ, quomodo filius eius eſt? Iudæi ſub hac interrogatione tacuerunt, quid reſpõderent deinceps non inuenerunt: nec eum tamen dominum quæſierunt, quia & ipſum eſſe illum filium Dauid non agnouerunt. Nos autẽ fratres credamus & dicamus, Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Credamus, inquam, & dicamus & filium Dauid & dominum Dauid. Non erubeſcamus

Matt.22. Heb.10. 1.Cor.15. Mat.1. Matt.22. Rom.1. 2.Tim.2. Matt.22. Rom.10.

de filio Dauid, ne iratum inueniamus dominum Dauid. Hoc enim nomine illum rectiſſime tranſeuntem appellantes cæci illuminari meruerunt. Tranſibat enim Ieſus, & illi audito ſonitu tranſeuntis turbæ aure iam illũ cognoſcentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magna, & dixerunt: Miſerere noſtri fili Dauid. Turbæ autem illos increpabant, vt tacerent. Et illi nihilominus lucis deſiderio turbarum contradictionem vincentes, in clamando perſeuerauerunt, tranſeuntem tenuerunt, & à tangente illuminari meruerunt. Dicebãt

Matt.9. & 20. enim tranſeunti, Miſerere noſtri fili Dauid. Stetit ille, Et victo ab eis clamore contradicentium, quid inquit, vultis vt faciam vobis? Et illi, Domine vt videamus. Tetigit & aperuit oculos eorum: viderunt præſentem, quem ſenſerant tranſeũtem. Aliquid ergo tranſitorium dominus fecit: eſt autem aliud quod ſtat. Aliud eſt, inquam, tranſitoriũ domini, aliud ſtabile domini. Tranſitoriũ domini, virginis partus, verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorũ exhibitio, paſſionũ perpeſſio, mors, reſurrectio, aſcenſio in cælum: hoc totum tranſitorium fuit. Num enim adhuc Chriſtus naſcitur, aut adhuc moritur, aut adhuc reſurget, aut adhuc aſcendet in cælũ? Nónne videris iſta facta per tempora, cucurriſſe per tempora, exhibuiſſe viatoribus quiddam tranſitoriũ ne in via remanerent, ſed ad patriam peruenirent? Deniq; & illi cæci ad viam ſedebãt, ibi tranſeuntem ſenſerunt, & clamando tenuerũt. In via ergo ſeculi huius hoc trãſitorium ſui dominus operatus eſt, & hoc trãſitorium pertinet ad filium Dauid: ideo illi domino tranſeũti clamaue-

Matt.20. runt, Miſerere noſtri fili Dauid: tanquam dicerẽt, Filiũ Dauid tranſeuntem cognoſcimus, Filium Dauid in tranſitu factum diſcimus. Agnoſcamus ergo & nos, & filiũ Dauid cõfiteamur, vt illuminari mereamur. Sentimus enim tranſeuntem filium Dauid, & illuminamur à domino Dauid. Ecce ergo quia magiſter noſter interrogauit Iudæos, & ideo non reſponderunt, quia diſcipuli eſſe noluerũt: Ecce ſi nos interrogaret, quid reſponderemus? D. fecerunt in hac interrogatione Iudæi, proficiant Chriſtiani, non perturbentur ſed erudiantur. Non enim dominus interrogat diſcere volens, ſed tanquam doctor interrogat. Dicerent miſeri Iudæi, tu dic nobis, maluerũt inflata taciturnitate dirumpi, quàm humili confeſſione edoceri. Dicat ergo nobis magiſter noſter, & videamus quid interroganti re-

Matt.22. ſpondeamus, Quid vobis videtur de Chriſto? Cuius eſt filius?

Reſpon-

Reſpondeamus omnino quod Iudæi,ſed nõ remaneamus,vbi Iudæi.Recolamus Euangelium quod credimus,Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid.Non quia interrogamur excidat nobis Chriſtum eſſe filium Dauid,quod memoriæ commẽdat Apoſtolus,Eia Chriſtiane,memor eſto Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid.Ergo interrogemur & reſpondeamus , Quid vobis videtur de Chriſto?Cuius filius eſt? Dicant ora concordia Chriſtiana,Dauid. Referat & doctor,& reuocet nobis.Quomodo ergo Dauid in ſpiritu dicit eum dominum.Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos ſub pedibus tuis?Quomodo nos diceremus,niſi à te diſceremus? Nunc ergo quia didicimus , dicimus.In principio eras verbum,& verbum eras apud Deum, & Deus eras verbum,omnia per te facta ſunt.Ecce dominus Dauid.Sed nos propter infirmitatem noſtrã, quia caro deſperata iacebamus,verbum caro factus es, vt habitares in nobis.Ecce filius Dauid.Certè tu in forma Dei cùm eſſes,nõ rapinã arbitratus es eſſe æqualis Deo : ideo dominus Dauid , Sed temetipſum exinaniſti formã ſerui accipiens, inde filius Dauid.Deniq; & in ipſa interrogatione tua dicens,quomodo filius eius eſt,nõ te filium eius negaſti,ſed modũ in quo id fieret inquiſiſti.Dicit eum,inquis,Dauid dominũ, quomodo filius eius eſt? Nõ nego,ſed dic quomodo? Illi ergo ex literis quas legebant & non intelligebant, ſi in iſta interrogatione recolerent modum,nónne reſpõderent quomodo interrogas?Ecce virgo accipiet in vtero & pariet filiũ,& vocabunt nomen eius Emmanuel,quod eſt interpretatum,nobiſcum Deus. Accipiet virgo in vtero,virgo ex ſemine Dauid pariet filiũ,vt ſis filius Dauid. Erant enim Ioſeph & Maria de domo & patria Dauid. Peperit ergo virgo illa,vt eſſet filius Dauid : ſed ille quem peperit, vocabũt nomen eius Emmanuel,nobiſcum Deus. Ecce habes & dominũ Dauid.Aliquid nobis fortaſſe ex hac re , quomodo Chriſtus & filius ſit Dauid , & dominus ſit Dauid, etiam Pſalmus iſte intimabit.Audiamus ergo & pertractemus eum,pulſemus pietate,& extorqueamus charitate.Dauid ergo ipſe dicit,neque enim domino contradicere licet,Dauid , inquit, in ſpiritu vocat eum dominum. Ille ergo Dauid de Chriſto quid dicit? *Nam ipſi Dauid Pſalmus.* Et iſte eſt totus titulus,ſimplex ſine figura quæſtionis,ſine vllo nodo difficultatis. Quid ergo dicit Dauid? Dixit dominus domino meo , ſede à dextris

Matt.1. *2.Tim.2.* *Matt.22.* *Ioan.1.* *Philip.2.* *De tempore ſer. 224.& 235.* *Eſaiæ 7.* *Matt.1.* *Lucæ 2.* *Matt.22.*

meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Quod eſt ſcabellum pedum tuorum? Quod eſt ſub pedibus tuis. Scabellum enim pedum ſub pedibus eſt, Dixit, inquit, dominus domino meo. Audiuit hoc Dauid, audiuit in ſpiritu, vbi nos quando audiuit nō audiuimus, ſed loquenti quod audiuit, & ſcribenti credidimus. Audiuit ergo prorſus, audiuit in quodam ſecretario veritatis, in quodam myſteriorum ſanctuario, vbi Prophetæ in occulto audiuerunt, quod in aperto prædicauerunt. Ibi audiuit Dauid quod cum fiducia magna dicit, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Nouimus Chriſtum ſedere ad dexteram patris poſt reſurrectionem à mortuis, & in cælis aſcenſionem. Factum eſt iam, nec vidimus, ſed credimus, in libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus. Vnde & eo ipſo quod erat filius Dauid. Chriſtus factus eſt dominus Dauid. Illud enim quod natum eſt ex ſemine Dauid, ita honoratum eſt, vt eſſet & dominus Dauid. Ita admiraris hoc, quaſi & in rebus humanis iſta non fiant. Si enim contingat filium cuiuſquam regem fieri patre priuato, nónne erit dominus patris? Admirabilius eſt quod poteſt contingere, vt non ſolum rex factus priuati filius, dominus ſit patris ſui, ſed & Epiſcopus factus laici filius, ſit pater patris ſui. Ergo & eo ipſo quòd carnē accepit Chriſtus, quòd in carne mortuus eſt, quòd in eadem carne reſurrexit, quòd in eadem carne aſcēdit in cælum, & ſedet ad dexterā patris, & in eadem ipſa carne ſic honorata, ſic clarificata, ſic in cæleſtem habitū commutata, & filius eſt Dauid, & dominus eſt Dauid. Secundum hanc enim diſpenſationem tranſitus Chriſti etiam illud ab Apoſtolo dicitur, Propter quod illum exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtriū & infernorum. Donauit, inquit, ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, Chriſto ſecundum hominem mortuo: Chriſto ſecundum carnem reſurgenti, aſcendenti, donauit nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtiū, terreſtrium & infernorum. Vbi erit Dauid, vt non ei ſit dominus? In cælo ſit, in terra ſit, in inferno ſit, dominus eius erit, qui eſt dominus cæleſtium, terreſtrium & infernorū. Gaudeat ergo nobiſcum & Dauid filij ſui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, & gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur, Dixit dominus domino

Marc.16. *Act.1.* *Philip.2.*

mino

mino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Sede, non ſolum in alto, ſed & in occulto, excellens vt domineris, latens vt credaris. Quæ enim eſſet merces fidei, niſi lateret quod credimus? Merces autem fidei eſt videre quod credidimus antequam videremus. Sicut autem ſcriptura perſonat, Iuſtus ex fide viuit. Non ergo eſſet *Rom.1.* iuſtitia fidei, ſi non eſſet abſconditum quod prædicatum crederemus, & credendo ad videndum perueniremus. Quàm *Pſal.30.* enim multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abſcondiſti timentibus te? Ergo abſcondiſti, & remanſerunt? Abſit. Perfeciſtii autem ſperantibus in te. Mirabile ergo myſterium Chriſti ſedentis in dextra Dei. Occultatum eſt vt crederetur, ſubtractum eſt vt ſperaretur, Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Apoſtoli verba ſunt. Recognoſcitis quidem, ſed propter rudes commendo. Quid ergo ait Apoſtolus? Spe, inquit, *Rom.8.* ſalui facti ſumus. Spes autem, quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus per patientiam expectamus. Quia ergo quæ videtur non eſt ſpes, abſcondiſti dulcedinem timentibus te. Quia quod non videmus ſperamus, & per patientiam expectamus, perfeciſti ſperantibus in te. Denique chariſſimi intentè accipite quod dicturus ſum, Quoniam iuſtitia noſtra ex fide eſt, & fide mundantur corda noſtra, vt quod credidimus videre poſſimus. Vtrunque enim poſitum eſt, & beati mundicordes, *Mat.5.* quoniam ipſi Deum videbunt, & fide mundans corda eorum. *Act.15.* Quæ ergo hæc eſt iuſtitia fidei? Credere quod non vides, & ipſo merito fidei ad viſionem ſuo tempore peruenire, Dominus in Euangelio cùm promitteret Spiritum ſanctum, hoc ait, *Ioan.16.* Ipſe arguet mundum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio. De quo peccato? De qua iuſtitia? De quo iudicio? Ipſe ſequitur & exponit, & coniecturas hominum non admittit. De peccato quidem, inquit, quia non crediderunt in me. Quanta alia peccata Iudæorum, & tamen quaſi hoc vnum ſit, ita dixit, De peccato quidem, quia non crediderunt in me. Hoc eſt illud peccatum de quo alibi dicit, Si non veniſſem, peccatum non habe- *Ioan.15.* rent. Quid eſt hoc, Si non veniſſem, peccatum non haberent? Ergo ad iuſtos veniſti, & eos peccatores feciſti? Sed exceptis aliis peccatis, quæ poſſent remitti per fidem, nec vnũ peccatũ nominauit, quod ſi non admitteretur, omnia relaxarētur. De

peccato quidem ait, quia non crediderunt in me. Et alibi, Si nõ veniſſem peccatum non haberent. Eo enim ipſo quo venit & non crediderunt in eum, inciderunt in peccatum: quod ſi non inciderent, omnia cætera peccata dimitti poſſent per indulgentiam gratiæ impetratam per fidem. Ergo de peccato, quia
Ioan. 10. nõ crediderunt in me. De iuſtitia, quia ad patrem vado, & iam non videtis me. Hæc eſt iuſtitia, quia ad patrem vadis, & iam non videbunt te, hæc etenim iuſtitia ex fide eſt. Iuſtus enim ex
Rom. 1. fide viuit. Et tunc ex fide viuit, ſi non videat quod credit. Quia ergo & ad iuſtitiã pertinet ex fide viuere, & ex fide nemo viuit, niſi non videndo quod credidit, vt ipſam iuſtitiam faceret in hominibus, id eſt, vt crederent quod nõ viderent. De iuſtitia inquit, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Hæc, inquit, erit iuſtitia veſtra, vt credatis in eum quem non videtis, & fide mundati eum, in quem credidiſtis [b]in die reſurrectionis [b] poſteà videatis. Sedet ergo ad dexteram Dei Chriſtus, à dextris patris filius in occulto eſt, Credamus. Etenim duas res hic dicit, quia & dixit Deus, ſede à dextris meis: & addidit, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum: hoc eſt, ſub pedibus tuis. Non vides Chriſtum ſedentem ad dexteram patris: nec hoc potes videre, quomodo ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Cùm hoc impletur in aperto, crede illud eſſe in occulto. Qui inimici ponuntur ſcabellum pedum eius?
Pſal. 2. Quibus inania meditantibus dicitur, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Et dixerunt, Dirũpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugũ ipſorũ. Nõ nobis dominentur, non nos ſibi ſubiugent. Qui habitat in cælis irridebit eos. Inimicus eras, eris ſub pedibus eius, aut adoptatus, aut victus. Quære ergo quẽ locũ habeas ſub pedibus domini Dei tui. Nã neceſſe eſt vt habeas, aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexterã Dei, donec ponãtur inimici eius ſub pedibus eius. Hoc fit, hoc agitur: etſi paulatim peragitur, indeſinenter agitur. Fremuerũt enim gẽtes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnũ, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtũ eius. Nunquid fremẽdo, nũquid meditando inania, nunquid in vnum aduerſus Chriſtum conueniendo efficient, vt nõ impleatur, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ? Implebitur omnino

omnino, & in illis frementibus, & in illis inania meditantibus. Dabo tibi gentes hæreditatem tuã,& poſſeſſionem tuam terminos terræ, Illi enim inania meditantur. Vt autem impleatur, dabo tibi gẽtes hæreditatem tuã, & poſſeſſionẽ tuã terminos terræ: nam neſcio quis inanis locutus eſt, ſed dominus dixit ad me. Sic & in hoc Pſalmo poſſumus dicere, Dixit nõ quicunq;, non illi qui fremunt & meditantur inania, ſed dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. donec ponã inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorum. Fremant, meditentur inania, perſtrepant, nunquid non implebitur, Periit memoria eorum cum ſtrepitu? Loquitur certè & alius Pſalmus, ſed non alius ſpiritus, Periit memoria eorum cum ſtrepitu, & dominus in æternum permanet. Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum ſtrepitu in æternum permanet, ipſe dixit domino meo, ſede à dextris meis. Sedet enim ad dexteram patris, donec ponat omnes inimicos eius ſcabellũ pedum eius. Et quid ſequitur? *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Apparet fratres, euidentiſſimè apparet, nõ de illo regno Chriſti Prophetã loqui, quo regnat ſemper apud patrẽ rerum dominũ, quæ per illũ creatæ ſunt. Quãdo enim nõ regnat in principio verbũ Deus apud Deum? Dicitur enim, Regi autem ſeculorũ immortali, inuiſibili, incorruptibili, ſoli Deo honor & gloria, in ſecula ſeculorum, amen. Regi ſeculorum honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Cui regi ſeculorum? Immortali, inuiſibili, incorruptili. In eo enim quod & Chriſtus eſt cũ patre immortalis, inuiſibilis & incorruptibilis, quia verbũ eius eſt, & virtus eius, & ſapientia eius, & Deus apud Deũ per quẽ facta ſunt omnia, rex eſt ſeculorũ. Sed tamẽ illud diſpẽſatoriũ & trãſitoriũ, quo nos ꝑ mediaetatẽ carnis ſuæ vocauit in æternitatẽ, regnũ eius incipit à Chriſtianis, ſed regni eius nõ erit finis. Ponũtur ergo ſcabellũ pedũ eius, inimici eius, ſedẽtis ad dexterã patris, ponũtur vt dictũ eſt. Id agitur, id vſq; in finẽ omnino peragitur. Nemo dicat nõ poſſe impleri quod cœptũ eſt. Quid finem cœpti deſperas? Omnipotens cœpit, omnipotens ſe promiſit impleturum eſſe quod cœpit. Vnde autem cœpit? Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Quæ Sion? Ipſa eſt Hieruſalem. Audi ipſum dominũ, Oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis tertia die. Hinc ſedet ad dexteram Dei patris reſurgendo vbi fuit. Deinde illo ſedẽte ad dexteram Dei patris, quid agitur? Vt ponantur inimici eius ſcabellũ pedum eius. Quid agitur? Audi

Pſal.9. *Ioan.1.* *1.Tim.1.* *1.Cor.1.* *Luc.24.*

illum docentem & exponentem, Et prædicabitur in nomine
Ibidem. eius pœnitentia & remiſſio peccatorũ per omnes gentes incipientibus ab Hieruſalem, quia virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Virgam virtutis tuæ, hoc eſt, regnum potentiæ tuæ, quia reges eos in virga ferrea. Emittet dominus ex Sion, quia incipientibus ab Hieruſalem. Cum ergo miſerit ex Sion virgam virtutis eius, quid fiet? *Et dominaberis in medio inimicorũ tuorũ.* Prius dominare in medio inimicorũ tuorũ, inter frementes gentes. Nunquid enim poſtea cũ acceperint honorem ſuũ ſancti, & ſuã damnationem impii, in medio inimicorum ſuorum dominabitur? Et quid mirum ſi tũc dominabitur ſecum in æternũ regnantibus ſanctis, & æternis pœnis ardentibus impiis? Quid mirũ ſi tũc? Modo in medio inimicorũ tuorum, nunc in iſto tranſitu ſeculorum, in iſta propagatione & ſucceſſione mortalitatis humanæ, nunc dum torrens tẽporum præterlabitur, ad hoc directa eſt virga virtutis tuæ ex Sion, vt domineris in medio inimicorũ tuorum. Dominare in medio Paganorum, Iudæorum, hæreticorum, falſorum fratrum, Dominare dominare fili Dauid, domine Dauid, dominare in medio Paganorum, Iudæorum, hæreticorũ, falſorum fratrũ. Dominare in medio inimicorum tuorum. Hunc verſum nõ rectè intelligimus, ſi nõ fieri iam videmus, Sede ergo à dextris Dei, occultare vt credaris donec impleantur tempora gentium. Sic
Acto.3. enim ſcriptum eſt, Quem oportebat cælũ repetere, donec impleantur tempora gẽtium. Vt enim reſurgeres, mortuus es: vt aſcenderes reſurrexiſti: vt ſederes ad dexterã patris, aſcẽdiſti:
Marc.16. ergo vt ad dexterã patris ſederes, mortuus es. De morte enim
Actor.1. reſurrectio, de reſurrectione aſcenſio, de aſcenſione ad dexteram ſeſſio. Hoc totum ergo cœpit à morte. Excellentia claritatis huius, principiũ habet humilitatis. Te itaque ſedente ad dexteram patris, implentur tempora gentiũ, ponuntur inimici omnes ſcabellũ pedũ tuorũ, & ad hoc vt perueniatur, prius dominaberis in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim vir-
Coloſ.2. gam virtutis ſuæ emittet dominus ex Sion. Vt autem moreris,
Luc.24. & per mortem tuã deleretur chirographũ peccatorũ, & prædicaretur pœnitentia & remiſſio delictorũ per omnes gentes incipientibus ab Hieruſalem, cæcitas Iudæorum fecit. Aliis
Rom.1. illuminandis aliorum cæcitas militauit. Cæcitas enim ex parte Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Cæcitas enim ex parte Iſrael facta occidit

te,

te,occiſus reſurrexiſti,ſanguine tuo peccata gentiũ diluiſti,ad dexterã patris ſedens vndiq; patientes & ad te cõfugientes col legiſti.Facta eſt ergo cæcitas ex parte Iſrael,facta eſt vt plenitudo gentiũ introiret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret,& omnes tui inimici eſſent ſcabellum pedum tuorum. Sed hoc nũc, poſtea quid? *Tecum principiũ in die virtutis tuæ.* Quis iſte dies eſt virtutis eius? Quando cũ illo principiũ,vel quod principium, vel quomodo cũ illo principium,quandoquidem & ipſe principium? Adiuuet dominus, vt nec mihi dicere perturbetur, nec *Ioan.8.* vobis audire.Video enim quod iam factũ eſt,& vobiſcũ video oculis fidei : oculis quoq; carnis video quod iam fit,rurſúſque oculis fidei vobiſcũ ſpero quod futurũ eſt. Quid ergo factum eſt?Quid fit? Quid futurũ eſt?Chriſtus paſſus eſt,mortuus eſt, *Marc.15.* reſurrexit tertia die, aſcendit in cælũ vt nouimus quadrageſi- *& 16.* mo die,ſedet ad dexterã patris: hoc iam factũ eſt,hoc nõ vidi- *Actor.1.* mus,ſed credimus. Quid nunc fit?Dominatur in medio inimicorum ſuorum,emiſſa virga virtutis eius ex Sion. Fit hoc,id agitur in forma ſerui,& præſentem tunc viderunt ſerui, & abſentem nũc credunt ſerui. Hoc credimus de forma Dei ſerui, quod poſſumus capere dum adhuc ſumus ſerui. Hoc eſt enim illud,lac paruulorũ, quod tẽperauit panem traiiciens per carnem. Nã panis ille angelorũ in principio erat verbũ:vt tamen *Ioan.1.* panem angelorum manducaret homo,creator angelorum factus eſt homo.Ita nobis verbum incarnatum factum eſt rece- *Pſal.77.* ptibile: quod recipere nõ valeremus,ſi filius æqualis Deo non *Philip. 2.* ſe exinaniret formam ſerui accipiens,in ſimilitudinem hominum factus,& habitu inuentus vt homo.Vt ergo vtcunque capere poſſemus eum,qui nõ poſſet capi à mortalibus, mortalis factus eſt ad mortales,† vt peracta ſua morte faceret immortales, & aliquid daret inſpiciendũ, aliquid credendum, aliquid poſt videndum. Inſpiciendam dedit formã ſerui præſentibus, non ſolum oculis videndam , ſed etiam manibus pertractandam.Cum eadem forma aſcendit in cælum, credere nobis iuſſit, quod illis videre cõceſſit. Sed & nos habemus quod videamus:illi enim viderunt virgam emiſſam ex Sion, nos videmus dominari in medio inimicorum ſuorum. Hoc totum fratres pertinet ad diſpenſationem formæ ſeruilis , quæ tolerabiliter capitur à ſeruis , & amabitur à futuris liberis. Veritas enim incommutabilis,quod eſt verbum Dei,Deus apud Deum,per *Ioan.1.* quem facta ſunt omnia, in ſe manens innouat omnia. Hanc vt *Sapie.7*

† Alias, immortalis factus eſt mortalis.

videamus magna & perfecta cordis munditia neceſſaria eſt, quæ fit per fidem. Demonſtrata enim forma ſerui dilatata eſt ad demonſtrandam formam Dei. Idem quippe in forma ſerui
Ioan.14. loquens ſeruus, ait, Qui diligit me, mandata mea cuſtodit, Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & oſtendam meipſum illi. Videntibus ſe promiſit demonſtraturum ſe. Quid videbant? Quid promittebat? Videbãt formam ſerui, promittebat formã Dei. Oſtendam, inquit, meipſum illi. Si ipſa eſt claritas ad quã perducitur regnũ, quid modo trãſitu ſeculi huius colligitur? Ducitur enim ad quandam viſionem ineffabilem, quã non merebuntur impij. Cæterũ forma ſerui cum hic eſſet, viſa eſt ab impiis. Viderunt eam & qui crediderunt, viderunt & qui occiderunt. Ne aliquid magnum putes videri formã illam, viderunt amici, viderũt & inimici, & quidam videntes interfecerũt, quidam nõ videntes crediderunt. Hanc ergo formã ſerui, quam hic iam in humilitate viderunt & pij & impij, videbunt & in iudicio pij & impij. Cum enim dominus ante oculos diſcipulorũ ſuorum ferretur in cælum,
Act.1. ſonuit vox angelica intuentibus eum, Viri Galilæi, quid ſtatis intuẽtes in cælum? Iſte Ieſus ſic veniet, quomodo videtis eum ire in cælum. Sic ergo, ſic in eadem forma, quia de impiis di-
Zach.12. ctum eſt, Videbunt in quem pupugerunt. Videbunt iudicatu-
Ioan.19. rum, quem irriſerunt iudicatum. Ipſa itaq; forma ſerui in iudicio cõſpicua erit, & iuſtis & iniuſtis, & piis & impiis, & fidelibus & infidelibus. Quid ergo? Impij non videbunt? Nam de quibus dictũ eſt, Videbunt in quẽ pupugerunt: de ipſis rurſum
Eſaiæ 26. dictum eſt, Tollatur impius vt non videat claritatem domini. Quid eſt hoc fratres? Diſcernamus, diſcutiamus. Excitatur impius vt aliquid videat, tollitur impius vt aliquid nõ videat. Iam quid ſit viſurus, oſtendemus? Formã illam de qua dictum
Ioan.14. eſt, ſic veniet. Quid ergo nõ eſt viſurus? Et oſtendam meipſum
Philip.2. illi. Quid eſt meipſum? Non formã ſerui. Quid eſt meipſum? Formam Dei, in qua nõ rapinam arbitratus ſum eſſe æqualis
1.Ioan.3. Deo. Quid eſt meipſum? Dilectiſſimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hæc claritas Dei eſt ineffabilis lux, fons lucis ſine cõmutabilitate, veritas
Sapien.7. ſine defectu, ſapientia in ſeipſa manens, innouans omnia, Hæc
Eſaiæ 26. ſubſtantia Dei eſt. Itaque tolletur impius, vt non videat hunc
Matth.5. honorem Dei. Beati enim mundicordes, quoniã ipſi Deũ videbunt.

bunt. Videtur ergo mihi fratres, quantũ noſtræ capacitati dominus impertiri dignatur, de ipſo tẽpore: ſi tamen dicendum eſt tempus, quodam enim tempore venturi ſumus ad nõ tempus, inde mihi videtur dictum, quod ſine prçiudicicio dicam, ſi quis intelligere aliquid melius, expeditius, probabilius poſſit, inde mihi videtur dictum, Tecũ principium in die virtutis tuæ. Denique hoc quãtum puto, verſu conſequẽte ſatis explanat, Quia enim & hic dicta eſt virtus eius, qua ſubiecit gentes 1. *Cor.* 1.
iugo ſuo, qua ſtrauit populos, nõ ferro ſed ligno. & ſi in carne, & ſi in humilitate, & ſi adhuc quantũ ſeruilis forma patitur, capitur, tamen magna virtus eius, quia quod infirmũ eſt Dei, fortius eſt hominibus. Virga ergo & hic dicta eſt virtus eius, quam cõmendauit dicendo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorũ tuorum. Quanta enim virtus dominans in medio inimicorum ſuorum perſtrepentium, nihil contra eum valentium, & quotidie ſibi dicentium, Quãdo morietur & peribit nomen eius? Cum creſcat gloria eius per populos, cũ eius nomini ſubiiciantur gentes, cum peccator videat & iraſcatur dentibus ſuis frendat & tabeſcat: quia ergo eſt & hæc virtus eius, volẽs Propheta commendare aliter virtutem eius ſicut eſt virtus Dei, & ſapientia Dei, Chriſtus in lumine perpetuo incõmutabilis veritatis, ad quam viſionẽ ſeruamur, ad quã viſionẽ differimur, ad quam viſionẽ fide mundamur, à qua viſione tollitur impius ne videat honorem domini. Hoc ergo volens oſtendere, tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ. Quid eſt tecum principium? Quodlibet pone principium. Si ipſum Chriſtum, potius diceretur, tu es principium, quàm tecum principium. Reſpondit enim interrogantibus, tu quis es? & ait, Principium qui & loquor vobis. Cũ ſit principiũ & pater, de quo vnigenitus filius, in quo principio erat verbum, quia verbum erat apud Deum. Quid ergo? Si & pater principium, & filius principium, duo ſunt principia? Abſit. Sicut enim pater Deus, & filius Deus, pater enim & filius non duo dij, ſed vnus Deus: ſic pater principium & filius principiũ, pater autẽ & filius non duo ſed vnum principium. Tecum principium. Tunc videberis quomodo tecũ ſit principium. Non enim & hic non tecum principium: non enim cum dixiſti, ecce itis quiſque ad ſua, & me ſolum relinquitis, ſed non ſum ſolus, quia pater mecum eſt: & hic ergo tecum principium. Dixiſti enim & alibi, Pater autem in

Pſal. 40.
Pſal. 111.
1. *Cor.* 1.
Eſaia 26.
Ioan. 8.
1 *ſen. diſt.* 29. *cap.* 1.
Ioan. 1.
Ioan. 16.
Ioan. 14.

me manens facit opera ſua. Tecum principium, nec vnquam à te ſeparatus eſt pater. Sed quãdo videbitur tecum eſſe principium, tunc manifeſtũ erit omnibus ſimilibus iam tibi factis, quoniã videbunt te ſicuti es. Etenim hic Philippus te videbat, & patrẽ quærebat. Tunc ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc tecum principium videntibus ſanctis, videntibus iuſtis, ſublatis de medio impiis, ne videant gloriã domini. Modo ergo credamus fratres, quod tunc videamus. Nam & Philippus obiurgatus eſt quòd quæreret videre patrẽ cũ in ipſo filio nõ agnoſceret patrem. Tanto tẽpore vobiſcũ ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me videt & patrẽ. Sed me videt qui non formã ſerui in me videt. Qui ergo me videt, qualem me abſcondi timentibus me, qualem me videndum perficio ſperãtibus in me, videt & patrem. Sed quia iſta viſio pòſt erit, nunc pro illa quid habebimus? Videamus quid dicat Philippo, cui dixerat, qui me videt, videt & patrem. Quaſi ei Philippus tacitus reſponderet, & quomodo te videbo, ſi aliter videris quàm forma ſerui: aut quomodo te videbo & patrẽ, inualidus homo mortalis, puluis & cinis, conuerſus ad eum, differẽs viſionem, impetrans fidem, qui dixerat, qui me videt, videt & patrem, quia multũ erat ad Philippum, & longè erat ab eo videre, Non credis, inquit, quia ego in patre & pater in me eſt? Quod videre nondũ poteſt, crede vt videre merearis. Cùm ergo ventũ fuerit vt videamus, tunc apparebit tecũ principium in die virtutis tuæ, virtus virtutis tuæ, non virtus infirmitatis tuæ, quia ibi virtus virtutis tuæ. Habẽt nunc homines in fide, in ſpe, in charitate, in bonis operibus virtutes ſuas, ſed ibunt à virtutibus in virtutem. Tecum ergo principium: videberis cum patre in patre, vt pater tecũ principiũ in die virtutis tuæ, illius virtutis tuæ quã impius nõ videbit. Nam & hoc infirmũ tuũ fortius eſt hominibus. Etenim in die virtutis tuę tecũ principium. De qua virtute dicis? Expone, quia & hic, vt dictũ eſt, nominata eſt virtus eius cum emittitur virga virtutis eius ex Sion, vt dominetur in medio inimicorũ ſuorũ. De qua virtute dicis? *In ſplendore ſanctorũ*. In ſplẽdore, inquit, ſanctorũ. De ipſa virtute dicit, quãdo erũt in ſplendore ſancti, nõ quando adhuc terrenã carnem geſtantes & in corpore mortali atque corruptibili degẽtes & gementes, quod aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: cum ipſæ cogitationes inuicem non videntur, non hoc eſt in ſplendore ſancto-

Marginal notes: *1.Ioan.3.* *Ioan.14.* *Eſaiæ 26.* *Ioan.14.* *Ibidem.* *Pſal.83.* *Eſaiæ 26.* *1.Cor.1.* *Sapien.9.*

ſanctorum. Sed quid eſt in ſplendore ſanctorum? Donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Hoc erit in ſplendore ſanctorum, quia tunc iuſti fulgebunt *1.Cor.4.*
in regno ſui patris ſicut ſol. Audite enim quid ſit hoc, in ſplendore ſanctorum. Veniet, inquit, meſſis, veniet finis ſeculi, mittet *Mat.13.*
paterfamilias angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & mittent eos in camino ignis ardentis, Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. In quo regno? videte ſi viſio quædam ſeruatur, de qua nobis dictum eſt, tecum principium. In quo regno? Vtique in vita æterna. Nam *Mat.25.*
ad dexteram poſitis hoc dicturus eſt, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Deinde damnatis impiis, ſegregatis iuſtis atque laudatis, quid ſequitur quod dixerat, percipite regnum? Tunc ibunt impij in combuſtionem æternam, iuſti autem in vitam æternam. Quod dixerat regnum, hoc dixit vitam æternam, quò non ibunt impij. Videte ſi quædam viſio eſt vita æterna. *Ioan.17.*
Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, quia tecum principium in die virtutis tuæ. Ergo tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ſed hoc differtur, hoc poſtea dabitur. Quid nunc? *Ex vtero ante luciferum genui te.* Quid hic? Si Deus filium habet, nunquid & vterum? Sed ſicut carnis corpora non habet, quia nec ſinum, dictum eſt tamen, Qui eſt *Ioan.1.*
in ſinu patri enarrauit. Qui eſt autem ſinus, ipſe eſt vterus, & ſinus & vterus pro ſecreto poſitus eſt. Quid eſt ex vtero? Ex ſecreto, ex occulto, de meipſo, de ſubſtãtia mea, hoc eſt, ex vtero: quia generationem eius quis enarrabit? Accipiamus ergo *Eſaiæ 53.*
patrem dicẽtem ad filium. Ex vtero ante luciferum genui te. Quid eſt ergo ante luciferum? Lucifer pro ſyderibus poſitus eſt, tanquam à parte totum ſignificante ſcriptura, & ex eminẽti ſtella omnia ſydera. Sed iſta ſydera quomodo facta ſunt? Vt ſint in ſignis, & in tẽporibus, & in diebus, & in annis. Si er- *Geneſ.1.*
go & in ſignis & in tẽporibus poſita ſunt ſydera, & lucifer nominatus eſt pro ſyderibus, quod eſt ante luciferũ, hoc eſt ante ſydera: & quod eſt ante ſydera, hoc eſt ante tempora. Si ergo ante tempora, ab æternitate, noli quærere quando: æternitas non habet quando. Quando & aliquando aduerbia ſunt temporum. De patre non eſt natus in tempore, per quem facta

ſunt tempora. Dictũ eſt ergo vt dici oportuit, figurate & prophetice, vt & vterus pro ſecreta ſubſtantia, & lucifer pro temporibus poneretur. An vultis vt ipſum Dauid reſpiciamus, qui dominum ſuum dixit filium ſuum? Vt enim hoc diceret, audiuit à domino ſuo. Ab illo audiuit à quo falli nõ potuit, & dixit iam dominũ ſuum, quia dixit, inquit, dominus domino meo, ſede à dextris meis: & ipſe loquitur, ipſius quaſi ſermo cõtextus eſt. Si ergo ipſe loquitur, forte ipſe potuit dicere, Ex vtero ante luciferum genui te, ex vtero virginali. Ante luciferũ genui te ex vtero. Si enim illa virgo ducẽs propaginem de carne Dauid. ex illo vtero natus eſt Chriſtus, tanquã ex vtero genitus à Dauid, Ex vtero quò maſculus nõ acceſſit, ex vtero prorſus propriè: ex vtero, quia ſolus ex ſolo vtero. Ergo ex vtero, inquit ille, qui eum dominũ ſuum dixerat. ex vtero ante luciferum genui te. Et hoc ipſum ante luciferũ ſignate dictum &

Lucæ 2. propriè dictũ & ſic impletum. Noctu enim natus eſt dominus ex vtero virginis Mariæ, indicãt teſtimonia paſtorum, qui vigilias exercebant ſuper gregẽ ſuum. Ex vtero ante luciferum genui te. O tu domine Deus meus ſedẽs ad dexteram domini mei, vnde & filius meus, niſi quia ex vtero ante luciferum genui te? Et ad quid natus es? *Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Ad hoc enim natus ex vtero ante luciferum, vt eſſes ſacerdos in æter-

Ibidem. num ſecundum ordinem Melchiſedech. Si natum ex vtero de virgine intelligimus ante luciferũ noctu, ſicut Euangelia conteſtãtur, proculdubio inde ex vtero ante luciferum, vt eſſet ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech. Nam ſecundum id quod natus eſt de patre Deus apud Deũ, coæternus gignenti, nõ ſacerdos: ſed ſacerdos propter carnẽ aſſumptam, propter victimam, quam pro nobis offerret à nobis acceptam. Iurauit ergo dominus. Quid eſt, iurauit dominus? Ergo do-

Matth. 5. minus iurat, qui prohibet hominem à iurando? An forte ideo magis hominem prohibet à iurando, ne in periuria prolabatur, & ideo Deus magis iurat, quia nõ poteſt eſſe periurus? Homo enim qui per conſuetudinẽ iurãdi poteſt lingua in periuriũ prolabi, bene prohibetur iurare. Tanto enim longius erit à periurio, quãto erit longè à iurãdo. Qui enim iurat homo, falſum & verum iurare poteſt: qui autem non iurat, falſum iurare nõ poteſt, quia omnino nõ iurat. Cùm ergo nõ iuret dominus, quãdo domini iuramentũ promiſſionis eſt firmamentum?

tùm? Iurat omnino. Quid ergo tu facis cùm iuras? Teſtaris Deum, Hoc eſt iurare, Deum teſtari, & ideo moleſtū, ne ad aliquam falſitatem teſtem adhibeas Deum. Si ergo tu iurãdo teſtaris Deum, cur ergo nõ & Deus iurãdo teſtetur ſeipſum? Viuo ego dicit dominus, iuratio Dei eſt. Sic iurauit de ſemine Abrahæ, Viuo ego dicit dominus, quoniã audiſti vocẽ meam, & non pepercisti filio tuo vnico propter me, niſi benedicens benedicã te, & implendo implebo ſemẽ tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut harenam quæ eſt ad labiũ maris, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Et ſemẽ Abrahæ quid eſt? Chriſtus. Ille ſemen Abrahæ accipiens carnem de ſemine Abrahæ, erit ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinem Melchiſedech. De ſacerdotio ergo ſecundũ ordinem Melchiſedech, iurauit dominus & non pœnitebit eum. Quid de ſacerdotio ſecũdum ordinem Aaron? Nunquid pœnitet Deũ ſicut hominem, aut nolẽs cadit in aliquid vt faciat, aut imprudẽs prolabitur, vt poſtea eum de ſuo prolapſu pœniteat? Scit quid agat, ſcit quouſq; quid progrediatur, vnde in aliud commutetur in poteſtate rectoris eſt. Sed pœnitentiã, mutatio rerum ſignificatur. Quomodo enim tu cùm aliquid te pœnitet doles factum quod feciſti: ſic quãdo aliquid Deus præter ſpem homi[n]um, id eſt, præter quàm ſperãt homines mutat in aliud, pœnitere ſe dicit, vſqueadeo vt & de pœna noſtra pœniteat eum, ſi nos de vita noſtra mala pœnituerit. Iurauit ergo dominus, Iurauit, firmauit, non eum pœnitebit, non mutabit. Quid? Tu es ſacerdos in æternum. Ideo in æternum, quia nõ pœnitebit eum. Sed ſacerdos ſecundũ quid? Nunquid erunt iſtæ hoſtiæ victimæ oblatæ à patriarchis, aræ ſanguinis & tabernaculũ, & illa primi teſtamẽti veteris ſacramenta? Abſit. Iam illa ſublata ſunt euerſo iam tẽplo, remoto illo ſacerdotio, pereunte victima eorum & ſacrificio. Hæc nec Iudæi habẽt, vident periſſe iam ſacerdotiũ ſecundũ ordinem Aaron, & nõ agnoſcunt ſacerdotiũ ſecundũ ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor, Si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere, ſcripturæ vobis intiment, quid eſt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. *Dominus à dextris tuis.* Dominus dixerat, ſede à dextris meis, nunc dominus à dextris eius, quaſi mutauerit ſedes. An forte ſic potius, Iurauit dominus & nõ pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternũ, ad Chriſtum

Gen. 22.

Galat. 3.

Hiere. 18.

Pœnitere domini.

dictum eſt, Tu es ſacerdos in æternum? Iurauit dominus. Quis dominus? Qui dixit domino meo, ſede à dextris meis: ipſe iurauit, tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinem Melchiſedech: & ad ipſum dominũ qui iurauit ſermo directus eſt, dominus à dextris tuis. O tu domine qui iuraſti & dixiſti, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ipſe ſacerdos in æternũ, dominus eſt à dextris tuis, ipſe, inquã, ſacerdos in æternum, de quo iuraſti, dominus eſt à dextris tuis, quia eidem domino meo dixiſti. ſede à dextris meis, quoaduſq; ponam inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorum. Iſte ergo dominus qui eſt à dextris tuis, de quo iuraſti & cui iuraſti dicẽs, Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech, *Conquaſſauit in die iræ ſuæ reges.* Ipſe vtiq; Chriſtus dominus à dextris tuis cui iuraſti & non pœnitebit te. Quid agit ſacerdos in

Rom. 8. æternum? Quid agit, qui eſt ad dexterã Dei & interpellat pro

Hebr. 9. nobis tanquam ſacerdos intrans in interiora vel in ſanctaſanctorum, in ſecreta cælorum, ille ſolus nõ habens peccatum, & ideo facile mũdans à peccatis. ille ergo à dextris tuis, cõquaſſauit in die iræ ſuæ reges? Quos reges quæris? Excidit tibi? Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius? Hos reges conquaſſauit gloria ſua, & pondere nominis ſui infirmos reddidit reges, vt non poſſent efficere quod volebãt. Conati enim ſunt multum delere nomen Chriſtianũ de terra, & non potuerunt, quia qui offenderit in lapidem illum, cõquaſſabitur. Offenderunt ergo in lapidẽ offenſionis, & ideo cõquaſſati ſunt reges,

Luce 20. cùm dicũt, Quis eſt Chriſtus? Neſcio quis Iudæus, neſcio quis Galilæus, ſic occiſus eſt, ſic mortuus: Lapis eſt ante pedes tuos, quaſi vtiliter & humiliter iacens, ideo cõtemnendo offendis, offendendo cadis, cadendo quaſſaris. Si ergo tãta eſt ira occulti, quid erit iudicium manifeſti? Audiſtis iram occulti, de qua Pſalmus inſcribitur pro occultis filij: nonus Pſalmus, ſi bene memini inſcribitur pro occultis filij, & ibi oſtẽditur iudicium occultum iræ occultæ. Irato Deo viuunt, qui in lapidem illum offendunt, cõquaſſantur. Et quò valet quòd cõquaſſantur? Au-

Vbi ſupra di & de iudicio futuro. Quia qui offenderit in lapidem illum, ait, conquaſſabitur: ſuper quem verò ceciderit lapis ille, cõteret eum. Cùm ergo offenditur in eum quaſi humilis iacet, & tunc conquaſſat: cùm autem conteret, deſuper veniet. Videte quemadmodum his binis verbis conquaſſabit & conteret, offendit

ſcendit in eum, & veniet ſuper eum, diſtributa ſunt duo tempora humilitatis & claritatis Chriſti, occultæ pœnæ & iudicij futuri. Eum non conteret veniens, quem non conquaſſat iacens, Iacens dico tanquam cõtemptibilis apparens. Nam ille à dextris Dei eſt, & valide ex alto clamauit, Saule Saule, quid me perſequeris? Sed tamen quamuis de cælo non diceret, quid me perſequeris? quem nemo tãgebat, niſi ita in cælo ad dexteram patris ſederet, vt & in terra nobis quaſi iaceret. Dominus à dextris tuis, conquaſſabit in die iræ ſuæ reges. *Iudicabit in gentibus.* Sed nunc pro occultis: erit enim & iudiciũ manifeſtum, iudicabit in gentibus. Modo enim fit, Periit memoria eorum cum ſtrepitu. In ipſo Pſalmo eſt pro occultis, Periit memoria eorum cum ſonitu, & dominus in æternum permanet. Parauit in iudicio thronum ſedem ſuam, & ipſe iudicabit orbem terrarum in æquitate. Ibi dictũ eſt, Increpaſti gentes & periit impius, nomen eorum deleſti in æternum: hoc occulte agitur, In die ergo iræ ſuæ cõquaſſabit reges, iudicabit in gẽtibus. Quomodo? Audi quod ſequitur: *Replebit ruinas.* Modo ſic iudicat in gentibus vt repleat ruinas: nam quando in fine iudicauerit, dãnabit ruinas. Replebit ruinas. Quas ruinas? Quiſquis à nomine eius timuerit, cadet: cùm ceciderit euertetur quod erat, vt ædificetur quod nõ erat. Iudicabit in gentibus, replebit ruinas. Quiſquis cõtumax es in Chriſtum, caſuram turrim in altum erexiſti. Bonum eſt, vt teipſum deiiciens humilis reddaris, ſedentis ad dexteram patris pedibus prouoluaris, vt fiat in te ruina conſtruenda. Nam ſi permanes in mala altitudine, tunc deiicieris quando non ædificaberis. Etenim de talibus dicit in alio loco ſcriptura, Deſtrue eos & non ædificabis eos. Proculdubio non diceret de quibuſdam, deſtrue eam & non ædificabis eos, niſi quoſdã ita deſtrueret vt ædificaret. Quod fit hoc tẽpore, cùm Chriſtus in gentibus ita iudicat, vt repleat ruinas. *Conquaſſabit capita ſuper terram multa.* Hic ſuper terram in hac vita conquaſſabit capita in terra multa, de ſuperbis humiles facit. Et audeo dicere fratres mei, vtile eſt capite quaſſato hic humiliter ambulare, quàm capite erecto in iudicium æternæ mortis incidere. Multa capita conquaſſabit ruinas faciendo, ſed replendo ædificabit, *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Videamus & in via bibentem de torrẽte primo. Quis eſt torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrẽs pluuialibus aquis colligitur, redũdat, perſtrepit, currit. & cur-

Act.6.

Pſal.9.

Pſal.27.

rẽdo decurrit, id eſt, curſum fixit, ſic eſt omnis iſte curſus mortalitatis. Naſcuntur homines, viuunt, moriuntur, & aliis morientibus alij naſcuntur, ruríúſq; illis naſcentibus alij moriuntur, & illis morientibus alij oriuntur, ſuccedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid non decurrit? Quid non quaſi de pluuia collectum it in abyſſum? Quomodo enim fluuius repente collectus de pluuia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet, quia nec apparebat antequã de pluuia colligeretur: ſic hoc genus humanum de occultis colligitur & profluit in mortem. Rurſum in occultum vergit, medium hoc ſonat & tranſit. De hoc torrente bibit ille, non eſt dedignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc torrente, illi erat naſci & mori. Hoc habet & torrens iſte, natiuitatem, & mortem. Suſcepit hãc Chriſtus, natus eſt & mortuus eſt. Ita de torrente in via bibit, exaltauit enim vt gigas ad currẽdam viam. *Pſal.18.* De torrente ergo in via bibit, quia in via peccatorum non ſteſit. *Pſal.1.* Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit caput, id eſt, quia humiliatus eſt, & factus eſt ſubditus vſque ad mortem, mortem autem crucis, propterea eum Deus exaltauit à mortuis, *Phil.2.* & donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtiũ, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

In Pſalmum CX. Enarratio.

VEnerunt dies vt cantemus hallelu-ia. Adeſtote animo fratres ad percipienda ea quæ dominus ſuggerit ad exhortationem noſtram, & nutriendam charitatem, qua nobis inhærere Deo bonum eſt. *Epheſ.5.* Adeſtote animo cantores boni, filij laudis, & gloriæ ſempiternæ veri & incorrupti Dei. Adeſtote intenti qui noſtis cantare & pſallere in cordibus veſtris, domino gratias ſemper agentes in omnibus, & laudate Deum, hoc eſt enim hallelu ia. Et hi quidẽ dies veniunt tranſituri, tranſeúntq; venturi, & ſignificant diem qui non venit nec tranſit, quia nec heſterno præitur vt veniat, nec craſtino vrgetur vt tranſeat. Ad quem ſanè nos quum venerimus inhærentes ei, nec nos tranſibimus. *Pſal.83.* Et ſicut quodam loco canitur Deo, Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabũt te: hoc erit ocioſorum negotium, hoc opus vacãtium, hæc actio quietorum, hæc cura ſecurorum. Sicut enim dies iſti præteritis diebus quadrageſimæ, quibus ante reſurre-

reſurrectionẽ dominici corporis vitæ huius ſignificatur mœror, ſolẽniter grata hilaritate ſuccedũt, ſic dies ille qui poſt reſurrectionẽ dabitur plenario corpori domini, hoc eſt, ſanctæ Eccleſiæ cũctis vitæ huius ærũnis atq; doloribus excluſis, perpetua beatitudine ſuccedet. Hæc autẽ vita de nobis exigit continentiã, vt etiã cum labore & luctantibus ingemiſcentes grauati, & habitaculum noſtrum, quod de cælo eſt ſuperindui cupientes à ſecularibus delectationibus temperemus, & ſignificatur quadragenario numero, quo & Moyſes & Helias, & ipſe dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipſo Euangelio quod teſtimoniũ habet à lege & prophetis. Vnde etiam in monte & inter vtranq; perſonam medius ſaluator effulſit, vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiſcuntur Deũ, auiditatẽ noſtrã tanquam ieiunio temperantiæ refrenemus, quandiu perfectio decalogi legis, tãquam Pſalterium decem chordarũ per quatuor eiuſdem mundi partes, id eſt, toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta quadragenarium numerum ſignent. Quinquagenario verò numero poſt reſurrectionem domini quo cantamus hallelu ia, non cuiuſdam temporis finis & tranſitus, ſed beata illa ſignificatur æternitas, quia denarius additus quadragenario, laborãtibus in hac vita fidelibus merces illa perſoluitur, quam & primis & nouiſſimis paterfamiliàs præparauit æqualem. Audiamus itaque plenum diuina laude pectus populi Dei. Ecce perſonat in hoc Pſalmo quendam exultantem felici exultatione, præfigurat & ſcaturientem corde in amore Dei populũ ſcilicet corpus Chriſti, ab omni malo liberatum. *Cõfitebor tibi*, inquit, *domine in toto corde meo*. Non ſemper confeſſio peccatorum eſt, ſed & laus Dei deuotione confeſſionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet. Illa medico vulnus oſtendit, hæc de ſanitate gratias agit. Hæc confeſſio quendã ſignificat, non ſolum ab omni malo liberatum, ſed etiam à malignis omnibus ſeparatũ. Et ideo videamus vbi confiteatur domino in toto corde. *In conſilio*, inquit, *rectorũ, & congregatione*. Credo quia ſedebunt ſuper duodecim thronos, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Nullus enim iam inter eos iniquus, nullius Iudæ furta tolerãtur, nullus Simon Magus baptizatur, ſpiritũ volẽs emere dũ cogitat vẽdere, null' Alexãder ærarius multa mala oſtẽdit, null' ouina pelle tect' falſa fraternitate ſurrepit: Inter quales nunc neceſſe eſt eccleſia gemat, & quales tũc oportet, cùm

Marginal references: 1.*Cor*.5. — *Exod*.34. — 3.*Reg*.19 — *Matt*.4. — *Matt*.17. — *Matt*.20. — *Matt*.19. — *Act*.8. — 2.*Tim*.4.

omnes iuſti congregabuntur, excludat. Hæc ſunt *Magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius.* Per quas nullum confitentem deferit miſericordia, nullius eſt iniquitas impunita,
Heb.12. quãdo flagellat etiam omnẽ filium quem recipit. Sed ſi iuſtus
1. Pet.4. vix ſaluabitur, peccator & impius vbi parebũt? Eligat ſibi homo quodlibet. Non ſic cõſtituta ſunt opera domini, vt creatura in arbitrio libero conſtituta, creatoris ſuperet voluntatem, etiamſi cõtra eius faciat voluntatem. Nõ vult Deus vt pecces, nam prohibet: tamen ſi peccaueris, nõ putes hominem feciſſe quod voluit, & Deo accidiſſe quod noluit. Sicut enim vult vt
Ezech.18. homo nõ peccet, ita vult peccanti parcere vt reuertatur & viuat, ita vult poſtremo in peccato perſeuerantẽ punire, vt iuſtitiæ potentiã contumax nõ euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotenti nõ deerit vnde ſuã de te cõpleat volũtatem. Magna enim opera domini, exquiſita in omnes volũtates eius. *Confeſſio & magnificentia opus eius.* Quid magnificẽtius, quàm iuſtificare impium? Sed opus fortaſſe hominis præuenit iſtã magnificentiam Dei, vt cùm fuerit peccata confeſſus, iuſtificari mereatur. Deſcẽdit enim de tẽplo iuſtificatus Publicanus magis quàm ille Phariſæus, quia nec oculos ad cælũ audebat leuare,
Luc.18. ſed percutiebat pectus ſuũ dicẽs, Deus propitius eſto mihi peccatori. Hæc eſt magnificentia domini, iuſtificatio peccatoris, quoniam qui ſe humiliat, exaltabitur: & qui ſe exaltat, humi-
Luca 7. liabitur. Hæc eſt enim magnificentia domini, quoniam cui plurimum dimittitur, plurimum diligit. Hæc magnificentia domini, quoniam vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit
Rom.5. gratia. Sed fortaſſe ex operibus. Non, inquit, ex operibus, ne
Epheſ.2. forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto in operibus bonis. Iuſtitiam enim homo non opera-
Rom.4. tur, niſi iuſtificatus: credens autem in eum qui iuſtificat impium à fide incipit, vt bona opera non præcedentia quod meruit, ſed conſequentia quod accepit oſtendant. Vnde ergo illa confeſſio? Nondum quidem opus eſt iuſtitiæ, ſed delicti improbatio. Sed quomodo ſe habeat, nec in ipſa de te homo glo
1.Cor.1. rieris, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quid enim ha-
1.Cor.4. bes quod non accepiſti? Non ergo ſola magnificentia qua iuſtificatur impius, ſed & confeſſio & magnificentia opus eius.
Rom.9. Quid ergo dicemus, quia cui vult miſeretur, & quem vult obdurat? Nunquid iniquitas apud Deum? Abſit. *Iuſtitia enim eius manet in ſeculum ſeculi.* Tu autem homo de hoc ſeculo, quis

es

ei qui reſpōdeas Deo? *Memoriam fecit mirabilium ſuorum.* Hunc humilians & hunc exaltans, Memoriam fecit mirabilium ſuorum, reſeruans opportunè inſinuata prodigia, quæ non infirmitas hominis nouitati intenta meminerit, quum ſint eius miracula quotidiana maiora. Tot per vniuerſam terram arbores creat, & nemo miratur: areſecit verbo vnam, & ſtupefacta ſunt corda mortalium, ſed memoriam fecit mirabilium ſuorum. Hoc enim miraculum maximè attentis cordibus inhærebit, quod aſſiduitas non vileſecerit. Quid autem profuerunt miracula, niſi vt timeretur? Quid porrò prodeſſet timor: niſi *Miſericors & miſerator dominus eſcam daret timentibus ſe?* Eſcam quæ non corrumpitur, panem qui de cælo deſcendit, quem nullis meritis dedit. Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt. Nemo ergo talem eſcam daret, niſi miſericors & miſerator dominus. Quod ſi tantam dedit huic vitæ, ſi verbum carnem factum peccator iuſtificandus accepit, quid in futuro ſeculo glorificatus accipiet? *Memor enim erit in ſeculum teſtamenti ſui.* Nec totum dedit qui pignus dedit. *Fortitudinem † operum ſuorum annuntiabit populo ſuo.* Non contriſtentur Iſraelitæ ſancti, qui dimiſerunt omnia ſua & ſecuti ſunt eum, non contriſtentur dicentes. Quiſnam poterit ſaluus fieri, quia facilius intrat camelus per foramen acus, quàm diues in regnum cælorum? Annuntiauit enim eis fortitudinem operum ſuorum, quoniam quæ hominibus difficilia ſunt, Deo facilia ſunt. *Vt det illis hæreditatem gentium.* Itum eſt enim ad gentes, & præceptum diuitibus huius ſeculi non ſuperbè ſapère, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, cui facile eſt quod hominibus difficile eſt. Sic enim multi vocati ſunt, ſic occupata eſt hæreditas gentium, ſic factum eſt vt etiam plurimi, qui non dimiſerunt omnia ſua in hac vita, vt ſequerentur eum, vitam etiam ipſam pro nominis eius confeſſione contemnerent, & tanquam cameli humiliantes ſe ad portanda onera preſſurarum, intrarent etiam ſicut per foramen acus per compungentes paſſionis anguſtias. Ipſe fecit hæc, cui omnia poſſibilia ſunt. *Opera manuum eius veritas & iudicium.* Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur hic martyres & ad iudicium perducuntur, qui non ſolum eos à quibus iudicati ſunt, ſed etiam angelos diiudicent. aduerſus quos eis erat colluctatio, etiam quum ab hominibus iudicari viderentur, quos non ſepararet à Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nu-

Pſal.74. *Matt.21.* *Ioan.6.* *Rom.5.* *Ioan.1.* † *Al. virtutem.* *Matt.19.* *2.Tim.6.* *1.Cor.6.* *Rom.8.*

ditas, gladius. *Fidelia enim omnia mandata eius.* Non fallit, exhibet quod promiſit: non tamen quod promiſit eſt hic expectandum, non hic ſperandum. Sed *Confirmata ſunt in ſeculum ſeculi, facta in veritate & in iuſtitia.* Hoc eſt verum & iuſtum, vt hic laboretur, illic requieſcatur. Quia *Redemptionem miſit populo ſuo.* Vnde autem redimuntur, niſi à captiuitate peregrinationis huius? Non ergo requies, niſi in cæleſti patria requiratur. Dedit quidem Deus Iſraelitis carnalibus terrenam Hieruſalem, quæ ſeruit cum filiis ſuis. ſed hoc vetus Teſtamentum eſt, ad veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram intellexerunt, hæredes etiam tunc noui Teſtamenti

Gala.4. extiterunt, quoniam quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra æterna in cælis: vetere autem illo re ipſa probatum eſt tranſitoria promiſiſſe: *Mandauit, quippe in æter-

Exod.3. num teſtamentum ſuum.* Sed quod niſi nouum? Cuius hæres quiſquis eſſe volueris, nolo te fallas, nec terram trahentem lac & mel carnaliter cogites, non amœna prædia, non hortos fructiferos & opacos, non tale aliquid mediteris adipiſci, qua-

1.Tim.6. le ſolet hic oculus auaritiæ concupiſcere. Cùm enim ſit radix omnium malorum cupiditas, perimenda eſt vt hic conſumatur, non differenda vt ibi ſatietur. Primò pœnas fuge, gehennas deuita, antequàm deſideres promittentem Deum, caue minantem. *Sanctum & terribile nomen eius.* Pro deliciis autem omnibus huius ſeculi quales vel expertus es, vel augere ac multiplicare cogitando potes, immortalium deliciarum ma-

Prouer.1. trem concupiſce ſapientiam. Sed, *Initium ſapientiæ timor domi-

& 9. ni.* Delectabit illa, & ineffabiliter proculdubiò delectabit ca-

Eccleſ.1. ſtis atque æternis veritatis amplexibus: ſed prius tibi donanda ſunt debita, quàm præmia flagitanda. Initium ergo ſapientiæ timor domini. *Bonus eſt intellectus.* Quis negat? Sed intelligere & non facere, periculoſum eſt. *Bonum ergo facientibus*, nec extollat mentem in ſuperbiam. Cuius enim timor eſt initium ſapientiæ. *Laus eius manet in ſeculũ ſeculi.* Et hoc erit præmium, hic finis, hæc ſtatio ſedéſque perpetua: illic enim inueniuntur mandata fidelia confirmata in ſeculum ſeculi. Ipſa eſt hæredi-

Pſal.26. tas noui Teſtamenti mandata in æternum. Vnam petij, inquit, à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per

Pſal.83. omnes dies vitæ meæ. Beati enim qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt eum, quoniam laus eius manet in ſeculum ſeculi.

In Pſalmum CXI.Enarratio.

CRedo quòd attendiſtis fratres huius titulum Pſalmi, memoriæq; mandaſtis. *Conuerſio*, inquit, *Aggæi & Zachariæ.* Nondum erant illi Prophetæ, cum iſta cantata ſunt. Nanque inter tempus Dauid, & tranſmigrationem populi Iſrael in Babyloniam, quatuordecim generationes numerantur, ſicut diuina ſcriptura maximéque Matthæus Euangeliſta teſtatur. Euerſi autem populi †renouatio ſecundũ ſancti Hieremiæ Prophetiam, ex illa tranſmigratione poſt ſeptuaginta annos ſperabatur. Qui cùm cõplerentur ſub Dario rege Babylonis, impleti ſunt Spiritu ſancto hi duo Prophetæ Aggæus & Zacharias, & ambo poſt inuicem intra vnũ annum prophetare cœperunt, quod ad renouationẽ templi, ſicut tãto antè prædictũ eſt, pertinere videbatur. Sed quiſquis corporaliter geſtis oculũ cordis infigit, neq; inde in gratiam ſpiritalis intellectus extenditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quibus viſibilis fabrica manibus hominũ inſtructa conſurgit, nec ipſe lapis viuus huius efficitur, templo illi accommodatus atq; aptus. Quod in ſuo corpore primum dominus figurauit cùm ait, Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. Eſt enim corpus domini plenius ipſa ſancta Eccleſia, cuius caput aſcendit in cælũ, qui eſt maxime lapis viuus, lapis angularis, de quo beatus Petrus Apoſtolus dicit, Ad quã accedẽtes lapidẽ viuũ, ab hominibus reprobatũ, à Deo autẽ electũ & honorificatũ: & vos ergo tanquã lapides viui ædificamini in domũ ſpiritalẽ in ſacerdotium ſanctũ, offerentes ſpiritales victimas acceptas Deo per Ieſum Chriſtum, quia continet ſcriptura, Ecce ponã in Sion lapidẽ angularẽ electum, precioſum, & qui crediderit in illum nõ confundetur. Ergo vt fiat quiſq; lapis viuus ad talem fabricã idoneus, ſpiritaliter intelligat templi renouationem ex ruina vetere quæ in Adã facta eſt, reparationẽ noui populi ſecundũ nouũ hominẽ atque cæleſtem, vt ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginẽ eius qui de cælo eſt, quo poſſimus poſt omnes ſeculi huius ætates tãquam poſt ſeptuaginta annos, qui myſtico perfectionis numero præſignantur. & tanquam poſt captiuitatem longinquæ peregrinationis non ruitura mole cõſtrui, ſed æterna immortalitate ſolidari Spiritalẽ quippe Hieruſalẽ nõ magis Hieruſalem Iudæorũ, quàm veſtrã eſſe deputetis: ſicut enim dicit Apoſtolus, Iam non eſtis peregrini & inquilini, ſed eſtis ciues ſanctorum &

Mat.1. †Al.templi. *Hier.25. & 29.* 1.*Eſd.1.* 1.*Eſd.5.* *Aggæi 1.* *Zach.1.* *Ioan.2.* 1.*Pet.2.* *Eſaiæ 28.* 1.*Cor.15.* *Epheſ.2.*

domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio compacta creſcit in templum ſanctum in domino: In quo & vos coædificamini in habitaculum domini in ſpiritu, hoc eſt, templũ Dei, ad quod pertinet ſacramentum prophetationis Aggæi & Zachariæ: cui rur-

1. Cor. 3. ſus idẽ Apoſtolus dicit, Templũ enim Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Quiſquis igitur ſe ad opus huius coædificationis, & ad ſpem ſanctæ firmæq; cõpaginis, tanquam lapidem viuũ ab huius mundi ruinoſa labe cõuertit, intelligit titulum Pſalmi, in-

Prouer. 1. telligit conuerſionem Aggæi & Zachariæ. Cantet ergo quæ

Eccleſiaſtici 1. ſequuntur, nõ tam linguæ voce quàm vitæ. Erit enim ædificij perfectio, ineffabilis pax illa ſapiẽtiæ, cuius eſt initium timor domini. Inde ergo incipiat quem coædificat iſta conuerſio.

B*Eatus vir qui timet dominum, in mãdatis eius volet nimis.* Viderit Deus qui ſolus & veraciter & miſericorditer iudicat, quantum iſte proficiat in mandatis eius, quoniam tentatio eſt

Iob 7. vita humana ſuper terram, ſicut ſanctus Iob dicit: & iterũ ſcri-

Sapien. 9 ptum eſt, Quoniam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitan-

1. Cor. 4. tem. Qui autẽ diiudicat nos, dominus eſt, nec ante tempus iudicare debemus, donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes & cõſilia cordium, & tũc laus erit vnicuiq; à Deo. Viderit ergo ille quantũ quiſq; proficiat in mandatis eius, tamen volet nimis qui pacem illius coędificationis adamauerit: nec iam deſperare debet, quoniam in mandatis eius volet nimis, & pax in terra hominibus bonæ

Lucæ 2. voluntatis: Vnde? *Potens in terra erit ſemen eius.* Semen futuræ

Galat. 6. meſſis, opera eſſe miſericordiæ, Apoſtolus teſtis eſt, qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim pro-

2. Cor. 9. prio metemus: & iterũ, hoc autem, inquit, qui parcè ſeminat,

Lucæ 19 parcè & metet. Quid autẽ fratres potentius, quàm vt regnum

Marc. 12. cælorũ non ſolum Zacchæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis, & tantũdem ibi vterque poſſideant?

Marc. 10. Quid potentius quàm vt idem regnũ & theſauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Sunt autẽ qui iſta faciũt dum terrena cõquirunt, aut hic mercedem ſperantes à domino, aut hominibus placere cupientes. Sed *Generatio rectorum benedice-*

Pſal. 72. *tur.* Id eſt, opera eorũ quorũ bonus Deus Iſrael, qui recto ſunt corde. Rectum autem cor eſt, non reſiſtere patri emendanti,

& cre-

& credere pollicenti,non eorũ quibus commouẽtur pedes, & effunduntur greſſus atq; labũtur, ſicut in alio Pſalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacem peccatorum videntes, & putant perire opera ſua, quia nõ eis merces redditur peritura. At iſte vir qui timet dominum, & in templum ſanctum Dei conuerſione recti cordis aptatur,nec gloriam hominum quærit,nec terrenas diuitias cõcupiſcit, & tamen *Gloria & diuitiæ in domo eius*. Domus enim eius, cor eius eſt, vbi Deo habitante opulẽtius habitat cum ſpe vitæ æternæ, quàm hominibus habitantibus in marmoratis laqueatíſq; tectis cum timore mortis æternæ. *Huius enim iuſtitia manet in ſeculũ ſeculi*. Ipſa eius gloria; ipſæ diuitiæ: illius enim purpura & byſſus, & epulæ ſplendidæ, & cùm præſtò ſunt tranſeunt, & cũ ad finem venerit, aquę guttam & digito ſtillantem deſiderans ardens lingua clamabit. *Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde*. Meritò dirigunt cor in Deum ſuum, meritò ambulant recti cum Deo ſuo, præponentes eius voluntatem ſibi, neque de ſua quicquam ſuperbè præſumentes. Meminerunt enim fuiſſe ſe aliquãdo tenebras, nunc autem lucem in domino. *Miſericors & miſerator, & iuſtus dominus Deus*. Delectat ꝙ miſericors & miſerator, ſed terret fortaſſe quòd iuſtus dominus Deus. Nulla deſperatione formides beate vir qui times dominum, & in mãdatis eius voles nimis: eſto ſuauis, miſerere & cõmoda. Ita enim iuſtus eſt dominus Deus, vt iudiciũ illi ſine miſericordia faciat qui non fecit miſericordiã. *Suauis autẽ vir qui miſeretur & cõmodat*. Non enim eum euomet Deus ex ore ſuo tanquam inſuauem. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. In eo quod dimittis & dimittatur tibi, miſereris: in eo quod das vt detur tibi, commodas. Quamuis enim generali nomine omnis miſericordia dicatur, qua miſero ſubuenitur, intereſt tamen, vbi non impendis, nec ſumptũ pecuniæ, nec corporalis laboris induſtriam, ſed ignoſcẽdo quod in te quiſq; peccauit, & tuorum gratis cõparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia ignoſcendorũ peccatorum, & beneficiorum erogãdorum, ſicut in Euangelio quod commemorauimus, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis: ſic in iſto verſu arbitror eſſe diſtincta, Suauis vir qui miſeretur & cõmodat. Nec pigri ſimus ad hæc fratres, gloriã quærit, qui deſiderat vindicari ſe. Sed attende quod ſcriptũ eſt, Melior eſt qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Diuitias quærit, qui non vult dare paupe-

Lucæ 16. *Epheſ.5.* *Iacob.2.* *Lucæ 6.* *Prou.16.*

ribus. Attende quod ſcriptum eſt. Habetis theſaurum in cælo.
Matt.19. Non ergo eris inglorius in ignoſcendo, quia de ira victa laudabilius triumphatur: nõ egenus tribuẽdo, quia theſaurus cæleſtis certius poſſidetur. Hunc verſum parturiebat ille ſuperior, gloria & diuitiæ in domo eius. Qui hæc itaq; facit, *Diſpoſuit ſermones ſuos in iudicio.* Facta ipſa ſermones ſunt, quibus in iudicio defendetur, quod ei non erit ſine miſericordia, quia & ipſe fecit miſericordiam. *Quoniam in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iuſtus.* In memoria æterna erit iuſtus, quia ad dexteram ſegregatus audiet, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratũ eſt ab origine mũdi. Neque enim aliqua illic eorũ, niſi opera miſericordiæ cõmemorantur: audient ergo, Venite benedicti patris mei, quia generatio rectorum benedicetur. Sic in memoria æterna erit iuſtus. *Et ab auditu malo non timebit.* Quod dicit, audiẽt ij, qui à ſi-
Ibidem. niſtris erunt, Ite in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Itaque qui hîc non ſua quærit, ſed quæ Ieſu Chriſti: labores patientiſſimè tolerat, promiſſa fideliter expectat. *Paratũ eſt cor eius ſperare in domino.* Neque vllis tẽtationibus frangitur. *Confirmatum eſt cor eius, non cõmouebitur donec videat ſuper inimicos ſuos.* Inimici eius hîc videre bona voluerunt,
Pſal.4. & cùm eis inuiſibilia promitterentur dicebant, Quis oſtendit nobis bona? Confirmetur ergo cor noſtrum, nec cõmoueamur donec videamus ſuper inimicos noſtros. Illi enim volunt videre bona hominum in terra morientiũ, nos credimus videre
Pſal.26. bona domini in terra viuentium. Sed magnum eſt confirmatum habere cor, & non commoueri, cùm illi gaudent, qui amant quod vident, & inſultant ei qui quod non videt ſperat. Et non cõmouebitur donec videat, & ipſe non deorſum quod
1.Cor. 1. inimici eius, ſed ſurſum ſuper inimicos ſuos, quod oculus non
Eſaia 64. vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus eum. Quanti valet hoc, quod non videtur & emitur? Tanti quantum quiſque habere potuerit. Propter hoc & ille *Sparſit, dedit pauperibus.* Nõ videbat & emebat, ſed ille theſaurum ſeruabat in cælo, qui eſurire & ſitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum eſt igitur, ſi *Iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi,* Cuſtode illo qui condidit ſecula. *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Cuius humilitas à ſuperbis contemnebatur. *Peccator videbit & iraſcetur.* Sera illa ſcilicet atque infructuoſa pœnitentia. Nam iraſcetur, cui magis quàm ſibi,

cùm

cùm dicet, Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis, videns cornu eius exaltari in gloria, qui ſparſit & dedit pauperibus? *Dentibus ſuis frendet & tabeſcet.* Quia illic erit ploratus & ſtridor dentium. Non enim frendet & vireſcet, ſicut fieret ſi oportuno eum tempore pœniteret, ſed tunc pœnitebit, cùm *Deſiderium peccatorum peribit.* Nullo ſuccedente ſolatio, Peribit deſideriū peccatorū, cùm tranſient omnia tāquam vmbra, cum fœno areſcente flos decidet: Verbum autem domini, quod manet in æternum, ſicut falſorum beatorum vanitate deriſum eſt, ſic eorundem verorum miſerorum perditioni ſuperridebit. *Sapien.5.* *Matth.8.* *Eſaiæ 4.*

In Pſalmum CXII. Enarratio.

NOſtis fratres & ſæpiſſimè audiſtis in Euangelio dominum dicere, Sinite pueros venire ad me, talium eſt enim regnum cælorum: & iterum, Si quis non receperit regnum Dei ſicut puer, non intrabit in illud: & multis aliis locis dominus Deus noſter, per ſingulare humilitatis exemplum, ſuperbiam veteris hominis ad innouādam humiliter vitam ſimilitudine puerilis ætatis accuſat. Quapropter chariſſimi cum cantari auditis in pſalmis, Laudate pueri dominū: ne arbitremini ad vos iſtā exhortationem non pertinere, quia iam corporis pueritiā ſupergreſſi, vel iuuenili decore vireſcitis, vel ſenili honore caneſcitis: omnibus enim vobis dicit Apoſtolus, Nolite effici pueri ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, vt mētibus perfecti ſitis. Qua malitia maximè niſi ſuperbia? Ipſa enim de vana grāditate præſumēs non ſinit hominem ambulare per arctā viam, & intrare per anguſtam portam. Pueri autē facilè intrāt per anguſtam portam: & ideo nemo niſi vt puer intrat in regnū cælorum. Quid autem ſuperbiæ malitia deterius, quæ præpoſitum nō vult habere nec Deum? nam ſcriptū eſt, Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo. Hanc ſe aduerſus præcepta diuina tumidis ceruicibus erigentem, & ſuaui iugo domini reſiſtentem deiicite, frāgite, cōminuite, atque conſumite, & *Laudate pueri dominum, laudate nomē domini.* Illa enim proſtrata & extincta, Ex ore infantiū & lactentium perficitur laus: illa oppreſſa atq; deleta, Qui glorietur in domino glorietur. Non cantāt iſta qui ſe magnos putant, non cantant iſta qui cognoſcētes Deum, non ſicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerūt, ſed ſe laudent illi, non Deū. Non enim pueri ſunt, ſed ſuperbi. Nomen ſuum potius præ- *Mat.19. & 18.* *Marc.10.* *1.Cor.14.* *Matth.7.* *Eccleſ.10.* *Pſal.8.* *1.Cor.1.* *Rom.1.*

dicari volunt, & non laudant nomen domini. Itaq; euanuerũt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, & dicentes ſe eſſe ſapiẽtes, ſtulti facti ſunt. Voluerunt latiſſimè nomen ſuum & altiſſimè diffamari, citò ipſi in anguſtias tranſituri. Deum decet laus, dominũ noſtrum decet honor & ſemper & vbiq; prædicari. Semper ergo prædicetur. *Sit nomen domini benedictũ, ex hoc nũc & vſq; in ſeculum.* Vbiq; prædicatur. *A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudate nomen domini.* Quærat ex me aliquis puerorum ſanctorum laudantium nomen domini, & dicat mihi, Ecce vſque in ſeculum accipio vſque in æternum. Cur autem ex hoc, & non ante hoc, & ante omnia ſecula ſit nomen domini benedictum? Reſpondebo paruulo, qui non contumaciter quærit, Vobis dicitur pueri dominici, vobis dicitur, Laudate nomen domini, ſit nomen domini benedictum: ſit à vobis nomen domini benedictum, ex hoc vtique ex quo vobis dicitur. Incipitis enim laudare, ſed ſine fine laudate. Ex hoc ergo & vſque in ſeculum ſine fine laudate. Nec dicatis, nunc incipimus quidem laudare dominum, quia pueri ſumus, ſed cùm creuerimus, magníque fuerimus, noſipſos laudabimus. Non ſic pueri, non ſic: propterea dicit dominus

Eſaiæ 46. per Eſaiam, Ego ſum, & vſque dum ſeneſcatis ego ſum. Ille ſemper laudandus eſt qui eſt. Quid eſt, Laudate pueri dominum ex hoc, laudate ſenes & vſq; in ſeculum? Quia ſenectus noſtra albeſcet quidem canis ſapiẽtiæ, ſed nõ carnis vetuſtate marceſcet, aut quoniam hoc loco humilitatem potius videtur ſignificare pueritia, cui cõtraria eſt vana & falſa ſuperbiæ magnitudo, & ideo dominum non niſi pueri laudant, quia ſuperbi eum laudare non norunt. Sit ſenectus veſtra puerilis, & ſit pueritia ſenilis, id eſt, vt nec ſapientia veſtra ſit cum ſuperbia, nec humilitas ſine ſapientia, vt laudetis dominum ex hoc & vſq; in ſeculum. Quacunque autẽ in paruulis ſanctis Eccleſia Chriſti diffunditur. Laudate nomen domini: hoc eſt enim, A ſolis ortu vſq; ad occaſum laudate nomen domini. *Excelſus ſuper omnes gentes dominus.* Gentes homines ſunt. Quid mirum, ſi ſuper homines excelſus eſt dominus? Illi ſuper ſe excelſos, quos colunt, oculis vident in cælo fulgere ſolem, & lunam, & ſtellas, cui creaturæ ſeruiunt, deſerẽtes creatorem dominum. Et nõ ſolum excelſus ſuper omnes gẽtes dominus, verũetiam *Super cælos gloria eius.* Cæli ſupra ſe ſuſcipiunt eum, & humiles eum ſecum habent conſtituti carne infra cælum, qui pro illo non

non colunt cælum. *Quis enim ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?* Quiſquam putaret ꝙ in altis cælis habitet, vnde humilia terrena reſpiciat: ſed humilia reſpicit *In cælo & in terra.* In quibus ergo altis habitat vnde humilia reſpiciat in cælo & in terra? An in quibus altis habitat etiam ipſa humilia reſpicit? Sic enim exaltat humiles, vt non faciat ſuperbos. Itaq; & in altis habitat, quos exaltat, facítq; ſibi eos cælũ, hoc eſt, ſedem ſuã, & eos tamen nõ ſuperbos, ſed ſemper ſubditos: intuẽdo etiã in ipſo cælo humilia reſpicit, in quibus excelſis habitat: ſpiritus enim per Eſaiam ita loquitur, Hæc dicit altiſſimus in excelſis habitans, in æternum nomen eius, dominus altiſſimus, in ſanctis requiem habens. Expoſuit quid dixerit in excelſis habitans. Hoc enim plenius elocutus in ſanctis, inquit, requiem habens. Sed quid ſunt ſancti, niſi humiles qui pueri laudãt dñm? Itaq; adiũgit, & puſillanimis dans magnanimitatem, & dans vitam qui in humilitate cordis ſunt. In quibus ſanctis requiem habet, his puſillanimis dat magnanimitatem. Dans vtique magnanimitatẽ excelſos facit, in quibus requiem habẽs in excelſis habitat. Sed quia puſillanimis dat magnanimitatẽ, eadem excelſa in quibus habitat, humilia reſpicit. Sed humilia, inquit, reſpicit in cælo & in terra. Excitauit nos etiã quærere, vtrũ eadem in cælo & quæ in terra, an alia in cælo alia in terra humilia reſpiciat dñs Deus noſter? Si enim eadem, video quemadmodum hoc intelligã ſecundum Apoſtolum dicẽtem, In carne enim ambulantes, nõ ſecũdum carnem militamus. Arma enim militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo. Vnde ergo potẽtia, niſi quia ſpiritalia? Cùm itaq; Apoſtolus, & in carne ambulet, & ſpiritaliter militet, nõ mirum ſi humilitas eius & in cælo reſpicitur propter ſpiritus libertatẽ, & in terra propter corporis ſeruitutem: idem quippe alio loco dicit, Noſtra enim conuerſatio in cælis eſt: ipſe item dicit, Optimum ſibi eſſe diſſolui, & eſſe cũ Chriſto, manere autem in carne neceſſarium, inquit, propter vos. Proinde quiſquis intelligit, & conuerſationem Apoſtoli quæ eſt in cælis, & in carne manſionem in terris, ſimul oportet intelligat dominũ Deũ noſtrũ in excelſis ſanctis habitantẽ, quemadmodum tamen eoſdem ſanctos humiles ſibi & in cælo reſpiciat, quoniam quæ ſurſum ſunt ſapiunt, qui ſpe reſurrexerunt cum Chriſto: & in terra, quoniã nondũ ſoluti ſunt carnis vinculo, vt ex tota vita ſua poſſint eſſe cũ Chriſto. Si verò alia dominus

Eſaiæ 57.
1.Cor.10.
Philip.3. & 1.
Coloſſ.3.

Deus noſter humilia reſpicit in cælo, & alta in terra, credo quòd in cælo iam reſpicit quos vocauit, & habitat in eis: in terra autẽ reſpicit quos vocat vt habitet in eis. Iſtos enim poſſidet cæleſtia cogitantes, illos excitat terrena ſomniantes. Sed quia difficile obtinemus, vt poſſint & ipſi iam humiles dici, qui nondum ſuaui iugo domini pia colla iunxerunt, quandoquidem humilia iſto loco vt ſanctam Eccleſiã intelligamus, per totũ textum Pſalmi diuinæ admonent literæ: Eſt & alius

Mat. 19. intellectus, quem mecũ charitas veſtra cõſideret. Cælos nunc ſignificari arbitror eos, qui ſedebũt ſuper duodecim thronos, & cum domino iudicabunt: terræ autem nomine cæterã multitudinem benedictorum, qui conſtituentur ad dexteram, vt

Luca 16. per opera miſericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos ſibi de mammona iniquitatis in

1. *Cor.* 9. huius vitæ mortalitate fecerunt: eis quippe dicit Apoſtolus, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Quod etiam his verbis dici poteſt, Si nos vobis cæleſtia ſeminauimus, magnum eſt ſi terrena veſtra metamus? In cælo ergo reſpicit cæleſtia ſeminantes, in terra autem terrena reddentes, tamen humiles & hos & illos. Humilia enim reſpicit in cælo & in terra, quia meminerunt vtrique quid fuerint per ſuam malitiam, quid facti ſunt per domini

Ephеſ. 5. & 2. gratiam: neq; enim illis tãtummodo dicit vas electionis, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: & iterum, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: non ex operibus, ne forte quis extollatur: ſed etiam ſeipſum adiungit conſequenter, dicens, Illius enim ſumus figmentum, creati in operibus bonis. Dicit enim ſeorſum de ſe & ipſis qui reſpiciuntur in cælo, Fuimus enim, inquit, & nos naturaliter filij iræ, ſicut & cæteri: & iterũ, Fuimus

1. *Cor.* 4. enim & nos, inquit, ſtulti aliquando & increduli, errantes, ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, inuicem odio habentes. Cum autẽ be-

Tit. 3. nignitas & humanitas illuxit ſaluatoris domini noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ecce

1. *Cor.* 2. humilia quæ reſpiciũtur in cælo, Spiritales enim ſunt, & omnia iudicant, ſed tamen humiles, ne defecti iudicentur. Quid de ſeipſo ſingulariter? Nónne talia ſunt quæ cõmemorat, qui

1. *Cor.* 15. nõ ſum, inquit, idoneus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum

Eccle-

Eccleſiam Dei,ſed miſericordiam conſecutus ſum,quia igno-rans feci in incredulitate? Deniq; poſt iſtos verſus, quibus ait inPſalmo ſpiritus,Quis ſicut dominus Deus noſter,qui in altis habitat & humilia reſpicit in cælo & in terra? volens docere nos quare in cælo humilia cum iam ſpiritales magni,& iudiciariis ſedibus digni,tali ſignificentur eloquio: ſubiecit ſtatim, *Qui erigit à terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem: Vt collocet eum cum principibus populi ſui.* Non itaq; dedignentur eſſe humilia capita excelſorū ſub dextera domini.Quamuis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ diſpenſator cum principibus populi Dei,quamuis ſeſſurus ſit in duodecim ſedibus,& angelos quoq; iudicaturus,à terra tamen inops erigitur,& de ſtercore pauper exaltatur. An forte non eſt exaltatus de ſtercore qui ſeruiebat deſideriis & voluptatibus variis? Sed forte cum iſta iam diceret,non erat inops,nõ erat pauper.Quid ergo adhuc ingemiſcit grauatus,habitaculum quod de cælo eſt ſuperindui cupiens? Cur ne forte ſe extollat colaphizatur,& ſubditur angelo ſatanæ ſtimulo carnis ſuæ? Altus eſt quidem habitante in ſe domino, & habens eum ſpiritum qui ſcrutatur omnia,etiam altitudinem Dei. Itaque in cælo eſt,ſed & in cælo dominus humilia reſpicit.Quid ergo fratres?Si iam audiuimus humilia quæ in cælo ſunt, exaltata & de ſtercore vt populi collocarentur cum principibus, nihílne conſequenter audiuimus de humilibus, quæ in terra reſpicit dominus? Pauciores enim ſunt illi amici iudicaturi cum domino,plures autem iſti quos recipiūt in tabernacula æterna. Quamuis enim tota frumenti maſſa in comparatione ſeiunctæ paleæ paucos habere videatur,per ſe tamen conſiderata copioſa eſt. Multi enim filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Multi filij eius quæ per gratiam in ſenectute concepit, quàm eius quæ ab ineunte ætate legis vinculo maritata eſt. Et ego quidem dico in ſenectute concepit, intuens Saram matrem noſtram in vno Iſaac,que per omnes gentes mater fidelium vocatur.Quæ autem perſona eſt apud Eſaiam videte,quaſi omnino non matris,nec eius quæ peperit aliquem:& tamen quid ei dicitur? Dicent,inquit,in aures tuas filij tui quos amiſeras, anguſtia nobis eſt in loco iſto,facite itaq; nobis & nūc locum in quo commoremur: tu vero dices in corde tuo, Quis generauit mihi iſtos,cum ſciam me eſſe ſine filiis & viduam? Quis ergo iſtos educauit mihi? Ego enim derelicta fui ſola, hi autē

Mat.25. *Mat.19.* *1.Cor.6.* *2.Cor.6.* *2.Cor.2.* *1.Cor.2.* *Lucæ 16.* *Eſaiæ 54.* *Galat.4.* *Geneſ.21.* *Eſaiæ 49.*

mihi vbi erāt? Ex ea ergo parte iſta dicit Eccleſia qua videtur
nihil parere in iſtis turbis, quæ nondum dimiſerunt omnia
ſua vt ſequerentur dominū, & ſederent ſuper duodecim thro-
*Matt.*19. nos. Sed quàm multi in eadem turba facientes ſibi amicos de
Lucæ 16 mammona iniquitatis, per opera miſericordiæ ad dexteram
ſtabunt? Non ſolum ergo erigit de ſtercore quē collocet cum
principibus populi ſui, ſed etiam *Habitare facit ſterilem in domo,*
*Geneſ.*15. *matrem filiorum lætantem.* Qui in altis habitat, & humilia reſpi-
cit in cælo & in terra, ſemen Abraham ſicut ſtellas cæli ſan-
ctitate ſublimi in ſupernis ſedibus collocat, & ſicut harena in
ora maris miſericordiam, atque innumeram multitudinem à
ſiniſtris fluctibus atque amaritudine impia ſegregat.

In Pſalmum CXIII. Enarratio.

Concio prima de prima parte Pſalmi.

LEgimus quidem notiſſimúmque retinemus dilectiſ-
*Exod.*14. ſimi fratres, quod narratur in libro Exodi populum
Ioſue 3. Iſrael liberatum ab iniqua dominatione Aegyptio-
rum inter diuiſos fluctus maris tranſiſſe per ſiccum:
Iordanem quoque fluuium cum per eum in terrā promiſſionis
intrarent tactum pedibus ſacerdotum arcam domini portan
tium ſtetiſſe deſuper infrenato lapſu, ab inferiore autē parte
defluxiſſe quò currebat in mare, donec in ſicco ſtātibus ſacer-
dotibus trāſiret populus vniuerſus. Nouimus hæc, nec tamen
arbitrari nos oportet in hoc Pſalmo, cui nunc Hallelu-ia pro-
nunciato cantatóq; reſpondimus, id agere ſpiritū ſanctum, vt
præterita illa geſta recolentes, nequaquā futura talia cogite-
1.*Cor.*10. mus. Illa enim, ſicut dicit Apoſtolus, in figura cōtingebant il-
lis: ſcripta ſunt autem propter nos ad correctionē noſtram, in
quos finis ſeculorum obuenit. Cum igitur audiuimus in Pſal-
mo, *In exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro: Fa-*
*Exod.*13. *cta eſt Iudæa ſanctificatio eius, Iſrael poteſtas eius: Mare vidit &*
& 14. *fugit, Iordanis conuerſus eſt retrorſum.* Ne arbitremini nobis nar-
Ioſue 3. rari præterita, ſed potius futura prædici: quia illa quoq; mira-
cula cum in illo populo fierēt præſentia quidem, ſed non ſine
futurorū ſignificatione gerebātur. Ideóque vt oſtenderet qui
pſallendo iſta prædicebat, eadem ſe verbis àgere quæ illic fa-
ctis agebātur, vno eodémque ſpiritu operante & illa facta, &
hæc dicta ſunt, vt id quod in fine ſeculorum manifeſtandum
reſeruabatur, figuris rerum atque verborum præcurrentibus
nunciaretur: non omnino ea dixit quæ ibi geſta ſunt, ſed aliter
quædam

quædam quàm illi lecta didicimus,ne verè putaretur tranſacta recolere,potius quàm ventura prædicere.Primo enim Iordanem ipſum non reuerſum eſſe retrorſum, ſed ſtetiſſe legimus ab ea parte qua aquæ deſuper influebant,cũ populus ille tranſiret:deinde geſtientes montes colléſq; non legimus,quæ ſic addidit vt etiã omnia iſta repeteret: nam cum dixiſſet,Mare vidit & fugit,Iordanis conuerſus eſt retrorſum:contexuit, *Montes geſtierunt velut arietes,& colles velut agni ouium*.Eadémq; rurſus interrogat, *Quid eſt tibi mare quòd fugiſti, & tu Iordanis quia conuerſus es retrorſum? Montes quare geſtiſtis velut arietes, & colles velut agni ouium?* Attẽdamus ergo quid admoneamur,quia & illa facta figuræ noſtræ fuerunt, & hæc dicta vt noſipſos recognoſcamus hortantur. Si enim gratiam Dei quæ data eſt nobis firmo corde retinemus,nos ſumus Iſrael ſemẽ Abrahæ, nobis dicitApoſtolus,Ergo ſemen Abrahæ eſtis:quia ſicut alio *Galat.3.* loco dicit, Non in circuncisione, ſed in preputio deputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam,& ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in preputio, vt deputetur, & illis ad iuſtitiam, vt ſit pater circunciſionis his qui non ſolum ex circunciſione ſunt, ſed & his qui ſequuntur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.Non enim carnaliter circunciſæ genti tantummodo factus eſt pater,cui dictum eſt,Patrem multarum gentium poſui te:Multarum autem,nõ quarundam,ſed omnium:quod aperte dicitur,cum ei dicitur, Et benedicentur in te omnes gentes.Nullus itaq; Chriſtianorum ſe à nomine Iſrael arbitretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudæis,in quorum numero principaliter Apoſtolos inuenimus,in angulari lapide copulantur: hinc ait dominus in alio loco.Habeo alias oues quæ nõ ſunt ex hoc ouili,oportet me & illas adducere vt ſit vnus grex & vnus paſtor. Populus ergo Chriſtianus magis Iſrael, & ipſe potius domus Iacob. Idem quippe Iſrael qui iacob. Illa vero turba Iudæorũ quæ merito perfidiæ reprobata eſt,voluptate carnali vendidit primogenita ſua,vt non ad Iacob ſed ad Eſau potius pertineret.Scitis nanque in hoc myſterio dictum eſſe, quia maior ſeruiet minori. Aegyptus autẽ quoniam interpretatur afflictio vel affligens,vel comprimens,ſæpe in imagine ponitur huius ſeculi, à quo ſpiritaliter recedendum eſt, ne ſimus iugum ducentes cum infidelibus. Sic enim quiſque Hieruſalem cæleſtis ſit ciuis idoneus, cum primũ huic ſeculo renuntiauerit,quem-

Rom.4. *Gen.17.* *Gen.12.* *Gen.12.* *Epheſ.2.* *Ioan.10.* *Gen.25.* *2.Cor.6.*

admodum ille populus in terram promiſſionis duci non potuit, niſi prius ab Aegypto recederet. Sed ſicut ille non inde diſceſſit, niſi diuino liberatus auxilio: ſic nemo corde ab hoc ſeculo auertitur, niſi diuinæ miſericordiæ munere adiutus. Quod enim illic ſemel præfiguratũ eſt, hoc in iſto fine ſeculi,
1. Ioan. 5. in hac, ſicut beatus Ioannes Apoſtolus ſcribit, hora nouiſſima quotidianis Eccleſiæ fœtibus in vnoquoq; credente cõpletur audite Apoſtolum doctorem gentium docentem & exhortan
1. Cor. 10. tem, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia omnes patres noſtri ſub nube fuerunt, & omnes per mare trãſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum ſpiritalem manducauerunt, & omnes eũdem potum ſpiritalem biberunt: Bibebant autem de ſpiritali, con-
Ibidem. ſequente eos petra, petra autẽ erat Chriſtus. Sed non in omnibus illis bene complacuit Deo. Proſtrati enim ſunt in deſerto. Hæc autem figuræ noſtræ factæ ſunt. Quid vultis amplius fratres dilectiſſimi? Certe manifeſtũ eſt non humana ſuſpitione, ſed Apoſtolico, id eſt, diuino & dñico magiſterio. Deus enim loquebatur in eis, & quamuis de carneis nubibus, tamẽ dominus intonabat: certe ergo tãto teſtimonio manifeſtum eſt illa omnia figuratè geſta, nunc in noſtra ſalute compleri, quia tũc futura prænunciabãtur, nunc præterita leguntur, & præſentia cognoſcuntur. Audite quidem quod eſt mirabilius, librorum veterum ſacramenta occultata atq; velata, nõnulla ex parte à
**Mich. 7.* libris veteribus reuelari: nã Michæas Propheta ita loquitur, Secundum dies, inquit, profectionis eorum ex Aegypto, oſtendam mirabilia illis: Videbũt nationes & cõfundentur ab omni vigore eorũ: Manibus ora ſua obſtruent, aures illis exurdabuntur, delingentes terram, velut ſerpẽtes, trahentes terram: Conturbabuntur de concluſionibus eorũ, in domino Deo noſtro excident mente, & terrebuntur à te: Quis Deo tuo ſimilis auferens iniquitatẽ, & tranſgrediens impietatẽ reſiduis hæreditatis tuæ? Et non continuit in teſtimoniũ iram ſuã, quoniam voluntarius & miſericors eſt: Ipſe cõuertet & miſerebitur noſtri: Demerget delicta noſtra. demerget in maris profundum omnes culpas noſtras. Nempe aduertitis fratres, manifeſtius hic aperiri ſacroſancta myſteria. In hoc ergo Pſalmo quãuis futura intueatur mirabilis Prophetiæ ſpiritus, tamen videtur velut trãſacta narrare, facta eſt, inquit, Iudæa ſanctificatio eius mare vidit & fugit. Et facta eſt, & vidit & fugit, præteriti temporis

poris verba ſunt:Et conuerſus eſt Iordanis,&geſtierunt montes,& commota eſt terra,eodem modo præteritum ſonant,ſine præiudicio tamé intelligendi futura. Alioquin cõtra euangelicum teſtimonium cogimur etiam illa nõ de futuro prænuntiata ,ſed de præterito commemorata intelligere,Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea , & ſuper veſtimentum meum miſeſerunt ſortem. Quæ quamuis verbis præteriti temporis dicta ſint,id tamen prænuntiabant quod tanto poſt futurum in paſſione domini compleretur.Sed tamen dilectiſſimi , Propheta iſte quem commemoraui,etiam groſſa & craſſa corda limauit, & ad intelligenda de præteritis rebus geſtis futura incunctanter extendit,vt non ſolũ apoſtolica autoritate figuras noſtras illas fuiſſe credamus,ſed nec ab ipſis Prophetis hoc prætermiſſum eſt,vt etiã eorũ eloquio pãderetur.Videntes atque gaudẽtes,certi ac ſecuri de theſauro Dei,& noua & vetera cõcorditer ſibimet cohærẽtia proferamus.Cum enim tanto poſt egreſſum populi illius ex Aegypto,& tanto ante iſta Eccleſiæ tempora hæc quæ cõmemoraui cecinerit, tamẽ ſe futura prædicere ſine vlla dubitatione teſtatur.Secundũ dies,inquit,profectionis eorũ ex Aegypto,oſtendã mirabilia illis.Videbũt nationes,& cõfundẽtur,hoc eſt quod hic dictũ eſt, Mare vidit & fugit.Si enim hic per verba præteriti tẽporis, ſicut eſt, vidit & fugit,occulta futura prædicãtur, videbũt certe & cõfundẽtur, quãdo futuri tẽporis verba ſunt,quis audeat de rebus præteritis cogitare?Et paulo poſt ipſos hoſtes noſtros:qui nos fugientes vt interimerẽt ſequebãtur,id eſt,delicta noſtra,ſicut Aegyptios in mari obrutos,ita in baptiſmo demerſa & extincta luce clarius intimat,dicẽs,Quoniã volũtarius & miſericors eſt, ipſe conuertet & miſerabitur noſtri,demerget delicta noſtra, demerget in maris profundũ oẽs culpas noſtras.Quid eſt chariſſimi?Quid vos cognoſcitis Iſraelitas ſecũdũ ſemẽ Abrahæ, qui eſtis domus Iacob ſecundũ promiſſionẽ hæredes,cognoſcite etiam vos exiſſe ab Aegypto,qui huic ſeculo renũtiaſtis, exiſſe de populo barbaro qui cõfeſſione pietatis vos à blaſphemiis gentiũ ſeiũxiſtis.Nõ eſt enim lingua veſtra,ſed barbara, quæ Deũ laudare nõ nouit,cui vos cãtatis Hallelu-ia.Facta eſt enim Iudæa ſanctificatio eius in vobis.Nõ enim qui in manifeſto Iudæus eſt,neque,quæ manifeſto circũciſio eſt in carne,ſed qui in occulto Iudæus eſt,& circunciſione cordis.Interrogate ergo corda veſtra, ſi ea circuncidit fides,ſi purgauit confeſſio,

Pſal.21. *Matt.27.* *1.Cor.10.* *Mich.7.* *Exod.14.* *Mich.7.* *Galat.3.*

in vobis facta eſt Iudæa ſanctificatio eius, in vobis Iſrael poteſtas eius. Dedit enim vobis poteſtatem filios Dei fieri. Iam vero recordetur vnuſquiſq; veſtrũ cum Deo velit applicari cor, eiúſque ſuaui iugo, recedens à priſtinis ignorantiæ ſuæ deſideriis deuotum animum ſubdere, carnalibúſq; huius mundi factis relictis atq; abiectis, in quibus ſine fructu laborabat tanquam in Aegypto cum lateres ſub dura dominatione diaboli faceret, audita voce domini dicẽtis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiã, deſertis atque abiectis ſubleuẽ Chriſti ſarcinã currere: recordetur ergo vnuſquiſque veſtrum quemadmodũ omnia ſecularia impedimenta ceſſerunt, diſſidentiũ & diſſuadentiũ voces aut erũpere nõ auſæ ſunt, aut conſiderato Chriſti nomine per omnes terras exaltato & honorato, tremefactæ ſiluerunt. Ergo mare vidit & fugit vt tibi ſine contradictione ad libertatẽ ſpiritalem panderetur via. Iordanis autẽ quemadmodum retrorſum conuerſus ſit, nolo extra vos quæratis, nolo aliquid mali ſuſpiſcemini. Increpat enim dominus quoſdã qui dorſum ad eum poſuerunt, & non faciẽ. Et quiſquis principiũ ſuum deſerit, & à ſuo creatore auertitur, tãquam fluuius in mare, labitur in huius ſeculi amaricantẽ malitiam. Bonum ergo eſt illi vt retrorſum conuertatur, fiátq; illi Deus ante faciem reuertenti, quẽ ſibi à tergo poſuerat, & fiat illi retro mare huius ſeculi quod ſibi antè faciens cũ illuc laberetur, effecerat, & ſic obliuiſcatur ea quæ retro ſunt, vt in ea quæ antè ſunt extendatur: quod iã cõuerſo vtile eſt. Nãque antequã cõuertatur, ſi ea quæ retro ſunt obliuiſcitur, Deũ obliuiſcitur, quia ipſum retro fecerat ad quẽ dorſum poſuerat: & ſi in ea quæ antè ſunt extẽditur, in ſeculũ extẽditur, quia ipſum ſibi ante faciẽ poſuerat, quò auidius irruebat. Iordanis ergo illos ſignificat, qui gratiã baptiſmi perceperũt: & ſic Iordanis cõuertitur retrorſum, cum illi cõuertuntur ad Deũ, vt eum iam retro nõ habeãt, ſed reuelata facie gloriã domini ſpeculãtes, in eandẽ imaginem transformentur à gloria in gloriã. Montes geſtierunt velut arietes, fideles diſpenſatores verbi veritatis, ſancti Apoſtoli, ſancti Euãgelij prædicatores. Et colles velut agni ouiũ: hi ſunt quibus dicitur, In Chriſto Ieſu per Euãgelium ego vos genui: hi ſunt quibus dicitur, Nõ vt confundã vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo: hi de quibus dicitur, Afferte domino filios arietum. Attendite per omnes terras, qui noſtis iſta mirari, & gaudere atque

Ioan.1. *Exod.1.* *Matt.11.* *Philip.1.* *2.Cor.3.* *1.Cor.4.* *Pſal.28.*

atque cantare domino Deo noſtro:attendite iſta compleri per omnes gentes, quæ ante tam longa tempora figuratè geſta atq; prædicta ſunt:interrogate & dicite, Quid eſt tibi mare ꝙ fugiſti,& tu Iordanis quia conuerſus es retrorſum:mõtes quia geſtiſtis velut arietes,& colles ſicut agni ouiũ? Quid eſt ô ſeculum,ꝙ tua impedimẽta ceſſerũt? Quid eſt ô tot milia hominũ toto orbe fidelium,huic mundo renũtiantium, ꝙ ad veſtrum dominũ conuertimini? Quid eſt quòd gaudetis,quibus in fine dicetur,Euge bone ſerue, quoniã in paucis fidelis fuiſti,ſupra multa te conſtituã? Quid eſt quòd gaudetis, quibus in fine dicetur,Venite benedicti patris mei,percipite regnũ quod vobis paratũ eſt ab origine mundi? Reſpondebũt vobis hæc omnia, vóſq; ipſi reſpondebitis vobis. *A facie domini commota eſt terra, à facie domini Dei Iacob.* Quid eſt,à facie domini Dei Iacob,niſi eius præſentia,qui dixit,Ecce ego vobiſcũ ſum vſq; in cõſummationem ſeculi? Cõmota eſt enim terra:ſed quia male pigra remanſerat, cõmota eſt vt ſolidius firmaretur à facie domini. *Qui conuertit petram in ſtagna aquarum,& rupes in fontes aquarum.* Seipſum enim & quandam ſuam duritiam liquefecit ad irrigandos fideles ſuos,vt fieret in eis fons aquæ ſalientis in vitã æternam, quia prius cum ignoraretur, durus videbatur Inde illi turbati ſunt,& non expectauerũt,donec ſcripturis apertis influeret atq; inundaret in eos, qui dixerunt,Durus eſt hic ſermo,quis poteſt eum audire? Iſta petra,iſta duritia conuerſa eſt in ſtagna aquarum.& iſta rupes in fontes aquarum,cum reſurgens expoſuit eis,incipiẽs à Moyſe per omnes Prophetas,quia ſic oportebat Chriſtum pati,& miſit ſpiritumſanctum,de quo dicebat,Si quis ſitit veniat & bibat. *Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Gratia quippe iſta erũpentis aquæ de petra.petra autem erat Chriſtus:non quaſi ex operibus præcedentibus data eſt,ſed miſerante illo qui iuſtificat impium.Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt, ne vllã ſuam homines, ſed nominis Dei quærerent gloriã. *Super miſericordiam*,inquit, *& veritatem tuam.* Hæc duo miſericordiam, & veritatem aduertite in ſanctis ſcripturis quàm ſibi ſæpe iungantur. In ſua quippe miſericordia vocauit impios,& in veritate iudicat eos qui vocati venire noluerunt. *Nequando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum?* In nouiſſimo enim apparebit miſericordia eius, & veritas quando ſignum filij hominis apparebit in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ,& non dicent,Vbi eſt Deus

Mat.25. *Matt.28.* *Exod.17.* *Ioan.4.* *Ioan.6.* *Luc.24.* *Ioan.4.* *1.Cor.10.* *Rom.4. & 5.*

eorum, cum eis non adhuc credendus prædicatur, ſed iam tremendus oſtenditur. *Deus autem noſter in cælo.* Surſum non in cælo vbi ſolem, & lunam vident opera Dei quæ volunt, ſed in
Matt.24. cælo ſurſum quod tranſgreditur, omnia corpora cæleſtia, & terreſtria. Nec ſic eſt in cælo Deus noſter, quaſi ſubtracto cælo ruinam ſine ſede formidet. In cælis enim & in terra. *Omnia quæ voluit fecit.* Nec indiget operibus ſuis tanquam in eis collocetur vt maneat, ſed in ſua æternitate perſiſtit, in qua manens omnia quæcunque voluit fecit in cælis & in terra. Neq; enim iam eum portabant, vt ab eo fieri poſſent, quando niſi fierent eum portare non poſſent. Ergo in quibus eſt ipſe tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Siue ſic intelligatur, in cælis & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, vel in ſuperioribus, vel in inferioribus populi ſui voluntariam gratiam ſuam conſtituit, ne quis de operum meritis glorietur. Quia ſiue montes geſtiant velut arietes, ſiue colles velut agni ouium, à facie domini commota eſt terra, ne in terrenis ſordibus perpetuo remanerent.

Concio ſecunda de ſecunda parte Pſalmi.

QVanquam fortaſſe omnium Pſalmorum ſit vna cõtextio diligenter intuentibus, ita vt nullus ſequatur, qui non ſuperiori poſſit adiungi, tamen iſtum ita conſideremus tãquam vterq; vnus ſit, iſte, ſcilicet, ac ſuperior: nanque cum in illo dictum ſit, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam: Super miſericordiam tuam & veritatem tuam, nequãdo dicant gentes, vbi eſt Deus eorum: quia inuiſibilem Deum colimus, qui nullorum corporeis oculis, cordibus autem paucorum mundiſſimis notus eſt, tanquam ideo poſſint dicere gentes, vbi eſt Deus eorum, quia ipſi poſſunt oſtẽdere oculis deos ſuos, primo admonuit operibus ſentire præſentiam Dei noſtri, quia cum ſit in cælo ſurſum, in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit: & quaſi diceret, Oſtendãt gẽtes deos ſuos
Pſal.134. *Simulacra*, inquit, *gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.* Id eſt, quamuis Deum noſtrum carnalibus oculis veſtris non poſſimus oſtendere, quem per opera intelligere debuiſtis, nolite tamẽ ſeduci vanitatibus veſtris, quia vos ea quæ colitis digito poteſtis oſtendere. Multo quippe honeſtius non haberetis, quod poſſetis oſtẽdere, quàm vt in eo quod iſtis ocu
Supra lis à vobis oſtenditur, veſtri cordis cæcitas oſtendatur. Quid
Pſal.41. enim oſtenditis, niſi aurum & argentum? Habent quidem, &

ærea,

ærea & lignea, & fictilia ſimulacra, & huiuſcemodi alterius alteriúſque materiæ, ſed pretioſum eorum maluit commemorare ſpiritusſanctus, quia cum in eo quiſque quod illi charius eſt erubuerit, multo facilius auertitur à veneratione viliorũ: nam dictum eſt alio loco ſcripturarum de ſimulacrorum cultoribus, dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuiſti. *Hier.2.* Sed ne ſibi ſapientior videatur, qui hoc non ligno & lapidi dixerit, ſed auro & argento, huc aſpiciat, huc aurem cordis intendat, Simulacra gentium argentum & aurum. Non abiectum aliquid & aſpernabile nominatum eſt: & ei quidem animo qui terra non eſt, terra eſt & aurum & argentum, ſed ſpecioſior atque fulgentior, ſolidior atque firmior. Noli ergo addere manus hominum, vt ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falſum Deum, imò, alſum hominem, quem pro vero venereris Deo, quem quiſquis pro vero homine in amicitiam reciperet, inſaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo, rapit infirma corda mortalium formata ſimilitudo, & membrorum imitata compago, Sed ſicut fabricata ſingula oſtendis, ſic oſtende officia ſingulorum, quorum te effigies, & humana vanitas trahit: *Os enim habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non contrectabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in faucibus ſuis.* *Pſal.134.* Iam ergo artifex melior eſt eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare, quem tamen artificem te vtique puderet adorare. Melior & tu quamuis ea non feceris, quoniam quæ illa non poſſunt facis. Melior eſt etiã beſtia: ad hoc enim additum eſt, non clamabunt in faucibus ſuis: nanque cum ſuperius dixiſſet, Os habent & non loquentur: quid opus erat poſtquam à capite vſque ad pedes membra decurſa ſunt, de faucium clamore repetere, niſi credo quia illa quæ de cæteris membris cõmemorabat, cõmunia eſſe hominibus belluíſque ſentimus? Nam & vident & audiũt, & olfaciunt, & ambulãt & quædam ſicut ſimiæ manibus contrectant. Illud autem quod de ore dixerat, proprium eſt hominis, quoniam beſtiæ non loquuntur. Ne quis autem ad ſola humanorũ membrorũ opera referret, quæ dicta ſunt, & diis gentium ſolos homines anteponeret, poſt omnia ſubdidit dicens, Non clamabunt in faucibus ſuis, quod rurſum hominibus pecoribúſque commune eſt. Quod ſi primo dixiſſet, cum ab ore cœpit membra percurrere, Os ha-

bent & non clamabunt, cuncta etiam ſic ad naturam hominis referentur, nec facilè ibi quicquam de communione ferarum ſenſus audientis aduerteret. Cùm verò illud de ore dixit, quod hominis proprium eſt, & poſt enumerationem partium corporis, quam cõmemoratis pedibus terminaſſe videbatur, adiunxit, Non clamabunt in faucibus ſuis, lectorem vel auditorem fecit intentum, vt dum quærit cur additum ſit, admoneri ſe inueniat ſimulacris gẽtium, non tãtum homines, ſed etiam beluas ſe debere præponere, vt ſi pudeat adorare beſtiã, quam fecit Deus videntem, audientem, adorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus ſuis, viderent quàm pudendum eſſet adorare mutum, & carens vita ſenſúque ſimulacrum: cui ad hoc ineſſet ſimilitudo membrorum, vt anima carnalibus ſenſibus dedita, quaſi viuenti atque animatæ formæ applicaret affectum, cum ea videret quæ in ſuo corpore viua atque animata ſentirent. Quanto ergo magis, vel melius mures atque ſerpẽtes, & id genus animantium colerent, quæ de ſimulacris gentium, ſi ita dicendum eſt, quodammodo iudicant, in quibus, quia non ſentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram. Itaq; in eis plerunq; nidificant, & niſi humanis motibus deterreantur, nulla ſibi habitacula munitiora conquirunt. Mouet ergo ſe homo, vt viuentem beſtiam, à ſuo Deo deterreat, & illum non ſe mouentem quaſi potentem colit, à quo meliorẽ deterruit. Deterruit enim vidẽtem à cæco, audientem à ſurdo, clamãtem à muto, ambulantẽ ab immobili, ſentiẽtem ab inſenſato, viuentẽ a mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mortuum quippe ſicut manifeſtum eſt non viuere, ita manifeſtum eſt aliquando vixiſſe: Quapropter Deum qui nec viuit, nec vixit, profecto & mortuus antecedit. Quid hoc manifeſtius fratres mei dilectiſſimi? Quid euidentius? Quis puer interrogatus non hoc certũ eſſe reſpõdeat, quòd ſimulacra gentium os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, & cætera quæ diuinus ſermo contexuit? Cur ergo tantopere ſpiritusſanctus curat ſcripturarum plurimis locis hæc inſinuare atq; inculcare veluti inſciẽtibus, quaſi non hominibus apertiſſima ſint atq; notiſſima, niſi quia per ſpeciem membrorum ſignificat quã naturaliter in animãtibus viuẽtem videre, atq; in nobiſipſis ſentire cõſueuimus? Quanquã vt illi aſſerũt in ligno aliquo fabrefacto atque eminẽti collocato ſuggeſtu, cum adorari atque honorari à multitudine cœperit, parit in

vno

vnoquoque ſordidiſſimũ erroris affectum, vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credet numen occultum, effigiem tamen viuenti corpori ſimilem, ſeductus forma & commotus autoritate quaſi ſapientium inſtitutorum obſequentiúmque turbarũ, ſine viuo aliquo habitatore eſſe nõ putat. Hinc & mala dæmonia ad poſſidenda gentium ſimulacra talis hominum affectus inuitat, quorum præſidentium varia fallacia mortiferi ſeminãtur & multiplicantur errores. Aliis itaque locis etiam contra iſta diuinæ literæ vigilant, ne quiſquam dicat, cùm irriſa fuerint ſimulacra, non hoc viſibile colo, ſed numen quod illic inuiſibiliter habitat. Ipſa ergo numina in alio Pſalmo eadem ſcriptura ſic damnat, Quoniam dij gentium, inquit, dæmonia, dominus autem cælos fecit: dicit & Apoſtolus, Nõ quòd idolum, ſit aliquid, ſed quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non Deo, & nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Videntur autem ſibi purgatioris eſſe religionis qui dicunt, nec ſimulacrum nec dæmonium colo, ſed per effigiem corporalem eius rei ſignum intueor, quam colere debeo. Ita verò interpretantur ſimulacra, vt alio dicant ſignificari terram, vnde templum ſolent appellare Telluris, alio mare ſicut Neptuni ſimulacro, alio aerem ſicut Iunonis. alio ignem ſicut Vulcani, alium luciferum ſicut Veneris, alio ſolem, alio lunam, quorũ ſimulacris eadem nomina ſicut Telluris imponunt: alio illud, alio illud ſydus, vel illam vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare ſufficimus, De quibus rurſus cùm exagitari cœperint, quòd corpora colant, maximéque terram, & mare, & aerem, & ignem, quorum nobis vſus in promptu eſt. Nam de cæleſtibus quoniã noſtro ea corpore contrectare atque contingere, niſi oculorum radiis non valemus, non ita erubeſcunt, reſpondere audent, non ſe ipſa corpora colere, ſed quæ illis regendis præſidẽt numina. Itaque Apoſtoli vna ſententia pœnam iſtorum damnationémque teſtatur, Qui tranſmutauerunt, inquit, veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierũt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus Deus in ſecula. Nam priore parte huius ſententiæ ſimulacra damnauit, poſteriori autẽ interpretationes ſimulacrorũ. Effigies enim à fabro factas appellãdo nominibus earũ rerum quas fabricauit Deus, tranſmutant veritatem Dei in mendaciũ: res autem ipſas pro diis habẽdo & venerando, ſeruiũt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt bene-

Pſal.95.

1.Cor.10.

Lib.4.de Ciui.Dei cap.10.

Rom.1.

dictus in ſecula. Quis autem adorat vel orat intuens ſimulacrum qui nõ ſic afficitur vt ab eo ſe exaudiri putet, ac ab eo ſibi præſtari quod deſiderat ſperet? Itaq; homines talibus ſuperſtitionibus obligati plerunq; ad ipſum ſolẽ dorſum ponentes preces fundunt ſtatuæ, quã ſolem vocant, & cũ ſonitu maris à tergo feriantur, Neptuni ſtatuã, quam pro ipſo mari colunt, quaſi ſentientẽ gemitibus feriunt. Hoc enim facit, & quodam modo extorquet illa figura membrorũ, vt animus viuẽs in ſenſibus corporis magis arbitretur ſentire corpus quod ſuo corpori ſimillimũ videt, quàm rotundũ ſolem vndáſque diffuſas, & quicquid nõ eiſdem lineamentis formatũ conſpicit, quibus illa formata ſunt quæ viuentia videre conſueuit. Contra hunc affectũ, quo humana & carnalis infirmitas facilè capi poteſt, cãtat ſcriptura Dei res valde notiſſimas quibus cõmemoret, & tanquam excitet mentes hominũ in cõſuetudine corporum dormientes. Simulacra, inquit, gentium argentum & aurum: ſed Deus fecit argentũ & aurum: Opera, inquit, manuũ hominum. Hoc enim venerãtur quod ipſi ex auro argentóque fecerunt. Sed enim & nos pleraque inſtrumẽta & vaſa ex huiuſcemodi materia vel metallo habemus in vſum celebrãdorũ ſacramentorũ, quæ ipſo miniſterio conſecrata ſancta dicũtur in eius honore, cui pro ſalute noſtra inde ſeruitur. Et ſunt profecto etiã iſta inſtrumẽta vel vaſa, quid aliud quàm opera manuum hominum? Veruntamen nunquid os habent, & non loquentur? Nunquid oculos habent & nõ videbũt? Nunquid eis ſupplicamus, quia per ea ſupplicamus Deo? Illa cauſa eſt maxima impietatis inſanæ, quod plus valet in affectibus miſerorum ſimilis viuẽti forma quæ ſibi efficit ſupplicari, quàm quòd eam manifeſtum eſt nõ eſſe viuẽtem vt debeat à viuente contemni. Plus enim valẽt ſimulacra ad curuandã infelicem animam, ꝙ os habẽt, oculos habẽt, aures habẽt, nares habẽt, manus habẽt, pedes habent, quàm ad corrigendam, ꝙ nõ loquentur, non videbunt, non audient, nõ odorabunt, non contrectabunt, nõ ambulabunt. Itaq; ſequitur, vt illud quoque fiat quod

Pſal. 134. etiam in hoc Pſalmo ſequitur: vt ſcilicet, *Similes illis fiant omnes qui faciunt, & omnes qui confidunt in eis.* Videãt ergo iſti apertis & ſentientibus oculis, & adorẽt clauſis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia ſimulacra. *Domus autẽ Iſrael ſperauit*

Rom. 8. *in domino.* Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus,

per

per patientiã expectamus. Sed vt perduret vſque in finem ipſa patientia, *Adiutor eorum & protector eorũ eſt.* An fortaſſe ſpiritales à quibus carnales inſtruuntur in ſpiritu manſuetudinis, quia ipſi tanquam ſuperiores pro inferioribus ſupplicant, iam vidẽt, & illis iam res eſt quæ adhuc inferioribus ſpes eſt? Non eſt ita. *Nam & domus Aaron ſperauit in domino.* Ergo vt etiã ipſi perſeuerãter extendãtur in ea quæ antè ſunt, & perſeuerãter currãt, donec apprehendant in quo apprehenſi ſunt, & cognoſcant ſicut & cogniti ſunt, *Adiutor & protector eorũ eſt. Vtrique enim timent dominum, & ſperauerunt in dominum, adiutor eorum & protector eorũ eſt.* Neque enim nos meritis noſtris præueniamus miſericordiam Dei. Sed *Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos. Benedixit domum Iſrael, benedixit domum Aaron.* Vtroſque autem benedicens, *Benedixit omnes timentes dominum.* Quæris quos vtroſque? Reſpondetur, *Puſillos cum magnis.* Hoc eſt, domum Iſrael cum domo Aaron, eos vtiq; qui ex ipſa gente crediderunt in ſaluatorem Ieſum, quia non in omnibus illis bene placuit Deo: ſed ſi quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Abſit. Neque enim omnes qui ſunt ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neque qui ſemen ſunt Abraham, omnes filij: ſed ſicut ſcriptum eſt, Reliquiæ ſaluæ factæ ſunt. Ex perſona enim eorũ qui inde crediderũt, dicitur, Niſi dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus. Sed ideo ſemen, quia ſparſum per terras multiplicatum eſt: dixerunt enim magni de domo Aaron, *Adiiciat dominus ſuper vos, ſuper vos & ſuper filios veſtros.* Et ita factum eſt. Acceſſerunt enim etiam de lapidibus ſuſcitati filij Abraham. Acceſſerunt oues, quæ non erant de hoc ouili, vt fieret vnus grex, & vnus paſtor. Acceſſit fides omnium gentium, & creuit numerus non ſolùm ſapiẽtium antiſtitum, ſed etiam obedientium populorum, adiiciente domino nõ ſolùm ſuper patres, qui ad illum in Chriſto cæteros imitatores præirent, ſed etiam ſuper filios eorum, qui patrum pia veſtigia ſequerentur: nam ſic ait ille iis, quos per Euangelium in Chriſto genuerat, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti: adiecit itaque dominus, Non ſolùm ſuper mõtes geſtientes ſicut ariẽtes, ſed etiam ſuper colles geſtientes ſicut agni ouium. Proinde his vtriſque magnis & puſillis, montibus & collibus, arietibus & agnis, dicet Propheta quod ſequitur, *Benedicti vos à*

1. Cor. 10. *Rom. 9.* *Matth. 3.* *Ioan. 10.* *1. Cor. 4.*

domino, qui fecit cælum & terram. Tanquam diceret, Benedicti vos à domino, qui vos fecit cælum in magnis, terram in puſillis: ſed cælum non iſtud viſibile plenum luminaribus ad hos oculos pertinentibus. *Cælum enim cæli domino.* Qui erexit & ſublimauit quorundam ſanctorum mentes intantum, vt nulli hominum, ſed ipſi Deo ſuo docibiles fierẽt: in cuius cæli docibilis comparatione, quicquid carneis oculis cernitur terra dicenda eſt, quam dedit filiis hominum, vt eius cõſideratione ſiue ab ea parte qua ſuper illuſtrat, ſicut eſt hoc quod dicitur cælum, ſiue ab ea, quæ ſubter illuſtratur, cui propriè terra nomen eſt. cùm totum ſicut commemorauimus in illius comparatione quod cælum cæli dicitur, terra ſit. Terram ergo iſtam totam dedit filiis hominum, vt eius conſideratione quantum poſſunt coniiciant creatorem, quem infirmis adhuc cordibus ſine iſto coniecturæ adminiculo videre nõ poſſunt. Eſt & alius intellectus, à quo diſſimulare non debeo verborum iſtorum, quibus dictum eſt, Cælum cæli domino, *Terram autem dedit filiis hominum.* Vt ab eo quod diximus & intelleximus non recedat intentio. Dixeramus enim magnos & puſillos ſignificari etiam eo quod abiectum eſt. Benedicti vos à domino, qui fecit cælum & terram. Si ergo magnos cæli, puſillos autem terræ nomine accipimus, quoniam puſilli creſcendo futuri ſunt cælum, & in ipſa ſpe lacte nutriuntur: ſic ſunt illi magni cælum terræ cùm paruulos nutriunt, vt etiam cælum cæli ſe eſſe intelligant, dum cogitant in qua ſpe paruuli nutriantur: ſed tamen quia iam illi nõ ab homine, neque per hominem, ſed per ipſum Deum carpunt ſynceritatem, vbertatémque ſapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cælum, vt cælum cæli ſe
1. Cor. 3. eſſe ſciant, adhuc tamen terram, cui dicatur, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Ipſis enim filiis hominum quos fecit cælum, terram dedit, in qua operentur, qui nouit terræ prouidere per cælum. Maneant igitur cælum & terra in Deo ſuo qui fecit ea, & viuant ex eo, confitentes ei & laudantes eum: nam ſi ex ſe velint viuere morientur, ſicut ſcriptum eſt, A mortuo quaſi qui non ſit, perit confeſſio: ſed
Eccleſ. 17. *Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui deſcendunt in in-*
Prou. 18. *fernum.* Clamat enim alio loco tua ſcriptura, Peccator dum venerit in profundum malorum, contemnet. *Sed nos qui viuimus benedicimus domino, ex hoc nunc & vſque in ſeculum.*

In

In Pſalmum CXIIII. Enarratio.

D*Ilexi,quoniam exaudiet dominus vocem deprecationis meæ.* Cantet hoc anima quæ peregrinatur à domino, cantet hoc ouis illa quæ errauerat, cantet hoc filius ille qui mortuuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt,cantet hoc anima noſtra fratres & filij chariſſimi.Erudiamur & permaneamus,& cũ ſanctis iſta cantemus,Dilexi,quoniam exaudiet dominus vocem deprecationis meæ.Nunquid ipſa diligendi cauſa eſt, quoniã dominus exaudiet vocem deprecationis meæ?An nõ potius aut ideo diligimus quia exaudiuit, aut ideo diligimus vt exaudiat? Quid eſt ergo, Dilexi, quoniã exaudiet?An quia dilectionem ſpes ſolet accẽdere,dilexiſſe ſe dicit,quoniam ſperauit ſe exauditurum Deũ vocem deprecationis ſuæ?Vnde autem hoc ſperauit?*Quoniam inclinauit*,inquit,*aurem ſuam mihi,& in diebus meis inuocaui.* Ergo ideo dilexi,quoniam exaudiet:ideo exaudiet,quoniã inclinauit aurem ſuam mihi. Sed vnde ſcis ô anima humana, quòd inclinauit Deus ſuam aurem tibi,niſi dicas,credidi?Manent ergo tria hæc,fides,ſpes & charitas.Quia credidiſti,ſperaſti:quia ſperaſti, iam dilexiſti. Iam ſi quæram vnde crediderit anima inclinaſſe ſibi aurem Deũ ſuum,nónne reſpondebit,quia prior dilexit nos,& filio proprio non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo enim inuocabũt in quem non crediderunt,ait doctor gentium?Aut quomodo credent ei quẽ non audierunt?quomodo enim audiẽt ſine prædicãte?aut quomodo prædicabũt niſi mittãtur? Cùm ergo hæc omnia geſta erga me cernerem, quomodo non crederem, ꝙ inclinauit aurem ſuã mihi?Et ſic cõmendauit in nobis dilectionẽ ſuam,vt Chriſtus pro impiis moreretur.Cùm igitur hæc mihi annuntiarent ſpecioſi pedes eorũ qui annuntiauerũt pacẽ, qui annuntiauerunt bona, quia omnis qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit, credidi aurem eius inclinatã mihi, & in diebus meis inuocaui. Et qui ſunt dies tui, quoniã dixiſti, in diebus meis inuocaui? An fortè illi dies quibus venit plenitudo temporis, & miſit Deus filiũ ſuum, qui iam dixerat, Tempore acceptabili exaudiui te,& in die ſalutis adiuui te?Audiſti ex ore prædicatoris veniẽtis ad te pedibus ſpecioſis, Ecce nũc tẽpus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis, & credidiſti,& in diebus tuis inuocaſti,& dixiſti,O dñe erue animã meam. Sunt quidẽ iſti,ſed & dies meos magis,inquit,poſſum dicere dies miſeriæ meæ,dies

Luca 15.
1.Cor.13.
1.Ioan.4.
Rom.8.
Rom.10.
Rom.5.
Eſaia 52.
Iohel.2.
Rom.10.
Galat.4.
2.Cor.6.
Eſaia 53.

mortalitatis meæ, dies ſecundũ Adam plenos laboris & ſudoris, dies ſecundũ vetuſtatem putredinis. Ego enim iacens infi-
Pſal. 68. xus in limo profundi, & in alio Pſalmo exclamaui, Ecce veteres poſuiſti dies meos, in his diebus meis inuocaui, Diſtant quippe dies mei à diebus domini mei. Dies meos dico, quos ipſe mihi feci priuata audacia, qua deſerui eum. Et quoniam vbiq; ipſe regnat, & eſt omnipotens atque omnitenens, merui carcerem, id eſt, ignorantiæ tenebras, & cõpedes mortalitatis accepi. In his diebus meis inuocaui, quia & ego alibi clamo,
Pſal. 141. Educ de carcere animã meam. Et quoniã in die ſalutis quam mihi præſtitit adiuuit me, intrat in cõſpectu eius gemitus cõpeditorum. In his enim diebus meis *Circundederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* Quæ niſi aberrantẽ abs te non inuenirent me. Nunc autẽ illa me inuenerũt: ego verò ea non inueniebã, qui gaudebam proſperis ſeculi, in quibus plus fallunt pericula inferni. Sed poſteaquam & ego *Tribulationem & dolorẽ inueni, & nomen domini inuocaui.* Latebat enim me tribulatio & dolor vtilis, tribulatio de qua dat auxilium, cui di-
Pſal. 59. ctum eſt, Da nobis auxilium de tribulatione, & vana ſalus hominis. Ego enim de vana ſalute hominis gaudendum & exul-
Matth. 5. tandũ arbitrabar, ſed cũ audiſſem à domino meo, Beati lugentes, quoniam ipſi conſolabũtur, non expectaui vt prius amitterem bona temporalia quibus male vtebar, & tunc lugerem: ſed attendi in eadem tẽporalia bona ipſam miſeriam meam, qua talibus oblectabar, quæ & amittere formidarẽ & tenere non poſſem, attendi in eam vehementer & fortiter, & me non ſolum excruciari aduerſitatibus huius ſeculi, ſed etiã obligari proſperitatibus vidi, atq; ita tribulationẽ & dolorem qui me latebat inueni, & nomẽ domini inuocaui: *O domine erue animã*
Rom. 7. *meã.* Miſer enim ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrum? Dicat igitur ſanctus populus Dei, Tribulationẽ & dolorẽ inueni, & nomen domini inuocaui, & audiẽt reliquiæ gentium quæ nondum inuocãt nomen domini, Audiant & quærant vt inueniãt tribulationẽ & dolorem, & inuocẽt nomen domini, & ſalui fiant. Non hoc eis dicimus vt quærãt miſeriam quam non habent, ſed vt inueniãt eam quam neſciẽtes habẽt: neque hoc eis optamus, vt terrena neceſſaria deſint eis, quibus indigent dum mortaliter viuunt, ſed vt hoc plangant quòd amiſſa ſatietate cæleſti, terrenis nõdum ad fruendum ſtabilibus bo-

ſis, ſed ad ſuſtentandũ neceſſariis indigere meruerunt. Agnoſcant & lugeãt iſtam miſeriã, faciat eos beatos lugentes miſericordia, quæ eos eſſe ſemper miſeros noluit. *Miſericors dominus & iuſtus, & Deus noſter miſeretur.* Miſericors & iuſtus, & miſeretur. Miſericors primum, quia inclinauit aurem ſuam mihi, & neſciebam propinquaſſe aurem Dei mei ori meo, niſi per illos ſpecioſos pedes excitarer vt inuocarem. Quis enim eum inuocauit, niſi quẽ ipſe prior vocauit? Hinc ergo primũ miſericors. Iuſtus autẽ quia flagellat, & iterũ miſeretur, quia recipit. Flagellat autẽ omnem filium quem recipit. Nec tam mihi amarũ debet eſſe quod flagellat, quàm dulce quod recipit: Quomodo enim nos flagellat? *Cuſtodiens paruulos dominus.* Quos grãdes quærit hæredes? Quis enim eſt filius cui non det diſciplinã pater eius? *Humiliatus ſum & ſaluũ me fecit.* Saluum me fecit, quia humiliatus ſum. Non enim pœnalis, ſed salutaris dolor eſt, quẽ ſecando medicus fecit. *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.* Non meritis aut viribus tuis, ſed quoniã dominus benefecit tibi. *Quoniam exemit*, inquit, *animã meam à morte.* Mira res eſt chariſſimi, quòd cum dixiſſet in requiem conuertendam animam ſuam, quoniam benefecit ei dominus; ſubiecit, Quoniã exemit animam meam de morte. Ideóne in requiem cõuerteretur quia exempta eſt à morte? Nónne magis in morte requies dici ſolet? Quæ tãdem eius actio eſt, cuius vita requies, & mors inquietudo eſt? Talis ergo actio debet eſſe animæ quç tẽdit ad quietem ſecuritatémque, non quæ augeat inquietum laborem, Quoniam exemit animã meam de morte, qui miſertus eius dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos, tollite iugũ meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris, iugum enim meum ſuaue eſt, & ſarcina mea leuis eſt. Mitis itaque & humilis corde, tanquam viam Chriſtum ſequẽs, debet, eſſe animæ actio tendentis ad requiem, nõ tamen pigra & deſidioſa, vt curſum conſummet, ſicut ſcriptum eſt, In manſuetudine opera tua perfice. Etenim ne mãſuetudo ad ſegniciem duceretur: adiunctũ eſt, opera tua perfice. Neq; enim ſicut in iſta vita ſomni requies nos reparat ad actionẽ, ſed actio bona perducit ad ſemper vigilantem quietem. Ille autem hæc cuncta præſtat, cũcta exhibet Deus, de quo hic dicitur, Quoniam dominus benefecit mihi, quoniam exemit animam meam

Heb. 12.

Pſal. 75.

Matt. 11.

Eccleſ. 3.

à morte. *Oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.* Hæc enim in ſpe completa erga ſe cantat, quiſquis huius carnis vinculum
Pſal. 114. intelligit. Vere quippe dictum eſt, Humiliatus ſum, & ſaluum
Rom. 8. me fecit. Sed & quia illud Apoſtolus verũ dicit, Quoniam ſpe ſalui facti ſumus: & de morte quidẽ quòd exempti ſumus, recte dicitur iam eſſe completũ, vt mortẽ intelligamus nõ cre-
Matth. 8. dentium: de qualibus ait, Dimitte mortuos ſepelire mortuos
Pſal. 113. ſuos: & illud in ſuperiori pſalmo, Non mortui laudabũt te domine, neq; omnes qui deſcendunt in infernũ, ſed nos qui viuimus benedicimus dominum. Ex hac ergo morte poteſt recte intelligere homo fidelis, iam exẽptam eſſe animã ſuã, eoipſo
Ioan. 5. quòd ex infideli fidelis effecta eſt. Vnde ipſe ſaluator. Qui credit in me, inquit, tranſitũ facit à morte ad vitam. Cætera verò ſpe cõpleta ſunt in eis qui nondum ex hac vita emigrauerunt. Nunc enim cum lapſus noſtros periculoſiſſimos cogitamus, non ceſſant à lacrymis oculi. Tunc autem eximet oculos noſtros à lacrymis, quando & pedes à lapſu: quia tunc nullus erit lapſus ambulantiũ pedum, quãdo infirmæ carnis nullum erit lubricum. Nunc vero quamuis firma ſit noſtra vita quæ Chriſtus eſt, tamen quia carnẽ nobis quam iubemur edomare ſub-
Philip. 3. ſternimus, in ipſo prorſus opere, quo eam ſubditã caſtigamus non in eam cadere magnũ eſt: Non autem in ea labi quis poteſt? Quapropter quia & in carne ſumus: & in carne nõ ſumus: In carne enim ſumus eo vinculo, quod nondum ſolutum eſt, quòd diſſolui & eſſe cum Chriſto multo magis optimum: non
Ibidem. autem ſumus in carne ex eo quod ſpiritus primitias dedimus Deo, ſi tamen poſſumus dicere, quia cõuerſatio noſtra in cœlis eſt, tanquam capite placeamus Deo, pedibus autẽ tanquam extremis animæ partibus adhuc lubricũ ſentiamus: audi quẽadmodũ ad ſpem pertineat, quod ita canitur, velut iam ſit effectũ, Exemit, inquit, oculos meos à lacrymis pedes meos à lapſu, & tamen non ait, Placeo: ſed, *Placebo in conſpectu domini, in regione viuorum.* Satis oſtendẽs ab ea parte nondum ſe placere in conſpectu domini, quæ eſt in regione mortuorum, id eſt, in carne mortali. Qui enim in carne ſunt, Deo placere non poſ-
Rom. 8. ſunt: vnde quod ſequitur & dicit idem Apoſtolus, Vos autem non eſtis in carne, ſecundum id dicit quòd corpus quidẽ mortuum eſt propter peccatũ, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam: ſecundũ quem placebãt domino, quia ſecũdum ipſum in carne non erant. Quis autem placeat Deo viuo in corpore

mor-

mortuo? Sed quid ait? Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis habitat in vobis,qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtũ à mortuis viuificabit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritum qui habitat in vobis. Tunc erimus in regione viuorum, ex omni parte placentes in conſpectu domini, ex nulla ab eo parte peregrini. Quãdiu enim ſumus in corpore, peregrinamur à domino:& inquantum inde peregrinamur à domino, intantum non ſumus in regione viuorum. Confidimus autẽ & bene arbitramur magis peregrinari à corpore, & immanere ad dominum:& ideo ambimus, ſiue immanentes, ſiue peregrinãtes, placentes illi eſſe. Ambimus quidem nunc, quia expectamus adhuc redemptionẽ corporis noſtri: Sed cum abſorpta fuerit mors in victoria, & corruptibile hoc induerit incorruptionem,& mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nullus erit fletus, quia nullus lapſus:& nullus lapſus, quia nulla corruptio. Et ideo non ambiemus placere, ſed omnino placebimus in conſpectu domini in regione viuorum.

2.Cor.5. *Rom.8.* *1.Cor.15.*

In Pſalmum CXV. Enarratio.

NOtiſſimum arbitror eſſe ſanctitati veſtræ quod ait Apoſtolus, Non enim eſt omnium fides:& quòd maior eſſe ſoleat infidelium multitudo non ignoratis, propter quod dicitur, Domine quis credidit auditui noſtro? inter quos etiam illi numerantur: de quibus dicit idem Apoſtolus, Omnes ſua quærunt, nõ quæ Ieſu Chriſti: quos alio loco dicit non ex veritate, ſed ex occaſione prædicare verbum Dei, non caſte, id eſt, non ex animo puræ & ſynceræ charitatis. Aliud enim ſentiebant quod in eorum moribus apparebat, & aliud prædicabant, vt ſancto nomine placerent hominibus: nã de his iterũ dicit, Neq; enim iſti Deo ſeruiunt, ſed ſuo ventri: quos tamen Chriſtũ annuntiare permittit. Quamuis enim ea potius crederent quæ ipſi faciebant vt morerentur, ea tamen prædicabant quæ ſi alij credentes facerent ſaluarentur. Non enim aliud annuntiabãt præter regulam fidei: eos quippe excludit Apoſtolus, dicens, Si quis vobis annuntiauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit, Illi non Chriſtũ annuntiant qui annuntiant falſitatem, quia Chriſtus veritas eſt. De iſtis autem dicit quòd Chriſtum annuntient, ſed non caſte. id eſt, non animo ſimplici & puro ex fide ſyncera quæ per dilectionẽ operatur. Terrenis quippe cupiditatibus cõſulentes, regnum cælorum annuntiabant, habentes in pectore falſitatem, in lingua

2.Theſ.3. *Rom.10.* *Philip.2. & 1.* *Rom.16.* *Galat.1.* *Ioan.14.* *Gal.5.*

Matt. 10. veritatem: ſciens itaque Apoſtolus etiam per Iudam euangelizãtem credentes eſſe liberatos, iſtos quoq; ita permittit: Si-
Philip. 1. ue, inquit, occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuntietur. Veritatẽ quippe annuntiabant, etiam ſi non veritate, id eſt, non vero animo. Iſti loquuntur quod non credunt, & ideo reprobati
Matt. 23. ſunt, quãuis ſint vtiles eis quos inſtruit dominus, dicens, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Vnde, niſi quia vtilia non credunt eſſe quæ dicũt? Sunt autem alij qui credunt, & non loquuntur quod credunt vel pigritia vel timore. Nam & ille ſeruus quamuis talentum
Mat. 25. habuerit, tamen quia erogare noluit, audit à domino iudice,
Ioan. 12. Serue nequam & piger: & alij Euangelij loco dictũ eſt, quòd multi ex principibus Iudæorum crediđiſſent in eum, ſed non eum cõfitebantur, ne expellerentur de ſynagogis, ſed & etiam ipſi reprehenſi atq; reprobati ſunt: ſequitur enim Euangeliſta dicens, Amauerũt enim gloriam hominum magis quàm Dei. Si ergo & illi qui verum quod loquuntur, non credunt: & illi qui verum quod credunt, non loquuntur, merito reprobantur, quis erit ſeruus vere dicendus fidelis, niſi ille cui dicitur,
Matt. 25. Euge ſerue bone, quoniam in modico fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui? Talis itaque ſeruus nec antequam credat loquitur, nec cum crediderit, tacet: vel ſic erogat vt ipſe non habeat, vel quod habeat nõ ero-
Matt. 13. gando non habeat: ſicut enim dictum eſt, Qui habet, dabitur ei: ſic, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Dicat ergo iſte bonus ſeruus cantans *Hallelu-ia.* Id eſt, ſacrificans domino ſacrificium laudis ei à quo auditurus eſt, Intra in gaudium domini tui exultet & dicat,

Expoſitio Pſalmi.

2. Cor. 4. C*Redidi propter quod locutus ſum.* Hoc eſt, perfectè credidi: non enim perfectè credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipſam enim fidem pertinet etiam illud credere quod
Matt. 10. dictum eſt, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confi-
Matt. 25. tebor eum coram angelis Dei. Ex hoc enim eſt appellatus fidelis ille ſeruus, non tantum quia accepit, ſed quia impendit atque lucratus eſt. Ita & hoc loco non ait, Credidi & locutus ſum: ſed propter hoc dicit ſe locutum eſſe quia credidit. Simul enim credidit, & quod præmium loquendo ſperaret, & quam pœnam tacẽdo timere deberet. Credidi, inquit, propter quod locutus ſum: *Ego autem humiliatus ſum nimis.* Paſſus enim eſt

multas

multas tribulationes propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter impendebat, & humiliatus eſt nimis. Quod illi timuerunt, qui amauerunt gloriam hominum magis quàm Dei. Sed quid eſt, ego autem? Diceret potius, Credidi propter quod & locutus ſum, & humiliatus ſum nimis. Cur addidit, ego autẽ, niſi quia homo humiliari poteſt ab eis qui veritati contradicunt, non ipſa veritas quam credidit & loquitur. Vnde & Apoſtolus cum de catena ſua diceret: Sed ſermo, inquit, Dei nõ eſt alligatus. Sic & iſte, quia ipſe eſt vna perſona ſanctorũ teſtium, hoc eſt martyrum Dei: Credidi, inquit, propter quod locutus ſum. Ego autem non illud quod credidi, nõ ſermo quem protuli, ſed ego humiliatus ſum nimis, Ego autem dixi in ecſtaſi mea, omnis homo mendax. Ecſtaſim pauorem dicit, quem cõminentibus perſecutoribus, & impẽdentibus paſſionibus cruciatus aut mortis, humana infirmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in iſto pſalmo vox martyrum apparet. Nam & alio modo dicitur ecſtaſis, cum mens no pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione reuelationis aſſumitur. Ego autem dixi in ecſtaſi mea, omnis homo mendax. Conterritus enim reſpexit infirmitatem ſuam, & vidit non de ſe ſibi eſſe præſumendum. Quantum enim ad ipſum hominem pertinet mendax eſt, ſed gratia Dei verax effectus eſt, ne preſſuris inimicorum cedens non loqueretur quod crediderat, ſed negaret: ſicut Petro accidit, quoniam de ſe præſumpſerat, & docendus erat de homine non eſſe præſumendum. Et ſi de homine non debet quiſque præſumere, vtique nec de ſeipſo, quia homo eſt. Bene ergo iſte vidit in pauore ſuo omnem hominem eſſe mendacem: quia & illi qui nullo pauore vaneſcunt, ne perſequentibus cedendo mentiantur, muneribus Dei tales ſunt, non viribus ſuis: proinde veriſſimè dictum eſt, Omnis homo mẽdax, ſed Deus verax qui ait, Ego dixi, dij eſtis, & filij altiſſimi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus ex principibus cadetis. Conſolatur humiles, & implet eos, non ſolũ fide credendæ, ſed etiam fiducia prædicandæ veritatis, ſi perſeuerantes ſubdantur Deo, nec imitẽtur vnum ex principibus diabolum, qui in veritate non ſtetit & cecidit. Si enim omnis homo mendax, intantũ nõ erunt mẽdaces, inquãtum nõ erunt homines, quoniam dij erunt, & filij altiſſimi omnes. Hoc itaq; conſiderans deuotiſſimus populus fidelium teſtium, quomodo infirmitatem humanam Dei miſericordia non relinquat, in cuius

Ioan. 12. *2. Tim. 2.* *Rom. 3.* *Ecſtaſis.* *Matt. 28.* *Pſal. 81.* *Ioan. 8.*

infirmitatis pauore dictum eſt, Omnis homo mẽdax: quomodo conſoletur & humiles, & impleat ſpiritu fiduciæ trepidantes, vt penè mortuo corde reuiuiſcant, nec in ſemetipſis fidentes ſint, ſed in eo qui ſuſcitat mortuos, & linguas infantiũ facit deſertas, qui ait, Cum autẽ tradẽt vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Hæc ergo omnia conſiderãs ille qui dixerat, Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax, & vidẽs gratia domini ſe factum veracem, *Quid retribuam*, inquit, *domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Non ait, pro omnibus quæ tribuit mihi: ſed, pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur præceſſerant hominis, vt omnium donorum Dei non attributio, ſed retributio vocari poſſit? Quæ præceſſerant hominis niſi peccata? Retribuit ergo Deus bona pro malis, cui homines retribuunt mala pro bonis. Hæc enim retribuerunt qui dixerunt, Hic eſt hæres, venite occidamus eum. Sed quærit iſte quid retribuat domino, & non inuenit, niſi ex eis quæ ipſe dominus retribuit. *Calicem*, inquit, *ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo*. O homo peccato tuo mendax, dono Dei verax: & ideo iam non homo, quis tibi dedit calicem ſalutaris, quem accipiens, & inuocans nomen domini retribues ei pro omnibus, quæ retribuet tibi? Quis niſi ille qui ait, Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Quis tibi dedit imitari poſſeſſiones ſuas, niſi qui propter te paſſus eſt prior? Ideóq; *Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius*. Emit enim eam ſanguine ſuo quem prior fudit pro ſalute ſeruorũ, ne pro domini nomine ſerui fundere dubitarent, quod tamen eorũ non domini vtilitate proficeret. Confiteatur itaque conditionem ſuam mãcipium tanto pretio cõparatum: & dicat, *O domine ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ*. Ergo & emptus eſt, & vernaculus eſt. An cum matre ſimul eſt emptus? An quia vernaculus eſt propter peccata fugæ ſuæ deprædatus, & ideo emptus, quia redemptus eſt? Filius enim eſt ancillæ ſecundum quod omnis creatura ſubdita creatori eſt, & veriſſimo domino veriſſimũ debet famulatum: Quem cum exhibet libera eſt, hãc accipiens à domino gratiã, vt ei nõ neceſſitate, ſed voluntate deſeruiat. Ergo iſte filius eſt Hieruſalem cæleſtis quæ surſum eſt, mater omnium noſtrum libera. Et libera quidẽ à peccato, ſed ancilla iuſtitiæ: cuius filiis adhuc peregrinantibus dicitur,

2. Cor. 1. — Sap. 10. — Mat. 10. — Matt. 21. — Matt. 20. — Sapien. 9. — Galat. 4.

citur, vos in libertatem vocati eſtis. Sed rurſus eos ſeruos facit, dicens, Sed in charitate ſeruite inuicem: quibus item dicitur, Cum ſerui eratis peccato, liberi eratis à iuſtitia: nunc verò liberati à peccato, facti autem ſerui Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam. Dicat ergo Deo ſeruus iſte, Multi ſe martyres dicunt, multi ſeruos tuos, quia nomen tuum habent, in variis hæreſibus & erroribus: ſed quia præter eccleſiam tuam ſunt, non ſunt filij ancillæ tuæ, ego autem ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ. *Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo ſacrificium laudis.* Neq; enim inueni vlla merita mea quando tu dirupiſti vincula mea, ideo ſacrificium laudis tibi debeo, quia etſi gloriabor quòd ſeruus tuus ſim, & filius ancillæ tuæ non in me, ſed in te domino meo gloriabor qui dirupiſti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi. *Vota mea domino reddã.* Quæ vota redditurus es? Quas vouiſti victimas? Quæ incenſa? Quæ holocauſta? An ad illud reſpicis quod paulo ante dixiſti, Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo, & tibi ſacrificabo ſacrificium laudis? Et reuera quiſquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, ſeipſum voueat, ſeipſum reddat: hoc exigitur, hoc debetur: inſpecto nummo, dominus dicit, Reddite Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & Deo quæ Dei ſunt. Imago ſua reddatur Cæſari, imago ſua reddatur Deo. Sed qui meminit non ſolum ſeruum ſe eſſe Dei, ſed & filium ancillæ Dei, videt vbi reddet vota ſua, conformatus Chriſto per calicem ſalutaris. *In atriis*, inquit, *domus domini.* Quæ domus Dei eſt, hæc ancilla Dei eſt. Et quæ domus Dei, niſi omnis populus eius? Ideo ſequitur, *In conſpectu omnis populi eius.* Et apertius iã nominat ipſam matrem. Quid eſt enim aliud populus eius, niſi quod ſequitur, *In medio tui Hieruſalem.* Tunc eſt enim quod redditur gratum, ſi de pace atque in pace reddatur. Qui autem filij huius ancillæ non ſunt, bellum potius quàm pacem amauerunt. Ne quis autem exiſtimet atria domus domini, & omnem populum eius Iudæos ſignificari, quia ita clauſit iſte pſalmus, vt diceret, in medio tui Hieruſalem, cuius nomine carnales Iſraelitæ gloriantur, audite ſequentem pſalmum, qui quatuor verſiculis continetur.

Gal. 5. *Ibidem.* *Rom. 6.* *Matt. 22.*

In Pſalmum CXVI. Enarratio.

Expoſitio Pſalmi.

Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Hæc ſunt atria domus domini, ille omnis popu-

Ius eius, hæc vera Hieruſalem. Audiant magis illi Iudæi qui huius ciuitatis filij eſſe noluerunt, cum ſe ab omniũ gentium communione præciderunt.. *Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas domini manet in æternum.* Hæc ſunt duo illa, miſericordia, & veritas quæ in cẽteſimotertiodecimo pſalmo memoriæ commendanda commonui. Confirmata eſt autem ſuper nos miſericordia domini, cũ eius nomini per quod liberati ſumus inimicarum gentium rabida ora ceſſerunt, & veritas domini manet in æternum, ſiue in eis quæ promiſit iuſtis, ſiue in eis quæ minatus eſt impiis.

In Pſalmum CXVII. Enarratio.

AVdiuimus fratres admonentem nos atque hortantem ſpiritumſanctum, vt ſacrificium confeſſionis, offeramus Deo. Confeſſio autem, vel laudis eius eſt, vel peccatorum noſtrorum. Et illa quidem confeſſio qua peccata noſtra Deo confitemur, omnibus nota eſt, ita vt hanc ſolam dici confeſſionem in ſcripturis ſanctis minus erudita exiſtimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore ſonuerit, continuo ſtrepitus pius pectora tundentiũ conſequitur. Sed debent aduertere quomodo dictum ſit in alio pſalmo,
Pſal.41. Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei, in voce exultationis & confeſſionis, ſoni feſtiuitatem celebrantis. Hinc enim certe manifeſtũ eſt, vocẽ confeſſionis & ſonum, non ad mœrorem pœnitentiæ, ſed ad lætitiam feſtiuitatis celeberrimę pertinere. Aut ſi de tam manifeſto teſtimonio quiſquam adhuc dubitat, quid dicturus eſt ad
Ecce.39. illud quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Benedicite dominum omnia opera eius, date nomini ipſius magnificentiam, & confitemini in laudem ipſius in canticis labiorum, & in citharis, & ſic dicetis in confeſſione, quoniam omnia opera domini bona nimis? Hic certe nullus, vel tardiſſimus ambigit confeſſionem in Dei laudibus poni, niſi forte tanta eſt in cuiuſquam mente peruerſitas, vt dicere audeat etiam ipſum dominum Ieſum Chriſtum peccata ſua patri eſſe confeſſum. Quod ſi aliquis impius propter nomen confeſſionis tentaret obiicere, facillime refelleretur ipſa contextione verborum: ſic enim lo-
Mat.11. quitur, Confiteor tibi, inquit, pater domini cæli & terræ, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: Ita pater, quoniam ſic placitum fuit coram te. Quis non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non vi-

deat

deat iſtam confeſſionem non ad dolorem cordis, ſed ad gaudium pertinere, cum etiam præceſſerit euangeliſta dicens, In ipſa hora exultauit in ſpirituſancto & dixit, Confiteor tibi pater? Quapropter chariſſimi quoniam nullo modo eſt dubitandum, tot congruentibus teſtimoniis, quorũ ſimilia in ſcripturis per voſipſos poteſtis aduertere, non tantum in peccatis, ſed & in laudibus Dei confeſſionem diuinis literis ſolere nominari, quid congruentius in hoc pſalmo, quando *Hallelu ia* cantamus, quod eſt, Laudate dominum, nos admoneri intelligimus cum audimus. *Lucæ 10.*

Expoſitio Pſalmi.

CONfitemini domino, quàm idipſum, ſcilicet, vt laudemus Deũ? *Pſal. 105. & 106.*
Non potuit laus Dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus eſt*. Quid ſit grandius iſta breuitate non video, *Iudith 13.* cum iſta ſit proprium Deo quòd bonus eſt, vt à quodam compellatus ipſe filius Dei cum adiret, magiſter bone, ab eo, ſcilicet qui carnem eius intuens, & diuinitas eius plenitudinẽ non intelligẽs, ſolum hominẽ arbitrabatur, reſponderet, Quid me *Marc. 10.* interrogas de bono? Nemo bonus, niſi vnus Deus. Quid eſt aliud dicere, quàm ſi me bonũ vis appellare, intellige & Deũ? Sed quoniam populo dicitur in prænũtiatione futurorũ liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiã Dei præſtitum eſt, non ſolum non retribuentis mala pro malis, ſed etiam retribuentis bona pro malis, conuenientiſſime adiunctum eſt, *Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicat autem domus Iſrael quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicat autem domus Aaron quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent dominum, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Recognoſcitis credo chariſſimi quæ ſit domus Iſrael, quæ ſit domus Aaron: & quoniã vtrique ſunt timentes dominum, Ipſi enim ſunt puſilli cum magnis: iam in alio pſalmo bene inſinuati cordibus veſtris: quorum numero nos omnes in eius gratia qui bonus eſt, & in ſeculum miſericordia eius, ſociatos eſſe gaudemus, quoniam exauditi ſunt qui dixerũt, Adiiciat dominus ſuper vos & ſuper filios veſtros, vt Iſraelitis in Chriſtum credentibus, ex quorũ numero ſunt apoſtoli patres noſtri, & ad eminentiã perfectorum, & ad obedientiam paruulorum adiũgeretur numerus gentium vt dicamus, omnes facti vnum in Chriſto, facti vnus grex ſub paſtore vno, & *Pſal. 113.* *Ibidem.*

corpus illius capitis tanquam vnus homo dicamus, *In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine*. Anguſtia noſtræ tribulationis finitur. Latitudo autem quò tranſimus, non
Rom.8. habet terminum. Quis enim accuſabit aduerſus electos Dei?
Heb.13. *Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo*. Sed nunquid ſolos homines habet inimicos Eccleſia? Quid eſt homo carni & ſanguini deditus, niſi caro & ſanguis? Sed ait Apo-
Ephe.6. ſtolus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & rectores mundi tenebrarum harum: id eſt, rectores iniquorum, mundum iſtum diligentium: & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tene-
Ephe.5. bræ, nunc autem lux in domino: Aduerſus ſpiritalia, inquit, nequitiæ in cæleſtibus: id eſt, diabolum & angelos eius quem
Epheſ.2. diabolum alio loco dicit principē poteſtatis aeris huius. Audi ergo quod ſequitur, *Dominus mihi adiutor eſt, & ego deſpiciam inimicos meos*. Ex quolibet genere inimici exurgant, ſiue ex numero malorum hominum, ſiue ex numero malorum angelorum, in domini adiutorio deſpicientur, cui cōfitemur laudem, cui cantamus halleluia. Deſpectis autem inimicis, nō ſic mihi tanquam bonus homo, ſe amicus opponat, vt ipſe in ſe ſpem meā iubeat collocari. *Bonum eſt*, enim, *confidere in domino, quàm confidere in homine*. Nec quiſquis ſecūdum quendā modum dici poteſt angelus bonus, ſic à me cogitetur ait, vt in eo confidere
Matt.10. debeam. Nemo enim bonus niſi ſolus Deus. Et cum videntur adiuuare homo vel angelus: cum hoc vera dilectione faciunt ille per eos facit qui eos pro modo eorū bonos fecit. *Bonū eſt*, ergo, *ſperare in domino, quàm ſperare in principibus*. Nam & angeli
Dan.12. dicti ſunt principes, ſicut in Daniele legimus, Michael princeps veſter. *Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini vltus ſum eos. Circundantes circundederunt me, & in nomine domini vltus ſum eos*. Quod ait, Omnes gentes circundederūt me, & in nomine domini vltus ſum eos: ſignificat Eccleſiæ labores atq; victoriā. Sed quaſi cauſa quæreretur, vnde tanta mala ſuperare potuerit: reſpectū eſt ad exemplū, & dixit quid primo paſſa ſit in capite ſuo: addendo quod ſequitur, Circundantes circundederunt me. Et bene ibi non repetitū eſt, omnes gentes, quòd à Iudæis ſolis factum eſt. Et in nomine domini vltus ſum in eos: quia & illic ipſe pius populus quod eſt corpus Chriſti perſecutores ſenſit, de cuius genere caro illa ſuſcepta & ſuſpenſa eſt, pro qua factū eſt quicquid ab illa interiore diuinitate per exterior

teriorem carnem virtute immortali mortaliter factum eſt. *Circundederunt me ſicut apes fauũ, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, & in nomine domini vltus ſum in eos.* Hic iam ex ordine geſtarũ rerum, etiam verborum ordo contexitur. Nam ipſum dominum caput Eccleſiæ recte accipimus circundatum à perſecutoribus, ſicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus geſtum ſit, myſtica ſubtilitate Spiritusſanctus loquitur. Mel quippe apes operantur in fauis. Neſciẽtes autem perſecutores domini, fecerũt eum nobis in paſſione dulciorem, vt guſtemus & videamus quàm ſuauis eſt dominus, qui mortuus eſt propter *Pſal.33.* delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. *Rom.4.* Iam verò quod ſequitur, Et exarſerunt velut ignis in ſpinis: in eius corpore, hoc eſt, in populo vbique diffuſo melius intelligitur, quem circundederunt omnes gentes, cùm ſit collectus de omnibus gentibus. Exarſerunt quippe velut ignis in ſpinis, quando peccatricem carnem atque huius mortalis vitæ moleſtiſſimas cõpunctiones, perſecutionis incendio cremauerunt: Et in nomine, inquit, domini vltus ſum in eos. Siue quia & ipſi, malitia quæ in eis iuſtos perſequebatur extincta, Chriſtiano populo ſociati ſunt. Siue quia cæteri eorum, qui cõtempſerunt hoc tempore vocantis miſericordiam, veritatem iudicatis in fine ſenſuri ſunt. *Tanquam cumulus harenæ impulſus ſum vt caderem, & dominus ſuſcepit me.* Quanuis enim eſſet iam magna multitudo credentium, quaſi harenæ innumerabili comparanda, & in vnã ſocietatem tanquam in cumulum ducta, tamen quid *Pſal.8.* eſt homo niſi quod memor es eius? Non dixit abundantiam numeri mei, numerus gentium ſuperare non valuit: ſed dominus inquit, ſuſcepit me. Multitudinem ergo fidelium in vnitate fidei ſimul habitantem, perſecutio gentium quò impelleret, vt deiiceret, non habebat, quando in eum creditum eſt, qui & ſingulos & omnes vbicũque ſuſciperet, quia eis inuocantibus nuſquã deeſſe potuiſſet. *Fortitudo mea & laudatio mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* Qui ergo cadunt cum impel- *Exo.15.* *Eſa.12.* luntur, niſi qui ſua ſibi fortitudo, & ſua ſibi volunt eſſe laudatio? Nullus quippe in certamine cadit, niſi cuius fortitudo & laudatio cadit. Quapropter cuius fortitudo & laudatio eſt dominus, tam non cadit quàm non cadit dominus: & ideo eis factus eſt in ſalutem: nõ quia ipſe aliquid factus eſt quod antè non erat: ſed quia ipſi cum in eum crederent, quod non erant facti ſunt, & iam ipſe nõ ſibi ſed illis, quod auerſis à ſe nõ erat,

ſalus cœpit eſſe conuerſis. *Vox lætitiæ & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.* Vbi vocem mœroris & exitij putabāt eſſe, qui in eorum corpora ſæuiebant. Non enim ſentiebant interiora gau-
2. Cor. 6. dia ſanctorū de ſpe futura: vnde & Apoſtolus dicit, Quaſi tri-
Rom. 5. ſtes, ſemper autem gaudentes: & iterum, Non ſolū autem, ſed etiam gloriamur, inquit, in tribulationibus. *Dextera domini fecit virtutem.* Quam virtutem dicit? *Dextera*, inquit, *domini exaltauit me.* Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de ſubiectione gloriam, de paſſione victoriam, dare auxilium de tribulatione, vt afflictis vera ſalus Dei pateſceret, affligētibus autem vana ſalus hominis remaneret. Magna hæc. Sed quid miraris, ſi aliquid repetat? Audi quid repetat, Nō homo ſe exaltauit, nō homo ſe perfecit, nō ſibi homo gloriā dedit, nō homo vicit, non homo ſibi ſaluti fuit. *Dextera domini fecit virtutem. Non moriar ſed viuam, & enarrabo opera domini.* At illi ſtragē funerū vbique facientes, Eccleſiā Chriſti mori arbitrabātur. Ecce nunc enarrat opera domini. Vbique Chriſtus beatorū martyrum gloria eſt, vicit vapulando ferientes, patiendo impatientes, diligēdo ſæuientes. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus Chriſti, ſancta Eccleſia, populus in adoptionem, indicet nobis, *Emendans*, inquit, *emendauit me dominus, & morti non tradidit me.* Non ergo quicquam viribus ſuis licuiſſe arbitretur fremitus impiorum. Non haberet iſtam poteſtatem, niſi ſibi data eſſet deſuper. Sæpe filios paterfamiliâs per nequiſſimos ſeruos emendari iubet, cùm illis hæreditatē, illis cōpedes præparet. Quæ eſt iſta hæreditas? Auri eſt, an argēti, an gemmarum, aut fundorū, amœnorúmq; prædiorum? Vide quà intretur, & cognoſce quid ſit: *Aperite*, inquit, *mihi portas iuſtitiæ.* Ecce audiuimus portas. Quid eſt intus? *Ingreſſus*, inquit, *in eas confitebor domino.* Illa confeſſio laudis eſt admirabilis vſq; ad domū Dei, in voce exultationis & confeſſionis, ſoni feſtiuitatem celebrātis. Hæc
Pſal. 41. eſt æterna beatitudo iuſtorum, quia beati ſunt qui inhabitant in domo Dei, in ſecula ſeculorū laudātes eū. Sed vide quemadmodum intretur in portas iuſtitiæ: *Hæ portæ domini*, inquit,
Pſal. 83. *iuſti intrabunt in eas.* Has ſaltem nemo intrat iniuſtus, in illam Hieruſalem, quæ nō recipit incircuncisum carne, vbi dicitur,
Apoc. 22. Canes foris. Satis ſit, ꝙ in lōginqua peregrinatione mea inha-
Pſal. 119 bitaui cū tabernaculis Cedar, & cū his qui oderūt pacē eram pacificus. Pertuli vſque in finem permixtionē malorū, ſed hæ

portæ

portæ domini iuſti intrabunt in eas. *Confitebor tibi domine, quo-*
niam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. Quàm ſæpe oſten
ditur laudis eſſe iſta confeſſio, nõ vulnera medico oſtendens,
ſed de percepta ſanitate gratias agẽs. Ipſe autẽ medicus ſalus
eſt. Ac iſtũ quem dicimus? *Lapidem quẽ reprobauerunt ædificãtes.*
Nam *Hic factus eſt in caput anguli.* Vt duos cõderet in ſe in vnũ
nouum hominem faciens pacem, & cõmutaret vtroſq; in vno Mat.21.
corpore Deo circuncisionẽ ſcilicet & præputium. *A domino fa* 1.Pe. 2.
ctum eſt eis. Id eſt, capiti anguli à dño factus eſt. Quamuis enim
hoc nõ eſſet factus, niſi paſſus eſſet, nõ tñ hoc ab eis, à quibus Mat.21.
paſſus eſt, factus eſt. Nam illi qui ædificabant, reprobauerunt:
ſed in eo ꝙ dominus occultè ædificabat, fecit in caput anguli,
quòd illi reprobauerũt: *Et eſt mirabile in oculis noſtris.* In oculis
interioris hominis, in oculis credentium, ſperantium, diligen
tium: non in oculis carnalibus eorũ, qui quaſi hominem con-
temnendo reprobauerũt. *Hic eſt dies quem fecit dominus.* Memi-
nit iſte homo ſe dixiſſe in ſuperioribus pſalmis, Quoniam in-
clinauit aurem ſuã mihi, & in diebus meis inuocaui: dies ſuos Pſal.114.
commemorãs veteres: vnde modò dicit, Hic eſt dies quem fe-
cit dominus, id eſt, quo mihi ſalutẽ dedit. Hic eſt dies, de quo Eſaiæ 49.
dixit dñs, Tẽpore acceptabili exaudiui te, & in die ſalutis ad- 2.Cor.6.
iuui te: id eſt, dies de quo ille mediator factus eſt in caput an-
guli: *Exultemus, ergo, & iocundemur in eo. O domine ſaluũ me fac, ô*
domine bene proſperare. Iterũ verò quia dies ſalutis eſt, ſaluũ me
fac. quia de longinqua peregrinatione reuertẽtes ſeiungimur
ab eis qui oderãt pacem. cũ quibus eramus pacifici: & cùm lo-
queremur eis, debellabant nos gratis: Bene proſpera iter re-
deuntibus, quia tu nobis factus es via: *Benedictus enim qui venit* Pſal.119.
in nomine domini. Maledictus ergo ille qui venit nomine ſuo:
ſicut in Euãgelio dicit, Ego veni in nomine patris mei, & non Mat.21.
accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illũ accipietis. *Be-* Ioan.5.
nediximus vos de domo domini. Credo ꝙ iſta vox magnorũ eſt ad
puſillos, eorũ ſcilicet magnorũ, qui verbũ Deum apud Deum
ſicut in hac vita poſſunt, mente contingunt: & tamen ſermo-
nem ſuum propter paruulos temperant, vt poſſint ſynceriter
dicere quod ait Apoſtolus, Siue enim mẽte exceſſimus Deo, ſi- 1.Cor.5.
ue tẽperantes ſumus vobis. charitas enim Chriſti cõpellit nos.
Ipſi enim paruulos benedicũt de interiore domo domini, vbi
laus illa in ſecula ſeculorum non deficit: & ideo videre quid
inde annunti ẽt, *Deus dominus & illuxit nobis.* Dominus ille qui

venit in nomine domino, quem reprobauerunt ædificantes, & factus eſt in caput anguli, Mediator ille Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus Deus eſt, æqualis eſt patri, & illuxit nobis, vt quod credidimus intelligeremus, & vobis nondũ intelligentibus, ſed credentibus enuntiaremus: vt autẽ & vos intelligatis, *Conſtituite diem feſtũ in confrequẽtationibus, vſq; ad cornu altaris.* Id eſt, vſque ad interiorẽ domum Dei, de qua vos benediximus, vbi ſunt altaria excelſa. Conſtituite diem feſtum nõ tepidè ac ſegniter, ſed in confrequentationibus. Ipſa eſt enim vox exul-
Pſal.41. tationis ſoni feſtiuitatem celebrãtis, ambulantium in locum tabernaculi admirabilis vſq; ad domũ Dei. Si enim eſt ibi ſpiritale ſacrificium, ſempiternũ ſacrificium laudis, & ſacerdos ſempiternus eſt, & altare ſempiternũ pacata mens ipſa iuſtorum. Hoc apertius dicimus fratres, quicunque Deũ verbũ in-
Ioan.1. telligere volunt, non eis ſufficiat caro quod propter eos verbum factum eſt, vt lacte nutrirentur: nec in terra ſufficiat iſte dies feſtus, quo agnus occiſus eſt, ſed conſtituatur in confrequentationibus, quouſq; perueniatur, exaltatis à domino mentibus noſtris, vſque ad eius diuinitatem interiorem, qui nobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus eſt. Et quid ibi aliud, niſi laudes eius cantabimus? Quid ibi aliud dicemus, niſi, *Deus meus es tu, & confitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te: Confitebor tibi domine, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem?* Non ſtrepitu verborum iſta dicimus, ſed dilectio inhærens illi per ſemetipſam clamat iſtã vocem, & dilectio ipſa vox eſt. Itaq; ſicut cœpit laudem, ita terminat: *Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Hinc cœpit Pſalmus, huc deſinit, quoniam ſicut ab initio quod deſeruimus, ita in finẽ quò redimus nõ eſt aliquid quod ſalubrius delectet, quàm laus Dei & ſemper Hallelu ia.

In Pſalmum CXVIII. Enarratio.

Proœmium in Pſalmum octonarium, vel alphabeticum, vel hallelu-iaticum.

PSalmos omnes cæteros, quos codicem Pſalmorum nouimus cõtinere, quod Eccleſię conſuetudine Pſalterium nuncupatur, partim ſermocinando in populis, partim dictando expoſui donante domino, ſicut potui: Pſalmum verò centeſimum octauumdecimum, nõ tam propter eius notiſſimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoſcibilem differebam. Et cum moleſtiſſimè

mè ferrent fratres mei, eius ſolius expoſitionem, quantum ad eiuſdē corpus pſalmi pertinet, deeſſe opuſculis noſtris, méque ad hoc ſoluendum debitum vehementer vrgerent, diu petentibus iubentibúſque non ceſſi: Quia quotieſcunque inde cogitaui, ſemper vires noſtræ intētionis exceſſit. Quantò enim videtur apertior, tantò mihi profundior videri ſolet, ita vt etiam quàm ſit profundus demonſtrare non poſſum. Aliorum quippe, qui difficilè intelliguntur, etiam ſi in obſcuritate ſenſus latet, ipſa tamē apparet obſcuritas. Huius autem nec ipſa, quoniam talem præbet ſuperficiem, vt lectorem atque auditorem, nō expoſitorem neceſſarium habere credatur. Et nunc quòd tādem ad pertractationem eius accedo, quid in eo poſſim prorſus ignoro: ſpero tamen vt aliquid poſſim, affuturum atque adiuturum Deum. Sic enim feci de omnibus quæcunque ſufficienter cùm prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impoſſibilia viderentur, expoſui. Statui autem per ſermones id agere, qui proferuntur in populis, quas Græci ὁμιλίας vocant. Hoc enim iuſtius eſſe arbitror, vt conuentus eccleſiaſtici non fraudentur etiam pſalmi huius intelligentia, cuius vt aliorum delectari aſſolent cantilena. Sed ſit hucuſque prooemium. Iam de ipſo eſt loquēdum, de quo iſtic viſum eſt proloquendum.

Concio prima.

AB exordio ſuo magnus Pſalmus iſte chariſſimi, exhortatur nos, vt quæramus beatitudinem, quam nemo eſt qui non expectat. Quis enim vnquam vel poteſt, vel potuit, vel poterit inueniri, qui eſſe nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus eſt ad eam rem, quam ſua ſponte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit vt excitetur voluntas eius, cum quo agit ad illud, propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergo nobiſcum agitur, vt velimus quod nolle non poſſumus, niſi quia omnes quidem beatudinem concupiſcunt, ſed quomodo ad eam perueniatur plurimi neſciunt? Ideóque hoc docet iſte qui dicit, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini*. Tanquam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergo vis eſſe beatus, eſto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volūt, ſine quo non peruenitur ad illud, quod omnes volunt. Sed vbi erit quiſque immaculatus, niſi in via? in qua via, niſi in lege domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini

Cōcor. 4. ſent. diſt. 49. de beatitudine.

Aleph. א

non ſuperfluò vobis dicitur, ſed exhortatio neceſſaria veſtris mẽtibus adhibetur. Quid enim boni ſit, ad quod multi pigri ſunt, id eſt, immaculatos ambulare in via quæ lex eſt domini: ſic oſtenditur, cũ beatos eſſe qui hoc faciũt indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiã hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe eſſe tam magnum eſt bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum eſt quòd boni propterea ſunt boni, ſed illud eſt mirũ, quòd etiam mali propterea ſunt mali vt ſint beati. Nam quiſquis libidinibus deditus, vt luxuria ſtupríſque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & ſe miſerum putat, cum ad ſuæ concupiſcentiæ voluptatem, lætitiámque non peruenit: beatũ verò non dubitat ſe iactare cum peruenit. Et quiſquis auaritiæ facibus inardeſcit, ad hoc congregat quocunq; modo diuitias vt beatus ſit. Quicunque molitur inimicorũ ſanguinem fundere, quicunque deſiderat dominationem, quiſquis affectat crudelitatem ſuam explere, quiſquis alienis cladibus paſcitur, in omnibus ſceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errãtes, & vera miſeria falſam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: ſi audiatur vox iſta diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini tanquam dicens, Quò itis? Peritis & neſcitis, Non illac itur quà pergitis, quò peruenire deſideratis. Nam vtique beati eſſe cupitis, ſed miſera ſunt, & ad maiorem miſeriam ducunt itinera iſta quæ curritis. Tam magnum bonũ quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ peruerſæ relinquite malignitatẽ, qui non poteſtis relinquere beatitudinis voluntatem. Fruſtra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore qui ambulant in peruerſitate ſeculi: ſed Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Quid porrò adiungat attendite: *Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Non mihi videtur aliud his verbis commemoratum beatorum genus, quàm illud quod antè dictum eſt. Nam ſcrutari teſtimonia domini, & eum in toto corde exquirere, hoc eſt, immaculatum in via & in lege domini ambulare: denique ſequitur & dicit, *Non enim qui operãtur iniquitatem in viis eius ambulauerunt.* Si ergo ambulantes in via, id eſt, in lege domini, ipſi ſunt ſcrutantes teſtimonia eius, & in toto corde exquirentes eum: profectò qui operantur iniquitatem, non ſcrutantur teſtimonia eius. Et tamen nouimus operarios iniquitatis

ratis ad hoc ſcrutari teſtimonia domini, non quòd iam recte viuant, ſed vt ſciant quemadmodum viuere debeant. Tales ergo nondum immaculati ambulant in lege domini, ac per hoc nondum beati. Quomodo ergo intelligendum eſt, Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, cum videamus homines eius ſcrutari teſtimonia non beatos quia non immaculatos? Nam ſcribæ & phariſæi ſuper cathedrã Moyſi ſedentes, de quibus dominus ait, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciũt, facere nolite: dicũt enim & nõ faciunt: vtique ſcrutabantur teſtimonia domini, vt haberent quę dicerent bona, quamuis facerent mala: ſed hos omittamus. Rectè quippe reſpõdebitur nobis, quòd iſti nõ ſcrutantur teſtimonia domini. Non enim quærũt ipſa, ſed aliud quærunt per ipſa: id eſt, vt glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non eſt hoc ſcrutari teſtimonia Dei, non diligere quod oſtendunt, & nolle peruenire quò ducũt, id eſt, ad Deum. Nam aut ſi & ipſi ſcrutantur teſtimonia Dei, quamuis non vt ipſum, ſed vt aliud ex his inueniant & acquirant: certe non in toto corde exquirunt eũ, quod nõ fruſtra hic additum cernimus. Sciens enim ſpiritus qui hæc dicit, multos propter aliud nõ propter quod conſtitutũ eſt ſcrutari teſtimonia eius: non tantum dicit, Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius: ſed addidit, in toto corde exquirũt eum: tanquã docens quemadmadũ, vel propter quid ſcrutãda ſint teſtimonia domini. Deniq; in libro Sapientiæ loquens ipſa ſapientia, Quærũt, inquit, me mali & nõ inueniẽt, oderunt enim ſapientiam. Quod quid eſt aliud, quàm oderunt me? Quærunt ergo me, ait, & non me inueniunt qui oderunt me. Quomodo igitur dicuntur quærere quod oderunt, niſi quia non hoc, ſed aliud ibi quærunt? Non enim volunt eſſe ſapientes in Dei gloriam, ſed volunt videri ſapientes propter hominũ gloriam. Quomodo enim ſapientiam nõ oderunt, quæ iubet & docet contemnendũ eſſe quod diligunt? Proinde, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Si enim ſcrutando teſtimonia eius, aut in toto corde exquirunt eum, immaculati ambulant in lege domini. Nunquid tamen ille nõ ſcrutabatur teſtimonia eius, nec quærebat eum qui dicebat, Magiſter bone, quid boni faciã, vt vitam æternã conſequar? Sed quomodo eum in toto corde quæſiuit, cuius conſilio diuitias ſuas prætulit, quo audito triſtis abſceſſit? Nam & propheta Eſaias dicit, Quærite dominum,

Mat. 23. *Matth. 6.* *Prouer. 1.* *Infra pſalmo eodem Tract. 29* *Matt. 19.* *Eſaiæ 55.*

& cum inueneritis eum, derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas. Quærunt itaque Deum & impij & iniqui, vt eo inuento non ſint impij nec iniqui. Quomodo ergo iam beati cum adhuc teſtimonia eius ſcrutantur & exquirunt eum, cum hoc facere poſſint & impij & iniqui? Beatos autem eſſe impios & iniquos, quis vel impius dixerit aut
Matth.5. iniquus? Ergo ſpe beati, ſicut, Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam: non propter quod adeſt quandiu mala patiuntur, ſed propter quod aderit: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum: Et, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: non quia eſuriunt & ſitiunt, ſed propter quod ſequitur, quoniam ipſi ſaturabuntur: &, Beati qui plorant: non quia plorant, ſed propter quod ſequitur, quia ridebunt. Proinde, Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum, non quia ſcrutantur & exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo ſpe beati, fortaſſis etiã ſpe immaculati. Nam profecto in hac vita licet in lege domini ambulemus, licet ſcrutemur teſtimonia eius, & in toto corde requiramus eum: & ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in no-
1. Ioan.1. bis nõ eſt. Sed hoc diligentius inquirendum eſt: ſequitur quippe, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Ex quo videri poteſt, qui ambulant in via domini, id eſt, in lege domini ſcrutando teſtimonia eius, & in toto corde exquirendo eum iam eſſe poſſe immaculatos, hoc eſt, ſine peccato propter verba ſequentia. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Qui autem peccatum
1. Ioan.3. facit, & iniquitatem facit, ait beatus Ioannes: & addidit, Peccatum iniquitas eſt. Sed iam ſermo iſte claudendus eſt, nec in anguſtum tanta quæſtio coarctanda.

Concio ſecunda.

Scriptum eſt & legitur & verum eſt in hoc pſalmo: Non
Sapien.7. enim qui operantur iniquitatẽ, in viis eius ambulauerunt. Sed elaborandũ eſt opitulante Deo, in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri, ne rectè dictum, nõ rectè intellectum, lectorem auditorémve perturbet. Hucuſq; cauendum eſt, plus vero habet cõtra Pelagianiſtas. Cauendum eſt enim ne omnes
1. Ioan.1. ſancti quorũ illa vox eſt, Si dixerimus quia peccatum non habemus noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt: aut non putentur, nec poſſint ambulare in viis domini, quoniam peccatum

catum

catum iniquitas eſt: & qui operantur iniquitatem,non vtiq; in viis eius ambulauerunt:aut quia dubium nō eſt eos ambulare in viis domini,non credantur habere peccatum,quod proculdubio falſum eſt. Neq; enim propter arrogantia ſuperbiámq; vitandam ſcriptum eſt,Si dixerimus quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus: alioqui non adderetur,& veritas in nobis non eſt:ſed diceretur,humilitas in nobis nō eſt:præſertim quia ſequitur vnde iſte ſenſus clarius illuſtretur,omnéſq; auferat dubitationis ambages:cum enim hoc beatus Ioannes dixiſſet, adiunxit:Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, *1.Ioan.1.* fidelis eſt &iuſtus qui nobis peccata noſtra dimittat,& mūdet nos ab omni iniquitate. Quid hic dicit,quid contradicit damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogantiam deuitandam,non propter veritatem fatendam,nō dicunt ſancti ſe non habere peccatū, quid eſt quod cōfitentur vt remiſſionem mundationémq; mereantur?An & hoc fit,vt arrogantia deuitetur?Quomodo ergo impetrabitur peccatorū vera mūdatio, quorū eſt falſa confeſſio ? Conticeſcat igitur & areſcat elatio fœnea ſuperborum ſeipſam ſeducens,quæ in auribus hominū ſimulata humilitate dicit ſe habere peccatū,in corde autē ſuo impia elatione dicit ſe non habere peccatū.Qui enim hoc dicunt,ſeipſos ſeducunt, & veritas in eis non eſt.Sed quando in auribus hominum hoc dicunt,non tantum ſeipſos,ſed & alios quoſq; doctrinæ inſanæ peruerſitate ſeducunt.Cum vero id in corde ſuo dicunt,illic ſeipſos ſeducunt, illic veritas in eis non eſt:ac per hoc in corde ſeipſos ſeducunt,& in ſuo corde veritatis lumen amittunt.Exclamet autē ſancta familia Chriſti fructificans & creſcens in vniuerſo mūdo,humiliter verax & veraciter humilis: exclamet,inquā,Si dixerimus quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt: *1.Ioan.1.* quod ſi confeſſi fuerimus delicta noſtra,fidelis eſt & iuſtus vt dimittat nobis peccata noſtra,& mundet nos ab omni iniquitate.Hæc vt dicuntur,ita ſentiantur. Tunc enim erit humilitas vera,ſi non ſolum oſtentetur in lingua ,vt ſimus,ſecūdum Apoſtolum , non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. *Rom.12.* Non,ait,colloquentes,ſed cōſentientes , quod non fit ore,ſed corde.Hypocrita,ſi dicis te habere cum credas te non habere peccatum,foris fingis humilitatem,intus amplecteris vanitatem.Ergo & in ore &in corde non habes veritatem.Quid tibi prodeſt videri hominibus humile eſſe quod dicis , ſi Deus vi-

det altum eſſe quod ſapis?Certe ſi auribus diuinum inſonaret oraculum, Noli altum dicere: nec ſic immeritò damnareris, ſi humile in ore coram hominibus, & altum in corde coram do-
Rom.11. mino loquereris. Cum vero audias, noli altũ ſapere, ſed time: non enim ait, dicere: ſed, ſapere: cur non etiam intus es humilis vbi ſapis? An ideo mens altitudine inflatur, vt humilitatem lingua mentiatur? Legis vel audis, Noli altum ſapere, ſed time. & tu intantum ſapis altum vt te peccatum exiſtimes non habere? Ac per hoc quia non vis timere, nihil tibi aliud remanet quàm timere. Et vnde, inquis, ſcriptum eſt, Non enim qui operantur iniquitatẽ, in viis eius ambulauerunt? An vero ſancti domini non ambulant in viis domini? Quòd ſi ambulant in viis domini, non operantur iniquitatem. Si non operantur
1.Ioan.3. iniquitatem, non habent peccatũ, quoniam peccatum iniquitas eſt. Exurge in adiutorium mihi domine Ieſu, & contra hæreticum ſuperbientem opitulare mihi per Apoſtolum cõfitentem, Ecce vbi eſt homo tuus exinaniẽs ſe vt impleatur teipſo? Ipſum audiamus fratres chariſſimi, ipſum de hac queſtione ſi placet, imò quia placet interrogemus. Dic nobis Paule beatiſſimè, verũ ambulaueris in viis domini, cum in carne adhuc viueres? Reſpondet, Et vnde dicebã, Veruntamen in quod per-
Philip.3. uenimus, in eo ambulemus? Vnde dicebam, Nunquid circun-
2.Cor.12. uenit vos Titus? Nónne eodem ſpiritu ambulauimus? Nónne iiſdem veſtigiis? Vnde autem dicebã, Quandiu ſumus in cor-
2.Cor.5. pore, peregrinamur à domino? Per fidẽ enim ambulamus non per ſpeciem. Quæ certior via domini, quàm fides ex qua iu-
Rom.1. ſtus viuit? In cuius alterius viæ itinere ad ſuperna tendebam,
Philip.3. quando dicebã, Omnium autem quæ retro oblitus, in ea quæ antè ſunt extentus, ſecũdum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu? Poſtremò in qua alia
1.Tim.6. via cucurreram quando dicebam, Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui? Satis ſint iſta reſponſa, quibus Apoſtolum Paulum in viis domini ambulaſſe diſcimus, ſed ab illo & aliud inquiramus: Dic obſecro, ô Paule, quando adhuc in carne viuẽs in viis domini ambulabas, habebas peccatum, an ſine peccato eras? Audiamus vtrum ſe ipſe ſeducat,
1 Ioan.1. an vero quod beatus Ioãnes eius coapoſtolus ſapiat, quoniam veritas erat in eis? Hic vero reſpõdet, Nónne legiſtis vbi con-
Rom.8. fiteor dicens, Nõ enim quod volo, facio bonũ: ſed quod nolo, malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaq; illud interro-
gemus

gemus, Quomodo in viis domini ambulabas, ſi malum quod nolebas, hoc agebas: cum pſalmus ſanctos intonet dicẽs, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Audi continuo reſpondentem per ſententiam cõſequentem, Si quod nolo, inquit, ego hoc facio, iam ego non operor illud, *Ibidem.* ſed quod habitat in me peccatum. Ecce quemadmodum qui ambulant in viis domini, non operantur peccatum, & tamen non ſunt ſine peccato: quia iam non ipſi operantur iniquitatem, ſed quod habitat in eis peccatum. Hic dicit aliquis, Quomodo agebat quod nolebat malum, & quomodo ipſe non id agebat, ſed quod habitabat in illo pecatum? Interim iam iſta quæſtio ſoluta eſt, ſatiſque apparuit ſcripturæ autoritate canonicæ fieri poſſe, vt ambulantes in viis domini, quamuis non ſint ſine peccato, non tamen id operentur ipſi. Non enim qui operantur iniquitatem, hoc eſt peccatum, quia peccatum iniquitas eſt, in viis eius ambulauerunt. Iam vero qua ratione *Ioan.3.* poſſit intelligi, & agens illud propter corpus mortis huius, in quo lex peccati habitat, & non ipſe agens illud propter vias domini, in quibus ambulat, alius ſermo neceſſarius eſt, quia *Rom.3.* iſte claudendus eſt.

Concio tertia.

PRopter id quod in pſalmo iſto ſcriptum eſt, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt: quoniam peccatum iniquitas eſt, ſicut Ioannes Apoſtolus dicit, *1. Ioan.3.* exorta difficilis eſt quæſtio, quomodo poſſint ſancti in hac vita, & non eſſe ſine peccato: quia & illud verum eſt, Si di- *1. Ioan.1.* xerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: & tamen ambulare vias Domini, quas non ambulant qui operantur iniquitatem: ſoluta eſt dicente Apoſtolo Paulo, Iam nõ ego operor illud, ſed id quod *Rom.7.* in me habitat peccatum. Quomodo enim eſt ſine peccato, in quo habitat peccatum? Ambulat tamen vias Domini, quas non ambulant qui operantur iniquitatem, quia iam non ipſe operatur illud, ſed quod in eo habitat peccatum. Veruntamen ita ſoluta eſt quæſtio iſta, vt difficilior altera naſceretur, quomodo agat homo quod non agit? Vtrunque enim *Ibidem.* dixit, & non quod volo, ago: & quod non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Vnde intelligere debemus, quando peccatum quod habitat in nobis, operatur in nobis, tunc nos id nõ operari, quãdo nequaquam ei voluntas noſtra

cõſentit, & tenet etiam corporis membra, vt nõ obediant deſideriis eius. Quid enim operatur peccatum nolẽtibus nobis, niſi ſola illicita deſideria? Quibus ſi voluntatis non adhibeatur aſſenſus, mouetur quidem nonnullus affectus, ſed nullus ei relaxatur effectus. Hoc præcipit idẽ Apoſtolus vbi dicit, Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius, nec exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Sunt itaq; deſideria peccati, quibus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatũ hæc deſideria, quibus ſi obedimus & nos operamur. Si autem obtemperãtes Apoſtolo non obedimus eis, non illud nos operamur, ſed quod in nobis habitat peccatũ. Si autem deſideria nulla haberemus illicita, nec nos, nec peccatũ mali aliquid operaretur in nobis. Motũ porrò illiciti deſiderij, cui non obediendo nõ eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoniam nõ eſt naturæ vigor alienæ, ſed langor eſt noſtræ. A quo langore omnimodo ſalui erimus, cum & animo & corpore immortales facti fuerimus. Quapropter, & quia in viis domini ambulamus, non obedimus deſideriis peccati: & quia non ſumus ſine peccato, habemus deſideria peccati, ac per hoc iam nos ea non operamur, non eis obediendo, ſed quod in nobis habitat peccatũ eadem cõmouendo. Non enim qui operantur iniquitatem, id eſt, qui obediunt deſideriis peccati, in viis domini ambulauerunt. Sed adhuc quærendũ eſt quæ petamus dimitti nobis quando dicimus Deo, Dimitte nobis debita noſtra: vtrum quæ nos operamur quando peccati deſideriis obedimus, an ipſa deſideria nobis dimitti volumus, quæ nos non operamur, ſed quod habitat in nobis peccatum? Quantum quidem ego ſapere poſſum, langoris illius & infirmitatis vnde illicita deſideria commouentur, quod peccatũ appellat Apoſtolus, vniuerſus reatus ſacramento baptiſmatis eſt ſolutus, cum omnibus quæ illi obedientes fecimus, diximus, cogitauimus, nec deinceps nobis languor iſte obeſſet quamuis ineſſet, ſi deſideriis eius illicitis nullis vnquam obedientiam præberemus, ſiue operatione, ſiue locutione, ſiue tacita aſſenſione, donec etiã ipſe ſanaretur, quum id quod poſcimus eſſet impletum, ſiue dicentes, Veniat regnum tuum, ſiue dicentes, Libera nos à malo. Sed quoniam tentatio eſt vita humana ſuper terram, etiam ſi à criminibus longè ſimus, non tamen deeſt vbi deſideriis peccati, vel facto, vel dicto, vel cogitatu obediamus, quando aduerſus maiora vigilan-

Rom.6. *Rom.7.* *Matt.6.* *Rom.7.* *Matt.6.* *Iob 7.*

vigilantibus quædam incautis minuto ſurrepunt. Quæ ſi aduerſus nos colligãtur: etſi non ſingula ſuis motibus cõterunt: omnia tamen aceruo nos obruunt. Et propter hoc etiam mihi videtur, quòd hi qui ambulant in viis domini dicunt, Dimitte nobis debita noſtra: quoniã ad vias domini, & ipſa oratio pertinet & ipſa confeſſio, quamuis non ad ea peccata pertineant. Itaq; in viis Domini quas omnes fides vna cõplectitur, qua in eum creditur qui iuſtificat impium, qui etiam dixit: Ego ſum via. nemo peccatum operatur, ſed cõfitetur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo peccatũ viæ non tribuitur quod à deuiante committitur, ſed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus peccata non imputantur. De quibus Apoſtolus Paulus iuſtitiã fidei commendans in Pſalmo ſcriptum eſſe monſtrauit, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui nõ imputauit dominus peccatum. Hoc præſtant viæ domini, ac per hoc quoniam iuſtus ex fide viuit, ab iſta via domini illa aliena iniquitas, quæ eſt infidelitas. In hac autem via domini, id eſt, in fide pia quiſquis ambulat, aut peccatum nõ operatur, aut ſi quid à deuiante cõmittitur, propter viam non imputatur, & tanquam non fuerit operatus accipitur. Et ideo bene etiam ſic intelligitur, Non enim qui operantur iniquitatem in viis eius ambulauerunt, vt hanc iniquitatem ſignificauerit, quæ recedit à fide, aut non accedit ad fidem. Quemadmodum ait dominus de Iudæis, Si non veniſſem peccatum non haberent. Nec vtique ſine vllo peccato erant ante quàm Chriſtus veniret in carne, & ex quo venit cœperunt habere peccatum, ſed quoddam peccatum certum, id eſt, infidelitatis intelligi voluit, quoniam non crediderunt in eum: ita qui operantur iniquitatem, non quamlibet, ſed hanc ipſam infidelitatem, non in viis eius ambulauerunt, quia vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Vtrunque autem in Chriſto eſt, & præter Chriſtum nuſquam eſt Dico enim Chriſtũ, ait Apoſtolus, miniſtrum fuiſſe circuncifionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrũ. gentes autem ſuper miſericordiam glorificare Deũ. In hoc igitur miſericordia, quia nos redemit: in hoc veritas, quia id quod promiſit impleuit & impleturus eſt quod promittit. Qui ergo operantur iniquitatem, id eſt, infidelitatem, non in viis eius ambulauerunt, quia in Chriſtum non crediderunt. Ergo conuertantur, & in eum qui iuſtificat impium piè credant, atque in illo miſericordiam

Matt.6. *Rom.4.* *Ioan.14.* *Rom.4.* *Pſal.31.* *Ioan.15.* *De verbis domini. ſerm.2.& 60.* *Pſal.24.* *Rom.15.* *Rom.4.*

peccatis dimiſſis, & veritatem completis promiſſis, hoc eſt, vniuerſas vias domini inueniant, in quibus ambulantes non operabuntur iniquitatem, quia non tenebunt infidelitatem,
Gal.5. ſed fidem quæ per dilectionem operatur,& cui peccatum non imputatur.

Concio quarta.

QVis eſt fratres chariſſimi qui domino dicit, *Tu præparaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Tunc non confundar, dum inſpicio in omnia mandata tua?* Quis eſt qui hoc dicit, niſi vnumquodque membrum Chriſti, vel potius vniuerſum corpus Chriſti? Et quid eſt, tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis? Vtrum nimis præcepiſti, an nimis cuſtodiri? Quodlibet horum intelligamus contra illam memorabilem nobilémque ſententiam hoc dictum videtur, quam Græci laudant in ſapientibus ſuis, & Latini laudando conſentiunt: Ne quid nimis. Si enim hoc verum eſt, vt ne quid nimis fiat, quomodo verum eſt quod hic dicitur, Tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis? Quomodo & quando Deus aliquid vel nimis præciperet, vel cuſtodiri nimis vellet, ſi omne nimium reprehenſione dignũ eſſet? Diceremus ergo nos nulla Græcorum ſapiẽtium autoritate terreri,
1.Cor.1. intuentes quod ſcriptum eſt, Nónne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? & potius iſtam ſententiam falſam
Supra pſa.106. eſſe crederemus qua dictũ eſt, Ne quid nimis. quàm diuinum eloquium, vbi legimus atq; cãtamus, Tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis: niſi nos non Græca elatio, ſed vera ratio reuocaret. Nimis quippe dicitur, quicquid plus fuerit quàm
De beata vita capitibus 19. & 20. oportet. Nam parum & nimium duo ſunt inter ſe contraria. Parum eſt quod nimis eſt quàm oportet: & nimium eſt quod plus eſt quàm oportet Horum in medio modus eſt: quod dicitur ſatis eſt. Cum vtiq; vtile ſit in vita, & moribus vt amplius quàm oportet nihil omnino faciamus, profecto verã eſſe ſententiam. Ne quid nimis, fateri potius quàm negare debemus. Sed aliquando Latina lingua hoc verbo ſic abutitur, vt nimis pro eo quod eſt valde, & poſitum inueniamus in literis ſacris, & ponamus in ſermonibus noſtris. Nam & hic, Tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis: nõ niſi valde intelligimus, ſi recte intelligimus, Et nimis te diligo, ſi alicui chariſſimo dicimus: non vtique plus quàm oportet, ſed valde nos diligere intelligi volumus. Denique illa Græca ſententia non habet hoc verbum

verbum quod hic legitur. Ibi enim eſt ἄγαν, quod eſt nimis: hic eſt autem σφόδρα, quod eſt valde, ſed aliquãdo, vt diximus, nimis pro eo quod eſt valde, & dictum inuenimus & dicimus. Vnde nonnulli etiam Latini codices non habent, Tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis: ſed valde. Valde vtique præcepit hoc Deus, & valde oportet Dei cuſtodire mandata. Sed humilis pietas, vel pia humilitas, & fides non immemor gratiæ, quid adiungat attendite. Vtinam, inquit, dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Præcepiſti quidem tu, ſed vtinam quod præcepiſti fiat mihi. Vbi audis, vtinam, vocem optantis agnoſce. & agnita voce optantis, depone ſuperbiam præſumentis. Quis enim ſe dicat optare quod ſic habet in arbitrij poteſtate, vt nullo indigens adiumento id poſſit efficere? Ergo ſi optat homo, quod præcepit Deus, vt det ipſe quod præcepit, rogandus eſt Deus: A quo enim optandum eſt, *Iacobi 1.* niſi ab illo patre luminum à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſancta ſcriptura teſte, deſcendit? Propter eos autem qui putant hoc ſolo nos ad faciendã iuſtitiam diuinitus adiuuari, quòd Dei præcepta nobis in notitiam proferuntur, vt ea cognita iam ſine vlla Dei gratia, ſolis noſtræ voluntatis viribus impleantur, non optat hic dirigi vias ſuas ad cuſtodiendas iuſtificationes Dei, niſi iam eius acceptis ipſo præcipiente mandatis. Ad hoc enim pertinet quod præmiſit, Tu præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis: tanquam diceret, Iam legem accepi, iam noui. Tu enim præcepiſti mandata tua *Rom. 7.* cuſtodiri nimis, & mandata tua ſancta, & iuſta & bona, ſed peccatum meum per bonum mihi operabitur mortem, niſi adiuuetur gratia. Vtinam ergo dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas, tunc non confundar dum inſpicio in omnia mandata tua. Mandata Dei ſiue quum leguntur, ſiue quum memoria recoluntur, tanquam ſpeculum intuendum eſt ſecundum Apoſtolum Iacobum dicentem, Si quis au- *Iacobi 1.* ditor eſt verbi & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo: Conſiderauit enim ſe & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit: qui autẽ perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit. Talem ſe iſte vult eſſe, vt inſpiciat tanquam in ſpeculum mandata Dei, & non confundatur, quia non auditor eorum tãtum *Supra eodem pſal.* vult eſſe, ſed factor. Propterea optat dirigi vias ſuas ad cuſto-

diẽdas iuſtificationes Dei. Vnde dirigi niſi gratia Dei? Alioqui legem Dei habebit, nõ vbi gratuletur, ſed vbi confundatur, ſi voluerit mandata inſpicere, quæ nõ facit: *Confitebor*, inquit, *tibi domine in directione cordis mei, in eo quòd didicerim iudicia iuſtitiæ tuæ*. Non eſt peccatorũ confeſſio iſta, ſed laudis: ſicut ait etiam

Matt.11. ipſe, in quo peccatũ nullum erat, Confiteor tibi pater domine

Eccleſiaſtici 39. cæli & terræ: & ſicut ſcriptũ eſt in libro Eccleſiaſtico, Hæc dicetis in confeſſione, opera domini vniuerſa quoniã bona valde: Confitebor, inquit, tibi domine in directione cordis mei. Vtique ſi dirigantur viæ tuæ, cõfitebor tibi quoniam tu feciſti, & tua laus eſt iſta, nõ mea. Tunc enim confitebor in eo quòd didicerim iudicia iuſtitiæ tuæ: ſi directum cor habeo, directis videlicet viis meis ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Nam quid mihi proderit quòd ea didicerim, ſi corde peruerſo vias abibo prauas? Non enim lætabor in eis, ſed accuſabor ab eis. Deinde adiũgit, *Iuſtificationes tuas cuſtodiã*. Quæ omnia ex illo vtique connectuntur quod ait, Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas, tunc non confundar dum inſpicio in omnia mandata tua, & confitebor tibi in directione cordis, & iuſtificationes tuas cuſtodiam. Sed quid eſt quod ſequitur? *Ne derelinquas me vſque valde*. Vel ſicut nõnulli codices habent, *vſque nimis* pro eo, quod eſt valde: nam hoc verbũ Græcum eſt: hic eſt σφόδρα, quaſi relinqui ſe à domino velit, ſed nõ vſque valde? Abſit. Sed quia reliquerat Deus mundum merito peccatorũ, vſq; valde illum reliquiſſet, ſi ei nec tanta medicina profuiſſet, hoc eſt, gratia Dei per Ieſum Chriſtum domi-

2.Cor.5. num noſtrum. Nũc vero ſecundum iſtam orationem corporis Chriſti nõ eum reliquit vſq; valde, quia Deus erat in Chriſto,

Pſal.29. mundum reconcilians ſibi. Poteſt hoc etiam ſic intelligi, vt eius iſta ſit vox qui cum dixiſſet, In abundãtia mea nõ mouebor in æternũ, velut ſua virtute cõfidens: vt oſtenderet ei Deus

Ibidem. quòd merito eius, ſed in voluntate ſua præſtiterat decori eius virtutem: auertit ab eo faciem ſuam, & factus eſt conturbatus. Inueniẽs ergo ſe, nec iam præſumẽs de ſe clamat, Ne derelinquas me vſque valde. Si enim dereliquiſti, vt ſine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vſq; valde, ne pereã. Tu ergo præcepiſti mandata tua cuſtodiri nimis: Iam de ignorãtia me excuſare non poſſum. Sed quoniam infirmus ſum, vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas; Tunc non confundar dum reſpicio in omnia mandata tua, tunc confitebor

bor tibi in directione cordis, in eo quòd didicerim iudicia iuſtitiæ tuæ, tunc iuſtificationes túas cuſtodiam: & ſi dereliquiſti me ne glorıar in me, noli vſque valde, & iuſtificatus abs te glorificabor in te.

Concio quinta.

HOs verſus chariſſimi iſto conſideremus in Pſalmo. Et ſicut dominus donat eius ſacras literas perſcrutemur. *In quo corrigit iunior viam ſuã? in cuſtodiendo verba tua.* Interrogat ſe, & reſpõdet ſibi: In quo corrigit iunior viam ſuã? Hucuſque interrogatio eſt: Deinde reſponſio, in cuſtodiendo verba tua. Sed hoc loco cuſtoditio verborum Dei, intelligẽda eſt operatio præceptorum. Fruſtra enim cuſtodiuntur memoria, ſi non cuſtodiantur & vita. Nam quidam verba Dei tenendo agunt ne obliuiſcantur, nec agunt viuendo vt corrigantur. Non autem ait iſte, in quo exercet iunior memoriã ſuam: ſed in quo corrigit viam ſuam: atque ad hoc reſpondet, in cuſtodiẽdo verba tua. Neque vllo modo dicendo eſt via correcta, quandiu eſt vita peruerſa. Sed quid ſibi vult iſte iunior? Potuit enim dicere, in quo corrigit homo viam ſuam: aut, in quo corrigit vir viam ſuam, quod plerunque in ſcripturis ita ponitur, vt à ſexu honoratiore homo intelligatur, modo locutionis quo ſignificatur à parte totũ. Neque enim & fœmina non beata quæ non abiit in conſilio impiorum: vbi tamen dictum eſt, Beatus vir. *Pſal.* 1.
Hic verò nec homo ait, nec vir, ſed iunior. Nam quid? Deſperandus eſt ſenior? Aut in alio corrigit etiam ſenior viã ſuam, quàm in cuſtodiendo verba Dei? An fortè admonitio eſt qua ætate potiſſimum fieri debeat, ſecundum illud quod alibi ſcriptum, Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vſque ad canos *Eccle.* 6.
inuenies ſapientiam. Eſt & alius intellectus, vt ille hic agno- *Luca* 15.
ſcatur filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit ſubſtantiam ſuam viuens cum meretricibus prodigè, & poſteaquam porcos pauit egeſtatem faméımque perpeſſus, reuerſus eſt ad ſemetipſum, & dixit, Surgam & ibo ad patrem meũ. In quo enim correxit viam ſuam, niſi in cuſtodiendo verba Dei, quæ tanquam panem paternum eſuriens concupiuit? Neque enim corrigit viam ſuam frater eius ſenior, qui patri ſuo dixit, Ecce tot annis ſeruio tibi, & *Ibidem.*
nunquam mandatum tuum præterij. Iunior ergo ille correxit viam ſuã, quam ſe ita deprauaſſe peruerſámque habuiſſe confeſſus eſt, vt patri diceret, Iam non ſum dignus vocari filius

tuus. Tertius quoque intellectus mihi occurrit, quē quidem ego quantū pro modulo meo ſapio, duobus ſuperioribus antepono, Vt ſenior agnoſcatur vetus homo: & nouus, iunior. Senior qui portat imaginē terreni hominis, iunior qui cæleſtis: quia nō prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale. Sic ergo licet quilibet quātum ad ætatem pertinet corporis, annoſa vetuſtate decrepitus, iunior erit apud Deū percepta gratiæ nouitate conuerſus, Et in hoc corrigit iunior viam ſuam cuſtodiendo verba eius: Hoc eſt verbū fidei quod prædicamus, & ipſa eſt fides quæ per dilectionē operatur. Sed iſte iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cantator noui cantici, hæres teſtamenti noui, iſte iunior non Cain ſed Abel, non Hiſmael ſed Iſaac, non Eſau ſed Iſrael, non Manaſſes ſed Ephraim, non Heli ſed Samuel, non Saul ſed Dauid, quid adiungat attendite: *In toto*, inquit, *corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mādatis tuis*. Ecce orat vt adiuuetur ad cuſtodienda verba Dei, in quo dixerat viam ſuā corrigere iuniorem. Nam vtique hoc eſt, ne repellas me à mandatis tuis. Quid eſt enim à Deo repelli, niſi nō adiuuari? Mandatis quippe eius rectis atque arduis humana non contemperatur infirmitas, niſi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autē nō adiuuat, hos merito perhibetur repellere, & tanquam flammea framea prohibeantur indigni, ne manū extendant ad arborem vitæ. Quis eſt autem dignus, ex quo per vnū hominē peccatū intrauit in mūdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt? Sed indebita Dei miſericordia, ſanatur debita noſtra miſeria. Nā iſte qui loquitur & dicit, In toto corde meo exquiſiui te: & hoc vnde poſſet, niſi cum auerſum ad ſe ipſe conuerteret cui dicitur, Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille perditū quæreret, & errantem ille reuocaret qui dicit, Quod perierat requiram, & quod errauerat reuocabo? Inde eſt quod & corrigit viam ſuam in cuſtodiendo verba Dei, illo regente, illo faciente: neque enim per ſe ipſe poſſet, cum Hieremias propheta fateatur & dicat, Scio domine quoniam nō eſt hominis via eius, neque vir ibit & corrigit viam ſuam. A domino quippe hoc etiā iſte ſuperius optauit vbi ait, Vtinam dirigantur viæ meæ: & hic vbi addidit, *In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Continuo diuinum quæſiuit auxilium, Nam in corde eius Dei eloquia ſine fructu abſconderentur, niſi opera iuſtitiæ ſequerentur. Cum enim hoc dixiſſet,

1. Cor. 15. *Ibidem.* *Galat. 5.* *Geneſ. 4.* *Geneſ. 3.* *Rom. 5.* *Pſal. 84.* *Ezec. 34.* *Hier. 10.*

dixiſſet,adiũxit, *Benedictus es domine,doce me iuſtificationes tuas.* Doce dixit, quomodo eas diſcunt qui faciunt, non quomodo qui vt habeãt quod loquãtur tantummodo meminerunt.Nam vtique iam dixerat,in corde meo abſcondi eloquia tua,vt non peccem tibi. Quid ergo adhuc ea quærit diſcere,quæ abſcondita iam cuſtodit in corde? Quod vtique non feciſſet, niſi ea didiciſſet.Vt quid ergo addit & dicit, Doce me iuſtificationes tuas,niſi qui eas vult faciendo diſcere, non loquendo vel memoria retinẽdo? Quoniam ergo ſicut in alio Pſalmo legitur, *Pſal.38.* Benedictionem dabit qui legem dedit:ideo benedictus es domine,doce me,inquit,iuſtificationes tuas. Quia enim in corde meo abſcondi eloquia tua,vt non peccem tibi legem dediſti, da etiam benedictionem gratiæ, vt faciendo diſcam quod intimãdo iuſſiſti. Hæc ſatis ſint,vt veſtræ mentes ſine faſtidio nutriantur:alium ſermonem hæc deſiderant quæ ſequuntur.

Concio ſexta.

INitium ſermonis huius eſt nobis in Pſalmo, de quo diſputamus: hic verſus, *In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.* Quid eſt hoc dilectiſſimi, quid eſt hoc? Quis omnia iudicia Dei enuntiare poſſit cum inueſtigare non poſſit? An verò cum Apoſtolo exclamare dubitamus, O altitudo diuitiarum *Rom.11.* ſapientiæ & ſciẽtiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Dominus dicit, Adhuc multa ha- *Ioan.16.* beo vobis dicere,ſed non poteſtis portare modò. Et quamuis continuò promiſerit eis omnem veritatem per ſpiritum ſanctum,clamat tamen Beatus Paulus. Ex parte ſcimus: vt intel- *1.Cor.13.* ligamus ſpiritu quidem ſancto, vnde pignus accepimus, perduci nos ad omnem veritatem,ſed cum in alia vita poſt huius vitæ ſpeculum & ænigmata venerimus, & facie ad faciem viderimus. Quomodo ergo iſte dicit, In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui? Et ille hoc dicit qui paulò antè *Ibidem.* ſuperiore verſu proximo dixerat, Doce me iuſtificationes tuas. Quo pactu igitur enũtiauit omnia iudicia oris eius, qui vult adhuc diſcere iuſtificationes eius? An iudicia quidẽ cuncta iam nouerat, iuſtificatiònes autẽ adhuc diſcere cupiebat? Hoc verò eſſet mirabilius, ſi iam ſciebat inſcrutabilia Dei, & ea quæ hominibus præcepit facienda neſciebat.Iuſtificationes enim ſunt,non dicta ſed facta iuſtitiæ,opera ſcilicet iuſtorum quæ imperat Deus. Ideo autem Dei dicuntur quamuis à no-

bis fiant, quia niſi ipſo donante non fiunt. Iudicia porrò Dei ſunt, quibus ab eo mundus, & nunc & in fine ſeculi iudicatur. Sed cum eloquiis Dei omnia cōtineantur, & iuſtificationes videlicet & iudicia, cur quęrit iuſtificationes diſcere qui eloquia Dei ſe abſcondiſſe in corde dicit? Ait enim, In corde meo abſcondi eloquia tua, vt nō peccem tibi. Tunc ſecutus adiunxit, Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas. Ac deinde, in labiis meis, inquit, pronuntiaui omnia iudicia oris tui. Videntur quidem duo iſta inter ſe nō eſſe contraria, imò eſſe potius amica atq; coniuncta, vt quoniam in corde ſuo abſcondit eloquia Dei, in labiis ſuis iudicia eius enūtiet. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autē confeſſio fit ad ſalutem. Sed quod inter hęc duo medium poſuit, benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas, quomodo conueniat homini cuius in corde iam ſunt eloquia Dei, & qui labiis ſuis denuntiauit omnia iudicia Dei, vt adhuc velit diſcere iuſtificationes Dei, nō inuenitur, niſi vt eas diſcere vellet intelligatur faciendo, non memoria retinendo & loquendo, & id à domino deni ōſtraui debere nos petere, ſine quo nihil poſſumus facere. Sed hoc ante iſtum alio iam ſermone tractauimus: nunc vero quomodo ſe dixerat omnia iudicia oris Dei in labiis ſuis enūtiaſſe, cùm dicta ſint inſcrutabilia, & de quorū profunditate alibi ſcriptum
Pſal. 35. eſt, Iudicia tua abyſſus multa: quantū Deus donat tractare ſuſcepimus. Quid ergo hic intelligamus attendite. Nunquid iudicia Dei neſcit Eccleſia? Scit plane. Nā ſcit vtiq; qualibus di-
Mat. 25. cturus ſit iudex viuorū & mortuorū, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: & qualibus dicturus ſit, Ite in ignem
1. Cor. 6. æternum. Scit, inquā, neque fornicatores, neq; idolis ſeruiētes
Galat. 5. neque illos atq; illos, quos ibi Apoſtolus Paulus enumerat re-
Rom. 2. gnum Dei non poſſeſſuros eſſe. Scit iram & indignationē, tribulationem & anguſtias in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Gręci, Gloriam vero & honorem & pacem omni operanti bonum, Iudæo primū & Græco. Hæc atq; huiuſmodi iudicia Dei euidenter expreſſa nouit Eccleſia: ſed non ipſa ſunt omnia, cùm ſint quędā inſcrutabilia, & ſicut abyſſus multa, profunda & occulta. An & ipſi nota ſunt quibuſdam excellentioribus membris hominis huius, qui cum ſuo capite ſaluatore totus eſt Chriſtus? Inſcrutabilia enim fortaſſe dicta ſunt homini, quia viribus ſuis ea nō poteſt perſcrutari. Sed cur nō poſſit dono ſpiritus ſancti, cuicunque hoc dominus

minus conferre dignatur? Sic enim illud dictum eſt, Deus habitat lucem inacceſſibilem: & audiuimus tamen, Accedite ad eum & illuminamini. Quæ vtique ſic ſoluitur quæſtio, vt inacceſſibilis ſit viribus noſtris, accedatur autẽ ad Deum muneribus ſuis. Quamquã & ſi nemini omnino ſanctorũ quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animã, omnia iudicia Dei ſcire conceditur, quia reuera multũ eſt ad hominem, cum profecto, vt aliquid exempli gratia dicam, vnde iudiciorum Dei coniiciatur immẽſitas, cũ nemo ſine iudicio Dei ſit tardus in animo vel claudus in corpore: habet tamen vnde dicat Eccleſia, hoc eſt, populus acquiſitionis, & veraciter dicat, In labiis meis enuntiaui omnia iudicia oris tui: id eſt, nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innoteſcere voluiſti, ſed omnia prorſus in labiis meis enuntiaui. Hoc enim mihi, videtur ſignificare voluiſſe quòd nõ ait, omnia iudicia tua: ſed omnia iudicia oris tui: id eſt, quæ mihi dixiſti, vt per os eius eloquium eius intelligamus, quod fecit ad nos in reuelationibus ſanctorũ pluribus, & teſtamẽtis duobus, quæ omnia iudicia vſquequaque in labiis ſuis enuntiare non ceſſat Eccleſia. Deinde ſubiungit & dicit, *In via teſtimoniorum tuorum iocundatus ſum, quaſi in omnibus diuitiis.* Viam teſtimoniorum Dei nihil citius, nihil certius, nihil breuius, nihílque grandius intelligimus eſſe quàm Chriſtum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Inde & iſte ait ſe iocundatum vel delectatum in hac via, quaſi in omnibus diuitiis. Teſtimonia quippe Dei ſunt, quibus quantum nos diligat, nobis probare dignatur. Commendat autem ſuã charitatem Deus in nobis, quoniã cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Cum ergo ipſe dicat, Ego ſum via, & humilitas eius carnalis natiuitatis atq; paſſionis, euidentia ſint teſtimonia diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via teſtimoniorum Dei Chriſtus eſt. Per hæc quippe teſtimonia quæ in illo videmus impleta, etiam futura erga nos, quæ ſempiterna promiſſa ſunt, expectamus, & ſperamus implenda. Qui enim proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Sequitur, *In mandatis tuis garriam, & conſiderabo vias tuas.* Quod Græcus habet ἀδολεσχήσω, Latini interpretes quidam garriam, quidam exercebor interpretati ſunt, quæ duo inter ſe videntur eſſe diuerſa: ſed ſi exercitatio intelligatur inge-

1.Tim.6. *Pſal.33.* *Sapien.9.* *Coloſſ.2.* *Rom.5.* *Ioan.14.* *Rom.8.*

nij cum quadam delectatione diſputationis, vtrunque coniungitur, & quaſi ex vtroque vnum aliquid temperatur, vt non ſit aliena ab huiuſmodi exercitatione garrulitas. Solēt enim garruli vocari loquaces. Si autē ſe in Dei mandatis exercet Eccleſia aduerſus omnes inimicos fidei Chriſtianæ atque catholicæ, copioſis doctorum diſputationibus eſt garrula, quæ tunc fructuoſæ ſunt diſputantibus, ſi non ibi conſiderentur niſi viæ
Pſal.24. domini. Vniuerſæ autem viæ domini, ſicut ſcriptum eſt, miſericordia & veritas, quorum duorum plenitudo inuenitur in Chriſto. Per hanc ſuauem exercitationem fit etiam hoc quod adiungit, *In iuſtificationibus tuis meditabor, nō obliuiſcar verborum tuorum.* Ideo vtique meditabor, vt non obliuiſcar. Vnde beatus ille in primo Pſalmo, in lege domini meditabitur die ac nocte. In his omnibus quæ prout potuimus diſputauimus, meminerimus chariſſimi eum qui abſcōdit in corde ſuo eloquia domini, & enuntiat in labiis ſuis omnia iudicia oris eius, & in via teſtimoniorū eius delectatur ſicut in omnibus diuitiis, & garriens vel ſeſe exercens in mādatis eius cōſiderat vias eius & meditatur in iuſtificationibus eius, ne obliuiſcatur verborum eius, per quæ omnia vtique verba Dei atque doctrinā in lege Dei inſtructus apparet orare tamē & dicere, Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas: vbi nihil aliud intelligitur poſcere, niſi adiutorium gratiæ, vt quod iam nouit ſermone, diſcat & opere.

Concio ſeptima.

SI huius Pſalmi ſuperiora meminiſtis chariſſimi, adiuuare nos debent ad intelligenda ſequētia. Etenim quæ tāquam ex vnius hominis perſona loquuntur, membra ſunt Chriſti, & ad vnum caput tanquam ad vnum pertinent corpus. Nempe ſuperius dixerat, In quo corrigit iunior viam ſuam, in cuſtodiendo verba tua. Ecce nunc apertius vt id faciat, poſcit auxi-
Gimel. lium. *Retribue, inquit, ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua.* Si
ג bona pro bonis ſibi poſtulauit retribui, iam cuſtodierat verba Dei. Non autem dixit, Retribue ſeruo tuo: quia cuſtodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bono obedientiæ flagitaret. ſed dixit: Retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua. Quod quid eſt aliud quàm dicere mortuos ea cuſtodi-
Matth.8. re non poſſe: infideles videlicet. de quibus dicitur, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: verba Dei cuſtodire non poſſunt? Quapropter mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles

deles, quoniam iuſtus ex fide viuit. Non poſſunt cuſtodiri verba Dei niſi per fidem, quæ per dilectionem operatur, hanc ſibi poſcit qui dicit, Retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua. Et quoniam ante fidem non homini debentur, niſi mala pro malis, retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis: hanc retributionem rogat qui dicit, Ecce nunc retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua. Quatuor enim retributiones ſunt. Aut enim mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impiis. Aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis. Aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium. Aut mala pro bonis, ſicut Iudas & Iudæi per malitiam perſecuti ſunt Chriſtum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iuſtitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad miſericordiam, vt retribuātur bona pro malis: quartam Deus neſcit, nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco poſui primitus neceſſaria eſt. Niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribueret bona pro bonis. Vide illum Saulum poſtea Paulum, Non ex operibus, inquit, iuſtitiæ quæ nos fecimus, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et iterum, Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor & iniurioſus, ſed miſericordiam cōſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Et iterum, Conſilium autem do tanquam miſericordiam conſecutus à domino, vt fidelis eſſem, hoc eſt, vt viuerem, Quia iuſtus ex fide viuit. Mortuus ergo erat prius per ſuā iniuſtitiam, antequam viueret per Dei gratiam. Ipſam porrò ſuam mortem ſic confitetur: Adueniente autem, inquit, mādato peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum quod erat in vitam, hoc eſſe in mortem. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc eſt, vitam pro morte, talem ſcilicet retributionē qualis hic poſcitur vbi dicitur, Retribue ſeruo tuo, viuā & cuſtodiam verba tua: & vixit & cuſtodiuit verba eius, & pertinere cœpit ad aliam retributionē. in qua retribuuntur bona pro bonis: propter quam dicit. Bonum certamē certaui, curſum cōſummaui fidem ſeruaui, de cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Vtiq; iuſtus retribuendo bona pro bonis quia prius miſericors retribuendo bona pro malis, quamuis

Rom.1. *Galat.5.* *Suprà. Pſal.118* *Rom.4.* *Tit.3.* *1.Tim.1.* *1.Cor.7.* *Rom.7.* *2.Tim.4.*

& ipſa iuſtitia qua retribuuntur bona pro bonis, non eſt ſine
*Pſal.*102. miſericordia, quia & hoc ſcriptũ eſt, Qui coronat te in miſe-
1.*Tim.*6. ratione & miſericordia. Qui enim dixit, Bonum certamẽ cer-
1.*Cor.*15. taui, quãdo vinceret, niſi illo donante de quo ait, Gratias ago
Deo, qui dat nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum? Et qui curſum cõſummauit, quãdo curreret, quan-
*Rom.*9. do peueniret, niſi illo adiuuante de quo ait, Igitur non volen-
tis, neq; currentis, ſed miſerẽtis eſt Dei? Et qui fidem ſeruauit
1.*Cor.*7. quando id faceret, niſi vt ipſe ait, miſericordiam cõſecutus, vt
fidelis eſſet? Nuſquam ergo ſe extollat humana ſuperbia, do-
nis ſuis Deus retribuit bona præmia. Sed iſte qui iam orat &
dicit, Retribue ſeruo tuo, & viuã: ſi penitus iam nõ eſſet, mor-
tuus non oraret, ſed ab illo accepit initium bonæ cõcupiſcen-
tiæ & conſcientiæ à quo vitam poſcit obedientiæ. Habebant
Luca 17. enim aliquam fidem qui dicebant, Domine auge nobis fidem.
Ille vero & incredulitatem ſuam confitebatur, nec fidem diffi
*Marc.*9. tebatur, qui cùm eſſet interrogatus vtrum crederet: ait, Credo
domine, adiuua incredulitatem meam. Iam vtiq; viuere inci-
piens poſtulat vitam, qui credens orabat obedientiam, nõ pro
ea ſeruata præmium, ſed vt ſeruetur auxilium. Vita quippe cre
2.*Cor.*4. ſcente viuiſcit & iuueneſcit per omnẽ diem, qui renouatur de
die in diem. Sciens autẽ verba Dei nõ poſſe cuſtodiri per obe-
dientiã, niſi videantur per intelligẽtiam: hoc quoque orationi
addidit & dicit, *Reuela oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege
tua.* Ad hoc etiam illud pertinet quod adiungit, *Inquilinus ego
ſum in terra.* Siue vt nõnulli codices habent. *Incola ego ſum apud
te in terra, ne abſcondas à me mãdata tua.* Quod enim ait ſuperius,
reuela oculos meos: hoc poſteadixit, ne abſcõdas à me: & quod
ibi dixerat: mirabilia de lege tua, hoc alio loco repetens ait,
mandata tua. Nihil eſt autem mirabilius in mandatis Dei,
*Matth.*5. quàm diligite inimicos veſtros, hoc eſt, retribuite bona pro
malis. Sed de iſto inquilinatu vel incolatu non eſt ſermo coar-
ctandus, & ideo nõ iſte de hac re, ſed alius expectandus & do-
mino adiuuante reddendus eſt ſermo.

Concio octaua, de verſu Pſalmi qui dicit, Incola ego ſum in terra, non abſcondas à me mandata tua, Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

†Vetera habent maximi.

EXpectationi charitatis veſtræ de ſequentibus huius ma-
gniſſimi † Pſalmi ſermo reddendus eſt, ab illo verſu ſci-
licet,

licet,vbi ait, *Incola ego ſum in terra,non abſcondas à me mandata tua*.Siue vt nonnulli codices habent, *Inquilinus ego ſum in terra*. Quod enim eſt in Græco πάροικος,aliqui noſtri inquilinus,aliqui incola,nonnulli etiam aduenam interpretati ſunt.Inquilini non habentes propriam domum,habitant in aliena.Incolæ autem vel aduenæ, vtiq; aduẽtitij perhibentur.Vbi magna de anima exoritur quæſtio. Neq; enim ſecundum corpus dictum videri poteſt,incola vel aduena vel inquilin⁹ ſum in terra,cùm de terra corpus originem ducat. Sed de hac profundiſſima quæſtione nihil audeo definire. Siue enim propter animam quæ abſit,vt putetur ex terra, merito dici potuerit,inquilinus vel incola vel aduena ego ſum in terra: ſiue ſecundum totum hominem,quia paradiſi aliquãdo ciuis fuit, vbi vtiq; non erat qui iſta dicebat:ſiue quod eſt ab omni cõtrouerſia liberius,nõ omnis homo poſſit hoc dicere,ſed cui patria promiſſa eſt æterna in cælis, hoc ſcio quia tẽtatio eſt vita humana ſuper terrã, & iugum graue eſt ſuper filios Adam. Verùm me plus delectat ſecundum iſtam diſputare ſententiam,vt ideo nos in terra inquilinos vel incolas eſſe dicamus,quia ſupernam patriam vnde pignus accipimus, & quò peruenientes nunquam inde migremus, inuenimus. Nam & ille qui in alio Pſalmo dicit, Inquilinus ego ſum apud te & peregrinus,ſicut omnes patres mei:non ait:ſicut omnes homines:ſed dicendo,ſicut omnes patres mei, iuſtos proculdubio vult intelligi qui eum tempore præceſſerũt,& in hac peregrinatione gemitu pio ſempiternæ patriæ ſuſpirarunt. De quibus ſcriptum eſt ad Hebræos,Secundum fidem mortui ſunt hi omnes, quum non accepiſſent promiſſiones,ſed longe eas videntes & ſalutantes, & confitentes, quia hoſptes & peregrini ſunt ſuper terram. Qui enim talia dicunt,oſtendunt quia patriam quærunt.Et ſiquidem eius memores eſſent à qua diſceſſerant,habuiſſent tempus reuertẽdi. Nunc autem meliorem appetunt,id eſt,cæleſtẽ,ideo non confunditur de his Deus vocari Deus eorũ: præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus,quandiu ſumus in corpore peregrinamur à domino:poteſt intelligi hoc nõ eſſe omnium ſed fidelium.Non enim omnium eſt fides.Et videmus quid his verbis Apoſtolus iungat.Quum enim dixiſſet,quandiu ſumus in corpore peregrinamur à domino, Per fidem enim ambulamus,inquit,& non per ſpeciem,vt intelligeremus eorum eſſe iſtam peregrinationem qui ambulant per fidem.Infideles au-

Geneſ.3. *Iob 7.* *Eccle.4.* *Pſal.38.* *Heb.11.* *2.Cor.5.* *2.Theſ.3.*

tem quos Deus non præſciuit, nec prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui, non poſſunt veraciter dicere ſe in terra peregrinos, quando ibi ſunt, vbi ſecũdum carnem nati ſunt. Non enim habent alibi ciuitatem, ac per hoc non ſunt in terra alie-
Eſa.28. nigenæ, ſed terrigenæ. Vnde ait alia ſcriptura de quodam, Poſuit enim apud mortem domum ſuam, & apud inferos cum terrigenis axes ſuos. Sunt autem & ipſi peregrini & inquilini, non huic terræ, ſed populo Dei à quo ſunt alienigenæ. Vnde credentibus & ſanctam ciuitatem, quæ non eſt de hoc mundo,
Epheſ.2. habere incipientibus Apoſtolus dicit: Igitur iam non eſtis peregrini & inquilini, ſed eſtis ciues ſanctorũ & domeſtici Dei. Ipſi ergo ſunt ciues terreni, qui ſunt in Dei populo peregrini: qui vero ciues ſunt in populo Dei, ipſi ſunt in terra peregrini: quia totus idẽ populus quandiu eſt in corpore peregrinatur à domino. Dicat itaq; incola ego ſum in terra, ne abſcõdas à me mandata tua. Sed qui tandem ſunt, à quibus Deus abſcondit mandata ſua? Nónne illa vbiq; Deus voluit prædicari? Vtinam quàm multis clara ſunt, tam multis chara ſint. Nam quid eſt
Matt.22. clarius, quàm Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum? In quibus duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et quis eſt quem lateant iſta mãdata? Nempe & omnibus fidelibus, & plurimis infidelibus nota ſunt. Cur ergo poſcit fidelis ne abſcondatur ſibi, quod nec in-
3. Sen. di. 27. conſequenter. fideli cernit abſcõdi? An quia Deum noſſe difficile eſt? Conſequẽs eſt vtiq; vt diligas dominum Deum tuum, difficile intelligatur, & interrogetur ne aliud pro alio diligatur: Nam proximi facilior eſſe videtur cognitio, Omnis quippe homo eſt omni homini proximus: nec vlla cogitanda eſt longinquitas generis, vbi eſt natura communis, quanquam nec proximum
Lucæ 10. nouerat qui domino ait, Et quis eſt mihi proximus? Quando ille eſt propoſitus homo quidam, qui deſcendens ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, cui proximũ non fuiſſe niſi qui cum illo fecit miſericordiam, ipſe qui interrogauerat iudicauit. Paruítq; in faciẽda miſericordia neminem alienum eſſe putãdum ab eo qui diligit proximum. Sed multi nec ſeipſos nouerũt, quia & ſeipſum noſſe quemadmodum homo
Matt.22. ſibi debet innoteſcere, nõ omnium hominum eſt. Quomodo ergo diligit proximũ tanquam ſeipſum, qui neſcit & ſeipſum? Non enim fruſtra ille filius iunior qui profectus eſt in regionem

nem longinquam, vbi ita diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuens prodigè vt diceret, Surgam & ibi ad patrem meum: prius reuerſus eſt in ſemetipſum, niſi quia tam lõge peregrinatus eſt, vt relinqueret etiam ſemetipſum, nec tamen reuerteretur ad ſe, ſi omnimodo neſciret ſe: nec diceret, Surgam & ibo ad patrem meũ: ſi penitus ignoraret Deum. Quocirca & aliquatenus iſta ſciuntur, & vt magis magíſque ſciantur, non immeritò ſcienda poſcuntur. Quapropter vt ſciamus diligere Deum, ſciendus eſt Deus: & vt ſciat homo diligere proximũ tãquam ſeipſum, prius debet diligendo Deũ diligere ſeipſum. Quod vnde poterit ſcire ſi neſcit Deũ, ſi neſcit & ſeipſum? Rectè itaque dicitur Deo, Incola ego ſum in terra, ne abſcondas à me mandata tua. Meritò nanque abſconduntur eis, qui non ſunt incolæ in terra. Hæc enim mandata etſi audiunt non ſapiunt, quia terrena ſapiunt. Quorũ autem conuerſatio in cælis eſt, inquantum hic conuerſantur profectò peregrinantur. Petant itaque ne abſcõdantur ab eis mãdata Dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur diligendo Deũ, cum quo in æternum erunt, & diligendo proximum, vt illic ſit, vbi & ipſi erunt. Quid autem diligendũ diligitur, ſi ipſa dilectio non diligitur? Vnde conſequenter iſte incola in terra cum Dei mandata, ne ſibi abſconderẽtur oraſſet. in quibus dilectio præcipitur, vel ſola vel maxima, & ipſius dilectionis dilectionẽ ſe velle habere proclamat dicens, *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.* Laudabilis eſt iſta concupiſcentia, non damnabilis. Nã de hac dictum eſt, Non concupiſces: ſed de illa qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. De hac autem bona concupiſcentia, qua concupiſcit ſpiritus aduerſus carnem, quære vbi ſcriptum ſit, & inuenies, Concupiſcentia itaque ſapientiæ deducit ad regnum. Et multa alia reperiuntur bonæ concupiſcẽtiæ teſtimonia. Sed hoc ſanè intereſt quòd nõ tacetur quid concupiſcatur, quando bona commemoratur concupiſcentia: cum autem non additur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, non niſi mala intelligitur, ſicut in hoc quod commemoraui, Concupiſcentia itaque ſapientiæ deducit ad regnum: ſi non adderet ſapientiæ, nullo modo diceret cõcupiſcentia perducit ad regnum. At verò Apoſtolus quod poſuit, Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces: non vtique addidit cuius rei concupiſcentiam, vel quid non concupiſces. Certum eſt enim non intelligi cùm ita dicitur, niſi ma

Luc. 15. *Philip. 3.* *Exod. 20.* *Rom. 7.* *Galat. 5.* *Sap. 6.* *Ibidem.* *Rom. 7.*

lam concupiſcentiam. Quid ergo huius anima concupiuit? Deſiderare, inquit, iuſtificationes tuas in omni tempore. Credo nondum eas deſiderabat quãdo concupiuit deſiderare. Iuſtificationes autẽ facta ſunt iuſta, id eſt, opera iuſtitiæ. Cùm itaque nondũ habeat & qui iam deſiderat, quàm lõgè ab his erat qui adhuc eas deſiderare concupiſcebat? Et quàm longius ab eis ſunt, qui neque hoc adhuc concupiſcunt? Mirum eſt autem quomodo concupiſcatur deſideriũ, nec ſit in nobis, cuius concupiſcentia iam ſit in nobis, Neq; enim pulchrũ aliquod corpus eſt ſicut aurum, vel caro aliqua ſpecioſa, quam poteſt homo concupiſcere nec habere, quia extra poſita non eſt in homine. Quis neſciat in homine eſſe concupiſcentiam, in homine eſſe deſiderium? Cur ergo concupiſcitur vt habeatur, quaſi forinſecus inferatur? Aut quomodo haberi eius concupiſcentia ſine ipſo poteſt, cùm non ſit ipſum deſiderium quid aliud, quàm concupiſcentia? Nam & deſiderare proculdubiò concupiſcere eſt. Quis eſt enim iſte mirabilis atque inexplicabilis languor? Et tamen eſt. Nam & ægrotus qui faſtidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiſcet vtique deſiderare cibum dum concupiſcit non habere faſtidium, ſed hoc faſtidium morbus eſt corporis, Concupiſcentia verò qua concupiſcit deſiderare cibum, hoc eſt, carere faſtidio, in animo eſt non in corpore, & habet eam non gutturis aut faucium delectatio quæ faſtidio reſtringitur, † ſed recuperandæ ratio ſanitatis quæ ad pellendum eſcæ faſtidium prouidetur. Et ideo non eſt mirum ſi appetit animus, vt appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cùm autem vtrunque animi eſt, & vtrunque concupiſcentia eſt, cur non concupiſco deſiderium iuſtificationũ Dei? Quomodo in vno eodémque animo habeo concupiſcentiam deſiderij huius, & ipſum non habeo deſiderium? Aut quomodo iſta duo ſunt, & non vnum? Vt quid enim concùpiſco deſiderare iuſtificationes tuas, ac non ipſas iuſtificationes potius, quàm earum deſiderium concupiſco? Aut quo pacto poſſum iuſtificationum deſiderium concupiſcere, & ipſas iuſtificationes non concupiſcere, cùm ideo earum deſiderium concupiſcam, quia ipſas habere concupiſco? Quod ſi ita eſt, iam ipſs vtique concupiſco. Quid igitur opus eſt vt earum deſiderium concupiſcam, quum iam id habeam, & habere me ſentiam? Non enim poſſum concupiſcere deſiderium iuſtitiæ, niſi concupiſcendo iuſtitiam. An hoc eſt quod

† Al. extinguit.

quod ſuperius dixi, quòd diligenda ſit etiam ipſa dilectio qua diligitur quod diligi oportet: ſicut odio habenda eſt dilectio qua diligitur quod diligi nõ oportet? Odio quippe habuimus concupiſcentiam noſtram, qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Et quid eſt iſta concupiſcentia, niſi mala dilectio? Et diligimus concupiſcentiam noſtram qua ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Et quid eſt iſta concupiſcentia, niſi bona dilectio? Quum autem dicitur diligenda eſt, quid aliud dicitur, quàm concupiſcenda eſt? Quocirca quoniam recte concupiſcuntur iuſtificationes Dei, recte concupiſcitur concupiſcentia iuſtificationum Dei. Hoc enim alio modo ſic poteſt dici, Si recte diliguntur iuſtificationes Dei, recte diligitur dilectio iuſtificationũ Dei. An aliud eſt cõcupiſcere, aliud deſiderare? Nõ quòd non ſit concupiſcentia deſiderium, ſed quia non omnis concupiſcentia deſiderium eſt. Concupiſcuntur enim & quæ habentur, & quæ non habentur. Nam concupiſcendo fruitur homo rebus quas habet, deſiderando autem abſentia concupiſcit. Deſideriũ ergo quid eſt, niſi rerũ abſentiũ concupiſcentia? Sed Dei iuſtificationes abſentes eſſe quomodo poſſunt, niſi quando neſciuntur? An & quando ſciuntur & non fiunt, abſentes habendæ ſunt? Nam quid ſunt iuſtificationes, niſi opera iuſta, non verba? Ac per hoc poſſunt infirmitate animæ non deſiderari, & ratione mentis vti, Videtur quippe quàm ſint vtiles atque ſalubres, & ideo poteſt earum deſiderium concupiſci. Sæpe enim quid agendum ſit videmus nec agimus, quia non delectat vt agamus, & cõcupimus vt delectet. Præuolat intellectus, & tarde ſequitur, & aliquando non ſequitur humanus atque infirmus affectus. Ideo ergo deſiderare concupiſcebat, quæ bona eſſe cernebat, cupiens eorum habere delectationẽ, quorum potuit videre rationem. Nõ autem ait, cõcupiſcit, ſed cõcupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. Fortaſſe quippe talis erat iſte incola in terra, qui iam peruenerat ad id quod cõcupiuerat, iámque deſiderabat eas, quarum ſe deſiderium aliquando concupiſſe commemorat. Si autem deſiderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quominus habeantur iuſtificationes Dei, niſi quia non deſiderantur, dum nõ in eas charitas feruet, quarũ claritas lucet. An habebat eas atque faciebat? Nam paulò pòſt dicit, Seruus autẽ tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis. Sed quibus quaſi gradibus ad eas perueniatur oſtendit. Prius eſt enim vt videatur quàm ſint

Gal.5.

2. ſen. diſtinct. 26. cap. Illa.

vtiles & honeſtæ, deinde vt earum deſiderium concupiſcatur, poſtremo vt proficiẽte lumine atque ſanitate delectet earum & operatio, quarum ſola ratio delectabat. Sed ea quæ ſequuntur, quoniam iam iſte prolixus eſt, alio ſermone, adiuuante domino, commodius differentur.

2. *ſent. di.* 26. *c. Illa.*

Concio nona de eo quod dicit, Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis, vſque ad id, Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſolatio mea iuſtificationes tuæ.

PSalmi huius quæ tractanda ſubſequuntur, admonent nos cauſam noſtræ miſeriæ recordari. Etenim cùm dixiſſet, Cõcupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore: ſiue ſcilicet in rebus proſperis, ſiue in aduerſis, quia & in laboribus & doloribus debet delectare iuſtitia, nec ita eſt tempore diligenda tranquillo, vt turbulento tempore deſeratur, ſed amplectenda eſt in omni tempore: continuo ſubiecit, *Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Superbi enim declinant à mandatis Dei. Aliud eſt quippe mãdata Dei per infirmitatem, vel per ignorãtiam nõ implere: aliud ab eis per ſuperbiam declinare, ſicut fecerunt qui nos mortaliter in hac mala genuerunt. Delectauit enim eos, Eritis ſicut dij: ac ſic mandato Dei quod ſibi eum mandaſſe ſciebant, & quod facillimè nulla infirmitate reuocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc ſuperbiam declinarũt. Ecce iſta tota dura & infelix erũna mortaliũ, quodammodo hæreditaria eſt increpatio ſuperborum. Quando enim dixit Deus, Adam vbi es? non vbi eſſet Deus ignorabat, ſed ſuperbum increpabat: & vbi tunc eſſet, id eſt, ad quam miſeriam perueniſſet, non ſcire cupiebat, ſed interrogãdo increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cùm dixiſſet, Increpaſti ſuperbos: nõ ait, maledicti qui declinauerunt à mandatis tuis: vt illud tantum primorum hominũ peccatum veniret in mentem: ſed ait, maledicti qui declinant. Oportebat enim vt omnes illo terrerentur exemplo à diuinis non declinare mandatis, & diligẽdo iuſtitiam in omni tempore, in huius mundi etiam labore recipere † quod in Paradiſi amiſimus voluptate. Sed quoniã ſuperbi nec in tanta deponũt increpatione ceruicem, & cùm ſint deiecti laboris mortiſque ſupplicio, extolluntur ſuperbiæ typho, imitantes elationem cadentium, irridentes humilitatem ſurgentium, pro eis orat corpus Chriſti cùm dicit, *Aufer à me oppro-*

Gen. 3.

† Al. vt diligẽdo iuſtitiã, &c. in huius mũdi etiã miſeria laboremus recipere.

opprobrium & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui. Teſtimonia Græcè martyria nuncupantur, quo verbo iam vtimur pro Latino eloquio. Vnde illos qui propter teſtimonium Chriſti diuerſis paſſionibus humiliati ſunt, & vſque ad mortem pro veritate certarunt, non teſtes quod Latinè vtique poſſemus, ſed Græce vtique martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis, & dulcius ſic accipiamus hæc verba tanquam dictum ſit, Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquiſiui. Chriſti corpus iſta quum dicit, nunquid ab impiis & ſuperbis audire opprobrium atque contemptum vllam deputat pœnam, quum potius inde perueniat ad coronam? Cur ergo quaſi graue aliquid & intolerabile à ſe poſcit auferri, niſi quia, vt dixi, orat pro ipſis inimicis ſuis, quibus eſſe proſpicit noxium obiicere ſanctum nomen Chriſti tanquam opprobrium Chriſtianis, & eius à Iudæis irriſam crucem tanquam humilitatis Chriſtianæ medicinam, qua ſola tumor ille ſanatur quo inflati cecidimus, & iacentes amplius intumuimus eadem ſuperbia permanente & creſcente contemnere? Dicat itaque corpus Chriſti, iam enim diligere didicit inimicos ſuos, dicat domino Deo ſuo, Aufer à me opprobrium & contemptum, quia martyria tua exquiſiui: id eſt, opprobrium quod ideo audio, & contemptum quo ideo contemnor, quia martyria tua exquiſiui, aufer à me. Inimici enim mei, quos à me præcipis diligi, qui magis magíſque moriuntur & pereunt quum martyria tua contemnunt, & criminantur me, in me profectò reuiuiſcunt & inueniuntur, ſi martyria tua venerentur in me. Ita factum eſt, Hoc videmus, Ecce martyrium Chriſti, & apud homines & in hoc mundo non ſolum non eſt opprobrium, ſed magnum eſt ornamentum. Ecce non ſolum in conſpectu domini, verumetiam in conſpectu hominum iam precioſa eſt mors ſanctorum eius. Ecce non ſolum non cōtemnuntur, verumetiam magnis honoribus præferuntur martyres eius. Ecce filius ille iunior qui pro porcis quos paſcebat, id eſt, pro immundis dæmonibus quos colebat, particulam ſuam in pauciſſimis Chriſtianis præcedentem perſequebatur: iam nunc in tam multis & magnis populis gentium martyres, in quibus ingerebat opprobrium religioſiſſimè prædicans, & maximis laudibus, quos contemnebat exaltans, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt. Hoc tam magno lucro correctionis, conuerſio-

Matt.5. *Pſal.115.* *Luc.15.* *Ibidem.*

nis, & redemptionis inimicorum ſuorum corpus Chriſti Deo dicit, Aufer à me opprobriũ & cõtemptum. Et quaſi quæreretur de qua re opprobriũ, de qua re cõtemptũ: ſubiungit, Quoniam martyria tua exquiſiui. Vbi eſt nunc illud opprobrium? vbi eſt ille cõtemptus? Abierunt atque tranſierunt, & quia inuenti ſunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Eccleſia talia prædicabat & precabatur, illa patiebatur. *Etenim ſederunt principes*, inquit, *& aduerſum me loquebatur*. Inde perſecutio grauis erat, quia eam ſedẽtes, hoc eſt iudiciariis ſedibus eminentes, principes decernebãt. Refer hoc ad ipſum caput, inuenies

M.11.26 ſediſſe principes Iudæorũ, conſiliũ quærentes quomodo Chriſtum perderent. Refer hoc ad corpus eius, id eſt, ad Eccleſiam, inuenies reges terræ excogitaſſe atq; iuſſiſſe quomodo Chriſtiani nuſquam eſſent. Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus*. Qualis exercitatio hæc fuerit qui noſſe deſideras, quod adiunxit intellige. *Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum iuſtificationes tuæ*. Recole quod ſuperius commendaui teſtimonia eſſe martyria. Recole in iuſtificationibus domini nullam rem eſſe difficiliorem & mirabiliorem, quàm vt ſuos quiſque diligat inimicos. Sic ergo exercitabatur corpus Chriſti, vt & martyria, id eſt, teſtimonia eius meditaretur: & vt diligeret eos à quibus opprobrantibus & contem-

Matt.5. nẽtibus propter ipſa martyria perſecutiones patiebatur. Non enim pro ſe, ſicut iam commendauimus, ſed pro ipſis potius orabat dicens. Aufer à me opprobrium & contemptum. Sederunt ergo principes & aduerſum me loquebantur, ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis. Quonam modo? Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum iuſtificationes tuæ. Conſilium contra conſilium. Conſilium ſedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: conſilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire. Reddebant illi mala pro bonis, iſti bona pro malis. Quid ergo mirum ſi illi occidendo defecerunt, iſti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum ſi martyres ſæuientibus gentibus temporalem mortem patientiſſimè pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Chriſti ſic exerceretur, vt & martyria meditaretur, & malis martyrum perſecutoribus bona precaretur?

Concio

Concio decima de verſu Pſalmi, Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum.

SEquitur in iſto Pſalmo maiore quod cōſiderare & ſicut dominus dederit pertractare debemus. *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum.* Quid eſt, adhæſit pauimento anima mea? Nam cum adiungit & dicit, Viuifica me ſecundum verbum tuū quare ſe viuificari poſcat, vtique cauſam præmiſit dicendo, Adhæſit pauimento anima mea. Ergo quia propterea ſe viuificari petit quia pauimento adhæſit anima eius, mirum ſi boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe ſe habet tota iſta ſententia, tanquā diceret, mortuus ſum, viuifica me. Quid eſt enim pauimentū? Si tanquā vnam quandam domum magnam vniuerſum mūdum velimus accipere, videmus velut eius cameram cælū, pauimentum terram. Erit igitur pauimentum terrenis erui, in terra eſſe, & cum Apoſtolo dicere, Conuerſatio noſtra in cælis eſt. Proinde terrenis adhærere mors animæ eſt. Cui malo cōtraria paſcitur vita, cū dicitur, viuifica me. Sed videndum eſt, vtrū congruant huic verba iſta, qui ſuperius talia dixerat, quibus magis Deo videatur adhæſiſſe quàm pauimento, vt conuerſatio eius non in terrenis ſed in cæleſtibus haberetur. Quomodo enim poteſt intelligi terrenis adhæſiſſe qui dicit, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus: nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & cōſilium meum iuſtificationes tuæ? Hæc ſunt enim verba eius antecedētia, quorum antecedentiū iſta ſunt cōſequentia, Adhæſit pauimento anima mea. An ex hoc intelligere debemus, quātumlibet quiſquis proficiat in iuſtificationibus domini habere eum mortalis carnis affectum circa iſta terrena, in quibus vita humana tentatio eſt ſuper terrā, & ab hac morte ſi perſeuerāter proficit, quotidie reuiuiſcere, viuificāte illo cuius gratia homo noſter interior renouatur de die in diem? Nam & illud Apoſtolus cum dicebat, Quamdiu ſumus in hoc corpore peregrinamur à domino, & concupiſcebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto, adhæſerat pauimento anima eius, Vnde & corpus ipſum, quia ex terra eſt, non abſurdè intelligitur pauimentum, quos adhuc quia corruptibile eſt & aggrauat animam, rectè in illo ingemiſcitur & dicitur Deo, Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuū. Neque enim non cū corporibus noſtris ſemper cum domino erimus: ſed tunc quia non erunt corruptibilia, nec anima aggraua-

Daleth. ד

Philip. 3.

Supra eodem.

Iob 7.

2. Cor. 5.

Sapien. 9
1. Cor. 15.

bunt, ſi diligenter conſideremus, nō eis nos, ſed ipſa nobis potius adhærebunt, nos autem Deo. Vnde alterius Pſalmi verba
Pſal.72. illa ſunt, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, vt viuant corpora ex nobis adhærendo nobis, nos autem viuamus ex Deo, quia nobis adhærere Deo bonum eſt. Adhæſio quippe iſta de qua dictum eſt, adhæſit pauimento anima mea, non coniunctionem carnis & animæ, quamuis & ipſam quidam intellexerint, ſed carnalem magis animæ affectum quo caro concu-
Galat.5. piſcit aduerſus ſpiritum ſignificare mihi videtur. Quòd ſi rectè accipitur, profecto qui dicit, Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbū tuum, non id orat vt de corpore mortis huius, morte ipſius corporis interueniente ſoluatur, quòd dies vltimus vitæ huius, qui propter eius breuitatem non poteſt eſſe diuturnus quandoque futurus eſt: ſed vt concupiſcentia qua concupiſcitur aduerſus ſpiritum magis magíſque minuatur, & concupiſcentia qua concupiſcitur aduerſus carnem magis ac magis augeatur, donec iſta cōſumatur in nobis, & illa conſummetur per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Bene autē non ait, viuifica me ſecundum meritum meum: ſed ait, ſecundum verbum tuum. Quod quid eſt aliud, niſi ſecundum promiſſum tuum? Filius promiſſionis vult eſſe, & non filius elationis, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini. Hoc eſt enim verbum promiſſionis.
Rom.9. In Iſaac vocabitur tibi ſemen, hoc eſt, non qui filij carnis hi filij Dei, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemine. Nam quid erat ipſe per ſeipſum, in eo quod ſequetur, cōfitetur. *Vias meas annuntiaui, & exaudiſti me.* Nonnulli quidem codices habent, vias tuas, ſed plures & maximè Græci vias meas, hoc eſt malas. Nam hoc mihi videtur dicere, Peccata mea cōfeſſus ſum, & exaudiſti me, hoc eſt vt dimitteres ea. *Doce me iuſtificationes tuas.* Confeſſus ſum vias meas, deleſti eas, doce me tuas. Sic doce me vt agam, non vt tantummodo ſciam quid agere debeam. Sicut enim dictū eſt de domino quòd non nouerat peccatū, & intelligitur non fecerat, ſic & iuſtitiam ille verè dicen
2.Cor.5. dus eſt noſſe qui facit. Proficiētis hæc oratio eſt. Nam vtique ſi omnino non faceret, profecto illa ſuperiora non diceret,
Supra eodem. Seruus autem tuus exercebatur in tuis iuſtificationibus. Non ergo in quibus exercebatur has vult à domino diſcere, ſed ab iſtis ad alia proficiendo velut creſcendo deſiderat peruenire. Denique adiungit & dicit, *Viam iuſtificationum tuarum inſinua mihi.*

mihi. Vel, vt nonnulli codices habent, *Inſtrue me*, Quod expreſſius de Græco dicitur, fac me intelligere, *Et exercebor in mirabilibus tuis*. Ipſas iuſtificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia Dei vocat. Sunt ergo quædam Dei iuſtificationes ita mirabiles, vt humana infirmitas ab eis qui experti non ſunt, non ad eas poſſe peruenire credatur. Vnde laborans iſte & earũ difficultate quodammodo fatigatus, adiungit, *Dormitauit anima mea*, inquit, *præ tædio, confirma me in verbis tuis*. Quid eſt, dormitauit, niſi à ſpe refriguit, quam ſe apprehenſuram eſſe crediderat? Sed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ perueniſſe me iam ſentio decidã dormitando. Confirma itaq; me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex eis ad alia poſſim proficiendo peruenire. Et quid impedit in via iuſtificationum Dei ſic ambulare, vt homo facilè poſſit ad illa etiam mirabilia peruenire? Quid putamus niſi quòd à ſe moueri in conſequentibus rogat, dicens, *Viam iniquitatis amoue à me?* Et quia lex factorum ſubintrauit vt abundaret delictum: ſequitur & dicit, *Et à lege tua miſerere mei*. Qua lege, niſi lege fidei? Audi Apoſtolum, Vbi eſt gloriatio tua? Excluſa eſt Per quã legem? Factorum? Non, ſed per legem fidei. Hæc eſt lex fidei qua credimus & oramus per gratiã nobis donari, vt faciamus quod per noſmetipſos implere non poſſumus, ne ignorãtes Dei iuſtitiam & noſtrã volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſimus ſubiecti. In lege itaq; factorũ eſt Dei iubentis iuſtitia, in lege autem fidei, ſubuenientis miſericordia. Cum autem dixiſſet, Et à lege tua miſerere mei, de beneficiis eius quæ iam conſecutus eſt, quodammodo, ſi dici poteſt, præſcribit, vt impetret cætera que nondũ eſt cõſecutus. Ait enim, *Viam veritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus, Adhæſi teſtimoniis tuis domine, noli me confundere*. Viam veritatis elegi vbi currerem, iudicia tua non ſum oblitus vt currerem. Adhæſi teſtimoniis tuis, cum currerem, domine noli me confundere. Quò curro pertẽdam, quò tendo perueniam. Non enim volẽtis neque currẽtis, ſed miſerentis eſt Dei. Denique ſequitur, *Viam mandatorũ tuorũ cucurri, cum dilataſti cor meũ*. Non currerẽ, niſi dilataſſes cor meum. Prorſus iſto verſu exponitur quemadmodũ dictum ſit, Viam veritatis elegi, iudicia tua nõ ſum oblitus, Adhæſi teſtimoniis tuis Curſus quippe iſte viæ ſunt mandatorum Dei. Et quia potius eius beneficia, quàm ſua merita domino allegãt, tãquam

Rom.5.
Rom.3.
Rom.10.
Rom.9.

† Aliàs, eligẽdo. diceretur ei quomodo iſtã viam cucurriſti, diligendo † & Dei iudicia nõ obliuiſcendo, & eius teſtimoniis adhærendo, an per teipſum iſta potuiſti? Non, ait. Quid ergo? Viam mandatorum tuorum, inquit, cucurri, cum dilataſti cor meum. Non ergo per proprium, & quaſi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum, ſed cum dilataſti cor meum. Cordis dilatatio, iuſtitiæ eſt delectatio. Hoc munus eſt Dei, vt in præceptis eius non timore pœnæ anguſtemur, ſed dilectione dilatemur, & delectatione iuſtitiæ delectemur. Hanc enim nobis promittit latitu-
2.Cor.6. dinem dicens, Habitabo in eis & deambulabo. Quàm enim
Rom.5. latum eſt vbi deambulat Deus? In hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui da-
Prouer.5. tus eſt nobis. Vnde etiã dictũ eſt, Et in plateis tuis diſcurrent aquæ tuæ. Platea quippe de verbo Græco à latitudine nomen
Ioan.8. accepit, quoniam Græcè πλατύ dicitur latum. Hæ ſunt aquæ
† Aliàs, veniat & bibat. de quibus dominus clamat, dicens, Si quis ſitit † veniat ad me: qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Et exponens Euangeliſta quid dixerit, Hoc autem, inquit, dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Multa dici poſſent de iſta cordis latitudine, ſed huius ſermonis iam contradicitur longitudini.

Concio vndecima de verſu Pſalmi, Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum.

He ה IN Pſalmo magno iſto ſequitur quod nobis adiuuante domino conſiderandum atque tractandum eſt. *Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarũ & exquirã eam ſemper.* Apoſto-
1.Tim.1. lus dicit, Iuſto non eſt lex poſita, iniuſtis autem & nõ ſubditis, & cætera quæ ibi concludens ait, Et ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur, quæ eſt ſecundũ Euãgelium gloriæ beati Dei, quod creditũ eſt mihi. Nunquid ergo talis erat iſte qui dicit, Legem pone mihi domine, qualibus Beatus Paulus dicit poſitã legem? Abſit. Si enim talis eſſet, nõ ſuperius dixiſſet, Viam mandatorum tuorũ cucurri, cũ dilatares cor meum, Quid eſt ergo quod orat vt ſibi lex à domino ponatur, ſi nõ ponitur iu-
Exod.30. ſto? An eo modo nõ ponitur iuſto, quomodo poſita eſt populo
2.Cor 3 contumaci in tabulis lapideis, nõ in tabulis cordis carnalibus ſecundũ vetus teſtamentũ ex monte Sina, quod in ſeruitutem
Galat.4. generat: ſed ſecundum teſtamentũ nouum, de quo ſcriptũ eſt
Hiere.31 per Hieremiam Prophetam, Ecce dies veniũt, dicit dominus,
Hebr.8. & conſummabo domui Iſrael & domui Iuda teſtamentum nouum

nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorũ in die qua apprehendi manũ eorum, cum educerem eos de terra Aegypti:quoniam ipſi nõ permanſerunt in teſtamento meo,& ego neglexi eos,dicit dominus:quoniam hoc eſt teſtamentum quod cõſtituam domui Iſrael,Poſt dies illos dicit dominus dabo leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eas.Ecce quomodo voluit iſtã legem ſibi poni à domino, non ſicut iniuſtis & non ſubditis ad vetus teſtamentum pertinentibus poſita eſt in tabulis lapideis: ſed ſicut ſanctis filijs liberæ, hoc eſt, ſupernæ Hieruſalem, filiis promiſſionis, filiis hæreditatis æternæ, ſancto ſpiritu tãquam digito Dei in mente datur & in cordibus ſcribitur:non quã memoria teneant & vita negligãt,ſed quam ſciant intelligendo, faciant diligendo in latitudine amoris, non in timoris anguſtiis. Nam qui timore pœnæ, non amore iuſtitiæ opus legis facit,profecto inuitus facit. Quod auté inuitus facit,ſi poſſet fieri, mallet vtiq; non iuberi: ac per hoc legis, quã vellet non eſſe,non eſt amicus,ſed potius inimicus:nec mundatur opere qui immundus eſt cogitatione & voluntate. Talis non poteſt dicere,quod iſte dixit in ſuperioribus verſibus,Viam mandatorum tuorum cucurri,cum dilataſti cor meum:quia illa dilatatio charitaté ſignificat, quæ ſecundum Apoſtolum legis eſt plenitudo. Cur ergo iſte adhuc poſcit ſibi legé poni,quæ vtiq; ſi non ei poſita fuiſſet, non in viam mandatorum Dei in cordis latitudine cucurriſſet;Sed quia proficiens loquitur,& Dei donum nouit eſſe quod proficit,quid aliud petit cũ ſibi legem poni petit, niſi vt in ea magis magíſque proficiat? Quemadmodum ſi poculum plenum teneas,& ſitienti dare incipias,& haurit bibendo,& poſcit deſiderando. Quibus autem iniuſtis & non ſubditis lex in lapideis tabulis ponitur, præuaricationis reos,non promiſſionis efficit filios.Sed & ille qui eius meminit, nec eam diligit, eo modo reus eſt, quia memoria eius lapis illi eſt quodãmodo ſcriptus,non quo adornetur, ſed quo prematur,pondus oneris,nõ titulus honoris.Hanc autem legem iſte viam iuſtificationũ Dei vocauit,nec alia via eſt mandatorũ eius quã ſe cucurriſſe iam dixerat,cũ dilatatum eſt cor eius.Ergo cucurrit,& currit donec perueniat ad palmã ſupernæ vocationis Dei.Deniq; cum dixiſſet,Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarũ:addidit,& exquirã eam ſemper.Quid enim exquirit quod habet,niſi quia & habet agen-

1.Tim.1.

Rom.13.

1.Tim.1.

do, & exquirit perficiendo? † Sed quid eſt ſemper? Vtrū exquirendi nō erit finis, ſicut dictū eſt, Semper laus eius in ore meo, quoniam laudandi non erit finis? Neque enim Deum non laudabimus, cum ad eius regnum peruenerimus æternum, cum legamus. Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. An ſemper dictū eſt quamdiu hic viuitur, quia tamdiu proficitur. Poſt hanc autem vitam qui bene hic proficiebat, ibi non proficit, ſed perficitur: ſicut de quibuſdam fœminis dictum eſt, ſemper diſcentes, ſed illæ male, quia ſecutus adiunxit, & ad veritatis ſcientiam nunquam peruenientes. Qui verò in melius ſemper hic proficit, quò proficiendo nititur, peruenit, vbi iam non proficiat, quia iam perfectus ſine fine conſiſtit. Nec de illis tamen ita dictum eſt, ſemper diſcentes, vt & poſt mortem diſcere perſeuerent vana & infructuoſa, cum talibus doctrinis ſucceſſerint, non ſtudia, ſed ſupplicia ſempiterna. Hic ergo exquiritur Dei lex quamdiu in ea proficitur, & ſciendo & diligendo: ibi autem plenitudo eius manet ad fruendum, non remanet ad quærendum. Sic etiam illud dictum eſt, Quærite faciem eius ſemper. Vbi ſemper, niſi hic? Non enim & ibi ſemper quæremus Dei faciem, vbi videbimus facie ad faciem. Aut ſi rectè dicitur exquiri quod ſine faſtidio diligitur, & id agitur ne amittatur, ſemper omnino ſine fine quæremus legem Dei, hoc eſt, veritatem Dei. In hoc quippe ipſo Pſalmo dicitur, Et lex tua veritas. Quæritur nunc vt teneatur, tunc tenebitur ne derelinquatur, ſicut de ſpiritu Dei dictum eſt, quòd omnia ſcrutetur etiam altitudines Dei, non vtique vt quod neſcit inueniat, ſed qui nihil relinquet omnino quod neſciat. Gratia itaque Dei nobis præcipuè commendatur, quādo ſibi legem poni poſcit à domino, qui vtique iam legem ſecundū literam nouerat. Sed quia litera occîdit, ſpiritus autem viuificat, orat vt per ſpiritum ſanctum faciat quod per literam ſciebat, ne per ſcientiam mandati non obſeruati etiam præuaricationis ei crimen accedat. Quamquam etiam vt ſciatur lex quomodo ſcienda eſt, id eſt, vt intelligatur quid ſibi velit, quare ſit eis poſita, qui eam non erant ſeruaturi, quídque habeat vtilitatis etiam hoc ipſum quòd lex ſubintrauit vt abundaret delictum, nemo comprehendit, niſi à domino acceperit intellectum: vnde iſte adiungit & dicit, *Da mihi intellectū & ſcrutabor legem tuā, & cuſtodiam illā in toto corde meo.* Cū enim quiſq; legē ſcru[...]us fuerit, & ad eius alta peruene-

rit

† Aliàs, proficiēdo?

Pſal. 33.

Pſal. 83.

1. Tim. 3.

Pſal. 140.

1. Cor. 13.

1. Cor. 2.

2. Cor. 3.

Rom. 5.

rit, in quibus tota lex pēdet, profectò debet Deum diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & proximum ſuum tanquam ſeipſum. In his enim duobus mādatis tota lex *Mat.22.* pēdet & Prophetæ: hoc videtur promiſiſſe cùm dixit, Et cuſtodiam illam in toto corde meo. Sed quia & hoc non valet viribus propriis, niſi adiuuetur ab illo qui iubet, vt faciat quod iubet: *Deduc me*, inquit, *in ſemita mandatorū tuorum, quia ipſam volui.* *Supra eodē Pſalmo.* Parū eſt mihi voluntas mea, niſi in eo quod volui me ipſe deducas. Et certè ipſa eſt ſemita, hoc eſt, via mandatorum Dei, quam ſe dilatato ab illo corde ſuo cucurriſſe iam dixerat. Quam propterea etiam ſemitam vocat, quia anguſta eſt via quæ ducit ad vitam, & cùm ſit anguſta, niſi dilatato corde non *Matth.7.* curritur. Sed quoniam adhuc proficiet, adhuc currit: & ideo diuinum auxilium quo deducatur inquirit, quia neque volentis, neq; currētis, ſed miſerētis eſt Dei. *Rom.9.* Deniq; quia & ipſum velle Deus operatur in omnibus bonis, præparatur enim volūtas à domino: ſequitur & dicit, *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.* *Philip.2.* Quid eſt inclinatum cor ad aliquid habere, niſi hoc velle? Et voluit ergo, & orat vt velit: Voluit cùm dicit, Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam volui: orat autē vt velit cùm dicit, Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Hoc itaq; orat vt ipſa volūtate proficiat. Quæ ſunt autem Dei teſtimonia, niſi quibus ſibi ipſe atteſtatur? Teſtimoniis enim aliquid probatur, ac per hoc iuſtificationes Dei & mandata Dei teſtimoniis Dei probantur. Et quicquid nobis perſuadere vult Deus, ſuis teſtimoniis perſuadet: in quæ iſte petit inclinari cor ſuum, & non in auaritiam. Teſtimoniis quippe ſuis agit nobiſcū Deus, vt eum gratis colamus, quod impedit auaritia radix omnium malorum. Tali verbo Græco hic appellat à quo poſſit intelligi generalis auaritia, qua plus appetit quiſque quàm ſat eſt: πλέον enim Latinè plus eſt, ἕξις habitus eſt, ab eo quod eſt habere. Ergo à plus habendo appellata eſt πλεονεξία, quam Latini interpretes in hoc loco nōnulli interpretati ſunt emolumentū: quidam verò vtilitatem, ſed melius qui auaritiam. Dicit autem Apoſtolus, Radix omnium malorum auaritia eſt. *1.Tim.6.* Sed in Græco, vnde in noſtram linguā verba ipſa tranſlata ſunt: non legitur apud Apoſtolū πλεονεξία, quod in loco iſto Pſalmi huius, ſed φιλαργυρία, quo verbo ſignificatur amor pecuniæ. Verùm Apoſtolus intelligēdus eſt iſto nomine genus ſignificaſſe per ſpeciē, id eſt, per

NN.iiij.

amorem pecuniæ vniuerſalem, generalémq; auaritiam, quæ verè radix eſt malorũ omnium. Nam ipſi primi homines per ſerpentem decepti & deiecti non fuiſſent, niſi plus quàm acceperant habere, & plus quàm facti fuerant eſſe voluiſſent. Hoc
Geneſ.3. quippe ille promiſerat, dicens, Eritis ſicut dij. Ergo iſta πλεονεξία ſubuerſi ſunt. Plus enim volentes habere quàm acceperãt, & quod acceperant amiſerunt. Cuius veſtigium veritatis legibus quæ vbique diſperſæ ſunt, & in forenſi iure deprehenſum eſt quod inſtitutum eſt, vt plus petendo, cauſa cadat, id eſt, vt qui plus petierit quàm ei debetur, & quod ei debebatur amittat. Omnis autem à nobis circunciditur auaritia, ſi gratis co-
Iob 1. latur Deus. Ad quod ſanctũ Iob in agone tentationis ipſe prouocat inimicus, cum de illo dicit, Nunquid gratis colit Iob Deum? Putabat enim diabolus quòd in Deo colendo vir iuſtus cor inclinatum haberet in auaritiam, & cauſa emolumẽti, vel vtilitatis rerum temporalium quibus eum ditauerat dominus velut mercenarius ei pro tali mercede ſeruiret. Sed quàm gratis Deum coleret tentatus aperuit & apparuit. Si ergo cor non habeamus inclinatum in auaritiam, Deum non colamus
Mat.22. niſi propter Deum, vt ſui cultus ipſe ſit merces. Ipſum diligamus & in ſeipſo, ipſum diligamus & in nobis, ipſum in proximis noſtris, quos diligimus ſicut noſmetipſos, ſiue habeant eum, ſiue non velut habeant eum: quod nobis quoniam ipſo donante cõfertur, ideo illi dicitur, Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Sed quæ ſequuntur alio ſermone tractanda ſunt.

Concio duodecima de eo quod dixit, Auerte oculos meos ne videant vanitatem, vſque ad, Ecce concupiui mandata tua, in iuſtitia tua viuifica me.

SEquitur in Pſalmo quem ſuſcepimus diſſerendum, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me.* E contrario differunt inter ſe vanitas & veritas. Huius autem mundi cupiditas, vanitas: ſed Chriſtus qui ex hoc mundo liberat, veritas ipſe eſt & via, in qua ſe vult iſte viuificari, quia ipſe eſt
Ioan.14. & vita, ipſe quippe ait, Ego ſum via, veritas & vita. Sed quid eſt, auerte oculos meos ne videant vanitatem? Nunquid quandiu ſumus in hoc mundo, poſſumus non videre vanitatem?
Rom. 8. Omnis enim creatura vanitati ſubiecta eſt, quæ intelligitur
Eccleſ.1. eſſe in homine, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni

omni labore ſuo, quo ipſe laborat ſub ſole? An iſte fortaſſis hoc orat, vt non ſit eius vita ſub ſole, vbi omnia vanitas, ſed in illo ſit in quo ſe viuificari petit? Ille quippe aſcendit nõ ſuper ſolem tãtum, ſed ſuper omnes cælos, vt adimpleret omnia. Et *Epheſ. 4.* in illo magis quàm ſub ſole viuunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apoſtolus, Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus *Coloſſ. 3.* eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſunt ſuper terram: mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Ac per hoc ſi vita noſtra ibi eſt vbi eſt veritas, non eſt vita noſtra ſub ſole vbi eſt vanitas. Sed hoc tam magnum bonum magis habemus in ſpe, nondum tenemus in re. Et ſecundum ſpem noſtram beatus Apoſtolus iſta locutus *Rom. 8.* eſt, quia & illud quum dixiſſet, Vanitati creatura ſubiecta eſt, adiecit atq; ait, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe. Ergo in ſpe qua ſperamus nos adhæſuros contemplandæ veritati, ſubiecti ſumus interim vanitati. Creatura quippe iſta ſpiritalis, animalis, corporalíſq; omnis in homine eſt, imò homo eſt, Sponte peccauit, & inimica facta eſt veritati, ſed vt merito puniretur, non ſponte ſubiecta eſt vanitati: deniq; poſt pauca. Non ſolùm autem, inquit, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt, qui nondum quidem ex toto quod ſumus, ſed ex ea parte qua pecoribus meliores ſumus, Deo, non vanitati ſubditi ſumus, hoc eſt, per primitias ſpiritus, & ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionem expectãtes redẽptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autẽ quæ *Ibidem.* videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patiẽtiam expectamus. Quandiu itaque hic ſecundum carnem ſumus, cuius adoptionem & redemptionem per patiẽtiam ſpei adhuc expectamus, tandiu ſecũdum id per quod ſub ſole ſumus, vanitati ſubiecti ſumus. Quandiu igitur ita ſumus, vnde poſſumus non videre vanitatem, cui etiã ſubiecti ſumus in ſpe? Quid eſt ergo quod iſte dicit, Auerte oculos meos ne videant vanitatem? An hoc petit, vt non quidem in vita quod in ſpe gerimus impleatur, ſed vt in ea ſorte ſit, quæ in illo quandoq; poſſit impleri, cùm *Rom. 8.* liberabitur à ſeruitute corruptionis & ſpiritu & anima & corpore in libertatem gloriæ filiorum Dei, vbi iam nõ videat vanitatem? Poſſunt quidem verba iſta ſic intelligi, non præter regulam fidei: ſed eſt hic alius ſenſus, quem mihi fateor plus placere, Dominus in Euãgelio dicit, Si fuerit oculus tuus ſim- *Matt. 6.*

plex, totum corpus tuum lucidum erit: Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quātæ erunt? Proinde magni intereſt cùm aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione faciamus. Officium quippe noſtrum non initio ſed fine penſandum eſt, vt ſcilicet nō tantum ſi bonum eſt quod facimus, ſed præcipue ſi bonum eſt propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus contemplamur quare faciamus quod facimus, auerti poſcit ne videāt vanitatem, id eſt, ne hanc attendat, propter quam faciat cùm boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc ſeculo nominati ſunt, multúmque laudati in ciuitatibus gentium, quærentes non apud Deum, ſed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudentes fortiter, temperanter, iuſtéque viuentes, ad quam peruenientes perceperunt mercedem ſuam, vani vanam. Ab hac vanitate volens dominus auertere oculos ſuorum, Attendite, inquit, ne iuſtitiàm veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt. Deinde cùm ipſius iuſtitiæ quaſdam partes exequeretur, præcipiens de eleemoſynis, de orationibus, de ieiuniis, vbiq; id admonuit ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, & vbiq; dicit eos qui propterea faciūt, percepiſſe mercedē ſuam, id eſt, non æternam quæ ſanctis repoſita eſt apud patrem, ſed temporalem quam quærunt qui contemplantur in ſuis operibus vanitatem: non quia ipſa laus humana culpanda ſit, (nam quid tam optandum eſt hominibus, quàm vt eis placeant quæ debeāt imitari?) ſed propter ipſam laudē bene operari, hoc eſt vanitatem in ſuis operibus intueri: quādoquidē & ipſa ab hominibus laus homini iuſto quātacunq; prouenerit, nō ibi eſſe debet eius finis boni, ſed etiam ipſa referēda eſt ad laudē Dei, propter quem bona faciunt vere boni, quoniā nec à ſeipſis, ſed ab illo fiunt boni. Deniq; in eodem ſermone dominus iam dixerat eis, Luceat lumen veſtrū corā hominibus, vt videant veſtra opera bona, & glorificēt patrem veſtrū qui in cælis eſt: vbi finem poſuit, hoc eſt, in gloriam Dei. Hoc debemus quādo aliquid boni facimus intueri, ſi auertūtur à vanitate oculi noſtri. Non ergo ſit finis noſtri boni operis in laudibus hominū, ſed ipſas laudes hominū corrigamus, & ad Dei laudes omnia refe-

Mat. 6. *Matt. 5.*

ramus, à quo nobis datur quicquid in nobis ſine laudantis errore laudatur. Porrò ſi vanũ eſt propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiſcendam pecuniam, vel augendam, ſiue retinẽdam, & ſi quid huiuſmodi eſt commodi temporalis, quod nobis accedit extrinſecus, quia omnia vanitas? Quæ abũdantia hominis in omni labore ſuo, quo ipſe laborat ſub ſole? Propter ipſam deniq; temporalem ſalutem nõ debemus facere bona opera noſtra, ſed potius propter illam quam ſperamus æternam, vbi bono immutabili perfruamur, quod nobis erit ex Deo, imò quod nobis eſt ipſe Deus. Si enim ſancti Dei propter hanc temporalem ſalutẽ bona opera facerent, nunquam martyres Chriſti bonum opus confeſſionis in eiuſdem ſalutis amiſſione perficerẽt: ſed acceperũt auxilium de tribulatione, non intuentes vanitatem: quia vana ſalus hominis, & diem hominum non concupierunt, quia homo vanitati ſimilatus eſt, dies eius velut vmbra prætereunt. Cùm autem Deus rogatur vt ea quæ videntur eſſe in noſtra poteſtate, id eſt, oculorum auerſio à videnda vanitate, ab illo nobis concedatur, quid niſi eius gratia cõmendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non auerterunt oculos ſuos, quia putauerunt à ſeipſis ſe fieri iuſtos & bonos, & dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei: quia & ipſi homines ſunt qui ſibi nimium placuerũt, & de ſui arbitrij viribus præſumpſerunt. Sed etiam hæc vanitas & præſumptio ſpiritus eſt. Quum verò dixiſſet, Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me, quæ via non vanitas, ſed veritas eſt, deinde ſubiunxit, *Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Quod quid eſt aliud, quàm da mihi vt faciam quod eloqueris? Neq; enim ſtatutum eſt eloquium Dei his qui in ſe mouent illud contra faciendo, eis autem ſtatutum eſt, in quibus immobile eſt. Statuit itaque Deus eloquium ſuum in timore ſuo eis quibus dat ſpiritum timoris ſui. Timoris autem non illius de quo dicit Apoſtolus, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. Hunc enim conſummata charitas foras mittit timorem: ſed illius timoris, quem dicit Propheta ſpiritum timoris Dei, timoris vtique caſti, permanẽtis in ſeculum ſeculi, timoris quo timetur offendi qui amatur. Aliter quippe timet adultera virum ſuum, aliter caſta. Adultera ne veniat, caſta ne deſerat. *Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua ſuauia.* Quis eſt qui ſuum opprobriũ ſuſpicatur, & non magis no

Eccle. 1.
Pſal. 59.
Hier. 17.
Pſal. 145.
Ioan. 12.
Eccle. 6.
Rom. 8.
Eſaie 11.
Pſal. 18.
3. ſen. diſtinct. 24. c. Nõ punites.

uit ſuum quiſque opprobriũ quàm cuiuſlibet alienum? Suſpicari enim potius alienum poteſt homo, non ſuum, quoniam quod ſuſpicatur, ignorat: in ſuo autem opprobrio non eſt cuiuſque ſuſpicio, ſed ſcientia, vbi loquitur cõſcientia. Quid eſt ergo quòd ait, Opprobriũ meum quod ſuſpicatus ſum? Nimirum de ſuperiore ſenſu etiam iſte ducendus eſt, quoniã quandiu non auertit homo oculos ſuos ne videat vanitatem, quod in ſeipſo agitur, hoc de aliis ſuſpicatur, vt propter quod ipſe colit Deum, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat & alterũ facere. Poſſunt quippe homines videre quod agimus, cuius autem rei contemplatione agimus occultum eſt: & ideo datur ſuſpicionibus locus, vt audeat homo iudicare de occultis hominum, & falſa plerunque, etſi vera, tamen ei incognita temerè ſuſpicari. Propterea dominus cùm de ipſo fine loqueretur, propter quem iuſtitiam facere debemus, vt oculos noſtros à contemplatione auerteret vanitatis, monuit, ne propter laudes hominum bona opera faciamus, dicens,
Mat.6. Attendite ne faciatis iuſtitiam veſtram coram hominibus, vt videamini ab eis. Monuit, ne propter pecuniam, dicẽs: Nolite vobis theſaurizare in terra: & , non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Monuit, ne propter ipſum neceſſariũ victum atq; veſtitum, dicens: Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Et cùm hæc omnia monuiſſet, quia poſſumus ſuſpicari eos quos iuſtè viuere videmus, & quo fine faciant non videmus, propter aliquid huiuſ-
Matt.7. modi benefacere: continuo ſubiecit, Nolite iudicare, vt nõ iudicemini: vnde & hic cùm dixiſſet, Amputa opprobriũ meum quod ſuſpicatus ſum: addidit, Quia iudicia tua ſuauia: id eſt, iudicia tua vera. Veritatis enim amator ſuaue clamat eſſe qđ verum eſt. Hominũ autem iudicia de occultis hominum non ſuauia, quia temeraria: & ideo ſuum dixit opprobrium, quod
2.Cor.10. de aliis ſuſpicatum eſt, quia & hoc quod Apoſtolus ait, Comparantes ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt: hoc enim proclinius homo ſuſpicatur in alio, quod ſentit in ſeipſo. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat auferri quod in ſe ſenſerat, & in aliis fuerat ſuſpicatus, vt non eſſet diabolo ſimilis, qui de
Iob.1. occultis ſancti Iob ſuſpicatus eſt, quòd non gratis Deum coleret, quem popoſcit tentãdũ, vt crimen quod obiecerat inueniret. Sed cùm libenter alterius opprobrium non niſi æmulatio ſuſpicetur, dum bonum opus reprehendi non poteſt, quia ſe

exerit

exerit quod apertum eſt, & quo fine fiat reprehenditur, quia non ſe exerit quod occultum eſt, atque ita male ſuſpicari non debet quilibet non videndo quod latet, & nō inuidendo quod eminet. Profectò contra hoc malum quo quiſque libenter de homine malum quod non proſpicit ſuſpicatur charitas habenda eſt quæ non æmulatur, quàm dominus præcipuè commendat, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicē diligatis, & in hoc ſcient omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis in inuicem. Et de dilectione Dei & proximi loquens, In his, inquit, duobus mādatis tota lex pendet & Prophetæ. Vnde & iſte contra ſuæ ſuſpicionis opprobrium quod deſiderat amputari, *Ecce*, inquit, *concupiui mandata tua, in tua iuſtitia viuifica me.* Ecce concupiui ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere te, & proximum ſicut me: non in mea, ſed in tua iuſtitia viuifica me, hoc eſt, iſta charitate quam concupiui imple me: Adiuua me vt faciam quod commendas, dona ipſe quod mandas. In tua iuſtitia viuifica me: quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam non inuenio niſi in te. Iuſtitia tua Chriſtus eſt, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in domino glorietur. Et in illo inuenio mandata tua quæ cōcupiui, vt in tua iuſtitia, hoc eſt, in illo viuifices me. Ipſe eſt enim verbū Deus, & verbum caro factum eſt, vt eſſet & proximus meus.

1.Cor.15. Ioan.13. Matt.22. 1.Cor.1. Ioan.1.

Concio tertiadecima.

SErmoni priſtino quem de Pſalmo qui eſt omnium prolixiſſimus nuper habuimus, de verbis eius quæ ſequuntur iſte iungendus eſt. Hæc verba ſunt, *Et veniat ſuper me miſericordia tua domine.* Quæ ſententia ſuperiori videtur annexa. Non enim ait, veniat ſuper me: ſed ait, & veniat. Eſt autē illa ſuperior, Ecce cōcupiui mādata tua, in tua iuſtitia viuifica me. Deinde ſequitur, Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, Quid hic ergo poſcit, niſi vt mandata quæ cōcupiuit per eius miſericordiā faciat qui ea mādauit? Exponit enim quodāmodo quid dixerit, in tua iuſtitia viuifica me: cùm ſubiūgit, Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, *Salutare tuum ſecundum eloquium tuum.* Hoc eſt, ſecūdū promiſſionē tuā. Vnde nos vult Apoſtolus filios promiſſionis intelligi, ne arbitremur noſtrum eſſe ꝙ ſumus, ſed totum Dei gratiæ retribuamus. Factus eſt enim nobis Chriſtus ſapiētia à Deo, & iuſtitia, & ſanctifica-

Vau. 1 Rom.9.

1.Cor.1. tio, & redemptio, vt quemadmodũ ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in domino glorietur. Quid ergo eſt quod ait, in tua iuſtitia viuifica me? In Chriſto vtiq; viuificari cupit. & ipſa eſt miſericordia quam ſuper ſe poſcit venire. Ipſe Chriſtus eſt & ſalutare Dei: quo verbo expoſuit quam miſericordiam diceret, vbi ait: Et veniat ſuper me miſericordia tua domine. Si ergo quærimus quæ ſit iſta miſericordia tua, audiamus quod ſequitur, Salutare tuũ ſecũdum eloquium tuum. Ab eo quippe hoc promiſſum eſt, qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ſint. Non-
Rom.4. dum enim erant quibus promitteretur, ne quiſquam de meritis gloriaretur, & quibus promiſſum eſt, etiam ipſi promiſſi
1.Cor.15. ſunt, vt totum corpus Chriſti dicat, Gratia Dei ſum id quod ſum. *Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum.* Vtrum, verbum exprobrantibus: an, verbũ reſpondebo, ambiguũ eſt. Sed quod libet eorũ Chriſtum ſonat. Ipſi enim nobis exprobrant, à qui-
1.Cor.1. bus eſt crucifixus, vel ſcandalum vel ſtultitiam, ignorantes
Ioan.1. quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, quod verbum in principio erat, & apud Deũ erat, & Deus erat. Sed etſi non ipſi verbũ exprobrent quod eos latet, quia diuinitas eius ab eis non cognoſcitur, à quibus eius infirmitas in cruce contemnitur, nos tamen verbum reſpondeamus nec exprobratio
1.Cor.2. ne terreamur aut confundamur. Verbũ enim ſi cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Ille autem reſpondet verbum exprobrantibus ſuper quem venit miſericordia Dei, hoc eſt ipſum ſalutare eius. Venit vt protegat, non vt conterat. Nam ſuper quoſdam cõterendos venturus eſt, qui nunc in eum dum ſpernunt eius humilitatem offendendo quaſſan-
Lucæ 20. tur. Sic enim dicit in Euangelio, Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum conquaſſabitur, ſuper quem verò ceciderit conteret eũ. Qui ergo nobis exprobrant, offendunt, & cadunt in eum. Nos autem ne offendamus & cadamus, opprobria eorũ ne timeamus, ſed reſpõdeamus eis verbum, hoc eſt, verbum fidei quod
Rom.10. prædicamus: quia ſi credideris, inquit, in corde tuo, quia dominus eſt Ieſus, & cõfeſſus fueris in ore tuo, quia Deus illum ſuſ
Ibidem. citauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem. Parum eſt ergo in corde habere Chriſtum, & nolle confiteri dum timetur opprobrium, ſed exprobrantibus reſpondendum eſt verbum. Vt autem hoc martyres poſſent, promiſſum eſt eis & dictum, Non
Matt.10. enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui lo-

quitur

quitur in vobis.Ideo & iſte cùm dixiſſet, Reſpondebo exprobrantibus mihi verbum,continuò ſequitur, *Quoniam ſperaui in ve. bis t. is.* Quod eſt vtique in promiſſis tuis. Sed quoniam quàm plurimi quamuis ad ipſum corpus cuius hæc verba ſunt pertinentes,graui pondere perſecutionis vrgente non valuerunt ſuſtinere exprobrationem,& Chriſtum deficiendo negauerunt:ideo ſequitur. *Et ne auferas de ore meo verbū veritatis vſq; valde.*Ex ore ſuo quippe dicit,quia vnitas corporis loquitur,in cuius membris etiam illi deputantur , qui defecerunt ad horam negando,ſed pœnitendo poſteà reuixerunt,vel etiā martyrij palmā quam perdiderant reparata confeſſione ſumpſerunt.Non igitur vſq; valde,vel ſicut quidā codices habent,nō *vſquequaque.*Hoc eſt,non omnino ex ore Petri in quo erat typus Eccleſiæ, verbū veritatis ablatum eſt,qui etſi ad horā negauit,timore turbatus,tamen flendo eſt reparatus,& cōfitendo eſt poſteà coronatus. Totum itaque corpus Chriſti loquitur,id eſt,Eccleſiæ ſanctæ vniuerſitas.In quo toto corpore,ſiue quia negantibus plurimis remanſerunt fortes qui vſque ad mortem pro veritate certarent,ſiue quia & ex iis qui negauerunt multi reparati ſunt,non eſt ablatum ex eius ore verbum veritatis vſque valde.Quod autem ait , ne auferas:intelligendum eſt ne auferri ſinas:propter quod orādo dicimus. Ne nos inferas in tentationem.Et ait ipſe dominus ad Petrum.Rogaui,inquit.pro te ne deficiat fides tua , hoc eſt, ne auferatur de ore tuo verbum veritatis vſque valde. Sequitur , *Quia in iudicijs tuis ſperaui.*Vel ſicut de Græco quidam diligentius expreſſerunt , *ſuperſperaui.* Quod verbum & ſi minus vſitate compoſitum eſt , tamen implet veritatis interpretandæ neceſſitatem. Attentius ergo nobis loci huius rimandus eſt ſenſus , vt intelligamus quātū Deus adiuuat quid ſibi velit , in verbis tuis ſperaui,in iudiciis tuis ſuperſperaui.Reſpondebo, inquit, exprobrantibus mihi verbū, quoniam ſperaui in verbis tuis : id eſt, quoniā mihi hoc ipſe promiſiſti.Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vſque valde, quoniam in iudiciis tuis ſuperſperaui:id eſt:quoniam iudicia tua quibus me corripis & flagellas,nō ſolum mihi non auferunt ſpem, verūetiam augēt,quoniam quem diligit dominus corripit,flagellat autē omnē filiū quem recipit.Ecce enim ſancti & humiles corde de ſe præſumendo in perſecutionibus non defecerunt: ecce etiam qui de ſe præſumendo defecerunt , & tamen ad ipſum corpus perti-

Matt.26. *Matt.6.* *Luca 22.* *Heb.12.*

nuerunt, ſibi innoteſcendo fleuerunt, & tuam gratiam ſolidius inuenerunt, quia ſuā ſuperbiam perdiderunt. Ergo ne auferas ex ore meo verbum veritatis vſque valde, quia in iudiciis tuis ſperaui. *Et cuſtodiam legem tuam ſemper.* Id eſt, ſi non abſtuleris ex ore meo verbum veritatis, cuſtodiam legem tuam ſemper, *In ſeculum & in ſeculum ſeculi.* Oſtēdit quid dixerit ſemper. Aliquando etenim ſemper intelligitur quamdiu hic viuitur, ſed hoc non eſt ſeculū, & in ſeculum ſeculi. Melius quippe ita interpretatum eſt, quàm ſicut quidā codices habent in æternum & in ſeculum ſeculi: quia non potuerunt dicere, & in æternum æterni. Lex itaque iſta intelligenda eſt, de qua dicit Apoſtolus,

Rom.13 Plenitudo legis charitas. Hæc enim à ſanctis quorum ex ore non aufertur verbum veritatis. hoc eſt, ab ipſa Chriſti Eccleſia cuſtodietur, non ſolùm in hoc ſeculo, id eſt, donec finiatur hoc ſeculum, ſed etiam in alterum quod appellatur ſeculum ſeculi. Neque enim præcepta legis ſicut hic etiam ibi accepturi ſumus qui cuſtodiamus, ſed ipſam legis, vt dixi, plenitudinem ſine vllo peccandi timore ſeruabimus, quia & Deum plenius cùm viderimus amabimus & proximum, quia Deus erit omnia in omnibus, nec falſæ cuiquam de proximo ſuſpicationi erit locus, vbi nullus vlli erit occultus.

1.Cor.15.

Concio decimaquarta de verſu Pſalmi vbi ait, Et ingrediebar in latitudine, vſque ad, Exercebor in iuſtificationibus tuis.

SVperiores verſus prolixi Pſalmi huius orationem habent, hi autem qui ſequuntur, de quibus nunc diſputandum eſt, narrationem. Petebat enim homo Dei ſuperius adiutoriū gratiæ Dei: cùm dicebat, In tua iuſtitia viuifica me, & veniat ſuper me miſericordia tua domine, & alia ſimilia vel ſuprà vel infrà: nunc autem dicit, *Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui. Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in iuſtificationibus tuis* Vbi narrantis verba ſunt, non petentis, velut impetratis quæ petiuerat confitebatur in Dei laudibus, qualem illum fecerat miſericordia domini, quam ſuper ſe venire popoſcerat. Neque enim hæc ita ſuperioribus coniunxerat vt diceret, Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vſque valde, quia in iudiciis tuis ſperaui. Et cuſtodiā legem tuam ſemper in ſeculum & in ſeculū ſeculi. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui. Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu

ſpectu regũ & non confundebar: & cætera iſto modo. Sic enim videtur ſequẽtia præcedẽtibus debuiſſe connectere: ſed ait, Et ambulabã in latitudine. Vbi copulatiua coniunctio, id eſt, &, velut in conſequens poſita eſt: quia non ait, & ambulabo: quo modo dicebat, & cuſtodiã legem tuã ſemper. Aut certè ſi optatiuo modo dictũ eſt, cuſtodiã legem tuã: non ait, & ambulem in latitudine: quaſi vtrunque optauerit & popoſcerit, ſed ait, Et ambulabã in latitudine. Vbi ſi cõiunctio iſta non eſſet, ſed à ſuperiorum connexione libera inferretur, & ſoluta ſententia, ambulabam in latitudine, nihil de inuſitato loquendi modo hic deberet mouere lectorẽ, vt occultus ſenſus quærendus hic aliquis putaretur. Nimirũ ergo quod nõ dixit intelligi voluit, id eſt, exauditũ ſe fuiſſe: ac deinde ſubiunxit qualis factus fuerit, tanquã diceret, Et cũ orarem exaudiſti me, & ambulabam in latitudine: & cætera quæ iſto modo dicta cõtexuit. Quid eſt igitur, & ambulabam in latitudine: niſi, ambulabam in charitate, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis? In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat, Os noſtrũ patet ad vos ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt. Hæc autem charitas duobus illis mandatis tota atque integra cõtinetur, dilectione ſcilicet Dei & dilectione proximi, in quibus tota lex pendet & Prophetæ. Vnde & hic cum dixiſſet, Et ambulabam in latitudine: cauſam ſubiunxit atque ait, Quia mandata tua exquiſiui. Nonnulli autem codices nõ habent mandata tua, ſed teſtimonia. Sed mandata in pluribus inuenimus, & maximè in Græcis. Cui linguæ tanquã præcedenti, vnde ad nos iſta tranſlata ſunt, magis credendum eſſe quis ambigat? Si ergo ſcire volumus quomodo hæc mandata quæſierit vel quærenda ſint, illud intueamur quod dicit magiſter bonus & doctor & dator: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Et paulò pòſt, Si ergo vos, inquit, cum ſitis mali noſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter qui in cælis eſt dabit bona petẽtibus ſe? Vbi euidenter oſtẽdit quod dixerat, Petite, quærite, pulſate, non niſi ad poſcendi, hoc eſt, ad orandi inſtantiam pertinere. Alius porrò Euangeliſta nõ ait, Dabit bona petentibus ſe: quæ multipliciter poſſunt intelligi, vel corporalia vel ſpiritalia: ſed circuncidit inde alia, ſatiſque diligenter expreſſit quid nos vehemẽter atque inſtãter voluerit poſcere dominus, & ait, Quãto magis pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonũ petentibus ſe?

Rom.5. *2.Cor.6.* *Matt.22.* *Matt.7.* *Luca 11.*

Rom.5. Hic eſt ille ſpiritus per quē diffunditur charitas in cordibus
noſtris vt Deum proximúmq; diligendo diuina mandata fa-
Rom.8. ciamus. Hic eſt ille ſpiritus in quo clamamus, abba pater. Ac
per hoc ipſe nos facit petere quicquid deſideramus accipere,
ipſe nos facit quærere quem cupimus inuenire, ipſe nos facit
pulſare ad quē nitimur peruenire. Hoc docet Apoſtolus. Qui
cū dicat in ſpiritu ſancto nos clamare abba pater: rurſus alio
Galat.4. loco dicit, Dedit Deus ſpiritū filij ſui in corda noſtra claman-
tem abba pater. Quomodo nos clamamus ſi ipſe clamat in
nobis, niſi quia ipſe clamare nos fecit dum habitare cœpit in
nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus, vt largius accipiendus
Matth.7. petendo, quærēdo, pulſando poſcatur. Siue enim vt vita bona
petatur, ſiue vt bene viuatur, quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi
Rom.8. filij Dei ſunt. Ergo ambulabā, inquit, in latitudine, quoniam
mandata tua exquiſiui. Exquiſiuerat & inuenerat, quē petie-
rat, & acceperat ſpiritū bonum, quo factus eſt bonus, vt bene
faceret bona ex fide quę per dilectionē operatur. Et loquebar,
inquit, de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confun
debar: tanquam ille qui petierat & acceperat, vt reſponderet
exprobrantibus ſibi verbū, & non auferretur ex ore eius ver-
bum veritatis. Itaque pro illa vſque ad mortē certans, nec in
conſpectu regū confundebatur eam loqui. Teſtimonia quip-
pe in quibus dicit quòd loquebatur, Græcè martyria nuncu-
pantur, quo verbo iam vtimur pro Latino. Vnde dictum eſt
etiam vocabulum martyrum, quibus prædixit Ieſus quòd &
Matt.10. ante reges eū fuerant confeſſuri. Et meditabar, inquit, in man
datis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua
quæ dilexi: ſiue quod nonnulli codices habent in vtroque ver
ſu dilexi valde, aut nimis, aut vehementer, ſicut interpretari
placuit, quod Græcè σφόδρα dicitur. Mandata ergo Dei dilexit
per hoc quòd ambulabat in latitudine per ſpiritū ſcilicet ſan-
ctum, per quem dilectio ipſa diffunditur & dilatat corda fide-
Rom.5. lium. Dilexit autem & dilatat & cogitando & operando. Nam
quod ad cogitationem pertinet, ait, Et meditabar in manda-
tis tuis. Quod autem ad operationem, Et leuaui manus meas
ad mandata tua. Vtrique autem ſententiæ addidit, quæ dilexi.
1.Tim.1. Finis enim præcepti eſt charitas de corde puro. Quando iſto
fine, id eſt, huius rei cōtemplatione fit mādatum Dei, tunc fit
verè opus bonum, & tunc leuantur manus, quia ſupernum eſt
quò leuantur. Propterea de ipſa charitate loquitur Apoſtolus
& dicit

& dicit, Supereminentem viam vobis demõſtro. Et alio loco, Cognoſcere vos, inquit, volo etiam ſupereminẽtem ſcientiæ charitatem Chriſti. Nam ſi de opere mandatorum Dei merces terrenæ felicitatis expetitur, deponuntur manus potius quàm leuantur: quia terrena emolumenta quæ nõ ſurſum ſed deorſum ſunt, illo opere requiruntur. Ad vtrunque autẽ pertinet quod ſequitur, Et exercebar in iuſtificationibus tuis. Quod plures interpretes dicere maluerunt: quàm lætabar aut garriebam, quod aliqui interpretati ſunt ex eo quod Græcus ἠδολέσχουν. Exercetur quippe in iuſtificationibus Dei lętatus, & quodammodo garrulus, qui mandata eius quæ diligit, & cogitandi & operandi delectatione cuſtodit. *1. Cor. 13. Epheſ. 3.*

Concio decimaquinta.

CONſideremus quantum donat dominus, & pertractemus hos verſus magni Pſalmi huius. *Memento verbi tui ſeruo tuo, in quo ſpem dediſti mihi. Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea, quoniam verbum tuum viuificauit me.* Nunquid obliuio ſicut in hominẽ, cadit in Deum? Cur ergo ei dicitur, memẽto? Quamuis in aliis ſanctæ ſcripturæ locis ipſum verbũ omnino ponatur, vt eſt, Quare mei oblitus es, & obliuiſceris inopiã noſtram, & ipſe Deus per Prophetã, Omnes, inquit, iniquitates eius obliuiſcar. Et alibi atque alibi ſæpius hoc legitur. Sed non vt hominibus iſta contingunt, ita intelliguntur in Deo. Nam ſicut Deum pœnitere dicitur, quãdo præter hominũ ſpem res mutat, conſilio non mutato, quia conſiliũ domini manet in æternum: ita dicitur obliuiſci quãdo tardare videtur adiutorium, vel promiſſum, vel nõ retribuere digna peccãtibus, vel ſi quid huiuſmodi, tanquam eius memoria ſit elapſum quod ſperatur ſiue timetur, & non fit. Dicũtur iſta locutione morali qua humanus mouetur affectus. quãuis enim Deus faciat certa diſpoſitione, nõ deficiente memoria, nec obſcurata intelligẽtia, nec voluntate mutata. Cum itaq; dicitur ei, memento, orantis deſideriũ, quia promiſſum poſcit, oſtenditur, & hoc extenditur, non Deus quaſi ei de mẽte id exciderit admonetur. Memẽto, inquit, verbi tui ſeruo tuo: hoc eſt, imple ꝓmiſſum ſeruo tuo. In quo ſpẽ dediſti mihi: hoc eſt, in quo verbo, quoniã promiſiſti mihi, me ſperare feciſti: Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea. hęc ſcilicet ſpes quę data eſt humilibus, dicẽte ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiam. Vnde ore proprio etiam dñs ait, Quoniã qui ſe exaltat, humiliabitur: & *Zain. ז Pſal. 43. Pſal. 32. Iacobi 4. 1. Petri 4.*

Lucæ 14. & 18. qui ſe humiliat, exaltabitur. Bene hic intelligimus etiã illam humilitatẽ, non qua ſe quiſq; humiliat cõfitendo peccata,nec ſibi arrogando iuſtitiã:ſed quã quiſque humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione,quã meruit eius ſuperbia,aut exercetur probatúrq; eius patiẽtia.Vnde paulò pòſt dicit hic Pſalmus,Priuſquã humiliarer ego deliqui.Et illud in libro Sapientiæ,In dolore ſuſtine &in humilitate tua patientiã habe,quoniam in igne probatur aurũ & argentũ , homines verò acceptabiles in camino humiliationis Quod ait acceptabiles , ibi ſpem dedit quæ conſolaretur in humilitate.Et dominus Ieſus hanc humilitatem cũ diſcipulis prædiceret à perſecutoribus eſſe vẽturam,nõ eos ſine ſpe reliquit,ſed hanc etiã qua conſolarentur dedit dicens: In veſtra patientia poſſidebitis animas veſtras.De ipſo quoque corpore quod ab inimicis poſſent occîdi,& quaſi penitus interire,capillus,inquit,capitis veſtri nõ peribit. Hæc ſpes data eſt corpori Chriſti quod eſt Eccleſia, qua conſolaretur in humilitate ſua. Propter quem ſpem dicit & Apoſtolus Paulus,Si autẽ quod non videmus ſperamus,per patientiã expectamus.Sed æternorũ eſt ſpes iſta præmiorum. Eſt & alia ſpes quæ in humilitate tribulationis plurimũ conſolatur , quæ ſanctis data eſt in verbo Dei adiutorium gratiæ pollicentis,ne quiſque deficiat. De qua re dicit Apoſtolus, Fidelis Deus qui non permittet vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cũ tentatione etiã exitum vt poſſitis ſuſtinere. Hanc ſpem dedit etiã ſaluator ore ſuo quando ait, Hac nocte poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticũ , & ego rogaui pro te,Petre,ne deficiat fides tua.Hanc ſpem dedit & in oratione quam docuit,vbi monuit vt dicamus Ne nos inferas in tentationem.Quodammodo enim promiſit ſe daturũ ſuis periclitantibus quod dici voluit ab orantibus. Et nimirũ de hac ſpe magis intelligendus eſt dicere,Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea, quoniã verbum tuũ viuificauit me. Quod expreſſius interpretati ſunt,qui non verbũ ſed eloquium poſuerunt. Græcus enim λόγιον habet,quod eſt eloquium,non λόγος,quod eſt verbum.Sequitur autem,*Superbi inique agebant vſque valde, à lege autem tua non declinaui.* Superbos intelligi voluit perſecutores piorum:& ideo ſubiecit,A lege autem tua non declinaui , quia hoc eum facere illorum perſecutio compellebat. Quos vſque valde iniquè dicit egiſſe , quia non ſolum erant impij, verumetiam pios impios eſſe cogebant. In hac humilitate,

Marginal notes: *Eccleſ.2.* *Lucæ 23.* *1.Cor.10.* *Lucæ 22.* *Matth.6.*

tate, hoc eſt, in hac tribulatione ſpes cōſolata eſt, quæ data eſt in verbo Dei pollicentis adiutorium, ne deficiat fides martyrum, & præſentia ſpiritus ſui vires impertientis laborātibus, vt euadentes de muſcipula venantium dicerent, Niſi quia dominus erat in nobis, fortaſſe viuos abſorbuiſſent nos. An fortè quod ait, Hæc me cōſolata eſt in humilitate mea: illam dicit humilitatē qua homo eſt deiectus & proiectus in mortem ex peccato illo quod valde infeliciter in paradiſi felicitate cōmiſſum eſt? In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati ſimilis factus eſt, & dies eius ſicut vmbra prætereunt, omnes filij iræ ſunt, niſi per mediatorem reconcilientur Deo, qui prædeſtinati ſunt in æternam ſalutem ante mundi conſtitutionem, in quo mediatore & antiqui iuſti ſpem habebant, quando eum in carne venturum per prophetiæ ſpiritum præuidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo, etiam hoc bene hic intelligitur verbum, ſi & ipſorum accipimus iſtam vocem: de quo verbo dictum eſt, Memento verbi tui ſeruo tuo in quo mihi ſpem dediſti: Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, hoc eſt, in iſta mortalitate mea: Quia eloquiū tuum viuificauit me, vt ſpem vitæ haberē proiectus in mortem. Superbi iniquè agebant vſque valde, quandoquidem eorū ſuperbiam nec humilitas mortalitatis edomuit. A lege autem tua non declinaui, quod me facere cogebant ſuperbi. *Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine, & conſolatus ſum.* Vel ſicut alij codices habent, *Et exhortatus ſum*, id eſt, exhortationem accepi. Vtrunque enim potuit interpretari de verbo Græco quod eſt, παρακλήθην. A ſeculo ergo ex quo genus humanum ſumpſit exordium, memor fui iudiciorū tuorum ſuper vaſa iræ quæ parata ſunt in perditionem, & conſolatus ſum: quia per hæc quoque oſtendiſti diuitias gratiæ & gloriæ tuæ in vaſa miſericordiæ tuæ. *Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco incolatus mei.* Vel ſicut alij codices habent, *In loco peregrinationis meæ.* Ipſa eſt illa humilitas in loco mortalitatis & peregrinationis hominis de paradiſo & de illa ſuperna Hieruſalē eiecti, vnde quidā deſcēdens in Hierico incidit in latrones, ſed propter miſericordiā quæ per illū Samaritanum cū illo facta eſt, cantabiles illi erant iuſtificationes Dei in loco peregrinationis ſuæ, quāuis eum tædium teneret à peccatoribus relinquentibus legem Dei, quia cū eis cōuerſari in hac vita vel ad tem-

Pſal. 123. *Geneſ.* 3. *Pſal.* 143. *Epheſ.* 2. *Rom.* 9. *Geneſ.* 3. *Luca* 10.

pus cogitur, donec area ventiletur. Poſſunt autem iſti duo verſus ad ſingulas partes vnius ſuperioris aptari: vt quod ait, Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine: ad hoc referatur, Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquẽtibus legem tuam: quod vero ibi ait, Et cõſolatus ſum: ad hoc referatur, Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. *Memor*, inquit, *fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam.* Nox eſt illa humilitas vbi eſt mortalitatis erumna, nox eſt in ſuperbis inique agentibus vſq; valde, nox in tædio à peccatoribus relinquentibus legem Dei, nox eſt poſtremo in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tũc laus erit vnicuique à Deo. In hac ergo no-
1.Cor.4. cte memor homo eſſe debet nominis Dei, vt qui gloriatur, in domino glorietur: propter quod & illud ſcriptum eſt, Non no-
Pſal.113. bis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Sic enim quiſque nõ in ſua, ſed in Dei gloria, quia nec in ſua ſed in Dei iuſtitia, id eſt, à Deo ſibi donata cuſtodit legẽ Dei: ſicut iſte ait, Memor fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam: Quam non cuſtodiſſet ſi in ſua virtute confidens, nomi-
Pſal.123. nis Dei memor non fuiſſet. Adiutorium enim noſtrum in nomine domini: propter quod ſecutus adiunxit, *Hæc facta eſt mihi, quoniam iuſtitias tuas exquiſiui.* Iuſtitias vtiq; tuas quibus iuſtificas impium, nõ meas, quæ nunquam me pium faciunt ſed
Rom.4. ſuperbum. Non enim erat iſte aliquis eorum qui ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non
Rom.10. ſunt ſubiecti. Has ergo iuſtitias quibus iuſtificãtur gratis per gratiã Dei qui per ſeipſos iuſti eſſe nõ poſſunt, melius alij interpretati ſunt iuſtificationes, quia reuera δικαιοσύνας, id eſt, iuſtitias, ſed δικαιώματα Græc⁹ habet, quæ ſunt iuſtificationes, ſed quid ſibi vult quod ait, Hæc facta eſt mihi? Hæc quid? An forte lex, quia dixerat, Et cuſtodiui legem tuam? Quibus verbis ſubiunxit, Hæc facta eſt mihi: tanquã diceret, hæc lex facta eſt mihi? Sed nõ eſt rememorandũ in exponendo, quomodo ſit ei facta lex Dei. Græca enim locutio vnde iſta trãſlata eſt, ſatis indicat nõ de lege dictũ eſſe, hęc facta eſt mihi, quia lex in eadẽ lingua generis maſculini eſt, & fœminino pronomine etiã ibi ſcriptum eſt, hæc facta eſt mihi. Quæritur ergo prius quæ illi facta ſit, deinde quomodo illi facta ſit: Quæcũque illa ſit, hæc, inquit, facta eſt mihi: non vtique hæc lex, quia hunc ſenſum

ſum, ſicut dixi, Græcus expellit. Forte ergo hæc nox eſt, quia to ta ſuperior ſentẽtia ſic ſe habet, Memor fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam: & ſequitur, Hæc facta eſt mihi: quia vtique nõ lex, profecto nox eſt quæ facta eſt illi. Quid eſt igitur nox mihi facta eſt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui? Lux quippe potius eſt ei facta non nox, quia iuſtificationes exquiſiuit Dei: ac ſic rectè intelligitur, facta eſt mihi: ac ſi diceretur, facta eſt pro me: id eſt. factum eſt vt prodeſſet mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non abſurdè intelligitur nox, vbi inuicem latent corda mortalium, vt de talibus tenebris innumerabiles & graues tentationes oriantur, ita vt in eadem nocte pertranſeant etiam beſtiæ ſyluæ, catuli leonum rugientes, quærẽtes à Deo eſcam ſibi: vnde etiam de illo leone rugiente & quærente quem deuoret dominus ait quod iam ſuprà commemoraui, Hac nocte poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticum, id eſt, hac nocte in qua pertranſeunt beſtiæ ſyluæ, vos leo ille magnus quæſiuit à Deo eſcam ſibi: profecto hæc ipſa humilitas in loco peregrinationis huius quæ nox rectè intelligitur, prodeſt eis qui ſalubriter exercentur in ea vt diſcant non ſuperbire, propter quod malum in iſtam noctem pulſus eſt homo. Initiũ enim ſuperbiæ hominis eſt apoſtatare à Deo: ſed gratis iuſtificatus, atque vt in iſta humilitate proficiat variis tentationibus huius noctis expoſitus, iam intelligens dicat quod in hoc Pſalmo aliquanto pòſt dicitur, Bonum eſt mihi quòd humiliaſti me, vt diſcã iuſtificationes tuas. Nam quid eſt aliud, bonum eſt mihi quia humiliaſti me, niſi hæc humilitas quæ nox vocatur facta eſt mihi, id eſt, factũ eſt vt prodeſſet mihi? Sed quare hoc? Quia ſcilicet iuſtificationes tuas, nõ meas exquiſiui. Poſſumus etiam quod dictum eſt, hæc facta eſt mihi, ſic intelligere, vt nec lex, nec nox ſubaudiatur, ſed hoc pronomen quod eſt, hæc, nõ accipiatur aliter, quàm ſe habet ille in alio Pſalmo locus vbi legitur, vnã petij à domino, hanc requiram. Nec dicit quid vnã, vel quam vnam de qua dixerit, hanc requiram, ſed fœmininum genus quaſi pro neutro poſitũ eſt: inuſitate quippe dictum eſt, Vnam petij, hanc requiram: vbi nõ ſubauditur quæ illa vna ſit: quod vſitatius diceretur, Vnum petij à domino, hoc requirã, vt inhabitem in domo domini. In his enim neutris nõ ſolet exigi neutrũ quod ſubaudiendũ ſit, vt puta vnum bonũ, aut vnum donum, vel ſi quid huiuſmodi, ſed quicquid illud eſt, etiã ſi maſculino vel fœmi-

Pſal.103. *1.Pet.5.* *Lucæ, 22.* *Eccle.10.* *Pſal.26.*

nino genere nuncupetur, vel ſine vllo nomine vllius generis quibuſlibet verbis inſinuetur, ſolita omnino locutione ſubgenere neutro intelligitur: ita ergo & hic eo modo dici potuit, Hæc facta eſt mihi, tāquam dictum eſſet, hoc factum eſt mihi. Si autem quæramus quid illud ſit, occurrit quod ſuprà dixerat, Memor fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam. Hoc factum eſt mihi, id eſt, hoc quod cuſtodiui legem tuam, nō per meipſum feci, ſed factum eſt mihi vtiq; ab
Philip.2. te, quia iuſtificationes non meas, ſed tuas exquiſiui, Deus eſt enim, inquit Apoſtolus, qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona volūtate: hoc etiam per Prophetam Deus dicit, Et faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Quapropter, Deo dicente, Ego faciam vt iudicia mea obſeruetis & faciatis: rectiſſimè iſte dicit, hoc factum eſt mihi: vt cùm quæſieris quid illud ſit, reſpōdeat quod ſuprà dixerat, vt cuſtodirem legem Dei. Sed quia iſte in longum ſermo proceſſit ea quæ ſequuntur, domino donante, ab alio melius tractabuntur exordio.

Concio decimaſexta de verſu Pſalmi, Pars mea dominus: vſque ad, Miſericordia tua domine plena eſt terra.

Heth. ח HOs verſus Pſalmi huius magni nunc aggredimur in Dei voluntate tractandos, *Pars mea dominus*. Quod habēt quidam, *Portio mea domine*. Quod vtrum ideo dicatur, quia parti-
Pſal.72. ceps eius eſt quiſquis adhæret, ſicut ſcriptum eſt, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: non enim exiſtendo ſunt homines dij, ſed fiunt participando illius vnius qui verus eſt Deus: an quia ſicut partes ſibi eligunt homines in hoc mundo, ſiue ſortiuntur, alius hoc, alius illud vnde quiſq; viuat, quodammodo portio piorum Deus eſt vnde ſemper viuāt. Vterq; ſenſus non eſt abſurdus: ſed quod ſequitur hic audiamus, *Dixi cuſtodire legem tuam*. Quid eſt portio mea domine, dixi cuſtodire legem tuam: niſi quia ita erit portio cuiuſq; dominus, cùm legē eius
2.Cor 3. cuſtodierit? Sed quomodo cuſtodit, niſi hoc donet atq; ad hoc
Rom.7. adiuuet ſpiritus viuificans, ne litera occidat, & peccatū occaſione accepta per mandatū operetur in homine omnem con-
Rom.10. cupiſcentiam? Inuocandus eſt igitur. Sic enim ab eo fides impetrat quod lex imperat: Quoniam qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit: & ideo vide quid ſubiungat, *Precatus ſum faciem tuam in toto corde meo*. Et dicens quomodo ſit precatus, *Miſerere mei*, inquit, *ſecundum eloquium tuum*. Et tanquam exauditus

ditus atque adiutus ab eo quem precatus eſt. *Quia cogitaui*, inquit, *vias meas*, *& auerti pedes meos in teſtimonia tua*. Auerti ſcilicet à viis meis quæ diſplicuerunt mihi: vt irent in teſtimonia tua. atque ibi haberent viam. Plures enim codices nō habent, quia cogitaui, ſicut in quibuſdam legitur, ſed tātummodo cogitaui: quòd autem hic poſitum eſt, Et auerti pedes meos: non nulli habent, quia cogitaui & auertiſti pedes meos, vt hoc Dei potius gratiæ tribuatur, ſecundum illud quod Apoſtolus ait, Deus eſt enim qui operatur in vobis: cui etiam dicitur, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Si oculos ne videant vanitatem, cur nō & pedes ne ſectentur errorem: propter quod & illud ſcriptum eſt. Oculi mei ſemper ad dominum, quia ipſe euellet de laqueo pedes meos. Sed ſiue auertiſti pedes meos, ſiue auerti pedes meos legatur, ab illo fit vt faciamus cuius faciem precatus eſt in corde ſuo, & cui dixit, Miſerere mei ſecundum eloquium tuum: hoc eſt ſecundum verbum promiſſionis tuæ, Filij quippe promiſſionis, in ſemine deputantur Abrahæ. Deniq; hoc impetrato gratiæ beneficio, *Paratus ſum*, inquit, *& non ſum turbatus*, *vt cuſtodiam mandata tua*. Quod aliqui interpretati ſunt ad cuſtodiendum mandata tua, aliqui vt cuſtodirem, aliqui cuſtodire, quod Græcus poſuit, τοῦ φυλάξασθαι. Quàm vero paratus factus ſit ad cuſtodiēda diuina mandata, ſubdidit dicens. *Funes peccatorum circumplexi ſunt me*, *& legis tuæ non ſum oblitus*. Funes peccatorum impedimēta ſunt inimicorum, ſiue ſpiritalium, ſicut diaboli & angelorum eius, ſiue carnalium in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur. Non enim hoc nomen quod dictum eſt peccatorū, ab eo quòd ſunt peccata declinatū eſt. ſed ab eo ꝙ ſunt peccatores, quod in Græco euidēter apparet. Cùm itaq; minantur mala quibus terreant iuſtos, ne pro lege Dei patiātur, quodāmodo funibus implicāt, velut valida & robuſta reſte ſua. Trahūt enim peccata ſicut reſtē longā, & hinc ſanctos implicare conantur, & aliquando permittūtur & premunt. Sed ſi implicant corpus, non implicāt animū, vbi non eſt iſte Dei legis oblitus, quia ſermo Dei non eſt alligatus. *Media nocte*, inquit, *ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ*. Quia & hoc ipſum quòd funes peccatorum circumplectuntur iuſtum, iudicia ſunt iuſtitiæ Dei. Propter quod dicit Apoſtolus Petrus tempus eſſe vt iudicium incipiat à domo domini: Et ſi initium, inquit, à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt domini Euangelio? Et ſi-

Philip.2. *Pſal.24.* *Rom.9.* *Eſa.5.* *2.Tim.2.* *1.Pet.4.*

iuſtus quidem vix ſaluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Hoc enim ait de perſecutionibus quas patiebatur Eccleſia, cùm funes peccatorum circumplecterentur eam. Proinde mediam noctem grauiora tribulationis intelligendam exiſtimo, in qua dicit: Surgebam, quia non eum ſic affligebat vt deiiceret, ſed exercebat vt ſurgeret, id eſt, vt ea ipſa tribulatione ad fortius confitendum proficeret. Iam verò quia iſta fiunt gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, vocem perſonæ ſuæ per hanc prophetiam ſuo corpori adiungit ipſe ſaluator: ad ipſum caput enim propriè quod ſequitur pertinere arbitror, *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientiū*

Heb.2. *mandata tua.* Sicuti eſt in Epiſtola quæ ad Hebræos ſcribitur, Qui enim ſanctificat & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare: & paulo pòſt, Propterea ergo, inquit, quia pueri communicauerunt ſanguini & carni, & ipſe propemodum participauit eiſdem. Quod quid eſt aliud quàm eorum particeps factus eſt? Neque enim efficeremur participes diuinitatis eius, niſi ipſe mortalitatis noſtræ particeps fieret: nam & in Euangelio, quo

Ioan.1. nos diuinitatis eius participes facti ſumus, ita dicitur, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius: Qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Vt autem hoc fieret, quia & ipſe factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, ita ibi ſequitur, Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Per hanc eius participationem nobis gratia ſubminiſtratur, vt caſte timeamus Deum, & cuſtodiamus mandata eius. Proinde ipſe dominus Ieſus loquitur in iſta prophetia, ſed quædã in membris ſuis & vnitate corporis ſui, tanquam in vno quodam homine diffuſo toto orbe terrarum, & ſuccreſcente per volumina ſeculorum, quædam verò in ſeipſo capite noſtro: vnde & hoc eſt quod ait, Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Et quia propter hoc quòd particeps factus eſt fratrum ſuorum Deus omnium, immortalis

Ioan.12. mortalium, ideo granum cecidit in terram, vt mortificatum multum fructum faceret: & de ipſo fructu ſecutus adiunxit,

Pſal.32. *Miſericordia tua domine plena eſt terra.* Et vnde hoc, niſi cùm iuſtificatur impius? In cuius gratiæ ſcientia vt perficiatur adiungit, *Et iuſtificationes tuas doce me.*

Concio decimaſeptima de verſu Pſalmi, Suauitatem feciſti cum ſeruo tuo domine: vſque ad, Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti.

HI verſus Pſalmi huius, de quibus nunc in voluntate Dei diſputaturi ſumus ab hoc incipiunt. *Suauitatem feciſti cum ſeruo tuo domine, ſecundum verbum tuum.* Vel potius, *ſecundum eloquium tuum.* Sed quod ait Græcus χρηστότητα, aliquãdo ſuauitatem, aliquando bonitatem noſtri interpretes trãſtulerunt. Verum quia ſuauitas poteſt eſſe & in malo, quando illicita quæque & immũda delectãt, poteſt etiã eſſe, & in ea quæ cõceditur voluptate carnali, ſic debemus intelligere ſuauitatem, quam χρηστότητα Græci vocãt, vt in bonis ſpiritalibus deputetur. Propter hoc enim eam & bonitatem noſtri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictũ exiſtimo, ſuauitatem feciſti cũ ſeruo tuo: niſi, feciſti vt me delectaret & bonum. Quando enim delectat & bonũ, magnũ Dei donũ eſt. Quando autem bonum opus quod lex imperat fit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, cùm Deus metuitur non amatur, ſeruiliter fit, non liberaliter. Seruus autem nõ manet in domo in æternum, filius manet in æternũ, quia conſummata charitas foras mittit timorẽ. Suauitatem itaq; feciſti cũ ſeruo tuo domine, faciendo filiũ qui ſeruus fuit, ſecundũ eloquiũ tuum, hoc eſt, ſecundum promiſſum tuũ, vt ſecundũ fidem firma ſit promiſſio omni ſemini, *Suauitatem & eruditionem & ſcientiam doce me,* inquit, *quoniam mandatis tuis credidi.* Augeri ſibi iſta poſcit & perfici, nã vtiq; quia iam dixerat, Suauitatẽ feciſti cũ ſeruo tuo, quomodo dicit ſuauitatem doce me, niſi vt ei gratia Dei magis magíſq; abundet, vel innoteſcat dulcedine bonitatis? habebãt enim fidem qui dixerũt, Domine auge nobis fidem Et quãdiu viuitur in hoc mundo, proficientiũ eſt hæc cãtatio. Addidit autẽ & eruditionem, vel ſicut plures codices habent, diſciplinã. Sed diſciplinã quam Græci appellant παιδείαν, vbi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerũt, ibi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſecũdũ illud, Quem enim diligit dominus corripit, flagellat autẽ omnem filiũ quem recipit: hæc autem apud Eccleſiaſticas literas dici aſſolet diſciplina, interpretata de Græco vbi legitur παιδεία. Hoc enim verbũ in Græco poſitũ eſt in Epiſtola ad Hebræos, vbi Latinus interpres ait, Omnis enim diſciplina ad præſens nõ gaudij videť eſſe ſed triſtitiæ, poſteà autẽ fructũ pacificũ his qui ꝑ eã certarũt reddet iuſtitiæ. Cũ quo ergo facit Deꝰ ſuaui-

Teth. ט

In lib.50. ho.hom.4

Ioan.8.

1.Ioan.4.

Rom.4.

Luca 17.

Prou.3.

Heb.12.

tatem, id eſt, cui propitius inſpirat boni delectationem, atque
Matt.22. vt apertius id explicē, cui donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò inſtanter orare debet, quo tantum ſibi augeatur hoc donum, vt nō ſolú pro illo contemnat delectationes cæteras, ſed etiā pro illo quaſlibet perferat paſſiones: Ita ſuauitati ſalubriter additur diſciplina: non enim quantulæcunq; ſuauitati vel bonitati, hoc eſt, charitati ſanctæ poſcenda eſt & obtinenda, ſed tam magnæ, vt ſub eius preſſura nō poſſit extingui, ſed ſicut ingens flām̃a ſub impetu venti quantò magis reprimitur, tantò ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo: niſi rurſus repeteret, vt eum doceat ſuauitatem, tantam vtiq; vt diſciplinam poſſit patientiſſimè ſuſtinere Tertia ponitur ſcientia, quoniam ſi magnitudine ſua præcedit ſcientia magnitudinem
1.Cor.8. charitatis, nō ædificat, ſed inflat. Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate ſuaui, vt tribulationibus non poſſit extingui, quas adhibet diſciplina, tunc vtilis erit ſciētia, qua innoteſcat etiam ſibi homo quid ipſe meruerit, & quæ à Deo donata ſint ei, per quæ poſſe ſe ſciat quæ ſe poſſe neſciebat, & per ſeipſum
1.Cor.2. omnino non poterat. Quod autem non ait, da mihi: ſed, doce me: quomodo ſuauitas docetur ſi non detur? Quandoquidem multi quod eos non delectat ſciunt, & quarum rerum habent cognitionem non habent ſuauitatem? Suauitas enim dici non poteſt, niſi delectet. Item diſciplina quæ ſignificat emendatoriam tribulationem accipiendo diſcitur, id eſt, non audiendo vel legēdo vel cogitādo, ſed experiendo. At verò ſciētia quàm tertio loco poſuit in his quæ ait, doce me, docēdo datur. Nam quid eſt aliud docere, quàm ſcientiam dare? Et hæc duo ita ſibi connexa ſunt, vt alterum ſine altero eſſe non poſſit. Nemo enim docetur niſi diſcat, & nemo diſcit niſi doceatur. Et ideo ſi diſcipulus capax non ſit eorum quæ à doctore dicuntur, non poteſt doctor dicere, ego eum docui, ſed ipſe non didicit: dicere autem poteſt, ego ei dixi quod dicendum fuit, ſed ille non didicit, quia non percepit, non comprehendit, non intellexit. Nam profectò & ille didiciſſet ſi iſte docuiſſet. Et ideo Deus quando vult docere, prius dat intellectum, ſine quo ea quæ ad diuinam doctrinam pertinent homo non poteſt diſcere: vnde & iſte paulò pòſt dicit, Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua Poteſt itaque homo cùm docere aliquem cupit, dicere illa quæ dixit dominus diſcipulis ſuis poſteaquàm reſurrexit

rexit à mortuis, ſed facere quod ille fecit non poteſt: ait enim Euangelium, Tunc aperuit eis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, & dixit illis. Quid autem illis dixerit, ibi legitur: ſed ideo ceperunt quod dixit, quia vnde caperent aperuit. Docet ergo Deus ſuauitatem inſpirando delectationem, † docet diſciplinam temperando tribulationem, docet ſcientiam inſinuando cognitionem. Cùm itaq; alia ſunt quæ ideo diſcimus vt tantummodo ſciamus, alia verò vt etiam faciamus, quando Deus ea docet. ſic docet vt ea ſcienda ſciamus aperiendo veritatem, ſic docet vt faciendo faciamus inſpirando ſuauitatem: neque enim fruſtrà ei dicitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam. Sic inquit, doce vt faciam, non tantummodo vt ſciam. Ipſa quippe rectè facta, fructus eſt noſter quem reddimus agricolæ noſtro: ſed ſcriptura dicit, dominus dabit ſuauitatem. & terra noſtra dabit fructum ſuum. Quæ autem iſta terra eſt, niſi de qua dicitur eidem ipſi qui dat ſuauitatem, Anima mea velut terra ſine aqua tibi? Quòd verò cùm dixiſſet, ſuauitatem, & diſciplinam & ſcientiam doce me: adiunxit atque ait, Quoniam mandatis tuis credidi: non immeritò quæri poteſt cur non dixerit, obediui: ſed, credidi. Alia enim ſunt mandata, alia ſunt promiſſa. Mandata facienda ſuſcipimus, vt accipere promiſſa mereamur. Promiſſis ergo credimus, mandatis obtemperamus. Quid eſt ergo, mandatis tuis credidi: niſi, credidi, quòd tu illa mandaueris non aliquis homo, quamuis per homines hominibus miniſtrata & monſtrata ſint? Quia itaque credidi tua eſſe mandata, ipſa fides mea qua id credidi impetret abs te gratiam, qua faciam quod mandaſti. Si enim homo mihi hæc iuberet forinſecus, nunquid etiam vt facerem quod iubebat adiuuaret intrinſecus? Doce ergo me ſuauitatem inſpirando charitatem, doce me diſciplinam donando patientiam, doce me ſcientiam illuminando intelligentiam, quoniam mandatis tui credidi. Te illa credidi mandaſſe qui Deus es, & homini donas vnde facias eum facere quod mandas. *Priuſquam humiliarer*, inquit, *ego deliqui, propter verbum tuum*: Vel ſicut alij expreſſius habẽt, *propterea eloquium tuum cuſtodiui.* Vtique ne rurſum humiliarer. Quod ad illam humiliationem melius refertur, quæ facta eſt in Adam, in quo omnis creatura humana tanquam in radice vitiata, quoniam veritati ſubiecta eſſe non voluit, ſubiecta eſt vanitati. Quod vaſis miſericordiæ profuit experiri, vt deiecta & deleta ſuper-

Luc. 24.
† Al. dilectionem
Pſal. 142.
Pſal. 84.
Pſal. 142.
Gen. 3.
Rom. 9.

bia diligatur obedientia, & pereat non redditura miſeria. *Suauis es domine.* Vel ſicut plures habent, *Suauis es tu domine.* Aliqui etiam, *Suauis es tu.* Vel *Bonus es tu:* Sicut de hoc verbo ſuperius tractauimus. *Et in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas.* Verè vult facere iuſtificationes Dei, quādo eas in eius ſuauitate vult diſcere ab eo, cui dicit, Suauis es tu domine: denique ſequitur, *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum:* Eorum ſcilicet qui bus non profuit quod poſteà quàm deliquit, humiliata eſt humana natura. *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.*
Matt. 24. Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, nôn in me refrigeſcet charitas. Tanquam ille hoc dicat, qui in eius ſuauitate iuſtificationes Dei diſcit. Quanto magis enim ſuauia ſunt quæ iubet qui iuuat, tanto magis ea ſcrutatur amans vt cognita faciat, & faciendo cognoſcat, quia perfectius cognoſcuntur cùm fiunt. *Coagulatum eſt vt lac cor eorum.* Quorum niſi ſuperborum, quorum ſuper ſe multiplicatā dixit iniquitatem? Obduruiſſe autem cor eorum vult intelligi hoc verbo & hoc loco: nā dicitur & in bono, ſicut in Pſalmo ſexageſimoſeptimo dicitur, Mons incaſeatus, mons vber: & intelligitur gratia plenus. Nam & illic quidam coagulatus interpretati ſunt: ſed vide quid ad ſe opponebat duritiæ cordis illorum. *Ego vero,* inquit, *legem tuam meditatus ſum.* Quam legem? Vtique iuſtiſſimam & miſericordiſſimam: vnde illi dicitur, Et de lege tua miſere-
Iacob. 4. re mei. Superbis reſiſtit vt humilientur, vt obdurentur, humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiam, & ne recipiant excellentiam. Meditatione quippe legis huius voluntaria ſeruatur mihi humilitas, vt pœnalis euadatur humilitas: de qua mox dicit, *Bonum mihi quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.* Vicinum aliquid & ſuperius iam dixerat, Prius quàm humiliarer ego deliqui, proptereà eloquiū tuum cuſtodiui. Ipſo quippe fructu oſtēdit quòd bonū illi fuerit humiliari: ſed illic dixit & cauſam quòd humilitatē pœnalē delinquendo præceſſerit. Quod verò ibi ait, Proptereà eloquium tuū cuſtodiui: hic autē, vt diſcam iuſtificationes tuas: ſatis ſignificaſſe mihi videtur hoc eſſe iſta noſſe quod cuſtodire, hoc eſt, cuſtodire quod noſſe. Neq; enim Chriſtus nō nouerat quod arguebat, & tamen arguebat peccatū, cùm dictū de
2. *Cor.* 5. illo ſit, quòd nō nouerat peccatum. Nouerat ergo quadam notitia, & rurſus quadam ignorantia non nouerat. Sic & iuſtificationes Dei multi diſcunt & non diſcunt. Nouerūt enim eas
quadam

quadam notitia : & rurſus quadam ignorantia: quoniam non faciunt quod nouerunt, non nouerunt. Eo modo hic ergo intelligendus eſt dixiſſe, vt diſcam iuſtificationes tuas, ea notitia qua fiunt. Hæ autem quia non fiunt niſi per dilectionem, vbi qui facit habet delectationem, propter quod dictum eſt, In tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas, ſequens verſus oſtendit, vbi ait, *Bona mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti*. Vt amplius diligat charitas legem Dei, quàm diligit cupiditas millia auri & argenti.

Concio decimaoctaua de verſu Pſalmi, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me, da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

QVando Deus hominem fecit ex puluere & animauit fla- *Iod*
tu, non ibi commemoratum eſt quòd manibus fecerit. 1
Cur itaque quibuſdam viſum fuerit verbo Deum feciſſe cæ-
tera, hominem verò velut aliquid præcipuum feciſſe manibus *Iob* 19.
ſuis non video, niſi fortè quia ex puluere formatum legitur *Gen.* 2.
hominis corpus, non potuiſſe fieri niſi manibus arbitrantur:
nec attendunt quod in Euangelio de verbo Dei ſcriptum eſt, *Ioan.* 1.
Omnia per ipſum facta ſunt: non poſſe conſtare ſi non per verbum factum eſt etiã corpus humanum: ſed adhibent teſtimonium de hoc Pſalmo, & dicunt, Ecce vbi apertiſſimè clamat homo, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me: quaſi
non etiam apertiſſimè dictum ſit, Videbo cælos opera digito- *Pſal.* 8.
rum tuorum: nec minus apertè dictum ſit, Et opera manuum *Pſal.* 101.
tuarum ſunt cæli: multóque apertius, Et aridam terram ma- *&* 94.
nus eius finxerunt. Manus ergo Dei ſunt poteſtas Dei. Aut ſi pluralis numerus eos mouet, quia non dictum eſt, manus tua. ſed manus tuæ: accipiant manus Dei virtutem & ſapientiam
Dei, quod vtrunque vnus dictus eſt Chriſtus: qui etiam intelli- 1.*Cor.* 1.
gitur brachium domini, vbi legitur, Et brachium domini cui *Eſa.* 53.
reuelatum eſt: aut accipiant manus domini filium & Spiritum ſanctum, quia & Spiritus ſanctus cooperator eſt patris & filij:
vnde ait Apoſtolus, Omnia hæc operatur vnus atque idem ſpi- 1.*Cor.* 12.
ritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem ſpiritus, ne tot ſpiritus eius quot opera putarentur, non quòd ſine patre & filio ſpiritus operetur. Liberum eſt igitur quomodo intelligantur manus Dei, dũ tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur: nec ea quæ fecit verbo, manibus facere nõ putetur: nec ꝓpter manus forma corporis, aut alia manus ſiniſtra,

alia dextera: nec propter verbum ſonus oris, aut motus animi tranſitorius operanti Deo ineſſe credatur. Nec defuerunt qui duo iſta verba, fecerunt me, & finxerunt me, ſic diſtinguerent, vt animam Deũ feciſſe, corpus autem finxiſſe dicerent, quia de
Eſa.57. anima dixit Deus, omnem flatum ego feci: de corpore autẽ le
Gen.2. gitur, Et finxit Deus hominem de puluere terræ: tanquam fiat quidẽ omne quod fingitur: nõ tamen fingatur omne quod fit: & ideo animã factam potius dicũt eſſe quàm fictam, quia non eſt corpus ſed ſpiritus, quaſi nõ ſcriptũ ſit: Qui finxit ſpiritum hominis in ipſo. Veruntamen quando vtrũque hoc verbum de homine in loco vno ponitur, & vtrũque hominis, id eſt, & anima & corpus diuinitus conditum non negatur, non inelegater diſtribuuntur ſingulis ſingula, vt anima facta corpus autem fictum intelligatur, ſiue formatum, ſiue plaſmatum. Nam quidam interpretes noluerunt dicere, finxerunt me: ſed, plaſmauerunt me: magis diligentes minus Latinè declinare de Græco, quàm dicere finxerunt, quod aliquando etiam de ſimulatione dici ſolet. Sed vtrum hoc ſecundum Adam dictum eſt, ex quo cùm ſint omnes homines propagati, quis hominum quando ille factus eſt, etiam ſe factum non poteſt dicere originis ſeminíſque ratione? An etiam ſecũdum hoc rectè dici potuit, Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerũt me, quòd vnuſquiſque non ſine opere Dei etiam de parẽtibus fit ipſo creãte, illis generantibus? Quoniam ſi operatoria Dei potentia rebus ſubtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino ſiue de mũdi elementis, ſiue de genitoribus, ſiue de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus: propter quod ait Prophetæ Hieremiæ, Prius
Hierem.1. quàm te formarem in vtero, noui te. Sed nunquid ſine intellectu fecit hominẽ Deus, ſiue primũ, ſiue vnũquẽque naſcẽtium, vt nunc dicat ei, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectũ? Nónne ipſi naturæ humanæ intellectus eſt inditus, vt eo diſcernatur à pecore? Aut ſic eſt deformata peccãdo, vt etiã hoc in ea reformandũ ſit? propter quod & Apoſto
Epheſ.4. lus omnibus ad regenerationẽ pertinẽtibus dicit, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ: & vtique quia intellectus in mẽte eſt,
†Al. ſenſus veſtri. hinc rurſus ait, Renouamini in nouitate mẽtis veſtræ. †De his autẽ qui huius regenerationis cõſortes nõ erũt, Hoc, inquit, dico & teſtificor in domino, vt nõ iam ambuletis ſicut & gentes ambulãt in vanitate mẽtis ſuæ, obſcurati intelligẽtia, alienati à via Dei per ignorantiã, quæ eſt in illis propter cæcitatẽ

cor-

cordis eorum. Propter hos igitur interiores oculos, quorũ cæcitas eſt Deũ non intelligere, vt aperiantur, & magis magíſque ſerenentur, fide mundẽtur corda, Da mihi, inquit, intellectum, vt diſcam mandata tua. Quamuis enim niſi aliquid intelligat, nemo poſſit credere in Deum, tamẽ ipſa fide, qua credit, ſanatur, vt intelligat ampliora. Alia ſunt enim quæ niſi intelligantur, nõ credimus, & alia ſunt quæ niſi credamus, non intelligimus. Nam cum fides ſit ex auditu, auditus autẽ per verbũ Dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia taceam, linguam ipſam, quam loquitur, non intelligit? Sed niſi eſſent rurſus aliqua, quæ intelligere nõ poſſumus, niſi antè credamus, Propheta non diceret, Niſi credideritis non intelligetis: Proficit ergo noſter intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat, & eadam ipſa vt magis magíſque intelligantur, in ipſo intellectu proficit mens. Sed hoc non fit proprijs tanquam naturalibus viribus, ſed Deo adiuuãte atque donante: ſicut medicina fit, non natura, vt vitiatus oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit Deo, Da mihi intellectum, vt diſcam mãdata tua, nõ omnimodo expers eius eſt velut pecus, nec ita quamuis homo vt in eorũ numero deputandus ſit, qui ambulant in vanitate mentis ſuæ, obſcurati intelligẽtia, alienati à via Dei: nam ſi talis eſſet, nec hoc diceret. Non autẽ paruũ eſt intellectus noſſe à quo poſcendus eſt intellectus. Et cogitandum eſt quantò ſint altius intelligenda diuina mandata, quando ad ea diſcenda ſibi adhuc dari intellectũ petit, qui iam ſic intelligit, & qui eloquia Dei ſe cuſtodiſſe antè iam dixit. Quod autem interpretati ſunt noſtri, da mihi intellectũ, breuius dixit Græcus συνέτισόν με: quia vno verbo cõplexus eſt, da mihi intellectũ, quod eſt συνέτισον, quod Latinè vno verbo dici non poteſt, tanquam ſi non poſſet Latinè dici, ſana me, & diceretur, da mihi ſanitatem, ſicut hic dictum eſt, da mihi intellectum, aut ſanum me fac, ſicut etiam hîc dici poteſt, intelligentem me fac, quod quidem potuit & angelus facere: nam dixit Danieli, Veni intellectum dare tibi: & hoc verbũ eſt in Græco, quod etiam hic eſt, συνετίσαι, tanquam ſi diceret Latinus, ſanitatem dare tibi, quod Græcus dixiſſet, ſanare te. Non enim circumloqueretur Latinus interpres dicẽdo intellectum dare tibi: ſi queadmodum dici poteſt à ſanitate ſanare te, ita dici poſſet ab intellectu intellectuare te. Sed ſi poteſt hoc & angelus facere, quid eſt, ꝙ iſte hoc à Deo ſibi poſcit vt faciat? An quia

Acto. 17.

3. ſen. diſt. 24. c. poſt hoc.

Rom. 10.

Eſaiæ 7.

Ephe. 4.

Dan. 8.

Deus angelo iuſſerat vt faceret?Ita verè, nam Chriſtus intelligitur hoc iuſſiſſe angelo vt faceret eo loco, vbi ait Propheta, Et factũ eſt cùm viderem ego Daniel viſum, & quærebam intellectum, & ecce ſterit in conſpectu meo vt viſus viri, & audiui vocem viri inter Vbal, & vocauit, & dixit Vlai, Fac intelligere illum viſionem: & ibi in Græco verbum hoc eſt, quod &
Ioan.1. hic, id eſt, συνίησον. Deus itaq; per ſeipſum, quia lux eſt, quæ illuminat pias mentes, vt ea quæ diuina dicuntur, vel oſtenduntur, intelligãt. Sed ſi ad hoc miniſtro vtitur angelo, poteſt quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt capiat lucem Dei, & per hanc intelligat: Sed ita dicitur intellectũ dare homini & quaſi, vt ita dicam, intellectuare hominẽ, quemadmodum quiſquam dicitur lucem dare domui, vel illuminare domum, cui feneſtram facit, cùm eam nõ ſua luce penetret & illuſtret, ſed tantummodo aditum, quo penetretur atque illuſtretur aperiat. Sed nec ſol, qui per feneſtrã illuſtrat domum, ipſe creauit eandem domum, aut hominem, qui feneſtram fecit in domo, aut ipſe illi iuſſit vt faceret, aut adiuuit ipſe facientem, aut aliquid egit vt aperiretur quà ſuum lumen infunderet. Deus autem & hominis mentem rationabilem atque intellectualem fecit, quæ poſſet capere lumẽ eius, & angelum talem fecit, qui operari poſſet aliquid, vnde ad capiendum lumen Dei mens adiuuaretur humana, & eadem ſic adiuuat mentem, vt angelicam recipiat operationem, & eam ſic illuminat de ſeipſo, vt nõ ſolùm illa, quæ à veritate mõſtrantur, ſed ipſam quoque perficiendo perſpiciat veritatem. Sed quoniam res quidem neceſſarias, quantùm exiſtimo, tam prolixa diſputatione tractauimus, dilatis ſequentibus Pſalmi huius verſibus, ſermonem iſtum iſto fine claudamus.

Concio decimanona de verſu Pſalmi, Qui timent te, videbunt me, & iocundabuntur: vſque ad, Fiat cor meum immaculatum in tuis iuſtificationibus, vt non confundar.

DOminus noſter Ieſus in hoc Pſalmo per Prophetam ſibi petiuit intellectum dari à Deo, & corpori ſuo, quod eſt Eccleſia, ad Dei mandata diſcenda. Cum ipſo enim vita corporis eius, hoc eſt, populi eius abſcondita eſt in Deo, & ipſe in eodem corpore ſuo indigentiam patitur, & poſcit quod membris ſuis eſt neceſſarium, Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. Quia tu, inquit, formaſti me, tu reforma, vt fiat in corpore

Chriſti

Chriſti, quod ait Apoſtolus, Reformamini in nouitate mentis *Ephes. 4.*
veſtræ. *Qui timent te*, inquit, *videbunt me, & iocundabuntur*: Vel
ſicut habent alij codices, *Lætabūtur, quia in verba tua ſperaui*. Id
eſt, in ea que promiſiſti, vt ſint promiſſionis filij ſemen Abra- *Geneſ. 12.*
hæ in quo benedicuntur omnes gentes. Qui ſunt autem, qui *& 26.*
timent Deum, & quem videbunt, & lætabuntur, quoniam in
verba Dei ſperauit? Si corpus Chriſti eſt, id eſt, Eccleſia cuius
eſt vox iſta per Chriſtum, vel in ipſa & de ſeipſa, tanquam de
ſeipſo iſta vox Chriſti eſt? nunquid non ipſi ſunt in eis, qui ti-
ment Deum? Quis eſt ergo ille, quem vident & iocundabun-
tur? An populus ipſe ſe videt, & iocundatur? & ſic dictum eſt,
Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua
ſperaui: vel, ſicut alij diligētius expreſſerūt, ſuperſperaui: tan-
quam diceret, Qui timent te, videbunt me Eccleſiam tuam, &
iocundabuntur, quia in verba tua ſuperſperaui, cùm ipſi ſint
Eccleſia, qui vident Eccleſiam, & iocundantur? Sed cur non di-
xit, qui timent te, vident me, & iocundantur: ſed timēt te ver-
bum præſentis temporis poſuit, videbunt autem & iocunda-
buntur futuri temporis verba ſunt? An quia in præſenti tem-
pore timor eſt, quandiu tētatio eſt vita humana ſuper terram? *Iob 7.*
Iocunditas autem, quam voluit hîc intelligi, tunc erit, quan- *Mat. 13.*
do iuſti fulgebūt in regno patris ſui ſicut ſol: hinc enim etiam
illud in alio Pſalmo legitur, Quàm multa multitudo dulce- *Pſal. 30.*
dinis tuæ domine, quam abſcondiſti timētibus te. Hunc ergo
quandiu timent, nondum vident, ſed videbunt & iocundabun
tur: quia & illic ſequitur, Perfeciſti autem ſperātibus in te: &
hîc, quia in verba tua ſperaui, vel ſuperſperaui, vt in verbo ita
cōpoſito & cura interpretis diligētioris expreſſo, etiam illud
intelligamus, quod dicitur, Potēs eſt Deus facere ſupra quàm *Ephes. 3.*
petimus & intelligimus: vt quia ſupra quàm petimus & intel-
ligimus ſunt, parū ſit ea ſperare, ſed debeamus ſuperſperare.
Quia ergo adhuc timet Eccleſia, quæ in hac vita eſt, & nondū
ſe videt in eo regno, vbi erit eius ſecura iocunditas, ſed inter
periculoſas tentationes in hoc mundo laborat, vbi audit. Qui *1. Cor. 10.*
ſe putat ſtare, videat ne cadat: conſiderans huius mortalitatis
miſeriam, in qua iugū graue ſuper filios Adam à die exitus de *Eccleſ. 4.*
ventre matris eorū, ſic in omnibus pertenditur vſq; in diē ſe- *Galat. 5.*
pulturæ in matrem omniū, vt propter carnē concupiſcentem
aduerſus ſpiritū etiam regenerati gemere ſub eius grauitate
cogātur: hæc ergo cōſiderās, *Cognoui*, inquit, *domine quia iuſtitia*

iudicia tua, & in veritate tua humiliaſti me. Fiat miſericordia tua, vt conſoletur me ſecundum eloquium tuum ſeruo tuo. Miſericordia & veritas ita diuino eloquio commendãtur, vt cùm in multis inueniãtur locis, maxime in Pſalmis, quodam etiam loco le-
Pſal.24. gatur, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Et hic quidem primò veritatẽ poſuit, qua humiliati ſumus in mortem, iudicante illo, cuius iudicia iuſtitia eſt: deinde miſericordiam, qua inſtauramur ad vitam, promittẽte illo, cuius beneficium gratia eſt: ideo ait, Secundum eloquiũ tuum ſeruo tuo: id eſt, ſecundũ quod promiſiſti ſeruo tuo. Siue ergo regenera-
1.Cor.13. tio, qua hîc in Dei filios adoptamur, ſiue fides, & ſpes, & charitas, quæ tria ædificantur in nobis, quãuis de miſericordia Dei veniant, tamẽ in hac ærumnoſa & procelloſa vita ſolatia ſunt miſerorum, non gaudia beatorum: ideo dictũ eſt, Fiat miſericordia tua, vt cõſoletur me. Sed quia poſt hæc & per hæc etiã illa vẽtura ſunt, ideo ſequitur, *Veniant mihi miſerationes tuæ, & viuam.* Tunc enim verè viuam, quãdo nihil potero timere, ne moriar. Ipſa enim & ſine vllo additamẽto dicitur vita, nec intelligitur niſi æterna vita & beata, tanquam ſola dicẽda ſit vita, in cuius cõparatione iſta, quã ducimus, mors potius ſit ap-
Mat.19. pellanda quàm vita: quale illud eſt in Euangelio, Si vis venire ad vitam, ſerua mãdata. Nunquid addidit æternã vel beatam?
Ioan.5. Itẽ de reſurrectione carnis cũ loqueretur, Qui bene fecerũt, inquit, in reſurrectionẽ vitæ. Neq; hîc ait, æternę ſeu beatę: ſic & hîc, Veniant, inquit, mihi miſerationes tuæ, & viuã: neq; hîc ait, in æternũ viuam: vel beatè viuam: quaſi aliud nõ ſit viuere quàm ſine vllo fine, & ſine vlla miſeria viuere. Sed hoc quo
Galat.5. merito? *Quia lex*, inquit, *tua meditatio mea eſt.* Hæc meditatio niſi eſſet in fide, quæ per dilectionem operatur, nũquam propter eam poſſet ad illam vitã quiſpiam peruenire. Hoc dicendum putaui, ne quiſquam cùm totam legem memoriæ mandauerit, eámq; crebertima recordatione cantauerit, nõ tacens quod præcepit, nec tamen viuens vt pręcepit, arbitretur ſe feciſſe quod legit, quia lex tua meditatio mea eſt, & hinc ſe adepturum exiſtimet, quod verbis ſuperioribus propter hoc meritum poſtulauit, vbi dictum eſt, Veniãt ſuper me miſeratio-
Mat. 24. nes tuæ, & viuam. Hæc meditatio amãtis eſt cogitatio, & tantùm amãtis, vt charitas nõ frigeſcat huius meditationis ſuæ, quãtalibet abundantia cõſtipetur iniquitatis alienæ: denique ſequitur & dicit, *Confundantur ſuperbi, quoniam iniuſtè iniquitatem*

tem

tem fecerunt in me,ego autem exercebor in mandatis tuis. Ecce quod ait,meditatio legis Dei,vel potius meditatio lex Dei. *Conuertantur*,inquit,*ad me qui timent te,& qui cognoſcunt teſtimonia tua*. In nonnullis codicibus inuenimus & Græcis & Latinis, *Conuertantur mihi*.Quod tantũdem valere exiſtimo,quantum ſi dicatur ad me,Sed quis eſt iſte qui hoc dicit? Non enim quiſquã hominũ hoc dicere audebit,aut ſi dicat, audiendus eſt. Nimirum ergo ille eſt,qui etiã ſuperius interpoſuit proprietatẽ vocis ſuæ, dicens, Particeps ego ſum omniũ timentiũ te,quia factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, vt & nos participes diuinitatis ipſius fieremus.Nos vnius participes ad vitã,ad mortem verò particeps ille multorum.Ipſe eſt enim,ad quẽ conuertũtur timentes Deũ,& qui cognoſcunt Dei teſtimonia,de illo per Prophetas tanto antè prædicta in eius præſentia per miracula paulò antè monſtrata. *Fiat*,inquit,*cor meum immaculatum in tuis iuſtificationibus, vt non confundar*. Redit ad vocem corporis ſui ſancti, ſcilicet populi ſui, & immaculatũ fieri & cor ſuum precatur,hoc eſt,cor membrorum ſuorum in iuſtificationibus Dei,nõ in viribus eorum. Popoſcit enim hoc,non præſumpſit,quod autem addidit,vt nõ confundar:tale aliquid & in primis huius Pſalmi verſibus inuenitur,vbi dixit,Vtinam dirigãtur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Tunc non confundar,dum inſpicio in omnia mãdata tua.Quod ibi quia dixit vtinam,vno verbo ſignificauit optantis.hoc iſto loco apertioribus verbis expreſſit orantis dicendo,fiat cor meũ immaculatum, vt nec in illa, nec in iſta ſentẽtia, quæ vtraque vna eſt,inueniatur audacia de libero arbitrio contra gratiam confitentis.Quod autem ait,Tunc nõ confundar:hoc ait hîc, vt non confundar, Fiat ergo cor meum immaculatum membrorum & corporis Chriſti,gratia Dei per ipſum corporis caput, hoc eſt, Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, per regenerationis lauacrum,vbi abolita ſunt omnia præterita peccata noſtra per ſpiritus adiutorium,per quod concupiſcimus aduerſus carnem,ne vincamur in pugna noſtra,per dominicæ orationis affectum,in qua dicimus, Dimitte nobis debita noſtra. Ita donata nobis regeneratione, adiuti confeſſione,fuſa precatione! fiat cor noſtrum immaculatum, vt non confundamur,quia & hoc ad iuſtificationes Dei pertinet,quando inter eius alia præcepta præcipitur,Dimitte & dimittetur vobis, date & dabitur vobis.

Tit. 3. *Galat. 5.* *Matth. 6.* *Luca 6.*

Concio viceſima de verſu Pſalmi, Defecit in ſalutare tuum anima mea, vſque ad, Secundum miſericordiam tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Caph. ב ADiuuante domino iſtam magni huius pſalmi partẽ conſiderandam exponendámq; ſuſcepimus, vbi dicit, *Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.* Non omnis defectus vel culpæ putandus eſt eſſe vel pœnæ. Eſt etiam defectus laudabilis vel optabilis. Nam cum ſint inter ſe duo iſta contraria, proficere & deficere, vſitatius profectus in bono accipitur, defectus in malo, quando non additur vel ſubintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum vero additur, poteſt & malum eſſe proficere, bonúmq; deficere: aperte quippe

2.Tim.6. dixit Apoſtolus, Prophanas autem verborum nouitates euita, multum enim proficient ad impietatem: ait & de quibuſdam,

2.Tim.3. Proficiẽt in peius. Ita & defectus à bono in malum malus eſt, à malo in bonum bonus eſt: bono quippe defectu dictum eſt,

Pſal.85. Deſiderat & deficit anima mea in atria domini. Sic & hic non ait, defecit à ſalutari tuo: ſed, defecit in ſalutare tuum, hoc eſt, ad ſalutare tuum anima mea. Bonus eſt ergo iſte defectus: Indicat enim deſiderium boni, nondum quidem adepti, ſed auidiſſimè ac vehementiſſimè concupiti. Sed quis hoc dicit, niſi

1.Pet.2. genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis? Ab origine generis humani vſque ad huius ſeculi finem, in eis qui ſuo quique tempore hîc vixerunt, viuunt, victuri ſunt, deſiderãt Chriſtum, teſte ſanctiſſimo ſene Simeo-

Luce 2. ne, qui cum eum infantẽ accepiſſet in manus, dixit, Nunc dimittis domine ſeruum tuum ſecundum verbum tuum in pace: quoniã viderunt oculi mei ſalutare tuum. Acceperat enim reſponſum diuinum, non ſe guſtaturum mortem, donec videret Chriſtum domini. Quale autem deſiderium fuit in iſto ſene, tale fuiſſe credendum eſt in omnibus ſuperiorũ tempo-

Mat.13. rum ſanctis: vnde & ipſe dominus diſcipulis ait, Multi Prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt: vt ex ipſorum etiam voce hoc loco agnoſcitur, Defecit in ſalutare tuũ anima mea. Nec tunc ergo quieuit hoc deſiderium ſanctorum, nec nunc quieſcit in Chriſti corpore quod eſt Eccleſia vſq; ad

Aggei 2. terminum ſeculi, donec veniat deſideratus cunctis gentibus,

2.Tim.4. ſicut promittitur per Prophetam: propter quod dicit Apoſto-

lus,

lis, Supereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationem eius. Hoc itaque deſiderium de quo nunc agimus, de dilectione cõſurgit manifeſtationis eius: de qua item dicit, Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima enim tempora Eccleſiæ ante virginis partum, ſanctos habuerũt qui deſiderarent incarnationis eius aduentum: iſta vero tempora, ex quo aſcendit in cælum, ſanctos habent qui deſiderent eius manifeſtationem ad viuos & mortuos iudicãdos. Neque hoc Eccleſiæ deſiderium ab initio vſque in finem ſeculi requieuit aliquantum, niſi quandiu hic cum diſcipulis in carne conuerſatus eſt, vt totius corporis Chriſti in hac vita gementis vox conuenienter intelligatur, Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui: hoc eſt, in promiſſum, quod ſpes facit, vt per patientiam expectetur quod à credentibus non videtur. Etiam hic Græcus illud verbum habet, quod quidam noſtri interpretes ſuperſperaui transferre maluerunt, quia proculdubio plus futurum eſt quàm dici poteſt. *Defecerunt,* inquit, *oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando conſolaberis me?* Ecce rurſus in oculis, ſed vtique interioribus laudabilis & felix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, ſed ex fortitudine deſiderij in promiſſum Dei. Hoc enim ait in eloquium tuum. Quomodo autem tales oculi dicũt, quando conſolaberis me, niſi cum tali intentione & expectatione oratur & gemitur? Lingua enim loqui non oculi ſolent, ſed oculorũ quodammodo vox eſt deſiderium orationis. Verum in eo quod ait, quando conſolaberis me, tanquã moras ſe perpeti oſtendit: vnde eſt etiam illud, Et tu domine vſquequo? Quod aut ideo fit vt dulcior veniat dilata iocunditas, aut iſte ſenſus eſt deſiderantium, cum ſpacium temporis etiam quod ſubuenienti † breue eſt, longum eſt amanti. Nouit autem dominus quid quando faciat, qui in menſura & numero & pondere cuncta diſponit. Ardentibus autẽ ſpiritalibus deſideriis, carnalia deſideria ſine dubitatione frigeſcunt: propter hoc ſequitur, *Quoniam factus ſum tanquam vter in pruina, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.* Nimirum enim per vtrem carnem mortis huius, per pruinã vero cæleſte beneficium vult intelligi, quo carnis concupiſcentiæ velut frigore cohibente torpeſcunt: & fit hinc vt iuſtificationes Dei de memoria non labantur, dum

[Margin notes: *Coloſſ.3.* — *Rom.8.* — *Pſal.6.* — † Aliàs, ſubito venienti — *Sapien.11.*]

non cogitatur aliūde, quomodo fit quod ait Apoſtolus, Carnis
Rom.13. prouidentiā ne feceritis in concupiſcentiis: ideo cum dixiſſet, quoniam factus ſum tanquam vter in pruina: ſubiecit, Iuſtificationes tuas non ſum oblitus: hoc eſt, ideo non ſum oblitus, quoniam talis factus ſum. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferueret memoria charitatis. *Quot ſunt dies ſerui tui, quādo facies de perſequētibus me iudicium?* In Apocalypſi eſt iſta vox martyrum, & eis imperatur patiētia, donec fratrū eorum numerus impleatur. De diebus ergo ſuis interrogat corpus Chriſti, qui futuri ſunt in hoc ſeculo: & ne quiſquam putaret antè hîc Eccleſiā non futurā quàm finis ſeculi venerit, & aliquid temporis futurū in hoc ſeculo quo Eccleſia iam non ſit in terris, propterea cum quæſiſſet de diebus ſuis, adiūxit etiam de iudicio, profectò demonſtrans vſque ad iudiciū in quo de perſecutoribus eius eſt futura vindicta, ipſam quoq; in terris futuram. Si autē quenquā mouet cur quærat, quòd cum diſcipuli quærerent, magiſter reſpondit, Non eſt veſtrū ſcire tempora quæ pater poſuit in ſua poteſtate: cur nō credamus in iſto loco pſalmi huius eſſe prophetatū, hoc ipſum illos fuiſſe quæſituros, & Eccleſiæ vocem quæ hîc tāto antè prædicta eſt illorū interrogatione completam? Quod autem ſequitur, *Narrauerunt mihi iniqui delectationes, ſed non ita vt lex tua domine.* Ea ſic trāſferre voluerūt interpretes noſtri, quas Greci ἀδολεσχίας vocāt, quod vſqueadeo vno verbo nequaquā dici Latinè poteſt, vt aliqui delectationes, aliqui fabulationes eas dicerent, vt non immerito accipiatur eſſe quidē illas exercitationes, ſed in ſermone cum quadam delectatione. Has vero habent in diuerſis ſectis ac profeſſionibus & literæ ſeculares & Iudęorū quæ deuteroſis nuncupātur, continentes præter diuinarum canonem ſcripturarum millia fabularum, habet eas & hæreticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos omnes iniquos intelligi voluit, à quib⁹ ſibi narratas dicit ἀδολεσχίας, id eſt, exercitationes delectabiles verbis. Sed nō, inquit, vt lex tua domine, quia me in ea veritas nō verba delectāt: denique adiungit. *Omnia mandata tua veritas, iniuſti perſecuti ſunt me adiuua me.* Et pendet totus de ſuperioribus ſenſus, Quot ſunt dies ſerui tui, quando facies de perſequentibus me iudicium? Vt enim perſequantur me narrauerunt mihi ſermonū ſuorum delectationes, ſed eis præpoſui legem tuam: quæ ideo plus me delectauit, quia omnia mandata tua veritas, non ſicut in illorum abundat ſermonibus

Apoc.6. / Act 1. (marginal references)

nibus vanitas:ac per hoc iniuſte perſecuti ſunt me, quia non in me perſecuti ſunt niſi veritatē. Ergo adiuua me vt certem pro veritate vſq; ad mortem, quia & hoc tuum mādatum eſt, & ideo & hoc veritas eſt: quod cum faceret Eccleſia, paſſa eſt quod adiunxit, *Paulominus conſummauerunt me in terra.* Multa ſcilicet ſtrage martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem. Sed quia non fruſtra dictum eſt, adiuua me. *Ego autem,* inquit, *non reliqui mandata tua.* Atque vt poſſet perſeuerare vſq; in finem, *Secundum miſericordiam,* inquit, *viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.* Quæ Græcus habet martyria. Quod tacendum non fuit propter dulciſſimum martyrum nomen, qui proculdubio quando tanta perſequentium crudelitas ſæuiebat vt Eccleſia paulominus conſummaretur in terra, nullo modo Dei martyria cuſtodirent, niſi fieret eis quod hic oratum eſt, ſecundum miſericordiam tuam viuifica me. Viuificati ſunt enim ne amando vitam, negarent vitam, & negando vitam, amitterent vitam. Ac ſic qui pro vita veritatem deſerere noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

Concio viceſimaprima de verſu Pſalmi, In æternum domine permanet verbum tuum in cælo, vſq; ad, Latum mandatum tuum valde.

HOmo qui loquitur in iſto pſalmo tanquam tæderet eum mutabilitatis hominum, vnde vita iſta tentationibus plena eſt, inter tribulationes ſuas propter quas ſupra dixerat, Iniqui perſecuti ſunt me, & paulominus cōſummauerunt me in terra, inflammatus deſiderio cæleſtis Hieruſalem in ſuperna ſuſpexit & dixit, *In æternum domine permanet verbum tuū in cælo.* Hoc eſt, in angelis tuis cuſtodientibus æternā ſine deſertione militiam. Sequens autē verſus poſt cælum, pertinet cōſequenter ad terram. Vnus enim verſus eſt eorum octo, qui ad iſtam literam pertinent. Singulis quippe literis Hebræis ſubduntur octoni, donec pſalmi huius prolixitas terminetur. *In generatione & generatione veritas tua, fundaſti terrā & permanet.* Poſt cælum enim terram contuitu fidelis mentis aſpiciens, inuenit in ea generationes quæ in cælo nō ſunt, & ait, In generatione & generatione veritas tua, ſiue omnes generationes iſta repetitione ſignificās, à quibus nunquā defuit veritas Dei in ſanctis eius, modo paucioribus, modo pluribus, vt ſeſe temporum varietas habuit vel habebit: ſiue duas quaſdam generationes intelligi volens, vnam ſcilicet ad legem & Prophetas, alteram

Lamed. ל

Infra eodē ſer. 32.

vero ad Euangelium pertinentẽ: Cur autem nunquam etiam
iſtis generationibus veritas deſit, velut aperiens cauſam, Fun-
daſti, inquit, terram, & permanet: eos qui in terra ſunt terram
nuncupãs. Fundamentũ autem aliud nemo poteſt ponere præ
1. Cor. 3. ter in quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Neq; enim & il-
lius generationis ad legẽ Prophetáſq; pertinentis fundamen-
tum non erat Chriſtus, teſtimonium habens à lege & Prophe-
tis? Aut vero Moyſes & Prophetæ filij deputãdi ſunt in ſerui-
tutem generantis ancillæ fuiſſe, non liberæ quæ eſt mater no-
ſtra, cui mater Siõ dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe
Rom. 3. fundauit eam altiſſimus? Ipſe eſt enim & apud patrem altiſſi-
Galat. 4. mus, & propter nos in iſta matre factus humillimus, quoniam
Pſal. 86. qui Deus erat ſuper eam homo factus eſt in ea. Hoc itaq; fun-
Pſal. 103. damento dñe fundaſti terram & permanet: quia in tali funda-
mento conſtabilita, non inclinabitur in ſeculum ſeculi, in eis
vtiq; permanẽs quibus es vitam daturus æternam. Quos autẽ
ancilla peperit ad vetus teſtamentũ pertinẽtes, in cuius tamen
figuris latebat nouũ, nihil aliud ſapiendo quàm promiſſa ter-
Ioan. 8. rena non permanẽt. Seruus enim non manet in domo in æter-
num, filius autem manet in æternum. *Ordinatione tua perſeuerat*
Pſal. 117. *dies.* Iſta quippe & omnis dies: & iſte eſt dies quem fecit domi-
nus, exultemus & iocũdemur in eo, & ſic vt in die honeſte am
bulemus. *Quoniam omnia ſeruiunt tibi.* Omnia ſcilicet de quibus
loquebatur, omnia quæ pertinent ad hunc diem, ſeruiunt tibi.
Oſee 4. Impij quippe de quibus dicitur, Nocti ſimulaui matrẽ veſtram
non ſeruiunt tibi. Deinde reſpexit vnde liberaretur hæc terra,
vt fundata permaneat, atq; ſubiecit, *Niſi quòd lex tua meditatio
mea eſt, tunc forſitan periſſem in humilitate mea.* Iſta lex fidei eſt,
non inanis fidei, ſed quæ per dilectionẽ operatur. Per hanc im
Gal. 5. petratur gratia quæ fortes facit in tribulatione temporali, ne
pereant in humilitate mortali. *In æternum non obliuiſcar iuſtifi-
cationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me.* Ecce vnde factum eſt vt
nõ periret in humilitate ſua. Nam Deo noſtro viuificãte, quid
eſt homo qui ſe occidere potuit, viuificare autem non poteſt?
Subiecit deinde ac dicit, *Tuus ſum ego ſaluũ me fac, quia iuſtifica-
tiones tuas exquiſiui.* Non tranſeunter intelligendum eſt, quod
dictũ eſt, Tuus ſum ego. Quid enim nõ eſt eius? An forte quia
in cælis eſſe dicitur Deus, ideo putandum eſt aliquid nõ eſſe
Pſal. 23. eius in terra, cũ clamet alius pſalmus, Domini eſt terra & ple-
nitudo eius, orbis terrarũ, & omnes qui habitant in ea? Quid
eſt

eſt ergo quod iſte ita ſe quodammodo familiarius Deo commẽdandum putauit vt diceret, Tuus ſum ego ſaluum me fac: niſi intelligi volẽs quòd malo ſuo ſuus eſſe voluerit, quod eſt inobedientiæ primum & maximum malum? Et tanquam dicens meus eſſe volui, & perditum me feci: Tuus ſum, inquit, ſaluũ me fac, quia iuſtificationes tuas exquiſiui: non voluntates meas quibus fui meus, ſed iuſtificationes tuas, vt eſſem iã tuus. Me, inquit, *expectauerunt peccatores vt perderent me, teſtimonia autem tua intellexi*. Quid eſt, expectauerũt vt perderent? An vero vel inſidiis obſederũt viam, expectãtes vt quãdo trãſiret occiderent? Nunquid ergo morte corporis perire metuebat? Abſit. Et quid eſt me expectauerunt, niſi vt eis ad malum conſentiret? Tunc enim perderent. Vnde enim non perierit dixit, teſtimonia tua intellexi. Sed familiarius hic Eccleſiæ auribus Græcum verbum ſonat, martyria tua intellexi, qua, ſcilicet me ſibi non conſentientem, etiam ſi occiderent, tua martyria confitens non perirem. Sed illi qui vt perderent expectabãt quando conſentirem, torquebant cum etiam confiteretur: nec tamen quod intellexerat relinquebat intuens & videns vtiq; ſine fine finem, etſi perſeueraret vſq; in finem. Deniq; ſecutus adiunxit, *Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum valde*. Intrauerat quippe in ſancturium Dei, & intellexerat in nouiſſima. Omnis autem conſummatio mihi videtur hoc loco intelligenda vſque ad mortem pro veritate certare, & pro vero ac ſummo bono mala omnia tolerare. Cuius cõſummationis finis eſt excellere in regno Chriſti, quod non habet finẽ, & habere ibi ſine morte, ſine dolore, & cum magno honore vitam, morte huius vitæ ac doloribus & opprobriis acquiſitã. Quod autem addidit, Latum mandatum tuum valde: non intelligo niſi charitatem. Quid enim profuiſſet quacunque morte imminente, & inter quantacunque tormenta illa martyria cõfiteri, ſi charitas in confitente non eſſet? Audiamus Apoſtolũ, Et ſi tradidero, inquit, corpus meum vt ardeã, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitas autẽ Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. In hac diffuſione latitudo eſt, in qua ſine anguſtiis via quoq; ambulatur anguſta, donante illo cui dictum eſt, Dilataſti greſſus meos ſubter me, & nõ ſunt infirmata veſtigia mea. Latũ eſt ergo mandatum charitatis nimis, mandatũ illud geminum quo iubetur Deus, & proximus diligi. Quid autem latius, quàm

Pſal. 27. *Eccle. 4.* *1. Cor. 13.* *Rom. 5.* *Pſal. 17.*

Matt.22. vt ibi pendeat tota lex, & omnes Prophetæ?

Concio viceſimaſecunda de verſu Pſalmi, Quomodo dilexi legem tuam domine: vſq; ad, Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

SAepe admonuimus laudabilem latitudinem, in qua nullas cum mandata Dei faciamus patimur anguſtias, intelligendam eſſe charitatem. Propter quod etiam in magno iſto Pſalmo cum ſuperius dixiſſet, Latum mandatũ tuum valde: in hoc *Mem.* ſequenti verſu oſtendit vnde ſit latum, dicens, *Quomodo dilexi legem tuam domine?* Dilectio eſt igitur latitudo mandati. Vnde quippe fieri poteſt, vt diligatur quod Deus iubet diligi, & ipſa iuſſio non diligatur? Ipſa eſt enim lex, *Tota*, inquit, *die meditatio mea eſt.* Ecce quomodo eam dilexi, vt tota die meditatio mea eſſet, vel potius ſicut Græcus habet, καθήμεραν totam diem, vbi magis continuatio meditantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tempus, quod eſt ſemper. Talis expugnatur dilectione cupiditas, quæ ſæpe faciendis legis iuſſionibus contradicit, concupiſcente aduerſus ſpiritum carne, aduerſus quam ſpiritus cõcupiſcens ita debet diligere legem Dei, vt tota die *Galat.5.* meditatio eius ſit. Dicit autem Apoſtolus, Vbi eſt ergo gloria *Rom.3.* tio tua? Excluſa eſt. Per quam legẽ? Factorum? Non, ſed per le- *Galat.5.* gem fidei. Hæc eſt fides quæ per dilectionẽ operatur, quoniam *Matt.7.* quærendo, petendo, pulſando, impetrat ſpiritum bonum, per *Rom.5.8.* quem dilectio ipſa diffunditur in cordibus noſtris. Hoc enim ſpiritu Dei quicunque aguntur hi filij ſunt Dei. Qui recipiun- *Ioan 8.* tur, vt recumbant cum Abraham Iſaac & Iacob in regno cælo *Mat.8.* rum, expulſo ſeruo qui nõ manet in domo in æternum, id eſt, Iſrael ſecundũ carnem, cui dictũ eſt, Cum videritis Abraham Iſaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autẽ expelli foras, & venient ab oriente & occidente, & aquilone & auſtro, & accumbent in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſſimi qui erant primi, & ſunt primi qui erant nouiſſimi. Gentes autem, *Rom.9* ſicut ait vas electionis, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiã autẽ quæ ex fide eſt. Iſrael autem perſequens legem iuſtitiæ in legẽ iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus, offenderũt in lapidem offenſionis. Ita facti ſunt inimici huius qui hic in prophetia loquitur. Ac deinde coniungit, *Super inimicos meos ſapere me feciſti mandatum tuum, quoniam in æternum mihi eſt.* Illi nanque *Rom.10.* zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes

enim Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes cõſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Iſti vero qui ſuper ſuos iſtos inimicos ſapit, mandatum Dei inuenire vult cum Apoſtolo, non habẽs iuſtitiam ſuam quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti quæ eſt ex Deo, nõ quia lex quã legunt inimici eius nõ eſt ex Deo, ſed quia eã non ſapiunt, ſicut iſte qui ſuper inimicos ſuos eam ſapit, cohærendo lapidi in quẽ illi offenderunt. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, vt iuſtificẽtur gratis per gratiam ipſius: non ſicut illi qui viribus ſuis ſe legem facere exiſtimant, & ideo non ex lege quidẽ Dei, ſed ſuam iuſtitiã conſtituere quærunt: ſed quomodo filius promiſſionis qui eſuriens & ſitiens iuſtitiam, petendo, quærendo, pulſando, quodãmodo à patre mendicat, vt adoptatus per vnigenitum accipiatur. Sic autem mandatum Dei quando ſapuiſſet, niſi eum ipſe ſic ſapere feciſſet cui dicit, Super inimicos meos ſapere me feciſti mandatum tuum? Inimici quippe eius illi velut ex Agar in ſeruitutem generati, ex eodem mandato temporalia præmia quæſierunt, & ideo non fuit illis in æternũ ſicut eſt huic. Melius quippe intellexerũt, qui interpretati ſunt in æternum, quàm qui in ſeculum, tanquam finito iſto ſeculo nullum iam legis poſſet eſſe mandatum. Iam vero nullũ erit, ſed in tabulis viſibilibus libríſque cõſcriptũ. In tabulis vero cordis, dilectio Dei & proximi manebit in æternum. In quo mãdato geminato tota lex pendet & Prophetæ, eiúſque præmium cuſtodiendi mandati huius ipſe mãdator, & præmium dilectionis ipſe dilectus, quando erit Deus omnia in omnibus. Sed quid eſt hoc quod ſequitur, *Super omnes docentes me intellexi*? Quis eſt iſte qui ſuper omnes docentes ſe intellexit? Quis eſt inquam, qui ſuper omnes Prophetas, qui non ſolum loquendo eos qui ſecum vixerũt, verumetiam ſcribendo poſteros tam excellenti autoritate docuerunt, audeat ſe intelligendo præponere? Salomoni quidem tanta eſt donata ſapiẽtia, vt etiam his omnibus qui fuerunt ante illum videatur eſſe prælatus. Sed non eſt credendum ipſum hic à patre ſuo Dauid potuiſſe prophetari, maximè quia dici non poſſet ex perſona Salomonis quod hic dicitur, Ab omnia via maligna prohibui pedes meos. Porrò ſi quod eſt acceptabilius, Chriſtum prænuntiat iſte Propheta, nunc à capite quod eſt ipſe ſaluator, nunc ab eius corpore quod eſt Eccleſia, verba prophetica digerens, & tãquam vnum loquentem faciens, propter magnum illud ſacramentum, vbi dictum

Philip. 3.
Rom. 9.
Rom. 10.
Rom. 3.
Rom. 10.
Mich. 5.
Matt. 7.
Galat. 4.
3. *Reg.* 3.

Epheſ.5. eſt, Erunt duo in carne vna: agnoſco eum planè qui ſuper omnes docentes ſe intellexit: quando cum eſſet annorum duodecim remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & à parentibus ſuis poſt triduum inuentus eſt illic in templo ſedẽs inter doctores, audiens illos & interrogans eos, vbi ſtupebãt omnes qui eum audiebant ſuper prudentia & reſpõſis eius. Nec immerito qui per iſtum prophetam tanto ante prædixerat, ſuper omnes docentes me intellexi. Omnes enim vtriq; homines vult intelligi, non Deum patrem, de quo dicit ipſe filius, Sicut docuit me pater hæc loquor. Quod difficillime ex perſona verbi intelligitur, niſi quis vtcunque capere valeat, id eſſe filiũ à patre doctum quod genitũ. Cui enim non eſt aliud eſſe, aliud doctum eſſe, ſed quod illi eſt eſſe, hoc eſt doctũ eſſe, profecto à quo ei eſt eſſe, ab illo ſimul eſt ei doctum eſſe. Ex perſona vero hominis vbi formam ſerui accepit, facilius intelligitur à patre didiciſſe quæ dixit, in qua forma ſerui conſtitutum maxime puerum potuerunt eum homines maioris ætatis docendum putare. Sed ille quem pater docuit, ſuper omnes docẽtes ſe intellexit. *Quia teſtimonia*, inquit, *tua meditatio mea eſt*. Ideo ſuper omnes docẽtes ſe intelligebat, quia teſtimonia Dei meditabatur. Quæ melius quàm illi de ſeipſo nouerat qui dicebat, Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio, ſed hæc dico, vt vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autẽ voluiſtis exultare ad horam in luce eius. Ego autẽ habeo teſtimonium maius Ioanne, Talia teſtimonia meditabatur, quando ſuper omnes docentes ſe intellexit. Illi autem doctores nõ abſurde intelliguntur etiam ipſi eſſe ſeniores, de quibus cõtinuo dicit, *Super ſeniores intellexi*. Quod ideo mihi eo modo repetitũ videtur, vt nobis hæc legentibus illa ætas eius veniret in mentem, quæ nobis cõmendatur & innotuit ex Euãgelio: qua ætate puerili inter maiores ætate, hoc eſt, iunior inter ſeniores ſedebat & ſuper omnes docentes ſe intelligebat. Solẽt enim iunior & ſenior ad ſe inuicẽ dici minor & maior, & ſi neuter eorum ſenili acceſſit, aut propinquauit ætati: quanquã ſi, & expreſſum nomen ſeniorum in Euangelio velimus inquirere ſupra quos intellexit, inuenimus quando ei dixerunt Scribæ & Phariſæi, Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cum panẽ manducant. Ecce obiecta eſt ei trãſgreſſio traditionis ſeniorum. Sed qui ſuper ſeniores

Margin notes: Luc.2. — Ioan.8. — Philip.2. — Ioan.5. — Luca 1. — Matt.15.

niores intellexit, quid eis reſponderit audiamus. Quare, inquit, & vos tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram? Deinde paulopoſt, vt non ſolum ipſe qui eſt caput corporis, verumetiam corpus ipſum, & membra eius ſuper ſeniores illos intelligerent, quorum traditio de lauandis manibus ferebatur, cōuocatis ad ſe turbis dixit eis, Audite & intelligite: tanquam diceret, Super ſeniores illos & vos intelligite, vt etiam de vobis illa prophetia clareat eſſe præmiſſa, ſuper ſeniores intellexi, nec ſolum capiti, verum etiam corpori, ac ſic vniuerſo Chriſto aptata conueniat. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hoc ſeniores illi non intelligebant, qui de lauandis manibus ſua velut magna mandata tradiderunt. Ipſa quoque membra capitis huius ſuper ſeniores intelligentis, nondum quod ab eo dictum eſt intellexerant. Denique poſt pauca reſpondens Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. Putabat adhuc eſſe parabolam, quod dominus ſine figuris fuerat elocutus. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in vētrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinât hominem. Adhuc & vos ſine intellectu eſtis, & ſuper illos ſeniores non intelligitis? Sed planè iam nūc audito tali magiſtro, capite noſtro, poteſt vnuſquiſque noſtrûm dicere, Super ſeniores intellexi. Nam etiam corpori congruit quod ſecutus adiunxit, *Quia mandata tua exquiſiui*. Mandata tua, non mandata hominū: mandata tua, non mandata ſeniorum, qui volentes eſſe legis doctores, non intelligunt neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Merito de mandatis Dei, quæ ſunt exquirenda, vt ſuper ſeniores illos intelligantur, reſponſum eſt iis qui eorum autoritatem veritati præferebāt: & dictū eſt, Cur & vos trāſgredimini mandatū Dei, vt traditiones veſtras ſtatuatis? Iam vero quod adiungitur, non capiti videtur conuenire ſed corpori, *Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt cuſtodiam verba tua*. Neq; enim caput illud noſtrū ipſe ſaluator corporis in aliquā malignam viam carnali cupiditate ferebatur, vt ei neceſſe eſſet pedes ſuos inde prohibere, quaſi illuc euntes motibus ſuis: quod nos facimus quādo ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneāt, deſideria noſtra praua cohibemus. Sic enim verba Dei poſſumus cuſtodire, ſi poſt noſtras non eamus concupiſcentias malas, vt ad

Vbi ſupra

Ibidem.

1.Tim.1.

Matt.15.

Eccle.18

mala concupita pedes noſtri non perueniant, ſed eos potius aduerſus carnem ſpiritu concupiſcente refrenemus, ne nos raptos atque ſubuerſos per malignas vias pertrahant. *A iudiciis,* inquit, *tuis nō declinaui, quoniā tu legem poſuiſti mihi.* Dixit quid timuerit, vt ab omni via maligna prohiberet pedes ſuos. Quid eſt enim, A iudiciis tuis nō declinaui, niſi quod alio loco dicit, à iudiciis autem tuis timui? Perſeueranter eis credidi, quia tu legem poſuiſti mihi. Tu interior in intimis meis, tu intus in corde legem poſuiſti mihi ſpiritu tuo tanquam digito tuo, vt eam non tanquā ſeruus ſine amore metuerem, ſed caſto amore vt filius diligerem, vt dilectione caſta timerē. Et ideo vide quid ſequitur, *Quàm dulcia faucibus meis verba tua.* vel quod de Græco eſt expreſſius, *Eloquia tua, ſuper mel & fauū ori meo.* Hæc eſt illa ſuauitas, quam Deus dat, vt terra noſtra det fructum ſuum, vt bonum vere bene, id eſt, non mali carnalis formidine, ſed boni ſpiritalis delectatione faciamus. Nonnulli ſanè codices non habent fauum, ſed plures habent mel. Melli autem eſt ſimilis aperta doctrina ſapientiæ. Fauo vero occulta doctrina ſapiētiæ, quæ de abſtruſioribus ſacramētis tanquā de cellis cæreis ore diſſerentis velut mandentis exprimitur: verum ori cordis, non carnis eſt dulcis. Sed quid eſt quod ait, *A mandatis tuis intellexi?* Aliud enim eſt mandata tua intellexi, aliud eſt à mandatis tuis intellexi. Neſcio ergo quid aliud ſe ſignificat intellexiſſe à mandatis Dei, quod eſt, quantū mihi videtur, faciendo mandata Dei perueniſſe ſe dicit ad earū rerum intelligentiam quas cōcupiuerat ſcire: propter quod ſcriptū eſt, Concupiſti ſapientiam, ſerua mādata, & dominus præbet illam tibi ne quiſquam præpoſterus antequam habeat humilitatē obedientiæ, velit ad altitudinē ſapientiæ peruenire, quam capere non poteſt niſi ordine venerit. Audiat ergo, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi dominus illa cogita ſemper. Sic homo ad occultorum ſapientiam peruenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixiſſet. Quæ tibi præcepit dominus illa cogita: ideo addidit, ſemper, quia & cuſtodiēda eſt obediētia vt percipiatur ſapientia, & percepta ſapiētia non eſt deſerēda obediētia. Spiritalium itaq; membrorū Chriſti vox iſta eſt, A mandatis tuis intellexi. Hoc enim recte dicit Chriſti corpus in eis, quibus mandata ſeruantibus propter iſtam cuſtodiam mandatorum præbetur vberior doctrina ſapientiæ. *Propterea,* inquit, *odio habui omnem*

Gala. 3.
Eccle. 1.
Eccleſ. 3.

viam

viam iniquitatis, Neceſſe eſt enim, vt oderit omnem iniquitatem amor iuſtitiæ. quia tantò maior eſt, quantò magis eum inflammat amplioris dulcedo ſapiẽtiæ, quæ præbetur ei, qui obtemperat Deo, & à mandatis eius intelligit.

Concio vigeſimatertia, de verſu Pſalmi, Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen, vſque ad, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter æternam retributionem.

SCrutandos atque tractandos pro viribus, quas Deus donat, *Nun.*
nunc iſtos verſus Pſalmi huius aggredimur, quorum pri- 2
mus eſt, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* Quod eſt lucerna, hoc repetitum eſt, lumen: & quod pedibus meis, hoc ſemitis meis. Quod eſt ergo verbum tuum? Nunquid nam illud, quod in principio erat Deus apud Deum, verbum *Ioan. 1.* ſcilicet, per quod facta ſunt omnia? Non eſt ita. Nam illud verbum lumen eſt, ſed lucerna non eſt. Lucerna quippe creatura eſt, non creator, quæ participatione incommutabilis lucis accenditur. Hoc erat Ioannes, de quo dicit verbũ Deus, Ille erat *Ioan. 5.* lucerna ardens & lucens. Sed lumen eſt & lucerna, & tamen in comparatione verbi, de quo dictum eſt, Deus erat verbũ, non erat ille lumen, ſed miſſus eſt, vt teſtimonium perhiberet de *Ioan. 1.* lumine. Erat enim lumen verum, non quod illuminatur vt homo, ſed quod illuminat omnem hominem. Niſi autem & lucerna & lumen eſſet, non diceret Apoſtolis, Vos eſtis lumen *Matt. 5.* mundi. Quo audito, ne id ſe putarent eſſe quod ille qui hoc dixerat: nam & de ſeipſo quodam loco dixit, Ego ſum lumen *Ioan. 8.* mundi: ait ille de illis, Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra mon *Matt. 5.* tem conſtituta, neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper cãdelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. ſic luceat lumen veſtrum coram hominibus: vt ſcirent ſe tanquam lucernas de illo lumine, quod immutabiliter lucet, accenſas. Nulla quippe creatura, quamuis rationalis & intellectualis, ex ſeipſa illuminatur, ſed participatione ſempiternæ veritatis accenditur: etiam ſi aliquando dies vocatur. non dies dominus, ſed quem fecit dominus. Et ideo adhuc ſubdidit, Ac- *Pſal. 33.* cedite ad eum, & illuminamini. Propter quam participationem, inquantum homo eſt ipſe mediator, lucerna in Apocalypſi nuncupatur. Sed ſingularis eſt iſta ſuſceptio. De nullo enim ſanctorum dici diuinitus potuit, aut dici vllo modo fas eſt, Verbum caro factum eſt, niſi de vno mediatore Dei & ho- *Ioan. 1.*

minum. Cùm igitur lumen dicatur vnigenitũ verbum æquale gignẽti, lumen dicatur & homo ab illo verbo illuminatus,
Ioan.3. qui dicitur & lucerna, ſicut Ioannes, ſicut Apoſtoli, nec vllus
Ioan.5. eorum homo ſit verbũ, & illud verbum à quo illuminati ſunt lucerna non ſit: quid eſt hoc verbum, quod ita lumen dicitur vt lucerna ſit: ait enim, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumẽ ſemitis meis: niſi verbũ intelligamus, quod factum eſt ad Prophetas, vel quod prædicatũ eſt per Apoſtolos? Non ver
Rom.10. bum Chriſtum, ſed verbum Chriſti, de quo ſcriptum eſt, Fides ex auditu, auditus autẽ per verbum Chriſti. Nam & verbum
2.Pet.1. propheticum lucernæ comparãs Apoſtolus Petrus, Habemus, inquit, certiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis intendentes, velut lucernæ lucẽti in obſcuro loco. Quod itaque hic ait, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis: verbum eſt quod ſcripturis ſanctis omnibus continetur. *Iuraui*, inquit, *& ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ*. Tanquã bene ambulans ad illam lucernam, & rectas ſemitas habens. Sequenti autem verbo illud quod antecedit expoſitũ eſt. Quaſi enim quæreremus quid eſſet, iuraui, adiunxit, & ſtatui. Hoc enim appellauit iuramentũ: quod ſtatuit per ſacramentũ: quia ita debet eſſe mẽs fixa in cuſtodiendis iudiciis iuſtitiæ Dei, vt ſit omnino pro iuratione quod ſtatuit. Fide autẽ cuſtodiuntur iudicia iuſtitiæ Dei, cùm ſub Deo iuſto iudice, nec rectè factũ infructuoſum, nec peccatum creditur impunitum. Sed pro hac fide quia multa & grauiſſima mala corpus pertulit Chriſti, *Humiliatus ſum*, inquit, *vſq; valde*. Non autẽ ait, humiliaui me, vt humilitatem, quæ in præcepto eſt, intelligere ſit neceſſe: ſed ait, humiliatus ſum vſque valde: maximã ſcilicet paſſus perſecutionẽ, pro eo ꝙ iurauit & ſtatuit cuſtodire iudicia iuſtitiæ Dei. Et ne in tanta humiliatione fides ipſa deficeret, addidit: *Domine viuifica me ſecundũ verbum tuum*. Hoc eſt ſecũdum promiſſum tuũ. Nam & verbũ promiſſorũ Dei lucerna eſt pedibus, & lumẽ ſemitis. Sic & ſuperius vt eũ Deus viuificet, orauit in humiliatione perſecutionis, vbi ait, Paulò minus conſummauerũt me in terra, ego autẽ non dereliqui mãdata tua, ſecundũ miſericordiã tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia tua, id eſt, martyria oris tui. Vbi intelligitur ſi ipſe non vi-
Lucæ 21. uificet donando patientiã, propter quod dictũ eſt, In veſtra pa
Pſal.61. tientia poſſidebitis animas veſtras: & de quo dictum eſt, Quoniam ab ipſo eſt patiẽtia mea: nõ corpus in perſecutione mor

tificari

tificari, ſed animam, non cuſtodiendo martyria, ſed iudicia iu-
ſtitiæ Dei. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.* Hoc eſt pla-
ceant tibi, noli reprobare, ſed approba. Bene autem intelligũ
tur oris volũtaria ſacrificia laudis, confeſſione charitatis non
timore neceſſitatis oblata. Vnde dictum eſt, Voluntariè ſacri- *Pſal.33.*
ficabo tibi : ſed quid eſt quod adiungit, *Et iudicia tua doce me?*
Nónne ipſe in verſibus ſuperioribus dixerat, A iudiciis tuis
nõ declinaui? Quomodo iſtud ſi ea nõ nouerat? Porrò ſi noue
rat, quomodo hîc dicit, Et iudicia tua doce me? An ſicut illud
eſt, ſuauitatem feciſti cum ſeruo tuo: & poſtea dicit, ſuauitatẽ
doce me? Quod ita expoſuimus, vt intelligeremus verba pro-
ficientis, & addi ſibi ad id quod acceperat poſtulantis. *Anima
mea in manibus tuis ſemper.* Nonnulli codices habent, in mani-
bus meis: ſed plures, in tuis: & hoc quidem planum eſt. Iuſto- *Sapien.3.*
rum enim animæ in manu Dei ſunt. In cuius manu ſunt & nos *& 7.*
& ſermones noſtri. *Et legis,* inquit, *tuæ nõ ſum oblitus,* Tanquam
ad non obliuiſcẽdam Dei legem manibus adiuuetur eius me-
moria, vbi eſt eius anima. Anima verò mea in manibus meis,
quomodo intelligatur, ignoro. Iuſti quippe iſta verba ſunt, nõ
iniuſti, redeuntis ad patrem, non diſcedentis à patre. Nam po- *Lucæ 15.*
teſt videri ille iunior filius animam ſuam in manibus ſuis ha
bere voluiſſe, quando dixit patri, Da mihi ſubſtantiam meam,
quæ me cõtingit. Sed ideo mortuus erat, ideo perierat. An for-
te ita dictum eſt, anima mea in manibus meis: tanquam eam
viuificandã offerret Deo? Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui ani- *Pſal.24.*
mam meam. Dixerat enim & hîc ſuperius, Viuifica me, *Poſue-
runt,* inquit, *peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.*
Vnde hoc, niſi quia eius anima in manibus Dei, vel in ſuis vi-
uificanda offertur Deo? *Hereditate acquiſiui teſtimonia tua in æ-
ternum.* Nonnulli vno verbo volentes dicere, quod vno verbo
in Græco poſitum eſt, hæreditaui interpretati ſunt. Quod & ſi
Latinũ eſſe poſſet, magis ſignificaret eũ qui dedit hæreditatẽ,
quàm eũ qui accepit, vt ſic eſſet hæreditaui, quomodo ditaui.
Melius ergo duobus verbis inſinuatur integer ſenſus, ſiue di-
catur hereditate poſſedi, ſiue dicatur hereditate acquiſiui: non
hæreditatem, ſed hæreditate. Si autẽ quæritur, quid acquiſie-
rit hæreditate: teſtimonia, inquit, tua. Quid volẽs intelligi, niſi
vt teſtis Dei fieret, eiúſq; teſtimonia cõfiteretur: id eſt vt mar-
tyr Dei fieret, atq; eius martyria diceret, ſicut martyres dicũt
à patre ſibi, cuius donum eſt, eſſe collatum? Multi quippe pati

voluerunt, neq; potuerũt: nulli tamen potuerũt, niſi qui voluerunt. Quia non potuiſſent, ſi fidei teſtimonia negare voluiſſent: ſed etiam ipſorum præparata eſt voluntas à domino. Ideo hæc hæreditate ſe acquiſiſſe iſte teſtatur; & hoc in æternum, quia non eſt in eis gloria temporalis hominũ vana quærentium, ſed æterna gloria eſt breui tempore patientium, & ſine fine regnantium. Vnde ſequitur, *Quoniam exultatio cordis mei ſunt*. Et ſi afflictio corporis, exultatio tamen cordis. Deinde ſubiecit, *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem*. Qui dicit, Inclinaui cor meum: ipſe iam dixerat, inclina cor meum in teſtimonia tua: vt intelligamus ſimul hoc eſſe & diuini muneris & propriæ voluntatis. Sed nũquid in æternum facturi ſumus iuſtificationes Dei? Opera illa quidem, quæ operamur circa proximorum neceſſitates, æterna eſſe non poſſunt, ſicut nec ipſæ neceſſitates: ſed ſi non diligendo iſta facimus, nulla eſt iuſtificatio. Si autem diligendo, æterna eſt ipſa dilectio, eíque æterna eſt parata retributio. Propter quam retributionẽ dicit ſe inclinaſſe cor ſuum ad faciendas iuſtificationes Dei, vt in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.

Concio viceſimaquarta de verſu Pſalmi, Iniquos odio habui, vſque ad id, Propterea dilexi teſtimonia tua ſemper.

Samech ס

PSalmi huius locus, de quo in voluntate Dei diſputaturi ſumus, ſic incipit: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi*. Non ait, Iniquos odio habui, & iuſtos dilexi: aut, iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi: ſed cùm dixiſſet, Iniquos odio habui, expoſuit quare, addendo, & legem tuam dilexi, vt demonſtraret, non ſe in hominibus iniquis odiſſe naturam, qua homines ſunt, ſed iniquitatem, qua legi, quam diligit, inimici ſunt. Deinde ſequitur, *Adiutor meus & ſuſceptor meus es tu*. Adiutor ad bona facienda, ſuſceptor ad mala euadenda. Quod autem adiungit, *In verbũ tuum ſuperſperaui*, tanquam filius promiſſionis loquitur. Sed quid ſibi vult verſus qui ſequitur, *Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei?* Non enim ait, faciam: ſed ſcrutabor. Vt ergo perfectè ea diligentérq; nouerit malignos à ſe declinare deſiderat, eóſque etiam compellendos à ſe abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata, à ſcrutandis autem auocant: non ſolùm cùm perſequuntur, aut litigare nobiſcũ volunt, verum etiam cùm obſequuntur & honorant, & tamen cum ſuis vitioſis & negotioſis cupi-

dita-

ditatibus adiuuandis vt occupemur, & eis noſtra tempora impendamus, efflagitant, aut certè infirmos premunt, vt cauſas ſuas ad nos deferre compellant: quibus dicere non audemus, Dic homo, quis me conſtituet iudicem aut diuiſorē inter vos? *Lucæ* 12.
Conſtituit enim talibus cauſis Eccleſiaſticos Apoſtolus cogni *1.Cor.6.*
tores, in foro prohibēs iurgare Chriſtianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt, ſed ſua cupidè repetunt, dicimus, Cauete ab omni cupiditate, conſtituentes eis ante oculos hominem, cui dictū eſt, Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua, *Lucæ* 12.
quæ præparaſti cuius erunt? quia & quando dicimus, non recedunt nèc declinant à nobis, ſed inſtant, vrgent, precantur, tumultuantur, extorquent, vt ipſis potius ad iſta quæ diligunt, quàm ſcrutandis Dei mandatis, quæ diligimus, occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quāto deſiderio diuinorum eloquiorum dictum eſt, Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Ignoſcant obedientes fideles, qui pro ſuis ſecularibus cauſis raro nos quærunt, & iudiciis noſtris facillimè acquieſcunt, nec nos conterūt litigando, ſed obtemperādo potius cōſolantur. Certè propter eos, qui & inter ſe pertinaciter agunt, & quādo bonos premunt, noſtra iudicata cōtemnunt, faciūtq; nobis perire tempora rebus eroganda diuinis, certè, inquam, propter iſtos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Chriſti, Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Deinde poſteà quàm velut ab oculis cordis ſui muſcas irruentes abegit, redit ad eum, cui dicebat, Adiutor meus & ſuſceptor meus es tu, in verbum tuum ſperaui: precémque continuans, *Suſcipe me,* inquit, *ſecundum eloquium tuum, & viuam, & ne confundas me ab expectatione mea.* Qui iam dixerat, ſuſceptor meus, poſcit magis magíſque ſuſcipi, & ad illud, propter quod tolerauerat tam multa moleſta, perduci, verius ibi ſe quàm in iſtis humanarū rerum ſomniis fidens eſſe victurum. Sin enim de futuro dictum eſt, vt viuam, tanquam in hoc corpore mortuo non viuatur. Corpus enim mortuum eſt propter peccatū Et expectantes redemptionem *Rom.8.*
corporis noſtri, ſpe ſalui facti ſumus, & quod nō videmus ſpe- *Rom.5.*
rantes, per patientiā expectamus. Sed ſpes nō confundit, ſi charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritū ſanctum, qui datus eſt nobis. Propter quæ largius accipienda clamatur ad patrem, ne cōfundas me ab expectatione mea. Et tanquā ei reſponſum fuerit in ſilētio, ſi non vis cōfundi ab expectatione

tua, non intermittas meditari iuſtificationes meas: ſentiens iſtam meditationem plerunque animæ languoribus impediri, *Adiuua me*, inquit, *& ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper. Spreuiſti omnes*, vel quod de Græco diligentius videtur expreſſum, *Ad nihilum deduxiſti omnes diſcedentes à iuſtificationibus tuis, quia iniuſta cogitatio eorum.* Ideo ergo clamauit, Adiuua me & ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper, quia in nihilum redigit Deus omnes diſcedentes à iuſtificationibus ſuis. Quare autẽ diſcedunt? Quia iniuſta eſt, inquit, cogitatio eorũ. Ibi accedit̃, ibi diſceditur. Omnia opera vel mala vel bona à cogitatione procedũt. In cogitatione quiſque innocẽs, in cogitatione reus eſt: propter quod ſcriptũ eſt,
Sapien. 1. Cogitatio ſancta ſeruabit te. Et alibi legitur, In cogitationi-
Rom. 2. bus impij interrogatio erit. Et Apoſtolus, Cogitationibus, ait, accuſantibus aut etiam excuſantibus. Vbi autẽ fœlix eſt, qui in cogitatione miſer eſt? Aut quomodo ibi non miſer eſt, qui ad nihilũ redactus eſt? Magna quippe eſt ſterilitas iniquitas: merito dictum eſt, Confundantur iniqui facientes vane: id eſt, inaniter, tanquã redacti in nihilum. Sequitur in Pſalmo, *Præuaricantes deputaui*, vel, *putaui*, vel, *exiſtimaui omnes peccatores terræ.* Multis enim modis noſtri interpretati ſunt vnum verbum Græcũ, quod eſt ἐλογισάμην, ſed profunda eſt illa ſententia, & ſi adiuuerit dominus, operoſius diſputatione alia penetrãda eſt. Nam & quod additum eſt, *Propterea dilexi teſtimonia tua ſemper.* multo amplius eam profundam facit. Dicit enim Apoſtolus,
Rom. 4. Lex iram operatur. Huiúſq; dicti rationem reddens, vbi enim non eſt lex, inquit, nec præuaricatio: ita oſtendens non omnes eſſe præuaricatores. Non enim omnes habẽt legem. Non au-
Rom. 2. tem omnes habere legẽ, alio loco euidentius ait, Qui ſine lege peccauerunt ſine lege peribunt. Quid ſibi ergo vult, præuaricatores deputaui omnes peccatores terræ? Sed hic quæſtionẽ propoſuiſſe ſufficerit, alio ſi Deus donauerit ſermone tractandam, ne huius prolixitas eam cogat anguſtius explicari quàm vt bene poſſit quod explicatur intelligi.

Concio viceſimaquinta de verſu Pſalmi, Præuaricatores reputaui omnes peccatores terræ, vſque ad, A iudiciis enim tuis timui.

QVærimus, ſi Deo largiente inuenire poſſimus, quomodo intelligendum ſit, quod in iſto Pſalmo magno dictum eſt, Præuaricatores: vel potius, præuaricantes. Græcus enim

παρα-

παραϐαίνοντας, ait, non παραϐάτας. Quærimus ergo quomodo intelligendũ ſit, *Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ*. Propter quod ait Apoſtolus, Vbi enim lex non eſt, nec præuaricatio. Hoc autẽ dixit cum à lege promiſſa diſtingueret. Nam vt de ſuperioribus ſenſus plenior colligatur, non enim per legẽ, inquit, promiſſio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mũdi, ſed per iuſtitiam fidei. Si enim qui per legem hæredes ſunt, exinanita eſt fides & euacuata eſt promiſſio: lex enim irã operatur. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei tãtum quod ex lege eſt, ſed & ei quod ex fide eſt Abrahã, qui eſt pater omniũ noſtrum. Cur hoc Apoſtolus ait, niſi vt oſtenderet legem ſine promiſſionis gratia, nõ ſolum non auferre, verùm & augere peccatum? Vnde & illud eſt, Lex ſubintrauit vt abundaret delictũ. Sed quia omnia per gratiam dimittuntur, non ſolum quæ ſine lege, verumetiam quæ in lege commiſſa ſunt, ideo ibi ſecutus adiunxit, Vbi autem abundauit delictũ, ſuperabundauit & gratia. Non itaque præuaricantes deputat omnes peccatores Apoſtolus, ſed eos tantũ præuaricantes deputat, qui tranſgrediuntur legem. Vbi enim non eſt lex, inquit, nec præuaricatio. Ac per hoc ſecundum Apoſtolum, omnis quidem præuaricator eſt peccator, quia peccat in lege: ſed non omnis peccator eſt præuaricator, quia peccant aliqui ſine lege. Vbi autem non eſt lex, nec præuaricatio. Porro ſi nemo ſine lege peccaret, non idem ipſe Apoſtolus diceret, Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Secundum vero iſtum Pſalmum ſi præuaricantes ſunt omnes peccatores terræ, nullum eſt vtiq; ſine præuaricatione peccatum. Nulla eſt autẽ præuaricatio ſine lege: nullum eſt igitur niſi in lege peccatum. Qui ergo dicit, Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ: nullos eſſe omnino niſi qui legem tranſgreſſi ſunt, vult intelligi peccatores: & ob hoc aduerſatur ille qui dixit, Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Secundum illum quippe ſunt aliqui peccatores, quamuis non ſint præuaricatores, id eſt qui ſine lege peccauerunt. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Secundum iſtum autem nullus eſt ſine præuaricatione peccator, quia præuaricantes deputat omnes peccatores terræ. Nullus ergo ſecundum iſtum ſine lege peccauit: quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio. An forte dicturi ſumus, verum quidem eſſe quòd nec præuaricatio ſit vbi

Rom. 4. · Rom. 5. · Rom. 4. · Rom. 2.

Rom. 2. non eſt lex, ſed verum nō eſſe quòd aliqui ſine lege peccauerint: aut verum quidem eſſe, aliquos ſine lege peccaſſe, ſed verum non eſſe, vbi lex non eſt, præuaricationem eſſe nō poſſe. At vtrunque Apoſtolus dixit. Verum eſt ergo vtrunque, quia vtrunque per Apoſtolū veritas dixit. Quomodo ergo erit verum, quod in Pſalmo iſto eadem proculdubio veritas dixerat. Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ? Reſpōdetur enim nobis, Qui ſunt ergo illi qui ſecundum Apoſtolum ſine lege peccauerunt? Non enim ex eis quiſquā præuaricans deputandus eſt, cum ſecundū eundem Apoſtolum, præuaricatio non ſit vbi lex non eſt. Sed nimirum cum diceret Apoſtolus, Quicunque ſine lege peccauerūt, ſine lege peribūt: de illa lege aiebat quam Deus dedit per Moyſen famulū ſuum populo ſuo Iſrael. Hoc ipſa quæ circūſtant verba eius oſtendunt. Diſputabat enim de Iudæis & Græcis, id eſt, gentibus, non ad circunciſionem, ſed ad præputium pertinentibus, ideo ſine lege eos dicens, quia non acceperant legem, quam ſe accepiſſe gloriabantur Iudæi. Vnde illis ait, Si autem tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in Deo. Denique vnde ad hanc ſententiam venerit intuēdum eſt, vt diceret, Quicunque ſine lege peccauerūt, ſine lege peribunt. Ira, inquit, & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis

Ibidem. operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operāti bonum, Iudæo primum & Græco. Non eſt enim perſonarum acceptio apud Deum. Ad hæc addidit vnde nunc quæſtio eſt, & ait, Quicunq; enim ſine lege peccauerūt, ſine lege peribūt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabūtur. Hos vtique Iudæos, illos autem Græcos volens intelligi, quoniā de his agebatur, vtroſque ſub peccato eſſe demōſtrans, vt egere ſe gratia vtrique fateātur. Propter quod dicit, Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiā ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quos itaque dicit omnes peccaſſe, niſi Iudæos & Græcos, de quibus dixerat, Non enim eſt diſtinctio? Nam de his paulo antè: Cauſati enim ſumus, inquit, Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe. Ac per hoc quicunq; ſine lege peccauerunt, illa ſcilicet de qua Iudæi gloriabantur, ſine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, id eſt, ipſi Iudæi, per legem iudicabuntur. Nec ideo non

Lucæ 19. peribunt, niſi credāt in eum qui venit quærere quod perierat.

Nonnul-

Nonnulli quippe etiam catholici tractatores in his Apoſtoli
verbis aliter quàm ſe res habet,parum attendendo ſapuerũt,
vt dicerent illos perire qui ſine lege peccauerunt: hos autem *Rom.2.*
qui in lege peccauerũt iudicari tantummodo non perire:tan-
quam per pœnas tranſitorias credantur eſſe purgãdi:ſicut ille
de quo dictum eſt, Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per
ignem.Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur, de quo
agebat Apoſtolus vt hoc diceret.Superius quippe dixerat, Vt
ſapiens architectus fundamentum poſui, alius ſuperædificat:
vnuſquiſq; autem videat quomodo ſuperædificet. Fundamen- *1.Cor.3.*
tum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum
eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus: & cætera,vſq; ad eundem locum, *4.Sen.di.*
vbi eum dixit per ignem ſaluari,qui ſuper hoc fundamentum, *21.ca.In*
non aurum, argentum, lapides pretioſos, ſed ligna, fœnum, *illo.*
ſtipulam ædificat,non tamẽ reſpuit ne recipiat,nec receptum
deſerit fundamentum: ídque omnibus carnalibus ſuis,quibus
capitur atque ſuccumbit delectationibus anteponit, cum ad
hunc articulum ventũ fuerit vt aut illæ deſerantur aut Chri-
ſtus: vbi ſi non anteponitur Chriſtus, non ille eſt fundamen-
tum. Omnibus quippe ſtructuræ poſterioribus partibus ante-
ponitur fundamentum. Nec cogitaſſe exiſtimo eos qui ſenſe-
runt non perire,de quibus dictum eſt,Per legem iudicabũtur: *Rom.2.*
niſi quia fundamentum habent Chriſtum. Parum ergo atten-
derunt quod demonſtrauimus,atque ipſa ſcriptura clamat, de
Iudæis hoc Apoſtolum dicere,qui ſine fundamẽto ſunt Chri-
ſto.Quis autem Chriſtianus dixerit non perire Iudæum,ſi non
credat in Chriſtum, ſed tantummodo iudicari: cum Chriſtus
ipſe ad eandem gentem propter oues, quæ inde perierunt ſe *Matt.15.*
miſſum eſſe teſtetur: & remiſſius & tolerabilius dicat futu-
rum Sodomitis in die iudicij, qui vtique ſine lege perierunt, *Matt.10.*
quàm ciuitati Iudææ, quæ in eum non credidit, tanta virtute
mirabilia facientem?Si ergo Apoſtolus ſecundũ legem, quam
Deus per Moyſen populo Iſrael dedit,cæteris autem gentibus *Rom.2.*
non dedit,ſine lege dixit eſſe cæteras gentes,quid intellecturi
ſumus in iſto Pſalmo dictũ eſſe, Præuaricantes æſtimaui om-
nes peccatores terræ: niſi intelligamus aliquam legẽ non per
Moyſen datam, ſecundum quam ſunt præuaricantes cætera-
rum gentium peccatores? Vbi enim lex non eſt,nec præuari- *Rom.4.*
catio.Quæ iſta lex eſt,niſi forte illa de qua idem dicit Apoſto
lus,Gentes,quæ legem non habent,naturaliter quæ legis ſunt *Rom.2.*

faciunt,hi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex?Secundũ hoc ergo quod dicit,legẽ non habentes,ſine lege peccauerunt,ſine lege peribunt:ſecũdum id vero quod ait,ipſi ſibi ſunt lex,non immerito præuaricatores æſtimãtur omnes peccatores terræ. Nullus enim eſt qui faciat alteri iniuriã, niſi qui fieri ſibi nolit.Et in hoc tranſgreditur naturæ legẽ,quam nõ ſinitur ignorare dum id quod facit nõ vult pati. Nunquid autẽ lex iſta naturalis non erat in populo Iſrael?Erat plane,quoniã & ipſi homines erant.Sine lege autẽ naturali eſſent,ſi præter naturam humani generis eſſe potuiſſent. Multo magis ergo præuaricatores facti ſunt lege diuina, qua naturalis illa ſiue inſtaurata, ſiue aucta,ſiue firmata eſt.Iam vero ſi in omnibus peccatoribus terræ nõ incongrue deputantur, & paruuli propter originalis vincula peccati, etiã ipſi in ſimilitudine præuaricationis Adæ,ad illam præuaricationẽ pertinere monſtrantur,quæ data lege in paradiſo prima cõmiſſa eſt. Ac per hoc recte nullo prorſus excepto,præuaricatores æſtimãtur omnes peccatores terræ.Omnes autẽ peccauerunt, & egent gloria Dei.Oẽs igitur præuaricantes gratia ſaluatoris inuenit, alios magis,alios minus.Quanto enim legis maior in quocunq; cognitio, tanto minor peccati excuſatio.Quãto minor peccati excuſatio, tanto manifeſtior preuaricatio.Reſtabat ergo vt omnibus nõ ſua ſed Dei,id eſt,à Deo donata iuſtitia ſubueniret.Vnde ait Apoſtolus,Per legẽ cognitio peccati,Non ergo ablatio ſed cognitio.Nunc autẽ ſine lege,inquit,iuſtitia Dei manifeſtata eſt,teſtificata per legem & Prophetas.Proinde etiam iſte ſubiunxit, *Propterea*,inquit,*dilexi teſtimonia tua*. Tanquã diceret,Quoniã lex ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue in literis promulgata. præuaricatores fecit oẽs peccatores terræ, propterea dilexi teſtimonia tua.quę ſunt in lege tua de gratia tua vt non ſit in me iuſtitia mea.ſed tua.Lex enim ad hoc prodeſt vt mittat ad gratiã: non ſolum enim quod atteſtatur manifeſtandæ iuſtitiæ Dei quæ ſine lege eſt,verũetiam hoc ipſo quòd præuaricãtes fecit,ita vt etiam quos litera occidit,ad viuificantem ſpiritũ cõfugere timore compellat. per quẽ peccatorum deleatur vniuerſitas,& recte factorũ charitas inſpiretur.Propterea,inquit.dilexi teſtimonia tua. Quidem codices habent ſemper,quidã non habent,Sed ſi eſt ſic.accipiendũ eſt ſemper vt ſic intelligatur, quãdiu hic viuitur.Hic ſunt enim teſtimonia neceſſaria de lege & prophetis, atteſtãtia iuſtitiæ Dei qua iuſtifi-

Rom.5. *Gen.3.* *Rom.2.* *Rom.3.* *2.Cor.3.*

iuſtificamur gratis: hic ſunt & noſtra teſtimonia neceſſaria, pro quibus ipſam quæ hic agitur vitam martyres finierunt. Cognita itaque Dei gratia, quæ ſola liberat à præuaricatione, quæ legis cognitione committitur, orando dicit, *Configе clauis à timore tuo carnes meas*. Sic enim expreſſius interpretati ſunt quidã noſtri, quod Græcè vno verbo dici potuit, id eſt, καθήλωσον: hoc alij cõfige dici voluerunt, nec addiderunt clauis, atque ita dum volunt vno verbo Græco vnum Latinũ interpretando reddere, ſententiam minus explicauerunt: quoniã in eo quod eſt confige nõ ſonant claui: καθήλωσον autem ſine clauis intelligi non poteſt, nec niſi duobus verbis Latinè dici poteſt, ſicut dictum eſt confige clauis. Vbi quid vult intelligi, niſi quod ait Apoſtolus, Mihi autẽ abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mundo? Et iterũ, In Chriſto, inquit, confixus ſum cruci. Viuo autem iam non ego. viuit verò in me Chriſtus. Quod quid eſt aliud, niſi non eſt in me iuſtitia mea, quæ ex lege eſt, in qua præuaricator effectus ſum, ſed iuſtitia Dei, id eſt quæ mihi ex Deo eſt, non ex me? Sic quippe in me viuit non ego ſed Chriſtus, qui factus eſt nobis ſapiẽtia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redẽptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in domino glorietur. Item dicit, Qui autem ſunt Ieſu Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum paſſionibus, & concupiſcentiis. Cum hic dictum ſit, quòd ipſi crucifixerunt carnem ſuam, in iſto tamen Pſalmo Deus rogatur vt id faciat, cui dicitur, Cõfige clauis à timore tuo carnes meas: vt intelligamus etiã id quod rectè facimus gratiæ Dei eſſe attribuendum, qui in nobis operatur & velle & operari pro bona voluntate. Sed quid ſibi vult quod cum dixiſſet, Confige clauis à timore tuo carnes meas: addidit, *A iudiciјs enim tuis timui*? Quid eſt, cõfige à timore tuo, timui enim? Si enim iam timuerat vel timebat cur adhuc vt à timore ſuo Deus crucifigeret carnes ſuas orabat? An addi ſibi volebat timorem, vt tantum timeret quantũ ſufficeret crucifigendis ſuis carnibus, id eſt, concupiſcentiis affectibúſq; carnalibus? tanquam dicens, Perfice in me timorem tuum, timui enim à iudiciis tuis? Sed eſt hic alius altior ſenſus, quãtũ Deus donat ſcrutato ſinu ſcripturæ hui⁹ eruẽdus, Cõfige, inquit, clauis à timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc eſt, à timore tuo caſto, qui permanet in ſeculum ſeculi, carnalia mea deſideria cõprimantur: à iudiciis enim tuis timui, cum

Galat.6. *Gal.2.* *Philip.3.* *1.Cor.1.* *Hier.9.* *Galat.5.* *Philip.2.* *Pſal.17.*

mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat dare iuſti-
1. Ioan. 4. tiam. Sed hunc timorē quo pœna metuitur, conſummata charitas foras mittit, quæ nō timore pœnæ, ſed delectatione iuſtitiæ liberos reddit. Timor nāque iſte, quo non amatur iuſtitia, ſed timetur pœna, ſeruilis eſt, quia carnalis eſt: & ideo nō crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere quando ſperatur impunitas. Cum vero pœna creditur ſecutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere & dolet non licere, quod lex vetat: quia non ſpiritaliter delectatur eius bono, ſed carnaliter malū metuit, quod minatur.

Super catholicam Ioā. trac. 9.

1. Ioan. 4. Timore autem caſto ipſa quæ hunc timorem foras mittit, peccare timet charitas, etiam ſi ſequatur impunitas: quia nec impunitatē iudicat ſecuturam, quando amore iuſtitiæ peccatum ipſum deputat pœnam. Tali timore carnes crucifigūtur, quoniam carnales delectationes, quæ legis litera vetantur potius quàm vitantur, ſpiritalium bonorum delectatione vincuntur: & eadem vſq; ad perfectionem creſcente victoria perimūtur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo carneſ meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc eſt, da mihi caſtū timorem, ad quem petendum me tanquam pedagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudiciis tui timui.

Concio vicesimaſexta de verſu Pſalmi, Feci iudicium & iuſtitiam, ne tradas me calumniantibus me: & reliqua.

Ain. *V*

ISTOS magni Pſalmi huius verſus conſiderandos nunc ſuſcepimus atque tractandos, *Feci iudicium & iuſtitiam, ne tradas me nocentibus me.* Non mirum eſt eum feciſſe iudicium & iuſti-
Pſal. 18. tiam, qui ſuperius popoſcerat à timore Dei vtique caſto configi clauis carnes ſuas, hoc eſt, carnales concupiſcentias, quæ ſolent quo minus rectū ſit noſtrum impedire iudicium. Quamuis autem, ſiue rectū ſiue prauum in quotidiano noſtri ſermonis vſu iudicium nuncupetur, vnde hominibus in Euangelio dicimus, Nolite iudicare perſonaliter, ſed rectum iudi-
Ioan. 7. cium iudicate: tamen hoc loco ita poſitum eſt iudicium: tan-
De tempore ſer. 236 quam ſi hoc rectum non fuerit, non debeat iudicium nominari, alioquin non ſufficeret dicere, feci iudicium, ſed diceretur, feci rectum iudicium. Hoc genere locutus eſt dominus Ieſus
Matt. 23. vbi ait, Relinquitis grauiora legis, iudicium & miſericordiam & fidem. Et hic enim iudicium ſic poſitum eſt, tanquam non ſit iudicium ſi peruerſum eſt. Et multis diuinarum ſcripturarum locis ita ponitur, quale illud eſt, Miſericordiam & iudicium

cium

cium cantabo tibi domine. Et illud apud Eſaiam, Expectaui *Pſal.100*
vt faceret iudicium,fecit autem iniquitatem:non ait.expecta- *Eſa.5.*
ui, vt faceret iudicium iuſtum, fecit autem iniquum: ſed tanquam ideo iam iudicium ſit,quia iuſtum eſt: nec ſit iudicium, quod iniuſtum eſt. Iuſtitia verò nō ſolet dici bona iuſtitia,vel mala iuſtitia, ſicut aliquando dicitur bonum malúmve iudicium,ſed eoipſo iam bona eſt,quia iuſtitia eſt. Sic ergo habet conſuetudo loquendi, vt dicatur & bonū iudicium, & malum iudicium, quemadmodum habet vt dicatur & bonus iudex,& malus iudex. Sic autem non dicitur bona iuſtitia,vel mala iu- *2.ſen. diſ.*
ſtitia:ſicut nō dicitur,bonus iuſtus,vel malus iuſtus,quia con- *27.cap.1.*
tinuo bonus quiſque ſit iuſtus. Iuſtitia ergo virtus eſt animi *Iuſtitia.*
magna præcipuéque laudabilis, de qua nunc nō eſt copioſius
diſputandi neceſſitas. Iudicium vero quando non niſi in bono *Iudiciū.*
ponitur, diſtinctior loquendi ratio huius virtutis eſt operatio. Qui enim habet iuſtitiam, rectè iudicat,imò ſecundum iſtam locutionem,qui habet iuſtitiam iudicat,quia nec iudicat ſi nō rectè iudicat. Iuſtitiæ nomine hoc loco non ipſa virtus, ſed
opus eius ſignificatū eſt. Quis enim fecit in homine iuſtitiam *Rom.4.*
niſi qui iuſtificat impium? hoc eſt per gratiam ſuam ex impio
facit iuſtum. Vnde ait Apoſtolus, Iuſtificati gratis per gratiam *Rom.3.*
ipſius. Facit ergo iuſtitiam, id eſt,opus iuſtitiæ, qui habet in ſe iuſtitiam,id eſt, opus gratiæ. Feci, inquit, iudicium & iuſtitiam,ne tradas me nocētibus me:id eſt, feci iudicium iuſtum, ne tradas me illis, qui propterea me perſequuntur. Nam etiam quidam codices habent, ne tradas me perſequentibus. Quod enim Græcè dictum eſt, τοῖς ἀντιδίκοις, quidam interpretati ſunt nocentibus, quidam perſequentibus,quidam calumniantibus. Miror autem omnium quos in promptu habere potui,codicum nunquā me legiſſe aduerſantibus,cum ſine controuerſia quod Græcè ἀντίδικος,hoc Latinè aduerſarius appellatur. Orans itaque ne tradatur à domino aduerſantibus ſibi:
quid orat, niſi quod oramus cum dicimus, Ne nos inferas in *Mat.6.*
tentationem? Aduerſarius eſt enim de quo dicit Apoſtolus,Ne
forte tentauerit vos qui tentat. Et tradit Deus,quem deſerit. *1.Theſ.3.*
Eum quippe ille non decipit,quem iſte nō deſerit,in voluntate ſua præſtans decori hominis virtutem. Ab illo autem qui *Pſal.19.*
dixerat in abundantia ſua, non mouebor in æternum, auertit faciem & factus eſt conturbatus,ſibíq; monſtratus. Quiſquis
igitur à timore,Dei caſto crucifixas habet carnes ſuas,&nulla *Pſal.18.*

carnali corruptus illecebra, facit iudicium opúſque iuſtitiæ, orare debet ne aduerſantibus tradatur, id eſt, ne timẽdo perpeti mala, ad facienda mala perſequentibus cedat. A quo enim accipit victoriam concupiſcentiæ ne voluptate pertrahatur, ab illo etiam robur patiẽtiæ ne dolore frangatur: quoniam de
Pſal.84. quo dicitur, Dominus dabit ſuauitatem, de illo etiam dicitur, Ab ipſo eſt enim patientia mea. Deniq; ſequitur, *Excipe ſeruum tuum in bono, vt non calumnientur me ſuperbi.* Illi impellunt vt cadam in malum, tu excipe in bonũ. Qui autẽ interpretati ſunt non calumnientur me: Græcam locutionem ſecuti ſunt. Latinæ linguæ minus vſitatam. An forte hanc habet vim cum dicitur, non calumnientur me, quam haberet ſi diceretur, non me capiant calũniando: Multæ autem poſſunt intelligi calumniæ ſuperborum, à quibus humilitas chriſtiana deſpicitur, ſed illa vel maxima eſt, ſi homines hoc loco accipiuntur ſuperbi, qui à nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe ipſa Chriſtiana Chriſti morte inſinuatur, commendatúrque diuinitus. Hæc autẽ calumnia vtriſque infidelibus, id eſt, Iudæis gentibúſq; communis eſt. Habent calumnias ſuas etiam hæretici ſingulis quibuſq; hæreſibus proprias. Habent & ſchiſmatici, quos omnes ſuperbia de membrorum Chriſti compage præcidit. Ipſius autẽ diaboli calumnia quanta vel qualis ſit, qua ca-
Iob 1. lumniatus eſt iuſto dicẽs, Nũquid gratis colit Iob dominum? Quorum omnium calumniæ ſuperborum tanquam colubrorum venena dicuntur, cum vigilantiſſima & diligentiſſima pietate Chriſtus crucifixus attenditur, propter quod præfigu-
Num.21. randum Moyſes Deo miſerãte ac iubente exaltauit in eremo
Ioan.3. ſimilitudinẽ ſerpẽtis in ligno, vt ſimilitudo carnis peccati crucifigenda præfiguraretur in Chriſto. Hãc intuentes ſalutiferã crucẽ, omne calumniantiũ ſuperborũ virus expellimus. Quã prorſus etiam iſte quodãmodo valde intente intuens ait, *Oculi mei defecerunt in ſalutare tuũ, & in eloquiũ iuſtitiæ tuæ.* Chriſtum quippe ipſum Deus propter ſimilitudinẽ carnis peccati, pec-
Rom.8. catum pro nobis fecit, vt nos ſimus iuſtitia Dei in ipſo. In huius igitur eloquium iuſtitiæ Dei feciſſe dixit ardenter oculos ſuos, & ſitienter intuendo, dum memor infirmitatis humanæ, diuinã Chriſti deſiderat gratiã. Propter quod ſequitur, *Fac cũ ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam.* Non vtiq; ſecũdum iuſtitiam meam. *Et iuſtificationes,* inquit, *tuas doce me.* Illas proculdubio quib⁹ Deus facit iuſtos, nõ ipſi ſe. *Seruus tuus ſum ego.* Neq; enim

enim bene mihi ceſſit quãdo eſſe volui liber meus, nõ ſeruus
tuus. *Da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.* Nunquam in-
termittẽda eſt iſta petitio. Non enim ſufficit accepiſſe intelle-
ctũ, & Dei teſtimonia didiciſſe, niſi ſemper accipiatur, & quo-
dammodo ſemper bibatur de fonte lucis æternæ. Teſtimonia
quippe Dei quãto fit quiſque intelligentior, tanto magis ma-
giſque ſciuntur. *Tempus*, inquit, *faciendi domino.* Id enim plures
codices habẽt, non, vt quidam, *domine.* Quod ergo tempus, vel
quid faciendi voluit intelligi domino? Illud quidem quod pau
lo ante dixerat, Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam
tuam, hoc faciendi tempus domino. Quid eſt autem, niſi gra-
tia quæ in Chriſto ſuo tempore reuelata eſt? De quo tempore
ait Apoſtolus, Cum autem venit plenitudo tẽporis miſit Deus *Gal.4.*
filium ſuum. Propter quod alibi etiam teſtimonium ſuũ pro-
phetico adiungens, vbi dixit, Tẽpore placito exaudiui te, & in *Eſa.49.*
die ſalutis adiuui te. Ecce nunc, inquit, tẽpus acceptabile, ecce *2.Cor.6.*
nunc dies ſalutis. Sed quid eſt, quòd tantum volens oſtendere
tempus domino eſſe faciendi, cõtinuo ſubiunxit, *Diſſipauerunt*
legem tuam? Velut præterea tempus eſſet faciendi domino, quia
eius legẽ diſſipauerunt ſuperbi, qui ignorantes Dei iuſtitiam *Rom.10.*
& ſuã quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei nõ ſunt ſubiecti? Quid
eſt enim, diſſipauerunt legem tuam, niſi præuaricationis ini-
quitate, eius integritatem non cuſtodierunt? Oportebat ergo,
vt ſuperbis & de libertate ſui arbitrii præſumentibus lex da-
retur qua præuaricata quicunque compuncti humiliarentur,
non iam per legem, ſed per fidem ad ſubuenientem currerent
gratiã. Diſſipata ergo lege tempus fuit vt per vnigenitum fi-
liũ Dei miſericordia mitteretur. Lex enim ſubintrauit vt abũ *Rom.5.*
daret delictũ, quo delicto lex diſſipata eſt, & opportuno iam
tẽpore Chriſtus aduenit, vt vbi abundauit delictũ ſuperabũda
ret gratia. *Ideo*, inquit, *dilexi mandata tua ſuper aurũ & topazion.*
Id agit gratia, vt dilectione impleantur mandata Dei, quæ ti-
more non poterant. Gratia quippe Dei diffunditur charitas in
cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. Pro-
pter quod ipſe dominus dicit, Non veni legem ſoluere, ſed ad- *Matt.5.*
implere. Et idem Apoſtolus. Plenitudo legis charitas eſt: ideo *Rom.13.*
ſuper aurũ & topazion. Hoc enim & in alio Pſalmo legimus, *Pſal.18.*
Super aurum & lapidẽm pretioſum multũ. Topazion quippe
lapidem multũ perhibent eſſe pretioſum. In teſtamẽto autẽ
veteri latentem gratiam tanquam velo interpoſito non intel- *Exod.34.*

ligentes, quod ſignificabatur, quãdo in faciem Moyſi intẽdere
2.*Cor.*3. non valebant propter mercedem terrenam atque carnalẽ Dei mandata facere conabãtur, neque faciebant, quia non ipſa, ſed aliud diligebant. Vnde illa non erant opera volẽtium, ſed onera potius inuitorum. Cùm verò ipſa mandata diliguntur ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, omnis præ ipſis mandatis terrena vilis eſt merces, nec vlla ex parte comparantur quæcunque alia hominis bona his bonis, quibus ipſe fit bonus homo: *Propterea*, inquit, *ad omnia mandata tua corrigebar.* Vtique corrigebar, quia diligebam, atque illis rectis, vt etiam ipſe rectus fierem, dilectione cohærebam. Iam illud, quod adiungit, conſequens erat, *Omnem*, inquit, *viam iniquitatis odio habui*. Vnde enim fieri poterat, vt iniquam viam non odiſſet diligens rectam? Nam ſicut aurum & lapidẽ pretioſum ſi diligeret, odiſſet profectò quicquid ei talium rerũ damnũ poſſet inferre: ita quoniam Dei mãdata diligebat, iniquitatis viam odio habuit, quemadmodum aliquid immaniſſimum marini itineris ſaxum declinabat, vbi tam pretioſarum rerum neceſſe eſt pati naufragium. Quod vt non contingat, longe inde velificat, qui in ligno crucis cum mandatorum diuinorum mercibus nauigat.

Concio vigeſimaſeptima de verſu Pſalmi, Mirabilia teſtimonia tua domine, &c.

Pe. VErba Pſalmi hæc ſunt, de quibus adiuuante domino diſputaturi ſumus, *Mirabilia teſtimonia tua, propter hoc ſcrutata eſt ea anima mea.* Quis enumerat ſaltem generatim teſtimonia Dei? Cælum & terra viſibilia opera eius, dicunt quodammodo teſtimoniũ bonitatis, & magnitudinis eius, & ipſe curſus freqũẽs vſitatúſque naturæ, quo temporũ rapacitas voluitur, in rerum quarũcunque generibus, quamuis temporalibus atque mortalibus, quæ certe cõſuetudine viluerũt, ſi pius conſiderator aduertat, perhibent teſtimonium creatori. Quid autem horum eſt, quod non ſit mirabile, ſi vnum quodque nõ vſu ſed ratione metiamur: ſi vero tanquam ſub vnius contemplationis aſpectu velut audeamus cuncta contueri, nónne fit in
*Abac.*2. nobis quod ait Propheta, Conſideraui opera tua & expaui? Et tamẽ iſte non eſt ipſa rerum admiratione perterritus, ſed eam potius dixit eſſe cauſam, cur ea debuerit ſcrutari, quia mira ſunt. Cum enim dixiſſet, Mirabilia teſtimonia tua: ſecutus adiunxit, propter hoc ſcrutata eſt ea anima mea: quaſi factus ſit ipſe per inueſtigandi difficultatem curioſior. Quanto enim

quæque

quæque res abſtruſiores habet cauſas,tãtò eſt mirabilior.Si er go nobis homo talis occurrat,qui propter hoc dicat ſe ſcrutari teſtimonia Dei,quia mirabilia ſunt,cùm plena ſit eis,& quæ conſpicitur, & quæ non conſpicitur vniuerſa creatura, nónne compeſcimus eum dicẽtes,Altiora te ne quæſieris,& fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita ſemper?Sed ſi nobis reſpõdeat & dicat,Hæc ipſa,quæ præcepit dominus, & quæ iubet vt cogitentur,mirabilia ſunt eius teſtimonia,eum quippe & dominum, quia iubet, & bonum & magnum, quia talia iubet, eſſe teſtantur, nunquid audebimus hominem ab eorum ſcrutatione reuocare,ac nõ potius vt ſedulo id agat,& tantæ rei operam,quantũ poteſt,impendat,hortabimur?An fortè Dei præcepta teſtimonia quidem bonitatis eius eſſe fatebimur, ſed mirabilia eſſe negabimus? Quid enim mirum,ſi bona imperat bonus dominus?Imò verò hoc ipſum eſt omnino mirandum, & cur ita ſit perſcrutandum; ꝙ cùm Deus bonus bona præceperit,eis tamen dederit bonam legem,quos eadem lex viuificare non poſſet,nec vlla eſſet ex bona lege iuſtitia. Si enim data eſſet lex.quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia.Cur ergo data eſt,quę viuificare non poſſet, & ex qua eſſet nulla iuſtitia? Nempe mirãdum eſt,nempe ſtupendum.Hæc ſunt ergo mirabilia teſtimonia Dei,propter hoc hujus anima ſcrutata eſt ea, quoniam deinde debilis † non ei dici poſſit ,Fortiora te ne ſcrutatus fueris,& quæ præcepit tibi dominus,illa cogita ſemper. Ipſa ſunt enim quæ præcepit nobis dominus,& ideo cogitãda ſunt ſemper. Potius itaq; videamus huius anima, quæ ſcrutata eſt, quid inuenerit. *Manifeſtatio*, inquit, *verborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.* Quid eſt paruulus, niſi humilis & infirmus? Noli ergo ſuperbire,noli de tua,quæ nulla eſt,virtute præſumere,& intelliges quare ſit à bono Deo bona lex data,quæ tamen viuificare non poſſit. Ad hoc enim data eſt, vt te de magno paruulum faceret,vt te ad faciendam legem vires de tuo non habere mõſtraret: ac ſic inops, indigus & egenus ad gratiam confugeres, & clamares,Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum. Hoc ergo ſcrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apoſtolorum Paulus, id eſt,paruulus oſtendit, ideo datam legem, quæ viuificare non poſſet, quia concluſit ſcriptura omnia ſub peccato,vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Ita domine,ita fac miſericors domine, impera quod nõ poſſit

Eccleſiaſtici 3. — *Gala.* 3. — † Al. de illis. — *Eccleſiaſtici* 3. — *Galat.* 4. — *Pſal.* 6. — *Gala.* 3.

impleri, imò impera quod non niſi per tuã gratiam poſſit impleri, vt cũ homines per ſuas vires id adimplere nequiuerint,
Rom.3. omne os obſtruat. & nemo ſibi magnus videatur. Sint omnes paruuli, & reus fiat omnis mundus tibi. quia nõ iuſtificabitur ex lege omnis caro coram te Deo : per legem enim cognitio peccati. Nunc autem ſine lege iuſtitia tua manifeſtata eſt, teſtimonium habens à lege & Prophetis. Hæc ſunt mirabilia teſtimonia tua, quæ ſcrutata eſt anima paruuli huius, & ideo inuenit, quia humiliatus eſt, & paruulus factus eſt. Quis enim
Galat.5. facit mandata tua ſicut faciẽda ſunt, id eſt, ex fide, quæ per dilectionem Dei operatur, niſi eius in corde per ſpiritũ ſanctum ipſa dilectio diffundatur? Hoc etiã iſte paruulus confitetur, *Os meum*, inquit, *aperui, & attraxi ſpiritũ, quia mandata tua deſiderabam.* Quid deſiderabat, niſi facere mandata diuina? Sed non erat vnde faceret infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os confitens ꝙ per ſe ipſe non faceret, & attraxit vnde faceret.
Matth.7. Aperuit os petendo, quærendo, pulſando, & ſitiens hauſit ſpiri
Rom.7. tum bonũ, vnde faceret quod per ſeipſum nõ poterat, manda-
Matth.7. tum ſanctum & iuſtũ & bonum. Si enim nos cùm ſumus mali, nouimus bona data dare filiis noſtris : quantò magis pater
Rom.8. noſter de cælo dabit ſpiritũ bonũ petentibus eum? Non enim qui ſpiritu ſuo agunt, ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei: non quia ipſi nihil agunt, ſed ne nihil boni agant, à bono aguntur vt agãt. Nam tantò magis efficitur quiſq; filius bonus, quãtò largius ei datur à patre ſpiritus bonus Denique iſte adhuc petit, Os quidem aperuit, & attraxit ſpiritũ, ſed adhuc ad patrem pulſat, & quærit. Bibit, ſed quãtò ſuauius ſenſit, tantò ardentius adhuc ſitit. Audi verba ſitientis: *Reſpice in me, & miſerere mei, ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.* Id eſt, ſecundũ iudiciũ, quod in eos feciſti, qui diligũt nomen tuum: quoniam vt diligerent te, prius dilexiſti eos. Sic enim Ioannes
1.Ioan.4. Apoſtolus ait, Nos diligimus, inquit, Deũ : & velut cauſa quæreretur quare nos diligere fecit, adiũxit. Quoniam ipſe prior dilexit nos. Vide & iſte quid apertiſſimè dicat, *Greſſus meos dirige ſecundũ eloquiũ tuum, & nõ dominetur mei omnis iniquitas.* Vbi quid aliud dicit, quàm rectũ & liberũ me fac ſecundũ promiſſum tuum? Quantò enim magis regnat in vnoquoq; Dei charitas, tãtò minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo aliud petit, quàm vt donãte Deo, diligat Deũ? Diligendo enim Deũ, di-
Mat.22. ligit ſeipſum, vt diligere ſalubriter poſſit & proximum ſicut

ſeip ſum

ſeipſum. In quibus pręceptis tota lex pēdet & Prophetæ. Quid igitur orat, niſi vt pręcepta quæ Deus imponit iubēdo, impleri faciat adiuuãdo? Sed quid eſt, q̄d dicit, *Redime me à me calũniis hominũ, vt cuſtodiam mandata tua?* Si vera illi homines crimina obiiciunt, non calumniantur: ſi falſa, quid eſt ꝙ ſe redimi deſiderat à calumniis, id eſt, à criminibus falſis, quæ illi nocere nõ poſſunt? Crimen quippe falſum, quod eſt calumnia, reum non facit hominē, niſi apud iudicē hominem. Vbi autem Deus iudex eſt, nullus falſo crimine læditur, quia nõ cui obiicitur, ſed obiicienti potius imputatur. An hîc eccleſiæ præſignatur oratio, & vniuerſi populi Chriſtiani, qui redemptus eſt à calũniis hominũ, quibus exagitabantur vſquequaque Chriſtiani? Sed nunquid propterea Dei mandata non cuſtodit? Nónne inter ipſas calumnias, quando feruebant, multò glorioſius populus ſanctus in tribulationibus Dei mandata ſeruabat, cùm ad perpetrãdas impietates perſequẽtibus nõ cedebat? Sed nimirum hoc eſt, Redime me à calumniis hominũ, vt cuſtodiam mãdata tua: tu age infuſo ſpiritu tuo, ne me calumniæ hominũ terroribus vincãt, & à tuis mandatis ad ſua mala facta traducant. Si enim hoc mecum egeris, id eſt, hoc modo me ab eorum calumniis, ne criminationes eorum falſas, quas obiiciunt, pertimeſcam, cũ patientia donata redemeris, inter ipſas calumnias cuſtodiã mãdata tua. *Faciem tuam*, inquit, *illumina ſuper ſeruum tuum*. Id eſt, tuam manifeſta ſubueniēdo & opitulando præſentiam. *Et doce me iuſtificationes tuas*. Doce vtique, vt faciam quod euidentius alibi legitur, Doce me vt faciam volũtatem tuam. *Pſal.* 142.
Qui enim audiunt, licet memoria teneant quod audiunt, nequaquam didiciſſe putãdi ſunt, ſi nõ faciunt. Veritatis nanque verbum eſt, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. *Ioan.* 6.
Qui ergo non facit, id eſt, non venit, non didicit. Recolens autem iſte dolorē pœnitentiæ præuaricationis ſuæ, *Exitus aquarum*, inquit, *deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legē tuam.* Id eſt, ipſi oculi mei. Nam in quibuſdã codicibus & hoc legitur, quia non cuſtodiui legem tuam. Deſcenderũt ergo exitus aquarum, id eſt, effuſiones lacrymarum. Et ea locutione, qua dicere potuit, Montes deſcenderunt pedes mei, & ſi non diceret per montes vel in montes: ea locutione dicitur ſcalas deſcendit, etſi non dicatur per ſcalas: aut piſcinam deſcendit, etſi non dicatur in piſcinam. Et bene ait, deſcenderunt, humilitate ſcilicet pœnitendi. Aſcenderunt enim, quando per ſuperbiam

contumacem erecti fuerant & elati: ſurſum enim ſibi eſſe videbantur, quando ignorantes Dei iuſtitiam conſtituere volebant ſuam. In qua fatigati, & legis præuaricatione confuſi, ab illa elatione deſcenderunt flendo, vt iuſtitiam Dei potius impetrarẽt petendo. Sunt codices, qui nõ habent, deſcenderunt, ſed *tranſierunt*, tanquam exaggeranter diceret tranſiſſe ſe flendo fontes aquarum, vt hoc intelligamus exitus aquarum, plus fleuiſſe, quàm manant aquæ de ſuis exitibus. Cur autem non cuſtodita lege ſic fletur, niſi vt impetretur gratia quæ pœnitentis delet iniquitatem, & credentis adiuuat voluntatem?

Rom.10.

Concio viceſimaoctaua.

DIxerat ſuperius, qui cantat hunc Pſalmum, Exitus aquarum deſcenderunt oculi mei, quoniam non cuſtodierunt legem tuam: vbi ſe multum fleuiſſe teſtatus eſt præuaricationem ſuam. Proinde velut rationem reddẽs, cur multum flere debuerit, & ſuum grauiter dolere peccatum, *Iuſtus es*, inquit, *domine & rectum iudicium tuum. Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam valde.* Hæc itaq; iuſtitia Dei rectúmque iudicium & veritas, omni metuẽda eſt peccanti. Hac enim dãnantur diuinitus quicunq; damnantur, nec eſt omnino qui de ſua damnatione contra Deum iuſtum recte conqueri poſſit. Inde fletus rectus eſt pœnitentis, quoniam ſi cor eius impœnitens damnaretur, iuſtiſſimè vtique damnaretur. Sanè iuſtitiã dicit teſtimonia Dei. Iuſtum quippe ſe probat mãdando iuſtitiam. Eſt enim hæc veritas, vt Deus teſtimoniis talibus innoteſcat. Sed quid eſt, quod ſequitur? *Tabefecit me Zelus meus.* Vel ſicut alij codices habent, *Zelus tuus*. Habent nonnulli etiam *domus tua*. Et non tabefecit me, ſed *comedit me*. Quod ex alio Pſalmo, quantum mihi videtur putandum, eſt emendandum, vbi ſcriptum eſt. Zelus domus tuæ comedit me: quod cõmemoratum etiam in Euangelio nouimus. Simile tamen aliquid eſt, tabefecit ei, quod ibi eſt, comedit. Zelus autem meus quod plures codices habent, nullam ingerit quæſtionem. Quid enim mirum eſt, ſi zelo ſuo quiſque tabeſcit? Quòd verò habẽt aliqui, zelus tuus, ſignificat hominem Deo zelantem, nõ ſibi: ſed non repugnat, ſi ipſe dicatur & meus. Nam quid aliud dicit Apoſtolus, Aemulor enim vos Deo æmulatione Dei? Nam dicẽdo, Aemulor vos, quid niſi æmulationem demonſtrat ſuam? Sed quia dixit Deo, id eſt, nõ ſibi ſed Deo, ideo addidit, æmulatione Dei. Hanc quippe ſuo ſpiritu fidelibus ſuis inſpirat Deus: amoris

Sadi. Y

Pſal.68. *Ioan.2.*

2.Cor.11.

amoris enim eſt, non liuoris. Nam quæ fuit cauſa, vt hoc Apoſtolus diceret? Aptaui enim vos, inquit, vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit verſutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrūpantur à ſimplicitate & caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Comedebat enim zelus domus Dei, quā tamen zelabat Chriſto, nō ſibi. Sponſus enim ſibi zelat ſponſam ſuā: amicus autē ſponſi, non eam ſibi zelare debet, ſed ſponſo Bonus ergo & huius intelligendus eſt zelus. Cauſam nanq; ſubiungit, & dicit: *Quia obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.* Retribuebant ergo mala pro bonis, quoniā zelabat illos Deo tam vehemēter & ardenter, vt eo zelo tabefactum ſe diceret: Illi autē ob hoc in ipſum inimicitias exercebant, quia vtique vt Deū amarent volebat, quos amando zelabat. Non ingratus enim gratiæ Dei, per quā fuerat ex inimico reconciliatus Deo, etiā ipſe ſuos diligebat inimicos, & eos zelabat Deo, dolēs & tabeſcens ꝙ eſſent verborū Dei eius obliti. Deinde conſiderans ipſe in verbis Dei, qua flamma dilectionis arderet: *Ignitum*, inquit, *eloquiū tuum valde, & ſeruus tuus dilexit illud.* Meritò zelabat in ſuis inimicis cor impœnitens, qui fuerant obliti verborū Dei. Ad hoc enim flagrabat eos adducere, quod ipſe flagrātiſſimè diligebat. *Iunior ego ſum*, inquit, *& contemptus, iuſtificationes tuas nō ſum oblitus.* Non ſicut inimici mei, qui obliti ſunt verborū tuorum. Videtur autem minor ætate non oblitus iuſtificationes Dei dolere pro inimicis ſuis ætate maioribus qui obliti ſunt. Nam quid eſt, Iunior ego non ſum oblitus, niſi illi maiores obliti ſunt? *νεώτερος* eſt enim Græcū, quod eſt etiā in illo loco, vbi dictū eſt, In quo corrigit iunior viā ſuam. Hoc autē nomen cōparatiuum eſt, & ideo bene intelligitᷣ in cōparatione maioris. Duos ergo populos hic agnoſcamus, qui etiā in Rebeccæ vtero luctabantur, quādo non ex operibus, ſed ex vocāte dictū eſt ei, Maior ſeruiet minori. Sed contemptū ſe dicit hic iunior, ideo factus eſt maior, quia ignobilia & contēptibilia mūdi elegit Deus, & ea quæ nō ſunt tanquam ſint, vt quæ ſunt, euacuētur. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi: & primi, qui erāt nouiſſimi. Nec immeritò obliti ſunt verborum Dei, qui ſuam iuſtitiā conſtituere voluerunt, ignorantes iuſtitiam Dei. Iſte autē iunior nō eſt oblitus, quia nō ſuam voluit habere iuſtitiam, ſed Dei. De qua etiam nunc dicit, *Iuſtitia tua iuſtitia in æternū, & lex tua veritas.* Quomodo enim nō veritas lex per quā cognitio peccati, & quæ teſtimo-

Geneſ. 25.
Rom. 9.
1. Cor. 1.
Mat. 20.
Rom. 10.

Rom. 3. nium perhibet iuſtitiæ Dei? Sic enim dicit Apoſtolus, Iuſtitia Dei manifeſtata eſt teſtificata per legẽ & prophetas. Propter hanc paſſus eſt perſecutionem iunior à maiore, vt diceret iunior quod ſequitur, *Tribulatio & neceßitas inuenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt*. Sæuiant, perſequantur, dum tamen mandata Dei non relinquantur, & ex ipſis mandatis etiã qui ſæuiunt diligantur. *Iuſtitia teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi & viuam*. Intellectum poſcit iſte iunior, quem ſi non haberet, non ſuper ſeniores intelligeret, ſed eum poſcit in tribulatione & neceſſitate, quo intelligat quàm ſit contemnendum, quod ei poſſunt auferrre perſequentes inimici, à quibus ſe dicit eſſe contemptum. Ideo dixit, & viuã, quia ſi eouſque tribulatio neceſſitáſq; peruenerit, vt per inimicorum perſequẽtium manus vita iſta finiatur, viuet in æternum, qui temporalibus præponit iuſtitiam, quæ manet in æternum. Quæ iuſtitia in tribulatione & neceſſitate martyria ſunt Dei, hoc eſt, teſtimonia, pro quibus ſunt martyres coronati.

Concio viceſima nona de eo quod ſequitur, Exclamaui in toto corde, exaudi me domine, & cætera.

CLamor ad dominũ qui fit ab orantibus, ſi ſonitu corporalis vocis fiat, non intento in dominum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiam ſilente corporis voce alium quemlibet hominẽ poteſt latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis quãdo id opus eſt, ſiue cum ſilentio ad Deum cum oramus, corde clamandũ eſt. Eſt autẽ clamor cordis, magna cogitationis intentio. Quæ cum eſt in oratione, magnum exprimit deſiderantis & petentis affectũ, vt non deſperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quãdo aliunde non cogitatur. Tales orationes raræ ſunt multis, crebræ autẽ paucis, omnia vero vtrũ cuiquam, neſcio. Talem ſuam cõmemorat orationẽ, qui cantat hunc pſalmum dicens, *Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine*. Cuius autẽ rei ſuus clamor proficiat, adiunxit, *Iuſtificationes tuas exquirã*. Ad hoc ergo clamauit in toto corde ſuo, & hoc ſibi deſiderauit à domino exaudiente pręſtari, vt iuſtificationes eius exquirat. Proinde quod vt faciamus iubetur, vt exquiramus oratur. Quàm longe eſt adhuc à faciente, qui exquirit? Non enim eſt conſequẽs vt qui exquirit inueniat: aut qui inuenit, faciat. Nõ autẽ poteſt niſi inuenerit, facere: & niſi quæſierit inuenire. Sed magnam ſpem dominus

Coph. ק

Ieſus

Ieſus dedit dicendo,Quærite & inuenietis.Rurſus autem dicit ſapientia(quæ quid eſt niſi ipſe?)Quærent me mali,& non inuenient.Non ergo malis,ſed bonis dictũ eſt,Quærite & inuenietis:imò vero eis dictum eſt,quibus eodem loco paulò pòſt, Si ergo vos, inquit, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris.Quomodo igitur malis dicitur,Quærite & inuenietis: cum rurſus dicatur , Quærent me mali,& non inuenient ? An aliud eos dñs quàm ſapientiam quærere volebat , quando eos inuẽturos ſi quærerẽt promittebat? In ea quippe ſunt omnia, quæ ab eis qui beati eſſe cupiunt inquirẽda ſunt.Ibi ergo ſunt & iuſtificationes Dei.Quapropter reſtat vt intelligamus,non omnes malos nõ inuenire ſapientiã ſi quæſierint,ſed eos qui intantũ ſunt mali vt odirent eam.Sic enim & dixit , Quærent me mali,& nõ inuenient me.Oderunt enim ſapientiam.Ideo ergo nõ inueniunt,quia oderũt.Sed rurſus ſi oderũt, quomodo quærunt,niſi quia nõ eam quærunt propter ipſam,ſed propter aliquid quod mali amãt,& ad hoc ſe facilius putant peruenturos per ipſam?Multi enim ſunt qui dicta ſapientiæ ſtudioſiſſimè inquirũt,eámq; in doctrina,non in vita volunt habere,vt non per mores quos iubet ſapientia perueniãt ad Dei lucẽ,quod eſt ipſa ſapiẽtia,ſed per ſermones quos habet ſapiẽtia perueniãt ad hominũ laudes,quod eſt vana gloria.Non ergo ſapientiã quærunt,& quando eam quærunt,quia non quærunt ipſam,alioquin viuerẽt ſecundũ ipſam,ſed volunt verbis eius inflari. Et quãto magis inflantur,tanto magis efficiuntur extra ipſam.Iſte autẽ hoc ipſum poſcens à domino quod eum iubet facere dñs,vt ipſe in illo etiam quod imperat operetur. Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Clamaui,inquit,in toto corde meo,exaudi me dñe,iuſtificationes tuas exquirã:vtique faciendas,nõ tantummodo ſciendas,ne ſimilis fiam illi ſeruo duro,qui etiã ſi intellexerit nõ obaudiet. *Clamaui ſaluum me fac.* Vel ſicut nonnulli codices habent & Græci & Latini,*Clamaui te,& ſaluum me fac.* Quid eſt clamaui te,niſi clamãdo inuocaui te?Sed cũ dixiſſet, ſaluum me fac,quid adiunxit?*Vt cuſtodiam teſtimonia tua.*Ne te ſcilicet per infirmitatem negem. Salus quippe animæ facit vt fiat quod faciendum eſſe cognoſcitur,& vſq; ad mortẽ corporis,ſi hoc flagitat extrema tentatio pro teſtimoniorũ diuinorum veritate certetur.Vbi autem non eſt ſalus ſuccumbit infirmitas,& deſeritur veritas. Sed quod ſequitur habet aliquid

Matth.7. *Prouer.1.* *Matth.7.* *Supra eodẽ trac.1.* *Philip.2.*

obſcuritatis,quod aliquātò diutius exponendum eſt. *Præueni intempeſta nocte & clamaui.* Plures codices non habent,intempeſta nocte: ſed, *Immaturitate.* Vix autē vnus inuentus eſt,qui haberet geminatā præpoſitionē,id eſt, *In immaturitate* Immaturitas itaque in hoc loco nocturnū tēpus eſt,quod nō eſt maturū,id eſt,opportunū,vt agatur aliquid vigilādo,quod etiam vulgo dici ſolet,hora importuna. Nox quoq; intēpeſta,id eſt, media,quādo quieſcendū eſt,hinc proculdubio nūcupata eſt, quia importuna eſt actionibus vigilātium. Tempeſtiuū enim dixerunt veteres opportunū : & intēpeſtiuum,importunum,à tempore ducto vocabulo,non ab illa tēpeſtate,quæ conſuetudine Latinæ linguæ cæli perturbatio iam vocatur, quanquam iſto verbo libenter vtūtur hiſtorici,vt dicā ea tēpeſtate, quod volunt eo tēpore intelligi:&quod ait locutor egregius,Vnde hæc tā clara repente tempeſtas? Non cælum nimbis ventíſve turbatū,ſed magis ſubita & ſplēdida ſerenitate fulgidū ſignificauit hoc nomine.Quod ergoGręcèdictū eſt,ἐν ἀωρίᾳ,nō vno verbo ſed duobus,id eſt,præpoſitione & nomine,hoc interpretes noſtri quidam dixerūt, intempeſta nocte, Plures immaturitate,nō duobus verbis,ſed vno,cuius vocabuli nominatiuus eſt immaturitas.Nōnulli vero in duobus verbis,ſicut Græcus poſuit,in immaturitate:ἀωρία,quippe immaturitas eſt,ἐν ἀωρίᾳ, in immaturitate:tanquā ſi vellet etiam ille qui dixit intempeſta nocte,præpoſitione dicere geminata,in intempeſta,vt vna præpoſitio ſignificet,in qua hora,altera pertineat ad compoſitionem nominis. Nihil ſanè intereſt ad ſententiā, vtrum quis dicat egiſſe ſe aliquid gallicantu,an in gallicātu. Ita nihil intereſſet, vtrū intempeſta nocte, an vero intempeſta nocte, id eſt,in nocte intēpeſta clamaſſe ſe diceret.Græcus tamē in nocte intēpeſta dixit,quod idem valet ſi dicatur,in immaturitate,id eſt,in tēpore nocturno &immaturo.Hactenus de obſcuro verbo fuerit diſputatū, nunc videamus quis ipſe ſit ſenſus. Præueni,inquit,nocte intempeſta,& clamaui,*In verbis tuis ſperaui.* Si hoc ad vnūquemque fideliū referamus, & ad proprietatem rei geſtæ, ſæpe contingit,vt tali noctis tempore vigilet amor Dei,&magno vrgente orationis affectu nō expectetur, ſed præueniatur, quod poſt gallicantū conſueuit eſſe tempus orandi: ſi autem accipiamus hoc totū ſeculum noctem,vtique intempeſta nocte clamamus ad Deū, & præuenimus maturitatem tēporis,in quo nobis redditurus eſt quod promiſit,ſicut alibi

alibi legitur, Præueniamus faciem eius in confeſſione: quanquam ſi velimus intelligere immaturum tempus noctis huius antequam veniſſet plenitudo temporis, id eſt, ipſa maturitas, quādo Chriſtus manifeſtaretur in carne, nec tunc eccleſia tacuit, ſed præueniens iſtam maturitatē prophetando clamauit, & in verbis Dei ſperauit potentis facere quod promiſit, vt in ſemine Abrahæ benedicerentur omnes gētes. Ipſa & quod ſequitur dicit, *Præuenerunt oculi mei ad matutinū, vt meditarer eloquia tua*. Ponamus enim matutinū, quādo qui ſedebant in vmbra mortis, lux orta eſt eis. Nonne in ſanctis, qui prius erāt in terra ad hoc matutinum oculi eccleſiæ præuenerunt, quia hoc futurum antea præuiderūt, vt meditarentur eloquia Dei, quæ tunc erant & in lege ac prophetis & hæc futura nuntiabant? *Vocem meā*, inquit, *exaudi domine ſecundum miſericordiam tuam, & ſecundum iudicium tuum viuifica me*. Prius enim Deus ſecundum miſericordiam aufert à peccatoribus pœnā, eiſq; poſtea iuſtis ſecūdum iudicium dabit vitam, quia non fruſtra illi hoc ordine dicitur, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine: quamuis & ipſum tempus miſericordiæ nō eſt ſine iudicio, & ecōtra: de quo dicit Apoſtolus, Si enim noſipſos iudicaremus, à domino non iudicaremur: cum iudicamur autem à domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Et eius coapoſtolus, Tempus eſt, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: & ſi initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt domini Euangelio? Et vltimū tempus iudicij non erit ſine miſericordia, quia coronat te, ait Pſalmus, in miſeratione & miſericordia. Iudiciū autem ſine miſericordia, ſed ſiniſtris qui non fecerunt miſericordiam. *Appropinquauerunt*, inquit, *perſequentes me iniquitate*. Vel ſicut nonnulli codices habent, *Inique*. Tunc appropinquant qui perſequuntur, quando vſq; ad carnē cruciandam perimendámq; perueniunt. Vnde Pſalmus viceſimuſprimus, vbi paſſio domini prophetata eſt, Ne diſcedas, inquit, à me, quoniam tribulatio proxima eſt: cum ea dicātur, quæ non imminente, ſed iam præſente ipſa paſſione perpeſſus eſt. Sed proximam dixit tribulationem, quæ fiebat in carne. Nihil eſt quippe animæ propius carne quā geſtat. Propinquauerunt ergo perſequentes, affligendo eorum carnē quos perſequebantur. Sed attende quod ſequitur, *A lege autē tua longe facti ſunt*. Quanto magis propinquauerūt perſequendis iuſtis, tanto longe facti ſunt à iuſtitia. Sed quid nocuerunt eis quibus perſe-

Pſal. 94. *Galat. 4.* *Gen. 12.* *Eſaie 9.* *Pſal. 100.* *1. Cor. 11.* *1. Pet. 4.* *Pſal. 102.* *Iacobi 2.*

quendo propinquauerunt, quando interior eſt propinquatio domini eorum à quo nullatenus deſeruntur? Deniq; ſequitur, *Prope es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.* Etiam in tribulationibus ſuis, quòd eas non immerito patiũtur, tribuere Deo veritatem ſanctorum eſt vſitata confeſſio. Ita regina Heſter, ita ſanctus Daniel, ita tres viri in camino, ita eorũ ſanctitatis alij ſocij confitentur. Quæri autẽ poteſt quomodo hic dictum ſit, Omnes viæ tuæ veritas: cum in alio Pſalmo legatur, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Sed erga ſanctos & vniuerſæ viæ domini miſericordia, & vniuerſa viæ domini veritas: quia & in iudicãdo ſubuenit, atq; ita non deeſt miſericordia, & in miſerando id exhibet quod promiſit, ne veritas deſit. Erga omnes autẽ & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini miſericordia & veritas: quia vbi non miſeretur, vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat. *Ab initio cognoui,* inquit, *de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea.* Quod Græcus ait, κατ' ἀρχὰς, aliqui noſtri ab initio, aliqui initio, aliqui in initiis, interpretati ſunt Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Græcam locutionẽ ſecuti ſunt. Latinæ autem linguæ illud potius vſitatum eſt, vt ab initio vel initio dicatur, quoniam κατ' ἀρχὰς, Græcè quaſi pluraliter, ſed aduerbialiter dicit', quale eſt apud nos cum dicimus, aliâs hoc facio, pluralem numerum fœminini generis dicere videmur, ſed aduerbium eſt, & ſignificat alio tempore. Quid eſt ergo, ab initio cognoui, vel potius, vt & nos aduerbialiter id dicamus, initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea? Teſtimonia domini in æternum ab illo dicit eſſe fundata, & hoc ſe initio cognouiſſe teſtatur, nec aliunde cognouiſſe quàm de ipſis vtiq; teſtimoniis. Quæ ſunt iſta teſtimonia, niſi quibus teſtatus eſt Deus daturũ ſe regnum ſuis filiis ſempiternum? Et quia hoc in vnigenito ſe daturum eſſe teſtatus eſt, de quo dictũ eſt, Et regni eius non erit finis: ipſa teſtimonia dixit in æternũ eſſe fundata, quia id quod per ea Deus promiſit, æternũ eſt. Nam per ſe ipſa teſtimonia tunc non erunt neceſſaria, quando res ipſa videbitur, propter quam credendam nunc teſtimonia requiruntur. Et ideo bene intelligitur dictũ, fundaſti ea, quia in Chriſto vera monſtrantur. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Vnde hoc ergo iſte initio cognouit, niſi quia eccleſia loquitur, quæ terris non defuit

Heſt.14. *Dan.3.* *Pſal.24.* *Lucæ 1.* *1.Cor.3.*

fuit ab initio generis humani, cuius primitiæ Abel ſanctus eſt, immolatus & ipſe in teſtimoniũ futuri ſanguinis mediatoris ab impio fratre fuudendi? Nam & illud ab initio dictum eſt, Erunt duo in carne vna. Quod magnum ſacramentũ Apoſtolus Paulus exponens, Ego, inquit, dico in Chriſto & in Eccleſia. *Gen.4.* *Gen.2.* *Epheſ.5.*

Concio triceſima de verſu Pſalmi, Vide humilitatem meam, & eripe me, &c.

NEmo in Chriſto corpore conſtitutus à ſe alienam arbitretur eſſe hanc vocem: quoniam reuera totum Chriſti corpus in hac humilitate poſitum dicit, vnde & pſalmi huius incipit lectio, de qua nunc diſputare ſuſcepimus. *Vide humilitatem meam & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.* Hoc loco nullam Dei legem conuenientius intelligimus, niſi qua immobiliter fixũ eſt, vt omnis qui ſe exaltat humilietur: & omnis qui ſe humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis, vt humilietur innectitur, humilis à malis vt exaltetur eripitur. *Iudica*, inquit, *iudicium meum, & redime me.* Superior quodammodo ſententia repetita eſt. Quod enim ait, Vide humilitatem meam: hoc eſt, iudica iudicium meũ: & quod ait, eripe me, hoc eſt, & redime me: quod vero ſuprà dictum eſt, Quia legem tuam non ſum oblitus: huic congruit quòd infrà eſt, *Propter eloquium tuum viuifica me.* Ipſum enim eloquiũ eſt lex Dei, quam nõ eſt oblitus, vt ſe exaltandus humiliaret. Ad ipſam vero exaltationẽ pertinet quod ait viuifica me, quia ſanctorum exaltatio vita æterna eſt. *Lõge eſt*, inquit, *à peccatoribus ſalus, quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.* Quis enim te diſcernit, ô tu qui dixiſti, Lõge eſt à peccatorib⁹ ſalus? Quis te diſcernit à peccatoribus, vt nõ à te longe ſit, ſed tecũ ſit ſalus? Hoc te nẽpe diſcernit, quia id quod iſti non egerunt, ipſe feciſti, hoc eſt, Dei iuſtificationes exquiſiſti. Quid enim habes quod nõ accepiſti? Nónne tu es, qui paulo ante dicebas, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iuſtificationes tuas requiram. Ergo ab illo ad quem clamaſti, vt eas exquireres accepiſti. Ipſe te igitur diſcernit ab eis, à quibus propterea longe eſt ſalus, quia iuſtificasiones Dei non exquiſierunt. Vidit hoc etiam ipſe. Neq; enim ego id viderem, niſi in ipſo viderem, niſi in ipſo eſſem. Corporis enim Chriſti verba iſta ſunt, cuius membra ſumus. Vidit hoc, inquam, continuóque ſubiecit: *Miſerationes tuæ multæ domine.* Etiam hoc ergo quod exquirimus iuſtificationes tuas, pertinet ad miſerationes tuas. *Secundum iudicium tuum viuifica me.* Noui enim

Res. ר *Luca 14. & 8.* *1.Cor.4.*

quia & iudicium tuum ſine tua miſeratione nō erit ſuper me. *Multi perſequentes me & tribulantes me, à teſtimonijs tuis non declinaui.* Factum eſt nouimus, recolimus, agnoſcimus. Purpurata eſt vniuerſa terra ſanguine martyrum, floret cælum coronis martyrum, ornatæ ſunt eccleſiæ memoriis martyrum, inſignita ſunt tempora natalibus martyrū, crebreſcunt ſanitates meritis martyrum. Vnde hoc, niſi quia impletum eſt, quod prædictum eſt de homine iſto toto terrarū orbe diffuſo, Multi perſequentes me & tribulātes me, à teſtimoniis tuis non declinaui? Agnoſcimus, & gratias agimus domino Deo noſtro. Tu namq;
Pſal.123. homo, tu in alio Pſalmo, tu ipſe dixiſti, Niſi quia dominus erat in nobis, fortaſſe viuos abſorbuiſſent nos. Ecce quare ab eius teſtimoniis nō declinaſti, & ad palmā ſupernæ vocationis inter manus multorum perſequentium tribulantiúmque veniſti. *Vidi*, inquit, *inſenſatos, & tabeſcebam.* Vel ſicut alij codices habēt, *Vidi non obſeruantes pactum.* Et hoc plures habēt. Sed qui ſunt qui pactum non obſeruauerunt, niſi qui declinauerunt à teſtimoniis Dei, tribulationes multorum perſequentium non ferētes? Hoc eſt autem pactum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non obſeruauerunt, qui perſecutiones non tolerātes, à teſtimoniis Dei negando declinauerunt. Hos ergo iſte vidit & tabeſcebat, quia diligebat. Zelus enim bonus eſt, de amore veniens, non liuore. In quo enim non ſeruauerunt pactum, ſecutus adiunxit, *Quia eloquia tua non cuſtodierunt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et commendat ſe iſte differens ab eis, ac dicit, *Vide quoniam mandata tua dilexi.* Nō ait, eloquia vel teſtimonia tua nō negaui, quod martyres facere cogebantur, & nō facientes intolerabilia patiebantur: ſed hoc dixit vbi
1.Cor.13. fructus eſt omniū paſſionum, quia ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil mihi prodeſt, Hanc iſte commendans ait, Vide quoniam mandata tua dilexi. Deniq; deinde poſtulauit præmium. *Domine in tua miſericordia viuifica me.* Iſti mortificant, tu viuifica. Sed ſi præmium poſcitur in miſericordia, quod reddere debet iuſtitia, quanto magis impenſa eſt miſericordia, vt obtineretur cui præmium debetur ipſa victoria? *Principium*, inquit, *verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.* A veritate, inquit, tua verba procedunt, & ideo veracia ſunt & neminem fallunt quibus prænuntiatur vita iuſto, pœna impio. Hæc ſunt quippe in æternum iudicia iuſtitiæ Dei.

Concio

Concio trigeſimaprima, de verſu Pſalmi, Principes perſecuti ſunt me gratis, &c.

QVas perſecutiones à regibus terræ corpus Chriſti, hoc eſt, ſancta eccleſia pertulerit nouimus: Agnoſcamus ergo hic etiam eius verba dicentis, *Principes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum.* Quid enim Chriſtiani læſerunt regna terrena, quamuis eis regna cælorum promiſerit rex eorum? Quid, inquam, læſerunt regna terrena? Nũquid eorũ rex milites ſuos prohibuit impendere & exhibere quæ debentur regibus terræ? Nonne de hoc ſibi calumniã molientibus Iudæis ait, Reddite Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & Deo quæ Dei ſunt? Nónne tributũ de ore piſcis etiã ipſe perſoluit? Nõne præcurſor eius militibus regni huius quid facere deberent pro æterna ſalute quærentibus non ait, Cingulũ ſoluite, arma proiicite, regem veſtrum deſerite, vt poſſitis domino militare: ſed ait, Neminẽ concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendiũ veſtrum? Nónne vnus militum eius & dilectiſſimus comes eius, cõmilitonibus ſuis, & quodammodo Chriſti prouincialibus dixit, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit? Et paulo poſt ait, Reddite omnibus debita: cui tributũ, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Nónne præcepit, vt pro ipſis etiã regibus oraret eccleſia? Quid ergo eos Chriſtiani offenderunt? Quod debitum non reddiderũt? In quo Chriſtiani non ſunt terrenis regibus obſecuti? Ergo terreni reges Chriſtianos gratis perſecuti ſunt. Sed quod ſubiecit attende, *Et à verbis tuis formidauit cor meum.* Habuerũt quidem & illi verba minacia, expello, proſcribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, beſtiis ſubigo, membra dilanio: ſed tua me potius verba terruerũt, Nolite timere eos qui corpus occidũt, & poſtea nõ habent quid faciãt, ſed eum timete qui habet poteſtatẽ & corpus & animam perdere in gehennã. Ab his verbis tuis formidauit cor meum. Et contempſi hominem perſecutorem meũ, & vici diabolum ſeductorem meũ. Deniq; ſequitur, *Exultabo ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Per ea verba vicit, à quibus formidauit. Victis enim ſpolia detrahuntur, ſicut victus & ſpoliatus eſt ille de quo dicitur in Euangelio. Nemo intrat in domũ fortis, vt vaſa eius diripiat, niſi prius alligauerit fortẽ. Sed ſpolia multa inuenta ſunt, quãdo patientiã mirati martyrum, etiam

Schin. ש
Matt. 22. & 17.
Luc. 3.
Rom. 13
1. Tim. 2.
Mat. 10.
Matt. 12.

qui perſecuti ſunt crediderunt: & qui regem noſtrũ detrimentum militum eius ſunt damnificare moliti, ab illo ſunt inſuper acquiſiti. Quiſquis ergo à verbis Dei, ne in certamine vincatur formidat, ſuper eadem verba victor exultat. Nam ne putaremus, ex illa formidine odium verborum Dei potuiſſe ſurrepere, quamuis iam dixerit, Exultaui ſuper eloquia tua, quod vtique non diceret ſi odiret ea, tamen adhuc addit & dicit, *Iniuſtitiam odio habui, & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi,* Nempe à verbis eius illa formido non fecit eorundem verborum odium, ſed integram tenuit charitatem. Neque enim lex Dei nõ ſunt verba & eloquia Dei? Abſit ergo vt timore pereat amor, vbi caſtus eſt timor. Sic patres à filiis piis, & timentur, & amantur: ſic pudica coniunx virum & timet ne ab illo deſe-

Pſal.44. ratur, & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, & coniunx homo, & timeri & amari debet, multo magis pater noſter qui in cælis eſt, & ipſe ſpõſus, non carne præ filiis hominũ, ſed virtute formoſus. A quibus enim diligitur lex Dei, niſi à quibus diligitur Deus? Et quid habet bonis filiis triſte lex patris? An quoniam quẽ diligit corripit, & flagellat omnem filiũ, quem

Heb.12. recipit? At qui hæc iudicia reſpuit, promiſſa non recipit. Paterna ergo iudicia laudẽtur & in flagello, ſi promiſſa diligantur in præmio. Ita planè fecit iſte qui dicit, *Septies in die laudaui te, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.* Septies in die quod ait, ſignificat ſemper. Solet eſſe quippe iſte numerus vniuerſitatis indiciũ, propter quod ſex diebus diuinæ operationis, ſeptimus adiectus eſt

Gen.2. quietis. Et per ſeptẽ dies currentes & recurrentes, tẽpora vni-

Prou.24. uerſa voluuntur. Nec ob aliud dictũ eſt, Septies cadet iuſtus & reſurget: id eſt, nõ perit iuſtus modis omnibus humiliatus, ſed non præuaricatus, alioquin non erit iuſtus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in cõſpectu hominũ deiicitur, poſitum eſt, ſepties cadit. Et pro eo quòd ex ipſis omnibus tribulationibus proficit, poſitũ eſt, reſurget. Satis illuſtrat in eo libro conſequens ſententia præcedentem Ibi enim ſequitur, Impij autẽ infirmabũtur in malis: hoc eſt itaq; iuſto ſepties cadere, & reſurgere, in omnibus malis non infirmari. Merito igitur ſepties in die laudauit eccleſia Deũ ſuper iudicia iuſtitiæ ipſius,

1.Pet.4. quia cum tẽpus eſſet, vt iudicium inciperet à domo domini, in omnibus tribulationibus ſuis non infirmata, ſed coronis martyrum glorificata eſt. *Pax multa*, inquit, *diligentibus legem tuam, & non eſt eis ſcandalũ.* Vtrum ipſa lex diligentibus ſe ſcãdalum

non

non eſt, an diligentibus eam nullum eſt vndecunque ſcandalum? Sed vtrunque recte intelligitur. Qui enim diligit Dei legem etiam quod in ea non intelligit honorat. Et quod ei ſonare videtur abſurde, ſe potius nō intelligere, & aliquid magnū latere ibi iudicat. Ideo lex Dei non eſt ei ſcādalum. Vt autem nullum ſcandalum omnino patiatur, non ſic homines ſanctæ cuiuſq; profeſſionis attēdat, vt fides eius ex eorū moribus pendeat, ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipſe ſcandalo pereat, ſed ipſam Dei legē diligat, & erit ei pax multa, nullúmq; ſcandalū. Securus enim diligit eam, in qua etiam ſi multi peccant, peccare ipſe non nouit. *Expectabam*, inquit, *ſalutare tuū domine, & mandata tua dilexi.* Quid enim iuſtis profuiſſet antiquis Dei dilexiſſe mādata, niſi eos Chriſtus, qui eſt Dei ſalutare, liberaſſet, cuius etiam ſpiritu impertito mandata Dei diligere potuerūt? Si ergo iuſti antiqui expectabāt ſalutare Dei, qui mādata eius dilexerant: quanto magis neceſſarius erat Chriſtus, qui eſt Ieſus, hoc eſt, ſalutare Dei ſaluis faciēdis eis, qui mādata eius non dilexerūt? Poteſt iſta etiā ſanctis iſtorum temporū, ex quo gratia reuelata Euangeliū prædicatur, cógruere prophetia. Expectāt enim Chriſtum qui mādata Dei diligūt, vt cum Chriſtus apparuerit vita noſtra, tunc & nos appareamus cum illo in gloria. *Cuſtodiuit*, inquit, *anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea valde.* Vel ſicut nonnulli codices habent, *dilexit.* Vt ſubaudiatur anima mea. Cuſtodiuntur teſtimonia Dei, dum nō negantur. Hoc eſt martyrum officium, quia teſtimonia Græcè martyria nuncupantur. Sed quia pro teſtimoniis Dei etiam flammis concremari ſine charitate nihil prodeſt, ideo addidit, & dilexit ea valde. Supra autem dixerat, mandata tua dilexi: deinde ſequenti verſu, teſtimonia tua, & cuſtodiui, & dilexi, poſtea & mādata tua, & teſtimonia tua cuſtodiui. Ait enim, *Cuſtodiui mādata tua & teſtimonia tua.* Qui enim diligit, ipſe veraciter libentérque cuſtodit. Plerūque enim dum mandata Dei cuſtodiuntur, fiunt inimici, contra quorum voluntatem cuſtodiuntur, Tunc vero fortiter, & teſtimonia cuſtodienda ſunt, ne perſequētibus inimicis negentur. Cum ergo ſe iſte vtrunque feciſſe dixiſſet, Deo tribuit vnde fecit, adiungendo atque dicendo, *Quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo domine.* Ideo, inquit, cuſtodiui mandata tua, & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo. Tanquam diceret, Si auertiſſes à me faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata, &

Coloſſ. 3.

1. Cor. 13.

teſtimonia cuſtodirem. Cuſtodiui ergo, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo. Propitio quippe & adiuuante conſpectu voluit intelligi Deum videre vias ſuas, ſicut orauit, qui dixit, Ne auertas faciem tuam à me. Nam vtique facies domini eſt, & ſuper facientes mala, ſed vt perdat de terra memoriam eorum. Non ſic profectò iſte dixit vias ſuas ab illo videri, ſed ſicut nouit dominus vias iuſtorũ, & ſicut ait Moyſi, Scio te præ omnibus. Nam ſi hoc eum non adiuuaret gradiẽtem, quòd eius viæ omnes ſunt in cõſpectu Dei, nõ diceret ideò ſe cuſtodiſſe mandata & teſtimonia eius, quia omnes viæ ſuæ ſunt in conſpectu domini. Nouit enim audire, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore: apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur dominus, & pereatis de via iuſta: quia niſi in conſpectu domini eſſet, via iuſta non eſſet. Nam hunc timorem & tremorem Apoſtolus etiã Paulus imponit eis quibus dicit, Cum timore & tremore veſtrã ipſorum ſalutem operamini. Et cur hoc dixerit aperiẽs, Deus eſt enim, inquit, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona volũtate. Ad hoc ſunt ergo in conſpectu domini viæ iuſtorũ, vt dirigat greſſus eorum, quoniam ipſæ ſunt viæ domini, de quibus ſcriptum eſt in Prouerbiis, Vias autem quæ à dextris ſunt nouit dominus, Peruerſæ ſunt autem, inquit, quæ à ſiniſtris ſunt: vt intelligeremus, quòd eas non nouerit dominus, propter quod peruerſis dicturus eſt, Non noui vos. Porrò vt oſtenderet quo fructu vias, quæ à dextris ſunt, id eſt, iuſtorum nouerit dominus, continuo ſubiecit, Ipſe enim rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiam iſte, Cuſtodiui mandata tua & teſtimonia tua. Et velut quæreremus hoc vnde potuerit, quia omnes, inquit, viæ meæ in conſpectu tuo domine.

Pſal 26. *Pſal.33.* *Exod.33.* *Pſal.2.* *Philip.2.* *Prou.4.* *Matt.7.*

Concio 32. de verſu Pſalmi, Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo domine, &c.

Tau. ת

VOcem nunc orantis audiamus, Quoniam quis oret forte nouimus, & noſipſos ſi reprobi non ſumus, in membris huius orantis agnoſcimus, *Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo domine*. Id eſt, oratio mea quæ fit in conſpectu tuo appropinquet tibi. Prope eſt enim Dominus his qui obtriuerunt cor. *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum.* Promiſſum petit. Nam hoc ait ſecundum eloquium tuum: tanquam diceret, ſecundum promiſſum tuum. Promiſit enim hoc dominus, vbi ait, Intellectum dabo tibi. *Intret poſtulatio*

Pſal.31.

mea

mea in conſpectu tuo domine, ſecundum eloquium tuū eripe me. Repetit quodammodo quod petiuit. Nam quod prius dixerat, Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo domine, huic ſimile eſt quod ait poſterius, intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine: & quod prius, ſecundū eloquiū tuum da mihi intellectum, huic congruit quod poſterius, ſecundū eloquium tuum eripe me. Accipiendo quippe intellectum eripitur, qui per ſeipſum nō intelligendo decipitur. *Eructabunt,* inquit, *labia mea, hymnum cum docueris me iuſtificationes meas.* Nouimus quemadmodum doceat eos Deus, qui ſunt docibiles Deo: Omnis enim qui audiuit à patre & didicit, venit ad eum qui iuſtificat impium, vt non ſolū memoria retinendo, verumetiā faciendo cuſtodiat iuſtificationes Dei. Sic enim qui gloriatur, nō in ſeipſo ſed in domino glorietur, hymnúſque eructatur. Sed iam quia didicit & laudauit doctorem Deū, deinde vult docere. *Pronuntiabit,* inquit, *lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua iudicia.* Cum hæc ſe pronuntiaturū dicit vtique miniſter fit verbi. Quāuis enim Deus doceat intrinſecus, tamen fides ex auditu eſt. Et quomodo audiunt niſi à prædicante? Neque enim quia Deus dat incrementum, ideo non eſt plantandū neque rigandum? Scit enim, quæ pericula ſecutura ſint à contradicentibus & perſequentibus, cum fuerit pronuntiator eloquiorum Dei, propter quod adiunxit, *Fiat manus tua vt ſaluum me facias, quia mandata tua elegi.* Vt non timerem, nec ſolum cor meum timeret, ſed lingua etiā pronuntiaret eloquia tua, mandata tua elegi, timoréimque amore cōpreſſi. Fiat ergo manus tua vt saluū me de manu facias aliena. Sic autem Deus ſaluos martyres fecit, cum eos in anima nō permiſit occidi. Nam ſecundum carnem vana ſalus hominis. Poteſt & ſic accipi, fiat manus tua: vt manus Dei Chriſtus intelligatur, iuxta illud Eſaiæ, Et brachium Domini cui reuelatum eſt? Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum facta ſint omnia, ſed factus eſt ex ſemine Dauid, vt eſſet Ieſus, id eſt, ſaluator qui iam erat creator. Sed cum familiare ſit ſcripturæ, fiat manus tua: & facta eſt manus domini: neſcio vtrum poſſit hic ſenſus in eis locis omnibus obtineri. Sanè vbi audimus quod ſequitur, *Concupiui ſalutare tuum domine.* Etiam nolentibus omnibus inimicis ſalutare Dei nobis Chriſtus occurrat. Ipſum ſe cōcupiſſe, iuſti antiqui veraciſſimè confitentur, Ipſum concupiuit eccleſia venturum de viſceribus matris, Ipſum concupiſcit eccleſia ven-

Ioan.6. *Rom.4.* *1.Cor.1.* *Rom.10.* *1.Cor.3.* *Pſal.59.* *Eſaiæ 53.* *Rom.1.*

SS.j.

turum ad dexteram patris. Subiungitur autem huic ſentẽtiæ, *Et lex tua meditatio mea eſt.* Quia lex perhibet teſtimonium
Rom. 10. Chriſto. Sed in hac fide cum corde creditur ad iuſtitiã, ore au-
Pſal. 2. tem confeſſio fit ad ſalutem fremant gentes, populi mediten- tur inania, occidatur certè caro dum prædicat te. *Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.* Iudicia quippe
1. *Pet* 4. illa ſunt, quæ tempus erat vt inciperent à domo domini, Sed adiuuabunt me, inquit. Et quis nõ videat, quantum adiuuerit eccleſiam ſanguis eccleſiæ, quanta ex illa ſemente ſeges toto orbe ſurrexerit? Nouiſſimè prorſus aperit ſe, & quæ perſona per totum pſalmum loquebatur oſtendit. *Erraui*, inquit, *ſicut ouis perdita, quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.* Nonnulli codices non habent quære, ſed *viuifica*. Vna quippe ſyllaba intereſt, qua inter ſe in Græco diſtant ζήσον & ζήτησον vnde & ipſi codices Græci variant. Sed quodlibet horũ ſit, ouis
† Aliàs, perdita quæratur, ouis perdita † viuificetur, propter quam pa-
mortua. ſtor eius nonagintanouem dimiſit in montibus, & eam quæ-
Mat. 18. rens, Iudaicis laceratus eſt vepribus. Sed adhuc quæritur, ad-
Luca 15. huc quæratur, ex parte inuenta adhuc quæratur. Ex ea nanque parte qua dicit iſte, mãdata tua non ſum oblitus, inuenta eſt: ſed per eos, qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per ſui paſtoris ſanguinem fuſum atq; diſper-
Apologia Auguſtini de expoſitione Pſal. 118. ſum in omnibus gentibus inuenitur. Vt potui quantum à domino adiutus ſum, Pſalmum iſtum magnũ pertractaui & expoſui. Quod profectò melius ſapientiores, doctioréſque fecerunt, ſiue facturi ſunt. Nec ideo tamen ei noſtrũ deeſſe debuit miniſterium, maximè id de me flagitantibus fratribus, qui-
Supra eodem, Tract. 21. bus ſum debitor huius officij. Quod autem de Alphabeto Hebræo, vbi octoni verſus ſingulis ſubiacent literis, atq; ita Pſalmus totus cõtexitur, nihil dixi, nõ ſit mirũ, quoniã nihil quod ad iſtud propriè pertineret inueni. Non enim ſolus habet has literas. Illud ſanè ſciant qui hoc in Græca & Latina ſcriptura, quoniam non illic ſeruatum eſt, inuenire non poſſunt, omnes octonos verſus in Hebraicis codicibus ab ea quæ illis præponitur litera incipere, ſicut nobis ab eis qui illas nouerunt literas indicatum eſt. Quod multo diligentius factum eſt, quàm noſtri vel Latinè vel Punicè, quos abecedarios vocant Pſalmos facere cõſueuerunt. Non enim omnes verſus donec claudatur periodus, ſed ſolos primos ab eadem litera incipiunt, quam præponunt.

Enarratio

Enarratio in Pſalmum centeſimumdecimumnonum qui eſt primus Cantici graduum.

BReuis Pſalmus & valde vtilis ad cantandum nobis, quem modo nobis cantatum audiuimus, & cantando reſpondimus. Non diu laborabitis in audiendo, nec infructuosè laborabitis in operando. Eſt enim ſicut eius titulus prænotatur, *Canticum graduum.* Græcè ſcriptũ eſt, *ἀναβαθμῶν.* Gradus vel deſcendentiũ ſunt vel aſcendentiũ. Sed gradus qui modo in his Pſalmis poſiti ſunt, aſcendentes ſignificant. Intelligamus ergo tanquam aſcenſuri, nec aſcenſiones pedibus corporalibus quæramus: ſed ſicut in alio Pſalmo ſcriptum eſt, Aſcenſiones in corde eius diſpoſuit, in conualle plorationis in locũ quem diſpoſuit. Dixit aſcenſiones. Vbi? Id eſt, in corde. Vnde? A conualle plorationis. Et iam quò aſcẽdatur tanquàm deficit ſermo humanus, nec explicari poteſt, fortè nec cogitari. Audiſtis modo cum Apoſtolus legeretur, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. In cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Ergo quia oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quomodo dici poſſet, quò aſcendendum eſt? Ideo cum dici nõ poſſit: ait, In locũ quem diſpoſuit. Quid tibi plus dicturus ſum? Ait homo per quẽ Spiritus ſanctus loquebatur in locũ talem. Ad locum talem quicquid dixero, terrenum cogitas, humo repis, carnem portas, corpus quod corrumpitur aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Cui loquar? Quis auditurus eſt? Quis capiet? Vbi erimus poſt hanc vitam, ſi in corde aſcenderimus? Quia ergo nemo ſperat aliquẽ ineffabilem beatitudinis locũ, quem ſibi diſpoſuit qui aſcenſiones etiam in corde ſuo diſpoſuit: ſed vbi? In conualle plorationis. Conuallis humilitatẽ ſignificat, mons celſitudinem ſignificat. Eſt mons quò aſcendamus, ſpiritalis quædã celſitudo. Et quis eſt iſte mons quò aſcendimus, niſi dominus Ieſus Chriſtus? Ipſe tibi fecit patiendo cõuallem plorationis, qui fecit manendo montem aſcenſionis. Quid eſt vallis plorationis? Verbum caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Quid eſt vallis plorationis? Præbuit percutienti ſe maxillam, ſaturatus eſt opprobriis. Quid eſt vallis plorationis? Colaphizatus eſt, ſputis illitus, ſpinis coronatus, crucifixus eſt. Hæc eſt vallis plorationis, vnde tibi aſcẽdendum eſt. Sed quò aſcendendum eſt? In principio erat verbum, & verbũ erat apud

Pſal. 83. *1. Cor. 2.* *Pſal. 83.* *Sapien. 9.* *Pſal. 83.* *Ioan. 1.* *Matth. 5.* *Mat. 27.* *Ioan. 1.*

Deum, & Deus erat verbũ. Ipſum enim verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Sic deſcendit ad te, vt maneret in ſe. Deſcendit ad te, vt fieret tibi conuallis plorationis: manſit in
Eſaiæ 2. ſe, vt eſſet tibi mons aſcenſionis. Erit, inquit, Eſaias, in nouiſſimis diebus manifeſtus mons domus domini, paratus in cacumine montiũ Ecce quò aſcendendũ eſt: ſed noli aliquid terrenum cogitare, nec quia montem audiſti, alta quædam cogites terræ: nec cum eum ſaxum audis aut petram, aliqua duritia à te intelligatur: nec cum audis leonem, cogites feritatem: nec cũ audis agnum, cogites pecus. Nihil horum eſt in ſe, & omnia
1. Cor. 10. factus eſt pro te. Hinc ergo aſcendendũ eſt, illuc aſcendendum
Apoc. 7. ab exemplo ipſius ad diuinitatem ipſius. Exemplum enim tibi fecit humiliando ſe. Nam qui nolebant à conualle plorationis aſcendere, cõpreſſi ſunt ab ipſo. Præpropere enim volebant habere aſcenſum, honores altos cogitabant, viam humilitatis nõ cognoſcebant. Intelligat charitas veſtra quod dico,
Mat. 20. Duos diſcipulos voluiſſe ad latera domini, vnũ ad dexteram, alterum ad ſiniſtram ſedere. Vidit eos dominus præpropere, & præpoſtere de honoribus cogitare, cum prius diſcere deberét humiliari vt exaltarentur, & ait eis dominus, Poteſtis bibere calicem quẽ ego bibiturus ſum? Ipſe enim in conualle plorationis bibiturus erat calicem paſsionis: illi autem non attendentes humilitatem Chriſti, comprehendere volebant altitudinem Chriſti. Reuocauit illos ad viam tanquam aberrantes, non vt negaret illis quod vellent, ſed vt oſtenderet quà venirent. Itaque fratres mei hunc pſalmum aſcenſionis cantemus aſcenſuri in corde, quia vt aſcendamus deſcenſum eſt ad nos.
Gene. 28. Nam vidit ſcalas Iacob, & in ipſis ſcalis demonſtrati ſunt ei aſcendentes & deſcendentes. Vtrunque vidit. Poſſumus putare aſcendentes, viros proficientes: deſcendentes, deficientes: quia & reuera inuenimus hoc in populo Dei, alij proficiunt,
De tempore ſer. 79. alij deficiũt. Poterant iſtos ſignificare illæ ſcalæ, ſed fortè melius intelliguntur omnes boni in illis ſcalis, aſcendentes & deſcendentes. Non enim fruſtra non dictum eſt, cadentes, ſed deſcendentes. Multum autem intereſt inter deſcendere & cade-
Geneſ. 3. re. Nam quia cecidit Adam, ideo deſcendit Chriſtus. Ille cecidit, ille deſcendit. Ille cecidit ſuperbia, ille deſcendit miſericordia. Non autem ipſe ſolus deſcendit, equidem de cælo ipſe ſolus deſcendit, ſed multi imitantes eum ſancti deſcendunt ad nos, & deſcenderunt ad nos. Nam in quadam altitudine cor-

dis

dis habitabat Apoſtolus cum diceret, Siue enim mente exceſ- 2.*Cor.*5.
ſimus Deo.Iam quod mente exceſſerat,Deo exceſſerat.Excedens enim mente omnem humanã fragilitatem, omnem ſeculi temporalitatẽ,omnia quæcunque naſcendo & occidendo euaneſcunt tranſeuntia, hic habitabat corde in quadã ineffabili cõtemplatione quantũ poterat, de qua dicit quòd audiuit 2.*Cor.*12.
ineffabilia verba quæ nõ licet homini loqui,ſed tibi illa loqui nõ poſſet, Ipſe autem videre illa vtcunque poſſet,quæ tibi loqui non poſſet.Itaq; ſi ſemper manere vellet in eo quod videbat,& loqui nõ poterat,te nõ leuaret vbi & tu poſſes videre. Quid autem fecit? Deſcendit. Nam vbi ait, Siue enim mente 2.*Cor.*5.
exceſſimus Deo : ibi ſtatim addidit, ſiue temperantes ſumus vobis. Quid eſt temperantes ſumus? Sic loquimur vt capere poſſitis, quia & Chriſtus talem ſe fecit naſcendo & patiendo, vt poſſent de illo homines loqui. Quia de homine homo facilè loquitur. De Deo homo quando loquitur ſic, quomodo Deus eſt? Homo autem de homine facilè loquitur. Vt ergo magni deſcenderent ad paruos, & non illis tamen loquerentur niſi magnum, ipſe qui magnus erat, factus eſt paruus, vt de illo magni paruis loquerentur. Audiſtis modo quod dico cum Apoſtolus legeretur, Ipſe autem videre illa vtcunque poſſet,quæ tibi loqui non poſſet, Si auribus aduertiſtis. Dixit hoc, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi car- 1.*Cor.*3.
nalibus Ergo ſpiritalibus in excelſis loquitur, carnalibus autem vt loquatur deſcendit. Nam vt ſciatis quia cum deſcendit,de illo qui deſcendit loquitur. Ecce Ioannes manentem in ſe loquitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud *Ioan.*1.
Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.Cape,ſi potes,arripe,cibus eſt.Sed dicturus es mihi, Ille quidem cibus eſt, ſed ego infans ſum, lactandus ſum,vt idoneus fieri poſſim ad manducandum cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autem cibus eſt, ipſe cibus per carnem tibi traiectus eſt ad fauces.Quomodo ergo cibum mater comedit, vt per carnem traiiciat ad infantem lactentem lac factum: ſic cibus angelorum dominus verbum caro factum eſt, *Ioan.*1.
& factus eſt lac.Et dicit Apoſtolus,Lac vobis potum dedi,non 1.*Cor.*3.
eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Ergo dando lac deſcendit ad paruulos, & quia deſcendit, deſcendentem dedit. Ait enim, Nunquid dixi me aliquid 1.*Cor.*2.

inter vos ſcire, niſi Ieſum Chriſtũ & hunc crucifixum? Quia ſi diceret tantum Ieſum Chriſtum, eſt Ieſus Chriſtus etiã ſecun-
Ioan.1. dum diuinitatem, ſecũdum id quod erat verbum apud Deum filius Dei Ieſus Chriſtus: ſed hunc, id eſt, hoc modo dictũ, paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt, qui lac capiunt? Ieſum Chriſtum, inquit, & hunc crucifixum. Suge quod pro te factus eſt, & creſces ad id quod eſt. Sunt ergo & aſcendẽtes &
Geneſ.18. deſcendentes. In illis ſcalis & aſcendentes ſunt, & deſcendentes. Aſcendentes qui ſunt? Qui proficiunt ad intellectum ſpiritalium. Deſcendentes qui ſunt? Qui quamuis quantum homines poſſunt fruantur intelligentia ſpiritalium, tamen deſcendunt ad paruulos, vt talia eis dicant qualia poſſunt capere, &
1.Cor.3. lacte nutriti poſſint idonei fieri & validi ad capiendum cibum ſpiritalem. Eſaias, fratres, etiam ipſe ad nos de deſcendẽtibus fuit: nam & ipſi gradus eius deſcendentis apparent. Cùm enim
Eſaiæ 11. diceret de ſpiritu ſancto, Requieſcet, inquit, ſuper eũ ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris domini: à ſapientia cœpit, & vſq; ad timorem deſcendit. Quomodo ille qui docebat à ſapientia deſcendit vſq; ad timorem, tu qui diſcis & proficis, à timore aſcende ad ſapientiam. Scriptum eſt enim, Initium ſapientiæ timor domini. Iam ergo Pſalmum audite. Ec-
Pſal. 110. ce ante oculos noſtros ponamus aſcenſurum hominem. Vbi aſcenſurum? In corde. Vnde aſcẽſurum? Ab humilitate, id eſt,
Pſal.83. à conualle plorationis, in locum quem diſpoſuit. Quò aſcenſurum? Ad illud ineffabile, quod cùm dici non poſſet, dictum eſt, in locum quem diſpoſuit. Cùm ergo ſic homo cœperit diſponere aſcenſum, hoc dico apertius, cùm cœperit homo Chriſtianus cogitare proficere, incipit pati linguas aduerſantium. Quicunq; illas nondũ paſſus eſt, nondum proficit: quicunque illas non patitur, nec conatur proficere. Vult noſſe quid dicamus? imò quid audiamus ſimul experiatur. Incipiat proficere, incipiat velle aſcendere, velle contemnere terrena, fragilia, temporalia, felicitatem ſeculi pro nihilo habere, Deum ſolum cogitare, lucris non gaudere, damnis non contabeſcere, omnia etiam ſua velle vendere & pauperibus tribuere, & ſequi Chriſtum. Videamus quemadmodum patiatur linguas retrahentium & multa contradicentium, & quod eſt grauius, quaſi conſulendo à ſalute auertentium. Qui enim cõſulit alicui, ad ſalutem conſulit, ad id quod prodeſt conſulit: ille autem quaſi

conſulens

conſulens retrahit à ſalute. Quia ergo videtur habere pallium conſulentis, & habet venenum perimentis, lingua doloſa dicta eſt. Aſcenſurus ergo contra ipſas linguas, primo Deum deprecatur: ait enim,

Expoſitio Pſalmi.

A*D te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me.* Vnde illum exaudiuit? Vt iam cõſtituerit eum ad gradus aſcendendi. Et quia iam aſcenſurus eſt, exauditus quid orat? *Domine erue animam meam à labiis iniuſtis, & à lingua doloſa.* Quæ eſt lingua doloſa? Subdola habens imaginem conſulendi, & perniciem nocendi. Ipſi ſunt qui dicunt, Et tu hoc facturus es quod nemo fecit? & tu ſolus eris Chriſtianus? Et ſi oſtenderit alios hoc facere, & legerit Euangelium vbi præcepit dominus hoc fieri, & legerit Actus apoſtolorum, illi quid dicunt in lingua ſubdola & labiis iniquis? Non poteris forte implere, multum eſt quod aggrederis. Alij prohibendo deterrent, alij laudando plus premũt. Quia enim talis eſt vita quæ iam occupauit mundum, tanta autoritas Chriſti eſt, vt reprehendere iã Chriſtum, nec Paganus audeat: legitur ille qui reprehendi nõ poteſt, quia dixit, Vade vende omnia quæ habes, & diſtribue pauperibus, *Mat.19.* & ſequere me. Chriſto contradici non poteſt, Euangelio contradici non poteſt, reprehendi Chriſtus non poteſt, conuertit ſe lingua doloſa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Quare laudando premis? Melius eſt vt tu vituperares, quàm doloſe laudares. Quid enim diceres vituperando? Abſit. Fœda vita eſt iſta, mala vita eſt. Sed quia noſti cùm hæc dixeris, premi te poſſe autoritate euangelica, conuertis te ad aliud diſſuadendi genus, vt laudando falſò, me à vera laude prohibeas, imò laudando Chriſtum, à Chriſto prohibeas dicens, Quid eſt hoc? Ecce illi fecerunt, forte tu non poteris. Incipis aſcendere, cadis. Monere videtur, ſerpẽs eſt, doloſa lingua eſt, venenum habet. Roga contra illam, ſi vis aſcendere, & dic Deo tuo, Domine, erue animam meam à labiis iniuſtis & à lingua doloſa. Et dicit tibi dominus tuus, *Quid dabitur tibi aut quid apponetur tibi ad linguam doloſam?* Id eſt, quod habeas aduerſus linguam doloſam, quod apponas linguæ doloſæ, quo te munias aduerſus linguam doloſam, quid tibi dabitur, aut quid apponetur tibi? Interrogauit exercens. Nam ipſe dicturus eſt quod interrogat. Reſpondit enim ſubiiciens ſibi interroganti, *Sagitta potentis acuta, cum carbonibus deſolatoriis, vel vaſtatoribus.*

Siue deſolatoriis dicas, ſiue vaſtatoribus dicas, nam in diuerſis codicibus diuerſe ſcriptum, idem ſignificat. Videte, Vaſtatores carbones dicuntur, quia vaſtando & deſolando ad deſolationem facile perducũt. Qui ſunt iſti carbones? Intelligat charitas veſtra primo quæ ſint ſagittæ. Sagittæ potentis acutæ, verba Dei ſunt. Ecce iaciuntur & transfigunt corda: ſed cùm trãſfixa fuerint corda ſagittis verbi Dei, amor excitatur, non interitus comparatur. Nouit dominus ſagittare ad amorem: & nemo pulchrius ſagittat ad amorem, quàm qui vere verbo ſagittat: imò ſagittat cor amantis, vt adiuuet amantem, ſagittat vt faciat amantem. Sagittæ autem ſunt cùm agimus verbis. Carbones autem vaſtatores, qui ſunt? Parum eſt verbis agere contra linguam ſubdolam & labia iniqua: parum eſt verbis agere, & exemplis agendum eſt. Exempla ſunt carbones vaſtatores. Et quare vaſtatores dicuntur? breuiter accipiat charitas veſtra primo quomodo exemplis agendum ſit, videte, Lingua ſubdola nihil ſic nouit dicere, quomagis ſubdola eſt, niſi, Vide ne poſſis implere, multum eſt ad te hoc aggredi. Accepiſti tu præceptum euangelicum, habes ſagittam, ſed carbones nondum habes. Timendum eſt ne ſagitta ſola nõ valeat aduerſus linguam doloſam. Sunt & carbones, vtputa, incipit enim tibi dicere Deus, Tu nõ potes? quare ille poteſt? quare alter potuit? Nunquid tu delicatior es illo ſenatore? nũquid tu infirmior es illo ſenatore? Nunquid tu infirmior es illo aut illo in valetudine? nunquid tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non poſſunt? delicati diuites potuerũt, pauperes non poſſunt? Sed ego, inquit, multũ peccaui, & multum peccator ſum. Numerantur etiam qui multum peccauerunt, & eo amplius amauerũt, quo plura illis dimiſſa ſunt peccata. Quomodo dictum eſt in Euangelio? Cui modicum dimittitur, modicum diligit, [cui verò plurimum, plurimũ diligit.] Cùm ergo fuerint iſta enumerata, & nominatim dicti fuerint homines qui potuerũt, ille accepta ſagitta in corde accedentibus etiam carbonibus deſolatoriis, deſolatur in illo cogitatio terrena. Quid eſt enim deſolatur? Ad deſolationem perducitur. Erant autem in illo multa quæ male fronduerant, multæ carnales cogitationes, ſeculares multi amores. Ipſi vrũtur carbonibus vaſtatoriis, vt fiat purus locus deſolatus, in cuius loci puritate faciat Deus ædificium ſuum, quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Chriſtus: nam quamdiu manet ibi diabolus, nõ poteſt ædificari

Luca 7.

ficari

ficari Chriſtus. Accedunt carbones deſolatorij, & deiiciunt quod male fuerat ædificatum,& deſolato loco accedit inſtru-ctor felicitatis perpetuæ. Videte ergo quare dicti ſunt carbones? Quia qui ſi ſe conuertunt ad dominum,de mortuis reuiuiſcunt. Carbones autem quando accenduntur,antequam accenderentur extincti erant.Nam extincti carbones mortui di cuntur,ardentes viui appellantur.Exempla ergo multorũ iniquorum qui conuerſi ſunt ad dominum , carbones dicti ſunt. Audis homines mirari & dicere,Ego illum noui,quàm ebrioſus fuit,quàm ſceleratus,qualis amator circi , aut amphitheatri,qualis fraudator, modo quomodo Deo ſeruit,quàm innocẽs factus eſt?Noli mirari, carbo eſt. Viuum gaudes quem extinctum plangebas. Sed quãdo laudas viuum, ſi noſti laudare, adhibe illum mortuo vt accendatur,id eſt,quicunq; adhuc piger eſt ſequi Deum,admoue illi carbonẽ qui erat extinctus:& habeto ſagittam verbi Dei,& carbonem vaſtatorem,vt occurras labiis iniquis & linguæ ſubdolæ.Qui ſequitur?Accepit iſte ſagittas ardẽtes,accipiat carbones vaſtatores.Iam repulit linguam ſubdolam & labia iniqua,iam aſcendit gradum, incipit proficere, ſed adhuc viuit inter malos, & inter iniquos, nondum eſt area ventilata.Puta quia triticum factum eſt,nunquid iam in horreo eſt?Adhuc neceſſe eſt multa palea prematur:& quantum proficit,tantũ videt maiora ſcandala in populo:nam ſi non proficiat, non videt iniquitates:ſi non ſit verax Chriſtianus,non videt fictos.Etenim fratres & de illa ſimilitudine hoc nos docet dominus, & de frumentis & de zizaniis. Cùm autẽ creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania, id eſt, quia nulli homini apparent mali, niſi factus fuerit ipſe bonus,quia cùm creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerũt zizania.Iam ergo iſte cœpit proficere,& cœpit videre malos & multa mala quę ante non nouerat,& clamat ad Deum, *Heu me quòd incolatus meus longinquus factus eſt.* Multum à te receſsi,peregrinatio mea facta eſt longinqua. Nondũ veni in patriam illam,vbi cum nullo malo victurus ſum:nondum veni in illam ſocietatem angelorum, vbi ſcandala nõ timebo. Quare autem nondum ſum ibi? Quia incolatus meus longinquus factus eſt. Incolatus peregrinatio eſt. Incola dicitur qui habitat in terra aliena,nõ in ciuitate ſua.Longinquus, inquit, factus eſt, & prolongatus incolatus meus. Et vbi longinquus? Aliquando fratres mei cùm peregrinatur homo, inter melio- *Matt.13.*

res viuit, quàm in patria ſua forte viueret: ſed non ſic eſt quando de illa Hieruſalem cæleſti peregrinamur. Mutat enim homo patriam, & aliquando in peregrinatione illi bene eſt: Inuenit amicos fideles peregrinãdo, quos in patria inuenire non potuit. Inimicos habuit vt de patria pelleretur, & cùm peregrinaretur inuenit quod non habebat in patria. Non ſic eſt patria illa Hieruſalem, vbi omnes boni. Quicunq; inde peregrinatur inter malos eſt, nec recedere à malis poteſt, niſi cùm redierit ad ſocietatem Angelorum, vt ibi ſit vnde peregrinatur: Ibi omnes iuſti & ſancti, qui fruũtur verbo Dei ſine lectione, ſine literis: quod enim nobis per paginas ſcriptum eſt, per faciem Dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, & miſeri ſunt peregrini ab illa patria. Sed quid ait iſte? Lõginqua facta eſt peregrinatio mea Maximè eorum vox eſt, id eſt, ipſius eccleſiæ quæ laborat in hac terra, illius vox eſt qui clamat à finibus terræ in alio loco Pſalmi dicens, A finibus terræ ad te cla-
Pſal.60. maui. Quis noſtrũ clamat à finibus terræ? Nec ego, nec tu, nec ille: ſed à finibus terræ ipſa ſola eccleſia, tota hæreditas Chriſti
Pſal.2. clamat, quia eccleſia hæreditas eius: & de eccleſia dictum eſt, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Si ergo poſſeſſio Chriſti vſq; ad fines terræ, & poſſeſſio Chriſti omnes ſancti, & omnes ſancti vnus homo in Chriſto, quia vnitas ſancta in Chriſto eſt, ipſe vnus homo dicit, A finibus terræ ad te clamaui dum angeretur cor meum. Huius ergo hominis longinqua peregrinatio facta eſt inter malos. Et tanquam ſi diceretur illi, cum quibus ergo habitas vt gemas, peregrinatio, inquit, mea longinqua facta eſt. Sed quid ſi cum bonis? Si cum bonis eſſet non diceret heu me. Heu vox eſt miſeriæ, vox eſt calamitatis & infelicitatis, ſed tamen in ſpe, quia iam vel gemere didicit. Multi enim & miſeri ſunt & non gemunt, & peregrinantur & redire nolunt. Iſte iam volẽs redire, cognoſcit infelicitatem peregrinationis ſuæ, quia agnouit illam, redit, & aſcendere incipit, quia canticũ graduum cœpit cantare. Vbi ergo gemit, & inter quos habitat? *Inhabitaui cum tabernaculis Cedar.* Verbũ hoc quia Hebræum eſt, proculdubio non intellexiſtis. Quid eſt, inhabitaui cum tabernaculis Cedar? Cedar quantum meminimus ex interpretatione nominum Hebrçorum, tenebras ſignificat. Interpretatũ Cedar Latinè, tenebræ dicũtur. Noſtis autem duos
Gen.21. filios habuiſſe Abraham, quos quidem commemorat Apoſtolus, &

lus, & ad imaginem duorum teſtamentorum eſſe dicit, Vnus ex ancilla erat, alter de libera. Ex ancilla Hiſmael erat: de libera Sara, quem ſuſcepit ex deſperatione per fidẽ, Iſaac erat. Vterque ex ſemine Abrahæ, ſed non vterq; hæres Abrahæ. De Abraham natus vnus, ſed tamen non hæreditat: alter etiã hæres: non ſolum filius, ſed & hæres. In Hiſmael ſunt omnes qui carnaliter colũt Deum. Ad ipſos enim & vetus Teſtamentum pertinet, quia ſic dicit Apoſtolus, Sub lege volentes eſſe, legem nõ audiſtis? Scriptũ eſt enim quòd Abrahã duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ ſunt in allegoria. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. Quæ ſunt duo teſtamenta? Vnum vetus, & alterum nouum. Vetus teſtamẽtum à Deo, & nouum teſtamẽtum à Deo, quomodo de Abrahã & Hiſmael & Iſaac. Sed Hiſmael ad terrenum, Iſaac ad cæleſte regnum. Ideo vetus teſtamentum promiſſiones habet terrenas, terrenã Hieruſalem, terrenam Paleſtinam, regnum terrenum, ſalutem terrenam, hoſtium ſubiugationem, abundantiã filiorũ, fœcunditatem frugum. Omnia iſta promiſſiones ſunt terrenæ: In figura ſpiritaliter intelliguntur, quomodo Hieruſalẽ terrena vmbra erat regni cœleſtis, & regnum terrenũ vmbra erat regni cælorum. Hiſmael in vmbra, Iſrael in luce. Si ergo Hiſmael in vmbra nõ mirũ, quia ibi tenebræ. Pinguiores etenim vmbræ, tenebræ ſunt. Ergo Hiſmael in tenebris, Iſaac in luce. Quicũq; hic etiam in Eccleſia terrenã felicitatem quærũt à Deo, adhuc ad Hiſmael pertinent. Ipſi ſunt qui contradicunt ſpiritalibus proficientibus, & detrahũt illis, & habent labia iniqua, & linguas ſubdolas. Contra quos rogauit iſte aſcendens, & appoſiti ſunt ei carbones deſolatorij, & ſagittæ potentis acutæ. Inter illos enim adhuc viuit donec tota area ventiletur: ideo dixit, Inhabitaui cum tabernaculis Cedar. Nam & ipſa tabernacula Hiſmael Cedar dicta ſunt. Sic habet liber Geneſeos, ſic habet quòd Cedar ad Hiſmael pertinet. Ergo Iſaac cum Hiſmael, id eſt, qui pertinent ad Iſaac, inter illos viuũt qui pertinẽt ad Hiſmael. Iſti ſurſum volũt aſcendere, illi deorſum vellẽt premere. Iſti volare volunt ad Deum, illi conantur pennas euellere: nãque apud Apoſtolum ita dicitur, Sed ſicut tũc qui ſecundum carnem natus erat perſequebatur eum qui ſecundũ ſpiritum, ita & nunc. Spiritales ergo perſecutionẽ patiuntur à carnalibus. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filium eius. Nõ enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Sed hoc

Galat.4. *Matt.3.* *Gen.25.* *Gal.4.* *Gen.21.*

quod dicit, eiice, quando erit? Quando area cœperit ventilari. Modo autem antequam eiiciatur, dicit, Heu me quia incolatus meus lõginquus factus eſt, inhabitaui cũ tabernaculis Cedar. Et exponit nobis qui ſunt iſti qui pertinent ad tabernacula Cedar. *Multum peregrinata eſt anima mea.* Ne peregrinationẽ corporalem intelligeres, animã dicit peregrinari. Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaueris terrã, peregrinaris à Deo: ſi amaueris Deum, aſcendis ad eũ. In charitate Dei & proximi exerceamur, vt redeamus ad charitatẽ. Si cadamus in terrã, marceſſimus & putreſcimus. Iſte autẽ qui ceciderat, deſcẽſum eſt ad eũ vt aſcẽderet: Intendens tẽpus peregrinationis ſuæ, dixit ſe peregrinari in tabernaculis Cedar. Quare? Quia multũ peregrinata eſt anima mea. Ibi peregrinatur, vbi aſcendit: non corpore peregrinatur, nõ corpore aſcendit? Sed vbi aſcendit? Aſcẽſiones, inquit, in corde. Si ergo
Pſal. 83. aſcendit in corde, non aſcendit. Non aſcendit per aſcenſiones cordis, niſi anima quæ peregrinatur. Sed donec perueniat, multum peregrinata eſt anima mea. Vbi? In tabernaculis Cedar. *Cum his qui oderũt pacem eram pacificus.* Verũ vt audiatis, fratres chariſſimi, non poteritis probare quàm vera canteris, niſi cœperitis facere quod cantaſtis. Quantumlibet illud dicam, quomodolibet exponã, qualibuſcũque verbis verſem, nõ intrat in cor eius, in quo nõ eſt opus eius. Incipite agere, & videte quid loquamur. Tunc ad ſingula verba lacrymæ profluẽt, tũc Pſalmus cãtatur, & facit cor quod in Pſalmo cãtatur. Quàm multi enim ſonant voce, & corde muti ſunt? Et quàm multi tacent labiis, & clamant affectu, quia ad cor hominis aures Dei? Sicut aures corporales ad os hominis, ſic cor hominis ad aures Dei. Multi clauſo ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus nõ exaudiuntur. Affectibus orare debemus & dicere, Multum peregrinata eſt anima mea, cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Quid enim aliud dicimus iſtis hæreticis, niſi cognoſcite pacem, amate pacem? Iuſtos vos dicitis. Sed ſi iuſti eſſetis,
Matt. 3. inter paleã grana gemeretis. Nam quia ſunt grana in Eccleſia catholica, & vera grana ſunt, ideo tolerant paleã, donec ventiletur area, quia inter paleam clamãt, Heu me quòd incolatus meus longinquus factus eſt, inhabitaui cũ tabernaculis Cedar. Inhabitaui, inquit, cũ paleis: ſed quomodo de palea multus fumus exit, ſic de Cedar tenebræ. Inhabitaui cũ tabernaculis Cedar, multũ peregrinata eſt anima mea. Frumẽtorũ vox eſt, inter

ter paleas gemētium. Hæc loquimur illis qui oderunt pacem,
& dicimus, Cum his qui oderūt pacem erā pacificus. Qui ſunt
qui oderunt pacem? Qui cōſcindunt vnitatem. Si enim pacem
nō odiſſent, in vnitate māſiſſent. Sed videlicet propterea ſe ſe-
parauerunt vt iuſti eſſent, vt nō haberent mixtos iniuſtos. Aut
noſtra eſt iſta vox, aut illorum: elige cuius ſit. Catholica dicit,
Nō eſt dimittēda vnitas, nō eſt præcidenda Eccleſia Dei. Iudi-
cabit Deus de malis, & bonis poſtea. Si nūc mali à bonis ſepa-
rari nō poſſunt, ferēdi ſunt ad tēpus. Mali in area nobiſcū eſſe
poſſunt, in horreo non poſſunt. Et fortè hodie qui mali appa-
rēt, cras boni erūt: & qui de bonitate hodie ſuperbiūt, cras ma
li inueniētur. Quiſquis ergo humiliter malos ad tempus fert,
ipſe perueniet ad requiē ſempiternā. Hæc vox catholica eſt. Il
lorū autē vox qualis eſt, nō intelligētiū neq; quæ loquūtur, ne-
que de quibus affirmāt. Ne tāgas immūdū: & qui tetigerit im- *1.Tim.1.*
mundū, inquinabitur. Separemus nos, ne cōmiſceamur malis.
Et nos illis. Amate pacē, diligite vnitatē. Neſcitis à quàm mul- *Eſa.52.*
tis bonis ſeparemini, dum quaſi malis calumniamini? Furiunt, *Eccleſ.13.*
ſæuiunt, quādo iſta dicimus, nam quærunt & mortificare nos.
Apparuerunt ſæpe impetus eorū, apparuerūt inſidiæ. Cùm er-
go inter inſidias illorū viuimus, & quibus dicimus, amate pa-
cem, aduerſantur nobis, nónne vox iſta noſtra eſt, cum his qui
oderunt pacē erā pacificus? *Cùm loquerer illis debellabant me gra-
tis.* Quid eſt autem fratres, debellabant me? Et parum erat, ſi
non adderet gratis. Quibus dicimus, amate pacem, Chriſtum
amate: nunquid dicimus, amate & honorate nos, ſed honorate
Chriſtum. Nos nolumus honorari, ſed illum: nam nos quid ſu
mus † ad Apoſtolū Paulū? qui tamē dicebat illis paruulis, quos †Al. ſu-
mali homines & mali ſuaſores præcidere ab vnitate in ſchi- mus? Au-
ſmata volebāt. Quid eis dicebat ille? Nunquid Paulus pro vo- dite Pau
bis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Hoc & lum Apo
nos dicimus, Amate pacē, amate Chriſtū: ſi enim amāt pacem, ſtolum.
Chriſtum amāt. Cùm ergo dicimus, amate pacē: hoc dicimus, Nos ſer-
amate Chriſtū. Quare? Quia de Chriſto ait Apoſtolus, Ipſe eſt uos per
enim pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum. Si ergo Chriſtus ideo Chriſtū.
pax, quia fecit vtraq; vnū, quare vos de vno feciſtis duo? Quo- quid ta-
modo ergo pacifici eſtis, vt cùm Chriſtus faciat vnum de duo- mē, &c.
bus, vos faciatis de vno duo? Sed quia hæc dicimus, cū his qui *1.Cor.1.*
oderunt pacē ſumus pacifici, & tamen illi qui oderunt pacem, *Epheſ.2.*
quum loqueremur eis debellabant nos gratis.

In Pſalmum centeſimumuigeſimum Enarratio.

SEcundus eſt iſte Pſalmus eorum quorum titulus eſt, *Canticum graduum*. Plures enim ſunt ſignificantes, vt iam in primo eorum audiſtis, aſcenſum noſtrum, qui
Pſal 83. fit in corde ad Deum, in conualle plorationis, id eſt, ab humilitate tribulationis. Aſcenſus enim vtilis nobis non poteſt eſſe, niſi primo humiliatis, à conualle plorationis nobis aſcendendũ eſſe meminerimus: conuallis enim terræ locus eſt depreſſus: ſicut loca terræ alta montes & colles, ita conuallis locus humilis: ne dũ præpropere & præpoſtere quærimus exaltari, non aſcendamus ſed ruamus. Docuit autem ipſe dominus à conualle plorationis aſcendendũ, quãdo pro nobis humiliari vſque ad mortẽ crucis & pati dignatus eſt. Hoc exemplum non relinquamus. Iſtam conuallem plorationis martyres intellexerunt. Vnde intellexerunt? vnde? Quia & ipſi de conualle plorationis vt coronarentur aſcenderunt. Congruit & hodierno diei Pſalmus iſte Canticum graduum: de illis enim di-
Pſal. 125. ctum eſt, Euntes ibant & flebant, mittẽtes ſemina ſua. Hæc eſt conuallis plorationis, vbi à flentibus mittuntur ſemina. Quæ ſunt autem ſemina? Bona opera in iſta tribulatione terrena. Qui bene operatur in conualle plorationis, ſimilis eſt homini ſeminanti per hyemem. Nunquid frigore ab opere deterretur? Sic nos preſſuris mundi non debemus à bono opere deterreri, quia vides quid ſequitur, Euntes, inquit, ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Valde miſeri ſi ſemper flebant, valde miſeri ſi nunquam de lacrymis ſunt liberandi: ſed vide quid ſequitur, Venientes autem venient in exultatione, portantes germina ſua. Nihil aliud iſtis canticis docemur fratres quàm aſcendere, ſed aſcẽdere in corde, in affectu bono, in fide,
1. Theſ. 5. ſpe, & charitate, in deſiderio perpetuitatis & vitæ æternæ. Sic aſcenditur: Congruit nos dicere quomodo aſcendendum ſit. Quanta terribiliora lecta de Euangelio audiuit charitas veſtra? Videtis certè, quia hora domini ſicut fur in nocte ita ve-
Matt. 24. niet. Si ſciret, inquit, paterfamiliâs, qua hora fur veniret, amen dico vobis quia non pateretur perfodi parietem ſuum. Dicitis modo, Quis ergo nouit qua hora veniat, quæ hora ſicut fur erit? Neſcis qua hora veniat, ſemper vigila, vt quod neſcis quando veniat paratũ te inueniat cùm venerit. Et ad hoc fortè neſcis quando venturus eſt, vt ſemper paratus ſis. Illũ enim patremfamilias ſubitò occupabit hora illa, qui paterfamiliâs

ſuper

ſuperbus ſignificatus eſt. Noli velle eſſe paterfamiliâs, & non te ſubitò illa hora occupabit. Et quid ero, inquis? Qualem audiſti de Pſalmo, Pauper & dolens ego ſum. Si enim pauper & dolens eris, nõ eris paterfamiliâs quem illa hora ſubitò inueniet, & ſubitò premet. Patresfamiliâs ſunt enim illi qui præſumentes de cupiditatibus ſuis & in deliciis huius ſeculi diffluentes, tumẽt, & erigũtur aduerſus humiles, & inſultant ſanctis intelligentibus anguſtã viam, quæ ducit ad vitam. Talibus enim veniet illa hora ſubitò, quia tales erãt & in diebus Noe, quorum dierum commemorationẽ audiſtis factam in Euangelio, Sic erit aduentus filij hominis, inquit, quomodo in diebus Noe, Manducabant, bibebant, nubebant, vxores ducebant, nouellabant, ædificabant, donec introiit Noe in arcam, & venit diluuium & perdidit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui iſta faciunt, qui nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellant, qui ædificant? Non. Sed qui de his præſumunt, ſed qui iſta Deo præferunt, ſed qui propter hæc offendere Deum citò parati ſunt. At verò qui iſtis inanibus omnibus aut non vtuntur, aut vtuntur tanquam non vtentes, plus præſumentes de illo qui dedit quàm de his quæ data ſunt, & intelligentes in his eius conſolationem & miſericordiam, & non ſunt occupati donis, ne à donatore ruant, qui tales ſunt, non illos inuenit imparatos hora illa ſicut fur: talibus dixit Apoſtolus, Vos autem non eſtis in tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat: omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei. Ideo dominus cùm diceret timendam eſſe horam ſicut furem, noctem poſuit: & Apoſtolus ita ait, Quia hora domini ſicut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat, noli eſſe in nocte. Quid eſt, noli eſſe in nocte? Filij lucis eſtis & filij diei, non ſumus noctis neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij infideles. Sed & ipſi audiant antequàm veniat hora, & dicat illis Apoſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Sicut iſte Pſalmus habet euigilent, Iam illuminati ſunt montes. Quid adhuc dormiunt?

Pſal.48. *Matt.24.* *Mat.7.* *Matt.24.* *Gen.7.* *1.Cor.6.* *Matt.24.* *1.Theſ.5.* *Matt.24.* *1.Theſ.5.* *Epheſ.5.*

Expoſitio Pſalmi.

L*Euent oculos ſuos in montes, vnde veniet auxilium illis.* Quid eſt iam illuminati ſunt montes? Iam ortus eſt ſol iuſtitiæ, iam ab Apoſtolis prædicatum eſt Euangelium, prædicatæ ſunt ſcripturæ, patuerunt omnia ſacramenta, cõſciſſum eſt velum, patuit ſecretum templi: iam tandem leuent oculos *Matt.27.*

ſuos in montes, vnde veniet auxilium illis. Hoc enim præcipit illis iſte Pſalmus ſecundus de his qui inſcribuntur. Canticum graduũ. Sed nõ rurſus præſumant de montibus, quia ipſi montes non à ſe lucent, ſed ab illo lucent de quo dictum eſt, Erat lu
Ioan. 1. men verũ, quod illuminat omnem hominem veniẽtem in hũc mundum. Montes poſſunt intelligi, homines magni, homines clari. Et quis maior eſt Ioanne Baptiſta? Qualis ille mons erat
Matt. 11. de quo dominus ipſe dicit, In natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta? Vides certè iſtum magnũ montem lucentem, audi confitentẽ. Quid cõfitentem? Nos omnes, inquit,
Ioan. 1. de plenitudine eius accepimus. De cuius ergo plenitudine acceperunt montes, ab illo eſt tibi auxiliũ, non à montibus. [Salus igitur noſtra & auxiliũ noſtrum Chriſtus filius ſummi patris, & cum eodem patre Deus omnipotẽs eſt, & cum ipſo permanẽs ſemper ſecundũ id quod eſt. In illos denique quos commemoraui montes,] niſi leuaueris oculos per ſcripturas, non admoueberis vt ab illo illumineris. Cãta ergo quod ſequitur. Si vis audire vt firmiſſimè ponas pedes in gradibus, ne in illa aſcenſione, aut fatigeris, aut lapſus cadas. [*Auxilium,* inquit, *meum à domino.* Non à qualicũque, quia dicuntur domini multi mortales, caduci, miſeri, ſed à domino dominorum, ab illo videlicet, *Qui fecit cælum & terram.* Ecce ſummũ dominum, qui & Deus & dominus dicitur. Deus, quia quæcũque facta ſunt, per ipſum ſunt, & ab ipſo ſunt vt ſint. Dominus autem, eo quòd omnia quæ ſunt poſſidet ineffabiliter. Igitur bonus & ſummus dominus, qui & Deus. Si ad hunc per prænominatos mõtes leuaueris oculos, auxilium tuum ſempiternaliter erit. Vt ergo auxilium tuum ſit roga, & dic quod ſequitur,] *Ne des ad mouendum pedem meum.* Vnde mouentur pedes? vnde motus eſt pes illi qui erat in Paradiſo? Sed prius attẽde vnde motus eſt illi pes qui erat inter angelos, & moto pede cecidit, & de angelo factus eſt diabolus: moto enim pede cecidit. Quare vnde cecidit, ſuperbia cecidit [de cælo in terrã. Angelus erat in cælo, cadẽs in terrã diabolus à ſeipſo per ſuã ſuperbiã effectus eſt. Quiſquis ſuperbit, diabolo participat. Si participat, idem eſt. Igitur omnis ſuperbus diabolus per bicipitem portionem eſt, & hoc quãdiu ſuperbus eſt.] Non ergo mouet pedem niſi ſuperbia ad ruinã. Non mouet pedẽ niſi ſuperbia. Ad ambulandũ & proficiendum & aſcendendum charitas mouet pedem. [O lepidi ac limpidiſſimi pedes charitatis, qui humiles ad celſitudinẽ pro-

nehunt

uehunt. Hos pedes chariſſimi ſemper imitando & amãdo ſequamur,vt ad illum cuius ſunt peruenire mereamur : quia vt Ioannes ait, Deus charitas eſt. Superbiam omnino fugiamus, 1. *Ioan*.4.
quæ mouet pedes ad cadendũ.ne & nos ſimul ſuperbiendo cadamus.]Ideo & ille qui dicit in Pſalmo. Filij autem hominum *Pſal*.35.
ſub tegmine alarũ tuarum ſperabunt. Si ſub tegmine, ſemper humiles,ſemper de Deo ſperãtes, ſemper de ſe nõ præſumentes.Sub tegmine alarum tuarũ ſperabunt:nõ enim à ſe ſatiantur vt beati ſint.Sed quid ſequitur?Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ,& torrente deliciarum tuarũ potabis eos.Ecce ſitientes,ecce inebriati:ecce ſitiunt,ecce bibunt:ſed non à ſe bibunt, nec ipſi ſibi ſunt fontes. Sed vnde bibunt? Sub tegmine alarum tuarũ ſperabunt.Si ſub alis, humiles ſunt,quare ? Quia apud te,inquit,eſt fons vitæ.Non ergo à ſe irrigantur montes, ſicut à ſe non illuminantur montes:nam vide quid ſequitur,In lumine tuo videbimus lumẽ. Si ergo in lumine ipſius videbimus lumen,quis cadit à lumine,niſi cui ipſe non eſt lumen? Et qui voluerit ſibi eſſe lumen,ipſe cadit à lumine quo illuminatur.Ideo ſciens nõ cadere niſi eum qui ſibi vult lucere,cum ſit per ſe tenebræ,ſtatim ſubiecit,Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum nõ moueat me:id eſt imitatio peccatorum non moueat me vt cadam à te. Quare timuiſti & dixiſti, Non veniat mihi pes ſuperbiæ? Sequitur,Ibi ceciderũt omnes qui operantur iniquitatẽ.Quos modo vides operari iniquitatem,iam damnati ſunt : ſed vt dãnarentur,ibi ceciderunt,cum illis venit pes ſuperbiæ.Rectè ergo iſte audiens vt aſcendat & nõ cadat, vt à conualle plorationis proficiat, nõ in tumore ſuperbiæ deficiat,ait Deo:Ne des ad mouendum pedes meos.Et dominus illi , *Nẽque dormitet qui cuſtodit te*. Intendat charitas veſtra. Quaſi vna ſentẽtia facta eſt ex duabus vocibus. Homo dicit aſcẽdens & cantans canticũ nouum,cãticum graduũ, Ne des ad mouendũ pedem meũ:& Deus tanquã diceret ad te,Ne des ad mouendũ pedem meũ,dicis mihi,Adde,Neq; dormitet qui cuſtodit te,& non mouebitur pes tuus:dixerit autem ille, Nunquid in poteſtate mea eſt,vt nõ dormitet qui cuſtodit me? Volo vt non dormiat neque dormitet . Ergo illũ tibi elige qui non dormiet neque dormitabit, & non mouebitur pes tuus. Deus nunquam eſt dormiens Si vis habere cuſtodem nõ dormientem,Deũ elige cuſtodẽ. Ne des ad mouendũ pedẽ meum dicis tu,bene,optimè:ſed & ille dicit tibi,Neque dormitet qui

cuſtodit te. Tu fortè cõuerſurus te eras ad homines cuſtodes, & dicturus, Quem ſum inuenturus nõ dormientem? quis homo nõ dormitabit? quem inuenio? quò ibo? quò reuertar? Ille tibi oſtẽdit. *Ecce nõ dormitabit neque obdormiet, qui cuſtodit Iſrael.* Vis habere ergo cuſtodem nõ dormientẽ neq; dormitantem? Ecce nõ dormiet neque dormitabit qui cuſtodit Iſrael. Chriſtus enim cuſtodit Iſrael. Eſto ergo Iſrael. Quid eſt Iſrael? Iſrael interpretatur homo videns Deum. Et quomodo videtur Deus? Primo per fidẽ, poſtea per ſpeciẽ. Sed ſi Iſrael per ſpeciẽ nondũ potes, per fidem vide. Si faciẽ eius videre nõ potes, quoniam ibi ſpecies, poſteriora eius vide. Hoc dictum eſt Moyſi à
Exod. 33. domino, Non potes videre faciem meã: poſteriora mea vide-
2. de trin. bis cum pertranſiero. Expectas fortè vt tranſeat, iam tranſiit,
cap. 16. & tu vide poſteriora ipſius. Vbi tranſiit? audi Ioannẽ, Cum veniſ-
17. Io. 13. ſet, inquit hora vt tranſiret de mũdo ad patrem. Dominus noſter Ieſus Chriſtus iam fecit Paſcha. Paſcha autẽ tranſitus in-
2. Ad Ia- terpretatur. Nam verbũ eſt Hebræũ, & putãt homines Græcũ
nuarium eſſe quaſi paſſionẽ, ſed nõ eſt. A diligentioribus & à doctiori-
cap. 1. bus inuentũ eſt, quia Paſcha Hebræum verbũ eſt, & nõ interpretatur paſſionem, ſed tranſitũ. Per paſſionem enim tranſiit dominus à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in reſurrectionem eius, vt tranſeamus & nos de morte ad vitam. Non magnũ eſt, credere quia mortuus eſt Chriſtus: hoc & pagani & Iudæi, & omnes iniqui credũt, hoc omnes credũt quia mortuus eſt. Fides Chriſtianorũ reſurrectio Chriſti eſt. Hoc pro magno habemus, quia credimus eum reſurrexiſſe. Ergo tunc ſe voluit videre cum tranſiret, hoc eſt, cum reſurrexiſſet.
Rom. 4. Tunc in ſe voluit credi cũ tranſiret, quia traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram. Et ipſam fidem in reſurrectione Chriſti maximè commendauit
Rom. 10. Apoſtolus: Ait enim, Si credideris in corde tuo, quia Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris: non dixit, Si credideris quia mortuus eſt Chriſtus, quod & Pagani & Iudæi, & omnes inimici eius crediderunt: ſed ait, Si credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Hoc credere, hoc eſt eſſe Iſrael, hoc eſt videre Deum. Quãuis adhuc in poſteriora eius videas, tamen cum credideris in poſteriora, peruenies ad viſionem faciei. Quid eſt hoc? Cum credideris in id quod poſterius pro te factus eſt Chriſtus, cum credideris in id quod poſterius ſuſcepit Chriſtus. Nam in primo facies eius quæ eſt?

In prin-

In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus *Ioan.1.*
erat verbum.Poſteriora eius quæ ſunt? Et verbũ caro factum
eſt,& habitauit in nobis.Cum ergo credis in hoc quod pro te
factũ eſt verbum,& reſurrexit in carne, ne tu de tua carne de-
ſperares,efficeris Iſrael. Factus autẽ Iſrael cum fueris,nõ dor-
mitabit neq; dormiet qui cuſtodit te,quia iam Iſrael es, & au-
diſti in Pſalmo, Ecce nõ dormitabit neq; obdormiet qui cuſto
dit Iſrael: Chriſtus enim ipſe dormiuit, ſed reſurrexit Quid
enim ait ipſe in Pſalmo? Ego dormiui & ſomnum cepi Nun- *Pſal.3.*
quid remanſit in ſomno? Exurrexi,inquit, quoniam dominus
ſuſcepit me. Si ergo iam reſurrexit,iam tranſiit:ſi iam trãſiit,
vide poſteriora eius. Quid eſt , vide poſteriora eius? Crede in *Exod.33.*
reſurrectionem eius:& quia ait Apoſtolus, Et ſi crucifixus eſt *2.Cor.13.*
ex infirmitate,viuit in virtute Dei:& iterum ait,Chriſtus ſur *Rom.6.*
gens à mortuis iam non moritur: & mors ei vltra non domi-
nabitur.Rectè tibi cantat,Ecce non dormitabit neque obdor-
miet, qui cuſtodit Iſrael. Adhuc fortè quæris carnali ſenſu,
Quid eſt qui nõ dormitabit neque dormiet?Et cum quæris in-
ter homines,falleris,nunquã inuenturus es.Noli ergo præſu-
mere de quoquam homine,Omnis homo dormit & dormita-
bit.Quando dormitat? Cum portat carnẽ infirmitatis.Quan-
do dormiet? Cũ fuerit mortuus. Noli ergo præſumere de ho-
mine:poteſt dormitare mortalis,dormit moriẽs, noli quære-
re inter homines. Et quis,inquis,cuſtodit me,qui non dormi-
tat neq; dormiet? Audi quid ſequitur, *Dominus cuſtodit te*. Non
ergo homo dormitans & dormiens, ſed dominus cuſtodit te.
Quomodo te cuſtodit? *Dominus tegumentum tuum,ſuper manum
dexteræ tuæ.* Eia fratres intelligamus adiuuante domino quid
ſibi velit, Dominus tegumẽtum tuum ſuper manum dexteræ
tuæ. Videtur enim mihi habere ſenſum occultum quare non
dixerit,Dominus cuſtodiet te,abſolute & ſimpliciter.ſed ad-
didit,ſuper manũ dexteræ tuæ. Quid enim? Dexterã noſtram
Deus cuſtodit,& ſiniſtrã noſtram nõ cuſtodit? Nónne ipſe nos
totos fecit? Nónne qui nobis fecit dexteram,ipſe fecit & ſini-
ſtram?Poſtremò ſi placuit dici de dextera ſola,quare dixit,ſu-
per manum dexteræ tuæ , & non iam ſuper manum dexteram
tuam? Cur hoc diceret,niſi aliquid hic occultum ad quod pul-
ſando perueniremus abſconderet?Diceret enim,aut dominus
cuſtodiet te, & nihil adderet: aut ſi dexteram addere voluit,
dominus cuſtodiet te ſuper dexteram tuam: aut certè quia

addit manum, hoc diceret, dominus cuſtodit te ſuper manum dexterã tuam, nõ ſuper manum dexteræ tuæ. Quod dominus ipſe ſuggerere dignatur promam vobis, qui & in vobis habitat, ſine dubio facit vos approbare verum eſſe quod dico. Nam quid dicturi ſumus ignoratis, ſed cum dixerimus, nõ ab ipſis nobis vobis oſtendemus verum eſſe quod dicimus, ſed voſipſi agnoſcetis verũ eſſe quod dicimus. Vnde autẽ agnoſcetis, niſi demonſtrante illo qui in vobis habitat, inquantum de illo numero eſtis, quorũ vox eſt, Ne des ad mouendũ pedẽ noſtrum: & quibus dicitur, Neq; dormiet qui cuſtodit te? Oportet enim vt Chriſtus non dormiat in vobis, & modo intelligitur verum eſſe quod dicimus. Quomodo inquies? Quia ſi dormiat fides veſtra, dormit Chriſtus in vobis. Chriſtus enim in corde ve-
Ephe.ſ.3. ſtro, fides Chriſti eſt. Ait Apoſtolus habitare Chriſtũ per fidem in cordibus veſtris: in quo non dormit fides, vigilat Chriſtus. Etſi fortè dormiebat fides tua, & ideo in iſta quæſtione fluctuabas, quaſi nauis illa quæ tempeſtatẽ patiebatur vbi Chriſtus
Matth.8. dormiebat, excita Chriſtũ, & ſedabuntur tẽpeſtates. Fidẽ ergo veſtrã interrogo chariſſimi, quoniã filij eſtis eccleſiæ, & in eccleſia profeciſtis, & in eccleſia proficitis qui nondũ profeciſtis, & in eccleſia proficiẽdi eſtis qui iam proficitis. Interrogo vos,
Matt.6. quid ſoletis intelligere quod dictũ eſt in Euangelio, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Hoc enim intellecto inuenietis quæ ſit dextera, & quæ ſit ſiniſtra, ſimul intelligetis & vtrãque partem Deũ feciſſe, & dexterã & ſiniſtram, & tamen nõ debet ſcire ſiniſtra quid faciat dextera. Siniſtra noſtra dicitur, quicquid temporaliter habemus: Dextera noſtra dicitur, quicquid nobis æternum & incommutabile dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit æternã vitam, ipſe & de iſtis temporalibus cõſolatur præſentẽ vitam, ipſe fecit dexterã & ſini-
Pſal.143. ſtram: dicit de quibuſdã Pſalmus apud Dauid, Quorũ os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Inuenit ergo quoſdam & reprehendit, qui dexteram veram pro ſiniſtra habebant, & veram ſiniſtram dexterã ſibi fecerunt. Qui ſint iſti, exponit conſequenter. Omnis homo qui felicitatem non putat eſſe hominis niſi ſolum in iſtis temporalibus facultatibus & deliciis, & affluentia & copia mundi huius, iſte eſt ſtultus atque peruerſus, qui ſiniſtrã fecit ſibi dexteram. Tales illi erant, de quibus dicit Pſalmus, non quia à Deo non acceperant etiã quæ temporaliter poſſidebant, ſed quia ipſam ſolam

Iam putabant eſſe beatam vitam, & nihil aliud requirebant: audite enim quid de illis cõſequenter dicit, Quorũ os locutũ eſt vanitatem & dextera eorũ dextera iniquitatis: & ſequitur, Quorum filij eorũ velut nouellæ conſtabilitæ, filiæ eorũ ornatæ ſicut templi ſimilitudo: cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc, Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis, boues eorũ craſſi: nõ eſt ruina ſepis nec exitus, neq; clamor in plateis eorum. Magnã felicitatem quorundam deſcripſit. Poſſet tamen iſtam felicitatem & aliquis iuſtus habere, ſicut habuit Iob: ſed Iob pro ſiniſtra illam habebat, nõ pro dextera. Nam dexterã non habebat, niſi apud Deũ perpetuam & ſempiternam felicitatem. Ideo cõceſſa eſt percutiẽda ſiniſtra, & ſuffecit ei dextera. Quomodo percuſſa eſt ſiniſtra? Tentationibus diaboli. Abſtulit ſubito diabolus, permiſſus quidẽ à Deo vt iuſtus probaretur, & impius puniretur, abſtulit omnia. Sed Iob qui nouerat ſiniſtrã, ſiniſtram eſſe, & dexterã non niſi dexteram, quomodo ſe tenuit ad dexteram? Exultauit in domino, conſolatus eſt damna, qui nõ eſt paſſus damnum: de interioribus diuitiis Dei plenum cor habebat. Dominus, inquit, dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomen domini benedictũ. Hæc erat dextera ipſius, ipſe dominus, ipſa vita æterna, illa lucis poſſeſſio, fons vitæ, lumen in lumine. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, ipſa erat dextera: ſiniſtra verò erat pro adiutorio conſolationis, non ad firmamentum felicitatis: nam felicitas eius vera atque germana Deus erat. Iſti autem de quibus dicit Dauid, quia os eorum locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, nõ hinc eos reprehendit, quia his omnibus abundabant, ſed quia os eorum locutũ eſt vanitatem. Quid enim ſequitur? Cum enumeraſſet copias eorum, ait, Beatũ dixerunt populum cui hæc ſunt. Hæc eſt vanitas quam locutũ eſt os eorum, quòd beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Tu quid dicis, qui noſti quid ſiniſtra, & quid eſt dextera? Sequitur & dicit, Beatus populus cuius eſt dominus Deus ipſius. Intendat ergo charitas veſtra. Audiuimus & vidimus ſiniſtram, audiuimus & dextram. Audi hoc confirmatum in Canticis canticorum, Siniſtra eius, inquit, ſub capite meo. Sponſa dicit de ſponſo, de Chriſto eccleſia, in amplexu pietatis & caſtitatis. † Quid ait? Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius cõplectetur me. Quid autem quia ſurſum erat dextera, deorſum ſiniſtra, & ſic cõplecte

Iob 1.

Pſal. 35.

Pſal. 143.

Canti. 2.

† Aliàs, charitatis.

batur ſponſus ſponſam, ſupponens ſiniſtrã ad conſolationem, imponens dexteram ad protectionem? Siniſtra, inquit, eius ſub capite meo. Deus illam dat, ideo ſiniſtra eius, quia omnia iſta tẽporalia Deus dat. Quàm vani ſunt, quàm impij qui ab idolis, à dæmonibus iſta petunt. Quàm multi à dæmonibus iſta petunt, & non illa habent: & rurſus, qui illa nõ petunt à dæmonibus, habent ea: ſed non à dæmonibus iſta dantur. Item multi petunt à Deo, & nõ habent. Nouit ille diſpenſare ſiniſtram, qui vocat ad dexterã. Ergo ſi eſt ſiniſtra, ſit ſiniſtra, ſed ſub capite ſit. Supra illam ſit caput tuum, id eſt, ſupra illam ſit fides tua, vbi habitat Chriſtus. Noli tẽporalia præponere fidei tuæ, & non erit ſiniſtra ſuper caput tuum: ſed omnia tẽporalia ſubde fidei tuæ, & fidem tuam præpone omnibus temporalibus, & erit ſiniſtra ſub capite tuo, & rectè dextera eius cõplectetur te. Audi hoc ipſum exponi in prouerbiis, quid eſt ſiniſtra
Prouer.3. ipſa, quid eſt dextera: cùm de ſapientia diceret, Longitudo, inquit, dierum, & anni vitæ in dextera eius, in ſiniſtra autem eius diuitiæ & gloria. Longitudo illa dierũ, æternitas eſt. Hoc enim proprio modo dicit ſcriptura lõgum, quod æternum eſt. Nam quicquid finẽ habet breue eſt: alio loco, Longitudine, inquit, dierum replebo eum. Et nunquid aliter pro magno diceretur,
Exo.20. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt longæuus ſis ſuper terram? Super quam enim terram, niſi de qua dicit, Spes mea
Pſal.141. es tu, portio mea in terra viuentium? Ibi eſſe longæuum quid eſt, niſi ibi viuere in æternum? Nam hic eſſe longæuũ quid eſt, niſi vſq; ad ſenectutem peruenire? Et ſi longa videatur ætas, cùm venerit mors, conuincitur breuis, quia finitur. Et multi maledicentes parentibus ſeneſcunt in hac terra, Multi autem
Prouer.3. obſequentes parẽtibus, cito eunt ad dominum. Nunquid ergo impletur, vt longæuus ſit ſecundũ hanc vitam? Sed longæuum pro æternitate illa poſitum eſt. Longa vita eſt in dextera eius. At verò diuitiæ & gloria, id eſt, ſufficientia vitæ huius, ea quæ bona exiſtimãtur ab hominibus ſiniſtra eſt. Neſcio quis venit & vult tibi percutere dexteram, id eſt, tollere tibi fidem tuam.
Matth.5. Tu accepiſti alapam in dexteram, præbe ſiniſtram, id eſt, vt illud tollat quod temporale eſt, & nõ ea quæ æterna habes. Audite Paulum Apoſtolum hoc facientẽ. Homines perſequebantur in eo quod Chriſtianus erat: percutitur illi dextera, ille ſi-
Act.22. niſtram opponebat. Ciuis Romanus ſum, ait. Dexteram contemnebant illi, & ille de ſiniſtra terrebat, quia illi dexterã eius timere

timere non poterant, nondũ enim Chriſto crediderant. Quid ergo? Si dextera amplectitur, ſiniſtra ſub capite eſt. Quid eſt. Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt quãdo facis bonum opus, propter vitam æternam fac Nam ſi opus bonu in terra propterea feceris vt terrena ibi abundẽt, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: miſcuiſti dexterã ſiniſtræ. Noli facere, niſi propter vitã æternam: ideo fac & ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitã iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autẽ propter vitam æternam opereris, dextera ſola operatur. Si autem habes intẽtionem ad vitam æternam, ſed ſurrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam iſta quando facis opus bonum, vt hic tibi aliquid retribuatur, miſcet ſe ſiniſtra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus. Veniamus nunc ad illud quod ait Pſalmus, Dominus tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ. Manum, poteſtatem dicit. Vnde probamus? Quia & manus Dei, poteſtas Dei dicta eſt: nam diabolus qui tentauit Iob, hoc ait Deo, Mitte manum tuam & tange omnia quæ habet. Quid eſt, mitte manum tuam, niſi da poteſtatem? Euidentius audi frater, ne forte carnali ſenſu adhuc cogites quia mẽbris diſtinctus eſt Deus: audi euidenter quomodo dicatur manus poteſtas. ait quodam loco ſcriptura, Mors & vita in manibus linguæ. Nouimus linguas fruſta quædam carnis, in ore mouentur, & percutiendo palatum & dentes diſtinguũt ſonos quibus loquimur: oſtendantur mihi manus linguæ. Lingua ergo non habet manus, ſed habet & manus. Quæ ſunt manus linguæ? Poteſtas linguæ Quid eſt, mors & vita in manibus linguæ? Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo condemnaberis. Ergo ſi manus poteſtas, quid eſt manus dexteræ? Nihil arbitror intelligi congruentius, niſi vt intelligamus manus dexteræ poteſtatem quam tibi dedit Deus, vt ſi velis, donãte Deo ad dexteram ſis Erunt enim impij omnes ad ſiniſtram, erunt autem omnes filij boni ad dexteram, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Vt autem ſis ad dexteram, id eſt, vt poſſis Dei filius fieri, poteſtatẽ accepiſti. Quam poteſtatem? De qua dicit Apoſtolus Ioannes, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Vnde accepiſti hanc poteſtatem? Credentibus, inquit, in nomine eius. Si ergo credis, ipſa tibi poteſtas data eſt, vt ſis inter filios Dei. Eſſe autẽ inter filios Dei, hoc eſt, ad dexterã pertine-

Cantic.2. *Matth.6.* *Iob 1.* *Prou.18.* *Mat.12.* *Mat.25.* *Ioan.1.*

re. Ergo fides tua manus dexteræ tuæ,id eſt.poteſtas quæ tibi data eſt, vt ſis inter filios Dei,manus eſt dexteræ tuæ. Sed quid valet ipſa poteſtas quàm accepit homo, niſi dominus protegat? Ecce credidit,iam ambulat in fide. Infirmus eſt inter tentationes agitatur inter moleſtias,inter carnales corruptiones inter ſuggeſtiones cupiditatis, inter verſutias & laqueos inimici. Quid valet ergo quia habet poteſtatẽ,& credidit in Chriſtum,vt ſit inter filios Dei? Væ homini illi,niſi & ipſius fidem dominus protegat, id eſt, vt non te permittat tentari ſupra quàm potes ferre, ſicut dicit Apoſtolus, Fidelis Deus qui non
1.Cor.10. vos permittet tentari ſupra quàm poteſtis ferre. Ille ergo qui non ſinit tentari ſupra quàm poſſumus ferre, quamuis iam fideles ſimus, quamuis iam manus dexteræ noſtræ ſit in nobis, protegit nos Deus ſuper manum dexteræ noſtræ. Non nobis ſufficit habere manum dexteræ,niſi ille & ipſam manum dexteræ protegat. Ecce hoc de tentationibus dixi, Intendite quid ſequatur, *Protegat te dominus ſuper manum dexteræ tuæ*. Dixi, & quod arbitror recognouiſtis. Si enim nõ recognouiſſetis,& de ſcripturis nõ recognouiſſetis,non vocibus veſtris intellectum veſtrum mihi ſignificaretis. Ergo quia intellexiſtis fratres,videte quid ſequitur,quare protegat dominus & ſuper manum
Ioan.1. dexteræ,id eſt,ſuper ipſam fidẽ, in qua poteſtatem accepimus eſſe inter filios Dei,& eſſe ad dexterã. Quare oportet vt protegat dominus? Propter ſcãdala. Vnde ſunt ſcandala? De duobus timẽda ſunt ſcandala,quia & duo ſunt præcepta,in quibus to-
Mat.22. ta lex pendet & Prophetæ, dilectio Dei & proximi. Eccleſia propter Deum.in Deo proximus diligitur,Deus autẽ propter Deum. In Deo intelligitur figurate dictus ſol,in eccleſia intelligitur figurate dicta luna. Quiſquis poteſt errare vt aliud de Deo credat quàm oportet,nõ credat patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtãtiæ. deceptus eſt verſutia hæreticorum, maximè Arrianorum [qui tres ὑποστάσεις ὑπόστασιν,id eſt.tres ſubſiſtentes,ſubſtantias,introduxerũt,ſed Dei miſerante auxilio primus huius autor erroris exilio damnatus catholicorum patrum perpetuo,nunquam ad cõmunionem dicitur morte interueniẽte perueniſſe. Alius vero per totam Orientis regionem digna & conſimili multatus eſt pœna. Sed ſi aliquis horum vel aliorum,vt dixi,deceptus erroris væſania,]aliquid minus in filio.aut minus in ſpiritu ſancto quàm in patre crediderit.paſſus eſt ſcandalũ in Deo,[à ſole vritur.]Quiſquis rurſus

ſus putauerit eccleſiam in vna parte eſſe, & non eam cognoue rit diffuſam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui dicunt, Ecce hic eſt Chriſtus, & ecce illic, ſicut modo audiſtis quum *Matt.*24. Euangelium legeretur. cùm ille totũ orbem emerit, quia tantum pretium dedit, ille tanquam in proximo ſcandalizatur, à luna vritur. Quiſquis ergo errat in ipſa ſubſtantia veritatis, à ſole vritur, & per diem vritur, quia in ipſa ſapientia errat, de qua dictum eſt, Dies diei eructat verbum: vnde dicit & Apoſto *Pſal.*18. lus, Spiritalibus ſpiritalia comparamus. Dies diei eructat ver- *1.Cor.*2. bum ſpiritalibus ſpiritalia comparãtes: Dies diei eructat verbum ſapiẽtiam loquimur inter perfectos. Quid eſt, & nox nocti indicat ſcientiam? Paruulis prædicatur humilitas Chriſti, & caro Chriſti, & crucifixio Chriſti, quia ipſum eſt lac quod ſufficit paruulis: & ideo nõ relinquũtur in nocte paruuli, quia lucet & luna etiam in nocte, id eſt, per carnem Chriſti prædicatur eccleſia, quia ipſa caro Chriſti caput eccleſiæ eſt. Quiſquis ibi non ſcandalizatur, in ipſa eccleſia & in carne Chriſti, à luna non oritur. Quiſquis ſcandalizatus non fuerit in veritate illa incommutabili & incontaminabili, à ſole non vritur, non iſto ſole non vritur quem nobiſcum vident muſcæ & pecora, ſed illo ſole de quo dicũt impij in fine. Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Tranſierũt omnia tanquam vmbra, Et cùm iſta dixiſſent, ergo, inquiunt, errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & *Sapien.*5. ſol non eſt ortus nobis. Nunquid non iſte ſol omnibus impiis oritur, illo inſtituẽte de quo dictum eſt, Qui facit ſolem ſuum *Matt.*5. oriri ſuper bonos & malos? Ergo alium ſolem fecit Deus qui oritur ſuper bonos & malos, iſtum quem vident & boni & mali. Alius eſt autem ille ſol, non factus, ſed genitus, per quẽ fa- *Ioan.*1. cte ſunt omnia, vbi eſt intelligẽtia incommutabilis veritatis. De ipſo dicunt impij, & ſol non ortus eſt nobis. [De hoc ſole pater Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus ita pulchrè loquutus eſt: filius, inquit, Dei à patre ſolo eſt, non factus nec creatus, ſed genitus.] Quiſquis in ipſa ſapiẽtia nõ errat, nõ vritur à ſole. Quiſquis in eccleſia & in carne domini, & in his quæ pro nobis temporaliter geſta ſunt non errat, nõ vritur à luna. Omnis autem homo quamuis iam credidit in Chriſtũ, aut ibi errat, aut ibi, ſi non illo fit quod dictum eſt, Dominus tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ: [quaſi per diem à ſole, & vritur à luna per noctem.] ideo enim cùm dixiſſet, Do

minus tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ, quaſi quæſiſſet ille & dixiſſet, Iam ecce eſt manus dexteræ meæ, iam elegi credere in Chriſtum, accepi poteſtatem inter filios Dei eſſe, quid eſt quòd Deus tegumentum meũ eſt adhuc ſupra id eſt, ſuper manum dexteræ meæ? ſequitur. *Per diem ſol nõ vret te, neq; luna per noctem.* Ad hoc igitur tegumẽtum tuum eſt ſuper manum dexteræ tuæ, vt nõ te vrat ſol per diem, neq; luna per noctem. Nam hinc intelligite fratres, quia figurate dictũ eſt. Etenim reuera fratres ſolem viſibilem ſi cogitemus, vrit per diem. Nunquid luna vrit per noctem? Sed quid eſt vſtio? Scandalum: Audi Apoſtolum dicẽtem, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror. Per diem ergo ſol non vret te, neq; luna per noctem. Quare? quia *Dominus cuſtodiet te ab omni malo.* A ſcandalis in ſole, & à ſcandalis in luna, Ab omni malo te cuſtodiet qui eſt tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ, qui non dormit neque dormitabit. Et ad quam rem? Quia in tẽtationibus ſumus, dominus cuſtodiet te ab omni malo. *Cuſtodiat animam tuam dominus.* Etiam in ipſa anima. *Cuſtodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vſq; in ſeculum.* Et non quaſi corpus tuum, nam in corpore perempti ſunt martyres, ſed cuſtodiet animam tuam dominus, quia de anima nõ ceſſerunt martyres, & ſæuiebãt perſecutores in Chriſtianã, cuius hodie natalitia celebramus, ſæuiebãt in fœminam diuitem & delicatam: ſed fortis erat, quia dominus tegumentũ eius ſuper manum dexteræ eius, ille qui eam cuſtodiebat. Hęc enim fratres nunquid eſt qui in Aphrica ignoret? Clariſſima etiam fuit, nobilis genere, abundans diuitiis. ſed hæc omnia ſiniſtra erant, ſub capite erant. Venit inimicus qui feriret caput, & ſiniſtra illi obiecta eſt quæ erat ſub capite. Caput ſupra erat, dextera deſuper complectebatur. Quid poterat facere perſecutor, quãuis delicatæ fœminæ? Erat quidem illa & ſexu infirma, & diuitiis forte lãguidior, & conſuetudine corporali infirmior. Sed quid ad tãta munimẽta? Quid ad illum ſponſum mittentem ſiniſtrã ſub caput & dextera ſua complectẽtem? Quando ſic munitam percuteret inimicus? Et tamen percuſſit, ſed in corpus. Quid autem dicit Pſalmus? Cuſtodiat dominus animam tuam Anima non ceſſit, corpus percuſſum eſt. Et corpus ad tẽpus percuſſum eſt: nam in fine reſurrecturum eſt, quia & ipſe qui dignatus eſt eſſe caput Eccleſiæ, præbuit corpus ſuum ad tempus percutiendum. Sed carnem ſuam

Marginalia: 2. Cor. 11. (beside "dalum: Audi Apoſtolum"); *Paſſa eſt in Tyro 8. Calend. Augu.* (beside "ſecutores in Chriſtianã"); *Cant. 2.* (beside "ad illum ſponſum")

ſuam ille triduo reſuſcitauit, carnem noſtram in fine reſuſcitaturus eſt. Ideo ſuſcitatum eſt caput, quod attenderet corpus vt nō deficeret. Cuſtodiat animã tuã dominus: ipſa nō cedat, ipſa nō frãgatur ſcandalis, in perſecutionibus, in tribulationibus ipſa nō cadat deficiendo, ſicut dominus dicit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, ſed eum timere qui habet poteſtatem corpus & animam occidere & mittere in gehennam ignis. Hanc ergo animam tuam cuſtodiat dominus, ne cedas perſuaſori malo, ne cedas promittenti falſa, ne cedas minanti temporalia, & cuſtodiat animam tuam dominus: & deinde cuſtodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Nam introitum tuum ad tempus attende. Cuſtodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum exitum idem cuſtodiat. Quid eſt introitum tuum? quid eſt exitum? Quando tentamur, intramus: quando vincimus tentationem, eximus. Audi introitum, audi exitum. Vaſa figuli probat fornax, ait ſcriptura, & homines iuſtos tẽtatio tribulationis. Si ſic ſunt homines iuſti, quomodo vaſa figuli, neceſſe eſt vt vaſa fornacem intrent. Et nō quãdo intrant iam ſecurus eſt figulus, ſed cùm exierint. Dominus autẽ ſecurus eſt, quia nouit qui ſunt eius, & nouit qui in fornace nō crepẽt. Illi autẽ nō crepant, qui nō habent ventum ſuperbiæ. Humilitas ergo cuſtodit in omni tentatione, quia & conualle plorationis aſcendimus cantantes canticum graduum nouum. Et cuſtodit dominus introitũ, vt ſalui intremus. Sana fide ſimus quãdo accedit tentatio, & cuſtodit exitũ ex hoc nũc & vſq; in ſeculũ. Cùm enim exierimus ab omni tentatione, iam in æternũ nulla nos tentatio terrebit, nulla concupiſcentia ſaltem ſolicitabit. Audi Apoſtolum idipſum cõmemorãtem, quod pauloantè commemoraui, Fidelis Deus qui non permittet vos tentari ſupra quàm poteſtis ferre. Ecce introitus tuus cuſtoditur, quãdo non tibi ſinit Deus accidere tentationem, quam non potes ferre. Introitum tuum cuſtodit, videte ſi cuſtodit & exitũ. Sed faciet, inquit, cum tentatione etiã exitum, vt poſſitis ſuſtinere. Nunquid poſſumus nos fratres interpretari aliter, quàm ipſa verba Apoſtoli docuerunt? Cuſtodite ergo vos, ſed non à vobis, quia dominus tegumentum tuum qui cuſtodit, qui nō dormitat nec dormit. Semel dormiuit pro nobis, ſurrexit, iam non dormiet. Nemo de ſe præſumat, de cõualle plorationis aſcẽdimus, non

Matt. 10. — *Eccle. 27.* — *2. Tim. 2.* — *Pſal. 83.* — *1. Cor. 10.* — *Epilogus.*

remaneamus in via. Gradus in via reſtant, non debemus pigri remanere, non debemus ſuperbi cadere. Dicamus Deo, Non moueatur pes noſter, non dormiet qui cuſtodit nos. In noſtra poteſtate eſt, Deo donante, ſi eũ nobis faciamus cuſtodẽ, qui non dormit neque dormitat, qui cuſtodit Iſrael. Quem Iſrael? Videntem Deum. Ita erit auxilium tuum à domino, ita erit tegumentum tuum ſuper manum dexteræ tuæ, ita cuſtoditur introitus tuus & exitus tuus ex hoc nũc & vſque in ſeculum. Nã ſi de te præſumpſeris, motus eſt pes tuus: ſi motus eſt pes tuus, iam putas te in aliquo gradu eſſe. Inde cadis ſi ſuperbus es, quia humilis in conualle plorationis dicit, Ne des ad mouendum pedem meum. Etſi breuis Pſalmus eſt, longa tamen tractatio, & longus ſermo. Putate fratres quia per natalẽ beatæ Chriſtianæ inuitaui vos, & immoderatior fui in conuiuio producẽdo. Nónne poſſet hoc vobis fieri, ſi quis vos militaris inuitaret, & ad menſam ſine menſura bibere cogeret? Liceat nobis hoc facere in ſermone diuino, vt inebriemini & ſatiemini, quemadmodum & dominus pluuia ſua temporali dignatus eſt terram irrigare, vt cum maiore gaudio vos non ſineret ire ad locum martyrũ, ſicut heſterno die promiſeramus. Illi enim martyres ſine labore hic ſunt nobiſcum.

In Pſalmum CXXI. Enarratio.

Sicut amor immundus inflammat animam, & ad terrena concupiſcenda & peritura ſectanda vocat perituram, & in ima præcipitat, atque in profunda demergit: ſic amor ſanctus ad ſuperna eleuat, & ad æterna inflammat, & ad ea quæ non tranſeunt neque moriuntur, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cælum. Habet tamen omnis amor vim ſuam, nec poteſt vacare amor in anima amantis: neceſſe eſt vt ducat. Sed vis noſſe qualis amor ſit? Vide quò ducat: non enim monemus vt nil ametis, ſed monemus ne mundum ametis, vt eum qui fecit mundum liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quaſi viſcum habet in pennis, volare non poteſt: mundata verò ab affectibus ſordidiſſimis ſeculi, tanquam extenſis pennis & duabus alis

Matt. 22. reſolutis ab omni impedimento: id eſt, duabus præceptis dilectionis Dei & proximi volat. Quò niſi ad Deum aſcendit volando, qui aſcendit amando? Quod antequam poſſit, gemit in terra, ſi iam ineſt ei volandi deſiderium, & dicit, Quis da-

Pſal. 52. bit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam? Quò

autem

autem volabit, niſi de mediis ſcandalis, vbi gemebat etiã iſte cuius hæc vox eſt quam commemoraui? De mediis ergo ſcandalis à commixtione malorum hominum, à paleis quibus grana commixta ſunt volare vult, vbi non patiatur cuniunctionem & ſocietatem iniqui alicuius ſed viuat in ſancta ſocietate angelorum ciuium in æterna Hieruſalē. Ideo Pſalmus iſte quem hodie ſuſcepimus tractandum ſanctitati veſtræ, ipſam Hieruſalem deſiderat, id eſt, iſte qui aſcēdit in hoc Pſalmo: eſt enim *Canticum graduum*. Quod ſæpe diximus charitati veſtræ, quia non ſunt ibi gradus deſcendentium, ſed aſcendentium, Aſcendere ergo vult iſte. Et quò vult aſcendere niſi in cælum? Quid eſt in cælo? Vtrum ideo vult aſcendere, vt ſit cum ſole & luna & ſtellis? Abſit. Sed eſt in cælo æterna Hieruſalē vbi ſunt ciues noſtri angeli: ab ipſis ciuibus noſtris peregrinamur in terra. In peregrinatione ſuſpiramus, in ciuitate gaudebimus. Inuenimus autem, & ſocios in iſta peregrinatione terræ, qui iam viderunt ipſam ciuitatem, & inuitant nos, vt curramus ad illam. Ad hoc gaudet iſte, qui dicit,

Expoſitio Pſalmi.

I*Ocundatus ſum in his quæ dixerunt mihi, in domum domini ibimus.* Fratres, veniat in mentem charitati veſtræ, ſi qua fortè feſtiuitas martyrum & locus aliquis ſanctus nominatur, quò certo die turbæ confluūt ad celebrandam ſolennitatem, ille turbæ quomodo ſe exuſcitant, quomodo ſe hortantur & dicunt, eamus eamus? Et quærunt, Quò eamus? Et dicitur, Ad illum locum, ad ſanctū locum. Inuicē ſibi loquuntur, & tãquam incēſi ſingillatim faciunt vnā flammam, & ipſa vna flamma facta ex collocutione ſeſe aſcendētium rapit illos ad locum ſanctum, & cogitatio ſancta ſanctificat eos. Si ergo ad locum temporalem ſic rapit amor ſanctus, qualis amor debet eſſe qui concordes rapit in cælum, & dicentes ſibi in domum domini ibimus? Ergo curramus, curramus, quia in domum domini ibimus, Curramus, & non fatigemur, quia illuc perueniemus vbi non laſſabimur. Curramus in domū domini, iocūdetur anima noſtra in his qui ea nobis dicūt. Qui enim ea nobis dicunt, priores viderunt ipſam patriã, de longinquo clamãtes ad poſteriores, In domum domini ibimus, ambulate: currite: viderūt illam Apoſtoli, & dixerunt nobis, Currite, ambulate, ſequimini, in domum domini ibimus: Et quid dicit vnuſquiſq; noſtrum? Iocundatus ſum in his quæ dixerunt mihi, in domū domini ibi-

mus. Iocundatus ſum in Prophetis, iocundatus ſum in Apoſto lis. Omnes enim iſti dixerunt nobis, in domũ domini ibimus. *Stantes erant pedes noſtri in atrijs Hieruſalem.* Ecce habes domum domini, ſi quærebas quid ſit domus domini. In illa domo domini laudatur qui condidit domum, ipſe & deliciæ omnium habitantium in domo. Ipſe ſola ſpes hic, & res ibi. Ergo qui currunt qui debent cogitare? Quaſi ibi iam ſint & ibi ſtent. Magnum eſt enim ibi ſtare inter angelos, & nõ deficere. Qui
Ioan.8. enim inde lapſus eſt, in veritate non ſtetit. Quicũque non ſunt lapſi, in veritaté ſtant: & ille ſtat qui Deo fruitur: qui autem ſe frui voluerit, cadit. Quis autem ſe frui vult? Qui ſuperbus eſt:
Pſal.35. Ideo ille qui ſemper ſtare volebat in atriis Hieruſalẽ, In lumine tuo, inquit, videbimus lumẽ: nõ in lumine meo. Et apud te, inquit, fons vitæ: nõ apud me: & quid adiecit? Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum, non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Si ergo illi ideo non potuerunt ſtare, quia ſuperbi fuerunt, humiliter tu aſcende, vt dicas, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Cogita qualis ibi futurus ſis. Et quãuis adhuc in via ſis, hoc tibi pone ante oculos quaſi ibi ſtes, quaſi iam inter angelos indeficiens gaudeas: & fiat in
Pſal.83. te quod dictum eſt, Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Stantes erant pedes noſtri in atriis Hieruſalem. Cuius Hieruſalẽ? Solet enim dici & iſta Hieruſalem: ſed iſta Hieruſalem vmbra eſt illius. Et quid magnum eſt ſtare in iſta Hieruſalem, quando iſta Hieruſalem ſtare nõ potuit, quæ in ruinam conuerſa eſt? Hoc ergo pro magno Spiritus ſanctus, ex inflãmato corde amantis huius eloquitur, quia dicit, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalẽ? Nónne
Matt.23. illa eſt Hieruſalem, cui dixit dominus, Hieruſalem Hieruſalẽ quæ interficis Prophetas, & lapidas miſſos ad te? Quid magnũ ergo iſte cõcupiſcebat, ſtare inter illos qui interficiebant Prophetas & lapidabant miſſos ad ſe? Abſit vt de iſta Hieruſalem ſic cogitet qui ſic amat, qui ſic ardet, qui ſic vult perueni-
Gal.4. re ad illam Hieruſalẽ matrem noſtrã, de qua dicit Apoſtolus, æternam in cælis. Audi poſtremò, noli mihi credere, audi quid ſequatur, & quam Hieruſalem deſignet mẽtibus noſtris: cùm enim dixiſſet, Stãtes erãt pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalẽ: quaſi diceretur illi, De qua Hieruſalẽ dicis, de qua Hieruſalem loqueris, ſubiecit ſtatim, *Hieruſalẽ quæ ædificatur vt ciuitas.* Fratres

tres, quando dicebat iſta Dauid, perfecta erat illa ciuitas, non ædificabatur. Neſcio quam ergo ciuitatẽ dicit quæ modo ædificatur, ad quam currũt in fide lapides viui, de quibus Petrus, Et vos tanquã lapides viui coædificamini in domũ ſpiritalem, *1 Pet.2.*
id eſt tẽplũ ſanctum Dei. Quid eſt, lapides viui coædificamini? Viuis, ſi credidiſti autẽ credis, efficieris templum Dei: quia dicit Apoſtolus Paulus, Templũ enim Dei ſanctũ eſt quod eſtis vos. *1. Cor. 3.*
Ipſa ergo modo ciuitas ædificatur: Præciduntur de montibus lapides per manus prædicantium veritatem, conquadrantur vt intrent in ſtructuram ſempiternam. Adhuc multi lapides in manibus artificis ſunt, nõ cadunt de manibus artificis, vt poſſint perfecti coædificari in ſtructurã templi. Eſt ergo iſta Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, fundamentum ipſius Chriſtus eſt: dicit Apoſtolus Paulus: Fundamẽtum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. *Ibidem.*
Fundamentũ quãdo ponitur in terra, deſuper ædificãtur parietes, & põdus parietũ ad ima tendit, quia in imo poſitũ eſt fundamentum. Si autẽ fundamẽtum noſtrũ in cælo eſt, ad cælum ædificemur. Corpora ædificauerunt iſtam ſtructuram quam videtis amplam ſurrexiſſe huius baſilicæ: & quia corpora ædificauerunt fundamentũ, in imo poſuerunt. Quia verò ſpiritaliter ædificamur, fundamentũ noſtrum in ſummo poſitum eſt. Illuc ergo curramus, ibi ædificemur, quia de ipſa Hieruſalem dictum eſt, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Sed quam Hieruſalem? Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas. Parum dixit vt oſtenderet Hieruſalem quia dixit vt ciuitas ædificatur. Adhuc poteſt illa corporalis intelligi. Quid ſi enim exiſtat aliquis & dicat, Iam quidẽ & cùm iſta dicerentur temporibus Dauid, & iſta canerentur, erat ciuitas illa perfecta, ſed videbat in ſpiritu ruituram, & iterũ ædificandã. Expugnata eſt enim illa ciuitas, & factus eſt tranſitus in Babyloniã populi captiuati, & dicta eſt iſta in ſcripturis, tranſmigratio in Babyloniã. Et prophetauit Hieremias poſt ſeptuaginta annos captiuitatis ædificari poſſe illam ciuitatem quæ deſtructa erat à debellantibus. Forte ait aliquis, Hoc videbat Dauid in ſpiritu ruituram ciuitatem Hieruſalem à debellantibus, & iterum poſſe poſt ſeptuaginta annos ædificari: & ideo dixit, Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas. Noli ergo putare illam ciuitatem eſſe dictam, ſed quæ cõſtat ex ſanctis, tanquã ex lapidibus viuis. Quid ſequitur vt tollat totam dubitationem? Ait

4. Reg. 25 *Hier. 25. & 29.*

enim. Stantes erant pedes noſtri, in atriis tuis Hieruſalem. Sed quam dico Hieruſalem? Nunquid iſtã, inquit, quam videtis ſtare corporeis parietibus erectam? Non, ſed Hieruſalẽ quæ ædificatur vt ciuitas. Quare nõ ciuitas ſed vt ciuitas, niſi quia iſta ſtructura parietũ quæ erat in Hieruſalẽ, viſibilis ciuitas erat, ſicut propriè dicitur ab omnibus ciuitas: illa autem ædificatur tanquã ciuitas, quia & illi qui in eam intrant, viui tanquam lapides ſunt: nõ enim verè lapides ſunt. Sicut illi alij vt lapides, nõ lapides: ſic illa vt ciuitas, non ciuitas, quia dixit, ædificatur. Nomine quippe ædificij, ſtructurã compagémque corporũ atque parietum voluit intelligi. Nam ciuitas propriè in hominibus habitantibus intelligitur. Sed manifeſtauit nobis ciuitatem ſe vrbem dixiſſe, quia dixit ædificatur: & quia ædificiũ ſpiritale ſimilitudinem habet quandam ad ædificium corporale, ideo ædificatur vt ciuitas. Sed dicat quod ſequitur, auferat omnem dubitationem, quia nõ carnaliter debemus accipere. Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas: *Cuius participatio eius in idipſum.* Iam ergo fratres quiſquis erigit aciem mentis, quiſquis deponit caliginem carnis, quiſquis mũdat oculũ cordis, eleuet & videat quid eſt in idipſum. Idipſum quomodo dicam niſi idipſum? Fratres ſi poteſtis, intelligite quid eſt idipſum. Nam & ego quid aliud dixero, non dico idipſum. Contendimus tamen quibuſdam vicinitatibus verborũ & ſignificationum perducere infirmitatem mentis ad cogitandum ipſum. Quid eſt idipſum? Quod ſemper eodem modo eſt, quod non modo aliud, & modo aliud eſt. Quid eſt ergo idipſum, niſi quod eſt? Quid eſt quod eſt? Quod æternum eſt. Nam quod ſemper aliter atq; aliter eſt, non eſt, quia nõ manet. Nõ omnino non eſt, ſed non ſumme eſt. Et quid eſt quod eſt, niſi ille qui quando mittebat Moyſen, dixit illi, Ego ſum qui ſum? Quid eſt hoc niſi ille cui diceret famulus eius, Ecce mittis me, ſi dixerit mihi populus, quis te miſit, quid dicam ei? nomen ſuum noluit aliud dicere, quàm, ego ſum qui ſum: & adiecit & ait, Dices itaque filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos. Ecce idipſum, Ego ſum qui ſum. Qui eſt miſit me ad vos. Non potes capere, multũ eſt intelligere, multum eſt apprehendere. Retine quod pro te factus eſt, quem non poſſis capere. Retine carnem Chriſti, in quam leueris ægrotus, & à vulneribus latronum ſemiuiuus relictus, & ad ſtabulũ perducaris, & ibi ſaneris. Ergo curramus ad domũ domini, & perueniamus ad ciuitatem vbi ſtent pedes noſtri, ciui-

Lib. 5. de Trinitate cap. 2.

Exod. 3.

Ibidem.

Lucæ 10.

ciuitatem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Quid enim debes tenere? Quod pro te factus eſt Chriſtus, quia ipſe Chriſtus eſt: & ipſe Chriſtus, rectè intelligitur, ego ſum qui ſum, quomodo eſt in forma Dei: Vbi non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo, ibi eſt idipſum. Vt autem efficiaris particeps in idipſum, factus eſt ipſe prior particeps tui: Et verbũ caro factum eſt, vt caro participet verbum. Quia verò quòd verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis, ex ſemine venit Abraham: promiſſum eſt autẽ Abrahæ & Iſaac & Iacob, quòd ex ſemine eorum benedicerentur omnes gentes, & inde videmus Eccleſiã toto orbe diffuſam: loquitur ad infirmos Deus. Firmitatẽ cordis quæſiuit, cũ diceret, Ego ſum qui ſum. Firmitatẽ cordis quæſiuit & aciem contemplationis erectam, cũ dixit, Qui eſt miſit me ad vos. Sed nondum habes fortè contemplationem: Noli deficere, noli deſperare: Qui eſt voluit eſſe homo vt tu es, & ideo ſecutus ait Moyſi quaſi expaueſcenti nomen. Quod nomẽ? Quod eſt, eſt. Et dixit, inquit, dominus ad Moyſen, Ego ſum Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Iacob, hoc mihi nomen in æternũ. Noli de te deſperare quia dixi, ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos, quia tu modo fluctuas, & mutabilitate rerum & varietate mortalitatis humanæ percipere non potes quid eſt idipſum. Ego deſcẽdo, quia tu venire nõ potes: Ego ſum Deus Abrahã & Deus Iſaac & Deus Iacob. In ſemine Abraham ſpera aliquid, vt confirmari poſſis ad videndum qui venit ad te in ſemine Abrahæ. Ergo hoc eſt idipſum, de quo dictum eſt, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui nõ deficient. Ecce idipſum cuius anni nõ deficient. Fratres, nónne anni noſtri quotidie deficiunt, nec ſtant omnino? Nam & qui venerunt iam non ſunt, & qui futuri ſunt nondum ſunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi venturi ſunt. In hoc ergo ipſo vno die fratres, ecce modo quod loquimur in momento eſt: Præteritæ horæ tranſierunt, futuræ nondũ venerunt: & cum venerint, & ipſæ tranſibunt & deficiẽt. Qui ſunt anni qui nõ deficiunt, niſi qui ſtant? Si ergo ibi anni ſtãt, & ipſi anni qui ſtant vnus annus eſt, & ipſe vnus annus qui ſtat vnus dies eſt: quia ipſe vnus dies nec ortũ habet nec occaſum, nec inchoatur ab heſterno, nec excluditur à craſtino, ſed ſtat ſemper ille dies. Et quod vis vocas illum diem, ſi vis anni ſunt, ſi vis dies eſt, quodcũque cogitaueris ſtat tamen: Ipſius ſtabilitatis participat illa ciuitas, cuius

Exod.3. *Ioan.1.* *Exod.3.* *Pſal.101.*

participatio eſt in idipſum. Merito ergo quia illius ſtabilitatis fit particeps, dicit iſte qui illuc currit, Stantes erant pedes noſtri in atriis Hieruſalem. Omnia enim ibi ſtant, vbi nihil tranſit. Vis & tu ibi ſtare & non tranſire? Illuc curre, idipſum nemo habet ex ſe. Intendite fratres. Corpus habet, non eſt idipſum, quia nõ in ſe ſtat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes locorũ ac temporũ, mutatur per morbos & defectus carnales: nõ ergo in ſe ſtat. Corpora cæleſtia nõ in ſe ſtant, habent quaſdam mutationes ſuas, & ſi occultas: certè de locis in loca mutãtur, aſcendunt ab oriente in occidentẽ, & rurſus circumeunt ad orientẽ. Non ergo ſtant, nõ ſunt idipſum. Anima humana nec ipſa ſtat. Quantis enim mutationibus & cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diuerberatur atque diſcinditur? Mens ipſa hominis, quæ dicitur rationalis, mutabilis eſt, non eſt idipſum. Modo vult, modo nõ vult: modo ſcit, modo nõ ſcit: modo meminit, modo obliuiſcitur. Ergo idipſum nemo habet ex ſe. Qui voluit ex ſe habere idipſum, vt quaſi ipſe ſibi eſſet id-

Geneſ.3. ipſum, lapſus eſt. Cecidit angelus, & factus eſt diabolus. Propinauit homini ſuperbiã, deiecit ſecũ inuidentia eum qui ſtabat. Iſti ſibi voluerunt idipſum eſſe, ſibi principari, ſibi dominari voluerũt. Noluerunt habere verũ dominum, qui verè eſt

*Pſal.*101. idipſum: cui dictum eſt, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipſe es. Iam ergo poſt tãtum languorẽ, poſt tantos morbos, difficultates, labores, redeat anima humiliata ad idipſum, & ſit in illa ciuitate cuius participatio eius in idipſum: *Illuc enim aſcenderunt tribus*. Quærebamus enim quò aſcendat qui cecidit, quia diximus aſcendẽtis hominis vox eſt, aſcendentis Eccleſiæ. Putamúſne quò aſcendit? Quò it? Quò erigitur? Illuc aſcenderunt, inquit, tribus. Quò aſcenderunt tribus? In ciuitatem, cuius participatio eius in idipſum. Ergo illuc aſcenditur

*Lucæ*10. in Hieruſalem. Homo autẽ qui deſcẽdebat de Hieruſalem in Hiericho, incidit in latrones. Si nõ deſcẽderet, nõ incideret in latrones. Quia verò deſcẽdendo incidit in latrones, aſcẽdendo veniat ad angelos. Aſcendat ergo, quia aſcenderũt tribus. Sed quid ſunt tribus? Multi nouerunt, multi non nouerunt. Sed & qui nouimus deſcendamus ad illos qui nõ nouerunt tribus, vt nobiſcũ aſcendãt quò aſcenderunt tribus. Tribus alio nomine dici poſſunt curiæ, ſed non propriè. Itaque tribus vno nomine alio propriè dici nõ poſſunt, ſed vicino dicũtur curiæ. Nã propriè

priè ſi dixerimus curias, nõ intelliguntur niſi curiæ, quæ ſunt in ciuitatibus ſingulis ſingulæ: Vnde dicuntur curiales & decuriones, id eſt, quòd ſint in curia vel de curia: & noſtis quia tales curias ſingulas habent ſingulæ ciuitates. Sunt autem vel erant aliquando in iſtis quoque ciuitatibus curiæ etiam populorum, & vna ciuitas multas curias habet, ſicut Roma triginta quinque curias habet populi. Hæ dicuntur tribus. Has populus Iſrael duodecim habebat, ſecundum filios Iacob: Duodecim tribus erant populi Iſrael, ſed erant ibi mali, erant ibi boni. Quàm enim malæ tribus quæ crucifixerunt dominum, quàm bonæ tribus quæ cognouerunt dominũ? Illæ ergo tribus quæ crucifixerunt dominũ, tribus ſunt diaboli cũ ergo hic diceret. Illuc enim aſcenderũt tribus: ne omnes tribus intelligeres, addidit, *Tribus domini*. Quid eſt, tribus domini? Quæ cognouerunt dominũ. Ex ipſis enim duodecim tribubus mali ibi erant, boni de bonis tribubus, quæ cognouerũt fabricatorem ciuitatis. Et ipſæ erant grana inter illas tribus, quæ inter paleas cõmixta ſunt. Aſcenderunt autẽ non cũ paleis, ſed tribus purgatæ, electæ, quaſi tribus domini. Illuc aſcenderũt tribus, tribus domini. Quid eſt, tribus domini? *Teſtimoniũ Iſrael*. Hoc quid ſit, fratres audite. Teſtimoniũ Iſrael, id eſt, in quibus cognoſcatur, quia eſt verè Iſrael. Quid eſt enim Iſrael? Interpretatio nominis eius dicta eſt iã, & ſæpe dicatur. Fortè enim & ſi recẽs dicta eſt, excidit: Dicendo nos faciamus vt nõ excidat etiã eis qui legere nõ nouerunt, aut noluerunt, nos ſimus codex ipſorum. Iſrael vidẽs Deũ interpretatur, imò diligẽtius excuſſo verbo ſic interpretatur. Iſrael eſt vidẽs. Vtrunq; eſt videns Deũ, quia homo in ſe nõ eſt: Mutatur enim & vertitur, ſi nõ participet eius qui eſt idipſum. Tunc eſt quãdo videt Deũ. Tũc enim eſt quãdo videt eũ qui eſt, & vidẽdo eũ qui eſt, fit & ipſe pro modo ſuo vt ſit. Ergo ipſe eſt Iſrael, Iſrael eſt videns Deũ. Superbus ergo nõ eſt Iſrael, quia nõ eſt participatio eius in idipſum: quia ipſe ſibi vult eſſe idipſum. Qui ſibi vult eſſe principium, nõ eſt Iſrael. Omnis ergo fictus nõ eſt Iſrael, quia omnis ſuperbus neceſſe eſt vt fictus ſit. Hoc dico fratres mei neceſſe eſt vt omnis ſuperbus velit videri quod non eſt: aliter nõ poteſt. Et fratres mei vtinã ſic vellet ſuperbus videri quod non eſt, vt vellet videri & quod eſt, verbi cauſa, coraula cũ coraula nõ eſſet. Cito enim ꝓbaretur ſi diceretur ei, cãta, videamus vtrũ coraula ſis: cum nõ poſſet, inueniretur falsò ſe videri

voluiſſe quod nõ erat. Dixit ſe eloquentem, dicetur ei, Loquere & proba. Si locutus non fuerit, inuenitur hoc nõ eſſe quod profeſſus eſt. Superbus quod peius eſt, iuſtum ſe vult videri, cum non ſit: Et quia iuſtitiã intelligere difficile eſt, difficile eſt ſuperbos agnoſcere. Volũt ergo ſuperbi videri quod nõ ſunt, ideo non eſt participatio eorum in idipſum, non pertinet ad Iſrael, qui non eſt videns Deum. Quis ergo pertinet ad Iſrael? Qui eſt particeps in idipſum. Qui eſt qui participat in idipſum? Qui confitetur ſe nõ eſſe quod Deus eſt, & ab illo habere quod bonũ poteſt habere: à ſe autem nõ eſſe niſi peccatum, ab illo ſibi eſſe iuſtitiã. Talis eſt in quo dolus nõ eſt. Et domi-
Ioan.1. nus videns Nathanaelem quid ait? Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Si ergo verus Iſraelita, in quo dolus non eſt, tribus illæ aſcendunt ad Hieruſalem, in quibus dolus non eſt: Et ipſæ ſunt teſtimonium Iſrael, id eſt, per illas agnoſcitur quia
Matth.3. erant grana inter illã paleam, quando area cum videretur tota palea putabatur. Erant ergo ibi grana: ſed cũ aſcenderint in ſublimitatẽ illam ſplendoris cũ fuerit area ventilata, tunc erit teſtimoniũ Iſrael: tunc dicẽt omnes mali, Verè quia erant ibi iuſti inter malos, quãdo nobis omnes mali videbantur, & quales nos eramus, tales omnes putabamus. Teſtimonium Iſrael: Quò aſcendunt? Quare aſcendunt? *Ad confitendum nomini tuo domine.* Magnificentius dici non poteſt. Sicut ſuperbia præſumit, ſic humilitas confitetur. Quomodo ergo præſumptor eſt qui vult videri quod nõ eſt, ſic confeſſor eſt qui nõ vult videri quod ipſe eſt, & amat quod eſt ille. Ad hoc ergo aſcendunt Iſraelitæ, in quibus dolus non eſt, quia ſunt verè Iſraelitæ, quia in ipſis eſt teſtimonium Iſrael. Ad hoc aſcendunt ad confitendum nomini tuo domine. *Quoniam ibi ſederunt ſedes in iudicio.* Mirum ænigma, mira quæſtio ſi non intelligatur. Sedes dicit, quos Græci thronos appellant. Thronos Græci ſellas dicunt tanquã honorabiles. Ergo fratres mei non eſt mirũ, ſi ſedeant homines in ſedibus, in ſellis. Vt autẽ ipſę ſedes ſedeant, quomodo poſſumus intelligere? Tanquam ſi dicat aliquis, Sedeant hic cathedræ, aut ſedeant hic ſellæ. In ſella ſedetur, in ſedibus ſedetur, in cathedris ſedetur, nõ ipſę ſedes ſedẽt. Quid eſt ergo hoc, Quoniã ibi ſederũt ſedes in iudiciũ? Certè ſoletis
Eſaie 66. audire Deo dicẽte, Cælum mihi thronus eſt, terra autẽ ſcabel-
† Aliàs, lum pedũ meorum. Latinè autẽ totum † ſic dicitur, Cælũ mihi thronus. ſedes eſt. Qui ſunt iſti niſi iuſti? Qui ſunt cæli, niſi iuſti? Qui cælum

cælum, ipſi cæli, quia quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ: ſic ſunt multæ vt vna ſit. Sic ergo & iuſti. Ita ſunt iuſti cælum, vt cæli ſint. In ipſis autem ſedet Deus, & de ipſis iudicat Deus. Et non ſine cauſa dictũ eſt, Cæli enarrant gloriã Dei. Apoſtoli enim facti ſunt cælũ. Vnde facti ſunt cælum? Quia iuſtificati. Quomodo peccator factus eſt terra, cui dictũ eſt, Terra es & in terrã ibis: ſic iuſtificati facti ſunt cælum. Portauerunt Deum, & de ipſis Deus coruſcabat miracula, tonabat terrores, pluebat cõſolationes. Erant ergo illi cælũ, & enarrabant gloriã Dei. Nam vt noueritis ipſos dictos cælum, ibi ait in ipſo Pſalmo, In omnem terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum. Quæris quorũ & inuenies cælorum. Si ergo cælũ ſedes Dei, Apoſtoli auté cælum, & ipſi facti ſunt ſedes Dei, ipſi ſunt thronus Dei: dictũ eſt alio loco. Anima iuſti thronus ſapiẽtiæ. Magna res, magna res dicta eſt, thronus ſapientiæ anima iuſti, id eſt, in anima iuſti ſedet ſapiẽtia tanquã in ſella ſua, tanquam in throno ſuo, & inde iudicat quicquid iudicat. Ergo erant throni ſapientiæ, & ideo dixit illis dominus, Sedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Sic & ipſi ſedebunt ſuper duodecim [tribus Iſrael, & ſuper duodecim ſedes iudicantes eaſdem, quia] & ipſi ſunt ſedes Dei: de illis quippe dictum eſt, Ibi enim ſederunt ſedes, quoniam ibi ſederunt ſedes. Qui ſederunt? Sedes. Et qui ſunt ſedes? de quibus dictum eſt, Anima iuſti ſedes ſapientiæ. Quæ ſunt ſedes? Cæli. Qui ſunt cæli? Cælum. Quod eſt cælũ? de quo dicit dominus, Cælum mihi ſedes eſt. Et ipſi iuſti ſunt ſedes, & habent ſedes, & in illa Hieruſalem ſedebunt ſedes. Ad quam rem? In iudicium. Sedebitis, inquit, ſuper duodecim ſedes. O vos ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Quos iudicantes? Infra qui ſunt in terra. Qui iudicabunt? Qui facti ſunt cælum. Illi autem qui iudicabuntur, in duas partes diuidentur, vna ad dexteram, altera ad ſiniſtram erit. Iudicabunt cum Chriſto ſancti. Veniet enim in iudicium cum ſenioribus populi ſui, ait Eſaias. Alij ſunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudicabuntur diuidentur. Ergo iſti in duas partes diuidentur, vna ponetur ad dexteram, cui enumerabuntur eleemoſynæ quas fecerunt: Alia ponetur ad ſiniſtram, cui enumerabitur crudelitas & ſterilitas miſericordiæ: & illis ad dexterã conſtitutis dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum eſt ab

Pſal.18. *Geneſ.3.* *Pſal.18.* *Matt.19.* *Eſaiæ 66.* *Matt.19.* *Eſaiæ 3.* *Mat.25.*

origine mundi. Quare? Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare. Et illi, Quando & quomodo te vidimus eſuriētem? Et ille, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ergo quid eſt fratres? Illi iudicabunt de quibus dictū eſt, vt fiant amici de
Lucæ 16. mammona iniquitatis, vt & ipſi, inquit, recipiant vos in æterna tabernacula. Sancti ſedebunt cum domino attēdere qui fecerunt miſericordiam, & aſſumēt illos ſeparatos in dexteram in regnum cælorum, & ipſa eſt pax Hieruſalem. Quæ eſt pax Hieruſalem? Vt opera miſericordiæ corporalia iungātur operibus prædicationis ſpiritalibus: & fiat pax dando & accipiendo. Ait enim Apoſtolus, qui rationem dati & accepti dicit eſſe
1. Cor. 9. iſtas eleemoſynas: ait ergo, Si nos vobis ſpiritalia ſeminamus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Et ipſa re ait alio lo-
2. Cor. 8. co, Qui multum habuit, non abundauit: & qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum, nō abundauit? Quia quod plus habebat, dedit indigenti. Et quid eſt qui modicum, non defuit illi? Quia accepit ab illo qui abundauit, vt fiat, inquit, æqualitas. Ipſa eſt pax, de qua dicitur, Fiat pax in virtute tua. Nanque cùm dixiſſet, Quoniā ibi ſederunt ſedes in iudicio, *Sedes ſuper domum Dauid*. Id eſt, ſuper familiam Chriſti, cui dederunt in tempore cibaria, ſtatim tanquam ipſis ſedibus ait, *Interrogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem*. O vos ſedes, quia iam ſedetis vt iudicetis, & facti eſtis ſedes domini iudicantis, quoniam qui iudicant interrogant, qui iudicantur interrogantur. Interrogate, inquit, quæ ſunt ad pacem Hieruſalem. Interrogando quid inuenient? Alios feciſſe miſericordiam, alios non feciſſe. Quos inuenient feciſſe miſericordiam ipſos vocabūt ad Hieruſalem, quia ipſa ſunt ad pacem Hieruſalem. Dilectio fortis res eſt fratres, dilectio fortis res eſt. Vultis videre quàm ſit fortis dilectio? Quiſquis per aliquam neceſſitatem non potuerit implere quod iubet Deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Intēdat charitas veſtra, verbi gratia: Vxorem habet quam dimittere non poteſt, oportet vt obtemperet Apoſtolo dicēti,
1 Cor. 7. Vxori vir debitum reddat: Et alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionem. Venit in mentem quia melior eſt vita illa, de qua dicit idem Apoſtolus, Vellem omnes eſſe ſicut memetipſum. Attendit eos qui hoc fecerūt, amat eos, & in ipſis implet quod in ſe non poteſt. Fortis res eſt dilectio: Ipſa eſt virtus noſtra, quia ſi in illa nō fuerimus, nihil prodeſt quicquid aliud habue-
1. Cor. 13. rimus. Si linguis hominum loquar, dicit Apoſtolus, & angelorum,

rum, charitatem autẽ non habeam, factus ſum quaſi æramentum ſonãs, aut cymbalum tinniens: adiungit aliud magnum, Quòd ſi diſtribuero [in cibos pauperum] omnem ſubſtãtiam meam, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatẽ autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Si autem ſit ſola charitas quæ non inueniat quod diſtribuat pauperibus, diligat, ſolum calicem aquæ frigidæ det, tantum illi imputabitur quantum *Matt.10.*
Zachæo, qui dimidium patrimonij donauit pauperibus. Quare hoc? Ille tam modicum dedit, ille tam multum dedit, & tantum illi imputabitur? Tantum planè. Impar enim facultas, ſed non impar charitas. Illi ergo interrogant, vos cogitate quid eſtis: iam ecce dictum eſt nobis, In domũ domini ibimus. Iocundati ſumus certe in his quæ dixerunt nobis, in domum domini ibimus. Videte ergo ſi imus. Nõ enim pedibus imus, ſed affectibus. Videte ſi imus, interroget ſe vnuſquiſq; veſtrũ qualis eſt erga pauperem ſanctum, erga indigẽtem fratrem, qualis eſt erga indigentem mendicum: Videat ſi viſcera eius non ſunt anguſta, quia interrogare te habent ſedes quæ ſedebũt in iudicio, & debẽt inuenire quæ ſunt ad pacem Hieruſalem. Et quomodo interrogant? Tanquam ſedes Dei. Deus interrogat. Si Deum latet aliquid, & illas ſedes aliquid interrogantes fugere poteſt. Interrogate quæ ſunt ad pacem Hieruſalem. Sed quæ ſunt ad pacem Hieruſalem? *Et abundãtia*, inquit, *his qui diligunt te.* Ad ipſam Hieruſalem conuertit vocem. Abundantia eſt illis qui diligunt eam. Abundãtia ex inopia, hic inopes, ibi abundantes: hic infirmi, ibi firmi: hic egeni, ibi diuites. Vnde facti diuites? Quia dederunt hic quod acceperunt à Deo ad tempus, & acceperunt ibi quod poſtea Deus retribuit in æternum. Hic fratres mei & diuites pauperes ſunt. Bonum eſt diuiti vt agnoſcat ſe pauperem. Si enim plenum ſe putat, tumor eſt illi, nõ plenitudo. Agnoſcat ſe inanem, vt poſſit impleri. Quid habet? Aurum. Quid nondum habet? Vitam æternam. Attendat quid habet, & videat quid nondum habeat. Fratres ex eo quod habet, det, vt accipiat quod non habet. Emat ex eo quod habet, illud quod nõ habet. Et abundantia his qui diligunt illam. *Fiat pax in virtute tua.* O Hieruſalem, ô ciuitas quæ ædificaris vt ciuitas, cuius participatio tua in idipſum: fiat pax in virtute tua. fiat pax in dilectione tua, quia virtus tua, dilectio tua. Audi cantica canticorum, Valida eſt ſicut mors dilectio. *Canti.8.*
Magnum verbum fratres, Valida eſt ſicut mors dilectio. Ma-

Luca 19.

gnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis, quàm vt diceret, Valida eſt ſicut mors dilectio. Quis enim reſiſtit morti? Fratres, intendat charitas veſtra. Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro, reſiſtitur poteſtatibus, reſiſtitur regibus: Venit vna mors quis ei reſiſtit? Nihil eſt illa fortius. Propterea viribus eius charitas comparata eſt: & dictum eſt, Valida eſt ſicut mors dilectio. Et quia & ipſa charitas occîdit quod fuimus, vt ſimus quod non eramus, facit in nobis quandam mortem dilectio. Ipſa morte mortuus erat, qui dicebat, Mũdus mihi crucifixus
Galat.6. eſt, & ego mundo. Ipſa morte mortui erant, quibus dicebat,
Coloſſ 3. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo. Valida eſt ſicut mors dilectio. Si ergo valida eſt, fortis eſt & magnæ virtutis, & ipſa eſt virtus, & per ipſam reguntur infirmi à firmis, terra à cælo, populi à ſedibus. Ideo fiat pax in virtute tua, fiat in dilectione tua. Et per iſtam virtutem, per iſtam dilectionem, per iſtam pacem: *Fiat abundantia in turribus tuis.* Id eſt, in excelſis tuis, Pauci enim ſedebũt ſedes in iudicio, ſed multi ad dexteram poſiti, faciunt populum ciuitatis illius. Multi enim pertinebunt ad ſingulos quoſq; excelſos, à quibus recipiantur in tabernacula æterna: Et erit abundantia in turribus eius. Plenitudo autem deliciarum & ſufficientia diuitiarum ipſe Deus, ipſe idipſum, ipſe cuius participatio eſt ciuitatis in idipſum: Ipſa erit abundantia noſtra. Sed vnde? Per charitatem, hoc eſt per virtutem. In quo autẽ eſt charitas fratres?
Philip.2. Qui non ſua quærit in hac vita: audi Apoſtolum Paulum ha-
1.Cor.10. bentem charitatem, ait, Placete omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo: vbi eſt ergo quod dixiſti, Si
Galat.3. adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem? & modo dicis te placere, & modo cohortaris vt & illi placeant? Sed non ibi poſuiſti finem, vt quis propter ſe, non propter charitatem placeat. Qui gloriã ſuam quærit, nõ quærit ſalutem aliorum: ait enim, Sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærẽs quod mihi prodeſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Ideo & hic cùm de charitate diceret, *Propter fratres meos*, inquit, *& propinquos meos, loquebar autẽ pacem de te.* O Hieruſalem ciuitas cuius participatio eius in idipſum, ego in hac vita & in hac terra, ego pauper, peregrinus & gemens, nondum perfruens pace tua, & prædicans pacem tuam, nõ propter me illam præ-
1.Theſ.2. dico, ſicut hæretici, qui quærentes gloriam ſuam, dicunt, Pax vobiſcum, & pacem non habent quam populis prædicant. Si enim

enim haberent pacem, non conſcinderent vnitatem. Ego, inquit, loquebar pacem de te. Sed quare? Propter fratres meos & proximos meos: non propter honorem meum, nō propter pecuniam meam, non propter vitam meam: Nam mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum, ſed loquebar pacem de te propter fratres meos & propinquos meos. Nam cupiebat ipſe diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Et quis iſtā prædicaret propinquis & fratribus? Manere, inquit, in carne neceſſariū propter vos. Propter fratres meos & propinquos meos, loquebar, ait, pacem de te. *Propter domū domini Dei mei, quæſiui bona tibi.* Nō propter me quæſiui bona tibi, nam non tibi quærerem ſed mihi, ideo nec ego haberem, quia non tibi quærerem: ſed propter domū domini Dei mei, propter Eccleſiam, propter ſanctos, propter peregrinos, propter inopes eius vt aſcendāt, quia dicimus eis, In domum domini ibimus: propter ipſam domū domini Dei mei, quæſiui bona tibi. Hæc fratres prolixiora & neceſſaria carpite, manducate, bibite, conualeſcite, currite, apprehēdite. *Philip. 1.*

In Pſalmum CXXII. Enarratio.

AScendentis cantica ex ordine cum ſanctitate veſtra conſideranda ſuſcepi: Aſcendētis & amantis, & ideo aſcendentis quia amantis. Omnis amor aut aſcendit aut deſcendit. Deſiderio enim bono leuamur ad Deum † & deſiderio malo ad ima præcipitamur. Sed quia iam malo deſiderio lapſi cecidimus, ſupereſt nobis ſi agnoſcamus quis ad nos non ceciderit, ſed deſcenderit, hærendo illi aſcendere, quia viribus noſtris non poſſumus: ipſe dixit dominus Ieſus Chriſtus, Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit, filius hominis qui eſt in cælo: tanquam de ſe ſolo videtur dixiſſe. Ergo cæteri remāſerunt, quia ſolus aſcendit qui ſolus deſcendit? Quid debent cæteri facere? Vniri corpori ipſius vt ſit vnus Chriſtus qui deſcendit & aſcendit. Deſcendit caput, aſcendit cum corpore, veſtitus Eccleſia ſua, quam ſibi exhibuit ſine macula & ruga. Solus ergo aſcendit: Sed & nos quando cum illo ſic ſumus, vt in illo membra eius ſimus, & nobiſcum ſolus eſt, & ideo vnus & ſemper vnus. Vnitas nos compaginat vni: Et illi ſoli cum illo non aſcendunt, qui cum illo vnus eſſe noluerūt. Iam vero quoniam ipſe qui in cælo poſitus eſt, & carne ſuſcitata immortalis, per quam fuit ad tempus mortalis, & nihil in cælo perſecutionum patiens, nihil malitiarum & opprobriorum, ſicut in hac terra quando pro nobis omnia ſuſti-

† Al. cælum. *Ioan. 3.* *Epheſ. 5.*

Act. 9. nere dignatus eſt, compaſſus tamen corpori ſuo in terra laboranti, dixit, Saule Saule, quid me perſequeris? Iam ipſum nemo tangebat, & ſe pati perſecutionem de cælo clamabat. Non præter ſpem eſſe debemus, imò cum magna fiducia præſumere: quia ſi per charitatem ipſe nobiſcum in terra eſt, per eandem charitatem & nos cum eo in cælo ſumus. Sed diximus quemadmodum nobiſcum ipſe in terra ſit, vocem eius diximus de cælo ſonantis, Saule Saule, quid me perſequeris? quum eum Saulus omnino non tangeret, ſed nec videret. Quomodo autem oſtenditur, quia & nos cum illo in cælo ſumus? Eodem
Coloſſ. 3. ipſo Paulo Apoſtolo dicente, Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſunt ſuper terram: Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo. Ergo & ille adhuc deorſum eſt, & iam nos ſurſum ſumus. Ille deorſum eſt cõpaſſione charitatis, nos ſurſum ſumus ſpe cha-
Rom. 8. ritatis: Spe enim ſalui facti ſumus. Sed quia ſpes noſtra certa eſt, quamuis futurum ſit, ſic de nobis dicitur quaſi iam factum ſit. Aſcẽdat ergo iſte cantator: ſed in vnoquoq; corde veſtrûm cãtet hic homo, & vnuſquiſq; ſit iſte homo. Cùm enim dicitis illud ſinguli, qui omnes vnum eſtis in Chriſto, vnus homo illud dicit: Et non ad te domine leuauimus oculos noſtros: ſed, *Ad te domine leuaui oculos meos*. Debetis quidem putare vnumquẽq; veſtrûm loqui, ſed vnus ille maximè loquitur, qui etiam diffuſus eſt toto orbe terrarum: vnus ille loquitur, qui alibi di-
Pſal. 60. cit, A finibus terræ ad te clamaui, cùm angeretur cor meum. Quis eſt qui clamat à finibus terræ? Quis vnus homo diffuſus eſt vſq; ad fines terræ? Vnuſquiſq; homo in regiõne ſua poteſt clamare. Nunquid à finibus terræ? Sed hæreditas illa Chriſti,
Pſal. 2. de qua dictum eſt, dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ: ipſa clamat & dicit, A finibus
Pſal. 60. terræ ad te clamaui, cùm angeretur cor meum. Angatur cor noſtrum, & clamemus. Vnde angatur cor noſtrum? Non de his quæ hic patiuntur & mali, verbi gratia, quia damnum patiuntur. Nam ſi inde angitur cor, cinis eſt: Quia neſcio quem tuorum ex voluntate Dei amiſiſti, ſi inde angitur cor, quid magnum? Hinc anguntur & corda infidelium, iſta patiuntur & qui nondum in Chriſto crediderunt. Vnde angitur cor Chriſtiani? Quia nondum cum Chriſto viuit. Vnde angitur cor Chriſtiani? Quia peregrinatur & deſiderat patriam. Si inde angitur

angitur cor tuum, etiam ſi felix ſecundum ſeculum fueris, gemis: & ſi omnia proſpera confluant, & ſi vndique tibi iſte mundus arrideat, tu tamen gemis, quia in peregrinatione te conſtitutum vides, & ſentis iam quidem te quandam habere felicitatem ſecundum oculos ſtultorum, ſed nondum ſecundum promiſsionem Chriſti. Illam quærens gemis, illam quærens deſideras, & deſiderando aſcendis, & aſcendendo cantas canticum graduum, & cantando canticum graduum, dicis, Ad te domine leuaui oculos meos: *Qui habitas in cælo.* Aſcendens quò leuaturus erat oculos, niſi illuc quò tẽdebat, & aſcẽdere deſiderabat? De terra enim ad cælum aſcendit. Ecce terra deorſum, quam calcamus pedibus noſtris: ecce iam cælum ſurſum, quod videmus oculis noſtris, & aſcendendo cantamus, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo. Vbi ſunt ergo ſcalæ? Tanta enim interualla conſpicimus inter cælum & terram, tantam ſeparationem, & tanta ſpatia locorum: Illuc volumus aſcendere, ſcalas non videmus. Nunquid fortè fallimus nos, quia canticum graduum, id eſt, canticum aſcenſionis cantamus? Aſcendimus ad cælum, ſi cogitamus Deum, qui aſcenſus in corde fecit. Quid eſt aſcendere in corde? Proficere in Deum. Quomodo omnis qui deficit non deſcendit, ſed cadit: ſic omnis qui proficit, aſcendit. Sed ſi ſic proficiat, vt non ſuperbiat, ſi ſic aſcendat vt non cadat. Si autem proficiendo ſuperbiat, aſcendendo iterum cadit. Sed vt non ſuperbiat, quid debet facere? Leuet oculos ſuos ad illum qui habitat in cælo, non ſe attendat. Omnis enim ſuperbus ſe attendit, & magnus ſibi videtur qui ſibi placet, ſed qui ſibi placet, ſtulto homini placet, quia ille ipſe ſtultus eſt, cùm ſibi placet ſolus. Solus ſecurus placet, qui Deo placet. Et quis eſt qui placet Deo? Cui placuerit Deus. Diſplicere ſibi Deus non poteſt. Placeat & tibi, vt placeas illi. Sed tibi ille placere non poterit, niſi tu tibi diſplicueris. Si autem diſplices tibi, tolle à te oculum. Vt quid te enim attendis? Si enim verum te attendis, inuenis in te quod tibi diſpliceat, & dicis Deo, Peccatum meum ante me eſt ſemper. Peccatum tuum ſit ante te, vt non ſit ante Deum, & tu noli eſſe ante te, vt ſis ante Deum. Quomodo enim volumus vt non à nobis auertat faciẽ ſuam Deus, ſic volumus vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris: nam vtrunque illi cantatur in Pſalmis. Ne auertas faciem tuã à me. Vox eſt Pſalmi, vox eſt ergo noſtra: & ille q dicit, Ne auertas

Pſal. 50.

Pſal. 26.

Pſal. 50. faciem tuam à me: vide quid dicat alio loco, Auerte faciē tuam à peccatis meis. Si vis vt auertat faciem ſuam à peccatis tuis, tuipſe à te auerte faciem tuā, & à peccatis tuis noli auertere, Si enim non ab eis auerteris faciem tuam, tuipſe iraſceris peccatis tuis. Si autem tu nō auertis faciem tuam à peccatis tuis, tu agnoſcis, & ille agnoſcit. At verò à te leua oculos ad illum, & dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo. Cælum fratres mei ſi corporaliter intellexerimus hoc quod videmus oculis corporeis, verè ſic errabimus, vt non putemus nos illuc aſcendere, niſi ſcalis poſitis, aut aliquibus machinamentis. Si autem ſpiritalite r aſcendimus, ſpiritaliter cælum intelligere debemus. Si aſcenſus in affectu, cælum in iuſtitia. Quid eſt ergo cælū Dei? Omnes ſanctæ animæ, omnes iuſtæ animæ. Nam & Apoſtoli quamuis in terra eſſent in carne, cælum erāt, quia in illis dominus ſedens per totum mundum ambulabat. Ergo
Pſal. 21. habitat in cælo. Quomodo? Quomodo dicit in Pſalmo, Tu autem in ſancto habitas laus Iſrael? Qui habitat in cælo, habitat in ſancto. Sancto quid, niſi in templo ſuo? Templū enim
1. Cor. 3. Dei ſanctū eſt, quod eſtis vos. Sed omnes adhuc infirmi, & ſecundū fidē ambulātes, ſecundū fidem ſunt templum Dei: erāt enim aliquando & ſecundum ſpeciem templum Dei. Quandiu ſunt templum ſecundum fidem? Quandiu in ipſis Chri-
Epheſ. 3. ſtus per fidē habitat, ſicut dicit Apoſtolus habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Sunt autem iam cæli, in quibus iam per ſpeciem habitat Deus, videntes eum facie ad faciem, omnes ſancti angeli, omnes ſanctæ virtutes, poteſtates, ſedes, dominationes. Hieruſalem illa cæleſtis vnde peregrinando ingemiſcimus, & quam deſiderādo oramus. Ibi habitat Deus, illuc leuauit iſte fidem, illuc aſcendit affectu deſiderando: & ipſum deſiderium facit animā deſudare ſordes peccatorum, & mundari ab omni labe, vt fiat & ipſa cælum, quia leuauit oculos ad eū qui habitat in cælo. Nam ſi cælum iſtud corporeum quod oculis videmus, intellexerimus eſſe habitationem Dei,
Matt. 24. tranſitura eſt habitatio Dei, quia cælū & terra tranſient. Deinde antequam faceret Deus cælum & terram, vbi habitabat? Sed dicit aliquis: Et antequam faceret Deus ſanctos vbi habitabat? In ſe habitabat Deus, apud ſe habitabat, & apud ſe eſt Deus. Et quādo dignatur habitare in ſanctis, non ſic ſunt ſancti domus Dei, vt ipſa ſubtracta cadat Deus. Aliter enim nos habitamus in domo, aliter Deus in ſanctis. Tu habitas in domo, ſi

mo,ſi ſubtracta fuerit, cadis. Deus autē ſic habitat in ſanctis, vt ſi ipſe diſceſſerit, ipſi cadant. Quicunque ergo ſic portat Deum,vt ſit templum Dei,non putet ſic à ſe portari Deum,vt terreat Deum ſi ſe ſubducat. Væ illi ſi ſe ſubtraxerit Deus,quia ipſe cadit:nã Deus in ſe permanet. In quibus nos habitamus, ipſa nos continent,in quibus Deus habitat,ipſe illos continet. Iam videte quantū intereſt inter noſtram habitationē & Dei, & ſic dicat anima,Ad te leuaui oculos meos,qui habitas in cælis: vt intelligat quia Deus nec cælo indiget vbi habitet, ſed cælum ipſo indiget vt ab ipſo inhabitetur. Quid ergo ſequitur,quia dixit,Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo? Quomodo leuaſti oculos tuos in cælum? *Ecce ſicut oculi ſeruorum in manus dominorum ſuorum: Et ſicut oculi ancillæ in manu dominæ ſuæ, ſic oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum quoadvſque miſereatur noſtri.* Et ſerui ſumus & ancilla ſumus: Ille & dominus eſt & domina eſt. Aut quid ſibi volunt iſta verba? Et quid ſibi volunt iſtæ ſimilitudines rerū? Attendat aliquatulū charitas veſtra. Non mirū ſi ſerui ſumus,& ille dominus eſt: ſed mirum ſi ancilla ſumus,& ille domina eſt. Sed neque hoc mirum quia ancilla ſumus, Eccleſia enim ſumus: nec illud mirum, quia & ipſe domina eſt, virtus eſt & ſapientia Dei: audi ergo Apoſtolum dicentem, Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcãdalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis verò vocatis Iudæis & Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam,vt iam ſit ſeruus populus, & ſit ancilla Eccleſia. Vtrunque audiſti, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Cùm ergo audis Chriſtum, leua oculos tuos in manus domini tui: cùm audis Dei virtutem & Dei ſapientiam, leua oculos tuos in manus dominæ tuæ, quia & ſeruus & ancilla es. Seruus,quia populus es: ancilla, quia Eccleſia es. Ipſa autem ancilla magnam dignitatem inuenit apud Deum. Vxor facta eſt, ſed donec veniat ad amplexus illos ſpiritales vbi ſecurè perfruatur eo quē dilexit,& cui ſuſpirauit in iſta diuturna peregrinatione: ſpõſa eſt,& accepit arram magnam, ſanguinem ſponſi cui ſecura ſuſpirat. Nec illi dicitur, Noli amare: quomodo dicitur aliquando virgini iam deſponſatæ & nondū nuptæ,& iuſtè dicitur, Noli amare. Cùm facta fueris vxor, tunc ama: Rectè dicitur, quia præproperum & præpoſterum deſiderium eſt & non caſtum, amare eum cui neſcit an nubat. Poteſt enim fieri vt alius ſponſet, & alius ducat vxorem. Quia

1.Cor.1.

verò nullus eſt alius qui Chriſto præponatur, ſecura amat iſta? Et antequam illi adiungatur amet, & de longinquo ſuſpiret & de longinqua peregrinatione: Solus ducet, quia ſolus talem arram dedit. Quis enim poteſt ſic ducere, vt moriatur pro ea quam vult ducere? Si enim mori pro ea, quam vult ducere, voluerit, non erit qui ducat. Securus autem ille pro ſponſa mortuus eſt, quam reſurgens erat ducturus. Veruntamen fratres, interim ſimus quomodo ſerui & ancillæ: dictum eſt quidem,
Joan.15. Non vos dicam ſeruos, ſed amicos. Sed fortè ſolis diſcipulis
Galat.4. dixit dominus. Audite Apoſtolum Paulum dicentem, Itaque iam, inquit, non eſt ſeruus, ſed filius: ſi autem filius, & hæres per Deum Populo dicebat, fidelibus dicebat, Iam ergo in nomine domini redempti ſanguine ipſius, loti lauacro ipſius, filij ſumus, filius ſumus, quia ſic multi ſumus, vt in illo vnus ſimus. Quid ſibi ergo vult quod adhuc tanquam ſerui loquimur? Nunquid tantum meritum habere poſſumus in Eccle-
Rom.1. ſia, quamuis iam filij facti ex ſeruis, quantum habuit ipſe Apoſtolus Paulus? Et tamen quid dicit in Epiſtola? Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Si ille ſe adhuc dicit ſeruum per quem nobis Euangelium prædicatũ eſt, quanto magis nos debemus agnoſcere conditionem noſtrã, vt maior ſit in nobis gratia ipſius? Primò enim ſeruos fecit quos redemit. Sanguis enim ille pro ſeruis pretium eſt, pro ſponſa pignus eſt. Agnoſcentes itaque conditionem noſtram, & ſi iam filij per gratiam ipſius, ſerui tamen propter creaturam, quia vniuerſa creatura Deo ſeruit, dicamus, Sicut oculi ſeruorum in manus dominorum ſuorum: & ſicut oculi ancillæ in manus dominæ ſuæ, ſic oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum, quoadúſque miſereatur noſtri. Dixit & quare. Sicut ſerui oculos habent in manus domini ſui, & ſicut ancillæ oculos habẽt in manus dominæ ſuæ: ſic, inquit, oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum. Et quaſi quæreres, vt quid? Quoadúſque, inquit, miſereatur noſtri. Quales ergo ſeruos voluit intelligi fratres? Qui oculos habent in manus dominorum ſuorum. Et quales ancillas? Quæ oculos habent in manus dominæ ſuæ, quoadúſque miſereatur domina earum. Qui ſunt iſti ſerui & ancillæ, qui ſic habent oculos in manus domiorum ſuorum, niſi qui iubentur cædi? Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, quoadúſque miſereatur noſtri. Quomodo? Sicut oculi ſeruorum in manus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manus dominæ ſuæ. Ergo & illi

illi & illæ, quoadusque misereatur, vel dominus vel domina. Fac ergo aliquem dominum iuſſiſſe ſeruum ſuum cædi. Vapulat ſeruus, ſentit plagarum dolores, attendit ad manus domini ſui, quoadusque dicat, parce. Manum enim ipſam, poteſtatem dicit. Ergo quid dicimus fratres? Iuſſit nos cædi dominus noſter, & domina noſtra ſapientia Dei iuſſit nos cædi, & in hac vita vapulamus, & tota iſta vita mortalis plaga noſtra eſt. Audi vocem Pſalmi, Pro iniquitate erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam meam. Attendite fratres, quàm tabida eſt aranea, vt leui tactu conquaſſetur & moriatur. Et ne quaſi carnem ſolā infirmitatem mortalitatis putaremus nos habere tabidam: non dixit, Tabeſcere me feciſti ne ſecūdum carnem intelligeremus: ſed ait, Tabeſcere feciſti ſicut araneam animā meam. Nihil enim infirmius anima noſtra, poſita in mediis tētationibus ſeculi, in mediis gemitibus & parturitionibus moleſtiarum: nihil ea infirmius donec hæreat ſoliditati cæleſti, & ſit in templo Dei vnde iam non cadat: Quia primo vt veniret ad hanc infirmitatem & tabificationem, ſicut aranea infirma facta eſt, & de Paradiſo expulſa eſt: Tunc iuſſus eſt ſeruus cædi. Fratres mei, videte ex quo vapulemus. In omnibus qui ab initio generis humani nati ſunt, in omnibus qui nunc ſunt, in omnibus qui poſteà naſcentur, Adam vapulat. Vapulat Adam, id eſt, genus humanum: multi ſic obduruerunt, vt nec plagas ſuas ſentiant. Qui verò ex ipſo genere filij facti ſunt, receperunt ſenſum doloris: ſentiunt ſe vapulare, & nouerūt quis iuſſit vt vapulent, & leuauerūt oculos ſuos ad eum qui habitat in cælo, & ſic ſunt oculi eorum in manus domini ſui, quoadusque miſereatur, ſicut oculi ſeruorum in manus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manus dominæ ſuæ. Vides felices aliquos in iſto ſeculo ridentes, iactantes ſe, nō vapulant, imò peius vapulāt. Hoc ipſo grauius cæduntur, quo ſenſum iam perdiderūt. Euigilent & vapulent, ſentiant quia vapulant, ſciant quia vapulant, & doleant quia vapulant: quoniam qui apponit ſcientiam, apponit dolorem: hoc ſcriptura dixit. ideo dominus in Euangelio, Beati lugentes quoniā ipſi conſolabuntur. Audiamus vocem hominis qui vapulat, & ſint iſtæ vniuſcuiuſque noſtrûm voces, etiam quando nobis bene eſt. Nam quis non intelligat vapulare ſe quando ægrotat, quando in carcere eſt, quando in catena, quando fortè latrones patitur, quando ab aliquibus improbis

Pſal. 38.

Eccleſiaſtes 1.

Matt. 5.

ei aliquæ moleſtiæ irrogantur? Sentit vapulare ſe. [Magnus inimicorum Chriſti metus, ſed quaſi fumus eorum terror eua neſcit. Nam quis dubitet nuperrimè, ſicuti audiuimus à fratribus, qui interfuerunt, coepiſcopis noſtris, damnatum illum Boeticum inimicum contra dominum latrãtem digne flagellatum fuiſſe? Flagellum autem domini non cognouit, quando damnationem magis quàm concordiam elegit,] Magnus ſenſus eſt videre quia vapulat, & quando illi bene eſt. Non enim ait ſcriptura in Iob, tentationibus abundat vita humana: ſed
Iob 7. ait, Nunquid non tentatio eſt vita humana ſuper terram? Totam ipſam vitam tentationem dixit. Omnis ergo vita tua ſuper terram, plagæ tuæ ſunt. Plange quandiu viuis in terra, ſiue feliciter viuas, ſiue in aliqua tribulatione conſtitutus ſis: clama, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo. Ad manus
Pſal. 38. domini qui te iuſſit cædi, cui dicis in alio Pſalmo, Propter iniquitatem erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam meam: clama ad manus cædentis, & dic, *Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri.* Nónne ſunt iſtæ voces vapulãtis, miſerere noſtri domine, miſerere noſtri? *Quoniam repleti ſumus deſpectione. In plurimum repleta eſt anima noſtra, opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis.* Qui deſpicitur, cõtemnitur. Omnes qui ſecundum Chriſtum pie volunt viuere, neceſſe eſt patiantur opprobria, neceſſe eſt contemnantur ab his qui volunt impiè viuere, quorũ felicitas tota terrena eſt. Irridẽtur illi qui felicitatem vocant quam oculis terrenis videre nõ poſſunt: & dicitur eis, Quid credis inſane? Vides quod credis? Reuerſus eſt aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce ego quod amo video, & fruor. Deſpiceris quia ſperas quod non vides, & deſpicit te ille qui quaſi tenet quod videt. Attẽde ipſe ſi tenet. Noli turbari: Vide ſi ipſe tenet, & non tibi inſultet, ne cùm putas eũ felicem in præſenti, amittas verã felicitatẽ futurã. Noli turbari, attẽde ſi tenet. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipſe ab eo quod tenet: neceſſe eſt tranſeat aut ipſe per res ſuas, aut res ipſius per illũ. Per quẽ res tranſeũt ſuæ? Qui viuus labefactauerit. Qui tranſiit per res ſuas? Qui in diuitiis moritur, quia cùm moritur nõ eas ſecũ aufert ad inferos. Domum meam habeo, iactauit ſe. Quæris, Quam domũ tuam? Quã mihi dimiſit pater meus: & ille, Vnde habuit hanc domum? Auus noſter illi eã dimiſit. Recurret & ad proauũ, inde ad atauum, & iam nomina non poteſt dicere, Nónne inde potius terreris,

quia

quia multos attendis tranſiſſe per illam domum, & neminem ipſorum ſecum illam tuliſſe ad æternam domum? Pater tuus hîc eam dimiſit, tranſiit per illam, ſic & tu tranſibis. Si ergo tranſitum habetis in domo veſtra, ſtabulum eſt itinerantium, non habitatio commanentium: & tamen quia nos ea quæ futura ſunt, ſperamus, & in futuram felicitatem ſuſpiramus, & nondum apparuit quod erimus, quamuis iam filij Dei ſimus, *1. Ioan.3.* quia vita noſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo: repleti ſumus deſpectione, id eſt, cõtemptu ab his, qui felicitatem quærunt, vel habent in iſto ſeculo. In plurimum repleta eſt anima noſtra, opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis. Quærebamus qui ſunt qui abundant, expoſuit tibi, cũ dixit ſuperbis. Quod eſt autem opprobriũ, hoc eſt deſpectus: & quod eſt, qui abundant, hoc eſt ſuperbis. Repetitio ſententiæ eſt, & opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis. Quare abundant ſuperbi? Quia hîc volũt eſſe felices. Quid? Quando & ipſi miſeri ſunt, nunquid abundant? Sed fortè quãdo miſeri ſunt, non nobis inſultant. Intẽdat charitas veſtra. Tunc inſultant fortè, quando felices ſunt, quando ſe iactant in pompa diuitiarum ſuarum, quando ſe iactant in ventoſitate falſorũ bonorum, †tunc inſultant nobis, & quaſi dicunt, Ecce mihi bene eſt, fruor ego rebus præſentibus, recedant à me qui promittũt quod nõ oſtendunt, quod video teneo, quod video fruor, bene mihi ſit in hac vita. Tu ſecurior eſto, quia reſurrexit Chirſtus & docuit te quid in alia vita daturus ſit: Certus eſto, quia dat. Sed inſultat ille, quia tenet. Ferto inſultantẽ, & ridebis gementem: poſteà enim veniet tempus, quando dicturi ſunt illi ipſi, Hi ſunt, quos aliquando habuimus in riſum. Verba ſunt libri Sapientiæ, quia prodidit nobis ſcriptura quæ dicturi ſunt illi ipſi, qui nos modò irrident, & qui nos deſpiciunt, & à quibus impleti ſumus opprobrio & deſpectione. Quæ verba habebũt tunc, quando à veritate deſpicientur? Videbũt enim ad dexteram fulgere, quos ſecum cõmiſtos contempſerunt, cũ factum fuerit in illis quod dixit Apoſtolus, Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cũ illo apparebitis in gloria: & dicent, Hi ſunt quos aliquando habuimus in riſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorũ æſtimabamus inſaniam, & finem illorũ ſine honore. Quomodo cõputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? & ſequẽtur in eodem ſermone, & adiicient, Ergo errauimus à via veritatis, &

Coloſ.3.

† Aliâs, honorũ.

Sapien.5.

Coloſ.3.

Sapien.5.

iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol nō ortus eſt nobis, quid profuit nobis ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Ibi tu non eis inſultas, quia ipſi ſibi iam inſultāt. Quod donec fiat, fratres, leuemus oculos noſtros ad eū, qui habitat in cælo, & non ab illo tollamus oculos, quoadusq; miſereatur noſtri, & liberet ab omni tētatione & opprobrio & deſpectu. Huc accedit, quòd aliquando & ipſi, qui ſunt in flagello infelicitatis temporalis inſultant nobis. Inuenis aliquem pro merito iniquitatum ſuarum, ſiue occulto iudicio Dei, ſiue manifeſta damnatione mitti in carcerem, portare catenam, & ipſe inſultat: & cùm ei dictum fuerit, Quare non bene vixiſti? Ecce
Prouer.3. quò veniſti malè viuendo. ille reſpondet, Quare illi, qui bene viuunt, iſta patiuntur? Sed illi propterea patiuntur, vt probentur, vt tentationibus exerceantur, vt flagellis proficiant, quia
Hebr.12. flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et ſi vnicum ſine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus tradidit eū, quomodo debemus nos flagellari, qui fecimus quare flagellemur? Cùm iſta dixerimus illis, & de infelicitate adhuc ſuperbiunt, & afflicti nondum humiliati reſpondent, & dicunt, Iſta ſunt verba Chriſtianorū vanorū, qui credunt quod non vident. Sed & ipſi inſultant: quid putamus fratres, quaſi non eos commemoratos in hoc Pſalmo, cū diceret, Opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis. Quandoquidem inſultatur Chriſtianis & ab eis qui non abundant: ſed cùm ſint in egeſtate & ærumnis, nec ipſi ceſſant inſultare? Certè ergo opprobriū eis qui abundant. An fortè nullus inuenitur, qui etiam poſitus in
Lucæ 23. calamitate inſultet, ſi non inſultauit latro, qui cum crucifixo domino crucifixus erat? Ergo ſi inſultant & illi qui non abundant, quare Pſalmus ait, Opprobrium eis qui abundant? Si diligenter diſcutiamus, & ipſi abundant. Vnde abundant? Nam niſi abundarent, ſuperbi non eſſent. Alius enim abundat pecunia, & inde ſuperbus eſt, alius abundat honoribus, & inde ſuperbus eſt, alius abundare ſe iuſtitia putat, & inde ſuperbit, qđ peius eſt. Qui vidētur nō abundare pecunia, & iuſtitia ſibi videntur abūdare, aduerſus Deū & poſiti in calamitatibus ſe iuſtificant, Deū accuſant, & dicūt, Quid admiſi, aut quid feci? Et tu dicis Reſpice. Recordare peccata tua, ſi nihil feciſti. Titillatur aliquantū conſcientia, & redit ad ſe, & cogitat facta ſua mala: & cùm cogitauerit facta ſua mala, nec ſic vult confiteri, qa digna patitur, ſed dicit, Ecce manifeſtè feci multa, ſed mul-

tos video peiora feciſſe, & nihil mali pati, iuſtus eſt cõtra Deũ. Abundat ergo & ipſe, plenum habet pectus iniuſtitia, quando quidem illi Deus videtur malefacere, & ipſe ſibi videtur iniuſtè pati. Et ſi dares illi nauim gubernãdam, in naufragium iret cum illa. Vult autem Deum excutere de gubernatione huius mundi, & ipſe tenere gubernacula creaturæ, & diſtribuere omnibus dolores & lætitias, pœnas & præmia. Et quid miramini? Infelix anima abundat, ſed abũdat nequitia: abundat malitia: & eò plus abũdat nequitia, quò ſibi videtur abũdare iuſtitia. At verò Chriſtianus homo non debet abũdare, ſed pauperem ſe debet cognoſcere. Et ſi habet diuitias, ſcire debet quia nõ ſunt illæ veræ diuitiæ, vt alias deſideret. Qui enim diuitias falſas deſiderat, veras nõ quærit, Qui autẽ veras quærit, adhuc pauper eſt, & rectè dicit, Pauper & dolẽs ego ſum. Rurſus ille qui & pauper eſt, & nequitia plenus eſt, vnde dicitur abũdare? Quia diſplicet illi quia pauper eſt, & iuſtitia ipſa videtur abundare in corde ſuo aduerſum iuſtitiam Dei. Et quæ abundantia iuſtitiæ noſtræ? Quantacunque iuſtitia noſtra in nobis fuerit, ros eſt neſcio quis ad illum fontem, ad ſaginam illam ratam, ſtillicidia quædam ſunt, quæ vitã noſtram molliant, & duram iniquitatẽ ſoluant. Modò deſideremus de pleno fonte iuſtitiæ ſaginari, deſideremus vbertate illa ſatiari, de qua dicitur in Pſalmo. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hîc autẽ cùm ſumus, inopes nos eſſe intelligamus, & egentes, non ſolùm harum diuitiarum, quia non ſunt veræ diuitiæ, ſed & ipſius ſalutis. Et quando ſani ſumus, intelligamus quia infirmamur. Quandiu enim corpus hoc eſurit & ſitit, quandiu corpus hoc vigilando fatigatur, ſtando fatigatur, ambulãdo fatigatur, ſedendo fatigatur, manducando fatigatur: quocunq; ſe verterit ad ſubſidiũ fatigationis, ibi inueniet aliã fatigationem. Nõ eſt ergo perfecta ſanitas, nec in ipſo corpore. Nõ ſunt ergo illæ diuitiæ, ſed mẽdicitas. Quia quãtò magis abundãt, tantò magis creſcit inopia & auaritia. Nõ eſt iſta ſalus corporis, ſed infirmitas. Paragorizamur quotidie medicamẽtis Dei, quia mãducamus & bibimus. Medicamenta ipſa ſunt, quæ nobis apponũtur. Fratres, ſi vultis videre qualis morbus nos habeat: qui ieiunat ſeptẽ diebus fame cõſumitur. Ergo illa fames ibi eſt, ſed ideo illã non ſentis, quia quotidie illam curas. Ergo nec ipſa ſanitas nobis eſt perfecta. Intẽdat charitas veſtra quõ nos intelligamus inopes,

Pſal. 48.

Pſal. 35.

vt gaudeamus ad eum, & leuemus oculos ad eum qui habitat in cælo. Non ſunt illæ veræ diuitiæ, plus augẽt cupiditatem ei qui eas poſſidet. Non eſt illa vera corporis ſanitas, quia portatur infirmitas vbiq; defectiua. Quocunq; ſe verterit, deficit. In ipſo adiutorio nõ inuenies firmamentum. Laſſatur ſtando, ſedere vult, nunquid vel ſedendo durabit? Quod ſi elegit, vt non fatigaretur, ibi habet deficere. Laſſatus eſt vigilãdo, dormiturus eſt: num quia dormiuit, non deficit? Laſſatus eſt ieiunãdo, refecturus eſt. Si plus refecerit, inde deficit. In nulla re poteſt perſeuerare iſta infirmitas. Iuſtitia quid? Quãta iuſtitia eſt inter tantas tentationes? Poſſumus continere ab homicidio, ab adulterio, à furtis & periuriis, à fraudibus. Nunquid ab iniquis cogitationibus? Nunquid & à ſuggeſtionibus malarum cupiditatum? Quæ eſt ergo iuſtitia noſtra? Totũ ergo eſuriamus, totum ſitiamus, & veras diuitias, & veram ſanitatem, & veram iuſtitiam. Quæ ſunt veræ diuitiæ? Cæleſtis illa manſio in Hieruſalem. Quis enim dicitur diues in hac terra? Quãdo laudatur diues, quid dicitur? Multum diues eſt, nihil illi deeſt. Laus certa laudantis illa eſt. Nam iſta nõ eſt, cùm dicit, nihil illi deeſt: attẽde, ſi nihil deeſt. Si nihil cupit, nihil illi deeſt. Si autem adhuc cupit maiora quàm quæ habet, ad hoc acceſſerunt diuitiæ, vt egeſtas creſceret. In illa verò ciuitate veræ erũt diuitiæ, quia ibi nihil nobis deerit, quia nec indigebimus aliqua re, & vera ſanitas erit. Quæ eſt vera ſanitas? Cùm abſorpta fuerit mors in victoria, & cũ corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erit vera ſanitas, tunc erit vera & perfecta iuſtitia, vt nihil mali non ſolùm facere, ſed nec cogitare poſſimus. Modò autem inopes, pauperes, egẽtes, dolentes, ſuſpiramus, gemimus, oramus, leuamus oculos ad Deum, quoniã & illi, qui felices ſunt in hoc mundo, deſpiciunt nos. Abundant enim & illi qui infelices ſunt in hoc ſeculo, deſpiciunt nos, quia & ipſi abundant. Et iuſtitia eſt in corde ipſorum, ſed falſa. Ideo nõ perueniunt ad veram, quia repleti ſunt falſa. Tu autem vt peruenias ad veram, eſto egens & mendicus ipſius iuſtitiæ: & audi Euangeliũ, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

1. Cor. 15.

Matth. 5.

In Pſalmum CXXIII. Præfatio.

BEne noſtis iam fratres chariſſimi canticum graduum eſſe canticum aſcenſionis noſtræ, eandémque aſcenſionem non corporis pedibus fieri, ſed cordis affectibus.

bus. Hoc ſæpiſſimè inſinuauimus vobis. Nec eadem ſæpius repetenda ſunt,vt ſit locus dicendi quæ nondum dicta ſunt.Et ergo iſte Pſalmus,quem nunc vobis cantatum audiſtis, *Canticum graduum* ſuperſcribitur.Ipſe eſt titulus eius.Cantant ergo aſcendentes,& aliquando tanquã vnus cantat,aliquando tanquam multi, quia & multi vnus, quia & vnus Chriſtus, & in Chriſto membra Chriſti cum Chriſto vnum faciunt,& horum omniuum membrorum caput in cælo eſt. Corpus autẽ etiam ſi laborat in terra,nõ eſt præciſum à capite ſuo.Deſuper enim caput proſpicit & conſulit corpori.Nam ſi nõ conſuleret,non diceret illi perſecutori adhuc Saulo nondũ Paulo,Saule Saule *Act.9.* quid me perſequeris? Et hæc optimè noſtis,& vſitata ſunt vobis. Non autem cum faſtidio commemorẽtur eis,quibus non exciderunt,vt per eorum patientiam redeant in cor etiam eorum,quibus exciderant. Salubria ſunt enim & ſæpius dicẽda. Siue ergo vnus cãtet,ſiue multi cãtent:&multi homines vnus homo eſt, quia vnitas eſt, & Chriſtus, ſicut diximus, vnus eſt, & omnes Chriſtiani membra ſunt Chriſti.Quid ergo iſti cantant?Hæc mẽbra Chriſti quid cantant?Amant enim, & amando cantant.&deſiderando cantant.Ali quando cũ tribulatione cantant,& aliquando exultando cantant,cùm in ſpe cantant. Tribulatio eſt enim noſtra in præſenti ſęculo,ſpes verò noſtra de futuro ſeculo,& niſi in tribulatione præſentis ſeculi conſoletur nos ſpes futuri ſeculi, perimus. Gaudium ergo noſtrum fratres,nõdum eſt in re,ſed iam in ſpe.Spes autem noſtra tam certa eſt,quaſi iam res perfecta ſit.Neque enim timemus promittẽte veritate.Veritas enim nec falli poteſt,nec fallere.Bonum eſt,vt hæreamus illi. Illa nos liberat:ſed ſi mãſerimus in verbo eius. Modò enim credimus,tunc videbimus.Cùm credimus, ſpes eſt in iſto ſeculo: cùm videbimus, res erit in futuro ſeculo. Videbimus autem facie ad faciem. Tunc autem *1.Cor.13.* videbimus facie ad faciem, cùm habuerimus corda mundata. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbũt. Vnde *Matth.5.* autem corda mundãtur,niſi per fidem,ſicut Petrus ait in Actibus Apoſtolorum. Mundans fide corda eorum? Mundãtur au- *Act.17.* tem corda noſtra per fidem,vt poſſint eſſe idonea capere ſpeciem.Ambulamus enim nũc per fidem,nondũ per ſpeciem,ſicut Apoſtolus dicit, Quãdiu enim ſumus in corpore,peregri- *2.Cor.5.* namur à dño.Et quid eſt peregrinamur?Per fidẽ enim ambulamus, inquit, & non per ſpeciem. Qui ergo peregrinatur, &

per fidem ambulat, nondum eſt in patria, ſed iam eſt in via. Qui autē non credit, nec in patria eſt, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquā in via ſimus, quia ipſe rex patriæ factus eſt via. Rex patriæ noſtræ, dominus Ieſus Chriſtus. Et ibi veritas, hic autē via. Quò imus? Ad veritatem. Quà imus? Per fidem. Quò imus? Ad Chriſtum. Quà imus? Per Chriſtū. Ipſe enim
Ioan.14. dixit, Ego ſum via, veritas, & vita. Dixerat autem aliquando
Ioan.8. credentibus in ſe, Si manſeritis in verbo meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Et cognoſcetis, inquit, veritatem, ſed ſi manſeritis in verbo meo. In quo verbo? Sicut dicit Apoſtolus, Hoc eſt verbū fidei quod prædicamus. Primò ergo verbum fidei eſt, in quo verbo fidei ſi manſerimus, cognoſcemus veritatem, & veritas liberabit nós. Veritas immortalis eſt, veritas incōmutabilis eſt: veritas
Ioan.1. illud verbum eſt de quo dicitur, In principio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et quis hoc videt niſi corde mundato? Vnde mundantur corda? Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quod ergo manet verbum in ſe veritas eſt, ad quam venimus, & quæ nos liberat. Quod autem prædicatur verbum fidei, in quo nos vult dominus permanere vt cognoſcamus veritatem: hoc verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Crede in Chriſtum natum in carne, & peruenies ad Chriſtum natum de Deo, Deum apud Deū. Exultantes cantant iſti Pſalmos, quos legimus, membra iſta Chriſti exultantia & cantant pſalmum iſtum. Et quis hic exultat niſi in ſpe, ſicut dixi? Et vt vobis certa ſit ipſa ſpes, exultando cātemus. Non enim qui cantant alieni ſunt à nobis: aut non in hoc Pſalmo vox noſtra eſt. Sic audite, tāquam voſipſos audiatis. Sic audite tanquam in ſpeculo ſcripturarum voſipſos attendatis. Cum enim tanquam in ſpeculum attendis ſcripturas, exhilaratur facies tua. Cum ſimilē te inuenies exultatione
Pſal.109. ſpei, membris quibuſdā Chriſti, quæ membra iſta cantarunt, eris & tu in ipſis membris, & cantabis iſta. Cur ergo iſta cantant exultando? Quia euaſerunt. Ergo ſpes eſt in qua cantant. Cùm enim hic ſumus & peregrinamur à domino, nondū euaſimus. Præceſſerūt quidem membra quædam de corpore illo, de quo & nos ſumus, quæ poſſunt eſſe in veritate & cantáre. Et hoc cantarunt martyres ſancti. Iam enim euaſerūt, & in exultatione cum Chriſto ſunt recepturi corpora iam incorrupta, eadem ipſa quæ primo erāt corruptibilia, in quibus paſſi ſunt

pœnas.

pœnas. Inde illis fient ornamenta iuſtitiæ. Ergo ſiue illi iam in re, ſiue nos iam in ſpe coniungentes affectum coronis † eorum, & deſiderantes talem vitam, qualem hic non habemus, ſed habere non poterimus niſi eam hic deſiderauerimus, cantemus ſimul omnes, & dicamus. † Aliàs, cordis.

Expoſitio Pſalmi.

Niſi quia dominus erat in nobis Reſpexerunt in quaſdam tribulationes quas paſſi ſunt, & conſiderauerunt in eo iam loco, & in beatitudine, & in ſecuritate conſtituti, qua tranſierint, quò venerint: & quia difficile erat inde liberari niſi adeſſet manus liberantis, in gaudio dixerunt, Niſi quia dominus erat in nobis. Sic cœperunt cantare, nondũ dixerunt vnde euaſerũt, tanta eſt exultatio, Niſi quia dominus erat in nobis. *Dicat nunc Iſrael, niſi quia dominus erat in nobis.* Nunc dicat, quia iam euãſit. Euadentes enim, id eſt, eos qui iam euaſerunt, conſtituit intuendos Pſalmus iſte. Conſtituamus illos & nos in corde iam triumphantes, & tanquam ibi & nos ſimus, ſicut in ſuperiore Pſalmo dictũ eſt, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Nondum ibi erant, ſed in via erant. Tanta autem lætitia erat feſtinantium, & tanta perueniendi ſpes, vt adhuc in via poſiti & laborantes, iam ſibi illic conſtituti viderentur. Sic & nunc ponamus nos in illo triumpho, qui erit in futuro ſeculo, quãdo inſultabimus morti iam finitæ, iam conſumptæ, quando dicemus, Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Iam coniuncti angelis, & exultantes cum rege noſtro, qui primus reſurgere voluit, quamuis prior mori noluerit. Multi enim ante illum mortui ſunt, ſed nemo ante illum reſurrexit in æternum. Exultantes autẽ cum illo, etiam ibi ſpe & corde cõſtituti, quia euaſimus, cogitemus quid euaſimus, quæ ſcandala, quas tribulationes mundi, quas perſecutiones omnium paganorũ, quos dolos omnium hæreticorum, quas ſuggeſtiones diaboli, quas cupiditatum conflictationes. Omnia iſta quis euaderet, niſi quia dominus erat in nobis? Dicat nunc Iſrael. Securus enim dicat Iſrael, Niſi quia dominus erat in nobis. Quando? *Cum inſurgerent homines ſuper nos.* Noli ergo mirari, victi ſunt, homines enim erant. Dominus autem erat in nobis, non homo erat in nobis. Homines autem ſurrexerunt ſuper nos. Sed tamen opprimerẽt homines alios homines, niſi in his omnibus qui non potuerunt opprimi, non homo eſſet, ſed dominus. Ergo niſi quia dominus erat in

Pſal.122.

1.*Cor.15.*

nobis,cum inſurgerent homines ſuper nos. Quid enim facerent vobis homines,exultantibus & cantantibus & ſecure tenentibus beatitudinē ſempiternam? Quid vobis facerent homines inſurgētes in vos,niſi dominus eſſet in vobis?Quid facerent? *Forſitā viuos abſorbuiſſent nos.* Viuos abſorbuiſſent?Non prius occidiſſent,& ſic abſorbuiſſent.O immanes,ô crudeles, non ſic abſorbet Eccleſia.Petro macta & māduca dictum eſt, non viuos abſorbe.Quomodo ergo Petrus,id eſt,Eccleſia mactat & ſic manducat? Et quomodo iſti qui exurrexerunt ſuper nos,forſitā viuos abſorbuiſſent nos,niſi quia dominus erat in nobis?Quia in Eccleſię corpus nemo intrat,niſi prius occiſus: moritur quod fuit,vt ſit quod non fuit. Alioquin,qui non occiditur & non manducatur ab Eccleſia,eſſe in numero populi poteſt qui videtur oculis humanis:in numero autē populi qui
2.Tim.2. cognitus Deo eſt, de quo dicit Apoſtolus, Nouit dominus qui ſunt eius.non poteſt eſſe niſi manducatus,nec manducari poterit niſi primo mactatus.Venit paganus,adhuc in illo idololatria viuit.Inſerendus eſt membris Chriſti, neceſſe eſt manducetur vt inſeratur: ſed non poteſt māducari ab Eccleſia,niſi primò mactatus. Renuntiet ſeculo,tunc mactatur. Credat in Deum,tunc māducatur. Quomodo ergo illi viuos abſorbuiſſent nos, niſi quia dominus erat in nobis? Surrexerunt enim multi perſecutores aliquādo,& nunc non deſunt. Singillatim inſurgunt,& aliquando viuos abſorbent,ſed in quibus nō eſt dominus.Ideo ante omnia illi dixerūt,Niſi quia dominus erat in nobis,quia multi abſorbentur, in quibus non eſt dominus. Hi ſunt qui viui ſorbentur, qui ſciunt malum eſſe, & lingua conſentiunt.Surrexerunt enim quidam perſecutores,& dixerunt hominibus, Thurificate:ſi non feceritis,occidimus vos. Illi amauerunt hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos. Non plus dilexerunt ea quæ promiſit Deus, quàm ea quæ videbant in terra.Illa enim credere iubebātur,quæ nondum videbant,iſta quæ amabant videbant. Plus retinētes ea quæ videbant,excluſerūt de cordibus dominum,& quia non erat in eis dominus, viui abſorpti ſunt. Quid eſt enim,viui abſorpti ſunt?Thurificando idolis,ſcientes quia nihil eſt idolum.Nam ſi aliquid putarent eſſe idolum, mortui abſorberentur. Cum autem putant nihil eſſe idolum, & nouerūt omnia illa gentilium vana eſſe,viuunt: & tamē cum faciunt quod volunt perſecutores, viui abſorbentur. Sed ideo viui abſorbentur, quia

non

non in eis eſt dominus. In quibus autem ineſt dominus, occiduntur & non moriuntur. Qui autem conſentiunt & viuunt, viui abſorbentur, abſorpti moriuntur. Iſti autẽ qui paſſi ſunt, & non conſenſerunt tribulationibus, exultãt & dicunt, Dicat nunc Iſrael, dicat exultans, dicat ſecurus, Niſi quia dominus erat in nobis, cum inſurgerent homines ſuper nos, forſitan viuos abſorbuiſſẽt nos. *Cum iraſceretur furor eorũ ſuper nos.* Noſtis fratres in aliquo de ſuperioribus Pſalmis, in ipſo initio canticorum graduum contra linguam ſubdolam petiſſe auxilium quendam qui cœpit aſcẽdere & dixiſſe, Domine erue animam meam à labiis iniuſtis & à lingua ſubdola. Primò cum cœperit homo aſcendere & proficere, in ipſo exordio aſcenſionis, linguas doloſas patitur, blandas ad perniciem, blãdas ad malam ſuaſionem dicentes, Quid facis? Quare hoc facis? Aliter enim viuere non potes? Seruire aliter Deo nõ potes? Tu ſolus es qui vis hoc eſſe quod alij non ſunt? Et ſi inueneris alios qui tecum ſunt, illa blanda & doloſa lingua quid dicit? Ecce illi potuerunt, fortè tu non poteris. Si aggrederis deficies, & melius erat nõ incipere, quàm cœpiſſe & defeciſſe. Lingua doloſa adhuc blanditur. Si perſeueraueris, vincitur lingua doloſa, & blandiens incipit eſſe aperte ſæuiens, & quæ blandiebatur vt ſeduceret, minatur vt terreat. Sed ſi dominus eſt in te, & non reliqueris de corde tuo Chriſtũ, quomodo per ſagittas acutas & carbones deſolatorios viciſti linguas doloſas, id eſt, per verba Dei quibus tranſfixum erat cor tuum, & per exempla iuſtorum, qui de mortuis viuificati ſunt, & de peccatoribus facti ſunt iuſti, quomodo carbones de morte reuiuiſcunt: quomodo ergo illos viciſti ſagittis & carbonibus deſolatoriis, quomodo viciſti doloſe blandientes & blandiendo ſeducentes, ſic iſtos vinces iam iraſcendo comminantes, quia blandiendo ſeducere nequiuerunt. Victi ſunt cum blandirentur, vincantur & cum minantur. Sed vincuntur. Quomodo, niſi quia dominus erat in nobis? Manifeſtum eſt quia non viciſti tu, ſed vicit ille qui eſt in te. Imperatorem talem portas & vinceris? Nónne ille eſt quem portas qui dixit, Ego vici ſeculum? Nónne prior moriẽs vicit diabolum cum ſemper eſſet ſuper omnem creaturam, quia verbum Deus eſt apud Deum? Quare vicit, niſi vt te doceret cum diabolo dimicare? Et tamen iam doctus es, niſi in te ſit ille qui prior tibi vicit, vinceris. Niſi quia dominus erat in nobis, dum inſurgerent homines ſuper nos, for-

Pſal. 119.

Ioan. 16.

ſitan viuos abſorbuiſſent nos. Dum iraſceretur furor ipſorum ſuper nos. Iam iraſcuntur, iam apertè ſæuiunt, *Forſitan aqua demerſiſſet nos.* Aquam dicit populos peccatores. Et videbimus qualem aquam in conſequentibus. Quicunq; autem conſenſiſſet illis, aqua illum operuiſſet. Moreretur enim morte Ae-
Exod.14. gyptiorum, non tranſiret more Iſraelitarum. Noſtis enim fratres, quia per aquam populus Iſraelitarum tranſiit, & ipſa aqua populus Aegyptiorum coopertus eſt. Aqua, inquit, demerſiſſet nos. Sed qualis eſt iſta aqua? Torrẽs eſt, fluit cum impetu, ſed tranſitura eſt. Torrentes enim dicũtur fluuij qui repentinis imbribus creſcunt, magnum habent impetum; quiſquis incurrerit trahitur: ſed in quo dominus non eſt. In quo autem dominus eſt, tranſit torrentẽ anima ipſius. Adhuc fluit torrens, ſed iam tranſiit anima martyrum. Adhuc quandiu ſeculum hoc naſcendo & moriendo currit, torrens eſt. Hinc perſecutiones de illo torrente. Hinc bibit ille primus caput
Pſal.109. noſtrum, de quo dictum eſt in Pſalmo, De torrente in via bibit. De torrente aqua illa quæ ſignificat populum perſecuto-
Matt.20. rem, inde bibit ille qui dixit diſcipulis, Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? De torrente in via bibit. Quid eſt, in via bibit? Tranſiens bibit, non hæſit. In via bibit, quia de illo fortè dictum eſt, Et in via peccatorum nõ ſtetit. Tranſiens bibit. Et quid inde dictum eſt? Propterea exaltauit caput. De torrente, inquit, in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum eſt enim iam caput noſtrũ, quia de torrente in via bibit. Paſſus eſt enim dominus noſter. Si ergo iam exaltatum eſt caput noſtrum, quid timet corpus torrentem? Sine dubio, quia caput exaltatum eſt, & corpus dicet poſtea, *Torrẽtem pertranſiit anima noſtra, fortaſſe pertranſiit anima noſtra aquam ſine ſubſtantia.* Ecce qualem aquã dicebat, forſitan aqua demerſiſſet nos. Qualis autem aqua eſt ſine ſubſtantia? Quid eſt ſine ſubſtantia? Primò quid eſt, forſitã pertranſiit anima noſtra? Quomodo potuerunt enim Latini expreſſerũt quod Græci dicunt ἆρα. Sic enim Græca habent exemplaria, ἆρα, quia dubitantis verbũ eſt, expreſſum eſt quidem dubitationis verbo, quod eſt fortaſſe, ſed non omnino hoc eſt. Poſſumus illud verbo dicere minus quidem Latinè coniuncto, ſed apto ad intelligẽtias veſtras. Quod Punici dicunt, iar, non lignum, ſed quando dubitant, hoc Græci ἆρα, hoc Latini poſſunt vel ſolent dicere, putas cum ita loquuntur. Putas euaſi hoc? Si ergo dicatur forſitan

tan

tan euaſi, vides quia nõ hoc ſonat, ſed quod dixi, putas, vſitate dicitur, Latinè non ita dicitur. Et potui illud dicere cum tracto vobis. Sæpe enim & verba non Latina dico, vt vos intelligatis. In ſcriptura autem non potuit hoc poni quod Latinum non eſſet, & deficiẽte Latinitate poſitum eſt pro eo quod non hoc ſonaret. Sic tamen intelligite dicit: putas pertrãſiit anima noſtra aquam ſine ſubſtãtia? Et quare dicunt putas? Quia magnitudo periculi vix facit credibile quòd euaſit. Magnam necem pertulerunt, in magnis diſcriminibus fuerunt. Omnino ſic preſſi ſunt vt penè viui conſentirent, vt penè viui abſorberentur. Iam ergo euadentes, iam ſecuri, ſed ipſius periculi magnitudinẽ recordãtes, putas, inquiũt, pertranſiit anima noſtra aquam ſine ſubſtantia? Quæ eſt aqua ſine ſubſtantia, niſi aqua peccatorũ ſine ſubſtantia? Peccata enim non habent ſubſtantiam, inopiam habent non ſubſtãtiam, egeſtatem habent non ſubſtantiam. In iſta aqua ſine ſubſtantia, perdidit ille minor filius totam ſubſtantiã ſuam. Noſtis enim quia minor filius peregrinatus eſt, & dixit patri. Da mihi portionẽ ſubſtantiæ quæ me contingit. Quid tibi vis? Melius apud patrem ſeruatur, tua eſt. Dilapidare illam vis? proficiſci vis longius? Da mihi, ſed da mihi. Dedit illi. Profectus in regionem lõginquam, viuens prodigè cum meretricibus perdidit totam ſubſtantiam. Egens remanſit, porcos pauit, in egeſtate ſua patris diuitias recordatur. Niſi enim eum egeſtas pulſaſſet, illam ſatietatem non deſideraret. Conſiderent ergo omnes peccata ſua, videant ſi habeant ſubſtantiam ipſa peccata. Propter quid irritauit Deum peccator? Si non vides peccatum tuum antequã facias, vel iam cum feciſti conſidera. Dulcedo huius ſeculi ad tempus fauces indulcat, ſed in magnã amaritudinem poſtea cõuertetur. Ecce peccaſti, & lucrum feciſti. Quid eſt quod feciſti lucrum? Vt lucrum faceres, offendiſti Deũ. Vt augeres pecuniã, fides diminuta eſt, & aurũ creſcit. Quid perdidiſti? Et quid acquiſiſti? Quod acquiſiſti aurum vocatur, quod perdidiſti fides vocatur. Compara fidem auro, ſi venalis eſſet in nũdinis fides, haberet prætium. Lucra tua cogitas, damna tua non cogitas? De arca gaudes, de corde non plãgis? Abundat neſcio quid in arca tua, ſed vide quid imminutum ſit in corde tuo. Cum aperueris arcam, inuenis ſolidos qui non erant. Bene, quia gaudes eſſe ibi quod ibi non erat. Attende arcam cordis, Erat ibi fides, & non eſt. Si hac gaudes, quare hoc non plangis? Plus perdidiſti,

2. ſen. diſt. 31. c. Ideoque. Et diſtin. 37. c. In hoc autem.

Luca 15.

Pſal. 9.

quàm acquiſiſti?Vis videre quid perdideris? Nec naufragio tibi poſſet auferri.Nam aliquando perdunt omnia homines in
Acto.27. mari,& nudi exeunt.Multi naufragauerunt cum Paulo.Amatores huius ſeculi paſſi ſunt naufragium,& nudi omnes exierunt:illi & quod foris habebāt amiſerunt, & domū cordis ſui inuenerunt inanem : Paulus autem in corde ferebat patrimonium fidei ſuæ,nullis fluctibus , nullis tēpeſtatibus potuit auferri.Nudus exiit,& diues exiit. Tales diuitias debemus quærere.Sed non eas video,dicis mihi.Stulta anima,non eas vides oculis carnis tuæ.Habeto oculum cordis & vides eas.Sed non vides fidem.Quare illam vides in altero?Quare clamas quando tibi frangitur,ſi non eam vides? Frangat tibi aliquis fidem, clamas. Vis ergo tibi exhiberi? Et tunc vides cum petitur, vt exhibeas tunc non vides? Quod clamas alium non habere erga te,plange te nō habere erga alium,& vide quia peccatum quod facis ſine ſubſtantia eſt.Quod enim acquiritur de peccato, videtur eſſe ſuſtantia. Sed & hoc non acquiritur.Ille enim habet aurū,qui nouit vti auro.Qui autē auro vti nō nouit,habetur,non habet,poſſidetur,non poſſidet.Eſtote domini auri, & non ſerui auri:quia & aurum Deus fecit,& te ſuper aurum
Gen.1. ipſe fecit.Aurum fecit ad ſubſidium tuum,& te ad imaginem ſuam.Vide quod ſupra te eſt,&calca quod infra te eſt.Quid ergo acquiſiſti?Visvidere qualis aqua ſine ſubſtātia ſit?Tolle tecum ad inferos quod acquiſiſti . Quid facturus es ? Acquiſiſti aurum,perdidiſti fidem. Poſt paucos dies exis de hac vita,aurum quod acquiſiſti perdita fide,auferre tecum nō potes. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit,quod plenum fide ad coronam exiret. Ecce nihil eſt quod feciſti, & propter nihil Deū offendiſti:Aqua ſine ſubſtantia eſt,quæ te demerſit.Propter quid ir
Pſal.9. ritauit Deum peccator? Confundantur iniqua facientes vane.
Eſa.4. Nemo enim non inaniter inique facit , ſed nemo conſiderat. Eunt homines,audiunt verbum Dei,& prouerbia Dei,& dormitant in eis,audiunt illud vulgare prouerbium , & vigilāt in eo.Quod prouerbium? Malo quod teneo , quàm quod ſpero. O infelix quid tenes?Ecce dicis,malo quod teneo.Tene ſic vt non amittas,& dic,malo quod teneo.Si autem non tenes,quare non illud tenes quod non potes amittere?Quid ergo tenes? Aurum.Tene ergo ſi tenes, nō tibi auferatur inuito.Si autem & per aurum traheris quò non vis, & ideo te quærit maior raptor , quia inuenit minorem raptorem: ideo te quærit maior

aquila,

aquila, quia prior cepiſti leporem: præda tibi fuit minor, præda eris maiori. Hæc nõ vident homines in rebus humanis, tanta cupiditate cæcantur. Mira res eſt fratres, horrent qui conſiderant. Quærit potentior infirmiorem, & quærit, eum opprimere non ob aliud niſi quia habet quod illi auferat. Videt illũ pati ſub ſe tribulationem, non ob aliud niſi propter quod habet. Et hoc ipſe, propter quod ille patitur tribulationem, ad ſe congerit. Non attendebat quando illũ perſequebatur: Ille fugiebat, ille torquebatur, ille timebat, ille vbi ſe abſconderet quærebat. Vnde pateretur iſta mala, niſi quia habebat? Vel in illo diſce quid fugias, quia res quæ illum torquebat te perſequente ne auferretur à te, & te ſic habet torquere alio perſequente. Attẽdis quia pinguis eſt: Si propterea illũ perſequeris quia pinguis eſt, time pingueſcere, ne alter te quærat, & omnia inaniter fiunt. Quęre finem, tenebræ occurrũt. Quęre, Quare? Nihil occurrit. Ergo exultent & lætentur in Chriſto qui dicũt, Pertranſiit anima noſtra aquam ſine ſubſtantia, & recipiunt ſubſtantiam ſuam. Perdiderunt illam viuentes prodigè: ſed num pauper factus eſt pater? Redeant, & inueniẽt ibi diuitias, quas in longinqua peregrinatione cum meretricibus conſumpſerunt, euadant aquam ſine ſubſtantia, & dicant, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum*, Venantes enim erant perſequentes, & poſuerunt eſcam in muſcipulam. Quam eſcam? Dulcedinem vitæ huius, vt vnuſquiſque propter dulcedinem huius vitæ mittat caput in nequitiam, & muſcipula comprimatur: non illi in quibus erat dominus, illi qui dicunt, niſi quia dominus erat in nobis, non capti ſunt in muſcipula. Sit in te dominus, & nec tu capieris in muſcipula: clama, Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum. *Anima noſtra ſicut paſſer eruta eſt de muſcipula venantium.* Quia in ipſa anima dominus erat, ideo ſicut paſſer eruta eſt anima de muſcipula venantium. Quare ſicut paſſer? Quia incauta ceciderat ſicut paſſer, & poterat dicere poſtea, Ignoſcet mihi Deus. O paſſer inſtabilis, fige potius fidei pedes in petra, noli ire ad muſcipulam. Caperis, conſumeris, obtineris. Sit in te dominus, & de maioribus minis eruet te de muſcipula venantium. Quomodo ſi videas auem veluti iam cadere in muſcipulam, facis maiorem ſtrepitum, & volat de muſcipula: ſic & martyrum iam forte aliqui ipſorum intendebant collum in dulcedinem vitæ huius, dominus qui erat in illis,

Lucæ 15.

fecit ſtrepitum gehennarum, & erutus eſt paſſer de muſcipula venantium. Anima noſtra ſicut paſſer eruta eſt de muſcipula venantium. Et quid? Semper erit illa muſcipula? Muſcipula erat dulcedo vitæ huius. Illi non hæſerunt in muſcipula, & occiſi ſunt. Illis occiſis muſcipula fracta eſt. ā non remanſit dulcedo vitæ huius, per quam poſſent iterum capi, ſed illa contrita eſt. Nunquid & paſſer contritus eſt? Abſit, quia non hæſerat in muſcipula. *Muſcipula contrita eſt, & nos eruti ſumus.* Clament ergo, quia eruti ſunt, volēt ad Deū, triūphent in Deo, quia eruti ſunt, quoniam dominus erat in eis, ne à muſcipula caperentur. Quare muſcipula contrita eſt, & nos eruti ſumus? Vis ſcire quare? *Adiutorium noſtrum in nomine domini qui fecit cælum & terram* Nam ſi adiutoriū hoc non eſſet, nō quidem æterna maneret muſcipula: ſed cū captus eſſet, contereretur paſſer. Nam vita iſta tranſitura eſt, & qui dulcedine eius capti fuerint & irretiti, & per hanc dulcedinem offenderint Deum, cum iſta vita tranſibūt. Nam conteretur muſcipula, certi eſtote. Omnis dulcedo vitæ iſtius præſentis non erit impleta ſorte loci ſui: ſed opus eſt non hærere, vt quādo cōteretur muſcipula, tunc exultes & dicas, Muſcipula contrita eſt, & nos eruti ſumus. Sed ne putes te viribus tuis hoc poſſe, attende cuius eſt opis, eſto pius vt eruaris: nam ſi ſuperbieris, in muſcipulam cadis: & dic, Adiutorium noſtrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram. Pſalmus tractatus eſt, & quantum dominus adiuuare dignatus eſt, vt puto, expoſitus eſt. Craſtino etiā die ſermonem deberi charitati veſtræ optimè noſtis. Adeſtote, & adiuuate nos orationibus veſtris. Pollicitationis enim noſtræ meminiſſe debetis. Nec dicerem quid eſſem tractaturus, niſi adiuuari volens ſtudio fidei, & orationum veſtrarum. Meminiſtis enim me promiſiſſe vobis de hoc tractare quod dictum eſt in Euan-
Ioan. 1. gelio, lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Solent enim omnes hæretici maximè Manichæi reprehendere legem, & dicere quia Deus illam non dedit. Exponendus eſt locus iſte, vt cognoſcatur, quia & legem Deus dedit, & lex per Moyſen data eſt, vt non ſaluaret propter certam cauſam. Non ſaluauit lex, vt lator legis ipſe imperator deſideraretur qui indulgētiam daret peccantibus: & data quidem lex eſſet per Moyſen, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum fieret. Ad hoc intentos vos facere volui, aderit domini miſericordia, nō ex meritis noſtris, ſed forte pro merito

deſide-

deſiderij veſtri, neque ex facultatibus noſtris, ſed ex abundantia donorum ſuorum: vt ſic tractetur res ſatis neceſſaria hominibus poſitis in nouo teſtamento, vt omnino nullas latebras inueniat inimicus vbi ſe occultet ad decipiendos fideles.

In Pſalmum centeſimumuiceſimum quartum Præfatio.

PSalmus iſte pertinens ad numerum *Canticorum graduum*, de quo titulo in alijs iam multa diximus, & repetere nolumus, ne vos obtūdamus potius quàm inſtruamus. docet nos aſcendentes, & leuantes animas noſtras ad dominū Deum noſtrum affectu charitatis atq; pietatis non intendere in homines qui proſperātur in hoc ſeculo felicitate falſa atq; ventoſa, & prorſus ſeductoria: vbi nihil aliud nutriunt quàm ſuperbiam, & cor eorum congelaſcit aduerſus Deum, & fit durum aduerſus imbrem gratiæ ipſius, ne fructum ferat. Præſumentes enim omnia ſibi abūdare quæ videntur huic vitæ neceſſaria, & vltra quàm neceſſaria, extolluntur. Et cum ſint homines per iniquitatem inferiores omnibus hominibus, per ſuperbiā ſuperiores ſe putant omnibus hominibus. Atq; vtinā ſicut alios vel homines ſe eſſe deputarent. Hos autē aliquādo intuendo, & nimis attendendo, etiam illi qui Deum colunt, fluctuāt & nutant, quaſi perierit merces eorū. Quare Deum colunt cum ſe vident in laboribus, in egeſtate, in ærumna, in morbo, in dolore, in aliqua neceſſitate, & vident alios habere ſanitatē corporis, abūdare temporalibus, incolumitate ſuorū gaudere, nitore honorū florere eos qui nō ſolum Deū non colunt, ſed omnibus hominibus aduerſantur, attendentes eos, nutant, & dicunt apud ſe quod aperte ſcriptū eſt in quodam pſalmo, Quomodo ſciuit Deus, & ſi eſt ſcientia in altiſſimo? Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias. Et ſequitur, Nunquid vane iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Nunquid forte vanus fui qui volui iuſte viuere, & innocenter inter homines conuerſari, quando ſcio eos qui nolunt ſeruare innocentiam habere tantam felicitatem, & inſultare iuſtis per iniquitatem felices? Sed quis illud dixit ibi in Pſalmo? Cuius nondum erat rectum cor. Sic enim cœpit iſte Pſalmus de quo modo teſtimonium dedimus, non iſte quem conſiderandum, & tractandum modo ſuſcepimus: ſed vbi dictum eſt, Quomodo ſciuit Deus, & ſi eſt ſcientia in altiſſimo? Ecce ipſi peccatores abun- *Pſal. 72.*

dantes in ſeculo obtinuerunt diuitias: Nunquid vanè iuſtificaui cor meum,& laui inter innocentes manus meas? Ille ergo Pſalmus, vbi videtis, quia periclitatur anima, vbi videtis, quia nutant pedes, ſic cœpit, Quàm bonus Deus Iſrael rectis corde. Mei autem, inquit, pene commoti ſunt pedes, paulò minus effuſi ſunt greſſus mei, Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuēs. Inde ergo dixit commotos pedes ſuos, & penè effuſos greſſus, lapſos ad ruinam à Deo, quia intuitus eſt,& inſpexit felicitatem peccatorū,& vidit eos habere pacem, ſe autem laborem. Narrauit autem hoc cùm iam euaſiſſet, cū iam recto corde Deo inhæſiſſet, narrauit præterita pericula ſua, ergo bonus Deus Iſrael. Sed quibus? rectis corde. Qui ſunt recti corde? Qui nō reprehendunt Deū. Qui ſunt recti corde? Qui voluntatem ſuam ad voluntatem Dei dirigunt, nō voluntatem Dei ad volūtatem ſuam curuare conantur. Breue præceptum eſt, vt homo dirigat cor ſuum; Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult Deus, Noli Deum velle facere quod vis tu. Prauicordes ergo ſunt, id eſt, qui rectum cor non habent, qui ſedent,& diſputant quomodo debuit facere Deus, non laudando quod fecit, ſed reprehendendo, corrigere illum volunt. Parum eſt qui corrigi ab eo nolunt, & dicunt, Non debuit Deus facere pauperes, ſed ſoli diuites eſſe debuerunt,& ipſi ſoli viuerēt. Vt quid factus eſt pauper? Vt quid viuit? Reprehendit Deum pauperū. Quāto melius eſſet pauper Dei,& diues eſſet de Deo, hoc eſt, ſequeretur voluntatē Dei, & videret paupertatem ſuam temporalem eſſe, & tranſituram, diuitias autem ſibi ſpiritales ita venturas, vt nullo pacto poſſent præterire, & haberet in diuitiis cordis fidem ſi ei non contingit aurum habere in arca: quia ſi aurum haberet in arca, furem timeret, & aurum de arca etiam nolens perderet: fidem autem de corde non perdet, ſi ipſe illam inde non expulerit. Citò autem reſpōderi poteſt chariſſimi. Fecit Deus pauperem, vt probet hominem: & fecit Deus diuitem, vt probet illum de paupere. Et omnia quæ fecit Deus rectè fecit. Et ſi non poſſumus videre conſilium ipſius, quare illud ſic fecit & illud ſic, bonum eſt nobis vt ſubdamus nos ſapientiæ ipſius, & credamus quia bene omnia fecit,& ſi nondum nouimus quare ſic fecit: & habebimus cor rectum, vt præſumamus & confidamus in domino, & non mouebuntur pedes noſtri, & ſit in nobis aſcendentibus vnde cœpit ille Pſalmus.

Expoſi-

Expoſitio Pſalmi.

QVi confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Qui ſunt iſti? *Qui habitant in Hieruſalem.* Ipſi non commouebuntur in æternum, qui habitant in Hieruſalem. Si hanc Hieruſalem intellexerimus, omnes qui illic inhabitabant, bellis & euerſione ipſius ciuitatis excluſi ſunt. Modò ſi quæris Iudæum in ciuitate Hieruſalem, non inuenies. Quare ergo non mouebuntur in æternum, qui habitant in Hieruſalem: niſi quia eſt alia Hieruſalem, de qua multa ſoletis audire? Ipſa eſt mater noſtra, cui ſuſpiramus & gemimus in iſta peregrinatione, vt ad illā redeamus. Errraueramus à via, & viam nō habebamus. Rex ipſius venit, & via nobis factus eſt, vt ad illam redire poſſimus. Ipſa eſt illa, vbi ſtantes erant pedes noſtri in atriis Hieruſalem, ſicut audiſtis in Pſalmo canticorum graduum ſuperiore, iam vobis expoſito & tractato, qui interfuiſtis: cui ſuſpirabat ille, qui cantabat, Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Qui ergo ibi habitant, non mouebuntur in æternum. Qui autem habitarunt in iſta Hieruſalem, moti ſunt. primò corde, poſteà exilio. Quando moti ſunt corde, & ceciderunt, tunc regem ipſius ſupernæ Hieruſalem crucifixerūt. Iam ſpiritaliter foris erant, & ipſum regem foras excludebant. Eiecerunt enim illum extra ciuitatem ſuam, & eum foris crucifixerunt. Et ipſe eiecit illos extra ciuitatem ſuam, id eſt, æternam Hieruſalem matrem omnium noſtrûm, quæ eſt in cælis. Qualis eſt iſta Hieruſalem? Breuiter deſcribit eam. *Montes in circuitu eius.* Magnum ergo aliquid eſt, eſſe nos in ea ciuitate, quam circundederunt montes? Ipſa eſt tota felicitas noſtra, quia habebimus ciuitatem, quam circundederunt montes? Num enim non nouimus montes, aut quid ſint montes, niſi tumores terrarum? Alij ſunt ergo montes amabiles, montes excelſi, prędicatores veritatis, ſiue Angeli, ſiue Apoſtoli, ſiue Prophetæ. Ipſi ſunt in circuitu Hieruſalem. Ambiūt illam, & quaſi murū illi faciunt. De his montibus amabilibus & delectabilibus aſſiduè ſcriptura loquitur. Aduertite, vel cum auditis vel legitis, pluribus locis inuenitis mōtes delectabiles, quàm nos poſſumus cōmemorare. Veruntamen quantum dominus ſuggerit, delectat nos de his montibus multa dicere, & diuina teſtimonia de literis ſanctis occurrunt nobis. Ipſi ſunt montes, qui illuminantur à Deo. Et primitus illuminantur, vt ab ipſis lumen deſcendat ad valles,

Pſal. 121.

Matt. 27.

vel ad colles,quia nō tantæ ſunt altitudinis,quãtæ ſunt mon-
tes.Ipſi ſunt,per quos nobis prærogatur ſcriptura,ſiue in pro-
phetia,ſiue in epiſtolis,ſiue in Euangelio.Ipſi ſunt montes,de
Pſal.120. quibus cãtamus, Leuaui oculos meos in montes,vnde veniet
auxilium mihi: quia de ſcripturis ſanctis in hac vita habemus
auxilium.Sed quia ipſi montes non à ſe proteguntur,nec à ſe-
ipſis nobis conſulunt,nec ſpes noſtra debet eſſe in mõtibus,
Hier.17. ne maledicti ſimus, qui ſpem in homine ponimus: iam dixe-
Pſal.120. rat,Leuaui oculos meos in montes,vnde veniet auxilium mi-
hi: Auxilium, inquit, meum à domino,qui fecit cælum & ter-
Pſal.71. ram. Ipſi ſunt montes,de quibus item dicit,Suſcipiãt montes
pacem populo tuo , & colles iuſtitiam. Montes magni ſunt,
colles minores ſunt. Montes ergo vident,colles credunt. Qui
vident,pacem ſuſceperunt,& attulerunt ad illos,qui credunt.
Rom.1. Qui enim credunt,ſuſcipiunt iuſtitiam, quia iuſtus ex fide vi-
uit. Angeli vident, annuntiant quod vident, & credimus nos.
Ioan.1. Ioannes ille,In principio,inquit,erat verbum,& verbum erat
apud Deum,& Deus erat verbum. Videbat,prædicauit nobis
vt crederemus. Et per montes ſuſcipientes pacem,ſuſceperũt
colles iuſtitiam:quia de ipſis montibus ait,Suſcipiunt montes
pacem populo tuo:non dixit, à ſe habẽt pacem, vel inſtituunt
pacem,vel generant pacem,ſed ſuſcipiunt pacem. Vnde ſuſci-
Pſal.120. piunt pacem,dominus eſt. Sic ergo leua oculos tuos ad mon-
tes propter pacem , vt auxilium tuum ſit à domino , qui fecit
cælum & terram. Rurſus illos montes commemorans ſpiri-
Pſal.75. tus ſanctus hoc ait.Illuminans tu mirabiliter à mõtibus æter-
nis.Non dixit,illuminant montes,ſed illuminans tu à monti-
bus æternis. Per montes iſtos,quos æternos eſſe voluiſti præ-
dicans Euangelium , tu illuminas , non montes. Tales ergo
montes in circuitu Hieruſalem. Et vt noueritis quales ſint
montes in circuitu eius , vbi commemorauit montes bonos
ſcriptura , valde rarò & difficilè , aut fortè nunquam , & non
ſtatim ibi nominat dominum, aut ſimul ſignificat, ne ſpes re-
maneat in montibus. Ecce videte quàm multa commemora-
Pſal.120. ui: Leuaui oculos meos in montes,vnde veniet auxiliũ mihi.
Et ne ibi remaneas , Auxilium meum , inquit, à domino , qui
Pſal.71. fecit cælum & terram. Rurſus ſuſcipiunt montes pacem po-
pulo tuo. Cùm dixit, ſuſcipiunt,oſtendit alium eſſe montem
pacis , vnde illi ſuſcipiunt. Rurſus à montibus illuminans , vt
Pſal.75. dixit , mox adiunxit , Illuminans tu mirabiliter à montibus
æter-

æternis. Item hoc loco, cùm dixiſſet, Montes in circuitu eius: ne tu rurſum remaneres in montibus, ſtatim ſubiunxit, *Et dominus in circuitu plebis ſuæ.* Vt tua ſpes non ſit in montibus, ſed in illo, qui illuminat montes. Cùm enim ille habitat in montibus, id eſt, in ſanctis, ipſe eſt in circuitu plebis ſuæ, & ipſe murauit plebem ſuam munimento ſpiritali, ne moueatur in æternum. At verò de illis mõtibus malis quando loquitur ſcriptura, non eis addit dominũ. Tales montes iam ſæpe diximus vobis, ſignificant magnas quaſdam animas, ſed malas. Non enim putetis fratres, quia potuerunt fieri hæreſes per aliquas paruas animas. Non fecerũt hæreſes, niſi magni homines, ſed quantũ magni, tantum mali montes. Non enim montes erant tales qui ſuſciperent pacem, vt colles ſuſciperent iuſtitiam, ſed illi diſſenſionem ſuſceperunt à diabolo patre ſuo Montes ergo erant: ad tales montes caue ne fugias. Venturi enim ſunt homines, & dicturi tibi, Magnus ille vir, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Donatus? qualis eſt Maximinianus? & neſcis Photinus qualis fuit? & ille Arrius qualis fuit? Omnes iſtos montes nominauimus, ſed naufragoſos. Videris quia lucet de illis aliqua flãma ſermonis, & aliquis de ipſis ignis accenditur. Si nauigatis in ligno, & noctẽ patimini, id eſt, caliginem huius vitæ, nõ vos fallant, nec dirigatis illuc nauim. Illic ſunt ſaxa, vbi naufragia magna fiunt. Cùm ergo tibi laudati fuerint iſti montes, & cœperit tibi ſuaderi, vt venias ad ipſos montes quaſi ad auxiliũ, & ibi requieſcas: Reſponde, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montes ſicut paſſer? Bonum eſt enim tibi, vt ad illos montes leues oculos, vnde tibi auxilium à domino ſit, vt euadas ſicut paſſer de muſcipula venantium, non tranſmigres in montes. Paſſer enim inſtabilis res eſt, Citò mouetur, citò volat hinc & inde. Sed tu confide in domino, & eris ſicut mons Sion, non moueberis in æternum, & non tranſmigrabis in montes ſicut paſſer. Nunquid ibi ſic nominauit montes, vt de domino diceret? Sed montes tales ama in quibus dominus eſt. Tunc autem te amant ipſi montes, ſi non in illis ſpem poſueris. Videte fratres quales ſunt montes Dei. Nam inde ſic nominati ſunt in alio loco, Iuſtitia tua ſicut montes Dei. Non iuſtitia ipſorum, ſed iuſtitia tua. Audi talem montem Apoſtolum, Vt inueniar in illo, inquit, non habens iuſtitiam meam, quæ ex lege eſt, ſed eam, quæ per fidem Chriſti. Illi autem, qui per iuſtitiam ſuam

Pſal. 71. *Pſal. 10.* *Pſal. 120.* *Pſal. 35.* *Philip. 3.*

autem temporales ſecũdum tempus. Tu cùm ambulas in via, cùm viuis in hac vita, non vult te facere ſuperbum Chriſtus. Contigit tibi, vt Chriſtianus efficereris, & haberes dominum hominem: non ideo Chriſtianus factus es, vt dedigneris ſeruire. Cùm enim Chriſto iubẽte ſeruis homini, nõ illi ſeruis, ſed illi qui iuſſit. Et hoc ait, Obaudite dominis veſtris ſecundum carnem, cum timore & tremore & in ſimplicitate cordis, non ad oculum ſeruiẽtes quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſerui Chriſti, faciẽtes bonam volũtatem Dei ex animo cum bona voluntate. Ecce nõ fecit de ſeruis liberos, ſed de malis ſeruis bonos ſeruos. O quantum debent diuites Chriſto, qui illis componit domum: vt ſi fuit ibi ſeruus infidelis, conuertat illum Chriſtus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum: iam cognouiſti eum, qui verus eſt dominus, ille fortè impius eſt & iniquus, tu iam fidelis & iuſtus. Indignum eſt, vt iuſtus & fidelis ſeruiat iniquo & infideli. Non hoc ei dixit, ſed magis ſeruiat. Et vt corroboraret ſeruum, hoc dixit, exemplo meo ſerui, quia prior ego ſeruiui iniquis. Dominus enim tanta in paſſione ſuſtinens, à quibus ſuſtinuit niſi dominus à ſeruis? Et à quibus, niſi à malis ſeruis? Nam ſi fuiſſent boni ſerui, honorarent dominum ſuum. Sed quia mali ſerui erant, iniuriauerunt dominũ. Ille quid contrà reddidit? Dilectionem pro odio. Ait enim, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Si dominus cæli & terræ, per quẽ facta ſunt omnia, ſeruiuit indignis, rogauit pro ſæuientibus & furentibus, & tanquam medicum ſe exhibuit adueniens. Nam & medici & arte & ſanitate meliores ſeruiũt ægrotis: quantò magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota bona volũtate, cũ tota dilectione ſeruire domino etiam malo? Ecce ſeruit melior deteriori, ſed ad tempus. Quod autem dixit de domino & ſeruo, hoc intelligite de poteſtatibus & regibus, & de omnibus culminibus huius ſeculi. Aliquando enim poteſtates bonæ ſunt, & timent Deũ; aliquãdo non timẽt Deum. Iulianus extitit infidelis imperator. Nónne extitit apoſtata, iniquus, idololatra? Milites Chriſtiani ſeruierũt imperatori infideli. Vbi veniebatur ad cauſam Chriſti, nõ agnoſcebant niſi illum, qui in cælo erat. Quãdo volebat vt idola colerẽt, vt thurificarent, præponebãt illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite cõtra illam gentem, ſtatim obtẽperabant. Diſtinguebant dominum æternum à domino temporali, & tamen ſubditi erant propter

Lucæ 23.

11.q.3.ca. *Iulianus extitit.*

dominum æternum, etiam domino temporali. Sed nunquid ſic erit ſemper vt iniqui imperẽt iuſtis? Non ſic erit. Videte enim quid dicat iſte Pſalmus, Quoniam non derelinquet dominus virgam peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum. Sentitur ad tempus virga peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum, ſed non ibi relinquitur, non erit in æternum. Veniet tẽpus quando vnus agnoſcatur Deus: veniet tempus quando vnus Chriſtus in claritate ſua apparens congreget ante ſe omnes gentes, & diuidat eas ſicut
Mat.25. diuidit paſtor hœdos ab ouibus: oues ponet ad dexterã, hœdos ad ſiniſtrã. Et videtis ibi multos ſeruos inter oues, & multos dominos inter hœdos: & rurſus multos dominos inter oues, & multos ſeruos inter hœdos. Non enim quia ſic cõſolati ſumus ſeruos, omnes ſerui boni ſunt: aut quia ſic reprehendimus ſuperbiam dominorũ, omnes domini mali ſunt. Sunt boni & fideles dñi, & ſunt mali. Sunt boni & fideles ſerui, & ſunt mali. Sed quãdiu ſerui boni ſeruiunt malis dominis, ferant ad tempus, quia nõ derelinquet dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum. Quare hoc? Vt nõ extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas, vt ad tempus ferãt iuſti iniquos dominantes, & intelligant non eſſe hoc ſempiternũ, ſed præparẽt ſe ad poſſidendam ſempiternã hæreditatem. Quam hæreditatem?
1.Cor.15. Vbi deſtruetur omnis potẽtatus & omnis poteſtas, vt ſit Deus omnia in omnibus. Ad hoc ſe ſeruantes & hoc corde contemplantes, & adhuc in fide retinẽtes, & vt videãt perdurãtes, non extendũt manus ſuas in iniquitatem. Nam ſi videãt quia ſemper eſt virga peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum, cogitant apud ſe & dicunt, Quid mihi prodeſt quia iuſtus ſum? Semper mihi dominabitur iniquus, & ſemper ſeruus ero? Faciã ergo & ego iniquitatẽ, quia nihil prodeſt tenere iuſtitiam. Ne autem hoc dicat, inſinuatur illi fides, quia ad tẽpus poteſt eſſe virga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: non enim eam relinquet dominus ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendãt iuſti ad iniquitatem manus ſuas: ſed teneant ab iniquitate manus ſuas, & ferant iniquitatẽ, non faciant: melius eſt enim iniuſtitiam ferre, quàm facere. Vnde non ſemper erit? Quia non derelinquet dominus virgam peccatorũ ſuper ſortem iuſtorum. Hoc co-
Pſal.72. gitant qui recto ſunt corde, de quibus pauloantè dixit, qui voluntatem Dei ſequuntur non voluntatem ſuam: ſed qui ſequi Deum volunt, faciunt illum præcedẽtem & ſe ſequentes: non autem ſe præcedentes, & illum ſequentẽ. Et in omnibus eum

bonum

bonum inueniunt, ſiue emendantẽ, ſiue conſtantem, ſiue conſolantem, ſiue exercentem, ſiue coronantem, ſiue purgantem, ſiue illuminantem: ſicut Apoſtolus ait, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et ideo ſequitur, *Bene fac domine bonis & rectis corde.* Sicut autẽ qui declinat à malo & facit bonum, rectus corde eſt, quia non zelat in peccatoribus, pacem peccatorũ intuens: ſic praui cordis eſt qui ſcandalizatur in viis domini, qui declinat à Deo & facit malum, & ineſcatur dulcedine ſeculi, & ea illaqueatus & captus, amaras pœnas luit. Declinanti autem à Deo, cuius diſciplinam ferre noluit, fit illi per iudicium Dei verus laqueus falſa malorum felicitas. Vnde continuò ſubiungit. *Declinantes autem in ſtrangulationẽ adducet dominus cum operantibus iniuſtitiam.* Id eſt, quorum facta imitati ſunt, quia eorum præſentes lætitias amauerunt, & futura ſupplicia non crediderunt. Qui ergo recti ſunt corde & non declinãt, quid habebunt? Iam veniamus ad ipſam hæreditatem fratres, quia filij ſumus. Quid poſſidebimus? Quæ eſt hæreditas? Quæ patria noſtra? Quid vocatur? pax. Per hanc vos ſalutamus, hanc vobis annuntiamus, hanc ſuſcipiunt montes & colles iuſtitiam, ipſa eſt Chriſtus. Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluit, quia filij ſumus, hæreditatẽ habebimus. Et quid vocabitur ipſa hæreditas, niſi pax? Et videte quia exhæredati ſunt qui non amant pacem. Non autem amant pacem qui diuidunt vnitatem. Pax poſſeſſio piorum eſt, poſſeſſio hæredum. Et qui ſunt hæredes? Filij. Audite Euangelium, Beati pacifici, quia ipſi filij Dei vocabuntur. Audite & concluſionem huius Pſalmi, *Pax ſuper Iſrael.* Iſrael eſt videns Deum. Hieruſalem viſio pacis interpretatur. Intelligat charitas veſtra. Iſrael interpretatur videns Deum, Hieruſalem vero interpretatur viſio pacis. Qui non mouebuntur in æternum? Qui habitant in Hieruſalem, non mouebuntur in æternum. Ergo non mouebuntur in æternum qui inhabitant viſionem pacis. Et pax ſuper Iſrael. Ergo Iſrael qui videns Deum eſt, videns pacem eſt, & ipſe Iſrael eſt & Hieruſalem, quia populus ille Dei ipſa eſt ciuitas Dei. Si ergo videns pacem, hoc eſt, videns Deum, meritò & Deus ipſe eſt pax. Ergo quia Chriſtus filius Dei pax eſt, ideo venit colligere ſuos, & ſecernere ab iniquis. A quibus iniquis? Qui oderunt Hieruſalem, qui oderunt pacem, qui volunt conſcindere vnitatem, qui non credunt paci, qui falſam

Rom. 8. *Pſal.* 36. *Pſal.* 72. *Pſal.* 71. *Epheſ.* 2. *Matth.* 5. *Pſal.* 124.

pacem annuntiãt in populo, & non illam habent. Quibus reſpondetur cum dixerint, Pax vobiſcũ, & cum ſpiritu tuo, Falſa dicunt, & falſum audiunt. Quibus dicunt pax vobiſcum? Quos ſeparant à pace orbis terrarum. Et quibus dicitur, Et cum ſpiritu tuo? Qui diſſenſiones amplectuntur, & odiunt pacem. Si enim in ſpiritu eorum eſſet pax, nónne vnitatem diligerent, & relinquerent diſſenſionem? Falſum ergo pronuntiant, & falſum audiunt. Nos verum pronuntiemus, & verum audiamus. Simus Iſrael & amplectamur pacem, quia Hieruſalem eſt viſio pacis, & nos Iſrael, & pax ſuper Iſrael.

In Pſalmum CXXV. Enarratio.

SIcut iam meminiſtis ex ordine nobis tractantibus iſte Pſalmus eſt centeſimus viceſimuſquintus, qui inter illos Pſalmus eſt, quorum eſt titulus, *Canticum graduum*. Eſt autem ſicut noſtis vox aſcendentium. Quò niſi ad illam ſupernam Hieruſalem, matrem omnium quæ eſt in cælis? Quæ ſuperna, ipſa & æterna. Hæc autem quæ in terra fuit, vmbram habebat illius. Itaque iſta cecidit, illa permanet. Hæc impleuit tempus prædicationis, illa tenet æternitatem reparationis noſtræ. Ab illa peregrinamur in hac vita, ad eius reditum ſuſpiramus. Suſpiramus tandiu miſeri & laborãtes, donec ad illam redeamus: nec ciues noſtri angeli dimiſerunt nos in peregrinatione, ſed annuntiauerũt nobis ipſum

Matt.16. regem venturum ad nos: & venit ad nos, & cõtemptus eſt inter nos à nobis: & poſtea nobiſcũ fuit, & docuit nos contemni, quia contemptus eſt: docuit nos tolerare, quia tolerauit: docuit pati, quia paſſus eſt: & promiſit reſurrecturos, quia reſurrexit, in ſeipſo oſtendens quid ſperare debeamus. Si ergo fratres prophetæ antiqui patres noſtri antequam dominus Ieſus Chriſtus veniret in carne, antequàm mortuus reſurrexiſſet & aſcendiſſet in cælum, ſuſpirabant tamen illi ciuitati, quantum oportet nos deſiderare quò nos ipſe præceſſit, & vnde nũquam receſſit? Non enim dominus ſic venit ad nos, vt deſereret angelos: & cum illis manſit, & ad nos venit. In illis mãſit in maieſtate, ad nos venit in carne. Eramus autem ibi, vbi redemptor noſter ille veniſſe dicitur, & captiui tenebamur. Si redemptor noſter ille dicitur, captiui tenebamur. Vbi ergo tenebamur, vt ille veniret redimere captiuos? Vbi tenebamur. Fortè apud Barbaros. Peior eſt Barbaris diabolus & angeli eius. Ipſi antea tenebãt genus humanum, ab eis redemit nos, quia non

aurum

aurum neq; argentum, ſed ſanguinem ſuum pro nobis dedit. Quomodo autem homo venerat in captiuitate, Paulum Apoſtolum interrogemus. Etenim ipſe præcipuè gemit in iſta captiuitate, ſuſpirans æternã Hieruſalem, & docuit nos gemere ex ipſo ſpiritu, quo & ille impletus gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura congemiſcit & dolet vſq; nunc. Et iterũ, Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, ait, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe. Omnem creaturã dixit in hominibus etiam nondum credentibus, ſed tamen credituris, ingemiſcere creaturam in laboribus. Nunquidnam in his tantum gemit qui nondum crediderunt? Iam vero in his qui crediderunt nõ gemit nec parturit creatura? Non ſolum autẽ, inquit, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt, qui iam ſpiritu Deo ſeruimus, qui iam mente Deo credimus, & in ipſa fide primitias quaſdam dedimus, vt primitias noſtras ſequamur: ergo & noſipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionẽ expectãtes redemptionẽ corporis noſtri. Gemebat ergo & ipſe, & gemunt omnes fideles, adoptionem expectãtes redemptionem corporis ſui. Vbi gemunt? In iſta mortalitate. Quam redemptionem expectant? Corporis ſui, quæ præceſſit in domino, qui reſurrexit à mortuis, & aſcendit in cælum. Hoc nobis antequam reddatur neceſſe eſt gemamus, etiam fideles, etiam ſperantes. Ideo ſequitur ibi & dicit, Cùm diceret, & ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem, expectantes redemptionẽ corporis noſtri: quaſi diceretur ei. Quid tibi ergo profuit Chriſtus ſi adhuc gemis? & quomodo ſaluator ſaluum te fecit? Qui gemit, adhuc ægrotat: ſubiunxit & ait, Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Ecce quare gemimus, & quomodo gemimus, quia quod ſperamus iam quidem expectamus, ſed nondum tenemus, & donec teneamus in tempore ſuſpiramus, quia deſideramus quod nõdum tenemus. Quare? Quia ſpe ſalui facti ſumus. Iam caro ſumpta de nobis in domino, non ſpe ſed re ſalua facta eſt. Reſurrexit enim & aſcendit in capite noſtra caro noſtra ſalua, in mẽbris adhuc ſaluanda eſt. Secura gaudeãt membra, quia à capite ſuo non ſunt deſerta. Dixit enim membris laborantibus. Ecce ego vobiſcum ſum [omnibus diebus] vſque ad conſummationem ſeculi: ita factum eſt vt conuerteremur ad Deũ. Spem enim non habue-

Rom.8. *Marc.16.* *Rom.8.* *Matt.28.*

ramus, niſi ad ſeculum, & inde ſerui miſeri, & bis miſeri, quia & in hac vita ſpem poſueramus & faciē habentes ad ſeculum, dorſum contra Deum. Cùm vero conuerterit nos dominus, vt iam incipiamus faciem habere ad Deum, & dorſum ad ſeculum, quia adhuc in via ſumus, & tamen ad patriā attendimus: & quando fortè aliquā tribulationem patimur, ſed tamen tenemus viam, & ligno portamur. Aſper quidem ventus eſt, ſed ventus proſper eſt, cum labore quidem: ſed citò ducit, & citò perducit. Quia ergo de captiuitate noſtra gemebamus, gemunt autem & illi qui iam crediderunt. Quomodo autem facti fuimus captiui? Obliti fuimus, ſed per ſcripturam commemoramur. Paulum ipſum apoſtolum interrogemus. Ait enim, *Rom.7.* Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. Ecce vnde facti ſumus captiui, quia venundati ſumus ſub peccato. Quis nos vendidit? Noſipſi qui conſenſimus ſeductori. Vendere nos potuimus, redimere nos non poſſumus. Vendidimus nos conſenſione peccati, redimimur in fide iuſtitiæ. Sanguis enim innocens datus eſt pro nobis vt redimeremur: Non quemcunque ſanguinem ille fudit perſequendo iuſtos. Qualem ſanguinem fudit? Iuſtorum quidem ſanguinem fudit prophetarum patrū noſtrorum, iuſtorum ſanguinem fudit & martyrum, tamen omnes de propagine peccati venientes. Vnum ſanguinem fudit eius qui non iuſtificatus, ſed iuſtus natus eſt. Ille ſanguine fuſo perdidit quos tenebat. Pro quibus enim datus eſt innocens ſanguis, redempti ſunt, & conuerſi à captiuitate cantant iſtum Pſalmum.

Expoſitio Pſalmi.

C*Vm conuerterit dominus captiuitatē Sion, facti ſumus ſicut conſolati.* Hoc voluit dicere, facti ſumus gaudentes. Quando? Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion. Quæ Sion? Ipſa Hieruſalem, æterna Sion. Quomodo æterna Sion? Quomodo captiua Sion? In angelis æterna, in hominibus captiua. Non enim omnes illius ciuitatis ciues captiui ſunt, ſed qui inde peregrinantur, ipſi captiui ſunt. Homo ciuis eſt Hieruſalem, ſed vēditus ſub peccato, factus eſt peregrinus. De ꝓpagine ipſius natum eſt genus humanū, & impleuit terras captiuitas Sion. Et iſta captiuitas Sion quomodo eſt vmbra illius Hieruſalem? Vmbra illius Sion quā acceperunt Iudæi in imagine, in figura fuit in captiuitate in Babylonia, & poſt ſeptuaginta annos re- *Hier.25. & 29.* dijt ille populus ad ciuitatem ſuam. Septuaginta anni ſignificant

cant omne tempus, quod ſeptem diebus voluitur. Cum autem tranſierit omne tẽpus, tunc redimus & nos ad patriã noſtram, quomodo ille populus poſt ſeptuaginta annos rediit à captiuitate Babyloniæ. Babylonia eſt enim mundus iſte. Babylonia enim interpretatur cõfuſio. Videte ſi non eſt cõfuſio tota vita humana. Quicquid agunt homines in ſpe vanã, quãdo cognouerint quid agunt, erubeſcunt. Quare laborãt? Cui laborãt? Filiis meis, inquit. Et ipſi cui? Filiis ſuis. Et ipſi quib⁹? Filiis ſuis. Nemo ergo ſibi. Ab iſta ergo cõfuſione iam cõuerſi erant quibus dicit Apoſtolus, Quam enim gloriam habebatis in his, in quibus nũc erubeſcitis? Cõfuſio eſt ergo iſta tota vita rerũ humanarũ, non pertinens ad Deũ. In hac confuſione, id eſt, in iſta Babylonia, captiua tenetur Sion. Sed cõuertit dominus captiuitatem Sion, & facti ſumus, inquit, ſicut cõſolati, id eſt, gauiſi ſumus tanquã conſolationem accipiẽtes. Conſolatio non eſt, niſi miſerorum: conſolatio non eſt, niſi gementium, & lugentium. Quare quaſi cõſolati, niſi quia adhuc gemimus? Gemimus in ſpe, conſolamur in re. Cum tranſierit ſpes, de gemitu gaudium veniet æternum, vbi non opus erit cõſolatione, quia nulla miſeria ſauciabimur. Quare autem velut cõſolati ait, & non ait cõſolati? Non ſemper quaſi ad ſimilitudinem ponitur hoc verbũ. ſicut quod dicimus aliquando ad proprietatem refertur, aliquãdo ad ſimilitudinem: modo ad proprietatem relatum eſt. Sed exempla nobis etiam de cõmuni locutione hominum danda ſunt, vt facile intelligatur, quomodo dicimus, Sicut vixit pater, ita & filius, ad ſimilitudinem hoc dicimus: & ſicut pecus moritur, ita homo moritur, ad ſimilitudinẽ hoc dicitur. Quãdo autem hoc dicimus, Fecit ſicut vir bonus, nunquid non eſt vir bonus, ſed ſimilitudinẽ habet viri boni? Fecit tanquã iuſtus. Hoc tãquam non negat eum iuſtũ eſſe, ſed proprietatem eius oſtendit. Feciſti ſicut ſenator, ergo non ſum ſenator, ſi dicat: imò quia es, ſicut ſenator feciſti: & quia iuſtus es, ſicut iuſtus feciſti: & quia bonus es, ſicut bonus feciſti. Ergo quia & iſti verè cõſolati erant, ſicut conſolati gaudebant: id eſt, magnum erat gaudium ipſorum tanquam conſolatorum, illo cõſolante morituros qui mortuus eſt. Omnes enim mori gemimus. Cõſolatus eſt ille qui mortuus eſt, ne mori timeremus. Prior reſurrexit, vt haberemus qđ ſperaremus. Quia ergo prior reſurrexit, ſpẽ nobis dedit, quia in miſeria poſiti ſpe conſolati ſumus. Hinc gaudiũ magnum. Et cõuertit dominus

1. Eſd. 1.

Rom. 6.

Eccle. 3.

captiuitatem noſtram, vt iam de captiuitate viam teneamus, & eamus ad patriam. Iam ergo redẽpti in via non timeamus inſidiantes hoſtes noſtros. Ideo enim redemit nos, vt non audeat hoſtis inſidiari nobis, ſi de via nõ receſſerimus. Ipſe enim Chriſtus factus eſt via. Vis non pati latrones? Ait tibi, Viam tibi ſtraui ad patriã, noli de via recedere. Talem viã muniui, vt latro ad te nõ audeat accedere. Tu ab illa noli recedere, & latro ad te nõ audebit accedere. Ambula ergo in Chriſto & cãta, gaudens cãta tanquam cõſolatus, quia ille te præceſſit qui iuſſit vt ſequaris. *Tunc repletũ eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.* Os fratres mei quod habemus in corpore quomodo repletur gaudio? Non ſolet impleri niſi aqua aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali miſſa in os. Impletur aliquando os noſtrum, & plus eſt quod dicimus ſanctitati veſtræ, quando os plenũ habemus loqui non poſſumus. Habemus autẽ intus os, id eſt, in corde, vnde quicquid procedit, ſi malum eſt inquinat nos, ſi bonũ eſt mũdat nos. De ipſo enim ore audiſtis dũ Euangelium legeretur. Inſultabãt enim Iudæi domino, quia diſcipuli eius non lotis manibus manducabãt. Illi inſultabant, qui munditiã foris habebãt, & intus maculis pleni erãt. Illi inſultabãt quorum iuſtitia nõ erat, niſi in oculis hominũ, dominus autem quærit munditiã noſtrã interiorẽ: quæ ſi fuerit, neceſſe eſt, vt & quæ foris ſunt mũda ſint. Mundate, inquit, quæ intus ſunt, & quæ foris ſunt munda erunt. Ipſe dominus dicit alio loco. Verũ date eleemoſynas, & ecce omnia mũda ſunt vobis. Vnde autem procedit eleemoſyna? De corde. Si enim manum porrigas, nec in corde miſerearis, nihil feciſti. Si autem in corde miſerearis, etiã ſi nõ habeas quod porrigas manu, acceptat Deus eleemoſynã tuam. Illi autẽ iniqui foris quærebant munditiam. De talibus erat etiã ille Phariſæus qui inuitauerat dominum, quãdo acceſſit ad eum mulier quæ in ciuitate peccatrix erat & famoſa, quæ lacrymis lauit pedes domini, terſit capillis, vnxit vnguẽto Phariſæus ergo qui inuitauerat dominũ, & munditiã nõ habebat niſi forinſecus corporis, intus autem in corde plenus erat iniquitate, & rapina, dixit apud ſemetipſum. Iſte ſi eſſet Propheta ſciret quæ mulier illi acceſſit ad pedes. Vnde nouerat vtrũ ſciret an neſciret? Sed ideo eum neſcire arbitratus eſt, quia nõ à ſe eam repulit. Si enim acceſſiſſet ad ipſum Phariſæum talis mulier, ille qui munditiam tenebat quaſi in carne, exufflaret, repelleret, abiiceret, ne immunda

Matt. 15. *Matt. 23.* *Lucæ 11.* *Luc. 7.* *In lib. 50. hom. hom. 23.*

munda:tangeret mundum, & contaminaret eius munditiam. Quia hoc non fecit dominus,ideo illum credidit neſciſſe qualis mulier illi acceſſiſſet ad pedes.Dominus autem non ſolum illam nouerat,ſed & cogitationes illius audiebat:quia etſi cõtactus corporis aliquid facit ô immunde Phariſæe, caro domini poſſet pollui contactu mulieris , an mulier mundari contactu domini?Permittebat autem medicus ægrotantem tangere medicamentum, & illa quæ venerat nouerat medicum , & quæ ſolebat in ſua fornicatione fortaſſe eſſe frontoſa,frontoſior facta eſt ad ſalutẽ.Irrupit in domũ quò non erat inuitata, ſed vulnera habebat,& illuc venerat vbi medicus recũbebat. Ille autem qui inuitauerat medicũ ſanus ſibi videbatur , propterea non curabatur.Iam quæ ſequũtur in Euangelio noſtis, quomodo confuſus eſt ipſe Phariſæus, cum ei oſtenderet quia & illam mulierem nouerat, & cogitationem cordis ipſius audierat. Sed ad id reuertamur quod modo de Euãgelio lectum eſt,quod pertinet ad præſentem verſum , vbi dictũ eſt, Impletum eſt gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra exultatione. Quærimus enim quod os & quæ lingua , attendat charitas veſtra. Inſultatum eſt domino, quia non lotis manibus diſcipuli eius manducarẽt.Reſpõdit illis dominus ſicut oportebat,& vocatis turbis ait. Audite omnes & intelligite , Omne quod intrat in *Matt.15.* os non coinquinat hominẽ,ſed quod exit. Quid eſt hoc?Cum dixit,quod intrat in os, non niſi os corporis voluit oſtendere. Intrant enim cibi,& non coinquinant homines cibi,quia om- *Tit.1.* nia mũda mundis,& omnis creatura Dei bona eſt,& nihil ab- *1.Tim.4.* iiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. In figura *Leui.11.* Iudæis poſita erant quædam,& immunda dicta ſunt.Sed poſteaquam figurarum lux ipſa venit,& remotæ ſunt vmbræ, non ſumus retenti in litera, ſed viuificati in ſpiritu , & non eſt im- *1.Cor.3.* poſitũ iugũ obſeruationis Chriſtianis,quod impoſitũ erat Iudæis,quia dominus dixit , Iugũ enim meum ſuaue eſt,& ſarci- *Mat.11.* na mea leuis eſt. Et omnia , ait Apoſtolus, munda mũdis,im- *Tit.1.* mũdis autem & infidelibus nihil eſt mundũ , ſed polluta ſunt eorũ & mens & conſcientia.Quid voluit intelligi?Mũdo homini & panis & porcina mũda eſt,immundo autem nec panis nec porcina. Immundis autem, inquit,& infidelibus nihil eſt mundum.Quare nihil eſt mundũ? Sed polluta ſunt,inquit,eorum,& mẽs, & conſcientia:quia ſi interius quod eſt, immundum eſt,foris quod eſt,nihil mundum eſſe poteſt. Si ergo illis

quibus interiora immũda ſunt, exteriora munda eſſe non poſſunt: ſi volueris vt exteriora munda ſint, interiora mũdato. Ibi eſt enim os quod implebitur tibi gaudio, & quando taces. Quando taces enim & gaudes, os tuum clamat ad Deum. Sed vide vnde gaudeas, ſi de ſeculo gaudes, immũdo gaudio vociferaris ad Deũ: ſi vero de redemptione gaudes, quomodo dixit Pſalmus iſte, Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion facti ſumus iocundati, tunc impletur vero gaudio os tuũ & lingua tua exultatione. Manifeſtũ eſt quia in ſpe gaudes, & acceptum eſt gaudium tuum apud Deũ. In ipſo gaudio, vel in ipſo ore quod habemus intus, & manducamus & bibimus, ſicut de iſto ore ad refectionem corporis, ſic & de illo ore ad refectio-

Matt.5. nem cordis. Nam vnde beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur? Si autem non facit immundum niſi quod exit de ore, & hoc cum audimus in Euangelio, non intelligamus niſi os corporis, abſurdũ eſt & nimis ſtultum, vt tunc putemus non fieri immundũ hominem cum manducat: tunc autem putemus immundum, ſi vomat. Ait enim domi-

Matt.15. nus, Non quod intrat in os, ſed quod exit coinquinat. Quando ergo mãducas non ſis immũdus, & quãdo vomis efficeris immundus? Quando bibis non es immũdus, & quando ſpuis immũdus es? Quando ſpuis enim, de ore tuo exit aliquid: quando bibis, in os intrat aliquid. Quid voluit dicere dominus, Non quod intrat in os, ſed quod exit inquinat? Secutus eodẽ loco ſe-

Marc.7. cundũ aliũ Euãgeliſtam dixit, Quæ ſunt quæ procedũt de ore? vt intelligas nõ de ore corporis eum dixiſſe, ſed de ore cordis.

Matt.15. Ait enim, De corde enim exeũt cogitationes malæ, fornicationes, homicidia, blaſphemiæ, hæc ſunt quæ coinquinãt hominẽ. non lotis autẽ manibus mãducare non coinquinat hominẽ. Illa ergo fratres mei quomodo exeũt de ore, niſi quia exeũt de corde, ſicut ipſe dominus dicit? Nõ enim quãdo illa loquimur tunc nos maculãt. Ne quis dicat, Cum loquimur de ore noſtro exeũt, quia verba & voces de ore noſtro exeũt, & quando mala loquimur, immũdi efficimur. Quid ſi aliquis non loquatur, & tamẽ cogitet mala? Mũdus eſt quia de ore ipſius corporis nihil proceſſit? Sed de ore cordis iam Deus audiuit. Ecce fratres mei attẽdite quæ dico, Nomino furtũ, modo nominaui furtũ: nunquid quia nominaui furtũ, cõtaminauit me furtũ? Attẽdite quod dico. Ecce de ore meo exiit, & non me fecit immundum. Fur autẽ ſurgit in nocte, & nihil dicit ore, & faciendo fit

immun-

immundus. Non ſolum autem nō dicit, ſed & premit facinus toto ſilētio, & vſqueadeo vocē ſuā timet audiri, vt nec veſtigia ſua velit ſonare. Nūquid ergo quia ita ſilet, mūdus eſt? Plus autem dico fratres mei. Ecce adhuc in ſtratu ſuo iacet, nōdū ſurrexit vt furtū faciat, vigilat, & expectat vt homines dormiant, Iam Deo clamat, iam fur eſt, iam immūdus eſt, iam facinus de ore interiore proceſſit. Quādo enim facinus ex ore procedit? Quādo volūtas faciendi decernitur. Decreuiſti facere, dixiſti: dixiſti, feciſti. Si furtū non feceris foris, forſitan ille nō meruit perdere cui diſponebas auferre. Et ille nihil perdidit, & tu de furto dānaberis. Decreuiſti occidere hominē, dixiſti in corde, ſonuit de ore tuo interiore homicidiū. Adhuc viuit homo, & tu homicidā puniris. Quid ſis enim apud Deum quæritur, non quid nondū apparueris apud homines. Certe ergo nouimus, & noſſe debemus & tenere, quia eſt os cordis, eſt lingua cordis. Ipſum os impletur gaudio, in ipſo ore intus oramus Deum, quādo labia clauſa ſunt, & patet cōſciētia. Silētiū eſt, & clamat pectus. Sed auribus cuius? Nō hominis, ſed Dei. Securus ergo eſto, ille audit qui miſeretur. Et rurſus quādo nemo hominum audit mala ſi procedunt de ore tuo, noli eſſe ſecurus, quia ille audit qui damnat. Suſanna non audiebatur ab iniuſtis iudicibus, tacebat & orabat. Os eius non audiebatur ab hominibus, cor eius clamabat ad Deum. Nunquid quia vox eius & de ore corporis nō proceſſit, ꝓpterea exaudiri non meruit? Exaudita eſt illa, & quādo orauit nemo hominū ſciuit. Ergo fratres quid habeamus in ore interiore cogitate. Ibi videte ne quid mali dicatis intus, & nihil mali facitis foris: nō poteſt enim fieri ab hominib' foris, niſi quod dictū fuerit intus. Cuſtodi os cordis à malo, & innocens erit innocēs, erit lingua corporis tui, innocētes manus erūt, etiā pedes innocentes erūt, oculi innocētes erunt, aures innocentes erūt. Omnia membra tua iuſtitiæ militabunt, quia imperator iuſtus tenuit cor. *Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis: magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus iocundati.* Videte fratres ſi modo Siō non illud dicit inter gentes, per totum orbem terrarum, videte ſi non ad Eccleſiam curritur. In toto orbe terrarum pretium noſtrum accipitur, Amen reſpondetur. Dicunt ergo inter gentes Hieroſolymitani captiui, Hieroſolymitani redituri, peregrini, ſuſpirantes patriæ ſuæ.. Quid dicunt? Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus iocundati. Nunquid

De pœn. diſt. 1. ſit propria.

Dan. 13.

ipſi ſecum fecerunt? Ipſi malè ſecum fecerũt, quia ſub peccato ſe vendiderunt. Redemptor venit, & bene cũ illis fecit, & magnificauit dominus facere cum eis. Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus iocũdati. *Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.* Quid ſit hoc, attendat charitas veſtra. Iã dixerat, Cùm cõuerteret dominus captiuitatẽ Sion. Quaſi de præterito loquebatur: ſed ſolet fieri, vt de præterito loquens, futura prænuntiet Propheta. Nam quaſi de præterito

Pſal.21. loquebatur, cũ in alio Pſalmo diceret, Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia oſſa mea. Non dixit, foſſuri ſunt, nõ dixit, dinumerabũt, non dixit, diuidẽt ſibi veſtimenta mea, non dixit, ſuper veſtimentũ meum mittẽt ſortem. Futura enim erant, & quaſi facta cantabantur. Omnia enim, quæ futura ſunt. Deo iam facta ſunt. Hic ergo cum diceret, Cum conuerteret dominus captiuitatẽ Sion, facti ſumus velut conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione: quod vt oſtenderet ſe figura præteriti futura cogitare, ait, Tunc dicent inter gentes. Dicent, iam de futuro eſt: Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus iocundati, de præterito. Tunc cùm cantabantur, futura erant, & nũc videntur præſentia: ergo orat tanquam de futuris, qui futura tanquam præterita præcinebat, Conuerte domine captiuitatem noſtram. Nondum erat ergo conuerſa captiuitas, quia nondum redemptor aduenerat. Ergo quando cãtati ſunt Pſalmi, quod orabatur, tunc iam factum eſt. Conuerte domine captiuitatem noſtram ſicut torrens in auſtro. Sicut conuertuntur torrentes in auſtro, ſic cõuerte captiuitatem noſtram. Quærebatur quid ſit, ſed patebit modo, adiuuante domino & veſtris orationibus. Quodam loco dixit ſcriptura, cum præciperet &

Eccleſ.3. moneret de operibus noſtris bonis: ait enim, Sicut glacies in ſereno, ita ſoluentur peccata tua. Ergo peccata ligabant nos. Quomodo? Quomodo frigus ligat aquã ne currat, ita & nos illigati frigore peccatorũ gelauimus. Auſter autẽ calidus ventus eſt. Quãdo flat auſter, liqueſcit glacies, & implẽtur torrentes. Torrentes autẽ dicuntur flumina hyemalia, magno enim impetu repẽtinis aquis impleta currũt. Gelaueramus ergo in captiuitate, conſtringebãt nos peccata noſtra: flauit auſter ſpiritus ſanctus, dimiſſa ſunt nobis peccata, ſoluti ſumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in ſereno ſic ſoluũtur peccata noſtra. Curramus ad patriã quaſi torrẽtes in auſtro. Diu enim

labor

laborauimus & laboramus, etiam facientes bene. Nam ipſa vita humana, quam ingreſſi ſumus, miſera eſt, laboribus plena, doloribus, periculis, ærũnis, tentationibus. Nolite ſeduci gaudio rerũ humanarum, flẽda in rebus hnmanis aduertite. Poterat ridere prius puer qui naſcitur? Quare à fletu incipit viuere? Ridere nondũ nouit, quare plorare iam nouit? Quia cœpit ire in iſtam vitam. Sed ſi de illis captiuis eſt, hic flet & gemit, ſed veniet gaudium, ſequitur enim, *Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent*. In iſta vita quæ plena eſt lacrymis, ſeminemus. Quid ſeminabimus? Opera bona. Opera miſericordiæ ſemina noſtra ſunt. De quibus ſeminibus ait Apoſtolus, Bonũ autem facientes non deficiamus, tẽpore enim proprio metemus infatigabiles. Itaque dum tẽpus habemus, operemur bonũ ad oẽs, maximè autem ad domeſticos fidei. Loquẽs itaq; de ipſis eleemoſynis quid ait? Hoc autem dico: Qui parcè ſeminat, parcè & metet. Ergo qui multũ ſeminat, multũ metet. Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & q nihil ſeminat, nihil metet. Quare deſideratis latos fundos, vbi multa ſemina ſeminetis? Latior vobis nõ eſt, vbi ſeminetis, quàm Chriſtus, qui in ſe voluit ſeminari. Terra veſtra Eccleſia eſt, ſeminate quantũ poteſtis Sed parum habes, vnde facias. Habes volũtatem? Quomodo nihil eſſet qđ habes, ſi non adeſſet bona voluntas: ſic & quia non habes, noli eſſe triſtis, ſi eſt tibi bona voluntas. Quid enim ſeminas? Miſericordiam. Et quid metis? Pacem. Nunquid autẽ dixerunt angeli, Pax diuitibus hominibus in terra? Sed pax in terra hominibus bonæ voluntatis. In vidua magna voluntas. In Zacchæo magna volũtas, in Zacchæo charitas magna. Suſcepit dominũ hoſpitio, gaudens ſuſcepit, & dimidiũ patrimonij ſui pauperibus promiſit ſe daturũ: & ſi cui aliquid abſtulerat, quadruplũ redditurum: vt intelligas propterea ſibi eũ tenuiſſe dimidium, non vt haberet quod poſſiderẽt, ſed vt haberet vnde debita redderet. Magna voluntas multũ dedit, multum ſeminauit. Ergo vidua illa, quæ duo minuta miſit, parũ ſeminauit? Imò tantum quãtum Zacchæus. Minores enim facultates ferebat, ſed parem voluntatem habebat. Miſit duo minuta de tanta voluntate, de quanta Zacchæus dimidiũ patrimonij ſui. Si attendas quid dederunt, diuerſa inuenies. Si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit dedit ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos. Eſt aliquid vilius quod ſeminemus, vt metamus illam meſſem? Eſt. Cali-

Galat. 6.
Ibidem.
2. Cor. 9.
Luca 2.
Luca 19.
Matt. 12.
Matt. 10.

cem aquæ frigidæ qui dederit diſcipulo, nō perdet mercedem
In lib.50. homi. homilia 8. & 13. ſuam. Calix aquæ frigidæ nō duobus nummis, ſed gratis conſtat. Tamen aliquādo ſic gratis conſtat, vt habeat illum alius, & alius non habeat. Si ergo ille, qui illum habet, dederit illi qui nō habet, tantū dedit ſi de plena charitate dedit quod dedit, tantum dedit quantū illa in duobus nūmis, quantum Zac-
Lucæ 19. chæus in dimidio rerū ſuarum. Non enim ſine cauſa addidit, frigidæ, vt pauperem oſtenderet. Ideo dixit, calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde cauſaretur, ꝙ lignum nō habuerit, vnde
Mat.12. calefaceret aquā. Calicem aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, nō perdet mercedē ſuam. Quid ſi nec hoc habeat? Secu-
Lucæ 2. rus ſit. Et ſi nec hoc habet, pax in terra hominib⁹ bonæ voluntatis: tantum illud timeat, ne habeat, & non faciat. Si enim habet, & non facit, intus gelauit, nondū ſoluta ſunt peccata eius ſicut torrētes in auſtro, quia voluntas frigida eſt. Quid valent tanta bona, quæ poſſidemus? Accedit voluntas feruēs iam ſoluta calore auſtri: & ſi nihil habebat, totum illi computatur. Quanta ſibi præſtāt mendici? Intēdat charitas veſtra, quomodo fiat eleemoſyna. Certè mendici ſunt, in quos facis eleemoſynam, mēdici egent. Attenditis fortè fratres veſtros, ſi aliquo egent, tribuitis. ſi eſt in vobis Chriſtus, etiā exteris. Sed ſi illi ſunt mendici, qui profeſſionē habent petendi in ærūna, & ipſi habēt quod ſibi præſtent inuicem. Non illos deſeruit Deus, vnde probētur, quia faciūt eleemoſynas. Iſte nō poteſt ambulare: qui poteſt ambulare, pedes ſuos accōmodat claudo. Qui videt, oculos ſuos accommodat cæco. Et qui iuuenis eſt & ſanus vires ſuas accōmodat vel ſeni vel ægroto, & portat illū. Ille indiget, ille diues eſt. Aliquando & diues inuenitur pauper, & à paupere præſtatur illi aliquid. Venit neſcio quis ad flumē, tantò delicatior, quātò ditior tranſire nō poteſt. Si nudatis membris tranſierit, frigeſcet, ægrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatiore corpore traiicit diuitem, eleemoſynā fecit in diuitem. Ergo nolite tantū eos putare pauperes, qui non habent pecuniā. In quo quiſq; pauper eſt, ibi illum vide: quia fortè tu in eo diues es, in quo ille pauper eſt, & habes vnde accōmodes. Fortè membra tua accōmodas, & plus eſt, quàm ſi pecuniam accōmodares. Conſilio indiget, tu plenus es conſilio. In conſilio ille pauper, tu diues es. Ecce nec laboras, nec aliquid perdis, das conſiliū, & præſtitiſti eleemoſynam. Modò fratres mei cùm loquimur quaſi pauperes ad nos eſtis, & quia nobis Deus

digna-

dignatus eſt dare, damus inde vobis, & omnes ab illo accepimus qui ſolus eſt diues. Sic ſe ergo tenet corpus Chriſti, membra ſocia ſic compinguntur & adunantur in charitatem & in vinculum pacis, cũ quiſq; id quod habet præſtat ei qui non habet: in eo, quod habet, diues eſt: & in eo quod ille non habet, pauper eſt. Sic vos diligite, ſic vos amate. Nolite ad vos ſolos attendere, ſed attendite indigentes circa vos. Sed quia cum laboribus & ærumnis fiunt iſta in iſta vita, nolite deficere. In lacrymis ſeminatis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei? Ipſe agricola quando procedit cum aratro, & portat ſemen, nónne aliquãdo frigidus eſt ventus. & imber deterret? Attendit cælũ, videt triſtem diem, tremit frigore, & tamen procedit & ſeminat. Timet enim, ne cũ triſtem diem attendit, & expectat diem lætum, ne tẽpus tranſeat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres mei, ſeminate in hyeme, ſeminate bona opera, & cũ ploratis, quia qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metẽt. Mittunt ſemina ſua, bonã voluntatem & bona opera. *Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua* Quare flebãt? Quia inter miſeros erant. & miſeri erant. Melius eſt fratres mei, vt nullus ſit miſer, quàm vt tu facias miſericordiam. Qui enim vt faciat miſericordiã, optat eſſe miſeros, crudelem habet miſericordiã: quomodo ſi medicus vt exerceret artẽ ſuam, optaret eſſe multos ægrotos, crudelis medicina eſſet. Melius eſt, vt omnes ſani ſint, quàm vt exerceatur ars medici. Melius eſt ergo vt omnes beati regnẽt in illa patria, quàm vt ſint quibus impẽdatur miſericordia, Tamen quãdiu ſunt, quibus impendatur miſericordia, non deficiamus in iſta ærumna mittere ſemina. Etſi cum fletu ſeminamus, tamen cũ gaudio metemus. In illa enim reſurrectione mortuorum [*Venientes venient cum exultatione portantes manipulos ſuos*, id eſt, tunc] recipiet quiſq; manipulos ſuos, id eſt, fructum ſeminis, coronã gaudiorum & exultationis. Tunc erit triũphus lætantiũ, & ipſi morti inſultantiũ, in qua gemebatur. Tunc dicẽt morti, Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Sed quare iam gaudent? Quia portant manipulos ſuos. Quia euntes ibant & flebant, mittẽtes ſemina ſua. Quare mittẽtes ſemina ſua? Quare autem hoc? Quia qui ſeminãt in lacrymis, in gaudio metent. In iſto Pſalmo exhortati vos fuerimus maximè ad faciendam miſericordiam, quia hinc aſcenditur, & videtis quia ille cantat canticum graduum, qui aſcendit. Mementote, nolite amare **1.Cor.15.**

deſcendere & non aſcendere, ſed & de aſcenſione cogitate,
Lucæ 10. Quia qui deſcendebat de Hieruſalem in Hiericho incidit in latrones. Niſi deſcenderet, nõ incideret in latrones. Iam ergo Adam deſcendit, & incidit in latrones. Omnes enim Adam ſumus: ſed tranſiit ſacerdos, & contempſit: tranſiit Leuites, & contempſit, quia lex ſanare non potuit. Tranſiit Samaritanus quidã, id eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Illi enim dictum
Ioan. 8. eſt, Nónne verum dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Ille autem non dixit, non ſum Samaritanus: ſed dixit, ego dæmoniũ non habeo. Samarites enim interpretatur cuſtos. Si diceret, non ſum Samaritanus: diceret non ſum cuſtos. Et quis alius cuſtodiret? Deinde ponens ſimilitudinem,
Lucæ 10. Tranſiit Samarites, & fecit cũ illo miſericordiam, ſicut ſcitis. Iacebat autem in via vulneratus, quia deſcẽdit. Tranſiens Samaritanus non nos contempſit, curauit nos, leuauit in iumentum, id eſt, in carne ſua, perduxit ad ſtabulum ſuum, id eſt, ad Eccleſiam: cõmendauit ſtabulario, id eſt, Apoſtolo: dedit duos denarios, vnde curaretur, charitatem Dei & charitatem proxi
Mat. 22. mi. In his duobus enim præceptis tota lex pẽdet & Prophetæ. Dixit autem ſtabulario, Curam illius habe, Si quid amplius erogaueris in redeundo reddam tibi. Amplius erogauit Apoſtolus, quia cũ omnibus Apoſtolis permiſſum eſſet, vt accipe-
1.*Cor.* 4. rent tanquã milites Chriſti ſtipẽdia à prouincialibus Chriſti, ille manibus ſuis laborauit, & annonas ſuas prouincialibus donauit. Omnia facta ſunt. Si deſcendimus, & vulnerati ſumus: aſcendamus, cantemus & proficiamus, vt perueniamus.

In Pſalmum CXXVI. Enarratio.

INter omnia cantica, quibus eſt titulus, Canticum graduum: iſte Pſalmus aliquid amplius in titulo accepit, quod additum eſt Salomonis. Sic enim prænotatur, *Canticum graduum Salomonis.* Itaq; fecit nos intentos inuſitatior titulus cæteris, vt quæramus quare ſit additum Salomonis. Nam quid ſit canticum graduum, nõ opus eſt ſæpe repetere. Plura enim hinc dicta ſunt, quia cãtat aſcendentis vox in affectu pietatis & charitatis ad illam ſupernam Hieruſalem, cui ſuſpiramus, quãdiu peregrinamur, & vbi lætabimur, cũ à peregrinatione redierimus. Aſcendit ad hanc omnis qui proficit, cadit ab hac omnis qui deficit. Nec pedibus aſcendere quæras, nec pedibus te deſcendere putes. Amando Deum aſcendis, amãdo ſeculũ cadis. Sunt ergo iſta cãtica amantium, & quo-

& quodam ſancto deſiderio flagrantium. Ardent qui iſta cantant ex corde, quorum etiam cor ardẽs inuenitur in moribus, in bona conuerſatione, in operibus ſecũdum præcepta Dei, in contemptu temporalium, in charitate æternorum. Sed quare ſit additum Salomonis. quantum inſpirauerit dominus, dicam charitati veſtræ. Salomon erat tempore ſuo filius Dauid, magnus ille, per quem multa ſancta præcepta, & ſalubria monita, & diuina ſacramenta Spiritus ſanctus in diuinis literis operatus eſt. Nam ipſe Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus eſt à Deo: Et vſqueadeò laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiã idolis ſacrificare cogeretur, ſicut de illo ſcriptura teſtis eſt. Sed ſi illo cadẽte, quæ per illum dicta ſunt, delerentur, iudicaretur quia ipſe dixerat, non quia per illũ dicta erant. Optimè igitur etiã hoc egit miſericordia Dei & ſpiritus eius, vt quicquid boni per Salomonem dictum eſt, Deo tribueretur: peccatum autem hominis homini. Quid mirum, quia in populo Dei cecidit Salomon? In paradiſo non cecidit Adam? Nõ cecidit angelus de cælo, & diabolus factus eſt? Ideo docemus in nullo hominum ſpem eſſe ponendam, quia & iſte Salomõ ædificauerat templum domino, in typo quidem & in figura futuræ Eccleſię & corporis domini: vnde dixit in Euangelio, Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Quia ergo ipſe ædificauerat illud templum, ædificauit ſibi templum verus Salomon dominus noſter Ieſus Chriſtus, verus pacificus. Nomen enim Salomonis interpretatur pacificus. Eſt autem ille verus pacificus, de quo dicit Apoſtolus, Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum. Ipſe eſt verus pacificus, qui duos parietes è diuerſo veniẽtes in ſe copulauit, quibus factus eſt lapis angularis. Venientem populum ex circunciſione credentium, & venientem populum ex præputio gẽtium & ipſorum credentium, fecit vnam Eccleſiam de duobus populis, & factus eſt illis lapis angularis, & ideo verus pacificus, quia verus Salomon. Salomon autem ille filius Dauid de muliere Berſabee, rex in Iſrael, figuram geſtabat huius pacifici, quando templum ædificauit: ideo ne illum putes Salomonem, qui ædificauit domum Deo, alium Salomonem tibi oſtendens iſta ſcriptura ſic cœpit in Pſalmo:

3. Reg. 11. *Geneſ. 3.* *Eſaie 14.* *3. Reg. 6.* *Ioan. 2.* *Epheſ. 2.* *3. Reg. 6.*

Expoſitio Pſalmi.

N*Iſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam.* Dominus ergo ædificat domũ, dominus Ieſ

Chriſtus ædificat domum ſuam. Laborant multi in ædificãdo, ſed ſi non ille ædificet, in vanũ laborauerunt ædificantes eam. Qui ſunt iſti qui laborant ædificantes? Omnes qui in Eccleſia prædicant verbum Dei, miniſtri ſacramentorum Dei. Omnes currimus, omnes laboramus, omnes ædificamus modo, & ante nos alij cucurrerunt, laborauerunt, ædificauerunt. Sed niſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Ideo quoſdã videntes ruere Apoſtoli, & propriè Paulus ait, Dies obſeruatis & annos & menſes & tempora, timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis. Quia nouerat ſe intus à domino ædificari, plãgebat iſtos, quia ſine cauſa laborauerat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus. Quomodo audiatis nos aduertimus, quid cogitetis ille ſolus nouit qui cogitationes veſtras videt. Ipſe ædificat, ipſe monet, ipſe terret, ipſe intellectum aperit, ipſe ad fidem applicat ſenſum veſtrum: & tamen laboramus & nos tanquam operarij, ſed niſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt ædificantes eam. Quæ autem domus Dei, ipſa & ciuitas. Domus enim Dei populus Dei, quia domus Dei templum Dei. Et quid dicit Apoſtolus? Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Omnes autẽ fideles qui ſunt domus Dei, non ſolum qui modo ſunt, ſed & qui ante nos fuerũt, & iam dormierunt, & qui poſt nos futuri ſunt, adhuc qui naſci habẽt in rebus humanis vſq; in finem ſeculi, congregati in vnũ fideles innumerabiles, ſed Deo numerati, de quibus dicit Apoſtolus, Nouit dominus qui ſunt eius, grana illa quæ modo gemũt inter paleas, quæ maſſam vnam factura ſunt, [numerata erunt] quando area in fine mundi fuerit ventilata. Omnis ergo numerus fidelium ſanctorum ex hominibus commutandorum vt fiant æquales angelis Dei, adiuncti etiã ipſis angelis qui modo non peregrinantur, ſed expectant nos quãdo à peregrinatione redeamus, omnes ſimul vnã domum Dei faciunt, & vnam ciuitatem, ipſa eſt Hieruſalem, Habet cuſtodes. Quomodo habet ædificantes, laborãtes, vt ædificetur, ſic habet & cuſtodientes. Nam ad cuſtodiam pertinet quod dicit Apoſtolus, Timeo ne ſicut ſerpẽs Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtrę mentes corrumpantur à caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Cuſtodiebat, cautus erat, vigilabat quantum poterat ſuper eos quibus præerat. Et Epiſcopi hoc faciũt. Nam ideo altior locus poſitus eſt Epiſcopis, vt ipſi ſuperintendant, & tanquam cuſtodiant populum.

Galat.4. *1.Cor.3.* *2.Tim.2.* *Matth.3.* *2.Cor.11.*

Nam

Nam & Græcè quod dicitur Epiſcopus, hoc Latinè ſuperinten tor interpretatur, quia ſuperintẽdit, quia deſuper videt. Quomodo enim vinitori altior fit locus ad cuſtodiendam vineam, ſic & Epiſcopis altior locus factus eſt. Et de iſto alto loco periculoſa redditur ratio, niſi eo corde ſtemus hic, vt humilitate ſub pedibus veſtris ſimus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes veſtras ipſe cuſtodiat: quia nos intrantes vos & exeuntes poſſumus videre: vſqueadeo autẽ non videmus quid cogitetis in cordibus veſtris, vt neq; quid agatis in domibus veſtris videre poſſimus. Quomodo ergo cuſtodimus? Quomodo homines, quantũ poſſumus, quantũ accepimus. Et quia nos ſicut homines cuſtodimus, & perfectè cuſtodire nõ poſſumus, ideò ſine cuſtode remanebitis? Abſit. Nam vbi eſt ille de quo dicitur, *Niſi dominus cuſtodierit ciuitatẽ, in vanum laborant qui cuſtodiunt eam*? Laboramus in cuſtodiendo, ſed vanus eſt labor noſter, niſi ille cuſtodiat qui videt cogitationes veſtras. Cuſtodit ille cum vigilatis, cuſtodit & cũ dormitis. Ille enim dormiuit in cruce ſemel & ſurrexit, iam non dormit. Eſtote Iſrael, quia non dormit neq; dormitabit qui cuſtodit Iſrael. Eia fratres ſi *Pſal.120.* volumus ſub vmbra alarũ Dei cuſtodiri, ſimus Iſrael, Cuſtodimus enim vos ex officio diſpenſationis, ſed cuſtodiri volumus vobiſcũ: tanquã vobis paſtores ſumus, ſed ſub illo paſtore vobiſcũ oues ſumus. Tanquã vobis ex hoc loco doctores ſumus, ſed ſub illo vno magiſtro in hac ſchola vobiſcum cõdiſcipuli ſumus. Si volumus cuſtodiri ab illo qui humiliatus eſt propter nos, & exaltatus eſt ad cuſtodiẽdos nos, humiles ſimus. Nemo ſibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, niſi ab illo acceperit qui ſolus bonus eſt. Qui autẽ ſibi voluerit arrogare ſapientiã, ſtultus eſt. Sit humilis vt inueniat ſapientiam & illuminet illum. Si autẽ antequam veniat in illũ ſapientia, putat ſe eſſe ſapientẽ, ante lucẽ ſurgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in iſto pſalmo? *In vanũ eſt vobis ante lucẽ ſurgere.* Quid eſt, in vanũ eſt vobis ante lucem ſurgere? Si ſurgatis antequã ſurgat lux, neceſſe eſt vt in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux noſtra Chriſtus, bonum eſt tibi vt ſurgas poſt Chriſtũ, non ſurgas ante Chriſtũ. Qui ſurgũt ante Chriſtum? Qui ſe volunt præponere Chriſto. Et qui ſunt qui ſe volunt præponere Chriſto? Qui volũt hic excelſi eſſe, vbi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, ſi volunt ibi eſſe excelſi vbi Chriſtus excelſus eſt. Ait enim de iis qui illi adhæſerãt fide, in

quibus & nos ſumus, ſi & nos puro corde in illum credimus,
Ioan.17. Pater, inquit, quos mihi dediſti, volo vt vbi ego ſum, & ibi ipſi ſint mecum. Magnũ donum, magna gratia, magna promiſſio, fratres mei, & quis nõ vult eſſe cum Chriſto vbi eſt Chriſtus? Sed iam excelſus Chriſtus eſt. Vis ibi eſſe vbi eſt excelſus? Eſto
Matt.10. humilis vbi & ille humilis fuit. Propterea illis dicit ipſa lux, Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrũ, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Qui volebant diſcipuli eſſe ſuper magiſtrũ, & ſerui volebant eſſe ſuper dominum ſuum, ante lucẽ volebant ſurgere, & in vanũ ibant, quia nõ poſt lucem ibant. Illis ergo dicit iſte pſalmus, In vanũ eſt vobis ante lucem ſurgere. Tales erãt filij Zebedæi, qui antequã humiliarentur ſecundũ paſſionem domini, iam ſibi loca eligebãt vbi ſederent. Vbi? Vnus ad dexteram, alter ad ſiniſtram. Ante lucem volebant ſurgere, ideo in vanum ibant. Reuocat illos dominus ad humilitatẽ cum hoc
Mat.20. audiret, & ait illis, Poteſtis bibere calicẽ quem ego bibiturus ſum? Ego veni humilis eſſe, & vos ante me vultis eſſe excelſi? Quò ego eo, illuc ſequimini, ait. Nam ſi hac vultis ire quò ego non eo, in vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. Et Petrus ante lucem ſurrexerat, quando conſilium domino dare volebat, vt non pateretur pro nobis. Dixerat enim ille de paſſione ſua in qua ſalui futuri eramus, de ipſa humilitate: humilis enim paſſus eſt. Cùm ergo de paſſione ſua futura diceret, expauit Petrus, qui illum pauloantè dixerat filium Dei, timuit ne more-
Matt.16. retur, & ait illi, Abſit à te domne, propitius eſto tibi, non fiet iſtud. Ante lucem volebat ſurgere, & luci conſilium dare. Sed quid fecit dominus? Fecit illum vt poſt lucẽ ſurgat, Redi poſt me ſatanas. Ideo enim ſatanas, quia ante lucẽ vis ſurgere, redi poſt me vt ego præcedam, tu ſequaris, Quò ego eo, illuc eas, non quò tu vis ire, illuc me velis ducere. Ergo illis qui volebãt ante lucem ſurgere dicit pſalmus, In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. Et quando ſurgimus? Cùm fuerimus humiliati. *Surgite poſteaquam ſediſtis.* Surrectio exaltationẽ ſignificat, ſeſſio humilitatem ſignificat. Aliis locis intelligitur ſeſſio in honore iudicãdi, aliis locis humilitatem oſtendit. Quomodo in
Mat.19. honore iudicandi ſeſſio? Sedebitis ſuper duodecim ſedes, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Quomodo in ſigno humilitatis
Ioan.4. ſeſſio? Hora ſexta dominus fatigatus ſedit ad puteum. Fatigatio domini, infirmitas domini fuit, infirmitas virtutis, infirmitas ſapientiæ, ſed ipſa infirmitas humilitas. Ergo ſi ſedit ex infirmi-

firmitate, ſeſſio illa humilitatẽ ſignificat. Et ipſa ſeſſio ipſius, id eſt, humilitas ipſius, ipſa nos fecit ſaluos, quia quod infirmum eſt Dei, fortius eſt quàm homines. Ideo dicit in quodam pſalmo, Domine tu cognouiſti ſeſſionẽ meam & reſurrectionem meam, id eſt, humilitatem meam & exaltationẽ meam. Quid ergo vos ante lucem vultis exaltari ô filij Zebedæi? Sic enim loquamur & ipſos potius nominemus, qui nõ nobis iraſcuntur, quia ideo de illis illa conſcripta ſunt, vt alij cauerent ſuperbiam, in qua ipſi correpti ſunt. Quid ergo vultis ante lucem ſurgere? in vanum eſt vobis. Exaltari vultis antequam humiliemini? Dominus ipſe veſter qui eſt lux veſtra, humiliatus eſt vt exaltaretur. Audite Paulum dicentẽ, Qui cum in forma Dei eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Quare illi non erat rapina. Quia natura erat, quia ad hoc natus erat, vt eſſet æqualis illi à quo genitus eſt. Sed quid fecit? Propter nos ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominũ factus & habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Hæc eſt ſeſſio ipſius. Sed audi & reſurrectionem, Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ. Iam vos ad illud nomẽ feſtinatis, ſurgite ſed poſteaquã ſediſtis. Surgere vultis, ſed primo ſedete: Et ſurgens ab humilitate peruenit ad regnũ. Nam ſi præripis regnum, cadis à regno antequã ſurgas. Poteſtis bibere, inquit, calicẽ quem ego bibiturus ſum? Et illi, poſſumus. Et ille, Calicem, inquit, meũ bibetis, ſedere autem ad dexterã vel ad ſiniſtram meam, ait, non eſt meũ dare vobis, aliis paratum eſt à patre meo. Quid eſt, non eſt meũ dare vobis? Non eſt meum dare ſuperbis: hoc enim adhuc erãt. Sed ſi vultis illlud accipere, nolite eſſe quod eſtis. Aliis paratum eſt, & vos alij eſtote, & vobis paratum eſt. Quid eſt alij eſtote? Prius humiliamini, qui iam vultis exaltari, intellexerunt ergo humilitatem profuturam ſibi, & correcti ſunt. Ergo & nos hoc audiamus, quia hoc dicit pſalmus iſte, ſurgite poſteaquã ſediſtis. Sed ne quis putet ſe ad hoc ſedere vt honoretur, vt oſtenderet quia ſeſſione iſta humilitatẽ voluit cõmendare, ne quis ſe putaret iuſſum eſſe ſedere, aut ad iudicandum, aut ad epulandum & gaudendũ, & maiorem ſuperbiam ibi quæreret, in ſignificationẽ humilitatis addidit. *Qui manducatis panem doloris.* Illi ergo manducant panem doloris, qui gemunt in iſta peregrinatione. Ipſi ſunt in

1. Cor. 1. *Pſal. 138.* *Matt. 20.* *Philip. 2.* *Matt. 20.*

Pſal.83. cõualle plorationis. Aſcẽſiones enim facit Deus in corde. Sed vbi illas diſponit? Aſcenſiones, inquit, in corde eius diſpoſuit. Quis? Deus. Si aſcenſiones in corde, ideo cantant canticũ graduum. Humiliemur in ſeculo, vt aſcẽdamus. Quomodo? Corde. Quia ipſa aſcenſio in cordibus, à conualle plorationis ſurgit. In cõualle, inquit, plorationis. Quomodo erecti ſunt montes, ſic ſederunt conualles. Conualles enim dicuntur loca depreſſa terrarum. Colles enim eminentiora loca, minus tamen quàm montes. Multum excelſa loca terrarum, montes dicuntur. Parum eſt. Non ait à colle ſurgite, nec ait à campo, ſed à conualle, vt ſit aliquid humilius quàm campus eſt. Si ergo in

Pſal.41. conualle plorationis manducas panem doloris, & dicis, Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie vbi eſt Deus tuus: bene ſurgis, quia ſediſti, Et quaſi diceres: quando ſurgimus? Modo iubemur ſedere, quando erit noſtra reſurrectio? Quando fuit domini. Ad eum attende qui te præceſſit. Nam ſi non ipſum attendis, in vanum eſt tibi ante lucem ſurgere. Ipſe quando exaltatus eſt? Cum mortuus eſt. Ergo & tuã exaltationem poſt mortem ſpera, in reſurrectionem mortuorum ſpera, quia ille reſurrexit & aſcendit. Sed vbi dormiuit? In cruce. Quando dormiuit in cruce ſignum geſtabat, imò implebat quod ſignificatum erat in Adam, quia cum

Geneſ.2. dormiret Adam coſta illi detracta eſt, & Eua facta eſt. Sic & dominus cum dormiret in cruce, latus eius lancea percuſſum

Ioan.19. eſt, & ſacramenta profluxerũt, vnde facta eſt Eccleſia. Eccleſia enim coniunx domini facta eſt de latere, quomodo Eua illa facta eſt de latere. Sed quomodo illa nõ eſt facta niſi de latere

†Aliàs, morientis. dormientis, ſic iſta non eſt facta niſi de latere dormientis.† Si ergo ille non reſurrexit niſi mortuus, tu exaltationem ſperas niſi poſt hanc vitam? Sed vt doceat te iſte pſalmus, quaſi interrogares quando ſurgam, fortaſſis priuſquam ſedero: *Cum dederit*, inquit, *ſomnum dilectis eius*. Dat hoc ergo Deus. Cum dormierint dilecti eius, tunc ſurgent dilecti eius, id eſt, Chriſti. Omnes enim ſurgent, ſed nõ quomodo dilecti eius. Omnium

1.Cor.15. eſt enim reſurrectio mortuorum Sed quid ait Apoſtolus? Omnes quidẽ reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Reſurgunt illi ad pœnas, reſurgimus nos quomodo reſurrexit dominus noſter, vt ſequamur caput noſtrũ, ſi membra ipſius ſumus. Si autẽ membra eius ſumus, tunc ſumus dilecti eius, tunc ad nos pertinet illa reſurrectio quæ præceſſit in domino, vt

lux

lux ſurrexit ante nos, nos poſt lucem: quia in vanum eſt nobis ante lucem ſurgere, id eſt, altitudinem quærere antequã moriamur, cum Chriſtus lux noſtra non ſit exaltatus in carne, niſi poſteaquam mortuus eſt. Conſtituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cum ſomnum acceperimus, tunc reſurgemus in reſurrectione mortuorum. Vnus reſurrexit, iam non moriturus. Reſurrexit Lazarus ſed moriturus, reſurrexit filia archiſynagogi ſed moritura, reſurrexit filius viduæ ſed moriturus, reſurrexit Chriſtus non moriturus. Audi Apoſtolum. Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Talem ſpera reſurrectionem, & propter hoc eſto Chriſtianus, non propter felicitatem terræ huius. Nam ſi propter felicitatem vitæ huius vis eſſe Chriſtianus, quando illa lux tua non hic quæſiuit mundanam felicitatem, ante lucem vis ſurgere neceſſe eſt, vt in tenebris perſeueres. Mutare, ſequere lucem tuam: qui reſurrexit, ſurge, Sede prius, & ſic ſurge cum dederit ſomnũ dilectis eius. Quaſi quæreres iterum, quibus dilectis? *Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris.* Quando dicit fructus ventris, parturiti ſunt filij iſti. Et quædam mulier in qua ſpiritaliter oſtenditur quod dictum eſt Euæ, In gemitu parturies. Parit enim Eccleſia filios coniunx Chriſti: & ſi parit, parturit. In cuius figura etiam Eua mater viuorum appellata eſt. In membris parturiẽtis erat ille qui dicebat, Filioli mei quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in vobis. Sed non fruſtra parturiuit, nec fruſtra peperit. Erit ſemen ſanctum in reſurrectione mortuorum. Abundabunt iuſti, qui diffuſi ſunt modo toto orbe terrarum; Genuit illos Eccleſia, parturit illos Eccleſia. In illa autem reſurrectione mortuorum apparebit partus Eccleſiæ, trãſiet dolor & gemitus. Et quid dicetur? Ecce hæreditas domini, filij merces fructus ventris. Huius fructus ventris, non hic fructus: merces huius fructus vẽtris. Quæ eſt ipſa merces? Ipſa merces reſurgere à mortuis. Quæ eſt ipſa merces? Surgere poſteaquã ſediſti. Quæ eſt iſta merces? Lætari poſteaquam mãducaſti panem doloris. Cuius vẽtris? eccleſię, in cuius vẽtre, quia eius typum Rebecca geſtabat, duo illi gemini tanquam duo populi luctabantur. Vna mater in viſceribus ſuis, diſſentientes fratres nondum natos continebat. Pulſabant materna viſcera diſcordiis internis, gemebat illa, vim patiebatur, ſed pariens diſcernebat quos geminos prægnans pertulerat. Sic, & modo

Ioan. 11.
Matt. 9.
Rom. 6.
Gen. 3.
Gal. 4.
Gen. 25.

fratres quandiu gemitus datus eſt Eccleſiæ, quandiu parturit
Eccleſia, ipſi ſunt intus & boni & mali. Fructus autẽ ventris in
Malac. 1. Iacob erat, qa ipſum dilexit mater, Iacob dilexi dicit & Deus,
Rom. 9. Eſau autẽ odio habui. Ambo de vno vtero proceſſerunt, vnus
amari meruit, alius reprobari. In dilectis ergo eius fructus
erit. Ergo merces fructus eius ventris. *Sicut ſagittæ in manu potentis, ſic filij excuſſorum.* Vnde enim facta eſt hæreditas iſta fratres? Vnde facta eſt tam multa hæreditas, de qua dici habet in
fine, Ecce hæreditas domini, filij merces fructus vẽtris? Excuſſi ſunt quidam de manu domini tanquã ſagittæ, & ierunt longe, & totam terram impleuerunt, vnde pullulant ſancti. Nam
Pſal. 2. ipſa eſt hæreditas de qua dicitur, Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuã, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et
quomodo ipſa poſſeſſio pertẽditur, & creſcit vſq; ad fines terræ? Quia ſicut ſagittæ in manu potentis, ſic filij excuſſorũ. De
arcu excutiuntur ſagittæ, & quãto fortior excuſſerit, tãto longius vadit ſagitta. Quid autẽ fortius excutiẽte domino? De arcu ſuo mãdat apoſtolos ſuos. Non potuit eſſe reſiduũ quò non
perueniret ſagitta à tam forti excuſſa, peruenit vſque ad fines
terræ. Ideo non vltra, quia nihil eſt vltra generis humani. Nam
tantas vires ille habet, vt etiã ſi vltra eſſet quò pertenderet ſagitta, excuteret illuc ſagittã. Sic autẽ ſunt & filij excuſſorum,
quomodo & illi excuſſi. Quæſitũ eſt enim de hoc verbo etiã
ab iis qui ante nos iſta tractarunt, quare filij excuſſorum dicti
Mat. 10. ſunt, vel qui ſunt intelligẽdi filij excuſſorũ: & quibuſdã viſum
eſt ſicut modo dixi, filios excuſſorũ, filios eſſe Apoſtolorũ. Intendat paululum charitas veſtra. Quæſitum eſt quare excuſſi
dicti ſunt Apoſtoli. Dictũ eſt à quibuſdã ideo illos appellatos
excuſſos, quia præcepit eis dominus, Si exieritis de ciuitate in
qua nõ audiũt vos, excutite puluerem de pedibus veſtris. Sed
ait alius, Non ergo filij excuſſorũ dici debuerũt, ſed filij excutientiũ. Excutientes enim illos fecit dominus, & intelligi voluit quibus dixit, Excutite puluerẽ de pedibus veſtris, non excuſſos: ſubtiliter quidẽ quaſi cõtradicere voluit præcedẽti ſententiæ ille, à quo iam iſta tractata, & dicta erant: veruntamen
nos, quantũ adiuuat dominus, quærentes quomodo recte dici
potuerint etiam excuſſi, quibus ait dominus, Excutite puluerem de pedibus veſtris, inuenimus non abſurde dici potuiſſe.
Quamuis enim ipſi excuterent, ſeipſos excutiebãt. Hoc dico,
Qui excutit, aut ſe excutit, aut aliquid aliud. Si aliquid aliud
excutiãt,

excutiat, excutiens eſt, excuſſus non eſt. Si autem ſe excutiat, & excutiens eſt & excuſſus. Intendite hoc, planius dicam ſi potuero. Si aliud excutiat, excutiens eſt non excuſſus: ſi ab alio excutiatur, excuſſus eſt non excutiens. Si autem excutiat ſeipſum, excutiẽs eſt, quia excutit ſe: & excuſſus: quia excutitur à ſe. Quæritur ergo quos excuſſerint Apoſtoli, vtiq; ſeipſos: à pedib⁹ enim ſuis puluerẽ excuſſerũt. Sed ait aliquis, Nõ ſe excuſſerũt, ſed puluerẽ. Hoc planè nec calumnioſè dicitur. Duobus enim modis dicimus aliquid excuti: ſiue illud quod inde excutitur, ſiue illud vnde excutitur. Nam & excuſſus eſt puluis dicimus, & excuſſa eſt veſtis. Tenẽt aliqui & excutiũt veſtem, & exit inde puluis qui inhæſerat. Quid dicis de puluere? Excuſſus eſt puluis. Quid dicis de veſte? Excuſſa eſt veſtis. Si ergo & quod inde excutiẽdo exilit, & illud vnde exilit quod inhæſerat, excuſſum dicitur, & puluis excuſſus eſt, & Apoſtoli excuſſi ſunt. Quare ergo nõ dicãtur filij excuſſorũ filij Apoſtolorum? Sed eſt alia ſentẽtia, quam prætermittere nõ debemus. Ideo enim forte obſcurius poſitũ eſt, vt multos intellectus generet, vt doctiores & ditiores diſcedãt homines, quia clauſum inuenerunt quod multis modis aperiretur, quàm ſi vno modo apertũ inuenirẽt. Dicimus excuti etiam aliquid, vt exeat inde quod forte abſconditũ eſt. Aliter enim dicimus excuti veſtem vt excutiãt inde puluerẽ: & aliter dicimus excuti ſaccum, vt illud quod intus latebat appareat & exeat. Ego intelligo fratres quãtũ poſſum filios excuſſorũ, fortaſſe ipſos Apoſtolos dictos filios Prophetarum. Prophetæ enim clauſa ſacramenta, & opera continebant, excuſſi ſunt vt inde manifeſtata procederent. Puta ergo Prophetam dixiſſe ſicut & dixit, Agnouit bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. *Eſa. 1.* Hoc mihi interim ad præſens occurrit quod de Propheta dicerẽ, ſi aliud occurriſſet hoc dixiſſem. Hoc autẽ audiens homo, ſi aſinũ & bouẽ & pecora & iumẽta quæ videt, cogitauerit, neſcio quid intus tãquã in inuolucro poſitũ forinſecus pertractauit, & quid ibi ſit neſcit. Aſinus & bos aliquid ſignificant. Quid ergo dicitur homini iam pronũtiare volenti? Expecta, clauſum eſt quod tangis, excute inuolucrũ Propheta neſcio quid illis velaminibus nominũ texit, & neſcio quẽ aſinũ, neſcio quem bouẽ ſignificat. Nam aſinus in figura populi Dei, iumẽtum Dei eſt, portans ſeſſorem dominum ne erret in via: & bos ille de quo dicit Apoſtolus, Boui trituranti os non

infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad Deum, quia hæc dixit? Sed propter nos ſcriptura dicit. Omnis ergo qui prædicat verbum Dei, monet, obiurgat, terret, triturat aream, & bouis implet officium. Veniebat bos de gente Iudæorum, inde enim prædicatores Apoſtoli. Veniebat & aſinus de gẽte præputij, id eſt, à gẽtibus. Venit enim vt portaret dominũ: & ideo in aſino ſedit dominus qui nunquã portauerat hominem, quoniam ad gentes lex nõ miſſa erat nec Prophetæ. Ergo quia & dominus noſter Ieſus Chriſtus cibaria noſtra voluit eſſe, & propterea natus in præſepio collocatus eſt, cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui. Sed nũquid iſta exirent, niſi ſaccus excuteretur? Niſi prophetia inuoluta accedente diligentia diſcuteretur, nunquid operta exirent ad nos? Omnia ergo iſta clauſa erãt antequam veniret dominus. Venit dominus & excuſſit illa clauſa, & manifeſtata ſunt. & excuſſi ſunt Prophetæ, & generati ſunt Apoſtoli. Quia ergo excuſſis Prophetis generati ſunt Apoſtoli, filij ſunt excuſſorum, ipſi in manu potentis poſiti tanquam ſagittæ, peruenerunt vſque in fines terræ: vnde dici habet in fine: Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris. Quia ideo de finibus terræ colligitur iſta hæreditas, quia ſicut ſagittæ in manu potẽtis, ſic filij excuſſorũ, id eſt, ſic filij Prophetarũ Apoſtoli fuerunt, quaſi ſagittæ in manu potentis. Si potens ille potenter excuſſit: ſi potẽter excuſſit, vſq; in fines terræ peruenerunt quos excuſſit. *Beatus homo qui impleuit deſiderium ſuum ex eis.* Eia fratres mei, quis replet deſiderium ſuum ex eis? Qui non amat ſeculum, qui deſiderio ſeculi plenus eſt, non eſt quò intret quod illi prædicauerunt. Funde quod portas, & capax fiere ad id quod non habes: id eſt, deſideras diuitias, non potes implere ex eis deſiderium tuum. Deſideras honores in terra, deſideras ea quæ etiã iumentis donauit Deus, hoc eſt, voluptatem temporalem, & ſalutem corporis, & talia, non ex eis implebis deſiderium tuum. Si autem ſic deſideras, quomodo ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ſi dicis, deſiderat & deficit anima mea in atria domini, imples deſiderium tuũ ex eis. non quia iam illi poſſunt tale deſiderium implere, ſed tales imitando venis ad eum qui impleuit deſiderium ipſorum. *Non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta.* Fratres in porta loquamur: id eſt, vt omnes nouerint quid loquamur. Qui enim nõ vult loqui in porta, latere vult quod loquitur, & forte ideo vult latere quia malum eſt. Si fidit, in

Pſal. 42. & 83.

porta

porta loquatur, ſicut dicitur de ſapientia, In portis autem ci- *Proue.8.*
uitatum audenter dicit. Quanto tempore iuſtitiam innocen-
tes tenuerint, non erubeſcent: hoc eſt in porta prædicare. Et
quis eſt qui prædicat in porta? Qui prædicat in Chriſto. quia
Chriſtus eſt porta, qua intramus ad illam ciuitatem. Mentior
ſi non ipſe dixit, Ego ſum ianua. Si ianua eſt, & porta eſt, Ianua *Ioan.10.*
enim dicitur domus, & ianua ciuitatis porta eſt. porta domus
ianua eſt: ſed forte non bene dicitur porta, ſi non bene dicitur
ciuitas quæ dicta eſt domus: vtrunq; enim pauloante dictũ eſt.
Niſi dominus ædificauerit domũ, in vanum laborauerunt ędi-
ficantes eam: & ne iſtam domũ audiendo parum aliquid puta-
res, Niſi dominus, inquit, cuſtodierit ciuitatem, in vanum la-
borabit qui cuſtodit eam. Illa eſt ergo domus quæ eſt ciuitas.
Ipſa ergo habet ianuam tãquam domus, & habet portam tan-
quam ciuitas. Qui eſt ergo ianua domus, ipſe eſt porta ciuita-
tis. Ergo ſi Chriſtus porta ciuitatis, ille non erubeſcit qui in
Chriſto ſtat, & ſic prædicat. Qui autẽ contra Chriſtum prædi-
cat, clauditur contra illũ porta. Qui ſunt iſti qui contra Chri-
ſtum prædicant? Qui negant, quia miſſæ ſunt ſagittæ de manu
potentis & peruenerunt vſque in fines terræ, & ipſa eſt hæredi-
tas domini de qua dictũ eſt, Poſtula à me. & dabo tibi gentes *Pſal.2.*
hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Præ
dicatum eſt, auditum eſt antequã fieret, & iam factum nolunt
agnoſcere. Qui diſputant ergo cõtra Chriſtum, extra portam
ſunt, quia ſuos honores quærunt, non Chriſti. Qui a autẽ præ-
dicat in porta, Chriſti honorem quærit, non ſuum: & ideo qui
prædicat in porta dicit, nolite in me præſumere. non enim per
me, ſed per portam intrabitis. Illi autẽ qui volunt homines in
ſeipſos præſumere, nolunt eos intrare per portam: nõ mirum *In expoſi*
ſi clauditur contra illos porta, & ocioſi pulſent vt aperiatur. *tiõe ſuper*
Adeſtote ergo animo fratres etiã propter craſtinũ ſermonẽ, *Ioãnem,*
ex noſtra pollicitatione adiuuante domino vobis reddendum *Tract.9.*
ex Euangelio de columba: In cuius nomine promiſimus, in il-
lius miſericordia reddemus. Sed vt poſſimus eſſe idonei red-
ditores, ne audaces fuerimus promiſſores, orate pro nobis.

In Pſalmum CXXVII. Enarratio.

SIcut dicit Apoſtolus fratres chariſſimi, Spiritali-
bus ſpiritalia cõparamus, Animalis autem homo non *1.Cor.2.*
percipit quæ ſunt ſpiritus Dei. Cauendũ eſt ne homi-
nes animales nõ percipientes quæ ſunt ſpiritus Dei,

ſcandalizentur potius in hoc Pſalmo, quàm ædificentur: nam breuiter, quanquàm eum, cũ cantaretur, audiuimus, quia breuis eſt, curro eum, non tractans ſed legens. Et videte, quia ſi talia quiſque concupierit pro magno à Deo, qualia continet iſte Pſalmus, & fortè non quia deſertus eſt ab illo, ſed quia magis diligitur, non acceperit: videritque illa, quæ hic ſic audiuit eſſe præmia timentiũ Deum, abundare illis, qui non timẽt Deum, nutent greſſus illius, & effundãtur lapſu veſtigia eius, & dicat in corde ſuo ſine cauſa ſe Deũ timuiſſe, quando illa dona non meruit, quæ promiſit timentibus ſe, inſuper & illi acceperunt, qui eum nõ ſolũ non timuerunt, ſed etiã blaſphemauerũt. Videte enim quid dicat. *Beati omnes qui timent dominũ, qui ambulant in viis eius. Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Adhuc poſſumus hic & quãuis animales beatitudinem futuri ſeculi cogitare. Sed videte quid ſequatur, *Vxor tua ſicut vinea fertilis, in lateribus domus tuæ. Filij tui ſicut nouellatio oliuarũ, in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominum.* Quomodo? Vt ſit vxor eius tanquã vinea fertilis in lateribus domus eius, & filij eius circumdent in circuitu menſam eius, tanquã oliuarũ nouellatio. Ergo perdiderunt mercedem ſuam, qui propter Deũ etiam vxores ducere noluerũt? Sed ait qui noluit ducere vxorem, Qualiter me Deus benedicet? Imò vero aut ſic te benedicit, aut te nõ benedicit. Aperta dicta ſententia eſt, Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominũ. Quid hoc ergo ſibi vult fratres? Ne deſiderãdo temporalẽ, & terrenam felicitatẽ perdamus cœleſtem, Propheta tanquam inuolucrum nobis cõſtituit. Inuolucrum hoc neſcio quid habet intus. Meminit autem charitas veſtra cum ſuperiorem pſalmum vobis tractaremus, qui eſt ante iſtũ, incurriſſe nos in quendam
Pſal.126 verſum obſcurum, vbi dictum eſt, Sicut ſagitæ in manu potentis, ſic filij excuſſorũ: & cum quæreremus qui ſint filij excuſſorum, viſum eſſe nobis ſuggerente quãtum credimus domino, filios excuſſorũ Apoſtolos eſſe dictos filios Prophetarum. Quare? Quia Prophetæ in ænigmatibus locuti ſunt, & figuris rerũ tanquam myſteriorum inuolucris cooperuerunt intellectum: qui intellectus prodire non potuit ad homines, niſi inuolucra illa excuterentur. Vnde dicti ſunt illi filij excuſſorum, qui de prophetis excuſſis profecerunt. Ergo & nos excutiamus iſtum, ne per inuolucra fallamur, & tangentes quod intus eſt & non videntes, ducamus fortè lignum pro auro, aut teſtã pro argẽto.

Excu-

Excutiamus ergo ſi videtur charitati veſtræ. Aderit dominus vt procedat quod intus eſt, maximè fratres mei, quia martyrum natalitia celebramus. Quanta mala paſſi ſunt martyres, quanta exitia, quanta tormenta, ſquallores carcerũ. ſtricturas catenarum, ſæuitias ferarũ. ardorẽ flãmarum, aculeos cõtumeliarum. Iſta omnia paſſi eſſent, niſi neſcio quid viderent quò ſe tenderent quod ad huius ſeculi felicitatẽ non pertinet? Turpe eſt autẽ vt natalitia martyrum celebremus, horũ videlicet ſeruorũ Dei cõtemnentium mundũ iſtum propter ſempiternã felicitatem. & accipiamus quod hic ſcriptum eſt pro præſenti felicitate, vt cuicunque fortè homini Dei fideli, ciui illius Hieruſalem cõtingat etiã ducta vxore filios nõ habere: dicamus, Non timet homo iſte dominum. Nã ſi timeret dominum, vxor eius tanquã vinea fertilis eſſet in domo eius. non ſterilis vt nullum generaret: & ſi timeret dominũ homo iſte. filij ipſius circũdarent menſam ipſius tanquã arbores oliuarum. Si enim talia dixerimus, animales ſumus, non percipientes quæ ſunt ſpiritus Dei, incipiamus & nos excutere, vt ſimus & nos filij excuſſorũ. Si enim erimus filij excuſſorum, erimus in manu potentis tanquam ſagittæ, & iaculabitur nos de præcepto ſuo in corda hominum nondum amantium, vt percuſſi ſagittis verborum Dei ament. Nam ſi talia illis vel cœperimus prædicare, filij aut fratres mei timete dominum, vt habeatis filios & nepotes, vt gaudeat domus veſtra, nõ ſagittamus vt ametur illa æterna Hieruſalem. Remanebunt in amore terrenorum, & videntes iſta abundare impiis, & ſi nobis non audent, in corde ſuo dicunt, Quare ille qui non timet Deum plenã domum habet filiis? Et fortè alius dicit illi, Adhuc neſcis quid illi poſſit contingere. Quid ſi efferet illos, quia nõ timet Deum, & ad hoc illi plures nati ſunt, vt maiorem dolorẽ de illorum morte patiatur? Sed ſi talia dixeris, reſpõdebit tibi & ille, Ego noui hominem impium, paganum, ſacrilegum, adoratorem idolorum, & fortè nouit, & verum dicit, nec vnum tantum nouit, nec duos vel tres, quẽ deduxerunt ad foſſam, ſenem, decrepitum, mortuum in lecto ſuo turbæ filiorum & nepotum. Ecce nõ timuit dominũ, & proles fœcundiſſima domus eius clauſit oculos eius. Quid ad hoc dicturi ſumus? Nihil illi poteſt euenire mali, vt efferat filios ſuos viuus, quando iam mortuus à filiis ad ſepulcrum glorioſum deductus eſt. Excutiamus ergo, excutiamus ſi volumus eſſe filij excuſſorum. Exeat huc aliquid. Eſt enim quidam

1.Cor.1. *Pſal.126.*

homo qui ſic benedicetur, & nemo timet dominũ, niſi qui eſt in mẽbris ipſius hominis. Et multi homines ſunt & vnus homo eſt: multi enim Chriſtiani, & vnus Chriſtus. Ipſi Chriſtiani cum capite ſuo quod aſcẽdit in cælũ, vnus eſt Chriſtus. Nõ ille vnus & nos multi, ſed & nos multi in illo vno vnũ. Vnus ergo homo Chriſtus caput & corpus. Quod eſt corpus eius? Eccle-
1. *Cor*. 12. ſia eius, dicẽte Apoſtolo, Quoniã mẽbra ſumus corporis eius, & vos autẽ eſtis corpus Chriſti & mẽbra. Intelligamus ergo vocem huius hominis, in cuius corpore vnus ſumus homo, & ibi videbimus iſta vera bona Hieruſalẽ: ſic enim dixit in fine, Vt videas bona quæ ſunt Hieruſalẽ. Si autẽ iſta bona terreno oculo attenderis, abundãtiam filiorũ & nepotum, & fertilitatem fœcunditatémq; coniugis, & non ſunt bona illius Hieruſalem, quia bona iſta & in terra morientiũ ſunt, illa terra viuentiũ eſt. Noli valde pro magno habere, ſi habes filios morituros, etſi nõ ante te, certe poſt te. Vis habere filios nunquam morituros, & tecũ ſemper victuros? Eſto in illius corpore, de
Ibidem. quo dictũ eſt, Vos autẽ eſtis corpus Chriſti & membra. Nam vt hoc oſtenderet & ipſe Pſalmus, quia ſic eſt obſcurus vt admoneat pulſari, ſic coopertus vt velit excuti, à pluribus cœpit, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius. Multis loquitur. Sed quia ipſi multi vnum ſunt in Chriſto, ſequitur & ſingulariter iam dicit, Labores fructuũ tuorũ manducabis: ſuperius dixerat, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius: modo quare labores fructuum tuorum manducabis: & nõ, manducabitis? Et quare, labores fructuum tuorũ: & nõ, labores fructuũ veſtrorum? Tam in proximo oblitus eſt, quia pluribus loquebatur? Sed ſi iam excuſſiſti, quid tibi reſpondit? Cum plures Chriſtianos appello, in vno Chriſto vnũ intelligo. Plures ergo eſtis, & vnus eſtis: plures ſumus & vnus ſumus. Quomodo plures ſumus, & vnus ſumus? Quia illi inhæremus cuius membra ſumus, & quorũ caput in cælo eſt, vt mẽbra ſequãtur. Ergo ipſe deſcribat iam, quia manifeſtatũ eſt quem deſcribit: ſic patebũt omnia quæ ſequũtur: tantũ vos timere dominum & ambulare in viis eius, & nolite zelare eos qui non ambulant in viis eius, quãdo illos videritis eſſe felices infeliciter. Seculi enim homines infeliciter felices ſunt. Martyres autem feliciter infelices erant: erant enim ad tẽpus infelices, ſed in æternũ felices: & in eo ipſo quod erãt ad tempus infelices, putabãtur magis infelices quàm erant: quid enim

enim dicit Apoſtolus? Quaſi triſtes, ſemper autẽ gaudentes. *2.Cor.6.*
Quare ſemper? Et hic & ibi, prorſus & hic & ibi. Hic enim vnde gaudemus? De ſpe. Ibi vnde gaudemus? De re. Magnum gaudiũ habet ſpes gaudentis. Et ſi ſpe gaudentes, videte quid ſequitur, In tribulatione patientes. Martyres ergo ideo in tri- *Rom.12.*
bulatione patientes erant, quia ſpe gaudebant. Sed quia nondum erat illud quod promittitur, quod dicit Apoſtolus, Spes *Rom.8.*
enim quæ videtur nõ eſt ſpes: Si autem quod nõ videmus ſperamus, per patientiã expectamus. Ecce quare omnia martyres pertulerunt, quia quod non videbant per patientiam expectabant. Illi qui eos occidebãt, quæ videbant amabãt: illi qui occidebantur, ad ea quæ nõ videbant ſuſpirabãt, & ea quæ nõ videbant, apprehendere feſtinabãt, & quòd tardius occidebãtur, moras ſibi fieri arbitrabãtur. Ergo fratres. Felix martyr & verè felix, & nomine & corona, cuius hodie natalis eſt, contẽpſit mundnm. An fortè quia timebat dominũ, iude erat felix, inde erat beatus, quia vxor eius tanquam vinea fertilis erat in terra, & filij eius circundederunt menſam eius? Omnia iſta perfecte habet, ſed in corpore illius qui hic deſcribitur. Et quia ſic ille intellexit, cõtempſit præſentia, vt acciperet futura. Noueritis autẽ fratres non eum paſſum mortem, quã alij martyres paſſi ſunt. Confeſſus eſt enim, dilatus eſt ad tormenta, alio die inuentum eſt corpus exanime. Clauſerant enim illi carcerem, ſed corpori, nõ ſpiritui. Quẽ illic parabant torquere carnifices, abſentẽ inuenerunt, perdiderunt ſæuitiã ſuam: iacebat enim exanimis ſine ſenſu illis ne torqueretur, cum ſenſu apud Deũ vt coronaretur. Vnde & iſte Felix fratres, nõ tantum nomine, ſed & præmio vitæ æternæ ſic iſta dilexit. Ergo ſic audiamus iſtum Pſalmũ tanquam de Chriſto dicatur: Et omnes hærentes corpori Chriſti & effecti mẽbra Chriſti, ambulemus vias domini, & timeamus dominũ timore caſto, timore permanente in ſeculũ ſeculi. Eſt enim alius timor quem charitas *Pſal.18.*
excludit, dicẽte Ioãne, Timor nõ eſt in charitate, ſed perfecta *1.Ioan.4.*
charitas foras mittit timorẽ. Non de omni timore dicit, quòd mittitur foras à charitate, habes enim Pſalmũ dicentẽ, Timor domini caſtus permanẽs in ſeculum ſeculi. Alius ergo timor domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus nõ eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantũ timent, ne aliquid mali in terra patiãtur, ne illis ægritudo acce-

dat, ne damnũ, ne orbitas, [ne alicuius admiſſio criminis,] ne alicuius amiſſio chari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt. Adhuc timor iſte nõ eſt caſtus. Adhuc audi, alius nõ in hac terra pati timet,

Eſaiæ 66. ſed gehennã timet. Vnde terruit & dominus: audiſtis cũ Euan

Marc. 9. gelium legeretur, Vbi vermis eorũ nõ morietur, & ignis eorũ nõ extinguetur. Audiũt hæc homines, & quia verè futura ſunt impiis, timent, & cõtinent ſe à peccato. Habent timorẽ, & per

23. q. 6. c. Cũ per timorem. timorẽ continent ſe à peccato. Timent quidem, ſed nõ amant iuſtitiã. Cum autẽ per timorem cõtinent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durũ erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſte viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatẽ. Excluſus eſt ergo timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Quis eſt iſte timor caſtus? Secundũ quem debemus fratres mei intelligere quod di-

Pſal. 118. ctum eſt, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius. Si potuero digne dicere de iſto timore caſto, dicam adiuuante domino noſtro Ieſu Chriſto. Multi fortaſſe hoc timore caſto inflammabuntur in amorẽ caſtum. Nec poſſumus

3. ſenten. diſtin. 34. cap. Non potes. explicare fortaſſis niſi propoſita aliqua ſimilitudine. Pone aliquam fœminam caſtam, timentem virum: aliam pone adulteram, & ipſa timet virum. Caſta timet, ne diſcedat vir: adultera, ne veniat. Quid ſi ambo abſentes ſunt? Illa ne veniat, illa ne tardet. Abſens eſt quodammodo cui deſponſati ſumus, abſens eſt qui nobis arram dedit ſpiritum ſanctum, abſens eſt qui nos redemit ſanguine ſuo, ſpõſus eſt ille quo nihil eſt pulchrius, qui quaſi fœdus apparuit inter manus perſequentiũ, de

Eſaiæ 59. quo paulò antè dicebat Eſaias, Et vidimus eũ: & non habebat ſpeciem neque decorem. Ergo ſpõſus noſter fœdus eſt? Abſit. Quomodo enim illũ virgines amarent, quæ in terra maritos non quæſierunt? Ergo perſequentibus fœdus apparuit, & niſi eum fœdũ putarent, nõ inſilirent, nõ flagellis cæderent, nõ ſpi

Matt. 27. nis coronarent, nõ ſputis inhoneſtarẽt: ſed quia fœdus illis apparebat, fecerũt illi iſta: nõ enim habebant oculos vnde Chriſtus pulcher videretur. Qualibus oculis Chriſtus pulcher ap-

Ioan. 14. paruit? Quales oculos quærebat ipſe Chriſtus, quando dicebat Philippo, Tanto tempore vobiſcum ſum, & non me vidiſtis? Iſti oculi mundandi ſunt, vt poſſint videre illam lucem: & leuiter tamen perſtricti ſplendore, accenduntur amore vt ſanari velint, & fiant illuminati. Nam vt noueritis quia pulcher

eſt

eſt Chriſtus qui amatur, audi prophetam, Speciosus forma præ filiis hominum. Omnes homines ſuperat illius pulchritudo. *Pſal.* 44.
Quã rem amamus in Chriſto? Membra crucifixa, latus perforatũ, an charitatẽ? Quãdo audimus quia paſſus eſt pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. Amauit nos vt redamaremus eum: & vt eum redamare poſſemus, viſitauit nos ſpiritu ſuo. Pulcher eſt ille, & abſens eſt. Interroget ſe ſponſa, ſi caſta eſt. In membris ſumus omnes fratres mei, in membris ipſius ſumus, ideo vnus homo ſumus. Videat vnuſquiſque qualem timorem habeat, an eum quem excludit charitas, an caſtũ per- 1. *Ioan.* 4.
manentem in ſeculũ ſeculi. Modo probauit dico, & probabit. *Pſal.* 18.
Abſens eſt ſponſus noſter: interroga cõſcientiam tuam, vis vt veniat, an adhuc vis vt tardet? Videte fratres, Ego pulſaui ad oſtia pectorũ veſtrorũ, vocem inhabitantiũ ille audiuit. Quid ſingulorum quorumque modo conſcientiæ dixerint, ad aures meas, quia homo ſum, peruenire nõ potuit: ille qui abſens eſt præſentia corporis, ſed præſens eſt vigore maieſtatis, audiuit vos. Quam multi ſi dicatur illis, Ecce iam Chriſtus, cras dies iudicij non dicunt, vtinam veniat. Qui enim dicunt, multum amant: & ſi dicatur illis, Tardabit: timẽt ne tardet, quia timor caſtus eſt. Quomodo autẽ nunc timetur ne tardet, ſic cùm venerit timebitur ne diſcedat. Erit autem caſtus iſte timor, quia tranquillus & ſecurus. Non enim deſeremur ab eo, cũ inuenerit nos homo aliquis credens in eum. Quando quæſiuit nos? Antequã quæreremus † eũ. Caſtus ergo timor fratres mei hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondum caſtus, præſentiam domini & pœnas timet, timore facit quicquid boni facit, nõ timore amittendi bonum illud, ſed timore patiẽdi illud malũ. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſpõſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt, non quidem permanebit in ſeculum ſeculi, ſed nondum eſt iſte caſtus permanens in ſeculum ſeculi. In quo eſt caſtus? Iam iterũ aliquid interrogo, quod voſmetipſos interrogetis. Si Deus veniens voce propria loqueretur nobis, quanquam nõ taceat loqui per literas ſuas, & diceret homini, Peccare vis, pecca: fac quicquid te delectat: quicquid amaueris in terra, tuum fiat: cui fueris iratus, intereat: quẽ rapere volueris, rapiatur: quẽ cædere, cædatur: quem dãnare, damnetur: quem poſſidere, poſſideas. Nemo tibi reſiſtat, nemo tibi dicat, quid facis, nemo, noli facere quod velis: nemo, quare feciſti: abun-

† Aliàs, noſſemus.

3. *ſen. di.* 34. *ca. Et quia in medio.*

dent ibi omnia iſta terrena quæ concupiſti, & viue in illis non vſque ad tẽpus, ſed ſemper, faciem tantũ meam nunquam videbis. Fratres mei vnde ingemuiſtis, niſi quia iam natus eſt ti-
*Pſal.*18. mor caſtus permanẽs in ſeculum ſeculi? Quare percuſſum eſt cor veſtrum ſi diceret Deus, faciem meam nunquam videbis? Ecce omni iſta terrena felicitate, omnibus rebus abũdabis, circunfluent te bona temporalia, non illa amittis, non illa deſeris, quid vis amplius? Fleret quidẽ, gemeret timor caſtus, & diceret, Imò tollãtur omnia, & faciem tuam videam. Timor ca-
*Pſal.*79. ſtus exclamaret de Pſalmo, & diceret, Deus virtutum cõuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Timor caſtus ex-
*Pſal.*26. clamaret de Pſalmo, & diceret, Vnã petij à domino. Vide quomodo ardeat timor iſte caſtus, timor verus, timor ſyncerus, Vnã petij à domino, hanc requirã. Quid? Vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quid ſi propter terrenã felicitatem? audi quid ſequitur, Vt cõtempler delectationem domini, & protegar à tẽplo ſancto eius: id eſt, eſſe tẽplum eius & protegi ab eo: hanc vnam petij à domino. Hanc vnã ſi petieritis, accipietis, ad hãc vnam ſi cor veſtrũ exercueritis, & hoc ſolum amittere timueritis, nec inuidebitis felicitatibus terrenis. & illam felicitatem, veram ſperabitis, & eritis in eius corpore, cui cantatur. Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius, Labores fructuũ tuorũ manducabis. O vos, ô tu: vos multi qui vnus eſtis, labores fructuum tuorũ manducabis. Quaſi peruerſè videtur dicere nõ intelligẽtibus: debuit enim dicere, fructum laborum tuorũ mãducabis: multi enim manducant fructũ laborum ſuorum. Laborant in vinea, ipſum laborem nõ manducant, ſed quod de labore ipſorum naſcitur hoc manducant. Laborant circa arbores pomiferas, quis manducet labores? Nemo, inquã, ſed quod illæ arbores attulerint: Fructus laboris & ipſe iocundat agricolam. Quid ſibi vult, labores fructuum tuorum mãducabis? Modo labores habemus,
*Rom.*12. fructus poſtea erit. Sed quia & ipſi labores nõ ſunt ſine gaudio propter ſpem, de qua paulò ante diximus, Spe gaudẽtes, in tribulatione patientes, modo nos ipſi labores noſtri iocundãt, & lætos nos faciunt de ſpe. Si ergo labor noſter potuit manduca-
*Pſal.*126. ri, & potuit iocundare, manducatus fructus ipſius laboris qualis erit? Manducabãt labores ſuos, qui euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Quantò iocundius mãducabunt fructus laborũ, qui venientes venient cum exultatione portantes ma-

nipulos

nipulos ſuos? Et vt noueritis fratres quia manducatur labor iſte, in ſuperiore Pſalmo audiſtis dictum ſuperbis, qui ante lucem volebant ſurgere, id eſt, ante Chriſtum, nõ per humilitatem, qua ſurrexit Chriſtus: dictũ eſt illis, Surgite poſteaquam ſediſtis, id eſt, humiliamini & inde ſurgite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus eſt propter vos. Et quid dictũ eſt? Qui manducatis panem doloris. Iſte eſt labor fructuũ, panis doloris. Niſi enim manducaretur, nõ diceretur panis. Niſi autẽ haberet aliquam ſuauitatem panis iſte, nemo illum manducaret cum tanta ſuauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dulciores ſunt lacrymæ orãtium, quàm gaudia theatrorũ. Et audi flammam deſiderij qua mãducatur ipſe panis, de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris. Alio loco dicit amãs iſte: cuius vocẽ in Pſalmo plerunq; agnoſcimus, Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Vnde factæ ſunt lacrymæ panes? Dum dicitur mihi quotidie vbi eſt Deus tuus? Antequam enim videamus eum qui nos dilexit, qui nobis pignus dedit, cui deſponſati ſumus inſultãt nobis pagani, & dicunt. Vbi eſt quem colunt Chriſtiani? Oſtendãt nobis quem colunt. Ecce ego oſtendo illis Deum meum, & ipſi oſtendãt mihi Deum ſuum. Dum tibi hoc dicit paganus, non inuenis quod illi oſtendas, quia nõ eſt cui oſtendas. Redis ergo & plangis ad Deum, quia illi ſuſpiras antequã videas, & deſiderio ipſius gemis, & quia in ipſius deſiderio ploras, dulces ſunt & ipſæ lacrymæ, & pro cibo tibi erũt, quia factus eſt tibi & ipſe panis die ac nocte dum dicitur tibi quotidie vbi eſt Deus tuus? Sed veniet Deus tuus, de quo dicitur, Vbi eſt, & abſterget lacrymas, & ipſe pro pane lacrymarum ſuccedet, & te in æternũ ſaginabit, quia erit nobiſcum verbum Dei quo paſcuntur angeli. Interim modo labores fructuum, poſtea fructus laboris. Labores fructuũ tuorũ manducabis, beatus es & bene tibi erit. Beatus es, de pręſenti eſt: bene tibi erit, de futuro eſt. Cùm manducas labores fructuum tuorum beatus es: cùm perueneris ad fructũ laborũ tuorum, bene tibi erit. Quid dixit? Nam ſi bene tibi erit, vtiq; beatus eris: & ſi beatus eris, bene vtiq; tibi erit, Sed intereſt inter ſpẽ & rem. Si ſpes tam dulcis eſt, quãto res dulcior erit? Iam veniamus ad illam. Vxor tua, Chriſto dicitur: ergo vxor eius, Eccleſia eius: Eccleſia eius, vxor eius, nos ipſi ſicut vinea eius fertilis. Sed in quibus vinea fertilis? Videmus enim parietes iſtos intrantes multos ſteriles. Videmus quia iſtos parietes intrant multi

Pſal. 41.

Apoc. 21.

ebrioſi, fœneratores, mãgones, quærẽtes ſortilegos, euntes ad præcãtatores & præcãtatrices, quando illis caput dolet. Iſta eſt fertilitas vineæ? Iſta eſt vbertas vxoris; non ipſa eſt. Iſtæ ſpinæ ſunt, ſed nõ vbiq; ſpinoſa. Habet quandã fertilitatem, & eſt vinea fertilis, ſed in quibus? In lateribus domus tuæ. Non omnes dicuntur latera domus. Quæro enim quæ ſint latera domus? quid dicã? Parietes ſunt quaſi lapides fortes. Si de hoc habitaculo corporali diceret, forte hoc intelligeremus latera. Latera dicimus domus, eos qui inhærẽt Chriſto. Non enim ſine cauſa & in ſermone quotidiano dicimus de aliquo qui forte male agit ex malorũ conſiliis amicorũ, de illo dicimus, Mala latera habet. Quid eſt, mala latera habet? Mali illi inhærent. Ergo & de alio, bona latera habet: bonis conſiliis viuit. Quid eſt hoc? Bonis cõſiliis regitur. Ergo latera domus ſunt illi qui inhærẽt Chriſto, nec ſine cauſa & ipſa cõiunx de latere facta eſt. Viro dormiẽte, Eua facta eſt: moriẽte Chriſto, Eccleſia facta eſt. Et

Geneſ. 2. illa de latere viri, cum coſta detracta eſt: & iſta de latere viri,

Ioan. 19. quãdo latus lancea percuſſum eſt, & ſacramenta profluxerũt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? In lateribus domus tuæ, id eſt, in his qui adhærẽt Chriſto. In aliis, qui non adhærẽt Chriſto, ſterilis. Sed nec illos in vinea computabo. Filij tui. Quæ eſt vxor, & qui ſunt filij? In iſtis carnalibus nuptiis & cõiugiis, alia vxor & alij filij. In Eccleſia quæ vxor, ipſi filij. Ad Eccleſiã enim pertinebãt Apoſtoli, & in mẽbris Eccleſiæ erãt. Ergo in coniuge ipſius erãt, & coniunx erant ſecundũ portionem ſuã, quam in membris obtinebãt. Quare ergo de illis di-

Matth. 9. citur, cùm receſſerit ab eis ſpõſus, tunc ieiunabunt filij ſponſi? Ergo ipſa cõiunx, & ipſa filij. Mirũ dico fratres mei. In verbis autem domini inuenimus Eccleſiam & fratres ipſius eſſe, & ſorores ipſius eſſe, & matrem ipſius eſſe. Nam cùm nuntiarẽtur

Mat. 12. mater eius & fratres foris ſtantes, quia foris ſtabant, typũ gerebant. Quis typus matris? Synagoga. Quis typus fratrũ carnalium? Iudæi foris ſtantes: & foris ſtat ſynagoga. Nam Maria in lateribus domus eius, & cognati eius ex virginis Mariæ cõſanguinitate veniẽtes, qui in eum crediderũt, in lateribus do-

De fide mus eius, nõ inquantum carnali conſanguinitate iuncti erãt,

cõtra Ma ſed inquantũ verbum Dei audiebãt & faciebant. Hoc enim re-

nichæos. c. ſpõdit dominus, & ait, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Vnde

25. tentauerũt quidã dicere, quia Chriſtus matrẽ non habuit, quia

Mat. 23. dixit, Quæ mihi mater? Quare? Ergo Petrus & Ioãnes & Iacobus &

bus & alij Apoſtoli patres nõ habuerũt in terra? Et tamẽ quid eis dicit? Nolite vobis dicere patres ſuper terrã, vnus eſt enim pater veſter qui in cælis eſt. Quod ergo in patre docebat diſcipulos, hoc in matre ipſe demonſtrauit. Vult enim dominus, vt cõſanguinitatibus terrenis præponamus Deũ, defer patri, quia pater eſt: defer Deo, quia Deus eſt. Generauit te pater accõmodando carnem ſuam, creauit te Deus adhibẽdo potentiã ſuam. Ne iraſcatur pater cũ Deus illi præponitur, imò gaudeat ſibi tantum deferri, vt illi inuentus eſſet qui ei deberet præponi. Ergo quid dicam? dominus quid ait? Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et extendit inquit Euangeliſta manus ſuper diſcipulos ſuos, & ait, Ecce mater mea & fratres mei. Fratres erãt, mater quomodo erant? Addidit, Et qui fecerit volũtatem patris mei, ipſe mihi frater & ſoror & mater eſt. Puta frater, propter ſexũ virilem quem habet Eccleſia, quos hic in mẽbris habet Chriſtus. Mater quomodo, niſi quia ipſe Chriſtus eſt in Chriſtianis, quos Chriſtianos per baptiſmum quotidie parit Eccleſia? Ergo in quib. intelligis coniugẽ, in illis matrẽ, in illis filios. Dicatur ergo quales debent eſſe filij, quales? Pacifici. Quare pacifici? Quia beati pacifici, quia ipſi filij Dei vocabũtur. Quia ergo in oliua fructus eſt pacis: oleũ enim pacẽ ſignificat, qa charitatẽ ſignificat, ſine charitate nulla pax eſt. Et manifeſtũ eſt, ꝙ qui diuiſerũt pacẽ, nõ habent charitatem. Vnde iã expoſui charitati veſtræ quare colũba folia cũ fructu portauit ad arcã, vt ſignificaret quia & illi qui foris baptizati ſunt, ſicut ligna illa extra arcã baptizata ſunt, nõ ſola folia habuerunt, id eſt, verba ſola ſed habuerũt & fructum, quod eſt charitas. Ipſa columba illos reportat ad arcam, & veniunt ad vnitatẽ. Tales ergo filij debẽt eſſe in circumitu mẽſæ domini, velut nouellatio oliuarũ. Perfecta res eſt, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit eſſe? Cùm videris aliquem blaſphemũ habere vxorẽ, filios, nepotes, & te forte non habere, noli zelare: vide quia & in te cõpletum eſt, ſed ſpiritaliter. An forte non es in membris? Si nõ ibi es plange, quia non hic, nec ibi. Si ibi, ſecurus eſto: quia & ſi ibi & non hic, fructuoſius ibi quã hic. Si ergo habemus, quare habemus? Quia timemus dominũ. Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominum. Ille eſt homo, qui ſunt homines, & ipſi homines homo, quia multi vnum, quia Chriſtus vnus. *Benedicat te dominus ex Sion.* Cœperas enim attendere. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet dominũ. Iam forte oculi tui ibant per illos qui non

Matt. 12.

Matt. 5.

Super Ioã Tract. 6.

Gen. 8.

timent dominum, & videbãt ibi vxores fœcundas, filios abundantes circumire menſam patris ſui. Neſcio quà ibas, & nõ ex Sion. Benedicat te dominus, ſed ex Sion. Noli quærere illas benedictiones, quæ non ſunt ex Sion. Non benedixit dominus tales, fratres mei? Benedictio iſta domini eſt. Aut ſi non eſt à domino, quis duceret vxorem, ſi nolit dominus? Quis poſſit eſſe ſanus, ſi nolit dominus? Aut quis poſſet eſſe diues, ſi nollet dominus? Dat illa, ſed nõ vides, quia & pecoribus dedit. Nõ ergo de Sion eſt iſta benedictio. Benedicat te dominus ex Siõ. *Et videas bona Hieruſalem*. Nam illa bona non ſunt Hieruſalem. Vis videre quia non ſunt bona Hieruſalem? Et auibus dictum eſt, Creſcite & multiplicamini. Pro magno vis habere, quod auibus donatũ eſt? Voce quidẽ Dei donatum eſſe quis neſciat? Sed vtere bonis iſtis, ſi accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati ſunt, quàm vt naſcãtur: non enim iam felicitas eſt habere filios, ſed bonos habere. De nutriendis labora, ſi nati fuerint, ſi autem non nati, age gratias Deo, forte minus ſolicitus eris, & tamen ſterilis nõ remãſiſti illius matris. Forte filij per te naſcũtur ſpiritaliter de iſta matre, qui ſunt in nouellis oliuarum circumeuntes menſam domini. Conſoletur ergo te Deus, vt videas bona Hieruſalem. Illa enim bona ſunt: quare ſunt? qa æterna ſunt: quare ſunt? quia ibi eſt rex, Ego ſum, qui ſum. Iſta vero bona ſunt, & non ſunt: non enim ſtãt, labuntur, fluunt. Filij ſunt paruuli, blãdiris paruulis, blãdiuntur paruuli. Nũquid ſtant in eo? Sed optas vt creſcãt, vt accedat ætas optas. Sed vide quia cùm accedit vna, altera moritur. Veniẽte pueritia, moritur infantia: veniẽte adoleſcẽtia, moritur pueritia: veniẽte iuuentute, moritur adoleſcẽtia: veniẽte ſenectute, moritur iuuentus: veniẽte morte, moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot ſimul optas & mortes ætatũ. Non ſunt ergo iſta. Num deinde nati ſunt tibi filij in terra tecũ victuri, an te potius excluſuri & ſucceſſuri? Ad eos gaudes qui nati ſunt, vt excludaris? Nati enim pueri tanquã hoc dicãt parẽtibus ſuis, Eia cogitate & vos ire hinc, agamus & nos minimũ noſtrum. Minus † eſt enim generis humani tota vita tẽtationis, quia dictum eſt, Vniuerſa vanitas omnis homo viuẽs. Et tamẽ ſi gaudetur ad filios ſucceſſuros, quãtò gaudendũ eſt ad filios cũ quibus permanebimus, & ad illũ patrẽ, cui nati ſumus nõ moritu ri, ſed vt nos cum illo ſemper viuamus? Ipſa ſunt bona Hieruſalẽ, quia ipſa ſunt. Benedicat te ergo dominus ex Siõ, & videas

quæ

Gen. 1.

Exod. 3.

† Al. minimũ noſtrũ. Mimus.

Pſal. 38.

quæ ſunt bona Hieruſalem. Nam iſta quæ attendis bona, cæcus vides: videas, ſed illa bona quæ corde videntur. Et quandiu videbo bona Hieruſalē? *Omnes dies vitæ tuæ*. Sed ſi vita tua æterna fuerit, in æternū videbis bona Hieruſalem. Iſta autem fratres mei bona ſunt, ſed non omnes dies vitę tuæ vides: nō enim quando exis de corpore moreris. Perſeuerat vita tua: corpus moritur, ſed vita ſpiritus perſeuerat. Oculi non vident, quia diſceſſit qui per oculos videbat. Vbicunque eſt qui per oculos videbat, videt aliquid. Non enim mortuus erat diues ille, qui in terra induebatur purpura: ſi mortuus eſſet, apud inferos nō torqueretur. Optandum illi fortè erat vt moreretur, ſed malo ſuo vixit apud inferos. Torquebatur enim & non videbat illa bona quæ in terra dimiſerat. Hæc erat vita ipſius talis, & bona illa non videbat. Ergo tu talia deſidera bona, quæ videas omnes dies vitæ tuæ, id eſt, vt cum ipſis viuas in æternū. Quæ ſunt ergo illa bona? Fratres attendite. Dici poſſunt bona iſta? aurū eſt, argentū eſt, fundus amœnus eſt, marmorati parietes ſunt, tecta laquatea ſunt? Abſit. Iſta abundantius pauperes habent in hac vita. Plus eſt enim pauperi videre cælū ſtellatum, quàm diuiti tectum inauratum. Fratres ergo quid eſt illud bonum quo accendimur, cui ſuſpiramus, quo inflāmamur? Propter quod bonum adipiſcendum & videndum tantos labores ſuſtinemus, ſicut audiſtis cùm legeretur Apoſtolus, quia omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiuntur. Non enim modo quia diabolus per reges non ſæuit, ideo Chriſtiani non patiuntur perſecutionem. Si mortuus eſt diabolus, mortuæ ſunt perſecutiones: ſi autē ille aduerſarius noſter viuit, vnde nō tentationes ſuggerit? vnde nō ſæuit? vnde non minas aut ſcādala procurat? O ſi incipias piè viuere, videbis quia omnis qui vult piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patietur. Propter quid ergo patimur tātas perſecutiones? Si enim in hac vita in Chriſto ſperātes ſumus tātum, ait Apoſtolus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Propter quid damnati ſunt ad beſtias martyres? quod eſt illud bonum? dici poteſt? vnde? aut quæ lingua dicat? aut quæ aures audiant? Et quidem illud nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Amemus tamen, proficiamus tantū: videtis enim quia pugnæ non deſunt, & pugnamus cū concupiſcentiis noſtris. Pugnamus foris cum infidelibus & inobedientibus hominibus, pugnamus intus cum ſuggeſtionibus, cum perturbationibus.

Luc.16.

2.Tim.3.

1.Cor.15.

1.Cor.2.

Sapien.9. carnalibus. Vbique pugnamus adhuc, quia corpus quod cor-
Rom.9. rumpitur aggrauat animam. Pugnamus adhuc, quoniã ſi ſpiritus vita eſt, tamen corpus mortuum eſt propter peccatũ. Sed quid futurũ eſt? Si autẽ ſpiritus eius habitat in vobis, qui ſuſcitauit Chriſtũ ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritũ eius, qui habitat in vobis. Cùm ergo viuificata fuerint membra noſtra mortalia, iam nihil reſiſtet ſpiritui noſtro: non fames erit, non ſitis erit, quia de corruptione corporis iſta naſcuntur: ideo reficis, quia à te aliquid deficit. Concupiſcentiæ delectationũ carnalium contra nos pugnant. Mortem portamus infirmitatem corporis, ſed cùm mors ipſa conuerſa fuerit in illã incõmutabilitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, quid audiet tunc mors? Vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Et fortè moritur, & dicetur, Reſtãt ali-
1.Cor.15. qui inimici? Non, ſequitur nouiſſima inimica mors: cùm hæc deſtructa fuerit, immortalitas ſuccedit. Si nullus erit inimicus, quaſi nouiſſima deſtruetur mors. Bonum noſtrum cui ſuſpiramus, pax erit. Ecce bonum fratres, magnum bonum pax vocatur. Quærebatis quid vocaretur? Aurum eſt, an argentum eſt, an fundus, an veſtis? Pax eſt. Non pax qualem inter ſe habent homines, infidam, inſtabilem, mutabilem, incertam: nec pax talis qualem ſecum habet ipſe vnus homo. Diximus enim quia & ſecum pugnat homo. Vſquequo domet omnes cupidi-
1.Cor.2. tates, adhuc pugnat. Qualis ergo pax? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis pax? De Hieruſalem, Quia Hieruſalem interpretatur viſio pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, & videas bona quæ ſunt in Hieruſalem, vt videas omnes dies vitæ tuæ. *Et videas*. Non filios tuos tantum: ſed *Filios filiorum tuorum.* Quid eſt filios tuos? Opera tua quæ hic agis. Qui ſunt filij filiorum? Fructus operum tuorum. Facis eleemoſynas, filij tui ſunt: propter eleemoſynas accipis vitam æternam, filij filiorum tuorum ſunt. Videas filios filiorũ tuorum, & erit quod ſequitur, quo concluditur, *Pax ſuper Iſrael.* Hæc pax vobis prædicatur à nobis, ipſa amatur à nobis, ipſa vt à vobis ametur, optamus. Ad illam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint. Illi ſunt & hic pacifici, qui & ibi: qui circumeunt menſam domini tanquam nouellatio oliuarum, vt non ſit ſterilis arbor, qualis fuit illa ficulnea vbi fructum non
Matt.21. inuenit eſuriens dominus. Et videtis quid ei contigerit. Folia

ſola

ſola habebat,fructum non habebat Sic ſunt qui verba habent & facta non habent. Veniens eſuriens dominus non ibi inuenit quod manducet, quia fidem noſtram & facta bona eſurit dominus.Paſcamus illum bene viuendo,& paſcet nos in æternum nobis viuere donando.

In Pſalmum CXXVIII.Enarratio.

PSalmus quem cantauimus breuis eſt : ſed ſicut ſcriptum eſt in Euangelio de Zacchæo, ſtatura breuis, & magnus in opere: ſicut ſcriptum eſt de illa vidua, quæ duo minuta miſit in gazophylacium:breuis pecunia, ſed magna charitas : ſic & iſte Pſalmus ſi verba numeres,breuis eſt:ſi ſentẽtias appẽdas, magnus eſt.Non ergo nos poterit diutius vſq; ad faſtidiũ detinere.Quare?Aduertat prudentia veſtra,& adſit intentio Chriſtiana:ſonet verbũ Dei volẽtibus oportune, nolentibus importuné.Inuenit ſibi locum, inuenit corda vbi requieſcat, inuenit terram vbi germinet, & fructũ ferat Nam quia multi mali ſunt, & iniquos portat Eccleſia vſq; in finem,manifeſtum eſt,& hi ſunt quibus verbum Dei ſuperfluum eſt: & aut ſic in illos cadit,quomodo ſemen in via conculcatur,& à volatilibus colligitur?aut ſic in eos cadit quomodo ſemen in petroſa loca, vbi non habet terram multam,ſtatim exiit, & calefacto ſole areſcit,quia nõ habebat radicem:aut ſicut inter ſpinas,quod & ſi germinet & conetur in auras ſurgere,ſuffocatur tamen multitudine ſpinarum. Tales autem ſunt,qui verbum Dei contemnunt ſicut via : aut qui ad horã gaudẽt, & facta tribulatione ſicut ab æſtu ſolis areſcũt: aut qui cogitationibus & curis & ſolicitudine huius mundi, tanquam ſpinis auaritiæ ſuffocant, quod in illis cœperat germinare. Eſt autem etiam terra bona,quò ſemen quum ceciderit affert fructum,aliud tricenum,aliud ſexagenum,aliud centenũ:ſiue parum,ſiue multum,omnes in horreo erũt. Sunt ergo tales, & propter hos loquimur. Propter hos loquitur ſcriptura,propter hos nõ tacet Euãgeliũ Sed & illi audiãt ne fortè aliud ſint hodie,aliud cras,ne forté mutentur audiendo,aut arent viã, aut lapides purgẽt, aut ſpinas euellãt.Dicat ſpiritus Dei,dicat nobis,cãtet nobis:ſiue velimus ſaltare,ſiue nolimus, cãtet ipſe.Sicut enim qui ſaltat,mẽbra mouet ad cantũ:ſic qui ſaltãt ad præceptũ Dei, operibus obtẽperãt ſono.Ideò qui noluerũt hoc facere,quid illis dominus dicit in Euãgelio?Cantauimus vobis, & nõ ſaltaſtis:plãximus, & nõ lamẽtaſtis.Cantet

Luce 19.
Marc.12.
Mat.13.
Mat.11.

ergo: credimus in Dei miſericordiam, quia erunt de quibus nos conſoletur. Nam qui pertinaces ſunt, perſeuerãtes in malitia, quamuis audiãt verbum Dei, ſcandalis quotidie perturbant Eccleſiã: de talibus dicit iſte Pſalmus, ſic enim cœpit, *Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea*. Eccleſia loquitur de his quos tolerat, & tanquam diceretur, Nunquid modo & non olim eſt Eccleſia? Ex quo vocantur ſancti, eſt Eccleſia in terra. Aliquando in ſolo Abel Eccleſia erat, & expugnatus eſt à fratre malo & perdito Cain. Aliquando in ſolo Enoch Eccleſia erat, & tranſlatus eſt ab iniquis. Aliquãdo in ſola domo Noe Eccleſia erat, & pertulit omnes qui diluuio perierunt, & ſola arca natauit in fluctibus, & euaſit ad ſiccum. Aliquando in ſolo Abrahã Eccleſia erat, & quãta pertulit ab iniquis, nouimus. In ſolo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis Eccleſia erat, & pertulit Sodomorũ iniquitates & peruerſitates, quouſq; Deus eum de medio ipſorũ liberauit. Cœpit eſſe & in populo Iſrael Eccleſia, pertulit Pharaonem & Aegyptios. Cœpit & in ipſa Eccleſia, id eſt, in populo Iſrael numerus ſanctorum. Moyſes & cæteri ſancti pertulerunt iniquos Iudæos populum Iſrael. Ventum eſt & ad dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, prædicatum eſt Euangelium: dixit in Pſalmis, Annuntiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Quid eſt ſuper numerum? Non ſolum illi qui crediderunt, & qui pertinent ad numerum ſanctorum, ſed & ſuper numerũ intrarunt multi iuſti, ſed plures iniqui, & pertulerunt iuſti iniquos. Quando? In Eccleſia. Nunquid modo ſolum ex quo enumerat, ex quo cõmemorat? Ideo ne miraretur modo Eccleſia, vel ne quiſquã miraretur in Eccleſia, volẽs eſſe membrum bonũ Eccleſiæ, audiat & ipſam Eccleſiam matrem ſuam dicentem ſibi, Noli mirari ad iſta fili, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Magnus affectus ſic cœpiſſe Pſalmũ, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: quaſi aliquid iã loquebatur, videtur enim non cœpiſſe, ſed reſpondiſſe. Reſpondit autem, Quibus? Cogitantibus & dicentibus, Quãta mala perferimus, quãta ſcãdala crebreſcunt quotidie, quãdo iniqui intrãt in Eccleſiã & portamus eos? Reſpondeat autẽ Eccleſia de quibuſdã, id eſt, de fortiorũ voce reſpondeat querelis infirmorũ, & cõfirmẽt firmi iniquos, & grandes paruulos, & dicat Eccleſia, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea. *Dicat vero nunc Iſrael, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*. Dicat illud, non illud timeat. Quò enim valet quod cùm dixiſſet,

Gen. 4. *Gen. 5.* *Gen. 6.* *Gen. 19.* *Pſal. 39.*

dixiſſet, ſæpe expugnauerũt me: addidit à iuuentute mea? Iam modo Eccleſiæ ſenectus expugnatur, ſed non timeat, dicat, Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea. Nũquid ideo nõ peruenit ad ſenectutẽ, quia nõ ceſſauerũt illi expugnãdo? nũquid delere potuerũt? Dicat verò Iſrael, & cõſoletur ſe Iſrael, conſoletur ſeipſa Eccleſia de præteritis exemplis, & dicat, Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea. Quare expugnauerũt? *Etenim nõ potuerunt mihi. Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores, longe fecerunt iniquitatẽ ſuam.* Quare expugnauerũt? quia non potuerũt mihi. Quid eſt nõ potuerũt mihi? Fabricare. Quid eſt, non potuerunt mihi? Non illis cõſenſi ad malum. Omnis enim malus ideo perſequitur bonũ, quia nõ illi cõſentit bonus ad malum. Faciat aliquid mali. nõ obiurget Epiſcopus, bonus eſt Epiſcopus: obiurget Epiſcopus, malus eſt Epiſcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapuit, bonus eſt. Saltem loquatur & reprehendat, etſi nõ repetat, malus eſt. Malus eſt qui reprehẽdit raptorẽ, & bonus eſt qui rapit? Ambulet, manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Econtrà Apoſtolus, Corrũpunt bonos mores colloquia mala. Sobrij eſtote & iuſti, & nolite peccare. Sonat verbũ, ſonat ſermo cõtradictor libidinis. At ille amicus libidinis ſuæ, & inimicus ſermoni cõtradicenti amicæ ſuæ, infeſtus eſt, & odit ſermonem Dei. Facta eſt amica auaritia, inimicus Deus. Contradicit enim Deus auaritiæ, & vult nihil poſſideri ab auaritia. Ego poſſidear clamat. Quid vis ab auaritia poſſideri? Dura iubet, leuia iubeo. Onus eius graue, ſarcina mea leuis eſt. Iugum eius aſperum eſt, iugum meum leue eſt. Noli velle ab auaritia poſſideri. Iubet auaritia vt mare tranſeas, & obtemperas, iubet vt te ventis procellíſq; cõmittas: iubeo ego vt ante oſtium tuũ ex eo quod habes des pauperi. Piger es ad faciendum ante te opus bonum, & ſtrenuus es ad tranſeundũ mare. Quia auaritia imperat, ſeruis: quia Deus iubet, odiſti. Et quid? Cùm odiſſe cœperit, incipit velle criminari eos à quibus audit bona præcepta, & velle per ſuſpiciones ſuas crimina quærere ſeruorum Dei. Qui nobis iſta dicunt, & ipſi nõ faciunt iſta. Et iſta ſiue quæ fiunt, ſiue quæ non fiunt: & quæ non fiunt, dicuntur fieri, & quæ fiunt bene, dicũtur male fieri: & quæ toleramus, ad culpam noſtram applicantur. Nos quid reſpondemus? Noli me attendere, ſermonem iſtius attende, ipſe tibi loquitur per quemlibet, huic tu inimicus es. Concorda cum aduerſario tuo cùm es cum eo in via. Aduerſarium tuum ſer-

Eſaiæ.27. *1.Cor.15.* *Matt.11.* *Matt.5.*

monem Dei feciſti Noli attendere, quia ille tibi loquitur, Malus eſt per quem tibi loquitur, ſed nõ eſt malus, qui tibi loquitur, ſermo Dei. Accuſa Deum, accuſa ſi potes. Creditis fratres hucuſque perueniſſe eos, de quibus dicitur, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, vt etiã ipſum Deũ accuſare nõ dubitent? Accuſas auarum, & ille accuſat Deũ qui fecit aurũ. Noli auarus eſſe, & nõ faceret Deus aurum? Iã hoc reſtat, quia mala tua opera cohibere non potes, accuſas opera bona Dei. Diſplicet tibi creator & fabricator mundi. Non faceret & ſolẽ, quia multi in feneſtris contendunt de luminaribus, & ad iudicia ſe trahunt? O ſi vitia noſtra cohibeamus, quia bona ſunt omnia,
Gen.2. quia bonus Deus qui fecit omnia: & laudant illum opera ſua, cõſiderata quia bona ſunt ab eo qui habet ſpiritũ cõſiderandi. ſpiritũ pietatis & ſapientiæ: vndiq; Deus laudatur ab operibus
Dan.3. ſuis. Quomodo illum laudant opera ſua? Per os trium puerorum in camino ignis quid prætermiſſum eſt? Laudant cælum, laudant angeli, laudant ſydera, laudãt ſol & luna, laudant dies & noctes, laudat quicquid germinat de terra, laudat quicquid natat in mari, laudat quicquid volitat in aere, laudant omnes mõtes & colles, laudant frigora & æſtas, & cætera omnia quæ Deus fecit. Audiſtis quia laudant Deum, nunquid audiſtis ibi quia laudat Deum auaritia, quia laudat Deum luxuria? Non
2.Sen.di. laudant iſta, quia nõ ipſe illa fecit. Laudãt ibi homines Deum,
37.ca. In quia hominis creator eſt Deus. Auaritia opus eſt mali homi-
hoc. in fi- nis, homo ipſe opus eſt Dei. Et quid vult Deus? Occidere in te
ne. quod ipſe feciſti, & ſaluare te quem fecit ipſe. Noli fœnerare:
Pſal.14. tu accuſas ſcripturam dicentem, Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſurã. Non ego illud ſcripſi, nõ de ore meo primo exiit: Deum audi. Et ille, Clerici non fœnerent. Et fortè qui tibi loquitur, nõ fœnerat: ſed ſi fœnerat, fac quia & ipſe fœnerat. Nunquid fœnerat, qui per ipſum loquitur? Si facit quod tibi dicit, & non facis tu: tu in ignem vadis, ille in regnum. Si non facit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & dicit bona
Iſaiæ 40 quæ non facit, pariter in igne fœnum ardebit, verbum autem
Pſal.118. domini manet in æternum. Nunquid ardet ſermo, qui tibi per illum locutus eſt? Aut Moyſes eſt qui tibi loquitur, id eſt, bonus & iuſtus famulus Dei, aut Phariſæus eſt cathedram Moyſi
Matt.23. ſedens: audiſti & de ipſis, Quæ dicũt, facite: quæ autẽ faciunt, facere nolite, Non habes tu vnde te excuſes; quãdo ſermo Dei loquitur, tibi loquitur: quia nõ potes interficere ſermonẽ Dei.

Cri-

Criminari quæris eos,per quos loquitur tibi ſermo Dei.Quære quantũ vis, dic quantum vis, blaſphema quantum vis, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea : dicat vero Iſrael, Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea.Audẽt etiam fœneratores dicere,Non habeo aliud vnde viuã.Hoc mihi & latro diceret, deprehenſus in fauce:hoc & effractor diceret deprehẽſus circa parietem alienũ:hoc mihi & leno diceret,emens puellas ad proſtitutionẽ:hoc & maleficus incantans mala,& vendẽs malitiam ſuã.Quicquid tale prohibere conaremur,reſponderent omnes,quia nõ haberent vnde viuerẽt,quia inde ſe paſcerent: quaſi non hoc ipſum in illis maximè puniendũ eſt, quia artem nequitiæ delegerunt vnde vitã tranſigant, & inde ſe volũt paſcere vnde offendant eum à quo omnes paſcuntur.Sed cũ clamaueris hoc,& dixeris,illi reſpondent, Si ſic, non huc accedimus : ſi ſic,non intramus in ipſam eccleſiam. Veniant,intrent, audiãt, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea:Etenim non potuerunt mihi, ſuper dorſum meum fabricauerunt peccatores:hoc eſt,nõ potuerunt agere vt conſentiam,fecerunt quod portem.Quàm præclare dictum eſt,quàm optime ſignificatum eſt,Etenim nõ potuerunt mihi, ſuper dorſum meũ fabricauerunt peccatores. Agunt nobiſcũ primo, vt conſentiamus illis ad facta mala:ſi non conſenſerimus,tolerare nos dicunt.Ergo quia nõ potuiſti mihi, aſcende in dorſum meũ. Portare te habeo quouſq; veniat finis.Sic enim mihi præceptũ eſt,vt fructũ afferã cũ tolerantia:nõ te corrigo,tolero te:aut fortè cũ tolero te,corrigis te. Sed ſi non te corrigis vſque in finẽ,tolero te vſque in finẽ, & vſque in finem ſuper dorſum meũ eris, vſque ad tempus.Nunquid ſemper ſuper dorſum meum eris?Veniet enim, qui inde te excutiat. Veniet tempus meſſis, veniet finis ſeculi, immittet Deus meſſores: meſſores autem angeli ſunt. Separant malos de medio iuſtorũ, ſicut zizania à tritico, frumentum recondent in horreo, paleas autem comburent igni inextinguibili. Portaui quouſque potui, iam gaudens tranſeo in horreũ Dei, & ſecurus canto,Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Quid enim mihi facere potuerunt, quia expugnauerunt me à iuuentute mea?Exercuerunt me,non oppreſſerunt. Valuerunt mihi ſicut ignis ad aurũ, non ſicut ignis ad fœnũ.Ignis enim accedens ad aurum,ſordem tollit : accedens ad fœnum,in cinerem vertit.Etenim nõ potuerunt mihi,quia non conſenſi,quia nõ me fecerunt quales ſunt ipſi.Super dor-

Luc.8.

Matt.13.

ſum meum fabricauerunt peccatores, longè fecerunt iniuſtitiam ſuam. Fecerunt quod tolerē, & nō fecerunt cui conſentirem. Iam ergo iniuſtitia ipſorum longè eſt à me. Mali mixti

Ibidem. ſunt bonis, nō ſolū in ſeculo, ſed & in ipſa intus Eccleſia mali mixti ſunt bonis: noſtis & probaſtis, & magis probabiſtis ſi boni fueritis. Cum enim creuiſſet herba & fructum feciſſet, tūc apparuerūt zizania. Nulli apparent mali in eccleſia niſi ei qui fuerit bonus, Noſtis ergo quia mixti ſunt, & ſemper & vbique dicit ſcriptura, quia nō ſeparabuntur niſi in fine. Sic quomodo mixti ſunt, lōgè ſunt à ſe. Ne quis ergo ex eo quòd mixti ſunt mali inter bonos putaret iniquitatem eſſe iuxta iuſtitiam, nō potuerūt, inquit, mihi: id eſt, dixerunt, & malè dixerunt, Man-

Eſa.22. ducemus & bibamus, cras enim moriemur: Non corruperunt

1.Cor.15. ſermones mali mores bonos, in eo quod audiui à Deo, nō ceſſi ſermonibus hominum. Fecerunt mihi peccatores quod portarem, nō cui commiſcerer, & facta eſt iniquitas eorum longè à me. Quid enim tam propè, quàm duo homines in vna eccleſia? Quid enim tam longè, quàm iniquitas à iuſtitia? Vbi eſt enim cōſenſio, ibi propinquitas. Ligantur duo & mittantur ad iudicem, latro & colligatus: Ille ſceleratus, ille innocens: vna catena ligantur, & longè ſunt à ſe. Quantum longè ſunt à ſe? Quantum longè eſt ſcelus ab innocentia. Ecce iſti longe ſunt à ſe ab inuicē. Alius latro in Hiſpania facit ſcelera, proximus eſt ei qui facit in Aphrica. Quantum proximus? Quantum ſibi iunguntur ſcelus & ſcelus, quātum ſibi iungūtur latrocinium & latrociniū. Nemo ergo timeat mixtos ſibi corpore malos: Longè ab illis ſit corde, & ſecurus portat quod nō timet. Longè fecerunt iniuſtitiā ſuam. Quid occurrit? Florent illi qui regnant inique, & vt ſermonem loquamur vulgi, tonant iniqui, extolluntur in typhos, in calumnias. Quid ergo? Semper hoc? Non: audi quod ſequitur. *Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum.* Intendat charitas veſtra, Dominus inquit, iuſtus concidet ceruices peccatorū. Quis non contremiſcat? Quis enim non peccauit? Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum. Omnibus qui audiunt intrat tremor in cor, ſi credunt ſcripturæ Dei. Si enim ſibi ſine cauſa tundunt homines pectora, mentiuntur quia tundunt pectora ſi iuſti ſunt, & in eo quod mentiuntur Deo, fiunt peccatores. Si ergo veraciter ſibi tundūt pectora peccatores ſunt. Et quis noſtrum non ſibi tundit pectus? Et quis noſtrum nō elidit oculos ad terram ſicut ille publica-

nus

nus, & dicit, Domine propitius eſto mihi peccatori? Si ergo *Luce* 18.
omnes peccatores, & nemo inuenitur ſine peccato, omnibus timendus eſt gladius in ceruices, quia dominus iuſtus cõcidet ceruices peccatorum, Non puto fratres mei quia omniũ peccatorũ, ſed in membro quod percutit, ibi deſignat quos peccatores percutiat: non enim dixit, Dominus iuſtus concidet manus peccatorum, aut, Dominus iuſtus cõcidet pedes peccatorum, nõ dixit: ſed quia peccatores ſuperbos volebat intelligi: ſuperbi autem omnes ceruicati ſunt, qui nõ ſolum faciũt mala, ſed nec agnoſcere volunt, & quando obiurgantur, Ecce feciſti, ſaltẽ agnoſce quid feceris. Odit Deus peccatorẽ, oderis & tu: cõiungere Deo, ſimul perſequimini peccatũ tuum: iuſtificant ſe, & dicũt, Non, inquit, Ego bene feci, Deus malè fecit. Quid eſt hoc? Ego nihil mali feci, inquit, quia Saturnus fecit, quia Mars fecit, quia Venus fecit. Ego nihil feci, ſtellæ fecerũt. Iuſtificas te, accuſas Deũ qui fecit ſtellas, qui ornauit cælum. Itaque quoniam iuſtificas peccatũ tuum, & ſuperbis aduerſus Deum, quia te facis extra culpã, & Deũ in culpa, & tantũ erexiſti ceruicẽ tuam, & cucurriſti cõtra Deum, ſicut ſcriptũ eſt in Iob, dicebat de impio peccatore, currens aduerſus Deum in *Iob* 15.
craſſa ceruice ſcuti ſui, & ibi ceruicem nominauit, quia ſic te erigis, & non elidis oculos ad terrã, & tundis pectus, & dicis, Domine propitius eſto mihi peccatori, ſed iactas te de meritis *Luce* 18.
tuis: Et vis mecum, inquit Deus, iudicio contendere, intrare mecũ in iudicium, cum debeas in reatu tuo ſatisfacere Deo, & clamare ad illum quod clamatur in alio Pſalmo, Si iniquita- *Pſal*.129.
tes obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Clamare ad illum, quod clamatur in alio Pſalmo, Ego dixi domine miſe- *Pſal*. 40.
rere mei, ſana animam meam quia peccaui tibi: Quoniã hæc non vis dicere, ſed iuſtificas facta tua aduerſus ſermonẽ Dei, venit in te quod ſequitur ſcriptura, & dicit, Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum. *Confundantur & auertantur retrorſum omnes, qui oderunt Sion.* Qui oderunt Sion, oderunt Eccleſiã. Sion Eccleſia eſt. Et qui intrant in Eccleſiã ficte, oderũt Eccleſiam. Qui nolunt obſeruare verbũ Dei, oderunt Eccleſiam. Sed ſuper dorſum meũ fabricauerunt. Quid factura eſt Eccleſia, niſi portatura vſque in finem? Sed quid de illis ſequitur & dicit? *Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur aruit.* Fœnum tectorũ herba eſt quæ naſcitur in tectis, in ſolario integulato: in alto videtur, & radicem non habet. Quanto

melius humilius naſceretur, & lætius vireſceret: Modo naſcitur altius ad celeriorem ariditatem, nondum euulſum eſt & aruit. Nondũ finiti ſunt in iudicio Dei, & iam nõ habent ſuccum viriditatis. Attendite opera ipſorum, & videte quia exaruerunt: Sed viuunt & hic ſunt, nondũ ergo auulſi ſunt. Aruerunt, ſed nondũ auulſi ſunt. Facti ſunt ſicut fœnũ tectorũ, quod priuſquã euellatur exaruit. Et veniẽt meſſores, ſed nõ de illis

Mat.13. implent manipulos. Venturi ſunt enim meſſores, & collecturi ſunt triticum in horreum, & zizania alligabunt & mittent in ignem: Sic & fœnum tectorum expurgatur, & quicquid inde euellitur, in ignẽ mittitur, quia & priuſquã euelleretur aruit, nõ inde implet meſſor manus: ſequitur enim & dicit, *Non replebit manũ ſuã meſſor, & ſinũ ſuum qui manipulos colliget.* Meſſores autem angeli ſunt, dicit dominus. *Et non dixerunt tranſeuntes viam, Benedictio domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine domini.* Noſtis enim fratres quãdo tranſitur per operantes eſt conſuetudo vt dicatur illis, Benedictio domini ſuper vos. Et magis iſta cõſuetudo erat in gente Iudæorũ. Nemo tranſibat & videbat aliquos facere aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in meſſe, vel aliquid eiuſmodi, nõ licebat tranſire ſine benedictione. Alij ſunt qui manipulos colligunt, alij ſunt tranſeuntes viam. Qui manipulos colligũt, nõ de illis replent manus, quia nõ colligitur ad horreum fœnũ tectorum. Qui ſunt

Mat.13. qui manipulos colligũt? Meſſores. Qui ſunt meſſores? Dominus dixit, Meſſores autẽ angeli ſunt. Qui ſunt trãſeuntes? Illi qui iam per viam iſtam, id eſt, per vitã iſtam tranſierunt hinc ad patriam. Apoſtoli tranſeuntes erant in iſta vita, Prophetæ tranſeuntes erant. Quos benedixerunt Prophetæ & Apoſtoli? Illos in quibus radicem charitatis viderunt. Quos autẽ inuenerunt in tectis eminere, & ſuperbire in ceruices ſcuti ſui, dixerunt cõtra illos quod futuri erãt, benedictionẽ autẽ domini ſuper eos nõ dederũt. Ergo iſtos omnes malos quos portat Eccleſia, qui legitis in ſcripturis, inuenitis maledictos deſignatos ad antichriſtũ pertinere, ad diabolũ pertinere, ad paleam pertinere, ad zizaniam pertinere. Et multa innumerabilia per

Matth.7. ſimilitudinem dicuntur de illis. Quia nõ omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnũ cælorum. Nullam inuenis ſcripturam, quæ de illis bene loquatur, quia tranſeuntes viam non illos benedixerũt: Tranſeuntes Prophetæ omnia mala de illis dixerunt. Ecce & iſte quem portamus Dauid trãſiit viam: audiſtis

audiſtis quid de illis dicit, Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum,cōfundantur & auertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Fiant ſicut fœnum tectorum,quod prius quàm euellatur aruit.Non repleuit manum ſuā meſſor,& ſinū ſuum qui manipulos colligit.Hæc de illis dixit. Nō ergo ſupra illos iſte tranſiens benedixit, & impletum eſt etiā per illum quod ipſe dixit, Et nō dixerunt tranſeuntes viam, benediximus vos in nomine domini.Et iſti tranſeuntes ſiue Prophetæ,ſiue Patriarchæ,ſiue Apoſtoli quicunque tranſierunt,ſi bene viuimus fratres,benedixerunt nos in nomine domini.Quando me,inquis,benedixit Paulus? Quādo me benedixit Petrus? Attende in ſcripturis, vide ſi bene viuis, & vide ibi benedictū te fuiſſe. Omnes bene viuentes benedixerunt.Et quomodo benedixerunt?In nomine domini,nō in nomine ſuo ſicut hæretici.Qui enim dicunt,quod nos damus,hoc eſt ſanctum,in nomine ſuo volunt benedicere,nō in nomine domini. Qui autem dicunt, non ſanctificat niſi Deus,nec quiſquā eſt bonus niſi donoDei, ipſi in nomine domini benedicunt,non in nomine ſuo: Quia qui amici ſunt ſponſi,nolunt eſſe adulteri ſponſæ.

In Pſalmum CXXIX. Enarratio.

QVoniam vos non ſolum oculis corporeis, ſed etiam corde vigilare præſumimus, intelligenter nos cantare oportet, *De profundis clamaui ad te domine,domine exaudi vocem meam.* Etenim vox hæc aſcendentis eſt pertinens ad canticum graduum. Debet itaque vnuſquiſque noſtrū videre in quo profundo ſit, de quo clamet ad dominū. Clamauit de profundo Ionas de vētre ceti: Erat non ſolū ſub fluctibus, verumetiam in viſceribus beluæ, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluſerunt orationem ne perueniret ad Deum,& venter beſtiæ nō potuit tenere vocem deprecantis.Penetrauit omnia,dirupit omnia,peruenit ad aures Dei:ſi tamen nunc dicendum eſt,quia diruptis omnibus peruenit ad aures Dei, quādo aures Dei in corde precātis erant. Vbi enim Deū præſentem nō habet,cuius fidelis eſt vox? Verūtamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad dominum. Profundū enim nobis eſt vita iſta mortalis.Quiſquis ſe in profundo intellexerit, clamat, gemit, ſuſpirat, & donec de profundo eruatur, veniat ad eū qui ſuper omnes abyſſos ſedet; ſuper cherubim, ſuper omnia quæ creauit, non ſolum corporalia, ſed etiam ſpiritalia, donec ad eum veniat anima; *Ion.2.*

donec ab illo liberetur imago ipſius quod eſt homo, quæ in hoc profundo tãquam aſſiduis fluctibus exagitato detrita eſt, & niſi renouetur & reparetur à Deo qui illam impreſſit, quando formauit hominẽ, idoneus potuit eſſe homo ad caſum ſuũ, non eſt idoneus ad reſurrectionem ſuam: Semper in profundo eſt, niſi liberetur, vt dixi, ſemper in profundo eſt. Sed cùm de profundo clamat, ſurgit de profundo, & ipſe clamor non eum permittit multum in imo eſſe. Valde enim in profúndo ſunt,

Prou.18. qui nec clamẽt de profundo dicit ſcriptura. Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. Iam videte fratres quale profundũ ſit, vbi contemnitur Deus. Cùm quiſq; viderit ſe quotidianis peccatis obrutũ, aceruis quibuſdam & molibus quibuſdam iniquitatũ premi, ſi dictum illi fuerit vt Deum roget, irridet. Quibus modis? Primo dicit, Si Deo diſplicerent facinora, ego viuerem? Si curaret Deus res humanas, ad tanta ſcelera quæ feci, non ſolum non viuerem, ſed & bene mihi non eſſet. Solet enim hoc illis euenire qui multum in profundo ſunt, & proſperantur in iniquitatibus ſuis: Et tanto magis in profundum merguntur, quanto magis videntur eſſe felices: fallax enim felicitas, ipſa eſt maior infelicitas. Deinde & hoc ſolent homines dicere, Iam quoniam multa feci & damnatio imminet, hoc perdo quòd non facio quicquid poſſum, & ex hoc perdor, cur non facio quicquid poſſum? Quomodo ſolent deſperati latrones dicere, Sic me occiſurus eſt iudex pro decẽ homicidiis, quomodo pro quinque, quomodo pro vno, quare iam nõ faciam? Quicquid mihi occurrerit facio: Hoc eſt, peccator cùm venerit in profundum malorum, cõtemnit. Sed dominus Ieſus Chriſtus, qui nec profunda noſtra contempſit, qui vſq; ad iſtam vitam venire dignatus eſt, promittẽs remiſſionem omnium peccatorum, & iam de profundo excitauit hominem, vt clamaret de profundo ſub molibus peccatorum, & perueniret vox peccatoris ad Deum. Vnde clamantis, niſi de profundo malorum? Et videte quia vox peccatorũ clamat de profundo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Vnde clamat? De profundo. Quis eſt ergo qui clamat? Peccator. Et qua ſpe clamat? Quia qui venit ſoluere peccata, dedit ſpem etiam in profundo poſito peccatori: ideo quid ſequitur poſt iſtas voces? *Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit?* Ecce aperuit de quo profundo clamaret.

Clamat enim ſub molibus, & fluctibus iniquitatum ſuarum. Circunſpexit ſe, circunſpexit vitam ſuam, vidit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam. Quacunque reſpexit, nihil in ſe bonum inuenit, nihil illi iuſtitiæ ſerenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique & cateruas ſcelerum ſuorum videret, tanquam expaueſcens exclamauit, Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Non dixit, ego non ſuſtinebo: ſed quis ſuſtinebit? Vidit enim propè totam vitam humanam circunlatrari peccatis ſuis, accuſari omnes conſcientias cogitationibus ſuis, non inueniri cor caſtum, præſumens de ſua iuſtitia. Si ergo cor caſtum non poteſt inueniri quod præſumat de ſua iuſtitia, præſumat omnium cor de miſericordia Dei, & dicat Deo, Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Quæ autem ſpes eſt? *Quoniã apud te propiciatio eſt*. Et quæ eſt iſta propiciatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sanguis innocens fuſus deleuit omnia peccata nocentium: precium tãtum datum redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. Ergo eſt apud te propiciatio. Nam ſi nõ eſſet apud te propiciatio, ſi iudex ſolum eſſe velles & miſericors eſſe nolles, obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quęreres eas, quis ſuſtineret? Quis ante te ſtaret & diceret, Innocens ſum? Quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo vna eſt: Quoniam eſt apud te propiciatio. *Propter legem tuam ſuſtinui te domine*. Quam legem? Quæ reos facit? Data eſt enim lex ſancta, iuſta, bona Iudæis, ſed reos eos potuit facere. Non data eſt lex quę poſſet viuificare, ſed quę oſtẽderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat ſe, nec videbat ſe: Data eſt illi lex, vt videret ſe. Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim legis Imperator eſt. Lex data eſt quæ terreat & conſtringat in reatum, & nõ ſoluit lex à peccatis, ſed oſtendit peccata. Et forte ſub ipſa lege poſitus, animaduertit iſte in profundo quanta fecerit contra legem, & ſic exclamauit, dicens, Si iniquitatem obſeruaueris, domine domine quis ſuſtinebit? Eſt ergo lex miſericordiæ Dei, lex propiciationis Dei. Illa timoris fuit, eſt alia lex charitatis. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris. In via non deſerit comitem, comes fit ei quem ducit in via. Sed concordandum eſt cum aduerſario, dum es cum eo in via. Eſt enim ſermo Dei aduerſarius tuus, quandiu cum illo non concordas. Concordas

Galat.3.

Matth.5.

autem cùm cœperit te delectare facere quod dicit ſermo Dei.
† al. via. Iam qui erat aduerſarius, fit amicus: ſic finita vita † non erit qui tradat te iudici. Ergo propter legẽ tuam ſuſtinui te domine, quia dignatus es legẽ miſericordiæ afferre, mihi dimittere omnia peccata mea, dare mihi de cætero monita, ne te offendam: In ipſis monitis ſi quid forte titubauero, dediſti mihi re-
Matth.6. medium quo te orem, dicẽs, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc legẽ ſtatuiſti mihi, vt quomodo dimitto, dimittatur mihi. Propter hanc legem ſuſtinui te domine. Expectaui quãdo venias & liberes ab omni neceſſitate, quia in ipſa neceſſitate nõ deſeruiſti legẽ miſericordiæ. Audi quam legẽ dicat, ſi nondum intellexiſti: Quia
Galat.6. legem modo dicit charitatis, audi Apoſtolum, Inuicẽ onera veſtra portate, & ſic implebitis legem Chriſti. Qui portant inuicem onera ſua, niſi qui habẽt charitatem? Qui nõ habent charitatem, graues ſunt ſibi: qui autẽ habent charitatem, portant ſe. Læſit te aliquis, petit veniã: ſi non dimittis, non portas onus fratris tui: ſi dimittis, portas infirmũ. Et tu ſi forte in aliquam infirmitatẽ incideris quaſi homo, oportet vt ſic te portet & ille, quemadmodum & tu: audi quid præceſſerit, Fratres, inquit, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Et ne forte quia ſpiritales monuerat, velut ſecuri ſibi viderentur, cõtinuo ſubiecit, Intendẽs teipſum, ne & tu tenteris: deinde quod commemoraui ſubiunxit, Alter alterius onera portate, & ſic adim-
De verbis Apoſtoli ſer.21. Et in lib.83. quæſt.71. plebitis legem Chriſti: vnde & dicit, Propter legẽ tuam ſuſtinui te domine. Dicuntur cerui quãdo tranſeunt freta in proximas inſulas paſcuæ gratia, capita ſuper ſe inuicem ponere: Et vnus qui ante eſt ſolus portat caput, & nõ ponit ſuper alterũ. Sed cùm & ipſe defecerit, tollit ſe ab anteriore parte, redit poſterius, vt & ipſe in altero requieſcat, & ſic portãt omnes onera ſua, & perueniunt ad quod deſiderãt, & non patiuntur naufragium, quia quaſi nauis eſt illis charitas. Itaq; charitas portat onera, ſed nõ timeat ne prematur talibus oneribus: Ne peccatis ſuis vnuſquiſq; prematur, attẽdat. Nam quãdo portas infirmitatẽ fratris tui, nõ te onerant peccata ipſius. Planè ſi conſentias, iam tua te premunt, non alterius. Quiſquis enim conſenſerit peccatori, nõ alienis ſed ſuis grauatur. Cõſenſio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & nõ eſt quare quæraris, quòd peccata aliena te premant: dicitur enim tibi, Pre-

munt

munt te, ſed tua. Vidiſti furẽ, cucurriſti cum eo. Quid eſt hoc? *Pſal.49.*
Pedibus ambulaſti ad furtum, imò mente cõiunxiſti te furto.
Quod ipſius ſolum erat, factum eſt & tuum, quia placuit tibi.
Si autẽ diſplicuerit tibi & oraueris pro eo, & deprecat⁹ veniã
dederis, vt poſſis libera frõte dicere in precibus tuis, quas tibi
iuriſperitus cæleſtis dictauit, Dimitte nobis debita noſtra, ſi- *Mat.6.*
cut & nos dimittimus debitoribus noſtris: didiciſti portare
onera fratris tui, vt & alius portet ſi qua ſunt tua, & fiat in vo-
bis quod ait Apoſtolus, Inuicẽ onera veſtra portate, & ſic im- *Gala.6.*
plebitis legem Chriſti. Ita ſecurus cãtas quod modo dictũ eſt,
Propter legẽ tuã ſuſtinui te dñe. Hãc autẽ legẽ qui nõ ſeruat
non ſuſtinet dominũ: nec ſi velit ſuſtinere cauſa eſt quare ſuſti
neat, inaniter ſuſtinet. Venturus eſt enim dominus, & inuẽtu
rus peccata tua: quod autẽ perfecta iuſtitia vixiſti, nõ eſt inuen
turus. Homicidia forte: Grauia ſunt enim & valde maiora. Nõ
eſt inuenturus adulteriũ? Nõ eſt inuenturus furta? Non eſt in-
uenturus rapinã? Non eſt inuenturus maleficia? Non eſt inuen
turus idololatriam? Non eſt iſta inuenturus. Nihil eſt ergo in-
uenturus? Audi ſermonẽ Euangelij: Qui dixerit fratri ſuo fa- *Matt.5.*
tue. Ab iſtis etiam peccatis linguæ minutiſſimis quis abſtinet?
Sed forte dicis, Parua ſunt, Reus erit, inquit, gehennæ ignis. Si
paruũ tibi videtur aut modicũ fratri dicere fatue, vel gehenna
ignis videatur tibi magna. Si contemnebas minus peccatũ, vel *4. Sen. di.*
pœnæ magnitudine deterrere: ſed dicis, Minora ſunt, minuta *16. ca. Sed*
ſunt, ſine quibus nõ poteſt eſſe iſta vita. Cõgere minuta, & fa- *illa. & de*
ciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta ſunt, & tamẽ *pœni. di. 1.*
maſſam faciũt: & guttæ minutæ ſunt, & flumina implẽt & mo- *cap. Tres*
les trahunt. Ideo & ille conſiderans, quàm multa minuta pec- *ſunt. §.*
cata quotidiana cõmittat homo, ſi nihil aliud vel per cogita- *Eſt enim.*
tiones & linguã attendit quàm multa ſunt, & ſi attendit quàm
minuta ſint, videt per multa minuta fieri aceruũ magnum, &
non quaſi peccata ſua priſtina cogitãs, ſed ipſam fragilitatem
humanam, iam aſcendens clamat, De profundis clamaui ad te
domine, domine exaudi vocem meã: Fiãt aures tuæ intenden-
tes in vocem deprecationis meæ: Si iniquitates obſeruaueris
domine, domine quis ſuſtinebit? Vitare poſſũ homicidia, adul
teria, rapinas, periuria, maleficia, idololatriã: Nunquid & pec-
cata linguæ? Nunquid & peccata cordis? ſcriptũ eſt, Peccatum *1. Ioan.5.*
iniquitas eſt. Quis ergo ſuſtinebit, ſi tu iniquitates obſeruaue
ris? Si nobiſcum ſeuerus iudex agere volueris, non miſericors

pater,quis ſtabit ante oculos tuos?Sed eſt apud te propitiatio, propter legem tuam ſuſtinui te domine.Quæ & qualis lex eſt iſta?Inuicē onera veſtra portate,& ſic implebitis legem Chri-
Gala.6. ſti.Qui portant inuicem onera ſua?Qui fideliter dicunt, Di-
Matt.6. mitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. *Suſtinuit anima mea in verbum tuum.* Nemo ſuſtinet,niſi qui nondum accepit quod promiſſum eſt. Nam qui iam accepit,quid ſuſtinet?Accepimus remiſſionē peccatorum,ſed promiſſum eſt nobis regnū cælorū.Debita noſtra deleta ſunt, ſed merces noſtra adhuc futura eſt.Accepimus veniam, ſed æternam vitā nondum tenemus:Sed qui dedit veniam,ipſe promiſit vitam æternam.Si verbū noſtrum eſſet,deberemus timere: quia verbum Dei eſt,nō fallit.Securi ergo ſperamus in verbis eius qui fallere nō poteſt. *Sperauit anima mea in dominum: A vigilia matutina vſq; ad noctem.* Quid eſt,quod ait? Vna die ſperauit in domino,& finita eſt tota ſpes ipſius?A vigilia matutina vſq; ad noctem ſperauit Iſrael in dominū. Iſta vigilia matutina,finis noctis eſt:hinc vſq; ad noctem ſperauit anima mea in dominum.Ergo intelligendum eſt,ne putemus vno die nobis ſperandum eſſe in dominum,à vigilia matutina vſq; ad noctē. Quid ergo fratres putatis hoc eſſe, à vigilia matutina vſq; ad noctem,ſperauit anima mea in dominum?Quia dominus per quem nobis dimiſſa ſunt peccata,in vigilia matutina reſurrexit à mortuis,vt hoc ſperemus in nobis futurū, quod præceſſit in domino.Iam enim peccata noſtra dimiſſa ſunt,ſed nondum
Marc.16. reſurreximus.Si nondum reſurreximus, nondum in nobis factum eſt quod præceſſit in capite noſtro.Quid præceſſit in capite noſtro? Quia & caro ipſius capitis reſurrexit : ſpiritus illius capitis nunquam mortuus eſt.Sed quod in eo mortuus eſt reſurrexit.Reſurrexit autem tertia die: & quodammodo hoc nobis dixit dominus, Quod in me vidiſtis, ſperate in vobis:id eſt,quia erit reſurrectio,reſurgetis & vos.Sed ſunt qui dicant, Ecce reſurrexit dominus, nunquid propterea ſperādum eſt & me poſſe reſurgere?Vtiq; propterea.In hoc enim reſurrexit dominus, quòd à te accepit. Non enim reſurgeret,niſi mortuus eſſet.Non autem mortuus eſſet,niſi carnē portaſſet. Quid accepit à te dominus ? Carnem. Quid venit ipſe ? Verbum Dei
Ioan.1. quod erat ante omnia,per quod facta ſunt omnia.Sed vt acciperet abs te aliquid, verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.Accepit abs te quod offerret pro te,quomodo accepit à

te

te ſacerdos quod pro te offerat quando vis placare Deum pro peccatis tuis. Iam factum eſt, ita factum eſt: Sacerdos noſter à nobis accepit quod pro nobis offerret. Accepit enim à nobis carnem, in ipſa carne victima factus eſt, holocauſtum factus eſt, ſacrificium factus eſt. In paſſione ſacrificium factus eſt, in reſurrectione innouauit illud quod occiſum eſt, & tanquam primitias tuas dedit Deo, & ait tibi, Conſecrata ſunt iam omnia tua, quando tales primitiæ tuæ de te datæ ſunt Deo. Spera ergo & in te futurum, quod præceſſit in primitiis tuis. Ergo ille quia à vigilia matutina reſurrexit, cœpit anima noſtra ex hoc ſperare. Et quouſq;? Vſque in noctẽ, quouſque moriamur. Omnis enim mors noſtra carnalis, quaſi ſomnus eſt. Cœpiſti ſperare ex quo reſurrexit dominus, noli deficere ſperare quouſque exeas ab hac vita. Nam ſi nõ vſque ad noctem ſperaueris, deletur totum quod ſperaueras. Sunt enim homines qui incipiunt ſperare, ſed non perſeuerant vſque ad noctem. Incipiunt pati tribulationes aliquas, incipiunt pati tentationes, vident homines malos & iniquos fęlicitate temporali pollere, & quoniam talia ſperabant de domino, vt hic eſſent felices, attendunt eos qui ſcelera fecerunt habere quod ipſi habere deſiderabãt, & deficiunt pedes eorum, & deſinunt ſperare in domino. Quare? Quia non à vigilia matutina cœperunt ſperare. Quid eſt hoc? Nõ hoc ſperare cœperũt de domino, quod præceſſit in domino ab illa vigilia matutina, ſed ſperabant de domino, vt ſi eſſent Chriſtiani, haberent plenã domum frumento, vino & oleo, auro & argento, nullus eorum moreretur immaturus: ſi quis eorum non haberet filios, acciperet: ſi vxorem non duxiſſet, duceret: nõ abortiret nõ ſolum aliqua mulier in domo eius, ſed nec pecus eius: non aceſceret cupæ eius, non grandinaretur vinea eius. Qui ſic ſperabat in domino, animaduertit his rebus abundare eos, qui nõ colũt dominum, & defecerunt pedes eius, & non ſperauit vſque ad noctẽ: quia *Pſal. 72.* non cœpit à vigilia matutina ſperare. Quis ergo ſic incipit à vigilia matutina ſperare? Qui hoc ſperat de domino, qđ cœpit oſtendere à vigilia matutina in qua reſurrexit. Antea enim nemo reſurrexerat ſemper victurus. Intendat charitas veſtra. Reſuſcitati ſunt iam mortui ante aduentũ domini. Nam Helias reſuſcitauit mortuũ & Heliſæus, ſed reſurrexerũt iterum *3. Reg. 17.* *4. Reg. 4.* morituri. Dominus ipſe quos reſuſcitauit, morituri reſurrexerũt, ſiue ille iuuenis filius viduæ, ſiue illa puella duodecim an- *Luc. 7.*

Matt.7. Ioan.11. norũ filia Archiſynagogi, ſiue Lazarus. Aliter reſuſcitati ſunt omnes morituri. Semel nati ſunt, ſed bis mortui ſunt. Nemo reſurrexerat nunquam moriturus niſi dominus. Quando autem reſurrexit dominus nunquam moriturus? A vigilia matutina. Hoc ſpera & tu de domino reſurrecturũ te, nõ quomodo Lazarus reſurrexit, nõ quomodo filius viduæ & Archiſynagogi filia reſurrexerunt, nõ quomodo quos ſuſcitauerũt antiqui Prophetę: ſed reſurrecturũ te ſpera quomodo dominus, vt poſt reſurrectionem qua reſurrexeris non te iam timeas moriturum. Et cœpiſti ſperare à vigilia matutina. Spera autẽ vſq; ad noctem, quouſq; finiatur hæc vita, quouſq; ſit nox vniuerſi generis humani in occaſu ſeculi. Quare hucuſque? Quia poſt hanc vitæ noctem iã non erit ſpes, ſed ipſa res. Spes enim quæ Rom.8. videtur non eſt ſpes. Apoſtolus dicit, Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Si ergo patienter expectare debemus quod non videmus, vſq; ad noctẽ ſperemus, id eſt, vſq; ad finẽ huius vitæ noſtræ vel ſeculi. Cùm autem nox iſta tranſierit, iam veniet quod ſperabamus, & non iam ſperabimus, nec tamen deſperati erimus. Eſt enim vituperatio deſperatorũ, & aliquãdo deteſtamur hominem, & dicimus, nõ habet ſpem. Nõ ſemper malum eſt nõ habere ſpem. In hac vita cùm ſumus, malum eſt non habere ſpem. Qui enim modo ſpem nõ habet, rem poſteà non habebit. Ergo modo ſpem debemus habere. Sed cùm res venerit, nunquid ſpes erit? Quod enim videt quis, quid ſperat? Veniet dominus Deus noſter primo, formã ipſam in qua crucifixus eſt & reſurrexit demõſtraturus generi humano, vt videant pij & impij. Illi videãt & gratulentur inueniſſe ſe quod crediderũt antequã viderent, & illi erubeſcãt nõ ſe crediĩdiſſe, quod videbunt. Erubeſcentes damnabuntur, & gratulati coro-Mat.25. nabuntur: dicetur cõfuſis, Ite in ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: dicetur gaudentibus, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Quod cùm acceperint, iam ſpes nõ erit, quia res tenebitur. Tranſacta ergo ſpe, tranſibit nox illa, ſed donec fiat à vigilia matutina ſperet anima noſtra in domino: & redit ad illud: A vigilia matutina *Speret Iſrael in dominum*. A vigilia matutina vſq; ad noctem, ſperet anima mea in dominũ. Sed quid ſperabit? A vigilia matutina ſperet Iſrael in dominũ. Non ſolũ ſperet Iſrael in dominum, ſed à vigilia matutina ſperet Iſrael, ergo

ergo culpo ſpem ſeculi quando ſperat de Deo? Non: Sed alia Iſrael eſt propria. Non pro ſummo ſuo bono ſuper Iſrael diuitias, non ſalutem corporis, nō abundantiā terrenorū, imò tribulationē hic habiturus eſt, ſi fortè cōtigerit illi propter veritatē pati aliquas moleſtias. Non enim non ſperabāt in Deum martyres, & tamen talia ſunt paſſi, qualia latrones, qualia iniqui. ſubiecti ad beſtias, ignibus concremati, gladio percuſſi, vngulis exarati, catenis obſtricti, carcere necati. Iſta omnia mala paſſi, non ſperabant in dominum? Aut ideo ſperabant, vt iſtis malis carentes, hac vita fruerentur? Non planè, quia à vigilia matutina ſperabant. Quid eſt hoc? Conſiderabant illam vigiliam matutinam, qua reſurrexit dominus eorum, & videbant quia antequā reſurgeret talia & ipſe paſſus erat, qualia & ipſi patiebantur, & non deſperabant etiam ſe poſt tales paſſiones reſurrecturos ad vitam æternam. Sperauit Iſrael in dominum à vigilia matutina vſque vd noctem. *Quoniam apud dominum miſericordia eſt, & multa apud illum redemptio.* Magnifice: Melius dici nō poſſet loco ſuo propter illud quod dixit, A vigilia matutina ſperet Iſrael in dominum. Quare? Quia à vigilia matutina reſurrexit dominus, & hoc debet ſperare corpus quod in capite præceſſit. Sed ne ſuggeratur iſta cogitatio, Capiti licuit reſurgere, quia peccatis nō premebatur, & nullum peccatum erat in illo. Quid nos facturi ſumus? Sperabimus talem reſurrectionē qualis in domino præceſſit, cùm peccatis noſtris aggrauemur? Sed vide quid ſequitur, Quoniam apud dominum miſericordia, & multa apud illum redemptio. *Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.* Ergo ſi premebatur peccatis ſuis, adeſt miſericordia Dei. Ideo præceſſit ille ſine peccato, vt deleat peccata ſequentium. Nolite in vobis præſumere, ſed à vigilia matutina præſumite. Videte caput veſtrum reſurrexiſſe & aſcendiſſe in cælum. In illo culpa non erat, ſed per illum veſtræ culpæ delebuntur. Ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius. Quia Iſrael vendere ſe potuit, & fieri venundatus ſub peccato: redimere ſe ab iniquitatibus non poteſt. Ille potuit redimere, qui ſe non potuit vendere. Qui non cōmiſit peccatum, ipſe eſt redemptor à peccato, ipſe redimet Iſrael. Vnde redimet? Ab illa iniquitate, an ab illa? Ab omnibus iniquitatibus ſuis. Non ergo timeat acceſſurus ad Deum aliquas iniquitates ſuas, tātūmodo accedat pleno corde, & deſinat iam facere quæ antea faciebat, & non dicat, Illa iniquitas

non mihi dimittitur.Si enim hoc dixerit, propter ipſam quam putat ſibi non dimitti,nõ ſe conuertat,& faciendo cætera non illi dimittitur & illud quod non timebat. Quia feci, inquit, ſcelus magnum,& non mihi poteſt dimitti,iam faciam & cætera.Hoc enim perdo,quod non facio.Noli timere:In profundo es,noli contemnere de profundo clamare ad dominum & dicere,Si iniquitates obſeruaueris domine,domine quis ſuſtinebit?Obſerua illum, & expecta illum, & ſuſtine propter le-
Mat.6. gem ipſius.Quam legem tibi dedit?Dimitte nobis debita noſtra,ſicut &nos dimittimus debitoribus noſtris.Spera te reſurrecturum,& tunc futurum omnimodo ſine peccato,quoniam ille ſurrexit, qui primus fuit ſine peccato. A vigilia matutina ſpera.Noli dicere,Ego non ſum dignus propter peccata.Non eſt dignus, ſed multa apud illum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.

In Pſalmum CXXX.Enarratio.

IN iſto Pſalmo commendatur nobis humilitas ſerui Dei & fidelis, cuius voce cantatur, quod eſt vniuerſum corpus Chriſti. Sæpe enim admonuimus charitatem veſtram, non quaſi vnius hominis cantantis vocem accipi debere, ſed omnium qui ſunt in Chriſti corpore.Et quia in illius corpore ſunt omnes,tanquam vnus homo loquitur,Et ipſe eſt vnus,qui & multi ſunt. Multi enim ſunt in ſeipſis,vnus ſunt in illo,quia vnus eſt: ipſum eſt autem etiam
1.Cor.3. tẽplum Dei,de quo dicit Apoſtolus, Templum enim Dei ſanctum eſt,quod eſtis vos.Omnes qui credũt in Chriſtum,& ſic credunt vt diligant.Hoc eſt enim credere in Chriſtum,dilige-
Iacobi.2. re Chriſtum:non quomodo dæmones credebant,ſed non diligebant Chriſtum,& ideo quamuis credebant,dicebant, Quid
Mar.16. nobis & tibi eſt fili Dei? Nos autem ſi credamus, vt in ipſum
Lucæ 4. credamus diligentes eum,& non dicamus, quid nobis & tibi eſt: ſed dicamus potius, ad te pertinemus, tu nos redemiſti.
1.Pet.2. Omnes ergo qui ſic credunt, tanquã lapides ſunt viui,de quibus templũ Dei ædificatum eſt:& tanquam ligna imputribilia
Gen.9. quibus arca illa cõpacta eſt, quæ in diluuio mergi non potuit. Hoc autem tẽplum eſt, id eſt,ipſi homines,vbi rogatur Deus & exaudit. Quiſquis enim præter templum Dei orauerit Deum, non exauditur ad illam pacem ſupernæ Hieruſalem, & ſi exauditur ad quædam temporalia, quæ Deus & Paganis
Matt 8. donauit.Nam &ipſi dæmones exauditi ſunt,vt irẽt in porcos.

Exaudiri

Exaudiri ad vitam æternam aliud eſt, nec cōceditur niſi ei qui in templo Dei orat. Ille autem in templo Dei orat, qui orat in pace Eccleſiæ, in vnitate corporis Chriſti, quod corpus Chriſti conſtat ex multis credentibus in toto orbe terrarū, & ideo exauditur, quia orat in tēplo. Ipſe enim orat in ſpiritu & veritate, qui orat in pace Eccleſiæ, nō in illo tēplo vbi figura erat. *Ioan.4.*
Secundū figuram enim dominus excluſit homines de templo illos, qui ſua quærebāt, id eſt, propter vendendū & emendum ibant in templū. Si autē figura erat illud tēplum, manifeſtum *Ioan.2.*
eſt quia & corpus Chriſti, quod eſt verum templum cuius illa imago erat, habet permixtos ementes & vendentes, id eſt, ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Sed excluduntur inde flagello reſticulæ. Reſtis enim peccata ſignificat, ſicut dicitur per Prophetam. Væ eis qui trahunt peccata velut reſtem longam, *Eſaiæ 5.*
Illi autē trahunt peccata ſicut reſtem longam, qui addūt peccata peccatis, qui cùm fecerint vnum peccatū vt cooperiāt illud faciunt alterū. Quomodo enim, vt reſtis fiat additur ſpartum ſparto, nō autē in rectū it, ſed torquetur: ſic omnia praua facta quæ ſunt peccata cùm adduntur ſibi, & addendo peccato peccatum, & pecccatum ad peccatum annectitur, fit reſtis longa: Quorum ſemitæ prauæ, & flexuoſi greſſus eorū. Quò valet autem iſta reſtis, niſi vt inde ligentur ei manus & pedes, & proiiciatur quiſq; in tenebras exteriores? Meminiſtis enim dictum de quodam peccatore in Euangelio. Ligate illi manus & *Matt.22.*
pedes, & proiicite illū in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentiū. Non ergo eſſet vnde illi ligarētur manus & pedes, niſi ipſe ſibi reſtē feciſſet: vnde apertiſſimè alio loco ſcriptū eſt. Criniculis peccatorū ſuorū vnuſquiſq; conſtringitur. *Prou.5.*
Ergo quid de peccatis ſuis homines vapulans, ideo dominus flagellū de reſticula fecit, & inde expulit de tēplo omnes qui *Ioan.2.*
ſua quærebant, nō quæ Ieſu Chriſti: huius ergo templi vox eſt *Philip.2.*
in Pſalmo, In hoc templo, vt dixi, rogatur Deus, & exaudit in ſpiritu & veritate, non in illo corporali. Nam illic vmbra *Ioan.4.*
erat, in qua demonſtraretur quod venturum erat. Ideo illud iam cecidit. Cecidit ergo domus orationis noſtræ? Abſit, Non enim illud tēplū, quod cecidit hoc potuit dici domus orationis, de qua dictū eſt, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Audiſtis enim quid dixerit dominus Ieſus Chriſtus, Scriptū eſt, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autē feciſtis eam ſpelūcam latronum. *Mat.21.*

Nunquid illi, qui voluerunt facere domum Dei ſpeluncam latronũ, fecerunt vt rueret templum? Sic & illi qui malè viuunt in eccleſia catholica, quantũ in ipſis eſt, domum Dei volunt facere ſpeluncam latronũ, nec ideo euertunt templum. Veniet enim tempus quãdo de reſte peccatorum ſuorũ foras mittantur. Hoc autem templũ Dei, hoc corpus Chriſti, hæc cõgregatio fidelium vnã vocem habet, & tanquã vnus homo, cantat in pſalmo. Eius vocem iam in multis pſalmis audiuimus, audiamus & in iſto. Si volumus noſtra vox eſt, ſi volumus aure audimus cantantẽ, & nos corde cantamus. Si autẽ nolumus, erimus in illo templo tanquã ementes & vendentes, id eſt, noſtra quærẽtes: Intramus eccleſiã, non ad ea quæ placẽt oculis Dei. Videat ergo in numero veſtro quis quomodo audiat, vtrũ audiat & irrideat, vtrum audiat & poſt ſe ponat, vtrum audiat & conſonet, id eſt, ſentiat hic vocẽ ſuam, & adiungat vocem cordis ſui voci Pſalmi huius. Tamen vox Pſalmi huius non tacet: inſtruantur qui poſſunt, imò qui volunt, qui nolunt, non impediant. Commendetur nobis humilitas, inde cœpit.

Joan. 2.

Expoſitio Pſalmi.

Domine non eſt exaltatum cor meum. Sacrificiũ obtulit. Vnde probamus, quia ſacrificium obtulit? Quia humilitas cordis noſtri ſacrificium eſt: dicitur in alio Pſalmo, Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem vtiq;: ſatis volebat facere Deo pro peccatis ſuis, propitiare illum volebat, vt acciperet indulgentiam peccatorum. Et quaſi quærens vnde illum propitiaret, Si voluiſſes, inquit, ſacrificium dediſſem, vtique holocauſtis non delectaberis. Ergo ſuperflue quærebat aut arietes, aut tauros, aut aliquem talem victimã vnde placaretur Deus. Quid ergo? Quia holocauſtis non delectatur Deus, non accipit ſacrificium, & ſine ſacrificio placatur? Si nullum ſacrificiũ eſt, nullus ſacerdos eſt. Si autem habemus ſacerdotem in cælis qui pro nobis interpellat patrem. Intrauit enim in Sanctaſanctorum in interiora veli, quò non intrauit ſacerdos in figura niſi ſemel in anno, ſicut & dominus in toto tẽpore ſemel oblatus eſt. Ipſe obtulit ſe, ipſe ſacerdos, ipſe victima, & intrauit in Sanctaſanctorum ſemel, & iam non morietur, nec mors ei vltrà dominabitur. Securi ſimus quia habemus ſacerdotem, ibi offeramus & hoſtiam. Videamus quod ſacrificium debemus offerre, quia holocauſtis non delectatur Deus noſter, ſicut audiſtis in Pſalmo, ſed ibi ſequitur & oſtendit quid offerat, Sacrificium

Pſal. 50. *Rom. 8.* *Hebr. 9.* *Rom. 6.* *Sacrificiũ Chriſtianorum.* *Pſal. 50.*

cium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit, Si ergo humiliatum cor ſacrificiũ Deo eſt, ſacrificium obtulit, qui dixit, Domine non eſt exaltatũ cor meum: vide alio loco ſic offerentem, dicit Deo, Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. *Pſal.* 130.
Domine nõ eſt exaltatum cor meum. *Neque in altum elati ſunt oculi mei: Neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.* Hoc planius dicatur & audiatur, Non fui ſuperbus, nolui quaſi in mirabilibus innoteſcere hominibus, & nec quæſiui aliquid ſupra vires meas, vnde me apud imperitos iactarem. Intendat charitas veſtra. Magna res commendatur, quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat ſuper ſe, propterea plus illum delectauit potentia Apoſtolorum, quàm iuſtitia Chriſtianorum. At vbi vidit per manus impoſitionem Apoſtolorum & per orationes eorum Deũ dare fidelibus ſpiritum ſanctũ, & quia tunc per miraculum demonſtrabatur aduentus ſpiritus ſancti, vt linguis loquerentur quas non didicerant omnes, ſuper quos veniebat ſpiritus ſanctus. Nec ideo modo non datur ſpiritus ſanctus, quia linguis non loquuntur, qui credunt. Ideo enim tũc oportebat vt linguis loquerentur, vt ſignificarent omnes linguas Chriſto credituras: Vbi impletum eſt quod ſignificabatur, miraculũ ablatum eſt. Cum ergo hoc videret Simon magus, voluit talia facere, nõ talis eſſe: & noſtis quia etiam pecunia putauit comparandũ ſpiritum ſanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intrant ad emendum & vẽdendũ: emere volebat quod vendere diſponebat. Et verè fratres mei quia talis erat ille, & ſic intrauerat ad eos, dominus illos expulit de templo qui colũbas vendebant. Columba autem ſpiritũ ſanctum ſignificabat. Volebat ergo Simon emere columbam & vendere columbam. Acceſſit dominus Ieſus Chriſtus, qui habitabat in templo Petri, & flagello reſticulæ expulit foras malũ mercatorẽ. Ergo ſunt homines quos delectat miraculũ facere, & ab iis qui profecerunt in eccleſia miraculũ exigunt, & ipſi qui quaſi profeciſſe ſibi videntur talia volunt facere, & putant ſe ad Deũ nõ pertinere ſi nõ fecerint. Dominus autem Deus noſter qui nouit quid cui tribuat, & vt ſeruetur compago corporis in pace, alloquitur eccleſiam per Apoſtolum, Non poteſt dicere oculus manui, opus te non habeo, aut iterum caput pedibus, opus vobis nõ habeo, Si totum corpus oculus, vbi auditus? Si totum corpus auditus,

Act. 2. *Act.* 8. *Matt.* 21. *Ioan.* 2. 1. *Cor.* 12.

vbi odoratus? Ergo in mẽbris noſtris videtis fratres, quomodo ſingula officiũ ſuum habeãt membra. Oculus videt & non audit, auris audit & non videt, manus operatur, nec audit nec videt, pes ambulat, nec audit nec videt, nec facit quod facit manus. Sed in vno corpore ſi ſit ſanitas, & nõ aduerſum ſe litigent membra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure: nec obiici poteſt auri quod non videt, vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nũquid videre & diſcernere colores potes, quod facit oculus? Reſpondit enim auris de pace corporis, & dicit, Ibi ſum vbi eſt oculus, in eo corpore ſum: in me nõ video. in illo cũ quo ſum video. Ita cũ auris dicit, oculus mihi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & aures dicũt, manus nobis operantur: manus dicunt, oculi & aures nobis vident & audiunt:

Ibidem. oculi & aures & manus dicunt, pedes nobis ambulant: Omnia in vno corpore cũ operãtur, ſi ſit ibi ſanitas & cõcordant membra, gaudent & cõgaudent ſibi: Et ſi aliquid moleſtiæ ſit in aliquo membro, non ſe deſerunt, ſed cõpatiuntur ſibi. Nunquid quia in corpore pes, quaſi longè videtur ab oculis? Illi enim ſunt locati in ſublimitate, illi autẽ infra poſiti. Quando fortè pes ſpinã calcauerit, deſerunt oculi, & non ſicut videmus totũ corpus cõtrahitur, & ſedet homo, curuatur ſpina dorſi, vt quęratur ſpina quæ hæſit in planta? Omnia mẽbra quicquid poſſunt faciũt, vt de infimo exiguo loco ſpina quæ inhæſerat educatur. Si ergo fratres quiſquis in corpore Chriſti nõ poteſt reſuſcitare mortuũ, non illud quærat, ſed quærat ne diſcordet in corpore, quomodo ſi auris quærat videre diſcordare poteſt. Nam quod nõ accepit nõ poteſt facere. Sed ſi ei obiectũ fuerit & dictũ, ſi iuſtus eſſes, reſuſcitares mortuos, quomodo reſuſci-

Act. 9. tauit Petrus. In Chriſto enim maiora videntur feciſſe Apoſtoli, quàm ipſe dominus. Sed vnde fieri poteſt, vt plus valeãt ſarmenta quàm radix? Quomodo autẽ quaſi maiora videntur fe-

Ioan. 11. ciſſe illi, quàm ille? Ad vocem domini ſurrexerunt mortui, ad

Act. 5. vmbrã tranſeuntis Petri ſurrexit mortuus: maius hoc videtur quàm illud. Sed Chriſtus facere ſine Petro poterat, Petrus niſi in Chriſto non poterat: Quia ſine me, inquit, nihil poteſtis fa-

Ioan. 15. cere. Cũ ergo hoc audierit homo qui proficit, quaſi obiectam calumniã ab ignaris paganis, ab hominibus neſciẽtibus quid loquantur, in compage corporis Chriſti reſpondeat & dicat,

1. Cor. 12. Quid dicis? Non es iuſtus, quia non facis miraculum. Poſſis & auri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres, inquit

& tu

& tu ſicut & Petrus fecit. Sed ipſe Petrus & mihi fecit, quia in eo corpore ſum, in quo Petrus fecit. In illo quod poteſt poſſum, à quo diuiſus non ſum. Quòd minus poſſum, compatitur mihi: & quòd plus poteſt, congaudeo illi: ipſe dominus deſuper clamauit pro corpore ſuo, Saule Saule, quid me perſequeris? & ipſum nemo tangebat, ſed pro corpore in terra laborante caput de cælo clamabat. Si ergo fratres vnuſquiſque quod poteſt iuſte egerit, & in eo quòd alius plus poteſt non inuiderit, ſed congratulatus fuerit, tanquam in vno corpore cum eo conſtitutus, pertinet ad eum vox iſta Pſalmi, Domine non eſt exaltatū cor meum, neq; in altum elati ſunt oculi mei, neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Quod enim exceſſit vires meas, ait, nō quæſiui, nō ibi me extendi, nolui ibi magnificari. Nam iſta exaltatio de abundātia gratiarū quàm ſit timenda, ne quis de dono Dei ſuperbiat, ſed magis ſeruet humilitatē, & faciat quod ſcriptum eſt, Quanto magnus es, tāto humilia te in omnibus, & corā Deo inuenies gratiā: Quàm ergo timenda ſit ſuperbia de dono Dei, etiā atque etiā cōmendandū eſt charitati veſtræ, maximè quia Pſalmus breuiſſimus permittit nos loqui. Paulus Apoſtolus quáuis ex perſecutore factus ſit prædicator, abundantiorem gratiam conſecutus eſt in omni labore Apoſtolico, quàm cæteri Apoſtoli, vt magis Deus oſtēderet ſuū eſſe quod dat, nō hominis. Quomodo ſolent medici potentiā ſuæ artis in deſperatis oſtendere, ſic & dominus noſter Ieſus Chriſtus medicus & ſaluator noſter in deſperato, qui perſecutor eccleſiæ fuit, oſtēdit magnitudinē artis ſuæ, vt non ſolum eum Chriſtianū faceret ſed & Apoſtolum: nec tātum Apoſtolū, ſed ſicut ipſe dicit, plus omnibus illis laboraret. Excellentiſſimæ ergo gratiæ fuit. Et videtis fratres, quia modo in Eccleſia Pauli Apoſtoli Epiſtolæ vigent, magis quàm coapoſtolorū eius. Alij enim non ſcripſerunt, ſed tantum locuti ſunt in eccleſia. Nam quę proferuntur ab errantibus ſub nomine ipſorū, quia non ſunt ipſorum, improbantur, nec acceptātur ab eccleſia: Alij autem qui ſcripſerunt, nec tantum, nec tanta gratia ſcripſerunt Cum ergo eſſet magnæ gratiæ, & magna dona meruiſſet à Deo, quid dicit quodā loco? Propter magnitudinē autem reuelationū ne extollar. Intendite, rem tremendam vobis dico, Propter magnitudinem, inquit, reuelationū ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Quid eſt

Act. 9.

Eccleſ. 3.

1. Cor. 15.

De fide contra Mani. c. 5. & 38.

2. Cor. 12.

hoc fratres? Ne extolleretur tanquã iuuenis, colaphizabatur tanquam puer. Et à quo? Ab angelo Satanæ, Quid eſt hoc? Dolore quodam corporis traditur. exagitatus vehementer. Dolores auté corporum plerunque immittuntur ab Angelis Satanæ, ſed hoc non poſſunt niſi permiſſi. Nam & Iob ſanctus ſic
Iob 1. probatus eſt. Permiſſus eſt ad eum probandũ Satanas, & percuſſit eum vulnere, vt vermibus putreſceret. Immũdus enim permittebatur, & ſanctus probabatur. Neſcit diabolus quanta bona de illo fiant, etiam cum ſæuit. Sæuiens intrauit cor Iudæ,
Ioan. 13. ſæuiens tradidit Chriſtũ, ſæuiens crucifixit, & crucifixo Chriſto redẽptus eſt orbis terrarum. Ecce ſæuitia diaboli, diabolo obfuit, nobis auté profuit. Sæuiendo enim quos tenebat amiſit, redemptos ſanguine domini, quem cum ſæuiret effudit. Si ſciret tantum damnum ſe paſſurum, nõ funderet in terrã pre-
2. Cor. 12. tium, quo redemptũ eſt genus humanum. Sic ergo ille angelus Satanæ, quaſi libenter permiſſus eſt colaphizare Apoſtolum, ſed tamẽ Apoſtolus curabatur. Et quia illud quod medicus appoſuerat, moleſtum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret: Quomodo cum medicus apponit viſceribus aliquod fortè epithema moleſtum, & ardens, inde tamen curandus eſt ille cuius viſcera tumebant, cum ille inde ardere cœperit & cruciari medicamento, rogat medicũ vt auferat medicamentum: Medicus autem cõſolatur, monet eum patientiam, quia nouit quàm vtile ſit quod appoſuit: ita & Apoſtolus ſequitur
Ibidem. & dicit, cũ dixiſſet, Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: prædixit autem quare. Ne magnitudine reuelationũ extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: propter quod ter dominũ rogaui, vt auferret eum à me: hoc eſt dicere, Rogaui medicum, vt auferret à me moleſtum epithema, quod mihi
2. Cor. 12. appoſuerat. Sed audi vocem medici, Et dicit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quid appoſuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vnde ſaneris. Si ergo chariſſimi Paulus potuit Apoſtolus extolli magnitudine reuelationum, niſi acciperet angelum Satanæ qui ſe colaphizaret, quis de ſe poſſit eſſe ſecurus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, ſed ſi non peruerſe quærat quod recte non accepit. Quærat ſine quo nõ poteſt eſſe in corpore Chriſti, aut ſine quo male eſt illic. Tutior eſt enim in corpore digitus ſanus, quem lippiens oculus. Digitus exigua quædam

res

rès eſt, oculus magnifice multum poteſt: & tamen melius eſt digitum eſſe, & ſanum eſſe: quàm oculum eſſe, & perturbari, lippire, & excæcari. Non ergo quærat quiſq; in corpore Chriſti niſi ſanitatem. Secundũ ſanitatem habeat fidem, & ex fide mundatur cor eius, ex mundatione cordis videbit illã faciem, de qua dictũ eſt, Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt. *Matth.5.* Et qui fecit miracula, & qui nõ fecit miracula in corpore Chriſti, non debet gaudere niſi de facie Dei. Redierũt Apoſtoli, & dixerũt domino, cum miſſi eſſent à domino, Ecce domine *Luca 10.* in nomine tuo etiã dæmonia nobis ſubiecta ſunt. Vidit dominus, quod tentaret eos ſuperbia ex potẽtia miraculorũ, & ille qui medicus venerat ſanare tumores noſtros, & ferre infirmitates noſtras: continuo ait, Nolite in hoc gaudere quia dæmonia vobis ſubiecta ſunt, ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Non omnes Chriſtiani boni dæmones eiiciunt, omnium tamen nomina ſcripta ſunt in cælo. Non eos voluit gaudere ex eo quòd proprium habebant, ſed ex eo quòd cũ cæteris ſalutẽ tenebãt. Inde voluit gaudere Apoſtolos, vnde gaudes & tu. Intendat charitas veſtra. Nullus fidelis habet ſpem, ſi nomen eius non eſt ſcriptum in cælo. Omnium fidelium qui diligunt Chriſtum, qui ambulant viam eius humiliter quam ipſe docuit humilis, nomina ſcripta ſunt in cælo. Cuiuſuis cõtemptibilis in eccleſia, qui credit in Chriſtũ & diligit Chriſtũ & amat pacem Chriſti, nomen ſcriptum eſt in cælo, cuiuſlibet quem contẽnis. Et quid ſimile ipſe & Apoſtoli, qui tanta miracula fecerunt? Et tamen Apoſtoli reprimuntur ex eo quòd de bono proprio gaudebant, & iubentur hinc gaudere vnde gaudet, & ille cõtemptibilis. Non immerito fratres mei cũ iſta humilitate dicit, Domine non eſt exaltatũ cor meum, neque in altũ elati ſunt oculi mei, neq; ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. *Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam: Quemadmodum qui ablactatus eſt à lacte ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam.* Videtur enim velut maledicto ſe obſtrinxiſſe: quomodo alio loco in Pſalmo dicit, Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas *Pſal.7.* in manibus meis: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis, &c. ſic videtur & hic dixiſſe: Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam. Age quaſi dicturus eſt, illud mihi cõtingat, quomodo & ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat

mihi illud. Quid? Decidam merito ab inimicis meis inanis: ſic & hic, Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animã meam, quemadmodũ qui ablactatus eſt à lacte ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam. Intendite, noſtis quia quibuſ-
1.Cor.3. dam infirmis dicit Apoſtolus, Lac vobis potũ dedi non eſcam: nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Sunt infirmi qui non ſunt idonei valido cibo, volunt ſe tendere ad id quod capere nõ poſſunt: Et ſi aliquid vtcunq; acceperint, aut viſi ſibi fuerint capere quod non ceperunt, extolluntur inde & ſuperbiunt, inde videntur ſibi quaſi ſapientes. Hoc autem contigit omnibus hæreticis, qui cùm eſſent animales & carnales, defendendo ſententias ſuas prauas, quas falſas eſſe non potuerunt videre, excluſi ſunt de catholica. Dicam charitati veſtræ quod poſſum, Dominus noſter Ieſus Chriſtus noſtis quia ver-
Ioan.1. bum Dei eſt, ſecundũ illud Ioannis, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Panis ergo eſt, inde viuunt angeli. Ecce panis paratus eſt tibi, ſed creſce de lacte, vt ad panem peruenias. Et quomodo, inquis, creſco de lacte? Quod tibi factus eſt Chriſtus ad infirmitatem tuam, hoc primo crede & fortiter tene. Quomodo ergo mater cùm viderit filium minus idoneum ad capiendum cibum, ipſos cibos ei dat, ſed traiectos per carnem ſuam. Nam ipſe eſt panis de quo infans paſcitur, quo & mater eius paſcitur: ſed ad menſam infans minus idoneus eſt, ad mãmillam idoneus eſt. Panis ergo de menſa traiicitur per matris mamillam, vt ſic perueniat idem alimentum ad paruum infantem: ſic dominus noſter Ieſus Chriſtus cùm eſſet verbum
Philip.2. apud patrẽ, per quod facta ſunt omnia, qui cùm in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo, qualem caperent pro modo ſuo angeli, & vnde in cælo poteſtates & virtutes, ſpiritus intellectuales paſcerentur, homo autem infirmus, & carne inuolutus iaceret in terra, nec poſſet ad eũ per-
Pſal.77. uenire panis celeſtis, vt panem angelorũ manducaret homo,
Exod.10. & manna deſcenderet ad vberiorem populũ Iſrael, verbũ caro
Ioan.1. factũ eſt, & habitauit in nobis. Quapropter ipſis infirmis Paulus Apoſtolus hoc dicit, quos dicit animales & carnales, Nun-
1.Cor 3. quid dixi me ſcire aliquid in vobis, niſi Ieſum Chriſtũ & hunc
1.Cor.2. crucifixum? Nam Chriſtus erat, & non crucifixus. In principio
Ioan.1. erat verbum & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbum.

Et

Et quia ipſum verbum caro factum eſt, & ipſum verbum crucifixum eſt, ſed non eſt mutatum in hominem, homo in illo mutatus eſt: Mutatus eſt homo in illo, vt melior fieret quàm erat, non vt ipſa ſubſtantia verbi conuerteretur. Per id ergo quod homo erat, mortuus eſt Deus: & per id quod Deus erat, excitatus eſt homo, & reſurrexit, & aſcendit in cælum. Quicquid paſſus eſt homo, non poteſt dici non paſſus eſt Deus, quia Deus erat hominem aſſumendo, ſed non eſt mutatus in hominem; quomodo non potes dicere nõ te paſſum iniuriam, ſi veſtis tua conſcindatur. Et quando quæreris vel amicis vel in iudicio, hoc dicis iudici, Conſcidit me: non dicis conſcidit birrhum meum, ſed conſcidit me. Si potuit & meruit veſtis tua dici tu, quæ non eſt tu, ſed veſtis tua, quanto potius meruit audire caro Chriſti tẽplum verbum vnitum cum verbo? Et quicquid in carne pateretur, Deus ipſe pateretur, quamuis verbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec mutari, nec occidi, ſed quicquid horum paſſum eſt, in carne paſſum eſt. Et noli mirari, quia verbũ nihil paſſum eſt: nec anima hominis poteſt pati aliquid occiſa carne, dicente ipſo domino, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Si anima nõ poteſt occidi, verbum Dei poterat occidi? Et tamen quid dicit? Flagellauit me, colaphizauit me, percuſſit me, dilaniauit me: totum hoc non fit in anima, & tamen non dicit niſi me, propter vnitatem conſortij ipſius. Dominus ergo noſter Ieſus Chriſtus panis, ſe fecit nobis lac, incarnatus & apparens mortalis, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus à verbo, credentes in carnem, quod factum eſt verbum. Hinc creſcamus, ipſo lacte nutriamur: antequam validi ſimus ad capiendum verbum, non recedamus à fide lactis noſtri. Illi autem hæretici nolentes diſputare de eo quod nõ poterant capere, dixerunt quia filius minor eſt, quàm pater, & dixerunt quia ſpiritus ſanctus minor eſt quàm filius, & fecerunt gradus, & miſerunt in eccleſiam tres deos. Non enim poſſunt negare Deum eſſe patrẽ, nec poſſunt negare filium Deũ, nec poſſunt negare ſpiritũ ſanctum Deum. At ſi pater Deus, & filius Deus, & ſpiritus ſanctus Deus, inæquales ſunt, & nõ ſunt eiuſdẽ ſubſtantiæ, non vnus Deus eſt, ſed tres dij. Diſputantes ergo quod capere nõ poterant, elati ſunt in ſuperbiam, & factũ eſt in eis quod dicitur in iſto Pſalmo, Si non humiliter ſentiebã, ſed exaltaui animam meam: quemadmodũ qui ablactatus eſt à lacte

3. Sen. di. 21. ca. Recedente.

Marc. 15. & 16.

3. Sen. di. 21. ca. Recedente.

Matt. 10.

ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam. Mater enim eccleſia Dei eſt, vnde illi ſeparati ſunt, qui lactari & nutriri debebant, vt creſcerent ad capiendũ verbum Deum apud
Ioan.1. Deum, in forma Dei æqualem patri. Viſa eſt hic quidẽ ab his, qui ante nos iſta tractauerunt & alia ſententia, & alius intelle ctus in his verbis, quem nõ tacebo charitati veſtræ. Hoc enim dixerunt, Omnis ſuperbus diſplicet Deo, & debet ſe humana anima humiliare ne Deo diſpliceat, & toto corde intueri quod
Eccleſ.3. dictum eſt, Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Sed rurſus ſunt quidam homines, qui cùm audierint quia humiles eſſe debent, dimittunt ſe, nihil volunt diſcere, putantes quia ſi aliqui didicerunt ſuperbierunt, & remanẽt in ſolo lacte. Quos reprehendit ſcriptura di-
Hebr.5. cens, Et facti eſtis opus habẽtes lacte, nõ ſolido cibo Sic enim nos Deus vult nutriri lacte, vt nõ ibi remaneamus, ſed creſcendo per lac, ad ſolidũ cibum perueniamus. Ergo non debet homo extollere cor ſuum in ſuperbiam, ſed debet eleuare in doctrinam verbi Dei. Nam ſi leuanda anima non eſſet, nõ dice-
Pſal.122. retur in alia voce Pſalmi, Ad te domine leuaui animã. Et niſi ſeipſa anima ſuper ſe effundat, nõ perueniet ad viſionem Dei, & ad cognitionem ſubſtantiæ illius incõmutabilis. Nam mo-
Pſal.41. do cùm adhuc in carne eſt dicitur ei, vbi eſt Deus tuus? Sed intus eſt Deus eius, & ſpiritaliter intus eſt, & ſpiritaliter excelſus eſt, nõ quaſi interuallis locorum, quomodo per interualla loca altiora ſunt. Nam ſi talis altitudo quærenda eſt, vincunt nos aues ad Deum. Ergo intus Deus altus eſt, & ſpiritaliter altus, nec perueniat anima vt cõtingat eum niſi trãſierit ſe. Nam quicquid de Deo ſentis ſecundum corpus, multum erras: multum infans es ſi ſentis de Deo etiam ſecundũ animam humanam, quòd Deus non obliuiſcatur, aut ita ſapiat vt deſipiat, aut faciat aliquid & pœniteat eum: omnia enim iſta poſita ſunt in ſcripturis, vt nobis lactentibus commendaretur Deus, non vt propriè de illo ſic audiamus iſta, & intelligamus quaſi pœniteat Deum, & modo aliquid diſcat quod nõ nouerat, & intelligat quod non intelligebat, & reminiſcatur quod oblitus erat. Talia enim animæ ſunt non Dei. Niſi ergo homo tranſierit & modum animæ ſuæ, non videbit, quia Deus eſt quod eſt, qui di
Exod.3. xit, Ego ſum qui ſum. Itaq; illi cui dicebatur, vbi eſt Deus tuus,
Pſal.41. quid dixit? Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus? Vt autem inueniret

niret Deum ſuum,quid egit?Hæc meditatus ſum,inquit,& effudi ſuper me animã meam.Vt inueniret Deum effudit ſuper ſe animam ſuam. Nõ ergo ſic tibi dicitur humilis eſto vt non ſapias.humilis eſto propter ſuperbiam ,altus eſto propter ſapientiam.Audi euidentem ſententiam de hac re, Nolite pueri *1.Cor.14.*
effici mẽtibus,ſed malitia infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſitis,Certè explicatum eſt fratres mei,vbi nos Deus voluit eſſe humiles,vbi altos: humiles propter cauẽdam ſuperbiam, altos propter capiendam ſapientiam. Lactare vt nutriaris,ſic nutrire vt creſcas, ſic creſce vt panem manduces. Cum enim cœperis panem manducare,ablactaberis, id eſt , iam tibi non opus erit lacte,ſed ſolido cibo.Et hoc videtur dixiſſe.Si nõ humiliter ſentiebam , ſed exaltaui animam meam,id eſt,ſi non mente,ſed malitia paruulus fui Quod ſignificans dixit ſuperiora verba,Domine non eſt exaltatum cor meum,neq; in altum elati ſunt oculi mei,neq; ingreſſus ſum in magnis,neque in mirabilibus ſuper me. Ecce quia malitia paruulus fui,ſed quia ſenſu non fui paruulus :Si non humiliter ſentiebam,ſed exaltaui animam meam , retribuatur mihi quod retribuitur paruulo qui ablactatur à matre,vt iam panẽ ſim idoneus manducare.Et hæc ergo fratres ſententia non diſplicet , quia non eſt contra fidem.Mouet me tamen , quia non tantum dictum eſt,quemadmodum qui ablactatus eſt à lacte,ſic retributio in animam:ſed additum eſt,quemadmodum qui ablactatus eſt à lacte ſuper matrem ſuam,ſic retributio in animam meã. Hic mihi neſcio quid tale occurrit , vt videam quia male dictum eſt.Ablactatur enim non infans , ſed iam grandiuſculus. Qui autem infirmus eſt prima infantia,quæ vera infantia eſt,ſuper matrem ſuam eſt.Si forte fuerit à lacte ablactatus , extinguitur.Non fruſtra ergo additum eſt, ſuper matrem ſuam. Ablactari enim omnes poſſunt creſcendo,qui creſcit & ſic ablactatur , bonum eſt illi : qui autem adhuc ſuper matrem ſuam eſt perniciosum.Ergo cauendum fratres & timẽdum eſt, ne quis ante tempus ablactetur.Nam omnis grandis puer ſeparatur à lacte.Sed ne quis tunc à lacte ſeparetur, quando adhuc ſuper matrem ſuam eſt. Cum autem portatur manibus matris qui portatus eſt vtero(portatus eſt enim vtero vt naſceretur,portatur manibus vt creſcat)lacte opus habet , adhuc ſuper matrem ſuam eſt. Non ergo velit tunc exaltare animam ſuam, cùm forte minus idoneus eſt ad capiendũ cibum , ſed impleat

præcepta humilitatis. Habet vbi ſe exerceat, credat in Chriſtum, vt poſſit intelligere Chriſtum. Videre verbum non poteſt, capere nō poteſt æqualitatem verbi cum patre, æqualitatem ſpiritus ſancti cum patre & verbo, nondū poteſt videre, credat hoc & ſugat. Securus eſt, quia cùm creuerit, manducabit quod non poterat antequam ſugendo creſceret, & habet

Eccleſ. 3. vbi ſe extēdat. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, id eſt, ad quæ capiēda minus idoneus es. Et quid facio, inquis? Sic remanebo? Sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita ſemper. Quæ tibi præcepit dominus? Fac miſericordiam, pacem eccleſiæ noli dimittere, in homine ſpem noli

Mat. 13. ponere, deſiderando miracula noli tentare Deum. Si iam in te eſt fructus cognoſcis, quia cum bonis toleras zizania vſq; ad meſſem, quia cum malis ad tempus potes eſſe, non in æternū, Palea hic tibi mixta eſt in hoc tēpore in area. in horreo tecum nō erit. Hæc quæ tibi præcepit dominus, illa cogita ſemper. A lacte non ſeparaberis, quoad vſque ſuper matrem tuā es, ne prius fame moriaris, antequam panem manducare ſis idoneus. Creſce, erunt validæ vires tuæ, & videbis quod non poteras, & capies quod non capiebas. Quid ergo? Cum videro quæ non poteram videre, & cepero quę non poteram capere, iam ſecurus ero? perfectus ero? Non, quandiu hic viuis. Ipſa eſt perfectio noſtra humilitas. Audiſtis quo concluſit modo apoſtolica lectio, ſi hæſit in memoria veſtra, quomodo ille qui accepit colaphum ne extolleretur in reuelationibus, quanta ei reuelabantur, propter ipſam magnitudinem reuelationum, quia poterat extolli, niſi acicperet angelum Satanæ. Et tamen

Philip. 3. cui tanta reuelabantur: quid ait? Fratres, ego meipſum nō arbitror apprehendiſſe. Paulus dicit, Fratres ego meipſum non arbitror apprehendiſſe, quia ad hoc accepit colaphizantem angelum Satanæ ne extolleretur in magnitudine reuelationum ſuarum. Quis audet dicere quia cōprehendit? Ecce Paulus apprehendit & dicit, non me arbitror apprehendiſſe. Et quid ais ô Paule? Adhuc curro, inquit, vt apprehendam. Adhuc Paulus in via eſt, & tu te putas in patria? Vnum autem, inquit, quæ retro ſunt oblitus. Hoc fac & tu, & vitam præteritam malam obliuiſcere. Si te delectauit aliquando vanitas, non te delectet. Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ antè ſunt extētus, ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. Audio vocem Dei deſuper, & curro vt

apprehen-

apprehendam. Non enim dimiſit me in via remanere, quia non ceſſat alloqui me. Ergo fratres, non ceſſat Deus alloqui nos. Nam ſi ceſſat, quid eſt quod agimus? Quid eſt, quod agunt læctiones diuinæ & cantica diuina? Obliuiſcimini, ergo quæ retro ſunt, & in ea quæ antè ſunt vos extendite. Sic ſugite lac, vt creſcatis ad cibum. Cùm ergo veneritis, in patria gaudebitis. Et adhuc attendite Apoſtolum ſequi ad palmã ſupernæ vocationis. Dicit enim, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus. *Ibidem.* Non loquor, inquit, imperfectis, quibus adhuc non poſſum loqui ſapientiam, *Heb. 2* qui adhuc lacte potantur, non ſolido cibo paſcuntur, ſed illis dico qui iam manducant ſolidum cibum. Iam vidẽtur eſſe perfecti, quia intelligunt æqualitatem verbi cum patre. Adhuc non ſic vident, quomodo videndum *2. Cor. 13.* eſt facie ad faciem, adhuc ex parte in ænigmate. Currant ergo, quia cùm via finita fuerit, tunc redimus ad patriam. Currant currãt, extendant ſe. Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus. Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si fortè erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia ſi non extollimini, quia ſi non exaltatis cor ve- *Philip. 3.* ſtrum, quia ſi non ingredimini in mirabilibus ſuper vos, ſed ſeruatis humilitatem, reuelabit vobis Deus quod aliter ſapitis. Si autem hoc ipſum quod aliter defendere vultis, & pertinaciter aſtruere, & contra pacem Eccleſiæ, fit vobis maledictum hoc quod dixit, ſuper matrem cùm eſtis, & foris à lacte ſeparabimini, foris à viſceribus matris fame moriemini. Si autem perſeueraueritis in pace catholica: ſi quid fortè aliter ſapitis quàm oportet ſapere Deus vobis reuelabit humili- *Iacobi 4.* bus. Quare? Quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem *1. Pet. 5.* dat gratiam. Ideo ad hoc concluſit hic Pſalmus. *Speret Iſrael in domino, ex hoc nunc & vſque in ſeculum.* Quod autem ſcriptum eſt Grecè ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, hoc eſt poſitum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Sed non ſemper ſeculi nomen hoc ſeculum ſignificat, ſed aliquando æternitatem: quia æternum duobus modis intelligitur, Vſque in æternum: id eſt, aut ſemper ſine fine, aut quouſque perueniamus ad æternitatem. Hic ergo quomodo intelligendum eſt? Quouſque veniamus ad æternitatem, ſperemus in dominum Deum, quia cùm venerimus ad æternitatem, iam ſpes non erit, ſed ipſa res erit.

In Pſalmum centeſimumtriceſimumprimum enarratio.

IVſtum quidem erat chariſsimi, vt fratrẽ potius audiremus collegam meum, præſentem omnibus nobis. Et modo non negauit, ſed diſtulit. Et ideo hoc indico charitati veſtræ, vt mecum promiſſum teneatis. Nõ fuit autem abſurdum charitati veſtræ, vt prior obtẽperarẽ iubenti. Extorſit enim mihi vt eſſet modo auditor meus, eo ſanè pacto vt & ego ſim ipſius,

Matt. 13. quia in ipſa charitate omnes eius auditores ſumus, qui vnus in cælo nobis magiſter eſt. Ergo animũ intendite ad Pſalmũ, quem in ordine ſicut noſtis tractandũ habemus. Eſt etiã ipſe prænotatus, *Canticum graduum*, & aliquanto cæteris ſub eodem titulo prolixior. Nõ ergo immoremur, niſi vbi neceſsitas coegerit, vt totũ, ſi dominus permiſerit, explicare poſsimus: Quia & vos nõ tãquã rudes omnia debetis audire, aliquid & de præteritis auditionibus adiuuare nos debetis, ne omnia tãquã noua à nobis dici neceſſe ſit. Et noui quidem eſſe debemus, quia vetuſtas nobis obrepere nõ debet, ſed etiã creſcendũ & profi-

2. *Cor.* 4. ciẽdum eſt. De ipſo quippe profectu ait Apoſtolus, Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diẽ. Non ſic proficiamus, vt ex nouis veteres efficiamur, ſed ipſa nouitas creſcat. *Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob.* Dauid ſecundũ fidem rerũ geſtarum vnus homo erat, rex Iſrael, filius Ieſſe. Erat quidem ipſe manſuetus, ſicut eũ iudicat atque cõ-

1. *Reg.* 24 mendat ſcriptura diuina, & ita manſuetus vt nec perſecutori ſuo Sauli malũ pro malo reddiderit. Seruauit autem erga eũ tãtam humilitatem, vt illũ regem fateretur, ſe autem canem. Et non proteruè nec ſuperbè cùm eſſet in Deo potentior reſpondebat regi, ſed eum placari potius affectabat humilitate, quàm concitare ſuperbia. Etiam in poteſtate datus eſt ei Saul, & hoc à Domino Deo, vt ei faceret quicquid vellet. Sed quia nõ præceptũ illi erat vt occideret, ſed tãtũ in poteſtate datum illi erat, Licuit autẽ homini vti poteſtate ſua: ad lenitatẽ potius deflexit quod ei Deus cõceſsit: qui ſi vellet occidere care

Matt. 6. ret inimico. Sed quomodo diceret, Dimitte mihi debita mea, ſicut & ego dimitto debitoribus meis? In ſpeluncam intrauit

1. *Reg.* 24 Saul vbi erat Dauid, neſciens quòd illic eſſet Dauid. Ad neceſſaria ventris ille intrauit, ſurrexit Dauid ſenſim & lentè poſt ipſum, præſcidit illi de veſte panniculũ quem illi oſtẽderet, vt

noſſet

noſſet quia habebat illum in poteſtate, & nō neceſsitate, ſed voluntate pepercerat, & noluit occidere. Fortè ipſam māſuetudinem commendauit modo dicens, Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Hoc ſecundū rerum geſtarum fidem quam ſcriptura diuina, vt diximus, cōtinet. Sed ſolemus in Pſalmis non ad literā attendere ſicut in omni Prophetia, ſed per literam ſcrutari myſteria Et meminit charitas veſtra, quia cuiuſdam hominis vocem in omnibus Pſalmis ſolemus audire, quia vnus habet caput & corpus. Caput autem in cœlo eſt, corpus in terra. Sed quò præceſsit caput, & corpus ſecuturū eſt. Et iā non dico quis caput ſit, qui corpus ſint, quia ſciētibus loquor. Commendatur ergo humilitas Dauid, commendatur manſuetudo Dauid, & dicitur Deo, Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Ad quam rem memento domine Dauid? Sicut iurauit domino, votū vouit Deo Iacob. Ergo ad hoc memēto, vt impleatur quod promiſit. Ipſe Dauid vouit tanquam in poteſtate habens, & rogat Deum vt impleat quod vouit. Eſt deuotio vouentis, ſed eſt humilitas deprecantis. Nemo præſumat viribus ſuis ſe reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipſe adiuuat vt reddas. *Pſal.75.* Quid ergo vouit videamus, & hinc intelligemus quemadmodum ſit accipiendus in figura Dauid. Dauid autem interpretatur manu fortis. Erat enim magnus belligerator, præſumens quidem de domino Deo ſuo. Confecit bella omnia, proſtrauit omnes inimicos ſuos Deo ſe adiuuante, quēadmodū ſe habebat illius imperij diſpenſatio, præfigurans tamen fortē manu quendam ad debellandos inimicos, diabolū & angelos eius. Hos autem inimicos Eccleſia debellat. Et quomodo debellat? Manſuetudine. Manſuetudine enim ipſe rex noſter vicit diabolū. Sęuiebat ille, iſte ſufferebat. Victus eſt qui ſæuiebat, vicit qui ſufferebat. In iſta māſuetudine corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, vincit inimicos. Sit manu fortis, operando vincat. Cùm autem corpus Chriſti eſt, & templū & domus, & ciuitas, & ille qui caput corporis eſt, & habitator domus eſt, & ſanctificator tēpli eſt, & rex ciuitatis eſt: quomodo Eccleſia omnia illa, ſic Chriſtus omnia iſta. Quid ergo vouimus Deo, niſi vt ſimus templū Dei? Nihil gratius ei poſsumus offerre, quàm vt dicamus ei quod dicitur in Eſaia, Poſſide nos. Equidē in iſtis poſſeſsionibus terrenis patrifamiliàs præſtatur, quando ei datur poſſeſsio. Nō ſic eſt poſſeſsio, quæ eſt Eccleſia. Ipſi poſſeſsioni

præſtatur vt à tali poſſideatur. Quid ergo dicit? *Sicut iurauit domino votum vouit Deo Iacob.* Videamus quod votum eſt, niſi vt ſimus templum Dei? Nihil gratius poſſumus ei offerre quàm iure iurare. Iurare eſt autẽ firmè promittere. Attendite votũ hoc, id eſt, quod vouerat, quo ardore vouerit, quo amore, quo deſiderio, & tamen ad hoc implendũ dominũ deprecatus eſt dicens, Memento domine Dauid & omnis manſuetudinis eius, In hac manſuetudine votũ vouit, vt ſit domus Dei. *Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero ſuper lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis.* Parũ viſus eſt dicere, ſomnum oculis meis. *Et palpebris meis dormitationem, Et requiem temporibus meis ſi dedero, quoadusque inueniam locum domino, tabernaculũ Deo Iacob.* Vbi quærebat locũ domino? Si manſuetus erat, in ſe *Eſaiæ 66* quærebat. Quomodo enim eſt locus domini? Audi Prophetã, Super quẽ requieſcet ſpiritus meus? Super humilẽ & quietum & trementẽ verba mea. Vis ergo eſſe locus domini? Eſto humilis & quietus, & tremens verba Dei, tuipſe efficieris quod quæris. Si enim in te non fiat quod quæris, in altero quid tibi prodeſt? Operatur quidẽ Deus aliquando per Euangeliſtã ſalutem alterius, tantũ ſi ipſe dicit & non facit: & fit per linguã eius in alio locus domino, nõ autẽ fit ipſe locus domino. Qui autem quæ docet ipſe bene facit, & ſic docet, fit locus domino cum eo quẽ docet, quia omnes credẽtes vnũ locũ faciũt domino. In corde enim habet locũ dominus, quia vnũ cor eſt omnium in charitate copulatorũ. Quàm multa milia crediderũt *Act. 2. & 4.* fratres mei, quãdo pretia rerũ ſuarũ poſuerũt ante pedes Apoſtolorũ. Sed quid de illis dicit ſcriptura? Certè facti ſunt templum Dei, nõ tãtum tẽpla Dei ſinguli, ſed & omnes ſimul tẽplum Dei. Facti ſunt ergo locus domino. Et vt noueritis quia *Act. 4.* vnus locus factus eſt domino in omnibus, ſcriptura dicit, Erat illis anima vna & cor vnũ in Deũ. Multi autẽ ne faciãt locum domino, ſua quærunt, ſua diligunt, poteſtate ſua gaudent, priuatum ſuum concupiſcunt. Qui autem vult facere locum domino, nõ de priuato ſed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt de rebus ſuis priuatis, fecerunt illas cõmunes. Quod habebant ſuum, nunquid amiſerunt? Si ſoli haberent & vnuſquiſque ſuum haberet, hoc ſolum haberet quod ſuum habebat. Cùm autem quod proprium erat commune fecit, & ea quæ erant cæterorum, ipſius facta ſunt. Intendat charitas veſtra, quia propter illa quæ ſinguli poſſidemus, exiſtunt lites,

inimi-

inimicitiæ, diſcordiæ, bella inter homines, tumultus, diſſenſiones aduerſum ſe, ſcandala, peccata, iniquitates, homicidia. Propter quæ? Propter ipſa quæ ſinguli poſſidemus. Nunquid propter iſta quæ communiter poſſidemus litigamus? Aerem iſtum communiter ducimus, ſolem communiter omnes videmus, Beati ergo qui ſic faciunt locum domino, vt priuato ſuo non gaudeant. Talem enim deſcribebat iſte qui dicebat, Si introiero in tabernaculum domus meæ. Priuatum hoc erat. Sciebat priuato ſe impediri, ne faceret locum domino, & ea commemorat quæ ad ſeipſum pertinebant. Non introibo in tabernaculum domus meæ donec inueniã. Quid? Cùm inueneris locum domino, intrabis in tabernaculum tuum? An ipſum erit tabernaculum tuum, vbi inueneris locum domino? Quare? Quia ipſe eris locus domini, & cum eis qui fuerint locus domini vnum eris. Abſtineamus ergo nos fratres à poſſeſſione rei priuatæ, aut ab amore ſi non poſſumus à poſſeſſione, & facimus locum domino. Multum eſt à me, ait aliquis. Sed vide quid ſis facturus locum domino. Si vellet apud te hoſpitium habere aliquis ſenator (non dico ſenator, procurator alicuius magni ſecundum ſeculum) & diceret, offendit me quiddam in domo tua, & ſi amares hoc, auferres tamen, ne eum offenderes, cuius amicitiam ambires. Et quid tibi prodeſt hominis amicitia? Fortè ibi non ſolum nullum auxilium, ſed & periculum inuenires. Nam multi non periclitabãtur antequam maioribus iungerentur, exoptarunt maiorum amicitias, vt maiora pericula incurrerent. Securus opta amicitiam Chriſti. Hoſpitari apud te vult, fac illi locum. Quid eſt, fac illi locum? Noli amare teipſum, illum ama. Si te amaueris, claudis contra illum: ſi ipſum amaueris, aperis illi. Si autem aperueris & intrauerit, non peribis amando te, ſed inuenitis cum amante. Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero ſuper lectum ſtrati mei. Priuata enim res ipſa vbi homo acquieſcit, ſupérbos facit: ideo dixit, ſi aſcendero. In re quam priuatim quiſque poſſidet, neceſſe eſt ſuperbus ſit. Inde ſe enim tendit homo ad hominem, cùm ambo ſint caro. Quid eſt homo fratres? Caro. Et quid eſt alter homo? Altera caro. Et tamen caro diues extendit ſe contra carnem pauperem, quaſi aliquid illa caro attulerit quãdo nata eſt, aut aliquid auferat quando moritur. Ad hoc plus habuit, vt plus tumeret. Iſte autẽ qui vult inuenire locũ domino,

dicit, Si aſcendero ſuper lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis Multi enim cum dormiunt, non faciunt locũ domino. Tales excitat Apoſtolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Et alio loco, Nos autẽ qui diei ſumus vigilemus, & ſobrij ſimus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui inebriantur, nocte ebrij ſunt. Noctem dicens iniquitatẽ, in qua illi obdormiunt, cupiendo iſta terrena. Et omnes iſtæ felicitates quæ vidẽtur ſeculi, ſomnia ſunt dormientiũ. Et quomodo qui videt theſauros in ſomnis, dormiẽs diues eſt, ſed euigilabit & pauper erit: Sic omnia iſta vana huius ſeculi, de quibus homines gaudent, in ſomno gaudẽt. Euigilabunt quando nolunt, ſi non modo euigilant quando vtile eſt, & inuenient ſomnia illa fuiſſe, & tranſiſſe, ſicut dicit ſcriptura, veluti ſomnium exurgentis Et alio loco, Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Dormierunt ſomnum ſuum, finitus eſt ſomnus, & nihil inuenerunt in manibus ſuis, quia in ſomnis videbant diuitias trãſituras. Iſte ergo qui vult inuenire locum domino, dixit etiam, Si dedero ſomnum oculis meis. Sunt autem quidam qui non dormiunt, ſed dormitant. Aliquantum retrahunt ſe ab amore temporalium, & rurſus reuoluũtur in eum quaſi dormitantes caput crebro inclinãt. Euigila, excute ſomnum, dormitãdo caſurus es: Non vult Pſalmus oculis ſuis dare ſomnum, nec palpebris dormitationem, eum qui vult inuenire locum domino. Et requiem, inquit, temporibus meis. A requie temporum ſomnus venit ad oculos. Tempora circa oculos ſunt. Veluti futurus ſomnus, grauedo temporum eſt. Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt, & cùm ſenſerint ſibi grauari tempora iam imminet ſomnus. Qui ſi dandus eſt oculis, dat requiem temporibus ſuis, & venit ſomnus. Si non dederit requiem temporibus ſuis, non venit ſomnus. Cùm ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatum, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & nõ dormire, nec dormitare? Noli te credere tali delectationi, maiores dolores habebis quàm ſuauitates. Iſta cogitatione quaſi confricans frontem excutis ſomnũ, & paras locum domino, donec inuenias locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Quanquam aliquando dicitur tabernaculum Dei domus Dei, & domus Dei tabernaculũ Dei: diſtinctius tamen accipitur fratres chariſſimi, tabernaculũ Eccleſia ſecundũ hoc tempus. Domus autem

Epheſ. 5. *1. Theſ. 5.* *Pſal. 72.* *Pſal. 75.*

Eccleſia cœleſtis Hieruſalem,quò ibimus. Tabernaculũ enim tanquam militantium & pugnantium: tabernacula militum in procinctu, in expeditione, vnde contubernales dicũtur milites,quaſi tabernacula eadem habentes & habitantes.Quandiu ergo habemus hoſtem,cũ quo pugnemus, tabernaculum Deo facimus.Cùm autem tranſierit tempus pugnæ, & venerit pax illa,quæ præcellit omnem intellectum,ſicut dicit Apoſtolus, Et pax Dei,quæ præcellit omnem intellectum: quantum *Philip*.4. cunque enim cogitaueris de pace illa, minus eam capit animus adhuc in iſta corporis grauedine conſtitutus: cùm venerit illa patria,iam domus erit, nullus aduerſarius tentabit, vt tabernaculum vocetur.Non procedemus ad pugnandum, ſed permanebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo?Beati, qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te.In tabernaculo adhuc gemimus, in domo laudabimus.Quare?Quia gemitus eſt peregrinantium, laudatio iam in patria commanentium. Hîc primo quæratur tabernaculum Deo Iacob. *Ecce audiuimus eam in Eff.ata*. Quam eam? Sedem domini. Audiuimus in Effrata. *Inuenimus eam in campis ſaltuum*. Ibi audiuit, ibi inuenit. An alibi audiuit, & alibi inuenit?Quæramus ergo quid ſit Effrata,'vbi audiuit: item quæramus quid ſit in campis ſaltuum vbi inuenit. Effrata verbum Hebræum, interpretatur Latinè ſpeculum, ſicut tradiderunt qui verba Hebræa ſcripturis poſita in aliam linguam tranſtulerunt, vt ad nos perueniret intellectus. Nam ex Hebræa trãſtulerunt in Græcam, & ex Græca tranſlata ſunt nobis in Latinam. Fuerunt enim, qui vigilarunt in ſcripturis. Si ergo Effrata ſpeculũ, illa domus, quæ inuenta eſt in campis ſaltuum, in ſpeculo audita eſt. Speculum imaginem habet.Omnis prophetia imago futurorum. Domus ergo Dei futura in imagine prophetiæ predicata eſt.Audiuimus enim illam in ſpeculo, id eſt, audiuimus in Effrata, inuenimus in campis ſaltuũ.Qui ſunt campi ſaltuũ?Campi ſyluarũ. Non enim quemadmodum vulgo dicitur, Saltus ille, verbi gratia, centurias habens tot, ſaltus propriè locus adhuc incultus & ſylueſter dicitur. Nam & quidam codices, in campis ſyluæ habent. Qui ergo erant campi ſaltuum, niſi gentes incultæ?Qui erant campi ſaltuum, niſi vbi adhuc vepres erant idololatriæ? Sic tamen quomodo vepres ibi erãt idololatriæ, ibi inuenimus locum domino tabernaculum Deo Iacob. Quod audiuimus in Effrata,inueni-

Pſal.83.

mus in campis ſaltuum. Quod prædicatum eſt in imagine Iudæis, manifeſtatum eſt in fide gentium. *Intrauimus in tabernacula eius*. Cuius? Domini Dei Iacob. Qui intrant vt inhabitent, ipſi ſunt qui intrãt vt inhabitentur. In domũ tuam vt inhabites intras, in domum Dei vt inhabiteris. Eſt enim melior dominus, qui cùm te cœperit inhabitare, beatum te facit. Nam ſi
Lucæ 15. tu ab illo non inhabiteris, miſer eris. In ſua poteſtate eſſe voluit ille filius, qui dixit, Da mihi partem patrimonij, quæ me cõtingit. Bene ſeruabatur apud patrẽ, ne cũ meretricibus diſſiparetur. Accepit, facta eſt in eius poteſtate, Profectus in regionem longinquã, effudit omnia cũ meretricibus. Paſſus eſt tandem famem, recordatus eſt patrẽ, reuerſus eſt vt pane ſaturaretur. Ergo intra vt inhabiteris, & non quaſi tuus ſis, ſed illius. Intrauimus in tabernacula eius. *Adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius*. Cuius pedes? Domini, an ipſius domus dñi? Domus enim dñi eſt, vbi dicit qua debet adorari. Adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius. Præterquàm domum ſuam non exaudit Deus ad vitã æternam. Ille enim ad domum Dei pertinet, qui eſt in charitate compaginatus lapidibus viuis. Qui autem charitatem nõ habuerit, ruinã facit, & illo ruente domus ſtat. Nemo enim minetur domui, vbi eſſe quaſi lapis cœpit, ſi ruere noluerit, quaſi aliquid domui noceat. Sic enim ſuperbierat & primus populus Iudæorum dicens, Neq; enim fraudaturus eſt Deus patrem Abrahã, cui promiſit tãta de ſemine eus, & faciebãt omnia mala tãquam ſecuri de pollicitatione Dei, quia nõ pro illorũ meritis, qui ſcelera faciebãt, ſed pro meritis Abrahæ parceret eis, & qualeſcunque malos filios Abrahæ congregaret in domum ſuam ad vitam æternam. Sed
Matth. 3. quid Ioãnes? Generatio, inquit, viperarum. Quando ad illũ venerunt ipſi filij Abrahæ, vt baptizarẽtur in aqua pœnitentiæ, nõ eis dixit, Generatio Abrahæ, ſed viperarũ. Tales enim erãt quales quos imitabantur: non filij Abrahæ, ſed filij Amorræi, Cananæi, Gergeſæi, Hiebuſæi, & omniũ qui offenderũt Deũ, ipſorũ filij erant, quia ipſorũ facta ſectabantur. Generatio viperarum quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignũ pœnitentiæ. Et ne dixeritis patrem habemus Abraham. Potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Neſcio quos lapides tunc videbat in campis ſaltuum, vnde ſuſcitati ſunt filij Abrahæ. Filij enim magis qui fidem imitati ſunt, quàm qui de carne nati ſunt. Nemo ergo

mine-

minetur domui Dei, quaſi dicat, ſubtraho me, & ruet domus. Bonũ eſt enim illi, vt coædificetur, & habeat charitatẽ. Nam ſi ipſe ruerit, ſtabit domus. Itaque fratres in his eſt domus Dei, quos prædeſtinauit, & præſciuit perſeueraturos. De illis dictũ eſt, vbi ſteterunt pedes eius. Sunt enim qui nõ perſeuerãt, nec ſtant pedes eius in eis. Non ſunt ergo ipſi Eccleſia, nõ ipſi pertinẽt ad illud modò tabernaculum tunc domum. Sed vbi non ſteterunt pedes eius? Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcit charitas multorũ. In his, quibus charitas refrigeſcit, non ſtant pedes eius. Sed quid ſecutus eſt? Qui autẽ perſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Ecce in quibus ſteterũt pedes eius, in eo loco adora, id eſt, de talibus eſto, in quibus ſteterũt pedes domini. Si autem de ipſa domo intelligere volueris, vbi ſteterunt pedes domini, pedes tui in Chriſto ſtent. Tunc autẽ ſtabunt, ſi perſeueraueris in Chriſto. Quid enim dicitur de diabolo? Ille homicida erat ab initio, & in veritate nõ ſtetit. Diaboli ergo pedes nõ ſteterũt. Item de ſuperbis quid dicit? Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum nõ moueant me. Ibi ceciderunt, qui operãtur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Ergo domus Dei cuius pedes ſtant. Vnde ille gaudẽs Ioannes quid ait? Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi ſtat, & audit eum. Si non ſtat, non audit eum. Et gaudio gaudet propter vocem ſpõſi. Meritò ſtat, quia propter vocem ſpõſi gaudet. Nam ſi propter vocem ſuam gauderet, caderet. Iam videtis ergo quare ceciderint, qui ad vocem ſuã gaudent. Amicus autem ille ſponſi dicebat, Hic eſt qui baptizat. Quidam dicũt, Nos baptizamus, ad vocem ſuam ſtare gauiſi non potuerunt, & non pertinent ad iſtam domũ, de qua dicitur, vbi ſteterũt pedes eius. *Exurge domine in requiem tuam.* Domino dormienti dicit, exurge. Iam noſtis quis dormiuit, & quis ſurrexit, Ipſe enim quodam loco dicit in Pſalmo, Dormiui conturbatus. Bene illi dicitur, Exurge domine in requiem tuam. Iam non conturbaberis, quia Chriſtus ſurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ipſius eſt vox in alio Pſalmo, Ego dormiui, & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus ſuſcepit me. Ipſe dormiuit, ipſi dicitur, Exurge domine in requiẽ tuam. *Tu & arca ſanctificationis tuæ.* Id eſt, exurge, vt exurgat & arca ſanctificationis tuæ, quam ſanctificaſti. Ipſe caput noſtrum, arca eius, eccleſia eius. Surrexit prior, ſurgat & eccleſia. Nõ autẽ auderet ſibi reſurre-

Mat. 24. *Ioan. 7.* *Pſal. 35.* *Ioan. 3.* *1. Par. 6.* *Pſal. 56.* *Rom. 6.* *Pſal. 3.*

ctionem corpus promittere, niſi prius exurgeret caput. Exur-
1.Par.6. ge dñe in requiem tuã, tu & arca ſanctificationis tuæ. Et cor-
pus dñi noſtri Ieſu Chriſti, quod ex Maria natũ eſt, intellectũ
eſt, à quibuſdã arca ſanctificationis, vt hoc diceret, Exurge dñe
in requiẽ tuã, tu & arca ſanctificationis tuæ, cũ corpore exur-
ge, vt palpẽt qui nõ credebãt. Exurge domine in requiẽ tuam,
tu & arca ſanctificationis tuæ. *Sacerdotes tui induãtur iuſtitiam,
& ſancti tui lætentur.* Te exurgẽte à mortuis, & eunte ad patrẽ,
Rom.1. regale illud ſacerdotiũ induatur fide, quia iuſtus ex fide viuit,
& accepto pignore Spiritus ſancti, lætentur membra ſpe reſur
rectionis, quæ præceſſit in capite. Eis enim Apoſtolus dicit,
Spe gaudentes. *Propter Dauid ſeruũ tuum, nõ auertas faciem Chri-
ſti tui.* Hoc Deo patri dictũ eſt, Propter Dauid ſeruũ tuum, non
auertas faciẽ Chriſti tui. Crucifixus eſt dominus in Iudæa, cru-
cifixus eſt à Iudæis, ab ipſis turbatus dormiuit. Inter quorũ ſæ-
uientium manus dormiuit, ad eos iudicandos ſurrexit, & dicit
Pſal. 40. quodã loco, Exuſcita me, & reddã illis: & reddidit, & reddítu-
rus eſt. Nã quãta poſteà Iudæi paſſi ſunt occiſo dño, norũt ipſi.
De ipſa ciuitate, vbi illũ occiderũt, omnes expulſi ſunt. Quid
ergo? Etiam omnes de ſtirpe Dauid perierũt, & de tribu Iuda?
Non. Nam crediderunt inde aliqui, & multa milia hominum
crediderũt inde, & hoc iam poſt reſurrectionẽ domini. Sæuie-
Act.2. runt, vt crucifigerent, & poſteà cœperunt videre fieri miracu-
la in nomine Chriſti crucifixi, & plus contremuerunt tantum
poſſe eius nomẽ, qui quaſi inter manus eorũ nihil poterat, &
compuncti corde iam credentes diuinitatẽ occultam fuiſſe in
illo, quẽ cæteris ſimilem hominibus putauerunt, & conſilium
Ibidem. petentes ab Apoſtolis audierũt, Agite pœnitentiam, & bapti-
zetur vnuſquiſq; veſtrûm in nomine domini noſtri Ieſu Chri-
ſti. Ergo quia ad iudicãdos eos, à quibus crucifixus eſt, ſurre-
xit Chriſtus, & auertit faciẽ ſuam à Iudæis, & cõuertit ad gen
tes, tãquam rogatur Deus propter reliquias Iſrael, & dicitur
ei, Propter Dauid ſeruũ tuum nõ auertas faciem Chriſti tui. Si
palea damnata eſt, frumenta colligãtur. Reliquiæ ſaluæ fiant,
Eſaiæ 10. ſicut dicit Eſaias. Et planè factæ ſunt reliquiæ ſaluæ. Inde erãt
Rom.9. duodecim Apoſtoli, inde plus quàm quingenti fratres, quibus
1.Cor.5. ſe dominus mõſtrauit poſt reſurrectionem, inde tot milia ba-
Act.4. ptizata, quæ pretia rerum ſuarũ ante pedes Apoſtolorum po-
nebant. Ergo impletũ eſt quod hîc rogatus eſt Deus, Propter
Dauid ſeruum tuum, ne auertas faciem Chriſti tui. *Iurauit do-
minus*

minus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum. Quid eſt, iurauit? promiſſum per ſeipſum firmauit. Quid eſt non pœnitebit eũ? Non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur Deus, aut in aliquo fallitur, vt velit corrigere, in quo errauit. Sed quomodo hominem cùm pœnitet mutare vult quod fecit: ſic vbi audis, quia pœnitet Deum, mutationem ipſam ſpera. Aliter illam facit Deus, quãuis nomine pœnitentiæ appellet, aliter tu. Tu enim facis, quia erraueras. Ille autẽ facit, quia vindicat, aut quia liberat. Mutauit regnũ Saul cùm pœniteret eum, *1. Reg.15.*
ſicut dictũ eſt, Et in eoipſo loco, vbi ſcriptura dicit, Pœnituit eum, vbi paulò pòſt dicitur, Non enim ſic eſt vt homo, vt pœniteat eũ. Cùm ergo mutat opera ſua per incõmutabile conſilium ſuum, propter ipſam non cõſilij ſed operis mutationem pœnitere dicitur. Hoc autem ſic promiſit, vt nõ mutaret, quomodo dicitur & illud, Iurauit dñs, & nõ pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternũ ſecũdum ordinem Melchiſedech. *Pſal.109. Hebr.7.* Sic & hoc quia ita promiſſum eſt, vt nõ mutaretur, quia neceſſariò futurum erat & permanſurũ, dixit, Iurauit dominus Dauid veritatem, & nõ pœnitebit eum. *Ex fructu vẽtris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Poterat dicere, ex fructu femoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? Et illud quidẽ ſi diceret, verum diceret: ſed ſignificantius dicere voluit, ex fructu ventris, quia de fœmina natus eſt Chriſtus, quò vir non acceſſit. *Luca 1.* Quid ergo? Iurauit dominus Dauid veritatem, ex fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Si cuſtodierint filij tui teſtamentũ meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo illos. Et filij eorum ſedebunt in æternum ſuper ſedem tuam.* Si filij tui cuſtodierint, & filij eorum ſedebũt in æternum. Meritum filiis parẽtes faciunt. Quid ſi filij ipſius cuſtodierint, & filij eorũ non cuſtodierint? Quare ad meritum patrum promittitur beatitudo filiorum? Quid enim ait? Non ait: ſi cuſtodierint fili tui, & filij eorum ſedebunt in æternum. Non ait, ſi cuſtodierint filij tui ſedebunt ſuper ſedem tuam: & ſi cuſtodierint filij eorum, & ipſi ſedebunt ſuper ſedem tuam: ſed ait, Si filij tui cuſtodierint & filij eorũ ſedebũt ſuper ſedem tuam, niſi quia filios hîc voluit intelligi fructus ipſorum? Si filij tui, inquit, cuſtodierint legem meam, & mandata mea hæc quæ docebo eos ſeruauerint, filij tui, & filij eorum ſedebũt ſuper ſedem tuam, id eſt, hic erit fructus ipſorum, vt ſedeant ſuper ſedem tuam. Modò enim fratres omnes qui laboramus in Chriſto, omnes qui contremiſcimus verba ipſius, qui quomo-

docunque conamur facere voluntatē ipſius, & ingemiſcimus petentes, vt adiuuet nos quo impleamus quod iubet, nunquid iam ſedemus in illis ſedibus beatitudinis quæ nobis promittuntur? Non. ſed mādata tenentes ſperamus hoc futurum. Ipſa ſpes, tanquā in filiis dicta eſt, quia hominis in hac vita viuentis ſpes filij ſunt. fructus filij ſunt. Propterea & homines excuſantes auaritiā ſuam, dicunt ſe filiis ſuis ſeruare quod ſeruāt, & nolentes dare inopi, pietatis nomine ſe excuſant, quia filij eorum ſpes eorū ſunt. Omnes homines enim qui ſecundū hoc ſeculum viuūt, ſpem ſuā dicunt filios generare & relinquere. Ideo nomine filiorū ſpem ipſam poſuit & ait, Si cuſtodierint filij tui teſtamentū meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorum ſedebūt in æternum ſuper ſedem ſuam: id eſt, tales fructus habebunt, vt ſpes eos non fallat, vt illuc veniant quò ſperant ſe venturos. Modo ergo tanquā patres ſunt homines ſpei futuræ. Cùm autem adepti fuerint quod ſperāt, filij ſunt, quia illud quod adipiſcuntur pepererūt & generauerunt in operibus bonis. Et hoc illis ſeruatur in poſterum, quia & ipſa poſteritas in filiis appellari ſolet. Aut ſi filios ipſos homines accipis, intellige & de ipſis dictū. Si cuſtodierint filij tui teſtamētum meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo illos: vt iſte ſit ſenſus, Si cuſtodierint filij tui teſtamentū meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorū: id eſt, ſi cuſtodierint: vt hic ſubdinſtinguas, & deinde inferas, ſedebūt in æternū ſuper ſedem tuam: id eſt, & filij tui & filij eorū, ſed omnes ſi cuſtodierint. Quid ergo ſi nō cuſtodierint? Periit promiſſio Dei? Non. Sed ideo dictū eſt, & ideo promiſſum eſt, quia prędicauit Deus. Quid niſi crediturος? Sed ne aliquis quaſi minaretur promiſſis Dei, & in poteſtate ſua vellet ponere quod promiſit Deus vt impleretur, ideo ei iurauit & dixit, In quo oſtendit, quia ſine dubio venturū eſt. Quomodo ergo poſuit ibi, ſi cuſtodierint? Ne iam glorieris de promiſſis, & dimittas te nō cuſtodire. Tunc eris filius Dauid ſi cuſtodieris. Si autem non, nō eris filius Dauid. Filiis Dauid promiſit Deus. Noli dicere, Filius ſum Dauid ſi degeneras. Si Iudæi illud non dicunt qui de ipſa ſtirpe nati ſunt, imò dicūt illud, ſed delirāt: apertè *Ioan. 8.* enim dn̄s ait, Si filij Abrahæ eſtis, facta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta nō faciebant. Nos quomodo nos dicimus filios Dauid, qui de eius ſtirpe non ſumus ſecundum carnem? Reſtat vt filij nō ſimus, niſi imitādo fidē, niſi colendo

Deum

Deum ſicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per ſtirpẽ non ſperas, per facta nõ vis aſſequi, quomodo in te complebitur, quia ſedebis ſuper ſedem Dauid? Etſi non in te complebitur, putas quia non cõplebitur? Et quomodo inuenit eam in campis ſaltuũ? Et quomodo ſteterunt pedes eius? Qualiſcunq; ergo fueris, illa domus ſtabit, *Quoniam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationẽ ſibi.* Sion. ipſa eſt eccleſia, ipſa eſt & Hieruſalem, ad cuius pacem currimus, quæ non in angelis, ſed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliore expectat partẽ reddituram, vnde nobis literæ venerunt quæ quotidie recitãtur. Ipſa ciuitas, ipſa eſt Siõ quam præelegit Deus. *Hæc requies mea in ſecula ſeculorũ.* Iam Dei verba ſunt, Requies mea, ibi requieſco. Quãtum nos amat Deus fratres, vt quia nos requieſcimus, ſe dicat requieſcere. Non enim ipſe aliquãdo turbatur, aut ſic requieſcit, ſed ibi ſe dicit requieſcere, quia nos in illo requiem habebimus. *Hic habitabo quoniam præelegi eam. Viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius ſaturabo panibus.* Omnis anima quæ intelligit ſe deſertam omni auxilio, niſi ſolius Dei, vidua eſt. Quomodo enim Apoſtolus deſcribit viduam? Quæ autẽ verè vidua eſt & deſolata, ſperauit in dominum. Agebat autem de iſtis viduis, quas omnes dicimus in eccleſia. Dixerat autẽ, quæ in delitiis degit, viuẽs mortua eſt, & non illam numerauit inter viduas. Deſcribens autem viduas & ſanctas, quid ait? Quæ autẽ verè vidua eſt & deſolata, ſperauit in domino, & perſiſtit in precibus & obſecrationibus nocte ac die. Ibi ſubiecit, Quæ autem in delitiis agit, viuẽs mortua eſt. Vnde ergo vidua eſt? Quia nõ habet auxilium aliunde, niſi ſolius Dei. Illæ quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio virorum. Deſertæ videntur viduæ, & robuſtius eſt auxiliũ earum. Ergo tota eccleſia, vna vidua eſt, ſiue in viris, ſiue in fœminis, ſiue in coniugatis, ſiue in maritatis fœminis, ſiue in adoleſcentibus, ſiue in ſenibus, ſiue in virginibus. Omnis eccleſia vna vidua eſt, deſerta in hoc ſeculo, ſi ſentit illud, ſi nouit viduitatem ſuam. Tunc enim auxilium præſto eſt illi. Nónne agnoſcitis iſtam viduam in Euangelio fratres mei, cum diceret dominus oportere ſemper orare & nõ deficere? Erat quidem iudex in ciuitate, dixit, qui nec Deũ timebat nec homines reuerebatur, & interpellabat eum quædã vidua quotidie & dicebat, Vindica me de aduerſario meo. Et interpellãdo quotidie vidua fregit illum. Ait enim ipſe iudex apud ſe, qui nec Deum timebat nec homines

1. Tim. 5.

Luca 18.

reuerebatur. Et ſi Deũ non timeo, nec homines erubeſco, vel propter tædium quod mihi facit iſta vidua vindicabo eam. Si audiuit iudex malus viduã ne tædium pateretur, Deus nõ audit eccleſiam quam hortatur vt deprecetur? Itẽ pauperes eius ſaturabo panibus. Quid eſt fratres. Simus pauperes, & tunc ſaturabimur. Multi præſumẽtes de ſeculo, & ſuperbi Chriſtiani

Pſal.122. ſunt, adorant Chriſtũ, ſed non ſaturantur. Saturati enim ſunt, & abundant in ſuperbia ſua. De talibus dicitur, Opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis. Iſti abundant, & ideo manducãt, ſed nõ ſaturantur. Et quid de illis dictũ eſt in Pſal-

Pſal.21. mo? Manducauerũt & adorauerunt omnes diuites terræ. Adorant Chriſtũ, venerantur Chriſtum, ſupplicãt Chriſto, ſed non ſaturantur ſapientia & iuſtitia ipſius. Quare? Quia non ſunt pauperes. Pauperes autẽ, id eſt, humiles corde, quãto plus eſuriunt, tanto plus manducant: tanto plus autẽ eſuriunt, quanto à ſeculo inanes ſunt. Qui plenus eſt, quicquid illi daturus es, reſpuit, quia plenus eſt. Da mihi eſurientẽ, da mihi de quibus

Matth.5. dictum eſt, Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur, & erunt hi pauperes de quibus modo dicit, Et

Pſal.21. pauperes eius ſaturabo panibus: quia & ipſo Pſalmo vbi dictum eſt, Manducauerunt & adorauerũt omnes diuites terræ, dictum eſt illic & de pauperibus, & prorſus eo modo quo & in iſto Pſalmo, Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt dominum qui requirunt eum. Vbi dictum eſt, Manducauerũt & adorauerunt omnes diuites terræ, ibi dictũ eſt, Edent pauperes & ſaturabuntur. Quare quãdo diuites dicti ſunt adoraſſe, ſaturati non dicti ſunt? Quando autẽ pauperes dicti ſunt, ſaturati dicti ſunt? Et vnde ſaturati? Hæc ſaturitas fratres qualis eſt? Deus ipſe eſt panis. Panis vt lac nobis fieret deſcẽdit ad ter

Ioan.6. ram, & ait ſuis, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcẽdi. Ideo

Pſal.21. illic in Pſalmo, Edent pauperes & ſaturabũtur. De quo ſaturabuntur? Audi quod ſequitur, Et laudabunt dominũ qui requirunt eum. Eſtote ergo pauperes, eſtote in mẽbris illius viduæ, non ſit auxilium veſtrũ niſi in vno Deo. Pecunia nihil eſt, non inde auxilium habebitis. Multi propter pecuniam præcipitati ſunt, multi propter pecuniam perierunt. Multi propter pecuniam multã quæſiti ſunt à raptoribus. Tuti eſſent, ſi nõ haberent quare quærerentur. Multi de amicis potentioribus præſumpſerũt, ceciderunt illi de quibus præſumpſerunt, & inuoluerũt eos qui de ſe præſumpſerãt. Reſpicite exempla generis huma-

humani.Quid magnum eſt quod vobis dicitur?Non ſolum de his ſcripturis ea loquimur,legite ea in orbe terrarũ. Attendite nõ præſumere de pecunia,de amico homine,de honore & iactãtia ſeculi.Tolle iſta omnia,ſed ſi habes illa,age Deo gratias ſi cõtemnis illa.Si autẽ inflaris inde,noli attendere quando eris præda hominũ,iam diabolo præda es. Si autem de his rebus non præſumpſeris,eris in membris illius viduæ quæ eſt eccleſia,de qua dictũ eſt,Viduam eius benedicens benedicam: eris & pauper,de qualibus dictũ eſt,Et pauperes eius ſaturabo panibus.Aliquando autẽ,quod nõ eſt prætermittendũ dicere, inuenis pauperem ſuperbum , & diuitem humilem: quotidie patimur tales.Audis pauperem quaſi gementem ſub diuite,& quando potentior premit diues, tunc illum humilẽ vides: aliquando nec tunc,ſed & tunc ſuperbũ,vnde vides,quid eſſet,ſi aliquid haberet? Ergo pauper Dei in animo eſt, non in ſacculo.Procedit aliquando homo habens plenam domum,vberes terras,multa prædia,multũ auri & argenti,nouit quia in ipſis non eſt præſumendũ,humiliat ſe Deo,facit inde bene,ita cor ipſius erigitur ad Deum,vt nouerit quia non ſolum nihil illi proſunt diuitiæ ipſæ,ſed & impediunt pedes ipſius,niſi ille regat & ille ſubueniat,& numeratur inter pauperes qui ſaturãtur panibus.Inuenis alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum,quia nihil habet,quærentẽ tamen vnde infletur. Nõ attendit Deus facultatẽ ſed cupiditatem,& iudicat eum ſecũdum cupiditatẽ,qua inhiat rebus temporalibus, non ſecundũ facultatẽ quam non ei contigit adipiſci. Vnde enim de diuitibus dicit Apoſtolus, Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſu- *1.Tim.6.* perbe ſapere,neq; ſperare in incerto diuitiarũ,ſed in Deo viuo,qui nobis præſtat omnia abundanter ad fruendũ.Quid ergo faciãt de diuitiis ſuis?Sequitur & dicit,Diuites ſint in operibus bonis,facile tribuant,cõmunicent.Et vide quia hic pauperes ſunt,Theſaurizẽt,inquit, ſibi fundamentum bonum in futurũ, vt apprehendant veram vitam.Cum apprehenderint, tunc erunt diuites.Quando autẽ non eam adhuc habent,nouerint ſe pauperes.Ita fit vt omnes humiles ſancto corde,& in charitate germana cõſtitutos, quicquid habuerint in hoc ſeculo , inter pauperes ſuos numeret Deus , quos ſaturat panibus. *Sacerdotes eius induã ſalutari,& ſancti eius exultatione exultabunt.* Iam in fine pſalmi ſumus, paululum aduertat charitas veſtra,Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exulta-

tione exultabũt. Quis eſt ſalutaris noſter, niſi Chriſtus noſter? Quid eſt ergo, ſacerdotes eius induam ſulutari? Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Et ſancti eius exultatione exultabunt. Vnde exultabũt? Vnde? Exultatione, quia induti ſunt ſalutari. Non in ſe enim lux facti ſunt ſed in domino. Nam erãt antè tenebræ: & ideo ſubiecit, *Ibi ſuſcitabo cornu Dauid*. Vt de Chriſto præſumatur ipſa erit altitudo Dauid. Cornu enim ſignificat altitudinem. Et qualẽ altitudinẽ? Non carnalem. Ideo omnia oſſa carne inuoluta, cornu excedit carnem. Altitudo ſpiritalis cornu eſt. Quæ autem altitudo ſpiritalis eſt, niſi de Chriſto præſumere, non dicere, Ego facio, ego baptizo, ſed hic eſt qui baptizat? Ibi eſt cornu Dauid. Et vt noueritis, quia eſt cornu Dauid, attendite quid ſequatur, *Paraui lucernã Chriſto meo*. Quæ eſt lucerna? Iam noſtis domini verba de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et quid ait Ioannes? Hic eſt qui baptizat. In hoc ergo exultabũt ſancti, in hoc exultabunt ſacerdotes, quia omne quod ipſorum bonum eſt, non eſt ipſorũ, ſed illius. Et quia ille habet poteſtatem baptizandi, ſecurus accedit ad templum eius omnis qui accipit baptiſmum, quia nõ hominis, ſed illius eſt in quo excitatum eſt cornu Dauid. *Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea*. Super quem? Super Chriſtum meum. Chriſto enim meo, cum dicit, vox eſt patris qui dicit. Viduam eius benedicẽs benedicam, & pauperes eius ſaturabo panibus. Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt. Qui dicit, Ibi ſuſcitabo cornu Dauid, Deus eſt. Ipſe dicit, Paraui lucernã Chriſto meo, quia & Chriſtus noſter, & Chriſtus patris. Chriſtus noſter eſt, cum ſaluat nos & regit nos, quomodo & dominus noſter eſt: filius autem patris: Chriſtus autem eſt noſter & patris. Nam ſi patris Chriſtus non eſſet, non diceretur ſuperius, Propter Dauid ſeruum tuum ne auertas faciem Chriſti tui. Super ipſum autẽ florebit ſanctificatio mea. Super Chriſtum floret, Nemo hominũ ſibi illam aſſumat, quia ipſe ſanctificat: Alioquin nõ erit verum, Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea. Gloria ſanctificationis florebit Sanctificatio ergo Chriſti in ipſo Chriſto, poteſtas ſanctificationis Dei in Chriſto. Florebit enim quòd dixit, ad gloriam vult pertinere. Quando enim florẽt arbores, tunc pulchræ ſunt. Ergo ſanctificatio in baptiſmo, vnde floret & claret? Vnde ceſſit mundus huic pulchritudini? Quia in Chriſto floret. Nam pone illam in hominis po-

Gala. 3. *Epheſ. 5.* *Ioan. 5.*

nis poteſtate, quomodo floret, quando omnis caro fœnum, & omnis claritas carnis vt flos fœni? *Eſaiæ 40*

In Pſalmum centeſimumtriceſimumſecundum enarratio.

PSalmus breuis eſt & valde notus, ſed valde eſt nominatus. *Ecce quàm bonum & quàm iucundũ habitare fratres in vnum.* Ita ſonus iſte dulcis eſt vt & qui pſalterium neſciunt, ipſum verſum cantent. Tam dulcis eſt quàm dulcis eſt charitas, quæ fecit fratres habitare in vnũ. Et hoc quidem fratres non indiget interpretatione, aut expoſitione, quàm bonum & quàm iucũdum ſit habitare in vnum. Sed ea quæ ſequuntur habẽt aliquid quod pulſantibus aperiatur. Vérumtamen vt ab iſto verſu deſcendat nobis intellectus vniuerſæ texturæ Pſalmi, hoc primum etiam atque etiã conſideremus: vtrum de omnibus Chriſtianis dictũ ſit, quàm bonum & quàm iucundum ſit habitare fratres in vnum: an aliqui ſint certi atque perfecti, qui habitãt in vnum, nec ad omnes pertineat iſta benedictio, ſed ad quoſdam, à quibus tamen deſcendat ad cæteros Iſta enim verba pſalterij, iſte dulcis ſonus, iſta ſuauis melodia, tam in cantico quàm in intellectu, etiã monaſteria peperit. Ad hunc ſonum excitati ſunt fratres, qui habitare in vnũ cõcupierunt. Iſte verſus fuit tuba ipſorũ, Sonuit per orbẽ terrarũ, & qui diuiſi erant, cõgregati ſunt in vnum. Clamor Dei, clamor ſpirituſſancti, clamor propheticus non audiebatur in Iudæa, & auditus eſt in orbe terrarũ. Aduerſus iſtum ſonum ſurdi erant, inter quos cantabatur, & apertis auribus inuenti ſunt, de quibus dictũ eſt, Quibus non eſt nuntiatum de illo videbunt, & qui non audierunt intelligent. *Eſaiæ 65.* Veruntamen dilectiſſimi ſi conſideremus de illo pariete circuncitionis, prius nata eſt iſta benedictio. Nõ enim omnes Iudæi perierunt. Et vnde Apoſtoli, filij Prophetarũ, filij excuſſorũ? *Pſal. 126.* Sicut iam ſcientibus loquimur. Vnde illi quingenti qui dominum poſt reſurrectionem viderunt, quod commemorat Apoſtolus Paulus? *1. Cor. 15.* Vnde illi cẽtum viginti, qui ſimul erant in vno loco poſt reſurrectionem domini, & aſcẽſionem in cælũ quibus in vno loco conſtitutis ſuperuenit Spirituſſanctus diebus Pentecoſtes miſſus de cælo, ſic miſſus ſicut promiſſus? *Act. 1.* *Act. 2.* Omnes inde erant, & ipſi primo habitauerunt in vnũ, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerúmq; ſuarum pretia ad pedes Apoſtolorum poſuerũt, ſicut in Actibus Apoſtolorũ legitur, Et diſtribuebatur vnicuiq; ſicut cuique opus erat, & nemo dicebat *Act. 2.*

aliquid proprium, ſed erant illis omnia cõmunia. Et quid eſt, in vnum? Et erat illis, inquit, anima vna, & cor vnũ, in Deum. Ergo ipſi prius audierunt, Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum. Primi audierunt, ſed non ſoli audierunt. Non enim vſq; ad illos iſta dilectio & vnitas fratrũ venit. Venit enim & ad poſteros iſta charitatis exultatio, & votũ Deo. Vouetur enim aliquid Deo, & dictũ eſt, Vouete & reddite domino Deo veſtro. Melius eſt autem nõ vouere & reddere, quàm vouere & nõ reddere. Sed debet eſſe impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cum ſe minus idoneũ putat ad reddẽdum, piger ſit ad vouendũ. Planè nunquàm reddet, ſi de ſuo ſe putauerit redditurum. Ex voce huius pſalmi appellati ſunt & monachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet catholicis. Quando vos rectè hæreticis de Circumcellionibus inſultare cœperitis, vt erubeſcẽdo ſaluentur, illi vobis inſultãt de monachis. Primo ſi comparandi ſunt vos videte, ſi verbis noſtris opus eſt, iam laboratis, non opus eſt niſi vt admoneam vnumquenque vt attẽdat, ſolum attendat & comparet. Quid opus eſt vt verbis noſtris cõparẽtur ebrioſi cum ſobriis, præcipites cum conſideratis, furentes cum ſimplicibus, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere cõſueuerũt: quid ſibi vult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid ſibi vult nomen Circellionum? Sed non, inquiunt, vocãtur Circelliones, forte corrupto ſono nominis eos appellamus. Dicturi ſumus vobis integrum nomen ipſorum. Forte Circũcelliones vocantur, non Circelliones. Planè ſi hoc vocantur exponant quid ſint? Nam Circumcelliones dicti ſunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes, & facere quæ noſtis, & quæ illi norũt, velint nolint. Veruntamẽ chariſſimi, ſunt & qui monachi falſi ſunt. Et nos nouimus tales, ſed nõ periit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod non ſunt. Tam ſunt enim monachi falſi, quàm & clerici falſi, & fideles falſi. Omnia iſta tria genera fratres mei, quæ aliquando vobis commẽdauimus, & vt puto non ſemel, habent bonos ſuos, habent malos ſuos. De tribus enim ipſis generibus dictũ eſt, Duo in agro, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur: Et duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur: Et duæ in molendino, vna aſſumetur, & vna relinquetur. In agro ſunt, qui gubernant eccleſiam. Vnde dicit Apoſtolus, videte ſi non in agro erat, Ego plantaui, Apollo rogauit, ſed Deus

Act. 4 · *Mat.* 24 · 1. *Cor.* 3.

Deus incrementum dedit.In lecto autem eos intelligi voluit, qui amauerunt quietem:per lectum enim quietem voluit intelligi,non ſe miſcentes turbis, non tumultui generis humani in otio ſeruiētes Deo:& inde tamē vnus aſſumitur,& vnus relinquetur.Sunt ibi probi,& ſunt ibi reprobi. Ne expaueſcatis quando ibi inueniuntur reprobi.Nam & latent quidā qui non inueniuntur niſi in fine.Duæ item in molēdino ex nomine generis fœminini appellauit, plebes enim intelligi voluit. *M .24*
Quare in molēdino?Quia in iſto mūdo verſantur,vbi molendinum intelligitur,quia ſic vertitur mūdus iſte quomodo mola:væ enim quos conterit.Sic ibi verſantur fideles boni,vt vna ex eis conſumatur,altera aſſumatur.Quoſdam enim actiones mundi faciunt dilectores ſeculi,fraudatores,ſimulatores.Alij autem ſic ibi ſunt quomodo ait Apoſtolus,Et qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes ſint.Præterit enim figura huius mundi.Volo vos ſine ſolicitudine eſſe.Audis quæ aſſumentur de molendino?Certe enim multa peccata videntur ad diuites pertinere.Cum enim plus agūt,& plus adminiſtrāt,& plus ad eos pēdet res familiaris ampla,difficile eſt vt nō plura peccata cōtrahant.Et de illis dictū eſt, Quia facilius eſt intrare camelum per foramē acus,quàm diuitem in regnū cælorum. Et cum contriſtati eſſent diſcipuli pro illis,de quibus iam deſperabāt,conſolatus eſt eos dominus dicēs, Quæ hominibus impoſſibilia ſunt,Deo facilia ſunt.Quomodo autem illud facile facit Deus?Audi Apoſtolū,ſi nō negligas quod præcepit, Præcipe,inquit,diuitibus huius ſeculi,nō ſuperbè ſapere.Inuenis enim pauperem ſuperbientem,diuitē humilem,Chriſtianum bene conſideratum,quia illa omnia prætereūt,& præterfluūt, quia nihil attulit in hunc mundum,nihil poteſt de mundo auferre, cogitantem quemadmodum diues ille qui ardebat in flamma apud inferos,guttam ſibi diſtillari de digito deſiderauit eius qui micas de menſa eius concupierat. Cogitantes iſta faciunt quod ait Apoſtolus, Neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum.Diuites ſint,inquit, in operibus bonis,facilè tribuant,communicent,theſaurizent. Et quid inde illis lucri? Theſaurizent ſibi fundamētum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Ecce quæ aſſumetur de molendino. Qualis autem diues ille erat qui induebatur purpura,& byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, & iacentem ad ianuam

1.Cor.7. *Matt.19.* *1.Tim.6.* *Luca 16.* *1.Tim.6.* *Mat.24.* *Luca 16.*

ſuam pauperem contemnebat? Relinquetur, quia de molen-
Ezech.14 dino vna aſſumetur, & vna relinquetur. Sic dicit & Ezechiel de tribus perſonis, in quibus non abſurde tria hæc genera intelligimus. Cum miſerit dominus gladium in terra, & ſi fuerint in medio eorum Noe, Daniel & Iob, non liberabũt filios neq; filias, ſed ipſi ſoli ſalui erunt. Iam illi olim liberati ſunt, ſed in iſtis tribus nominibus tria genera quædã ſignificauit. Noe ſignificat rectores eccleſiæ, quia ipſe arcã in diluuio gubernauit. Daniel autem vitã quietã elegit in cœlibatu ſeruire Deo, id eſt, vxorem non quęrens, Erat vir ſanctus in deſideriis cæleſtibus vitã gerens, tentatus in multis, & inuentus aurum obryzum. Quàm quietus erat, qui & inter leones ſecurus erat? Ergo in nomine Danielis qui etiam vir deſideriorum eſt appellatus, ſed vtriq; caſtorum atque ſanctorum, ſignificantur ſerui Dei, de quibus dicitur, Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum. In nomine Iob ſignificatur vna illa de molendino quæ aſſumetur. Habebat enim vxorẽ, habebat filios, habebat multas diuitias: & tam multa habebat in iſto ſeculo, vt diabolus hoc ei obiiceret, quia nõ gratis ſed propter ea quæ acceperat colebat Deũ. Hoc obiecit aduerſarius ſancto viro, & in tẽtationibus ſuis probatus eſt quàm gratis Iob coleret Deum, & non propter illa quæ acceperat, ſed propter eum qui dederat. Amiſſis itaq; omnibus repentina afflictione & tentatione, amiſſa hæreditate, amiſſis hæredibus, ſola coniuge ſibi relicta non ad conſolationem, ſed ad tentationẽ, ait quod noſtis, Dominus dedit, dominus abſtulit ſicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomẽ domini benedictum. Impletũ eſt in eo quod quotidie cantamus, ſi & moribus conſonemus, Benedicam dominum in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore meo. Ergo in iſtis tribus hominibus ſignificata ſunt tria genera hominum, & in illis tribus rurſus in Euangelio quæ cõmemoraui. Quid ergo dicunt illi qui nobis de nomine monachorũ inſultant? Fortaſſe dicturi ſunt, Noſtri non vocantur Circumcelliones: vos illos ita appellatis contumelioſo nomine, nam nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis, Agoniſticos eos vocãt. Fatemur & nos honeſto nomine, ſi & res cõuenirẽt. Sed interim illud videat ſanctitas veſtra, Qui nobis dicunt, oſtendite vbi ſcriptum ſit nomen monachorum, oſtendant vbi ſcriptum ſit nomen Agoniſticorum. Sic eos appellamus, inquiunt, propter agonem. Certant

Gen.7. *Dan.6. & 14.* *Daniel.9* *Mat.24.* *Iob 1.* *Ibidem.* *Pſal.33.*

tant enim illi, & dicit Apoſtolus, Certamen bonũ certaui: quia ſunt qui certant aduerſus diabolũ, & prævalent milites Chriſti, Agoniſtici appellantur. Vtinã ergo milites Chriſti eſſent, & non milites diaboli, à quibus plus timetur Deo laudes † quam fremitus leonis. Hi etiam inſultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid eſt inquiunt, Deo gratias? Itáne ſurdus es vt neſcias quid ſit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide ſi non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem ſuum. Non enim non eſt locus gratulationis, quando ſe inuicem vident qui habitant in Chriſto? Et tamen vos, Deo gratias noſtrum ridetis, Deo laudes veſtrum plorãt homines. Sed certe reddituri eſtis rationẽ de nomine quare appelletis Agoniſticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præſtet dominus vt illi contra diabolũ certent, & non contra Chriſtũ cuius perſequuntur eccleſiã. Tamen quia certant, dicitis Agoniſticos, & inueniſtis vnde appelletis, quia dicit Apoſtolus, Bonum agonem certaui. Quare ergo & nos nõ appellemus monachos, cum dicit Pſalmus, Ecce quàm bonũ & quàm iucundum habitare fratres in vnum? μόνους enim vnus dicitur, Et nõ vnus quomodocunque nam & in turba eſt vnus, ſed vnà cum multis dici poteſt: μόνους non poteſt, id eſt, ſolus: μόνους enim vnus ſolus eſt. Qui ergo ſic viuunt in vnũ, vt vnum hominem faciant, & ſit illis vere quomodo ſcriptum eſt, vna anima, & vnum cor, multa corpora, ſed non multæ animæ, multa corpora, ſed non multa corda, recte dicitur μόνους, id eſt, vnus ſolus. Vnde & ille vnus ſanabatur in piſcina. Reſpondeãt nobis & exponant qui inſultant nomini monachorũ, quare ille qui inuentus eſt triginta octo annos habens in infirmitate, hoc reſpõdiſſet domino: Cum commota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me deſcendit. Deſcenderat vnus, iam alius non deſcendebat. Vnus ſolus ſanabatur, vnitatem eccleſiæ figurabat. Merito inſultant nomini vnitatis, qui ſe ab vnitate præciderunt. Merito illis diſplicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus ſed ſequentes Donatum, Chriſtũ dimiſerunt. Hæc denuo & de vno ſolo audiuit charitas veſtra, iam iucundemur cũ Pſalmo, vt ſequentia videamus. Breuis eſt, poteſt à bonis curri quantum dominus ſuggerit. Puto enim ex his quæ dicta ſunt, patere poſſe quæ ſequuntur: quamuis & illa videantur obſcura, Ecce quàm bonũ & quàm iocũdum habitare

1. Tim. 6.

† al. timẽtur Dei laudes.

1. Tim. 6.

Actor. 4.

Ioan. 5.

frattes in vnum. Oſtēdebat qui dicebat, Ecce. Videmus & nos fratres & benediximus Deum, & oramus vt dicamus & nos, Ecce. Et cui rei ſimiles ſint, dicit Pſalmus, *Sicut vnguentū in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Quod deſcēdit in oram veſtimenti eius.* Aaron quid erat? Sacerdos. Quis eſt ſacerdos, niſi vnus ſacerdos, qui intrauit in ſancta ſanctorū? Quis eſt ſacerdos iſte, niſi ille qui fuit & victima? Et quis eſt ſacerdos, niſi ille, qui cùm in mundo non inueniret mundum quod offerret, ſeipſum obtulit? In capite ipſius vnguentū, quia totum Chriſtus cum Eccleſia. Sed à capite venit vnguentum. Caput noſtrum Chriſtus eſt, crucifixum & ſepultum, reſuſcitatum
Act.2. aſcendit in cælum, & venit Spiritus ſanctus à capite. Quo? Ad barbam. Barba ſignificat fortes, barba ſignificat iuuenes, ſtrenuos, impigros, alacres. Ideo quando tales deſcribimus, barbatus homo eſt dicimus. Ergo illud primū vnguentum deſcendit in Apoſtolos, deſcendit in illos qui primos impetus ſeculi ſuſtinuerunt. Deſcendit ergo in illos Spiritus ſanctus. Nam & illi qui primum in vnum habitare cœperunt, perſecutionem paſſi ſunt. Sed quia deſcenderat vnguentum in barbam, paſſi ſunt non victi. Etenim & caput iam paſſum præceſſerat vnde deſcendit vnguentum. Præcedente tali exemplo, quis vinceret barbam? Ex illa barba erat Stephanus ſanctus. Et hoc eſt non vinci, vt charitas non vincatur ab inimicis. Nam viſi ſunt ſibi viciſſe qui perſecuti ſunt Sanctos: illi cædebant, illi cædebantur: illi occidebant, illi occidebantur. Quis non putaret illos vincere, illos vinci? Sed quia non victa eſt charitas, ideo vnguentū deſcendit in barbam. Attende Stephanū, Sæuiebat in illo charitas, ſæuiebat in eos cum audirent, rogauit pro
Act.7. eis cum lapidarent. Quid enim ait cum audirēt. Dura ceruice & incircunciſo corde & auribus, vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto? Vide barbā, nunquid adulauit, nūquid timuit? Illi cum audirent iſta quæ in illos dicebātur, ſæuiebant: quaſi ſæuiebat enim Stephanus, ſæuiebat ore, corde diligebat, & nō eſt victa ipſa charitas in eo. Nam illi abhorrentes à verbo tanquā tenebræ fugientes à lumine, ad lapides currere cœperūt Stephanū lapidare. Sicut antea Stephani verba lapidabāt illos, ſic poſtea lapides eorum Stephanū. Quando debuit plus iraſci Stephanus, quando lapidabatur, aut quādo audiebatur? Ecce mitis factus eſt cum lapidaretur, & ſæuiebat cum audiretur. Quare ſæuiebat cum audiretur? Quia mutare volebat eos à quibus audiebat

diebat

diebatur. Venientibus in ſe lapidibus non victa eſt charitas, quia vnguentũ à capite in barbam deſcenderat, & audierat ab ipſo capite, Diligite inimicos veſtros,& orate pro eis,qui vos perſequũtur. Audierat ab ipſo capite pẽdente in cruce, & dicente. Pater ignoſce illis, quia neſciũt quid faciunt. Eo modo ergo vnguentum à capite deſcenderat in barbam,quia & ille cũ lapidaretur fixo genu ait, Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatũ. Ergo ille tanquam barba erat. Multi enim fortes erãt,& multas perſecutiones paſſi ſunt. Sed ſi nequaquam à barba deſcendiſſet vnguentũ, modò monaſteria nõ haberemus: ſed quia deſcendit & in oram veſtimenti: ſic enim ait, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſecuta eſt eccleſia de veſte domini, peperit monaſteria. Nã veſtis ſacerdotalis eccleſiam ſignificat. Ipſa eſt veſtis, de qua dicit Apoſtolus, Vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam, nõ habentem maculam neque rugam. Mũdatur, vt non habeat maculã: extenditur, vt nõ habeat rugam. Vbi eam extendit fullo niſi in ligno? Videmus quotidie à fullonibus tunicas quodammodo crucifigi. Crucifiguntur, vt rugã non habeant. Quid eſt ergo ora veſtimenti? Fratres mei in oram veſtimenti quid accepturi ſumus? Ora finis veſtimenti eſt. Quid accepturi ſumus in fine veſtimẽti? An quia in fine temporũ habitura erat eccleſia fratres habitantes in vnũ? An in ora perfectionem intelligimus quia in ora veſtimentum perficitur? Et illi perfecti, qui norũt habitare in vnũ: illi perfecti, qui legem implent. Quomodo autem impletur lex Chriſti ab his qui habitant fratres in vnum? Audi Apoſtolum, Inuicem onera veſtra portate, & ſic implebitis legem Chriſti. Hæc eſt ora veſtimẽti. Quomodò fratres mei intelligimus quã oram dicat, quò potuit deſcẽdere vnguentum? Non puto ꝙ oram veſtimẽti in lateribus voluit intelligi. Sunt enim ora in lateribus, ſed à barba deſcendere vnguentũ ad oram potuit, quæ in capite eſt, vbi aperitur capitium. Tales ſunt, qui habitant in vnum, vt quomodo per oras iſtas intrat caput hominis, vt veſtiat ſe: ſic per concordiam fraternã Chriſtus intrat, qui eſt caput noſtrum, vt veſtiatur & hæreat illi eccleſia. Quid aliud dicit? *Sicut ros Hermon qui deſcendit ſuper montem Sion*. Hoc voluit intelligi fratres mei gratiã Dei eſſe ꝙ fratres habitant in vnũ, non ex ſuis viribus, non ex ſuis meritis, ſed ex illius dono, ſed ex illius gratia, ſicut ros de cælo. Num enim terra ſibi pluit? aut non quicquid genuerit areſcit, niſi pluuia deſuper deſcendat? Dicit quodam

Matt.5. *Lucæ 23.* *Act.7.* *Epheſ.5.* *Gala.6.*

loco in Pſalmo:Pluuiam voluntariam ſegregãs Deus hæredi-
Pſal.67. tati tuæ.Quare dixit voluntariam? Quia non meritis noſtris, ſed illius voluntate.Quid enim boni meruimus peccatores? Quid boni meruimus iniqui? Ex Adam Adam,& ſuper Adam multa peccata naſcuntur. Quiſquis naſcitur, Adam naſcitur, damnatus de damnato, & addidit malè viuendo ſuper Adam. Quid enim boni meruit Adam? Et tamen miſericors amauit, & ſpõſus dilexit non pulchram,ſed vt faceret pulchram. Ergo gratiã Dei dixit rorẽ Hermon.Sed Hermon quid ſit,noſſe debetis,mons eſt quidã longè diſiunctus ab Hieruſalem, id eſt, à Sion.Itaque mirum eſt ꝙ ſic ait,Sicut ros Hermon,qui deſcendit ſuper montem Sion,cũ mons Hermon longè ſit diſiunctus ab Hieruſalem.Nam trans Iordanẽ eſſe dicitur. Ergo aliquid in interpretatione Hermon quæramus. Nomẽ enim Hebræũ eſt,& habemus interpretationem ab eis, qui illam linguam nouerunt. Hermon interpretari dicitur lumen exaltatum. A Chriſto ergo ros.Nam nullum lumen exaltatũ eſt niſi Chriſtus,Quomodo exaltatum eſt? Primò in cruce,poſteà in cælo. Exaltatus in cruce,cũ humiliaretur,ſed humiliatio illius non potuit niſi alta eſſe.Hominis diſpenſatio minor minórq; fiebat,quæ ſignificabatur in Ioãne:Dei diſpẽſatió in dñо noſtro Ieſu Chriſto creſcebat,quod & natalibus eorũ oſtẽditur.Nam ille natus eſt,ſicut tradit eccleſia octauo calendas Iulias, cùm iam incipiunt minui dies:dominus autẽ natus eſt octauo calendas Ianuarias, quando iam dies incipiunt creſcere. Audi
Ioan.3. ipſum Ioannem confitentem,Illum oportet creſcere,me autẽ
Matt.27. minui. Et paſſiones ipſorum hoc indicant,Dominus in cruce
& 14. exaltatus eſt, ille cæſo capite diminutus eſt. Ergo lumẽ exaltatum Chriſtus,inde eſt ros Hermon. Sed quicunq; vultis habitare in vnũ,optate rorẽ iſtum,compluimini inde, alioquin nõ poteritis tenere quod profitemini:nec profiteri audere poteritis,niſi ille intonuerit:nec permanere poteritis,niſi eius ſagina non deſit vobis.Ipſa enim ſagina deſcẽdit ſuper montem Sion. Iam montes Sion magni in Sion. Quid eſt Sion? Eccleſia. Et qui ibi ſunt mõtes? Magni. Quos ſignificãt montes, hos ſignificat barba,hos ſignificat ora veſtimẽti. Barba non intelligitur niſi in perfectis. Non ergo habitãt in vnũ,niſi in quibus perfecta fuerit charitas Chriſtiana.Nam in quibus nõ eſt perfecta charitas Chriſti,& cùm in vno ſint,non in vnũ habitant: Ergo ſi ſunt,odioſi ſunt,moleſti ſunt,turbulẽti ſunt,anxietate

ſua

ſua turbant cæteros, & quærunt quid de illis dicant, quomodo in iunctura inquietum iumentum non ſolùm non trahit ſed & frãgit calcibus quod iunctũ eſt: Si autẽ habet rorem Hermon qui deſcẽdit ſuper montẽ Sion, quietus eſt, placatus, humilis, tolerans, pro murmure precem fundens. Nam murmuratores omnes magnificè deſcripti ſunt quodam loco ſcripturarum, Præcordia fatui ſicut rota carri. Quid eſt, prçcordia fatui ſicut rota carri? Fœnum portat & murmurat. Non enim poteſt rota carri quieſcere à murmure. Sic ſunt multi fratres, non habitãt in vnum niſi corpore. Sed qui ſunt qui habitant in vnũ? Illi de quibus dictũ eſt, Et erat illis anima vna, & cor vnũ in Deum: & nemo dicebat aliquid ſuum eſſe, ſed erant illis omnia communia. Deſignati ſunt, deſcripti ſunt, qui pertineant ad barbam, qui pertineant ad oram veſtimenti, qui numerẽtur inter mõtes Sion: Et ſi ſunt ibi alij murmuratores, meminerint dicti domini, Vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. *Quoniã ibi mandauit dominus benedictionem*. Vbi mandauit? In fratribus, qui habitãt in vnum. Ibi præcepit benedictionẽ, ibi benedicunt dominum, qui habitant cõcorditer. Nam in diſcordia non benedicis dominum. Sine cauſa dicis, quia lingua tua ſonat benedictionem domini, ſi corde non dices. Ore benedicis, & corde maledicis. Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. Nunquid verba noſtra ſunt? Significati ſunt quidam. Benedicis dominum, cùm oras, & ſequeris in prece tua, & maledicis inimico tuo. Hoc eſt, quod audiſti ab ipſo domino, diligite inimicos veſtros. Si autem facias, vt diligas inimicum tuum, & ores pro eo, ibi mãdauit dominus benedictionem ſuam: ibi habebis *Vitã in ſeculũm*. Id eſt, in æternum. Multi enim amantes vitam iſtam, maledicunt inimicis ſuis. Pro qua re, niſi pro iſta vita, niſi pro cõmodis ſecularibus? Vbi te anguſtauit inimicus tuus, vt cogaris maledicere? In terra anguſtatus es, migra, habita in cælo. Quomodo, inquies, habitabo in cælo homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede, vt proſequaris corpore. Noli ſurdus audire. Surſum habe cor, & nemo te coanguſtabit in cælo. Et ideo bene ſequitur & alius Pſalmus:

Eccleſ.33. · Act.4. · Mat.24. · Pſal.68. · Matth.5.

In Pſalmum CXXXIII. Enarratio.

E*cce nunc benedicite dominum, omnes ſerui domini. Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus Dei noſtri.* Quare addidit, in atriis? Atria ampliora ſpatia domus intelliguntur. Qui ſtat in atriis, non anguſtatur, non

† Aliàs, dilatatur. premitur, quodammodo delectatur†. In latitudine mane, & potes diligere inimicum tuum, quia non ea diligis, vbi ab inimico anguſtias pateris: Quomodo intelligeris ſtare in atriis? Sta in charitate, & ſtas in atriis. In charitate latitudo eſt, in odio anguſtia. *Rom.2.* Audi Apoſtolum, Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnē animā hominis operantis malum. De latitudine autē charitatis quid dicit? *Rom.5.* Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Vbi audis diffuſionem, intellige latitudinem. Vbi audis latitudinem, intellige atria domini, & habebis veram benedictionem domini, quando non maledicis inimicis. Alloquitur enim ſpiritus eos, qui patiuntur tribulationem, vt glorientur in tribulationibus, & dicit eis: Ecce nūc benedicite dominum, omnes ſerui domini. Quid eſt, Ecce nunc? In hoc tēpore. Nam poſt tranſactas tribulationes manifeſtū eſt, quia benedictioni domini vacabimus: *Pſal.83.* Et dictum eſt, Beati qui habitāt in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Qui tunc benedicturi ſunt ſine defectu, hîc incipiunt benedicere dominū: Hîc in tribulationibus, in tentationibus, in moleſtiis, inter aduerſitates ſeculi, inter inſidias inimici, inter fraudes & impetus diaboli, Hoc eſt, Ecce nūc benedicite dominum, omnes ſerui domini, qui ſtatis in domo domini. Quid eſt, qui ſtatis? Qui perſeueratis, *Ioan.8.* quia dictum eſt de quodam, qui archangelus fuit, & in veritate non ſtetit. *Ioan.3.* Et dictum eſt de amico ſponſi, Amicus autem ſponſi ſtat, & audit eum, & gaudio gaudet propter vocē ſpōſi. Ergo qui ſtatis in domo domini, in atriis domus Dei noſtri. *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite dominū.* Facile eſt benedicere in diebus. Quid eſt, in diebus? In rebus proſperis. Nox enim triſtis res eſt, dies res eſt læta. Quando tibi bene eſt, benedicis dominum: Quando filium deſideras, & naſcitur, benedicis dominum. Liberata eſt vxor tua à periculo partus, benedicis dominum. Aegrotabat filius, liberatur, benedicis dominum. Aegrotabat filius, forte quæſiſti mathematicum, ſortilegum, fortè non de lingua, ſed de moribus tuis exiit maledictio in dominum, exiit de moribus & de vita tua. Noli gloriari, quia lingua benedicis, ſi vita maledicis. Quomodo, inquis, vita maledico? Quia attenditur vita tua, & dicitur, Ecce Chriſtianus, ecce quales ſunt Chriſtiani. Blaſphematur propter te Chriſtus. Ecce cū vita tua maledicat, quid prodeſt ꝙ lingua tua benedicit? Benedicite ergo dominū. Quādo?

In

In noctibus.Quando benedixit Iob? Quando triſtis nox erat. Ablata ſunt omnia,quæ poſſidebãtur:ablatis filiis,quibus ſeruabantur, quàm triſtis nox? Sed videamus, ſi non in noctibus benedicit:Dominus dedit,dominus abſtulit,ſicut domino placuit ita factum eſt,ſit nomen domini benedictum. Quàm nox atrox?Percuſſus vulnere à capite vſq; ad pedes putrefactus liqueſcebat in ſe.Tunc enim Eua †auſa eſt eum tẽtare,Dic aliquid in Deũ tuum, & morere. Audi benedicentẽ in noctibus. Locuta es,inquit,quaſi vna ex inſipiẽtibus mulieribus.Si bona ſuſcepimus de manu domini,mala quare nõ toleramus? Ecce quid eſt,in noctibus extollite manus veſtras in ſancta,& benedicite dominũ.Quid dixit Iob?Locuta es tanquã vna ex inſipientibus mulieribus.Adam putris repulit Euam tanquã dicẽs Sufficit ꝙ propter te mortalis effectus ſum. Valueras in paradiſo,ſed vinceris in ſtercore.Magna gratia Dei.Sed vnde hoc; niſi quia ros Hermon cõpluerat illam animam,& dederat dominus ſuauitatem,vt terra noſtra daret fructũ ſuum?In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite dominũ. *Benedicat te dominus ex Sion,qui fecit cælũ & terram.* Plures hortatur,vt benedicãt,& ipſe vnũ benedicit,qui ex pluribus vnũ fecit:Quia bonũ & iocundũ eſt habitare fratres in vnum.Pluralis numerus fratres,ſed ſingularis habitare in vnũ. Ideo benedicat te dominus ex Sion,qui fecit cælum & terram.Nemo veſtrûm dicat,Ad me non peruenit iſta benedictio. Puta,quis eſt,quem benedixit?Benedicat te dominus ex Sion.Vnum benedixit.Eſto vnum & in vno,& perueniet ad te benedictio.

Iob 1. — *† Aliàs, vxor.* — *Iob 2.* — *Geneſ.3.* — *Pſal.84.* — *Pſal.127.*

In Pſalmum CXXXIIII. Enarratio.

VAlde nobis dulce eſſe debet, & dulce nobis eſſe gaudendum eſt, quò nos Pſalmus iſte cohortatur. Dicit enim, *Laudate nomen domini.* Cauſamq; ipſam quare iuſtũ ſit,vt laudemus nomen domini,continuò ſubiecit, *Laudate ſerui dominũ.* Quid iuſtius? quid dignius?quid gratius? Etenim ſi non laudauerint ſerui dominũ,ſuperbi,ingrati,irreligioſi erunt. Et quid faciũt non laudando dominũ,niſi vt ſeuerum ſentiãt dominum? Neque enim ſeruus ingratus ſi dominum ſuum laudare noluerit, ideo efficit vt ſeruus non ſit. Laudes,non laudes, ſeruus es. Sed ſi laudes, propiciabis,ſi non laudes,offendis.Bona ergo exhortatio & vtilis:vnde magis ſatagere debemus quemadmodũ laudandus ſit Deus,quàm dubitare laudandum.Laudate ergo nomen domini.Hortatur

nos Pſalmus, hortatur nos propheta, hortatur nos ſpiritus Dei, hortatur poſtremò nos ipſe dominus vt laudemus dominum. Non enim laudibus noſtris ille creſcit, ſed nos. Deus nec melior fit ſi laudaueris, nec deterior eſt ſi vituperaueris: ſed tu laudando bonũ melior eris, vituperando deterior. Bonus autem ille manet vt eſt. Si enim ſeruos ſuos ipſos bene de ſe meritos, prædicatores verbi ſui, rectores eccleſiæ ſuæ, veneratores nominis ſui, obtẽperatores mandati ſui id docet, vt in conſcientia ſua habeant dulcedinem bonæ vitæ ſuæ, ne corrumpantur laudibus, ne frangantur vituperationibus hominum: quantò magis ipſe incommutabilis ſuper omnia quæ hæc docet, non vtique maior fit ſi laudaueris, nec minor ſi vituperaueris? Sed quoniam nobis expedit laudare dominũ, miſericorditer iubet vt laudemus eum, non arrogãter. Audiamus ergo quid dicit, Laudate nomẽ domini, laudate ſerui dominũ. Non aliquid incongruũ facitis laudando ſerui dominũ. Et ſi ſemper tantummodo ſerui eſſetis, deberetis laudare dominum: quanto magis debetis laudare dominum ſerui, vt eſſe mereamini & filij? Sed
Pſal. 32. quoniam ſcriptũ eſt in alio pſalmo, Rectos decet laudatio: Et
Eccleſ. 15. item alibi ſcriptũ eſt, Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris:
Pſal. 49. Itemq; alibi dicitur, Sacrificium laudis glorificauit me. Et ibi via eſt in qua oſtendã illi ſalutare Dei: & conſequenter, Peccatori autẽ dixit Deus, vt quid tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentũ meum per os tuum, tu autem odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos poſt te? Ne fortè quiſquam quoniam dictum eſt, laudate ſerui dominũ, etiam ſi in domo
Pſal. 133. iſta magna fuerit, malus ſeruus, putet ſibi prodeſſe laudẽ domini, continuò quales ſint qui laudare debeant dominũ ſubiicit & docet, *Qui ſtatis in domo domini, in atriis domus Dei noſtri.* Qui ſtatis, non qui ruitis. Illi autẽ ſtare dicuntur qui in mandatis eius perſeuerant, qui in fide non ficta, & ſpe firma, & charitate ſyncera ſeruiunt Deo, & honorãt eccleſiam eius, & non dant offenſionem malè viuendi eis qui venire volunt, & in via lapides offenſionis inueniunt. Ergo qui ſtatis in domo domini, laudate nomen domini. Grati eſtote ne foris erretis. Quia ergo ſtatis, parũ ne eſt vobis? vbi laudandus eſt qui vos erexit iacẽtes, & fecit in domo ſua ſtare & ipſum agnoſcere ipſumq; laudare? Paruũmne hoc beneficium eſt quòd ſtamus in domo domini? hic interim in hac peregrinatione, in hac domo quod etiã peregrinationis tabernaculum dicitur, quia hic ſtamus,

nun-

nunquid parum grati eſſe debemus? Nónne cogitandum eſt quia hic ſtamus? Nónne cogitandum eſt quid facti fuerimus? Nónne cogitandum eſt nobis vbi iacebamus, & quò collecti ſumus? Nónne cogitandum eſt quia omnes impij dominum non quærebant, & ipſe illos non quærentes quæſiuit, ipſe inuentos excitauit, ipſe excitatos vocauit, ipſe vocatos introduxit, & in domo ſua ſtare fecit? Hæc quiſquis cogitat & ingratus non eſt, omnino deſpicit ſe præ amore domini ſui, à quo ſibi tanta præſtita ſunt. Et quoniam non habet quid pro tantis beneficiis Deo retribuat, quid ei reſtat, niſi gratias agere & nõ rependere? Ad ipſam gratiarũ actionem pertinet, & calicẽ domini accipere & nomẽ eius inuocare. Nam quid retribuat domino ſeruus pro omnibus quæ retribuit illi? Ergo qui ſtatis in domo domini in atriis domus Dei noſtri, *Laudate dominum.* Quid dicturus ſum quare laudetis? *Quoniã bonus dominus.* Breuiter vno verbo explicata eſt laus domini Dei noſtri. Bonus dominus; ſed bonus non vt ſunt bona quæ fecit. Nam fecit Deus omnia bona valde: non tantũ bona, ſed & valde. Cælum & terrã & omnia quæ in eis ſunt fecit bona, & valde bona fecit. Si hæc omnia bona fecit, qualis eſt ille qui fecit? Et tamen cum bona fecerit, multóque ſit melior qui fecit quàm iſta quæ fecit, non inuenies melius quod de illo dicas, niſi quia bonus eſt dominus, ſi tamẽ intelligas propriè bonũ à quo ſunt cætera bona. Omnia enim bona ipſe fecit: Ipſe eſt bonus quem nemo fecit. Ille bono ſuo bonus eſt, non aliunde participato bono. Ille à ſeipſo bono bonus eſt, non adhærendo alteri bono. Mihi autẽ adhærere Deo bonum eſt: qui non eguit à quo fieret bonus, ſed eguerunt illo cætera vt fierent bona. Vultis audire quàm ſingulariter ille ſit bonus? Dominus interrogatus dixit, Nemo bonus niſi ſolus vnus Deus. Hanc ſingularitatem bonitatis eius, & præterire breuiter nolo, & cõmendare congrue nõ ſufficio. Metuo ne ſi hinc cito tranſiero, ego ingratus inueniar: Item metuo ne hoc cum explicandũ ſuſcepero, ſub tanta laudis dominicæ ſarcina defatiger. Sic tamen fratres accipite me & laudantẽ & non ſufficientem, vt etiam ſi non impletur illius laudis explicatio, accepteturlaudatoris deuotio. Approbet me ipſe voluiſſe, ignoſcat nõ impleuiſſe. Ineffabili dulcedine teneor cum audio bonus dominus: cõſideratíſque omnibus & colluſtratis quæ forinſecus video, quoniam ab ipſo ſunt omnia, etiam cum mihi hæc placẽt, ad illum redeo à

Pſal. 115. *Geneſ. 1.* *Pſal. 72.* *Matt. 19.*

quo ſunt, vt intelligam quoniam bonus eſt dominus. Rurſum cum ad illum quantũ poſſum ingreſſus fuero, interiorem mihi & ſuperiorẽ inuenio, quia ſic bonus eſt dominus, vt iſtis nõ indigeat quo ſit bonus. Deniq; iſta non laudo ſine illo, illũ autem ſine iſtis perfectũ, non indigum, incõmutabilem, nullius bonũ quærentem quo augeatur, nullius malum timẽtem quo minuatur inuenio. Et quid dicã amplius? Inuenio in creatura cælum bonum, ſolem bonũ, lunam bonam, ſtellas bonas, terram bonã, quæ gignuntur in terra & radicibus nixa ſunt bona, quæ ambulant & mouentur bona, quæ volitant in aëre & natant in aquis bona. Dico & hominem bonum. Homo enim bonus de bono theſauro cordis ſui profert bonũ. Dico & angelum bonũ qui non eſt lapſus ſuperbia & diabolus factus eſt, ſed inhæret obediẽdo ei à quo factus eſt. Omnia iſto dico bona, ſed tamẽ cum ſuis nominibus, cælum bonũ, angelum bonum, hominem bonum: Ad Deum autẽ cum me refero, puto melius nihil dicere quàm bonum. Ipſe quippe dominus noſter Ieſus Chriſtus dixit, Homo bonus: Et ipſe itẽ dixit, Nemo bonus niſi ſolus Deus. Nónne ſtimulauit nos ad inquirendum & ad diſtinguendũ quid ſit bonũ, & alio bono bonum, & bonum ſeipſo bonum? Quàm ergo bonũ eſt à quo ſunt omnia bona? Omitto nullum inuenias bonum quod non ab illo ſit bonum. Bonum bona faciẽs ſicuti eſt propriè, ſic & bonus eſt propriè. Neque enim ea quæ facit nõ ſunt, aut iniuria illi ſit cum dicimus non eſſe quæ fecit. Quare enim fecit, ſi non ſunt quæ fecit? Aut quid fecit, ſi non eſt quod fecit? Cum ergo ſint & illa quæ fecit, venitur tamen ad illius cõparationem tanquam ſolus ſit, dixit, Ego ſum qui ſum. Et dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Non dixit, Dominus Deus ille omnipotens, miſericors iuſtus: Quæ ſi diceret vtiq; vera diceret. Sublatis de medio omnibus quibus appellari poſſet & dici Deus, ipſum eſſe ſe vocari reſpondit, & tanquã hoc eſſet ei nomen, Hoc dices eis, inquit: Qui eſt, miſit me. Ita enim ille eſt, vt in eius cõparatione ea quæ facta ſunt, non ſint illi cõparanda, quoniam ab illo ſunt: illi autem non comparata ſunt, quoniam ab illo ſunt. Illi enim comparata non ſunt, quia verum eſſe incõmutabile eſſe eſt, quod ille ſolus eſt. Eſt enim eſt, ſicut bonorũ bonum, bonum eſt. Cogitate & videte quoniam quicquid aliud laudatis, ideo laudatis quia bonũ eſt. Inſanit qui laudat quod non eſt bonum. Si laudes iniquum eo ipſo quòd iniquus eſt,

Exod. 3.

nónne

nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eoipſo quòd fur eſt, nónne & tu particeps eris? Si laudes iuſtũ in eoipſo quòd iuſtus eſt, nónne & tu habes inde partem laudando? Non enim laudares iuſtũ niſi amares: nõ amares, ſi nihil inde haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus quia bonũ eſt, nulla tibi maior cauſa & melior & firmior dari potuit quare laudes Deũ, niſi quia bonus eſt. Ergo laudate dominum, quoniam bonus eſt. Quandiu dicamus eius bonitatẽ? Quis corde cõcipiat aut complectatur quàm bonus ſit dominus? Sed & ad nos redeamus, & in nobis illũ agnoſcamus, & in operibus artificem laudemus, quia ipſum cõtemplari idonei non ſumus. Et ſi contemplari idonei aliquãdo erimus, cum fuerit mundatum cor noſtrũ fide, vt poſtremo gaudeat veritate: nũc quoniã ipſe à nobis videri nõ poteſt, opera eius videamus, ne ſine eius laude remaneamus: Ergo dixi, Laudate dominũ quoniam bonus eſt. *Pſallite nomini eius quoniam ſuauis eſt.* Fortè eſſet bonus, & ſuauis non eſſet, ſi tibi non daret poſſe guſtare: Talẽ autem ſe præbuit hominibus vt etiã panem de cælo miſerit, & filium *Ioan.6.*
ſuum æqualem qui hoc eſt quod ipſe, dederit hominẽ faciendum, & pro hominibus occidẽdum, vt per hoc quod tu es, guſtes quod non es. Multũ enim ad te erat guſtare ſuauitatẽ Dei, quia remota erat illa & nimis alta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna iſta ſeparatione miſſus eſt mediator, Non poteras ad Deũ homo, Deus factus eſt homo, vt quoniam homo potes ad hominẽ qui non poſſes ad Deum, per hominẽ venires ad Deum, & factus eſt mediator Dei & hominũ, homo *1.Tim.2.*
Chriſtus Ieſus. Sed ſi homo ſolum eſſet, hoc ſequẽdo quod es, nunquã peruenires Si Deus ſolum eſſet, nõ comprehendendo quod non es, nunquã peruenires. Deus factus eſt homo, vt hominem ſequendo quò potes, ad Deum peruenias quod nõ poteras. Ipſe eſt mediator, inde factus eſt ſuauis. Quid ſuauius pane angelorum? Quomodo ergo non eſt ſuauis dominus, quãdo panem angelorum mãducauit homo? Non enim aliunde *Pſal.77.*
de viuit homo, & aliunde viuit angelus: Ipſa eſt veritas, ipſa eſt ſapientia, ipſa eſt virtus Dei: ſed quomodo ea perfruuntur angeli, tu non potes, Illi enim quomodo perfruuntur? Sicuti eſt, In principio erat verbũ, & verbũ erat apud Deum, & Deus *Ioan.1.*
erat verbum, per quod facta ſunt omnia. Tu autem quomodo contingis? Quia verbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis. Vt autẽ panem angelorum manducaret homo, creator ange-

lorum factus eſt homo. Pſallite ergo nomini eius quoniã ſuauis eſt. Si guſtaſtis pſallite, ſi guſtaſtis quoniã ſuauis eſt dominus pſallite, ſi bene ſapit quod guſtaſtis laudate. Quis tam ingratus eſt vel coquenti vel paſcenti, vt cùm fuerit pulmento aliquo delectatus, non reddat gratiã laudando quod guſtat? Si de his nõ tacemus, de illo qui dedit omnia tacebimus? Pſallite nomini eius quoniã ſuauis eſt, & audite iam opera eius. Tendebatis enim vos fortaſſis videre bonũ omnium bonorum, bonum à quo ſunt omnia bona, bonũ ſine quo nihil eſt bonum, & bonum quod ſine cæteris bonũ eſt: tendebatis vos vt videretis, & fortè in extẽdenda acie mentis veſtræ deficiebatis. Hoc enim ex me conijcio, ſic patior. Sed & ſi eſt aliquis, ſicut fieri poteſt & valde poteſt, acie mentis fortior me, & contuitũ cordis ſui diu figit in eo quod eſt, laudet ille vt poteſt, & quomodo nos non poſſumus laudet. Gratias tamẽ illi qui in hoc Pſalmo temperauit laudem ſuam, vt & firmorũ eſſet & infirmorum. Nam & in illa miſſione ſerui ſui Moyſi cũ diceret, Ego ſum qui ſum: & dices filiis iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos: Quia ipſum propriè eſſe menti humanæ difficilè erat capere, & mittebatur homo ad homines, quãuis non ab homine, continuo Deus temperauit laudem ſuam, & hoc de ſe dixit quod capi dulciter poſſet, non in eo voluit remanere quod laudabatur, quò non poſſet laudator attingere, Vade, inquit, dic filiis Iſrael, Deus Abrahã & Deus Iſaac, & Deus Iacob miſit me ad vos. hoc mihi nomẽ eſt in æternũ. Certè dominẽ nomen illud habes, quia & tu dixiſti, Ego ſum, Qui eſt miſit me ad vos. Vnde modò nomẽ mutaſti vt diceres, Deus Abrahã & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Nónne tibi videtur ratio eius reſpõdere, & dicere, quod dixi, Ego ſum qui ſum, verũ eſt, ſed non capis: quod autem dixi, Ego ſum Deus Abrahã & Deus Iſaac & Deus Iacob, & verũ eſt & capis? Quòd enim ego ſum qui ſum, ad me pertinet: quòd autẽ Deus Abrahã & Deus Iſaac & Deus Iacob, ad te pertinet: Et ſi deficit in eo quod mihi ſum, cape quod tibi ſum. Et ne fortè quiſquã putaret, illud quod dicit Deus, Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos, hoc ſolum æternũ ei nomen eſſe: quòd autem dixit Deus, Ego ſum Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Iacob, tẽporale nomen eſſe, nõ curauit Deus cũ dixiſſet, Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos, dicere quod ei nomẽ ſit in æternum, quià & ſi hoc nõ diceret intelligeretur. Eſt enim vere eſt, eo ipſo quod verè eſt, ſine

Exod. 3.

initio

initio, & ſine termino eſt: Quod vero propter hominẽ eſt, ego ſum Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, ne ibi ſuboriretur humana ſolicitudo, quia hoc temporale eſt non ſempiternum, ſecuros nos fecit, quia de temporalibus ad æternam vitam nos perducit. Hoc, inquit, mihi nomen eſt in æternum, non quia æternus Abraham, & æternus Iſaac, & æternum Iacob, ſed quia Deus illos fecit æternos. poſtea ſine fine. Habuerunt quippe initium, ſed finem non habebunt, In Abraham, & Iſaac, & Iacob, totam Eccleſiam eius cogitate, omne ſemẽ Iſrael cogitate, omne autem ſemen Iſrael, non ſolum quod eſt ex carne, ſed etiam quod eſt ex fide, Apoſtolus enim gentibus loquebatur quibus dicebat, Si ergo vos Chriſti, ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes: Benedicimur ergo omnes in Deo Abraham, & Iſaac, & Iacob. Arborẽ quidem benedixit quandam, eámque oliuam creauit, Sicut dixit Apoſtolus, ipſos patriarchas ſanctos, vnde effloruit populus Dei. Sed hæc arbor oliuæ putata eſt non amputata, & inde ſuperbi rami fracti ſunt. Ipſe eſt blaſphemus & impius populus Iudæorum, manſerunt tamen rami boni & vtiles: nam inde Apoſtoli fuerunt. Et cum ibi rami vtiles relicti eſſent, per Dei miſericordiam inſertus eſt & oleaſter gentium, cui dicit Apoſtolus, Tu autem cum eſſes oleaſter inſertus es in illis, & particeps pinguedinis oliuæ factus es: noli gloriari aduerſus ramos. Quòd ſi gloriaris, nõ tu radicẽ portas, ſed radix te. Hæc vna arbor eſt pertinens ad Abraham & Iſaac & Iacob, & quod plus eſt, magis ad Abraham & Iſaac & Iacob pertinet oleaſter inſertus, quàm rami confracti. Illi enim per fragmentum iam non ibi ſunt, oleaſter non ibi erat & ibi eſt. Illi per ſuperbiam frangi meruerunt: iſte per humilitatẽ inſeri meruit. Illi amiſerunt radicem, iſte tenuit eam. Cum ergo audiſtis Iſrael, & de Iſrael pertinentem ad Deum, inde nolite vos facere alienos. Oleaſter quidem fuiſtis, ſed oliua eſtis, participes pinguedinis oliuæ. Nam vultis noſſe in Abraham & Iſaac & Iacob, quomodo ſic ſit inſertus oleaſter, ne putetis vos ad hanc arborem non pertinere, quia non pertinetis carnaliter ad ſemen Abraham? Dominus quando miratus eſt fidem Centurionis illius, qui non erat de populo Iſrael, ſed erat de populo gentium, Propterea, inquit, dico vobis quia multi ab Oriente, & Occidente venient. Ecce iam oleaſter in manu inſertoris, multi ab Oriente, & Occidente venient. Videmus quid ferat in-

Gen. 3.

Rom. 11.

Matth. 8.

ſerendum,vbi inſerat videamus, Et recumbent, inquit, cum Abrahã,Iſaac & Iacob in regno cælorum. Videmus & quid inſeruit, & vbi inſeruit. De ramis ſuperbis naturalibus quid dicit?Filij autẽ regni ibunt in tenebras exteriores,ibi erit fletus & ſtridor dẽtiũ.Res pronuntiata,res impleta.Ergo pſallite domino quoniã ſuauis eſt,& attẽdite quæ circa nos fecit. *Quoniã Iacob elegit ſibi dominus,Iſrael in poſſeſsionẽ ſibi.*Laudate,pſallite, quoniã fecit iſta,Talia dico quæ capere valeatis.Cæteras gẽtes ſub angelis poſuit:Iacob elegit ſibi dominus,Iſrael in poſſeſſionem ſibi.Gentẽ ſuã fecit agrum quem coleret, quẽ ipſe ſeminaret. Quãuis ipſe omnes gẽtes cõdiderit,cæteras angelis cõmiſit,ſibi iſtã poſſidendam ſeruandãque deputauit;Hunc populũ,hunc Iacob:Merito illius,an gratia ſua?De nõdum natis ait,Maior ſeruiet minori. Apoſtolus dixit, quòd meritum habere nõdum nati potuerunt,antequã quiſquã eorum egiſſet aliquid boni aut mali.Non ergo ſe extollat Iacob,non glorietur,non ſuis meritis tribuat.Ante eſt præcognitus,ante prædeſtinatus, ante electus,non ſuis meritis electus, ſed gratia Dei inuentus & viuificatus.Sic & omnes gentes.Nam vt inſereretur quid meruit oleaſter, amaritudine baccarũ,ſterilitate ſylueſtri?Lignum quippe erat ſyluæ nõ agri dominici, & tamen ille per miſericordiã ſuã,& oleaſtrum inſeruit in oliuam. Sed adhuc non erat inſertus oleaſter, quando dominus elegit ſibi Iacob,Iſrael in poſſeſſionem ſibi. Et quid Propheta? *Quoniam ego cognoui quoniam magnus eſt dominus.*Mẽte volante ad ſuperna,erecta à carne,tranſcẽdente creaturam, cognouit quia magnus eſt dominus. Non omnes poſſunt videndo cognoſcere, laudant quod fecit, quoniã ſuauis eſt: Iacob elegit ſibi dominus,Iſrael in poſſeſſionẽ ſibi. Et hic illum laudas?Nam & ego cognoui,quia magnus eſt dominus. Propheta loquebatur qui intrauit in ſanctuariũ Dei,qui audiuit forte ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui,qui dixit quod poſſet ab hominibus dici, & tenuit apud ſe quod non poſſet dici. Ergo & audiatur ad quod poſſumus,& credatur ad quod non poſſumus. Ad quod poſſumus audiatur,quoniam Iacob elegit ſibi dominus, Iſrael in poſſeſſionẽ ſibi:Ad quod nõ poſſumus credatur quia ipſe cognouit quòd magnus eſt dominus Si illi diceremus,rogamus te,explica magnitudinẽ illius,nónne forte reſpõderet nobis,non eſt valde magnus quẽ video, ſi à me poterit explicari Redeat ergo ad opera eius,& dicat nobis:Habeat ipſe in con-

Rom.9. *Rom.11.* *2.Cor.12.*

conſcientia magnitudinem Domini, quam vidit, quam nobis credendam commendauit, quò noſtros oculos perducere non potuit, & enumeret quædã quæ hic dominus fecit, vt & nobis, qui magnitudinem illius ſicut ille videre non poſſumus, dulceſcat ex operib⁹ ſuis quæ capere poſſumus. Quia ego, inquit, cognoui quòd magnus eſt dominus, *Et Deus noſter ſuper omnes deos.* Quos deos? Sicut dicit Apoſtolus, Etſi ſunt qui dicãtur dij in cælo & in terra, ſicut ſunt dij multi & domini multi, nobis tamẽ vnus eſt Deus pater, ex quo omnia & nos in ipſo, & vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Dicantur dij homines: dictum eſt enim, Deus ſtetit in ſynagoga deorũ: dictum eſt, Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes: nõne ſuper homines Deus? Sed quid magnũ ſi ſuper homines Deus? Et ſuper angelos Deus, quia angeli non fecerunt Deũ, angelos fecit Deus, & neceſſe eſt ſuper omnia quæ fecit, ſit ipſe qui fecit. Cognoſcẽs ergo magnitudinẽ domini iſte, & videns eum ſuper omnem eſſe creaturã, non tantum corporalem ſed etiam ſpiritalem, Rex magnus, inquit, ſuper omnes deos. Ipſe eſt ſummus De⁹, qui ſuper ſe nõ habet Deum. Opera eius dicat, ipſa capiũtur. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, & in mari, & in omnibus abyſſis.* Quis autẽ comprehẽdat hæc? Quis enumeret õpera domini in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis? Si comprehendere omnia non poſſumus, tamen omnia inconcuſſè credere, & tenere debẽmus, quoniã quicquid creaturarum in cælo, quicquid in terra, quicquid in mari, & in omnibus abyſſis, à domino factum eſt, quia omnia quæ voluit fecit in cælo & in terra, & in mari, & in omnibus abyſſis, ſicut iam diximus. Non omnia quæ fecit coactus eſt facere, ſed omnia quæcunque voluit fecit. Cauſa omnium quæ fecit, volũtas eius eſt. Facis tu domum, quam ſi nolles facere, ſine habitatione remaneres. Neceſſitas coegit te facere domum, non libera voluntas. Facis veſtẽ, quia ſi non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo veſtem neceſſitate duceris, non libera voluntate. Cõſeris montem viribus, ſemen ſpargis, quia niſi feceris, alimẽta nõ habebis. Omnia hæc neceſſitate facis: De⁹ bonitate fecit, & nullo quod fecit eguit: ideo omnia quæcunq; voluit fecit. Putas habemus, & nos quod libera voluntate faciamus? Ea enim quæ diximus, ex neceſſitate facimus: quia ſi non faceremus, egẽtes & inopes remaneremus. Inuenimus aliquid quod libera voluntate faciamus? In-

1. Cor. 8. *Pſal. 81.* *Pſal. 113.* *1. ſen. diſt. 41. hæc itaque.*

uenimus planè, cum ipſum Deum amando laudamus. Hoc enim libera voluntate facis, quando amas quod laudas: non enim ex neceſſitate. Sed quia placet. Vnde iuſtis & ſanctis Dei placuit Deus, etiã flagellans eos. Quãdo iniquis omnibus diſplicet, placuit illis, & ſub flagello eius, in erumnis, in laboribus, in vulneribus, in egeſtate conſtituti laudauerunt Deum. Non eis diſplicuit, nec torquẽs: Hoc eſt, gratis amare, nõ quaſi propoſita acceptione mercedis, quia ipſa merces tua ſumma Deus ipſe erit quem gratis diligis: & ſic amare debes, vt ipſum pro mercede deſiderare non deſinas. qui ſolus te faciet, ſicut

Ioan.14. Philippus deſiderat cum diceret, Oſtẽde nobis patrem, & ſufficit nobis. Merito, quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia delectati facimus, dehinc amãdo facimus: quia & ſi corripimur ab illo, nobis nunquam diſplicere debet, quia ſemper iuſtus eſt. Hoc dixit ille

Pſal.55. laudator eius. In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam lauda-

Pſal.49. tiones tibi? Et alio loco, Voluntarie ſacrificabo tibi. Quid eſt, volũtarie ſacrificabo? Voluntarie laudabo te, quia ſacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre domino tuo ſacrificium gratum illi & acceptum, ſicut antea vouebantur ſacrificia in vmbra futurorum, forte non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum ara domini dignum. nec in ouili tuo arietem dignum ad victimam domino tuo, & non inueniens ſatageres quid faceres, & diceres forte Deo: volui & non habui. Nunquid potes de laude dicere, volui & non habui? Ipſum voluiſſe, laudaſſe eſt. Non enim verba à te quærit Deus, ſed cor, Neque enim poteſt quiſquam dicere, & linguam non habui Si quis obmuteſcit aliqua valetudine, linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim Deus aures carnales haberet, & ſono tui corporis indigeret: & idcirco cum remanſiſſes ſine lingua ſine laude etiam remaneres. Nũc vero quia cor quærit, cor inſpicit, intus teſtis eſt, iudex approbator, adiutor, coronator. ſufficit, vt offeras voluntatem. Cum

Rom.10. potes, ore confitere ad ſalutem: cum autem non potes, corde crede ad iuſtitiã. Corde laudas, corde benedicis, corde in aram

Luc.2. conſcientiæ victimas ſacras imponis: & reſpondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Ille igitur Deus qui omnipotens eſt in cælo & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, tu in domo tua non facis omnia quæ vis. Ille in cælo & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, tu fac, vel in agro tuo

omnia

omnia quæ vis. Multa vis, & non potes in domo tua facere omnia quæ vis. Contradicit forte vxor, contradicunt filij, aliquando & ſeruulus contumacia contradicit, & non facis quod vis. Sed facio, inquis, quod volo, quia in non ſubdito ac contra dicente vindico. Nec hoc facis cum vis, aliquando vindicare vis & non potes, aliquando minaris, & antequam facias quod minaris moreris. Putamus in te ipſo facis quod vis? Frenas omnes cupiditates tuas? Forſitan frenas, nunquid efficis ipſe vt cupiditates non ſurgant quas frenas? Certe enim hoc vis, non titillari moleſtia cupiditatum tuarum: & tamen caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis. Tu in teipſo non facis quod vis, Deus autem noſter in cælo & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, ipſe tibi dat gratiam, vt in teipſo facias quod vis: niſi enim ipſo adiuuante, nec in te facis quod vis. Etenim cum ille, ſcilicet, Paulus non faceret in ſe quod vellet, idcirco quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis, cum de ſe ipſe gemeret dicens, Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in mẽbris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in mẽbris meis, quia non ſolum in domo ſua, non ſolum in agro ſuo, ſed in carne ſua, vel in ſpiritu ſuo non impleuit quæ volebat. clamauit ad Deum, qui omnia quæcunque voluit fecit in cælo & in terra: & dixit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ille bonus, & ille ſuauis tanquam reſponderet ei, continuo ſubiecit, Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Hanc ergo ſuauitatem amate, hanc ſuauitatem laudate. Intelligite Deum, qui omnia quæcunque voluit fecit in cælo & in terra. ipſe & in vobis faciet quod vultis, ipſo adiuuante voluntatem veſtram implebitis. Sed dum non poteſtis, confitemini: cum poteritis, gratias agite. Iacentes clamate, erecti ſuperbire nolite. Ille ergo in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, in mari, & in omnibus abyſſis. *Suſcitans nubes ab extremo terræ.* Videamus iſta opera Domini in iſta creatura. Veniunt enim nubes ab extremo terræ ad medium, & pluunt, vnde ſurrexerint neſcis. Ergo indicat illud propheta ab extremo terræ, ſiue ab imo, ſiue à circundatione finium terræ. Vnde vult excitat nubes, tamen à terra. *Fulgura in pluuiam fecit.* Nam fulgura ſine plu-

(margin: Gal.5. — Rom.7.)

uia terrerent te, & nihil tibi darent. Fulgura ſunt, contremiſcis: pluit, gaudes. Fulgura in pluuiam fecit: qui terruit, ipſe vt gauderes refecit. *Qui educit ventos de theſauris ſuis.* Ab occultis cauſis vnde neſcis. Quia enim flat ventus ſentis: qua cauſa
*Hier.*10. flat, vel de quo theſauro rationis eductus ſit, neſcis: debes Deo tamen pietatem credendi, quia non flaret niſi iuſſiſſet ille qui fecit, niſi produxiſſet ille qui creauit. Videmus ergo hæc in creatura iſta, laudamus, miramur, benedicimus Deum. Videa-
*Exod.*12. mus quæ fecit in hominibus propter populum ſuum. *Qui percuſsit primogenita Aegypti.* Etenim illa diuina dicta ſunt, quæ amares: & non erant dicta, quæ timeres. Attende, quia & quando iraſcitur, facit quod vult. Percuſſit primogenita Aegypti,
*Pſal.*77. *Ab homine vſque ad pecus. Immiſit ſigna & prodigia in medio tui*
& 135. *Aegypte.* Noſtis, legiſtis quanta par Moyſen fecerit manus domini in Aegypto ad terrẽdos, ad contũdendos, ad deiiciendos ſuperbos Aegyptios, in Pharaonẽ, & in omnes ſeruos eius. Parum eſt in Aegypto: quid poſteaquam eductus eſt inde populus? *Qui percuſsit gentes multas.* Quæ poſſidebant terram, quam
*Num.*21. volebat Deus dare populo ſuo. *Et occidit reges fortes. Seon regem*
Ioſue 13. *Amorrhæorum & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan.* Omnia iſta quomodo commemorat breuiter pſalmus, ſic ea legimus in aliis libris dominicis, & magna ibi manus domini. Quando tu vides quæ facta ſunt in impios, caue ne fiant in te. Ad hoc enim in illos facta ſunt, vt tu tranſires, & eos non imitareris, & talia non patereris. Tamen vide quia flagellum domini eſt ſuper omnem carnem. Ne putes te non videri quando peccas, ne putes te contemni, ne putes dominum dormire: attende exempla beneficiorũ Dei cum ea recolis, & cum vindictam Dei recolis time. Omnipotẽs eſt, & ad conſolandum, & ad caſtigandum. Ideo ſunt iſta vtilia cum leguntur. Quando autẽ pius videt quod paſſus eſt impius, purgat ſe ab omni impietate, ne veniat & ipſe in talem pœnam, talẽmque vindictam. Bene ergo hæc accepiſtis: quid deinde fecit Deus? Expulit impios: *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael, ſeruo ſuo.* Deinde exultatio laudis eius, *Domine nomen tuum in ſeculum.* Poſt iſta omnia quæ feciſti. Quid enim video quæ feciſti? Inſpicio creaturam tuam quam feciſti in cælo, inſpicio hanc in parte vbi habitamus, & hinc video beneficia tua nubium, ventorum, pluuiarum. Populum tuum attendo, Eduxiſti eos de domo ſeruitutis, & ſigna & prodigia feciſti inter inimi-

inimicos eorum,puniſti eos, quos moleſtos patiebantur, impios de terra ſua eieciſti,reges eorum occidiſti,terram eorum populo tuo dediſti. Vidi omnia,& impletum eſt os meum laude:dixi, Domine,nomen tuum in ſecula.

Expoſitio myſtica.

HAec quidem ad literam quomodo ſcripta ſunt videmus, nouimus,laudamus,Si autem aliquid ſignificant,non ſim oneroſus,dum explico vt potero.Ecce in ipſis hominibus poſ ſum agnoſcere,quia in cælo & in terra omnia quæcũq; voluit fecit. Cælum enim æthereum ſpiritales accipio,terram carnales, & de his duobus tanquam cælo & terra conſtat Eccleſia Dei, & ad ſpiritales pertinet prædicatio, ad carnales pertinet obſecundatio.Nam & cæli enarrant gloriam Dei, & facta ma nuum annuntiat firmamentum. Si autem terra Dei non eſſet plebs Dei,nõ diceret Apoſtolus,Dei ædificatio, Dei agricultu ra eſtis,ſicut ſapiẽs architectus fundamentũ poſui,alius ſuperædificat.Ergo ædificium Dei ſumus,& ager Dei ſumus.Quis, inquit,plantat vineã,& de fructu eius non percipit?Ego plantaui,Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Ergo & in Eccleſia ſua,& in prædicatoribus ſuis,& in plebibus ſuis, tanquam in cælo & in terra omnia quæcũque voluit fecit. Parum eſt eis, In mari & in omnibus abyſſis,omnia quæcũque voluit fecit.Mare ſunt omnes infideles,omnes nondũ credentes,& in eis omnia quæcunque voluit fecit.Nõ enim ſæuiunt infideles, niſi permittantur, aut vindicatur in eos,quando peruerſi ſunt, niſi vt iuſſerit ille,qui fecit omnes gentes, putas quia mare eſt & non terra , nunquid ideò à poteſtate Dei omnipotens alienum eſt? Et in mari & in omnibus abyſſis, quæ voluit fecit. Qui ſunt abyſſus?Latentia corda mortalium,profundæ cogitationes hominum . Quomodo & ibi facit Deus quod vult? Quia dominus interrogat iuſtum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam . Et vbi illum interrogat? Alibi ſcriptum eſt, In cogitationibus impij interrogatio erit. Ergo & in omnibus abyſſis omnia quæcũque voluit fecit. Latet cor bonum,latet cor malum,abyſſus eſt & in corde bono, & in corde malo.Sed hæc nuda ſunt Deo,quẽ nihil latet. Con ſolatur cor bonum , torquet cor malum. *Omnia ergo quæ voluit fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis . Suſcitans nubes ab extremo terræ.* Quas nubes? Prædicatores verbi veritatis ſuæ.De quibus nubibus alio loco iraſcẽs vineæ ſuæ dicit,Man

Pſal.113. *Pſal.18.* *1.Cor.3.* *1.Cor.9.* *Pſal.10.* *Sapien.1.* *Eſaiæ 5.*

dabo nubibus meis, ne pluant ſuper illam imbrem. Et parum eſt excitaſſe nubes de Hieruſalē, vel de Iſrael, quas miſit prædicare Euangelium ſuum in toto orbe terrarū: de quibus nubibus dictum eſt, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parū eſt hoc: ſed quia ipſe dominus ait, Prædicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe terrarum in teſtimoniū omnibus gentibus, & tūc veniet finis: excitat nubes ab extremo terræ. Nam creſcēte Euangelio, vnde erant prædicatores Euangelij in finibus terræ, niſi ibi excitet nubes ab extremo terræ? De ipſis autē nubibus quid operatur? *Fulgura in pluuiam fecit*. Minas ad miſericordiā flexit, de terroribus irrigauit. Quomodo de terroribus irrigauit? Quādo tibi minatur Deus per Prophetam & per Apoſtolum, & times, nónne coruſcatio terruit te? Sed cū pœnitēdo corrigeris & agnoſcis hoc miſericordia fieri, in pluuiam vertitur fulguris terror. *Qui educit ventos de theſauris ſuis*. Eoſdem puto prædicatores & nubes & vētos: nubes propter carnem, ventos propter ſpiritum. Nubes enim videntur, venti ſentiuntur, & non videntur. Denique quoniā carnem videmus eſſe de terra: nubes, inquit, excitat ab extremo terræ. Expreſſit vnde excitet nubes, venit ad ventos, quia ſpiritus hominis ignoratur vnde veniat. Producēs, inquit, vētos de theſauris ſuis. Paululum attendite, cætera videamus. *Qui percuſſit primogenita Aegypti, ab homine vſq; ad pecus*. Primogenita noſtra ſalua ſint in domino, quoniam ipſe ea dedit nobis. Moleſta autem pœna eſt, & nimium terribilis plaga mors primogenitorum. Quæ ſunt primogenita noſtra? Mores iſti noſtri, quibus nūc ſeruimus Deo, ipſa ſunt primogenita noſtra. Primitias enim habemus ipſam fidem, vnde incipimus. Eccleſiæ quippe dictum eſt, Et venies, & pertranſies ab initio fidei: & nemo incipit bene viuere, niſi à fide. Fides ergo noſtra in primogenitis noſtris eſt. Quādo cuſtoditur fides noſtra, cætera ſubſequi pōſſūt. Nam quando purgātur homines quotidie proficiendo in melius, meliúſque viuendo, ipſo interiore homine renouato de die in diem, ſicut dicit Apoſtolus, & ſi exterior noſter homo corrumpitur, interior autem renouatur de die in diem, ideo fit quia primogenita fides viuit: de qua primogenita fide & Apoſtolus ait, Non ſolùm autem, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt, dantes iam Deo primitias ſpiritus noſtri, hoc eſt, ipſam fidem tanquam primogenita noſtra, tamen in nobiſmetipſis inge-

Pſal. 18. Mat. 24. Hier. 10. Ioan. 3. Exod. 12. Pſal. 77. Pſal. 135. 2. Cor. 4.

ingemiſcimus,adoptionem expectãtes redẽptionem corporis noſtri. Si ergo magna Dei gratia eſt, vt conſeruetur fides noſtra,magna pœna eſt occidere primogenita,quando homines in afflictione Eccleſiæ cõſtituti perdunt fidem.Affligunt enim Eccleſiam,vt perdãt fidem:nam & ipſa Aegyptus afflictio interpretatur. Quicunque ergo affligunt Eccleſiam,quicunque ſcandala Eccleſiæ immittunt,etſi Chriſtiani appellantur,moriuntur primogenita eorum. Erunt infideles,& erunt inanes, habentes tantum nomen & ſignum,in corde autem primogenitum ſuum ſepelierunt,vſqueadeo,vt quando eis aliquid dixeris propter bonam vitam,propter ſpem vitæ æternæ,& propter timorem ignis æterni,apud ſe ſubſannẽt:aut ſi tales ſunt vt audeant coram te,os torqueant & dicant,quis huc inde reuerſus eſt?dicũt ſibi homines quod volunt:Et Chriſtianus eſt, ſed quia affligens occiſus eſt primogenitus eius,mortua eſt fides eius,& hoc ab homine vſq; ad pecus. Dicam fratres quod ſentio, Homines intelligas ſpiritaliter ſignificari tãquam doctos,propter rationalem animam quod eſt homo:pecora verò indoctos,ſed tamen habẽtes fidem:nam non haberẽt primogenita.Sunt docti,qui affligunt Eccleſiam,ſchiſmata & hæreſes faciendo.Proinde nec in illis inuenis fidem,quoniam facti ſunt Aegyptus,id eſt,afflictio populo Dei.Occiſa ſunt primogenita eorum,trahunt poſt ſe turbas indoctas,ipſa ſunt pecora. In hac ergo afflictione, qua Eccleſia affligitur moritur in affligentibus fides, moriuntur primogenita & in ipſis doctis & indoctis, quia occidit Deus primogenita Aegyptiorum ab homine vſque ad pecus. *Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte,in Pharaonem & in omnes ſeruos eius.* Pharao rex Aegyptiorum. Nomen attendite, & videte quemadmodum iſta faciat Deus.Rex in omni gente prior eſt.Aegyptus afflictio eſt, Pharao diſſipatio. Afflictio ergo regem habet diſſipationem, quia illi qui affligunt Eccleſiam, diſſipati affligunt: vt enim affligant diſſipantur;quoniã rex ducit,populus ſequitur. Præcedit diſſipatio,ſequitur afflictio. Audite,audite nomina hæc interpretatione typica & ſapientia plena.Nec vnũ inuenis ex iſtis omnibus, quod boni aliquid interpretetur, vbi exercuit Deus iram ſuam. *Percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes.* Dic quos reges,& quas gentes? *Seon regem Amorrheorum.* Audite nomina grauida ſacramentis. Seon regem,inquit,Amorrhæorum occidit. Occidit planè: & nunc occidat à cordibus *Num.21.*

ſeruorum ſuorum, & à tentationibus Eccleſiæ ſuæ, nec ceſſet manus eius in occidendis talibus regibus & talibus populis: interpretatur enim Seon tentatio oculorum: Amorrhęi interpretantur amaricantes, [Iam hîc videte, ſi intelligere poſſumus quomodo amaricantes] regem habeant tentationē oculorum. Tentatio oculorū non eſt niſi mendaciū oculorum: habet regem mendacem, veritatem nō habet. Iam quid mirū eſt ſi amaricantes talem habeant regem, mendacem regem? Niſi enim mendaciū & ſimulatio præcedat, non ſunt amaricātes in Eccleſia: inde enim amaricant, quia fingūt. Præcedit tentatio oculorum, amaricatio ſequitur. Et in ipſo diabolo præceſſit. Nam ſi tentatio oculorū non eſt, quomodo transfigurat ſe ve-
2. *Cor.* 11. lut in angelum lucis? Occidat manus domini & illum & illos: illum, ne inducat, illos vt corrigātur. Etenim in vnoquoq; homine occiditur ille rex, quādo damnat ſimulationē, & diligit veritatem. Manus Dei nō quieſcit id agere: nam quemadmodum egit ad literā tunc, ſic agitur nūc ſpiritaliter, vt impleat nunc quod tunc propheticè prænūtiauit. Occidit etiam alium
Num. 12. regem, & alium populum eius. *Et Og regem Baſan.* Et hic quàm malus? Og interpretatur cōcluſio: Baſan interpretatur confuſio. Malus eſt rex ille, qui intercludit viam ad Deū. Hoc enim agit diabolus, ſemper opponendo figmēta ſua, opponēdo idola ſua, opponēdo ſe neceſſariū per arreptitios, ſortilegos, augures, aruſpices, magos, ſacra dæmoniorum, concludit viam. Quomodo per Chriſtū id agitur, vt pateat via, quæ fuerat in-
Pſal. 17. terclusa, nam per eū redemptus quidam dicit, Et in Deo meo tranſgrediar murū: ſic diabolus modò nihil aliud agit niſi vt intercludat viam, ne credatur in Deū: ſi enim credatur in Deū,
Ioan. 14. patet via, & ipſe Chriſtus eſt via. Si autem nō creditur in Deū, intercluſa eſt via. Si autem intercluſa fuerit, quia nō creditur, quid reſtat, niſi vt cùm venerit qui non credebatur, cōfundantur qui nō crediderunt? Quare? Quia concluſio præcedit, & ſequitur confuſio. Concluſio præcedit vt rex, ſequitur confuſio tanquam plebs. Quos modo concluſit, vt nō credant in Chriſtum, quando apparuerit Chriſtus, omnes confundētur, & traducent eos ex aduerſo iniquitates eorum. Tunc dicent impij
Sapien. 5. cōfuſi, Quid nobis profuit ſuperbia? Magna myſteria fratres mei: diſſipatio ex afflictione, diſſipantur vt affligantur. Magna myſteria, tentatio oculorum, id eſt, fallacia rex amaricantium: fallunt enim vt amaricent. Concluſio rex confuſionis: conclu

concluduntur enim, ne tranſeant ad fidem, & cùm venerit, in quem credimus, cōfundentur. *Et omnia regna Chanaan*, occidit Deus. Chanaàn interpretatur paratus humilitati. Humilitas *Ioſue* 13. quaſi bonum aliquod ſignificat, ſed ſi ſit vtilis humilitas: nam mala humiliatio pœnalis eſt. Si enim humiliatio non pertineret ad pœnã, non diceretur, Qui ſe exaltat, humiliabitur. Non *Luca* 14. enim beneficiũ illi præſtatur, q̃n punitur, vt humilietur. Chanaan ergo modò ſuperbus eſt. & 18. Omnis impius, omnis infidelis exaltat cor ſuũ, non vult credere in Deũ. Sed hæc exaltatio parata eſt humilitati in diẽ iudicij: tũc hũmiliabitur, quãdo non vult. Sunt enim vaſa iræ, quæ perfecta ſunt ad perditionẽ. Mo- *Rom.* 9. dò extollant ſe, garriãt, extendant ſe ſuper fideles, irrideãt fideles, irrideãt Chriſtianos: dicãt, anicularia ſunt iſta quæ dicũt de die iudicij. Iſta elatio eorũ parata eſt humiliationi, quando venerit iudex, qui modò annũtiatus irridetur, tũc ille qui modò ſuperbit, non vtiliter, ſed pœnaliter humiliabitur. Modò autem non humiliatur, ſed paratur humilitati, id eſt, paratur damnationi, paratur victimæ. Omnia ergo iſta euertit Deus corporaliter tunc, q̃n patres noſtri educti ſunt de terra Aegypti: euertit ſpiritaliter nunc, nec ceſſat manus eius vſq; in finẽ. Ideo ne iſtas potẽtias Dei tũc putes peractas ceſſaſſe, *Domine nomen tuum*, inquit, *in ſeculo*. Id eſt, non ceſſat miſericordia tua, non ceſſat manus tua in ſeculo iſta facere, quæ tunc prænũtiaſti figurando: omnia enim illa in figura contingebant in illis. Scripta ſunt autem ad correctionem noſtrã, in quos finis ſecu *1. Cor.* 10. lorum obuenit. *Domine memoriale tuum in generatione & generationem*. Generatione iſta & generatione altera. Generatione qua fideles efficimur, & per baptiſmũ renaſcimur: generatione, qua à mortuis reſurgemus, & angelis cōiuncti viuemus in æternum. Memoriale tuum domine & ſuper generationem iſtam, & ſuper illam generationem: quia nec nunc nos oblitus eſt, vt vocaret, nec tunc obliuiſcetur, vt coronet. Memoriale tuum domine in generatione & generationem. *Quoniam iudicabit dominus plebem ſuam*. Compleuit certè omnia illa in populo Iudæorum. Nunquid iam remãſerunt opera eius poſtquàm *Deut.* 32. induxit plebem ſuam in terram repromiſſionis? Adhuc planè iudicabit dominus plebem ſuam. *Et in ſeruis ſuis aduocabitur*. Iam iudicauit ipſam plebem: excepto iudicio futuro, iudicata eſt plebs Iudæorum. Quid eſt iudicata? Separati inde ſunt iſti, & remanſerunt iniuſti. Si autem mentior, aut mentiri exiſti-

mor, quia dixi, iam iudicata eſt, audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident videant,
Ioan.9. & qui vident cæci fiant. Excæcati ſunt ſuperbi, illuminati ſunt humiles. Iudicauit ergo plebem ſuam. Ipſum iudicium dixit
Eſaiæ 2. Eſaias, & nunc tu domus Iacob venite & ambulemus in lumine domini. Parum eſt hoc, ſed quid ſequitur? Dimiſit enim plebem ſuam domum Iſrael. Ipſa eſt domus Iacob, quæ eſt domus Iſrael: qui enim Iacob, ipſe eſt Iſrael. Noſtis ſanctas literas, & puto quòd vobis veniat in mentē, quia ipſe Iacob quando vidit angelum ſecum luctari, tunc accepit nomen vt appel-
Gen. 32. laretur Iſrael. Vnus homo eſt ſiue Iacob ſiue Iſrael, vna perſona eſt domus Iacob, & domus Iſrael, vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hāc dimittit. Et nunc iam certe occidiſti Chriſtum ô domus Iacob, iam occidiſti Chriſtum, iam caput ante
Mat. 27. crucem agitaſti, iam pendētem irriſiſti, iam dixiſti, Si filius Dei es, deſcende de cruce: iam rogauit medicus pro phreneticis,
Luca 23. Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt. Certè iam feciſti iſta omnia, & nunc crede in eum quem occidiſti, bibe ſanguinem quem fudiſti. Et nūc tu domus Iacob teſtimonium ex te exponere † cupio quod hic dixit, Quoniam iudicabit dominus plebem ſuam, & in ſeruis ſuis aduocabitur. Iudicaſſe enim intelligitur plebem ſuam ſeparando in ipſa plebe ſua bonos à malis, fideles ab infidelibus, Apoſtolos à Iudæis mendacibus. Hoc ſignificauit, vt dicere cœperam, per Prophetam

† Aliàs, teſtimoniū Eſaiæ exponere.

Eſaiæ 2. dicens, Iam poſt illa mala omnia ô tu domus Iacob venite, ambulemus in luce domini. Quare vobis dico, venite ambulemus in luce domini? Ne remanendo in Iudaiſmo, non perueniatis ad Chriſtum. Quare? Non ſemper ibi prophetatus eſt Chriſtus? Sed nunc dimiſit plebem ſuam domum Iſrael. Venit domus Iacob, quia dimiſit plebem ſuam domum Iacob. Venit domus Iſrael, quia dimiſit plebem ſuam domum Iſrael. Quæ
Ioan.9. venit, & quæ dimiſſa eſt, niſi quia hoc eſt iudicium, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant? Iudicabit ergo dominus plebem ſuam. Separauit ergo & non ibi inueniet quos in regnum ſuum reſtituat? Planè inueniet. Et in ſeruis ſuis aduo-
Rom.11. cabitur. Non repulit, ait Apoſtolus, plebem ſuā quam præſciuit. Et vnde probat? Nam & ego Iſraelita ſum. Ergo iudicabit dominus plebem ſuā ſeparando bonos à malis, hoc eſt, in ſeruis ſuis aduocabitur. Quibus? à gentibus? Quantæ enim gentes credendo venerunt? quanti fundi, quanta loca deſerta modo ve-

do ve-

do veniunt? Veniunt inde neſcio quanti, credere volunt, & dicimus eis, Quid vultis? Reſpondent, Noſſe volumus gloriam Dei. Credite fratres mirari nos & gaudere ad talem vocē ruſticanorum. Veniunt neſcio vnde excitati, à neſcio quo. Quid dicā à neſcio quo? Imò [ſcio à quo:] quia nemo venit, inquit, ad me, niſi quē pater traxerit. Veniunt ſubito de ſylua, de deſerto, de remotiſſimis & arduis mōtibus ad Eccleſiam, & hanc vocem habēt pleriq; & penè omnes eorum, vt videamus verè iatus docentem Deum, Impletur ſcriptura prophetica qua dictum eſt, Erunt omnes docibiles Deo. Quid deſideratis dicimus illis: & illi, Videre gloriā Dei. Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Credunt, conſecrantur, clericos ſibi ordinari exigunt. Nónne impletur, & in ſeruis ſuis aduocabitur? Deniq; poſt iſtam totā diſpoſitionem & diſpenſationem, conuertit ſe ſpiritus Dei ad exprobranda & irridenda idola, quæ iam irridentur à cultoribus ſuis: *Idola gentium argentum & aurum.* Iſta omnia Deo faciente qui in cælo & in terra omnia quæcunq; voluit fecit, qui iudicabit plebem ſuam, & in ſeruis ſuis aduocabitur, quid reſtat figmentum, niſi ridendum, non adorandum? Idola gentium dicturus erat, fortaſſe vt contemneremus iſta omnia: dicturus erat idola gentium, non dico lapides & ligna, gypſum & teſtam: non hæc dico, vilis materia eſt. Illud quod valde amant, vel quod valde honorant dico, idola gentium argentum & aurum. Certè aurum eſt, certè argentum eſt. Nunquid quia lucet argentum, lucet aurum, ideo oculos habent & vident? Sic quomodo argentū eſt, quomodo aurum eſt, vtile fortè auaro non religioſo, imò verò nec auaro vtile, ſed vtile bene vtenti, & per eius erogationem cæleſtem theſaurum acquirenti: tamen nunc cùm iſta inſenſata ſint, quid facitis homines de argento & auro deos? Quos deos facitis, nónne videtis quòd non videant? *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, Nares habent & non odorabunt, os habent & non loquentur, Manus habent & non operantur, pedes habent & non ambulabunt.* Omnia iſta artifex, faber argentarius, aurifex facere potuit, & oculos, & aures, & nares, & os, & manus, & pedes: ſed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec ſenſum naribus, nec motum manibus, nec iter pedibus dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod feciſti, ſi à quo factus es agnouiſti. De illis autē qui non agnouerunt, quid dicitur? *Similes illis fiant qui faciunt*

Ioan. 6.

Eſaiæ 54.

Rom. 3.

Pſal. 113.

Sapien. 15.

Pſal.113. *ea,& omnes qui confidunt in illis.* Et creditis fratres exprimi in eis quandam ſimilitudinẽ idolorum,non quidem in carne eorum, ſed in interiore homine eorũ: nam aures habent & non audiũt:ad illos quippe clamat Deus, Qui habet aures audiendi audiat.Oculos habent & non vident. Habent enim oculos corporis,ſed nõ habent oculos fidei, Deniq; impletur hæc prophetia per omnes gẽtes. Videre quomodo dictum ſit per prophetam.Nihil allegoricum, nihil figuratum cõmemoro, Propriam, expreſſam, ſimplicem, manifeſtam audite prophetiam prædictam,videte completam, Præualuit,inquit, dominus aduerſus eos: Propheta dicit Sophonias. Aduerſus repugnantes, & aduerſus rebellantes, & de occiſione fidelium martyres facientes,ſed tamẽ neſcientes,præualuit dominus aduerſus eos. Et quomodo præualuit? In Eccleſia ſua, videmus quia præualuit aduerſus eos. Volebãt paucos Chriſtianos extinguere,occidere,ſanguinẽ fuderunt,de ſanguine occiſorum tanti exurrexerunt,à quibus illi interfectores martyrum ſuperarentur: tamen & modo quærunt vbi abſcondant idola ſua,qui primo Chriſtianos propter idola trucidabant. Nónne præualuit aduerſus eos dominus?Vide ſi facit quod ſequitur,Præualuit dominus aduerſus eos. Et quid fecit? Exterminauit omnes deos gentium terræ,& adorabunt eũ vnuſquiſque de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.Quid eſt hoc?Nónne prædictũ erat? nónne completum eſt? nónne vt legitur ſic videtur? Et illi qui remanſerunt oculos habent & non vident, nares habent & non odorantur. Non ſentiunt illum odorem, Chriſti bonus odor ſumus.ſicut dicit Apoſtolus,in omni loco.Quid prodeſt, quia nares habent & non odorantur tam ſuauem odorem Chriſti? Verè in illis factum eſt,& verè de illis dictum eſt,Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.Sed quotidie credunt per miracula Chriſti domini, quotidie aperiuntur oculi cæcorum, & aures ſurdorum,inſpirantur nares inſenſatorum,diſſoluuntur ora mutorũ, conſtringuntur manus paralyticorum, corriguntur pedes claudorum, de lapidibus iſtis excitantur filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur, *Domus Iſrael benedicite dominum.* Omnes filij Abrahæ. Et ſi de lapidibus iſtis ſuſcitantur filij Abrahæ, manifeſtũ eſt quia illi ſunt magis domus Iſrael qui pertinent ad domum Iſrael, qui pertinent ad ſemen Abrahæ, non carne, ſed fide. Domus Iſrael benedicite dominũ. Sed fac domum domini illam dici, & po-

Marginal notes: Mat.11. — Soph.2. — 2.Cor.2. — Matth.3.

& populum Iſrael vocari, crediderunt inde Apoſtoli, & milia circunciſorum. Domus Iſrael benedicite dominũ. *Domus Aaron benedicite dominum. Domus Leui benedicite dominum.* Benedicite populi dominum, hoc eſt, domus Iſrael generaliter, Benedicite præpoſiti, hoc eſt, domus Aarõ. Benedicite miniſtri, hoc eſt, domus Leui. Quid de cæteris nationibus? *Qui timetis dominum benedicite dominum.* Omnes ergo vna voce dicamus quod ſequitur: *Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.* Ex Sion & Hieruſalem Sion ſpeculatio, Hieruſalem viſio pacis In qua Hieruſalem nunc habitaturus eſt? In illa quæ cecidit? Non, ſed in illa matre noſtra quæ eſt in cælis, de qua dictũ eſt. Multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virũ. Nunc ergo dominus ex Sion, quia ſpeculamur quoad veniat, nunc tamen quandiu in ſpe viuimus, in Sion ſumus. Finita via habitabimus in illa ciuitate quæ nunquã ruitura eſt, quia & dominus habitat in ea, & cuſtodit eam, quæ eſt viſio pacis, æterna Hieruſalem, pacis illius fratres mei cui laudandæ lingua non ſufficit, vbi nullum hoſtem iam ſentiemus, nec in Eccleſia, nec extra Eccleſiã, nec in carne noſtra, nec in cogitatione noſtra. Abſorbebitur mors in victoria, & vacabimus ad videndum Deum in pace, ciues Hieruſalem facti ciuitatis Dei. *Gala. 4.*

In Pſalmum centeſimumtriceſimumquintum enarratio.

C*Onfitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius.* Pſalmus iſte laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus ſuis verſibus terminatur. Proinde quamuis hic in laudem Dei multa dicantur, maximè tamen eius miſericordia commendatur, ſine cuius commendatione apertiſſimè nullũ verſum claudi voluit, per quem ſpiritus ſanctus condidit Pſalmum. Memini autem me in pſalmo centeſimoquinto, qui ſimiliter incipit, quoniam codex quem intuebar non habet in æternum, ſed in ſeculum miſericordia eius, quæſiſſe quid potius intelligère deberemus. In Græco enim ſermone ſcriptum eſt, εἰς τὸν αἰῶνα, quod & in ſeculum & in æternũ interpretari poteſt. Sed quid illic vt potui diſſeruerim, etiam hic retexere longum eſt. In iſto autem Pſalmo etiam idemipſe codex non habet in ſeculum quod plerique habent, ſed in æternum miſericordia eius. Quod etſi poſt iudicium quo in fine ſeculi viui & mortui iudicandi ſunt, miſſis iuſtis in vitam æternam, iniquis autem in ambuſtionem æternam, non ſint deinceps futuri, quorum *Matt. 25.*

adhuc miſereatur Deus, rectè tamen intelligi poteſt in æternum,futurã miſericordiam eius,quã ſuis ſanctis fidelibuſqúe largitur, non quia in æternum miſeri erunt, & ideo in æternum miſericordia eius indigebunt: ſed quia ipſa beatitudo quam miſericorditer miſeris præſtat, vt eſſe miſeri deſinant, & beati eſſe incipiant,nõ habebit finem,ideo in æternum miſericordia eius.Quod enim iuſti erimus ex iniquis,ſani ex infirmis, viui ex mortũis, & immortales ex mortalibus, beati ex miſeris,miſericordia eius eſt. Hoc autem quod ita erimus, in æternum erit:ergo in æternum miſericordia eius. Proinde confitemini domino,id eſt,confitendo laudate dominũ, quoniam bonus:Nec pro hac confeſſione aliquid eſtis temporale ſumpturi,quoniam in æternum miſericordia eius, id eſt, beneficium quod vobis miſericorditer præſtat, in æternum eſt, Quod autem habet, quoniam bonus, Grecus habet ἀγαθος, Non ſic habet in Pſalmo centeſimo & quinto, quod ibi eſt quoniam bonus.Græcus habet χρηστος:Ideo nonnulli illud interpretati ſunt,quoniam ſuauis eſt: ἀγαθὸς autem non vtcunque bonus,ſed excellẽtiſſimè bonus eſt:deinde ſequitur, *Confitemini Deo deorum,quoniam in æternum miſericordia eius.Confitemini domino dominorũ,quoniam in æternum miſericordia eius.* Quinam ſint dij & domini, quorũ deorum & dominorũ ſit Deus & dominus qui eſt verus Deus,meritò quæri ſolet. Et ſcriptũ inuenimus in alio Pſalmo,deos etiam homines appellatos,ſi-
Pſal.81. cuti eſt,Deus ſtetit in ſynagoga deorũ, in medio autem deos diſcernit.Et paulopòſt,ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes, vos autẽ vt homines moriemini, & ſicut vnus ex principibus
Ioan.10. cadetis.Quod teſtimonium etiam dominus in Euangelio cõmemorat dicens,Nónne ſcriptùm eſt in lege veſtra, quia ego dixi dij eſtis & filij excelſi? Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei factus eſt,& non poteſt ſolui ſcriptura,quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi,filius Dei ſum? Non ergo quia boni ſunt omnes, ſed quia ſermo Dei ad illos factus eſt, appellati ſunt dij. Nam ſi propterea boni eſſent omnes, non ſic eos diiudicaret: cum enim
Pſal.81. dixiſſet, Deus ſtetit in ſynagoga deorum: non ait, in medio deos & homines diſcernit: tanquam oſtendens quid interſit inter deos & homines:ſed in medio,inquit,deos diſcernit:deinde ſequitur, Vſquequo iudicatis iniquitatẽ? & cætera, Quæ vtique non omnibus,ſed quibuſdam dicit,quia diſcernens dicit,&

cit,& tamen in medio Deus diſcernit. Sed quæritur, ſi & homines,ad quos ſermo Dei nunc factus eſt, dij vocantur, vtrũ & angeli vocãdi ſunt dij,cùm hominibus iuſtis & ſanctis maximum præmium promittatur æqualitas angelorũ.Et in ſcripturis quidem neſcio vtrum vel poſſit, vel facile poſſit reperiri, apertè dictos angelos deos:ſed cum de domino Deo dictum eſſet,Terribilis ſuper omnes deos:cur hoc dixerit,continuò velut exponendo coniunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Super tales deos dixit dominum terribilẽ in ſanctis ſuis,quos cælos fecit,à quibus demonia terrerẽtur: ſic enim ſequitur.Dominus autem cælos fecit.Non ergo dij ſine additamento,ſed dij gentium demonia,ſuperius tamen terribilis,inquit,ſuper omnes deos:non ait,ſuper omnes deos gentium,quamuis intelligi hoc voluerit, addendo quod ſequitur, Quoniam omnes dij gentiũ dæmonia. Quod quidem in Hebræo dicitur non ita eſſe ſcriptum, ſed dij gentium ſimulacra. Quod ſi verum eſt, multò magis credendi ſunt Septuaginta diuino ſpiritu interpretati, quo ſpiritu & illa dicta ſunt,quæ in Hebræis literis ſunt.Eodem nanque operante ſpiritu, etiã hoc dici oportuit,quod dictum eſt, Dij gentium dæmonia, vt intelligeremus ſic etiam in Hebræo poſitum,Dij gentium ſimulacra,vt dæmonia potius quæ ſunt in ſimulacris ſignificarentur.Nam quod attinet ad ipſa ſimulacra,quæ Græcè appellantur idola,quo nomine iam vtimur pro Latino, oculos habent & non vident,& cætera, quæ de his ideo dicuntur, quia omni ſenſu carent: quocirca nec terreri poſſunt, quia niſi ea quæ ſentiũt terreri vtiq; non poſſunt. Quomodo ergo dictũ eſt de domino, Terribilis eſt ſuper omnes deos, quoniam dij gẽtium ſimulacra, niſi per ſimulacra intelligantur dæmonia quæ terreri poſſunt?vnde ait & Apoſtolus, Scimus quia nihil eſt idolum,hoc enim retulit ad materiam terrenam ſenſu carentem. In ea item ne quiſquam putaret non eſſe aliquam viuentem ſentientémque naturam, quæ gentium ſacrificijs delectetur, adiunxit, Sed quæ immolant gentes, demoniis immolant & non Deo: Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Si ergo nuſquam in eloquiis diuinis reperitur ſanctos angelos appellatos Deos,ea mihi cauſa potiſſimum occurrit,ne in iſto nomine homines ad hoc ædificarentur,vt miniſterium vel ſeruitium religionis,quæ Græcè liturgia, vel latria dicitur,ſanctis angelis exhiberẽt,quod nec ipſi exhiberi ab homi

Ioan.10.

Pſal.95.

1.Cor.8.

1.Cor.10.

nibus volunt, niſi illi Deo qui & ipſorum, & hominum Deus eſt. Vnde multo vtilius angeli vocantur, qui Latinè nuntij nũcupantur, vt per nomen nõ ſubſtantiæ, ſed officij ſatis intelligamus illum Deũ à nobis eos coli velle quem nuntiãt. Totam
1.*Cor*.8. iſtã quæſtionẽ breuiter Apoſtolus ſoluit, vbi ait. Nã etſi ſunt qui dicãtur dij ſiue in cælo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi, & domini multi, ſed nobis vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in ipſo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quẽ omnia, & nos per ipſum. Cõfiteamur ergo Deo deorũ, & domino dominorum, quoniã in æternũ miſericordia eius, *Qui facit mirabilia magna ſolus*. Sicut in omnium verſuũ nouiſſimis partibus poſitum eſt, Quoniam in æternum miſericordia eius, ſic & in omnium capitibus quamuis non ſit poſitum, ſubaudiendum eſt, confitemini. Quod in Græco euidentius apparet. Apparet autem & in Latino ſi eandem locutionẽ transferre potuiſſent interpretes noſtri. Quod quidẽ in iſto verſu poſſent, ſi dicerent facienti mirabilia. Quod enim nos habemus, Qui facit mirabilia, Græcus habet facienti mirabilia, vbi neceſſario confitemini ſubauditur. Atque vtinam vel pronomen adderent, vel dicerent, ei qui facit, vel ei qui fecit, vel ei qui firmauit, quia etiã ſic facile intelligeretur cõfitemini eſſe ſubaudiendum. Nunc vero ita obſcurum factum eſt vt qui codicem Græcũ ſiue neſcierit inſpicere, ſiue neglexerit, poſſit pu-
Gen.1. tare, qui fecit cœlos, qui firmauit terram, qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum miſericordia eius, ideo dictum quaſi proptêrea iſta fecerit, quoniam in æternum miſericordia eius, cum ad eius miſericordiã illi pertineant, quos de miſeria liberat: nõ autẽ vt eius miſericordiæ fuiſſe intelligamus facere cælum, & terram, & luminaria, cum illud ſit bonitatis eius qui creauit omnia bona valde. Creauit autẽ omnia vt eſſent, hoc vero miſericordiæ, vt à peccatis noſtris mundet nos, & à miſeria liberet in æternum. Ita ergo nos alloquitur pſalmus, Cõfitemini Deo deorũ, cõfitemini domino dominorum, confitemini ei qui facit mirabilia magna ſolus: Confitemini
Ibidem. ei, *Qui fecit cælos in intellectu*. Confitemini ei, *Qui firmauit terram ſuper aquas*. Confitemini ei, *Qui fecit luminaria magna ſolus*. Cur autem confiteamur, quia in omnium verſuum finibus ponit, Quoniam in æternum miſericordia eius. Sed quid eſt, qui facit mirabilia magna ſolus? An quia multa mirabilia fecit per angelos & per homines? Sũt quædam magna quæ ſolus Deus facit

facit, & ipſa exequitur dicens, Qui fecit celo in intellectu, qui firmauit terrã ſuper aquas, qui fecit luminaria magna ſolus: Ideo & hoc addidit, ſolus, quia cætera mirabilia quæ dicturus eſt, per homines fecit: cum enim dixiſſet, Qui fecit luminaria magna ſolus: quæ ſint eadem luminaria, ſecutus aperuit: *Solem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.* Deinde incipit dicere quæ per angelos vel per homines fecit, *Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum,* & cætera. Vniuerſam igitur creaturam non vtique Deus per aliquam creaturã, ſed ſolus fecit. Cuius creaturæ quaſdam partes excellentiores commemorauit, ex quibus vniuerſa cogitaremus, intelligibiles cælos & viſibilem terram. Et quoniam ſunt etiam cæli viſibiles, commemoratis eorum luminaribus totum cæleſte corporeum vt ab ipſo factum acciperemus, admonuit: quãquam id quod ait, Qui fecit cælos in intellectũ, vel ſicut alij interpretati ſunt, intelligentiam, vtrũ cælos intelligibiles ſignificare hoc modo voluerit, an in ſuo intellectu, vel in ſua intelligẽtia feciſſe cælos, hoc eſt, in ſua ſapientia? ſicut alibi ſcriptum eſt, Omnia in ſapientia feciſti: eo modo inſinuans vnigenitũ verbum, quæri poteſt. Sed ſi ita eſt, vt in ſuo intellectu feciſſe accipiamus Deum cælos, cur tantum de cælis hoc ait, cùm omnia in eadem ſapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit, vt in cæteris etiã tacitũ poſſet intelligi, vt iſte ſit ſenſus, Qui fecit cælos in intellectu, qui fundauit terrã ſuper aquas: vt & hic ſubaudias in intellectu. Qui fecit luminaria magna ſolus, ſolem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis, vtique in intellectu? Quomodo ergo ſolus, ſi hoc eſt in intellectu, vel in intelligentia quod eſt in ſapientia, id eſt, in verbo vnigenito? An quia trinitas non ſunt tres dij, ſed vnus Deus, ad id refertur quod ſolus Deus fecit, quia creaturã non per creaturã fecit? Sed quid eſt, qui firmauit terrã ſuper aquas? Obſcura enim quæſtio eſt, quia terra grauior videtur, vt non portari aquis, ſed aquas potius portare credatur. De qua re ne aduerſus eos qui ſe putant iſta certis rationibus comperiſſe, cõtentioſè ſcripturas noſtras defendere videamur, ſiue illud ita ſiue aliter ſit, habemus quod de proximo intelligamus: Terram quæ habitatur ab hominibus, & terreſtria continet animalia, quæ alio modo in ſcripturis arida dicitur, ſicut ſcriptum eſt, Appareat arida, & vocauit Deus aridam terram, ſuper aquas eſſe fundatam, quod aquis circumfluentibus ſuper-

Pſal. 103.

Gen. 1.

eminet. Non enim quæ dicitur litoraria ciuitas ſuper maria fundata, ita ſub ea mare eſt, quemadmodũ ſunt aquæ ſub ſpeluncarum cauernis, †aut ſub nauibus ſupernatãtibus, ſed ideo ſuper mare dicitur, quia inferiori mari in primos fines ſupereminet. Sic dictus eſt Pharao exiſſe ſuper aquam: ita enim habet Græcus, quod quidam Latini habent ad aquam: ſic dominus ſuper puteum ſedebat, quòd ambo ſuperiores eſſent, quàm flumen & puteus, ille iuxta flumen, iſte iuxta puteum. Si autem etiam aliquid aliud quod ad nos magis pertinet iſta dicta ſignificant, Fecit Deus cælos in intellectu, ſpiritales ſanctos ſuos, quibus non tantùm credere, verumetiam intelligere diuina donauit: hoc qui nondum poſſunt, & ſolam fidem firmiſſimam tenent, tanquam infra cælos terræ nomine figurantur. Et qui in baptiſmo quem acceperunt, inconcuſſa credulitate conſiſtunt, ideo dictum eſt, Firmauit terram ſuper aquas. Item quia dictum eſt de domino Ieſu Chriſto, quòd in illo ſint omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi: hæc autem duo, id eſt, ſapientiam & ſciẽtiam diſtare inter ſe aliquid, alia quoque ſcripturarum teſtantur eloquia, maximè loquente ſancto Iob, vbi quodammodo ſingula definiuntur: dixit autem homini, Ecce pietas eſt ſapientia, abſtinere autem à malo ſcientia eſt, non incongruenter intelligimus ſapientiam in cognitione & dilectione eius quod ſemper eſt, atque incommutabiliter manet quod Deus eſt: nam & quod ait, Ecce pietas eſt ſapientia, θεοσέβεια dicta eſt in Græco, quod vt totum Latinè exprimatur. Dei cultus dici poteſt. Abſtinere autẽ à malo, quod dixit eſſe ſcientiam, quid eſt aliud, quàm in medio nationis tortuoſæ & peruerſæ, tanquam in nocte huius ſeculi cautè prudentérque verſari, vt abſtinendo quiſq; ab iniquitate non confundatur tenebris, proprij muneris luce diſcretus? Cum ergo quodam loco Apoſtolus concordem gratiarum Dei varietatem in hominibus Dei vellet oſtẽdere, hæc in primis duo poſuit dicens, Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ hoc eſſe arbitror, ſolem in poteſtatẽ dei. Alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, hoc eſt lunam. Deinde quodammodo ſtellas commemorari puto in eo quod dicitur. Alij fides in eodem ſpiritu, alij curationum donatio in vno ſpiritu, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij diiudicatio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum: nihil enim horum eſt, quod in huius ſeculi nocte non ſit neceſſa-

Margin notes: †al. cameris. — *Exod. 7.* — *Ioan. 4.* — *Coloſ. 2.* — *3. ſen. diſt. 35. c. poſt præmiſſa. in medio.* — *Iob 28.* — *1. Cor. 12.*

ceſſarium: quæ cum tranſierit neceſſaria iſta nõ erunt, ideo in poteſtaté noctis. In poteſtate quippe ait, vel diei vel noctis, vt poteſtas eſſet die lucere vel nocte: quod in ſpiritualibus donis *Ioan.1.*
ſic intelligitur, quia dedit poteſtatem filios Dei fieri. *Qui per-* *Exod.12.*
cuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum. Percuſſit & ſeculum cum his quæ præcipua putantur in ſeculo. *Qui eduxit* *Exod.13.*
Iſrael de medio eorum. Eduxit etiã ſanctos ac fideles ſuos de medio malorum. *In manu potenti, & brachio excelſo.* Quid potẽtius, *Exod.14.*
quid excellentius eo, de quo dictum eſt, Et brachium domini cui reuelatum eſt? *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.* Diuidet etiam baptiſmum, vt vnus atq; idem baptiſmus aliis ſit in vitam, aliis ſit in mortem. *Et eduxit Iſrael per medium eius.* Educit etiam innouatum populum ſuum per lauacrum regenerationis. *Et percuſſit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Celeriter interimit, & peccatum ſuum reatúmq; eius per baptiſmum. *Qui traducit populum ſuum in deſerto.* Traducet & nos in huius ſeculi ariditate & ſterilitate, ne in ea pereamus *Qui percuſſit reges magnos & occidit reges fortes.* Percutit atque occidit *Num.21.*
etiã à nobis diabolicas & noxias poteſtates. *Seon regem Amorrhæorum.* Germen inutile, vel tentationem calentem, quod interpretatur Seon: regem amaricantium, quod interpretatur Amorrhæorum. *Et Og regem Baſan.* Coaceruantẽ, quod interpretatur Og, & regem confuſionis, quod interpretatur Baſan. Quid enim coaceruat diabolus, niſi confuſionem? *Et dedit ter-* *Ioſue 13.*
ram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo. Dat etiam quos diabolus poſſidebat, hæreditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus. *Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri. Et redemit nos ab inimicis noſtris,* Sãguine vnigeniti ſui. *Qui dat eſcam omni carni.* Hoc eſt, omni hominum generi, non tantùm Iſraelitarum, ſed & gentium: de qua eſca dicitur, Caro mea vera eſt *Ioan.6.*
eſca. *Confitemini Deo cæli, quoniam in æternum miſericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius.* Quod hic ait Deo cæli, credo aliter dicere voluit, quod ſuprà iam dixerat, Deo deorum. Nam quod ibi deinde ſubiunxit, hoc etiam hîc repetiuit, Confitemini domino dominorum. Sed etſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi, & domini multi, ſed nobis vnus eſt Deus pater, ex quo omnia & nos in ipſum, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, cui *1.Cor.8.*
confitemur, quoniam in æternum miſericordia eius.

In Pſalmum centeſimumtriceſimumſextum enarratio.

OBlitos vos eſſe non arbitror commendaſſe nos vobis, imò commemoraſſe vos, quòd omnis eruditus in ſancta Eccleſia noſſe debet, vnde ciues ſimus, & vbi peregrinemur, & peregrinationis noſtræ cauſam eſſe peccatũ, reuerſionis autem munus remiſſionem peccatorum, & iuſtificationem gratiæ Dei, duas ciuitates permixtas ſibi interim corpore & corde ſeparatas currere, per iſta volumina ſeculorum vſque in finem. Audiſtis & noſtis vnam, cui finis eſt pax æterna, & vocatur Hieruſalem: alterã, cui gaudium eſt pax temporalis, & vocatur Babylonia. Interpretationes etiam nominũ, ſi non fallor, tenetis, Hieruſalem interpretari viſionem pacis, Babyloniam confuſionem. Hieruſalem in Babylonia captiua tenebatur nõ tota: ciues enim eius & angeli ſunt: ſed quod attinet ad homines prædeſtinatos in gloriam Dei futuros per adoptionẽ cohæredes Chriſti, quos de ipſa captiuitate redemit ſanguine ſuo. Particulã ergo iſtam ciuitatis Hieruſalem captiuã teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per cõfeſſionem iniquitatis, & charitatem iuſtitiæ, deinde poſtea in fine ſeculi etiã corpore ſeparandam, commendauimus in eo Pſalmo, quem primò *Pſal.64.* hic cum veſtra dilectione tractauimus, qui ita incipit, Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hieruſalem. Hodierna autẽ die decantauimus: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dũ recordaremur Sion.* Videte quia in illo dictũ eſt, Te decet hymnus Deus in Sion: hîc autem, Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recorderemur Sion. Illa Sion vbi decet hymnus Deum. Quæ ſunt ergo flumina Babylonis, & quid eſt noſtrũ ſedere & flere in recordatione Sion? Si enim ciues inde ſumus, non tantùm hoc cantamus, ſed & agimus. Si ciues ſumus de Hieruſalem, id eſt, de Sion, & in iſta vita, in iſta cõfuſione huius ſeculi, in iſta Babylonia non ciues habitamus, ſed captiui detinemur, oportet vt non tantum iſta decantemus, ſed & faciamus affectu cordis pio, religioſo deſiderio æternæ ciuitatis. Habet & hæc ciuitas quæ Babylonia dicitur amatores ſuos conſulentes paci temporali, & nihil vltra ſperantes, totúmque gaudium ſuũ ibi figentes & ibi finientes, & videmus eos pro republica terrena plurimum laborare: ſed in ea quicunque fideliter verſantur, ſi non ibi appetãt ſuperbiam & perituram elationem ocioſámque iactantiam,

tiam, ſed veram fidem exhibeāt, quam poſſunt quamdui poſſunt, quibus poſſunt, ad quantum vident terrena, & ad quantum intelligunt ſpeciem ciuitatis, nō eos ſinit Deus perire in Babylonia: prædeſtinauit enim eos ciues Hieruſalem. Intelligit captiuitatē eorū Deus, & oſtēdit illis aliam ciuitatem, cui verè debeant ſuſpirare, pro qua debeant cuncta conari ad quā capeſſendam debeant ciues ſuos ſecum peregrinos quantum valuerint adhortari. Propterea dicit Dominus Ieſus Chriſtus, *Luc. 16.* Qui in modico fidelis eſt, & in magno fidelis eſt. Et rurſum dicit, Si in alieno fideles nō fuiſtis, veſtrum quis dabit vobis? Tamen chariſſimi attendite flumina Babylonis. Flumina Babylonis ſunt omnia quæ hîc amātur & tranſeunt. Neſcio quis amauit, verbi gratia agriculturam ipſam exercere, inde diteſcere, ibi occupare animū, inde percipere voluptatem; attendat exitū, & videat illud quod amauit non eſſe fundamentum Hieruſalem, ſed fluuium Babylonis. Alius dixit, magna res eſt militare. Omnes agricolæ formidant eos qui militant, obſequūtur eis, tremunt eos. Si fuero agricola, timebo militarem: ſi fuero militaris, timebor ab agricola. O inſane in alium te Babylonis fluuium præcipitaſti, & turbulentiorem & rapaciorem: & cū tu timeri vis à minore, time maiorem poteſtatem, te ipſo maior fieri poteſt ſubito qui te timet, nunquam autem erit minor quem debes timere. Aduocatum eſſe, inquit, magna res eſt, potentiſſima eloquentia in omnibus habere ſuſceptos, pendentes ex lingua diſerti patroni ſui, & ex eius ore ſperantes, vel damna, vel lucra, vel mortem, vel vitam, vel perniciē, vel ſalutem. Neſcis quò te miſeris. Alius & iſte fluuius Babylonis eſt, & quod multum ſonat ſtrepitus aquæ ſaxa percutit. Attende quia fluit, percutit, attende quia labitur: & ſi attendas quia fluit & labitur, caue quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negotiari magnū eſt, ſcire multas prouincias, lucra vndique capere, non eſſe obnoxium in ciuitate alicui potenti, ſemper peregrinari, & diuerſitate negotiorum & nationum animum paſcere, & augmētis lucrorum diuitem remeare. Fluuius eſt & iſte Babylonis. Lucra tua quando ſtabunt? quando præſumpturus, quando ſecurus eris ex his quæ acquiris? Quanto eris ditior tanto timidior. Vno naufragio nudus exibis, & rectè te planges in flumine Babylonis, quia noluiſti ſedere & flere ſuper flumina Babylonis. Alij ergo ciues ſanctæ Hieruſalem intelligentes captiuitatem ſuā, attēdunt humana vota & diuer-

ſas hominum cupiditates hac atque illac rapiẽtes, trahentes, impellentes in mare, vident hæc & non ſe mittunt in flumina Babylonis. ſed ſedent ſuper flumina Babylonis, [& flent ſuper flumina Babylonis,] vel illos qui rapiuntur, vel ſeipſos qui in Babylonia eſſe meruerũt, ſedentes tamen, hoc eſt, humilitate humiliati. Super flumina ergo Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. O ſancta Sion, vbi totum ſtat & nihil fluit. Quis nos in iſta præcipitauit? Quare dimiſimus conditorẽ tuum & ſocietatẽ tuam? Ecce inter fluẽtia & labentia conſtituti, vix quiſquã raptus à flumine, ſi tenere lignum potuerit euadet. Humiliati ergo in captiuitate noſtra ſedeamus ſuper flumina Babylonis, non nos audeamus in illis fluminibus præcipitare, nec nos audeamus in noſtræ captiuitatis malo atque triſtitia ſuperbe erigere: ſed ſedeamus & ſic fleamus. Sedeamus ſuper flumina Babylonis, non infra flumina Babylonis: talis ſit humilitas noſtra vt nos non mergat. Sede ſuper flumina, noli in flumine, noli ſub flumine, ſed tamen ſede humilis, loquere non quomodo in Hieruſalẽ. Ibi enim iam ſtabis, quia de ipſa ſpe loquitur alius Pſalmus, & cãtat dicens, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Ibi erigeris ſi te hic pœnitendo & cõfitendo humiliaueris. In atriis ergo Hieruſalem ſtantes erãt pedes noſtri, Super flumina verò Babylonis ſedimus & fleuimus, cũ recordaremur Sion. Inde oportet vt fleas recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylonico, quia & gaudent gaudio Babylonis: quia gaudẽt lucris, & flent damnis, vtrũque de Babylonia eſt. Flere debes, ſed recordando Sion. Si recordando Sion fles, & quando tibi ſecundum Babyloniam bene eſt oportet vt fleas. Propterea dicitur in quodam Pſalmo, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quid eſt quod dicit, inueni? Neſcio quam tribulationem quaſi quærendam inuenit tãquam quæſitam. Et cum inueniſſet, quo lucro inuenit? Nomen domini inuocauit. Multum intereſt vtrũ inuenias tribulationem, an inueniaris à tribulatione: dicit enim alio loco, Dolores inferni inuenerunt me. Quid eſt, inuenerunt me dolores inferni? Quid eſt, tribulationẽ & dolorem inueni? Quando te repente occupat triſtitia perturbatis tibi rebus ſecularibus, quibus oblectabaris, & quibus delectabaris, quando te repentina ipſa inuenit triſtitia, vnde te nõ putabas poſſe fieri triſtem, accidit, & triſtis efficeris, inuenit te dolor inferni. Te enim ſurſum puta-

Pſal.121. *Pſal.114.* *Pſal.17.*

putabas,veruntamē deorſum eras,& cū te dolor inferni inueniret,ibi te inueniſti deorſum qui ſurſum putabas te eſſe.Inueniſti enim te dolore affectum grauiter triſtitia alicuius mali, vnde fortè præſumpſeras te nō fore triſtem, inuenit te dolor inferni. Cum autē bene eſt tibi, arridēt omnia ſecularia,nullus tuorum obiit,nihil in vinea tua fortè vel aruit,vel grandinatum eſt,vel ſterile apparuit, nō acuit cupa tua, nō abortum paſſum eſt pecus tuū,non exhonoratus es,in aliqua dignitate ſecundum ſeculum cōſtitutus, vndique amici tui & viuunt & ſeruāt tibi amicitiam, clientes non deſunt, filij obſequuntur, ſerui contremiſcunt,coniunx concors,felix dicitur domus:ibi inuenis tribulationem, ſi aliquando potes, vt inuenta tribulatione inuoces nomen domini. Peruerſum aliquid videtur docere ſermo diuinus,flere in lætitia: & in mœrore lætari: audi in mœrore lætantem, Gloriamur, inquit,in tribulationibus, *Rom.5.*
Flentem autē in lætitia vide,ſi inuenit tribulationem. Attendat quiſquā ipſam felicitatē ſuam qua exultauit anima eius, *Pſal.114.*
& timuit quodāmodo gaudio & extulit ſe,& dixit,Felix ſum: Attendat ſi non fluat illa felicitas, ſi poteſt certus eſſe de illa quia manet in æternum.Si autem non eſt certus,& videt fluere vnde gaudet,fluuius Babylonis eſt,ſedeat ſupra & fleat.Sedebit autē & plorabit ſi recordatus fuerit Sion. O pax illa quā videbimus apud Deum, ô pax illa & ſancta æqualitas angelorum,ô illa viſio & ſpectaculum pulchrum. Ecce in Babylonia pulchra ſunt quæ tenent, nō te teneāt,nō decipiant. Aliud eſt ſolatiū captiuorū,aliud gaudiū liberorum. Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus cum recordaremur Sion. *In ſalicibus in medio eius, ſuſpendimus organa noſtra.* Habent organa ſua ciues Hieruſalem,ſcripturas Dei, præcepta Dei,promiſſa Dei,meditationem quandam futuri ſeculi: ſed cū agūt in medio Babyloniæ,organa ſua in ſalicibus eius ſuſpendunt. Salices ligna ſunt infructuoſa,& hoc loco ita poſita, vt nō aliquid boni poſſit intelligi de ſalicibus.Alibi autē forſitan poteſt: Modo ligna intelligit ſterilia,naſcētia ſuper flumina Babylonis.Rigātur hæc ligna de fluminibus Babyloniæ, & nullum fructum ferunt. Sicut ſunt homines cupidi, auari ſteriles in omni opere bono,ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna ſint illius regionis, ex iſtis voluptatibus rerum tranſeuntium paſcuntur, tanquam irrigata à fluminibus Babyloniæ. Quæris fructum & nuſquam inuenies. Quando tales patimur,

verſamur cum eis qui ſunt in medio Babylonis. Multum enim intereſt inter mediū Babylonis, & exteriora Babyloniæ. Sunt qui nō ſunt in medio eius, id eſt, non tanta cōcupiſcentia ſeculi, & delectationibus obruuntur. Qui verò, vt apertè dixerim & breuiter, multum mali ſunt, in medio Babylonis ſunt, & ligna ſterilia, tanquā ſalices Babylonis. Quando illos videmus, & tam ſteriles eos inuenimus, vt difficile nobis appareat in eis aliquid vnde poſſint duci ad fidem rectā, vel ad bona opera, vel ad ſpem futuri ſeculi, vel ad concupiſcentiā liberationis à captiuitate mortalitatis, ſcripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quia nullū fructū in eis inuenimus vnde incipiamus, auertimus ab ipſis faciem, & dicimus. Adhuc iſti non ſapiunt, non capiunt, quia quicquid illis dixerimus, ſiniſtrum & aduerſum habebunt. Ergo differendo circa eos ſcripturas, ſuſpendimus organa noſtra in ſalicibus: nō enim dignos habemus qui organa noſtra portent. Non ergo eis organa noſtra inſerendo alligamus, ſed differēdo ſuſpendimus. Salices enim ſunt Babyloniæ ligna infructuoſa, paſta in temporalibus voluptatibus, tanquā fluminibus Babyloniæ. Et videte ſi nō hoc ſequitur Pſalmus. In ſalicibus, inquit, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. *Quoniam illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos verba canticorum, Et qui abduxerunt nos hymnum.* Subaudis interrogauerunt nos. Verba canticorū & hymnum interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos. Qui nos duxerunt captiuos? Fratres, quos ſenſimus aliquando captiuatores noſtros? Senſit quidē illa Hieruſalem Babylonios, Perſas, Chaldæos, & illarum gentium, & regionū homines captiuatores ſuos, & hoc poſtea, non quando iſti Pſalmi cantabantur. Sed iam diximus charitati veſtræ omnia quæ ſecundum literam in illa ciuitate contingebant figuras noſtras fuiſſe: & facilè poteſt demonſtrari captiuos nos eſſe. Non enim reſpiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis, & illa ſapiētia quæ in ſeipſa manens innouat omnia. *Sapien. 7.* Delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum ſuggeſtionibus illicitarum voluptatum: vix reſpiramus vel in oratione, & captiuos nos intelligimus: Sed qui nos captiuos duxerunt? Qui homines? quæ gens? quis rex? Si redimimur, captiui eramus. Qui nos redemit? Chriſtus. A quo nos redemit? A diabolo. Diabolus ergo & angeli eius captiuos nos duxerunt, nec ducerent niſi cōſentientes: nos ducti

ſumus

ſumus captiui. Captiuatores noſtri dixi qui ſint. Ipſi ſunt etiã latrones vulnerantes illum viatorẽ qui deſcendit ab Hieruſalem in Hiericho, quem ſauciatũ ſemiuiuum reliquerunt: hunc ille cuſtos noſter, id eſt, Samaritanus, Samaritanus enim cuſtos interpretatur, cui obiectũ eſt à Iudæis, & dictũ. Nónne verum dicimus, quia Samaritanus es, & dæmoniũ habes? Et ille obiectorũ duorum vnum reſpuit, & vnum tenuit, Ego, inquit, dæmoniũ non habeo: non autem dixit, ego nõ ſum Samaritanus. Si enim ille Samaritanus nõ cuſtodierit, vtique perimus. Samaritanus ergo trãſiens vidit ſauciatũ vulneratum derelictum à latronibus, & ſicut noſtis collegit. Sicut enim aliqui latronum nomine ponũtur, qui nobis plagas peccatorũ inflixerunt, iam per noſtræ captiuitatis conſenſionem: ſic & captiuatores noſtri ipſi dicuntur. Iſti ergo qui captiuos duxerunt nos diabolus & angeli eius, quãdo nos duxerũt? Et quæ nos interrogauerũt verba cãtionum? Quid ergo? Intelligimus quæcunque, quia cũ tales nos interrogant in quibus diabolus operatur, intelligendus eſt ipſe nos interrogare qui in eis operatur: Apoſtolus dicit, Et vos cũ eſſetis mortui in delictis & peccatis veſtris, cũ viueretis in illis ſecundũ ſeculum mundi huius, ſecundũ principem poteſtatis aëris huius ſpiritus, qui tunc operabatur in filiis diffidẽtiæ, in quibus & nos, inquit, aliquando cõuerſati ſumus: oſtendit ſe redemptum de Babylonia & cœpiſſe iam exire, ſed tamen adhuc quid dicit? Quia cum hoſtibus noſtris confligimus, & ne iraſcamur hominibus qui nobis ingerunt perſecutiones, tulit intentionem noſtram Apoſtolus ab odio hominum, & direxit in luctam quorundam ſpirituum, quos nõ videmus, & cum ipſis confligimus: ait enim, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, id eſt, aduerſus homines, quos videtis, à quibus mala videmini pati, qui vobis important perſecutiones: nam pro ipſis orare præcepti ſumus. Nõ eſt nobis, inquit, colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ, id eſt, aduerſus homines, ſed aduerſus principes & poteſtates, & rectores mũdi tenebrarũ harum. Quid dixit mundi? Dilectorũ mundi. Quos dixit dilectores mundi, hos appellauit & tenebras, id eſt, iniquos, ſceleratos, infideles, peccatores: quibus iam credentibus gratulatur hoc modo vt dicat, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo conſtituit nos luctam habere cum illis principibus, ipſi nos duxerunt captiuos. Quomodo autem diabolus

Lucæ 10.

Ioan. 8.

Epheſ. 2.

Epheſ. 6.

Epheſ. 5.

Ioan. 13.

intrauit in cor Iudæ vt traderet dominum, non autem intraret niſi ille locum daret: ſic multi mali homines de media Babylonia per deſideria carnalia & illicita locum dādo diabolo & angelis eius in cordibus ſuis, vt in illis & de illis operetur: aliquando interrogāt nos, & dicūt nobis, Exponite nobis rationem. Pagani pleriq; dicūt iſta nobis, Exponite nobis rationem quare venit Chriſtus, & quid profuit Chriſtus generi humano? Aliquādo interrogant nos & dicunt nobis, Nónne ex quo venit Chriſtus peiora ſunt in rebus humanis quàm fuerāt antea, & feliciores tunc erant res humanæ quàm modo? Dicant vobis Chriſtiani, quid boni attulit Chriſtus vnde feliciores putent res humanas, quia venit Chriſtus? Vides enim ſi theatra & amphitheatra & circi ſtarēt incolumes, ſi nihil caderet de Babylonia, ſi vbertas eſſet circūfluentium voluptatū hominibus cantaturis & ſaltaturis ad turpia cantica, ſi libido ſcortantium & meretricātium haberet quietē & ſecuritatem, ſi non timeret famem in domo ſua qui clamat, vt pantomimi veſtiantur: Si hæc omnia ſine labe, ſine perturbatione aliqua fluerent, & eſſet ſecuritas magna nugarum, felicia eſſent tempora, & magnam felicitatem rebus humanis Chriſtus attuliſſet. Quia vero cæduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plantetur charitas Hieruſalem, quia miſcentur amaritudines vitæ tēporali, vt æterna deſideretur, quia erudiūtur in flagellis homines paternam accipiētes diſciplinā, ne iudiciariam inueniāt ſententiam, nihil boni attulit Chriſtus, & labores attulit Chriſtus: Et incipis dicere homini, quāta bona fecit Chriſtus, & non accipit. Proponis enim illi eos qui faciunt quod modò audiſtis in *Matt. 19.* Euangelio, Vendunt omnia ſua, & dant pauperibus vt habeāt theſaurū in cælis & ſequātur dominum: dicis illis, Ecce quod attulit Chriſtus. Quàm multi faciunt iſta vt diſtribuant res ſuas egenis, & fiunt pauperes, nō neceſſitate, ſed volūtate, ſequentes Deum, ſperantes regnum cælorum. Irrident iſti quaſi ſtultos, & talia, inquiūt, bona attulit Chriſtus, vt perdat homo res ſuas, & cùm dat egenis remaneat egenus. Quid ergo facies? Bona Chriſti nō capis. Alius enim te impleuit qui aduerſarius eſt Chriſto, cui dediſti locū in corde tuo. Priora tempora reſpicis, & quaſi lætiora tibi videntur fuiſſe tempora priſtina, quæ ſic erant tāquam oliuæ pendentes in arbore, ducentibus ventis quaſi quadā libertate auræ perfruentes vago quodam deſiderio ſuo. Ventū eſt vt oliua mitteretur in torcular.

Non enim ſemper pēdere habebat in arbore, iam finis eſt anni. Non ſine cauſa inſcribuntur Pſalmi quidam pro torcularibus: in arbore libertas, in torcularibus preſſura. Cùm enim res humanæ conteruntur & premuntur, attendis quia creſcit auaritia, attende quia creſcit & continentia. Quare tam cæcus es, vt amurcā fluentem per plateas videns, oleum in gemellaria non videas? Et hoc non ſine cauſa: Qui male enim verſantur, publicè noti ſunt. Qui autem ſe conuertunt ad Deum & à ſordibus malarum cupiditatum purgātur, occulti ſunt: quia & in ipſo vel ex ipſo ſunt torculari: Amurca aperte fluit, oleum occulte eliquatur. Acclamatis ad iſta, & gaudetis ad iſta, quia iam poteſtis ſedere ſuper flumina Babylonis & flere. Illi autē qui captiuos duxerunt nos, quādo intrant in corda hominum, & interrogāt nos per linguas eorum quos poſſident: & dicunt nobis, Cantate nobis verba canticorum. Reddite nobis rationem aduentus Chriſti, & quæ eſt alia vita? Volo credere, doce me rationem, quare mihi imperas vt credam? Reſpondeo illi, & dico, O homo, quomodo non vis tibi imperē vt credas? Plenus es malis cupiditatibus. Si bonā dicam illam Hieruſalem, non eam capis, oportet vt exinaniaris quo plenus es, vt poſſis impleri quo inanis es: Ergo noli facile huic aliquid dicere, lignum eſt ſalicis, lignum eſt ſterile. Noli percutere organū, vt ſonet, ſuſpēde potius. Sed ille dicturus eſt, Dic mihi, canta mihi, redde mihi rationē. Non vis, inquit, vt dicā, non bono animo audis, non ſic pulſas vt tibi dignū ſit aperiri. Ille te impleuit qui me captiuū duxit, ipſe me interrogat de te: aſtutus eſt, doloſè quærit: nō quęrit quid diſcat, ſed quid reprehēdat. Ergo ego non dicā, ſuſpendam organū meum. Sed quid dicturus eſt adhuc? Cantate nobis verba canticorū, cātate nobis hymnum, *Cantate nobis de canticis Sion*. Quid reſpondemus? Babylonia te portat, Babylonia te continet, Babylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur: non noſti capere niſi quod fulget ad tempus, æterna meditari ignoras, non capis quod interrogas. *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena*? Vere fratres ſic eſt. Incipite velle prædicare veritatem quantulamcunque noſtis, & videre quàm neceſſe ſit, vt tales patiamini irriſores & exactores veritatis, plenos falſitatis. Reſpondete illis exigentibus à vobis quæ capere non poſſunt, & dicite ex fiducia ſancti cantici veſtri, Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Sed vide quomodo verſeris inter eos, ô popule

Pſal. 8. 80. & 83.

Dei, ô corpus Chriſti, ô generoſa peregrinatio, non es hinc, aliunde es: ne cum illi qui tibi dicunt, Cantate nobis verba canticorum, dicite nobis hymnum, cantate nobis de canticis Sion, quaſi amantur à te, & affectas amicitias eorum, & times talibus diſplicere, incipiat te delectari Babylonia, & obliuiſcaris Hieruſalem. Hoc ergo timens vide quid ſubiiciat, vide quid ſequatur. Paſſus eſt enim homo iſte qui cantabat, & iſte homo nos ſumus ſi volumus. Paſſus eſt vndique talia interrogantes & adulatione blandientes, mordaciter reprehendentes, falsò laudantes, quod non capiunt exigentes, quo & pleni ſunt fundere nolentes: & inter turbas talium tanquam periclitans, erexit animũ ad recordationem Sion, & conſtrinxit ſe talis anima iuratione quadam, & ait, *Si oblitus fuero tui Hieruſalem.* Inter verba captiuantiũ, inter verba doloſorũ, inter verba male interrogantium, quærentiũ & diſcere nolentium.

Matt.19. Ecce inde erat ciuis ille qui dominum interrogauit, Magiſter bone quid faciam vt vitam æternã conſequar? Nónne de vita æterna quærẽs quaſi canticũ Sion interrogauit? Serua mandáta, ait illi dominus: Et ille de faſtu cum audiſſet reſpõdit, Iam omnia hæc, inquit, impleui à iuuẽtute mea. Et dominus dixit illi quiddam de canticis Sion, & nouerat quod nõ caperet, ſed exemplũ dedit nobis quomodo multi quærãt quaſi conſilium ad vitam æternã, & tandiu nos laudant quãdiu reſpondeamus quod quærũt. Dedit de illo documentũ tanquã nobis dicturis aliquãdo talibus hominibus: Quomodo cãtabimus canticum domini in terra aliena? Ecce ait, Vis eſſe perfectus, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cælo, & veni ſequere me: Vt diſcat multa cantica de cãticis Sion: prius impedimenta reiiciat, expeditus ambulet, ne vllo onere prægrauetur, & diſcet aliquid de canticis Sion. Ille autẽ contriſtatus abſceſſit: dicamus poſt illum. Quomodo cãtabimus canticũ domini in terra aliena? Et ille quidem diſceſſit, ſpem tamen diuitibus dominus dedit: nam cõtriſtati diſcipuli dixerunt, Quíſnam poteſt ſaluus fieri? Et reſpondit eis, Quod hominibus impoſſibile eſt, facile eſt Deo. Habẽt enim & diuites quendam modum ſuum, & acceperunt canticũ de Sion, canti-

1.Tim.6. cum de quo Apoſtolus dicit, Pręcipe diuitibus huius ſeculi nõ ſuperbè ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendũ: adiungens qui debeant agere, iam tangit organa, nõ ſuſpendit: Diuites

uites ſint in operibus bonis, facile tribuant, cõmunicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Hoc canticum de canticis Sion diuites acceperunt, primò non ſuperbè ſapere. Extollunt enim diuitiæ, & quos extollunt, flumina illa extollunt. Quid ergo his præcipitur? Ante omnia non ſuperbè ſapere: Quod faciunt diuitiæ, hoc caueant in diuitiis, caueant in diuitiis ſuperbiam. Ipſum enim eſt malum quod important maximè diuitiæ incautis hominibus. Non enim aurum malum eſt quod Deus condidit, ſed malus eſt homo auarus relinquens creatorem conuerſus ad creaturam. Hoc ergo ſibi præcaueat ne ſit ſuperbus, & ſuper fluuium Babylonis ſedeat: hoc ergo illi dictum eſt, Nõ ſuperbè ſapere. Ergo ſedeat neq; ſperet in incerto diuitiarum. Ergo ſuper flumina Babylonis ſedeat. Si enim ſperauerit in incerto diuitiarum, trahitur à flumine Babylonis Si vero humiliauerit ſe, & non ſuperbierit, & non ſperauerit in incerto diuitiarum, ſedet & ſuper fluuium, ſuſpirat æternæ Hieruſalem recordatus Sion: & vt perueniat ad Sion erogat. Ecce habes canticũ quod diuites acceperunt de canticis Sion: Operentur, tangant organum, non vacent, cùm inuenerint hominem dicentem ſibi, Quid eſt quod agis? Perdis res tuas tãta erogando, theſauriza filiis tuis. Cùm viderint nõ capere, & intellexerint lignum eſſe ſalicis, non facile dicant quare agant, & quid agant, ſuſpendant organa in ſalicibus Babylonis. Præter ſalices autẽ cantent, nõ ceſſent, operentur. Non enim perdunt quod erogant. Seruo commendant & tutum eſt, Chriſto commendant & perit? Audiſtis canticum diuitum de canticis Sion, audite & canticum pauperum: idem Apoſtolus loquitur, *1. Tim. 6.* Nihil intulimus in hunc mundũ, ſed nec auferre aliquid poſſumus: Victum & tegumentum habentes his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & deſideria multa, ſtulta & noxia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Hæc ſunt flumina Babylonis. Radix eſt enim omnium malorum auaritia, quam quidam appetentes naufragauerũt à fide & inſeruerunt ſe doloribus multis. Ergo contraria ſunt iſta cantica? Non ſunt contraria: videte quid diuitibus dictum ſit, Nõ ſuperbè ſapere, neq; ſperare in incerto *Ibidem.* diuitiarũ, ſed magis bona operari, tribuere, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum. Pauperibus autem quid dictum eſt? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ. Non

dixit, qui diuites ſunt: ſed, qui volunt diuites fieri. Nam ſi iam diuites eſſent, alterum canticum audirent. Diues audit vt eroget, pauper autem audit ne deſideret. Sed cùm inter tales verſamini qui non capiunt canticum Sion, ſuſpendite, vt dixi, organa in ſalicibus in medio eius, differte quæ dicturi eſtis. Incipiunt eſſe ligna fructuoſa, mutantur arbores, & habebunt fructum bonum: Ibi iam licet nobis cantare in aures audientium. Sed cùm inter iſtos obſtrepẽtes, male interrogantes, veritati reſiſtentes verſamini, obſtringite vos nõ eis velle placere, ne obliuiſcamini Hieruſalem, & dicat vna anima veſtra facta vna ex multis pace Chriſti, dicat ipſa captiua Hieruſalem hic agens in terra. Si oblitus fuero tui Hieruſalem, *Obliuiſcatur me dextera mea.* Vehementer ſe cõſtringit fratres mei, obliuiſcatur me dextera mea, atrociter ſe obligauit. Dextera noſtra eſt vita æterna, ſiniſtra noſtra eſt vita tẽporalis. Quicquid facis propter vitam æternã, dextera operatur. Si charitatis vitę æternæ in operibus tuis miſcueris concupiſcentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius commodi ſecularis, cognouit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Et noſtis eſſe in

Matt. 6. præcepto Euãgelij, neſciat ſiniſtrą tua quid faciat dextera tua, Si oblitus ergo, inquit, fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur me dextera mea. Et vere ſic contingit. Prænuntiauit, non optauit, Talibus qui obliuiſcuntur Hieruſalẽ hoc contingit quod dixit, Obliuiſcitur illos dextera eorũ. Vita enim æterna manet in ſe, illi remanent in dilectione tẽporali, & faciunt, ſibi dextrũ quod ſiniſtrum eſt. Intendite ad iſta fratres, propter dexteram inſinuam hoc vobis, quantum dominus donat ad ſalutem om-

Pſal. 120. & 50. nium. Meminiſtis fortaſſe hic me aliquando tractaſſe de quibuſdam qui quod ſiniſtrum eſt faciunt dextrum: id eſt, qui temporalia bona plus habent, & in iſtis beatitudinẽ ponunt, ignorantes quæ ſit vera felicitas, vera dextera. Hos ſcriptura filios alienos dicit tanquam ciues non Hieruſalem, ſed Babyloniæ:

Pſal. 143. dicit enim quodam loco Pſalmus, Domine libera me de manu filiorum alienorũ, quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: Sequitur enim & dicit, Quorum filij ſicut nouellæ conſtabilitæ, filiæ eorum ornatæ ſicut ſimilitudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc: Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis, boues eorum craſſi: nõ eſt ruina ſepis, nec clamor in plateis eorum. Nunquid habere iſtam felicitatem, hoc eſt peccare? Non, ſed

facere

facere illam dexteram cùm ſit ſiniſtra. Proptereà ſecutus quid ait? Beatum dixerunt populũ cui hæc ſunt. Ecce vnde locutum eſt os eorum vanitatem, quia beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Tu quidẽ qui docebis Hieruſalem, qui nõ obliuiſceris Hieruſalẽ, nec obliuiſcatur te dextera tua, ecce illi qui locuti ſunt vanitatem, beatũ dixerunt populum cui hæc ſunt: dic mihi tu cãticum Sion Beatus, inquit, populus cuius eſt dominus Deus ipſius. Interrogate corda veſtra fratres, ſi deſideratis bona Dei, ſi deſideratis ciuitatem illã Hieruſalem, ſi concupiſcitis vitam æternã. Omnis iſta terrena felicitas ſiniſtra vobis ſit, illa ſit dextera quã ſemper habebitis: Et ſi habueritis ſiniſtram, nolite de ſiniſtra præſumere. Nónne corripis eum qui de ſiniſtra voluerit manducare? Si menſæ tuæ iniuriam putas fieri manducante conuiua de ſiniſtra: quomodo non fit iniuria mẽſæ Dei, ſi quod dextrũ eſt, ſiniſtrũ feceris: & quod ſiniſtrum eſt, dextrum feceris? Quid ergo? Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur me dextera mea. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, niſi tui meminero*: Id eſt, obmuteſcã, inquit, niſi tui meminero. Vt quid enim loquitur? vt quid ſonat qui cantica Sion non ſonat? Ipſa eſt lingua noſtra canticũ Hieruſalem: Canticum delectationis ſeculi huius lingua aliena, lingua Barbara eſt, quam in captiuitate didicimus. Ergo mutus erit Deo qui oblitus fuerit Hieruſalem: Et parũ eſt meminiſſe: nam & hoſtes meminerũt eius, volẽtes eã euertere. Quæ eſt ciuitas iſta dicunt, qui ſunt Chriſtiani? & quales ſunt Chriſtiani? O ſi non eſſent Chriſtiani. Vicit iam captiuatura turba captiuatores ſuos, & tamen murmurant & ſæuiũt, & volũt interficere apud ſe peregrinantem, ſanctã ciuitatem, ſicut voluit ipſum populum interficere Pharao, quando maſculos natos occidebat, & fœminas relinquebat, virtutes præfocabat, cõcupiſcentias nutriebat. Parũ ergo eſt meminiſſe, vide quomodo memineris, quædã enim cum odio meminimus, quædã cum amore: quum ergo dixiſſet, Si oblitus fuero tui Hieruſalẽ, obliuiſcatur me dextera mea: Adhæreat lingua mea faucibus meis, niſi tui meminero: addidit ſtatim, *Si non præpoſuero Hieruſalem in principio iocunditatis meæ*. Ibi eſt enim ſumma iocunditas, vbi Deo perfruimur, vbi de fraternitate cohærente, & ciuica ſocietate ſecuri erimus. Nullus ibi tẽtator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebrã percellere poterit, nihil ibi delectabit, niſi bonũ. Morietur ibi omnis neceſſitas, orietur ibi ſumma felicitas.

Ibidem. *Exod. 1.*

Si non præpoſuero Hieruſalē in principio iocunditatis meæ. Et conuertit ſe ad dominum contra hoſtes ipſius ciuitatis. *Memento domine filiorum Edom.* Edō ipſe dictus eſt qui & Eſau: au-
Rom.9. *Gen.21.* diſtis enim modo cùm Apoſtolus legeretur, Iacob dilexi, Eſau
Gen.27. autē odio habui. Duo filij erāt in vno vtero, ambo gemini in
Gen.25. vtero Rebeccæ, filij Iſaac, & nepotes Abrahæ. Nati ſunt ambo, vnus ad hæreditatem, alter ad exhæredationē. Fuit autem hoſtis fratris ſuis iſte Eſau, quia præuenit benedictionem eius filius minor, & impletū eſt, Maior ſeruiet minori. Maior ergo quis eſt, & minor quis eſt? & quis eſt maior qui ſeruiet minori, modo intelligimus. Maior videbatur populus Iudæorū, minor ex tempore populus Chriſtianorum. Et videte quomodo maior ſeruit minori. Illi portāt codices, nos viuimus de codicibus ipſorū. Sed vt generaliter de omnibus intelligatis fratres maiorem & minorem, maior dicitur homo carnalis, & minor dicitur homo ſpiritalis: quia prius eſt carnalis, & poſt-
1.Cor.15. ea ſpiritalis. Habes Apoſtolū apertè dicentē, Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes: ſicut portauimus imaginē terreni, portemus & imaginem eius qui de cælo eſt: ibi autē ſuprà dixerat, Sed nō prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſteà ſpiritale. Animalē autē eūdem dicit quem carnalem oſtendit. Homo qui naſcitur, animalis eſſe incipit, carnalis eſſe incipit. Si ſe conuertat à captiuitate Babyloniæ, in reditu Hieruſalē renouatur, & fit renouatio quædā ſecundum nouum & interiorē hominem, & fit minor tempore, maior poteſtate. Ergo Eſau omnes carnales, Iacob autem omnes ſignificat ſpiritales: minores electi, maiores illi reprobati. Vult & ipſe eligi? Fiat minor. Edom autem appellatus eſt de cibo quodā lenticulæ rubro, id eſt, roſeo quodam cibo. Be-
Gen.27. ne cocta erat lenticula defricata, concupiuit iſte Eſau à fratre ſuo Iacob, & ceſſit illi primatū ſuū. victus cōcupiſcentia manducandæ illius lenticulæ. Ille autem ceſſit cibū voluptatis, & ſumpſit honorem dignitatis. Ita ex placito quodam inter eos factum eſt, vt ille maior, ille minor ſit, vt maior ſeruiret mi-
Gen.25. nori, & appellatus eſt Edom. Interpretatur autē, quantū dicūt
Rom.6. qui illam linguam nouerunt, Edom ſanguis: nam & Punicè Edom ſanguis dicitur. Noli mirari. Ad ſanguinem pertinent
1.Cor.15. omnes carnales, Caro & ſanguis regnū Dei non poſſidebunt: Nō illuc pertinet Edom, pertinet illuc Iacob, quia caruit cibo
car-

carnali,& ſumpſit honorẽ ſpiritalẽ:Ille verò factus eſt inimicus. Omnes carnales ſpiritualibus inimici ſunt. Omnes tales concupiſcentes præſentia,inſequuntur eos quos vident meditari æterna.Contra hos iſte reſpiciens in Hieruſalẽ, & rogãs Deum, vt eruatur à captiuitate,quid dicit? Memento domine filiorum Edom:Libera nos à carnalibus, ab eis qui imitantur illũ Edom,qui fratres maiores ſunt,ſed hoſtes ſunt.Prius nati ſunt,ſed poſterius nati vicerunt ad primatũ: quia cõcupiſcẽtia carnis illos deiecit,contempta concupiſcentia illos erexit.Viuunt & inuident † & perſequũtur.Memento domine filiorum Edom:*In die Hieruſalem.*Diem Hieruſalem quo laborauit,quo captiuata eſt, an diem illum felicitatis Hieruſalem quo liberatur,quo peruenit,quo æternitati ſociatur?Memento,inquit, domine,noli obliuiſci filiorum Edom. Quorum? *Dicentium, euacuate euacuate,vſque dum fundamentum in ea.* Iſtum ergo diẽ memento,quando euertere volebant illi Hieruſalem.Quãtas enim perſecutiones paſſa eſt Eccleſia?Quomodo dicebãt filij Edom,id eſt,carnales homines,ſubditi diabolo & angelis eius colentes lapides & ligna,ſequentes concupiſcentiã carnis,Extinguite Chriſtianos, tollite Chriſtianos,nec vnus remaneat, euertite vſque ad fundamentum. Nónne dicta ſunt hæc? Et cùm iſta dicerentur, perſequentes improbati ſunt, martyres coronati ſunt.Dicentiũ euacuate,euacuate vſque dum fundamẽtũ in ea:filij Edom dicũt,Euacuate euacuate,& Deus dicit ſeruite.Cuius verba poſſunt ſuperare, niſi Dei qui dixit,Quia maior ſeruiet minori?Euacuate euacuate vſq; dum fundamẽtum in ea:& conuertit ſe ad illã,*Filia Babylonis infelix*. Infelix ipſa exultatione tua,ipſa præſumptione tua, & inimicis tuis. Filia Babylonis infelix. Ciuitas ipſa dicitur Babylon & filia Babylonis,quomodo Hieruſalem & filia Hieruſalem,& quomodo Sion & filia Sion, hoc more appellatur Eccleſia & filia Eccleſiæ:Propter ſucceſſionem dicitur filia,propter prælationem dicitur mater.Fuit prima quædam Babylonia, nunquid ipſe populus in ea permanſit?Per ſucceſſionem Babyloniæ,facta eſt filia Babylonis. O filia Babylonis infelix tu, *Beatus qui retribuet tibi retributionẽ tuam.*Infelix tu,beatus ille. Quid enim tu feciſti & quid retribuetur tibi? Audi, Beatus qui retribuet tibi retributionem tuã: *Quam retribuiſti nobis.* Quam retributionem dicit? ad hoc clauditur Pſalmus, *Beatus qui tenebit, & elidet infantes tuos ad petram.*Illam dicit infelicẽ, beatum autẽ

† Al. Liberet & inuidẽt, &c.

Gen.25
Rom.9.

qui retribuet ei retributionē quā retribuit nobis. Quærimus quam retributionem? Beatus, inquit, qui tenebit & elidet infantes tuos ad petrā: Ipſa eſt retributio. Quid enim fecit nobis
Pſal. 64. Babylonia iſta? Iam cantauimus in illo Pſalmo, Sermones iniquorum præualuerūt aduerſus nos. Quādo enim nati ſumus, paruulos nos inuenit iſta cōfuſio ſeculi huius, & ſuffocauit nos errorū diuerſorū vanis opinionibus adhuc infantes. Naſcitur infans futurus ciuis Hieruſalē, & in prædeſtinatione Dei iam ciuis, ſed interim captiuatus ad tempus, quando diſcit amare, quod inſuſurrauerint parentes. Inſtruunt & docent illū auaritiam, rapinas, mendacia quotidiana, diuerſas culturas idolorū & dæmoniorum, remedia illicita præcantationū & ligaturarum. Quid facturus eſt adhuc infans, anima tenera, attendens ad maiores quid agant, niſi vt quod eos viderit agere hoc ſequatur? Babylonia ergo perſecuta eſt paruulos nos, ſed Deus dedit nobis agnitionem ſui iam grandibus, vt nō ſequeremur errores parentū noſtrorū: quod & tunc commemoraui prædi-
Hier. 16. ctum à Propheta, Ad te gentes veniēt ab extremo terræ, & dicent, Vere mendacium coluerūt patres noſtri, vanitatem quæ illis non profuit, Iam iuuenes dicunt qui occiſi erant paruuli ſequendo ipſas vanitates: Proiiciendo autem vanitates, & reuiuiſcendo in Deū proficient, & retribuent Babyloniæ. Qualem retributionem retribuent? Quā retribuit nobis. Paruuli eius viciſſim elidantur & moriantur. Qui ſunt paruuli Babyloniæ? Naſcentes malæ cupiditates. Sunt enim qui cum veteri cupiditate rixantur: Quando naſcitur cupiditas, antequam robur faciat aduerſum te mala conſuetudo cum paruula eſt. Ne enim cupiditas nequā prauæ cōſuetudinis robur accipiat, cum paruula eſt elide illā. Sed times ne eliſa non moriatur, ad
1. Cor. 10. petram elide, Petra autē erat Chriſtus, Fratres, organa in operando non ceſſent, vobis inuicem cātate cantica Sion. Quàm libenter audiſtis, tam libentius agite quod audiſtis, ſi non vultis eſſe felices Babyloniæ, paſti de fluminibus eius, & fructum nullū afferentes. Sed ſuſpirate in æternā Hieruſalē, quò præcedit ſpes veſtra, ſequatur vita veſtra: ibi erimus cum Chriſto. Chriſtus nobis modo caput, gubernat nos modo deſuper, amplectetur ſecum in illa ciuitate, cùm æquales erimus angelis Dei. Non auderemus hoc ſuſpicari de nobis, niſi promitteret veritas. Hoc ergo cōcupiſcite fratres, hoc die noctúq; cogitate. Quicquid de mundo feliciter arriſerit, nolite præſumere, nolite

nolite libẽter colloqui cum voluptatib⁹ veſtris. Hoſtis maior eſt, occidatur ad petram. Breuis hoſtis eſt, elidatur ad petram: Et maiores ad petram occidite, & minores ad petram elidite. Petra vincat: In petra ædificamini, ſi non vultis tolli aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati eſſe contra tentationes in ſeculo, creſcat & roboretur deſiderium Hieruſalem æternæ in cordibus veſtris. Tranſiet captiuitas, veniet felicitas: damnabitur hoſtis extremus, & cũ rege ſine morte triumphabimus.

In Pſalmum centeſimumtriceſimumſeptimum enarratio.

Titulus Pſalmi huius breuis & ſimplex eſt, neque nos tenet, ſcientes cuius figuram portauerit Dauid, & in eo etiam noſipſos agnoſcentes, quia & nos membra ſumus illius corporis. Agnoſcamus ergo hic vocem Eccleſiæ, ſimúlq; gaudeamus quòd in ea eſſe meruimus, cuius vocem cantantis audiuimus: Totus titulus eſt, *Ipſi Dauid*. Videamus ergo quid ipſi Dauid, *Confitebor tibi domine in toto corde meo*. Solet nobis Pſalmi titulus indicare quid agatur intus. Hic autem quoniam titulus non hoc indicat, ſed tantum cui cantetur indicat: quid agatur in toto Pſalmo, primus verſus annuntiat. Cõfitebor tibi domine in toto corde meo. hanc ergo confeſſionẽ audiamus. Sed prius cõmemoro vobis confeſſionem in ſcripturis, cùm confitemur Deo, duobus modis dici ſolere, vel peccatorum, vel laudis. Sed cõfeſſionem peccatorum omnes nouerunt, laudis autem confeſſionem pauci aduertũt. Nam ita nota eſt confeſſio peccatorum vt in quocunque ſcripturarum loco auditum fuerit, Confitebor tibi domine: aut Confitebimur tibi: continuo iam conſuetudo ſit intelligendi, vt manus currant ad pectus tundendum, vſqueadeò nõ ſolent homines intelligere confeſſionem eſſe niſi peccatorum. Sed nunquid & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus peccator fuit, qui ait in Euangelio, Confitebor tibi domine pater cæli & terræ? Secutus enim ait, quid confiteretur, vt intelligeremus confeſſionem laudis eius, non iniquitatis. Confiteor tibi, inquit, pater domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Laudauit patrem, laudauit Deum, quia non deſpicit humiles, ſed deſpicit ſuperbos. Et hic talem confeſſionem audituri ſumus laudis Dei & gratulationis, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Totum cor meum in aram tuæ confeſſionis impono, holocauſtum laudis tibi offero. Holocauſtum enim dicitur *Matt. 11.*

ſacrificium vbi totum incenditur. Græce quippe ὅλον, Latinè totum dicitur. Vide quemadmodũ offerat holocauſtum ſpiritale, qui dicit, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Totum, inquit, cor meum flamma tui amoris accendat, nihil in me relinquatur mihi, nec quo reſpiciam ad meipſum, ſed totus in te æſtuem, totus in te ardeã, totus diligam te, tanquã inflammatus abs te. Confitebor tibi domine in toto corde meo, *Quoniã audiſti verba oris mei.* Cuius oris mei, niſi cordis mei? Ibi enim habemus vocem quã Deus exaudit, quam prorſus auris
*Dan.*13. humana non nouit. Clamabãt certè qui Suſannam accuſabãt, & ad cælũ oculos nõ leuabant: illa tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri, inde iſti puniri. Eſt ergo os intus, ibi rogamus, inde rogamus: Et ſi hoſpitiũ vel domũ Deo præ-
*Act.*17. parauimus, ibi loquimur, ibi exaudimur. Nõ enim eſt ille longe ab vnoquoq; noſtrum poſitus, in quo viuimus, mouemur & ſumus. Longe te à Deo non facit, niſi iniquitas ſola. Deiice medium parietẽ peccati, & cum illo eſt quẽ rogas. Audiſti, inquit, verba oris mei: cõfitebor tibi, *Et coram angelis pſallam tibi.* Non enim coram hominibus pſallam, ſed coram angelis pſallam. Pſalterium meum gaudiũ meum: Sed gaudium meum de inferioribus corã hominibus eſt, gaudiũ meum de ſuperioribus
Eſaia 48 coram angelis eſt. Non enim nouit impius gaudiũ iuſti. Non
& 17 eſt gaudere impiis, dicit dominus. Gaudet iniquus in pompa, gaudet martyr in catena. Quomodo gaudebat ſancta iſta Criſpina, cuius hodie ſolẽnitas celebratur? Gaudebat cùm tenebatur, cùm ad iudicem ducebatur, cùm in carcerem mittebatur, cùm ligata producebatur, cùm in cataſta leuabatur, cùm audiebatur, cùm dãnabatur. In his omnibus gaudebat, & eã miſeri miſerã putabant, quæ corã angelis gaudebat. *Adorabo ad templum ſanctum tuum.* Quod templum ſanctũ tuũ? Vbi habitabimus, ibi adorabimus. Currimus enim vt adoremus. Grauidum cor noſtrũ parturit, & vbi pariat quærit. Quis eſt ille locus vbi adorandus eſt Deus? Qui mũdus? Quod ædificiũ? Quæ deniq; ſedes in cælo & inter ſtellas? Quærimus in ſcripturis ſanctis, & inuenimus in verbis Sapientiæ, Ego, inquit, eram cum illo.
*Prou.*8 Ego eram ad quam aggaudebat quotidie. Et dicit opera eius, & exponit nobis ſedẽ ipſius. Quando? Quãdo validas, inquit, faciebat in ſummo nubes, quãdo ſedẽ ſuam ſegregabat ſuper ventos. Sedes autẽ eius templũ eius. Quò ergo ibimus? Super ventos adoraturi ſumus? Si ſuper ventos adoratur, aues nos

vin-

vincunt. Si autem intelligamus ventos animas, id eſt, ventorum nomine ſignificatas animas: ſicut ait quodã loco ſcriptura, Volauit ſuper pennas ventorum: hoc eſt, ſuper virtutes animarum: vnde & flatus Dei dicitur anima tãquam ventus, non vt iſte intelligatur ventus, quo corpus propellente ſentimus, ſed eius nomine ſignificetur aliquid inuiſibile, quod neq; oculis cerni poteſt, nec ſentiri auribus, nec odoratu duci, nec palato guſtari, nec manu contrectari, quod eſt vtique vita quædam qua viuimus, quæ anima dicitur. Si hos ventos intellexerimus, non eſt quare quærimus pennas viſibiles, vt cũ auibus volemus ad orandum ad templũ Dei, ſed ſuper noſipſos inuenimus Deũ ſedere, ſi eius fideles eſſe voluerimus: videte ſi hoc nõ eſt, Templum enim Dei ſanctũ eſt, ait Apoſtolus, quod eſtis vos. Certè tamẽ quod manifeſtum eſt, in angelis habitat Deus. Ergo cum gaudium noſtrũ de ſpiritalibus rebus nõ de terrenis bonis aſſumit canticum Deo vt pſallat coram angelis ſanctis, ipſa congregatio angelorum templum Dei eſt, adoramus ad templum Dei: Eccleſia deorſum, & Eccleſia ſurſum. Eccleſia deorſum in omnibus fidelibus, & Eccleſia ſurſum in omnibus angelis. Sed deſcendit ad Eccleſiã deorſum dominus angelorum, & ei angeli in terra miniſtrauerunt miniſtranti nobis. Non enim, inquit, veni miniſtrari ſed miniſtrare. Quid nobis miniſtrauit, niſi quod hodiéq; manducamus & bibimus? Cum ergo dominus angelorum nobis miniſtrarit, non deſperemus nos futuros æquales angelis, Maior enim angelis deſcendit ad hominem, & creator angelorum ſuſcepit hominẽ, dominus angelorum mortuus eſt pro homine, Adorabo ergo ad templum ſanctum tuum. Intelligo tẽplum tuum non manufactum, ſed quod tu feciſti tibi. *Et confitebor nomini tuo: In miſericordia tua & veritate tua.* In duobus iſtis confitemur: ſicut enim & in alio Pſalmo legitur, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas: in duobus iſtis confitemur, in tua miſericordia, & in tua veritate. Miſericordia peccatorum reſpexiſti, veritati promiſſionem reddidiſti. In tua ergo miſericordia & veritate cõfitebor tibi. Has etiam ego pro meis viribus reddo quas mihi donaſti, facies miſericordiã & veritatem, miſericordiã in ſubueniendo: veritatẽ in iudicando. His adiuuamur à Deo, his promeremur Deum. Merito ergo miſericordia & veritas vniuerſæ viæ domini. Non ſunt aliæ viæ quibus ad nos veniat: non ſunt aliæ viæ quibus ad illum veniamus. *Quoniam magnificaſti ſuper omne*

Pſal. 17. *Gen. 2.* *1. Cor. 3.* *Matt. 4.* *Matt. 20.* *Pſal. 13.* *Pſal. 24.* *4. Senten. diſtin. 46 cap. Sed quæritur.*

nomen ſanctũ tuum. Qualis iſta gratulatio fratres? Magnifica-
Geneſ.15. uit nomen ſuum ſanctũ ſuper Abraham. Credidit enim Abra-
Rom.4. ham Deo, & deputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Cæteræ omnes gen
tes idolis immolabant, & dæmonibus ſeruiebãt. Natus eſt ex
Abraham Iſaac, magnificatus eſt ſuper illam domũ Deus: inde
Exod.3. Iacob, magnificatus eſt Deus, qui dicit, Ego ſum Deus Abra-
ham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob: inde duodecim filij Iſrael,
inde populus Iſrael liberatus ab Aegypto, ductus per mare
rubrũ, exercitatus in eremo, eiectis gentibus in terrã promiſ-
ſionis collocatus eſt: Magnificatum eſt nomen domini ſuper
Rom.4. Iſrael. Sed inde & virgo Maria, inde dominus Ieſus Chriſtus
Act.2. mortuus eſt propter peccata noſtra, reſurgẽs propter iuſtifica
Matth.3. tionem noſtrã, implẽs fideles ſpiritu ſancto, mittẽs prædicato
res per gentes, Agite pœnitentiã, appropinquabit enim regnũ
cælorũ: Et ecce magnificauit ſuper omne nomẽ ſanctũ ſuum.
Pſal.101. *In quacunque die inuocauero te cito exaudi me.* Quare citò? Quia
Eſaiæ 58. tu dixiſti, Adhuc loquente te dicam, Ecce aſſum. Quare citò?
Quia iam nõ peto felicitatẽ terrenam, didici ſanctum deſide-
rium de nouo teſtamento. Non peto terrã, non fœcunditatem
carnalem, nõ ſalutem temporalem, non inimicorũ ſubiectio-
nem, nõ diuitias, nõ honores: Nihil horũ peto, ideo citò exau-
di me, quia docuiſti me quid petam. At quid peto? Dicamus
huic, Quid tale petis? Audiamus nos & videamus, eructet pe-
titionem ſuã, & videamus quid petat, & diſcamus per eũ pete
re, vt mereamur accipere. Veneras ad Eccleſiã, neſcio quid ho
die petiturus. Quid putamus veneras petiturus? Veneras cũ
deſiderio tuo, neſcio quo, vtinã innocenti: Et ſi carnali, ſed re-
moue iniquitatẽ, remoue carnalitatem, diſce quid petas, quid
hodie celebres attẽde. Natalitiũ ſanctæ & beatæ fœminæ ce-
lebras, & fortè felicitatẽ terrenam deſideras? Illa propter de-
ſiderium ſanctũ dimiſit felicitatem quã habebat in terra, di-
miſit filios flentes & tanquã crudelem matrem dolentes, quia
velut perdiderat humanam miſericordiã, quæ ad diuinã feſti-
nabat coronã. Neſciebat verò illa quid deſideraret, quid cal-
caret? Imò verò nouerat pſallere corã angelis Dei, eorúmque
deſiderare cõſortium, amicitiam ſanctam & puram, vbi vlte-
rius nõ moreretur, vbi iudicem noſſet apud quem non valere
poſſet mendaciũ. Quid ergo? In illa vita nulla ſunt bona? Imò
verò ibi ſola ſunt bona, non malis mixta bona, ſecuritates in
quibus gaudeas quantum vis, & nemo dicat tibi vnde doleas,

tempera

tempera te. Hic autem de bonis terrenis gaudere moleſtũ eſt, & periculoſum nimis, ne ſic gaudeas vt hæreas, & gaudendo malè pereas. Nam vnde Deus miſcet tribulationes gaudiis terrenis, niſi vt tribulationem ſentientes & amaritudinem, diſcamus æternam deſiderare dulcedinem? Quid ergo petit videamus, quo merito dixerit citò exaudi me. Quid enim petis vt citò exaudiaris? *Multiplicabis me*. Multis modis multiplicatio intelligi poteſt. Eſt multiplicatio terrenæ generationis ſecundum primam generationis naturæ noſtræ benedictionem quam audiuimus, Creſcite & multiplicamini, & implete terram & dominamini ei. Sic enim ille ne volebat multiplicari, qui dicebat, Citò exaudi me? Et iſta planè multiplicatio fructuoſa eſt, & non venit niſi de benedictione domini. Nam quid dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus eſt ille auro, ille argento, ille pecoribus, ille familia, ille poſſeſſionibus, ille his omnibus. Multæ ſunt terrenæ multiplicationes, felicior autem filiorũ, quanquam hominibus auaris etiã ipſa fœcunditas moleſta eſt. Timent enim ne pauperes relinquantur, qui multi naſci potuerunt. Quæ ſolicitudo pleroſque ad impietatem coëgit, vt obliuiſcerentur quòd parentes eſſent, omníq; humanitatis affectu expoliati, exponerent filios ſuos, vt eos facerent alienos: proiiceret quæ peperit, colligeret quæ nõ peperit, illa contẽneret, illa diligeret: illa fruſtra mater carne, illa verior volũtate. Cũ ergo ſint multæ multiplicationes & multa genera multiplicationũ, quã multiplicationẽ quærit qui dixit, Citò exaudi me? Ait enim, Multiplicabis me. Expectamus audire in quibus? Audi ergo, *In anima mea*. Nõ in carne mea, ſed in anima mea. Multiplicabis me in anima mea. Eſtne adhuc quod addatur, ne fortè & multiplicatio in anima nõ cõtinuo felicitatẽ ſignificet? Etenim curis & furiis homines in anima multiplicantur: Multiplicatus videtur in anima, in quo etiã multiplicata ſunt vitia. Ille tantũmodo auarus eſt, ille tantũmodo ſuperbus, ille tantũmodo luxurioſus, iſte & auarus & ſuperbus & luxurioſus: Multiplicatus eſt in anima ſua, ſed malo ſuo: multiplicatio iſta egeſtatis eſt, nõ vbertatis. Ergo quid tu qui dixiſti, Citò exaudi me, & te abſtuliſti ab omni corporea & ab omni terrena re, ab omni deſiderio ſeculari, vt diceres Deo, multiplicabis me in anima mea? Adhuc explana quid deſideres, Multiplicabis me, inquit, in anima mea *Virtutem*. Expreſſum votũ, expreſſum deſideriũ, ab omni cõfuſione circun-

Geneſ.1.

ciſum. Si diceret, Multiplicabis me: terrena, neſcio quæ cogitares: addidit, in anima mea. Rurſus, ne in anima vitia cogitares: addidit, virtutem. Nihil eſt quod amplius à Deo deſideres, ſi vis bona & vera fronte dicere, Citò exaudi me. *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Ita fiet, & ita fit, & quotidie fit, & oſtenditur nõ fruſtra dictũ, niſi quia erat futurũ. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Sed & ipſi cũ tibi confitẽtur, cum laudant te, non terrena deſiderent à te. Quid enim reges terræ deſideraturi ſunt? Nónne iam habent ipſius imperium? Quicquid amplius deſiderauerit homo in terra, vſq; ad imperium eſt deſideriũ eius. Quid amplius poteſt? Altior ſublimitas neceſſaria eſt: Sed fortaſſe quãto altior, tanto periculoſior eſt. Ideóq; reges quãto ſunt in maiore felicitate † terrena, tanto magis humiliari Deo debent. Vt quid faciant? *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* O domine, omnia verba oris tui neſcio in qua gente abſcõdita erãt, lex & prophetæ, omnia verba oris tui? Sed in gente Iudæorũ ſola erant omnia verba oris tui, quam gentem laudans Apoſtolus ait, Quid ergo amplius eſt Iudæo? Aut quæ vtilitas eſt circunciſionis? Multũ per omnem modũ. Primum quidẽ, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Ibi erant verba Dei. Sed da mihi illum Gedeon quendam ſanctum virum tẽpore Iudicum: videte quale ſignũ petiuit à domino, Ponam, inquit, vellus in area, cõpluatur vellus, area ſicca ſit. Et factũ eſt, cõplutum eſt vellus ſolũ, area ſicca erat. Petiit iterũ ſignũ, area tota compluta ſit, & ſolũ vellus ſiccũ inueniatur. Et hoc factũ eſt, compluta eſt area ſicco vellere. Primò complutum vellus ſicca area, poſtea compluta area ſicco vellere. Quid vobis videtur area fratres? Nónne orbis terrarum? Quid vellus? Tanquã gens Iudea in medio orbe terrarũ habens gratiæ ſacramentũ, non in manifeſtatione, ſed in nube ſecreti, tanquã in velamento pluuiam in vellere. Venit tẽpus quando reuelaretur pluuia in area, manifeſtata eſt, nõ operta: factũ eſt ergo quod dictum eſt, Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quoniã audierunt omnia verba oris tui. Quid eſt Iſrael quod abſcondebas? Quandiu abſcondebas? Expreſſum eſt vellus, exiit de te pluuia. Solus Chriſtus ſuauitas pluuiæ: ipſum ſolũ non agnoſcis in ſcripturis, propter quẽ factæ ſunt ſcripturæ. At verò omnes reges terræ confiteãtur tibi domine, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Et cantent in viis domini, quoniam magna eſt gloria domini.* Cantent in viis domini

† Aliàs, ſublimitate.

Rom. 3.

Iudicũ 6.

mini reges terræ. In quibus viis domini cãtent? de quibus ſupra dictũ eſt. In miſericordia tua & veritate tua, quoniã vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Non ergo ſint reges terræ ſuperbi, ſed humiles ſint. Tunc cantent in viis domini ſi humiles ſint, ament & cantabunt. Nouimus viatores, & cantatores: cantant & peruenire feſtinant. Sunt cantica mala tanquam veteris hominis, ſed canticũ nouum pertinet ad hominem nouum. Ambulẽt ergo & reges terræ in viis tuis, ambulent & cãtent in viis tuis. Quid cantent? Quoniam magna eſt gloria domini, nõ regum. Vide quomodo reges voluit cantare in viis humiliter portantes dominũ, non ſe extollentes aduerſus dominũ. Nam ſi ſe extulerint, quid ſequitur? *Quoniam excelſus dominus & humilia reſpicit.* Volunt ergo reges reſpici? Humiles ſint. Quid ſi ſe extulerint in ſuperbiã? Latere ipſius oculos poſſunt? Ne fortè quia audiſti, humilia reſpicit ſuperbus velis eſſe, & dicas in anima tua, Humiles reſpicit Deus: me non reſpicit, faciam quod volo, Quis enim me videt? Hominem latet, Deus non vult me videre quia humilis non ſum, ille autẽ humilia reſpicit, quod volo facio, opportunè. O importune, nũquid hoc diceres ſi ſcires quid amare deberes? Ecce ſi nollet te videre Deus, hoc ipſum non times, quia te nõ vult videre? Si ſalutes aliquem maiorẽ patronum tuum, & intentus in aliud nõ te videat, quomodo tibi anima dolet? Si autem Deus te non videat, ſecurum te putas? Non te videt ſaluator, & videt deprædator & damnator? Et tamẽ & ipſe te Deus videt. Non te putes non videri, imò roga vt merearis videre à quo videris: dictum eſt enim, Oculi domini ſuper iuſtos. Quia non ſuper iniuſtos, faciant ergo quod volunt iniuſti, oculi domini ſuper iuſtos: ſequatur adhuc, Et aures eius in preces eorum. Iniuſti autẽ qui ſecuros ſe putabant, quia non ſunt oculi domini ſuper eos, non timent, quia non ſunt aures eius ad preces eorum. Nónne melius & oculi eius ſuper nos, & aures eius ad preces noſtras? Sed cum facis ea ſuper quæ vis eſſe oculos domini, tunc mereris precibus tuis & aures domini, & tamen malè faciendo à te non auertis oculos domini: quid enim ibi ſequitur? Vultus autem domini ſuper facientes malum: ſed ad quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Vides te videri, vides te latere non poſſe? Cum ergo quicquid feceris videatur, quare hoc non facis vnde placere merearis? Ergo & hic quid? Quoniã magna eſt gloria domini, quoniam

Pſal.24.

Pſal.33.

excelſus dominus & humilia reſpicit: Excelſa autẽ quaſi non reſpicit. Humilia enim reſpicit. *Excelſa*, Quid? *A longe cognoſcit.* Quid ſibi ergo præſtat ſuperbus, niſi vt à longe videatur: non vt nõ videatur? Ne putes te ideo ſecurũ eſſe debere, quòd minus te bene videat, quia à longe te videt. Tu enim quod à longe vides nõ bene vides: Deus & ſi à lõge te videt, perfecte te videt, & tecum non eſt. Hoc agis non vt minus perfecte videaris, ſed vt non ſis cum illo à quo videris: At vero humilis

Pſal.33. quid tibi præſtat? Prope eſt dominus his qui obtriuerunt cor. Erigat ſe ergo ſuperbus quantum voluerit, certè in alto habitat Deus, in cælo eſt Deus. Vis tibi propinquet? Humilia te, Nam tanto à te erit altior quanto tu elatior. Excelſa autem à longe cognoſcit. *Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me.* Verum eſt, In quacunq; tribulatione fueris, confitere, inuoca, liberat te, viuificat te. Sed tamen aliquid hic debemus melius intelligere, quo iam familiarius inhæreamus Deo, dicamúſq; ei, Citò exaudi me domine: dixerat enim, Excelſa à longè cognoſcit: & excelſa ſuperba non norunt tribulationem. Non norunt, inquam, tribulationem, de qua dicitur alio loco,

Pſal.114. Tribulationem & dolorem inueni, & nomẽ domini inuocaui. Quid enim magnum ſi tribulatio te inueniat? Si aliquid pateris, tu inuenis tribulationem. Et quis eſt, inquis, qui inueniat tribulationem? Aut quis illã vel quærat? In medio tribulationis es & neſcis. Vita iſta parua tribulatio eſt. Si non eſt tribulatio, nõ eſt peregrinatio. Si autẽ peregrinatio eſt, aut parum patriam diligis, aut ſine dubio tribularis. Quis enim non tribuletur nõ ſe eſſe cũ eo quod deſideret? Sed vnde tibi non videtur iſta tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia iſta vita tribulatio eſt, quacunq; proſperitate ful-

†Al. circunfluat geat, quibuſlibet delitiis abundet atq; circunfloreat: †Quando nondũ eſt illud gaudium ſine vlla tentatione certiſſimum, quod nobis in fine ſeruat Deus, ſine dubio tribulatio eſt. Ergo intelligamus & huius tribulationem fratres, Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: non ſic ait, tãquam diceret, Si forte euenerit mihi tribulatio aliqua, liberabis inde me. Sed quomodo? Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: id eſt, aliter non viuificabis me, niſi in medio tribulationis ambulauero. Væ ridentibus, beati lugentes. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me. *Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.*

ra tua. Sæuiant inimici,quid poſſunt facere inimici? Pecuniam tollere,expoliare,proſcribere, in exilium mittere,doloribus tormentiſque cruciare, ad poſtremum ſi permiſſi fuerint & occidere. Nunquid & amplius? Tu autem domine ſuper iram inimicorum extendiſti manum tuam, ſuper id quod mihi poſſunt facere inimici tu extendiſti manum tuam. Non enim inimici poſſunt me ſeparare à te.Tu autem amplius vindicas, qui adhuc differs me. Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam. Sæuiat quantum poteſt inimicus, non me ſeparat à Deo. Tu autem domine adhuc me non recipis, adhuc me in peregrinatione conteris, adhuc gaudium dulcedinémque tuam non præbes:Nondum inebriaſti me ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ nondum potaſti. *Pſal.35.* Apud te enim eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.Sed ecce dedi primitias ſpiritus,&credidi in te,& ſeruio *Rom.7.* mente legi Dei,tamen in nobiſmetipſis adhuc ingemiſcimus, *& 8.* adoptionem expectãtes redemptionem corporis noſtri.Hanc autem vitam nobis peccantibus dedit Deus, vbi etiam neceſſe eſt vt conteratur. Adam in ſudore & labore vultus ſui,cum *Geneſ.3.* terra ei tribulos & ſpinas parit. Nunquid aliquis inimicus plus potuit procurare? Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, ſed tamen non ad deſperationem: ſequitur enim, Et ſaluum me fecit dextera tua. Poteſt & ſic intelligi, ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam: Iraſcebantur inimici,vindicaſti me de inimicis. Peccator videbit & iraſcetur,dentibus ſuis frendet & tabeſcet. Vbi *Pſal.111.* ſunt qui dicebãt,Pereat nomen Chriſtianorum de terra? Certè aut moriuntur, aut conuertuntur. Ergo ſuper iram inimicorum extendiſti manum tuam, quandiu dicetur quod ſcriptum eſt, Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morie- *Pſal.40.* tur & peribit nomen eius?quando delebitur nomen Chriſtianorum de terra? Cùm dicunt iſta, partim crediderunt,partim perierunt, pauci timidi remanſerunt. Quanta ira inimicorum ſæuiebat, quando ſanguis martyrum fundebatur? Quomodo ſe putabant nomen Chriſtianorum delere de terra?Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.Ecce illi qui martyres perſequebantur, memorias martyrum inquirunt, aut vbi adorent, aut vbi ſe inebrient,quærunt tamen.Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera-

ra tua.Secundum deſiderium ſaluum me fecit dextera tua. Eſt quædam ſalus in dextera tua: nam eſt altera ſalus in ſiniſtra. Salus temporalis & carnalis in ſiniſtra eſt, ſalus æterna cum angelis in dextera eſt. Ideo iam in ipſa immortalitate poſitus
Mar.16. Chriſtus, dicitur ſedere ad dexteram Dei. Non enim Deus habet in ſeipſo dexterā aut ſiniſtram, ſed dextera Dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis oſtendi non poteſt, tale nomen accepit. Hac dextera tua ſaluum me feciſti, nō ſecundum ſalutem temporalem. Nam Criſpina occiſa eſt: ſed nunquid deſeruit illam Deus? Non illam fecit ſaluam in ſiniſtra, ſed fe-
2.*Mac.7.* cit in dextera. Machabæi quanta tormenta perpeſſi ſunt? Tres
Danie.3. autem pueri in mediis ignibus deambulando laudauerunt Deum. Illorum ſalus in dextera, illorum etiam in ſiniſtra. Aliquando ergo nō ſaluat in ſiniſtra ſanctos ſuos, ſed ſemper ſaluat eos in dextera. Impios autem plerunque ſaluat in ſiniſtra, non ſaluat in dextera Nam illi qui perſequebātur Criſpinam, ſani erant in corpore. Illa occiſa eſt, illi viuunt. Illorum ſalus in ſiniſtra eſt, illius in dextera. Et ſaluū me fecit dextera tua. *Domine retribues pro me.* Ego nō retribuo, tu retribues pro me. Sæuiant inimici quantumlibet, tu retribues quod ego nō poſſum. Domine retribues pro me. In ipſo capite noſtro attēdite.
1.*Pet.2.* Reliquit enim nobis exemplū vt ſequamur veſtigia eius: qui peccatum nō fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cum malediceretur, nō maledicebat: dicens, Domine retribues pro
Ibidem. me. Cùm iudcaretur, non comminabatur, ſed commendabat ſe ille iuſtè iudicanti. Quid eſt, domine retribues pro me? Ego
Ioan.8. inquit, non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet.
Rom.12. Non voſmetipſos vindicantes chariſſimi, Apoſtolus dicit, ſed
Deut.32. date locū iræ: ſcriptum eſt enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Domine retribues pro me. Eſt hic alius
Pſal.68. intellectus non negligendus, & forte magis eligendus: Domine Ieſu Chriſte retribues pro me. Ego enim ſi reddam, rapui: tu quod non rapuiſti, ſoluiſti. Domine retribues pro me. Vide illum retribuentem pro nobis. Venerunt qui tributum exigerent: exigebant tributum didrachmas, id eſt, duas drachmas in vno homine, Ventum eſt ad dominū vt ſolueret tributū, imò
Matt.17. non ad ipſum, ſed ad diſcipulos: & dictū eſt ad illos, Magiſter veſter nō ſoluit tributum? Illi retulerunt ad dominum: & ille, Reges terræ à quibus exigūt tributum? à filiis ſuis, an ab alienis? Reſponderunt, ab alienis. Ergo, inquit, liberi ſunt filij. Sed

tamen

tamen ne ſcandalizemus eos,ait Petro, Vade mitte hamum in *Ibidem.* mare,& qui primus piſcis aſcéderit tolle,aperi os eius & inuenies ſtaterem, id eſt,duas didrachmas. Stater ponderis genus eſt habẽs quatuor drachmas.Inuenies ibi,da illis pro me & te. Domine, retribues pro me. Merito habemus primum piſcem hamo captum, hamo comprehenſum. Primum ſurgentem de mari,primogenitum à mortuis.In eius ore inuenimus duas didrachmas, id eſt, quatuor drachmas, in eius ore inuenimus quatuor Euãgelia. Iſtis quatuor drachmis ab exactione huius ſeculi liberamur:per quatuor Euangelia debitores non remanebimus.Ibi enim peccata noſtra omnia ſoluuntur.Retribuit ergo pro nobis: Gratias miſericordiæ ipſius. Nihil debebat, pro ſe non reddidit,ſed pro nobis reddidit.Ecce,inquit.veniet princeps mundi huius,& in me nihil inueniet. Quid eſt,in me *Ioan.14.* nihil inueniet?Nullum peccatum in me inueniet, quare occidat me,non habet.Sed vt ſciant omnes,ait,quia volũtatem patris mei facio, ſurgite eamus hinc. Quid eſt, ſurgite eamus hinc? Id eſt, non ex neceſſitate,ſed voluntate patior,reddens quod nõ debeo.Domine retribues pro me, *Domine miſericordia tua in æternum.* Quid deſiderem?Non diem hominum,Non laboraui ſubſequens † te domine,& diem hominum non concu- *† Al.ſub ſole ſequens.* piui, tu ſcis. Ecce martyr ſancta Criſpina ſi deſideraret diem hominũ,negaret Chriſtum.Plus hic viueret,ſed in æternũ non viueret.Maluit in æternum viuere, quàm paulò amplius tem- *Hier.17.* poraliter viuere. Deniq;,domine miſericordia tua in æternũ, nõ ad tempus volo liberari.Miſericordia tua in æternum,qua martyres liberaſti,& ſic cito de hac vita abſtuliſti.Domine miſericordia tua in æternum, *Opera manuum tuarum ne deſpicias,* Non dico,Domine ne deſpicias opera manuum mearum,non me iacto de operibus meis.Exquiſiui quidem dominum mani- *Pſal.76.* bus meis nocte coram eo,& non ſum deceptus,ſed tamen non commendo opera manuum mearum.Timeo ne cùm inſpexeris,inuenias plura peccata quàm merita.Hoc ſolum rogo,hoc dico,hoc impetrare deſidero, Opera manuũ tuarum ne deſpicias.Opus tuum in me vide,non meum.Nam meum ſi videris, damnas:tuum ſi videris,coronas:quia & quæcunque ſunt bona opera mea,abs te mihi ſunt,& ideo tua magis quàm mea ſunt. Audio quippe ab Apoſtolo tuo,Gratia ſalui facti eſtis per fidẽ, *Epheſ.2.* & hoc non ex vobis,ſed Dei donũ eſt,non ex operibus,ne forte quis extollatur.Ipſius enim ſumus figmentũ creati in Chri-

ſto Ieſu in operibus bonis. Ergo ſiue in eo quòd homines ſumus, ſiue in eo quòd ex noſtra impietate mutati & iuſtificati ſumus, domine opera manuum tuarum ne deſpicias.

In Pſalmum centeſimumtriceſimumoctauum enarratio.

PSalmum nobis breuem paraueramus, quem mandaueramus cantari à lectore, ſed ad horam quãtum videtur perturbatus, alterum pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore lectoris ſequi voluntatẽ Dei quàm noſtram in noſtro propoſito. Si ergo vos in eius prolixitate aliquandiu tenuerimus, nobis non imputetis. ſed credatis Deũ nos non infructuoſe laborare voluiſſe. Neq; enim fruſtra in primo peccato noſtro pœnam accepimus, vt in ſudore vultus noſtri panem manducemus. Tantum ſi panis eſt, attendite, Panis autẽ eſt ſi Chriſtus eſt. Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cælo deſcendi. Quem manifeſtum nobis habemus in Euangelio, ipſum quæramus & in prophetis. Hunc ibi non vident ſuper quorum cor adhuc velamen poſitum eſt, vnde audiuit charitas veſtra heſterno die. Nobis autem quia ſacrificium veſpertinum crucis domini cõſcidit velum, vt pateant iam templi ſecreta, quãdiu nobis Chriſtus prædicatur, & ſi cum labore & ſudore manducandus eſt panis. Loquitur autẽ dominus noſter Ieſus Chriſtus in prophetis aliquando ex perſona capitis noſtri, qui eſt ipſe Chriſtus ſaluator, ſedẽs ad dexteram patris, qui etiam propter nos natus de virgine, & ſub Pontio Pilato qualia noſtis paſſus eſt, fuſo innocente ſanguine, quod eſt pretium noſtrum, redemit nocẽtes à captiuitate in qua detinebamur à diabolo, donãdo nobis delicta, & ipſo pretio noſtrô ſanguine ſuo delens chirographũ, quo debitores tenebamur. Ipſe eſt rector & ſponſus & redemptor Eccleſiæ caput noſtrum: Et vtiq; ſi caput eſt, habet corpus. Corpus autẽ eius ſancta Eccleſia, quæ etiam coniunx eius, cui dicit Apoſtolus, Vos autẽ eſtis corpus Chriſti & membra. Totus itaq; Chriſtus caput & corpus, tãquam integer vir, quia & fœmina de viro facta eſt, & ad virum pertinet: & dictum eſt de primo coniugio, Erunt duo in carne vna. Hoc autem ad myſterium interpretatur Apoſtolus non fruſtra eſſe dictum de illis duobus hominibus, niſi quia in eis iam figurabatur Chriſtus & Eccleſia: nam hoc ſic exponit Apoſtolus. Erunt duo in carne, inquit, vna. Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autẽ, dico, in Chriſto & Eccleſia. Dicit etiam ipſum Adam formam futuri, Qui eſt, inquit, forma futuri. Si ergo

Gen.3. Ioan.6. 2.Cor.3. Matt.27. Gen.3. Mar.16. Luc.2. & 23. Coloſ.2. 1.Cor.12. Gen.2. Epheſ.5.

ergo Adam forma futuri, quomodo de latere dormientis Eua facta eſt, ſic ex latere domini dormientis, id eſt, in paſſione morientis & in cruce percuſſi de lancea manauerunt ſacramenta quibus formaretur Eccleſia: nam de futura eadem paſſione ſua ſic dicit in alio Pſalmo, Ego dormiui & ſomnum cœpi & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me. Ergo dormitio intelligitur paſſio. Eua de latere dormientis, Eccleſia de latere patientis. Loquitur ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus in Prophetis, aliquando ex voce ſua, aliquando ex voce noſtra, quia vnum ſe facit nobiſcum, ſicut dictum eſt, Erunt duo in carne vna: vnde dicit & ipſe dominus in Euangelio, quum de coniugio loqueretur. Igitur iam non ſunt duo, ſed vna caro. Vna caro, quia de noſtra mortalitate carnem ſuſcepit. Non autem vna diuinitas, quia ille creator, nos creatura. Quicquid igitur dominus loquitur ex perſona ſuſceptæ carnis, & ad illud caput pertinet, quod iam aſcendit in cælum, & ad iſta membra quæ adhuc in terrena peregrinatione laborant: Pro quibus laborantibus membris quum ea Saulus inſequeretur, clamauit de cælo, Saule, Saule, quid me perſequeris? Audiamus ergo loquentem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in Prophetia. Cantati enim ſunt ipſi Pſalmi longè antequam dominus de Maria virgine naſceretur, non antequam dominus eſſet. Semper enim creator omnium, aliquando autem & natus ex creatura. Diuinitatem enim illam credamus, & quantum poſſumus intelligamus æqualem patri: Sed illa diuinitas patri æqualis, facta eſt particeps mortalitatis noſtræ, non de ſuo, ſed de noſtro, vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de noſtro, ſed de ipſius.

Rom. 5.
Gen. 2.
Ioan. 19.
Pſal. 3.
Gen. 2.
Matt. 9.
Act. 9.
Luc. 2.

Expoſitio Pſalmi.

D*Omine probaſti me & cognouiſti me.* Dicat hoc ipſe dominus Ieſus Chriſtus, dicat & domino patri. Non enim dominus eius pater eius, niſi quia dignatus eſt naſci ſecundum carnem. Pater eſt Dei, dominus hominis. Vis noſſe cui pater eſt? Aequali ſibi filio: Apoſtolus dicit, Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo. Huic formæ pater eſt Deus, æquali ſibi formæ, vnigenito filio nato de ſubſtãtia ſua. Propter nos autẽ vt reficeremur & efficeremur participes diuinitatis eius reparati ad vitã æternã, quia ipſe, vt dixi, factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, qd de illo ait Apoſt. ibi vbi dixerat, Qui cùm in forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitrat⁹ eſt eſſe ſe

Philip. 2.

æqualem Deo. Sed ſemetipſum, inquit, exinaniuit, formã ſerui accipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Erat autẽ in forma Dei æqualis patri, & accepit formam ſerui qua minor eſt patre. Vnde vtrũq; dicit in Euangelio, &, Ego & pater vnum ſumus, &, Quoniam pater maior me eſt. Ego & pater vnũ ſumus ſecundum formã Dei, pater maior me eſt ſecundũ formam ſerui. Ergo quia & pater & dominus eſt, pater formæ Dei, dominus formæ ſerui. Dicat ergo ipſe, nec miremur, nec ſcandalizemur, quia filius Dei vnicus dicit, Domine probaſti me & cognouiſti me. Probaſti & cognouiſti: nõ quia nõ nouerat, ſed quia aliis notũ fecerat Probaſti me, inquit, & cognouiſti me. *Tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.* Quid hic ſeſſio? Quid hic reſurrectio? Qui ſedet humiliat ſe. Sedit ergo dominus in paſſione, reſurrexit in reſurrectione. Tu, inquit, hoc cognouiſti, id eſt, tu voluiſti, tu approbaſti, ſecũdum voluntatẽ tuã factũ eſt. Si autem volueris accipere vocẽ capitis ex perſona corporis, dicamus & nos. Tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. Sedet enim homo, quando humiliat ſe in pœnitentia: ſurgit autẽ remiſſis peccatis, quãdo erigitur in ſpem vitæ æternæ: propterea & in alio Pſalmo dicitur, Surgite poſteaquàm ſediſtis qui mãducatis panẽ doloris. Panẽ doloris pœnitentes manducant qui cantant in alio Pſalmo, & dicunt, Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Quid eſt enim, ſurgite poſteaquàm ſediſtis? Nolite exaltari, niſi prius humiliati fueritis. Multi enim volũt ſurgere antequam ſederint, volũt ſe iuſtos videri, antequam peccatores ſe eſſe confeſſi ſunt. Ergo ſi ex perſona capitis noſtri accipis, ſic intellige, Tu cognouiſti ſeſſionẽ meã & reſurrectionem meam, paſſionem meam & reſurrectionem meã: ſi ex perſona corporis, Tu cognouiſti ſeſſionẽ meã & reſurrectionẽ meam, coram oculis tuis & peccata cõfeſſus ſum, & tua gratia iuſtificatus ſum. *Intellexiſti cogitationes meas de longinquo.* Quid eſt, de longinquo? Cùm adhuc in peregrinatione ſum, antequam ad illam patriam veniam, tu cognouiſti cogitationem meam. Attende illum filiũ minorem, quia ipſe etiam factus eſt corpus Chriſti, Eccleſia de gentibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos enim filios habebat quidam paterfamiliàs: filius maior non longè ierat, ſed in agro operabatur, & ſignificat ſanctos in lege facientes opera & præcepta legis. Genus autem humanum quod deflexerat in idolorum

Ioan.10. & 14.

1. ſent. diſ. 48. cap. il lud quoq;.

Pſal.126.

Pſal.41.

Lucæ 15.

idolorum culturam, in longinquo fuerat peregrinum. Quid tam longè ab eo qui fecit te, quàm figmentum quod tibi ipſe eſſe feciſti? Profectus eſt ergo filius minor in regionem longinquam, portans ſecum ſubſtantiam ſuam, &, ſicut nouimus in Euangelio, diſſipauit eam viuens prodigè cum meretricibus, & famem paſſus applicauit ſe cuidam principi regionis illius: & ille eum porcis paſcendis præpoſuit, de quorum ſiliquis & reliquiis, cupiebat ſaturari, nec poterat. Et poſt laborem & trituram, & tribulationem & egeſtatem, venit illi in mentem pater, & voluit redire, & ſic ait, Surgam, & ibo ad patrem meum. Surgam dixit, ſederat enim: eius ergo vocem hic agnoſce dicentis, Tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. Sedi in egeſtate, ſurrexi in deſiderio panis tui: Intellexiſti cogitationes meas de lõginquo, longè enim eram profectus. Sed vbi non eſt quem deſerueram? Intellexiſti cogitationes meas de longinquo: propterea ſic dicit dominus in Euangelio, Quia occurrit illi pater venienti. Verè, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Semitam meam & limitem meum inueſtigaſti.* Semitam, inquit, meam, quam niſi malam? quam ille ambulauerat vt patrem deſereret, quaſi occultus eſſe poſſit ab oculis vindicantis. Aut verò in illa egeſtate *Luca 15.* cõtereretur, aut porcos paſcere poneretur, niſi pater vellet flagellare longinquum vt reciperet propinquum? Ergo tanquam deprehenſus fugitiuus ſequente ſe vindicta legitima Dei vindicantis in affectiones noſtras quacũq; ierimus, & quocunque progreſſi fuerimus agnoſcimur. Tanquam ergo deprehenſus fugitiuus loquitur, Semitã meam & limitẽ meum inueſtigaſti. Quid eſt, ſemitam meã? Quà profectus ſum. Quid eſt, limitem meum? Quouſque perueni. Semitam meam & limitem meum inueſtigaſti. Limes meus ille lõginquus nõ fuit longè ab oculis tuis: multũ ieram, & tu ibi eras. Semitã meã & limitẽ meum inueſtigaſti: *Et omnes vias meas præuidiſti.* Non dixit, vidiſti, ſed præuidiſti. Antequã eas irẽ, antequã eas ambularem præuidiſti eas: Et permiſiſti me in labore ire vias meas, vt ſi nollẽ laborare, redirẽ ad vias tuas. *Quoniam non eſt dolus in lingua mea.* Quare hoc dixit? Quia ecce fateor tibi, ambulaui ſemitã meam, factus ſum lõginquus à te: diſceſſi à te cum quo mihi bene erat, & bono meo male mihi fuit ſine te. Nã ſi mihi bene eſſet ſine te, nollẽ forſitan redire ad te. Ergo iſte cõfitens peccata ſua dicens corpus Chriſti iuſtificatum, non in ſe, ſed in illius gratia,

dixit, Non eſt dolus in lingua mea. *Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua.* Cognouiſti nouiſſima mea quando porcos paui: cognouiſti antiqua mea quando à te partem ſubſtantiæ meæ expetiui. Antiqua fuerũt mihi exordia malorum nouiſſimorũ. Antiquum peccatum quando lapſi ſumus: nouiſſima pœna, quando in iſtam mortalitatem laborioſam periculoſámq; peruenimus. Atq; vtinã nobis iſta ſint nouiſſima. Erit iſta nouiſſima ſi iam redire voluerimus. Eſt enim alia quibuſdam impiis nouiſſima, quibus dicetur, Ite in ignem æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Nos autem fratres hucuſq; deſeruimus Deũ: vſque ad huius vitæ mortalitatẽ ſufficiat labor noſter. Recordemur panẽ patris noſtri, recolamus beatitudinem domus patris noſtri. Non nos delectent ſiliquæ porcorum, doctrinæ dæmoniorum. Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua mea. Nouiſſima quò perueni, antiqua vbi te offendi. *Tu finxiſti me & poſuiſti ſuper me manum tuam.* Finxiſti me. Vbi? In iſta mortalitate iam ad labores, ad quos omnes nati ſumus. Nõ enim quiſquã naſcitur: niſi quem Deus finxerit in vtero matris ſuæ, aut vlla creatura eſt, cuius nõ eſt ille Plaſmator. Sed finxiſti me in iſto labore, & poſuiſti ſuper me manũ tuã, vindicẽ manũ grauantẽ ſuperbũ. Ita enim ſalubriter deiecit elatũ, vt erigat humilẽ. Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me manũ tuam. *Mirificata eſt ſcientia tua ex me, inualuit, non potero ad illam.* Aliquid quod obſcurum quidem eſt, ſed non cum parua dulcedine intelligetur, aduertentes audite. Moyſes ſanctus Dei erat famulus cum quo loquebatur Deus per nubẽ, quia temporaliter loquens vtiq; per aſſumptã creaturã loquebatur ſeruo ſuo, id eſt, nõ per ſubſtantiã ſuã, ſed per aſſumptam aliquã corporalem creaturã, per quam voces illæ fierent, & humanis atque mortalibus auribus perſonarent. Sic enim loquebatur tũc Deus, nõ quomodo loquitur in ſubſtãtia ſua. Quomodo enim loquitur in ſubſtantia ſua? Locutio Dei, verbũ Dei eſt, verbũ Dei Chriſtus eſt. Verbũ illud non ſonat & tranſit, ſed ſemper incõmutabiliter manet verbũ, per quod facta ſunt omnia. Cui verbo dicitur, Ipſa eſt enim ſapientia Dei, Mutabis ea & mutabũtur, tu autem idẽ ipſe es. Et aliò loco de ſapientia cum ſcriptura diceret, In ſeipſa manens, ait, innouat omnia. Illa ergo ſapiẽtia ſtãs, ſi dici debeat vel ſtãs: dicitur autem propter incõmutabilitatem, nõ propter immobilitatẽ: & eodẽ modo ſe ſemper habens, nullo loco, nullo tẽpore variata, nuſquam

[Margin notes: *Luc.15.* — *Matt.25.* — *Luc.15.* — *Exod.35.* — *Lib.de Trinit. c. 16.* — *Ioan.1.* — *Pſal.101.* — *Sap.7.*]

nuſquam aliter quàm hic aut ibi, nuſquam aliter quàm nunc aut anteà, ipſa eſt locutio Dei. Locutio verò illa quæ fiebat ad Moyſen, ad hominem fiebat per ſyllabas pertrāſeuntes ſonos. Nō autem fierent iſta, niſi Deus aſſumeret talem creaturā per quam huiuſmodi ſermonē & voces emitteret. Moyſes ſanctus nouerat iſtam locutionem Dei aſſumptis quibuſdā corporeis creaturis fieri, & ſic deſiderauit & cōcupiuit videre ipſam ſpeciem Dei, & loquenti ſecū Deo dixit, Si inueni gratiā ante te, oſtende mihi temetipſum, Cùm hoc vehemēter cōcupiſceret, & hoc quadā, ſi dicendū eſt, amica familiaritate, quia ipſe dignatus eſt, extorquere vellet Deo vt videret eius maieſtatē & faciē, quomodo dici poteſt facies Dei, ait illi, Nō potes videre faciē meā. Nemo enim vidit faciē meā & vixit: ſed ponam te in ſpecula petræ, & tranſibo, & ponam ſuper te manum meam: quum autem trāſiero, poſteriora mea videbis. Et ex his verbis natum eſt alterū ænigma, id eſt, obſcura quædā figura rerum. Cùm trāſiero, poſteriora mea videbis dicit Deus, quaſi ex alia parte habeat faciem, ex alia dorſum. Abſit à nobis tale aliquid de illa maieſtate ſentire. Nam qui hoc ſentit de Deo, quid ei prodeſt quòd templa clauſa ſunt? Idolum in corde ſuo fabricat. Sunt ergo in illis verbis magna myſteria. Loquebatur dominus, vt dixi, per creaturam, quomodo vellet famulo ſuo. Intellecta eſt illic perſona ipſius domini, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Qui quidem ſecundum formam Dei, qua æqualis eſt patri, ſimiliter oculis humanis inuiſibilis eſt ſicut & pater. Si enim ſapientia humana videri oculis non poteſt, virtus & ſapientia Dei videri oculis carneis poteſt? Sed quia erat dominus opportuno tempore carnē ſuſcepturus, vt oculis etiam carneis propter ſalubritatem curandæ virtus mentis appareret, quando ita apparere opus eſſet, hoc prædicens Moyſi figuratè, ait, faciem meam videre non potes, poſteriora mea videbis, ſed cùm tranſiero. Vt autem nō videas faciē meam manus mea erit ſuper te. Tranſire quid fuit domino, niſi quod Euangeliſta dicit, Cùm autē veniſſet hora, vt tranſiret Ieſus de hoc mundo ad patrem? Nam ipſum tranſitum ſignificat Paſcha. Quod enim Hebraico verbo dicitur Paſcha, Latinè tranſitus interpretatur. Quid eſt, faciē meam non videbis, ſed poſteriora mea videbis? Cuius perſonā gerebat ille Moyſes, quando ei dictum eſt, Faciem meā non videbis, ſed poſteriora mea videbis, & hoc cum tranſiero, vt autem non videas faciem meam

Exod. 33. *Lib.* 2. *de Trinit.c.* 17. *Philip.* 2. 1.*Cor.* 1. *Exod.* 33. *Ioan.* 13. *Exod.* 33.

ponam ſuper te manũ meam? Faciem ſuã dixit, prima ſua, & quodammodo poſteriora ſua, tranſitũ de hoc mundo paſſionis ſuæ. Apparuit Iudæis, nõ eum cognouerunt. Eorũ perſonã gerebat Moyſes quãdo ei dicebatur, Faciem meã nõ potes videre. Vnde autẽ nõ viderunt Deũ in carne poſitũ? Quia grauata
Eſaiæ 6. erat ſuper eos manus domini. De illis enim dixerat Eſaias, In-
Pſal.31. craſſa cor populi huius, & oculos eius graua: & eorũ vox eſt in alio Pſalmo, Quoniã grauata eſt ſuper me manus tua. Vt ergo
1.Cor.2. nõ cognoſcerent tunc diuinitatẽ Chriſti, grauati ſunt: ſi enim cognouiſſent, nunquã dominũ gloriæ crucifixiſſent. Non crucifixo autẽ domino, ſanguis illius nõ redimeret orbẽ terrarũ. Quid egit Deus niſi quod ait Apoſtolus, altitudinẽ diuitiarum
Rom.11. ſapientiæ & ſcientiæ Dei? vbi exclamat, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſũt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis cõſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorũ. Apoſtolus hoc dicit,
Ibidem. quia ſuperius dixerat, Cæcitas ex parte Iſrael facta eſt, vt plenitudo gẽtium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Excæcati ſunt ergo ex parte Iudæi merito ſuperbiæ ſuæ, quia ſe iu-
Exo.33. ſtos dicebant, & excæcati cruxifixerũt dominum. Poſuit ſuper
Ioan.13. eos manum ſuam, ne viderent eum donec tranſiret ſcilicet de hoc mundo ad patrem. Videamus ſi poſtea quàm tranſiit vide-
Ioan.20. runt poſteriora eius. Reſurrexit dominus, apparuit diſcipulis ſuis & omnibus qui in eum iam crediderant, non eis à quibus
Act.1, & 2. crucifixus erat, quia ſuper illos manum poſuerat donec tranſiret. Aſcendit autem in cælum quadraginta diebus factis cum diſcipulis ſuis. Impleto autem die Pentecoſtes miſit eis Spiritum ſanctum. Repleti Spiritu ſancto cœperunt omnium linguis loqui, qui in vna nati erant, & vnã ſolã didicerant. Expauerunt & exhorruerunt tantũ miraculũ millia eorũ qui crucifixerant dominum, cõpuncti corde de tanto miraculo, quæſierunt conſilium ab Apoſtolis quid facerent, poſteaquam eis prædicatus eſt Chriſtus, mirantibus vnde idiotæ homines linguis omnibus loquerẽtur. Per Petrũ igitur Apoſtolum annuntiato eis Chriſto, quẽ in cruce contempſerant, quem tanquam mortalem hominem irriſerant, cui propterea inſultabãt, quia de cruce nõ deſcẽdebat, cùm vtiq; maius multo fuerit quod fe-
Matt.27. cit de ſepulchro reſurgere, quàm de cruce deſcẽdere. Annuntiato

tiato ergo Chriſto ſibi dixerũt, Quid faciemus? Illi qui ſæuierunt in dominũ quem videbant, iam conſiliũ petunt ſalutis, & dictũ eſt eis, Agite pœnitentiã, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & dimittentur vobis peccata veſtra. Ecce viderunt poſteriora eius, cuius faciem videre non potuerunt. Manus enim eius erat ſuper oculos eorũ, non ſemper, ſed donec tranſiret. Poſteaquam trãſiit, abſtulit manus ab oculis eorum. Ablata manu ab oculis ſuis, dicũt diſcipulis, quid faciemus? Primo ſæui, poſtea pij: primo irati, poſtea timidi: primo duri, poſtea flexi: primo cæci, poſtea illuminati. Puto quòd agnoſcamus & in hoc Pſalmo voces huiuſmodi etiã gentium recordantiũ infidelitatem ſuam. Conclusit enim Deus omnes in infidelitate, vt omniũ miſereatur. Tu finxiſti me & poſuiſti ſuper me manũ tuã. Mirificata eſt ſcientia tua ex me, inualuit, & non potero ad illam. Veluti poſuiſti ſuper me manum tuã. Mirus mihi factus es, non te cõprehendo cũ quo eram. Quàm facilis mihi erat vultus patris quando dixi, Da mihi ſubſtantiam meam, quæ me contingit. Ecce profecto in regionem longinquam & fame contrito multũ mihi eſt, & labor eſt ante me, nõ poſſum percipere quod dimiſi. Mirificata eſt enim, inquit, ſcientia tua ex me. Ex peccato meo factũ eſt vt mirificata mihi eſſet, & incomprehẽſibilis mihi exiſteret. Nam erat mihi facilitas contemplandi te, quando in ſuperbiam reliqueram te. Mirificata eſt, inquit, ſciẽtia tua ex me. Inualuit, nõ potero ad illã. Subaudis ex me. Non potero ad illam ex me. Cũ ergo potero, nõ potero niſi ex te. Ecce inuenies in longinquo fugitiuum, nõ latere oculos eius à quo fugit. Et quò iturus eſt iam cuius limès eſt inueſtigatus? Videte quid dicit; *Quò ibo à ſpiritu tuo*? Spiritus enim domini repleuit orbem terrarũ. Quis poteſt fugere in mundo ab illo ſpiritu, quo plenus eſt mundus? Quò abibo à ſpiritu tuo? *Et quò à facie tua fugiam*? Locum quærit quò fugiat ab ira Dei. Quis eſt locus recepturus fugitiuũ Dei? Homines qui ſuſcipiũt fugitiuos quærũt ab eis à quo fugerint, & quem ſeruum inuenerint alicuius domini minus potentis, tanquã ſine vllo timore ſuſcipiunt, dicentes in corde ſuo, non habet iſte talem dominũ, à quo poſſit inueſtigari. Cum autẽ audierint dominũ potentem, aut nõ ſuſcipiunt, aut cum magno timore ſuſcipiunt. Et quia homo potens falli poteſt. Vbi non eſt Deus? Quis fallit Deum? Quem non videt Deus? A quo fugitiuum ſuũ non repetit Deus? Quò

Act.2 · *Exod.33.* · *Rom.11.* · *Luc.15.* · *Pſal.72.* · *Sapien.1.*

conſolatio noſtra. Recipiamus pennas per charitatem, quas amiſimus per cupiditatem. Cupiditas enim viſcum facta eſt pennarũ noſtrarũ, eliſit nos de libertate aëris noſtri, id eſt, aurarum illarum liberarum ſpiritus Dei. Inde eliſi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis poteſtate, inde nos ſanguine ſuo redemit, quem fugimus vt caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis ſuis, & erigimus iam eas ſine viſco. Non amemus mare, ſed volemus in extrema maris. Nemo trepidet, ſed nemo de pennis ſuis præſumat, quia & pennatos niſi ipſe erigat, niſi ipſe deducat, præcipitabimur in profunda maris laſſati & fatigati, quaſi præſumentes de viribus noſtris. Opus ergo eſt vt habeamus pennas, & opus eſt vt ipſe deducat. Adiutor enim noſter eſt. Habemus liberũ arbitrium, ſed ipſo libero arbitrio quantũ poſſumus, niſi nos adiuuet ille qui iubet? Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua. Et cõſiderans lõginquitatẽ viæ, quid ſibi dixit? *Et dixi, fortaſſe tenebræ conculcabũt me.* Ecce enim iam credidi in Chriſtũ, iam erigor duabus alis geminæ charitatis, & abundat iniquitas huius ſeculi, & quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorũ: ſic dixit dominus, Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. In iſta vita inter tanta ſcandala, inter tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianarũ tentationũ, quotidianarũ ſuggeſtionũ malarum, quid facio, inquit? Quomodo perueniam ad extrema maris? Audio terribiliter à domino, Quoniã abũdauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Denique deinde ſubiecit, Qui perſeuerauerit vſq; in finẽ hic ſaluus erit. Attendens longitudinem viæ, dixi mihi, fortaſſe tenebræ conculcabunt me, *Et nox illuminatio mea in delitiis meis.* Facta eſt mihi nox illuminatio, quia in nocte me deſperaueram poſſe trãſire tantum mare, & tantã viam ſuperare, & venire ad extremũ perſeuerãdo vſq; in finem. Gratias illi qui me quæſiuit fugitiuum, qui terga mea flagelli plaga percuſſit, qui me vocãdo ab interitu reuocauit, qui fecit mihi illuminatã noctẽ. Nox eſt enim quandiu iſta vita agitur. Quomodo eſt nox illuminata? Quia Chriſtus deſcendit in noctẽ. Accepit Chriſtus carnẽ de iſto ſeculo, & illuminauit nobis noctẽ. Perdiderat enim drachmam mulier illa, accendit lucernã. Sapientia Dei perdiderat drachmam. Quid eſt drachma? Nummus, in quo nũmo imago erat ipſius Imperatoris noſtri. Factus eſt enim homo ad imaginem

Matt. 24.

Lucæ 15.

Dei & perierat. Et quid facit mulier ſapiẽs? Accendit lucernã.
Geneſ.1. Lucerna de luto eſt, ſed habet lucẽ qua inueniatur drachma.
Lucæ 15. Lucerna ergo ſapiẽtiæ, caro Chriſti. De luto facta eſt, ſed verbo ſuo lucet, & inuenit perditos, & nox illuminatio in deliciis meis. Facta eſt mihi nox in delitiis. Delitiæ noſtræ Chriſtus. Videte quemadmodũ de illo modo gaudeamus. Clamores iſti veſtri, gaudia iſta veſtra vnde ſunt niſi in delitiis? Vnde autem iſtæ delitiæ, niſi quia nox illuminata eſt, niſi quia dominus Chriſtus nobis prædicatur? Quia quæſiuit vos antequã quæreretis eum, & inuenit vos vt inueniretis eum. Et nox illuminatio mea in delitiis meis. *Quoniã tenebræ nõ obtenebrabuntur à te.* Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & Deus illas non tenebrat, ſed magis illuminat, quia illi dictũ eſt, ipſi canto in alio
Pſal.17. Pſalmo, Tu illuminabis lucernã meã domine, Deus meus illuminabis tenebras meas. Qui autẽ tenebrant tenebras ſuas, quas Deus nõ tenebrat? Homines mali, homines peruerſi. Cũ peccãt vtiq; tenebræ ſunt, dum nõ confitẽtur peccata ſua quæ fecerunt, ſed inſuper defendunt, tenebrãt tenebras tuas. Ergo iam ſi peccaſti, in tenebris es, ſed cõfitẽdo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendẽdo autẽ tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in ſimplicibus laborabas? Vnde autẽ dominus non tenebrat tenebras noſtras? Quia nõ nos ſinit impunita habere peccata. Flagellat nos in iſtis laboribus, & erudit nos. Tota iſta miſeria generis humani, in qua gemit mundus, noueritis fratres quia dolor medicinalis eſt, nõ ſententia pœnalis. Videtis quia dolor vbique, vbique metus, vbiq; neceſſitas, vbique labores. Creſcit auaritia, ſed in malis. Si ad hoc Deus hic talibus flagellis erudit nos, vt non tenebrentur tenebræ noſtræ, agnoſcamus nos ſub pœna flagelli eſſe, & benedicamus Deũ miſcentem iam amaritudines dulcedini vitæ temporalis: ne temporaliũ delitiarũ delectatione cæcati, nõ deſideremus delitias æternas, nec velimus finire mare & habitare in nouiſſimo maris. Sæuiãt ergo fluctus maris. Quãto plus ſæuiunt fluctus maris, tanto ſe illa cũ pennis colũba ſuſpendit. Non ergo tenebrat Deus tenebras noſtras, quia miſcet flagella peccatis noſtris & amaritudines prauis dulcedinibus noſtris. Non nos tenebrem⁹ tenebras noſtras defendẽdo peccata noſtra, & nox illuminatio in delitiis noſtris. Quoniã tenebræ nõ obtenebrabuntur à te. *Et nox tanquã dies illuminabitur.* Nox tanquã dies.

Dies

Dies nobis proſperitas ſeculi, nox nobis aduerſitas ſeculi. Sed ſi cognoſcamus ob meritum peccatorũ noſtrorũ nos aduerſitates pati,& dulcia nobis ſunt flagella patris, ne ſit amara ſententia iudicis: ſic habebimus tenebras noctis huius, quomodo lumen noctis huius. Si nox eſt, quomodo ibi lux eſt? Nox eſt, quia erratur hic à genere humano. Nox eſt, quia nondũ venimus ad illũ diem quem nõ coarctat heſternus & craſtinus, ſed eſt dies perpetuus, ſine ortu, quia ſine occaſu. Nox eſt ergo hic ſed quandã lucem ſuã nox iſta habet, & tenebras ſuas. Quare ſit generaliter nox diximus. Quæ eſt lux noctis huius? Proſperitas & felicitas ſeculi huius, gaudiũ tẽporale, honor tẽporalis, quaſi lux eſt noctis huius. Aduerſitas autẽ & amaritudo tribulationũ vel ignobilitas, tanquã tenebræ ſunt noctis huius. In hac nocte, in hac mortalitate vitæ humanæ habẽt homines lucẽ, habẽt homines tenebras: lucẽ proſperitatẽ, tenebras aduerſitatẽ Sed vbi venerit dominus Ieſus Chriſtus, & habitauerit animã per fidẽ, & promiſerit aliam lucẽ, & inſpirauerit, & donauerit patientiã, & monuerit hominem nõ delectari proſperis, ne frãgatur aduerſis: incipit homo fidelis indifferenter vti mũdo iſto, nec extolli quãdo res proſperæ accedũt, nec frãgi quãdo res aduerſæ ſunt, ſed vbiq; dominũ benedicere, non ſolũ quãdo abundat, ſed etiã quando amittit: nõ ſolũ quando ſanus eſt, ſed etiã quando ægrotat, vt ſit in illo vera illa cantatio, Benedicã dominũ in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore meo. Si ergo ſemper & quãdo lucet nox iſta, & quãdo obſcura eſt nox iſta, quãdo arridet proſperitas, quãdo triſtis eſt aduerſitas, ſemper ſit laus eius in ore tuo, & fiet tibi quod modo dictum eſt, *Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius*. Non me conculcant tenebræ eius, quia non me extollit lumen eius. Ecce habes lumẽ ipſius in Iob, abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius diuitiis prima deſcribitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux erat noctis eius. Putauit inimicus propterea illũ talem virũ colere Deũ, quia illa omnia donauerat ei, & petiuit vt auferrẽtur ab eo Factæ ſunt tenebræ noctis illius, quæ primò habebat lucem. Nouerat tamen ille, ſiue lux ibi eſſet, ſiue tenebræ, illã noctem eſſe, in qua peregrinaretur à Deo ſuo, & habebat interiorem lucẽ ipſum Deum ſuũ, per quam lucẽ interiorẽ indifferẽter haberet ſiue tenebras noctis illius, ſiue lucẽ. Propterea qa in luce noctis illius, id eſt, in rerũ abũdantia colebat Deũ, ablatis illi omnibus rebus. poſteaquã

Pſal.33.

factæ ſunt tenebræ illius, quid dixit ille? Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomẽ domini benedictũ. In nocte ſum quadã vitæ huius, Dominus inquit, habitat in cor meũ, illuminauit mihi ſolatiis quibuſdam noctem: quãdo dedit copias rerũ temporaliũ. Subtraxit ipſam lucem tẽporalem, & quaſi tenebrata eſt nox. Sed quia ſicut tenebræ eius, ſic & lumẽ eius, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomẽ domini benedictum. Non ſum triſtis in nocte hac, quia ſicut tenebræ eius, ita

1.Cor.7. & lumen eius. Vtrunq; tranſit, vt qui gaudent tanquã non gaudentes ſint, & qui flent tanquã non flẽtes ſint, quia ſicut tenebræ eius ita & lumẽ eius. *Quoniã tu poſſediſti renes meos domine.* Non ſine cauſa ſicut tenebræ eius, ſic & lumen eius. Intus eſt poſſeſſor, qui nõ ſolùm cor tenet, ſed etiã renes: non ſolùm cogitationes, ſed etiã delectationes. Ipſe ergo poſſidet vnde me delectaret aliquid lucis in nocte, ipſe tenet renes meos: nõ noui delectari niſi de luce interiore ſapientiæ ipſius. Quid ergo? Non delectaris de proſperitate rerũ, de felicitate tẽporum, de honoribus, de diuitiis, de familia? Nõ delector, inquit. Quare? Quia ſicut tenebræ eius ita & lumen eius. Vnde tibi iſta indifferentia, vt ſicut tenebræ eius, ſic ſit tibi & lumen eius? Vnde? Quoniam tu poſſediſti renes meos domine, *Suſcepiſti me de vtero matris meæ.* Dum eſſem in vtero matris meæ, non indifferenter habebã tenebras illius noctis & lucẽ illius noctis. Etenim vterus matris meæ cõſuetudo ciuitatis meæ fuit. Quæ eſt illa ciuitas? Quæ nos progenuit in captiuitate. Nouimus Babyloniam illã, de qua heſterno die locuti ſumus, vnde proficiſcũtur omnes qui credũt & ſuſpirãt illi luci Hieruſalẽ cæleſtis. Ergo ego dixi, ex vtero matris meæ ſuſceptus ſum à domino: inde mihi tenebræ noctis huius, & lux huius noctis indifferẽtes factæ ſunt. Qui autem eſt in vtero matris illius Babyloniæ, gaudet proſperis ſeculi, frangitur aduerſitatibus ſeculi, non nouit gaudere niſi aliquid proſperũ eueniat ſecũdum tẽpus, nec nouit cõtriſtari, niſi aliquid aduerſum eueniat ſecundum tẽpus. Iam exi de vtero Babyloniæ, incipe cãtare hymnum domino. Egredere & naſcere, ſuſcipiet te Deus ex vtero matris tuæ.

Galat.1. Quis Deus? Deus ille Apoſtoli Pauli qui dixit, Cùm autẽ placuit Deo qui me ſegregauit de vtero matris meæ reuelare filium ſuũ in me. Quæ enim erat mater eius? Synagoga. Et ibi quid didicerat, niſi quod habebãt & didicerãt ipſi Iudæi & ipſe

populus

populus? Nomen in illis remãſerat laudis Dei, facta autem in eis non inueniebãtur. Erant in eis verba Dei, quaſi folia in arbore, & fructus nuſquã. Talem arborem fici ſicut noſtis, cùm dominus inueniſſet, maledicto arefecit. Inuenit enim in ea folia, & fructum nõ inuenit: quandam nobis arborem figurabat Nam fructuum eorũ tempus nondum erat. Quod omnes homines nouerãt, artifex cælli & terræ nõ nouerat? Ergo ille qui Paulum ſegregauit ab vtero matris ſuæ, ipſe & nos ſegregauit ab vtero matris noſtræ. Cuius matris noſtræ: Babyloniç illius. Suſcepti ergo ex vtero illo, iam incipiamus habere aliã ſpem. Promiſit fratres quare gaudetis, fructus facite poſiti in alia ſpe. Iam non nouimus malum niſi offendere Deum & nõ perduci ad illa quæ promiſit: nec nouimus bonum niſi promereri Deum & perduci ad illa quæ promittit. Quid illa bona mũdi huius & mala mundi huius? Indifferenter habeamus, quia iam ſuſcepti ab vtero matris noſtræ indifferẽter ea habentes, dicimus, Sicut tenebræ eius, ſic & lumen eius. Nec felicitas huius ſeculi nos beatos facit, nec aduerſitas miſeros. Opus eſt iuſtitiã tenere, fidẽ diligere, ſperare in Deum, diligere Deum, diligere & proximũ. Poſt iſtos labores habebimus indefeſſam lucem, habebimus diem ſine occaſu. Trãſit quicquid eſt in iſta nocte lucidum & tenebroſum. Quoniã tu poſſediſti renes meos domine, ſuſcepiſti me ex vtero matris meæ. *Confitebor tibi domine quoniam terribiliter mirificatus es.* Terribiliter mirificatus es eo ipſo quòd te miramur, tu terribilis es, cũ tremore gaudemus. Timemus enim ne de donis tuis nos extollẽtes per ſuperbiã, mereamur amittere quod humilitate percepimus. Confitebor tibi domine quoniã terribiliter mirificatus es. *Mirabilia opera tua Deus, Et anima mea cognoſcet valde.* Iã cognoſcit anima mea valde, quoniã ſuſcepiſti me ex vtero matris meæ. Antea vero mirificata eſt ſciẽtia tua ex me, inualuerat, nec poteram ad illam. Ergo ex me inualuerat, nec poterã ad illam. Vnde modo anima mea cognoſcet valde, niſi quia nox illuminatio in deliciis meis eſt, niſi quia venit mihi gratia tua & illuminauit tenebras meas, niſi quia tu poſſediſti renes meos, niſi quia tu ſuſcepiſti me ex vtero matris meæ? *Non eſt abſconditũ os meum à te quod feciſti in abſcõdito.* Os ſuũ dicit. Quod vulgo dicitur oſſum Latinè os dicitur. Hoc in Grçco inuenitur. Nã poſſemus hic putare os eſſe ab eo quod ſunt ora, nõ os corrupte ab eo qđ ſunt oſſa. Nõ eſt ergo abſcõditũ, inquit, os meũ à te, quod feciſti in

Mat. 21.

abſcondito. Habeo in abſcondito quoddam oſſum. Sic enim potius loquamur.Melius eſt vt reprehendant nos grammatici,quàm non intelligant populi.Ergo eſt,inquit,quoddam oſſum meum intus in abſcõdito. Tu feciſti intus oſſum mihi in abſcondito,& nõ eſt abſconditum à te.In abſcondito enim feciſti,ſed nunquid & tibi hoc abſcõdiſti?Hoc oſſum meum factum à te in abſcondito,homines non vident,homines nõ nouerunt,tu autem noſti qui feciſti. Quod ergo os dicit fratres? Quæramus illud,in abſcondito eſt. Sed quia Chriſtiani in nomine domini Chriſtianis loquimur,modo inuenimus quid ſit oſſum huiuſmodi. Firmitas quædã eſt interior,quia in oſſibus firmitas & fortitudo intelligitur.Eſt ergo quædam animæ interior vis,vbi firmitas non frangitur.Quælibet tormẽta,quælibet tribulationes,quælibet huius ſeculi aduerſitates vndiq; ſæuiant,illud quod Deus in abſcondito fecit firmum,in nobis frangi nõ poteſt,nõ cedit.A domino enim facta eſt quædã firmitas patiẽtiæ noſtræ,de qua dicitur in alio Pſalmo, Veruntamen Deo ſubiecta eſt anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea. Et attende Apoſtolum Paulum,habentem intus hoc genus firmitatis. Quaſi triſtes,inquit,ſemper autem gaudentes. Vnde quaſi triſtes? Contumeliis,opprobriis,perſecutionibus, flagellis,plagis,carceribus,catenis,lapidationibus. Quis non eos miſeros tunc exiſtimaret? Nec illi ipſi perſecutores ſæuirẽt in eos,niſi putarẽt eos miſeros fieri perſecutionibus ſuis. Illi enim eos ex ſua infirmitate coniiciebant, qui nõ habebãt oſſum abſcõditũ interius.Illi verò qui habebãt,hominibus foris triſtes videbãtur,intus autẽ gaudebãt Deo,cui nõ erat abſconditũ oſſum ipſorũ quod fecerat in abſcõdito. Aperit autẽ hoc oſſum in abſcõdito factum à Deo idem Apoſtolus Paulus his verbis, Non ſolũ autẽ,inquit,ſed etiã gloriamur in tribulationibus. Parũ eſt quia nõ es triſtis,ſed & gloriaris? Sufficiat tibi triſtẽ non eſſe.Parũ eſt,inquit,Chriſtianis.Tale oſſum mihi fecit in abſcõdito,vt parũ ſit non frangi,niſi etiã glorietur. Vnde gloriaris?In tribulationibus,ſciẽtes quia tribulatio patiẽtiã operatur. Vide quomodo formata ſit illa firmitas intus in corde,Sciẽtes quoniã tribulatio patientiã operatur,patientia probationẽ,probatio ſpẽ,ſpes autẽ non cõfundit,quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum qui dat⁹ eſt nobis.Sic formatũ atq; firmatũ eſt oſſum illud abſconditũ,vt faciat nos etiã gloriari in tribulationibus.Sed videmur

Pſal.61. *1.Cor.4.* *Rom.5.*

demur hominibus miſeri, quia abſconditũ eſt ab eis quod habemus intrinſecus. Non eſt abſconditũ os meum à te quod feciſti in abſcondito. *Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.* Ecce in carne eſt ſubſtantia mea, In inferioribus terræ eſt ſubſtantia mea, & habeo tamẽ oſſum intrinſecus quod formaſti, quod faciat me non cedere omnibus perſecutionibus inferioris huius regionis, vbi eſt adhuc ſubſtantia mea. Quid enim magnũ eſt, ſi fortis eſt angelus? Magnũ eſt ſi fortis eſt caro, Et vnde fortis eſt caro? Vnde forte vas fictile, niſi quia factũ eſt ibi oſſum in abſcõdito? Et ſubſtãtia mea in inferioribus terræ. Quid de illis qui minus firmi ſunt? Loquitur enim, vt iam commendaui, Chriſtus. Sed multa dicta ſunt ex perſona corporis: audi & ex perſona capitis, & non quaſi diſtinguit vt inducat ipſas perſonas, modo caput modo corpus. Si enim diſtinguit, & quaſi diuidit, nõ erũt duo in carne vna. Si autẽ duo ſunt in carne vna, noli mirari ſi duo ſunt in voce vna. Quando dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt, diſcipuli nondũ habebãt illud oſſum interius, nondum illis erat firmatũ robur patientiæ, & latebãt ſe, neſciebãt vires ſuas: & auſus eſt Petrus promittere ſocietatem mortis cum domini paſſione, & nõ ſe nouerat ægrotus, medicus autẽ nouerat ægrotũ. Quid autem factum eſt? Tecum, inquit, ero vſq; ad mortẽ, Amen dico tibi, prius quàm gallus cantet ter me negabis. Reſponſio medici verior inuenta eſt, quàm ægroti præſumptio. De his ergo dicit, Non eſt abſconditum os meũ à te quod feciſti in abſcondito. In quibus eſt ipſum os firmatum intrinſecus, & maximè robur paſſionis in ipſo domino noſtro & ſaluatore Ieſu Chriſto, qui cùm voluit ſedit, cùm voluit ſurrexit, cùm voluit dormiuit, quum voluit euigilauit. Quia poteſtatẽ, inquit, habeo ponẽdi animã meam, & poteſtatem habeo iterũ ſumendi eam. Quid de illis in quibus nõ erat fortitudo illa formata atq; firmata? Quid de illis? Vide quid dicat Deo patri? *Imperfectũ meum viderunt oculi tui.* Imperfectum meum, Petrum pollicentẽ & negantẽ, præſumentẽ & deficientem, viderunt tamẽ oculi tui: nam ꝙ eũ & ipſe dominus reſpexit, ſicut ſcriptũ eſt in Euangelio, iam poſt tertiã negationem cõmonitus quid ei prædixerit dñs, Exiit foras & fleuit amarè. Fletus ille de reſpectione Dei fuit, quia imperfectũ meum, inquit, viderunt oculi tui. Nam ille imperfectus titubans in domini paſſione, proculdubio periret, ſed viderũt eum oculi tui, non ſolùm ipſum, ſed & omnes qui imperfecti fuerunt, donec

Mat. 19. *Luc. 22.* *Ioan. 10.* *Luca 22.*

Chriſti reſurrectione firmarẽtur. Apparuit enim oculis eorũ non periſſe in domino quod mortuũ erat,& factũ eſt os illud in abſcondito eorum,vt nec ipſi iam timerent mori.Imperfectum meum viderũt oculi tui. *Et in libro tuo omnes ſcribetur.* Nõ ſolùm perfecti,ſed etiã imperfecti.Nõ timeãt imperfecti,tantum proficiant. Nec quia dixi,nõ timeant,amẽt imperfectionem,& ibi remaneãt vbi inuenti ſunt.Tantũ proficiant quantum in ipſis eſt. Quotidie addant,quotidie accedant,tamen à corpore domini non recedant,vt in vno corpore,& in his mẽbris compaginati poſſint mereri de ſe dictã eſſe vocem iſtam, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. *Per diem errabunt & nemo in eis.* Dies hic adhuc erat

Ioan.12. dominus noſter Ieſus Chriſtus. Vnde dicebat,Ambulate dum diem habetis.Sed per diem errabũt imperfecti ipſius. Putauerunt & ipſi dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum tantũmodo hominem eſſe,non habere in ſe occultam diuinitatẽ,non eſſe occulte Deũ,ſed hoc ſolum eſſe quod videbatur:hoc & ipſi putauerunt.Nam & ipſe Petrus, de illo enim potiſſimũ loquimur, in quo nobis etiam nõ deſperatæ firmitatis exemplũ propoſitum eſt.Dixerat domino idem Petrus,cùm interrogaſſet quid

Matt.16. illum dicerẽt homines,Tu es Chriſtus filius Dei viui.Et dixerat ei dominus,Beatus es Simon bariona, quia non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cælis eſt. Quare? Quia dixerat eum filium Dei.Ibi paulò pòſt eodẽ loco in ipſa contectione verborum,cœpit dominus de paſſione ſua futura dicere.Ille autem Petrus qui iam illum cõfeſſus fuerat filium Dei,timuit ne ſicut filius hominis moreretur.Erat & filius dei

Philip.2. erat & filius hominis:filius Dei in forma Dei æqualis patri,filius hominis in forma ſerui qua minor eſt patre.Vẽturus erat

Ioan.14. ad paſſionem vtiq; ex forma ſerui.Quid timuit Petrus? Ne in forma ſerui periret forma Dei,& non potius præſumpſit,quia

Matt.16. ex forma Dei reuiuiſceret forma ſerui.Ait illi.Abſit à te domine,propitius tibi eſto.Et dominus qui illũ beatũ dixerat in illa voce,Vade poſt me ſatanas,inquit,neq; enim ſapis quæ Dei ſunt,ſed quæ hominũ ſunt.Iam dudũ quia dixerat,Tu es Chriſtus filius Dei viui:audiuit,non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cælis eſt: ideo petra,ideo beatus.Modo autem quia nõ ex patris reuelatione ſed ex carnis infirmitate

Matt.8. & 14. reſponderat,ſatanas appellatus eſt,non ſapis,inquit, quæ Dei ſunt,ſed quæ hominum.Et hic erat Chriſtus,fratres inter illos ambula-

ambulauerat, ventis imperauerat, ante oculos ipſorũ fluctus calcauerat, ante oculos ipſorum quatriduanũ mortuum ſuſcitauerat, ante oculos ipſorum tanta miracula fecerat, & tamen trepidauerunt in paſſione eius, quaſi amiſiſſent eũ de quo fruſtrà præſumpſerant: ſed per diem errabant, & nemo in eis. Nemo prorſus, nemo, nec ipſe qui dixerat, Tecũ vſq; ad mortem ero. Dixerat enim illis, Veniet hora, vt me relinquatis ſolũ, & eat vnuſquiſq; in viam ſuam: ſed non ſum ſolus quia mecum eſt pater. Cum illo erat pater, & ipſe cũ patre, & in illo pater, & ipſe in patre: & ipſe & pater vnũ, & illi timuerunt cùm moreretur. Quare? Niſi quia per diem errauerũt & nemo fuit in eis. Per diem errabunt & nemo in eis. Sed quid eſt errabãt per diem? Nũquid peribãt? Et vbi eſt, Imperfectũ meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur? Ergo quando per diem errauerũt? Cùm hic poſitũ dominum non intellexerunt. Et quid ſequitur? *Mihi autẽ valde honorificati ſunt amici tui Deus.* Iidem ipſi qui per diem errauerunt & nemo in eis fuit, amici tui facti ſunt, & valde mihi honorificati ſunt. Factum eſt in eis os illud poſt reſurrectionem domini in abſcõdito, & pro eius nomine paſſi ſunt, in cuius paſſione trepidauerunt. Mihi autem valde honorificati ſunt amici tui Deus *Valde confortati ſunt principatus eorum.* Facti Apoſtoli, facti duces Eccleſiæ, facti arietes ducentes greges, Valde cõfortati ſunt principatus eorum. *Dinumerabo eos, & ſuper arenã multiplicabuntur.* Per illos qui per diem errauerunt & nemo erat in eis, ecce nata eſt tanta multitudo, quæ iã ſicut arena numerari nõ poteſt niſi à Deo. Dixit enim, ſuper arenam multiplicabuntur: & tamen dixerat, dinumerabo eos. Illi ipſi numerati, ſuper arenã multiplicabuntur. Ei quippe arena numerata eſt, cui numerati ſunt capilli capitis noſtri. Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur. *Exurrexi & adhuc ſum tecum.* Exurrexi & adhuc ſum tecũ, quid eſt? Iam paſſus ſum, inquit, ſepultus ſum, ecce ſurrexi & adhuc me nõ intelligũt ſecum. Adhuc tecũ ſum, id eſt, nondũ cũ ipſis, quia me nondum agnoſcunt. Sic enim legitur in Euangelio, Quia poſt reſurrectionem domini noſtri Ieſu Chriſti ſibi apparentem, nõ continuo cognouerũt. Eſt & alius ſenſus, Exurrexi & adhuc ſum tecũ, vt hoc tempus ſignificare voluerit, quo adhuc in occulto eſt, & ad dexterã patris antequam reueletur in claritate qua venturus eſt ad iudicandũ de viuis & mortuis. Et deinde dicit, quid interea per totum hoc tempus dum iam

Ioan.11. *Luc.22.* *Ioan.16.* *Ioan.10.* *Mat.10.* *Matt.28.*

reſurrexit & adhuc cum patre eſt, patiatur hic per cõmixtionem peccatorum in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, & per ſeparationem hæreticorum. Sequitur enim & dicit, *Si occideris Deus peccatores, viri ſanguinum declinate à me, Quoniam dices in cogitatione, accipiẽt in vanitate ciuitates ſuas*. Videtur ſic connecti ordo verborum, Si occideris Deus peccatores, Accipient in vanitate ciuitates ſuas. Sic enim occiſos vult intelligi, quum per ſuperbiã qua intumeſcunt amittunt gratiam qua viuunt. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ. & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu Sic occiduntur peccatores, quia obſcurati intelligentia alienãtur à via Dei. Amittũt enim cõfeſſionem propter elationem, atq; ita in eis occiſis fit quod ſcriptum eſt, A mortuo homine tanquam qui non ſit perit confeſſio. Et ſic accipiũt in vanitate ciuitates ſuas, id eſt, populos ſuos vanos eorum vanitatem ſectãtes, cùm inflati iuſtitiæ nomine perſuadent, vt dirupto vnitatis vinculo eos tanquam iuſtiores cæci & imperiti ſequantur. Et quia plerunq; hinc inueniunt occaſionem ſeparandi ſe ab vnitate Chriſti, dum malos accuſant, cum quibus ſe communionem nolle habere confingunt. Et quia fieri poteſt vt non tantum infament innocentes, quos tanquam malos ſe fugere ſimulãt, ſed etiam vera de quibuſdam malis ſui ſimilibus dicunt, inter quos triticum Chriſti ſeruato vnitatis vinculo gemit: propterea interpoſuit, Viri ſanguinũ declinate à me, quoniam dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates ſuas: id eſt, ideo ſeducent in ſeparatione propria populos ſuos vanitate propria corrũpẽdos, quia tu in cogitatione dices, viri ſanguinũ declinate à me: vt ſcilicet merito ſuperbiæ peccatores in ſpiritu occiſi, propterea ciuitates ſuas, hoc eſt, populos ſuos in vanũ accipiãt: hoc eſt, in erroris vanitatẽ ſeparãdo, traducãt, & quaſi offenſi cõmixtione palearũ, dirupta vnitate triticũ deſerãt: quia ipſum triticũ, id eſt, bonos fideles monet, vt ante vẽtilationẽ quę nouiſſima futura eſt, nõ apertè ſe à malis ſegregent, ne adhuc eis cõmixtos deſerant bonos, ſed per bonã cõuerſationẽ & diſſimilitudinẽ vitæ quodammodo tacite illis dicat corpus Chriſti, viri ſanguinum declinate à me. Hoc enim eis voce Dei dixit, quæ vox in cogitatione eſt, ſicut eã Deus dicit in cogitatione ſancti populi ſui. Viri autem ſanguinum qui ſunt, niſi qui oderunt fratres? Sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrẽ ſuũ homicida eſt. Hoc ergo, non intelligentès occiſi peccatores, quomodo dicat Deus malis in cogi-

Sap. 1. *Eccle. 17.* *Mat 3.* *1. Ioan. 3.*

cogitatione bonorum, Viri ſanguinũ declinate à me, accuſant in eis communionem malorum, & ſe per has calumnias ſeparando accipiunt in vanitate ciuitates ſuas. Hæc vox quæ modo in cogitatione bonorum dicitur malis, aperta erit in illa die quando eis dicetur à capite ipſo noſtro: nũquam noui vos. Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Nunc autem dicit corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, Quid eſt, quod mihi calumniantur ſuperbi, quòd quaſi me maculent aliena peccata, & propterea ſeparando ſe, accipiunt in vanitate ciuitates ſuas? *Nónne eos qui oderant te odio habui?* Vt quid à me peiores exigunt etiã corporalẽ à malis ſeparationẽ vt ante tẽpus meſſis ſimul cum zizaniis eradicetur & triticum, vt ante tempus ventilationis perdã ſuſtinẽtiam tolerãdi paleam, vt antequam omnia genera piſcium ad finem ſeculi tanquam ad litus ſeparanda perueniant, retia pacis vnitatíſque dirumpam? Nũquid malorum ſunt ſacramẽta quæ accipio? Nunquid eorũ vitæ factíſque communico conſentiendo? Nónne eos, qui oderant te domine odio habui? *Et ſuper inimicis tuis tabeſcebam.* Nónne cùm zelus domus tuæ comederet me, videbã inſenſatos & tabeſcebam? Nónne & tædium detinebat me à peccatoribus derelinquentibus legẽ tuam? Qui enim ſunt inimici tui, niſi qui vita ſua indicãt quàm oderint legẽ tuam? Hos ergo cùm odiſſem, cur mihi calumniãtur qui accipiunt in vanitate ciuitates ſuas, quòd mihi imputari poſſint eorũ peccata, quos oderam & ſuper quibus zelo domus Dei tabeſcebã? Sed vbi eſt, Diligite inimicos veſtros? An quia veſtros dixit, non Dei? Benefacite, inquit, eis qui oderunt vos: non ait, qui oderunt Deum: ideo iſte ſecutus dixit, Nónne eos qui oderunt te domine odio habui: non dixit, qui oderunt me. Et ſuper inimicis tuis tabeſcebam: tuis dixit, nõ meis. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici nobis ſunt, quia Deo ſeruimus, quid aliud quàm eũ oderũt, & eius inimici ſunt? Nunquid ergo tales inimicos noſtros diligere non debemus? Aut non propter Deum perſecutionem patiuntur, quibus dicitur, Orate pro perſequentibus vos, Ergo attẽde quod ſequitur, *Perfecto odio oderam illos.* Quid eſt, perfecto odio? Oderã in eis iniquitates eorum, diligebam conditionẽ tuã. Hoc eſt perfecto odio odiſſe, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia ꝓpter homines diligas. Nã ecce vide quid adiungat. *Inimici facti ſunt mihi.* Non iam tantũ Dei, ſed ſuos inimicos oſtendit. Quomodo ergo in eis impleuit,

Matt.7. *Matt.13. & 3.* *Pſal.68.* *Pſal.118.* *Mat.5.*

quod & ipſi dixit, Nónne eos qui oderât te odio habui: & quod
Ibidem. dominus præcepit, Diligite inimicos veſtros? Quomodo implebit hoc, niſi illo perfecto odio, vt hoc in eis oderit quod íni qui ſunt, hoc diligat quod homines ſunt? Nam & tempore veteris teſtamenti, quo viſibilibus ſuppliciis carnalis populus coercebatur, homo ad nouum teſtamentum per intelligẽtiam
Exod.32. pertinens famulus Dei Moyſes, quomodo oderat peccatores cùm pro eis orabat, & quomodo nõ oderat quũ eos occidebat niſi quia perfecto odio oderat eos? Ea nãq; perfectione ſic oderat iniquitatem quam puniebat, vt diligeret iniquitatem pro qua orabat. Cùm ergo corpus Chriſti ab impiis & iniquis etiã corporaliter in fine ſeparandũ, nunc inter eos interim gemat: & cùm illi occiſi peccatores tanquã de malorũ communione bonis calumniando, & ſe quaſi per occaſionem malorum magis à bonis & innocentibus ſeparando, ſic accipiẽt in vanitate ciuitates ſuas, vt multi mali adhuc reſtent qui eorum ſeparationem nõ ſequãntur, ſed à bonis vſq; in finẽ tolerandi, in ea-
Matt.13. dem permixtione remaneant: quid inter hæc ait corpus Chriſti, ſiue centenũ, ſiue ſexagenum, ſiue tricenum fructum afferens cum tolerantia? Quid agit proxima Chriſti in medio filiarum, ſicut lilium in medio ſpinarum? Quæ ſunt voces eius? quæ conſcientia? quæ ſpecies filiæ regis intrinſecus? Ecce audi
Canti.2. quid dicat, *Proba me Deus & ſcito cor meum.* Tu Deus tu proba, tu ſcito, non homo, non hæreticus, qui nec probare nouit, nec ſcire poteſt cor meũ, vbi tu probas & ſcis, quia nõ cõſentiã factis malorũ, & illi me putãt cõtaminari poſſe peccatis aliorũ: vt dum ego in longinqua peregrinatione mea facio quod in
Pſal.117. alio Pſalmo gemo, id eſt, Cum his qui oderant pacem erã pacificus, donec perueniã ad illam viſionẽ pacis, quod interpretatur Hieruſalẽ, quæ eſt mater omniũ noſtrum ciuitas æterna in cælis, ipſi litigando & calumniando ſéq;, ſeparãdo accipiãt nõ planè in æternitate, ſed in vanitate ciuitates ſuas. Proba ergo me Deus, & ſcito cor meum, *Scrutare me & cognoſce ſemitas meas.* Vt quid hoc? Attende quid ſequitur, *Et vide*, inquit, *ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna.* Scrutare, inquit, ſemitas meas, id eſt, conſilia & cogitationes meas, & vide ſi via iniquitatis ſit in me, ſiue faciẽdo, ſiue cõſentiẽdo, & deduc me in via æterna. Quid aliud dicit, quàm deduc me in Chriſto: Quid eſt enim via ęterna, niſi q eſt vita æterna? Aeternus enim
Ioan.14. eſt, qui dixit, Ego ſum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris

neris in via mea quod diſpliceat oculis tuis, quoniam via mea mortalis eſt, tu deduc me in via æterna, vbi nulla eſt iniquitas: quia & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Ipſe eſt vita æterna ſine peccato, Ipſe eſt vita æterna ſine ſupplicio. Magna ſacraméta fratres. Quomodo nobiſcũ loquitur ſpiritus Dei? quomodo nobis facit in hac nocte delicias? Quid eſt hoc, rogamus vos fratres? Inde dulciora, quo obſcuriora, Conficit nobis potionem ad amorem ſuum, quibuſdã modis ſuis miris, Mirificat ipſa dicta ſua, vt cùm ea diceremus quæ iam noueratis, tamẽ quia ex illis locis eruebantur quæ obſcura videbantur, taquam noua fieret ipſa cognitio. Nunquid nõ noueratis fratres, quia in Eccleſia Dei tolerandi ſunt mali, & ſchiſmata non ſunt facienda? Nunquid iam non ſciebatis, quia intra illa retia quæ capiunt bonos & malos piſces, perdurandum eſt vſque ad littus, nec retia rumpenda ſunt, quia in littore ſeparabũtur boni ad vaſa & mali proiiciẽtur? Iam iſta noueratis, verſus autẽ iſtos Pſalmi huius nõ intelligebatis. Expoſitũ eſt quod nõ intelligebatis, & innouatũ eſt quod noueratis. *1. Ioan. 2.* *Matt. 13.*

In Pſalmum centeſimumtriceſimumnonum Præfatio.

IVſſerũt domini fratres, & in ipſis dominus omnium vt iſtum Pſalmum afferam ad vos intelligendum, quantum dominus donat: adiuuet orationibus veſtris, vt ea dicam quæ oportet me dicere, & vos audire, vti omnibus nobis vtilis ſit ſermo diuinus. Nõ enim omnibus vtilis eſt, quia non eſt omnium fides. Fides autem ſic eſt in anima vt radix bona quæ pluuiam in fructum ducit: perfidia verò & error diabolicus & cupiditas mala radix omnium malorum ſicut radix ſpinarum etiam dulcem pluuiam ad punctiones conuertit. Quid habet Pſalmus iſte, credo cùm cantaretur aduertiſſe vos, quoniam conqueritur & gemit, & Deo precem fundit inter malos conſtitutum corpus Chriſti. Eius enim vox eſt in omni tali Prophetia tanquam illius inopis, id eſt, egentis, nondum ſatiati, eſurientis & ſitientis iuſtitiam, cui quadam ſaturitas promiſſa in fine ſeruatur. Interim hic nunc ſitiat & eſuriat, gemat & pulſet & quærat. Peregrinationis illecebris non delectetur, non putet patriam ſeculum, vnde vt liberaretur Chriſtus aduenit, quia Chriſtus caput noſtrum eſſe voluit, caput ſcilicet cuiuſdam corporis. Non enim poteſt dici caput, vbi corpus nullum eſt cui ſit caput. Proinde & *1. Theſ. 3.* *1. Tim. 6.* *Mat. 5.*

caput Chriſtus, & alicuius corporis caput eſt Chriſtus. Corpus illius capitis ſancta Eccleſia eſt, in cuius nos membris ſumus, ſi caput noſtrũ diligimus. Audiamus ergo voces corporis Chriſti, hoc eſt, noſtras, ſi ſumus in Chriſti corpore, quia quiſquis ibi non fuerit, in eis erit inter quos illud corpus gemit. Proinde aut in illo corpore eris vt gemas inter malos, aut non eris in illo corpore, & in eis eris inter quos malos gemit corpus quod gemit inter malos aut mẽbrũ Chriſti, aut hoſtis corporis Chriſti. Nec iſti inimici & aduerſarij corporis Chriſti vno modo intelligũt, aut vno modo agũt. Verſipellis eſt enim qui in eis regnat: & qui eis vtitur tãquã vaſis ſuis. Cæterũ multi ab illo liberãtur, & in corpus Chriſti tranſeũt, & qui ſint, & quid futuri ſint, nouit ille qui illos redemit ſanguine ſuo neſciẽtes. Sunt autem quidã perſeuerãtes in malitia ſua, ad Chriſti corpus nõ pertinentes, & ipſi noti ei vtiq; cui nihil ignotum eſt. Interim illi qui iam cõpaginati ſunt cum mẽbris eius, nõdum habentes reſurrectionẽ futurã, in qua perit omnis gemitus, & laus ſuccedit, in qua omnis tribulatio morietur, & erit ſine fine exultatio: nondũ ergo habentes hoc in re, ſed tamẽ tenentes in ſpe, gemunt ex deſiderio quodam, & orant ſe liberari ab hominibus malis, inter quos neceſſe eſt viuere & bonis. Non enim ſeparatio iam cuiq; tuta eſt. Illius enim erit ſeparatio, qui non nouit errare. Quid eſt, qui nõ nouit errare? Vt nec malum traiiciat ad dexterã, nec bonum ad ſiniſtram. Nos autẽ in hac vita difficile eſt vt noſipſos nouerimus, quanto minus debemus de quoquam præproperam ferre ſententiã? Quia ſi hodie malum nouimus, cras qualis futurus ſit ignoramus: & fortè quem vehementer odimus, frater noſter eſt & neſcimus. Securi ergo odimus in malis malitiam, & diligimus naturam & creaturam, vt quod ibi fecit Deus amemus, quod ibi fecit ipſe homo oderimus. Fecit enim Deus ipſum hominem, fecit autem homo pecccatum. Dilige quod fecit Deus, odi quod fecit homo. Sic enim perſequeris quod fecit homo, vt liberetur quod fecit Deus. *In finem Pſalmus ipſi Dauid.*

Rom.10. FInem non intendas aliud, quàm tibi ab Apoſtolo præſtitutum eſt. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credenti. Ergo cùm audis Pſalmũ dicere, in finẽ, corda conuertantur ad Chriſtum. Tanquã enim præco Pſalmi eſt titulus Pſalmi, veluti dicens, Ecce veni, & inde dicturus ſum, de quo cantaturus. Nam & ipſe Dauid, nõ intelligo niſi ipſum qui factus eſt

eſt ex ſemine Dauid ſecũdum carnem. Interim propter genus cõgruit nomen. Genus carnale à Dauid, genus ſpiritale ſupra Dauid, & non ſolùm ante Dauid, ſed ante Abraham: nec ante Abraham tantùm, ſed ante Adam: nec ante Adam tantùm, ſed ante cælũ & terram, ante omnes angelos, ante omnes poteſtates & virtutes, ante omnia viſibilia & inuiſibilia? Quare? Quia vt hæc eſſent omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Ergo quia ex ſemine Dauid non ſecundũ diuinitatẽ, qua creator eſt ipſius Dauid: ſed ſecundũ carnem Dauid dignatus eſt vocari in prophetia, in ipſum finem intẽde, quia ipſi Dauid canitur Pſalmus, & corporis eius vocẽ audi, & eſto in corpore eius. Vox, quam audiſti, tua fiat, & ora, & dic quod ſequitur: *Rom. 1.* *Ioan. 8.* *Ioan. 1.*

Expoſitio Pſalmi.

EXime me domine ab homine maligno. Non ab vno, ſed ab ipſo genere: nec à vaſis tantùm, ſed ab ipſo principe, id eſt, ab ipſo diabolo. Quare enim ab homine, ſi à diabolo? Quia & ipſe in figura homo dictus eſt. Venit inimicus homo, & ſuperſeminauit zizania. Et cùm dixiſſent ſerui ad patremfamiliâs, Nónne bonum ſemẽ ſeminaſti, vnde apparuerunt zizania? Reſponſum eſt, Inimicus homo hoc fecit. Ab iſto ergo homine maligno ora quantum potes vt libereris. Quia non eſt tibi colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, & rectores mundi tenebrarum harum: id eſt, rectores peccatorũ. Quod quidem & nos fuimus: nam audiuimus modò vocem Apoſtoli, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Iam ergo lux facti, non in nobis, ſed in domino, oremus non tantùm cõtra tenebras, id eſt, contra peccatores, quos adhuc diabolus poſſidet, ſed etiam cõtra ipſum principem eorum diabolum, qui operatur in filiis diffidentiæ. *A viro iniuſto erue me.* Hoc eſt, ab homine maligno, quod eſt à viro iniuſto. Malignum enim ideo dixit, quia iniuſtum, ne fortè aliquem iniuſtum bonum eſſe putes. Sunt enim multi iniuſti quaſi non nocentes, non ſunt ſæui, nõ ſunt aſperi, non ſunt perſequentes, & preſſuras hominibus facientes: ſed tamen vnde iniuſti? Quia alio quodãmodo, luxurioſi, ebrioſi, voluptatibus dediti. Quomodo nulli nocet, qui ſibi non parcit? Innocens enim ille eſt, qui non nocet, non autem qui ſibi nocet. Tibi autem quomodo poteſt non nocere qui ſibi nocet? Sed reſpondes, In quo mihi nocet? non enim inuaſit rem meam, aut appetiuit ſalutem meam. Luxuria ſua paſcitur, *Matt. 13.* *Epheſ. 6.* *Epheſ. 5.*

ſuis voluptatibus delectatur. Sed ſi inquinatas habet voluntates, ipſe inquinatur. Mihi quid pertinet, cui moleſtus non eſt? Nocet tibi ſaltem vel exemplo, quia viuit tecum, & ad quod agit inuitat. Nónne cùm eum vides fortè in illis ſordibus proſperari, duceris taliū delectatione factorum? Et ſi non conſentis, ſaltem inueniſti quod expugnes. Quomodo ergo tibi nō nocebat, qui laboras vincere quod fecit in corde tuo? Malignus eſt ergo omnis iniuſtus, & neceſſe eſt noxius ſit, ſiue ſit blandus, ſiue ſit ferox. Quiſquis in illū incurrerit, quiſquis laqueis eius fuerit captus, inueniet quàm ſit noxium quod putabat lene: Etenim fratres, & ſpinæ non pungunt in radicibus. Erue ſpinas de terra, cōtrecta radices ipſarum, & vide ſi ſentis dolorem. Tamen illuc vnde dolorē ſentis, in ſuperficie, de illa radice proceſſit. Itaq; non vobis placeāt homines quaſi lenes & blandi, amatores tamen carnalium voluptatū, & inquinatarum cupiditatum ſectatores non vobis placeāt. Etſi adhuc videntur lenes, radices ſpinarū ſunt. Nam talibus factis per luxuriam plerunq; effundunt, quod habebāt. Et quomodo quærunt implere quod effuderunt? Nunquid iam parcunt rapinis & cogitationibus fraudium omni generi malignitatis exquirēdæ? Iam vides malum hominē, quem putabas anteà lenem, quando illum videbas inebriari, bonus erat. Modò iam furem vides, latronem times, proceſſerunt ſpinæ de illis radicibus. Quādo ſentiebas lenes radices ſpinarū, tunc ſi poſſes incēderes, & nō eſſet vnde prodiret quod te modò pungeret. Proinde fratres mei corpus Chriſti vel mēbra Chriſti gementia inter tales malos, quoſcunq; videtis & inuenitis procliues ferri in malas libidines, & in pernicioſas voluptates, tūc reprehendite, & tunc caſtigate, tunc vrite. Incendatur radix, & non eſt vnde ſpina procedat. Si autē non potueritis, certi eſtote ꝙ eos habebitis inimicos. Tacere poſſunt, occultare inimicitias ſuas poſſunt, amare vos non poſſunt. Sed quoniam amare vos non poſſunt, & neceſſe eſt, vt qui oderunt mala vobis quærāt, non vacet lingua & cor veſtrū dicere Deo, Exime me domine ab homine maligno, à viro iniuſto erue me. *Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde.* Quid enim? Quia nō audent proferre in lingua & ſeruant in corde? Propter eos enim dixit, qui plerunq; in labiis bona loquuntur. Audis vocem iuſti, ſed non eſt cor iuſti. Nam quid profuit hoc addere, vt diceret, Qui cogitauerūnt iniuſtitias in corde? Ab eis me libera, ibi ſit potentiſſima ma-

nus

nus tua ad eruẽdum me. Facile eſt enim deuitare apertas inimicitias, facile eſt auerti ab inimico prompto & manifeſto, cuius iniquitas iam etiã in labiis eſt: Ille eſt moleſtus, ille occultus: Ille difficilè deuitatur, qui in labiis bona portat, & in corde occultat mala. Qui cogitauerunt iniuſtitias in corde. *Tota die conſtituebant bella.* Quid eſt bella? Contra quæ pugnarem tota die mihi conſtituebant. Inde enim hoc naſcitur de talibus cordibus, quicquid eſt contra quod pugnat Chriſtianus. Si ſeditio, ſi ſchiſma, ſi hæreſes, ſi cõtradictio turbulenta, non hoc erumpit niſi de illis cogitationibus, quæ tegebãtur: & quando labia bona loquebãtur, tota die cõſtituebant bella. Pacata audis verba ſed belli conſtitutio à cordibus non diſcedit. Quod enim dictũ eſt, Tota die, ſine intermiſſione ſignificat, id eſt, toto tẽpore. *Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpẽtes.* Si adhuc quæris hominem, aſpice ſimilitudinem. In ſerpẽte maxima aſtutia eſt, & dolus nocendi, propterea etiam ſerpit. Non enim vel pedes habet, vt eius veſtigia cùm venit audiantur. In eius itinere velut lenis eſt tractus, ſed nõ eſt rectus. Ita ergo repunt & ſerpũt ad nocendum, habentes occultũ venenum & ſub leni contactu. Et ideo ſequitur, *Venenum aſpidum ſub labiis eorum.* Ecce eſt illud ſub labiis, vt aliud ſub labiis, aliud in labiis aduertamus. Quos etiam apertè manifeſtat alio loco, vbi dicit, Qui loquũtur pacẽ cum proximo ſuo, mala autẽ ſunt in *Pſal.27.* cordibus eorum. *Conſerua me domine de manu peccatoris, ab hominibus iniuſtis erue me.* Ipſi ſunt, noti ſunt: nõ hîc opus eſt intelligere, ſed agere. Orare opus eſt, non quærere qui ſint. Sed quõ aures aduerſus huiuſmodi homines aperit tibi in cõſequenti. Multi enim aduerſus malos imperitè orant. *Qui cogitauerunt,* inquit, *ſupplantare greſſus meos.* Adhuc poteſt carnaliter accipi. Habet quiſq; inimicum in negotio, cogitat ei fraudem facere, & ei auferre pecuniam, qui verſatur in communi negotio. Habet quiſq; inimicũ vicinum, & cogitat malũ ingerere domui eius, aliquid de re ipſius minuere, & vtique dolo cogitat, fraude cogitat, machinamẽtis diaboli hæc ipſa geſtit implere, nemo dubitat: Sed tamen nõ propter iſta iſti cauendi ſunt, ſed ne inſidiando tibi adducãt te ad ſe, id eſt à corpore Chriſti ſeparẽt te, & faciãt te de corpore ſuo. Sicut enim bonorũ caput Chriſtus eſt, ſic illorum caput diabolus. Qui cogitauerunt, inquit, ſupplantare greſſus meos. Quid eſt, ſupplantare greſſus meos? Non quaſi vt erres in negotio, quod cum illo habes, &

decipiat te in cauſa, quæ tibi communis eſt in foro cum illo. Supplantauit greſſus tuos, ſi te impedierit in via Dei, vt illud quod rectum intẽdebas titubet, aut labatur à via, aut cadat in via, aut recedat de via, aut remaneat in via, aut retrò reuertatur vnde venerat. Quicquid tibi tale fecerit, ſupplãtauit te, decepit te. Contra huiuſmodi inſidias ora, ne perdas cæleſte patrimonium, ne amittas Chriſtum cohæredem, quia victurus es in æternũ cum eo qui te fecit hæredem. Non enim talis te fecit hæredem, cui mortuo ſuccedas, ſed cum quo in æternũ viuas. *Abſconderũt ſuperbi muſcipulam mihi.* Totum corpus diaboli explicauit breuiter, cùm ait, ſuperbi. Inde eſt ꝙ & iuſtos plerunque ſe dicunt, cùm ſint iniqui: Inde eſt, quòd nihil illis tam noxium eſt, quàm cõfiteri peccata. Ipſi ſunt, qui cùm ſint falſi iuſti, neceſſe eſt vt inuideant viris iuſtis. Nemo enim inuidet alteri in eo, quod non vult vel eſſe vel videri. Alius tibi inuidet, quia diues es, aut diues vult eſſe, vt tibi inuideat, aut putari vult diues. Alius tibi inuidet, quia clarus es & nobilis, aut hoc eſſe affectat, aut hoc ſe putari cupit. Et ſic omnia quæ videntur bona in hoc ſeculo & putantur, quod quiſq; vult habere, & in quo vult excellere, vel cuius rei famã captat, in eo tibi inuidet. Iſti autem qui falſi iuſti ſunt, videri volunt iuſti, cùm non ſint, & neceſſe eſt, vt quem viderint verũ iuſtum, inuideãt illi, & hoc cum illo agant, quomodo amittat vnde gloriatur. Inde veniũt omnes ſeductiones & ſupplãtationes. Hoc prior ipſe diabolus voluit, qui cadens ſtanti homini inuidit, & quia ipſe amiſit regnũ cælorum, hominem illuc peruenire noluit, & non vult. Et id agit nunc, vt homo illuc non perueniat, vnde ipſe eiectus eſt, Quia ergo ſuperbus eſt ipſe, & ideo inuidus, quia ſuperbus, omne corpus ipſius talium corpus eſt. Sed nos oremus contra illum, qui corrigi non poteſt, & pro ipſis qui poſſunt, vt dicamus homini iniuſto, Quare inuides iuſto ô homo iniuſte? Quia vis videri iuſtus? Citò fac quod melius eſt, & facilius eris? Quod vis videri eſto rebus, ita diliges cui inuidebas, quid? quod illum doles eſſe, eris & tu, & amabis in eo te, & ipſum in te. Etenim ſi inuideres diuiti, nõ eſſet in poteſtate tua, vt diues eſſes. Si inuideres alicui honeſto ſenatori nobili, non eſſet in poteſtate tua, vt nobilis tu eſſes & clarus. Si inuideres pulchro, nunquã pulchrum te faceres. Si inuideres forti & valido, nũquam tibi vires dares Si inuides iuſto, res in volũtate eſt. Eſto quod doles eſſe alterum: nõ enim empturus es quod

Geneſ.3.

es quod tu non es,& alius eſt.Gratis cõſtat,citò cõſtat. Pax in terra hominibus bonæ voluntatis.Illi autẽ ſuperbi abſconderunt muſcipulã,quæſierũt ſupplãtare greſſus meos rectos. Et quid fecerunt? *Et reſtes extẽderunt muſcipulas pedibus meis.* Quas reſtes? Notum eſt hoc verbũ in ſcripturis, & inuenimus alibi quid ſignificẽt reſtes. Dominus flagellũ de reſticulis fecit,vnde expulit eos de tẽplo,qui ibi malè verſabantur,& ſignificauit nobis quomodo intelligamus reſtes,quia criniculis peccatorum ſuorũ vnuſquiſque conſtringitur. Dicit enim alia ſcriptura,& apertè Eſaias,Væ iis qui trahunt peccata ſua,ſicut reſtem lõgam. Quare autẽ dicitur reſtis? Quia omnis peccator perſeuerat in peccatis ſuis, addit peccata peccatis, & cũ deberet accuſatione peccati ſui corrigi, defenſione duplicat quod cõfeſſione poſſet auferri, & plerunq; aliis pecatis vult munitus eſſe propter illa quæ cõmiſit.Fecit adulteriũ,& ne occidatur,parat homicidiũ,addit peccato peccatũ. Rurſum ſi ei contigerit facere homicidium,iam qui vnũ crimen timebat,duo timet:& ideo vtiq; cùm videat ſe plura timere,quàm anteà timebat,nõ cogitat minuere quod fecit,ſed addere quod nondũ fecit: Quærit fortè & maleficum.Tria ecce habet. Inde iam quis cogitet?quis finiet reſtẽ peccatorũ?Et optimè dicitur reſtis.Vt enim torqueat,reſtis additur,& nõ adduntur recta fila, ſed torta.Prauitas ſibi cõnexa ducitur in longũ,&non cogitat præcidere quod male texuit, ſed adde producere,in longum protẽdere,vt habeat in fine vnde illi ligentur manus &pedes, &proiiciatur in tenebras exteriores.Hæc autẽ peccata ſua intendunt iuſtis,qñ eis ſuadẽt facere mala,quæ ipſi faciũt. Ideo dixit,Reſtes extenderunt muſcipulam pedibus meis,id eſt,de peccatis ſuis me deiicere voluerunt. Et vbi hoc? *Iuxta ſemitas ſcãdalum poſuerũt mihi.* Non in ſemitis,ſed iuxta ſemitas.Semitæ tuæ,præcepta Dei ſunt.Illi ſcãdala iuxta ſemitas poſuerũt, tu noli recedere à ſemitis,& nõ irrues in ſcãdala.Nec volo dicas,&ſi prohiberet illos Deus ponere mihi ſcandala iuxta ſemitas,& nõ ibi ponerent.Imò permiſit Deùs ponere ſcandala illos iuxta ſemitas,vt tu non recedas à ſemitis. Iuxta ſemitas ſcandala poſuerũt mihi.Et quid reſtat?Quod remedium inter tanta mala,in iſtis tẽtationibus,in iſtis periculis? *Dixi domino, Deus meus es tu.* Illi homines ſunt,& non mei,tu & Deus es & meus es.Dixi dño,Deus meus es tu.Magna vox orationis,mouet fiduciã,Nunquid illorũ non eſt Deus? Cuius enim non eſt

Luca 2.
Ioan. 2.
Prouer.5.
Eſaia 5.
Mat.22.

Deus,qui eſt verus Deus?Sed tamen propriè eorum eſt qui eo fruuntur,qui ei eſuriũt,qui libẽter ſub ipſo ſunt.Nam & mali quáuis inuiti,ſub ipſo ſunt. Illi appellant Deũ à quo coronentur, ſub illo illi fugiunt à quo damnentur. Et iniquus qui non vult habere dominum Deũ ſuum , quò fugiet Deũ omnium? Bonũ eſt illi ergo vt conuertatur ad Deum omniũ,fac átq; illum cõuerſione ſuũ,& poſitus inter tales peccatores,ſeductores,hypocritas,ſuperbos,dicat ad Deum quem ſui cõuerſione ſibi fecit Deũ ſuum,Dixi domino Deus meus es tu. *Percipe auribus domine vocẽ deprecationis meæ*.Simplex quidẽ ſententia eſt, & facilis ad intelligẽdum , ſed tamen delectat fortè cogitare quare non dixerit,Percipe auribus deprecationem meam,ſed velut euidẽtius exprimẽs affectũ animi ſui, ait vocem deprecationis meæ,vitam deprecationis meæ,animã deprecationis meæ,nõ quod ſonat in verbis meis,ſed vnde viuũt verba mea. Cæteri enim ſtrepitus ſine anima, ſoni dici poſſunt.voces nõ poſſunt.Vox propriè animatorũ eſt,viuorum eſt.Quàm multi autẽ deprecantur Deum,& nó ſentiunt Deum,nec bene cogitant de Deo? Sonũ deprecationis habere poſſunt,vocẽ non poſſunt, quia vita ibi non eſt. Huius qui viuebat,quia Deum ſuũ intelligebat,& à quo liberaretur videbat,& à quibus liberaretur ſentiebat,ipſa erat vox deprecationis eius,ipſam commendãs auribus Dei dicat, Domine domine. Tu domine domine,id eſt,tu veriſſimè domine,nõ quales domini homines, non quales domini qui emũt ſaccello, ſed qualis dominus qui emit ſanguine. *Domine domine virtus ſalutis meæ*. Id eſt,qui das vires ſaluti meæ. Quid ſibi vult virtus ſalutis meæ? Conquerebatur de ſcandalis & inſidiis peccatorũ, & circunlatrãtibus & circuminſidiantibus malignis hominibus vaſis diaboli , de ſuperbis inuidentibus iuſtis,inter quales neceſſe eſt vitã ducere,cum hic viuimus in peregrinatione noſtra hac.Talia verò *Mat.24.* ſcandala abundantia futura dominus prædixit,& ait,Abundabit iniquitas, & quoniã abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorũ.Sed adiunxit ſtatim ſolatium,Qui perſeuerauerit vſq; in finẽ,hic ſaluus erit.Attendit iſte & timuit,& abundantia iniquitatũ turbatus reſpexit ſpem:quia qui perſeuerauerit vſq; in finẽ,hic ſaluus erit:extendit ſe perſeuerare,& vidit longam vitã: & quia perſeuerare magnum eſt & difficile, ipſum orauit,ad perfectionẽ perſeuerantiæ ſuæ à quo illi iuſſum eſt,vt pſeueraret.Certè ſaluus ero,ſi perſeuerauero vſq; in fi-

in finem, ſed perſeuerãtia ad virtutem pertinet, vt merear ſalutẽ: Tu es virtus ſalutis meæ, tu me facis perſeuerare vt perueniã ad ſalutem. Domine domine virtus ſalutis meæ. Et vnde ſpero, quia tu es virtus ſalutis meæ? *Obumbraſti ſuper caput meũ, in die belli.* Ecce modo adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno intus cõtra concupiſcentias meas, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentẽ in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, per Ieſum Chriſtum dñm noſtrũ. Igitur laborans in hoc bello reſpexit ad gratiam Dei, & qui iam cœperat æſtuare & areſcere, tanquam vmbrã inuenit ſub qua viueret. Obumbraſti ſuper caput meũ in die belli, id eſt, in æſtu, ne fatigarer, ne areſcerem. *Ne tradas me domine à deſiderio meo peccatori.* Ecce quo mihi valeat vmbraculũ tuũ, vt æſtũ non patiar à meipſo, Et quid mihi peccator faceret ille quantunlibet ſæuiret? Sæuierũt enim iniqui, martyres traxerũt, eos catenis ligauerũt, carceribus incluſerũt, gladio ferierunt, beſtiis ſubiecerunt, ignibus cõſumpſerunt: Hæc omnia fecerunt, ſed non eos tradidit Deus peccatoribus, quia non ſunt traditi à deſiderio ſuo. Illud ergo ora quãtum potes, vt à deſiderio tuo nõ tradat Deus peccatori. Tu enim deſiderio tuo facis locũ diabolo. Ecce enim diabolus propoſuit lucrũ, & inuitauit ad fraudem. Lucrũ enim habere non potes, niſi fraudẽ feceris. Sed lucrum eſca eſt, fraus laqueus. Sic attende eſcã vt videas & laqueum, quia lucrũ non potes adipiſci niſi fraudẽ feceris: fraudem autem ſi feceris, capieris. Nõ ideo dico capieris, quia inuenieris. Aliquando enim non inuenieris ſed ab hominibus, à Deo autem capieris & traheris & occideris. Omnis enim qui talia facit, perimit ſeipſum. Ibi eſt ergo eſca, ibi eſt & laqueus. Frena deſiderium, & non cades in laqueum. Si autẽ vicerit te deſiderium eſcæ, mittit tibi collum in laqueũ, & capiet te auceps animarũ. Ne tradas me à deſiderio meo peccatori, inde obũbratur in die belli. Deſideriũ enim æſtus facit, vmbraculũ autem domini tẽperat deſideriũ, vt poſſimus refrenare quo rapiebamur, vt non ita æſtuemus vt ad laqueũ perducamur. *Cogitauerunt aduerſum me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.* Habes & alio loco, Qui me premunt, exultabunt ſi motus fuero. Tales ſunt & iſti, quia talis eſt & ipſe diabolus, Quãdo ſeduxerit hominẽ, gaudet, triumphat de illo: exaltatur ipſe, quia ille humi

Rom. 7.

Pſal. 12.

liatus eſt. Quare autẽ ille humiliatus eſt? Quia malè exaltatus fuit, & ille qui de illo triumphat, humiliabitur. Tales ſunt enim omnes qui gaudent de malo, videntur ſibi ad tẽpus gloriari, ſuperbire, ceruicem erigere. Non vos delectet exaltatio eorũ, eſcã habent in faucibus & hamum: Ibi eſt quo delectantur, ibi eſt quo trahũtur. Ne derelinquas me ne fortè exaltentur: id eſt, non de me triumphent, non de me gaudeant. *Caput circumitus eorum, labor labiorum ipſorũ teget eos.* Me, inquit, vmbra alarum tuarũ teget, obumbraſti enim mihi in die belli. Ipſos quid teget? Caput circumitus eorum, Ipſa eſt ſuperbia. Quid eſt, circumitus ipſorum? Vt circumeãt & non ſtent, in gyrum eant erroris, vbi iter eſt ſine fine. Qui enim in longũ it, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nunquã finit. Ipſe eſt labor impiorum, qui demõſtratur in alio Pſalmo euidentius,
Pſal.11. In circumitu impij ambulant. Sed circumitus eorũ caput, ſu-
Eccle.10. perbia eſt. Quia initium omnis peccati ſuperbia. Vnde autem ſuperbia labor labiorũ ipſorum? Omnis enim ſuperbus fictus eſt, omnis fictus mendax. Laborant homines loqui mendaciũ, nam veritatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat qui fingit quod dicit: nam qui verum vult dicere, nõ laborat. Ipſa enim veritas ſine labore loquitur. De homine ergo hoc dixit Deo, Me proteget vmbraculũ tuum, ipſos teget mendacium ipſorum. Sed ipſum mendaciũ ipſorum, labor eſt labio-
Pſal.7. rum ipſorum. Ecce parturiuit iniuſtitiam concepit dolorem, & peperit iniquitatem. In omni enim opere malo labor eſt, & omne opus malum cogitatũ, mendacium ducem habet. Non enim eſt veritas, niſi in opere bono, Et propterea quia omnes laborant in mendacio, veritas quid clamauit? Venite ad me
Mat.11. omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ipſa
Pſal. 4. eſt vox clamans ad laborantes in alio Pſalmo, Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Aperte autẽ alio loco, labor eſt in mẽdacio. Do-
Hiere. 9. cuerunt linguas ſuas loqui mendacium, vt iniquè agerent laborauerunt. Caput circumitus eorũ labor labiorum ipſorum teget eos. *Decident ſuper eos carbones ignis in terra & deiicies eos.* Quid eſt, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic ſupra illos decidant carbones ignis, & deiicies eos. Qui ſunt carbones ignis? Nouimus iſtos carbones. An alij ſunt iſti, & alij illi de quibus dicturi ſumus? Iſtos enim video ad pœnã valere, illos autem, quos commemoraturus ſum, ad ſalutem. Dictum eſt enim de quibuſ-

quibuſdã carbonibus, cum homo peteret aduerſum linguam ſubdolam auxiliũ, Quid detur tibi aut quid adiicietur tibi ad linguã ſubdolam?Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vaſtatoriis,id eſt, verba Dei cor transfigentia, & vetuſtatẽ perimentia,amorémq; gignentia,& exempla hominũ qui mortui erant & reuixerũt:& nigri erant,& fulgentes effecti ſunt.Carbones enim tenebræ ſunt,color indicat.Sed cum ad eos acceſſerit flãma charitatis,& ex mortuis reuixerint,audiãt ab Apoſtolo,Fuiſtis enim aliquando tenebræ,nunc autẽ lux in domino.Ipſi ſunt carbones fratres quos intuemur, quãdo volumus mutare vitã transfixi ſagitta Dei, & impediunt nos malæ linguæ hominũ,de qualibus hic modo quærebatur, & volunt ſeducere à via veritatis, potiúſq; inducere ad errores ſuos & dicere nobis,quia ſi profeſſi fuerimus non implebimus. Attẽdimus carbones illos.Qui erat heri ebrioſus,hodie ſobrius eſt. Qui erat heri adulter, hodie caſtus eſt. Qui erat heri raptor, hodie largitor.Omnes iſti carbones ignis ſunt.Accedunt exẽpla carbonũ ad vulnus ſagittarũ: Non enim timeo dicere vulnus,cum clamet ipſa ſpõſa,vulnerata charitate ego ſum:& fit ibi vaſtatio fœni,propter quod & dicũtur carbones vaſtatorij. Vaſtatur fœnum, ſed purgatur aurũ, & mutat homo ex morte vitã,& incipit eſſe etiam ipſe carbo flagrãs.Qualis erat carbo Apoſtolus,qui prius fuit perſecutor & blaſphemus & iniurioſus,niger & extinctus?Miſericordiam verò conſecutus,accenſus eſt de cælo,vox Chriſti accendit illum:periit in eo tota nigredo,cœpit feruens ſpiritu quo accendebatur accendere.Tales ergo & hic intellecturi ſumus carbones ignis, qui cadunt ſuper iſtos malos,& deiiciũt eos?Planè nõ prohibemur hunc habere intellectũ.Video hic nobis eluceſcere non improbabilem ſeu reprehenſibilem ſentẽtiam. Intelligo illos carbones cadere ſuper iſtos vt deiiciantur. In alios enim veniunt vt accendãtur,in alios vt deiiciãtur Ipſe enim carbo dicebat,Quibuſdam ſumus odor mortis in mortẽ,quibuſdam ſumus odor vitæ in vitã.Vident enim iuſtos flammantes ſpiritu, cãdentes luce, & eis inuidendo cadunt,hoc eſt,quòd ſuperuenient illis carbones ignis in terra & deiiciẽtur.Quid eſt,in terra?Adhuc hic ſunt in hac vita,excepta illa pœna quę ſeruatur impiis.Carbones iſti illos deiiciunt,anteq̃uã veniat ignis æternus.Decident ſuper eos carbones ignis in terra.& deiicient eos.*In miſerijs non ſubſiſtent*. Veniet illis miſeria & non tolerant, iuſtus

Pſal.110.
Ephe.5.
1.Tim.1.
1.Cor.3.

autē ſubſiſtit: Quomodo ille ſubſiſtit, qui dicit, Sed & gloria-
Rom.5. mur in tribulationibus, ſcientes quoniā tribulatio patientiam
operatur, patientia probationē, probatio ſpem, Spes autē non
confundit, quoniā charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris
per ſpiritū ſanctū, qui datus eſt nobis. At verò ſuper illos cum
ceciderit aliqua preſſura, aliqua miſeria, nō ſubſiſtunt, cadunt.
Quādo enim tales patiuntur huiuſmodi preſſuras, non valent
tolerare, decidunt in iniquitates malas, quia traduntur à deſi-
derio ſuo peccatori. *Vir linguoſus non d r getur ſuper terram.* Vir
linguoſus amat mendacia. Quid enim illi eſt voluptas, niſi lo-
qui? Non enim attendit quid loquatur, dum loquitur, non po-
teſt fieri vt iſte dirigatur. Qualis ergo eſſe debet ſeruus Dei,
accēſus illis carbonibus, & ipſe carbo ſalutaris effectus? Qua-
lis eſſe debet? Vt magis optet audire quàm dicere ſicut ſcriptū
eſt, Sit autē omnis homo velox ad audiendum, tardus autē ad
Iacobi.1. loquendū. Et ſi fieri poteſt hoc cupiat, nō habere neceſſitatem
loquendi & docendi. Ecce enim dico charitati veſtræ fratres
mei. Loquimur nos modo ad vos, vt aliquid doceamus vos:
quātò melius ſi omnes ſciremus, & nemo doceret alterū, vt nō
eſſet alius loquens, alius audiens, ſed omnes audientes vnum
Pſal.50. illum cui dicitur, Auditui meo dabis gaudium & lætitiā? Vn-
de & ille Ioannes, non tam gaudebat quia prædicabat & quia
Ioan.3. loquebatur, ſed gaudebat quia audiebat. Ait enim, Amicus au
tem ſponſi ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem
ſpōſi. Itaq; fratres citò dixerim charitati veſtræ, ibi vnuſquiſq;
probet ſe, non vt loquatur, ſed vt de alio locutionis officiū exi
gat. Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in voluntate,
vocem doctrinæ in neceſſitate. Quādo enim opus eſt voce do
ctrinæ? Quaādo pateris imperitū, quando pateris indoctum. Si
ſemper delectat te docere, ſemper vis habere imperitū, quem
doceas. Si autē beneuolus es, & vis omnes doctos eſſe, non vis
ſemper habere quos doceas, & non erit in voluntate exercita
tio vel probatio doctrinæ tuæ, ſed in neceſſitate. Gaudium tibi
ſit in auditione Dei, neceſſitas tibi ſit in locutione tua, & non
eris vir linguoſus, ne non dirigaris. Quare vis loqui, audire
non vis? Sēper foras exis, intrò redire detrectas. Qui enim te
docet, intus eſt, quando tu doces tanquā foras exis ad eos, qui
foris ſunt. Ab interiore enim audiuimus veritatē, & ad eos qui
foris à noſtro corde ſunt loquimur. Quòd enim dicimur eos
in corde habere de quibus cogitamus, ſecundum imaginem
quan-

quandam dicimus, quam de illis habemus impreſſam. Nam ſi omnino intus ipſi eſſent, ſcirent vtiq; quid in corde noſtro eſſet, atq; ita vt eis loqueremur opus non eſſet. Si autem hoc te delectet quod foris agis, vide ne tumeſcas foris, & non poſſis redire per anguſtum, & nō poſſit tibi dicere Deus tuus, Intra in gaudiū domini tui: ſed dicat tibi, quia forinſecus erat quod amaſti. Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Vbi enim oſtēdit malū eſſe mitti exterius, ibi oſtēdit bonū eſſe intraſſe interius. Nam ſeruo bono quid dicit? Intra in gaudiū domini tui. Malo autem ſeruo, Proiicite eum in tenebras exteriores. Non ergo amemus magis exteriora, ſed interiora. De interioribus gaudeamus, in exterioribus autem neceſſitatē habeamus, non voluptatem. Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram. *Virum iniuſtū mala venabuntur in interitū.* Veniunt mala & non ſubſiſtit, ideo dixit, venabuntur in interitum. Multis enim bonis, multis iuſtis euenerūt mala, & tanquam inuenerunt eos mala. Nam ideo dixit, venabuntur, quia vnuſquiſq; abſcōdere ſe vult à malo: ſed cū inuenitur à malo, quaſi factus eſt in venationem. Nunquid autē ſoli mali fugiunt à malis, quando quæruntur à malis? Nónne & bonis dictū eſt, Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Ergo quando mali perſequebātur bonos, id eſt, martyres noſtros, cū eos cōprehenderunt, venati ſunt eos, ſed nō ad interitū. Preſſa eſt enim caro, coronata eſt anima, & eiecta eſt anima de carne, nec carni aliquid factū eſt, quod obeſſet in poſterū. Incenſa ſit caro, percuſſa ſit caro, laniata ſit caro, nunquid ideo ſubtracta eſt creatori, quia data eſt in manus perſecutoris? Ille qui creauit ex eo quod non erat, nō reparabit melius quàm non erat? Ergo quādocūq; capti ſunt iuſti, venati ſunt quidē illos mali, ſed non ad interitum. At verò illi qui nō dirigentur & linguoſi ſunt, mala eos venabuntur ad interitum. Quare? Quia in miſeriis non ſubſiſtent. *Cognoui quia faciet dominus iudicium egētis.* Egens iſte non eſt linguoſus. Qui enim linguoſus eſt, abūdare vult, eſurire neſcit. Illi autē egētes ſunt, quibus dicitur, Pulſate & aperietur vobis, quærite & inuenietis, petite & dabitur vobis. Ille egēs eſt, de quo dicitur, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Gemunt inter ſcandala malorū, ipſi precantur ad caput ſuū, vt eruātur ab homine malo, & ab homine maligno liberētur, & de manibus iniuſtorum eruant. Ipſi ergo ſunt, quorū cauſam dominus nō negliget, etſi

Matt. 25.
Matt. 10.
Matt. 7.

modo preſſuras patiuntur, apparebit gloria ipſorum cum apparuerit caput ipſorum. Talibus enim hic conſtitutis dicitur, *Coloſ.3.* Mortui eſtis, & vita veſtra abſcōdita eſt cum Chriſto in Deo. Ergo pauperes ſimus, abſcondita eſt vita noſtra, clamemus ad *Ioan.6.* panē. Eſt enim panis viuus, qui de cælo deſcendit, & qui in via reficit nos, in patria ſaturabit nos. Modò enim duremus, reficimur. Nā neceſſe eſt eſuriamus quoaduſq; ſatiemur. Cognoui quia faciet dominus iudiciū egentis. Certus erat iſte, quoniam faciet dominus iudicium egentis. *Et cauſam pauperum.* Oſtendit iniquis quomodo diligit iuſtos ſuos, oſtendit diuitibus quomodo diligat pauperes ſuos. Diuites dixi ſuperbos, pauperes dixi humiles. Diuites dixi per abundantiā non quærentes, pauperes dixi per deſiderium ſuſpirantes. Faciet dominus cauſam impiorum. *Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo.* Et quando agis cauſam ipſorum, & quando facis iudiciū ipſorum, tuo nomini cōfitebuntur. Meritis ſuis nihil tribuunt, non tribuent totum niſi miſericordiæ tuæ. Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo. Et quia iuſti cōfitebuntur nomini tuo, vt quantumcunq; iuſti fuerint, nihil ſibi aſſumant de ſuo, nihil ſibi tribuant de ſuo. Quid fiet vt dirigant cor? Quia quādo ad ſe flectunt, torquent cor: quādo autem ad dominū intendūt, dirigunt cor. Et vbi erit voluptas, vbi requies, vbi gaudiū, vbi *Epheſ.5.* beatitudo? Nunquid in ſe? Non: Sed in quo ſunt lux. Nunc autem lux in domino dixit. Ideo vide quid ſequitur, vide quo cōcludit. *Inhabitabunt recti cum vultu tuo.* Malè enim illis fuit in vultu ſuo, bene illis erit cum vultu tuo. Quando vultū ſuum *Gen.3.* amauerunt, in ſudore vultus ſui panem manducauerunt. Redeāt, & deterſo ſudore, finitis laboribus, pereunte gemitu, veniet illis facies tua abundans ſufficientia. Nihil quærent amplius, quia melius non habent, amplius nō te deſerēt, ne deſerātur à te. Etenim poſt reſurrectionē de domino quid dictum *Pſal.15.* eſt? Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Sine vultu ſuo non nobis daret lætitiā. Ad hoc purgamus vultū noſtrū, vt gaudeamus ad vultū ipſius. Filij enim Dei ſumus, ſed nondū apparuit *1.Ioan.3.* quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quia inhabitabunt recti cum vultu tuo. Putamúſne cum vultu patris, & non cū vultu filij? an cū vultu filij, & non cū vultu patris? An vnus quodammodo vultus patris & filij & ſpiritus ſancti? Videamus ſi non nobis ipſe filius promittit vultū ſuum, vnde nos lætos faciat. Modo

Modo hoc capitulum in Euangelio quod huic pſalmo atteſtaretur, dominus Deus inſpirauit vt legeretur. Ait enim ipſe dominus, Qui audit præcepta mea, & cuſtodit ea, ipſe eſt qui diligit me: Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & oſtendam illi meipſum. Quale promiſit præmium dilectiſſimi? Nunquid eum non videbant, quibus ſe oſtendere promittebat? Nonne ante illos erat? Nonne facies carnis illius adiacebat oculis eorum? Quid eſt quod volebat oſtendere videntibus ſe? Sed quia talem videbãt diſcipuli, qualem crucifixerunt Iudæi. Erat autem Deus in carne illa occultus, hominem autem poſſent videre homines, Deum verò non poſſent, quamuis in homine, Quia beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Dedit formam hominis & piis & impiis, ſeruauit formam Dei mundatis & piis, vt iocundemur in illo, & bene nobis in æternum ſit cum vultu ipſius. *Ioan. 14.* *Mat. 5.*

In Pſalmum centeſimum quadrageſimum Præfatio.

AVdiſtis fratres admonitionem & petitionẽ noſtram ex ore Apoſtoli, cum eius modo Epiſtola legeretur: Ait enim, Orationi inſtantes, vigilantes in illa, orãtes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi ad loquendum myſterium eius, vt manifeſtem illud, ſicut oportet me loqui. Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in ſcripturis ſanctis profunda myſteria, quæ ad hoc abſconduntur ne vileſcant, ad hoc quæruntur vt exerceant, ad hoc aperiuntur vt paſcant. Pſalmus quem modo cantauimus, in multis ſententiis ſubobſcurus eſt. Quum adiuuante domino ea quæ dicta ſunt, erui & exponi cœperint, videbitis hoc vos audire, quod iam noueratis: ſed ideo multipliciter dicta ſunt, vt varietas locutionis faſtidium tolleret veritatis. Quid enim amplius fratres vel ſalubrius audituri & cogni turi eſtis, quàm diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum? Sed ne putetis hæc duo præcepta parua eſſe, in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Quicquid ergo ſalubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur, nõ habet finem niſi charitatem. Hæc autem charitas non qualiſcunque eſt. Nam & malè viuentes irretiuntur ſibi ſocietate perditæ conſcientiæ, & dicuntur amare ſe nolle diſcedere abinuicem, ſuis collocutionibus cõciliari, deſiderare ſe abſentes, gaudere ad *Coloſ. 2.* *Matt. 22.*

præſentiam ſuam: Amor iſte tartareus eſt, viſcum habet quo deiiciat in profundũ,non pẽnas quibus leuet in oculum. Quæ eſt autem iſta charitas, vt à cæteris, quæ appellantur charitates ſegregaretur & diſtingueretur?Ea quæ charitas dicitur vera Chriſtianorum,à Paulo definita eſt,atq; ita ſuis quibuſdam terminis circũſcripta, cùm ſit diuinitate infinita,vt omnimo-

1.Tim.1. do diſcernatur à cæteris:Finis,enim,inquit,præcepti eſt charitas.Poſſet hucuſq; dicere.Nam aliis locis, vbi tanquam ſcien-

Rom.13. tibus loquebatur, hucuſque dixit, Plenitudo, inquit, legis eſt charitas: Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi non dixit, quia dixit alibi.Non enim vbiq; omnia dici aut poſſunt, aut debẽt. Ergo hîc plenitudo legis charitas. Quærebas fortè, quæ charitas,qualis charitas? Audi alio loco, Finis præcepti eſt charitas de corde puro.Iam videte vtrum inter ſe latrones habeant charitatem de puro corde.Purũ cor in charitate,hoc eſt,quando diligis hominem ſecundũ Deum,quia & teipſum ſic debes

Matt.22. diligere,vt non erret regula,Diliges proximũ tuum tanquam teipſum,Si enim malè te diligis & inutiliter, ita & proximum diligendo quid eis conſulis?Quomodo autem te malè diligis? Quomodo te inuenit ſcriptura, quæ neminem palpat & conuincit,quia non te diligis,imò conuincit, quia & odis te? Qui

Pſal.10. autem,inquit,diligit iniquitatem,odit animam ſuam. Si ergo diligis iniquitatẽ, putans quòd teipſum diligas, erras. Ita & ſi proximũ diligas, ad iniquitatem duces,& dilectio tua laqueus

1.Tim.1. erit dilecti.Charitas ergo de puro corde eſt,quæ eſt ſecundum Deum,& conſcientia bona & fide non ficta.Iſta charitas definita ab Apoſtolo, habet duo præcepta dilectionis Dei, & dilectionis proximi. In nullis ſcripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat.Quicquid obſcurũ eſt in ſcriptura, hæc ibi occulta eſt:quicquid ibi planũ eſt,hæc ibi aperta eſt.Si nuſquam aperta eſſet,non te paſceret:ſi nuſquam occulta,non te exerceret. Hæc charitas clamat de corde puro, de corde talium in his verbis,qualis hic modo orat:Et quis iſte ſit citò dixerim Chriſtus eſt. Audituri enim eſtis verba,quæ de domino noſtro Ieſu Chriſto indignè accipiuntur,& putabit parum intelligẽs temerè me dixiſſe Chriſti eſſe perſonã in hoc Pſalmo. Quomodo enim poteſt de domino noſtro IeſuChriſto,de illo

1.Pet.2. agno immaculato,de illo,in quo ſolo non eſt inuentum mendacium,qui ſolus veriſſimè dicere potuit,Ecce venit princeps

Ioan.14. mundi huius:& in me nihil inueniet: id eſt, nullam culpam, nullum

nullum reatum:qui ſolus quod nõ rapuit exoluebat,qui ſolus innocentem ſanguinem fudit. filius Dei vnicus, carnem accipiens,non qua ipſe minueretur,ſed qua nos augeret.Quomodo ergo de iſta perſona rectè accipitur,Pone domine cuſtodiã ori meo,& oſtium continentiæ circũ labia mea,vt non declines cor meum in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in peccatis?Manifeſtiſſimè quippe iſte eſt ſenſus, Cuſtodi domine os meum ianua quadã, & oſtio præcepti tui,vt in verba maligna non declinetur cor meum.Quæ verba maligna?Quibus excuſantur peccata. Ne,inquit,peccata mea malim excuſare, quàm accuſare. Hæc verba in ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum non cadunt. Quæ enim ille peccata commiſit,quæ confiteri potius quàm defendere debuiſſet?Noſtra verba iſta ſunt.Certè Chriſtus loquitur.Si noſtra verba ſunt,quomodo Chriſtus loquitur? Et vbi eſt charitas de qua loquebar? Neſcitis quia ipſa vnum nos fecit in Chriſto? Charitas clamat ad Chriſtum de nobis, charitas clamat de Chriſto pro nobis. Quomodo charitas clamat ad Chriſtum de nobis?Et erit,Omnis qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit.Quomodo charitas de Chriſto pro nobis? Saule Saule, quid me perſequeris? Vos,inquit.Apoſtolus,eſtis corpus Chriſti & membra. Si ergo ille caput,nos corpus,vnus homo loquitur: ſiue caput loquatur, ſiue membra, vnus Chriſtus loquitur. Et capitis eſt proprium loqui etiam in perſona membrorũ. Ipſam noſtrã conſuetudinem aduertite.Primò quomodo loqui in membris noſtris non poteſt niſi caput.Iam vero caput noſtrum, quomodo loquatur in perſona omniũ mẽbrorum aduertite.In anguſto tibi pedẽ aliquis calcat,calcas me dicit caput.Vulnerauit tibi aliquis manum,vulneraſti me dicit caput. Caput tuum nullus tetigit,ſed loquitur vnitas compaginis corporis tui. Omnium membrorũ tuorum perſonam illa quæ in capite eſt lingua ſuſcepit, ipſa pro omnibus verbis fungitur. Sic ergo audiamus Chriſtum loquentem,ſed vnuſquiſque agnoſcat ibi vocẽ ſuam tanquam hærens in Chriſti corpore.Aliquando enim dicturus eſt verba, in quibus nullus noſtrûm inueniat perſonam ſuam, ſed ad ſolum caput pertineant,non tamen ſe ſeparat ex verbis noſtris,& ad ſua propria tollit, vel à ſuis propriis, non ad noſtra redit.De ipſo enim & de Eccleſia dictum eſt, Erunt duo in carne vna. Vnde & ipſe in Euangelio dicit de hac ipſa re, Iam igitur non ſunt duo, ſed vna caro. Hæc nona non ſunt,

Pſal.140. *Iohel 2.* *Act.9.* *1.Cor.12.* *Gen 2.* *Mat 19*

ſæpe a vobis audita ſunt, ſed per occaſiones neceſſe eſt vt commemorentur: primò quia ipſæ ſcripturæ, quas tractamus, ita ſibi ſunt innexæ, vt multa in multis repetantur: & vtile eſt. Cura enim mundi ſpinas habet, & offocat ſemina: oportet ſæpius à domino commemorari, quod cogit mundus obliuiſci.

Expoſitio Pſalmi.

D*Omine clamaui ad te, exaudi me.* Hoc omnes poſſumus dicere: Hoc nõ dico, totus Chriſtus dicit: ſed magis ex perſona corporis dictũ eſt, quia & cũ hic eſſet carnem portans orauit, & ex perſona corporis orauit ad patrem, & cũ oraret globi ſanguinis de toto corpore eius diſtillabant. Sic ſcriptum eſt in
Luc. 22. Euangelio, Orauit Ieſus intenta oratione, & ſudauit ſanguinem. Quid eſt, de toto corpore ſanguinis effluxio, niſi de tota Eccleſia martyrum paſſio? Domine clamaui ad te, exaudi me. *Intende voci deprecationis meæ, dum clamauero ad te.* Iam finitum negotium clamandi putabas, cum diceres, clamaui ad te. Clamaſti, iam noli eſſe ſecurus: Si finita eſt tribulatio, finitus eſt clamor. Si autem manet tribulatio Eccleſiæ & corporis Chriſti vſque in finẽ ſeculi, non tantum dicat, clamaui ad te exaudi me: ſed intẽde voci deprecationis meæ, dum clamauero ad te. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*, Hoc de ipſo capite ſolere
Matt. 27. dici omnis Chriſtianus agnoſcit. Declinante enim iam die in veſperum, dominus in cruce animã depoſuit recepturus, non amiſit inuitus: Sed tamẽ & ibi nos figurati ſumus. Quid enim illius pepẽdit in ligno, niſi quod de nobis accepit? Et vnde fieri poteſt, vt aliquando Deus pater dimittat & deſerat vnicum filium, qui vtique cum illo vnus Deus eſt? Et tamen noſtram infirmitatem figens in cruce, vbi vetus homo noſter, ſicut dicit
Rom. 6. Apoſtolus, confixus eſt cruci cum illo, ex voce ipſius hominis
Pſal. 21. noſtri clamauit, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliqui-
Matt. 27. ſti? Illud ergo eſt ſacrificium veſpertinum. paſſio Chriſti, crux Chriſti, oblatio victimæ ſalutaris, holocauſtum acceptum Deo. Illud ſacrificium veſpertinum fecit in reſurrectione munus matutinum. Oratio ergo purè directá de corde fideli, tanquam de ara ſancta ſurgit incenſum. Nihil eſt ergo delectabilius odore domini: Sic oleant omnes qui credunt. Vetus ergo
Rom. 6. homo noſter, Apoſtoli verba ſunt, confixus eſt cruci cum illo, vt euacuaretur, inquit, corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus
Pſal. 21. peccato. Inde & in ipſo Pſalmo cum dictum eſſet, Deus meus

Deus meus, vt quid dereliquiſti me? longè à ſalute mea, ſtatim ſubiectum eſt, verba delictorũ meorum. Quorum delictorum ſi caput attendas? Et tamen eius fuiſſe vocem in Pſalmo ipſe teſtatus eſt, in cruce ipſa verba dixit, ipſum verſum pronũtiauit. Non eſt relictus humanæ coniecturæ locus, nullus negãdi aditus qualicunque Chriſtiano. Quod lego in Pſalmo, hoc audio à domino: In ipſo etiam Pſalmo agnoſco quod in Euangelio lego, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: Ipſi verò conſiderauerunt & conſpexerũt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Hæc omnia ſicut prædicta, ita facta: ſicut audiuimus, ita & vidimus. Ergo ſi dominus noſter Ieſus Chriſtus nos figurans in charitate corporis ſui, quamuis eſſet ipſe ſine peccato dixit, verba delictorum meorum, dixit autem hoc ex perſona corporis ſui, quis audet in membris eius dicere non ſe habere peccatum, niſi qui fuerit auſus ſe falſæ iuſtitiæ nomine efferre, & Chriſtum falſitatis arguere? Fatere ergo ô membrum quod pro te pronũtiauit caput tuum: quod vt fateamur, quod vt faciamus, ne nos iuſtificemus ante conſpectum ſolius iuſti, qui iuſtificat impium, ſubiecit iam ſui corporis vocem.

Matt.27. *Pſal.21.* *Rom.4.*

Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtiũ continentiæ circa labia mea. Non dixit clauſtrum continentiæ, ſed oſtium. Oſtium & aperitur & clauditur. Ergo ſi oſtium eſt, & aperiatur & claudatur. Aperiatur ad confeſſionem peccati, claudatur ad excuſationem peccati. Ita enim erit oſtium continentiæ, non ruinæ. Quid enim nobis prodeſt hoc oſtium continentiæ? Quid orat ex perſona corporis Chriſtus? *Vt non declines,* inquit, *cor meum in verba maligna.* Quid eſt, cor meum? Cor Eccleſiæ meæ, cor vtique corporis mei. Verba illa mea attẽdite, vbi nobis regula figitur, Saule Saule quid me perſequeris? cũ ipſum nemo tetigiſſet. Eſuriui, & cibaſtis me: ſitiui, & potum dediſtis mihi, &c. Et illi, Quando te vidimus eſurientem aut ſitientem? Et ille, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Hæc Chriſtianis inuſitata eſſe non debent, maximè in quibus regulæ fixæ ſunt & cæterorum intelligendorum, & aut nõ turbabuntur, aut citò corrigentur. Sicut ergo ibi dicturi ſunt iuſti, Domine, quare dixiſti, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, quando vidimus te eſuriẽtem? Et ille reſpõſurus eſt, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Sic & hic dicamus in Chriſto intus in interiore homine noſtro, quia ibi per fidẽ habitare dignat.

Eccleſiaſtici 22. *De continẽtia animæ cap.1. in medio, & cap.2.* *Act.9.* *Matt.25.* *Matt.25.* *Epheſ.5.*

Non enim abſens eſt à nobis, & non eſt cui dicamus, cùm ipſe
Mat. 28. dicat, Ecce ego vobiſcũ ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Dicamus ergo illi & nos, quoniam vocem eius in hoc Pſalmo accepimus: Eius enim vox eſt, quod nemo negat, eleuatio manuum mearũ ſacrificium veſpertinum. Dic ergo conſequẽter, Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtiũ continentiæ circum labia mea, vt non declines cor meum in verba maligna. *Ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Quare ſic oras Domine? Quæ peccata tua excuſaturus es? Reſpondet, Cùm vnũ ex membris
Matt. 25. meis ſic orat, ego ſic oro: ſicut reſpondet, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Cùm autem non declinatum fuerit cor tuum ô membrum Chriſti, cùm cor tuum nõ fuerit declinatum in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in peccatis. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Et non cõmunicabis cũ electis eorum. Hoc enim ſequitur, *Et non combinabo cum electis eorum.* Qui ſunt electi eorũ? Qui ſeipſos iuſtificant. Qui ſunt electi eorum? Qui ſibi iuſti videntur, & contemnunt cæ-
Lucæ 18. teros, ſicut Phariſæus ille in templo dixit, Deus gratias ago ti-
& 7. bi, quia nõ ſum ſicut cæteri homines. Qui ſunt electi eorum? Hic homo ſi Propheta eſſet, ſciret quæ mulier illi acceſſit ad pedes. Agnoſcitis vocem alterius Phariſæi, qui dominũ inuitauerat, quando mulier illa, quæ erat in ciuitate peccatrix, venit & acceſſit ad pedes eius? Illa impudica quondam frontoſa ad fornicationẽ, frontoſior ad ſalutem, irrupit in domum alienam. Sed ille, qui ibi diſcumbebat, nõ erat alienus. Non extranea quemlibet conuiuã, ſed ancilla dñm ſuũ ſecuta eſt. Acceſſit ad pedes, quia eius veſtigia ſequi cupiebat: lauit lacrymis, terſit capillis. Pedes Chriſti qui ſunt, niſi per quos peragrauit
Eſaiæ 52. totum mundum? Quàm ſpecioſi pedes eorum qui annuntiant
Rom. 10. pacem, qui annũtiant bona. Pedes ergo domini quãti ſuſcepe-
Mat. 10. runt, vt ſuſcipiẽdo iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti acciperẽt: & ſuſceperunt Prophetã, in nomine Prophetæ, vt mercedem Prophetæ acciperent. Et quicunq; potũ dederit, inquit, vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli, amen dico vobis non perdet mercedẽ ſuam. Qui ergo tali humanitate pedes dñi ſuſcipit, quid impendit, niſi quæ habebat in domo ſuperflua? Meritò quia capilli quaſi ſuperflui ſunt, inde illa pedes dñi detergebat. Superflua tua neceſſaria fiunt tibi, ſi inde fueris obſecutus pedibus dñi. Ergo illa curari volebat cõſcia magni vulneris. Sed nunquid magnũ vulnus

nus, & paruus medicus? Phariſæi autem nolebant ſe tangi ab immundis, vitabant omnẽ contractum peccatorũ, & ſi quando fortè neceſſitate tangebãtur, abluebant ſe: Et propè baptizabant per omnes horas nõ tantũ ſe, ſed & vaſa ſua, lectos ſuos, calices, paropſides, ſicut dominus in Euãgelio commemorat. Cùm ergo ille Phariſæus noſſet hanc mulierẽ, quæ vtiq; ſi ad pedes illius Phariſæi accederet, repelleret eã, ne ſanctitas eius pollueretur: habebat enim eã in corpore, nõ in corde, & quia non habebat eam in corde, vtique falſam habebat in corpore: Quia ergo ille eã repulſurus eſſet, cũ hoc dominus non fecit, exiſtimauit eũ neſcire quę illa eſſet, & dixit apud ſemetipſum, Hic ſi eſſet Propheta, ſciret quæ mulier illi acceſſit ad pedes. Non dixit, repuliſſet eã: ſed, ſciret quæ eſſet, tanquã eſſet conſequẽs, vt ſi ſciret repelleret. Ex illo ergo quod non eã repulit etiam neſciſſe eum pro certo ſuſpicatus eſt. Dominus autẽ ſic habebat oculos in illã mulierẽ, vt aures haberet in corde Phariſæi. Itaq; audita cogitatione eius, propoſuit ſimilitudinem, quam noſtis, Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus ei debebat quingentos denarios, alter quinquaginta. Cùm non haberẽt ambo vnde redderent, donauit ambobus. Quæro abs te, inquit, quis eũ plus dilexit? Et ille reſpõdit iam coactus veritate aduerſus ſeipſum proferre ſentẽtiam. Credo, inquit, domine, quia ille cui plus donauit. Et cõuerſus ad mulierem, dixit ad Simonem, Vides iſtam mulierem? Introiui in domum tuam, oſculum mihi nõ dediſti, illa autem nõ intermiſit pedes meos oſculari. Aquam mihi ad pedes nõ dediſti, illa lacrymis ſuis lauit mihi pedes. Oleum mihi non dediſti, illa vnxit vnguento. Propter quod dico tibi, dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quare? Quia confeſſa eſt, quia fleuit, quia non declinatum eſt cor eius in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in peccatis, nõ combinata eſt cum electis eorum, id eſt, defendentibus ſe. Non enim & huic ipſi mulieri ſi declinaretur cor eius in verba maligna, deeſſet defenſio peccatorum. An non quotidie pares eius in turpitudine, ſed non pares in confeſſione, meretrices, adulteræ flagitioſæ defendunt peccata ſua? Si latuerint, negant: ſi autem vel deprehenſæ atq; cõuinctæ fuerint, vel publicè id egerint, defendunt. Et quàm facilis defenſio earũ, quàm cita, ſed quàm præceps, quàm quotidiana, & quàm ſacrilega? O ſi Deus hoc nollet, nõ facerẽ: Hoc voluit Deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit

Mat. 23.

Luce 7.

ſatum. Non dicit, Ego dixi domini miſerere mei: non quomo-
Luca 7. do illa peccatrix ad pedes medici veniens, Sana animã meam,
Pſal. 4. quoniã peccaui tibi. Et iſta, fratres mei, defenſio qualium eſt? Non ſolùm indoctorum, ſed etiã doctorum. Sedent & computant ſydera, interualla, curſus, volubilitates, ſtatus, motus intendunt. deſcribũt, coniiciunt, Docti magni videntur. Totum hoc doctũ & magnũ, defenſio peccati eſt. Eris adulter, quia ſic habes Venerem: Eris homicida, quia ſic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera non tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim qui damnaturus eſt, nouit quia tu es qui dicis, nõ ego, iudici ſcienti. Porrò ipſe mathematicus, qui tibi fabulas laqueorũ tuorum etiã vendit, vt non vel gratuitam compares mortem. Emis enim mortem à mathematico pretio, qui contempſiſti vitam à Chriſto gratis. Ipſe enim mathematicus ſi vxorem ſuã paulò petulantius viderit conuerſari, aut aliquos alienos improbè attẽdere, aut feneſtram crebrò repetere, nónne arripit, verberat, & dat diſciplinam in domo ſua? Reſpondeat illi vxor, ſi poteſt, Venerem cæde. Nónne & ille reſpondit, Fatua, aliud eſt quod cõpetit rectori, aliud qđ profertur emptori. Ergo electi eorũ, qui ſunt? Electi malorum, electi impiorũ, cum quibus non eſt cõbinandum, id eſt, cum quibus nõ eſt habenda ſocietas. Qui ſunt au-
Luca 18. tem? Arbitrantes ſe iuſtos, & contẽnentes cæteros quaſi peccatores ſicut erant illi Phariſæi, aut quia ipſa peccata manifeſtè vel cõprehenduntur, vel publicè fiunt, defendentes & aſſerentes ne aliquid culpæ eorum tribuatur: Et vt ipſi nihil mali feciſſe videantur & iudicentur, ſed totũ Deus, qui vel ſic creauit hominem, dicunt, vel ſtellas cõpoſuit, vel res humanas negligit: Defenſiones ſunt electorum ſeculi. Sed dicat membrum Chriſti, dicat corpus Chriſti, dicat Chriſtus ex perſona corporis ſui, Non declines cor meũ in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis, cũ hominibus operantibus iniquita-
De natura boni c. 44. & 45. tem, & non combinabo cũ electis eorum. Noſtis fratres, quod non eſt prætermittendum, quaſi iuſtos eminentiores in ſe tenentes velut primũ gradum iuſtitiæ electos vocari apud Manichæos. Qui nouerunt, recognoſcant: qui neſciebãt, audiant,
Mat. 20. Electi quidem Dei ſunt omnes ſancti, & habemus hoc in ſcripturis ſanctis. Sed vſurparunt ſibi illud nomen, & quaſi familiarius ſibi applicuerũt, vt tãquam propriè iam electi appellentur. Qui ſunt iſti electi? Quibus ſi dixeris, peccaſti, ſtatim

illam

illam defenſionē impiam & peiorem cæteris magíſq; ſacrilegam proferūt, Non ergo peccaui, ſed gens tenebrarum. Quæ eſt iſta gēs tenebrarum? Quæ bellū geſſit cū Deo: & ipſa peccat, cùm tu peccas? Ipſa, inquit, quia commiſtus ſum illi. Deus enim qui te commiſcuit, quid timuit? Hoc enim dicunt, ꝙ illa gens tenebrarū rebellauerit aduerſus Deū, antequā mundus fieret: & ille timēs & cauens ne regna eius illo aduenięte hoſtili impetu vaſtarētur, miſit huc mēbra ſua, ſubſtātiam ſuam, hoc quod ipſe eſt. ſi aurū, aurum: ſi lux, lucem. Quicquid illud eſt, hoc miſit & miſcuit viſceribus gentis tenebrarum dicūt, & fabricauit inde mundū. Et nos animæ, inquiūt, de ipſis membris Dei ſumus, ſed premimur hîc viſceribus gētis tenebrarū, & quicquid peccare dicimur, illa gens peccat. Sed quidem videntur excuſare à peccato, ſed Deum ſuū nō excuſant à crimine timoris, nec ipſam ſubſtantiā Dei ſui à crimine corruptibilitatis. Si enim incorruptibilis Deus, ſi incōmutabilis, ſi incontaminabilis, ſi immaculabilis, ſi impenetrabilis quid ei factura erat gens illa? Feciſſet illa quē vellet impetū. quomodo terreret impenetrabilem, inuiolabilem, incōtaminabilem, incommutabilem & incorruptibilem? Si ergo talis Deus, crudelis, quia ſine cauſa hucvos miſit, cui nihil noceri poterat. Quare vos miſit? Ecce gens tenebrarū illi nocere non poterat. Ipſe autem vobis grauiter nocuit, & ipſe magis q̃ illa hoſtis veſter fuit, quanquā & ipſa vobis nocere potuit. Potuiſtis premi, potuiſtis captiuari, potuiſtis inquinari, potuiſtis corrūpi, potuit ergo & ille. Fruſtum enim & quodāmodo portiuncula naturæ ipſius conuincit maſſam. Quale eſt illud quod huc miſit, tale eſt & illud quod ibi remāſit. Hoc ipſi dicunt: ipſi fatētur, quia hæ duæ ſubſtantiæ ſunt, vna illa, & vna iſta: Libri eorū hoc habent, & ſi negāt legūtur, & cōuincūtur. Quid ergo? Vt in hoc vno exordio nihil amplius dicā, non dicam peiora, non dicam ſceleratiora? In hoc ipſo exordio, quo bellum inducunt, videte quemadmodū debellētur, & vbi pugnatū aduerſus Deū à gēte tenebrarum dicūt ipſi, in eorum verborum pugna capiuntur. Non enim eſt quod dicant, aut quò refugiāt. Sed vis ô nefande falſe electe defendere peccatū tuum, vt quādo aliquid mali feceris, nō tu feciſſe videaris. Quæris in quem peccatum tuum refundas, & refundis in gētem tenebrarum. Sed ad Deū attende, ſi non in illum refundis. Si enim poſſet gens tenebrarum, quā fingitis, hoc tibi diceret, Quid me accuſas? Potui aliquid

facere Deo tuo,an non potui?Si potui,fortior illo ſum:Si non potui,quare me timuit?Si nõ timuit,quare huc te miſit vt tanta hic patiaris,cum ſis membrũ ipſius,cum ſis ſubſtãtia ipſius? Si non timuit,inuidit. Si hoc timore non fecit, crudelitate fecit.Quàm ergo iniquus eſt cui nihil nocere poterat,& fecit vt membris ſuis hic tantum noceretur?An poterat noceri? Ergo incorruptibilis non eſt.Cum vis ergo te defendere de peccato tuo,laudare non potes Deum. In laude Dei nõ caperis,niſi in tua iactareris,Tranſi ad vituperationẽ tuam,& laudabis Deũ.

Pſal. 40. Redi ad verba pſalmorum quos execramini:dic, Ego dixi domine miſerere mei,ſana animã meam quoniam peccaui tibi, Ego dixi, ego peccaui,non fortuna,non fatum,nõ gens tenebrarum. Si ergo tu peccaſti , iam vide quemadmodum pateat laus Dei,in qua anguſtabaris cum te velles defendere.Melius in peccatis tuis anguſtaris,& in illius laude dilataris.Iam ergo confeſſo peccato tuo,vide quemadmodum laudetur Deus quia & iuſtus eſt cum te punit perſeuerantem , & miſericors cum liberat confitentẽ Non ergo,inquit,declines cor meum in verba maligna, ad excuſandas excuſationes in peccatis , vt dicam quia gens tenebrarũ fecit quod ego feci.Cum hominibus operantibus iniquitatem. Quam iniquitatem ? Dicamus aliquam eorum iniquitatẽ nefandam.Audite iniquitatem nefariam Manichæorum publicã,quam cõfitentur.Expedire dicunt homini fœneratorẽ eſſe quàm agricolam. Quæris cauſam,& reddunt rationẽ.Vide ſi ratio illa non dementia nominanda eſt.Qui enim in vſuram,inquiunt,dat pecuniã,non lædit crucem luminis.Multi non intelligunt,ſed exponam.Qui autem, inquiunt, agricola eſt,multum lædit crucem luminis. Quæris quã crucem luminis? Membra,inquiunt,illa Dei quæ capta ſunt in illo prælio,mixta ſunt vniuerſo mũdo,& ſunt in arboribus,in herbis, in pomis, in fructibus. Dei membra vexat,qui terrã ſulco diſcindit. Dei membra vexat,qui herbam de terra vellit. Dei membra vexat,qui pomũ carpit de arbore.Hæc ne faciat in agro falſa homicidia,facit in fœnore vera homicidia, Panẽ mendicãti non porrigit.Videte ſi poteſt eſſe maior iniquitas iſta iniuſtitia: Panẽ mendicanti non porrigit. Quæris quare? Ne vitam quæ eſt in pane, quam dicunt membrum Dei ſubſtantiã diuinam mendicus ille accipiat, & liget eam in carnẽ.Quid ergo vos?Quid?Quare manducatis? Carnem nõ habetis?Sed nos,inquiunt,quia fide Manichæi illumi-

nati ſumus, orationibus & pſalmis noſtris qui electi ſumus, purgamus inde vitā, quæ eſt in illo pane, & mittimus illam ad theſauros cælorum. Tales ſunt electi, vt nō ſint ſaluādi à Deo, ſed ſaluatores Dei. Et ipſe eſt Chriſtus dicūt, crucifixus in toto mundo. Ego in Euāgelio ſaluatorē acceperam Chriſtum, vos autē eſtis in libris veſtris ſaluatores Chriſti. Eſtis planè blaſphematores Chriſti, & ideo à Chriſto nō ſaluādi. Ergo vt buccella non detur mendico ne ploret in buccella membrū Chriſti, mendicus fame moriturus eſt? Falſa miſericordia in buccella, facit verum homicidiū in homine. Sed qui ſunt iſti electi eorum? Non declines cor meū in verba maligna, & non combinabo cū electis eorum. *Emendabit me iuſtus in miſericordia, & arguet me.* Videte peccatorē confeſſorem, Emēdari ſe vult miſericorditer potius quàm laudari fallaciter. Emēdabit me iuſtus in miſericordia, ſi iuſtus eſt, ſi miſericors eſt, quādo me videt peccantē. Hoc vtiq; quædā membra Chriſti dicunt, de quibuſdam membris Chriſti dicūt, in vno corpore dicunt: Dignatur loqui dominus ex perſona emendatoris, nec reſpuit perſonam emendati † vel emendātis. Omnia enim membra in illo, & ipſe dicit, Emēdabit me iuſtus in miſericordia. Quis iuſtus te emendaturus eſt? Caput omnia membra emēdat. Emendabit me iuſtus in miſericordia, & arguet me. Arguet me, ſed in miſericordia: arguet, ſed nō odit: & eo magis arguet, quia non odit. Et iſte quare inde gratias agit? Quia corripe ſapientē, & amabit te. Emendabit me iuſtus, quia perſequitur? Abſit. Hic eſt potius emēdandus, ſi odio emendat. Quare ergo emendat? in miſericordia. Et arguet me. In quo? In miſericordia. *Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum.* Quid eſt, oleū peccatoris nō impinguabit caput meū? Non creſcet caput meum de adulatione. Falſa laus adulatio eſt: falſa laus adulatoris, hoc eſt, oleū peccatoris. Propterea & homines qui cum falſa laude aliquem irriſerint, hoc etiā de illo dicūt, Vnxi illi caput, amate ergo argui à iuſto in miſericordia, nolite ergo amare laudari à peccatore cum irriſione. Habetote oleum vobiſcū, & non quæratis oleū peccatoris. Sapientes enim illæ virgines ſecum portabant oleum, id eſt, conſcientia illarū illis teſtimonium perhibebat. Oleū gloria eſt, fulget, nitet in ſuperficie. Sed bona debet eſſe gloria, & vera gloria, vt ibi ſit intus in vaſis tuis. Audi quid eſt in vaſis. Probet autē ſe homo, & tunc in ſemetipſo habebit gloriam & non in altero. Quid eſt, in vaſis ſuis?

† Aliàs, emendandi.

Prou. 9.

Matth. 5.

Galat. 6.

2.Cor.1. Audi ipſum Apoſtolum, Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſciẽtiæ noſtræ. Poſtremò quia in corpore Chriſti es, & adhuc portas mortalitaté quandam, tu tibi eſto iuſtus, & in te eſto iuſtus: Peccator es, vindica in te, redi ad conſcientiam tuam, & exige de te pœnas, crucia teipſum. Ita enim offers ſacrificium Deo, quia ſi voluiſſes ſacrificiũ dediſſem: vtique, ait
Pſal.50. peccator, holocauſtis nõ delectaberis. Quid ergo? Nullum accipit ſacrificium? Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum Deus nõ ſpernit. Humilia cor tuum, contere cor tuũ, crucia cor tuum, & tu teipſum emendabis in miſericordia. Non enim odiſti te cùm ſæuis in te. Eris in parte emendata iuſtus, quãuis ſis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi diſplices, iuſtus es: ex qua parte tibi diſplicet in te quod iniuſtũ eſt, iuſtus es: & ex qua tibi diſplicet in te quod iuſtũ eſt, iniuſtus es. Vis videre quàm iuſtus ſis? Hoc in te tibi diſpliceat quod & Deo. Iam coniunxiſti te voluntati Dei, ſi in teipſo non quod ille fecit, ſed quod ille odit odiſti. Ex eo quod odiſti in te quod feciſti, quod odit & ille qui hoc non fecit, cœpiſti in te eſſe ſeuerus, erit ille miſericors. Parcet, quia tu nõ peperciſti. Ergo ex quo cõiunctus es oculis eius, & condelectaris legi eius, & hoc in te arguis quod lex eius arguit, & hoc in te tibi diſplicet quod & oculis Dei diſplicet, vide quàm iuſtus es. Ex quo autẽ lapſus, feciſti ea quæ diſplicent Deo, & fragilitate quadam infirmitatis humanæ prolaberis in illa, & adhuc portas infirmitatẽ carnis, & gemis cuiuſdã reluctationis conſciẽtia, ex hac parte iuſtus es, & ex hac iniquus & peccator es. Quomodo, inquies, ex quadã parte iuſtus, ex quadam parte peccator? Quid eſt quod dicis? Laboramus, videmur loqui contraria niſi nobis ſubueniat Apoſtolica autoritas. Audi
Rom.7. illud ab Apoſtolo, ne me malus intellector accuſes. Condelector enim, inquit, legi Dei ſecũdum interiorem hominẽ. Ecce iuſtus. An non eſt iuſtus, qui cõdelectatur legi Dei? Vnde ergo peccator? Video aliã legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuum me ducentẽ in lege peccati. Adhuc bellum aduerſus me gero, nondum ſum totus inſtauratus ad imaginem fabricatoris mei, cœpi reſculpi, & ex ea parte qua reformor, diſplicet mihi quod deforme eſt. Ergo quandiu ita ſum quid ſpero? Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ, Gratia Dei quæ cœpit iam reſculpere, gratia Dei quæ infun-

infundit ſuauitatem, vt iam per interiorem hominẽ condelecteris legi dei:inde cætera ſanabũtur, vnde & iſta ſanata ſunt. Geme adhuc vulneratus,caſtiga te,diſplice tibi.Nõ ſic pugno, *1.Cor.9.* inquit,quaſi aerem cedens,ſed caſtigo corpus meũ &in ſeruitutem redigo,ne fortè aliis prædicans ipſe reprobus inueniar. Nũquid qui caſtigat corpus odit corpus? Si quis caſtigat ſeruũ odit ſeruum?Si quis verberat filium,odit filium? Et vt aliquid coniunctius eloquamur,caro tua tanquã coniunx tua eſt.Hoc ipſe Apoſtolus dicit, Nemo vnquã carnem ſuam odio habuit, *Epheſ.5.* ſed nutrit,& fouet eam,ſicut & Chriſtus Eccleſiã.Certè caro tanquam coniunx eſt,&nemo carnem ſuã odio habet.Tamen quid alio loco?Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus *Galat.5.* aduerſus carnem. Concupiſcit aduerſus te,tanquam coniunx tua:ama & caſtiga,donec fiat in vna reformatione vna cõcordia.Quando iſtud erit?quoniã modo clamas,Infœlix ego ho- *Rom.7.* mo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Nunquid ſeparabitur à te hoc corpus,& tũc ſecurus eris?Et quid eſt,in no *Rom.8.* biſmetipſis ingemiſcimus , adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri?Reparatur ergo à mortalitate ad immortalitatem,& iam non reſiſtit,quia non eſt mortalitas quæ reſiſtat.Propterea caſtiga corpus tuũ,mododoma quod poſtea recipias,modo deficiat & tunc ſufficiat.Nam in hac vita reparari non poteſt quãdiu mortale geritur. Non te deponat, non te abrumpat. Porta,erudi,caſtiga,reparabitur in fine. Et quia nemo vnquã carnem ſuam odio habuit, reſurget & caro. Sed *Epheſ.5.* quomodo etiam tunc luctaturus ſum? Oportet,inquit,corru- *1.Cor.15.* ptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Ergo cum dicitur,Emendabit me & arguet me:ſiue ſit frater,ſiue ſit proximus.ſiue ſit vicinus, ſiue tuipſe in miſericordia debet argui & emẽdari.Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.Sed quid facio dicis mihi? Patior adulatores,non ceſſant perſtrepere, laudãt in me quæ nolo,quæ ego paruipendo laudant in me,quod ego charũ habeo reprehendunt in me adulatores,fallaces,deceptores.Magnus vir ille , verbi gratia, Caius, Cneus magnus, doctus, ſapiens.Sed quare?Nunquid quia Chriſtianus? Nam magna doctrina,& magnæ literæ,& magna ſapientia. Si magna ſapientia , approba quòd Chriſtianus eſt. Si magna doctrina , docte elegit. Poſtremò quod tu vituperas , hoc ei placet quẽ laudas. Sed quid?Laudatio illa nõ indulcat,oleum peccatoris eſt.Sed

non ceſſat dicere, non inde impinguet caput tuum, id eſt, noli gaudere ad talia, id eſt, noli annuere, noli cõſentire, noli inde gratulari. Et ſi ille attulit oleum adulationis, ſed caput tuum integrum manſit, non inflatum eſt, non tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, facit põdus & præcipitabit te. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Expecta, modo me vituperãt, ait Chriſtus. In primis temporibus Chriſtianorum, vndique reprehendebãtur Chriſtiani. Adhuc expecta, & oratio mea in beneplacitis eorum erit. Veniet tempus quando ſuperent ho-
Matt.6. minũ malitiam tundentium ſibi pectus & dicentium, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Iam quot remanſerunt, qui ſibi erubeſcũt pectus tundere? Ergo reprehendant, toleremus. Reprehendant, oderint, accuſent, detrahãt, adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Veniet tempus quãdo oratio mea placebit illis. Erigent enim ſe quaſi iuſti viribus ſuis, vincentur in lucta, quia ſuperbè ſe erexerunt, elidentur, trahentur à peccatis, videbũt ſe iniquos, implebuntur quæ dicta ſunt per Prophetas, incipiet timeri iudicium, conuertet ſe animæ acies ad conſcientiã peccatorum, & placebit illa oratio, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. O verboſa defenſio iniquitatis. Certè iam hoc populi dicunt, & populorum pectora tundentium tonitruus non quieſcit. Rectè nubes tonant in quibus iam habitat Deus. Vbi eſt illa verboſitas, vbi eſt illa iactantia, iuſtus ſum, nihil mali feci? Certè cum in ſcripturis ſanctis fueris contemplatus normam iuſtitiæ, quantumcunq; profeceris, inuenies te peccatorẽ. Profeciſti, iam vnum Deum colis, optimè, nõ fornicaris ab eo ad idola, ad mathematicos, ad ſortilegos, ad aruſpices, ad augures, ad maleficos. Iſta enim fornicatio eſt à domino Deo, iam es in aliquo numero membrorum Chriſti. Iam incipe videre etiam illa peccata ſocieta-
Exod.20. tis humanæ. Non occidis quenquã, non adulteras cuiuſquam vxorem, non vxori tuæ eundo ad alterã iniuriam facis, non vlla peſſima corruptela te contaminas, abſtinuiſti manus à furto, linguam à periurio, cor à concupiſcendo rem proximi tui. Iam iuſtus es. Attẽde cætera, noli iam ſuperbire. Nihílne peccas in lingua? non prolaberis in verbum durum? Sed quid ma-
Mat.5. gnum dicis? quid magnum? Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. Contremeſcit iam tota illa ſuperbia. Ecce iam

iam non valde facit vnde Deus videatur impietate aliqua blaſphemari, Non irruit in aliquem lædendum, non facit alteri *Thob.4.* quod pati non vult. Quid de lingua? quis illā domat? Sed ecce *Matt.7.* iam & ipſam frænaſti: quanquam quis tantus, vt hoc omnino perficiat? Sed ecce iam & ipſam frenaſti. Quid facis de cogitationibus tuis? quid facis de tumultu, & caterua rebellantium deſideriorum? Non eis das membra. Ita credo & video: ſed tamen cogitationes aliquando inclinantur, & auferunt te, & plerunq; in oratione genibus fixis corpus proſternis, collū curuas cōfiteris peccata, Deū adoras. Video corpus vbi iaceat, quæro vbi volitet animus. Video mēbra iacētia, videamus ſi ſtet conſcientia, videamus ſi fixa eſt in eum quē adorat. Si autem cogitationibus plerunque tāquam æſtu maris abripitur & tempeſtate tollitur in aliud atq; aliud. Modo ſi mecū loquereris, & ſubito auerteres te ad ſeruū tuum, & dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, ſed cū quo ex æquo loquebaris, non mihi iniuriam factam deputarem? Ecce quid facis quotidie Deo? Qualem modo dixi fratres, iam eum qui ſolum Deum colit, qui Chriſtum confitetur, qui patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum Deum nouit, qui nō poſt eum fornicatur, qui non adorat dæmones, qui auxilia ſibi à diabolo non requirit, qui tenet Eccleſiā catholicam, de cuius fraude nemo conqueritur, de cuius preſſura nō gemit vicinus infirmus, qui vxorem alienam non tentat, qui contentus eſt ſua, aut qui nec ipſa ſua. ſed quomodo licet, & quomodo permittit Apoſtolica authoritas & diſciplina, vbi cōſenſus eſt amborum, aut vbi non- *1.Cor.5.* dum ducta eſt? Qui iam talis eſt, deprehenditur tamen in iſtis quæ iam dixi. Venit ergo tempus quod dictum eſt, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, ſiue quam docuit, ſiue qua interpellat pro nobis. In iſtis ergo quotidianis peccatis omnibus quæ ſpes eſt, niſi humili corde dicamus in oratione dominica quæ iā in beneplacitis noſtris eſt, non defendentiū peccata noſtra, ſed confitentium, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut *Mat.6.* & nos dimittimus debitoribus noſtris, & aduocatum habeamus apud patrem noſtrum Ieſum Chriſtum iuſtum, vt ipſe ſit propitiatio pro peccatis noſtris? Modo loquantur ſuperbi *1.Ioan.2.* vincuntur numero, vincuntur populis, Tota terra à ſolis ortu vſq; ad occaſum laudate nomē domini. Quid faciūt pauci aliter diſputantes? iudices ſunt impiorum. Sed quid ad te? Vide quid ſequitur. *Abſorpti ſunt iuxta petram iudices eorum.* Quid eſt,

1.Cor.10. abſorpti ſunt iuxta petram? Petra autem erat Chriſtus. Abſorpti ſunt iuxta petram. Iuxta, id eſt, comparati iudices magni, potentes, docti. Ipſi dicuntur iudices eorum, tanquam iudicantes de moribus, & ſententiam proferẽtes. Dixit hoc Ariſtoteles. Adiũge illam petræ, & abſorptus eſt. Quis eſt Ariſtoteles, audiant. Dixit Chriſtus, & apud inferos cõtremiſcit. Dixit hoc Pythagoras, dixit hoc Plato. Adiũge illos petræ, compara autoritatem illorum autoritati Euangelicæ, cõpara inflatos crucifixo: dicamus eis, Vos literas veſtras conſcripſiſtis in cordibus ſuperborũ, Ille crucem ſuam fixit in cordibus regum. Poſtremò mortuus eſt & reſurrexit: mortui eſtis, & nolo quærere quemadmodum reſurgatis. Ergo abſorpti ſunt iuxta petram iſtam iudices eorũ. Tandiu videntur aliquid dicere, donec comparentur petræ. Propterea ſi inuentus fuerit aliquis eorum hoc dixiſſe quod dixit & Chriſtus. gratulamur illi, nõ ſequimur illũ. Sed prior fuit ille quàm Chriſtus? Falsè. Si quis vera loquitur, prior eſt quàm ipſa veritas? O homo attende Chriſtum, non quando ad te venerit, ſed quãdo te fecerit. Poteſt & ægrotus dicere, Sed prius ego cecidi in lectũ, quàm medicus ad me veniſſet. Vtique ideo ille poſterior venit, quia tu prius cecidiſti. Videte itaq; textũ Pſalmi, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Sed erunt multi qui contradicant. Abſorpti ſunt iuxta petram iudices eorum. Quid ergo erit? *Audient verba mea, quoniam præualuerunt*. Præualuerunt verba mea verbis eorum. Dicta ſunt ab eis quædã diſertè, ſed à me vera. Aliud eſt laudare loquacem, aliud laudare veracem: Audiẽtur verba mea, quoniam præualuerunt. Vnde præualuerũt? Quis eorum cõprehenſus eſt in ſacrificio cùm his legibus iſta prohiberentur, & non negauit? Quis eorum cõprehenſus eſt adorare idolum, & non clamauit, non feci, & timuit ne conuinceretur? Tales miniſtros diabolus habebat. Vnde autem præua-
Matt.10. luerunt verba domini? Ecce ego mitto vos ſicut agnos in medio luporum. Nolite timere eos qui occidũt corpus, animam autem nõ poſſunt occidere, ſed potius eum timete, qui & corpus & animã poteſt mittere in gehennã ignis. Dedit timorem, ſubiecit ſpem, inflammauit charitatem. Nolite, inquit, timere mortem. Mortem timetis? prior morior. Ne vel capillus veſter pereat formidatis? Prius integer in carne reſurgo. Meritò audiſtis verba eius, quoniã præualuerunt. Ducebantur & occidebantur, cadebant & ſtabãt. Et quid eſt factum de tot mortibus marty-

martyrum, niſi vt ipſa verba præualerent, & tanquam irrigata terra ſanguine teſtium Chriſti, pullularet vbique ſeges eccleſiæ? Audient, inquit, verba mea, quoniã præualuerunt. Vnde præualuerunt? Iam diximus, cum prædicantur à non timentibus. Quid non timentibus? Nec exilia, nec dãna, nec mortem, nec crucem. Non enim mortẽ ſolã, ſed nec crucem, qua morte nihil videbatur execrabilius, Ipſam dominus ſuſcepit, ne diſcipuli eius mortem quidem non timerẽt, ſed nec genus mortis horreſcerent. Ergo à nõ timentibus cum dicuntur hæc præualuerunt. Quid ergo mortes illæ omnium martyrum? quid fecerunt? Audi, *Sicut craßitudo terræ dirupta eſt ſuper terram. Dißipatæ ſunt iuxta infernum oßa noſtra.* Iuxta infernũ diſſipata ſunt oſſa martyrũ: id eſt, corpora teſtium Chriſti. Occiſi ſunt enim martyres, & quaſi præualuerunt qui occiderunt. Præualuerunt illi perſequendo, vt præualerent verba Chriſti prædicando. Et quid factum eſt de mortibus ſanctorum? Sicut craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt iuxta infernũ oſſa noſtra. Quid eſt, craſſitudo terræ, dirupta eſt ſuper terrã? Nouimus craſſitudinẽ terræ, cõtemptibilia quæq; eſſe. Quæ ſunt quaſi contemptibilia hominibus, fœcundant terrã. Nã dictum eſt & in quodam pſalmo, iacuiſſe mortes ſanctorũ, & non fuit qui ſepeliret. Sed illæ omnes mortes factæ ſunt craſſitudo terræ. Quomodo accipit terra quandã pinguedinẽ de rebus contemptibilibus & abiectis, ſic ex eo quod cõtempſit hic mũdus accepit craſſitudinẽ terræ, vt inde ſeges eccleſiæ feracius pullularet. Iam noſtis fratres, quia contemptibilia terræ huius, de quibus pingueſcit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis eſt quædã ſagina terræ, & quædã pinguedo, & cõtemptibile eſt hominibus, & quaſi ſordidũ eſt, & abiicitur, Sed quid fecit hic, vt iam & ipſius verbis vtar? De terra erexit inopem, & de ſtercore exaltauit pauperẽ, vt collocaret eum cum principibus, cũ principibus populi ſui. Proſtratus eſt enim in terra tanquam pinguedo terræ, diruptus eſt ſuper terrã, ſicut iacuit ille Lazarus vlceroſus, ſed tamen ab angelis ſublatus eſt in ſinum Abrahæ. Precioſa eſt in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Sicut contẽptibilis eſt ſeculo, ita precioſa eſt agricolæ. Nouit enim ibi vtilitatẽ & vberẽ ſuccũ, & nouit quid affectet, & quid eligat, vnde ſeges fertilis ſurgat: ſed contẽnit eam iſte mundus. Neſcitis quia cõtemptibilia mundi elegit Deus, & ea quæ non ſunt, tanquam quæ ſint, vt ea quæ ſunt euacua-

Pſal. 78.

Pſal. 112.

Luc. 16.

Pſal. 115.

1. Cor. 1.

rentur. De ſtercore erectus Petrus, Paulus, & cum occiderentur, contemnebantur. Modo iam ſaginata inde terra, exurgente ſegete eccleſiæ, ecce quod eſt nobile & præcipuum in mundo, imperator venit Romam: quò feſtinat? Ad templum imperatoris, an ad memoriam piſcatoris? Sicut enim craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt iuxta infernum oſſa noſtra. *Quoniam ad te domine oculi mei, in te ſperaui, ne auferas animam meam.* Cruciati ſunt enim in perſecutionibus, & multi defecerunt: Et quia de captiuitate perſecutionis dixit, Sicut craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram, Diſſipata ſunt oſſa noſtra iuxta infernũ: occurrit multos defeciſſe, & multos periclitatos eſſe, & tanquã in mediis tribulationibus perſecutionum emiſſa eſt vox precantis, Quoniã ad te domine oculi mei. Non curo quid minentur qui circunſtant, ad te domine oculi mei. Plus figo oculũ meũ in promiſſis tuis, quàm in minis eorum. Noui quid pro me paſſus ſis, quid mihi promiſeris. Ad te domine oculi mei, in te ſperaui, ne auferas animã meam. *Cuſtodi me à muſcipula quam ſtatuerunt mihi.* Quæ erant muſcipulæ? Si cõſentis parco. In muſcipula poſita eſt eſca vitæ huius, ſi amat auis hanc eſcam, cadit in muſcipulã. Si autem auis talis eſt vt

Hier.17. dicat, Et diem hominis non concupiui, tu ſcis, oculi eius non recedent à Deo, & ipſe euellet de laqueo pedes eius. Cuſtodi me à muſcipula quã ſtatuerunt mihi. *Et ab ſcandalis eorum qui*

Pſal.24. *operantur iniquitatem.* Duas res dixit, ambas inter ſe diſtinguendas, Muſcipulam ſtatuiſſe perſecutores dixit, ſcandala verò ab eis qui conſenſerunt & apoſtatauerunt, & ex vtroq; vult ſe cuſtodiri. Hinc ſæuiunt minantes: hinc labuntur conſentientes. Timeo ne talis ſit iſte quem timeam, nec talis ſit iſte quẽ imiter. Hæc tibi facio ſi non conſenſeris. Cuſtodi me à muſcipula, quam ſtatuerunt mihi. Ecce frater tuus iam conſenſit, & ab ſcandalis eorum qui operantur iniquitatem. *Cadent in retia eius peccatores.* Quid eſt ergo fratres, cadẽt in retia eius peccatores? Sed non omnes peccatores: quidam peccatores qui vſqueadeo ſunt peccatores, vt ſic ament vitã iſtã, vt præponãt illam vitæ æternæ, cadent in muſcipulã eius. Sed quid dicis? Putas iſti tales cadunt in retia eius? Sed quid de diſcipulis tuis ô

Matt.26. Chriſte? Ecce cum ferueret perſecutio, quando dimiſerunt te omnes ſolum, & ierunt vnuſquiſq; in ſua, prædixiſti hoc quia præuidiſti. Non enim quia tu prænuntiaſti tu feciſti, aut tu in quoquam te negaſti. Sed ecce illi qui tibi cohærebant in tua

tenta-

tentatione & perſecutione qua te inimici requirebant crucifigendũ defecerunt. Et vnus ille audax qui tibi promiſerat quia tecum eſſet vſque ad mortem, audiuit quidem à medico quid in ſe ageretur ægrotus febriẽs: ſe enim ſanum dixerat, cordis venã ille tangebat. Ventum eſt ad tentationem, ventum eſt ad probationem, ventum eſt ad accuſationem, & iam ipſe interrogatus, non ab aliqua magna poteſtate, ab infimo mancipio, & hoc à fœmina, ab ancilla interrogatus ſuccubuit. Negauit ter. Semel negato, cum memoraretur, negauit iterum. Bis negato cum memoraretur, negauit tertio. Hoc prædixerat dominus, non præceperat, nõ coegerat. Aut ſi propterea putatur Petrus rectè feciſſe, quia hoc prædixerat dominus, rectè fecit & Iudas qui tradidit eũ, quia & hoc prædixerat dominus. Abſit fratres mei. Hæc vox illorum electorum eſt, qui etiam peccata ſua defendunt potius quàm fatentur. Petrũ ipſum potius attendamus. Si nihil peccauit quare fleuit? Nõ interrogamus de Petro, niſi lacrymas Petri. Fideliores teſtes de illo non inuenimus. Fleuit amarè, inquit, Nõdum idoneus erat paſsioni, Sequeris me poſtea illi dictũ erat. Adhuc futurus erat firmus, cõfirmatus domini reſurrectione. Ergo nondum erat tempus, vt diſpergerentur illa oſſa iuxta infernum. Nam videte quàm multi defecerunt vſque ad ipſos primos hærentes ori eius, & iam ipſi defecerunt. Quare hoc? *Singularis ego ſum donec trãſeã.* Hoc enim ſequitur in Pſalmo: ſuprà dixerat, Cuſtodi me Domine à muſcipula quam ſtatuerũt mihi, & ab ſcandalis eorũ qui operantur iniquitatem. A muſcipula & à ſcãdalis & à terrẽtibus & à lapſis. Sed quia in eius paſsione etiã illi primi, qui futuri erant Duces eccleſiæ, & columnæ terræ defecerũt, nõdum factum erat quod ait in alio Pſalmo, Ego confirmaui columnas eius. Quid ait? Singularis, ego ſum donec trãſeam. Hæc vox ex perſona capitis, ſingularis ego ſum donec tranſeam. Quid eſt ſingularis? In paſsione tu ſolus patieris, tu ſolus occideris ab inimicis. Singularis ego ſum donec tranſeam. Quid eſt donec tranſeam? Euangeliſta dicit, Cum autem veniſſet hora, vt Ieſus tranſiret de hoc mundo ad patrem. Quid eſt ergo donec tranſeam, niſi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmaui columnas eius, id eſt columnas terræ, quando in mea reſurrectione didicerũt plene mortem non eſſe timendam. Donec ego tranſeam, ſingularis ſum, cum tranſiero multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro

Ibidem.

Ioan.14.

Pſal.74.

Ioan.13.

nomine meo. Vnus ergo ſum donec tranſeã, multi in me vnus erunt dum tranſiero. Singularis ego ſum donec tranſeam. Audite etiam myſterium verbi eius. Secũdum Græcam locutionem Paſcha videtur paſſionem ſignificare. πάσχειν enim pati dicitur ſecundũ Hebræam autẽ linguã ſicut interpretati ſunt qui nouerũt, Paſcha trãſitus interpretatur. Nam etſi interrogetis bene Græcos, negant Græcum eſſe Paſcha. Sonat ibi quidem πάσχειν, id eſt, pati, ſed non ſolet ſic deflecti. Paſſio enim πάθος Græcè dicitur, nõ paſcha. Ergo paſcha ſicut dicũt qui nouerunt, & qui nobis quod legeremus interpretati ſunt, tranſitus interpretatur. Ideo vẽtura paſſione domini, tanquam ipſo verbo loqueretur Euangeliſta, Cùm veniſſet, inquit, hora vt tranſiret Ieſus de hoc mũdo ad patrem. Paſcha hîc ergo ſonuit in hoc verſu, Singularis ego ſum donec tranſeam. Poſt Paſcha iam non ero ſingularis, poſt tranſitũ non ero ſingularis. Multi imitabũtur, multi conſequẽtur: & ſi poſtea ſequẽtur, quid erit? Singularis ego ſum donec tranſeã. Quid eſt quod dominus ait in hoc pſalmo, ſingularis ego ſum donec trãſeã, quid eſt quod expoſuimus? Si intellexerimus attẽde ipſius verba in Euange-
Ioan.12. lio, Amen amen dico vobis, inquit, niſi granum frumẽti cadẽs in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multũ fructum affert: hoc autẽ ibi, ait, vbi etiam dixit, Cum exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipſum. niſi granum frumenti, inquit, cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Ergo illi grano multa ſeges debebatur: ſed expecta, mortificetur adhuc, quia granum niſi in terram ceciderit, & mortificatum fuerit, ſolum remanet: ergo ſolus erat antequam eſſet mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires ſequendi, non habebat præcedẽdi. Propter Chriſtum enim, id eſt, propter confeſſionem nominis
Ioan.13. Chriſti quo Chriſtiani ſumus, nemo mortuus eſt ante Chriſtum, ne fortè occurrat nobis. Multi enim mortui ſunt & martyres ſunt, multi & Prophetæ talia paſſi ſunt, non tamen ideo moriebantur, quia prænuntiabant Chriſtum, ſed quia peccata hominũ dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius reſiſtebant, & habẽtur inter martyres, Iuſte etenim ſi non pro nominis Chriſti confeſſione, tamen pro veritate occiſi ſunt: Vſqueadeo autem pro ipſo nomine, id eſt, pro confeſſione nominis Chriſti nemo mortuus eſt antequam granum illud caderet

in ter-

in terram, cuius ex perſona dictũ eſt, Singularis ego ſum donec tranſeam, vt & ipſe Ioannes qui recẽs interfectus erat ab iniquo rege donatus puellæ ſaltatrici, non propter hoc interfectus ſit, quia confeſſus eſt Chriſtum. Potuit itaq; & inde occidi & hoc à multis. Si propter aliud occiſus eſt ab vno, quantò potius propter Chriſtum potuit occidi ab his ipſis qui occiderunt Chriſtum? Perhibebat enim de Chriſto teſtimonium Ioannes: Illi qui audiebant Chriſtũ, ipſum occidere volebant: & eum, qui teſtimonium perhibebat, non occidebant. Quia enim ſi fieret impetus propter Chriſtum in Ioannem, non negaret. Erant quippe in illo vires magnæ, quibus appellatus eſt amicus ſponſi. Magna in illo gratia, magna excellentia, Inter natos mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta. Ergo in illum impetus factus eſt, qui non habebat tales vires. Fit impetus in Petrum, non fit in Ioannem. Etenim vires ipſas Petrus pòſt accepit, tunc autem infirmus fuit. Pro Chriſti nomine ille interrogatur, qui vires nõ habebat. Ille, qui habebat vires, nõ patitur perſecutionem propter Chriſtum, ne pro nomine Chriſti antecederet Chriſtum, Non occiditur à Iudæis, qui perhibebat liberum teſtimonium Chriſto, quem occiderunt Iudæi, & occiditur ab Herode, qui dicebat ei, Non tibi licet habere vxorem fratris tui, Neq; enim frater eius ſine poſteritate deceſſerat: Pro lege quidem veritatis, pro æqualitate, pro iuſtitia: Ideo ſanctus, & ideo martyr, ſed non tamen pro illo nomine, quo Chriſtiani ſumus. Quare niſi vt impleretur, Singularis ego ſum, donec tranſeam?

Ioan.12. *Matt.14.* *Ioan.3.* *Matt.11.* *Matt.26.*

In Pſalmum centeſimumquadrageſimumprimum Enarratio.

SOlennitati martyrum ſicut deuotio celebritatis veſtræ, ita noſtræ ſeruitutis ſermo debetur. Sed meminiſſe oportet charitatem veſtram, heſterna die quàm multa dicta ſint. Non enim quia propter auiditatem interioris oris veſtri per totum ſermonem tanquàm recentes affuiſtis, propterea obliuiſci debemus infirmitatis communis, primò quia & honorare oportet verba præclara, ſicut ſcriptum eſt, Præclara autem verba ſapientiæ ſunt, domini Dei ſunt, quæ per nos tanquam per vaſcula vobis miniſtrantur. Etſi fictilia ſunt vaſa, ſed panis cæleſtis eſt. Apoſtolus dicit, Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis ſit Dei. Qui autem theſaurus, idem & panis. Nam *2.Cor.4.*

ſi non idem eſſet theſaurus & panis,nō de ipſo theſauro alibi
Prou. 14. ſcriptum eſſet, Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis,vir autem ſtultus glutit illum. Vnde admonemus charitatem veſtram, vt ea quæ audiendo tanquam ventre memoria conditis, rurſus reuoluendo & cogitando quodammodo ruminetis. Hoc eſt enim theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis, vir autem ſtultus glutit illum: breuiter autem dixit, Sapiens ruminat,ſtultus nō ruminat. Hoc autem apertè & Latinè quid eſt? Sapiens cogitat ea quæ audierit,ſtultus au-
Leuit. 11. tem audita obliuioni tradit. Neq; enim propter aliud in lege munda ea dicta ſunt animalia quæ ruminant, immunda quæ non ruminant. Nam creatura Dei omnis munda eſt. Artifici
Geneſ. 2. Deo tam mūdus eſt porcus, quàm agnus. Creauit enim omnia
1.*Tim.*4. bona valde, & omnis creatura Dei bona eſt, dicit Apoſtolus, & omnia mūda mundis. Cùm ergò in natura vtrunq; ſit mun-
Tit. 1. dum, ſignificatione tamen agnus ſignificat aliquid mundum, porcus ſignificat aliquid immundum. Agnus ſignificat innocentiam ſapientiæ ruminantis: porcus ſignificat immūditiam ſtultitiæ obliuiſcentis. Breuis Pſalmus pro ſolennitate dictus eſt, videamus an poſſit etiā breuiter tractari. *Voce mea ad dominum clamaui.* Sufficeret, voce ad dominū clamaui: fortè, non fruſtra additum eſt, mea. Multi enim clamant ad dominum, nō voce ſua, ſed voce corporis ſui. Homo ergo interior, in quo cœpit habitare Chriſtus per fidem, voce ſua, non in ſtrepitu labiorum, ſed in affectu cordis clamat ad dominum. Non vbi homo audit, ibi Deus audit. Niſi voce pulmonum & laterum & linguæ clames, homo te non audit. Cogitatio tua clamor eſt ad dominum. Voce mea ad dominum clamaui, *Voce mea ad dominum deprecatus ſum.* Quod dixit clamaui, expoſuit cùm dixit, deprecatus ſum. Clamant enim ad dominum & qui blaſphemant. In ſuperiori verſu clamorem poſuit, in ſequenti clamorem expoſuit. Quaſi exigeretur quo clamore clamaſti ad dominum? ad dominum, inquit, deprecatus ſum, Clamor meus deprecatio mea, non conuitium, non murmur, non blaſphemia. *Effundam ante eum precem meam.* Quid eſt ante eum? In conſpectu eius. Quid eſt in conſpectu eius? Vbi videt. Vbi autem non videt? Ita enim dicimus vbi videt, quaſi alicubi non videat. Sed in iſto cœtu rerum corporalium vident & homines, vident & animalia: ille autem videt, & vbi homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus hominum videt, Deus

autem

autem videt. Ibi ergo effunde precem tuam, vbi ſolus ille videt qui remunerat. Nam in abſcõdito te dominus Ieſus Chriſtus iuſſit orare, ſed ſi agnoſcas cubiculum tuum, & mundes, ibi rogas Deum. Cùm autem oratis, inquit, nolite fieri ſicut hypocritæ, qui ſtant in plateis & vicis orantes, vt videantur ab hominibus. Tu autem cùm oras, intra in cubiculum tuum, & claude oſtium, & deprecare Deum tuum in occulto, & qui videt in occulto, reddet tibi. Si homines reddituri ſunt, effunde ante homines precẽ tuam. Si Deus redditurus eſt, effunde ante eum precem tuam, & claude oſtium tuum, ne tẽtator ingrediatur. Tentator nõ ceſſat pulſare, vt irrumpat: ſi clauſum inuenerit, tranſit Ideo Apoſtolus, quia in noſtra poteſtate eſt oſtium claudere: oſtium cordis, non parietum, ibi enim & cubiculum: quia ergo in noſtra poteſtate eſt oſtium claudere, Neque detis, inquit, locum diabolo. Etenim ſi intrauit, & poſſedit, attende quia tu neglıgẽter clauſiſti, aut claudere neglexiſti. Quid eſt autem claudere oſtium? Hoc oſtium tanquam duas habet valuas, cupiditatis & timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat: aut times aliquid terrenum, & hac intrat. Timoris ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum, aperi ad Chriſtũ. Quomodo ipſas valuas aperis ad Chriſtum? Cupiendo regnum cælorum, timendo ignem gehennarum. Per cupiditatem ſeculi diabolus intrat, per deſiderium vitæ æternæ Chriſtus intrat. Per timorem pœnarum temporalium diabolus intrat, per timorem ignis æterni Chriſtus intrat. Ecce martyres clauſerũt ianuam contra diabolum. Chriſto aperuerunt. Promiſit eis multa mundus iſte, riſerunt, clauſerunt valuã cupiditatis aduerſus diabolũ. Minatus eſt mundus iſte beſtias, ignes, cruces, non timuerunt, clauſerunt timoris valuã contra diabolum. Videamus ſi aperuerunt illas Chriſto. Qui confeſſus me, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor illum & ego coram patre meo, qui eſt in cælis. Amauerunt ergo Chriſtum, regnum cælorum, vbi eos confitebitur Chriſtus Quomodo eos cõfeſſurus eſt Chriſtus? Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, quod vobis paratũ eſt ab origine mũdi. Confitebitur illos ad dexteram poſitos. Videamus ſi timoris valuam Chriſto aperuerunt, quam diabolo clauſerũt. Vno eodémq; loco dominus monet hoc, vt & diabolo claudatur, & ſibi aperiatur. Nolite, inquit, timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Monuit vt

Matth.6. *Ephes.4.* *Mat.10.* *Mat.25.* *Mat.10.*

timoris valüa in faciem diabolo elideretur. Ergo nihil eſt timendum?Non ergo aperitur aditus timoris Chriſto,qui clauſus eſt diabolo? Statim ſubiecit tanquam dicens, Excluſiſti illum,aperi mihi.Sed eum timete,inquit,qui habet poteſtatem & animā & corpus occidere in gehennam ignis. Iam ergo ſi credidiſti,& aperuiſti Chriſto,claude contra diabolum. Intus eſt Chriſtus,ibi habitat, Effunde ante eum precem tuam,noli
Sapien.8. quærere vt de longè te exaudiat.Non enim longè eſt ſapientia Dei,quæ pertendit à fine vſq; ad finem fortiter,& diſponit omnia ſuauiter. Ecce intus eſt apud te, ante eū effunde precē
Pſal.74. tuam. Ibi ſunt aures eius,quia neq; ab Oriente,neq; ab Occidente.neque à deſertis montium, quoniam Deus iudex eſt. Si iudex eſt, qualem cauſam geras in corde tuo vide. Effundam ante eum precem meam. *Tribulationem meam in conſpectu eius annuntiabo.* Repetitio eſt, & in ſuperioribus duobus verſibus, & in his conſequentibus ſententiæ duæ ſunt,ſed vtraq; bis dicta.Vna eſt illa, Voce mea ad dominum clamaui,voce mea ad dominum deprecatus ſum.Altera eſt,Effundam ante eum precem meam,tribulationem meam in conſpectu eius annuntiabo.Quod enim eſt ante eū,hoc eſt,in conſpectu eius:& quod eſt,precem meam effundam, hoc eſt.tribulationē meam annuntiabo.Quādo hoc facit? In perſecutione poſitus loquitur, *Cum deficit à me ſpiritus meus.*Quare deficit ſpiritus tuus ô martyr in tribulatione poſite? Vt non mihi arrogem vires meas,
Mat.10. vt ſciam quòd alius in me operatur ipſam virtutem.Cùm autem vos tradent iudicibus; ſicut monuit dominus quos martyres facere volebat,nolite cogitare quid loquamini:nō enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Ergo deficiat ſpiritus tuus, loquatur ſpiritus Dei.
Matth.5. Meritò eos pauperes facere volebat ſpiritu,Beati,inquit,pauperes ſpiritu,quoniam ipſorū eſt regnum cælorum. Beati ergo pauperes ſpiritu ſuo, diuites ſpiritu Dei. Omnis enim homo,qui ſpiritum ſuum ſequitur,ſuperbus eſt.Subdat ſpiritum ſuum.vt capiat ſpiritum Dei.Ibat in culmen,reſidebat in vallem: ſi ierit in culmen,denatat ab illo aqua:ſi in valle reſede-
Ioan.7. rit, implebitur ex ea,& fit ille venter,de quo ſcriptū eſt, Flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ergo dum deficit à me ſpiritus meus, in cōſpectu tuo annūtiaui tribulationē meam, humilis factus, confitens tibi deficiente ſpiritu meo, cùm ſim plenus ſpiritu tuo. Et audierūt fortè homines, quia defecit in me

me ſpiritus meus,& deſperauerũt de me,& dixerũt, Cepimus eũ,& oppreſſimus eum. *Et tu cognouiſti ſemitas meas*. Illi enim me deiectum putabant, tu me ſtantem cernebas. Illi,qui perſequebantur,& comprehenderãt, implicatos putabant pedes meos, ſed illis obligati ſunt pedes,& ceciderũt,nos autem ſurreximus,& erecti ſumus. Oculi mei ſemper ad dominũ, quoniã ipſe euellet de laqueo pedes meos. Perſeueraui ambulando.Qui enim perſeuerauerit vſq; in finem,hic ſaluus erit. Illi oppreſſum me putabant , ſed ego ambulabam. Vbi ambulabam? In ſemitis,quas illi non videbant, qui me captum putabant,in ſemitis iuſtitiæ tuæ,in ſemitis præceptorum tuorum. Tu enim cognouiſti ſemitas meas,perſecutor non eas cognouit.Nam nõ in eis mihi inuideret,ſi in eis mecum ambularet. Quæ ſunt iſtæ ſemitæ,niſi viç illæ,de quibus alio loco dicitur, Nouit dominus viam iuſtorum,& via impiorũ peribit? Non dixit viam impiorum non nouit, nouit viam iuſtorum, & via impiorum peribit. Quod enim non nouit, peribit, multis locis ſcripturæ inuenimus. Quia Dei agnoſcere ſeruare eſt, Dei agnoſcere cuſtodire eſt,non agnoſcere dãnare eſt.Vnde enim qui nouit omnia,dicturus eſt in fine,Non noui vos? Non inde gaudeant & dicant,non puniemur, quia non nouit nos iudex. Iam puniti ſunt , ſi eos non nouit iudex. Quæ ergo dictæ ſunt viæ,quas nouit dominus, ipſæ hîc dictæ ſunt ſemitæ, quo ait, tu cognouiſti ſemitas meas. Omnis enim ſemita via eſt , non omnis via ſemita eſt. Quare ergo viæ illæ ſemitæ ſunt dictæ, niſi quia anguſtæ ſunt? Via lata impiorũ , via anguſta iuſtorũ. Quæ via, ipſæ & viæ: quẽadmodũ quæ eccleſia,ipſæ eccleſiæ, & quod cælum,& ipſi cæli. Pluraliter dicuntur & ſingulariter dicuntur,Propter vnitatẽ eccleſiæ,vna eccleſia,vna eſt columba mea,vna eſt matris ſuæ. Propter cõgregationes fraternas, per loca multæ ſunt eccleſiæ. Eccleſiæ,inquit,Iudææ quæ erãt in Chriſto,gaudebãt ꝙ ille qui nos perſequebatur,nunc euangelizat fidem, quã aliquando vaſtabat,& in me glorificabant Deum. Eccleſias ſic dixit,& vnã eccleſiam ſic dicit,Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis,& eccleſiæ Dei.Sic ergo & viæ & via,& ſemitæ & ſemita.Quare ſemitæ,& quare ſemita?Quomodo quare eccleſiæ & eccleſia rationẽ reddidimus,debemus & hîc reddere rationem. Semitæ dictæ ſunt Dei , quia multa præcepta ſunt:& quia eadẽ multa præcepta ad vnũ redigũtur, quia plenitudo legis charitas , propterea viæ iſtæ in multis

Pſal.19. *Pſal.24.* *Mat.10.* *Pſal.1.* *Matth.7.* *Cantic.6.* *Galat.1.* *1.Cor.10.* *Rom.13.*

præceptis ad vnam colliguntur & vna dicuntur, quia via no-
1.Cor.13. ſtra charitas eſt. Videamus ſi charitas via eſt: audiamus Apoſtolum. Et adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro. Quam dicis ô Apoſtole, ſupereminētiorem viam? Quam dico audi, Si linguis hominum loquar & angelorū, charitatem autem non habeā, factus ſum velut æramentum ſonās, aut cymbalum tinniens: & ſi habuero prophetiam, & ſciero omnia ſacramenta & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnē fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum: & ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatē autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Ergo charitatem dixit ſupereminentiorē viam. Magna via iſta fratres, magnum miraculum habet hæc via. Certè quia ſupereminentior eſt, excellentior eſt: hoc enim ſupereminet quod excelſum eſt. Nihil excellentius eſt via charitatis, & non in illa ambulant niſi humiles. Has ergo ſemitas dicit præcepta charitatis. In me omnis. Tu ergo, inquit, cognouiſti ſemitas meas: tu noſti quia quod pro te patior amore patior. Tu noſti, quia charitas in me omnia tolerat, tu noſti quia etſi trado corpus meum vt ardeam, habeo illam, ſine qua illud non prodeſt homini. Quis autē nouit vias iſtas hominis fratres mei, niſi verè ille cui dictum eſt, tu cognouiſti ſemitas meas? Omnia enim facta humana ante oculos hominū, incertum eſt quo corde fiāt. Et quàm multi impij metientes ſemet ipſos ex ſemetipſis, dicūt de nobis quòd iſta in eccleſia quærimus, honores, laudes, vtilitates temporales? Quàm multi dicunt me propterea loqui vobis vt adclametis & laudetis me, & hunc me habere finem, & hanc intentionē cum loquor? Et quomodo eis oſtēdo nō ea intētione me loqui? Reſtat vt ego dicā, Tu cognouiſti ſemitas meas. Quomodo illi ſciunt, quod nec vos ſcitis? quomodo illi ſciunt quod vix ego ſcio? Neque
1.Cor.4. enim ego meipſum diiudico: qui enim diiudicat me dominus eſt. Neſcio quid de ſe Petrus neſciēs præſumpſit, & aliud videbat medicus in viribus eius. Ergo piè pureq; clametur ad dominum, quia verè clamatur, tu cognouiſti ſemitas meas. Sed vis vt ducat te per iſtas ſemitas? Eſto mitis, eſto māſuetus, nō
Pſal.31. ferox, non ſuperbus, non excuſſa & erecta ceruice ſicut equus & mulus quibus non eſt intellectus. Cùm enim fueris mitis, cùm fueris manſuetus, inſidebit dominus & ducet te per vias
Pſal.24. ſuas. Diriget enim mites in iudicio, docebit manſuetos vias

ſuas

ſuas. Tu ergo cognouiſti ſemitas meas. *In via hac qua ingrediebar, abſconderunt mihi muſcipulã.*. Via hæc qua ingrediebar Chriſtus eſt: ibi illi abſcõderunt muſcipulam qui perſequuntur in Chriſto propter nomen Chriſti. Ibi ergo abſconderũt muſcipulam mihi, qui ibi me ſcandalizãt. Quid in me zelant? quid in me perſequũtur, quòd Chriſtianus ſum? Si ergo hoc perſequuntur quòd Chriſtianus ſum, in via quam ingrediebar abſconderunt mihi muſcipulã. Quantum in ipſis eſt, in via qua ingrediebar ipſi abſconderunt muſcipulã mihi. Quantum ad eorum cupiditatẽ pertinet, quantũ ad eorum conatum, quantum ad eorũ votum, in ipſa via me voluerunt habere muſcipulam qua caperer. Sed nouit dominus viam iuſtorũ, & tu cognouiſti ſemitas meas. *Pſal.1.* Hoc quidẽ illi voluerũt, ſed tu eos non permiſiſti in te ponere ſcandalum, quia tu es via mea. Nam & hæretici in nomine Chriſti nobis volunt abſcondere ſcandalum, & ipſi falluntur. Quod ipſi in hac via putãt ſe ponere, extra viam ponunt, quia & ipſi extra viam ſunt, muſcipulam ponere non poſſunt vbi ipſi non ſunt. Sed dictum eſt hoc ſecundum cupiditatem ipſorum, ſecundum votũ & opinionem eorum: nam expreſſe alibi dictum eſt, Iuxta ſemitas ſcãdala poſuerũt mihi. *Pſal.139.* Hoc quod dictũ eſt in via, ſecũdum cupiditatem eorum & votum dictũ eſt. Illud quod dictum eſt iuxta viam: id eſt, iuxta ſemitam, ſecundum veritatem dictum eſt, Reuera enim nõ ponunt in ſemita, non ponunt in ipſa via, quia Chriſtus eſt via. Sanè iuxta ſemitas ponunt: non eos Chriſtus ſinit *Ioan.14.* ponere in via, ne non ſit quà eamus: ſinit tamẽ eos ponere iuxta viam, vt de via non declinemus, in via ſe putat ponere ſcandalum Paganus: quãdo mihi dicit, Colis Deum crucifixũ. Reprehendit crucẽ Chriſti, quam nõ intelligit. In Chriſto ſe ponere putat, quod iuxta viam ponit. Non egrediar à Chriſto, & non incidã à via in muſcipulam. Inſultet ille crucifixo Chriſto, videam ego in frontibus regũ crucem Chriſti. Quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ægroto, qui deridet medicamentum ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe & ſanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis, ille autem ſuperbia nimia non agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ: ſi autẽ ego agnoſco, in via ambulo. Vſqueadeo de cruce non erubeſco, vt non in occulto loco habeã crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa ſacramenta atq; aliter accipimus. Quædam ſicut noſtis ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus.

Quia vero in frōte erubeſcitur, ille qui dixit, Qui me erubue-
Lucæ 9. rit coram hominibus, erubeſcā eum coram patre meo qui in cælis eſt, ipſam ignominiam quodāmodo & quam Pagani derident, in loco pudoris noſtri cōſtituit. Audis hominē inſultare impudenti & dicere, frontē non habet. Quid eſt, frontem non habet? Impudēs eſt: non habeā nudam frontē, tegat eam crux domini mei. Ergo in via qua ingrediebar, abſconderūt muſcipulam mihi, quantum in ipſis eſt. Nam iuxta viam poſuerunt,
Eccleſ. 9. ego autē tutus ero ſi de via nō receſſero. Ignoras quia in medio laqueorū ingrederis, ait ſcriptura? Quid eſt, in medio laqueorū? In via Chriſti. Et hinc laquei, & hinc laquei. Laquei à dextris, laquei à ſiniſtris. Laquei à dextris, proſperitas ſeculi: laquei à ſiniſtris, aduerſitas ſeculi. Laquei à dextris, promiſſiones: laquei à ſiniſtris, terrores. Tu in medio laqueorū ingredere, à via noli diſcedere, nec promiſſio te capiat, nec terror eli dat. In hac via qua ingrediebar abſcōderunt muſcipulā mihi. *Conſiderabā ad dexteram & videbam.* In dexterā conſiderabat & videbat: in ſiniſtrā qui conſiderat excæcatur. Quid eſt, in dex-
Matt. 25. teram conſiderare? Vbi erūt illi quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum. Erunt enim quidā in ſiniſtra, quibus dicetur, Ite in ignem æternū, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Fremente ergo toto mundo & mināte in perſecutionibus, crebreſcentibus vndiq; inſultationibus hominum atq; terroribus, ille cōtemnens præſentia, reſpiciebat in futura, attendebat in dexterā vbi futurus eſt, vbi eſſe meditabatur, illuc attendebat & videbat, & ideo omnia ferebat: illi autē qui perſequebantur non videbant: ideo cum diceret, Conſiderabam in dexteram & videbam, ſecutus ait: *Et non erat qui cognoſceret me.* Cum enim toleras omnia, quis nouit quid attendas vtrum ad dexteram oculum dirigas, an in ſiniſtram? In eo quod toleras, ſi laudem hominū quæris, in ſiniſtram attendiſti. In eo quod toleras, ſi promiſſa Dei quæris, in dexterā attendiſti. Attendiſti in dexterā, videbis: attendiſti in ſiniſtram, excæcaberis. Sed & cum vides in dexteram, non erit qui te agnoſcat. Quis enim te conſolatur, niſi dominus cui dicis, Et tu cognouiſti ſemitas meas? Nec erat qui cognoſceret me. *Periit fuga à me.* Tanquam circuncluſum ſe dicit, periit fuga à me. Inſultāt perſecutores, oppreſſus eſt, captus eſt, circuncluſus eſt, victus eſt, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga qui nō fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid poteſt pro Chriſto: id

eſt,

eſt, non fugit animo. Nam corpore fugere licet, cōceſſum eſt, permiſſum eſt, domino dicēte, Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed intereſt quare non fugiat, quia circuncluſus eſt. quia captus eſt, an quia fortis eſt? Et à capto periit fuga, & à forti periit fuga. Quæ ergo fuga cauenda eſt? quæ fuga à nobis pereat? De qua dominus dicit in Euangelio, Quia paſtor bonus animam ſuā ponit pro ouibus ſuis. Mercenarius autē & qui non eſt paſtor, cum viderit lupum venientē fugit. Cum viderit prædonē, quare fugit? Quia non eſt ei cura de ouibus. Talis fuga ab iſto perierat, ſiue ab ipſius capitis perſona accipiamus hanc vocem illius Chriſti domini, qui pro omnibus mortuus eſt: ſiue à membris eius martyribus noſtris, quia & ipſi pro fratribus paſſi ſunt, Audi Ioānem dicentē, Sicut enim ille animā ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sed cum illi ponūt, Chriſtus ponit, quia cum illi patiuntur perſecutionem, ipſe clamat, Quid me perſequeris? Periit fuga à me. *Et non eſt, qui requirat animam meam.* Ergo non eſt, qui exquirat animā ipſius? Vidit homines velle ſæuire in necē ſuam, velle effundere ſanguinem ipſius, quomodo non eſt qui requirat animam eius? Et hoc duobus modis accipitur. Quomodo perire fugam accipitur duobus modis, quia & à capto & à forti perit fuga: ſic duobus modis quæritur anima hominis, aut à perſecutoribus, aut à dilectoribus. Ita ergo non eſt qui requirat animā meam. De illis dixit certè qui perſequuntur animam meam, & non quærunt animam meam Si autem requirant animā meam, inuenient inhærentem tibi: & ſi non norunt eam quærere norūt & imitari. Nam vt noueritis quæri animam hominis & à perſecutoribus, inde alibi dicitur, Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meā. *Clamaui ad te domine, dixi, tu es ſpes mea.* Quando tolerabam, quādo tribulabar, dixi, tu es ſpes mea. Spes mea hic, ideo tolero. *Portio autem mea non eſt hic, ſed in terra viuentium.* Dat Deus portionem in terra viuentium, ſed non aliquid à ſe extra ſe. Quid dabit amāti ſe, niſi ſe? *Intende ad orationē meam, quia humiliatus ſum nimis.* Humiliatus à perſecutoribus, humiliatus in confeſſione. Humiliat ſe inuiſibiliter, humiliatur ab hoſtibus viſibiliter: Erigitur ergo ab illo viſibiliter & inuiſibiliter. Inuiſibiliter erecti ſunt iam martyres, viſibiliter erigentur cum corruptibile hoc induerit incorruptionem in re-

Matt.10. *Ioan.10.* *1.Ioan.3.* *Act.9.* *Pſal.39.* *1.Cor.15.*

ſurrectione mortuorũ, cum & hoc ipſum in quod ſolum per-
Matt.10. ſecutores ſæuire potuerunt inſtaurabitur. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere: Et quid perit? quid occidunt? Vel hoc eis permittetur, vt quod oc-
Luc.21. ciderunt pereat? Non periet. Audi ipſius domini promiſſionẽ, Amẽ dico vobis, capillus capitis veſtri non periet. Quid ergo de cæteris membris ſolicitus es vbi damnum capilli non erit? *Erue me à perſequentibus me.* A quibus putatis quòd oret vt erua tur? ab hominibus qui perſequebantur? Ita verò ipſi homines ſunt hoſtes noſtri? Habemus alios hoſtes inuiſibiles qui aliter perſequuntur. Homo perſequitur vt occidat corpus, perſequitur alius vt illaqueet animã. Et ideo per vaſa ſua, quia de illo
Epheſ.2. dictũ eſt, Operatur in filiis diffidentiæ per vaſa ſua: id eſt, per homines in quibus operatur, agit perſecutionem corporis, vt intus fiat ruina cordis. Nam ſi cadente corpore ſtat anima, muſcipula comminuta eſt, & nos liberati ſumus. Ergo ſunt & alij
Pſal.123. hoſtes noſtri, à quibus deprecari debemus Deũ vt eruat nos, ne ſeducãt nos, vel fractos moleſtiis ſecularibus, vel inductos illecebris. Qui ſunt iſti hoſtes? Videamus ſi ab aliquo ſeruo dominico apertè deſcribuntur, ab aliquo milite perfecto qui
Epheſ.6. cum illis congreſſus eſt: audi Apoſtolũ dicentem, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ. Nolite quaſi odia veſtra conuertere in homines, & eos vobis hoſtes exiſtimare, & eorũ inimicitiis vos conteri putare. Iſti homines quos timetis caro & ſanguis ſunt, & non eſt vobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ. Sic voluit dicere, contemnens hominum mortalitatẽ. Et aduerſus quos? Aduerſus principes, inquit, & poteſtates, & rectores huius mũdi tenebrarũ harum. Expaueras, cum audires rectores mundi. Si rectores mũdi iſtius, nunquid præter mundum iturus es vbi illos non patiaris? Præter mundum iturus es vbi ab eis eruaris? Sic ergo accipe mũdi & tenebrarũ harum rectores, nõ rectores cæli & terræ: nam ipſa fabrica Dei eſt. Cælũ & terra mundus dicitur, & homines mali mundus. Quare & iſti mundus? Quia diligunt mundum, & ideo tenebræ, quia impij. Ideóq; iam ex ipſo numero creden-
Epheſ.5. tibus multis, quid dicit Apoſtolus? Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Antequã eſſetis ergo lux, cum tenebræ eſſetis, attendite quem rectorẽ habuiſtis. Quem rectorem habent iniqui, niſi diabolũ, quomodo pij & fideles rectorẽ habent Chriſtũ? Ergo diabolum & angelos eius rectores mundi

appel-

appellauit:id eſt,rectores dilectorum mundi, rectores peccatorum,quod eſt tenebrarum harũ.Ipſos habemus inimicos, à quibus debemus deprecari dominum vt eruamur. Audi mundum,& mundũ apertè vno loco in ſcriptura ſancta in Euangelio,mundũ quem fecit Deus,mundum quem regit diabolus:id eſt,dilectores mundi.Homines enim ipſos fecit Deus,dilectores mundi non eos fecit, Mũdum enim diligere peccatum eſt, peccatum autẽ non fecit Deus Audi ergo,vt dicere cœperam. mundum & mundũ.In hoc mundo erat,dictum eſt.De quo dictum eſt in hoc mundo erat,niſi de ſapiẽtia Dei,quod eſt Chriſtus Ieſus, de qua dictum eſt quod pauloante commemoraui, Pertendit à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter?Attingit enim vbique propter ſuam munditiam,& nihil inquinatum in illá incurrit.Ergo in hoc mundo erat,& mundus per ipſum factus eſt,& mundus eum non cognouit.Audiſtis duos mundos,mundus per eum factus eſt,& mundus eum non cognouit. Non mundus qui factus eſt per Ieſum, ab illis principibus & poteſtatibus tenebrarũ harũ regitur,ſed mundus qui nõ cognouit Ieſum:id eſt,dilectores mũdi peccatores & iniqui,ſuperbi & infideles.Vnde mundus peccatores? Quia diligunt mundũ,& diligendo inhabitant mundum, quomodo domus dicitur & fabrica & inhabitantes.Bona domus plerunque bona fabrica,&bona domus,quia boni cõuerſantur in ea. Et caue domum iſtam, quia mala eſt. Duobus modis dicitur mala eſt domus hæc:caue fortè propter ruinam,ne aliquid cadat & te premat. Dicitur & ſic alio modo quemadmodum caueas domum iſtã tuam malam,ne incurras in laqueum venantium,ne pauper opprimaris à diuite, ne fraudem aliquam patiaris,Quomodo ergo domus & domus,ſic mũdus & mũdus. Quare enim & iuſti cum ſint, & ipſi in mundo non dicuntur mundus?Quia dicit Apoſtolus,In carne autẽ ambulantes,non ſecũdum carnem militamus:cõuerſatio enim noſtra in cælis eſt.Habitat hic iuſtus in carne,ſed corde cum Deo eſt.Et ipſe appellatur mundus.ſi ſine cauſa audit,ſurſum cor,ſi autem eſt cauſa quare audit ſurſum cor habet. Mortui enim eſtis dicit, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo.Quorũ autem vita hic eſt:id eſt,quorũ deſideriũ & amor hic eſt,† hic cõteritur,hic cõplicatur,bene dicuntur habitatores mundi.Et bene dicuntur mundus illi qui habitãt in mundo, ſicut bene dicuntur domus illi qui inhabitant domum.Mundus ergo,& mun-

Ioan.1. *Sap.8.* *Sapien.7.* *Ioan.1.* *Epheſ.6.* *2.Cor.10.* *Coloſ.3.* † al.hæret.

dus:mundus per eum factus eſt, & mūdus eum non cognouit:
Ioan.1. Ecce mundus factus eſt per dominū,ecce mundus qui non cōgnouit dominū,Lauda tu fabricam,& ama fabricatorē,& noli amare habitare in fabrica, ſed habita in fabricatore. Erue me à perſequētibus me. *Quoniam corroborati ſunt ſuper me.* Quis dixit corroborati ſunt ſuper me?Corpus chriſti clamat,eccleſiæ vox eſt, membra Chriſti clamāt.Multum creuit numerus
Matt.24. peccatorū,Quoniā abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.Erue me à perſequētibus me, quoniā corroborati ſunt ſuper me. *Erue de carcere animā meam vt confiteamur nomini tuo.*Carcer iſte à priorib. variè intellectus eſt,Et fortaſſe ipſe eſt carcer qui & ſcribitur in titulo,ſpelūca.Titulus enim Pſal
1.Reg.22. mi huius ita ſe habet: *Intellectus ipſi Dauid,cum eſſet in ſpelunca, oratio.* Quæ ſpelūca, ipſe & carcer.Duo quædam intelligenda propoſuimus,ſed vnū cū intellexerimus,vtrunq; erit. Merita carcerem faciūt. Nam in vno quodā habitaculo alteri domus eſt,alteri carcer eſt.Illi qui cuſtodiūt homines incluſos,& ſi in domo ſua cuſtodiant illi, qui arctius cuſtodiuntur, in carcere ſunt:nūquid & illi in carcere dicendi eſſe ſunt?Vnū habitaculum & illi & eſt illi.Alteri fecit domū libertas,alteri carcerem ſeruitus. Quibuſdam ergo viſum eſt,quòd ſpelunca & carcer mundus iſte ſit.Et hoc orat eccleſia, vt de carcere educatur:id
Eccleſ.6. eſt,de hoc mūdo,de ſub ſole,vbi omnia vanitas.Dicitur enim,
†al.opere. omnia vanitas & præſumptio ſpiritus in omni tēpore† hominis quo ipſe laborat ſub ſole. Ergo extra iſtū mundum neſcio quàm requiem pollicetur nobis Deus quo futuri ſumus, fortè
Pſal.141. ideo de loco iſto clamamus, Educ de carcere animam meam. Anima noſtra per fidem & ſpem in Chriſto eſt,ſicut paulò an-
Coloſ.3. te iam dixi,Vita veſtra abſcōdita eſt cum Chriſto in Deo:corpus autē noſtrum in iſto carcere, in iſto mūdo ſi diceret,Educ de carcere corpus meū,ſecuri acciperemus carcerē mundum. Fortaſſe tamen propter aliqua quæ nos tenent deſideria terrena, contra quæ luctamur & dimicamus, quia video aliam le-
Rom.7. gem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & rectè dicimus,Educ de carcere animam meam de hoc mundo, id eſt,de laboribus & preſſuris huius ſeculi.Nō enim caro quam tu feciſti,ſed corruptela carnis & preſſuræ & tentationes carcer mihi ſunt. Aliqui autem dixerunt carcerem iſtum, & ſpeluncā corpus hoc eſſe,vt hoc ſit,educ de carcere animā meam [educ de corpore animam meam.] Sed & iſte intellectus vacillat

cillat aliquantulum. Quid enim magnũ, educ de carcere animam meam, educ de corpore animam meam? Latronum animæ & ſceleratorum nónne exeunt de corpore, & eũt in peiores quàm hic pertulerunt? Quid enim magnum petitur, educ de carcere animam meam, cum ſiue ſerò ſiue citò, neceſſe ſit hinc exire? Forte iuſtus dicit, iam moriar, educ de carcere iſto corporis animam meam, Si nimis feſtinet, non habet charitatem. Deſiderare quidem hoc debet, & concupiſcere ſicut Apoſtolus ait, concupiſcentiam habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo enim magis optimum. Sed vbi eſt charitas? Ergo ſequitur, Manere in carne, neceſſariũ eſt propter vos. Si de corpore ergo educat Deus quando voluerit, poſſet dici & corpus noſtrum carcer, non quia carcer eſt quod fecit Deus, ſed quia pœnale & mortale. Duo enim cõſideranda ſunt in noſtro corpore figmentum Dei, & pœna meriti. Tota iſta forma, ſtatus, inceſſus mẽbra ordinata, ſenſuum diſpoſitiones, videre, audire, olfacere, guſtare, contingere, omnis hæc compago & fabricæ diſtinctio, nõ potuit fieri niſi à Deo, qui omnia operatus eſt cæleſtia, terreſtria, ſumma & ima, viſibilia & inuiſibilia. Quid ergo ibi pœnale noſtrum? Quod corruptibilis caro, quod fragilis, quod mortalis, quod indigens, hoc non erit in præmio, Non enim corpus non erit, cum corpus reſurgat. Sed quid ibi nõ erit? Corruptio: corruptibile enim hoc induet incorruptionem. Ergo ſi caro tibi carcer eſt, nõ corpus eſt carcer tuus, ſed corruptio corporis tui. Corpus enim tuũ fecit Deus bonum, quia bonus eſt: corruptionem intulit iuſtus, quia iudex eſt. Illud habes de beneficio, illud habes de ſupplicio: hoc ergo forte dixit, Educ de carcere animam meam, educ de corruptione animam meam. Si ſic intelligamus, non eſt blaſphemia, intellectus cõſtat. Ad extremũ fratres ſicut arbitror hoc dixit, educ de carcere animã meam, educ de anguſtia. Gaudenti enim homini & carcer latus eſt, & triſti pratũ anguſtũ eſt. Ergo orat ſe educi ab anguſtia. Quãuis enim in ſpe latitudinem habeat, in re tamẽ præſentia anguſtatur: attẽde anguſtias Apoſtoli, Non habui requiem ſpiritui meo dixit, quia non inueni Titum fratrem meum: alio loco, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror? Qui ergo & infirmabatur, & vrebatur, nónne in pœnis & carcere erat? Sed iſtæ pœnæ ex charitate coronam parturiunt: vnde iterum dicit, Supereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die

Philip. 1. *1. Cor. 15.* *2. Cor. 2.* *2. Cor. 11.* *2. Tim. 4.*

iuſtus iudex. Ad hoc valet, Educ de carcere animam meam, vt cõfireatur nomini tuo. Iam educta de corruptione, quid habet confiteri? Peccata non ibi ſunt, ſed laudes ſunt. Duobus autem modis confeſſio intelligitur, & in peccatis noſtris, & in laude Dei. In peccatis noſtris nota eſt confeſſio, & ita nota omni po pulo, vt quando auditum fuerit nomen confeſſionis in lectione, ſiue in laude dicatur, ſiue de peccatis dicatur, currant pugni ad pectus. Notum eſt ergo nomen confeſſionis de pecca-
Eccle.39. to: Confeſſionem in laude quæramus. Vbi inuenimus? Habetis in ſcripturis, Et hæc dicetis in confeſſione, Opera domini vniuerſa, quoniam bona valde. Ergo hic confeſſio laudis eſt: alio loco ipſe dominus dicit, Confiteor tibi pater domine cæli
Matt.11. & terræ, Quid confitebatur? Nunquid peccata? Chriſti ergo confiteri, erat laudare: & audi laudem patris, Quia abſcondiſti hæc, inquit, à ſapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Quia ergo poſt iſtas corruptiones anguſtas, habitabimus in domo Dei, tota vita noſtra non erit niſi laus Dei. Iam ſæpe vobis expoſitum eſt, quia recedente neceſſitate omnia negocia neceſſitatis intercidunt, quoniam non erit quid ibi agamus. Non dico die ac nocte, vbi nox non eſt, ſed toto die cum vnus dies eſt, non erit quid ibi agamus, niſi laudemus quem diligimus, quia tunc & videbimus. Modo non viſum deſideramus, & laudamus, tunc viſum quod amamus, quomodo laudabi-
Supra 38. mus? Sine fine erit laus, quia ſine fine amor. Quia ergo hoc ibi agemus, ideo educ de carcere animam meã, vt confiteatur nomini tuo. Beati enim qui habitant in domo tua domine, in ſe-
Sap.9. cula ſeculorum laudabunt te. Modo impedit carcer, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Nunc corpus aggrauat animam: nam & tunc habebimus corpus, ſed corpus quod non corrumpitur. Ergo carcerem facit, non corpus, ſed corruptio. Educ de carcere animam meam, vt confiteatur nomini tuo. Iam vox quæ ſequitur ex capite ſonat domini noſtri Ieſu Chriſti. Et eſt talis ipſa, qualis heſterna vltima. Heſterna enim vltima, ſi meminiſtis, hæc fuit, Singularis ego ſum donec tranſeam. Et hic quæ eſt vltima? *Me ſuſtinebunt iuſti quoad vſque retribuas mihi.*

In Pſalmum CXLII. enarratio.

De Pſalmo quem cantauimus, iam loquar quod dominus dederit charitati veſtræ. Heſterno die Pſalmus breuior tractabatur, ſed ſpatium temporis dabat nobis

nobis copiam etiam de paucis multa dicendi. Nunc quoniam prolixior Pſalmus eſt, non debemus tantum in ſingulis verſibus immorari, ne forte non concedat dominus facultatem, vt totum peragrare valeamus. Titulus Pſalmi eſt, *Ipſi Dauid, quando eum filius ſuus perſequebatur.* In Regnorum libris nouimus hoc factum eſſe, extitiſſe inimicũ Abſalom patri ſuo, geſſiſſe contra illum non ſolum ciuile, verumetiam domeſticum bellum: illum autẽ non deiectum iniquè ſed humiliatum, pie accepiſſe à domino diſciplinam: ſuſtinuiſſe medicinam, nõ retribuentem iniquitati iniquitatem, ſed paratum cor habuiſſe ad ſequendam domini voluntatem. Ille Dauid ita laudabilis, ſed alius Dauid vere manu fortis, quod interpretatur Dauid. dominus noſter Ieſus Chriſtus agnoſcendus eſt nobis. Præterita enim illa facta figuræ fuerant futurorũ: nec diu commendandum eſt quod ſæpe audiſtis, quod optime retinetis. Quæramus ergo in hoc Pſalmo dominum, & ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, prænuntiantem ſe per hanc prophetiam, & quid futurum eſſet in hoc tempore, per ea quæ pridem facta ſunt prædicantem. Ipſe enim ſe in Prophetis prædicabat, quoniam ipſe eſt verbum Dei, nec illi tale aliquid dicebant, niſi pleni verbo Dei. Annuntiabant ergo Chriſtum pleni Chriſto, & illi cum venturum præcedebant, quos præcedentes non deſerebat. Agnoſcamus ergo quemadmodum, & Chriſtum perſequebatur filius ſuus: habebat enim filios, de quibus dicebat, Non ieiunabunt filij ſponſi quandiu cum eis eſt ſponſus: cum autem ab eis ablatus fuerit ſpõſus, tunc ieiunabunt filij ſponſi. Ergo filij ſponſi Apoſtoli, & inter hos perſecutor Iudas diabolus. Paſſionem itaque ſuam in hoc Pſalmo prædicaturus eſt Chriſtus, audiamus. Rurſus autem ad hoc intentam facimus charitatem veſtram, non docendo quod ignoratis, ſed admonendo quod noſtis, dominũ & ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum caput eſſe corporis ſui, illum vnum eſſe mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum, natum ex virgine, tan quam in ſolitudine, ſicut in Apocalypſi audiuimus. Per ſolitudinem quippe arbitror, quòd ſolus ita natus eſt. Hunc enim illa mulier peperit recturũ populum in virga ferrea. Hæc autem mulier, antiqua eſt ciuitas Dei, de qua in Pſalmo dicitur, Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. Hæc ciuitas initiũ habet ab ipſo Abel ſicut mala ciuitas à Cain. Antiqua ergo iſta ciuitas Dei ſemper tolerãs terrã, ſperãs cælũ, quæ etiã Hieruſalem

2.Reg.15. *Mat.9.* *Ioan.6.* *1.Tim.2.* *Apoc.12.* *Pſ.186.* *Gen.4.*

vocatur & Sion: Vtrique de nato quodam in Sion,& conditore
Pſal.86. ipſius Sion,Pſalmus quidā dicit,Mater,Sion, dicet homo.Quis homo?Et homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus. Deniq; ipſe in Sion factus eſt homo, ſed humilis factus eſt homo, & idem ipſe altiſſimus fundauit eā ciuitatem, in qua fa-
Apoc.12. ctus eſt homo.Itaq; & illa mulier ſole cooperiebatur,ſole ipſo
Sapien.5. iuſtitiæ,quē non cognoſcūt impij, qui dicturi ſunt in fine, Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen nō luxit nobis, & ſol nō ortus eſt nobis:Eſt ergo quidam ſol iuſtitiæ, qui non
Matt.5. oritur impiis.Cæterùm iſtum ſolem facit oriri ſuper bonos &
Apoc.12. malos.Ergo & amicta erat ſole,& geſtabat viſceribus maſculum paritura.Idem ipſe erat condens Sion, & naſcens in Sion: Et illa mulier ciuitas Dei,eius luce protegebatur,cuius carne grauidabatur. Merito & lunā ſub pedibus habebat, quia mortalitatem creſcentis, & decreſcentis carnis virtute calcabat. Ergo ipſe domin⁹ Ieſus Chriſtus caput & corpus:Voluit enim etiam loqui in nobis: qui dignatus eſt mori pro nobis, mēbra ſua nos fecit. Aliquando itaque ex perſona membrorum ſuorum loquitur, aliquando ex perſona ſua tanquam capitis noſtri. Habet aliquid ille quod dicat ſine nobis, nos vero ſine il-
Coloſ.1. lo nihil poſſumus dicere:Apoſtolus dicit, Vt ſuppleam quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Vt ſuppleam, inquit, quæ deſunt preſſurarum,nō mearum,ſed Chriſti,in carne,non iam Chriſti,ſed mea. Patitur,inquit, adhuc Chriſtus preſſurarum, non in carne ſua, in qua aſcendit in cælum, ſed in carne mea quæ adhuc laborat in terra.Chriſtus,inquit,preſſuram pa-
Gala.2. titur in carne mea. Viuo enim, non iam ego, viuit verò in me Chriſtus. Niſi enim Chriſtus & in membris ſuis, hoc eſt, fidelibus ſuis preſſuram ipſe pateretur, Saulus in terra Chriſtum in cælo ſedentem non perſequeretur:denique apertè hoc ex-
Rom.12. ponens quodam loco, Sicut enim corpus vnum eſt, inquit, & membra multa habet, omnia autem membra corporis cum ſint multa,vnū eſt corpus,ita & Chriſtus, Non ait, ita & Chriſtus & corpus, ſed corpus vnum membra multa, ita & Chriſtus.Totum ergo Chriſtus.Et quia totum Chriſtus,ideo caput
Act.9. de cælo.Saule,inquit,Saule,quid me perſequeris?Tenete hoc, & fixum omnino commendare memoriæ, tanquam filij eccleſiaſticæ eruditionis & fidei catholicæ,vt agnoſcatis Chriſtum caput & corpus,eundémque Chriſtū verbum Dei vnigenitum æqualem patri, & inde videatis quanta gratia pertingatis ad

Deum

Deum, vt ipſe voluerit eſſe nobiſcum vnus qui eſt cum patre vnus. Quomodo cum patre vnus? Ego & pater vnum ſumus. *Ioan.10.* Quomodo nobiſcum vnus? Non dicit, inquit, & ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo quod eſt Chriſtus. *Galat.3.* Sed ait aliquis, Si Chriſtus ſemen Abrahæ, nunquid & nos? Mementote, quia ſemen Abrahæ Chriſtus: ac per hoc ſi & nos ſemẽ Abrahæ, ergo & nos Chriſtus. Quomodo vnum corpus multa membra, ita & Chriſtus. Et quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. *Rom.12.* *Gala.3.* Nempe ſemen Abrahæ Chriſtus, nec cõtra dici poteſt Apoſtolicis apertiſſimis verbis, & ſemini tuo quod eſt Chriſtus: videte quid nobis dicat, ſi autem vos Chriſti, ergo ſemẽ Abrahæ eſtis: ideo magnũ eſt illud ſacramentum, Erunt duo in carne vna: Apoſtolus dicit, Sacramentum hoc magnum eſt, Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia: *Gen.2.* Chriſtus & eccleſia, duo in carne vna. Refer ad diſtantiã *Epheſ.5.* maieſtatis duo: Duo planè. Non enim & nos verbũ, non enim *Ioan.1.* & nos in principio Deus apud Deum, nõ enim & nos ille per quem facta ſunt omnia. Veniatur ad carnem, & ibi Chriſtus & ille & nos. Non ergo miremur in Pſalmis. Multa enim dicit ex perſona capitis, multa ex perſona membrorũ, & hoc totum tanquã vna perſona ſit, ita loquitur, Nec mireris, quia duo in *Gen.2.* voce vna, ſi duo in carne vna: Iudas filius ſponſi perſequens *Ioan.3.* ſponſum, hoc tunc contigit. An & futurorum exemplum præ- *& 6.* miſſũ eſt? Multos enim falſos fratres paſſura erat eccleſia, & vt adhuc & vſque in finem ſponſum illum filius perſequatur. Si enim inimicus exprobraſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique ait, Et ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me vtique ab eo. *Pſal 45.* Quis eſt inimicus? Quis eſt qui oderat me? Qui dicit, Quis eſt Chriſtus? Homo fuit Chriſtus, nec viuere potuit cum vellet viuere, & mortuus eſt, inquiunt, nolens, euictus, crucifixus, occiſus. Inimici iſta dicunt. Apertus iſte inimicus eſt, ait Chriſtus, odit me, apertas mihi indicit inimicitias: Facile eſt iuſtum vel tolerare vel vitare. Quid facio de Abſalom? Quid facio de Iuda? Quid de falſis fratribus? *2. Reg.15.* Quid de malis filiis? Et tamen filij ſunt qui non contra nos blaſphemant Chriſtum, ſed nobiſcum adorant Chriſtum, & in nobis perſequuntur Chriſtũ? De quibus cõſequenter in eodem Pſalmo dicitur. Alium facile erat proferre, eum qui oderat me, vel abſcondere me ab eo. *Pſal.45.* Abſcondis enim te à Pagano intrans eccleſiam. Quando autem & ibi inuenis quod times,

NNN.j.

quid quæris vbi te abſcondas? Denique ille ipſe Apoſtolus qui
1. Cor. 11. & 7. gemit in periculis à falſis fratribus, Foris, inquit, pugnæ, intus autem timores. Si ergo is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me vtique ab eo. Tu verò vnanimis meus. Vnanimem dicit tanquam vnum in Chriſto. Eſt ergo eccleſiæ quod ferat foris, gemat intus, inimicos tamẽ ſuos deputet foris & intus, foris facilius euitabiles, intus difficilius tolerabiles. Dicat ergo dominus noſter, dicat Chriſtus nobiſcum totus Chriſtus.

Pſal. 45.

Expoſitio Pſalmi.

D*Omine exaudi orationem meam, auribus percipe precem meam.* Hoc eſt exaudi, quod percipe auribus. Repetitio confirmatio eſt. *In veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.* Ne vtcunque accipiatis, cum dicitur, in tua iuſtitia. Commendatio eſt enim gratiæ, ne vnuſquiſq; noſtrũ iuſtitiam ſuã deputet. Hæc enim iuſtitia Dei eſt, quam vt habeas Deus dedit. Nam qui voluerũt de ſua iuſtitia gloriari, quid de illis dicit Apoſtolus? Teſtimonium eis, inquit, perhibeo, quia zelum Dei habent: De Iudæis loquens, zelum Dei, inquit, habent, ſed nõ ſecundũ ſcientiam. Quid eſt, nõ ſecundum ſcientiam? Quam enim tu cõmendas vtilem ſciẽtiam? Nunquid illã quæ cum ſola fuerit inflat, quæ niſi comitata fuerit charitate nõ ædificat? Non vtique ipſam, ſed illam ſcientiã comitem charitatis, magiſtrã humilitatis. Vide ſi ipſa eſt, Zelum, inquit, Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiã: exponat quam dicat ſcientiam, Ignorantes enim Dei iuſtitiam & ſuã volentes cõſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Qui ergo volunt conſtituere iuſtitiam ſuam? qui quod bene fecerint, ſibi imputant: quod malè, Deo. Omnino peruerſi. Denique recti erunt, cum hoc ipſum conuerterint. Peruerſus ideo, quia quod malè Deo, quod bene tibi. Rectus eris, quando quod malè feceris tibi, quod bene feceris Deo: Non enim ex impio iuſtè viueres, niſi ab illo iuſtus factus qui iuſtificat impiũ. Ergo, inquit, in veritate tua exaudi me in tua iuſtitia, non in mea, vt inueniar in illo non habẽs meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide. Ecce in tua iuſtitia exaudi me, non quæ ex lege eſt, ſed ea quæ eſt ex fide. Ad me enim cum reſpicio, nihil aliud meum quàm peccatũ inuenio. *Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo.* Qui cũ illo volunt intrare in iudicium, niſi qui ignorantes Dei iuſtitiam ſuam volunt conſtituere? Quid eſt quòd ieiunauimus & nõ vidiſti, defraudauimus

Rom. 10. · 1. Cor 8. · Rom. 10. · Rom. 4. · Philip. 3. · Rom. 10. · Eſaiæ 58.

dauimus animas noſtras & neſciſti? Tanquam dicentes, Fecimus quod iuſſiſti, quare nõ reddis quod promiſiſti? Reſpõdet tibi Deus, Vt accipias quod promiſi, ego dedi vt faceres, quare acciperes, ego dedi: deniq; ſuperbis talibus loquitur Propheta, Quid vultis mecũ in iudicio cõtendere? Omnes dereliquiſtis me dicit dominus: Quid vultis mecũ in iudiciũ intrare, & veſtras iuſtitias cõmemorare? Cõmemorate iuſtitias veſtras, ego noui facinora veſtra. Quomodo approbabo iuſtitiam, vbi damnabo ſuperbiã? Merito iſte humilis in corpore Chriſti diſcens à capite, quoniã mitis eſt & humilis corde, Ne intres, inquit, in iudiciũ cũ ſeruo tuo. Non litigemus: nolo tecũ habere cauſam, vt ego proponã iuſtitiã meã, tu cõuincas iniquitatem meã. Ne intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo. Quare hoc? Quare times? *Quoniam non iuſtificabitur coram te omnis viuens.* Omnis viuens hic vtiq; viuẽs, in carne viuẽs, moriturus viuẽs, natus homo, ex hominibus viuẽs, de Adam Adam viuens. Omnis itaq; viuens iuſtificare fortè poteſt ſe coram ſe, nõ corã te, Quomodo corã ſe? Sibi placens, tibi diſplicens, corã te autẽ non iuſtificabitur omnis viuens. Noli ergo intrare mecũ in iudicium domine Deus meus. Quantũlibet rectus mihi videar, producis tu de theſauro tuo regulã, coaptas me ad eam, & prauus inuenior. Ne intres in iudiciũ cum ſeruo tuo. Bene cũ ſeruo tuo. Indignũ eſt tibi cũ ſeruo tuo intrare in iudiciũ, necdum cum amico quidem tuo: Quia vobis dico amicis meis, non diceres, niſi ex ſeruis amicos tuipſe feciſſes. Tu licet dicas amicũ, ego confiteor ſeruum. Miſericordia indigeo, fugitiuus redeo, pacem quæro, nõ ſum dignus vocari filius tuus. Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Ante mortem ne laudes hominem quenquam: Omnino omnis homo viuẽs. Quid ipſi arietes, quid ipſi Apoſtoli, de quorũ prole dicitur, Afferte domino filios arietum? Ex his Paulus eſt, qui dicit non ſe eſſe perfectũ. Non quia iam acceperim, inquit, aut iam perfectus ſim. Denique fratres vt citò agnoſcatis, ipſi didicerũt orare quod oramus, ipſis data eſt regula poſtulandi à iuriſperito cæleſti, ſic orate, inquit, Et cum quædam præmiſiſſet, poſuit & hoc vt dicerent arietes noſtri, duces ouiũ, & præcipua mẽbra paſtoris, & cõgregatoris vnius gregis, ipſi didicerũt dicere, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: non dixerunt, Gratias tibi qui dimiſiſti nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus

Hiere. 2. *Matt.* 11. *Lucæ* 12. *Lucæ* 15. *Eccleſ.* 11. *Pſal.* 28. *Philip.* 3. *Matth.* 6.

debitoribus noſtris, ſed, dimitte ſicut & nos dimittimus. Orabant autem vtique iam fideles, iam Apoſtoli. Nam iſta oratio dominica magis fidelibus datur. Si debita illa tantūmodo dicerentur, quæ per baptiſmū dimittuntur, catechumenis congrueret magis orare, Dimitte nobis debita noſtra. Dicant ergo Apoſtoli, dicant, Dimitte nobis debita noſtra. ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et cum eis dictū fuerit, quare hoc dicitis? Quæ debita veſtra? Reſpondeant quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. *Quoniam perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.* Vide nos, vide caput noſtrū pro nobis, Quoniam perſecutus eſt inimi-
Mat. 26. cus animam meam. Perſecutus eſt planè & diabolus animam Chriſti, & Iudas animā magiſtri: & nunc ad perſecutionē corporis Chriſti idem diabolus manet, Iudas autem Iudæ ſuccedit: non ergo deeſt de quo dicat & corpus, Quoniam perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam. Humiliauit, inquit, in terra vitam meam: alio loco di-
Pſal. 56. citur, Curuauerunt animam meam. Quid enim nobiſcum agit quiſquis perſequitur, niſi vt relicta ſpe cæleſti terram ſapiamus, perſecutori cedentes terrena diligamus? Et illi quidem quantum in ipſis eſt hoc agunt, nobis autem hoc non
Coloſſ. 3. contingat, quibus dicitur, Si reſurrexiſtis cū Chriſto quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt quærite, nō quæ ſuper terram, mortui enim eſtis. Nam nō iuſtificabitur coram Deo omnis viuens. Illi ergo vel apertè ſæuiendo, vel occulte inſidiando conātur perducere vitam noſtram ad terram: contra hos vigilemus, vt dicere poſſi-
Philip. 3. mus, Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Humiliauit, inquit, in terra vitam meam inimicus. *Collocauerunt me in tenebroſis ſicut mortuos ſeculi.* Hoc à capite expeditius auditis, & expeditius hoc in capite agnoſcitis. Ille enim pro nobis mortuus factus eſt, ſed non mortuus ſeculi. Qui enim mortui ſunt ſeculi? Et quomodo ille nō erat mortuus ſeculi? Mortui ſeculi merito mortui, mercedem recipientes iniquitatis, & mortem
Pſal. 50. ducentes ex peccati propagine, ex illa voce qua dicitur, Ego enim in iniquitatibus cōceptus ſum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Venit autem ille per virginē aſſumens carnem nō iniquitatem carnis, aſſumens carnem mundam mundatricem. Illi autem quem peccatorem putabant, tanquam mortuum ſeculi deputabant: at ille qui in alio Pſalmo dixit,

Quæ

Quæ nõ rapui, tunc exoluebam: & qui dixit in Euãgelio, Ecce venit princeps mundi, præpoſitus mortis, operis mali perſuaſor, ſupplicij exactor, veniet, inquit, & in me nihil inueniet. Quid eſt, in me nihil inueniet? Nullam culpam, nihil quare mori debeam. Sed vt ſciant omnes quia voluntatẽ, inquit, patris mei facio, ſurgite eamus hinc. Vt moriar, inquit, voluntatem patris mei facio: non autem morte ſum dignus, nihil feci vnde moriar, ſed facio vt moriar, vt illi per innocentis mortẽ liberentur, qui habebãt quare morerentur. Collocauerũt me in tenebroſis tanquam in infernis, tanquam in ſepulchro, tanquam in paſſione velut mortuũ ſeculi, eum qui dicit, Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Quid eſt, liber? Quare liber? Quia omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Denique non ſolueret à vinculis, niſi liber à vinculis. Ille liber mortem occidit, vinculum vinxit, captiuitatẽ captiuauit, & collocauerũt eum in tenebroſis tanquã mortuos ſeculi. *Et tædium, inquit, paſſus eſt in me ſpiritus meus.* Recordamini. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem: videte vocẽ meam. Nunquid non apparet ipſe tranſitus à capite ad membra, à membris ad caput? Tædium inquit, paſſus eſt in me ſpiritus meus. Agnoſcimus, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: Sed & illic nos eramus. Transfigurauit enim in ſe corpus humilitatis noſtræ, conformans corpori gloriæ ſuæ, & vetus homo noſter confixus eſt cruci cũ illo. *In me turbatũ eſt cor meum.* In me, inquit, non in aliis. Illi enim me deſeruerunt, & illi qui inhæſerant receſſerunt, & meipſum, quia mori videbant, aliud aliquid putauerunt, & à latrone victi ſunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Inde ad membra. *Memoratus ſum dierum antiquorum*, Nunquid memoratus eſt ille dierũ antiquorum, per quem factus eſt omnis dies? Sed loquitur corpus, loquitur vnuſquiſque illius gratia iuſtificatus, inhærens illi in charitate, & deuotus in humilitate, loquitur & dicit, Memoratus ſum dierum antiquorum. *Meditatus ſum in omnibus operibus tuis.* Quia vtique omnia bona tu feciſti, & nihil conſtitiſſet quod à te conſtitutũ non eſſet, creatura tua ſpectaculum mihi facta eſt. Quæſiui in opere artificẽ, & in cõditis omnibus conditorem. Quare hoc, vt quid hoc, niſi vt hoc intelligeret quicquid in ſe boni eſſet, ab illo factũ eſſe, ne ignorans iuſtitiã Dei & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ Dei ſubiectus non eſſet, vt ei conueniret vox illa ſuperior, In veritate tua & in iuſtitia

Pſal.68. Ioan.14. Ibidem. Pſal.87. Ioan.8. Matt.26. Philip.3. Rom.6. Luca 23. Rom.10.

tua? In omnibus ergo Dei operibus & meditatione omnium operum Dei gratiam inſinuat, gratiam cõmendat, gratiam ſe inueniſſe gloriatur. gratiã qua gratis ſalui facti ſumus, quia & gratis ſalui facti ſumus. Quid gloriaris in tua iuſtitia? Quid te extollis ignorans Dei iuſtitiam? Dediſti forte aliquid vt ſaluus eſſes? Quid dediſti vt homo eſſes? Reſpice ergo cõditorem vitæ tuæ, ſubſtantiæ & iuſtitiæ ſalutis authorem: Meditare in facturis manuum eius, quia & iuſtitiam quæ in te eſt ad ma-
Epheſ.2. num eius inuenies pertinere: audi Apoſtolũ hoc te docẽtem, Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Opera bona non habemus? Habemus planè: ſed vide quid ſequitur, Ipſius enim ſumus figmentum, dixit, Ipſius ſumus figmentum. Forte naturam qua homines ſumus cõmemorare voluit, hoc appellato figmẽto? Non planè: de operibus loquebatur, Non, inquit ex operibus, ne quis forte extollatur: ſed vt cõiiciamus, ſequitur, Ipſius enim ſumus figmentũ creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid operari, niſi inquantum malus es: Auerte ab opere tuo te ad opus illius qui fecit te: ipſe formet, & ipſe quod formauerat & tu exterminaſti, re-
Philip.2. formet. Vt enim ſis, ipſe operatus eſt: vt bonus ſis, ſi bonus es ipſe operatur. Cum tremore, inquit, & timore veſtrã ipſorum ſalutem operamini. Si noſtram ipſorum ſalutem operamur, quare cum timore, quare cũ tremore, cùm ſit in poteſtate noſtra quod operamur? Audi quare cum timore & tremore, Deus eſt enim qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ergo cũ timore & tremore, vt delectet in conualle operari noſtrum artificem: Sic enim operatur tanquam in deiectis, qui iudicat in gentibus & replet ruinas. *In facturis manuum tuarũ meditatus ſum.* Vidi ergo & inſpexi opera tua, quia nihil boni eſſe in nobis poteſt, niſi abs te fiat qui nos feciſti. Et
Iacobi 1. quid feci cùm viderem à te omne datũ optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſſe deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt commutatio, nec momenti obumbratio? Cum hoc viderem auerſus ab opere malo quod fecerã in me, extendiſti manus meas ad te. *Extendi*, inquit, *manus meas ad te, anima mea velut terra ſine aqua tibi.* Complue, inquit, me ad fa-
Pſal. 84. ciendum fructum bonum. Dominus enim dabit ſuauitatem, vt terra noſtra det fructum ſuum. Extendi manus meas ad te, anima mea velut terra ſine aqua tibi: non mihi ſed tibi. Sitire tibi poſſum, me irrigare non poſſum. Anima mea velut terra ſine

ſine aqua tibi,quia ſitiuit anima mea ad Deum viuum.Quando veniã,niſi quando venerit?Sitiuit anima mea ad Deum viuum,quia anima mea velut terra ſine aqua tibi. Abundat mare,inũdat.copioſum eſt,fluctuat,ſed amarum eſt. Diſcreta eſt aqua, apparuit arida anima mea, irriga eam, quia velut terra ſine aqua tibi.*Cito exaudi me domine*. Quæ enim mora,quando ſic ſitio ad inflammandam ſitim meam? Pluuiam differebas,vt hauriens imbiberem,non reſpuerem quod influeres. Si ergo ideo differebas, iam da, quoniam anima mea velut terra ſine aqua tibi.Cito exaudi me domine.*Defecit ſpiritus meus*.Impleat me ſpiritus tuus, quia defecit ſpiritus meus. Ipſa eſt cauſa vt cito exaudias,quia defecit ſpiritus meus.Factus ſum iam pau per ſpiritu,beatum me fac in regno cælorum.In quo enim viuit ſpiritus eius ſuperbus eſt,ſpiritu ſuo extollitur cõtra Deũ: fiat in illo bene quod alibi ſcriptũ eſt, Auferes ſpiritũ eorum & deficiẽt,& in puluerem ſuum reuertẽtur, vt confitentes dicant,Memento quia puluis ſumus. Cùm autem dixerint,quia puluis ſumus memento, tunc dicant, Anima mea velut terra ſine aqua tibi.Quæ enim tam terra ſicca quàm puluis?Sed cito exaudi me domine,complue me,cõfirma me,ne ſim puluis quem proiicit vẽtus à facie terræ. Cito exaudi me domine,defecit ſpiritus meus:nõ differatur inopia mea. Abſtuliſti ſpiritum meum vt deficerem,&in puluerem meum cõuerterer,& dicerem tibi,Anima mea velut terra ſine aqua tibi:fac etiam quod in alio Pſalmo dicitur,Auferes ſpiritum eorum & deficient:Emitte ſpiritũ tuum & creabuntur,& renouabis faciem terræ. Si qua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt. In ſpiritu ſuo vetera tranſierunt,in ſpiritu tuo noua facta ſunt. *Ne auertas faciem tuam à me*. Auertiſti à ſuperbo. Etenim aliquando abundabã,& in abundantia mea elatus eram. Ego enim dixi aliquando in abundantia mea, non mouebor in æternum.Dixi non mouebor in abundantia mea,ignorans iuſtitiam tuam,& conſtituens meam,ſed tu domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem. Dixi in abundantia mea non mouebor,verũ autem à te mihi erat quicquid abundabam: Et vt hoc probares à te mihi fuiſſe, auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Poſt hanc conturbationem in qua factus ſum conturbatus, quia auertiſti faciem tuam poſt tædium ſpiritus mei, poſt conturbatum cor meum in me,ex eo quod auertiſti faciem tuam,iam factus ſum ſicut

Pſal.41. *Geneſ.1.* *Pſal.76.* *Matth.5.* *Pſal.103.* *Pſal.102.* *Pſal. 1.* *Pſal.103.* *2.Cor.5.* *Pſal.29.* *Rom.10.* *Pſal.29.*

terra ſine aqua tibi, Ne auertas faciém tuam. Auertiſti à ſuperbo, redde humili. Ne auertas faciem tuam à me, quia ſi auerteris, *Similis ero deſcendentibus in lacum*. Quid eſt deſcendentibus in lacum? Peccator cùm venerit in profundũ malorum, contemnet. Illi deſcendunt in lacum, qui etiam confeſſionem perdunt: contra quod dicitur, Ne coarctet ſuper me puteus os ſuum. Hanc profunditatẽ lacum appellat plerunque ſcriptura, in quam profunditatem cùm venerit peccator contemnit. Quid eſt, contemnit? Iam nec vllam prouidentiam deputat, aut ſi deputat, ad eam ſe pertinere nõ putat: Proponit ſibi peccãdi licentiã, ſine ſpe veniæ habenis iniquitatis effuſis.† Non dicit, reuertar ad Deum vt reuertatur ad me: nec audit, Conuertimini ad me & reuertar ad vos, quoniam veniens in profundum malorũ contemnit. A mortuo enim, inquit, tanquam ſi non ſit perit confeſſio. Ne ergo auertas faciẽ tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum: *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.* Ecce in nocte ſum, ſed in te ſperaui donec nocturna tranſeat iniquitas. Habemus enim vt dicit Petrus, certiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernæ lucẽti in obſcuro loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordib⁹ veſtris. Mane ergo appellat, poſt finẽ ſeculi, cùm viderimus quod in ſeculo credimus. Mane enim exaudies vocẽ meam, mane aſtabo tibi & contemplabor. Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui. Si enim quod nõ videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Patientiam quærit nox, lætitiam donabit dies. Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quoniam in te ſperaui. Sed hic quid, donec veniat mane? Non enim ſufficit mane ſperare, ſed aliquid opus eſt & agere? Quare aliquid agere? Quoniam dicit in alio Pſalmo, Deum exquiſiui in die tribulationis meæ, tanquam in tempore noctis meæ Deũ exquiſiui. Quomodo exquiſiſti? Manibus meis nocte coram eo & non ſum deceptus, Manibus quærendus eſt in nocte Deus. Quid eſt, manibus? Bonis operibus, ſed bonis operibus coram eo. Cùm enim facis eleemoſynã, noli tuba canere, pater tuus qui videt in occulto reddet tibi. Quia ego ita ſperandum eſt mane, & ita nox iſta tolerãda eſt, & in ipſa patientia donec dies eluceſcat perſeuerãdum eſt, quid interea hic agendum? Ne forte per temetipſum acturus es aliquid, vt merearis perduci ad mane? *Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar.* Ideo

Prou.18. *Pſal.68.* † Aliâs, in iniquitates effuſus. *Mala.3.* *Eccle 17.* *Pſal.56.* *2.Pet.1.* *Pſal. 5.* *Rom.8.* *Pſal.76.* *Matth.9.*

Ideo lucernam propheticam accendit, ideo ipſum dominum tãquam in teſta carnis miſit, qui etiam dixit, Exaruit velut teſta virtus mea. Ambula ad prophetiam, ambula ad lucernam prædictorum futurorum, ambula ad verba Dei. Nõdum vides verbum in principio Deum apud Deum, ambula ad formam ſerui, perduceris ad formam domini. Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar: *Quoniam ad te leuaui animam meam.* Leuaui ad te, nõ contra te. Apud te eſt fons vitæ. ad te leuaui animam meam: tanquã vas ad fontem attuli, imple ergo me, quoniam ad te leuaui animam meam. *Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi.* Qui aliquando à te fugi, ad te confugi. Fugit enim Adam à facie Dei, & abſcondit ſe inter ligna paradiſi, vt de illo diceretur in libro Iob, Tanquam ſeruus fugiens dominum ſuum, & conſecutus eſt vmbrã. Fugit à facie domini ſui & cõſecutus eſt vmbram. Ad vmbram enim fugit inter ligna paradiſi. Væ ſi permanſerit in vmbra, ne poſtea dicatur, Tranſierunt omnia tanquam vmbra. Exime me de inimicis meis. Non enim hic inimicos homines cogito: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem. Sed aduerſus quos? Aduerſus principes & poteſtates, rectores mundi. Cuius mundi? Non enim cæli & terræ, nõ enim regunt quod non fecerũt, rectores mundi. Sed cuius mundi? Tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Vtiq; iniquorum. Fuiſtis enim aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in domino. Rectores mundi tenebrarum harum, rectores iniquorum: cõtra hos habetis luctamen. Magnum prælium nobis eſt, hoſtem nõ videre & vincere. Aduerſus rectores mundi tenebrarum harum, diabolum ſcilicet & angelos eius, non illius mundi rectores, de quo dicitur, Et mundus per eum factus eſt: ſed illius mundi de quo dicitur, Et mundus non cognouit eum. Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi. De inimicis meis, non Iuda, ſed qui impleuit Iudã. Illum patior viſum, illum expugno non viſum. Accepit enim bucellam Iudas, & introiuit in eum Satanas, vt iſte Dauid perſecutionem pateretur à filio ſuo. Quàm multos Iudas diabolus implet, indigne accipientes buccellam ad iudicium ſuum? Qui enim manducat & bibit indigne iudicium ſibi manducat & bibit. Non malum eſt quod datur, ſed bonum malo in iudicium datur. Bene eſſe non poteſt malè accipienti quod bonum eſt. Ergo exime me ab inimicis meis, quia ad te confugi. Ergo quia ad te confugi, vel quò à facie tua fugiam?

Pſal.21. *Ioan.1.* *Pſal.25.* *Gen.3.* *Iob 7.* *Sap.5.* *Ephe ſ.6.* *Ephe ſ.5.* *Epheſ.6.* *Ioan.1.* *Ioan.13.* *1.Cor.10.*

Pſal.138. Si aſcẽdero in cælum, tu illic es. Quò enim fugerem? Quò ibo à ſpiritu tuo? Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades. Quid ergo reſtat? Si aſſumpſero pennas meas vt columba, & volabo in extrema maris, id eſt, vt ſpe habitem in finem ſeculi, Etenim illuc manus tua deducet me & perducet me dextera tua. Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confugi domine: *Doce me vt faciam voluntatem tuam, quia tu es Deus meus.* O cõfeſſio, ò præſcriptio quoniã tu es, inquit, Deus meus, Ad alium currã refici, ſi ab alio factus ſum? Tu es totum meum, quia tu es Deus meus. Patrem quærã propter hæreditatem? Tu es Deus meus, non ſolùm dator hæreditatis, ſed ipſa *Pſal.15.* hæreditas, Dominus pars hæreditatis meæ. Dominũ quæram propter redemptionem? Tu es Deus meus. patronum quæram propter liberationẽ? Tu es Deus meus. Poſtremo creatus re-*Iob 1.* creari cupio: Tu es Deus meus qui creator meus, qui creaſti me per verbum tuum, & recreaſti me per verbum. Sed creaſti me per verbum Deum, manentem apud te: recreaſti per verbum carnem factum propter nos. Doce ergo me vt faciam voluntatem tuam, quia tu es Deus meus. Si non me docueris, faciam voluntatem meam, & deſeret me Deus meus: Doce me vt faciam voluntatem tuam, quoniam tu es Deus meus. Doce me. Non enim tu es Deus meus, & ego ero magiſter meus. Videte quemadmodum gratia cõmendetur. Hoc tenete, hoc im-*Rom.10.* bibite, hoc vobis de corde nullus excutiat: nec habeatis zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam, ne ignorãtes Dei iuſtitiam, & veſtram volentes conſtituere legem, iuſtitiæ Dei non ſitis ſubiecti. Verba certe Apoſtoli agnoſcitis: dicite ergo iſta, Doce me vt faciam voluntatem tuã, quia tu es Deus meus. *Spiritus tuus bonus.* Non meus malus. Spiritus tuus bonus *Deducet me in terrã rectam.* Quia ſpiritus meus malus deduxit me in terram peruerſam. Et quid ego merui? Quæ mea opera bona ſine tuo adiutorio computantur, vnde impetrarem dignúſq; eſſem deduci à ſpiritu tuo in terram rectam? Quæ opera mea, vel quæ merita mea? *Propter nomen tuum domine viuificabis me.* Attendite ergo quantum poteſtis gratiæ commendationem, qua gratis ſalui facti eſtis. Propter nomen tuum domine viuificabis me. *Pſal.113.* Non nobis domine, nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriam Propter nomen tuum domine viuificabis me in tua iuſtitia, non in mea. Nõ quia ego merui, ſed quia tu miſereris. Nam ſi meum oſtẽderem meritũ, nihil abs te mererer niſi ſupplicium. Auulſiſti

ſiſti merita mea, inſeruiſti dona tua. Propter nomen tuum domine viuificabis me. *In tua iuſtitia. Educes de tribulatione animã meam, & in tua miſericordia ad interitum deduces inimicos meos. Et perdes omnes tribulantes animã meam, quoniam ſeruus tuus ſum ego.*

In Pſalmum CXLIII enarratio.

PSalmi huius titulus breuis eſt numero verborum, ſed grauis pondere myſteriorum. *Iſſi Dauid ad Goliam.* Prælium hoc factum tempore patrum noſtrorum, de ſcripturis ſanctis recolit mecũ charitas veſtra. Cùm enim aduerſus populũ Dei alienigenæ dimicarent, prouocauit vnus vnũ, Golias Dauid, in quo certamine voluntas Dei pro cuiuſq; partis victoria probaretur. Sed quid de victoria ſatagimus, quando prouocantem prouocatúmq; cernimus? Prouocauit impietas pietatẽ, prouocauit ſuperbia humilitatẽ, poſtremò prouocauit diabolus Chriſtũ. Quid miramini diabolũ victũ? Ille erat grãdis ſtatura corporis, iſte autẽ ſtatura paruus, ſed fide magnus. Accepit arma bellica ſanctus Dauid, ut aduerſus Goliam procederet: Hæc arma per ætatem & paruã, vt diximus, ſtaturã corporis portare nõ valuit. Abiecit onerãtia, nõ adiuuãtia, accepit quinque lapides de flumine, & poſuit in vaſe paſtorali. His armatus corporaliter, nomine autem Dei ſpiritaliter, proceſſit & vicit. Hoc quidem ille Dauid: Sed myſteria perſcrutemur. Propoſueramus enim titulũ iſtum breuem numero verborum, ſed grauem pondere myſteriorum veniat in mentem Apoſtolica illa ſentẽtia, Omnia hæc in figura cõtingebant illis, ne impudentes videamur quærere aliquid abſconditum, vbi poſſit dici totum ſine myſterij profunditate ſimpliciter dictum. Habemus ergo autoritatem facientem nos intentos ad quærendum, vigiles ad inueſtigandum, deuotos ad audiendum, fideles ad credendum, impigros ad faciendum. In Dauid Chriſtus, ſed ſicut ſoletis intelligere eruditi in ſchola eius, Chriſtus caput & corpus. Non ergo ſic audiatis aliquid ex perſona Chriſti, quaſi ad vos non pertineat qui eſtis membra Chriſti. Hoc tanquam fundamento poſito, videte quæ ſequantur. Noſtis multis ſacramentis viſibilibus & corporalibus oneratum eſſe populum primum, circũciſione, negotioſo illo quodam ſacerdotio, & templo figuris pleno, multiplicibus holocauſtorum ſacrificiorúmque generibus. Hæc Dauid noſter tanquam arma prementia non adiuuãtia poſuit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuifi-

1. Reg. 17.
1. Cor. 10.
1. Reg. 17.
Galat. 3.

care, verè ex lege eſſet iuſtitia. Vt quid ergo lex? Sequitur, Sed concluſit, inquit, ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Denique iſte Dauid ſcilicet Chriſtus caput & corpus, tempore reuelationis noui teſtamenti, tempore inſinuandæ & commendandæ gratiæ Dei,
1. Reg. 17. quid fecit? Arma poſuit, quinq; lapides tulit, arma, vt diximus, onerantia poſuit. Ergo ſacramenta legis: ſacramenta illa legis quæ nõ ſunt impoſita gentibus, poſuit, quæ non obſeruamus. Meminiſtis enim quanta in veteri lege legamus & nõ obſeruemus, ſed tamẽ ad aliquã ſignificationẽ præmiſſa & poſita eſſe intelligamus, nõ vt abiiciamus legẽ Dei, ſed vt ſacramenta promittẽtia, impleta promiſſione nõ celebremus. Quod enim promittebãt, venit. Gratia enim noui teſtamẽti in lege velabatur, in Euãgelio reuelatur. Velũ remouimus, quod velabatur agnouimus. Agnouimus autẽ in gratia gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti capitis & Saluatoris noſtri qui pro nobis crucifi-
Matt. 27. xus eſt, quo crucifixo etiã velum tẽpli conſciſſum eſt. Denique arma viæ ille poſuit, tanquã onera ſacramentorum veteris le-
1. Reg. 17. gis, & ipſam legẽ accepit. Quinq; enim lapides, quinq; libros Moyſi ſignificant. Tulit ergo illos quinq; lapides de flumine. Noſtis quid ſit fluuius. Labitur enim mortale ſeculum, & præterfluit quicquid venit in mundum. Erãt ergo in flumine tanquam in populo illo primo lapides, illi erant inutiles, vacabant, nihil proderant, tranſibãt ſicut fluuius. Quid fecit Dauid
Rom. 13. vt lex ipſa vtilis eſſet? Accepit gratiã. Lex enim ſine gratia impleri nõ poteſt. Plenitudo enim legis eſt charitas. Et vnde eſt
Rom. 5. iſta charitas? Vide ſi nõ ex gratia. Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis. Quia ergo gratia fecit impleri legẽ, ſignificatur autẽ gratia lacte. Hoc enim eſt in carne gratuitũ, vbi mater nõ quærit accipere, ſed ſatagit dare. Hoc mater gratis dat, & cõtriſtatur ſi
1. Reg. 17. deſit qui accipiat. Quomodo ergo oſtẽdit Dauid legẽ ſine gratia operari nõ poſſe, niſi cùm illos lapides quinq; quibus ſignificabatur lex in libris quinque coniungere volens gratiæ, poſuit in vaſe paſtorali, in quo lac mulgere conſueuerat? His armatus, gratia vtiq; armatus, & ideo præſumẽs nõ de ſe, ſed de domino ſuo, proceſſit aduerſus Goliã ſuperbum, ſe iactantem, de ſe præſumentem. Tulit vnum lapidem, iecit, inimicum in fronte percuſſit, cecidit ex eo loco corporis, vbi ſignum Chriſti non habuit. Hoc quoque licet attendas: Quinque lapides

poſuit

poſuit, vnum miſit: Libri quinque lecti ſunt, ſed vnitas vicit. Plenitudo enim legis, vt pauloantè commemorauimus, charitas. Et Apoſtolus ait, Sufferentes inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Deinde illo percuſſo atque deiecto, gladium eius abſtulit, & inde caput illi abſcidit. Et hoc fecit noſter Dauid, deiecit diabolũ de ſuis. Quando autem credunt magni eius quos ille in manu habebat, & de quibus cæteras animas trucidabat, conuertunt linguas ſuas contra diabolum, & ſic Goliæ de gladio ſuo caput inciditur. Myſterium tituli pro temporis breuitate tractauimus, videamus quid habeat iſte Pſalmus. *Rom.13.* *Epheſ.4.* *1.Reg.17.*

Expoſitio Pſalmi.

B*Enedictus dominus Deus meus qui docet manus meas ad præliũ, & digitos meos ad bellũ.* Vox noſtra eſt ſi corpus Chriſti nos ſumus: Benedicamus dominum Deum noſtrum qui docet manus noſtras ad prælium, & digitos noſtros ad bellum. Repetitio ſententiæ videtur. Quod eſt manus noſtras ad prælium, hoc eſt digitos noſtros ad bellũ. An aliquid intereſt inter manus & digitos? Digitis vtique operatur manus. Nõ itaque abſurdè accipimus digitos pro manibus poſitos. Veruntamen in digitis agnoſcimus vnitatem, diuiſionem operationis, & tamen radicem vnitatis. Vide illam gratiam, dicit Apoſtolus, Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij donationes curationum in vno ſpiritu, alij genera linguarum, alij Prophetia, alij diuidicatio ſpirituum. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus. Radix eſt vnitatis, diuidens propria vnicuique prout vult, alij illud, alij hoc. Diuiſiones ſunt operationis. His ergo digitis pugnat corpus Chriſti procedens in bellum, procedens in prælium. Iam præliorum & bellorum genera commemorare fortaſſe longum eſt, & gerere facilius eſt quàm explicare. Habemus vnum bellum quod commemorat Apoſtolus, Non eſt vobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem, id eſt, aduerſus homines à quibus videmini pati moleſtias, non aduerſus ipſos pugnatis, ſed aduerſus principes & poteſtates & rectores mũdi. Et ne intelligeres mundi cæli & terræ, oſtendit quid diceret, tenebrarũ, inquit, harũ, mundi ſcilicet, non qui per ipſum factus eſt, quia & mundus per eum factus eſt, ſed mundi qui eum non cognouit, quia & mundus eum nõ cognouit. Hæ tenebræ non ſunt *Pſal.17.* *1.Cor.12.* *Epheſ.6.* *Ioan.1.*

natura,ſed voluntate, Anima enim per ſemetipſam non lucet,
Pſal.17. quia humiliter & veraciter cantat, Tu illuminabis lucernam
meam domine, Deus meus illumina tenebras meas. Et apud
Pſal.36. te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen: Non in
lumine noſtro, ſed in lumine tuo. Nam & oculi noſtri lumina
vocantur, & tamē lux extrinſecus ſi deſit, etiã ſani & potētes,
in tenebris remanebũt. Ergo bellũ gerimus aduerſus recto-
res tenebrarum harũ, rectores ſcilicet infidelium, diabolum
& angelos eius, rectores gladij eius, de quo pugnat diabolus
1. Reg.17. aduerſus fideles. Sed quomodo Goliæ proſtrato tollitur gla-
dius, vt ipſi Goliæ caput de gladio ſuo amputetur, ita cùm cre-
Epheſ.5. dunt ipſi infideles dicitur eis, Fuiſtis enim aliquando tenebræ,
nũc autē lux in domino: Pugnaſtis de manu Goliæ, iam in ma-
nu Chriſti tollite caput Goliæ. Hoc enim vnum prælium, alte-
rum autem vnicuiq; in ſeipſo. Modo genus hoc belli ex Apo-
Gal.5. ſtolica Epiſtola legebatur, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ,
& ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis. Et
hoc graue bellum, & quod eſt moleſtius, internũ. In quo bello
ſi ſit quiſque victor, illos quos nõ videt inimicos continuo ſu-
perabit. Non enim tentat diabolus vel angeli eius, niſi quod
in te carnaliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos ho-
ſtes quos nõ videmus, niſi quia carnales interiores motus no-
ſtros ſentimus? His confligimus, illis percutimur & illos per-
cutimus. In amore pecuniæ dominatur auaritia, Dominãte ti-
bi auaritia diabolus forinſecus lucrũ cũ fraude proponit. Ple-
runq; enim ad lucrũ nõ peruenis, niſi fraudē feceris. Proponit
ergo ille forinſecus auaritiæ tuæ quam intus nõ viciſti, quam
nõ domuiſti, quam non tibi ſubieciſti, proponit tanquam athle
tæ ſuo agonotheta malus fraudē & lucrum, opus & præmium.
Fac & tolle. Tu autem ſi calcas auaritiam, ſi tibi interius non
dominatur, quam ſi ſenties vinces, iam diabolum inſidiantem
nõ ſentis. Si ergo edomuiſti auaritiam, attendis alterum pro-
ponentem opus & præmium. Quid ille propoſuit? Fraudem
& lucrũ. Quid & iſte proponit? Innocētiam & coronã. Fac &
tolle, & ille dicit, & iſte, Iam tu prœliator interior, ſi nõ es vi-
ctus auaritia, ſed victor auaritiæ, illũ attendis, & hunc vincis.
Diſcernis enim vtrunq; & dicis, Hic video opus & præmium,
illic autem eſcam & laqueum. Neque enim aliquid dicis in te,
quod nõ pertineat ad te. Etenim ex peccato diuiſus es aduer-
ſum te. Trahis cõcupiſcentiæ propaginē & traducem mortis.

Habes

Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te: Sed habes quem inuoces, vt pugnantem adiuuet te, & vincentem coronet te, qui nō exiſtentem fecit te. Quomodo, inquis, vincam? Ecce ipſe Apoſtolus difficillimũ prælium proponit, & quàm laborioſum ſit aut fortè inſuperabile, ſi nō intelligo ipſe oſtendit, Caro, inquit, cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis vos faciatis. Quomodo me iubes vincere, cùm ille dicat, vt non ea quæ vultis faciatis? Quæris quomodo? Attende ad gratiam, vaſis paſtoralis, lapidem de flumine in exceptorio lactis pone. Ecce & ego tibi dico, imò tibi ipſa veritas dicit. Prorſus non facis quod vis, pugnante carne aduerſus ſpiritũ tuũ. Si ad iſtã pugnã de te præſumis, admonendus es ne fruſtrà audieris, Exultare Deo adiutori noſtro. Si enim per te impleres totum, nō eſſet neceſſarius adiutor, Rurſus ſi tuipſe tua voluntate nihil ageres, nō vocaretur adiutor. Adiutor enim aliquid agentem adiuuat: denique cùm dixiſſet, Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis, & propoſuiſſet te ante te, veluti deficientem te in te, continuo miſit ad adiutorem. Quòd ſi ſpiritu ducimini, non adhuc eſtis ſub lege. Qui enim ſub lege eſt, nō implet legem ſed præmitur à lege, ſicut ille Dauid ſub armis erat. Ergo ſi ſpiritu duceris, vide quis te adiuuabit vt impleas quod velis. Adiutor tuus, ſuſceptor tuus, ſpes tua, qui docet manus tuas in prælium, & digitos tuos ad bellum. Manifeſta enim ſunt, inquit, opera carnis, quæ ſunt fornicationes, immunditiæ, idolorum ſeruitus, luxuria, veneficia, cōtentiones, inimicitiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non poſſidebunt: Non qui aduerſus talia confligunt, ſed qui talia agunt. Cùm enim confligis aliud eſt opus, cùm vincis aliud eſt opus, cùm pacẽ & requiem habes, aliud opus eſt. Hæc dum exemplis demonſtro paucis aduertite, Suggeritur aliquod lucrum, delectat: habet fraudem, ſed magnum eſt lucrum, delectat, non conſentis. Pugnam vide, adhuc ſuadetur, adhuc inſtatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam, cætera videamus. Contempſit iuſtitiam, vt fraudem faceret, victus eſt: contempſit lucrum vt iuſtitiæ ſeruiret, vicit, In his tribus victum doleo, pugnanti metuo, victori congaudeo. Sed etiam ille qui vicit, nũquid omnino egit in ſe vt prorſus eum pecunia non attentet;

Gala. 5. *1. Reg. 17.* *Pſal. 80.* *Gala. 5.* *1. Reg. 17.* *Galat. 5.*

aut nihil in eo excitet delectationis, quãuis ſuperabilis, quamuis contemptibilis, quãuis non ſolum cui non conſentiat, ſed cũ qua nec pugnare dignetur? Ineſt tamẽ aliqua delectationis titillatio. Iſta titillatio, & ille hoſtis, iam nec pugnat, nec regnat, ineſt tamẽ, & quaſi moratur in carne mortali, quod non

Rom. 8. erit. Ducetur enim totũ in victoriã, ſed poſtea. Modo autẽ corpus quidẽ mortuũ eſt propter peccatũ, & ideo eidem corpori ineſt peccatũ, etſi nõ regnat peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiã. Si autem qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Ibi iam nec quod pugnet erit, nec quod titillet, totum cedet in pace. Non enim contraria natura contra aliam naturam pugnat, ſed tanquam in domo maritus & vxor, ſi aduerſus ſe diſſentiant moleſtus & periculoſus labor: ſi maritus vincatur, & vxor dominetur, pax peruerſa: Si autẽ vxor marito dominanti ſubiiciatur, pax recta; non tamẽ aliquid ex alia natura, quia ex homine facta mulier viro. Caro tua, coniunx tua, famula tua, quodlibet deputato, opus eſt vt ſubiiciatur, & ſi pugnas vt profis pugna. Hoc enim expedit inferius ſubiici ſuperiori, vt & ille qui ſibi ſubiici vult, quod eſt inferius, ſe ſubiiciat ſuperiori ſuo. Agnoſce ordinẽ, quære pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid iuſtius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi ſeruiat quod factũ eſt propter te. Non enim hunc ordinẽ nouimus, neque hũc ordinem cõmẽdamus, tibi caro & tu Deo, ſed tu Deo & tibi caro. Si autem cõtemnis tu ſeruire Deo, nunquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas domino, torqueris à ſeruo. Nunquid ſi nõ prius tu Deo, vt deinde tibi caro, poteris dicere hæc verba, Benedictus dominus Deus meus qui docet manus meas ad præliũ & digitos meos ad bellũ? Præliari vis indoctus, dãnaberis victus. Primò ergo te ſubdas Deo, deinde illo docente te & adiuuãte prælieris & dicas, Qui docet manus meas ad præliũ & digitos meos ad bellum: Et cùm præliaris, quia dum præliaris periclitaris, dic quæ ſequuntur in prælij periculo conſtitutus, *Miſericordia mea.* Non vincar miſericordia mea. Quid eſt hoc, miſericordia mea? Præbes miſericordia mihi miſericordiam, & in me extitiſti miſericors, an donaſti mihi vt & ipſe ſim miſericors? De nulla enim re ſic vincitur inimicus, quàm cùm miſericordes ſumus. Omnino parat calumnias ad iudicium, & nõ poteſt

falſa

falſa obiicere, quia non eſt apud quem. Si enim apud hominem iudicem nobiſcum ageret, poſſet eum mentiendo fallere, & nos grauare criminationibns falſis: Quia verò apud talem iudicem cauſa noſtra cum illo eſt qui falli nõ poteſt, ideo ambit vt ad peccatum ſeducat, vt habeat vera quæ obiiciat. Et vbi fortè aliquibus eius fraudibus ſuccumbit humana fragilitas, ſequatur in confeſſione opus humilitatis, exerceatur in operibus miſericordiæ & pietatis. Omnia delentur cum ex vero corde & plena fiducia dicimus illi qui videt, Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus. Dic toto corde, dic tota fiducia, dic ſecurus, Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus, aut noli dimittere ſi nõ dimittimus. Quod etſi non dixeris, Noli dimittere ſi non dimittimus, prorſus non dimittit ſi non dimittimus. Neque enim vt tu ſis impunitus peccator, erit ille mendax promiſſor. Vis, inquit, vt dimittam? Dimitte. Eſt & aliud opus miſericordiæ: Vis vt dem? da: vno loco poſitum eſt in Euangelio, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Aliquid, inquit, & cõtra te teneo, aliquid & tu contra alterũ tenes, dimitte & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te, da & do. Et quæ dimittit, & quæ dat? Nònne charitas? Et vnde charitas niſi per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Si ergo per opera miſericordiæ noſter vincitur inimicus, & opera miſericordiæ habere non poſſemus, niſi charitatem haberemus, charitas autem nobis nulla eſſet, niſi per ſpiritum ſanctum acciperemus, ille docet manus noſtras in prælium, & digitos noſtros ad bellũ: illi rectè dicimus, Miſericordia mea, à quo habemus etiam vt miſericordes ſimus: Iudiciũ enim ſine miſericordia illi qui nõ fecit miſericordiã. Parua putatis opera miſericordiæ? Libet & de his aliquid dicere. Attendite primo iſtam ſententiam de ſancta ſcriptura depromptam, quam modo commemoraui, Iudicium enim ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam. Sine miſericordia iudicabitur, qui miſericordiam non fecit antequã iudicaretur. Quid deinde? quid ſequitur? Superexaltat autem miſericordia iudicium. Quid eſt hoc fratres, ſuperexaltat autem miſericordia iudiciũ? Superponitur miſericordia iudicio, in quo inuentum fuerit opus miſericordiæ: Et ſi habuerit aliquid fortè in iudicio quo puniatur, tanquã vnda miſericordiæ peccati ignis extinguitur, Superexaltat autem miſericordia iudiciũ. Quid autem cum talibus ſubuenit, & cũ tales liberat, & cum talibus ignoſcit? Iniuſtus

Matt.6. *Luca 6.* *Luc.6.* *Iacob.2.*

eſt Deus? Abſit. Et ibi iuſtus eſt. Non enim tollit miſericordia iuſtitiã, nec iuſtitia miſericordiam. Vide enim ſi nõ iuſtus eſt,
Lucæ 6. Dimitte & dimitto, da & do: vide ſi nõ iuſtus eſt, In qua men-
Matth. 7. ſura mẽſi fueritis, in ea remetietur vobis. Ad hoc enim in qua menſura: non enim menſura eiuſdem generis eſt, ſed ad hoc eadem menſura, ignoſce & ignoſco. Eſt apud te menſura veniæ dandæ, inuenies apud me menſurã veniæ accipiendæ. Eſt apud te mẽſura tribuendi quod habes, inuenies apud me menſuram accipiendi quod non habes. Miſericordia mea, *Et refugium meũ, ſuſceptor meus, & erutor meus.* Multum laborat prælia-
Galat. 5. tor hic tenens concupiſcentẽ aduerſus ſpiritum carnem. Tene
1. Cor. 12. quod tenes, tunc erit planè quod vis, cũ abſorpta fuerit mors in victoria, quãdo reſuſcitatũ mortale hoc corpus transfertur in habitudinem angelicã, & in cæleſtem ſubuolat qualitatem.
2. Theſ. 4. Mortui, inquit, in Chriſto reſurgent primi, deinde & nos viuentes qui reliqui ſumus, in aduentu domini ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Chriſto in aera, & ſic ſemper cum domino erimus. Ibi abſorbebitur mors in victoriã, ibi dicetur, Vbi eſt mors cõtentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Non enim relinquetur nec in animo, nec in corpore quod rebellet aduerſus amorem Dei: Plena victoria, plena pax: de hac nobis
Pſal. 33. prælianribus dicitur, Venite filij audite me, timorem domini docebo vos. In prælio eſtis, in contẽtione confligitis, & tamen tandem quandã requiem deſideratis. Quis eſt homo qui vult vitã, & diligit videre dies bonos? Quis eſt qui non dicat, ego?
Galat. 5. Ibi vita, ibi dies boni: vbi caro nihil cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, vbi nõ dicitur pugna, ſed gaude. Sed quis eſt qui hos dies non velit? Omnis homo certè dicit, ego. Audi quid ſequitur, Video quia laboras, video quia in pugna, in periculo diuerſa-
Pſal. 17. ris: audi quid ſequitur, Doce manus ad præliũ, digitos in bellum. Contine linguã tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Declina à malo & fac bonũ. Quomodo enim poteris facere bonũ, niſi declinaueris à malo? Quid quæro vt veſtias, quando adhuc expolias? Quid quæro vt dones, quando adhuc rapis? Declina à malo & fac bonũ. Qua mercede? Non ſub te ploret primo pauper, vt gaudeat de te pauper. Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Nam modo pugnas? Quære pacem & perſequere eam. Diſce, dic, Miſericordia mea & refugium meum, ſuſceptor meus & erutor meus, protector meus. Suſceptor meus ne cadam, erutor ne hæream & pereã, protector ne feriar. *Protector meus & in ipſo ſperaui.* In his omni-

bus, in toto labore meo, in omnibus prælijs meis, in omnibus difficultatibus meis in ipſo ſperaui. *Qui ſubdit populum meum ſub me.* Ecce caput noſtrum loquitur nobiſcum. *Domine quid eſt homo quia innotuiſti ei?* Totum quod eſt, hoc eſt quia innotuiſti ei. Quid eſt homo quoniā innotuiſti ei, *Aut filius hominis quoniam æſtimas eum?* Aeſtimas eum, tanti facis, tanti pendis, ordinas, noſti ſub quo ponas, ſupra quid ponas. Aeſtimatio enim eſt, quanti pretij ſit quidque. Quanti æſtimauit hominem, qui pro eo vnici ſanguinem fudit? Quid eſt homo quoniam innotuiſti ei? Cui, quid innotuiſti? Quid eſt, filius hominis quoniam æſtimas eum? Quoniam tanti eum pendis, & quanti eum pendis, tanti eum æſtimas, precioſum quiddam eſſe oſtendis. Non enim Deus ſic æſtimat hominem, quomodo homo æſtimat hominem. Quando inuenit homo ſeruū venalem, carius emit equum quàm hominem. Ille quanti te æſtimet vide, vt poſſis dicere, Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Et quanti te æſtimauit qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Qui hanc annonam dedit pugnanti, quid ſeruat vincenti? Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cælo deſcendi. Hæc eſt annona præliantium, de horreis inuecta dominicis, vnde paſcuntur angeli, quia panem angelorum manducauit homo. Poſt prælia verò & hanc annonam quid ſeruat? quid dabit victoribus, niſi quod in alio Pſalmo dicitur, Vnam petij à domino hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt contempler delectationem domini, & protegat me tēplum eius? Quid eſt homo quoniā innotuiſti ei, aut filius hominis quoniam æſtimas eum? Quem? *Homo vanitati ſimilis factus eſt.* Et tamen innotuiſti ei & æſtimas eum. Homo vanitati ſimilis factus eſt. Cui vanitati? Temporibus præterlabentibus & præterfluentibus. Vanitas enim iſta dicitur, in comparatione cuiuſdā ſemper manentis, & nunquā deficientis veritatis. Nam & iſta creatura eſt loci ſui. Impleuit enim Deus terram, ſicut ſcriptum eſt, bonis ſuis. Quid eſt, ſuis? Sibi congruentibus. Sed hæc omnia terrena, volatica, tranſitoria, ſi comparentur illi veritati vbi dictum eſt, Ego ſum qui ſum, totum hoc quod trāſit vanitas dicitur. Euaneſcit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius quàm id quod Apoſtolus Iacobus dixit, volens homines ſuperbos ad humilitatem redigere, Quæ eſt enim, inquit, vita veſtra?

Pſal. 8. *Rom.* 8. *Ioan.* 6. *Pſal.* 77. *Pſal.* 26. *Exod.* 3. *Iacobi* 4.

Vapor eſt ad modicum apparēs, deinceps exterminabitur. Ergo homo vanitati ſimilis factus eſt, peccando vanitati ſimilis factus eſt. Nam quando eſt primū conditus veritati ſimilis factus eſt, ſed quia peccauit, recepit digna, vanitati ſimilis factus eſt. Pro iniquitate enim erudiſti hominem, dixit in alio
Pſal. 38. Pſalmo, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animā eius. Inde & hoc homo vanitati ſimilis factus eſt. Ibi quid ait? Ecce veteres
Iob 8. poſuiſti dies meos. Hic quid ait? *Dies eius ſicut vmbra prætereūt.* Attendat ſibi homo in diebus vmbræ ſuæ, vt faciat aliquid dignū deſideratæ luci ſuæ: & ſi in noctis vmbra eſt, quærat diem. Dies enim huius vanitatis, cognoſcenti homini dies eſt tribulationis: ſiue aliqua incommoditate & aliqua moleſtia noceat nobis, ſiue aliqua proſperitate mundus arrideat, totū timendum & gemendum eſt, quoniā tentatio eſt vita humana ſuper
Iob 7. terram. Vnde enim dicitur, Tota die cōtriſtatus ambulabam?
Pſal. 37. Solatiis opus habemus, & quicquid nobis nūc exhibet Deus, cum proſpere exhibet non eſt gaudium beatorū, ſed conſolatio miſerorum. Itaq; agat aliquid inquam homo dignum deſiderata luce in iſtis diebus vmbræ ſuæ, & in nocte inquirat
Pſal. 76. Deum, ſicut ſcriptū eſt, In die tribulationis meæ Deū exquiſiui manibus meis nocte corā eo, & non ſum deceptus. Quam dicit diem tribulationis, niſi quam dicit & noctem? Manibus meis nocte corā eo. Adhuc in nocte ſumus, & ad prophetiæ lucernam vigilamus. Aliquid promiſſum eſt, quod adhuc expe-
2. Petr. 1. ctatur. Sed quid ait Apoſtolus Petrus? Habemus certiorē propheticum ſermonē, cui benefacitis intendentes tanquam lucernæ lucenti in obſcuro loco, donec dies luceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Ipſe dies præmiū noſtrum ibi eſt.
Pſal. 5. Ibi, Mane exaudies vocē meam, mane aſtabo tibi & contem-
Pſal. 76. plabor. Ergo operare quamuis in nocte manibus tuis, id eſt, bonis operibus inquire Deum antequam veniat dies ille qui te lætificet, ne veniat qui te mœſtificet. Vide enim quàm ſecurus opereris, quia nō desereris ab illo quem quæris. Manibus
Matth. 6. meis, inquit, Deum exquiſiui nocte corā eo, vt pater tuus qui videt in occulto reddat tibi, ideo coram eo. Intus habeas miſericordiam, charitatē, ne aliquid facias quaſi ſtudio placendi hominibus. Manibus meis, operibus meis. In vmbra, in hac vita: vbi ipſe videt, nō vbi placere hominibus ſtudeo. Et quid
Pſal. 76. ſequitur? Et non ſum deceptus. Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies illius tanquā vmbra prætereunt, & tamen innotuiſti ei, &

ei, & quid æſtimas eum? *Domine inclina cælos tuos & deſcende.* Corpus Chriſti, humilis Dauid gratia plenus, de Deo præſumens, pugnans in hoc ſeculo, inuocat adiutorium Dei, Inclina cælos tuos & deſcẽde, Qui ſunt cæli inclinati? Apoſtoli humiliati. Iſti enim cæli enarrant gloriam Dei. Et de his cælis *Pſal.18.* enarrantibus gloriam Dei mox dicitur, Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorũ non audiantur voces eorum, In omnem terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum enim iſti cæli emitterent voces ſuas per omnes terras, & facerent mirabilia, coruſcante de illis & intonante domino miraculis & præceptis, putati ſunt dij deſcendiſſe de cælo ad homines. Nam quidam ex gentibus hoc putantes, eis etiã ſacrificare voluerunt. Tunc illi videntes ſibi deferri indebitum honorem, expaueſcẽtes & deteſtantes, & eos qui ſic errabant corrigentes, vt oſtenderent eis motum animi ſui, cõſciderunt veſtimenta ſua & dixerunt, Quid hoc facitis? Homines & nos *Act.14.* ſumus, paſſibiles ſicut & vos. Et cœperũt ſub his verbis commendare excellentiam domini noſtri Ieſu Chriſti, humiliãtes ſe, vt commendaretur Deus, quia inclinati erant cæli, vt deſcenderet Deus. Inclina ergo cælos tuos & deſcende. Factum eſt. *Tange montes & fumigabunt.* Montes ſuperbos, elationes terrenas, tumidas granditates. Tange, inquit, tange iſtos montes. De gratia tua da iſtis montibus & fumigabunt, quia fatebuntur peccata ſua, Fumus confitentium peccatorum, extorquebit & lacrymas humiliatorum ſuperborum. Tange montes, & fumigabunt. Quandiu non tacti, magni ſibi videntur. Dicturi ſunt, tu magnus es domine, dicturi ſunt & mõtes, Tu *Pſal.82.* ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. Sed ſunt quidam con- *Pſal.2.* ſpirantes, cõuenientes in vnum aduerſus dominum & aduer- *Act.4.* ſus Chriſtum eius, Conuenerunt, conſpirauerunt. *Coruſca coruſcationes, & diſperges eos.* Crebreſce miraculis tuis, & ſoluetur conſpiratio eorũ. Coruſca coruſcationes & diſperges eos. Iam miraculis territi, nõ audebunt aliquid cõtra te, & in ipſis miraculis expaueſcentes hæſitabunt. Quis eſt iſte qui tanta poteſt? Quis eſt iſte qui ſic exaltatur? cuius nomen tantum valet? Cum dicunt, quis eſt iſte? credituri ſunt, coruſcaſti miraculis, & diſperſiſti malam cõſenſionem eorũ. *Emitte ſagittas tuas & conturbabis eos.* Sagittæ potentis acutæ, præcepta tua, dicta tua feriãt cor eorũ. Emitte ſagittas tuas & cõturbabis eos. Vulnerantur malè ſani, vt ſanentur bene vulnerati. Et dicant iam in

Eccleſia, & in corpore Chriſti conſtituti dicant cum Eccleſia, Quoniã vulnerata charitate ego ſum, Emitte ſagitas tuas & conturbabis eos. Emitte manum tuam ex alto. Quid poſtea? Quid in fine? Quomodo, inquit, corpus Chriſti cæleſti adiutorio? † Veniet enim ipſe dominus in voce archangeli, & in tuba Dei deſcẽdet de cælo, ipſe ſaluator corporis, manus Dei. Emitte manum tuam ex alto. *Et exime me, & erue me de aquis multis.* Quid eſt, de aquis multis? De populis multis. Quibus populis? Alienigenis, infidelibus, ſiue foris oppugnãtibus, ſiue intus inſidiantibus. Exime me de aquis multis. In quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum à ſordibus voluebas. Hæc eſt illa aqua cõtradictionis. Exime me, inquit, & de aquis multis. Audiamus iam de iſtis aquis multis à quibus eruet Deus corpus Chriſti ſui, à quibus eruet Deus humilitatẽ Dauid. Quid eſt, de aquis multis? Quid dixiſti, ne aquæ aliter intelligantur? Quid dixiſti aquas multas? Quid dixi, audi. *De manu filiorum alienorũ.* Audite fratres inter quos viuamus, à quibus erui deſideremus. *Quorum os locutum eſt vanitatem.* Hodie vos omnes ſi non ad hæc diuina ſpectacula verbi Dei congregati eſſetis, & eis hac hora permixti viueretis, quantas vanitates audiretis? Quorum os locutum eſt vanitatem. Quando deniq; loquẽtes illi vanitatem, audirent vos loqui veritatem? Quorum os locutum eſt vanitatem. *Et dextera eorum dextera iniquitatis.* Quid tu inter eos cum vaſe paſtorali habens quinq; lapides? Dic mihi aliter, eãdem legem quã ſignificaſti quinque lapidibus, ſignifica & aliter. *Deus canticum nouum cantabo tibi.* Canticũ nouum gratia eſt, canticum nouum hominis noui eſt: canticum nouum teſtamenti noui eſt. Cantabo tibi, inquit, canticũ nouum. Sed ne putes gratiam à lege diſcedere, cùm in Pſalmis magis per gratiam lex impleatur. *In Pſalterio decem chordarum pſallam tibi.* In Pſalterio decem chordarum, in lege decem præceptorum. Ibi tibi pſallam, ibi tibi gaudeam, ibi tibi cantem canticum nouum, quia plenitudo legis charitas eſt. Cæterũ qui non habent charitatẽ, portare pſalterium poſſunt, cãtare non poſſunt. Ego itaque inquit, inter aquas cõtradictionis cãtabo tibi canticum nouum, & nunquam ſtrepitu ſuo facient aquæ contradictionis, vt obmuteſcat pſalteriũ meum. In pſalterio decem chordarum pſallam tibi. *Qui dat ſalutem regibus.* Iam fumantibus montibus. *Qui redemit Dauid ſeruum ſuum.* Agnoſcis Dauid, eſtote Dauid. Vnde redemit Dauid ſeruum ſuum? Vnde redemit

Marginal notes: 1. *Theſ.* 4. — † al. quõ vicit corpus Chriſti? cæleſti adiutorio. aliâs, quõ hic vbi corpus Chriſti indiget cæleſti adiutorio? — 1. *Reg.* 17 — *Rom.* 13.

redemit Chriſtũ? Vnde redemit corpus Chriſti? *De gladio maligno erue me.* De gladio non ſufficit, addit maligno. Proculdubio eſt gladius benignus. Quis eſt gladius benignus? De quo dominus dicit, Non veni pacẽ mittere in terram, ſed gladium, Separaturus enim erat fideles ab infidelibus, filios à parentibus, & cæteras neceſſitudines direpturus, gladio putredinem abſcindenti, membra autem Chriſti ſanãti. Eſt ergo benignus gladius bis acutus, vtroq; acumine præpotens, veteris & noui teſtamenti narratione præteritorum & promiſſione futurorum. Eſt ergo iſte gladius benignus: ille autem malignus eſt, quo illi loquuntur vanitatem, quia benignus eſt quo Deus loquitur veritatem. Ergo à gladio maligno erue me. Filij quippe hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Ab hoc gladio maligno erue me. Quem dixit modo gladium, ipſas ſuperius dixit, aquas multas. Erue me de aquis multis. Quas dixit aquas multas, ipſum dico gladium malignum. Denique de aquis multis cùm dixiſſet, ſecutus eſt, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem. Et vt noueris ipſos dici, cùm & hic dixiſſet, de gladio maligno erue me, ſecutus eſt, *Et exime me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem.* Similiter ſicut ibi, & quod ſequitur, *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Hoc & ſuprà poſuerat, quando eos dixerat aquas multas. Tu enim ne aquas multas bonas putares, expoſuit eas, in gladio maligno. Nunc ergo exponat quod dixit, Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum vel quam vanitatem locutum eſt os eorum? Et quomodo dextera eorum dextera iniquitatis? *Quorum filij ipſorum velut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute ſua.* Felicitatem ipſorum vult enumerare. Attendite filij lucis, filij pacis, attendite filij Eccleſiæ, membra Chriſti, attendite quos dicat alienigenas, quos dicat filios alienos, quos dicat aquas contradictionis, quos dicat gladium malignum. Attendite obſecro, quia inter iſtos periclitamini, inter horum linguas aduerſus carnis veſtræ deſideria dimicatis. Inter horum linguas poſitas in manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem habetis, non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates & rectores mundi tenebrarum harum, hoc eſt, iniquorum. Attendite vt diſcernatis vos, attendite ne putetis veram felicitatem eſſe, quam ſibi optant homines aut infirmi aut maligni. Ecce fra-

Mat. 10.

Pſal. 56.

Epheſ. 6.

tres certè filios alienos dixit, certè aquas multas, certè gladium malignum. Videte vanitatem quam loquuntur, & cauete ne talia loquamini, cauete ne talia loquentes imitemini, quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam vanitatem locutũ eſt os eorũ, & quæ dextera eorũ iniquitatis eſt dextera? Audi, Quorum filij ipſorum velut nouellæ, conſtabilitæ à iuuẽtute ſua. *Filiæ eorum compoſitæ, & ornatæ ſicut ſimilitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſi. Non eſt ruina ſepis nec exitus, nec clamor in plateis eorum.* Ergo non eſt iſta felicitas? Interrogo filios regni cælorum, interrogo progeniem reſurrectionis in æternum, interrogo corpus Chriſti, membra Chriſti, templum Dei. Ergo non eſt felicitas habere filios incolumes, filias ornatas, plena cellaria, abundantiã pecorum, nullam ruinam, non dico parietis, ſed nec ſepis, nullum tumultum & clamorem in plateis, ſed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus? Ergo nõ eſt iſta felicitas? Aut debent eam iuſti defugere? Aut non inuenis domum iuſti abundantem rebus his

*Geneſ.*12. *&* 13. omnibus, plenã iſta felicitate? Non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pecoribus? Nónne Iacob ſanctus patriarcha fugiens à facie Eſau fratris ſui in Meſopota-

*Gen.*32. mia ſeruiens, ditatus egreſſus eſt, & egit gratias domino Deo ſuo, quia in virga ſua tranſiit fluuiũ, & regreſſus eſt cum tanta abundantia pecorũ atque filiorum? Quid dicimus? Non eſt iſta felicitas? Sit licet, ſed ſiniſtra. Quid eſt ſiniſtra? Temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illã iam diffugias, ſed neq; dexteram putes. Non enim iſti ideo maligni, ideo vani, quia his abundabant, ſed quia id quod ſiniſtrum eſſe debuit, in dextera ponebant. Ideo & dextera eorum, dextera iniquitatis, ideo os eorum locutum eſt vanitatem, quia hoc in dextera poſuerunt, quod in ſiniſtra habere debuerunt. Quid enim in dextera ponere debuerunt? Deum, æternitatẽ, annos Dei nõ deficientes,

*Pſal.*101. de quibus dicitur, Et anni tui nõ deficient. Ibi dextera, ibi eſſe debet deſiderium noſtrum. Siniſtra vtamur ad tempus, dexte-

*Pſal.*61. ram deſideremus in æternum. Diuitiæ ſi affluãt, ne apponatis cor. Si enim diuitiis fluentibus cor appoſueritis, quod ſiniſtrũ eſt dextrum facietis. Corrigite vos: agnoſcite ſapientiam amplectẽtem vos: cui dictum eſt, Siniſtra eius ſub capite meo, &

*Cantic.*2. dextera eius complectetur me. Videte amatoria ſancta cantica,

ea, videre Cantica canticorum nuptiarum cæleſtium Chriſti & Eccleſiæ. Quid dicit ſponſa de ſponſo? Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Siniſtra ſub capite, dextera ſuper caput. Amplectētis enim deſuper brachiū ſuper caput, ſiniſtra autem ſubter caput. Siniſtra, inquit, eius ſub capite meo. Nō enim me deſeret, & in temporalibus neceſſariis & deſideriis: ſed tamen ipſa ſiniſtra ſub capite erit. Non capiti præponetur, ſed ſub capite erit, vt dextera eius complectatur me, pollicens vitam æternam. Ita enim ſiniſtra ſub capite, ſi dextera ſuper caput, impletúrq; quod ad Timotheum ſcriptū eſt, Promiſſionem habens vitæ præſentis & futuræ. Promiſſionem, inquit, habens vitæ præſentis & futuræ. Quid in præſenti? Siniſtra ſub capite. Quid in futuro? Dextera eius complectetur me Tempori neceſſaria quæritis? Quærite primum regnum Dei, id eſt, dexteram, & hæc omnia apponentur vobis. Habebitis hic, inquit, & diuitias & gloriam, & in futuro ſeculo vitam æternam, & in ſiniſtra continebo infirmitatem veſtram, & dextera coronabo perfectionē veſtrā. An forte Apoſtoli relinquentes omnia ſua, aut pauperibus quod habebant diſtribuētes, ſine diuitiis in hoc ſeculo remanſerūt? Et vbi eſt illa promiſſio ſiniſtræ, Accipiens in hoc ſeculo ſepties tātum? Multiplicationem promiſit Et reuera quid deſit homini Dei? Si quis forte infidelis eſt, vnam domum aut paucas habet, fidelis hominis totus mundus plenus diuitiarū eſt. Vide ſiniſtram eius plenam ſub capite: accipiet in hoc ſeculo ſepties tantum. Vide dexteram complectētem, & in futuro ſeculo vitam æternam. Merito & alio loco de ipſa ſapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in ſiniſtra eius diuitiæ & honor. Vnde ergo iſti vaniloqui? Quare vanitatem locutum eſt os eorum? Quia dextera eorum dextera iniquitatis. Non ergo eos arguo, quia filij eorū velut nouellæ conſtabilitæ à iuuentute ſua, nec quia filiæ eorum ornatæ ſicut ſimilitudo templi, nec quia cætera abūdantia & pax terrena aderat eis. Sed quare arguo? *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.* O loquentes homines vanitatem, Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Perdiderunt veram dexterā maligni, peruerſi, beneficia Dei vniuerſi ſe veſtierūt. O maligni, ô vaniloqui, ô filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Quod ad ſiniſtram erat, ad dexteram poſuerunt. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Quid tu Dauid? Quid tu corpus Chriſti? Quid vos membra Chriſti? Quid vos

1. Tim. 4.
Matt. 6.
Matt. 19.
Hieronymus i prologo Bibliorum. ca. 8.
Prou. 3.

non filij alieni, ſed Dei? Quoniam vaniloqui filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Vos quid dicitis? *Beatus populus cuius dominus Deus ipſius.* Habete ergo ſiniſtram, ſed in ſiniſtra deſiderate dexteram, vt ponamini ad dexteram. Ad ſi-
Mat. 25. niſtram enim habuerunt Chriſtum, apud quos eſuriuit, & dederunt ei manducare: ſitiuit, potum dederunt: hoſpes fuit, ſuſceperunt: nudus fuit, veſtierunt. Hoc totũ de ſiniſtra abſtulerunt, & ad dexteræ opera tranſtulerunt, vt ad dexteram ponerentur, Dixerunt ergo vaniloqui filij alieni, beatum populum cui hæc ſunt, vos dicite nobiſcũ, Beatus populus cuius dominus Deus ipſius.

In Pſalmum centeſimumquadrageſimum quartum Præfatio.

LAudare vobiſcum dominum deſiderauimus: & quoniam hoc concedere dignatus eſt, vt laus quam illi dicimus habeat ordinem ſuum, ne forte aliquo exceſſu quem laudat offẽdat, melius iter laudis in ſcriptura Dei quærimus, & ab ipſa via, nec in dexteram, nec in ſiniſtram digrediamur. Audeo enim dicere charitati veſtræ, vt bene ab homine laudetur Deus, quia laudauit ipſe Deus. Et quia dignatus eſt laudare ſe, ideo inuenit homo quemadmodum laudet eum Neque enim hoc poteſt dici Deo quod dictũ eſt homini,
Prou. 27. Nõ te laudet os tuũ. Vt enim ſe homo laudet, arrogantia eſt: vt Deus ſe laudet, miſericordia eſt. Prodes amare quẽ laudamus: bonum amando, nos meliores efficimur. Itaq; quoniam hoc nobis prodeſſe nouit, vt amemus eũ, laudando ſe amabilem ſe facit: etenim in eo nobis conſulit, quia ſe amabilẽ facit. Exhortatur ergo cor noſtrũ in laudem ſuam, & ſpiritu ſuo impleuit ſeruos ſuos, vt laudarent eũ. Et quoniam ſpiritus eius in ſeruis ſuis laudat eum, quid aliud quàm ipſe ſe laudat?

Expoſitio Pſalmi.

Aleph. ℵ EXaltabo te Deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.* Videtis inchoatam eſſe laudem Dei, & vſq; in finem Pſalmi laus ipſa perducitur. Deniq; titu-
Rom. 1. lus Pſalmi eſt, *Laus ipſi Dauid.* Et quoniam dictus eſt Dauid qui venit ad nos ex ſemine Dauid: ipſe autẽ rex noſter eſt, regens nos, & introducẽs nos in regnum ſuum: intelligitur laus ipſi Dauid, laus ipſi Chriſto, Chriſtus autem ſecũdum carnem Dauid, quia filius Dauid: ſecundum diuinitatem autem creator Dauid, & dominus Dauid. Deniq; & Apoſtolus cùm hono

rarer

raret primũ populum Dei, vnde & Apoſtoli ipſi crediderunt, & multæ Eccleſiæ primæ factæ ſunt, facientes in multis homi num millibus quod modò ex Euangelio diues vnus audiuit, & triſtis abſceſſit: id eſt, vendentes omnia quæ habebant, & diſtribuentes pauperibus, & perfectionem in domino requirentes. Cùm ergo laudaret ipſum populum primum, ſic ait, Quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnẽ, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Quia itaq; ex ipſis Chriſtus ſecundum carnem, ideo Dauid. Quia verò ipſe eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula: ideo, exaltabo te domine Deus meus rex meus. & benedicam, inquit, nomen tuum in ſeculũ. & in ſeculum ſeculi. Fortè in ſeculum, hîc: in ſeculum, autem ſeculi, in æternũ. Modo ergo incipe laudare, ſed in æternum laudaturus es. Qui laudare non vult in tranſitu huius ſeculi, obmuteſcet cùm venerit ſeculum ſeculi. Proinde ſequentibus verſibus propè hoc dixit, Ne quis etiam aliter intelligeret quod ait, Laudabo nomen tuũ in ſeculũ: & quæreret aliud ſeculum quando laudaret, *Per ſingulos*, inquit, *dies benedicam te.* Lauda ergo & benedic dominũ Deũ tuũ per ſingulos dies, vt cùm finiti fuerint ſinguli dies, & venerit ſine fine vn⁹ dies, eas ex laudibus in laudem, ſicut ex virtutibus in virtutem. Per ſingulos, inquit, dies benedicã te: & non tranſeat dies quo te non benedicam. Nec mirum eſt, ſi læto die tuo, benedicis Deum tuum. Quid ſi fortè illuxerit aliquis triſtis dies, ſicut ſe habẽt humanæ res, ſicut eſt abundantia ſcandalorum, ſicut eſt multiplicatio tentationum? Quid ergo ſi aliquid accidat triſte homini, deſines laudare Deum? deſines benedicere creatorem tuum? Si deſinis, mentitus es dicendo, Per ſingulos dies benedicam te domine. Si autem non deſinis, & ſi tibi videtur in die triſti male, erit tibi in Deo tuo bene. Eſt enim & quando male eſt tibi, vbi bene tibi ſit. Si enim in aliquo malo male eſt tibi, proculdubiò in aliquo bono bene tibi erit. Et quid tam bonum quàm Deus tuus: de quo dictum eſt, Nemo bonus niſi vnus Deus? Nam quàm ſit ſecura iſta laudatio, & quàm ſit ſecurum hoc bene, intellige de ipſo bono. Nam ſi gaudes de bono quod tibi accidit per diem, fortaſſe tranſiit alio die bonum hoc vnde gaudes Bene fuit mihi, bonum diem duxi, quia forte lucra venerunt, aut inuitatus es, aut in epulis diu fuiſti. Gaudes, quia in epulis diu fuiſti: alter te dolet, quia nõ erubuiſti. Veruntamen de quocunq; tali bono gaudeas, certè tranſi-

Mat. 19. *Rom. 9.* *Beth.* ב *Mat. 19.*

torium eſt. Si autē gaudeas in domino Deo tuo, audies dicentem ſcripturam, delectare in domino. Tanto firmius gaudebis, quanto eſt ille certior in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem. Si autē gaudes de Deo, quid times? Ne tibi quiſquā auferat Deū? Deum nemo tibi auferet, ſi tu eum non dimiſeris. Non enim ſic eſt Deus, quomodo lux iſta de cælo fulgens. Non quando volumus ad eam accedimus, non in omni loco lucet. Per infirmitatem noſtram fortè fit, vt hyeme nos delectet eſſe in ipſa luce. Nūc autē per æſtatē videris, quia magis eum locum quæſiuimus, vt in ipſa luce non ſtaremus. In Deo autem tuo quando ſtas, & in lumine eius veritatis delectaris, non quæris locum quò ad eum accedas, ſed cōſcientia accedit, & conſcientia recedit. Quod dictum eſt, Accedite ad eum: & illuminamini, animo dictum eſt, non vehiculo, Affectibus dictum eſt, non pedibus. Et cùm in eo ſtabis, æſtus non patieris. Spiritus enim ſpirabit tibi, & ſub alis eius ſperabis. Vides enim habere te quomodo delecteris per ſingulos dies. Non enim te dimittet Deus tuus, etiam ſi aliquid triſte acciderit. Quàm enim triſte erat quod ſancto viro Iob acciderat, quàm repente, quàm multa mala, quemadmodum omnia de quibus gaudere putabatur, non de quibus gaudebat, diabolo tentante ſubtracta ſunt, quemadmodum & filij mortui ſunt? Periit quod ſeruabatur, perierunt quibus ſeruabatur, nec tamen periit qui & illud & illos dedit. Quin & ipſi filij præſenti ſeculo perierunt, agnoſcēdi & recipiendi in futuro. Ille tamen vir habens aliud vnde gauderet, in quo verū erat quod modo commemorauimus. Per ſingulos dies benedicam te: nunquid quia ille dies quo totū perierat triſtis illuxit, ideo lux interior in corde defecit? Stetit quippe in illa luce, & ait, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit, ità factū eſt, ſit nomen domini benedictum. Ergo per ſingulos dies laudauit, qui etiā in die tam triſti laudauit. Breue magiſteriū eſt, vt ſemper laudes Deum, veróque corde non falſo dicas, Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Breue myſterium † eſt, ſcilicet vt noueris eum miſericorditer dare cùm dat, miſericorditer auferre cùm tollit, nec te credas à miſericordia eius derelinqui, qui tibi aut blanditur dando ne deficias, aut corripit exultantem ne pereas. Siue ergo in eius donis, ſiue in eius flagellis, lauda eum. Laus flagellaris, medicina eſt vulneris. Per ſingulos, inquit, dies benedicam te. Prorſus

Pſal. 36.

Pſal. 33.

Iob 1.

Pſal. 33.

† Al. magiſteriū.

per

per ſingulos dies fratres benedicite:omnino quicquid acciderit benedicite Deũ.Etenim ne accidat aliquid quod ferre non poteſtis,ipſe facit.Ideo cum timore debes eſſe,quãdo tibi bene eſt,neque te ad hoc parare quaſi nũquam tenteris.Si enim nunquã tentaris,nunquã probaris. Nónne melius eſt tẽtari & probari,quàm nõ tentatũ reprobari? *Et laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Magnus dominus & laudabilis valde.* Quantum dicturus erat? Quæ verba quæſiturus? Quantam conceptionem concluſit in vno valde? Cogita quantum vis. Quando autem poteſt cogitari qui capi non poteſt? Laudabilis eſt valde: *Et magnitudinis eius nõ eſt finis.* Ideo dixit valde,quia magnitudinis eius non eſt finis: ne fortè incipias velle laudare,& putes te laudando poſſe finire,cuius magnitudo finẽ nõ poteſt habere. Noli ergo te putare eum, cuius magnitudinis finis nõ eſt,ſufficienter poſſe laudare.Nónne ergo melius eſt, vt quomodo ipſe nõ finitur,nec laus ipſius finiatur?Illius magnitudo ſine fine eſt,& tua laudatio ſine fine ſit. De magnitudine eius quid dictum eſt?Magnitudinis eius non eſt finis.De tua laude quid?Laudabo nomen tuum in ſeculum,& in ſeculum ſeculi.Ergo ſicut eius magnitudinis non eſt finis, ſic tuæ laudis non erit finis.Nõ enim cùm mortuus fueris in hac carne,deſines laudare dominum.Dictum eſt quidem,Nõ mortui laudabũt te domine:ſed illi de quibus dicitur,A mortuo velut qui non ſit,periit confeſſio:nõ illi de quibus dixit, Qui credit in me licet moriatur viuet:quia Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Iacob,non eſt Deus mortuorum,ſed viuorũ.Si enim nunquam niſi ipſius eris, nunquam à laude ipſius tacebis. Timere poteris ne dum hic viuis,ipſius ſis:& cùm mortuus fueris,non ipſius ſis.Audi Apoſtolum promittentem tibi ſecuritatem.Siue viuimus domino viuimus, ſiue morimur domino morimur.Siue ergo viuimus ſiue morimur,domini ſumus.Et vnde factum eſt, vt eius ſis & mortuus? Quia pretio ſui ſanguinis te redemit,& mortuus Quomodo perdit ſeruum mortuum, cuius mors eſt pretium tuum? Ideo cùm dixiſſet, Siue viuimus ſiue morimur domini ſumus,vt oſtẽderet ſuum pretium:Ad hoc enim inquit,Chriſtus [mortuus] eſt, vt & viuorum & mortuorum dominetur. Veruntamen quia magnitudinis eius non eſt finis,& eum quem non capimus laudare debemus:Si enim capimus, magnitudinis eius eſt finis:ſi autem magnitudinis eius non eſt finis, capere eo aliquid poſſumus,

Gimel. ג

Pſal. 113.
Eccle. 17.
Ioan. 11.
Rom. 14.

Deum tamen totum capere non poſſumus:tanquam deficien tes in eius magnitudine, vt reficiamur eius bonitate, ad opera reſpiciamus, & de operibus laudemus operantem, de conditis cõditorem, de creatura creatorem. Videamus quæ hic fecerit quæ nobis nota ſunt, quæ nobis manifeſta ſunt. Illius enim im menſa bonitas & interminabilis magnitudo, quanta alia fecit quæ nos non nouimus? Quandoquidem aciem oculorum noſtrorum vſq; ad cælum extendimus, & à ſole & à luna & à ſtel lis rurſus reuocamus ad terram. Et hoc totũ ſpatiũ eſt vbi vagatur acies noſtra. Vltra cælos quis extendat vel aciem mentis, non dicã carnis? Ergo quãtum nota ſunt nobis opera eius, laudemus eum per opera eius. Inuiſibilia enim eius à cõſtitu-

Rom.1. tione mundi opera, per ea quæ facta ſunt intellecta cõſpiciun

Daleth. tur. *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Omnis generatio &

ד generatio laudabit opera tua, Forte enim omnis generatio di cta eſt, generatio & generatio. Non enim tandiu dicturus erat generatio & generatio, quãdiu finiret numerũ omniũ generationum, ſed repetitio loquentis, in infinitũ miſit animum cogitantis. Ecce iſta generatio quæ nunc in carne eſt tranſitura hinc, ſicut venit, laudat opera Dei, & illa quæ ſuccedit & credit, laudabit vtiq; opera Dei, & poſt illam erit alia, & vſque in finem ſeculi quàm multæ generationes. Hoc ſignificãs ait, generatio & generatio laudabit opera tua. An fortè duas quaſdã generationes inſinuare voluit iſta repetitione? Sumus enim in

†Al. fidei iſta generatione filij Dei†, erimus in alia generatione filij reſurrectionis. Appellauit ſcriptura, filios reſurrectionis, ipſam

Mat.19. reſurrectionẽ regenerationem vocauit, In regeneratione, in-

& 22. quit, cùm venerit & ſederit filius hominis in maieſtate ſua. Itẽ in alio loco, Non enim nubent neque vxores ducent, cùm ſint filij reſurrectionis. Ergo generatio & generatio laudabit opera tua. Laudamus nunc opera domini, cùm in hac mortalitate viuimus. Et ſi laudamus cõpediti, quomodo laudabimus coronati? Ergo hæc nunc attẽdamus in hac generatione opera domini, in cuius laude dicitur, Generatio & generatio laudabit opera tua, quoniam magnitudinis tuæ non eſt finis. Opera tua intueri licet vt tu lauderis qui talia operaris. *Et virtutem tuam annuntiabunt.* Neq; enim opera tua laudabunt, niſi vt virtutem tuã annuntient. Proponũtur laudes pueris in ſchola, & omnia talia proponuntur quæ laudentur, quorum Deus eſt operator. Proponitur homini laus ſolis, laus cæli, laus terræ, vt ad minora

nora veniam, etiã laus roſæ, laus lauri. Omnia iſta opera Dei ſunt. Proponũtur, ſuſcipiuntur, laudantur opera, celebrantur, de operatore tacetur, ergo in operibus volo laudare creatorẽ ingratum non amo laudatorẽ. Laudas quicquid fecit, taces de illo qui fecit? Quaſi verò niſi ille tantus eſſet, inuenires quod laudares? In eo quod vides, quid ibi laudatur? Species, vtilitas, aliqua virtus, aliqua potentia rerum iſtarum? Si pulchritudo te delectat, quid pulchrius faciente? Si vtilitas laudatur, quid illo vtilius qui fecit omnia? Si virtus laudatur, quid illo potententius à quo etiam facta non dimittuntur, ſed reguntur & gubernantur omnia? Non ergo quemadmodũ quidam eloquentes muti, laudantes creaturã, obliuiſcentes creatorẽ, non ſic te laudat generatio & generatio in ſeruis tuis, cùm laudat opera tua. Sed quomodo laudat? Et virtutem tuam annũtiabunt. In laudandis operibus tuis, virtutem tuam annũtiabunt. Laudatores iſti, ſancti & boni, fideles, vel laudatores, nõ ingrati gratiæ cùm laudant opera Dei hæc atq; illa, ſumma & ima, cæleſtia & terreſtria, inter ipſa opera Dei quæ laudãt, & ſeipſos inueniunt, quia in operibus Dei & ipſi ſunt. Qui enim fecit omnia, ipſe nos fecit inter omnia. Proinde ſi laudes opera Dei, & te laudaturus es, quia & tu opus Dei es. Vbi eſt ergo, Non te laudet os tuũ? Ecce inuentũ eſt quòmodo & te laudare poſſis, & arrogans non ſis. Deũ in te lauda, nõ te, nõ quia tu es talis, ſed quia ille fecit te: non quia tu aliquid potes, ſed quia poteſt ille in te & per te: ac per hoc laudabũt te, & virtutem tuã annuntiabunt, non ſuam, ſed tuam. Diſcite ergo laudare, intuentes opera, miramini artificẽ, gratias agendo, non arrogando. Laudate quia ipſe fecit, quia ſic conſtituit, quia talia donauit, Deniq; vide quæ ſequuntur, Virtutem, inquit, tuam annuntiabunt. *Et magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt, Et virtutem metuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.* Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabũt. Nõ niſi tua. Nõ niſi tuã. Iſte operũ conſiderator, vide ſi deflexus eſt ab operante ad opus, vide ſi decidit ab eo q fecit ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta ſunt gradũ ſibi fecit ad eum, non ab illo ad iſta caſum. Si enim amaueris hæc plus quàm illum, non habebis illũ. Et quid tibi prodeſt abundare operib9, ſi te deſerit operator? Certè ama & hæc, ſed plus illum ama, & hæc propter illum ama. Annũtia virtutem eius, magnificẽtiam gloriæ ſanctitatis eius loquere, mirabilia eius

Prou.27.

He. ה *Vau.* ו

enarra, virtutem metuendorum dic. Iſte enim amabilis eſt & terribilis. Non enim blanditur & non minatur: ſi non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: ſi non minaretur, nulla eſſet correctio. Dicent ergo laudatores tui, & virtutem metuẽdorum virtutem creaturæ tuæ punientis, & diſciplinam dãtis, dicent, non tacebunt. Non enim prædicabũt regnum tuum æternum & tacebũt ignem æternũ. Laus enim Dei in via te cõſtituens, oſtẽdere tibi debet & quid diligas, & quid timeas, & quid appetas, & quid fugias, & quid eligas, & quid reiicias. Tempus electionis nunc eſt, acceptionis poſtea erit. Dicatur ergo virtus metuendorum. Et magnitudinem, inquit, tuam enarrabunt eam. Sic infinitam, ſic quemadmodum magnitudinis tuæ non eſt finis, non de illa tacebunt. Illam, inquam, magnitudinem tuam de qua ſuperius dixerat, & magnitudinis tuæ non eſt finis, enarrabunt eam. Quomodo enarrabunt eam ſi finis non eſt? Enarrabunt eam cùm laudabunt eam. Et quia finis eius non eſt, ſic & laudis eius non erit finis. Probemus quia nõ erit

Pſal. 83. finis laudis eius, Beati, inquit, qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Et magnitudinem tuam illam,

Zain. illam infinitam enarrabunt eam. *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.* O epulas felices. Quid manducabunt qui ſic eructabunt? Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ. Quid eſt, memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ? Quia nos oblitus nõ es, cùm nos obliti te fueramus. Omnis enim caro oblita erat deum, ille tamen opera ſua non eſt oblitus. Hæc memoria eius ſuper nos, quia non nos oblitus eſt, prædicãda eſt, enarranda eſt: & quia valde dulcis eſt, manducanda & eructanda eſt. Sic manduca, vt eructes, ſic accipe, vt des. Manducas cùm diſcis, eructas cùm doces: manducas cùm audis, eructas cùm prædicas: hoc tamen eructas quod manducaſti. Denique ille

Ioan. 13. auidiſſimus epulator Ioannes Apoſtolus, cui non ſufficiebat ipſa menſa domini, niſi diſcumberet ſuper pectus domini, & de arcano eius biberet diuina ſecreta, quid eructauit? In prin-

Ioan. 1. cipio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Memoriam ergo abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Quomodo non ſufficit memoriam tuam, nec memoriam abundantiæ tuæ, vel memoriam ſuauitatis tuæ, ſed memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ? Etenim quid prodeſt ſi abundet, & inſuaue eſt? Item moleſtum, ſi ſuaue & parum eſt. Ergo, memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt, quia nõ es tu oblitus noſtri,

& non

& non oblitus commonuiſti nos, vt & nos reducas in memoriam. Commemorabuntur enim & cõuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ. Qui ergo memoriam abũdantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt intelligentes in ſe nihil boni eſſe quod à te non ſit, nec potuiſſe conuerti ad te, niſi commemorentur † abs te: nec reduci potuiſſe in memoriam tui ſi tu obliuiſceris illorum: Hæc conſiderantes in gratia tua, *Et iuſtitia tua exultabunt*. Hæc, inquam, in tua gratia conſiderantes, exultabunt iuſtitia tua non ſua. Fratres ſi vultis eructare gratiã. bibite gratiam. Quid eſt, bibite gratiam? Diſcite gratiã, intelligite gratiam. Nos antequam eſſemus omnino non eramus, & facti ſumus homines, cum ante nihil eſſemus. Deinde iam ipſi homines ex traduce illius peccatoris & maligni eramus, & filij iræ natura ſicut & cæteri. Attendamus ergo gratiam Dei, non ſolum qua fecit nos, verũ etiam qua refecit. Cui ergo debemus, quia ſumus, illi debemus, quia & iuſtificati ſumus. Nemo quaſi tribuat Deo, quia eſt: & ſibi tribuat, quia iuſtus eſt. Melius eſt enim quod tibi vis tribuere, quàm quod illi. Melius eſt enim aliquid eſſe quia iuſtus es, quàm quia homines. Inferius aliquid das Deo, & ſuperius tibi. Totum illi da, in toto ipſum lauda, non cadas de manu artificis. Vt eſſes quis fecit? Nónne ſcriptum eſt quia ſumpſit Deus limum de terra, & formauit hominem? Antequã homo eſſes, limus eras: antequam limus eſſes, nihil eras. Sed non de iſto ſolo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit: Non ex operibus, ait, ne fortè quis extollatur. Sed qui dixit, Non ex operibus ne quis extollatur, ſuperius quid commemorauit? Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc vt ſalui eſſetis per fidem non ex vobis, Apoſtoli verba ſunt non mea. Gratia ſalui facti eſtis per fidẽ, & hoc vt ſalui eſſetis per fidem, non ex vobis. Quamuis & hoc ipſum quod dixerat gratia, vtique non ex vobis, ſed ne quis aliter intelligeret, planius hoc aperire dignatus eſt. Da intellectorem, & totũ dixit. Gratia ſalui facti eſtis. Vbi audis gratiam, gratis intellige. Si ergo gratis, nihil tu attuliſti, nihil meruiſti. Nam ſi meritis aliquid redditum eſt, merces eſt, non gratia: gratia, inquit, ſalui facti eſtis per fidem. Expone illud apertius propter arrogantes, propter ſibi placentes, propter ignorantes Dei iuſtitiam & ſuam volẽtes conſtituere. Audi hoc idem apertius, Et hoc, inquit, quòd gratia ſalui facti eſtis, non ex vobis ſed Dei donum eſt. Sed & nos fortè aliquid

Pſal. 21.
† Aliàs, commemorarẽtur.
Epheſ. 3.
Gen. 2.
Epheſ. 2.
Rom. 10.

Epheſ.2. fecimus, vt dona Dei mereremur? Non ex operibus, inquit, ne fortè quis extollatur. Quid ergo? Nos bene nō operamur? Imò operamur. Sed quomodo? Ipſo in nobis operante, quia per fidē locum damus in corde noſtro, ei qui in nobis & per nos bona operatur. Audi enim vnde opereris bona. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Iſta eſt ſanitas abundans memoriæ ipſius circa nos. Hanc eructādo prædicatores eius, iuſtitia eius exultabunt, nō ſua. Quid ergo vt ſimus & laudemus, vt iuſtitia tua exultemus, & memoria abundātiæ ſuauitatis tuæ eructemus? Quid ergo nos feciſti domine, quem laudamus? Dicamus, & *Heth. n* cum dicimus laudamus, *Miſericors & miſerator dominus, longanimis & multum miſericors*. Suauis Deus omnibus, & miſerationes eius in omnia opera eius. Niſi ille talis eſſet, de nobis repetitio & reparatio talis nulla eſſet. Attēde ad teipſum, quid merebaris peccator? Contemptor Dei quid merebaris? Vide, ſi occurrit tibi niſi pœna, ſi occurrit tibi niſi ſuppliciū. Vides ergo quid tibi debebatur, & quid dederit qui gratis dedit. Data eſt venia peccatori, datus eſt ſpiritus & ſpes iuſtificationis, data eſt charitas & dilectio, in qua omnia bona facias, & ſuper hæc dabit & vitam æternā & ſocietatem angelorum. Totū de miſericordia. Merita tua nuſquā iactes, quia & ipſa tua merita illius dona ſunt. Et iuſtitia tua exultabūt miſericors & miſerator dominus, qui feciſti omnia gratis, longanimis. Quantos enim ſuſtinet peccatores? Miſericors & miſerator dominus, in his quibus veniam dedit, in his quibus nō dedit adhuc, *Malac.3.* longanimis, nō damnans ſed expectans, ipſa expectatione cla- *Ezec.18. & 33.* mans, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et nimia longanimitate, nolo, inquit, mortem impij, tantū vt reuertatur & viuat. Ille quidem longanimis, tu autem ſecundum du- *Rom.2.* ritiam cordis tui & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Non enim modo ſic longanimis in ſuſtinendo, vt nunquam iuſtus in vindicando. Diſtribuit tempora, vocat te nunc, exhortatur te nūc, expectat donec reſipiſcas & facias, & tu tardas? Magna eius miſericordia & in hoc quòd diem vitæ tibi incertū fecit, vt neſcias quādo hinc emigrabis, & cum quotidie ſperas, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna miſericordia. Cæterum ſi ſtatuiſſet diem, omnibus faceret abundare peccata de ſecuritate. Dedit ergo ſpem veniæ,

ne

ne deſperando amplius pecces:[& ſpes] & deſperatio timenda eſt in peccatis, Videte vocem deſperantis ad augenda peccata, & videte vocem ſperantis ad augenda peccata, & quomodo vtrique voci occurrit prouidentia & miſericordia Dei. Audi vocem deſperantis. Iam,inquit,damnandus ſum, quare non facio quicquid volo?Audi & vocem ſperantis,Miſericordia domini magna eſt, quando me conuertero dimittet mihi omnia, quare non facio quicquid volo? Deſperat vt peccet, ſperat vt peccet. Vtrunque metuendum eſt,vtrunque periculoſum. Væ à deſperatione,væ à peruerſa ſpe. Vtrique huic periculo, & vtrique malo quomodo occurrit miſericordia Dei? Quid dicis tu qui deſperando volebas peccare?Iam damnandus ſum, quare non facio quicquid volo? Audi ſcripturam, Nolo mortem impij,tantum vt reuertatur & viuat.Hac voce *Ezech.18* Dei reducitur in ſpe, ſed timendus eſt alius laqueus, ne ipſa *& 33.* ſpe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas qui ſpe magis peccas? Quando me conuertero,omnia mihi Deus dimittet, faciam quicquid volo. Audi & tu ſcripturam, Non tardes con *Ezech.33* uerti ad dominum,neque differas de die in diem:ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Noli ergo dicere,Cras me conuertam,cras Deo placebo,& omnia *Eccleſ.5.* hodierna & heſterna dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia Deus cõuerſioni tuæ indulgentiam promiſit,ſed dilationi tuæ diem craſtinum non promiſit. *Suauis dominus omnibus,& miſerationes eius in omnia opera eius.* *Teth.* Quare ergo damnat? Quare flagellat? An quos damnat,an quos flagellat non ſunt opera eius? Planè opera eius. Et vis noſſe quia ſuper opera eius miſerationes eius? Inde eſt illa longanimitas,qua facit ſolem *Matth.5.* ſuum oriri ſuper bonos & malos. Nónne miſerationes eius in omnia opera eius,qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos? Nónne miſerationes eius in omnia opera eius? Longanimis expectat peccatorẽ dicens, Conuertimini ad me, & conuertar ad *Malac.3.* vos.Nónne miſerationes eius in omnia opera eius?Et cum dicit, Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis *Matt.25.* eius. Hic non miſeratio eius. ſed veritas & ſeueritas eius.Miſeratio eius reddita eſt operibus eius, ſeueritas eius eſt, non in opera ſua,ſed in opera tua. Denique ſi tollas opera tua mala,& non in te remaneant niſi opera eius,non te dimittet miſeratio eius:ſi autem tu non dimittis opera tua, erit ſeueritas *Ioth.* eius in opera tua,nõ in opera ſua.*Confiteantur tibi domine omnia* *I*

opera tua, & ſancti tui benedicant te. Omnia opera tua confiteantur tibi. Quid enim? Terra non eſt opus eius? Ligna non ſunt opera eius? Pecora, beſtiæ, piſces, volatalia nō ſunt opera eius? Planè & hæc ſunt opera eius. Et quomodo ei confitebũtur & hæc? Video quidem in angelis cõfiteri illi opera eius. Etenim opera eius ſicut ſunt angeli, & homines opera eius ſunt. Et cũ confitentur illi homines, opera eius illi confitentur. Nunquid ligna & lapides vocẽ habẽt cõfeſſionis? Prorſus confiteãtur ei omnia opera eius. Quid dicis? Et terra & ligna omnia opera eius. Si omnia laudãt, cur nõ omnia cõfitentur? Cõfeſſio enim nõ peccatorũ tantum dicitur, ſed & laudis. Ne fortè vbicunq; auditis confeſſionem, putetis iam nõ eſſe niſi peccati. Vſqueadeo enim hoc putatur, vt quãdo ſonuerit de diuinis eloquiis, continuo fit cònſuetudo pectora tundere. Audi quia eſt & laudis confeſſio. Nunquid dominus Ieſus Chriſtus habebat pec-
Mat. 11. catũ? Et tamen ait, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ. Confeſſio eſt ergo in laude. Proinde quid accipiendũ, Confiteantur tibi domine omnia opera tua? Laudent te omnia opera tua. Sed talis quæſtio redit ad laudem, qualis erat in confeſſione. Si enim propterea confiteri nõ poterunt, terra, ligna, & quæque inſenſata, quia vocem nõ habent confitendi: ideo nec laudabũt, quia vocem non habent prædicandi. Nónne tamen
Daniel 3. omnia tres illi pueri enumerãt deambulantes inter flammas innoxias, quibus ſpatiũ erat, nõ ſolum non ardendi, ſed etiam laudandi Deum? omnibus dicunt à cœleſtibus vſque ad terrena; benedicite, hymnum dicite, & ſuperexaltate eum in ſecula. Ecce quomodo dicunt hymnum. Nemo hoc ſentiat quòd mutus lapis aut mutum animal habeat rationem intelligendi Deum. Hoc qui putauerunt, multum à veritate aberrauerunt.
Infra Deus ordinauit omnia, & fecit omnia. Quibuſdam dedit ſen-
Pſal. 148. ſum & intellectum & immortalitatem, ſicut angelis: quibuſdam dedit ſenſum & intellectũ cum mortalitate, ſicut hominibus: quibuſdam dedit ſenſum corporis, nec intellectum, nec immortalitatem, ſicut pecoribus: quibuſdã verò nec ſenſum, nec intellectum, nec immortalitatem, ſicut herbis, lignis, lapidibus, tamen & ipſa in genere ſuo deeſſe nõ poſſunt, & gradibus quibuſdã ordinauit & ornauit creaturam, à terra vſque ad cælum, à viſibilibus ad inuiſibilia, à mortalibus ad immortalia, iſta contextio creaturæ, iſta ordinatiſſima pulchritudo, ab imis ad ſumma conſcendens, à ſummis ad ima deſcendens,

nuſquam

nuſquam interrupta, ſed diſſimilibus temperata, tota laudat Deum? Quare ergo tota laudat Deum? Quia cũ eam conſideras & pulchram vides, tu in illa laudas Deum. Vox quædam eſt certe mutæ terræ, ſpecies terræ. Attendis eius ſpeciem, vides eius fœcunditaté, vides eius vires quomodo concipiat ſemen, quomodo plerunq; afferat quod non eſt ſeminatum, vides, & conſideratione tua tãquam interrogas eam, & ipſa inquiſitio interrogatio eſt. Cum autem inquiſieris admirans & perſcrutatus fueris, & magnam vim & magnã pulchritudinem, præclarámq; virtutem inueneris, quoniam apud ſe & à ſe habere hanc virtutem nõ poſſet, continuo tibi venit in mentem, quia nõ potuit à ſe eſſe, niſi ab illo creatore. Et hoc quod in illa inueniſti, vox confeſſionis ipſius eſt, vt laudes creatorem. Nónne cõſiderata vniuerſa pulchritudine mundi huius, tanquam vna voce tibi ſpecies ipſa reſpondet, nõ me ego feci ſed Deus? Ergo confiteantur tibi domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicant te. Vt in confeſſione operum tuorum ſancti tui te benedicant, ipſi ſancti tui inſpiciant creaturam confitentem, & illorum vocem audi benedicentem. Etenim cum ſancti tui benedicũt te, quid dicunt? *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.* Quàm potens Deus qui fecit terram, quàm potens Deus qui impleuit terram bonis, quàm potens Deus qui dedit vitas ſuas propriis animalibus, quàm potens Deus qui ſemina diuerſa dedit viſceribus terræ, vt germinarent tantam varietatem fruticum & fructuum cum tanta ſpecie arborum: quàm potens Deus, quàm magnus Deus. Tu interroga, creatura reſpondet, & de reſponſione tanquam confeſſione creaturæ tu ſancte Dei benedices Deum. Et potentiã tuam loquentur. *Vt notam faciant filijs hominũ potentiam tuam, & gloriam magnitudinis decoris regni tui.* Sancti ergo tui commendant gloriam magnitudinis decoris tui, magnitudinis decoris gloriã. Eſt quædam magnitudo decoris regni tui, hoc eſt, regnum tuum habet decorem & magnum decorem: quandoquidem quicquid habet decorem, à te habet decorem. Ipſum regnum tuum qualem decorem habet? Non nos terreat regnũ, habet & decorem quo delectemur. Etenim quale illud decus eſt? Quo perfruentur ſancti quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum Dei. Vnde ibunt? Quò ibunt? Videte fratres, & ſi poteſtis quantum poteſtis cogitate decorem regni illius quod venturum eſt: vnde eſt in oratione noſtra,

Caph. כ

Lamed. ל

Mat. 25.

Matth.6. Adueniat regnum tuum. Ipſum enim regnum optamus vt veniat. hoc regnum venturum ſancti prædicant. Mundum iſtum attendite, decorem habet. Quem decorem habet terra, mare, aer, cælum, ſydera? Omnia hæc, Nónne omnem conſiderationem terrent? Nónne pulchritudo ipſa ſic eminet, vt quaſi pulchrius nihil inueniri poſſit? Et hic viuis in iſto decore, in iſta pulchritudine, propè iam ineffabili. Hic viuunt tecum & vermiculi & mures, & omnia terræ repentia & ſerpentia, iſta tecum viuunt in decore iſto Quale decus eſt illius regni, vbi tecum non viuunt niſi angeli? Ideo parum fuit, vt diceret gloriam decoris. Potuit enim dici, & gloriam decoris cuiuſlibet ſpeciei etiam in hoc mundo conſtitutæ, vel de terra viuentis, vel de cælo fulgentis: ſed magnitudinis decoris regni tui aliquid commendat quod nondum videmus, quod nōdum viſum credimus, quod creditum deſideramus, propter cuius deſiderium omnia ſuſtinemus. Eſt ergo magnitudo decoris cuiuſ-
Mem. dam, ametur antequam videatur, vt cùm viſa fuerit teneatur. *Regnum tuum.* Quod regnum dico? *Regnum omnium ſeculorum.* Nam & regnum huius ſeculi habet decorem ſuum, ſed non eſt ibi magnitudo illa decoris qualis eſt in regno omnium ſeculorum: *Et dominatio tua in omni generatione & generationem.* Hæc eſt illa repetitio, vel omnem generationem ſignificans, vel ge-
Nun. nerationem illam quę erit poſt hanc generationem. *Fidelis do-*
minus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Fidelis dominus in verbis ſuis. Quid enim promiſit & non dedit? Fidelis dominus in verbis ſuis. Adhuc quædam promiſit & non dedit, ſed creditur illi ex his quæ dedit. Fidelis dominus in verbis ſuis. Poſſumus illi credere tantummodo dicenti? Noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri ſcripturam ſuam ſanctam, quomodo ſi diceres alicui homini cum aliquid promitteres, Non mihi credis, ecce ego ſcribo tibi. Etenim quia generatio vadit & generatio venit, & ſic tranſcurrūt iſta ſecula cedētibus ſuccedētibúſq; mortalibus, ſcriptura Dei manere debuit, & quoddam chirographum Dei quod omnes tranſeuntes legerent, & viam promiſſionis eius tenerent. Et quanta ſunt quæ reddidit ex iſto chirographo? Dubitant homines credere illi de reſurrectione mortuorum & de futuro ſeculo quod ſolū iam reddendum reſtat, quādo ſi faciat rationem cum infidelibus, erubeſcunt infideles? Si dicat tibi Deus, Chirographum meum tenes, iudicium promiſi de redditione bonorum & malorū, regnum

gnum ſempiternum fidelibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ tibi promiſi, deduc mecum rationem, certè vel computando quæ reddidi potes me credere redditurum eſſe quod debeo. In ipſo chirographo habes promiſſum vnicum filium, cui non peperci, ſed pro vobis omnibus tradidi eum. Iam computa in redditis, lege chirographum. Promiſi ibi, per filium meum pignus ſpiritus ſancti me daturum, computa redditum. Promiſi ibi ſanguinem & coronas martyrum glorioſiſſimorum, computa redditum, iam admoneat te maſſa debiti mei. Sed & hæc gloria martyrum, vt redderetur tibi promiſſa in chirographo, vbi ſcriptum eſt, Propter te mortificamur tota die, vt hoc redderetur, Fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Principes conuenerunt in vnum, conſpirantes aduerſus Chriſtianos. Quid? Ipſorum regum fidem. Nónne & promiſi in chirographo, & reddidi in effectu? Attende vbi promiſi, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Ingrate, legis debitum, cernis redditum, non credis promiſſum? Lege aliud in chirographo meo, Quoniam fremuerunt gentes, quoniam inimici mei dixerunt mala mihi: hoc eſt Chriſto, Quando morietur & peribit nomen eius? Quoniam hæc omnia fecerunt atque dixerunt, lege quod promiſi, cui me ſoluẽdo obſtrinxi. Præualebit dominus aduerſus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum vnuſquiſque de loco ſuo. Nempe iam præualuit, & exterminat omnes deos gentium terræ, Nónne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit ſolutionẽ debitorũ ſuorum. Quædam reddidit ſub maioribus noſtris quæ nos non vidimus, quædam reddidit temporibus noſtris, quæ illi non viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ ſcripta ſunt. Et quid reſtat? non ei creditur? His omnibus redditis, quid reſtat? Ecce feciſti rationẽ, tanta reddidit. Nunquid propter pauca reſidua infidelis eſt factus? Abſit. Quare? Quia fidelis dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. *Confirmat dominus omnes decidentes.* Sed quos omnes decidentes? Omnes non omnino decidentes, ſed modo quodam decidentes. Etenim multi decidunt ab eo, multi autem decidunt à cogitationibus ſuis. Si habebant malas cogitationes decidunt ab eis, & confirmat dominus omnes decidentes.

Rom.8. *Act.2.* *Pſal.43.* *Pſal.2.* *Pſal.71.* *Pſal.2. & 40.* *Sopho.2.* *Samech.* *Pſal.5.*

Qui aliquid amittunt in iſto ſeculo & ſancti ſunt, veluti exhonorantur in iſto ſeculo. Ex diuitibus fiunt pauperes, ex honoratis fiunt abiecti. & tamen ſancti Dei ſunt, tanquam decidentes ſunt. Sed confirmat dominus omnes decidẽtes. Septies
Prou.24. enim cadit iuſtus & reſurgit, impij autem infirmabuntur in malis. Quando mala accidunt impiis, infirmantur ibi. Quando mala accidunt iuſtis, confirmat dominus omnes decidentes. Deciderat Iob à gloria priſtinæ lucis temporalium rerum, quibus nitebat ad tempus, deciderat à gloria domus ſuæ. Vul-
Iob 1. tis noſſe quantum deciderat? In ſtercore ſedebat, & confirmauit dominus decidentem. Quantum confirmauit? Vt & in ipſo graui vulnere, quo per totum corpus percuſſus erat, reſpõderet vxori tentanti, quàm ſolam ſibi diabolus reliquerat adiutricem, Locuta es tanquam vna ex inſipientibus mulieribus,
Iob 2. Si bona percepimus de manu domini, mala non ſuſtineamus? Quomodo confirmauerat decidentem? Confirmat dominus
Pſal.36. omnes decidentes. Cùm ceciderit, inquit, iuſtus non conturbabitur, quoniam dominus confirmat manum eius. *Et erigit omnes eliſos.* Omnes ad ſe pertinẽtes. Nam Deus ſuperbis reſiſtit:
Ain. y *Oculi omniũ in te ſperant & tu das eſcam illis in opportunitate.* Prorſus tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quando debet accipere tunc das, & quod debet hoc das. Itaq; aliquãdo deſideratur ab illo & nõ dat, nouit horam dandi qui curat. Quare iſta dico fratres? Ne quis quando forte non fuerit exauditus aliquid iuſtum petẽs à Deo: nam quando iniuſtum aliquid petit, in pœnam ſuam exauditur, ſed aliquid nõ iniuſtum petẽs: ſi fortè non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, expectent oculi eius ad eſcam quam ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideo non dat, ne obſit quod dat. Neq;
2.Cor.12. enim aliquid iniuſtum petebat Apoſtolus, quando rogabat vt auferretur ab eo ſtimulus carnis, angelus ſatanæ à quo colaphizabatur, & tamen rogauit & nõ accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, & non eſcæ opportunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate per-
Iob 1. ficitur. Petiit Iob tentandũ diabolus, & accepit. Attendite fratres mei magnum myſterium diſcendum, repetendum, tenendum animo, nunquam obliuiſcendum, propter abundantiam tentationum in iſto ſeculo. Quid dicam? Reuera comparãdus Apoſtolus diabolo? Apoſtolus rogat & non accipit, diabolus petit & accipit. Sed non accipit Apoſtolus propter perfectionem

nem ſuam, accepit diabolus ad damnationem ſuam. Denique ipſe Iob accepit ſanitatem in opportunitate. Dilatus eſt enim vt probaretur, & diu ſedit in puluere, & multa dixit, & rogabat Deum, vt auferrētur ab eo iſta, & Deus non auferebat Citius diabolum exaudiuit ad eum tentandum, quam ipſum Iob ad ſanandum. Diſcite ergo non murmurare aduerſus Deum, & quādo nō exaudimini, ne deficiat in vobis quod ſupra ſcriptum eſt, Per ſingulos dies benedicam te. Ipſe filius ipſe vni- *Pſal.68.*
cus patris vtiq; venerat ſoluere quod nō debebat, mori in manibus peccatorum, ſanguine ſuo delere chirographum mortis noſtræ Ad hoc venerat, & tamen vt tibi oſtenderet exemplum patientiæ, transfigurauit corpus humilitatis noſtræ con *Philip.3.*
forme corpori gloriæ ſuæ: Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat *Matt.26.*
calix iſte à me. Et vt impleret, quamuis non acciperet quod petere videbatur, per ſingulos dies benedicam te: Verum non quod ego volo, ait, ſed quod tu vis pater. Oculi omuium in te ſperant, & tu das eſcam illis in opportunitate: *Aperis tu ma-* *Pe.*
num tuam & imples omne animal benedictione. Et ſi non das, ali- פ
quantum das, tamen das in opportunitate: differs non aufers, & hoc in opportunitate. *Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis.* Et *Sadi.*
quando cædit & quando curat iuſtus eſt, & apud eum iniquitas צ
nō eſt. Deniq; omnes ſancti in tribulationibus cōſtituti, prius iuſtitiam eius laudauerūt, & ſic beneficia petiuerūt: Prius dixerunt iuſtum eſt quod facis. Sic rogauit Daniel: ſic alij ſancti. *Dan.3.*
Iuſta ſunt iudicia tua, bene paſſi ſumus, recte paſſi ſumus: Nō dederunt Deo iniuſtitiam ſuam, non ei dederunt iniquitatem & inſipientiam Laudauerunt primo flagellantem, & ſic ſenſerunt cibātem, Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis. Nemo putet illum iniuſtum quādo mali aliquid forte patitur, ſed ipſius iuſtitiam laudet. & ſuam iniuſtitiam accuſet. Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis, *Et ſanctus in omnibus operibus ſuis. Prope eſt* *Coph.*
dominus omnibus inuocātibus eum. Et vbi eſt illud, erit enim cùm ק
inuocabunt me & nō exaudiam eos? Ergo vide quod ſequitur: *Ioel 2.*
Omnibus qui inuocant eum in veritate. Nam multi eum inuocant *Hier.2.*
non in veritate. Aliud ab illo quærunt, non ipſum quærunt. *Prouer.1.*
Quare amas Deum? quia dedit mihi ſanitatem. Illud manifeſtum eſt, quia ipſe dedit. Nō enim ab vllo eſt vlla ſalus, niſi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, vxorem diuitem qui nihil habebam, & ſeruientem mihi. Ei hoc ipſe dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia

bona.Ideo amas?Ideo nihil amplius quæris?Eſto eſuriens,adhuc pulſa ad ianuam patrisfamilias, habet adhuc quod det.In mendicitate es cum omnibus his quæ accepiſti,& neſcis.Pannoſam carnem mortalitatis adhuc portas, ſtolã illam gloriæ immortalitatis nunquid accepiſti, & quaſi iam ſatiatus nõ rogas?Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,quia ipſi ſaturabuntur.Ergo ſi bonus eſt Deus,quia iſta tibi dedit:quanto beatior eris cùm ſeipſum tibi dederit? Deſideraſti tanta ab illo, rogo te deſidera & ipſum.Neq; enim vere dulciora ſunt iſta, quàm ille,aut ex aliqua parte comparanda ſunt illi. Ergo qui Deum ipſum à quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit,ipſe inuocat Deum in veritate.Nam vt noueritis,ſi talibus hominibus proponatur & dicatur,quid ſi iſta omnia,de quibus gaudes velit tibi auferre Deus,iam nõ amabitur. Non erit qui dicat, Dominus dedit., dominus abſtulit, ſicut domino placuit,ita factum eſt,ſit nomen domini benedictum. Sed forte cui abſtulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abſtuliſti,& illis dediſti?Iniquis das,& tuis tollis? Accuſas Deum quaſi iniuſtum,& laudas te quaſi iuſtum.Conuertere,accuſa te,lauda illum.Tunc eris rectus cum in omnibus bonis quæ facit Deus tibi placet, in omnibus malis quæ pateris,Deus tibi non diſplicet.Hoc eſt,inuocareDeum in veritate. Qui ſic inuocãt dominum exaudit Deus:prope eſt, ibi eſt,nondum dedit quod vis,ibi eſt tamen.Quomodo medicus ſi forte aliquid imponat,vel oculo vel viſceribus quod vrendo ſanet,ſi roget æger,vt tollatur illi,medicus expectat tempus, non facit quod rogat æger,non tamen recedit.Et propè eſt,& non facit,&ideo magis non facit quia propè eſt.Curãdo enim impoſuit quod impoſuit, & curando non facit quod rogatur. Non te exaudit ad præſentẽ voluntatem,exaudiendo ad futuram ſanitatem,& hoc vtiq; ad voluntatem:Nam vtique ſanus eſſe vult etiam qui vri nõ vult.Prope eſt ergo dominus omnibus inuocantibus eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui inuocant eum in veritate.Tales omnes cõfirmat decidẽtes:qui inuocant eum in veritate.*Voluntatem timentium ſe faciet.*Faciet, faciet:etſi non faciet ad horã,tamẽ faciet. Certè ſi ideo times Deum,vt tu facias ipſius volũtatem,ecce &ipſe quodammodo miniſtrat tibi,facit voluntatem tuam.*Et preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.* Vides ad hoc audire medicum,vt ſaluos faciat.Quando hoc?Audi Apoſtolum dicentem, Spe enim ſalui facti

Mat.5. Iob 1. Reſ. Rom.8.

facti ſumus.Spes autẽ quæ videtur,non eſt ſpes.Si autem quod non videmus ſperamus,per patientiam expectamus, ſalutem ſcilicet quam dicit Petrus paratam reuelari in tempore nouiſ ſimo. *Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe,& omnes peccatores diſ perdet.* Videtis quia eſt apud eum ſeueritas, apud quem tanta ſuauitas. Saluos faciet omnes ſperantes in ſe, omnes fideles, omnes timentes ſe,omnes inuocantes ſe in veritate,& omnes peccatores diſperdet.Quos omnes peccatores,niſi perſeuerãtes in peccatis, Deum non ſe reprehendere audentes, contra Deum quotidie diſputantes,veniam delictorum deſperantes, & ipſa deſperatione delicta cumulantes, aut veniam ſibi peruerſè promittẽtes,& ex ipſa promiſſione à peccatis & impietate non recedentes? Veniet tempus vt ſeparentur iſti omnes, & fiant illi duæ partes, vna ad dexteram, altera ad ſiniſtram, & accipiant iuſti regnum æternum,& eant illi in ignem æternum.Et omnes peccatores diſperdet. Quoniam hæc ita ſunt, & audiuimus benedictionem domini, opera domini,mirabilia domini,miſericordias domini,ſeueritatem domini,prouidentiam in omnibus operibus eius, confeſſionem omnium operum eius,quid in laude eius concludat attendite. *Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen ſanctum eius in ſeculum,& in ſeculum ſeculi.*

1 Pet.1. *Schin.* ש *Mat.25.* *Tau.* ת

In Pſalmum CXLV.enarratio.

DEliciæ ſpiritus noſtri diuina cantica, vbi & fletus ſine gaudio non eſt. Fideli homini & peregrino in ſeculo, nulla eſt iocundior recordatio, quàm ciuitatis illius vnde peregrinatur. Sed recordatio ciuitatis in peregrinatione non eſt ſine dolore atque ſuſpirio. Spes tamen reditus noſtri certè etiam peregrinando triſtes conſolatur & exhortatur. Rapiant cor veſtrum verba Dei, & poſſeſſor veſter vendicet ſibi poſſeſſionem ſuam, id eſt, mentes veſtras ne auertantur in aliud. Vnuſquiſque veſtrum totus hic ſit,vt hic non ſit: id eſt,totus ſit in verbo Dei,quod ſonat in terra,vt ab eo exaltetur,& non ſit in terra. Ideo enim Deus nobiſcum, vt & nos cum illo. Qui enim vt nobiſcum eſſet deſcendit ad nos, faciat vt cum illo poſſimus aſcendere ad ſe. Interim ipſe peregrinationem noſtram non faſtidiuit, quia nuſquam eſt peregrinus,qui condidit omnia. Ecce Pſalmus ſonat: Cuiuſdam vox eſt, quæ ſi vultis veſtra eſt, exhortantis animam ſuam ad laudandum

Deum,& dicentis ſibi, *Lauda anima mea dominum.* Aliquando enim in tribulationibus atque in tētationibus præſentis vitæ velis nolis conturbatur anima: Cuius perturbationem in alio

Pſal.41. Pſalmo alloquitur dicens, Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Vt autem auferat ei eandem perturbationē, ſuggerit gaudiū nondū de re, ſed de ſpe, & ait illi perturbatæ & anxiæ, triſti & mœrenti: Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi. Spe qua ſe erexit, & in confeſſione conſtituit, quaſi diceret ei anima ſua, quæ illum triſtitia conturbabat: Quid mihi dicis, ſpera in Deum? Reuocat me cōſcientia peccatorum. Ego noui quæ commiſi, & dicitur, Spera in domino. Commiſiſti, verū eſt: Vnde tamen ſperas? Quoniā confitebor illi. Sicut odit Deus peccáta ſua defendentē, ſic ſubleuat confitentem. Hac ergo ſpe accepta, quæ ſpes nō poteſt eſſe ſine gaudio, quamuis in rebus ſimus difficilibus ſecundū iſtam vitam. & plenis procellarum & tempeſtatum, hac tamen ſpe erecta

Rom.12. anima, quia gaudet in ſpe: ſicut dicit Apoſtolus, Spe gaudētes, in tribulatione patientes: accipit erectionē quādam in Deum vt laudet Deū, & dicitur ei, Lauda anima mea dominum. Sed quis dicit? Et cui dicit? Quid dicimus fratres? Caro dicit, Lauda anima mea dominum? Et poteſt caro bonum conſiliū animæ ſuggerere? vt multum ſit edomita caro, & à domino impertitis viribus noſtræ ſeruituti ſubiecta, vt omnino ita ſeruiat nobis ſicut cōditionale mancipiū, ſufficit vt nō impediat. Deinde chariſſimi vbique conſilia à melioribus petuntur. Et ſi bonum quiddam eſt anima noſtra, & bonum quiddam eſt

Gen.1. caro noſtra, quia vtrunque ille creauit qui fecit omnia bona valde. Quamuis ergo in generibus propriis vtrunque ſit bo-

Rom.8. num: tamen dicit Apoſtolus, Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum. Eſt itaque & illud corpus quale nobis promittitur, & nondum habemus, in cuius redemptione ſpe gaudemus: dicēte Apoſtolo. In nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri: Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quamuis ergo bonum aliquod ſit corpus noſtrum, tamen quandiu mortale propter peccatum, quandiu indigens, quandiu corruptibile, quandiu ita mutabile, vt ne puncto quidem temporis conſiſtat in ſe, proculdubiò tale eſt, vt optemus redemptionem illius qua ſit

aliquando

aliquando non tale. Sed quare erit aliquãdo? Quale idem Apoſtolus dicit alio loco, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Sed etiam cùm fuerit tale corpus noſtrum, corpus iam cæleſte & ſpiritale, corpus angelicũ in ſocietate angelorũ, nec ſic dabit conſilium animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus eſt, infra animam eſt, & quæuis anima vilis excellentiſſimo corpore excellentior inuenitur. Nec vobis hoc quaſi mirabile videatur, quia & vilis anima quælibet peccatrix melior eſt quolibet magno & præſtantiſſimo corpore, non eſt melior meritis ſed natura. Eſt quidem anima peccatrix, eſt quibuſdam concupiſcentiarum ſordibus inquinata: tamen melius eſt etſi ſordidum aurum, quàm purgatiſſimum plumbum. Ita currat animus veſter per cunctas creaturas, & videbitis quod dicimus eſſe non incredibile, vt quamuis anima vituperabilis, laudabilior ſit tamen laudabili corpore. Duo quædam ſunt, anima & corpus. Animam vitupero, corpus laudo. Animam vitupero quia iniqua eſt, corpus laudo quia ſanum eſt. Tamen in ſuo genere animam laudo, vel in ſuo genere animam culpo, & in ſuo genere corpus laudo, vel culpo. Si à me interroges quid ſit melius. vtrum quod vituperaui, an quod laudaui, mirabilem reſponſionẽ recepturus es. Ego certè illud vituperaui, & ego hoc laudaui. Interrogatus tamen quid ſit melius. Reſpondeo eſſe melius quod vituperaui eo quod laudaui. Si miraris in his duobus, attende illa duo in promptu poſita, quæ commemoraui de auro & de plumbo. Ecce vituperaui aurum, non bonum aurum, ſordidum eſt, non ita fulget, non ita purgatum. Hoc plumbum optimum, nihil purgatius. Illud vituperaui, hoc laudaui, & poſui ante te vtrunque, vituperans vnum, laudans aliud. Poſt hãc vituperationem, laudationémq; meam interroga me quid horum ſit melius: Reſpondebo, Aurum melius eſt etiam ſordidum, quàm plumbum purgatum. Vnde melius? Et quare vituperaſti? Quare vituperaui? Quia nondum eſt aurum quod poteſt eſſe: quid poteſt eſſe? purgatũ & melius, quia nondum purgatum eſt, vituperatum eſt. Plumbum quare laudatum eſt? Quia iam purgatum eſt ita, vt melius eſſe non poſſit. Item dicis mihi equum optimum, & hominem peſſimum, tamen equo laudato præponis hominem vituperatũ. Si enim interrogeris ex his duobus qui ſit melior, reſponſurus es, homo, non meritis, ſed natura. In artibus dicis optimũ ſutorem,

1. Cor. 15.

In lib. 83. quæſt. q. 45. & 54.

verbi gratia,& reprehendis aliquem iuriſperitum,quòd multas leges ignoret.Sutorem laudaſti, iuriſperitum reprehendiſti.Ex his tamen duobus quære quis ſit melior.Imperitior iuriſperitus perfecto ſutori præponitur.Intẽdat charitas veſtra, Ita multis rebus laudatis, aliiſq; vituperatis.interrogati plerunque res vituperatás præponimus rebus laudandis.Natura animæ præſtantior eſt, quàm natura corporis, excellit multum, res ſpiritalis eſt,res incorporea eſt, vicina eſt ſubſtantiæ Dei.Inuiſibile quiddam eſt,regit corpus, mouet membra, dirigit ſenſus.præparat cogitationes, exerit actiones,capit rerũ infinitarum imagines. Et quis eſt tãdem fratres chariſſimi,qui ſufficiat in laudibus animæ? Et ſi in animæ laudibus deficitur, quæ laus eſt eius qui animã condidit? Et tamen tanta eſt eius gratia, vt dicat homo iſte, Lauda anima mea dominum.Quis poteſt laudare Deum?Si diceret teipſam lauda,fortaſſe deficeret.Lauda,inquit,Deũ, Conare pietatis affectu deficies in laudibus eius.Expedit tibi deficere laudando Deum, quàm proficere laudando te. Cùm enim laudas Deum,non explicas quod vis,extẽditur in interiora cogitatio tua,ipſa extenſio capaciorem te facit eius quem laudas. Quis ergo eſt.vt dicere cœperam qui dicit,Lauda anima mea dominum?Caro nõ dicit.Sed licet corpus angelicum inferius eſt quàm anima, conſilium ſuperiori dare non poteſt. Infelix eſt ipſa anima ſi à corpore expectet conſilium. Caro bene obediens, famula eſt animæ. Illa regit,hæc regitur. Illa imperat, iſta famulatur. Quando poteſt caro dare hoc conſilium animę?Quis eſt ergo qui dicit, Lauda anima mea dominum?Nihil inuenimus amplius in homine,quàm carnem & animam. Totus homo, hoc eſt,ſpiritus & caro.An fortè ipſa anima ſibi dicit,& ſibi quodãmodo imperat,& ſe exhortatur atq; excitat?Quibuſdã enim perturbationibus ex quadã ſui parte fluitabat,ex quadã vero parte, quam vocãt mentem rationalem, illã qua cogitat ſapientiã, inhærẽs domino, iam & ſuſpirans in illum anima aduertit quaſdã ſuas inferiores partes perturbari motibus ſecularibus, & cupiditate quadã terrenorum deſideriorum ire in exteriora, relinquere interiorem Deum, reuocat ſe ab exterioribus ad interiora,ab inferioribus ad ſuperiora,& dicit, Lauda anima mea dominũ.Quid tibi placet in ſeculo? Quid eſt quod vis laudare?Quid eſt quod vis amare? Quacũq; corporeis ſenſibus conuerteris,occurrit tibi cælũ, occurrit tibi terra. Quod amas in terra

terra,terrenum eſt, quicquid amas & in cælo corporeum eſt. Vbiq; amas, & vbiq; laudas. Quomodo laudandus eſt ille qui fecit iſta quæ laudas?Iam ergo diu occupata vixiſti, & deſideriorũ diuerſitate verberata portas deſideriorũ plagas ſauciata,diuiſa per amores multos,vbique inquieta, nuſquã ſecura. Colligere ad teipſam,quicquid tibi foris placebat,quære quæ habeat autorẽ. Nihil melius in terra, verbi gratia, quàm hoc & illud,aurum,argentum,animalia,arbores,amœnitates, totam terram cogita.Quid melius in cælo ſole, luna,ſyderibus? Totum cælũ cogita, Omnia iſta ſimul bona valde, quia fecit Deus omnia bona valde. Vndiq; pulchritudo operis, quæ tibi commendat artificẽ.Miraris fabricã,ama fabricatorem. Non occuperis in eo quod factum eſt, & recedas ab illo qui fecit, Hæc enim quibus occuparis ſub te fecit,quia ſub ſeipſo te fecit. Si hærebis ſuperiori,calcabis inferiora: ſi autem recedas à ſuperiori,iſta tibi in ſupplicium cõuertentur.Sic enim factum eſt fratres mei,accepit homo corpus tanquam in famulatum. Deum autem dominum habens,corpus ſeruum,habens ſupra ſe conditorem, infra ſe quod ſub illo conditum eſt. In medio quodam loco rationalis anima conſtituta, legem accepit.hærere ſuperiori,regere inferiorẽ.Regere nõ poteſt inferiorem, niſi regatur à meliore. Trahitur ab inferiore, deſeruit ergo meliorem.Non poteſt regere quod regebat,quia regi noluit à quo regebatur.Modo ergo redeat,laudet,cõſiliũ ſibi det ex luce Dei ipſa anima per rationalẽ mentẽ, vnde cõcepit cõſilium fixum in æternitate autoris ſui. Legit ibi quiddã tremendum, laudandum, amandum, deſiderandum & appetendum. Nondum tenet,nondum capit,coruſcatione quadam perſtringitur, non eſt tam valida, vt maneat ibi.Itaque ad ſanitatem colligit ſe quãdã & dicit,Lauda anima mea dominũ. Et quid eſt fratres? Nónne laudamus dominũ? Nónne quotidie hymnũ nos cãtamus? Nónne quotidie pro modulo noſtro ſonat os noſtrũ, parturit cor noſtrum laudes Dei? Et quid eſt quod laudamus? Magnum eſt quod laudamus, ſed quo laudamus adhuc infirmum eſt. Quãdo implet laudator excellentiã laudati? Ecce homo ſtat,& cãtat Deo aliquãto prolixius,& ſæpe labia mouentur ad cantum, cogitatio autẽ neſcio per quæ deſideria volat. Stabat ergo mens noſtra quodammodo ad laudem Dei,& anima noſtra per diuerſas cupiditates,vel curas negotiorũ hâc atque illac fluitabat. Quaſi deſuper attendit ipſa mens ad flui-

Gen.1.

tantem hâc atque illac, & eius inquietudinem moleſtiarum quaſi conuerſa, alloquitur, Lauda anima mea dominum. Quid eſt quod de aliis rebus ſatagis? Quid eſt quod te occupat cura rerum terrenarum atque mortalium? Sta mecum, lauda dominum. Et quaſi ipſa anima prægrauata, & nō valens ita cōſiſte-
Pſal. 103 re, vt dignū eſt, reſpondet menti, *Laudabo dominum in vita mea.* Quid eſt, in vita mea? Quia modo in morte mea ſum. Ergo prius exhortare te, & dic, Lauda anima mea dominū. Reſpondet tibi anima tua, Laudo quantum poſſum tenuiter, exiliter,
1. Cor. 5. infirmiter. Quare? Quia quādiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino. Quare ſic laudas dominū, non perfecte, non
Sapien. 9. ſtabiliter? Interroga ſcripturā, Quia corpus quod corrūpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantē. Tolle mihi corpus quod aggrauat animam, & laudo dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem ſenſum multa cogitantem, vt à multis in vnum confluam, & laudem dominum. Quandiu autem ita ſum, non poſſum, prægrauor. Quid ergo? Silebis & non laudabis perfectè
Pſal. 141. dominum? Laudabo dominum in vita mea. Quid eſt, in vita mea? Spes mea tu es hic, ſpes mea es tu hic, dicimus, Portio autem mea non hic, ſed in terra viuentium. Nam iſta terra morientium eſt. Hâc tranſimus, ſed intereſt quò, quoniam & malus homo peregrinatur hic, & bonus homo peregrinatur hic. Non enim bonus tranſit, & malus hic permanet: aut malus tranſit, & bonus hic permanet. Ambo trāſeunt, ſed non ambo
Luc. 16. ad vnum. Duo erant, pauper vlceroſus ad ianuam iacens diuitis, & diues indutus purpura & byſſo, in epulis quotidie ſplendidis. Ambo hic erant, ambo hinc tranſierunt, ſed non ad vnū locum, diuerſa loca ſuſcipiunt, quia diuerſa merita perducūt. Tranſiit pauper in ſinū Abrahæ, & tranſiit diues in tormenta inferorū: Vicini corpore in terra, ille in domo, ille ante ianuā. Poſt mortem tantum ſeparati, vt dicat Abraham, Inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt. Ergo fratres quoniam ſpes hic paſcit, vita autem noſtra perfecta non eſt niſi illa quæ promittitur, hic gemitus, hic tentationes, hic anguſtiæ, hic mœrores, hic pericula, laudabit anima noſtra dominū. Quomodo
Pſal. 83. laudandus eſt? Secundum quod dicitur in alio Pſalmo, Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te: quando totum negotium noſtrum ipſa laus erit. Sed quandò hoc? In vita mea. Modo enim quid eſt? Poſſet tibi dicere, mors mea

mea.Vnde mors tua? Quia peregrinor à dño. Si enim hærere illi vita eſt, recedere ab illo mors eſt. Sed quid te conſolatur? Spes.Iam viuis in ſpe, de ſpe lauda, de ſpe canta. Vnde mors tua eſt †,non cantes,vnde viuis,cãta.Mors tua eſt †de mœrore huius ſeculi, viuis in ſpe futuri ſeculi: Laudabo, inquit, dominum in vita mea. Et quomodo laudabis dominũ Deum tuũ? *Pſallam Deo meo quandiu ſum.* Qualis illa laudatio, pſallam Deo meo quandiu ſum? Videte fratres mei, quale erit illud eſſe: Vbi ſempiterna laudatio erit,ſempiternum eſſe erit.Ecce modò malus es, nunquid pſallis Deo tuo quandiu es? Ecce pſallebas, auertiſti te ad aliquod negotium, iam non pſallis,& es. Ecce es,& non pſallis: Fortaſſis etiam cupiditate inclinatus ad aliquid,non ſolùm non pſallis,ſed & offendis auditum eius, & es. Tamen quæ erit illa laudatio, vbi quandiu es,laudes? Sed quid ait, quandiu ſum? Aliquando fortè non erit? Imò in æternum erit ipſum diu, & ideo verè diu erit. Nam quicquid finem habet in tempore, quamlibet longum ſit,diu non eſt.Pſallam Deo meo quandiu ſum. Interim bene laudabis dominũ in vita tua, pſallis Deo tuo de futuro,quandiu es.Bene hîc quicquid præſumendum eſt de illo ſpera.Non nos deſerat ſpes in iſta peregrinatione & tentatione, in iſtis improbitatibus & inſidiis inimici, circumſtrepentibus vndique tentationibus ſeculi, vndique in laboribus & angoribus conſtitutos. Quid ergo faciemus? Audi quid ſequatur: *Nolite confidere in principes.*Fratres,magnum negotium hîc accipimus, diuina vox eſt, & deſuper ſonat nobis. Nouo enim modo, neſcio qua infirmitate humana anima quando fuerit tribulata,hic deſperat de domino,& vult præſumere de homine. Dicatur homini in afflictione aliqua conſtituto: Eſt quidã homo magnus,per quem poſſis liberari: arridet, gaudet, erigitur.Quòd ſi dicatur illi,Liberat te Deus,quaſi deſperatione frigeſcit.Promittitur auxilium mortalis,& gaudes:promittitur immortalis, & triſtis es? Promittitur tibi quod liberet te tecum liberandus,& tãquam aliquo magno auxilio exultas: promittitur ille liberator,qui liberatore non indiget,& quaſi ad fabellam deſperas.Væ talibus cogitationibus, longè peregrinãtur,verè miſera & magna mors eſt in eis. Appropinqua, incipe deſiderare, incipe quærere & agnoſcere eum, à quo factus es.Non enim deſeret opus ſuum,ſi ab opere ſuo non deſeratur.Conuerte ergo te ad illum,cui dicis, Laudabo dominũ

†Aliàs, mortua es. & ſic deinceps

*Pſal.*103.

in vita mea, pſallam Deo meo quandiu ſum. Monet enim nos iam̃ impletus ſpiritu tanto iſte, & dicit quaſi de longè remotis, & longè peregrinantibus, & non ſolum Deum non volentibus laudare, ſed nondũ vel de Deo ſperãtibus, Nolite confidere in principes, *Et in filios hominum in quibus non eſt ſalus.* In vno filio hominis ſalus. Et in ipſo non quia filius hominis, ſed quia filius Dei: Non propter id quod ſuſcepit ex te, ſed propter id quod ſeruauit in ſe. Ergo in nullo homine ſalus, quia & in illo ideo ſalus: quia Deus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. De Chriſto dictum eſt, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem. Ex quibus? Ex Iudæis, ex patribus Chriſtus ſecundum carnem. Sed nunquid hoc totum Chriſtus quod ſecundum carnem? Non: Neq; enim ſecundũ carnem, id eſt, ſu-
R.m.9. per omnia Deus benedictus in ſecula. Ideo in illo ſalus, quia
Pſal.3. domini eſt ſalus. Dicit enim alius Pſalmus, Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedicto tua. Et ſine cauſa ſibi arrogant homines, quia dant ſalutem ſibi dent: Reſponde ſuperbo homini, Gloriaris, quia dicis te dare mihi ſalutem, tibi da. Vide ſi habes eam, Conſiderans bene fragilitatem tuam, vides quia nondum habes. Ergo noli monere, vt expectem à te, ſed expecta mecum. Nolite confidere in principes, & in filios hominum, in quibus nõ eſt ſalus. Ecce neſcio qui principes procedunt, neſcio vnde, & dicunt. Ego baptizo, & ego quod dedero, hoc eſt ſanctum: & ſi ab illo vel alio acceperis, nihil accepiſti: ſi à me acceperis, aliquid accepiſti. O homo, ô princeps inter filios hominum, vis eſſe inter principes, quibus non eſt ſalus? Ideo ergo habeo ſalutẽ, quia tu mihi das? Tuum eſt enim quod das? Aut verò etiam tu das? Vel hoc dicendum eſt, quia tu das? Dicat & fiſtula quia & ipſa dat aquam, dicat & canalis quia ipſe manat; dicat & præco, quia & ipſe liberat. Ego in aqua attẽdo fontem, in voce præconis agnoſco iudicem. Non eris tu planè autor ſalutis meæ, ille erit de quo ſecurus ſum, de te incertus ſum: Si nõ ſis arrogãs, non ſolũ ego de te incertus ſum, ſed & tu de te. Ab illo ergo mihi ſalus, qui eſt ſuper omnia, quia domini eſt ſalus, tu inter filios hominũ, tu inter principes. Sed audio vocẽ Pſalmi, Nolite confidere in principes, & in filios hominũ, à quibus non eſt ſalus. Secundum turbam hominũ, quid ſunt iſti filij hominũ? Quid ſint vis ſcire? *Exiet ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam.* Ecce totum quod loquitur, neſciẽs quandiu loquatur, minatur, neſciẽs, neſciens

quandiu viuat. Subitò exiet ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam. Nunquid quando vult, exit ſpiritus eius? Exiet & quando non vult, exiet, & quando neſcit reuertetur in terram ſuam. Exeũte ſpiritu, caro reuertetur in terram. Sed quia caro erat, quæ ſic loquebatur, de me enim præſume, & ego tibi do, non dicerent niſi illi de quibus dictum eſt, quoniam caro ſunt. *Geneſ. 6.*
Exiet ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam. *In illa die* *Pſal. 77.*
peribunt omnes cogitationes eius. Vbi eſt typhus? Vbi eſt ſuperbia? Vbi eſt iactantia? Sed fortè ad locum bonum tranſiit, ad iuſtos ſi tamẽ tranſiit. Nam qui ſic loquebatur, neſcio quò trãſierit. Loquebatur enim ſuperbia, & neſcio quò tranſeant tales homines, niſi quia inſpicio alterum Pſalmum, & video malum eorum eſſe tranſitum. Vidi impium exaltari ſuper cedros *Pſal. 36.*
Libani, & tranſiui, & ecce non erat, & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Iſte pius qui tranſiit, & non inuenit impium, illuc peruenit, vbi non eſt impius. Ergo fratres omnes audiamus, fratres dilecti Deo omnes audiamus, in qualibet tribulatione, in quolibet deſiderio muneris diuini, nõ fidamus in principes nec in filios hominũ, in quibus non eſt ſalus. Totum hoc mortale, tranſitorium & caducum eſt. Exiet ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Quid ergo faciemus, ſi in filios hominum, ſi in principes non eſt ſperandum? Quid facimus? *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eſt eius.* Non ille homo aut ille homo, nõ ille angelus aut ille angelus, ſed beatus cuius Deus Iacob adiutor eſt; quia & ipſi Iacob ſic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Iſrael. Magnum adiutorium, Iſrael iam videns Deum. Hic ergo poſitus & peregrinus nondum videns Deum, ſi habueris adiutorem Deum Iacob, ex Iacob eris Iſrael, & eris videns Deum & peribit omnis labor, & omnis gemitus, tranſient curæ mordaces, ſuccedent laudes felices, Beatus cuius Deus Iacob adiutor eſt eius, huius Iacob. Quare iſte beatus, interim adhuc in hac vita gemens? *Spes illius in dominum Deum ipſius.* Ideo beatus, quia ſpes ipſius in dominum Deum ipſius. In quo eſt ſpes ipſius, ipſe erit res ipſius. Fratres, an fortè erraui, quia dixi rem noſtram futurũ Deum? Quid ſi dicerẽ hæreditatem noſtram futurũ Deum? Spes mea tu es, portio mea in terra vi- *Pſal. 141.*
uentiũ. Tu eris portio mea eris tu poſſeſſio & poſſidebis. Poſſeſſio Dei eris, & poſſeſſio tua erit Deus. Tu eris poſſeſſio eius vt colaris ab eo, & ipſe erit poſſeſſio tua vt colas eum. Nam

& tu colis Deum,& coleris à Deo. Rectè dicitur,colo Deum, quomodo autem color à Deo? Inuenimus apud Apoſtolum,
1.*Cor*.3. Dei,inquit,agricultura eſtis Dei ædificatio eſtis. Et dominus,
Ioan.15. Ego ſum,inquit,vitis, vos eſtis ſarmenta, & pater meus agricola. Colit te ergo Deus,vt ſis fructuoſus:& colis Deum,vt ſis fructuoſus. Tibi bonum eſt quod te colit Deus. Bonum eſt tibi quod colis Deum. Cultor Deus ſi recedat ab homine,deſertus fit ipſe homo:cultor homo ſi recedat à Deo,deſert' fit ipſe homo. Nec creſcit Deus accedente te,nec decreſcit diſcedēte te. Ergo erit ipſe poſſeſſio noſtra,vt nos paſcat,& erimus poſſeſſio eius, vt nos regat. Spes illius in dominum Deum ipſius. Quis eſt iſte dominus Deus ipſius? Attendite fratres, Multi enim habent multos deos,& dicunt eos dominos ſuos & deos
1.*Cor*.8. ſuos. Sed dicit Apoſtolus,Et ſi ſunt,qui dicātur dij,ſiue in cælo, ſiue in terra,quemadmodū ſunt dij multi,& domini multi, nobis tamen vnus Deus pater,ex quo omnia,& vnus dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia. Ergo ipſe ſit ſpes tua dominus Deus tuus,in illo ſit ſpes tua. In domino Deo ſuo eſt ſpes etiam illius,qui colit Saturnum:In domino Deo ipſius eſt ſpes qui colit Martem,qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, plus addo,qui colit ventrem, de quibus dictum eſt, Quorum
Philip.3. Deus venter eſt. Ergo ille illius Deus,atque ille illius,quis hu-
Act.14. ius beati? Quia ſpes ipſius in domino Deo ipſius. Sed quis eſt iſte? *Qui fecit cælum & terram,mare & omnia quæ in eis ſunt*. Fratres mei magnum Deum habemus,Benedicamus nomen ſanctum eius, quia dignatus eſt facere nos poſſeſſionem ſuam. Nondū vides Deum, non potes amare plenè quod nondum vides. Quæ vides,ipſe fecit. Miraris mundū,quare non artificem mūdi? Suſpicis cælum,& exhorreſcis, Cogitas vniuerſam terram,& cōtremiſcis. Miraris maris magnitudinem,quando cogitationem occupas. Reſpice innumerabilitatem ſtellarum, Reſpice tanta genera ſeminū, tantas diuerſitates animalium, quicquid natat in aquis,repit in terra,volitat in aere, circumit in cælo, omnia iſta, quàm magna, quàm præclara, quàm pulchra,quàm ſtupenda? Ecce qui fecit hęc omnia, Deus tuus eſt. Pone ibi ſpē tuam,vt ſis beatus. Spes illius,in dominum Deum ipſius. Quem? Qui fecit cælum & terram,mare & omnia quæ in eis ſunt. Magnum habemus Deū, Attendite fratres magnū bonum Deū facientē talia. Quid ergo hinc cogitauit Deus,vt faceret? Si tamen dicendū eſt de Deo, cogitauit cælum & terram

ram

rem,mare,& omnia quæ in eis ſunt? Fortè dicturus erat homo iſte, Video quidem omnia magna iſta, cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt fecit Deus. Quando me computat Deus inter ea quæ fecit? Et verè ego pertineo ad curam ipſius & modò de me cogitat Deus, aut ſcit an viuam? Quid eſt hoc quod dicis? Nō ſurrepat tibi mala cogitatio in cor, de his eſto, de quibus paulò antè loquebamur, Laudabo dominum in vita mea, pſallam Deo meo quādiu ſum. Sed iſte talis alios alloquitur, neſcio quos tepidos, quos exhortatur, & quaſi vetat, & veretur ne deſperent de ſe, quia non ſunt in computo Dei. Multorum enim ſunt tales cogitationes, Sed ideo deſerūt Deum, & pergunt per quælibet peccata, quia nō credunt curare Deū quid agant. Audi eloquia diuina, noli de te deſperare, Qui curauit facere te, non curat reficere te? Nónne Deus tuus eſt, qui fecit cælum & terrā & mare? Si iſta ſola diceret, fortè reſponderes tu, Deus qui fecit cælum, & terram, & mare, magnus Deus, ſed nūquid cogitat de me? Et ipſe te fecit, diceretur tibi, Quomodo? Nunquid ego ſum cælum, aut ego ſum terra, aut ego ſum mare? Et quid es? Manifeſtum eſt, nec cælum ſum, nec terra ſum, nec mare ſum, ſed in terra ſum. Vel hoc concedis mihi, quia in terra es. Audi quia non tantùm cælum, & terram, & mare Deus fecit. Fecit enim cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt. Si ergo omnia quæ in eis ſunt, & te. Parum dico te, & paſſerem, locuſtam, vermiculum, nihil horum non ille fecit, & cura eſt illi de omnibus. Non ad præceptum cura eſt, nam præceptum ſoli homini dedit. Dicit enim Pſalmus, Homines & iumenta ſaluos facies domine, ſecūdum multitudinem miſericordiæ tuæ Deus, Multitudinem, inquit, miſericordiæ tuæ, ſecūdum hanc ſaluos facies homines & iumenta. Et Apoſtolus, Nunquid de bobus cura eſt Deo? Et hac de bobus cura non eſt Deo, & hac homines & iumēta ſaluos facies domine. Nunquid cōtraria ſunt iſta? Quid enim ait Apoſtolus? Nūquid de bobus pertinet ad Deum? Vbi eſt præceptū, Boui trituranti os non infrenabis, ibi de bobus non cogitauit Deus? Itaq; quoſdā boues voluit ſignificari. Non enim hoc curat Deus monere quid agatur cū bobus, habet hoc natura ipſa humana. Sic factus eſt homo, vt norit conſulere iumētis ſuis, nec inde præcepta à Deo accepit, ſed inſinuatū eſt illi in mentem à Deo, vt poſſit & ſine præcepto facere, fecit illum talem Deus. Sed quomodo regit pecus, regendus eſt ab alio, ab eo

Pſal.53. *Deut.25.* *1.Cor.9.* *Ibidem.*

à quo regitur præceptum accepit. Ad præcepti ergo tenorem
non eſt de bobus cura Deo, ſed ad prouidentiam vniuerſitatis
Pſal.35. qua creauit omnia, & mundum regit, homines & iumenta ſal-
uos facies domine. Intendat charitas veſtra. Hic fortè aliquis
1.Cor.9. dicat mihi, De nouo teſtamento eſt, quia non de bobus perti-
net ad Deum: homines & iumẽta ſaluos facies domine, de ve-
teri teſtamento eſt. Sunt qui calumnientur & dicant, non ſibi
conſonare iſta duo teſtamenta. Ne fortè aliud dicat in vetere,
aliud in nouo. & flagitẽt de me ſententiã de nouo talem qua-
Pſal.35. lis hæc eſt, Homines & iumenta ſaluos facies domine, quid fa
cio? Nihil tam in capite noui teſtamenti, quàm Euangelium.
In Euangelio inuenio, quia omnia iſta pertinent ad Deum, ne-
mo erit iam qui contradicat. Nunquid enim Apoſtolus Euan-
gelio contrarius erit? Audiamus ipſum dominum, principẽ &
Matth.6. magiſtrum Apoſtolorum. Reſpicite, inquit, volatilia cæli, quia
non ſeminant, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pa-
ter veſter cæleſtis paſcit illa. Ergo & præter hominẽ animalia
iſta pertinent ad curam Dei vt paſcantur, non vt legem acci-
1.Cor.9. piant. Quod ergo ad dandam legẽ attinet: de bobus cura Deo
non eſt: quod autẽ ad creanda, ad paſcenda, gubernanda & re-
Mat.10. genda, omnia ad Deum pertinẽt. Nónne duo paſſeres aſſe ve-
neunt, dominus Ieſus Chriſtus dicit, & vnus ex eis non cadet
ſuper terram ſine voluntate patris veſtri? Quanto magis vos
pluris eſtis illis? Nolite ergo dicere, non pertineo ad Deũ. Per-
tinet ad Deũ anima tua, pertinet ad Deum corpus tuum, quia
Eccle.16. Deus fecit & animam tuam & corpus tuum. Dicis fortè, Non
me numerat Deus in magna multitudine. Accedit tibi mirum
Mat.10. de Euãgelio, Capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Ergo
Deus meus eſt, & in illo ſpes mea, qui fecit cælum & terrã, ma
re & omnia quæ in eis ſunt. Quid autem ad me pertinet? quid
agit de me? *Qui cuſtodit veritatem in æternũ.* Et amãdum Deum
commẽdauit, & timendũ, qui cuſtodit veritatem in æternum.
Quam veritatẽ in æternum? quam? & in quo cuſtodit verita-
tem? *Facientem iudicium iniuriam accipientibus.* Vindicat iniuriam
accipiẽtes, fratres mei, facit illis iudicium. Quibus? Qui acci-
piunt iniuriam, puniens omnes iniurioſos. Si ergo fauebit in-
iuriam accipientibus & puniet iniurioſos, vide modo de quo-
rum numero eſſe vis. Vide, attende vtrum in eis velis eſſe qui
iniuriam accipiunt, an in eis qui iniuriam faciũt. Statim enim
1.Cor.6. ad te procedit vox apoſtolica, & dicit tibi, Iam quidẽ omnino

delictum eſt, quia iudicia habetis vobiſcum, quare non magis iniuriam patimini? Corripit homines quia nõ patiuntur iniuriam. Non vt patiaris moleſtiã te hortatur, ſed vt patiaris iniuriam: non enim omnis moleſtia iniuria eſt. Quicquid enim iure pateris, nõ eſt iniuria. Ne fortè diceres, & ego inter iniuriam paſſos numeror, nam illud in illo loco, & illud cauſa illa paſſus ſum. Vide ſi iniuriam paſſus es. Latrones multa patiuntur, ſed non iniuriam. Scelerati, malefici, effractores, adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa mala, ſed nulla eſt iniuria. Aliud eſt pati iniuriam, aliud eſt pati tribulationẽ aut pœnam, aut moleſtiã, aut ſupplicium. Conſidera vbi ſis, quid egeris vide, quare patiaris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria contraria ſunt. Ius enim eſt quod iuſtum eſt: neque enim omne quod ius dicitur ius eſt. Quid ſi aliquis condat ius iniquum? Nec ius dicendum eſt ſi iniuſtum eſt: illud ergo verum ius, quod etiam iuſtum eſt. Vide quid feceris, non quid patiaris. Si ius feciſti, iniuriam patieris: ſi iniuriam feciſti, ius patieris. Quare iſta dixi fratres? Vt non ſe extollant hæretici, quando fortè aliquid patiuntur ex iuſſionibus principum terrenorum, non ſe numerent inter eos qui iniurias accipiunt & dicant, Ecce Pſalmus conſolatur me: ego enim Deum colo qui iudicium faciet iniuriam accipientibus. Rectè quæro verũ iniuriam accipias. Si ius feciſti, iniuria eſt quam pateris. Ius eſt exufflare Chriſtum? Ius eſt rebelli ſuperbia erigere altare? Ius eſt parcentibus perſecutoribus tunicę Chriſti, Eccleſiã Chriſti conſcindere? Porrò ſi hoc ius nõ eſt, quicquid pro hoc pateris, ius eſt? Non es? ergo de his qui patiuntur iniuriã. Lego aliquid manifeſtius ex Euãgelio, Beati, inquit, qui perſecutionem patiuntur. Expecta, quid feſtinas? Quid dicis? ego ſum, Expecta, inquam, totum legam. Audiſti, beati qui perſecutionẽ patiuntur, iam tibi neſcio quid cœperas arrogare: ſi permittis, totum lego: vide quid ſequatur, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã. Modo dic, ego ſum. Si audes dicere, ego ſum, ſuperiora quæ dixi retractemus, aut ne longum ſit, hoc vnum interrogo, Si damnaueris vnum hominem, cuius cauſam neſcis, audes te dicere tenere iuſtitiam? Aut ſi quid pro hac re paſſus eſſes, iniuriam nominares? Erigis te in temerariũ tribunal cordis tui, vnde præcipiteris, & audes ferre ſententiam de homine cuius cauſam neſcis? Hoc ſi de vno homine faceres, eſſes iniuſtus: facis hoc de toto orbe terrarũ, & iuſtus es?

Ioan. 19.

Matth. 5.

Fratres chariſſimi, & quæ eſt quæ patitur iniuriam, niſi Eccleſia catholica quæ tanta iſta perpetitur? Inter tot ſcādala hæreticorum gemit, & videt per malas ſuaſiones, & fraudes rapi de gremio ſuo infirmos, paruulos pertrahi, per neſcio quæ ſecreta malarū ſpeluncarum rebaptizari, exufflari in eis Chriſtum, occidi in eis non mortale illud ſuum quod homines ſunt, ſed illud quod in æternum victuri ſunt. Suadetur homini dicere, non ſum Chriſtianus, & iuſtitia vocatur. Acceſſurus es ad epiſcopum, dicit tibi. Vide ne dicas te eſſe Chriſtianum. Si enim dixeris te eſſe Chriſtianum, nō es accepturus. Vt autem accipias, dic te non eſſe. Quid mones Chriſtiane? Quid doces? Certè perſecutionem pateris. Tanto tu verius perſecutionē pateris, quanto tu verior perſecūtor. Quando imperatores perſequebantur Chriſtianos, minādo cogebant, quod tu efficis ſuadēdo. Perſuades Chriſtiano, vt neget ſe eſſe Chriſtianū. Quod tu ſuadendo facis, hoc perſecutores occidendo non fecerunt. Sub te viuit homo qui negat ſe eſſe Chriſtianū, negat & viuit. Perdidit iam vitam, cadauer tibi loquitur. Qui percuſſus eſt gladio perſecutoris, cecidit, & viuit: cui loqueris, ſtat & cecidit. Hæc faciens, quicquid paſſus fueris, iniuria erit? Nolo tibi blandiaris, ſi hæc iniuſta ſunt omnia quæ facis, quicquid pateris, iuſtum erit. Cui autem facit iudicium, qui cuſtodit veritatem in æternum? Iniuriam patientibus. Iam tu procede, & dic ratiocinationibus illis tuis bonis, & quaſi acutis & ſubtilibus, quia tu paſcis, & dic, Famelicus poteſt paſcere, id eſt, poteſt dare ſanctum? Famelicus poteſt paſcere? Languidus poteſt ſanare? Ligatus poteſt ſoluere? Iſta ſunt veluti magna & ſubtilia, quibus decipiūt imperitos. Claudat illis os Pſalmus iſte, *Dat eſcam eſurientibus*. Ecce nihil à te expecto, Deus dat eſcam eſurientibus. Quibus eſurientibus? Hominibus†. Quid eſt hominibus? Omnibus animalibus. Omnibus hominibus ipſe dat eſcam. Et nullam eſcā ſeruat dilectis ſuis? Si habent aliam famem, habent & aliā eſcam. Quæramus primo famem ipſorum, & inueniemus eſcam ipſorum. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Famelici Dei eſſe debemus, Ante ianuam cōſpectus illius in oratione mendicemus, ipſe dat eſcam eſurientibus. Quid eſt quod te hæretice iactas, quia tu ſoluis, tu erigis, tu illuminas? Videlicet quia tu liberatus iam es, & tu ſtās, & tu lumē es? Abſit. Superius attende, Nolite confidere in principes & in filios hominū, à quibus

† Aliàs, omnibus, & ſic mox.

Matth. 5.

non

non eſt ſalus. Non ipſi dant ſalutẽ. Ergo recedite hæretici de medio. *Dominus ſoluit compeditos, dominus eligit eliſos, Dominus ſapientes facit cæcos.* Id eſt, eos qui cæci ſunt facit ſapiẽtes. Optimè per hanc ſententiam expoſuit nobis omnes ſuperiores, ne fortè cum dixiſſet, Dominus ſoluit compeditos, ad illos compeditos referemus, qui fortè propter aliquam noxam ligantur ferro à dominis ſuis. Quia autem dixit, Erigit eliſos, occurrit nobis aliquis, aut oſtendẽs, aut cadens, aut equo lapſus. Eſt alius caſus, ſunt aliæ compedes, quomodo ſunt aliæ tenebræ, & alia lux. In eo quod dixit, Sapientes facit cæcos, noluit dicere illuminat cæcos, ne & hoc carnaliter intelligeres, ſicut illuminatus eſt à domino, cuius oculos luto de ſputo facto inunxit, & ſaluũ eum fecit. Ne tale aliquid ſperares cum de ſpiritalibus loquitur, oſtendit quandam lucem ſapientiæ qua illuminantur cæci. Ergo quomodo illuminantur cæci luce ſapientiæ, ſic ſoluuntur compediti, ſic eriguntur eliſi. Vnde ſumus ergo compediti? vnde eliſi? Corpus noſtrum ornamentũ nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ ſunt compedes noſtræ? Mortalitas ipſa. Audi Apoſtolum Paulum, quia & ipſe adhuc in hac peregrinatione cõpeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iſte? Non illi fuerunt graues compedes, cum ipſis cõpedibus toto orbi Euangelium prædicauit, ſpiritus charitatis rapuit compedes, & circumiuit quãtum potuit. Sed tamen quid dicit? Concupiſcentiã habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quid eſt, diſſolui? A cõpedibus mortalitatis. Et tamẽ miſericordia adhuc volebat eſſe in compedibus propter alios cõpeditos, quibus miniſtraret. Manere, inquit, in carne, neceſſarium propter vos. Dominus ergo ſoluit compeditos, id eſt ex mortalibus immortales fecit. Dominus erigit eliſos. Quare eliſi ſunt? Quia erecti erãt. Quare eriguntur? Quia humiliati ſunt. Cecidit atq; eliſus eſt Adam. Ille cecidit, Chriſtus deſcendit. Quare deſcendit qui non cecidit, niſi vt leuaretur qui cecidit? Dominus ſapientes facit cæcos, *Dominus diligit iuſtos.* Ideo facit iudicium iniuriam accipientibus. Et qui ſunt ipſi iuſti? Modo quatenus iuſti, quemadmodũ habes, *Dominus cuſtodit proſelytos,* Proſelyti aduenæ ſunt. Omnis Eccleſia gentium, proſelyta eſt. Aduẽtitia enim eſt ad patres, non de carne eorum nata, ſed imitando fidẽ. Dominus tamen cuſtodit non vt aliquis homo phanum. *Orphanũ & viduam ſuſcipiet.* Nemo putet quaſi pupillum propter hæreditatem, aut

Ioan. 9.

Philip. 1.

Gen. 3.

viduam propter neſcio quod negotiũ ſuum. Equidem & iſtis Deus opitulatur, & in omnibus officiis generis humani bonum opus facit qui pupillum conſolatur, qui viduam non deſerit, ſed ſecundum quendam modum omnes pupilli ſumus, abſente patre, non mortuo. Pupillus enim ſecũdum homines, mortuo patre, fit. Et ſi verũ quæratis fratres, quia anima non moritur, viuunt parentes noſtri, & magis abſentibus patribus ſunt pupilli. Qui pupilli ſunt, ſi mali fuerint, in pœnis viuunt: ſi boni fuerint, in requie viuũt. Omnia integra ſunt creatori, tamen nos, quandiu ſumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, abſens eſt pater noſter ad quem clamamus,
Matt. 6. Pater noſter qui es in cælis. Ideo & Eccleſia vidua quaſi abſente ſponſo, abſente viro. Veniet ille qui illam modo protegit, non viſus, ſed deſideratus. Magno enim deſiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, deſideramus: inhærebimus amplexibus viſis, ſed nõdum viſis fide detinemur. Ergo & pupillum & viduã quid voluit intelligi fratres? Deſtitutos omni ope & auxilio. Deſtituta anima in ſeculo, ipſa ſibi ſperet adiutorium Dei. Quicquid hic habueris, aurum habeas, præſũmpſiſti inde, iam non es proſelytus, non es orphanus, non in viduam numeraris. Amicum habes, ſi de illo præſumpſeris, & Deum dimiſeris, non es deſtitutus. Habes hæc omnia, non inde præſumis, non inde ſuperbis, pupillus Dei es. & vidua Dei. Suſcepit ergo deſtitutos, hoc dixit: Suſcipit pupillum, ſuſcipit & viduam. *Et exterminabit viam peccatorum.* Quæ eſt via peccatorum? Irridere iſta quæ dicimus. Quis pupillus? Quæ vidua? Quod regnum cælorum? Et quæ pœna inferorum? Fabellæ iſtæ Chriſtianorum ſunt. Ad quod video, ad hoc viuam. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Vide ne tale aliquid perſuadeant, ne per aurem in cor intrent, & ſpinas inueniant in auribus tuis. Qui cœperit ſic intrare, punctus abſce-
1. Cor. 15. dat. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Sed fortè hic dicturus es, Quare ergo felices ſunt? Ecce nec Deum colunt, & omnia mala quotidie committunt, abundant rebus his quibus ego egens laboro. Noli zelare in peccatores. Quid accipiant, vides, quid illis ſeruetur, non vides. Et vnde, inquit, video quod non video? Omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores & fortiores. Hi oculi neminem de-
Pſal. 24. ceperunt, hi oculi ſint ſemper in dominum, vt & ipſe euellat de his laqueis pedes tuos. Via peccatorũ placet tibi, quia lata eſt, &

eſt,& multi per illam ambulāt. Latitudinem eius vides,finem eius nō vides.Ecce vbi finitur,præcipitium eſt:vbi finitur,profunditas quædam barathri eſt,Lætantes, & ſi patientes in iſta via,illo fine mergūtur.Sed extendere oculos non potes,vt videas ipſum finem,crede ei qui videt. Et eſt qui videt ? Homo? Forte nemo homo,ſed dominus Deus tuus venit ad te vt crederes Deo. Non enim & domino tuo non es crediturus , qui ait , Lata & ſpatioſa eſt via quæ ducit ad interitum , & multi ſunt qui ingrediuntur per illam?Hanc viam exterminabit dominus,quia ipſa eſt via peccatorum. Et dum exterminata fuerit via peccatorum,quid nobis reſtat? Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod vobis paratū eſt ab origine mundi. Ad hoc couclusit Pſalmiſta, Et viam peccatorum exterminabit.Et quid tu? *Regnabit dominus in æternum*.Gaude,quia tibi regnabit:gaude, quia tu eris regnum eius. Vide enim & quid ſequitur.Eſt certe ciuis de Sion,non de Babylonia, id eſt, non de ciuitate peritura huius ſeculi, ſed de Sion ad tempus laborante & peregrinante, in æternum autem regnatura. Audiſti ergo finem,inde es.Regnabit dominus in æternum. *Deus tuus Sion*.O Sion,Deus tuus regnabit in æternum.Nunquid ſine te regnabit deus tuus? *In generatione & generatione*. Bis dixit,quia nō potuit ſemper dicere. Nec putes quia verbis finitis,finitur æternitas.Aeternitas in verbo quatuor ſyllabis conſtat, in ſe ſine fine eſt. Non potuit tibi niſi ſic commendari , Deus tuus regnabit in generatione & generatione. Parum dixit,Si tota die diceret,anguſtum eſſet. Si tota vita ſua diceret,nónne aliquando conticeſceret?Ama æternitatem,nullo fine regnabis, ſi finis tibi Chriſtus eſt , cum quo regnabis in ſecula ſeculorum, AMEN.

Matth.7.

Matt.25.

In Pſalmum centeſimumquadrageſimum ſextum Enarratio.

INtenti audiebamus cum Pſalmus præſens cantaretur : & non omnes qui audiebamus etiam intelligebamus.Quanto magis ergo intentè nunc audiendus eſt, ſi vt ſpero & cupio adiuuantibus omniū audientium orationibus,ſi quid hic fortè obſcurum eſt, Deo donāte reuelabitur,vt ſit fructuoſus audit⁹, nec inanis redeat auditor qui intētus affuit cū audiret?Vnde cœpit?nobis dicitur,laudate dominum: Dicitur hoc omnibus gētibus,nō ſolis nobis.Et iſtam vocem per loca quidem ſingula ſonantem à lectoribus,

ſingillatim audiunt Eccleſiæ. Vna vox tamẽ Dei ſuper omnes non tacet, vt laudemus eũ. Et quaſi quæreremus quare laudare Deũ debeamus, videte quã cauſam attulit. *Laudate dominum,* inquit, *quoniam bonus Pſalmus*. Hæc eſt merces tota laudãtium, laudemus dominum. Quare? Quoniã bonus Pſalmus. Vellem ergo, inquit, aliquis laudare dominum, ſi mihi aliquid pro iſta laude donaret. Quis enim laudat gratis vel hominẽ? Expectãt ergo aliquã mercedẽ laudatores hominũ. Nullam mercedem expectare, aut petere, aut ſperare debet laudator Dei? Laudatur infirmus, & ſperatur de eo aliquid: Laudatur omnipotẽs, & nulla merces eſt? An forte hoc cupio, quod ille dare nõ poteſt? Quid homo deſiderat, quod in manu Dei non ſit? Cum laudaueris hominem, forte hoc cupis quod ab illo præſtari non poteſt. Deum ſecurus lauda, quem nemo poteſt dicere non poſſe præſtare quod tu poteris deſiderare. Propoſita ergo ſpe mercedis alicuius laudare debemus Deũ, non tamen daturũ quicquid cupimus, Pater eſt enim, & quod mali cupiũt filij nõ dat. Laudemus & ſperemus & deſideremus, nõ illud, aut illud ſed quod iudicat dandum eſſe quem laudamus. Ille enim nouit quid nobis dari expediat, nos autẽ intẽdamus quid nobis proſit accipere: Apoſtolus ait, Quid enim oremus ſicut oportet, ne
Rom. 8. ſcimus. Et ipſe idẽ Apoſtolus Paulus ſperabat ſibi prodeſſe, ſi auferretur ab eo ſtimulus carnis ſuæ, angelus ſatanæ, à quo co
2. Cor. 12. laphizabatur, ſicut ipſe cõfitetur, & ait, Propter quod dominũ ter rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Deſiderauit aliquid, non conceſſum eſt ad voluntatẽ, vt cõſolaretur ad ſanitatem. Hic ergo quid nobis propoſitũ eſt? Laudate, inquit, dominum. Quare laudamus dominũ? Quoniã bonus Pſalmus. Ipſe Pſalmus laus domini eſt. Hoc ergo ait, Laudate dominũ, quoniam bonũ eſt laudare dominũ. Non ſic prætereamus laudare dominũ. dictũ eſt & tranſiit, factũ eſt & ſiluimus, laudauimus & tacuimus, cantauimus & conquieuimus. Imus in aliud forte agendum quod reſtat, & aliæ actiones cum occurrerint nobis laudatio diuina ceſſabit in nobis? Nõ ſic prætereamus laudare dominum, non ſic. Nam lingua tua ad horam laudat, vita tua ſemper laudet. Inde ergo bonus pſalmus. Pſalmus quippe cantus eſt non quilibet, ſed ad pſalteriũ. Pſalteriũ autẽ quoddam organũ eſt cãtilenæ ſicut lyra, ſicut cithara, & huiuſmodi organa; quæ inuenta ſunt ad cantandũ. Quid ergo pſallit, non

ſola

ſoſa voce pſallit, ſed aſſumpto etiam quodã organo quod vocatur pſalteriũ, accedentibus manibus voci concordat. Vis ergo pſallere? Nõ ſolùm vox tua ſonet laudes Dei, ſed opera tua cõcordent cum voce tua. Cum ergo voce cãtaueris, ſilebis aliquãdo: vita ſic cãta, vt nunquã ſileas. Negociũ agis, & fraudem cogitas, ſiluiſti à laude Dei: &, quod grauius eſt, non ſolũ à laude ſiluiſti, ſed in blaſphemiã perrexiſti. Cum ergo Deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas Deũ: & cũ blaſphematur Deus de malo opere tuo, opere tuo blaſphemas Deum. Itaque ad auriũ exhortationẽ canta voce, corde ne ſileas, vita ne taceas. Non cogitas in negotio fraudẽ, pſallis Deo. Cũ manducas & bibis pſalle, non intermiſcendo ſonorũ ſuauitates ad aures aptas, ſed modeſte & frugaliter & tẽperanter mãducando & bibendo. Quia hoc dicit Apoſtolus, Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriã Dei facite. Si ergo bene agis, & quod manducas & bibis, & ad refectionẽ corporis ſumis reparationẽmque mẽbrorum, gratias agẽs ei qui tibi præbuit mortali & fragili iſta ſupplementorũ ſolatia & cibus tuus & potus tuus laudat Deũ. Si vero modũ naturæ debitũ immoderatione voracitatis excedas, & vinolẽtia te ingurgites, quantaslibet laudes Dei lingua tua ſonet, vita blaſphemat. Poſt cibũ & potũ requieſcas vt dormias: nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra cõceſſam licẽtiam in lege Dei: ſit caſtus cum coniuge torus, & ſi eſt cura propagandi liberos, nõ ſit effrænata luxuries libidinum, defer in lecto tuo coniugi tuæ honorẽ, quia mẽbra Chriſti eſtis ambo, ambo ab illo cõditi, ambo ſanguine ipſius reparati. Hæc agens laudas Deũ, nec omnino ſilebit laudatio tua. Quid ſi ſomnus aduenerit & cum dormis? Non te excitet à te quiete mala conſciẽtia tua, & innocentia ſomni tui laudat Deũ. Si ergo laudas, nõ tãtum lingua tua canta, ſed etiã aſſumpto bonorũ operum pſalterio, quoniã bonũs pſalmus. Laudas cum agis negotium, laudas cum cibum & potum capis, laudas cũ in lecto requieſcis, laudas cum dormis. Quando non laudas? Perficietur in nobis laudatio Dei, cum ad illã ciuitatem venerimus, quãdo effecti fuerimus æquales angelis Dei, quãdo nos nulla corporalis neceſſitas vlla ex parte ſolicitat, non fames, nõ ſitis interpellat, non æſtus fatigat, nõ frigus conſtringit, non febris deiicit, nõ mors finit. Ad illam perfectiſſimam laudem exerceamus nos laudatione iſta in bonis operibus. Propterea cũ dixiſſet, Lau-

1. Cor. 10

1. Cor. 6.

Mat. 22.

date dominum quoniam bonus Pſalmus: *Deo noſtro*, inquit, *iocũda ſit laus*. Quomodo erit Deo noſtro iocũda laus? Si bene viuendo laudetur. Audi quia tunc erit illi iocunda laus. Alio lo-
Eccle. 15. co dicitur, Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris ſpecioſa laus non eſt, iocũda nõ eſt. Hoc enim iocundũ, quod ſpecioſum. Vis ergo vt Deo tuo iocũda ſit laus? Noli bonæ cantilenæ tuæ obſtrepere moribus malis. Deo noſtro iocunda ſit laus. Quid dixit? Qui laudatis bene viuite: Laudatio impiorum offendit Deum. Plus ille attendit quid viuas, quam quid ſones. Certe cum eo quem laudas, pacẽ habere vis. Quomodo cum illo quæris pacẽ, quando à teipſo diſſonas? Quomodo, inquies, à memetipſo diſſono? Aliud ſonat lingua, aliud indicat vita. Deo noſtro iocũda ſit laus. Poteſt enim laus iocunda eſſe homini, cum audit concinnis acutíſq; ſententiis, & ſuaui voce laudantẽ. Sed Deo noſtro iocunda ſit laus, cuius aures non ad os, ſed ad cor, nõ ad linguam, ſed ad vitam laudatoris patẽt. Quis eſt Deus noſter, cui iocunda ſit laus? Dulceſcit nobis, commendat ſe nobis, gratias dignationi eius. Dignatur enim cõmendare ſe nobis, non quaſi aliquid præſtaturis, ſed multa ab illo potius accepturis. Quomodo ergo com-
Rom. 5. mendat ſe nobis Deus? Audite apoſtolũ Paulum. Commendat autem, inquit, dilectionem ſuam Deus in nobis. Quomodo cõmendat? audite, Ipſe dicat Apoſtolus, vt cõparetur & Pſalmo, Commendat, inquit, dilectionẽ ſuã Deus in nobis. Quomodo cõmendat? Quoniã cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: Quid ergo ſeruat laudatoribus, qui ſic ſe cõmendat peccatoribus? Quia ergo ſic dixit Apoſtolus cõmendaſſe Deum nobis dilectionẽ ſuam, vt Chriſtus moreretur pro impiis, non vt impij remanerent, ſed vt morte iuſti ab iniuſtitia ſanarentur. Hic quid audis, cum dixiſſet, Deo noſtro iocunda ſit laus? Videamus ſi ipſa eſt cõmendatio quam dixit apoſtolus, Quia Chriſtus pro peccatoribus & pro impiis mortuus eſt. *Aedificans*, inquit, *Hieruſalem dominus, & diſperſiones Iſraelis colligens*. Et ædificans Hieruſalem dominus, colliget diſperſiones populi ipſius. Populus enim Hieruſalem, populus Iſrael. Eſt Hieruſalem æterna in cælis, vbi ciues etiam angeli
Gen. 22. ſunt. Quid ergo ibi Iſrael? Si hominẽ illum nepotem Abrahæ conſideres, qui dictus eſt & Iacob, quomodo angelos intelligimus Iſrael? Si interpretationem nominis diſcutiamus, quia & ipſe Iacob, mutato nomine vocatus eſt Iſrael, magis ibi no-

men

men iſrael, & vtinam, & nos ſequẽtes ſimus Iſrael. Quid enim interpretatur Iſrael? Videns Deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis vidẽdo Deum gaudent in illa magna ciuitate, & ampla & cæleſti, ſpectaculũ eis Deus ipſe eſt. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulſi ne ibi remaneremus, & mortalitate prægrauati ne illò rediremus. Reſpexit Deus peregrinationem noſtrã, & ille qui ædificat Hieruſalẽ, reſtituit lapſam partẽ. Vnde reſtituit lapſam partẽ? Diſperſiones Iſrael colligẽs. Cecidit enim pars quædã, & facta eſt peregrina. Hãc peregrinationẽ miſericorditer vidit Deus, & quæſiuit nõ quærentes ſe. Vnde quæſiuit. Quem miſit ad captiuiuitatẽ noſtram Miſit redemptorem, ſecundum quod ait Apoſtolus. Commendat, inquit, Deus dilectionem ſuã in nobis, quoniã cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Miſit ergo ad captiuitatem noſtrã redemptorem filium ſuum, Porta, inquit, tecum ſaccum, ferto ibi pretium captiuorum. Induit enim ſe ille mortalitatem carnis, & ibi erat ſanguis, quo fuſo redimeremur. Illo ſanguine collegit diſperſiones Iſrael. Et ſi ille collegit olim diſperſos, quomodo ſatagẽdũ eſt vt colligãtur modo diſperſi? Si collecti ſunt diſperſi, vt in manu artificis ad ædificiũ formarentur, quomodo colligendi ſunt qui de manu artificis inquietudine ceciderunt? Aedificans Hieruſalẽ dominus. Ecce quem laudamus, ecce cui laudem tota vita noſtra debemus. Aedificans Hieruſalem dominus, & diſperſiones Iſrael colligens. Quomodo colligit? Quid agit vt colligat? *Qui ſanat contritos corde.* Ecce quomodo colliguntur diſperſiones Iſrael, vt ſanentur contriti corde. Qui cor non conterunt, non ſanantur. Quid eſt enim conterere cor? Notum ſit chariſſimi, fiat vt ſanari poſſitis. Dictum eſt enim multis aliis ſcripturarum locis, & maxime illo loco, voce noſtra quidam cantans dicebat, Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem: Vtique Deo dicebat, Si voluiſſes ſacrificium dediſſem vtique, holocauſtis autem non delectaberis. Quid ergo? Sine ſacrificij oblatione remanebimus? Audi quid te velit offerre. Sequitur & dicit, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatũ Deus non ſpernit. Sanat ergo contritos corde, quia illis propinquat vt ſanet, ſicut dicitur in alio loco, Prope eſt dominus his qui obtriuerũt cor. Qui obtriuerunt cor? Humiles. Qui non obtriuerunt cor? Superbi, Contritum ſanabitur, elidetur elatum Ad hoc enim forte eliditur, vt contritum

Rom.5. *Pſal.50.* *Pſal.33.*

ſanetur. Ne velit ergo fratres cor noſtrum eſſe erectum, antequàm ſit rectū. Malè erigitur quod non primo corrigitur. Qui ſanat contritos corde. *Et alligat contritiones eorum.* Sanat, inquit, contritos corde, ſanat ergo humiliatos corde, ſanat confitentes, ſanat ſeipſos punientes, in ſeſe verum † iudicium exercentes, vt poſſint eſſe illius miſericordiā ſentientes. Tales ſanat, ſed perfecta eorum ſanitas tranſacta mortalitate fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit, quod ex carnis labe ſolicitet, non ſolùm nihil cui conſentiamus, ſed nihil quod ſuggeratur ex carne. Etenim modò fratres mei quantæ illicitæ delectationes animū tangunt, quamuis eis non conſentiamus, vt mēbra noſtra iuſtitiæ ſeruiant, non iniquitati: tamen vel delectari talibus, etſi non cōſentis, nondum eſt perfecta ſanitas. Sanaberis ergo, corde ſanaberis contrito. Noli erubeſcere, cōtere cor: tales ſanat Deus. Sed quid ago, inquies, modo? Cōdelector enim legi Dei ſecundū interiorē hominem: video autem aliā legem in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuum me ducentē in lege peccati. Quid agis? Contere cor, confitere: age, dic ſequentia: Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Hoc enim dicere, infelix homo, iam cor cōterere eſt. Ille ſperet felicitatem, qui confitetur infelicitatē. Dic ergo, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? vt reſpondeatur tibi. Gratia Dei per Ieſum Chriſtū dominum noſtrū. Quomodo autē liberabit ipſa gratia Dei? vnde nunc pignus accepimus? Audi eundem Apoſtolum, Corpus quidē, inquit, mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtū ex mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Hoc ergo pignus accepit ſpiritus noſter, vt incipiamus fide ſeruire Deo, & ex fide appellari iuſti. Quoniam iuſtus ex fide viuit. Quicquid autē nobis adhuc repugnat & reſiſtit, de mortalitate carnis eſt, & hoc ſanabitur. Viuificabit enim, inquit, & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Ad hoc pignus dedit, vt compleat quod promiſit. Quid ergo nunc in hac vita, quando adhuc confeſſores ſumus, nondum poſſeſſores? Quid in hac vita? Quid fiet? Quomodo durabitur? Sanat contritos corde. Sed perfecta ſanitas tunc erit, quando dixi-

Marginal notes: † Aliàs, in ſe ſeuerum. — Rom. 7. — Rom. 8. — Rom. 1. — Rom. 8.

diximus.Nunc ergo quid?Alligat contritiones eorũ. Qui curat,inquit,cõtritos corde,quorum perfecta ſanitas in reſurrectione iuſtorum erit,alligat modò contritiones eorum. Quæ ſunt alligamenta contritionum? Sicut medici alligant fracturas.Aliquando enim intelligat & ex hoc charitas veſtra,& notum eſt eis,qui animaduerterunt,vel à medicis audierunt,aliquando prauè & diſtorte firmata, vt corrigãt medici frangũt, & faciunt vulnus nouũ,quia mala erat ſanitas praua. Sic ergo rectæ ſunt,inquit ſcriptura,viæ domini,ſed prauicordius in illis ſcandalizabatur.Quid eſt prauicordius?Torticordius, tortum cor habens,Putat torta eſſe omnia quæ dicũtur àDeo,putat praua eſſe omnia,quæ fecit Deus,& diſplicẽt illi omnia iudicia Dei,maximéq; in quibus ipſe corripitur, & ſedet & diſputat quàm malè fecit Deus,quia nõ pro eius voluntate facit. Diſtortum cor,prauũ cor eſt , quod non ſe corrigit ad Deum, & Deũ vult diſtorquere ad ſe.Quid ergo dicit Deus deſuper? Tortus es,æquus ſum.Si tu rectus eſſes,ſentires & ſitires æquitatem meam.Quemadmodum ſi in pauimentum æquale poneres diſtortum lignum,non collocaretur,vndiq; nutatet,vndique agitaretur , quod non loci inæqualitas, ſed diſtortio ligni facit , ſicut ait ſcriptura , Quàm bonus Iſrael Deus rectis corde.Quid ergo tortum eſt cor?Quomodo dirigitur?Et tortum eſt & durũ.Iam ergo tortum & durũ frangatur,conteratur vt dirigatur.Tu dirigere cor tuũ non potes:tu frange, ille dirigat.Quomodo tu frangis? Quomodo tu conteris? Confitendo, puniendo peccata tua.Quid aliud ſignificat pectorum tunſio,niſi fortè putamus oſſa noſtra aliquid peccaſſe,cũ cędimus & tundimus pectus? Sed ſignificamus nos cor cõterere,vt à domino dirigatur,Sanat ergo contritos corde,& contritum cor habentes:& ſanitas ipſius cordis tunc erit perfecta,cùm& corporis reparatio implebitur quæ promiſſa eſt.Nunc intereà quid facit medicus?Alligat contritiones tuas,vt tu poſſis peruenire ad pleniſſimam firmitatẽ, donec cõſolidetur qđ fractũ eſt,quod alligatũ eſt.Quæ ſunt iſta alligamenta? Temporalia ſacramenta.Alligamẽta medicinalia ſunt cõtritionis noſtræ, ſacramẽta interim temporalia, quibus habemus conſolationem : & iſta omnia quæ loquimur vobis , ipſa quæ ſonant,& tranſeũt, quicquid in Eccleſia geritur tẽporaliter, alligamenta ſunt contritionũ.Quemadmodũ enim medicus perfecta ſanitate detrahit ligaturam,ſic in illa ciuitate Hieruſalem,cùm

Eccleſiaſtici 3.

Pſal. 44.

Mat. 22.

†Aliàs, fuerim⁹. Nũquid putatis ibi nos, &c.

æquales angelis facti fuerimus. Nam quid putatis? ibi nos † accepturos eſſe quod hîc accipimus? Aut ibi recitandũ eſt nobis Euangelium, vt fides noſtra permaneat: aut imponẽda eſt manus ab aliquo præpoſito? Iſta omnia alligamenta fracturæ ſunt, ſed perfecta ſanitate detrahẽtur: ſed ad eam nõ perueniretur, niſi alligarentur. Sanat ergo contritos corde, & alligat contritiones corũ. *Qui numerat multitudinem ſtellarũ, & omnibus eis nomina vocans.* Quid magnũ Deo, numerare multitudinem ſtellarum? Hoc & homines conati ſunt. Viderint vtrum implere potuerint, non tamen conarẽtur, niſi ſe impleturos eſſe ſperarent. Illis dimittamus quid potuerint, & quouſq; peruenerint: Deo autem non puto eſſe magnum numerare omnes ſtellas. An fortè numerum ne obliuiſcatur, recenſet? Et magnum eſt aliquid Deo ſtellas numerare, cui capilli capitũ numerati ſunt? Manifeſtum eſt fratres aliquid velle Deũ intelligere nos

*Mat.*10. in eo quod ait, Qui numerat multitudinem ſtellarũ, & omnibus eis, inquit, nomina vocans. Sunt ſtellæ quædam lumina in Eccleſia conſolantia noctem noſtram omnes de quibus dicit

*Philip.*2. Apoſtolus, in quibus apparetis tanquã luminaria in mũdo, In iſta, inquit, natione tortuoſa & peruerſa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, verbũ vitæ habentes: illas ſtellas numerat Deus. Omnes ſecũ regnaturos, omnes aggregandos corpori vnigeniti ſui numeratos habet, & numerat eos. Qui indignus eſt, nec numerabitur. Et multi crediderunt, vel multi ſe qualicunq; adumbrata ſpecie fidei, populo eius applicuerunt, nouit tamen ille quid numeret, & quid vẽtilet. Nam tanta eſt celſitudo Euangelij, vt fieret quod dictũ eſt, Annun-

*Pſal.*39. tiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerũ. Sunt ergo in populis & ſupernumerarij quodammodo. Quid eſt ſupernumerarij? Plus quàm ibi futuri ſunt. Intra parietes iſtos plures ſunt, quàm futuri ſunt in regno Dei, in illa Hieruſalem cæleſti, ipſi ſuper numerũ ſunt. Animaduertat quiſq; vtrum luceat in tenebris, vtrũ in iniquitate ſeculi tenebroſa non ſeducatur, ſi nõ fuerit ſeductus nec victus, tanquã ſtella erit, quam iam numerat Deus. Et omnibus, inquit, eis nomina vocãs: ibi eſt totũ præmium. Habemus nomina quædam, nomina apud Deum: vt nouerit Deus nomina noſtra, hoc optare debemus, hoc agere, hoc ſatagere quantum poſſumus, nõ de aliis rebus gaudere, nec de donis quibuſdam ſpiritalibus videat charitas

1.*Cor.*12. veſtra, multa dona ſunt in Eccleſia, ſicut Apoſtolus dicit, Alij

quidem

quidem per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritũ, alij fides in eodem ſpiritu. alij donatio curationũ, alij diiudicatio ſpirituum, id eſt, vt diiudicet inter bonos malóſq; ſpiritus, alij linguarum genera, alij prophetia. Quanta dixit? quàm multa dixit? Multi donis talibus malè vſi, audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi ſunt in fine, qui audiẽt, Non noui vos? Domine nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? In nomine tuo omnia iſta? qui & dicet eis? Nunquã noui vos, diſcedite à me oẽs qui operamini iniquitatẽ. Quid eſt ergo eſſe iam lumẽ cæli conſolãs noctem, & quòd nõ vincatur à nocte? Adhuc, inquit, ſupereminentiorem viam vobis demonſtro. Si linguis hominũ loquar & angelorũ, charitatem autem nõ habeam, factus ſum vt æramentum ſonans, aut cymbalum tinniẽs. Quale donum eſt loqui linguis angelorũ & hominum? Tamen ſi charitatem, inquit, non habeam, æramentum ſum ſonãs, aut cymbalum tinniens. Si ſciero, inquit, omnia ſacramenta & omnem ſciẽtiam, & ſi habuero omnem prophetiã, & omnem fidem, ita vt montes transferam, quanta iſta dona ſunt? Charitatem autem non habeam, inquit, nihil ſum. Quale eſt illud donum martyrij & diſtributionis rerum ſuarum? Et tamen ſi diſtribuero. inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Qui ergo non habet charitatem, & ſi ad tempus habet hæc dona, auferentur ei. Auferetur ei quod habet, quia quiddã non habet. Et ipſum quiddam hoc non habet vnde cætera teneantur, vt ipſe non pereat. Quid eſt illud quod modò ait dominus, Qui habet, addetur ei: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo? Qui ergo non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Habet gratia poſſidendi ſed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud nõ habet, & quod habet, auferetur ab eo. Propterea diſcipuli vt haberent charitatem quos volebat facere in cælo ſtellas ambulantes ſupereminentem viam ille qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans, cùm redirent diſcipuli quò miſſi erant, exultauerunt & dixerunt, Domine, ecce ſpiritus immundi ſubiecti ſunt nobis propter nomen tuum. Et ille qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans, ſciens multos dicturos eſſe, Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, quibus dicturus eſt

Matth. 7. *1. Cor. 13.* *Mat. 13.* *Luca 10.*

in finē, Non noui vos, quia eos nō numerauit in multitudine ſtellarum, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiecti ſunt, ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Qui numerat multitudinē ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans. *Magnus dominus noſter.* Impletus eſt gaudio, eructauit ineffabiliter, neſcio quid dicere nō valebat, & cogitabat quomodo valebat. Magnus dominus noſter, *Et magna virtus eius, & intelligentiæ eius non eſt numerus.* Ille ipſe qui numerat multitudinem ſtellarum, numerari non poteſt. Magnus dominus noſter, & magna virtus eius, & intelligētiæ eius non eſt numerus. Quis hoc exponat? quis dignè vel cogitet quod dictum eſt, Et intelligentiæ eius non eſt numerus? Atq; vtinam infundat ſe vobis, & vbi nos deficimus quia ipſe potens eſt, ipſe illuſtret mētes veſtras, vt ſciatis quid ſit, Intelligentiæ eius non eſt numerus. Videtis enim fratres, *Mat.* 10. nunquid eſt numerus arenæ? nobis nō eſt, Deo eſt. Cui capilli capitis noſtri omnes numerati ſunt, & arena numerata eſt. Quicquid ergo finitū mundus iſte complectitur, etiam ſi non homini, tamen eſt Deo, parum dico Deo, angelis numeratum *Lib.* 12. *de ciuit. Dei cap.* 18. eſt, Intelligetiæ eius non eſt numerus, Excedit omnes numerarios intelligentia eius, numerari à nobis non poteſt, ipſum numerum quis numerat? Numero numerātur quæcunque numerātur. Si quicquid numeratur, numero numeratur, numeri non poteſt eſſe numerus: numerari numerus nullo pacto poteſt. Quid ergo eſt apud Deum? Vnde fecit omnia, & vbi fecit *Sapient.* 11. omnia, cui dicitur, Omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti? Aut quis ipſam menſuram, & ipſum numerum, & ipſum pōdus, vbi Deus omnia diſpoſuit, aut numerare poteſt, aut metiri, aut appendere? Ergo intelligentiæ eius non eſt numerus. Conticeſcant humanæ voces, requieſcant humanæ cogitationes. Ad incōprehenſibilia non ſe extendant quaſi comprehenſuri, ſed tanquā participaturi: participes enim erimus. Nam hoc quod capimus erimus: nec totū capiemus: ſed parti- *Pſal.* 121. cipes erimus, quia dictū eſt de Hieruſalem, cuius diſperſiones colligit, dictum eſt de illa quiddam magnum, Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. In idipſum quid ait niſi quod mutari non poteſt? Cætera quæ ſunt creata, aliter & aliter poſſunt eſſe: qui autem creauit, aliter & aliter non poteſt eſſe. Idipſum ergo ille eſt, quoniā dictum eſt *Pſal.* 101. ei, Mutabis ea & mutabuntur, tu autē idem ipſe es, & anni tui

non

non deficiẽt. Igitur ſi ipſe idẽ ipſe eſt, & mutari ex nulla parte poteſt. participãdo eius diuinitatẽ erimus & nos immortales in vitã æternã. Et hoc nobis pignus datũ eſt de filio Dei, quod iam dixi ſanctitati veſtræ, vt antequã efficeremur participes immortalitatis ipſius. fieret ipſe prior particeps mortalitatis noſtræ. Sicut autem ille mortalis, nõ de ſua ſubſtãtia ſed de noſtra. ſic nos immortales, non de noſtra ſubſtãtia, ſed de ipſius. Participes ergo erimus, nemo dubitet, ſcriptura hoc dixit. Et cuius rei participes erimus. quaſi partes ſint apud Deum, aut per partes diuidatur Deus? Quis ergo explicat quomodo ſint participes vnius ſimplicis multi? Non ergo exigatis quod apertè antè dici non poſſe puto, quàm videatis, ſed redite ad remedium ſaluatoris, conterite cor, cõfringatur animi duritia: conteratur animi duritia, conteratur animi pertinacia, accuſetur in malo, renaſcatur in bono, diriget ipſe, alligabit fracturam, conſolidabit ſanitatẽ, & nõ erunt iam impoſſibilia nobis quæ modò impoſſibilia ſunt. Bonũ eſt enim vt confiteatur infirmitatẽ, qui vult peruenire ad diuinitatem. Intelligẽtiæ eius non eſt numerus. Ideo quid debeas facere in difficultate intelligendi, oſtẽdit tibi, cũ conſequẽter dicit, *Suſcipiẽs mãſuetos dominus.* Verbi gratia, Non intelligis, parũ intelligis, non conſequeris. Honora ſcripturã Dei, honora verbũ Dei, etiam nõ apertum, differ pietate intelligẽtiam. Noli proteruus eſſe accuſare aut obſcuritatẽ, aut quaſi peruerſitatem ſcripturæ. Peruerſum hic nihil eſt, obſcurũ autem aliquid eſt, non vt tibi negetur, ſed vt exerceat accepturum. Ergo qñ obſcurũ eſt, medicus illud fecit vt pulſes. Voluit vt exercereris in pulſando, voluit vt pulſanti aperiret. Pulſando exerceberis, & exercitatus latior efficieris, latior factus, capies qđ donatur. Ergo noli indignari qđ clauſum eſt. Mitis eſto, manſuetus eſto. Noli recalcitrare aduerſus obſcura, & dicere, Melius diceretur, ſi ſic diceretur. Quando enim potes tu ſic dicere aut iudicare quomodo dici expediat? Sic dictũ eſt quomodo dici debuit. Non corrigit æger medicamẽta ſua. Nouit ea medicus modificare, ei crede qui te curat. Ideo quid ſequitur? Suſcipiens manſuetos dñs. Noli ergo reſiſtere aduerſus clauſa Dei. mãſuetus eſto, vt ſuſcipiat te. Si autẽ reſiſtis, audi quid ſequatur. *Humiliãs autẽ peccatores vſque ad terram.* Multa genera ſunt peccatorũ. Humilians autẽ peccatores vſq; ad terram. Quos peccatores, niſi cõtrarios manſuetis? Ex eo quippe quod ait, Suſcipiens mãſuetos dominus, humilians

Matth. 7.

autem peccatores vſq; ad terram, ſpeciem quandam peccatorum ex prædicta manſuetudine voluit intelligi. Peccatores ergo hoc loco immites, & eos qui mãſueti non ſunt, intelligimus. Quare humiliat vſq; ad terram? Reprehendunt intelligibilia, terrena cenſuri ſunt. Hoc fecit & hominibus qui voluerunt irridere legẽ antequam noſſent: non enim fuerunt manſueti. Intelligat charitas veſtra, Extitit quædam perditiſſima ſecta Manichæorũ, acceptas ſcripturas & lectas irriſit, reprehendere voluit quod non intelligebat, & exagitando & reprehendendo non intellecta multos illaqueauit. Sed humiliati ſunt qui hoc facere voluerunt, vſq; ad terram. Non ſunt permiſſi intelligere cæleſtia, terrena ſapuerunt, Quicquid audis in fabulis ipſorũ, non niſi blaſphemia eſt, & quædam figmenta imaginũ corporalium, quandoquidem volentes intelligere Deum, vſque ad lucis iſtius viſibilis cogitationem venerunt, vltra ire non potuerunt, & tales cãpos lucis fecerunt in regno Dei qualem viderunt hunc ſolem quaſi fructum lucis illius. Totum autem hoc quod per terram carnis tangitur, terra eſt Deo: habemus enim vnde videamus, vnde audiamus, vnde odoremus, vnde guſtemus, vnde tangamus. Caro iſta per quinque nuntios quoſdã, quos appellamus ſenſus, percipit non niſi corporalia, intelligibilia vero & ſpiritalia mente capiũtur. Quia ergo illi obſcuritatẽ ſcripturarum irriſerunt, quæ propterea clauſa erat, vt pulſantes exercerentur, non vt paruulis negarentur, humiliati ſunt vſq; ad terram, vt cogitare amplius non poſſint, quàm quod per terram percipitur. Per terram quid dico? Per carnem: caro enim iſta terra eſt, & de terra facta eſt. Quidquid per oculos capis, ad terram pertinet, quicquid per aures, quicquid per olfactum, quicquid per guſtum, quicquid per tactum, ad terrã pertinet, quia per terram percipitur. Illi ergo non volebant intelligere intelligentiã cuius non eſt numerus, quia intelligentiæ eius non eſt numerus, reprehendentes ſcripturas myſticas, myſticis quibuſdam rebus ſalubriter tegentes intelligentiam paruuli exerceãtur, & ipſa reprehenſione immittes facti, quod cõtrarium eſt manſuètis, humiliati ſunt vſq; ad terrã, vt incorporalem Deum ſentire nõ poſſent, & quicquid de Deo cogitarent, non niſi corporaliter cogitarent. Humilians ergo eſt Deus peccatores vſq; ad terrã. Quid ergo debemus facere nos ſi nolumus humiliari vſq; ad terrã? Quia magnũ eſt proficere vſque ad intelligibilia, magnum eſt

proficere

proficere vſque ad ſpiritalia, magnum eſt eò peruenire cor, vt nouerit eſſe aliquid quod nō per loca extēdatur, nec per tempora varietur: Qualis eſt enim ſpecies ſapientiæ? quis illam cogitet? longa eſt? quadrata eſt? rotunda eſt? Modo hic & modo ibi eſt. Cogitat ſapientiā neſcio quis in Oriente, cogitat illam alius in Occidente: ſi bene illam cogitāt, in tanta locorum diuerſitate poſiti, ambobus præſto eſt, Quid eſt hoc? quis illud capit? Iſtam ſubſtantiam, iſtam quandam diuinam incommutabilemq́; naturam quis capit? Noli feſtinare, poteris capere, Audi quod ſequitur, *Incipite domino in cōfeßione.* Hinc incipe, ſi vis peruenire ad intelligentiam perſpicuam veritatis. Si vis à via fidei perduci ad poſſeſſionē ſpeciei, incipe in confeſſione. Te prius accuſa, te accuſato, Deū lauda. Inuoca quem nōdum noſti, vt veniat & ſciatur, nō vt ipſe veniat, ſed vt te ad ſe perducat. Quomodo ipſe venit, vnde nunquam diſcedit? Ipſa eſt enim perfectio ſapientiæ. Vbiq; eſt, & longe eſt à malis. Vbiq; eſt, inquā, & longè eſt à malis qui vbiq; ſunt. Rogo vos à quibus lōgè eſt quod vbiq; eſt? Vbi putatis, niſi quia iacēt in diſſimilitudine ſua, exterminantes in ſe ſimilitudinē Dei? Si diſſimiles facti receſſerūt, reformati redeant. Vnde, inquit, reformabuntur? quādo reformabimur? Incipite domino in confeſſione. Poſt confeſſionem quid? Sequantur bona opera. *Pſallite Deo noſtro in cithara.* Quid eſt, in cithara? Quod iam expoſui, ſicut illud in pſalterio Pſalmus, ſic & cithara, non ſolùm voce, ſed & opere. Pſallite Deo noſtro in cithara. Ecce confitemini, operamini opera miſericordiæ, pſallite Deo noſtro. Cui Deo noſtro? *Qui cooperit cælum nubibus.* Quid eſt, cooperit cælum nubibus? Qui contegit ſcripturā figuris & ſacramentis. Ille qui humiliat peccatores vſq; ad terrā, ille qui ſuſcipit manſuetos, cooperit cælum nubibus. Et quis videat cælum quod coopertum eſt nubibus? Noli timere, audi quod ſequitur, Qui cooperit cælum nubibus, *Qui parat terræ pluuiam.* Qui cooperit cælum nubibus. Expauiſti, quia non vides cælum: cum pluerit, fructificabis, & ſerenū videbis. Cooperit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiā: fortè hoc fecit dominus Deus noſter. Niſi enim haberemus occaſionē obſcuritatis ſcripturarū, iſta vobis non diceremus quibus gaudetis, Hæc ergo pluuia fortaſſe eſt ad quam gaudetis. Exprimi vobis per linguam noſtrā non poſſet, niſi Deus nubibus figurarum cælum ſcripturarum cooperiret. Ad hoc ergo ille cooperit cælum nubibus, vt paret

terræ pluuiã. Ad hoc obſcura eſſe voluit dicta prophetarum, vt haberent poſtea ſerui Dei quod interpretãdo influerent ſuper aures & corda hominũ excipientium de nubibus Dei ſaginam lætitiæ ſpiritalis. Qui cooperit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiam. *Qui exoriri facit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum.* Ecce fructus pluuiæ, qui exoriri, inquit, facit in montibus fœnum. Nunquid non & in terra humili? Sed quid magnum eſt in montibus? Montes dicit excelſos ſeculi, aliqua magna dignitate præditos, hoc loco montes accipe. Et non eſt

Mar.12. mirum, quia duo minuta miſit, neſcio quæ vidua in gazophy-

Lucæ 19. lacium, terra attulit fœnũ, terra humilis: & mons attulit, Zacchæus ille maior publicanorũ: hoc enim erat mirabilius quia mons attulit fœnum. Quantò enim elati ſunt homines, tantò auari ſunt: & quantò in hoc ſeculo maiores, tantò plus amant diuitias. Vnde ille triſtis abſceſſit, qui conſilium vitæ æternæ petebat à domino, & appellauit eum magiſtrum bonũ dicens,

Mat.19. Quid faciam vt vitã æternam habeam? Et ille, Serua mandata. Quæ? & dixit, Mandata legis. Hæc omnia feci à iuuentute mea. Vnũ, inquit, tibi deeſt, vis eſſe perfectus? vade vende omnia tua quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me: quia dixit dñs, Ecce mons eſt, accipe pluuiam, & da fœnum. Quid enim daturus es? Nónne fœnum? Etenim iſta omnia quæ eccleſiæ ad neceſſitates ſeruientium Deo dantur à diuitibus, quid ſunt niſi fœnum? Carnalia enim ſunt, & ad tẽpus apparentia: ſed non inde aliquid carnale conquiritur. De rebus vilibus quid emas attende: Apoſtolus enim

1.Cor.9. ait oſtendens fœnũ eſſe illud, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus? Et audi quia car-

Eſaiæ 40. nalia fœnũ ſunt, Omnis caro fœnũ, & omnis claritas hominis vt flos fœni. Ergo ille triſtis abſceſſit: & ait dominus, Quàm

Mat.19. difficile diues intrat in regnum cælorum? Hoc ergo magnum, quia exoriri facit in montibus fœnũ? Et quomodo exoriri facit in montibus fœnũ, ſi diues ille audito quòd res ſuas deberet dare pauperibus, triſtis abſceſſit? Quomodo poſtea reſpondit apoſtolis contriſtatis? Quæ hominibus impoſſibilia ſunt, Deo facilia ſunt. Ergo ille exoriri facit in montibus fœnũ, cui omnia facilia ſunt. Nam nihil eſſet ſterilius duriſſimis montibus. Pluit ille qui facit exoriri in montibus fœnũ & herbam

2.Cor.4. ſeruituti hominum. Cui ſeruituti? Ipſum Paulum attẽde. Nos autem, inquit, ſeruos veſtros per Ieſum Chriſtum: qui dicebat,

Si nos

Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? ſeruum ſe dixit, ſeruimus enim vobis fratres. Nemo ſe noſtrũ dicat quaſi maiorem vobis eſſe: erimus maiores, ſi fuerimus humiliores. Quicunq; autẽ vult eſſe maior veſtrum, domini ſententia eſt, erit veſter ſeruus. Ergo exoriri facit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominũ. Paulus quidem Apoſtolus manibus ſuis viuens, ipſum fœnũ montium noluit accipere, voluit indigere, ſed tamẽ montes dabãt fœnum. Nam quia ille noluit accipere, propterea montes dare non deberẽt, aut ſteriles remanerẽt? Debetur pluuiæ fructus, debetur ſeruo cibus, ſicut dominus ait, Mãducate quæ ab ipſis ſunt. Et ne putarent aliquid de ſuo donare, Dignus eſt, inquit, operarius mercede ſua. Itaq; fratres, quoniam cõtigit iam ex iſta occaſione aliquid loqui vobis, maximè quia loquimur, talia nos non quærẽtes à vobis, & ideo liberius dicimus. Sed etſi quæreremus, fructũ veſtrũ quæreremus, & non veſtras opes, ſed veſtrã iuſtitiam tantũ, tamen admoneo breuiter, quoniam iam multa diximus, & aliquando ſermo finiendus eſt, ſi vultis non eſſe ſteriles, vt reddatis pro pluuia fœcũditatem, ne damnetur poſtea ſterilitas veſtra. Minatur enim Deus terræ ſterili & ſpinoſæ ignem, ſicut fructuoſæ horreũ parat. Efficite vt voſipſos exigatis, efficiemini exactores veſtri. Chriſtus tacitus exigit, & maior eſt vox tacentis, quia in euangelio non tacet: non enim verè tacet cum dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipſi recipiant vos in æterna tabernacula. Non tacet ipſe, audite vocẽ eius. Nemo enim à vobis poteſt exigere, niſi fortè exactione opus eſt, vt qui vobis in euangelio ſeruiunt, petant à vobis. Si ad hoc ventum fuerit vt petant, videte ne quod vos à Deo petiſtis fruſtra petatis. Ergo eſtote exactores veſtri, ne aliquid illi, qui in Euangelio ſeruiunt vobis, non dicam petere cogantur, nam fortè nec coacti petent, ſed ne ſilentio vos arguãt: vnde ſcriptũ eſt, Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ. Cùm dicit, qui intelligit ſuper egenũ & pauperem, nõ expectat vt petat. Intelligite ſuper illum. Alius te quærit indigẽs, alium tu debes quærere indigentẽ. Vtrunq; dictũ eſt fratres mei. Et omni petenti te da: modo lectum eſt, Et alio loco ſcriptura dicit, Sudet eleemoſyna in manu tua, quouſq; inuenias iuſtum cui eam tradas. Alius es qui te quærit, alium tu debes quærere: nec eum qui te quærit relinquas inanem. omni enim petenti te da. Sed alius eſt quem tu debes

1.Cor.9. *Matt.20.* *Mat.10.* *Heb.6.* *Luc.16.* *Pſal.103.* *tract.3.* *Pſal.40.* *Luca 6.*

quærere, Sudet eleemoſyna in manu tua, quouſq; inuenias iuſtum cui des. Nunquam hoc facietis, niſi aliquid de rebus veſtris ſepoſitũ habueritis, quod cuiq; placet pro neceſſitate rei familiaris ſuæ, tanquã debitum quaſi fiſco reddendum. Si non habet rempublicã ſuam Chriſtus, non habet fiſcum ſuum? Fiſcus enim ſcitis quid ſit? Fiſcus enim ſaccus eſt, vnde & fiſcellæ & fiſcinæ dicuntur. Ne putetis quia aliquis draco eſt fiſcus quia cum timore auditur exactor fiſci, Fiſcus ſaccus eſt publicus: ipſum habebat dominus hic in terra, quando loculos habebat, & ipſi loculi Iudæ erant commiſſi. Iudam traditorem patiebatur dominus & furem, & in ipſo oſtendens vbique patientiam ſuam: tamen illi qui conferebant, in loculos domini conferebãt: niſi fortè putatis quia dominus ibat & petebat aut indigebat, cui angeli ſeruiebant, qui de quinque panibus tot millia hominum pauit. Quare ergo egere voluit, niſi vt daret exemplum montibus, vt parerent fœnum, ne contra pluuiam ſterilitatem redderent? Præcidite ergo aliquid & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæſtibus veſtris. Nam quaſi diuino videris dare, & neceſſe eſt vt trepidet manus tua, quãdo illam porrigis ad id quod non debueras. Exime aliquam partem redditũum tuorum. Decimas vis, decimas exime, quanquam parum ſit: dictum eſt enim quia Phariſæi decimas dabant, Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. Et quid ait dominus? Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorũ. Et ille ſuper quem debet abundare iuſtitia tua, decimas dat, tu autem nec milleſimãdas. Quomodo enim ſuperabis eum, cui nõ æquaris? Qui cooperit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiam, qui exoriri facit in montibus fœnum & herbam ſeruituti hominum. *Et dat pecoribus eſcam ipſorum.* Pecora iſta dicit greges Dei. Non fraudat Deus gregem ſuum eſca ſua per homines, quorum ſeruituti herbam facit exoriri. Vnde dicit Apoſtolus, Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non percipit? Qui dat pecoribus eſcam ipſorum. *Et pullis coruorum qui inuocant eum.* Hoc fortè putabimus, quia corui Deum inuocant vt det illis eſcam? Ne hoc cogitetis, irrationalem animam inuocare Deum, non nouit anima inuocare Deum, niſi ſola rationalis. In figura accipite dictum, nec putetis, ſicut impij quidam dicunt, reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Hoc à cordibus veſtris

Marginalia: *12. quæſt. ca. Exemplũ & ca. habebat dominus.* — *Ioan. 12. & 13.* — *Mat. 4. & 14.* — *Luc. 18.* — *1. Cor. 9.*

veſtris excludite, & à fide veſtra, Anima humana facta eſt ad imaginẽ Dei, non dabit imaginẽ ſuam cani & porco, Quid eſt ergo, Et pullis coruorũ qui inuocant eum? Qui ſunt pulli coruorum? Iſraelitæ ſe ſolos iuſtos eſſe dicebant, quia legẽ acceperant, cæteros omnes omniũ gentiũ homines peccatores dicebant. Et verè omnes gẽtes in peccato, in idololatria, in adoratione lapidum atq; lignorum erant. Sed nunquid ſic remanſerunt? Et quid ipſi? Et ſi nõ niſi ipſi corui patres noſtri, tamen pulli coruorũ noſipſi inuocamus Deum. Dat pecoribus eſcam ipſorum, & pullis coruorum qui inuocant eum. Ipſi ſunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibili argento vel auro redempti eſtis de ſuperuacua veſtra conſuetudine à parentibus veſtris tradita. Proficientes enim pulli coruorum qui ſimulacra colere videbantur parentum ſuorum, conuerſi ſunt ad Deum. Et audis modo pullum corui inuocantem vnum Deum. Quid ergo? Dimiſiſti parentem tuum, dicis pullo corui? Dimiſi planè. Ille enim coruus non inuocans Deum, ego pullus corui inuoco Deum. Et pullis coruorum qui inuocant eum. *Non in potentatu equi voluntatem habebit.* Potentatus equi eſt ſuperbia. Videtur enim equus veluti ad ſuggeſtũ hominis accõmodatus, vt altior incedat. Et reuera eſt in eo ceruix indicans quandam ſuperbiam. Non ſe extollant homines in ſuis dignitatibus, non ſe ſublimes putent honoribus, caueant ne in equo indomito præcipitentur. Vide enim quid dictum eſt in alio Pſalmo, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei noſtri magnificabimur, Hoc eſt illi in honoribus temporalibus, nos autem in nomine domini Dei noſtri magnificabimur. Propterea illis quid accidit? Videte quid ſequitur, Illis obligati ſunt pedes & ceciderunt, nos autem ſurreximus & erecti ſumus. Non in potentatu equi voluntatem habebit. *Nec in tabernaculis viri bene ſentiet.* In tabernaculis, inquit, viri. Eſt enim tabernaculum domini, ipſa ſancta Eccleſia toto orbe diffuſa. Hæretici diuidẽtes ſe ab Eccleſiæ tabernaculis, ſibi tabernacula poſuerunt, non in ipſis tabernaculis viri bene ſentiet Deus. Sed pullum coruorum atttende dicentem, Elegi abiectus eſſe in domo Dei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Etenim ſi alicui bono, pio, confitenti infirmitatem ſuam, pullo corui inuocanti Deum contigerit fortè in Eccleſia carere honore temporali, non it extra Eccleſiam, non ſibi facit extra Eccleſiam taber-

Gen.1.

1.Petri.1.

Pſal.19.

Pſal.38.

naculum, in quo non bene ſentiat Deus. Sed quid dicit? Elegi abiectus eſſe magis in domo domini, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Nec in tabernaculis viri bene ſentiet. Sed quid adiũgit? *Bene ſentiet dominus in timentibus eum, & in his qui ſperant in miſericordia eius.* Bene ſentit Dominus in timentibus eum. Sed nũquid ſic timetur Deus, quomodo & latro. Nam & latro timetur, & beſtia timetur, & homo iniuſtus & potens timetur multum. Bene ſentiet dominus in timẽtibus eum. Sed quomodo in timentibus eum? Et in his qui ſperant in miſeri-
Matt.27. cordia eius. Ecce timuit eum Iudas traditor Chriſti, ſed non ſperauit in miſericordia ipſius. Poſtea enim pœnituit eum, quòd tradiderit Chriſtum & dixit, Peccaui, quia tradidi ſanguinem iuſtum. Bene quidem timuiſti, ſed ſi ſperares in miſericordia eius quem timuiſti.. Ille deſperãdo abiit, & laqueo ſe ſuſpendit. Ergo ſic time dominum, vt ſperes in miſericordia eius. Si times latronem, ab alio ſperas auxilium, & non ab eo quem times. Si ſic times, poſcis auxilium ab eo quẽ non times aduerſus eum quem times. Si ſic times Deum, & ideo times Deum, quia peccator es, à quo accepturus es auxilium aduerſus Deum? Quò iturus es? Quid facturus? Vis ab illo fugere? Ad ipſum fuge. Vis fugere ab irato? Fuge ad placatum. Placabis enim eum, ſi ſperes in miſericordia ipſius. Atque ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis depreceris vt tibi dimittantur à domino, cui eſt honor & imperium cum patre & Spiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen.

In Pſalmum CXLVII. enarratio.

Meminit charitas veſtra de Pſalmo quem modo cantauimus, in hodiernum diem nos diſtuliſſe ſermonem. Ipſi enim erat & de die dominico lectus eſt, & tractandus ipſe ſuſceptus eſt. Sed quia euangelica lectione tũc permoti, præ magnitudine timoris noſtri & veſtræ
Matt.24. vtilitatis immorati ſumus in eo quòd nobis dominus diẽ no-
Luca 17. uiſſimum commẽdauit, cautóſque nos & vigilantes expectare voluit aduentũ ſuum, terrens etiam exemplo, ne damnaret iudicio, ſic futurum dicens aduentũ filij hominis, ſicut in diebus Noe manducabant & bibebant, emebant, vendebant, nubebant, vxores ducebant, donec introiret Noe in arcam, & venit diluuium & perdidit omnes. Soliciti ergo & magno timore concuſſi, quis enim ſi credit non timeat? in eo ſumus quantum potuimus immorati, vt de veſtris moribus vitáq; veſtra,

& omnia

& omnium noſtrũ ſermo produceretur, quo poſſimus illum diem, nõ ſecuri expectare, ſed etiam deſiderare. Si enim amamus Chriſtũ, vtique aduentum eius deſiderare debemus. Peruerſum enim eſt, & neſcio vtrum verum, quem diligis timere ne veniat: orare, Adueniat regnũ tuum, & timere ne exaudiaris. Vnde autem timor? quia iudex venturus eſt? nunquid iniuſtus? nunquid maleuolus? nunquid inuidus? nunquid poſtremo ab altero expectans noſſe cauſam tuam, ne forte ille quem inſtruxiſti, vel præuaricatione te decipiat, vel minori facundia, & facultate deficiens, innocẽtiæ tuæ bonum verbis demõſtrare modo non poſſit? Nihil horũ. Quis ergo venturus eſt? Quare non gaudes? quis venturus eſt iudicare te, niſi qui venit iudicari propter te? Non timeas accuſatorem de quo ipſe dixit, Princeps huius mũdi miſſus eſt foras. Non timeas malũ aduocatum: ille enim tibi modo aduocatus eſt, qui tunc iudex futurus eſt. Ille erit, & tu, & tua cauſa, ſermo cauſæ tuæ, teſtimonium cõſcientiæ tuæ. Quiſquis ergo futurum iudicem times, præſentem cõſcientiam tuam modo corrige. Parúmne tibi eſt quod præterita non requiret? Sine reliquo ſpatio tẽporis tunc iudicabit, ſed quod cum tãto ſpatio temporis modo præcipit, tunc etiam corrigi nõ licebit. Modo quis prohibet? Hoc cum vehemẽter commendaremus dominico die, quia reuera, quia propè hoc ſolum dicendũ eſt, non parum temporis effluxit, & coacti ſumus hunc pſalmũ ſuſceptum ad tractandum in hunc diem differre. Modo ipſe præſto eſt, intẽdamus in eum, imò in Deum, qui hos ſermones per miſericordiã ſuam in Spirituſancto diſpenſare dignatus eſt, ita vt ipſe nouit expedire infirmitatibus noſtris. Quis enim æger cõſilium dare medico audet? Cum legeretur credo aut omnes, aut multos veſtrũ animaduertiſſe, quòd habeat aliquos verſus ad quos aperiendos pulſandum eſt, maximéq; vbi ait, Qui dat niuẽ velut lanam, nebulam velut cinerẽ ſpargit, qui mittet cryſtallum ſuũ velut fruſta panis, in faciem frigoris eius quis ſubſiſtet? His enim auditis quiſquis ea accipit ad literam, opera quidem diuina cogitauit. Quis enim dat niuẽ niſi Deus? & quis nebulã ſpargit niſi Deus? cryſtallum quis durat niſi ipſe Deus? Et habent hæc tria ſimilitudines cõgruas appoſitas. Neq; enim diſſimilis eſt lana niui, aut cinis nebulæ, aut fruſta panis candido nitori, & candori cryſtalli. Eſt enim cryſtallũ ſpecies quædã in modum vitri, ſed candidũ eſt: Hoc autẽ genus traditur ab eis qui noue-

Matth. 6.

Ioan. 12.

runt, vnde dubitare non debemus, quoniā fideliſſima ſcriptura teſtimoniū dicit. Traditur enim cryſtallus durata per multos annos, & nō reſoluta niue ita cōgelaſcere, vt reſolutio non facilis ſit. Niues præteritæ hyemis facilè diſſoluit æſtas adueniens: non enim eis ad confirmandā duritiā acceſſit annoſitas. Vbi autem niues multæ per annos multos ſuper inuicē miſſæ fuerint, & copia ſua violētiā æſtatis euicerint, nō æſtatis vnius, ſed multarū præſertim in his terræ partibus id eſt, in aquilonia plaga, vbi nec æſtate ſol perferuentiſſimus inuenitur, ipſa diuturna & annoſa duritia reddit hanc ſpeciē qeæ cryſtallum dicitur. Intēdat charitas veſtra. Quid eſt ergo cryſtallum? Nix eſt glacie durata per multos annos, ita vt à ſole vel igne facilè diſſolui non poſſit. Hoc propterea aliquanto diutius expoſuimus, quia multi ignorant: nec illi qui hoc fortè norunt, de re quā nouerunt oneroſum habēt debere ſermonē adhibitū, non propter ſe, ſed propter eos qui non nouerunt. Hæc ergo cū audiſtis perſonante lectore, non dubito vos diuerſa cogitaſſe, dixiſſe aliquos, & verū dixiſſe, magna opera domini: vnde particula quædā commemorata eſt, & ipſa terrena & prope omnibus annis nota. quomodo ningat Deus, quomodo nebulā ſpargat, quomodo etiā cryſtallū ſolidet, alios dixiſſe ſibi, Putáſne ſine cauſa iſta in ſcripturis poſita ſunt, aut verè hoc totū habēt quod ſonāt? Non nobis aliquid innuit nix iſta & lana, nebula & cinis, cryſtallus & panis? Sed quare ſic ſcriptura loqui voluit, per quædā quaſi caligines ſimilitudinum? quanto melius & apertius loqueretur? Quare vel quæro vel hæſito, quid ſibi illa verba exigant? quare in audiendo vel laboro? quare plerunque audito pſalmo, indoctus abſcedo? Hoc eſt, quod paulò antè dixi, Patere te curari, ita ſanandus es. Multū ſuperbus & præceps eſt æger, qui & medicū monere audet etiā hominem. Conſiliúmne audebit dare æger medico? Vbi homo ægrotat, & Deus curat, magnū pietatis & ſanitatis indiciū eſt. Antequā ſcias quare quid dictū ſit, crede ita dici debuiſſe vt dictum eſt. Hæc enim pietas faciet te capacē vt quæras quod dictū eſt, & cùm quæſieris, inuenias: & cùm inueneris, gaudeas. Aſſit ergo nobis apud dominū Deum noſtrū iſte affectus precū veſtrarū, etſi non propter nos, certè propter vos donare dignetur, quod hic abſconditū latet. Modo ergo putate nos quoniā cuiuſdam ſpectaculi editionis diuinæ diē promiſimus, pronuntiatis his verſibus & nondū expoſitis, inuolutas quaſdam editoris noſtri

ſarcinas

ſarcinas protuliſſe. Vtiq; ad hoc inuolutæ proferuntur, vt euolutæ expectẽtur: vos autẽ nõ tantũ intueri, ſed & veſtiri paramini Dixeramus autem die dominico, ſi meminit charitas veſtra, qui affuiſtis ipſam euãgelicã lectionẽ quæ nos diutius tenuit, pſalmi expoſitio differretur, congruã lectã fuiſſe eidem pſalmo. Hoc tũc diximus, ſed oſtẽdere nõ valuimus, quia pſalmum diſtulimus. Hodie itaque demonſtranda eſt & ipſa congruentia. In euangelica illa lectione territi ſumus de die nouiſſimo, terror ille ſecuritatẽ parturit: territi enim præcauemus, præcauẽtes ſecuri erimus. Quomodo enim præpoſtera ſecuritas in terrores impellit, ita ordinata ſolicitudo ſecuritatem parit. Territi enim ſumus ne præſentẽ vitam deficiẽtem, volaticam, tranſitoriã ſic amemus, quaſi alia nulla ſit: ſi enim alia nulla eſt, amemus hãc. Si alia vita nulla eſt, fœliciores nobis ſunt qui ad amphitheatrum hodie vigilarunt. Quid enim Apoſtolus? Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Eſt ergo alia vita? Interroget quiſquam veſtrum in fide ſua, ſed dormit fides: merito fluctuas, quia Chriſtus dormit in naui. Ieſus enim dormiebat in naui, & nauis fluctuabat in aquis & tempeſtatibus multis. Fluctuat ergo cor quãdo Chriſtus dormit: Chriſtus ſemper vigilat, quid eſt ergo, Chriſtus dormit? Fides tua dormit. Quid adhuc dubitationis tempeſtate iactaris? Excita Chriſtum, excita fidem tuam. Conſpice oculis fidei vitam futuram, propter quam credidiſti, propter quam ſigno eius ſignaris, qui propterea duxit hanc vitam, vt tibi oſtenderet quàm ſit contemnenda quam diligebas, & quàm ſit ſperanda quam non credebas. Si ergo fidem excitaueris, & oculos eius in nouiſſima miſeris, futurúmq; ſeculum in quo gaudebimus poſt alterum domini aduentum, poſt iudicium peractum, poſt traditum iuſtis regnum cælorum, ſi illam vitam cogitaueris, & illius vitæ negotium ocioſum, de quo ſæpe locuti ſumus, chariſſimi, non fluctuabit negotium noſtrum otioſum negotium plenum ſolius dulcedinis, nulla interpellatum † moleſtia, nulla fatigatione ſauciatum, nulla nube perturbatum. Negotiũ noſtrum quod erit? Laudare Deũ, amare & laudare: laudare in amore, amare in laudibus. Beati qui habitãt in domo tua, in ſecula ſeculorũ laudabũt te. Quare, niſi quia in ſecula ſeculorũ amabũt te? quare niſi quia in ſecula ſeculorũ videbũt te? Hoc ergo fratres mei quare ſpectaculũ erit in viſione Dei? Vident homines

Matt.24.
1.Cor.15.
Matth.8.
† al. interpollatũ.
Pſal.83.
86. diſt. capite, vidẽt homines.

venatorem & delectantur: væ miſeris, ſi non ſe correxerint. Qui enim vident venatorem & delectantur, videbũt ſaluatorem, & contriſtabũtur. Quid illis miſerius, quibus ſaluator ſaluti non erit? Non ergo mirum, quia illis, quibus voluptati eſt homo pugnans, non erit ſaluti Deus liberãs. Nos autẽ fratres ſi nos in eius mẽbris meminimus, ſi concupiſcimus, ſi perſeuerantus, videbimus, & gaudebimus. Erit illa ciuitas purgatis omnibus ciuibus ſuis, nullo admiſto ſeditioſo aut turbulento. Inimicus ille, qui modò inuidet, ne ad illam patriã veniamus, illic cuiquã inſidiari nõ poterit, quia nec eſſe ibi permittetur. Si enim modò excluditur de corde credentiũ, quomodo excludetur de ciuitate viuẽtium? Quid erit fratres? quid erit? Rogo vos eſſe in illa ciuitate, de qua loqui tantũ gaudiũ eſt: huic futuræ vitæ corda præparare debemus. Quiſquis ei cor præparauerit, totã iſtã contemnit, contẽpta iſta ſecurũ facit expectare diẽ, de quo expectãdo dominus terruit. Cũ ergo pſalmus iſte dicat nobis, & cantet de illa vita futura, euangeliũ autẽ terruerit de præſenti: pſalmus facit amorẽ futuræ, euãgeliũ facit timorẽ præſentis. Nec de futura delectatione tacetur in literis noui teſtamẽti. & multo magis in eis vbi nõ tãquã inuolucris quibuſdam proferuntur illa quæ intelligenda ſunt, ſed ibi videntur aperta, vt hic intelligãtur obſcura. Cum ergo dicit nobis euãgeliũ, Obſeruate diẽ nouiſſimũ venturũ, diem aduentus filij hominis, quia illos male inuẽturus eſt qui modo ſecuri ſunt, ideo quia peruerſe ſecuri ſunt: ſecuri ſunt enim in voluptatibus ſeculi, cũ deberent eſſe ſecuri domitis cupiditatibus ſeculi: Iã vtiq; illi vitæ nos præparauit Apoſtolus in verbis quæ tunc etiam cõmemoraui, De cætero fratres tempus breue eſt. Reliquũ eſt vt qui habent vxores tanquã non habentes ſint, & qui emunt tanquã non ementes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui flent tanquã non flentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes ſint: præterit enim figura huius mũdi, volo vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui gaudium totũ ſuum totamq; felicitatem ſuam conſtituit in manducãdo, bibendo, vxorẽ ducendo, emendo, vendendo, vtendo mũdo iſto, ſine ſolicitudine eſt talis: ſed præter arcã, væ illi à diluuio. Quiſquis autem ſiue mãducat, ſiue bibit, ſiue aliud quid agit, omnia in gloriã Dei facit: & ſi aliqua triſtitia eſt de rebus ſecularibus, ſic flet, vt intus in ſpe gaudeat: & ſi aliqua lætitia eſt in rebus ſecularibus, ſic gaudeat, vt intus ſpiritaliter timeat, nec donet ſe cor-

Matt. 24

1. Cor. 7.

ſe corrumpendum felicitati, nec cedat aduerſitati frangẽdum, Hoc eſt enim flere tanquam non flentem, & gaudere tanquam non gaudentem. Quiſquis & ſi habet vxorem, eiúſque infirmitati compatiens, reddit non exigit debitum: aut ſi propter propriam infirmitatem ducit vxorem, plangens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quàm gaudens quia duxit. Quiſquis vendit quod nouit, quia & ſi maneret, beatum non faceret, quiſquis quod emit nouit quia trãſiet: & de his omnibus etſi abundantibus, etſi circunfluentibus non præſumit, facítque ex eo quod habet miſericordiam cũ eo qui non habet, vt & ipſe accipiat quod non habet ab illo qui omnia habet. Quiſquis talis eſt, ſecurus expectet diem nouiſſimum, quia nõ eſt præter arcam, iam inter ligna imputribilia computatur, ex quibus arca fabricatur. Nõ ergo timeat venturum dominum, ſed & ſperet & deſideret. Nõ enim veniet ille ad inferendas pœnas, ſed ad finiendas moleſtias. Hoc autem fit deſiderio illius ciuitatis. Quod ergo monuit Euangelium, impletur eius ciuitatis deſiderio, quod Pſalmus cantat, ita congruit Euangeliũ huic cantico. Et quam ciuitatem Pſalmus iſte cãtat audiamus. Audiamus & cantemus gaudiũ noſtrum: cũ hoc audimus, canticum Dei noſtri eſt. Non enim tãtum cantamus, quando voce & labiis ſonamus canticum. Eſt & canticũ intus, adſunt labia, quia ſunt & aures cuiuſdã intus. Voce cantamus, vt nos excitemus: corde cantemus, vt illi placeamus. *Aggæi & Zachariæ Pſalmus*, dicitur. Aggæus & Zacharias Prophetæ fuerunt. Erant autem Prophetæ iſti iam in captiuitate Hieruſalem illius, quæ in terra portauit vmbram cuiuſdam ciuitatis cæleſtis. In illius ergo ciuitatis captiuitate cum eſſent in Babylonia, prophetauerunt Prophetæ iſti reparationem Hieruſalem, prophetauerũt ciuitatem nouam ex reparatione veteris, liberato populo â captiuitate. Agnoſcimus & iſtam captiuitatem, ſi verè agnoſcimus noſtram peregrinationem. In hoc enim mũdo, in his tribulationibus ſeculi, in hac turba multiplici ſcãdalorum, quodammodo in captiuitate gemimus, ſed erigemur: prænuntiatur ciuitas noſtra noua æqualis futura. Nam & poſt iſtorum prophetationem, & viſibiliter cõtigit, vt totum explicaretur, quod ad perſoluendam imaginẽ pertinebat. Reparata eſt Hieruſalem poſt ſeptuaginta annos captiuitatis. Sic Hieremias Propheta ſeptuaginta annis ſeptenario illo numero omnem volubilitatem huius tẽporis ſignat, ſeptenario enim numero

Gen. 6.

1. Eſdr. 5.

Hier. 25, & 29.

voluuntur dies hi, ſicut noſtis, id eſt, abeũt, iidem redeũt. Poſt ſeptuaginta ergo annos cùm prophetauit Hieremias reparari ciuitatem Hieruſalem, factũ eſt vt & ibi ſignificaretur imago futurorum: ſignificatũ eſt nobis poſt omnem iſtam volubilitatem temporis, quæ ſeptenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem noſtram iam in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tẽpus nõ voluitur, quia habitator ibi non labitur. Hanc cũ viderent in ſpiritu Prophetæ, videbãt illam, dicebãt de iſta. Sed hæc dicebant de iſta, quæ in illam ducerẽt, & illa omnia quæ fiebãt ſecundũ tempus, ſecundum corporales motiones, ſecundũ actus hominum, ſigna erãt & prænuntiationes futurorum. Audiamus iam cantari ciuitatẽ illam, & erigemur ad eam. Multum enim nobis eam cõmendat ſpiritus Dei, infundẽs nobis amorem illius, vt ei ſuſpiremus, & in peregrinatione ingemiſcamus, & ad illã venire deſideremus. Amemus illã, & ipſum amare ambulare eſt. Ecce amemus illam ex ore ſancto & ex ore prophetico & Dei ſpiritu dicẽtis:

Expoſitio Pſalmi.

C*Ollauda Hieruſalem dominum.* In captiuitate adhuc cõſtituti, vident illos greges, imò vnum gregẽ omnium ciuium vndiq; collectorum ad illam ciuitatem: vident gaudiũ maſſæ poſt trituras poſt ventilationem iam miſſæ in horreum, nihil timentis, nihil laboris & moleſtiæ patiẽtis: & adhuc hîc poſiti, & in ipſa cõtritione conuerſantes, præmittunt gaudium ſpei, & anhelant in illam quaſi coniungẽtes corda ſua angelis Dei, & futuro illi populo ſecum in gaudio permanſuro. Collauda Hieruſalem dominum. Quid enim factura es ô Hieruſalem? Tranſiet certè & labor & gemitus, quid factura es? aratura, ſeminatura, nouellatura, nauigatura es, negotiatura es? Quid factura es? An in illis operibus quãuis bonis & de miſericordia venientibus exerceri te adhuc oportet? Conſidera numerum tuum, conſidera vndique ſocietatem tuam. Vide vtrum aliquis eſuriat, cui porrigas panem, vide ſi aliquis ſitiat, cui des calicem aquæ frigidæ: vide vtrum aliquis modò apud te peregrinus eſt, quem hoſpitio recipias: vide vtrum aliquis ſit æger, quem viſites: vide vtrũ aliquis eſt qui litiget, quem concordes: vide vtrum aliquis moriatur, quem ſepelias. Quid ergo factura es? Collauda Hieruſalem dominum. Ecce hoc eſt negotiũ tuum. Sicut ſolet in titulis ſcribi, vtere felix, collauda Hieruſalem dominum. Eſtote Hieruſalem, memẽtote de

Matt. 25.

quibus

quibus dictum eſt, Donine in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges. Hi ſunt, qui modò gaudent talibus pompis: inter illos ſunt, qui propterea hodie non venerũt, quia munus eſt. Cui munus eſt? cui damnum? Aut vnde munus? aut vnde damnum? Non enim illi tantum, qui talia edunt, damno feriuntur, ſed maiori damno percutientur qui talia libenter intuentur. Illorum arca auro exinanitur, iſtorum pectus iuſtitiæ diuitiis expoliatur. Plangũt pleriq; editores vendentes villas ſuas. Quomodo debent plangere ſpeculatores † & peccatores perdentes animas ſuas? Itáne ad hoc clamauit dominus dominico die, vigilate, vt hodie ſic vigilaretur? Obſecro vos ò ciues Hieruſalem, adiuro vos per pacem Hieruſalem, per redẽptorem, per ſtructorem, per rectorem Hieruſalem, vt conuertatis pro illis preces ad dominum, vt videant, ſentiant quia nugantur, & multùm intenti in illa ſpectacula quæ illis placent, aliquando & ſe ſpectent, ſibíq; diſpliceãt. In multis enim iam factum gaudemus: & aliquãdo nos quoq; ibi ſedimus, & inſaniuimus: & quàm multos putamus ibi nũc ſedere, futuros nõ ſolùm Chriſtianos, ſed etiã epiſcopos? Ex præteritis futura cõiicimus, ex his quæ iam facta ſunt, quæ Deus facturus eſt prænuntiamus. Vigilent preces noſtræ, nõ gratis gemitis fratres. Prorſus illi qui euaſerunt deprecantes pro his qui periclitantur, quia & ipſi fuerunt in numero periclitantiũ, exaudiuntur, & abſtrahet Deus à captiuitate Babyloniæ plebem ſuam, redimet omnino, & eruet, & perficietur numerus ſanctorũ geſtantium imaginem Dei. Non ibi erunt, quorum imaginem Deus in ciuitate ſua ſpernet, & ad nihilum rediget, quia & ipſi in captiuitate ſua, & in ciuitate ſua, hoc eſt, Babylonia imaginem eius ad nihilum redegerunt. Erit ille populus laudans dominum, quem præuidet modò ſpiritus prophetiæ, & dicit, vt exultemus in ſpe, & deſideremus ipſam rem. Collauda Hieruſalem dominum. *Lauda Deum tuum Sion* Collauda, quia ex multis cõſtas: lauda, quia vnũ facta es, Multi, inquit Apoſtolus: vnũ ſumus in Chriſto Ieſu. Quomodo ergo multi collaudamus, quomodo vnum laudamus? Iidem multi qui vnum, quia ille in quo vnũ, ſemper vnus. Quare, inquit, hæc Hieruſalem, collaudo dominũ, & laudo Deum meũ Sion? Quæ Sion, ipſa Hieruſalem, Diuerſis cauſis duo nomina. Hieruſalẽ dicta eſt viſio pacis, Siõ dicta eſt ſpeculatio. Videte ſi aliud ſonãt iſta nomina niſi ſpectacula, ne putẽt gẽtes ſe habere ſpectacula, & nos nõ

† Aliàs, ſpectatores.

Pſal. 72.

1. Cor. 10.

habere. Aliquando dimiſſo theatro aut amphitheatro, cũ cœperit ex illa cauea euomi turba perditorum, aliquãdo tenẽtes in animo phãtaſias vanitatis ſuæ. & memoriam ſuam paſcentes rebus nõ ſolũ inutilibus, ſed & pernicioſis, gaudẽtes in eis tanquã in dulcibus, ſed peſtiferis: vidẽt plerunque vt fit, tranſire ſeruos Dei, cognoſcũt ipſo habitu, vel veſtis, vel capitis, vel fortè notos habent, & dicunt apud ſemetipſos, vel ſecũ, O miſeros iſtos, quid perdunt? Fratres, rogemus dominũ pro beneuolentia ipſorum, quia bonum illi putant, bene nobis volunt. Sed qui diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam: ſi odit animam ſuam, quomodo amabit animã tuam? Tamen ipſa peruerſa & inanis & vana beneuolentia, dicenda beneuolentia nõ eſt: dolẽt nos perdere quod amãt, oremus ne perdãt quod amamus. Videte qualem Hieruſalem exhortetur ad laudem, vel potius præſentiat laudaturam. Non enim illius ciuitatis laudes tunc cùm videbimus, & amabimus, & laudabimus, voce prophetica exhortãdæ & excitãdæ ſunt: ſed propterea modò dicũt hoc Prophetæ, vtpote quãtũ poſſunt in hac carne cõſtituti, futura gaudia beatorũ eructantes in aures noſtras, vt excitent amorem illius ciuitatis. Ferueamus deſiderio, nõ ſimus ſpiritu pigri. Sed videte qualem Hieruſalem dicit laudaturam Deum, & vnde laudaturam? perfectione quadã beatitudinis. Collauda, inquit, Hieruſalem dominum, lauda Deũ tuum Sion. Et quaſi diceret, vnde ſecura laudabo? *Quoniam confirmauit*, inquit, *vectes portarum tuarum*. Attendite fratres mei, Confirmauit, inquit, vectes portarum tuarum. Vectium confirmatio non eſt portarum apertarum, ſed clauſarum. Vnde pleriq; codices habent, confirmauit ſeras portarum tuarum. Attendat charitas veſtra. Concluſam Hieruſalem dicit laudare dominum. Collauda Hieruſalem dominum, lauda Deum tuum, Sion. Collaudamus modò, laudamus modò, ſed inter ſcandala: multi, quos nolumus, intrant: multi, & ſi nolumus, exeũt: ideo crebreſcũt
Mat. 24. ſcandala. Et quoniam abundauit iniquitas, ait veritas, refrigeſcit charitas multorum, propter intrãtes quos diiudicare non poſſumus, & exeuntes quos tenere non poſſumus. Quare hoc? Quia nondum perfectio, nondum illa beatitudo. Quare hoc? Quia adhuc area, nondũ horreum. Tunc ergo quid, niſi vt nõ timeas tale quid futurum? Collauda enim Hieruſalem dominum, lauda Deum tuum, Sion, quoniã confirmauit vectes portarum tuarum. Confirmauit, nondũ dixit, appoſuit tãtum, ſed

confir-

confirmauit vectes portarũ tuarum:nemo exeat,nemo intret. Nemo exeat gaudeamus, nemo intret timeamus. Ne hoc timeas,cũ intraueris. Dicitur tantummodo,eſto in numero virginũ quæ portauerũt oleũ ſecum, virgines enim illæ animas ſignificãt. Non enim verè quinq; erũt,ſed in quinq; illis milia ſunt. In numero illo quinario milia intelliguntur,non fœminarũ tantùm, ſed & virorũ, quia vterque ſexus dicitur fœmina,quia Eccleſia:& vterq; ſexus,hoc eſt,eccleſia dicitur virgo. Deſponſaui vos vni viro,virginẽ caſtã exhibere Chriſto. Paucorum eſt virginitas in carne,omniũ debet eſſe in corde. Virginitas carnis,corpus intactũ: virginitas cordis,fides incorrupta.Ergo dicit' virgo tota eccleſia, & maſculino genere appellatur populus Dei:vterq; ſexus populus Dei, & vnus populus, & vnicus populus:& vna eccleſia, & vna colũba, atq; in hac virginitate milia ſanctorũ. Ergo quinq; virgines oẽs animas intraturas in regnum Dei ſignificant,nõ ſine cauſa quinario numero,quoniã quinq; ſunt corporis ſenſus notiſſimi omnibus. Per quinq; enim ianuas intrat aliquid per corpus ad animam: aut per oculos intrat,quod cõcupiſcas malè,aut per aures,aut per olfactũ,aut per guſtũ,aut per contactum.Per has quinque ianuas quiſquis nõ admiſerit corruptionẽ, inter quinque virgines computatur. Admittũtur autẽ corruptiones per illicita deſideria.Quid autem liceat, & quid non liceat,pleni ſunt libri ſcripturarum.Ergo opus eſt,vt ſis in illis quinque virginibus:non timebis quod dictum eſt,Nemo intret. Dicitur enim hoc, & fiet hoc.Sed cũ intraueris,nemo contra te claudet. Sed te ingreſſo,claudentur portæ Hieruſalem, & firmabuntur vectes portarum eius.Nam ſi tu eſſe volueris aut non virgo corde, aut & ſi virgo inter fatuas virgines, foris remanebis, & fruſtra pulſabis. Quæ ſunt fatuæ virgines? Et ipſæ quinque quæ ſunt, niſi animæ quæ habent iſtam continentiam carnis vt vitent corruptelas ab omnibus ſenſibus veniẽtes,quos ſenſus iam enumeraui? Quæ vitent veluti corruptiones venientes vndique, & non in conſcientia gerunt bonum ſuum coram oculis Dei,ſed placere inde volunt hominibus, & iudicium ſequuntur alienum. Fauores vulgi aucupantur, viles ſibi ſunt, cũ ſpectatoribus eſſe chari volunt,non eis ſufficit cõſcientia: Meritò nõ portant oleũ ſecum.Oleum autem eſt ipſa gloriatio,propter nitorem & ſplendorem.Sed quid dicit Apoſtolus? Vide virgines ſapientes portantes oleum ſecum,Opus autem

Matt.25. *2.Cor.11.* *Matt.25.* *Galat.6.*

ſuum probet vnuſquiſque, & tũc in ſemetipſo habebit gloriã, & non in altero. Hæ ſunt ergo virgines ſapientes. Stultæ autẽ
Mat.25. accendunt quidem lampades, videntur quidem lucere opera earũ, ſed deficient & extinguentur, quia non de oleo interiore paſcuntur. Et dormiunt omnes tardãte ſponſo, quia ex vtroq; genere hominum obdormiſcũt in mortem, & de illis fatuis, & de his ſapientibus tardante aduentu domini, ituri in mortem iſtã corporalem & viſibilem, quam ſomni loco ſcripturas ponere notum eſt omnibus Chriſtianis, cum diceret de ægro-
1. Cor. 11. tantibus Apoſtolus, Propterea in vobis, inquit, multi infirmi & ægri, & dormiunt ſufficiẽter. Dormiunt, inquit, moriuntur. Sed ecce vẽturus eſt ſponſus, & omnes ſurgent, ſed nõ omnes intrabunt. Deficiente opere ſtultarum virginum non habentium oleum conſcientiæ, non inuenient à quibus emant, quod illis ſolebant vendere adulatores. Ab irridentibus enim dici-
Mat. 25. tur, non ab inuidentibus, Ite, emite vobis. Petierant enim ſtultæ à ſapientibus & dixerunt eis, Date nobis oleum, quia faces noſtræ extinguuntur. Quid illæ ſapientes? Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendẽtes & emite vobis: hoc admonere erat, Quid vobis modo proſunt, à quibus emere ſoletis adulationem? Et cum eunt, inquit, intrarunt illæ, & clauſum eſt oſtium. Cum eunt corde, cum talia cogitãt, dum ſe ab illa intentione alienãt, & retro præterita ſua recordãtur, eunt quaſi ad vendentes, & non inueniunt tunc fauentes, non inueniunt tunc laudantes à quibus ſolebant laudari, & quaſi excitari ad bona opera, non robore bonæ conſcientiæ, ſed incitamento linguæ alienæ. Et illud quod dictũ eſt, Ne fortè nõ ſuf-
Mat. 25. ficiat nobis & vobis, magna cõſideratione humilitatis dictum eſt. Oleum enim quod geſtamus in conſcientia, iudicium eſt noſtrum de nobiſmetipſis quales ſimus. Et difficile eſt vt de ſe quiſq; perfecte iudicet, fratres mei, quantumlibet homo proficiat, quantunlibet ſe ad interiora extendat, & præterita obliuiſcatur, Iam dicit ſibi bene eſt, procedit regula de theſauris
Philip. 3. Dei, examinat liquidum, Et quis gloriabitur caſtum ſe habere
Prou. 20. cor? Et quis gloriabitur mũdum ſe eſſe à peccato? Sed quid di-
Iacobi 2. xit ſcriptura? Iudicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam. Quantumcunq; proficias, ſperabis in miſericordiam. Nam ſi iuſtitia ſine miſericordia prolata fuerit, in quolibet quod damnet inueniet. Quæ nos conſolatur ſcriptura? Quæ hortatur ad miſericordiam faciendam, vt omnino crebreſca-

breſcamus in erogando quod amplius habebamus.Multa autem ſuperflua habemus,ſi non niſi neceſſaria teneamus.Nam ſi inania quæramus,nihil ſufficit. Fratres,quærite quod ſufficit operi Dei,non quod ſufficit cupiditati veſtræ Cupiditas veſtra non eſt opus Dei:Forma veſtra,corpus veſtrum,anima veſtra, hoc totũ opus Dei.Quære quæ ſufficiãt,& videbis quàm pauca ſint.Viduæ ſuffecerunt duo minuti nũmi ad faciendam miſericordiam, ſuffecerũt duo nummi ad emendũ regnum Dei. Ad veſtiendos totiens venatores,quid ſufficit editori? Videre quia non ſolum pauca ſunt quæ vobis ſufficiant, ſed nec ipſe Deus multa à vobis quærit. Quære quantũ tibi dederit, & ex eo tolle quod ſufficit. Cætera quæ ſuperflua iacẽt,aliorũ ſunt neceſſaria.Superflua diuitum neceſſaria ſunt pauperum. Res alienæ poſſidentur,cũ ſuperflua poſſidentur.Faciens ergo huiuſmodi miſericordias, & illam præcipue quæ gratis conſtat, Dimitte ſicut dimittimus,quia non niſi charitatẽ erogas,quæ creſcit cum erogas: Faciens ergo & feruẽs in ipſis bonis operibus miſericordiæ, quæ iam bona opera,vt iam diximus, tũc non erunt neceſſaria,quia nullus erit miſer in quem facienda ſit miſericordia, expectabis ſecurus iudiciũ, non tam ſecurus de iuſtitia tua, quàm ſecurus de miſericordia Dei, quia & tu miſericordiam prærogaſti. Iudicium enim ſine miſericordia illi,qui non fecit miſericordiam: Superexaltat autem,inquit, miſericordia iudiciũ. Ne putetis fratres,quia tunc non eſt iuſtus quãdo noſtri non miſeretur, aut recedit à regula iuſtitiæ ſuæ. Et cum damnat, iuſtus eſt: & cum miſeretur, iuſtus eſt. Quid enim tam iuſtum,quàm reddere miſericordiam præroganti? Quid tam iuſtum, quàm vt in qua menſura menſi fueritis,in ea remetiatur vobis?Da egenti fratri.Cui fratri?Chriſto.Si ergo quia fratri Chriſto,& quia Chriſto Deo,qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula: Deus egere à te voluit, & tu manus retrahis? Certè tu porrigis manũ, & petis à Deo: audi ſcripturã, Non ſit manus tua porrecta ad accipiẽdum,& ad dandũ collecta, Erogari ſibi vult Deus ex illo quod dedit. Quid enim das,quod ille nõ dedit?Quid enim habes quod nõ accepiſti?Autvero nõ dicoDeo,ſed cuilibet de tuo dasaliquid? De illius das qui iubet vt des.Prærogator eſto nõ inuaſor.Hæc ergo faciens,& ſi bona humilitate dicis de illo oleo, ne fortè non ſufficiat nobis,intras & clauditur:audi Apoſtolum hoc dicentem,Mihi autẽ minimum eſt,vt à vobis diiudicer.Quando

Marc.12. *Iacobi 2.* *Matth.7.* *Rom.9.* *Eccleſ.4.* *1.Cor.4.* *Matt.25.* *1.Cor.4.*

enim poteſtis diiudicare conſcientiam meam? Quãdo examinare quo animo facio quicquid facio? Quantũ poſſunt homines de alio iudicare? Plus homo vtiq; ipſe de ſe, ſed Deus plus
Matt. 25. de homine, quàm homo de ſe. Ergo ſi talis fueris intrabis, in quinque illis virginibus eris, cæteræ fatuæ excludentur: nam hoc habes in Euangelio, Claudetur oſtium, & ſtabunt & clamabunt, Aperi nobis, & non aperietur. Quoniam confirmauit vectes portarũ tuarum. Confirmauit, inquit, vectes portarum tuarũ, ſecura inſta, ſecura lauda, ſine fine lauda. Fortiter clauſæ ſunt portæ tuæ, non exit amicus, non intrat inimicus. Confirmauit vectes portarũ tuarum. *Benedixit filios tuos in te.* Non vagantur foris, non peregrinantur, intus gaudent, intus laudant, intus benedicunt, intus non parturiunt, quia iam neminem pariunt. Filij ſunt, ſancti ſunt, iſti filij ſancti iam laudantes & gaudẽtes, parturiti & parti ſunt matre charitate, incluſi ſunt colligente charitate. Audi charitatẽ parturientem illos, qua præditus Paulus Apoſtolus, non ſolum paternũ, ſed & ma
Galat. 4. ternum amorem cõgerens in filios & corrigens, Filij mei, inquit, quos iterum parturio. Cum Paulus eos parturiebat, charitas eos parturiebat. Cum charitas eos parturiebat, Dei ſpi-
Rom. 5. ritus parturiebat. Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. Ergo colligat quos parturiuit & peperit. Modo iam intus filij ſunt, ſecuri ſunt: Volarunt de nido timoris, volarũt in cæleſtia, volarũt in æterna, iam nihil metuunt temporale. Benedixit filios tuos in te. Quis? *Qui poſuit fines tuos pacẽ.* Quomodo exultatis omnes?
19. lib. de ciui. Dei. cap. 11. Hanc amate fratres mei. Multum delectamur, quãdo clamat de cordibus veſtris pacis dilectio. Quomodo nos delectauit? Nihil dixeram, nihil expoſuerã, verſum pronuntiaui, & exclamaſtis. Quid de vobis clamauit? Dilectio pacis: Quid oſtendit oculis veſtris? Vnde clamatis ſi nõ amatis? Vnde amatis ſi non videtis? Inuiſibilis eſt pax. Quis eſt oculus, quo viſa eſt vt amaretur? Neq; enim acclamaretur, niſi amaretur. Hæc ſunt ſpectacula quæ exhibet Deus rerũ inuiſibilium. Quanta pulchritudine intellectus pacis corda veſtra percuſſit? Quid iam ergo loquar de pace, aut de laude pacis? Præuenit omnia verba mea veſter affectus, non implebo: Non poſſum, infirmus ſum. Differamus omnes laudes pacis ad illam patriã pacis. Ibi eam plenius laudabimus, vbi eam plenius habebimus. Inchoatam in vobis ſi ſic amamus, perfectã quomodo laudabimus? Ecce

hoc dico ô filij dilecti,ô filij regni,ô ciues Hieruſalē,quoniam in Hieruſalē viſio pacis eſt,& omnes qui habent & amant pacem,benedicũtur in ea, & ipſi intrant cum clauduntur portæ, & firmantur vectes.Hanc quam nominatam ſic amatis & diligitis ipſam ſectamini, ipſam deſiderate ipſam in domo,ipſam in negotio, ipſam in vxoribus,ipſam in filiis, ipſam in ſeruis, ipſam in amicis,ipſam in inimicis diligite.Ipſa eſt pax, quam non habent hæretici. Quid agit pax in huius adhuc regionis incertis,in iſta peregrinatione mortalitatis noſtræ, cũ adhuc nemo eſt alteri conſpicuus,nemo videt cor alterius?Quid agit pax?De incertis non iudicat, incognita non confirmat.Procliuior eſt ad bene credendum de homine, quàm ad male ſuſpicandum.Non ſe multum dolet errare,cum bene credit etiam de malo.Pernicioſa autem cum male ſenſerit fortè de bono, neſciẽs qualis ſit.Quid perdo ſi credo quia bonus eſt?Si incertum eſt,licet vt caueas ne fortè verum ſit,non tamen damnes tanquã verum ſit,Hoc pax iubet, Quære pacem,ait,& ſequere eam.Hæreſis quid monet?Damnat incognitos,damnat totum mundum, periit totus mundus, nullus eſt Chriſtianus, Aphrica remãſit.Bene iudicaſti.De quo tribunali dicis tu ſententiam in orbem terrarum?In quo foro ante te mũdus ſtetit? Nolo mihi credatur,ſed nec tibi:Chriſto credatur,ſpirituiDei per Prophetas credatur, legi Moyſi credat᷑. Quid dixit Moyſes de futuris his temporibus? ad Abraham dictum eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.An dubitas quid ſit ſemen Abrahæ? Puto quia cum Apoſtolus dixerit,nõ dubitabis: aut & ſi de apoſtolo dubitabis, quare pax pax,& non eſt pax? Quid dicit Apoſtolus? Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius.Non dixit,& ſeminibus tanquã in multis, ſed tanquam in vno.& ſemini tuo quod eſt Chriſtus:ecce ante millia annorum dictum eſt Abrahæ,in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Quod ante milia annorum dictum eſt, & ab vno creditum eſt,modo iam videmus impletũ. Hoc legimus, hoc intuemur,& tu reſiſtis de tranſuerſo veniens? Quid dicturus? Noli credere. Cui? Spiritui Dei? Deo loquenti ad Abraham? Et cui credo?Tibi? Non hoc dico, inquies. Non hoc dicis,Non dicis,mihi potius crede quàm ſpiritus Dei,& Deo loquenti ad Abraham?Quid ergo mihi dicis?Ille dedit, & ille tradidit.De Euangelio recitas hoc,de Apoſtolo,de prophetia?Diſcute omnes ſcripturas, lege mihi hoc ex eis quibus credo, tibi enim

Pſal.33.

Gen.12. & 26.

Gala.3.

non credo. Vnde lecturus es? Hoc mihi pater meus, ait, hoc mihi auus meus, hoc mihi frater meus, hoc mihi Epiſcopus meus. Sed hoc Abrahæ Deus, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes. Audit vnus homo & credit, & fit in multis poſt multa tempora. Quando dictũ eſt, creditur: quando impletur, dubitatur? Hoc ergo dixit Moyſes, dicãt & Prophetæ. Vide commerciũ redemptionis noſtræ, Chriſtus pependit in ligno. Vide quãdo emit, & ſic videbis quid emit. Empturus eſt aliquid, ipſum aliquid nondum ſcis. Vide quanti, & videbis quid; ſanguinem fudit, ſanguine ſuo emit, ſanguine immaculati emit, ſanguine vnici filij Dei emit. Quid emptũ eſt ſanguine vnici filij Dei? Adhuc vide quanti. Propheta longe antequam fieret, dicit, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Magnũ pretium video Chriſti, videam quid emiſti, Commemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ. In vno eodémq; Pſalmo emptorem video, & pretiũ, & poſſeſſionem. Emptor Chriſtus eſt, pretium ſanguis, poſſeſſio orbis terrarum. Voces ipſas propheticas audiamus, contradicentes litigatoribus hæreticis. Ecce poſſeſſio domini mei: bis lego in Pſalmo, Commemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ, & adorabũt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium. Et vide iurgantem, vide ius defendentem, Quoniam ipſius eſt regnũ, & ipſe dominabitur gentium. Ipſe qui emit Chriſtus, non qui apoſtatauit Donatus. Adorabunt recte, adorabunt omnes patriæ gentium in conſpectu eius. Quare recte? Quoniã domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gẽtiũ. Illud Moyſes, hoc Prophetæ, & alia multa millia, Quis numerat teſtimonia de eccleſia toto terrarũ orbe diffuſa, quis numerat? Non ſunt tot in orbe hæreſes contra Eccleſiam, quot ſunt teſtimonia legis pro Eccleſia. Quæ pagina non hoc ſonat? Quis verſus non hoc loquitur? Omnia clamant pro vnitate dominica, quia poſuit fines Hieruſalẽ pacem. Tu contra iſta latras hæretice? Vnde merito dicitur in illa ciuitate, quod ſcriptũ eſt in Apocalypſi, Canes foras. Tu contra iſta latras, vnde iudicaſti de orbe terrarũ vt dicere cœperã? Quo tribunali? Præſumptione videlicet cordis tui. Alterum tribunal, ſed ruinoſum. Dixit hoc Moyſes, dixerunt hoc Prophetæ, & nondum credunt qui ſe Chriſtianos videri volunt. Torquebatur quidam diues apud inferos, deſiderauit aquæ ſtillam de digito contempti ante ianuam ſuam pauperis, quoniam vrebatur

Gen.12. & 26. — *Pſal.21.* — *Pſal.21.* — *Apoc.22.* — *Luc.16.*

batur in flammis. Et cum ei non daretur, quia iudicium ſine miſericordia illi qui nõ fecit miſericordiam, cum ergo ei non daretur, dixit ad Abrahã, Pater Abraham, miſerere, mitte Lazarum, habeo ibi quinq; fratres, annunciet eis quæ hic patior, ne & ipſi veniant in locum hunc tormentorum. Et quid illi Abraham? Habent illic Moyſem & Prophetas: & ille, Non, pater Abrahã, ſed ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credẽt: & Abraham, Si Moyſem, inquit, & Prophetas non audiunt, nec ſi quis à mortuis reſurrexerit, credent. De quibus dixit, Habent ibi Moyſem & Prophetas? De his vtiq; qui adhuc viuebãt, quibus adhuc tẽpus correctionis largũ erat, qui nondum venerant in loca illa tormentorũ: Habent ibi, inquit, quos audiant, Moyſem & Prophetas. Non credũt his, ſed ſi quis à mortuis reſurrexerit credẽt. Si Moyſem & Prophetas nõ audiunt, nec ſi quis à mortuis reſurrexerit credent: Sententia Abrahæ eſt. Abrahæ ſententia vbi? Et vnde? De quodã excelſo loco, & pleno quietis & fœlicitatis, quem vidit ille qui cruciabatur in flamma leuatis oculis ſuis, quando in eius gremio, id eſt, in eius ſecreto vidit pauperem fœliciter exultantem, inde prolata eſt iſta ſententia. Vide de quo tribunali. Ibi enim habitat Deus, quia in ſanctis habitat Deus: vnde optat Apoſtolus & dicit, Diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo magis optimum: & latroni illi dicitur, Hoc die mecum eris in paradiſo. Ergo dominus cum Abrahã & in Abraham manens dixit iſtã ſententiam, Habent ibi Moyſem & Prophetas, ſi illos non audiunt, neq; ſi aliquis à mortuis reſurrexerit credent ei. O hæretici, habetis hic Moyſem & Prophetas, viuitis, adhuc poteſtis audire, adhuc licet corrigi, animoſitatem frænare, veritatem tenere adhuc cõceditur Diſceptate vobiſcum vtrum audiendus ſit Moyſes & Prophetæ, qui fidei ſuæ teſtimonia tanta exhibuerunt, cum videamus ſic currere res humanas, vt ab ipſis prædictæ ſunt. Quid dubitatis adhuc credere Moyſi & Prophetis? Quid dubitatis audire? An forte quæritis reſurgẽtem à mortuis, vtrum & ipſe vobis dicat de eccleſia ſua? Quæſiuit hoc diues apud inferos aliquem mitti ex mortuis ad fratres ſuos, reprehenſus eſt quia hoc quæſiuit. Sufficere debuerunt fratribus eius Moyſes & Prophetæ. Ad hoc ille fruſtra quæſiuit, vt vos iam exemplo admoniti ne fruſtra & ſero quærentes, ſicut ille torqueamini, & audiatis Moyſem & Prophetas. Quid dixit Moyſes? In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Quid dixerunt

Iacobi. 2.
Lucæ 16.
Ibidem.
Ibidem.
Philip. 1.
Lucæ 23.

Pſal. 21. Prophetæ? Commemorabuntur & cõuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ: adhuc mihi dicturus es, Surgat aliquis ex mortuis: Ego nõ credo, niſi aliquis inde venerit & dixerit, O domine, gratias miſericordiæ tuæ, voluiſti mori, vt aliquis ab inferis ſurgeret, & ipſe aliquis non quicunq; ſed veritas ſurrexit ab inferis, qui verum de inferis diceret, & ſi ad inferos non veniret, tamen propter voces imperitorũ malorum ecce ipſe mortuus eſt, ecce reſurrexit ab inferis. Quid dicis hæretice? Quid dicis? Modo te audiam, finitæ ſunt omnes excuſationes *Luc. 16.* tuæ? Et ſi verba derides diuitis apud inferos cõſtituti, ſurrexit à mortuis Chriſtus, dignaris vel ipſum audire? Ecce quia fortè ſimilis es diuiti mortuo, viuus deſiderabas ſurgere ab inferis. Non pater tuus, nõ auus tuus, nõ illi ſurrexerũt, qui neſcio quos nomine traditionis infamauerũt. Sed ecce nõ infamauerunt, verum dixerunt. Vis noſſe quàm nihil ad me? Audiamus ſimul quid dixerit, qui ſurrexit à mortuis. Quid pluribus immorer? Audiamus, iam aperiatur Euangelium, legatur quod factum eſt tanquã fiat, ponãtur ante oculos noſtros geſta præterita propter cauẽda futura. Ecce Chriſtus ſurgẽs à mortuis, oſtendit ſe diſcipulis ſuis. Nuptiæ ipſius, ipſe ſponſus, Eccleſia ſpõſa: Ecce ſpõſus qui dicebatur mortuus, abſumptus, finitus, ecce integer reſurrexit, ecce oſtẽditur oculis diſcipulorũ, ecce præbetur cõtrectãtibus manibus, ecce tetigerũt cicatrices, qui deſperati ſunt vulnera Exhibuit ſe oculis eorũ videndum manibus contrectandũ, putabant ſpiritũ eſſe. Deſperauerãt enim *Luc. 24.* de ſalute ſua, Exhortatur eos, cõfirmat in fide, Palpate & videte, quia ſpiritus carnẽ & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere Tangunt, gaudẽt, trepidant. Et cũ adhuc trepidarent præ gaudio, ſic habet ſcriptũ, & ſic certa ſunt, quæ multũ lecta ſunt, vix creduntur. Dubitatio quædam veluti tardius credentis condit voluntatem tenentis: Neceſſe eſt vt plus homo gaudeat cum *Ibidem.* venerit quod deſperauerat. Nam ad ipſum gaudium condiendum & augendũ, noluit ſe ſtatim cognoſci: Tenuit viſus diſcipulorum ſuorũ, illorũ duorum quos inuenit in via colloquentes iam in deſperatione, & dicẽtes, Nos autẽ ſperàbamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Putauerãt hoc, iam nõ putabãt, iam ſpes cum eis non erat, & Chriſtus cum eis erat, qui ſe reddidit, & ſpem reduxit: Poſtea ergo dixit, poſteaquã eum illi in panis fractione cognouerũt, & obtulit ſe aliis diſcipulis ſuis, cum putarent ſpiritum eſſe, dixit, Palpate & videte quia ſpiri

tus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et cum adhuc præ gaudio trepidarent, habetis hic, ait, quod manducetur? Accepit, benedixit, manducauit & dedit eis. Expreſſa eſt veritas corporis, ablata eſt omnis ſuſpicio falſitatis. Quid deinde? Non ſciebatis, quia oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & pſalmis de me? Et quia illi credebant Moyſi & Prophetis. Verum enim erat quod dixit Abraham, Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent. Quia ergo credebant Moyſi & Prophetis, & non erāt de ipſis quos reprehēdit Abraham, audierunt quod ait dominus, Nō ſciebatis quia oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & pſalmis de me? Ecce qui crediderunt Moyſi & Prophetis, videte quemadmodum ex ipſorum teſtimonio credunt ei qui ſurrexit à mortuis. Tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis, Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtū pati, & à mortuis reſurgere tertia die. Habes iam ſpōſum Eccleſiæ, & non hinc tacuit Moyſes, non hinc tacuerunt Prophetæ, Chriſtum reſurrecturum à mortuis tertia die, paſſurum, & reſurrecturum. Deſcriptus eſt nobis ſponſus, vt non erremus, ſed neſcio qui exiſtunt, & quia non erramus in ſponſo, & ipſi videntur ea quæ & nos credere de ſponſo, vt à membris ſponſi nos auocēt, dicunt nobis. Ipſe eſt quidem ſponſus quem creditis, quem & nos credimus, ſed ſpōſa non eſt ipſa Eccleſia quem tenetis. Et quæ illa eſt? Pars Donati: & hoc eſt quod tu dicis. Hoc tu dicis, an ſpōſus? Tu dicis, an Deus per Moyſem? Ecce Eccleſiā teneo: dictum eſt à Moyſe, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Tu dicis, an ſpiritus Dei per Prophetas? Eccleſiam teneo: dictum eſt per Prophetam, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ. Ecce iam teneo teſtimonium legis & teſtimoniū Prophetarum: audiamus & eum qui ſurrrexit à mortuis. Oſtendit ſe ſponſum, teneamus eū: Confirmauit demonſtrando, exhibendo teſtimonia. Hoc enim Moyſes, hoc Prophetæ dixerunt, quia oportebat pati Chriſtum, & reſurgere tertia die. Iam ergo quia tenemus ambo ſponſum ex ipſis verbis, & puto quia iam incipis mecum credere & his verbis Moyſi & Prophetis credamus, & ei qui reſurrexit à mortuis: ſequatur & dicat. O domine video iam ſponſum Chriſtum, factum eſt ne quis me auocet à membris ſponſæ tuæ, & non ſis

Luc. 16. *Luc. 24.* *Gen. 12. & 26.* *Pſal. 21.* *Luc. 24.*

mihi caput, ſi egò in membris eius non fuero: dic mihi & de Eccleſia aliquid, quia iam de ſponſo eius non dubito: audi & de Eccleſia, ſequitur & dicit, Prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. Nihil verius prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. Sed
Matt.24. hoc vbi? Alij enim dicunt, Ecce hic, alij, ecce illic. Et quid ipſe? Nolite credere, exurgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dicent, Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipſo capite dicunt, ecce hic & ecce illic, Notum eſt enim quòd Chriſtus in cælis
Matt.28. eſt, ſed de Eccleſia vbi Chriſtus eſt, qui ait. Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi: ſed ait dominus, Nolite credere: Qui dicit, ecce hic & ecce illic, partes oſtendit, ego totum emi: dicat mihi hoc Euangelium, dic hoc ipſe ex Euangelio, quia iam ſurrexiſti à mortuis, vt credant tibi qui
Luc.16. credunt Moyſi & Prophetis: dic mihi hoc tu, Audio: oporte-
Luc.24. bat Chriſtum pati & reſurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorũ per omnes gentes incipientibus ab Hieruſalẽ. Quid eſt hæretice? Certe cum recitarẽ Moyſem, cum recitarem Prophetas, diſtuliſti ad eum qui reſurrecturus erat à mortuis. Ecce reſurrexit, ecce dixit, tam nullam habet dubitationem Eccleſia Chriſti & vxor Chriſti, †quàm nullam habet dubitationẽ corpus Chriſti, demonſtratum oculis, contrectatum manibus diſcipulorũ, Ecce qui reſurrexit à mortuis vtrunq; oſtẽdit, oſtẽdit caput, oſtẽdit membra, oſtendit ſponſum, oſtendit ſponſam. Aut vtrunque mecum crede, aut illud in damnationem tuam credis. Quid enim quia reſurrexit à mortuis, quia in eodem corpore reſurrexit? Bene quia cicatrices oſtẽdit, quia vt crucifixus eſt, vt ſepultus, ita redditus, ita demõſtratus: optime credis, audi illum loquentem in quem credis, Prædicabitur in nomine eius pœnitentia & remiſſio peccatorum, Vbi? Per latas terras. Si vellem illud egò dicere, iam tu luctans aduerſus hæreticos, iam pugnans, iam habens cum illis conflictum tantæ quæſtionis, non illud dicerem ſic contra præſentes hæreticos, quomodo illud dixit ille cõtra futuros. Quid vis amplius? Remiſſio peccatorum in Chriſti nomine prædicatur. Vbi prædicatur? per omnes gentes. Vnde? Incipit ab Hieruſalem. Communia huic Eccleſiæ quare litigamus? Cœpit enim hæc Eccleſia ab Hieruſalem iſta terrena, vt gaudeat de Deo in illa Hieruſalẽ cæleſti. Ab hac enim incipit, ad illã terminat. In illa tota Eccleſia erit,

†aliàs Chriſti ex ore Chriſti.

ab

ab iſta exordium fidei ſumpſit. Lege Actus Apoſtolorũ, ſi fortè mentior quomodo ibi erant congregati diſcipuli cũ veniſſet ſpiritus ſanctus, vt oſtendatur tibi quod dixit dominus, Incipientibus ab Hieruſalẽ, quomodo linguis omniũ locuti ſunt in quos venit ſpiritusſanctus. Quare non vis loqui omniũ linguis? Ecce ibi omnes linguæ ſonuerunt. Quare modo cui datur ſpiritusſanctus non loquitur omnium linguis? Hoc enim tunc erat indicium venientis in homines ſpiritusſancti, vt linguis omnium loquerentur. Modo quid dicturus es hæretice, quia nõ datur ſpiritusſanctus? Non dico tibi vt datur, an non datur? Si non datur, quid eſt quod agitis, loquẽdo baptizando, benedicẽdo? Quid eſt quod agitis? Inania celebratis? Ergo datur. Si datur, quare linguis omniũ non loquuntur quibus datur? Nunquid defecit donũ Dei, aut minor eſt fructus? Creuerunt zizania, ſed & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. Nõ dixit creſcant zizania, decreſcat triticum, vtrunq; creuit. Quare non apparet modo ſpiritusſanctus in linguis omnibus? Imò verò apparet in linguis omnibus. Tunc enim nondum erat in eccleſia per orbem terrarũ diffuſa, vt membra Chriſti in omnibus gentibus loquerentur. Tunc implebatur in vno, quod prænunciabatur in omnibus. Iam totum corpus Chriſti loquitur omniũ linguis, & quibus nondũ loquitur loquetur. Creſcit enim eccleſia donec occupet omnes linguas. Quod vos deſeruiſtis quouſq; creuit? Tenete vobiſcum quouſque accedat, vt nobiſcũ perueniatis ad ea quæ nondũ acceſſerunt. Loquor omnium linguis, audeo tibi dicere, in corpore Chriſti ſum, in eccleſia Chriſti ſum. Si corpus Chriſti omnium linguis iam loquitur, & ego in omnibus linguis ſum, mea eſt Græca, mea eſt Syra, mea eſt Hebræa, mea eſt omniũ gentium, quia in vnitate ſum omniũ gentiũ. Ergo fratres cœpit Eccleſia ab Hieruſalem, vt per omnes gentes propagaretur. Quid euidentius hoc teſtimonio legis & prophetarum ipſius domini? Apoſtolorum vbiq; perſonant voces, reddentes teſtimonium ſpei noſtræ in vnitate corporis Chriſti. Gaudete in frumẽtis, tolerate zizania, Gemite in tritura, ſuſpirate in horreũ: Veniet illud tempus quo gaudebimus, confirmatis vectibus portarum Hieruſalem. Intret qui intraturus eſt, qui illuc manifeſtus intrabit, huc victus non intret. Qui autem huc victus intrat, foris eſt: Foris eſt & neſcis, ventilabrũ probabit, vectes probabũt. Qui modo vere intus & veraciter intus, ibi firmiter

Act.1. *Mat.13.* *Acto.2.* *Luc.24.* *Matt.10*

intus. Qui autem hîc tolerando intus, ibi gaudendo intus. Fines enim Hieruſalē pax, quia poſuit, inquit, fines tuos pacem. Modò deſideramus pacē, quā hîc habemus in ſpe. Adhuc enim

Gala. 5. in nobiſipſis qualis pax? Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Vbi plena pax in vno homine? Quando erit plena in vno homine tūc erit plena in omni-

1. Cor. 15. bus ciuibus Hieruſalem. Quando erit plena pax? Quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc plena pax, tunc firma pax: Nihil litigat aduerſus animā in homine, non ipſa aduerſum ſe ex quadam parte ſaucia, nō carnis fragilitas, non indigentia corporis, non fames, nō ſitis, non frigus, nō æſtus, nō laſſitudo, nō vlla inopia, non prouocatio rixæ, non certè ipſa ſolicita cautela, & vitandi inimici & diligendi. Hæc omnia fratres mei litigant, aduerſum nos, nondum eſt plena & perfecta pax. Quod clamaſtis, qui iam dudū nominata pace ex deſyderio clamaſtis: clamor veſter de ſiti erat, nō de ſaturitate, quia ibi erit perfe-

Matt. 5. cta iuſtitia, vbi perfecta pax. Modo eſurimus & ſitimus iuſtitiam: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniā ipſi ſaturabuntur. Quomodo ipſi ſaturabuntur? Cum ad pacem veneri-

Pſal. 80. mus. Ideo cum dixiſſet, qui poſuit fines tuos pacem, quia ibi ſaturitas & nulla indigentia, ſubdidit ſtatim, *Et adipe frumenti ſatiens te.* Fratres quoniā pax iſta de qua loquimur nondum eſt in totis nobis, id eſt, in vnoquoque noſtrū, tota adhuc fortè ſpiritum veſtrum delectat audire. Sed ſi nihil reſiſtit & rebellat ex corpore, finiemus Pſalmum: Fatigatos vos nuſquam video, tamen vereor, nouit Deus, ne oneri ſim vobis aut quibuſdam fratribus, & video ſtudia multorum exigentium hunc laborem de me & ſudorem, quem credo in domino non futurum infructuoſum: Gaudeo tantam eſſe voluntatem & voluptatem in veritate verbi Dei, vt ſtudium veſtrum bonum in bono & de bono vincat ſtudium inſanorum currentium in amphitheatrum. Nunquid illi ſi tādiu ſtarent adhuc ſpectarent? Ergo fratres audiamus cætera, quia hoc vultis. Aſſit dominus aſſit & viribus & mentibus noſtris. Qui poſuit fines tuos pacem, ad illam Hieruſalem dicit, & adipe frumenti ſacians te. Tranſiit fames & ſitis iuſtitiæ, ſuccedit ſaturitas. Qui ibi

Ioan. 6. erit adeps frumenti, niſi panis ille qui deſcendit de cælo ad nos? In patria ipſa quomodo ſaturabit, qui in peregrinatione ſic pauit? Iam modo de ipſa peregrinatione noſtra locuturus

es, qua

es,qua venitur ad illam Hieruſalem vbi collaudabimus dominum. Laudabimus dominũ Deum noſtrũ,nos Hieruſalem, nos Sion,quoniã confirmabuntur vectes portarum noſtrarum. Etenim ille qui tunc ſatiabit adipe frumenti, quid facit in iſta peregrinatione? Hoc quod ſequitur, *Qui emittit verbum ſuum terræ* Ecce in terra laboramus feſſi, languidi, pigri, frigidi. Quando leuaremur ad adipem frumenti & ſatietatẽ, niſi mitteret verbũ ſuum terræ qua grauabamur, terræ qua impediebamur à reditu? Miſit verbum ſuũ: non deſeruit etiam in eremo, pluit manna de cælo. Qui emittit verbum ſuum terræ, & venit ad terras verbum eius. Quomodo eius? Aut quod eſt verbum eius? *Vſque in velocitatem currit verbũ eius.* Non dixit velox eſt verbũ eius, cucurrit verbũ eius vſque in velocitatẽ. Intendamus fratres, nõ potuit eligere melius verbum: Calidus calore caleſcit. frigidus frigore frigeſcit, velox velocitate velox fit. Quid calidius ipſo calore, quo calet quicquid fit calidum? Quid frigidius ipſo frigore, quo frigeſcit quicquid frigidum fit? Quid ergo velocius ipſa velocitate, qua velox fit quicquid velociter currit? Poſſunt dici multa velocia, & alia magis, alia minus, & tanto quæque res velox eſt, quãto eſt particeps velocitatis. Illa res magis eſt particeps velocitatis, ergo magis velox: aut minus particeps velocitatis, ergo minus velox. Ipſa itaque velocitate quid velocius? Ergo quouſque currit? Vſq; in velocitatẽ. Quantũ vis auge quod velox eſt verbũ, & dic, velocius eſt quàm illud aut illud, quàm aues, quàm vẽti, quàm angeli: Nunquid aliquid horũ, attamẽ quãta ipſa velocitas vſque in ipſam velocitatem? Velocitas ipſa quid eſt fratres? Vbique eſt, nõ eſt in parte. Hoc pertinet ad verbum Dei nõ eſſe in parte, vbique eſſe per ſeipſum verbũ, ex quo Dei virtus & Dei ſapientia eſt, nõdum aſſumpta carne. Si cogitemus Deum in forma Dei, verbum æquale patri, ipſa eſt ſapientia Dei, de qua dictum eſt, Attingit à fine vſque ad finẽ fortiter. Quanta velocitas, Attingit à fine vſque ad finẽ fortiter? Sed fortè immobilitate attingit. Si immobilitate tanquã moles aliqua ſaxea impleat locũ aliquem, dicitur quod attingit eiuſdem loci à fine vſque ad finem, nõ tamen motu. Quid ergo dicimus? Non habet motum verbũ illud, Et ſapientia illa ſtolida † eſt? Et vbi eſt quod dicitur de ſapientiæ ſpiritu? Cum multa dicerentur, acutus, inquit, mobilis, certus, incoinquinatus. Sic vtique ſapiẽtia Dei mobilis. Si ergo mobilis, quando hoc tangit, illud nõ tan

*Exod.*16.
*Pſal.*103.
1.*Senten. diſtin.*37. *cap. fateamur.*
1.*Cor.*1.
*Sapien.*8.
† Alias, ſolida,
*Sap.*7.

git? Aut hoc tangit, illud deſerit? Et vbi eſt velocitas? Hoc facit velocitas, vt & vbique ſemper ſit, & nuſquã incluſa teneatur. Sed cogitare iſta nõ poſſumus, pigri ſumus. Quis iſta cogitet? Et reuera fratres quoniã dixi quomodo potui, ſi tamen potui, ſi intellexi, & quomodo potuiſtis intellexiſtis: ſed quid
Ephe.ſ.3. dicit Apoſtolus? Ei autẽ qui potens eſt facere ſupra quàm ſpe-timus aut intelligimus. Quid hic oſtendit? Quia quotieſcunque intellexerimus, non intelleximus ſicuti eſt. Quare hoc?
Sapien.9. Corpus enim quod corrũpitur, aggrauat animã. Ergo in terra frigidi ſumus. Velocitas enim feruens eſt, & omnia feruẽtiora velociora, omnia frigidiora tardiora: Nos tardi, ergo frigidi. Illa autem ſapientia currit vſque in velocitatem. Ergo fer-
Pſal.18. uentiſſima eſt, Nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Nos ergo qui frigidi corporis tarditate, vinculo terrenæ vitæ huius corruptibilis onere prægrauati, nullámne ſpem habemus ad capiendũ verbum, quod vſque in velocitatem currit? An verò ille quamuis ex corpore in infima depreſſos deſeruit? Nónne ipſe prædeſtinauit nos, antequã in iſto mortali & pigro corpore naſceremur? Qui ergo prædeſtinauit nos, dedit terræ niuem ipſos nos. Iam enim veniamus ad illos Pſalmi verſus ſubobſcuros, incipiant illa inuolucra euolui, quoniã vos verbũ Dei quanto magis per nos dicitur, tanto auidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac terra, quaſi congelauimus hic: Et quomodo
Mat.24. contingit niuibus: ſurſum enim gelant & in ima decidunt: ſic frigeſcente charitate decidit humana natura in has terras, & pigro corpore inuoluta velut nix facta eſt. Sed in iſta niue ſunt prædeſtinati filij Dei. *Dat enim ille niuem velut lanam.* Quid eſt velut lanam? Id eſt, de niue quam dedit, de iſtis pigris adhuc ſpiritu & frigidis quos prædeſtinauit, adhuc facturus eſt aliquid. Lana enim materies veſtis eſt. Lana cum videtur, veluti præparatio eſt aliqua ad veſtem. Ergo quia prædeſtinauit hos qui ad tempus frigidi repunt in terra, & nondum feruent ſpiritu charitatis, de prædeſtinatione enim adhuc loquitur, veluti lanam dedit hos Deus, & facturus eſt inde veſtem. Merito
Mat.16. in monte veſtis Chriſti fulſit ſicut nix. Fulgebat veſtis Chriſti ſicut nix, tanquam de illa lana iam facta erat tunica: De qua lana? Id eſt, de niue quam dedit ſicut lanam, adhuc prædeſtinati, pigri erant: ſed expecta vide quid ſequatur, Quia ſicut lanam dedit eos, fit inde tunica. Quomodo enim dicitur Eccleſia corpus Chriſti, dicitur & veſtimentũ Chriſti ipſa Eccleſia: inde

inde eſt illud quod ait Apoſtolus, Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam nō habentem maculam aut rugam. Ergo exhibeat ſibi glorioſam Eccleſiam nō habentem maculam aut rugam. Faciat ſibi veſtem de illa lana quā prædeſtinauit in niue. Adhuc in hominibus incredulis, & frigidis, & pigris, faciat veſtem de hac lana: vt abluatur à maculis, mundetur fide: vt rugam non habeat, tendatur in cruce. Qui dat niuē ſicut lanam. Iam ſi prædeſtinati ſunt, vocādi ſunt. Quos enim prædeſtinauit, illos & vocauit. Iam quomodo vocantur ex languore corporis illius vt ſani fiant: quomodo vocantur? Audi Euangeliū, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiā. Incipit ergo iā prædeſtinatione niuis illius cognoſcere torporē ſuū, accuſare peccatū ſuum: incipit vocatione venire ad pœnitentiam. Merito ergo qui dat niuem velut lanā propter cōfectum tunicæ futuræ, etiā propter vocationē in pœnitentiam, *Nebulam velut cinerem ſpargit.* Nebulam, inquit, velut cinerem ſpargit. Quis? Qui dat niuem ſicut lanam. Quos enim prædeſtinauit, vocat in pœnitentiam, quia quos prædeſtinauit, illos & vocauit. Cinis autē ad pœnitentiam pertinet: audi vocantem ad pœnitentiam, cum exprobrauit quibuſdam ciuitatibus, dicens, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim, inquit, in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Ergo nebulam velut cinerem ſpargit. Quid eſt, nebulam velut cinerem ſpargit? Cum vocatur quiſq; ad intelligendum Deū, & dicitur illi, Cape veritatem: Incipit velle capere veritatē, nō ſufficit, videt ſe quandā caliginem pati, quam antea nō videbat. Ad hoc eſt ergo illa nebula, vt noueris neſcire te, & noueris quid ſcire oporteat, & videas te inualidū ad illud ſciendum quod oportet ſciri. Nam ſi in iſta nebula iam te præſumpſeris ſcire, audies ab Apoſtolo, Qui ſe putat aliquid ſcire, nondū ſcit quemadmodum oportet eum ſcire. Ergo nondum comprehendiſti, adhuc nebulam pateris. Sed non te deſeruit, qui accendit tibi lucernam carnis ſuæ: Non erres in nebula, fide ſequere. Sed quia conaris videre & non potes, pœniteat te peccatorum, quia nebula velut cinis ſparſa eſt. Quid iam te pœniteat? Contumacē te fuiſſe aduerſus Deum. Quid iam te pœniteat? Secutum te fuiſſe vias tuas malas: Perueniſti in iſtam difficultatem illius beatæ viſionis, & erit tibi ſalubris nebula, quā ſicut cinerē ſpargit Deus. Tu ipſe es adhuc nebula, ſed velut cinis.

Epheſ.5. *Rom.8.* *Matth.9.* *Rom.8.* *Mat.11.* *Galat.6.*

Adhuc enim pœnitentes volutantur in cinere fratres mei, tan quam ſimiles ſe cōteſtantes, dicentes Deo ſuo, cinis ſum: dixit
Job 42. enim quædā ſcriptura, Deſpexi meipſum, diſtabui, & æſtimaui me terram & cinerem. Hæc eſt humilitas pœnitētis. Quando Abraham loquitur ad Deum ſuum, & quando vult ſibi aperiri incendium Sodomorum, Ego inquit, terra & cinis ſum. Quomodo fuit iſta ſemper humilitas in magnis & ſanctis viris?
Rom. 8. Nebulam ergo velut cinerem ſpargit. Quare? Quia quos præ-
Matth. 9. deſtinauit, illos & vocauit: Qui nō venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. *Qui emittit cryſtallum ſuam velut fruſta panis.* Non denuò laborandum eſt dicere quid ſit cryſtallus. Prælocuti enim ſumus, & credo excidiſſe charitati veſtræ. Quid eſt ergo, mittit cryſtallum ſuā velut fruſta panis? Quomodo nix illa ipſius? quia prædeſtinatorū eſt. Quomodo nebula illa ipſius? quia ipſi vocātur ad pœnitentiam qui prædeſtinati ſunt ad ſalutem: ſic eſt quodāmodo cryſtallum ipſius. Quid eſt cryſtallum? Multum obduruit, multum congelauit,
2. ſen. diſ. non iam ſicut nix facilè ſolui poteſt. Nix multorum annorum
43. c. *Sed* tempore durata & ſerie ſeculorū, cryſtallū dicitur: & hoc mit-
quæritur tit velut fruſta panis. Quid hoc ſibi vult? Fuerunt nimis duri,
vtrum. non iam niui, ſed cryſtallo cōparandi, & ipſi prædeſtinati ſunt & vocati, & quidam eorum ita vt paſcerēt alios, & eſſent vtiles & aliis. Et quid opus eſt vt numeremus multos fortè quos nouimus, illum aut illum? Occurrit vnicuique cogitanti ex iis quos nouit, quàm fortè duri & pertinaces & obnitentes aduerſus veritatem fuerunt, & modo prædicant veritatem, facti ſunt fruſta panis. Quis ille vnus panis? Multi, inquit Apoſto-
1. Cor. 10. lus, vnum corpus ſumus in Chriſto. Vnus panis, vnum corpus: multi ſumus ipſe dicit. Ergo ſi vnus panis totum corpus Chriſti, membra Chriſti fruſta panis ſunt: De quibuſdam duris facit membra ſua, & vtilia ad alios paſcendos. Quid imus per multos? Notiſſimum illum Paulum Apoſtolum intueamur, Nihil nobis iſto viro notius, nihil ſuauius, nihil in ſcripturis familiarius eſt. Et ſi fuerint qui ex tanta duritia conuertantur in quanta ipſe fuit, panis fient: Ipſo propoſito ad exemplum omnes occurrant, vt explicetur ſenſus iſte, Mittit cryſtallum ſuam ſicut fruſta panis. Ecce cryſtallus erat Apoſtolus Paulus,
Philip. 3. durus obnitens veritati, clamans aduerſus Euangelium, tanquam indurans aduerſus ſolem. Iſte quàm durus fuit creſcens in lege, eruditus ad pedes Gamalielis legis doctoris. Non audiebat

diebat Moyſem & prophetas Chriſtum prædicantes. Magna duritia. Certè gentes non audierant prophetas, non audierant Moyſem, frigidi erant, ſed cryſtallum non erant. Ille qui credebat in verbis prædicantibus Chriſtum, & Chriſto venienti non credebat, nimis obdurauerat. Quia ergo cryſtallum erat, nitidus videbatur & candidus, ſed durus & nimium gelidus. Quomodo nitidus & cãdidus? Hebræus ex Hebræis, ſecũdum legem Phariſæus. Vide nitorem cryſtalli: Audi duritiã cryſtalli: Secundũ æmulationem perſequens eccleſiam Dei. Inter lapidatores ſancti Stephani martyris ibi erat iſte durus, & fortè cæteris durior. Omniũ lapidantiũ veſtimẽta ſeruabat, vt omnium in manibus lapidaret. Ergo videmus niuẽ, nebulam, cryſtallum, bonum eſt vt ille ſpiret & ſoluat. Si enim ille non ſpirauerit, ſi non ipſæ duritiã glaciei huius diſſoluerit, *In faciem frigoris eius quis ſubſiſtet?* In faciem frigoris eius. Cuius? Dei, Vnde eſt eius frigus? Ecce deſerit peccatorem, ecce nõ vocat, ecce non aperit ſenſum, ecce non infundit gratiam. Soluatur homo ſi non poteſt gratiæ, nõ poteſt ſtultitiæ.† Quare nõ poteſt? In faciem eius quis ſubſiſtet? Vide ergo congelaſcentem illum, & dicentem, Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Ecce frigeſco, Ecce congelaſco, quo calore ſoluam vt curram? Quis me liberabit de corpore mortis huius? In faciem frigoris eius quis ſubſiſtet? Et quis ſeipſum liberabit, ſi ille deſeruerit? Et quis liberabit? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: audi & hic gratiam Dei: Qui emittit cryſtallum ſuam ſicut fruſta panis, in faciem frigoris eius qui ſubſiſtet? Ergo deſperatio eſt? Abſit. Sequitur enim, *Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea.* Non ergo deſperet nix, non deſperet nebula, non deſperet cryſtallum, De niue tanquam de lana conficitur & tunica. Nebula illa in pœnitentia ſalutem inuenit, Quia quos prædeſtinauit, illos & vocauit. Sed licet ſint inter prædeſtinatos duriſſimi, & multo quaſi tempore congelauerint, & cryſtallus facti fuerint, non erunt duri, miſericordiæ Dei. Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea. Quid eſt tabefaciet ea? Ne fortè in malo intelligatis, tabefaciet, liquefaciet, diſſoluet. Duri ſunt enim per ſuperbiam: meritò & ſuperbia ſtupor dicitur: Quicquid enim ſtupidum eſt, frigidum eſt. Rigorem paſſi homines quotidie di-

Act. 9.

†al. Soluatur homo ſi poteſt à glacie ſtultitiæ.

Rom. 7.

Ibidem.

Rom. 8.

cunt, obſtupuit. Ergo ſuperbia ſtupor eſt. Emittet verbũ ſuum & tabefaciet ea. Et reuera cumuli nimis cùm calefiunt, tabefiunt, deliqueſcunt in humilitate. Quomodo ergo quaſi montem niuis erigit ſtupor, ſic ſtultos erigit ſuperbia. Emittet ver-
Acto.9. bum ſuum & tabefaciet ea. Ecce venit illud cryſtallum Saulus poſt cædem & lapidationem Stephani, duritia quadam ſtupidus in Chriſtum, petiit literas à ſacerdotibus, vt vndiq; exhibeat Chriſtianos anhelans cædes. Durus eſt iſte & gelidus contra ignem Dei. Sed quanquam eſſet durus, quanquam gelidus, ecce ille qui emittet verbum ſuũ & tabefaciet ea, clamauit de cęlo feruidus, Saule Saule, quid me perſequeris? Vna illa voce, tanta illa duritia cryſtalli reſoluta eſt. Emittet ergo verbum ſuum & tabefaciet ea. Non deſperetur de cryſtallo, quanto minus de niue vel de nebula? De ipſa cryſtallo nõ deſpere-
1.Tim.1. tur: audi vocem quandam cryſtalli, Qui prius fui blaſphemus perſecutor & iniurioſus. Sed quare ſoluit chryſtallũ Deus? Ne de ſe nix ipſa deſperet: ait enim, Ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patiẽtiam ad informationem eorum, qui crediturі ſunt illi in vitam æternam. Clamat ergo Deus ad gentes: Solui cryſtallum, venite niues. Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea. *Spirabit ſpiritus eius & profluent aquæ.* Ecce cryſtallum & niues reſoluuntur, eunt in
Ioan.7. aquas: Qui ſitiunt veniant & bibant. Saulus durus vt cryſtal-
Act. 9. lum, Stephanum eſt perſecutus ad mortẽ. Paulus iam in aqua viua gentes vocat ad fontem. Spirauit ſpiritus eius & profluent aquæ. Spiritus feruens, vnde dictum eſt in alio Pſalmo,
Pſal. 125. Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro. Captiua enim Hieruſalem tanquam congelauerit in Babylonia, flat auſter, ſoluitur rigor captiuitatis, & currit in Deum feruor charitatis. Spirauit ſpiritus eius, & profluent aquæ: fiat in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. *Annuntians verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſrael.* Quas iuſtitias, & quæ iudicia? Quia & quicquid hic humanum genus antè perpeſſum eſt cùm eſſet nix, & nebula, & cryſtallus, merito perpeſſum eſt ſuperbiæ & elationis in Deum: Recurramus ad originem caſus noſtri, & videamus quia veriſſimè in
Pſal. 118. Pſalmo cantatur, Priuſquam humiliarer ego deliqui. Sed qui dicit, Priuſquam humiliarer ego deliqui: ipſe dicit, Bonum mihi eſt quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificatio-
Gen. 32. nes tuas. Has ergo iuſtificationes à Deo didicit Iacob, qui

fecit

fecit ipſum Iacob luctari cum angelo: In cuius angeli perſona ipſe dominus erat luctatus: Tenuit, vim fecit vt teneret, inuaſit vt teneret, fecit ſe teneri miſericordia, nō infirmitate. Luctatus ergo Iacob præualuit, tenuit, & quem videbatur viciſſe, rogat, vt benedicatur ab eo. Quomodo intelligebat cum quo luctatus fuerat, quē tenuerit? Quare violenter eſt luctatus & tenuit? Quia regnum cælorum vim patitur, & qui vim faciunt diripiunt illud. Ergo quare luctatus? Quia cum labore. Quare vix tenemus, quod facile amiſimus? Ne facile recipiendo quod amiſimus, diſcamus perdere quod tenemus. Laboret homo vt teneat, tenebit ad firmitatem quod tenuerit poſt laborem. Ergo hæc iudicia ſua Deus manifeſtauit Iacob & Iſrael. Apertius dicam, id eſt, quia & iuſti qui hîc ſunt, labores, pericula, moleſtias, paſſiones, pro merito patiuntur iuſto iudicio Dei: quia ille ſolus poteſt dicere, ſine cauſa hic paſſus ſum quamuis ideo non ſine cauſa quia propter nos, qui ſolus poteſt dicere, Quæ non rapui tunc exoluebam, qui ſolus potuit dicere, Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet: & quaſi diceretur ei, Quare ergo pateris, ſequitur & dicit, Sed vt ſciant omnes quia voluntatem patris mei facio, ſurgite eamus hinc. Cæteri omnes merito ſuo, iudicio Dei, & pro iuſtitia quæ patiuntur, non ſibi arrogent, quaſi habeant paſſionem innocētiæ qualis in Chriſto erat, audi Apoſtolum Petrum, Tempus eſt, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: exhortans martyres & teſtes Dei, vt omnes minas frementis ſeculi patientiſſimè tolerent in ſemetipſis: ait illis, Tempus eſt inchoationis iudicij ex domo Dei. Si autem initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Et ſi iuſtus vix ſaluus fiet, peccator & impius vbi parebunt? Annuntians verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. *Non fecit ſic vniuerſæ genti.* Nemo vos fallat, non nuntiatum eſt alicui genti hoc iudicium Dei quomodo patiantur iuſti & iniuſti. Quomodo? Pro merito omnes. Quomodo? In gratia Dei: Non in ſuis meritis liberantur ipſi iuſti. Non annuntiatum eſt hoc vniuerſæ genti, ſed ſoli Iacob, ſoli Iſrael. Quid ergo nos facimus, ſi non annuntiauit vniuerſæ genti, ſed tantum Iacob, tantum Iſrael? Vbi erimus nos? In Iacob & in Iſrael. *Iudicia ſua non manifeſtauit eis.* Quibus? Omnibus gentibus. Et quomodo vocatæ ſunt niues ſoluta cryſtallo? Quomodo vocatæ ſunt gentes iuſtificato Paulo? Quomodo

Mat. 11.

Pſal. 68.

Ioan. 14.

1. *Pet.* 4.

Rom.11. niſi vt eſſent in Iacob? Præciſus eſt oleaſter vt inſereretur in oliuam. Iam ad oliuam pertinent, iam non debent dici gentes, ſed vna gens in Chriſto, gens Iacob, gens Iſrael. Quare gens Iacob & gens Iſrael? Quia Iacob de Iſaac, Iſaac de Abraham. Abrahæ autem, quid dictum eſt? In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: Hoc idem dictum eſt ad Iſaac, hoc & ad Iacob. Pertinemus ergo ad Iacob, quia pertinemus ad Iſaac: Pertinemus ad Abraham. Semen enim Abrahæ, non me vel quolibet homine, ſed Apoſtolo ſancto interpretante, Chriſtus eſt, & ipſe ait, Non dicit & ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Si vnum ſemen, vnus Iacob, vnus Iſrael, & omnes gentes vnum in Chriſto. Ergo ad omnes pertinet gentes quod reuelauit ipſe Iacob & ipſe Iſrael, & illi ſoli in aliis gentibus deputandi ſunt, qui nolentes credere in Chriſto, nolunt recedere ab oleaſtro & inſeri oliuæ, remanebunt in ſyluoſis ramis ſteriles & amari. Gaudeat Iacob qui eſt ſupplantator Eſau, quia ſupplantauit fratrem ſuum. Cæcitas enim ex parte Iſrael facta eſt, vt plenitudo gentium intraret. De Iacob factus eſt Iſrael. Quid eſt Iſrael? Iam omnes audiamus, omnes Iſrael, ſiue qui hic eſtis in membris Chriſti, ſiue qui foris & non foris & per omnes gentes vbique foris, vbiq; intus: audiat ipſe Iſrael, qui ex Iacob factus eſt Iſrael. Quid eſt Iſrael? Videns Deum. Vbi videbit Deum? In pace. In qua pace? Pace Hieruſalem. Quia poſuit, inquit, fines tuos pacem. Ibi laudabimus, omnes vnus in vno ad vnum erimus, quia deinceps multi diſperſi non erimus.

Geneſ.12. & 26.

Galat.3.

Gen.27.

Rom.11.

In Pſalmum CXLVIII. Enarratio.

MEditatio præſentis vitæ noſtræ in laude Dei eſſe debet: quia exultatio ſempiterna futuræ noſtræ vitæ, laus Dei erit. Et nemo poteſt idoneus fieri futuræ vitæ, qui ſe ad illam modo non exercuerit. Modo ergo laudamus Deum, ſed & rogamus Deum. Laus noſtra lætitiam habet, oratio gemitum. Promiſſum eſt enim nobis aliquid, quod nondum habemus, & quia verax eſt qui promiſit in ſpe gaudemus: quia tamen nondum habemus, in deſiderio gemimus. Bonum eſt nobis perſeuerare in deſiderio donec veniat quod promiſſum eſt, & tranſeat gemitus, & ſuccedat ſola laudatio. Propter hæc duo tempora, vnum quod nunc eſt in tentationibus & tribulationibus huius vitæ: alterum quod tunc erit in ſecuritate & exultatione perpetua, inſtituta eſt nobis etiam cele-

celebratio duorum temporum, ante paſcha & poſt paſcha. Illud quod eſt ante paſcha, ſignificat tribulationem in qua modo ſumus: quod vero nunc agimus poſt paſcha, ſignificat beatitudinē in qua poſtea erimus. Ante paſcha ergo quod celebramus hoc & agimus: Poſt paſcha autem quod celebramus, ſignificamus, quod & nondum tenemus. Propterea illud tempus in ieiuniis & orationibus exercemus, hoc vero tempus relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc eſt enim *Hallelu-ia*. quod cantamus, quod Latinè interpretatur, vt noſtis, laudate dominum. Illud ideo tempus ante reſurrectionē, hoc tempus poſt reſurrectionem domini eſt: Quo tempore ſignificatur vita futura, quam nondum tenemus, quia quod ſignificamus poſt reſurrectionem domini, tenebimus poſt reſurrectionem noſtram. In capite enim noſtro nobis vtrunque figuratum eſt, vtrunq; demonſtratum eſt. Paſſio enim domini oſtēdit nobis vitam præſentis neceſſitatis, qua oportet & laborare & tribulari, & ad extremū mori. Reſurrectio verò & clarificatio domini oſtendit nobis vitam quam accepturi ſumus, cùm venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quodammodo mali omnes cantare nobiſcum poſſunt hallelu ia. Si autem in malitia ſua perſeuerauerint, canticum vitæ noſtræ futuræ dicere poſſunt labiis, ipſam vero vitam quæ tunc erit in ea veritate, quæ nunc ſignificant, obtinere non poſſunt, quia noluerūt meditari antequam veniret, & tenere quod venturum erat. Nunc ergo fratres, exhortamur vos vt laudetis deū, & hoc eſt quod vobis omnes dicimus, quādo dicimus hallelu-ia: Laudate dominum. Dicis tu alteri, dicit ipſe tibi, cùm ſe omnes exhortantur omnes faciunt quod hortantur. Sed laudate totis votis de totis vobis, id eſt, vt non ſolùm lingua & vox veſtra laudet deum: ſed & cōſcientia veſtra, vita veſtra, facta veſtra. Etenim laudamus modo in Eccleſiis quando congregamur, cùm quiſque diſcedit ad propria, quaſi ceſſat laudare deum: Non ceſſet bene viuere, & ſemper laudat Deū. Tūc deſinis laudare Deum, quādo à iuſtitia & ab eo quod illi placet declinas, Nam ſi à vita bona nūquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures Dei ad cor tuum. Quomodo enim aures noſtræ ad voces noſtras, ſic aures Dei ad cogitationes noſtras. Nō poteſt autē fieri vt habeat mala facta qui habet bonas cogitationes. Facta enim de cogitatione procedunt. Nec quiſquam poteſt facere aliquid, aut ad aliquid agendum membra mouere, niſi primo

prçceſſerit iuſſio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iuſſerit Imperator, per imperium Romanorũ emanat, quicquid videtis agi per prouincias: quantus motus fit ad vnam iuſſionem Imperatoris intus ſedentis? Mouet ſolùm ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cùm fit quod loquitur: Sic & in vnoquoq; noſtrum intus eſt Imperator, intus in corde ſedet. Si bonus bona iubet, bona ſunt, & ſi malus mala iubet, & mala fiunt. Cùm ibi ſedet Chriſtus, quid poteſt iubere niſi bona? Cùm poſſidet diabolus, quid poteſt iubere niſi mala? In tuo autem arbitrio Deus te eſſe voluit, cui pares locũ, Deo an diabolo? Cùm paraueris, qui poſſidebit, ipſe imperabit. Ergo fratres nõ tantum ad ſonum attendite, cùm laudatis Deum, toti laudate, cantet vox, cantet & vita, cantent facta, & ſi eſt adhuc gemitus, tribulatio, tentatio, ſperate, tranſitura omnia: & illum vẽturum diem quo ſine defectu laudabimus. Ecce iſte Pſalmus, quoniam manifeſtus eſt, currendus eſt nobis. Diſtribuit enim vniuerſam creaturã laudãtem Deum, & tanquam hortatur vt laudet, quaſi inuenerit tacentem.

Expoſitio Pſalmi.

L*Audate dominum de cælis.* Quaſi inueniret tacentes in cælis laudem domini, & exhortatur vt ſurgant & laudent. Nunquam cæleſtia laudes conditoris ſui tacuerunt, nunquam terreſtria Deum laudare ceſſarũt. Sed planè ſunt quædam quæ habent ſpiritum laudandi Deum in eo affectu, quo eis placet Deus. Nemo enim laudat, niſi quod ei placet. Sunt autem quæ ſpiritum vitæ & intellectum ad laudandum Deum non habent, ſed quia & ipſa bona ſunt, & in ordine ſuo integre diſpoſita ſunt, & ad pulchritudinem vniuerſitatis referuntur, quam condidit Deus, ipſa quidem per ſe voce ſua & corde ſuo non laudant Deum, ſed cùm ab intelligentibus conſiderantur, per ipſa laudatur Deus, & cùm per ipſa laudatur Deus, quodammodo & ipſa laudant Deum: verbi gratia, Laudant Deum in cælis omnia quæ habent ſpiritum vitæ, & intellectũ purum ad eum contemplandum, & ſine faſtidio & defectu diligendum. Laudant autem dominum per intellectum in terra diſcernendi bonum & malum, & per intellectũ cognoſcendi creaturam & creatorem: homines qui iſta cogitant, & quibus tribuit dominus mentem diſcernendi iſta, delectandi, atq; laudandi: homines poſſunt. Pecora nũquid habent huiuſmodi intellectum? Si haberent huiuſmodi intellectum pecora, non nobis diceret

Deus

Deus,Nolite eſſe ſicut equus & mulus,quibus non eſt intelle- *Pſal.31.*
ctus. Quando hortatur nos vt nõ ſimus ſicut pecora ſine intel lectu,oſtẽdit nobis quia homini tribuit intellectũ ad laudãdũ Deum. Arbores nunquid vel vitam habent ipſam qua ſentiant ſicut pecora? Nam pecora & ſi ſenſum interiorẽ rationalẽ, & mentem intelligentem atque diſcernentem nõ habent, quam homo habet, vt laudent Deum, habet tamen vitam manifeſtam ſicut omnes nouimus, appetendi cibum, vtilia ſumendi, noxia reſpuẽdi,ſenſus corporalia diſcernendi: viſum ad colores,auditum ad voces, olfactum ad odores,guſtũ ad ſapores, motus vel ad voluptates,vel ad moleſtias cognoſcẽdas.Intelligimus hæc,& videmus ante oculos noſtros: Non habent rationem intelligẽdi,ſed habent ſpiritũ corporis animati & vitam manifeſtam.Arbores autem nec ipſam habent, & tamen omnia laudant Deum. Quare laudant deum? Quia cùm iſta *Pſal.44.*
videmus, & conſideramus creatorẽ qui ea fecit,de illis naſcitur in nobis laus Dei:& cum ipſorum cõſideratione laudatur Deus,omnia laudant Deum. Cœpit ergo iſte de cælo,laudant omnia,& dicit laudate.Quare cùm laudẽt dicit laudate?Quia delectatus eſt in eo quod laudãt,& placuit ei quaſi adiungere hortationem ſuam.Quomodo ſi venias ad homines bonũ aliquod operantes cum gaudio,ſiue in vinea,ſiue in meſſe,ſiue in aliqua agricultura, placet tibi quod faciunt, & dicis, Facite, agite:Non vt tunc incipiunt facere quando dicis,ſed quia placet tibi quòd facientes inueneris, adiungis gratulationem & exhortationem tuã.Dicendo enim facite,& exhortãdo facientes,voto quaſi facis cum illis.In hac ergo exhortatione plenus ſpiritu Propheta dicit hæc, & Pſalmus eſt Aggæi & Zachariæ, *1.Eſd.5.*
ſic habet titulum.Iſti duo Prophetæ eo tempore quo captiuus populus tenebatur in Babylonia, prophetabant etiam futurum finem captiuitatis, vt reſtauraretur ciuitas Hieruſalem, quæ bello ceciderat. Significauerunt ergo nobis in myſterio vitam futuram, vbi laudabimus Deum poſt captiuitatem vitæ præſentis, vbi erit innouatio ciuitatis illius magnæ Hieruſalem, vnde peregrini ſuſpiramus captiuati adhuc ſub onere & ſarcina corporis mortalis,vnde adhuc gemimus in peregrinatione,exultabimus autem in patria.Qui autem non gemit peregrinus non gaudebit ciuis, quia deſiderium non eſt in illo. Prophetæ ergo iſti ſancti magnam conſolationem præbuerunt tunc captiuato populo ſecundum carnem, id eſt, conſti-

tuto in Babylonia ſub regibus alienigenis. Oſtendebant enim per Prophetiam, futurum tempus liberationis à captiuitate,
1. Cor. 10. inſtaurationis Hieruſalē. Sed illa omnia in figura geſta ſunt, habent veritatem ſuam. Figurata ſunt in antiquis, præſentia
1. Cor. 5. oſtendūtur in nobis. Modo ergo quid dicit Apoſtolus? Quādiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino: Nondum ſumus in patria. Quando erimus in patria? Quando triumphabimus deuicto inimico diabolo, quando mors nouiſſima inimica deſtruetur: tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in
1. Cor. 15. victoria. Vbi eſt mors cōtentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Quando ergo nulla erit mortis contentio quæ modo eſt, & facit nos gemere ex defectu & mobilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ? Contendunt nobiſcum quotidie tentationes, contendunt quoque nobiſcum quotidie delectationes, etſi nō conſentiamus, tamen moleſtiam patimur, & contendimus, & magnum periculum eſt, ne qui contendit vincatur. Si autem non conſentiēdo vincamus, moleſtias tamen patimur reſiſtendo delectationibus: Nō ceſſat, & non moritur hoſtis, niſi in reſurrectione mortuorū. Sed præſumamus, fidamus, erigunt nos
1. Eſdræ 5 Aggæus & Zacharias, cantant futuram liberationē noſtram. Si illi populo cantauerunt, & impletum eſt, Chriſtiano populo quod cantatur non implebitur? [Implebitur ſanè.] Securi eſtote, non tantummodo in iſta peregrinatione vitæ huius, ſed quomodo hic agatis videte. Non vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliuiſcamini ciuitatem Hieruſalem. Etſi corpus noſtrum adhuc in Babylonia tenetur, cor noſtrum ad Hieruſalem præmittatur. Laudet ergo tota creatura dominum, quia hoc ibi facturi ſumus quod hic præmeditamur. Laudate dominum de cælis: *Laudate eum in excelſis.* Primò de cælis dicit, poſteà de terra. Laudatur enim Deus qui fecit cælum & terram. Cæleſtia trāquilla ſunt, pacata ſunt, ibi ſemper gaudium. nulla mors, nulla ægritudo, nulla moleſtia, ſemper laudant Deum beati: Nos autem adhuc in imo ſumus, ſed cùm cogitamus quomodo illic laudetur Deus, cor ibi habeamus, & non ſine cauſa audimus, ſurſum corda: Leuemus cor ſurſum, ne putreſcat in terra, quoniam placet nobis quod ibi agunt angeli. Modo nos ſpe, poſteà re, ſed cùm illuc venerimus: Laudate ergo eum in excelſis: *Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum*
Dan. 3. *omnes virtutes eius: Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Laudate eum cæli cælorū, & aquæ quæ ſuper cælos ſunt*

laudent

laudent nomen domini. Quando explicauit omnia numerando? Sed tamen ſummatim quaſi omnia peſtrinxit, & cõcluſit omnia cæleſtia laudantia creatorem ſuum. Et quaſi diceretur ei, quare illum laudant, quid illi debent, quid illis contulit vt laudent eum? Sequitur, *Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.* Non mirum ſi opera laudent operatorem, non mirum eſt ſi facta laudent factorem, non mirum ſi creatura laudet creatorem. Ibi & Chriſtus nominatus eſt, & quaſi non audiuimus nomen ipſius. Quis eſt Chriſtus? In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deũ: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Per quid facta ſunt? Per verbum. Quomodo hic oſtendit, quia per verbum facta ſunt? Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Nemo dicit, nemo mandat, niſi verbo. *Statuit ea in ſeculum & in ſeculum ſeculi.* Omnia cæleſtia, omnia ſuperiora, virtutes omnes atque angelos, ciuitatem, quandam ſupernam, bonam, ſanctam, beatam: Vnde quoniam peregrinamur, miſeri adhuc ſumus, & quò redituri in ſpe beati, & quò cùm redierimus, in re beati. Statuit ea in ſeculum & in ſeculum ſeculi. *Præceptum poſuit & non prateribit.* Quale præceptũ putatis habere cæleſtia & angelos ſanctos? Quale præceptũ dedit illis Deus? Quale, niſi vt laudent illum? Beati quorum hoc eſt negotium laudare Deum. Non arant, non ſeminant, non molunt, non coquunt: opera enim ſunt iſta neceſſitatis, ibi neceſſitas non eſt. Nõ furantur, non deprædantur, non adulterantur: Opera enim ſunt iſta iniquitatis, ibi iniquitas non eſt. Non frangunt panem eſurienti, non veſtiunt nudum, non ſuſcipiunt peregrinum, non viſitant ægrotum, non concordant litigioſum, nõ ſepeliunt mortuum: Opera enim ſunt iſta miſericordiæ: Ibi autem nulla miſeria eſt in qua fiat miſericordia, O beati: Putamus erimus nos ſic? Eia ſuſpiremus, de ſuſpirio gemamus: Et quid ſumus, vt ibi ſimus? Mortales, proiecti, abiecti, terra & cinis. Sed qui promiſit omnipotens eſt. Si ad nos attendamus, quid ſumus? Si ad illum, Deus eſt, omnipotens eſt. Non eſt facturus angelum ex homine, qui fecit hominẽ ex nihilo? Aut verò pro minimo habet Deus hominẽ, propter quem mori voluit vnicũ ſuũ? Attendamus ad indiciũ dilectionis & promiſſionis Dei: Tales arras accepimus. Tenemus mortẽ Chriſti, tenemus ſanguinẽ Chriſti. Quis mortuus eſt? Vnicus. Pro quibus mortuus eſt? Vtinam

Gen.2. *Pſal.32.* *Iudith 16* *Ioan.1.* *Mat.25.*

pro bonis,vtinam pro iuſtis.[Non.]Sed quid eſt?Etenim Chri-
Rom.5. ſtus, ait Apoſtolus, pro impiis mortuus eſt, Qui donauit impiis mortem ſuam, quid ſeruat iuſtis niſi vitam ſuam? Erigat ergo ſe humana fragilitas, non deſperet,non ſe collidat,nō ſe auertat,non dicat,Non ero qui promiſit, Deus eſt, & venit, vt promitteret,apparuit hominibus,venit ſuſcipere mortem noſtrā, promittere vitā ſuam. Venit ad regionē peregrinationis noſtræ accipere quod hic abundat, opprobria, flagella, colaphos,ſputa in faciem,cōtumelias,ſpineā coronā,ſuſpēſionem in ligno,crucem,mortem.Hæc abundāt in regione noſtra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit? Quid hic accepit?Dedit exhortationem,dedit doctrinā, dedit remiſſionē peccatorum:accepit contumelias,mortem,crucē.Attulit nobis de illa regione bona,& in regione noſtra ipſe pertulit mala. Promi-
Ioan.17. ſit tamen nobis quod ibi futuri ſimus, vnde venit & ait,Pater volo vt ibi ego ſum & ipſi ſint mecum. Tanta præceſſit dilectio, quia vbi nos eramus,fuit nobiſcum, vbi ipſe eſt erimus cum illo.Quid tibi promiſit Deus ô homo mortalis? Quia victurus es in æternū:Nō credis?Crede,crede,Plus eſt iam quod fecit, quàm qđ promiſit. Quid fecit?Mortuus eſt pro te.Quid promiſit? Vt viuas cū illo.Incredibilius eſt quòd mortuus eſt, æternus,quàm vt in æternū viuat mortalis.Iam quod incredibilius eſt tenemus.Si propter hominē mortuus eſt Deus,nō eſt victurus homo cum Deo? Nō eſt victurus mortalis in æternū, propter quē mortuus eſt qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus eſt Deus?Et vnde mortuus eſt Deus? Et poteſt mori Deus?Accepit ex te,vnde moreretur pro te.Non poſſet mori, niſi caro,nō poſſet mori,niſi mortale corpus:Induit ſe vbi moreretur pro te,induet te vbi cū illo viuas.Vbi ſe induit morte? In virginitate matris.Vbi te induet vita?In æqualitate patris. Elegit ſibi hic thalamū caſtū,vbi cōiūgeretur ſponſus ſponſæ,
Ioan.1. Verbum caro factum eſt,vt fieret caput Eccleſiæ.Verbū enim ipſum nō eſt pars Eccleſiæ ſed vt eſſet caput Eccleſiæ,carnem aſſumpſit.Quiddam veſtrum iam ſurſum eſt,quod hic accepit vbi mortuus eſt, vbi crucifixus eſt:Iam quædam primitiæ tuæ præceſſerūt,dubitas quia ſecuturus es? Ergo cōuertat ſe & ad terrena,quia iam dixit laudes cæleſtiū. *Laudate dominum de terra.* Superius enim vnde cœpit? Laudate dominum de cælis, & enarrauit cæleſtia:modo audi terreſtria, *Dracones & omnes abyſſi.* Abyſſi profunditates aquarum ſunt, maria omnia, & nu-
bilo

bilosus iſte aer ad abyſſum pertinet, Vbi nubes, vbi venti, vbi tẽpeſtates, vbi pluuiæ, coruſcationes, tonitrua, grãdines, nix, & quicquid vult Deus fieri ſuper terras de iſto humido & caliginoſo aere, totum hoc terræ nomine appellauit, quia in nimis mutabile eſt atque mortale, niſi fortè putatis quia ſurſum pluit ſtellis: Omnia iſta hic fiunt propè ad terram. Et aliquando ſunt homines in cacuminibus montium, & nubes ſub ſe vident & fiunt plerunque pluuiæ, & apparent bene intentis omnia iſta quæ perturbato aere cõcitantur, hic fieri in iſta mundi parte infima: Propterea ad iſtum caliginoſum, id eſt, ad hunc aerem tanquam ad carcerem dãnatus eſt diabolus, de apparatu ſuperiorum angelorum lapſus cum angelis ſuis: nam Apoſtolus hoc de illo dicit, Secundum principem poteſtatis aeris huius qui nunc operatur in filiis diffidentiæ: & alius Apoſtolus dicit, Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferni retrudens, tradidit in iudicio puniendos ſeruari, infernum hoc appellans quòd inferior pars mundi ſit. Noli ergo cogitare quid accepit diabolus, ſed quid perdidit. Omnia ergo iſta videtis qualia ſunt, mutabilia, turbata, terribilia, corruptibilia, tamen habent locum ſuum, habent ordinem ſuum, implent & ipſa vniuerſi pulchritudinem pro modo ſuo, & ideo laudant dominum. Conuerſus ergo ad illa tanquam exhortans & ipſa, imò exhortans nos, vt eorum conſideratione laudemus dominum. Sic enim laudant Deum cùm conſiderata pariunt laudem Dei, cœpit ita dicere, Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyſſi. Dracones circa aquam verſantur, de ſpeluncis procedunt, feruntur in aera, concitatur propter eos aer. Magna quædam ſunt animantia dracones, maiora non ſunt ſuper terram: Propterea inde cœpit dicere, Dracones & omnes abyſſi. Sunt autem ſpeluncæ aquarum latentium, vnde flumina, vnde fontes procedunt, & alia procedunt, vt fluant ſuper terram: alia occultè ſubter eunt, & totum hoc atque omnis iſta humida natura aquarum ſimul cum mari & iſto infinito aere, abyſſus vel abyſſi vocantur, vbi viuunt dracones & laudant Deum. Quid putamus? Quia choros faciunt dracones, & laudant Deum? Abſit. Sed vos conſiderantes dracones, attendite artificem draconum, & creatorem draconum: & cùm miramini dracones, & dicitis, Magnus Deus qui hæc fecit, dracones laudant Deum de vocibus veſtris. Dracones & omnes abyſſi:

2 ſen. diſ. 6. cap. Et tãta, in fine, & ca. Nõ enim eſt.

Epheſ. 2.

1. Petri 2.

Ignis,grando,nix,glacies,ſpiritus tempeſtatis,quæ faciunt verbũ eius. Quare hic addidit,quæ faciunt verbũ eius? Multi ſtulti nõ valentes contemplari & diſcernere creaturã locis ſuis & ordine ſuo,ſub nutu & iuſſu Dei agentem motus ſuos, viſum eſt illis quia ſuperiora omnia Deus gubernat,inferiora verò deſpicit, abiicit,deſerit,vt nec curet iſta,nec regat, ſed caſibus regãtur, quomodo poſſunt, qua poſſunt: & mouent illos qui dicunt ali quando ſibi,ſed non dicant tibi,id eſt,ne audiendo tu conſentias quando iſta dicunt, blaſphemia enim ſunt & execrabilia Deo, Si Deus plueret, nunquid plueret in mari? Qualis, inquiunt, prouidentia? Getulia ſitit, & mare compluitur. Acutè ſibi videntur tractare.Quibus dicendum eſt hoc,Getulia ſitit,
Pſal.142. vt tu ne ſitires? Bonum enim erat vt diceres Deo, Anima mea
Pſal.62. velut terra ſine aqua tibi:quod alio loco apertè dicitur, Sitiuit tibi anima mea,quàm multipliciter tibi & caro mea:& Domi
Matt.5. nus in Euangelio, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Iſte enim iam ſaturatus eſt qui talia diſputat, & quaſi ſibi doctus videtur,nec vult diſcere,ideo non ſitit.Nam ſi ſitiret,vellet diſcere,& inueniret,quia totum Dei prouidentia fit in terra, & miraretur diſpoſita etiam membra pulicis. Attendat charitas veſtra: Quis diſpoſuit membra pulicis & culicis,vt habeant ordinem ſuum,habeãt vitam ſuam, habeant motum ſuum? Vnam beſtiolam breuem, minutiſſimam conſidera quam volueris: Si conſideres ordinem membrorum ipſius, & animationem vitæ qua mouetur, vt pro ſe fugiat mortem,amat vitam,appetit voluptates,deuitat moleſtias,exerit ſenſus diuerſos,viget in motu congruo ſibi. Quis dedit aculeum culici quo ſanguinem ſugat? Quam tenuis fiſtula eſt qua ſorbet? Quis diſpoſuit iſta? Quis fecit iſta?Expaueſcis in minimis, lauda magnum. Hoc itaque tenete fratres mei,nemo vos de fide excutiat, & de ſana doctrina. Qui fecit in cælo angelum, ipſe fecit in terra vermiculum:ſed angelum in cælo pro habitatione cæleſti, vermiculũ in terra pro habitudine terreſtri. Nunquid angelum fecit repere in cælo, & vermiculum in cælo? Diſtribuit ſedibus habitatores, incorruptionem incorruptis ſedibus dedit, corruptibilia corruptibilibus locis. Totum attende, totum lauda. Qui ergo diſpoſuit membra vermiculi, non gubernat nubes? Et quare in mare pluit? Quaſi non ſint in mari quæ alantur pluuia, quaſi non ibi fecit piſces,quaſi ibi nõ fecit animalia. Attẽdite quomodo

cur

currunt piſces ad aquam dulcem. Et quare, inquit, piſci pluit, & mihi non pluit aliquando? Vt cogites te in regione eſſe deſerti & in peregrinatione vitæ, vt amareſcat tibi vita preſens, & futuram deſideres, aut vt flagelleris, & corripiaris & corrigaris. Quomodo autem diſtribuit propria regionũ? Ecce quia de Getulia locuti ſumus, pluit hic propriè omni anno, & omni anno dat frumentum. Seruari hic frumentum non poteſt, citò corrumpitur: quia omni anno datur: Ibi quia rarò, & multum datur, & diu ſeruatur. Sed fortè putas, quia ibi deſerat Deus homines, aut nõ ibi ſecundum iocunditatem ſuam & laudant & glorificant Deum? Apprehende inde Getulum, pone inter iſtas arbores amœnas, fugere hinc vult & redire ad nuda Getuliæ. Omnibus ergo locis Deus, regionibus, temporibus, ſua quæque diſtribuit & ordinauit: Et longum eſt commemorare diligentiorem cõſiderationem omniũ rerum. Quis illum explicat? Tamen qui oculos habent, multa ibi vident, cum viderint placent, cũ placuerint laudantur, non tanquã ipſa, ſed ille qui fecit, ita omnia laudabunt Deũ. Hæc conſiderans ſpiritus prophetiæ, cũ dixiſſet, Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, quæ omnia turbata videntur quibuſdã ſtultis & quaſi caſibus agitari, addidit, quæ faciunt verbum eius. Non tibi ergo videantur ca ſibus moueri, quæ verbo Dei in omni motu ſuo deſeruiunt. Quò vult Deus illuc lucet ignis, illuc fertur nubes, ſiue pluuiam, ſiue niuem, ſiue grãdinem portet. Et quare aliquando percutiunt montem fulmina, & non percutiunt latronem? Quodcũque poſſum dicere pro captu mentis meæ, quantum Deus donare dignatur, maiores maiora nouerint, & amplius intelligant, & det vobis Deus plus ſapere quàm dico, tamen cum tẽperantia ſine ſuperbia poſſum ego pro modulo meo dicere, quare percutiant montem, & nõ percutiant latronem: quia fortè adhuc latronis conuerſionem quærit, & ideo percutitur mons, quia non timet, vt mutetur homo qui timet aliquando. Et tu cum das diſciplinam, terram feris, vt infans expaueſcat. Et aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mihi, Ecce cædit innocentiorem & dimittit ſceleratiorem. Noli mirari, vndecunque mors pio bona eſt. Vnde autem ſcis illi ſceleratori ſi ſe mutare noluerit quid pœnarũ in occulto ſeruetur? Nónne mallẽt fulmine incendij potius interire, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternũ? *Matt.25.* Opus eſt vt innocens ſis. Quid enim? Malũ eſt mori naufragio, & bonũ eſt mori fe-

bræ? Siue inde, ſiue inde moriatur, quære qualis ſit qui moritur, quò poſt mortem iturus eſt, nō vnde de vita exiturus, quacunque occaſione hinc exituri ſumus. Quibus exitibus martyres exire meruerunt? Nunquid febribus? Quomodo multi optant vt febribus ſoluātur? Alij vno ictu gladij, alij ignibus, alij beſtiis? Et deuorauerunt beſtiæ corpora martyrū, & non timuerunt ne perirent corpora ipſorum. Vndique enim Deus
Mat. 10. reducet corpora ſanctorum ſuorum, cui capilli capitis noſtri
Daniel 3. numerati ſunt. Et quando voluit, tres pueros ab igne libera-
2. *Mac.* 7. uit. Nunquid ideo Machabeos in igne deſeruit? Illos aperte liberauit, iſtos occulte coronauit. Nouit igitur Deus quid agat: Tu time & bonus eſto. Vndecunque voluerit vt exeas hinc paratum te inueniat. Inquilinus enim es, non poſſeſſor domus. Locata eſt enim tibi domus. Domus iſta tibi locata eſt non donata, etſi nolis migrabis, & non eam tali conditione accepiſti, vt quaſi tempora certa tibi ſint. Quid dixit dominus Deus tuus? Quando voluero, cum dixero, migra, paratus eſto. Expello te de hoſpitio, ſed dabo domum. Inquilinus es in terra, eris poſſeſſor in cælo. Quicquid ergo hic accidit contra voluntatem noſtram, noueris non accidere, niſi de voluntate Dei, de prouidentia ipſius, de ordine ipſius, de nutu ipſius, de legibus ipſius: & ſi non nos intelligimus quid quare fiat, demus hoc prouidētiæ ipſius quia non fit ſine cauſa & non blaſphemabimus. Cum enim cœperimus diſputare de operibus Dei, quare hoc, quare illud, & nō debuit ſic facere, malè fecit, hoc, vbi eſt laus Dei? Perdidiſti hallelu ia. Omnia ſic cōſidera quomodo placeas Deo, & laudes artificē. Quia ſi intrares in officinam forte fabri ferrarij, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos. Et da imperitum hominem neſcientem quid quare ſit, & omnia reprehendit. Sed ſi non habeat peritiam artificis, & habeat ſaltem conſiderationem hominis, quid ſibi dicit? Non ſine cauſa hoc loco folles poſiti ſunt. Artifex nouit quare, & ſi ego non noui. In officina non audet vituperare fabrum, & audet reprehēdere in hoc mundo Deum? Ergo quemadmodum ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, quæ faciunt verbum eius: ſic omnia quæ vanis videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt niſi verbū eius, quia non fiunt niſi iuſſu eius. Deinde dicit vt dominum laudent, *Montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri. Beſtiæ & omnia pecora, reptilia & volatilia pennata.* Deinde ad homines

mines

mines, *Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ. Iuuenes & virgines ſenes cum iunioribus laudent nomen domini.* Explicata eſt laus de cælo, explicata eſt laus de terra, *Quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.* Nemo hominum quærat exaltare nomen ſuum. Vis exaltari? Illi te ſubde, qui non poteſt humiliari. Exaltatum eſt nomen eius ſolius, *Confeßio eius in cælo & in terra.* Quid eſt confeſſio eius in cælo & in terra? Quia ipſe confitetur? Non. Sed quia illum omnia confitentur, omnia clamant, omnium pulchritudo quodammodo vox eorum eſt confitentium Deum. Clamat cælum Deo, Tu me feciſti non ego. Clamat terra, tu me condidiſti non ego. Quomodo ergo clamant iſta? Quando conſiderantur & hoc inuenitur, ex tua conſideratione clamant, ex voce tua clamant. Confeſſio eius in cælo & in terra. Attende cælum, pulchrum eſt: attende terram, pulchra eſt: vtrunque ſimul valde pulchrum eſt. Ipſe fecit, ipſe regit, ipſius nutu gubernantur: ipſe traiicit tempora, momenta ipſe inſtaurat, per ſeipſum inſtaurat. Omnia ergo iſta laudant illum, ſiue in ſtatu, ſiue motu, ſiue de terra deorſum, ſiue de cælo ſurſum, ſiue in vetuſtate, ſiue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & attolleris in artificem, & inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt intellecta conſpexeris, confeſſio eius in cælo & in terra, id eſt, confiteris ei de rebus terrenis, confiteris ei de rebus cæleſtibus. & quia ipſe fecit omnia, & melius illo non eſt aliquid, quicquid fecit intra illum eſt, & quicquid in his tibi placet, minus eſt quàm ipſe. Non ergo ita tibi placeat quod fecit, vt recedas ab eo qui fecit. Sed ſi amas quod fecit, multo magis eum qui fecit. Si pulchra ſunt quæ fecit, quanto magis pulchrior eſt qui fecit? Confeſſio eius in cælo & in terra. *Et exaltauit cornu populi ſui.* Ecce quod prophetant Aggæus & Zacharias, Modo cornu populi ſui humile eſt in trituris, in tribulationibus, in tentationibus, in tunſione pectorum. Quãdo exaltabitur cornu populi ſui? Quando venerit ipſe dominus & ortus fuerit ſol noſter, non iſte qui oculis videtur & oritur ſuper bonos & malos, ſed de quo dicitur, Vobis qui timetis Deum orietur ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Et de quo dicturi ſunt ſuperbi & impij, Iuſtitiæ lumen non illuxit nobis, & ſol non eſt ortus nobis. Ipſe erit æſtas noſtra. Modo fructus, per hybernum in radice nõ apparent. Attendis quaſi aridas arbores per hyemem. Qui non nouit videre, aridam putat vitam, & forte

Rom. 1.

1. Eſdr. 5.

Matth. 5.

Malac. 4.

Sapien. 5.

iuxta eſt quæ verè aruit. Similes ſunt ambæ per hyemem, illa viuit, illa mortua eſt, ſed illius vita & illius mors in abſcondito eſt. Aeſtas procedit, vita illius clarificatur, mors illius manifeſtatur. Procedit honor filiorũ, fœcunditas fructuum, veſtitur vitis in facie ex eo quod habet in radice. Ergo modo fratres tales ſumus quales ſunt & alij homines. Quomodo naſcuntur, manducant, bibunt, viuunt & veſtiuntur, tranſigunt vitam iſtam, ſic & ſancti. Aliquando res ipſæ decipiunt homines, & dicunt, Ecce poſtquam cœpit eſſe Chriſtianus, nunquid non ei dolet caput? Aut quia Chriſtianus eſt, quid habet plus à me? O vitis arida, attendis iuxta te vitē nudam in hyberno, ſed non aridam per æſtatis vim. Et veniet dominus honor noſter quia latebat in radice, & tunc exaltabit cornu populi ſui, poſt captiuitatem in qua mortaliter viuimus. Vnde dicit Apo-
1. Cor. 4. ſtolus, Nolite ante tēpus iudicare, donec veniat dominus, & illuminabit abſcondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Sed dicis mihi, Vbi eſt radix mea? Vbi eſt fructus meus? Si credis, noſti vbi eſt radix tua. Ibi eſt enim, vbi eſt fides tua, vbi eſt ſpes & charitas tua. Audi Apoſtolum, Mortui enim
Coloſſ. 3. eſtis. Quaſi per hyemem mortui apparebãt. Audi quia viuũt, Et vita veſtra abſcondita eſt, inquit, cum Chriſto in Deo. Ecce vbi habes radicem. Quando ergo honore ornaberis? Quando
Ibidem. fœcundaberis fructu? Audi illum ſequentem, Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Et exaltabit cornu populi ſui. *Hymnus omnibus ſanctis eius.* Hymnus ſcitis quid eſt? Cantus eſt cum laude Dei. Si laudas Deum & nõ cantas, nõ dicis hymnum. Si cantas enim & non laudas Deum, non dicis hymnum. Si laudas aliquid quod non pertinet ad laudem Dei, & ſi cantando laudes, non dicis hymnum. Hymnus ergo tria iſta habet, & canticum & laudem, & Dei. Laus ergo Dei in cantico, hymnus dicitur. Quid eſt ergo hymnus omnibus ſanctis eius? Accipiãt ſancti eius hymnum, dicant ſancti eius hymnum, quia hoc eſt quod accepturi ſunt
Pſal. 49. in fine, hymnũ ſempiternum. Ideo alio loco dicit Pſalmus, Sacrificium laudis glorificabit me, & ibi eſt via in qua oſtēdam illi ſalutare meum, Et beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te, hoc eſt hymnus omnibus ſanctis eius. Qui ſunt ſancti eius? *Filij Iſrael populi appropinquantes ſibi.* Nemo dicat, nõ ſum filius Iſrael. Ne putetis Iudæos filios Iſrael eſſe, & nos nõ eſſe filios Iſrael. Audeo vobis dicere fra-

tres

tres mei, illi non ſunt & nos ſumus. Audite quare, Quia maior eſt natus ſecundum ſpiritum, quàm natus ſecundum carnem.† Vnde Iſrael? Ex Abrahã, quia Iſaac ex Abraham, Iſrael ex Iſaac: quomodo placuit Deo Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Quiſquis imitatus fuerit Abraham, filius eſt Abrahæ. Quiſquis degenerauerit à fide Abraham, perdidit progeniem Abrahæ, Iudæi degenerauerũt, perdiderũt. Imitati ſumus nos inuenimus. Audi quia illi perdiderunt. Quid illis dicit dominus dicentibus, filij ſumus Abrahæ? Auſi ſunt oſtentare ſe, & erigere ceruicem de nobilitate generis iuſti, Et quid illis dominus? Si filij Abrahæ eſſetis, facta vtique Abrahæ feciſſetis. Si ergo perdiderunt ipſi quod filij ſunt Abrahæ, inuenimus nos vt filij ſimus Abrahæ. Credendo quippe inuenimus, quod illi nõ credendo amiſerunt. Quia credidit Abraham Deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Et ſemen Abrahæ Chriſtus & in Chriſto nos ſumus: & ex Iſrael populus, de quo populo Maria, de qua Maria Chriſtus, & in Chriſto nos, ergo filij Iſrael nos. Et quomodo addidit vt diſcerneret nos filij Iſrael, populo appropinquanti ſibi? Attendite Iudæos, ſi propinquant, ipſi ſunt. Et fortè propinquant, dicit mihi aliquis, Quotidie & cantant ipſi Pſalmum, & cantant hymnos Dei. Non auditis quod eis dixit Propheta? Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Si illorum cor longe eſt, noſtrum autem proximum eſt, quia credimus, quia ſperamus, quia diligimus, quia Chriſto adiuncti ſumus, quia membra ipſius facti ſumus. Nunquid membra longè ſunt à capite? Si eſſent longè & diuiſa eſſent, non diceret, Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Si ſeparata eſſent, non de cælo diceret, Saule Saule quid me perſequeris? Si non in nobis eſſet non diceret, Eſuriui & dediſtis mihi mãducare. Et cum dicerent illi, Quando te vidimus eſurientem? reſpondit, cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ecce populus, ecce appropinquans Iſrael, & cum illo modò ſpe, poſtea re.

[Margin: † Aliàs; Quia maior non eſt natus ſecundum ſpiritum qui natus ſecũdum carnem. — *Ioan.* 8. — *Geneſ.* 15. — *Eſaiæ* 29. — *Mat.* 15. — *Matt.* 28. — *Act.* 9. — *Matt.* 25.]

In Pſalmum centeſimumquadrageſimumnonum exhortatio.

LAudemus dominum & in voce, & in intellectu, & in opere bono. Et ſicut nos hortatur iſte Pſalmus, Cantemus ei canticum nouum. Sic enim incipit,

Expoſitio Pſalmi.

C*Antate domino canticum nouum.* Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouum canticum. Vetus teſtamētum, vetus canticum. Nouum teſtamentum, nouum canticum. In veteri teſtamento promiſſiones ſunt temporales & terrenæ. Quiſquis terrena diligit, vetus cāticum cantat. Qui vult cantare canticum nouum, diligat æterna. Ipſa dilectio noua eſt & æterna. Ideo ſemper noua, quia nunquam veteraſcit. Nam ſi bene cōſideres, antiquum eſt hoc. Quomodo ergo eſt nouum? Nunquid fratres mei vita æterna modò nata eſt? Vita æterna ipſe Chriſtus, & ſecundum diuinitatem non modò natus eſt,
Ioan.1. quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Si quæ per ipſum facta ſunt, antiqua ſunt: quid eſt ipſe per quem facta ſunt? Quid niſi æternus, & patri coæternus? Sed nos delapſi in peccatum, peruenimus ad vetuſtatem. Noſtra enim vox eſt in
Pſal.6. illo Pſalmo, vbi dicitur cum gemitu, Inueteraui in omnibus inimicis meis. Inueterauit homo per peccatum, innouatur per gratiam. Omnes ergo qui innouantur in Chriſto, vt ad vitam æternā incipiant pertinere, canticū nouum cantāt, & hoc canticum pacis eſt, canticū hoc charitatis eſt. Quiſquis ſe à coniunctione ſanctorū ſeparat, non cātat canticum nouum. Secutus eſt enim vetuſtam animoſitatem, non nouam charitatem. In noua charitate quid eſt? Pax, vinculum ſanctæ ſocietatis, compago ſpiritalis, ædificium de lapidibus viuis. Vbi eſt hoc? Non in vno loco, ſed per vniuerſum orbē terrarum. Audi hoc
Pſal.95. de alio Pſalmo, ſic dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Ex hoc intelligitur, quia qui non cùm omni terra cantat, canticum vetus cantat, quælibet verba de ore eius procedant. Quid enim attendo quid ſonet, cum video quid cogitet? Et tu, inquis, vides quid cogitet? Facta indicant. Nam oculus in conſcientiam non penetrat. Attendo quid agat, & ibi intelligo quid cogitet. Neque enim ſi quiſque verbi gratia, comprehenderet hominem in furto, in homicidio, in adulterio, cogitationes ipſius in corde videret, ſed in factis. Sunt quædam quæ intus latent: ſed ſunt & multa quæ procedunt in opera, & manifeſta fiunt etiam hominibus. Cùm ergo eſſent illi qui à ſe compage Chriſti charitatis & ſocietate

ſanctæ

ſanctæ eccleſiæ ſepararunt,malos intus apud ſe, non nouerat niſi Deus. Venit & tentatio ſuperauit illos, & patefecit hominibus quod nouerat Deus.Non enim fructus oſtenditur niſi in factis. Vnde dictum eſt, Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. *Matth.7.* Dixit enim dominus ad quoſdam qui ouium veſtitum ſe induunt,intus autem ſunt lupi rapaces.Et ne forte fragilitas humana dignoſcere nō poſſet lupum ſub ouina pelle,ait,Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Quærimus fructus charitatis, inuenimus ſpinas diſſenſionis.Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Ergo canticum eorum vetus eſt, cantemus nos canticum nouum.Iam diximus fratres,omnis terra cantat cāticum nouum.Qui cum omni terra non cantat canticum nouum,dicat quod vult,linguis ſonet hallelu ia,dicat tota die,dicat tota nocte,non valde aures meæ inclinantur ad vocem cātantis ſed quæro mores operantis.Interrogo enim & dico,Quid eſt quod cātas?Reſpōdet,hallelu-ia.Quid eſt hallelu-ia?Laudate dominum. Veni,ſimul laudemus dominum.Si tu laudas dominum, & ego laudabo dominum. Quare in diſcordia ſumus? Charitas laudat dominum, diſcordia blaſphemat dominum. Et vultis iam noſſe vbi cantetis canticum nouum?Quæ dicturus eſt in ipſo Pſalmo,videte quomodo fiant & vbi fiāt,vtrum per omnes gētes fiant iſta, an in vna aliqua parte terrarum,& hinc plenius intelligetis ad quem pertineat cāticum nouum. Iam quidem manifeſtum eſt illud quod de alio Pſalmo commemoraui,Cantate domino canticum nouum.Et vt oſtenderet in cantico nouo eſſe fructum charitatis & vnitatis,addidit, *Pſal.95.* Cantate domino omnis terra.Nemo ſe ſeparet,nemo ſe diſiungat:triticum es,ferto paleam quouſq; ventiletur.De area vix excutieris,ſi triticum es. Si triticum eſſes foris ab area,inuenirent te volatilia & colligerēt te.Adde quia eo ipſo quo diſcedis & volas,paleam te eſſe indicas.Sed quia leuis eras,venit ventus, & de ſub pedibus boum ablatus es. Qui autem triticum ſunt ferunt trituram, gaudent quia grana ſunt, gemunt inter paleam,expectant ventilatorē quem cognoſcunt redemptorem.Cantate domino cāticum nouum, *Laus eius in eccleſia ſanctorum.* *Ibidem.* *Matth.3.* Hæc eſt eccleſia ſanctorum,eccleſia frumentorum, toto terrarum orbe diffuſorum,per agrum domini diſſeminata, quod eſt hic mundus,ipſo domino exponente cùm de ſeminante diceret, quia homo ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo, & venit inimicus & ſuperſeminauit zizania. Et

Mat.13. dixerunt pueri patrifamiliâs, Nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde hic ſunt zizania? Et reſpondit illis, Inimicus homo hoc fecit, Voluerũt colligere zizania, & cõpeſcuit illos dicens, Sinite vtraque creſcere vſq; ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum ea, triticum autem meum reponite in horrea. Poſtea interrogauerunt eum diſcipuli dicentes, Narra nobis parabolam zizaniorum. Et ipſe exponit omnia, vt nullus homo cordi ſuo tribuat quod ibi intellexerit, ſed magiſtro cæli exponẽti. Nemo dicat, expoſuit ſibi quomodo voluit. Si parabolam prophetiæ exponeret Deus, quando ipſe per eos loquebatur quod dicebant, quis auderet dicere, non ſic debere exponi? Multo magis quando ipſe expoſuit, quod propoſuit ipſe, quis audet contradicere manifeſtæ veritati? Cùm autem dominus parabolam hãc exponeret, ait,
Ibidem. Qui autem ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis: ſe vtiq; demonſtrans. Bonum vero ſemen, filij ſunt regni, ipſa eſt eccleſia ſanctorum: zizania autem filij ſunt maligni: ager eſt hic mundus. Iam videte fratres, quia per mundum ſeminatum eſt bonum ſemen, & per mũdum ſeminata ſunt zizania. Nunquid in parte triticum, & in parte zizania? Per totum triticum, & per totum zizania. Ager domini mũdus eſt, nõ Aphrica. Non quomodo fert terra iſta Getulia ſexagenum aut centenum, & Numidia fert denum, non ſic eſt Deo ager ſuus. Vbiq; illi fertur fructus, & centenus, & ſexagenus, & tricenus: tu tantum vide quid velis eſſe, ſi cogitas ad domini fructũ pertinere. Ergo eccleſia ſanctorum, eccleſia catholica eſt. Eccleſia ſanctorum non eſt eccleſia hæreticorum. Eccleſia ſanctorũ illa eſt, quam præſignauit Deus antequam videretur, & exhibuit vt videretur. Eccleſia ſanctorum erat antea in codicibus, modo in gentibus. Eccleſia ſanctorum antea tãtummodo legebatur, nunc & legitur & videtur. Quando ſolum legebatur, credebatur: modo videtur & contradicitur. Laus eius in eccleſia ſanctorum. *Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum.* Quid eſt Iſrael? videns Deum. Hoc enim interpretatur nomen Iſrael. Quid videt Deum, in ipſo lætetur à quo factus eſt. Quid eſt ergo fratres, quid dicimus nos ad eccleſiam pertinere ſanctorum? nunquid iam videmus Deum? quomodo ſumus Iſrael, ſi non videmus? Eſt quædam viſio huius temporis, erit altera viſio futuri temporis. Viſio quæ modo eſt, per fidem eſt: viſio quæ futura eſt, per

per ſpeciem erit. Si credimus, videmus: ſi amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Vbi eſt ipſe Deus? Interroga Ioannem, Deus charitas eſt. Benedicamus nomen eius ſanctum, & gaudeamus in Deo, ſi gaudemus in charitate. Quiſquis habet charitatem, vt quid illum mittimus longe vt videat Deum? Conſcientiam ſuam attēdat, & ibi videt Deum. Si charitas ibi non habitat, non ibi habitat Deus: ſi autem charitas ibi habitat, Deus ibi habitat. Vult illum forte videre ſedentem in cælo, habeat charitatem, & in eo habitat ſicut in cælo. Ergo ſimus Iſrael, & lætemur in eo qui fecit nos. Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum. In eo qui fecit eum lætetur, non in Arrio, non in Donato, non in Cæciliano, non in Proculiano, non in Auguſtino, In eo lætetur qui fecit eum, Nos fratres non vobis commendamus noſmetipſos, ſed commendamus vobis Deum, quia commendamus vos Deo. Quomodo vobis Deo commendamus? Vt diligatis eum bono veſtro, nō bono ipſius, quia malo veſtro, ſi eum non diligitis, non malo ipſius. Non enim minus habebit Deus diuinitatem, ſi homo in illo non habuerit charitatem. Tu creſcis ex Deo, non ille ex te, & tamen tātum nos dilexit prior antequam eum diligeremus, vt filium ſuum vnicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus eſt inter nos. Quomodo nos ipſe fecit? Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quomodo factus eſt inter nos? Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ergo ipſe eſt in quo debemus lætari. Nemo ſibi arroget, nemo ſibi deroget partes ipſius, ab ipſo eſt lætitia quæ nos facit felices. Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum. *Et filij Sion exultent in rege ſuo.* Ipſe eſt Iſrael, filij eccleſiæ ſunt, quia Sion fuit quidem vna ciuitas quæ cecidit. In eius reliquiis habitabant quidam ſancti temporaliter. Sed Sion vera & Hieruſalem vera, quia ipſa Siō quæ Hieruſalem, æterna eſt in cælis, quæ eſt mater noſtra. Ipſa nos genuit, ipſa eſt eccleſia ſanctorum, ipſa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna parte manens in cælo. Ex parte qua immanet in cælo, beatitudo angelorum eſt, ex parte qua peregrinatur in hoc ſeculo, ſpes eſt iuſtorum. De illa dictum eſt, Gloria in excelſis Deo. De hac dictum eſt, Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Qui ergo in hac vita gemunt & deſiderant illam patriam, currant dilectione, non pedibus corporis, non quærant naues, ſed pennas, duas alas charitatis apprehendant. Quæ ſunt duæ alæ charitatis? Dilectio Dei & di-

1. Ioan. 4.
Ibidem.
Ioan. 1.
Gala. 4.
Luc. 2.
Matt. 22.

lectio proximi. Peregrinamur enim, ſuſpiramus, gemimus. Venerũt ad nos literæ de patria noſtra, ipſas vobis recitamus, Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum, & filij Sion exultẽt in rege ſuo. Quod dixit, qui fecit eum, hoc dixit in rege ſuo. Quod audiſtis Iſrael, id ſunt filij Sion: & quod audiſtis in eo, qui fecit eum: hoc eſt, in rege ſuo. Filius Dei qui fecit nos, factus eſt inter nos, & rex noſter regit nos, quia creator noſter fecit nos. Ipſe eſt tamen per quem facti ſumus, qui eſt per quem nos regimur, & ideo Chriſtiani, qa ille Chriſtus. Chriſtus à chriſmate
1. Reg. 6. dictus eſt, id eſt ab vnctione. Reges autem vngebantur, &
Exod. 40 ſacerdotes. Ille vero vnctus eſt & rex & ſacerdos. Rex pugnauit pro nobis, ſacerdos obtulit ſe pro nobis. Quando pugnauit pro nobis quaſi victus eſt, iure autem vere vicit. Crucifixus eſt enim, & de cruce ſua in quo erat fixus diabolum occidit, & inde rex noſter. Vnde autem ſacerdos? Quia ſe pro nobis obtulit. Date ſacerdoti quod offerat. Quid inueniret homo quod daret? Mundam victimam. Quam victimam? Quid mundum poteſt offerre peccator? O inique, ô impie, quicquid attuleris immundum eſt, etſi aliquid mundum pro te offerendum eſt. Quare apud te quid offeras, non inuenies? quære ex te quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec tauris. Omnia ipſius ſunt, & ſi non offeras. Offer ergo illi mundum ſacrificium. Sed peccator es, impius es, ſed conſcientiam inquinatam habes. Poteris forte aliquid mundum offerre, purgatus: ſed vt purgeris aliquid pro te offerendũ eſt. Quid ergo pro te oblaturus es vt munderis? Si mundatus es, poteris offerre quod mundum eſt. Offerat ergo ſeipſum mundus ſacerdos, vt mundet hoc quod Chriſtus fecit. Nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret pro hominibus: ſeipſum obtulit mũdam victimã, hoſtiam immaculatam. Felix victima, vera victima, mũda victima, hoſtia immaculata. Non ergo hoc obtulit quod nos illi dedimus: imò hoc obtulit quod à nobis accepit, & mũdum obtulit. Carnem enim à nobis accepit, hanc obtulit. Sed vnde illam accepit? De vtero virginis Mariæ, vt mundam offeret pro immundis. Ipſe rex, ipſe ſacerdos, in eo lætemur. *Laudent nomẽ eius in choro.* Et chorus quid ſignificat? Multi nouerunt chorum, & quia in ciuitate loquimur, propè omnes norunt. Chorus eſt conſenſio cantantium. Si in choro cantemus, concorditer cantemus. In choro cãtantium quiſquis voce diſcrepauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox inconuenien-

conuenienter cantantis diſturbat cõcentum cantãtium, quomodo diſturbat hæreſis diſſonans concentum laudantium? Chorus Chriſti iam totus mundus eſt. Chorus Chriſti ab Oriente in Occidentem conſonat. Videamus ſi tantum extenditur chorus chriſti. Dicit Pſalmus alius, A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudate nomen domini. Laudent nomen eius in choro, *In tympano & Pſalterio pſallant ei.* Quare aſſumit tympanum & Pſalterium? Vt nõ ſola vox laudet, ſed & opera. Quando aſſumitur tympanum & pſalteriũ, manus concinunt voci: ſic & tu quãdo hallelu ia cantas, porrigas & panem eſurienti, veſtias nudum, ſuſcipias peregrinum, non ſola vox ſonat, ſed & manus conſonat, quia verbis facta concordant. Aſſumpſiſti organum, conſentiant digiti linguæ. Et ipſum myſterium tympani & pſalterij non eſt tacendum. In tympano corium extenditur, in pſalterio chordæ extenduntur: in vtroque organo caro crucifigitur. Quàm bene pſallebat in tympano & pſalterio qui dicebat, Mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mundo. Ipſum pſalterium velut tympanũ tollere te vult qui amat canticum nouum, qui te docet quãdo tibi dicit, Qui vult eſſe meus diſcipulus, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Non dimittat pſalterium ſuum, non dimittat tympanum, extendatur in ligno, & ſiccetur à concupiſcentia carnis. Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acutius ſonant. Vt ergo acutè ſonaret Pauli Apoſtoli pſalterium, quid dixit? Quæ retro oblitus, in ea quæ antè ſunt extentus, ſequor ad palmam ſupernæ vocationis. Extendit ſe ipſe, tetigit Chriſtus, & ſonuit dulcedo veritatis. In tympano, & pſalterio pſallant ei, *Quoniam benefacit dominus in populo ſuo.* Quid tam beneficum, quàm mori pro impiis? Quid tam beneficum, quàm ſanguine iuſto delere chirographum peccatoris? Quid tam beneficum, quàm dicere, nõ ad me pertinet quod fuiſtis, eſtote quod nõ fuiſtis? Benefecit dominus in populo ſuo, dimittendo peccata, promittendo vitã æternã. Benefacit auerſum conuertere, pugnantem adiuuare, vincentem coronare. Benefecit dominus in populo ſuo, *Et exaltabit manſuetos in ſalutem.* Exaltantur enim & ſuperbi, ſed nõ in ſalutẽ. Manſueti in ſalutem, ſuperbi in mortẽ, id eſt ſuperbi ipſi ſe exaltãt, & dominus eos humiliat, manſueti autem ipſi ſe humiliant, & Deus eos exaltat. Et exaltauit mãſuetos in ſalutẽ. *Exultabunt ſancti in gloria.* Aliquid volo dicere, audite attentius de gloria ſanctorum,

Matt. 25.
Galat. 6.
Matt. 16.
Philip. 3.

Nemo enim eſt qui non amet gloriā, ſed gloria ſtultorū popu laris illa quæ dicitur, habet illecebram delectationis & deceptionis, vt ad laudem ſuā & honorē vanorum hominū quiſq; cōmotus, velit ſic viuere vt prædicetur ab hominibus quibuſcunque quomodocunque. Hinc homines inſani effecti, & inflati typho, inanes intus, foris tumidi, etiam res ſuas perdere volunt, donando ſcenicis, hiſtrionibus, venatoribus, auguri-
†Al. aurigis. bus. †Quanta donant, quanta impendunt? Effundunt vires, non patrimonij tantum, ſed etiam animi ſui. Iſti faſtidiunt pauperem, quia non clamat populus vt pauper accipiat, clamat autem populus vt venator accipiat. Illi ergo vbi eis non clamatur, nolunt erogare: vbi clamatur ab inſanis, inſaniunt omnes, & fiunt omnes inſani, & qui expectatur, & qui expe-
†Al. & qui ſpectatur, & qui ſpectant. ctat, † & qui donat. Inſana iſta gloria reprehenditur à domino, improbatur ante oculos omnipotentis. Et tamen fratres mei Chriſtus ſic improperat ſuis & dicit, Non à vobis accepi tantum quantum acceperunt venatores, & illis vt donaretis, de meo donaſtis. Ego autem nudus eram, & non vidiſtis me. Et illi, & quando te vidimus nudum & non veſtiuimus te? Et
Mat. 25. ille, Cùm vni ex minimis meis non feciſtis, nec mihi feciſtis. Sed eum vis veſtire qui tibi placet, in quo tibi Chriſtus diſplicet. Veſtire vis venatorem, quo fortè victo erubeſcas. Chriſtus nunquam vincitur, & diabolum vicit, & pro te vicit, & tibi vicit, & in te vicit. Talem victorem veſtire nō vis? Quare? Quia minus clamatur, quia minus inſanitur. Propterea iſti qui tali gloria delectantur, in conſcientia ſua nihil habent. Quomodo
†Al. mittant. exhauriunt arcas vt veſtes mutent, †ſic exinaniunt ipſam conſcientiam, vt nihil ibi habeant pretioſum. Sancti autem qui exultant in gloria, quomodo exultent, non opus eſt vt nos dicamus, ipſius Pſalmi audite ſequētē verſum, Exultabūt ſancti in gloria, *Lætabuntur in cubilibus ſuis*. Non in theatris, nō in amphitheatris, non in circis, nō in nugis, non in foris, ſed in cubilibus ſuis. Quid eſt in cubilibus ſuis? in cordibus ſuis. Audi A-
2. *Cor.* 1. poſtolū Paulū exultantē in cubili ſuo, Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Rurſum timēdum eſt, ne quiſquam apud ſeipſum fiat ſibi placens, & quaſi ſuperbus de
Pſal. 2. cōſciētia ſua glorietur. Debet enim quiſq; cum tremore exultare, quia donū dei eſt vnde exultat, nō meritum ſuū. Etenim ſunt multi ſibi placentes, & iuſtos ſe eſſe arbitrantes, & proce
Prou. 20. dit aduerſus illos alia pagina dicens, Quis gloriabitur caſtum

ſe ha-

ſe habere cor? Aut quis gloriabitur mūdum ſe eſſe à peccato? Eſt ergo quidam modus in conſcientia gloriandi, vt noueris fidem tuam eſſe ſynceram, noueris eſſe ſpem tuam certā, noueris charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione. Sed quoniā multa ſunt adhuc fortè quæ poſſunt offendere oculos Dei, lauda eum qui tibi iſta donauit. [tunc perficiet quod donauit.] Propterea cùm dixiſſet, Lætabuntur in cubilibus ſuis: ne quaſi ſibi placentes viderentur, adiunxit ſtatim, *Exultationes Dei in faucibus eorum*. Sic lætabuntur in cubilibus ſuis, vt non ſibi tribuant quod boni ſunt, ſed illum laudent à quo acceperūt quod ſunt, à quo vocantur vt perueniant ad id quod nōdum ſunt, & à quo ſperant profectionē cui gratias agunt, quia inchoauit, Exultationes Dei in faucibus eorum. Iam videte ſanctos, videte gloriam eorum, videte per vniuerſum mundū, videte quod exultiones Dei ſint in faucibus eorum. *Et frameæ bis acutæ in manibus eorum*. Framea appellatur quam vulgo ſpatam dicunt. Sunt enim gladij ex vtraq; parte acuti, ipſę ſunt machæræ: ipſæ autē frameæ, ipſe & rompheæ, ipſæ etiam ſpatæ appellantur. Magnum myſterium habet hoc genus ferramenti, quod ex vtraque parte acutum eſt. Ipſæ frameæ ſunt bis acutæ in manibus eorum. Frameas bis acutas intelligimus ſermonem domini, & vna framea eſt, ſed ideo multæ dicuntur, quia ora ſunt, & multæ linguæ ſunt ſanctorum. Sermo Dei, gladius bis acutus. *Eph. 5. 6.* Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de æternis: in vtroque probat quod dicit, Et eum quem ferit ſeparat à mundo. *Heb. 4.* Nónne ipſe eſt gladius, de quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium? *Matt. 10.* Audite quomodo venit diſiungere, quomodo venit ſeparare. Diſiungit ſanctos, diſiungit impios, ſeparat à te quod te impedit. Filius vult ſeruire Deo, pater non vult, venit gladius, venit ſermo Dei, diuidit filium à patre Filia vult, mater non vult, gladio diuiduntur abinuicem. Nurus vult, ſed ſocrus non vult, veniat gladius bis acutus, afferat promiſſionem vitæ præſentis & futuræ, conſolationem temporalium, æternorum perfruitionem. Ecce gladius ex vtraque parte acutus, promittens temporalia, in quibus nos non fefellit. Nónne Eccleſia Dei per totum mundum nō erat? Ecce eſt. Anteà legebatur & nō videbatur, modo ſicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis promiſſum eſt, ad vnā partē gladij pertinet: quicquid in ſempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes ſpem futuram rerum,

habes conſolationem præſentium: noli retrahi ab eo qui vult retrahere. Pater, mater, ſoror, vxor ſit, amicus ſit, non te retrahant, & vtilis tibi erit gladius bis acutus: vtiliter te ille ſeparat, male te tu conglutinas. Venit ergo dominus noſter ferens gladium bis acutum, promittẽs æterna, implens temporalia. Nam ideo duo teſtamenta dicuntur. Quæ erant ergo frameæ bis acutæ in manibus eorum? Duo teſtamenta ad gladium bis acutũ pertinent. Vetus teſtamentũ terrena promittit, nouum æterna. In vtroque ſermo Dei verax inuẽtus eſt vt gladius bis acutus. Quare ergo in manibus & non in linguis? Et frameæ bis acutæ, inquit, in manibus eorum. In manibus dixit in poteſtate. Acceperunt enim ſermonem Dei poteſtate, vt vbi vellent dicerent, cui vellent dicerent, non timerent poteſtatẽ, non contemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, qua volebant vibrabant, verſabant, percutiebant: & hoc totum erat in poteſtate prædicantium. Nam ſi non eſt in manibus ſermo, ne forte aliquis dicat, quomodo ſermo eſt gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo ſermo nõ eſt in manibus, quare ſcriptũ eſt, Factus eſt ſermo domini in manu Aggæi Prophetæ? *Aggæi 1.* Nunquid fratres ſermonem ſuum Deus in digitis ipſius fecit? Quid eſt, in manu ipſius factus eſt? In poteſtate illi datum eſt prædicare ſermonem domini. Poſtremò poſſumus etiã has manus aliter intelligere: nã qui locuti ſunt, in lingua habuerunt ſermonẽ Dei: qui ſcripſerũt, in manibus, & frameæ bis acutæ in manibus eorũ. Iam fratres videtis ſanctos armatos. Attẽdite ſtrages, attẽdite glorioſa prælia. Si enim imperator & miles, ſi miles & hoſtis, ſi bellũ & victoria: quid fecerunt iſti habentes in manibus frameas bis acutas? *Ad faciendas vindictas in gentibus.* Videte ſi non eſt vindicta facta in gentibus: quotidie ipſa fit, hoc agimus & nos loquendo. Attendite quomodo cæſæ ſunt gentes Babyloniæ. Illi redditur duplum: ſic enim de illa ſcriptũ eſt, Reddite illi duplum, ad quod fecit. Quomodo redditur duplum? Bellant ſancti, educunt frameas bis acutas, fiunt ſtrages, fiunt occiſiones, ſeparationes. Quomodo illi duplum redditur? Illa quando poterat perſequi Chriſtianos, carnem occidebat, Deum non confringebat. Modo illi duplum redditur, & Pagani extinguũtur, ei idola franguntur. Quomodo, inquies. Pagani occidũtur? Quomodo niſi cùm Chriſtiani fiunt? Quæro Paganum & non inuenio, Chriſtianus eſt: ergo mortuus eſt Paganus. Nam ſi non occiduntur, vnde

vnde dictum eſt Petro, Macta & manduca? Vnde ipſe Paulus occiſus eſt perſecutor, & Paulus erectus eſt prædicator? Quæro Saulum perſecutorem & non inuenio, occiſus eſt. Vnde? De framea bis acuta. Sed quia occiſus eſt in ſe, & viuificatus in Chriſto, ideo confitens & cõfidens dicit, Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Chriſtus. Quomodo illi fit, ſic per illum. Etenim cùm factus eſſet prædicator, accepit & ipſe in manibus frameam bis acutam, ad faciendam vindictam in gentibus. Et ne verè tu putares homines ferro percuti, ſanguinem fundi, vulnera in carne fieri, ſequitur & exponit: *Obiurgationes in populis*. Obiurgatio quæ eſt? Correptio. Procedat ex vobis framea bis acuta. Nolite ceſſare, dedit illam vobis Deus pro modulo veſtro. Qualis homo es qui idola colis? Dic amico tuo, ſi tamen remanſit cui dicas, qualis homo es qui dimiſiſti eum à quo factus es, & adoras quod feciſti? Melior eſt faber, quàm quod fabricat faber. Si fabrũ adorare erubeſcis, adorando quod faber fecit non erubeſcis? Cùm cœperit erubeſcere, cùm cœperit compungi, feciſti vulnus de framea, peruenit ad cor, mortuus eſt vt viuat. Frameæ bis acutæ in manibus eorũ, ad faciendam vindictam in gentibus, obiurgationes in populis. *Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis. Vt faciant in eis iudicium cõſcriptum*. Facilè expoſuimus quomodo de frameis cadant vt exurgant, ſeparẽtur vt congregentur, vulnerentur vt ſanentur, moriantur vt viuant. Sed quid faciemus? Quomodo exponemus ad alligandos reges eorum in compedibus? Reges gentium alligandi in compedibus, & nobiles eorum in vinculis, addidit ferreis. Adeſtote vt agnoſcatis quod noſtis. Iſti enim verſus quos cœpimus exponere obſcuri ſunt: ſed illud quod ex illis dicturus ſum non eſt nouum. Iam notum eſt vobis, quod modo nõ diſcere opus habeatis, ſed commemorari. Ad hoc autem voluit Deus obſcurè poni quoſdam verſus ſuos, nõ vt aliquid nouum de illis eruatur: ſed vt quod iam inuſitatum erat obſcuris expoſitis innouetur. Nouimus reges factos Chriſtianos, nouimus nobiles gentium factos Chriſtianos. Sunt hodie quæ fuerunt, & erunt, & nõ ceſſant frameæ bis acutæ in manibus ſanctorũ. Quomodo ergo ligatos compedibus & vinculis ferreis intelligimus? Scit charitas veſtra & eruditio, quia in Eccleſia nutriti eſtis, & ſoletis audire diuinas lectiones, quoniam infirma mundi elegit Deus, vt cõfunderet fortia: & ſtulta mundi elegit Deus ad con

Act.10. *Act.9.* *Gala.2.*

fundendos ſapientes, & ea quæ non ſunt tãquam ea quæ ſunt,
1. Cor. 1. vt quæ ſunt euacuentur. Sic enim ait Apoſtolus, Videte vocationem veſtrã fratres, quia nõ multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed ſtulta mundi elegit Deus, & infirma mundi, vt confunderet fortia, & ignobilia & cõtemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt tanquã ea quæ ſunt, vt ea quæ ſunt euacuentur. Venit Deus Chriſtus prodeſſe omnibus, ſed elegit prodeſſe imperatori de piſcatore, nõ piſcatori de imperatore, & elegit ea quæ nullius momenti erant in mũdo, ipſos impleuit ſpiritu ſancto, dedit eis frameas bis acutas, prædicare præcepit Euangeliũ, & ire per totum or-
Matt. 24. bem terrarũ. Fremuit mundus, erexit ſe leo aduerſus agnum, ſed fortior leone inuentus eſt agnus. Leo victus eſt ſæuiendo, agnus vicit patiendo. Conuerſa ſunt corda hominum ad timorem Chriſti, cœperunt reges, cœperũt nobiles miraculis commoueri, prophetiæ adimpletione turbari, videre in vnum nomen concurrere genus humanum, Et quid facerẽt? Multi elegerunt ignobilitatem, & dimittentes domos ſuas, & ſubſtantias ſuas diſtribuentes pauperibus, cucurrerunt ad perfectio-
Matt. 19. nem. Tali enim imperfecto dicitur à domino, Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælo. Multi ex nobilibus fecerunt hoc, ſed ceſſauerunt iſti nobiles eſſe gentium, elegerunt paupertatem in ſeculo, nobilitatem in Chriſto. Multi autem tenent ipſam nobilitatem in Chriſto, tenent regias poteſtates, Et ſic ſunt Chriſtiani. Ipſi ſunt tanquam in compedibus,
Ecclеſ. 6. & tãquã in vinculis ferreis. Vnde hoc? Ne prodegrederẽtur ad illicita compedes acceperunt, compedes ſapientiæ, compedes verbi Dei. Quare ergo vincula ferrea & nõ aurea? Ferrea ſunt quandiu timent, ament & aurea erunt. Attendat charitas ve-
1. Ioan. 4. ſtra quid loquar. Audiſtis modo Apoſtolum Ioannem, Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor tormentum habet, hoc eſt vinculum ferreum. Et tamen niſi timore incipiat homo Deum colere, non perue-
Pſal. 110. niet ad amorem, Initium ſapientiæ timor domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem aureum. Dictum eſt
Prouer. 1. enim de ſapientia, Et torquem aureum circa tuam ceruicem.
Eccleſ. 6. Non tibi imponeret torquem aureũ, niſi primum in compedibus ferreis te alligaſſet. Sed cœpiſti à timore, cõſummaris à ſapientia. Quàm multi ſunt qui propterea nolunt malè facere,

quia

quia gehennas timent, qnia cruciatus timent, & nondũ amant iuſtitiam. Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, Facite quod vultis ſecuri, impunitum erit vobis, emitterent progreſſus libidinum ſuarum in quæque nequiſſima. Et maximè fratres mei, maximè reges & nobiles, quibus non facilè dicitur, quid feciſti? Nam pauper homo & ſi nõ timeat Deũ, quia nullarum viriũ eſt, nullarum facultatum, ne cum ſe cõmouerit in ſupplicium rapiatur, ceſſat timore hominis & ſi nõ Dei. Potentes autem mundi, reges, nobiles, niſi Deũ timeant quid timebunt? Sed prædicatur illis, & percutiuntur framea bis acuta. Dicitur illis, quia eſt qui ponat alios ad dexteram, alios ad ſiniſtrã, vt dicat eis qui à ſiniſtris ſunt, Ite in ignem æternũ qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Nondum diligunt iuſtitiã, ſed timent pœnã, timendo pœnã, iam acceperunt cõpedes, & in vinculis ferreis erudiuntur. Venit ad nos potens homo de ſeculo, offendit illum vxor ſua, aut fortè concupiuit alterius pulchriorem, aut alteram ditiorem, vult dimittere eam quam habet & nõ facit, audit à ſeruo Dei, audit à Propheta, audit ab Apoſtolo & non facit, audit ab eo in cuius manibus eſt framea bis acuta: non facies, non licet tibi, non permiſit Deus dimitti vxorem, excepta cauſa fornicationis. Audit hoc, timet & non facit, pedes leues iam progrediebãtur in lapſum, compedibus tenentur: habet vincula ferrea, timet Deũ: dicitur illi, Damnabit te Deus ſi feceris, iudex eſt ſupra omnes, audi gemitum vxoris tuæ, reus teneberis in conſpectu eius. Hac concupiſcentia blãditur, hac pœna deterretur. Ibat enim ad cõſentiendum prauæ cupiditati, niſi vincula ferrea retinerent. Dicam quod plus eſt: ſed dicat, Continere iam volo, nolo iam vxorem: non poteſt. Quid ſi tu vis & illa non vult? Nunquid per continentiam tuam debes illam facere fornicariam? Si alij nupſerit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus compenſare tale damnũ. Redde debitum, & ſi non exigis, redde. Pro ſanctificatione perfecta Deus tibi computabit, ſi non quod debetur exigis, ſed reddis quod debetur vxori. Times, non facis, cõcutiuntur vincula tua. Audi quia vinculis ferreis conſtrictus es. Alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionem. Durum eſt, ferreum eſt. Nam quando dominus hoc ait, oſtendit quia vinculum eſt ferreum. Adoleſcentes audite, Vincula ferrea ſunt, nolite pedes mittere, ne cum miſeritis, arctius conſtringamini compedibus. Tales compedes conſolident vobis & epiſcopi manus.

3. ſen. diſt. 3. cap. Eſt autẽ alia. circa finẽ.

Matt. 25.

Matt. 5. & 19.

1. Cor. 7.

4. ſen. diſ. 32. cap. 1. Et 33. quæſtion. 5. c. Si dicat.

Rom. 7.

1. Cor. 7.

Nunquid non fugiunt in Eccleſiam compediti & ſoluuntur
hic?Hi viri fugiunt huc volentes dimittere vxores ſuas,& hic
Mat.19. arctius colligantur.Nemo ſoluat has compedes. Quos Deus
coniunxit,homo non ſeparet.Sed dura ſunt vincula.Quis ne-
ſciat illam duritiam? Doluerunt Apoſtoli & dixerunt,Si talis
eſt cauſa cum vxore,nõ expedit nubere.Si vincula ferrea ſunt
non opus eſtvt illic pedes mittantur.Et dominus,Non omnes
1.Cor.17. capiunt verbũ iſtud,ſed qui poteſt capere capiat.Alligatus es
vxori,ne quæſieris ſolutionem,quia alligatus es vinculis fer-
reis.Solutus es ab vxore,ne quæſieris vxorem,non te obliges
vinculis ferreis.*Vt faciant in eis iudicium conſcriptum*:hoc eſt,iu-
dicium quod faciunt ſancti ſuper omnes geutes.Quare con-
ſcriptum?Quia iſta antea conſcripta ſunt,& modo cõplentur.
Ecce modo fiunt,aliquando legebantur & non fiebant & con
cluſit ita,*Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.* Per totum mũdum,
& per vniuerſas gentes,hoc ſancti agunt,& ſic glorificantur,
ſic exaltant Deum in faucibus ſuis, ſic lætantur in cubilibus
ſuis, ſic exultant in gloria ſua, ſic exaltantur in ſalutem, ſic
cantant canticum nouum, ſic dicunt hallelu ia, corde, ore,
vita,Amen.

In Pſalmum centeſimumquinquageſimum Præfatio.

QVamuis ordo Pſalmorum, qui mihi magni ſacra-
menti videtur continere ſecretum, nondum mihi
fuerit reuelatus, tamen quia omnes centum quin-
quaginta numerantur, etiam nobis qui totius ordi-
nis eorum altitudinem adhuc acie mentis non penetrauimus,
† Aliàs, impudenter. inſinuant aliquid,vnde nõ imprudenter † quantum dominus
adiuuit,diſputare poſſimus. Primum quindenarius numerus,
ex quo iſte multiplicatur. Quod enim valent quindecim in
ordine ſingulorum,hoc valent centum quinquaginta in ordi-
ne denariorum,quoniam quindecies deni eos faciunt:hoc va
lent mille quingenti in ordine centenariorum, quoniã quin-
decies centeni ſunt : hoc valent quindecim millia in ordine
millenariorum , quoniam quindecies milleni ſunt. Quinde-
narius ergo numerus concordiam ſignificat duûm teſtamen-
Exo.20. torũ.In illo enim obſeruatur ſabbatum quod ſignificat quie-
tem,in iſto dominicus dies qui ſignificat reſurrectionem.Sab-
† Aliàs, prima. batum autem eſt dies ſeptimus , dominicus verò poſt ſepti-
mum , quid niſi octauus , idem qui primus habendus eſt? Ipſe
Marc.16. enim dicitur etiam vna † ſabbati , vt deinde ſit ſecunda , ter-
tia,

tia, quarta, & deinceps vſque ad ſeptimum ſabbatum. A dominico autem vſque ad dominicum octauus eſt dies, vbi teſtamenti noui reuelatio declaratur, quod in veteri tanquam ſub terrenis promiſſionibus tegebatur. Septẽ porrò & octo, quindecim ſunt. Tot ſunt & cantica quæ appellantur graduũ, quoniam totidem fuerunt etiam templi gradus. Deinde etiam quinquagenarius numerus magnum ſacramentum per ſe gerit. Conſtat enim de ſeptimana ſeptimarum, addito vno tanquam ipſo octauo ad quinquagenarium numerum terminandum. Septies quippe ſeptem quadraginta nouem faciunt, quibus vnus additur vt fiant quinquaginta. Qui numerus quinquagenarius vſqueadeo magnæ ſignificationis eſt, vt ex domini reſurrectione tot diebus completis, ipſo quinquagenario die venerit ſuper eos, qui in Chriſto fuerant congregati, ſpiritus ſanctus. Qui ſpiritus ſanctus in ſcripturis ſeptenario *Acto.2.* præcipuè numero commendatur, ſiue apud Eſaiam, ſiue in Apocalypſi, vbi apertiſſimè ſeptem ſpiritus Dei perhibentur, *Apoc.1.* propter operationem ſeptenariam vnius eiuſdémque ſpiritus. Quæ operatio ſeptenaria per Eſaiam Prophetam ita com- *Eſaiæ 11.* memoratur, Requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris domini. Ipſe debet intelligi timor domini caſtus permanens in ſeculum ſeculi. Serui- *Pſal.18.* lem autem timorem cõſummata charitas foras mittit, & nos *1. Ioan.4.* liberos facit, ne ſeruilia opera faciamus quæ ſabbato prohibentur. Charitas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per *Rom.5.* ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Hinc quoque ſpiritus ſanctus ſeptenario numero commendatur: quinquagenarium verò etiam in quadraginta & decem dominus diſpertitus eſt. Die quippe quadrageſimo poſt reſurrectionem ſuam aſcendit *Acto.1.* in cælos, ac deinde completis diebus decem miſit ſpiritum *& 2.* ſanctum, quadragenario ſcilicet numero temporalem in hoc mundo cohabitationem commendãs, quoniam quaternarius in quadragenario numerus præualet. Quatuor autem partes habet mundus & annus, denario verò addito velut mercede pro impleta lege bonis operibus reddita, ipſa æternitas figuratur. Hunc quinquagenarium triplum habet centeſimus & quinquageſimus numerus, tanquã eum multiplicauerit trinitas. Vnde & hac cauſa nõ incõuenienter intelligimus iſtũ numerũ eſſe Pſalmorum. Nam & in illo numero piſciũ qui capti *Ioan.21.*

ſunt retibus poſt reſurrectionẽ miſſis, ad cẽtum quinquaginta, additis tribus, velut admonitio videtur facta in quot partes debeat iſte numerus diſpertiri, vt ter habeat quinquagenos: quanquam ille numerus piſcium habeat & aliam rationem multo ſubtiliorem & iocundiorem, quòd decem & ſeptem in trigonum miſſis, id eſt, ab vno vſq; ad decem & ſeptem omnibus computatis, ad eundem numerum peruenitur. In decem autem lex, in ſeptem vero gratia ſignificatur, quia legem non implet, niſi charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris per ſpiri-
Rom.5. tum ſanctum qui ſeptenario numero ſignificatur. Quod ergo quidã omnium Pſalmorum quinque libros eſſe crediderunt,
Pſal. 40. 71 88, & 105. illud ſecuti ſunt, quotiens in fine Pſalmi dictũ fuerit, fiat fiat. Sed huius diſperſionis rationem cum vellem comprehendere non valui, quia nec ipſæ quinque partes æquales ſunt inter ſe, & ſi nõ ſcripturæ quãtitate, ſaltem Pſalmorũ ipſo numero, vt tricenos haberẽt. Et ſi vniuſcuiuſque libri finis eſt, fiat fiat, cur liber quintus idémq; vltimus non eodem fine ſit terminatus, merito quæri poteſt. Nos autem ſcripturæ canonicæ authori-
Act. 1. tatem ſequentes, vbi legitur, Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum: vnũ Pſalmorum librũ eſſe nouimus. Et video quidem quomodo & hoc verũ ſit: & illud & illud ſi verũ eſt, huic verò non reluctetur. Fieri enim poteſt vt aliqua conſuetudine literarum Hebraicarũ vnus liber dicatur, qui cõſtat ex pluribus: ſicut ex Eccleſiis pluribus vna conſtat eccleſia, & ex pluribus cælis vnum cælum. Non enim cælorum aliquod prætermiſit
Pſal. 120. qui dixit, Auxiliũ meum à domino, qui fecit cælum & terram.
Geneſ. 1. Et cum ſcriptura dicat, Et vocauit Deus firmamẽtum cælum, & aquas eſſe ſuper firmamẽtum, hoc eſt ſuper cælũ, non men
Pſal. 148. titur tamen eadem ſcriptura dicens, Et aquæ quæ ſuper cælos
Pſal. 24. ſunt laudent nomen domini: quia non ait, ſuper cælum. Et vna terra ex multis terris. Nam & orbem terræ, & orbem ter
Act. 1. rarum, quotidiana conſuetudine dicimus. Et qui ait, Scriptum eſt in libro Pſalmorum, quanquã mos loquendi ſic ſe habeat, vt vnũ inſinuare librum eſſe voluiſſe videatur, tamen reſponderi poteſt in libro Pſalmorũ eſſe dictũ, in aliquo libro eorũ quinque. Quod in vſu locutionis vſqueadeo vel nõ eſt, vel raro eſt, vt etiam duodecim Prophetarum vnũ librum eſſe ideo
Act. 7. perſuadeatur, quia ſimiliter legitur, ſicut ſcriptum eſt in libro prophetarum. Sunt etiã qui vniuerſas omnino ſcripturas canonicas vnum librum vocent, quòd valde mirabili & diuina vnitate

vnitate concordent. Et hinc eſſe dictũ, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam volũtatem tuam: vt ſic intelligatur per filium pater feciſſe mundum. Cuius conditio, principium ſcripturarum eſt in libro Geneſeos. Vel magis quia prophetia videtur eſſe, non facta narrans, ſed futura prænuntians. Non enim ait, quod fecerim: ſed, vt faciam: ſiue, vt facerem voluntatem tuam. Ad illud hæc ſententia referenda eſt, quod in primis partibus eiuſdem libri ſcriptum eſt, Erunt duo in carne vna. Quod ſacramentũ magnum dicit Apoſtolus, in Chriſto & in eccleſia. Quanquã & iſte Pſalmorũ liber poteſt ſignificatus intelligi, vbi dictũ eſt, In capite libri ſcriptũ eſt de me, vt faciã voluntatẽ tuam. Sequitur enim, Deus meus volui, & legem tuã in medio cordis mei. De ipſo quippe accipitur prophetatus in capite libri huius Pſalmus iſte primus, Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorũ, & in via peccatorũ non ſtetit, & in cathedra peſtilentiarum non ſedit, ſed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Vt hoc ſit quod dictũ eſt, Deus meus volui, & legẽ tuã in medio cordis mei. Quod autem ſequitur, Euãgelizaui iuſtitiã tuam in Eccleſia magna: cõgruentius ad illud refertur, Et erũt duo in carne vna. Siue ergo illud, ſiue hoc intelligatur quod dictũ eſt, In capite libri, liber iſte Pſalmorum per quinquagenos, ſi per ipſos quinquagenarios articulos interrogetur, magnum aliquid & valde dignum conſideratione reſpondet. Non enim fruſtra mihi videtur quinquageſimus eſſe de pœnitentia, centeſimus de miſericordia & iudicio, cẽteſimuſquinquageſimus de laude Dei in ſanctis eius. Sic enim ad æternam beatámque tendimus vitam. Primitus peccata noſtra dãnando, deinde bene viuendo, vt poſt condemnatã viam malam, geſtámque bonam, mereamur æternam. Secũdum propoſitum enim occultiſſimæ iuſtitiæ bonitatíſque ſuæ Deus quos prædeſtinauit, illos & vocauit: & quos vocauit, ipſos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. Prædeſtinatio noſtra nõ in nobis facta eſt, ſed in occulto apud ipſum in eius præſentia. Tria verò reliqua in nobis fiunt, vocatio, iuſtificatio, & glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit dominus euangelizare, Agite pœnitentiã, appropinquabit enim regnũ cælorũ. Iuſtificamur in vocatione miſericordiæ, & timore iudicij. Hinc eſt quod dicitur, Deus in nomine tuo ſaluũ me fac, & in virtute tua iudica me. Non timet iudicari qui impetraue-

Pſal.39. Geneſ.1. Geneſ.2. Epheſ.5. Pſal.39. Pſal.1. Pſal.39. Geneſ.2. Epheſ.5. Rom.8. Pſal.53.

rit ante ſaluari. Vocati, renũtiamus diabolo per pœnitentiam, ne ſub iugo eius remaneamus. Iuſtificati, ſanamur per miſericordiam, ne iudiciũ timeamus, Glorificati, tranſimus in vitam
Lucæ 13. æternam, vbi Deum ſine fine laudabimus. Ad hoc pertinere arbitror quod dominus ait, Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die cõſummor. Quod etiam in triduo ſuæ paſſionis & dormitionis, & euigilationis oſtendit. Crucifixus eſt enim & ſepultus, & reſurrexit. In cruce de principibus & poteſtatibus triumphauit: in ſepulchro requieuit, in reſurrectione exultauit. Pœnitẽtia cruciat, iuſtitia tranquillat,
Pſal.50. vita æterna glorificat. Pœnitentię vox eſt, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarũ dele iniquitatem meam. Hæc offert ſacrificium Deo, ſpiritum contribulatum, cor cõtritum & humiliatum, quod Deus nõ ſpernit. Iuſtitiæ Chriſti vox eſt
Pſal.100 electis ſuis, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine, pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Per miſericordiam quippe adiuuamur ad faciẽdam iuſtitiam, vt ſecuri ad iudicium veniamus, vbi diſperduntur de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem. Quo verſu Pſalmus iſte concluditur, Et vitæ æternæ vox eſt:

Expoſitio Pſalmi.

L*audate dominum in ſanctis eius*. Vtique in eis quos glorificauit. *Laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius*, vel, vt alij interpretati ſunt, *In potentatibus eius. Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius*. Omnia
2.*Cor*.5. iſta ipſi ſunt ſancti eius, quomodo dicit Apoſtolus, Vt nos ſimus iuſtitia Dei in ipſo. Si ergo iuſtitia Dei quam fecit in eis, cur non & virtus Dei quã fecit in eis, vt reſurgerẽt à mortuis? Nam in Chriſti reſurrectione virtus maximè commendatur,
2.*Cor*.13. quia in paſſione infirmitas fuit, dicente Apoſtolo, Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Et alio
Philip.3. loco, Ad cognoſcendum, inquit, eum, & virtutẽ reſurrectionis eius. Optimè autẽ ait, In firmamento virtutis eius. Firmamen-
Rom.6. tum eſt enim virtutis, quia iam non morietur, & mors ei vltra non dominabitur. Cur non & potentatus Dei dicãtur quos in
1*Cor*.5. eis fecit? Imò ipſi ſunt potẽtatus eius: quomodo dictũ eſt, Nos ſumus iuſtitia Dei in ipſo. Quid enim potẽtius quàm regnare
Hebr.10. in æternum, ſub pedibus poſitis omnibus inimicis? Cur nõ ipſi
Pſal.109. ſunt etiam multitudo magnitudinis eius? Non quia ipſe magnus

gnus eſt,ſed quia magnos eos fecit,tam multos,hoc eſt,millia millium.Sicut aliter intelligitur iuſtitia qua eſt ipſe iuſtus,aliter quàm in nobis facit,vt nos ſimus iuſtitia eius.Iidē ipſi ſancti ſunt in omnibus muſicis organis, deinceps ſignificati ad laudandum Deum.Quod enim propoſuit dicens,Laudate dominum in ſanctis:hoc exequitur varie,ſignificās eoſdem ipſos ſanctos eius.*Laudate eum in ſono tubæ.* Propter laudis excellentiſſimam charitatem.*Laudate eum in pſalterio & cithara.*Pſalterium eſt de ſuperioribus laudans dominū,Cithara de inferioribus laudans Deum,tanquā de cæleſtibus & terreſtribus,tanquam eum qui cælum & terram fecit.Iam quippe in alio Pſalmo expoſuimus Pſalterium deſuper habere ſonorum illud lignum,cui neruorū ſeries vt meliorem ſonū reddat incumbit quod lignum cithara inferius habet.*Laudate eum in tympano & choro.* Tympanum laudat Deum,cùm iam in carne mutata & morata nulla eſt terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe fit tympanū,exiccato atq; firmato,Chorus laudat Deū quando laudat eum pacata ſocietas. *Laudate eum in chordis & organo.*Chordas habet & pſalteriū & cithara,quę ſuperius cōmemorata ſunt.Organum autē generale nomen eſt omnium vaſorum muſicorum,quamuis iam obtinuerit conſuetudo,vt organa propriè dicātur ea quæ inflantur follibus:quod genus ſignificatum hic eſſe non arbitror.Nam cùm organū vocabulum Græcum ſit,vt dixi generale omnibus muſicis inſtrumentis,hoc cui folles adhibentur,alio Gręci nomine appellant.Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vſitata eſt vulgaris cōſuetudo,Quod ergo ait in chordis &organo,videtur mihi aliquod organū quod chordas habeat, ſignificare voluiſſe. Non enim ſola pſalteria & citharæ chordas habēt.Sed quia in pſalterio & cithara propter ſonum ab inferioribus & ſuperioribus aliquid inuentum eſt,quod ſecundū hanc diſtinctionem poſſit intelligi, aliud nos in ipſis chordis quærere admonuit: quia & ipſæ ſunt caro,ſed iam à corruptione liberatæ: quibus fortaſſe ideo addidit organū,nō vt ſingulæ ſonēt,ſed vt diuerſitate concordiſſima conſonēt,ſicut ordinātur in organo.Habebunt enim etiam tunc ſancti Dei differētias ſuas conſonantes,non diſſonātes,id eſt,conſentiētes,non diſſentientes: ſicut fit ſuauiſſimus cantus ex diuerſis quidem,ſed non inter ſe aduerſis ſonis.Stella enim à ſtella differt in claritate,ſicut & reſurrectio mortuorū.*Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus,lau-*

date eum in cymbalis iubilationis. Cymbala in inuicem tanguntur vt bene ſonēt, ideo à quibuſdā labiis noſtris cōparata ſunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodāmodo laudare Deū, dum quiſq; honoratur à proximo ſuo, non à ſeipſo, & inuicem honorātes dant laudem Deo. Ne quis autē cymbala intelligeret quæ ſine anima ſonant, ideo puto aditū in cymbalis iubilationis. Iubilatio nāque, id eſt, ineffabilis laus, nō niſi ab anima proficiſcitur. Nec prætereundum exiſtimo quod muſici dicunt, & res ipſa manifeſta eſt, tria eſſe genera ſonorū, voce, flatu, & pulſu. Voce, vt eſt ꝑ fauces & arterias, ſine organo aliquo cantantis hominis. Flatu, ſicut per tibiam, vel quid eiuſmodi. Pulſu, ſicut per citharam vel quod eiuſmodi. Nullum itaq; genus hic prætermiſſum eſt. Nam vox eſt in choro, flatu in tuba, pulſus in cithara: tanquā mens, ſpiritus, corpus: ſed per ſimilitudines, non per proprietates. Quid ergo propoſuit? Laudate dominum in ſanctis eius. Quibus hoc dixit, niſi eis ipſis? Et in quibus vt Deū laudent, niſi in ſeipſis? Vos enim ſancti eius, inquit, virtus eius eſtis. Sed quā fecit in vobis, Et potētatus eius, & multitudo magnitudinis eius, quam fecit & oſtendit in vobis. Vos eſtis tuba, pſalteriū, cithara, tympanū, chorus, chordæ & organū, & cymbala iubilationis bene ſonantia, quia conſonantia. Vos eſtis hæc omnia: nihil hic vile, nihil hic trāſitoriū, nihil hic ludicrum vel lubricum cogitetur. Et quia ſapere ſecundum carnem mors eſt, *Omnis ſpiritus laudet dominum.*

In Pſalmi centeſimi quinquageſimi & vltimi

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI
DEVOTA ORATIO, QVAM POST ſingulos ſermones atque tractatus Pſalmorum dicere conſueuit.

Conuerſi ad dominum Deum patrem omnipotētem, puro corde ei, quantum poteſt paruitas noſtra, maximas atque veras gratias agamus, precantes toto animo ſingularem manſuetudinem eius, vt preces noſtras in beneplacito ſuo exaudire dignetur: inimicū quoque à noſtris actibus & cogitationibus ſua virtute expellat, nobis fidem multiplicet, mentem gubernet, ſpiritales cogitationes concedat, & ad beatitudinem ſuam perducat, per Ieſum Chriſtum filium ſuum dominum noſtrum, qui cum eo viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOTO HOC D. AVGVSTINI

Opere memorabilium.

ABel initium fuit ciuitatis dei 927
Ablactari ſuper matrē quid 777
Abrahæ ſacrificium & viſio fornacis, vacca trima, ſol occūbēs, aues non diuiſæ, clibanus ardens, veſpera, ſopor, quid ſignificent 375
abrahæ filij, qui 45. 1044. & 1045
abraham diuitiis opulētiſſimus, pauper erat quia humilis 59
Abſens, qui ſenſu abeſt cenſetur 274
Abſolutio peccatorum per eccleſiam dari poteſt, ſuſcitari autē peccator, nō niſi intus clamante domino poteſt 312
Abyſſus qd 365. 430. 1038. Quomodo amictus terræ 366. Ad abyſſum quæ pertinent 1039
abyſſi nomine latētia corda mortalium & profundæ cogitationes ſignificantur 817
Accinctio quando fit 171
Actio animæ, quæ tēdit ad quietā ſecuritatemq;, non quæ augeat inquietum laborē, qualis eſſe debet 529
actio quietorum & ocium beatorum 490
Adam & euam omnium gētium fontem fecit deus 67
adam orbem terrarum ſignificat, ſed ſecundū linguā græcā 231. ex adam adā & ſuper adā multa peccata naſcuntur 802
Adeps frumenti, quid 17
Adoleſcentior cōparatiuum nomen, intelligitur etiā in comparatione maioris 630
Adoratio eadem vtrum debeatur humanitati chriſti an deitati 263
adorare deum alienum quàm malum ſit 12. 13
adorantes idola confundentur 240
adorare deum in monte ſancto eius quid 269
Aduenæ, aduentitij perhibentur 553
aduentus chriſti qualis 256
Aduerſitas nulla cōfringit, quem

felicitas non corrumpit 31
aduerſarius tuus, cui conſenties dum fueris in via, quis 751 752
Adulatio quid & eiuſdem vitia 903.905
Aegypt° interpretatur afflictio, vel affligens vel comprimens 505. terra cham dicitur 414
Aetas vna quum accedit, altera moritur 746
ætas, & ſi longa videatur, quum venerit mors, conuincitur breuis: quia finitur 662
ætatum mundi ad opera creationis comparatio 169.170
Aeternitas, eſt lõgitudo dierum 662
æternitas in verbo quatuor ſyllabis conſtat, in ſe ſine fine eſt 987
æternitas ipſa dei ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile, nihil præteritum, nihil futurum: ſed non eſt ibi, niſi eſt 317
æternitas non habet quomodo 885
æternum & ſeculum differunt 175
æternum quid 425. duobus modis accipitur 779. in græco ambiguum ſonat 410
Affectibus non pedibus, non per ſpatia locorum itur ad deum 210.& 275
Agareni qui & quid ſignificant 25
Ager domini mundus eſt 1048
erunt duo in agro, vnus aſſumetur & alter relinquetur 796
agri nomine eccleſia deſignatur 280.464
Agnoſcere dei, ſeruare eſt, vt nõ agnoſcere, damnare 917
Agnoſtici qui 799
Agnus cur immaculatus 782
Alæ dei quæ dicantur 357
alæ chriſti à quibus protegunt 136
alæ animæ duæ ſunt & quæ 357. 358.& 375
alæ orationum duæ, ieiunium & eleemoſyna 465
alæ duæ charitatis, dilectio dei & dilectio proximi 1049
Albor in cute, lepra eſt, nõ candor 974
Alien° eſt, qui ſuis nihil prodeſt 544
alienus vnde chriſtus factus eſt fratribus ſuis 880
alieni qui 625
Allegoria quid 358
Allelu ia quid interpretatum dicatur 490.1033. Quare canitur tempore paſchali 491. cur geminatur in titulis pſalmorum 423 440
Alligamẽta cõtritionũ quæ 993
Amalech dicitur populus lingẽs 25
Amaritudo vbique & omnibus in rebus 62
Amaricantes qui 820
Ambulare ſuper pennas ventorum quid 357.365
ambulantes in lege domini 534
Amicitia chriſti ſecurè optanda 783

Amō interpretatur populus turbidus, vel populus mœroris, pag. 25
Amor duplex 668. aſcendit aut deſcendit 681 habet vim ſuam nec poteſt vacare in anima amantis 668
amor turpis quantas moleſtias habet 340
amor ſanctus eleuat animam ad ſuperna, ad æterna inflammat, pag. 668
Amorrhei, quid interpretantur, & quos figurant 820
Ancillæ & ſerui nos ſumus, pagina 685
ancillæ filius, quis dicitur, pagina 75
Angelus officij nomen eſt non naturæ 360. & quare 365. vtilius multò, qui latinè nuntij nuncupātur, angeli vocantur quàm dij 827.828
angeli deum vnum colunt, pagina 67
angeli & iuſti homines cur adorari nolunt ibid.
angeli quomodo & quando manibus portauerunt chriſtum, 147.148
angelum qui fecit in cælo, fecit in terra vermiculum 1040
angelorum cæleſtis habitatio qualis 70. eorundem potentiam omnis homo deſiderat, ſed non iuſtitiam 227
Angulus de vtroque pariete gaudens 724
Auguſtia eſt, vbi premeris, pag. 230
Anima quòd non ſit de ſubſtantia dei probatur 450
anima vtrum potius facta an ficta dici debeat, pagina 540. 541
anima iuſti thronus ſapientiæ, 677
anima quæuis vilis excellentior excellentiſſimo corpore eſt, nō meritis, ſed natura 973, 974
anima, ſi ad lucem ſuam attenderit, tenebratur: ſi ad lucem dei illuminatur 259
anima infelix, ſi à corpore conſilium petat, pagina 974. & ſeq.
anima obligata amore terreno, quaſi viſcum habet in pennis, volare non poteſt 668. in corpore defectum patitur, 32. qualia onera, cùm in corruptibili corpore agit, patitur, 327. motibus perturbatur ſecularibus 974
anima noſtra poſita in mediis tētationibus ſeculi, nihil infirmius 106
anima peccatrix vituperabilis, 974
anima non attingit quod ſupra ſe eſt, niſi effuderit ſe ſupra ſe, 776
anima non poteſt dici eſſe ex terra 553
anima res eſt ſpiritalis, incorporea, vicina ſubſtantiæ dei, inuiſibile quiddam eſt, regit corpus, dirigit ſenſus & præparat cogitationes 974

anima quomodo ſemper ſit in manibus 611. quomodo eripiatur, ſicut paſſer de laqueo venantium 701
anima chriſti quibus malis repleta fuerit 89
anima chriſti quomodo requirenda 921
animæ virtus 365
animæ defunctorum an ſciant, vel curent, quæ geruntur circa viuos 461
animæ defunctorum ad pecora, ad canes, ad porcos & ad coruos non reuoluuntur 1002
animæ crebra pluuia, diluuium eſt, ſitiat oportet 361
Anni ſeculi quot 126.& ſeq.
anni cur pro magno apud homines & pro nihilo habentur apud deum ibi.
anni mille quomodo apud deũ, tanquam heſterna dies quæ præteriit 125
anni dei, qui non deficiunt, quales 673
Apoſtoli dicti ſunt nubes 104 item duodecim portæ hieruſalem 82
apoſtoli & prophetæ fundamenta eccleſiæ quomodo 21.82 & ſeq.
apoſtoli quid reliquerunt, vt ſequerentur dominum 386
Aqua quinq; porticibus cincta, quid 38
aqua ſine ſubſtantia, quæ 698 facere operationem in aquis multis, quid 447
aqua quoſdam abſorbet, quoſdam pertranſire facit 698
aquæ fugientes ab increpatione dei 367
aquæ quomodo inter medium montium pertranſire dicantur 369
aquæ quomodo ſtabunt ſuper mõtes, cùm iam ſuper eoſdem ſteterint 366
aquarũ diffuſionis nomine charitas deſignatur 365
Aquila quomodo renouet iuuentutem ſuam 331
aquila ad immortalitatem non reparatur 332
aquila maior ideo te quærit, quia cepiſti leporem 701
aquila contra meridiem eſt, & ſignificat diabolum & regnum eius 108
Aranea nihil tabidius 687
Arbiter, medius ad componendam cauſam dicitur 400
Arca noe cur de lignis quadratis & imputribilibus extructa fuit 81
arca noe quid figurabat, quòd omnia animalium genera continebat 371
Argento probati, qui 451
Arietes duces ſunt gregum & præpoſitos eccleſiæ ſignificãt, 375
Arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris quid 208
Arrianorum error 775
Artifices nonnulli artem nequitiæ ſibi delegerunt, vnde vitam tranſigant 735
Aſaph latinè dicitur congregatio

tio,& eſt propriũ viri nomen, cui pſalmi inſcribuntur 5.7 & ſeq.
Aſcenſus vbi nobis diſpoſiti ſunt pag. 656.730
aſcendentes & deſcendētes, qui 646
aſcenſus quibus vtilis 654
aſcenſio non fit corporeis pedibus,ſed cordis affectibus, pagina 683.692
aſcenſionis impedimentum, pagina 654
aſcendis amando,deſcendis negligendo 61.724. tantò plus aſcendis quantò plus amaueris 37
aſcendendum nobis eſt pietatis & charitatis affectu 703
aſcendendũ nobis eſt ab exemplo humilitatis chriſti ad diuinitatem ipſius 644
Atria ampliora ſpatia domus intelliguntur 803
atria domini,quæ 32.40
atrij nomine eccleſia catholica deſignatur 228
atrium futuram beatitudinem ſignificat 282
Auaritia eſt nomen generale, cùm plus quiſq; appetit quàm ſat eſt 567.568
auaritia non eſt opus dei, pagina 753
auaritia deo inimicatur & quare 245.& ſeq.
auaritia non omnis vituperabilis eſt,ſed eſt quædam bona & optima 155
auaritia duriora iubet quàm chriſtus 751
auaritia, cùm arguitur, incipit odire & criminari 752
auaritia creſcit copia 691
auaritia impedit ne gratis deus colatur 568
auaritiæ remedium 689
auaritiam cùm apoſtolus dicebat, Radicē eſſe omnium malorum, genus per ſpeciem ſignificabat 568.& 842
auarus vocem habet pietatis, ſed excuſationem habet iniquitatis 790
Audire & non facere, in arena ædificare eſt 344. & contrà audire & facere,in petra ædificare eſt ibid.
auditus duo, bonus & malus, pag. 231
Auertere à peccatis tuis & conuertere ad gratiam Dei 341
Auguſtinus detractiones hominum non timuit 155. maluit reprehendi à grammaticis, quàm non intelligi à populis 872
auguſtinus iam ſenex non dedignatus eſt ex miniſterio & ſtudiis adoleſcentium otioſorum aliquid diſcere 366
auguſtinus in exequiis cuiuſdam fidelis pſalmum expoſuit 364
auguſtinus trans mare cum aliquibus fratribus baptizatus eſt 367
auguſtinus non expoſuit omnes pſalmos per ordinem:ſed modò hunc, modò illum & poſt

redactæ ſunt expoſitiones in ordinem 335.372.373
eiuſdem excuſatio de expoſitione pſalmi 118 642
auguſtinus maluit audire quàm dicere 890. non ſe commendabat ſubditis, ſed ſubditos deo, 1049
auguſtinus ſæpe hæreticorum inſidias paſſus eſt 653
auguſtinus iubentibus fratribus, & coepiſcopis expoſuit pſalmos 221.364
auguſtinus maluit in errore lectoris voluntatem dei ſequi, quàm ſuam in propoſito 858
auguſtini humilitas in prædicatione 356.726.727.1049
Aurum, argentum, lapides prætioſos ædificare quid 14
aurum habet, qui auro vti nouit 700. qui auro vti non nouit, habetur non habet: poſſidetur non poſſidet ibid.
aurum fecit deus & te ſuper aurum, vt illius ſis dominus, non ſeruus ibi.
aurum multi vt acquirāt, fidem perdunt 699.700.701
aurum non eſt vtile auaro, ſed bene vtenti 823
aurum ſordidum purgatiſſimo plumbo melius 973
Auſter ventus, calidus, glaciem liquefaciens 720
BAbylonia interpretatur confuſio, & mūdum ſignificat, 715.832. omnes iniqui ad babyloniam pertinent 84
babyloniæ quomodo duplū reddetur 1051
babyloniæ paruuli qui 846
babylon ciuitas impiorum 85
babylon quomodo filia babylonis 846
Baculus arundineus 31
Baptiſmus vnus & idem aliis eſt in vitam, aliis in mortem 831
cùm in baptiſmo omnis reatus ſit dimiſſus, cur adhuc remanet peccandi deſiderium 540
Barba aaron quid 800
barba nō intelligitur niſi in perfectis 802
Baſan interpretatur confuſio, pagina 820.831
Baſiliſcus rex eſt ſerpentium, ſicut diabolus rex dæmoniorum 155
Beatus dicitur aliquis aut agendo, aut habendo 34
beatus ſi vis eſſe immaculatus eſto 535
beati quid acturi ſint 35.87
beatorum negotium eſt laudare deum, & deo frui 535.490
beatorum genus eſt eorum, qui ambulant in lege domini, pagina 534
Beatitudinē habent, omnes ſinguli beati 35
beatitudinem omnes concupiſcūt, ſed quomodo ad eam perueniatur plurimi neſciunt, pagina 533
Bellorum duo genera & quæ, 941
Benedictio dei, vita æterna eſt, 465
benedictio domini ex Sion,

quæ 746.805
benedictione domini omnes viuentes benedicuntur 757
benedicere deum per ſingulos dies, quid 955
benedicere deum in diſcordia, ore maledicere eſt 803
benedicere dominum ſi vis, fac verbum eius, fac voluntatem eius 344
Beſtiæ ſyluæ, gentes deſignant, 371
beſtiæ ſyluæ quomodo aquæ pertranſeuntes inter medium montium & non manentes, 372
Blaſphemus eſt qui dicit deum inferiora non curare, & omnia regi caſibus 1040
blaſphematur deus de malo opere 989
Bonus ad tempus laborat & malus ad tempus floret 178 181
bonus eſt qui quando poteſt mala facere & non facit 179
bona domus dei quæ 918
bona hieruſalem, quæ 738.746. 747
bona multa bonis per malos prę ſtantur 207
bona temporalia ſunt & non ſunt: non enim ſtant, ſed labuntur & fluunt 346
bona temporalia cur nemini conferunt veram felicitatem, 431
bona temporalia quędam media ſunt, quæ deus dat bonis & malis 42.65
bono temporalia habenda ſunt in vſu tāquam ſiniſtra: ſed æterna in deſiderio 660.& ſeq.
bonum priuatum, vbi homo acquieſcit, ſuperbum facit, pag. 783
Bonitas non docetur, ſi non detur: & nō dicitur niſi delectet 588
bonitatem feciſti cum ſeruo tuo quid 587
Cæcus fruſtra præſens eſt rebus, quas non videt 274
cæcitas iudæorum occulta vindicta eſt 890
Calicem ſalutaris accipere, quid 524
Caluicies non irridenda, exemplo inſenſitorum puerorum hæliſæum irridentium 29
Calicem ſalutaris accipere quid, 524
Calumnia crimen falſum eſt, 627
calumnia ſuperborum quanta, 622
calumnia reum non facit hominem, niſi apud iudicem 327
calumnię ſuperborum, colubrorum venena ſunt 322
calumniari quid in græco dicitur 622
Cantare & pſallere, quid 407. 408
cantare ædificare eſt, & quomodo bene ſit cantandum deo, ne aures eius offendantur 221
canticum cum cithara, eſt bene loqui & bene facere 161.252
canticum diuitum & pauperum de canticis ſion, quale 841

canticum graduum, canticum aſcenſionis noſtræ 592
canticum graduũ quod, & quare ſic vocentur 1059
canticum graduum ſalomonis, quid 724.729
canticum nouum noua gratia: nouum hominis noui & teſtamenti eſt 950
canticum vetus, vel nouum cantare quid 221.250
cantica quàm vera ſint non poteritis probare cantando, niſi cœperitis facere quod cantaſtis 652
cantica, quæ nos docet deus, qualia ſunt 157
Capilli, ſuperflua ſunt corporis, ſed inde tergẽdi ſunt pedes domini 898
Capræ nomine eccleſia de gentibus ſignificatur 375
Captiuitas noſtra prima 44.45
captiuitas filiorum iſrael in babylone & reditus eorum, quid 332.714.715.1009. Qui ſunt qui nos aliquando captiuos duxerunt 836
captiuitas temporalis filiorum iſrael, noſtram præfigurabat captiuitatem 44.45
captiuitas de quo nos redemit chriſtus, quæ 713
captiuitatem conuertere, quid 720
captiui primi, qui 924
captiui vnde facti ſumus 838
captiui tenebamur ſub diabolo & dæmonibus ſeruiebamus: ſed redempti ſumus ſanguine chriſti. 225
Caput dici non poteſt, vbi corpus nullum eſt, cui ſit caput 379
caput noſtrum quomodo chriſtus & corpus eccleſiæ ibidem & 380
caput bonorum vt chriſtus eſt, ſic diabolus malorum 883
Carbones extincti, mortui dicuntur: ardentes viui appellantur 649
carbones tenebræ ſunt: ſed cùm accedit flamma charitatis ex mortuis reuiuiſcunt 889
carbones vaſtatores vel deſolatorij, qui ſint 648
Carcer animæ, corpus 925
carcer gaudẽti homini latus eſt, & triſti pratum anguſtum 325
carceris nomine labores & preſſuræ huius ſeculi deſignantur, pag. 924
Caro bene obediens famula eſt animæ 973
Carthago, regnum veneris 270
Catuli leonum rugientes & quærentes eſcam 294
Cedar interpretatur latinè tenebræ 650
Cedrus & palma in tempeſtatibus non curuantur 167
Ceruicati ſuperbi dicuntur 755
ceruorum nomine ſpiritales trãſcendentes in curſu omnia ſpinoſa veprium atque ſyluarum intelliguntur 387
ceruorum mira natura in tranſfretandis aquis 761
Cain initium fuit ciuitatis diaboli

boli 927
Cham pater chanaan, ægyptiorum conditor 416
Chanaan interpretatur, paratus humilitati 821
Charitas aquarũ diffuſionis nomine deſignatur 365
charitas æternum opus ſuum facit 678
charitas cur maior eſt fide & ſpe 158
charitas ſupereminentiſſimum locũ in ſcripturis obtinet 354
charitas dei & proximi inſtanter petenda 588
charitas proximorũ onera portat 660
charitas latitudinem habet, vt odium anguſtiam 804
charitas cõſummata foras mittit omnem timorem 412
charitas radix omnium bonorũ 138
charitatis via nihil excellentius 918
Cherubin interpretatur, plenitudo ſcientiæ 258.259
Chordæ decẽ, decem legis præcepta ſunt 162.& 1063
Chore, chriſtus 29.43
chore filij, chriſtiani ſunt 29.44.86
chore interpretatur, caluitium ſiue caluaria ibid.
chorus cantãtium conſenſio eſt 1050.1063
chorus concordiã ſignificat, quæ in charitate conſiſtit 88.89
Chriſtus græcè à chriſmate, hebraicè meſſias, latinè vnctus dicitur 384
chriſtus cur circunciſionis miniſter 102
chriſtus deſcendit ad te vt fieret tibi conuallis plorationis: mãſit in ſe vt eſſet mons aſcenſionis 644
chriſtus fundamentum primi & maximi 80
chriſtus gallina dicitur, lapis angularis, lapis præciſus de mõte ſine manibus 136.298
chriſtus pellicanus naſcẽdo, nycticorax moriendo, & paſſer reſurgendo 305
chriſtus dicitur auis, leo, petra, ſol, nõ proprietate, ſed ſimilitudine 137.182.389
chriſtus generi humano quid profuit 838
chriſtus noſter eſt & patris 794
chriſtus caro & anima & verbũ 60
chriſtus ſecundũ carnẽ filius dauid, ſecundum diuinitatem creator eſt dauid 954
chriſtus per fidẽ habitat in cordibus noſtris 469
chriſtus quomodo bibit de torrente in via 489.698
chriſtus cur baptizari voluit, qui ſordes non habuit 149
chriſtus tentari voluit, vt nos inſtrueret 143
chriſtus patitur in membris ſuis 99.114
chriſtus orauit pro nobis, orat in nobis, oratur à nobis 57
chriſtus interpellat pro nobis & omnes martyres, qui cum illo

ſunt 77
chriſtus vnus, chriſtiani multi: quia vnus homo chriſtus caput & corpus 738
chriſti, reges iſraelitarum olim appellabantur 413
chriſti caput in cælo eſt, pedes in terra 153
Chriſtianus ſimilis eſſe debet lapidi quadrato 81
Cibus draconis ſi eſſe non vis, noli eſſe terra 403
cibus ſuperborum & piorum, qualis 293
Cingere, accingere, præcingere, an inter ſe differant, & quomodo 171.172
Cineris nomine, pœnitentia deſignatur 1027
cinerem, tanquam panem manducare, quid 305
Circumcelliones qui, & vnde nomen acceperint 296.& ſeq.
Circumitus impiorū eſt, vbi itur ſine fine 888. in circuitu dei, qui dicuntur eſſe 106
Ciuitas propriè in hominibus inhabitantibus intelligitur 672
ciuitas cœleſtis purgatis ciuibus ſuis, erit nullo admixto ſediciofo aut turbulento 1008
ciuitas cæleſtis ex quibus conſtat 84. factus eſt in ea & ipſe fundauit eam 85
ciuitas dei à quibus cuſtoditur & inhabitatur 726.& ſeq.
ciuitas dei eſt eccleſia ſancta, & lex huius eſt charitas, quæ deus eſt 259
ciuitas dei ab abel: ciuitas diaboli à cain initium habet 927
ciuitas in hieruſalem captiua tenebatur, non tamen tota 813
Clamor ad dominum, cogitatio tua 914
Clamantes à finibus terræ 682
Coagulare in bono accipitur & in malo & quid ſignificet 590
Cælum plicabitur ſicut liber, quid 1084
cælum qua violentia rapitur 84
cælum pro libris 184
cælum nubibus contegi, quid 999
cælum cæli domino, terram autem dedit filiis hominū quid 516
cælum vndiq; atque vbique protegit terram 340
cælum dei animæ ſanctæ ſunt, mētes angelorum & omnium ſeruorum eius 258
cæli, apoſtoli, enarrant gloriam dei 677
cæli quomodo inclinantur vt deſcendat deus 949
Cogitatio bona malum non poteſt operari 1033
cogitatio dei vbi mali florent & mali laborant profundiſſima 163
cogitatio tua clamat ad dominum 914
cogitationes hominū, quoniam vanæ ſunt, relinquendæ 193
cogitationes dei comprehendendæ, quoniam ſapiētes ſunt ibid.
Cognoſcere in ſcripturis pro

placere,

placere, aut approbare ponitur 290
Colles eminentiora loca dicuntur, minus tamen quàm montes 730
colles quomodo ſuſcipiant iuſtitiam 706
Columba ſpiritum ſanctum ſignificat 769
columbas vendere in templo, quid 769
Columnas confirmare, quid 911
Compedes diſciplinę & timoris dei 311
compedes ſapientiæ 129
compedes in ornamentum vertuntur 275
compedes noſtræ, quas ſoluit dominus 985
Compunctio cordis dicitur ſtimulus peccatorum in dolore pœnitendi 464
Concordia fratrum nõ corrumpitur propter aliquot falſos 796
concupiſcere concupiſcentiam, quid 431
concupiſcuntur & quæ habentur & quæ non habentur 557
concupiſcentia an & in quo differt à deſiderio 577
concupiſcentia & laudabilis & damnabilis 556
concupiſcentia non poteſt dici non mala, quãdo tacetur quod concupiſcitur ibid.
concupiſcentia tollenda, ne robur accipiat 846
Confeſſio ad ſalutẽ, ore fit 473
confeſſio in ſcripturis duobus modis dici ſolet, laudis ſcilicet & peccatorum 211. 526. 841. 926. 964
confeſſio falſa non impetrabit veram peccatorum emundationem 537
confeſſio indicat viuos 96
confeſſio in loco pœnitentiæ ſalubris eſt 76
confeſſio dei eſt in cælo & in terra 1043
confeſſio & pulchritudo in conſpectu domini dei 224
confeſſio hoſtia eſt deo gratiſſima 228
confeſſio non eſt opus iuſtitiæ, ſed delicti improbatio 492
confeſſio non ſemper peccatorum eſt 491
confeſſio peccatorum deo ſuauis eſt 406
confeſſio peccatorũ ſiue virum, ſiue fœminam præcedere debet 194
confeſſionis deuotione laus dei exprimitur 491
confeſſione præuenire faciem dei, quid 212
confeſſionem & humilitatem exigit à nobis deus 201
Confiteri in directione cordis, quid 544
Confundentur perniciosè in iudicio, qui modò nolunt confundi 75
Confuſio quædam eſt iſta tota vita rerum humanarum non pertinens ad deum 715
Congregatio & pecorum & hominum dici poteſt 18

Conſciẽntia mala preſſus in corde, eſt quomodo quiſquis à ſtillicidio aut à fumo exit de domo ſua 288
conſcientiæ bonæ initium ab illo accepimus, à quo vitam poſcimus obedientiæ 552
Conſilium cùm das nõ laboras, nihil perdis & eleemoſynam præſtas 722
conſilia à melioribus petenda 972
Conſolatio non eſt niſi miſerorum, gementium & lugẽtium 76. 715
Continentię votum ſeruandum 31
continere non licet ſine vxoris conſenſu 1057
Conterere cor, quid 991
Contritionum alligamẽta, quæ 993
Contubernales dicuntur milites, quaſi tabernacula eadem habentes & habitantes 785
Conualles depreſſa ſunt loca terrarum 368
Cõuerſio noſtri penes deum eſt 47
conuerti retrorſum, quid 991
conuertere ad gratiam dei & auertere à peccatis tuis 341
conuerſis promiſit deus indulgentiam, dilationi craſtinum non 963
Cordis noſtri humilitas, ſacrificium eſt 764
Coruorum nomine qui cenſentur 1003
Craſſitudo terræ, quæ 909
Creatura omnis quatuor gradibus ordinata à deo 964
creatura omnis ſpectaculũ eſt, vt in omnibus conditorem artificem quæras 933. 934
creaturę omnes habent quoddã bonum ſuum integritate ſuæ & perfectionis naturæ ſuæ 330
creaturarum quicquid eſt ſolus vtiq; Deus fecit, nec vllo eguit quod fecit, ſed bonitate fecit 773. 774
creaturæ dei cùm totus mundus dicatur, quid per nouam creaturam figuratur 393
Credere in chriſtum eſt diligere chriſtum, nõ quomodo dæmones credebãt, ſed non diligebant 766. Qui nõ credit in chriſtum nec in patria eſt, nec in vita 694
credere nemo poteſt in deũ niſi aliquid intelligat: tamen ipſa fide, qua credit, ſanatur, vt intelligat ampliora 593
Crimine falſo nullus læditur, niſi apud iudicem 627
Criſpina, ſancta fœmina, quanta paſſa ſit pro chriſti nomine 448. 450. & 456
Chriſtinæ, nobilis & delicatæ fœminæ, paſſio 666
Crux chriſti humilitatis ſignum eſt, & quare in frõte portatur 919
crucis altitudo, latitudo, longitudo & profundum, quæ ſunt 359
Cryſtallum quid ſit & qualiter generatur 100. 1028

cry-

cryſtallũ ſolui,quid 1029.1030
cryſtallum mittere ſicut buccellam panis,quid 1028
Cupiditas, cum paruula eſt, elidenda eſt 746
cupiditas non eſt opus dei & ei nihil ſufficit 1015
cupiditas,quæ ſæpe faciendis legis iuſſionibus contradicit, quali dilectione expugnatur 604
Currere viam mandatorum dei quid 563 564
Cuſtoditio verborum dei intelligenda eſt operatio præceptorum 545
cuſtodem non dormientem vis habere?deum elige 655
Cymbalum ſonãs & cymbalum iubilationis quod 1064
Cyprianus cõtriſtatus eſt in paſſione,ſed à deo corona conſolatus eſt 77
DAemonium meridianum, quid 141 142.& 147
dæmonium meridianũ pro æſtu vehementis perſecutionis 138
dæmones exaudiuntur à deo 64
dæmones,milui vocantur 146
dæmonum laquei 135.& ſeq.
Damnatus nequit contra deum iuſtum rectè conqueri de ſua damnatione 628
damnatis an detur mitigatio pœnæ 425
damnati an habeant notitiam & curam ſuorũ amicorum 461
Daniel,qui vitã quietam in cælibatu elegit,ſignificat ſeruos dei 798
Dauid arma onerantia ſaul ponens,&quinque lapides ferẽs, quid ſignificat 938
dauid de domino præſumens bella omnia confecit,præfigurans quendam manu fortem, qui omnes inimicos eccleſiæ manſuetudine debellaret 781
dauidis duellum cũ golia quod miniſterium ſignificet 939
dauidis manſuetudo in quo declaratur 78
dauidi terra reſtituta quid ſignificet 232.233.& ſeq.
Debita quæ petimus nobis dimitti,quæ 540
Decidentes quos cõfirmat deus 967.968
Decor regni cæleſtis qualis 961. 962
Defectus à bono in malum malus eſt, à malo in bonũ bonus eſt 598
defectus vſitatius in malo accipitur:licet aliquis ſit laudabilis & optabilis ibid.
Deficiens omnis non deſcendit ſed cadit:&omnis qui proficit aſcendit 683
Deglutire viuos quid 696
Delectatio carnis maiores dolores habet quàm ſuauitates 784
Deliciæ noſtræ chriſtus 868
Dentes eccleſiæ,qui 218
Deo gratias dicere,quid 799
Deprecari verbum cõmune eſt, & quid ſignificet 130
Derelinquere vſque valde, vel vſquequaque,quid 544
Deſcendere quid 627.628

deſcendere & cadere differunt 644
deſcendere ad nos ſancti dicuntur deum imitantes 326
Deſiderium non eſt niſi rerum abſentium concupiſcentia 557
deſideriũ eius impletur, qui nõ eſt deſiderio ſeculi plenus 734
deſiderium malum locum facit diabolo 887
deſiderium ſanctorum patrum ad chriſtum 599
deſiderio bono leuamur ad deũ & deſiderio malo ad ima præcipitamur 681
deſiderio, non pedibus, curritur ad deum 31
Deſolari, eſt ad deſolationẽ perducere 648
Deſperare ſolent homines propter duo 758. & 765
deſperatio timenda in peccatis 963
Detrahentes nobis aliquãdo faciunt abſentibus, aliquãdo coram in facie, vbi magis opus eſt fortitudine 172. 173
Detractores nocent magis chriſto & per hoc animas interficiũt, quàm qui mortalem eius carnem ſeuiendo peremerũt 456
detractores noſtri non debent priuari noſtris orationib. 457
Deus auarus ſalutis noſtræ 277
deus & diabolus ab eadem litera incipiunt & nihil tam diſtinctum quàm deus & diabolus 391
deus creaturã omnem quatuor gradibus ordinauit 964
deus chriſtus quomodo ſit ſuper omnes deos exaltatus 245
deus creauit adam & euam, omnium gentium fontem 67
deus deorum eſt chriſtus chriſtianorum, qui videbitur in ſion 46
deus cùm ſit omnium, eorum tamen propriè eſt, qui eum diligunt, colunt, tenent & poſſident 886
deus cur parcit malis ad tẽpus, vel quare laborãt boni ad tempus 178. & ſeq.
deus eſt ineffabilis: quia facilius dicim' quid nõ ſit quàm quid ſit 67
deus fidelis fecit ſe noſtrum debitorem, non aliquid à nobis accipiendo: ſed tantum nobis promittendo 470
deus flagellat filium 196
deus ira quoſdam deſtruit vt nõ ædificet, quoſdam vt ædificet 101. & 489
deus in ſanctis ſuis ſedet 174
deus noſter ipſe ſummus eſt, qui eſt ſuper omnes deos, & etiã ſuper angelos, nec habet ſuper ſe deum 211
deus noſter non poteſt monſtrari ad oculum, ſicut dij gẽtium 210
deus noſter vbi eſt 209. Vbi erat antequam faceret cælum & terram 684
deus noſter recens non eſt, ſed ab æternitate in æternitatem 10

deus

deus nõ habet formam humani corporis 468. Ideo errant qui deo corporis humani formam tribuunt 130
deus omnia dedit 66
deus quis, vtrum pater, an filius, an ſpiritus ſanctus, an ipſa trinitas ſtetit in ſynagoga deorũ 19.826.827
deus quem diligit corripit 197
deus recens, eſt deus ad tempus factus 10
deus reſeruauit omnia iudicio ſuo 163.164
deus ſingulus quiſque & ipſa trinitas vnus deus 19
deus ſolus magnus 67.68
deus ſolus ſecurus loquitur & iurat: quia falli non poteſt pagina 102
deus ſubſtantia incommutabilis, quia ſemper manet pagina 125
deus ſuper quos deos terribilis ſit 224.225 & 827
deus vbi non benedicitur, ibi nõ dominatur 544
deus veritatẽ & miſericordiam diligit 615
dei in circuitu qui dicuntur eſſe 106
dei miſericordia manè annuncianda & veritas per noctem 111.160
dei ſubſtantia incommutabilis: quia ſemper manet 125
deo cur nõ ſit ſimilis in diis gentium 67
deo vero debentur templa, aræ, ſacerdotes, ſacrificia, & vates pag. 214
dij non colendi 512.& 515
dij gentium argentum & aurum, opera manuũ hominum 510.& ſeq.
dij gentium quomodo dicantur dæmonia; cùm ſint ſimulacra 225.& 287
dij gentiũ exterminandi & vnus deus colendus 823.824
dij, qui non fecerunt cælum & terram, peribũt de terra. & ſub cælo, quomodo intelligẽdum 257
Deuteroſis lex eſt iudæorũ, continens, præter diuinarum ſcripturarum canonem, millia fabularum 600
Dextera dei 250.251
dexteræ patris cùm aſſideat filius, quomodo dominus à dextris eius eſt 475.476.& 489
dextera dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis oſtendi non poteſt, tale nomẽ accepit 856
dextera dei, quæ nos amplexatur, quæ ſit 562.& 953
dextera noſtra, vita æterna eſt 842
dexteræ dei quomodo longitudo dierum, & anni vitæ ineſſe dicantur 662
dexteræ noſtræ manus quomodo dominus protector ſit pagina 659
dexteram conſiderans, videt: qui in ſiniſtram, excæcatur 920
dextera eorũ, dextera iniquita-

tis,quid ſit 660.920.952.953
Dextrum hoc cuiq; dicitur,quod præponit,ſicut ſiniſtra dexteræ præponitur 458.459
Diabolus nihil poteſt, niſi permittatur 295.398
diabolus ſuffocat chriſtianos exemplo chriſtianorum 200
diabolus tantum nocet, quātum permittitur 243
diabolus non habet poteſtatem cogendi ſed aſtutiam ſuadendi 159
diabolus neſcit quanta bona de illo fiant,etiam cum ſæuit 772
diabolus in cor iudæ non intraret,niſi ille locum daret 832
diabolus,caput malorum 883
diabolus homo dictus, & homo diabolus 880
Dies diuerſis modis accipitur in ſcripturis 94.& 95
dies,in græco, ſemper fœminini generis, & tempus ſignificat ibidem
diei nomine,quibus teſtimoniis vniuerſum tēpus figurari probetur 65.& 604
dies lætus dicitur,quia lætos facit 804
dies primi non ſine cauſa ſic ordinati ſunt 112
dies primi comparātur ad ætates mundi 112.113
die quarto luminaria cæli facta eſſe,quid ſignificet 181
dies dominicus,poſt ſeptimū eſt octauus:& ipſe primus habēdus eſt, qui ſignificat reſurrectionem dominicam 1058
dies ſicut vmbra,declinantes nō accepiſſet,ſi à vero die non declinaſſet 307
dierū longitudo, vita æterna eſt 155
dies iſti exigui ſunt,& quaſi vna gutta ad comparationem æternitatis 316.317
dies iſti nō ſunt,quia antè abeūt, quàm veniant:& quū venerint, ſtare non poſſunt ibid.
dies noſtri in quibus diſtēt à diebus domini 517
dies vmbræ qui ſint 948
dies ſicut fumum deficere, quid ſit 301
dies ne à ſyderibus appelletur, ritus eccleſiaſticus,non paganicus de ore chriſtiano procedat 181
dies vt ſyderū nominibus appellarētur.vnde factū ibid. & ſeq.
dies mali qui ſint 195
dies cæli alij ſunt,alij dies terræ 112
dies quo modo diei eructet verbum 665
dies vna domini quare melior ſuper millia 40
dies beatorū ſimul ſunt omnes, ideo ſatiant:quia vnus eſt qui ſtat,& non tranſit,ipſa eſt æternitas 130.131
diem nouiſſimum vtiliter deus latere voluit 963
dies iudicij quos comprehendet vt fur 654.655
Digiti oſtendunt diuiſionē operationis,& radicē vnitatis 941
digitus ſanus tutior eſt in corpore,

re,quàm oculus lippiens 772
Dilatatio cordis, iuſtitiæ eſt delectatio 564
dilatatio cordis charitatem habet 565
Dilectio ipſa eſt diligenda, qua diligitur quod diligi oportet: & odio habenda eſt ipſa dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet 557
dilectio qualiter & quãtum fortis ſit 678
dilectio facit in nobis quandam mortem ibid.
Diligere bonum dicitur, qui malum odit 238.246
diligere non dicitur proximum tanquam ſeipſum, qui neſcit ſeipſum 554.555
diligi debet proximus in deo, deus autem propter ſe 311.664
diligens deũ odiſſe debet, quod ipſe odit 245.246
diligi non poteſt deus, niſi ſciatur 555
diligendus an ſit deus ꝙ nos exaudiuit, an vt exaudiat 517
diligens in æternũ, in æternum meret habere quod diligit 612
diligendo deum, qui prior nos dilexit, diligit quiſq; ſeipſum: vt poſſit ſalubriter diligere proximum ſicut ſeipſum 626
Dilectio iuſtificationum rectè diligitur, ſi rectè diliguntur iuſtificationes dei 557
dilectio noua eſt & æterna 1046
dilectio tua laqueus erit dilecti, ſi proximum diligis ad iniquitatem 894
dilectio chriſtiani non eſt perfecta, niſi impleat quod chriſtus præcepit, diligite inimicos veſtros,&c. 331
Diluuio periiſſe cælos 253
Diſcimus quædã vt ea ſciamus, alia vt etiam faciamus 589
diſcere nolentes ne ſuperbi fiãt, redarguuntur 776
didiciſſe non dicitur, qui nõ facit, licet memoria teneat quod audiuit 627
Diſciplina interpretata de græco dici ſolet eruditio, quæ fit per moleſtias 587
diſciplina, ſignificans emendatoriam tribulationem qualiter diſcatur 588
diſciplinam patienter feras in his, in quos eam exercere nequis 360
Diſplicẽs ſibi, oculum ſuum à ſe tollat 682
Diſputare cum deo quid ſit 406
diſputationes quãdo fructuoſæ ſint 549.550
Diuitiæ mundi totius ſunt fidelis 949
diuitiæ quod malum important, maximè incautis hominib. 841
diuitiarum ſufficientia & plenitudo, deus eſt 680
diuitias falſas quærẽs veras non deſiderat, & qui veras quærit adhuc pauper eſt 691
diuitiæ iſtæ non ſunt veræ diuitiæ, ſed ipſius ſalutis ibid.
diuitiæ plus augent cupiditatem ei, qui eas poſſidet 692
diuitiæ acceſſerũt, vt egeſtas cre

ſceret 692.693
diuitiæ veræ quæ ſint 692
diuitias tales quærere debemus quæ amitti nequeant, quæ nõ oculis carnis,ſed cordis videntur 700
diuitiæ pauperis ipſæ dominus eſt:diuitiæ auari diabol⁹ 470
diuitiarum tria ſunt genera 429
diuitiæ non, ſed diuitum ſuperbia cruciabitur 59
diues maximè deus eſt: quia facit diuitias, quas alij volunt habere 429
diuites qui non ſuperbè ſapiunt, in deo pauperes ſunt 59
diuiti bonum eſt, vt agnoſcat ſe pauperem: ſi enim plenum ſe putat,tumor eſt illi,non plenitudo:agnoſcat ſe inanẽ,vt poſſit impleri 679
diuites huius ſeculi,etiam inter pauperes domini numerati 186
diues chriſtus, & pauper 297. 298
diues vt tranſeat neceſſe eſt aut ipſe per res ſuas,aut res ipſius per illum 688
diuiti nihil deeſt, ſi nihil cupit 692
diuitem deus ideo fecit, vt de paupere probet illum 704
diuiti tectum inauratum videre minus eſt,quàm pauperi cælũ ſtellatum 952
diues ad hoc plus habet, vt plus tumeat 783
diuites tuti eſſent, ſi nõ haberẽt quare quærerentur à raptoribus 792
diuites plura peccata nõ contrahere eſt difficile 797
diuitum ſuperflua ſunt pauperum neceſſaria 1015
Ditior quanto eris, tantò timidior 793
Docere nõ eſt aliud, quàm ſcientiam dare, & hæc ita diſciplinę cõnexa eſt,quòd altera ſine altera eſſe non poſſet:quia nemo docetur,niſi diſcat:& nemo diſcit,niſi doceatur 588
docere quando vult deus, prius dat intellectum, ſine quo ea, quæ ad diuinã doctrinam pertinẽt, homo nõ poteſt diſcere 589
docet deus ſuauitatem inſpirando delectationem,diſciplinã, temperando tribulationẽ:docet ſcientiam,inſinuando cognitionem ibid.
docet deus ſic vt facias, non tãntùm vt ſcias ibid.
docere nos magis debet iudiciũ veritatis, quàm præiudicium conſuetudinis 424
docens te intus eſt:quãdo tu doces,tãquam foras exit ad eos, qui foris ſunt ibid.
Doctrina omnis,quæ in iſto tempore diſpenſatur,tranſit 172
doctrinæ voce tũc opus eſt,quãdo pateris imperitum 890
Doctores boni rectè medici dicuntur 96
Dolores corporũ plerunq; immittuntur ab angelis ſatanæ, ſed hoc non poſſunt niſi per-

miſſi 772
dolores inferni quādo inueniūtte 834
dolere anima poteſt, corpore nō dolente 90
dolor quomodo nobis præceptū ſit 203
Dominari in medio inimicorum ſuorum quomodo chriſtus dicatur 480
dominari iuſtis facit deus iniuſtos propter diſciplinam populi ſui 708
Dominus quomodo cognoſcit animā & introitum & exitum noſtrum 659
domini & ſerui, diuerſa ſunt nomina: ſed homines & homines paria ſunt nomina 708
domini ſunt ſecundum carnem, & temporales: ſed eſt & dominus ſecundum ſpiritum, dominus verus & æternus ibid.
dominus æternus diſtinguendus eſt à dominō temporali: & tamen ſubdi oportet propter dominum æternum domino temporali 709
dominus chriſti, non pater eius, niſi quia dignatus eſt naſci ſecundum carnem, pater eſt dei, dominus eſt hominis 859
dominus magnus & laudabilis, quis ſit 224
Domus dei quomodō ædificatur 222
domus dei, omnis terra ibid.
domus dei ædificatio poſt captiuitatem, & vbi ædificatur, pag. 221
domus dei, populus dei, non ſolùm qui modò ſunt, ſed & qui ante nos fuerūt, & qui poſt nos futuri ſunt 716
domus dei quos habet cuſtodes ibid.
domus dei futura in imagine prophetiæ prædicta eſt 785
domus illa etiam ciuitas eſt, &c. 736
domui dei qui pertineant, pagina 786
domus dei in his eſt, quos prædeſtinauit, & præſciit perſeueraturos 786.787
in domum dei lætantes ire, quid ſit 669
domum dei qui faciant ſpeluncam latronum ibid. & 768
domus tanquam ad ſempiternum eligitur, & quid ſignificet 33
domum tuam ſi habueris, pauper es: domum dei ſi habueris, diues es 34
domus duobus modis dicitur bona vel mala 923
donatiſtæ conuincuntur teſtimoniis veteris ac noui teſtamenti 1021.1022
Dona dei non tantùm bonis & malis communia, ſed etiam beſtiis & pecoribus 346
Dormientes dicuntur mortui, pag. 91
dormientes nunc in cupiditatibus ſuis, poſteà nihil inuenient in manibus ſuis 784

dormit chriſtus in naui, ſi fides dormit in corde 155. 205. 1007
dormituris grauari tempora incipiunt 785
dormitare, eſt animam ſæpe à ſpe refrigeſcere 563
dormit omnis homo, & dormitabit 659
dormitant quidam, licet nõ dormian 784
dormitio chriſti eſt paſſio eius 859
dormientes dicuntur mortui aliquando reſurrecturi 91
Drachma quid ſit 868
Dracones magna ſunt animãtia, maiora nõ ſunt ſuper terram: circa aquã verſantur, &c. 1039
draconis nomine ipſe diabolus ſignificatur 397
draco factus vt illudatur, & à quibus 398. 399
draco quomodo diabolum figuret 107. & 154
dulcedo huius ſeculi ad tempus fauces indulcat, ſed in magnã amaritudinẽ poſteà conuertetur 676
dulcedini vitæ temporalis cur deus immiſcet amaritudinem 668

Ebrietas ſanctorum 384
ebrioſo quid inſanius ibid.
Eccleſia ancilla dei 123
eccleſia areæ comparatur, quia paleã habet & frumẽtum 173
eccleſia, atrium dei 223. 228
eccleſia eſt firmum fundamentum ciuitatis regis magni 361. 364
eccleſia, id eſt, populus dei, per omnes gentes diffuſus 144
eccleſia nauicula eſt, mare ſeculum 177
eccleſiæ torcularia 3
eccleſia quomodo dealbata dicatur vel illuminata 338. 339
eccleſia nõ periit de orbe terrarum, nec in ſola africa, remãſit 68. à quatuor mũdi partibus in nomine trinitatis vocatur 82. 83. qui illã dicunt periiſſe, iam in illa non ſunt 315
eccleſia eſt vnitas 315
eccleſia hæc ab hieruſalem iſta terrena cœpit, vt gaudeat de deo in illa hieruſalem cæleſti 1022 diffuſa eſt per omnes gẽtes: quòd omnium gẽtium linguis loquatur 1023. quòd non defutura ſit vſq; ad extremum iudicium 600
eccleſia ſanctorum, quid 1047. & ſeq. ex parte peregrinatur ex parte manet in cælo 1048
eccleſia, deorſum eſt & ſurſum 849. ex ancilla vxor facta eſt 684
eccleſia eſt vbi chriſtus eſt 234
eccleſiæ chriſtíque matrimonium magna charitate coniunctum 125
eccleſia facta eſt de latere chriſti dormientis 730. 738
eccleſia pariens diſcernit, quos geminos prægnans pertulerit, exemplo rebeccæ 731
eccleſia & ipſius fratres & ſorores inueniuntur in verbis domini 744

eccleſiam

ecclefiam qui fictè intrant, eccleſiam oderunt 755
eccleſia patiĕte, chriſtus patitur 99.113.& 114
eccleſiæ dentes, qui 21
eccleſia toto orbe diffuſa, eſt tabernaculum dei 1003
ecſtaſis, exceſſus ſiue alienatio 371
Edere cum paganis aliquando licet propter correctionē 292
Edom, ipſe eſt eſau, & ſignificat carnales 850
edō vnde appellatus ſit:& quod punicè interpretetur ſanguis, & quid ſignificat ibid.
Effrem fructificatio interpretatur 459
Effrata, verbum eſt hebræum, & interpretatur latinè ſpeculum 785
Egredi quomodo chriſtus dicatur 93.94
egreſſus dei eſt, cùm apparet in operibus ſuis 388
Eleemoſynam cui facias, nō expectes petentē, ſed præoccupa 381.1001 & 1002
eleemoſynam quum iuſto facis, plus tibi prodeſt 334
eleemoſyna operi dei, non operi hominis facienda 335
eleemoſyna nō procedit niſi de corde 716
eleemoſynas facere quomodo poſſint pauperes 722
eleemoſynarū duo genera 497
Elegit deus nō doctos & potĕtes ſed infirma mundi 214.& ſeq.
electi hui⁹ ſeculi 898.900.& 911
electi qui, apud manichæos 900
electi dei cùm ſint oēs ſancti, familiarius ſibi vſurpant nomen illud quidā manichæorū 900
Eloquia domini quomodo ſint abſcondita in corde 546
eloquium ſuum deus ſtatuit in timore ſuo eis, quib. dat ſpiritū timoris ſui, nō eis qui in ſe mouĕt illud cōtrafaciendo 571
Endor, interpretatur fons generationis 25
Epiſcopus græcè dicitur ſuperintĕdens latinè, quia deſuper intendit, & deſuper videt:& ideo altior locus poſitus eſt epiſcopis 727
Epulæ piorū & impiorum, quæ ſint 893
Equus ſignificat ſublimes ſeculi huius honores 1003
Errare per diem, quid ſit 874
errare quomodo deus faciat in inuio, & non in via 450
Eructare memoriā abundantiæ ſuauitatis dei, quid ſit 960
eructare gratiam qui volet, gratiam bibat 961
eruditio, in literis eccleſiaſticis, dicitur diſciplina, quæ fit per moleſtias 587
eruditur nemo ſine labore & dolore 127
erudiens gentes, eaſdem arguit 192.193
Ego ſum qui ſum, exponitur 317
Eſſe dei, quid ſit 317.318
eſt ita deus, vt ea quæ facta ſunt, in eius comparatione nō ſint illi comparanda, quoniam ab

illo ſint 802
eſſe verum, incommutabile eſt, quod ſolus deus eſt ibid.
eſt enim eſt, ſicut bonum, bonũ eſt ibid.
eſſe dei ſi non vales attingere, cape quod pro te factus eſt 803
eſt æternum quod eſt: nam quod ſemper aliter atque aliter eſt, non eſt, quia non manet 802. 804
Eſurire voluit chriſtus propter te, ne tu eſurias in illo, qui pau p fact⁹ eſt, cùm eſſet diues 381
Ethã, robuſt⁹ interpretatur 100
Euangelij prædicatores, chriſti permiſſu, de euangelio viuere poſſunt 378
euangelium mali quoque miniſtrant 293
euangelizãti licet accipere carnalia pro ſpiritalibus 384. & 432
euangelizanti ſubueniẽdum eſt antè, quàm petat ibid.
euangelia cur tantum quatuor conſcripta ſint 372
Euchariſtia viſibiliter celebratur, & inuiſibiliter intelligitur 263. 264
exaltat ſic deus humiles, vt non faciat eſſe ſuperbos 501
exaltari qui vult, ſit prius humilis, vbi chriſtus humilis fuit 727. 728
exaltationẽ non ſperes, niſi poſt hanc vitam 729. 730
exaltantur manſueti in ſalũtem, ſuperbi in mortem 1051
exaltari ſi vis, illi te cõiunge qui non poteſt humiliare 1043
Exauditur diabolus, & non exauditur apoſtolus 64
non exaudiuntur multi ad vitam æternam, ſed ad quædam temporalia 270
exaudit deus inuocãtem, quem videt laudantẽ: laudantẽ videt, quem probat amantem 407
nõ exaudit deus ad vitam æternam præter domũ ſuam, quæ eſt eccleſia 786
exaudit deus malos aliquando ad dãnationem, & nõ exaudit bonos, propter perfectionem 144. 145. 908. 969
exaudit deus ad futuram ſanitatem, nõ exaudiẽdo ad præſentem voluntatem 907
Excelſus dicitur deus, non per interualla locorum, ſed intus & ſpiritaliter 776
Excommunicato qui indicit ſeparationem, non præſcindit dilectionem 292
Excuſant ſeſe nonnulli, mala ſua deo tribuẽtes, bõa ſua ſibi 159
Excuſſorũ filij cur dicti ſint apoſtoli, non excutientium, cùm ſcriptum ſit, &c. 163. & 736
Excutiẽs aut ſe excuti, aut aliud aliquid: ſi aliud, excutiẽs eſt, ex cuſſus nõ eſt: ſi autẽ ſe excutiat & excutiẽs eſt, & excuſſus 732
excuti aliquid dicimus duobus modis, ſiue illud qđ ĩdẽ excutitur, ſiue illud vnde excutit͛ 733
excuti aliquid dicimus vt exeat inde aliquid: quia aliter excutimus veſtẽ, aliter ſaccum ibid.

Exercitatio intelligitur ingenij cum quadam delectatione diſputationis 549 579.600
Exhortās quid agere dicatur 529
Exitus filiorum iſrael de ægypto ſpiritaliter in nobis completus eſt 506.507
Exprobrantibus reſpondere verbum quid ſit 574
Extaſis græcè dicit̃ auerſio mentis à cōſuetudine corporali ad viſum quendā contemplandū, alienata à præſentib. 371.523
Exultare in deum viuum quomodo dicātur cor & caro 32.33
exultatio mala eſt, exultare ſeculo: bona eſt, exultare domino: piè ergo debes exultare domini, ſi vis ſecurus inſultare mundo 209
exultare foris facile eſt, ſed in conſpectu exulta 281
exultare à fortiori homo debet, ſi omnes creaturæ pro ſalute hominis exultant 53
FAbulationes iniquorum quę ſint 600
fabulatores inepti, non diſpenſatores verbi, qui 167
Facere & fingere an differāt 592
facta iam deo ſunt omnia, quæ futura ſunt 720
faciem habere quomodo deus dicatur 26.862.863
facies dei prima ſua dicuntur 864
faciem dei ſemper quærere cur debeamus 409
Facultatem non attendit deus, ſed cupiditatem 395
Fames quum ſit ex inedia contracta pernicies, quomodo vocetur ſuper terram 413
fames quomodo ſanetur per alimentum, ſicut morbus per medicamentum 424
Famelici dei qui ſint 985
Fatum qui accuſat, deum accuſat 728
Fatuum fratrem vocare ſi paruum tibi videtur, magna tibi videatur ignis gehenna 761
Fauus mellis quid ſignificet, pagina 608
Febris dea 414
Fœditas animæ, de peccatis & iniquitatibus eſt 394
Felicitatem ſperet, qui infelicitatem confitetur 992
felicitas quem non corrumpit, eundē non frangit infelicitas 31
felicitas falſa hic eſt, & vera miſeria 76
felicitatem malorum ne attendas, ne beatorum felicitatem amittas 688
felices infeliciter ſunt homines ſeculi, martyres autē feliciter infelices erant 731.& 733
felicitas fallax, ipſa eſt maior infelicitas 754
felicitas ſeculi, ſomnia ſunt dormientium 784
felicitas iſta non eſt vera, quam ſibi optāt, aut infirmi, aut maligni 951.952
Felix martyr & nomine & corona, quū paſſus ſit mortem 727
Femoris nomine, ꝑpagatio car-

nis intelligitur 171
Femoris alius eſt fructus, alius fructus ventris 789
Fœneratores reprehẽdũtur 752
fœneratores ſe excuſant ꝙ non habeant aliud vnde viuãt 753
fœnum, ligna, ſtipulam, ædificare quid ſit 14.15
fœni nomine in ſcripturis, appellantur ſegetes frugum 418
fœnum ſignificat carnalia & tẽporalia 378.& 1000
fœnum tectorũ quid ſit, & quid ſignificet 755
Ficulnea ſterilis, cui maledixit dominus quid ſignificet 871
Fides earum eſt rerum, quæ non vidẽtur: & debet eſſe firma 157
fides qua quiſque credit, & ex morte ſui cordis animæ reuiuiſcit, datur à deo 96
ſine fide in chriſtum non eſt ſaluatus quiſquam, ſiue ante eius incarnationem, ſiue poſt 412
fidei iuſtitia non eſt, ſi nõ ſit abſconditum quod prædicatũ crederemus, & credendo ad viuẽdum peruenerimus 477
ante fidem non debentur homini niſi mala pro malis 550
fides impetrat quod lex imperat 584.585
fides proficit ad credenda quæ intelligit: & eadẽ ipſa vt magis magíſque intelligantur, in ipſo intellectu proficit mens 593
fides ſi in nundinis venalis eſſet, pretium haberet 677
fidem omnes ſibi exhiberi volunt, quã tamen aliis exhibere nolunt 700
fides ſic eſt in aĩa, vt radix bona, quæ pluuiã in fructũ ducit 879
fidei chriſtianorum laus non eſt credere chriſtum mortuũ, ſed credere reſurrexiſſe 314
fides chriſtiana, reſurrectio chriſti eſt 658.659
fides tua, manus eſt dexteræ tuæ 664
fides tua nihil valet, niſi eam deus protegat ibid.
fides noſtra quando cuſtoditur. cætera ſubſequi poſſunt 816
Filij noſtri, opera noſtra 343
filij alieni, qui in ſacra ſcriptura dicantur 842.& 952
filij mortificatorum qui ſint 551
filios habere, nõ iã felicitas eſt, ſed habere bonos filios 746
filiorum nomine, opera intelliguntur, ſiue bona, ſiue mala 748
filij ſeruorum, fructus ſunt operum tuorum ibid.
filij ſeruorum cur inhabitabũt 333
filij excuſſorum qui ſint 732. 733 734.736
filiorum beatitudo cur ad meritum patrum promittatur 883
filiorum nomine ſpes ipſa ſignificatur ibid.
filios habens morituros noli pro magno habere, & ſi non ante te, certè poſt te 738
filij dauid quomodo ſimus 790
filio dei nemo ſimilis in filiis dei 105

filij Eccleſiæ qui, & quales eſſe debeant 744. & 745
filius frugi, & prodigus 699. 860. & 861
filius ancillæ quomodo ſit chriſtus 75
filius dei de ſubſtantia patris genitus eſt ante tẽpora 486. 487
fingere extra euangelium, fabulari eſt 176
fingere quot modis dicatur 202
fingere aliquando in diſſimulatione ſolet dici 592
fingere quomodo dicatur deus, 601. 862
Fictus omnis, mendax eſt 888
fictos pati neceſſe eſt in omni congregatione 281
in Finem, cum pſalmum audis dicentem, cor ad chriſtum conuerte 880
finis omnis cõſummationis quis ſit 603
fines duo nõ ſunt cõſtituẽdi 270
Firmamentum nobis eſt lex ſcripta 184
Fiſcus, ſaccus eſt publicus, vnde & fiſcella & fiſcinæ dicũtur nec puteris, & c. 1002
Flagellari cur dignatur peccator, quum ſine peccato videat vnicum flagellatum. 113
flagellatur vnuſquiſque pro peccatis ſuis, & qui manet flagellatus, non remanet exhæredatus 114
flagello multi corrigũtur à peccato, multi auerſi dura ceruice obnituntur 114
cum Flagellat deus peccata, non eſt iniquus 160
flagellato filio ſeruatur hæreditas qui voluntati ſuæ malæ dimittitur, exhæredatur 164 196
flagellũ patris, labor iuſtorũ 195
flagellat pater filiũ, quẽ ad hæreditatem erudit 196
ſi Flagellãtur filij, quid ſperabũt ſerui nequiſſimi 202
flagellatur bonus de malitia mali, & de ſeruo emẽdatur filius 206 208
ſine Flagello non nos putemus profuturos 269
flagellũ ne repellas, ne ab hæreditate repellaris 341
flagella qui reſpuit, promiſſa nõ recipit 638
cùm Flagellat nos deus in iſtis laboribus: dolor eſt medicinalis, non ſententia pœnalis 868
Flatus dei quis dicatur 849
Flent multi fletu babylonico, quia gaudent gaudio babylonis 834
Flere debes, ſed recordãdo Sion ibidem
flere in lætitia, & mœrore lætari peruerſum eſſe videtur 834 835
Florentes hic fœno comparãtur 164. 165. & 167
Fluctus dei quando tranſierint, aut inducti ſint ſuper chriſtum 94
flumina eleuãtia voces ſuas, quæ ſint 166
flumina currentia de ventre diſcipulorum ibid.
flumina quãdo loquuta ſint ibid.

flumina ponere in deſertum, quid ſit 448
flumina babylonis quæ ſint, & qui ſe mittunt in illa 833
ſuper flumina babylonis ſedere quid ſit, & qui ibi ſedeat ibid.
ſuper flumina ſedere debemus, nõ in flumine, nec ſub flumine ibidem
Fluuij nomine ſeculum hoc intelligitur 640
Fontes in conuallibus emitti quid ſit 368
Fortaſſe, verbũ eſt dubitationis 698
Fortitudo omnis in humilitate 172
fortitudo dicitur, qua omnia moleſta toleramus 39
fortitudo omnis in humilitate, quia fragilis eſt omnis ſuperbia 172
fortitudo non eſt, ſi conuitiatus pcutias, cũ ab ira victus es 173
fortitudo & laudatio cuius eſt dominus, tã nõ cadit in certamine, quàm nõ cadit dominus quia factus eſt ei in ſalutẽ 529
Foueã peccatori fodere quid 193
fouea peccatorum, felicitas eſt impiorum 195
Framea bis acuta, quid 1053
Frigore nihil frigidius, quo frigeſcit qcquid frigidũ eſt 1025
Frigus dei eſt, quũ deſerit peccatorẽ, & nõ vocat, nec aperit ſenſum, nec infundit gratiã 1029
Frontem non habere, quid 920
Fructus cõgruus, opera bona, fructus bon⁹, ſyncera dilectio 363
Fugam perire, quot modis dicitur 920.921
Fugiẽdum à deo irato ad deum placatum 866
Fugitiuum ſuum ab omni loco repetit deus ibid.
Fugere nemo poteſt à ſpiritu, quo plenus eſt mundus 865
fugiat ad deum, qui aliquando fugit ab eo 937
Fulgura in pluuiam conuerti, quid 818
fulgura cur percutiant mõtem & non latronem 1041.1042
Fulicæ, quid & quomodo domus fulicæ dux ſit paſſerum 362
fulicæ domus, qualis 387
Fundamentum fundamẽtorum quomodo chriſtus 14.15.80.
fundamentum quomodo in corpore fabricę in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritalis fabricæ in ſummo eſt 81
fundamentum omnibus ſtructuræ poſterioribus partibus anteponitur 17.18
fundamenta terræ quæ, & quãdo mouebuntur 21
fundamẽtum noſtrum ſi in cælo eſt, ad cælum ædificemur 871
Funes peccatorum, quid 585
funes peccatorum quod iuſtum circumplectantur iudicia ſunt iuſtitiæ dei ibid.
funes tendere in laqueum, quid 884.885
Furtũ quãdo cõmittitur 719.761
furtum an fecerint filij iſrael, quãdo ſpoliauerunt ægyptios 418.419

Furor

Furor nõ ſolet eſſe ſanorum 92
furor non cadit in deum 435
furor vnde nomen accepit 435
GAllina quomodo infirmatur cum pullis 122.123
Garruli, qui 550.579
Gaudium beatorum, quale 87
gaudium plenum & perfectum, quando erit 276
gaudere qui vult ſecurus, in illo gaudeat, q nõ poteſt perire 47
gaudere quod vocãt impij, non eſt gaudere 248
gaudẽs gaudio ſeculari immũdo gaudio vociferaris ad deũ: de redemptione gaudẽs, impleris vero gaudio & exultatione 718
gaudium magnum habet ſpes gaudentis 739
gaudium noſtrũ non debet eſſe de inferioribus, ſed de ſuperioribus coram angelis 848
gaudium iuſti nõ nouit impius ibidem
gaudiis terrenis quare deus miſcet tribulationes 851
gaudium de quocunque bono temporali tranſitorium 955
gaudemus de interioribus, de exterioribus neceſſitatem habemus 891
Gebal, vallis vana, id eſt, fallaciter humilis, interpretatur 25
Gemitus cùm habeat triſtitiam, eſt tamen gemitus, qui habet gaudium 299
gemant, quare ſancti, & quomodo 713.& 715
Generationes mille, quæ 411
generationes duæ ſunt, quibus veritas nunquam deeſt 607
generatio & generatio, quæ 310
generatio & generatio, omnis generatio dicta eſt 958.& 988
generationis repetitio perpetuitatem ſignificat 103
generatione quadã fideles efficimur, & per baptiſmum renaſcimur: & quadam à mortuis reſurgemus 221
generationes duæ ſunt, vetus, & noua 123.124
generatio vna mortalis, alia æterna 283
generationes duæ ſunt, carnis & ſanguinis 103
generatio futura in reſurrectione mortuorum ibid.
Gigãtes in malo ſuperbos, in bono chriſtum ſignificant 95.96
Gladius pro tribulatione 415
gladij accinctio circa femur, quid 172
gladius chriſti ſeparat 237.326
gladius duplex benignus, & malignus 484.& 951
gladius chriſti ſpiritalis fortior eſt ſeparãs quàm copulans natura carnalis 237
gladius dei, vnde debellauit orbem terrarũ, occidendo ſpiritus nequitiæ 171
gladius dei, ſpiritus eſt in veritate ſermonis dei 171
gladij ancipites, qui & cur in manibus, & non in linguis ſanctorum 1053.& 1054
Gloria debet eſſe bona & vera 903.904
gloria vana qui delectantur in

ſua cõſcientia nihil habẽt ibi.
gloriam non eſt qui non amet, ſed gloria ſtultorũ reprehenditur à domino 1052
Gloriãtur ſancti nõ in theatris, non in circis, non in foris, ſed in cubilibus ſuis 1052
Gradus, qui in pſalmis aſcendentium ſunt 643
Gratiam cùm audis, gratis intellige 961
gratiam dei non noſtris meritis, ſed dei voluntati tribui, autoritate probatur 915
gratiam, qua gratis ſaluamur in omnibus operibus ſuis deus inſinuat 933
gratiæ commendatio, nõ ſolùm qua vos fecit, ſed etiam qua refecit 961
HAbitãs in ſanctis quomodo in cælis habitet 984
Habitatio dei, vbi antequam faceret cælũ & terrã & ſanctos ibid. & 174
habitare in altis quomõdo dicatur deus, & tamen humilia reſpicere 501.574
habitatio dei in his, qui domum dei intrant vt inhabitent 789
habitare in adiutorio altiſſimi, quid 134. & 145
habitamus aliter nos in domo, aliter deus in ſanctis ſuis 684
habitare fratres in vnũ, tam dulce eſt, quam ipſa charitas 795
habitare in vnũ, pfectorũ eſt 801
habitare nõ dicuntur in vnum, niſi in quibus perfecta fuerit charitas chriſti 802
habitãt multi in vnum, non niſi corpore 803
habitantibus in vnum præcepit dominus benedictionem ibid.
Hæreditaui, & hæreditate acquiſiui ſi differant 611.612
hæreditas domini quare de finibus terræ colligatur 734
hæredẽ quomodo te fecit chriſtus æternum 884
Hæretici ad populum dei pertinent, & ſi non per virtutem, certè per ſpeciem 449
hæretici cur pauci facti ibid.
hæretici cur reprobati, & excluſi ab eccleſia 450.774. & 775
hæretici quomodo proſunt 451
hæretici quare ſe ab vnitate eccleſiæ diuiſerint 652.653
Hæreſes magni homines 707
Hebdomadæ dies, olim à ſabbato nomen 181
Hæliſæus caluus perſonam gerebat chriſti 29
Hermon, interpretatur lumen exaltatum 802
Hermonij, anathematizatio interpretatur 109
Herodij quid 362.386. & 387
Heu, qualis vox 82
Hieruſalem quomodo ædificat dominus 990
hieruſalem ciuitas cęleſtis imaginem gerit 670. & 714
hieruſalem ſion dicta 259
hieruſalem quomodo ædificatur vt ciuitas 670.671
Hiſmaelitæ obedientes ſibi 25
Hiſtrioni qui dat, hoc in illo amat, in quo nequiſſimus eſt 336

Homi-

Hominis origo ex limo terrę 961
hominem cur deus fecerit manibus ſuis, & cæteras creaturas verbo 591
homo cur die ſexto formatus ſit 169.170
homo ad caſum ſuum fuit idoneus, nō ad reſurrectionē 758
homo continet animam & carnem 974
homo in quo præfertur omnibus animantibus 307
homo cur etiam peſſimus præponatur equo optimo 973
homo idoneus eſt vt ſe vulneret non vt ſe ſanet 262
homo potuit ſe vēdere ſub peccato redimere non potuit 765
homo cur corpus ſuum regere non potuit 975
homo nihil ſe putet operari, niſi inquantum malus eſt 934
homo quomodo æſtimatur à deo 947
homo veritati ſimilis factus, peccando vanitati 948
hominum tria genera 304
hominum tria genera in eccleſia, & in quolibet probi & reprobi 796
hominū tria genera prophetice deſignantur in noe, daniele & iob 798
homo nouus, canticū nouū: vetus homo, vetus cāticum 1046
homo vetus, vita vetus, homo nouus eſt vita noua 250
homo quādo incipit eſſe animalis, vel ſpiritalis 844
homo & præuaricator, duo nomina ſunt: hominē deus fecit, præuaricatorem ipſe homo fecit 289.& 335
homo partim iuſtus, partim peccator 904
homo à ſexu honoratiore denominatur 545
Honor non prodeſt ægrotis 328
honor etiā poteſtati iniquæ exhibendus 708
Hora importuna quæ 632
Hoſtes inuiſibiles quomodo vincantur 916.941.& 942
Humilitas benefactis deo acceptabilior 194
humiliter hic ambulare vtilius eſt capite conquaſſato, quàm capite erecto 489
humilia vtrum eadem in cælo, quæ in terra 502
humilitas vera quæ 537.538
humilitas eſt duplex 58.590
humiliatus ſuperbus malis innectitur, humilis vt exaltetur malis eripitur 635
humilis eſto vt non ſapias nō dicitur: ſed eſto humilis propter ſuperbiam, &c. 776
humiliatio chriſti non potuit niſi alta eſſe 802
humilitas quaſi bonum aliquod ſignificat, ſed ſi ſit vtilis humilitas: nam mala humiliatio pœnalis eſt 821
humilitas chriſti humiliauit ſuperbum 107
humilitas chriſti ſuperbis diſplicet, tibi autem chriſtiano ſi placet imitare 194
humile cor de cęlo adducit deū,

vt proximus fiat 196
humilia te, & deſcendet ad te altus deus ibid.
humilitas chriſti ſaluos nos fecit 729
Hymni nihil proſunt, ſi vita ſacrilega fuerit 344
IAbin interpretatur ſapiens 26
Iacob ſibi eligens dominus in poſſeſſionem, cæteras gentes ſub angelis poſuit 806
iacob vt ſumeret honorem ſpiritalem, carere voluit cibo carnali 844
ad iacob omnes pertinemus imitantes abrahæ fidem 45
iacob iſrael dictus 40
iacob luctatus cum angelo, & ab eo benedictus, quid ſignificet 1031
Ianua, dicitur porta domus 735
per ianuam intrare quid ſit, vel aſcendere aliunde 793
Idipſum eſt, quod mutari non poteſt 996
idipſum eſt, quod ſemper eodẽ modo eſt 672
idipſum nemo habet ex ſe 674
Idolis deditι quomodo ſe excuſent 241
idola gentium etiã ſi de argento & auro ſint, cõtemnenda ſunt 823
Idololatræ arguuntur 256
Idumæi, ſanguinei, vel terreni 25
Ieiunium quadrageſimale nobis præcipit ex lege & prophetis & euãgelio, quia teſtimonium habet à lege & prophetis 491
per Ignem qui ſaluantur 376
ignis quo incendetur mundus, vtrum incendet ſanctos 332
ignis ille qui præibit iudicium, & inflammabit inimicos, poteſt accipi in pœna malorum, & in ſalute redemptorum 236
Illuminatur nemo à ſeipſo, ſed participatione veritatis accenditur 609
Imitatio bonorum & malorum quid operetur 460
Imitandus chriſtus in quibus 132
Immaturitas quæ 632
Inclinat deus aurẽ ſuam, ſi tu nõ erigis ceruicem tuam humiliato appropinquat, & ab exaltato diſcedit 58
Incolatus vel accolatus, non indigenam, ſed aduenam oſtendit 416. & 553
incolatus, peregrinatio eſt ibid.
incolæ in terra fideles, qui 553
Induere, & operire veſtimento, differunt 465. 466
indutus decorẽ dominus & fortitudinem quid 170
Indulgentiæ portum promiſit deus cõtra deſperationẽ 306
Inferna duo 42
inferna ad illa duo miſſus eſt filius dei, vndiq; liberãs: ad vnũ naſcendo, ad aliud moriendo 70
de Inferi manu ſolus chriſtus animam ſuam eruit 120
Infideles tenebrarum nomine ſignificantur 97
Infirmi quomodo tolerãdi apud mona-

monachos 274
Inimici dei,qui 165.& 877
inimici noſtri duo deſpiciendi in adiutorio dei 528
inimicus tibi auferre poteſt quicquid deus dederit, ſi deus voluerit, &c. 246
inimicus vſq; ad mortem ſęuire poteſt: poteſtatem vltra non accepit, &c. 247
inimici iuſtos, quantuncunq; ſæuiāt, à deo nō ſeparabunt 285
inimicos duos ante oculos tibi conſtitue 916
inimicus q deuitat̃ difficilè 883
inimicum cauere cupis, inimicum dilige 274
Iniquitas prius lædit cor iniuſtum, quàm lædat iuſtum 237
iniquitates cur non ſunt naturales 185
iniquitatem operantur, recedentes à fide 541
iniquitas, magna ſterilitas 614
Iniuria affectos de' vindicat 982
iniuria non eſt quicquid iure pateris 983
iniuria & ius cōtraria ſunt ibid.
Iniuſtitia prius illi, à quo, quàm illi, ad quē procedit, nocet 237
iniuſtitia aliena tantum te torquet, quātū receſſeris à tua 267
iniuſtitiā pati melius eſt, quàm facere 710
iniuſtus omnis malignus, & noxius eſt, ſiue blādus, ſiue ferox 881.& 882
iniuſtū deū nemo putet, ſi fortè mali aliquid illi accidit 969
Innocens ille eſt, qui nō nocet, non autem qui ſibi nocet 287. 881
innocentem eſſe, quid 287
innocēs nō eſt is, qui timore nō nocet, cùm vult nocere 179
innocentia vera ibid.
innocētia eſt auro pretioſior 42
innocentia dei eſt, non in timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ 179
innocentia, magnæ diuitiæ 42
innocentiæ nomine, omnis iuſtitia 288
Inquilini, qui 553
Inſulæ quid figurent 235
Intelligere deū propriè ad mentem pertinet 273
intelligere ſuper ſeniores, quid 606
intelligere, & non facere, periculoſum eſt 494
Intellectus bonus facientibus ibidem
intellectum accipiēdo eripitur, qui per ſe ipſum non intelligendo decipitur 641
intellectum cur non exigit deus ab equo vel mulo, ſed ab hominibus 394
intellectu carens an ſit factus homo à deo 541
intellectus humanæ naturæ inditus eſt, vt eo diſcernatur à pecore ibidem
intellectum deus ſolus per ſe illuminat, licet ad hoc miniſtro vtatur angelo 543
intellectus noſter proficit ad intelligēda quę credit, & in ipſo intellectu proficit mens, deo

adiuuãte atq; donãte 541.542
intellectus non paruus eſt, noſſe à quo poſcendus ſit intellectus 542
intellectum da mihi, quomodo noſtri interpretati ſint ibid.
intellectum an poſſit angelus dare ibidem
Intentio diuerſificat actus 570
Interrogando deus increpans admonet 558
Interuertere quid 277
Inuidia quid 417
inuidet alteri nemo in eo quod nõ vult, vel eſſe, vel videri 884
inuidus omnis ſuperbus ibid.
Inuocantes deum propter ſecularia commoda, non inuocãt deum 63
inuocare deum, eſt in te ipſum vocare, ſi inuocatur à te ad quam accedit ibid.
inuoca deum tanquam deum, & exaudieris 64
inuocat chriſtus, quandocunque aliquis in eius corpore inuocat 300.301
inuocare deum in veritate 969
inuocat deũ ſola rationalis anima 1002.1003
Ioannes Baptiſta quo tẽpore natus eſt 802
ioannes baptiſta quare martyr & ſanctus 913
Ioannes apoſtolus auidiſſimus epulator 960
Iob cautior & melior fuit in ſtercore victor, quàm adam in paradiſo 198.& 253
iob, arca auro exinanita erat, ſed cor plenum fide 398.399
iob ideo reliquerat diabolus vxorẽ, vt haberet adiutricẽ, nõ vt maritus conſolatricem 198
iob fuit tuba ductilis 252
iob defenditur à blaſphemia 398.& 399
iob ſeruabatur vxor ad lapſum, non ad ſolatium 399
iob nihil ſtultum loquutus eſt contra deum ibidem
iob nõ eſt paſſus damnum: quia de interioribus diuitiis dei cor plenum habebat 661
iob, qui vxorem, & filios, & multas diuitias habuit, quos figuraret 798
Iordanis quomodo ſpiritaliter in nobis conuertatur retrorſum 508
Ioſeph venundatus in ſeruum, humiliatus & exaltatus, chriſtum ſignificat 423
Ira, & furor quomodo differant 92
iram vincere plus eſt, quàm ciuitatem capere 173
ira populorũ neceſſaria ſeruis chriſti 257.258
ſuper iram inimicorum quomodo deus extendit manũ ſuam 854.855
irâ victa laudabilius triumphatur, quàm ſi vindicetur 498
iraſcitur quandoque charitas vt corrigat, non tenetur rea: quia non inueterauit ira, vt verteretur in odium 388
ira dei ſine affectione turbulẽta intelligi debet, quia ira eius

ratio

ratio eſt iuſtæ vindictæ 27
irâ dei mortales ſumus 46
iræ dei poteſtatem pauci cognoſcunt: quia pleriſq; magis iraſcitur cùm parcit 128
ira dei permanẽs ſuper non credentem in vnigenitum dei filium, quæ ſit 307
ira dei hic homines laborant 340
ira nõ cadit in deum, ſed de conſuetudine trãſlatum potentiã vindicandi hoc nomẽ accepit 435
ira ſi tanta eſt occulti, quid erit iudicium manifeſti 488
iraſcitur illi deus, quem peccantem non flagellat 266
Iſaac in figura, ad cæleſte regnũ pertinet 651
Iſrael nomẽ eſt electionis, & interpretatur vidẽs deum, nondum ſpecie, ſed fide 675
iſrael non eſt, qui ſibi vult eſſe principium: & quis ad iſrael pertineat ibid.
ab iſraelis nomine nullus chriſtianus alienum ſe putet 505
iſrael non ſolùm iudaicum populum, ſed verius chriſtianum ſignificat 251
iſraelis filij veriores nos ſumus, quàm iudæi 1044. 1045
iſraelis diſperſiones cõgregare, quid ſit 990. 991
Iubilare, quid ſit 211
iubilare, eſt ex abundantia gaudiorum vbi verba ſufficere nõ poſſunt, in vocem erũpere 99. 330
iubilat in bonis omnis terra 271
iubilare in confeſſione, quid ſit ibid.
iubilans non verba dicit, ſed ſonum quendam lætitiæ ſine verbis facit 272
iubila domino: noli iubilationẽ tuam in alias res diuidere 275
iubilatio laus eſt ineffabilis 1064
de Iuda chriſti traditore prophetia 454
iudam traditorem & furem cur chriſtus patiebatur 1002
iudas typum gerit inimicorum chriſti iudæorum 454
iudas perſonam gerebat ingratorum iudæorum ibid.
iudas debito ſupplicio prænuntiatus eſt puniendus 458
iudas ſi per chriſtum oraret, indulgentiam rogaret, ſpem haberet, & miſericordiam ſperaret, nec ſibi deſperatione collũ ligaret 459
iudas ſi illud teneret, ad quod vocatus eſt, nullo modo ad eum vel ſua præterita, vel parẽtum iniquitas pertineret 460
ad iudæ pœnam an pertinuerit, quod poſt mortẽ eius ad mendicitatem vxor eius & filij peruenerunt 461
iudas quo modo habuerit ſubſtãtiam, quãdo fœnerator ſcrutaretur, quam cum vndecim dominum ſequebatur 462
iudas iudæ ſucceſſit 932
Iudæi falſò iactant nomen abrahæ 1045

iudæi reges ſuos appellant chriſtos, & quare 413
iudæorum deuteroſis 600
iudæorum ſabbatiſmus in otio & luxu 158
iudæi paſcebantur de pœna domini 292
iudæi quòd perdituri erant prophetas, ſacerdotes, ſacrificia, & templum, figuratè demonſtratur 448. 462. 463. 487
iudæi offendendo dominum degenerauerunt: nos promerēdo deum de genere abrahæ facti ſumus 45
iudæi chriſtum crucifixum irrident, quia ſcādalum eſt eis 392
iudæi ſuperbia ſua excæcati ſūt, ne chriſtum in carne cognoſcerent 864
Iudices abſorpti, iūcti petræ, qui ſint 908
iudicare ante tempus, quid ſit 294
iudicat rectè, qui iuſtitiam habet nec iudicat, ſi nō rectè iudicat 620
iudicauit iam deus plebē ſuam, ſeparando iuſtos ab iniuſtis, fideles ab infidelibus 821. 822
iudicet ſe quiſq; difficile eſt 1015
Iudicio contendere chriſtiano non licet 613
iudicium iniuſtum omnino non eſt iudicium 261
iudicium habere debemus diſcernēdo malo à bono: & habere iuſtitiam, ſequēdo bonum, & declinando à malo 272
iudicia dei quo modo ſint inſcrutabilia 548
iudicia dei omnia quo modo qs pronuntiare poſſit, cùm ea inueſtigare nemo poſſit 547
iudicia iuſtitiæ dei fide cuſtodiūtur, cùm ſub deo iuſto iudice, nec rectè factum infructuoſum, nec peccatū credatur eſſe impunitum 610
iudicia dei ſunt, quibus ab eo mundus & nunc, & in fine ſeculi iudicatur 548
iudicium & iuſtitia an in aliquo differant: & an ſcriptura duo iſta ſimul ponat 432
iudicia hominum de occultis hominum, non iocunda, ſed temeraria ſunt 572
iudicium nominari non meretur, niſi rectum ſit 620
iudicium bonum & malum conſuetudine loquendi dicitur, ſicut bonus & malus iudex 621
iudicium quando in bono accipitur, virtutis eſt operatio ibidem
in iudicium cum deo intrare qui velint 930
iudicio contendere cum deo pagina 931
iudicium fiet illi ſine miſericordia, &c. 945
iudicabunt multi cum domino 140
iudicij dies figuraliter præmonſtratur 676. 677
iudicij diem qui timeant, vel qui ſperent 741
iudicium extremum malis formidandum propter pœnam, aman-

amādum bonis propter coronam 284
de iudicio teſtimonium apoſtoli, vbi bonus det ſpem 285
iudicij dies durus duris, mitis piis: ergo in poteſtate tua eſt quomodo expectes vēturum iudicem 255
iudices ſe cum domino futuros multi ſibi promittunt, &c. 141 146
Iudicabunt multi, ſed pauciores erunt, quàm illi, qui ante tribunal ſtabunt 141
iudicabunt ſancti cum chriſto 678
Iudex chriſtus videbitur terribilis, qui viſus eſt cōtemptibilis: demonſtrabit potentiā, qui demonſtrauit patientiam 73
Iudicem chriſtum videbunt impij in forma ſerui, non in forma dei ibid.
iudicis chriſti gloriam non videbunt impij 482.483
iudicabit chriſtus orbem terræ in iuſtitia & æquitate, quia cōſcientias ſingulorū nouit 255
iudicando cum ſeueritate deus non amittit miſericordiæ bonitatem 283
iudicium qualiter diligat honor regis 261
iudicio ſuo deus omnia reſeruauit 157.158
poſt iudicium an detur damnatis pœnæ mitigatio 425
iudicē futurū qui times, præſentē cōſciētiā modò corrige 1005
Iulianus imperator infidelis, & apoſtata, milites chriſtianos habuit ſub ſe, ſed quando volebat vt idola colerent, præponebant illi deum 709.710
Iumenta, dicūtur in eccleſia ſimpliciter ambulātes 378. & 449
Iurat deus per ſeipſum 220
iurare ideo prohibet homo, ne cōſuetudine iurādi, quia poteſt falli, in periurium prolabatur: deus ſolus ſecurus iurat, qui falli non poteſt 102
iuraturus quoties eſt, ſi ſemel iurando mentitur 115
quæ iurauit deus dauid, omnia ſeruauit 117
iurantē hominē ſi timere debemus, non propter iurationē faciat quod cōtra voluntatē eius eſt: quantò magis deū, qui nihil temerè iurare poteſt 220
à iurādo prohibetur homo, ne in periuriū ꝓlabatur: & ideo deus iurat, qa nō pōt eſſe piur9 486
à iurando quantò longè erit homo, tantò longius erit à periurio ibid.
iurans homo, falſum & verū iurare poteſt: qui autē non iurat, falſum iurare non poteſt 487
iurare, eſt deum teſtari: ſi ergo tu iurando teſtaris deum, cur non & deus iurādo teſtetur ſe ipſum ibid.
iurare iure nil gratius deo offerre poſſumus 782
iurare, eſt firmè promittere ibi.
iurare dei, eſt promiſſum per ſeipſum firmare 789
iuramentū quid appellatur 610

Iuriſperitus imperitus, cur ſutori perito præponatur 974
Iuſtificamur gratia dei 582
iuſtificatur nemo viuens coram deo 925
iuſtificationes dei quomodo diſcendæ ſint 547
iuſtificationes dei ſunt, non dicta, ſed facta iuſtitiæ, opera ſcilicet iuſtorũ, quæ imperat deus: & quare dei dicantur ibid. & 548
iuſtificationes cur quærat diſcere, qui eloquia dei ſe in corde abſcondiſſe teſtatur ibid.
iuſtificationes facta ſunt iuſta, id eſt opera iuſtitiæ 556
iuſtificationes ſunt opera iuſta, non verba 557
iuſtificationes abſentes eſſe non poſsũt, niſi qñ neſciuntur ibi.
iuſtificationes dei quominus habeantur nil impedit, niſi quia non deſiderantur, dum in eas charitas feruet, quarum claritas lucet ibi.
ad iuſtificationes dei gradibus peruenitur ibi.
in iuſtificationibus domini nulla eſt difficilior, quàm vt ſuos quiſq; diligat inimicos 552. & 560
iuſtificationes dei ſic diſce, vt agas, non vt tantũmodò ſcias 562
iuſtificationes dei vt exquiram, hoc mihi factum eſt à deo 584
iuſtificationes dei an ſit, hoc noſſe quod cuſtodire: & cuſtodire quod noſſe 590. 591
iuſtificationes dei non eſt conſequẽs vt qui exquirit, inueniat, aut qui inuenerit faciat: quia nõ poteſt, niſi inuenerit, facere & niſi quæſierit, inuenire 630. 631
iuſtificari poteſt omnis homo viuens, apud ſe, ſed non coram domino 631
Iuſtitia ea virtus eſt, quæ ſua cuique tribuit 39
iuſtitia & pax amicæ ſunt, & vna ſine altera eſſe non poteſt, pagina 53
iuſtitiam nunquam es percepturus, ſi adhuc tibi placeat iniquitas 273
iuſtitia tota ad vnum verbum innocentiæ redigitur 288
iuſtitiam homo non operatur, niſi iuſtificatus 492
iuſtitia in laboribus & doloribus delectari debet, nec ita tempore eſt diligenda tranquillo, vt turbulento tempore deſeratur, ſed amplectẽda eſt omni tempore 558
iuſtitia, non ſolet dici bona iuſtitia, vel mala iuſtitia 621
iuſtitiam intelligere, difficile eſt 670
iuſtitia hominis quæ ſit in hac vita 208
iuſtitia iniuſtorum quæ ſit, pagina 416
iuſtitiam prius habere debes, vt ipſa iuſtitia tua cõuertatur in iudicium 197
iuſtitia humana nunquam pium facit, ſed ſuperbum 582

iuſtitiæ noſtræ abundantia quæ ſit 690.691.& 692
iuſtitia perfecta quæ 692
iuſtitia dei quomodo ſicut montes dei 707.708
iuſtitia à cælo proſpicit, quum à domino datur iuſtificatio cõfitenti 54.55
iuſtitia & iudicia dei in fine apparebunt, quæ modò occulta ſunt 108
iuſtitia & iudicium, quomodo correctio ſedis dei 235
iuſtitia & iudicium dei 426
iuſtitiæ nomine non ipſa virtus, ſed opus virtutis ſignificatur: quam non facit in homine niſi deus, qui per gratiam ſuam iuſtificat impium 621
iuſtitia dei, rectúmque iudiciũ, omni metuenda peccanti 628
iuſtitia dei eſt, quam vt habeas deus dedit 930
iuſtitiæ dei commendatio ibid.
iuſtitia fidei non eſſet, ſi nõ eſſet abſcõditum, quod prædicatum crederemus 477
Iuſtus ex fide viuit 551
iuſtus tunc ex fide viuit, ſi non videat quod credit 478
iuſtum recipientem in nomine iuſti, mercedem iuſti accipere, quomodo intelligatur 336
iuſtus ſit homo ab illo, qui nunquam potuit eſſe iniuſtus 471
iuſtus quiſquis eſt, continuò bonus eſt 621
iuſtum eſſe melius eſt, quàm hominem eſſe 961
Iunior in quo corrigit viam ſuã, tripliciter poteſt intelligi 545
iunior, nomen eſt cõparatiuum, & bene intelligitur in comparatione maioris 629
Iuuentus eccleſiæ quæ ſit 166
LAbor quomodo ſit nobis præceptum 203
laborem deus poſuit cum fine, & requiem ſine fine 204
labores manuum tuarum manducare quid ſit 742
labor labiorum quis ſit 888
Lac ſe nobis fecit chriſtus incarnatus & mortalis apparẽs, cùm verè ſit panis 775
Lacte ſic nutriri nos vult chriſtus, non vt ibi remaneamus, ſed creſcendo per lac ad ſolidũ cibum perueniamus 776
à lacte nõ ſeparaberis quo aduſque ſuper matrem tuam es, ne prius fame moriaris, quàm panem manducare ſis idoneus, 778
Lacrymæ vnde panes 743
lacrymarum conuallis 37
lacrymæ orantium dulciores ſunt, quàm gaudia theatrorũ 743
Lacus inferior quis ſit 92
lacus profundus peccatorũ 936
in lacum deſcendunt, qui confeſſionem perdunt ibid.
Lætari cur iubet, ſed in dño 248
lætetur cor noſtrum ſic ſemper, vt timeat deum 70.71
lætitia plena, & perfecta quando erit 275.276
Lana materies eſt, & præparatio ad veſtẽ, & quid ſignificet 1026

Langor naturæ noſtræ quis ſit 540
languor, quid ſit 326
Lapis ſine manibus de monte præciſus 269.270.& 298
lapis chriſtus cuius anguli ſit lapis 216
lapis reprobatus ab ædificantibus quomodo factus ſit in caput anguli 80
à lapide conquaſſari aliud eſt, aliud conteri 488
lapides ſion qui ſint 308
Laquei venantium qui ſint, & quibus tendantur 134.135
in laqueos venantium multos mittit verbum aſperũ 135.145 146
laqueus venantium eſt dulcedo vitæ huius, qui tunc conteritur, &c. 702
laqueum abſcõdere in via aliud eſt, aliud iuxta viam 925
Latera domus dei, quæ ſint 744
Lauit chriſtus pedes diſcipulorum, non ad ſacramentũ mundationis, ſed ad exemplum humilitatis 741
Laudatio libera eſt à lege narrãtis & texentis hiſtoriam 418
laudare doloſè peius eſt, quàm vituperare 647
laudans quod nõ eſt bonum, inſanire dicitur 803
laus falſa, adulatio eſt 903
laudare loquacẽ aliud eſt, aliud laudare veracem 908
laudare nemo ſolet, niſi quod ei placeet 1034
laudant deum omnia quæ fecit deus, præter vitia quæ nõ fecit 752
à laude deficis, ſi deficis ab amore: & ſemper laudas, ſi ſemper amas 36
laudare deum deſinis, ſi amare deſinas 78
lauda dei miſericordiam quando tibi bene eſt: quando male tibi eſt, veritatem lauda 160
laudis ſecuritas, in laude dei 209
laudantes tantum virium acquirunt, quantum laudant 282
laudat dominum ſemper anima illius, quæ, &c. 323
laudari vult deus, vt tu proficias, non vt ipſe ſublimetur 325
lauda deum in veritate: quia ſi de tuo volueris, mentieris ibi.
laudando chriſtum quidam impediuntur, qui in illum vituperando ſæuiebant 184
laudatur deus ſemper à nobis, ſi ſemper ametur 406
laudantem videt deus, quẽ probat amantem 407
laudare verbo & opere ibid.
laudari in nomine ſancto dei, quid ſit 408
laus dei vera & pia eſſe poteſt, vbi non eſt confeſſio peccatorum, quæ laus multò crebrius in ſcriptura cõfeſſio vocat' 425
laudes dei ſunt opera eius in præceptis 426
laudare laudem dei, qualis ſit locutio 430
non laudant deum, ſed ſe, qui magnos ſe putant: quia nomen ſuum potius prædicari volunt, quàm

quàm nomen domini 499
laudandus ille ſemper eſt, qui eſt 500
laudẽ dicere ſepties in die quid ſit 638
laudando chriſtum quidam, à chriſto retrahunt 647
laudare dominum ſerui qui negligunt, ſuperbi, ingrati, irreligioſi erunt, & nõ laudando faciunt vt ſeueri ſentiant 805
ſi laudas deũ, propitiabis: ſi non laudas, offendis: nec laudibus noſtris ille creſcit, ſed nos 806
laudare deum quoniam nobis expedit, iubet vt laudemus eũ miſericorditer, nõ arroganter ibid.
laudantes deum quales ſint ibi.
laudãdus ideo deus, quia bonus 807
laudem ſuam deus ſic temperauit, vt firmorum eſſet, & infirmorum 810
laudare debemus deum amando, non coactè, nec propoſita mercede ibid.
à laude dei nemo excuſatur: nam ipſum voluiſſe, laudaſſe eſt: nec à te quærit verba, ſed cor 814
laudabis deum, ſi tranſieris ad vituperationem tuam 902
laudari qui non vult in tranſitu huius ſeculi, obmuteſcet quũ venerit ſeculum ſeculi 955
laus flagellantis, medicina eſt vulneris 956
laudãdo deum non potes finire, cuius magnitudo finẽ habere non poteſt 557
laus ſine fine erit, quia ſine fine amor 926
laudet vt ſe homo, arrogantia eſt: vt ſe deus laudet, miſericordia eſt 954
laudare deũ nec mortui ceſſant 957
laudemus operantem de operibus, de conditis conditorem, de creatura creatorem 958
in laudandis operibus dei, virtutẽ dei pronuntiabunt 958.959
laus dei in via te cõſtituens oſtẽdet tibi quid diligas, quid timeas, qd appetas, quid fugias, quid eligas, & quid reiicias 960
laudant deũ oĩa opera eius 1034
laudado deũ expedit tibi deficere, q̃ proficere laudãdo te 803
quòd laudamus deum magnum eſt: ſed quo laudamus, adhuc infirmum eſt 805
laudabo dominum in vita mea, quid ſit 803.806
laudatio iſta qualis, vbi quandiu es laudas 806
laudare quare debeamus dominum, & quæ merces 988
laudatio impiorũ offendit deum 990
laudate dominum, quia bonum eſt laudare dominum 988
laudat lingua tua ad horam, vita tua ſemper laudet ibid.
laudas deum opere tuo, quum deus laudatur de bono opere tuo 989
laudatio dei quãdo in nobis perficiatur ibid.

laudatio vt deo ſit iocunda & decora, noli bonæ cantilenæ tuæ malis moribus obſtrepere 990
in Laude Dei debet eſſe meditatio vitæ noſtræ præſentis, quia exultatio ſempiterna futuræ noſtræ vitæ laus dei erit 1032
ad Laudem dei exhortatio ibid.
laudare deũ tunc deſinis, quando à iuſtitia, & ab eo quod illi placet, declinas 1033
laudant deũ cæleſtia & terrena omnia 1034
laudare deum in excelſis quid ſit 1036
laudare deum eſt negotiũ beatorum 1037
laudant deum omnia ſic, cũ conſiderate omni pariunt laudem dei 1039
laudat deum charitas, diſcordia blaſphemat 1047
laudantium linguis noli molleſcere, nec frangi vituperantiũ 171
laus humana non culpanda, ſed propter laudẽ ipſam bene operari 570
laus quãtacunque prouenerit homini iuſto, non ibi debet eſſe finis boni, ſed etiam ipſa referenda eſt ad laudẽ dei, propter quem bona faciunt vere boni ibidem
laudare quo te poſſis, modus oſtenditur 959
laudis humanæ gratia multa magna fecerunt qui magni fuerunt in hoc ſeculo, quærentes non apud deum, ſed apud homines gloriam 570
Lectus pro quiete ponitur: & ſignificat illos, qui quietam vitam agunt 280
in Lecto vno duo erunt: vnus aſſumetur, & alius relinquetur, quid ſit 796.797
lectio nobis hîc neceſſaria, non in patria 184
Leonis nomine, ipſe maior princeps demoniorũ intelligit 390
leonum catuli, dæmones 294, & 390
leo chriſtũ ſignificat, propterea nõ adorandus leo 389
Lepus minutum eſt animal, & infirmũ, & quid ſignificet 387
Lex in græco maſculini generis eſſe monſtratur 582
lex naturæ inſtauratur lege ſcripta, augetur, & firmatur, vt præuaricantes grauius peccẽt 618
lex ideo data eſt vt ægrum de morbo conuinceret, qui ſibi ſanus videbatur: vt peccata demonſtraret, nõ vt auferret 38
lex quinquageſimo dieꝗ data ſit poſt agni occiſionem quid ſignificet 153
lex ideo minatur pœnã, quia non poteſt dare iuſtitiam 620
lex danda erat ſuperbis, qua diſſipata tempus fuit, vt per vnigenitum filiũ dei miſericordia mitteretur 623
legem bonã cur bonus deus eis dederit, quos ea viuificare nõ poſſet, nec vlla eſſet ex bona lege iuſtitia 665
lex ad hoc data eſt, vt te de magno

quo paruum faceret, & ad faciendam vires de tuo nō habere demōſtraret, ac ſic inops ad gratiam confugeres ibid.
Lex per moyſem data eſt, gratia, &c. exponitur contra manicheos 702
legis moſaicæ ſacramenta, cur non ſunt impoſita credentibus ex gentibus 940
lege ſine gratia non poſſe operari, ſingulariter oſtenditur ibid.
lex ſine gratia impleri non poteſt ibid.
legis opus qui pœnæ timore, nō amore iuſtitię facit, minus facit & ideo non amicus, ſed inimicus eſſe probatur legis 565. 587
legē ſubintrante abūdauit peccatum 587
lex nobis firmamentum eſt 184
legem, quam ſibi poni petat dauid, cùm iuſto non ſit lex poſita 564
legis qui meminit, nec eam diligit, reus eſt eo modo, ſicut illi iniuſti, quibus data eſt in tabulis lapideis 565
leges dei exquirit ſemper, qui quam habet agendo, exquirit perficiendo ibid.
lex quare ſit eis poſita, qui eam non erant ſeruaturi, & quid habeat vtilitatis, &c. 566
legem non cuſtodit, niſi hoc donet & adiuuet ſpiritus viuificās 584
legis meditatione ſeruatur humilitas, vt pœnalis euadatur humilitas 590
legis meditatio niſi ſit in fide, quæ per dilectionem operatur nunquam propter eā poſſet ad vitam beatam quiſpiam peruenire 596
lex ſine promiſſionis gratia non ſolum nō aufert, verumetiam auget peccatum 615
lex ſiue data in paradiſo, ſiue naturaliter inſita, ſiue literis promulgata ad hoc prodeſt, vt mittat ad legem gratiæ 618
lex dei nō diligitur, niſi ab his, qui diligunt deum 638
legē dei qui diligit, etiam quod in ea nō intelligit, honorat: ideo nō eſt ei lex ſcandalū 639
lex non eſt data, quæ viuificare poſſet, ſed quæ oſtendit peccata peccatori 759
lex reum facit, ſed liberat lator legis, quia data eſt vt terreat, conſtringátq; in reatum, & peccata oſtendat, non vt a peccatis ſoluat ibid.
lex eſt miſericordiæ, & propitiationis dei: illa fuit timoris, iſta charitatis 759
lex charitatis dat veniam peccatis, delet prętęrita, admonet de futuris, in via nō deſerit comitem, comes fit ei quem ducit in via ibid.
lex charitatis quæ ſit 760
legis plenitudo quomodo charitas 940
legem prætereuntes qui ſint 72
in Lege factorum eſt dei iubentis iuſtitia: in lege fidei dei ſubuenientis miſericordia 563

Libanus, mons eſt excelſus, & quid ſignificet 385
Liberat quoſdam deus in occulto, quoſdam in aperto 155
Liberatus ſi quis fuerit à peccatis ſuis, nō habet vnde ei dominetur princeps peccatorū 46
liberè quomodo egit deus 186. 187
libera volūtate an faciat homo aliquid de neceſſitate 813. 814
liberum arbitrium habemus, ſed eo parum poſſumus, niſi nos adiuuet ille qui iubet 867
Liber vnus, tota ſcriptura ſancta 1060
Ligna ſyluatica paganos ſignificant 229
ligna campi, plebes ſunt populorum 385
in ligno crucis nauigamus per mare huius ſeculi 395. 396
ex Limo terræ hominis origo 961
Lingua teſtatur quid cor velit 180
lingua punica affinis hebrææ 844
lingua doloſa eſt, quę habet imaginē conſulendi, & perniciem nocendi 647. 697
contra linguam doloſam, quid apponatur 647
contra linguam doloſam, & labia iniqua parū eſt agere verbis, ſed agendum eſt exemplis 648
Linguoſus amat mendacia: non enim illi eſt voluptas niſi loqui 890
Ligneſcere quid ſit 1030
Litigare iure non licet chriſtiano 613
Loco quiſque non eſt longè à deo, ſed diſſimilitudine 211
locus dei eſſe ſi velis, eſto manſuetus & humilis, & ipſe efficieris quod quæris 782
locum vnum domini omnes credentes faciunt ibid.
locum domino qui facere vult, non de priuato, ſed de communi debet gaudere ibid.
Locis & regionibus omnibus tempora ſua & quæque diſpoſuit 1040
Loculos cur chriſtus in terra habuerit, & ipſos iudæ commiſerit 381 382. & 1002
Locuſta parens eſt bruchi 418
Longanimis deus non ſic modo eſt in ſuſtinendo, vt nunquam iuſtus in iudicando 962
Longè quis à deo non regione, ſed affectione 52. 210
longè eſſe ab eo, qui vbique eſt, magna miſeria eſt 274
longè te à deo non facit, niſi iniquitas 848
longè ab eo qui te fecit, quid tā te facit, quàm figmētum quod tu ipſe feciſti 861
longè dicuntur à ſe boni & mali, etiam ſi vna catena colligati ſint 754
longum nō eſt dicendum, quod finem habet 156
longum hoc propriè in ſcriptura dicitur, quod eſt æternum 662

Locutiones diligenter obſeruandæ 414
loquendi & docendi neceſſitatem ſeruus dei, ſi fieri poteſt, cupiat non habere 890
in locutione tua neceſſitas, in dei auditione gaudium tibi ſit ibidem
loquebatur olim deus moyſi per aliquam creaturam corporalem, nõ per ſubſtantiã ſuam 862
locutionem dei nouerat moyſes fieri aſſumptis quibuſdam corporeis creaturis ibid.
Loth interpretatur declinans, & quid ſignificet 25
loth vxor retroſpiciens conuerſa eſt in ſtatuam ſalis, vt illius contemplatione homines condiantur & ſapiant 30
Lucerna quo differat à lumine 609
lucerna ſicut non à ſeipſa accenditur, ita nec anima humana ſibi præſtat lucem 471
lucerna ſapientiæ, caro chriſti eſt, de luto facta, ſed verbo ſuo lucet 868
per Luciferum ſtellæ omnes ſignificantur 175
ante luciferum, id eſt, ante tempora 485
lucrum iniuſtum nõ eſt ſine iuſto damno 303
lucrũ mundi pereat, ne fiat animæ damnum 398
Ludi ſeculares contemnendi 18
Lugentes ſunt beati in ſpe, & lugentes in re 77
Lux alia eſt, quæ oritur iuſtis, alia quæ iniuſtis 247.248
poſt lucem, non ante lucem, ſurgendum eſt 727.728
Lumẽ qui ſibi eſſe voluerit, ipſe cadit à lumine, quo illuminatur 657
Luna ſignificat mortalitatẽ carnis propter augmenta & detrimenta 115
luna ſignificat ſpiritaliter eccleſiam de minimo creſcentẽ, iſtã mortalitatẽ vitæ ſeneſcẽtem, ſed vt propinquet ad ſolẽ 388
luna quomodo vrat per noctem 654.665
MAcchabæos in igne deus occultè coronauit 1042
Madian interpretatur declinans iudicium 26
Magiſterium breue eſt, deũ vero corde ſemper laudare 956
Magnus cùm ſit ſemper deus & magnificus, quomodo magnificatus eſt vehementer 346
magnus non eſſet valde dominus, ſi ab homine poſſet explicari 812
Maior ſeruiet minori, quomodo intelligatur 844
Magnificentiam ſi quæris, prius quære ſanctitatem: cùm ſanctificatus fueris, magnificus eris 227
magnificẽtia domini quę ſit 492
Magnitudo dei ſempiterna eſt, nec ab initio temporis cœpit, nec deſinit 323
magnitudo dei ante dies, & vltra dies 224

Maledictio quomodo ſicut aqua intus, & ſicut oleum in oſſibus 465
maledictio æterna quibus operibus comparetur 466
cui Maledicitur iniuſtè, præmiũ illi redditur 337
Malis hominum operibus quomodo bene vtatur deus 414
mali cùm ſint homines ſuo vitio deus de malo eorũ bene facit 416
mali cur floreant, & boni laborent, nouit dominus, qui in iudicio omnia examinabit 185
mala iſta omnia, quæ deus videt fieri à malis, ideo tolerat, quia &c. 165
malos qui florere vidẽt & bonos opprimi putantes deũ res non curare humanas, arguũtur 178
malis cur deus parcit ad tempus vel quare laborãt boni ad tempus ibid.
malis bonis vbique permiſti 276. 277
malis ſicut obeſt bonitas iuſtorum, ſic bonis prodeſt iniquitas impiorum 207
mali multi palea eſt multa in area dominica ſuper grana pauca 200
malos ſeparare, non tolerare neceſſe eſt 268
inter malos boni gemunt, ſicut grana inter paleas, & ſicut lilium inter ſpinas 270
mali ſpinæ ſunt, propter mores, & filię propter ſacramẽta ibid.
malum hominem nullum pati volens, non profeciſſe conuincitur ibid.
malos qui ne patiantur à ſtrepitu populari ſeparantur, & à fluctibus ſeculi, vt cũ paucis, &c. 271
malus vt cognoſcatur, intus probandus eſt 272
malos inueniri neceſſe eſt in omni ſtatu eccleſiæ 280
mali ad tempus ferẽdi quia, &c. 653
mali portandi quouſque veniat finis 753
Mali licet miſti ſint bonis, longè tamẽ ſunt ab eis, quomodo iniquitas longè eſt à iuſtitia ibidem
Malorum caput, diabolus 884
Malum pro malo non reddendum 455
malum perfectum non nocet alteri, ſed ſibi plurimum, per cupiditatem malam 179
Malleum vniuerſæ terræ conteri, quid ſit 253
Mandata dei nõ tantùm memoria ſunt retinenda, ſed & vita 343
mandatum dei eſt, quod facere deus iubet: promiſſum, quod accipere 411
mandata dei tanquam ſpeculum intueri debemus 543
mandata dei fruſtra cuſtodiantur in memoria, ſi non cuſtodiantur in vita 545
mandatis dei rectis ac arduis humana non contemperatur infirmitas, niſi præueniens eius

adiuuet

adiuuet charitas 546
mandata dei abſcondentur ab eis,qui nō ſunt incolæ in terra 555
mandata dei per infirmitatem vel ignorantiam non implere, aliud eſt:aliud ab eis per ſuperbiam declinare 558
mandata domini quomodo ſint exquirenda 577
mandata alia ſunt,alia promiſſa 568
mandata facienda ſuſcepimus, vt promiſſa accipere mereamur 589
mandatis dei credere, quid ſit ibidem
Mandata tua intellexi,aliud eſt, & aliud,à mandatis tuis intellexi 608
ad mandata dei facienda exercent maligni,à ſcrutandis auocant 612
mandata dei dilectione implentur 623
mandata dei cum diliguntur ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, omnis præ ipſis mandatis terrena vilis eſt merces 624
mandata dei qui diligit,omnem viam iniquitatis odio habet ibidem
Manducare cum ſuperbis cur dauid prohibeat,cùm hoc etiā ad imitationem dominum feciſſe legamus 291
Manè, proſperitatem huius ſeculi deſignat 160
Manichæi arguuntur dicentes gentes tenebrarū cōtra deum prinſquàm mundus fieret rebellaſſe, & ille timens, &c. 900.401
manichæi dicunt magis expedire homini fœnatorem eſſe, quàm agricolam 903
manichæi,quare panem mendicanti non porrigant 902.903
manichæorum fabulæ ſunt meræ blaſphemiæ 998
Manſuetudo eccleſiæ debellat omnes inimicos ſuos 781
Manus dei pro poteſtate & virtute dei 591
manus dei,verbum eius & virtus 319
manus dei, poteſtas dei eſt, & manus dei pluraliter, filius & ſpiritus ſanctus 591
manus dei, & manus dexteræ, quid ſit 659.663.& 664
inter manus & digitos quid interſit 941
Maris elationes mirabiles quæ ſint 177
maris plenitudo tunc commouetur,&c. 229
mare magnum & ſpatioſum, in quo ſunt reptilia,animalia puſilla cū magnis, quid deſignet 401
mare in nauibus deſcendentes, faciētes operationem in aquis multis,quomodo intelligatur 447
maris rubri tranſitus quid ſignet 7
maris extremum eſt finis ſeculi 866

mare perſecutores ſignificat, ſed deus dominatur poteſtati eius 107
Mariæ partus, eſt lapis ſine manibus de monte præciſus 298
maria, eſt mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius 928
maria magdalene, quæ ſolebat eſſe in ſua fornicatione frontoſa, frontoſior facta eſt ad ſalutem 717.898
Martyres multi eſſe voluerunt, neq; potuerũt: nulli tamen potuerunt, niſi qui voluerũt 612
martyrium chriſti & apud homines, & in hoc mundo, non ſolùm non eſt opprobriũ, ſed magnũ eſt ornamentum 559
martyrum ſanguine ſeges eccleſiæ pullulauit 409
martyres ſancti paſſi ſunt, ne amando vitam, amitterent vitam 601
inter martyres habentur plures prophetæ: nõ tamen ideo moriebantur, quia chriſtum prænuntiabãt, ſed quia iniquitatibus hominum liberius inſiſtebant 912
martyres quanta paſſi ſunt, & quare 737
martyres ad tempus infelices, ſed in æternum felices ibid.
martyrum vox gratulantium de euaſione periculorũ, cùm iam ad perpetuam felicitatem peruenerint 694.695
Mathematici reprehenduntur 900 906
Matrimonium chriſti & eccleſiæ magna charitate coniunctum 123
Maturitas, & immaturitas quæ dici ſoleat 632
Mediator dei & hominum cur chriſtus ſit 144.145
mediator chriſtus inter duos, & quomodo 402
mediator ideo factus eſt chriſtus, quia, &c. 803
Medico omnipotenti nihil eſt inſanabile 326
Medici & gigantes in hebræo penè vno modo ſonãt, & quid ſignificent 95
medici per fidele miniſterium opitulantur ſaluti: viuẽtes curare poſſunt, non mortuos excitare 96
medici dicuntur prædicatores verbi 96.97
ad Medicamentum ægroti hoc voluit, quòd medicum occidit ægrotus 472
medicamenta ſunt, quæ nobis quotidie apponuntur 691
Medium quod eſt, commune eſt 369
medium dicitur, cui præcipuus honor exhibetur 469
Mel ſapientia eſt, primatum dulcoris tenens in eſcis 17
Membrorum concordia qualis 769.770
Meminiſſe dei, eſt ipſius facere 91
Meminimus quædam cum odio, quædam cum amore 843
Memoria abundantiæ ſuauitatis dei, quæ ſit 960

Men-

Mendacium dicitur quicquid eſt cõtra legem, & veritatem 161
mendacium loquens de ſuo loquitur, & qui veritatem loquitur, de deo loquitur ibid.
mendax eſt omnis homo peccato ſuo, dono dei verax 523
mendacium loqui laborant homines, cùm veritatem tota facilitate loquerentur 888
mendici nomine quis figuretur 451
mendicare nihil aliud eſt, quàm ad hominum miſericordiam viuere 463
Menſa ſuperborum 293
contra Meritum humanum pro gratia abundãter diſputatum 961
Merita noſtra non coronat deus in nobis, ſed ſua dona 262.329
merita noſtra, dona dei 962
merita noſtra non ſunt niſi dona dei 241.262.551.552
merita tua omnia dona ſunt dei 962
Militares cùm timeri volunt ab agricolis, maiorem habent poteſtatem 833
Milui, dæmones ſunt 146
Miniſtrare chriſto quid ſit 293
Miniſtri dei quomodo ſint ignis vrens 360 361. & 365
Mirabilia nulla ſine formidine 432
mirabile eſt, quicquid in creatura eſt, ſi vnumquodque nõ vſu ſed ratione metiamur 524.525
mirabilia mortuis deus facit duobus modis 94.95
Miracula quotquot facta ſunt, idem ipſe dominus fecit, qui fecit & præſentia ſua 133
miracula domini, aſſiduitate viluerunt 150
miraculorum potentiã optantes multi, non humilitatis imitationem, ceciderunt 151
miraculum hoc maximè attentis cordibus inhærebit, quod aſſiduitas nõ vile fecerit ibid.
miracula cùm in populo veteri præſentia fierent, non ſine futurorum ſignificatione gerebantur 504
miracula faciens, & nõ faciens, in corpore chriſti, non debet gaudere niſi de corpore chriſti 773
miracula deſiderando noli tentare deum 777.778
Miſerum verè qui ſe cognoſcit, in vera felicitate erit 76
miſerum facere aliud eſt, aliud deſerere miſerum 287
Miſericordia nõ niſi miſeris eſt neceſſaria 35
in miſericordia perditorum nil laudamus niſi mirabilia dei 103.104
miſericordia eſt vinculum charitatis, quo ad patriam perducimur 337
miſericordiæ operibus vincitur inimicus, quod fit duobus modis 945
ad miſericordiam faciendã exhortatio 1014
miſericordia domini quare magna & multiplex 981

miſericordia dei quomodo magnificata ſit vſq; ad cælos 447
miſericordia& veritas quomodo occurrant ſibi 322
miſericordiam & veritatē amat ſcripturá coniungere, & maximè in pſalmis 97.100.101
miſericordiā ſic exhibuit deus, vt deleret peccata: & veritatē, vt impleret promiſſa 109
miſericordiam quomodo deus non diſpergat à chriſto 113
miſericordiam annunciare manè quid ſit 160
miſericordiam dei tātum ad ſe, non ad alios extendi volentes arguuntur 186
miſericordiam diligit deus, ſed & iudicium diligit 261
miſericordia dei quomodo æterna 283
de miſericordia dei nemo ſibi ad impunitatē blādiatur, quia eſt & iudicium ibidem & 493
miſericordia cur iudicio præponatur ibidem
miſericors in alio eſſe nō poteſt qui in ſe crudelis eſt 288
miſericors ſi ſemper ſit deus, nō erit iudicium 295
miſericordiam deus modò exhibet, & quibus 339.340
miſericordia plena quæ ſit, & perfectā 340
miſericors deus nō ſic eſt, vt non ſit iuſtus 339
miſericordia dei protegit peccatores, quomodo cælum terram 340
miſericordia dei vna eſt, qua nemo ſine deo beatus eſſe poteſt in æternum: altera, quæ miſeris vſque in finem ſeculi exhibetur 425
miſericordia & veritas in chriſto, & alibi nuſquam eſt 545
miſericordia dei indebita ſanatur debita noſtra miſeria 546
miſericordiæ dei tēpus non ſine iudicio, nec iudicij ſine miſericordia 974
miſericordia dei quædam eſt cæleſtis, quā donauit ſanctis ſuis: quædam terrena 826
miſericordia dei, quam ſanctis ſuis largitur, quomodo in æternum: cùm in æternum miſeri non erunt, &c. ibidem
ad miſericordiam dei illi pertinent, qui à miſericordia liberantur 828
miſericordia quomodo ſuperexaltet iudicium 945
miſericors & miſerator dominus eſt in his, quibus veniam dedit, & in his, quibus nōdum dedit 962
miſericordia dei magna in hoc eſt, quòd diem vitæ incertum fecit ibidem
miſerationes dei ſuper omnia opera eius, non ſuper opera tua 963
miſericordiam facere potes iuſto tātum in corporalibus: cui ſi defuerint ſupplementa à te, non deerunt à deo 334
miſericordiam fac iniquo, non tanquam iniquò 335
Miſertus iuſto propter aliquod com-

commodũ temporale, nõ tam miſeretur, quàm ille non miſeretur, qui homini iniquo miſeretur 336

Molendinum, mundum ſignificat 280

Molæ duę erunt: vna aſſumetur, alia relinquetur: quomodo intelligatur 280.796

Monaſteriorum honeſta mentio 279

monachi infirmi quomodo tolerandi 278

monaſterium portui comparatur, vbi etſi ſcopuli non ſunt, naues tamen quãdoq; in ſe inuicem colliſæ confringuntur 277

monachorum bonorum ſtudia 279

monachus interpretatur vnus ſolus 799

monachi vnde primò appellati ſunt 796

monachi tam ſunt falſi, quàm clerici & fideles falſi ibid.

monacha nubens, chriſti adultera reputabitur 31

Mons, de quo lapis præciſus eſt ſine manibus 269.270

montes naufragoſi qui ſint 706

montes dei, ſunt prædicatores magni 367

montes dicuntur in eccleſia ſanctitate eminentes, &c. 705

montes æterni ſunt prædicatores veritatis, primò lucẽ excipientes, & à luce, quàm ſuſcipiunt veſtitur terra 705.706

mons quò aſcendemus, ſpiritalis quædam celſitudo eſt 643

montium nomine ſignificantur celſitudines angelorum 124

montium altitudines quæ ſint 216

montes quomodo fluant vt cera 239

montes boni, magnitudo ſpiritalis: montes mali tumor ſuperbiæ 249

de mõtibus quomodo deus fœnum producat & herbam ſeruituti hominũ 261.378.&1090

montes magni, ſuperbi 405

mõtes in bonum & malum ibidem

montes quomodo fumigent ad tactum domini 405.406.940

montes dicuntur homines magni & ſancti, nec tamen præſumẽdum eſt in ipſis: quia 656.& 705

montes in circuitu hieruſalem quos ſignificent 760

montes cùm in bono accipiuntur, rarò & difficilè inuenitur, quin ſtatim dominũ additum inuenias, nẽ ſpes remaneat in montibus 707

montes, dicuntur hæretici, & ſuperbi ibid.

de montibus malis quando ſcriptura loquitur cur non eis addat dominum 707

montes dicuntur, multum excelſa loca terrarum 730

montes ſion, magni ſunt, & perfecti 801

Mortẽ omnis homo videbit, niſi ille, qui pro mortalibus mor-

tuus eſt 120
morte nihil fortius eſt 680
morte veniente moritur omnis ætas 746
mortis diem cur deus fecerit incertum 306. 962
mortis timorem deus fecit, propter diſciplinam 148
mors vndecunque, pio bona eſt 1041
mortem carnis non conditionis neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit chriſtus 90
inter mortuos quomodo chriſtus liber fuerit ibid.
mori omnes timemus: mortuus eſt chriſtus, ne mori timeremus 715
mortem ſuam ſi dat impiis, quid ſeruat iuſtis niſi vitã ſuã 1038
mortui etiam non ceſſant laudare deum 957
mortui dicuntur infideles 550
mortui dicuntur dormiẽtes 91
Moyſes quare non intrauerit in terram promiſſionis 267
moyſes pro fidei titubatione hac ſola pœna multatus eſt, qđ ad eam terrã, ad quam populum ipſe ducebat, nõ intrauerit, nõ à regno gratiæ excluſus 434
moyſes non fecit pſalmum, qui ei inſcribitur, ſed hoc factum eſt alicuius ſignificationis gratia 124
moyſes teſtamenti veteris miniſter, hæres & propheta noui teſtamenti 123
moyſes an ſacerdos fuerit, an maior ſacerdote 264
ex moyſe intellige omnes iuſtos & ſanctos 337
Mundus dicitur cælum & terra, & homines mali 922
mundus híc amaritudine plenus eſt 61
mundis quomodo omnia munda 718
munditia phariſæorum 291. 899
non munda quædam iudæis dicta ſunt in figura 717. 718
non mundum fieri hominẽ cum mãducat, abſurdum eſt credere: & tunc immundum fieri ſi vomat 713
NAſcitur quiſq; ex adam dãnatus de damnato, & addit malè viuendo, ſuper adam 802
natus quomodo dicatur chriſtus ante tempora 175
natus in tempore non eſt de patre, per quem facta ſunt tempora 485
natus in tempore chriſtus ex vtero, quò maſculus non acceſſit, & ante luciferum, quia nocte natus eſt 486
natus eſt chriſtus octauo calendas ianuarias, quãdo iam dies incipiũt creſcere, propter myſterium 802
natus eſt chriſtus de virgine, tanquam in ſolitudine 927
vt naſceretur de virgine chriſt⁹ ſolus, ſimilitudine oſtẽdit 304
Natalitia ſanctorũ cum ſobrietate celebranda 113
Nauicula, eccleſia eſt: mare, ſeculum 177

Naues ſæpe in portu grauius periclitantur, quam in mari 277
naues eccleſias intelligimus: gubernator eſt chriſtus, in ligno crucis ſuæ 396.397
in naui omnes ſumus: alij operantur, alij portãtur, ſimul omnes in tẽpeſtate periclitantur, & in portu ſaluãtur 444.447
Nebulam velut cinerem ſpargere, quid ſit 1005
Negotium perambulans in tenebris, quid ſit 137
Neptuno mare tribuitur 513
Nimis, in cõſuetudine latini ſermonis, dici ſolet quod plus eſt, quàm debet: cui cõtrarium eſt parum 469.& 542
nimium eſſe ſi ſecundum veram græcorum & latinorum nobilem ſentẽtiam, reprehenſione dignum eſt, cur deus præcepit mãdata ſua cuſtodiri nimis 542
nimis in literis ſacris, & in quotidianis noſtris ſermonibꝰ, pro valde poni ſolet ibid.
Nobiles multi in ſeculo elegerunt paupertatem & nobilitatem in chriſto 1056
Nocet homo duobus modis, quãtum in ipſo eſt, aut faciẽdo miſerum, aut deſerẽdo miſerum 287.
nocet ſibi prius, qui aliis vult nocere 288
nocet nulli diabolus, niſi permiſſus à deo 295
Noe, qui arcam, rexit in diluuio, rectores eccleſiarũ ſignificat 798
Nomen dei ſi quæris, quærit & ipſe nomen tuum: ſi tu neglexeris nomen dei, delet & ipſe nomen tuum 160
nomen chriſti, fama eius eſt, & quod primò paruũ, modò magnum factum eſt 260.261
non Nouiſſe ſe quoſdam quomodo dicit deus, cùm omnia nouerit 290
Notitia quadam chriſtus peccatũ nouit, & quadã nõ nouit 590
Noſſe ſeipſum quemadmodũ homo ſibi debet innoteſcere, nõ omnium hominum eſt 554
Noti chriſti quomodo facti ſunt 93
Noui ſemper eſſe debemus 780
Nouiſſima quæ ſint, & quæ antiqua, quæ nouit dominus 862
Nox ignorantiam mentis ſignificat 146
nox ſignificat triſtitiam tribulationis 160
noctis nomine præſens tempus deſignatur 294.295
nox quando illuminetur vt dies 868.869
Nubes, in quibus chriſtus venit, quæ ſint 235
nubes, & caligo in circuitu dei 235.& 355
nubis columna, in qua loquebatur deus quid ſignificet 265
nubes quomodo aſcẽſus cæli 355
nubibus mandabo ne pluant, quomodo intelligatur 356
nubes dicuntur prædicatores veritatis: quia habẽt intus terrorem, & ſplendorem 105.& 356

nubes ſuſcitari ab extremo terræ, quid ſit 815
Numerus ſingularis pro plurali 24.467
numerus, & ſuper numerum, & ſupernumerarij, qui dicantur 994
ſuper numerum multiplicari, quid ſit 750
numeri ternarij myſterium 372
numerus quaternarius quid ſignificet 371.372.& 857
numero denario lex figuratur 1059 1060
numerus duodenarius perfectus 82
numerus duodenarius magnum continet ſacramentũ 372.459
numeri decimiquinti myſteriũ 127.1058
numeri quadrageſimi myſteriũ 219.220
numerum quadragenarium cur in quadraginta & decẽ dominus ſit partitus 1059
in numero ſeptuaginta & octoginta annorum, qui ſimul ſunt centũ & quinquaginta, ſpiritale aliquid innuitur 127
numeri centeſimi quinquageſimi myſterium 127.1059
numeri millenarij perfectio 411
Nycticorax, auis eſt amans noctem in parietibus habitans, & ſignificat prædicatorẽ quẽmlibet, inter eos qui ceciderũt 303
nycticorax quomodo figuret chriſtum 304.305
OBedientia ideo cuſtodiẽda, vt percipiatur ſapiẽtia, & percepta ſapientia non deſeratur obedientia 608
Obliuio non cadit in deum 579
Occaſus chriſti paſſio fuit 389
Oculi chriſti languentes præ inopia, qui ſint 93.94
oculos dei nemo vitare poteſt 190
ante oculos habere, quid ſit 288
quos oculos dauid auerti petit, ne videant vanitatem 569
oculorum vox, eſt deſiderium orationis 599
Odium perfectum 877
odium peccatorum ſimiles nos facit deo 55
Odiſſe debes quod deus odit, ſi amas illum 247
odire debes præuaricatores, non homines 289.612
oderunt chriſtum gratis impij, ſicut pij gratis amant 455
odiũ eſt crimen maximum chriſtum perſequentis, quamuis ſit volũtaria pœna patientis 457
odientes nos, quia deo ſeruimus, non aliud quàm deum oderunt, & ideo inimici eius ſunt 877
odimus ſecũri in malis maliciam, & diligimus naturam 880
Officium noſtrum non initio, ſed fine penſandum eſt 570
Og, interpretatur concluſio, & quid ſignificet 820
Oleo peccatoris blanditias adulatoris ſignificari 903
oleum ſignificat linguam adulatorum ibid,

oleo, quare ſignificetur ſpiritus ſanctus 467.468
oleum ſignificat pacem & charitatem 745
Onagri, agreſtes aſini ſunt & ſignificant gentes 373
Opprobrium auferri cur petat, eccleſia, cùm potius inde perueniat ad coronã 559.560.571 & 572
opprobria pati neceſſe eſt 688
Optat nemo quod habet in arbitrij poteſtate 543
Operari dextra noſtra quando dicatur, & quãdo ſiniſtra 662. 663
operatur deus verbo quod manu, & manu quod verbo 319
operatur deus quietus 169
in operibus dei non ſuſpiceris laborem 408
opera dei magnificata, & in ſapientia facta, quæ ſint 392.393
non operatur deus manibus vt homo 468
opera dei quomodo conſtituta ſint 492
opus dei quomodo confeſſio & magnificentia ibid.
opera dei quæ comprehendere non poſſumus, inconcuſſè credere debemus 807
operatur deus non neceſſitate coactus vt homo 212
operantes bonum præter eccleſiã, nõ in nido pullos ponũt 35
opera tunc recta ſunt, quum ad charitatis finem dirigũtur 132
operari bonum cũ triſtitia parũ eſt, cum hilaritate bene 161
opus bonũ non multum laborat, malũ opus laborẽ habet 167
operari bonum non potes, niſi illumineris lumine dei 162
opus à lege imperatũ quoniam fit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit non liberaliter 587
opera omnia vel bona, vel mala, à cogitatione procedũt 614
opera noſtra bona magis dei ſunt, quàm noſtra 857
operari quomodo dicatur homo quod ipſe non operatur 539
ſi operari propter laudem humanã vanitas: quantò vanius propter adipiſcendam pecuniam, & huiuſcemodi 570.571
operari bona non debemus propter ſalutem temporalem, ſed propter æternam ibid.
opus malum laborem habet, & malum cogitatum mẽdacium ducem habet 888
operari quid ne te putes quãdiu malus es: auerte ab opere tuo te ad opus illius qui fecit te: ipſe formet, & quod tu exterminaſti, reformet 931
Ora, finis eſt veſtimenti, & quid ſignificet 801
Orationes noſtræ vanis plerunq; cogitationibus impediũtur 62
orationis ſonum multi habere poſſunt, vocem nõ poſſunt 886
oratio purè directa de corde fideli, tãquam de ara ſancta ſurgit incenſum 896
oranti aliquando non dat deus, ne obſit quod dat 968

oratio noſtra gemitũ habet 1032
orandum quid 63
orare clauſo oſtio quid ſit 915
orandi tempus quando melius eſſe conſueuerit 633
orandum eſt potius affectibus, quàm clamoribus 652
orans deũ præter templum dei nõ exauditur ad ſalutem æternam, etiam ſi exaudiatur ad ſalutem temporalem 766
orat in templo dei, qui orat in pace & vnitate eccleſiæ 767
orare iuſſit chriſtus in abſcondito 915
orantibus deus aliquando non dat ad volũtatem, vt exaudiat ad ſalutem 64.150
orationẽ tuã vt percipiat deus, fige in corde tuo legẽ ipſi[2] 59
orat in nobis chriſtus, orat pro nobis, oratur à nobis 57
oratio nõ eſt iuſta, niſi per chriſtum 459
orationes ſanctorũ quare deus nonnunquam repellat 99
oratio ſanctorum pro aliis quantum valeat apud deum 471
oratio dominica ad vias domini pertinet 541
oratio dominica fidelibus datur, & etiam perfectis 920
Organa ſuſpendere in ſalicibus, quid ſit 835
Os dei. eſt eloquiũ eius, quod fecit ad nos in reuelationib. ſanctorum pluribus, & teſtamẽtis duobus 549
ori non eſt ponẽdum clauſtrum continentiæ, ſed oſtium 329
os noſtrum quali gaudio repleatur 716
os cordis cuſtodi à malo, & innocens eris 719
oſſum, pro os 872
oſſa frigi in frixorio, quid ſit 301
Oſtium cordis quomodo intret chriſtus, & quomodo diabolus 910
oues dei detonſæ, & aſcẽdentes de lauacro, quæ ſint 218
PAſtor, deus 414
Palma altitudinem ſignificat 167
de Panibus quinque cur chriſtus tot millia ſatiauerit, & de lapidibus, nõ fecit panes, cùm eſuriret 151
panis vnus, totum corpus chriſti 1028
panis fruſta, mẽbra chriſti ibid.
panis angelorũ quare factus eſt panis hominum 481
panem angelorum vt manducaret homo, creator hominum factus eſt homo ibid.
panem doloris pœnitentes manducant 860
panem doloris manducare, quid ſit 729.860
panis è terra ducitur, cùm chriſtus per carnem ſeruorum ſuorum prædicatur 383
panis iſte viſibilis ſtomachũ, ventrémq; confirmat, panis cordis confirmat cor hominis 384
panẽ animæ nõ comedere, quid ſit 302
panis animæ, verbũ dei 145 301
parcit tibi deus, vt corrigaris,

non vt in malignitate permaneas 285
Parcendo deus vult ad pœnitentiam adducere 399
parcendo carni tuæ caue ne anima pereat 337
parcendo impio deus per impunitatem ipſum elatum facit, vt altius in foueam cadat 195
Parentum delicta quomodo pertineant ad filios 407.460
parentū errores nō ſequēdi 846
Paries dealbatus, hypocriſis & ſimulatio eſt 223 407
Parietinæ quid 303
Particeps dei eſt, quiſquis ei adhæret 584
participes diuinitatis non efficeremur, niſi ipſe deus mortalitatis noſtræ particeps fieret 590
participatio, in idipſum, qd 672
Parum, dici ſolet, quod minus eſt quàm decet 469.542
Paruuli ad tempus captiuati in babylonia 846
paruuli babyloniæ qui ſint, & quomodo allidēdi ad petram ibid.
Paſcamus chriſtum bene viuendo, & paſcet in æternum nobis viuere donando 749
paſcere ſeipſos volentes, deum offendunt 753
paſcha hebraicè, tranſitus dicitur 638.863.911
paſcha non paſſionem, ſed tranſitum ſignificat 658
.Paſſeris nomine qd figuret 707
paſſer querulus & ſingularis in tecto 33
paſſer ſolitarius ſignificat chriſtum 304.305
paſſeres nidificantes in cedris libani, quos ſignificent 385
Patientia non eſt opus, vbi nihil mali pateris 157
Paſſiones martyrum, ad carnem nō ad locum fidei peruenerūt 142
Pati iniuriam aliud eſt, aliud pati tribulationem, aut pœnam, aut moleſtiam, aut ſupplicium 983
patientes hæretici ex iuſſionib. principum, non ſunt de eorum numero, qui iniuriam patiuntur ibid.
pati mala omnia ideo voluit chriſtus, vt conſolaretur patientes 163
Paſſionē ſuam chriſtus agnouit; quia non pateretur, niſi ei placeret 388
paſſio dñi multis ruina fuit 415
quod paſſus eſt chriſtus homo, nō poteſt dici non paſſum deū quia deus erat, &c. 775
paſſum quicquid eſt verbum, in carne paſſum eſt ibid.
patitur adhuc chriſtus nō in carne ſua, in qua aſcendit in cælum, ſed in carne fidelis, quæ adhuc laborat in terra 928
paſſio domini quid oſtendat nobis 1033
Pater chriſti, pater eſt & dominus: pater formæ dei, dominus formæ ſerui 860
Patientiam nobis commendauit chriſtus in cruce 457

patientiæ exemplum in perſecu tionibus dauid 927
Patriam valde odit qui putat ſibi bene eſſe dũ peregrinatur 184
Pauimẽto adhærere, quid ſit 561
paulus omnium lapidantiũ ſtephanum veſtimenta ſeruat, vt omniũ manibus lapidaret 1029
Paulus perſecutor, factus prædicator abundantiorem gratiam conſecutus eſt in omni labore, quàm cæteri apoſtoli 771
paulus laborauit in euãgelio vſque ad vincula 473
paulus de naufragio nudus exiit, & diues 700
paulus rogat, & non accipit: diabolus petit & accipit 989.969
paulus quomodo agebat, quod nolebat, malum 538
paulus optat diſſolui, chriſtus triſtis eſt vſque ad mortem 289
paulus pater eſt, & mater 304
paulus an iudicaturus ſit duodecim tribus iſrael. 140
pauli euangelium 473
paulus auguſtino familiariſſimus 1028
paulus fuit cryſtallus ibid.
Pauperis nomine quis ſignificetur 451
pauper vt quid factus ſit, & ad quid viuat 704
Pacem amantes chriſtum amãt, nec ſunt pacifici, qui de vno duo faciunt 53
pax prædicanda eſt propter fratres & proximos noſtros, non propter cõmodũ tẽporale 80
pax vocatur magnũ bonum 748
pacis laus 1016
pax quid boni agat in iſta peregrinatione mortalitatis noſtrę 1017
pacem non habebis, ſi iuſtitiam non amaueris 53
pax piorum eſt poſſeſſio, poſſeſſio hæredum, & quæ pax ſuper iſrael 711
pacem non amant, qui diuidunt vnitatem ibidem
pax nulla eſt ſine charitate 745
pax vinculum eſt ſanctæ ſocietatis, compago ſpiritalis, ædificiũ de lapidibus viuis 1046
pax hieruſalem quæ ſit 678
pax fiat in virtute tua, quomodo intelligatur 679
pax plena & perfecta quãdo erit 35.946
pax fines hieruſalem 1024
pax plena quando erit in vno homine, tunc erit plena in omnibus ciuibus ibid.
Pacificum eſſe cum odientibus, pacem, quid ſit 65.653
Peccati originalis vinculo paruulos obnoxios teneri, autoritate oſtenditur 618
peccatũ originale, in quo quiſq; natus eſt, manet ſuper eum, qui non credit in vnigenitũ filium dei 307
peccatum patris tui vſque adeò tibi nõ obeſt, ſi te mutaueris, vt nec ipſi patri tuo obſit, ſi ſe mutauerit 53
peccauerunt filij cum patribus in quorum lumbis erãt, quãdo illi in ægypto erant 429

peccata parentum nõ redduntur ei, qui fuerit mutatus in chriſto, & cœperit eſſe non filius iniquorũ, nec imitatus mores malorum 460
peccandi voluntas tunc apparet, quando impunitas ſperatur: cùm pœna creditur ſecutura, latenter viuit, viuit tamen 620
peccata noſtra nõ ſinit nos deus impunita habere 868
in Peccato noſtro primò pœnam accepimus, vt in ſudore vultus noſtri panem mãducemus 858
peccatum viæ nõ tribuitur, quod â deuiante committitur: ſed in via fidei pro nõ peccantibus habentur, quibus peccata non imputantur 541
peccata minuta ingentem faciũt aceruum ibidem
peccatum quale iudæi non habuiſſent, ſi eis chriſtus locutus non fuiſſet 541
peccatum cum deſperatione an ſit grauius: an ſpe veniæ commiſſum 306
peccatum quid operetur nolentibus nobis 539
peccata ſua defendẽtes 885. 899
peccatores multi ſatanam accuſant 159. alij fatum ibidem
peccare ignorãter aliud eſt, aliud ſcienter 137. 138. 141
peccata ignorantiæ melius accuſantur vt pereant, quam excuſantur vt maneant 430
peccatum alterius tuum ſit, cum illi conſentis 760
peccatum tuum ſit ante te, vt nõ ſit ante deum & tu noli eſſe ante te, vt ſis ante deum 683
peccantes ſecuros nõ fecit deus per peccatorum indulgentiam 306
peccatorum indulgentiam qui promiſit, craſtinum diem non promiſit ibidem
peccatorũ ſolutio per eccleſiam dari poteſt 312
peccatorum remiſſio, ſolutio eſt ibidem
peccatis remiſſis cur adhuc remaneat peccãdi infirmitas 326
peccata omnia per gratiam remittuntur, non ſolùm quæ ſine lege, verumetiam quæ in lege commiſſa ſunt 615
à Peccato cum ſe quis continet per timorem, ſit conſuetudo iuſtitiæ, & iã incipit homo iuſtè viuere, non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatẽ 744
peccatum quando inſit, & quando regnet 540
peccatores duo habent genera, ſed generale nomen eſt peccator 432
peccator omnis modò peccata ſua in dorſo ſuo ponit, ponat ergo ante ſe, quæ non vult eſſe ante deum 286
peccatores fœno comparantur 164
peccatores ſcriptura appellare cõſueuit valde iniquos, & grandibus peccatorũ ſarcinis oneratos 431
peccatoribus promiſſum regnũ cælorum 471

peccatores quomodo fabricent ſuper dorſum iuſti 753.754
peccatores deus occidit, quũ per ſuperbiam, qua intumeſcunt, amittũt gratiã qua viuũt 876
peccator quale profundum contemnat, in quod venire dicitur 760.936
peccatores quos diſperdet deus 961
peccatorum multa ſunt genera, & quos peccatores deus humiliet vſque ad terram 997
Pecunia multi pereunt 792
pecuniam vt augeant quidam fidem perdunt 699
pecunia cur ſit rotunda 29
Pecudes ſignificant indoctos & ſimplices, tamen fidem habentes 819
pecudes ſignificant greges dei 1002
Pellicanus naſcitur in ſolitudinibus nili 303
pellicani auis natura 305
pellicano chriſtus comparatur, ibidem
Pellis mortalitatẽ ſignificat 351
pelliceæ tunicæ adæ ibid.
pellis ſignificat diuinam ſcripturam & autoritatẽ diuini verbi diſpenſatã nobis permortalẽ, quibus mortuis eiuſdẽ diſpẽſationis fama extenditur 365
Pennæ animæ duæ ſunt, quibus volatur in directum 866
pennæ charitatis ibid.
Peregrinatio, vita huius mortalitatis 553.& 854.
peregrinos nõ veraciter dici in- fideles 553
peregrino fideli in ſeculo nulla eſt iucũdior recordatio, quàm ciuitatis vnde peregrinatur 971
peregrinus eſt nuſquam, qui omnia condidit 972
Perfectũ nemo ſe arbitretur 31
perfectio noſtra, ipſa noſtra eſt humilitas 778
perfecti illi ſunt, qui, &c. 801
Pericula noſtra dulciorem nobis faciunt liberantem 202
Periclitati multi nõ ſunt quamdiu maioribus ſe non iungerent 783
Perſecutionẽ apertam patientes ab hominibus multi fortes ſunt, ſed cum occulta diaboli perſecutione feriũtur, putãt ſe nõ coronari à chriſto 133.134
perſecutionem à malis ſemper paſſi ſunt boni ab initio mundi 49.750
Perſequitur bonũ omnis malus ideo quia illi non conſentit in malum 751.758
perſequentes mali bonos, exercere poſſunt, non opprimere, quia, &c. 753
perſequitur homo vt corpus occidat, diabolus per hominem perſequitur, vt animam illaqueet 916
perſequentes nos nil conantur quàm vitam noſtram perducere ad terram 932
Perſeuerantia ad virtutem pertinet 886
Pes ſuperbiæ quid ſit 656
Pedes domini qui ſint 153.& 898

Petens

Petens pluſquam ei debeatur, quod ei debetur amittet 558
petere à deo quæ debeamus 850
Petram conuerti in ſtagna aquarum quid ſit 509
petra, eſt domus fulicæ in mari 386
petra eſt refugium herinaceis, & leporibus 388
in petra ædificare, eſt audire & facere 344
petra in mari fluctibus tunditur, ſed non frangitur 387
Petrus non ſolum dimiſit quicquid habuit, ſed etiã quicquid habere cupiebat 384
petrus totũ mundum dimittens, totum mundum accepit ibid.
petrus quia ter negauit dominũ timendo, ter interrogatur confitendo 154
petrus nõ ideo negauit chriſtũ, quia chriſtus hoc prædixit, ſed quia timuit 911
petrus eccleſiæ totius figuram gerit 454
Pharao interpretatur diſſipatio 819
Phariſæorum munditia 291.899
Philiſtiim interpretãtur cadentes potione 25
Philoſophi non audiendi, ſed ſacræ ſcripturæ teſtimonia 377.908
philoſophi iudices infideliũ ibi.
Piſcina quinque porticibus clauſa, & q͂ vnus ſanabatur, quid ſignificet 39.338
Placere nemo ſtudeat propter ſe ſed propter charitatem 680
Plagæ decem ægypti, & quid ſigurent 417.418
Platea de verbo græco, à latitudine nomen accepit 564
Plato nõ audiendus, ſed chriſtus 377.908
Pluuia, chriſtus 251
pluuia gratiam dei ſignificat, & cur voluntaria 802
Pluere cur deus ſoleat in mari, & in terra aliquãdo non pluit 1040.1041
de Pœnitentia 436.486.579
pœnitentiæ dolorem nõ patitur deus, nec in aliquo fallitur 789
Pœnitere quando dicitur deus, ibidem
pœnitere dei quid ſit 219.436
Porta dei, eſt confeſſio 282
non Portant inuicem onera ſua niſi qui habẽt charitatem 760
Porticus quinque, legem ſignãt 38.338
Portio viuorum, deus 584
à Poſſeſſione rei priuatę cur abſtinere debeamus 783
poſſeſſio dei eris, vt colaris ab eo: & ipſe erit poſſeſſio tua, vt colas eum 979
Poſteriora dei 658.857
Potentia dei operatoria ſi rebus ſubtrahatur, intereunt 593
Poteſtas nocendi 390
poteſtatibus dei quatenus & quando obtemperandum 709
Prauicordius quis ſit 993
Præcingere quid ſit, & quid ſignificet p̃cingere fortitudine 192
præcinguntur maximè homines ideo, vt ad operandum

ſint promptiores 466
Prædam qui vult de paruo, præda efficitur magno 701
Prędeſtinatio noſtra nō in nobis facta eſt, ſed in occulto apud ipſum, in cuius præſcientia eſt 1061
prædeſtinati ad ſalutem, vocantur ad pœnitentiam 1027
Prædicare nolētes quod credūt, non perfectè credunt 516
prædicare in porta, quid 735
Prædicātes falſitatem ſolùm excludit apoſtolus, non eos qui lingua veritatē in pectore falſitatem habētes chriſtum annuntiant 521
prædicantes nō credentes quod loquuntur reprobati ſunt 522
Prædicatores ſua quærentes arguuntur 522
prædicator fidelis pelicanus eſt in ſolitúdine, nycticorax in parietinis, paſſer in tecto 303
prædicatorum tria ſunt genera ibidem
prædicatores verbi, dicti boues triturantes 378
prędicatores verbi, dicti ſunt cęli 357. firmamētum ibid. oues in medio luporū ibid. & 358. montes dei 369. medici 96
prædicator tandiu dicitur bonus donec obiurget vitia 751
prædicator ſi malus eſt qui tibi loquitur, nō tamen malus eſt eſt ſermo, quē loquitur 752
prædicator quādo faciat locum domino, & quādo ipſe ſit locus domino 788
prædicatores veritatis ridentur 839
Prægnantes animæ 230
Prælatorum pericula quæ 444
prælatorū eccleſiæ tētatio ibid.
Præſens ſic eſt deus vbique, vt vbique ſit totus 274
Præſcientia ſua quomodo deus facit, quæ futura iam fecit 436
Præſumptio tua ſit deus 59
Præteritum pro futuro, in prophetis 366
Præuaricatores qui dicātur ibid.
præuaricatores quomodo in græco dicantur 615
præuaricatores quomodo ſunt omnes peccatores terræ ibid.
præuaricatores terræ q ſint 617
Præuaricatio tantò eſt manifeſtior, quātò legis maior eſt cognitio 618
Primogenita noſtra quæ ſint 818
primogenita occidere, magna pœna eſt 819
primogenita occidere ab homine vſq; ad pecus, quid ſit ibid.
Principes dicti ſunt angeli 528
Principium vnum pater, filius, & ſpiritus ſanctus 483
Proficere, & deficere contraria ſunt, vſitatius tamen profectus in bono accipitur, quando non additur quid proficiatur 598
proficere cum homo cogitat, incipit pati linguas aduerſantiū: & quicunque illas nondū paſſus eſt, non proficit 647
proficere nolens non videt iniquitates 649
Proficiēs omnis aſcēdit: ſed ſi ſic

proficiat

proficiat vt non ſuperbiat 683
Profeſſionis qualiſcunque non omnes probi inueniuntur neque omnes reprobi 278.279
Profeſſione in omni ſunt probi atque reprobi 281
Profeſſorum vitiis non perit pia fraternitas 766
Profitentes nemo tenere poteſt quod profitetur abſque gratia dei, ſed nec profiteri audebit 802
Profundum in quo quiſque ſit videre debet: de quo clamet ad dominum 757
Promiſſiones in veteri teſtamento quales 1046.1053
promiſſio dei qualis 117.118
promiſſa dauidi nō abſtulit deus ſed diſtulit 118
promiſſa dei ſicut vera, ita certa quæ minatur 220
vt promitteret deus, miſericordiæ ſuæ fuit: vt exhiberet miſericordiam, quam promiſit, veritatis fuit 252
promiſſionū dei chirographum 470
promiſſiones dei æternæ, in figura ſpiritales intelliguntur 650
promiſſio dei non perit, ſi non ſit, qui cuſtodierit teſtamētum eius 790
promiſſiones vitæ præſentis & futuræ 953
Promiſit deus quædam, quæ adhuc non dedit, ſed creditur illi ex his quæ dedit pro quibus complendis etiam nobis chirographum ſcripturam ſanctam reliquit 966
Propius animæ nihil eſt carne, quam geſtat 640
Prophetæ quia aliqua prædixerunt, nō ideo ea fecit chriſtus: ſed ideo illi prædixerunt, quia illa facturus erat 188
prophetæ in occulto audierunt, quod apertè prędicauerūt 476
prophetæ annunciabant chriſtū pleni chriſto, & illi eū venturū præcedebant, quos præcedentes non deſerebat 921
Prophetant etiam mali 354
Prophetia omnis imaginem habet futurorum 785
Propitiatio quæ ſit apud deū 759
propitius non dicitur deus, niſi quum veniam dat peccatis 266
propitius cui verè eſt Deus, non ſolū donat peccata, ne noceāt ad futurū ſeculum, ſed etiam caſtigat, ne ſemper peccare delectet ibid.
Propinquitas ibi, vbi conſenſio 754
Proſelyti qui dicantur 985
Proſperitas ſeculi baculo arundineo comparatur 31
Proſperum quicquid venit, magis metuendum eſt 70
Protectio ſuper manum dexteræ tuæ quomodo dicatur dominus 659
Prouidētia dei omnia fieri 1040
prouidētia dei, qua creauit omnia, & mūdum regit, etiam ad homines & iumenta, & minima quæque extenditur 981.& 1040

Proximus eſt omni homini omnis homo: nec vlla eſt cogitanda longinquitas generis, vbi eſt natura communis. 554
Pſalterium quomodo diſtinguitur à cithara, & cur ſemper legitur decẽ chordas habere 6
pſalterium meũ, gaudiũ meum 848
pſalterium decem chordarum quid ſit 161. & 650
Pſalmorum quorundam obſcuritas in ſenſu latet, aliorum non latet, ſed, &c. 545
pſalmus, cantus eſt, nõ quilibet, ſed ad pſalterium 988
pſalmorum ordines & titulorum arcana magna eſſe credere debemus 424
pſalmi quidam cur habeãt titulos illorũ, qui ante vel poſt tẽpora dauid fuiſſe leguntur 495
pſalmi omnes alleluiatici vtrum habeãt in fine allelu-ia, & non omnes in capite 423. 424
pſalmi abecedarij 642
pſalmus quinquageſimus cur ſit de pœnitẽtia, cẽteſimus de miſericordia & iudicio, cẽteſimus quinquageſimus de laude dei in ſanctis 1061
in pſalmo cẽteſimo decimoctauo ſingulis literis hebræis ſubdũtur octoni verſus, donec ei⁹ prolixitas terminetur 601. 642
pſalmum accipere, & dare tympanum quid ſit 5
pſallit nomini dei, qui operatur in gloriam eius 160
pſalmorum cãtilena veteres delectati 533
pſalmi olim cantati ſimul, & interpretati 858
pſalmos multi ſonãt voce, & corde muti ſunt 652
Pſallere in tympano, & pſalterio, quid ſit 1051
pſallere ſi vis, nõ ſolùm vox tua ſonet laudes dei, ſed opera tua concordent cum voce tua 989
pſallis deo, cùm in negotio non cogitas fraudem ibid.
Pueri ſunt, qui depoſuerũt veterem hominem 499
pueri facilè intrãt per anguſtam portam ibidem
Pulueris ſion miſereri, quid ſit 308
ſi Puniret deus peccatores, non inueniret confeſſores 340
Puteus quando vrgeat ſuper peccatores os ſuum 936
Pythagoras non audiendus, ſed chriſtus 377. & 908
QVadrageſima ante, & poſt paſcha quid ſignificet 491
Quadrum quocunque verteris, ſtat, non cadit: ſic debet eſſe chriſtianus 81
Quaſi, non ſemper ad ſimilitudinem ponitur 715
Quæritur anima cuiuſlibet duobus modis, ſcilicet ad imitandum, & ad perdendum 921
Quærendus eſt deus ſine fine, quia ſine fine amandus 413
RAptor maior ideo te quærit, quia inuenit raptorem minorem 700. in fin.
Recedit à te deus, cùm tu recedis

dis ab eo 268
Rectus eſt deus, & ideo illi diſtortum non concordat 995
rectus corde tunc quiſque eſt, cùm &c. 497
recti corde qui ſint 197. & 704
recto corde eſto, & ſemper tibi de domino erit lætitia 248
rectus tunc eris, quando, &c. 930 & 980
Reddere redditionem ſuperbis, quid ſit 188
Redemptorem tuum nemo fallit, nemo circumuenit, nemo premit, & quale pretium dederit 329
Refectio noſtra diuturna, defectio eſt 51. & 692
Refugium dei cur altiſſimum ſit 143. & 153
Regibus terrenis chriſtiani ſubiecti ſunt 637
rex in omni gente prior eſt 819
reges quantò ſunt in maiore felicitate terrena, tantò magis humiliari deo debent 852
reges chriſtiani, quomodo ligati ſint compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis 105
Regnum dei tanti valet, quantum habueris 335
regnum cælorum peccatoribus promiſſum 471
regnum iudæorum terrenum, vmbra erat regni cæleſtis 651
Relinquit multum, qui relinquit quod habere cupiebat 386
Renes noſtros quando deus poſſideat 870
Repellere dei, quid 546
Repetitiones in ſcriptura quid faciant 212. 324
Reſtis peccata ſignificat 757
Reſurgit nemo, niſi mortuus fuerit 314
Reſurrectio inſinuatur 332
reſurrectionem nobis ſignificari per lunam 333
ante reſurrectionem, & poſt reſurrectionem, tempora conſiderata 1033
reſurrectio chriſti, fides chriſtianorum 314. 658
reſurrexit chriſtus in vigilia matutina, ideo hoc ſperamus in nobis futurum, quod præceſſit in domino 762
reſurrexit in hoc chriſtus, quod à te accepit: non enim reſurgeret, niſi mortuus eſſet 763
poſt reſurrectionem ſuam chriſtus noluit ſtatim agnoſci 1020 1021
Retribuere quomodo accipiatur 324. 325
quod retribuas deo, non ſibi, ſed tibi proderit, & tibi ſeruatur 325
retribui ſi aliquid de tuo non vult deus, ſed de ſuo quomodo agricola de terra, quam ſeminauit ibid.
retributiones quatuor 455. 551
retributionis ſex ſunt differentiæ 455
retribuit deus bona pro malis, cùm ante fidem non debeãtur homini niſi mala pro malis 551
Retrò reſpicere, quid ſit 30. 31
Ros Hermon gratiam dei ſignificat 801

Sabbatiſmus Iudæorum otioſus, & luxurioſus 153
Sacerdotum profeſſio non ideo culpanda, quia & mali ſacerdotes reperiuntur 274
Sacerdos chriſtus & rex 1051
per ſacerdotes veteris teſtamenti omnes ſanctos & vnũ verum ſacerdotem chriſtum oportet intelligi 265
ſacerdos eſt chriſtus propter carnem aſſumptam 486
Sacramentum figuratum, allegoria eſt 358
ſacramenta multa aliter atque aliter accipimus 914
ſacramenta ſcripturarũ cur non nunquam claudantur 178
ſacramentorum veteris legis onera multa 939
ſacramẽta eccleſiæ boni & mali cõmunia habẽt, ſed charitatẽ mali habere non poſſunt 354
Sacrificium veſpertinum quid ſignificet 895
ſacrificium mundum deo offerendum 1050
Sagittæ ardentes, & ſagittæ potentis acutæ, cũ carbonibus vaſtatoris quæ ſint 648. 697. 709
ſagittæ de arcu excutiuntur, & quantò fortior excuſſerit, tantò longius vadit 792
Salices, ligna infructuoſa 835
Salmana, interpretatur vmbra commotionis 26
Salomonis ſapientia 605
ſalomon mulierũ amator, idololatra, reprobatus eſt à deo 725
ſalomon verus, chriſtus ibid.
Saluãtur multi, ſed non deo 251
Salus quædã eſt in dextera, quædam in ſiniſtra 856
ſalus & medicus noſter, chriſtus 326
Samaritanum ſi ſe negaret chriſtus, nos periremus 837
Sampſon quòd vxorem ducens leonem diſcerpſit, quid ſignificet 9
ſampſon caudas vulpium colligans quid figuret 11
Sanctus nemo præter chriſtum 116
Sancti quomodo dicantur credentes 117
ſancti peccatum non operantur, & tamen nõ ſunt ſine peccato 538. 539
ſancti nolunt adorari 248
ſanctorum deſiderium in chriſto 598
ſanctorum natalitia cum ſolennitate & ſobrietate celebrãda 123
Sanguis chriſti pretiũ eſt mundi 225
Sanitas perfecta mortalitate tranſacta fiet 993
ſanitas cordis tunc perfecta erit cùm & corporis reparatio implebit, quæ promiſſa eſt ibid.
Sapientiæ ſpecies qualis ſit 999
Sapientia vbique eſt, & longè eſt à malis, qui vbique ſunt ibid.
ſapientia, in qua omnia facta ſunt, vbi ſit, quo ſenſu attingatur, quo oculo videatur, quo ſtudio quæratur, quo merito poſſideatur 395

ſapientia dei ſtans dicitur, propter, &c. 293
ſapientiæ dictá multi ſtudioſiſſimè inquirunt, ſed eam in doctrina, non in vita habere volunt 631
Sara diu ſterilis quòd ſenex concepit & peperit, quid ſignificet 503
Satanas poteſtatē habet ſuadendi, non cogendi 159
ſatan nō ceſſat ſuadere malum, nec deus ceſſat admonere bonum ibid.
Saturatur ille, qui chriſtum imitatur 792
Satiare quid poſſit animam humanam 332
Saul etiam prophetarit 354
Scabellum pedum dei quid ſit 263.482
Scala iacob, & angeli quid adumbrarint 644
Scādala de duobus timenda ſunt 664
Sciūtur quædam aliquatenus, & vt magis magíſq; ſciātur, non immeritò poſcuntur 555
ſciunt multi quod eos non delectat, & quarum rerum habent cognitionem, nō habent ſuauitatem 588
ſciētię plenitudo eſt charitas 258
ſcientiæ non cuiuſlibet plenitudo, ſed ſcientiæ legis vtilis eſt homini ibid.
ſcientia dei quomodo mirificetur ex nobis 346.865
Scripturæ ſacræ, literæ ſunt dei ad nos miſſæ de cælo, ad bene viuendum nos exhortātes 144
ſcripturæ ſacræ teſtimonia audienda, non philoſophorū placita 617
ſcripta philoſophorum vidētur aliquid eſſe, donec cōp‧rentur autoritati euangelicæ 908
ſcripturam diligens etiam quod in ea nō intelligit, honorat: & quod ſonare videtur abſurdè, &c. 639
ſcripturæ ſuperiora quæ ſint 365 410
ſcriptura ponit genus fœmininum pro neutro 583
ſcriptura narrat futura quaſi iam facta 44.46.506.720
ſcriptura partem pro toto ponere ſolet 94.95
ſcriptura quandoq; rei inanimatæ tribuit operationem rei animatæ 414.424
Seculum pro æterno, & æternū pro ſeculo, cur quandoq; ponatur 124.175
ſeculum & æternum ſi differant ob id quod in græco ſcriptum eſt: & quid ſit ſeculum ſeculi 410.424.576
ſeculi nomine non ſemper hoc ſeculum, ſed æternitas ſignificatur 779
Seſſio, humilitatem ſignificat, & exaltationem 729
Sedes ſunt ipſi iuſti, & habēt ſedes, & in hieruſalem ſedebūt ſedes 677
ſedes dei in ſanctis ſuis 174
ſedes dei, anima iuſti 677
ſedes dei, templum eius 849

ſedem ſuam chriſtus modò habet in nobis 103
ſedes chriſti omnes, in quibus regnat deus 115
Seducere inimicos quo modo dicatur deus 449.450
Semper, aliquando intelligitur, quãdiu hîc viuitur, aliquando, æternum 566.576
Senecta eccleſiæ candida erit rectè factis 166
ſenectus fidelium fit puerilis, & pueritia ſit ſenilis 500
Seon interpretatur tentatio oculorũ: qui tunc occiditur, quando, &c. 820
Septenarius numerus vniuerſitatis 638
Septuaginta interpretum mirabilis cõſonantia 95. Eorum grauiſſima autoritas 95. & 827
Seruitus omnis cùm amaritudine plena ſit, in ſeruitute domini non erit gemitus, nec murmur, nec indignatio 275
ſeruis chriſto bene, ſi ſeruis quibus chriſtus ſeruiuit 379
ſerui & ancillæ dei, fideles 686
ſerui ſumus propter creationem & filij per adoptionem 686
ſeruiens homini iubente chriſto, non homini ſeruis, ſed illi qui iuſſit 709
Silet deus, & non ſilet 286.296
Similitudine vel diſſimilitudine accedim⁹ aut recedimus à deo 274
ſimilitudo de quacunq; creatura ducta fuerit ad creatorẽ, tu intellige ſimilitudinẽ, & adora artificem creaturæ 183. in fin.
Siniſtra neſciat quid faciat dextera in eleemoſynis 660.663. & 842
ſiniſtra eius ſub capite meo quid ſit 661
in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria quomodo ſint 662
Sinus & vterus dei pro ſecreto ponuntur 17.485
Sion terrena vmbram geſtauit cæleſtis 80
ſion ædificare quid ſit 309
ſion quo modo æterna, & quo modo captiua 714
Siſara, gaudij excluſio interpretatur, & quid figuret 26
Sol quibus oriatur, & non oriatur 358.388.928.1043
Somnus venit ad oculos à requie temporum 784
Sonorum tria ſunt genera, voce flatu, & pulſu, & ſignificant mentẽ, ſpiritũ, & corpus 1064
Speciosus forma præ filiis hominũ chriſtus filius hominis 248
ſpecioſus quomodo ſit chriſtus, qui legitur non habuiſſe ſpeciem neque decorem 348.349
Spectacula quædã appetenda, & quædam fugienda 18
Specula dicitur, vbi ponuntur cuſtodes 312
ſpeculari, eſt proſpicere, vel conſpicere, vel intẽdere vt videas 259
Sperare in domino à cuſtodia matutina quid ſit 762
Spes in qua humilitate conſoletur hominem 574

ſpem

ſpem nō habere, nō ſemper malum eſt 764
Spiritus ſpiritales ſignificat 361
ſpiritus hominum, ſuperbia eorum, qui quū auffertur, quomodo in puluerē cōuertētur 404
ſpiritum ſuum qui ſequitur, ſuperb' eſt: ſubde ergo ſpiritum tuum, vt capias ſpiritū dei 916
ſpiritus ſancti deſcenſus in linguis igneis, quid ſignet 222
ſpiritu dei plenus eſt mūdus 865
ſpiritus dei bonus deducet me in terrā rectam, quia ſpiritus meus mal' deduxit me in terram peruerſam 938
ſpiritus ſanctus quare per aquam & oleum ſignificetur 468
ſpiritus dei, ſeptem 1059
ſpiritus nō ſunt angeli, ſed cùm mittuntur fiunt angeli 360
ſpiritus maligni maleuolentia paſcuntur 241
Splēdor ſanctorū qd ſit 484.485
Sponſus & ſponſa, chriſtus 300
ſponſa non amabit, niſi cùm facta fuerit vxor, qa fieri poteſt vt alius ſponſet, & alius ducat vxorem 685
Stellæ, ſigna ſunt temporū 175
ſtellæ tunc cadunt, cùm, &c. 183
Stephanus martyr ſæuiebat ī iudæos ore, corde diligebat, ideo non eſt victa charitas in eo 800
de Stercore eleuare pauperē, & collocare cū principibus, quid ſit 503.909
Suauitas diſci non poteſt, niſi delectet 588
Superbiæ maximum genus eſt, de bonis dei ſe ſuper alterum extollere 771
ſuperbia vana grāditate tumēs, nō ſinit hominem ambulare per arctam viam chriſti 499
ſuperbia ſicut præſumit, ita humilitas confitetur 676
ſuperbus eoipſo quo ſe altū putat, cadit 139
ſuperbus omnis fictus eſt, & mēdax 679.888
ſuperbus omnis ſe attēdit, & magnus ſibi videtur q ſibi placet 683
ſuperbi quare abundent 689
ſuperbi ſuperiores ſe putāt omnibus hominibus, cùm ſint per iniquitatem inferiores omnibus 703
Supportantes inuicem in dilectione, exponitur 277
Surgere ante lucē, quid ſit 727
ſurgite poſtquam ſederitis, quid ſit 728
ſurrectio exaltationem ſignificat ibid.
Suſcitauit ſe chriſtus 75
Sydera ſicut peragūt itinera ſua in cælo, nec mouentur iniuriis & criminationibus hominum, ſic & ſancti facere debent 195
Synagoga licet etiam eccleſia dicta ſit, noſtram tamen Apoſtoli nunquam ſynagogam dixerunt 18.23
TAbernaculum peregrinantium eſt quodammodo militātium, & aduerſus hoſtes pugnātium, & quid ſignificet 78

tabernacula ſibi poſuerunt hæretici diuidentes ſe à tabernaculis dei 1003
Tacēs verbo non tacet vindicta 190
Tacuit christus in paſſione, non taciturus in iudicio 18
Tanquā, non negat, ſed oſtendit proprietatem 715
Tardiora ſunt omnia frigidiora 1026
Tegat deus peccata tua, non tu 285
Tempeſtiuū & intempeſtiuum quid dici ſoleat 632
Templum dei eſt anima quieta & iuſta 174
templum dei non tantùm ſinguli, ſed & omnes ſimul ſunt 782
Tempora, creatura dei ſunt 169
tempus triplex, ante legem, ſub lege, & ſub gratia 375
tempora duo modo diſtinguuntur, miſericordię ſcilicet, & iudicij 283
Tenebræ noctis quando ita ſunt vt lumen eius 869
tenebræ figurant infideles 97
tenebræ, pinguiores ſunt vmbræ 651
tenebras ſuas qui tenebrēt, quas deus non tenebrat 868
Tentatio qualis malis & bonis 390
tentationes repunt, ſed caue ne ſurripiant 396
tentatio oculorum non eſt niſi eorundem mendacium 820
tentari, & probari melius eſt, quàm nō tentari, & reprobari 957
tentatio chriſti noſtra eſt doctrina 132
Terra quomodo firmata ſit ſuper aquas 829
terra quomodo reſtituta ſit chriſto 233
terra quomodo dicatur interfecta in ſanguinibus 434
terram quomodo dederit deus filiis hominum 516
terra promiſſionis, terra fluens lac & mel 412. quid figurabat ibid. & 452
terram promiſſionis quòd ſoli duo intrare meruerint, quid ſignificet 333
terra quando ſpiritaliter fundata 170
terra quomodo ſpiritaliter educat panem 383
terra quomodo repleta ſit poſſeſſione dei 393.395
terra quomodo mota ſit à facie dei 509
terram commoueri quid ſit 257
terra, cibus diaboli 403
terræ nomine figurattur humilitas hominum 74
terræmotus cordis 405
Teſtamentum in ſcripturis non illud ſolùm dicitur quod non valet niſi teſtatoribus mortuis ſed omne pactum & placitum teſtamentum vocatur 24
teſtamenti noui gratia in lege veteri velabatur, & in euangelio reuelabatur 939.940
teſtimonia dei ſcrutari, quid 534

teſtimonia dei ſunt, quibus quã-tum nos diligat, nobis probare dignatur 569
teſtimonia dei, quæ 567.634
teſtimonia dei mirabilia 624
Thabor interpretatur veniens lumen 108
Timor eſt duplex 571.638.739
timor in præſenti vita eſt, nõ in futura 595
timore configere carnes, quid ſit 619
timor caſtus, qui 742
timor ſeruilis quis dicatur 619. 620
timor legẽ non implebat, amor implebit 153
timore cùm ſe continent homines à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, &c. 740
timebatur deus in veteri teſtamento propter promiſſa carnalia 52
timor eſt in iucunditate 69
timere in nocte, & in die quid ſit 137.146
Topazion lapis 613
Torcular, eccleſia 3.28
torcular chriſtianorum, preſſuræ tentationum 29
torcular tria habet, lacum, prælum, & fiſcinas 3.28
Torrentẽ huius ſeculi bibit chriſtus 490.698
torrens ſignificat profluxionem mortalitatis humanæ 489
torrentes figurant præſens ſeculum 490
Traditur filius dei à iuda & iudæis 207
traditio chriſti, noſtra eſt redemptio 207
tradit deus quem deſerit 22
Trãſitus chriſti, quid 7.478.863
Tremor humilitatis confidentia ſuperbiæ melior 405
Tribulationes cur miſceat deus gaudiis terrenis 834
tribulationem quis inuenire dicatur 854
Tribus, alio nomine dici poſſũt curiæ, ſed non propriè 674
tribus diaboli quædã ſunt, ſicut & tribus domini 675
Triſtitiam cur deus miſceat lætis 851
triſtitiam veram ſic aſſumpſit chriſtus, quemadmodũ veram carnem 200
Tubæ ductibiles, & tubæ corneæ, quæ ſint 252
Turtur tunc inuenit nidum, vbi ponat pullos ſuos, cùm, &c. 33
Typus quid ſignificet 1051.1063
VAccæ nomine plebs iudæorum figuratur 375
voluntas dei in eccleſia ſua, in prædicatorib. & plebibus ſuis impletur, tanquam in cælo, & in terra 817
voluntatem tuam deus computat, non poteſtatem 179
voluntatem intus bonam coronat deus, vbi non inuenit facultatem 363
volũtaria oris, ſacrificia ſunt laudis in confeſſione charitatis, non timore neceſſitatis 611
Velleris nomine iudæos ſignificari 852

Velociora ſunt omnia feruētiora, & oīa frigida tardiora 1026
Venatoribus dare, & veſtire eos, reprehenditur à domino 1052
Ventus ſignificat tētationem 26
vētus quid ſit, & quòd ſignificet velocitatem verbi dei 357. 358
ventum flantem ſentis: qua cauſa ſilet, vel de quo theſauro rationis eductus, neſcis 816
ventorum nomine animæ deſignantur 329. 849
Verbum aſperum mittit in laqueos venantium 135. & 145
verbi dei velocitas 357
verbi dei tædium, & faſtidium, qualis tentatio 443. 444
verbum veritatis auferri de ore vſquequaque, quid ſit 579
verbum dei bifariàm accipi 609. 610
verbum dei, promiſſio dei 610
verbū fidei, in quo vult nos permanere chriſtus, vt cognoſcamus veritatem 694
verbo dei in omni motu omnia deſeruiunt 1041
verbum dei vt capere poſſemus, apud deum patrem dedit aliquid inſpiciendum, & aliquid credendum, aliquid pòſt videndum 481
verbum dei in principio apud deum, non habet ſyllabas, nec tempora, &c 393
verbū nō eſt mutatum in hominem, homo in illo mutatus eſt vt melior fieret, quàm erat, nō vt in ipſam ſubſtantiam verbi conuerteretur 775
Veritatem annuntiare per noctem, quid ſit 160
Verax homo non eſt, niſi in quo loquitur deus 455
veritas de terra oritur, duobus modis intelligitur 54
veritas quomodo præparabitur in cælis 102
veritas dei quomodo in circuitu eius eſſe dicatur 106. 107
Veſpera, pro fine ponit᷑ 169. 376
Veſtis chriſti dealbata, quid ſignificet 1026. 1027
veſtis ſacerdotalis q̄d figuret 801
Vetuſtas quomodo diruatur, & nouitas ædificetur 222
Vetus teſtamētū in nouo reuelatū, & nouū ī veteri velatū 437
Via fortitudinis dei quæ ſit 314
viæ occultæ, quas notas fecit dominus Moyſi, quæ ſint 336
viam ſuam in quo corrigit iunior 545
viam ſuā nemo per ſe corrigere poteſt, niſi deo regente, & faciente 546
viæ dei omnes quomodo veritas 634
viæ iuſtorum ad quid in conſpectu domini 640
via noſtra charitas eſt, & nō ambulant in ea niſi humiles 918
via qua ingrediebatur chriſtus 919
viam peccatorum, quàm diſperdet domiuus, quæ ſit 986
Videtur trinitas, cùm vnus deus videtur, & viſio, &c. 49
Viſio dei, tota eſt merces beatorum 156

viſio

viſio quædam eſt huius temporis per fidem. altera quæ futura eſt per ſpeciem 1049
Vidua anima quæ dicatur 791
Vincula cupiditatum vel peccatorum quomodo ſoluãtur 312
vincula ferrea vel aurea quæ ſint 1056
Vindicat deus non iraſcens, ſed propitius 266.267
vindicare ſe volentem deus deſtruit 337
vindicta fieri debet animo dilectionis, non vltionis ibid.
vindicari deſiderans gloriam quærit 497
Viri ſanguinum, qui dicantur 876
Virga virtutis chriſti eſt regnum potẽtiæ eius, qua regit in virga ferrea 479
Virgo eccleſia appellatur 1013
virgo caſtimonialis votum non ſoluat 31
virgines decem, quarũ quinque ſtultæ & quinq; ſapientes 1013 1014
virginitatem corporis pauci habent, virginitatẽ cordis omnes fideles habent 155
virginitas in carne paucorum eſt, omniũ debet eſſe in corde 1013
virginitas carnis, corpus intactum: virginitas cordis, fides incorrupta ibi.
Virtus virtutis chriſti alia eſt, alia virtus infirmitatis ſuæ 484
virtus ſalutis noſtræ, quæ ſit 886
Vita vitæ mortalis, ſpes eſt vitæ immortalis 406
vita noſtra quando vita ſit, & quando non 569
vita hominis longa nihil eſt ad æternitatem 163
Viuere iuſtè, non meriti eſt humani, ſed beneficij diuini 471
viuere bene nemo incipit, niſi à fide 818
vita vetus ex adam trahitur: vita noua in chriſto formatur 244
Vltores deſtruet dominus 337
Vmbra mortis, pro ignorantiæ tenebris 92
Vnguentum à capite deſcendẽs in barbam aaron, & oram veſtimenti eius, quid ſignificet 800
Vnicornis quid ſignificet 166
Vnitate corporis chriſti, omnes homines vn' homo ſumus 346
Vnus nobiſcum vt eſſe voluerit chriſtus, magnæ gratiæ fuit 787
Volucres ſuper montes, ſpiritalia corda ſignificant 374.375
Vota diſtincta deo reddẽda, quæ ſint 211
votum quale exigatur à chriſtiano 525
votum reddere nemo virib' ſuis præſumat 781
Vouimus omnes deo vt tẽplum eius ſimus ibid.
Vox eſt animi diffuſi lætitia, quãtum poteſt exprimentis affectum, nõ ſenſum comprehendentis 272

vox animæ ſuæ, eſt innocentia 333
vox propriè animatorum eſt, & viuorum 886
Vſque, duobus modis capitur in ſcripturis 500
vſquequaq;, quid ſignificet 544 569
Vter in pruina quid ſit 599
Vterus dei, qui 485
Vtinam, vox eſt optantis 543
Vulcanus, ignis 513
Vxor non niſi ob adulterium eſt dimittenda 1057
vxor loth verſa in ſtatuam ſalis, quid figuraret 30.31
vxorati vinculis ferreis conſtricti 1056
vxor chriſti, ſicut vitis abundās, quæ ſit 743
vxores ſuas dimittere volentes viri, & ad eccleſiam confugientes, arctius colligantur 1057
ZEb interpretatur lupus 26
Zebee, victima lupi ibid.
Zelum dei habere, ſed non ſecūdum ſcientiam, quid ſit 930
zeli nomine exactio caſtitatis intelligitur 628.629.636
Zizania quæ propriè dicant 1048

FINIS.

BIBLIOTECA ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

4-3-4

Digitized by Google